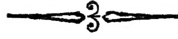
శ్రీరస్తు.

శ్రీమదనంతనిగమాంతపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రతిపాదకాఖిలసద్గ్రంథేష్వత్యంతోత్కృష్టతయా-
శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతశ్రీమద్భగవద్వ్యాసమహర్షిణా ప్రణీతః-
దర్శన-స్పర్శన-లేఖన-పఠన-ప్రదానావాన-రక్షణ-పూజన-కథాశ్రవణాదిభిరఖిలభగవద్భక్తానాము
విద్యాంధతమసాపనోదనభాస్కరాయమాణస్సువ్యాఖ్యానోయం-
దశమైకాదశద్వాదశస్కంధాత్మకః-

శ్రీమద్భాగవతగ్రంథః

సేతు-శీతాచలాంతర్ధరణీతలవాసినామాస్తికమతావలంబినామస్మదీయాఖిలజనక్షేమాభివర్ధక
నవీననిబంధనానువర్తినాంపూర్వోపకారిణాంసత్పురుషాణామన్యేషాంచభగవద్భక్తానాముపకారాయ-
శ్రీహయగ్రీవదేవకరుణారసపూర్ణపురాణవంశపయోనిధిసుధాకరస్య-శ్రీమదద్వైతసిద్ధాంతతత్త్వవిచ్ఛిఖామణేః-
శ్రీమద్వేంకటనారాయణవిద్వచ్చూడామణేస్తనయేన-
శ్రీమత్సౌశీల్యసౌజన్యాదిభిరధరీకృతారుంధత్యనసూయాప్రభృత్యుత్తమపుణ్యవనితాయాః
శ్రీమత్కౌశికగోత్రసంభూతవేంకటేశాఖ్యవిద్వదగ్రగణ్యస్యతనూజాయాః
సావిత్ర్యంబాయాగర్భశుక్తిముక్తాఫలేన

స్వపితృకరుణాకటాక్షాసాదితశ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధ
సంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషారచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ-

పురాణం-హయగ్రీవశాస్త్రిణా.

నానాదేశేభ్యఆనీతాన్ శ్రీమద్భాగవతమూలగ్రంథాన్-
శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యాదిభిర్విరచితాంస్తద్వ్యాఖ్యానగ్రంథాంశ్చ-
సమ్యక్సంశోధ్య-నిఖిలాధ్యేతృజనానామత్యంతపఠనసౌలభ్యాపాదనాయ-
ప్రతిశ్లోక వ్యాఖ్యానఘట్టేషుప్రతీకాదిభిర్వివిధచిహ్నసమావేశైస్సమలంకృత్య-
తత్తద్విద్విధవేదాంతఘట్టేషువిశిష్టాద్వైతవ్యాఖ్యానూచసంయోజ్య-
ఆర్షప్రయోగ-ప్రక్షిప్తశ్లోకసమావేశాదీనాం-నక్షత్రచిహ్న-కుండలీకరణసంయోజనాదిభిస్సంపరిష్కృత్య-
వివేకాదర్శాఖ్యస్వకీయముద్రాక్షరశాలాయాం-ముద్రాక్షరైస్సుష్ఠుప్రకాశితః-

ఇందుమునిసింధుశశధరసంఖ్యాసంఖ్యాతశాలివాహశకే। సౌమ్యాబ్దచైత్రశుక్లప్రథమాయాంమేషముద్రితోగ్రంథః॥
శ్రీమద్భాగవతాఖ్యంపురాణరత్నంమురారిగుణకథనమ్। భగవచ్ఛ్రీధరబుధవరరచితవ్యాఖ్యానమేళనాదృద్యమ్॥
ఏతద్గ్రంథస్యమూల్యం-త్రయోదశరౌప్యాణి-రూ (౧౩)

❁దశమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.❁

❀ ఏకాదశస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా. ❀

❁ ద్వాదశస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా. ❁

శ్రీమద్భాగవతాఖ్యపురాణరత్నాంతర్గతకథానుక్రమసూచికాసమాప్తా.

హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఓం - తత్సత్.

శ్రీమద్భాగవతాంతర్గతదశమాదిస్కంధత్రయాధ్యాయార్థసంగ్రహశ్లోకాః.

దశమస్కంధే.

తత్ర తు ప్రథమే కంసస్స్వమృత్యుం దేవకీసుతాత్ । శ్రుత్వా భీతో వధీత్తస్యాః షడ్గర్భానితి వర్ణ్యతే ॥

కృష్ణావతారచరితశ్రవణామృతనిర్వృతః । ఉక్తానువాదేనౌత్సుక్యాద్రాజా పృచ్ఛతి తత్పునః ॥ ౧ ॥

ద్వితీయే కంసఘాతాయ దేవక్యాగర్భగో హరిః । బ్రహ్మాదిభిస్స్తుతస్సా చ సాంత్వితేతి నిరూప్యతే ॥ ౨ ॥ తృతీయే నిజరూపేణ సంభూతస్తు హరిస్స్వయమ్ । పితృభ్యాం సంస్తుతో నీతః పిత్రా భీతేన గోకులమ్ ॥ ౩ ॥ చతుర్థే చండికావాక్యమాకర్ణ్యాతిభయాకులః । దుర్మంత్రిభిర్హితం మేనే కంసో బాలాదిహింసనమ్ ॥ ౪ ॥ పంచమే జాతకం నందస్సూనోః కృత్వా మహోత్సవమ్ । గత్వా తు మథురాం ప్రాప వసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ ౫ ॥ షష్ఠే సఖ్యుర్గిరా నందో వ్రజం గచ్ఛన్మృతాం పథి । దృష్ట్వా తు రాక్షసీం తస్యా మృత్యుం శ్రుత్వా తు విస్మితః ॥ ౬ ॥ ఉత్క్షిపన్ శకటం వ్యోమ్ని తృణావర్తమధిక్షిపన్ । దర్శయన్ విశ్వమాస్యే చ కృష్ణః క్రీడతి సప్తమే ॥ కృష్ణార్భకసదాసింధుసంప్లవానందనిర్భరః । భూయస్తదేవ సంప్రష్టుం రాజాన్యదభినందతి ॥ ౭ ॥ అష్టమే నామకర్మాస్య బాలక్రీడాకుతూహలే । మృద్భక్షణే దిర్యోగే చ విశ్వరూపం నిరూప్యతే ॥ విశ్వరూపాదిబాలస్య నిశమ్యాశంకినః పితుః । నామకృద్గర్గవాక్యేన నిజం తత్త్వమసూచయత్ ॥ ౮ ॥ నవమే పయ ఉత్సిక్తే గత్వా గోప్యథ తత్కృతమ్ । విలోక్య భాండభంగాది కృష్ణం దామ్నా బబంధ తమ్ । తత్సోదరాశ్రితం విశ్వం దృష్ట్వా విస్మితచేతసః । బంధనద్వ్యంగులాపూర్త్యా పూర్ణతాం స్వామదర్శయత్ ॥ ౯ ॥ దశమే పాతయన్ రాజన్నంతరాయమళార్జునౌ । తత్ర తాభ్యాం చ దేవాభ్యాం కృష్ణస్స్తుత ఈర్యతే ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే సమాగత్య బృందావనమథార్భకైః । వత్సాన్ పాలయతానేన హతౌ వత్సబకాసురౌ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే తు మహాసర్పవపుర్ఘోరమఘాసురమ్ । వత్సపాలగిళం క్రుద్ధో గళే హన్నితి వర్ణ్యతే ॥ మహాబకగళక్రీడాకేవలస్వనకౌతుకమ్ । ఇతీవాఘాసురముఖే ససఖః ప్రావిశద్ధరిః ॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశే హరద్బ్రహ్మా వత్సాన్ పాలాంశ్చ మాయయా । తదాత్మసర్వరూపోబ్దం కృష్ణః పూర్వవదాచరత్ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్దశే ద్భుతం దృష్ట్వా పూర్వాగంతుకనిశ్చయమ్ । అనీశః కర్తుమస్తౌషీత్కృష్ణం బ్రహ్మాతిమోహితః ॥ ౧౪ ॥ తతః పంచదశే ధేనుపాలనం ధేనుకార్దనమ్ । కాళీయక్ష్వేళతో గోపరక్షణం చ నిరూప్యతే ॥ ౧౫ ॥ షోడశే కాళియస్యోక్తో నిగ్రహో యమునాహ్రదే । తత్పత్నీభిస్స్తుతేనాథ కృష్ణేనానుగ్రహః పునః ॥ ౧౬ ॥ నాగం సప్తదశే నాగాలయం తం నిరయాపయత్ । బంధూంశ్చ సఖీన్ శ్రాంతాన్ సుప్తాంస్తత్ర దవాదపాత్ ॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశే తతో గ్రీష్మే వసంతగుణలక్షితే । అఘాతయద్బలేనాలం ప్రలంబం లీలయా హరిః ॥ ౧౮ ॥ ఊనవింశే నివిష్టం తు గోపగోకులమచ్యుతః । ముంజారణ్యమరణ్యాగ్నే రరక్ష తన్నిపానతః ॥ ౧౯ ॥ వింశే ప్రావృట్ఛరచ్ఛోభావర్ణనేన వనోచితాః । ప్రావృట్క్రీడా నిరూప్యంతే గోపరామయుజో హరేః ॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశే శరద్రమ్యబృందావనగతే హరౌ । తద్వేణుస్వనమాకర్ణ్య గోపీభిర్గీతమీర్యతే ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశే గోపకన్యానాం వస్త్రాపహరణలీలయా । వరం దత్వాగతః కృష్ణో యజ్ఞశాలామితీర్యతే ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశే తతో గోపైరన్నయాచ్ఞాపదేశతః । తత్పత్న్యనుగ్రహాత్కృష్ణో దీక్షితానన్వతాపయత్ ॥ ౨౩ ॥ చతుర్వింశే మహేంద్రస్య మఖం వ్యావర్త్య హేతుభిః । కృష్ణః ప్రావర్తయామాస గోవర్ధనమహోత్సవమ్ ॥ ౨౪ ॥ పంచవింశే రుషా శక్రే వ్రజనాశాయ వర్షతి । ఉద్ధృత్య గిరిమాసారాదరక్షద్గోకులం ప్రభుః ॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశే విస్మితాన్ గోపాన్ కృష్ణస్యాద్భుతకర్మభిః । నందో గర్గోక్తిమాశంస్య తద్వైశ్వర్యమవర్ణయత్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశే తదాలక్ష్య కృష్ణస్య ప్రాభవం పరమ్ । వర్ణ్యతే సురభీంద్రాభ్యామభిషేకమహోత్సవః ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశే తతో నందానయనం వరుణాలయాత్ । వైకుంఠదర్శనం చాపి గోపానామనువర్ణ్యతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశే తు రాసార్థముక్తిప్రత్యుక్తయో హరేః । గోపీభీ రాససంరంభే తస్య చాంతర్ధికౌతుకమ్ ॥ ౨౯ ॥ త్రింశే విరహసంతప్తగోపీభిః కృష్ణమార్గణమ్ । ఉన్మత్తవన్నియతం భ్రమతీభిర్వనే వనే ॥ ౩౦ ॥ ఏకత్రింశే నిశాయాం తాః పునః పులినమాగతాః । కృష్ణమేవానుగాయంత్యః ప్రార్థయంతే తదాగమమ్ ॥ ౩౧ ॥ ద్వాత్రింశే విరహాలాపవిక్లిన్నహృదయో హరిః । తత్రావిర్భూయ గోపీస్తాస్సాంత్వయామాస మానయన్ ॥ ౩౨ ॥ త్రయస్త్రింశే తతో గోపీమండలీమధ్యగో హరిః । ప్రియాస్తా రమయామాస హ్రాదినీ వనకేళిభిః ॥ ౩౩ ॥ చతుస్త్రింశే హినాగ్రస్తం నందం హరిరమూముచత్ । విద్యాధరం చాంగిరశ్శాపాచ్ఛంఖచూడం తథావధీత్ ॥ ౩౪ ॥ పంచత్రింశే వనం యాతే కృష్ణే గోకులయోషితః । యుగ్మశ్లోకానుగీతేన నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్ ॥ ౩౫ ॥ షట్త్రింశే నిహతే రిష్టే నారదోక్త్యా బలాచ్యుతౌ । వసుదేవసుతౌ జ్ఞాత్వా కంసోక్రూరం సమాదిశత్ ॥ ౩౬ ॥ సప్తత్రింశే హతే కేశిన్యచ్యుతో భావికర్మభిః । నారదేనస్తుతః క్రీడన్ వ్యోమాసురమథావధీత్ ॥ ౩౭ ॥ అష్టత్రింశే యథాధ్యాయన్నక్రూరో గోకులం గతః । తథైవ రామకృష్ణాభ్యాం గృహం నీత్వా సుసత్కృతః ॥ ప్రాతః కేశివధే వృత్తే ద్వాదశ్యాం నిర్గతే మునౌ । తతో వ్యోమహతే క్రూరస్సాయం గోకులమాగమత్ ॥ ౩౮ ॥ నవత్రింశే పు

రింగచ్ఛత్యచ్యుతే గోపికోక్తయః । అక్రూరేణాథ కాళింద్యాం విష్ణులోకస్య దర్శనమ్ ॥ ౩౯ ॥ చత్వారింశే తతోఽక్రూరః కృష్ణం విశ్వే
శ్వరేశ్వరమ్ । ప్రణమ్య భక్త్యా తుష్టావ సగుణాగుణభేదతః ॥ ౪౦ ॥ ఏకచత్వారింశకే హత్వా రజకం ప్రవిశన్ పురీమ్ । తతో వరానదాత్తుష్ట
స్సుదామ్నో వాయకస్య చ ॥ ౪౧ ॥ ద్విచత్వారింశకే కుబ్జోన్నమనం ధనుషో భిదా । వధస్తద్రక్షిణాం కంసారిష్టరంగోత్సవాది చ ॥ ౪౨ ॥
త్రిచత్వారింశకే హత్వా గజేంద్రం రామకృష్ణయోః । రంగప్రవేశసౌభాగ్యం చాణూరేణానుభాషణమ్ ॥ ౪౩ ॥ చతుశ్చత్వారింశకే తు మ
ల్లకంసాదిమర్దనమ్ । కంసయోషిత ఆశ్వాసస్తాభ్యాం పిత్రోశ్చ దర్శనమ్ ॥ ౪౪ ॥ పంచచత్వారింశకేథ పితృనందాదిసాంత్వనమ్ । ఉ
గ్రసేనాభిషేకశ్చ గురౌ వాసాత్పురాగమః ॥ ౪౫ ॥ షట్చత్వారింశకే ఘోషముద్ధవం ప్రేష్య తద్గిరా । యశోదానందయోశ్చక్రే కృష్ణశ్శో
కాపనోదనమ్ ॥ కామచారం ద్విజాతిస్సన్ పరిత్యజ్యాతిసంయతః । గురోర్జ్ఞానమనుప్రాప్య సఖ్యా గోపీరుపాదిశత్ ॥ ౪౬ ॥ సప్తచత్వా
రింశకేథ కృష్ణాదేశేన గోపికాః । బోధయిత్వోద్ధవస్తత్త్వమనుజ్ఞాప్యాగమత్పురీమ్ ॥ ౪౭ ॥ అష్టచత్వారింశకేథ కృష్ణః కుబ్జామరీరమత్ ।
అక్రూరస్య గృహం గత్వా తం గజాహ్వయమాదిశత్ ॥ సైరంధ్రీకామమాపూర్య పూరయిత్వా మనోరథాన్ । అక్రూరస్య తతః కృష్ణస్తేన పా
ర్థానసాంత్వయత్ ॥ ౪౮ ॥ ఊనపంచాశత్తమే తు గత్వాక్రూరో గజాహ్వయమ్ । రాజ్ఞః స్వభ్రాతృపుత్రేషు బుద్ధ్వా వైషమ్యమాగమత్ ॥ ౪౯ ॥
తతః పంచాశత్తమే తు జరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌ దుర్గం తం నినాయ నిజం జనమ్ ॥ కపటాన్ కపటేనైవ హత్వా దైత్యాన
యత్నతః । అజయత్తం జరాసంధం ధర్మేణైవ తు ధార్మికమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఏకపంచాశత్తమే హత్వా ముచుకుందదృశా హరిః । యవనం ముచు
కుందేన స్తుతస్సన్నన్వకంపత ॥ యవనేంద్రసుతాత్కాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిర్హరగిరస్స్వైరం పాలనాయాపలాయత ॥ ౫౧ ॥
ద్విపంచాశత్తమేథార్థభయాదివ గతః పురీమ్ । అన్వమోదత సందేశం రుక్మిణ్యా ద్విజవర్ణితమ్ ॥ ౫౨ ॥ త్రిపంచాశత్తమే గత్వా విద
ర్భానద్భుతేహితః । రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణో మిషతాం ద్విషతాం బలాత్ ॥ ౫౩ ॥ చతుఃపంచాశత్తమే తు జిత్వా రాజ్ఞో విపక్షగాన్ । రుక్మి
ణం చ విరూప్యాథ భైష్మ్యాః పాణిం పురేఽగ్రహీత్ ॥ ౫౪ ॥ పంచపంచాశత్తమే తు ప్రద్యుమ్నో జని కృష్ణతః । శంబరేణ హృతస్సోథ హత్వా
తం కాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యుమ్నహానిలాభాద్యైశ్శంబరాహరణాదినా । కుటుంబినామపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ ౫౫ ॥ షట్పం
చాశత్తమే మిథ్యాభియోగే మణిమాహరత్ । కన్యాం జాంబవతః ప్రాప కృష్ణస్సత్రాజితస్తతః ॥ పుత్రాదికమసాఖ్యస్య నిష్ఠాముక్త్వాతిచం
చలామ్ । అర్థస్యానర్థతామాహ స్యమంతాహరణాదినా ॥ ౫౬ ॥ సప్తపంచాశత్తమే తు పునశ్శతధనోర్వధః । ప్రాప్తస్య దుర్యశోమా
ర్ష్టి కృష్ణోఽక్రూరాగతాన్మణేః ॥ అక్రూరమురరీకృత్య మణేః పార్థానమథాచ్యుతః । ఉపామంత్ర్య తమేకాంతే సరామో గాద్గజాహ్వయమ్ ॥
౫౭ ॥ అష్టపంచాశత్తమే తు కృష్ణః పంచ కరేఽగ్రహీత్ । కాళిందీం మిత్రవిందాం చ సత్యాం భద్రాం చ లక్ష్మణామ్ ॥ కాళిందీం నిజలాభాయ
తపః పరముపేయుషీమ్ । పరిణేష్యన్ ప్రియావాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్ ॥ ౫౮ ॥ ఊనషష్టితమే భౌమం హత్వా తేనాహృతా హరిః । క
న్యాస్సహస్రశః ప్రాప్య పారిజాతం దివోఽహరత్ ॥ పరిణీయ తతస్తాభిస్తన్మనోరథపూర్ణైః । ఆత్మారామోప్యసౌ రేమే తద్గృహేషు గృహస్థ
వత్ ॥ ౫౯ ॥ అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్ । కోపయిత్వా తతః ప్రేమకలహే తామసాంత్వయత్ ॥ రామరామజనానందమహో
దయవిడంబనైః । రుక్మిణ్యాః ప్రేమకలహచ్ఛద్మనైశ్వర్యమీర్ష్యతే ॥ ౬౦ ॥ ఏకషష్టితమే శౌరేః పుత్రపౌత్రాభిసంతతిః । అనిరుద్ధవివాహే
చ రుక్మిణో రామతో వధః ॥ అష్టాధికశతద్వ్యష్టసహస్రస్త్రీసముద్భవాన్ । కోటిశః పుత్రపౌత్రాదీన్ హరిర్దారైరయోజయత్ ॥ ౬౧ ॥
ద్వియుక్షష్టితమే ప్రోక్తమనిరుద్ధస్య రోధనమ్ । కన్యయా రమమాణస్య బాణేన బహుబాహునా ॥ ౬౨ ॥ త్రియుక్షష్టితమే వాథ బాణయాదవ
సంగరే । స్తుతిర్జ్వరేణ రుద్రేణ బాణబాహుభిదో హరేః ॥ అనిరుద్ధోద్వహేన్యస్మిన్ బాణయాదవసంయుగే । శ్రీకృష్ణస్త్రీహరం జిత్వా బా
ణబాహూనవధాచ్ఛినత్ ॥ ౬౩ ॥ చతుష్షష్టితమే కృష్ణో నృగం పాపాదమోచయత్ । బ్రహ్మస్వహారిదోషోక్త్యా రాజ్ఞో దృష్టానశిక్షయత్ ॥ విభూ
తిభాగ్యభోగాదిమదోద్ధతే మనోరథాన్ । అన్వశాసద్యదూన్ కృష్ణో నృగోద్ధారప్రసంగతః ॥ ౬౪ ॥ పంచషష్టితమే రామశ్చక్రే గోకులమా
గతః । రమమాణస్తు గోపీభిః కాళింద్యాః కర్షణం మదాత్ ॥ రామస్య చరితం చిత్రం కాళింద్యాకర్షణాదియత్ । పౌండ్రకాంతాది కృ
ష్ణస్య పృథగుక్తం తతః పరమ్ ॥ ౬౫ ॥ షడ్యుక్షష్టితమే కాశీం గత్వాహన్ పౌండ్రకం హరిః । తన్మిత్రం చ తతో వృత్తం సుదక్షిణమథాదిశత్ ॥
౬౬ ॥ సప్తషష్టితమే రామో గిరౌ రైవతకే మదాత్ । స్వైరం యువతిభిః క్రీడన్నవధీద్ద్వివిదం బలః ॥ ౬౭ ॥ అష్టషష్టితమే సాంబే నిబద్ధే కౌ
రవైర్యుధి । తద్విమోక్షాయ రామేణ గజాహ్వయవికర్షణమ్ ॥ ౬౮ ॥ ఏకోనసప్తతితమే గార్హస్థ్యం ప్రతిమందిరమ్ । కృష్ణస్య నారదో
దృష్ట్వా విస్మితో గాత్తతః స్తువన్ ॥ ౬౯ ॥ తతస్తు సప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి । దూతనారదయోః కార్యే మంత్రిమంత్రవిచార
ణమ్ ॥ జగన్మంగళచారిత్రమాహ్నికం జగదీశితుః । నారదేన క్వచిత్ కించిద్దృష్టమాహ యథాక్రమమ్ ॥ ౭౦ ॥ అథైకసప్తతితమే హ్యుద్ధ
వస్య తు మంత్రతః । ఇంద్రప్రస్థం గతే కృష్ణే పార్థానాం పరమోత్సవః ॥ రాజసూయమిషం కృత్వా భీమదుర్యోధనాదిషు । కలిముత్పా
ద్య తద్ద్వారా భూభారమహరత్ప్రభుః ॥ ౭౧ ॥ తతో ద్విసప్తతితమే రాజ్ఞాం కార్యే నివేదితే । దుర్జయం మాగధం బుద్ధ్వా భీమేనాఘాతయద్ధరిః ॥

౭౨ ॥ తతస్త్రిసప్తతితమే మోచయిత్వా నృపాన్ హరిః । రాజాహాన్ భోగైస్స్వాన్ దేశాన్ ప్రస్థాప్య పునరాగమత్ ॥ అత్యున్నద్ధజరాసం
ధవధాత్తద్రుద్ధభూపతీన్ । విమోక్ష్య కృపయా కృష్ణో నిజరూపమదర్శయత్ ॥ ౭౩ ॥ చతుర్యుక్సప్తతితమే రాజసూయక్రియాద్విజైః । అ
గ్ర్యపూజాప్రసంగేన చైద్యఘాతాదివర్ణ్యతే ॥ రాజసూయముఖే హత్వా జరాసంధం తదంతరే । చైద్యం తదంతకె కుర్వంతం బీజం కలిమివా
వపత్ ॥ ౭౪ ॥ పంచయుక్సప్తతితమే యజ్ఞావభృథసంభ్రమః । సుయోధనస్య చాఘంత్యా మానభంగో దృశిభ్రమాత్ ॥ ౭౫ ॥ తతష్షట్స
ప్తతితమే వృష్ణిసాల్వమహామృధే । ద్యుమద్గదాప్రహారేణ రణాత్ప్రద్యుమ్ననిర్గమః ॥ సంపాద్య ధర్మరాజస్య రాజసూయమహోదయమ్ ।
నిహత్య సాళ్వరాజాదీనథో పారమదచ్యుతః ॥ ౭౬ ॥ సప్తయుక్సప్తతితమే నానామాయావిచక్షణః । కృష్ణేనాగత్య సాల్వస్తు హతస్సౌభం చ
చూర్ణితమ్ ॥ ౭౭ ॥ తతోష్టసప్తతితమే దంతవక్త్రవిదూరథౌ । హత్వా హరిః పురే రేమే రామస్సూతం తతోవధీత్ ॥ ౭౮ ॥ ఊనాశీతితమే
రామో పల్వలం ద్విజతుష్టయే । నిహత్య తీర్థస్నానాద్యైస్సూతహత్యామపానుదత్ ॥ ౭౯ ॥ తథాశీతితమే కృష్ణశ్శ్రీదామానం గృహాగ
తమ్ । సంపూజ్యాపృచ్ఛదర్థేవృంగురువాసకథాం ముదా ॥ ౮౦ ॥ ఏకాశీతితమే సఖ్యుర్జగ్ధ్వా పృథుకతండులాన్ । శ్రియం నిర్మి
తవానింద్రదుర్లభాం తు తదాశ్రమే ॥ ౮౧ ॥ ద్వ్యశీతితమ ఆగత్య కురుక్షేత్రం రవిగ్రహే । వృష్ణీన్ దృష్ట్వా ముదా భూపాశ్చక్రుః కృష్ణక
థామిథః ॥ శ్రీకామసుహృదే కృష్ణః ప్రకంప్యేంద్రపదం భువి । నందాదిసుహృదానందీ కురుక్షేత్రం జగామసః ॥ ౮౨ ॥ త్ర్యశీతితము ఏవం
చ స్త్రీణాం కృష్ణకథోత్సవే । ద్రౌపద్యై కృష్ణభార్యాభిరుక్తాస్స్వస్వకరగ్రహాః ॥ ౮౩ ॥ చతుర్భిరధికే శీతితమే మునిసమాగమే । వసు
దేవముఖాత్స్వాహబంధుప్రస్థాపనాదికమ్ ॥ ౮౪ ॥ పంచాశీతితమే రామకృష్ణాసంప్రార్థితౌ స్తుతౌ । పిత్రే జ్ఞానమథో మాత్రే మృతాన్
పుత్రానయచ్ఛతామ్ ॥ నందయిత్వా కురుక్షేత్రే యాత్రాయాం సుహృదో బహూన్ । తత్త్వజ్ఞానం తతః పిత్రో రాదిశన్ మృతసూనుభిః ॥
౮౫ ॥ షడశీతితమే దంభాత్సుభద్రామర్జునోహరత్ । గత్వా చ మిథిలాం కృష్ణో నృపవిప్రావనందయత్ ॥ పిత్రోస్స్వజ్ఞానమాదిశ్య
సుభద్రాం ఫల్గునాయ చ । జగామ మిథిలాం కృష్ణస్స్వభక్తప్రియకృత్తతః ॥ ౮౬ ॥ సప్తాశీతితమే నారాయణనారదవాదతః । వేదైస్స్తుతి
గుణాలంబా నిగుణా చ తథోచ్యతే ॥ ౮౭ ॥ అష్టాశీతితమే విష్ణుభక్తః కైవల్యమశ్నుతే । తతో ర్వాగ్దేవభక్తస్తు విభూతిమితి వర్ణ్యతే ॥
౮౮ ॥ నవాశీతితమే దేవః కో మహానితి సంశయే । పరీక్ష్య విష్ణోరుత్కర్షం మునిభ్యో వర్ణయద్భృగుః ॥ ౮౯ ॥ చరమే తు పునః ప్రోక్తా
కృష్ణలీలా సమాసతః । యదువంశప్రసూతానామానంత్యం చ సకారణమ్ ॥ ౯౦ ॥ ....

ఏకాదశస్కంధే.

ఉక్తైకత్రింశదధ్యాయైర్ముక్తిరేకాదశే తతః । జాయంతేయేతిహాసాద్యైస్సమాసవ్యాసయోగతః । నారదో వసుదేవాయ సమా
సేన న్యవర్ణయత్ । భగవానుద్ధవాయాథ విస్తరేణోపపత్తిభిః ॥ తత్ర తు ప్రథమేధ్యాయే యదువంశస్య సంక్షయః । ఉపక్షిప్తో విరాగాయ
మౌసలవ్యపదేశతః । ప్రవృత్తితః పరానందకృష్ణక్రీడానువర్ణితా । తన్నివృత్త్యా పరానందపదారోహోనువర్ణ్యతే ॥ ౧ ॥ ద్వితీయేని
మిజాయంతసంవాదేనాహ నారదః । ధర్మాన్ భాగవతాన్ భక్త్యా వసుదేవాయ పృచ్ఛతే ॥ ౨ ॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మకర్మప్రశ్నచతు
ష్టయే । తృతీయే తూత్తరం దత్తమార్షభైర్మునిభిః పృథక్ ॥ ౩ ॥ చతుర్థేత్వవతారేహ ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాన్ । జయంతినందనో
నామ్నా ద్రమీళో నవసత్తమః ॥ ౪ ॥ పంచమే భక్తిహీనానాం కానిష్ఠా కో యుగే యుగే । విష్ణోః పూజావిధిః ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతే ॥ ౫ ॥
షష్ఠే బ్రహ్మాదిభిః స్తుత్వా గంతుం విజ్ఞాపితం హరిమ్ । ఉద్ధవః ప్రార్థయామాస స్వధామ నయ మామితి ॥ ౬ ॥ సప్తమే తూద్ధవజ్ఞానసిద్ధ్యై
పృష్టస్స్వయం హరిః । అవధూతేతిహాసోక్తగురుష్వష్టావవర్ణయత్ ॥ ౭ ॥ అష్టమే జగరాదిభ్యో నవభ్యశ్శిక్షితం హరిః । అవధూతగిరా ప్రా
హ వివేకాయోద్ధవం ప్రతి ॥ ౮ ॥ నవమే కురరాదిభ్యో దేహతశ్చోపశిక్షితమ్ । శ్రుత్వా యదుః కృతార్థోభూదితి కృష్ణేన వర్ణితమ్ ॥ ౯ ॥
చతుర్వింశతిగుర్వాఖ్యాలబ్ధసంభావనాభువః । ఉద్ధవస్యాత్మతత్త్వాప్త్యై సాధనోక్తిః పరేరితా ॥ దశమే దేహసంబంధాత్సంసృతిర్నాత్మ
నః స్మృతా । ఇత్యేతద్వర్ణయామాస మతాంతరనివారతః ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే తు బద్ధానాం ముక్తానామపి లక్షణమ్ । సాధూనాం చ తథా భక్తె
ర్లక్షణం హరిణేరితమ్ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే సాధుసంగస్య మహిమా వర్ణితః పురా । కర్మానుష్ఠానతత్త్యాగవ్యవస్థా చ తతః పరమ్ ॥ ౧౨ ॥ త్ర
యోదశేథ సత్త్వస్య వృద్ధ్యా విద్యోదయక్రమః । హంసేతిహాసతశ్చిత్తగుణవిశ్లేషవర్ణనమ్ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్దశే పరం శ్రేయో భక్తిరేవ న
చేతరత్ । ఇత్యేతద్వర్ణ్యతే ధ్యానయోగశ్చ సహ సాధనైః ॥ ౧౪ ॥ తతః పంచదశే ప్రోక్తాస్సిద్ధయో ధారణానుగాః । శ్రీవిష్ణుపదసంప్రా
ప్త్యావంతరాయతయా మతాః ॥ ౧౫ ॥ షోడశే తు హరేరావిర్భావయుక్తా విభూతయః । జ్ఞానవీర్యప్రభావాదివిశేషేణోపవర్ణితాః ॥ అం
తస్తద్యోగతాపత్త్యై విభూత్యాదినిరూపణమ్ ॥ ౧౬ ॥ తతస్సప్తదశే పృష్టే స్వధర్మే భక్తిలక్షణే । హంసోక్తం ధర్మమన్వాహ బ్రహ్మచా
రిగృహస్థయోః ॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశే వదద్ధర్మం వనస్థయతిగోచరమ్ । అధికారవిశేషేణ విశేషం చాపి తద్గతమ్ ॥ ౧౮ ॥ జ్ఞానాదేర్నానా

యఃపూర్వంకృతోహ్యత్రమధర్మతః । ఏకోనవింశతితమేజ్ఞానాదేస్త్యాగఉచ్యతే॥ జ్ఞానినో వర్ణ్యతే కర్మాభావవిహోనవింశకే । యుక్తి
తర్కస్వరూపాభ్యాం నష్టజ్ఞానస్య సర్వదా ॥ ౧౯ ॥ వింశే యోగత్రయం ప్రోక్తం భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్ । గుణదోషవ్యవస్థా ధర్మాధికా
రివిభాగతః ॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశే క్రియాజ్ఞానభక్తిష్వనధికారిణామ్ । కామినాం ద్రవ్యదేశాది గుణదోషాః ప్రపంచితాః ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశ
తత్త్వసంఖ్యానామవిరోధవిధోచ్యతే । పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చ జన్మమృత్యువిధాదిచ ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశతిరస్కారసహనోపాయఉ
చ్యతే । భిక్షుగీతాప్రకారేణ మనసస్సంయమోధియా ॥ ౨౩ ॥ చతుర్వింశే తు సాంఖ్యేన మనోమోహో నివార్యతే । ఆత్మనస్సర్వభావానా
మాగమాపాయచింతయా ॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానామద్వంద్వత్వాయసంయమమ్ । చిత్రస్యోక్త్వా పునః కృష్ణస్సాంఖ్యమత్రాహతత్త్వతే ॥
౨౪ ॥ పంచవింశే స్వనైర్గుణ్యప్రతిపత్త్యై నిరూప్యతే । చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తిరనేకధా ॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశే యోగినిష్ఠాయా విఘాతో
దుష్టసంగతః । సాధుసంగేన తన్నిష్ఠా పరాకాష్ఠేతి వర్ణ్యతే ॥ యోగినో యోగవిభ్రంశస్సంగతస్సంభవేదితి । సర్వథా తన్నివృత్త్యర్థ
మైళగీతం వితన్యతే ॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశే క్రియాయోగస్సద్యశ్చిత్తప్రసాదతః । సర్వకామాప్తిహేతుశ్చ సాంగః ప్రోక్తస్సమాసతః ॥ రాగా
ద్యాకులచిత్తానాం కుతోऽసంగాదిసంభవః । ఇతికృష్ణాచర్ణం భద్రమనుస్మృత్యానుపృచ్ఛతి ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశే తు యః పూర్వం విస్తరే
ణోపవర్ణితః । జ్ఞానయోగః పునశ్చాసౌ సమాహృత్య నిరూప్యతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశే తు యః పూర్వం విస్తరేణ నిరూపితః । భక్తియోగస్త
మేవాహ స్వభక్తాయ సమాసతః ॥ అతిక్లేశమివాలక్ష్య యోగేసంసైకసంపది । సుఖోపాయం పునః కృష్ణముద్ధవః పరిపృచ్ఛతి ॥ ౨౯ ॥ త్రిం
శే తు ప్రాగుపక్షిప్తమౌసలచ్ఛలతో హరిః । స్వధామ గంతుమన్విచ్ఛన్ సంజహార నిజం కులమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఏకత్రింశే స్వకం ధామ జగామ భగవా
నితః । తమేవానుయయుః ప్రీత్యా వసుదేవాదయస్తతః ॥ దేవాన్ యదూన్ విధాయాదౌ భూయో దేవాన్ విధాయ తాన్ । శ్రీకృష్ణస్స్వకీ
యాధామస్వతస్సైవసమావిశత్ ॥ ౩౧ ॥ ....

ద్వాదశస్కంధే.

ఉక్తస్త్రయోదశాధ్యాయైర్ద్వాదశే త్వాశ్రయస్సతః ॥ అధిష్ఠానావధిత్వాభ్యామాశ్రయశ్చేశ్వరస్సతః ॥ ఉక్తో లయావధిత్వేన ప్రా
కృతాత్యంతికే లయే । అధిష్ఠానతయా చోక్తో మహాపురుషవర్ణనే । తత్రాద్యైష్షడ్భిరధ్యాయైశ్శుకః ప్రాహ పరీక్షితే । శేషైస్తత్రాఖి
లాన్యాహ సూతః పృష్టోऽథ సత్రిభిః ॥ స్వాశ్రయశ్రవణే కార్యో న విలంబో మనీషిణా । ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యం చతుర్భిస్తావదుచ్యతే ॥ తత్ర
తు ప్రథమే భావిమాగధాన్వయభూమిపాన్ । కలిప్రభావతః ప్రాహ సంకరాదిమలీమసాన్ ॥ ౧ ॥ ద్వితీయే తు కలేర్దోషవృద్ధ్యా కల్క్యవ
తారతః । అధర్మిష్ఠైర్జనైస్త్యక్తే పునః కృతయుగాగమః ॥ ౨ ॥ తృతీయే భూమిగీతైస్తు రాజ్యదోషాది వర్ణ్యతే ॥ కలౌ చ దోషభూయిష్ఠే దో
షఘ్నం శ్రీహరేర్నతిః ॥ ౩ ॥ చతుర్థే చ చతుర్ధా స్తాలయా నైమిత్తికాదయః । తత్ర సంసారనిస్తారో హరికీర్త్యైవ వర్ణ్యతే ॥ ౪ ॥ పం
చమే తు సమాసేన పరబ్రహ్మోపదేశతః ॥ రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్ ॥ ౫ ॥ షష్ఠే పరీక్షితో మోక్షస్సర్పహోమాదితత్సు
తాత్ । వేదశాఖావిభాగోక్త్యాత్రి వేదవ్యాసవర్ణనమ్ ॥ ౬ ॥ సప్తమే ధర్మవిస్తారః పురాణవ్యసనం తతః ॥ పురాణలక్షణాదీని ఫలం భాగవతశ్రు
తేః ॥ ౭ ॥ అష్టమే తు తపశ్చర్యా మార్కండేయస్య మోహకైః । కామాదిభిరసంమోహో నరనారాయణస్తుతిః ॥ ౮ ॥ నవమే భగవన్మాయా
దిదృక్షోర్దర్శనం ముహుః । మాయాశిశోర్జఠరయాద్భాచమునేర్నివేశనిర్గమౌ ॥ ౯ ॥ దశమే శివ ఆగత్య మునే స్తుష్ట్వా వరానదాత్ । తే
న సాకమతిప్రీత్యా సమాభాష్య సభాజయన్ ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే తు పూజార్థం మహాపురుషవర్ణనమ్ । రవేర్వ్యూహస్య చాఖ్యానం ప్రతి
మాసం పృథక్పృథక్ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే తు పురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమః కృతః । ప్రథమస్కంధమారభ్య ప్రాధాన్యేన సమాసతః ॥ ౧౨ ॥
త్రయోదశే పురాణానాం సంఖ్యామాహ యథాక్రమమ్ । దానం దానస్య మాహాత్మ్యం శ్రీమద్భాగవతస్య చ ॥ ౧౩ ॥ ....

శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితశ్రీమద్భాగవతాంతర్గత
దశమాదిద్వాదశస్కంధపర్యవసాయ్యధ్యాయార్థ-
సంగ్రహశ్లోకానుక్రమసూచికా సమాప్తా.

శ్రీమద్భగవతే హయగ్రీవాయాస్మత్కులగురవే నమః.

సిద్ధాంతచంద్రికాప్రారంభః.

వందేచందనమందారకుందేందునిభవిగ్రహమ్। హయగ్రీవమనంగారిసేవితాంఘ్రిసరోరుహమ్॥
యత్పాదకమలభజనాల్లక్ష్మీర్భువనంచమధురకమలాఖ్యామ్। అభజత్పయఇవపయసో నామనమామితురగవదనంతమ్॥

విద్యాధారపురాణవంశతిలకశ్రీవేంకటేశాత్మజః పౌత్రోలక్ష్మణనామధేయవిదుషః శ్రీవత్సగోత్రోద్భవః।
విద్వాన్ వేంకటనామపూర్వకలసన్నారాయణాఖ్యోగురుర్యోగానందపరానుభూతివిమలో జేజీయతాంమానసే।
తస్యమేగురువర్యస్యతాతస్యచరణాంబుజే। హృసంబుజేనసదాధ్యాయన్వక్ష్యేసిద్ధాంతచంద్రికామ్।

శ్రీమద్భాగవతస్యసర్వపురాణోత్కృష్టత్వప్రతిపాదకపీఠికా.

శ్రీమన్నిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రతిపాదకత్వాత్ -అపరిమేయప్రమేయవిస్తృతాఖిలవేదజాతవిభజనపూర్వకతయానిఖిలపురాణాదిసద్గ్రంథప్రవర్తకైః శ్రీవేదవ్యాసభట్టారకైః భగవద్గుణగణవర్ణనైకప్రధానతయా ప్రణీతత్వాత్ - మాత్స్యగారుడాద్యనేకసద్గ్రంథేష్వప్యుత్కృష్టతయా ప్రతిపాదితత్వాత్ గీతా - సహస్రనామ - రామాయణాదిశబ్దానాం నిరుపపదానాం యథాక్రమం - భగవద్గీతావిష్ణుసహస్రనామ - వాల్మీకిరామాయణవాచకత్వంయథా - తద్వదస్యాపిభాగవతశబ్దస్య - నిరుపపదస్య శ్రీవిష్ణుభాగవతవాచకతయా నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైరంగీకృతత్వాత్ -నిఖిలలోకాభివంద్యమునిగణసంసేవ్యమానానవద్యపదారవిందేనశుకమహర్షిణాప్యధీతత్వాత్ - మోక్షశాస్త్రమిదమితినిశ్చయబుద్ధ్యా - తేనైవమహర్షిణాముముక్షవేపరీక్షితేబోధితత్వాదిత్యాద్యనేకహేతుభిః శ్రీమద్భాగవతస్యాస్యసర్వపురాణోత్కృష్టత్వంనిఖిలోపనిషత్తుల్యత్వంచస్పష్టతరమేవదృశ్యతే - తథాప్యస్మద్విమతానువర్తిభిరనాఘ్రాతవేదగంధైరసంప్రదాయాధీతపురాణగ్రంథైరనాలోచితాఖిలసద్గ్రంథకథాసంబంధైస్స్వార్థపరార్థవివేచనాభావప్రయుక్తాత్యసూయాంధైః కైశ్చిన్మందైరిదంభాగవతాఖ్యం మోక్షశాస్త్రం - కేనచిదాధునికేనబోపదేవాఖ్యేనరచితమిత్యభాణి - తత్పదవీమనుసృత్యైవాన్యేపికేచిచ్ఛుకమహర్షిణాప్రణీతమిత్యప్యూచన్ - తథైవాపరేవ్యాసాపరనామ్నాకేనచిదాధునికేనప్రణీతమిత్యూచుః- కైశ్చిద్వ్యాసేనోపపురాణేష్వష్టాదశపురాణత్వేనకృతమితిచాభిహితమేవం వివిధవిరుద్ధాసద్ధేతువాదాకలుషితైస్స్వేచ్ఛానువర్తనైకాయత్తశాక్తజననాలకర్ణభషితైః శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశ్రీమద్భాగవతకాంచనశైలస్య నకాపిక్షతిరితినిశ్చిత్యతదీయపూర్వపక్షోపపాదనపూర్వకతయానహేతుభిరకుటిలార్థకైర్వచనైస్సాధకబాధకనిరూపణపూర్వకతయాపరమసిద్ధాంతస్సంగ్రహేణప్రకాశ్యతే - తథాహి.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతప్రథమకథా.

హేమాద్రినామకస్య రాజ్ఞస్సభాస్థానపండితేష్వగ్రగణ్యః పండితజనసార్వభౌమో బోపదేవః-గోపాలమతావలంబినస్తత్ప్రభోః ప్రీణనాయ-తదాజ్ఞానుసారేణైతత్పురాణరత్నం భగవద్వ్యాసప్రణీతత్వేన తన్నామ్నా విరచయ్య-తస్మై రాజ్ఞే సమర్పితవాన్ - తతస్సభూపతిర్బహుభిః పండితైస్సాకమామూలాగ్రం తదవలోక్య - వివిధవిచిత్రభగవద్భాగవతకథావిశేషైస్తత్తద్ఘట్టీయవర్ణనోచితపదగుంభనైః- నిఖిలవేదాంతప్రతిపాద్యపరమతత్త్వార్థాపాదకవాక్యరచనాదిభిశ్చాతిరమణీయమిదమితి నిశ్చిత్య- తాదృగ్విధసర్వోత్కృష్టగ్రంథస్యైతస్యైవ భాగవతాఖ్యపురాణరత్నత్వేన లోకే ప్రతీతిర్యథాస్యాత్తథా కర్తుం తస్మాన్మాతృకాస్థానాపన్నాత్పుత్రికాస్థానాపన్నా బహ్వీర్మూలగ్రంథవితతీర్నిష్పాద్య - స్వాశ్రితపండితజనసముదయద్వారా - తద్వ్యాఖ్యానాదీన్ కారయిత్వా - లోకేతద్గ్రంథసంతతీః ప్రఖ్యాపితవానితీయం కథా తత్తద్విధజనపరంపరా ప్రవచనమూలతో లోకే ప్రఖ్యాతైవ శ్రూయతే - నచైవంవిధజనపరంపరా ప్రవచనశ్రవణమాత్రేణైతత్పురాణరత్నమాధునికపండితవర్యవిరచితమితి వాచ్యం తస్మిన్నేవార్థే సందిహానైస్తద్వ్యాఖ్యాకర్తృభిః శ్రీధరాచార్యాదిభిః ప్రథమస్కంధీయప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావసానే (భాగవతంనామాన్యదిత్యపినాశంకనీయం) ఇతిలిఖితం - తల్లింగాదేవాన్యద్భాగవతంవర్తతఇతిద్యోత్యతే - తస్మాదేతస్య విష్ణుభాగవతస్య బోపదేవకర్తృకత్వే - నకామప్యనుపపత్తిం పశ్యామః.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతద్వితీయకథా.

శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతేషు - భారత - స్కాంద - విష్ణుపురాణాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకబృందేష్వనుసృతద్రాక్షాపాక - కైశికీవృత్త్యాదీనాంచ - శ్రీమద్భాగవతగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకసముదాయేష్వనుసృతనారికేళపాక - ఆరభటీవృత్త్యాదీనాంచ- తేజస్తిమిరయోరివపరస్పరవైధర్మ్యసద్భావః - అక్షిమద్భిః పరీక్షకైః ప్రత్యక్షేణాసకృదురరీకృతఏవభవతి - తథైవ లేఖన - పఠన- సంభాషణ - సంచలనాలంకరణాదిష్వభ్యస్తఫక్తికావిరుద్ధఫక్తికావత్త్వంనలోకేయత్రకుత్రాపివాసాధారణతయాదృష్టం - తథైవకృతిరచనాదిష్వప్యభ్యస్తశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనామవిరుద్ధశయ్యాదిమత్త్వమేవ తత్తత్కవిజనవర్యవిరచితగ్రంథేషుదృశ్యతే- తస్మాత్పూర్వోక్తక్రమేణాత్రాపిభాగవతే - భారతాదిగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకేష్వనుసృతశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనాంవిరుద్ధశయ్యాదిసద్భావాదేతన్నభగవద్వ్యాసకృతమితివక్తుంసుశకం.

అత్రోపపాదిత-పాక-వృత్తి-శయ్యా-రీత్యాదీనాం-లక్షణస్వరూపనిరూపకప్రమాణవచనాని.

ప్రతాపరుద్రీయే-కావ్యప్రకరణే.అథకైశిక్యాదీనాంస్వరూపంనిరూప్యతే॥

శ్లో॥ అత్యర్థసుకుమారార్థసందర్భా కైశికీమతా। అత్యుద్ధతార్థసందర్భా వృత్తిరారభటీమతా॥ ఈషన్మృద్వర్థసందర్భా భారతీవృత్తిరిష్యతే। ఈషత్ప్రౌఢార్థసందర్భా సాత్త్వతీవృత్తిరిష్యతే॥ అత్ర॥ శ్లో॥ అత్యంతసుకుమారౌ ద్వౌ శృంగారకరుణౌ మతౌ। అత్యుద్ధౌ రసౌ రౌద్రభీభత్సౌ పరికీర్తితౌ॥ హాస్యశాంతాద్భుతాః కించిత్సుకుమారాః ప్రకీర్తితాః। ఈషత్ప్రౌఢాః సమాఖ్యాతా రసా వీరభయానకౌ॥

యత్ర శృంగారకరుణావతికోమలేన సందర్భేణ వర్ణ్యేతే-తత్ర కైశికీ - యత్ర రౌద్రభీభత్సావతిప్రౌఢేన సందర్భేణ ప్రతిపాద్యేతే-తత్రారభటీ - యత్ర నాతిసుకుమారా హాస్యశాంతాద్భుతాః - నాతిసుకుమారేణ సందర్భేణ ప్రతిపాద్యంతే తత్ర భారతీ - యత్ర నాతిప్రౌఢౌ వీరభయానకావనతిప్రౌఢేన సందర్భేణ నిర్వాహ్యేతే-తత్ర భారతీతి నిశ్చయః - ఏతాసాముదాహరణశ్లోకాః గ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్ర ప్రకాశితాః॥

అపిచ తస్మిన్నేవ గ్రంథే॥ శ్లో॥ మధ్యమారభటీ త్వన్యా తథా మధ్యమకైశికీ। వృత్తీ ఇమే ఉభే సర్వరససాధారణే మతే॥ మృద్వర్థేష్వనతిప్రౌఢబంధా మధ్యమకైశికీ। మధ్యమారభటీ ప్రౌఢేష్వర్థే నాతిమృదుక్రమా॥

వైదర్భ్యాదిరీతీనాంశబ్దగుణాశ్రితానామర్థవిశేషనిరపేక్షతయా కేవలసందర్భసౌకుమార్యప్రౌఢత్వమాత్రవిషయత్వాత్ కైశిక్యాదిభ్యోభేదః.

అథరీతీనాంస్వరూపంనిరూప్యతే॥శ్లో॥ రీతిర్నామగుణాశ్లిష్టాపదసంఘటనామతా - సాత్రివిధా- వైదర్భీ- గౌడీ- పాంచాలీచేతి ॥శ్లో॥ బంధపారుష్యరహితాశబ్దకాఠిన్యవర్జితా। నాతిదీర్ఘసమాసాచవైదర్భీరీతిరిష్యతే॥ ఓజఃకాంతిగుణోపేతాగౌడీయారీతిరిష్యతే। పాంచాలరీతిర్వైదర్భగౌడరీత్యుభయాత్మికా॥

అథశయ్యానిరూపణం ॥ శ్లో ॥ యాపదానాంపరాన్యోన్యమైత్రీశయ్యేతికథ్యతే॥

అథపాకనిరూపణం ॥ శ్లో ॥ అర్థగంభీరిమాపాకస్సద్విధాహృదయంగమః। ద్రాక్షాపాకోనారికేళపాకశ్చప్రస్ఫుటాంతరౌ ॥ ద్రాక్షాపాకస్సకథితోబహిరంతస్స్ఫురద్రసః। సనారికేళపాకస్స్యాదంతర్గూఢరసోదయః॥

ఏవమేవవస్త్వలంకారప్రతీతావపిద్రష్టవ్యం - పాకాంతరాణియథాసంభవమూహ్యాని - గ్రంథవిస్తరభయాదేవనతద్విషయవివేచనాతు-విశేషతఃప్రతిపాదితా.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతతృతీయకక్ష్యా.

శ్రీమన్మత్స్యపురాణ- గరుడపురాణ- స్కాందపురాణాదిభ్యః - శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్య - విజయధ్వజాచార్య- వీరరాఘవాచార్య- ప్రభృతిభిర్వ్యాఖ్యాకర్తృభిః ప్రథమస్కంధీయప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావసరేభ్య ఉదాహృతశ్లోకేషుప్రోక్తపదానత్రైపూర్ణిమాయాంచ - స్వర్ణరచితసింహాసనాధిరోపితస్య యథోక్తలక్షణలక్షితస్యసమగ్రస్య - శ్రీవిష్ణుభాగవతగ్రంథస్య సత్పాత్రాయశ్రోత్రియాయదానేన - దాతుర్మోక్షప్రాప్తిరూపఫలముపదిష్టం - తథాహి.

మత్స్యపురాణే- పురాణదానప్రస్తావే ॥

శ్లో ॥ యత్రాధికృత్యగాయత్రీంవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధోపేతంతద్భాగవతమిష్యతే॥ లిఖిత్వాతచ్చయోదద్యాద్ధేమసింహసమన్వితమ్। ప్రోష్ఠపద్యాంపౌర్ణమాస్యాంసయాతిపరమంపదమిత్యాది.

అత్రప్రతిపాదితరీత్యా- హేమసింహస్యచశ్రీభాగవతగ్రంథస్యచనకోపిసంబంధః- ప్రతిపాద్యప్రతిపాదకయోరభేదవివక్షయాతథోక్తమితివక్తవ్యం - తథాసతి - ప్రతిపాద్యస్య భగవతోనారాయణస్య గరుడవాహనత్వమేవహిలోకేప్రసిద్ధతయాసద్గ్రంథేషుదృశ్యతే - నసింహవాహనత్వం - నాప్యన్యవాహనత్వంచప్రతిపాదితంభవతి - అపితు - భగవత్యాశ్శ్రీదేవ్యాస్తుసింహవాహనత్వంతుబహుషుసద్గ్రంథేషుప్రసిద్ధతయాశ్రూయతే - నచనృసింహరూపిణోభగవతోరూపే - నృత్వమపహాయసింహత్వమాత్రమవలంబ్యతదుపర్యారోపితశ్రీమద్భాగవతగ్రంథదానేదాతుఃమోక్షప్రాప్తిర్భవతీతివాచ్యం - ప్రతిపాద్యైక్యవశిరసితత్ప్రతిపాదకమధిష్ఠాప్య-ప్రదదతఃపురుషస్యమోక్షావాప్తిర్భవతీతివక్తుస్స్వపానహాస్స్వశిరసిధర్తవ్యావితిప్రలపతఃపురుషస్యేవమాఖ్యానంపరం - సర్వజనవిదితంభవేదితినిశ్చినుమః॥

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతచతుర్థకక్ష్యా.

శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యానకర్తృభిఃపూర్వోక్తశ్రీధరాచార్యాదిభిస్తస్మిన్నేవప్రథమస్కంధీయప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావసరేమాత్స్యాదిపురాణేభ్యఉద్ధృతశ్లోకేషుశ్రీమద్భాగవతస్వరూపనిరూపకత్వేనోపపాదితలక్షణానిసర్వాణ్యపి - నవిష్ణుభాగవతపరాణిభవితుమర్హంతి - అపితుదేవీభాగవతపరాణ్యేవేతిబ్రూమః-తథాహి- శ్రీధరాచార్యవర్యాదిభిరుదాహృతవచనాని.

యథోక్తం- మత్స్యపురాణే- పురాణదానప్రస్తావే.

శ్లో ॥ యత్రాధికృత్యగాయత్రీంవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధోపేతంతద్భాగవతమిష్యతే ॥ లిఖి

త్వాతచ్ఛాయోదద్యాద్ధేమసింహాసమన్వితమ్ । ప్రోష్ఠపద్యాంపౌర్ణమాస్యాంసయాతిపరమాంపదమ్ ॥ అష్టాదశసహ
స్రంతత్పురాణంపరికీర్తితమ్ ॥ స్కాందేచ ॥ గ్రంధోష్టాదశసాహస్రో ద్వాదశస్కంధసమ్మితః । హయగ్రీవబ్రహ్మవి
ద్యాయత్రవృత్రవధస్తథా ॥ గాయత్ర్యాసచసమారంభస్తద్వై భాగవతంవిదుః ॥ కించ ॥ పద్మపురాణే ॥ అంబరీ
షంప్రతిగౌతమవచనం ॥ అంబరీషశుకప్రోక్తంనిత్యంభాగవతంశృణు । పఠస్వస్వముఖేనాపి యదీచ్ఛసిభవక్షయమ్ ॥
గరుడేచ ॥ అర్థోయంబ్రహ్మసూత్రాణాంభారతార్థవినిర్ణయః । గాయత్రీభాష్యరూపోసౌ వేదార్థపరిబృంహి
తః ॥ పురాణానాంసారరూపస్సాక్షాద్భాగవతోదితః । ద్వాదశస్కంధసంయుక్తశ్శతవిచ్ఛేదసంయుతః ॥ గ్రంధోష్టా
దశసాహస్రశ్శ్రీమద్భాగవతాభిధఇతి.

కించ- మహామాయారూపిణ్యాభగవత్యాఃప్రసాదబలాదేవవిచ్ఛిన్నశిరసశ్శ్రీమహావిష్ణోర్హయగ్రీవత్వసం
ప్రాప్తేర్దేవీభాగవతేకంఠోక్త్యాప్రతిపాదితత్వాత్ - శ్రీమద్ధయగ్రీవావతారస్యవినష్టనిఖిలమహావిద్యానాయక
శ్రీవిద్యోద్ధరణైకప్రయోజనత్వాత్ - తథైవశ్రీహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినా - అగస్త్యమహర్షయేహ్యుప
దిష్టదేవీప్రతిపాదకనిఖిలాగమగ్రంథజాతస్యహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేతిశాస్త్రైస్సర్వత్రాప్యభ్యుపేతత్వాత్ - శ్రీవి
ష్ణుభాగవతేవా - అన్యత్రపురాణాంతరేవా - తథానుక్తత్వాచ్చ - ఏవమత్రప్రతిపాదితయుక్తిచతుష్టయేన - అ
త్రత్య హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేతివిశేషణంచ - గాయత్ర్యాచసమారంభఇత్యాదివిశేషణానిచ - నవిష్ణుభాగవత
పరాణీత్యత్రనకామప్యనుపపత్తింపశ్యామః అత్రోపపాదితయుక్తిచతుష్టయస్యోపష్టంభకతయాత్రప్రమాణవచనా
నిసాకల్యేనప్రతిపాద్యంతే.

శ్రీమదగస్త్యఋషిప్రణీత- పంచదశీభాష్యే-

శ్లో ॥ హయగ్రీవాల్లబ్ధ్వాసకలమనుమాద్యం మనువరం కృతాటీకాతస్యానుమతవిధినాగస్త్యమునినా ।
కలాతత్త్వోద్భాసిన్యపరిమితభాగ్యోదయకరీత్రయీసారాముద్ధృత్యచసదుపకారాయసుధియా ॥

కించ- లలితాసహస్రనామసూత్తర - పీఠికాయాం.

శ్లో ॥ హయాననమహాబుద్ధేసర్వశాస్త్రవిశారద । కథితంలలితాదేవ్యాశ్చరితంపరమాద్భుతమిత్యాది.

ఏతచ్ఛ్లోకద్వయార్థపర్యాలోచనయా - శ్రీహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినైవమహావిద్యాహ్యగస్త్యాయో
పదిష్టేత్యర్థస్సుస్పష్టతరంప్రతిపాదితోభవతి.

కించ- హయగ్రీవావతారకారణవివేచనాపాదకప్రమాణవచనాని.

దేవీభాగవతే-ప్రథమస్కంధే-పంచమాధ్యాయే.

ఋషయఊచుః ॥ శ్లో ॥ సూతాస్మాకంమనః కామం మగ్నంసంశయసాగరే । త్వయోక్తంమహదాశ్చర్యం జగ
ద్విస్మయకారకమ్ ॥ యన్మూర్ధామాధవస్యాపి గతోదేహాన్మహాత్మనః । హయగ్రీవస్తదాజాతస్సర్వకర్తాజనార్ద
నః ॥ వేదోపిస్తౌతియందేవం దేవాస్సర్వేయదాశ్రయాః । ఆదిదేవోజగన్నాథస్సర్వకారణకారణమ్ ॥ తస్యాపివద
నంఛిన్నం దైవయోగాత్కథంతథా । తత్సర్వంకథయాశుత్వం విస్తరేణమహాత్మనః ॥ సూతః ॥ శృణ్వంతు మునయస్స
ర్వేసావధానాస్సమంతతః । చరితం దేవదేవస్య విష్ణోఃపరమతేజసః ॥ కదాచిద్దారుణంయుద్ధంకృత్వాదేవస్సనాతనః ॥
దశవర్షసహస్రాణిపరిశ్రాంతోజనార్దనః ॥ సమదేశశుభేస్థానేకృత్వాపద్మాసనంవిభుః । దత్వాభారం ధనుష్కో
ట్యాంనిద్రామాపరమాపతిః ॥ శ్రాంతత్వాద్దైవయోగాచ్చజాతస్తత్రాతినిద్రితఇత్యారభ్య । సూతః ॥ ఇతిశ్రుత్వా
వచస్తేషాంత్వష్టాచాతిత్వరాన్వితః । వాజిశీర్షంచకర్తాశు క్షణాచ్చసురసన్నిధౌ ॥ విష్ణోశ్శరీరేరుచిరే యోజితే
వాజిమస్తకే । హయగ్రీవోహరిర్జాతో మహామాయాప్రసాదతః ॥ స్వల్పేనైవతుకాలేనదానవస్సహ దర్పితః । ని
హతస్తరసాసంఖ్యే దేవానాంరిపురోజసా ॥ యఇదంశుభమాఖ్యానంశృణ్వంతిభువిమానవాః । సర్వదుఃఖవినిర్ముక్తా
స్తేభవంతినసంశయః ॥ మహామాయాచరిత్రంచ పవిత్రంపాపనాశనమ్ । పఠతాంశృణ్వతాంచైవసర్వసంపత్తిదా
యకమిత్యంతేన - మహావిష్ణోర్దేవ్యనుగ్రహవశాద్ధయగ్రీవత్వసంప్రాప్తిరుక్తా.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతపంచమకక్ష్యా.

శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిర్నిఖిలలోకానుద్ధర్తుకామః - ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాఖ్యతయా వేదాన్సంవిభజ్య - పైల-వైశంపాయన-ప్రముఖశిష్యానధ్యాపయామాస - తతఃపరం శిష్యప్రశిష్యద్వారా వివిధశాఖాభేదేనానుత్పన్నా ఏవాద్యాపి లోకే వేదాః ప్రవర్తంత ఇత్యర్థస్సర్వజనవిదిత ఏవ హి దృశ్యతే - కించ - తథైవ స మహర్షిర్నిఖిలవేదార్థధారణాసమర్థానాం జనానాముపకృతయే - అష్టాదశమహాపురాణాని రచయామాస - తతఃపరమపి తత్తత్పురాణానభ్యుదితార్థేష్వకేషుచిత్సందిగ్ధవిషయేషు - సందిహానానాం జనానాం సందేహనివర్తనైకపరత్వేనాష్టాదశోపపురాణాన్యప్యరచయత్ - ఏవంచ సతి - తత్ర తత్ర పురాణేషూదాహృతపురాణానుక్రమణికాయాం - భాగవతస్య పంచమపురాణత్వేన వ్యవహారస్తు సర్వేష్వపి పురాణేషు ప్రతిపాదితో భవతి - కించ - ఉపపురాణేష్వసప్తదశపురాణస్య భాగవతమితి నామ చ సమ్యగ్వ్యవహృతం సద్భిర్దృశ్యతే - అపిచ - నిఖిలపురాణప్రణయనానంతరకాల ఏవ వ్యాసేన శ్రీమహాభారతగ్రంథః ప్రణీత ఇత్యర్థః స్పష్టతరం సర్వైరపి శ్రుతచర ఏవ భవతి - తతఃపరమేవ శ్రీమద్భాగవతప్రణయనం తు నివృత్తమిత్యత్రైవ భాగవతగ్రంథే కంఠోక్త్యా ప్రతిపాదితం హి శ్రూయతే.

శ్రీమద్భాగవతే - చతుర్థాధ్యాయే.

శ్లో॥ ౨౮॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాం త్రయీ న శ్రుతిగోచరా। కర్మశ్రేయసి మూఢానాం శ్రేయ ఏవం భవేదిహ।
౨౫॥ ఇతి భారతమాఖ్యానం కృపయా మునినా కృతమితి ॥

తస్మాత్పూర్వోక్తప్రకారేణ నిఖిలమహాపురాణోపపురాణప్రణయనోత్తరకాలప్రణీతభారతగ్రంథాత్పరతో విరచితస్యైతస్య భాగవతగ్రంథస్య - అష్టాదశమహాపురాణోపపురాణాంతఃపాతిత్వం నకదాపి సంగచ్ఛత ఇతి నిశ్చినుమః.

ప్రథమకక్ష్యాఖండనం.

శ్రీబోపదేవాఖ్యపండితజనసార్వభౌమేనైతద్విష్ణుభాగవతం విరచితమితి కైశ్చిదనాప్తైరాప్తజనవదవభాసమానైరనాలోచితాఖిలశాస్త్రప్రమేయప్రమాణైర్బోపదేవప్రణీతాఖిలగ్రంథజాతనిర్ణయపరిజ్ఞానహీనైస్స్వేచ్ఛామనువర్తమానైః పండితంమన్యమానైర్నిఖిలశిష్టజనావగీతా సదాచారానువర్తనాసాదితా మహాపురుషికాధరీకృతస్వజనాభిమానైర్మానసవిహీనైశ్శాక్తజనైః పానఃపున్యేన ప్రలపితవాగ్జాలం సర్వమప్యస్మదభిహితసద్యుక్తిఝంఝానిలైర్విధూతం ద్విశీర్ణవివిధావయవం భవతీతి విద్వచ్ఛిఖామణయో విదాంకుర్వంతు.

తథాహి - ప్రథమకక్ష్యాప్రతిపాదితయావద్విషయపర్యాలోచనయా హేమాద్రినామకప్రభోః ప్రీణనాయ బోపదేవేనైతత్పురాణరత్నం విరచితమిత్యర్థః ప్రతిపాదితో భవతి - తత్ర యుక్తిస్తు పామరజనపరంపరాప్రవచనప్రయుక్తదురాశంకాపనోదనాయ శ్రీధరాచార్యేణ ప్రథమస్కంధప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావసరే ప్రతిపాదితం (భాగవతం నామాన్యదిత్యపి న శంకనీయమితి) వాక్యం - నకిమప్యన్యత్సయుక్తికం వచనం పూర్వపక్షిణా తత్ర వా అన్యత్ర వా సముపపాదితం - తస్మాత్తత్ప్రలపితవచనానాముపమర్దకతయా - అత్ర ప్రతిపాద్యమానానామేనాం దుర్జనకపోలచపేటికానామ్నీం - సిద్ధాంతస్వరూపప్రతిపాదికాం ప్రక్రియాం - ప్రవర్తయిష్యామః.

తథాహి - కదాచిద్ధేమాద్రినామకవిద్వత్ప్రభుణా ముహూర్తద్వితయేనాస్మాకం భాగవతాధ్యాయసంగ్రహాదర్శః గ్రంథరూపేణ కథయితుం సమర్థః కోఽస్త్యస్మిన్ సదసీతి - మధ్యేసభం పృష్టే - బోపదేవనామకకవిరధిసభం - పరశ్వః కథయిష్యామీతి ప్రతిజ్ఞాయ - స్వప్రతిజ్ఞాతార్థం నిరోఢుం శ్రీమద్భాగవతకథానుక్రమణికాప్రతిపాదకత్వేన భాగవతాధ్యాయసారాఖ్యం గ్రంథం విరచయ్య - తస్మై హేమాద్రిభూపతయే సమర్పయత్.

యస్యాయమాద్యశ్లోకః.

శ్లో॥ శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయసారోఽప్యత్ర నిరూప్యతే। విదుషా బోపదేవేన మంత్రిహేమాద్రితుష్టయ ఇతి.

కించ - తతఃపరమతిసంగ్రహరూపేణాభివర్ణితభాగవతాధ్యాయసారాఖ్యగ్రంథావలోకనేనాపరితుష్టస్య ప్రభోఃప్రీణనాయ - తదాజ్ఞాంపురస్కృత్య సఏవబోపదేవః-భక్తిముక్తాఫల - భక్తిలహరీనామకగ్రంథద్వయం-శ్లోకరూపేణాకథయత్-తతస్తత్కృతిద్వయరచనయాఽతిపరితుష్టేన హేమాద్రిణాత్యాదరాత్సబోపదేవస్సమ్మానితో భూదితీయంకథాతత్కృతగ్రంథజాతేభక్తిముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథావసానేతద్వ్యాఖ్యాకర్త్రాఽబోపదేవకృతగ్రంథసంఖ్యానిర్ణాయకవచనలేఖనావసరేస్పష్టతరంప్రకాశితం.

తథాహి-ముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథటీకావసానే-

శ్రీబోపదేవకృతగ్రందసంఖ్యానిర్ణాయకప్రమాణవచనం.

శ్లో॥యస్యవ్యాకరణేవరేణ్యఘటనాఃస్ఫీతాఃప్రబంధాదశప్రఖ్యాతానరవైద్యకేప్యతిథిభిర్వ్యాఖ్యాస్తథాషోడశ।
సాహిత్యేత్రయఏవభాగవతతత్త్వోక్తౌత్రయస్తస్యతుహ్యంతర్వాణిశిఖామణేరిహగుణాఃకేకేనలోకోత్తరాః॥

కించ - తత్రైవ-శ్రీమద్భాగవతగ్రంథోద్వావింశతివారమధీతఇతిశ్రీమద్భాగవతమాహాత్మ్యనువర్ణనపూర్వకతయాశ్రీవేదవ్యాసస్తుతిరపతేనైవబోపదేవేనప్రతిపాదితా - నతద్విషయప్రతిపాదకానివచనానిగ్రంథవిస్తరభయాన్నత్రప్రకాశితాని.

ఏవంచసతిపూర్వోక్తప్రకారేణబోపదేవప్రణీతభాగవతాధ్యాయసార - భక్తిముక్తాఫల - భక్తిలహర్యాఖ్యగ్రంథత్రయప్రతిపాదితార్థాఽపరిజ్ఞాతృభిఃపామరైఃప్రలపితవచనజాలస్యానాదరణీయతాంచ - శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయప్రతిపాదితార్థంసంగ్రహరూపేణపరిజిజ్ఞాసోర్హేమాద్రేఃప్రీణనాయద్రవ్యలోభాద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహప్రణయనేప్రవృత్తస్యబోపదేవదేవస్యభాగవతగ్రంథప్రణేతృత్వంనకదాపివక్తుం-శ్రోతుమూహితుంచశక్యతఇత్యర్థంచ - విద్వచ్ఛిఖామణయస్స్పష్టతరంవిజానంతుతరాం - కించ - శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యాతౄణామగ్రగణ్యేనశ్రీధరాచార్యవర్యేణస్వవ్యాఖ్యానప్రణయనావసరేతత్తదధ్యాయానామాదావధ్యాయార్థప్రతిపాదకత్వేనసంగ్రహశ్లోకాః ప్రతిపాదితాః - తేచశ్లోకాస్సాకల్యేనాత్రోపోద్ఘాతప్రకరణేయథాక్రమంప్రకాశితాః-నతాదృశాధ్యాయార్థప్రతిపాదకశ్లోకప్రణయనమాత్రేణభాగవతగ్రంథఃశ్రీధరాచార్యేణప్రణీతఇతినకేనాప్యుచ్యతే-తథైవబోపదేవేనకవినాప్యేకస్మిన్నహనిస్వపౌరుషసాధనాయప్రణీతశ్రీమద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహాఖ్యగ్రంథరచనామాత్రేణనిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వావబోధకభాగవతమేవతేనప్రణీతమితియేనోచ్యతే - సయదికోశాగారే - తదధ్యక్షేణనిక్షిప్తపరిగణనాయభృతింనత్వానియుక్తభటాన్విలోక్యకోశాగారాధిపతిరిత్యేవప్రలపేదితినిశ్చినుమః - తస్మాద్బోపదేవాఖ్యఃకశ్చనసాధారణకవిః - భాగవతార్థసంగ్రహణైకాయత్తమనాః - తదర్థసంగ్రహప్ర[illegible]పాదకగ్రంథప్రణయనేనైవవిశ్రుతకీర్తిః - జయదేవ - నారాయణాద్యర్థాదిషుభాగవతప్రతిపాదితార్థాఽపాదక[illegible]కత్వ[illegible]మిన ప్ర-తథార్థవితుమర్హతీత్యర్థస్సర్వైర్విపిపండితవర్యైఃకరతలామలకవద్విజ్ఞేయ ఏవభవతి - తస్మాన్మత్సరప్రేక్షణాచక్షుషీనిమీల్యప్రలపితపూర్వపక్షస్తూన్మూలితఏవేతి దిక్.

ద్వితీయకుత్సాఖండనం.

శ్రీమన్మహాభారతాదిషుప్రతిపాదితశ్లోకేషు-పాక - శయ్యా - వృత్తీనాంచ - శ్రీమన్మహాభాగవతప్రతిపాదితశయ్యాదీనాంచ-తేజస్తిమిరయోరివపరస్పరంవిభిన్నధర్మవత్త్వం-కరతలామలకవత్సర్వజనవిదితమితియదుక్తంతత్రవిచారయామః.

తథాహి - శ్రీమద్భగవాన్నాదినారాయణోనిఖిలలోకోత్తరణాయస్వాంశతోవ్యాసమహర్షిరూపేణావతీర్యనిఖిలవేదజాతంచతుర్ధావిభజ్యస్వశిష్యేభ్యఃపైలాదిభ్యఉపదిదేశ - తతఃపరంనిఖిలపురాణాన్యపిపరిష్కృత్యలోకేప్రవర్తయామాస - తథైవవేదలక్షణప్రతిపాదకశిక్షాదికంచ - బ్రహ్మసూత్రాదికంచ - ప్రణినాయ - సర్వేషామప్యపరోక్షసాక్షాత్కారరూపమోక్షప్రాప్తినిరోధకాజ్ఞానాంధకారపటలంమారీచకార-

తత్రాఖిలలోకోత్తరణసాధనీభూతానంతగ్రంథనిర్మాణాలంకర్మీణాపరిమేయమహిమ్నాభగవతావ్యాసేనతత్తదధికారిజనానుకూలతయావివిధవిచిత్రకథాప్రతిపాదకత్వేన-బహవోగ్రంథాఃప్రణీతాః- తేషుభారతాదిగ్రంథజాతంవేదాధ్యయనానధికారిణాంస్త్రీశూద్రాదీనామశ్రుతశ్రుతిస్మృత్యాదిగ్రంథసముదాయానాంశ్రవణమాత్రతః - కథాసందర్భాన్వయసందర్భాదికంయథాసులభతయాపరిజ్ఞాతంభవేత్తథా-ద్రాక్షాపాకభక్తికాంచ - కైశికీవృత్తించాధికృత్యనిఖిలజనానామనాయాసేనాధ్యయనసాధ్యత్వేనారచయత్.

తథాహి- భారతే- భీష్మపర్వణి- అధ్యాయే-భగవద్గీతాసు,

శ్లో॥ ధర్మక్షేత్రేకురుక్షేత్రేసమవేతాయుయుత్సవః। మామకాఃపాండవాశ్చైవకిమకుర్వతసంజయేత్యాది॥

తద్దైవపరమార్థపరిజ్ఞానమఖిలమతాముపకారాయబ్రహ్మసూత్రాణ్యతిమధురాణ్యర్థాన్యఖిలపండితసార్వభౌమైరప్యత్యాదరాముపదేశతోధ్యేయాన్యకరోత్ - తథాహి - బ్రహ్మసూత్రేషు - ప్రథమాధ్యాయే.

సూ॥ ఓం - అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా॥జన్మాద్యస్యయతః॥శాస్త్రయోనిత్వాత్ ॥ ఈక్షతేర్నాశబ్దమిత్యాది.

తథాచ - వ్యాసశిక్షాయాం - శ్లో॥శ్రీవాసుదేవం వరదంప్రణమ్యశ్రీమద్గణేశంవచసాంచదేవీమ్। శిక్షాంప్రవక్ష్యేశ్రుతికారణాంగం సుబోధకంలక్షణ శిక్షణభూషామ్॥ అథస్వరాదిసంజ్ఞాశ్చతత్ప్రయోజనమేవచ। తత్ఫలంచప్రవక్ష్యామివివిధంప్రముదేహ్యహమ్॥ఏవమేవఛాందసానాంసులభతయాఅర్థజ్ఞానంయథాస్యాత్తథాతిప్రసిద్ధశబ్దసంయోజనపూర్వకతయైవ వేదశిక్షాదికం విరచితం - అనేనైవక్రమేణ - శ్రీమద్భాగవతాఖ్యమేతత్పురాణరత్నమఖిల పండితజనోపాదేయతయాఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమార్థప్రకాశకమకరోత్ - ఏవమేవక్రమేణయథాధికారంప్రణీతేషుతత్తద్గ్రంథసముదయేషు - పాక- రీతి- వృత్త్యాదీనాం- పరస్పరవైలక్షణ్యంతస్యమహర్షేర్వివక్షితమేవస్యాత్ - అన్యథాతదుద్దిష్టార్థస్యవైయర్థ్యాపత్తేః - కించ॥ శ్లో॥ అచతుర్వదనోబ్రహ్మా ద్విబాహురపరోహరిః। అఫాలలోచనశ్శంభుర్భగవాన్ బాదరాయణఇత్యనేనత్రిమూర్తిస్వరూపత్వంవ్యాసమహర్షేఃప్రతిపాదితంభవతి - కించ- భాగవతే - ప్రథమస్కంధే॥ తృతీయాధ్యాయే॥ శ్లో॥ ౨౧॥ తతస్సప్తదశేజాతస్సత్యవత్యాంపరాశరాత్। చక్రేవేదతరోశ్శాఖాదృష్ట్వా పుంసోల్పమేధస ఇత్యాదీనిబహూనివచనానితత్రతత్రద్రష్టవ్యాణి.

ఏతేనవినష్టనిఖిలాగమోద్ధరణాయవ్యాసరూపేణభగవానాదినారాయణఅవతతారేత్యర్థఃస్పష్టతరంప్రతిపాదితోభవతి- ఏవంచసర్వజ్ఞేనభగవతావ్యాసమహర్షిణాతత్తదధికృతజనానాంప్రీత్యుత్పాదనాయయథాధికారం - విరచితభారతభాగవతాద్యుత్తమగ్రంథేష్వనుసృతశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనాంపరస్పరవైలక్షణ్యంతు నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనానామతీవశ్లాఘనీయమేవభవతీత్యర్థః. అబద్ధ- దోషబుద్ధ్యాప్రలపతోస్మత్పూర్వపక్షిణస్సందేహపదవీంనకోపిమూఢోనువర్తితుమీహతఇత్యాశయః. తస్మాదస్మాదేవార్థాన్నిఖిలశిష్టజనాభ్యుపగతప్రసిద్ధదృష్టాంతప్రవచనానాకముష్టికుట్టనేనతస్యశిరోగతానావివిధవిషజదోషవేదనాంనివర్తయిష్యామః.

తథాహి - శ్రీమద్భగవత్పాదాదిభిఃకవిజనసార్వభౌమైఃకాళిదాసాదిభిరసికవివరైస్తథైవాన్యైస్సాధారణకవిభిశ్చ- విరచితకావ్య- నాటక- చంపు- బాణ- ప్రభృతిషుగ్రంథేషుచ- తథైవతత్రకృతమతగ్రంథేషుచ- తద్వ్యాఖ్యాగ్రంథేషుచ - వృత్తి- రీతి- శయ్యాదీనాంవైవిధ్యంతు - దరీదృష్టమేవభవతి- తస్మాదేవతేషామనన్యకవిజనసాధారణయోగ్యతానిఖిలాస్మదీయపండితజనశ్లాఘనీయైవాభూత్ - తథాహి.

శ్రీమద్భగవత్పాదైర్విరచితగ్రంథేభ్యఃకేచనశ్లోకాఉదాహ్రియంతే-తథాహి.

ఆత్మబోధే॥ బోధోన్యసాధనేభ్యోహిసాక్షాన్మోక్షైకసాధనమ్। పాకస్యవహ్నివద్జ్ఞానంవినామోక్షోనసిద్ధ్యతి॥ అవిరోధితయాకర్మనావిద్యాంపినివర్తయేత్। విద్యావిద్యాంనిహంత్యేవతేజస్తిమిరసంఘవదిత్యాది - కించ - శ్లో॥ తవహితమేకంవక్ష్యే వచనంశృణుసుఖకామోయదితత్త్వమ్। స్వప్నేదృష్టంసకలంహిమృషాజాగ్రతిచస్మరతద్వదితీత్యాదిష్వప్యర్థ్యం సుసమార్థసంబంధసాహిత్యేనచ - మృదుళపదగుంభనేనచబహవోగ్రంథాస్సామాన్యముముక్షుజనానాంహితాయవిరచితాః

కించ - తైరేవభగవత్పాదైర్విరచితసౌందర్యలహర్యాం.

శ్లో॥ శివశ్శక్త్యాయుక్తోయదిభవతిశక్తః ప్రభవితుంనచేదేవం దేవోనఖలుకుశలస్స్పందితుమపి। అతస్త్వామారాధ్యాంహరిహరవిరించాదిభిరపిప్రణంతుంస్తోతుంవాకథమకృతపుణ్యః ప్రభవతీత్యాది॥

ఎవమేవక్రమేణయథాధికారంశారీరకమీమాంసాభాష్యాదికంవిరచితమితిజ్ఞాతవ్యం. .

కాళిదాసాఖ్యకవిజనసార్వభౌమేనప్రణీతరఘువంశ- మేఘసందేశ - నళోదయ - హరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానాదిషు-వృత్తి- రీతి- శయ్యాదీనాం తేజస్తిమిరయోరివవిభిన్నతైవ ప్రసిద్ధతయా దృశ్యతే- తథాహి.

రఘువంశే- ప్రథమసర్గే.

శ్లో॥౧॥క్వసూర్యప్రభవోవంశః క్వచాల్పవిషయామతిః। తితీర్షుర్దుస్తరంమోహాదుడుపేనాస్మిసాగరమిత్యాది= చతుర్థసర్గే ॥ శ్లో ॥౧॥ దిలీపానంతరంరాజ్యేతంనిశమ్యప్రతిష్ఠితమ్। పూర్వంప్రధూమితోరాజ్ఞాంహృదయేగ్నిరివోత్థితః॥ తస్మిన్నేవకావ్యే - దశమసర్గే ॥ శ్లో ॥ పృథివీంశాసతస్తస్య పాకశాసనతేజసః। కించిదూనమనూనర్ధేశ్శరదామయుతంయయౌ ఇత్యాది॥ మేఘసందేశే - ప్రథమసర్గే ॥ శ్లో॥౬౩॥ హిత్వాతస్మిన్భుజగవలయంశంభునాదత్తహస్తాక్రీడాశైలేయదిచవిచరేత్పాదచారేణగౌరీ। భంగీభక్త్యావిరచితవపుస్తంభితాంతర్జలౌఘస్సోపానత్వంకురుమణితటారోహణాయాగ్రయాయీ॥నళోదయే-ద్వితీయాశ్వాసే।౧॥శ్లో॥౧౦॥స్మరస్యయుద్ధరంగతాం నసారసారసారసా।జితావియోగినస్సమున్నతేనతేనతేనతే॥

టీకా॥ రసావిశ్వంభరా - కథంభూతా - సారసారసా - సారాఃశోభనాః - సారసాఃపక్షివిశేషాఃయస్యాస్సాతథోక్తా - స్మరస్యమన్మథస్య - యుద్ధరంగతాంజన్యస్థానతాం ॥ శ్లో ॥ యుద్ధమాయోధనంజన్యమిత్యమరః - ఆరప్రాప-తతః - తేవియోగినఃవిరహిణః - సమున్నతేనతేన - ఇనఃస్వామీ - తస్యభావఃఇనతా- సమున్నతాసముచ్ఛ్రితాఇనతాయస్యతేన ॥ శ్లో॥ ఉచ్చప్రాంశూన్నతోదగ్రోచ్ఛ్రితాస్తుంగ ఇత్యమరః- తేనస్మరేణ - జితాస్సకలాశ్చప్రయాస్సంగతాఇతిభావః ॥

తస్మిన్నేవాశ్వాసే.

శ్లో ॥ పికోపికోపికోపికోవియోగినీరభర్త్సయత్ । వచాంసిభంగమాలపన్నితానితానితానితాః॥

తేనైవకవిజనసార్వభౌమేనకాళిదాసేనవిరచితహరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానే.

అథానులోమ్యేనదమయంతీచంద్రోనయోర్వ్యసనవతీజాతేత్యర్థంచ- ప్రాతిలోమ్యేచంద్రమతీహరిశ్చంద్రేణగర్భంప్రాపితేత్యర్థంచ ప్రతిపాదయన్నాహ॥

శ్లో ॥ ౧౦। తాపితాహిమధామ్నాభూత్తదాలోకనకామనా।సాధవేతికృతాధీతారుచాతీవమహైనసా ॥

టీకా ॥ తస్యనళస్య- ఆలోకనేవీక్షణే - ఆశాయస్యాస్సాతథోక్తాభైమీ- హిమధామ్నా చంద్రేణ - అధవేతికృతాఅధవానాంప్రోషితభర్తృకాణాం - ఈతిమువద్రవంకరోతీతికృత్తయా - అతఏవ - అతీవమహైనసా అత్యంతమహాపాతకవత్యాఅనాథస్త్రీవధాదితిభావః ॥ శ్లో ॥ కలుషంవృజినైనోఘమిత్యమరః - రుచాచంద్రికయా - తాపితాసతీఅధీతామనోవ్యాధింప్రాప్తాభూత్ ॥ శ్లో॥ పుంస్యాధిర్మానసీవ్యథేత్యమరః - అత్రతదాలోకనకామనేత్యనేనసంకల్పాఖ్యాతృతీయావస్థాసూచితా - హిమధామ్నా అధీతేత్యనేనఅభిహితాని - ద్రాభావాజ్జాగరాఖ్యాతురీయావస్థా॥

ప్రాతిలోమ్యేతు॥ శ్లో॥ సానహైమవతీచారుతాధీతాకృతివేధసా। నామకానకలోదాత్తభూమ్నాధామహితాపితా॥

టీకా ॥ హిమవతఃఅపత్యంస్త్రీ హైమవతీపార్వతీ- సేవచారుతయాసౌందర్యేణఅధీతా ప్రాప్తా - నామనఃకేళిగసఃయస్యాస్సా- నామకానలంగమనోచితలజ్జావతీతిభావః - హితానుకూలా - సాచంద్రమతీ - ఆకృతౌఆకారే - వేధసావిష్ణుతుల్యేన॥ శ్లో॥ వేధావిష్ణౌచధాతరీతిశాశ్వతః-యద్వా - ఆకృతివేధసాకార్యేషు - బ్రహ్మతుల్యేన-అ

ఘటనఘటనాదక్షేణేత్యర్థః - కలాసువిద్యాసు - ఉదాత్తభూమ్నామహనీయమాహాత్మ్యేనహరిశ్చంద్రేణ- ధామ తేజః - గర్భోత్పాదకంవీర్యమిత్యర్థః - అపితాప్రాపితా - నేతిన గర్భిణీకృతేత్యర్థః॥

తస్మన్నేవకావ్యే.

ఆనులోమ్యే॥ శ్లో ॥ కంకమైత్రనుసాదంసాప్రసవేషుసునందనమ్। నాజలాబిసవల్లీవసితాకాంతరథీరథీః॥

ప్రాతిలోమ్యేతు॥ శ్లో॥ ధీరథీరతకాంతాసివల్లీవసబిలాజనా। నందనంసుషువేసప్రసాదంసానుత్రమైకకమ్॥

ఏవమతివిచిత్రరచనాశక్తిసంప్రాప్తానన్యకవిసాధారణాసమానయశోవితానమహితానాంసర్వతోముఖవాక్ప్రపంచానాంవశ్యవచసాంమహాకవీనాంచిరతరాభ్యస్తానర్గళకవిత్వధారాప్రభావమహిమ్నా వివిధవిచిత్రశయ్యాపాకవృత్త్యలంకారరసవిశేషపరిష్కృతకావ్యాదిప్రణేతౄణాంమహాత్మనాంవిచిత్రరచనావైచిత్ర్యసాహిత్యేనానువర్ణనం తేషాముత్కర్షాపాదకమేవభవేన్నాపకర్షాపాదకమిత్యాచక్ష్మహే॥

తస్మాత్సర్వజ్ఞస్యభగవతస్స్వతంత్రేచ్ఛస్య వ్యాసమహర్షేఃజహ్నుకన్యాప్రవాహవత్సర్వతోముఖైవ వాగ్ఝరీప్రవహతీతి విశ్వవిశ్వజనీనైఃపండితజనసార్వభౌమైస్తద్వాక్ప్రపంచస్యపరస్పరంరీతి - వృత్తి-శయ్యా - పాకాదీనాం వైవిధ్యంశ్లాఘ్యతమమేవేతినిశ్చితసిద్ధాంతఖడ్గవినిహతపక్షేణపూర్వపక్షిణాద్వితీయకక్ష్యామాత్రలుఠత్పదవిన్యాసేనోద్ఘుష్టదూషణరూపస్వవచనజాలంజాలవత్స్వనిరోధకంసత్తస్యమహత్త్వైభూషణాయితమభూదితిదిక్

తృతీయకక్ష్యాఖండనప్రకారః.

పూర్వోక్తతృతీయకక్ష్యాప్రతిపాదితయావద్విషయపర్యాలోచనయా - మాత్స్య - గారుడాది- పురాణేభ్య ఉద్ధృతశ్లోకైఃస్వర్ణమయసింహాసనాధిరోపితశ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్యప్రోష్ఠపదాసతత్రఘటితపౌర్ణమాస్యాం వా - ఆహోస్విత్ప్రోష్ఠపదానక్షత్రఘటితదినేవా - పూర్ణిమాయాంవా దానంత్వపరోక్షసాక్షాత్కారరూపనిశ్శ్రేయసప్రదత్వేనప్రతిపాదితమిత్యుక్త్వా - తాదృగ్విధదానప్రతిపాదకవచనానిచ - హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యాదివిశేషణానిచ-దేవీభాగవతపరాణ్యేవేతిపూర్వపక్షిణాసోద్ఘోషంప్రలపితేర్థే - దోషోద్ఘాటనపూర్వకం పరమసిద్ధాంతఃప్రకాశ్యతే.

తథాహి-భూభారాపనోదనాయ-బ్రహ్మరుద్రేంద్రాద్యఖిలదేవబృందప్రార్థనయాయదువంశేవతీర్ణస్య శ్రీమద్భగవతోనారాయణపరబ్రహ్మమూర్తేరఖిలస్వరూపస్య - గరుడ - సింహ - ఆంజనేయ- హంస- తురంగమదంతావళాద్యనేకవాహనవత్త్వం నిఖిలశ్రుతి - స్మృతీతిహాసాగమాద్యస్మదీయసద్గ్రంథేషుప్రసిద్ధతయావిహితంహి శ్రూయతే- తద్దైవవిష్ణ్వాలయేషుసంవత్సరోత్సవాదిషు - క్రియమాణేషు - విష్ణోస్సింహవాహనవత్త్వంహ్యక్షిమద్భిస్సర్వైరపిప్రత్యక్షతయావలోక్యతే - తద్దైవవిఖనస్సూత్రాదిషువిష్ణోర్గరుడసింహాది వాహనవత్త్వంవిధిరూపతయాప్రతిపాదితంహిదృశ్యతే - తథాహి.

భృగుప్రోక్తే - వైఖానసేదైవికయజ్ఞాధికారస్థోత్సవపటలే.

సూత్రం ॥ అథవిష్ణోర్వాహనానివ్యాఖ్యాస్యామః ॥ ప్రథమేహంసోద్వితీయేసింహస్తృతీయేహ్యాంజనేయశ్చతుర్థేఫణీంద్రఃపంచమేవైనతేయష్షష్ఠేదంతావళస్సప్తమేరథోష్టమేతురంగోనవమేశిబికాదశమేపుష్పకమితి ॥

తథాచాత్రిప్రోక్తకారికాగ్రంథే.

అత్రిః ॥ హంసోమృగేంద్రోహనుమాన్ ఫణీంద్రఃపక్షిరాట్తథా। దంతావళరథాశ్వాశ్చ శిబికా పుష్పమంటపః ॥ ఉత్సవేదివసేశ్రీమాంస్తానారుహ్యయథాక్రమమ్ । అర్చావతారమాహాత్మ్యంలోకానాం దర్శయద్ధరిః॥

తథాచ - వైశంపాయనోక్తకారికాగ్రంథే.

వైశంపాయనః॥ ప్రథమేదివసేప్రాప్తేహంసమారుహ్యమాధవ। లోకాన్పాలయలోకేశలక్ష్మీశవరదప్ర

భో॥ ద్వితీయేదివసే ప్రాప్తే న్యగేంద్రమధిరుహ్య చ। భక్తానాం నయనానందం కురుష్వ వరద ప్రభో॥ తృతీయేదివసే ప్రాప్తే హనూమంతమధిష్ఠితః। కటాక్షామృతకల్లోలైస్సర్వాన్ సంప్లావయ కేశవ॥ తురీయేదివసే ప్రాప్తే ఫణీంద్రమధిసంస్థితః। తూర్యవాద్యసమాయుక్తో భక్తాంస్త్రాహ్యజిత ప్రభో॥ పంచమేదివసే ప్రాప్తే వైనతేయం సమాశ్రితః। బ్రహ్మఘోషైస్తూర్యఘోషైరన్వితః పాహి సర్వతః॥ ప్రాప్తే షష్ఠే హ్నిదివసే గజేంద్రమధిసంస్థితః। అర్చాదిభేదరూపేణ భక్తాన్ రక్ష స్వమాధవ॥ సప్తమేదివసే ప్రాప్తే రథమారుహ్య భక్తిపః। నానాదేవగణోపేతో వీక్షస్వ మధుసూదన॥ అష్టమేదివసే ప్రాప్తే తురంగమమధిశ్రితః। నానాయుధధర శ్రీశ పాహి మాం వరద ప్రభో॥ నవమేదివసే ప్రాప్తే శిబికామధిసంశ్రితః। అనంతతీర్థైస్సర్వేశ సర్వాన్ప్లావయ మద్విధాన్॥ దశమేదివసే ప్రాప్తే పుష్పకం చ సమాశ్రితః। దిక్పాలకాదిసహితస్సర్వతః పాహి కేశవేత్యాది - ఏవమేవ - పాంచరాత్రాగమేష్వపి ప్రతిపాదితం - అత్ర గ్రంథవిస్తరభయాన్న తాని వచనాన్యుదాహృతాని.

ఏవంవిధవచనస్తోత్రాత్త్రివైశంపాయనాదివచనైస్సింహాద్యనేకవాహనవత్త్వం సర్వస్వరూపిణో భగవతశ్శ్రీమన్నారాయణస్య నిర్బాధకతయా విధిచోదితమేవ భవతీత్యర్థే సిద్ధే - తన్నిఖిలకల్యాణగుణగణవర్ణనైకప్రధానతయా - వ్యాసమహర్షిణా విరచితస్య - శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నస్య - తత్స్వరూపత్వేన తదధిరూఢసింహవాహనస్య ప్రతిరూపస్వర్ణమయసింహప్రతిమాయామధిరోప్య దానే క్రియమాణే - దాతురపరోక్షసాక్షాత్కారరూపమోక్షప్రాప్తిస్సంపద్యత ఇతి విధిరూపేణ ప్రవచనం - నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనాంగీకార్యమేవ భవతీత్యర్థేన కామప్యనుపపత్తిం పశ్యామః.

అపరంచ॥ శ్లో॥ నానృషిః కురుతే కావ్యం నావిష్ణుః పృథివీపతిరిత్యాదిశిష్టజనవచనపర్యాలోచనయా సర్వేపి రాజానో విష్ణ్వంశజాతా ఇత్యర్థస్సంగచ్ఛతే - ప్రజాపాలనరూపపరమధర్మనిర్వహణాయాధికృతస్యాభిషిక్తస్య రాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వమవ్యభిచారేణ శాస్త్రేషు ప్రతిపాదితం హి దృశ్యతే - తస్మాద్విష్ణ్వంశజాతస్య రాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వే సిద్ధే తదంశకారణభూతస్య భగవతస్సింహాసనవత్త్వప్రవచనే హ్యనుపపత్తిం భావయతః పూర్వపక్షిణః ప్రత్యక్షాపలాపం కుర్వతః పక్షచ్ఛేదేప్యత్యున్మూలనం త్వపేక్ష్యత ఇతి నిశ్చినుమః - అన్యదప్యత్ర రహస్యం - హేమాద్రి - రుద్రయామళప్రభృతివివిధదానప్రతిపాదకనిబంధనగ్రంథేషు తత్తద్రోగావిష్టజనానాం రోగాపనుత్తయే విహితవివిధదానప్రతిపాదకకల్పవిధానే - తత్తద్రోగానురూపతయా - ఏకస్యా ఏవ దేవతాయా బహువాహనవత్త్వమభిహితం భవతి - తద్వైవ వివిధాయుధవత్త్వమపి పరస్పరభిన్నతయైవ శ్రూయతే - తస్మాదత్ర శ్రీమద్భగవత్ప్రతిపాదకస్య భాగవతగ్రంథస్య - స్వర్ణసింహప్రతిమాధిరోపితస్యైవ దానం కర్తవ్యమితి సిద్ధాంతితపరమసిద్ధాంతచంద్రహాసేన విభిన్నపక్షస్య పూర్వపక్షిణః పక్షావలంబినశ్శాక్తజనాస్స్వవజ్ఞాం విజానంతుతరామితి దిక్-

నచ దేవీభాగవత - లలితోపాఖ్యానాదిశాక్తగ్రంథేషు భగవత్యాస్సింహవాహనవత్త్వస్య ప్రసిద్ధతయా ప్రతిపాదితత్వాత్తద్వాహనవత్త్వం తస్యా ఏవ వక్తుం న్యాయ్యమితి వాచ్యం - భగవత్యా మహాలక్ష్మ్యా విష్ణుభార్యాత్వేన పూర్వోక్తరీత్యా - స్వభర్తృవాహనేషు సింహ - గరుడ - గజ - హంసాదిషు మధ్యే స్వేచ్ఛానురోధేన - కదాచిత్సింహవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్గజవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్ధంసవాహనాధిరోహణం చాపి నైవాయుక్తం భవేత్ - తథైవ లోకే సర్వత్రాపి తత్తత్కుటుంబేషు పురుషారూఢాన్యేవ - శిబికాదీని స్త్రీభిరప్యారూఢాని భవంతి - తదారోహణమాత్రేణ తాని సర్వాణ్యపి స్త్రీవాహనానీతి వ్యవహారస్తు న లోకే ప్రవర్తతే॥

కించ॥ గృహారామక్షేత్రవిత్తదాసదాసీవాహనపశుభూషణఋణాదీనామధికారస్తు భర్తురేవేతి మన్వాదిధర్మశాస్త్రేషు నిశ్చితత్వాత్తద్వైనకస్మిన్నపి విషయే స్త్రియాస్స్వతంత్ర్యం వర్తత ఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతీత్యాదిశిష్టవచనైస్సర్వైషామపి విదితచరమేవ భవతీతి నిశ్చితత్వాత్ - తస్మాద్విష్ణువాహనాంతర్గతసింహ - గజ - హంసాదివాహనారోహణమాత్రేణ న దేవ్యాస్తేషు వాహనేష్వధికారో వర్తత ఇతి నిశ్చినుమః - నను॥ శ్రు॥

ఆత్మా వా రే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః - సోన్వేష్టవ్యస్స విజిజ్ఞాసితవ్యః - తద్విజిజ్ఞాసస్వేత్యాది శ్రుతికదంబేన వేదాంతశాస్త్రాధ్యయనాపేక్షుభిర్ముముక్షుభిస్సర్వైరపి శ్రవణమనననిదిధ్యాసనాదికం విధిచ్ఛాయారూపత్వేన విహితం - నతు కర్మశైః క్రియమాణదానధర్మాదివివిధక్రియాకలాపో మోక్షేచ్ఛూనాం విధిరూపతయా ప్రతిపాదితోహి శ్రూయతే - ఏవంచసతి - మోక్షశాస్త్రస్యైతస్య శ్రవణమననాదివిధిభిస్సాకం దానవిధేరపి ప్రవచనం నైవయుక్తమితి మహత్యాక్షేపే సిద్ధాంతస్త్వేవం ప్రకాశ్యతే.

నిఖిలోపనిషత్తుల్యతాం చైతస్య మోక్షశాస్త్రస్య ప్రతిపాదయితుమేవ భగవానాదినారాయణస్స్వరూపో వ్యాసస్సర్వత్రాపి నిఖిలశ్రుత్యర్థానపృథక్కృత్య శ్లోకరూపేణారచయత్ - కేషుచిద్ఘట్టేషు తత్తచ్ఛ్రుతీనామానుపూర్వ్యమనతిక్రమ్యైవ తా ఏవ శ్రుతీః శ్లోకరూపేణావర్ణయత్ - తథాహి -

భాగవతే - అష్టమస్కంధే - ప్రథమాధ్యాయే -

శ్లో ॥ ౧౦॥ ఆత్మావాస్యమిదంవిశ్వంయత్కించిజ్జగత్యాంజగత్ । తేనత్యక్తేనభుంజీథా మాగృధఃకస్యస్విద్ధనమ్॥

అయంతుశ్లోకః ॥ ఈశావాస్యోపనిషది ప్రథమద్వితీయవాక్యే ఏవ భవతః - ఏవమేవ ప్రకారేణాన్యత్రాపి ప్రతిపాదితశ్రుతిరూపశ్లోకా ద్రష్టవ్యాః ॥ తస్మాదేతస్య పురాణరత్నస్య - వేదస్యేవ - నిరర్థకతయా - వర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమేణపఠనేచ - తాదృశశ్రుత్యర్థపారభూతస్యాస్య శ్రోత్రియాయముముక్షువేదానేచాపరోక్షసాక్షాత్కారమోక్షావాప్తిరూపఫలంతులభ్యత ఇత్యుక్త్వా - గురుమూలతస్సత్సంప్రదాయానుసారేణార్థపరిజ్ఞానే మోక్షప్రాప్తిస్తుకైముతికన్యాయసిద్ధేత్యభిప్రాయో నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైర్నిశ్చేతవ్య ఏవ భవతి - కించాత్ర నిరర్థకస్య వేదస్య యథాసంప్రదాయం వర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమణపూర్వకాధ్యయనే మహత్ఫలం త్వభిహితం - తథాహి.

ప్రాతిశాఖ్యాఖ్యకుమారవ్యాకరణే ద్వితీయప్రశ్నాంతే.

శ్లో ॥ పదక్రమవిశేషజ్ఞో వర్ణక్రమవిచక్షణః । స్వరమాత్రావిభాగజ్ఞో గచ్ఛేదాచార్యసంసదం గచ్ఛేదాచార్యసంసదమితి ॥ కించ ॥ కృతాదియుగచతుష్టయే - కృతయుగే తపసా ఫలసిద్ధిరభిహితా - త్రేతాయాంతుజ్ఞానేన ఫలసిద్ధిరుక్తా - ద్వాపరే యజ్ఞాదినా ఫలసిద్ధిర్నిశ్చితా భవతి - కలౌ తు సర్వేషామపి మనుజానాం దానేనైవ ఫలసిద్ధిర్భవతీతి వక్ష్యమాణస్మృత్యుదాహృతవచనప్రమాణైరవగమ్యతే - ఏతమేవార్థం మనసి నిధాయ స భగవాన్ పరమకారుణికో వ్యాసః ముముక్షూణామపి పాపనివృత్తిః పరంపరయా మోక్షసాధికా భవేదితి నిశ్చిత్య - ఏతస్యాపి మోక్షశాస్త్రస్య దానం తు విధిరూపతయా కర్తవ్యమిత్యవాదీత్ - ముముక్షూణామపి తపః ప్రభృతికర్మకలాపైః పాపనివృత్తౌ సత్యామేవ మోక్షావాప్తిర్భవతీత్యర్థో భగవత్పాదైరపి సూచితః - తథాహి - ఆత్మబోధప్రకాశికాయాం.

శ్లో ॥ ౧ ॥ తపోభిః క్షీణపాపానాం శాంతానాం వీతరాగిణామ్ । ముముక్షూణామపేక్ష్యోయమాత్మబోధో విధీయత ఇతి - అత్ర తపోభిరితి బహువచనేన - తత్తద్యుగానురోధేన మనునాభిహిత - తపో - జ్ఞాన - యజ్ఞ - దానాన్యేవాభిహితాని భవంతీతి జ్ఞేయం ॥

అతః కలౌ సర్వేషామపి మనుజానాం దానాదేవ సర్వార్థసిద్ధిర్భవతీతి నిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదిషు విధిరూపతయాప్యభివర్ణితార్థస్సర్వజనవేద్యో భవితవ్య ఇత్యభిప్రాయేణ దానపారమ్యప్రతిపాదకనిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదీనాంవచనానిచ - ప్రతిగృహీతృస్వరూపనిరూపణంచ - వ్యాధ్యాదినా దాతుః స్వతో దానకర్మణి శక్త్యభావే సతి - ప్రతినిధిమూలతో దానం కర్తవ్యమిత్యపరిజానతామస్మదీయానాం హితాయ ప్రతినిధిస్వరూపనిరూపణంచ - సప్రమాణకైర్వచనైః ప్రకాశ్యంతే ॥

తథాచ విష్ణుగాథా ॥ పాపంనివర్తయేద్ధీమాన్ దానేనైవ కలౌ యుగ ఇతి ॥ యోగోస్య దానశబ్దస్యాంగిరసా స్పష్టతయా దర్శితః ॥ శ్లో ॥ దీయంతేనేనపాపానితతో దానముదాహృతమితి ॥ కించ ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచ చాతుర్వర్ణ్యే యుధిష్ఠిర । దానంధర్మంప్రవక్ష్యామి యథా వేదేషు భాషితమ్ ॥ నందిపురాణే ॥ దానం పరం ప్రశంసంతి దానమేవ పరాయణమ్ । దానంబంధుర్మనుష్యాణాం దానంకోశోహ్యనుత్తమః ॥ దానం కామఫలో

వృక్షో దానం చింతామణిర్నృణామ్ । దానం పుత్రః పరం ద్రవ్యం దానం మాతా పితా తథా ॥ న దానేన వినా కించిత్ప్రార్థితం ఫలమాప్యతే । అపి వాలాగ్రమాత్రస్య తులా తస్య న విద్యతే ॥ హారనూపురసంఘుష్టప్రారితోత్తమసుందరీః । ఇందిరాః ప్రాప్యతే సర్వే దానాదేవేతి నిశ్చయః ॥ సౌరపురాణే ॥ న దానాదధికం కించిద్దృశ్యతే భువనత్రయే । దానేన ప్రాప్యతే స్వర్గం శ్రీర్దానేనైవ లభ్యతే ॥ దానేనశ్శత్రూన్ జయతి వ్యాధిర్దానేన నశ్యతి । దానేన లబ్ధా వైవిద్యా దానేన యువతీజనః ॥ ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సాధనం పరమం స్మృతమ్ ॥ బ్రహ్మవైవర్తే । దానేన మోదతే స్వర్గే సురైస్సహ చిరం నరః । దమో దానం దయా చేతి సాధనం త్రితయం స్మృతమ్ ॥ వ్రతస్య సాధనం దానం తపసస్స్నాపనం చ యత్ । దానమేవ పరం శ్రేయ ఇహ లోకే పరత్ర చ ॥ విముక్తిసాధనం చైతచ్ఛ్రుతిరాహ నృణాం భువి ॥

మనుః ॥ తపః పరం కృతయుగే త్రేతాయాం జ్ఞానముచ్యతే । ద్వాపరే యజ్ఞమేవాహుర్దానమేవ కలౌ యుగే ॥ ఉశనాః ॥ దానాదృతే నోపకారో విద్యతే ధనినః పరః । దీయమానం హి దత్తస్య భూయ ఏవాభివర్ధత ఇతి ॥ వేదవ్యాసః ॥ యద్దదాతి విశిష్టేభ్యో యచ్చాశ్నాతి దినే దినే । తత్తు విత్తమహం మన్యే శేషం కస్యాపి రక్షతి ॥ యద్దదాతి యదశ్నాతి తదేవ ధనినో ధనమ్ । అన్యే మృతస్య క్రీడంతి దారైరపి ధనైరపి ॥ బృహస్పతిః ॥ తపో ధర్మం కృతయుగే జ్ఞానం త్రేతాయుగే స్మృతమ్ । ద్వాపరే చాధ్వరః ప్రోక్తః కలౌ దానం దయా దమః ॥ అత్రార్థే శతపథశ్రుతిః ॥ తదేతత్త్రితయం శిక్షేద్దమో దానం దయామితి చ । దానేన భోగీ భవతి మేధావీ వృద్ధసేవయా ॥ అహింసయా చ దీర్ఘాయురితి ప్రాహుర్మనీషిణః ॥ యమః ॥ యతీనాం ప్రణవో ధర్మో నిరాహారో వనౌకసామ్ । దానమేవ గృహస్థానాం శుశ్రూషా బ్రహ్మచారిణామ్ ॥ మాత్స్యే ॥ పాపకర్మసమాయుక్తం పతంతం నరకే నరమ్ । త్రాయతే దానమేకం తు పాత్రభూతే ద్విజే కృతమ్ ॥ తథా ॥ న్యాయేనార్జనమర్థానాం వర్ధనం చాభిరక్షణమ్ । సత్పాత్రప్రతిపత్తిశ్చ సర్వశాస్త్రేషు పఠ్యతే ॥ కూర్మపురాణే ॥ దానధర్మాత్పరో ధర్మో భూతానాం నేహ విద్యతే । తస్మాద్విప్రాయ దాతవ్యం శ్రోత్రియాయ ద్విజాతిభిః ॥ ద్విజాతిభిరిత్యుపలక్షణం ॥ శ్లో ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాం చేత్యాదినా-వ్యాసాదిభిస్సర్వసాధారణతయా దానస్యాభ్యనుజ్ఞాతత్వాత్ ॥ మహాభారతే ॥ ఆయాసశతలబ్ధస్య ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసః । గతిరేకా హి విత్తస్య దానమన్యద్విపత్తయః ॥ బ్రాహ్మణాయాభిరూపాయ యో దద్యాదర్థమర్థినే । స దధాఽనిధిశ్రేష్ఠం పారలౌకికమాత్మనః ॥ కూర్మపురాణే ॥ న హి దానాత్పరతరమన్యదస్తీతి మే మతిః । ధనే ధనవతాం కించిదహార్యం రాజతస్కరైః ॥ వహ్నిపురాణే ॥ తథైవ పుణ్యతీర్థేషు వ్రతేషు నియమేషు చ । సమ్యక్చీర్ణేషు విప్రేషు పశ్చాద్దానం సమాచరేత్ ॥ యస్య విత్తం న దానాయ నోపభోగాయ దేహినామ్ । నాపి కీర్త్యై న ధర్మాయ తస్య విత్తం నిరర్థకమ్ ॥ తస్మాద్విత్తం సమాసాద్య దైవాద్వా పౌరుషాదథ । దద్యాత్సమ్యగ్ద్విజాతిభ్యః కీర్తనాని న కారయేత్ ॥ స్కాందే-ప్రభాసఖండే ॥ దేవాలయం నో విదధాతి వాపీం కుండం తటాకం న కరోతి కూపమ్ । పుణ్యం వివాహం స్వజనోపకారం తథా సభాం వా ద్విజమందిరం వా ॥ ధనం స దా భూమిగతం కరోతి క్షయం న జానాతి కులస్య చాసౌ ॥ వ్యాసః ॥ అహన్యహని యాచంతమహం మన్యే గురుం యథా । మార్జనం దర్పణస్యేవ యః కరోతి దినే దినే ॥ కిం ధనేన కరిష్యంతి దేహినోఽభంగురాశయాః । యదర్థం ధనమిచ్ఛంతి తచ్ఛరీరమశాశ్వతమ్ ॥ న దానాయ న ధర్మాయ న కామాయ న కీర్తయే । తత్పరిత్యజ్య గంతవ్యం తద్ధనం కిం న దీయతే ॥ ఇచ్ఛానురూపో విభవః కదా కస్య భవిష్యతి । అదాతా పురుషస్త్యాగీ ధనం సంత్యజ్య గచ్ఛతి ॥ దాతారం కృపణం మన్యే మృతోఽప్యర్థం న ముంచతి ॥ మనుః ॥ దానధర్మం నిషేవేత నిత్యమైష్టికపౌష్టికమ్ । పరితుష్టేన భావేన పాత్రమాసాద్య భక్తితః ॥ ఇష్టాయ యజ్ఞే దీయతే యద్దక్షిణాది తదైష్టికమ్ । బహిర్వేది చ యద్దానం తత్పౌష్టికమితి స్మృతమ్ ॥ యత్కించిదపి దాతవ్యం యాచితేనానసూయయా । ఉత్పత్స్యతే హి తత్పాత్రం యత్తారయతి సర్వతః ॥ స్వర్గాయుర్భూతికామేన తథా పాపోపశాంతయే । ముముక్షుణా చ దాతవ్యం బ్రాహ్మణేభ్యస్సదాన్వహమ్ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ న దదాతి చ యో దానం మోఘం తస్య ధనార్జనమ్ । ఉద్ధృత్యోద్ధృత్య దాతవ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో యుధిష్ఠిర ॥ వహ్నిపురాణే ॥ అన్నం మూలం ఫలం శాకముదపాత్రం తపోధనాః । దానం విభవతో దత్త్వా నరాస్స్వర్యాంతి ధార్మికాః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥

దాతవ్యం ప్రత్యహం పాత్రే నిమిత్తేషు విశేషతః। యాచితేనాపి దాతవ్యం శ్రద్ధాపూతం తు శక్తితః॥ మాత్స్యపురాణే। ఉక్తసర్వగుణోపేత ఉక్తదోషవివర్జితః। కామధుగ్ధేనువద్దానం ఫలత్యాభీప్సితం ఫలమ్॥ ఇహ కీర్త్యా వదాన్యాఖ్యాం స్ఫీతాన్ భోగాంస్త్రివిష్టపే। దానశ్రద్ధాం తృతీయేపి జన్మని ప్రసవోత్తమే॥ వదాన్యో బహుప్రదః॥ దానమేవ పరో ధర్మో దానమేవ పరం తపః। నహి దానాత్పరతరమిహ లోకే పరత్ర చ॥ దానేన భోగానాప్నోతి దానేనాయుశ్చ విందతి। నరస్స్వర్గాపవర్గౌ చ దానేనైవ సమశ్నుతే॥ మార్కండేయపురాణే॥ కుటుంబినే శ్రోత్రియాయ బ్రాహ్మణాయ మహాత్మనే। దాతవ్యం భిక్షవే ప్యన్నమాత్మనో భూతిమిచ్ఛతా॥ దేవలః॥ దుర్లభం భారతే వర్షే జన్మ తస్మిన్ మనుష్యతా। మానుష్యే బ్రాహ్మణత్వం చ దుర్లభం సుతరాం మతమ్॥ విప్రత్వే సతి దుష్ప్రాపం విద్యాదిగుణయోగతా। తత్ర న్యాయార్జితార్థాప్తిస్తతో భక్త్యాపి రిష్యతే। లబ్ధ్వైతద్గుణసంయోగం తీర్థం పాత్రం చ పర్వ చ॥ దానాని యే ప్రయచ్ఛంతి కృతార్థాస్తే నరా భువి॥ అగస్త్యః॥ గోభిర్విప్రైశ్చ వేదైశ్చ సతీభిస్సత్యవాదిభిః। అలుబ్ధైర్దానశీలైశ్చ సప్తభిర్ధార్యతే మహీ॥ యైర్న భుక్తం న చ హుతం తీర్థే న మరణం కృతమ్। హిరణ్యమన్నముదకం బ్రాహ్మణేభ్యో న చార్పితమ్॥ దీనా వివసనా రూక్షాః కపాలాంకితపాణయః। దృశ్యంతే తే మహారాజ జాయమానాః పునః పునః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ సీదతే ద్విజముఖ్యాయ యో ర్థినే న ప్రయచ్ఛతి। సామర్థ్యే సతి దుర్బుద్ధిర్నరకాయోపపద్యతే॥ కూర్మపురాణే॥ యస్తు ద్రవ్యార్జనం కృత్వా నార్చయేద్బ్రాహ్మణాన్ సురాన్। సర్వస్వమపహృత్యైనం రాజా రాష్ట్రాత్ప్రవాసయేత్॥ బ్రహ్మపురాణే॥ సదాచారాః కులీనాశ్చ రూపవంతః ప్రియంవదాః। బహుశ్రుతాశ్చ ధర్మజ్ఞా యాచమానాః పరాన్ సదా॥ దృశ్యంతే మనుజాస్సర్వే ప్రాణినః క్షుత్ప్రపీడితాః। అదత్తదానా జాయంతే పరభాగ్యోపజీవినః॥ వ్యాసః॥ అక్షరద్వయమభ్యస్తం నాస్తి నాస్తీతి యత్పురా। తదిదం దేహి దేహీతి విపరీతముపస్థితమ్॥ స్కందపురాణే॥ బోధయంతి న యాచంతే దేహీతి కృపణా జనాః। అవస్థేయమదానస్య మాభూదేవం భవానపి॥ దేహీత్యేవం బ్రువన్నర్థిజనం బోధయతీవసః। నివారయతి యస్తం వై తిర్యగ్యోనిం వ్రజేత్తు యః॥ శాతాతపః॥ మాదదస్వేతి యో బ్రూయాద్గవ్యం గో బ్రాహ్మణేషు చ। యదిదం కష్టమర్థిత్వం ప్రాగదానఫలం హి తత్॥ ఏకేన తిష్ఠతాధస్తాదన్యేనోపరి తిష్ఠతా। దాతృయాచకయోర్భేదః కరాభ్యామేవ సూచితః॥ యమః॥ కన్యాప్రదానే యజ్ఞే వాన్యస్మిన్ వా ధర్మసంకటే। విఘ్నమాచరతే యస్తు తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకమ్॥ తస్మాద్విభూతిమన్విచ్ఛన్ న దానే విఘ్నమాచరేత్। దద్యాదహరహః పాత్రే లోకత్రయజిగీషయా॥ ....

మహాభారతే॥ సర్వకామైశ్చ సంపూర్ణం దత్వా వేశ్మ హిరణ్మయమ్। ముద్గలాయ గతస్స్వర్గం శతద్యుమ్నో మహాయశాః॥ ఏతే చాన్యే చ బహవో దానేన తపసా సహ। మహాత్మానో గతాస్స్వర్గం శుద్ధాత్మానో జితేంద్రియాః॥ తేషాం ప్రతిష్ఠితా కీర్తిర్యావద్ధాస్యతి మేదినీ॥ దానేన భూతాని వశీభవంతి దానేన వైరాణ్యపయాంతి నాశమ్॥ పరోపి బంధుత్వముపైతి దానాద్దానం హి సర్వవ్యసనాని హంతి॥ అత్రార్థశ్రుతిః॥ దానం యజ్ఞానాం వరూథం దక్షిణా లోకే దాతారగ్ం సర్వభూతాన్యుపజీవంతి దానేనారాతీరపానుదంత దానేన ద్విషంతో మిత్రా భవంతి దానే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దానం పరమం వదంతీతి॥ ....

తదేవాహ - స్కాందే॥ సూతః॥ శ్లో॥ శ్రుత్వార్జునస్య తద్వాక్యం హరిర్ధర్మాత్మజం ముదా। సంమార్జ్య పాణినా పాణిం వచనం చేదమబ్రవీత్॥ శృణు భూపాల వక్ష్యామి తవ ముక్తిప్రదం శుభమ్। సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వోపద్రవనాశనమ్॥ చతుర్ణామపి వర్ణానాం నారాణాం పుత్రకామినామ్। ధనదం ధనకామానాం రోగిణాం రోగనాశనమ్॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః। సంకలీకరణం చైవ మలినీకరణం తథా॥ అపాత్రీకరణం చైవ జాతిభ్రంశకరం తథా। ఉపపాతకమిత్యేతన్నవధా పరికీర్తితమ్॥ ఏతేషాం నిష్కృతీ రాజన్ దానేనైవ భవేద్ధ్రువమిత్యాది॥ నిత్యకర్మపరిత్యాగో దాసీవేశ్యాగమేపి వా। అనృతే చైవ యత్పాపం యత్పాపం గురునిందయా॥ కన్యాశుల్కే న యత్పాపం యత్పాపం రుద్రవిక్రయే। నిత్యహోమపరిత్యాగే వ్రతలోపే చ యద్భవేత్॥ యత్పాపం దార

సంత్యాగేయత్పాపంతిలవిక్రయే। వేదమాతృ పరిత్యాగేభూధేనుహరణేపివా॥ ఏవమాదీనిపాపానిసంభవంతి ద్విజన్మనామ్। దానాదస్మాత్ప్రణశ్యంతినాన్యథాకురునందన॥ విప్రగ్రామథవాదానేవిప్రాణామపహాసనే। విప్రవృత్తిహరేపాపంపాపంయద్విప్రవంచనే॥ దేవద్రవ్యాపహారేణపాపంయచ్ఛివనిందయా। యత్పాపంచక్రచిహ్నానాంయత్పాపంలింగధారిణామ్॥ తేషాందానేచయత్పాపంపాషండత్వేనయద్భవేత్।యత్పాపంమత్స్యమాంసానాంభక్షణేహింసనేతథా॥ విభవేసతినాస్తిక్యాత్పుణ్యకాలాదిసంభవే। నకించిత్క్రియతేదానమసభ్యానాంపరిగ్రహే॥ వర్ణవ్యతిక్రమేపాపంవివాహేరాజనందన। యత్పాపంపుత్రహింసాయాంయత్పాపంభ్రాతృమారణే॥ యత్పాపందారసంత్యాగేహ్యపరాధంవినానృప। తటాకారామకాసార వాపీకూపవినాశనే॥ యత్పాపంధేనుహింసాయాంస్వరాష్ట్రస్యాపిపీడనే।అల్పకార్యేబహూద్యోగోబహూద్యోగేల్పకార్యవాన్॥ గోవిప్రగ్రామరాష్ట్రేషుచోరపీడాద్యుపేక్షయా। యత్పాపంభవతిక్షిప్రంనేదవిద్వేషిణామపి॥ ఏవమాదీన్యనేకానిపాపానిక్షితిమండలే। రాజ్ఞాంభవంతిసర్వత్రకర్మణామనసాగిరా। తేషామపిహిశుద్ధ్యర్థముక్తందానంస్వయంభువా। హీనమూల్యేనయద్ద్రవ్యంయద్ద్రవ్యంబహుమూల్యతః॥కృత్వాన్యాయేనయోజీవేద్యత్పాపంరసవిక్రయే। ధాన్యేషురత్నజాతేషుహ్యుపకేశాదివస్తుషు॥క్రీత్వాల్పేనైవమూల్యేనవిక్రేతుర్బహుమూల్యతః।యత్పాపంవణిజఃప్రోక్తమసభ్యానాంచభాషణే॥అశ్వోష్ట్రఖరమార్జారధేనుసూకరయోషితామ్।విక్రయేణైవయత్పాపంలవణస్యవిశేషతః॥ఏవంబహువిధంపాపంవిశాంభవతినిత్యశః॥ పరాశరాదయోవిప్రాన్నృత్యంత్యానందసంయుతాః। జంబూద్వీపేమహాపుణ్యేజన్మయఃప్రాప్యమానవః॥ దానేస్మిన్విముఖోభూయాత్తస్స్యాత్తస్మాదచేతనః। విద్యమానధనోయస్తుదానేస్మిన్విముఖోయది॥తస్యైవజన్మసంవృత్తిస్సూకరేషుబహుష్వపి। శుష్కీభూతస్యపాపస్యహ్యార్ద్రీభూతస్యపాప్మనః॥ నిష్కృతిర్భూపదానంయన్నాన్యథాగతిరస్తివై॥కలౌతుపాపభూయిష్ఠేనరఃపుణ్యపరాఙ్ముఖః।బ్రహ్మేతదనుకంపార్థంసృష్టవాన్దానముత్తమమ్॥పుణ్యంసుఖార్థీకుర్వీతదుఃఖార్థీపాపకర్మకృత్॥అతఃపాపంనకుర్వీతకర్మణామనసాగిరా।అనృతేనక్షరేద్యజ్ఞస్తపోవిస్మయతఃక్షరేత్।క్షరేత్కీర్తనతోదానమాయుర్విప్రావమానతః॥అదాతుఃపాపవృద్ధిస్స్యాత్పాపవృద్ధేర్దరిద్రతా। దారిద్ర్యాత్కురుతేపాపంపాపాత్తస్మాదధోగతిః॥ గతిహీనఃపునర్భూమౌజాయతేరోగసంయుతః। భూమౌజాతస్యమర్త్యస్యధర్మహీనస్యపాపినః॥ దేహాత్కష్టతరంనాస్తితస్మాద్దోషంనకారయేత్। ఏతైర్ముక్తోయదాదేహీ కర్మబంధస్యవేశ్మవత్॥ మృత్వామృత్వాపునర్భూమావంతోనాస్తిహజన్మనామ్। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనసర్వబంధవిముక్తయే॥ సర్వదోషవినాశాయసర్వరోగోపశాంతయే। సర్వేషాంశ్రేయసాంభూత్యైకుర్యాద్దానమనుత్తమమ్॥శరీరంపాపసంభూతంపాపేనైవప్రవర్తతే। పాపమూలమిదంజ్ఞాత్వాతచ్ఛాంతింసాధయేన్నరః॥ ఏవంత్వమపిరాజేంద్ర కురు దానమనుత్తమమ్। సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం యావద్విత్తంసహాం బయేత్యాద్యఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణ వచనబలాత్సర్వైరప్యస్మదీయైరైహికాముష్మికఫలసంపాదనేచ్ఛుభిః కలియుగేస్మిన్దానమేవావశ్యంకర్తవ్యమిత్యర్థస్సర్వమతసమ్మతయానిశ్చేతవ్యఇతిదిక్.

అథప్రతిగృహీతృధర్మస్వరూపనిరూపణం.

బ్రహ్మాండపురాణే॥శుచిఃపవిత్రపాణిశ్చగృహ్ణీయాద్దాంతరాముఖః।అభీష్టదేవతాంధ్యాయన్మనసావిజితేంద్రియః॥ కృతోత్తరీయకోవిప్రఅంతర్జానుకరస్తథా। దాతురిష్టమభిధ్యాయన్ప్రగృహ్ణీయాదలోలుపః॥ ....

విశ్వామిత్రః॥ అభ్యర్థితశ్చధర్మజ్ఞస్తథాబద్ధశిఖోద్విజః। స్నాతస్సమ్యగుపస్పృశ్యగృహ్ణీయాత్ప్రయతశ్శుచిః॥ ఆపస్తంబః॥ ఆర్ద్రవాసాస్తుయఃకుర్యాజ్జపహోమప్రతిగ్రహాన్। సర్వంతద్రాక్షసంవింద్యాద్బహిర్జానుశ్చయత్కృతమ్॥ బోధాయనః॥ కాషాయవాసాఃకురుతేజపహోమపరిగ్రహాన్।నతద్దేవేషుభవతిహవ్యకవ్యస్వధాహవిః॥ గారుడపురాణే॥ స్నాతస్సమ్యగుపస్పృశ్యదధానోధౌతవాససీ। సపవిత్రకరశ్చైవప్రతిగృహ్ణీతకర్మవిత్॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ ప్రతిగ్రహీతాసావిత్రీంసర్వత్రైవానుకీర్తయేత్। తతస్తుకీర్తయేత్సార్థంద్రవ్యేణద

వ్యదేవతామ్॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్తా మన్త్రముత్త్యాప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్సార్థంచంద్రమైంద్రవ్యదేవతామ్॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్తా మన్త్రముత్త్యాప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్స్వస్తిప్రతిగ్రహవిధిస్త్వయమ్। ఆదిత్యపురాణే॥ ఓంకారముచ్చరన్ ప్రాజ్ఞో ద్రవిణంసకుశోదకమ్।గృహ్ణీయాద్దక్షిణేహస్తేతదంతేస్వస్తికీర్తయేత్॥ తథా॥ప్రతిగ్రహంపఠేదుచ్చైః ప్రతిగృహ్యద్విజోత్తమాత్। మంత్రంపఠేచ్చరాజన్యాదుపాంశుచతథావిశః॥మనసాచతథాశూద్రేస్వస్తివాచనమేవచ। సోంకారంబ్రాహ్మణేకుర్యాన్నిరోంకారంమహీపతౌ॥ ఉపాంశుచతథావైశ్యేమనసాస్వస్తిశూద్రకే॥

అథదానపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

తపస్తప్త్వాసృజద్బ్రహ్మా బ్రాహ్మణాన్వేదగుప్తయే। తృప్త్యర్థంపితృదేవానాంబ్రహ్మసంరక్షణాయచ॥ మత్స్యే॥ నాస్తివిప్రసమోదేవోనాస్తివిప్రసమోగురుః। నాస్తివిప్రాత్పరంశాస్త్రంనాస్తివిప్రాత్పరోనిధిః॥ సంవర్తః॥ శ్రోత్రియాయదరిద్రాయచార్థినేచవిశేషతః। యద్దానందీయతేతస్మైతద్దానంశుభకారణమ్॥ భవిష్యోత్తరపురాణే॥ క్షాంతిస్స్పృహాదయాసత్యందానంశీలంతపశ్శ్రుతమ్। ఏతదష్టాంగముద్దిష్టం పరమంపాత్రలక్షణమ్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥నవిద్యయాకేవలయాతపసావాపిపాత్రతా।యత్రవృత్తంభవేచ్చోభేతత్తద్ధిపాత్రంప్రకీర్తితమ్॥బ్రహ్మాకైవర్తే॥ జన్మనాబ్రాహ్మణోజ్ఞేయస్సంస్కారైర్ద్విజఉచ్యతే। విద్యయాయాతివిప్రత్వంత్రిభిశ్శ్రోత్రియఉచ్యతే॥ యమః॥ సమమబ్రాహ్మణేదానంద్విగుణంబ్రాహ్మణబ్రువే। శ్రోత్రియేశతసాహస్రమనంతంవేదపారగే॥ సంవర్తః॥ శ్రోత్రియేచైవసాహస్రమాచార్యేద్విగుణంతతః। ఆత్మజ్ఞేశతసాహస్రమనంతంచాగ్నిహోత్రిణి॥ ఉత్పత్తింప్రళయంచైవభూతానామాగతింగతిమ్। వేత్తివిద్యామవిద్యాంచసభవేద్వేదపారగః॥ పద్మపురాణే॥ ఏకంవేదాంతగంవిప్రంభోజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వితః। తస్యభుక్త్వాభవేత్కోటిర్విప్రాణాంనాత్రసంశయః॥ ఉద్దిశ్యాథవసుందేవంప్రియతామితిచానఘ। పాత్రంమనససంచింత్యతోయమప్సువినిక్షిపేత్॥ ఉద్దిశ్యాథవసుందేవమిత్యాదిపాత్రాసన్నిధివిషయం॥ ఇతిపాత్రలక్షణం॥

అథఅపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

గోరక్షకాన్వాణిజకాన్తథాకారుకుశీలవాన్। ప్రేష్యాన్వార్ధుషికాంశ్చైవవిప్రాన్శూద్రవదాచరేత్॥ భవిష్యత్పురాణే॥ భస్మనీవహుతంహవ్యంతథాభవతినిష్ఫలమ్।జపేనరహితేవిప్రేతథాదానంనిరర్థకమ్॥శాతాతపః॥ నష్టందేవలకేదత్తంప్రణష్టంచైవవార్ధుషి। యచ్చవాణిజకేదత్తంనచతత్ప్రేత్యనోఇహ॥ నాబ్రాహ్మణాయదాతవ్యందేయంబ్రాహ్మణబ్రువే। నబ్రాహ్మణక్రియేచైవనచదుర్బ్రాహ్మణేధనమ్॥ తథా॥ ఆమపాత్రేరణేయద్వన్న్యస్తంనశ్యతేసహభాజనమ్। అపాత్రేణతథాదత్తంసహపాత్రేణనశ్యతి॥ వ్యర్థమబ్రాహ్మణేదానంపతితేతస్కరేతథా। గురోశ్చాప్రీతిజనకేకృతఘ్నేగ్రామయాచకే॥ వేదవిక్రయికేచైవయస్యచోపపతిర్గృహే। స్త్రీభిర్జితేషుయద్దత్తంవ్యాళగ్రాహితదైవచ॥ బ్రహ్మబంధౌచయద్దత్తంయద్దత్తంవృషలీపతౌ। కింకరేషుచయద్దత్తంవృథాదానానిషోడశ॥ బీజంచతుష్పథేపక్వంవాపితంనిష్ఫలంభవేత్। దానంతస్యదపాత్రేషువిన్యస్తంనిష్ఫలంభవేత్॥

అథప్రతినిధితయానియోజ్యపురుషస్వరూపనిరూపణం.

స్కాందే॥ అసామర్థ్యేశరీరస్యదానేచసముపస్థితే। కారయేద్ధర్మపత్నీంవాపుత్రంవావినయాన్వితమ్॥ భ్రాతరంభగినీంశిష్యంబ్రాహ్మణందక్షిణాదిభిః॥ తత్రైవప్రభాసఖండే॥ ఆత్మపుత్రపురోధాశ్చభ్రాతాపత్నీసఖాపివా। దానాదిధర్మకార్యేషుజాయతేప్రీతిహస్తకాః।షడ్భిఃకృతంమహాదేవిస్వయమేవకృతంభవేత్॥ స్మృత్యంతరే॥ కామ్యేప్రతినిధిర్నాస్తినిత్యనైమిత్తికేచసః। కామ్యేచాపక్రమారబ్ధేకేచిత్ప్రతినిధింవిదుః॥ పుత్రోవాధర్మపత్నీవాశిష్యోవాసహనేస్సుతంచరేత్। యజమాననియోగేనబుద్ధ్వాగ్రాద్దానమాచరేత్॥ యథోక్తదక్షిణాతస్మైదాతవ్యాదానసిద్ధయే। పురోధాఃక్షత్రియోదాతుర్వర్ణయోఃపుణ్యంసమంస్మృతమ్॥ ఉపదానఫలంతాభ్యాంసమగ్రంసమవా

ష్యతే । శృణుయోవాస్యముద్దిశ్యచైకాదశ్యాముపోషితః ॥ యముద్దిశ్యకృతోవిప్రస్తస్యపూర్ణఫలంభవేత్ । కర్తాచ దశగుణంపుణ్యం ప్రాప్నోత్యేవనసంశయః ॥

ఏవంనిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణేభ్యఉద్ధృతదానపారమ్యప్రతిపాదకప్రమాణవచన రత్నరత్నావళ్యలంకృతతృతీయకథ్యాఖండనంసమాప్తం.

చతుర్థకథ్యాఖండనం.

హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాత్వందేవీభాగవతస్యేత్యాదియదుక్తంతదప్యనాదిమద్వాసనాప్రయుక్తస్వాజ్ఞానాజ్ఞానద్వారాపూర్వపక్షిణాప్రలపితమితివక్ష్యమాణసద్ధేతుకవాక్యప్రపంచపర్యాలోచనయాపండితజనైఃప్రయుక్తశాస్త్రరీతిపూర్వకతిరస్కారవచనస్యపాత్రీభూతంభవేదితినిశ్చినుమః - తథాహి.

శ్రీమద్ధయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యత్రహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తయేప్రోక్తాబ్రహ్మవిద్యావా - ఆహోస్విత్ హయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినాప్రోక్తాబ్రహ్మవిద్యేతివా - నాద్యః - వినష్టనిఖిలవేదపురాణేతిహాసానాముద్ధరణైకప్రయోజనతయాశ్రీహయగ్రీవావతారస్యప్రతిపాదితత్వాత్ - తత్రతత్ర - అగస్త్యయాజ్ఞవల్క్యనారద - బ్రహ్మాదీన్ప్రతితత్కృతనిఖిలాగమతదంగోపదేశస్య - కంఠోక్త్యాఅభిహితత్వాత్ - నాపిద్వితీయః - నిఖిలపురుషార్థప్రదానంతవేదజాతస్యచ - తదంగభూతశాస్త్రాణాంచ - తదర్థప్రకాశకానంతగ్రంథజాతస్యాప్యపురుషప్రణీతత్వాత్ - తథైవనిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైరప్యభ్యుపగతత్వాచ్చకించ - హయగ్రీవతంత్రే - వ్యాసనారదసంవాదే ॥ శ్లో ॥ పురాసర్వాసువిద్యాసునష్టాసుప్రళయేమునే । నారాయణోజగత్కర్తారమాశ్రితభుజాంతరః ॥ నిస్సాధ్యాయవషట్కారస్వధాస్వాహావివర్జితమ్ । విలోక్యభువనంకృత్స్నంకిమితివ్యాకులోభవత్ ॥ అన్విష్యవేదశాస్త్రాణినాపశ్యత్కిమపిప్రభుః । హయగ్రీవతనుంప్రాప్యసచ్చిదానందరూపిణీమ్ ॥ నిష్కళంకశశిచ్ఛాయాంనినిద్రకమలేక్షణామ్ । నిత్యామచింత్యవిభవాంనీరాజితపదాంసురైః ॥ చంద్రమండలమధ్యస్థపుండరీకనిషేదుషీమ్ । శంఖచక్రాక్షవలయపుస్తకోజ్జ్వలబాహుకామ్ ॥ పూరయిత్రీంజగత్కృత్స్నంప్రభయాదేహజాతయా । ఋషిభిఃప్రాప్తనైర్ధ్యేయాంజ్ఞానవిజ్ఞానపూరితామ్ ॥ మనోవాగ్విషయాతీతామాగమాంతనివాసినీమ్ । కోశాతీతాంగుణోన్ముక్తామవస్థాత్రయవర్జితామిత్యాదినా - నిఖిలవేదజాతస్యచ - తదుదితకర్మకలాపస్యచసాకల్యేనహానాసత్యాం - తదుద్ధరణైకప్రయోజనతయాహయగ్రీవావతారోభగవతాస్వీకృతఇత్యర్థస్యప్రతిపాదితత్వాచ్చ - తస్మాద్ధయగ్రీవమూర్తినోద్ధృతాబ్రహ్మవిద్యేతివా - ఆహోస్విత్ - హయగ్రీవస్యబ్రహ్మవిద్యేతివావక్తుంనసుశకం - అత్రద్వితీయేషష్ఠీతత్పురుషే - ఉద్ధార్యోద్ధారకరూపసంబంధస్తుస్పష్టఏవప్రతిపాదితోభవతి - తత్రత్యబ్రహ్మవిద్యాశబ్దస్యకోర్థఇతివిచికిత్సాయాం ॥ శ్లో ॥ వేదస్తత్త్వంతపోబ్రహ్మబ్రహ్మావిప్రఃప్రజాపతిరితికోశబలాద్బ్రహ్మశబ్దస్యయదివేదార్థకత్వమురరీకుర్మస్తర్హిబ్రహ్మవిద్యేత్యస్యవేదవిద్యేత్యర్థస్తులబ్ధోభవతి - యదితత్త్వార్థకత్వమంగీకుర్మః తదాబ్రహ్మణస్తత్త్వస్యవిద్యాజ్ఞానమిత్యర్థస్తునిష్పన్నోభవతి - యదితపస్త్వభిహితంస్యాత్ - తదాతపోవిద్యేత్యర్థస్తులభ్యతే - యదిచతుర్ముఖబ్రహ్మపరత్వమురరీకురుషేతదాఆద్యాశ్రీమన్నారాయణపరబ్రహ్మమూర్తినాస్వనాభీకమలాదుద్భూతాయబ్రహ్మణేచతుర్ముఖాయోపదిష్టవేదవిద్యేత్యేవార్థస్సంగచ్ఛతే - యదివిప్రార్థమంగీకరోషితదానీమపిద్విజానాంవేదాధ్యయనస్యవిహితత్వాత్ బ్రాహ్మణానామధ్యేయవిద్యేత్యర్థోభిహితోభవతి తథాచపూర్వోక్తరీత్యాబ్రహ్మశబ్దవాచ్యనిఖిలార్థేష్వపిబ్రహ్మవిద్యేత్యస్యదేవీవిద్యేత్యర్థస్తునకదాపిలభ్యతేవచబ్రహ్మణోభార్యారూపత్వాత్ బ్రహ్మశబ్దేనతద్భార్యారూపసరస్వత్యభిహితాభవేదితివాచ్యం - తర్హిబ్రాహ్మీవిద్యేతివా - ఆహోస్విద్బ్రహ్మాణీవిద్యేతివా - ఉతబ్రహ్మాణీవిద్యేతివాస్యాత్ - తత్కథమిత్యుక్తా - బ్రహ్మణఇయమిత్యర్థేతస్యేదమితిసూత్రేణ - అణ్ప్రత్యయేసతిటిడ్ఢాణఞిత్యాదినాఙీప్ప్రత్యయే - బ్రాహ్మీతిరూపం

నిష్పన్నం - తథైవ బ్రహ్మణో భార్యేత్యర్థో వివక్షితే - బ్రహ్మణశబ్దస్య శాఙ్గరవాదిత్వాత్ శాఙ్గరవాద్యఞో ఙీనితి సూత్రేణ ఙీని కృతే - బ్రాహ్మణీతిరూపముపపన్నం భవతి - కించ బ్రహ్మాణమానయతి ఏవంయతీతి కర్మణ్యణి - టిడ్ఢాణఞిత్యాదినా ఙీపి సతి - బ్రాహ్మణీతిరూపం సంపన్నమభూత్ - నచ తత్ర తత్ర శాక్తగ్రంథేషు పూర్వోక్తక్రమేణాగస్త్యం ప్రతి మహావిద్యాయా హయగ్రీవేణోపదిష్టత్వేన ప్రతిపాదనం కథముపపద్యత ఇతి వాచ్యం - వివిధమంత్రకలాపప్రతిపాదకవిద్యారణ్యాఖ్యచతుర్థవేదాంతఃపాతిత్వాన్నిఖిలవేదోద్ధరణైకపరాయణేన శ్రీహయగ్రీవమూర్తినోద్ధృతవేదబృందే - శతేపంచాశన్న్యాయేన - తస్యా ఉపమహావిద్యాయాస్తత్రాంతర్భావస్తువక్తుంయుక్త ఏవ భవతీతి బ్రూమః - కించ ॥ శ్లో ॥ ప్రోష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం సయాతి పరమాం గతిమిత్యాదినా శ్రీమద్భాగవతగ్రంథదానకాలప్రతిపాదనపూర్వకతయా యదుక్తం తత్ర విచారయామః - అనాఘ్రాతస్మృతిగంధేనాననుష్ఠితవేదచోదితసద్వ్రతవ్రాతేనాసంభాషితవ్రతిజనసముదయేనాపక్షీణపక్షేణ పూర్వపక్షిణా స్వపక్షహానిభయా పరిగణయ్య స్వేచ్ఛామనువర్తమానేన - పూర్ణిమాయాం తదైవ ప్రోష్ఠపదానక్షత్రేచ మహాభగవత్యుద్దేశ్యకదానాదికమేవకర్తవ్యమితి నిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసవిపరీతార్థస్త్వభిహితః - ఏవమేవ విపరీతార్థకలుషితచిత్తమలేన పూర్ణిమా ప్రోష్ఠపదయోః - మహాభగవత్యుద్దేశ్యకకర్మైవ కర్తవ్యం నాన్యదితి వదతా తేన - సర్వజనసాధారణాహార సంచారసంభాషణాదిప్రసక్తిరపినిషిద్ధకోటావేవనివేశితా భవేదితిమన్యామహే - తథాహి -

సర్వేష్వపి శివవిష్ణ్వాలయేషు పంచపర్వోత్సవాదిషు క్రియమాణేషు పూర్ణిమాయామతీవశ్లాఘ్యతమత్వేనోత్సవాదికం క్రియతే - నతథా దేవ్యాలయేషు దేవీవిషయే పూర్ణిమాస్వారాధనాదికం ప్రసిద్ధతయా క్రియతే - నాపి దానకాండప్రతిపాదకగ్రంథేషు దేవ్యాః ప్రీతయే తాముద్దిశ్య దానాదికం తస్మిన్నేవాహని కర్తవ్యమితి ప్రసిద్ధతయా లిఖితం హి దృశ్యతే - కించ - తత్రైవ పూర్ణిమాయాం - శ్రాద్ధవిశేషస్య కర్తవ్యతయా స్మృతిషు విహితం హి దృశ్యతే - అపరంచ - శ్రీహయగ్రీవోపనిషది - ఏకాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాంవా - హయగ్రీవం జప్త్వా మహానుభావో భవతీత్యాదినా - పూర్ణిమాయామేకాదశ్యాంవా హయగ్రీవమనోర్జపస్య మహత్త్వసంప్రాప్తిఫలరూపతయా - కంఠోక్త్యా ప్రతిపాదితంచ శ్రూయతే - అపిచ - పూర్ణిమాయా అధిపతిర్మహేశ్వరః - ప్రోష్ఠపదానక్షత్రస్యాధిదేవో హిర్బుధ్న్యః - అహిర్బుధ్న్యోనామేశ్వరః ॥ శ్లో ॥ అహిర్బుధ్న్యో మహాకాలో మహానట ఇతి కోశాత్ - వారాధిపేష్వపి భానువారస్య సూర్యః - తథైవ సోమ - కుజ - సౌమ్య - గురు - శుక్ర - శనివాసరాణాం యథాక్రమం - ఇందు - భౌమ - బుధ - బృహస్పతి - భృగు మందా ఏవ వారాధిపాః - ఏవం దినాధిప వారాధిపనక్షత్రాధిపేషు మధ్యే - నయస్యకస్యాపి దేవ్యా ఆధిపత్యం ప్రతిపాదితం హి దృశ్యతే - ఏవంచ సతి - విపక్షిణాస్మత్పూర్వపక్షిణా సద్ధర్మనిబద్ధాపూర్వజిహ్మగప్రయోగపదవీమనువర్తమానేనావశ్యంభావిభావివిపద్భాజా ప్రలపితానర్థకవచనసముదయస్య - తృణనికృంతన - జలలేఖనానీవనిష్ఫలతైవాప్యత ఇతి సుధియో విదాంకుర్వంతు.

గ్రంథవిషయేత్వష్టాదశసహస్రత్వద్వాదశస్కంధసంమితత్వాదికస్య సర్వస్యాపి శ్రీమద్భాగవత - దేవీభాగవతయోర్విషయే - సమానతయాభ్యుపగతత్వాన్నతద్విచారోఽస్మాభిరాదృతః - కించ - తథైవ గరుడపురాణోదాహృతస్య ॥ శ్లో ॥ అర్థోయం బ్రహ్మసూత్రాణామిత్యాదినా ప్రతిపాదితవిశేషణసముదయస్య గంధమాత్రస్యాపి దేవీభాగవత విషయే - హ్యప్రసక్తత్వాత్తల్లక్షణసమన్వయదశాయాం శాక్తాస్త్వక్షిణీనిమీల్య - అంధ - మూక - బధిర - వేషవ్యాజాదినావా - ఆహోస్విత్ - స్వోపాస్యమహాభగవత్యనుగ్రహాధిక్యసంపాదనాయానుసృతావామవామాచారానుష్ఠానశీలితయా సేవితాసవపానప్రయుక్తమూర్ఛాదినావా - గారుడపురాణప్రమాణవచనపరిచింతనే విస్మృతచిత్తవృత్తయో హ్యభూవన్ - తస్మాద్గారుడవచనాకర్ణనమపి తేషామనిష్టానర్థాపాదకమేవ భవేదితి దిక్ -

పంచమకర్త్యాఖండనం.

పంచమకర్త్యాః ప్రపంచితయావద్విషయవివేచనయా శ్రీమన్మహాభారతప్రణయనాత్పూర్వమేవాష్టాదశమ

హాపురాణోపపురాణాని తేనైవ మహామునినా వ్యాసేన విరచితానీత్యర్థే నిశ్చితే- తతః పరస్మిన్ కాలే విరచితస్య శ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్య మహాపురాణాంతః పాతిత్వం న కదాపి సంఘటత ఇతి పంచముక్త్యవలంబినా పూర్వపక్షిణా పండితంమన్యమానేనాసత్సంప్రదాయానీతాత్యల్పాసద్గ్రంథపఠనాసాదితచిత్తమలేన ప్రలపితవచనజాలమవివేకాధిక్యాన్నిగదితమితి నిశ్చిత్య- తదనాదిచిత్తమలవిమోచనద్వారా స్వస్థతాప్రదాయినీం వక్ష్యమాణ యుక్తిసంహతిరూపామతిసంస్కృతనేపాళబీజరచితవటకముష్టిమేకకాలేనాస్మై ప్రయచ్ఛామః- తథాహి.

శ్రీమదాదినారాయణపరబ్రహ్మమూర్తేశ్చతుర్వింశతిసంఖ్యాకేష్వవతారేషు - సప్తదశావతారతయాఽఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలవిద్యాసముదయ ముద్ధర్తుమావిర్భూతేన భగవద్వ్యాసమహర్షిణా నిఖిలలోకోపకారాయాతినిగూఢానంత వేదజాతమపి తదర్థోపబృంహకశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదికంచ పరిష్కృతమిత్యర్థః సర్వజనవిదితచర ఏవ హి శ్రూయతే- తథాహి.

భాగవతే- స్కంధే-౧-అ-౩॥ శ్లో॥ తతస్సప్తదశే జాతస్సత్యవత్యాం పరాశరాత్। చక్రే వేదతరోశ్శాఖా దృష్ట్వా పుంసోల్పమేధస ఇత్యాది- తత్రైయం ప్రక్రియా- విద్వచ్ఛిఖామణిభిరత్యాదరాత్స్వమాతమవధార్యా- తథాహి- ఋగ్వాదివేదాన్ సంవిభజ్య పైలాదిభ్య ఉపదిశ్య- తతః పరం నిఖిలవేదజాత ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వావబోధనాయ బ్రహ్మసూత్రాణి - నిఖిలశ్రుతిసముదయమణిగణగ్రథనసూత్రాణీవ స భగవాన్ వ్యాసః - రచయామాస - తదా వేదానధికారిణాం స్త్రీశూద్రద్విజావభాసానాముపకారాయ - నిఖిలవేదార్థోపబృంహకతయా - భారతనామకమితిహాసరత్నం శతపర్వకం విరచయ్య తచ్చాతిరమణీయమపి గ్రంథవైపుల్యేనాధ్యేతౄణామనధీతశ్రుతిస్మృతీనాం కదాచిదపరిజ్ఞేయమేవ భవేదితి సందిహానస్స ఏవ మునివరస్స్వశిష్యౌ- వైశంపాయన జైమినీ- ఆహూయ- తస్య శతపర్వకస్య మహాభారతస్య అష్టాదశపర్వతయా సంగ్రహరూపేణ తదేవ కురుతమిత్యాజ్ఞాం దత్వా- తన్మూలతో మహాభారతగ్రంథస్య సంగ్రహద్వయం కారయామాస- తయోర్మధ్యే వైశంపాయనకృతం యద్భారతం తదేవాస్మదీయైః పండితవరైరత్రత్యైరహరహః పాఠ్యతే - న జైమినికృతం- తత్తు న సార్వత్రికం- తస్మిన్నశ్వమేధపర్వమాత్రం మయా దృష్టచరం- కించాయమేవార్థః వైశంపాయనీయభారతే- ఆదిపర్వణి స్పష్టం ప్రతిపాదిత ఏవ హి దృశ్యతే- తథాహి.

శ్రీమహాభారతే- ఆదిపర్వణి- అనుక్రమణికాధ్యాయే-

శౌనకాదిఋషీన్ప్రతిసూతోక్తిః.

శ్లో॥ సమీపే పార్థివేంద్రస్య సమ్యక్పారీక్షితస్య చ। కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాస్సుపుణ్యా వివిధాః కథాః॥ కథితాశ్చాపి విధివద్యా వైశంపాయనేన చ। శ్రుత్వాహం తా విచిత్రార్థా మహాభారతసంశ్రితాః॥ కృష్ణద్వైపాయనకథితాస్తథైవ వైశంపాయనకథిత కథాశ్చ శ్రుతా ఇత్యుక్తత్వాత్- శ్రీమహాభారతస్య వైశంపాయన ప్రవక్తృకతాపి పార్థిక్యైన వర్తత ఇత్యర్థస్స్పష్టం ప్రతిపాదితో భవతి-

కించ- తస్మిన్నేవానుక్రమణికాధ్యాయే.

శ్లో॥ ఏతత్పర్వశతం పూర్ణం వ్యాసేనోక్తం మహాత్మనా। తతస్తు సూతపుత్రేణ రౌమహర్షణినా పురా॥ కథితం నైమిశారణ్యే పర్వాణ్యష్టాదశైవ తు। సమాసో భారతస్యాయమిత్యాదినా - సూతప్రోక్తభారతం తు వ్యాసకృతశతపర్వసంగ్రహరూపమష్టాదశ పర్వసమ్మితమిత్యర్థస్స్పష్టతయా ప్రతిపాదితో భవతి - అపరంచ - తస్మిన్నేవ ఘట్టే॥ శ్లో॥ హరివంశస్తతః పర్వ పురాణం ఖిలసంజ్ఞితమ్। భవిష్యత్పర్వ చాప్యుక్తం ఖిలేష్వేవాద్భుతం తతః॥ అత్ర ప్రతిపాదితైః - పురాణం- ఖిలసంజ్ఞితం- ఖిలేష్వేవాద్భుతం- భవిష్యత్పర్వేత్యాదిశబ్దైః పూర్వమృషిప్రణీత వివిధ విచిత్రకథాగుంభితపురాణాని- ఖిలాన్యాసన్నిత్యర్థశ్చ తత్పరిష్కరణంచ వ్యాసేనకృతమిత్యర్థశ్చ- ద్యోతితో భవతి.

ఏతేన, శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశతపర్వసహితస్య శ్రీమహాభారతస్య వైశంపాయనజైమినిభ్యాం విరచిత భారత గ్రంథావతి సంగ్రహరూపావిత్యర్థశ్చ తత్కృతభారతద్వయేపి కేషుచిద్ఘట్టేషు సందర్భానుకూలతయాన్యశ్లోకాశ్చాధ్యాయాశ్చ నూతనతయా ప్రతిపాదితా ఏవ భవేయురిత్యర్థశ్చ- బహూనామధ్యాయానాం పర్వ

ణాంచ-విశేషేణసంకోచోప్యభవదిత్యర్థశ్చ విపశ్చిచ్ఛిఖామణిభిరత్యాదరాదూహ్య ఏవభావేదితినిశ్చినుమః.........

కించ - పూర్వోక్తక్రమేణైవ బ్రాహ్మ్య- వైష్ణవ - గారుడాద్యఖిలపురాణానితు పూర్వతనైర్ఋషిభిర్వివిధవిచిత్రకథాసందర్భఘటనాదిభిరతిరమణీయతయావిరచితాన్యేవావర్తంత - అపితు - తేషుకాని చిదుత్సన్నాని - కానిచిదతిగూఢార్థాని- కానిచిద్విచ్ఛిన్నపూర్వోత్తరసందర్భాణిచాసన్- తత్రతత్రవిచ్ఛిన్నవిషయాదీన్ సమ్యగాలోచ్య- తత్తత్సందర్భానుకూలతయాసమహర్షిర్వ్యాసోదేశకాలావనుసృత్య- జీర్ణాలయోద్ధరణాదికమివ తాన్యేవపురాణానిసమ్యక్పరిష్కృతవానిత్య ర్థోబుద్ధిమద్భిస్తత్తద్విషయప్రపంచితదేశకాలకథాసందర్భాద్యాలోచనయా- స్పష్టతరమేవజ్ఞాతోభవేత్ - తస్మాదేవహేతోః॥శ్లో॥ అష్టాదశపురాణానాంకర్తాసత్యవతీసుత ఇతివచనస్థకర్తృశబ్దస్యప్రవర్తకఇత్యర్థస్తునిశ్చేతవ్యఏవభవతి- అన్యథావిష్ణుపురాణే-బ్రాహ్మ్యాదిష్వపిపురాణేషుప్రతిపాదితోపోద్ఘాతప్రకరణేషు- తత్తత్పురాణప్రవక్తౄణాంవివిధతాతునకదాప్యభిహితాభవేత్ - తథాచ-

విష్ణుపురాణే- ప్రథమాధ్యాయే- పరాశరంప్రతి-వసిష్ఠోక్తిః-

శ్లో ॥ ౨౮ ॥ సంతతేర్నమమచ్ఛేదఃక్రుద్ధేనాపియతఃకృతః । త్వయాతస్మాన్మహాభాగదదామ్యన్యంమహావరమ్॥ పురాణసంహితా కర్తాభవాన్వత్సభవిష్యసి । దేవతాపారమార్థ్యంచయథావద్వేత్స్యసేభవాన్ ॥ ఇత్యారభ్య॥ శ్లో ॥ సోహంవదామ్యశేషంతేమైత్రేయపరిపృచ్ఛతః । పురాణసంహితాంసమ్యక్ తాంనిబోధయథాతథమిత్యుక్త్వావిష్ణుపురాణప్రణేతాపరాశరమహర్షిరేవేత్యర్థఃకంఠోక్త్యాప్రతిపాదితోభవతి- ఏవమేవాన్యేష్వపిపురాణేషూపోద్ఘాతప్రకరణేషుతత్తద్గ్రంథప్రణేతృప్రతిపాదకవచనానిద్రష్టవ్యాని - నాత్రగ్రంథవిస్తరభయాల్లిఖితాని-కించ-అష్టాదశపురాణేష్వన్యే - తత్తత్పురాణస్యారంభేవా-అహోస్విదంతేవా- బ్రాహ్మ్యాద్యష్టాదశమహాపురాణానాంపరిగణనాత్సూక్తరూపతయాప్రతిపాదితైవదృశ్యతే - యదినిఖిలపురాణానాంప్రణేతావ్యాసస్స్యాత్తర్హి - అష్టాదశపురాణప్రణయనేహ్యపరిపూర్ణే- తత్తత్పురాణానాంనామానుక్రమణికాచ- తత్తత్పురాణఘటితశ్లోకసంఖ్యాపరిమితిశ్చ- అజాతసుతస్యభవిష్యత్సుఖదుఃఖనిర్ణాయకజాతకలేఖనాదివత్తస్యమహర్షేఃపూర్వమేవకథంవిజ్ఞాతేభవతః- తత్తత్పురాణేషుభారతాదీతిహాసగ్రంథేషుచతత్తత్కథాసందర్భోపష్టంభకతయాభివర్ణితేతిహాసేషుకలియుగాదిదశాయాముత్పన్నపరీక్షిజ్జనమేజయప్రభృతయశ్చ- తదప్యవహితపూర్వకాలోత్పన్నయుధిష్ఠిరప్రభృతయశ్చాపివిశేషతఃప్రతిపాదితాభవంతి- తేషాంప్రభుత్వదశాయామపిసంభూతవిచిత్రచరిత్రాణిచాభివర్ణితాన్యేవదృశ్యంతే - కింబహునా-

భారతే - ఆదిపర్వణి - ప్రథమాధ్యాయే - శౌనకాదిఋషీన్ప్రతిసూతోక్తిః-

శ్లో॥ జనమేజయస్యరాజర్షేస్సర్పసత్రేమహాత్మనః॥ సమీపేపార్థివేంద్రస్యసమ్యక్పారీక్షితస్యచ ॥ ౯ ॥ కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాసుపుణ్యావివిధాఃకథాఇత్యాద్యుక్త్యా - భారతప్రణయనంజనమేజయక్రతుపర్యవసానానంతరకాలఏవేతినిశ్చితంభవతి - అన్యథా- శౌనకాదిఋషీన్ప్రతిసూతేనాభిహితార్థప్రతిపాదకవచనసముదాయస్యభారతాంతఃపాతిత్వంనకదాపిసంఘటతే - తథాప్రవచనస్యఅసంభవరూపదోషప్రసక్తిరప్యపరిహార్యైవభవేత్ - అపరంచ- శ్రీమద్భాగవతేప్రథమస్కంధీయద్వాదశాధ్యాయమారభ్య - యావత్స్కంధపరిసమాప్తి - పరీక్షిదితిహాసఏవాభివర్ణితః -తథైవవిష్ణుపురాణాదిష్వపిదృశ్యతే - కించ- పరీక్షిన్మహీపాలస్యపట్టాభిషేకఃకలియుగప్రవేశాదనంతరకాలఏవయుధిష్ఠిరేణకృతఇతిభాగవతవిష్ణుపురాణభారతాదిషుసర్వత్రాపిశ్రూయతే - ఏతేనకలియుగాదనంతరకాలఏవ ప్రథమసహస్రే-శ్రీమద్భాగవతాద్యఖిలగ్రంథప్రణయనంత్వేకకాలఏవాభూదితినిశ్చీయతే-

ఏవమేవక్రమేణపురాణాంతరేష్వపిప్రతిపాదితవిషయపర్యాలోచనయా- తత్రతత్రాభిహితనరపాలానాంరాజ్యపరిపాలనదశాయామేవతదీయవిచిత్రచరిత్రలేఖనాదికంసంభవతీత్యర్థస్సర్వజనసాధారణతయాహ్యభ్యుపగమ్యోభవతీతిబాలిశస్యాపినిశ్చయజ్ఞానముత్పద్యతే- కించ - పురాణశ్రోతౄణాంపరీక్షిదాదీనాంచ-పురాణ

ప్రవక్తౄణాంశుకసూతాదీనాంచ- నామానితత్తత్పురాణప్రణయనదశాయాంతద్గ్రంథప్రణేతుర్నస్స్మృతిపథమారూఢానిభవేయుః- తత్రైవవ్యాసమహర్షిప్రణీతఏవగ్రంథేతన్మాహాత్మ్యాద్యభివర్ణనంతత్స్తుతిశ్చనతేనైవప్రత్యపాదీతిప్రవచనంన్యాయ్యంభవతి-కించాత్మస్తుతింపరగర్హాంచవర్జయేదిత్యాపస్తంబీయాదినిఖిలధర్మశాస్త్రేష్వాత్మస్తుతేర్నిషిద్ధత్వాత్ -అపిచ- స్వేనస్వమాహాత్మ్యానువర్ణనేక్రియమాణే-ఇతరేషాంతత్రయథార్థజ్ఞానంకదాపినిష్పద్యతే- అతోహేతోస్తన్మహర్షిప్రణీతనిఖిలసద్గ్రంథవ్రాతప్రతిపాదితాఖిలవిషయేషుచమృషాత్వజ్ఞానంతుస్థాలీపులాకన్యాయాదుత్పద్యతే- తస్మాన్నిఖిలపురాణేతిహాసాదిసద్గ్రంథసముదయరచనాయాఃవైయర్థ్యాపత్తిర్దుర్వారైవభవేత్ - అతఏవాత్రపూర్వోక్తప్రతిపాదితయావత్సద్యుక్తిసముదయపర్యాలోచనయానిఖిలపురాణప్రతిపాదితవిషయాణాంపరస్పరవైషమ్యానిర్ణీతే- సర్వగ్రంథసమరసతయాసంప్రదాయార్థావిరోధేనచపరమసిద్ధాంతః ప్రతిపాద్యతే...

సిద్ధాంతసంగ్రహనిరూపణం-

ధర్మాద్యఖిలపురుషార్థప్రదానంతశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలసద్గ్రంథానామనాదిసిద్ధానాం-కాలవిశేషవైపరీత్యాదినాసముత్పన్నతాయాంప్రసక్తాయాం- శ్రీమదాదినారాయణస్స్వయమేవవ్యాసరూపేణసత్యవత్యాంపరాశరమహర్షేరవతీర్య - సర్వమపిశ్రుతికదంబంచతథైవస్మృతిజాలమప్యుద్దధార - తత్రోద్ధరణపద్ధతిస్తుసుధీభిరేవమున్నేయా - తథాహి - బ్రాహ్మ్యాదినిఖిలపురాణసముదయే-తత్తదుపక్రమోపసంహారప్రకరణేషు ప్రతిపాదితరీత్యా - మహర్షిభిఃపరాశర - మార్కండేయ - సనత్కుమారప్రభృతిభిరేవాఖిలపురాణానివిరచితాన్యేవావర్తంత- తేషాంకాలదేశవైపరీత్యాదినాఽప్యుత్పన్నతాప్రసక్తౌసత్యాంకానిచిత్పురాణానిభాగశోవిభ్రష్టాని - కానిచిత్సర్గైర్విహీనాని- కానిచిత్సందర్భసంధాయకవిషయప్రతిపాదకశ్లోకైర్విరహితాని-కానిచిదసంపూర్ణత్వేనప్రణీతాని - కానిచిదంతతోవిభ్రష్టాని - కానిచిత్తత్రతత్రవివిధదేశేషుభాగశోవిప్రకీర్ణానిచైవంప్రకారేణవిభ్రష్టనిఖిలసద్గ్రంథజాతంస్వయమేవసమ్యక్పరిష్కృత్య- తతఃపరంతత్తత్పురాణగ్రంథానాంసజాతీయవృత్తిశయ్యారీతిపాకవత్త్వేనశిష్యమూలతః - ఉపోద్ఘాతప్రకరణానిచ - విషయానుక్రమపద్ధతీశ్చ - తత్తత్పురాణఘటితశ్లోకనిర్ణాయకసంఖ్యాశ్చ - నిఖిలపురాణానామనుక్రమణికాపాదకశ్లోకాంశ్చ - తత్తత్పురాణప్రవక్తృశ్రావకానాంపరస్పరంసంజాతప్రశ్నోత్తరాణిచైవమాదిభిస్తత్తత్సందర్భోచితగ్రంథప్రణయనైర్నిఖిలాన్యపిపురాణానిపరిష్కురుతేతిస్వశిష్యేభ్యోరోమహర్షణప్రభృతిభ్యఆజ్ఞాందత్వా - తథాకారయామాస - అతోహేతోస్సర్వేషామపిపురాణానాంపరిష్కరణంత్వేకకాలఏవాసీదితినిశ్చీయతే- తత్రపురాణజాతేవ్యాసమహర్షిణాసర్వపురాణోత్కృష్టత్వేననిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వార్థోపబృంహకత్వేనచశ్రీమద్భాగవతంస్వయమేవసమహర్షిర్విరచయ్య - స్వసుతాయశుకాయోపదిదేశ- శుకస్తుపరీక్షితేముముక్షవేప్యుపదిష్టవాన్-తచ్చాపిభాగవతమితరపురాణపరిష్కరణానుసారేణైవశిష్యముఖాల్లోకేప్రవర్తయామాస - తస్మాచ్ఛుకాయోపదిష్టభాగవతంతుపరమతత్త్వప్రతిపాదకగ్రంథజాతమేవనాన్యదితిజ్ఞేయం- తమేవపరమార్థంతతఃపరంసూతోపిశుకముఖాద్దాపాతతః పరిజ్ఞాయశౌనకాదిఋషీన్ప్రత్యవాదీత్ - తతఃపరమేవైతత్సర్వమప్యాలోచ్య - శిష్యపరంపరాప్రతిపాదకశ్లోకరూపగ్రంథసమ్మేళనేనరోమహర్షణాదయఃపరిష్కృతవంతః - తత్రవ్యాసావతారప్రభావాద్యభివర్ణనాదీనిచ-శౌనకాదిఋషీణాంస్తుతీశ్చ-తఏవరచయామాసుః- అన్యథాపూర్వోక్తరీత్యానిఖిలపురాణేష్వనాదిషుతత్రతత్రకలియుగప్రవేశానంతరకాలికవృత్తాంతసముదయానుప్రవేశస్యహేయత్వరూపదోషాపత్తేః-

తస్మాదేతస్యపురాణరత్నస్య-దశలక్షణలక్షితస్యబ్రహ్మసూత్రార్థప్రకాశకస్య-మహాభారతార్థనిర్ణాయకస్య-శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యాదివిలక్షణబిరుదాంకితస్య - వృత్రాసురవధాదివివిధవిచిత్రపుణ్యకథాప్రతిపాదకస్య-సాక్షాత్ప్రవక్తాభగవాన్వ్యాసః-బ్రాహ్మ్యాదీతరపురాణానాంతుప్రవక్తారస్త్వన్యేపరాశరాదయః

ప్రవర్తకస్త్వయమేవభగవాన్ వ్యాసఇతివివేకః-ఏవంచసతి-ద్వాపరాదావవతీర్ణేన తేనపరమతత్త్వోపాదకవిషయజాతప్రకాశకగ్రంథజాతె ప్రణీతే - తతః పరం జనిష్యమాణయుధిష్ఠిరపరీక్షిత్ప్రభృతిభూపతీనాం కథాభివర్ణనేచ్ఛాచ - స్వాత్మస్తుతిశ్చనకదాప్యపేక్షితేవభవతి - అపితుతతఃపరంతచ్ఛిష్యైఃపైల - వైశంపాయన-జైమిని- సుమంతు- రోమహర్షణ-వైశంపాయన- మైత్రేయ- ప్రభృతిభిస్తదాజ్ఞాంపురస్కృత్యైవలోకోపకారాయ పరితత్త్వానాం ప్రవృత్త్యుత్పాదనాయచ- స్వగురుమహిమానువర్ణనపురస్సరం - తత్తత్కాలానుసారతఃపురాణప్రవక్తుస్సూతస్యచ- శ్రోతౄణాంశౌనకాదీనాంచనామాని తత్తద్ఘట్టేషు పూర్వోక్తరీత్యాయథాసందర్భంప్రతిపాద్యనిఖిలానిపురాణానిపరిష్కృతానీతివిద్వద్భిరకుటిలదృష్టిభిఃపరమార్థస్త్వేవమాకలనీయః - నచ- పంచమకక్ష్యాయామభివర్ణితప్రకారేణ- భారతప్రణయనానంతరకాలప్రణీతస్యైతస్య పురాణరత్నస్య తత్పూర్వకాలికపురాణసముదయే హ్యంతర్భావఃకథంవక్తుంశక్యఇతివాచ్యం- అత్రనిగదితయుక్తినికురంబనిర్ధారిత పరమసిద్ధాంతార్థ పర్యాలోచనయాభగవద్వ్యాసప్రణీత- భారత- భాగవతాదిసద్గ్రంథానాంచ- తత్పరిష్కృత బ్రాహ్మ్యాదిపురాణాదీనాంచ - తదాజ్ఞానుసారేణ - రోమహర్షణ- వైశంపాయన- జైమిన్యాదిభిః పునఃకృతపరిష్కరణం కలియుగాదావేకకాల ఏవేవకృతమిత్యర్థేనిశ్చితే-నమూఢోప్యత్రసమకాలపరిష్కృతగ్రంథసముదయే-పౌర్వాపర్య విచారణాంకర్తుంయతతే-నచయత్రకుత్రాపి వాస్మత్సద్గ్రంథవ్రాతే-మహాభారతప్రణయనాత్పూర్వమేవనిఖిలపురాణపరిష్కరణంతునివృత్తమితి కంఠోక్త్యాలిఖితంహి శ్రూయతే - కింతు ॥ శ్లో ॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాంత్రయీనశ్రుతిగోచరా। ఇతి భారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమిత్యాదినా- శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిణావిరచితశతపర్వకమహాభారతప్రణయనానంతరకాలఏవ - సరస్వతీనద్యాఃపశ్చిమతటేశమ్యాప్రాసాదసంజ్ఞికాశ్రమేనారదోపదేశతస్తేనమహర్షిణాపరమతత్త్వోపాదకతయాప్రణీత శ్రీమద్భాగవతార్థశ్శుకమహర్షయేహ్యుపదిష్టఇత్యర్థస్స్పష్టపవేతివిద్వచ్ఛిఖామణయోవిదాంకుర్వంతు-

కించ - సర్వజ్ఞైర్మనుయాజ్ఞవల్క్యప్రభృతిభిస్స్మృతిప్రవర్తకైః ప్రతిపాదితస్మృతిపరిష్కరణేపీయమేవ ఫక్కికాత్వనుసృతాదృశ్యతే - తత్కథమిత్యుక్తౌ - భగవాన్ సర్వజ్ఞోమనుర్నిఖిలలోకోపకారాయ మానవసంహితాఖ్యధర్మశాస్త్రంవిరచయ్యస్వశిష్యాయభృగవేహ్యుపదిదేశ-సచభృగుస్తన్ముఖాదధీత్యతత్రతత్ర ప్రతిపాదనీయ - మనుస్తుత్యాదికంసర్వమపివ్యరచయదితిపరమనిష్కృష్టార్థస్తుసమదృష్టిభిఃపండితవరైర్నిశ్చేతవ్యఇత్యాచక్ష్మహే-

ఏతదర్థోపష్టంభకప్రమాణవచనాని - మనుస్మృత్యాంప్రథమాధ్యాయే-

శ్లో ॥ ౫౮ ॥ ఇదంశాస్త్రంతుకృత్వాసౌమామేవస్వయమాదితః । విధివద్గ్రాహయామాస మరీచ్యాదీంస్త్వహంమునీన్ ॥ ఏతద్వోయంభృగుశ్శాస్త్రంశ్రావయిష్యత్యశేషతః ॥ ఏతద్ధిమత్తోధిజగేసర్వమేషోఖిలం మునిః ॥ తతస్తథాస తేనోక్తోమహర్షిర్మనునాభృగుః । తానబ్రవీదృషీన్సర్వాన్మహర్షీన్ శ్రూయతామితి॥

అత్ర బ్రహ్మోమనవేధర్మశాస్త్రముపదిష్టవాన్ - తదాశతసహస్రశ్లోకపరిమితంధర్మశాస్త్రంమనునావిరచితమాసీత్ - తత్తుమనోర్భృగురధిజగే - తతోభృగుణాతదర్థంసంక్షిప్య - ఇదంతుశాస్త్రంవిరచితమితిజ్ఞేయం-

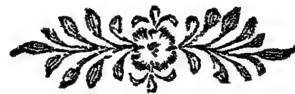
అయమేవపంథాఃస్మృత్యంతరేష్వపితత్కర్తృభిరంగీకృతఇతిజ్ఞేయం ॥ శ్లో ॥ తత్రయోగీశ్వరంయాజ్ఞవల్క్యమిత్యాదిస్మృతిప్రవక్తృస్తుతిపరవాక్యజాతంసర్వమపితచ్ఛిష్యప్రణీతమిత్యర్థే - నకాపివిచికిత్సాకార్యా- తద్వైవ రామాయణాదిమహాకావ్యేష్వపి - భరద్వాజప్రభృతిభిర్వాల్మీకిశిష్యైరేవతత్తత్సందర్భోచితశ్లోకాఃకేచనప్రణీతాఇత్యర్థోపివిద్వచ్ఛిఖామణిభిస్సాదరమాదరణీయఇతిసర్వమనవద్యం.

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషారచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ - పురాణం - హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - శ్రీమదఖిలాస్తికజనాంగీకృత-శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రకాశికాయాం - భగవద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నపరిపాలకసువర్ణపేటికాయాం- అసంప్రదాయాధీతాసద్గ్రంథగంధగర్వితావామవామాచారానుసారిశాక్తజనచపేటికాయాం - శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం-శాక్తజనప్రలపితపంచకదుర్వ్యాఖ్యోన్మూలనదంభోళిప్రయోగో నామసిద్ధాంతగ్రంథస్సమాప్తః.

శ్లో॥ నమయాపటుపాతేనన స్తబ్ధత్వేన నాగ్రహాత్ । రచితం కింతు తత్తత్త్వం సుధీభ్యో జ్ఞాతుమిచ్ఛయా॥
తత్తత్త్వాన్వేషణాయాతః ప్రయతంతు సదా బుధాః। దూషయంతు చ తేనాహం తత్త్వజ్ఞానముపాప్నుయామ్॥
చమత్కృతిం మత్కృతేస్తు పరిభావ్య స్వయా ధియా। హృష్యంతు విబుధాస్స్వైరసాస్వాదనచేతసః॥

అత్ర చంద్రికాయాం- ప్రథమపుటే - చతుర్థపఙ్క్తౌ-యత్పాదేత్యార్యాంతిమభాగే- నమామి తురగవదనం తమిత్యస్య - నమామీడ్యచరణకమలం తమితి ప్రవచనం శ్లాఘ్యతరమితి మన్యామహే.

శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణయవిచారఘట్టః.

శ్రీమదాశ్రితజనాపన్నివారణైకపరాయణో భగవానాదినారాయణో భూభారాపనోదనాయ బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదినిఖిలదేవబృందైస్సంప్రార్థితస్సన్ - శ్రీకృష్ణస్వరూపేణావతీర్య - నిఖిలదుష్టజననిబర్హణశిష్టజనపరిరక్షణాదికం సర్వమపినిర్వర్త్య - పునర్బ్రహ్మాదిదేవగణప్రార్థితస్సన్ - వైకుంఠనగరం ప్రాప్తవాన్ -

తత్రాదృగపరిమేయానన్యాదృశానవద్యగుణప్రభావవినుతస్య భగవతశ్శ్రీకృష్ణమూర్తేరవతారకాలనిర్ణయాదికమన్యూనానతిరిక్తతయా సాకల్యేన భాగవత - విష్ణుపురాణ - హరివంశాదిగ్రంథేషు నయత్రకుత్రాపికంఠోక్త్యాహ్యభివర్ణితః - అపితు - కేషుచిద్గ్రంథేషు - తదవతారఘట్టే - తజ్జననక్షత్రనిర్ణయశ్చ - తదావిర్భూతనిశీథకాలవిశేషశ్చ ప్రతిపాదితౌ - అన్యేషు కేషుచిద్గ్రంథేషు తజ్జననకాలప్రతిపాదకమాస - ఋతు - పక్ష - నక్షత్ర - ముహూర్తా ఏవ స్పష్టతరమభివర్ణితాః - నతు యుగవర్షాదయస్తత్రావతారఘట్టేష్వభివర్ణితాః - అపితు - పూర్వోక్తవిష్ణుపురాణ - భాగవత - హరివంశాదిగ్రంథేష్వేవ కేషుచిద్ఘట్టేషు యుగవర్షాదినిర్ణయస్తు విద్వజ్జనైకవేద్యతయా వివిధవచనసమూహైస్సూచితప్రాయ ఏవాభూత్ - తస్మాత్తద్వచనార్థానుసూచితయుగవర్షాదినిర్ణయాపరిజ్ఞానాద్ధేతోస్స భగవానాదినారాయణస్వరూపశ్శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిః - కస్మిన్ యుగే - కస్మిన్ వత్సరే - హ్యావతతారేతిచ - తదావిర్భూతవత్సరమారభ్య గతవత్సరాః కత్యభవన్నితిచ - మాయామానుషవిగ్రహధారిణస్తస్య భూమావస్థానకాలః కియానితిచైవం విశేషతో విచికిత్సనీయవివిధసందేహసముదయైస్సందిగ్ధమనస్కానాం నిఖిలభగవద్భక్తానామత్యంతోపకారాయ - శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయప్రతిపాదకభాగవత - విష్ణుపురాణ - హరివంశాదిగ్రంథేష్వభివర్ణితనిఖిలప్రమాణవచనాభిప్రాయానుసారతః సర్వగ్రంథార్థసమరసతయా - నిఖిలభాగవతజనానామపరిమితానందోత్పాదనాయాత్ర - శ్రీకృష్ణమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయస్త్వేవమభివర్ణ్యతే - తథాహి -

శ్రీమద్భాగవతస్థదశమస్కంధీయతృతీయాధ్యాయే - శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణాయకప్రమాణవచనే -

శ్లో॥ ౧ ॥ అథసర్వగుణోపేతః కాలః పరమశోభనః । యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షం శాంతర్క్షగ్రహతారకమ్॥

౭॥ మందంమందంజలధరాజగర్జురనుసాగరమ్ । నిశీథేతమఉద్భూతే జాయమానే జనార్దనే ॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయే ప్రథమశ్లోకప్రతిపాదితాజనజన్మర్క్షమిత్యనేన ప్రజాపతిదేవతాకరోహిణీనక్షత్రమిత్యభిహితంభవతి - ద్వితీయశ్లోకప్రతిపాదితనిశీథేతమఉద్భూతేఇత్యనేన తమిరసమ్మిళితనిశీథకాలఇత్యర్థశ్చ స్పష్టతయా ప్రతిపాదితోభవతి ॥

ఏవంచైనత్ర నక్షత్రనిశీథకాలౌద్వావేవాభిహితౌ - నయుగ - వర్ష - మాస - పక్ష - తిథిప్రభృతయో త్రావతారఘట్టేహ్యభివర్ణితాః - కించ -

శ్రీమద్విష్ణుపురాణీయపంచమాంశే - ప్రథమాధ్యాయే - యోగమాయాంప్రతివిష్ణూక్తిః -

శ్లో ॥ ౭౬ ॥ తతోహంసంభవిష్యామి దేవకీజఠరేశుభే । గర్భేత్వయాయశోదాయాం గంతవ్యమవిలంబితమ్॥

౭౭॥ ప్రావృట్కాలేచనభసి కృష్ణాష్టమ్యామహంనిశి । ఉత్పత్స్యామినవమ్యాంచ ప్రసూతింత్వమవాప్స్యసి॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయేన ప్రతిపాదితైః - ప్రావృట్కాల - నభః కృష్ణాష్టమీనిశాశబ్దైః నవమ్యాంత్వంప్రసూతిమవాప్స్యసీత్యనేనచ - వక్ష్యమాణహరివంశగ్రంథస్థయామేవ రజనీమిత్యేకార్థకప్రమాణవచనబలేనచ - వర్షర్తౌ - శ్రావణమాసే - నవమీవిద్ధాయాంకృష్ణపక్షాష్టమ్యాంరాత్రౌ శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేర్మాయామానుషవిగ్రహరూపేణావిర్భావో జాతఇత్యర్థస్స్పష్టతయా ప్రతిపాదితోభవతి -

హరివంశీయపూర్వభాగే - అధ్యాయే ౫౨॥ యోగనిద్రాంప్రతి - శ్రీమన్నారాయణోక్తిః.

శ్లో॥ ౪౨॥ అర్ధరాత్రేకరిష్యామిగర్భమోక్షంయథాసుఖమ్ । అష్టమస్యతుమాసస్య జాతావాంతత్రసమమ్ ॥

౪౩॥అహంయశోదాంయాస్యామిత్వందేవీంయాహిదేవకీమ్। ఆవయోర్గర్భవ్యత్యాసేకంసోగచ్ఛతిమూఢతామ్॥ అధ్యాయే॥ ౨౩ ॥ శ్లో॥ యస్మిన్నహనిదేవేశంగర్భేచాధత్త దేవకీ। యశోదాపిసమాధత్తగర్భంతసహైవహి॥౪౫॥ విష్ణోశ్శరీరజాంనిద్రాంవిష్ణోర్నిర్దేశకారిణీమ్। గర్భకాలేత్వసంపూర్ణేహ్యష్టమేమాసితేస్త్రియా॥ ౪౬ ॥ దేవకీ చయశోదాచసుషువాతేసమంతదా। యామేవరజనీంకృష్ణోజజ్ఞేవృష్ణికులేప్రభుః॥౧౭॥ తామేవరజనీంకన్యాంయశో దాదేవ్యజాయత । అష్టమ్యాంశ్రావణేమాసేకృష్ణపక్షేమహాతిథౌ॥ ౪౮॥ రోహిణ్యామర్ధరాత్రేచసుధాంశావు దయోన్ముఖే। దేవక్యజనయద్విష్ణుంయశోదాతాంతుకన్యకామ్॥ ౪౯ ॥ ముహూర్తేభిజితిప్రాప్తే హ్యర్ధ రాత్రే సుఖావహే॥

తస్మిన్నేవాధ్యాయే॥ శ్లో॥ ౬౧॥ వసుదేవస్తతోగత్వాదేవకీగర్భవేశ్మతత్। దదర్శదేవదేవేశంరాత్రౌజాత మధోక్షజమ్ ॥ ౬౨ ॥ శయానమాంబుజేపత్రేవటపత్రేయథాపురా। ప్రాచీనశిరసందేవంపశ్చిమన్యస్తపాదకమ్॥

ఏతద్వచనసముదయపర్యాలోచనయా భాగవత-విష్ణుపురాణాభ్యా ముదాహృతవచనప్రతిపాదితమాస-ఋతు-పక్ష-నక్షత్ర-తిథి-రాత్ర్యాదికాలస్వరూపపరిజ్ఞానాదపివిశేషతః-తజ్జననముహూర్తస్త్వభిజిదిత్యర్థ శ్చ-దేవకీయశోదాభ్యాం-శ్రీకృష్ణయోగమాయయోర్జననమేకరాత్ర్యామేవాభూదిత్యర్థశ్చ-తథావిధోత్ప త్తిరష్టమమాస ఏవాసీదిత్యర్థశ్చ-అతఏవశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిర్జననోత్తరక్షణ ఏవ-లోకాచారానుసారే ణపద్మపత్రేష్వభినివేశితఇత్యర్థశ్చ-తదా-సూతికాగృహేశతకోటిసూర్యతేజసా-విభ్రాజమానశ్రీకృష్ణరూప మాయాశిశుః ప్రాగ్దిఙ్నియమితశిరస్కతయాచ-పశ్చిమదిగ్విన్యస్తపాదయుగళతయాచసన్నివేశితఇత్యర్థశ్చ ఏవమాదివిశేషాస్సమ్యగ్విజ్ఞాతాఏవభవంతి-

శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధషష్ఠాధ్యాయే-శ్రీకృష్ణమూర్తిజీవితకాలనిర్ణాయకప్రమాణవచనం-

శ్రీకృష్ణంప్రతిబ్రహ్మాదిదేవోక్తిః.

శ్లో॥ ౨౪ ॥ యదువంశేవతీర్ణస్యభవతఃపురుషోత్తమ। శరచ్ఛతంవ్యతీయాయపంచవింశాధికంవిభో॥ఏతద్వచనస్థైః- భవతః-పంచవింశాధికం-శరచ్ఛతం-వ్యతీయాయేతిపదైః - శ్రీకృష్ణంవైకుంఠనగరమానేతుమాగతబ్రహ్మాదిదేవ ప్రార్థనాకాలేభగవతశ్శ్రీకృష్ణమూర్తేర్జననప్రభృతివ్యతీతసంవత్సరసంఖ్యాతుపంచవింశోత్తరశతాత్మికేత్య ర్థస్తుస్పష్టతయాప్రతిపాదితోభవతి-ఏవమేతద్విష్ణుపురాణాదిష్వపిప్రతిపాదితఏవహిశ్రూయతే-తథాహి-

శ్రీవిష్ణుపురాణే-పంచమాంశే-అధ్యాయే-౩౭-

శ్రీకృష్ణంప్రతి-ఇంద్రప్రేషితదేవదూతోక్తిః.

శ్లో॥ వసవోశ్వినౌమరుదాదిత్యరుద్రసాధ్యాదిభిస్సహ। విజ్ఞాపయతిశక్రస్త్వాంతదిదంశ్రూయతాంప్రభో॥ దువృ త్తానిహతాదైత్యాభువోభారోవతారితః। త్వయాసనాథాస్త్రిదశాభవంతుత్రిదివేపునః॥ పంచవింశత్యుత్తరకంశ తంతుశరదాంగతమ్। ఇదానీంగమ్యతాంస్వర్గోభవతోయదిరోచతే॥ అత్రపంచవింశత్యుత్తరకంశతంతుశరదాంగ తమిత్యనేనశ్రీమద్భాగవతోక్తక్రమేణైవ-పంచవింశత్యుత్తరశతవత్సరావ్యతీతాఇత్యర్థః ప్రతిపాదితోభవతి- అనేనైవక్రమేణహరివంశాదిగ్రంథేష్వప్యభివర్ణితార్థస్సవ్యక్తస్తత్రతత్రద్రష్టవ్యః-గ్రంథవిస్తరభయాన్నా త్రతదర్థప్రకాశకవచనాన్యుదాహృతాని-

శ్రీమద్భాగవతైకాదశస్కంధస్థ-సప్తమాధ్యాయే-

శ్రీకృష్ణమూర్తినిర్యాణకాలప్రతిపాదకప్రమాణవచనాని-

శ్లో॥౨॥ సముద్రస్సప్తమేహ్న్యేనాంపురీంసంప్లావయిష్యతి।యర్హ్యేవాయంమయాత్యక్తోలోకోయంనష్టమంగ ళః॥ భవిష్యత్యచిరాత్సాధోకలినాపినిరాకృతః॥

ఏతద్వచనార్థపర్యాలోచనయా-బ్రహ్మాదిదేవగణప్రార్థనానంతరకాలఏవశ్రీకృష్ణమూర్తినాఉద్ధవము

ద్దిశ్య-బ్రహ్మాదిదేవా గహన దివసాత్పరంస ప్తమాదివసేద్వారకానగరీసముద్రాంతర్లీనాభవిష్యతీతిచ-తతో వ్యవహితకాలఏవమయాప్యయంలోకస్త్యక్ష్యత ఇతిచ- తదాత్వఏవకలిప్రవేశోపిభవతీతిచ - ప్రతిపాదితార్థాస్సర్వైఏవవిద్భిర్జ్ఞేయఏవభవతి - ఏతేనకలియుగప్రవేశస్యపూర్వస్మిన్నేవమాసిశ్రీకృష్ణాహ్వానార్థం బ్రహ్మాదిదేవాగమనంజాతమిత్యర్థశ్చ-శ్రీకృష్ణమూర్తేర్నిర్యాణదివసఏవకలిప్రవేశో జాతఇత్యర్థశ్చసమ్యగూహ్యోవ్యావభవతి-అయమేవార్థోవిష్ణుపురాణేపిప్రతిపాదితః-తథాహి-

విష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-అధ్యాయే-౨౪-

శ్లో॥ యస్మిన్కృష్ణోదివంయాతస్తస్మిన్నేవతదాహని। ప్రతిపన్నంకలియుగంతస్యసంఖ్యాంనిబోధత॥ఏతద్వచనార్థవివేచనయా-శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేర్నిర్యాణదివసఏవకలిప్రవేశోజాత ఇత్యర్థావగమేనపూర్వోదాహృతభాగవతపురాణవచనసూచితార్థస్యాతీవసామరస్యంసంగచ్ఛత ఇతినిశ్చినుమః-

కించ-శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తింపునర్వైకుంఠమానేతుమాగతైర్బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టపంచవింశత్యుత్తరశతవర్షాస్తుబ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణదైవవత్సరాఏవభవితుమర్హంతి - నైతల్లోకవ్యవహార్యమాణసౌర - చాంద్ర- బార్హస్పత్య-సావననాక్షత్రాఖ్యపంచవిధవత్సరేష్వంతర్భూతాభవితుమర్హంతీతిమహత్యాపేక్షోపేసతి-సప్రమాణకైరకుటిలార్థకైర్వచనైస్స్వసంప్రదాయాదార్థావిరోధేనపరమసిద్ధాంతఃప్రకాశ్యతే- తథాహి-

విష్ణుపురాణే-పంచమాంశేయత్రయోవింశాధ్యాయే- శ్రీకృష్ణంప్రతిముచికుందోక్తిః-

శ్లో॥ ముచికుందశ్చతత్రాసేవ్యధగర్గవచస్స్మరన్। సంస్మృత్యప్రణిపత్యైనంపరంసర్వేశ్వరంహరిమ్॥ ప్రాహజ్ఞాతోభవాన్విష్ణోరంశస్త్వంపరమేశ్వర।పురాగర్గేణకథితమష్టావింశేమహాయుగే॥ ద్వాపరాంతేహరేర్జన్మయదువంశేభవిష్యతీతి॥

ఏతద్వచనార్థస్య సాకల్యేనపరిచింతనయాజగత్సృష్టిమారభ్యానుసృతవత్సరసముదయేష్వష్టావింశతితమమహాయుగాంతఃపరివర్తమానద్వాపరయుగస్యాంతిమభాగే- యదువంశే- శ్రీభగవాన్- నారాయణోవతరిష్యతీతి - పూర్వంవృద్ధగర్గాచార్యభాణీతి - ముచికుందశ్శ్రీకృష్ణమూర్తింప్రత్యన్వోచదిత్యర్థావగమేన - బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరాస్తునబ్రహ్మలోకవ్యవహారోపయుక్తదైవసంవత్సరాః-అపితు-ఐహికవ్యవహారోపయుక్తచాంద్రప్రభవాదిసంవత్సరాఏవేత్యర్థోనిశ్చేతవ్యోభవతి - కించ - శ్రీకృష్ణంప్రతిముచికుందోక్తరీత్యా-అష్టావింశతితమమహాయుగాంతర్వర్తిద్వాపరయుగంతువర్తమానకలియుగావ్యవహితపూర్వయుగమేవభవితుమర్హతీత్యర్థేప్రమాణవచనానిప్రకాశయామః- తథాహి-

సూర్యసిద్ధాంతే- ప్రథమాధ్యాయే-

శ్లో॥ ఆయుషోర్థంగతంతస్యశేషాత్కల్పోయమాదిమః। కల్పాదస్మాచ్చమనవష్షడ్వ్యతీతాస్ససంధయః॥ అష్టావింశయుగాదస్మాద్యాతమేతత్కృతంయుగత్। అతఃకాలంప్రసంఖ్యాయసంఖ్యామేకత్రపిండయేదితి॥అత్ర అష్టావింశయుగాదస్మాదిత్యస్య- అష్టావింశతితమమహాయుగాదితి వ్యాఖ్యాకర్తృభిరభిహితం - అన్యథాతత్రైవయాతమేతత్కృతంయుగమితిశబ్దస్యఅష్టావింశతితమమహాయుగాంతఃపాతిత్వంనసంఘటేత-తస్మాత్సూర్యసిద్ధాంతగ్రంథసిద్ధాంతితపరమసిద్ధాంతానుసారేణవర్తమానమహాయుగంత్వష్టావింశతితమ మహాయుగమేవ భవితుమర్హతీత్యత్రనకోపివిశయఃకార్యః-

ఏతేన- ద్వాపరాంతేహరేర్జన్మయదువంశేభవిష్యతీత్యాదిపూర్వోదాహృతవచనసముదయస్యాతీవసామరస్యంసంఘటత ఇతినిశ్చినుమః-తస్మాత్పూర్వంబ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరసంఖ్యాతైహికవ్యవహారోపయుక్తప్రభవాదిసంవత్సరాత్మికైవ-నైవాముష్మికవ్యవహారోపయుక్తదైవసంవత్సరాత్మికేతిజ్ఞేయం-

అతోహేతోర్బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరాస్తుబ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణదైవవత్సరాఇతికాపురుషైరభ్యుదీరితకుశంకా సముదయస్యాత్రనకోప్యవకాశఇతిసుధియోవిజానంతుతరాం- కించ-

భాగవతే- దశమస్కంధే- అధ్యాయే- ౫౧ -శ్రీకృష్ణంప్రతిముచికుందోక్తిః-

శ్లో ॥ ౪౪ ॥ ఇత్యుక్తస్తంప్రణమ్యాహముచికుందోముదాన్వితః । జ్ఞాత్వానారాయణందేవంగర్గవాక్యమనుస్మరన్ ॥

అత్రగర్గవాక్యమనుస్మరన్నితిశబ్దవ్యాఖ్యానావసరే భగవతాశ్రీధరాచార్యేణ - అష్టావింశతితమేమహాయుగే - యదువంశేభగవానవతరిష్యతీతివృద్ధగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యర్థఃఇతివ్యాఖ్యాతం- తస్మాదష్టావింశతితమమహాయుగాంతర్వర్తిద్వాపరయుగంతువర్తమానకలియుగావ్యవహితపూర్వయుగమేవభవితుమర్హతీత్యర్థే నకాపివిచికిత్సాకార్యా-

ఏవం-శ్రీమద్భాగవత-విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిశిష్టజనాంగీకృతసద్గ్రంథాభ్యుదీరితపరమార్థస్యసమర్థకతయాయథాసంప్రదాయంపర్యాలోచనాయాంకృతాయాం- సర్వస్యాపిసందేహసముదయస్య- సామరస్యమతీవశ్లాఘ్యతమత్వేననిర్బాధకతయాచ- లభ్యతఏవేతివిశిష్టశిష్టజనసిద్ధాంతితపరమార్థప్రపంచనేవయమతీవదృఢచిత్తాభవామేత్యాచక్ష్మహే-

తస్మాన్నిఖిలచరాచరపోషణైకాయత్తచిత్తస్య భగవతోస్య వతారలీలావిశేషాః ప్రతిక్షణత ప్రవిష్టకాపురుషైఃక్రియమాణకుత్సితాక్షేపాస్త్వసంప్రదాయాధీతాపరిపూర్ణగ్రంథార్థపరిజ్ఞానప్రయుక్తావివేకమూలాపవేతిసుధియోవిదాంకుర్వంతు-

నిష్కృష్టాభిప్రాయవివేచనా-

పూర్వోక్తక్రమానుసారేణ-భాగవత- విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితాఖిలప్రమాణవచనార్థపర్యాలోచనయా నిష్కృష్టపరమాభిప్రాయ స్తుకరతలామలకవన్నిఖిలభాగవతజనవేద్యతయాసంగ్రహేణాత్రప్రకాశ్యతే- తథాహి-చతుష్షష్ట్యుత్తరలక్షాష్టకపరిమితద్వాపరయుగసంవత్సరేషుమధ్యే-చతుస్సప్తత్యుత్తరాష్టశతాధికత్రిషష్టిసహస్రోత్తరాష్టలక్షపరిమితహాయనేషుచ-మాసచతుష్టయేచ-ఏకవింశతిదినేషుచగతేషుసత్సుతత్కాలికవ్యవహారయోగ్య - స్వభానుసంవత్సరశ్రావణమాసాసితపక్షనవమీవిద్ధాష్టమ్యాంరాత్ర్యాంనిశీథవేళాయాం-వృషభలగ్నసంభూతాభిజిదాఖ్యసుముహూర్తే-శ్రీమదాదినారాయణపరబ్రహ్మమూర్తిర్లీలాగృహీతశరీరస్సన్ దేవకీదేవ్యాగర్భతఆవిర్బభూవ - తదుత్పత్త్యనంతరకాలఏవసమాయయాశిశుః ప్రాగ్దిఙ్నియమితశిరస్కతయాచపశ్చిమదిఙ్నిన్యస్తపాదయుగళతయాచపద్మపత్రేషుసన్నివేశితః తదా- సపరివారపురుషశ్చతుర్బాహుతయాచ-శంఖచక్రాద్యాయుధవత్తయాచాధికతేజఃపుంజదీపితసూతికాగృహస్సన్ విరరాజ- తత్కాలికవ్యవహారోపయుక్తస్వభానుసంవత్సరశ్రావణబహుళాష్టమీప్రభృతివర్తమానసౌమ్యసంవత్సరచైత్రశుక్లప్రతిపత్పర్యంతవర్ధితయాపరిగణనైక్రియమాణే- గతసంవత్సరాః- పంచసప్తత్యుత్తరపంచసహస్రాణి వర్షాః- షట్ పరి- మాసాస్తు - సప్త-దినాన్యష్టచాసన్- కించ- తస్యానాదినిధనస్యపురుషోత్తమస్య మాయామానుషదేహధారితయావస్థానకాలస్తుసార్ధాష్టదివసోత్తరసప్తమాసాధికపంచవింశత్యుత్తరశతవత్సరాత్మకఇతినిశ్చేతవ్యః- తత్పరిగృహీతమాయామానుషవిగ్రహపరిత్యాగదివసస్తుప్రమాదిసంవత్సరచైత్రశుక్లప్రతిపదేవభవతి- నిఖిలజగన్నిర్మాణాలంకర్మీణప్రభావవిభుతస్య నిర్యాణాత్పరతోగతసంవత్సరాఃపంచాశదుత్తరనవశతాధికచతుస్సహస్రసంఖ్యాపరిమితాఏవాసన్- శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తినాఆవిర్భూతాష్టమీదివసఏవనవమీవిద్ధఘటికాసుయశోదాగర్భేయోగమాయాజాతేతినిశ్చితత్వాద్యోగమాయాశ్రీకృష్ణమూర్త్యోరనుజేత్యత్రనకాపిశంకేతిసర్వమనవద్యం॥

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషావిరచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ॥ పురాణం ॥ హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం-శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణయవిచారోనామసిద్ధాంతగ్రంథస్సమాప్తః.

శ్రీమద్భగవతేహయగ్రీవాయాస్మత్కులగురవేనమః.

శ్రీమదఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వార్థప్రతిపాదకశ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్థ నవమస్కంధప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమణికాత్రస్పష్టతరంసంగ్రహేణప్రకాశ్యతే.

అనిర్వచనీయమహిమ్నో వ్యక్తాత్పరమాత్మనశ్చతుర్ముఖబ్రహ్మా - వ్యక్తీభూతస్సన్నుదభూత్ - తస్మాదత్రిరజని - తస్య దృగ్భ్యః - అమృతమయస్సోమస్తూత్పన్నః - తస్య బృహస్పతిభార్యాయాం తారాయాం బుధోనామాతిసుందరతనుస్తసంశజ ఉదభూత్ - తస్య బుధస్య ఇళాయాం - పురూరవానామ రాజశ్రేష్ఠస్సమజాయత - తస్య పురూరవసః - ఊర్వశ్యాం - ఆయుః - శ్రుతాయుః - సత్యాయుః - రయః - విజయః - జయ ఇతి షట్పుత్రా ఆసన్ - ఏతేషు సర్వజ్యేష్ఠస్య ఆయుషః - నహుషః - క్షత్రవృద్ధః - రజిః - రంభః - అనేనా ఇతి పంచపుత్రాస్సమజాయంత - తేష్వగ్రజాతస్య నహుషస్య - యతిః యయాతిః - సంయాతిః - ఆయాతిః - వియతిః - కృతిః - ఇత్యేవం షట్పుత్రా ఉదభూవన్ - తేషు యయాతేః - దైత్యగురుతనూజాయాం దేవయాన్యాం - యదుతుర్వసూ - వృషపర్వతనూభవాయాం శర్మిష్ఠాయాం ద్రుహ్యు - అను - పూరు నామానశ్చ సమజాయంత - తత్ర యదోర్మహాత్మనః పరమభాగవతసార్వభౌమస్య స్వవాయె సంజాతస్య పరమభక్తిసమారాధితాఖిలదేవస్య వసుదేవస్య - పరమభాగవతశిఖామణేః దేవకరాజకన్యాయాం దేవక్యాం - అఖిలచరాచరనిర్మాణాలంకర్మీణనిఖిలకళ్యాణగుణగణాకరో భగవానాదినారాయణస్స్వవతతార - తస్మాన్నిఖిలకలికల్మషాంధకారనిహారణభాస్కరాయమాణయదువంశస్య వాక్యరూపతస్సంగ్రహేణానువర్ణనమఖిలభగవద్భక్తజనోల్లాసజనకంభవేదితి మనీషయాత్ర భాగవతోక్తానుక్రమేణానువర్ణ్యతే॥........

యాదవవంశానుక్రమణికాప్రారంభః.

యదోః॥ సహస్రజిత్ - క్రోష్టుః - నలః - రిపుః - ఇతిచత్వారస్సూనవ ఉదభూవన్ -

సహస్రజితః॥ శతజిత్ - సమజని -

శతజితః॥ మహాహయః - వేణుహయః - హేహయ ఇతి పుత్రాస్త్రయ ఉత్పన్నాః -

హేహయస్య॥ ధర్మస్సంజాతః - ఏతస్యైవ నేత్ర ఇత్యపరం నామ - విష్ణుపురాణే హ్యస్య ధర్మనేత్ర ఇత్యుక్తం

ధర్మస్య॥ కుంతిః -

కుంతేః॥ సోభంజిః -

సోభంజేః॥ మహిష్మాన్ -

మహిష్మతః॥ భద్రసేనకః -

భద్రసేనకస్య॥ దుర్మదః - ధనిక ఇతి ద్వౌపుత్రౌ -

ధనికస్య॥ కృతవీర్యః - కృతాగ్నిః - కృతవర్మా - కృతౌజా ఇతిచత్వారః పుత్రాః -

కృతవీర్యస్య॥ అర్జునః -

కార్తవీర్యార్జునస్య॥ పుత్రసహస్రముత్పన్నం - తత్ర పరశురామనిహతేభ్య అవశిష్టాః - జయధ్వజః - శూరసేనః - వృషణః - మధుః - ఊర్జిత ఇతి పంచపుత్రాః -

జయధ్వజస్య॥ తాళజంఘ ఇత్యేకః పుత్రః -

తాళజంఘస్య॥ పుత్రశతం త్వాసీత్ - తత్ర జ్యేష్ఠో వీతిహోత్రః -

వీతిహోత్రస్య॥ వృష్ణః -

వృష్ణస్య - మధుః -

మధోః॥ వృష్ణిప్రముఖం పుత్రశతం త్వాసీత్ - తేతుమాధవాః - యాదవా ఇత్యపి సంజ్ఞితా భవంతి - వృష్ణివంశజాస్తు వృష్ణయ ఇతి వ్యవహృతా భవంతి -

వృజినవతః॥ శ్వాహితః పుత్రః -

స్వాహితస్య॥ భేరుశేకుః పుత్రః -

భేరుశేకోః॥ చిత్రరథః పుత్రః -

చిత్రరథస్య॥ శశిబిందుః పుత్రః - అస్య పృథు - విదూరథాద్యా అపి పుత్రాః - తథోత్తరగ్రంథే హ్యభిహితత్వాత్ -

శశిబిందోః॥ దశలక్షాపరిమితాఃపుత్రాః - తేషాంమధ్యే పృథుయశాః- పృథుకర్మా-పృథుజయః-పృథుశ్రవాః- పృథుకీర్తిరిత్యేతే ప్రధానపుత్రాః-
పృథుశ్రవసః॥ ఉశనాః-ఏతస్యైవధర్మ ఇత్యపరంనామ-
ఉశనసః॥ రుచకఇతి పుత్రః-
రుచకస్య॥ పురుజిత్ - రుక్మః-రుక్మేషుః- పృథుః- జ్యామఖ ఇతిపంచపుత్రాః-
జ్యామఖస్య॥ శైబ్యాయాం॥ విదర్భ ఇతిపుత్రః-
విదర్భస్య॥స్నుషాకన్యాయాం॥కుశః-క్రథః-రోమపాద ఇతిపుత్రత్రయముదభూత్-
రోమపాదస్య॥ బభ్రుఃపుత్రః-
బభ్రోః॥ కృతిః-
కృతేః॥ ఉశికఃపుత్రః-తస్యైవకౌశిక ఇత్యపరంనామ-
ఉశికస్య॥ చేదిః-
చేదేః॥ చైద్యాదయోభూపాలా అసృజ-
స్నుషాపుత్రస్య క్రథస్య॥ కుంతిఃపుత్రః-
కుంతేః॥ ధృష్టిః-
ధృష్టేః॥ నిర్వృతిః-
నిర్వృతేః॥ దశార్హః-
దశార్హస్య॥ వ్యోమః-
వ్యోమస్య॥ జీమూతః-
జీమూతస్య॥ వికృతిః-
వికృతేః॥ భీమరథః-
భీమరథస్య॥ నవరథః-
నవరథస్య॥ దశరథః-
దశరథస్య॥ శకునిః-
శకునేః॥ కుంతిః-
కుంతేః॥ దేవరాతః-
దేవరాతస్య॥ దేవక్షత్రః-
దేవక్షత్రస్య॥ మధుః-
మధోః॥ కురువశః-
కురువశస్య॥ అనుః-
అనోః॥ పురుహోత్రః-
పురుహోత్రస్య॥ అంశుః-
అంశోః॥సాత్వతః-

సాత్త్వతస్య॥ భజమానః భజిః- దివ్యః- వృష్ణిః- దేవావృధః- అంధకః- మహాభోజ - ఇత్యేతే సప్తపుత్రాః
భజమానస్య॥ ఏకస్యాంభార్యాయాం-నిమ్రోచిః-కంకణః-వృష్ణిః-అన్యస్యాంభార్యాయాం-శతజిత్ - సహస్రజిత -అయుతజిత్-ఏ తేషట్పుత్రాః-
సాత్త్వతపుత్రేషుపంచమస్య దేవావృధస్య॥ బభ్రుః-
మహాభోజస్య॥ వంశ్యాభోజాఇతివ్యవహృతాఅభవన్-
భజమానపుత్రేషుతృతీయస్యవృష్ణేః॥ సుమిత్రః -యుధాజిదితిద్వౌపుత్రౌ-
యుధాజితః॥ శినిః-అనమిత్రఇతిద్వౌపుత్రౌ-
అనమిత్రస్య॥ నిమ్నః - శినిరితిద్వౌ పుత్రౌ - పృశ్నిరిత్యేకః-
నిమ్నస్య॥ సత్రాజితో- ప్రసేనఇతిద్వౌపుత్రౌ-
అనమిత్రద్వితీయపుత్రస్యశినేః॥ సత్యకః-
సత్యకస్య॥ సాత్యకిః-అస్యైవ యుయుధాన ఇతినామ-
సాత్యకేః॥ జయః-
జయస్య॥ కుణిః-
కుణేః॥ యుగంధరః-
అనమిత్రతృతీయపుత్రస్యపృశ్నేః॥ శ్వఫల్కః- చిత్రకఇతిద్వౌపుత్రావాసతుః-
శ్వఫల్కస్యగాదిన్యాం॥ అక్రూరఃఅసంగః-సారమేయః- మృదుకః- మృదుపత్ - శివః- వర్మధృక్ - ధృష్టవర్మః- క్షత్రోపేక్షః- శత్రుఘ్నః- గంధమాదః- ప్రతిబాహుః - ఇత్యేవంద్వాదశపుత్రాఅసృజ - సుచారునామ్న్యేకాకన్యా చాప్యజాయత-
అక్రూరస్య॥ దేవలః- అనుపదేవః-
పూర్వంప్రతిపాదితస్య. భేరుశేకుపుత్రస్య. చిత్రరథస్య॥ పృథు- విడూరథాద్యాజాతాః- ఏతేవృష్ణయఇత్యపి వ్యవహృతాః-
సాత్త్వతసుతస్య॥ అంధకస్య-కుకురః-భజమానః -శుచిః- కంబళబర్హిష ఇతిచత్వారఅంధకసుతాః - ఏతేవృష్ణయఇత్యపివ్యవహృతాః-
కుకురస్య॥ వృష్ణిః -
వృష్ణేః॥ విలోమా-
విలోమ్నః॥ కపోతరోమా-

కపోతరోమ్ణః॥ అనుః-
అనోః॥ దుందుభిః అత్ర - అనోరంధకస్తత్పుత్రః దుందుభి
రితివిష్ణుపురాణే ప్రతిపాదితం- తదనుసారేణ అనో
రపత్యమంధకఇతిజ్ఞేయం-
దుందుభేః॥ దవిద్యోతః - పునర్వసురితిద్వౌపుత్రౌ-
దవిద్యోతస్య॥ ఆహుకఇత్యేకఃపుత్రః-ఆహుకీచేత్యేకా
కన్యా-
ఆహుకస్య॥ దేవకః - ఉగ్రసేనఇతిద్వౌపుత్రౌ-
దేవకస్య॥ దేవలః- అనుపదేవః- సుదేవః- దేవవర్ధనః-
ఇతిచత్వారఃపుత్రా ఉదభూవన్-ధృతదేవా- శాం
తిదేవా-ఉపదేవా- శ్రీదేవా- దేవరక్షితా- సహదే
వా-దేవకీ- త్యేవంసప్తకన్యకాఆసన్-
ఉగ్రసేనస్య॥ కంసః - సునామా- న్యగ్రోధః- కహ్వః-
శంకుః- సుభూః- రాష్ట్రపాలః- విసృష్టః- తుష్టిమా
నితి- నవపుత్రాః-కంసా-కంసవతీ- కంకా-సురభూః-
రాష్ట్రపాలికా చేతిపంచదుహితరః - ఏతా వసుదే
వానుజన్మనాం దేవభాగాదీనాం భార్యాః-
అంధకసుతేషుద్వితీయస్య-భజమానస్య॥ విడూరథః-
విడూరథస్య॥ శూరః-
శూరస్య॥ శినిః-
శినేః॥ భోజః-
భోజస్య॥ హృదికః-
హృదికస్య॥ దేవమీఢః- శతధనుః-కృతవర్మా చేతిత్రయః
పుత్రాః-
దేవమీఢస్య-మారిషానామకన్యాయాం॥ వసుదేవః-దేవ
భాగః- దేవశ్రవాః- ఆనకః-సృంజయః-శ్యామకః -
కంకః- అనీకః-వత్సకః- వృకఇతిదశపుత్రా ఉదభూ
వన్-వసుదేవస్యైవానకదుందుభిరిత్యపరంనామ -
పృథా - శ్రుతదేవా- శ్రుతకీర్తిః- శ్రుతశ్రవాః-
రాజాధిదేవీతిపంచకన్యాశ్చాసన్-ఏతాసుపంచసు-
పృథయావివాహాత్పూర్వమేవ-దుర్వాససోపదిష్ట
దేవతాకర్షణవిద్యాపరీక్షార్థం తయాతు - ర
విరాకృష్టః- తదారవిసన్నిధానాత్తస్యా గర్భేసమా
ధాయగతః - తస్మాదేవకానీనఃకర్ణస్తస్యాముద
భూత్ - తతఃపరం- పృథాతుపాండవేనత్తా-శ్రుత
దేవాతుకారూషాయదత్తా-తస్యామేవదంతవక్త్రస్స
మజని తస్యైవదంతవక్త్ర ఇత్యపరంనామ - ధృష్ట
కేతుః శ్రుతకీర్తిముద్వాహ-తస్యాః-ప్రతర్దనాద
యః పంచ ఉదభూవన్-రాజధిదేవ్యాంజయత్సేనా
త్ - వింధానువిందావుదభూతాం- దమఘోషః శ్రు
తశ్రవసముద్వాహ - తస్యాంశిశుపాలఉదభూత్ -
దేవభాగస్య- కంసాయాం॥ చిత్రకేతుః-బృహద్బలశ్చే
తిద్వౌపుత్రౌ-
దేవశ్రవసః - కంసవత్యాం॥ సువీరః- ఇషుమానితిద్వౌపు
త్రౌ-
కంకస్య - కంకాయాం॥ బకః- సత్యజిత్ - పురుజిదితిపు
త్రత్రయముదభూత్ -
సృంజయస్య-రాష్ట్రపాల్యాం॥ వృషః-దుర్మర్షణః- అ
న్యేచకేచనపుత్రాః -
శ్యామకస్య-సురభూమ్యాం॥ హరికేశః-హిరణ్యాక్షఇతి
ద్వౌపుత్రౌ-
వత్సకస్య-మిశ్రకేశ్యాఖ్యాప్సరసి॥ వృకప్రభృతిపుత్రా
స్సముద్భూవన్-
వృకస్య-దూర్వాక్ష్యాం॥ తక్షః- పుష్కరః- సాల్వః - ఏత
త్ప్రభృతిపుత్రాస్సముజ్జాయంత-
అనీకస్య-సుదామన్యాం॥ సుమిత్రః- ఆనీకః-బాణః-అన్యే
చకేచనపుత్రాః-
ఆనకస్య-కర్ణికాయాం॥ ఋతధామ జయాఖ్యౌద్వౌ
పుత్రౌ-
వసుదేవస్య॥ పౌరవీ-రోహిణీ-భద్రా-మదిరా-రోచనా-
ఇళా- దేవకీప్రముఖాఃపత్న్యఆసన్-భద్రాయాప
వకానల్యేత్యపరం నామ-
తత్ర భార్యాసు-పౌరవ్యాం॥ సుభద్రః- భద్రబాహుః -
దుర్మదః- భద్రః-భూతః- అన్యేచసప్తతనయాః-
రోహిణ్యాం॥ బలః- గదః- సారణః-దుర్మదః-విపులః-ధ్రు
వః- కృతః-అన్యేచకేచనజాతాః-
మదిరాయాం॥ నందః ఉపనందః- కృతకః- శూరః-అన్యే
చకేచనజాతాః-

భద్రాయాం॥ కేశీనామైకఏవాభూత్-
రోచనాయాం॥ హస్తః- హేమాంగదః- అన్యేచకేచన జాతాః-
ఇళాయాం॥ ఉరువల్కః- అన్యేచకేచనజాతాః-
ధృతదేవాయాం॥ త్రిపృష్ఠఇత్యేకఏవజాతః-
శాంతిదేవాయాం॥ ప్రశ్రమః- ప్రశ్రితః- అన్యేచకేచనజాతాః-
ఉపదేవాయాం॥ కల్పవృష్టిప్రభృతిదశ రాజానోజాతాః-
శ్రీదేవాయాం॥వసుః-హంసః-సుధన్వా-అన్యేచత్రయః పుత్రాఆసన్-
దేవరక్షితాయాం॥ గదప్రభృతినవపుత్రాఆసన్-
సహదేవాయాం॥ పురూథ- శ్రుతముఖ్యా- అష్టపుత్రా ఉదభూవన్-
దేవక్యాం॥ కీర్తిమాన్- సుషేణః- భద్రసేనః-ఋజుః- సమదనః- భద్రః - సంకర్షణః - శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూత శ్రీకృష్ణశ్చేత్యష్టౌపుత్రా అభవన్- సుభద్రా నామకన్యకాచోదభూత్-

లీలాగృహీతవిగ్రహస్య శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేః- దారాః - అష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రసంఖ్యాకాఆసన్- తాసాంమధ్యేప్రధానభూతాహ్యష్టభార్యా అవర్తంత - తాసుచాన్యాస్వప్యేకైకస్యాందశదశపుత్రాహ్యుదభూవన్ - ఏవమష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రమహిషీణాం - సాకల్యేనపరిగణనే-పుత్రాః అశీత్యుత్తరైకషష్టిసహస్రాధికలక్షాపరిమితాహ్యాసన్ తేషుచపుత్రేషుమహారథాః - ప్రద్యుమ్నః-అనిరుద్ధః-దీప్తిమాన్- భానుః- సాంబః- మితః- బృహద్భానుః- మిత్రవిందః- వృకః- అరుణః-పుష్కరః- దేవబాహుః- శ్రుతదేవః- సునందనః- చిత్రభానుః- వరూథః- కవిః- న్యగ్రోధః- కించ- త్రివక్రాయాముపశ్లోకోనామపుత్రస్సంజాతః- సతుకృష్ణమనువ్రతస్సన్ నారదోపదేశతః - స్త్రీశూద్రదాసానాంవైష్ణవసంస్కారప్రతిపాదకంముక్తిహేతుకంసాత్వతశాస్త్రం రచయామాస.

తేషాంత్వష్టాదశసుతానాంమధ్యే ప్రద్యుమ్నస్తుప్రథమః-గుణైశ్చోత్తమస్సన్ స్థితః - తస్యవంశవర్ణనమేవంప్రకాశ్యతే.

శ్రీకృష్ణస్య-రుక్మిణీదేవ్యాం॥ ప్రద్యుమ్నః-
ప్రద్యుమ్నస్య-రుక్మిదుహితరి॥ అనిరుద్ధః-
అనిరుద్ధస్య-రుక్మిపౌత్ర్యాం॥ వజ్రః-
వజ్రస్య॥ ప్రతిబాహుః-
ప్రతిబాహోః॥ సుబాహుః-
సుబాహోః॥ ఉగ్రసేనః-
ఉగ్రసేనస్య- శతసేనః-

ఏవమేవక్రమేణాన్యేషాంచపుత్రా అసంఖ్యాకాబహవశ్చోత్పన్నాః - తేషాగృహాచార్యాఃసంఖ్యాయాం-షోడశసహస్రోత్తరకోటిత్రయపరిమితాఅభవన్-ఏవంగృహాచార్యసంఖ్యాయామ గణనీయాంసత్యాం - తదాచార్యాధ్యాపితానాంశ్రీకృష్ణవంశప్రసూతానాంసంఖ్యానకేనాపివక్తుం- శ్రోతుమూహితుం- పరిసంఖ్యాతుంచశక్యతఇతి సర్వమనవద్యం-

అత్ర ప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమణికాయాఃప్రమాణవచనాని- శ్రీమద్భాగవతే- నవమస్కంధే-విష్ణుపురాణేచద్రష్టవ్యాణి - నాత్ర గ్రంథవిస్తరభీత్యాతద్వచనాన్యుదాహృతాని-

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషావిరచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్ర ప్రతిభాభాసురేణ॥ పురాణం॥ హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం- యాదవవంశానుక్రమణికానువర్ణనంసమాప్తం.

ఓం - తత్సత్.

శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాసమాప్తా.

శ్రీ రుక్మిణీసత్యభామాసమేత-శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-దశమస్కన్ధప్రారంభః.

శ్లో॥ విశ్వసర్గవిసర్గాదినవలక్షణలక్షితమ్। శ్రీకృష్ణాఖ్యం పరంధామ జగద్ధామ నమామి తత్॥ ౧
దశమే దశమం లక్ష్య మాశ్రితాశ్రయవిగ్రహమ్। క్రీడద్యదుకులాంభోధౌ పరానందముదీర్యతే॥ ౨
దశమే కృష్ణసత్కీర్తిర్వితానాయానువర్ణ్యతే। ధర్మగ్లానినిమిత్తస్తు నిరోధో దుష్టభూభుజామ్॥ ౩
ప్రాకృతాదిశ్చతుర్ధాయో నిరోధస్స తు వర్ణితః॥

టీ॥ అత్ర ప్రాకృతాదిచతుర్విధలయవివృతిరేవం వివిచ్య కథ్యతే॥ ప్రాకృతః-నైమిత్తికః-ఆత్యంతికః-నిత్యశ్చేతి-లయశ్చతుర్ధా- ప్రకృతౌ తత్కార్యబ్రహ్మాండస్య లయః ప్రాకృతః-బ్రహ్మణో నిద్రాం నిమిత్తీకృత్య ప్రవర్తమానో లోకత్రయప్రళయో నైమిత్తికః-జ్ఞానేనావిద్యాంశకార్యాభిత్త్వా స్వస్వరూపేణైవ స్థానమాత్యంతికః దేహస్య ప్రతిక్షణమవస్థాభేదేన ప్రవర్తమానో నిత్యః॥

శ్లో॥ తత్తత్ప్రసంగతస్సృష్టిసంహారాదినిరూపణైః। కృతా నవతిరధ్యాయా దశమే కృష్ణకీర్తనే॥ ౪
ఆద్యైశ్చతుర్భిరధ్యాయైర్బ్రహ్మప్రార్థనయావనేః। భారహర్తుర్హరేర్జన్మ సప్రసంగం నిరూప్యతే॥ ౫
గోకులే మధురాయాంచ ద్వారవత్యాం తతః క్రమాత్। కృష్ణలీలా త్రిధా ప్రోక్తా తత్తద్దేశే త్వనేకధా॥ ౬
పంచత్రింశద్భిరధ్యాయైర్బృహద్బృందావనాదిషు। గోకులే వసతో లీలా వర్ణ్యతే పరమాత్మనః॥ ౭
ఏకేన యమునావారిణ్యక్రూరేణ కృతా స్తుతిః। ఏకాదశభిరాఖ్యాతా లీలా మధుపురే హరేః॥ ౮
శేషైర్ద్వారవతీలీలా తన్నిర్మాణాది వర్ణ్యతే। ఏవం నవతిరధ్యాయా దశమే విశదావరాః॥ ౯

అత్ర మునిభావప్రకాశికాఖ్యవిశిష్టాద్వైతవ్యాఖ్యాయాం

ఉపోద్ఘాతప్రకరణప్రకాశరూపతయా ప్రణీతశ్లోకా అపి విద్వజ్జనోల్లాసాయ ప్రకాశ్యంతే.

శ్లో॥ పురాణరత్ననిర్మాణస్ఫుటీకృతజగద్ధితమ్। నిష్కృష్టభగవత్తత్త్వం పరాశరముపాస్మహే॥ కృష్ణద్వైపాయనం వందే సాక్షాన్నారాయణం మునిమ్। యస్య స్మరణమాత్రేణ ధీస్స్యాత్సర్వార్థపండితా॥ మూర్తామివ హరేర్భక్తిం శ్రీశుకం మనసా మహే। యద్గీతాత్కృష్ణచరితాన్ముక్తో భూదుత్తరాసుతః॥ వందే నందవ్రజవధూబృందావిపినదేవతాః। యత్పయోధరశైలేషు కృష్ణః కృష్ణఘనాయతే॥ బ్రహ్మవిద్యాప్రదానేన మమ సర్వాఘనాశనమ్। సంశ్రయే వేంకటాచార్యం వాదభీకృత్కులాధిపమ్॥ వందే వాత్స్యజలధిం సర్వవిద్యాప్రదం మమ। నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యాఢ్యం పితృవ్యం రామదేశికమ్॥ శ్రీవాదిభీకరకులోత్తమవేంకటార్యకారుణ్యపూర్ణకమనీయకటాక్షశక్త్యా। గ్రంథం విశిష్య దశమం శుకపక్షముఖ్యవ్యాఖ్యార్థసంకలనయా వివృణోమి లౌల్యాత్॥ నిమ్నం మహామునిగ్రంథం వ్యాచికీర్షోశ్చలాత్మనః। సోఢవ్యం కృపయా సద్భిర్బాలస్య మమ సాహసమ్॥ ఉపేక్షితానాం వివృతేరుక్తార్థవిశదీకృతేః। క్వచిద్విశేషకథనాత్సఫలో మత్పరిశ్రమః॥ అత్రావతరతస్సర్వప్రాణస్య పరమాత్మనః। కారణం భారసంతప్తమహీలోకమిహావదత్॥ ... .

శ్లో॥ తత్రతు ప్రథమస్కంధే స్వమృత్యుం దేవకీసుతాత్। శ్రుత్వా భీతోవధీత్తస్యాష్ట గర్భానితివర్ణ్యతే॥ కృష్ణావతారచరిత శ్రవణామృతనివృతః। ఉత్తరాసుతాదేనోత్సుక్యాత్ రాజాపృచ్ఛతితత్పునః ॥ కథితోవంశవిస్తారఇత్యాదినా॥౧॥ యదోరపి॥ అంశేనేతి ప్రతీత్యభిప్రాయేణోక్తం॥ మునిభావప్రకాశికా॥ యదోశ్చవంశవిస్తారఃకథితఇత్యన్వయః-తత్రయదువంశే-అంశేనకళయా- ఇదంలౌకికప్రతీత్యభిప్రాయేణోక్తం। శ్లో॥ కృష్ణస్తుభగవాన్ స్వయమిత్యాదినానిరంశస్యాంశకల్పనాయోగాత్ - నాపిపరశురామాదివదావేశావతారాభిప్రాయేణ॥ శ్లో॥ ఏషనారాయణశ్శ్రీమాన్ క్షీరార్ణవనికేతనః। నాగపర్యంకముత్సృజ్య హ్యాగతో మథురాంప్రతీత్యావినాపూర్ణస్యైవావతారోక్తేః- యద్వా దీపోత్పన్నప్రదీపన్యాయేనాప్రాకృతశుభవిగ్రహాంశేనేతి॥౨॥నమూక్తానికర్మాణి॥ శ్లో॥ జాతోగతఃపితృగృహాద్వ్రజమేధితార్థఇత్యాదినా సత్యం పునర్విస్తరేణవదేత్యాహ॥ అవతీర్యేతి॥ ము॥ భూతానిభావయతిసృష్ట్యర్థంసంకల్పవిషయీకరోతీతిభూతభావనః- విశ్వస్యాత్మావిశ్వాత్మా- యానీతి-కర్మాణీతిశేషః- యానికర్మాణీతిపాఠాంతరం- నను। శ్లో॥ జాతోగతఃపితృగృహాద్వ్రజమేధితార్థఇత్యాదనోక్తమేవ- పునఃపృచ్ఛతీత్యతఆహ- విస్తారాదితిసూచనామాత్రేణతృప్త్యభావాదితిభావః॥౩॥ అత్రలోకేత్రివిధాజనాః- ముక్తాః- ముముక్షవః-విషయిణశ్చ-తేషాంమధ్యేఅత్రనకస్యాప్యలంప్రత్యయఇత్యాహ॥ నివృత్తతర్షైరితి॥ నివృత్తతర్షైఃగతతృష్ణైఃముక్తైరిత్యర్థః- ముముక్షూణామయమేవోపాదేయఇత్యాహ- భవౌషధాదితి- విషయిణామపివిషయోయమేవేత్యాహ- శ్రోత్రమనోభిరామాదితి- అపగతాశుక్యస్మాత్తమాత్మానంహంతీత్యపశుఘ్నఃతస్మాత్- పశుఘ్నాదితివా॥ ము॥ అథభగవద్గుణకీర్తనశ్రవణాదేస్త్రివిధచేతనోపయోగంవదంస్తద్విషయే-నకస్యాపివిరాగఇత్యాహ॥ నివృత్తేతి॥ తర్షాఃభిలాషాః సంనివృత్తాయేషాంతైర్ముక్తైరిత్యర్థః ఉపగీయమానాత్ స్వయంపురుషార్థత్వేనానుసంధీయమానాత్ భవౌషధాత్ - ముముక్షూణామపిప్రతిబంధక

శ్రీమద్భగవతశ్శ్రీకృష్ణమూర్తేర్వివిధవిచిత్రలీలావిశేషవర్ణనాకర్ణనాయ.

పరీక్షిన్నరేంద్రశ్శుకయోగీంద్రంపృచ్ఛతి.

రాజోవాచ॥ కథితోవంశవిస్తారోభవతాసోమసూర్యయోః। రాజ్ఞాంచోభయవంశ్యానాంచరితంపర
మాద్భుతమ్ ॥౧॥ యదోశ్చధర్మశీలస్యనితరాంమునిసత్తమ। తత్రాంశేనావతీర్ణస్యవిష్ణోర్వీర్యాణి
శంసనః ॥౨॥ అవతీర్యయదోర్వంశేభగవాన్భూతభావనః। కృతవాన్యానివిశ్వాత్మాతానినోవ
దవిస్తరాత్ ॥౩॥ నివృత్తతర్షైరుపగీయమానాద్భవౌషధాచ్ఛ్రోత్రమనోభిరామాత్। కఉత్త
మశ్లోకగుణానువాదాత్పుమాన్విరజ్యేతవినాపశుఘ్నాత్ ॥౪॥ పితామహామేసమరేమరంజయై
ర్దేవవ్రతాద్యాతిరథైస్తిమింగిలైః। దురత్యయంకౌరవసైన్యసాగరంకృత్వాతరన్వత్సపదంస్మయ
త్ప్లవాః ॥౫॥ ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టమిదంమదంగంసంతానబీజంకురుపాండవానామ్। జుగోపకుక్షింగ

పాపనివర్తనద్వారా ఉపాయనిష్పాదకత్వేనసంసారనివర్తకాత్- శ్రోత్రమనోభిరామాత్- అతిభోగ్యస్వభావత్వేన శ్రోతౄణాంబద్ధానామపిమనోభిరామాచ్ఛ్రోత్రాకర్షకాదిత్యర్థః-అపగతాశుక్శోకోయస్యసోపశుగాత్మా -తస్యోపాధికశోకసద్భావేప్యానందస్యతద్ధర్మతయాస్వరూపస్యాప్యానందత్వేనచవస్తుతః శోకరహితత్వాత్॥ శ్లో॥ దాసభూతాఃస్వతస్సర్వేహ్యాత్మానః పరమాత్మనః। నాన్యథాలక్షణంతేషాంబంధేమోక్షేతథైవచేతి-భగవన్నిరుపాధికశేషతయా ప్రమాణసిద్ధం - తంహంతి అస్యశేషీకరణేన నాశయతీత్య పశుఘ్నః-తస్మాత్ ఉక్తప్రకారనాశవ్యతిరేకేణఆత్మనోహననాద్యనర్హత్వాత్-ఆత్మాపహారరూపమహాపాపకారీ ఇత్యర్థఃతదుక్తం॥ శ్లో॥ యోన్యథాసంతమాత్మానమన్యథాప్రతిపద్యతే। కింతేననకృతంపాపంచోరేణాత్మాపహారిణేతి- ఏవంవిధాత్పాపిష్ఠాన్నకోప్యన్యోభగవద్గుణానువాదేవిరక్తఇతిభావః- పశుహింసకాదతివార్థః॥౪॥ కించఅస్మత్కులదైవతంశ్రీకృష్ణః- అతస్తత్కథైవనిత్యంశ్రోతవ్యేత్యాశయేనాహ॥ పితామహఇతి॥ అమరాన్జయంతియే-తైః-దేవవ్రతోభీష్మః-తదాద్యైరతిరథైరేవతిమింగిలైఃదురత్యయం- వత్సపదమివఅత్యల్పంకృత్వాతుచ్ఛీకృత్య- అతరన్తస్మ-యఃశ్రీకృష్ణఏవప్లవోయేషాంతే- తస్యవీర్యాణివదస్వేతితృతీయశ్లోకగతపదేనాన్వయః॥ ము॥ ఏవంభగవత్కథాయాఃసర్వసాధారణ్యేనశ్రోతవ్యత్వముక్త్వా-స్వస్యవిశేషతః శ్రోతవ్యతాయాంహేతుత్వేన-స్వకీయానాంస్వస్యచ-తత్కృతముపకారమాహ॥ పితామహఇత్యాది। అమరంజయైర్దేవానపిజేతుంశక్తైః- దేవవ్రతోభీష్మః - అతిరథైః మహారథైరేవతిమింగిలైః - వత్సపదంకృత్వాతద్వదతితుచ్ఛీకృత్యేత్యర్థః- యోభగవానేవప్లవస్తరణసాధనంయేషాంతేయత్ప్లవాః-తస్యవీర్యాణీత్యుత్తరేణాన్వయః॥౫॥ నకేవలంపాండవానేవారక్షత్-ఇదంమమశరీరమపియోరక్షితవానిత్యాహ॥ ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టమితి॥ ద్రోణేరశ్వత్థామ్నః- బ్రహ్మాస్త్రేణదగ్ధం-ఇదంమచ్ఛరీరంకురూణాంపాండవానాంచసంతానస్యబీజంనిదానం- మేమాతుఃకుక్షౌప్రవిష్టోయోధృతచక్రోజుగోపేతి॥ ము॥

ద్రౌణిరశ్వత్థామా - తస్యాస్త్రేణ విప్లుష్టం దగ్ధం - ఇదమిత్యుక్తం తాతిశయార్తేరేణ ప్రదర్శనం కురుపాండవానాముభయేషామపి - సంతానబీజం ఏకమేవ సంతతి - కారణం॥ ౬॥ వీర్యాణీతి॥ అఖిలదేహభాజాం సర్వప్రాణినాం - అంతః పురుషరూపేణ బహిః కాలరూపైశ్చ అంశాభిప్రాయేణ బహువచనం - అమృతం ముక్తిం - మృత్యుం సంసారం - ఉత అపి - ప్రయచ్ఛతో వీర్యాణి - వదస్వ బ్రూహి అయమ్భావః - అంతర్యామిరూపేణ అంతర్దృష్టీనాం ముక్తిం బహిర్దృష్టీనాం కాలరూపేణ మృత్యుం సంసారం ప్రదదాతి - యతః - అతోంతర్దృష్ట్యా తద్వీర్యాణ్యేవ శ్రోతవ్యానీతి ॥ ము ॥ పూరుషాః క్షేత్రజ్ఞాః - కాలాశ్చ - త ఏవ - రూపాణి శరీరాణి - క్షేత్రజ్ఞానాం - కాలావయవానాంచ బాహుళ్యాద్బహువచనం - తైర్విశిష్టస్యేత్యర్థః ॥ శ్రు॥ యస్యాత్మా శరీరమిత్యాదిశ్రుత్యా ఆత్మాదిసర్వతత్త్వానాం భగవచ్ఛరీరత్వశ్రవణాత్ - అత ఏవాఖిలదేహభాజాం అంతః శరీరాంతరే - అమృతంచ - మృత్యుముత మృత్యుమపి - ప్రయచ్ఛతః అంతః పురుషరూపేణ - శరీరస్థితిహేతోః - బహిః కాలరూపేణ - తద్వినాశహేతోశ్చేత్యర్థః - యద్వా - అంతః పురుషరూపేణాంతర్యామిరూపేణామృతం కదాచిచ్చేతనానుకూల్యానుగుణం ముక్తిం ప్రయచ్ఛత ఇతి - మాయామనుష్యస్య ఆశ్చర్యభూతమనుష్యస్య యద్వా॥ శ్లో॥ మాయా తు వయునం జ్ఞానమితి నైఘంటుకాః - యద్వా - ప్రచ్ఛన్నమనుష్యస్య మాయాశబ్దః సంకల్పజ్ఞానపరః - తయా మనుష్యస్య ఇచ్ఛాగృహీతమానుషదేహస్యేత్యర్థః - విద్వన్ యోగమహిమసాక్షాత్కృతభగవద్వైభవ - అత ఏవ - మహామహాన్నస్తస్య వీర్యాణి వదస్వేతి వదేత్యర్థః - యద్వా - వదేః ఫలదః - స్వవిద్వన్ - స్వస్వరూపాద్యభిజ్ఞ అత్ర ॥ శ్లో ॥ విశేషవిదుషః శాస్త్రం యత్తవోద్గ్రాహ్యతే పురః ఇత్యాదౌ విశేషం విద్వానితి వత్ - స్వం విద్వన్ స్వవిద్వన్నితి విగ్రహః యద్వా - భాసనోపసంభాషాజ్ఞానయత్నవిమత్యుపమంత్రణేషు వద ఇతి - భాసనార్థేత్మనే - వదస్వ - పరము ప్రకాశం వదేత్యర్థః ॥ ౭॥ రోహిణ్యా ఇతి ॥ నను ॥ శ్లో బలం గదం సారణంచ దుర్మదం విపులం ధ్రువమ్। వసుదేవస్తు రోహిణ్యాం కృతాదీనుద

తఆత్తచక్రో మాతుశ్చ మెయశ్శరణంగతాయాః ॥ ౬ ॥ వీర్యాణి తస్యాఖిలదేహభాజామంతర్బహిః
పూరుషకాలరూపైః। ప్రయచ్ఛతో మృత్యుముతామృతంచ మాయామనుష్యస్య వదస్వ విద్వన్ ॥ ౭ ॥
రోహిణ్యాస్తనయః ప్రోక్తో రామస్సంకర్షణస్త్వయా। దేవక్యా గర్భసంబంధః కుతో దేహాంతరం
వినా ॥ ౮॥ కస్మాన్ముకుందో భగవాన్ పితృగేహాద్వ్రజం గతః। క్వ వాసం జ్ఞాతిభిస్సాకం కృతవాన్ సాత్వ
తాంపతిః ॥ ౯ ॥ వ్రజే వసన్ కిమకరోన్మధుపుర్యాంచ కేశవః। భ్రాతరంచావధీత్కంసం మాతురద్ధాత
దర్హణమ్ ॥ ౧౦ ॥ దేహంమానుషమాశ్రిత్య కతివర్షాణి వృష్ణిభిః। యదుపుర్యాం సహావాత్సీత్ప
త్న్యః కత్యభవన్ విభోః ॥ ౧౧ ॥ ఏతదన్యచ్చ సర్వం మె మునే కృష్ణవిచేష్టితమ్। వక్తుమర్హసి సర్వ
జ్ఞ శ్రద్దధానాయ విస్తృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ నైషాతిదుస్సహా క్షున్మాం త్యక్తోదమపి బాధతే। పిబంతం త్వన్ము
ఖాంభోజాచ్చ్యుతం హరికథామృతమ్ ॥ ౧౩ ॥ శ్రీ సూతః ॥ ఏవం నిశమ్య భృగునందన సాధువాదం
వైయాసకిస్స భగవానథ విష్ణురాతమ్। ప్రత్యర్చ్య కృష్ణచరితం కలికల్మషఘ్నం వ్యాహర్తుమారభత

పాదయదితి రోహిణ్యాస్తనయో బలః ప్రోక్తః॥ శ్లో॥ వసుదేవస్తు దేవక్యామష్టపుత్రానజీజనత్। కీర్తిమంతం సుషేణంచ భద్రసేనముదారధీః॥ మృదుం సంమర్దనం భద్రం సంకర్షణమహీశ్వరమ్। అష్టమస్తు తయోరాసీత్స్వయమేవ హరిః కిలేతి - పునర్దేవక్యా గర్భసంబంధస్తస్యైవోక్తః స కుతో ఘటత ఇత్యాక్షేపః ॥ ము ॥ ఇత్థం - మునిం సంప్రార్థ్య - అపారే భగవచ్చరిత్రే - స్వకుతూహలవిషయాంశం పృచ్ఛతి - రోహిణ్యా ఇతి ॥ నను ॥ శ్లో ॥ బలం గదం సారణంచ దుర్మదం విపులం ధ్రువమ్। వసుదేవస్తు రోహిణ్యాం కృతాదీనుదపాదయదితి రోహిణీసుతత్వేనోక్తస్య బలస్య పునస్తస్యైవ దేవకీ॥ శ్లో॥ వసుదేవస్తు దేవక్యామష్టపుత్రానజీజనత్। కీర్తిమంతం సుషేణంచ భద్రసేనముదారధీః॥ మృదుం సంమర్దనం భద్రం సంకర్షణమహీశ్వరమ్॥ అష్టమస్తు తయోరాసీత్స్వయమేవ హరిః కిలేతి - దేవకీగర్భసంబంధః కథముక్త ఇత్యాక్షేపః॥ ౮॥ కస్మాదితి॥ భగవతః కంసభయశంకాసంభవాదిత్యర్థః ॥ ము ॥ కస్మాదితి హేతుపరం - క్వకుత్ర - వాసం వసతిం ॥ ౯ ॥ వ్రజ ఇతి॥ అద్ధా సాక్షాత్ - మాతుర్భ్రాతరం కంసం - తస్మాదతదర్హణం వధానర్హం కస్మాదవధీత్ ॥ ము ॥ అతదర్హణం స్వస్మాద్వధానర్హం అద్ధా సాక్షాచ్చావధీత్ - కస్మాదిత్యనుషంగః - యద్వా - మాతుర్భ్రాతరం కస్మాదవధీత్ అనుచితమితి భావః - తర్హి - కిముచితమిత్యత ఆహ - అద్ధాతదర్హణమితి - తస్య మాతులస్యార్హణం పూజా - అద్ధా ఉచితమిత్యర్థః - అవ్యయానామనేకార్థకత్వాత్ ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ము॥ ఏతదితి ॥ శ్లో ॥ నశ్రద్ధా విముఖాయ చేత్యశ్రద్ధాళవే - నవాచ్యమిత్యత ఆహ శ్రద్దధానాయేతి॥ ౧౨ ॥ నను క్షుత్పిపాసాభ్యాం పీడితస్య తవకుతః శ్రవణావకాశస్తత్రాహ ॥ నైతి ॥ త్యక్తోదకస్యాపి మే జీవనం హరికథామృతపాననిమిత్తం - తదుపరమే సద్య ఏవ జీవనం నస్యాదిత్యర్థః ॥ ము ॥ అబ్జశబ్దవదంభోజశబ్దశ్చంద్రవాచీ - త్వన్ముఖాంభోజాత్త్వన్ముఖచంద్రాదిత్యర్థః - త్యక్తోదం అంబుపానరహితం॥ ౧౩॥ ఏవమితి॥ ఏవం సాధువాదం సమీచీనప్రశ్నం - భాగవతప్రధానః భాగవతేషు శ్రేష్ఠః ॥ ము ॥ భృగునం

దసేతి శౌనకం ప్రతి- సూతకృతసంబుద్ధిః- సాధువాదం సమీచీనప్రశ్నం భాగవతప్రధాన ఇతి ప్రధానశబ్దస్య నియతనపుంసకస్యాపి పుంలింగత్వం ఛాందసం - యద్వా- భాగవతం భగవత్సంబంధిచరిత్రం-తదేవ ప్రధానం ముఖ్యం ప్రతిపాద్యం యస్యేతి- ప్రత్యయ్యర్థప్రశ్నం ద్య॥ ౧౪॥ సమ్యగితి॥ వ్యవసితా నిశ్చితా - యత్ యతో బుద్ధిః॥ ము॥ సమ్యగ్వ్యవసితా సమ్యగుద్యోగయుక్తా- యన్యస్మాత నైష్ఠికీ నిష్ఠాయుక్తా॥ ౧౫॥ ము॥ వాసుదేవేతి॥ తత్పాదసలిలంచ- ద్రష్టారం స్నాతం పాతారంశ్చ- యథా పునాతి- తథా త్రీన్ పురుషానిత్యర్థః॥ ౧౬॥ తత్ర తావత్ ప్రథమం భగవదవతారకారణమాహ - నవభిశ్శ్లోకైః॥ భూమిరితి॥ దృప్తనృపవ్యాజా యే దైత్యాస్తేషామనీకశతానామయుతైరోషాం భూరిభారః తేనాక్రాంతా॥ ము॥ అథ భగవదవతారాయోద్ధంతి భూమిరిత్యాదినా- దృప్తనృపవ్యాజా యే దైత్యాస్తేషామనీకశతాయుతైరితి-తదానంత్యముచ్యతే॥ శ్లో॥ శతం సహస్రమయుతం సర్వమానంత్యవాచకమిత్యభిధానాత్ - తైరేవ భూరిభారేణాక్రాంతా॥ ౧౭॥ గౌరితి॥ విభోరంతికే ఉపస్థితా సతీ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ వృషాన్ దేహాన్ జీవరూపేణ ప్రవిశ్య ఆకంపయతీతి వృషాకపిః॥ ౨౦॥ గిరమితి॥ పౌరుషీం పురుషస్య భగవతో గాం వాచం- మే మత్తః ఆశు శృణు- తథా చిరం అవిలంబితం తథైవ విధీయతాం చేతి॥ ౨౧॥ పురేతి॥

⟶ శ్రీభగవదవతారకారణప్రవచనఘట్టః. ⟵

భాగవతప్రధానః॥ ౧౪॥ శ్రీశుకః॥ సమ్యగ్వ్యవసితా బుద్ధిస్తవ రాజర్షిసత్తమ। వాసుదేవకథాయాం తే యజ్జాతా నైష్ఠికీ రతిః॥ ౧౫॥ వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాంస్త్రీన్ పునాతి హి। వక్తారం పృచ్ఛకం శ్రోతౄంస్తత్పాదసలిలం యథా॥ ౧౬॥ భూమిర్దృప్తనృపవ్యాజదైత్యానీకశతాయుతైః। ఆక్రాంతా భూరిభారేణ బ్రహ్మాణం శరణం యయౌ॥ ౧౭॥ గౌర్భూత్వాశ్రుముఖీ ఖిన్నా రుదంతీ కరుణం విభోః। ఉపస్థితాంతికే తస్మై వ్యసనం సమవోచత॥ ౧౮॥ బ్రహ్మా తదుపధార్యాథ సహ దేవైస్తయా సహ। జగామ సత్రినయనస్తీరం క్షీరపయోనిధేః॥ ౧౯॥ తత్ర గత్వా జగన్నాథం వాసుదేవం వృషాకపిమ్। పురుషం పురుషసూక్తేన ఉపతస్థే సమాహితః॥ ౨౦॥ గిరం సమాధౌ గగనే సమీరితాం నిశమ్య వేధాస్త్రిదశానువాచ హ। గాం పౌరుషీం మే శృణుతామరాః పునర్విధీయతామాశు తథైవ మా చిరమ్॥ ౨౧॥ పురైవ పుంసావధృతో ధరాజ్వరో భవద్భిరంశైర్యదుషూపజన్యతామ్। స యావదుర్వ్యా భరమీశ్వరేశ్వరః స్వకాలశక్త్యా క్షపయంశ్చరేద్భువి॥ ౨౨॥ వసుదేవగృహే సాక్షాద్భగవాన్ పురుషః పరః। జనిష్యతే తత్ప్రియార్థం సంభవంతు సురస్త్రియః॥ ౨౩॥ వాసుదేవకలానంతః సహస్రవదనః స్వరాట్। అగ్రతో భవితా దేవో హరేః ప్రియచికీర్షయా॥ ౨౪॥ విష్ణోర్మాయా భగవతీ యయా సంమోహితం జగత్। ఆదిష్టా ప్రభుణాంశేన కార్యార్థే సంభవిష్యతి॥ ౨౫॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిశ్యామరగణాన్ ప్రజాపతిపతిర్విభుః। ఆశ్వాస్య చ మహీం గీర్భిః స్వధామ పరమం యయౌ॥ ౨౬॥ శూరసేనో యదుపతిర్మథురామావసన్ పురీమ్। మాథురాన్ శూరసేనాంశ్చ విషయాన్ బుభుజే పురా॥ ౨౭॥ రాజధానీ తతః సాభూత్సర్వయాదవభూభుజామ్। మథురా భగవాన్ యత్ర నిత్యం సన్నిహితో హరిః॥ ౨౮॥ తస్యాం తు కర్హిచిచ్ఛౌరిర్వసుదేవః కృతోద్వహః। దేవక్యా సూర్యయా సార్ధం ప్రయాణే రథమారుహత్॥ ౨౯॥ ఉగ్ర

విజ్ఞాపనాత్ పురైవ పుంసా ఈశ్వరేణ- ధరాయాః జ్వరః తాపః॥ ము॥ విజ్ఞాపనాత్పూర్వమేవేత్యర్థః- పుంసా పరమపురుషేణ- ధరాజ్వరః భూమేస్సంతాపః - ధరాభర ఇతి చ పాఠః- అవధృతః జ్ఞాతః- పురైవ పుంస ఇతి పాఠే పుంసః ఇతి పంచమీ- తదవతారాత్పూర్వమేవ భవద్భిర్యదుషూపజన్యతామిత్యన్వయః- తదా ప్రకృతత్వాదధార్థత్వం సైవధరాజ్వరో వధృత ఇత్యర్థః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ము॥ వాసుదేవకలా నారాయణాంశః - అనంతః శేషః స్వరాట్ స్వప్రకాశః స్వతంత్ర ఇతి వా॥ ౨౪॥ విష్ణోరితి॥ దేవకీగర్భసంకర్షణ యశోదామోహనాదికార్యార్థే - యశోదాయాం సంభవిష్యతి॥ ము॥ కార్యార్థే కతర్యార్థే దేవకీగర్భసంకర్షణ యశోదామోహనాదిరూపే॥ ౨౫॥ ము॥ ప్రజాపతయో దక్షాదయః- తేషాం పతిర్విభుశ్చతుర్ముఖః॥ ౨౬॥ భోజేంద్రబంధనాగారే అవతారాయ ప్రస్తావకథామాహ యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ శూరసేన ఇతి॥ విషయాన్ దేశాన్॥ ము॥ అథ భగవదవతారస్థలం నిర్దిశన్నాహ- శూరసేన ఇత్యాదినా- మధురాం పురీమావసత్ అధిష్ఠితవాన్ - మధురామావిశన్నితి పాఠే తత్ర వసన్నిత్యర్థః - మాథురాన్ మధురాసంబంధినః శూరసేనాన్ శూరసేనాఖ్యాంశ్చ విషయాన్ దేశాన్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తస్యామితి॥ సూర్యయా నవోఢయా సాకం ప్రయాణే ప్రయాణార్థం॥ ము॥ అథ భోజేంద్రబంధనాగారే భగవదవతారాయ ప్రస్తౌతి - తస్యామిత్యాదినా- తస్యాం మధురాయాం- కర్హిచిత్ కదాచిత్ శూరో నామ కశ్చిత్ యాగ

షః - తస్యాపత్యం శౌరిః - వసుదేవః - సూర్యయా నవోఢయా - భార్యయా చ సహ ॥ ౨౯ ॥ ఉగ్రసేనేతి ॥ రశ్మీన్ ప్రగ్రహాన్ - అగ్రహీత్ । ము ॥ రశ్మీన్ ముఖరజ్జూః ॥ ౩౦ ॥ చతుశ్శతమితి ॥ పారిబర్హం ఉపస్కరం । ము ॥ పారిబర్హం కౌతుకాదిషు దంపత్యోర్దేయమూపచారికం వస్తుజాతం ॥ ౩౧ ॥ దాసీనామితి ॥ దేవకః ఉగ్రసేనః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ పథీతి ॥ ఆభాష్య రేరే ఇతి సంబోధ్య - హంతా హనిష్యతి ॥ ౩౪ ॥ ఇతీతి ॥ కులపాంసనః కులదూషణః - ఆరబ్ధః ఉద్యుక్తః - కచే కేశబంధే ॥ ౩౫ ॥ తమితి ॥ నృశంస ప్రాగ్రం - మహాభాగ ఇతి - అయం భావః స్వజన్మని - దైవైః పుష్పవర్షైః ఆనకదుందుభిఘోషేణ - భావిభగవదవతారజ్ఞాపకైః శంక్య ప్రతీకారతా సంభవతీతి సాంత్వయన్ స్తుత్యా కృపావిషయత్వోపపత్తిభిశ్చ సమ్యగేనాం సంబోధయన్ ॥ ము ॥ నృశంసం ఘాతుకం - నరపత్రపం లజ్జాశూన్యం - మహాభాగ ఇతి - పదం - భావిభగవదవతారమహిమ్నాస్య సర్వాపద్వ్యపదేశకత్వం సూచయతి - పరిసాంత్వయన్ ప్రసమం హసో క్తిభిరుపలాలయన్నిత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ ....

కించ - వసుదేవః కంసం సామభేదాభ్యాం సంభేదయన్నాహ ॥ శ్లాఘనీయేతి ॥ తత్ర సామ పంచవిధం శ్లో ॥ అభోపకృతిసంబంధాఖ్యా ఫలదో గుణకీర్తనమ్ । సామపంచవిధం భేదో దృష్టాదృష్టభయం వచ ఇతి - శ్లాఘనీయగుణ ఇతి గుణకీర్తనం - భగినీమితి సంబంధకథనం - స్త్రీకోపమోత్యభేదం వక్ష్యతి - హన్యాదితి స్త్రీవధనివృత్త్యా యశోలాభం దర్శయతి - ఉద్వాహపర్వణి సంతాన వృద్ధ్యోపకారం దర్శయతి ॥ ము ॥ స భవాన్ కథం హన్యాత్ - స్త్రీహననమేవాతి పాతకావహం - తత్రాపి భగిన్యాః - తదపి వివాహపర్వణ్యేవేతి కిముపయుక్తమితి భావః ॥ ౩౭ ॥ మమ మరణభయేన హన్మీతి చేత్తథాపి మరణస్యాపరిహరణీయత్వాద్దేహాంతరస్య చావశ్యం భావిత్వాత్ తత్రాపి భోగప్రేమాస్పదత్వాదీనామవి

సేనసుతః కంసో భగిన్యాః ప్రియకామ్యయా । రశ్మీన్ హయానాం జగ్రాహ రౌక్మై రథశతైర్వృతః ॥ ౩౦ ॥ చతుశ్శతం పారిబర్హం గజానాం హేమమాలినామ్ । అశ్వానామయుతం సార్ధం రథానాం చ త్రిషట్శతమ్ ॥ ౩౧ ॥ దాసీనాం సుకుమారీణాం ద్వేశతే సమలంకృతే । దుహిత్రే దేవకః ప్రాదాద్యానే దుహితృవత్సలః ॥ ౩౨ ॥ శంఖతూర్యమృదంగాని నేదుర్దుందుభయస్సమమ్ । ప్రయాణప్రక్రమే తావద్వరవధ్వోస్సుమంగళమ్ ॥ ౩౩ ॥ పథి ప్రగ్రహిణం కంసమాభాష్యాహాశరీరవాక్ । అస్యాస్త్వామష్టమో గర్భో హంతా యాం వహసే బుధ ॥ ౩౪ ॥ ఇత్యుక్తస్స ఖలః పాపో భోజానాం కులపాంసనః । భగినీం హంతుమారబ్ధః ఖడ్గపాణిః కచేఽగ్రహీత్ ॥ ౩౫ ॥ తం జుగుప్సితకర్మాణం నృశంసం నిరపత్రపమ్ । వసుదేవో మ

—— ❁ దేవకీహననోద్యుక్తం కంసం ప్రతి వసుదేవకృతసామాద్యుపదేశః. ❁ ——

హాభాగ ఉవాచ పరిసాంత్వయన్ ॥ ౩౬ ॥ వసుదేవః ॥ శ్లాఘనీయగుణశ్శూరైర్భవాన్ భోజయశస్కరః । స కథం భగినీం హన్యాత్ స్త్రియముద్వాహపర్వణి ॥ ౩౭ ॥ మృత్యుర్జన్మవతాం వీర దేహేన సహ జాయతే । అద్య వాబ్దశతాంతే వా మృత్యుర్వై ప్రాణినాం ధ్రువః ॥ ౩౮ ॥ దేహే పంచత్వమాపన్నే దేహీ కర్మానుగోఽవశః । దేహాంతరమనుప్రాప్య ప్రాక్తనం త్యజతే వపుః ॥ ౩౯ ॥ వ్రజంస్తిష్ఠన్పదైకేన యథైవై

శేషాత్తద్భయేన పాపాచరణమనుచితమిత్యభిప్రేత్యాహ ॥ మృత్యురితి ॥ దేహేన సహేతి - విధాత్రా లలాటే లిఖితత్వాదితి - దేహస్య తు క్షణభంగురత్వాన్న భయ మాశంక్యో మృత్యురితి - తథాపి కాలవిలంబార్థం హన్మీతి చేత్తత్రాహ - అద్య వేతి - అవశ్యం భావిని మరణే విలంబమాత్రాయ పాపాచరణమయుక్తమితి భావః ॥ ము ॥ నన్వేవమపి మరణభియా హన్మీత్యాశంక్య - అకృత్యకరణాత్పాతకం పరమవశిష్యతే మరణం తు న కేనాపి పరిహర్తుం శక్యమిత్యాహ ॥ మృత్యురితి ॥ దేహేన సహేతి పూర్వకర్మానుగుణ్యేన నియతోపస్థితికత్వాదిత్యర్థః - తథాపి కాలవిలంబార్థం హన్మీతి చేత్తత్రాహ అద్య వేతి - యథావిధి సమయం మృతావవశ్యం భావిన్యాం దురాశయా వివేకినః పాపాచరణమనుచితమితి భావః ॥ ౩౮ ॥ కించ తస్మిన్ దేహే గతే యది - దేహాంతరం న స్యాత్ తదా పాపేనాప్యేతత్పాలనం యుజ్యేత న తు తదస్తీత్యాహ ॥ దేహ ఇతి ఆపన్నే ప్రాణకర్మవశాదయత్నత ఏవ - ప్రథమం దేహాంతరం ప్రాప్య - పశ్చాత్ - పూర్వం వపుస్త్యజతి ॥ ము ॥ కించ - లౌకికభోగైకలంపటస్య భోగాయతనేఽస్మిన్ స్థైర్యేఽపి కర్మానుగుణం దేహాంతరప్రాప్తైరావశ్యకత్వాన్నియతవినాశస్యాస్య పాపాచరణేనాపి పాలనాశా వ్యర్థేత్యభిప్రాయన్నాహ ॥ దేహ ఇతి ॥ పంచత్వం మృతిం ఆపన్నే ప్రాప్తప్రాయే సతీత్యర్థః త్యజతే త్యజతి - కర్మానుగత్యా భోగాయతనం దేహాంతరమవశ్యం భజతీత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ అత్ర దృష్టాంతః ॥ వ్రజన్నితి ॥ ఏకేన అగ్రతో నిహితేన పదా క్షమాం - భువమవష్టభ్య దేహం బిభ్రత్ పశ్చాద్వ్యేన పూర్వప్రదేశాదుత్థాప్య పురో నిహితేన గచ్ఛతి తద్వత్ - అత్ర చ స్వీకారపరిత్యాగౌ నాత్యంతం తత్క్షణవిషయావితి స్పష్టం - దృష్టాంతాంతరమాహ - యథా తృణజలూకేతి - సా హి తృణాంతరమవష్టభ్య పూర్వం తృణం త్యజతి - ఏవం కర్మపథే వర్తమానో జీవోఽపి ॥ ము ॥ అత్ర దృష్టాంతమాహ - వ్రజన్ గచ్ఛన్ పురుషః ఏకేన పదా అగ్రే నిహితేనేత్యర్థః - తిష్ఠన్ భువమవష్టభ్య దేహం వహన్ - ఏకేన పూర్వదేశాదాకృష్యాగ్రనిహితేన పదేత్యర్థః - యథా వా గచ్ఛతి తద్వత్ - యద్వా - జీవద్దశాయామపి దేహస్థితేఽర్థం గుర్వతయా పురుషో న్యేయతఏవే

త్యేతదర్థద్యోతకోయం దృష్టాంతః - యథా గచ్ఛన్ పుమాన్ - ఏకపాదేన తిష్ఠన్నపి గచ్ఛత్యేవ - తద్వదితి - దేహాంతరపరిగ్రహణపూర్వదేహత్యాగే స దృష్టాంతమాహ - యథేతి - తృణజలూకా పితృణాంతరమవష్టభ్యైవ - పూర్వతృణం త్యజతి - ఏవం కర్మానుగుణగతిం గతో దేహీత్యర్థః॥ ౪౦॥ దేహవిషయావేవ స్వీకారపరిత్యాగౌ దర్శయితుం దృష్టాంతాంతరమాహ॥ స్వప్న ఇతి। దృష్టం రాజాదిదర్శనం - శ్రుతం ఇంద్రాదిశ్రవణం తాభ్యాం ఆహితసంస్కారేణ మనసా - తదేవానుచింతయన్ - ఈదృశం జాగ్రద్దృష్టశ్రుతసదృశం రాజాదిదేహరూపం - కిమపి అతితుచ్ఛమనిరుక్తం పశ్యతి - క్షణాంతరే చ తదేవాహమితి ప్రతిపద్యతే మన్యతే - తతశ్చ జాగ్రద్దేహాదపగతస్మృతిర్భవతి పురుషో యథేతి - జాగ్రత్యేవ దర్శయితుం దృష్టాంతాంతరమాహ - మనోరథేతి - అత్రాపి దృష్టశ్రుతాభ్యామిత్యాది సర్వం యోజ్యం - తథా చ వక్ష్యతి॥ శ్లో॥ జంతోర్వై కస్యచిద్ధేతోర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః। జన్మ త్వాత్మతయా పుంసస్సర్వభావేన భూరివ॥ విషయస్వీకృతిం ప్రాహుర్యథా స్వప్నమనోరథౌ। స్వప్నే మనోరథే చేత్థం ప్రాక్తనం న స్మరత్యసావిత్యాది తద్వదత్రాపి కర్మవశాద్దేహాంతరం ప్రాప్య ప్రాక్తనం త్యజతీతి॥ ము॥ పునరప్యుక్తార్థమేవ స్వప్నజాగ్రద్దశానుభూతార్థదృష్టాంతేన ప్రతిపాదయతి॥ స్వప్న ఇతి॥ దృష్టం రాజాదిదర్శనం - శ్రుతమింద్రాదిశ్రవణం - ఉభయత్ర భావే క్తః - తాభ్యామాహితసంస్కారేణేతి శేషః మనసా దృష్టశ్రుతాభ్యామితి చతుర్థీ వా - దృష్టశ్రుతమనీషితలాభార్థమిత్యర్థః - అనుచింతయన్ ధ్యాయన్ - మనోరథేన దృష్టశ్రుతవిషయమనోరథేన అభినివిష్టచేతనః ఆక్రాంతాత్మా - పుమాన్ - అపస్మృతిః జాగ్రద్దేహస్మృతిరహితః - అపగతహితావబోధో వా - ఈదృశం దృష్టశ్రుతరాజాదిసదృశం - కిమపి తచ్ఛరీరం స్వప్నే యథా పశ్యతి - స్వయమాస్థిత ఇవానుభవతీత్యర్థః - జాగ్రద్దశాయామపి ఏవం చింతయన్ పుమాన్ - అపస్మృతిః వర్తమానదేహస్మృతిరహితస్సన్ - కిమపి తద్దేవరాజాదిశరీరం ప్రపద్యతే - తాదృశదేహమధిష్ఠాయ వర్తమాన ఇవ అభిమానవాన్ భవతి తద్వదితి యద్వా - తత్ర రాజాదిశరీరమేవానుచింతయన్ - ఈదృశం కిమపి స్వప్నే యథా పశ్యతి స్వయమాస్థిత ఇవానుభవతీత్యర్థః జాగ్రద్దశాయామపి తదేవానుచింతయన్నీదృశం కిమపి ప్రపద్యతే - తద్వదితి యోజనా॥ ౪౧॥ నను విచిత్రదేహప్రాప్తౌ నానాం కర్మణాం హేతుత్వాద్దేహవిశేషప్రాప్తౌ కిం కారణమత ఆహ॥ యతో యత ఇతి॥ దేహస్య పంచత్వసమయే పంచసు గుణేషు - పంచభూతేషు - మాయారచితేషు - మాయయా నానాదే

న్యేనగచ్ఛతి। యథాతృణజలూకైవం దేహీకర్మగతింగతః॥ ౪౦॥ స్వప్నేయథాపశ్యతిదేహమీదృశంమనోరథేనాభినివిష్టచేతనః। దృష్టశ్రుతాభ్యాంమనసానుచింతయన్ప్రపద్యతేతత్కిమపిహ్యపస్మృతిః॥ ౪౧॥ యతోయతోధావతిదైవచోదితంమనోవికారాత్మకమాపపంచసు। గుణేషుమాయారచితేషుదేహ్యసౌప్రపద్యమానస్సహతేనజాయతే॥ ౪౨॥ జ్యోతిర్యథైవోదకపార్థివేష్వదస్సమీరవేగానుగతంవిభావ్యతే। ఏవంస్వమాయారచితేష్వసౌపుమాన్గుణేషురాగానుగతోవిముహ్యతి॥ ౪౩॥

హరూపేణ రచితేషు - దైవేన ఫలాభిముఖేన కర్మణా చోదితం నానావికారాత్మకం మనో యం యం దేహం దేవమర్త్యాదిరూపం - ప్రతి ధావతి ధావచ్చ సత్ - యం యమాప అభినివేశన ప్రాప్తం - తత్ర తత్రాసౌ దేహీ జాయతే - నను మనసః కర్మకర్తృత్వాత్తదేవ జాయతాం న త్వకర్తాత్మేత్యత ఆహ - ప్రపద్యమాన ఇతి - అదేవాహమితి ప్రపద్యమానస్తేన సహ జాయత ఇతి॥ ము॥ నన్వస్తు దేహాంతరప్రాప్తిరావశ్యకీ తథాప్యేతాదృశదేహలాభే కిం మానమత ఆహ॥ యతో యత ఇతి॥ మనః దైవచోదితం ఫలాభిముఖాదృష్టప్రేరితం సత్ - పూర్వదేహవినాశసమయ ఇత్యర్థః యతో యతో ధావతి యయా యయా దిశా ప్రవర్తతే - అథ మాయయా భగవత్సంకల్పేన రచితేషు దేహాత్మనా ఘటితేషు పంచసు గుణేషు భూతేషు - వికారాత్మకం దేహం యమితి శేషః - ఆప అభిలలాష చేత్యర్థః - అసౌ దేహీ ప్రపద్యమానః ఉత్పత్తిమాప్నువన్ - తేన దేహేన సహ జాయతే - యద్వా - యతో యత ఇత్యత్రాద్యం - ఇణ్ణంతం తంపదం - అన్యదవ్యయం - తథా చ - యతః గచ్ఛతః మ్రియమాణస్యేత్యర్థః మనః యతో యయా దిశా ధావతీతి - అన్యత్సమానం - ఉక్తం - గీతాయాం॥ శ్లో॥ యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే కళేబరమిత్యాదినా॥ ౪౨॥ నను సత్యం భవిష్యత్యేవ కిమపి దేహమాత్రం - తథాప్యస్య అతిప్రియస్య రాజదేహస్య రక్షణీయ అకృత్యమపి క్రియత ఇతి చేత్తత్రాహ॥ జ్యోతిరితి॥ అదశ్చంద్రాదిజ్యోతిః - ఉదకయుక్తేషు పార్థివేషు ఘటాదిషు - యద్వా - ఉదకేషు పార్థివేషు తైలఘృతాదిషు ప్రతిబింబేన స్థితం - సమీరస్య వాయోర్వేగమనుగతం కంపాదియుక్తం ప్రతీయతే యథా - ఏవం స్వావిద్యారచితేషు గుణేషు దేహేషు అసౌ రాగేణానుగతః ప్రవిష్టో ముహ్యతి అభినివేశం ప్రాప్నోతి - అయం భావః - ఆత్మనస్తావద్దేహాద్యధ్యాసాజ్జన్మోక్తం సహ తేన జాయత ఇతి - తతశ్చాన్యోన్యధర్మాధ్యాసాద్యథా దేహధర్మాః కార్శ్యాదయః ఆత్మని ప్రతీయంతే స్థూలోహం కృశోహమితి ఏవమాత్మధర్మాః ప్రేమాస్పదత్వజ్ఞానాశ్రయత్వాదయోపి దేహాదిష్వితి - అతః రాజసూకరాదిదేహయోర్విశేషాభావాత్ వ్యర్థో మృత్యుప్రతీకార ఇతి॥ ము॥ ఉక్తమేవార్థం సదృష్టాంతం విశదయతి॥ జ్యోతిరితి॥ ఉదకపార్థివేషు ఉదకపూర్ణతటాకాదిషు - అదః ప్రతిబింబత్వేన పరిదృశ్యమానం - జ్యోతిః అర్కాదితేజః - సమీరవేగేన అనుగతం తరంగాత్తరంగాంతరం ప్రాప్తం యథైవ విభావ్యతే ప్రతీయతే - ఏవమసౌ హ్యయయా భగవత్సంకల్పేన రచితాః స్వమాయారచితాః - తేషు - యద్వా స్వస్మై మాయారచితాః - తేషు స్వభోగార్థం దేహాత్మనా ఘటితేష్విత్యర్థః - గుణేషు భూతేషు మాయాసంకల్పనిర్మితేషు - గుణమయశరీరేష్వితి వా - రాగేణానుగతః అనుప్రవిష్టః - విముహ్యతి మో

హం ప్రాప్నోతీతి ‖ ౪౩‖ ఏవముక్తం సామోపాయ ముపసంహరన్భేదమాహ ॥ తస్మాదితి ॥ పరతఇతిఅభిద్రుహ్యమాణాత్ తత్సంబంధినశ్చ ఉమాదితి - భయంఇహాముత్ర చ భయమితిభేదో దర్శితః ॥ ము ॥ ఏవంశ్లాఘనీయగుణఇత్యాదిభిరుక్తం-గుణకీర్తనసంబంధాది ప్రవచనపూర్వకపరమార్థబోధాదిరూపం సామవాదముపసంహరన్ - దృష్టాదృష్టభయ ఉపచనరూపంభేదమాహ॥ తస్మాదితి॥ మృత్యోర్దేహాంతర ప్రాప్తేశ్చావశ్యకత్వాదిత్యర్థః- తథావిధఃఉక్తదృష్టాదృష్టజ్ఞానవాన్- క్షేమమన్విచ్ఛన్నిత్యదృష్టభయందర్శితం - పరద్రోహేణ శ్రేయోహానిస్స్యాదిత్యర్థః- ద్రోగ్ధుః ద్రోహమాచరతః- పరతోభయం పరలోకే యమాద్భయమిత్యదృష్టభయముక్తం‖ ౪౪‖ పునస్సామైవాహ॥ ఏషేతి॥ పుత్రికోపమా దారుమయీ వా అచేతన ప్రాయా । ము ॥ పునస్సామవాదమాహ॥ ఏషేతి॥ పుత్రికోపమా పాంచాలికాతుల్యా-తథాపరతంత్రేత్యర్థః ॥ శ్లో॥ పాంచాలికా పుత్రికాస్యాద్వస్త్రదంతాదిభిః కృతేతినిఘంటుః యద్వా- అపత్యప్రాయా- అతిశయితప్రేమాస్పదత్వేతనార్థమిదం విశేషణం- స్త్రీత్వానుజాత్వబాల్యదైన్యాదిభిరదయనీయైవ - తత్రాపిదీనవత్సలస్యతవకృపణావధస్సుతరామనుచిత ఏవేతిభావః- కల్యాణీమిత్యనేనత్వయి క్రూరతైవ పశ్యవస్యతి- ఇయంత్వగ్రస్తునసఫలోభవేదితిద్యోత్యతే‖ ౪౫‖ ఏవమితి॥ బోధ్యమానః ఉపదిశ్యమానః- స్వయందారుణః పునః పురుషాదాన్ దైత్యాన్-అనువ్రతః అనుసృతఇతి‖ ౪౬‖ నిర్బంధమితి॥ ఆనకదుందుభిరితిపదం మహాభాగఇత్యత్రోక్తాభిప్రాయం ప్రతివ్యోఢుం ప్రతికర్తుమిత్యర్థః-ఇదంవక్ష్యమాణం ప్రత్యర్పణం-అన్వపద్యత- జ్ఞాతవాన్‖ ౪౭ ‖ నను ఖలో యమేతన్న మన్యేతేత్యాశంక్యాహ ॥ మృత్యురితి ‖ ౪౮ ‖ తస్మాదుపేక్షాదోషపరిహారాయ

తస్మాన్నకస్యచిద్ద్రోహమాచరేత్స తథావిధః। ఆత్మనః క్షేమమన్విచ్ఛన్ద్రోగ్ధుర్వై పరతోభయమ్॥
౪౪ । ఏషాతవానుజాబాలాకృపణాపుత్రికోపమా। హంతుంనార్హసికల్యాణీమిమాంత్వందీనవత్స
లః॥ ౪౫॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంససామభిర్భేదైర్బోధ్యమానోపిదారుణః। నన్యవర్తతకౌరవ్యపురుషాదా
ననువ్రతః॥ ౪౬॥ నిర్బంధంతస్యతంజ్ఞాత్వావిచింత్యానకదుందుభిః। ప్రాప్తకాలంప్రతివ్యోఢుమిదం
తత్రాన్వపద్యత॥ ౪౭ । మృత్యుర్బుద్ధిమతాపోహ్యో యావద్బుద్ధిబలోదయమ్। యద్యసౌనని
వర్తేతనాపరాధోస్తిదేహినః॥ ౪౮ । ప్రత్యర్ప్యమృత్యవేపుత్రాన్మోచయేకృపణామిమామ్। సుతా
మేయదిజాయేరన్మృత్యుర్వాన మ్రియేత చేత్॥ ౪౯। విపర్యయోవాకింనస్యాద్గతిర్ధాతుర్దురత్య
యా। ఉపస్థితోనివర్తేతనివృత్తః పునరాపతేత్॥ ౫౦॥ అగ్నేర్యథాదారువియోగయోగయోరదృష్టతో
న్యన్ననిమిత్తమస్తి। ఏవంహిజంతోరపిదుర్విభావ్యశ్శరీరసంయోగవియోగహేతుః॥ ౫౧ । ఏవంవిమృ
శ్యతంపాపంయావదాత్మనిదర్శనమ్। సాంత్వయామాసవైశౌరిర్బహుమానపురస్సరమ్॥ ౫౨॥ ప్ర
హృష్టవదనాంభోజోనృశంసంనిరపత్రపమ్। మనసాదూయమానేనప్రహసన్నిదమబ్రవీత్। ౫౩॥నహ్య
స్యాస్తేభయంసౌమ్యయద్వైత్వాహాశరీరవాక్। పుత్రాన్సమర్పయిష్యే హంయతస్తేభయముత్థి
తమ్॥ ౫౪। శ్రీశుకః॥ స్వసుర్వధాన్నివవృతేకంసస్తద్వాక్యసారవిత్। వసుదేవోపితంప్రీతఃప్రశస్య

పంకరిష్యామీత్యాహ ॥ ప్రత్యర్ప్యేతి ॥ మృత్యవే కంసాయ- నన్విదమపినైవన్యాయ్యమిత్యాశంక్యాహ- సుతాఇతి- అస్యాంయది మే సుతా జాయేరన్- తదా యద్భావి- తద్భవతు- జీవితంతు తావద్భవేదేవ తదంతర - యద్యయమేవ మ్రియేత- తదా నకించిదన్యాయ్యం‖ ౪౯‖ యదిచ సుతా భవిష్యంతి నచాయంమ్రియేత - తదా - మత్పుత్రాదేవాస్య మరణమిత్యాహ ॥ విపర్యయ ఇతి ॥ నను ప్రాప్తస్య కంసస్యైవ బాలకాత్కథం మృత్యుస్స్యాత్తత్రాహ- గతిరితి- ధాతుః॥ శ్లో॥ అస్యాస్త్వామష్టమో గర్భో హంతా యాం వహసే బుధ ఇత్యుక్తవతః- అతః ఇదానీముపత్యార్పణప్రతిజ్ఞైవ మంత్రః- తథాసతి ఉపస్థితోమృత్యురయం తావన్నివర్తేత -ఇదానీం నివృత్తః పునః కాలాంతరే ఆపతేచ్చేత్తదా నాపరాధో మమేత్యర్థః- అథవా మత్పుత్రాదుపస్థితో మృత్యురస్య వధాహోనివర్తేత సపునరనేన సన్మంత్రేణ భవేదేవేతి- యద్వా గతిర్ధాతుర్దురత్యయేత్యేతస్య ప్రపంచ ఉపస్థిత ఇతి॥ ము॥ ధాతుః అఘటితఘటనా శక్తస్య- నివృత్తోపి వరదానాదినాపగపితో‖ ౫౦‖ ప్రాణినామదృష్టం దుర్విభావ్యమితి సదృష్టాంతమాహ ॥ అగ్నేరితి॥ వనేవృక్షాన్ ప్రదహన్ వహ్నిః సన్నిహితానపి వృక్షాన్ పరిత్యజ్య కదాచిత్ దూరస్థానేవ దహతి గ్రామేగృహాన్వా - నహి తస్య ప్రాణ్యదృష్టవ్యతిరేకేణ కించిన్నియామకమస్తి యథా ఏవం జంతోర్జన్మమరణయోరపి హేతుర్దుర్విభావ్యః అచింత్యః‖ ౫౧‖ ఏవమితి॥ యావదాత్మనిదర్శనం స్వప్రజ్ఞావధి- విమృశ్య విచార్య‖ ౫౨‖ ప్రహృష్టేతి॥ తస్య విశ్వాసాయ వికసితముఖాంభోజస్సన్ ప్రహసన్ అబ్రవీత్‖ ౫౩‖ నేతి॥ యత్ యథా అశరీరిణీ వాగాహ- తథా వై నిశ్చితం- అస్యాస్సకాశాత్ తే భయం నాస్తి ఖలు - యతః యేభ్యః పుత్రేభ్యః తే భయముత్థితం అష్టమో హంతేత్యుక్తే అన్యోన్యాపేక్షయా సర్వేప్యష్టమా భవేయురిత్యుత్పాతం- తాన్ అస్యాః పుత్రాన్ సమర్పయిష్యే ‖ ౫౪‖ స్వసురితి॥ నివవృతే నివృత్తః- తద్వాక్యసారః ఉపపత్తిస్త

ద్విట్॥ ౫౫॥ అథేతి॥ కాలఉపావృత్తేప్రసూతికాలేప్రాప్తే-సర్వాఃసర్వాత్మాభగవానేవదేవతా యస్యాస్సా-భగవదాశ్రయత్వాత్ స ర్వదేవతామయీతివా॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ననుమృత్యవేపుత్రంకథమర్పితవానిత్యపేక్షాయామాహ॥ కిందుస్సహమితి॥ సాధూనాంసత్యసంధా నాం- ననుపుత్రలాలనసుఖాపేక్షా కథంత్యక్తేత్యతఆహ- విదుషామితి- భగవానేవతత్త్వంనాన్యదితిజానతామిత్యర్థః- ననుస్వయంనీతే సతి- కంసోబాలంనహన్యాదితి మత్వా-నీతవానితికింనస్యాత్ నేత్యాహ- కిమకార్యమితి - నను దేవకీపుత్రంకథంత్యాజేత్యతఆహ- కిం దుస్త్యజమితి ధృతఆత్మాహరిర్యైస్తేషాం॥ ౫౮॥ ౫౯ ॥ ౬౦॥ ౬౧॥ కంసస్యశాంతిర్దేవకార్యానుగుణానభవతీతినారదస్య ప్రత్యవస్థానం-తదాహ॥ నందాద్యా ఇత్యాదిత్రయేణ॥ ౬౨॥ సర్వఇతి ॥ ఉభయోఃవసుదేవనందకులయోః ॥ ౬౩॥ ౬౪॥ భూమేరితి॥ దేవ

ప్రావిశద్గృహమ్॥ ౫౫॥ అథకాలఉపావృత్తేదేవకీసర్వదేవతా। పుత్రాన్ ప్రసుషువేచాష్టౌకన్యాం
చైవానువత్సరమ్॥ ౫౬ ॥ కీర్తిమంతంప్రథమజంకంసాయానకదుందుభిః। అర్పయామాసకృచ్ఛ్రేణ
సోఽనృతాదతివిహ్వలః॥ ౫౭॥ కిందుస్సహంనుసాధూనాంవిదుషాంకిమపేక్షితమ్। కిమకార్యంకదర్యాణాం
దుస్త్యజంకింధృతాత్మనామ్॥ ౫౮॥ దృష్ట్వాసమత్వంతచ్ఛౌరేస్సత్యేచైవవ్యవస్థితిమ్। కంసస్తుష్టమనా
రాజన్ ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥ ౫౯ ॥ ప్రతియాతుకుమారోఽయంనహ్యస్మాదస్తిమేభయమ్। అష్టమా
ద్యువయోర్గర్భాన్మృత్యుర్మేఽభిహితఃకిల॥ ౬౦॥ తథేతిసుతమాదాయయయావానకదుందుభిః। నా
భ్యనందతతద్వాక్యమసతో విజితాత్మనః॥౬౧॥ నందాద్యాయేవ్రజేగోపాయాశ్చామీషాంచయోషి
తః। వృష్ణయోవసుదేవాద్యాదేవక్యాద్యాయదుస్త్రియః॥ ౬౨॥ సర్వేవైదేవతాప్రాయాఉభయో
రపిభారత। జ్ఞాతయోబంధుసుహృదోయేచకంసమనువ్రతాః॥ ౬౩॥ అసురాస్సర్వఏవైతేలోకోపద్రవ
కారిణః। ఏతత్కంసాయభగవాన్ శశంసాభ్యేత్యనారదః॥ ౬౪ ॥ భూమేర్భారాయమాణానాందై
త్యానాంచవధోద్యమమ్। ఋషేర్వినిర్గమేకంసోయదూన్మత్వాసురానితి॥ ౬౫॥ దేవక్యాగర్భసం
భూతంవిష్ణ్వంశంస్వవధంప్రతి। దేవకీంవసుదేవంచనిగృహ్యనిగళైర్గృహే॥ జాతంజాతమహన్పు
త్రంతమజశంకయా॥ ౬౬ ॥ మాతరంపితరంభ్రాతౄన్ పుత్రాంశ్చసుహృదస్తథా। ఘ్నంతి
హ్యసుతృపోలుబ్ధారాజానఃప్రాయశోభువి॥ ౬౭ ॥ ఆత్మానమిహసంజాతంజానన్ ప్రాగ్విష్ణునాహ
తమ్। మహాసురంకాలనేమింయదుభిస్సవ్యరుధ్యత ॥ ౬౮ ॥ ఉగ్రసేనంచపితరంయదుభోజాంధకాధి
పమ్। స్వయంనిగృహ్యబుభుజేశూరసేనాన్మహాబలః॥౬౯॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టాదశసాహస్రికాయాం-సంహితాయాం-❖❖❖❖
❖❖❖❖ పారమహంస్యాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం. ❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖దశమస్కంధే- ప్రథమోఽధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ప్రలంబబకచాణూరతృణావర్తమహాశనైః। ముష్టికారిష్టద్వివిదపూతనాకేశిధేనుకైః॥
౧ ॥ అన్యైశ్చాసురభూపాలైర్బాణభౌమాదిభిర్యుతః। యదూనాం కదనంచక్రే బలీమాగధసంశ్ర
యః॥ ౨॥ తేపీడితానివివిశుః కురుపాంచాలకేకయాన్। సాల్వాన్విదర్భాన్నిషధాన్విదేహాన్కోసలా
నపి॥ ౩॥ ఏకేతమనురుంధానాఃజ్ఞాతయఃపర్యుపాసతే। హతేషుషట్సుబాలేషుదేవక్యాఔగ్రసేనినా॥

కృతమితిశేషః ॥ ౬౫ ॥ దేవక్యాఇతి॥ నిగళైశ్శృంఖలైః- అజనో విష్ణుః-తచ్ఛంకయా ॥ ౬౬ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ ఇతిభావార్థ దీపికాయాం - దశమస్కంధే - ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ....

❖❖❖❖❖ ఇతి-శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవిరచితభావార్థదీపికాయాం- దశమస్కంధే-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖

శ్లో। ద్వితీయే కంసభూతాయ దేవక్యాగర్భగో హరిః। బ్రహ్మాదిభిస్స్తుతస్సాచ సాంత్వితేతి నిరూప్యతే॥ శ్లో॥ యదుభిస్సవ్యరుధ్యతేత్యుక్తం- తమేవ విరోధం ప్రపంచయతి త్వరయా దేవకీగర్భస్యాన్యత్ర సంచారేణ భగవతః ప్రవేశం వక్తుం సార్ధత్రయేణాహ॥ ప్రలంబేతి॥ మహాశ నః అఘాసురః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏకఇతి॥ అనురుంధానాః అనువర్తమానాః॥ ౪॥ సప్తమఇతి॥ ధామకళా- తదేవసప్తమోగర్భోఽభూత్- కింవ

ర్థామేత్యత ఆహ - యమనంతమితి - హర్షశోకవివర్ధనః ఆనందరూపస్యావతీర్ణత్వాద్ధర్షః - పూర్వగర్భసాధారణదృష్ట్యా శోక ఇతి॥ ౫॥ ౬॥ గచ్ఛేతి॥ ౭॥ నను సా గోకులే కిమిత్యాస్తే తత్రాహ ॥ అన్యా ఇతి, న కేవలం సైవ- అన్యా అపీతి- వివరేషు అలక్ష్యస్థానేషు॥ ౮॥ దేవక్యా ఇతి॥ జఠరే సంతం- నను గర్భ ఆకృష్యమాణః కథం జీవేదత ఆహ- మామకం ధామేతి- తత్ తతః॥ ౯॥ కిమర్థమేవం కార్యమిత్యత ఆహ॥ అథేతి॥ అథ అనంతరమేవేత్యర్థః- అంశభాగేనేతి- అంశైః శక్తిభిః భజతే అర్థాన్ స్థాపయతి- సర్వాన్ బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతాన్ ఇత్యంశభాగః- తేన పరిపూర్ణరూపేణేత్యర్థః- యద్వా- అంశైః జ్ఞానైశ్వర్యబలాదిభిః- భాజయతి యోజయతి- స్వీయానితి తేన- యద్వా- అంశేన పురుషరూపేణ మాయాయా భాగో భజనం ఈక్షణం యస్య తేన - యద్వా- అంశేన మాయయా గుణావతారాదిరూపాః భాగాః భేదాః యస్య తేన- యద్వా- అంశా ఏవ మత్స్యకూర్మాదిరూపాః భజనీయాః - న తు సాక్షాత్స్వరూపం యస్య తేన- యద్వా- అంశైః జ్ఞానబలాదిభిః భజనం అనువర్తనం భక్తేషు యస్య తేన- సర్వథా పరిపూర్ణరూపేణేతి వివక్షితం, శ్లో॥ కృష్ణస్తు భగవాన్ స్వయమిత్యుక్తత్వాదితి- తాం ప్రత్యాహ యతి- త్వం యశోదాయామిత్యాదినా సార్ధచతుష్టయేన॥ ౧౦॥ అర్చిష్యంతీతి ॥ సర్వాన్ పుత్రాదీన్ కామయంతే యే- తేషాం వరాం ఈశ్వరీం నియంత్రీం అర్చకానాం సర్వకామవరాన్ ప్రదదాతి యా తాం ॥ ౧౧॥ ౧౨ ॥ ౧౩॥ త్వద్వికర్షణేన తస్య సంకర్షణ- రామ- ఇత్యథ

౪ ॥ సప్తమో వైష్ణవంధామ యమనంతం ప్రచక్షతే। గర్భో బభూవ దేవక్యా హర్షశోకవివర్ధనః॥
౫ ॥ భగవానపి విశ్వాత్మా విదిత్వా కంసజం భయమ్। యదూనాం నిజనాథానాం యోగమాయాం సమాదిశత్॥ ౬॥ గచ్ఛ దేవి వ్రజం భద్రే గోపగోభిరలంకృతమ్। రోహిణీ వసుదేవస్య భార్యాస్తే నందగోకులే।
౭। అన్యాశ్చ కంససంవిగ్నా వివరేషు వసంతి హి॥ ౮॥ దేవక్యా జఠరే గర్భం శేషాఖ్యం ధామ మామకమ్।
తత్సన్నికృష్య రోహిణ్యా ఉదరే సన్నివేశయ॥ ౯॥ అథాహమంశభాగేన దేవక్యాః పుత్రతాం శుభే। ప్రాప్స్యామి త్వం యశోదాయాం నందపత్న్యాం భవిష్యసి॥ ౧౦॥ అర్చిష్యంతి మనుష్యాస్త్వాం సర్వకామవరేశ్వరీమ్। నానోపహారబలిభిః సర్వకామవరప్రదామ్॥ ౧౧ ॥ నామధేయాని కుర్వంతి స్థానాని చ నరా భువి। దుర్గేతి భద్రకాలీతి విజయా వైష్ణవీతి చ॥ ౧౨ ॥ కుముదా చండికా కృష్ణా మాధవీ కన్యకేతి చ। మాయా నారాయణీశానా శారదేత్యంబికేతి చ। ౧౩ ॥ గర్భసంకర్షణాత్తం వా ఆహుః సంకర్షణం భువి। రామేతి లోకరమణాద్బలభద్రం బలోచ్ఛ్రయాత్। ౧౪॥ సందిష్టైవం భగవతా తథేత్యోమితి తద్వచః। ప్రతిగృహ్య పరిక్రమ్య గాం గతా తత్తథాకరోత్। ౧౫॥ గర్భే ప్రణీతే దేవక్యా రోహిణ్యాం యోగనిద్రయా। అహో విస్రంసితో గర్భ ఇతి పౌరా విచుక్రుశుః॥ ౧౬॥ ఆవివేశాంశభాగేన మన ఆనకదుందుభేః। అంశేన భగవాన్ విష్ణుర్భువో భారాపనుత్తయే॥ ౧౭॥ స బిభ్రత్పౌరుషం ధామ భ్రాజమానో యథా రవిః। దురాసదోతిదుర్ధర్షో భూతానాం సంబభూవ హ। ౧౮ ॥ తతో జగన్మంగళమచ్యుతాంశం సమాహితం శూరసుతేన దేవీ। దధార సర్వాత్మకమాత్మభూతం కాష్ఠా యథానందకరం మనస్తః। ౧౯ ॥ సా దేవకీ సర్వజగన్నివాసనివాసభూతా నితరాం న రేజే। భోజేంద్రగేహేఽగ్నిశిఖేవ రుద్ధా సరస్వతీ జ్ఞానఖలే యథా సతీ॥ ౨౦ । తాం వీక్ష్య కంసః ప్రభయాజితాంతరాం విరోచయంతీం భవనం శుచిస్మితామ్। ఆహైష

త్రేతి॥ వ్యపదేశా భవిష్యంతీత్యాహ ॥ గర్భేతి ॥ రామేతి చ సంబోధనం - కరిష్యంతి - త్వయా సంకృష్టేన తేన లోకస్య రమణాత్ రత్యుత్పాదనాత్॥ ౧౪॥ సందిష్టేతి॥ తథేతి- పునరపి ఓమిత్యాదరేణ ప్రతిగృహ్య- గాం పృథ్వీం॥ ౧౫॥ గర్భ ఇతి॥ విస్రంసితః విస్రస్త ఇత్యేవం చుక్రుశుః న తు తద్విదురిత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఆవివేశేతి॥ మనః ఆవివేశ మనస్యావిర్బభూవ- జీవానామివ న ధాతుసంబంధ ఇత్యర్థః॥ ౧౭॥ స ఇతి॥ ధామ శ్రీవిష్ణోః ॥ ౧౮ ॥ తత ఇతి॥ జగన్మంగళం జగతో మూర్తిమన్మంగళం- అచ్యుతాంశం అచ్యుతాః చ్యుతిరహితాః అంశాః ఐశ్వర్యాదయో యస్య తం- యద్వా అచ్యుతస్య అంశ ఇవాంశః భక్తానుగ్రహార్థం పరిచ్ఛిన్నవపురిత్యర్థః- సమాహితం సమ్యగ్ఖ్యాతమేవ ఆహితం వేదదీక్షయా అర్పితం- దేవీ ద్యోతమానా శుద్ధసత్త్వేత్యర్థః- సర్వాత్మకం సర్వస్యాత్మానం- అత ఏవాత్మభూతం స్వస్మిన్నాదావేవ సంతం- మనస్తః మనసైవ- దధార ధారణయా ధృతవతీ- అత్రానురూపం దృష్టాంతమాహ- యథా కాష్ఠా ప్రాచీ దిక్ ఆనందకరం చంద్రమితి॥ ౧౯॥ సేతి॥ సర్వజగన్నివాసస్య శ్రీహరేర్నివాసభూతా సత్యపి- నితరాం సర్వజనాహ్లాదకతయా న రేజే - కింతు స్వయమేవానందమన్వభూత్- యతః కంసస్య గృహే రుద్ధా అన్యైర్న దృశ్యతే- ఘటాదిషు రుద్ధా అగ్నిశిఖా దీప ఇవ- తథా- సతీ శోభనా- సరస్వతీ జ్ఞానఖలే జ్ఞానవంచకే రుద్ధా యథా- అన్యేషామనుపకారిణీ న రాజతే తద్వత్॥ ౨౦॥ తామితి॥ ప్రభయా భవనం విరోచయంతీం- అజితః శ్రీకృష్ణః- అం

తరామకుక్షౌ గర్భే యస్యాస్తాం - ఏష విరోచమానః గుహాం శ్రితః గర్భే స్థితః - ధ్రువం హరిరేవ యత్ యస్మాదీదృశీయం పూర్వం నాసీత్ ॥ ౨౧ ॥ న నుసంతి సామాదయ ఉపాయా నేతి స్వయమేవాహ ॥ కిమితి ॥ అయమర్థతంత్రో దేవకార్యప్రధానః విక్రమం న విహంతి - మదర్థే పరాక్రమం కరిష్యత్యేవేత్యర్థః - యద్వా - తర్హి ఇదానీమేవ హన్యతామితి విచింత్యాహ అర్థతంత్రోపి పుమాన్ - స్వవిక్రమం న విహంతి న నాశయతి స్త్రీవధే తన్నాశస్స్యాదితి భావః తదేవాహ - స్త్రియా ఇతి - గురుమత్యాః గర్భిణ్యాః ॥ ౨౨ ॥ విహంతీతి, కించ - స ఏష జీవన్నేవ మృతస్స్యాత్ - నృశంసితేన క్రౌర్యేణ యో వర్తేత ॥ ౨౩ ॥ దేహ ఇతి ॥ తం జీవంతమేవ మనుజాశ్శపంతి దుర్వాక్యైర్ధిక్కుర్వంతి - దేహే మృతే - తనుమానినః పాపినః - నరకం గచ్ఛంతి - అథవా - శాపప్రకారమాహ - తనుమానినో దేహాత్మాభిమానినోస్య దేహే మృతే అయం ధ్రువమంధం తమో గమిష్యతీతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఆసీన ఇతి ॥ సంవిశన్ శయానః ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మేతి ॥ రమ్యాభిః గీర్భిః - వృషణం కామవర్షిణం - ఐడయన్ తుష్టువుః ॥ ము ॥ వృషణం కామవర్షిణం భగవంతం - ఐడయన్ అస్తువన్ - ధిషణమితి పాఠే జ్ఞానమయమిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ ప్రతిశ్రుతం సత్యం కృతమితి హృష్టాః - సత్యత్వేనైవ ప్రథమం స్తువంతి ॥ సత్యవ్రతమితి ॥ సత్యం వ్రతం సంకల్పో యస్య తం - సత్యపరం సత్యం పరం శ్రేష్ఠం ప్రాప్తిసాధనం యస్మిన్ తం - త్రిసత్యం త్రిష్వపి కాలేషు సృష్టేః పూర్వం ప్రళయానంతరం స్థితిసమయే చ సత్యం అవ్యభిచారేణ వర్తమానం - తదేవాహుః సత్యస్య యోనిమితి - సచ్ఛబ్దేన పృథివ్యప్తేజాంసి - త్యచ్ఛబ్దేన వాయ్వాకాశౌ ఏవం సచ్చ త్యచ్చ సత్యం భూతపంచకం ॥ శ్రు ॥ తత్సత్యమిత్యాచక్షత ఇతి శ్రుతేః - తస్య యోనిం కారణం - అనేన సృష్టేః పూర్వం వర్తమానతోక్తా - తథా సత్యే తస్మిన్ సత్యే నిహితం అంతర్యామితయా స్థితం - అనేన స్థితిసమయేపి వర్తమానతోక్తా - తథా సత్యస్య సత్యం తస్యైవ సత్యస్య సత్యం పారమార్థికం - తన్నాశేప్యవశిష్యమాణరూపం అనేన ప్రళయేప్యవధిత్వేన సత్యత్వం దర్శితం - ఏవం త్రిసత్యత్వముపపాదితం - తథా ఋతసత్యనేత్రం -

ష మే ప్రాణహరో హరిర్గుహాం ధ్రువం శ్రితో యన్న పురేయమీదృశీ ॥ ౨౧ ॥ కిమద్య తస్మిన్ కరణీయమాశు మే యదర్థతంత్రో న విహంతి విక్రమమ్ । స్త్రియాస్స్వసుర్గురుమత్యా వధోయం యశః శ్రియం హంత్యనువేలమాయుః ॥ ౨౨ ॥ విహంతి కీర్తిం యుధరాసదాం పరైస్త్యజంతి సంతో యశసా విహీనమ్ । స ఏష జీవన్ ఖలు సంపరేతో వర్తేత యోత్యంతనృశంసితేన ॥ ౨౩ ॥ దేహే మృతే తం మనుజాశ్శపంతి గంతా తమోంధం తనుమానినో ధ్రువమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి ఘోరతమాద్భావాత్సన్నివృత్తస్స్వయం ప్రభుః । ఆస్తే ప్రతీక్షంస్తజ్జన్మ హరేర్వైరానుబంధకృత్ ॥ ౨౫ ॥ ఆసీనస్సంవిశంస్తిష్ఠన్ భుంజానః పర్యటన్నపి

బ్రహ్మేశానాది - దేవగణాః - దేవకీగర్భస్థితం పరమపురుషం స్తువంతి.

బన్ । చింతయానో హృషీకేశమపశ్యత్తన్మయం జగత్ ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మా భవశ్చ తత్రైత్య మునయో నారదాదయః । దేవైస్సానుచరైస్సాకం గీర్భిర్వృషణమైడయన్ ॥ ౨౭ ॥ దేవా ఊచుః ॥ సత్యవ్రతం సత్యపరం త్రిసత్యం సత్యస్య యోనిం నిహితం చ సత్యే । సత్యస్య సత్యమృతసత్యనేత్రం సత్యాత్మకం త్వాం శ

ఋతం చ సూనృతవాణీ - సత్యం చ సమదర్శనం - తథా భగవతా వ్యాఖ్యాస్యమానత్వాత్ ॥ శ్లో ॥ సత్యం చ సమదర్శనం ॥ ఋతం చ సూనృతా వాణీ కవిభిః పరికీర్తితేతి తయోర్నేత్రం నయనం సాధనం నేతారం ప్రవర్తకమితి యావత్ - ఏవం సర్వప్రకారేణ సత్యాత్మకం త్వాం భగవన్ వయం శరణం ప్రపన్నాః ప్రాప్తా ఇతి ॥ ము ॥ అనేన భగవతా సాధురక్షణ ప్రతిజ్ఞాతార్థం సత్యం కృతమితి హృష్టాః ప్రథమం తత్సత్యాత్మకత్వం స్తువంతి ॥ సత్యవ్రతమితి ॥ సత్యసంకల్ప ఏవ ఇత్యర్థః - యద్వా - సత్యవ్రతం ఆశ్రితసంరక్షణవ్రతం యస్య తం - సత్యం సత్యవచనం పరం ప్రధానం యస్య తం - అతో యథాప్రతిశ్రుతమవతార ఇతి భావః - యద్వా - చిదచిదాత్మకం జగత్సత్యమిత్యుచ్యతే - శ్రు ॥ యదన్యద్దేవేభ్యః ప్రాణేభ్యశ్చ తత్సత్ - అథ యద్దేవాశ్చ ప్రాణాశ్చ తత్త్యత్ - తదేకయా వాచా నభివ్యాహ్రియతే సత్యమితి శ్రుతేః - తతః పరం - యద్వా - సత్యశబ్దేన ప్రమాణతయా ఉపనిషద ఉచ్యంతే - తత్పరం - యథార్థవేదవాక్యప్రతిపాద్యమిత్యర్థః - త్రయః ప్రకృతిపురుషకాలాః సత్యా యస్య తం త్రిసత్యం - యద్వా - త్రిష్వపి ఉత్పత్తిస్థితిప్రళయేషు సత్యం నైయత్యేన కారణతయా వర్తమానమిత్యర్థః - తదేవాహుః - సత్యస్య యోనిమితి సచ్ఛబ్దేన పృథివ్యప్తేజాంసి - త్యచ్ఛబ్దేన వాయ్వాకాశావుచ్యంతే ॥ శ్రు ॥ తత్సత్యమిత్యాచక్షత ఇతి శ్రుతేః - సచ్చ త్యచ్చ సత్యమిత్యేకవద్భావః - తస్య భూతపంచకస్య యోనిం కారణం ॥ శ్రు ॥ సచ్చ త్యచ్చాభవదితి శ్రుతేః - ఏతేన నియతపూర్వభావినః కారణత్వాత్సృష్టేః పూర్వం తస్య వర్తమానతోక్తా - సత్యే తస్మిన్నేవ సృష్టప్రపంచే - నిహితం అంతర్యామితయా సన్నిహితమితి స్థితికాలే సత్యత్వముక్తం - సత్యస్య ప్రపంచస్య సత్యం వినాశరహిత విలయస్థానమిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ తమః పరే దేవ ఏకీభవతీతి శ్రుతేః - అనేన ప్రళయేపి స్థితిరుక్తా - యద్వా - సత్యే నిర్వికారే పరమాకాశే నిహితం ప్రతిష్ఠితం - సత్యస్య సత్యం జీవేభ్యోపి సత్యం - జీవానాం స్వరూపతో నిర్వికారత్వేన సత్యత్వేపి - స్వభావవికారవత్త్వాత్తేభ్యోపి అధికత్వేన నిర్వికారమిత్యర్థః - ఋతసత్యనేత్రం - ఋతం సూ

సృతవాక్యం- సత్యంసమదర్శనం ॥ శ్లో ॥ సత్యంచసమదర్శనం। ఋతంతుసూనృతా వాణీకవిభిఃపరికీర్తితేతిభగవదుక్తేః- తయోర్నేత్రంనేతారంప్రవర్తకమిత్యర్థః- యద్వా ॥శ్రు॥ ఏవమమృతాదాత్మానంజుగుప్సేదితిశ్రుతౌ - పుణ్యవ్రతసంబంధిన్య మృతశబ్దప్రయోగాత్ ఋతంపుణ్యంసచానుష్ఠీయమానోధర్మః-సత్యముచ్యమానోధర్మఃతయోర్నేతారం- అథవా- సత్యశబ్దఆదిత్యవాచీ॥శ్రు॥ అసావాదిత్యస్సత్యమితి శ్రుతేః- తత్సాహచర్యాదృతశబ్దశ్చంద్రవాచీతన్నేత్రం ॥శ్రు॥ చక్షుషీచంద్రసూర్యావితి శ్రుతేః- సత్యాత్మకంనిర్వికారస్వభావం- సత్యభూతాప్రకృతకుభవి గ్రహంవా॥ శ్లో॥ ఆత్మాజీవేధృతౌదేహఇతినిఘంటుః - ఏవంభూతంత్వాంశరణంప్రపన్నాః- రక్షితారంతరణోపాయంవాప్రాప్తాః॥శ్లో॥ ఉపాయేగృహరక్షిత్రోశ్శబ్దశ్శరణమిత్యయమిత్యభిధానాత్ ॥ ౨౬ ॥ ననుభవంతోపిలోకేశ్వరాఃమత్తుల్యాఏవ- కిమితిమాంశరణంప్రపద్యంతే- మైవంవాచ్యం-త్వమేవైకస్సర్వేశ్వరః-సర్వసృష్ట్యాదికారణత్వాత్ - వయంతుత్వదేకశరణాఏవ - లోకాదిరూపంద్వైతంచసర్వంత్వద్వ్యతిరేకేణనాస్తీతివక్తుంద్వైతప్రపంచంవృక్షరూపేణనిరూపయంతి ॥ ఏకాయనఇతి॥ అసౌప్రపంచఃఆదివృక్షః-వృశ్చ్యతఇతివృక్షః- సమష్టివ్యష్టిదేహరూపః-కథంభూతః ఏకాయనఃఏకాప్రకృతిఃఅయనంఆశ్రయోయస్యసః- ద్వేసుఖదుఃఖేఫలేయస్యసః- త్రయోగుణాస్సత్త్వాదయోమూలానియస్యసః-ధర్మార్థకామమోక్షాశ్చత్వారోరసాయస్యసః - పంచఇంద్రియాణిశిఖాజ్ఞానప్రకారాయస్యసః - షడూర్మయః॥ శ్లో॥ బుభుక్షాచపిపాసాచప్రాణస్యమనసఃస్మృతౌ॥శోకమోహౌశరీరస్యజరామృత్యూషడూర్మయః- కోశానాం-త్వగ్రుధిరమాంసమేదోస్థిమజ్జాఏతేషట్కోశాః- ఆత్మానఃస్వభావాఃయస్యసఃషడాత్మా- సప్తధాతవఃత్వచోయస్యసః - పంచభూతానిమనోబుద్ధ్యహంకారాశ్చేత్యష్టౌవిటపాఃశాఖావిస్తారాయస్యసః - నవాక్షఃనవద్వారాణిఅక్షీణిఛిద్రాణియస్యసః- దశప్రాణాః నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయప్రాణాపానవ్యానోదానసమానాః ఛదాఃపత్రాణియస్యసఃదశచ్ఛదః ద్వౌజీవేశ్వరౌఖగౌయస్మిన్ సఃద్విఖగః ॥ ము ॥ అథకారణంతుధ్యేయమితిసర్వకారణస్యైవోపాస్యత్వశ్రవణాత్పూర్వశ్లోకసూచితం-భగవతఃకారణత్వంప్రపంచయితుంతావత్ప్రపంచస్వరూపమాహుః॥ ఏకాయనఇతి ॥ ఆదిఃప్రవాహతోనిత్యః- వృశ్చ్యతఇతివృక్షః- వినాశీ- దేహరూపఃప్రపంచఇత్యర్థః-సఏవవృక్షఇతిశ్లిష్టరూపకం-ఏకంప్రకృతితత్త్వంపరబ్రహ్మతత్త్వంవాఅయనమాశ్రయోయస్యేత్యేకాయనః-ద్వేసుఖదుఃఖేఫలేయస్యసఃద్విఫలః- త్రిమూలఃసత్త్వాదిగుణత్రయమూలకః-చత్వారఃపురుషార్థారసాయస్యసఃచతూరసః-పంచవిధఃపంచభూతప్రకారః-పంచేంద్రియాణివిధాజ్ఞానప్రకారాయస్యేతివా-పంచశిఖఇతిపా

రణంప్రపన్నాః॥ ౨౬॥ ఏకాయనోఽసౌద్విఫలస్త్రిమూలశ్చతూరసఃపంచవిధష్షడాత్మా । సప్తత్వగష్ట
విటపోనవాక్షోదశచ్ఛదీద్విఖగోహ్యాదివృక్షః॥ ౨౭॥ త్వమేకఏవాస్యసతఃప్రసూతిస్త్వంసన్నిధానంత్వ

ఠేశిఖాశబ్దేనశాఖాభ్యోంశఃప్రసారిణీజటారూపాణ్యుచ్యంతే - పంచసూక్ష్మభూతాఃశిఖాయస్యేతి - షడాత్మా- బుభుక్షాపిపాసాశోకమోహజరామృతిరూపాః షడూర్మయః-ఆత్మానఃస్వభావాయస్యసః - మనసాసహషడింద్రియాణ్యాత్మనియస్యేతివా - చర్మరుధిరమాంసమేదోమజ్జాస్థిశుక్లరూపాఃసప్తధాతవఏవత్వచోయస్యసః- హస్తపాదశిరఃకంఠవక్షోజఠరరాశ్చాష్టౌవిటపాఃశాఖాయస్యసః - నవాక్షఃనవద్వారకోటరః- దశప్రాణాఃప్రాణాపానవ్యానోదానసమాననాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయాఖ్యాఃఛదస్థానీయా యస్యసః- దశచ్ఛదః- శబ్దాదయఏవానుకూలాఃప్రతికూలాశ్చదశచ్ఛదాయస్యేతివా - ద్వౌజీవపరమాత్మానౌఖగౌయస్యసఃద్విఖగః- అసావేవంభూతఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ ఏవంరూపస్యసంసారవృక్షస్యసతః కార్యస్యత్వమేకఏవప్రసూతిఃప్రకర్షేణసూతిర్జన్మయస్మాత్సఃకారణమిత్యర్థః- త్వమేవసన్నిధానంసమ్యఙ్నిధీయతేస్మిన్నితిలయస్థానం - త్వమేవానుగ్రహశ్చఅనుగృహ్ణాతిపాలయతీతి - ననుబ్రహ్మావిష్ణురుద్రాఃఏవంభూతాఃప్రసిద్ధాః కథమహమేవేతిచేత్తత్రాహుః- త్వన్మాయయేతి- సంవృతంపిహితంచేతోజ్ఞానంయేషాంతే-త్వామేవనానాపశ్యంతి- యేతువిపశ్చితోవిద్వాంసః-తేతథానపశ్యంతి॥ము॥ తతఃకిమతఆహ॥త్వమితి॥ సతఃసత్యస్యకార్యభూతస్యవా-అస్యప్రపంచవృక్షస్యత్వమేకఏవప్రసూతిఃకారణం- సన్నిధానంసమ్యఙ్నిధనం - వినాశహేతురిత్యర్థః - ప్రళయేసమ్యఙ్నిధీయతేస్మిన్ ప్రపంచఇతిసన్నిధానంలయస్థానమితివా- త్వమేవానుగ్రహః అనుగ్రహశీలః- ఇష్టప్రదానాదినాపాలకఇత్యర్థః- ననుమమైకస్యైవకథంసర్వవిధకారణత్వంఅన్యైరుచ్యతే- జగత్కారణతయాయుష్మదాదయఇత్యత్రాహుః - త్వన్మాయయేతి- త్వన్మాయయాత్వచ్ఛక్తిభూతయాజ్ఞానవిరోధిన్యాప్రకృత్యా అసంవృతచేతసఃఅతిరోహితజ్ఞానాఇత్యర్థః- త్వామేవపశ్యంతి- ఉక్తరీత్యాసర్వకారణంత్వామేవపశ్యంతీత్యర్థః యేతువిశదంవిమృశ్యవానపశ్యంతీతినవిపశ్చితః- నఞర్థస్యనశబ్దస్యసుప్సుపేతిసమాసః- తఇతిశేషః- నానాపశ్యంతి- అస్మదాదినానాకారణానిపశ్యంతీత్యర్థః- యద్వా- మమైవసర్వకారణత్వేకథం మాంసర్వజీవవిలక్షణం నజానంతీత్యతఆహుః- త్వన్మాయయాసంవృతచేతసస్త్వాంనానాపశ్యంతిఅనంతజీవరూపేణనానావిధంపశ్యంతి నతుజీవవిలక్షణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థః- యేతువిపశ్చితఃతత్త్వజ్ఞాః-తేతు ఏవంనపశ్యంతి-కింతు సర్వజీవవిలక్షణంసర్వజగజ్జన్మస్థితివిలయైకకారణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థః- యద్వా- త్వన్మాయయాసంవృతచేతసస్త్వాం-నానానపశ్యంతి-జగద్రక్షణాయరామకృష్ణాదిరూపేణబహువిధంనజానంతి॥శ్లో॥కృషిర్భూవాచకశ్శబ్దోణశ్చనివృతివాచకః। పూర్ణానందంపరంబ్రహ్మకృష్ణ ఇత్యభిధీయతే - ఇతికృష్ణశబ్దవ్యుత్పత్తిః-త్వదవతారరహస్యంనవిదంతీత్య

ర్థః- యేతు విపశ్చితః తఏవపశ్యంతీతి॥౩౦॥ ననుదేవకీపుత్రం మాం కథమేవం వర్ణయథేతిచేత్తత్రాహుః బిభర్షీతి। ఆత్మన్ పరమాత్మన్ అవబోధ- అవబోధైకస్వరూప చరాచరస్య స్థావరజంగమాత్మకస్య లోకస్య క్షేమాయ సుఖాయ సత్త్వగుణయుక్తాని ఖలానాం అభద్రాణి సతాం సుఖావహాని - రూపాణి మూర్తీః బిభర్షి ధత్సే- నతు త్వం కస్యాపి పుత్ర ఇత్యర్థః॥ ము॥ ఏతదేవావతారవైభవమాహుః॥ బిభర్షీతి॥ అవబోధః జ్ఞానస్వరూపః- ఆత్మా త్వం- సత్త్వస్య మోక్షోపయుక్తశుద్ధసత్త్వస్య ఉపపన్నాన్యుపయుక్తాని తత్ప్రవర్తకానీత్యర్థః॥ శ్రు॥ సత్త్వస్యైష ప్రవర్తక ఇతి శ్రుతేః- అప్రాకృతశుద్ధద్రవ్యమయానీతి వా- రూపాణి మత్స్యకూర్మాదీని - లోకస్య క్షేమాయ ధర్మసంస్థాపనాదిశ్రేయసే- బిభర్షీతి- ఉక్తం హి భగవతా॥ శ్లో॥ పరిత్రాణాయ సాధూనామిత్యాది ॥ ౩౧॥ న కేవలమేతావత్ భక్తానాం మోక్షోర్థ ఇత్యపీత్యాహుః॥ త్వయీతి॥ త్వయి సమాధినా ఆవేశితచేతసా నిమిత్తేన- త్వత్పాదపోతేనాశ్రితేన- ఏకే ముఖ్యాః వివేకినః- మహద్భిః కృతేన సేవ్యతయా సంపాదితేన- యద్వా- ఇదమపి మాయామయమిత్యనాదరం పరిత్యజ్య- ఇదమేవ మహత్సర్వోత్కృష్టమితి మనసీకృతేన బహుమతేనేత్యర్థః- భవాబ్ధిం తు వత్సపదం కుర్వంతి - అనాయాసేనైవ భజనానుష్ఠానాదినా తేషాం ముక్తిరిత్యర్థః॥ ము॥ ఏతదవతారరహస్యవేదినో ముచ్యంత ఇత్యాహుః॥ త్వయీతి॥ మహత్కృతేన మహాత్మభిరుపదిష్టేనేత్యర్థః- సమాధినా భక్తిరూపాపన్నజ్ఞానేన- త్వయ్యావేశితచేతసా- ఆసంజితచిత్తేనోపలక్షితాః ఏకే భగవదవతారరూపప్రపన్నాః త్వత్పాదేనైవ పోతేన తరణసాధనేన తేనైవ సిద్ధోపాయేనేత్యర్థః- అమలసత్త్వధామ్నీత్యత్ర పూర్వవదర్థో గ్రాహ్యః॥౩౨॥ ననుతేన పోతేన పూర్వే చేత్పారంగతాః- తర్హీదానీంతనానాం కా గతిః తత్రాహుః॥ స్వయమితి॥ అయమర్థః- హే ద్యుమన్ స్వప్రకాశ- త్వత్పాదపోతసామీప్యమాత్రేణ భవాంభోధౌ వత్సపదమాత్రే జాతే - అతస్తన్నిరపేక్షం- స్వయమేవ- అన్యేషాం భీమం సుదుస్తరమపి భవార్ణవం సముత్తీర్య- భవత్పాదాంభోరుహరూపాం నావమత్రైవ నిధాయ భక్తిమార్గసంప్రదాయం ప్రవర్త్యేత్యర్థః- పారంయాతాః పారంగతాః- తత్కిం- యతో దభ్రసౌహృదాః సర్వభూతేషు - అదభ్రసౌహృదాః అతిప్రీతియుక్తాః- అతస్తే- అన్యేషాం తరణీయ నిధాయేతి - కథం మత్పాదపోతేన తీర్ణాః అత ఉక్తం భవాన్ సదనుగ్రహః సతోభ

మనుగ్రహశ్చ। త్వన్మాయయాసంవృతచేతసస్త్వాంపశ్యంతినానానవిపశ్చితోయే॥ ౩౦॥ బిభర్షిరూపాణ్యవబోధఆత్మన్క్షేమాయలోకస్యచరాచరస్య। సత్త్వోపపన్నానిసుఖావహానిసతామభద్రాణిముహుఃఖలానామ్॥ ౩౧॥ త్వయ్యంబుజాక్షాఖిలలోకధామ్నిసమాధినావేశితచేతసైకే। త్వత్పాదపోతేనమహత్కృతేనకుర్వంతిగోవత్సపదంభవాబ్ధిమ్॥ ౩౨॥ స్వయంసముత్తీర్యసుదుస్తరంద్యుమన్భవార్ణవంభీమమదభ్రసౌహృదాః। భవత్పదాంభోరుహనావమత్రతేనిధాయయాతాస్సదనుగ్రహోభవాన్॥ ౩౩॥ యేన్యేరవిందాక్షవిముక్తమానినస్త్వయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయః। ఆరుహ్య

క్తానపుష్ణతీతి- యేన కేనచిత్ప్రకారేణ భగవతి చేతో వేశనీయమితి భావః॥ ము॥ ఏవం త్వచ్చరణరూపసాధనేన భవాబ్ధిం తీర్త్వా ఇ- కేచన భక్తాః- ఇతరేషామపి తత్తరణాయ తదేవ సాధనం దర్శయిత్వా గతా ఇత్యాహుః- స్వయమితి - హే ద్యుమన్ స్వప్రకాశ అదభ్రసౌహృదాః సర్వభూతేష్వధికసౌహార్దాః కేచన భక్తా ఇత్యర్థః భవార్ణవం స్వయం సముత్తీర్య- తే - తాదృశసౌహార్దయుక్తా అపి భక్తాః- అత్ర భవార్ణవే- భవత్పదాంభోరుహనావం నిధాయ- ఇదమస్యతరణోపాయమితి దర్శయిత్వేత్యర్థః- యాతాః గతాః- త్వత్పాదపద్మాశ్రితానాం భవోత్తారకత్వం తవ సముచితమేవేత్యాహుః- సదనుగ్రహో భవానితి- సదనుగ్రహశీల ఇత్యర్థః- ద్యుమద్భవార్ణవమితి పాఠే- ద్యుమత్ స్వర్గాదిస్థానోపేతం యథా తథా భవార్ణవం సముత్తీర్యేతి క్రియావిశేషణం॥ శ్లో॥ ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోర్జునేతి స్వర్గాదేరపి సాపాయత్వోక్తేః- యద్వా- ద్యుమాన్ స్వర్గాదిస్థానసహితో యో భవః తమేవార్ణవమితి సమస్తం పదం అత్రైనార్థాంతరం- తథాహి- పూర్వోక్తమేవార్థమాదరాద్భంగ్యంతరేణాహుః - సౌహృదం సౌహార్దం మైత్రీత్యర్థః - ఇదముపలక్షణం- ఇతరేషాం కరుణాముదితోపేక్షారూపమానసపరికర్మణాం - అదభ్రసౌహృదాః మైత్ర్యాదిగుణోపేతా ఇత్యర్థః- తే యోగినః- అత్ర భవసాగరే- భవత్పదాంభోరుహనావం- నిధాయ- భవార్ణవం సముత్తీర్య యాతాః పారంగతాః ॥ ౩౩॥ ...... ననువివేకినాం కిం మద్భజనేన - ముక్తా ఏవ హి తే తత్రాహుః॥ య ఇతి॥ విముక్తమానినః విముక్తా వయమితి మన్యమానాః - త్వయి అస్తో నిరస్తః అత ఏవ అసన్- యో భావః తస్మాత్ భక్తేరభావాదిత్యర్థః - న విశుద్ధా బుద్ధిర్యేషాం తే తథా- యద్వా- త్వయి అస్తభావా ఇతి ఛేదః - అస్తభావాః అస్తమతయః వాదేష్వవిశుద్ధబుద్ధయః - కృచ్ఛ్రేణ బహుజన్మతపసా - పరం పదం మోక్షసన్నిహితం- సత్యలోకం ఆరుహ్య తతః పతంతి విఘ్నైరభిభూయంతే - న ఆదృతో యుష్మదంఘ్రిర్యైస్తే॥ ము॥ భగవచ్చరణారవిందభక్తిరహితానాం యోగినాం గతిం తామాహుః॥ య ఇతి॥ విముక్తమానినః విముక్తా వయమిత్యభిమానవంతః - త్వయ్యస్తభావాదితి - భావప్రధానో నిర్దేశః - భావబంధరహితత్వాదిత్యర్థః - అవిశుద్ధబుద్ధయః కలుషమతయః - అనాదృతయుష్మదంఘ్రయః - అన్యే యే జనాః తఇతి శేషః - యత్తదోర్నిత్యసంబంధాత్ - కృచ్ఛ్రేణ పూర్వాచరితవ్రతవిశేషేణ - పరం పదం మోక్షసాధనయోగ్యసద్వర్ణాశ్రమాద్యుత్కృష్టస్థానమారుహ్యాపి - తతస్స్థానాదధః పతంతి-

యద్వా - న - ఆదృతయుష్మదంఘ్రయ ఇతిచ్ఛేదః - తథాచ ఆదృతయుష్మదంఘ్రయస్తు న పతంతీత్యర్థః - అత్ర త్వేవార్థాంతరం - త్వయి అస్తాః క్షిప్తాః - అసు క్షేపణ ఇతి ధాతుః - భావాః ప్రతిభాః - యేషాం తే - త్వద్వ్యతిరిక్తబుద్ధిప్రకాశా ఇత్యర్థః - విముక్తమానినః త్యక్తదేహాత్మాభిమానా ఇతి ॥ శ్లో ॥ కౌకప్రీతిచకోరపారణపటుర్జ్యోతిష్మతీ క్ష్మాదివత్ప్రథంచిత్సాధుత్వే బాధ్యం - విద్యతే చాత్రైవ మూసర ప్రశంసే ప్రయోగః ॥ శ్లో ॥ తతో తిక్రాయస్య నిరుద్ధమార్గిణా ఇతి - యద్వా - విముక్తాః మానినో దేహాత్మాభిమానవంతో యైస్తే తథోక్తాః త్యక్తమూఢసంసర్గా ఇత్యర్థః - వాదేవ సద్భిస్సహ నిత్యసంవాదేన తత్త్వావలోకనేనేత్యర్థః - విశుద్ధబుద్ధయః నిర్మలజ్ఞానాః - ఏతేన ముముక్షోర్దుస్సంగత్యాగః సత్సంగశ్చావశ్యక ఇత్యుక్తం - అనాదృతయుష్మదంఘ్రయః - యే అన్యశరణాగతాః తే - కృచ్ఛ్రేణ మహావిశ్వాసపూర్వకేణ - శరణవరణేనేత్యర్థః - పరంపదమమృతస్థానమారుహ్య - తతః సదా అధో న పతంతీత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ న చ పునరావర్తతే - ఇమం మానవమావర్తం నావర్తంత ఇత్యాది శ్రుతేః ॥ ౩౪ ॥ త్వదీయాస్తు న కదాచిదపి పతంతీత్యాహుః ॥ తథేతి ॥ వినాయకాః విఘ్నహేతవః తేషామనీకాని స్తోమాః తాని పాంతి యే - తేషాం మూర్ధసు - విచరంతి విఘ్నాన్ జయంతీత్యర్థః - యద్వా - త్వద్భక్తాః ప్రత్యేకం వినాయకానీకపమూర్ధసు గరుడా నామూర్ధసు చరంతి ॥ ము ॥ అథ పూర్వయోజనానుగుణ్యేన - ఉత్తరశ్లోకార్థో వర్ణ్యతే - తాదృశదురభిమానరహితాస్త్వదీయాస్తు కదాచిదపి న పతంతీత్యాహుః ॥ తథేతి ॥ యే - త్వయి బద్ధసౌహృదాస్తావకాః త్వదేకశరణా ఇత్యర్థః తే తథా పూర్వోక్తజనవత్ మార్గాత్ సత్పథాత్ - క్వచిదపి న భ్రశ్యంతీతి - పూర్వయోజనాంతరానుగుణ్యేన తు - త్వయి - బద్ధసౌహృదాస్తావకాః - హే మాధవ - తే తవ - మార్గాన్మోక్షపథాత్ - తథా పూర్వోక్తప్రకారేణైవ క్వచిదపి న భ్రశ్యంతీతి - తాదృశపురుషార్థలాభస్య - త్వత్కటాక్షేణైవ విఘ్నభయాభావాన్న భ్రంశ ఇతి వక్తుం పూర్వోక్తార్థానువాద ఇతి న కశ్చిద్విరోధః - తదాహుః - త్వయేతి - వినాయకానీకపమూర్ధసు విఘ్నసేనాపతిశిరస్సు - విచరంతి విఘ్నాన్ జయంతీత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ....

సతాం సుఖావహాని రూపాణి ధారయసీత్యుక్తం బిభర్షి రూపాణీతి తత్కేన ప్రకారేణ సుఖావహత్వమిత్యపేక్షాయామాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ సత్త్వం వపుః శ్రయత ఇత్యన్వయః - శ్రేయ ఉపాయనం కర్మఫలదాతృ - కథం - యేన వపుషా - జనస్తవార్హణం పూజాం - ఈహతే కరోతి -

కృచ్ఛ్రేణ పరం పదం తతః పతంత్యధోనాదృతయుష్మదంఘ్రయః ॥ ౩౪ ॥ తథా న తే మాధవ తావకాః
క్వచిద్భ్రశ్యంతి మార్గాత్త్వయి బద్ధసౌహృదాః । త్వయాభిగుప్తా విచరంతి నిర్భయా వినాయకానీ
కపమూర్ధసు ప్రభో ॥ ౩౫ ॥ సత్త్వం విశుద్ధం శ్రయతే భవాన్ స్థితౌ శరీరిణాం శ్రేయ ఉపాయనం వపుః ।
వేదక్రియాయోగతపస్సమాధిభిస్తవార్హణం యేన జనస్సమీహతే ॥ ౩౬ ॥ సత్త్వం న చేద్ధాతరిదం నిజం
వపుర్విజ్ఞానమజ్ఞానభిదాపమార్జనమ్ । గుణప్రకాశైరనుమీయతే భవాన్ ప్రకాశతే యస్య చ యేన

కైః - వేదశ్చ క్రియాయోగశ్చ తపశ్చ సమాధిశ్చ తైః చతురాశ్రమధర్మైరిత్యర్థః - వపుషో నాశ్రయణే అర్హణాసంభవాన్న కర్మఫలసిద్ధిస్స్యాదితి ॥ ము ॥ యదుక్తం బిభర్షి రూపాణీత్యత్రావతారాణాం సాధుసుఖావహత్వం - తత్ప్రకారమేవాహుః సత్త్వమితి ॥ స్థితౌ స్థష్టస్య జగతః స్థితికాలే - విశుద్ధం రజస్తమోగంధామిశ్రం - సత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయం - ఉపలక్షణమేతత్ అయం శబ్దస్సుపాశ్రయవాచీ - శ్రేయసాముపాయనం సన్నిహితాశ్రయం - రామకృష్ణాదీనాం దయాసౌలభ్యవాత్సల్యాదిపూర్ణత్వేన శీఘ్రమేవ తత్ప్రాలభ్యత్వే శ్రేయః ప్రదత్వాత్ - విలక్షణవిధం వపుః భవాన్ శ్రయతే - యేన దివ్యమంగళవిగ్రహేణ హేతునా - జనస్తవార్హణం పూజాం - వేదాదిభిః సమీహతే ఉద్యుక్తే - వేదః స్వాధ్యాయః - తస్యాపి భగవన్ముఖోల్లాసహేతుత్వేన తదర్హణత్వాత్ - క్రియాః యజ్ఞాదికర్మాణి యోగస్తన్మంగళవిగ్రహధ్యానం - తపః అనశనవ్రతాది - సమాధిర్భక్తిః ॥ ౩౬ ॥ త్వయ్యంబుజాక్షేత్యాదినా శ్లోకత్రయేణ భగవద్భక్తానామేవ మోక్షో నాన్యేషామిత్యుక్తం - తత్ర కర్మఫలం భక్తిం వినా మా భూత్ - మోక్షస్య తు జ్ఞానైకసాధ్యత్వాత్ కిం భక్త్యేతి సానుశయాన్ ప్రత్యాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ హే ధాతః ఇదం సత్త్వం నిజం తవ వపుః - న భవేచ్చేత్ తర్హి విజ్ఞానం విశిష్టమపరోక్షం జ్ఞానం న భవేదిత్యనుషంగః - కథంభూతం అజ్ఞానభిదాపమార్జనం - అజ్ఞానం చ తత్కృతా భిదా చ - తయోరపమార్జనం నివర్తకం - యద్వా - అజ్ఞానం భినత్తీత్యజ్ఞానభిత్ విజ్ఞానం మార్జనం నిరాసం అపస్రాప నను జడానాం బుద్ధ్యాదీనాం యతః ప్రకాశః - తద్వ్యతిరిక్తజ్ఞానం భవేదేవ స భవాన్ సర్వసాక్షీ ఇతి పూర్వోం గుణప్రకాశైః గుణావచ్ఛిన్నైః ప్రకాశైః కేవలమనుమీయతే కల్ప్యతే - న తు సాక్షాత్ క్రియత ఇత్యర్థః - అనుమానప్రకారమేవాహుః - ప్రకాశతే యస్య చ యేన వా గుణ ఇతి - యస్య సంబంధీ అయం బుద్ధ్యాదిగుణః ప్రకాశతే - యో గుణసాక్షీత్యేవం - యేన వా బుద్ధ్యాద్యారూఢేన ప్రమాత్రా బాహ్యో గుణః ప్రకాశత ఇత్యనుమీయత ఇత్యర్థః - శుద్ధసత్త్వవపుషి త్వయి - సేవ్యమానే తు తదాకారేంతఃకరణే - త్వత్ప్రసాదేన సాక్షాత్కారో భవేదితి భావః ॥ ము ॥ ఉక్తస్య దివ్యమంగళవిగ్రహస్య దురవబోధత్వమాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ సత్త్వం న చేద్ధాతః ఇదం నిజం తవ అసాధారః - విజ్ఞాయతే యేన దివ్యాత్మస్వరూపమితి విజ్ఞానం - స్వాంతర్గతహేమప్రకాశకమణికరండికావత్ త్రిగుణాత్మకప్రకృతిపరిణామశుద్ధద్రవ్యత్వేనాత్మస్వరూపస్యాతిరోధాయకమిత్యర్థః - అజ్ఞానభిదా - దేవోహమిత్యాద్యజ్ఞానకృతదేవమనుష్యత్వాదిభేదాభిమానః - అ

స్యాపమార్జనంనివర్తకం-ధ్యాతౄణామితిశేషః-సత్త్వంశుద్ధసత్త్వమయం-తేధామతేజోరూపంవపుః॥ శ్రు॥ ఆప్రణఖాత్సర్వఏవసువర్ణః ఆదిత్యవర్ణమిత్యాదిశ్రుతేః-జాతవాంజ్ఞానహీనాః-నవిదంతిఏవంవిధంనవిజానంతి - కింతుఇతరసజాతీయమేవమన్వత ఇత్యర్థః॥శ్లో॥ నభూతసంఘసంస్థానోదేహోఽస్యపరమాత్మనఇతివ్యాఖ్యాస్యతే-సత్త్వంనచేద్ధాతరిదంనిజంవపురితిపాఠే హేధాతః నిజమిదంసత్త్వంశుద్ధసత్త్వమయంవపుః - నభవేచ్చేత్ - తర్హి- అజ్ఞానంతత్కృతభిదాచతయోరపమార్జనం నివర్తకం- విజ్ఞానం విశిష్టాపరోక్షజ్ఞానమిత్యర్థః- నభవేదిత్యనుషంగః- యద్వా- అజ్ఞానభిత్ విజ్ఞానం - మార్జనంఅప- లోపంప్రాప్తమేవేత్యర్థః - ఏవంసాక్షాత్కారయోగ్యస్యదివ్యమంగళవిగ్రహస్యైవమాహాత్మ్యందురవబోధం- అనుమేయస్య దివ్యాత్మస్వరూపస్యతుకిముతేత్యభిప్రాయంతస్యసార్వజ్ఞ్యపురస్కృతంసర్వకారణత్వమాహుః- గుణేతి- యేనవాత్వయాహేతునా గుణోగుణమయప్రపంచః- ప్రకాశతేఉన్మిషతీతి- కర్తాసీత్యర్థః - యస్యతవ- ప్రకాశతేచప్రత్యక్షోభవతి - సర్వజ్ఞోసీత్యర్థః - సభవాన్ - గుణప్రకాశైఃగుణమయకార్యైః- అనుమీయతే-కార్యస్యకారణభూతఇతివిజ్ఞాయతఇత్యర్థః ॥౩౬॥ ఏవంతావద్భక్తానామభ్యుదయాపవర్గార్థం రూపాణిబిభర్షీత్యుక్తం- తాన్యపిభజనీయానికేవలం - నతుజ్ఞాతుంశక్యంతే - అనంతత్వాదలక్షణత్వాచ్చమనోవచసోఽగోచరత్వాదిత్యాహుః॥ ననామరూపేఇతి॥ గుణాశ్చకర్మాణిచజన్మానిచతైర్నిరూపితవ్యేనిరూపణార్హేనభవతః- కుతః- అనుమేయంవర్త్మమార్గోయస్య- తవేతి- తత్రాపిహేతుః - తస్యసాక్షిణఇతి- నహిసాక్షిణస్తత్త్వంమనోవచోగోచరమిత్యర్థః-హేదేవబహుధాద్యోతమాన అథాపిక్రియాయాంఉపాసనాదిలక్షణాయాం - త్వాంప్రతియంతిఉపాసకాస్సాక్షాత్పశ్యంతి - హిప్రసిద్ధే ॥ ము ॥ అథభగవద్గుణజన్మకర్మనామరూపాణాంలోకసామ్యేనఅనిరూపణీయత్వమాహుః॥ననామరూపేఇతి ॥ మనోవచోభ్యాంవేదవాక్యైనతదనుసారిమనసాచేత్యర్థః- అనుమేయవర్త్మనః అనుమేయస్వభావస్య సర్వసాక్షిణఃతవతస్యసాక్షిణఇతిపాఠే- తస్యతథాప్రసిద్ధస్యేత్యర్థః- గుణజన్మకర్మభిస్సహ-నామరూపేననిరూపితవ్యే-గుణజన్మకర్మనామరూపాణిఇతరసజాతీయతయానిరూపణీయాని॥ శ్లో ॥ జన్మకర్మచమేదివ్యమితివచనాత్-

వాగుణః॥౩౭॥ననామరూపేగుణకర్మజన్మభిర్నిరూపితవ్యేతవతస్యసాక్షిణః।మనోవచోభ్యామనుమే
యవర్త్మనోదేవక్రియాయాంప్రతియంత్యథాపిహి॥౩౮॥ శృణ్వన్గృణన్సంస్మరయంశ్చచింతయ
న్నామానిరూపాణిచమంగళానితే।క్రియాసుయస్త్వచ్చరణారవిందయోరావిష్టచిత్తోనభవాయక
ల్పతే॥౩౯॥దిష్ట్యాహరేఽస్యాభవతఃపదోభువోభారోఽపనీతస్తవజన్మనేశితుః। దిష్ట్యాంకితాంత్వత్పదకై
స్సుశోభనైఃద్రక్ష్యామగాంద్యాంచతవానుకంపితామ్॥ ౪౦॥ నతేఽభవస్యేశభవస్య కారణం వినా
వినోదంబతతర్కయామహే। భవోనిరోధఃస్థితిరప్యవిద్యయాకృతాయతస్త్వయ్యభయాశ్రయా

నన్వేవంచేత్తర్హివైదికాస్తత్తత్కర్మణి- అగ్నీంద్రాదినామరూపసాజాత్యేనవ్యవహరంతీత్యత్రోపపత్తిమాహుః - వేదేతి- అథాపి- త్వన్నామరూపాదేర్లోకవిలక్షణత్వేపి- వేదక్రియాయాంవైదికకర్మణి ప్రతీయంతిహి- అయంభావః-వైదికకర్మణిప్రస్తుతాగ్నీంద్రాదినామరూపసజాతీయతయాభగవన్నామరూపనిర్దేశేపినేతరసాజాత్యక్లృప్తిదోషః॥ శ్రు॥ అంగాన్యన్యాదేవతాఇతితేషాంతదంగత్వాత్తన్నామరూపాణిత్వదీయానీతిబుద్ధ్యావేదక్రియాయాంప్రవదంతి నహిత్వదీయైస్త్వదీయసాజాత్యైఇతరసజాతీయతానిరూపణదోషః- నైవమితరత్రనిరూపితవ్యమితి- దేవక్రియాయామితిపాఠే- హేదేవబహుధాద్యోతమానేత్యర్థః॥౩౮॥ తస్మాద్భక్త్యైవమోక్షఇత్యుపసంహరంతి॥ శృణ్వన్నితి॥ అన్యాన్నపిసంస్మరయన్-క్రియాసుదేవార్చనాదిషు ॥ ము ॥ అథేంద్రాదినామరూపేభ్యస్తద్వదసాధారణనామరూపాణాంధ్యేయత్వాదికంతత్ఫలంచాహుః॥ శృణ్వన్నితి॥ గృణన్ కీర్తయన్ - చింతయన్ ధ్యాయన్- సంస్మరయన్ అన్యేషామపితానిస్మరయన్- ఆవిష్టచిత్తఃసంలగ్నచిత్తః ॥౩౯॥ విశేషతఃశ్రీకృష్ణావతారమభినందంతి ॥ దిష్ట్యేతి ॥ నఃదిష్ట్యాభద్రంతవపదఃపాదభూతాయాః- ఈశ్వరస్యతవజన్మమాత్రేణ భువోభారఃఅపనీతఏవ - కించ- త్వత్పదకైఃకోమలైఃపదైః- సుశోభనైర్వజ్రాంకుశాదిశుభలక్షణైః- గాంపృథ్వీంద్యాంస్వర్గంచ-తవత్వయానుకంపితాం ॥ ము ॥ ఏవంసామాన్యతోభగవదవతారకృతంజగదుపకారమనుసంధాయ- ప్రస్తుతావతారకృతమప్యనుసందధానాఃస్వకృతార్థ్యమనుసందధతే॥ దిష్ట్యేతి॥ దిష్ట్యేతిభద్రవాచకం- అహోఅస్మాకంభద్రమిత్యర్థః-పదఃపాదభూతాయాఇత్యర్థః- ఈశితుః-సర్వజగన్నియంతుః-తవజన్మనాఅపనీతఃఅపనీతప్రాయః-సుశోభనైఃవజ్రధ్వజాదిశుభలక్షణైః- త్వత్పదకైః- కోమలచరణైః- అంకితాంగాంభువంద్రక్ష్యామ- ద్యాంస్వర్గంచ తవత్వయేత్యర్థః తవజన్మనేత్యనుషంగోవా- అనుకంపితాంభూభారభూతసురవిరోధినిరసనేనదయావిషయీకృతాంద్రక్ష్యామేతి॥ ౪౦॥ తవజన్మనాభారోపనీతఇత్యుక్త్యామమాపికింజీవవత్సంసారఉక్తః- నహినహీత్యాహుః॥ నేతి ॥ బత- హేఈశఅసంసారిణస్తేజన్మనః కారణంక్రీడాంవినానతర్కయామః కించ- హేఅభవాశ్రయ-అభవశ్చఆశ్రయశ్చ-నభవమాశ్రయతఇతివా-అభయాశ్రయేతిపాఠాంతరే - నభయమాశ్రయతఇతితథాతత్సంబోధనం హేనిత్యముక్తేత్యర్థః- తవజన్మకారణంనాస్తీతికిమువక్తవ్యం-యతఃఆత్మనిజీవాత్మన్యపి భవాదయఃత్వయి

విషమయా అవిద్యా. తయా కృతాః న పరమార్థతస్సంతీతి ॥ ము ॥ తవ జన్మ శాఖారోపసితఇత్యుక్తం- తచ్చ న కర్మనిమిత్తకమిత్యాహుః॥ నతఇతి॥ అభవస్య అస్పృష్టసంసారగంధస్య- తే భవస్య జన్మనః కారణం- వినోదం క్రీడాం వినా- ఉక్తార్థే ఉపపత్తిమాహుః భవ ఇతి - భవః సంసారః- తదాశ్రయోన భవతీత్యభవాశ్రయః ఆత్మా యస్య తస్మిన్- త్వయి సతి సాక్షిణి సతీత్యర్థః - యతః భవః ఉత్పత్తిః తదాదయో వికారాః- అవిద్యయా సంసారిణాం జ్ఞానవిరోధిన్యా ప్రకృత్యా- కృతాః ప్రకృతిగతాః- న స్వరూపగతాః- అతస్తద్ద్వారస్యైవ తత ఇతి భావః- యద్వా. అకృతా ఇతి ఛేదః- త్వయి భవాదయో వికారాః అవిద్యయా అకృతాః- అతస్తవ జన్మాదేః కారణం త్వాం- విరంకుశ మంతరేణ న కించిత్తర్కణీయమహా ఇతి- యద్వా- త్వయి ఆత్మన్యత్ర- తు అయి ఇతి ఛేదః - అయి అనంగ- భవం నాశ్రయత ఇత్యభవాశ్రయ- యతః- ఆత్మని తు జీవాత్మన్యపి- భవాదయః- అవిద్యయా కృతాః న తు స్వరూపప్రయుక్తాః॥ ౪౧॥ ప్రస్తుతం ప్రార్థయంతే॥ మత్స్యేతి॥ నః అస్మాన్. త్రిభువనం చ- మత్స్యాదిషు యథా అపాః తథా- అధునాపి పాహీతి- వందనం తత ఇతి వదంతః సర్వే శిరోభిః ప్రణేముః॥ ము॥ నను కేషు కేష్వవతీర్యమయా రక్షణం కృతమిత్యత్ర తత్సర్వం సంకలయ్య ప్రకృతోపయోగిత్వేనోపసంహరంతి॥ మత్స్యేతి॥ నోస్మాన్- పాహి- నన్వయా యం త్రిభువనేశ్వరాః- కథం మద్రక్ష్యా ఇత్యత్రాహుః- త్రిభువనం చ పాహీతి వయం త్వత్ప్రేష్యా ఏవేత్యర్థః - యదుజాతత్వేపి తే సర్వేశ్వరత్వముజ్జ్వలమేవేతి ద్యోతనార్థం మీశేతి సంబుద్ధిః అధునా యదూత్తమేత్యత్రాయం భావః- యథా పూర్వావతారైః స్త్వం జగదపాలయః- తథా యదూత్తమావతారేణాపీతి వందనం తే తుభ్యం- నమ ఇత్యర్థః ॥ ౪౨॥ దేవకీం ప్రత్యాహుః ॥ దిష్ట్యేతి ॥ నోస్మాకం భవాయ క్షేమాయ- భవస్య ప్రపంచోత్పత్తేః- అయనః స్థానభూత ఇతి వా- సాక్షాత్పరః పుమాన్ తే కుక్షింగతః అతో భయం మాభూదితి - యోంశేనాపి సదాస్మాకం భవాయ భవతి- స సాక్షాత్తే కుక్షింగత ఇత్యేతదస్మద్భాగ్యం- యః- అంశేన మత్స్యాద్యవతారేణ నోస్మాకం కల్యాణాయాసీత్ - స సంపూర్ణస్తవ కుక్షింగత ఇతి- తవ దుఃఖనాశే కోవా సందేహః॥ ము ॥ అథ దేవకీముపలాలయంత ఆహుః ॥ దిష్ట్యేతి ॥ భగవతో మాత్మని

॥ ౪౧॥ మత్స్యాశ్వకచ్ఛపవరాహనృసింహహంసరాజన్యవిప్రవిబుధేషు కృతావతారః। త్వం పాహి నస్త్రిభువనం చ తథాధునేశ భారం భువో హర యదూత్తమ వందనం తే॥ ౪౨ ॥ దిష్ట్యాంబ తే కుక్షిగతః పరః పుమానంశేన సాక్షాద్భగవాన్ భవాయ నః। మాభూద్భయం భోజపతేర్ముమూర్షోర్గోప్తా యదూనాం భవితా తవాత్మజః ॥ ౪౩ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయ పురుషం యద్రూపమనిదం యథా। బ్రహ్మేశానౌ పురోధాయ దేవాః ప్రతియయుర్దివమ్॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వితీయోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అథ సర్వగుణోపేతః కాలః పరమశోభనః। యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షం శాంతర్క్షగ్రహతారకమ్॥

తృతీయోంగభూతానాం స్వేషామపి- తస్యాస్తథాత్వమభిసంధాయాంచేత్యుక్తం- అంశేనేతి పూర్వవదాద్యైశ్వర్యయం- సాక్షాద్భగవానితి హైవ విరోధాత్- నోస్మాకం- భవాయ సమృద్ధ్యై- ముముర్షోః ఆసన్నమరణాదిత్యర్థః ॥ ౪౩॥ ఇతీతి॥ యస్య రూపమనిదం సర్వప్రత్యక్షభూతం- యథా యథావత్- యద్రూపం మాయామనుష్యరూపమిదం- అనిదం- యథా అవిద్యాకృతజన్మమరణాదిరహితం- సర్వసాక్షి ప్రపంచసృష్టిస్థితిలయకారణమితి వా- అస్మాన్ వంచయిత్వా- ఏతావిహస్థాస్యత ఇతి మన్యమానాః- బ్రహ్మేశానౌ పురోధాయ పురతః కృత్వా- దేవాః దివం యయురితి ॥ ము ॥ యథా యద్రూపం యస్య పురుషస్య స్వరూపం- అనిదం ఇదమితి నిర్దేష్టుమశక్యం - తం పురుషం - తథైవాభిష్టూయేత్యన్వయః- స్వరూపతో గుణతశ్చానంతతయా కబళినః స్తోతుమశక్యత్వాదిదమితి వక్తుమశక్యమిత్యేవాభిష్టూయేత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తృతీయే నిజరూపేణ సంభూతస్తు హరిస్స్వయమ్। పితృభ్యాం సంస్తుతోనంతః పిత్రా నీతేన గోకులమ్॥ అథేతి॥ అథేతి మంగళార్థః - యర్హి యదా సర్వగుణోపేతః కాలో బభూవ తదా దేవక్యాం విష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః- పరమశోభనత్వమేవాహ యర్హీత్యాదినా- అజనాత్ నారాయణాత్- జన్మ యస్య ప్రజాపతేస్తస్యర్క్షం రోహిణీనక్షత్రం- కథంభూతం- శాంతాని ఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీని గ్రహాస్సూర్యాదయః తారకాశ్చ యస్మిన్ తత్ ॥ ము॥ శ్లో ॥ స్వస్వరూపప్రకటనాత్పిత్రోర్భయనివారణాత్। హరేస్స్వభక్తదాక్షిణ్యమసూచయదిహోజ్జ్వలమ్॥ అథ మంగళానాం చ మంగళమితి కల్యాణతమే భగవతి జాయమానే- కాలాదీనాం సర్వేషాం మంగళభూయిష్ఠతా సంపన్నేతి వర్ణయన్ - తజ్జన్మప్రకారం ప్రస్తౌతి ॥ అథేతి ॥ అథేతి మంగళార్థః - బ్రహ్మాదిగమనానంతర్యపరో వా - యర్హీతి సర్వత్రానుషజ్యతే- తత్ర తత్రైకవచనబహువచనాంతప్రయోగానుగుణ్యేన అభూదభూవన్నిత్యధ్యాహార్యం - యర్హి యదా- కాలాదయ ఏవం బభూవుః- తదా- దేవక్యాం విష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః- పరమశోభనత్వమేవాహ- యర్హీత్యాదినా- అజనాద్విష్ణోః- జన్మ యస్య ప్రజాపతేః తస్య ఋక్షం రోహిణీనక్షత్రం- కీదృశం- శాంతాన్యుగ్రాణి ఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీని- గ్రహాః గురుశుక్రాదయః- తారకా

ఆస్యాశ్చ యస్మిన్ తత్ ॥౧॥ దిశ ఇతి॥ మహీకాలేతి సర్వత్రానుషంగః - నిర్మలానాముడుగణానాముదయో యస్మిన్ తత్ తథా - మంగళభూయిష్ఠాః పురాదయో యస్యాం సా ॥ము॥ నిర్మలానాముడుగణానాముదయో యస్మిన్ తత్ - నిర్మలఉడుగణోదయో యస్మిన్నితి వా - మంగళభూయిష్ఠాః క్షేమప్రచురాః - పురాణి పట్టణాని - గ్రామాః ప్రసిద్ధాః వ్రజాకరాః గోపాలవసతయశ్చ యస్యాం సా - తథోక్తా ॥ ౨॥ నద్య ఇతి॥ జలరుహాణాం శ్రీః శోభా యేషాం తే - ద్విజాళికులానాం సన్నాదా యేషు తే స్తబకా యాసు తాః ॥ము॥ జలరుహాణాం శ్రీః శోభా యేషాం తే - ద్విజానాం - అళికులానాం చ సన్నాదా యేషు తే - తథాభూతాస్స్తబకా యాసు తాః ॥ ౩॥ వవావితి॥ సమేధితాః సమ్యగ్దీప్తా బభూవురిత్యర్థః - సమింధతేతి పాఠే అడభావ ఆర్షః ॥ము॥ శాంతాః పూర్వం కంసభయాన్మందాః - ద్విజాతీనామగ్నయః సమేధితాః తదా జజ్వలురిత్యర్థః - యద్వా శాంతాః అకలుషాః - సమేధితా ఇతి - సమింధతేతి పాఠే సమైంధతేత్యర్థః - అడాగమాభావశ్ఛాందసః ॥ ౪॥ మనాంసీతి॥ అసురద్రుహాం కంసాదివ్యతిరిక్తానాం - సర్వప్రాణినాం దేవానాం చేతి - స్వర్గే తు విశేషమాహ - జాయమాన ఇతి - అజనే జాయమానే జనార్దనే ఉదయోన్ముఖే సతి - ఆసన్నః ప్రసన్నో యస్మిన్ సమయే తస్మిన్ ॥ ము ॥ అమరద్రుహాం దేవద్రుహామపీత్యర్థః - తత్కాలే సర్వప్రాణినామపి మనః ప్రసాదద్యోతనార్థమేవం ప్రయోగః - యద్వా - సాధూనాం మనాంసి ప్రసన్నాని ప్రసాదయుక్తాన్యాసన్ - అమరద్రుహాం మనాంసి ప్రసన్నాని ప్రకర్షేణ సన్నాని దుఃఖకృశానీత్యర్థః - అసురద్రుహామితి పాఠే కంసాదివ్యతిరిక్తానాం సర్వప్రాణినామిత్యర్థః - యద్వా - కంసాదీనాం ద్రుహాం తన్మరణార్థినామితి - దేవానామితి వా ॥ ౫॥ ౬॥ ముముచురితి॥ తమసా ఉద్భూతే - ఘనతమసి నిశీథే॥ము॥ నిశీథే తమ ఉద్భూతం యస్మిన్ కాలే తత్తథాభూతే సతి - యద్వా - తమ ఉద్భవః భావే క్తః - తమస ఉద్భూతం యస్మిన్నితి గాఢాంధకారావృతే సతీత్యర్థః -

రకమ్ ॥ ౧॥ దిశః ప్రసేదుర్గగనం నిర్మలోడుగణోదయమ్। మహీ మంగళభూయిష్ఠపురగ్రామవ్రజా
కరా ॥ ౨॥ నద్యః ప్రసన్నసలిలా హ్రదా జలరుహశ్రియః। ద్విజాళికులసన్నాదస్తబకా వనరాజయః॥
౩ ॥ వవౌ వాయుస్సుఖస్పర్శః పుణ్యగంధవహశ్శుచిః। అగ్నయశ్చ ద్విజాతీనాం శాంతాస్తత్ర సమేధి
తాః॥ ౪॥ మనాంస్యాసన్ ప్రసన్నాని సాధూనామసురద్రుహామ్। జాయమానేఽజనే తస్మిన్ నేదుర్దుందు
భయో దివి॥ ౫ ॥ జగుః కిన్నరగంధర్వాస్తుష్టువుస్సిద్ధచారణాః। విద్యాధర్యశ్చ ననృతురప్సరోభిస్సమం
ముదా॥ ౬॥ ముముచుర్మునయో దేవాస్సుమనాంసి ముదాన్వితాః। మందం మందం జలధరా జగర్జురను

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేరవతారఘట్టః.

సాగరమ్ ॥ నిశీథే తమ ఉద్భూతే జాయమానే జనార్దనే॥ ౭॥ దేవక్యాం దేవరూపిణ్యాం విష్ణుస్సర్వగుహాశ
యః। ఆవిరాసీద్యథా ప్రాచ్యాం దిశీందురివ పుష్కలః॥ ౮॥ తమద్భుతం బాలకమంబుజేక్షణం చతుర్భుజం
శంఖగదాద్యుదాయుధమ్। శ్రీవత్సలక్ష్మం గళశోభికౌస్తుభం పీతాంబరం సాంద్రపయోదసౌభగమ్ ॥ ౯॥
మహార్హవైడూర్యకిరీటకుండలత్విషా పరిష్వక్తసహస్రకుంతలమ్। ఉద్దామకాంచ్యంగదకంకణాదిభిర్వి
రోచమానం వసుదేవ ఐక్షత ॥ ౧౦ ॥ స విస్మయోత్ఫుల్లవిలోచనో హరిం సుతం విలోక్యానకదుందుభిస్త

దా ॥ ౭॥ దేవక్యామితి॥ యథాయథావత్ ఐశ్వరేణైవ రూపేణ ॥ము॥ దేవక్యాం విష్ణుర్యథాయథావత్ - ఐశ్వరేణైవ రూపేణేత్యర్థః - ఆవిరాసీదిత్యన్వయః - సర్వేషాం గుహాసు హృదయాంతరేషు శేతే ఇతి సర్వగుహాశయః సర్వాంతర్యామీత్యర్థః - పుష్కలః పూర్ణః - అనేన దృష్టాంతేన - చంద్రస్య దిక్సంబంధ ఇవ భగవతో దేవకీగర్భసంబంధః - న తు ప్రాకృతశిశోరివ హేయగర్భమలనిమజ్జనస్థితిరితి ద్యోత్యతే ॥ ౮॥ తమితి॥ తం అద్భుతం బాలకం వసుదేవ ఐక్షతేతి ద్వితీయశ్లోకస్థేనాన్వయః - అద్భుతత్వే హేతుగర్భవిశేషణాని అంబుజేక్షణమిత్యాదీని - శ్రీవత్సో లక్ష్మ లక్షణం యస్య - గళేన శోభతే గళశోభీ కౌస్తుభో యస్మిన్ ॥ ము ॥ యథావదావిరాసీదిత్యుక్తం తదేవాహ॥ తమిత్యాదినా॥ తం వసుదేవ ఐక్షతేతి ద్వితీయశ్లోకేనాన్వయః అద్భుతం లౌకికశిశువిలక్షణత్వాదాశ్చర్యకరం - అంబుజేక్షణమిత్యాదీని తత్ర హేతుగర్భితవిశేషణాని - శంఖగదాదీన్యుద్ధృతాన్యాయుధాని యస్య తం - శ్రీవత్సలక్ష్మం తల్లక్షణమిత్యర్థః శ్రియా శ్రీదేవ్యాం - వత్సలా సాపత్న్యద్వేషనివృత్త్యా అనుహా - లక్ష్మీ భూదేవీ యస్య తమిత్యర్థాంతరం చాహుః - సాంద్రపయోదసౌభగం జలభరితమేఘసుభగం ॥ ౯॥ మహార్హేతి॥ పరిష్వక్తసహస్రకుంతలం కిరీటకుండలాదీనాం త్విషా కాంత్యా - స్ఫురదపరిమితకేశమిత్యర్థః ॥ము॥ మహార్హాణ్యనర్ఘ్యాణి వైడూర్యాణి యస్మిన్ - తస్య కిరీటస్య కుండలయోశ్చ త్విషా పరిష్వక్తసహస్రకుంతలం వ్యాప్తాపరిమితచికురం ॥ శ్లో॥ శతం సహస్రమయుతం సర్వమానంత్యవాచకమిత్యభిధానాత్ - కృష్ణావతారేణ య ఉత్సవః తేన సంభ్రమో యస్య స తథోక్తః ॥ ౧౦॥ స ఇతి॥ విస్మయేనోత్ఫుల్లే వికసితే విలోచనే యస్య సః - గవామయుతమప్లుతః మనసా దత్త్వా - కంసనిగృహీతస్య దానాసంభవాత్ - స్వప్లుష్టో హ ఇతః కృష్ణావతారేతి - ఘృణా ఆప్లుతోఽవ్యక్తః స్నాత ఇతి చ ॥ ము ॥ దానే హేతుః - ఆప్లుతః స్నాతః - ముదా ఆప్లుతో వ్యాప్త ఇతి వా - గ

నామయుతమస్పృశత్ మనసా ప్రాదాత్-తదా-కారానిగృహీతస్య సాక్షాద్దానాయోగాత్-అత ఏవ ఉత్తరత్ర కంసవధానంతరం లబ్ధేశా రసుతో రాజన్నిత్యాగభ్య॥ శ్లో॥ యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే మనోదత్తా మహామతిః। తాశ్చ దదాదనస్మృత్యై సాక్షాద్దానం వక్ష్యతే॥ ౧౧॥ అథేతి॥ కృతధీః శుద్ధబుద్ధిః॥ ము॥ అథ పరబ్రహ్మభూతపురుషోత్తమసాక్షాత్కారేణోత్పన్నతత్త్వజ్ఞానో-తౌ దంపతీ-భగవంతమస్తువతామితి వదన్-ప్రథమం వసుదేవస్తుతిప్రకారమాహ॥ అథేతి॥ కృతధీః కుశలబుద్ధిః-భారతేతి పరీక్షితం ప్రతి సంబుద్ధిః గతభీః కంసాద్భయరహితః-తత్ర హేతుః-ప్రభావవిదితి॥ ౧౨॥ వసుదేవః ప్రథమం పుత్రబుద్ధ్యా పశ్యన్ తాం పరిత్యజ్యాహ॥ విదిత ఇతి॥ అహో విదితోసీతి-కథం విదితోస్మి-భవాన్ ప్రకృతేః పరః పురుష ఇతి-నను కిమత్రాశ్చర్యం-పురుషస్య ప్రకృతేరన్యత్వాదేవేత్యత ఆహ-సాక్షాదితి-ప్రత్యక్షత ఇత్యర్థః-నన్వత్ర సన్నికృష్టం ప్రత్యక్షత ఉపలభ్యతే-కించిత్ర మత ఆహ-కేవలేతి-కేవలశ్చాసావనుభవశ్చ-ఆనందశ్చ-తదేవ స్వరూపం యస్య సః॥ శ్రు॥ ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాదిత్యాది శ్రుతేః॥ కించ-సర్వబుద్ధిదృక్-న హ్యేవంభూతో దృశ్యో భవతీత్యర్థః॥ ము॥ నను జీవాత్మనోపి పంచవింశకత్వేన ప్రకృతేః పరత్వాత్ కథమస్యైవ పరమపురుషత్వమవధారితమిత్యత ఆహ। కేవలేతి॥ కేవలానుభవః కేవలజ్ఞానం-ఆనందశ్చ స్వరూపం యస్య సః-సర్వబుద్ధిం సర్వవస్తుగోచరజ్ఞానం ధరతీతి తద్ధృత్-సర్వజ్ఞ ఇత్యర్థః॥ ౧౩॥ నను దేవకీజఠరే ప్రవిష్టస్య కిమియమతిస్తుతిః క్రియత ఇత్యత ఆహ॥ స ఏవేతి॥ స ఏవ ఉక్తస్వరూప ఏవ-త్వం-న దేవకీజఠరే ప్రవిష్ట ఇత్యర్థః॥ నను విశ్వం సృష్ట్వా తదేవానుప్రవిష్టస్య కిమేతద్బహు-అత ఆహ-స్వప్రకృత్యేతి-స్వమాయయా ఇదం సృష్ట్వా తదను-త్వమప్రవిష్ట ఏవేతి-నను తర్హి కథం శ్రుత్యోచ్యతే॥ శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా-తదేవానుప్రావిశదితి-అత ఆహ-ప్రవిష్ట ఇవేతి-యథా జలే ఆకాశం ప్రతిబింబితం చంద్రసూర్యాదివా-అప్రవిష్టమేవ ప్రవిష్టమివ తద్వత్-భావ్యసే నిరూప్యసే-ప్రత్యక్షతో వా సద్రూపేణ లక్ష్యే ప్రవిష్ట ఇవ లక్ష్యసే॥ ము॥ నను జ్ఞానానందస్వరూపత్వం ముక్తావస్థాయాం-సర్వజ్ఞత్వం-చ జీవాత్మనోప్యవశిష్టమిత్యాశంక్య ఇతరాసంభావితం జగత్కారణత్వమాహ॥ స ఏవేతి॥ య

దా। కృష్ణావతారోత్సవసంభ్రమోస్పృశన్ముదా ద్విజేభ్యోయుతమాప్లుతో గవామ్॥ ౧౧॥ అథైనమ
స్తౌదవధార్య పూరుషం పరం నతాంగః కృతధీః కృతాంజలిః। స్వరోచిషా భారత సూతికాగృహం విరోచ

స్వస్వరూపేణావిర్భూతం భగవంతం ప్రతి - వసుదేవకృతస్తుతిః.

యంతం గతభీః ప్రభావవిత్॥ ౧౨॥ వసుదేవః॥ విదితోసి భవాన్ సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః। కే
వలానుభవానందస్వరూపస్సర్వబుద్ధిదృక్॥ ౧౩॥ స ఏవ స్వప్రకృత్యేదం సృష్ట్వాగ్రే త్రిగుణాత్మకమ్।
తదను త్వం హ్యప్రవిష్టః ప్రవిష్ట ఇవ భావ్యసే॥ ౧౪॥ యథేమేవికృతా భావాస్తథా తే వికృతైస్సహ। నా
నావీర్యాః పృథగ్భూతా విరాజం జనయంతి హి॥ ౧౫॥ సన్నిపత్య సముత్పాద్య దృశ్యంతేనుగతా ఇవ। ప్రా
గేవ విద్యమానత్వాన్న తేషామిహ సంభవః॥ ౧౬॥ ఏవం భవాన్ బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైర్గ్రాహ్యైర్గుణై

స్త్వం మయా విదితః-స ఏవేత్యర్థః-స్వప్రకృత్యా స్వస్య కార్యోపయోగి విశేషణభూతయా ప్రకృత్యా-నను శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా-తదేవానుప్రావిశదితి సృష్టప్రపంచే మమాపి సృజ్యతయా ప్రవేశః శ్రూయతే-తత్కథమయా నతివాద స్తవ ఇత్యత ఆహ-తదన్వితి-భావ్యసే నిరూప్యసే-ఆత్మాత్మీయైరితి శేషః-సృష్టస్య సత్తాదినిర్వాహణార్థం అనుప్రవేశః-నత్వనాదికర్మవాసనావశాత్ జీవస్యేవ ప్రవేశ ఇతి శ్రుతేస్తాత్పర్యం॥ ౧౪॥ అత్ర దృష్టాంతః॥ యథేతి॥ ఇమే అవికృతా భావాః మహదాదయో యథా తథేతి దృష్టాంతం వివృణోతి వికృతైరితి తే వికృతైః షోడశవికారైస్సహ సన్నిపత్య-విరాజం జనయంతి-సన్నిపతనే హేతుః-యతః-పృథగ్భూతాస్సంతో నానావీర్యాః విశిష్టకార్యసమర్థాః న భవంతి॥ ము॥ అత్ర దృష్టాంతతయా భగవతా కార్యసృష్టయే ప్రేరితానాం భూతాదీనామండనిర్మాణప్రకారం-తత్ర ప్రవిష్టానామపి తేషామనుత్పత్తిం-తేషామేవానుప్రవిష్టేన భగవతాపి సృష్టబ్రహ్మాండస్య శయనస్థానమాత్రత్వం చ స్ఫుటయన్నాహ॥ యథేతి॥ వికారో నామ అధిష్ఠాత్రా భగవతా జనితకార్యజననోపయోగిమహదాదీనామవస్థావిశేషః-ప్రాప్తాః వికృతాః సప్తమహదహంకారాః-పంచతన్మాత్రాశ్చేతి ఇమే ప్రసిద్ధా భావాః పదార్థాః-నానావీర్యాః-విచిత్రశక్తియుక్తాః అన్యథా విచిత్రకార్యోత్పాదనాయోగాత్-పృథగ్భూతాః పరస్పరం భిన్నస్వరూపాః-నానావీర్యాః పృథగ్భూతా ఇమే స తథా భావాః వికృతాస్సంత ఇత్యన్వయః-వికృతైః స్థూలభూతైస్సహ-సన్నిపత్య ఐక్యవిధావం ప్రాప్యేతి పంచీకరణోక్తిః-విరాజం బ్రహ్మాండం శయనస్థానభూతమిత్యర్థః-జనయంతి॥ ౧౫॥ అతః॥ సన్నిపత్యేతి॥ ఏవం సముత్పాద్య అనుగతాః ప్రవిష్టా ఇవ దృశ్యంతే-న పునః ప్రవిష్టాః-కుతః-ఉత్పత్తేః ప్రాగేవ కారణతయా విద్యమానత్వాన్న తేషామిహ సృష్టేః కార్యేపశ్చాత్సంభవః-ప్రవేశ ఇతి॥ ము॥ ప్రకృతే కిమాయాతమత ఆహ॥ సముత్పాద్యేతి॥ ఏవం నిర్మాయేత్యర్థః-అనుగతా ఇవేతీవశబ్దః-కణ ఇవేత్యాదివదనతిరిక్తార్థకః-అండాంతర్గతా దృశ్యంత ఇత్యర్థః-నతావతా-తేషాం తత్రోత్పత్తిరిత్యాహ-ప్రాగేవేతి-పృథివ్యాదీనామండోత్పత్తేః ప్రాగేవ-విద్యమానత్వాదండాంతర్నోత్పత్తిరిత్యర్థః-తథైవ భవానపి శయనస్థానభూతే తత్రానుప్రవిష్ట ఏవేతి భావః॥ ౧౬॥ దార్ష్టాంతికే అతిదిశతి॥ ఏవం భవానితి॥ నను యద్యహమప్రచ్యుతస్వ

రూపఏవకారణతయాకార్యేష్వనువర్తసే - తర్హి - తెష్వింద్రియైర్గృహ్యమాణేషు - మమగ్రహణంకిన్నాస్తీత్యతఆహ - బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైరితి - బుద్ధ్యారూపాదిజ్ఞానేన - అనుమేయంలక్షణంస్వరూపంయేషాంతైః-గుణైరింద్రియైః-గ్రాహ్యైర్గుణైస్సహసన్నపివర్తమానోపి- తద్గుణాగ్రహః తైర్గుణైస్సహనగృహ్యసే - అయంభావః - నహిగ్రాహ్యైస్సహభావమాత్రంగ్రహణేకారణం - కింతు- ఇంద్రియాణాంశక్తిః- సాచకార్యైకసమధిగమ్యా యథాకార్యమేవకల్ప్యతే- అతోయథాచక్షుషారూపగ్రహణేరసాదిగ్రహణంనాస్తి-తథైవవిషయగ్రహణేత్వద్గ్రహణమపీతి - అవిషయత్వేనచగ్రహణానర్హత్వముక్తమేవ- ఆమ్రగ్రాహదృష్టౌతన్నివిష్టపీతరక్తరూపాదిగ్రహణసామర్థ్యం - నమాధుర్యాదిగ్రహణసామర్థ్యం- రసస్యసహవర్తమానత్వేపిఅచక్షుర్విషయత్వాత్-సర్వబుద్ధిదృగిత్యత్ర- ఏవంతావత్ప్రాగేవవిద్యమానత్వాత్ప్రవేశోనాస్తీత్యుక్తం- కించ- పరిఛిన్నస్యనీడెపక్ష్యాదేరివప్రవేశోభవేత్ - తవత్వనావృతత్వాదపరిఛిన్నత్వేనబహిరంతరేచభేదోనాస్తి కుతః ప్రవేశఇత్యాహ- అనావృతత్వాదితి అనావృతత్వేహేతూనాహ-సర్వస్యేతి-నహిసర్వస్వరూపస్య- అన్యదావారకమస్తి-సర్వాత్మనః- నహ్యేకేనావృతోన్యస్యాత్మాభవేత్- ఆత్మవస్తునఇతి ఆత్మనోవస్తునశ్చేతిహేతుద్వయం-అతసాతత్యగమనఇత్యస్మాత్ అతతివ్యాప్నోతీత్యాత్మా - నహివ్యాపకస్యావరణంఘటతే తథావస్తునఃపరమార్థస్యఅవస్తునాఆవరణంనఘటతఇత్యర్థః తస్మాత్తవాంతర్యామితయాపిప్రవేశోనముఖ్యోస్తి కుతస్తరాంగర్భప్రవేశః - అతఃకేవలానుభవానందస్వరూపఏవత్వంవిదితోసీత్యాశ్చర్యం-మమభాగ్యమిత్యర్థః॥ము॥ ననూక్తరీత్యాహంజగత్కారణమితికథంజ్ఞాతవ్య ఇత్యతఆహ॥ఏవమితి॥ ఏవంఏవంభూతఇత్యర్థః - అనావృతత్వాదసంకుచితజ్ఞానత్వాత్- తద్గుణగ్రహఃతత్తద్గుణమయకార్యసాక్షిత్వాత్- భవాన్-బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైఃజ్ఞాననిరూప్యస్వభావైః గుణైర్గుణమయకార్యైః సన్నప్యేకకారణతయాస్థితిగ్రాహ్యః అతఏవవివిధవిచిత్రానంతకార్యవస్తుష్వనుగతంకారణంత్వమేతివక్తుం - తస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వమాహ - బహిరంతరం - నతఇతి - బహిర్భాగస్తత్ప్రతిసంబంధ్యంతర్భాగశ్చ-తేనాస్తీవ్యాపిత్వాదితిభావః- తదాహ- సర్వస్యేతి- సర్వశబ్దవాచ్యస్యేత్యర్థః- తత్రహేతుః- సర్వాత్మనఇతి సర్వమాత్మాశరీరంయస్య-తస్యశరీరవాచకశబ్దానాంశరీరపర్యంతత్వనియమాత్సర్వశబ్దవాచ్యత్వంసర్వాత్మత్వేహేతురాత్మవస్తునఇతిసర్వేషామాత్మభూతస్యేత్యర్థః- ఏవంవిధస్యతే-బహిరంతరంనేత్యన్వయః - అతఃసర్వకారణభూతఇతిభావః-గ్రాహ్యైర్గుణైస్సన్నపిత

ద్గుణైస్సన్నపితద్గుణాగ్రహః। అనావృతత్వాద్బహిరంతరంనతేసర్వస్యసర్వాత్మనఆత్మవస్తునః ॥ ౧౬ ॥
యఆత్మనోదృశ్యగుణేషుసన్నితివ్యవస్యతేస్వవ్యతిరేకతోబుధః।వినానువాదంచనతన్మనీషితంసమ్య
గ్యతస్త్యక్తముపాదదత్పుమాన్ ॥ ౧౭॥ త్వత్తోస్యజన్మస్థితిసంయమాన్విభోవదంత్యనీహాదగుణాదవి

ద్గుణాగ్రహఇతిపాఠేత్వయమర్థః - ఏవముక్తరీత్యాభగవాన్సన్నపిసర్వత్రకారణతయావర్తమానోపి- బుద్ధ్యారూపాదిజ్ఞానేనానుమేయంలక్షణంస్వరూపంయేషాంతైః ఇంద్రియాణాంచక్షురాదీనాంస్వజన్యజ్ఞానానుమేయత్వాత్ - గుణైరింద్రియైః ॥ శ్లో॥ గుణస్త్వావృత్తిశబ్దాదిజ్యేంద్రియాముఖ్యతంతుష్విటినిఘంటుః- యెగ్రాహ్యాఃపదార్థాః- తైస్సమమితిశేషః- తద్గుణాగ్రహః- తైర్గుణైరింద్రియైరగ్రహఃగృహీతుమశక్య ఇత్యర్థః - అత్రోపపత్తిమాహ - అనావృతత్వాదిత్యాదినా - అపరిచ్ఛిన్నత్వేనావరితుమశక్యత్వాదిత్యర్థః- పరిచ్ఛిన్నగృహ్యవరణాసంభవః- సర్వస్యసర్వాత్మనఆత్మవస్తునస్తే- అనావృతత్వాద్ధేతోర్బహిరంతరంనేత్యపరిచ్ఛిన్నతయావిభుస్వరూపస్త్వంచక్షురాదిభిస్తద్గ్రాహ్యవస్తుతుల్యంనగ్రాహ్యఇతి - సందర్భాభిప్రాయః ॥ ౧౬ ॥ నన్వేతద్ధేతుచతుష్టయంప్రపంచస్యావస్తుత్వేఘటేత- తత్తునసంభవతి - సత్త్వేనప్రతీతేరిత్యాశంక్యాహ॥ యఇతి ॥ ఆత్మనోదృశ్యేషుగుణేషు-దేహాదిషుస్వవ్యతిరేకతః- ఆత్మవ్యతిరేకేణ - పృథక్సన్నయందేహాదిరితివ్యవస్యతేనిశ్చినోతియఃపుమాన్ - సః - అబుధఃఅవిద్వాన్ - వ్యతిరేకాదర్శనాత్-కించ - మనీషితంవిచారితంసత్ - దేహాదిసర్వం - యతః- వినానువాదంవాచారంభణమాత్రంవినానసమ్యగ్భవతి - అతఃఅవస్తుత్వేనత్యక్తంబాధితమేతత్- వస్తుబుద్ధ్యాఉపాదదత్ స్వీకుర్వన్ - అబుధఇత్యర్థః॥ ము॥ ఏవంసర్వకారణేసర్వాత్మన్యనంతేత్వయి- పరమపురుషార్థభూతేసతి- యస్యనిత్యేషుప్రాకృతవిషయేషు- నిత్యత్వబుద్ధ్యాభ్రమతి- తస్యనిశ్రేయఇత్యభిప్రాయన్నాహ॥ యఇతి ॥ అబుధః అవిద్వాన్ - యఃస్వవ్యతిరేకతఃఆత్మస్వరూపస్యైవనిత్యత్వాత్స్వస్వరూపవ్యతిరేకేణేత్యర్థః - ఆత్మనోదృశ్యగుణేషుభోగపదార్థేషు సన్నితినిత్యఇతివ్యవస్యతేవ్యవస్యతి- ఇత్యధ్యవసాయంకరోతీత్యర్థః- తన్మనీషితంతస్యాధ్యవసాయః- అనువాదంవినాతస్యనిత్యత్వనిషిద్ధార్థమనువాదమంతరేణ- నసమ్యఙ్శ్రేయస్కరఇత్యర్థః - నిత్యత్వనిషేధార్థమాత్మాన్యత్వమనూద్యతేచేత్తత్సమ్యక్- నిత్యత్వప్రతిపాదనంతునసమ్యగిత్యర్థః- నన్వేవంవిధపురుషబుద్ధేరసమ్యక్త్వంకుతఇత్యత్రాహ- యతఇతి- పుమానయం- యతోయస్మాదనిత్యత్వాద్ధేతోస్త్యక్తంవివేకిభిఃపరిహృతం- ఉపాదదత్- స్వబుద్ధ్యాస్వీకరోతీత్యర్థః- అత్రసత్త్వంనామసర్వకాలసంబంధిత్వం- తదేవనిత్యత్వంబోధ్యం- అస్యశ్లోకస్యప్రపంచావస్తుత్వప్రతిపాదనపరత్వపక్షే- త్వమేకఏవాస్యసతఃప్రసూతిరిత్యాదివిరోధస్స్యాత్ - అతఉక్తఏవార్థోగ్రాహ్యః॥౧౭॥ ఏవంపరమేశ్వరాద్దృశ్యస్యతద్వ్యతిరేకేణసత్త్వముక్తం-పరమేశ్వరోపాదానత్వాదపితద్వ్యతిరేకేణాసత్త్వమిత్యాహ॥ త్వత్తఇతి॥ నచైవంసత్యపివికారిత్వమిత్యాహ అనీహాదితి- అగుణత్వాదనీహత్వం- తతోవికారిత్వమిత్యర్థః- న

స్వనీహత్వేక సంకర్తృకాత్వం- కర్తృత్వేవా - కుతఃఅవికారిత్వాంతత్రాహ- త్వయీశ్వరఇతి- బ్రహ్మత్వాదవికారిత్వం- ఈశ్వరత్వాత్కర్తృత్వమితి - నన్వేతదపివిరుద్ధమేవనేత్యాహ- తదాశ్రయత్వాదితి- గుణైః కర్తృభిః త్వయిస్రష్ట్రాదికర్తృత్వముపచర్యతే- గుణాశ్రయత్వాత్ - యథాభృత్యకృతంరాజనీతి ॥ ము॥ నను ॥ శ్రు॥ బహుస్యాం ప్రజాయేయ తదైక్షత సరూపాణీత్యాదిషు ప్రకృత్యాదేరేవజగదుత్పత్త్యాదిశ్రవణాన్నత్తుఃకుతస్తదిత్యతఆహ॥ త్వత్తఇతి॥ అస్యపరిదృశ్యమానస్యజగతః- సంయమోవిలయః- అ॰ హేతోః సంకల్పేతరవ్యాపారరహితాత్ - అగుణాత్ గుణత్రయరహితాత్ - అవిక్రియాత్ స్వరూపస్వభావవికారరహితాత్ - త్వత్తఏవ॰ దందీత్యన్వయః- సత్యసంకల్పవ్యతిరిక్తాల్పవ్యాపారశాలినశ్చేతః- స్వరూపవికారవతో చితశ్చ-నసర్వవిధకారణత్వమితిభావః ఏతదేవసమర్థయతి- త్వయీతి- ఈశ్వరేబ్రహ్మణి- త్వయినవిరుధ్యతే సర్వశక్తిత్వాదిత్యర్థః తర్హి వికారాదశూన్యేమయి-కథంసృజ్యత్వాదివ్యపదేశఇత్యత్రాహ ఆశ్రయత్వాదితి- స్వశరీరభూతస్య కార్యవర్గస్యాంతరాత్మతయా ధారకత్వాదిత్యర్థః- గుణైః శరీరభూతకార్యవర్గగతైరుత్పత్త్యాదిభిః విశిష్టేత్వయి- తత్సృజ్యత్వాదికముపచర్యతే - శరీరద్వారకముచ్యతే- నతుసాక్షాదుచ్యతఇత్యర్థః- యద్వా- గుణైస్త్వచ్ఛరీరభూతగుణమయకార్యైర్ద్వారభూతైర్హేతుభిః - తత్త్వయిఉపచర్యతఇతి॥ ౧౯॥ ....
ఏవంభూతస్యైవతవయథావిశ్వస్థితిసర్గలయార్థాస్త్రివర్ణాః గుణావతారాః- ఏవమయంభూభారాపనయనార్థమవతారభావఇతి జ్ఞాతవ్యఇత్యాహశ్లోకద్వయేన ॥ సత్వమితి ॥ ము ॥ ఉక్తముత్పత్త్యాదికారణత్వంభగవ్యంతరేణానుసంధత్తే॥ సత్వమితి॥ స్వమాయయా స్వసంకల్పేన-అత్రరజసోపబృంహితంరక్తం- తమసోపబృంహితంకృష్ణమిత్యుక్త్వా- సత్త్వేనోపబృంహితం శుక్లమితిచ- పారిశేష్యాద్యోజ్యం- అజామితి శ్రుతౌలోహితశుక్లకృష్ణామిత్యత్రైవశుక్లాదిశబ్దైః సత్త్వాదిగుణాలక్ష్యంతే- సఃతథాప్రసిద్ధః- త్వంత్రిలోకస్థితయే - ఆత్మనఃశుక్లంవర్ణంస్థితికారణంసత్త్వ తదసాధారణంవర్ణమిత్యర్థః- సత్త్వగుణాభిభూతః- స్థితింకరోషీతిభావః - ఏవమన్యత

క్రియాత్ । త్వయీశ్వరేబ్రహ్మణినోవిరుధ్యతేత్వదాశ్రయత్వాదుపచర్యతేగుణైః॥ ౧౯ । స
త్వంత్రిలోకస్థితయేస్వమాయయాబిభర్షిశుక్లంఖలువర్ణమాత్మనః। సర్గాయరక్తంరజసోపబృంహి
తంకృష్ణంచవర్ణంతమసాజనాత్యయే॥ ౨౦ । త్వమస్యలోకస్యవిభోరిరక్షిషుర్గృహేఽవతీర్ణోఽసిమ
మాఖిలేశ్వర । రాజన్యసంజ్ఞాసురకోటియూథపైర్నిర్వ్యూహ్యమానానిహనిష్యసేచమూః॥ ౨౧॥అ
యంత్వసభ్యస్తవజన్మనౌగృహే శ్రుత్వాగ్రజాంస్తేన్యహనత్సురేశ్వర । సతేఽవతారంపురుషైస్సమ

❖ స్వస్వరూపేణావిర్భూతం శ్రీపరమపురుషం ప్రతి - దేవకీకృతస్తుతిః. ❖

ర్పితంశ్రుత్వాధునైవాభిసరత్యుదాయుధః॥ ౨౨॥ శ్రీశుకః ॥అథైనమాత్మజంవీక్ష్యమహాపురుషలక్ష
ణమ్। దేవకీతముపాధావత్కంసాద్భీతాశుచిస్మితా॥ ౨౩॥ దేవకీ ॥ రూపంయత్తత్ప్రాహురవ్యక్తమా

ద్యంబ్రహ్మం- జనాత్యయేప్రళయేత్యర్థః- అత్ర స్వేనరూపేణ చతుర్ముఖరుద్రాఖ్యక్షేత్రజ్ఞవిశిష్టవేషేణచ- స్థిత్యాదికర్తృత్వం- తత్తద్గుణకద్రవ్యధిష్ఠానేనతత్తద్గుణాభిభవశ్చేతి॥ ౨౦॥ త్వమితి॥ రక్షితుమిచ్ఛురవతీర్ణోఽసి - కృష్ణేనవర్ణేన - అతస్సాధూనాం రక్షణార్థం- రాజన్యసంజ్ఞాఃయేఅసురకోటియూథపాఃతైర్నిర్వ్యూహ్యమానాఃతత స్తతశ్చాల్యమానాః- చమూః సేనాఃనిహనిష్యసేసంహరిష్యసి ॥ ము ॥ ఏవంసర్వరక్షకస్య భగవతః- ప్రకృతోపయోగమనుసందధానం- స్తుతిముపసంహరతి॥ త్వమితి ॥ లోకస్యరిరక్షిషుః- రక్షింతుమిచ్ఛుః- రాజన్యసంజ్ఞాఃఅసురకోటీనాంయూథపాః- తైర్నిర్వ్యూహ్యమానాఃసర్వతఃప్రేర్యమాణాః- నిహనిష్యసేసంహరిష్యసి॥ ౨౧॥కింతుతథాప్యప్రమత్తేనత్వయాభవితవ్యమిత్యాహ॥ అయమితి ॥ అసభ్యఃఖలః- సమర్పితంకథితం ॥ ము ॥ ఏవంస్తుత్వా- విదితోఽసీత్యాదినా- జ్ఞాతమపిభగవత్పరత్వంవిస్మృత్య- పుత్రోఽయమితివాత్సల్యేన- తస్యకంసాద్భయమాశంక్యాహ॥ అయమితి॥ తవ-అస్యాస్త్వష్టమోగర్భఇత్యాదినాస్వహంతృతయాశ్రుతస్యేత్యర్థః - మేగృహేశ్రుత్వాభవిష్యల్లీలాపూర్వమేవశ్రుత్వా- అగ్రజాన్ త్వత్తఃపూర్వముత్పన్నాన్ - మత్పుత్రాన్ - వ్యహనత్ జఘాన- అహోత్వయితాదృశస్తన్మత్సరః - యదయంభవిష్యతస్తవసంబంధమాత్రేణైవ- ప్రథమోత్పన్నమత్పుత్రవర్గవధపర్యంతంవిశ్రాంతఇతిభావః- అసభ్యఃసభానర్హః కుతః- ఖలేశ్వరఃదుష్టాగ్రేసరః అసభ్యఃఖలఇతివ్యాఖ్యానంతుపౌనరుక్త్యగ్రస్తంబోధ్యం- సురేశ్వరేతిసంబుద్ధ్యంతపాఠేనకశ్చిద్విరోధః- పురుషైః స్వభృత్యైః - సమర్పితంజ్ఞాపితం ॥ ౨౨ ॥ అథేతి॥ ఉపాధావత్ అస్తౌత్ ॥ ము ॥ అథదేవకీకించిద్విజ్ఞాపయితుమాదౌ తుష్టావేత్యాహ ॥ అథేతి ॥ ఉపాధావత్ స్తుత్యాఉపతస్థే శుచిస్మితాస్వపుత్రభూతభగవద్దర్శనేనభయనివృత్త్యావికసితముఖీత్యర్థః॥ ౨౩॥ దేవకీకించిద్విజ్ఞాపయితుం- త్వయిభయశంకైవతావన్నాస్తీతిశ్లోకచతుష్టయేనాహ ॥ రూపమితి ॥ యత్తత్కిమపి- రూపంవస్తు - ప్రాహుఃవేదాః - కింతద్వస్తుతదాహ- అవ్యక్తం- అత్రహేతుః- ఆద్యంకారణం- కింపరమాణవః- న-బ్రహ్మబృహత్- కింప్రధానం-న- జ్యోతిఃచేతనం- కింవైశేషికాణామివజ్ఞానగుణకం-న-నిర్గుణం- కింమీమాంసకానామివజ్ఞానపరిణామి- న- నిర్వికారం- కింపృష్ఠరాష్ట్రాదీనామివశక్తివిక్షేపణపరిణా

మిన- సత్తామాత్రం తర్హి- కిం సామాన్యం- న- నిరీహం- సన్నిధిమాత్రేణ కారణం- ఏవంభూతం కిమపి కార్యం కల్ప్యం- యద్వస్తు- స ఏవ సాక్షాత్త్వం విష్ణురితి అపరోక్షశ్చేత్యాహ- అధ్యాత్మదీప ఇతి- బుద్ధ్యాదికార్యకారణసంఘాతప్రకాశక ఇత్యర్థః అథవా- అవ్యక్తం న కేనాపి ప్రమాణేన- వ్యజ్యత ఇత్యవ్యక్తం- కథం ఉత్పత్త్యా తావన్న వ్యజ్యత ఇత్యాహ- ఆద్యం సర్వస్య కార్యస్యాద్యం- అనాదీత్యర్థః- తథా- బ్రహ్మ- జ్యోతిః- నిర్గుణం- నిర్వికారం- ఇతి చతుర్భిః పదైః నిర్దేశేన చ- ప్రకాశేన చ- గుణేన చ- వికారేణ చ- వ్యక్తిం నిరాకరోతి- తథా సత్తామాత్రమితి విశేషేణ- నిర్విశేషమితి సామాన్యేన- నిరీహమితి క్రియయా చ- వ్యక్తిం నిరాకరోతి- అన్యత్ప్రమాణం- ఏవంభూతస్య తవ- న భయశంకేతి భావః ॥ ము ॥ మహాపురుషలక్షణమిత్యుక్తమేవ వివృణోతి- శ్లోకచతుష్టయేన ॥ రూపమితి ॥ యద్రూపం ప్రాహుః- సత్త్వమిత్యన్వయః- విధేయప్రాధాన్యాత్పుంలింగనిర్దేశః- రూప్యత ఇతి రూపం- స్వరూపం- న వ్యజ్యతే- ఇంద్రియైరిత్యవ్యక్తం- అతీంద్రియమిత్యర్థః- బ్రహ్మ బృహత్త్వాదిగుణయుక్తం ॥ శ్రు ॥ బృహతి బృంహయతి- తస్మాదుచ్యతే- పరం బ్రహ్మేతి నిరుక్తిః- జ్యోతిః స్వయంప్రకాశం- నిర్గుణం సత్త్వాదిగుణశూన్యం- నిర్వికారం శోకమోహాదిషడ్వికారరహితం- సత్తామాత్రం వృద్ధిక్షయరహితం- నిర్విశేషం శబ్దస్పర్శాదివిశేషశూన్యం- నిరీహం పుణ్యపాపాదిరూపవ్యాపారరహితం- తత్తథా- అగమప్రసిద్ధం- ఆత్మజ్ఞానమధ్యాత్మశబ్దేనోచ్యతే తదేవ దీపో యస్య సః- దీపవత్స్వపరప్రకాశకధర్మభూతజ్ఞానవానిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ న హి ద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపో విద్యతే। స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చేతి శ్రూయతే- యద్వా- అధ్యాత్మమాత్మవిషయజ్ఞానం- తస్య దీపః ప్రకాశః- ఆత్మవిషయజ్ఞానప్రద ఇత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ కించ- మహాప్రళయేఽప్యవశిష్యమాణస్య కుతో భయమిత్యాహ ॥ నష్ట ఇతి ॥ చరాచరే లోకే మహాభూతేషు లీనేషు- తేష్వపి- ఆదిభూతం భూతసూక్ష్మం- ప్రవిష్టేషు- తస్మిన్నపి వ్యక్తే అవ్యక్తం ప్రధానం ప్రాప్తే- అవశేషాత్మకే ప్రధానే- సంజ్ఞా ప్రజ్ఞా యస్య- ఏవముపలీనమిదమస్తి- పశ్చాదేవముద్బోధనీయమితి- సః అశేషసంజ్ఞః శేషసంజ్ఞ ఇతి వా ॥ ము ॥ ద్విపరార్ధేతి- పరం నామ బ్రహ్మణో వర్షశతాత్మకమాయుః- తస్య పంచాశద్వర్షాత్మకం పూర్వార్ధం- ఉత్తరార్ధం చ పరార్ధముచ్యతే తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మణస్స్వస్య మానేన

ద్యం బ్రహ్మ జ్యోతిర్నిర్గుణం నిర్వికారమ్। సత్తామాత్రం నిర్విశేషం నిరీహం స త్వం సాక్షాద్విష్ణురధ్యాత్మదీపః ॥ ౨౪ ॥ నష్టే లోకే ద్విపరార్ధావసానే మహాభూతేష్వాదిభూతం గతేషు। వ్యక్తేఽవ్యక్తం కాలవేగేన యాతే భవానేకశ్శిష్యతే శేషసంజ్ఞః ॥ ౨౫ ॥ యోఽయం కాలస్తస్య తేఽవ్యక్తబంధో చేష్టామాహుశ్చేష్టతే యేన విశ్వమ్। నిమేషాదిర్వత్సరాంతో మహీయాంస్తం త్వేశానం క్షేమధామ ప్రపద్యే ॥ ౨౬ ॥ మర్త్యో మృత్యువ్యాళభీతః పలాయన్ సర్వాన్ లోకాన్నిర్భయం నాధ్యగచ్ఛత్। త్వత్పాదాబ్జం ప్రాప్య * యదృచ్ఛయాద్య స్వస్థశ్శేతే మృత్యురస్మాదపైతి ॥ ౨౭ ॥ స త్వం ఘోరాదుగ్రసేనాత్మజాన్నస్త్రాహి త్రస్తాన్ భృత్యవిత్రాసహాసి। రూపం చేదం పౌరుషం ధ్యానధిష్ణ్యం మా ప్రత్యక్షం మాం

హ్యాయుర్వర్షశతం స్మృతమ్। తత్పరం వై తదర్ధం తు పరార్ధమభిధీయత ఇతి తథా చ ద్వయోః పరార్ధయోరవసానే చతుర్ముఖస్య ప్రళయ ఇత్యర్థః మహాభూతేషు పృథివ్యాదిషు ఆదిభూతం భూతాదిం- స్వప్రకృతిభూతమహంకారమిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ భూతాదిమింద్రియాదించ ద్విధాహంకారమేవ చేతి విష్ణుపురాణవచనాత్ - వ్యక్తే తదహంకారప్రకృతిభూతే మహతీత్యర్థః - అవ్యక్తం ప్రధానం- శేషసంజ్ఞః శేషాఖ్యః- శేషాత్మనా సర్వజగద్భారవహ ఇత్యర్థః- యద్వా ॥ శ్లో ॥ శిష్యతే శేషసంజ్ఞ ఇతి శేషశబ్దవ్యుత్పత్తిరేవోచ్యతే- తదా సర్వలోపేన స్వస్యైకస్యైవావశిష్టత్వాత్ - అశేషసంజ్ఞ ఇతి భేదే తు- అశేషశబ్దేన చరాచరాత్మకం విశ్వముచ్యతే తత్సంజ్ఞా నామ యస్య సః- సర్వశరీరకత్వాత్సర్వశబ్దవాచ్య ఇతి వా ॥ ౨౫ ॥ కించ ॥ య ఇతి ॥ ఏవం ప్రళయహేతుః యోఽయం కాలః- అవ్యక్తబంధో ప్రకృతిప్రవర్తక- తస్య- ప్రళయావధిభూతస్య- తే తవ చేష్టాం లీలాం- చేష్టతే విపరివర్తతే- పునః పునర్వత్సరావృత్త్యా మహీయాన్ ద్విపరార్ధరూపః- యస్య చేష్టామాహుః తం- త్వా త్వాం - క్షేమధామ అభయస్థానం- ప్రపద్యే శరణం వ్రజే ॥ ము ॥ నిమేషాదిర్వత్సరాంతో యోఽయం కాలో మహీయాన్- విభుః - యేన కాలేన విశ్వం చేష్టతే ప్రవర్తతే - తం కాలం - హే అవ్యక్తబంధో ప్రకృతిబంధో భగవతః స్వశరీరభూతప్రకృతిధారకత్వాద్బంధుత్వం- తస్య తథా ప్రసిద్ధస్య- తే చేష్టాం చేష్టాహేతుం- విశేషణమాహుః క్షేమధామ క్షేమస్థానం- తం- త్వా- ఈశానమితి భేదః త్వా త్వాం ప్రపద్య ఇతి- యద్వా- యోఽయం కాలః మహీయాన్ - తం కాలం- యేన భవతా విశ్వం చేష్టతే- తస్య తే చేష్టామాహురితి యోజనా ॥ ౨౬ ॥ క్షేమధామత్వమేవాహ ॥ మర్త్య ఇతి ॥ లోకాన్ ప్రతి- యదృచ్ఛయా- కేనాపి భాగ్యోదయేన అత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః- హే ఆద్య ॥ ము ॥ క్షేమధామత్వమేవాహ ॥ మర్త్య ఇతి ॥ మృత్యురేవ వ్యాళః క్రూరసర్పః - లోకాన్ ప్రతి- పలాయన్ ధావన్ - శరణాన్వేషణం కుర్వన్నితి భావః - నిర్భయం మృత్యుభయరాహిత్యం- నాధ్యగచ్ఛత్ న ప్రాప్తవాన్ - హే ఆద్య- యదృచ్ఛయా యాదృచ్ఛికాదిసుకృతపరిపాకవశేన ॥ ౨౭ ॥ ప్రస్తుతం విజ్ఞాపయతి ॥ స ఇతి ॥ భృత్యానాం విత్రాసం హంతీతి భృత్యవిత్రాసహా- భృత్యవిదితి వా భేదః- పౌరుషం ఐశ్వరం- ధ్యానధిష్ణ్యం ధ్యానాస్పదం - మాంసదృశాం మాంసచక్షుషాం- మాదృశామిత్యపి పాఠాంతరం- ప్రత్యక్షం మా కృథాః ॥ ము ॥ ఏవం స్తుత్వా ప్రస్తుతం విజ్ఞాపయతి ॥ సత్వ

మితి॥ భృత్యమిత్రసాశేల్యేనభృత్యైస్స్వహమిత్రవదవర్తమానేత్యర్థః॥ అసహతస్త్రస్తాన్ రక్షస్వ హేబాసి భృత్యవిత్రాసహాసీతిపాఠే. భృత్యానాంవిత్రాసంభయం-హంతీతితథోక్తః- భృత్యవిత్-త్రాసహా అసీతివాభేదః- భృత్యవిత్స్వభృత్యమనోరథవేదిత్యర్థః- పౌరుషం పరమపురుషత్వసూచకం- ధ్యానధిష్ణ్యంధ్యానవిషయం యోగిధ్యానాలంబనమిత్యర్థః- మాంసదృశాం కేవలచర్మచక్షుషాం- మాకృషీష్ఠాః మా కార్షీః॥ ౨౮॥ జన్మేతి॥ భవతఏవహేతోర్నిమిత్తభూతాత్కంసాత్సముద్విజేబిభేమి- యతః- అధీరధీః అధీరచిత్తా॥ ము॥ మాతృత్వప్రయుక్తప్రేమాతిశయేనాహ॥ జన్మేతి॥ తేమయిజన్మమావిద్యాదిత్యన్వయః- భవద్ధేతోః త్వదర్థం- కంసాత్సముద్విజే తస్మాత్త్వన్నిష్టముత్ప్రేక్ష్యబిభేమీత్యర్థః భవద్ధేతోః భవదవతారనిమిత్తభూతాత్-కంసాత్సముద్విజఇతివా- సర్వవిదితమత్ప్రభావాయాస్తవ- కాభీరిత్యత్రాహ- అధీరధీరితి- అధైర్యమేవసర్వత్రభయోత్పత్తౌమూలమితిభావః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ కిమత్యుపసంహారేణాస్మాం- ఏవంభూతేన పుత్రేణ- తవబృహతీశ్లాఘాస్యాదితిచేత్తత్రాహ॥ విశ్వమితి॥ నిశాంతే ప్రళయావసానే- యథావకాశం అసంకోచతః- అసంభావితత్వాత్ అపహాస్యతైవస్యాదిత్యర్థః॥ ము॥ విశ్వాత్మన్ విశ్వశరీరక- విశ్వస్యాంతరాత్మన్నితివా రూపస్య పరమపురుషత్వసూచకతామేవ ప్రకంశతి- ననుత్వద్గర్భజాతం మామేవంకథంవర్ణయసీత్యత్రాహ- విశ్వమితి- యత్తదోర్నిత్యసంబంధాదత్ర యఇత్యధ్యాహారః- పరమపురుషో యో భవాన్ స్వతనావేవనిశాంతే సదనే- యద్వా- నిశాశబ్దేనమహానిశాఖ్యః ప్రళయఉచ్యతే- తదంతః సకలజగత్సమాప్తిః- తస్మిన్నితి ఏతద్విశ్వం-యథావకాశం సవిస్తారమిత్యర్థః- బిభర్తి సోఽయం భవాన్ మమ గర్భగోఽభూదితియత్ - తన్నృలోకస్య విడంబనమిత్యేవంయోజనా- విడంబనం తద్వదాచరణం - అహో ఇతి - కుక్షిస్థాఖిలభువనస్య- స్వకుక్షిస్థిత్యనుసంధానేనాశ్చర్యానుకరణం॥ ౩౧॥

సదృశాంకృషిష్ఠాః॥ ౨౮ ॥ జన్మతేమయ్యసౌపాపోమావిద్యాన్మధుసూదన। సముద్విజేభవద్ధేతోఃకం
సాదహమధీరధీః ॥ ౨౯ ॥ ఉపసంహరవిశ్వాత్మన్నదోరూపమలౌకికమ్। శంఖచక్రగదాపద్మశ్రియా
జుష్టంచతుర్భుజమ్॥ ౩౦ ॥ విశ్వంయదేతత్స్వతనౌనిశాంతేయథావకాశంపురుషఃపరోభవాన్। బి
భర్తిసోఽయంమమగర్భగోఽభూదహోనృలోకస్యవిడంబనంహితత్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీభగవాన్॥ త్వ
మేవపూర్వసర్గేఽభూఃపృశ్నిస్స్వాయంభువేసతీ। తదాయంసుతపానామప్రజాపతిరకల్మషః॥ ౩౨ ॥
యువాంవైబ్రహ్మణాదిష్టౌప్రజాసర్గేయదాతతః। సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామంతేపాథేపరమంత
పః॥ ౩౩ ॥ వర్షవాతాతపహిమఘర్మకాలగుణానను। సహమానౌశ్వాసరోధవినిర్ధూతమనోమ
లౌ॥ ౩౪॥ జీర్ణపర్ణానిలాహారావుపశాంతేనచేతసా। మత్తఃకామానభీప్సంతౌమదారాధనమీహ
తుః॥ ౩౫॥ ఏవంవాంతప్యతోర్భద్రేతపఃపరమదుష్కరమ్।దివ్యవర్షసహస్రాణిద్వాదశేయుర్మ
దాత్మనోః॥ ౩౬ ॥ తదావాం పరితుష్టోఽహమమునావపుషానఘే। తపసాశ్రద్ధయానిత్యంభక్త్యాచ
హృదిభావితః॥ ౩౭ ॥ ప్రాదురాసంవరదరాడ్యువయోఃకామదిత్సయా। వ్రియతాంవరఇత్యుక్తేమా
దృశోవాంవృతస్సుతః ॥ ౩౮ ॥ అజుష్టగ్రామ్యవిషయావనపత్యౌచదంపతీ। నవవ్రాథేఽపవర్గంమే

చతుర్భుజరూపేణావిర్భావే- కారణంతావదాహ-చతుర్భిశ్శ్లోకైః॥ త్వమితి॥ పూర్వసర్గే ప్రథమజన్మని- అభూః ఆసీః - స్వా నామ స్వాయంభువే స్వాయంభువమన్వంతరే - తదా అయం వసుదేవః॥ ము॥ అథభగవాన్ తత్పుత్రత్వే స్వస్యనిమిత్తమాహ॥ త్వమేవేతి॥ పూర్వసర్గే ప్రథమజన్మని - స్వాయంభువే స్వాయంభువమన్వంతరప్రభవా-పృశ్నిర్నామ - సతీ- స్వాయంభువ ఇతిపాఠే- అస్మిన్మన్వంతరఇత్యర్థః- అయం వసుదేవః॥ ౩౨॥ యువామితి॥ తేపాథే తప్తవంతౌ-యువాం॥ ము॥ యదా బ్రహ్మణా యువాం ప్రజాసర్గే ఆదిష్టౌ- తదా తపస్తేపాతేత్యన్వయః ॥ ౩౩॥ ము॥ వర్షేతి॥ ఘర్మకాలస్య గ్రీష్మర్తోః- గుణః రాత్రావప్యుష్ణభ్యూమాద్యుష్మా- యద్వా- ఘర్మఏవగ్రీష్మకాలోష్మా- వర్షాదిర్వ కాలగుణాన్ తత్తత్కాలవ్యంగ్యాన్ వర్షాదీనిత్యర్థః- అనుఅనువృత్త్యా- సహమానౌ శ్వాసనిరోధః పూరకకుంభకాభ్యాం- ప్రాణనిరోధః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఏవమితి॥ తప్యతోః ఆచరతోః- ఈయుః గతాని- మదాత్మనోః మచ్చిత్తయోః॥ ము॥ తప్యతోః తపఆచరతోః ఈయుః అతీతాని అహమేవాత్మా అంతర్ధారకో యయోస్తయోః మదాత్మనోః అతఏవ దృఢఘటితపశ్శక్తిరితిభావః- మదాత్మనోః మద్గతచిత్తయోరితివా॥ ౩౬॥ తదేతి॥ అమునావపుషా॥ ము॥ అమునావపుషా- చతుర్భుజాదిమతా॥ ౩౭॥ ప్రాదురాసమితి॥ ప్రాదుర్భూతోఽస్మి- వరదరాట్ వరదేషు శ్రేష్ఠ ఇత్యర్థః - తేనసకృద్వరేణచ వారంవారమావిర్భావ కారణముక్తం- మాదృశః మయాసదృశః- కామస్య దిత్సయా దాతుమిచ్ఛయా॥ ము॥ అనేనైవ విగ్రహేణ వరదరాట్ వరదశ్రేష్ఠః- అతో యదా స్వమనోరథ వరప్రదానానుగుణ్యేన త్రిర్వారముత్పత్తిరితిభావః- కామస్యమనోరథస్యదిత్సయా దాతుమిచ్ఛయా- మయేతిశేషః - వరో వ్రియతామిత్యుక్తే సతి- వాం యువయోః మాదృశః మత్సదృశః- సుతః- మేమత్తో వృతః॥ ౩౮॥ అజుష్టేతి॥ మోహితావపి-యువాం అపవర్గంన

పద్రాఘేనవృతవంతౌ॥ ము ॥ మమమాయయా మోహితౌ అపత్యాద్యులాభాత్ తత్రైవ మన్మహిమ్నా మోహంగతౌ- పరమపురుషార్థం నేచ్ఛత ఇతి భావః ॥౩౯॥ గతఇతి॥ వరందత్వా- మయిగతే ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ....
తయోరితి॥ అదిత్యాం కశ్యపాద్వామన ఆసేతి యత్తదపి తద్రూపయోరేవ యువయోరహమేవ పునరాసమిత్యర్థః॥౪౨॥ ౪౩॥ ఏతదితి॥ ప్రాక్ ప్రథమం- తావత్- ఏతద్రూపం మే జన్మేతి- స్మరణాయ జ్ఞానాయ- దర్శితం మద్భవం మద్విషయం- అనంతరం త్వదిచ్ఛయా- బాలోపి భవిష్యామీతి భావః ॥ ౪౪ ॥ నను త్వయి ప్రసన్నేపి కథమావయోః పునః పునర్జన్మేతి- అతః పరం న భవిష్యతీత్యాహ ॥ యువామితి ॥ ౪౫ ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ త- ఇతి॥ యది కంసాద్బిభేషి త్వమిత్యాదినా- ప్రథమమేవ భగవతా- ప్రచోదితో వసుదేవః - యదా గంతుమైచ్ఛత్- తదైవ- అజాపి యా యోగమాయా- సా నందజాయయా- అజని జాతా॥ ౪౯॥ తయేతి॥ హృతాః ప్రత్యయా ధర్మాః సర్వా వృత్తయో యేషాం-

మోహితౌ మమ మాయయా॥ ౩౯ ॥ గతయోర్యువయోర్లబ్ధ్వా వరం మత్సదృశం సుతమ్। గ్రామ్యాన్భోగానభుంజాథాం యువాం ప్రాప్తమనోరథౌ॥ ౪౦ ॥ అదృష్ట్వాన్యతమం లోకే శీలౌదార్యగుణైస్సమమ్। అహం సుతో వామభవం పృశ్నిగర్భ ఇతి శ్రుతః॥ ౪౧ ॥ తయోర్వాం పునరేవాహమదిత్యామాస కశ్యపాత్। ఉపేంద్ర ఇతి విఖ్యాతో వామనత్వాచ్చ వామనః॥ ౪౨ ॥ తృతీయేస్మిన్భవేహం వై తేనైవ వపుషాథ వా। జాతో భూయస్తయోరేవ సత్యం మే వ్యాహృతం సతి॥ ౪౩॥ ఏతద్వాం దర్శితం రూపం ప్రాగ్జన్మస్మరణాయ మే। నాన్యథా మద్భవం జ్ఞానం మర్త్యలింగేన జాయతే॥ ౪౪॥ యువాం మాం పుత్రభావేన బ్రహ్మభావేన చాసకృత్। చింతయంతౌ కృతస్నేహౌ యాస్యేథే మద్గతిం పరామ్॥ ౪౫॥ యది కంసాద్బిభేషి త్వం తర్హి మాం గోకులం నయ। యశోదాయాశ్చ తాం కన్యాం మన్మాయాం మానయ ద్రుతమ్॥ ౪౬॥ స్వయం స్యుర్వివృతా ద్వారో యమునా చ సుమస్తరా॥ ౪౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్త్వాసీద్ధరిస్తూష్ణీం భగవానాత్మమాయయా। పిత్రోస్సంపశ్యతోస్సద్యో బభూవ ప్రాకృతశ్శిశుః॥ ౪౮॥ తతశ్చ శౌరిర్భగవత్ప్రచోదితస్సుతం సమాదాయ స సూతికాగృహాత్। యదా బహిర్గంతుమియేష తర్హ్యజా యా యోగమాయాజని నందజాయయా॥ ౪౯॥ తయా హృతప్రత్యయసర్వవృత్తిషు ద్వాస్స్థేషు పౌరేష్వపి శాయితేష్వథ। ద్వారస్తు సర్వాః పిహితా దురత్యయా బృహత్కవాటాయసకీలశృంఖలైః॥ ౫౦ ॥ తాః కృష్ణవాహే వసుదేవ ఆగతే స్వయం వ్యశీర్యంత యథా తమో రవేః। వవర్ష పర్జన్య ఉపాంశుగర్జితశ్శేషోన్వగాద్వారి నివారయన్ఫణైః॥ ౫౧॥ మఘోని వర్షత్యసకృద్యమానుజా గంభీరతోయౌఘజవోర్మిఫేనిలా। భయానకావర్తశతాకులా నదీ మార్గం దదౌ సింధురివ శ్రియః పతేః॥ ౫౨॥ నందవ్రజం శౌరిరుపేత్య తత్ర తాన్గోపాన్ప్రసుప్తానుపలభ్య నిద్రయా। శిశుం యశోదాశయనే నిధాయ తత్సుతాముపాదాయ పునర్గృహానగాత్॥ ౫౩॥ దేవక్యాశ్శయనే న్యస్య వసుదేవోథ దారికామ్। ప్రతిముచ్య పదోర్లౌహమాస్తే పూర్వవదావృతః॥ ౫౪ ॥ యశోదా నందపత్నీ చ జాతం పరమబుధ్యత। న తల్లింగం పరిశ్రాంతా నిద్రయాపగతస్మృతిః ॥ ౫౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే తృతీయోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ బహిరంతఃపురద్వారస్సర్వాః పూర్వవదావృతాః । తతో బాలధ్వనిం శ్రుత్వా గృహపాలా

అథవా- హృతాః ప్రత్యయాః అన్యాశ్చ సర్వా వృత్తయో యేషాం జాగ్రతామపి- తథాభూతేషు ద్వారపాలేషు సత్సు- బృహత్కవాటేషు లోహకీలకయుక్తశృంఖలైః- బృహద్భిః కవాటాదిభిర్దురత్యయా ఇతి వా ॥ ౫౦॥ తా ఇతి॥ స్వయమేవ వ్యశీర్యంత వివృతా ఇత్యర్థః- రవేర్నిమిత్తభూతాత్॥ ౫౧॥ మఘోనీతి॥ గంభీరో యస్తోయౌఘః- తస్య జవేన- యే ఊర్మయః- తైః ఫేనిలాః ఫేనవ్యాప్తాః- భయానకైరావర్తశతైర్వ్యాప్తాపి- శ్రియః పతేః సీతాపతేః॥ ౫౨॥ నందవ్రజమితి॥ నిద్రయా అజయా॥ ౫౩॥ దేవక్యా ఇతి॥ ప్రతిముచ్య బద్ధ్వా- పదోః పాదయోః- లౌహం నిగళం- ఆస్తే స్మ॥ ౫౪॥ యశోదేతి॥ జాతం కిం ఇతి- కేవలం అబుధ్యత- న తు పుత్రః కన్యా చేతి- యోగనిద్రయా చ మోహితేతి ॥ ౫౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ చతుర్థే చండికాఖ్యానాత్కంసోతిభయాకులః। దుష్టమంత్రిహితం మేనే కంసో బాలాదిహింసనమ్॥౧॥ తత ఇతి ॥ తదష్టమం జన్మ ॥

౨॥ గృహేతి॥ కాలో మృత్యుః॥ ౩॥ ౪॥ బహవ ఇతి॥ అంగ హే భ్రాతః॥ ౫॥ ౬॥ ఉపగుహ్యేతి॥ దీనదీనవత్ దీనాదపి దీనవత్ సతు తథా.
పుత్రస్యాన్యత్ర నీతత్వాత్తాం చ యోగమాయేతి జ్ఞాతత్వాచ్చ - యాచితోపి ఆచిచ్ఛిదే ఆకృష్య జగ్రాహ॥ ౭॥ తామితి॥ అపోథయత్ తస
విశేషః॥ ౮॥ సేతి॥ సద్య ఏవ దేవీ భూత్వా॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ కిమితి॥ మయా హం - కృపణాన్ వృథా - అహింసీః హింసితవానసి - కృపణానాం
వారాంతరే - అన్యానపి శిశూన్ హనిష్యసీతి జ్ఞాత్వా వారయతీతి॥ ౧౨॥ ఏవమితి॥ బహునామనికేతేషు నానాస్థానేషు॥ ౧౩॥ త
యేతి॥ పరమవిస్మితః కథం దైవీ వాగనృతా జాతేతి॥ ౧౪॥ అహో ఇతి॥ భావ భగినీభర్తః - పురుషాదో రాక్షసో యథా స్వాపత్యమేవ హన్తి
తద్వత్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ మాశోచతమితి॥ హే మహాభాగౌ - స్వకృతంభుజః సర్వే రద్ధకర్మభోక్తారః - కించ - జంతవః ప్రాణినః సదా
నాసతే - కింతు - అల్పకాలమేవాసతే - తథాపి ఏకత్ర నాసతే - కింతు వియుజ్యంతే - యతో దైవాధీనాః॥ ౧౮॥ ....
సదా నాసత ఇతి యదుక్తం జన్మమరణాది - తదపి దేహానామేవ నాత్మన ఇత్యాహ॥ భువీతి॥ భూతాని దేహాః యాంతి అపయాంతి చ - జాయంతే
న భవంతి చేత్యర్థః - యథా భువి భౌమాని ఘటాదీని - తద్వత్ - ఏతేషు భూతేషు - జన్మాదిభిర్విక్రియమాణేషు - అయమపరోక్షతయా ప్రత్య

స్సముత్థితాః॥ ౧॥ తే తు తూర్ణముపవ్రజ్య దేవక్యా గర్భజన్మ తత్ । ఆచఖ్యుర్భోజరాజాయ యదు
ద్విగ్నః ప్రతీక్షతే॥ ౨॥ స తల్పాత్తూర్ణముత్థాయ కాలోఽయమితి విహ్వలః । సూతీగృహమగాత్తూర్ణం ప్ర
స్ఖలన్ముక్తమూర్ధజః॥ ౩॥ తమాహ భ్రాతరం దేవీ కృపణా కరుణం సతీ । స్నుషేయం తవ కల్యాణ స్త్రి
యం మా హంతుమర్హసి॥ ౪॥ బహవో హింసితా భ్రాతః శిశవః పావకోపమాః । త్వయా దైవనిసృష్టే
న పుత్రికైకా ప్రదీయతామ్॥ ౫॥ నన్వహం తే హ్యవరజా దీనా హతసుతా ప్రభో । దాతుమర్హసి మందా
యా మమేమాం చరమాం ప్రజామ్॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ ఉపగుహ్యాత్మజామేవం రుదంత్యా దీనదీనవత్ । యా
చితస్తాం వినిర్భర్త్స్య హస్తాదాచిచ్ఛిదే ఖలః॥ ౭॥ తాం గృహీత్వా చరణయోర్జాతమాత్రాం స్వసు
స్సుతామ్ । అపోథయచ్ఛిలాపృష్ఠే స్వార్థోన్మూలితసౌహృదః॥ ౮॥ సా తద్ధస్తాత్సముత్పత్య సద్యో దే
వ్యంబరం గతా । అదృశ్యతానుజా విష్ణోః సాయుధాష్టమహాభుజా॥ ౯॥ దివ్యస్రగంబరాలేపరత్నాభరణ
భూషితా । ధనుశ్శూలేషుచర్మాసిశంఖచక్రగదాధరా॥ ౧౦॥ సిద్ధచారణగంధర్వైరప్సరఃకిన్నరోరగైః ।
ఉపాహృతోరుబలిభిః స్తూయమానేదమబ్రవీత్॥ ౧౧॥ దేవీ॥ కిం మయా హతయా మంద జాతః ఖలు త
వాంతకృత్ । యత్ర క్వచిత్పూర్వశత్రుర్మా హింసీః కృపణాన్వృథా॥ ౧౨॥ ఏవం ప్రభాష్య తం దేవీ మా
యా భగవతీ భువి । బహునామనికేతేషు బహునామా బభూవ హ॥ ౧౩॥ తయాభిహితమాకర్ణ్య కం
సః పరమవిస్మితః । దేవకీం వసుదేవం చ విముచ్య ప్రశ్రితోఽబ్రవీత్॥ ౧౪॥ అహో భగిన్యహో భావ మ
యా వాం బత పాప్మనా । పురుషాద ఇవాపత్యం బహవో హింసితాస్సుతాః॥ ౧౫॥ స త్వహం త్యక్తకారు
ణ్యస్త్యక్తజ్ఞాతిసుహృత్ ఖలః । కాంస్తు లోకాన్ గమిష్యామి బ్రహ్మహేవ మృతశ్శ్వసన్॥ ౧౬॥ దైవమ
ప్యనృతం వక్తి న మర్త్యా ఏవ కేవలమ్ । యద్విస్రంభాదహం పాపః స్వసుర్నిహతవాన్ శిశూన్॥ ౧౭॥ మా
శోచతం మహాభాగావాత్మజాన్ స్వకృతంభుజః । జంతవో న సదైకత్ర దైవాధీనాస్తదాసతే॥ ౧౮॥ భువి
భౌమాని భూతాని యథా యాంత్యపయాంతి చ । నాయమాత్మా తథైతేషు విపర్యేతి యథైవ భూః॥ ౧౯॥ య

భిజ్ఞాయమాన ఆత్మా న విపర్యేతి విపర్యయం న ప్రాప్నోతి - ఏకరూప ఏవ వర్తత ఇత్యర్థః - భౌమేషు విక్రియమాణేషు యథా భూస్తథేతి॥ ము॥
నన్వాత్మనాం నిత్యత్వాత్కథం సదా నాసత ఇత్యుక్తమిత్యాశంక్య - తత్తత్కర్మఫలభోగాయతనదేహానామేవ తథాత్వమితి సదృష్టాంతమా
హ॥ భువీతి॥ భూతాని భూతసంఘాతరూపా దేహా ఇత్యర్థః - భౌమాని భూవికారాః ఘటాదయః - యథా యాంత్యపయాంతి - తద్వత్ - ఆత్మ
నాం తు పూర్వాపరదేహానువృత్తిమాత్రమేవేతి సదృష్టాంతమాహ - నాయమితి - యథా భూః పృథివీత్వజాతిః - ఏతేషు పూర్వం సదృష్టాంతీ
కృతేషు - అనిత్యేషు పూర్వాపరభౌమేషు - న విపర్యేతి - విపర్యయం తత్తద్వస్తునా సహ వినాశం న ప్రాప్నోతి - కింతు అనువర్తత ఇత్యర్థః - త
థైతేషు పూర్వాపరదేహేష్వాత్మా - న విపర్యేతీత్యేవమాత్మనిత్యత్వదేహానిత్యత్వజ్ఞానే సతి - దేహాత్మభ్రమః సర్వానర్థమూలో న స్యాదితి
భావః॥ ౧౯॥ ఏవం విచార్యమాణే సతి న శోకావకాశః - అజానతస్తు న నివర్తత ఇత్యాహ॥ యథేతి॥ యథా యథావత్ - నైవం విదః ఏవం అజాన
తః ఆత్మవిపర్యయః దేహాత్మబుద్ధిర్భవతి - యతో విపర్యయాద్భేదో భవతి - దేహాహంకారేణ హ్యాత్మని పరిచ్ఛిన్నే సతి - అహంకారాస్పదం భి
న్నం భవతి - యతో భేదాత్పుత్రాదిదేహైర్యోగశ్చ వియోగశ్చ - తతః సంసృతిః సుఖదుఃఖ ఇతి యావత్ - అజ్ఞానం న నివర్తత ఇత్యర్థః॥ ము॥

ఏవమజ్ఞానతోఽనిష్టమాహ॥ యథేతి॥ నైవంవిదః దేహాత్మవివేకరహితస్య- భేదో బాధ్యబాధకతారూపః స్యాత్- యతోభేదాత్- ఆత్మని విపర్యయః ప్రద్వేష్యతా విషయభూతో భవతీత్యర్థః - యద్వా-యథా వదేవంవిధః పురుషస్య భేదః - పూర్వోక్తో న స్యాత్-యతో భేదాదాత్మవిపర్యయ ఇతి- అథవా నైవంవిధః నిత్యస్యాత్మనః అనిత్యదేహాతిరిక్తత్వమజానతః పుంసః- అభేదః దేహ ఏవాత్మేత్యభేదభ్రమః స్యాత్- యతః- అభేదభ్రమాదాత్మవిపర్యయశ్శరీరసంయోగవియోగరూపసంసారః స్యాదిత్యర్థః - తదాహ- దేహేతి॥ ౧౮॥ ఏవముక్తప్రకారేణ- సతేతవతనయాః అహంతు తాన్ నహతవాన్ - తథాప్యజ్ఞానదృష్ట్యా స్వతనయాన్ మయా వ్యాపాదితానపి మాను శోచేతి సాంత్వయతి॥ తస్మాదితి॥ అజ్ఞానాశ్రయం కర్మవాదమాహ- యత ఇతి॥ ము॥ తస్మాత్ దేహసంయోగవియోగయోరావశ్యకత్వాత్ మానశోచ శోకం నకురు- మమ నిమిత్తమాత్రత్వాదితి భావః॥ ౧౯॥ కథంతర్హి బ్రాహ్మణాదిహంతుస్తద్గతస్యచ - ప్రాయశ్చిత్తాదిశ్రవణం - అజ్ఞానమూలమేవేత్యాహ॥ యావదితి॥ అస్వదృక్ దేహాభిమానీ- తదభిమానీతి తస్య దేహస్య హననమాత్మన్యభిమన్యమాన ఇత్యర్థః॥ ము॥ యతః సర్వః చేతనవర్గః- అవశః కర్మపరతంత్రః- అస్వదృక్ అనాత్మస్వరూపవేదీ- తదభిమానీ దేహాత్మాభిమానీ - అత ఏవాజ్ఞః అబుధః- బాధ్యబాధకతామియాత్ - బాధ్యబాధకత్వబుద్ధిమాన్ స్యాదిత్యర్థః - సా చ బుద్ధిర్భ్రమ ఏవ - ఆత్మనో వినాశానర్హత్వాత్ - అస్యాశ్చ దేహాత్మాభిమానమూలకత్వాత్తం నివృత్తావేతన్నివృత్తిరితి భావః॥ ౨౦॥ క్షమధ్వమితి॥ స్యాలః కంసః- స్వస్రో రితి స్వస్రృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా-మిథునగ్రహణద్వారా మిథునీలక్షణయా - స్వస్రృతత్పత్యోరభిధానం - లింగసమవాయేన- ప్రాణభృత ఉపదధాతీతివత్ - దేవకీవసుదేవయోః ప్రత్యేకం పాదావగ్రహీదిత్యర్థః - స్యాలశబ్దేనైవ కథంచిద్వసుదేవాభిధానం యుజ్యతే కంసస్య స్వస్రోరితి పాఠే-తయోః కంస అ

థానైవంవిదో భేదో యత ఆత్మవిపర్యయః। దేహయోగవియోగశ్చ సంసృతిర్న నివర్తతే॥ ౧౮॥ తస్మాద్భద్రే స్వతనయాన్ మయా వ్యాపాదితానపి। మానుశోచ యతస్సర్వే స్వకృతం భుంజతేఽవశాః॥ ౧౯॥ యావద్ధతోఽస్మి హంతాస్మీత్యాత్మానం మన్యతేఽస్వదృక్। తావత్తదభిమాన్యజ్ఞో బాధ్యబాధకతామియాత్। ౨౦॥ క్షమధ్వం మమ దౌరాత్మ్యం సాధవో దీనవత్సలాః। ఇత్యుక్త్వాఽశ్రుముఖః పాదౌ స్యాలస్స్వస్రోరథాగ్రహీత్॥ ౨౧॥ మోచయామాస నిగళాద్విశ్రబ్ధః కన్యకాగిరా। దేవకీం వసుదేవం చ దర్శయన్నాత్మసౌహృదమ్॥ ౨౨॥ భ్రాతుస్సమనుతప్తస్య క్షాంత్వా రోషం చ దేవకీ। వ్యసృజద్వసుదేవశ్చ ప్రహస్య తమువాచ హ॥ ౨౩॥ ఏవమేతన్మహాభాగ యథా వదసి దేహినామ్। అజ్ఞానప్రభవాహంధీస్స్వపరేతి భిదా యతః॥ ౨౪॥ శోకహర్షభయద్వేషలోభమోహమదాన్వితాః। మిథో ఘ్నంతం న పశ్యంతి భావైర్భావాన్ పృథగ్దృశః॥ ౨౫॥ కంస ఏవం ప్రసన్నాభ్యాం విశుద్ధం ప్రతిభాషితః। దేవకీవసుదేవాభ్యామనుజ్ఞాతోఽవిశద్గృహమ్॥ ౨౬॥ తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం కంస ఆహూయ మంత్రిణః। తేభ్య ఆచష్ట తత్సర్వం యదుక్తం యోగమాయయా॥ ౨౭॥ ఆకర్ణ్య భర్తుర్గదితం తమూచుర్దేవశత్రవః। దేవాన్ ప్రతికృతామర్షా దైతేయా నాతికోవిదాః॥ ౨౮॥ ఏవం చేత్తర్హి భోజేంద్ర పురగ్రా

థాగ్రహీదితి పాఠాంతరే చ-న కాప్యనుపపత్తిశ్శంకేతి విద్వద్భిరూహ్యం॥ ౨౧॥ మోచయామాసేతి॥ ఆత్మసౌహృదం ప్రియవాదాదినా దర్శయన్॥ ము॥ స్యాలస్వస్రోరితి-అత్ర॥ శ్లో॥ స్యాలాస్స్యుర్భ్రాతరః పత్న్యా ఇతి పత్నీభ్రాతృవాచినా స్యాలశబ్దేన- కంసరూపముఖ్యార్థపరిత్యాగేన వసుదేవో లక్ష్యతే- ప్రకృతే వసుదేవస్య కంసపాదగ్రహణానుపపత్తేః తత్సంబంధస్య చ లక్షణాబీజత్వాత్ - ఏతదభిప్రాయేణ స్యాలో వసుదేవ ఇత్యభియుక్తైరపి వ్యాఖ్యాతం-స్వసా చ దేవకీ-యద్వా-స్యాల ఇతి చ్ఛేదః-స్యాలః కంసః స్వస్రో ర్దేవకీవసుదేవయోరిత్యర్థ ని

వాహః కథంచిత్తార్యః- స్వస్రృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా మిథునగుణద్వారా మిథునలక్షణయా స్వస్రృతత్పత్యోరభిధానాత్ - లింగసమవాయేన ప్రాణభృత ఉపదధాతీతివత్ కేచిత్ ॥ ౨౨॥ ము॥ భ్రాతురితి॥ భ్రాతుః రోషం త్యాక్త్వా క్షమాం కృత్వేత్యర్థః రోషం వ్యసృజత్ ॥ ౨౩॥ ము॥ ఏవమితి॥ యతః అజ్ఞానప్రభవా దేహాత్మభ్రమజన్యా- స్వపరేతి భిదా శత్రుమిత్రవైషమ్యబుద్ధిరేవ- హంతీ ఆత్మనాశహేతుర్భవతి-నతు కశ్చిద్ఘ్నంతి- అశక్యత్వాదిత్యర్థః- అతస్త్వం యథా వదసి ఏతదేవమేవేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౪॥ స్వపరభేదదర్శనేన-కిం భవతీతి తదాహ॥ శోకేతి॥ భావైః భేదనిమిత్తభూతైః- మిథో భావాన్- ఘ్నంతం భావమీశ్వరం - పృథగ్దృశః నేన పశ్యంతి - కిం త్వహమేవ హంతా హత ఇతి- మన్యంత ఇత్యర్థః॥ ము॥ కించ-విచార్యమాణే తత్తత్కర్మానుగుణ్యేనేశ్వర ఏవ దేహాదినాశహేతుః- అతస్తేమత్వత్రహననకృతోఽపరాధశ్చనేత్యభిప్రాయన్నాహ॥ శోకేతి ॥ పృథగ్దృశః ఆత్మవ్యతిరిక్తదేహవిషయస్వబుద్ధిమంతః - ఈశ్వరవ్యతిరేకేణ స్వవిషయహంతృత్వాదిబుద్ధిమంతో వా- భావైః ఖడ్గాద్యచేతనైః-భావం శరీరాద్యచిత్పదార్థం-ఘ్నంతమీశ్వరం నపశ్యంతి నజానంతీత్యర్థః - అత ఈశ్వరస్యైవ హేతుత్వాన్న కశ్చిత్త్వాపరాధ ఇతి భావః॥ ౨౫॥ కంస ఇతి॥ విశుద్ధం యథా భవతి తథా॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఆకర్ణ్యేతి ॥ నాతికోవి

దాః దృష్టమాత్రమతయః॥ ౩౦॥ ఏవమితి॥ ననిర్గతానిదశదినానియేషాంతాన్ అన్యాంశ్చ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అస్యతఇతి॥ అస్యతః విధ్యతః ఉత్సృజ్యరణంత్యక్త్వా॥ ౩౩॥౩౪॥ నేతి॥ అన్యాసక్తాన్-విముఖాంశ్చేతి-నహంసినహినస్సి॥ ౩౫॥ కిమితి॥ క్షేమేనిర్భయదేశే-శూరైః సంయుగాదన్యత్ర వికత్థనం ప్రౌఢవాదో యేషాంతైః॥ ౩౬॥ నసుహరేర్బిభేమి-శంభోశ్చేతి చేత్తత్రాహుః॥ రహోజుషేతి॥ సర్వదా హృదంతఃప్రవిష్టేన క్వచిదపిబహిరదృష్టేనేత్యర్థః - పురుషప్రవేశరహితమిలావృతవర్షం వనమోకోయస్య-తేనశంభునా॥ ౩౭॥ యద్యప్యుద్యమైర్దేవాః - నకించిదపికర్తుం సమర్థాః తథాపి-నీతిరనువర్తితవ్యేత్యాహుః॥ తథాపీతి॥ ౩౮॥ యథేతి॥ రూఢపదః బద్ధమూలః॥ ౩౯॥ మూలమితి॥ దేవానాంమూలం విష్ణుః-సచయత్రధర్మస్తత్రాస్తే-ధర్మస్యచమూలంబ్రహ్మగోవిప్రాః-వేదగోబ్రాహ్మణాః

మవ్రజాదిషు। అనిర్దశాన్నిర్దశాంశ్చహనిష్యామోద్యవైశిశూన్ ॥ ౩౧ ॥ కిముద్యమైఃకరిష్యంతిదేవాస్సమరభీరవః। నిత్యముద్విగ్నమనసోజ్యాఘోషైర్ధనుషస్తవ॥ ౩౨॥ అస్యతస్తేశరవ్రాతైర్హన్యమానాస్సమంతతః। జిజీవిషవ ఉత్సృజ్య పలాయనపరాయయుః ॥ ౩౩ ॥ కేచిత్ప్రాంజలయోదీనాన్యస్తశస్త్రా దివౌకసః। ముక్తకచ్ఛశిఖాఃకేచిద్భీతాస్స్మఇతివాదినః॥ ౩౪॥ నత్వంవిస్మృతశస్త్రాస్త్రాన్విరథాన్భయసన్నతాన్। హంస్యన్యాసక్తవిముఖాన్భగ్నచాపానయుధ్యతః॥ ౩౫॥ కింక్షేమశూరైర్విబుధైరసంయుగవికత్థనైః॥ ౩౬॥ రహోజుషాకింహరిణాశంభునావావనౌకసా। కిమింద్రేణాల్పవీర్యేణబ్రహ్మణావాతపస్యతా॥ ౩౭॥ తథాపిదేవాస్సాపత్న్యాన్నోపేక్ష్యాఇతిమన్మహే। తతస్తన్మూలఖననేనియుంక్ష్వాస్మాననువ్రతాన్॥ ౩౮॥ యథామయోంగేసముపేక్షితోనృభిర్నశక్యతేరూఢపదశ్చికిత్సితుమ్। యథేంద్రియగ్రామఉపేక్షితస్తథారిపుర్మహాన్బద్ధబలోనచాల్యతే॥ ౩౯ ॥ మూలంహివిష్ణుర్దేవానాంయత్రధర్మస్సనాతనః। తస్యచబ్రహ్మగోవిప్రాస్తపోయజ్ఞాస్సదక్షిణాః॥ ౪౦ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనారాజన్బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః। తపస్వినోయజ్ఞశీలాన్గాశ్చహన్మోహవిర్దుఘాః ॥ ౪౧ ॥ విప్రాగావశ్చవేదాశ్చతపస్సత్యందమశ్శమః। శ్రద్ధాదయాతితిక్షాచక్రతవశ్చహరేస్తనూః॥ ౪౨॥ సహిసర్వసురాధ్యక్షోహ్యసురద్విడ్గుహాశయః। తన్మూలాదేవతాస్సర్వాస్సేశ్వరాస్సచతుర్ముఖాః॥ అయంవైతద్వధోపాయోయదృషీణాంవిహింసనమ్॥ ౪౩॥ శ్రీశుకః॥ ఏవందుర్మంత్రిభిస్సాకంకంసస్సంమంత్ర్యదుర్మతిః। బ్రహ్మహింసాంహితంమేనేకాలపాశావృతోసురః ॥ ౪౪॥ సందిశ్యసాధులోకస్యకదనేకదనప్రియాన్। కామరూపధరాన్దిక్షుదానవాన్గృహమావిశత్ ॥ ౪౫॥ తేవైరజఃప్రకృతయస్తమసామూఢచేతసః। సతాంవిద్వేషమాచేరురారాదాగతమృత్యవః॥ ౪౬॥ ఆయుశ్శ్రియంయశోధర్మంలోకానాశిషఏవచ। హంతిశ్రేయాంసిసర్వాణిపుంసోమహదతిక్రమః॥ ౪౭॥

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-చతుర్థోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ నందస్త్వాత్మజఉత్పన్నేజాతాహ్లాదోమహామనాః। ఆహూయవిప్రాన్వేదజ్ఞాన్ స్నాతశ్శుచిరలంకృతః॥ ౧ ॥ వాచయిత్వాస్వస్త్యయనంజాతకర్మాత్మజస్యవై। కారయామాసవిధివత్పితృదేవార్చనంతథా॥ ౨॥ ధేనూనాంనియుతేప్రాదాద్విప్రేభ్యస్సమలంకృతే। తిలాద్రీన్సప్తరత్నౌఘశాతకుంభాంబరావృతాన్॥ ౩ ॥ కాలేనస్నానశౌచాభ్యాంసంస్కారైస్తపసేజ్యయా। శుధ్యంతి

శ్చ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ సఇతి॥ కించ-విప్రాదయో హరేరేవతనవో యస్మాత్తస్మాదయమేవోపాయఇత్యాహుః - అయమితి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తతఇతి॥ ఆరాత్సమీపమాగతో మృత్యుర్యేషాంతే॥ ౪౬॥ సతాంవిద్వేషో నమృత్యుమాత్రహేతుః - కింతుబహ్వనర్థకారీత్యాహ। ఆయురితి॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ పంచమేజాతకంసంచ నన్దోః కృత్వామహోత్సవమ్। గత్వాతుమథురాంప్రాహ వసుదేవాగమోత్సవమ్॥ నందఇతి॥ మహామనాః ఉదారచిత్తః॥ ౧॥ ౨॥ ధేనూనామితి॥ నియుతేద్వేలక్షే-సప్త-తిలపర్వతాంశ్చప్రాదాత్-కథంభూతాన్ రత్నౌఘైః రత్నసమూహైః శాతకుంభాంబరైః సువర్ణరసాక్తైః వస్త్రైః ఆవృతాన్॥ ౩॥ ద్రవ్యాణాం గో-హిరణ్యాదీనాం మధ్యే కేషాంచిద్ద్రవ్యాణాం శుద్ధిః-తథా దానాదియుక్తజాతకర్మాదిస్నానేన దేహాదిసంస్కారైరేవగర్భాణాంశుద్ధిరితిదర్శయితుం ప్రతినియతానిశోధకానిదృష్టాంతత్వేనోదా

హరతి॥ కాలేనేతి॥ కాలేన భూమ్యాది- స్నానేన దేహాది- శౌచేన అమేధ్యలిప్తాది- సంస్కారైర్గర్భాది- తపసా ఇంద్రియాది- ఇజ్యయా బ్రాహ్మణాది దానైర్ద్రవ్యాణి సంతుష్ట్యా మనః ఆత్మా ఆత్మవిద్యయేతి॥ ౪॥ సౌమంగళ్యేతి॥ సౌమంగళ్యగిరస్స్వస్తివాచకా విప్రా గాయకా బభూవుః- తత్ర॥ శ్లో॥ సూతాః పౌరాణికాః ప్రోక్తా మాగధా వంశశంసకాః। వందినస్త్వమలప్రజ్ఞాః ప్రస్తావసదృశోక్తయ ఇతి॥ ౫॥ వ్రజ ఇతి॥ సంమృష్టాని సంలిప్తాని- సంసిక్తానిచ- ద్వారాణి- అంగణాని- గృహాంతరాణి- గృహమధ్యానిచ- యస్మిన్ స తథా- చిత్రధ్వజేషు- పతాకానాం స్రజశ్చ- చేలానిచ- పల్లవతోరణానిచ- తైర్భూషితాః॥ ౬॥ గావ ఇతి॥ రూషితాః లిప్తాః విచిత్రా ధాతవశ్చ- బర్హాః స్రజశ్చ- వస్త్రాణిచ- కాంచనమాలాశ్చ- అలంకారతయా విద్యంతే యేషాం తే- తథాభూతాః గావాదయో బభూవురిత్యర్థః॥ ౭॥ ౮॥ గోప్య ఇతి॥ ఆకల్పాః అలంకారాః॥ ౯॥ నవేతి॥ నవకుంకుమకింజల్కైః ముఖపంకజేషు భూతిః శ్రీః యాసాం తాః॥ ౧౦॥ గోప్య ఇ

దానైస్సంతుష్ట్యాత్మనాఽఽత్మవిద్యయా॥ ౪ ॥ సౌమంగళ్యగిరో విప్రాస్సూతమాగధవందినః। గా
యకాశ్చ జగుర్నేదుర్భేర్యో దుందుభయో ముహుః॥ ౫ ॥ వ్రజస్సంమృష్టసంసిక్తద్వారాజిరగృహాంత
రః। చిత్రధ్వజపతాకాస్రక్చైలపల్లవతోరణైః॥ ౬ ॥ గావో వృషాశ్చ వత్సాశ్చ హరిద్రాతైలరూషి
తాః। విచిత్రధాతుబర్హస్రగ్వస్త్రకాంచనమాలినః॥ ౭ ॥ మహార్హవస్త్రాభరణకంచుకోష్ణీష
భూషితాః। గోపాస్సమాయయూ రాజన్నానోపాయనపాణయః॥ ౮ ॥ గోప్యశ్చాకర్ణ్య ముదితా య
శోదాయాస్సుతోదయమ్। ఆత్మానం భూషయాంచక్రుర్వస్త్రాకల్పాంజనాదిభిః॥ ౯ ॥ నవకుంకుమకిం
జల్కముఖపంకజరాజయః। బలిభిస్త్వరితం జగ్ముః పృథుశ్రోణ్యశ్చలత్కుచాః॥ ౧౦ ॥ గోప్యస్సుమృష్టమణి
కుండలనిష్కకంఠ్యశ్చిత్రాంబరాః పథిశిఖాచ్యుతమాల్యవర్షాః। నందాలయం సవలయా వ్రజతీ * ర్విరే
జుర్వ్యాలోలకుంతలపయోధరహారశోభాః॥ ౧౧ ॥ తా ఆశిషః ప్రయుంజానాశ్చిరం పాహీతి బాలకే।
హరిద్రాచూర్ణతైలాద్భిస్సించంత్యో జనముజ్జగుః॥ ౧౨ ॥ అవాద్యంత విచిత్రాణి వాదిత్రాణి మ
హోత్సవే। కృష్ణే విశ్వేశ్వరేఽనంతే నందవ్రజముపేయుషి॥ ౧౩ ॥ గోపాః పరస్పరం హృష్టా దధిక్షీర
ఘృతాంబుభిః। ఆసించంతో విలింపంతో నవనీతైశ్చ చిక్షిపుః॥ ౧౪ ॥ నందో మహామనాస్తేభ్యో వాసోఽలం
కారగోధనమ్। దదౌ ప్రీతమనాస్తత్ర పుత్రజన్మసుఖైధితః॥ ౧౫ ॥ సూతమాగధవందిభ్యో యేఽన్యే వి
ద్యోపజీవినః। తైస్తైః కామైరదీనాత్మా యథోచితమపూజయత్॥ ౧౬ ॥ విష్ణోరారాధనార్థాయ స్వ
పుత్రస్యోదయాయ చ। రోహిణీ చ మహాభాగా నందగోపాభినందితా॥ ౧౭ ॥ వ్యచరద్దివ్యవాసస్స్ర
క్కంఠాభరణభూషితా। తత ఆరభ్య నందస్య వ్రజస్సర్వసమృద్ధిమాన్॥ ౧౮ ॥ హరేర్నివాసాత్మగుణై
రమాక్రీడమభూన్నృప। గోపాన్ గోకులరక్షాయాం నిరూప్య మధురాం గతః॥ ౧౯ ॥ నందః కంసస్య వా
ర్షిక్యం కరం దాతుం కురూద్వహ। వసుదేవ ఉపశ్రుత్య భ్రాతరం నందమాగతమ్॥ ౨౦ ॥ జ్ఞాత్వా ద
త్తకరం రాజ్ఞే యయౌ తదవమోచనమ్। తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ దేహః ప్రాణమివాగతమ్॥ ౨౧ ॥
ప్రీతః ప్రియతమం దోర్భ్యాం సస్వజే ప్రేమవిహ్వలః। పూజితస్సుఖమాసీనః పృష్ట్వాఽనామయమాదృ
తః। ప్రసక్తధీస్స్వాత్మజయోరిదమాహ విశాంపతే॥ ౨౨ ॥ వసుదేవః॥ దిష్ట్యా భ్రాతః ప్రవయస ఇదానీ
మప్రజస్య తే। ప్రజాశయా నివృత్తస్య ప్రజా యత్సమపద్యత॥ ౨౩ ॥ దిష్ట్యా సంసారచక్రేఽస్మిన్వర్త

తి॥ సుమృష్టాని మణిమయాని కుండలాని యాసాం తాః- నిష్కాని పతకాని కంఠేషు యాసాం తాః- శిఖాభ్యః చ్యుతాని మాల్యవర్షాణి యాసాం తాః- నందాలయం- వ్రజతీః వ్రజంత్యః ఆర్షత్వాత్ ప్రథమార్థే ద్వితీయా- పథి విరేజుః- సవలయాః కంకణభూషితాః సబలయ ఇతి పాఠే- గృహీతవివిధోపాయనా ఇత్యర్థః- వ్యాలోలైః కుంతలాదిభిః శోభా యాసాం తాః॥ ౧౧॥ తా ఇతి॥ అజనం సించంత్యః- అజనం భగవంతం ప్రతి ఉజ్జగురితి వా॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ నంద ఇతి॥ తేభ్యః ప్రాదాత్॥ ౧౫॥ సూతేతి॥ యథోచితమన్యానపి అపూజయత్॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ హరేరితి॥ హరేర్నివాసేన- యే ఆత్మనిగుణాః సర్వప్రేమాస్పదత్వాదయః- తైః రమాయాః ఆక్రీడం విహారస్థానం॥ ౧౯॥ నంద ఇతి॥ వార్షిక్యం ప్రతివర్షం దాతుం యోగ్యం ధనాది- భ్రాతరం సఖాయం॥ ౨౦॥ జ్ఞాత్వేతి॥ తదవమోచనం తస్య నందస్య అవమోచనం నివాసస్థానం॥ ౨౧॥ ప్రీత ఇతి॥ సస్వజే ఆలింగితవాన్- ఆత్మజయోః స్వపుత్రయోః రామకృష్ణయోః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ దిష్ట్యేతి॥ పునర్భవః పునర్జాత

ఇవ- తత్ర హేతుగర్భం విశేషణం - సంసారచక్రే వర్తమాన ఇతి॥ ౨౪॥ దుర్లభత్వమేవాహ ॥ నైకత్రేతి॥ ప్రియశ్చాసౌ సంవాసశ్చ ప్రి
యసంవాసః హే ప్రియేతి వా- స్రోతసః ఓఘేన నీయమానానాం ప్లవంతీతి ప్లవాః- తృణకాష్ఠాదయః- తేషాం యథా ఏకత్ర నివాసః నాస్తి త
ద్వత్॥ ౨౫॥ కచ్చిదితి ॥ పశవ్యాదిరూపే తస్మిన్ వనే నిర్దోషే - గోపయోదధ్యాదిప్రభూతగోపికాస్తన్యాదినా పుత్రక్షేమం వివక్ష
యా పృచ్ఛతి॥ శ్లో॥ ప్రసక్తధీః స్వాత్మజయోరిత్యుక్తత్వాత్॥ ౨౬॥ భ్రాతరితి॥ భవద్భ్యాముపలాలితస్సన్- కచ్చిత్- వర్తత ఇతి శేషః॥ ౨౭॥
పుత్రాదర్శనక్లేశేనాహ॥ పుంస ఇతి॥ సుహృదో బంధూన్ ప్రతి- అనుభావితః సంభావితః- యః త్రివర్గః- స హి పుంసో విహితో యుక్తః-
శాస్త్రేణ వా ప్రోక్తః- న స స్వమాత్రపర్యవసితః- అత స్తేషు క్లిశ్యమానేషు - సుఖాయ- న భవతీత్యర్థః॥ ౨౮॥ నందో వసుదేవం సాంత్వ
యన్నాహ ॥ అహో ఇతి॥ ౨౯॥ నూనమితి ॥ అదృష్టమేవ నిష్ఠా సమాప్తిర్యస్య సః- యస్మై వ పుత్రాదిసుఖప్రదం అదృష్టం హీయతే- తస్మై వ
తే పుత్రాదయో న భవంతీత్యర్థః- అదృష్టపరమః - అదృష్టమేవ పరమం యస్య సః- యద్యపి- పుత్రాదయో వియుక్తాః- తథాపి తాన్ అదృ
ష్టమేవ పునస్సంగమయతీత్యర్థః - ఏవం అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం అవ్యభిచారికారణం- సుఖదుఃఖయోర్వేదనస్య ముహ్యతి- తస్మాది

మా నః పునర్భవః । ఉపలబ్ధో భవానద్య దుర్లభం ప్రియదర్శనమ్॥ ౨౪॥ నైకత్ర ప్రియసంవాసస్సుహృ
దాం చిత్రకర్మణామ్। ఓఘేన వ్యూహ్యమానానాం ప్లవానాం స్రోతసో యథా॥ ౨౫॥ కచ్చిత్పశవ్యం నిరు
జం భూర్యంబు తృణవీరుధమ్। బృహద్వనం తదధునా యత్రాసే త్వం సుహృద్వృతః॥ ౨౬। భ్రాత
ర్మమ సుతః కచ్చిన్మాత్రా సహ భవద్వ్రజే। తాతం భవంతం మన్వానో భవద్భ్యాముపలాలితః॥
౨౭॥ పుంసస్త్రివర్గో విహితస్సుహృదో హ్యనుభావితః। న తేషు క్లిశ్యమానేషు త్రివర్గోఽర్థాయ కల్ప
తే॥ ౨౮। నందః॥ అహో తే దేవకీపుత్రాః కంసేన బహవో హతాః। ఏకావశిష్టావరజా కన్యా సాపి
దివం గతా॥ ౨౯। నూనం హ్యదృష్టనిష్ఠోఽయమదృష్టపరమో జనః। అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం యో వేద న స
ముహ్యతి। ౩౦ । వసుదేవః॥ కరో వై వార్షికో దత్తో రాజ్ఞే దృష్టా వయం చ వః। నేహ స్థేయం బహుతి
థం సంత్యుత్పాతాశ్చ గోకులే॥ ౩౧ ॥ ఇతి నందాదయో గోపాః ప్రోక్తాస్తే శౌరిణా యయుః। అనోభిర
నడుద్యుక్తైస్తమనుజ్ఞాప్య గోకులమ్॥ ౩౨॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ పూతనాసంహారఘట్టః . ❖

శ్రీశుకః ॥ నందః పథి వచశ్శౌరేర్న మృషేతి విచింతయన్ । హరిం జగామ శరణముత్పాతాగమశంకితః॥
౧ । కంసేన ప్రహితా ఘోరా పూతనా బాలఘాతినీ । శిశూంశ్చచార నిఘ్నంతీ పురగ్రామవ్రజాదిషు॥
౨ । న యత్ర శ్రవణాదీని రక్షోఘ్నాని స్వకర్మసు । కుర్వంతి సాత్త్వతాం పత్యుర్యాతుధాన్యశ్చ తత్ర
హి । ౩॥ సా ఖేచర్యేకదోపేత్య పూతనా నందగోకులమ్। యోషిత్వా మాయయాత్మానం ప్రావిశత్కా
మచారిణీ ॥ ౪ ॥ తాం కేశబంధవ్యతిషక్తమల్లికాం బృహన్నితంబస్తనకృచ్ఛ్రమధ్యమామ్ । సువాససం

దానీం త్వయా న దుఃఖం భావనీయం - మృతానాం వియుక్తానామపి చ - కాలాంతరే దర్శనసంయోగవియోగసంభవాత్ - అస్మదాదిభిరపి కా
లాంతరే తద్వియోగే సత్యపీతి- నందస్య దైవీ వాగేషా భావిసూచికా॥ ౩౦॥ తాం బుద్ధ్వా వసుదేవో దుఃఖం త్యక్త్వా నందమాహ॥ కర ఇతి॥ వః
యుష్మాభిః॥ ౩౧ ॥ ౩౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ షష్ఠే సఖ్యుర్గిరా నందో వ్రజం గచ్ఛన్ మృతాం పథి । దృష్ట్వా తు రాక్షసీం తస్యా మృత్యుం శ్రుత్వా తు విస్మితః॥ ౧॥ ౨॥ శ్రీకృష్ణవిష
యే శంకమానం రాజానం ప్రతి- అవిషయే ప్రవృత్తా- సైవమరిష్యతీతి సూచయన్నాహ ॥ నేతి ॥ యత్ర శ్రీకృష్ణస్య శ్రవణాదీని న సంతి -
తత్రైవ తాసాం శక్తిః- సా తు తస్మిన్నైవ సతి - కాశంకేతి భావః॥ ౩॥ సేతి॥ యోషిత్వా వేషతో వరాం నారీమివ ఆత్మానం విధాయ గోపి
త్వేతి పాఠాంతరే ఆత్మానం తిరోధాయేత్యర్థః- నను తత్ర నిర్లజ్జా నిర్విశంకా చ సతీ- కథం పరసద్మ ప్రవిష్టా- అత ఆహ - కామచారి
ణీతి- న హి కామచారిణీషు ఇదం చిత్రమిత్యర్థః॥ ౪॥ తామితి॥ తాం వనితాం- పతిం ద్రష్టుం ఆగతాం అతిరూపవతీం శ్రియమివ- గోప్యో
మంసత ఇత్యుత్తరశ్లోకేనాన్వయః- శ్రీసామ్యార్థాని విశేషణాని- కేశబంధవ్యతిషక్తమల్లికాం- కేశబంధః కేశపాశః- తస్మిన్- విన్యస్తమల్లి
కాకుసుమాం- బృహతా నితంబేన స్తనాభ్యాం చ- ఉభయతః ఆక్రాంతమివ కృచ్ఛ్రం కృశం మధ్యముదరం యస్యాస్తాం - సువాససం రమణీ

మోహవాసనీయస్యాస్తాం- కంపితయోః కర్ణభూషణయోః- త్విషా- ఉల్లసద్భిః కుంతలైః- మండితమాననం యస్యాస్తాం॥ ౫॥ వల్గ్వితి॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైః- వల్గురమ్యం- స్మితం యేషు తే తథా భూతా అపాంగవిసర్గా యేషు తైః- వీక్షితైః- వ్రజౌకసాం మనఃహరంతీం- అతో గోపాః- హృష్టమనసస్త్వనాం ననివారితవంత ఇత్యుక్తం భవతి- గోప్యశ్చ శ్రియమివ మత్వా తూష్ణీమాసన్ - అతః కేనాప్యనివారితా సతీ- ప్రవివేశేతి భావః॥ ౬॥ బాలగ్రహ ఇతి॥ బాలగ్రహః పూతనా- అసదంతకం బాలం- దదర్శ - అసతామంతకం దృష్ట్వా - కథం న బిభేతి- తత్రాహ- ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం- బాలనాట్యేన ప్రతిచ్ఛన్నం తిరోహితం- నిజం ఉరు తేజో యేన తం - కమివ- భసి భస్మని- ఆహితమగ్నిమివేతి భావః॥ ౭॥ విబుద్ధ్యేతి॥ చరాచరాత్మత్వాదేవ- తాం విబుద్ధ్య- నిమీలితేక్షణః- ఆస॥ ౮॥ మహేశ్వరత్వేపీతి॥ స్వయమనంతం- దుష్టానామంతకం- సా అంకమారోపయత్- బాలమితి మత్వా- యథా ఉరగం సుప్తం- అబుద్ధిశ్చాసౌ రజ్జుధీశ్చ సః- అజ్ఞానతో రజ్జుబుద్ధ్యా గృహ్ణాతి యథా- తద్వదితి॥ ౯॥ ననుయశోదారోహిణ్యౌ- తాం కథం న న్యవారయతాం తత్రాహ॥ తామితి॥ వామం వల్గు- జనన్యా ఇవ చేష్టితం యస్యాస్తాం- వరస్త్రియం చ- సహ సైవ- అంతరా గృహమధ్యే- వీక్ష్య- అంతస్తైక్ష్ణ్యేన బహిర్మార్దవేన - దృష్టాంతః కోశపరిచ్ఛదాసివత్- మృదుచిత్రచర్మమయః కోశః- పరిచ్ఛదః ఆవరణం యస్య అసేః ఖడ్గస్య- తద్వత్- తత్ప్రభయా చ ధర్షితే అభిభూతే-

కంపితకర్ణభూషణత్విషోల్లసత్కుంతలమండితాననామ్॥ ౫॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైర్మనోహరంతీం వనితాం వ్రజౌకసామ్। అమంసతాంభోజకరేణ రూపిణీం గోప్యః శ్రియం ద్రష్టుమివాగతాం పతిమ్॥ ౬॥ బాలగ్రహస్తత్ర విచిన్వతీ శిశూన్ యదృచ్ఛయా నందగృహేఽసదంతకమ్। బాలం ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం దదర్శ తం చాగ్నిమివాహితం భసి॥ ౭ ॥ విబుధ్య తాం బాలకమారికాగ్రహం చరాచరాత్మా స నిమీలితేక్షణః। అజ్ఞాయమానోఽథ హరిర్నిశాచరీం నిసర్గవిజ్ఞాతజగద్విచేష్టితః॥ ౮॥ మహేశ్వరత్వేపి చ బాలభావం విభావయన్ కించిదువాచ న ప్రభుః। అనంతమారోపయదంకమంతకం యథోరగం సుప్తమబుద్ధిరజ్జుధీః॥ ౯॥ తాం తీక్ష్ణచిత్తామతివామచేష్టితాం వీక్ష్యాంతరా కోశపరిచ్ఛదాసివత్। వరస్త్రియం తత్ప్రభయా చ ధర్షితే నిరీక్షమాణే జననీ అతిష్ఠతామ్॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్ స్తనం దుర్జరవీర్యముల్బణం ఘోరాంకమాదాయ శిశోర్దదావథ। గాఢం కరాభ్యాం భగవాన్ ప్రపీడ్య తత్ప్రాణైస్సమం రోషసమన్వితోఽపిబత్॥ ౧౧॥ సా ముంచ ముంచాలమితి ప్రభాషిణీ నిష్పీడ్యమానాఖిలజీవమర్మణి। వివృత్య నేత్రే చరణౌ భుజౌ ముహుః ప్రస్విన్నగాత్రా క్షిపతీ రురోద హ॥ ౧౨ ॥ తస్యాః స్వనేనాతిగభీరరంహసా సాద్రిర్మహీ ద్యౌశ్చ చచాల సగ్రహా। రసా దిశశ్చ ప్రతినేదిరే జనాః పేతుః క్షితౌ వజ్రనిపాతశంకయా॥ ౧౩ ॥ నిశాచరీత్థం వ్యథితా వ్యసుః క్షితౌ వ్యాదాయ కేశాంశ్చరణౌ భుజావపి। ప్రసార్య గోష్ఠే నిజరూపమాస్థితా వజ్రాహతో వృత్ర ఇవాపతన్నృప॥ ౧౪ ॥ పతమానోఽపి తద్దేహః త్రిగవ్యూత్యంతరద్రుమాన్। చూర్ణయామాస రాజేంద్ర మహదాసీత్తదద్భుతమ్ ॥ ౧౫॥ ఈషామాత్రోగ్రదంష్ట్రాస్యం గిరికందరనాసికమ్। గండశైలస్తనం రౌద్రం ప్రకీర్ణారుణమూర్ధజమ్ ॥ ౧౬॥ అంధ

అహమస్య జననీ ఇయం వేతి మోహితే చ సత్యౌ- జననీ జనన్యౌ- నిరీక్షమాణే ఏవ- కేవలమతిష్ఠతాం - న తు నివారితవత్యౌ॥ ౧౦॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్ స్థానే- దుర్జరం వీర్యం విషం యస్మిన్ తం- స్తనం- తం శ్రీకృష్ణం- అంకమాదాయ- తస్మై శిశవే దదౌ- అథ అనంతరమేవ- ప్రపీడ్య కేవలం విషమపథ్యమితి మత్వైవ- తస్యాః ప్రాణైస్సహాపిబత్॥ ౧౧॥ సేతి॥ చరణౌ భుజౌ చ ముహుర్ముహుః - క్షిపతీ- స్విన్నాని స్వేదయుక్తాని గాత్రాణి యస్యాస్సా॥ ౧౨ ॥ తస్యా ఇతి॥ రసాః రసాతలాని చ॥ ౧౩॥ నిశాచరీతి॥ వ్యాదాయ ముఖం వివృత్య - నిజరూపమాస్థితా మరణసమయే- కాపట్యం న యుజ్యత ఇతి భావః- వికీర్యేతి పాఠాంతరే- కేశాన్ వికీర్య- చరణౌ భుజావపి ప్రసార్యేతి భావః॥ ౧౪॥ పతమాన ఇతి॥ పతన్నపి తస్యాః దేహః షట్క్రోశమధ్యవర్తినో ద్రుమాంశ్చూర్ణీచకార॥ ౧౫॥ ఈషేతి॥ ఈషామాత్రోగ్రదంష్ట్రాస్యం- ఈషా లాంగలదండః- తత్ప్రమాణా ఉగ్రా దంష్ట్రా యస్మిన్ తత్తథాభూతమాస్యం యస్మిన్ తత్- సంత్రాసహేతుత్వేన పునరష్టభిః పదైర్విశినష్టి- గిరికందరవత్ నాసికే యస్మిన్ తత్- గిరేః చ్యుతౌ స్థూలోపలౌ తావివ స్థూలౌ స్తనౌ యస్మిన్ తత్- రౌద్రం ఘోరం ప్రకీర్ణా అరుణా మూర్ధజా యస్మిన్ తత్॥ ౧౬॥ అంధకూపేతి॥ అంధకూపావివ గభీరే అక్షిణీ యస్మిన్ తత్- పులినవదారోహే జఘనే తాభ్యాం భీషణం బద్ధాః సేతవ ఇవ భుజౌ ఊరూ అంఘ్రీ చ యస్మిన్ తత్ - శూన్యతోయహ్రద ఇవ ఉదరం యస్మిన్ తత్॥ ౧౭॥ పూర్వమేవ తస్యాః శబ్దేన భీతాః

పునర్దర్శనేనాతిత్రసురిత్యాహ॥ సంత్రసురితి॥ తస్యాః నిస్స్వనితం అతిభయంకరశబ్దః - తేన భిన్నాని హృత్కర్ణమస్తకాని యేషాంతే॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గోమూత్రేణేతి॥ ద్వాదశాంగేషు లలాటాదిషు - కేశవాదిద్వాదశనామభిః॥ ౨౧॥ అనాచాంతా ఏవ ప్రథమమతిసంభ్రమేణైవం రక్షాం కృత్వా - కించిల్లబ్ధాశ్వాసాః - పునస్తాత్పర్యేణ బీజన్యాసమకుర్వతేత్యాహ॥ గోప్య ఇతి॥ సంస్పృష్టసలిలాః - ఆచాంతాః - ఆత్మని ప్రథమం - అంగేషు కరయోశ్చ పృథక్ - అజాద్యేకాదశబీజానాం మధ్యే - కరశుద్ధ్యా త్రీణి కరయోః సంధిషు చత్వారి చత్వారి - తథాంఘ్ర్యాదావేకైకస్మిన్నంగే - అజాద్యేకైకం బీజం న్యస్య - బాలస్యాప్యంగేషు తథైవాకుర్వత॥ ౨౨॥ అవ్యాదితి॥ అంఘ్రిమంఘ్రీ - జానుజానునీ - భుజం భుజౌ - కం శిరః॥ ౨౩॥ తథా దిక్షు రక్షామకుర్వన్నిత్యాహ॥ చక్రీతి॥ చక్రసహితో హరిస్తవాగ్ర

కూపగభీరాక్షం పులినారోహభీషణమ్। బద్ధసేతుభుజోర్వంఘ్రి శూన్యతోయహ్రదోదరమ్॥ ౧౭॥ సంతత్రసుస్తద్వపుర్వీక్ష్య గోపా గోప్యః కళేబరమ్। పూర్వం తు తన్నిస్స్వనితభిన్నహృత్కర్ణమస్తకాః॥ ౧౮॥ బాలం చ తస్యా ఉరసి క్రీడంతమకుతోభయమ్। గోప్యస్తూర్ణం సముత్పత్య జగృహుర్జాతసంభ్రమాః॥ ౧౯॥ యశోదారోహిణీభ్యాం తాస్సమం బాలస్య సర్వతః। రక్షాం విదధిరే తస్య గోపుచ్ఛభ్రమణాదిభిః॥ ౨౦॥ గోమూత్రేణ స్నాపయిత్వా పునర్గోరజసార్భకమ్। రక్షాం చక్రుర్గోశకృతా ద్వాదశాంగేషు నామభిః॥ ౨౧॥ గోప్యస్సంస్పృష్టసలిలా అంగేషు కరయోః పృథక్। న్యస్యాత్మన్యథ బాలస్య బీజన్యాసమకుర్వత॥ ౨౨॥ అవ్యాదజోంఘ్రి మణిమాంస్తవ జాన్వథోరూ యజ్ఞోచ్యుతః కటితటం జఠరం హయాస్యః। హృత్కేశవస్త్వదుర ఈశ ఇనస్తు కంఠం విష్ణుర్భుజం ముఖమురుక్రమ ఈశ్వరః కమ్॥ ౨౩॥ చక్ర్యగ్రతస్సహగదో హరిరస్తు పశ్చాత్ త్వత్పార్శ్వయోర్ధనురసీ మధుహాజనశ్చ। కోణేషు శంఖ ఉరుగాయ ఉపర్యుపేంద్రస్తార్క్ష్యః క్షితౌ హలధరః పురుషస్సమంతాత్॥ ౨౪॥ ఇంద్రియాణి హృషీకేశః ప్రాణాన్నారాయణోవతు। శ్వేతద్వీపపతిశ్చిత్తం మనో యోగేశ్వరోవతు॥ ౨౫॥ పృశ్నిగర్భస్తు తే బుద్ధిమాత్మానం భగవాన్పరః। క్రీడంతం పాతు గోవిందశ్శయానం పాతు మాధవః॥ ౨౬॥ వ్రజంతమవ్యాద్వైకుంఠ ఆసీనం త్వాం శ్రియః పతిః। భుంజానం యజ్ఞభుక్పాతు సర్వగ్రహభయంకరః॥ ౨౭॥ డాకిన్యో యాతుధాన్యశ్చ కూశ్మాండా యేర్భకగ్రహాః। భూతప్రేతపిశాచాశ్చ యక్షరక్షోవినాయకాః॥ ౨౮॥ కోటరా రేవతీ జ్యేష్ఠా పూతనా మాతృకాదయః। ఉన్మాదా యే హ్యపస్మారా దేహప్రాణేంద్రియద్రుహః॥ ౨౯॥ స్వప్నదృష్టా మహోత్పాతా వృద్ధబాలగ్రహాశ్చ యే। సర్వే నశ్యంతు తే విష్ణోర్నామగ్రహణభీరవః॥ ౩౦॥ ఇతి ప్రణయబద్ధాభిర్గోపీభిః కృతరక్షణమ్। పాయయిత్వా స్తనం మాతా పర్యంకే సన్న్యవేశయత్॥ ౩౧॥ తావన్నందాదయో గోపా మథురాయా వ్రజం గతాః। విలోక్య పూతనాదేహం బభూవురతివిస్మితాః॥ ౩౨॥ నూనం బతర్షిస్సంజాతో యోగేశో వా సమాస సః। స ఏవ దృష్టో హ్యుత్పాతో యదాహానకదుందుభిః॥ ౩౩॥ కళేబరం పరశుభిశ్ఛిత్త్వా తత్తే వ్రజౌకసః। దూరే క్షిప్త్వావయవశో దదహుః కాష్ఠవేష్టితమ్॥ ౩౪॥ దహ్యమానస్య దేహస్య ధూమశ్చాగరుసౌరభః। ఉత్థితః కృష్ణనిర్భుక్తసపద్యాహతపాప్మనః॥ ౩౫॥ పూతనా లోకబాలఘ్నీ రాక్షసీ రుధిరాశనా। జిఘాంసయాపి హరయే స్తనం దత్త్వాప సద్గతిమ్॥ ౩౬॥ కిం పునశ్శ్రద్ధయా భక్త్యా కృష్ణాయ పరమాత్మనే। యచ్ఛన్ప్రియతమం కిం ను రక్తాస్తన్మాతరో యథా॥ ౩౭॥ పద్భ్యాం భక్తహృదిస్థాభ్యాం వంద్యాభ్యాం లో

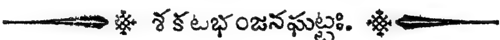
తోస్తు సహగదో గదాసహితో హరిస్తవ పశ్చాదస్తు - త్వత్పార్శ్వయోర్ధనుర్ధరో మధుహా - అసిధరః అజనశ్చ - శంఖధరః ఉరుగాయః చతుష్కోణేషు - క్షితౌ అథస్తాత్॥ ౨౪॥ ఏవం బహిః రక్షాం కృత్వాంతరంగామకుర్వన్నిత్యాహ॥ ఇంద్రియాణీతి॥ ౨౫॥ పృశ్నిగర్భ ఇతి॥ ఆత్మానమహంకారం॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ సన్న్యవేశయత్ శాయయామాస॥ ౩౧॥ ౩౨॥ విస్మయమేవాహ॥ నూనమితి॥ బతేతి విస్మయే - సాంప్రతం సః ఋషిః - తపః ప్రభావాత్ - యోగేశో జ్ఞానీ వా సమ్యగాస - యతస్స ఏవ దృష్ట ఇతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ విస్మయాంతరమేవాహ॥ దహ్యమానస్యేతి॥ కృష్ణేన నిర్భుక్తైః అత ఏవ సపద్యాహతః పాప్మా యస్య॥ ౩౫॥ ప్రసంగాత్ కైముతికన్యాయేన భక్తివైభవమాహ॥ పూతనేతి॥ ౩౬॥ కిమితి॥ శ్రద్ధయా ఆస్తిక్యేన - భక్త్యా ప్రేమ్ణా - రక్తాః స్నిగ్ధాః - తన్మాతర ఇతి - వత్సాపహరణలీలా ప్రా

ణేన బహువచనం. గోగోపికాస్తన్మాతరో భవన్నితి || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || య ఇతి || ఏతత్పూతనామోక్షం - ఆర్భకం అర్భకచరితం - కింతత్పూతనామోక్ష ఇతి || శ్లో || అత్తుం దైత్యకులానీశః పూతనాయాశ్శిశుచ్ఛలాత్ । స్తన్యాపోశనతః ప్రాణైః ప్రాణాహుతిమకల్పయత్ || శ్రీధరీయాయం శ్లోకః || ౪౫ || ఇతి భావార్థదీపికాయాం షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా || ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో || ఉత్క్షిపన్ శకటం వ్యోమ్ని తృణావర్తమధిక్షిపన్ । దర్శయన్విశ్వమాస్యే చ కృష్ణః క్రీడతి సప్తమే || కృష్ణార్భకసదాసింధుసంప్లవానందనిర్భరః । భూయస్తదేవ సంప్రష్టుం రాజాస్య దధినందతి || యేనేతి || యేన యేన మత్స్యాద్యవతారేణాపి - యానియాని కర్మాణి కరోతి తానినః కర్ణరంధ్యాణి కర్ణసుఖావహాని - మనోజ్ఞాని మనః ప్రీతికరాణి చ - భవంత్యేవ || ౧ || తథాపి || యదితి || యత్ శృణ్వతః - పుంసః పురుషమాత్రస్య - అరతిః మనోగ్లానిః - తన్మూలభూతా - వివిధా తృష్ణా చ - అపగచ్ఛతి - తథా సత్త్వశుద్ధిః హరిభక్తిః - హరిదాససఖ్యాసచ - భ

కవందితైః । అంగం యస్యాస్సమాక్రమ్య భగవానపిబత్ స్తనమ్ || ౩౮ || యాతుధాన్యపి సా స్వర్గమవాప జననీగతిమ్ । కృష్ణభుక్తస్తనక్షీరాః కిము గావోనుమాతరః || ౩౯ || పయాంసి యాసామపిబత్పుత్రస్నేహస్నుతాన్యలమ్ । భగవాన్ దేవకీపుత్రః కైవల్యాద్యఖిలార్థదః || ౪౦ || తాసామవిరతం కృష్ణే కుర్వంతీనాం సుతేక్షణమ్ । న పునః కల్పతే రాజన్ సంసారోఽజ్ఞానసంభవః || ౪౧ || కటధూమస్య సౌరభ్యమవఘ్రాయ వ్రజౌకసః । కిమిదం కుత ఏవేతి వదతో వ్రజమాయయుః || ౪౨ || తే తత్ర వర్ణితం గోపైః పూతనాగమనాదికమ్ । శ్రుత్వా తన్నిధనం స్వస్తి శిశోశ్చాసన్ సువిస్మితాః || ౪౩ || నందస్స్వపుత్రమాదాయ ప్రోష్యాగత ఉదారధీః । మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ పరమాం ముదం లేభే కురూద్వహ || ౪౪ || య ఏతత్పూతనామోక్షం కృష్ణస్యార్భకమద్భుతమ్ । శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యో గోవిందే లభతే రతిమ్ || ౪౫ || ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

విష్ణురాతః || యేన యేనావతారేణ భగవాన్ హరిరీశ్వరః । కరోతి కర్ణరంధ్యాణి మనోజ్ఞాని చ నః ప్రభో || ౧ || యచ్ఛృణ్వతోపైత్యరతిర్వితృష్ణా సత్త్వం చ శుధ్యత్యచిరేణ పుంసః । భక్తిర్హరౌ తత్పురుషే చ సఖ్యం తదేవ హారం వద మన్యసే చేత్ || ౨ || అథాన్యదపి కృష్ణస్య తోకాచరితమద్భుతమ్ । మానుషం లోకమాసాద్య తజ్జాతిమనురుంధతః || ౩ || శ్రీశుకః || కదాచిదౌత్థానికకౌతుకాప్లవే జన్మర్క్షయోగే సమవేతయోషితామ్ । వాదిత్రగీతద్విజమంత్రవాచనైశ్చకార సూనోరభిషేచనం సతీ || ౪ || నందస్య పత్నీ కృతమజ్జనాదికం విప్రైః కృతస్వస్త్యయనం సుపూజితైః । అన్నాద్యవాసస్స్రగభీష్టధేనుభిస్సంజాతనిద్రాక్షమశీశయచ్ఛనైః || ౫ || ఔత్థానికౌత్సుక్యమనా మనస్వినీ సమాగతాన్ పూజయతీ

❖ శకటభంజనఘట్టః. ❖

వ్రజౌకసః । నైవాశృణోద్వై రుదితం సుతస్య సా రుదన్ స్తనార్థీ చరణావుదక్షిపత్ || ౬ || అధశ్శయానస్య శిశోరనోల్పకప్రవాళమృద్వంఘ్రిహతం వ్యవర్తత । విధ్వస్తనానారసకుప్యభాజనం వ్యత్యస్తచక్రాక్షవిభిన్నకూబరమ్ || ౭ || దృష్ట్వా యశోదాప్రముఖా వ్రజస్త్రియ ఔత్థానికే కర్మణి యాస్సమాగతాః । నందాదయశ్చాద్భుతదర్శనాకులాః కథం స్వయం వై శకటం విపర్యగాత్ || ఇతి బ్రువంతోతి

వంతి తదేవ హారం హరేశ్చరితం - మనోహరం వా - వద || ౨ || తథా అనుగ్రహం యది కరోషీతి - అత్యౌత్సుక్యేన పునర్విశినష్టి || అథేతి || అనురుంధతః అనుకుర్వతః || ౩ || కదాచిదితి || ఉత్థానం శిశోరంగపరివర్తనం తత్ర కరణీయే కౌతుకాప్లవే ఉత్సవాభిషేకే తథా తస్మిన్నేవ దినే జన్మర్క్షస్యాపి యోగే సతి - అతః మహోత్సవే - సమవేతయోషితాం మిళితపురంధ్రీణాం మధ్యే - వాదిత్రాదిభిః శోభితమభిషేచనం - యశోదా చకార || ౪ || నందస్యేతి || అన్నాదిభిః సుపూజితైః విప్రైః - కృతమంగళం - సంజాతనిద్రే అక్షిణీ యస్య తం అశీశయత్ శాయితవతీ || ౫ || ఔత్థానికే - || శకటస్యాధస్తాత్ ప్రేంఖ ఉదక్షిపత్ ఊర్ధ్వం చాలితవాన్ || ౬ || అధశ్శయానస్యేతి || తదధశ్శయానస్య శిశోః అల్పకశ్చాసౌ ప్రవాళవన్మృదుశ్చ యోంఘ్రిః - తేన హతం - అనః శకటం వ్యవర్తత విపరీతమపతత్ - కథం విధ్వస్తాని నానారసవంతి కుప్యభాజనాని స్వర్ణరజతవ్యతిరిక్తకాంస్యాదిమయాని యథా భవతి తథా - చక్రే చ అక్షశ్చ చక్రాక్షౌ - వ్యత్యస్తౌ చక్రాక్షౌ యస్మిన్ - విభిన్నః కూబరో యుగంధరో యస్మిన్ తచ్చ తచ్చ యథా భవతి తథా వ్యవర్తతేతి || ౭ || దృష్ట్వేతి || అద్భుతదర్శనేన ఆకులా బభూవుః - తదేవాహ - కథమి

తి - విపర్యగాత్ విపరీతమపతత్ ‖ ౮ ‖ ౯ ‖ నేతి ‖ నశ్రద్దధిరే విశ్వాసం నజగ్ముః - ఉతఅపి బాలస్యైతన్నసంభవతి - ఏతేచ బాలాః కిం జానంతీతి ‖ ౧౦ ‖ రుదంతమితి ‖ రక్షోఘ్నైః సూక్తైః రక్షాం కృత్వా ‖ ౧౧ ‖ భగవత్ప్రభావానభిజ్ఞవిప్రచేష్టితం విడంబయన్నివాహ ‖ పూర్వవదితి ‖ బలిభిః శక్తైః యద్వా - అష్టదిక్షు బలిభిస్సహితం - సపరికరం యథాపూర్వం స్థాపితం విప్రాః దధ్యాదిభిరర్చయామాసుః - హుత్వా గ్రహాదిహోమం విధాయ ‖ ౧౨ ‖ యఇతి ‖ అసూయా గుణేషు దోషావిష్కరణం - ఈర్ష్యా అక్షాంతిః తేషామాశిషః కృతాస్తైః ప్రయుక్తాః ఇత్యేవమభిప్రేత్య ‖ ౧౩ ‖ ఇతీతి ‖ సామర్గ్యజుర్భిరుపాకృతైస్సంస్కృతైః పవిత్రా ఓషధయో యేషు జలేషు తైః జలైర్ద్విజోత్తమైః కర్తృభిరభిషిచ్య అభిషేకం కారయిత్వా ‖ ౧౪ ‖ వాచయిత్వేతి ‖ హుత్వాహావయిత్వా ‖ ౧౫ ‖ గావఇతి ‖ గాశ్చప్రాదాత్ - తేచ విప్రాః - అన్వయుంజత ఆశిషః అయుంజన్ - తేశతమన్వయురితి పాఠాంతరే - శతం తద్దత్తగో శతమన్వయుః స్వీకృతవంత ఇత్యర్థః - యద్వా - శతంశతసంఖ్యాకాః - తే విప్రా ఇతి ‖ ౧౬ ‖

విషాదమోహితాజనాస్సమంతాత్పరివవ్రు రార్తవత్ ‖ ౮ ‖ ఊచురవ్యవసితమతీన్గోపాన్గోపీశ్చ బాలకాః । రుదతానేనపాదేనక్షిప్తమేతన్నసంశయః ‖ ౯ ‖ నతేశ్రద్దధిరేగోపాబాలభాషితమిత్యుత । అప్రమేయం బలంతస్యబాలకస్యనతేవిదుః ‖ ౧౦ ‖ రుదంతంసుతమాదాయయశోదాగ్రహశంకితా । కృతస్వస్త్యయనంవిప్రైస్సూక్తైః స్తనమపాయయత్ ‖ ౧౧ ‖ పూర్వవత్స్థాపితంగోపైర్బలిభిస్సపరిచ్ఛదమ్ । విప్రాహుత్వార్చయాంచక్రుర్దధ్యక్షతకుశాంబుభిః ‖ ౧౨ ‖ యేసూయానృతదంభేర్ష్యాహింసామానవివర్జితాః । నతేషాంసత్యశీలానామాశిషోవిఫలాఃకృతాః ‖ ౧౩ ‖ ఇతిబాలకమాదాయసామర్గ్యజురుపాకృతైః । జలైఃపవిత్రౌషధిభిరభిషిచ్యద్విజోత్తమైః ‖ ౧౪ ‖ వాచయిత్వాస్వస్త్యయనంనందగోపస్సమాహితః । హుత్వాచాగ్నింద్విజాతిభ్యఃప్రాదాదన్నంమహాగుణమ్ ‖ ౧౫ ‖ గాశ్చసర్వగుణోపేతావాసస్స్రగ్రుక్మమాలినీః । ఆత్మజాభ్యుదయార్థాయప్రాదాత్తేచాన్వయుంజత ‖ ౧౬ ‖ విప్రామంత్రవిదోయుక్తాస్తైర్యాఃప్రోక్తాస్తదాశిషః । తానిష్ఫలాభవిష్యంతినకదాచిదపి ధ్రువమ్ ‖ ౧౭ ‖ ఏకదారోహమారూఢం లాలయంతీసతీసుతమ్ । గరిమాణంశిశోర్వోఢుం నసేహేగిరి

✽ తృణావర్తాఖ్యాసుర సంహారఘట్టః. ✽

కూటవత్ ‖ ౧౮ ‖ భూమౌనిధాయతంగోపీవిస్మితాభారపీడితా । మహాపురుషమాదధ్యౌజగతామాస కర్మసు ‖ ౧౯ ‖ దైత్యోనామ్నా తృణావర్తఃకంసభృత్యఃప్రచోదితః । చక్రవాతస్వరూపేణజహారాసీనమర్భకమ్ ‖ ౨౦ ‖ గోకులంసర్వమావృణ్వన్ముష్ణంశ్చక్షూంషిరేణుభిః । ఈరయన్ సుమహాఘోరశబ్దేనప్రదిశోదిశః ‖ ౨౧ ‖ ముహూర్తమభవద్గోష్ఠంరజసాతమసావృతమ్ । సుతంయశోదానాపశ్యత్తత్రన్యస్తవతీయతః ‖ ౨౨ ‖ నాపశ్యత్కశ్చిదాత్మానంపరంచాపివిమోహితః । తృణావర్తవిసృష్టాభిశ్శర్కరాభిరుపద్రుతః ‖ ౨౩ ‖ ఇతిఖరపవనచక్రపాంసువర్షేసుతపదవీమబలావిలక్ష్యమాతా । అతికరుణమనుస్మరంత్యశోచద్భువిపతితామృతవత్సకాయథాగౌః ‖ ౨౪ ‖ రుదితమనునిశమ్యతత్రగోప్యోభృశమనుతప్తధియోశ్రుపూర్ణముఖ్యః । రురుదురనుపలభ్యనందసూనుంపవనఉపారత పాంసువర్షవేగే ‖ ౨౫ ‖ తృణావర్తశ్శాంతరయోవాత్యారూపధరోహరన్ । కృష్ణంనభోగతోగంతుంనా

ద్వా - శతంశతసంఖ్యాకాః - తే విప్రా ఇతి ‖ ౧౬ ‖ విప్రా ఇతి ‖ తాః తథైవ భూయురిత్యర్థః ‖ శ్లో ‖ ఉత్క్షిప్య వృద్ధుపాదేన శకటం వ్యోమ్ని లీలయా । తృణావర్తం పదా పీడ్య భువ్యపాతయదర్భకః ‖ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ‖ ౧౭ ‖ ఏకదేతి ‖ ఆరోహముత్సంగం ‖ ౧౮ ‖ భూమావితి ‖ తృణావర్తాత్స్వపమృత్యుపరిహారాయ కృష్ణేనైవాత్మన ఉత్సంగాదుత్తారాయచ - కృతం భారమజానతీ - ఉత్పాతశంకయా మహాపురుషమాదధ్యౌ శ్రీకృష్ణోదరవర్తినాం జగతాం భారేణ పీడితా విస్మితా చ సతీ - యద్వా - జగతాం మధ్యే కర్మసు ఆస బభూవ - సతు జగదుదరం తువేదేత్యర్థః ‖ ౧౯ ‖ ౨౦ ‖ గోకులమితి ‖ ఈరయన్నాదయన్నిత్యర్థః - పూరయన్నిత్యపిపాఠాంతరం ‖ ౨౧ ‖ .... ముహూర్తమితి ‖ యతః యత్ర - న్యస్తవతీ - తత్ర తస్మిన్ స్థానే - నాపశ్యత్ ‖ ౨౨ ‖ ౨౩ ‖ ఇతీతి ‖ ఖరపవనచక్రాత్ - పాంసువర్షే సతి ‖ ౨౪ ‖ రుదితమితి ‖ ఉపారతః శాంతః - పాంసువర్షస్య వేగో యస్మిన్ - తథాభూతే పవనే సతి - తత్ర తస్యా రుదితం - అనునిశమ్య - గోప్యో రురుదుః ‖ ౨౫ ‖ తృణావర్త ఇతి ‖ వాత్యాచక్ర వాతః - తద్రూపధరః - కృష్ణం హరన్ - శాంతరయః - కథంచిన్నభోగతః - తతః పరం

గంతుం భారాతిరేకాన్నాశక్నోదిత్యర్థః॥ ౨౬॥ తమితి ॥ గురుమత్తయాఽతిగౌరవేణ భారేణ తం అశ్మానం పర్వతప్రాయం మన్యమానః తేనైవ ఆత్మనో గళే గృహీతః తం త్యక్తుమిచ్ఛన్నపి నాశక్నోదిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ కృష్ణమితి ॥ తస్యోరసి లంబమానం కృష్ణమాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య సమర్ప్య విస్మితాశ్చ బభూవురితి విహాయసా గగనమార్గేణ పురుషాదేన తృణావర్తేన నీతం తథాపి మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తం పునర్లబ్ధ్వా మోదం ప్రాపురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౩౦॥ గోప్య ఇతి ॥ పరస్పరం హర్షకథామాహుః అహో బతేతి నివృత్తిం గమితో మృత్యుం ప్రాపితః॥ ౩౧॥ కోఽత్ర విస్మయః యుజ్యత ఏవైతదితి తేష్వేవ కేచిదాహుః॥ హింస్ర ఇతి॥ నః అస్మాభిః చీర్ణం కృతం పూర్తం వాపీకూపతటాకాదినిర్మాణం ఇష్టం పంచయజ్ఞాగ్నిహోత్రాది దత్తం దానం॥ ౩౨॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్తపఆదేః ప్రణయన్ హర్షయన్ ॥౩౩॥౩౪॥ శ్లో॥ తృణావర్తాగమోద్భూతగౌరవాశంకినం ప్రసూః। బోధయన్ దర్శయామాస

శక్నోద్దుర్భరిభారభృత్ ॥ ౨౬ ॥ తమశ్మానం మన్యమాన ఆత్మానం గురుమత్తయా । గళే గృహీత ఉత్స్రష్టుం నాశక్నోదద్భుతార్భకమ్॥ ౨౭॥ గళగ్రహణనిశ్చేష్టో దైత్యో నిర్గతలోచనః। అవ్యక్తరావో న్యపతత్సహ బాలో వ్యసుర్వ్రజే॥ ౨౮॥ తమంతరిక్షాత్పతితం కరాళం విశీర్ణసర్వావయవం శిలాయామ్। పురం యథా రుద్రశరేణ విద్ధం స్త్రియో రుదంత్యో దదృశుస్సమేతాః॥ ౨౯ ॥ కృష్ణం చ తస్యోరసి లంబమానమాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య విస్మితాః। తం స్వస్తిమంతం పురుషాదనీతం విహాయసా మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్॥ ౩౦ ॥ గోప్యశ్చ గోపాః కిల నందముఖ్యా లబ్ధ్వా పునః ప్రాపురతీవ మోదమ్। అహో బతాత్యద్భుతమేష రక్షసా బాలో నివృత్తిం గమితోఽభ్యగాత్పునః॥ ౩౧॥ హింస్రస్స్వపాపేన విహింసితః ఖలస్సాధుస్సమత్వేన భయాద్విముచ్యతే । కిం నస్తపశ్చీర్ణమధోక్షజార్చనం పూర్తేష్టదత్తముత భూతసౌహృదమ్॥ ౩౨॥ యత్సంపరేతః పునరేవ బాలకో దిష్ట్యా స్వబంధూన్ ప్రణయన్నుపస్థితః॥ ౩౩॥ దృష్ట్వాఽద్భుతాని బహుశో నందగోపో బృహద్వనే । వసుదేవవచో భూయో మానయామాస విస్మితః॥ ౩౪॥

స్తన్యపానసమయే జృంభణవ్యాజేన మాత్రే విశ్వరూపప్రదర్శనఘట్టః.

ఏకదాఽర్భకమాదాయ స్వాంకమారోప్య భామినీ। ప్రస్నుతం పాయయామాస స్తనం స్నేహపరిప్లుతా ॥ ౩౫ ॥ పీతప్రాయస్య జననీ సుతస్య రుచిరస్మితమ్ । ముఖం లాలయతీ రాజన్ జృంభతో దదృశే జగత్॥ ౩౬॥ ఖం రోదసీ జ్యోతిరనీకమాశాస్సూర్యేందువహ్నిశ్వసనాంబుధీంశ్చ। ద్వీపాన్నగాంస్తద్దుహితౄర్వనాని భూతాని యాని స్థిరజంగమాని॥ ౩౭ ॥ సా వీక్ష్య విశ్వం సహసా రాజన్ సంజాతవేపథుః। సంమీల్య మృగశావాక్షీ నేత్రే చాసీత్సువిస్మితా॥ ౩౮॥

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీబాదరాయణిః ॥ గర్గః పురోహితో రాజన్ యదూనాం సుమహాతపాః । వ్రజం జగామ నందస్య వసుదేవప్రచోదితః॥ ౧॥ తం దృష్ట్వా పరమప్రీతః ప్రత్యుత్థాయ కృతాంజలిః। ఆనర్చాధోక్షజధియా ప్రణిపాతపురస్సరమ్॥ ౨॥ సూపవిష్టం కృతాతిథ్యం గిరా సూనృతయా మునిమ్ । నందయిత్వాఽబ్రవీద్బ్రహ్మన్ పూర్ణస్య కరవామ కిమ్ ॥ ౩ ॥ మహద్విచలనం నౄణాం గృహిణాం దీనచేతసామ్। నిఃశ్రేయసాయ భగవన్నాన్యథా కల్పతే క్వచిత్॥ ౪ ॥ జ్యోతిషామయనం సాక్షాద్యత్తద్జ్ఞానమతీంద్రియమ్। ప్ర

జృంభమాణో ముఖే జగత్॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః॥ ఏకదేతి॥ ౩౫॥ పీతేతి ॥ పీతమస్యాస్తీతి పీతః - తత్ప్రాయః పీతప్రాయః పీత-విజితాదిశబ్దానాం పానాదిమతి వృత్త్యున్నత్త్వాద్విభక్తా భ్రాతర ఇత్యాదివత్ - యద్వా-పీతప్రాయః స్తనో యేనేత్యుత్తరపదలోపసమాసో వా॥ ౩౬॥ ఖమితి॥ ఖం స్వర్గాకాశం నగాన్ గిరీన్ తద్దుహితౄః నదీః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖ శ్లో॥ అష్టమే నామకర్మాస్య బాలక్రీడాకుతూహలే। మృద్భక్షణేదిమోగేచ విశ్వరూపం నిరూప్యతే॥ విశ్వరూపాది బాలస్య నిశమ్యాశంకినః పితుః। నామకృద్గర్గవాక్యేన నిజం తత్త్వమసూచయత్॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ పూర్ణశ్చేత్కథం ధనినాం గృహమాగతస్తత్రాహ ॥ మహద్విచలనమితి ॥ మహతాం స్వాశ్రయాదన్యత్ర విచలనం న స్వానర్థం కింతు గృహిణాం మంగళాయ నను తర్హి త ఏవ మహద్దర్శనార్థం కిమితి న గచ్ఛంతి తత్రాహ దీనచేతసాం కృపణానాం క్షణమపి గృహం త్యక్తుమశక్నువతామిత్యర్థః॥ ౪॥ త్వయా చాఽస్మాకం నామకరణాది

ఽరణీయమిరివక్తుం- తస్యజ్ఞానాతిశయమాహ ॥ జ్యోతిషామితి ॥ యదతీంద్రియజ్ఞానసాధనం జ్యోతిషామయనం తత్ప్రతిపాదకం-జ్యోతిశ్శాస్త్రమిత్యర్థః- తత్సాక్షాద్భవతా ప్రణీతం- యేనఅన్యోపిపుమాన్ - పరావరం - పరం కరణం పూర్వజన్మకృతంకర్మ అవరం కార్యంఅస్మిన్ జన్మనివిపాకం- తద్వేద-ఉక్తంచ జాతకే ॥ శ్లో ॥ యదుపచితమన్యజన్మని శుభాశుభంతస్యకర్మణః ప్రాప్తిమ్। వ్యంజయతిశాస్త్రమేతత్తమసిద్రవ్యాణిదీపఇవేతి॥ ౫॥ వివక్షితమాహ ॥ త్వంహీతి ॥ దైవజ్ఞోమంత్రవిచ్చత్వం- అతోనామకరణాదిసంస్కారాన్ కర్తుమర్హసీత్యర్థః- నన్వేతద్గురుణికరణీయమితి చేత్తత్రాహ ॥ నౄణామితి॥ ౬॥ అత్యుత్సాహేన నందం ప్రతి - గుప్తమేతత్కార్యమిత్యభిప్రాయేణప్రత్యాచష్టే ఇవాహ ॥ యదూనామితి ॥ భవతుతథాపి- త్వమత్రాగతశ్చేత్ కుతోవిద్యాదితిచేతఆహ ఖ్యాతశ్చేతి- తతఃకిమతఆహ- దేవకీసుతమితి- కింసోమన్యతేకల్పయేదిత్యర్థః॥ ౭॥ కంసఇతి॥ ననుయదుకుమారఇతికథంబిజానాతు- తత్రవసుదేవస్యపుత్రః దేవక్యాంజాతఇతికుతోజానీయాత్తత్రాహ పాపమతిరిత్యాది ॥ ౮॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ కింమయాహతయా మందే త్యాది దేవకీకన్యావచఃశ్రుత్వా ॥ శ్లో ॥ దేవక్యా అష్టమోగర్భో న స్త్రీ భవితుమర్హతీతిచ- నిత్యం సంచింతయన్ సామాన్యేనక్వచిద స్త్రీతిజ్ఞాత్వా- యువయోశ్చసఖ్యంచింతయన్-త్వద్గృహేభవేదితిసంభావ్య- మత్సంస్కారేణాగతేనవా- అంతాశంకః ఆగతా ఆశంకా యస్యసః- అపి

ణీతంభవతాయేనపుమాన్ వేదపరావరమ్॥౫॥ త్వంహిబ్రహ్మవిదాంశ్రేష్ఠస్సంస్కారాన్ కర్తుమర్హసి । బాలయోరనయోర్నౄణాంజన్మనాబ్రాహ్మణోగురుః॥౬॥ గర్గాచార్యః॥ యదూనామహమాచార్యఃఖ్యాతశ్చభువిసర్వతః। సుతంమయాసంస్కృతం తేమన్యతేదేవకీసుతమ్॥ ౭॥ కంసఃపాపమతిస్సఖ్యంతవచానకదుందుభేః। దేవక్యాఅష్టమోగర్భోన స్త్రీ భవితుమర్హతి॥ ౮॥ ఇతిసంచింతయన్ శ్రుత్వా దేవకీదారికావచః। అపిహంతాగతాశంకస్తర్హితన్నోనయోభవేత్॥ ౯॥ నందః॥ అలక్షితోస్మిన్రహసిమామకైరపిగోవ్రజే। కురుద్విజాతిసంస్కారంస్వస్తివాచనపూర్వకమ్॥ ౧౦॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంసంప్రార్థితోవిప్రస్స్వచికీర్షితమేవతత్ । చకారనామకరణంగూఢోరహసిబాలయోః॥౧౧॥ అయంవైరోహిణీపుత్రోరమయన్సుహృదోగుణైః। ఆఖ్యాస్యతేరామఇతిబలాధిక్యాద్బలంవిదుః॥ ౧౨॥ యదూనామపృథగ్భావాత్సంకర్షణముశంత్యుత। ౧౩। ఆసన్వర్ణాస్త్రయోహ్యస్యగృహ్ణతోనుయుగంతనూః। శుక్లోరక్తస్తథాపీతఇదానీంకృష్ణతాంగతః। ౧౪ ॥ ప్రాగయంవసుదేవస్యక్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః। వాసుదేవఇతిశ్రీమానభిజ్ఞాస్సంప్రచక్షతే। ౧౫। బహూనిసంతినామానిరూపాణిచసుతస్యతే। గుణకర్మానురూపాణితాన్యహంవేదనోజనాః॥ ౧౬॥ ఆధాస్యత్యేషవశ్శ్రేయోగోపగోకులనందనః। అనేనసర్వదుర్గాణియూయమంజస్తరిష్యథ। ౧౭। పురానేనవ్రజపతేసాధవోదస్యుపీడితాః। అరాజకేరక్ష్యమాణాజిగ్యుర్దస్యూన్సమేధితాః॥ ౧౮ । యఏతస్మిన్మహాభాగాః ప్రీతింకుర్వంతిమానవాః। నారయోభిభవంత్యేతాన్విష్ణుపక్షానివాసురాః॥ ౧౯ । తస్మాన్నందాత్మజోయంతేనారాయణసమోగుణైః। శ్రియాకీర్త్యానుభావేనగోపాయస్వసమాహితః ॥ ౨౦ । ఇత్యాత్మానంసమాదిశ్యగర్గేచస్వగృహంగతే। నందఃప్రముదితోమేనేహ్యాత్మానంపూర్ణమాశిషామ్॥౨౧॥

యది- హంతా హనిష్యతి- తర్హితదా- తత్ నోఽస్మాకం అనయః స్యాదితి॥ ౯॥ అలక్షితఇతి॥ ద్విజాతిసంస్కారమాత్రం- కేవలంస్వస్తివాచనపూర్వకంకుర్వితి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ యదూనామితి॥ యదూనామపృథగ్భావాత్ కతశ్చిత్ హేతోః- విప్రతిపద్యమానానాం యదూనామపృథగ్భావాత్- భావోభావనం- తస్మాత్ అన్యోన్యశిక్షయా- సవై నైకమత్యకరణాదిత్యర్థః-సమ్యక్ కర్షతి ఏకీకరోతీతిసంకర్షణమప్యుశంతిమన్యంతేవక్ష్యంతీత్యర్థః॥ ౧౩॥ గర్భసంకర్షణాంతుసప్రకాశయతి ॥ ఆసన్నితి ॥ అస్యతవపుత్రస్య-అతఃకృష్ణఇత్యేకంనామభవిష్యతి॥ ౧౪॥ ప్రాగయమితి ॥ సామాన్యోక్త్యా-ఋషిరయంజన్మాంతరేణ నామకథయతీతి నందోమన్యతేస్మ -అతఏనం వాసుదేవఇతిసంప్రచక్షతఇతి ॥ ౧౫॥ బహూనీతి॥ గుణానురూపాణి- ఈశ్వరఃసర్వజ్ఞఇత్యాదీని- కర్మానురూపాణి- గోవిందః - గోవర్ధనోద్ధరణఇత్యాదీని- తానిసర్వాణ్యహమపినోవేద- జనాఅపినోవిదురితి॥ ౧౬॥ జాతకఫలమాహ ॥ ఆధాస్యతీతి ॥ ఏషఃపరమపురుషః-శ్రేయః ముక్తిం-అంజఃసుఖేనేతి॥ ౧౭॥ పురేతి॥ అనేనరక్ష్యమాణాఃసమేధితాశ్చ- దస్యూన్ జిగ్యురితి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇ ॥ ఇతిఆత్మానం ప్రతి- సమాదిశ్య ఆత్మానంపూర్ణంచ - ఆశిషాంఆశీర్భిఃనందఃపూర్ణంవిష్ణుంమేనేఅమంస్త॥ ౨౧॥ శ్లో॥ బాలక్రీడాచమత్తాశైకృష్ణరామేణసంయుతః పరమానందమాధత్త వ్రజేనందయశోదయోః ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ పూర్ణత్వమేవ దర్శయన్నాహ ॥ కాలే

నేతి ॥ ము ॥ వ్రజతాగచ్ఛతా-జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాం-రమమాణౌ జానుద్వయేనపాణిద్వయేనచ-పృథివీమవష్టభ్య-చంక్రమణంకుర్వంతౌ॥ ౨౧॥ తావితి ॥ అనుకృష్యపునఃపునరాకృష్య-సరీసృపంతౌ అతిశయేన చలంతౌ-ఘోషాః కటిపాదభూషణకింకిణ్యః-తేషాంప్రఘోషేణరుచిరంయథాభవతితథా-ఘోషాణాంనాదేనహృష్టంమనోయయోస్తౌ లోకంతతస్తతోగచ్ఛంతంజనం-అనుసృత్యత్రిచతురాణిపదాని అనుగమ్య-ముగ్ధవత్ప్రభీతవత్-మాత్రోరంతికమీయతుః-ఉపేయతుఃఉపజగ్మతుః॥ ము॥ అనుకృష్యపురఃప్రసారితజానుద్వయగతం యథాతథా-పశ్చాద్గతజానుసమాకృష్యేత్యర్థః-సరీసృపంతౌఅతిశయేనసంచరంతౌ-ఘోషేతి-ఘోషాఃకటిపాదబద్ధకింకిణ్యః-తేషాంప్రఘోషేణప్రకృష్టశింజితేన-యద్వా-ఘోషస్యవ్రజస్య-ప్రఘోషేణశ్లాఘనీయధ్వనినా-రుచిరంయథాతథా-వ్రజకర్దమేషు-సరీసృపంతావితి తేననాదేన-హృష్టమనసౌ-లోకంఇతస్తతఃపర్యటంతంజనం-అనుసృత్యత్రిచతురాణిపదాన్యనుగత్య-ముగ్ధప్రభీతవత్ముగ్ధవత్-భీతవచ్చ-మాత్రోరంతియశోదారోహిణ్యోరంతికం-ఉపేయతుఃఉపజగ్మతుః॥ ౨౨॥ తదితి॥ తదాచతన్మాతరౌ-నిజసుతౌ-దోర్భ్యాముపగూహ్య-ప్రమోదం-యయతుః-కథంభూతే-ఘృణయాకృపయా-స్నువంత్యౌక్షరత్పయఃపూర్ణాపయోధరేసత్యౌ-పంకేనాంగరాగేణచ-రుచిరౌ-కథంభూతంముఖంనిరీక్ష్య-ముగ్ధంమందస్మితంయస్మిన్-అల్పాదశనాశ్చయస్మిన్తచ్చతచ్చ ॥ ము ॥ స్నువంత్యౌపయస్స్రావిపయోధరేసత్యౌ-పంకఏవాంగరాగః-తేనరుచిరౌ-యద్వా-పంకేనహరిద్రాదికృతాంగరాగేణచ-రుచిరావితి-ముగ్ధంసుందరంస్మితంయస్మిన్-తచ్చ-తదల్పరదనమల్పోద్గతదంతంచ॥ ౨౩॥ యర్హీతి॥ యర్హి అం

బాలక్రీడాప్రారంభ ఘట్టః.

కాలేనవ్రజతాతాతగోకులేరామకేశవౌ। జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాంరమమాణౌవిజహ్రతుః॥౨౧॥
తావంఘ్రియుగ్మమనుకృష్యసరీసృపంతౌఘోషప్రఘోషరుచిరంవ్రజకర్దమేషు। తన్నాదహృష్టమనసావనుసృత్యలోకంముగ్ధప్రభీతవదుపేయతురంతిమాత్రోః॥౨౨॥ తన్మాతరౌనిజసుతౌఘృణయాస్నువంత్యౌపంకాంగరాగరుచిరావుపగూహ్యదోర్భ్యామ్। దత్త్వాస్తనంప్రపిబతోస్మముఖంనిరీక్ష్యముగ్ధస్మితాల్పదశనంయయతుఃప్రమోదమ్॥౨౩॥ యర్హ్యంగనాదర్శనీయకుమారలీలావంతర్వ్రజేతదబలాఃప్రగృహీతపుచ్ఛైః। వత్సైరితస్తతఉభావనుకృష్యమాణౌప్రేక్షంత్యఉజ్ఝితగృహాజహృషుర్హసంత్యః॥౨౪॥ శృంగ్యగ్నిదంష్ట్ర్యసిజలద్విజకంటకేభ్యఃక్రీడాపరావతిచలౌస్వసుతౌనిషేద్ధుమ్। గృహ్యాణికర్తుమపియత్రనతజ్జనన్యౌశేకాతఆపతురలంమనసోనవస్థామ్॥౨౫॥ కాలేనాల్పేనరాజర్షేరామఃకృష్ణశ్చగోవ్రజే। ఆకృష్టజానుభిఃపద్భిర్విచంక్రమతురంజసా॥౨౬॥ తతస్సభగవాన్కృష్ణోవయస్యైర్వ్రజబాలకైః। సహరామోవ్రజస్త్రీణాంచిక్రీడేజనయన్ముదమ్॥౨౭॥ కృష్ణస్యగోప్యోరుచిరంవీక్ష్యకౌమారచాపలమ్। శృణ్వంత్యాఃకిలతన్మాతురితిహోచుస్సమాగతాః॥౨౮॥
వత్సాన్ముంచన్క్వచిదసమయేక్రోశసంజాతహాసస్తేయంస్వాద్వత్త్యథదధిపయఃకల్పితైఃస్తేయ

గనానాందర్శనీయాకుమారలీలాయయోః-తథాభూతౌజాతౌ-తదాంతర్వ్రజేవ్రజస్యమధ్యే-తదబలాఃవ్రజాంగనాః-ప్రేక్షంత్యఃప్రేక్షమాణాః-విస్మృతగృహకృత్యాః-హసంత్యోజహృషుఃహృష్టాబభూవుః-కథంభూతౌ-తాభ్యాంప్రతిగృహీతానిపుచ్ఛానియేషాంతైః వత్సైః ఇతస్తతోనుకృష్యమాణౌ ॥ ము ॥ యర్హియదా-అంగనానాందర్శనీయాఃకుమారలీలాబాలచేష్టాయయోస్తౌ-జాతావితిశేషః-తత్తదా-అంతర్వ్రజేవ్రజమధ్యే-ప్రగృహీతపుచ్ఛైఃతాభ్యామేవాలంబితపుచ్ఛైఃవాలైఃవత్సైరితస్తతోనుకృష్యమాణౌ-ప్రేక్షంత్యఃప్రేక్షమాణాః-ఉత్సృష్టగృహాఃవిస్మృతగృహవ్యాపారాః-ఉజ్ఝితగృహాఇత్యపిపాఠః-జహృషుఃహృష్టాఅభవన్-జగృహురితిపాఠేతౌగృహీతవత్యఇత్యర్థః॥ ౨౪॥ శృంగీతి॥ అతిచలౌతౌ-శృంగ్యాదిభ్యోనిషేద్ధుం-గృహోచితానికర్మాణిచకర్తుం-యత్రయదాతజ్జనన్యౌనశేకాతే-తదా-అలంమనసఃఅనవస్థామాపతురితి ॥ శ్లో ॥ గృహిణంగృహసాఖ్యస్యవరాతుష్టిఃప్రదర్శితా। కృష్ణచాపలచౌర్యాణిసహైవాఖిలసద్మసు॥ ప్రజల్పంత్యస్సమాగత్యగోప్యోగోష్ఠ్యైముదందదుః॥ శ్రీధరీయోయంసార్ధశ్లోకః॥ ము ॥ క్రీడాపరాక్రీడాసక్తౌ-అతఏవాతిచలౌసర్వతశ్చరంతౌ-అతిబలావిత్యపిపాఠః-శృంగిణఃశృంగప్రహారణజంతవః-దంష్ట్రిణఃదంష్ట్రాప్రహారణజంతవః-అసిఃఖడ్గః-అహిరితిపాఠేసర్పః-ద్విజామయూరాద్యాః-కంటకాస్తరూణాంతీక్ష్ణావయవాః-ఏతేభ్యః-నిషేద్ధుంనివారయితుం-గృహ్యశబ్దేనగృహోచితకార్యాణ్యుచ్యంతే-నశేకాతేశక్తేనస్యాతాం-అతఃమనసోనవస్థామాకులతామాపతురిత్యర్థః॥ ౨౫॥ ము॥ కాలేనేతి॥ ఆకృష్టజానుభిఃపద్భిః-విచంక్రమతుః-కదాచిజ్జానుక్రమణం-కదాచిత్పద్భ్యాంగమనంచేతి-మిశ్రంచక్రతురిత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ అ

సమయేఅహోహకాలే-క్రోశేసంజాతహాసః-స్తేయంచౌర్యార్జితం-నతుదత్తం-తత్రాపిస్వాదు-నేతరత్-దధిచ-పయశ్చ-దధిపయః-అత్తి-కించ-భోక్ష్యన్భోక్ష్యమాణఃస్వయంభుంజానఇత్యర్థః-మర్కాన్మర్కటాన్ప్రతి-విభజ్యదదాతి-తేషాంమధ్యేత్వ ప్తశ్చేన్నకోపి నాత్తిచేత్తర్హి-భాండంభినత్తి-క్వచిత్-ద్రవ్యస్యాలాభేసతిసఃకృష్ణః-గృహాయథత్యేభ్యఇతికుపితోయాతి-యద్వా-సగృహాఃగృహిణః-తేభ్యఃకుపితః-తేషాంతోకాన్బాలాన్-పర్యంకాదిషుసుప్తాన్-ప్రహరణనోదనాదిభిఃఉపక్రోశ్యప్రరుదితాన్కృత్వాయాతీతి॥ ము॥ అసమయేఅదోహకాలే-క్రోశసంజాతహాసఃక్రోశేనజనానామాక్రోశేన-సంజాతహాసః-స్తేయంచౌర్యార్జితం-తత్రాపిస్వాదునేతరత్-తస్యధూర్తస్యచౌర్యార్జితమేవస్వాదుభవతీతిభావః-దధిచపయశ్చదధిపయః-అత్తిభుఙ్క్తే కల్పితైఃసంపాదితైః-స్తేయయోగైః చౌర్యోపాయైః-భోక్ష్యన్భోక్ష్యమాణః-స్వయంభుంజానఇత్యర్థః-మర్కాన్విభజతి-మర్కటాదీన్ప్రతి-విభజ్యదదాతీత్యర్థః-సచేన్నాత్తితేమర్త్యస్తృప్తఃకోపినాత్తిచేదిత్యర్థః-మర్కాంభోక్ష్యన్విభజతిసచేన్నాశ్నాతీతిపాఠః-మర్కంనవనీతం॥ శ్లో॥ మర్కంతుదధిసారస్స్యాన్నవనీతంప్రచక్షత ఇత్యభిధానాత్-విభజతిసఖిభ్య ఇతిశేషః-యద్వా-మర్కంమర్కటంప్రతి విభజతి-సోపభోజ్యాదధికంమర్కటాదిభ్యోదదాతీత్యర్థః-సచేన్నాస్తి-సః-మర్కాఖ్యోదధిసారః స్వోపయోగాన్నాస్తిచేత్-కేవలంభాండంభినత్తి-కృత్స్నంచస్వయమేవభక్షయిత్వేతిభావః-యద్వా మర్కోమర్కటోనాస్తిచేత్-భుక్తావశిష్టగవ్యసహితంభాండంభినత్తీత్యర్థః-ద్రవ్యాలాభేపధిక్షీరాదేః-కృష్ణభయాత్ప్రచ్ఛన్నంనిహితత్వాత్క్వచిత్తదలాభేసతి-స్వగృహకుపితః-అస్మద్గృహాకుపితఇతి-గోపీనాంస్వస్వగృహేయాద్దోశనోక్తిః-సగృహకుపితఇతిపాఠే-సకృష్ణఃయత్రద్రవ్యాలాభః-తద్గృహాయథత్యేమీత్యేవంకుపితస్సన్నిత్యర్థః-యద్వా-సగృహాఃగృహస్థాః-తేభ్యఃకుపితఇతివా-తోకాన్బాలానుపక్రోశ్య ప్రహారనోదనాదిభిఃప్రరుదితాన్కృత్వేత్యర్థః॥ ౩౦ ॥ కల్పితైః స్తేయయోగైరిత్యుక్తం-తత్ప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥ హస్తేతి॥ తుంగశిక్యస్థభాండేషు-అంతర్నిహితేదధ్యాదౌ-వయునంజ్ఞానం-యస్యసః-ఛిద్రంరచయతి-తద్వత్ఛిద్రరచనాదివిత్-ధ్వాంతయుక్తేగృహే-స్వాంగమేవార్థప్రదీపంవిరచయతి-విశేషతోధృతమణిగణం-యర్హికాలేయస్మిన్సమయే-అత్రఛందోభంగ ఆర్షః॥ ము॥ కల్పితైఃస్తేయయోగైరిత్యుక్తమేవప్రపంచయతి॥హస్తేతి॥ అంత

యోగైః। మర్కాన్భోక్ష్యన్ విభజతిసచేన్నాత్తిభాండంభినత్తిద్రవ్యాలాభేసగృహకుపితోయాత్యుపక్రోశ్యతోకాన్॥ ౩౦॥ హస్తాగ్రాహ్యేరచయతివిధింపీఠకోలూఖలాద్యైశ్ఛిద్రంహ్యంతర్నిహితవయునఃశిక్యభాండేషుతద్విత్। ధ్వాంతాగారేధృతమణిగణంస్వాంగమర్థప్రదీపంకాలేగోప్యో యర్హిగృహకృత్యేషుసువ్యగ్రచిత్తాః। ౩౧॥ఏవంధార్ష్ట్యాన్యుశతికురుతేమేహనాదీనివాస్తౌస్తేయోపాయైర్విరచితకృతిస్సుప్రతీకోయథాస్తే॥ఇత్థంస్త్రీభిస్సభయనయనశ్రీముఖాలోకినీభిర్వ్యా

ర్నిహితవయునేశిక్యభాండేదృషద్భిరితిపాఠః-యర్హియస్మిన్కాలే-గోప్యోగృహకృత్యేషుసువ్యగ్రచిత్తాఃవ్యాసక్తచిత్తాః-తదా-సఃకృష్ణఃపీఠకోలూఖలాద్యైర్విధింతత్తదున్నతవస్తుసాధనంకుర్వన్-సర్వథాచ-హస్తాగ్రాహ్యే అంతర్నిహితం వయునంనవనీతాదిభోగ్యద్రవ్యం-యస్మింస్తస్మిన్-శిక్యభాండేపాశరచితయంత్రవిశేషస్థితభాండే-దృషద్భిః శిలోత్క్షేపణైరిత్యర్థః-ఛిద్రంరచయతి-తథాధ్వాంతాగారేఅంధకారావృతగృహే-ధృతమణిగణందివ్యమణిభూషితం-అతఏవార్థప్రదీపంతత్తదర్థప్రకాశకం-స్వాంగంరచయతిసన్నిధాపయతి-అథవా-ధృతమణిగణంస్వాంగమర్థప్రదీపం-వస్తుప్రకాశకదీపంకుర్వన్-హస్తాగ్రాహ్యేవస్తునిపీఠకోలూఖలాద్యైః-విధింరచయతితత్సాధనంకరోతీత్యర్థః-ఏవమప్యసాధ్యేశిక్యభాండే-ఛిద్రంరచయతీతి-ఛిద్రంహ్యంతర్నిహితవయునఃశిక్యభాండేషుతద్వదితిపాఠాంతరం-తత్రశిక్యభాండేషు సాధనాంతరైర్దుర్గ్రహేష్వప్యేష్విత్యర్థః-అంతర్నిహితేతదంతర్గతదధ్యాదిద్రవ్యే-వయునంజ్ఞానంయస్యసః-తన్నిశ్చయవానిత్యర్థః-ఛిద్రంరచయతి-తిమేవాస్యదపిధౌత్యంకరోతీత్యాహతద్వదితి-అన్యత్సమానం తద్విదితిపాఠే-ధ్వాంతాగారేస్వాంగమర్థప్రదీపంకుర్వన్-తత్-వస్తువేత్తీతితద్విత్-సన్నిత్యర్థః॥ ౩౧॥

ఏవమితి॥ రేరేచోర-ఇత్యాద్యుక్తఃశ్రీకృష్ణః-త్వమేవచోరః అహంగృహస్వామీత్యాదీనిధార్ష్ట్యానిప్రగల్భవచాంసి-ఉశతిజల్పతి-భోకమనీయేయశోదే-యద్వా-ఉశతివాస్తౌస్వచ్ఛేతేగృహే-మేహనాదీనిపురీషోత్సర్గాదీని-కురుతే-ఏవంస్తేయోపాయైః-విరచితా-కృతిఃకర్మ-యేనసః-త్వత్సవిధేసుప్రతీకఃసాధురివాస్తే-యద్వా-సుప్రతీకఃదిగ్గజవద్ధృష్యఆస్తఇత్యర్థః-సభయనయనసేత్యస్మింస్తచ్ఛత్ శ్రీయుక్తంముఖంచ-తదాలోకినీభిఃవ్యాఖ్యాతాధార్ష్ట్యప్రఖ్యాపితకర్మఫలా-ఉపాలబ్ధుం-నిర్భర్త్సనాదికంకర్తుంఆత్తప్రమితియావత్నైచ్ఛత్॥ ము॥ఏవంఛిద్రాదిధూర్తస్యకృత్యవదేవధార్ష్ట్యానిరేరేచోరఇత్యుక్తస్త్వమేవచోరఃఅహంగృహస్వామీత్యాదీనిప్రగల్భవచనాని-ఉశతిజల్పతి-వాస్తౌతద్గృహదేవతాచకనస్థానాదౌ-మేహనాదీనిపురీషోత్సర్గాదీనికురుతే-ఇత్థం-స్తేయోపాయైర్విరచితకృతిః ఉపాయైఃకల్పితస్తేయవ్యాపారోపీత్యర్థః-శోభనాశ్చర్యాసుచితాఃప్రతీకాఅవయవాయస్యసఃసుప్రతీకఇవాస్తే-త్వత్సమీపేసాధురివవర్తతఇత్యర్థః-యద్వా-సుప్రతీకాఖ్యదిగ్గజవద్ధృష్యఆస్తఇతి-సభయనయనం చకితేక్షణం-శ్రీకృష్ణస్య

శ్రియుక్తంముఖమాలోకయంతీతి తదాలోకినీభిః స్త్రీభిర్గోపీభిరిత్థం వ్యాఖ్యాతార్థాని ఘోషశిశుచౌర్యాదివ్యాపారాః ఉపాలబ్ధుం నిర్భర్త్సనాదికం కర్తుమిత్యర్థః- నైచ్ఛత్॥ ౩౨॥ ము॥ అథైకదానేకరూపపరిగ్రహేణానేకగోపీగృహప్రవిష్టస్య భగవతోఽద్భుతకృత్యమాహ॥ గోప్య ఇతి॥ కృష్ణం ఏకదైవ నవనీతాద్యపహరణార్థం స్వస్వగృహాన్ ప్రవిష్టమిత్యర్థః - పృథక్పృథగూహ్య యద్యస్యా గృహం యో యః ప్రవిష్టః- తం తం కృష్ణం సహసాధృత్వేత్యర్థః - తదాగః కృష్ణస్యాపరాధం- గదితుం యశోదాయై విజ్ఞాపయితుమేకదైవ - ప్రసృతాః ప్రవృత్తాస్సత్యః- తదంతి యశోదాయాస్సమీపే - తమేవ స్వస్వగృహీతం కృష్ణమేవ దృష్ట్వా- ప్రాగివస్థితమిత్యర్థః- అథ నిజాన్ స్వధృతాన్ కృష్ణాన్ అదృష్ట్వా- సలజ్జాః- ప్రయాసవైఫల్యాదితి భావః- స్వగృహాన్ ప్రతి- నివవృతుః న్యవర్తంత॥ ౩౩॥ కదాచిదపరాధాంతరే ఉపాలభత - తదా మాతుః మహదాశ్చర్యమభూదితి కథయన్నాహ॥ ఏకదేతి॥ ౩౪॥ సేతి॥ ఉపాలభ్య భర్త్స్య - భయేన సంభ్రాంతే ప్రేక్షణే చపలనిరీక్షణే- అక్షిణీ యస్య తం॥ ము॥ ఉపాలభ్య భర్త్స్య- భయేన సంభ్రాంతప్రేక్షణే చపలాలోకనే- అక్షిణీ యస్య తం॥ ౩౫॥ కస్మాదితి॥ అదాంతాత్మన్ చపలగాత్ర- యద్వా- ఉద్ధతస్వభావ- రహః ఏకాంతే- అగ్రజోఽపి బలరామోఽపి- వదతీత్యర్థః॥ ౩౬॥ నేతి॥ నాహం భక్షితవానితి సర్వే మిథ్యాభివాదినః నహి బాల్యం కించిన్మయా భక్షితం- మత్తు ఊవాదావేవ సవర్ణాః స్త్రీలి భావః సమక్షం ప్రత్యక్షం॥ ము॥ నాహం భక్షితవానితి పూర్వమేవ మత్కుక్షిస్థపృథివీవ్యతిరేకేణ- అన్యత్ కించిద్భక్షితమితి భావః॥ ౩౭॥ యదీతి॥ వ్యాదేహి ముఖం ప్రసారయేతి- వ్యాదత్త ప్రసారితవాన్- స్వకుక్షిస్థానాం సృష్టివైచిత్ర్యం మాత్రే దర్శనాయ ప్రవృత్త ఇతి సూచయన్నాహ - అవ్యాహతేతి॥ ము॥ వ్యాదేహి ఆస్యం వివృత్తం కురు- వ్యాదత్త వివృతం కృతవాన్ అస్యైలోకప్రకాశనసామర్థ్యం సూచయన్నాహ- అవ్యాహతేతి॥ ౩౮॥

ఖ్యాతార్థా ప్రహసితముఖీ న హ్యుపాలబ్ధుమైచ్ఛత్॥ ౩౨॥ గోప్యః కదాచన పృథక్పృథగూహ్య కృష్ణమేత్యైకదైవ గదితుం ప్రసృతాస్తదాగః। దృష్ట్వా తదంత్యథ తమేవ నిజాన దృష్ట్వా సర్వాశ్చ తా నివ-

నృద్భక్షణాత్తర్జయంతీం మాతరం ప్రతి ఆస్యదర్శనాద్విశ్వరూపదర్శనప్రస్తుటః.

వృతుః స్వగృహాన్ సలజ్జాః॥ ౩౩॥ ఏకదా క్రీడమానాస్తే రామాద్యా గోపదారకాః। కృష్ణో మృదం భక్షితవానితి మాత్రే న్యవేదయన్॥ ౩౪॥ సా గృహీత్వా కరే పుత్రముపాలభ్య హితైషిణీ। యశోదా భయసంభ్రాంతప్రేక్షణాక్షమభాషత॥ ౩౫॥ యశోదా॥ కస్మాన్మృదమదాంతాత్మన్ భవాన్ భక్షితవాన్ రహః। వదంతి తావకా హ్యేతే కుమారాస్తేఽగ్రజోఽప్యయమ్॥ ౩౬॥ శ్రీకృష్ణః॥ నాహం భక్షితవానంబ సర్వే మిథ్యాభిశంసినః। యది సత్యం గిరస్తర్హి సమక్షం పశ్య మే ముఖమ్॥ ౩౭॥ యద్యేవం తర్హి వ్యాదేహీత్యుక్తః స భగవాన్ హరిః। వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్వర్యః క్రీడామనుజబాలకః॥ ౩౮॥ సా తత్ర దదృశే విశ్వం జగత్స్థాస్ను చ ఖం దిశః। సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళం సవాయ్వగ్నీందుతారకమ్॥ ౩౯॥ జ్యోతిశ్చక్రం జ్వలత్తేజో వివరాణి రసాతలమ్। వైకారికాణీంద్రియాణి మనో మాత్రా గుణాస్త్రయః॥ ౪౦॥ ఏతద్విచిత్రం సహ జీవకాలస్వభావకర్మాశయలింగభేదమ్। సూనోస్తనౌ వీక్ష్య విదారితాస్యే

సేతి॥ తత్ర తస్మిన్ ముఖే- విశ్వం దదృశే దదర్శ - తత్ప్రపంచయతి - జగత్ జంగమం- స్థాస్ను స్థావరం - ఖం అంతరిక్షలోకం సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళం పర్వతద్వీపసముద్రసహితం- భూలోకం- వాయుః పవనః- అగ్నిః వైద్యుతః- ఇందుశ్చ తారకాశ్చ- తత్సహితం॥ ము॥ తత్రాస్యే- విశ్వమశేషం- దదృశే - స్థాస్ను స్థావరం చకారోనుక్తజంగమసముచ్చయార్థకః - యద్వా - జగచ్ఛబ్దో జంగమార్థకః- తాదృశం విశ్వం దదృశ ఇతి- ఖమంతరిక్షలోకం- సాద్రిద్వీపాబ్ధీతి భూగోళవిశేషణం- వాయ్వగ్నీందుతారకాసహితం॥ ౩౯॥ జ్యోతిశ్చక్రమితి॥ జ్యోతిశ్చక్రం స్వర్లోకం- వైకారికాణి దేవాః- మన ఇతి- వైకారికశబ్దేన గృహీతమపి- దేవవైలక్షణ్యాత్పృథగుక్తం ఇంద్రియాణి చ తైజసాని- మాత్రాః తామసాః శబ్దాదయః॥ ము॥ జ్యోతిశ్చక్రం- నభ ఆకాశం- స్వర్వియత్ స్వర్గాకాశం- వికార ఇంద్రియాద్యహంకారః- తజ్జన్యానీంద్రియాణి దశైవాత్రోచ్యంతే- మనసః పృథక్కథనాత్॥ ౪౦॥ ఏతదితి॥ ఏవమేతద్విచిత్రం విశ్వం సహ ఏకదైవ- వీక్ష్య- విచిత్రతామాహ- జీవశ్చ గుణక్షోభకః - కాలశ్చ పరిణామహేతుః - స్వభావశ్చ జన్మహేతుః- కర్మ చ తత్సంస్కారః- ఆశయశ్చ ఏతైః లింగానాం చరాచరశరీరాణాం- భేదో యస్మిన్ తత్- తనౌ- తత్ర ప్రపంచ- సహాత్మానం స్వసహితం- క్వచిద్వీక్ష్య- సూనోః అల్పే విదారితే ఆస్యే- శంకామవాప॥ ము॥ మాత్రాః పంచతన్మాత్రాః- గుణాః సత్త్వాదయః - జీవాః జీవాత్మానః- సర్వోత్పత్తిమన్నిమిత్తం గుణక్షోభకశ్చ- కాలః పరిణామహేతుః- స్వభావశ్చ జన్మహేతుః- కర్మ చ- ఆశయో వాసనా చ- తైః లింగానాం శరీరాణాం భేదో యస్మిన్ తత్- తదేవ- విచిత్రమేతద్విశ్వం సహ ఏకదైవ - యద్వా- సహజీవేత్యాద్యఖండం పదం - జీవాదిభిర్యో లింగభేదః తత్సహితమ్॥ తనౌ స్వస్యేతి సహాత్మానం- ద్రష్టారం- స్వేన సహితం ప్రపంచ - సూనోస్తనౌ తత్రాపి - విదారితం యదాస్యం- తస్మిన్ శంకాంవి

తర్కమవాప॥ ౪౧॥ తామాహ॥ కింస్వప్న ఇతి॥ పరితో విలోక్యాహ - నాయం స్వప్నః తర్హి కిం దేవస్య హరేః - మాయా - తథా చేద
న్యే కిం న పశ్యంతి - తర్హి కిం వా మదీయ ఏవ కశ్చిద్బుద్ధిమోహః - విపర్యాసః - దర్పణ ఇవ ముఖపటే - ఏకాంతతర్హి అయం కృష్ణోపి - కథమం
తః ప్రతీయతే అంతర్బహిశ్చైకరూపేణ చ కథం జగత్ప్రతీయతే - ఉభాసతి - బింబప్రతిబింబయోరివ పరస్పరం నైవ పరీత్యేన - ప్రతీతేః
స్యాదిత్యాశంక్యాన్యథా వితర్కయతి - అథో ఇతి - అథో అథవా - మమాముష్యార్భకస్యాపి సతః - యః కశ్చనాచింత్య - ఆత్మయోగః స్వ
యమైశ్వర్యం ఔత్పత్తికః స్వాభావికః॥ ము॥ తదాహ॥ కిమితి॥ ఏతత్ శిశోర్వదనే విశ్వదర్శనం - కిం స్వప్న ఇతి జాగ్రదవస్థాయామయం
న సంభవేదితి విమృశ్యాహ ఉతేతి - అథవేత్యర్థః - మాయికం చేత్కథమస్య దర్శనీయం నేత్యాశంక్యాహ - కింవేతి - బుద్ధిమోహః భ్రాం
తిః - తథా చేత్పునః పునర్విమర్శేపి కథం యథావత్ప్రతీతిరిత్యాశంక్యాహ - అథో ఇతి అథ అథవా - అముష్య మమార్భకస్య - యః క
శ్చన - అనిర్వాచ్య ఇత్యర్థః - ఔత్పత్తికః ఉత్పత్తిసిద్ధః - స్వాభావిక ఇతి యావత్ - ఆత్మయోగః స్వగతోఽణిమాద్యైశ్వర్యయోగః॥ ౪౨॥ చ
రమం పక్షమాశ్రిత్య అయమీశ్వర ఇతి నిశ్చిత్యాహ॥ అథో ఇతి॥ చేతః చిత్తం - తదాదిభిః న వితర్కగోచరం జగత్ - యదాశ్రయం యదధిష్ఠా
నం - యేన కరణేన అధిష్ఠాత్రా యతో బుద్ధివృత్త్యభివ్యక్తాత్ - న స్వపమవితర్క్యం భవతు - తత్పదం కీదృక్ అత ఆహ - సుదుర్విభావ్యమితి -
ఇదమత్యంతమచింత్యమిత్యర్థః॥ ము॥ అథ తస్మిన్ తాదాత్మికతత్త్వబుద్ధ్యాహ॥ అథో ఇతి॥ చేతశ్శబ్దో బుద్ధిపరః - మనః కర్మ - మనో
వ్యాపారః - చేత ఆదిభిః - యథావత్ - యథాతథ ఇత్యర్థః - న వితర్కగోచరం - అతో జగత్ - యదాశ్రయం యదాధేయం యతః యస్మాత్ -
పంచమ్యంతపదసామర్థ్యాదుత్పద్యత ఇతి లభ్యతే - యేన సర్వం దృష్టమిత్యుపలభ్యతే - ప్రలీయతే ప్రలీనం భవతి - యత్రేత్యధ్యాహారః - ప్ర
లీయత ఇతి పాఠే యతః ప్రలీయతే - వ్యజ్యతే ఉత్పద్యత ఇత్యర్థః - సుదుర్విభావ్యమప్రతర్క్యం - తత్ - పద్యత ఇతి పదం - దివ్యాత్మస్వ

వ్రజం సహాత్మానమవాప శంకామ్॥ ౪౧॥ కింస్వప్న ఏతదుత దేవమాయా కిం వా మదీయో బత బుద్ధిమో
హః। అథో అముష్యైవ మమార్భకస్య యః కశ్చనౌత్పత్తిక ఆత్మయోగః॥ ౪౨॥ అథో యథావన్న వి
తర్కగోచరం చేతోమనఃకర్మవచోభిరంజసా। యదాశ్రయం యేన యతః ప్రతీయతే సుదుర్విభావ్యం ప్ర
ణతాస్మి తత్పదమ్॥ ౪౩॥ అహం మమాసౌ పతిరేష మే సుతో వ్రజేశ్వరస్యాఖిలవిత్తపా సతీ। గోప్యశ్చ
గోపాః సహ గోధనాశ్చ యన్మాయయేత్థం కుమతిః స మే గతిః॥ ౪౪॥ ఇత్థం విదితతత్త్వాయాం గోపికా
యాం స ఈశ్వరః। వైష్ణవీం వ్యతనోన్మాయాం పుత్రస్నేహమయీం విభుః॥ ౪౫॥ సద్యో నష్టస్మృతి
ర్గోపీ సారోప్యారోహమాత్మజమ్। ప్రవృద్ధస్నేహకలిలహృదయాసీద్యథా పురా॥ ౪౬॥ త్రయ్యా
చోపనిషద్భిశ్చ సాంఖ్యయోగైశ్చ సాత్వతైః। ఉపగీయమానమాహాత్మ్యం హరిం సామన్యతాత్మజమ్॥
౪౭॥ రాజా॥ నందః కిమకరోద్బ్రహ్మన్ శ్రేయ ఏవం మహోదయమ్। యశోదా చ మహాభాగా పపౌ
యస్యాః స్తనం హరిః॥ ౪౮॥ పితరౌ నాన్వవిందేతాం రామకృష్ణార్భకేహితమ్। గాయంత్యద్యాపి కవ

రూపం - ప్రణతాస్మీతి॥ ౪౩॥ ఏవం ప్రపంచప్రతీత్యా ఉన్నీతం తత్త్వం - పునర్జీవసంసృతిహేతుమాయాశ్రయత్వేనోన్నయంతీత్యా
హ॥ అహమితి॥ యశోదా నామాహం - అసౌ మమ పతిః - అముష్య వ్రజేశ్వరస్య - అఖిలవిత్తపా అఖిలవిత్తాధిష్ఠాత్రీ - అహం సతీ జాయా -
ఏష కృష్ణో మే సుతః గోప్యాదయశ్చ మదీయాః ఇత్థం కుమతిః - యన్మాయయా - స ఏవ మే శరణమితి॥ ము॥ యత్సంకల్పేన మమైతావతీ సం
సారభ్రాంతిః - స ఏవ మే గతిరిత్యాహ॥ అహమితి॥ మమాసౌ నందః పతిః - ఏష మే సుతః - స గోపాః సహ గోధనాశ్చ - గోప్యః - మదీ
యా ఇత్యర్థః - సతీ అహం వ్రజేశ్వరస్య నందస్య - అఖిలవిత్తపా సమస్తద్రవ్యగోప్త్రీ - అస్మీత్యర్థః - యన్మాయయా యత్సంకల్పేన -
ఇత్థం కుమతిరితి - భవామీతి శేషః - స మే గతిః - అస్త్విత్యర్థః॥ ౪౪॥ ఇత్థమితి॥ వైష్ణవీం స్వీయాం॥ ము॥ ప్రజాస్నేహమయీం పుత్రస్నే
హమయీం - వైష్ణవీం స్వీయామిత్యర్థః॥ ౪౫॥ సద్య ఇతి॥ ప్రవృద్ధేన స్నేహేన - కలిలం వ్యాప్తం హృదయం యస్యాస్సా పురేవాసీత్॥
ము॥ ప్రవృద్ధస్నేహేన - కలిలం వ్యాప్తం హృదయం యస్యాస్సా - నష్టా మతిః తత్త్వస్మరణం - యస్యాస్సా - ఆరోహమంకమారోప్య - య
థాపురా పూర్వవదేవ - ఆస॥ ౪౬॥ మాయాబలోత్సేకమాహ॥ త్రయ్యేతి॥ త్రయ్యా ఇంద్రాదిరూపేణ ఉపనిషద్భిర్బ్రహ్మేతి - సాంఖ్యైః
పురుష ఇతి యోగైః పరమాత్మేతి సాత్త్వతైః భగవానితి - ఉపగీయమానం మాహాత్మ్యం యస్య తం॥ ము॥ తన్మాయావైభవం ప్రకటయన్ను
మాహ॥ త్రయ్యేతి॥ త్రయ్యా అపూర్వతాపరూపయా - తత్తత్కర్మారాధ్యత్వేన - ఉపనిషద్భిర్బ్రహ్మత్వాద్యైః - సర్వకారణత్వాదినా సాం
ఖ్యైః పురుషత్వేన - యోగైః సర్వోపాస్యత్వేన - సాత్త్వతైః సరహస్యైకాంతిభిః - ప్రాప్యప్రాపకతయా చ - ఉపగీయమానం మాహాత్మ్యం -
యస్య తం - హరిమాత్మజం - మన్యతేత్యహో - తన్మాయామాహాత్మ్యమితి భావః॥ ౪౭॥ అతివిస్మయేన పృచ్ఛతి॥ నంద ఇతి॥ మహోదయం
మహానుదయః ఉద్భవో యస్మిన్ తత్॥ ము॥ యశోదానందయోస్తాదృశభాగ్యాతిశయం కృత్వా - అత్యాశ్చర్యేణ పృచ్ఛతి। నంద ఇతి।

మహాన్ శ్లాఘ్యః- ఉరగాయోయస్యతత్ ॥ ౪౮ ॥ పితరావితి॥ యయోఃప్రసన్నోవతీర్ణః- తౌపితరావపి - యంనాన్వవిందేతాంనప్రాప్నువతాం- కృష్ణస్యోదారంమహత్ అర్భకేహితం బాలలీలాం- యచ్ఛకిన యోగాయంతి తత్- యోగినోవిందంతి- సకింశ్రేయఃఅకరోదితి॥ ము ॥ కృష్ణఃప్రసన్నోయయోరాగవతీర్ణః- తౌపితరౌదేవకీవసుదేవౌచ- నాన్వవిందేతాంనాలభేతాం- ఉదారంకృష్ణచేష్టితమితిపాఠః - ఉదారంసకలపుప్రదాతృ కృష్ణస్య అర్భకస్యచేష్టితంబాలచేష్టితం- కృష్ణరామార్భకేహితమితిపాఠే - కృష్ణరామావేవార్భకౌ - తయోః ఈహితమిత్యర్థః- యల్లోకశమలాపహామితిపాఠః యల్లోకనం- యస్యకృష్ణస్య విలోకనం - మలాపహంపాపహరం - కవయః - అద్యాపిగాయంతి- తత్కృష్ణోదారార్భకేహితం - పితరావపినాన్వవిందేతాం - తత్ యోవిందత - సకింశ్రేయ అకరోదితియోజనా- యల్లోకశమలాపహామితిపాఠే - యదీహితం లోకశమలాపహం - గాయంతి - తదిత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ ద్రోణఇతి ॥ బ్రహ్మణఆదేశాన్ గోపాలనాదిలక్షణాన్ ॥ ము ॥ బ్రహ్మణఆదేశాన్ గోరక్షణాదీన్ - కరిష్యమాణః - తంబ్రహ్మాణం ॥౫౦॥ ము ॥ జాతయోరితి ॥ జాతయోర్నావితిపాఠః - భువి - యోర్నౌమర్త్యయోనౌ జాతయోఃఅవతీర్ణయోరిత్యర్థః- జాతయోర్నావితిపాఠే- భువిజాతయోరావయోరిత్యర్థః-

యోయల్లోకశమలాపహమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ద్రోణోవసూనాంప్రవరోధరయాసహభార్యయా । కరిష్యమాణఆదేశాన్బ్రహ్మణస్తమువాచహ ॥ ౫౦ ॥ జాతయోర్నౌమహాదేవేభువివిశ్వేశ్వరేహరౌ । భక్తిస్స్యాత్పరమాలోకేయయాఞ్జోదుర్గతింతరేత్ ॥ ౫౧ ॥ అస్త్విత్యుక్తస్సఏవేహవ్రజేద్రోణోమహాయశాః । జజ్ఞేనందఇతిఖ్యాతోయశోదాసాధరాభవత్ ॥ ౫౨ ॥ తతోభక్తిర్భగవతిపుత్రభూతేజనార్దనే । దంపత్యోర్నితరామాసీద్గోపగోపీషుభారత ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణోబ్రహ్మణఆదేశంసత్యంకర్తుంప్రజేవిభుః । సహరామోవసంశ్చక్రేతేషాంప్రీతింస్వలీలయా ॥ ౫౪ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖

బాదరాయణిః ॥ ఏకదాగృహదాసీషుయశోదానందగేహినీ । కర్మాంతరనియుక్తాసునిర్మమంథస్వయందధి ॥ ౧ ॥ యానియానీహగీతానితద్బాలచరితానిచ । దధినిర్మంథనేకాలేస్మరంతీతాన్యగాయత ॥ ౨ ॥ క్షౌమంవాసఃపృథుకటితటేబిభ్రతీసూత్రనద్ధంపుత్రస్నేహస్నుతకుచయుగంజాతకంపంచసుభ్రూః॥ రజ్జ్వాకర్షశ్రమభుజచలత్కంకణౌకుండలేచస్విన్నంవక్త్రంకబరవిగళన్మాలతీనిర్మమంథ ॥ ౩ ॥ తాంస్తన్యకామఆసాద్యమథ్నంతీంజననీంహరిః । గృహీత్వాదధిమంథానంన్యషేధప్రీతిమావహన్ ॥ ౪ ॥ తమంకమారూఢమపాయయత్స్తనంస్నేహస్నుతంసస్మితమీక్షతీముఖమ్ । అతృప్తముత్సృజ్యజవేనసాయయావుత్సిచ్యమానేపయసిత్వధిశ్రితే ॥ ౫ ॥ సజాతకోపస్స్ఫురితారుణాధరంసందశ్యదద్భిర్దధిమంథభాజనమ్ । భిత్వామృషాశ్రుర్దృషదశ్మనారహోజఘాసహయ్యంగవమంతరంగతః ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్యగోపీసుశ్రితంపయఃపునఃప్రవిశ్యసందృశ్యచదధ్యమత్రకమ్ । భగ్నంవిలోక్యస్వసుతస్యకర్మతజ్జహాసతంచాపినతత్రపశ్యతీ ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేరుపరివ్యవస్థితంమర్కాయకామందదతంశుచిస్మితమ్ । హ

హరాభక్తిస్స్యాదితివరంప్రార్థనా ॥ ౫౧ ॥ అస్త్వితి ॥ సఏవేహద్రోణోజజ్ఞే- సచనంద ఇతిఖ్యాతః- సాధరాయశోదాభవత్ ॥ ౫౨ ॥ తతఇతి ॥ గోపగోపీనామపివస్తుస్వభావాద స్త్యేవభక్తిః తయోః పునర్నితరామితి ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణఇతి ॥ స్వలీలయాపుత్రభావానుకారిణ్యా ॥ ౫౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ నవమేపయ ఉత్సిక్తేగత్వాగోప్యథతత్క్రుధమ్। విలోక్యభాండభంగాదికృష్ణందామ్నాబబంధతమ్॥ తత్రోదరాశ్రితంవిశ్వందృష్ట్వావిస్మితచేతసః। బంధనద్వ్యంగులాపూర్త్యాపూర్ణతాంసోన్వదర్శయత్ ॥ ఏకదేతి ॥ స్వయందధినిర్మమంథ ॥ ౧ ॥ యానీతి ॥ తదాచాగాయదితిచకారాన్వయః ॥ ౨ ॥ క్షౌమమితి ॥ సూత్రనద్ధం కాంచీబద్ధం- రజ్జ్వాకర్షేణశ్రమఃయయోర్భుజయోశ్చలంతౌకంకణౌచ - కబరద్విగళంత్యోమాలత్యోయస్యాస్సా ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ తమితి ॥ అధిశ్రితేచుల్లీమారోపితే - ఉత్సిచ్యమానేఅతితాపేనబహిర్నిర్గచ్ఛతిసతీత్యర్థః ॥ ౫ ॥ సఇతి ॥ దృషదశ్మనాశిలాపుత్రేణపేషణ్యాశ్మనేత్యర్థః- అంతరంగృహమధ్యం-గతః-రహసి-ఏకాంతే - హయ్యంగవం నవనీతమభక్షయత్ ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్యేతి ॥ సుశ్రితంసుతప్తం - దధిమంథనస్థానం-ప్రవిశ్య- భిన్నంసందృశ్యదృష్ట్వా ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలేతి ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేః పరిపతితస్యోలూఖలస్యోపరిస్థిత్వా- చౌర్యనివిశంకితంచంచలమీక్షణం యస్యతం మర్కాయమర్కటాయ-మర్కశబ్దోత్రమార్జా

రావీనాము పలక్షకః - యద్వా - మర్కటాన్ నవనీతం తదర్థమాగతాయ సఖీజనాయేత్యన్యే ॥ ౮ ॥ తామితి ॥ తపసావైకాగ్ర్యేణ - ఈరితం తదాకారతాం నీతం - అతఏవ ప్రవేష్టుం క్షమమితి ॥ ౯ ॥ అన్వంచమానేతి ॥ అన్వంచమానా ఏవం కృష్ణమనుగచ్ఛంతీ - బృహత్యోః చలంత్యోః శ్రోణ్యోః భరేణ ఆక్రాంతా స్తబ్ధా గతిర్యస్యాస్సా - విస్రంసితాత్ శిథిలీకృతాత్ కేశబంధాత్ - చ్యుతైః ప్రసూనైః అనుగతిర[illegible] స్యాస్సా యద్వా - జవేన కంపితాత్కేశబంధాత్ - ప్రథ - పునః పతితాని ప్రసూనాని - అనుపశ్చాత్ - గతిర్యస్యాస్సా - పరామృశత్ ధృతవతీ ॥ ౧౦ ॥ కృతాగసమితి ॥ అంజన్మషిణీ అంజనలిప్తే - సజలాతః ప్రసరంతీ మషిః కజ్జలం యయోస్తే - అంతర్మషిణీ ఇత్యపి పాఠాంతరం - అక్షిణీ స్వపాణినా కషంతం సమ్మర్దయంతం - భీషయంతీ - యంతీ - ప్రహస్తం ఛాందసం - భయముత్పాదయంతీ అవాగురత్ అభర్త్సయత్ - అపాగురదితి పాఠాంతరే అపగోరణం మనసా ద్రోహచింతనమకరోదిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ త్యక్త్వేతి ॥ ఇయేష ఐచ్ఛత్ - అతద్వీర్యకోవిదా తత్ప్రభావానభిజ్ఞా ॥ ౧౨ ॥ అకోవిదత్వమేవాహ పంచభిశ్శ్లోకైః ॥ నచాంతరితి ॥ బంధనం హి బహిః పరివృతేన దామ్నా - అంతరావృతస్య భవతి - తథా - పూర్వాపరవిభాగవతో వస్తునః పూర్వం దామతో ధృత్వా - పరితః పరివేష్టనేన భవతి - నత్వేతదస్తీత్యాహ నచాంతరితి - కించ - వ్యాపకేన వ్యాప్యస్య బంధో భవతి - తచ్చ విపరీతమిత్యాహ - పూర్వాపరమితి - కించ తద్వ్యతిరిక్తస్య చ దామ్నో బంధనమిత్యాహ - జగచ్చయ ఇతి ॥ ౧౩ ॥ తమితి ॥ తం మర్త్యలింగం అధోక్షజం ఆత్మజం - మత్వా - బబంధేతి ॥ ౧౪ ॥ తదితి ॥ ద్వ్యం

య్యంగవం చౌర్యవిశంకితేక్షణం నిరీక్ష్య పశ్చాత్సుతమాగమచ్ఛనైః ॥ ౮ ॥ తామాత్తయష్టిం ప్రసమీక్ష్య స
త్వరస్తతోవరుహ్యాపససార భీతవత్ । గోప్యన్వధావన్నయమాప యోగినాం క్షమం ప్రవేష్టుం తపసేరి
తం మనః ॥ ౯ ॥ అన్వంచమానా జననీ బృహచ్చలచ్ఛ్రోణీభరాక్రాంతగతిస్సుమధ్యమా । జవేన విస్రం
సితకేశబంధనచ్యుతప్రసూనానుగతిః పరామృశత్ ॥ ౧౦ ॥ కృతాగసం తం ప్రరుదంతమక్షిణీ కషంత
మంజన్మషిణీ స్వపాణినా । ఉద్వీక్షమాణం భయవిహ్వలేక్షణం హస్తే గృహీత్వా భిషయంత్యవాగురత్ ॥
౧౧ ॥ త్యక్త్వా యష్టిం సుతం భీతం విజ్ఞాయార్భకవత్సలా । ఇయేష కిల తం బద్ధుం దామ్నాతద్వీర్యకోవి
దా ॥ ౧౨ ॥ నచాంతర్న బహిర్యస్య న పూర్వం నాపి చాపరమ్ । పూర్వాపరం బహిశ్చాంతర్జగతో యో
జగచ్చ యః ॥ ౧౩ ॥ తం మత్వాత్మజమవ్యక్తం మర్త్యలింగమధోక్షజమ్ । గోపికోలూఖలే దామ్నా బబంధ
ప్రాకృతం యథా ॥ ౧౪ ॥ తద్దామ బధ్యమానస్య స్వార్భకస్య కృతాగసః । ద్వ్యంగులోనమభూత్తేన
సందధేన్యచ్చ గోపికా ॥ ౧౫ ॥ యదాసీత్తదపి న్యూనం తేనాన్యదపి సందధే । తదపి ద్వ్యంగులం న్యూనం
యద్యదాదత్త బంధనమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఏవం స్వగేహదామాని యశోదా సందధత్యపి । గోపీనాం విస్మయంతీనాం
స్మయంతీ విస్మితాభవత్ ॥ ౧౭ ॥ స్వమాతుస్స్విన్నగాత్రాయా విస్రస్తకబరస్రజః । దృష్ట్వా పరిశ్ర
మం కృష్ణః కృపయాసీత్స్వబంధనే ॥ ౧౮ ॥ ఏవం సందర్శితా హ్యంగ హరిణా భక్తవశ్యతా । స్వవశేనా
పి కృష్ణేన యస్యేదం సేశ్వరం వశే ॥ ౧౯ ॥ నేమం విరించో న భవో న శ్రీరప్యంగసంశ్రయా । ప్రసాదం లే
భిరే గోపీ యం తం ప్రాప విముక్తిదాత్ ॥ ౨౦ ॥ నాయం సుఖాపో భగవాన్ దేహినాం గోపికాసుతః । జ్ఞాని

గులోనం ద్వాభ్యామంగులీభ్యామూనమపూర్ణం ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ఏవమితి ॥ స్మితం కుర్వంతీనాం మధ్యే - స్వయమపి హసంతీ - విస్మయమాప ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ నచైవం స్వాతంత్ర్యభంగ ఇత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ సేశ్వరం బ్రహ్మేంద్రాదీశ్వరసహితమిదం విశ్వం - యస్య వశే - యదధీనమిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ భగవత్ప్రసాదమన్యేపి భక్తా లభంతే ఇదం త్వతిచిత్రమితి - సరోమాంచితమాహ ॥ నేతి ॥ విరించః - పుత్రోపి - భవః స్వాత్మాపి - శ్రీః జాయాపి ॥ ము ॥ యద్యపి - కేచిద్భగవదనుగ్రహం లభంతే - తథాప్యేతత్సదృశం న కేపీతి హర్షాశ్చర్యాభ్యామాహ ॥ నేమమితి ॥ విరించః సృష్టికర్తా పుత్రశ్చ - తత్ప్రసాదార్హ ఏవ - భవస్తారకబ్రహ్మోపాసకో భక్తస్తథైవ - అంగసంశ్రయా నిత్యానపాయినీ శ్రీః సర్వవైభవహేతుభూతా దేవీచ - తథైవ తథాచ శ్రీర్విరించో భవశ్చేత్యేతే - విముక్తిదాద్భగవతః - ప్రసాదం న లేభిరే ఇతి న - కింతు - గోపీ యం ప్రసాదం - ప్రాప - తమిమం న లేభిరే ఇతి యోజనా - అత్ర చతుర్విధపురుషార్థప్రదస్య భగవతః ప్రసాదస్య - పరమమాత్యంతికదుఃఖనివృత్తిపూర్వక పరమానందప్రాప్తిలక్షణో మోక్షః - తతోప్యచింత్యోయం గోప్యాం తత్ప్రసాదః - యదేతాదృశముక్తిప్రసాదో భగవానేవ సాక్షాదస్యాః నిగ్రహానుగ్రహాది విషయపర్యంతవిధేయతో వజ్జ్వలమాత్మజత్వమనాటయదితి - గోపీ - యంతం ప్రాప - విముక్తిదాదిత్యేతత్సందర్శనాభిప్రాయః - నేదమితి - యత్తత్ప్రాపేతి చ పాఠే - గోపీ ప్రసాదం ప్రాపేతి యత్ - తదిదం - విరించాదయోపి న లేభిరే ఇత్యన్వయః ॥ ౨౦ ॥ ఫలితమాహ ॥ నాయమితి ॥ దేహినాం దేహాభిమానినాం - తాపసాదీనాం జ్ఞానినాం నివృత్తాభిమాని

నామపీతి॥ ము॥ తథాచభక్తానామేవాయంసులభః- నాన్యేషామిత్యాహ॥ నేతి॥ ఆత్మపోతానాంస్వశిశూనాం తద్వద్దయనీయానామిత్యర్థః- ఆత్మాస్వయమేవపోతస్తరణసాధనంయేషామితివా- ఆత్మబోధానామితిపాఠేపరమాత్మసాక్షాత్కారవతామిత్యర్థః- సుఖావహ ఇతిపాఠే ఖప్రాప్యః- సుబోధఇతిపాఠేసుఖేనబోద్ధుంశక్యః॥ ౨౧॥ భక్తైర్బద్ధస్యాప్యన్యమోచకత్వంవక్తుమాహ॥ కృష్ణఇతి॥ ము॥ స్వయంబద్ధోపి- భగవాన్ పరబంధనమోచకత్వంసజానాతీత్యభిప్రయన్ప్రస్తౌతి॥ కృష్ణస్త్వితి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ దశమేపాతయత్రాజన్నంతరాయమళార్జునౌ। తత్రతాభ్యాంచదేవాభ్యాంకృష్ణఃస్తుతఇతీర్యతే॥ కథ్యతామితి॥ యద్విగర్హితంకర్మ- యేనవా- దేవర్షేర్భాగవతోత్తమస్యాపి- తమః క్రోధః- తదేతత్కథ్యతామితి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ అంతరితి॥ గంగాయాం అంతర్మధ్యే- కథంభూతే- అంభోజానాంవనాని- తేషాంరాజయః- తాఃవిద్యంతేయస్మిన్ తస్మిన్॥ ౪॥ యదృచ్ఛయేతి॥ దృష్ట్వాచ- తస్మిన్అపశ్యత్- క్షీబాణౌమత్తౌ- సమబుధ్యత॥ ౫॥ కుతఇత్యతఆహ॥ తమితి॥ ౬॥ తావితి॥ అనుగ్రహార్థాయ- అనుగ్రహశ్చమదనా

నాంచాత్మపోతానాంయథాభక్తిమతామిహ ॥౨౧॥ కృష్ణస్తుగృహకృత్యేషువ్యగ్రాయాంమాతరిప్రభుః। అద్రాక్షీదర్జునౌపూర్వంగుహ్యకౌధనదాత్మజౌ ॥౨౨॥ పురానారదశాపేనవృక్షతాం ప్రాపితౌమదాత్। నలకూబరమణిగ్రీవావితిఖ్యాతౌశ్రియాన్వితౌ ॥౨౩॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- నవమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ కథ్యతాంభగవన్నేతత్తయోశ్శాపస్యకారణమ్। యత్తద్విగర్హితంకర్మదేవర్షేర్యేనవాతమః॥ ౧॥ శ్రీశుకః॥ రుద్రస్యానుచరౌభూత్వాసుదృప్తౌధనదాత్మజౌ। కైలాసోపవనేరమ్యేమందాకిన్యాంమదోత్కటౌ। ౨ ॥ వారుణీంమదిరాంపీత్వామదాఘూర్ణితలోచనౌ। స్త్రీజనైరనుగాయద్భిశ్చేరతుఃపుష్పితేవనే॥ ౩॥ అంతఃప్రవిశ్యగంగాయామంభోజవనరాజిని। చిక్రీడతుర్యువతిభిర్గజావివకరేణుభిః॥ ౪ ॥ యదృచ్ఛయాచదేవర్షిర్భగవాంస్తత్రనారదః। అపశ్యద్గుహ్యకౌదృష్ట్వాక్షీబాణౌసమబుధ్యత॥ ౫॥ తందృష్ట్వావ్రీడితాదేవ్యోవివస్త్రాశ్శాపశంకితాః। వాసాంసిపర్యధుశ్శీఘ్రంవివస్త్రౌనైవగుహ్యకౌ॥ ౬ ॥ తౌదృష్ట్వామదిరామత్తౌశ్రీమదాంధౌసురాత్మజౌ। తయోరనుగ్రహార్థాయశాపందాస్యన్నిదంజగౌ॥ ౭ ॥ నహ్యన్యోజుషతోజోష్యాన్బుద్ధిభ్రంశోరజోగుణః। శ్రీమదాదాభిజాత్యాదిర్యత్రస్త్రీద్యూతమాసవః॥ ౮ ॥ హన్యంతేపశవోయత్రనిర్దయైరజితాత్మభిః। మన్యమానైరిదందేహమజరామృత్యునశ్వరమ్॥ ౯॥ దేవసంజ్ఞితమప్యంతేక్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞితమ్। భూతధ్రుక్తత్కృతేస్వార్థంకింవేదనిరయోయతః॥౧౦॥ దేహఃకిమన్నదాతుస్స్వంనిషేక్తుర్మాతురేవవా। మాతుఃపితుర్వాక్రేతుర్వాబలినోగ్నేశ్శునోపివా॥ ౧౧ ॥ ఏవంసాధారణందేహమవ్యక్తప్రభవాప్యయమ్। కోవిద్వానాత్మసాత్కృత్వాహంతిజంతూనృతేసతః ॥ ౧౨ ॥ అసతశ్శ్రీమదాంధస్యదారిద్ర్యంపరమాంజనమ్। ఆత్మౌపమ్యేనభూతానిదరిద్రఃపరమీక్షతే॥౧౩॥యథాకంటకవిద్ధాంగోజంతోర్నే

శః- అర్థాశ్చశ్రీకృష్ణదర్శనం- తదర్థమిదంవక్ష్యమాణం॥ ౭॥ నహీతి॥ జోష్యాన్ప్రియాన్విషయాన్ - జుషతస్సేవమానస్యపుంసః- శ్రీమదాంధస్య ఆభిజాత్యాదిఃసత్కులవిద్యాదిజనితోమదః- అన్యోవా - రజోగుణఃరజఃకార్యం - హస్యహర్షాదిరూపః - నహితథాబుద్ధిభ్రంశః- బుద్ధింభ్రంశయతీతితథా ॥ ౮ ॥ కింతుశ్రీమదఏవేతి - తదేవాహ ॥ హన్యంతఇతి ॥ యత్రశ్రీమదే ఇమంనశ్వరందేహం- అజరామృత్యు- అజరంఅమృత్యుచయథాతథా - మన్యమానైః ॥ ౯॥ దేవేతి ॥ నరదేవభూదేవసంజ్ఞితమపి- శ్వాదిభిర్భక్షితం - విట్సంజ్ఞితం దగ్ధంభస్మసంజ్ఞితం అన్యథాక్రిమిసంజ్ఞితం- తత్కృతేతదర్థం యోభూతధ్రుక్ భూతద్రోహీ- యతోభూతద్రోహాన్నిరయోభవతి - సకింస్వార్థంవేద- నైవవేదేత్యర్థః॥ ౧౦॥ ఇదానీందేహేఅహంభావోనఘటతఇత్యాహ ॥ దేహఇతి ॥ నిషేక్తుఃపితుః- మాతుర్వా- మాతుఃపితుఃమాతామహస్యవా- పుత్రికాపుత్రీకరణే॥ ౧౧॥ ఏవమితి॥ అవ్యక్తప్రభవాప్యయం - అవ్యక్తాత్ప్రభవస్తస్మిన్నప్యయోయస్యతం- ఆత్మసాత్కృత్వాఆత్మీయమితిమత్వా- అసతోమూఢాదృతే॥ ౧౨ ॥ ఏవంశ్రీమదవిచేష్టితముక్త్వాతత్ప్రతీకారంనిశ్చినోతి ॥ అసతఇతి ॥ పరంశ్రేష్ఠం దారిద్ర్యమేవకేవలమితివా- కుతఇత్యతఆహ- ఆత్మౌపమ్యేనేతి- తతోనద్రుహ్యతీతిభావః॥౧౩

సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ ముఖగ్లానాదిలింగైః సర్వేషాం జీవానాం సుఖదుఃఖే సమే ఇతి జ్ఞాతవానిత్యర్థః॥ ౧౪॥ కించ దారిద్ర్యమేవ మోక్షమపి సాధయతీత్యాహ శ్లోకచతుష్టయేన॥ దరిద్ర ఇతి॥ నిరహం స్తంభః నిర్గతః అహంకారరూపః స్తంభో యస్మాత్సః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ దరిద్రస్యేతి॥ యుజ్యంతే స్వత ఏవ సంగచ్ఛంతి తర్షం తృష్ణాం ఆరాచ్ఛీఘ్రం॥ ౧౭॥ నను సాధూనామపి ధనికా ఏవ ప్రియాస్స్యుర్న దరిద్ర ఇతి తత్రాహ॥ సాధూనామితి॥ ౧౮॥ ఉపేక్ష్యైరితి॥ ధనేన స్తంభో గర్వో యేషాం తైః॥ ౧౯॥ తదితి॥ తమోమదం అజ్ఞానకృతం మదం॥ ౨౦॥ యదితి॥ తమఃప్లుతౌ తమోవ్యాప్తౌ॥ ౨౧॥ శపతి॥ అత ఇతి॥ అనుగృహ్ణాతి స్యాతాం నైవమిత్యాదినా మత్ప్రసాదేన స్మృతిః స్యాత్॥ ౨౨॥ వాసుదేవస్యేతి॥ స్వలోకతాం దేవత్వం పునర్లబ్ధ్వా మదనుగ్రహాల్లబ్ధభక్తౌ భవిష్యత ఇతి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ప్రస్తుతమాహ॥ ఋషేరితి॥ అస్మిన్ శ్లోకే పూర్వశ్లోకే చాక్షరాధిక్యమార్షం॥ ౨౫॥ కిమితి సత్యం కర్తవ్యం తత్రాహ॥ దేవర్షిరితి॥ యద్యతః తత్తతః ఇమావాలక్ష్య యద్గీతం॥ ౨౬॥ ఇతీతి॥ యమయోర్యమళయోః సహజాతయోరిత్యర్థః - ఆత్మనివేశమాత్రేణ -

చ్ఛతి తాం వ్యథామ్। జీవసామ్యం గతో లింగైర్న తథా విద్ధకంటకః॥ ౧౪॥ దరిద్రో నిరహంస్తంభో ముక్తస్సర్వమదైరిహ। కృచ్ఛ్రం యదృచ్ఛయాప్నోతి తద్ధి తస్య పరం తపః॥ ౧౫॥ నిత్యం క్షుత్క్షామదేహస్య దరిద్రస్యాన్నకాంక్షిణః। ఇంద్రియాణ్యనుశుష్యంతి హింసాపి చ నివర్తతే॥ ౧౬॥ దరిద్రస్యైవ యుజ్యంతే సాధవస్సమదర్శినః। సద్భిః క్షిణోతి తం తర్షం తత ఆరాద్విశుధ్యతి॥ ౧౭॥ సాధూనాం సమచిత్తానాం ముకుందచరణైషిణామ్। దర్శనాంతో భవేద్బంధః పుంసోఽక్ష్ణోస్సవితుర్యథా॥ ౧౮॥ ఉపేక్ష్యైః కిం ధనస్తంభైరసద్భిరసదాశ్రయైః॥ ౧౯॥ తదహం మత్తయోర్మాధ్వ్యా వారుణ్యా శ్రీమదాంధయోః। తమోమదం హనిష్యామి స్త్రైణయోరజితాత్మనోః॥ ౨౦॥ యదిమౌ లోకపాలస్య పుత్రౌ భూత్వా తమఃప్లుతౌ। నవివాససమాత్మానం విజానీతస్సుదుర్మదౌ॥ ౨౧॥ అతోఽర్హతః స్థావరతాం స్యాతాం నైవం యథా పునః। స్మృతిస్స్యాన్మత్ప్రసాదేన తత్రాపి మదనుగ్రహాత్॥ ౨౨॥ వాసుదేవస్య సాన్నిధ్యం లబ్ధ్వా దివ్యశరచ్ఛతే। వృత్తే స్వర్లోకతాం భూయో లబ్ధభక్తౌ భవిష్యతః॥ ౨౩॥ ఏవముక్త్వా స దేవర్షిర్గతో నారాయణాశ్రమమ్। నళకూబరమణిగ్రీవావాసతుర్యమళార్జునౌ॥ ౨౪॥ ఋషేర్భాగవతముఖ్యస్య సత్యం కర్తుం వచో హరిః। జగామ శనకైస్తత్ర యత్రాస్తాం యమళార్జునౌ॥ ౨౫॥ దేవర్షిర్మే ప్రియతమో యదిమౌ ధనదాత్మజౌ। తత్తథా సాధయిష్యామి యద్గీతం తన్మహాత్మనా॥ ౨౬॥ ఇత్యంతరేణార్జునయోః కృష్ణస్తు యమయోర్యయౌ। ఆత్మనివేశమాత్రేణ తిర్యగ్గతముదూఖలమ్॥ ౨౭॥ బాలేన నిష్కర్షయతాన్వగులూఖలం తద్దామోదరేణ తరసోత్కలితాంఘ్రిబంధౌ। నిష్పేతతుః పరమవిక్రమితాతివేపస్కంధప్రవాళవిటపౌ కృతచండశబ్దౌ॥ ౨౮॥ తత్ర శ్రియా పరమయా కకుభః స్ఫురంతౌ సిద్ధావుపేత్య కుజయోరివ జాతవేదాః। కృష్ణం ప్రణమ్య శిరసాఖిలలోకనాథం బద్ధాంజలీ విరజసా

శాపవినిర్ముక్తనళకూబరమణిగ్రీవకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః.

విదమూచతుస్స్మ॥ ౨౯॥ గుహ్యకౌ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగింస్త్వమాద్యః పురుషః పరః। వ్యక్తావ్య

ఆత్మనః కృష్ణస్య - తన్మధ్యప్రవేశమాత్రేణ - అన్వంచత్ తదులూఖలమితి పాఠే అనుపశ్చాత్పృష్ఠభాగే అంచత్ శోభమానమిత్యర్థః॥ ౨౭॥ బాలేనేతి॥ అన్వంచతీత్యన్వక్ - తత్ర హేతుః - దామోదరేణేతి - అత ఏవ - తన్నిష్కర్షయతా - తేన ఉత్కలితాంఘ్రిబంధౌ - ఉత్కలితః ఉత్పాటితః అంఘ్రిబంధో మూలబంధో యయోస్తౌ - పరమస్య శ్రీకృష్ణస్య - విక్రమితేనాతివేపః కంపో యేషు తే - స్కంధప్రవాళవిటపా యయోస్తౌ॥ ౨౮॥ తత్రేతి॥ కకుభః ప్రతిసర్వతః - స్ఫురంతావిత్యర్థః - యద్వా - దిశః ప్రకాశయంతావితి - అథవా - కకుభస్స్ఫురంతావిత్యేకం పదం - కకుభయోః అర్జునవృక్షయోః - స్ఫురంతౌ ప్రథమం ఛాయారూపేణ ప్రతిఫలంతావితి॥ శ్లో॥ ఇంద్రద్రుస్తు కకుభోఽర్జున ఇతి నిఘంటుః - కుజయోః వృక్షయోః - స్థితోఽగ్నిర్యథా మూర్తిమానుపైతి - తథోపేత్య విరజసా నిర్మలౌ ధనదసుతౌ॥ ౨౯॥ గోపాలం మాం యువాం దేవౌ - కిమితి ప్రణమత ఇతి చేత్తత్రాహతుః॥ కృష్ణేతి॥ హే కృష్ణ హే కృష్ణ మహాయోగిన్ - అచింత్యప్రభావ - త్వం - న గోపాలః - కింతు పరః పురుషః - యతః - ఆద్యః కారణభూతః - తత్రాపి న నిమిత్తమాత్రం - కింతూపాదానమపి - త్వమేవేత్యాశయేన తుష్టువతుః - వ్యక్తావ్యక్తమితి - స్థూలసూక్ష్మమిదం - తే రూపం విదుః - బ్రాహ్మణా విదురితి పాఠే - బ్రాహ్మణాస్తత్త్వజ్ఞాః॥ ము॥ పూర్వమేవ నారదానుగ్ర

హేణస్య ప్రసంభవాత్ - తం బాలం భగవంతం నిశ్చిత్యాహతుః ॥ కృష్ణేతి ॥ మహాయోగిన్ అచింత్యవైభవ - అమోఘసంకల్పేతి వా - త్వమాద్య ప్రధానకారణభూతః - పరః పురుషః పరం బ్రహ్మ న తు - ప్రాకృతబాలమాత్రమిత్యర్థః - నిష్కృష్టస్వరూపస్యోపాదానకారణత్వాయోగాత్తదనుగుణవిశేషమాహ - వ్యక్తావ్యక్తమితి స్థూలసూక్ష్మరూపమిత్యర్థః ఇదం విశ్వం - చేతనాచేతనాత్మకం జగత్ - బ్రహ్మణో బృహత్త్వాదిగుణవిశిష్టస్య తే - రూపం శరీరం - విదుః - బ్రాహ్మణా ఇతి పాఠే - తత్త్వజ్ఞా ఇత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ నియంతాపి త్వమేవేత్యాహతుః ॥ త్వమితి ॥ దేహా - అసవః ప్రాణాః ఆత్మా అహంకారః - ఇంద్రియాణి చ - తేషామీశ్వరః ॥ ము ॥ సర్వశరీరకత్వమేవ ప్రపంచయతి ॥ త్వమేక ఇతి ॥ సర్వభూతానాం దేహిదేహాంతర్గతః - సర్వాత్మహృదయకమలస్థః - పరమాత్మా త్వమేకః జీవశరీరకస్త్వమేక ఇత్యర్థః - స్వాత్మనాం స్వస్వమనసాం - ఇంద్రియాణాం చక్షురాదీనాం చ - ఈశ్వరో నియంతా - అత ఏవ తస్య హృషీకేశసంజ్ఞా ॥ శ్లో ॥ హృషీకం విషయేంద్రియమిత్యనఘంటుః - దేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వర ఇతి పాఠే - దేహానామసూనామాత్మనామింద్రియాణాం చేశ్వర ఇత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ నను స్వస్య కాలో నిమిత్తం ప్రకృతిరుపాదానం - ప్రకృతేర్జాతో మహాన్ విశ్వాత్మతయా - పరిణమతే - పురుషః కర్తా నియంతా చ - కిమత్రాహం - అత ఆహతుః సార్ధేన ॥ త్వమితి ॥ యతో భగవానీశ్వరో విష్ణుస్త్వం అతః కాలో నామ తవ లీలా ప్రకృతిః శక్తిః - పురుషాంశః మహాన్ కార్యం అతస్త్వమేవ సర్వమిత్యర్థః ॥ ము ॥ కాలః కాలశరీరక ఇత్యర్థః - మహాన్ ప్రకృతేః ప్రకృతేః ప్రథమవికారః - సర్వత్ర సామానాధికరణ్యం శరీరశరీరిభావనిబంధనం - ఏవముపాదానత్వం భగవతః ప్రతిపాద్య తస్యైవాభిన్ననిమిత్తోపాదానకారణత్వాన్నిమిత్తం చ త్వమేవేత్యాహతుః - త్వమేవేతి - అధ్యక్షః అధిష్ఠాతా - నిమిత్తకారణమిత్యర్థః - క్షేత్రాణి శరీరాణి - త ఏవ వికారాః - ప్రకృతిపరిణామాః తత్కృత్ - వికారవిదిత్యపి పాఠః ॥ ౩౨ ॥ నన్వహమేవ చేత్సర్వం - తర్హి - కీటాదిజ్ఞానేన మద్జ్ఞానం కిం న భవతి - భవతి చేత్సర్వోఽపి బ్రహ్మవిత్స్యాదత ఆహతుః ॥ గృహ్యమాణైరితి ॥ దృశ్యత్వేన వర్తమానైః - బుద్ధ్యహంకారాదిభిః కార్యైరింద్రియాదిభిః - ద్రష్టా త్వం - న గృహ్యస ఇతి భావః - నను తర్హి జీవా జానాతు - నైవేత్యాహతుః - కోన్విహేతి - జీవాద్యుత్పత్తేః ప్రాగేవ స్వప్రకా

క్తమిదం విశ్వం రూపం తే బ్రహ్మణో విదుః ॥ ౩౦ ॥ త్వమేకస్సర్వభూతానాం దేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వరః ॥
౩౧ ॥ త్వమేవ కాలో భగవాన్ విష్ణురవ్యయ ఈశ్వరః । త్వం మహాన్ ప్రకృతిస్సూక్ష్మా రజస్సత్త్వతమో
మయీ ॥ త్వమేవ పురుషోఽధ్యక్షస్సర్వక్షేత్రవికారకృత్ । ౩౨ ॥ గృహ్యమాణైస్త్వమగ్రాహ్యో వి
కారైః ప్రాకృతైర్గుణైః । కోన్విహార్హతి విజ్ఞాతుం ప్రాక్సిద్ధం గుణసంవృతః ॥ ౩౩ ॥ తస్మై తుభ్యం భ
గవతే వాసుదేవాయ వేధసే । ఆత్మద్యోతగుణచ్ఛన్నమహిమ్నే బ్రహ్మణే నమః ॥ ౩౪ ॥ యస్యావతా
రా జ్ఞాయంతే శరీరిష్వశరీరిణః । తైస్తైరతుల్యాతిశయైర్వీర్యైర్దేహిష్వసంగతైః ॥ ౩౫ ॥ స భవాన్

శతయా సిద్ధం త్వాం కో నామ జానాతి గుణసంవృతః దేహాద్యావృతః ॥ ము ॥ ఉక్తం కారణత్వం దృఢయన్ - తస్య దుర్విజ్ఞేయత్వమాహతుః ॥ గృహ్యమాణైరితి ॥ గుణైః గుణమయైః - కార్యైః - గృహ్యమాణః - ఏతత్కార్యకారణమయమేవ కారణమిత్యవగమ్య - మా స్త్వం ప్రాకృతైర్వికారైర్గుణైరగ్రాహ్య ఇత్యర్థః అగ్రాహ్యః - గృహ్యమాణైరితి పాఠే రూపాదిజ్ఞానేనానుమీయమానైరిత్యర్థః - ప్రాకృతైర్వికారైః - ప్రకృతివికారభూతైర్గుణైరింద్రియైరగ్రాహ్య ఇతి - అతః - ప్రాక్సిద్ధం ప్రాగేవ స్వప్రకాశతయా సిద్ధం త్వాం గుణసంవృతః గుణమయదేహాద్యావృతః కోన్వర్హతి విజ్ఞాతుమర్హతి గుణసంశ్రిత ఇతి పాఠే - దేహాద్యావృతాజ్జీవత్వాదిత్యర్థః ప్రాక్సిద్ధం - స్వభావవికారాదిరహితతయా - ప్రాగేవ సిద్ధం - త్వామిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ ....

అతో దుర్జ్ఞేయ ఇత్యుక్త్వా తుభ్యం కేవలం ప్రణమతః ॥ తస్మా ఇతి ॥ ఆత్మనః స్వస్మాత్ - ద్యోతః ప్రకాశో యేషాం తైః - గుణైః - ఛన్నో మహిమా యస్య అభ్రైరివ రవేః రశ్మయస్తస్మై ॥ ము ॥ ఏవం దుర్విజ్ఞేయత్వాత్కేవలం ప్రణమతః ॥ తస్మా ఇతి ॥ ఉక్తమహిమోజ్జ్వలాయేత్యర్థః - భగవతే జ్ఞానశక్త్యాదిసంపన్నాయ - వాసుదేవాయ జగద్రక్షణార్థం వసుదేవసుతత్వేనావతీర్ణాయ - జగతాం నివాసభూతాయేతి వా - వేధసే సర్వద్రష్ట్రే ఆత్మద్యోతగుణైః స్వస్య ప్రకాశమానైర్గుణమయకార్యైః - ఛన్నమహిమ్నే చేతనానాం త్రిగుణాత్మకశరీరసంబంధస్య భగవద్జ్ఞానప్రతిబంధకత్వాత్తథోక్తిః - ఆత్మజ్యోతిర్గుణచ్ఛన్నమహిమ్న ఇతి పాఠే - ఆత్మజ్యోతిః స్వయంప్రకాశశ్చ గుణచ్ఛన్నమహిమా చ తస్మా ఇత్యర్థః - ఏతేన భగవతః సర్వజ్ఞత్వం జీవైర్దురవగమత్వం చోక్తం భవతి ॥ ౩౪ ॥ అహో అహం ఈశ్వర ఇతి కుతో జ్ఞాతః - తత్రాహతుః ॥ యస్యేతి ॥ ము ॥ ఏవంవిధస్త్వం - మనుష్యజాతీయతయావతీర్ణోఽపి - దివ్యచరిత్రైః పరమ ఏవ ప్రతీయస ఇత్యాహతుః ॥ యస్యేతి ॥ శరీరిషు శరీరిణాం మధ్యే అశరీరిణః కర్మకృతశరీరరహితస్య యస్య తే - అవతారాః అతుల్యాతిశయైః సమాభ్యధికరహితైః - దేహిష్వసంగతైః అసంభావితైః - తైస్తైర్వీర్యైః - జ్ఞాయంతే - సర్వోత్కృష్టతయా విజ్ఞాయంత ఇత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ స ఇతి ॥ భవాయ ఉద్భవాయ - విభవాయ విగతో భవో - యస్మిన్ తస్మై - కైవల్యాయేత్యర్థః ॥ ము ॥ అవతారకృత్యమాహతుః ॥ స ఇతి ॥ భవాయ ఉద్భవాయ - విగతో భవస్సంసారో యస్మిన్ తస్మై విభవాయ కైవల్యాయ చేత్యర్థః - అభివృద్ధయ ఇతి వా - అశేషాం పతిః ప్రదాతా ॥ ౩౬ ॥ ము ॥ పునః

పునః-ఆదరాతిశయాత్ నమతః॥ నమ ఇతి॥ పరమంకల్యాణం యస్మాదితి-పరమకల్యాణ-విశ్వమంగళసర్వమంగళరూప-తేతుభ్యం శాంతాయఊర్మిషట్కరహితాయ॥౩౭॥అనుజానీహీతి॥ నౌఆవాం- అనుచరః- కుబేరో నారదోవా- తస్యకింకరౌ- భగవతస్తవదర్శనం॥౩౮॥తత్రగతయోఃఆవయోఃపూర్వస్వభావో మాభూత్ కింత్వేవం ప్రార్థనాయావహ ఇత్యాహతుః॥ వాణీతి॥ నఇతి- అస్మత్సంగినాం సర్వేషామిత్యభిప్రాయేణబహువచనం - తవ నివాసభూతం యజ్జగత్ - తస్య ప్రణామే త్వన్నివాసభూతమితి - బహుమానేన - జగతః ప్రణామేశిరోస్త్విత్యర్థః - భవత్తనూనాంభవతోమూర్తీనాం॥ ౩౯॥ ఇత్థమితి॥ సంకీర్తితః సంస్తుతః॥ ౪౦॥ జ్ఞాతమితి॥ వాగ్భిః॥ శ్లో॥ నహ్యన్యోజుషతోజోష్యానిత్యాద్యాభిః శ్రీవిభ్రంశరూపోనుగ్రహఃకృతఇతి॥ ౪౧॥ యుక్తమేవైతదిత్యాహ॥ సాధూనామితి॥ సాధూనాం స్వధర్మవర్తినాం- సమచిత్తానాం ఆత్మవిదాం- సుతరాంమత్కృతాత్మనాంమయ్యర్పితచిత్తానాం- తేషాంకృపాతిరేకాత్సుతరామిత్యుక్తం- సవితుర్దర్శనాదక్ష్ణోర్యథాబంధోనభవేత్తద్వత్॥ ౪౨॥ ఏవి॥ ప్రాధాన్యాదేకస్యసంబోధనం- హేనళకూబర యువాం- తత్తస్మా

సర్వలోకస్యభవాయవిభవాయచ। అవతీర్ణోంశభాగేనసాంప్రతంపతిరాశిషామ్ ॥౩౬॥ నమఃపరమకల్యాణనమస్తేవిశ్వమంగళ। వాసుదేవాయశాంతాయయదూనాంపతయేనమః॥ ౩౭॥అనుజానీహినౌభూమంస్తవానుచరకింకరౌ। దర్శనంనౌభగవతఋషేరాసీదనుగ్రహాత్॥ ౩౮ ॥ వాణీగుణానుకథనేశ్రవణంకథాయాంహస్తౌచకర్మసుమనస్తవపాదయోర్నః। స్మృత్యాంశిరస్తవనివాసజగత్ప్రణామేదృష్టిస్సతాందర్శనేస్తుభవత్తనూనామ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్థంసంకీర్తితస్తాభ్యాంభగవాన్గోకులేశ్వరః। దామ్నాచోలూఖలేబద్ధః ప్రహసన్నాహగుహ్యకౌ॥ ౪౦ ॥ శ్రీభగవాన్॥ జ్ఞాతంమయాపురైవైతదృషిణాకరుణాత్మనా। యచ్ఛ్రీమదాంధయోర్వాగ్భిర్విభ్రంశోనుగ్రహఃకృతః॥ ౪౧॥ సాధూనాంసమచిత్తానాంసుతరాంమత్కృతాత్మనామ్। దర్శనాన్నోభవేద్బంధఃపుంసోక్ష్ణోస్సవితుర్యథా॥ ౪౨ ॥ తద్గచ్ఛతంమత్పరమౌనళకూబరసాదనమ్। సంజాతోమయిభావోవామీప్సితఃపరమోభవః॥ ౪౩ ॥ ఇత్యుక్తౌతౌపరిక్రమ్యప్రణమ్యచపునఃపునః। బద్ధోలూఖలమామంత్ర్యజగ్మతుర్దిశముత్తరామ్॥౪౪॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - దశమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీబాదరాయణిః॥ గోపానందాదయశ్శ్రుత్వాద్రుమయోఃపతతోరవమ్। తత్రజగ్ముఃకురుశ్రేష్ఠనిర్ఘాతభయశంకితాః॥ ౧॥ భూమ్యాంనిపతితౌతత్రదదృశుర్యమళార్జునౌ। బభ్రముస్తదవిజ్ఞాయలక్ష్యంపతనకారణమ్॥ ౨॥ ఉలూఖలంవికర్షంతందామ్నాబద్ధంచబాలకమ్। కస్యేదంకుతఆశ్చర్యముత్పాతఇతికాతరాః॥ ౩ ॥ బాలాఊచురనేనేతితిరశ్చీనములూఖలమ్। వికర్షతామధ్యగేననిహతౌయమళార్జునౌ॥ వృక్షాభ్యాంనిర్గతౌదివ్యౌపురుషావప్యచక్ష్మహి॥ ౪ ॥ నతేతదుక్తంజగృహుర్నఘటేతేతితస్యతత్। బాలస్యోత్పాటనంతర్వోః కేచిత్సందిగ్ధచేతసః॥౫॥ ఉలూఖలంవికర్షంతందామ్నాబద్ధంస్వమాత్మజమ్। విలోక్యనందఃప్రహసన్బంధనాద్విముమోచహ ॥ ౬ ॥ గోపీభిఃస్తోభితోనృత్యన్భగవాన్బాలవత్క్వచిత్। ఉద్గాయతిక్వచిన్ముగ్ధస్తద్వశోదారుయంత్రవత్॥ ౭॥ బిభర్తిక్వచిదాజ్ఞప్తఃపీ

త్వాసనంసదనం స్వనికేతనం- మత్పరమాసంతౌగచ్ఛతం-యువయోరపేక్షితోమయి- ప్రేమాజాతఏవ- అభవఃనభవోయస్మిన్సః॥౪౩॥ ఇతీతి॥ బద్ధోలూఖలంబద్ధంఉలూఖలంయస్మిన్తం॥ ౪౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖ శ్లో ॥ ఏకాదశేసమాగత్యబృందావనమథార్భకైః। వత్సాన్పాలయతానేనహతౌవత్సబకాసురౌ॥ గోపాఇతి॥ నిర్ఘాతోవజ్రపాతఇతి- భయేనశంకితాః॥ ౧॥ భూమ్యామితి॥ తల్లక్ష్యం- ప్రత్యక్షతఃపురతోదృశ్యమపి- పతనకారణమవిజ్ఞాయ- బభ్రముః॥ ౨॥ లక్ష్యంకారణందర్శయతి॥ఉలూఖలమితి॥ భ్రమప్రకారమాహ- కస్యేదంరాక్షసాదేఃకర్మ- కుతోవాకారణాత్ - అహోఆశ్చర్యం ఉత్పాతఇతి- కాతరాఃభీతాస్సంతోబభ్రమురిత్యర్థః॥ ౩॥ బాలాఇతి ॥ మధ్యగేనవృక్షయోర్మధ్యగతేన - పతితావిత్యూచుః- నకేవలమేతావత్- వృక్షాభ్యాంనిర్గతౌదివ్యౌపురుషావపి- ఆచక్ష్మహి- దృష్టవంతోవయమితి ॥ ౪॥ నేతి॥ నకేవలంతాకిన్తు కాజగృహురేవ- అన్యేతుసందేహయుక్తచిత్తాబభూవురి-॥ ౫॥ భగవన్మాయామోహితస్యనందస్యాచరితమాహ॥ ఉలూఖలమితి॥ ౬॥ జ్ఞాస్యంతేమామితిశంకమానోతీవబాల్యమనుకరోతిస్మ- తదాహ॥ గోపీభిరితి॥ స్తోభితఃకరతాళాదినాప్రోత్సాహితః॥ ౭॥ బిభర్తీతి॥ ఇదమానయేత్యాజ్ఞప్తః- ఆనేతుమ

సమర్థా ఇవ బిభర్తి - కేవలం పీఠాది - ఉన్మానం ప్రస్థాది బాహుక్షేపం - కరచాలనం చ తద్విదాం చేతి చకారస్యాన్వయః॥ ౮॥ దర్శయన్నితి॥ తదైశ్వర్యం విందంతి యే - తేషాం తద్విదాం - ఏవం వ్రజస్య హర్షముపావహేతి॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ శ్లో॥ రంతుం బృందావనం గంతుమంతః కృష్ణేన యంత్రితాః। స్వతం

త్రకోన్మానపాదుకాన్। బాహుక్షేపం చ కురుతే స్వానాం చ ప్రీతిమావహన్॥ ౮॥ దర్శయంస్తద్విదాం లోకే హ్యాత్మనో భృత్యవశ్యతామ్। వ్రజస్యోవాహ వై హర్షం భగవాన్ బాలచేష్టితైః॥ ౯॥ గోపీనామంతికే క్రీడన్ భగవాన్ లోకభావనః। క్రీణీధ్వం భోః ఫలానీతి వచః శ్రుత్వా తు సత్వరః॥ ౧౦॥ కరాభ్యాం ధాన్యమాదాయ యయౌ సర్వఫలప్రదః। ఫలవత్యై హి ధాన్యాని మయానీతాని భూరిశః॥ ౧౧॥ గృహ్ణీష్వ త్వం మయానేన మానయ త్వం ఫలాని మే। ఫలవిక్రయిణీ తస్య వచః శ్రుత్వా మహాత్మనః॥ ౧౨॥ ఆయాంతమరవిందాక్షం కరిపోతమివాగతమ్। ప్రేక్షమాణా ముహుః ఫుల్లైర్నయనైరచ్యుతం తదా॥ ౧౩॥ ఫలవిక్రయిణీ తస్య చ్యుతధాన్యం కరద్వయమ్। ఫలైరపూరయద్రత్నైః ఫలభాండమపూరితమ్॥ ౧౪॥ ఫలానీమాని సర్వాణి గోపీభ్యో వ్యదదాత్ప్రభుః। వయస్యైర్వ్రజవీథ్యాం స క్రీడన్ సర్వఫలప్రదః॥ ౧౫॥ ఉత్తిష్ఠంతౌ ప్రస్ఖలంతౌ చరంతౌ రామకేశవౌ। పద్భ్యాం గంతుం శక్నువంతౌ కథంచిత్తత్ర వ్రజాంగణే॥ ౧౬॥ సరిత్తీరగతం కృష్ణం భగ్నార్జునమథాహ్వయత్। రామం చ రోహిణీ దేవీ చరంతౌ బాలకైర్భృశమ్॥ ౧౭॥ నోపయాతాం యదాహూతౌ లీలాసంగేన పుత్రకౌ। యశోదాం ప్రేషయామాస రోహిణీ పుత్రవత్సలా॥ ౧౮॥ క్రీడంతం సా సుతం బాలైరతివేగం సహాగ్రజమ్। యశోదా చాహ్వయద్వీక్ష్య పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ॥ ౧౯॥ కృష్ణ కృష్ణారవిందాక్ష తాత ఏహి స్తనం పిబ। అలం విహారైః క్షుచ్ఛ్రాంతస్తద్భవాన్ భోక్తుమర్హతి॥ ౨౦॥ హే రామాగచ్ఛ తాతాశు సానుజః కులనందన। ప్రాతరేవ కృతాహారః క్రీడాశ్రాంతోసి పుత్రక॥ ౨౧॥ ప్రతీక్షతే త్వాం దాశార్హ భోక్ష్యమాణో వ్రజాధిపః। ఏహ్యావయోః ప్రియం దేహి స్వగృహాన్ యాత బాలకాః॥ ౨౨॥ ధూళిధూసరితాంగస్త్వం తాత మజ్జనమావహ। ఓంత్రిణీఫలసంయుక్తం స్నానీయం తైలసంయుతమ్॥ ౨౩॥ కల్పయిత్వా ప్రతీక్షేహం చిరం చంచలచేష్టితః। జన్మర్క్షం తేఽద్య భవతి విప్రేభ్యో దేహి గాః శుచిః॥ ౨౪॥ పశ్య పశ్య వయస్యాంస్తే మాతృమృష్టాన్ స్వలంకృతాన్। త్వం చ స్నాతః కృతాహారో విహరస్వ స్వలంకృతః॥ ౨౫॥ ఇత్థం యశోదా తమశేషనాగం మత్వా సుతం స్నేహనిబద్ధధీర్నృప। హస్తే గృహీత్వా సహరామమచ్యుతం నీత్వా స్వవాటం కృతవత్యథోదయమ్॥ ౨౬॥ శ్రీశుకః॥ గోపవృద్ధా మహోత్పాతాననుభూయ బృహద్వనే। నందాదయః సమాగమ్య వ్రజకార్యమమంత్రయన్॥ ౨౭॥ తత్రోపనందనామాహ గోపో జ్ఞానవయోధికః। దేశకాలార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రియకృద్రామకృష్ణయోః॥ ౨౮॥ ఉత్థాతవ్యమితోఽస్మాభిర్గోకులస్య హితైషిభిః। ఆయాంత్యత్ర మహోత్పాతా వ్రజానాం నాశహేతవః॥ ౨౯॥ ముక్తః కథంచిద్రాక్షస్యా బాలఘ్న్యా బాలకోఽప్యసౌ। హరేరనుగ్రహాన్నూనమనశ్చోపరి నాపతత్॥ ౩౦॥ చక్రవాతేన నీతోఽయం దైత్యేన విపదం వియత్। శిలాయాం పతితస్తత్ర పరిత్రాతః సురేశ్వరైః॥ ౩౧॥ యన్న మ్రియేత ద్రుమయోరంతరం ప్రాప్య బాలకః। అసావన్యతమో వాపి తదప్యచ్యుతరక్షణమ్॥ ౩౨॥ యావదౌత్పాతికోఽరిష్టో వ్రజం నాభిభవేదితః। తావద్బాలానుపాదాయ యాస్యామోఽన్యత్ర సానుగాః॥ ౩౩॥

త్రా ఇవ నందాద్యామంత్రమేతమమంత్రయన్॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ గోపవృద్ధా ఇతి॥ వ్రజకార్యం గోకులస్య హితకృత్యం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ చక్రవాతేనేతి॥ విపదం వీనాం పక్షిణాం పదం విహారస్థానం వియత్ - విగతప్రతిష్ఠం వా - అపరిచ్ఛిన్నమిత్యర్థః॥ ౩౧॥ యదితి॥ అన్యతమో వా కశ్చిద్బాలః - అచ్యుతేనైవ రక్షణమాసీత్॥ ౩౨॥ యావదితి॥ అరిష్టః అనర్థః - ఇతః స్థానాత్॥ ౩౩॥

వనమితి॥ పశవ్యం పశుభ్యో హితం- నవాని కాననాని స్థలాంతరాణి- విద్యంతే యస్మిన్ తత్॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తదితి॥ ఏకధియః విప్రతిపత్తిరహితాః- వ్రజాన్ శకటవ్యూహాన్- రూఢాః శకటేష్వారోపితాః పరిచ్ఛదాః యైస్తే॥ ౩౬॥ వృద్ధానితి॥ యత్తాః కృతప్రయత్నాః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ గోప్య ఇతి॥ నూత్నైః కుచగతైః కుంకుమైః కాంతిర్యాసాం తాః- నూత్నేషు కుచేషు- యత్కుంకుమం తేన కాంతిర్యాసామితి వా॥ ౩౯॥ ౪౦॥ బృందావనమితి॥ వ్రజావాసం గోకుల వసతిస్థానం॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ఏవమితి॥ స్వకాలేన తద్యోగ్యకాలేన॥ ౪౩॥ కౌమారలీలాం నిరూపయతి॥ అవిదూర ఇత్యాదినా॥ ౪౪॥ క్వచిదితి॥ క్షేపణైః బిల్వామలకాదిభిః- కింకిణీయుక్తైః పాదైః- క్షిపతః తాడయతః॥ ౪౫॥ వృషాయ

వనం బృందావనం నామ పశవ్యం నవకాననమ్। గోపగోపీగవాం సేవ్యం పుణ్యాద్రితృణవీరుధమ్॥ ౩౪॥ తత్తత్రాద్యైవ యాస్యామః శకటాన్ యుంక్త మా చిరమ్। గోధనాన్యగ్రతో యాంతు భవతాం యది రోచతే॥ ౩౫॥ శ్రీశుకః॥ తచ్ఛ్రుత్వైకధియో గోపాః సాధు సాధ్వితి వాదినః। వ్రజాన్ స్వాన్ స్వాన్ సమాయుజ్య యయూ రూఢపరిచ్ఛదాః॥ ౩౬॥ వృద్ధాన్ బాలాన్ స్త్రియో రాజన్ సర్వోపకరణాని చ। అనస్స్వారోప్య గోపాలా యత్తా ఆత్తశరాసనాః॥ ౩౭॥ గోధనాని పురస్కృత్య శృంగాణ్యాపూర్య సర్వతః। తూర్యఘోషేణ మహతా యయుస్సపురోహితాః॥ ౩౮॥ గోప్యో రూఢరథా నూత్నకుచకుంకుమకాంతయః। కృష్ణలీలా జగుః ప్రీత్యా నిష్కకంఠ్యస్సువాససః॥ ౩౯॥ తథా యశోదారోహిణ్యావేకం శకటమాస్థితే। రేజతుః కృష్ణరామాభ్యాం తత్కథాశ్రవణోత్సుకే॥ ౪౦॥ బృందావనం సంప్రవిశ్య సర్వకాలసుఖావహమ్। తత్ర చక్రుర్వ్రజావాసం శకటైరర్ధచంద్రవత్॥ ౪౧॥ బృందావనం గోవర్ధనం యమునాపులినాని చ। వీక్ష్యాసీదుత్తమా ప్రీతీ రామమాధవయోర్నృప॥ ౪౨॥ ఏవం వ్రజౌకసాం ప్రీతిం యచ్ఛంతౌ బాలచేష్టితైః। కలవాక్యైస్స్వకాలేన వత్సపాలౌ బభూవతుః॥ ౪౩॥ అవిదూరే వ్రజభువస్సహ గోపాలబాలకైః। చారయామాసతుర్వత్సాన్నానాక్రీడాపరిచ్ఛదౌ॥ ౪౪॥ క్వచిద్వాదయతో వేణుం క్షిపంతౌ క్షేపణైః క్వచిత్। క్వచిత్పాదైః కింకిణీభిః క్షిపతశ్చ క్వచిత్పునః॥ ౪౫॥ వృషాయమాణౌ నర్దంతౌ క్వచిత్కృత్రిమగోవృషైః। గోపైరుగ్రామచరితౌ యుయుధాతే పరస్పరమ్॥ ౪౬॥ చకోరక్రౌంచచక్రాంగభారద్వాజాన్ సబర్హిణః। అనుకోదితిసత్వాన్వై భీతవద్వ్యాఘ్రసింహయోః॥ అను

వత్సాసురబకాసురవధఘట్టః.

కృత్యరుతైర్జంతూంశ్చేరతుః ప్రాకృతౌ యథా॥ ౪౭॥ కదాచిద్యమునాతీరే వత్సాంశ్చారయతోర్భకైః। వయస్యైః కృష్ణబలయోర్జిఘాంసుర్దైత్య ఆగమత్॥ ౪౮॥ తం వత్సరూపిణం వీక్ష్య వత్సయూథగతం హరిః। దర్శయన్ బలదేవాయ శనైర్ముగ్ధ ఇవాసదత్॥ ౪౯॥ గృహీత్వాపరపాదాభ్యాం సహలాంగూలమచ్యుతః। భ్రామయిత్వా కపిత్థాగ్రే ప్రాహిణోద్గతజీవితమ్॥ ౫౦॥ స కపిత్థైర్మహాకాయః పాత్యమానైః పపాత హ। తం వీక్ష్య విస్మితా బాలాః శశంసుస్సాధు సాధ్వితి॥ ౫౧॥ దేవాశ్చ పరిసంతుష్టా వవర్షుః పుష్పవర్షిణః। తౌ వత్సపాలకౌ భూత్వా సర్వలోకైకపాలకౌ॥ సప్రాతరాశౌ గోవత్సాంశ్చారయంతౌ విచేరతుః॥ ౫౨॥ స్వం స్వం వత్సకులం సర్వే పాయయిష్యంత ఏకదా। గత్వా జలాశయాభ్యాశం పాయయిత్వా పపుర్జలమ్॥ ౫౩॥ తే తత్ర దదృశుర్బాలా మహాసత్వమవస్థితమ్। తత్ర సుర్వజ్రభిన్నస్య గిరేశ్శృంగమివచ్యుతమ్॥ ౫౪॥ స వై బకో నామ మహానసురో బకరూపధృత్। ఆగ

మాణావితి॥ వత్సపాలా ఏవ వృషాః- కృష్ణకంబళాదిపిహితాః- వృషానుకారిణో నర్దంతి- తైస్సహ స్వయమపి తథైవ వృషాయమాణౌ నర్దంతౌ తదనుకారి శబ్దాననువదంతౌ- యుయుధాతే ఇత్యర్థః॥ ౪౬॥ చకోరేతి॥ రుతైః శబ్దైః- జంతూన్ హంసమయూరాదీన్॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తమితి॥ ముగ్ధ ఇవాజానన్నివ- ఆసదత్ సమీపమాగమత్॥ ౪౯॥ గృహీత్వేతి॥ అపరపాదాభ్యాం సహ లాంగూలం యథా భవతి తథా- గృహీత్వా॥ ౫౦॥ ౫౧॥ దేవా ఇతి॥ సర్వేషాం లోకానాం- ఏకౌ ముఖ్యౌ పాలకౌ- ప్రాతరాశః ప్రాతర్భోజ్యం అన్నం- తేన సహితౌ॥ ౫౨॥ స్వమితి॥ అభ్యాశం సమీపం॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ కృష్ణమితి॥ రామ ఆదిర్యేషాం తే- అతద్గుణసంవిజ్ఞానబహువ్రీహిః- తస్మాత్-

స తు రామ ఇత్యర్థో బోధ్యః ॥ ౫౬॥౫౭॥ తమితి॥ తుండయోః చంచ్వోః వీరణవత్ అగ్రంథితృణవిశేషవత్ ॥ ౫౮॥ తదేతి॥ సమీడిరే తుష్టువుః - ఆనకైః పటహైః - శంఖైః అన్యైశ్చ సంస్తవైః స్వనైః సహ ॥ ౫౯॥ ముక్తమితి॥ స్వస్థానమాగతం - ప్రాణమివ కృష్ణం చ - ప్రణీయ వికీకృత్య ॥ ౬౦॥ శ్రుత్వేతి॥ అతిప్రియేణ ప్రీత్యా - ఆదృతాః సాదరాః - ప్రేత్యాగతమివ లోకాంతరాదాగతమివ - తృషితాస్య తృప్తాని - అమృతం పిబంతీవ ఈక్షణాని యేషాం తే ॥ ౬౧॥ అహోఇతి॥ అహో బతేత్యాదిశ్లోకత్రయస్య ఇతి నందాదయ ఇత్యనేనాన్వయః - అపి వివమపి - తేషామేవానిష్టమాసీత్ - యత తైః - పూర్వమన్యేషాం భయం కృతం॥ ౬౨॥ అథేతి॥ అథ ఘోరదర్శనా అపి నాభిభవంతి న ధర్షయంతి॥ ౬౩॥ అహోఇతి॥ గర్గో యదాహ ॥ శ్లో॥ తస్మాన్నందాత్మజోయం తే నారాయణ సమో గుణైరిత్యాది॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥

త్యసహసా కృష్ణం తీక్ష్ణతుండో గ్రసీద్బలీ ॥ ౫౫ ॥ కృష్ణం మహాబకగ్రస్తం దృష్ట్వా రామాదయోర్భకాః ।
బభూవురింద్రియాణీవ వినా ప్రాణైర్విచేతసః ॥ ౫౬ ॥ తం తాలుమూలం ప్రదహంతమగ్నివద్గోపాల
సూనుం పితరం జగద్గురోః । చచ్ఛర్ద సద్యోతిరుషాక్షతం బకస్తుండేన హంతుం పునరభ్యపద్యత ॥ ౫౭ ॥ త
మాపతంతం స నిగృహ్య తుండయోర్దోర్భ్యాం బకం కంససఖం సతాం గతిః । పశ్యత్సు బాలేషు దదార లీ
లయా ముదావహో వీరణవద్దివౌకసామ్ ॥ ౫౮ ॥ తదా బకారిం సురలోకవాసినస్సమాకిరన్నందనమల్లి
కాదిభిః । సమీడిరే చానకశంఖసంస్తవైస్తద్వీక్ష్య గోపాలసుతా విసిస్మిరే ॥ ౫౯ ॥ ముక్తం బకాస్యాదుప
లభ్య బాలకం రామాదయః ప్రాణమివైంద్రియో గణః । స్థానాగతం తం పరిరభ్య నిర్వృతాః ప్రణీయ వ
త్సాన్ వ్రజమేత్య తజ్జగుః ॥ ౬౦ ॥ శ్రుత్వా తద్విస్మితా గోపా గోప్యశ్చాతిప్రియాదృతాః । ప్రేత్యాగత
మివోత్సుక్యాదైక్షంత తృషితేక్షణాః ॥ ౬౧ ॥ అహో బతాస్య బాలస్య బహవో మృత్యవోభవన్ । అ
ప్యాసీద్విప్రియం తేషాం కృతం పూర్వం యతో భయమ్ ॥ ౬౨ ॥ అథాప్యభిభవంత్యేనం నైవ తే ఘోర
దర్శనాః । జిఘాంసయైనమాసాద్య నశ్యంత్యగ్నౌ పతంగవత్ ॥ ౬౩ ॥ అహో బ్రహ్మవిదాం వాచో నా
సత్యాస్సంతి కర్హిచిత్ । గర్గో యదాహ భగవానన్వభావి తథైవ తత్ ॥ ౬౪ ॥ ఇతి నందాదయో గో
పాః కృష్ణరామకథాం ముదా । కుర్వంతో రమమాణాశ్చ నావిందన్ భవవేదనామ్ ॥ ౬౫ ॥ ఏవం విహారైః
కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే । నీడాయనైస్సేతుబంధైర్మర్కటప్లవనాదిభిః ॥ ౬౬ ॥ ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ క్వచిద్వనాశాయ మనో దధద్వ్రజాత్ప్రాతస్సముత్థాయ వయస్యవత్సపాన్ । ప్రబోధ
యన్ శృంగరవేణ చారుణా వినిర్గతో వత్సపురస్సరో హరిః ॥ ౧ ॥ తేనైవ సాకం పృథుకాస్సహస్రశస్స్ని
గ్ధాస్సుశిగ్వేత్రవిషాణవేణవః । స్వాన్ స్వాన్ సహస్రోపరిసంఖ్యయాన్వితాన్ వత్సాన్ పురస్కృత్య
వినిర్యయుర్ముదా ॥ ౨ ॥ కృష్ణవత్సైరసంఖ్యాతైర్యూథీకృత్య స్వవత్సకాన్ । చారయంతోర్భలీ
లాభిర్విజహ్రుస్తత్ర తత్ర హి ॥ ౩ ॥ ఫలప్రవాళస్తబకసుమనఃపింఛధామభిః । కాచగుంజామణిస్వ
ర్ణభూషితా అప్యభూషయన్ ॥ ౪ ॥ ముష్ణంతోన్యోన్యశిక్యాదీన్ జ్ఞాతానారాచ్చ చిక్షిపుః । తత్ర
త్యాంశ్చ తతో దూరాద్ధసంతః పునరాదదుః ॥ ౫ ॥ యది దూరగతః కృష్ణో వనోద్దేశేక్షణాయ తమ్ । అహం
పూర్వమహం పూర్వమితి సంస్పృశ్య రేమిరే ॥ ౬ ॥ కేచిద్వేణూన్ వాదయంతో ధ్మాంతశ్శృంగాణి కేచన ।

శ్లో॥ వత్సయూథగతం హత్వా వత్సదంభాసురం హరిః । మునియూథగతం చాహన్ గ్రస్యం దంభినాం బకమ్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాదశే తు మహాసర్పవపుర్ధరమఘాసురమ్ । వత్సపాలగిళం క్రుద్ధో గళే హన్నిలివణ్యతే ॥ మహాబకగళక్రీడా కేవలస్యన కౌతుకమ్ । ఇతీవాఘాసుర ముఖే ససఖః ప్రావిశద్ధరిః ॥ క్వచిదితి ॥ క్వచిత్కదాచిత్ - వనాశాయ వన ఏవ ప్రథమం భోజనం కర్తుం ॥ ౧॥ తేనేతి॥ తేనైవ శృంగరవేణ - కృష్ణేన వా - పృథుకాః బాలాః - స్నిగ్ధాః స్నేహయుక్తాః - శిక్ శిక్యం - రమ్యాః శిగ్వేత్రాదయో యేషాం తే - సహస్రాధిక సంఖ్యయుక్తాన్ వత్సాన్ ॥౨॥౩॥ ఫలేతి॥ కాచాదిభిః పూర్వం మాతృభిర్భూషితా అపి ఫలాదిభిరాత్మానమభూషయన్నిత్యర్థః ॥ ౪॥ ముష్ణంతఇతి॥ ముష్ణంతశ్చోరయంతః ॥ ౫॥ యదీతి॥ యది దూరగతః కృష్ణో భవతి - తర్హి ॥ ౬ ॥ కేచిదితి॥ ధ్మాంతః ముఖవాయుం శృం

గేషు ఉత్సృజంతః - గాయంతః వాదయంతః భృంగైస్సహ॥ ౭॥ విచ్ఛాయాభిరితి॥ విచ్ఛాయాభిః పక్షిణాం ఛాయాభిః - కలాపిభిః మయూరైశ్చ॥ ౮॥ వికర్షంత ఇతి॥ కీశవాలాన్ వృక్షశాఖాసు లంబమానాన్ వానరలాంగూలాని వికర్షంతః లాంగూలాన్యముంచంతః తైస్సహ ద్రుమానారోహంతః - వికుర్వంతః దంతదర్శన భ్రూవిజృంభాదిభిః తైస్సహ వికారాన్ కుర్వంతః - పలాశిషు వృక్షేషు - ప్లవంతః శాఖాయాః శాఖాంతరముద్గచ్ఛంతః॥ ౯॥ సాకమితి॥ ప్రతిచ్ఛాయాః ప్రతిబింబాని హసంతః॥ ౧౦॥ తానతివిస్మితః శ్లోకద్వయేనాభినందతి॥ ఇత్థమితి॥ సతాం విదుషాం - బ్రహ్మ చ - తత్సుఖం చ - అనుభూతిశ్చ - తయా స్వప్రకాశపరమసుఖేనేత్యర్థః - భక్తానాం పరదైవతేన ఆత్మప్రదేన నాథేన - మాయాశ్రితానాం తు నరదారకతయా ప్రతీయమానేన సహ విజహ్రుః - కృతానాం పుణ్యానాం - పుంజాః రాశయో యేషాం తే - బ్రహ్మవిదాం - తదనుభవవిభక్తానామతిగౌరవేణైవ - భజనం - ఏతే తు తేన సహ సఖ్యేన విజహ్రుః - అహో భాగ్యమితి భావః॥ ౧౧॥ యదితి॥ బహుజన్మభిః - కృచ్ఛ్రేణ ధృత ఆత్మా మనో యైస్తైరపి॥ ౧౨॥ అథేతి॥ సుఖక్రీడనవీక్షణే - అక్షమా ఈర్ష్యా యస్య సః - కథంభూతః - అంతః అంతరం ఛిద్రం - పీతామృతైరపి తతో వృత్త్యర్థిభిరమరైః - ప్రతీక్ష్యతే - కథం మరిష్యతి - కదా చేతి - యద్వా - కథంభూతం సుఖం - క్రీడనం యత్ - అంతర్హృదయే అమరైః ప్రతీక్ష్యతే విచింత్యతే - పీతామృతైరపి - నిజజీవితేప్సుభిః - అయం భావః - నామృతపానమాత్రేణ - జీవనం సఫలం భవతి - కింతు - భగవల్లీలానుస్మరణేనేతి - తదేవ నిత్యమంతశ్చింత్యత ఇతి॥ ౧౩॥ దృష్ట్వేతి॥ కృష్ణము-

కేచిద్భృంగైః ప్రగాయంతః కూజంతః కోకిలైః పరే। ౭॥ విచ్ఛాయాభిః ప్రధావంతో గచ్ఛంతస్సాధుహంసకైః। బకైరుపవిశంతోఽన్యే నృత్యంతశ్చ కలాపిభిః॥ ౮॥ వికర్షంతః కీశవాలానారోహంతశ్చ తైర్ద్రుమాన్। వికుర్వంతశ్చ తైస్సార్ధం ప్లవంతశ్చ పలాశిషు॥ ౯॥ సాకం భేకైర్విలంఘంతస్సరిత్తోయపరిప్లుతాః। హసంతశ్చ ప్రతిచ్ఛాయాశ్శపంతశ్చ ప్రతిస్వనాన్॥ ౧౦॥ ఇత్థం సతాం బ్రహ్మసుఖానుభూత్యా దాస్యం గతానాం పరదైవతేన। మాయాశ్రితానాం నరదారకేణ సార్ధం విజహ్రుః కృతపుణ్యపుంజాః॥ ౧౧॥ యత్పాదపాంసుర్బహుజన్మకృచ్ఛ్రతో ధృతాత్మభిర్యోగిభిరప్యలభ్యః। స ఏవ యద్దృగ్విష

అఘాసుర సంహారఘట్టః.

యస్స్వయం స్థితః కిం వర్ణ్యతే దిష్టమహో వ్రజౌకసామ్॥ ౧౨॥ అథాఘనామాభ్యపతన్మహాసురస్తేషాం సుఖక్రీడనవీక్షణాక్షమః। నిత్యం యదంతర్నిజజీవితేప్సుభిః పీతామృతైరప్యమరైః ప్రతీక్ష్యతే॥ ౧౩॥ దృష్ట్వార్భకాన్ కృష్ణముఖానఘాసురః కంసానుశిష్టస్స బకీబకానుజః। అయం తు మే సోదర్యవినాశకృత్తయోర్ద్వయోర్మమైనం సబలం హనిష్యే॥ ౧౪॥ ఏతే యదా మత్సుహృదోస్తిలాపః కృతాస్తదా నష్టసమా వ్రజౌకసః। ప్రాణే గతే వర్ష్మసుఖానుచింతా ప్రజాసవః ప్రాణభృతో హి లోకే॥ ౧౫॥ ఇతి వ్యవస్యాజగరం బృహద్వపుః స యోజనాయామమహాద్రిపీవరమ్। ధృత్వాద్భుతం వ్యాత్తగుహాననం తదా పథి వ్యశేత గ్రసనాశయా ఖలః॥ ౧౬॥ ధరాధరోష్ఠో జలదోత్తరోష్ఠో దర్యాననాంతో గిరిశృంగదంష్ట్రః। ధ్వాంతాంతరాస్యో వితతాధ్వజిహ్వః పరు*షానిలశ్వాసదవేక్షణోష్ణః॥ ౧౭॥ దృష్ట్వా తం తాదృశం సర్వే మత్వా బృందావనశ్రియమ్। వ్యాత్తాజగరతుండేన హ్యుత్ప్రేక్షంతే స్మ లీలయా॥ ౧౮॥ అ-

ఖానర్భకాన్ దృష్ట్వా - స ఇతి వ్యవస్య నిశ్చిత్య - ఆజగరం వపుర్ధృత్వా - తేషాం గ్రసనాశయా - పథి వ్యశేత ఇతి తృతీయేనాన్వయః - కంసేనానుశిష్టః ప్రహితః - బకీ పూతనా - బకః బకాసురః తయోరనుజః - కథం వ్యవస్యేత్యత్రాహ - అయం త్విత్యాదిసార్ధేన - మమ తయోర్ద్వయోః సోదరయోః స్థానే ఏనం కృష్ణం సబలం బలరామసహితం - యద్వా - సబలం ససైన్యం వత్సవత్సపాలకసహితం హనిష్య ఇత్యర్థః - సకులమితి పాఠే సాన్వయం సగృహమితి వా॥ ౧౪॥ నను తథాపి వ్రజస్థాస్తు వశిష్యేరన్ - నేత్యాహ॥ ఏత ఇతి॥ తిలాపః కృతాః తిలోదకతయా కల్పితాః - వర్ష్మసు దేహేషు - ప్రజా ఏవ అసవో యేషాం తే తథా॥ ౧౫॥ ఇతీతి॥ స యోజనాయామం యోజనప్రమాణేన దైర్ఘ్యేణ దేహేన యుక్తం చ - తన్మహాద్రివత్ పీవరం చ - వ్యాత్తం ప్రసారితం - గుహాతుల్యమాననం యస్మిన్ తత్॥ ౧౬॥ అద్భుతమితి యదుక్తం తద్దర్శయితుం విశినష్టి॥ ధరేతి॥ ధరాయామధరోష్ఠో యస్య సః - జలదేషూత్తరోష్ఠో యస్య సః - దర్యౌ వివరౌ ఆననస్యాంతౌ సృక్కిణీ యస్య సః - గిరేః శృంగాణీవ దంష్ట్రా యస్య సః - ధ్వాంతవదంతరాస్యం యస్య సః - వితతా అధ్వవత్ జిహ్వా యస్య సః - పరుషానిలవత్ ఝుంఝూమారుతవత్ - శ్వాసో యస్య సః - అత్ర వర్ణాధిక్యమార్షం - దవవదీక్షణయోరుష్ణః - దావదృష్టిరిత్యర్థః - పరుషానిలశ్వాసస్సశ్చాసాదవేక్షణోష్ణశ్చ తథా॥ ౧౭॥ దృష్ట్వేతి॥ వస్తుతః అజగరతుండమేవ వ్యాత్తం దృష్ట్వా - బృందావనస్య శ్రీః సంపదేవేతి భ్రాంత్యా మత్వా - విపరీతం - వ్యాత్తాజగరతుండసాదృశ్యేనోత్ప్రేక్షితవంతః॥ ౧౮॥ ఉత్ప్రేక్షామేవ ప్రశ్నోత్తరాభ్యాం చాహుః॥ అహో ఇతి॥ సత్త్వకూటం

సత్వాభాసమిదం నవా- తత్రాప్యస్మత్సంగ్రసనాయవ్యాత్తం- యద్వ్యాళతుండం- తద్వదాచరతివా- నవా- [illegible] నిశ్చితంతత్రైవే త్యాహ॥ సత్యమితి॥ అర్కకరైరారక్తం- ఘనంఉత్తరోష్ఠవత్పశ్యత- తస్యఘనస్యప్రతిచ్ఛాయయాఅరుణంరో[illegible]ష్ఠం అధరోష్ఠవత్ప శ్యతేతిసర్వత్రాన్వయః॥ ౨౦॥ ప్రతిస్పర్ధేతఇతి॥ సృక్విభ్యామోష్ఠప్రాంతాభ్యాం- ప్రతిస్పర్ధేతేతుల్యతయా[illegible]తే-నగోదరేగిరిద ర్యాం- తస్యగంష్ట్రాభిఃస్పర్ధమానాః॥ ౨౧॥ ఆస్తృతేతి॥ ఆస్తృతాయామమార్గఃవిస్తృతోదైర్ఘ్యవాన్మార్గః- ప్రతిగర్జతి ప్రతిస్పర్ధతే- ఏషాంశృంగాణాం- అంతర్గతంమధ్యగతం- ధ్వాంతం- ఏతత్ అంతరాననంఆననస్యమధ్యంప్రతిగర్జతి॥ ౨౨॥ దా వేతి॥ దావవదుష్ణఃఖరోవాతోయం- తేనవనాగ్నినా- దగ్ధానాంసత్వానాం యోదుర్గంధః సఏవసర్పస్యాంతర్గతామిషగంధవ చ్ఛాతి॥ ౨౩॥ అస్మానితి॥ ఏవంసత్యమేవాజగరం- అన్యథోత్ప్రేక్ష్యనిర్భయాః- యయుః- కింగ్రసితాగ్రసిష్యతి- అనేనశ్రీకృష్ణేన హంత్రా- బకారేః- ఉశత్ కమనీయం- ముఖం॥ ౨౪॥ ఇత్థమితి॥ అమృషావస్తుతః- సర్పవపురసురవిషః- మృషాయతే- స్వానాంసర్ప సాదృశ్యగోచరత్వేనప్రతీయతఇతివిచింత్య- తాన్నిషేద్ధుంవారయితుం- యావన్మనోదధే- తావత్ప్రవిష్టాఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥

నూనమిత్రాణిగదతసత్వకూటంపురస్థితమ్। అస్మత్సంగ్రసనవ్యాత్తవ్యాళతుండాయతేనవా॥ ౧౯॥
సత్యమర్కకరారక్తముత్తరాహనువద్ఘనమ్। అధరాహనువద్రోధస్తత్ప్రతిచ్ఛాయయారుణమ్॥
౨౦॥ ప్రతిస్పర్ధేతేసృక్విభ్యాంసవ్యాసవ్యేనగోదరే। తుంగశృంగాలయోప్యేతాస్తద్దంష్ట్రాభిశ్చ
పశ్యత॥ ౨౧॥ ఆస్తృతాయామమార్గోయంరసనాంప్రతిగర్జతి। ఏషామంతర్గతధ్వాంతమేతద
ప్యంతరాననమ్॥ ౨౨॥ దావోష్ణఖరవాతోయంశ్వాసవద్భాతిపశ్యత। తద్దగ్ధసత్వదుర్గంధోప్యం
తరామిషగంధవత్॥ ౨౩॥ అస్మాన్నివిష్టాన్గ్రసితాకిమేతానయంతథాచేద్బకవద్వినంక్ష్యతి। క్షణా
దనేనేతిబకార్యుశన్ముఖంవీక్ష్యోద్ధసంతఃకరతాడనైర్యయుః॥ ౨౪॥ ఇత్థంమిథోతథ్యమతద్జ్ఞభాషితం
శ్రుత్వావిచింత్యేత్యమృషామృషాయతే। రక్షోవిదిత్వాఖిలలోకహృత్స్థితస్స్వానాంనిషేద్ధుంభగ
వాన్మనోదధే॥ ౨౫॥ తావత్ప్రవిష్టాస్త్వసురోదరాంతరంపరంనగీర్ణాశ్శిశవస్సవత్సకాః। ప్రతీ
క్షమాణేనబకారివేశనంహతస్వకాంతస్మరణేనరక్షసా॥ ౨౬॥ ....
తాన్వీక్ష్యకృష్ణస్సకలాభయప్రదస్త్వనన్యనాథాన్స్వకరాదపచ్యుతాన్। దీనాంశ్చమృత్యోర్జఠ
రాగ్నిఘాసాన్ఘృణార్దితోదిష్టకృతేనవిస్మితః॥ ౨౭॥ కృత్యంకిమత్రాస్యఖలస్యజీవనంనవాఅమీ
షాంచసతాంవినాశమ్। ద్వయంకథంస్యాదితిసంవిచింత్యతద్జ్ఞాత్వావిశత్తుండమశేషదృగ్ఘరిః॥ ౨౮॥
తదాఘనచ్ఛదాదేవాభయాద్ధాహేతిచుక్రుశుః। జహృషుర్యేచకంసాద్యాఃకౌణపాస్త్వఘబాంధ
వాః॥ ౨౯॥ తచ్ఛ్రుత్వాభగవాన్కృష్ణస్త్వవ్యయస్సార్భవత్సకమ్। చూర్ణీచికీర్షోరేవాదౌతర
సావవృధేగళే॥ ౩౦॥ తతోతికాయస్యనిరుద్ధమార్గిణోహ్యుద్గీర్ణదృష్టేర్భ్రమతస్త్వితస్తతః। పూ
ర్ణోంతరంగేపవనోనిరుద్ధోమూర్ధన్* వినిర్భిద్యవినిర్గతోబహిః॥ ౩౧॥ తేనైవసర్వేషుబహి
ర్గతేషుప్రాణేషువత్సాన్సుహృదఃపరేతాన్। దృష్ట్వాస్వయోత్థాప్యతదన్వితఃపునర్వక్త్రా
న్ముకుందోభగవాన్వినిర్యయౌ॥ ౩౨॥ పీనాహిభోగోత్థితమద్భుతంమహజ్జ్యోతిస్స్వధామ్నాజ్వలయ

తావదితి॥ ప్రవిష్టాఏవపరంకేవలం- నతుతేనగీర్ణాఃగిలితాః- జీర్ణాఇతిపాఠేపి- సఏవార్థః- కథంభూతేన- హతయోఃస్వకయోః అంతఃస్మరతీతితథాతేన- అతఏవబకారేఃశ్రీకృష్ణస్య- ప్రవేశంప్రతీక్ష్యమాణేన॥ ౨౬॥ తానితి॥ స్వకరాదపచ్యుతాన్ వినిస్సృతాన్- విస్మితస్సన్॥ ౨౭॥ కృత్యమితి॥ కృత్యంకిమత్రేత్యాదివిచింత్య- తత్రోపాయంజ్ఞాత్వా స్వయమప్యవిశదిత్యన్వయః- కథంవిచింత్య- అస్యజీవనంఅమీషాంచవిహింసనమితిద్వయం- నైనిశ్చితం- కథంనస్యాదితి॥ ౨౮॥ తదేతి॥ ఘనచ్ఛదాః మేఘాంతరితాః- కౌణపాః కుణపాశినో రాక్షసాః- కోణపానిరృతిస్తదీయాఇతివా॥ ౨౯॥ తదితి॥ సార్భవత్సకమాత్మానం- చూర్ణీకర్తుమిచ్ఛోస్తస్యగళే- ఆదావేవతరసావవృధే అవర్ధత॥ ౩౦॥ ....

తతఇతి॥ నిరుద్ధోముఖాదీనాం మార్గభూతఃకంఠోయస్యతస్య- యద్వా నిరుద్ధామార్గాప్రాణోచ్ఛ్వాసరంధ్రేఅస్యస్తఇతివా- ఉద్గీర్ణాదృష్టైర్బహిర్నిర్గతలోచనస్య- అంతరంగేదేహమధ్యే- పూర్ణఃపరిభృతః- మూర్ధన్ మూర్ధని- ఙిలోపఆర్షః- బ్రహ్మరంధ్రంనిర్భిద్య- బహిర్గతఇతి॥ ౩౧॥ తేనేతి॥ ప్రాణేషుఇంద్రియేషు- స్వయాఅమృతవర్షిణ్యాదృష్ట్యైవ॥ ౩౨॥ పీనేతి॥ అహిదే

హ్యూత్థితం శుద్ధసత్త్వమయం జ్యోతిర్నిర్గతం - ఖేవస్థితం - తస్మిన్నేవ ఈశే - వివేశ ॥ ౩౩॥ తత ఇతి ॥ స్వకృతః స్వకార్యకృతః - శ్రీకృష్ణస్యార్హణం - అకృతపూజామకుర్వన్ - సుష్ఠుగాయంతీతి సుగాః గంధర్వాదయః ॥ ౩౪॥ కించ ॥ తదితి ॥ తేషాం యాన్యద్భుతస్తోత్రాదీని - నైకోత్సవాః అనేకోత్సవాః యే మంగళస్వనాః - తాన్ స్వధామ్నః అంతి సమీపే - శ్రుత్వా అజో బ్రహ్మా అచిరాదాగతః - ఈశ్వరస్య శ్రీకృష్ణస్య మహిమమహిమానం దృష్ట్వా - విస్మయం ప్రాప ॥ ౩౫॥ రాజన్నితి ॥ బహుతిథం బహుకాలం ఆక్రీడగహ్వరం క్రీడార్థం మహాబిలం ॥ ౩౬॥ అన్యచ్చాతిచిత్రం వృత్తమిత్యాహ ॥ ఏతదితి ॥ శ్లో ॥ కౌమారం పంచమాబ్దాంతం పౌగండం దశమావధి । కైశోరమా పంచదశాద్యౌవనం తు తతః పరం ॥ హరేః కౌమారజం పంచమాబ్దకృతం కర్మ - తథైవ దృష్ట్వా పౌగండకే షష్ఠేబ్దే - బాలా అద్యైవ వృత్తమిత్యూచుః - కిం తత్కర్మ - మృత్యోస్సకాశాదాత్మనాం - అహేశ్చ మోక్షణం - ఆత్మనాం వ సిద్ధాన్ మృత్యోః - అహేస్తు సంసారలక్షణాత్ - అఘాసురస్య జ్యోతిషః శ్రీకృష్ణే ప్రవేశమపి - తదా దృష్టం కథితవంత ఇత్యర్థః ॥ ౩౭॥ నేతి ॥ నైతద్విచిత్రం కిం తదిత్యపేక్షాయామాహ - అఘోపీతి ఆత్మసామ్యం స్వసమానరూపతాం ॥ ౩౮॥ సకృదితి ॥ యస్యాంగం మూర్తిః - తస్య ప్రతిమా ప్రతికృతిః - తత్రాపి కేవలం మనోమయీ -

ద్దిశో దశ । ప్రతీక్ష్య ఖేవస్థితమీశనిర్గమం వివేశ తస్మిన్మిషతాం దివౌకసామ్ ॥ ౩౩॥ తతోతిహృష్టాః స్వకృతోకృతార్హణం పుష్పైస్సురా అప్సరసశ్చ నర్తనైః । గీతైస్సుగా వాద్యధరాశ్చ వాద్యకైః స్తవైశ్చ విప్రా జయనిస్వనైర్గణాః ॥ ౩౪॥ తదద్భుతస్తోత్రసువాద్యగీతికాజయాద్యనేకోత్సవమంగళస్వనాన్ । శ్రుత్వా స్వధామ్నోంత్యజ ఆగతోచిరాద్దృష్ట్వా మహీశస్య జగామ విస్మయమ్ ॥ ౩౫॥
శ్రీశుకః ॥ రాజన్నాజగరం చర్మ శుష్కం బృందావనేద్భుతమ్ । వ్రజౌకసాం బహుతిథం బభూవాక్రీడగహ్వరమ్ ॥ ౩౬॥ ఏతత్కౌమారకం కర్మ హరేరాత్మాహిమోక్షణమ్ । మృత్యోః పౌగండకే బాలా దృష్ట్వోచుర్విస్మితా వ్రజే ॥ ౩౭॥ నైతద్విచిత్రం మనుజార్భమాయినః పరావరాణాం పరమస్య వేధసః । అఘోపి యత్స్పర్శనధౌతపాతకః ప్రాపాత్మసామ్యం త్వసతాం సుదుర్లభమ్ ॥ ౩౮॥ సకృద్యదంగప్రతిమాంతరాహితా మనోమయీ భాగవతీం దదౌ గతిమ్ । స ఏవ నిత్యాత్మసుఖానుభూత్యభివ్యుదస్తమాయోంతర్గతో హి కిం పునః ॥ ౩౯॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్థం ద్విజా యాదవదేవదత్తః శ్రుత్వా స్వరాతుశ్చరితం విచిత్రమ్ । పప్రచ్ఛ భూయోపి తదేవ పుణ్యం వైయాసకిం యన్నిగృహీతచేతాః ॥ ౪౦॥ విష్ణురాతః ॥ బ్రహ్మన్కాలాంతరకృతం తత్కాలీనం కథం భవేత్ । యత్కౌమారే హరికృతం జగుః పౌగండకేర్భకాః ॥ ౪౧॥ తద్బ్రూహి మే మహాయోగిన్ పరం కౌతూహలం గురో । నూనమేతద్ధరేరేవ మాయా భవతి నాన్యథా ॥ ౪౨॥ వయం ధన్యతమా లోకే గురోపి క్షత్రబంధవః । యత్పిబామో ముహుస్త్వత్తః పుణ్యం కృష్ణకథామృతమ్ ॥ ౪౩॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్థం స్మ పృష్టస్స తు బాదరాయణిస్తత్స్మారితానంతహృతాఖిలేంద్రియః । కృచ్ఛ్రాత్పునర్లబ్ధబహిర్దృశిశ్శనైః ప్రత్యాహ తం భాగవతోత్తమోత్తమ ॥ ౪౪॥ ❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ సాధు పృష్టం మహాభాగ త్వయా భాగవతోత్తమ । యన్నూతనయసీశస్య శృణ్వన్నపి కథాం ముహుః ॥ ౧ ॥ సతామయం సారభృతాం నిసర్గో యదర్థవాణీశ్రుతిచేతసామపి । ప్రతిక్షు

సాపి బలాదంతరాహితా సతీ - భాగవతీం గతిం - దదౌ - ప్రహ్లాదాదిభ్యః స ఏవ సాక్షాత్స్వయమంతర్గతః - కిం పునః నిత్యా యా ఆత్మసుఖానుభూతిస్తయా - అభితో వ్యుదస్తా మాయా యేన సః ॥ ౩౯॥ ఇత్థమితి ॥ దేవదత్తః పరీక్షిత్ - ద్రౌణ్యస్త్రేణ దగ్ధోపి - భగవతా శ్రీకృష్ణేన దత్తత్వాత్ - యేన శ్రవణేన నితరాం గృహీతం వశీకృతం చేతో యస్య సః యద్వా - భగవతి నిగృహీతం నియమితం చేతో యస్యేతి వా ॥ ౪౦॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ కాలాంతరే కౌమారే కృతం పౌగండకే కథం జ్ఞాత్వా - ఊచురిత్యర్థః ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ వయమితి ॥ హే గురో - క్షత్రబంధవోపి పాపిష్ఠా అపీత్యర్థః ॥ ౪౩॥ ఇత్థమితి ॥ తేన యః స్మారితోనంతః - తేన హృతాన్యఖిలేంద్రియాణి యస్య సః - తథాభూతోపి - కథంచిల్లబ్ధా బహిర్దృష్టిః - హే భాగవతోత్తమోత్తమ శౌనక ॥ ౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ త్రయోదశే హరబ్రహ్మవత్సాన్పాలాంశ్చ మాయయా । తదాత్మత్వవపూర్బ్దం కృష్ణః పూర్వవదాచరత్ ॥ సాధ్వితి ॥ నూతనయసి నవీకరోషి ॥ ౧॥ సతామితి ॥ తథాహి - సారభృతాం సారగ్రాహిణాం - అయం నిసర్గః స్వభావః - కోసౌ - అచ్యుతస్య వార్తా ప్రతిక్షణం సాధు నవ్యవద్భవతీతి యత్ సః - విటానాం స్త్రైణానాం - స్త్రియః కామిన్యః వార్తేవ - కథంభూతానామపి సతాం - యదర్థా

అచ్యుతస్యనామ్నైవ- అర్థో యేషాం తానివాణీ శ్రుతిచేతాంసి యేషాం - తథాభూతానామపి ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ భోజనవిధానాయపులినం స్తౌతి ॥ అహోఇతి ॥ స్వీయానాం కేళీనాం- సంపదో విద్యంతే యస్మిన్ తత్- మృదులాః అచ్ఛాః వాలుకాయస్మిన్ తత్- కించ- స్ఫుటత్ వికసత్- సరః- సరోజబాహుళ్యేన ఉపచారతః సర ఏవ వికసదిత్యుక్తం- తస్య గంధస్తేన హృతాః ఆకృష్టాః అళయః పత్రిణశ్చ- తేషాం తే ఉదకే- ధ్వనయః- తేషాం ప్రతిధ్వానాః- తైర్లసంతో ద్రుమాస్తైరాకులం వ్యాప్తం ॥ ౫॥ అత్రేతి॥ దివాదినం ఆరూఢం ప్రవృద్ధం - భోజనవేళా అతీతేత్యర్థః ॥ ౬॥ తథేతి ॥ ఆరుధ్య సంరుధ్య. శాడ్వలే హరితతృణదేశే ॥ ౭॥ కృష్ణస్యేతి ॥ తదా- తే విరేజుః - కృష్ణస్య విష్వక్ పరితః- పురురాజిమండలైః బహుభిః పఙ్క్తిమండలైస్సహ నైరంతర్యేణోపవిష్టాః శ్రీకృష్ణాభిముఖాన్యాననాని యేషాం తే- ఫుల్లదృశో వికసితనయనాః - కమలకర్ణికాయాః పరితః - పత్రాణి- యథేతి ॥ ౮॥ కేచిదితి ॥ పుష్పైస్తద్దళైః- అన్యైశ్చ పత్రైః - కృతాని భాజనాని యైస్తే ॥౯॥ సర్వ ఇతి ॥ రుచిం స్వాదువిశేషం- అభ్యవజహ్రుః బుభుజిరే- సహేశ్వరాః శ్రీకృష్ణసహితాః ॥ ౧౦॥ బిభ్రదితి ॥ యజ్ఞభుగపి-

ణాం నవ్యవదచ్యుతస్య యత్స్త్రియా విటానామివ సాధువార్తా ॥ ౨॥ శృణుష్వావహితో రాజన్నపి గుహ్యం వదామి తే । బ్రూయుస్స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య గురవో గుహ్యమప్యుత ॥ ౩॥ తథాఘవదనాన్మృత్యో రక్షిత్వా వత్సపాలకాన్ । సరః పులినమానీయ భగవానిదమబ్రవీత్ ॥౪॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహోఽతిరమ్యం పులినం వయస్యాః స్వకేళిసంపన్మృదులాచ్ఛవాలుకమ్ । స్ఫుటత్సరోగంధహృతాళిపత్రికధ్వనిప్రతిధ్వానలసద్ద్రుమాకులమ్ ॥ ౫ ॥ అత్ర భోక్తవ్యమస్మాభిర్దివారూఢం క్షుధార్దితాః । వత్సాస్సమీపేఽపః పీత్వా చరంతు శనకైస్తృణమ్ ॥౬॥ తథేతి పాయయిత్వార్భా వత్సానారుధ్య శాడ్వలే । ముక్త్వా శిక్యాని బుభుజుస్సమం భగవతా తదా ॥ ౭॥ కృష్ణస్య విష్వక్పురురాజిమండలైరభ్యాననాః ఫుల్లదృశో వ్రజార్భకాః । సహోపవిష్టాః పులినే విరేజుశ్ఛదా యథాంభోరుహకర్ణికాయాః ॥ ౮॥ కేచిత్పుష్పైర్దళైః కేచిత్పల్లవైరంకురైః ఫలైః । శిగ్భిస్త్వగ్భిర్దృషద్భిశ్చ బుభుజుః కృతభాజనాః ॥ ౯॥ సర్వే మిథో దర్శయంతస్స్వం స్వం భోజ్యరుచిం పృథక్ । హసంతో హాసయంతశ్చాభ్యవజహ్రుస్సహేశ్వరాః ॥ ౧౦॥ బిభ్రద్వేణుం జఠరపటయోశ్శృంగవేత్రే చ కక్షే వామే పాణౌ మసృణకబళం తత్ఫలాన్యంగుళీషు । తిష్ఠన్మధ్యే స్వపరిసుహృదో హాసయన్నర్మభిస్స్వైస్స్వర్గే లోకే మిషతి బుభుజే యజ్ఞభుగ్బాలకేళిః ॥ ౧౧॥ భారతైవం వత్సపేషు భుంజానేష్వచ్యుతాత్మసు । వత్సాస్త్వంతర్వనే దూరం వివిశుస్తృణలోభితాః ॥ ౧౨॥ తాన్దృష్ట్వా భయత్రస్తానూచే కృష్ణోఽస్య భీభయమ్ । మిత్రాణ్యాశాన్మా విరమ* తహ్యే నేష్యే వత్సకానహమ్ ॥ ౧౩॥ ఇత్యుక్త్వాద్రిదరీకుంజగహ్వరేష్వాత్మవత్సకాన్ । విచిన్వన్ భగవాన్ కృష్ణస్సపాణికబళో యయౌ ॥ ౧౪ ॥ అంభోజన్మజనిస్తదంతరగతో మాయార్భకస్యేశితుర్ద్ర

వత్సాపహారఘట్టః.

ష్టుం మంజుమహత్త్వమన్యదపి తద్వత్సానితో వత్సపాన్ । నీత్వాన్యత్ర కురూద్వహాంతరదధాత్ఖేఽవస్థితో యః పురా దృష్ట్వాఘాసురమోక్షణం భగవతః ప్రాప్తః పరం విస్మయమ్ ॥ ౧౫ ॥ తతో వత్సానదృష్ట్వైత్య పులినేఽపి చ వత్సపాన్ । ఉభావపి వనే కృష్ణో విచికాయ సమంతతః ॥ ౧౬॥ క్వాప్యదృష్ట్వాంతర్విపినే వ

త్సేషు బుభుజే - బాలానామివ కేళిర్యస్య సః - తదాహ - ఉదరవస్త్రయోర్మధ్యే వేణుం బిభ్రత్ దధాన ఇతి సర్వత్రాన్వయః - వామ ఇతి- కాకాక్షిన్యాయాత్ కక్షపాణ్యోర్విశేషణం- మసృణం స్నిగ్ధం దధ్యోదనకబళం- తదుచితాని బిల్వామలకాదిఫలాని- అంగుళీషు అంగుళీసంధిషు- కర్ణికేవ సర్వాభిముఖో మధ్యే తిష్ఠన్- స్వపరిస్వస్య పరితః- ఉపవిష్టానిత్యర్థః - సుహృదః- స్వైర్నర్మభిః పరిహాసవాక్యైః- స్వర్గేస్వర్గనివాసిజనే- ఆశ్చర్యేణ- మిషతి పశ్యతి సతి- లోకే ఇహ- వత్సపజనానాం మధ్యే బుభుజే ॥౧౧॥౧౨॥ తానితి ॥ భీః భయం భయహేతుభ్యోఽభయం అస్య అపాస్య నిరస్యేత్యర్థః- యద్వా- అస్య నిశ్శేషస్య భియోఽపి భయం యః శ్రీకృష్ణః - ఆశాత్ భోజనాత్- అత్రాక్షురాధిక్యమాషణం ॥ ౧౩॥ ఇతీతి ॥ అద్రిషు తద్దరీషు - కుంజేషు లతాదిపిహితోదరవివరేషు - గహ్వరేషు సంకటస్థానేషు చ ॥ ౧౪॥ అంభోజన్మేతి ॥ అంభోజన్మనః పద్మాత్- జనిరుత్పత్తిర్యస్య సః బ్రహ్మా- తదంతరే తస్మిన్నవసరే- గతః ఆగతః- తచ్ఛిద్రం ప్రాప్తో వా- అన్యదపి మహత్త్వం మహిమానం- ద్రష్టుం- తస్య వత్సాన్ ఇతః స్థానాత్ - వత్సపాంశ్చ- అన్యత్ర నీత్వా- స్వయం తిరోబభూవ- భగవతః శ్రీకృష్ణస్య ॥ ౧౫॥ తత ఇతి ॥ ఉభావపి వత్సాన్ వత్సపాంశ్చ- విచికాయ అన్వేషితవాన్ ॥ ౧౬॥ క్వాపీతి ॥ విధికృతం బ్రహ్మణా కృతం ॥ ౧౭॥ తత ఇతి ॥

ఉభయాయితంవత్సతత్పాలరూపేణఉభయథావర్తమానమిత్యర్థః - అయంభావః - యదితూష్ణీమాసే - తర్హి - తన్మాతౄణాంవిషాద
స్స్యాత్ - యదిచ - తానేవానయామి - తర్హి - బ్రహ్మణోమోహోనస్యాదితితదుభయప్రీతయేతథాచక్రఇతి॥ ౧౮॥ తదేవదర్శయతి॥ యా
వదితి॥ వత్సపానాంవత్సకానాంచాల్పకవపుః ప్రమాణమనతిక్రమ్య - ఏవముపర్యపియోజ్యం - యద్వా - యావద్వత్సపాదివపుః - తావత్స
ర్వస్వరూపః - అజఃకృష్ణః - బభావిత్యుత్తరత్రాన్వయః॥ శ్లో॥ సర్వంవిష్ణుమయంజగదితి - ప్రసిద్ధాయాగిః - తస్యాఅంగవత్ మూర్తిమత్ -
సాగిరేవార్థస్వరూపేణప్రత్యక్షయథాతథా - బభూవేత్యర్థః॥ ౧౯॥ స్వయమితి॥ ఏవంసర్వాత్మాసన్ - వ్రజంప్రావిశత్ - కథంస్వ
యమాత్మైవప్రయోజకః - ఆత్మరూపాన్ గోవత్సానితి - కర్మాపిస్వయమేవేత్యుక్తం - ఆత్మరూపైర్వత్సపైః ప్రతివార్య - ప్రయోజ్యక
ర్తాపిస్వయమేవ - ఆత్మవిహారైఃక్రీడన్నితి - క్రియాకారకాన్యపి - స్వయమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ తత్తదితి॥ తత్తదాత్మాతత్తద్గోపబాలరూ
పోభవత్ - తతస్తత్తత్సద్మప్రవిష్టః॥ ౨౧॥ గోపికామోహనమాహ॥ తన్మాతరఇతి॥ తన్మాతరోవేణురవేణ - త్వరయాఉత్థితాస్సత్యఃసు
తాన్ మత్వా - పరంబ్రహ్మైవదోర్భిరుత్థాప్యఉపగూహ్య - పయస్సుధాసవం - పయఏవసుధావత్స్వాదు - ఆసవవదున్మాదకం - పాయ
యామాసురిత్యర్థః॥ ౨౨॥ తతఇతి॥ ఏవం యామయామేనతత్తత్కాలక్రీడానియమేన - సాయంగతః ప్రాప్తః - స్వాచరితైః స్వస్యాచరితైః -

త్సాన్ పాలాంశ్చవిశ్వదృక్। సర్వంవిధికృతంజ్ఞాత్వాసహసాభిజగామహ॥ ౧౭ ॥ తతఃకృష్ణోముదంక
ర్తుంతన్మాతౄణాంచకస్యచ। ఉభయాయితమాత్మానంచక్రేవిశ్వకృదీశ్వరః॥ ౧౮॥ యావద్వత్స
పవత్సకాల్పకవపుర్యావత్కరాంఘ్ర్యాదికంయావద్యష్టివిషాణవేణుదళశిగ్యావద్విభూషాంబరమ్।
యావచ్ఛీలగుణాభిధాకృతివయోయావద్విహారాదికంసర్వంవిష్ణుమయంగిరోంగవదజస్సర్వస్వరూపో
బభౌ॥ ౧౯॥ స్వయమాత్మాత్మగోవత్సాన్ ప్రతివార్యాత్మవత్సపైః। క్రీడన్నాత్మవిహారైశ్చసర్వాత్మా
ప్రావిశద్వ్రజమ్॥ ౨౦ ॥ తత్తద్వత్సాన్ పృథఙ్నీత్వాతత్తద్గోష్ఠేప్రవేశ్యసః। తత్తదాత్మాభవద్రా
జంస్తత్తత్సద్మప్రవిష్టవాన్॥ ౨౧॥ తన్మాతరోవేణురవత్వరోత్థితాఉత్థాప్యదోర్భిఃపరిరభ్యనిర్భరమ్।
స్నేహస్నుతస్తన్యపయస్సుధాసవంమత్వాపరంబ్రహ్మసుతానపాయయన్॥ ౨౨॥ తతోనృపోన్మర్దన
నగంధలేపనాలంకారరక్షాతిలకాశనాదిభిః। సులాలితస్స్వాచరితైఃప్రహర్షయన్ సాయంగతోయా
మయమేనమాధవః॥ ౨౩॥ గావస్తతోగోష్ఠముపేత్యసత్వరంహుంకారఘోషైఃపరిహూతసంగతాన్।
స్వకాన్ స్వకాన్ వత్సతరానపాయయన్ ముహుర్లిహంత్యస్స్రవదౌధసంపయః॥ ౨౪॥ గోగోపీనాం
మాతృతాస్మిన్నాసీత్స్నేహర్ధికాంవినా। పురోవదాస్వపిహరేస్తోకతామాయయావినా॥ ౨౫॥ వ్ర
జౌకసాంస్వతోకేషుస్నేహవల్ల్యాబ్దమన్వహమ్। శనైర్నిస్సీమవవృధేయథాకృష్ణేతుపూర్వవత్॥
౨౬ ॥ ఇత్థమాత్మాత్మనాత్మానంవత్సపాలమిషేణసః। పాలయన్ భగవాన్ వర్షంచిక్రీడేవనగోష్ఠ
యోః॥ ౨౭ ॥ ఏకదా చారయన్ వత్సాన్ సరామోవనమావిశత్। పంచషట్సు త్రియామాసుహా
యనాపూరణీష్వజః ॥ ౨౮ ॥ తతోతిదూరాచ్చరతోగావోవత్సానుపవ్రజమ్। గోవర్ధనాద్రిశిఖ
రేచరంత్యోదదృశుస్తృణమ్ ॥ ౨౯ ॥ దృష్ట్వాథతత్స్నేహవశోస్మృతాత్మాసగోవ్రజోత్యాత్మప

శోభనైరాచరితైర్వా - మాతౄః ప్రహర్షయన్ - తతస్తాభిరున్మర్దనాదిరూపలాలితఇతి॥ ౨౩॥ గవాంమోహనమాహ॥ గావఇతి॥ ప
రిహూతాఆహూతాశ్చతే - సంగతాశ్చతాన్॥ ౨౪॥ ఏతావత్తువైషమ్యంకృష్ణస్యాపిదుర్నివార్యమాసీదిత్యాహ॥ గోగోపీనామితి॥ గ
వాంగోపీనాంచాస్మిన్ కృష్ణే - మాతృతా ఉపలాలనాదిరూపా - పురోవదేవాసీత్ - కింతు - స్నేహర్ధికాంవినాస్నేహాధిక్యంత్విదానీంవి
శేషఇత్యర్థః - ఆసుగోపీషుహరేః తోకతాచబాలభావనాపి - పూర్వవదేవాసీత్ - కింతు - మాయయావినా - మమేయంమాతా - అహం
అస్యాఃపుత్రఇతి - మోహంవినేత్యర్థః॥ ౨౫॥ స్నేహర్ధిమేవదర్శయతి॥ వ్రజౌకసామితి॥ యథాకృష్ణేయశోదానందనే - స్వపుత్రే
ష్వపిస్నేహాధిక్యం - పూర్వమాసీత్ - ఇదానీం - స్వతోకేష్వపి - తథైవావర్ధతేత్యర్థః ఆబ్దంయావద్వత్సరం - నిస్సీమయథాతథా - స్నే
హవల్లీవవృధే॥ ౨౬॥ ఇత్థమితి॥ ఏవమాత్మాశ్రీకృష్ణః - వత్సపోభూత్వా - తత్రాపితావద్వత్సానాంతత్పాలకానాంచమిషేణాత్మానమాత్మ
నాపాలయన్ క్రీడితవానిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ఏతావత్పర్యంతం రామస్యాపి మోహఏవాసీత్ - సంవత్సరాంతేతు - కథంచిత్ జ్ఞాతవాని
తిదర్శయన్నాహ॥ ఏకదేతి॥ పంచసుషట్సువారాత్రిషు - హాయనస్యాపూరణీషుపూరకతయాఅవశిష్టాస్విత్యర్థః॥ ౨౮॥ తతఇతి॥ త
తోతిదూరతఏవగోవర్ధనశిఖరేచరంత్యోగావోవ్రజసమీపే - చరతఃవత్సాన్ దదృశుః॥ ౨౯॥ దృష్ట్వేతి॥ తదైవసగోవ్రజఃగ

వాంకలాపః - తత్స్నేహవశః తేషాం వత్సానాం స్నేహేనాకృష్టః అతఏవ - నస్మృతఆత్మా యేనసతథా - జవేన - ఉపవ్రజమగాత్ - క థంభూతః - అత్యాత్మపదుర్గమార్గః - అతిక్రాంతః - ఆత్మపాన్ గోపాలాన్ - యఃసోత్యాత్మపః తథాదుర్గమోమార్గో యస్య సచ - తథాయుక్తాభ్యాం పద్భ్యాం - ధావన్ ద్విపాదివ - ప్రతీయమానః - కకుది ఆకుంచితా గ్రీవా యస్యసః ఉదాస్యపుచ్ఛః ఉన్నమితా న్యాస్యాని పుచ్ఛానిచ యేనసః - ఆస్నుపయాః స్రవంతి పయాంసి యస్య సః - గోవ్రజ ఇత్యనేన వృషభాదయోప్యగుః ఇత్యుక్తం ॥ ౩౦॥ తత్ర విశేషతో ధేనూనాం చేష్టితమాహ ॥ సమేత్యేతి ॥ గోవర్ధనస్యాధః వత్సవత్యః - పునః ప్రసూతా అపి ॥ ౩౧॥ రామేణ దృష్టం వత్సేషు గవాం స్నేహాతిశయముక్త్వా - గోపానామపి దర్శయితుమాహ ॥ గోపా ఇతి ॥ తాసాం గవాం రోధనే - య ఆయాసస్తస్య మోఘ్య న మోఘత్వేన - లజ్జయా సహ ఉరుమన్యునా - దుర్గమార్గజనిత క్లేశేన చాభ్యేత్య గోవత్సైస్సహ సుతాన్ దదృశుః ॥ ౩౨ ॥ తదితి ॥ తతశ్చ తేషామీక్షణేనోద్గతో యః ప్రేమరసః - తస్మిన్నాప్లుతాః నిమగ్నాః ఆశయా యేషాం తే - లజ్జామన్యుకృచ్ఛ్రైస్తానపి తాడయితు మాగతాస్సంతోపి - గతమన్యవః - ప్రత్యుత - జాతోనురాగో యేషాం తే - మూర్ధని - ఘ్రాణైః అవఘ్రాణైః - పరమాం ముదమవాపుః ॥ ౩౩ ॥ ఏవమితి ॥ కృచ్ఛ్రాత్ - తతః అపగతాః నివృత్తాః - తేషాం సుతానాం - అనుస్మృత్యా - ఉద్గచ్ఛంతి అశ్రూణి యేషాం తే ॥ ౩౪॥ వ్రజస్యేతి ॥

దుర్గమార్గః । ద్విపాత్కకుద్గ్రీవ ఉదాస్యపుచ్ఛో గాద్ధుంకృతైరాస్నుపయా జవేన ॥ ౩౦ ॥
సమేత్య గావో ధో వత్సాన్ వత్సవత్యోప్యపాయయన్ । గిళంత్య ఇవ చాంగాని లిహంత్యస్స్వౌధసం
పయః ॥ ౩౧ ॥ గోపాస్తద్రోధనాయాసమౌఘ్యలజ్జోరుమన్యునా । దుర్గాధ్వకృచ్ఛ్రతోభ్యేత్య గోవ
త్సైర్దదృశుస్సుతాన్ ॥ ౩౨ ॥ తదీక్షణోత్ప్రేమరసాప్లుతాశయా జాతానురాగా గతమన్యవోర్భ
కాన్ । ఉదూహ్య దోర్భిః పరిరభ్య మూర్ధ్ని ఘ్రాణైరవాపుః పరమాం ముదం తే ॥ ౩౩ ॥ ఏవం సవయసో
గోపాస్తోకాశ్లేషసునిర్వృతాః । కృచ్ఛ్రాచ్ఛనైరపగతాస్తదనుస్మృత్యుదశ్రవః ॥ ౩౪ ॥ వ్రజస్య రా
మః ప్రేమర్ధేర్వీక్ష్యౌత్కంఠ్యమనుక్షణమ్ । ముక్తస్తనేష్వపత్యేష్వప్యహేతువిదచింతయత్ ॥ ౩౫ ॥
కిమేతదద్భుతమివ వాసుదేవేఖిలాత్మని । వ్రజస్య సాత్మనస్తోకేష్వపూర్వం ప్రేమ వర్ధతే ॥ ౩౬ ॥ కే
యం వా కుత ఆయాతా దైవీ వా నార్యుతాసురీ । ప్రాయో మాయాస్తు మే భర్తుర్నాన్యా మేపి విమో
హినీ ॥ ౩౭ ॥ ఇతి సంచింత్య దాశార్హో వత్సాన్ సవయసానపి । సర్వానాచష్ట వైకుంఠం చక్షుషా వ
యునేన సః ॥ ౩౮ ॥ నైతే సురేశా ఋషయో న చైతే త్వమేవ భాసీశ భిదాశ్రయేపి । సర్వం పృథక్త్వం
నిగమాత్కథం వదేత్యుక్తేన వృత్తం ప్రభుణా బలోవైత్ ॥ ౩౯ ॥ తావదేవాత్మభూరాత్మమానేన త్రుట్య
నేహసా । పురోవదాబ్దం క్రీడంతం దదృశే సకలం హరిమ్ ॥ ౪౦ ॥ బ్రహ్మా ॥ యావంతో గోకులే బాలాస్స
వత్సాస్సర్వ ఏవ హి । మాయాశయే శయానా మే నాద్యాపి పునరుత్థితాః ॥ ౪౧ ॥ ఇత ఏతేత్ర కుత్రత్యా
మన్మాయామోహితేతరే । తావంతో యావదద్యాబ్దం క్రీడంతో విష్ణునా సహ ॥ ౪౨ ॥ ఏవమేతేషు భేదేషు

ప్రేమర్ధేః ఔత్కంఠ్యమతిశయం - ముక్తస్తనేష్వపత్యేషు - వీక్ష్య - అహేతువిత్ హేతుమజానన్నచింతయత్ ॥ ౩౫॥ చింతామేవాహ ద్వాభ్యాం ॥ కిమితి ॥ వాసుదేవే యథా పురా - తథా స్వతోకేష్వపి వ్రజస్య ప్రేమ వర్ధతే - కిమేతదద్భుతమితి - కించ - సాత్మనః ఆత్మసహితస్య వ్రజస్య - మమ తేషు ప్రేమకారణం కిమితి భావః ॥ ౩౬॥ కేతి ॥ కేయం మాయా - దేవానాం వా - నరాణాం వా - అసురాణాం వా - కుతో వా - క స్మాత్ప్రయుక్తా - తత్రాన్యమాయా న సంభవతి - యతో మమాపి మోహావతర్తతే - అతః ప్రాయశో మత్స్వామినః శ్రీకృష్ణస్యైవ మాయేయమస్త్వితి సంభావయతి ॥ ౩౭॥ ఇతీతి ॥ సవయసాన్ ససఖీనపి - వయునేన జ్ఞానమయేన చక్షుషా - వైకుంఠం శ్రీకృష్ణమేవాపశ్యత్ ॥ ౩౮॥ ఏవం కృష్ణరూపాన్ సామాన్యతో జ్ఞాత్వా - శ్రీకృష్ణం దృష్ట్వా - కృష్ణోపదేశేన విశేషతో జ్ఞాతవానిత్యాహ ॥ నేతి ॥ అయమర్థః - పూర్వమ నాస్తావద్వత్సా ఋషీణామంశాః - పాలకాశ్చ దేవానామంశా ఇతి తావదహం వేద్మి - ఇదానీం తు న తథా - కింతు - అస్మిన్ భిదాశ్రయేపి - త్వమేవ భాసి అతస్త్వం సర్వం పృథక్ వివిచ్య - కథం వృత్తమితి వదేత్యుక్తేన ప్రభుణా వక్త్రా - నిగమాత్ సంక్షేపత ఏవోక్తం వృత్తం - బ లః అవైత్ విదితవానిత్యర్థః ॥ ౩౯॥ తతః కిం వృత్తమిత్యపేక్షాయామాహ ॥ తావదితి ॥ వర్షే జాతే ఆత్మనో మానేన త్రుట్యనేహసా త్రుటిమాత్రేణ కాలేన - సకలం సానుచరం హరిం - దదర్శ ॥ ౪౦॥ దృష్ట్వా చ వ్యతర్కయదిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యావంత ఇతి ॥ మే మాయా శయనే మన్మాయాతల్పే ॥ ౪౧॥ ఇత ఇతి ॥ మన్మాయామోహితేభ్య ఇతరే కుత్రత్యాః ॥ ౪౨॥ ఇతి వితర్కయన్ - అముహ్యదిత్యాహ ఏవమిత్యాది

ద్వాభ్యాం॥ ౪౩॥ ౪౪॥ నను మాయాశ్రయస్య తస్య కుతో మోహ ఇత్యత ఆహ ॥ తమ్యేతి ॥ మహామాయావినీ భగవతి - అన్యమాయాయా ఆవ
రణవిక్షేపకత్వాభావే - దృష్టాంతద్వయమాహ - తమ్యాం తమిస్రాయాం రాత్ర్యాం - నైహారం హిమకిరణప్రభవం తమ ఇవ - తద్ధితా
ర్థోపసర్జనస్యాపి తమసో నైహారమితి - విశేషణం ఛాందసం తత్తమో యథా పృథగావరణం న కరోతి కింతు - తత్రైవ లీయతే - య
థా చ - ఖద్యోతార్చిః అహని పృథక్ ప్రకాశం న కరోతి ఏవం మహతి పురుషే - యుంజతః పుంసః - ఇతరా నీచా మాయా - తత్ర న కించిత్క
రోతి - కింతు - ఆత్మనః స్వస్మిన్నేవ ఐశ్యం సామర్థ్యం నిహంతి ॥ ౪౫॥ అన్యదప్యాశ్చర్యమాహ ॥ తావదితి ॥ వత్సపాలాః వత్సాః పాలాః
బాలాశ్చ - సర్వేఽపి విషాణావయశ్చ ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ శ్రీవత్సేతి॥ శ్రీవత్సప్రభృతయ ఉక్తాని అంగదాని - దోష్షు యేషాం తే - రత్నమయాని
కంబువత్త్రిరేఖాధారాణి కంకణాని - పాణిషు యేషాం తే చ తే చ తథా ॥ ౪౮॥ అంఘ్రీతి॥ భూరిబహుబన్ధార్జితం పుణ్యం - తద్వ
ద్భిర్జనైరర్పితైః॥ ౪౯॥ చంద్రికేతి॥ చంద్రికావద్విశదస్మితయుక్తైః సహారుణగుణేన వర్తమానాః - యే అపాంగాః తైర్వీక్షితైః -
స్వకామార్థానాం స్వభక్తమనోరథానాం రజస్సత్త్వాభ్యాం స్రష్టృపాలకా ఇవ - వ్యదృశ్యంత సత్త్వాద్విశదస్మితేన పాలకా ఇవ రజోవద
రుణగుణేన చ - స్వకామార్థానాం స్రష్టార ఇవ - తాదృక్కటాక్షైః - ద్యోతమానా ఇత్యర్థః ॥ ౫౦॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మా బ్రహ్మా - తదాదిస్తంబ

చిరం ధ్యాత్వా స చాత్మభూః। సదాశ్రయాపత ఇతి జ్ఞాతుం నేశే కథంచన॥ ౪౩ ॥ ఏవం విమోహయన్వి
ష్ణుం విమోహం విశ్వమోహనమ్ । స్వయైవ మాయయాజోఽపి స్వయమేవ విమోహితః॥ ౪౪॥ తమ్యాంత
మోవన్నైహారం* ఖద్యోతార్చిరివాహని। మహతీతరమాయైశ్యం నిహంత్యాత్మని యుంజతః॥ ౪౫॥ తా
వత్సర్వే వత్సపాలాః పశ్యతోఽజస్య తత్క్షణాత్ । వ్యదృశ్యంత ఘనశ్యామాః పీతకౌశేయవాససః॥ ౪౬॥ చ
తుర్భుజాః శంఖచక్రగదారాజీవపాణయః। కిరీటినః కుండలినో హారిణో వనమాలినః ॥ ౪౭ ॥ శ్రీవ
త్సాంగదదోరత్నకంబుకంకణపాణయః। నూపురైః కటకైర్భ్రాజత్కటిసూత్రాంగులీయకైః ॥ ౪౮॥
ఆంఘ్రిమస్తకమాపూర్ణాస్తులసీనవదామభిః । కోమలైః సర్వగాత్రేషు భూరిపుణ్యవదర్పితైః॥ ౪౯॥
చంద్రికావిశదస్మేరైః సారుణాపాంగవీక్షితైః। స్వకార్థానామివ రజస్సత్త్వాభ్యాం స్రష్టృపాలకాః॥
౫౦॥ ఆత్మాదిస్తంబపర్యంతైర్మూర్తిమద్భిశ్చరాచరైః। నృత్యగీతాద్యనేకార్హైః పృథక్పృథగుపా
సితాః॥ ౫౧ ॥ అణిమాద్యైర్మహిమభిరజాద్యాభిర్విభూతిభిః । చతుర్వింశతిభిస్తత్త్వైః పరీతా మ
హదాదిభిః॥ ౫౨॥ కాలస్వభావసంస్కారకామకర్మగుణైరపి । స్వమహిధ్వస్తమహిభిర్మూర్తిమద్భిరు
పాసితాః॥ ౫౩ ॥ సత్యజ్ఞానానంతానందమాత్రైకరసమూర్తయః। అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యా అ
పి హ్యుపనిషద్దృశామ్॥ ౫౪॥ ఏవం సకృద్దదర్శాజః పరబ్రహ్మాత్మనోఽఖిలాన్ । యస్య భాసా సర్వమిదం
విభాతి సచరాచరమ్॥ ౫౫ ॥ తతోఽతికుతుకో* దృత్యస్తిమితైకాదశేంద్రియః। తద్ధామ్నాభూదజ
స్తూష్ణీం పూర్దేవ్యంతీవ పుత్రికా ॥ ౫౬ ॥ ఇతీరేశేఽతర్క్యే నిజమహిమని స్వప్రమితికే పరత్రాజాతోఽత

పర్యంతైః నైకార్హైరనేకార్హణైః॥ ౫౧॥ అణిమాద్యైరితి॥ అజాద్యాభిః - అజా మాయా - తత్ప్రభృతిభిః - విభూతిభిః శక్తిభిః - మ
హదాదిభిరితి - మహత్తత్త్వ ఆదేః పృథక్త్వవివక్షయా చతుర్వింశతితత్త్వైర్జగత్కారణైః॥ ౫౨॥ కాలేతి ॥ కాలాదిభిశ్చ తత్తదహంకారి
భిశ్చ - తత్ర స్వభావః పరిణామహేతుః - సంస్కార ఉద్బోధకః - స్వమహిధ్వస్తమహిభిః - భగవన్మహిమ్నా తిరస్కృతస్వాతంత్ర్యైః ఉక్తైః
సర్వైరణిమాద్యైః॥ ౫౩॥ సర్వేషాం పూర్ణమన్యదపి విశేషమాహ ॥ సత్యేతి ॥ సత్యాశ్చ - జ్ఞానరూపాశ్చ అనంతాశ్చ ఆనందరూపా
శ్చ తత్రాపి తదేకమాత్రాః - విజాతీయసజాతీయభేదరహితాః తత్రాపి చైకరసాః సదైకరూపా హి మూర్తయో యేషాం తే - యద్వా - సత్య
జ్ఞానాదిమాత్రైకరసం యద్బ్రహ్మ - తదేవ మూర్తిర్యేషామితి - అతఏవ - ఉపనిషత్ ఆత్మజ్ఞానం - సైవ దృక్ చక్షుర్యేషాం తేషామపి -
హ్యనిశ్చితం - అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యా ఇతి అస్పృష్టం స్పర్శనాయోగ్యం - భూరిమాహాత్మ్యం యేషాం తే - తథా భూతాస్సంతః ప్రావ్య
దృశ్యంతే॥ ౫౪॥ ఏవమితి ॥ ఏవం సకృత్ ఏకదైవ - దదర్శ - పరబ్రహ్మణో విశేషణం యస్యేతి॥ ౫౫॥ తత ఇతి॥ అతికుతుకేన అత్యాశ్చ
ర్యేణ ఉద్వృత్తస్య తూష్ణీం పరావృత్య హంసపృష్ఠే పరావృత్త్యేతి నా - కుతుకశబ్దాత్ తృతీయాయాః ఛాందసో లుక్ - పాఠాంతరే తు అతికు
తుకేనోద్వృత్తః క్షుభితః - తేషాం ధామ్నా తేజసా - స్తిమితః సర్వేంద్రియో బ్రహ్మా - తూష్ణీం నిశ్చలోఽభూత్ - అత్ర దృష్టాంతః పూర్దేవీ
వ్రజాధిష్ఠాత్రీ కాచిద్దేవతా - తస్యాః - అంతిసమీపే - పుత్రికా చతుర్ముఖీ - కనకప్రతిమేవ॥ ౫౬॥ ఏవం మోహనిమగ్నమజమజ్ఞా

రిత్యాహ ॥ ఇతీతి ॥ ఇరా సరస్వతీ తస్యా ఈశే బ్రహ్మణి - కిమిదమితి ముహ్యతిసతి పశ్చాత్ ద్రష్టుమప్యనీశే సతి - పరమోజః శ్రీకృష్ణః - సపది - అజాయవనికాం మాయారూపాం తిరస్కరణీం - యయాద్భుతం దర్శితం - తాం - చ ఛాదతిరోధత్త - అపసారితవానిత్యర్థః - అథవా - అయం లోకాభిమానీ మమైశ్వర్యం ద్రష్టుమయోగ్య ఇతి తస్యోపరి మాయాం ప్రసారితవానిత్యర్థః - క్వ ముహ్యతి సతి - అతర్క్యే తర్కాగోచరే - నిజః అసాధారణో మహామాయస్య తస్మిన్ - ఇతి మోహహేతురుక్తః - దర్శనాయోగ్యత్వాయ త్రీణి విశేషణాని స్వప్రమితిః స్వప్రకాశంచ - యత్సం సుఖంచ యస్మిన్ - అతఏవ - అజాతః - ప్రకృతేః - పరత్ర పరస్మిన్ - అతఏవ అతన్నిరసనముఖేన బృంహకైః శ్రుతిశిరోభిః - మితిః జ్ఞానం యస్మిన్ తస్మిన్ స్వరూపే ॥ ౫౭ ॥ తత ఇతి ॥ అర్వాక్ బహిః - ప్రతిలబ్ధాన్యక్షీణియేన సః - పరేతవత్ మృతో యథా కథంచిత్ పునరుత్తిష్ఠతి - తథాదృష్టిః నేత్రాణి ॥ ౫౮ ॥ సపదీతి ॥ జనానామాజీవ్యైరుపజీవ్యైః - ద్రుమైరాకీర్ణం - సమాప్రియం సమ్యగాఆసమంతాత్ ప్రియాణియస్మిన్ తత్ ॥ ౫౯ ॥ తదాహ ॥ యత్రేతి ॥ నైసర్గికదుర్వైరాః స్వాభావికా ప్రతికాగ్యవైరవంతోపిన రాః - సింహాదయశ్చ మిత్రాణీవ యత్ర సహైవాసన్ - అజితస్య శ్రీకృష్ణస్య - ఆవాసేన - ద్రుతాః పలాయితాః - రుట్ తర్షాదయః క్రోధలోభాదయో యస్మాత్తత్తథాభూతం అత్ర తరుషేతి వర్ణవిశ్లేషః ఛందోనురోధేన - బృందావనమపశ్యదితి ॥ ౬౦ ॥ తత్రేతి ॥ తత్ర చ పరమేష్ఠీ బ్రహ్మ - పురాపూర్వవదేవ - బ్రహ్మ అచష్ట అపశ్యత్ - కథంభూతం - పశుపవంశశిశుత్వనాట్యముద్వహత్ - నాట్యమిత్యత్ర హేతుః -

న్నిరసనముఖ బ్రహ్మకమితౌ। అనీశేపి ద్రష్టుం కిమిదమితి వాముహ్యతి సతి చఛాదాజో జ్ఞాత్వా సపది పరమోజాయవనికామ్ ॥ ౫౭ ॥ తతోర్వాక్ ప్రతిలబ్ధాక్షః కః పరేతవదుత్థితః। కృచ్ఛ్రాదున్మీల్య* దృష్టీరాచష్టేదం సహాత్మనా ॥ ౫౮ ॥ సపద్యేవాభితః పశ్యన్ దిశోపశ్యత్పురఃస్థితమ్। బృందావనం జనాజీవ్యద్రుమాకీర్ణం సమాప్రియమ్ ॥ ౫౯ ॥ యత్ర నైసర్గదుర్వైరాస్సహాసన్ నృమృగాదయః। మిత్రాణీవాజితావాసద్రుతరుట్తరు*షాదికమ్ ॥ ౬౦ ॥ తత్రోద్వహత్పశుపవంశశిశుత్వనాట్యం బ్రహ్మాద్వయం పరమనంతమగాధబోధమ్। వత్సాన్ సఖీనివ పురా పరితో విచిన్వదేకం సపాణికబళం పరమేష్ఠ్యచష్ట ॥ ౬౧ ॥ దృష్ట్వా త్వరేణ నిజధోరణతోవతీర్య పృథ్వ్యాం వపుః కనకదండమివాభిపాత్య। స్పృష్ట్వా చతుర్మకుటకోటిభిరంఘ్రియుగ్మం నత్వా ముదశ్రుసలిలైరకృతాభిషేకమ్ ॥ ౬౨ ॥ ఉత్థాయోత్థాయ కృష్ణస్య చిరస్య పదయోః పతన్। ఆస్తే మహత్త్వం ప్రాగ్దృష్టం స్మృత్వా స్మృత్వా పునః పునః ॥ ౬౩ ॥ శనైరథోత్థాయ విమృజ్య లోచనే ముకుందముద్వీక్ష్య వినమ్రకంధరః। కృతాంజలిః ప్రశ్రయవాన్ సమాహితస్సవేపథుర్గద్గదయైడతేరయా ॥ ౬౪ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోదశోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ వత్సాపహరణే - భగవన్మహిమాభిజ్ఞేన బ్రహ్మణాకృత స్తుతిః. ❖

బ్రహ్మ ॥ నౌమీడ్య తేభ్రవపుషే తటిదంబరాయ గుంజావతంసపరిపింఛలసన్ముఖాయ। వన్యస్రజే కబ

అద్వయమిత్యాది - అద్వయం చ వత్సాన్ విచిన్వత్ - ఏకం చ సఖీన్ - అగాధబోధం చ విచిన్వత్ - అనంతం చ పరితో విచిన్వత్ - పరం చ శిశుత్వముద్వహత్ - బ్రహ్మ చ సపాణికబళమితి నాట్యమేవోద్వహదిత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ నిజధోరణతః స్వవాహనాత్ - త్వరేణ వేగేన అవతీర్య - దండవన్నత్వా - చతుర్ణాం మకుటానాం - అగ్రైః అంఘ్రియుగ్మం స్పృష్ట్వా - ముదశ్రుసలిలైరానందాశ్రురూపైః - సుజలైరభిషేకమకరోదితి ॥ ౬౨ ॥ ఉత్థాయేతి ॥ చిరస్య చిరం - పాదయోః పతన్నాస్తే ॥ ౬౩ ॥ శనైరితి ॥ స వేపథుః సకంపః - అతఏవ - గద్గదయా అనుకరణమేతత్ - ఇరయా వాచా - ఐడత అస్తౌత్ ॥ ౬౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ చతుర్దశేద్భుతం దృష్ట్వాపూర్వాగంతుకనిశ్చయమ్। అనీశః కర్తుమస్తౌషీత్కృష్ణం బ్రహ్మేతి మోహితః ॥ స్వకృతాపరాధేన - భియా సకంపయా - భగవన్మహిమానమనవగాహమానో యథాదృష్టస్వరూపమేవ కీర్తయన్నాహ ॥ నౌమీతి ॥ హే ఈడ్యస్తుత్య - తే తుభ్యం - నౌమి నమ ఇత్యర్థః - యద్వా - ద్వితీయార్థే చతుర్థీ - అథవా - నౌమీత్యుక్తే ప్రస్తుతస్య భగవతః కర్మత్వేజ్ఞాతే - ప్రయోజనాపేక్షాయామేవంభూతః భగవానేవ - ప్రయోజనమితి తాదర్థ్యే చతుర్థీ - యద్వా - తుభ్యం ప్రసాదయితుం త్వామేవ నౌమీత్యర్థః అభ్రవద్వపుర్యస్య తస్మై - తటిద్వదంబరం యస్య తస్మై - గుంజాపుంజాభిరవతంసౌ కర్ణభూషణే - పరితః పింఛం బర్హాపీడం చ - తైర్లసన్ముఖం యస్య తస్మై - వన్యాః స్రజో యస్య తస్మై - కబళాదిభిః లక్ష్మభిః - శ్రీః శోభా - యస్య తస్మై - మృదూపాదౌ - యస్య తస్మై - పశుపస్యాంగ

జాయ- యద్వా- పశూనింద్రియాణి - పాంతిరక్షంతీతిపశుపాఃదేవాః - తఏవాంగజాః- యస్యతస్మై॥ ౧॥ ననునామేతిప్రతిజ్ఞాయ- కింస్వరూపానువాదమాత్రంక్రియతే- అతఆహ॥ అస్యాపీతి॥ హేదేవ- అస్యాపిసులభత్వేనప్రకాశితస్యాపి- తవవపుషఃఅవతారస్య- మహిమహిమానం- అవసితుంజ్ఞాతుం- కోపి కఃబ్రహ్మా- అహమపి- నేశేనశక్నోమి - యద్వా- కశ్చిదపి- నేశేనసమర్థఆసీత్- సులభత్వాద్యవిశేషణద్వయం - మదనుగ్రహస్య- మమానుగ్రహోయస్మాత్ - తన్మదనుగ్రహంతస్య - కించ- స్వేచ్ఛామయస్య స్వీయానాంయథాయథా ఇచ్ఛాతథాతథాభవతః - తర్హికిమితిజ్ఞాతుం- నశక్యతే - అతఆహ- నతుభూతమయస్యఅచింత్యశుద్ధసత్త్వాత్మకస్య- యథాస్యాస్యైవంతథా - కథంపునఃసాక్షాత్తవకేవలస్యాత్మసుఖానుభూతేః- తావకస్వసుఖానుభవమాత్రస్యానవతారిణోగుణాతీతస్య- మహిమానం అంతరేణ- నిరుద్ధేనాపిమనసా- కోవా- జ్ఞాతుం- సమర్థోభవేత్- అథవానతు - భూతమయస్య- అపితు - విరాడ్రూపస్యతవ- త్వన్నియమ్యస్యాపివపుషః మహి- అవసితుం- కోపినేశే- తదాసాక్షాత్తవైవాసాధారణస్యనియమ్యనియంతృభేదరహితస్య- ఉక్తలక్షణస్య అస్య- మహిమమహిమానం- అవసితుం- కోపినేశఇతి- కింవక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౨॥ తర్హిఅజ్ఞాః- కథంసంసారంతరేయురతఆహ॥ జ్ఞానఇతి ॥ ఉపహాస్య-ఈషదప్యకృత్వా- సద్భిర్ముఖరితాంస్వతఏవనిత్యంప్రకటితాంభవదీయాంవార్తాం - స్వస్వస్థానేవస్థితాస్సంతః సన్నిధిమాత్రేణ స్వతఏవ శ్రుతిగతాంశ్రవణంప్రాప్తాం - తనువాఙ్మనోభిః - నమంతఃసత్కుర్వంతః- యేజీవంతికేవలం- యద్యపి- నాన్యత్కుర్వంతి- తైఃప్రాయశఃత్రిలోక్యామన్యైరజితోపి-హేఅజిత- త్వంజితఃప్రాప్తాసీతి- కింజ్ఞానశ్రమేణేత్యర్థః ॥ ౩॥ భక్తిం వినాజ్ఞానంతునైవసిద్ధ్యేదిత్యాహ ॥ శ్రేయఇతి ॥ శ్రేయసామభ్యుదయాపవర్గలక్షణానాం - స్రుతిఃస్రవణం- యస్యాః - సరసఇవనిర్ఝరాణాం- తేతవ భక్తిముదస్యత్యక్త్వా- శ్రేయసాంమార్గభూతామితివా- తేషాంక్లేశలఃక్లేశఏవశిష్యతేఅవశిష్యతే- నాన్యత్ అయంభావః- యథాఅల్పప్రమాణంధాన్యం- పరిత్యజ్య- అంతఃకణవిహీనాన్ స్థూలాన్ - ధాన్యాభాసాన్-తుషానేవావఘ్నంతి- తేషాంన

శ్వేత్ర విషాణవేణులక్ష్మశ్రియేమృదుపదేపశుపాంగజాయ ॥ ౧ ॥ అస్యాపిదేవవపుషోమదనుగ్రహస్య
స్వేచ్ఛామయస్య నతుభూతమయస్య కోపి । నేశేమహిత్వవసితుంమనసాంతరేణసాక్షాత్తవైవకిము
తాత్మసుఖానుభూతేః ॥ ౨ ॥ జ్ఞానేప్రయాసముదపాస్యనమంతఏవజీవంతిసన్ముఖరితాంభవదీయవా
ర్తామ్ । స్థానేస్థితాః శ్రుతిగతాంతనువాఙ్మనోభిర్యేప్రాయశోజితజితోప్యసితైస్త్రిలోక్యామ్ ॥
౩ ॥ శ్రేయస్స్రుతింభక్తిముదస్యతేవిభోక్లిశ్యంతియేకేవలబోధలబ్ధయే। తేషామసౌక్లేశలఏవశిష్యతేనా
న్యద్యథాస్థూలతుషావఘాతినామ్ ॥ ౪ ॥ పురేహభూమన్ బహవోపియోగినస్త్వదర్పితేహానిజకర్మ
లబ్ధయా । విబుధ్యభక్త్యైవకథోపనీతయాప్రపేదిరేంజోచ్యుతతేగతింపరామ్ ॥ ౫ ॥ తథాపిభూమన్
మహిమాగుణస్యతేవిబోద్ధుమర్హత్యమలాంతరాత్మభిః। అవిక్రియాత్స్వానుభవాదరూపతోహ్యన

కించిత్ఫలం- ఏవంభక్తిం- తుచ్ఛీకృత్య- యేకేవలబోధాయ- ప్రయతంతే- తేషామపీతి ॥ ౪॥ భక్త్యైవజ్ఞానం- నాన్యథేత్యత్రసదాచారంప్రమాణయతి ॥ పురేతి ॥ హేభూమన్ ఇహలోకే- పూర్వం యోగినోపిసంతః- యోగైర్జ్ఞానమప్రాప్య- పశ్చాత్త్వదర్పితేహాః త్వయ్యర్పితాలౌకిక్యపి- ఈహాచేష్టాయైస్తే- నిజకర్మలబ్ధయా - త్వదర్పితైఃనిజైఃకర్మభిఃలబ్ధయా- యద్వా- త్వయ్యర్పితా - ఈహాఈ - నిజానికర్మాణిచ- తైర్లబ్ధయేత్యేకంపదం- కథోపనీతయాకథయాత్వత్సమీపంప్రాపితయా- భక్త్యైవవిబుధ్య- ఆత్మానంజ్ఞాత్వా- అంజః సుఖేనైవ- తేపరాంగతింప్రాప్తాఃఏవంతావత్స గుణనిర్గుణయోరపిజ్ఞానం దుర్ఘటమపి త్వత్కథాశ్రవణాదినైవ- త్వత్ప్రాప్తిః - నాన్యథేత్యుక్తంభవతి ॥ ౫ ॥ భక్తైర్భగవత్ప్రాప్తిసాధనత్వే- వృద్ధాచారం ప్రమాణయతి ॥పురేతి॥ హేభూమన్- ఇహలోకే- త్వదర్పితేహాఃత్వత్సమర్పితసర్వవ్యాపారాః- యోగినః- నిజకర్మలబ్ధయాత్వదర్పితనిజకర్మానుగృహీతయా - త్వదర్పితేహానిజకర్మలబ్ధయేత్యేకంపదం - తదేహాశబ్దేనజ్ఞానంవివక్షితం - త్వదర్పితంతు తద్విషయకకర్మణాం- ఫలాంతరబుద్ధిత్యాగేనసమర్పణంతథా- కర్మజ్ఞానానుగృహీతయేత్యర్థః- కథయాగమనప్రతిపాదితతద్ద్వయవస్తుస్వరూపగుణాదివర్ణనయోపనీతయా- ప్రత్యక్షసమానాకారతాంప్రాపితయాభక్త్యైవ-విబుధ్య-సమ్యక్పురుషంజ్ఞానగోచరీకృత్య- అంజఃఅద్ధాపరాంతేగతింప్రపేదిరఇతి॥౫॥యద్యప్యుభయోరపి- విశేషేణదుర్జ్ఞేయత్వముక్తం- తథాపి- గుణాతీతస్యజ్ఞానంకథంచిద్భవేత్- నతుసగుణస్యతవ - అచింత్యానంతగుణత్వాదితి స్తౌతి- శ్లోకద్వయేన ॥ తథాపీతి ॥ హేభూమన్అపరిచ్ఛిన్న- అగుణస్యతేమహిమా - అమలైరంతరాత్మభిః - ప్రత్యాహృతేంద్రియైః - విబోద్ధుంబోధగోచరీభవితుం- అర్హతియోగ్యోభవతి- అథవా- విబోద్ధుంజ్ఞాతుమర్హతి - శక్యతఇత్యర్థః - యద్వా- మహిమేతిమహిమానం- కశ్చిద్బోద్ధుమర్హతీత్యర్థః- కథం- స్వానుభవాత్ ఆత్మాకారాంతఃకరణవృత్తిసాక్షాత్కారాత్ -నన్వంతఃకరణమపిసవికారమేవవిషయీకరోతి- కథమాత్మాకారతాతస్యేత్యతఆహ- అవిక్రియాదితి- విక్రియావిశేషాకారః - తద్రహితాత్ - విశేషపరిత్యాగఏవాత్మాకారతేత్యర్థః- నన్వంతఃకరణసాక్షాత్కారవిషయత్వేనానాత్మత్వప్రసంగస్స్యాదతఆహ- అరూపతఇతి - రూపంవిషయః- అ

విషయాత్ - వృత్తివిషయత్వమేవాత్మనః - నఫలవిషయత్వం - అతోనాయం దోషఇతిభావః - కథంతర్హి నస్ఫూర్తిః - అనన్యబోధ్యాత్మతయాస్వప్రకాశత్వేనైవ - నత్వన్యథా - ఇదంతదితివిషయత్వేనేత్యర్థః అథవా - మా - సర్వతోంతరంగాలక్ష్మీరపి - అగుణస్యతే మహిమానం - అమలైరంతఃకరణవృత్తిభిః - ఇంద్రియైరపి - యథాయాదృగ్వస్తు తథాతేనరూపేణ విబోద్ధుం కిమర్హతి - నార్హత్యేవేత్యర్థః - కథంతర్హ్యనర్హతీతదాహ - స్వానుభవాదిత్యాదినా - ఉక్తార్థమేవైతత్ ॥ ము ॥ అథైనంభక్త్యాప్రపత్త్యావా - సమాశ్రితానాంరక్షణే ఉపయుక్తానాం భగవద్గుణానామనైర్దురవబోధమహిమత్వమసంఖ్యాతత్వంచద్వాభ్యంవర్ణ పరస్పరరూపాదపి - విభవావతారస్యైవసౌలభ్యాదికల్యాణగుణపూర్తిమనుసంధత్తే ॥ తథేతి ॥ హేభూమన్ - అవిక్రియాత్సంకోచాదివికారరాహిత్యాత్ - అరూపతఃవిభుత్వేనపరిచ్ఛేద్యరూపరహితాత్ - స్వానుభవాత్ ॥ శ్లో ॥ స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ ॥ యోవేత్తియుగపత్సర్వంప్రత్యక్షేణసదాస్వతఇత్యాదిప్రమాణసిద్ధాత్స్వతఏవ ధర్మభూతజ్ఞానాదిత్యర్థః - అన్యథా ప్రకారాంతరేణ - మా లక్ష్మీరపి - అమలాంతరాత్మభిఃనిత్యశుద్ధస్వరూపైస్సనకాదిభిస్సహేత్యర్థః - తేతవ - గుణస్యైకస్యైవానందాదేరిత్యర్థః మహిమమహిమత్వం విబోద్ధుంనార్హతి - కుతస్తస్యానన్యబోధ్యాత్మతయా - భగవద్జ్ఞానవ్యతిరేకేణాన్యైర్బోద్ధుమశక్యస్వభావతయా హేతునేత్యర్థః - తథాపీత్యత్ర - అపిశబ్దేనాన్వయంకృత్వా - మాపి తథావిబోద్ధుంనార్హతీతియోజనా - యథాభగవాన్స్వజ్ఞానేన - స్వగుణమహత్త్వంవేత్తి తథా లక్ష్మీరపి సనకాదయోపి - స్వస్వజ్ఞానేనవిబోద్ధుంనార్హంతీత్యర్థః - యద్వా - తే - గుణస్యాప్యేకస్యాపీత్యర్థః - మహిమామలాంతరాత్మభిః ప్రత్యాహృతేంద్రియైర్మహాత్మభిః - అన్యథాయోగచక్షురాదిప్రకారాంతరేణ - తథావిబోద్ధుం - బోధగోచరీభవితుం నార్హతి - హియస్మాత్సమహిమేతిశేషః - స్వానుభవాత్స్వస్యతవ - ధర్మభూతజ్ఞానాదేవవిబోద్ధుమర్హతిజ్ఞాతుమర్హతీతి - నశక్యతఇత్యర్థః - యద్వా అగుణస్యహేయగుణరహితస్యతవేత్యర్థః - మహిమావిక్రియతాద్యవిశేషితాత్స్వానుభవాదపి - అన్యథాచ - స్వయంప్రకాశకత్వశక్త్యాచేత్యర్థః అమలాంతరాత్మభిర్నిత్యముక్తైస్సహ - తేత్వయాపితదావిబోద్ధుం - త్వన్మహిమ్నో యాదృశత్వం - తత్తథాజ్ఞాతుంనశక్యతేఇతియోజనా - ద్వయమేప్యనన్యబోధ్యాత్మత్వమేవహేతుః ॥ శ్రు ॥ సోంగవేదయదివానవేదేతిహి శ్రూయతే అత్రయోజనాయాం - ధ్యేయస్యభగవతోహేయప్రత్యనీకత్వమస్మిన్కల్యాణగుణైకతానత్వం ఉత్తరశ్లోకేచేత్యుభయలింగత్వముక్తం - తథాపీతిప

న్యబోధ్యాత్మతయానచాన్యథా ॥ ౬ ॥ గుణాత్మనస్తేపి గుణాన్విమాతుం హితావతీర్ణస్యకఈశిరేస్య । కాలేనయైర్వావిమితాస్సుకల్పైర్భూపాంసవఃఖేమిహికాద్యుభాసః ॥ ౭ ॥ తత్తేనుకంపాంసుసమీక్షమాణోభుంజానఏవాత్మకృతంవిపాకమ్ । హృద్వాగ్వపుర్భిర్విదధన్నమస్తేజీవేతయోముక్తిపదేసదాయభాక్ ॥ ౮ ॥ పశ్యేశమేనార్యమనంతఆద్యేపరాత్మనిత్వయ్యపిమాయిమాయిని । మాయాం

దం - పూర్వశ్లోకార్థసంగతిఘటకంవాస్యాత్తథాప్యుక్తరీత్యాతవభక్త్యాదిసులభత్వేపి ॥ ౬ ॥ గుణాత్మనఇతి ॥ గుణాత్మనః గుణానామాత్మనఃగుణాధిష్ఠాతుః - తేతవపునః - గుణాన్ విమాతుంపితావంత ఇతిగణయితుమపి - కఈశిరేసమర్థాబభూవుః - దూరతస్సద్విశేషవార్తా - కథంభూతస్యతవ - అస్యవిశ్వస్య - హితాయపాలనాయ - బహుగుణావిష్కారేణావతీర్ణస్య - ననుకాలేననిపుణైః కింకతుం నశక్యమతఆహ - కాలేనేతి - వాశబ్దోవితర్కే - సుకల్పైరతినిపుణైః - బహుజన్మనాకాలేన - భూపరమాణవోవిమితావిశేషేణగణితాభవేయుః - తథాఖే - మిహికాద్యుభాసః - మిహికాహిమకణాఅపి - తథాద్యుభాసః దివినక్షత్రాదికిరణపరమాణవోపి ॥ ౭ ॥ ....
తస్మాద్భక్తిరేవసంగచ్ఛతఇత్యాహ ॥ తదితి ॥ తేతవ - అనుకంపాంసుసమీక్షమాణః కదాకృపాభవిష్యతీతితాంబహుమన్యమానః స్వార్జితంచకర్మఫలమనాసక్తస్సన్ భుంజానఏవనాతీవతప్తఆదినాక్లిశ్యన్నేవయోజీవేత్ - సముక్తిదాయభాగ్భవతి - భక్తస్యజీవనవ్యతిరేకేణదాయప్రాప్తావివముక్తౌనాన్యదుపయుక్తఇతిభావః ॥ ము ॥ అథతత్సమాశ్రితస్యయావచ్ఛరీరమనుచితవృత్తిం - తదనంతరంఫలంచాహ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్సర్వప్రకారసమధికత్వాదిత్యర్థః - తేనుకంపాంసుసమీక్షమాణః - భక్తిప్రపత్త్యోరుభయోరపి - తత్ప్రధమోపాయత్వాత్తదావా - మయిభగవత్కృపాభవిష్యతీత్యాకాంక్షన్ - విశేషేణపాకోయస్య - తద్విపాకం - ఫలోన్ముఖమాత్మకృతంస్వకృతం పుణ్యపాపస్వరూపంకర్మ - భుంజానఏవఫలభోగేననాశయన్నిత్యర్థః - హృద్వాగ్వపుర్భిః కరణత్రయేణ - తేతుభ్యం - నమోవిదధత్ - యోజీవేత - సముక్తిపదేదాయభాగం శభాగ్భవతి ॥ ౮ ॥ ఇతిదేవంస్తుత్వాభగవంతంక్షమాపయితుంస్వాపరాధంనివేదయతి ॥ పశ్యేతి ॥ హేఈశ - మేఅనార్యందౌర్జన్యం - పశ్య - యదనంతేత్రివిధపరిచ్ఛేదరహితే - ఆద్యేసర్వప్రపంచోపాదానభూతే మాయినామపిమాయినివిమోహకేత్వయ్యపి - స్వమాయాంవితత్యప్రసార్య - ఆత్మైశ్వర్యమీక్షితుం - ఐచ్ఛంఅఖిలషితవాన్ - అహోఏవంకర్తుంత్వయి - అహంకియాన్ - నకించిత్ - యథాగ్నేరుద్భూతాజ్వాలా - అగ్నౌ - నకించిత్తద్వదితి ॥ ము ॥ ఏవం - దేవమభిష్టూయ - తం - క్షమాపయితుం - స్వాపరాధం - తావన్నివేదయతి ॥ పశ్యేతి హేఈశ - మే అనార్యం దౌర్జన్యం - పశ్య - మాయినామపిమాయిని - ఆశ్చర్యశక్తిమతామపివ్యామోహకాశ్చర్యశక్త్యతిశయవతి - అనంతేఅపరిచ్ఛేద్యే ఆద్యేప్రధానకారణే - పరాత్మనిపరమాత్మని - త్వయ్యపి - మాయాంవితత్యప్రసార్యాహమాత్మవైభవం - తన్మహిమానమీక్షితుం - యదైచ్ఛమేతదేవమేనార్యమిత్యర్థః - ఏతదేవస్వస్యైచ్ఛ్యానుసంధా

నైవదృష్టమితి - అగ్నావర్చిస్తద్దీప్తిజ్వాలేవాహం-త్వయి కియాన్ అతితుచ్ఛ ఇత్యర్థః॥ ౯ ॥ అతఇతి॥ రజోభువః రజసోజాతస్య-అతః అజానతః-అతఏవ అజావలేపాంధతమోంధచక్షుషః - అజోజగత్కర్తా - అహమితిమదేన గాఢతమోరూపేణాంధీభూతనేత్రస్య-అతస్త్వత్తః పృథగీశమానినః అన్యత్ర ప్రభుత్వేనవర్తమానోఽపి మయినాథే సతి నాథవాన్ స్వభృత్యఏవ- అతఏవానుకంప్యఇతిమత్వా-క్షమస్వేత్యర్థః॥ ము ॥ ఆశ్రితసంరక్షణవ్రతాన్నచ్యవతే ఇత్యచ్యుత- రజోభువః రజోగుణాశ్రయస్య-రజసోజాతస్యేతివా-అజానతస్త్వన్మహిమానమభిజ్ఞస్య అజః జగత్కర్తాఽహమితి యోఽవలేపోగర్వః- సఏవాంధతమోంధకారః-తేనాంధచక్షుషః అజా త్రిగుణాత్మికా ప్రకృతిః- తస్యాః అవలేపస్సమాక్రమణం- తేనాంధతమోఽజ్ఞానాంధకారః- తేనాంధచక్షుష ఇతి త్వత్తః పృథగీశమానినః-పృథక్కర్తాఽహమిత్యభిమానవతః - మేఆగః దౌర్జన్యజన్య మాగ ఇత్యర్థః - న కేవలమాగ ఏవ క్షంతవ్యం తవ దయనీయోఽహమపీత్యాహ - మయివిషయే - ఏషజనః స్వయమిత్యర్థః- నాథవాన్ పరతంత్ర ఇతి- బుద్ధ్యానుకంప్య ఇతి॥౧౦॥బ్రహ్మాండవిగ్రహస్త్వమపి స్వల్పవిషయే చేత్తత్రాహ ॥ క్వాహమితి ॥ తమః ప్రకృతిః-మహత్ అహం అహంకారః- ఖంఆకాశం-చరో వాయుః- అగ్నిస్తేజః-వాః జలం భూశ్చ ప్రకృత్యాద్యపృథివ్యంతైరేతైః- సంవేష్టితోయోఽండఘటః- సఏవ తస్మిన్- స్వమానేన సప్తవితస్తికాయో యస్య సోఽహం- క్వక్వచ - తే మహిత్వం కథం భూతస్య-ఈదృగ్విధాని యాన్యవిగణితాన్యండాని- అతఏవ పరమాణవః తేషాం చర్యాపరిభ్రమణం- తదర్థం-వాతాధ్వానోగవాక్షా ఇవ- రోమవివరాణి యస్య తస్య తవ- అతః అతితుచ్ఛత్వాత్త్వయానుకంప్యోఽహమితి ॥ ౧౧ ॥ ఉత్క్షేపణమితి॥ అపిచ - గర్భగతస్య శిశోః- పాదయోరుత్క్షేపణం- మాతుః కిమపరాధాయ భవతి- లోకే అస్తినాస్తివ్యపదేశాభ్యాం భావ భావ శబ్దాభ్యాం- స్థూలసూక్ష్మకార్యకారణశబ్దైర్వా- భూషితమభిహితం- ఏతేషాం శబ్దానాం భువి విషయే - ఉషితం స్థితమితివా- సర్వం వస్త్విత్యర్థః - హే అధోక్షజ - తవ

వితత్యేక్షితుమాత్మనో వై భవం హ్యహం కియానైచ్ఛమివార్చిరగ్నౌ ॥ ౯ ॥ అతః క్షమస్వాచ్యుత మే రజో
భువో హ్యజానతస్త్వత్పృథగీశమానినః । అజావలేపాంధతమోంధచక్షుష ఏషోఽనుకంప్యో మయి
నాథవానితి ॥ ౧౦ ॥ క్వాహం తమోమహదహంఖచరాగ్నివార్భూసంవేష్టితాండఘటసప్తవితస్తి
కాయః । క్వేదృగ్విధావిగణితాండపరాణుచర్యావాతాధ్వరోమవివరస్య చ తే మహిత్వమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఉ
త్క్షేపణం గర్భగతస్య పాదయోః కిం కల్పతే మాతురధోక్షజాగసే । కిమస్తినాస్తివ్యపదేశభూషితం త
వాస్తి కుక్షేః కియదప్యనంతః ॥ ౧౨ ॥ జగత్త్రయాంతోదధిసంప్లవోదే నారాయణస్యోదరనాభినా
ళాత్ । వినిర్గతోఽజస్త్వితి వాఙ్న వై మృషా కింత్వీశ్వర త్వన్న వినిర్గతోఽస్మి ॥ ౧౩ ॥ నారాయణస్త్వం న
హి సర్వదేహినామాత్మాస్యధీశాఖిలలోకసాక్షీ । నారాయణోఽంగం నరభూజలాయనాత్తచ్చాపి సత్యం
న తవైవ మాయయా ॥ ౧౪ ॥ తచ్చేజ్జలస్థం తవ సజ్జగద్వపుః కిం మే న దృష్టం భగవంస్తదైవ । కిం వా సు దృ

కుక్షేః అనంతః బహిః- కియదపి కించిన్మాత్రమపి- కిమస్తి- న కించిదస్తీత్యర్థః- అతః సర్వస్య త్వత్కుక్షిగతత్వేన - మమాపి తథాత్వాత్ - మాతృవత్ మదపరాధః సోఢవ్య ఇతి భావః॥ ౧౨॥ కించ విశేషతో పిత్వత్తో మమ జన్మ ప్రసిద్ధమిత్యాహ ॥ జగదితి ॥ జగత్త్రయస్యాంతే ప్రళయే- య ఉదధీనాం సంప్లవః సంశ్లేషః- తస్మిన్నుదే ఉదకే- నారాయణస్యోదరే యా నాభిః తస్యా నాళాత్ అజో వినిర్గత ఇతి యా జనవాక్ - సా తావన్మృషా న భవతి- వై నిశ్చితం - తథాఽపితు- హే ఈశ్వర- త్వత్తః అహం కిం న వినిర్గతః నోత్పన్నోఽస్మి - అపితు త్వత్తఏవోత్పన్న ఇత్యర్థః॥౧౩॥ ....

తర్హి నారాయణపుత్రస్య మమ కిమాయాతం తత్రాహ॥నారాయణ ఇతి॥నహీతి కాక్వా-త్వమేవ నారాయణ ఇత్యాపాదయతి కథం త్వం నారాయణ ఇతి చేత్తత్రాహ-సర్వదేహినామాత్మాసి ఏవమపి కిం నారాయణో న భవసి-నారం జీవసమూహః-అయనమాశ్రయో యస్య స తథేతి-త్వమేవ సర్వదేహినామాత్మత్వాన్నారాయణ ఇతి భావః- హే అధీశ- త్వం నారాయణో న హీతి పునః కాకుః అధీశః ప్రవర్తకః- తతశ్చ నారస్యాయనం ప్రవృత్తిర్యస్మాత్ స తథేతి పునస్త్వమేవాసావితి- కించ- త్వమఖిలలోకసాక్షీ అఖిలలోకం సాక్షాత్పశ్యసి- అతో నారమయసే జానాసీతి- త్వమేవ నారాయణ ఇత్యర్థః - నన్వేవం నారాయణపదవ్యుత్పత్త్యా భవేదేవం - తత్త్వన్యథా ప్రసిద్ధమిత్యాశంక్యాహ - నారాయణోఽంగమితి- నరాదుద్భూతా యే అర్థాః- చతుర్వింశతితత్త్వాని- తథా నరాజ్జాతం యజ్జలం- తదయనాద్యో నారాయణః ప్రసిద్ధః- సోఽపి తవైవాంగం మూర్తిః- తథా చ స్మర్యతే ॥ శ్లో ॥ నరాజ్జాతాని తత్త్వాని నారాణీతి విదుర్బుధాః । తస్య తాన్యయనం ప్రోక్తం తేన నారాయణః స్మృత ఇతి ॥ తథా చ మనుః ॥ శ్లో ॥ ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా ఆపో వై నరసూనవః । తా యదస్యాయనం పూర్వం తేన నారాయణః స్మృత ఇతి॥ ననుమన్మూర్తేరపరిచ్ఛిన్నాయాః- కథం జలాశ్రయత్వం-కింతు-తవైవ మాయయా కల్పితం- అపరిచ్ఛిన్నత్వాదితి భావః- అత ఆహ- తచ్చాపి సత్యం నేతి॥ ౧౪॥ అపరిచ్ఛేదమేవోపపాదయతి ॥ తచ్చేదితి ॥ జగదాశ్రయభూతం- తవ తద్వపుః జలస్థమిత్యేవ యది -

సత్ సత్యం స్యాత్ తర్హి తదైవ- కమలనాళమార్గేణాంతః ప్రవిశ్య- సంవత్సరశతం విచిన్వతాపి మయా- హే భగవన్ అచింత్యైశ్వర్య- తత్ర కిమితి న దృష్టం తత ఆగత్య స్వస్థానే స్థిత్వా- సంవత్సరశతం తపసి తప్యమానే సతి- తదైవ నో మయా హృది కిం వా సుదృష్టం హృద్యపి సద్యది కిమితి నో వ్యదర్శి న దృష్టం- అత స్తన్మాత్రేణ దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సతో న భవతీత్యర్థః- (అత్ర కేచిద్వ్యాఖ్యాగ్రంథే ష్వేవం వ్యాఖ్యాతం- నను న చ బాహ్యదృష్టం- సద్వపుః- కింతు- అంతఃకరణదృశ్యం- తదా హృద్యపి కిమితి నో వ్యదర్శి న దృష్టం- తథైవ తపఃకరణానంతరం సపద్యేవ చ సుదృష్టం- అతో మాయైవ- అత స్తన్మాత్రేణ దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సతో న భవతీత్యర్థః) ॥౧౫॥ అపిచ- యది జగదాది ప్రపంచః సత్యస్స్యాత్- తర్హి తేన తవ పరిచ్ఛేదో భవేత్- స తు మాయావిలసిత ఇతి త్వయైవ దర్శిత ఇత్యాహ శ్లోకత్రయేణ ॥ అత్రేతి ॥ హే మాయాదమన మాయోపశమన- అత్రైవావతారే- అస్య ప్రపంచస్య- బహిస్స్ఫుటస్యాపి ఆత్మనో జఠరమధ్యే- జనన్యాః ప్రదర్శనేన ॥౧౬॥ నను బహిః సత ఏవ- అంతర్జఠరే ప్రతిబింబో౽స్తు- అతస్సర్వథా మాయావిలసితత్వం మయ్యేవోక్తమితి కుత ఇత్యత ఆహ ॥ యస్యేతి ॥ యస్య తవ కుక్షౌ సర్వమిదం యథా భాతి- తత్సర్వం- ఇహాపి బహిరపి- తథైవ భాతి- కించ- సాత్మం త్వత్సహితం- తదిదం- త్వయి మాయయా వినా- కథం సుఘటేత ఇత్యయం భావః- త్వయి ప్రతిబింబశ్చేత్ తర్హి- బాహ్యద్విలోమతయా ప్రతీయేత- న తు తదస్తి తవ చాదర్శస్థానీయస్య- త్వయి ప్రతీతిర్న స్యాత్- అతః సర్వథా మిథ్యాత్వమేవేతి ॥౧౭॥ అపిచ- న కేవలం జనన్యాః- మమాపి తథైవ దర్శితమిత్యాహ ॥ అద్యైవేతి ॥ త్వదృతే త్వాం వినా- అస్య విశ్వస్య మాయాత్వం- త్వయా మహ్యైవ చ- తదప్యద్యైవ కిం న దర్శితం- కింతు దర్శితమేవ- తథాహి- ఏకో౽సీత్యాది- తతో మయా సహ అఖిలైస్తత్త్వాదిభిరుపాసితాః- తావంతశ్చతుర్భుజా అపి- జగంతి బ్రహ్మాం-

ష్టం హృది మే తదైవ కిం నో సపద్యేవ పునర్వ్యదర్శి ॥ ౧౫ ॥ అత్రైవ మాయాధమనావతారే హ్యస్య ప్రపంచస్య బహిఃస్ఫుటస్య । కృత్స్నస్య చాంతర్జఠరే జనన్యా మాయాత్వమేవ ప్రకటీకృతం తే ॥ ౧౬ ॥ యస్య కుక్షావిదం సర్వం సాత్మం భాతి యథా తథా । తత్త్వయ్యపీహ తత్సర్వం కిమిదం మాయయా వినా ॥ ౧౭ ॥ అద్యైవ త్వదృతే౽స్య కిం మమ న తే మాయాత్వమాదర్శితం హ్యేకో౽సి ప్రథమం తతో వ్రజసుహృద్వత్సాస్సమస్తా అపి । తావంతో౽సి చతుర్భుజాస్తదఖిలైస్సాకం మయోపాసితాస్తావంత్యేవ జగంత్యభూస్తదమితం బ్రహ్మాద్వయం శిష్యతే ॥ ౧౮ ॥ అజానతాం త్వత్పదవీమనాత్మన్యాత్మాత్మనా భాసి వితత్య మాయామ్ । సృష్టావివాహం జగతో విధాన ఇవ త్వమేషో౽ంత ఇవ త్రినేత్రః ॥ ౧౯ ॥ సురేష్వృషిష్వీశ తథైవ నృష్వపి తిర్యక్షు యాదస్స్వపి తే౽జనస్య । జన్మాసతాం దుర్మదనిగ్రహాయ ప్రభో విధాతస్సదనుగ్రహాయ చ ॥ ౨౦ ॥ కో వేత్తి భూమన్ భగవన్ పరాత్మన్ యోగేశ్వరోతీర్భవతస్త్రిలోక్యామ్ । క్వ వా కథం వా కతి వా కదేతి విస్తారయన్ క్రీడసి యోగమాయామ్ ॥ ౨౧ ॥ తస్మాదిదం జగదశేషమసత్స్వరూపం స్వప్నాభమస్తధిషణం పురుదుఃఖదుఃఖమ్ । త్వయ్యేవ నిత్యసుఖబోధతనావనంతే మాయాత ఉద్యదపి యత్సదివావభాతి ॥ ౨౨ ॥ ఏకస్త్వమాత్మా పురుషః పురాణస్సత్యస్స్వయంజ్యోతిరనంత ఆద్యః । ని

డానీతి ప్రాగనుక్తమపి దృష్టమితి జ్ఞాతవ్యం ॥౧౮॥ నను బ్రహ్మన్ తవ మయా దర్శితం శుద్ధమేవ చైతన్యం కథం ప్రపంచవన్మాయేత్యుచ్యతే- సత్యం- కింతు అద్వితీయమేవ త్వయి- నానాత్వం గుణావతారమత్స్యాద్యవతారేష్వివ- కార్యవశేన స్వతంత్రమాయానిబంధనమిత్యాహ- శ్లోకద్వయేన ॥ అజానతామితి ॥ త్వత్పదవీం తవ స్వరూపం- అజానతాం అనాత్మని ప్రకృతౌ స్థితః- ఆత్మైవ త్వం ఆత్మనైవ స్వాతంత్ర్యేణ మాయాం వితత్య ఆభాసి- కథం జగతః సృష్టౌ- అహమివ బ్రహ్మేవ- విధానే పాలనే- ఏష త్వమివ అంతే ప్రళయే- త్రినేత్ర ఇవ ॥౧౯॥ నను చ- స్వాతంత్ర్యే- కథం కుత్సితేషు మత్స్యాదిషు జన్మ- కథం వా వామనాద్యవతారే యాచ్ఞాది కార్పణ్యం- కథం వాస్మిన్నేవ కదాచిద్భయపలాయనాదీత్యత ఆహ శ్లోకద్వయేన ॥ సురేష్వితి ॥ సురేషు వామనజన్మ- ఋషిషు నారదాదిజన్మ- తిర్యక్షు నృసింహాదిజన్మ- యాదస్సు మత్స్యైకమరాడ్జన్మ- నృష్వపి రామాదిజన్మ- అసన్నిగ్రహాయ- సత్పాలనాయ చ ॥౨౦॥ క ఇతి ॥ ఆశ్చర్యైః సంబోధనైః- దుర్జ్ఞేయత్వమేవాహ- భూమన్నిత్యాదిభిః- భవతః- ఊతీః లీలాః- త్రిలోక్యాం కో వేత్తి- క్వ వా కథం వా- కదా వా- కతి వేతి- అచింత్యం తవ యోగమాయావైభవమితి భావః ॥౨౧॥ నను భవత్స్వవతారాణామచింత్యో మహిమా- ప్రపంచస్య త్వసత్త్వే కథం సత్త్వప్రతీతిరితి మామాశంకాం సపరికరాముపసంహరన్- పరిహరతి ॥ తస్మాదితి ॥ అస్తధిషణం నిరస్తప్రతిభాసం- త్వయ్యేవ ఉద్యత్ ఉద్భవత్- అపి యత్ నశ్యత్- సదివేత్యుపలక్షణమేతత్- నిత్యమివ- చేతనమివ చ- అధిష్ఠానభూతస్య తవ- గుణైస్తథా తథా భాతీత్యర్థః ॥౨౨॥ త్వమేవ తు సత్య ఇత్యాహ ॥ ఏక ఇతి ॥ ఏకస్త్వం సత్యః- కుతః ఆత్మా- దృశ్యమసత్యం దృష్టం- న చాత్మా దృశ్యః- అతః సత్యః- కించ- యద్వికారవత్తదసత్యం- న చ త్వయి జన్మాదయో వికారాస్సంతీత్యాహ ఆద్యః కారణం అతో న జన్మ- ఆద్యత్వే హేతుః- పురాణః పురాతనః- కార్యాత్పూ

ర్తమపి వర్తమాన ఇత్యర్థః - అత్ర హేతుః - పురుష ఇతి - తథా చ శ్రుతిః ॥ శ్రు ॥ పూర్వమేవాహమిహాసమితి - తత్పురుషస్య పురుషత్వమితి - జన్మానంతరాస్తిత్వలక్షణవికారం వారయతి - నిత్య ఇతి సనాతన ఇత్యర్థః - పూర్ణః - అజస్రసుఖః - అక్షరః అమృత ఇతి పదద్వయస్య తుర్థః - క్రమేణ వృద్ధిపరిణామాపక్షయవినాశాన్ వారయతి - పూర్ణత్వే హేతుః - అనంతః అద్వయ ఇతి చ - దేశకాలపరిచ్ఛేదరహితః - వస్తుపరిచ్ఛేదరహితోఽపి అమృతత్వోపపాదనాయ చతుర్విధక్రియాఫలత్వం నివారయతి - స్వయంజ్యోతిః - నిరంజనః - ఉపాధితోఽముక్త ఇతి పదత్రయేణ - అయంభావః - తత్రోత్పత్తిరాద్య ఇత్యనేనైవ నిరాకృతా - ప్రాప్తిరపి క్రియయా జ్ఞానేన వా భవేత్ - క్రియయా ప్రాప్తిరాత్మపదేనైవ నిరాకృతా - జ్ఞానతః ప్రాప్తిం వారయతి స్వయంజ్యోతిరితి - వికృతిరపి తు పాపాకరణేనావఘాతేన వ్రీహీణామివ - ఉపాధ్యపాకరణేన వా భవేత్ - తచ్చాసంగత్వాన్న సంభవతీత్యాహ - ముక్త ఉపాధిత ఇతి - సంస్కారోఽపి కిమతిశయాధానేన - మలాపాకరణేన వా - తత్రాతిశయాధానం పూర్ణత్వేనైవ నిరాకృతం - మలాపకరణం వారయతి - నిరంజన ఇతి నిర్మల ఇత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ తస్మాదేవంభూతజ్ఞానాన్ముచ్యంత ఇత్యాహ ॥ ఏవంవిధమితి ॥ త్వాం యే - విచక్షతే సమ్యక్ పశ్యంతి - కథం ఆత్మాత్మతయా - ఆత్మా ప్రత్యక్ - తస్య స్వరూపేణ నైతత్పుత్రాదిష్వివ గౌణమిత్యాహ - సకలాత్మనామపి స్వాత్మానం కేన - గురురేవార్కః - తస్మాల్లబ్ధం - ఉపనిషత్ జ్ఞానం - తదేవ సుచక్షుస్తేన భవ ఏవానృతాంబుధిస్తం - తే తరంతీవ - అత్ర చ జ్ఞానేన తరంతీతి - తిచ్చ తరంతీవేతి - తచ్చాత్మాత్మతయా జ్ఞానేనేత్యర్థః - త్రయం ప్రతిజ్ఞాతం క్రమేణోపపాద్యతే - తత్రాత్మానమేవాత్మతయేత్యనేన శ్లోకేన జ్ఞానేన తరంతీత్యుపపాద్యతే - అజ్ఞానసంజ్ఞావిత్యనేన తరంతీవేత్యేతత్ - త్వామిత్యాది శ్లోకద్వయేన తు ఆత్మాత్మతయేత్యేతదుపపాద్యతే ॥ ౨౪ ॥ నను జ్ఞానేన కథం భవం తరంతీత్యాశంక్య - తస్యాజ్ఞానమూలకత్వాదిత్యాహ ॥ ఆత్మానమితి ॥ తేనైవాజ్ఞానేనైవ ప్రసంచితం ప్రపంచః - రజ్జ్వామహేర్భోగభవాభవావితి - సర్పశరీరస్యాధ్యాసాపవా-

త్యోక్షరోజస్రసుఖో నిరంజనః పూర్ణాద్వయో ముక్త ఉపాధితోఽమృతః ॥ ౨౩ ॥ ఏవంవిధం త్వాం సకలా-
త్మనామపి స్వాత్మానమాత్మాత్మతయా విచక్షతే । గుర్వర్కలబ్ధోపనిషత్సుచక్షుషా యే తే తరంతీవ భ-
వానృతాంబుధిమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఆత్మానమేవాత్మతయా విజానతాం తేనైవ జాతం నిఖిలం ప్రపంచితమ్ । జ్ఞా-
నేన భూయోఽపి చ తత్ప్రలీయతే రజ్జ్వామహేర్భోగభవాభవౌ యథా ॥ ౨౫ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞౌ భవబంధ-
మోక్షౌ ద్వౌ నామ నాన్యౌ స్త ఋతజ్ఞభావాత్ । అజస్రనిత్యాత్మని కేవలే పరే విచార్యమాణే తరణావివా-
హనీ ॥ ౨౬ ॥ త్వామాత్మానం పరం మత్వా పరమాత్మానమేవ చ । ఆత్మా పునర్బహిర్మృగ్య అహోఽ-
జ్ఞజనాజ్ఞతా ॥ ౨౭ ॥ అంతర్భవేఽనంత భవంతమేవ హ్యతత్త్యజంతో మృగయంతి సంతః । అసంతమ-
ప్యంతికమంతరేణ సంతం గుణం తం కిము యంతి సంతః ॥ ౨౮ ॥ అథాపి తే దేవ పదాంబుజద్వయప్రసాదలే-
శానుగృహీత ఏవ । జానాతి తత్త్వం భగవన్మహిమ్నో న చాన్య ఏకోఽపి చిరం విచిన్వన్ ॥ ౨౯ ॥ తదస్తు
మే దేవ స భూరిభాగో భవేఽత్ర వాన్యత్ర తు వా తిరశ్చామ్ । యేనాహమేకోఽపి భవజ్జనానాం భూత్వా ని-

దాయథేతి ॥ ౨౫ ॥ నను జ్ఞానినః తరంత్యేవ - కిమిదముచ్యతే - తరంతీవేతి తత్రాహ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞావితి ॥ అజ్ఞానేన సంజ్ఞా యయోస్తౌ - భవబంధమోక్షౌ భవేన బంధః - తస్మాన్మోక్షశ్చ - తౌ ద్వౌ - నామ ప్రసిద్ధౌ - ఋతజ్ఞభావాత్ ఋతజ్ఞస్సాక్షాచ్చ తయోరభావాన్న స్తస్మాదన్యౌ న స్తః - నను కథం మహాన్ ప్రలాపః క్రియతే - పరమార్థవిచారాదిత్యాహ - అజస్రేతి - అఖండానుభవరూపే పరే - శుద్ధే - ఆత్మని - నాజ్ఞానం. న చ బంధః - అత ఏవ - న జ్ఞానం న చ మోక్షః - తరణౌ సూర్యే రాత్ర్యహనీ ఇవేతి ॥ ౨౬ ॥ నను పరమార్థజ్ఞానాత్ - అజ్ఞానకృతో బంధో నివర్తతాం - ఆత్మాత్మతయైవ జ్ఞానాదితి కోఽయమాగ్రహ ఇత్యాశంక్య - యదర్థ్యాహ దాత్మనః పరరూపాస్ఫూర్తిః - తదపవాదేన త్రైవ అస్య స్వరూపజ్ఞానం యుక్తమితీమమర్థం విస్మయేనాక్రోశన్నివాహ ॥ త్వామితి ॥ త్వామాత్మానం - పరం దేహాదిం మత్వా - ఆత్మని దేహాదిమధ్యస్య - తథా పరం దేహాదిమాత్మానం మత్వా - దేహాదావాత్మానమధ్యస్య - అత్ర నష్ట ఆత్మా బహిర్మృగ్య ఇతి చిత్రం - న హి గృహే నష్టం వనే మృగ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ వివేకినస్తు ప్రత్యక్స్వరూపమేవ పరమాత్మానం విచిన్వంతీత్యాహ ॥ అంతరితి ॥ భవతీతి భవం - చిజ్జడాత్మకం శరీరం తన్మధ్య ఏవ త్వాం మృగయంతి - అతత్ జడం - త్యజంతః అపవదంతః - నను సతో జ్ఞానేనాలం - కిమసతోఽపవాదేనేత్యాశంక్య - అతోఽపవాదం వినా - అధిష్ఠానతత్త్వజ్ఞానం న జాయత ఇతి - సతాం వ్యవహారేణాహ - అసంతమితి - అంతి సమీపే - అసంతమపి - అహిమంతరేణ తన్నిషేధం వినేత్యర్థః - సంతం గుణం తం రజ్జుం - సంతః కిము యంతి జానంతి - అంతి - సంతమపి గుణమితి నైవ జానంతీత్యర్థః - తస్మాదాత్మతత్త్వేవజ్ఞానాన్ముక్తిరితి భావః ॥ ౨౮ ॥ నన్వేవం జ్ఞానైకసాధ్యో మోక్షః కిమితి - భక్తిరుద్బోధితా - అత ఆహ ॥ అథాపీతి ॥ యద్యపి హస్తప్రాప్యమివ జ్ఞానముక్తం - అథాపి - హే దేవ - తవ పదాంబుజద్వయస్య ఏకదేశస్యాపి యః ప్రసాదలేశోఽపి తేనానుగృహీత ఏవ - భగవతస్తవ మహిమ్నః తత్త్వం జానాతి - హే భగవన్ - తే మహిమ్నః తత్త్వమితి వా - ఏకోఽపి అహం బ్రహ్మాపి కశ్చిదపీతి వా - చిరమపి విచిన్వన్ అతదంశాపవాదేన విచారయన్నపీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ తదితి ॥ తస్మాద్భూరిభాగః మహాభాగ్యం - అత్ర భవే బ్రహ్మజన్మని - తిరశ్చామపి మధ్యే వా

జన్మ తస్మిన్వా - యేన భాగ్యేన - భవదీయానాం జనానాం - ఏకోపియః కశ్చిదపి భూత్వా - నిషేవె అత్యర్థం సేవేయం॥ ౩౦॥ దేవాదిజన్మతోపి యత్ర కుత్రచిత్తద్భక్తిమజ్జన్మైవ శ్రేష్ఠమిత్యుక్త్యానస్తపక్షిశ్లోకైరభినందతి ॥ అహోఇతి ॥ వ్రజగోరమణ్యః వ్రజస్థాః గావో గోప్యశ్చ. తే త్వయా - వత్సతరాత్మజాత్మనా వత్సానామాత్మజానాం చ రూపేణ - యస్య తవతృప్తయే - సర్వేపి యజ్ఞాః - అద్యాపి న సమర్థాః - తే త్వయా ప్రతిక్షణం తృప్యతా - యాసాం స్తన్యం అమృతరూపం పీతమితి ॥ ౩౧॥ ....

తత్ర భగవత్సఖానాం మహిమా వక్తుం జ్ఞాతుం న శక్యత ఇత్యాహ ॥ అహో ఇతి ॥ అహో భాగ్యమితి పునరుక్త్యా - ఆదరేణ భాగ్యస్య సర్వథా అపరిచ్ఛిన్నత్వముక్తం - యన్మిత్రం యేషాం మిత్రం - బ్రహ్మ శ్రీకృష్ణస్వరూపం - పరమానందం నిరతిశయసుఖస్వరూపం - తథాచ - ప్రాకృతమిత్రస్య పరస్పరోపకారిత్వాపేక్షయా కదాచిద్విపర్యయ విరోధాత్ మైత్రీభంగశ్చ - శ్రీకృష్ణే తు పరమానందేన తథా - కింతు తేషామానంద ఏవేతి భావః - ప్రాకృతమిత్రస్య దేశాంతరగమనేన విశ్లేషదుఃఖమపి భవతి - శ్రీకృష్ణేమిత్రే - న తథేత్యాహ - పూర్ణమితి తథాచ - గతాగతాదిరహితమిత్యర్థః - అత్ర యద్యపి శ్రీకృష్ణస్యాపి గోచారణాదినా విశ్లేషదుఃఖం భవతి - తథాపి - తచ్చింతయాప్యానంద నియమః - ప్రాకృతమిత్రే తు న తథేతి భావః - యద్వా - శ్రీకృష్ణస్య పూర్ణత్వే సర్వవ్యాపకత్వే జాతే - మథురాద్వారకావాసినామపి శ్రీకృష్ణే విశ్లేషదుఃఖం నాభూదేవ ॥౩౨॥ కించ ॥ ఏషామితి ॥ ఏషాం భాగ్యస్య తావన్మహిమా తావదాస్తాంతిష్ఠతు - కస్తం వక్తుం శక్నోతి - శర్వాదయః - శర్వః అహంకారాధిష్ఠాతా ఆదిర్యేషాం చంద్రాదీనామేకాదశానాం తే తథా - వయంచ - వయమిత్యాత్మానమేవ బహుమన్యమాన ఆహ - ఏవం మనోబుద్ధ్యహంకారచక్షురాద్యధిష్ఠాతారస్త్రయోదశ దేవా ఏవతావత్ - బత అహో - భూరిభాగాః - యస్మాదేషాం హృషీకాణీంద్రియాణ్యేవ చషకాణి పాత్రాణి - తైః పానపాత్రైః - తే చతుర్దశస్య చిత్తాధిష్ఠాతుః అంఘ్రి ఏవ - ఉదజే వారిజే

షేవేతవ పాదపల్లవమ్ ॥ ౩౦ ॥ అహోతిధన్యా వ్రజగోరమణ్యస్తన్యామృతం పీతమతీవ తే ముదా ।
యాసాం విభో వత్సతరాత్మజాత్మనా యత్తృప్తయే ద్యాపి చ నాలమధ్వరాః ॥ ౩౧ ॥ అహో భాగ్యమహో భాగ్యం నందగోపవ్రజౌకసామ్ । యన్మిత్రం పరమానందం పూర్ణం బ్రహ్మ సనాతనమ్ ॥ ౩౨ ॥
ఏషాం తు భాగ్యమహిమాచ్యుత తావదాస్తామేకాదశైవ హి వయం బత భూరిభాగాః । ఏతద్ధృషీకచషకైరసకృత్పిబామః శర్వాదయోంఘ్ర్యుదజమధ్వమృతాసవం తే ॥ ౩౩ ॥ తద్భూరిభాగ్యమిహ జన్మ కిమప్యటవ్యాం యద్గోకులేపి కతమాంఘ్రిరజోభిషేకమ్ । యజ్జీవితం తు నిఖిలం భగవాన్ముకుందస్త్వద్యాపి యత్పదరజః శ్రుతిభిర్విమృగ్యమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏషాం ఘోషనివాసినాముత భవాన్ కిం దేవ రాతేతి నశ్చేతో విశ్వఫలాత్ఫలం త్వదపరం కుత్రాప్యయం ముహ్యతి । సద్వేషాదివ పూతనాపి సకులా త్వామేవ దేవాపితా యద్ధామార్థసుహృత్ప్రియాత్మతనయప్రాణాశయాస్త్వత్కృతే ॥ ౩౫ ॥ తావద్రాగాదయః స్తేనాస్తావత్కారాగృహం గృహమ్ । తావన్మోహోంఘ్రినిగళో యావత్కృష్ణ న తే జనాః ।

తద్యో మధుమకరందః - తదేవామృతం స్వాదు - ఆసవం మాద్వీకం - పిబామః ఏతదుక్తం భవతి - యదా ప్రత్యేకమింద్రియాభిమానినో వయం - కీర్తనాసౌందర్యసౌగంధ్యాద్యేకైకదేశసేవినోపి - కృతార్థాః - తథా సర్వేంద్రియైః సర్వసేవినామేతేషాం కిం వర్ణ్యతే భాగ్యమితి ॥ ౩౩ ॥ అతో మయా ప్రార్థితం ॥ శ్లో ॥ తదస్తు మే నాథ స భూరిభాగ ఇతి యత్ - తదేవేత్యాహ ॥ తదితి ॥ కింతత్ - ఇహ మనుష్యలోకే - యత్కిమపి జన్మ - తత్రాప్యటవ్యాం - తత్రాపి గోకులే యత్ - అహో సత్యలోకం విహాయాత్ర జన్మ నిజాతేకో లాభ ఇత్యత ఆహ - అపి కతమాంఘ్రిరజోభిషేకమితి - గోకులవాసినాం మధ్యే పి కతమస్య యస్య కస్యాప్యంఘ్రిరజసా అభిషేకో యస్మిన్ తత్ - ననుకుతో గోకులవాసిన ఏవమతిధన్యాస్తత్రాహ - యదితి - యేషాం జీవితం నిఖిలం ముకుంద ఇతి - నిఖిలం ముకుంద పరమేవ జీవనమిత్యర్థః - దుర్లభతామాహ - అద్యాపీతి - శ్రుతిమృగ్యం వేదైరపి మృగ్యత ఏవ న తు దృశ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౩౪॥ అపిచ కిం వర్ణ్యతే కృతార్థత్వమేతేషాం - భక్త్యాభవానపి - ఋణీవాస్తే - నను కిం దాతుమసమర్థోహం - యేన ఋణీ స్యామ్ ఆహ ॥ ఏషామితి ॥ ఉత అపి భవానపి ఏషాం కుత్రాపి - కిం విశ్వఫలాత్సర్వఫలాత్మకాత్ త్వత్తః - అపరం ఫలం రాతా దాస్యతీతి నశ్చేతః - అయత్ సర్వత్ర గచ్ఛత్ - విచారయత్ - ముహ్యతి - నను మామేవ దత్వా అనృణః స్యామితి చేత్ - న హి న హి - సద్వేషాదివ సతాం భక్తానాం యో వేషః - తదనుకారమాత్రేణ పాపిష్ఠా పూతనాపి - త్వామేవాపితా ప్రాపితా - తర్హి ఏతత్సంబంధినామపి దాస్యామీతి చేత్తత్రాహ - సకులేతి - బకాఘాసురసహితా - ఏషామపి తావదేవ చేదపర్యాప్తమిత్యాహ - యదితి - యేషాం ధామాదయస్త్వత్కృతే త్వదర్థమేవేత్యర్థః ॥౩౫ ॥ నను విగత రాగాది దోషాణాం సన్న్యాసినామపి - నమత్తః పరం కించిదస్తి - కథమేతేషామపర్యాప్తమిత్యత ఆహ ॥ తావదితి ॥ హే కృష్ణ రాగాదయస్తావదేవ - స్తేనాశ్చోరా భవంతి - తథా తావద్గృహమపి కారాగృహం బంధనాగారం - మోహోపి తావదేవ - అంఘ్రియుగళనిగళః పాదశృంఖలా - యావత్తే త్వదీయా జనా న భవంతి - త్వదీయానాం తు రాగాదయోపి త్వన్నిష్ఠా మోచకా ఏవేతి న యతిభ్యో విశేషః భజనం త్వధికమితి భావః॥

౩౬॥ నన్వన్యేణాపి నామహిమహిమా౦పుత్రాదిరూపేణవర్తఇతిచేత్తత్రాహ॥ ప్రపంచమితి॥ ప్రపన్నాయాజనతా- జనసమూహః- తస్యా ఆనందానాం సందోహంసమూహం- ప్రథయితుమితి- నహికపటపుత్రత్వాదినాతాదృశైర్నాన్యైర్న్యాససంపద్యతఇత్యర్థః॥ ౩౭॥
తదేవమాదిశఆరభ్య-అచింత్యానంతగుణత్వేనస్వయందుర్జ్ఞేయత్వముక్తం- కేచిత్తువయంజానీమఇతిస్థితాస్తానప్రత్యసన్నివాహ॥జా
నంతఇతి॥నతుమేమనఆదీనాం- తవవైభవంవిషయఇతి॥ ౩౮॥ జగదీశత్వాద్వ్యక్షమాణంపరిత్యజ్యాహ॥ అనుజానీహీతి॥ స్వమహిమా
నం- అస్మదాదీనాంచజ్ఞానబలాదిసర్వం- త్వమేవవేత్సి- యతఃసర్వదృక్- జగతాంనాథః- త్వమేవేత్యేతావద్జ్ఞానం- అతోమమతా
స్పదంజగదేతచ్ఛరీరంచ- తవార్పితం॥ ౩౯॥ తదేవంకింకరంప్రస్థాపయేత్యత్యాదరేణనమస్కరోతి॥ శ్రీకృష్ణేతి॥ వృష్ణికులపద్మస్య
ప్రీతిదాతృత్వేన- సూర్యోపమ- క్ష్మాచ- నిర్జరాదేవాశ్చ- ద్విజాశ్చ-పశవశ్చ- తఏవఉదధయస్తేషాంవృద్ధికారిత్వేన- చంద్రో
పమ ఉద్ధర్మాఃపాషండధర్మాః- తదేవశార్వరంతమః- తద్ధరతీతితథా- అనేనచాద్వయోపమ- హాక్షితి రాక్షసధ్రుక్- క్షితౌరాక్షసాఃకం
సాదయః- ఉద్యన్నేవతేభ్యోద్రుహ్యతీతి- పునఃసూర్యోపమసూర్యాద్యుపమాపిన్యూనేతిమత్వాహ- ఆకల్పంఅర్కమభివ్యస్య- సర్వే
షామర్హన్పూజ్య-భగవన్-ఆకల్పంకల్పపర్యంతం- తేతుభ్యం నమఇతి॥ ౪౦॥ శ్లో॥ ససఖివత్సకమోక్షణకౌతుకద్రుతవిలంబితపుత్రము
దేద్భుతమ్। నిఖిలరూపమతోదధదచ్యుతోవతుసవఃకలయన్ ప్రజమంగళం॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ ఇతీతి॥ పాదయోర్నత్వా-అభీష్టం

౩౬॥ ప్రపంచంనిష్ప్రపంచోపి విడంబయసిమాయయా। ప్రపన్నజనతానందసందోహంప్రథితుంభ
వాన్॥ ౩౭॥ జానంతఏవజానంతు కింబహూక్త్యానమేప్రభో। మనసోవపుషోవాచోవైభవంతవగో
చరమ్॥ ౩౮॥ అనుజానీహిమాంకృష్ణసర్వంత్వంవేత్సిసర్వదృక్। త్వమేవజగతాంనాథోజగచ్చైత
త్తవార్పితమ్॥ ౩౯॥ శ్రీకృష్ణవృష్ణికులపుష్కరజోషదాయిన్ క్ష్మానిర్జరద్విజపశూదధివృద్ధికారిన్।
ఉద్ధర్మశార్వరహరక్షితిరాక్షసధ్రుగాకల్పమార్కమర్హన్భగవన్నమస్తే॥ ౪౦॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్య
భిష్టూయభూమానంత్రిఃపరిక్రమ్యపాదయోః। నత్వాభీష్టంజగద్ధాతాస్వధామప్రత్యపద్యత॥ ౪౧॥
తతోనుజ్ఞాప్యభగవాన్స్వభువంప్రాగవస్థితాన్। వత్సాన్పులినమానిన్యేయథాపూర్వసఖంస్వకమ్॥
౪౨॥ ఏకస్మిన్నపియాతేబ్దేప్రాణేశంచాంతరాత్మనః। కృష్ణమాయాహతారాజన్ క్షణార్ధంమేని
రేర్భకాః॥ ౪౩॥ కింకింనవిస్మరంతీహమాయామోహితచేతసః। యన్మోహితంజగత్సర్వమభీక్ష్ణంవి
స్మృతాత్మకమ్॥ ౪౪॥ ఊచుశ్చసుహృదఃకృష్ణంస్వాగతంతేతిరంహసా। నైకోప్యభోజికబలఏహీత
స్సాధుభుజ్యతామ్॥ ౪౫॥ తతోహసన్హృషీకేశోభ్యవహృత్యసహార్భకైః। దర్శయంశ్చర్మాజ
గరంన్యవర్తతవనాద్వ్రజమ్॥ ౪౬॥ బర్హప్రసూననవధాతువిచిత్రితాంగః ప్రోద్దామవేణుదళ
శృంగరవోత్సవాఢ్యః। వత్సాన్గృణన్ననుగగీతపవిత్రకీర్తిర్గోపీదృగుత్సవదృశిఃప్రవివేశగోష్ఠమ్॥
౪౭॥ అద్యానేనమహావ్యాలోయశోదానందసూనునా। హతోవితావయంచాస్మాదితిబాలావ్రజే
జగుః॥ ౪౮॥ రాజా॥ బ్రహ్మన్పరోద్భవేకృష్ణఇయాన్ప్రేమాకథంభవేత్। యోభూతపూర్వస్తో

సర్వతః పూజితంఅభిప్రేతంచా॥ ౪౧॥ తతఇతి॥ అనుజ్ఞాప్యఅనుజ్ఞాంప్రదాయపృష్ట్వేత్యర్థః- స్వభువం బ్రహ్మాణం- యథాపూర్వంస
ఖాయోయస్మిన్ తత్- స్వకంపులినం॥ ౪౨॥ నన్వేతావంతంకాలంకథంతేతత్రైవోపవిష్టాః- కథంచ- క్షుత్పిపాసాదిస్మరణమతఆహ
శ్లోకద్వయేన॥ ఏకస్మిన్నితి॥ అబ్దేపియాతే- ప్రాణేశంకృష్ణం- అంతరాచవినాపి- ప్రియవిరహేక్షణోపియద్యపివర్షాధికోభవతి- తథాపి-
మాయయా మోహితాఃక్షణార్ధంమేనిరే॥ ౪౩॥ కిమితి॥ యత్ యయామాయయా - మోహితంజగత్- అభీక్ష్ణంపునఃపునః- విస్మృతఆత్మానత
త్తథా॥ ౪౪॥ ఊచురితి॥ అతఏవమూచుశ్చ. తేత్వయా- అతివేగేనస్వాగతంసమ్యగాగతం- ఏకోపిగ్రాసస్త్వయావినాఅస్మాభిర్నాభోజిత
భుక్తః- ఇతఏహి-సాధుఅవిక్షేపేణ భుజ్యతామితి॥ ౪౫॥ తతఇతి॥ అభ్యవహృత్యభుక్త్వా॥ ౪౬॥ బర్హేతి॥ ప్రోద్దామోన్నతోవే
ణ్వాదిరవైరుత్సవస్తేనాఢ్యఃసంపన్నః గృణన్ ఉపలాలనైః ఆహ్వయన్- గోపీదృగుత్సవదృశిః గోపీనాందృశాంఉత్సవరూపాదృశిర్ద
ర్శనంయస్యసః- అత్రఘోషమితిపాఠేవ్రజమిత్యర్థః॥ ౪౭॥ అద్యేతి॥ యశోదానందసూనునేతి - బహూనాముక్తిః - సహైవద
ర్శితా- కేచిదాహుః యశోదాసూనునా- అపరేనందసూనునేతి- యద్వా- యశోదాంనందయతీతి యశోదానందః సచాసౌసూనుశ్చేతి-
తథా- తేనఅస్మాత్ మహావ్యాళాద్వయంచ- అవితాఃరక్షితాః॥ ౪౮॥ శ్లో॥ వ్రజౌకసాంస్వతోకేషుస్నేహవల్ల్యబ్దమన్వహమ్। శనైర్ని
స్సీమవవృధేయథాకృష్ణేత్వపూర్వవదిత్యాదినా- స్వతోకేభ్యోపిపరపుత్రేకృష్ణేప్రేమాధిక్యముక్తం- తత్రపృచ్ఛతి॥ బ్రహ్మన్నితి॥

౪౯॥ శ్రీకృష్ణస్యసాక్షాదాత్మత్వాత్తస్మిన్నాత్మీయేభ్యః ప్రేమాధిక్యంయుజ్యతఇతివక్తుం-ప్రథమంతావదాత్మనఃస్వతఃప్రేమాస్పదత్వమన్యేషాంతుతదుపాధికమితినిరూపయతి పంచభిః॥సర్వేషామితి॥ ౫౦॥ కుతఃతథాదర్శనాదిత్యాహ ॥ తదితి ॥ తస్మాదేవకారణాత్- స్వస్వకాత్మనిఅహంకారాస్పదేపిదేహే॥ ౫౧॥ ఆత్మాధ్యాసతారతమ్యేన ప్రేమతారతమ్యందృశ్యమానంతన్నిబంధనమేవేతిదర్శయితుంమూఢామూఢభేదేనవిశేషమాహ-ద్వాభ్యాం ॥ దేహేతి ॥ తందేహమనుయేభవంతిపుత్రాదయః - తేతు - నతథాప్రియతమా ఇత్యర్థః॥ ౫౨ ॥ దేహఇతి ॥ యద్యస్మాత్ - జీర్యత్యపిఆసన్నమరణేపి - జీవితాశాభవతి - అయంభావః నజీవిష్యతీతినిశ్చితేపిదేహే- యత్ప్రేమాస్పదత్వం తదాత్మగతమేవసంగచ్ఛతఇతి- అథవా-యత్ యస్మిన్ దేహేజీర్యత్యపి - జీవితాశాఅవివేకదశాయామాసీత్సాపివివేకినోయదా మమతాభాక్ భవతి - తదాతత్రనాతీవాస్తఇతి॥ ౫౩॥ తస్మాదితి ॥ తదర్థమేవసకలంప్రియమిత్యర్థః॥ ౫౪॥ ప్రస్తుతమాహ॥ కృష్ణమితి॥ ౫౫॥ నకేవలమాత్మనామాత్మా కింతుజడానామపీత్యాహ ॥ వస్తుతఇతి ॥ సర్వజగత్కారణమితి - కృష్ణంజానతాంపుంసాంస్థావరజంగమంచ - సర్వంభగవద్రూపం - భగవానేవస్వరూపంయస్యతత్ - నాన్యదస్తీతిభావః॥ ౫౬ ॥ కుతఇత్యతఆహ ॥ సర్వేషామితి॥ భావార్థః పరమార్థః - భవతీతిభవత్ పరిణామంప్రాప్నువత్ - కారణంతస్మిన్ - తస్యాపిభవతఃకారణస్యాపిభగవాన్ కృష్ణః కార

కేమ్బ సోఽద్య వేష్యపికథ్యతామ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ సర్వేషామేవజంతూనాం నృపస్వాత్మైవవల్లభః। ఇతరేపత్యవిత్తాద్యాస్తద్వల్లభతయైవహి ॥ ౫౦ ॥ తద్రాజేంద్రయథాస్నేహస్స్వస్వకాత్మని దేహినామ్ । నతథామమతాలంబి పుత్రవిత్తగృహాదిషు ॥ ౫౧ ॥ దేహాత్మవాదినాంపుంసామపిరాజన్యసత్తమ। యథాదేహఃప్రియతమస్తథానహ్యనుయేచతమ్॥ ౫౨ ॥ దేహోఽపిమమతాభాక్చేత్తర్హ్యసౌనాత్మవత్ప్రియః। యజ్జీర్యత్యపిదేహేస్మిన్ జీవితాశాబలీయసీ॥ ౫౩ ॥ తస్మాత్ప్రియతమస్స్వాత్మా సర్వేషామేవదేహినామ్ । తదర్థమేవసకలంజగచ్చైతచ్చరాచరమ్ ॥ ౫౪ ॥ కృష్ణమేనమవేహిత్వమాత్మానమఖిలాత్మనామ్। జగద్ధితాయసోప్యత్ర దేహీవాభాతిమాయయా॥ ౫౫॥ వస్తుతోజానతామత్ర కృత్స్నంస్థాస్నుచరిష్ణుచ । భగవద్రూపమఖిలంనాన్యద్వస్త్విహకించన॥ ౫౬॥ సర్వేషామపిభూతానాంభావార్థోభవతిస్థితః। తస్యాపిభగవాన్కృష్ణః కిమతద్వస్తురూప్యతామ్॥ ౫౭॥ సమాశ్రితాయేపదపల్లవప్లవం మహత్పదంపుణ్యయశోమురారేః । భవాంబుధిర్వత్సపదంపరంపదంపదంపదం యద్విపదాంనతేషామ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏతత్తేసర్వమాఖ్యాతంయత్పృష్టోహమిహత్వయా।యత్కౌమారేహరికృతంపౌగండేకీర్తితంభువి॥ ౫౯ ॥ ఏతత్సుహృద్భిశ్చరితంమురారేరఘార్దనంశాద్వలభోజనంచ । వ్యక్తేతరద్రూపమజోర్వభిష్టవం శృణ్వన్గృణన్నేతినరోఖిలార్థాన్ ॥ ౬౦ ॥ ఏవంవిహారైఃకౌమారైఃకౌమారంజహతుర్వ్రజే। నిలాయనైస్సేతుబంధైర్మర్కటప్లవనాదిభిః॥౬౧॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్దశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీబాదరాయణిః ॥ తతశ్చపౌగండవయస్సమాశ్రితౌ బభూవతుస్తౌపశుపాలసమ్మతౌ । గాశ్చారయం

ణం - అతఃకిం అతత్ శ్రీకృష్ణవ్యతిరిక్తంవస్తు-నిరూప్యతాం॥ ౫౭॥ తస్మాత్ శ్రీకృష్ణస్యైవపరమార్థత్వాత్తదేకశరణానామయత్నసిద్ధామోక్షఇతిప్రకరణార్థముపసంహరతి॥ సమాశ్రితాఇతి ॥ పుణ్యంయశోయస్యసః - పుణ్యయశాః - సచాసౌమురారిశ్చ - తస్య పదపల్లవమేవప్లవః - తంయే సమ్యగాశ్రితాః - మహత్పదం మహతాంపదం - ఆశ్రయం-యద్వా- మహచ్చతత్పదంచేతితథా - తేషాం భవాంబుధిః వత్సపదమాత్రంభవతి - కించ - పరంపదంశ్రీవైకుంఠాఖ్యం-పదంస్థానంభవతి - విపదాంయత్పదంవిషయస్తత్పునః కదాచిదపితేషాంనభవతి - నతతఃపునరావర్తంతఇత్యర్థః॥ ౫౮॥ ౫౯ ॥ ఏతదితి ॥ సుహృద్భిశ్చరితం ॥ శ్లో ॥ ముష్టతోన్యేన్యశిక్యాదీనిత్యాదినోక్తం-అఘార్దనంశాద్వలేభోజనంచ - వ్యక్తేతరత్ వ్యక్తాజ్జడాత్ ప్రపంచాదితరత్ - శుద్ధసత్త్వాత్మకంవత్సవత్సపాలరూపం - యద్వా - వ్యక్తేతరత్ చిద్విలాసః - తదేవరూప్యతఇతిరూపం - అజస్యఉరుమహానభిష్టవః - తంబ్రహ్మకృతాంస్తుతిం - ఏతత్ శృణ్వన్ గృణన్నరః - సర్వపురుషార్థానాప్నోతి ॥ శ్లో ॥ ఇతిశ్రీపరమానందనృసింహపదషట్పదః। వ్యాకరోచ్ఛ్రీధరస్వామీ యథామతివిధిస్తుతిమ్ ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ తతఃపంచదశేధేనుకానంధనుకార్దనమ్। కాళీయక్ష్వేళతోగోపరక్షణంచనిరూప్యతే ॥ అథివక్ర ప్రవేశేనవృథాఖిన్నాన్సఖీనతః। కృష్ణః ప్రావేశయత్పక్వఫలతాళాలికాననమ్ ॥ శైశవేవ్రతనాంజిత్వాకౌమారేతుబకాదికాన్ । పౌగండేవద్వైత్యానాంమ

పూర్వమేవమహన్నజః ॥ తతఇతి ॥ పశుపాలసమ్మతౌ పశుపాలనేసంమతౌ - పశుపాలానాంవా సంమతౌ - ఈషద్వయోబలాతిరేకంఅనుకృతవంతావిత్యర్థః - అతీవచక్రతుః సర్వతః ప్రసర్పణేన ॥౧॥ తదితి ॥ స్వయశోగృణద్భిర్గోపైర్వృతస్తద్వనం ప్రావిశత్ ॥౨॥ తదితి ॥ తద్వనం నిరీక్ష్య - రంతుంమనోదధే - కథంభూతం - మంజుఘోషాయే అళిమృగద్విజాః భ్రమరమృగపక్షిణః - తైరాకులం వ్యాప్తం మహన్మనః ప్రఖ్య పయస్సరస్వతా - మహతాంమనసా ప్రఖ్యం తుల్యం స్వచ్ఛంపయోయస్మిన్ - తత్సరఆశ్రయత్వేనాస్తియస్య - తేనవాతేనేతిశైత్యముక్తం - శతపత్రగంధినేతిపరిమళవత్వం - తేనజుష్టంవనమితిమాంద్యంచసూచితం ॥ ౩॥ సఇతి ॥ అరుణపల్లవశ్రియాసహ - స్పృశంత్యః శిఖాః శాఖాగ్రాణి - యేషాంతాన్ ॥ ౪ ॥ అహోఇతి ॥ తరుజన్మయేనకృతం - తస్యతమసః పాపస్యాపహత్యై నాశాయ - అథవా - యేనత్వయా ఈశ్వరేణ - సర్వోపకారకం తరుజన్మకృతం - తంత్వాంనమంతి - ఏవంశ్లాఘ్యేపిజన్మనియదజ్ఞానరూపం తమోస్తి - తస్యాపహత్యై ॥ ౫ ॥ ఏతఇతి ॥ హేఅనఘ - వనే - గూఢమపిత్వాంనత్యజంతి - త్వయిమనుష్యవేషేణ నిగూఢేసతి - మునయోప్యళివే

తౌసఖిభిస్సమంపద్భ్యాంబృందావనంపుణ్యమతీవచక్రతుః ॥ ౧ ॥ తన్మాధవో వేణుముదీరయన్వృతోగోపైర్గృణద్భిస్స్వయశోబలాన్వితః । పశూన్పురస్కృత్యపశవ్యమావిశద్విహర్తుకామః కుసుమాకరంవనమ్ ॥ ౨ ॥ తన్మంజుఘోషాళిమృగద్విజాకులం మహన్మనఃప్రఖ్యపయస్సరస్వతా । వాతేనజుష్టం శతపత్రగంధినానిరీక్ష్యరంతుంభగవాన్మనోదధే ॥ ౩ ॥ సతత్రతత్రారుణపల్లవశ్రియాఫలప్రసూనోరుభరేణపాదయోః । స్పృశచ్ఛిఖాన్వీక్ష్యవనస్పతీన్ముదాస్మయన్నివాహాగ్రజమాదిపూరుషః ॥ ౪ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహోఅమీదేవవరామరార్చితంపాదాంబుజంతేసుమనః ఫలార్హణమ్ । నమంత్యుపాదాయశిఖాభిరాత్మనస్తమోపహత్యైతరుజన్మయత్కృతమ్ ॥ ౫ ॥ ఏతేళినస్తవయశోఖిలలోకతీర్థంగాయంతఆదిపురుషానుపదంభజంతే । ప్రాయోహ్యమీమునిగణా భవదీయముఖ్యా గూఢంవనేపి నజహంత్యనఘాత్మదైవమ్ ॥ ౬ ॥ నృత్యంత్యమీశిఖినఈడ్యముదాహరిణ్యః కుర్వంతి గోప్యఇవతేప్రియమీక్షణేన । సూక్తైశ్చకోకిలగణాగృహమాగతాయధన్యావనౌకసఇయాన్హిసతాంనిసర్గః ॥ ౭ ॥ ధన్యేయమద్యధరణీతృణవీరుధస్త్వత్పాదస్పృశోద్రుమలతాఃకరజాభిమృష్టాః । నద్యో*ద్రయఃఖగమృగాస్సదయావలోకైర్గోప్యోంతరేణభుజయోరపియత్స్పృహాశ్రీః ॥ ౮ ॥ ఏవంబృందావనంశ్రీమత్కృష్ణఃప్రీతమనాఃపశూన్ । రేమేసంచారయన్నద్రేస్సరిద్రోధస్సుసానుగః ॥ ౯ ॥ క్వచిద్గాయతిగాయత్సుమదాంధాళిష్వనువ్రతైః । ఉ*పగీయమానచరితస్సఖిసంకర్షణాన్వితః ॥ ౧౦ ॥ క్వచిచ్చకలహంసానామనుకూజతికూజితమ్ । అనునృత్యతినృత్యంతంబర్హిణంహాసయన్సఖీన్ ॥ ౧౧ ॥ మేఘగంభీరయావాచానామభిర్దూరగాన్పశూన్ । క్వచిదాహ్వయతిప్రీత్యాగోగోపాలమనోజ్ఞయా ॥ ౧౨ ॥ చకోరక్రౌంచచక్రాహ్వభరద్వాజాంస్తుబర్హిణః । అనురౌతిస్మసత్వానాం భీతవద్వ్యాఘ్రసింహయోః ॥ ౧౩ ॥ క్వచిత్క్రీడాపరిశ్రాంతంగోపోత్సంగోపబర్హణమ్ । స్వయంవిశ్రమయత్యార్యం పాదసంవాహనాదిభిః ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతోగాయతఃక్వాపి వల్గతోయుధ్యతోమిథః । గృహీతహస్తాన్గోపాలాన్హసంతౌప్రశశంసతుః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిత్పల్లవతల్పేషునియుద్ధశ్రమకర్శితః । వృక్షమూ

షేణ నిగూఢాస్త్వాం భజంతీత్యర్థః ॥ ౬ ॥ నృత్యంతీతి ॥ ఇయాన్హిసతాం నిసర్గఇతి - యదస్తిస్వస్మిన్ - తద్గృహమాగతాయమహతే - సమర్పయంతీతి ॥ ౭ ॥ ధన్యేతి ॥ తృణవీరుధశ్చ - తవపాదౌస్పృశంతీతితథా - కరజాభిమృష్టాః నఖైఃస్పృష్టాః - సదయైరవలోకనైః - శ్రీరపియస్మైస్పృహయతి - కేవలంతేనభుజయోరంతరేణ - వక్షసాగోప్యోధన్యాఇతి - అత్రనద్యోద్రయఇతిసంధ్యభావఆర్షః ॥ ౮ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవంశ్రీమద్బృందావనంప్రతిప్రీతస్సన్ - అద్రేఃసమీపవర్తిసరిత్తటేషుగాస్సంచారయన్ - సానుగఃప్రీతమనాస్సన్రేమే - యద్వా - శ్రీమద్బృందావనంప్రతిపశూన్సంచారయన్ - అద్రేస్సరిద్రోధస్సురేమే ॥ ౯ ॥ తామేవరతిమాహ క్వచిదిత్యాదిపంచభిః ॥ ౧౦ ॥ క్వచిదితి ॥ బర్హిణంనృత్యంతం - అన్వభినృత్యతి - బర్హిణముఖోన్నృత్యతీతివా - సఖీన్హాసయన్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ చకోరేతి ॥ చకోరాదీననుసృత్యరౌతి - కదాచిచ్చసత్వానాంమధ్యే - వ్యాఘ్రసింహయోః - తాభ్యాంభీతవద్భవతి - సత్వేషుపలాయమానేషు - పలాయతఇత్యర్థః - తయోః - సత్వానాంబలోద్రేకాణాంచ - భీతవద్భవతీతివా ॥ ౧౩ ॥ క్వచిదితి ॥ ఆర్యమగ్రజం - విశ్రమయతివిగతశ్రమంకరోతి ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతఇతి ॥ మిథోస్పృత్యాదీన్ కుర్వతోగోపాన్ - ప్రశశంసతుః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ పాదసంవహనమితి ॥ వ్యజనైః పల్లవాదినిర్మితైః ॥

౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ఏవమితి ॥ ఈశచేష్టిత ఇతి నిగూఢస్వభావత్వేఽప్యంతరాంతరా - ఈశస్యైవ చేష్టితాని దృశ్యంతే యస్మిన్ సః ॥ ౧౯ ॥ ఈశచేష్టితత్వమేవ దర్శయితుమాహ ॥ శ్రీదామేతి ॥ స్తోకకృష్ణః కశ్చిత్ ॥ ౨౦ ॥ రామరామేతి ॥ తాళాలిసంకులం తాళానామాళిభిః పంక్తిభిర్వ్యాప్తం ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఏష ఇతి ॥ విషూచీనః సర్వతః ప్రసృతః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ అభ్యధావదితి ॥ సనగం సవృక్షం ॥ ౨౯ ॥ సమేత్యేతి ॥ ప్రత్యక్ పశ్చిమాభ్యాం - ద్వాభ్యాం పద్భ్యాం - ప్రత్యక్ ప్రతిముఖస్సన్నితి వా - కాశబ్దమితి - కేతి గర్దభజాతి శబ్దాను

లాశ్రయశ్శేతే గోపోత్సంగోపబర్హణః ॥ ౧౬ ॥ పాదసంవాహనం చక్రుః కేచిత్తస్య మహాత్మనః । పరేతు హతపాప్మానో వ్యజనైస్సమవీజయన్ ॥ ౧౭ ॥ అన్యే తదనురూపాణి మనోజ్ఞాని మహాత్మనః । గాయంతి స్మ మహారాజ స్నేహక్లిన్నధియశ్శనైః ॥ ౧౮ ॥ ఏవం నిగూఢాత్మగతిస్స్వమాయయా గోపాత్మజత్వం చరితైర్విడంబయన్ । రేమే రమాలాలితపాదపల్లవో గ్రామ్యైస్సమం గ్రామ్యవదీశచేష్టితః ॥ ౧౯ ॥ శ్రీదామనామా గోపాలో రామకేశవయోస్సఖా । సుబలస్తోకకృష్ణాద్యా గోపాః ప్రేమ్ణేదమబ్రువన్ ॥ ౨౦ ॥ రామ రామ మహాసత్త్వ కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ । ఇతోఽవిదూరే సుమహద్వనం తా

ధేనుకాసురభంజనఘట్టః

ళాలిసంకులమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఫలాని తత్ర భూరీణి పతంతి పతితాని చ । సంతి కింత్వవరుద్ధాని ధేనుకేన దురాత్మనా ॥ ౨౨ ॥ సోఽతివీర్యోఽసురో రామ హే కృష్ణ ఖరరూపధృత్ । ఆత్మతుల్యబలైరన్యైర్జ్ఞాతిభిర్బహుభిర్వృతః ॥ ౨౩ ॥ తస్మాత్కృతనరాహారాద్భీతైర్నృభిరమిత్రహన్ । విద్యంతే భుక్తపూర్వాణి ఫలాని సురభీణి చ ॥ ౨౪ ॥ ఏష వై సురభిర్గంధో విషూచీనోఽవగృహ్యతే । ప్రయచ్ఛ తాని నః కృష్ణ గంధలోభితచేతసామ్ ॥ ౨౫ ॥ వాంఛాఽస్తి మహతీ రామ గమ్యతాం యది రోచతే । ఏవం సుహృద్వచశ్శ్రుత్వా సుహృత్ప్రియచికీర్షయా ॥ ౨౬ ॥ ప్రహస్య జగ్మతుర్గోపైర్వృతౌ తాళవనం ప్రభూ । బలః ప్రవిశ్య బాహుభ్యాం తాళాన్ సంపరికంపయన్ ॥ ౨౭ ॥ ఫలాని పాతయామాస మతంగజ ఇవౌజసా । ఫలానాం పతతాం శబ్దం నిశమ్యాసురరాసభః ॥ ౨౮ ॥ అభ్యధావత్ క్షితితలం సనగం పరికంపయన్ ॥ ౨౯ ॥ సమేత్య తరసా ప్రత్యగ్ద్వాభ్యాం పద్భ్యాం బలం బలీ । నిహత్యోరసి కాశబ్దం ముంచన్ పర్యసరత్ఖరః ॥ ౩౦ ॥ పునరాసాద్య సంరబ్ధ ఉపక్రోష్టా పరాక్స్థితః । చరణావపరౌ రాజన్ బలాయ ప్రాక్షిపద్రుషా ॥ ౩౧ ॥ స తం గృహీత్వా ప్రపదోర్భ్రామయిత్వైకపాణినా । చిక్షేప తృణరాజాగ్రే భ్రామణత్యక్తజీవితమ్ ॥ ౩౨ ॥ తేనాహతో మహాతాళః పతమానో బృహచ్ఛిరాః । పార్శ్వస్థం కంపయన్ భగ్నస్సచాన్యం సోఽపి చాపరమ్ ॥ ౩౩ ॥ బలస్య లీలయోత్సృష్టఖరదేహహతాహతాః । తాళాశ్చకంపిరే సర్వే మహావాతేరితా ఇవ ॥ ౩౪ ॥ నైతచ్చిత్రం భగవతి హ్యనంతే జగదీశ్వరే । ఓతం ప్రోతమిదం యస్మింస్తంతుష్వంగ యథా పటః ॥ ౩౫ ॥ తతః కృష్ణం చ రామం చ జ్ఞాతయో ధేనుకస్య యే । క్రోష్టారోఽభ్యపతన్ సర్వే సంరబ్ధా హతబాంధవాః ॥ ౩౬ ॥ తాంస్తానాపతతః కృష్ణో రామశ్చ నృప లీలయా । గృహీతపశ్చాచ్చరణాన్ ప్రాహిణోత్తృణరాజసు ॥ ౩౭ ॥ ఫలప్రకరసంకీర్ణం దైత్యదేహైర్గతాసుభిః । రరాజ ఖరతాళాగ్రైర్ఘనైరివ నభస్స్థలమ్ ॥ ౩౮ ॥ తయోస్తత్సుమహత్కర్మ నిశామ్య విబుధాదయః । ముముచుః పుష్పవర్షాణి చక్రుర్వాద్యాని తుష్టువుః ॥ ౩౯ ॥ అథ తాళఫలాన్యాదన్మనుష్యా గతసాధ్వ

కరణం - పర్యసరత్ పరితో ధావదిత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ పునరితి ॥ ఉపక్రోష్టా గర్దభః - పరాక్ ప్రతిముఖః - అపరౌ పశ్చిమౌ - బలాయ బలం హంతుం ॥ ౩౧ ॥ స ఇతి ॥ తృణరాజస్తాళః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ బలస్యేతి ॥ ఉత్సృష్టేన ఖరదేహేన - హతైః ఆహతాః చకంపిరే అకంపత ॥ ౩౪ ॥ నేతి ॥ యస్మిన్నిదం విశ్వం ఓతం ఊర్ధ్వతంతుషు పట ఇవ గ్రథితం - ప్రోతం తిర్యక్తంతుషు పటవత్ - ఏవం సంగ్రథితం సర్వతోఽనుస్యూతం - వర్తత ఇత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఫలేతి ॥ ఘనైర్నభ ఇవ - భూతలం రరాజ - తత్ర - ఫలప్రకరసంకీర్ణమితి - దైత్యదేహైః ఖరతాళాగ్రైశ్చ సంకీర్ణమిత్యరుణశ్వేతనీలఘనసాదృశ్యసంపాదనం ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ అథేతి ॥ ఆదన్ అభక్షయన్ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ తమితి ॥ గోరజో

భిః ఘురితేషు కుంతలేషు బద్ధం బర్హం - వన్యాని ప్రసూనాని చ యస్య - రుచిరమీక్షణం చారుహాసశ్చ యస్య తం చ తం చ - దిదృక్షితదృశః దిదృక్షితాః దర్శనోత్కంఠితా దృశో యాసాం తాః ॥ ౪౨॥ పీత్వేతి ॥ ముకుందస్య ముఖపద్మగతం - సారఘం మధు - అహ్ని యో విరహస్తస్మాజ్జాతం తాపం - స చ తాసాం సత్కృతిం పూజాం - కాం సత్కృతిం కథం వా కృతాం - తామాహ - సవ్రీడేతి - సలజ్జేన హాసేన - వినయో యథా భవతి తథా - యదేతత్ కిం - అపాంగమోక్షం కటాక్షదర్శనం - తథా తాం సత్కృతిం ప్రాప్యేతి ॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦ ॥ తఇతి ॥ సంప్రతిసద్య ఏవ ఇతా ప్రాప్తా స్మృతిర్యైస్తే - సంప్రతీతస్మృతయః - యద్వా - సమ్యక్ ప్రతీతా ప్రతిప్రాప్తా స్మృతిర్యైస్తే తథేతి ॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

సాః । తృణం చ పశవశ్చేరుర్హరితే ధేనుకకాననే ॥ ౪౦ ॥ కృష్ణః కమలపత్రాక్షః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః । స్తూయమానో నుగైర్గోపైస్సాగ్రజో వ్రజమావిశత్ ॥ ౪౧॥ తం గోరజశ్ఛురితకుంతలబద్ధబర్హవన్యప్రసూనరుచిరేక్షణ చారుహాసమ్ । వేణుం క్వణంతమనుగైరుపగీతకీర్తిం గోప్యో దిదృక్షితదృశో భ్యగమన్ సమేతాః ॥ ౪౨ ॥ పీత్వా ముకుందముఖసారఘమక్షిభృంగైస్తాపం జహుర్విరహజం వ్రజయోషితోహ్ని । తత్సత్కృతిం సమధిగమ్య వివేశ గోష్ఠం సవ్రీడహాసవినయం తదపాంగమోక్షమ్ ॥ ౪౩ ॥ తయోర్యశోదారోహిణ్యౌ పుత్రయోః పుత్రవత్సలే । యథాకాలం యథాకామం వ్యధత్తాం పరమాశిషః ॥ ౪౪ ॥ విగతాధ్వశ్రమౌ తత్ర మర్దనోన్మజ్జనాదిభిః । వాసో వసిత్వా రుచిరం దివ్యస్రగ్గంధమండితౌ ॥ ౪౫ ॥ జనన్యుపహృతం ప్రాశ్య స్వాద్వన్నముపలాలితౌ । సంవిశ్య వరశయ్యాయాం సుఖం

❖ కాళీయమర్దనకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

సుషుపతుర్వ్రజే ॥ ౪౬ ॥ ఏవం స భగవాన్ కృష్ణో బృందావనచరః క్వచిత్ । యయౌ రామమృతే రాజన్ కాళిందీం సఖిభిర్వృతః ॥ ౪౭ ॥ అథ గావశ్చ గోపాశ్చ నిదాఘాతపపీడితాః । దుష్టం పపుర్జలం తస్యాస్తృషార్తా విషదూషితమ్ ॥ ౪౮॥ విషాంభస్తదుపస్పృశ్య దైవోపహతచేతసః । నిపేతుర్వ్యసవస్సర్వే మూర్ఛితా వై కురూద్వహ ॥ ౪౯ ॥ వీక్ష్య తాన్ వై తథాభూతాన్ కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః । ఈక్షయామృతవర్షిణ్యా స్వనాథాన్ సమజీవయత్ ॥ ౫౦ ॥ తే సంప్రతీతస్మృతయ ఉత్థాయ చ జలాంతికాత్ । ఆసన్ సువిస్మితాస్సర్వే వీక్షమాణాః పరస్పరమ్ ॥ ౫౧ ॥ అన్వమంసత తద్రాజన్ గోవిందానుగ్రహేక్షితమ్ । పీత్వా విషం పరేతస్య పునరుత్థానమాత్మనః ॥ ౫౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీబాదరాయణిః ॥ విలోక్య దూషితాం కృష్ణాం కృష్ణః కృష్ణాహినా విభుః । తస్యా విశుద్ధిమన్విచ్ఛన్ సర్పం తముదవాసయత్ ॥ ౧ ॥ రాజా ॥ కథమంతర్జలే గాధే న్యగృహ్ణాద్భగవానహిమ్ । స వై బహుయుగావాసం యథాసీత్తత్ర కథ్యతామ్ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మన్ భగవతస్తస్య భూమ్నః స్వచ్ఛందవర్తినః । గోపాలోదారచరితం కస్తృప్యేతామృతం జుషన్ ॥ ౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ కాళింద్యాం కాళియస్యాసీద్ధ్రదః కశ్చిద్విషాగ్నినా । శ్రప్యమాణపయా యస్మిన్ పతంత్యుపరిగాః ఖగాః ॥ ౪ ॥ విప్రుష్మతా విషోదోర్మిమారుతేనాభిమర్శితాః । మ్రియంతే తీరగా యస్య ప్రాణినస్స్థిరజంగమాః ॥ ౫ ॥ తం చండవేగవిషవీర్య

శ్లో॥ షోడశే కాళియస్యోక్తో నిగ్రహో యమునాహ్రదే । తత్పత్నీభిస్స్తుతేనాథ కృష్ణేనానుగ్రహః పునః ॥ హత్వా రాసభదైతేయాన్ జగ్ధ్వా తాళఫలాన్యలమ్ । ప్రీతో నృత్యత్ఫణారంగే కాళీయస్య కళానిధిః ॥ విలోక్యేతి ॥ ఉదవాసయత్ నిష్కాసితవాన్ ॥ ౧॥ కథమితి ॥ బహూని యుగాన్యావాసో యస్య తమహిం - స వై అహిః అజలచరోపి - తస్మిన్నంతర్జలే - యథా యేన ప్రకారేణాసీత్ - అథవా - బహూని యుగాన్యావాసో యథా భవతి తథా - కేన ప్రకారేణ స వై తత్రాసీదితి యత్తత్కథ్యతామితి ॥ ౨॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ గోపాలేన యదుదారమాచరితం - తదేవామృతం - అతః కథ్యతామితి ॥ ౩॥ కాళింద్యామితి ॥ శ్రప్యమాణం పచ్యమానం - పయో యస్య సః - అత ఉపరి గచ్ఛంతః ఖగాః యస్మిన్ పతంతి ॥ ౪॥ విప్రుష్మతేతి ॥ కించ - విప్రుష్మతా అంబుకణయుక్తేన - విషోదతరంగస్పర్శమారుతేన - స్పృష్టాః - యస్య తీరగాః మ్రియంతే - స హ్రద ఆసీదితి ॥ ౫॥ తమితి ॥ తం కాళీయం - చండో వేగో యస్య - తద్విషమేవ వీర్యం యస్య తం - కదంబమితి భావినా శ్రీ

కృష్ణచరణస్పర్శభాగ్యేన - స ఏకస్తీరేన శుష్కః - అమృతమాహరతా గరుత్మతా క్రాంతత్వాదితి - పురాణాంతరం - ఆస్ఫోట్య బాహుం కరతలేనాహత్య - గాఢం దృఢం బద్ధా రశనా కాంచీ యేన స తథా ॥ ౬॥ సర్పేతి॥ సర్పస్య హ్రదః - పురుషశ్రేష్ఠస్య పతనభరేణ - సంక్షోభితానాం ఉరగాణాం - విషైరున్నమితోంబురాశిర్యస్య సః - విషేణ కషాయీకృతా భయంకరా ఊర్మయో యస్య సః - పర్యక్ప్లుతః - అంచత్ ధనుశ్శతం ప్లుతః ప్రసృతః నైతచ్చిత్రమిత్యాహ - అనంతబలస్యేతి॥౭॥తస్మిన్నితి॥ భుజదండాహతోదకఘోషం శ్రుత్వా. తత్ తతః - స్వసదనాభిభవం చ నిరీక్ష్య - తదసహమానః సర్పః - సమసరత్ సమాజగామ॥౮॥తమితి॥ ప్రేక్షణీయశ్చ సుకుమారశ్చ ఘనవదుజ్జ్వలశ్చ తం - శ్రీవత్సపీతవసనం - శ్రీవత్సేన సంయుక్తముజ్జ్వలత్పీతం వస్త్రం యస్య తం - భుజయా భోగేన - చఛాద అవేష్టయత్॥౯॥తదితి॥సః ప్రియామ

ను వేత్య తేన దుష్టాం నదీం చ ఖలసంయమనావతారః। కృష్ణః కదంబమధిరుహ్య తతోఽతితుంగమాస్ఫోట్య గాఢరశనో న్యపతద్విషోదే ॥ ౬ ॥ సర్పహ్రదః పురుషసారనిపాతవేగసంక్షోభితోరగవిషోన్నమితాంబురాశిః। పర్యక్ప్లుతో విషకషాయిత భీషణోర్మిరంచద్ధనుశ్శతమనంతబలస్య కిం తత్ ॥ ౭॥ తస్మిన్ ప్రహ్రదే విహరతో భుజదండఘూర్ణవార్ఘోషమంగ వరవారణవిక్రమస్య। ఆశ్రుత్య తత్స్వసదనాభిభవం నిరీక్ష్య చక్షుశ్శ్రవాస్సమసరత్తదమృష్యమాణః ॥ ౮ ॥ తం ప్రేక్షణీయసుకుమారఘనావదాతం శ్రీవత్సపీతవసనం స్మితసుందరాస్యమ్ । క్రీడంతమప్రతిబలం కమలోదరాంఘ్రిం సందశ్య మర్మసు రుషా భుజయా చఛాద ॥ ౯ ॥ తన్నాగభోగపరివీతమదృష్టచేష్టమాలోక్య తత్ప్రియసఖాః పశుపా భృశార్తాః। కృష్ణేఽర్పితాత్మసుహృదర్థకళత్రకామా దుఃఖానుశోకభయమూఢధియో నిపేతుః ॥ ౧౦॥ గావో వృషా వత్సతర్యః క్రందమానాస్సుదుఃఖితాః। కృష్ణే న్యస్తేక్షణా భీతా రుదంత్య ఇవ తస్థిరే ॥ ౧౧॥ అథ వ్రజే మహోత్పాతాస్త్రివిధా అతిదారుణాః। ఉత్పేతుర్భువి దివ్యాత్మన్యాసన్నభయశంసినః ॥ ౧౨ ॥ తానాలక్ష్య భయోద్విగ్నా గోపా నందపురోగమాః। వినా రామేణ గాః కృష్ణం జ్ఞాత్వా చారయితుం గతమ్॥ ౧౩ ॥ తైర్దుర్నిమిత్తైర్నిధనం మత్వా ప్రాప్తమతద్విదః। తత్ప్రాణాస్తన్మనస్కాస్తే దుఃఖశోకభయాతురాః ॥ ౧౪ ॥ ఆబాలవృద్ధవనితాస్సర్వేఽంగ పశువృత్తయః । నిర్జగ్ముర్గోకులాద్దీనాః కృష్ణదర్శనలాలసాః ॥ ౧౫ ॥ తాంస్తథా కాతరాన్వీక్ష్య భగవాన్ రోహిణీసుతః। ప్రహస్య కించిన్నోవాచ ప్రభావజ్ఞోఽనుజస్య సః॥ ౧౬ ॥ తేఽన్వేషమాణా దయితం కృష్ణం సూచితయా పదైః। భగవల్లక్షణైర్జగ్ముః పదవ్యా యమునాతటమ్॥ ౧౭ ॥ తే తత్ర తత్రాబ్జయవాంకుశాశనిధ్వజోపపన్నాని పదాని విశ్పతేః। మార్గే గవామన్యపదాంతరాంతరే నిరీక్ష్యమాణా యయురంగ సత్వరాః॥౧౮॥ అంతర్జలే భుజగభోగపరీతమారాత్కృష్ణం నిరీహముపలభ్య జలాశయాంతే। గోపాంశ్చ మూఢధిషణాన్పరితః పశూంశ్చ సంక్రందతః పరమకశ్మలమాపురార్తాః॥ ౧౯ ॥ గోప్యోఽనురక్తమనసో భగవత్యనంతే తత్సౌహృదస్మితవిలోకగిరః స్మరంత్యః। గ్రస్తేఽహినా ప్రియతమే భృశదుఃఖతప్తాశ్శూన్యం ప్రియవ్యతిహృతం దదృశుస్త్రిలోకమ్। ౨౦ । తాః కృష్ణమాతరమపత్యమనుప్రవిష్టాంతుల్యవ్యథాస్సమనుగృహ్య శుచస్స్రవంత్యః। త్రస్తా వ్రజప్రియకథాః కథయంత్య ఆసన్ కృష్ణాననేఽర్పితదృశో మృతకప్రతీ

హాం తేతత్ప్రియాః - తే చ తే సఖాయశ్చేతి తథా॥౧౦॥౧౧॥ అథేతి॥ భువి భూకంపాదయః - దివి ఉల్కాపాతాదయః - ఆత్మని వామనేత్రస్ఫురణాదయః - ఆసన్నం భయం శంసితుం శీలం యేషాం తే॥౧౨॥ తానితి ॥ తానాలక్ష్య - గోకులాన్నిర్జగ్మురితి తృతీయేనాన్వయః భయోద్విగ్నాః భయహేతుభ్యో భీతాః - భయేన కంపమానా ఇతి వా॥౧౩॥తైరితి॥ న తం విదంతీత్యతద్విదః॥ ౧౪॥ఆబాలేతి॥పశువృత్తయః అతివత్సలాః॥౧౫॥ తానితి ॥ కాతరాన్ భీతాన్ ॥ ౧౬॥ త ఇతి॥ భగవంతం లక్షయంతి యాని పదాని - తైః పదైస్సూచితయా పదవ్యా మార్గేణ॥౧౭॥మార్గజ్ఞానప్రకారమాహ ॥ త ఇతి ॥ విశ్పతేః శ్రీకృష్ణస్య - అన్యేషాం పదానాం - అంతరాంతరే మధ్యేమధ్యే - తత్తదభావేఽనేన గవాం శ్రుతీనాం - మార్గేణ సత్వరా అప్రమత్తా యోగినస్తత్తదుపాధ్యపవాదేన - యథా పరం తత్త్వం - మృగయంతే - తద్వదితి భావః॥౧౮॥అంతరితి॥ తతశ్చ సర్పశరీరవేష్టితం కృష్ణం - దూరాన్నిరీక్ష్య - గోపాంశ్చ పశూంశ్చ - తథా తథా నిరీక్ష్య - ఆర్తాః - పరమం మోహం ప్రాపుః॥౧౯॥

గోప్య ఇతి॥ ప్రియేణ శ్రీకృష్ణేన - విరహితం త్రైలోక్యం - శూన్యం - దదృశుః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఇత్థమితి॥ అనన్యగతిమాత్మానం - ఇత్థం నిరీక్ష్య - అతఏవాత్మహేతోః - స్వగోకులమతిదుఃఖితమాజ్ఞాయ - ఉరగబంధాదుదతిష్ఠదిత్యన్వయః॥ ౨౩॥ తదితి॥ తస్య ప్రథ్యమానేన ప్రవర్ధమానేన - వపుషా - వ్యథితాత్మా పీడితశరీరః - భుజంగః కుండలీ - శ్రీకృష్ణం త్యక్త్వా కుపితః - స్వఫణానున్నమయ్య - శ్వసన్ కేవలమీక్షమాణస్తస్థౌ - కథంభూతః - శ్వసనరంధ్రే ముఖనాసావివరేషు - విషం యస్య స తథా - అంబరీషం భ్రాష్ట్రః - మండకపాకభాజనమిత్యర్థః - తద్వత్ సంతప్తాని స్తబ్ధాని ఈక్షణాని యస్య స తథా - ఉల్ముకాని ముఖే యస్య - స చ స చ॥ ౨౪॥ తమితి॥ హరిశ్చ క్రీడన్ - తమముం సర్పం - పరిససార పరితో బభ్రామ - అతి కరాళా విషాగ్నియుక్తా దృష్టిర్యస్య తం - జిహ్వయా ద్విశిఖయా లేలిహానం ప్రతిముఖం॥ ౨౫॥ ఏవమితి॥ ఏవం పరిభ్రమేణ నైవ హతమోజో యస్య తం - ఉన్నతావంసౌ యస్య తం - తస్య మూర్ధసు యే రత్ననికరాః - తేషాం స్పర్శేన - అత్యరుణం పాదాంబుజం యస్య సః - అత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః - ననుకథం చంచలేషు శిరస్సు నన్నర్త - తత్రాహ - అఖిలకళానామాదిగురుః॥

కాః॥ ౨౧॥ కృష్ణప్రాణాన్నివిశతో నందాదీన్వీక్ష్య తం హ్రదమ్। ప్రత్యషేధత్స భగవాన్రామః కృష్ణానుభావవిత్॥ ౨౨॥ ఇత్థం స్వగోకులమనన్యగతిం నిరీక్ష్య సస్త్రీకుమారమతిదుఃఖితమాత్మహేతోః। ఆజ్ఞాయ మర్త్యపదవీమనువర్తమానః స్థిత్వా ముహూర్తముదతిష్ఠదురంగబంధాత్॥ ౨౩॥ తత్ప్రథ్యమానవపుషా వ్యథితాత్మభోగస్త్యక్త్వోన్నమయ్య కుపితః స్వఫణాన్భుజంగః। తస్థౌ శ్వసన్ శ్వసనరంధ్రవిషాంబరీషస్తబ్ధేక్షణోల్ముకముఖో హరిమీక్షమాణః॥ ౨౪॥ తం జిహ్వయా ద్విశిఖయా పరిలేలిహానం ద్వే సృక్కిణీ హ్యతికరాళవిషాగ్నిదృష్టిమ్। క్రీడన్నముం పరిససార యథా ఖగేంద్రో బభ్రామ సోఽప్యవసరం ప్రసమీక్షమాణః॥ ౨౫॥ ఏవం పరిభ్రమహతౌజసమున్నతాంసమానమ్య తత్పృథుశిరస్స్వధిరూఢ ఆద్యః। తన్మూర్ధరత్ననికరస్పర్శాతితామ్రపాదాంబుజోఽఖిలకళాదిగురుర్ననర్త॥ ౨౬॥ తం నర్తుముద్యతమవేక్ష్య తదా తదీయగంధర్వసిద్ధమునిచారణదేవవధ్వః। ప్రీత్యా మృదంగపణవానకవాద్యగీతపుష్పోపహారనుతిభిః సహసోపసేదుః॥ ౨౭॥ యద్యచ్ఛిరో న నమతేఽంగ శతైకశీర్ష్ణస్తత్తన్మమర్ద ఖలదండధరోఽంఘ్రిపాతైః। క్షీణాయుషో భ్రమత ఉల్బణమాస్యతోఽసృఙ్నస్తో వమన్పరమకశ్మలమాప నాగః॥ ౨౮॥ తస్యాక్షిభిర్గరళముద్వమతః శిరస్సు యద్యత్సమున్నమతి నిశ్శ్వసతో రుషోచ్చైః। నృత్యన్పదానునమయన్దమయాంబభూవ పుష్పైః సుపూజిత ఇవేహ పుమాన్పురాణః॥ ౨౯॥ తచ్చిత్రతాండవవిరుగ్ణఫణాసహస్రో రక్తం ముఖైరురు వమన్నృప భగ్నగాత్రః। స్మృత్వా చరాచరగురుం పురుషం పురాణం నారాయణం తమరణం మనసా జగామ॥ ౩౦॥ ....

కృష్ణస్య గర్భజగతోఽతిభరావసన్నం పార్ష్ణిప్రహారపరిరుగ్ణఫణాతపత్రమ్। దృష్ట్వాహిమాద్యముపసేదురముష్య పత్న్య ఆర్తాః శ్లథద్వసనభూషణకేశబంధాః॥ ౩౧॥ తాస్తం సువిగ్నమనసోఽథ పురస్కృతార్భాః కాయాన్నిపాత్య భువి భూతపతిం ప్రణేముః। సాధ్వ్యః కృతాంజలిపుటాః శమలస్య భర్తుర్మోక్షేప్సవః శరణదం శరణం ప్రపన్నాః॥ ౩౨॥

కాళీయపత్నీకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః

నాగపత్న్యః॥ న్యాయ్యో హి దండః కృతకిల్బిషేఽస్మింస్తవా...

రుః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ యద్యదితి॥ శతైకశీర్ష్ణః శతం ఏకాని ముఖ్యాని శీర్షాణి యస్య తస్య - క్షీణాయుషోఽపి పునర్భ్రమతః - యద్యచ్ఛిరో న నమతే స్తబ్ధతాం న జహాతి - నృత్యచ్ఛలేనాంఘ్రిపాతైస్తత్తన్మమర్ద - తథా చ - ఆస్యతో ముఖేభ్యః - నస్తో నాసావివరేభ్యశ్చ - అసృగ్వమన్॥ ౨౮॥ తస్యేతి॥ పునరపి రుషా ఉచ్చైర్నిశ్శ్వసతో యద్యత్సమున్నమతి - తత్తత్పదాహతేనానునమయన్ - ఇహాస్మిన్నవసరే - హృష్టైర్గంధర్వాదిభిః - శేషాసనః పురుష ఇవ సయశోదానందనః - పుష్పైః పూజితః - యద్వా - తదా గంధర్వాదిభిః పుష్పైః సుపూజితో గోపైః పురాణ ఇవ పుమాన్ దృష్ట ఇతి - యద్వా - పుష్పైః సుపూజిత ఇవ ప్రసన్నస్సన్ - దమయాంబభూవ హతం కృతవానిత్యర్థః॥ ౨౯॥ తదితి॥ అరణం శరణం॥ ౩౦॥ కృష్ణస్యేతి॥ గర్భజగంతి యస్య తస్యాతిభారేణ - అవసన్నమాక్రాంతం - పార్ష్ణిః పాదపృష్ఠం - ఆద్యం శ్రీకృష్ణం - శ్లథంతో విస్రంసమానాః - వసనాదయో యాసాం తాః॥ ౩౧॥ తా ఇతి॥ శరణం ప్రపన్నాస్సత్యః - తం ప్రణేముః - సువిగ్నమనసః విహ్వలచిత్తాః - భువి తస్మిన్ స్థానే - జలాదథ స్థాద్వా - తీరే నా - శమలస్య పాపాత్మనోఽపి - భర్తుర్మోక్షేప్సవః - భర్తుర్వైరశ్చమలం

తస్యవా- భూతపతిం ప్రాణిమాత్రస్యపతిం- శరణదంఆశ్రయప్రదం॥ ౩౨॥ ప్రథమంతావత్కుపితం భగవంతం - దండానుమోదనేనోపశమయంత్యః- స్తువంతి- తత్ర ॥ శ్లో ॥ దండానుమోదనంషడ్భిః దశభిశ్చహరేః స్తుతిః। ప్రార్థనాపంచభిశ్శ్లోకైస్త్రిభిః పన్నగయోషితామ్॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ న్యాయ్యఇతి॥ నచనిగ్రహానుగ్రహలక్షణం వైషమ్యమిత్యాహుః ధత్సఇతి- ఫలంఅనుశంసన్ ఆలోచయన్॥ ౩౩ ॥ నిగ్రహోప్యనుగ్రహోయమిత్యుక్తంపూర్వం - ఇదానీ మనుగ్రహ ఏవాయంననిగ్రహఇత్యాహుః॥ అనుగ్రహఇతి॥ నోస్మాకంయస్మాదస్యసర్పత్వందృశ్యతే- అతస్తన్మూలపాపనివర్తకోదండః-అనుగ్రహఏవ - క్రోధత్వేన ప్రతీయమానోపీత్యర్థః ॥౩౪॥ మహాంశ్చాయమనుగ్రహఇతితస్యపూర్వపుణ్యమభినందంతి॥ తపఇతి॥ స్వయంమానరహితేన-అన్యేభ్యోమానదేనచ సర్వం జీవయతీతిసర్వజీవః॥౩౫॥ నతపఆదినిమిత్తకఏషభాగ్యోదయః - కింత్వచింత్యంతవకృపావైభవమిత్యాహుః - శ్లోకత్రయేణ॥ కస్యేతి ॥ తపఆదినాబ్రహ్మాదయోపి - యస్యాః శ్రియఃప్రసాదమిచ్ఛంతి - సాశ్రీలలనాపి-శ్రీరేవలలనా ఉత్తమాస్త్రీ- యస్యతవ దంఘ్రిస్పర్శాధికారస్య - వాంఛయా - స్పర్శాధికారఇత్యత్రఛందోభంగఆర్షః - తపఆచరత్ - అస్యసర్పస్య-కింకృతమితి నోవేద్మీత్యర్థః ॥౩౬॥ నేతి ॥ యత్తవపాదరజః - ప్రపన్నాః ప్రాప్తాః - పారమేష్ఠ్యాదీనపి - తుచ్ఛంమన్యంతే ॥ ౩౭॥ తదితి ॥ అహోయాత దేవ అయత్నతఏవప్రాప - అన్యైః బ్రహ్మాదిభిరపి - పునఃకథంభూతంపాదరజః - యదిచ్ఛతఃసేవ్యంమేభవత్వితి ప్రార్థయతఏవ సమక్షంప్రత్యక్షతఏవ - విభవః అపేక్షితాసంపద్భవతి ॥ ౩౮ ॥ నమఇతి॥ భగవతే అచింత్యైశ్వర్యాదిగుణాయ - కించ - పరమాత్మనే - తదుపాదానాయ - ఏతానిదశభిః

వావతారఃఖలనిగ్రహాయ। రిపోస్సుతానామపితుల్యదృష్టేర్ధత్సేదమంధర్మమేవానుశంసన్॥ ౩౩॥
అనుగ్రహోయంభవతాకృతోహినోదండోసతాంతేఖలుకల్మషాపహః। యద్దందశూకత్వమముష్యదేహినఃక్రోధోపితేనుగ్రహఏవసమ్మతః॥ ౩౪ ॥ తపస్సుతప్తంకిమనేనపూర్వంనిరస్తమానేనచమానదేన। ధర్మోథవాసర్వజనానుకంపయాయతోభవాంస్తుష్యతిసర్వజీవః॥ ౩౫॥ కస్యానుభావోస్యనదేవవిద్మహేతవాంఘ్రిరేణుస్ప*ర్శాధికారః। యద్వాంఛయాశ్రీలలనాచరత్తపోవిహాయకామాన్సుచిరంధృతవ్రతా ॥ ౩౬ ॥ ననాకపృష్ఠంనచసార్వభౌమంనపారమేష్ఠ్యంనరసాధిపత్యమ్। నయోగసిద్ధీరపునర్భవంవావాంఛంతియత్పాదరజఃప్రపన్నాః॥ ౩౭॥ తదేషనాథాపదురాపమన్యైస్తమోజనిఃక్రోధవశోప్యహీంద్రః। సంసారచక్రే భ్రమతశ్శరీరిణోయదిచ్ఛతస్స్యాద్విభవస్సమక్షమ్॥ ౩౮ ॥ నమస్తుభ్యంభగవతేపురుషాయమహాత్మనే। భూతావాసాయభూతాయపరాయపరమాత్మనే॥ ౩౯ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయేబ్రహ్మణేనంతశక్తయే। అగుణాయావికారాయనమస్తేప్రాకృతాయచ॥ ౪౦ ॥ కాలాయకాలనాభాయకాలావయవసాక్షిణే। విశ్వాయతదుపద్రష్ట్రే తత్కర్త్రేవిశ్వహేతవే॥ ౪౧॥ భూతమాత్రేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధ్యాశయాత్మనే। త్రిగుణేనాభిమానేన గూఢస్వాత్మానుభూతయే॥ ౪౨ ॥ నమోనంతాయసూక్ష్మాయకూటస్థాయవిపశ్చితే। నానావాదా

శ్లోకైర్విశేషణాని - పురుషాయ పూర్ణాయ అంతర్యామిరూపేణవర్తమానాయ- మహాత్మనేఏవమప్యపరిచ్ఛిన్నాయ- కుతః భూతావాసాయఆకాశాద్యాశ్రయాయ- తదపికుతః - భూతాయపూర్వమపిసతే కుతఃపరాయకారణాయ-కించ-పరమాత్మనేకారణాతీతాయేతివా॥ ౩౯ ॥ కారణత్వం కారణాతీతత్వంచసమర్థయితుమాహుః॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయే -జ్ఞానంజ్ఞప్తిః -విజ్ఞానంచిచ్ఛక్తిః -తయోర్నిధయే -తాభ్యాంపరిపూర్ణాయ -కథంతథాత్వమతఉక్తం బ్రహ్మణే - అనంతశక్తయే -బ్రహ్మణేకథంభూతాయ -అగుణాయఅవికారాయ -పునఃకథంభూతాయ-అనంతశక్తయే- ప్రాకృతాయప్రకృతిప్రవర్తకాయ-యద్వాఅప్రాకృతాయఅప్రాకృతానంతశక్తియుక్తాయ- అయమర్థః- అగుణత్వాదవికారంబ్రహ్మ - జ్ఞప్తిమాత్రత్వాత్కారణాతీతంప్రకృతిప్రవర్తకానంతశక్తిజ్ఞాననిధిత్వాదీశ్వరఃకారణం -తదుభయాత్మనేనమఇతి ॥ ౪౦ ॥ అనంతశక్తిత్వాత్కాలశక్త్యావిశ్వస్రష్టృత్వాదిరూపేణనమస్యంతి ॥ కాలాయేతి॥ కాలాయకాలస్వరూపాయ - కాలనాభాయకాలశక్త్యాశ్రయాయ - కాలావయవానాంసృష్ట్యాదిసమయానాం - సాక్షిణే - తతశ్చవిశ్వాయవిశ్వస్వరూపాయ - తర్హికింజడోహం -నహి -తదుపద్రష్ట్రే- నచద్రష్టృమాత్రాయ-కింతు-తత్కర్త్రే నచ-కర్తృమాత్రాయ -విశ్వహేతవేసర్వకారణరూపాయ ॥ ౪౧ ॥ తదేవాహుః ॥ భూతేతి ॥ ఆశయశ్చిత్తం -భూతాదిరూపాయ -అతఃసర్వకారణరూపాయేతి - అహంకారాత్మతయానమస్యంతి -త్రిగుణేనేతి -ఏవంసృష్టికార్యే యస్త్రిగుణోభిమానః- తేనగూఢానాంస్వాంశభూతానామాత్మనామనుభూతిర్యేనతస్మై॥ ౪౨॥ త్వంతుఅహంకారానావృతఇతి స్తువంతి॥ నమఇతి॥ అనంతాయఅహంకారాపరిచ్ఛేదాత్- అతఃసూక్ష్మాయ- అదృశ్యత్వాత్- అతఏవకూటస్థాయఉపాధికృతవికారాభావాత్-అతఏవవిపశ్చితేసర్వజ్ఞాయ- ఏవంస్తుత్వా- అచింత్యమాయత్వేన స్తువంతి- నా

నానావాదానురోధాయ — అస్తి — నాస్తి — సర్వజ్ఞః — కించిజ్జ్ఞః — బద్ధః — ముక్తః — ఏకః — అనేకః — ఇత్యాదీన్ నానానువాదాన్ అనురుణద్ధి — మాయయానువర్తతే — యస్తస్మై । కించ — వాచ్యవాచకశక్తయే అభిధానాభిధేయశక్తిభేదాదపి నానాత్వేన ప్రతీయమానాయేత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ అనావృతత్వమేవ ప్రకారాంతరేణాపి సూచయంత్యః స్తువంతి ॥ నమ ఇతి ॥ ప్రమాణమూలాయ చక్షురాదీనాం చక్షురాదిరూపాయ — అత ఏవ — కవయే స్వయం తన్నిరపేక్షజ్ఞానాయ — కుతః — శాస్త్రయోనయే వేదాత్మకనిశ్వాసాయ ॥ ౪౪ ॥ కించ — అనావృతైశ్వర్యత్వాదేవ చతుర్మూర్తిస్వరూపేణ సర్వోపాస్యత్వేన నమంతి ॥ నమః కృష్ణాయేతి ॥ రామాయ సంకర్షణాయ — వసుదేవసుతాయ — వసుదేవశబ్దితం శుద్ధం సత్త్వం — తత్ర ప్రకాశమానాయ — వాసుదేవాయేత్యర్థః — సాత్వతాముపాసకానాం — పతయే సాలోక్యాదినా పాలకాయ — ఏవం చతుర్మూర్తయే కృష్ణాయ తుభ్యం నమ ఇతి ॥ ౪౫ ॥ కథం చతుర్మూర్తిరిత్యతస్తదాహుః ॥ నమో గుణప్రదీపాయేతి ॥ గుణాః అంతఃకరణాని — తాన్ ప్రదీపయతి ప్రకాశయతీతి తథా తస్మై — చిత్తాద్యధిష్ఠాతృత్వేన చతుర్మూర్తిరితి భావః — నను — తథాప్యేకస్యైవ కథం చతుష్ట్వమత ఆహుః — గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ — తైరేవ గుణైరుపాసకానాం ఫలవైచిత్ర్యాయ — ఆత్మానమాచ్ఛాద్య నానాత్వేన ప్రకాశమానాయేత్యర్థః — నను కథం తర్హి ప్రతీతిరత ఉక్తం — గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ — చిత్తాదీనాం చేతనాధ్యవసాయాదివృత్తిభిరుపలక్ష్యాయ — ఉపలక్షణమేవాహుః — గుణద్రష్ట్రే తత్సాక్షిణే — కథంచిదుపలక్ష్య ఏవ న జ్ఞేయ ఇత్యాహుః — స్వసంవిదే అగోచరాయేత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ అగోచరత్వముపలక్ష్యత్వం చ దర్శయంత్యో నమంతి ॥ అవ్యాకృతేతి ॥ అవ్యాకృతవిహారాయ అతర్క్యమహిమ్న ఇత్యర్థః — సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే సర్వకార్యోత్పత్తిప్రకాశహేతుత్వేనోపలక్షణయోగ్యాయేత్యర్థః — ఉపలక్షణాంతరమాహుః — హృషీకేశ — కరణప్రవర్తక — కిం

సురోధాయ వాచ్యవాచకశక్తయే ॥ ౪౩ ॥ నమః ప్రమాణమూలాయ కవయే శాస్త్రయోనయే । ప్రవృత్తాయ నివృత్తాయ నిగమాయ నమో నమః ॥ ౪౪ ॥ నమః కృష్ణాయ రామాయ వసుదేవసుతాయ చ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥ ౪౫ ॥ నమో గుణప్రదీపాయ గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ । గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ గుణద్రష్ట్రే స్వసంవిదే ॥ ౪౬ ॥ అవ్యాకృతవిహారాయ సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే । హృషీకేశ నమస్తేఽస్తు మునయే మౌనశీలినే ॥ ౪౭ ॥ పరావరగతిజ్ఞాయ సర్వాధ్యక్షాయ తే నమః । అవిశ్వాయ చ విశ్వాయ తద్ద్రష్ట్రేఽస్య చ హేతవే ॥ ౪౮ ॥ త్వం హ్యస్య జన్మస్థితిసంయమాన్ విభో గుణైరనీహోఽకృతకాలశక్తిధృక్ । తత్తత్స్వభావాన్ ప్రతిబోధయన్ సతః సమీక్షయాఽమోఘవిహార ఈహసే ॥ ౪౯ ॥ తస్యైవ తేఽమూస్తనవస్త్రిలోక్యాం శాంతా అశాంతా ఉత మూఢయోనయః । శాంతాః ప్రియాస్తే హ్యధునావితుం సతాం స్థాతుశ్చ తే ధర్మపరీప్సయేహతః ॥ ౫౦ ॥ అపరాధః సకృద్భర్త్రా సోఢవ్యః స్వప్రజాకృతః । క్షంతుమర్హసి సర్వాత్మన్ మూఢస్య త్వామజానతః ॥ ౫౧ ॥ అనుగృహ్ణీష్వ భగవన్ ప్రాణాంస్త్యజతి పన్నగః । స్త్రీణాం నః సాధుశోచ్యానాం పతిః ప్రాణః ప్రదీయ

విషయలిప్సయా — న — మునయే ఆత్మారామాయ — కిం సాధనవశేన — న హి — మౌనశీలినే మౌనమాత్మారామతా — తత్స్వభావాయ ॥ ౪౭ ॥ పరావరేతి ॥ కుతః పరావరగతిజ్ఞాయ స్థూలసూక్ష్మాణాం గతిజ్ఞత్వేన — న క్వాపి సజ్జమానాయేత్యర్థః — అపి చ — సర్వాధ్యక్షాయ సర్వస్యాధిష్ఠాత్రే — కుత ఏతత్ — అవిశ్వాయ — న విశ్వం యస్మిన్ తన్నిషేధావధయే — విశ్వాయ చ తద్వివర్తాధిష్ఠానాయేత్యర్థః — కించ — తద్ద్రష్ట్రే అధ్యాసాపవాదసాక్షిణే అపి చ — అస్య చ విశ్వాధ్యాసస్య — తదపవాదస్య చ — విద్యావిద్యాభ్యాం హేతవే — యద్వా — అవిశ్వాయ విశ్వతైజసాద్యవస్థారహితాయ — విశ్వాయ మాయయా స్వాంశైస్తత్తదవస్థాయ — తద్ద్రష్ట్రే — తాసామవస్థానాం భావాభావసాక్షిణే — అన్యత్సమానం — తస్మాత్సర్వజ్ఞత్వసర్వాధిష్ఠాతృత్వాత్మారామత్వాదిభిర్నిరతిశయైశ్వర్యాయ — తుభ్యం నమ ఇతి ॥ శ్లో ॥ విశేషణైరసంకీర్ణైః పంచపంచాశతా నుతః । అహిస్త్రీభిః ప్రసన్నోఽయ స్తాసామేవ భవేద్ధరిః ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ ౪౮ ॥ ఏవం తావద్దండానుమోదనన మస్తార్షైశ్చ భగవంతం ప్రసాద్యేదానీం త్వదధీన ప్రాణినాం కోఽపరాధ ఇత్యాశయవంత్యః ప్రార్థయంతే ॥ త్వం హీతి ॥ అస్య లోకస్య — జన్మాదీన్ త్వమేవ అకృత అకరోః — తతశ్చ తాన్ తాన్ — సంస్కారరూపేణ సతః స్వభావాన్ — ఘోరత్వాదీన్ — ప్రబోధయన్ ఈహసే క్రీడసే — యద్వా అస్య జన్మాదీన్ — త్వమేవమీహస ఇత్యన్వయః — కథంభూతః — అకృతా అనాదిర్యా కాలశక్తిః — తాం ధారయతీతి తథా — అన్యత్సమానం ॥ ౪౯ ॥ తస్యేతి ॥ అతః — తస్య తవైవామూస్తనవః — తన్యంత ఇతి తనవః క్రీడోపస్కరాః — తథాపి — తవాధునా శాంతాః ప్రియాః — కుతః — సతాం ధర్మపరిపాలనేచ్ఛయా — ఈహతః ప్రవర్తమానస్య — అతస్తానవితుం — స్థాతుః స్థితస్య ॥ ౫౦ ॥ ఏవం చ తవాప్రియాచరణేఽప్యపరాధః — తర్హి సోఢవ్య ఇత్యాహుః ॥ అపరాధ ఇతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ యుష్మదస్మద్గ్రహోఽపి అస్యైవాంవృత్త్యై రేవేతి చేన్నేత్యా

హః ॥ విధేహీతి ॥ త్వదాజ్ఞయా ప్రాణినో నాద్యామేతి భావః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ వయమితి॥ యదసద్గ్రహ ఇతి- యతః స్వభావః అసద్గ్రహరూపః- యద్వా- యతః స్వభావాత్- అసతి దేహాదౌ ఆగ్రహః- స దుస్త్యజ ఇతి॥ ౫౬॥ త్వయేతి॥ గుణైర్వివిధతయా - సృజ్యత ఇతి గుణవిసర్జనం- తత్రాపి నానాస్వభావాదయో యస్య తత్॥ ౫౭॥ వయమితి॥ జాత్యా జన్మనైవ- ఉరుమన్యవో హంతే - వయం కథం త్యజామః॥ ౫౮॥ భవానితి॥ హి యస్మాత్- తత్ర త్వన్మాయాత్యాగే- భవానేవ కారణమిత్యనుగ్రహం విధేహి- మమాజ్ఞయా ఖాదతేతి- ఈశ్వరత్వాన్నిగ్రహం వా- విధేహి॥ ౫౯॥ ఇతీతి॥ యతో గోభిర్నృభిశ్చ నదీ భుజ్యతామితి ॥ ౬౦॥ య ఇతి॥ తస్య యుష్మాభిర్భయం నోత్పాదనీయమిత్యాజ్ఞా॥ ౬౧॥ ఇతోఽపి త్వయా నిర్గంతవ్యమిత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ త్వయి స్థితే తన్న సంభవతీతి భావః॥ ౬౨॥ న చ తవ గరుడభ

తామ్॥ ౫౨॥ విధేహి తే కింకరీణామనుష్ఠేయం తవాజ్ఞయా। యచ్ఛ్రద్ధయానుతిష్ఠన్వై ముచ్యతే సర్వబంధనాత్॥ ౫౩॥ బాదరాయణిః॥ ఇత్థం స నాగపత్నీభిర్భగవాన్సమభిష్టుతః। మూర్ఛితం భగ్నశిరసం విససర్జాంఘ్రికుట్టనైః॥ ౫౪॥ ప్రతిలబ్ధేంద్రియప్రాణః కాళీయశ్శనకైర్హరిమ్। కృచ్ఛ్రాత్సముచ్ఛ్వస్య దీనః కృష్ణం ప్రాహ కృతాంజలిః॥ ౫౫॥ కాళీయః॥ వయం ఖలాస్సహోత్పత్త్యా తామసా దీర్ఘమన్యవః। స్వభావో దుస్త్యజో నాథ భూతానాం యదసద్గ్రహః॥ ౫౬॥ త్వయా సృష్టమిదం సర్వం ధాతర్గుణవిసర్జనమ్। నానాస్వభావవీర్యౌజోయోనిబీజాశయాకృతి॥ ౫౭॥ వయం చ తత్ర భగవన్సర్పా జాత్యురుమన్యవః। కథం త్యజామస్త్వన్మాయాం దుస్త్యజాం మోహితాస్త్వయా॥ ౫౮॥ భవాన్హి కారణం తత్ర సర్వజ్ఞో జగదీశ్వరః। అనుగ్రహం నిగ్రహం వా మన్యసే తద్విధేహి నః॥ ౫౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాకర్ణ్య వచః ప్రాహ భగవాన్కార్యమానుషః। నాత్ర స్థేయం త్వయా సర్ప సముద్రం యాహి మాచిరమ్॥ స్వజ్ఞాత్యపత్యదారాఢ్యో గోనృభిర్భుజ్యతాం నదీ॥ ౬౦॥ య ఏతత్సంస్మరేన్మర్త్యస్తుభ్యం మదనుశాసనమ్। కీర్తయన్నుభయోస్సంధ్యోర్న యుష్మద్భయమాప్నుయాత్॥ ౬౧॥ యోఽస్మిన్స్నాత్వా హ్రదే దేవత్యోర్య దేవాదీంస్తర్పయేజ్జలైః। ఉపోష్య మాం స్మరన్నర్చేత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ ౬౨॥ ద్వీపం రమణకం హిత్వా హ్రదమేతముపాశ్రితః। యద్భయాత్స సుపర్ణస్త్వాం నాద్యాన్మత్పదలాంఛితమ్॥ ౬౩॥ ఋషిః॥ ముక్తో భగవతా రాజన్కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా। తం పూజయామాస ముదా నాగః పత్నీభిరాదరమ్॥ ౬౪॥ దివ్యాంబరస్రఙ్మణిభిః పరార్ధ్యైరపి భూషణైః। దివ్యగంధానులేపైశ్చ మహోత్పలమాలయా॥ ౬౫॥ పూజయిత్వా జగన్నాథం ప్రసాద్య గరుడధ్వజమ్। నాగరాజోఽభ్యనుజ్ఞాతః పరిక్రమ్యాభివంద్య తమ్॥ ౬౬॥ సకళత్రసుహృత్పుత్రో ద్వీపమబ్ధేర్జగామ హ। తదైవ సామృతజలా యమునా నిర్విషాభవత్॥ ౬౭॥ అనుగ్రహాద్భగవతః క్రీడామనుజరూపిణః॥ ౬౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే షోడశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ నాగాలయం రమణకం కస్మాత్తత్యాజ కాళియః। కృతం కిం వా సుపర్ణస్య తేనైకేనాసమంజసమ్॥ ౧॥ శ్రీశుకః॥ ఉపహార్యైస్సర్పజనైర్మాసి మాసీహ యో బలిః। వానస్పత్యో మహాబాహో నాగానాం ప్రాఙ్నిరూపితః॥ ౨॥ స్వం స్వం భాగం ప్రయచ్ఛంతి నాగాః పర్వణి పర్వణి। గోపీథాయా

యం భవేదిత్యాహ ॥ ద్వీపమితి॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖

శ్లో॥ నాగం సప్తదశే నాగాలయం తం నిరయాపయత్। బంధూంశ్చ సఖినః శ్రాంతాన్సుప్తాంస్తత్ర దవాదపాత్ ॥ నాగేతి ॥ అసమంజసం అప్రియం॥ ౧॥ ఉపహార్యైరితి॥ ఉపహార్యైర్భర్తవ్యైః- సర్పజనైః సర్పాయత్తైర్జనైః- వానస్పత్యః వనస్పతేర్మూలే దేయః- నాగానాం తద్బాధాపరిహారాయ- యో బలిః నిరూపితః ఉపకల్పితః - యద్వా- ఉపహార్యైస్సుపర్ణభక్ష్యైః - సర్పా ఏవ జనాః తైః - నాగానాం సంబంధీ భాగః - యస్మిన్నేకైకో నాగో దీయతే- తథాభూతో బలిః సుపర్ణాయ నిరూపిత ఇతి॥ ౨॥ స్వమితి॥ తే చ నాగాః స్వం స్వం భాగం- జన్మైర్దత్తం- సుపర్ణాయ ప్రయచ్ఛంతి తతో భీతాః- గోపీథాయ ఆత్మరక్షణాయ॥ ౩॥ విషేతి ॥ విషవీర్యాభ్యాం మదః-

తేనావిష్టః- కాద్రవేయః కద్రూపుత్రః- కాళీయః- గరుడం కదర్థీకృత్య అవిగణయ్య- స్వం భాగమదత్వా- అన్యైర్దత్తమపి- తం బలిం స్వయమేవ బుభుజే॥ ౪॥ ౫॥ తమితి॥ విషమేవాయుధం యస్య సః- ప్రత్యభ్యయాత్ యోద్ధుం ప్రతిజగామ - ఉచ్ఛ్రితనైకమస్తకః - ఉన్నమితానేకఫణః- దదాయుధః దంతాయుధః- కరాళజిహ్వశ్చాసావుచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనశ్చ ఉచ్ఛ్వసితాని ఉజ్జృంభితాని ఉగ్రాలోచనాని యస్య సః॥ ౬॥ తమితి॥ తార్క్ష్యపుత్రో గరుడః- మధుసూదనస్యాసనం యస్మిన్ సః॥ ౭॥ సుపర్ణేతి॥ తస్య గరుడస్యాగమ్యం- అగాధతయా చ దురాసదం॥ ౮॥ తదగమ్యత్వే కారణాంతరమాహ ॥ తత్రేతి ॥ నివారితోపి- అహరత్ అభక్షయత్॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తదితి॥ లే

త్మనస్సర్పైస్సుపర్ణాయ మహాత్మనే॥ ౩॥ విషవీర్యమదావిష్టః కాద్రవేయస్తు కాళియః । కదర్థీకృత్య
గరుడం స్వయం తు బుభుజే బలిమ్॥ ౪ । తచ్ఛ్రుత్వా కుపితో రాజన్ గరుత్మాన్ భగవత్ప్రియః। విజిఘాం
సుర్మహావేగః కాళీయం సముపాద్రవత్ । ౫॥ తమాపతంతం తరసా విషాయుధః ప్రత్యభ్యయాదు
చ్ఛ్రితనైకమస్తకః । దద్భిస్సుపర్ణం వ్యదశద్దదాయుధః కరాళజిహ్వోచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనః ॥
౬ । తం తార్క్ష్యపుత్రస్స నిరస్య మన్యుమాన్ ప్రచండవేగో మధుసూదనాసనః । పక్షేణ సవ్యేన హిర
ణ్యరోచిషా జఘాన కద్రూసుతముగ్రవిక్రమః॥ ౭॥ సుపర్ణపక్షాభిహతః కాళీయోతీవ విహ్వలః। హ్ర
దం వివేశ కాళింద్యాస్తదగమ్యం దురాసదమ్। ౮। తత్రైకదా జలచరం గరుడో భక్ష్యమీప్సితమ్। నివారి
తస్సౌభరిణా ప్రసహ్య క్షుధితోహరత్॥ ౯ । మీనాన్ సుదుఃఖితాన్ దృష్ట్వా దీనాన్ మీనపతౌ హతే। కృ
పయా సౌభరిః ప్రాహ తత్రత్యక్షేమమాచరన్। ౧౦ । అత్ర ప్రవిశ్య గరుడో యది మత్స్యాన్ స ఖాద
తి। సద్యః ప్రాణైర్వియుజ్యేత సత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్। ౧౧ । తత్కాళీయః పరం వేద నాన్యః కశ్చన
లేలిహః । అవాత్సీద్గరుడాద్భీతః కృష్ణేన చ వివాసితః॥ ౧౨॥ కృష్ణం హ్రదాద్వినిష్క్రాంతం దివ్యస్రగ్గం
ధవాససమ్। మహామణిగణాకీర్ణం జాంబూనదపరిష్కృతమ్॥ ౧౩ ॥ ఉపలభ్యోత్థితాస్సర్వే లబ్ధప్రా
ణా ఇవాసవః। ప్రమోదనిభృతాత్మానో గోపాః ప్రీత్యాభిరేమిరే। ౧౪। యశోదా రోహిణీ నందో గో
ప్యో గోపాశ్చ కౌరవ। కృష్ణం సమేత్య లబ్ధేహా ఆసన్ లబ్ధమనోరథాః। ౧౫ । రామశ్చాచ్యుతమాలింగ్య
జహాసాస్యానుభావవిత్ । నగా గావో వృషా వత్సా లేభిరే పరమాం ముదమ్॥ ౧౬। నందం విప్రాస్సమా
గమ్య గురవస్సకళత్రకాః। ఊచుస్తే కాళియగ్రస్తో దిష్ట్యా ముక్తస్తవాత్మజః॥ ౧౭ । యశోదా చ మహా
భాగా నష్టలబ్ధప్రజా సతీ। పరిష్వజ్యాంకమారోప్య ముమోచాశ్రుకణాన్ బహూన్ ॥ ౧౮ ॥ తతశ్చా
స్తంగతే భానౌ కృష్ణో వాసమకల్పయత్ ।సరామస్సహగోపాలో మాత్రా పిత్రా సగోధనః। ౧౯। తాం
రాత్రిం తత్ర రాజేంద్ర క్షుత్తృడ్భ్యాం శ్రమకర్శితాః। ఊషుర్వ్రజౌకసో గావః కాళింద్యా ఉ

❁ దవాగ్నితో గోపసంరక్షణఘట్టః. ❁

పకూలతః॥ ౨౦ ॥ తదాశువిపినోద్భూతో దవాగ్నిస్సర్వతో వ్రజమ్। సుప్తం నిశీథ ఆవృత్య ప్రదగ్ధుముపచ
క్రమే। ౨౧॥ తత ఉత్థాయ సంభ్రాంతా దహ్యమానా వ్రజౌకసః । కృష్ణం యయుస్తే శరణం మాయామ
నుజమీశ్వరమ్। ౨౨। కృష్ణ కృష్ణ మహాభాగ హే రామామితవిక్రమ। ఏష ఘోరతమో వహ్నిస్తావకాన్
గ్రసతే హి నః । ౨౩ ॥ సుదుస్తరాన్నస్స్వాన్ పాహి కాలాగ్నేస్సుహృదః ప్రభో। న శక్నుమస్త్వచ్చ
రణం సంత్యక్తుమకుతోభయమ్ । ౨౪ । ఇత్థం స్వజనవైక్లబ్యం నిరీక్ష్య జగదీశ్వరః । తమగ్నిమపిబ

లిహః సర్పః- అతస్తత్రావాత్సీత్॥ ౧౨॥ కృష్ణమితి॥ జాంబూనదం సువర్ణం- తేనాలంకృతం॥ ౧౩॥ ఉపలభ్యేతి॥ ఆసవః ఇంద్రియాణి- ప్రమోదనిభృతాత్మానః ఆనందపూర్ణమనసః॥ ౧౪॥ యశోదేతి॥ లబ్ధేహాః లబ్ధచేష్టాః॥ ౧౫॥ రామ ఇతి॥ నగాః వృక్షా అపి- పూర్వం శుష్కాస్సంతః- సద్య ఏవ విరూఢా ఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ నందమితి॥ తే విప్రాః- ఊచుః॥ ౧౭॥ యశోదేతి॥ నష్టలబ్ధప్రజా నష్టప్రాయా పునర్లబ్ధా ప్రజా యయా సా॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తామితి॥ శ్రమేణ చ కర్శితాః- ఉపకూలతః కూలప్రాంతే॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సుదుస్తరాదితి॥ కాలాగ్నేః మృత్యురూపాదగ్నేః- న మృత్యోర్భీః- భీమః- కింతు- త్వచ్చరణవియోగాదిత్యాహుః- న శక్నుమ ఇతి॥ ౨౪॥ ఇత్థమి

౨ ॥ శ్లో ॥ విమోహాన హిదండెనతత స్స్వశరణంగతాన్ । గోపానపాదనం తోసావనం తవనవహ్నితః ॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ ౨౫॥
ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ అష్టాదశేతతోగ్రీష్మే వసంతగుణలక్షితే । అఘాతయద్బలేనాలం ప్రలంబం లీలయాహరిః ॥ కృత్వాన్నృత్యం ఘనాగ్రె ముకాళీ యస్యస కౌతుకమ్। బలంప్రలంబతుంగాంస మారోహ యదమిత్రహా ॥ ౧ ॥ వ్రజఇతి ॥ గోపాలఛద్మమాయయా గోపాలస్యేవచ్ఛద్మయస్యాంతయా ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ వసంతసామ్యమాహ - చతుర్భిః ॥ యత్రేతి ॥ యత్రగ్రీష్మేపి- నిర్ఝరాణాంనిర్హ్రాదేనఘోషేణ - నివృత్తస్వనాఃఛన్నధ్వనయః- ఝిల్లికాఃకరోరధ్వనయః- సూక్ష్మకీటాయస్మిన్ - తథాభూతంబృందావనంభవతి - కించ- శశ్వత్తేషాం నిర్ఝరాణాంశీకరైఃఅంబుకణైః-జుష్టాఃస్నిగ్ధాయేద్రుమాస్తేషాంమండలైర్మండితం॥ ౪ ॥ సరిదితి॥ యత్రగ్రీష్మే- వనేవా- నిదాఘోగ్రీష్మః-

తీవ్రమనంతోనంతశక్తిధృత్ । ౨౫ । ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే- సప్తదశోధ్యాయః.❖❖

❖ గ్రీష్మర్తువర్ణనప్రారంభః. ❖

శ్రీశుకః ॥ అథ కృష్ణఃపరివృతోజ్ఞాతిభిర్ముదితాత్మభిః । అ * నుగీయమానోన్యవిశద్వ్రజంగోకులమం
డితః ॥ ౧ ॥ వ్రజేవిక్రీడతోరేవంగోపాలచ్ఛద్మమాయయా। గ్రీష్మోనామర్తురభవన్నాతిప్రేయాన్
శరీరిణామ్ ॥ ౨ ॥ సచబృందావనగుణైర్వసంతఇవలక్షితః । యత్రాస్తేభగవాన్ సాక్షాద్రామేణస
హకేశవః ॥ ౩ ॥ యత్రనిర్ఝరనిర్హ్రాదనివృత్తస్వనఝిల్లికమ్। శశ్వత్తచ్ఛీకరైర్జుష్టద్రుమమం
డలమండితమ్ ॥ ౪ ॥ సరిత్సరఃప్రస్రవణోర్మివాయునాకల్హారకంజోత్పలరేణుహారిణా । నవిద్యతేయ
త్రవనౌకసాందవోనిదాఘవహ్న్యర్కభవోతిశాద్వలే॥ ౫ ॥ అగాధతోయహ్రదినీతటోర్మిభి
ర్ద్రవత్పురీష్యాఃపులినైస్సమంతతః । నయత్రచండాంశుకరావిషోల్బణాభువోరసంశాద్వలితంవిగృ
హ్ణతే॥ ౬ ॥ వనంకుసుమితంశ్రీమన్నదచ్చిత్రమృగద్విజమ్। గాయన్మయూరభ్రమరంకూజత్కోకిలసార
సమ్॥ ౭ ॥ క్రీడిష్యమాణస్తత్కృష్ణోభగవాన్బలసంయుతః। వేణుంవిరణయన్గోపైర్గోధనైస్సంవృతో
విశత్ ॥ ౮ ॥ ప్రవాళబర్హస్తబకస్రగ్ధాతుకృతభూషణాః । రామకృష్ణాదయోగోపాననృతుర్యుయు
ధుర్జగుః ॥ ౯ ॥ కృష్ణస్యనృత్యతఃకేచిజ్జగుఃకేచిదవాదయన్ । వేణుపాణితలైశ్శృంగైఃప్రశశంసుర
థాపరే ॥ ౧౦ ॥ గోపజాతిప్రతిచ్ఛన్నాదేవాగోపాలరూపిణః । ఈడిరేకృష్ణరామౌచనటాఇవనటంనృ
ప ॥ ౧౧ ॥ భ్రమణైర్లంఘనైఃక్షేపైరాస్ఫోటనవికర్షణైః । చిక్రీడతుర్నియుద్ధేనకాకపక్షధరౌ
క్వచిత్ ॥ ౧౨ ॥ క్వచిన్నృత్యత్సుచాన్యేషు గాయకౌ వాదకౌ స్వయమ్ । శశంసతుర్మహారాజ సాధు
సాధ్వితివాదినౌ ॥ ౧౩ ॥ క్వచిద్బిల్వైఃక్వచిత్కుంభైఃక్వచామలకముష్టిభిః। అస్పృశ్యనేత్రబంధాద్యైః
క్వచిన్మృగఖగేహయా ॥ ౧౪ ॥ క్వచిచ్చదర్దురప్లావైర్వివిధైరుపహాసకైః। కదాచిదాందోళికయా
కర్హిచిన్నృపచేష్టయా ॥ ౧౫ ॥ ఏవంతౌలోకసిద్ధాభిఃక్రీడాభిశ్చేరతుర్వనే । నద్యద్రిద్రోణివంజే

❖ ప్రలంబాసురవధఘట్టః. ❖

షుకాననేషుసరస్సుచ ॥ ౧౬ ॥ పశూంశ్చారయతోర్గోపైస్తద్వనేరామకృష్ణయోః । గోపరూపీప్రలం

తేన- తత్తాలీనవహ్న్యర్కాభ్యాంచభవతి యోదవఃతాపః- అతిశాద్వలేఅతిహరితతృణకీర్ణే - యద్వా- అతిక్రాంతశాద్వలేపిస్థానే ॥ ౫॥ ననుశాద్వలమేవకుతస్తత్రాహ ॥ అగాధేతి ॥ అగాధానితోయాని యాసాంతాసాం- హ్రదినీనాంతటస్పర్శిభిరూర్మిభిః- పులినైస్సహ ద్రవత్పురీషంపంకోయస్యాస్తస్యాః- భువః- రసంశాద్వలితంశాద్వలరూపతాంచ- విషవదుల్బణోఅపి - సూర్యరశ్మయోనవిగృహ్ణంతేనహరంతి॥ ౬॥ వనమితి॥ తద్వనం-నదంతఃచిత్రాః- మృగాః- ద్విజాశ్చయస్మిన్ - గాయంతోమయూరాః భ్రమరశ్చయస్మిన్- కూజంతఃకోకిలాః - సారసాశ్చ యస్మిన్తత్ ॥ ౭॥ క్రీడిష్యమాణఇతి॥ తద్వనంఅవిశత్ ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ భ్రమణైరితి ॥ కాకపక్షౌః చూడాకరణాత్ప్రాక్తనకేశాః- భ్రమణాదిప్రకారైః-నియుద్ధేనబాహుయుద్ధేన- చిక్రీడతుః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ క్వచిదితి॥ కుంభైః కుంభవృక్షఫలైః- అస్పృశ్యత్వం- నేత్రబంధశ్చ తదాద్యైః- మృగాణాం ఖగానాంచచేష్టయా॥ ౧౪॥ క్వచిదితి ॥ దర్దురప్లావైర్మండూకప్లుతిభిః- ఆందోళికయాడోలాలంబనేన- నృపాణామివలీలయా॥ ౧౫॥ ఏవమితి॥ నద్యఃఅద్రిద్రోణయః- కుంజానిచ- యేషు॥ ౧౬॥ పశూనితి॥

చారయతోస్పతోః - తద్వనేతస్మిన్ వనే- తథాజిహ్మషడ్జయా ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ తత్రేతి॥ యథాయథం వయోబలాద్యనురూపం- ద్వంద్వీభూయ॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ పరివృఢౌనాయకౌ - తత్ర కేచన శ్రీకృష్ణసంఘట్టినః శ్రీకృష్ణపక్షీయాః ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ వహంతఇతి॥ వాహ్యమానాఃపృష్ఠేనోహ్యమానాః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అవిషహ్యమితి॥ కృష్ణవృష్టివంచనాయ అవరుహ్యతేస్మిన్నిత్యవరోహణం మర్యాదా-తతఃపరం దూరమగాత్॥ ౨౫॥తమితి॥ ధరణిధరేంద్రవద్గౌరవంయస్యతం-నిజంఆసురంవపుః ఆస్థితః-పురటపరిచ్ఛదఃసువర్ణాలంకారః- తటిద్ద్యుమాన్ విద్యుద్దీప్తిమానిత్యలంకారోపమా- ఉడుపతివాడితి రామోపమా - ఉడుపతింవహతీత్యుడుపతివట్ యథోచితస్థానేసుస్థితావిద్యుతోభవంతి ఉపరిచోడుపతిః- తదాసాంబుదోయథాభాతి- తద్వద్భాతీత్యర్థః॥౨౬॥ నిరీక్ష్యేతి॥ అలంఅతివేగేన-ప్రదీప్తేదృశౌయస్మిన్ వపుషితత్-భ్రుకుటీతటసంలగ్నా ఉగ్రదంష్ట్రాయస్మిన్ తత్- ప్రదీప్తదృక్భ్రుకుటీతటం యస్మిన్- ఉగ్రాఃదంష్ట్రా

బోగాదసురస్తజ్జిహ్మషడ్జయా ॥ ౧౭ ॥ తంవిద్వానపిదాశార్హో భగవాన్ సర్వదర్శనః । అన్వమోదతతత్సఖ్యంవధంతస్యవిచింతయన్ ॥ ౧౮ ॥ తత్రోపహూయగోపాలాన్ కృష్ణఃప్రాహవిహారవిత్ । హేగోపావిహరిష్యామోద్వంద్వీభూయయథాయథమ్॥ ౧౯ ॥ తత్రచక్రుఃపరివృఢౌగోపారామజనార్దనౌ।కృష్ణసంఘట్టినఃకేచిదాసన్ రామస్యచాపరే ॥ ౨౦ ॥ఆచేరుర్వివిధాఃక్రీడావాహ్యవాహకలక్షణాః । తత్రారోహంతిజేతారోవహంతిచపరాజితాః ॥ ౨౧ ॥ వహంతో వాహ్యమానాశ్చచారయంతశ్చ గోధనమ్ । భాండీరకం నామవటంజగ్ముఃకృష్ణపురోగమాః ॥ ౨౨ ॥ రామసంఘట్టినోయర్హిశ్రీదామవృషభాదయః । క్రీడాయాంజయినస్తాంస్తానూహుఃకృష్ణాదయోనృప ॥ ౨౩ ॥ ఉవాహకృష్ణోభగవాన్ శ్రీదామానంపరాజితః । వృషభంభద్రసేనస్తుప్రలంబోరోహిణీసుతమ్ ॥ ౨౪ ॥ అవిషహ్యంమన్యమానః కృష్ణందానవపుంగవః । వహన్ ద్రుతతరంప్రాగాదవరోహణతఃపరమ్ ॥ ౨౫ ॥ తముద్వహన్ ధరణిధరేంద్రగౌరవంమహాసురో విగతరయోనిజంవపుః । సఆస్థితఃపురటపరిచ్ఛదోబభౌతటిద్ద్యుమానుడుపతివాడివాంబుదః ॥ ౨౬ ॥నిరీక్ష్యతద్వపురలమంబరేచరన్ ప్రదీప్తదృగ్భ్రుకుటి*తటోగ్రదంష్ట్రమ్ । జ్వలచ్ఛిఖంకటకకిరీటకుండలత్విషాద్భుతంహలధరఈషదత్రసత్ ॥ ౨౭ ॥అథాగతస్మృతిరభయోరిపుంబలోవిహాయసార్థమివహరంతమాత్మనః । రుషాహనచ్ఛిరసిదృఢేనముష్టినాసురాధిపోగిరిమివవజ్రరంహసా ॥ ౨౮ ॥ సఆహతస్సపదివిశీర్ణమస్తకోముఖాద్వమన్ రుధిరమపస్మృతోసురః । మహారవంవ్యసురపతత్సమీరయన్ గిరిర్యథామఘవతఆయుధాహతః ॥ ౨౯ ॥ దృష్ట్వాప్రలంబంనిహతంబలేనబలశాలినా । గోపాస్సువిస్మితాఆసన్నసాధుంసాధు రూపిణమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఆశిషోభిగృణంతస్తంప్రశశంసుస్తందర్హణమ్ । ప్రేత్యాగతమివాలింగ్య ప్రేమవిహ్వలచేతసః ॥ ౩౧ ॥పాపేప్రలంబేనిహతేదేవాఃపరమనిర్వృతాః । అభ్యవర్షన్ బలంమాల్యైశ్శశంసుస్సాధుసాధ్వితి ॥ ౩౨ ॥ ❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-అష్టాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

క్రీడాసక్తేషుగోపేషు తద్గావో దూరచారిణీః*। స్వైరంచరంత్యో వివిశుస్తృణలోభేనగహ్వరమ్ ॥ ౧ ॥ అజాగావోమహిష్యశ్చ వివిశంత్యోవనాద్వనమ్ । ముంజాటవీంనివివిశుః క్రందంత్యోదావతర్షితాః ॥ ౨ ॥ తేపశ్యంతఃపశూన్ గోపాఃకృష్ణరామాదయస్తథా । జాతానుతాపా వివిశుర్విచిన్వంతోగ

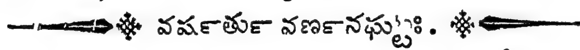
యస్మిన్- తచ్చతచ్చేతివా - జ్వలంత్యః శిఖాః కేశాఃయస్మిన్ తత్ ॥ ౨౭॥ అథేతి॥ ఆగతస్మృతిః- అభయఇవ - ఆత్మనఃసార్థం- గోపసమూహంవిహాయ- హరంతంరిపుంఅహనత్- యద్వా-విహాయసా ఆకాశమార్గేణ- ఆత్మనః ప్రాప్తం- అర్ధమివ హరంతమితి- వజ్రరంహసావజ్రవేగేన- ముష్టినా॥౨౮॥ సఇతి॥ అపస్మృతఃగతస్మృతిః- మహారవం సమీరయన్ ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఆశిషఇతి ॥ తదర్హణంప్రశంసార్హం॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఊనవింశేనివిష్టంతు గోపగోకులమచ్యుతః। ముంజారణ్యమరణ్యాగ్నేరరక్షత్తన్నిపానతః॥క్రీడేతి॥దూరచారిణీఃదూరచారిణ్యః- ప్రథమార్థేద్వితీయా॥౧॥అజాఇతి॥ వనాద్వనాంతరం నివిశంత్యః- దావేనతర్షితాః తృషితాః-క్రందత్యఃఇషీకాటవీంఅత్యుచ్ఛ్రితఘనతృణవిశేషారణ్యంవివిశుః॥ ౨॥ తఇతి॥ కృష్ణరామాఆదిర్యేషాంతే- నతుతౌ॥ ౩॥ తృణైరితి॥ తాసాంగవాం ఖురైః- దద్భిశ్చ-ఛిన్నై-

స్తృణైర్గోష్పదైరంకితైశ్చభూప్రదేశైశ్చ- గవాంమార్గమన్వగమన్ - నష్టాజీవ్యాః గతజీవికాసాధనాః ॥ ౪॥ ముంజాటవ్యామి
తి ॥ ముంజాటవ్యపిసైవ॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తతఇతి॥ గోపానాంనాశహేతువర్ణనవహ్నిః- సవర్ణతః ప్రాదురభూత్ - సారథినావాయునా ॥
౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తథేతి॥ కృచ్ఛ్రాత్కగహ్వరప్రవేశతృట్ఛ్రమాదజనితాత్ - లక్షణమేవంభాండీరంనీత్వా-తానమోచయది
త్యర్థః॥ ౧౩॥ తతఇతి॥ క్షణేనైవభాండీరంప్రాపితాః తత్ర అక్షిణ్యున్మీల్యవిస్మితాఆసన్॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ శ్లో॥ శ్రీదామాది
స్వగోపానాంస్వాంగమారుహ్యహృష్యతామ్। స్వైశ్వర్యమావిరకరోద్వనవహ్నినిపానతః ॥ శ్రీధరీయోఽయంశ్లోకః ॥ ఇతిభావార్థదీ

వాంగతిమ్॥ ౩॥ తృణైస్తత్ఖురదచ్ఛిన్నైర్గోష్పదైరంకితైర్గవామ్। మార్గమన్వగమన్సర్వేనష్టా
జీవ్యావిచేతసః॥ ౪ ॥ ముంజాటవ్యాంభ్రష్టమార్గంక్రందమానంస్వగోధనమ్। అప్రాప్యతృషితా
శ్శ్రాంతాస్తతస్తేసన్న్యవర్తయన్॥ ౫॥ కృష్ణఃప్రోత్తుంగమారుహ్యవృక్షంమేఘనిభచ్ఛవిః। ఆహ్వానమా
హ్వయామాసదర్శయన్గాస్స్వనామభిః॥ ౬ ॥ తాఆహూతాభగవతామేఘగంభీరయాగిరా। స్వ
నామ్నాంనినదంశ్రుత్వాప్రతినేదుఃప్రహర్షితాః॥ ౭॥ తతస్సమంతాద్వనధూమకేతుర్యదృచ్ఛయా
భూత్క్షయకృద్వనౌకసామ్। సమీరితస్సారథినోల్బణోల్ముకైర్విలేలిహానఃస్థిరజంగమాన్మహాన్॥౮
తమాపతంతంపరితోదవాగ్నింగోపాశ్చగావఃప్రసమీక్ష్యభీతాః। ఊచుశ్చకృష్ణంసబలంప్రపన్నాయ
థాహరింమృత్యుభయార్దితాజనాః॥ ౯ ॥ గోపాః॥ కృష్ణకృష్ణమహావీర్యహేరామామితవిక్రమ। ద
వాగ్నినాదహ్యమానాన్ప్రపన్నాంస్త్రాతుమర్హథః॥ ౧౦॥ నూనంత్వద్బాంధవాఃకృష్ణనార్హం
త్యైవావసాదితుమ్। వయంహిసర్వధర్మజ్ఞత్వన్నాథాస్త్వత్పరాయణాః॥ ౧౧॥ శ్రీశుకః॥ వచోనిశమ్య
కృపణంబంధూనాంభగవాన్హరిః। నిమీలయతమాభైష్టలోచనానీత్యభాషత॥౧౨॥ తథేతిమీలితాక్షే
షుభగవానగ్నిముల్బణమ్। పీత్వాముఖేనతాన్కృచ్ఛ్రాద్యోగాధీశోవ్యమోచయత్॥ ౧౩॥ తతశ్చతే
క్షిణ్యున్మీల్యపునర్భాండీరమాపితాః। నిశామ్యవిస్మితాఆసన్నాత్మానంగాశ్చమోచితాః॥ ౧౪॥ కృష్ణ
స్యయోగవీర్యంతద్యోగమాయానుభావితమ్। దవాగ్నేరాత్మనఃక్షేమంవీక్ష్యతంమేనిరేఽమరమ్॥౧౫॥
గాస్సన్నివర్త్యసాయాహ్నేసహరామోజనార్దనః। వేణుంవిరణయన్గోష్ఠమగాద్గోపైరభిష్టుతః॥
౧౬॥ గోపీనాంపరమానందఆసీద్గోవిందదర్శనే। క్షణంయుగశతమివయాసాంయేనవినాభవత్॥౧౭॥

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

వర్షర్తువర్ణనఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ తయోస్తదద్భుతంకర్మదవాగ్నేర్మోక్షమాత్మనః। గోపాస్స్త్రీభ్యస్సమాచఖ్యుఃప్రలంబవ
ధమేవచ॥ ౧॥ గోపవృద్ధాశ్చగోప్యశ్చతదుపాకర్ణ్యవిస్మితాః। మేనిరేదేవప్రవరౌరామకృష్ణౌవ్ర
జంగతౌ॥ ౨॥ తతఃప్రావర్తతప్రావృట్సర్వసత్త్వసముద్భవా। విద్యోతమానపరిధివిస్ఫూర్జిత
నభస్తలా॥ ౩ ॥ సాంద్రనీలాంబుదైర్వ్యోమసవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః। అస్పష్టజ్యోతిరాచ్ఛన్నంబ్ర
హ్మేవసగుణంబభౌ॥ ౪॥ అష్టౌమాసాన్నిపీతంయద్భూమ్యాశ్చోదమయంవసు। స్వగోభిర్మోక్తుమారేభే
పర్జన్యఃకాలఆగతే॥ ౫ ॥ తటిత్వంతోమహామేఘాశ్చండశ్వసనవేపితాః। ప్రాణనంజీవనంచాస్యము

పికాయాం - ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ వింశే ప్రావృట్ఛరచ్ఛోభావర్ణనేనవనోచితాః। ప్రావృట్క్రీడానిరూప్యంతేగోపరామయుజోహరేః ॥ హేయాదేయోపమానేన
ప్రావృట్ఛరదృతుశ్రియోః। వర్ణనంత్వద్భుతైశ్వర్యకృష్ణలీలావివక్షయా॥ ౧॥ ౨॥ తతఇతి॥ సర్వేషాంప్రాణినాం- సముద్భవఃఉత్ప
త్తిః- జీవనతశ్చ- యస్యాంసా- ప్రావృట్ విద్యోతమానాః పరిధయః పరివేషాదిశోభాఃయస్యాంసా- విస్ఫూర్జితం సంక్షుభితం- న
భస్థలంచయస్యాంసా॥ ౩॥ సాంద్రేతి॥ సాంద్రైర్నిబిడైః- నీలాంబుదైః- విద్యుద్గర్జితసహితైః ఆచ్ఛన్నం- సగుణంగుణైరాచ్ఛన్నం
జీవాఖ్యం- విద్యుద్గర్జితాంబుదానాంసత్త్వరజస్తమోభిరుపమా॥ ౪॥ అష్టావితి॥ పర్జన్యఃసూర్యః- స్వగోభిఃరశ్మిభిః- కాలేయథో
చితసమయే అత్రరాజోపమా - కరాదానతః- సమయేపునర్దానతశ్చ- సూచితా॥ ౫॥ తటిత్వంతఇతి॥ అస్యవిశ్వస్య- ప్రాణనంఆప్యా

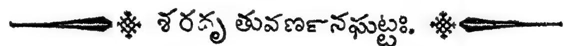
యనకరం- జీవనముదకం- ముముచుః- కృపాళవః- యథాతప్తంజనంనిరీక్ష్య -అనుకంపమానాః తదాప్యాయనాయ - స్వజీవనమపిత్యజంతి- తద్వన్మహాంతోమేఘాః తటిన్నేత్రైస్తప్తంవిశ్వంనిరీక్ష్య- వాయుభిర్వేపితాః జీవనంముముచురితి॥ ౬॥ తపఇతి॥ తపసాగ్రీష్మేణ- కృశా- దేవమీఢా పర్జన్యసిక్తా- మిహ సేచన ఇతి ధాతుః- వర్షీయసీ-ఉచ్ఛూనా పుష్టా - కామ్యంతపోయస్యతస్య- తనుఃకామాన్సంప్రాప్యయథేతి॥ ౭॥ ౮॥ శ్రుత్వేతి॥ నియమాత్యయే నిత్యకర్మావసానే ఆచార్యనిగమంశ్రుత్వా-తచ్ఛిష్యాఃయథా అధీయంతే-తద్వదితి॥ ౯॥ ఆసన్నితి॥ అనుశుష్యతీఃఅనుశుష్యంత్యః- అస్వతంత్రస్య ఇంద్రియపరతంత్రస్య - స్వతంత్రస్యేతిచ్ఛేదే-నిరంకుశస్యేత్యర్థః॥ ౧౦॥ హరితేతి॥ హరిభిఃనీలైః- శష్పైఃబాలతృణైః- నీలవర్ణాక్వచిత్- క్వచిదింద్రగోపైః కీటకవిశేషైః - లోహితాఆరక్తా - తత్రతత్ర ఉచ్ఛిలీంధ్రైః ఛత్రాకారైఃపుష్పైః- కృతచ్ఛాయా నృణాంరాజ్ఞాంశ్రీః సేనాసంపదివ॥ ౧౧॥ క్షేత్రాణీతి॥ తథాహి- వృష్టేరవిచ్ఛేదేఽనసంతః ప్రియంగ్వాదయః- ముదందదురితి-విచ్ఛేదేశుష్యంతోఽనుతాపంచేతి॥ ౧౨॥ జలేతి॥ అబిభ్రన్ అబిభరుః- యథాహరినిషేవయేతి- హ

ముచుఃకరుణాఇవ। ౬॥ తపఃకృశాదేవమీఢాహ్యాసీద్వర్షీయసీమహీ। యథైవకామ్యతపసస్తనుస్సం
ప్రాప్యతత్ఫలమ్॥ ౭॥ నిశాముఖేషుఖద్యోతాస్తమసాభాంతినగ్రహాః। యథాపాపేనపాషండానహివేదాఃకలౌయుగే॥ ౮॥ శ్రుత్వాపర్జన్యనినదంమండూకావ్యసృజన్గిరః। తూష్ణీంశయానాఃప్రాగ్యద్వద్బ్రాహ్మణానియమాత్యయే॥ ౯॥ ఆసన్నుత్పథవాహిన్యఃక్షుద్రనద్యోనుశుష్యతీః। పుంసోయథాస్వతంత్రస్యగేహద్రవిణసంపదః॥ ౧౦॥ హరితాహరిభిశ్శష్పైరింద్రగోపైశ్చలోహితా। ఉచ్ఛిలీంధ్రకృతచ్ఛాయానృణాంశ్రీరివభూరభూత్। ౧౧ । క్షేత్రాణిసస్యసంపద్భిఃకర్షకాణాంముదందదుః। మానినామనుతాపంచదైవాధీనమజానతామ్ । ౧౨ । జలస్థలౌకసస్సర్వేనవవారినిషేవయా। అబిభ్రన్రుచిరంరూపంయథాహరినిషేవయా॥ ౧౩॥ సరిద్భిస్సంగతస్సింధుశ్చుక్షోభశ్వసనోర్మిమాన్। అపక్వయోగినశ్చిత్తంకామాక్తంగుణయుగ్యథా॥ ౧౪॥ గిరయోవర్షధారాభిర్హన్యమానానవివ్యథుః। అభిభూయమానావ్యసనైర్యథాధోక్షజచేతసః॥ ౧౫॥ మార్గాబభూవుస్సందిగ్ధాస్తృణైశ్ఛన్నాఅసంస్కృతాః। నాభ్యస్యమానాశ్శ్రుతయోద్విజైఃకాలహతాఇవ ॥ ౧౬॥ లోకబంధుషుమేఘేషువిద్యుతశ్చలసౌహృదాః। స్థైర్యంనచక్రుఃకామిన్యఃపురుషేషుగుణిష్వివ॥ ౧౭ । ధనుర్వియతిమాహేంద్రంనిర్గుణంచగుణాన్యభాత్। వ్యక్తేగుణవ్యతికరేగుణవాన్పురుషోయథా॥ ౧౮ । నరరాజోడుపశ్ఛన్నస్స్వజ్యోత్స్నారంజితైర్ఘనైః। అహంమత్యాభాసితయాస్వభాసాపురుషోయథా ॥ ౧౯ ॥ మేఘాగమోత్సవాహృష్టాఃప్రత్యనందన్శిఖండినః। గృహేషుతప్తానిర్విణ్ణాయథాచ్యుతజనాగమే॥ ౨౦॥ పీత్వాపఃపాదపాఃపద్భిరాసన్నానాత్మమూర్తయః। ప్రాక్క్షామాస్తపసాశ్రాంతాయథాకామానుసేవయా॥ ౨౧॥ సరస్స్వశాంతరోధస్సున్యూషురంగాపిసారసాః। గృహేష్వశాంతకృత్యేషుగ్రామ్యాఇవదురాశయాః। ౨౨ । జలౌఘైర్నిరభిద్యంతసేతవోవర్షతీశ్వరే। పాషండినామసద్వాదైర్వేదమార్గాఃకలౌయథా। ౨౩॥ వ్యముంచన్వాయుభిర్నున్నాభూతేభ్యోహ్యామృతంఘనాః।

రినిషేవాయాంప్రవృత్తాహిసద్యఏవసర్వేరుచిరాభవంతి-తస్యాఃపరమధర్మత్వాత్ పరమసుఖత్వాచ్చ-తద్వదితి॥ ౧౩॥ సరిద్భిరితి॥ కామాక్తం కామవాసనాయుక్తమితి- శ్వసనోర్మిసామ్యం- గుణైర్విషయైర్యుజ్యతఇతిసరిత్సంగతిసామ్యం॥ ౧౪॥ గిరయఇతి॥ అధోక్షజవివచేతోయేషాంతే॥ ౧౫॥ మార్గాఇతి॥ అసంస్కృతాఃఅక్షుణ్ణాః- నాభ్యస్యమానాఇత్యసంస్కృతసామ్యం- కాలేనహతాఇతితృణాచ్ఛాదనసామ్యం॥ ౧౬॥ లోకబంధుష్వితి॥ యథాకామిన్యః పుంశ్చల్యః॥ ౧౭॥ ధనురితి॥ నిర్గుణంజ్యారహితం- గుణినిగర్జనశబ్దవతివియతి- అభాత్ అశోభత - గుణవ్యతికరాత్మకేవ్యక్తేప్రపంచే- అగుణవాన్నిర్గుణః పురుషోయథేతి॥ ౧౮॥ నేతి॥ స్వభాసా భాసితయా - అహంమత్యేతి- స్వచైతన్యేనైవప్రకాశితేనాహంకారేణ ఛన్నోజీవోయథా-యద్వా-తద్వత్ అహంవిద్వాన్-దాతా-వేత్తా-శూరఇతిస్వప్రతీత్యైవారోపితయేతి॥ ౧౯॥ మేఘేతి॥ మేఘాగమేనోత్సవోయేషాంతే - అతోహృష్టాః॥ ౨౦॥ పీత్వేతి॥ నానాత్మమూర్తయః అనేకరూపదేహాః॥ ౨౧॥ సరస్స్వితి॥ అశాంతానిపంకకంటకాదియుక్తాని- రోధాంసితటానియేషాంతే - తేష్వపిన్యూషుఃనితరామవసన్ - సారసాఃచక్రవాకాః- అశాంతానిఘోరాణి అనుపరతానివా- కృత్యానియేషు తేష్వపిగృహేషు॥ ౨౨॥ జలౌఘైరితి॥ ఈశ్వరేఇంద్రే॥ ౨౩॥

వ్యముంచన్నితి॥ సన్నాః ప్రేరితాః- ఆశిషః కామాన్- విశ్వతయో రాజానః - వణిజాంపతయో వా - ద్విజేరితాః పురోహితైరుక్తాః॥ ౨౪॥ ప్రావృషి కృతాః క్రీడాః- వర్ణయతి సప్తభిః॥ ఏవమితి॥ వర్షిష్ఠం సమృద్ధం అతిశయవర్షణయుక్తం వా॥ ౨౫॥ ౨౬॥ వనౌకస ఇతి॥ వనౌకసః పుళిందాః- ప్రముదితాః- భగవాన్- దదృశే- తథా వనరాజీః వనపరంపరాః మధుచ్యుతః మధుస్రవాః- దదృశే- గిరేస్సకాశాజ్జలధారాః తాసాం నాదాంశ్చ- ఆసన్నాః నికటవర్తినీర్గుహాశ్చ- యద్వా. వనౌకసః ప్రముదితా ఆసన్ తథా వనరాజీర్వనరాజయః- మధుచ్యుత ఆసన్- గిరేర్జలధారా ఆసన్- తానేవంభూతాన్- ఆదదృశే సర్వతో దదర్శ - భగవాన్ తథా జలధారాణాం నాదాన్ గుహాశ్చేతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తతః శరదం వర్ణయత్యష్టాదశభిః॥ ఏవమితి॥ విగతాని అభ్రాణి యస్యాం సా- స్వచ్ఛాని అంబూని యస్యాం సా- అపరుషః శాంతోఽనిలో యస్యాం సా॥ ౩౨॥ శరదేతి॥ నీరజానాముత్పత్తిర్యయా తయా శరదా- కృతానాం నీరజానాముత్పత్త్యా వా॥ ౩౩॥ వ్యోమ్న ఇతి॥ వ్యోమాదీనాం చతుర్ణాం- చతురో మేఘాదీన్ మలాన్ శరదహరత్ ఆశ్రమిణాం చతుర్ణాం- కృష్ణే జాతా భక్తిర్యథాఽశుభమసుఖం హరతి - తథా హి- బ్రహ్మచారిణో గురుశ్వశ్రోదకాహరణకుంభశ్రమం యథా భ

యథాశిషో విశ్వతయః కాలే కాలే ద్విజేరితాః॥ ౨౪॥ ఏవం వనం తద్వర్షిష్ఠం పక్వఖర్జూరజంబుమత్। గోగోపాలైర్వృతో రంతుం సబలః ప్రావిశద్ధరిః॥ ౨౫॥ ధేనవో మందగామిన్య ఊధోభారేణ భూయసా। యయుర్భగవతాహూతా ద్రుతం ప్రీత్యా స్నుతస్తనాః॥ ౨౬॥ వనౌకసః ప్రముదితా వనరాజీర్మధుచ్యుతః। జలధారా గిరేర్నాదానాసన్నా దదృశే గుహాః॥ ౨౭॥ క్వచిద్వనస్పతిక్రోడే గుహాయాం చాభివర్షతి। నిర్విశ్య భగవాన్ రేమే కందమూలఫలాశనః॥ ౨౮॥ దధ్యోదనముపానీతం శిలాయాం సలిలాంతికే। సంభోజనీయైర్బుభుజే గోపైస్సంకర్షణాన్వితః॥ ౨౯॥ శాద్వలోపరి సంవిశ్య చర్వతో మీలితేక్షణాన్। దృప్తాన్ వృషాన్ వత్సతరాన్ గాశ్చ స్వోధోభరశ్రమాః॥ ౩౦॥ ప్రావృట్శ్రియం చ తాం వీక్ష్య సర్వభూతసుఖావహామ్। భగవాన్ పూజయాంచక్రే ఆత్మశక్త్యుపబృంహితామ్॥ ౩౧॥

శరదృతువర్ణనఘట్టః.

ఏవం నివసతోస్తస్మిన్ రామకేశవయోర్వ్రజే। శరత్సమభవద్వ్యభ్రా స్వచ్ఛాంబ్వపరుషానిలా॥ ౩౨॥ శరదా నీరజోత్పత్త్యా నీరాణి ప్రకృతిం యయుః। భ్రష్టానామివ చేతాంసి పునర్యోగనిషేవయా॥ ౩౩॥ వ్యోమ్నోఽబ్దం భూతశాబల్యం భువః పంకమపాం మలమ్। శరజ్జహారాశ్రమిణాం కృష్ణే భక్తిర్యథాఽశుభమ్॥ ౩౪॥ సర్వస్వం జలదా హిత్వా విరేజుశ్శుభ్రవర్చసః। యథా త్యక్తైషణాశ్శాంతా మునయో ముక్తకిల్బిషాః॥ ౩౫॥ గిరయో ముముచుస్తోయం క్వచిన్న ముముచుశ్శివమ్। యథా జ్ఞానామృతం కాలే జ్ఞానినో దదతే న వా॥ ౩౬॥ నైవావిదన్ క్షీయమాణం జలం గాధజలేచరాః। యథాయురన్వహం క్షీణం నరా మూఢాః కుటుంబినః॥ ౩౭॥ గాధవారిచరాస్తాపమవిందన్ శరదర్కజమ్। యథా దరిద్రః కృపణః కుటుంబ్యవిజితేంద్రియః॥ ౩౮॥ శనైశ్శనైర్జహుః పంకం స్థలాన్యామం చ వీరుధః। యథాహంమమతాం ధీరాశ్శరీరాదిష్వనాత్మసు॥ ౩౯॥ నిశ్చలాంబురభూత్తూష్ణీం సముద్రశ్శరదాగమే। ఆత్మన్యుపరతే సమ్యఙ్మునిర్వ్యుపరతాగమః॥ ౪౦॥ కేదారేభ్యస్త్వపోఽగృహ్ణన్ కర్షకా దృఢసేతుభిః। యథా ప్రాణైః స్ర

క్తిం హరతి- తయా- పూర్ణస్య తేనానుపయోగాత్- గురుభిరపి కృతార్థస్య తస్యానియోగాత్- ఏవం వ్యోమ్నోఽబ్దం మేఘం శరజ్జహార - యథా చ- గృహిణోఽపత్యాదిసాంకర్యం- భక్తిర్హరతి వివిక్తవాసరుచ్యుత్పత్తేః- తథా- భూతానాం శాబల్యం సాంకర్యం శరద్వర్షాసు వృష్టిభిః- యాః సంకులా నివసంతి- యథా చ- వనస్థస్య మలధారణక్లేశం భక్తిర్హరతి - ఏవం భువః పంకం శరత్ యథా చ- యతీనాం కామాదివాసనామలం శ్రీకృష్ణభక్తిర్హరతి- ఏవమపాం మలం- శరదితి॥ ౩౪॥ సర్వస్వమితి॥ త్యక్తైషణాః త్యక్తాః పుత్రవిత్తదారైషణా యైస్తే॥ ౩౫॥ గిరయ ఇతి॥ అయం భావః- న హ్యుపాధ్యాయాః కర్మవిద్యామివ జ్ఞానినో జ్ఞానామృతం సర్వతో వితరంతి- అపి తు- కృపయా క్వచిదేవ- ఏవం గిరయశ్శివం నిర్మలం తోయం- క్వచిన్ముముచుః క్వచిన్న- న పునః ప్రావృషీవ సర్వత ఇతి॥ ౩౬॥ నేతి॥ గాధేషు ద్ర. జలే చరంతీతి తథా మీనాదయః॥ ౩౭॥ గాధేతి॥ అవిందన్ లేభిరే॥ ౩౮॥ శనైరితి॥ తత్ర మమతామివ పంకం - అహంతామివ - ఆమతామపక్వతాం జహురితి॥ ౩౯॥ నిశ్చలేతి॥ ఆత్మన్యుపరతే- త్యక్తక్రియో మునిరివ- నిశ్చలాంబుః- స ఏవం వ్యుపరతాగమః నివృత్తవేదఘోష ఇవ- తూష్ణీమభూదితి॥ ౪౦॥ కేదారేభ్య ఇతి॥ బద్ధసేతుశాలిక్షేత్రేభ్యః- దృఢైస్సేతుభిః- అపోఽగృహ్ణన్- తతః వృష్ట్యభావాత్- ప్రాణై

రింద్రియైః- తన్నిరోధేన ఇంద్రియప్రత్యాహారణద్వారేణ॥౪౧॥ శరదితి॥ దేహాభిమానజం బోధ ఇవ- వ్రజయోషితాం ముకుంద ఇవ చే త్యర్థః॥౪౨॥ ఖమితి॥ శరదా విమలా స్తారకా యస్మిన్ తత్- ఖమాకాశం- శబ్దబ్రహ్మణో వేదస్యార్థాన్ పూర్వోత్తరమీమాంసా ప్రణీతాన్- దర్శయతీతి తథా- తదివ॥౪౩॥ ౪౪॥ ఆశ్లిష్యేతి॥ సమః అన్యూనానధికః- శీతోష్ణశ్చ తం- నతు గోప్యః కృష్ణాపహృతచేత స్త్వేన- తాసాం దుస్సహ ఇతి- యద్వా నకార ఉపమార్థః- తథాచ- కృష్ణహృతచేతస ఇవేతి- చేతసా కృష్ణమాశ్లిష్య ఆలింగ్య- యథేత్య ర్థః॥౪౫॥ గావ ఇతి॥ పుష్పిణ్యో గర్భిణ్యః- అన్వీయమానాః- స్వవృషైః స్వపతిభిః అనిచ్ఛంత్యోపి బలాదనుగమ్యమానాః ఈశ్వ రారాధనార్థాః క్రియాః- బలాత్ఫలైరనుగమ్యమానాః- సమస్తభోగభాగ్యా ఇతి॥౪౬॥ ఉపాహృష్యన్నితి॥ కుముత్ కుముదం- కు త్సితా ముదః యస్య తదితి ద స్యసామ్యం॥౪౭॥ పురేతి॥ ఆగ్రయణైః నవాన్నప్రాశనార్థైః వైదికైః కర్మభిః- ఐంద్రియై రింద్రియా ర్థైర్లౌకికైశ్చ మహోత్సవైః- కళాభ్యాం రామకృష్ణాభ్యాం- దర్శనాది మహోత్సవాభ్యాం॥౪౮॥ వణిగితి॥ వణిజః- యతయః- నృ పాః- స్నాతకాశ్చ- దృష్టాదృష్టాభ్యాం వర్షారుద్ధాః సంతః- నిర్గమ్యార్థాన్- వాణిజ్య- స్వాచ్ఛంద్య- దిగ్విజయ- విద్యాదీన్- ప్రపే

వద్ జ్ఞానంతన్నిరోధేనయోగినః॥౪౧॥శరదర్కాంశుజంతాపంభూతానాముడుపోహరత్। దేహాభిమా
నజంబోధోముకుందోవ్రజయోషితామ్॥౪౨॥ ఖమశోభతనిర్మేఘంశరద్విమలతారకమ్।సత్త్వయు
క్తంయథాచిత్తంశబ్దబ్రహ్మార్థదర్శనమ్ ॥ ౪౩ । అఖండమండలోవ్యోమ్నిరరాజోడుగణైశ్శశీ।
యథాయదుపతిఃకృష్ణోవృష్ణిచక్రావృతోభువి॥ ౪౪॥ ఆశ్లిష్యసమశీతోష్ణంప్రసూనవనమారుతమ్।జనా
స్తాపంజహుర్గోప్యోనకృష్ణహృతచేతసః। ౪౫। గావోమృగాఃఖగానార్యఃపుష్పిణ్యశ్శరదాభవన్।
అన్వీయమానాస్స్వవృషైఃఫలైరీశక్రియాఇవ। ౪౬। ఉపాహృష్యన్వారిజానిసూర్యోత్థానేకుముద్వి
నా। రాజ్ఞాతునిర్భయాలోకాఅర్నదస్యూన్వినానృప। ౪౭। పురగ్రామేష్వాగ్రయణైరైంద్రియై
శ్చమహోత్సవైః। బభౌభూఃపక్వసస్యాఢ్యాకళాభ్యాంనితరాంహరేః। ౪౮ ॥ వణిఙ్మునినృపస్నా
తానిర్గమ్యార్థాన్ప్రపేదిరే। వర్షరుద్ధాయథాసిద్ధాస్స్వపిండాన్కాలఆగతే। ౪౯ ॥ ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- వింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ఇత్థంశరత్స్వచ్ఛజలంపద్మాకరసుగంధినా। న్యవిశద్వాయునోపేతంసగోగోపాలకోచ్యు
తః॥ ౧॥ కుసుమితవనరాజిశుష్మిభృంగద్విజకులఘుష్టసరస్సరిన్మహీధ్రమ్। మధుపతిరవగాహ్యచార
యన్గాస్సహపశుపాలబలశ్చుకూజవేణుమ్॥ ౨॥ తద్వ్రజస్త్రియ ఆశ్రుత్యవేణుగీతంస్మరోదయమ్।
కాశ్చిత్పరోక్షంకృష్ణస్యస్వసఖీభ్యోన్వవర్ణయన్। ౩। తద్వర్ణయితుమారబ్ధాస్స్మరంత్యఃకృష్ణచేష్టి
తమ్। నాశకన్స్మరవేగేనవిక్షిప్తమనసోనృప। ౪ । బర్హాపీడంనటవరవపుఃకర్ణయోఃకర్ణికారంబి
భ్రద్వాసఃకనకకపిశంవైజయంతీంచమాలామ్। రంధ్రాన్వేణోరధరసుధయాపూరయన్గోపబృం
దైర్బృందారణ్యంస్వపదరమణంప్రావిశద్గీతకీర్తిః॥ ౫ । ఇతివేణురవంరాజన్సర్వభూతమనోహ

దిరే ప్రాపద్యంత- యథా- మంత్రయోగాదిసిద్ధాః ఆయుషా రుద్ధాః- కాలే ఆగతే- స్వపిండాన్ యోగాదిప్రాప్యాన్ దేవాది దేహానితి॥ ౪౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఏకవింశే శరద్రమ్యబృందావనగతే హరౌ। తద్వేణుస్వనమాకర్ణ్య గోపీభిర్గీతమీర్యతే॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థమేవంభూతం వనం- తదే వాహ శరదా స్వచ్ఛాని జలాని యస్మిన్ తత్ - వాయునోపేతం అనుగతం వనం- తద్దేశవ్యాప్తమిత్యర్థః॥ ౧॥ కుసుమితేతి॥ తతశ్చ కుసుమి తవనరాజిషు శుష్మిణో మత్తాః భృంగాః ద్విజాశ్చ- తేషాం కులాని తైర్ఘుష్టాః సరాంసి సరితః- మహీధ్రాశ్చ- యస్మిన్ తద్వనం- కృష్ణః- అవగాహ్య ప్రవిశ్య వేణుమవాదయత్॥ ౨॥ తదితి॥ తత్ కృష్ణస్య వేణుగీతం- స్మరస్య ఉదయో యస్మాత్తత్- ఆశ్రుత్య- పరోక్షం యథా భవతి తథా- వ్రజే స్థితత్వాత్॥ ౩॥ తదితి॥ విక్షిప్తమనసః వ్యాకులచిత్తాః॥ ౪॥ యాదృక్ కృష్ణస్య స్మరణం- తాసాం మనసః క్షోభకం జా తం- తదాహ॥ బర్హేతి॥ నటవత్ వరం వపుర్బిభ్రత్- బృందావనం ప్రావిశత్ - కథంభూతం తద్వనం- స్వపదాంకితైః రమణం రతి జనకం- గోపబృందైః గీతకీర్తిః- తథా బర్హమయమాపీడం శిరోభూషణం- బిభ్రత్- బర్హమాపీడో యస్మిన్నితి వపుషో విశేషణం వా- వేణువాదనము త్ప్రేక్షతే రంధ్రాన్ వేణోరితి- అతో నూనం- అధరసుధయా పూర్ణాద్వేణోరుచ్ఛలంతీ- గీతవత్ ప్రసర్పతీతి భావః॥ ౫॥

ఇతీతి॥ అభిరేమిరే- వర్ణయంత్యస్సత్యః- పదేపదే- పరమానందమూర్తిం కృష్ణం పరిరబ్ధవత్యః॥ ౬॥ అనువర్ణనమేవాహ త్రయోదశభిః॥ అక్షణ్వతామితి॥ అక్షణ్వతాం చక్షుష్మతాం- తావదిదమేవఫలం ప్రియదర్శనం పరమన్యత్ నవిదామః నవిద్మ ఇత్యర్థః తచ్చఫలం సఖిభిస్సహ పశూన్ వనే ప్రవేశయతోః రామకృష్ణయోర్వక్త్రం యైర్నిపీతం- తైరేవ జుష్టం సేవితం- నాన్యైరిత్యర్థః- కథంభూతం వక్త్రం- అనువేణు వేణుమనువర్తమానం- తం వాదయత్ - తథా అనురక్తకటాక్షమోక్షం స్నిగ్ధకటాక్షవిసర్గం- అథవా యైర్నిపీతం తయోర్వక్త్రం తైర్జుష్టం- ఇదమేవాక్షణ్వతామక్ష్ణోః ఫలమితి॥ ౭॥ అన్యాలపహుః॥ చూతేతి॥ చూతప్రవాళాదీనాం విచిత్రాభిర్మాలాదిభిః- అనుపృక్తే ఈషదంతరాంతరతస్సంయుక్తే పరిధానే నీలపీతాంబరే - తాభ్యాం విచిత్రో వేషో యయోస్తౌ- క్వచకదాచిత్- పశుపాలగోష్ఠ్యాం గోపాలసభాయాం మధ్యే- అలమత్యర్థం- విరేజతుః - అహో గోపాలానాం పుణ్యమితి భావః॥ ౮॥ అన్యా ఊచుః॥ గోప్య ఇతి॥ హే గోప్యః- అయం వేణుః కిం స్మ పుణ్యమాచరత్ కృతవాన్- కిం- యత్ యస్మాద్గోపికానామేవ - భోగ్యం సత్ దామోదరాధరసుధాం స్వయం స్వాతంత్ర్యేణ- యథేష్టం భుంక్తే- కథమవశిష్టరసం కేవలమవశిష్టరసమాత్రం యథా భవతి తథా - యతః- యాసాం పయసా పుష్టః వేణుః తాః మాతృతుల్యాః హ్రదిన్యః- హృష్యత్త్వచః వికసితకమలవనమిషేణ రోమాంచితాః- లక్ష్యంతే- యేషాం వంశే జాతస్తే తరవోమధుధారామిషేణ ఆనందాశ్రు ముముచుః- యథా ఆర్యాః కులవృద్ధాః- స్వవంశే భగవత్సేవకం దృష్ట్వా- హృష్యత్త్వచోఽశ్రుముంచంతి తద్వదితి॥ ౯॥ కాశ్చిదాహుః॥ బృందావనమితి॥ హే సఖి- బృందావనం భువః కీర్తిం స్వర్గాదపి విశేషేణ తనోతి కథంభూతం- యద్దేవకీసుతస్య పదాంబుజాభ్యాం లబ్ధా లక్ష్మీః శోభా సంపద్యేన తత్- కించ- గోవిందస్య వేణుమను వేణునినా

రమ్। శ్రుత్వా వ్రజస్త్రియస్సర్వా వర్ణయంత్యోఽభిరేమిరే॥ ౬॥ గోప్యః॥ అక్షణ్వతాం ఫలమిదం న పరం విదామస్సఖ్యః పశూననువివేశయతోర్వయస్యైః। వక్త్రం వ్రజేశసుతయోరనువేణుజుష్టం యైర్వా నిపీతమనురక్తకటాక్షమోక్షమ్॥ ౭। చూతప్రవాళబర్హస్తబకోత్పలాబ్జమాలానుపృక్తపరిధానవిచిత్రవేషౌ। మధ్యే విరేజతురలం పశుపాలగోష్ఠ్యాం రంగే యథా నటవరౌ క్వచ గాయమానౌ॥ ౮। గోప్యః కిమాచరదయం కుశలం స్మ వేణుర్దామోదరాధరసుధామపి గోపికానామ్। భుంక్తే స్వయం యదవశిష్టరసం హ్రదిన్యో హృష్యత్త్వచోఽశ్రు ముముచుస్తరవో యథార్యాః॥ ౯। బృందావనం సఖి భువో వితనోతి కీర్తిం యద్దేవకీసుతపదాంబుజలబ్ధలక్ష్మీః। గోవిందవేణుమను మత్తమయూరనృత్తం ప్రేక్ష్యాద్రిసాన్వవరతాన్యసమస్తసత్త్వమ్॥ ౧౦। ధన్యాః స్మ మూఢమతయోఽపి హరిణ్య ఏతా యా నందనందనముపాత్తవిచిత్రవేషమ్। ఆకర్ణ్య వేణురణితం సహకృష్ణసారాః పూజాం దధుర్విరచితాం ప్రణయావలోకైః॥ ౧౧॥ కృష్ణం నిరీక్ష్య వనితోత్సవరూపశీలం శ్రుత్వా చ తత్క్వణితవేణువిచిత్రగీతమ్। దేవ్యో విమానగతయః స్మరనున్నసారా భ్రశ్యత్ప్రసూనకబరా ముముహుర్వినీవ్యః॥ ౧౨। గావశ్చ కృష్ణముఖనిర్గతవేణుగీతపీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంత్యః। శాబాః స్నుతస్తనపయఃకబళాః స్మ తస్థుర్గోవిందమాత్మని దృశాఽశ్రుకలాః స్పృశంత్యః॥ ౧౩॥ ప్రాయో బతాంబ మునయో విహగా

దం శ్రుత్వా అనంతరం మందగర్జితం నీలమేఘం కిం- మత్వా- మత్తా యే మయూరాః- తేషాం నృత్యం ప్రేక్ష్య- సంఘశస్తత్ర తత్ర వా అద్రిసానుషు ఉపరతాని ఉపరతక్రియాణి- అన్యాని సమస్తాని సత్త్వాని- యస్మిన్ తత్ -, నైతదన్యేషు లోకేషు విద్యతే అతో భువః కీర్తిం వితనోతీత్యర్థః॥ ౧౦॥ అపర ఆహుః॥ ధన్యా ఇ ॥ హే సఖి మూఢమతయస్తిర్యగ్జాతయోఽపి- ఏతా హరిణ్యః- ధన్యాః కృతార్థాః- యాః- వేణురణితం వేణునాదం ఆకర్ణ్య- నందనందనం ప్రతి ప్రణయసహితైరవలోకనైః విరచితాం పూజాం- సమ్మానం దదుః కృతవత్యః- కించ- కృష్ణసారైః స్వపతిభిస్సహితా ఏవ దదుః- అస్మత్పతయస్తు గోపాః తు క్రూరాః సమక్షం తన్న సహంతే ఇతి భావః॥ ౧౧॥ అన్యా ఊచుః॥ కృష్ణమితి॥ హే గోప్యః- ఆశ్చర్యం శృణుత- వనితానాముత్సవో యస్మాత్ తత్ రూపం శీలం చ యస్య తం శ్రీకృష్ణం నిరీక్ష్య- తేన వాదిత వేణోః రసంకీర్ణం గీతం చ శ్రుత్వా విమానైర్గచ్ఛంత్యో దేవ్యో దేవానామంకేషు స్థితా అపి- స్మరేణ నున్నసారాః పరిత్యక్తధైర్యాః- ముముహుః మోహం గతాః- భ్రశ్యత్ప్రసూనాః కబరాశ్చూడా యాసాం తాః- విగతా నీవ్యో యాసాం తాః॥ ౧౨॥ గావ ఇతి॥ అత్ర సర్వత్ర వక్తృభేదాన్నాతీవ సంగతిర్వక్తవ్యా- స్ఫురణశంకయైవ ఉత్తభితైరున్నమితైః- కర్ణపుటైః పిబంత్యస్సత్యః- తథా- శాబాశ్చ వత్సాః- స్తన్యపానే ప్రవృత్తాః- సమనంతరమేవ గీతం శ్రుత్వా- తదేవ పీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంతః- స్నుతస్తనపయఃకబళాః- కేవలం స్తనేభ్యః క్షరిత క్షీరగ్రాసాః ముఖేష్వేషాం తే - తస్థుః- విస్మృతక్రియా బభూవురిత్యర్థః - తత్ర హేతుః - గోవిందం దృశా మార్గేణ- ఆత్మని మనసి- స్పృశంత్యః- అత ఏవ అశ్రుకణాం కళా లేశా- లోచనయోర్యాసాం తాః- గావః- తే చ శాబాః॥ ౧౩॥

ప్రాయ ఇతి॥ భో అంబ మాతః - అస్మిన్ వనే - యే విహగాః పక్షిణః తే - ప్రాయేణ మునయో భవితుమర్హంతి - కుతః - కృష్ణేక్షితం కృష్ణదర్శనం - పుష్పఫలాద్యంతరం వినా యథా భవతి తథా - రుచిరాః ప్రవాలాః - యేషాం తాన్ - ద్రుమభుజాన్ వృక్షాణాం శాఖా ఆరుహ్య - తేన శ్రీకృష్ణేన - ఉదితం ప్రకటితం - కలవేణుగీతం - కేనాపి సుఖేన నిమీలితదృశః త్యక్తాన్యవాచస్సంతో యే శృణ్వంతీతి - తథా హి - మునయః శ్రీకృష్ణదర్శనం యథా భవతి తథా - వేదోక్తకర్మఫలపరిత్యాగేన వేదద్రుమశాఖారూఢాః - రుచిరప్రవాలస్థానీయాని కర్మాణ్యేవోపాదదానాః సుఖినస్సంతః - శ్రీకృష్ణగీతమేవ శృణ్వంతి - అతస్తవివైతే భవితుమర్హంతీతి భావః॥ ౧౪॥ నద్య ఇతి॥ ఆస్తాం చేతనానాం కథా - నద్యోపి ఆవర్తైః పరిభ్రమైః - లక్షితేన సూచితేన - మనోభవేన కామేన - భగ్నో వేగో యాసాం తాః - ఆలింగనేన స్థగితం ఆచ్ఛాదితం యథా భవతి తథా ఊర్మయ ఏవ భుజాస్తైః కమలోపహారాః కమలాన్యుపహరంత్యః - మురారేః పాదయుగళం గృహ్ణంతి ధారయంతి॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వేతి॥ లోకార్తిహరణశీలత్వాదిసామ్యాత్ - సఖ్యుః శ్రీకృష్ణస్య - అంబుదః తదుపరి ఉదితః - పునః ప్రేమ్ణా ప్రవృద్ధస్సన్ కుసుమావళిభిః పుష్పసమూహైః - తత్తుల్యైస్తుషారైర్వా సహ - స్వవపుషా - ఛత్రం విహితవాన్ ॥ ౧౬ ॥ సఖీ స్త్రీ ఆహ॥ పూర్ణా ఇతి॥ పూర్ణాః కృతార్థాః - పుళింద్యః శబరాంగనాః - కథమిత్యత ఆహ - పదమండ దయితానాం స్తనమండితేన అనులిప్తేన - పునశ్చ - రతిసమయే - ఉరుగాయస్య శ్రీకృష్ణస్య - పదాబ్జయోః రాగేణ ఆరుణ్యేన - శ్రీః కాంతిర్యస్య - తేన కుంకుమేన - పునస్తస్య వక్షస్థలీషు

వనేఽస్మిన్ కృష్ణేక్షితం తదుదితం కలవేణుగీతమ్ । ఆరుహ్య యే ద్రుమభుజాన్ రుచిరప్రవాలాన్ శృణ్వంతి మీలితదృశో విగతాన్యవాచః ॥ ౧౪ ॥ నద్యస్తదా తదుపధార్య ముకుందగీతమావర్తలక్షితమనోభవభగ్నవేగాః । ఆలింగనస్థగితమూర్మిభుజైర్మురారేర్గృహ్ణంతి పాదయుగళం కమలోపహారాః ॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వాతపే వ్రజపశూన్ సహ రామగోపైస్సంచారయంతమను వేణుముదీరయంతమ్ । ప్రేమప్రవృద్ధ ఉదితః కుసుమావళీభిస్సఖ్యుర్వ్యధాత్స్వవపుషాంబుద ఆతపత్రమ్ ॥ ౧౬ ॥ పూర్ణాః పుళింద్య ఉరుగాయపదాబ్జరాగశ్రీకుంకుమేన దయితాస్తనమండితేన । తద్దర్శనస్మరరుజస్తృణరూషితేన లింపంత్య ఆననకుచేషు జహుస్తదాధిమ్ ॥ ౧౭ ॥ హంతాయమద్రిరబలా హరిదాసవర్యో యద్రామకృష్ణచరణస్పర్శప్రమోదః । మానం తనోతి సహగోగణయోస్తయోర్యత్పానీయసూయవసకందరకందమూలైః ॥ ౧౮ ॥ గా గోపకైరనువనం నయతోరుదారవేణుస్వనైః కలపదైస్తనుభృత్సు సఖ్యః । అస్పందనం గతిమతాం పులకస్తరూణాం నిర్యోగపాశకృతలక్షణయోర్విచిత్రమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంవిధా భగవతో యా బృందావనచారిణః । వర్ణయంత్యో మిథో గోప్యః క్రీడాస్తన్మయతాం యయుః॥ ౨౦॥

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ హేమంతే ప్రథమే మాసి నందవ్రజకుమారికాః । చేరుర్హవిష్యం భుంజానాః కాత్యాయన్యర్చనవ్రతమ్॥ ౧ ॥ ఆప్లుత్యాంభసి కాళింద్యా జలాంతే చోదితేఽరుణే । కృత్వా ప్రతికృతిం దేవీమానర్చుః

సంక్రమణేన తృణేషు రూషితేన లగ్నేన - తద్దర్శనేన - తథా భూతస్య కుంకుమస్య - దర్శనేన స్మరకృతా రుక్ తాపో యాసాం తాః - తేన కుంకుమేన - ఆననేషు కుచేషు చ - కామతప్తైః లింపంత్యః ఆధిం కామవ్యథాం జహుః అతస్తాః - కృతార్థాః ధిగస్మాన్ మాదృశీః - యాః ఏవంభూతమప్యాధిశమనం న లభంత ఇతి॥ ౧౭॥ హంతేతి ॥ హంతేతి హర్షే - హే సఖ్యః - అయమద్రిః గోవర్ధనః - ధ్రువం హరిదాసేషు శ్రేష్ఠః - కుత ఇత్యత ఆహ - యస్మాద్రామకృష్ణయోశ్చరణస్పర్శేన - ప్రమోదో యస్య సః - తృణాద్యుద్గమమిషేణ రోమహర్షదర్శనాత్ - కించ - యత్ మానం తనోతి - సహ గోభిర్గణేన సఖిసమూహేన చ - వర్తమానయోః రపి తయోః - కైః పానీయైః సూయవసైః శోభన తృణైః కందరైః - కందమూలైశ్చ - యథోచితం అతోయమతి ధన్య ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ గా ఇతి ॥ హే సఖ్యః - ఇదంత్వతిచిత్రం - గోపైస్సహ - గాః వనే సం చారయతోస్తయో రామకృష్ణయోః - మధురపదైః మృదు వేణునాదైః - శరీరిషు యే గతిమంతస్తేషాం అస్పందనం - స్థావరధర్మః - తరూణాం పులకః జంగమధర్మ ఇతి - నియుజ్యంతే గావః ఏభిరితి - నిర్యోగాః పాదబంధనరజ్జవః - అదృష్య గవ్యాం కషణా తాభిః పాశాశ్చ తైః - కృతం లక్షణం చిహ్నం యయోః - శిరసి నిర్యోగవేష్టనేన స్కంధస్థపాశేన చ - గోపపరివృఢత్రియా విరాజమానయోరిత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా - ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వావింశే గోపకన్యానాం వస్త్రాహరణలీలయా । వరం దత్వాగతః కృష్ణో యజ్ఞపత్నీభిరీర్యతే ॥ గోపీనాం కామతః కృష్ణే నిస్సీమప్రేమసంభవః । కాత్యాయన్యర్చనోద్యాతత్ప్రసాదమహేత్యాహ యః॥ హేమంత ఇతి ప్రథమే మాసి మార్గశీర్షే ॥ ౧ ॥ ౨ ॥

౩ ॥ ౪ ॥ మహామాయేత్యాదిసంబోధనైస్తవనకించిదశక్యమితి సూచయంత్యః తాః స్వైరం ప్రత్యేకం ప్రార్థయంతే ॥ ఇతీతి ॥ ౫ ॥ ఏవమితి ॥ కృష్ణచేతస్త్వమేవాహ - భూయాన్నందసుతః పతిరితి ॥ ౬ ॥ వ్రతస్యపూర్వాంగమాహ ॥ ఉషసీతి ॥ గోత్రైర్నామభిః - అన్యోన్యాబద్ధబాహవః పరస్పరం గృహీతపాణయః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ భగవానితి ॥ యోగేశ్వరాణామీశ్వరఇతి ప్రత్యేకం తాదృఙ్మనోరథపూరణసామర్థ్యం దర్శయతి - తాసాం కర్మణః సిద్ధయే ఫలదానాయేతి ॥ ౯ ॥ తాసామితి ॥ నీపం కదంబం - బాలైస్సహ ॥ ౧౦ ॥ అత్రేతి ॥ హే అబలాః - నో నర్మ న పరిహాసః - యస్మాత్ - యూయం వ్రతకర్శితాః వ్రతశ్రాంతాః ॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ ఏకైకశో వా ఆగత్య స్వీకురుత-

నృపసైకతీమ్ ॥ ౨ ॥ గంధైర్మాల్యైస్సురభిభిర్బలిభిర్ధూపదీపకైః । ఉచ్చావచైశ్చోపహారైః ప్రవాళఫలతండులైః ॥ ౩ ॥ కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి । నందగోపసుతం దేవి పతిం మే కురు తే నమః ॥ ౪ ॥ ఇతి మంత్రం జపంత్యస్తాః పూజాం చక్రుః కుమారికాః ॥ ౫ ॥ ఏవం మాసం వ్రతం చేరుః కుమార్యః కృష్ణచేతసః । భద్రకాళీం సమానర్చుర్భూయాన్నందసుతః పతిః ॥ ౬ ॥ ఉషస్యుత్థాయ గోత్రైస్స్వైరన్యోన్యాబద్ధబాహవః । కృష్ణముచ్చైర్జగుర్యాంత్యః కాళింద్యాం స్నాతుమన్వహమ్ ॥ ౭ ॥ నద్యాః కదాచిదాగత్య తీరే నిక్షిప్య పూర్వవత్ । వాసాంసి కృష్ణం గాయంత్యో విజహ్రుస్సలిలే ముదా ॥ ౮ ॥ భగవాంస్తదభిప్రేత్య కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః । వయస్యైరాగతస్తత్ర వృతస్తత్కర్మసిద్ధయే ॥ ౯ ॥ తాసాం వాసాంస్యుపాదాయ నీపమారుహ్య సత్వరః । హసద్భిః ప్రహసన్ బాలైః పరిహాసముువాచ హ ॥ ౧౦ ॥ అత్రాగత్యాబలాః కామం స్వం స్వం వాసః ప్రగృహ్యతామ్ । సత్యం బ్రవాణి నో నర్మ యద్యూయం వ్రతకర్శితాః ॥ ౧౧ ॥ న మయోదితపూర్వం వా హ్యనృతం తదిమే విదుః । ఏకైకశః ప్రతీచ్ఛధ్వం సహావా తనుమధ్యమాః ॥ ౧౨ ॥ తస్య తత్ క్ష్వేళితం దృష్ట్వా గోప్యః ప్రేమపరిప్లుతాః । వ్రీడితాః ప్రేక్ష్య చాన్యోన్యం జాతహాసా న నిర్యయుః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం బ్రువతి గోవిందే నర్మణాక్షిప్తచేతసః । ఆకంఠమగ్నాః శీతోదే వేపమానాస్తమబ్రువన్ ॥ ౧౪ ॥ మానయం భోః కృథాస్త్వాం తు నందరాజసుతం ప్రియమ్ । జానీమోంగ వ్రజశ్లాఘ్యం దేహి వాసాంసి వేపితాః ॥ ౧౫ ॥ శ్యామసుందర తే దాస్యః కరవామ తవోదితమ్ । దేహి వాసాంసి సర్వజ్ఞ నో చేద్రాజ్ఞే బ్రువామ హే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ భవత్యో యది మే దాస్యో మయోక్తం వా కరిష్యథ । అత్రాగత్య స్వవాసాంసి ప్రతీచ్ఛత సుమధ్యమాః ॥ నో చేన్నాహం ప్రదాస్యే కిం వృద్ధో రాజా కరిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ తతో జలాశయాత్సర్వా దారికాః శీతవేపితాః । పాణిభ్యాం యోనిమాచ్ఛాద్య ప్రోత్తేరుస్తీరమంగనాః ॥ ౧౮ ॥ భగవానాహ తా వీక్ష్య శుద్ధభావప్రసాదితః । స్కంధే నిధాయ వాసాంసి ప్రీతః ప్రోవాచ సస్మితః ॥ ౧౯ ॥ యూయం వివస్త్రా యదపో ధృతవ్రతా వ్యగాహతైతత్తదు దేవహేళనమ్ । బద్ధ్వాంజలిం మూర్ధ్న్యపనుత్తయేంహసః కృత్వా నమోధోవసనం ప్రగృహ్యతామ్ ॥ ౨౦ ॥ ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా ధర్మయుక్తం మహాత్మనః । ఏకేన పాణినా నేము రేకేనాచ్ఛాద్య చాంగనాః ॥ ౨౧ ॥ తా వీక్ష్యోవాచ భగవాన్ భూయో ధర్మ్యమిదం వచః । ఏకేన పాణినా యో వై ప్రణమేద్దేవమచ్యుతమ్ ॥ ౨౨ ॥ తస్య దండః కరచ్ఛేద ఇతి ధర్మవిదో విదుః । తస్మాదుభాభ్యాం పాణిభ్యాం ప్రణమేత్స్వామినం నరః ॥ ౨౩ ॥ తథా చ యూయం కురుత తన్మే ప్రియతరం భవేత్ । అంహస్తూభయమేతత్తు పరిమార్జ-

సహైవ వా - న తత్రాస్మాకమాగ్రహ ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ తస్యేతి ॥ క్ష్వేళితం పరిహాసః - ప్రేమపరిప్లుతాః ప్రేమరసమగ్నాః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తత్ర మగ్నా ఊచుః ॥ మేతి ॥ అంగ భోః కృష్ణ - అనయం అన్యాయ్యం - మా కృథాః ॥ ౧౫ ॥ ప్రాథా ఊచుః ॥ శ్యామేతి ॥ నో చేద్రాజ్ఞే నందాయ కంసాయ వా - బ్రువామహే ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రోత్తేరుర్నిర్గతాః ॥ ౧౮ ॥ భగవానితి ॥ ఆహ తాః ఈషదక్షత యోనీః వీక్ష్య ॥ ౧౯ ॥ యూయమితి ॥ ధృతవ్రతాస్సత్యో వివస్త్రా అపో వ్యగాహత అప్సు స్నాతా ఇతి యత్ తదేతత్ - ఉ ఏవ దేవహేళనం అపరాధ ఏవేత్యర్థః - వ్రతవైగుణ్యభీతానాం ప్రాయశ్చిత్తమివాహ - అంహసః పాపస్య - అపనుత్తయే నివర్తనాయ మూర్ధ్ని అంజలిం బద్ధ్వా - ఫోనమ ఇతి ప్రణామం కృత్వా ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఇతీ ॥ ఇతి దోషత్వేన - అచ్యుతేనాభిహితం - వివస్త్రాప్లవనం వ్రతస్య

చ్యుతిహేతుం మత్వా. తస్య వ్రతస్య పూర్తిం కామాః - తదశేషకర్మణాం తస్య వ్రతస్య అన్యేషామశేషకర్మణాంచ - సాక్షాత్కృతం ఫలభూతం - తమేవనేముః - యతః సఏవ - అవద్యముట్ పాపమార్జకః ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ దృఢమితి ॥ దృఢమత్యర్థం - ప్రలబ్ధా వంచితాః యూయం - వివస్త్రా ఇత్యాదినా - త్రపయా లజ్జయాచ - హాపితా స్త్యాజితాః - అత్రాగత్య - స్వవాసాంసి ప్రతీచ్ఛ తేత్యాగ్రహేణ ప్రస్తోభితా ఉపహసితాః - సత్యం బ్రవాణి నోనర్మేత్యాదినా క్రీడనవచ్చ కారితాశ్చ బధ్వాంజలీత్యాది ప్రాయశ్చిత్తచ్ఛలేనాభ్యసూయన్ - దోషదృష్ట్యానాపశ్యన్ ॥ ౨౭॥ పరిధాయేతి ॥ ప్రేష్ఠసంగమేనసజ్జితాః వశీకృతాః - అతోగృహీతచిత్తాస్సత్యోనోచ్చేలుః - గృహీతచిత్తత్వమాహ - తస్మిన్ కృష్ణే - లజ్జాయితేక్షణాః లజ్జావిలసితం ఈక్షణం యాసాం తాఇత్యర్థః ॥ ౨౮॥ తాసామితి ॥ దామోదర ఇతి భక్తవాత్సల్యం దర్శయతి - అబలాః ప్రతి ॥ ౨౯॥ సంకల్ప ఇతి ॥ భోసాధ్వ్యః - భవతీనాం మదర్చన విషయసంకల్పః మనోరథః - లజ్జయాయుష్మాభిరకథితోపి - మయా విదితః - సమయానుమోదితః - అతః సత్యో భవితుమర్హతీతి సంభావనోక్త్యా - ఆత్యంతికోనభవిష్యతీతి సూచితం ॥ ౩౦ ॥

యితుం యది । ఇచ్ఛావః పాణియుగ్లైర్నమస్కృత్య ప్రగృహ్యతామ్॥ ౨౪॥ ఇత్యచ్యుతేనాభిహితం వ్రజాబలా మత్వా వివస్త్రాప్లవనం వ్రతచ్యుతిమ్ । తత్పూర్తికామా స్తదశేషకర్మణాం సాక్షాత్కృతం నేమురవద్యముడ్యతః ॥ ౨౫ ॥ తాస్తథావనతా దృష్ట్వా భగవాన్ దేవకీసుతః। వాసాంసి తాభ్యస్సంప్రాదాత్కరుణస్తేన తోషితః॥ ౨౬॥ దృఢం ప్రలబ్ధాస్త్రపయాచ హాపితాః ప్రస్తోభితాః క్రీడనవచ్చ కారితాః । వస్త్రాణి చైవాపహృతాన్యథాప్యముం తా నాభ్యసూయన్ ప్రియసంగనిర్వృతాః ॥ ౨౭ ॥ పరిధాయ స్వవాసాంసి ప్రేష్ఠసంగమసజ్జితాః । గృహీతచిత్తా నోచ్చేలుస్తస్మిన్ లజ్జాయితేక్షణాః॥ ౨౮॥ తాసాం విజ్ఞాయ భగవాన్ స్వపాదస్పర్శకామ్యయా । ధృతవ్రతానాం సంకల్పమాహ దామోదరోబలాః॥ ౨౯ ॥ సంకల్పో విదితస్సాధ్వ్యో భవతీనాం మదర్చనే। మయానుమోదితస్సోసౌ సత్యో భవితుమర్హతి॥ ౩౦॥ నమయ్యావేశితధియాం కామః కామాయ కల్పతే। భర్జితాః క్వథితా ధానాః ప్రాయో బీజాయ నేష్యతే॥ ౩౧॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపాః। యముద్దిశ్య వ్రతమిదం చేరురార్యార్చనం సతీః *॥ ౩౨॥ ఇత్యాదిష్టా భగవతా లబ్ధకామాః కుమారికాః। ధ్యాయంత్యస్తత్పదాంభోజం కృచ్ఛ్రాన్నిర్వివిశుర్వ్రజమ్॥ ౩౩॥ అథ గోపైః పరివృతో భగవాన్ దేవకీసుతః। బృందావనాద్గతో దూరం చారయన్ గాస్సహాగ్రజః॥ ౩౪॥ నిదాఘార్కాతపే తిగ్మే ఛాయాభిస్స్వాభిరాత్మనః। ఆతపత్రాయితాన్ వీక్ష్య ద్రుమానాహ వ్రజౌకసః॥ ౩౫॥ హే స్తోకకృష్ణ హే అంశో శ్రీదామన్ సుబలార్జున। విశాలవృషభౌజస్విన్ దేవప్రస్థవరూథప॥ ౩౬॥ పశ్యతైతాన్ మహాభాగాన్ పరార్థైకాంతజీవితాన్ । వాతవర్షాతపహిమాన్ సహంతో వారయంతి నః॥ ౩౭॥ అహో ఏషాం వరం జన్మ సర్వప్రాణ్యుపజీవనమ్ । సుజనస్యేవ యేషాం వై విముఖా యాంతి నార్థినః॥ ౩౮॥ పత్రపుష్పఫలచ్ఛాయామూలవల్కలదారుభిః । గంధనిర్యాసభస్మాస్థితోక్మైః కామాన్ వితన్వతే॥ ౩౯॥ ఏతావజ్జన్మసాఫల్యం దేహినామిహ దేహిషు। ప్రాణైరర్థైర్ధియా వాచా శ్రేయ ఆచరణం సదా॥ ౪౦॥ ఇతి ప్రవాళస్తబకఫలపుష్పదళోత్కరైః। తరూణాం నమ్రశాఖానాం మధ్యేన యమునాం గతః ॥ ౪౧॥ తత్ర గాః పాయయిత్వాపస్సుమృష్టాశ్శీత

తత్తుతదిత్యత ఆహ ॥ నేతి ॥ కామాయ పునః కామభోగాయ - విషయమహిమ్నా కామస్యాపి శాంతిహేతుత్వాదితి భావః - కామాప్రరోహే దృష్టాంతః - భర్జితాః దగ్ధాః - క్వథితాః పక్వాః - ధానాః యవాదయః - బీజాయ అంకురోద్గమాయ - ప్రాయ ఇతి స్వేచ్ఛయా పునః ప్రరోహమపి సూచయతి॥ ౩౧॥ యాతేతి॥ సిద్ధాః పూర్ణా మనోరథాః - తదాహ - ఇమాః ఆగామినీరాత్రీః - మయా రంస్యథేతి - ఆర్యా కాత్యాయనీ - సతీః సత్యః॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ భక్త్యానుకంప్య కన్యాస్తాస్తద్ది ్వజకృతయజ్వనామ్। పత్నీమనుగ్రహాత స్తేషామహాన్ కర్మమహామదమ్॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ద్విజభార్యాయా అనుగ్రహాయ యజ్ఞవాటం గచ్ఛన్ విప్రాణాం కాతిన్యమభిప్రేత్య - తేభ్యోపి ద్రుమాశ్శ్రేష్ఠా ఇతి తాన్ అభినందయతి చతుర్భిః॥ హే స్తోకకృష్ణేతి ॥ స్తోకకృష్ణాదయో గోపాః॥ ౩౬॥ పశ్యతేతి॥ ఏతాన్ ద్రుమాన్ పశ్యత - పరార్థమేకాంతేన జీవితం యేషాం తాన్ - తదాహ - వాతవర్షాదీన్ స్వయం సహమానాః - నః అస్మాకం - వారయంతి ॥ ౩౭॥ అహో ఇతి॥ సుజనస్య కృపాళోరర్థిన ఇవ॥ ౩౮ ॥ పత్రేతి॥ నిర్యాసో ఘనరసః - తోక్మాః పల్లవాద్యంకురాః ॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇతీతి॥ ఇత్యభినందయన్ ప్రవాళాదిసమూహైర్నతశాఖానాం తరూణాం - మధ్యతో యమునాం ప్రాప్తః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ తస్యా ఇతి ॥ కుమారికాభ్యః పూర్వకామేన

తన్మాఽకులతయా - అగృహీతభోజ్యానాం దేవనిగమాత్ క్షుధార్తా ఇత్యుక్తం॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ త్రయోవింశే తతో గోపైరన్నయాచ్ఞాపదేశతః। తత్పత్న్యనుగ్రహః కృష్ణదీక్షితానవతాపయత్ ॥ ౧॥ ౨॥ ఇతీతి॥ భక్త్యాయా ఇత్యేకవచనం - సద్యస్సాయుజ్యాభిప్రాయేణ॥ ౩॥౪॥ తత్రేతి॥ అస్మద్విసర్జితాః ఆవాభ్యాం ప్రహితాస్సంతః యాచధ్వం - యుష్మాకం కా తత్ర లజ్జా - నను తథాప్యపాత్రత్వాదస్మభ్యం కిమితి దాస్యంతీతి చేత్ తత్రాహ - కీర్తయంత ఇతి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ గా ఇతి॥ అవిదూరే వర్తమానౌ సంతౌ - వో యత్ ఓదనం అన్నం - తత్ - లషతః అభిలషతః ఓదనం శ్రద్ధా చేద్యద్యస్తి - తర్హి - యచ్ఛతేతి॥ ౮॥ దీక్షితా ఇయమభోజ్యాన్న ఇ

లాశ్శివాః॥ తతో నృప స్వయం గోపాః కామం స్వాదు పపుర్జలమ్ ।౪౨। తస్యా ఉపవనే కామం చారయంతః పశూన్నృప । కృష్ణరామావుపాగమ్య క్షుధార్తా ఇదమబ్రువన్ ॥ ౪౩ ॥❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వావింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ తత్ర గత్వోపవిష్టాస్తే గోపాలా యమునాతటే। ఊచుర్బుభుక్షితా రాజన్ కృష్ణరామౌ జగత్పతీ॥ ౧॥ గోపాః॥ రామ రామ మహాబాహో కృష్ణ దుష్టనిబర్హణ। ఏషా వై బాధతే క్షున్నస్తచ్ఛాంతిం కర్తుమర్హథః॥ ౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి విజ్ఞాపితో గోపైర్భగవాన్ జగదీశ్వరః। భక్త్యాయా విప్రభార్యాయాః ప్రసీదన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ ప్రయాత దేవయజనం బ్రాహ్మణా బ్రహ్మవాదినః। సత్రమాంగిరసం నామ హ్యాసతే స్వర్గకామ్యయా ॥ ౪ ॥ తత్ర గత్వౌదనం గోపా యాచతాస్మద్విసర్జితాః। కీర్తయంతో భగవత ఆర్యస్య మమ చాభిధామ్॥ ౫॥ ఇత్యాదిష్టా భగవతా గత్వా యాచంత తే తదా। కృతాంజలిపుటా విప్రాన్ దండవత్పతితా భువి॥ ౬॥ హే భూమిదేవాః శృణుత కృష్ణస్యాదేశకారిణః। ప్రాప్తాన్ జానీత భద్రం వో గోపాన్నో రామచోదితాన్ ॥ ౭ ॥ గాశ్చారయంతావవిదూర ఓదనం రామాచ్యుతౌ వో లషతో బుభుక్షితౌ। తయోర్ద్విజా ఓదనమర్థినోర్యది శ్రద్ధా చ వో యచ్ఛత ధర్మవిత్తమాః॥ ౮ ॥ దీక్షాయాః పశుసంస్థాయాః సౌత్రామణ్యాశ్చ సత్తమాః। అన్యత్ర దీక్షితస్యాపి నాన్నమశ్నన్ హి దుష్యతి॥ ౯॥ ఇతి తే భగవద్యాచ్ఞాం శృణ్వంతోఽపి న శుశ్రువుః। క్షుద్రాశా భూరికర్మాణో బాలిశా వృద్ధమానినః॥ ౧౦॥ దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మంత్రతంత్రర్త్విజోఽగ్నయః। దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః॥ ౧౧ । తం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాద్భగవంతమధోక్షజమ్। మనుష్యదృష్ట్యా దుష్ప్రజ్ఞా మర్త్యాత్మానో న తే విదుః। ౧౨। న తే యదోమితి ప్రోచుర్న నేతి చ పరంతప। గోపా నిరాశాః ప్రత్యేత్య తథోచుః కృష్ణరామయోః॥ ౧౩॥ తదుపాకర్ణ్య భగవాన్ ప్రహస్య జగదీశ్వరః। వ్యాజహార పునర్గోపాన్ దర్శయన్ లౌకికీం గతిమ్॥ ౧౪॥ మాం జ్ఞాపయత పత్నీభ్యస్ససంకర్షణమాగతమ్। దాస్యంతి కామమన్నం వస్స్నిగ్ధా మయ్యుషితా ధియా॥ ౧౫॥ శ్రీశుకః॥ గత్వా చ పత్నీశాలాయాం దృష్ట్వాసీనాస్స్వలంకృతాః। నత్వా ద్విజసతీర్గోపాః ప్రశ్రితా ఇదమబ్రువన్॥ ౧౬॥ నమో వో ద్విజపత్నీభ్యో నిబోధత వచాంసి నః। ఇతోఽవిదూరే చరతా కృష్ణేన ప్రేషితా వయమ్॥ ౧౭॥ గాశ్చారయన్ స గోపాలైస్సరామో దూరమాగతః। బుభుక్షితస్య తస్యాన్నం సానుగస్య ప్రదీయతామ్॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వాచ్యుతముపా

లివదిష్యంతీతి - స్వయమేవాశంక్యాహ॥ దీక్షాయా ఇతి ॥ దీక్షాయా ఆరభ్యాగ్నిష్టోమీయపశ్వాలంభాత్పూర్వం దోషః - న తతోఽన్యత్ర - తథా సౌత్రామణ్యాశ్చ - అన్యత్ర అన్యదా॥ ౯॥ ఇతీతి॥ క్షుద్రే స్వర్గాదావాశామాత్రం యేషాం తే - భూరీణి క్లేశాధికాని కర్మాణి యేషాం తే - అతః అజ్ఞాః వృద్ధమానినః జ్ఞానవృద్ధా ఇతి మానవంతః॥ ౧౦॥ నను కర్మక్రమముల్లంఘ్య - అదేశకాలే అన్యార్థమన్నమన్యస్మై కథం దేయం తత్రాహ॥ దేశ ఇతి॥ పృథక్ చరుపురోడాశాది ద్రవ్యం - తంత్రం ప్రయోగః - ధర్మః అపూర్వం॥ ౧౧॥ తదితి॥ మనుష్యోఽయమితి దృష్ట్యా మర్త్యాత్మానః దేహాభిమానినః - బ్రాహ్మణా వయం మహాంత ఇతి మన్యమానాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తదితి॥ లౌకికీం గతిమితి - న హి కార్యార్థినో నిర్వేదః - తే - కో వా యాచకో న పరాభూయత ఇత్యాది లోకస్థితిం దర్శయన్ ॥ ౧౪ ॥ మామితి ॥ కేవలం దేహేన గృహే వసంతి - ధియా తు మయ్యేవోషితాః - యతో మయి స్నిగ్ధాః - అతో దాస్యంతీతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ నమ ఇతి॥ ప్రేషితాః ప్రేరితాః॥ ౧౭॥ గా ఇతి॥ స కృష్ణో గోపాలైస్సహ॥ ౧౮॥

శ్రుత్వేతి॥ తత్కథాక్షిప్తమనసః- అతఏవతద్దర్శనోత్సుకాః - తంకృష్ణమాగతంశ్రుత్వా-జాతసంభ్రమాబభూవురితి॥ ౧౯॥ చతుర్విధమితి॥ భక్ష్యభోజ్య-లేహ్య-చోష్య-భేదైశ్చతుర్విధం-బహుగుణంసంస్కారవిశేషైర్బహవోగుణారసస్సారభ్యాదయోయస్మిన్ తత్-భాజనైఃఅమత్రైర్భాండైర్వా- పత్యాదిభిర్వార్యమాణాఅపి- ప్రియంశ్రీకృష్ణం - అభిసస్రుః అభిజగ్ముః- అప్రతిబంధేదృష్టాంతః- సముద్రంనిమ్నగానద్యఇవేతి॥ ౨౦॥ నిషిధ్యమానాఇతి॥ తత్రహేతుః- భగవతీతి-దీర్ఘంబహుకాలం - శ్రుతేనశ్రవణేన - ధృతఃఆశయోయాభిస్తాః - తథాగతాస్సతోఽదదృశుః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ శ్యామమితి॥ హిరణ్యవత్పరిధిఃపరిధానంయస్య-పీతాంబరమిత్యర్థః-వనమాలైర్బర్హైర్ధాతుభిః ప్రవాలైశ్చ - నటవద్వేషోయస్య - అనువ్రతస్యసఖ్యుఃఅంసే విన్యస్తోనిహితోహస్తోయేన - ఇతరేణహస్తేన -లీలయా- అబ్జంధునానంభ్రామయంతం - కర్ణయోరుత్పలేయస్య - అలకాఃకపోలయోర్యస్య ముఖాబ్జేహాసోయస్య - తంచతంచ॥ ౨౩॥ వృత్తేరపిలయేనసామరస్యమాహ॥ ప్రాయఇతి॥ ప్రాయఃబహుశః- శ్రుతాయేప్రియతమస్యఉదయాఃఉత్కర్షాః తఏవకర్ణపూరాః కర్ణౌపూరయంతి కృతార్థీకుర్వంతీతితథా - తైః - కర్ణాభరణైరితివా - యస్మిన్ శ్రీకృష్ణే-నిమగ్నమనసఃఆవిష్టచేతసః- తంలోచనద్వారైరంతఃప్రవేశ్య - సుచిరముపగృహ్య - తాపంజహుః - అభిమతయఃఅహంవృత్తయః - ప్రాజ్ఞంసుషుప్తిసాక్షిణం -

యాంతంనిత్యంతద్దర్శనోత్సుకాః। తత్కథాక్షిప్తమనసోబభూవుర్జాతసంభ్రమాః॥ ౧౯॥ చతుర్విధంబహుగుణమన్నమాదాయభాజనైః। అభిసస్రుఃప్రియంసర్వాస్సముద్రమివనిమ్నగాః॥ ౨౦॥ నిషిధ్యమానాఃపతిభిఃపితృభిర్భ్రాతృభిస్సుతైః। భగవత్యుత్తమశ్లోకేదీర్ఘశ్రుతధృతాశయాః॥ ౨౧॥ యమునోపవనేశోకనవపల్లవమండితే। విచరంతంవృతంగోపైర్దదృశుస్సాగ్రజంస్త్రియః॥ ౨౨॥ శ్యామంహిరణ్యపరిధింనవమాల్యబర్హధాతుప్రవాళనటవేషమనువ్రతాంసే। విన్యస్తహస్తమితరేణధునానమబ్జంకర్ణోత్పలాలకకపోలముఖాబ్జహాసమ్॥ ౨౩॥ ప్రాయశ్శ్రుతప్రియతమోదయకర్ణపూరైర్యస్మిన్నిమగ్నమనసస్తమథాక్షిరంధ్రైః। అంతఃప్రవేశ్యసుచిరంపరిరభ్యతాపంప్రాజ్ఞంయథాభిమతయోవిజహుర్నరేంద్ర॥ ౨౪॥ తాస్తథాత్యక్తసర్వాశాఃప్రాప్తాఆత్మదిదృక్షయా। విజ్ఞాయాఖిలదృగ్ద్రష్టాప్రాహప్రహసితాననః॥ ౨౫॥ శ్రీభగవాన్॥ స్వాగతంవోమహాభాగాఆస్యతాంకరవామకిమ్। యన్నోదిదృక్షయాభ్యేతాఉపపన్నమిదంహివః॥ ౨౬॥ నన్వద్ధామయికుర్వంతికుశలాస్స్వార్థదర్శినః। అహైతుక్యవ్యవహితాంభక్తిమాత్మప్రియేయథా॥ ౨౭॥ ప్రాణబుద్ధిమనస్స్వాత్మదారాపత్యధనాదయః। యత్సంపర్కాత్ప్రియాఆసంస్తతఃకోన్వపరఃప్రియః॥ ౨౮॥ తద్యాతదేవయజనంపతయోవోద్విజాతయః। స్వసత్రంపారయిష్యంతియుష్మాభిర్గృహమేధినః॥ ౨౯॥ విప్రపత్న్యః॥ మైవంవిభోఽర్హతిభవాన్గదితుంనృశంసంసత్యంకురుష్వనిగమంతవపాదమూలమ్। ప్రాప్తావయంతులసిదామపదావసృష్టంకేశైర్నివోఢుమతిలంఘ్యసమస్తబంధూన్॥ ౩౦॥ గృహ్ణంతినోనపతయఃపితరస్సుతావానభ్రాతృబంధుసుహృదఃకుతఏవచాన్యే। తస్మాద్భవత్ప్రపదయోఃపతితాత్మనాంనో

పరిరభ్య - తస్మిన్ లయంప్రాప్య-యథేతి॥ ౨౪॥ తా ఇతి॥ అఖిలదృక్ ద్రష్టా - సర్వబుద్ధిసాక్షీ - తాస్తథాప్రాప్తావిజ్ఞాయాపి - తథైవతద్వివృణోతి - త్యక్తాసర్వాఆశాయాభిస్తాః - కేవలమాత్మనఃస్వస్యైవదిదృక్షయేతి॥ ౨౫॥ స్వాగతమితి॥ హేమహాభాగాః - వః స్వాగతం శుభమాగమనం - తదేవాహ - యత్ యస్మాత్ప్రతిబంధతిరస్కారేణ - అస్మాకందిదృక్షయాప్రాప్తాఇతి- ఇదంవఉపపన్నంసంపన్నంయుక్తమితివా॥ ౨౬॥ యుక్తత్వమేవాహ॥ నన్వితి॥ ఆత్మప్రియేఆత్మాచప్రియశ్చతస్మిన్ మయి - కుశలాఃవివేకినః - అతఏవ-స్వస్యాత్మనోఽర్థంపశ్యంతియే - తే - యథాయథావత్ - భక్తింకుర్వంతి - యథావత్త్వమాహ - అద్ధాసాక్షాత్ - అత్రహేతుః - అహైతుక్యవ్యవహితాంఫలాభిసంధిరహితాం - అతఏవ - అవ్యవహితాంనిరంతరాం॥ ౨౭॥ ఆత్మనఃసర్వతఃప్రేష్ఠత్వముపపాదయతి॥ ప్రాణేతి॥ స్వాఃజ్ఞాతయః-ఆత్మాదేహః-విశేసవేన - యత్సంపర్కాత్ యస్యాధ్యాసేనఉపకరణత్వేనవా॥ ౨౮॥ తదితి॥ తత్ తస్మాత్ కృతార్థాయూయం - యాత - దేవయజనం యజ్ఞవాటం - గచ్ఛత - కృతార్థాః - కిమితియాస్యామఇతిచేదతఆహ - పతయఇతి- పారయిష్యంతిసమాపయిష్యంతి - పత్నీనామనుగ్రహాయేత్యర్థః॥ ౨౯॥ మైవేతి॥ నృశంసంపరుషం - నిగమంప్రతిజ్ఞాం॥ శ్లో॥ నమేభక్తఃప్రణశ్యతీతి - వేదంవా॥ శ్రు॥ నసపునరావర్తతేనసపునరావర్తతఇతి - పదావసృష్టం అవజ్ఞయాపిదత్తం- బహుమానేనకేశైర్నివోఢుం - దాసీభవితుం॥ ౩౦॥ గృహ్ణంతీతి॥ కించ - నగృహ్ణంతి - నోఽస్మాన్ - హేఅరిందమ కామలోభాదిదమన - భవతః పాదా

త్రయోః - పతితదేహానాం - అన్యాస్స్వగాద్యాదిగతిరపి న భవేత్ మాభూత్ తత్తస్మాద్దాస్యమేవ విధేహీతి ॥ ౩౧ ॥ పతయ ఇతి ॥ మయా ఉపేతా అనుజ్ఞాతాః - ప్రత్యక్షం దేవాన్ ప్రదర్శ్యాహ- దేవా అపీతి ॥౩౨॥ తథాపి త్వాం సత్యక్తుం శక్నుమ ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ నృణాం మద్భక్తానాం - ప్రీతయే సుఖాయ - అనురాగాయ స్నేహవృద్ధయే - అంగసంగః అంగాభ్యాం సంగః ॥౩౩॥౩౪॥ ఇతీతి ॥ అనసూయవః అదోషదృష్టయః ॥ ౩౫ ॥ తత్రేతి ॥ దేహమితి- తదీయం దేహం - తత్ర విహాయ చైతన్యేన భగవంతం ప్రాప్యేత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఏవమితి ॥ అనుశీలయన్ అనుకుర్వన్ - గో గోప గోపీనామితి కర్మణి షష్ఠీ - రూపవాక్కృతైః - రూపేణ - వాచా - కృతైశ్చరితైశ్చ - రమయన్ తాన్ రమయితుం

నాన్యాభవేద్గతిరరిందమతద్విధేహి॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్ ॥ పతయోనహ్యసూయేరన్ పితృభ్రాతృసుతాదయః। లోకాశ్చవోమయోపేతా దేవాఅప్యనుమన్యతే। ౩౨॥ నప్రీతయేనురాగాయహ్యంగసంగోనృణామివ।తన్మనోమయియుంజానాఅచిరాన్మామవాప్స్యథ। ౩౩। శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయిభావోనుకీర్తనాత్। నతథాసన్నికర్షేణప్రతియాతతతోగృహాన్।౩౪।శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తాద్విజపత్న్యస్తాయజ్ఞవాటంపునర్గతాః। తేచానసూయవస్తాభిస్స్త్రీభిస్సత్రమపారయన్॥౩౫॥తత్రైకావిధృతాభర్త్రాభగవంతంయథాశ్రుతమ్। హృదోపగూహ్యవిజహౌదేహంకర్మానుబంధనమ్॥ ౩౬। భగవానపిగోవిందస్తేనైవాన్నేనగోపకాన్। చతుర్విధేనాశయిత్వాస్వయంచబుభుజే ప్రభుః॥ ౩౭। ఏవంలీలానరవపుర్నృలోకమనుశీలయన్। రేమేగోగోపగోపీనాంరమయన్రూపవాక్కృతైః॥ ౩౮। అథానుస్మృత్యవిప్రాస్తేహ్యన్వతప్యన్కృతాగసః। యద్విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞామహన్మనృవిడంబయోః॥ ౩౯॥ దృష్ట్వాస్త్రీణాంభగవతికృష్ణేభక్తిమలౌకికీమ్। ఆత్మానంచతయాహీనమనుతప్తావ్యగర్హయన్। ౪౦ ॥ ధిగ్జన్మనస్త్రివృద్విద్యాంధిగ్వ్రతంధిగ్బహుజ్ఞతామ్ ధిక్కులంధిక్క్రియాదాక్ష్యంవిముఖాయేత్వధోక్షజే॥ ౪౧ ॥ నూనంభగవతోమాయాయోగినామపిమోహినీ। యద్వయంగురవోనృణాంస్వార్థేముహ్యామహేద్విజాః॥ ౪౨॥ అహోపశ్యతనారీణామపికృష్ణేజగద్గురౌ। దురంతభావంయోవిధ్యన్మృత్యుపాశాన్గృహాభిధాన్॥ ౪౩। నాసాంద్విజాతిసంస్కారోననివాసోగురావపి। నతపోనాత్మమీమాంసానశౌచంనక్రియాశ్శుభాః॥ ౪౪॥ తథాపిహ్యుత్తమశ్లోకేకృష్ణేయోగీశ్వరేశ్వరే।భక్తిర్దృఢానచాస్మాకంసంస్కారాదిమతామపి।౪౫॥ననుస్వార్థవిమూఢానాంప్రమత్తానాంగృహేహయా। అహోనస్స్మారయామాసగోపవాక్యైస్సతాంగతిః ॥ ౪౬॥ అన్యథాపూర్ణకామస్యకైవల్యాద్యాశిషాంపతేః। ఈశితవ్యైఃకిమస్మాభిరీశస్యైతద్విడంబనమ్।౪౭। హిత్వాన్యాన్భజతేయంశ్రీఃపాదస్పర్శాశయాసకృత్। స్వాత్మదోషాపవర్గేణతద్యాచ్ఞాజనమోహినీ।౪౮॥ దేశఃకాలఃపృథగ్ద్రవ్యంమంత్రతంత్రర్త్విజోగ్నయః। దేవతాయజమానశ్చక్రతుర్ధర్మశ్చయన్మయః॥ ౪౯ ॥ సఏవభగవాన్సాక్షాద్విష్ణుర్యోగీశ్వరేశ్వరః।జాతోయదుష్విత్యశృణ్మహ్యపిమూఢానవిద్మహే॥౫౦॥ నమస్తుభ్యంభగవతేకృష్ణాయాకుంఠమేధసే। యన్మాయామోహితధియోభ్రమామఃకర్మవర్త్మసు॥ ౫౧॥సవైనఆద్యఃపురుషస్స్వమాయామోహితాత్మనామ్। అవిజ్ఞాతానుభావానాంక్షంతుమర్హత్యతిక్రమమ్॥ ౫౨। ఇతిస్వాఘమనుస్మృత్యకృష్ణేతేకృతహేళనాః।దిదృక్షవోహ్యచ్యుతయోఃకంసాద్భీ

రేమ ఇత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ అనుస్మృతిప్రకారమాహ ॥ అథేతి ॥ నరానుకరణవతోః విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞాం - యత్ అహన్మ హతవంతః - తత్కృతాగసో వయమిత్యనుస్మృత్యేతి ॥ ౩౯ ॥ తథాచ భార్యాః గురూనివ మానయంతః భగవద్భక్తిరహితమాత్మానం వ్యనిందన్నిత్యాహ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ అలౌకికీం లోకాతీతాం ॥ ౪౦ ॥ ధిగితి ॥ త్రివృత్- శౌక్ల్యం - సావిత్రం - దైక్షమితి - త్రిగుణితం జన్మ - వ్రతం బ్రహ్మచర్యం క్రియాః కర్మాణి - దాక్ష్యం చ - క్రియాదాక్ష్యమిత్యేకం వా పదం - ధిగిత్యధిక్షేపే - యే వయమధోక్షజే విముఖాస్తేషాం నో జన్మాదియత్తత్సర్వం ధిగ్ధిగితి వ్యగర్హయన్నిత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ అహో ఇతి ॥ యో విధ్యదచ్ఛినత్ - తం దురంతం భావం భక్తిం పశ్యత ॥ ౪౩ ॥ నేతి ॥ ద్విజాతిసంస్కారః ఉపనయః - క్రియాః సంధ్యోపాసనాదయః ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ హిత్వేతి ॥ స్వాత్మదోషాపవర్గేణ చాంచల్యాగర్వాదిత్యాగేన ॥

౪౮ ॥ ౪౯ ॥ స ఇతి ॥ ఇత్యశృణ్మ - ఏవం సర్వత్ర శ్రుతవంతో వయం హి - తథాపీతి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ఇతీతి ॥ న చాచలన్ తద్దర్శనాయ - న జగ్ముః ॥ ౫౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో ॥ చతుర్వింశే మహేంద్రస్య మఖం వ్యావర్త్య హేతుభిః ॥ కృష్ణః ప్రావర్తయామాస గోవర్ధనమహోత్సవమ్ ॥ భూసురాణాం క్రియాగర్వం నిరస్యాస్వసురేషు చ । మఖవన్మదభంగాయ తన్మఖం సమవారయత్ ॥ భగవానితి ॥ బ్రాహ్మణాః కంసాద్భీతాః - స్వాశ్రమస్థా ఏవ భగవంతమభజన్ - భగవానపి - తత్రైవ నివసన్నింద్రయాగకృతోద్యమాన్ గోపానపశ్యదితి సంబంధః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ కథ్యతామితి ॥ వృథా సంభ్రమో న భవతి - మఖోఽయమితి చేత్ - కిమత్ర ఫలం - కా దేవతా - కేన వాధికారిణా - కేన వా సాధనేన - సాధ్యతే ॥ ౩ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతద్బ్రూహి - మహాన్ కామో మమ శ్రవణే వర్తతే - యద్వా - తవ మహాన్ కామోఽపి దృశ్యత ఇతి - తూష్ణీం స్థితం ప్రత్యాహ - న హీతి - సర్వాత్మనాం సర్వత్రాత్మదృష్టీనాం ॥ ౪ ॥ అస్తీతి ॥ అత ఏవ - న విద్యతే స్వః పర ఇతి దృష్టిర్యేషాం - స్వపర ఇతి దృష్ట్యభావాదేవ న తద్భ్వనామిత్రాదయోఽపి యేషాం సంతీత్యాహ - అమిత్రేతి - న మిత్రం ఉదాస్తః ఉదాసీనః - విద్విట్ - యేషాం తేషాం కృత్యం కర్మ - న గోపనీయం కించిదస్తి

తాన చాచలన్ ॥ ౫౩ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ శ్రీ గోవర్ధనోద్ధరణకథా ప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ భగవానపి తత్రైవ బలదేవేన సంయుతః । అపశ్యన్నివసన్ గోపానింద్రయాగకృతోద్యమాన్ ॥ ౧ ॥ తదభిజ్ఞోఽపి భగవాన్ సర్వాత్మా సర్వదర్శనః । ప్రశ్రయావనతోఽపృచ్ఛద్వృద్ధాన్నందపురోగమాన్ ॥ ౨ ॥ కథ్యతాం మే పితః కోఽయం సంభ్రమో వ ఉపాగతః । కింఫలం కస్య వోద్దేశః కేన వా సాధ్యతే మఖః ॥ ౩ ॥ ఏతద్బ్రూహి మహాన్ కామో మహ్యం శుశ్రూషవే పితః । న హి గోప్యం హి సాధూనాం కృత్యం సర్వాత్మనామిహ ॥ ౪ ॥ అస్త్యస్వపరదృష్టీనామమిత్రోదాస్తవిద్విషామ్ । ఉదాసీనోఽరివద్వర్జ్య ఆత్మవత్సుహృదుచ్యతే ॥ ౫ ॥ జ్ఞాత్వాఽజ్ఞాత్వా చ కర్మాణి జనోఽయమనుతిష్ఠతి । విదుషః కర్మసిద్ధిః స్యాద్యథా నావిదుషో భవేత్ ॥ ౬ ॥ తత్ర తావత్క్రియాయోగో భవతాం కిం విచారితః । అథ వా లౌకికస్తన్మే పృచ్ఛతః సాధు భణ్యతామ్ ॥ ౭ ॥ నందః ॥ పర్జన్యో భగవానింద్రో మేఘాస్తస్యాత్మమూర్తయః । తేఽభివర్షంతి భూతానాం ప్రాణసంజీవనం పయః ॥ ౮ ॥ తం తాత వయమన్యే చ వార్ముచాం పతిమీశ్వరమ్ । ద్రవ్యైస్తద్రేతసా సిద్ధైర్యజంతే క్రతుభిర్నరాః ॥ ౯ ॥ తచ్ఛేషేణోపజీవంతి త్రివర్గఫలసిద్ధయే । పుంసాం పురుషకారాణాం పర్జన్యః ఫలభావనః ॥ ౧౦ ॥ య ఏనం విసృజేద్ధర్మం పారంపర్యాగతం నరః । కామాల్లోభాద్భయాద్ద్వేషాత్స వై నాప్నోతి శోభనమ్ ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ వచో నిశమ్య నందస్య తథాన్యేషాం వ్రజౌకసామ్ । ఇంద్రాయ మన్యుం జనయన్ పితరం ప్రాహ కేశవః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కర్మణా జాయతే జంతుః కర్మణైవ ప్రలీయతే । సుఖం దుఃఖం భయం క్షేమం కర్మణైవ ప్రపద్యతే ॥ ౧౩ ॥ అ

తిపూర్వేణాన్వయః - సత్యపి భేదదర్శనే - ఉదాసీనః శత్రువద్వర్జ్యః - ఆత్మతుల్యత్వాత్ సుహృన్న వర్జనీయ ఇత్యాహ - ఉదాసీన ఇతి ॥ ౫ ॥ కించ సుహృద్భిస్సహ విచార్య జ్ఞాత్వైవ - కర్మ కర్తవ్యం - న తు గతానుగతికమాత్రేణేత్యాహ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ అజ్ఞాత్వా చ - తత్ర విదుషో యథావత్కర్మఫలం స్యాత్ - తథా నావిదుషః ॥ ౬ ॥ తత్రేతి ॥ భవతామయం క్రియాయోగః - శాస్త్రతః కిం విచారితః ప్రవృత్తః - లౌకిక ఆచారప్రాప్తో వేతి - సాధు సోపపత్తికం - భణ్యతాం కథ్యతామితి ॥ ౭ ॥ ఆచారప్రాప్త ఏవేతి సహేతుకమాహ ॥ పర్జన్య ఇతి ॥ ఆత్మమూర్తయః ప్రియమూర్తయః ॥ ౮ ॥ తతః కిమత ఆహ ॥ తమితి ॥ తమింద్రం - వార్ముచాం మేఘానాం - తద్రేతసా తద్వృష్టిపయసా ॥ ౯ ॥ తదితి ॥ ఉపజీవంతి జీవికాం కల్పయంతి - ధర్మార్థకామసిద్ధయే - నను కృష్యాదిభిర్జీవంతి కిమింద్రేణేత్యత్రాహ - పుంసామితి - ఫలభావనః ఫలసాధకః - పర్జన్యం వినా కృష్యాదివైఫల్యాదిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ వచ ఇతి ॥ ఇంద్రాయ మన్యుం జనయన్నితి - కోపజననద్వారా గర్వసర్వతాం ఇంద్రమవతారయితుం దేవతానిరాకరణం - న తత్త్వయమేవ భగవతోఽభిప్రాయ ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ ప్రసంగం తావత్కర్మగ్రాదేన దేవాన్నిరాకరోతి ॥ కర్మణేతి ॥ నను - జడాత్కర్మణః కేవలాత్కథం ఫలసిద్ధిస్స్యాత్ - అహో - అపరీక్షితమీమాంసానాం స్వమతివిలసితశ్రద్ధా కర్మణః ఫలకరణత్వే వచనతోఽవగతే - కింతతోఽనుపపన్నం నామేతి భావః ॥ ౧౩ ॥ కేచిత్తు నరతి సాహసాద్భీతాః - కర్మపరతం

త్రనీశ్వరంమన్యంతే - తన్మతమనూద్యనిరాకరోతి॥ అస్తిచేదితి॥ స్వయంకర్మఖిలీన్త్యోన్యేషాంజీవానాంకర్మణాం- ఫలరూపీఫలదాతా- సోపికర్తారంభజతే- తత్కర్మఫలదానేన ॥ ౧౪॥ అతఃకర్మణఏవఫలసిద్ధేస్తత్పారతంత్ర్యేచ- అజాగళస్తనతుల్యత్వాత్ - నదేవతయాకృత్యమిత్యాహ ॥ కిమింద్రేణేతి ॥ ననుకర్మణోపిప్రవృత్తిరంతర్యామ్యపేక్షయైవ - కథంసర్వథాదేవతాయాఅనుపయోగఇత్యాశంక్యాహ- స్వభావవిహితమితి - స్వభావేనప్రాక్తనసంస్కారేణైవవిహితం - యత్కర్మ- తదన్యథాకర్తుమనీశేన॥౧౫॥ ఏతద్వివృణోతి॥స్వభావతంత్రఇతి॥ ప్రవృత్తేఃసంస్కారాధీనత్వాత్కిమంతర్యామిణేత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తస్మాత్స్వభావతోనిష్పన్నస్య కర్మణఏవసర్వకారణత్వాత్ - కర్మైవపూజ్యమిత్యాహ దేహానిత్యాదిసార్ధేన॥౧౭॥తస్మాదితి॥సంపూజయేత్ సంమానయేత్-ననుదేవతోద్దేశేనద్రవ్యత్యాగాత్మకత్వాత్కర్మణః-కథందేవతాంవినాసిద్ధిరిత్యాశంక్య- కర్మాంగమాత్రందేవతేతిపక్షముపసంహరన్నివ - హేతువాదమాశ్రిత్యాన్యామేవదేవతాంసమర్థయతే - అంజసేతి॥ ౧౮॥ హేతుబలేనైవవిపక్షేదోషమాహ ॥ ఆజీవ్యేతి ॥ ఉపజీవతిసేవతే॥౧౯॥ స్వవృత్తిమవత్తుందృష్టాంతత్వేనవర్ణానాంవృత్తిభేదమాహ ॥ వర్తేతేతి ॥ బ్రహ్మణావేదాధ్యయనాదినా॥౨౦॥ వైశ్యవృత్తేశ్చాతుర్విధ్యమాహ॥

స్తిచేదీశ్వరఃకశ్చిత్ఫలరూప్యన్యకర్మణామ్।కర్తారంభజతేసోపినహ్యకర్తుఃప్రభుర్హిసః॥౧౪॥కిమింద్రేణేహభూతానాంస్వంస్వంకర్మానువర్తినామ్। అనీశేనాన్యథాకర్తుంస్వభావవిహితంనృణామ్॥౧౫॥ స్వభావతంత్రోహిజనస్స్వభావమనువర్తతే। స్వభావస్థమిదంసర్వంసదేవాసురమానుషమ్॥౧౬॥దేహానుచ్చావచాన్జంతుఃప్రాప్యోత్సృజతికర్మణా।శత్రుర్మిత్రముదాసీనఃకర్మైవగురురీశ్వరః॥౧౭॥ తస్మాత్సంపూజయేత్కర్మస్వభావస్థస్స్వకర్మకృత్। అంజసాయేనవర్తేతతదేవాస్యహిదైవతమ్ ౧౮॥ ఆజీవ్యైకతరంభావంయస్త్వన్యముపజీవతి। నతస్మాద్విందతేక్షేమంజారంనార్యసతీయథా॥ ౧౯॥ వర్తేతబ్రహ్మణావిప్రోరాజన్యోరక్షయాభువః।వైశ్యస్తువార్తయాజీవేచ్ఛూద్రస్తుద్విజసేవయా॥ ౨౦ ॥ కృషివాణిజ్యగోరక్షాఃకుసీదంతుర్యముచ్యతే। వార్తాచతుర్విధాతత్రవయంగోవృత్తయోనిశమ్॥ ౨౧॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిస్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః। రజసోత్పద్యతేవిశ్వమన్యోన్యంవివిధంజగత్॥౨౨॥ రజసోత్పాదితామేఘావర్షంత్యంబూనిసర్వతః।ప్రజాస్తైరేవసిధ్యంతిమహేంద్రఃకింకరిష్యతి॥ ౨౩॥ ననఃపురోజనపదానగ్రామానగృహావయమ్। వనౌకసస్తాతనిత్యంవనశైలనివాసినః॥తస్మాద్గవాంబ్రాహ్మణానామద్రేశ్చారభ్యతాంమఖః॥ ౨౪॥ యఇంద్రయాగసంభారాస్తైరయంసాధ్యతాంమఖః॥ ౨౫॥ పచ్యంతాంవివిధాఃపాకాస్సూపాంతాఃపాయసాదయః।సంయావాపూపశష్కుల్యస్సర్వదోహశ్చగృహ్యతామ్॥ ౨౬ ॥ హూయంతామగ్నయస్సమ్యగ్బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిః। అన్నంబహువిధందేయంతేభ్యోవైధేనుదక్షిణాః॥౨౭॥అన్యేభ్యశ్చాశ్వచండాలపతితేభ్యోయథార్హతః।యవసంచగవాందత్వాగిరయేదీయతాంబలిః॥ ౨౮॥ స్వలంకృతాభుక్తవంతస్స్వనులిప్తాస్సువాససః। ప్రదక్షిణంచకురుతగోవిప్రానలపర్వతాన్॥ ౨౯ ॥ ఏతన్మమమతంతాతక్రియతాంయదిరోచతే। అయంగోబ్రాహ్మణాద్రీణాంమహ్యంచదయితోమఖః॥ ౩౦॥ శ్రీశుకః॥ కా

కృషీతి॥ కృషివాణిజ్యసహితాగోరక్షా - ఏవంత్రయం- కుసీదంవృద్ధిజీవనం-చతుర్థం॥౨౧॥ ననుగవామపివృత్తిర్మహేంద్రాధీనైవేత్యాశంక్య-నిరీశ్వరసాంఖ్యమతాశ్రయేణనిరాకరోతి శ్లోకద్వయేన॥ సత్త్వమితి॥ అన్యోన్యంయోగేన॥ ౨౨॥ రజసేతి॥ సర్వతఇతిసముద్రశైలవనాదిష్వపి వృష్టిదర్శనాన్నేంద్రేణవత్పూర్వత్వంవృష్టేరితిభావః - తైరేవమేఘైరేవ- సిధ్యంతిజీవంతీతి॥౨౩॥ తథాపి- యోగక్షేమార్థం దేవతాపేక్షితేతిచేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ పురఃపత్తనాని- జనపదాఃదేశాః- నఃఅస్మాకం- యోగక్షేమహేతవఃనశైలాదయఏవేతిభావః- బ్రాహ్మణానపిసంగృహ్ణన్నిగమయతి-తస్మాదితి॥ ౨౪॥ స్వయముత్ప్రేక్షితయాగకల్పమాహ-సార్ధైఃపంచభిః॥ యఇతి ॥ సంభారాస్సాధనాని॥ ౨౫ ॥ పచ్యంతామితి॥ సూపంముద్గం- పాయసం కేవలేపయసిపక్వం - సంయావాదయోగోధూమాదివికృతయః- క్రమశ్చసూపపాయసయోః శ్రుత్యా- దోహస్యార్థతోన్యేషాంపాఠతః॥ ౨౬॥ యాగశోభార్థంశ్రద్ధోత్పాదనార్థంచాహ॥ హూయంతామితి ॥ ధేనుదక్షిణాః ధేనుసహితాదక్షిణాస్తావివాదక్షిణాః - వఃయుష్మాభిః॥ ౨౭॥ అన్యేభ్యఇతి॥ యవసంతృణం॥౨౮॥ ౨౯॥ ఏతదితి॥ సర్వాక్షిశిరఃకంపేనానుమోదయన్నాహ-గోబ్రాహ్మణాద్రీణామితి- మహ్యంమమచ ॥ ౩౦॥ ౩౧॥తతఇతి॥ తద్ద్వేణమ

హేంద్రముఖద్రవ్యేణ - గిరిద్విజాన్ ప్రతి - యథాయథం॥ ౩౨॥ ఉపహృత్యేతి॥ బలీనుపహృత్య దత్వా - ఆదృతాః సాదరాః॥ ౩౩॥ అనాం
సీతి॥ అనడుద్యుక్తాని ఉత్తమానడుద్భిర్యుక్తాని - సద్విజాశిషః ద్విజాశీర్భిస్సహితాః॥ ౩౪॥ కృష్ణ ఇతి॥ గోపవిస్రంభణం గోపానాం వి
శ్వాసజనకం - రూపం గతః ప్రాప్తస్సన్ - బలిముపహారం - అదత్ అభక్షయత్॥ ౩౫॥ తస్మా ఇతి॥ తస్మై ఆత్మనే - ఆత్మనా స్వయం వ్రజజనైస్స
హ నమశ్చక్రే అహో ఇత్యాదిసార్ధశ్లోకం పఠన్॥ ౩౬॥ ఏష ఇతి॥ కామరూపీ సర్పాదిరూపః - అస్మై అద్రయే - శర్మణే క్షేమాయ॥ ౩౭॥ ఇతీతి॥
శ్లో॥ కర్మైవాలం ప్రాకృష్ట భావో గుణో వా కర్మాంగం వా తదన్యశో వా మహేశః। వార్తాన్తకర్త్రీ దేవతేతీయముక్తా దేవక్షోభషణ్మతిసర్వత్వభీ
ష్టా॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః॥ ౩౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ పంచవింశే రుషా శక్రే వ్రజనాశాయ వర్షతి। ఉద్ధృత్య గిరిమాసారాద్రరక్ష గోకులం ప్రభుః॥ ఇంద్ర ఇతి॥ కృష్ణో నాథో యేషాం తేభ్యః॥
౧॥ గణమితి॥ క్రుద్ధశ్చ సన్నింద్రః - సాంవర్తకం నామ - సంవర్తః ప్రళయః - తత్కర్తారం మేఘానాం ప్రసిద్ధం గణం - ప్రాచోదయత్
ప్రేషయామాస - నను - కథం కృష్ణనాథానాం ఘాతే ప్రవృత్త ఇత్యాశంక్యాత్మసంభావనయా నిరస్తవివేకత్వాదిత్యాశయేనాహ - వాక్యం

లాత్మనా భగవతా శక్రదర్పజిఘాంసయా। ప్రోక్తం నిశమ్య నందాద్యాస్సాధ్వగృహ్ణంత తద్వచః॥
౩౧ ॥ తథా చ వ్యదధుస్సర్వం యథాహ మధుసూదనః। వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం తద్ద్రవ్యేణ గిరిద్వి
జాన్ । ౩౨ । ఉపహృత్య బలీన్ సర్వానాదృతా యవసం గవామ్। గోధనాని పురస్కృత్య గిరిం చక్రుః
ప్రదక్షిణమ్॥ ౩౩ ॥ అనాంస్యనడుద్యుక్తాని తే చారుహ్య స్వలంకృతాః। గోప్యశ్చ కృష్ణవీర్యాణి గాయం
త్యస్సద్విజాశిషః । ౩౪ ॥ కృష్ణస్త్వన్యతమం రూపం గోపవిస్రంభణం గతః। శైలోఽస్మీతి బ్రువన్ భూరి
బలిమాదద్బృహద్వపుః॥ ౩౫ । తస్మై నమో వ్రజజనైస్సహ చక్రే మహాత్మనే। అహో పశ్యత శైలో
సౌ రూపీ నోఽనుగ్రహం వ్యధాత్। ౩౬॥ ఏషోఽవజానతో మర్త్యాన్ కామరూపీ వనౌకసః। హంతి హ్యస్మై
నమస్యామః శర్మణే హ్యాత్మనో గవామ్ । ౩౭ । ఇత్యద్రిగోద్విజముఖం వాసుదేవప్రచోదితాః। య
థావిధాయ గోపాలాస్సహకృష్ణా వ్రజం యయుః ॥ ౩౮ ॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్వింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ఇంద్రస్తదాత్మనః పూజాం విజ్ఞాయ విహతాం నృప। గోపేభ్యః కృష్ణనాథేభ్యో నందాదిభ్య
శ్చుకోప హ॥ ౧ । గణం సాంవర్తకం నామ మేఘానాం చాంతకారిణామ్। ఇంద్రః ప్రాచోదయత్క్రుద్ధో
వాక్యం చాహేశమాన్యుత॥ ౨ । అహో శ్రీమదమాహాత్మ్యం గోపానాం కాననౌకసామ్। కృష్ణం మ
ర్త్యముపాశ్రిత్య యే చక్రుర్దేవహేళనమ్।౩॥ యథాదృఢైః కర్మమయైః క్రతుభిర్నామనౌనిభైః।
విద్యామాన్వీక్షికీం హిత్వా తితీర్షంతి భవార్ణవమ్ । ౪ ॥ వాచాలం బాలిశం స్తబ్ధమజ్ఞం పండితమాని
నమ్। కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య గోపా మే చక్రురప్రియమ్।౫॥ ఏషాం శ్రియావలిప్తానాం మత్తానాం
ధ్మాయితాత్మనామ్। ధునుత శ్రీమదస్తంభం పశూన్నయత సంక్షయమ్।౬। అహం చైరావతం నాగమా
రుహ్యానువ్రజే వ్రజమ్। మరుద్గణైర్మహావేగైర్నందగోష్ఠజిఘాంసయా॥ ౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్థం మఘవతా

చాహేత్యాదిపంచభిః - ఈశమానీ అహమీశ్వర ఇతి గర్వవాన్॥ ౨॥ అహో ఇతి॥ దేవహేళనం దేవస్య మమావజ్ఞాం॥
యథేతి॥ అదృఢైః అసమర్థైః - కర్మమయైః క్రియానిర్వర్త్యైః - అత ఏవ - నామనౌనిభైః నామమాత్రేణ యానావ ఇతి వ్యవహ్రి
యంతే - తత్సదృశైః - ఆన్వీక్షికీమాత్మానుస్మృతిరూపాం॥ ౪॥ వాచాలమితి॥ తథా వాచాలం బహుభాషిణం - బాలిశం శిశుం - పం
డితమానినం పండితోఽహమిత్యాత్మానం మన్యమానం - అతః స్తబ్ధమవనతమితి - నిందాయాం యోజితాపీంద్రస్య భారతీ - శ్రీకృష్ణం స్తౌతి - త
థాహి - వాచాలం శాస్త్రయోనిం - బాలిశం - ఏవమపి శిశువన్నిరభిమానినం - స్తబ్ధం అన్యస్య వంద్యస్యాభావాదనమ్రం - అజ్ఞం - నాస్తి
జ్ఞో యస్మాత్తం సర్వజ్ఞమిత్యర్థః - పండితమానినం బ్రహ్మవిదాం బహుమాననీయం కృష్ణం - సదానందరూపం పరబ్రహ్మ మర్త్యం - త
థాపి భక్తానాత్ప్వల్యేన మనుష్యతయా ప్రతీయమానమితి॥ ౫॥ ఏషామితి॥ అవలిప్తానాం మత్తానాం - ధ్మాయితాత్మనాం బృంహితదేహానాం -
ధునుత అపనయత - శ్రీమదేన యస్తంభో గర్వః - తం భిద్యత॥ ౬॥ తాన్ ప్రత్యాహ॥ అహమితి॥ అనువ్రజే అనంతరమేవాగమిష్యామి
మరుద్గణైర్దేవగణైస్సహ॥ ౭॥ ఇత్థమితి॥ మఘవతా ఇంద్రేణ - నిర్ముక్తం బంధనం యేషాం తే - ప్రళయభియా యే బద్ధా ఆసన్ తే నిర్ముక్త

బంధనాస్సంతః ఆసారైర్ధారాసంపాతైః పీడయామాసుః॥ ౮॥ విద్యోతమానా ఇతి॥ స్తనయిత్నుభిరశనిభిః స్తనంతః గర్జంతః - మరుద్గణైః ఆవహప్రవహాదివాయుసమూహైః - నున్నాః ప్రేరితాః - జలశర్కరాః జలోపలాః॥ ౯॥ స్థూణేతి॥ స్థూణావత్ స్థూలాః - అభ్రేషు ముంచత్సు - నతోన్నతం నతం నిమ్నమున్నతం తద్విపరీతం యథా భవతి తథా - భూర్నాదృశ్యత॥ ౧౦॥ అత్యాసారేతి॥ జాతవేపనా జాతకంపాః॥ ౧౧॥ తత్ర పశూనాం ప్రయాసం విశినష్టి॥ శిరస్స్వితి॥ ౧౨॥ గోపగోపీనాం ప్రార్థనామాహ॥ కృష్ణేతి॥ త్వమేవ నాథో యస్య తద్గోకులం గవాంకులం వంశం - నః అస్మాక - కుపితాద్దేవాదింద్రాత్ - త్రాతుం రక్షితుమర్హసి ॥ ౧౩॥ శిలేతి॥ విజ్ఞాపనాత్పూర్వమేవ కుపితేనేంద్రేణ కృతం తద్వర్షం - మేనే॥ ౧౪॥ కథం మేనే తదాహ॥ అపర్త్వితి॥ అపగతఋతుర్యస్య తద్వర్షం - అతిశయితో వాతో యస్మిం తత్ అతివాతం శిలామయం శిలాప్రచురం॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతిజ్ఞాపూర్వకం గోవర్ధనోద్ధరణమాహ॥ తత్రే

జ్ఞప్తా మేఘా నిర్ముక్తబంధనాః। నందగోకులమాసారైః పీడయామాసురోజసా॥౮॥ విద్యోతమానా విద్యుద్భిః స్తనంతః స్తనయిత్నుభిః। తీవ్రైర్మరుద్గణైర్నున్నా వవృషుర్జలశర్కరాః॥ ౯॥ స్థూణాస్థూలా వర్షధారా ముంచత్స్వభ్రేష్వభీక్ష్ణశః। జలౌఘైః ప్లావ్యమానా భూర్నాదృశ్యత నతోన్నతమ్॥ ౧౦॥ అత్యాసారాతివాతేన పశవో జాతవేపనాః। గోపా గోప్యశ్చ శీతార్తా గోవిందం శరణం యయుః॥ ౧౧॥ శిరస్సుతాంశ్చ కాయేన ప్రచ్ఛాద్యాసారపీడితాః। వేపమానా భగవతః పాదమూలముపాయయుః॥ ౧౨ ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాభాగ త్వన్నాథం గోకులం ప్రభో। త్రాతుమర్హసి దేవాన్నః కుపితాద్భక్తవత్సల॥ ౧౩॥ శిలావర్షాతివాతేన హన్యమానమచేతనమ్। నిరీక్ష్య భగవాన్మేనే కుపితేంద్రకృతం హరిః॥ ౧౪ । అపర్త్వత్యుల్బణం వర్షమతివాతం శిలామయమ్। స్వయాగే విహతేఽస్మాభిరింద్రో నాశాయ వర్షతి॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతివిధిం సమ్యగాత్మయోగేన సాధయే। లోకేశమానినాం మౌఢ్యాద్ధరిష్యే శ్రీమదం తమః । ౧౬ ॥ నహి సద్భావయుక్తానాం సురాణామీశవిస్మయః। మత్తోఽసతాం మానభంగః ప్రశమాయోపకల్పతే। ౧౭। తస్మాన్మచ్ఛరణం గోష్ఠం మన్నాథం మత్పరిగ్రహమ్। గోపాయే స్వాత్మయోగేన సో

❖ గోవర్ధనోద్ధరణఘటః ❖

యం మే వ్రత ఆహితః॥౧౮॥ ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన కృత్వా గోవర్ధనాచలమ్। దధార లీలయా కృష్ణశ్ఛత్రాకమివ బాలకః॥ ౧౯ ॥ అథాహ భగవాన్గోపాన్హేఽమ్బ తాత వ్రజౌకసః। యథోపజోషం విశత గిరివర్తం సగోధనాః॥౨౦॥ న త్రాస ఇహ వః కార్యో మద్ధస్తాద్రినిపాతనాత్। వాతవర్షభయేనాలం తత్త్రాణం విహితం హి వః॥ ౨౧ । తథా నివివిశుర్గర్తం కృష్ణాశ్వాసితమానసాః। యథావకాశం సధనాస్సప్రజాస్సోపజీవినః॥ ౨౨॥ క్షుత్తృడ్వ్యథాం సుఖాపేక్షాం హిత్వా తైర్వ్రజవాసిభిః। వీక్ష్యమాణో దధారాద్రిం సప్తాహం నాచలత్పదాత్। ౨౩ ॥ కృష్ణయోగానుభావం తం నిశామ్యేంద్రోఽతివిస్మితః। నిస్తంభో భ్రష్టసంకల్పస్స్వయం మేఘాన వారయత్ । ౨౪ । ఖం వ్యభ్రముదితాదిత్యం వాతవర్షం చ దారుణమ్। నిశామ్యోపరతం గోపాన్గోవర్ధనధరోఽబ్రవీత్॥ ౨౫॥ నిర్యాత త్యజత త్రాసం గోపాస్సస్త్రీధనార్భకాః। ఉపారతం వాతవర్షం వ్యుదప్రాయాశ్చ నిమ్నగాః॥ ౨౬॥ తతస్తే నిర్యయుర్గోపాస్స్వం స్వమాదాయ గోధనమ్। శకటోఢోపకరణం స్త్రీబాలస్థవిరాశ్శనైః ॥ ౨౭॥ భగవానపి తం

తి॥ ప్రతివిధిం ప్రతికారం - స్వసామర్థ్యేన సాధయిష్యామి - తేన చ మౌఢ్యాత్ లోకేశమానినాం శ్రీమదలక్షణం తమో హరిష్యామి - బహువచనేన వరుణాదీనభిప్రైతి॥ ౧౬॥ నను దేవాః సాత్త్వికాః త్వద్భక్తాశ్చ కుతస్తేషాం తమస్తత్రాహ॥ సహీతి॥ సద్భావః సత్త్వం మద్భక్తిర్వా తద్యుక్తానాం సురాణామీశోఽహమితి విస్మయో గర్వః - హి యస్మాత్ - న ఘటతే అతోఽసంతస్తే - కించ - తేషాం మానభంగో నానుగ్రహ ఏవేత్యాహ - మత్త ఇతి॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ గోపాయే రక్షిష్యామి - కించ - సోఽయం మే మయా వ్రతో నియమః సంకల్పో వా ఆహితః కృత ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ ఇతీతి॥ కృత్వా ఉద్ధృత్య - ఛత్రాకం శిలీంధ్రం యథా ॥ ౧౯॥ అథేతి॥ యథోపజోషం యథాసుఖం ॥ ౨౦॥ ౨౧ ॥ తథేతి॥ ప్రజాః శకటమండలీసహితాః - సోపజీవినః భృత్యపురోహితాదిసహితాః॥ ౨౨॥ క్షుదితి॥ పదాత్ స్థానాత్॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నిర్యాతేతి॥ వ్యుదప్రాయాః విగతోదకప్రాయాః స్వల్పజలా ఇత్యర్థః॥ ౨౬॥ తత ఇతి॥ శకటోఢోపకరణం శకటైరూఢముపకరణం యస్య

ఖాభవతీతథా ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ తమితి ॥ నిభృతాః పూర్ణాః - యథాయథోచితం - పరిరంభణాదిభిః - సమీయుః ఉపజగ్ముః - సదాశిషః శ్రేష్ఠాః ఆశీర్వాదాః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ తతఇతి ॥ తతో గోవర్ధనస్థానాత్ - అస్య కృష్ణస్య - తథావిధాని గోవర్ధనోద్ధరణాదరూపాణి కృతాని కర్మాణి గాయంత్యః - ఈయుః యయుః - కథంభూతాః - ఏవం ప్రేమ్ణా హృదిస్పృశం ఇతి హృదిస్పృశః - యద్వా - కథంభూతస్య - ప్రేష్ఠత్వేన - తాసాం హృదిస్పృశతీతి హృదిస్పృక్ తస్య ॥ ౩౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋

శ్లో ॥ షడ్వింశే విస్మితాః గోపాః కృష్ణస్యాద్భుతకర్మభిః । నందో గర్గోక్తిమాశంస్యత దైశ్వర్యమవర్ణయత్ ॥ ఏవమితి ॥ నందముక్త్వేక్త్య నందముపాగమ్య యిమూచుస్తదాహ - బాలకస్యేతి ॥ యత్ యస్మాదద్భుతాని కర్మాణి - తస్మాత్ గ్రామ్యేషు గోపాలేషు - కథం జన్మ హార్హః - ఆత్మజుగుప్సితం ఆత్మానర్హం ॥ ౨ ॥ అద్భుతాని కర్మాణ్యాహు ద్వాదశభిః ॥ యఇతి ॥ యః సప్తహాయనః ఇతి - కథం బిభ్రత్ స్థిత ఇతి పుష్కరం పద్మం

శైలం స్వస్థానే పూర్వవత్ప్రభుః । పశ్యతాం సర్వభూతానాం స్థాపయామాస లీలయా ॥ ౨౮ ॥ తం ప్రేమవేగాన్నిభృతా వ్రజౌకసో యథా సమీయుః పరిరంభణాదిభిః । గోప్యశ్చ సస్నేహమపూజయన్ముదా దధ్యక్షతాద్భిర్యుయుజుస్సదాశిషః ॥ ౨౯ ॥ యశోదా రోహిణీ నందో రామశ్చ బలినాం వరః । కృష్ణమాలింగ్య యుయుజురాశిషస్స్నేహకాతరాః ॥ ౩౦ ॥ దివి దేవగణాస్సాధ్యాస్సిద్ధగంధర్వచారణాః । తుష్టువుర్ముముచుస్తుష్టాః పుష్పవర్షాణి పార్థివ ॥ ౩౧ ॥ శంఖదుందుభయో నేదుర్దివి దేవప్రచోదితాః । జగుర్గంధర్వపతయస్తుంబురుప్రముఖా నృప ॥ ౩౨ ॥ తతోనురక్తైః పశుపైః పరిశ్రితో రాజన్స్వగోష్ఠం సబలోవిశద్ధరిః । తథావిధాన్యస్య కృతాని గోపికా గాయంత్య ఈయుర్ముదితా హృదిస్పృశః ॥ ౩౩ ॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచవింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ ఏవంవిధాని కర్మాణి గోపాః కృష్ణస్య వీక్ష్య తే । అతద్వీర్యవిదః ప్రోచుర్నందమభ్యేత్య విస్మితాః ॥ ౧ ॥ బాలకస్య యదేతాని కర్మాణ్యత్యద్భుతాని వై । కథమర్హత్యసౌ జన్మ గ్రామ్యేష్వాత్మజుగుప్సితమ్ ॥ ౨ ॥ యస్సప్తహాయనో బాలః కరేణైకేన లీలయా । కథం బిభ్రద్గిరివరం పుష్కరం గజరాడివ ॥ ౩ ॥ తోకేనామీలితాక్షేణ పూతనాయా మహౌజసః । పీతస్స్తనస్సహ ప్రాణైః కాలేనేవ వయస్తనోః ॥ ౪ ॥ హిన్వతోధశ్శయానస్య మాస్యస్య చరణావుదక్ । అనోపతద్విపర్యస్తం రుదతః ప్రపదాహతమ్ ॥ ౫ ॥ ఏకహాయన ఆసీనో హ్రియమాణో విహాయసా । దైత్యేన యస్తృణావర్తమహన్కంఠగ్రహాతురమ్ ॥ ౬ ॥ క్వచిద్ధైయంగవస్తైన్యే మాత్రా బద్ధ ఉలూఖలే । గచ్ఛన్నర్జునయోర్మధ్యే బాహుభ్యాం తావపాతయత్ ॥ ౭ ॥ వనే సంచారయన్వత్సాన్సరామో బాలకైర్వృతః । హంతుకామం బకం దోర్భ్యాం ముఖతోరిమపాటయత్ ॥ ౮ ॥ వత్సేషు వత్సరూపేణ ప్రవిశంతం జిఘాంసయా । హత్వా న్యపాతయత్తేన కపిత్థాని చ లీలయా ॥ ౯ ॥ హత్వా రాసభదైతేయం తద్బంధూంశ్చ బలాన్వితః । చక్రే తాళవనం క్షేమం పరిపక్వఫలాన్వితమ్ ॥ ౧౦ ॥ ప్రలంబం ఘాతయిత్వోగ్రం బలేన బలశాలినా । అమోచయద్వ్రజపశూన్గోపాంశ్చారణ్యవహ్నితః ॥ ౧౧ ॥ ఆశీవిషతమాహీంద్రం దమిత్వా విమదం హ్రదాత్ । ప్రసహ్యోద్వాస్య యమునాం చక్రేసౌ నిర్విషోదకామ్ ॥ ౧౨ ॥ దుస్త్యజశ్చానురాగోస్మిన్సర్వేషాం నో వ్రజౌకసామ్ । నంద తే తనయేస్మాసు తస్యాప్యౌత్పత్తికః కథమ్ ॥ ౧౩ ॥ క్వ సప్తహాయనో బాలః క్వ మ

ద్రిం గజరాట్ మహాగజఇవ తోకేనేతి ॥ ౩ ॥ మహౌజసః మహాబలాయాః - తనోః వయః - ఆయుర్యౌవనం వా - కాలేన యథా పీయతే తద్వత్ - కనమిత్యనువర్తతే ॥ ౪ ॥ హిన్వతఇతి ॥ అనసోధశ్శయానస్య మాస్యస్య మాసాః త్రయః పరిచ్ఛేదకా యస్య ఉదక్ ఊర్ధ్వం - చరణౌ హిన్వతశ్చాలయతః - ప్రపదేన పాదాగ్రేణ - ఆహతం విపర్యస్తం అనః కథం అపతత్ ॥ ౫ ॥ ఏకహాయన ఇతి ॥ దైత్యేన హ్రియమాణస్సన్ - తం తృణావర్తం - దైత్యం కథం అహన్ని త్యర్థః ॥ ౬ ॥ క్వచిదితి ॥ హైయంగవస్తైన్యే నవనీతచౌర్యే - హైయంగవీనమితి వక్తవ్యే హైయంగవమితి ప్రయోగ ఆర్షః - ఏవమేవ సర్వత్రాపి జ్ఞేయం ॥ హ ॥ హైయంగవీనం సంజ్ఞాయామితి - బాహుభ్యాం గచ్ఛన్ - చరన్నిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ వన ఇతి ॥ ముఖతో హంతుకామో యస్య తం - బకవేషమరిం బాహుభ్యాం ముఖతః కథమపాటయత్ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఆశీవిషతమేతి ॥ ఆశీవిషతమః అతిక్రూరవిషశ్చాసావహీంద్రశ్చ తం ॥ ౧౨ ॥ దుస్త్యజఇతి ॥ ఔత్పత్తికః స్వాభావికః కథమితి - సర్వేషామయ

మాత్మా స్యాదితి శంకా ॥ ౧౩॥ ఉక్తమపి అతివిస్మయేనాభినయేన వదంతి క్వ సప్తహాయన ఇతి ॥ ౧౪॥ ప్రాక్ శ్రుతమేవ గర్గాచార్యవాక్యం. తచ్చరిత్రపరిశీలనేన నివృత్తాసంభావనస్య నందస్య కృష్ణతత్త్వావబోధకం జాతం స ఇదానీం తేనైవ వాక్యేన గోపానుపదిశతి - శ్రూయతామితి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తస్మాదితి ॥ అస్మాత్తస్య కర్మసు నిస్సంగా స్త్రీతి సందర్భోక్తిః ॥ ౨౨ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యద్ధా సాక్షాత్ - మాం ప్రతి సమాదిశ్య గర్గే స్వగృహం గతే సతి - తదా నంతథా అమన్యమానోఽపి ఇదానీం కృష్ణం నారాయణస్యాంశం మన్యే అత్ర హేతుః - అక్లిష్టకారిణమితి ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ గోవర్ధనోద్ధరణం సపరికరమనుస్మరన్ - ప్రకటితైశ్వర్యస్య కృష్ణస్య ప్రీతిం ప్రార్థయతే ॥ దేవ ఇతి ॥ యజ్ఞవిప్లవ ఏనయా రుట్ - తయా దేవేంద్రే వర్షతి సతి - వజ్రాశ్మవర్షానిలైః అశనిజం శకటాది తివ్రస్పష్టైర్వాయుభిః - సీదద్బాలపశుస్త్రీ సీదంతః - బాలాః పశవః - స్త్రియశ్చ యస్మిన్ తత్తథా - ఆత్మా స్వయమేవ శరణం యస్య తద్గోష్ఠం దృష్ట్వా అనుకంపీ ఉత్స్మయన్ హసన్ - ప్రౌఢిమా విష్టువన్ - స శైలముత్పాట్య అబలః బలః - శిలీంధ్రముచ్ఛిలీంధ్రం యథా - ఏకేన కరేణ - బిభ్రత్ దధత్ - యః గోష్ఠమపాత్ పాలితవాన్ - ఏవం మహేంద్రమదభిత్ గవామింద్రః ఉత్తరాధ్యాయార్థం చ స్మరతి ఏవంభూతః శ్రీకృష్ణః - సః

హాద్రివిధారణమ్। తతో నో జాయతే శంకా వ్రజనాథ తవాత్మజే। ౧౪ ॥ నందః॥ శ్రూయతాం మే వ
చో గోపా వ్యేతు శంకా చ వోఽర్భకే। ఏనం కుమారముద్దిశ్య గర్గో మే యదువాచ తత్ ॥ ౧౫ ॥ వర్ణా
స్త్రయః కిలాస్యాసన్ గృహ్ణతోఽనుయుగం తనూః। శుక్లో రక్తస్తథా పీత ఇదానీం కృష్ణతాం గతః ॥ ౧౬ ॥
ప్రాగయం వాసుదేవస్య క్వచిద్ జాతస్తవాత్మజః। వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాః సంప్రచక్షతే। ౧౭। బ
హూని సంతి నామాని రూపాణి చ సుతస్య తే। గుణకర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నో జనాః॥ ౧౮ । ఏ
ష వః శ్రేయ ఆధాస్యద్ గోపగోకులనందనః। అనేన బహుదుర్గాణి యూయమంజస్తరిష్యథ॥ ౧౯॥ పురా
నేన వ్రజపతే సాధవో దస్యుపీడితాః। అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్ సమేధితాః। ౨౦। య ఏ
తస్మిన్ మహాభాగే ప్రీతిం కుర్వంతి మానవాః। నారయోఽభిభవంత్యేతాన్ విష్ణుపక్షానివాసురాః॥ ౨౧ ।
తస్మాన్నందకుమారోఽయం నారాయణసమో గుణైః। శ్రియా కీర్త్యానుభావేన తత్కర్మసు న విస్మయః॥
౨౨ । ఇత్యద్ధా మాం సమాదిశ్య గర్గే చ స్వగృహం గతే। మన్యే నారాయణస్యాంశం కృష్ణమక్లిష్టకారి
ణమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి నందవచః శ్రుత్వా గర్గగీతం వ్రజౌకసః। ముదితా నందమానర్చుః కృష్ణం చ గతవి
స్మయాః ॥ ౨౪ । దేవే వర్షతి యజ్ఞవిప్లవరుషా వజ్రాశ్మవర్షానిలైః సీదద్బాలపశుస్త్రి చాత్మశ
రణం దృష్ట్వానుకంప్యుత్స్మయన్। ఉత్పాట్యైకకరేణ శైలమబలో లీలోచ్ఛిలీంధ్రం యథా బిభ్రద్గోష్ఠ
మపాన్మహేంద్రమదభిత్ప్రీయాన్న ఇంద్రో గవామ్ ॥ ౨౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడ్వింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ గోవర్ధనే ధృతే శైల ఆసారాద్రక్షితే వ్రజే। గోలోకాదావ్రజత్ కృష్ణం సురభిః శక్ర ఏవ చ॥
౧ । వివిక్త ఉపసంగమ్య వ్రీడితః కృతహేలనః। పస్పర్శ పాదయోరేనం కిరీటేనార్కవర్చసా। ౨॥ దృ
ష్టశ్రుతానుభావోఽస్య కృష్ణస్యామితతేజసః। నష్టత్రిలోకేశమద ఇదమాహ కృతాంజలిః॥ ౩॥ ఇంద్రః॥

ప్రీయాత్ ప్రీయతామితి॥ శ్లో ॥ షడ్వింశే దశమే వ్యక్తః షడ్వింశో దశమో హరిః। వ్యక్తః సంచ వింశం మాం చతుర్వింశతితః పృథక్ ॥ శ్రీధరేణాయం శ్లోకః॥ అస్యార్థః॥ దశమస్కంధే - షడ్వింశతితమాధ్యాయే - షడ్వింశతితత్త్వాత్మకః - దశలక్షణలక్షితః హరిః - చతుర్వింశతితత్త్వాపేక్షయా పృథక్ జీవసంజ్ఞం మాం వ్యనక్తు ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ సప్తవింశే తదాలక్ష్య కృష్ణస్య ప్రాభవం పరమ్। వన్యాతే సురభీం గ్రాభ్యామభిషేకమహోత్సవః ॥ గోవర్ధన ఇతి ॥ గోవర్ధనే ధృతే శైలే ఇతి శక్రస్య భయేనాగమనే హేతుః - ఆసారాద్రక్షితే వ్రజ ఇతి సురభేర్హర్షేణాగమనం ॥ ౧॥ తత్రేంద్ర ఆగత్య కిం కృతవాంస్తదాహ ॥ వివిక్త ఇత్యాదినా - అథాహ సురభిరిత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన॥ వివిక్త ఇతి ॥ వివిక్తే ఏకాంతే - పాదయోః పస్పర్శ నమశ్చకార ॥ ౨॥ దృష్టేతి ॥ అస్య శ్రీకృష్ణస్య శ్రుతత్వాత్ సావనుభావశ్చ శ్రుతానుభావః - దృష్టః శ్రుతానుభావో యేన - స ఇంద్రః - నష్టః త్రిలోకేశోఽహమితి మదో యస్య సః ॥౩॥ అత్ర మమాపరాధం క్షమస్వ అవస్తుంతవ వతావదపరాధో నాస్త్యేవ త్వయానుగ్రహ ఏవ కృత ఇత్యాహ చతుర్భిః విశుద్ధసత్త్వమితి ॥ ధామ స్వరూపం శాంతం ఏకరూపం - అతశ్చ తపోమయం ప్రచురజ్ఞానం సర్వజ్ఞమిత్యర్థః - కుతః - ధ్వస్తరజస్తమస్కం

స్తే అవిద్యమానే రజస్తమసీ యస్మిన్। అయం విద్వాయం అస్మదాదిషు దృశ్యమానః - మాయాకార్యరూపః - గుణసంప్రవాహః గుణైః సంప్రాప్యత ఇతి తథా సంసార ఇత్యర్థః - స తే తవ న విద్యతే యతః - అగ్రహణేనాజ్ఞానేనానుబధ్యత ఇతి తథా సః సర్వజ్ఞస్య తే నాస్తీత్యర్థః - ఆజ్ఞానసంబంధో వా ॥ ౪ ॥ యదా అజ్ఞానతత్కృతదేహసంబంధౌ న స్తః - తదా తత్కృతానాం లోభాదీనాం కా వార్తేత్యాహ ॥ కుత ఇతి ॥ తత్కృతాః దేహసంబంధకృతాః - తద్ధేతవః - పునరప్యన్యస్య దేహస్య హేతవః - న సుజ్ఞానినామపి తే దృశ్యంతే - అత ఆహ అబుధలింగభావాః అజ్ఞానినాం గమకాః - యావద్రాగాదిమత్త్వం - తావత్ అజ్ఞానిత్వమేవ - జ్ఞానిత్వం న సిద్ధమిత్యర్థః - లోభాద్యభావేఽపి మన్నాశనభంగో దండార్థ ఇత్యాహ అథాపీతి ॥ ౫ ॥ నను త్వద్దండే చ మమ గోపపుత్రస్య కా శక్తిః - కిం వా కారణం - కో వా దండః - మయా కృత ఇత్యత ఆహ ॥ పితేతి ॥ జగతాం త్వం పితా జనకః గురురుపదేష్టా - అధీశః నియంతా - ఇతి దండధారణే హేతుత్రయం - కాలత్వాత్ సమర్థః - తస్మాదుపాత్తదండోఽసి ... అవతారైః సమీహసే తవ సమీహా లీలైవ - జగదీశమానినామస్మాకం మానధునన మిత్యర్థః ॥ ౬ ॥ కథమేతదిత్యత ఆహ ॥ యే ఇతి ॥ మద్విధాశ్చ తే అజ్ఞాశ్చ - అతో జగదీశమానినః - కాలే భయకాలేఽపి - యథా అధునైవాతివృష్టౌ - త్వామభయం అభయమగణయంతం వీక్ష్య - ఆశు తన్మదం జగదీశావయమితి మదం హిత్వా - విగతగర్వాస్సంతః ఆర్యమార్గం త్వద్భక్తిలక్షణం ప్రభజంతి - అతస్త్వ

విశుద్ధసత్త్వం తవ ధామ శాంతం తపోమయం ధ్వస్తరజస్తమస్కమ్। మాయామయోఽయం గుణసంప్రవాహో న విద్యతే తే గ్రహణానుబంధః ॥ ౪ ॥ కుతో ను తద్ధేతవ ఈశ తత్కృతా లోభాదయో యేఽబుధలింగభావాః। తథాపి దండం భగవాన్ బిభర్తి ధర్మస్య గుప్త్యై ఖలనిగ్రహాయ ॥ ౫ ॥ పితా గురుస్త్వం జగతామధీశో దురత్యయః కాల ఉపాత్తదండః। హితాయ చేచ్ఛాతనుభిః సమీహసే మానం విధున్వన్ జగదీశమానినామ్ ॥ ౬ ॥ యే మద్విధాజ్ఞా జగదీశమానినస్త్వాం వీక్ష్య కాలేఽభయమాశు తన్మదమ్। హిత్వార్యమార్గం ప్రభజంత్యపస్మయా ఈహా ఖలానామపి తేఽనుశాసనమ్ ॥ ౭ ॥ స త్వం మమైశ్వర్యమదప్లుతస్య కృతాగసస్తేఽవిదుషః ప్రభావమ్। క్షంతుం ప్రభోఽథార్హసి మూఢచేతసో మైవం పునర్భూన్మతిరీశ మేఽసతీ ॥ ౮ ॥ తవావతారోఽయమధోక్షజేహ భువో భరాణాముురుభారజన్మనామ్। చమూపతీనామభవాయ దేవ భవాయ యుష్మచ్చరణానువర్తినామ్ ॥ ౯ ॥ నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే। వాసుదేవాయ కృష్ణాయ సాత్త్వతాం పతయే నమః ॥ ౧౦ ॥ స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయ విశుద్ధజ్ఞానమూర్తయే। సర్వస్మై సర్వబీజాయ సర్వభూతాత్మనే నమః ॥ ౧౧ ॥ మయేదం భగవన్ గోష్ఠనాశాయాసారవాయుభిః। చేష్టితం విహతే యజ్ఞే మానినా తీవ్రమన్యునా ॥ ౧౨ ॥ త్వయేశానుగృహీతోఽస్మి ధ్వస్తస్తంభో వృథోద్యమః। ఈశ్వరం గురుమాత్మానం త్వామహం శరణం గతః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం సంకీర్తితః కృష్ణో మఘోనా భగవానముమ్। మేఘగంభీరయా వాచా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ మయా తేఽకారి మఘవన్ మఖభంగోఽనుగృహ్ణతా। మదనుస్మృతయే నిత్యం మత్తస్యేంద్రశ్రియా భృశమ్ ॥ ౧౫ ॥ మామైశ్వర్యశ్రీమదాంధో దండపాణిం న పశ్యతి। తం భ్రంశయామి సంపద్భ్యో యస్య చేచ్ఛామ్యనుగ్రహమ్

హైవ ఖలానాం అనుశాసనం దండ ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ ఏవం భగవద్రూపం అభిప్రాయం చానువర్ణ్య - క్షమాపయతి ॥ స త్వమితి ॥ ఏవంభూతా అసతీ మతిర్మే పునర్మా భూదితి ప్రార్థనాంతరం ॥ ౮ ॥ మహానయమపరాధః కథం క్షంతవ్య ఇతి చేదత ఆహ ॥ తవేతి ॥ హే అధోక్షజ - ఇహ చమూపతీనాం స్వయమేవ భువో భారాణాం పునశ్చ - ఉరుభారజన్మనాం ఉరూణాం బహూనాం భారాణాం జన్మ యేభ్యస్తేషాం అభవాయ నాశాయ - యుష్మచ్చరణసేవినాం తు భవాయ - ఉద్భవాయ - అతో మమ త్వత్సేవకత్వాదత్యంతాపరాధోఽపి క్షంతవ్య ఇతి భావః ॥ ౯ ॥ క్షమాపయన్ నమస్కరోతి ॥ నమ ఇతి ॥ తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయ నమః - పురుషాయ సర్వాంతర్యామిణే మహాత్మనే అంతస్థస్యాపి అపరిచ్ఛిన్నాయ - కుతః - వాసుదేవాయ సర్వనివాసాయ సాత్త్వతాం యాదవానాం పతయే నమః ॥ ౧౦ ॥ తర్హి కిమహం యాదవః ... ప్రాహ ॥ స్వచ్ఛందేతి ॥ స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయ స్వేషాం భక్తానాం ఛందేన ఇచ్ఛయా - స్వీకృతదేహాయ - తత్రాపి విశుద్ధం జ్ఞానమేవ మూర్తిర్యస్య తస్మై సర్వస్య మాయయా సర్వస్మై కుతః - సర్వబీజాయ కారణాయ - అత ఏవ సర్వభూతాత్మనే నమ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ కృతాగస ఇత్యనేనోక్తమపరాధం నివేదయతి ॥ మయేతి ॥ ఆసారవాయుభిః గోష్ఠనాశాయ మయేదమకృత్యం విచేష్టితం కృతమితి ॥ ౧౨ ॥ త్వయేతి ॥ తథాపి - హే ఈశ - త్వయా అనుగృహీతోఽస్మి - అనుగ్రహం దర్శయతి - ధ్వస్తస్తంభ ఇతి - వృథోద్యమ ఇతి చ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ఇంద్రేణ స్వాభిప్రాయే నివేదితే భగవానపి తత్ప్రాహ ॥ మయేతి ॥ ఇంద్రశ్రియా దేవరాజ్యేన ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ గమ్యతామితి ॥ వః యుష్మాభిః బహువచనం వరుణాద్య

ప్రాప్తేన। క్వ గంతవ్యం స్వర్గే పతితత్వైశ్వర్యత్వాదితి చేత్తత్రాహ। క్రియతామితి। మదనుశాసనేన యథాపూర్వం స్వస్థీయతామిత్యర్థః। యుక్తైరప్రమత్తైః స్తంభవివర్జితైర్నిరహంకారైః॥ ౧౬॥ అథేతి॥ స్వసంతానైర్గోభిస్సహ॥ ౧౭॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥ కృష్ణకృష్ణేత్యాదినా సంబోధ్య। ఉగ్రేణ హతా అపి భవతా సనాథాః వయం కృతాః రక్షితా ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ త్వమితి॥ త్వం నః పరమం దైవం దేవతా। అతః। హే జగత్పతే। గోవిప్రదేవానాం। యేఽన్యే చ సాధవస్తేషాం భవాయాభ్యుదయాయ। త్వమేవ నః ఇంద్రో భవ॥ ౨౦॥ నను భవతామింద్రోఽస్తీతి చేత్తత్రాహ॥ ఇంద్రమితి॥ ఆత్మనం పురందరస్యేంద్రత్వాయేత్యర్థః। నను దేవ ఇంద్రో భవతి। కథమహం భవే యమితి చేత్తత్రాహ। అవతీర్ణోఽసీతి॥ ౨౧॥ ఏవమితి॥ సురభిరాత్మనః పయసా అభ్యషించత్। ఇంద్రశ్చ ఆకాశగంగాయాః జలైరభ్యషించత్ తైరిత్యన్వయః॥ ౨౨॥ ఇంద్ర ఇతి॥ దేవమాతృభిరదిత్యాదిభిః దేవైర్మహర్షిభిశ్చేతి వా। గాః పశూన్। గాం స్వర్గం వా। ఇంద్రత్వేన పిండతీతి కృత్వా గోవింద ఇత్యభ్యధాత్। నామ కృతవానిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తమితి॥ దేవనికాయేషు కేచిదపి దర్శనేన యే ఇమం ఖ్యాపయిత్వా ఇత్యర్థః। గావః గాం పృథివీం పయోభిర్వృతామాప్రావయన్ అకుర్వన్నిత్యర్థః॥ ౨౫॥ నానేతి॥ నానారసౌఘాః క్షీరాదివా

హ్యానుగ్రహమ్॥ ౧౬ ॥ గమ్యతాం శక్ర భద్రం వః క్రియతాం మేఽనుశాసనమ్। స్థీయతాం స్వాధికారేషు యుక్తైర్వస్స్తంభవర్జితైః॥ ౧౭ ॥ అథాహ సురభిః కృష్ణమభివంద్య మనస్వినీ। స్వసంతానైరుపామంత్ర్య గోపరూపిణమీశ్వరమ్॥ ౧౮॥ సురభిః॥ కృష్ణకృష్ణ మహాయోగిన్ విశ్వాత్మన్ విశ్వసంభవ। భవతా లోకనాథేన సనాథా వయమచ్యుత॥ ౧౯॥ త్వమేవ పరమం దైవం త్వం న ఇంద్రో జగత్పతే। భవాయ భవ గోవిప్రదేవానాం యే చ సాధవః॥ ౨౦॥ ఇంద్రం నస్త్వాభిషేక్ష్యామో బ్రహ్మణా చోదితా వయమ్। అవతీర్ణోఽసి భగవన్ భూమేర్భారాపనుత్తయే॥ ౨౧॥ ఏవం కృష్ణముపామంత్ర్య సురభిః పయసాత్మనః। జలైరాకాశగంగాయా ఐరావతకరోద్ధృతైః॥ ౨౨॥ ఇంద్రస్సురర్షిభిస్సాకం చోదితో దేవమాతృభిః। అభ్యషించత దాశార్హం గోవింద ఇతి చాభ్యధాత్ ॥ ౨౩ ॥ తత్రాగతాస్తుంబురునారదాదయో గంధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః। జగుర్యశో లోకమలాపహం హరేస్సురాంగనాస్సంననృతుర్ముదాన్వితాః ॥ ౨౪ ॥ తం తుష్టువుర్దేవనికాయకేతవో హ్యవాకిరంశ్చాద్భుతపుష్పవృష్టిభిః। లోకాః పరాం నిర్వృతిమాప్నువంస్త్రయో గావస్తదా గామనయన్ పయోద్రుతామ్॥ ౨౫॥ నానారసౌఘాస్సరితో వృక్షా ఆసన్ మధుస్రవాః। అకృష్టపచ్యౌషధయో గిరయోఽబిభ్రమున్మణీన్॥ ౨౬॥ కృష్ణేఽభిషిక్త ఏతాని సర్వాణి కురునందన। నిర్వైరాణ్యభవంస్తాత క్రూరాణ్యపి నిసర్గతః ॥ ౨౭ ॥ ఇతి గోగోకులపతిం గోవిందమభిషిచ్య సః। అనుజ్ఞాతో యయౌ శక్రో వృతో దేవాదిభిర్దివమ్ ॥ ౨౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ఏకాదశ్యాం నిరాహారస్సమభ్యర్చ్య జనార్దనమ్। స్నాతుం నందస్తు కాళింద్యాం ద్వాదశ్యాం జలమావిశత్ ॥ ౧॥ తం గృహీత్వానయద్భృత్యో వరుణస్యాసురోఽంతికమ్। అవిజ్ఞాయాసురీం వేళాం ప్రవిష్టముదకం నిశి॥ ౨॥ చుక్రుశుస్తమపశ్యంతః కృష్ణ రామేతి గోపకాః। భగవాంస్తదుపశ్రుత్య పితరం వరు

హృత్యః అకృష్టపచ్యాః కర్షణం వినైవ పక్వా ఓషధయో వ్రీహ్యాదయ ఆసన్। యద్వా। అకృష్టపచ్యా ఓషధయో యేషు తే। గిరయః। ఉన్మణీన్ గర్భగతాన్ మణీన్ ఉత్ ఉద్గతాన్। బహిః ప్రకటాన్ బిభ్రదబిభరుః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ శ్లో॥ ఇంద్రస్త్వమసి దేవానాం త్వం గవామింద్రతాం గతః। గోవింద ఇతి లోకే త్వాం గాస్యంతి భువి మానవాః ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ ౨౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టావింశే తతో నందానయనం వరుణాలయాత్। వైకుంఠదర్శనం చాపి గోపానామనువర్ణ్యతే॥ గోవర్ధనం సముద్ధృత్యైవ శక్రత్వామరేశ్వరమ్। నందానయనతః కృష్ణో వరుణం చ వశేఽనయత్ ॥ ఏకాదశ్యామితి ॥ కళామాత్రాయాం ద్వాదశ్యాం పారణాదరాభినివేశేనాసురీం వేళామవిజ్ఞాయ। అరుణోదయాత్పూర్వమేవ। శాస్త్రబలేన నిశి ఉదకం ప్రవిష్టం। తదనభిజ్ఞో వరుణస్య భృత్యోఽనయదితి॥ తథా చ శాస్త్రం॥ శ్లో॥ కళార్ధం ద్వాదశీం దృష్ట్వా నిశీథాదూర్ధ్వమేవ హి। ఆమధ్యాహ్నః క్రియాస్సర్వాః కర్తవ్యాః శంభుశాసనాదితి॥ వక్ష్యతి చ వరుణః ॥ శ్లో ॥ అజానతా మామకేనేతి। భగవద్ధర్మమజానతేత్యర్థః॥ ౧॥ ౨॥ చుక్రుశురితి ॥ స్వానాం భగవద్ధర్మపరాణాం

అభయదః మాభైషీత్యభయం దదత్ ॥ ౩॥ ప్రాప్తమితి ॥ సపర్యయా అర్హణేన ॥ ౪॥ అద్యేతి ॥ అద్యేదానీం - మే మయా - దేహో నిభృతః భృతః - యదా - త్వద్దర్శనం జాతం - తదైవ దేహసాఫల్యం ప్రాప్తమిత్యర్థః - యద్వా - నిభృతః పూర్ణమనోరథ ఇత్యర్థః - కించ - అద్యైవార్థోఽధిగతః - సర్వరత్నాకరపతినాపి ఇతః పూర్వం నైవంవిధోఽర్థః ప్రాప్త ఇత్యర్థః - కించ - సంసారోఽపి నివృత్త ఏవేత్యాశయేనాహ త్వత్పాదభాజ ఇతి - అధ్వనః పారం మోక్షం ॥ ౫॥ నమ ఇతి ॥ భగవతే నిరతిశయైశ్వర్యాయ బ్రహ్మణే పూర్ణాయ - పరమాత్మనే సర్వజీవనియంత్రే తత్ర హేతుః - న యత్రేతి - లోకసృష్టిం వికల్పయతి - యా మాయా - సా - యత్ర న శ్రూయతే అవిద్యమానైవ తిష్ఠతీత్యర్థః ॥ ౬॥ అజానతేతి ॥ అజానతా మద్భృత్యేన - త్వత్పిత్రాహరణం యత్కృతం తదితి ॥ ౭॥ నందం విముచ్య సమర్పయతి ॥ పితేతి ॥ ౮॥ ౯॥ నందస్త్వితి ॥ అతీంద్రియం అదృష్టపూర్వం - లోకపాలస్య మహోదయం ఐశ్వర్యం తేషాం తత్రత్యానాం ॥ ౧౦॥ త ఇతి ॥ ఔత్సుక్యయుక్తాధియః ఏషాం తే - అపి కిం - స్వగతిం స్వస్థానం - సూక్ష్మం బ్రహ్మాఖ్యం చ - ఉపాధాస్యత్ ఉపాధాస్యతి - నః అస్మాన్ - ప్రాపయిష్యతీతి సంకల్పితవంత ఇత్యర్థః ॥ ౧౧॥ ఇతీతి ॥ ఇతి ఏవంభూతం - స్వానాం స్వేషాం - సంకల్పం - అఖిలదృక్ సర్వజ్ఞః - స్వయమేవ విజ్ఞాయ - తేషాం సంకల్పసిద్ధయే - కృపయా - ఏతద్వక్ష్యమాణమచింతయత్ ॥ ౧౨॥ జన ఇతి ॥ అవిద్యా దేహాదిష్వహంబుద్ధిః - తతః కామః - తతః కర్మ-

శ్రీకృష్ణమూర్తేర్వరుణలోకగమనం.

ణాహృతమ్ ॥ తదంతికం గతో రాజన్ స్వానామభయదో విభుః ॥ ౩ ॥ ప్రాప్తం వీక్ష్య హృషీకేశం లోకపాలః సపర్యయా । మహత్యా పూజయిత్వాహ తద్దర్శనమహోత్సవః ॥ ౪ ॥ వరుణః ॥ అద్య మే నిభృతో దేహోఽద్యైవార్థోఽధిగతో మయా । త్వత్పాదభాజో భగవన్నవాపుః పారమధ్వనః ॥ ౫ ॥ నమస్తుభ్యం భగవతే బ్రహ్మణే పరమాత్మనే । న యత్ర శ్రూయతే మాయా లోకసృష్టివికల్పనా ॥ ౬ ॥ అజానతా మామకేన త్వత్ప్రభావం జగద్గురో । ఆహృతోఽయం తవ పితా తత్ప్రభో క్షంతుమర్హసి ॥ ౭ ॥ పితైష తే య ఆనీతో యన్నస్త్వత్పాదదర్శనమ్ । గోవింద నీయతామేష పితా తే మామకాహృతః ॥ (ప్రజావయమనుగ్రాహ్యాస్స్వపరాధా అపి ప్రభో) ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం ప్రసాదితః కృష్ణో భగవానఖిలేశ్వరః । ఆదాయాగాత్స్వపితరం బంధూనాం చావహన్ముదమ్ ॥ ౯ ॥ నందస్త్వతీంద్రియం దృష్ట్వా లోకపాలమహోదయమ్ । కృష్ణే చ సన్నతిం తేషాం జ్ఞాతిభ్యో విస్మితోఽబ్రవీత్ ॥ ౧౦ ॥ తే త్వౌత్సుక్యధియో గోపా రాజన్ మత్వా తమీశ్వరమ్ । అపి నః స్వగతిం సూక్ష్మాముపాధాస్యదధీశ్వరః ॥ ౧౧ ॥ ఇతి స్వానాం స సంకల్పం విజ్ఞాయాఖిలదృక్ స్వయమ్ । సంకల్పసిద్ధయే తేషాం కృపయైతదచింతయత్ ॥ ౧౨ ॥ జనో వై లోక ఏతస్మిన్నవిద్యాకామకర్మభిః । ఉచ్చావచాసు గతిషు న వేద స్వాం గతిం భ్రమన్ ॥ ౧౩ ॥ ఇతి సంచింత్య భగవాన్ మహాకారుణికో విభుః । దర్శయామాస లోకం స్వం గోపానాం తమసః పరమ్ ॥ ౧౪ ॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం తంచ బ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనమ్ । యద్ధి పశ్యంతి మునయో గుణాపాయే సమాహితాః ॥ ౧౫ ॥ తే తు బ్రహ్మహ్రదం నీతా మగ్నాః కృష్ణేన చోద్ధృతాః । దదృశుర్బ్రహ్మణో లోకం యత్రాక్రూరోఽధ్యగాత్పురా ॥ ౧౬ ॥ నందాదయస్తు తం దృష్ట్వా పరమానందనిర్వృతాః । కృష్ణం చ సన్న

తైః - ఉచ్చావచాసు దేవతిర్యగాదిషు - భ్రమన్ - స్వీయాం గతిం - న వేద ॥ ౧౩॥ ఇతీతి ॥ స్వం బ్రహ్మస్వరూపం లోకం వైకుంఠాఖ్యం చ తమసః పరం తమసః ప్రకృతేః పరం ॥ ౧౪॥ దేహాదిపిహితానాం తద్దర్శనమశక్యమితి ప్రథమం దేహాదివ్యతిరిక్తం బ్రహ్మస్వరూపం దర్శయామాసేత్యాహ ॥ సత్యమితి ॥ సత్యం అబాధ్యం - జ్ఞానం అజడం - అనంతమపరిచ్ఛిన్నం - జ్యోతిః స్వప్రకాశం - సనాతనం శశ్వత్సిద్ధం - గుణాపాయే గుణాపోహే - జ్ఞానినో యత్పశ్యంతి తత్కృపయైవ దర్శయామాస ॥ ౧౫॥ త ఇతి ॥ ఏవం బ్రహ్మహ్రదం - బ్రహ్మైవ హ్రద ఇవ హ్రదః - తత్ర నిమగ్నస్య విశేష విజ్ఞానాభావాత్ - తం బ్రహ్మహ్రదం - తే తు నీతాః ప్రాపితాస్తస్మిన్ మగ్నాశ్చ - తు శబ్దోక్తం విశేషణమాహ - పునః కృష్ణేనోద్ధృతాః సమాధేరివోత్థాపితాస్సంతో బ్రహ్మణస్తస్యైవ లోకం వైకుంఠాఖ్యం దదృశురితి - నను బ్రహ్మణి మగ్నానాం పునర్లోక దర్శనమఘటితమేవేత్యాశంక్యాహ - యత్రేతి - యత్ర యస్మిన్ కృష్ణ నిమిత్తే సతి - పూర్వమక్రూరః అధ్యగాత్ దృష్టవాన్ - శుకపరీక్షిత్సంవాదాత్ ప్రాక్తనత్వాద్భూత నిర్దేశః - న హ్యతర్క్యైశ్వర్యే భగవతి కించిదస్యసంభావితమితి భావః - అథవా - అక్రూరో యత్ర దృష్టవాన్ - తస్య యమునాహ్రదస్య బ్రహ్మహ్రద ఇతి నామ తం హ్రదం నీతా మగ్నాస్సంతో బ్రహ్మలోకం దదృశుః - పునశ్చ కృష్ణేనోద్ధృతాః - పూర్వవత్తం దృష్ట్వా - విస్మితా బభూవురితి - వ్యవహితాన్వయో ప్రసిద్ధకల్పనా వసాధ్వ్యేతి ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ఇతి

భావార్థదీపికాయాం - అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఊనత్రింశే తు రాసార్థం ముక్తిప్రత్యుక్తిరోహహారైః। గోపీభీ రాససంరంభే తస్య చాంతర్ధికౌతుకమ్ ॥ బ్రహ్మాదిజయసంరూఢదర్పకందర్పదర్పహా। జయతి శ్రీపతిర్గోపీరాసమండలమండనః ॥ భగవానితి ॥ నను విపరీతమిదం - పరదారాదివినోదేన కందర్పజితత్వప్రతీతేః - నైవం - యోగమాయాముపాశ్రితః ॥ శ్లో॥ ఆత్మారామోఽప్యరీరమత్। సాక్షాన్మన్మథమన్మథః॥ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరత ఇత్యాదిషు - స్వాతంత్ర్యాభిధానాత్ - తస్మాద్రాసక్రీడావిడంబనం కామవిజయఖ్యాపనాయేత్యేవ తత్త్వం - కించ - శృంగారకథాపదేశేన విషయతో నివృత్తిపరేయం పంచాధ్యాయీతి వ్యక్తీకరిష్యామః - తాః రాత్రీరితి ॥ శ్లో॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపా ఇతి చ - ప్రతిశ్రుతా ఇత్యర్థః॥ ౧॥ తదేతి ॥ తదా తస్మిన్నేవ క్షణే - తత్ప్రతయే - ఉడురాజశ్చంద్రః - ఉదగాత్ ఉదితః - కిం కుర్వన్ దీర్ఘకాలేన దర్శనం యస్య సః - ప్రియః ప్రియాయాః - ముఖమరుణేన కుంకుమేన - యథా విలింపతి - తథా ప్రాచ్యాః కకుభః దిశః - ముఖం - శంతమైః సుఖతమైః - కరైః రశ్మిభిః - అరుణేన ఉదయరాగేణ - విలింపన్నరుణీకుర్వన్నిత్యర్థః - స ప్రసిద్ధః ఉడురాజః - తథా చ చర్షణీనాం జనానాం - ఓషధీనాం చ శుచస్తాపగ్లానీః - మృజన్ అపనయన్ ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కుముత్ కుముదం - వికసనీయం విద్యతే యస్మిన్ తం కుముద్వంతం - నఖండం మండలం యస్య - రమాయా ఆననస్యేవ ఆభా యస్య తం - నవకుంకుమమివారుణం దృష్ట్వా - తథా వనం చ - తస్య కోమలైః - గోభిః రశ్మిభిః - రంజితం మధురం దృష్ట్వా - కలం మధురం జగౌ అగాయత్ - కథం - వామా వక్రా దృశో యాసాం తా

భిష్టూయమానయం తస్సువిస్మితాః॥ ౧౭॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టావింశోఽధ్యాయః. ❖❖

❖ రాసక్రీడాకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ భగవానపి తా రాత్రీః శరదోత్ఫుల్లమల్లికాః। వీక్ష్య రంతుం మనశ్చక్రే యోగమాయాముపాశ్రితః॥ ౧॥ తదోడురాజః కకుభః కరైర్ముఖం ప్రాచ్యా విలింపన్నరుణేన శంతమైః। స చర్షణీనాముదగాచ్ఛుచో మృజన్ ప్రియః ప్రియాయా ఇవ దీర్ఘదర్శనః॥ ౨॥ దృష్ట్వా కుముద్వంతమఖండమండలం రమాననాభం నవకుంకుమారుణమ్। వనం చ తత్కోమలగోభిరంజితం జగౌ కలం వామదృశాం మనోహరమ్॥ ౩ ॥ నిశమ్య గీతం తదనంగవర్ధనం వ్రజస్త్రియః కృష్ణగృహీతమానసాః। ఆజగ్మురన్యోన్యమలక్షితోద్యమాః స యత్ర కాంతో జవలోలకుండలాః॥ ౪ ॥ దుహంత్యోఽభియయుః కాశ్చిద్దోహం హిత్వా సముత్సుకాః। పయోఽధిశ్రిత్య సంయావమనుద్వాస్యాపరా యయుః॥ ౫॥ పరి*వేషయంత్యస్తద్ధిత్వా పాయయంత్యః శిశూన్ పయః। శుశ్రూషంత్యః పతీన్ కాశ్చిదశ్నంత్యోఽపాస్య భోజనమ్॥ ౬ ॥ లింపంత్యః ప్రమృజంత్యోఽన్యా అంజంత్యః కాశ్చ లోచనే। వ్యత్యస్తవస్త్రాభరణాః కాశ్చిత్కృష్ణాంతికం యయుః॥ ౭ ॥ తా వార్యమాణాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృబంధుభిః। గోవిందాపహృతాత్మానో న న్యవర్తంత కాశ్చన॥ ౮ ॥ అంతర్గృహగతాః కాశ్చిద్గోప్యోఽలబ్ధవినిర్గమాః। కృష్ణం తద్భావనాయుక్తా దధ్యుర్మీలితలోచనాః॥ ౯ ॥ దుస్సహప్రేష్ఠవిరహతీవ్రతాపధుతాశుభాః। ధ్యానప్రాప్తాచ్యుతాశ్లేషనిర్వృత్యా

సాం - మనోహరం యథా తథా॥ ౩॥ నిశమ్యేతి॥ అసాపత్న్యాయాన్యోన్యం - అలక్షితః నజ్ఞాపితః - ఉద్యమో యాభిస్తాః - స కాంతో యత్ర తత్ర గీతధ్వనిమార్గేణాజగ్ముః - జవేన వేగేన - లోలాని చంచలాని - కుండలాని యాసాం తాః ॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణసూచకశబ్దశ్రవణేన తత్ప్రవణచిత్తానాం తత్క్షణమేవ త్రైవర్గికకర్మనివృత్తిం ద్యోతయంత్యా ఇవాహ అర్ధావసితం కర్మ విహాయ - యయుః తదాహ ॥ దుహంత్య ఇతి॥ పయః స్థాలీస్థం - చుల్ల్యాం అధిశ్రిత్య తత్క్వాథమప్రతీక్షమాణాః - కాశ్చిద్యయుః - సంయావం గోధూమకణాన్నం పక్వమనుద్వాస్యానవతార్య - అపరా యయుః॥౫॥౬॥ లింపంత్య ఇతి ॥ అన్యాః ప్రమృజంత్యః అంగోద్వర్తనాది కుర్వంత్యః - కాశ్చ కాశ్చిత్ - కృష్ణతుష్ట్యర్థం కర్మ తదాసక్తమనసామన్యథాకృతమపి ఫలత్యేవేతి ద్యోతయన్నాహ - వ్యత్యస్తేతి - స్థానతః స్వరూపతశ్చ వ్యత్యాసో ధారణేన - విపర్యయం ప్రాప్తాని వస్త్రాభరణాని - యాసాం తాః॥ ౭ ॥ న చ కృష్ణాకృష్టమనసాం విఘ్నాః ప్రభవంతీత్యాహ ॥ తా ఇతి॥ ౮॥ అంతరితి॥ న లబ్ధో వినిర్గమో యాభిస్తాః - ప్రాగపి తద్భావనాయుక్తాస్తదానితరాం దధ్యురిత్యర్థః॥ ౯॥ కించ - తదానీమేవ తం పరమాత్మానం శ్రీకృష్ణం - ధ్యానతః ప్రాప్తాస్సత్యో - గుణమయం దేహం జహురిత్యాహ శ్లోకద్వయేన - దుస్సహేతి ॥ తమితి ॥ నను కథం జహుః - పరమాత్మేతి జ్ఞానాభావాదిత్యాశంక్యాహ - జారబుద్ధ్యాపీతి - న హి వస్తుశక్తిర్బుద్ధిమపేక్షతే - అన్యథా మత్వాపి - పీతామృతవదితి భావః - నను - తథాపి ప్రారబ్ధకర్మబంధనే సతి - కథం జహుః - తత్రాహ - సద్యః ప్రక్షీణబంధనా ఇతి - నను కథం భోగమంతరేణ ప్రారబ్ధకర్మక్షీణం - భోగేనైవ సద్యః క్షీణమిత్యాహ - దుస్సహేతి దుస్సహో యః ప్రేష్ఠస్య విరహస్తేన - యః తీవ్రస్తాపః తేన ధుతాని గతాన్యశుభాని పాపాని యాసాం తాః -

తదప్రాప్తిపరమదుఃఖభోగేన పాపం క్షీణమిత్యర్థః - తథా ధ్యానేన ప్రాప్తాచ్యుతస్యాశ్లేషేణ యా నిర్వృతిః పరమసుఖభోగః - తయా క్షీణం మంగళం పుణ్యబంధనం యాసాం తాః - అతో ధ్యానేన పరమాత్మప్రాప్తేః - తత్కాలసుఖదుఃఖాభ్యాం చ నిశ్శేషకర్మక్షయాత్ - గుణమయం దేహం - జహురితి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ నను - యథా - పతిపుత్రాదీనాం వస్తుతో బ్రహ్మత్వేపి న తద్భజనాన్మోక్షః - తథా బుద్ధ్యభావాత్ ఏవం కృష్ణేపి బ్రహ్మబుద్ధ్యభావేన తత్సంగతిః కథం మోక్షహేతురితి శంకతే ॥ కృష్ణం విదురితి ॥ పరం కేవలం - కాంతం కమనీయం ॥ ౧౨ ॥ పరిహరతి ॥ ఉక్తమితి ॥ అయం భావః - జీవే హ్యావృతం బ్రహ్మత్వం - కృష్ణస్య హృషీకేశత్వాదనావృతత్వం - తతో న తత్ర బుద్ధ్యపేక్షేతి ॥ ౧౩ ॥ నను దేహీ కథమనావృతః స్యాదత ఆహ ॥ నృణామితి ॥ గుణాత్మనః గుణనియంతుః - భగవత ఏవం రూపాభివ్యక్తిః అతో న దేహిసాదృశ్యం - అత్ర వక్తుం యుజ్యత ఇతి భావః ॥ ౧౪ ॥ అతో యథా కథంచిత్తదాసక్తిర్ముక్తికారణమిత్యాహ ॥ కామమితి ॥ ఐక్యం సంబంధం - సౌహృదం భక్తిం - విదధతః కుర్వంతః ॥ ౧౫ ॥ న చ భగవతోయమతిభార ఇత్యాహ ॥ న చైవమితి ॥ యతః శ్రీకృష్ణాదేతత్ స్థావరాదికమపి విముచ్యతే ॥

క్షీణమంగళాః ॥ ౧౦ ॥ తమేవ పరమాత్మానం జారబుద్ధ్యాపి సంగతాః । జహుర్గుణమయం దేహం సద్యః
ప్రక్షీణబంధనాః ॥ ౧౧ ॥ రాజా ॥ కృష్ణం విదుః పరం కాంతం న తు బ్రహ్మతయా మునే । గుణప్రవాహో
పరమస్తాసాం గుణధియా కథమ్ ॥ ౧౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఉక్తం పురస్తాదేతత్తే చైద్యస్సిద్ధిం యథాగతః । ద్విష
న్నపి హృషీకేశం కిము తాధోక్షజప్రియాః ॥ ౧౩ ॥ నృణాం నిశ్శ్రేయసార్థాయ వ్యక్తిర్భగవతో భువి ।
అవ్యయస్యాప్రమేయస్య నిర్గుణస్య గుణాత్మనః ॥ ౧౪ ॥ కామం క్రోధం భయం స్నేహమైక్యం సౌహృ
దమేవ వా । నిత్యం హరౌ విదధతో యాంతి తన్మయతాం హి తే ॥ ౧౫ ॥ న చైవం విస్మయః కార్యో భవతా భ
గవత్యజే । యోగేశ్వరేశ్వరే కృష్ణే యత ఏతద్విముచ్యతే ॥ ౧౬ ॥ తా దృష్ట్వాంతికమాయాతా భగవాన్
వ్రజయోషితః । అవదద్వదతాం శ్రేష్ఠో వాచః పేశైర్విమోహయన్ ॥ ౧౭ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ స్వాగతం
వో మహాభాగాః ప్రియం కిం కరవాణి వః । వ్రజస్యానామయం కచ్చిద్బ్రూతాగమనకారణమ్ ॥ ౧౮ ॥
రజన్యేషా ఘోరరూపా క్రూరసత్వనిషేవితా । ప్రతియాత వ్రజం నేహ స్థేయం స్త్రీభిస్సుమధ్య
౧౯ ॥ మాతరః పితరః పుత్రా భ్రాతరః పతయశ్చ వః । విచిన్వంతి హ్యపశ్యంతో మా కృఢ్వం బంధుసాధ్వ
సమ్ ॥ ౨౦ ॥ దృష్టం వనం కుసుమితం రాకేశకరరంజితమ్ । యమునానిలలీలైజత్తరుపల్లవశోభితమ్ ॥ ౨౧ ॥
తద్యాత మాచిరం ఘోషం శుశ్రూషధ్వం పతీన్సతీః* । క్రందంతి వత్సా బాలాశ్చ తాన్ పాయయత దు
హ్యత ॥ ౨౨ ॥ అథవా మదభిస్నేహాద్భవత్యో యంత్రితాశయాః । ఆగతా హ్యుపపన్నం తత్ప్రీయంతే
మయి జంతవః ॥ ౨౩ ॥ భర్తుః శుశ్రూషణం స్త్రీణాం పరో ధర్మో హ్యమాయయా । తద్బంధూనాం చ క
ల్యాణ్యః ప్రజానాం చానుపోషణమ్ ॥ ౨౪ ॥ దుశ్శీలో దుర్భగో వృద్ధో జడో రోగ్యధనోపి వా । పతిః స్త్రీ
భిర్న హాతవ్యో లోకేప్సుభిరపాతకీ ॥ ౨౫ ॥ అస్వర్గ్యమయశస్యం చ ఫల్గు కృచ్ఛ్రం భయావహమ్ । జు
గుప్సితం చ సర్వత్ర హ్యౌపపత్యం కులస్త్రియః ॥ ౨౬ ॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయి భావోనుకీర్తన
నాత్ । న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి విప్రియమాకర్ణ్య గోప్యో
గోవిందభాషితమ్ ॥ విషణ్ణా భగ్నసంకల్పాశ్చింతామాపుర్దురత్యయామ్ ॥ ౨౮ ॥ కృత్వా ముఖాన్య

౧౬ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ తా ఇతి ॥ వాచః పేశైః వాగ్విలాసైః ॥ ౧౭ ॥ స్వాగతమితి ॥ సర్వాః ససంభ్రమమాగతాః విలోక్య - సభయమివాహ వ్రజస్యేతి ॥ ౧౮ ॥ లజ్జయా మందహసితా ఆలక్ష్యాహ ॥ రజనీతి ॥ ౧౯ ॥ కించ ॥ మాతర ఇతి ॥ విచిన్వంతి మృగయంతే - బంధూనాం సాధ్వసం భయం - మా కృఢ్వం మా కురుతేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ ఈషత్ప్రణయకోపేనాన్యతో విలోకయంతీః ప్రత్యాహ ॥ దృష్టమితి ॥ రాకేశస్య పూర్ణచంద్రస్య కరైః రంజితం - యమునాస్పర్శినః అనిలస్య లీలామందగతిః - తయా ఏజంతః కంపమానాః - తరూణాం పల్లవాః - తైః శోభితం ॥ ౨౧ ॥ తదితి ॥ సతీః హే సత్యః ॥ ౨౨ ॥ ....

సంరంభక్షుభితదృష్టీః ప్రత్యాహ ॥ అథవేతి ॥ యంత్రితాశయాః వశీకృతచిత్తాః - ఉపపన్నం యుక్తం - ప్రీయంతే ప్రీతా భవంతి ॥ ౨౩ ॥ దృష్ట్వా స్పృష్టభయప్రదర్శనేన నివర్తయతి భర్తురిత్యాదిశ్లోకత్రయేణ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ అస్వర్గ్యమితి ॥ ఫల్గు తుచ్ఛం - కృచ్ఛ్రం - దుస్సంపాద్యం - ఔపపత్యం జారసౌఖ్యం ॥ ౨౬ ॥ కించ ॥ శ్రవణాదితి ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ చింతాం ప్రాప్తానాం స్థితిమాహ ॥ కృత్వేతి ॥ శుచః శోకా

దుఃఖితేనశ్వసనేనశుష్యంతో బింబాధరాయేషుముఖేషు - తాని - అవాఞ్చి కృత్వా - అథ అంగుష్ఠేనమహీం లిఖంత్యః తథాగృహీతకజ్జలైరశ్రుభిః - కుచకుంకుమానిక్షాళయంత్యః తూష్ణీం స్థితాః యతః - ఉరుదుఃఖభరోయాసాంతాః ॥ ౨౯॥ కించ ॥ ప్రేష్ఠమితి ॥ కించిత్సంరంభేణకోపావేశేన - గద్గదాగిరోయాసాంతాః - అబ్రువత - స్మరసంరంభకారణం ప్రేష్ఠమిత్యాది - ప్రియేతరమివ వైరిణమివ ప్రతిభాషమాణం ప్రత్యాచక్షాణం ॥ ౩౦॥ మైతి ॥ నృశంసం క్రూరం - దురవగ్రహ స్వచ్ఛంద - పాదమూలం భక్తాః సేవితవతీః - అస్మాన్ భజస్వ - త్వం మా త్యజేతి ॥ ౩౧॥ అపిచ యదుక్తం ॥ యదితి ॥ త్వయాధర్మవిదేతిసోపహాసం ఏవమేతత్ - ఉపదేశానాం పదేవిషయే - త్వయ్యేవాస్తు ఉపదేశపదత్వే హేతుః - ఈశ ఇతి వివిదిషా - వాక్యేన - సర్వోపదేశానామీశపరత్వావగమాదితిభావః ఈశత్వే హేతుః - ఆత్మా కిల భవానితి భోగ్యస్య హి సర్వస్య భోక్తా ఆత్మా ఏవేశ ఇత్యతః ప్రేష్ఠో బంధుశ్చ భవానేవేతి సర్వబంధుషు కరణీయం - త్వయ్యేవాస్తీత్యతిభావః - అథవా - ధర్మోపదేశానాం పదే స్థానే - ధర్మోపదేష్టరి త్వయి సతి - అస్మాసు చ ధర్మం జిజ్ఞాసమానాసు సతీషు - త్వయా ధర్మవిదా - యదుక్తం ఏవమేతదస్తు నతు త్వం ధర్మోపదేష్టా - కింతు - భవానాత్మేతి అథవా యదుక్తం - తదుపదేశపదే తద్గోచరే పురుషే - అస్తు నామ - త్వయి తు ఈశే స్వామిని సతి - ఏవం కాక్వా నైవమిత్యర్థః - యతస్తనుభృతాం త్వమాత్మా ఫలరూపః ఇతి - యద్వా - యదుక్తం పత్యాదిశుశ్రూషణం ధర్మ ఇత్యేవమేతత్ త్వయ్యేవాస్తు - కుతః - ఉపదేశపదే శుశ్రూషణీయత్వేన - ఉపదిశ్యమానానాం పత్యాదీనాం - పదే అధిష్ఠానే - కుతః - ఈశే ఈశ్వరమధిష్ఠానం వినా కోఽపి పతిపుత్రాదినామనాస్తీతి - అత్యల్పమానం అలమతివిస్తరేణ ॥ ౩౨॥ ఏతత్సదాచారేణ దృఢయంత్యః ప్రార్థయంతే ॥ కుర్వంతీతి ॥ కుశలాః శాస్త్రనిపుణాః - తథాచ శాస్త్రం - కిం ॥ శ్రు ॥ ప్రజయా కరిష్యామో యేషాం నోఽయమాత్మా లోక ఇత్యాది ॥ ౩౩॥ కించ ప్రతియాతేతి యదుక్తం తదశక్యం - త్వయైవ చిత్తాదీనామపహృతత్వాదిత్యాహుః ॥ చిత్తమితి ॥ యదస్మాకం చిత్తమేతావంతం కాలం సుఖేన గృహేషు నిర్విశతి - తత్త్వయాపహృతం - కరావపి యౌ - గృహ్యకృత్యే నిర్విశతః తావపి సుఖాత్మనా త్వయా నేతౌ వా ॥ ౩౪॥ సించేతి ॥ అతః అంగ హే కృష్ణ నోఽస్మాకం - తవాధరామృతపూరకేణ తద్వై వహాసహితేనావలోకేన - కలగీతేన చ - జాతో యో హృచ్ఛయాగ్నిః కామాగ్నిః - తం సించ నో చేద్వయం తావదేకోఽగ్నిస్తథా విరహజన్యస్తేన చ - ఉపయుక్తదేహాః దగ్ధశరీరాః - యోగిన ఇవ తే పదవీమంతికం - ధ్యానేన యామః - ప్రాప్నువామ ॥ ౩౫॥ వనుస్వపతీనేవోపగచ్ఛత - తత్రైవ నమగ్నిం సించేయురితి చేత్తత్రాహుః ॥ యర్హీతి ॥ రమాయాః లక్ష్మ్యాః - దత్తక్షణం దత్తోత్సవం - దత్తావసరం వా - తదపి క్వచిదేవ న సర్వదా - అరణ్యజనాః ప్రియా యస్య తస్య తవ - అరణ్యజనప్రియతా ద్వయ రణ్యే క్వచిత్ - యర్హి - అస్ప్రాక్ష్మ స్పృష్టవత్యో వయం - తత్ర చ - త్వయా అభిరమితాః ఆనందితాః సత్యః - తదారభ్య - అన్యసమక్షం స్థాతుమపి న పారయామః న శక్నుమః తుచ్ఛాస్తేన రోచంత ఇత్యర్థః ॥ ౩౬॥ త్వత్పాదసౌభాగ్యం - త్వతిచిత్రమిత్యాహుః ॥ శ్రీరితి ॥ వక్షసి అసాపత్న్యం స్థానం లబ్ధ్వాపి - తులస్యా సపత్న్యా సహ - యత్తవ పదాంబుజరజః కామయతే స్మ భృత్యైః సన్నైః జుష్టమితి సౌభాగ్యాతిరేకోక్తిః - యస్యాః స్వవీక్షణే శ్రీరాత్మానం విలోకయత్వితి తదర్థం అన్యేషాం బ్రహ్మాదీనాం - తపోభిః ప్రయా

వశుచశ్శ్వసనేనశుష్యద్బింబాధరాణిచరణేనభువంలిఖంత్యః। అస్రైరుపాత్తమషిభిఃకుచకుంకుమానితస్థుర్మృజంత్యఉరుదుఃఖభరాశ్చతూష్ణీమ్॥ ౨౯॥ ప్రేష్ఠంప్రియేతరమివప్రతిభాషమాణంకృష్ణంతదర్థవినివర్తితసర్వకామాః। నేత్రేవిమృజ్యరుదితోపహతేస్మకించిత్సంరంభగద్గదగిరోఽబ్రువతానురక్తాః॥ ౩౦॥ గోప్యః ॥ మైవంవిభోఽర్హతిభవాన్గదితుంనృశంసంసంత్యజ్యసర్వవిషయాంస్తవపాదమూలమ్। భక్తాభజస్వదురవగ్రహమాత్యజాస్మాన్దేవోయథాదిపురుషోభజతేముముక్షూన్॥ ౩౧॥ యత్పత్యపత్యసుహృదామనువృత్తిరంగస్త్రీణాంస్వధర్మఇతిధర్మవిదాత్వయోక్తమ్। అస్త్వేవమేతదుపదేశపదేత్వయీశేప్రేష్ఠోభవాంస్తనుభృతాంకిలబంధురాత్మా॥ ౩౨॥ కుర్వంతిహిత్వయిరతింకుశలాస్స్వఆత్మన్నిత్యప్రియేపతిసుతాదిభిరార్తిదైఃకిమ్। తన్నఃప్రసీదపరమేశ్వరమాస్మఛింద్యాఆశాంధృతాంత్వయిచిరాదరవిందనేత్ర॥ ౩౩॥ చిత్తంసుఖేనభవతాపహృతంగృహేషుయన్నిర్విశత్యుతకరావపిగృహ్యకృత్యే। పాదౌపదంనచలతస్తవపాదమూలాద్యామఃకథంవ్రజమథోకరవామకింవా॥ ౩౪॥ సించాంగనస్త్వదధరామృతపూరకేణహాసావలోకకలగీతజహృచ్ఛయాగ్నిమ్। నోచేద్వయంవిరహజాగ్న్యుపయుక్తదేహాధ్యానేనయామపదయోఃపదవీంసఖేతే॥ ౩౫॥ యర్హ్యంబుజాక్షతవపాదతలంరమాయాదత్తక్షణంక్వచిదరణ్యజనప్రియస్య। అస్ప్రాక్ష్మతత్ప్రభృతినాన్యసమక్షమంగస్థాతుంత్వయాభిరమితాబతపారయామః॥ ౩౬॥ శ్రీర్యత్పదాంబుజరజశ్చకమేతులస్యాలబ్ధ్వాపివక్షసి

సః- సాతత్రజస్తద్వత్ వయమపి ప్రపన్నా ఇతి॥ ౩౭॥ తదితి॥ హే వృజినార్దన దుఃఖహంతః- త్వదుపాసనే త్వద్భజన ఏవ ఆశా యాసాం తాః- వయం వసతీః గృహాన్ విసృజ్య- యోగిన ఇవ ప్రాప్తాః - తవ సుందరస్మితవిలసితనిరీక్షణేన యస్తీవ్రః కామస్తేన తప్తచిత్తానాం నః - హే పురుషరత్న- దాస్యం దేహి ॥ ౩౮॥ నను గృహాదిసర్వం విహాయ మద్దాస్యం కిమితి ప్రార్థ్యతే తత్రాహుః ॥ వీక్ష్యేతి ॥ అలకావృతముఖం కేశాంతైరావృతం ముఖం- తథా కుండలయోః శ్రీర్యయోస్తే - గండస్థలే యస్మిన్ - అధరే సుధా యస్మిన్ - తచ్చ తచ్చ ముఖం వీక్ష్య- దత్తాభయం భుజదండయుగ్మం చ వక్షశ్చ- శ్రియా ఏకం కేవలం రమణం రతిజనకం- అత్ర విసర్గలోపే సంధిరార్షః - వీక్ష్య దాస్య ఏవ - భవామేతి॥ ౩౯ ॥ నను జుగుప్సితమౌపపత్యమిత్యుక్తం తత్రాహుః॥ కా స్త్రీతి ॥ అంగ హే కృష్ణ- కలాని పదాని యస్మిన్ తదాయతం దీర్ఘం - మూర్ఛితం స్వరాలాపభేదః- తేన పారాంతరే కలపదామృతమయం వేణుగీతం తేన మోహితా కా వా స్త్రీ- ఆర్యచరితాన్నిజధర్మాన్న చలేత్ యన్మోహితాః పురుషా అపి చలితాః- కించ - త్రైలోక్యసౌభగమితి యత్ యతః అబిభ్రన్ అబిభరుః- త్వద్ద్యోతకశబ్దశ్రవణమాత్రేణాపి

పదం కిల భృత్యజుష్టమ్। యస్యాః స్వవీక్షణకృతేన్యసురప్రయాసస్తద్వద్వయం చ తవ పాదరజః ప్రపన్నాః॥
౩౭॥ తన్నః ప్రసీద వృజినార్దన తేంఘ్రిమూలం ప్రాప్తా విసృజ్య వసతీస్త్వదుపాసనాశాః। త్వత్సుం
దరస్మితనిరీక్షణతీవ్రకామతప్తాత్మనాం పురుషభూషణ దేహి దాస్యమ్॥ ౩౮॥ వీక్ష్యాలకావృతముఖం త
వ కుండలశ్రీగండస్థలాధరసుధం హసితావలోకమ్। దత్తాభయం చ భుజదండయుగం విలోక్య వక్షః శ్రి
యైకరమణం చ భవామ దాస్యః॥ ౩౯॥ కా స్త్ర్యంగ తే కలపదాయతవేణుగీతసంమోహితార్యచరి
తాన్న చలేత్త్రిలోక్యామ్। త్రైలోక్యసౌభగమిదం చ నిరీక్ష్య రూపం యద్గోద్విజద్రుమమృగాః పులకా
న్యబిభ్రన్॥ ౪౦॥ వ్యక్తం భవాన్ వ్రజజనార్తిహరోభిజాతో దేవో యథాదిపురుషః సురలోకగో
ప్తా। తన్నో నిధేహి కరపంకజమార్తబంధో తప్తస్తనేషు చ శిరస్సు చ కింకరీణామ్॥ ౪౧॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి
విక్లవితం తాసాం శ్రుత్వా యోగేశ్వరేశ్వరః। ప్రహస్య సదయం గోపీరాత్మారామోప్యరీరమత్॥ ౪౨॥
తాభిః సమేతాభిరుదారచేష్టితః ప్రియేక్షణోత్ఫుల్లముఖీభిరచ్యుతః। ఉదారహాసద్విజకుందదీధితిర్వ్య
రోచతైణాంక ఇవోడుభిర్వృతః॥ ౪౩॥ ఉపగీయమాన ఉద్గాయన్ వనితాశతయూథపః। మాలాం బి
భ్రద్వైజయంతీం వ్యచరన్మండయన్ వనమ్॥ ౪౪॥ నద్యాః పులినమావిశ్య గోపీభిర్హిమవాలుకమ్। జు
ష్టం తత్తరళాంభోజకుముదామోదవాయునా॥ ౪౫॥ బాహుప్రసారపరిరంభకరాలకోరునీవీస్తనాల
భననర్మనఖాగ్రపాతైః। క్ష్వేళ్యావలోకహసితైర్వ్రజసుందరీణాముత్తంభయన్ రతిపతిం రమ
యాంచకార ॥ ౪౬ ॥ ఏవం భగవతః కృష్ణాల్లబ్ధమానా మహాత్మనః। స్వాత్మానం మేనిరే స్త్రీణాం మాని
న్యోభ్యధికం భువి ॥ ౪౭ ॥ తాసాం తత్సౌభగమదం వీక్ష్య మానం చ కేశవః। ప్రశమాయ ప్రసాదా
య తత్రైవాంతరధీయత॥ ౪౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకోనత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

అంతర్హితే భగవతి సహసైవ వ్రజాంగనాః। అతప్యంస్తమచక్షాణాః కరిణ్య ఇవ యూథపమ్॥ ౧ ॥
గత్యానురాగస్మితవిభ్రమేక్షితైర్మనోరమాలాపవిహారవిభ్రమైః। ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్ర

తావన్నిజధర్మాత్ గోపాయుక్తః కింపునస్త్వదనుభవే నేతి భావః ॥ ౪౦॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం ॥ ౪౧॥ ఇతీతి॥ విక్లవితం పారవశ్యప్రలపితం- గోపీః- అరీరమత్ రమయామాస॥ ౪౨॥ తాభిరితి॥ ప్రియస్యేక్షణేన- ఉత్ఫుల్లాని ముఖాని యాసాం తాభిః ఉదారహాసః ద్విజాశ్చ తేష్వేవ కుందకుసుమవద్దీధితిర్యస్య సః- ఏణాంకశ్చంద్రః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ బాహ్వితి॥ బాహుప్రసారశ్చ- పరిరంభశ్చ- కరాదీనామాలభనం స్పర్శనశ్చ నర్మపరిహాసశ్చ నఖాగ్రపాతశ్చ తైః క్ష్వేళ్యా క్రీడయా చ - అవలోకనైః హసితైశ్చ కామం తాసాముద్దీపయన్ - తాః రమయామాస॥ ౪౬॥ ఏవమితి ॥ మహాత్మనో అనాసక్తచిత్తత్వాదితి భావః॥ ౪౭॥ తాసామితి॥ తత్సౌభగమదం స్వాధీనతాం- మానం గర్వం కేశవః కశ్చ ఈశశ్చ కేశౌ తౌ వశయతీతి తథా సః॥ ౪౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ త్రింశే విరహసంతప్తా గోపీభిః కృష్ణమార్గణమ్। ఉన్మత్తవన్నియతం భ్రమతీభిర్వనే వనే ॥ అంతరితి ॥ అచక్షాణాః అపశ్యంత్యః॥ ౧॥ గత్యేతి ॥ గత్యానురాగస్మితాభ్యాం చ విభ్రమేక్షితాని సవిలాసనిరీక్షితాని- తైశ్చ మనోరమాలాపాశ్చ- విహారాశ్చ- శ్రీదా

శ్చ - విభ్రమాః అన్యేచ విలాసాః తైశ్చ - రమాపతేర్గత్యాదిభిరేతైరాక్షిప్తాని ఆకృష్టాని - చిత్తాని యాసాం తాః - అతస్తస్మిన్నేవ ఆత్మా యాసాం తాః - తస్య వివిధాశ్చేష్టా జగృహుః - తదనుకరణైరాక్రీడన్ ॥ ౨ ॥ అపిచ - గతిస్మితేతి ॥ ప్రియస్య గత్యాదిషు ప్రతిరూఢాః ఆవిష్టా మూర్తయో యాసాం తాః - అతః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః కృష్ణస్యేవ విహారాః క్రీడాః విభ్రమాః విలాసాః యాసాం తాః - అహమేవ కృష్ణ ఇతి పరస్పరం నివేదితవత్యః ॥ ౩ ॥ కించ - గాయంత్య ఇతి ॥ వనాద్వనాంతరం గచ్ఛంత్యః - విచిక్యుః అన్వగయన్ - ఉన్మత్తతుల్యత్వమాహ - వనస్పతీన్ పప్రచ్ఛుః - భూతేషు - అంతరం మధ్యే సంతం పురుషం బహిశ్చ సంతమితి ॥ ౪ ॥ తత్ప్రపంచయతి నవభిః - తత్ర - మహత్త్వాదేతే పశ్యేయురిత్యాశయా అశ్వత్థాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ దృష్ట ఇతి ॥ ప్రేమహాసవిలసితైరవలోకనైరస్మాకం మనో హృత్వా - చోర ఇవ గతః - యుష్మాభిః కిం దృష్ట ఇతి ॥ ౫ ॥ మహాంతః - స్వపుష్పైరేవ బహూపకారిణశ్చేతి కురవకాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ కచ్చిదితి ॥ హే కురవకాదయః దర్పహారం స్మితం యస్య సః - ఇతో గతః కచ్చిద్దృష్ట ఇతి ॥ ౬ ॥ కచ్చిదితి ॥ అలికులైః సహ - త్వా త్వాం - బిభ్రత్ - త్వయా అతిప్రియః స త్వయా కిం దృష్ట ఇతి ॥ ౭ ॥ గుణితరేష్వపి నమ్రా ఇమాః పశ్యేయురితి పృచ్ఛంతి ॥ మాలతీతి ॥ హే మాలతి - మల్లికే - జాతియూథికే - వః యుష్మాభిః - కిం అదర్శి దృష్టః - కరస్పర్శేన - వః ప్రీతిం జనయన్ - కిం యాత ఇతి అత్ర మాలతీజాత్యోరవాంతరవిశేషో ద్రష్టవ్యః ॥ ౮ ॥ ఫలాదిభిః సర్వప్రాణిసంతర్పకా ఏతే పశ్యేయురితి పృచ్ఛంతి ॥ చూతేతి ॥ చూతామ్రయోరవాంతరజాతిభేదః - నీపకదంబయోశ్చ - హే చూతాదయః హే అన్యేచ

మహారమాపతేస్తాస్తా విచేష్టా జగృహుస్తదాత్మికాః ॥ ౨ ॥ గతిస్మితప్రేక్షణభాషణాదిషు ప్రియాః ప్రి
యస్య ప్రతిరూఢమూర్తయః । అసావహం త్విత్యబలాస్తదాత్మికా న్యవేదిషుః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః ॥
౩ ॥ గాయంత్య ఉచ్చైరముమేవ సంహతా విచిక్యురున్మత్తకవద్వనాద్వనమ్ । పప్రచ్ఛురాకాశవదంత
రం బహిర్భూతేషు సంతం పురుషం వనస్పతీన్ ॥ ౪ ॥ దృష్టో వః కచ్చిదశ్వత్థ ప్లక్ష న్యగ్రోధ నో మనః । నం
దసూనుర్గతో హృత్వా ప్రేమహాసావలోకనైః ॥ ౫ ॥ కచ్చిత్కురవకాశోకనాగపున్నాగచంపకాః ।
రామానుజో మానినీనాం గతో దర్పహరస్మితః ॥ ౬ ॥ కచ్చిత్తులసి కల్యాణి గోవిందచరణప్రియే । సహ
త్వాలికులైర్బిభ్రద్దృష్టస్తేఽతిప్రియోఽచ్యుతః ॥ ౭ ॥ మాలత్యదర్శి వః కచ్చిన్మల్లికే జాతియూథికే । ప్రీతిం
వో జనయన్యాతః కరస్పర్శేన మాధవః ॥ ౮ ॥ చూతప్రియాళుపనసాసనకోవిదారజంబీరబిల్వవకు
ళామ్రకదంబనీపాః । యేఽన్యే పరార్థభవికా యమునోపకూలాః శంసంతు కృష్ణపదవీం రహితాత్మనాం
నః ॥ ౯ ॥ కిం తే కృతం క్షితి* తపో బత కేశవాంఘ్రిస్పర్శోత్సవోత్పులకితాంగరుహైర్విభాసి । అప్యం
ఘ్రిసంభవ ఉరుక్రమవిక్రమాద్వా ఆహో వరాహవపుషః పరిరంభణేన ॥ ౧౦ ॥ అప్యేణపత్న్యుపగ
తః ప్రియయేహ గాత్రైస్తన్వన్దృశాం సఖి సునిర్వృతిమచ్యుతో వః । కాంతాంగసంగకుచకుంకుమరం
జితాయాః కుందస్రజః కులపతేరివ వాతి గంధః ॥ ౧౧ ॥ బాహుం ప్రియాంస ఉపధాయ గృహీతపద్మో
రామానుజస్తులసికాలికులైర్మదాంధైః । అన్వీయమాన ఇహ వస్తరవః ప్రణామం కిం వాభినందతి చ
రన్ప్రణయావలోకైః ॥ ౧౨ ॥ పృచ్ఛతేమా లతా బాహూనప్యాశ్లిష్టా వనస్పతేః । నూనం తత్కరజస్పృ

పరార్థభవికాః పరార్థమేవ భవో జన్మ యేషాం తే - యమునోపకూలాః తస్యాః కూలసమీపే వర్తమానాః తీరవాసిన ఇత్యర్థః - తే భవంతః - రహితాత్మనాం శూన్యచేతసాం నః - కృష్ణపదవీం కృష్ణమార్గం - శంసంతు కథయంతు ॥ ౯ ॥ కిమితి ॥ హే క్షితి హే క్షితే - త్వయా కిం తపః కృతం - యత్ త్వం - కేశవాంఘ్రిస్పర్శోత్సవా కేశవస్యాంఘ్రిస్పర్శేన ఉత్సవో యస్యాః సా - కుతః - అంగరుహైః ఉత్పులకితా రోమాంచితా విభాసి శోభసే - తత్ర విశేషం పృచ్ఛంతి - అపి కిం - అయముత్సవః అంఘ్రిసంభవః - అధునాతదైకదేశాంఘ్రిస్పర్శసంభూతః - యద్వా - నైతావత్ కింతు - ఉరుక్రమవిక్రమాత్ పూర్వమేవ త్రివిక్రమస్య పదా సర్వాక్రమణాత్ - ఆహో అథవా - నైతావదేవ - అపితు - తతోఽపి పూర్వం వరాహస్య వపుషః పరిరంభణేనేతి - అతస్త్వయా నూనం దృష్టస్తం దర్శయేతి ॥ ౧౦ ॥ హరిణ్యా దృష్టిప్రసృత్యా - కృష్ణదర్శనసంభావ్యాహుః ॥ అపీతి ॥ హే సఖి ఏణపత్ని - అపి కిం - ఉపగతః సమీపం గతః - గాత్రైః సుందరైర్ముఖబాహ్వాదిభిః - ప్రియయా సహేతి యదుక్తం తద్ద్యోతకం కాంతాయా అంగసంగతః - తత్కుచకుంకుమేన రంజితాయాః - కుందకుసుమస్రజో గంధః - కులపతేః శ్రీకృష్ణస్య - వాతి ఆగచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥ ఫలభారేణ నతాన్ తరూన్ - కృష్ణం దృష్ట్వా - ప్రణతా ఇతి మత్వా - ప్రియయా సహితస్య గతివిలాసం సంభావయంత్యః - పృచ్ఛంతి ॥ బాహుమితి ॥ తులసికాయా అలికులైః అతస్తదామోదమదాంధైః అన్వీయమానః అనుగమ్యమానః ఇహ చరన్నితి ॥ ౧౨ ॥ పృచ్ఛతేతి ॥ కాశ్చిదాహుః - హే సఖ్యః ఇమా లతాః కృష్ణేన సంగతాః నూనం అతః ఇమాః - స్పృ

చ్ఛత-నసుస్వపతిసంగతౌతత్సంగతిఃదుర్ఘటాన-వనస్పతేఃపత్యుఃబాహూన్శాఖాఆశ్లిష్టాఅపి-అహోభాగ్యం-నూనం-తన్నఖైఃస్పృష్టాః-యతఃఉత్పులకానిబిభ్రతి-నహిస్వపతిసంగతౌఈదృక్పులకసంభవఇతిభావః॥ ౧౩॥ ఉన్మత్తకవత్‌ప్రచ్ఛరిత్యేతత్ప్రపంచితం-ఇదానీం॥ శ్లో॥ ఆక్షిప్తచిత్తాఃప్రమదారమాపతేస్తాస్తావిచేష్టాజగృహుస్తదాత్మికాఇతియదుక్తం-తత్ప్రపంచయతి॥ ఇతీతి॥ ఉన్మత్తవచోగోప్యఃఉన్మత్తవచసశ్చతాఃగోప్యశ్చ-కృష్ణాన్వేషణేనకాతరాఅతివిహ్వలాః-అనుచక్రురనుకృతవత్యః॥ ౧౪॥ కస్యాశ్చిదిత్యాదిభిశ్చతుర్భిరనుకరణంప్రపంచ్యతే-తతశ్చతుర్భిస్తన్మయత్వంపునరేకేనానుకరణమితివివేకః॥ కస్యాఇతి॥ పూతనాయంత్యాః పూతనావదాచరంత్యాః-కృష్ణవదాచరంతీస్తనమపిబత్-తోకయిత్వాతోకవత్‌శిశువదాత్మా-నంకృత్వా॥ ౧౫॥ దైత్యాయిత్వేతి॥ దైత్యయిత్వాదైత్యవత్తృణావర్తవదాత్మానంకృత్వా ఏకాకృష్ణార్భభావనాంకృష్ణస్యార్భకంబాల్యం-భావయతియాతాం-అన్యాంజహార॥ ౧౬॥ ౧౭॥ కృష్ణాయితేతి॥ దూరగాఃదూరేవర్తమానాగాః-యద్వత్-యథా-కృష్ణఃతథాఆహూయతంకృష్ణమనుకుర్వతీంఅనువర్త

ష్టాబిభ్రత్యుత్పులకాన్యహో॥ ౧౩ ॥ ఇత్యున్మత్తవచోగోప్యఃకృష్ణాన్వేషణకాతరాః। లీలాభగవతస్తాస్తాహ్యనుచక్రుస్తదాత్మికాః॥ ౧౪॥ కస్యాశ్చిత్పూతనాయంత్యాఃకృష్ణాయంత్యపిబత్స్తనమ్।తోకయిత్వారుదంత్యన్యాపదాహంచ్ఛకటాయతీమ్॥౧౫॥దైత్యాయిత్వాజహారాన్యామేకాకృష్ణార్భభావనామ్॥౧౬॥కృష్ణరామాయితేద్వేతుగోపవత్సాయితాఃపరాః। వత్సాయితాంగృహీత్వాన్యాభ్రామయిత్వాన్యపాతయత్॥౧౭॥కృష్ణాయితాజఘానాన్యాతత్రైకాంతుబకాయితాం। ఆహూయదూరగాయద్వత్కృష్ణస్తమనుకుర్వతీమ్॥ ౧౮ ॥ వేణుంక్వణంతీంక్రీడంతీమన్యాశంసతిసాధ్వితి। కస్యాంచిత్స్వభుజంన్యస్యచరంత్యాహాపరాంతుసా। ౧౯। కృష్ణోహంపశ్యతగతింలలితామితితన్మయీ।మాభైష్టవాతవర్షాభ్యాంతత్త్రాణంవిహితంమయా॥ఇత్యుక్త్వైకేనహస్తేనయతంత్యున్నిదధేంబరమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆరుహ్యైకాంపదాక్రమ్యశిరస్యాహాపరాంనృప। దుష్టాహేగచ్ఛజాతోహంఖలానామనుదండభృత్ ॥ ౨౧ ॥ తత్రైకోవాచహేగోపాదావాగ్నింపశ్యతోల్బణమ్। చక్షూంష్యాశ్వపిదధ్వంవోవిధాస్యేక్షేమమంజసా। ౨౨। బధ్నంత్యన్యాంస్రజైకాహత్వామద్యోలూఖలేహరే। బధ్నామిభాండభేత్తారంహైయంగవ * ముషంత్వితి ॥ భీతాసుదృక్పిధాయాస్యంభేజేభీతివిడంబనమ్॥౨౩॥ ఏవంకృష్ణంపృచ్ఛమానాబృందావనలతాస్తరూన్। వ్యచక్షతవనోద్దేశేపదానిపరమాత్మనః॥ ౨౪॥ పదానివ్యక్తమేతానినందసూనోర్మహాత్మనః। లక్ష్యంతేహియదంభోజధ్వజవజ్రాంకుశాదిభిః॥ ౨౫॥ తతస్తతస్తత్పదవీమన్విచ్ఛంత్యోగ్రతోబలాః। వధ్వాఃపదైస్సుపృక్తానివిలోక్యార్తాస్సమబ్రువన్॥ ౨౬॥ కస్యాఃపదానియాతాయాఃపశ్యధ్వంనందసూనునా।అంసన్యస్తప్రకోష్ఠాయాఃకరేణోఃకరిణాయథా॥౨౭॥ అనయారాధితోనూనంభగవాన్హరిరీశ్వరః।యన్నోవిహాయగోవిందఃప్రీతోయామనయద్రహః॥౨౮॥ధన్యాఅహోఅమీఆల్యోగోవిందాంఘ్ర్యబ్జరేణవః।యాన్బ్రహ్మేశౌరమాదేవీదధుర్మూర్ధ్న్యఘనుత్తయే॥ ౨౯॥ తస్యాఅమూనినఃక్షోభంకుర్వంత్యుచ్చైఃపదానియత్। యైకాపహృత్యగోపీనాంరహోభుంక్తేచ్యుతాధరమ్॥ ౩౦ ॥ నలక్ష్యంతేపదాన్యత్రతస్యానూనంతృణాంకురైః।

మానాంఅనువర్తతఇతివాపాఠః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృష్ణఇతి॥ యతంతీయత్నంకుర్వంతీతి-అంబరంఉత్తరీయంవస్త్రం-ఉన్నిదధేఊర్ధ్వంధృతవతీ॥ ౨౦॥౨౧॥తత్రేతి॥ పిదధ్వంనిమీలయత॥౨౨॥బధ్నంతీతి॥ సుదృక్సునయనమాస్యంపిధాయ-సుదృగ్వరాక్షీతివా-భీతివిడంబనంభయానుకరణం॥౨౩॥ఏవమితి॥ ఏవంపునరపిబృందావనేలతాస్తరూంశ్చకృష్ణంపృచ్ఛంత్యఃవనోద్దేశేవనప్రదేశే-వ్యచక్షతఅపశ్యన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తతస్తతఇతి॥ సుపృక్తానిసంపృక్తానిసంమిశ్రాణి॥ ౨౬॥ కస్యాఇతి॥ తేనఅంసేన్యస్తఃప్రకోష్ఠోయస్యాస్తస్యాఃకరేణోఃహస్తిన్యాః॥ ౨౭॥ అనయేతి॥ రహఃఏకాంతస్థానే ॥ ౨౮॥ ధన్యాఇతి॥హేఆల్యఃసఖ్యః-అహోధన్యాఅతిపుణ్యాః-గోవిందాంఘ్ర్యబ్జరేణవః-తత్రహేతుః-యానితి-అస్మాభిరప్యేతద్రేణ్వభిషేకేణ తథైవకృష్ణఃప్రాప్తుంశక్యఇతిభావః॥ ౨౯॥ అన్యాఆహుః॥ తస్యాఇతి॥ గోపీనాంసర్వస్వం-అయంభావః-భవేదేవం-యదితస్యాఃపదానిసంపృక్తానినభవేయుః-తానినఃకథందుఃఖంకుర్వంతీతి॥ ౩౦॥ తదసంపృక్తాన్కేవలకృష్ణపాదరేణూనేవవిచిన్వంత్యస్తాః దృష్ట్వాపునరత్యంతంసమతప్యన్-తదాహశ్లోకత్రయేణ॥ నలక్ష్యంత

ఇతి॥ ఖిద్యతీ - సుజాతేసుకుమారే - అంఘ్రితలేయస్యాస్తాం - ఉన్నిన్యేస్కంధమారోపితవాన్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ప్రపదేతి॥ ప్రపదాభ్యాం- ఆక్రమణంతోణేసంమర్దనం - యయోః - అతఏవఅసకలేపదేపశ్యతేతి - తస్యాఃకృష్ణజాన్వంతఉపవిష్టాయాశ్చిహ్నందృష్ట్వాఊచుః॥ కేశప్రసాధనమితి॥ ౩౪॥ తానీతి॥ కాంతామధికృత్య- తానిప్రసూనానిచూడయతాచూడానుసారేణబధ్నతా- ఇహధ్రువముపవిష్టం॥ ౩౫॥ రేమేతయేత్యాదిశుకోక్తిః-రేమఇతి॥ ఆత్మరతఃస్వతస్తుష్టః - ఆత్మారామఃఆత్మక్రీడః అఖండితః స్త్రీవిభ్రమైరనాకృష్టోపి తథాపిచేత్థమితిరేమఇత్యతఆహ-కామినామితి॥౩౬॥ ౩౭॥ స్త్రీణాందురాత్మతామాహ॥ ద్వాభ్యాం॥ సేతి॥ నామోయానమాగమనసాధనంయాసాంతాః - గోపీర్హిత్వా- మాంభజతఇతిహేతో రాత్మానంవరిష్ఠాంమేనఇతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ కామినాందైన్యందర్శయతి॥ ఏవముక్తఇతి॥అఖండితత్వమాహ॥ తతశ్చేతి॥ తస్యాంస్కంధారోహోద్యతాయాంఅంతర్హితఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ అనుతాపమాహ॥ హానాథేతి॥ ౪౧॥ అన్విచ్ఛంత్యఇతి॥ అన్విచ్ఛంత్యఃమృగయమాణాః - అవిదూరతఃసమీపే॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తతఇతి॥ తతస్తయాపిసహితాః- కృ

ఖిద్యత్సుజాతాంఘ్రితలామున్నిన్యేప్రేయసీంప్రియః ॥ ౩౧ ॥ ఇమాన్యధికమగ్నానిపదాని వహతోవధూమ్। గోప్యఃపశ్యతకృష్ణస్యభారాక్రాంతానికామినః ॥ ౩౨ ॥ .... అత్రావరోపితాకాంతాపుష్పహేతోర్మహాత్మనా। అత్రప్రసూనావచయఃప్రీత్యర్థేప్రేయసా కృతః॥ ౩౩॥ ప్రపదాక్రమణేహ్యేతేపశ్యతాసకలేపదే। కేశప్రసాధనంత్వత్రకామిన్యాఃకామినా కృతమ్॥ ౩౪॥ తానిచూడయతాకాంతాముపవిష్టమిహధ్రువమ్॥ ౩౫ ॥ రేమేతయాచాత్మరతఆత్మారామోప్యఖండితః। కామినాందర్శయన్దైన్యంస్త్రీణాంచైవదురాత్మతామ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇత్యేవందర్శయంత్యస్తాశ్చేరుర్గోప్యోవిచేతనాః। యాంప్రియామానయత్కృష్ణోవిహాయాన్యాఃస్త్రియోవనే॥ ౩౭ ॥ సాచమేనేతదాత్మానంవరిష్ఠాంసర్వయోషితామ్। హిత్వాగోపీఃకామయానామామసౌభజతేప్రియః ॥ ౩౮॥ తతోగత్వావనోద్దేశందృప్తాకేశవమబ్రవీత్ । నపారయేహంచలితుంనయమాంయత్రతేమనః॥ ౩౯ ॥ ఏవముక్తఃప్రియామాహస్కంధఆరుహ్యతామితి। తతశ్చాంతర్దధేకృష్ణస్సావధూరన్వతప్యత॥ ౪౦॥ హానాథరమణప్రేష్ఠక్వాసిక్వాసిమహాభుజ। దాస్యాస్తేకృపణాయామేసఖేదర్శయసన్నిధిమ్॥ ౪౧॥ అన్విచ్ఛంత్యోభగవతోమార్గంగోప్యోవిదూరతః। దదృశుఃప్రియవిశ్లేషమోహితాందుఃఖితాంసఖీమ్ ॥ ౪౨ ॥ తయాకథితమాకర్ణ్యమానప్రాప్తించమాధవాత్ । అవమానంచదౌరాత్మ్యాద్విస్మయంపరమంయయుః॥ ౪౩॥ తతోవిశన్వనంచంద్రజ్యోత్స్నాయావద్విభావ్యతే। తమఃప్రవిష్టమాలక్ష్యతతోనివవృతుస్త్రియః॥ ౪౪॥ తన్మనస్కాస్తదాలాపాస్తద్విచేష్టాస్తదాత్మికాః। తద్గుణానేవగాయంత్యోనాత్మాగారాణిసస్మరుః॥ ౪౫॥ పునఃపులినమాగత్యకాళింద్యాఃకృష్ణభావితాః। సమవేతాజగుఃకృష్ణంతదాగమనకాంక్షితాః॥ ౪౬ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే -త్రింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ గోపికాగీతప్రారంభః. ❖

గోప్యః॥ జయతితేఽధికంజన్మనావ్రజశ్శ్రయతఇందిరాశశ్వదత్రహి। దయితదృశ్యతాందిక్షుతావకా

ష్ణాన్వేషణాయవనమవిశన్ - తతోహరేరన్వేషణాన్నివృత్తాః॥ ౪౪॥ తదితి॥ ఏవంతమఃప్రాప్తాఅపి- స్వగృహాన్నైవస్మృతవంత్యః- తదాత్మికాఃసఏవఆత్మా యాసాంతాః - తన్మయాఇత్యర్థః॥ ౪౫॥ పునరితి॥ కింతుపూర్వంయత్ర - శ్రీకృష్ణేనసంగతిరాసీత్తదేవకాళింద్యాఃపునఃపులినమాగత్య - కృష్ణంభావయంతిధ్యాయంతీతితథాతాః-కృష్ణస్యాగమనంకాంక్షితంయాసాంతాః - మిళితాఃసమ్మిళితాస్సత్యః- కృష్ణమేవజగురితి॥ ౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఏకత్రింశేనిశాయాంతాః పునఃపులినమాగతాః। కృష్ణమేవానుగాయంత్యఃప్రార్థయంతేతదాగమం॥ జయతీతి॥ హేదయిత - తేజన్మనా- వ్రజఃఅధికంయథాభవతితథాజయతి- ఉత్కర్షేణవర్తతే- యస్మాత్- త్వమత్రజాతః- తస్మాత్- ఇందిరాలక్ష్మీః అత్రహి వ్రజమలంకృత్యవర్తతే- ఏవంవ్రజేసర్వస్మిన్మోదమానే- అత్రతుతావకాఃత్వదీయగోపీజనాః త్వయిత్వదర్థమేవకథంచిత్ - ధృతాఅసవోయైస్తే- త్వాంవిచిన్వతే మృగయంతే- అతస్త్వయాదృశ్యతాంప్రత్యక్షీభూయతామితి- యద్వా- అస్మాభిర్భవాన్దృశ్య

తాం యద్వా- ఏ ం త్వయా దృశ్యతామేతే విచిన్వత ఇతి - అత్ర స్వతంత్రాణాం బహూనాం చ వక్తృత్వాద్వచపరా ఆపతంతి సర్వశ్లోకేష్వవధారణా- తథాపి సంగతిరుచ్యతే ॥ ౧॥ తత్ర విచిన్వంతు మమ కిమితి చేత్తత్రాహుః ॥ శరదితి ॥ శరదుదాశయే శరత్కాలికే సరసి- సాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషా- సాధుజాతం సమ్యగ్జాతం- యత్ సత్సరసిజం సువికసితం పద్మం- తస్యోదరే గర్భే యా శ్రీస్తాం ముష్ణాతి హరతీతి తథా- తయా దృశా నేత్రేణ- హే సురతనాథ సంభోగపతే- వరద అభీష్టప్రద- అశుల్కదాసికాః అమూల్యదాసీః నః - నిఘ్నతో మారయతః- తే తవ- త్వయా క్రియమాణః- ఇహ లోకే- అయం వధో న భవతి కిం- కిం శస్త్రైరేవ వధో వధః కిం దృశా వధో వధో న భవతి- కింతు భవత్యేవ- అతస్తవ దృశా అపహృతప్రాణప్రత్యర్పణాయ- త్వయా దృశ్యతామితి భావః త్వయా దృశ్యతామితి యథాసంభవం సర్వత్ర వాక్యశేషః ॥ ౨॥ కించ బహుభ్యో మృత్యుభ్యః కృపయా రక్షిత్వా కిమిదానీం దృశా మన్మథం ప్రేష్య ఘాతయసీత్యాహుః ॥ విషేతి ॥ హే ఋషభ శ్రేష్ఠ - విషమయాజ్జలాశయాత్- తథా వ్యాళరాక్షసాదఘాసురాత్ వర్షాత్ - మారుతాత్ - వైద్యుతానలాత్ అశనినిపాతాత్ - వృషారిష్టస్తస్మాత్ మయాత్మజాత్ - వ్యోమాత్- విశ్వతః అన్యస్మాదపి- సర్వతో భయాచ్చ- బకకాళీయదమనాదినా- రక్షితాః కిమిదానీముపేక్షస ఇతి భావః ॥ ౩॥ అపి చ విశ్వపాలనాయావతీర్ణస్య తవ భక్తోపేక్షాత్యంతమనుచితేత్యాశయేనాహుః ॥ నఖల్వితి ॥ హే సఖ - భవాన్ ఖలు - నిశ్చితం యశోదాసుతో న భవతి - కింతు - సర్వప్రాణినాం బుద్ధిసాక్షీ నను స కిం దృశ్యో భవతి- తత్రాహుః- విఖనసా బ్రహ్మణా- విశ్వపాలనాయ ప్రార్థితస్సన్ - సాత్త్వతాం కులే ఉదేయివాన్ ఉదిత ఇతి ॥ ౪॥ తస్మాత్త్వద్భక్తానామస్మాకమేతత్ప్రార్థనాచతుష్టయం సంపాదయేత్యాహుశ్చతుర్భిః ॥ విరచితేతి ॥ హే వృష్ణిధుర్య - సంసృతేర్భయాత్తే శరణమీయుషాం శరణం ప్రాప్తానాం ప్రాణినాం విరచితం దత్తమభయం యేన తత్తథా - హే కాంత - కామదం వరదం - తథా శ్రియః కరం గృహ్ణాతీతి తథా- తద్భవతః కరసరో

స్త్వయి ధృతాసవస్త్వాం విచిన్వతే ॥ ౧ ॥ శరదుదాశయే సాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషా దృశా ।
సురతనాథ తేఽశుల్కదాసికా వరద నిఘ్నతో నేహ కిం వధః ॥ ౨॥ విషజలాశయాద్వ్యాళరాక్షసాద్వర్ష
మారుతాద్వైద్యుతానలాత్ । వృషమయాత్మజాద్విశ్వతోభయాదృషభ తే వయం రక్షితా ముహుః ॥
౩॥ న ఖలు గోపికానందనో భవానఖిలదేహినామంతరాత్మదృక్ । విఖనసార్థితో విశ్వగుప్తయే సఖ ఉ
దేయివాన్ సాత్త్వతాం కులే ॥ ౪॥ విరచితాభయం వృష్ణిధుర్య తే శరణమీయుషాం సంసృతేర్భయాత్ ।
కరసరోరుహం కాంత కామదం శిరసి ధేహి నః శ్రీకరగ్రహమ్ ॥ ౫॥ వ్రజజనార్తిహన్వీర యోషి
తాం నిజజనస్మయధ్వంసనస్మిత । భజ సఖే భవత్కింకరీః స్మ నో జలరుహాననం చారు దర్శయ ॥ ౬॥ ప్రణత
దేహినాం పాపకర్శనం తృణచరానుగం శ్రీనికేతనమ్ । ఫణిఫణార్పితం తే పదాంబుజం కృణు కుచేషు
నః కృంధి హృచ్ఛయమ్ ॥ ౭॥ మధురయా గిరా వల్గువాక్యయా బుధమనోజ్ఞయా పుష్కరేక్షణ । విధికరీ
రిమా వీర ముహ్యతీరధరసీధునాఽఽప్యాయయస్వ నః ॥ ౮॥ తవ కథామృతం తప్తజీవనం కవిభిరీడితం కల్మషాప
హమ్ । శ్రవణమంగళం శ్రీమదాతతం భువి గృణంతి యే భూరిదా జనాః ॥ ౯ ॥ ప్రహసితం ప్రియప్రేమవీ

రుహం- నః శిరసి ధేహి ॥ ౫॥ వ్రజేతి ॥ హే వ్రజజనార్తిహన్ హే వీర - నిజజనానాం- యః స్మయో గర్వస్తస్య ధ్వంసనం నాశకం స్మితం యస్య- తథాభూత - హే సఖే భవత్కింకరీః నోఽస్మాన్ - భజ ఆశ్రయ - స్మ నిశ్చితం- ప్రథమం తావత్ - జలరుహాననం చారు యోషితాం నో దర్శయ ॥ ౬॥ ప్రణతేతి ॥ అవిశేషేణ ప్రణతానాం దేహినాం - పాపకర్శనం పాపహంతృ- తృణచరాన్ పశూన్ - అనుగచ్ఛతి కృపయేతి - తథా సౌభాగ్యేన శ్రియో నికేతనం - వీర్యాతిరేకేణ ఫణినః ఫణాస్వర్పితం తే పదాంబుజం - నః కుచేషు కృణు కురు - కిమర్థం హృచ్ఛయం కామం కృంధి ఛింధి ॥ ౭॥ మధురయేతి ॥ హే పుష్కరేక్షణ - తవైవ మధురయా గిరా- వల్గూని వాక్యాని యస్యాం తయా- బుధానాం మనోజ్ఞయా హృద్యయా - గంభీరయేత్యర్థః - ముహ్యతీః ఇమాః- నః విధికరీః అధరసీధునా ఆప్యాయయస్వ సంజీవయేతి ॥ ౮॥ కించ అస్మాకం త్వద్విరహే ప్రాప్తమేవ మరణం - కింతు- త్వత్కథామృతం పాయయద్భిః సుకృతిభిర్వంచితమిత్యాహుః ॥ తవేతి ॥ కథైవామృతం- అత్ర హేతుః - తప్తజీవనం ప్రసిద్ధాదమృతాదుత్కర్షమాహుః - కవిభిః బ్రహ్మవిద్భిరపి - ఈడితం స్తుతం - దేవభోగ్యం త్వమృతం తైః స్తుచ్ఛీకృతం- కించ- కల్మషాపహం కామకర్మనిరసనం - తత్త్వమృతం నైవంభూతం కించ శ్రవణమంగళం శ్రవణమాత్రేణ మంగళప్రదం తత్త్వనుష్ఠానాపేక్షం- కించ- శ్రీమత్సుశాంతం - తత్తు మాదకం - ఏవంభూతం త్వత్కథామృతం - ఆతతం యథా భవతి తథా భువి- యే- గృణంతి నిరూపయంతి - తే జనాః భూరిదాః బహుదాతారః - జీవితం దదతీత్యర్థః - యద్వా- ఏవంభూతం త్వత్కథామృతం యే భువి గృణంతి తే భూరిదాః పూర్వజన్మసు - బహు దత్తవంతః - సుకృతిన ఇత్యర్థః ఏతదుక్తం భవతి- యే కేవలం కథామృతం గృణంతి తేఽపి తావదతిధన్యాః - కింపునర్యే త్వాం పశ్యంతి అతః ప్రార్థయామహే - త్వయా దృశ్యతామితి ॥ ౯॥ నను తర్హి మత్కథాశ్రవణేనైవ నివృతా భవంతు- కిం మద్దర్శనేన- త్వద్ధ్యానసక్షుభితచిత్తాః వయం తత్రాపి శాంతిం న విందామ ఇత్యాహుః ॥ ప్రహసితమితి ॥ హే ప్రియ- కుహక- కపట- సంవిదః

సంకేతనమార్గాణి ॥ ౧౦ ॥ కించత్వయివయమతిప్రేమార్ద్రచిత్తాః-త్వంపునరస్మాసు కేనహేతునాకపటమాచరసీత్యాహుః శ్లోకద్వయేన ॥ చలసీతి ॥ హేనాథ కాంత-యద్యదా-వ్రజాచ్చలసిపశూంశ్చారయన్-తదా-తన్నళినవత్-సుందరంకోమలంతేపదం-శిలైఃకణిశైః-తృణైరంకురైశ్చ-సీదతిక్లిశ్యతీతి-నోమనః-కలిలతాంఅస్వాస్థ్యం-గచ్ఛతిప్రాప్నోతి ఏవంభూతాస్త్వద్దుఃఖశంకితచిత్తావయం ॥ ౧౧ ॥ దినేతి ॥ త్వంతు-దినపరిక్షయేసాయంకాలే-నీలకుంతలైరావృతం-ఘనరజస్వలంగోరజశ్ఛురితం-వనరుహాననం అళిమాలాకులపరాగవచ్ఛురితపద్మతుల్యమాననం బిభ్రత్-తచ్చ ముహుర్ముహుః-దర్శయన్నోమనసి-కేవలంస్మరంయచ్ఛసిఅర్పయసి-నతుసుఖందదాసీతి-కపటఇతిభావః ॥ ౧౨ ॥ అతోఽధునాకపటంవిహాయైవంకుర్వితిప్రార్థయంతే-శ్లోకద్వయేన-ప్రణతేతి ॥ హేఆధిహన్-హేరమణ-పద్మజేనాచితం-ఆపదిధ్యేయం ధ్యానమాత్రేణాపన్నివర్తకంకిం శంతమంచ-సేవాసమయేచాపిసుఖతమం-తవచరణపంకజం-కామతాపశాంతయే-నఃస్తనేష్వర్పయాతి ॥ ౧౩ ॥ అపిచ-హేవీరతే-అధరామృతం-నోవితరదేహి-స్వరితేననాదితేనవేణునాసుష్ఠుచుంబితమితివేణునాదామృతవాసితమితిభావః-ఇతరరాగవిస్మారణంనృణామితిరేతసాపర్ణభౌమాదిసుఖేషు-రాగమిచ్ఛాం విస్మారయతివిలోపయతీతితథాతత్ ॥ ౧౪ ॥ కించ-క్షణమపిత్వదదర్శనే-దుఃఖం దర్శనేనసుఖంచద్దృష్ట్వా సర్వసంగపరిత్యాగేనయతయఇవవయంత్వాముపాగతాః-త్వంతుకథమస్మాంస్త్యక్తుముత్సహసఇతి సకరుణమూచుః శ్లోకద్వయేన ॥ అటతీతి ॥ యత్ యదా-భవాన్ కాననంబృందావనంప్రతి-అటతి గచ్ఛతి తదా-త్వామపశ్యతాంప్రాణినాం-త్రుటిః క్షణార్ధమపి-

క్షితంవిహరణంచతేధ్యానమంగళమ్। రహసిసంవిదోయాహృదిస్పృశఃకుహకనోమనఃక్షోభయంతిహి ॥ ౧౦ ॥ చలసియద్వ్రజాచ్చారయన్పశూన్నళినసుందరంనాథతేపదమ్। శిలతృణాంకురైస్సీదతీతినఃకలిలతాంమనఃకాంతగచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥ దినపరిక్షయేనీలకుంతలైర్వనరుహాననంబిభ్రదావృతమ్। ఘనరజస్వలందర్శయన్ముహుర్మనసినస్స్మరంవీరయచ్ఛసి॥౧౨॥ ప్రణతకామదంపద్మజార్చితంధరణిమండనంధ్యేయమాపది। చరణపంకజంశంతమంచతేరమణనస్తనేష్వర్పయాధిహన్ ॥ ౧౩ ॥ సురతవర్ధనంశోకనాశనంస్వరితవేణునాసుష్ఠుచుంబితమ్। ఇతరరాగవిస్మారణంనృణాంవితరవీరనస్తేఽధరామృతమ్ ॥ ౧౪ ॥ అటతియద్భవానహ్నికాననంత్రుటియుగాయతేత్వామపశ్యతామ్। కుటిలకుంతలంశ్రీముఖంచతేజడఉదీక్షతాంపక్ష్మకృద్దృశామ్ ॥ ౧౫ ॥ పతిసుతాన్వయభ్రాతృబాంధవానతివిలంఘ్యతేఽన్త్యచ్యుతాగతాః। గతివిదస్తవోద్గీతమోహితాఃకితవయోషితఃకస్త్యజేన్నిశి॥౧౬॥ రహసిసంవిదంహృచ్ఛయోదయంప్రహసితాననంప్రేమవీక్షణమ్। బృహదురశ్శ్రియోవీక్ష్యధామతేముహురతిస్పృహాముహ్యతేమనః ॥ ౧౭ ॥ వ్రజవనౌకసాంవ్యక్తిరంగతేవృజినహంత్ర్యలంవిశ్వమంగళమ్। త్యజమనాక్చనస్త్వత్స్పృహాత్మనాంస్వజనహృద్రుజాంయన్నిషూదనమ్॥ ౧౮ ॥ యత్తే సుజాతచరణాంబురుహంస్తనేషుభీతాశ్శనైఃప్రియదధీమహికర్కశేషు। తేనాటవీమటసితద్వ్యథ

యుగవద్భవతి-ఏవమదర్శనేదుఃఖముక్తం-పునశ్చకథంచిద్దినాంతే-తేతవ-శ్రీమన్ముఖం-ఉత్ ఉచ్చైరీక్షమాణానాం-తేషాందృశాం-పక్ష్మకృద్బ్రహ్మజడోమందఏవనిమేషమాత్రమప్యంతరమసహ్యమితిదర్శనేసుఖముక్తం ॥౧౫॥పతీతి॥తస్మాత్-హేఅచ్యుత పతీన్-సుతాన్-అన్వయాన్-తత్సంబధినః-భ్రాతౄన్-బాంధవాంశ్చాతివిలంఘ్య-తేతవ-సమీపమాగతాఃవయం-కథంభూతస్య-గతివిదః అస్మదాగమనంజానతః-గీతగతీర్వాజానతః-గతివిదోవయంవా-తవోద్గీతేనఉచ్చైర్గీతేన-మోహితాఃహేకితవశఠ-ఏవంభూతాః యోషితః-నిశిస్వయమాగతాః-త్వాదృతేకస్త్యజేన్నకోఽపీత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ అతస్త్వయాత్యక్తానామస్మాకం-ప్రాక్తనత్వద్దర్శననిదానస్యహృద్రోగస్య-త్వత్సంగతైవచికిత్సాంకుర్విత్యాహుఃశ్లోకద్వయేన ॥ రహసీతి ॥ శ్రియోధామ తేబృహద్విశాలం-ఉరశ్చ-వీక్ష్య-అతిస్పృహాభవతి-తయాచ-ముహుర్ముహుః-మనోముహ్యతి ॥ ౧౭ ॥ వ్రజేతి ॥ తవచ వ్యక్తిరభివ్యక్తిః-వ్రజవనౌకసాం సర్వేషాంఅవిశేషేణ-వృజినహంత్రీదుఃఖనిరసినీ-విశ్వమంగళంసర్వమంగళరూపాచ-అతస్త్వత్స్పృహాత్మనాంత్వత్స్పృహారూఢమనసాం-నః-మనాక్ ఈషత్-కిమపిత్యజముంచ-కార్పణ్యమకుర్వన్ దేహీత్యర్థః-కింతత్-స్వజనహృద్రోగాణాం-యదతిగోప్యంనిషూదనంనివర్తకమౌషధం-తత్త్వమేవవేత్సీతిగూఢోఽభిప్రాయః ॥ ౧౮ ॥ అతిప్రేమధర్షితారుదంత్య ఆహుః ॥ యదితి॥ హేప్రియ-యత్తేతవ సుకుమారంపదాబ్జం-కర్కశేషుకుచేషు-సంమర్దనశంకితాః-శనైశ్శనైః దధీమహిధారయామ-వయం-తేనఅటవీమటసిగచ్ఛసినయసీతిపాఠే-పశూన్వా-కాంచిదన్యాంవా-ఆత్మానమేవవా-నయసిప్రాపయసి-తత్తతఃతత్పదాంబుజంవా హపాణ

దిభిః సూక్ష్మపాపాణ్వాదిభిః - కిం స్విన్న వ్యథతే కథం ను నామ న వ్యథతే భవానేవాయుర్జీవనం యాసాం తాసాం - నో ధీః భ్రమతి ముహ్యతీ
తి ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయామేకత్రింశోఽధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ద్వాత్రింశే విరహాలాపవిక్లిన్నహృదయో హరిః। తత్రావిర్భూయ గోపీస్తాః సాంత్వయామాస మానయన్ ॥ స్వప్రేమామృతకల్లోల
విహ్వలీకృతచేతసః। సదయస్నందయన్ గోపీరుద్గతో నందనందనః॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవం ప్రభృతి- చిత్రధా అనేకధా- సుస్వరం- ఉచ్చైః
కృష్ణదర్శనే లాలసా అతిస్పృహా యాసాం తాః ॥ ౧ ॥ తాసామితి ॥ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః జగన్మోహనస్య కామస్యాపి మనస్యుద్భూతః కా
మః సాక్షాత్తస్యాపి మోహక ఇత్యర్థః ॥ ౨ ॥ తమితి ॥ తన్వః కరచరణాదయః ॥ ౩ ॥ కాచిదితి ॥ అంజలినా సంహతహస్తద్వయేన ॥
౪ ॥ ౫ ॥ ఏకేతి ॥ భ్రుకుటిమాబధ్య కుటిలీకృత్య- ప్రేమసంరంభః ప్రణయకోపావేశేన - విహ్వలా వివశా- నిర్దష్టః దశనచ్ఛదః యయా -
కటాక్షకటాక్షైః తైః యే ఆక్షేపాః ప్రభవాః తైస్తాడయంతీవైక్షత ॥ ౬ ॥ అపరేతి ॥ అనిమిషద్భ్యాం అనిమీలంతీభ్యాం- దృగ్భ్యాం ఆ
పీతమపి సమ్యగ్దృష్టమపి- పునర్జుషాణా నాతృప్యత్ ॥ ౭ ॥ తమితి ॥ హృది కృత్వా హృదయం నీత్వేత్యర్థః ఆనందసంప్లుతేతి పాఠః॥

తేనకిం స్విత్త్వాపాదిభిః భ్రమతి ధీర్భవదాయుషాం నః॥ ౧౯॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే ఏకత్రింశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ ఇతి గోప్యః ప్రగాయంత్యః ప్రలపంత్యశ్చ చిత్రధా। రురుదుస్సుస్వరం రాజన్ కృష్ణదర్శనలాలసాః॥ ౧॥ తాసామావిరభూచ్ఛౌరిస్స్మయమానముఖాంబుజః। పీతాంబరధరః స్రగ్వీ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః॥ ౨॥ తం విలోక్యాగతం కృష్ణం ప్రీత్యుత్ఫుల్లదృశోఽబలాః। ఉత్తస్థుర్యుగపత్సర్వాస్తన్వః ప్రాణమివాగతమ్॥ ౩॥ కాచిత్కరాంబుజం శౌరేర్జగృహేఽంజలినా ముదా। కాచిద్దధార తద్బాహుమంసే చందనరూషితమ్॥ ౪ ॥ కాచిదంజలినాగృహ్ణాత్తన్వీ తాంబూలచర్వితమ్। ఏకా తదంఘ్రికమలం సంతప్తా స్తనయోరధాత్ ॥ ౫॥ ఏకా భ్రుకుటిమాబధ్య ప్రేమసంరంభవిహ్వలా। ఘ్నంతీవైక్షత్కటాక్షేపైర్నిర్దష్టదశనచ్ఛదా॥ ౬॥ అపరానిమిషద్దృగ్భ్యాం జుషాణా తన్ముఖాంబుజమ్। ఆపీతమపి నాతృప్యత్సంతస్తచ్చరణం యథా॥ ౭॥ తం కాచిన్నేత్రరంధ్రేణ హృది కృత్వా నిమీల్య చ। పులకాంగ్యుపగుహ్యాస్తే యోగీవానందనిర్భరా॥ ౮॥ సర్వాస్తాః కేశవాలోకపరమోత్సవనిర్వృతాః। జహుర్విరహజం తాపం ప్రాజ్ఞం ప్రాప్య యథా జనాః॥ ౯ ॥ తాభిర్విధూతశోకాభిర్భగవానచ్యుతో వృతః। వ్యరోచతాధికం తత్ర పురుషశ్శక్తిభిర్యథా॥ ౧౦॥ తాస్సమాదాయ కాలింద్యా నిర్విశ్య పులినం విభుః। వికచత్కుందమందారసురభ్యనిలషట్పదమ్॥ ౧౧॥ శరచ్చంద్రాంశుసందోహధ్వస్తదోషాతమశ్శివమ్। కృష్ణాయా హస్తతరలాచితకోమలవాలుకమ్॥ ౧౨ ॥ తద్దర్శనాహ్లాదవిధూతహృద్రుజో మనోరథాంతం శ్రుతయో యథా యయుః। స్వైరుత్తరీయైః కుచకుంకుమాంకితైరచీక్లృపన్నాసనమాత్మబంధవే॥ ౧౩ ॥ తత్రోపవిష్టో భగవాన్స ఈశ్వరో యోగేశ్వరాంతర్హృది కల్పితాసనః। చకాస గోపీపరిషద్గతోఽర్చితస్త్రైలోక్యలక్ష్మ్యైకప

౯ ॥ సర్వా ఇతి ॥ ప్రాజ్ఞం ఈశ్వరం - ప్రాప్య- యథా ముముక్షవో జనాః- యద్వా- ప్రాజ్ఞం బ్రహ్మజ్ఞం- ప్రాప్య - యథా సంసారిణః - య
ద్వా- ప్రాజ్ఞం సుషుప్తిసాక్షిణం ప్రాప్య యథా విశ్వతైజసావస్థా జీవాః ॥ ౯ ॥ తాభిరితి॥ పురుషః పరమాత్మా శక్తిభిః సత్త్వాదిభిః- యథా
యద్వా- ఉపాసకః పురుషః- జ్ఞానవీర్యబలాదిభిః - యద్వా- పురుషో నుశయీ - ప్రకృత్యాద్యుపాధిభిర్వృతో యథా వ్యరోచత తద్వత్ ॥
౧౦ ॥ తా ఇతి ॥ వికచత్కుందమందారైః- సురభిర్యోఽనిలః- తస్మాత్ షట్పదా యస్మిన్ ॥ ౧౧ ॥ శరదితి ॥ శరచ్చంద్రాంశూనాం- సం
దోహైః సమూహైః- ధ్వస్తం దోషాతమః రాత్రిగతం తమో యస్మిన్ తత్ - అతః- శివం సుఖకరం- హస్తరూపైస్తరలైః తరంగైః- ఆచి
తాః ఆస్తృతాః కోమలా వాలుకా యస్మిన్- ఏవంభూతం పులినం - తాః సమాదాయ నిర్విశ్య- తత్ర తాభిర్వృతః - అధికం వ్యరోచతేతి
పూర్వేణాన్వయః ॥ ౧౨ ॥ తదితి ॥ తాశ్చ- మనోరథానాం- అంతం యయుః- పూర్ణకామా బభూవుః- శ్రుతయో యథేతి- అయమర్థః-
యథా - కర్మకాండే- శ్రుతయః పరమేశ్వరమపశ్యంత్యః- తత్తత్కామానుబంధైరపూర్ణా ఇవ భవంతి - జ్ఞానకాండే తు - పరమేశ్వరం
దృష్ట్వా- తదాహ్లాదపూర్ణాః - కామానుబంధం జహుః తద్వదితి - ఆప్తకామా అపి ప్రేమ్ణా తమభజన్నిత్యాహ॥ స్వైరితి ॥ అచీక్లృపన్ రచ
యామాసుః- ఆత్మబంధవే అంతర్యామిణే ॥ ౧౩ ॥ తత్రేతి ॥ గోపీసభాగతః - తాభిస్సంమానితస్సన్ - చకాస శుశుభే - త్రైలోక్యా లక్ష్మీః

శోభా - తస్యాః - ఏకమేవపదం స్థానం - తద్వపుర్దధత్ దర్శయన్ ॥ ౧౪ ॥ సభాజయిత్వేతి ॥ సహాసలీలేక్షణేన - విభ్రమో విలాసః - యస్యాం తయా భ్రువా - ఉపలక్షితాః సంస్పర్శనేన సంమర్దనేన ॥ ౧౫ ॥ తత్ర భగవతః - అకృతజ్ఞతాం తద్వచనేనైవోపపాదయితుకామాః - గూఢాభిప్రాయా లోకవృత్తాంతమివ పృచ్ఛంతి ॥ భజత ఇతి ॥ భజతః ప్రాణినః - అను అనంతరం - కేచిత్తద్భజనానుసారేణ - భజంతి, కేచిదేతద్విపర్యయం యథా భవతి తథా - తద్భజనానపేక్షితం అభజతోపి భజంతి - అన్యే తు నోభయానితి ॥ ౧౬ ॥ విదితాభిప్రాయః స్వయం - ఉత్తరమాహ ॥ మిథ ఇతి ॥ హే సఖ్యః - ఉపకారప్రత్యుపకారతయా - యే మిథో భజంతి - తే అన్యోన్యం న భజంతి కింత్వాత్మానమేవ - కుతః - హి యస్మాత్ - స్వార్థ ఏవైకాంతః ఉద్యమో యేషాం తే తత్ర చ న సౌహృదం - అతో న సఖ్యం - న చ ధర్మః - దృష్టోద్దేశాత్ - గోమహిష్యాదిభజనవదిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ యే తు అభజతో భజంతి - తే ద్వివిధాః - కరుణాః స్నిగ్ధాశ్చ - తత్ర తు - యథాక్రమం - ధర్మసౌహృదే భవత ఇత్యాహ ॥ భజంత్యభజత ఇతి ॥ కరుణా ఏషామస్తీతి కరుణాః - దాంతా ఇత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ తృతీయప్రశ్నస్యోత్తరం ॥ భజతోపీతి ॥ అయమర్థః - చతుర్విధా ఏవ - ఆత్మారామాః అపరాగ్దృశః - కేచిదాప్తకామాః - విషయదర్శనేపి పూర్ణకామత్వేన భోగేచ్ఛారహితాః - అన్యే తు - అకృతజ్ఞా మూఢాః - అన్యే గురుద్రుహః అతికఠినాః ॥ శ్లో ॥ స పితా యస్తు పోషక ఇతి న్యాయాత్ - ఉపకర్తా గురుతుల్యః - తస్మై ద్రుహ్యంతీతి తథా తే ॥ ౧౯ ॥ అత్ర చరమకోటిగతమాత్మానం మత్వా అక్షిసంకోచైః పరస్పరగూఢస్మితముఖీస్తా దృష్ట్వాహ ॥ నాహం త్వితి ॥ హే సఖ్యః - అహం తేషాం మధ్యే - న కోపి - కింతు - పరమకారుణికః పరమసుహృచ్చ - కథం - అమీ

దం వపుర్దధత్ ॥ ౧౪ ॥ సభాజయిత్వా తమనంగదీపనం సహాసలీలేక్షణవిభ్రమభ్రువా । సంస్పర్శనేనాంకకృతాంఘ్రిహస్తయోస్సంస్తుత్య చేషత్కుపితా బభాషిరే ॥ ౧౫ ॥ గోప్యః ॥ భజతోనుభజంత్యేక ఏక ఏతద్విపర్యయమ్ । నోభయాంశ్చ భజంత్యన్య ఏతన్నో బ్రూహి సాధు భోః ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ మిథో భజంతి యే సఖ్యస్స్వార్థైకాంతోద్యమా హి తే । న తత్ర సౌహృదం ధర్మస్స్వార్థార్థం తద్ధి నాన్యథా ॥ ౧౭ ॥ భజంత్యభజతో యే వై కరుణాః పితరో యథా । ధర్మో నిరపవాదోత్ర సౌహృదం చ సుమధ్యమాః ॥ ౧౮ ॥ భజతోపి న వై కేచిద్భజంత్యభజతః కుతః । ఆత్మారామా హ్యాప్తకామా హ్యకృతజ్ఞా గురుద్రుహః ॥ ౧౯ ॥ నాహం తు సఖ్యో భజతోపి జంతూన్భజామ్యమీషామనువృత్తివృత్తయే । యథాధనో లబ్ధధనే వినష్టే తచ్చింతయాన్యన్నిభృతో న వేద ॥ ౨౦ ॥ ఏవం మదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాం హి వో మయ్యనువృత్తయేబలాః । మయాపరోక్షం భజతా తిరోహితం మాసూయితుం మార్హథ తత్ప్రియం ప్రియాః ॥ ౨౧ ॥ న పారయేహం నిరవద్యసంయుజాం స్వసాధుకృత్యం విబుధాయుషాపి వః । యా మాభజన్ దుర్జరగేహశృంఖలాః సంవృశ్చ్య తద్వః ప్రతియాతు సాధునా ॥ ౨౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వాత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ ఇత్థం భగవతో గోప్యః శ్రుత్వా వాచస్సుపేశలాః । జహుర్విరహజం తాపం తదంగోపచితాశిషః ॥

షాం భజతాం - అనువృత్తివృత్తయే నిరంతరధ్యానప్రవృత్త్యర్థం - తాన్నాహం భజామి - ఏతత్సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ తస్య ధనస్యైవ చింతయా - నిభృతః పూర్ణః - వ్యాప్త ఇతి యావత్ - అన్యత్తు క్షుత్పిపాసాదికమపి న వేద ॥ ౨౦ ॥ .... ఏవమితి ॥ మదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాం - మదర్థం ఉజ్ఝితః - లోకః యుక్తాయుక్తాప్రతీక్షణాత్ - వేదశ్చ - ధర్మాధర్మాప్రతీక్షణాత్ - స్వాః జ్ఞాతయశ్చ స్నేహత్యాగాత్ - యాభిస్తాసాం వో యుష్మాకం - పరోక్షం అదర్శనం యథా భవతి తథా - భజతా యుష్మత్ప్రేమాలాపాన్ శృణ్వతైవ - తిరోహితం అంతర్ధానేన స్థితం - తత్తస్మాత్ - హే అబలాః - హే ప్రియాః - మా మాం - అసూయితుం దోషారోపేణ ద్రష్టుం - యూయం మార్హథ న యోగ్యాః స్థ ॥ ౨౧ ॥ ఆస్తామిదం - పరమార్థం తు శృణుతేత్యాహ ॥ నేతి ॥ నిరవద్యసంయుజాం నిరవద్యం సంయుక్ సంయోగః యాసాం నిరవద్యం యథా భవతి తథా సంయుజ్యంతే భజంత ఇతి వా - తథా తాసాం వః - విబుధాయుషా చిరకాలేనాపి - స్వయం - సాధుకృత్యం ప్రత్యుపకారకృత్యం కర్తుం - న పారయే న శక్నోమి - కథంభూతానాం - యాః భవత్యః - దుర్జరా అజరా యా గృహశృంఖలా - తాం - సంవృశ్చ్య నిశ్శేషం ఛిత్వా - మా మాం - అభజన్ - తాసాం మచ్చిత్తం బహుషు ప్రేమయుక్తయా - నైకనిష్ఠం - తస్మాద్వో యుష్మాకమేవ సాధునా సాధుకృత్యేన - యత్ యుష్మత్సాధుకృత్యం తత్ - ప్రతియాతు ప్రతికృతం భవతు - యుష్మత్సౌశీల్యేనైవ మమానృణ్యం - న తు మత్కృతప్రత్యుపకారేణేత్యర్థః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖

శ్లో ॥ త్రయస్త్రింశే తతో గోపీమండలీమధ్యగో హరిః । ప్రియాస్తా రమయామాస ప్రాదినవకేళిభిః ॥ ఇత్థమితి ॥ తత్తదా - అంగ హే రా

జః - యద్వా తస్యభగవతోఽంగేన అభ్రవపుషా కరచరణాద్యవయవైర్వా ఉపచితాస్సమృద్ధా ఆశిషో యాసాంతాః ॥ ౧ ॥ తత్రేతి ॥ రాసక్రీడా రాసో నామ బహునర్తకీయుక్తో నృత్తవిశేషః - తాం క్రీడాం - అన్యోన్యం ఆబద్ధాః సంగ్రథితాః బాహవః యైః - తైస్సహ ॥ ౨ ॥ తత్సాహిత్యమభినయేన దర్శయత్యక్షరచతుష్టయాధికేనసార్ధేన ॥ రాసోత్సవ ఇత్యాదినా ॥ తాసాం మండలరూపేణావస్థితానాం ద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యే ॥ ౩ ॥ ప్రవిష్టేనేతి ॥ ప్రవిష్టేన - తేనైవైకేన గృహీతానాం ఉభయత ఆలింగితానాం - కథంభూతేన - యం సర్వాః స్త్రియః - స్వస్వనికటం మామేవాశ్లిష్టవానితి మన్యేరన్ తేన - ఏతదర్ధం ద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యే ప్రవిష్టేనేత్యర్ధః సర్వేకస్య కథం తథా ప్రవేశః - సర్వసన్నిహితత్వే వా తస్మిన్ కుతః స్వనికటవర్తిత్వాభిమానః తాసామిత్యత ఉక్తం - యోగేశ్వరేణేతి - అచింత్యశక్తినేత్యర్ధః ॥ ౪ ॥ దివౌకసామితి ॥ తావత్తత్క్షణమేవ అత్యౌత్సుక్యవ్యాప్తమనసాం స్త్రీకాణాం దేవానాం విమానశతైస్సంకీర్ణం నభోబభూవ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ సప్రియాణామితి ॥ సప్రియాణాం కృష్ణసహితానాం - తుములః సంకీర్ణః ॥ ౭ ॥ మధ్యఇతి ॥ మహామరకతోఽనీలమణిరివ మరతకఇతిపాఠాంతరం హైమానాం మణీనాం-మధ్యే-తాభిః స్వర్ణవర్ణాభిరాశ్లిష్టాభిశ్శుశుభే-గోపీదృష్ట్యభిప్రాయేణ వా-విన్నైవమధ్యపదావృత్తిమేకవచనం ॥ ౮ ॥ సయథా - తాభిః శుశుభే - తథా తా అపి - తేన విరేజురిత్యాహ ॥ పాదన్యాసైరితి ॥ భుజవిధుతిభిః కర

❋ రాసక్రీడాప్రారంభఘట్టః ❋

౧॥ తత్రారభత గోవిందో రాసక్రీడామనువ్రతైః। స్త్రీరత్నైరన్వితః ప్రీతైరన్యోన్యాబద్ధబాహుభిః॥
౨॥ రాసోత్సవస్సంప్రవృత్తో గోపీమండలమండితః। యోగేశ్వరేణ కృష్ణేన తాసాం మధ్యే ద్వయోర్ద్వయోః॥ ౩॥ ప్రవిష్టేన గృహీతానాం కంఠే స్వనికటం స్త్రియః। యం మన్యేరన్నభస్తావద్విమానశతసంకులమ్॥ ౪॥ దివౌకసాం సదారాణామౌత్సుక్యనిభృతాత్మనామ్। తతో దుందుభయో నేదుర్నిపేతుః పుష్పవృష్టయః॥ ౫॥ జగుర్గంధర్వపతయస్సస్త్రీకాస్తద్యశోఽమలమ్। వలయానాం నూపురాణాం కింకిణీనాం చ యోషితామ్ ॥౬॥ సప్రియాణామభూచ్ఛబ్దస్తుములో రాసమండలే। తత్రాతిశుశుభే తాభిర్భగవాన్ దేవకీసుతః॥ ౭ ॥ మధ్యే మణీనాం హైమానాం మహామరకతో యథా॥ ౮॥ పాదన్యాసైర్భుజవిధుతిభిస్సస్మితైర్భ్రూవిలాసైర్భజ్యన్మధ్యైశ్చలకుచపటైః కుండలైర్గండలోలైః। స్విద్యన్ముఖ్యః కబరరశనాగ్రంథయః కృష్ణవధ్వో గాయంత్యస్తం తటిత ఇవ తా మేఘచక్రే విరేజుః ౯ ॥ ఉచ్చైర్జగుర్నృత్యమానా రక్తకంఠ్యో రతిప్రియాః। కృష్ణాభిమర్శముదితా యద్గీతేనేదమావృతమ్॥ ౧౦॥ కాచిత్సమం ముకుందేన స్వరజాతీరమిశ్రితాః। ఉన్నిన్యే పూజితా తేన ప్రీయమాణేన సాధ్వితి। తదేవ ధ్రువమున్నిన్యే తస్యై మానం చ బహ్వదాత్ ॥ ౧౧ ॥ కాచిద్రాసపరిశ్రాంతా పార్శ్వస్థస్య గదాభృతః। జగ్రాహ బాహునా స్కంధం శ్లథద్వలయమల్లికా॥౧౨॥ తత్రైకాంసగతం బాహుం కృష్ణస్యోత్పలసౌరభమ్। చందనాలిప్తమాఘ్రాయ హృష్టరోమా చుచుంబ హ ॥ ౧౩ ॥ కస్యాశ్చిన్నాట్యవిక్షిప్తకుండలత్విష * మండితమ్। గండం గండే సందధత్యా అదాత్తాంబూలచర్వితమ్॥ ౧౪॥ నృత్యతీ గాయతీ కాచిత్కూజన్నూపురమేఖలా। పార్శ్వస్థాచ్యుతహస్తాబ్జం శ్రాంతాధాత్స్తనయోశ్శివమ్॥౧౫॥ గోప్యో లబ్ధ్వా

చాలనైః - భజ్యమానైర్మధ్యైః - చలద్భిః కుచైః - పటైశ్చ - గండలోలైః గండేషు చంచలైః - స్విద్యన్ముఖ్యః - స్విద్యంతి స్వేదముద్గిరంతి ముఖాని యాసాం తాః - కబరేషు - రశనాసు చ - గ్రంథయో యాసాం తాః - యద్వా - తేషు తాసు చ అగ్రంథయః శిథిలగ్రంథయ ఇత్యర్ధః - తత్ర నానాచామూర్తిః కృష్ణో మేఘచక్రమివ - తాస్తు బహువిధాస్తటిత ఇవ - స్వేదస్తు తుషార ఇవ - గీతం గర్జితమివేతి - యథాసంభవమూహ్యం ॥ ౯ ॥ ఉచ్చైరితి ॥ నృత్యమానాః నృత్యంత్యః - రక్తకంఠ్యః నానారాగానురంజితకంఠ్యః - కృష్ణస్యాభిమర్శేన సంస్పర్శేన ముదితాః ఇదం విశ్వం ॥ ౧౦ ॥ కాచిదితి ॥ ముకుందేన సహ - స్వరజాతీః షడ్జాదిస్వరాలాపగతీః - అమిశ్రితాః కృష్ణేన ఉద్గీతాభిః అసంకీర్ణాః ప్రీయమాణేన సంమానితా తత్స్వరజాత్యున్నయనమేవ ధ్రువం ధ్రువాఖ్యం తాళవిశేషం - కృత్వోన్నిన్యే ఉన్నీతవతీ ॥ ౧౧ ॥ ఏవం నృత్తగీతాదినా శ్రీకృష్ణసంమానితానాం తాసామతిప్రీతివిలసితం నృత్తమాహ ॥ కాచిదితి ॥ శ్లథంతి వలయాని మల్లికాశ్చ యస్యాః సా ॥ ౧౨ ॥ తత్రైతి ॥ ఉత్పలస్య సౌరభమివ సౌరభం యస్య-తం బాహుం ॥ ౧౩ ॥ కస్యా ఇతి ॥ నాట్యేన నృత్యేన - విక్షిప్తయోశ్చంచలయోః కుండలయోః - త్విషా శోభయా హేతునా అదంతత్వమాపన్నం - మండితం గండం కపోలం తథాభూతే స్వగండే - సందధత్యాః సంయోజయంత్యాః ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతీతి ॥ కూజంతీ నూపురే మేఖలా చ యస్యాః సా ॥ ౧౫ ॥ ఏవమన్యా అపి గోప్యో యథా యథం నానావిభ్రమైర్విజహ్రురిత్యాహ ॥ గో

పృ ఇతి॥ ౧౬॥ తత్రగాయకేషు వాదకేషుచ సత్త్రీకేషుగంధర్వకిన్నరాదిషు - రసావేశేనముహ్యత్సు నృత్యత్సువా - అన్యామేవవా ద్యాదిసంపత్తిం దర్శయన్ - రాససంభ్రమమాహ ॥ కర్ణోత్పలేతి ॥ కర్ణోత్పలైశ్చ- అలకవిటంకైః గలత్కాలంకృతైః - కపోలైఃఘర్మైశ్చ- వక్త్రేషుశ్రీఃశోభాయాసాంతాః ఘోషాఃకింకిణ్యః- వలయనూపురఘోషైర్వాద్యైర్వాదిత్రైః- భగవతానన్నృతుః - స్వకేశేభ్యఃస్రస్తాఃస్రజోయాసాంతాః- ఏతేనతాళగతేస్సంతుష్టాః కేశాఃసశిరఃకంపంపాదేషుపుష్పవృష్టిమివాకుర్వన్నిత్యుత్ప్రేక్షితం భగవతాసమంనన్నృతుః-క్వ- భ్రమదాఏవగాయకాయస్యాంతస్యాంరాససభాయాం॥ ౧౭॥ యథాగోప్యోనానావిభ్రమైర్భగవతాసహవిజహ్రుః- ఏవంభగవానపి- స్వవిలాసైస్తాభిస్సహరేమఇత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ తత్స్వలాసానభిభూతస్సైవ- రతౌగృష్టాంతః-యథార్భకఇతి- స్వప్రతిబింబైర్విభ్రమఃక్రీడాయస్యసఇత్యనేనైతద్దర్శితం స్వీయమేవసర్వకళాకౌశలం సౌగంధ్యలావణ్యమాధుర్యాదిచ- తాసుసంచార్య- తాభిస్సహ- రెమెయథార్భకఃస్వప్రతిబింబైరితి॥ ౧౮॥ తాస్తుభగవద్వశంగతాః రాకులాబభూవురిత్యాహ ॥ తదంగేతి ॥ తస్యాంగసంగేనప్రకృష్టాముత్ ప్రీతిః- తయాఆకులాన్యవశానింద్రియాణియాసాంతాః విశ్లథబంధాన్ కేశాదీనంజసాప్రతివ్యోఢుం- యథాపూర్వంధర్తుంనాలంనసమర్థాబభూవుః విస్రస్తానిమాల్యానిఆభరణానిచయాసాంతాః॥౧౯॥ నకేవలంతా ఏవాకులేంద్రియాఃకింతుదేవ్యోపీత్యాహ ॥ కృష్ణేతి ॥ కించ ॥ శశాంకశ్చేత్యనేనైతత్సూచితం- శశాంకేనవిస్మితేన- గతౌవిస్మృతాయాం-తత్ప్రా

చ్యుతంకాంతంశ్రియఏకాంతవల్లభమ్। గృహీతకంఠ్యస్తద్దోర్భ్యాంగాయంత్యస్తంవిజహ్రిరే॥౧౬॥
కర్ణోత్పలాలకవిటంకకపోలఘర్మవక్త్రశ్రియోవలయనూపురఘోషవాద్యైః। గోప్యస్సమంభగవతాననృతుస్స్వకేశస్రస్తస్రజోభ్రమరగాయకరాసగోష్ఠ్యామ్॥ ౧౭ ॥ ఏవంపరిష్వంగకరాభిమర్శస్నిగ్ధేక్షణోద్దామవిలాసహాసైః। రేమేరమేశోవ్రజసుందరీభిర్యథార్భకస్స్వప్రతిబింబవిభ్రమః॥ ౧౮॥ తదంగసంగప్రముదాకులేంద్రియాఃకేశాన్దుకూలంకుచపట్టికాంవా। నాంజఃప్రతివ్యోఢుమలంవ్రజస్త్రియోవిస్రస్తమాల్యాభరణాఃకురూద్వహ॥ ౧౯॥ కృష్ణవిక్రీడితంవీక్ష్యముముహుఃఖేచరస్త్రియః। కామార్దితాశ్శశాంకశ్చసగణోవిస్మితోభవత్ । ౨౦ ।కృత్వాతావంతమాత్మానంయావతీర్గోపయోషితః।రరామభగవాంస్తాభిరాత్మారామోపిలీలయా॥ ౨౧॥ తాసాం రతివిహారేణ శ్రాంతానాంవదనానిసః। ప్రామృజత్కరుణఃప్రేమ్ణాశంతమేనాంగపాణినా॥ ౨౨ । గోప్యస్స్ఫురత్పురటకుండలకుంతలత్విడ్గండశ్రియాసుధితహాసనిరీక్షణేన। మానందధత్యఋషభస్యజగుఃకృతా

——❋ జలక్రీడావనక్రీడయోః ప్రారంభఘట్టః ❋——

నిపుణ్యానితత్కరరుహస్పర్శప్రమోదాః ॥ ౨౩ ॥ తాభిర్యుతశ్శ్రమమపోహితుమంగసంగఘృష్టస్రజస్సకుచకుంకుమరంజితాయాః। గంధర్వపాలిభిరనుద్రుతఆవిశద్వాశ్శ్రాంతోగజీభిరిభరాడివభిన్నసేతుః ॥ ౨౪ ॥ సోంభస్యలంయువతిభిఃపరిషిచ్యమానఃప్రేమ్ణేక్షితఃప్రహసితాభిరితస్తతోంగః। వైమానికైఃకుసుమవర్షిభిరీడ్యమానోరేమేస్వయంస్వరతిరత్రగజేంద్రలీలః। ౨౫ । తతశ్చకృష్ణోపవనేజలస్థలప్రసూనగంధానిలజుష్టదిక్తటే। చచారభృంగప్రమదాగణావృతోయథామదాంధోద్విర

క్తనాఃసర్వేపిగ్రహాః- తత్రతత్రైవతస్థుః- తతశ్చాతిదీర్ఘాసురాత్రిషు- యథాసుఖంవిజహ్రురితి॥ ౨౦॥ కృత్వేతి॥ అయంభావః॥శ్లో॥ కాత్యాయనిమహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి। నందగోపసుతందేవి పతింమేకురుతేనమఇతి॥ ప్రత్యేకంతాభిఃప్రార్థనాత్ - భగవతాపి ॥ శ్లో ॥ యాతాబలావ్రజంసిద్ధామయేమారంస్యథక్షపాఇతి - తథైవప్రతిశ్రుతత్వాత్తావంతమాత్మానంకృత్వారేమఇతి - యావతీర్యావత్యః॥ ౨౧॥ కృపాతిశయమాహ ॥ తాసామితి ॥ ౨౨॥ తతోతిహృష్టానాం గోపీనాంచరితమాహ ॥ గోప్యఇతి ॥ స్ఫురతాంస్వర్ణకుండలానాంకుంతలానాం చత్విషా- గండేషుయాశ్రీస్తయా- సుధితేనఅమృతాయితేన - హాససహితేన నిరీక్షణేనచ - ఋషభస్యపత్యుఃకృష్ణస్య మానందధత్యః- పూజాంకుర్వంత్యః- తత్కర్మాణిజగుః-తస్యకరరుహైఃనఖైః- స్పర్శేనప్రమోదోయాసాంతాః॥ ౨౩॥ అథజలకేళిమాహ ॥ తాభిరితి ॥ తాసామంగసంగేన- ఘృష్టాసంమర్దితా- యాస్రక్ - తస్యాః- అతఏవతాసాం - కుచకుంకుమేనరంజితాయాః- సంబంధిభిర్గంధర్వపాళిభిః- గంధర్వపాఃగంధర్వపతయఇవగాయంతఃయేఅళయః వైరనుద్రుతఃఅనుగతః సకృష్ణః- వాఃఉదకంఆవిశత్- భిన్నసేతుఃవిదారితవప్రః- స్వయంచాతిక్రాంతలోకవేదమర్యాదః॥ ౨౪॥ సఇతి ॥ స్వరతిఃఆత్మారామోపి - అత్రగోపీమండలే అంభసివా॥ ౨౫॥ స్థలజలక్రీడేదర్శితే- వనక్రీడాందర్శయతి ॥ తతశ్చేతి ॥ యమునాయాఉపవనేజలస్థలప్రసూ

నానాంగంధో యస్మిన్ - తేనానిలేన - జుష్టాని దిశాంతటాని అంతా యస్మిన్ - యద్వా దిశశ్చ తటం స్థలం చ యస్మిన్ - తస్మిన్ వనే - భృంగాణాం ప్రమదానాం చ గణైరావృతః చచార ॥ ౨౬ ॥ రాసక్రీడానిగమనం ॥ ఏవమితి ॥ సః కృష్ణః - సత్యసంకల్పః - అనురాగిస్త్రీకదంబస్థః - ఏవం సర్వా నిశాః - సేవితవాన్ - శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః - శరది భవాః - కావ్యేషు కథ్యమానా యే రసాః తేషామాశ్రయభూతా నిశాః - యద్వా - నిశా ఇతి ద్వితీయా అత్యంతసంయోగే - శృంగారరసాశ్రయాః - శరది ప్రసిద్ధాః - కావ్యేషు యాః కథాస్తాః నిషేవ ఇతి - ఏవమప్యాత్మన్యేవావరుద్ధః సౌరతః - సురతగసః రసో ధాతుః - న తు స్ఖలితో యస్యేతి కామజయోక్తిః ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ స ఇతి ॥ ప్రతీపం ప్రతికూలం అధర్మమిత్యర్థః - ఆచరత్ కృతవాన్ - న చేదమధర్మమూలం కళంజభక్షణాదివత్ - కింతు మహాసాహసమిత్యాహ - పరదారాభిమర్శనమితి ॥ ౨౯ ॥ ఆప్తకామస్య - [illegible] - యద్యేవం - కామాభావాన్నిందితం కేనాభిప్రాయేణ కృతవానితి పృచ్ఛతి ॥ ఆప్తకామ ఇతి ॥ ౩౦ ॥ పరమేశ్వరే [illegible] న్యాయేన పరిహర్తుం - సామాన్యతో మహతాం వృత్తమాహ ॥ ధర్మవ్యతిక్రమ ఇతి ॥ సాహసం చ దృష్టం - ప్రజాపతీంద్రసోమవిశ్వామిత్రాదీనాం - తచ్చ తేషాం తేజస్వినాం దోషాయ న భవతీతి ॥ ౩౧ ॥ తర్హి ॥ శ్లో ॥ యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జన ఇతి న్యాయేనాన్యోఽప్యాచరేదిత్యాశంక్యాహ ॥ నైతదితి ॥ అనీశ్వరః దేహాదిపరతంత్రః - యథాఽరుద్రవ్యతిరిక్తోఽవి

దఃకరేణుభిః ॥ ౨౬ ॥ ఏవం శశాంకాంశువిరాజితా నిశాస్స సత్యకామోఽనురతాబలాగణః । నిషేవ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరతస్సర్వాశ్శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః ॥ ౨౭ ॥ రాజా ॥ సంస్థాపనాయ ధర్మస్య ప్రశమాయేతరస్య చ । అవతీర్ణో హి భగవానంశేన జగదీశ్వరః ॥ ౨౮ ॥ స కథం ధర్మసేతూనాం వక్తా కర్తాభిరక్షితా । ప్రతీపమాచరద్బ్రహ్మన్ పరదారాభిమర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఆప్తకామో యదుపతిః కృతవాన్వై జుగుప్సితమ్ । కిమభిప్రాయ ఏతన్నస్సంశయం ఛింధి సువ్రత ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ధర్మవ్యతిక్రమో దృష్ట ఈశ్వరాణాం చ సాహసమ్ । తేజీయసాం న దోషాయ వహ్నేస్సర్వభుజో యథా ॥ ౩౧ ॥ నైతత్సమాచరేజ్జాతు మనసాపి హ్యనీశ్వరః । వినశ్యత్యాచరన్మౌఢ్యాద్యథాఽరుద్రోఽబ్ధిజం విషమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఈశ్వరాణాం వచస్సత్యం తథైవాచరితం క్వచిత్ । తేషాం యత్స్వవచోయుక్తం బుద్ధిమాంస్తత్తదాచరేత్ ॥ ౩౩ ॥ కుశలాచరితేనైషామిహ చార్థో న విద్యతే । విపర్యయేణ చానర్థో నిరహంకారిణాం ప్రభో ॥ ౩౪ ॥ కిముతాఖిలసత్త్వానాం తిర్యఙ్మర్త్యదివౌకసామ్ । ఈశితుశ్చేశితవ్యానాం కుశలాకుశలాన్వయః ॥ ౩౫ ॥ యత్పాదపంకజపరాగనిషేవతృప్తా యోగప్రభావవిధుతాఖిలకర్మబంధాః । స్వైరం చరంతి మునయోఽపి న నహ్యమానాస్తస్యేచ్ఛయాఽఽత్తవపుషః కుత ఏవ బంధః ॥ ౩౬ ॥ గోపీనాం తత్పతీనాం చ సర్వేషాం చాపి దేహినామ్ । యోఽన్తశ్చరతి సోఽధ్యక్ష ఏష క్రీడనదేహభాక్ ॥ ౩౭ ॥ అనుగ్రహాయ భూతానాం మానుషం దేహమాశ్రితః । భజతే తాదృశీః క్రీడా యాః శ్రుత్వా తత్పరో భవేత్ ॥ ౩౮ ॥ నాసూయన్ ఖలు కృష్ణాయ మోహితాస్తస్య మాయయా । మన్యమానాస్స్వపార్శ్వస్థాన్ స్వాన్ స్వాన్ దారాన్ వ్రజౌకసః ॥ ౩౯ ॥ బ్రహ్మరాత్ర ఉపావృత్తే వాసుదేవానుమోదితాః । అనిచ్ఛంత్యో యయుర్గోప్యస్స్వగృహాన్ భ

షమాచరన్ భక్షయన్ ॥ ౩౨ ॥ కథం తదా సదాచారస్య ప్రామాణ్యం - అత ఆహ ॥ ఈశ్వరాణామితి ॥ తేషాం వచః సత్యం - అతస్తదుక్తమాచరేదేవ - ఆచరితం తు క్వచిత్సత్యం - అతః స్వవచోయుక్తం - తేషాం వచసా యద్యద్యుక్తం - అవిరుద్ధం - తత్తదేవాచరేత్ ॥ ౩౩ ॥ నను తర్హి తేఽపి కిమేవం సాహసమాచరంతి తత్రాహ ॥ కుశలేతి ॥ ప్రారబ్ధకర్మక్షపణమాత్రమేవ తేషాం కృత్యం నాన్యదిత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ కిముతేతి ॥ కుశలాకుశలాన్వయో న విద్యత ఇతి కిం పునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఏతదేవ స్ఫుటీకరోతి ॥ యదితి ॥ యస్య పాదపంకజపరాగస్య నిషేవణేన తృప్తాః - యద్వా - యస్య పాదపంకజపరాగే - సేవా యేషాం తే తథా - తే చ తృప్తాశ్చేతి - భక్తా ఇత్యర్థః - తత్త్వజ్ఞానినశ్చ న నహ్యమానాః బంధమప్రాప్నువంతః ॥ ౩౬ ॥ గోపీనాం పరదారత్వమంగీకృత్య - పరిహృతమిదానీం భగవతః - సర్వాంతర్యామిణః - పరదారసేవా నామ న కించిదిత్యాహ ॥ గోపీనామితి ॥ యోఽన్తశ్చరతి - అధ్యక్షో బుద్ధ్యాదిసాక్షీ - స ఏవ క్రీడనాయ - దేహభాక్ - న తు అస్మదాదితుల్యః - యేన దోషః స్యాదితి ॥ ౩౭ ॥ నన్వేవం చేదాప్తకామస్య - నిందితే కుతః ప్రవృత్తిరిత్యత ఆహ ॥ అనుగ్రహాయేతి ॥ శృంగారరసాకృష్టచేతసః - బహిర్ముఖానపి - స్వపరాన్ కర్తుమితి భావః ॥ ౩౮ ॥ నన్వన్యేఽపి భిన్నాచారాః స్వచేష్టితమేవమేవేతి వదంతి - తత్రాహ ॥ నాసూయన్నితి ॥ ఏవంభూతైశ్వర్యాభావే - తథా కుర్వంతః పాపా జ్ఞేయా ఇతి భావః ॥ ౩౯ ॥ బ్రహ్మరాత్ర ఇతి ॥ బ్రహ్మరాత్రే బ్రా

హ్మముహూర్తే ఉపావృత్తే ప్రాప్తే॥౪౦॥ భగవతః కామవిజయరూపరాసక్రీడాశ్రవణాదేః కామవిజయ ఏవ ఫలమాహ ॥ విక్రీడితమితి॥ అచిరేణ ధీరస్సన్ హృద్రోగం కామం ఆశు అపహినోతి పరిత్యజతీతి॥౪౧॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రయస్త్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖
శ్లో॥ చతుస్త్రింశే హినాగ్రస్తం నందం హరిరమూముచత్ । విద్యాధ్రం చాంగిరశ్శాపాచ్ఛంఖచూడం తథావధీత్ ॥ ౧ ॥ సోపదేశతః కామం కింకరీకృత్య కామతః । అనుగృహ్ణన్ వశం నిన్యే తథా విద్యాధరాధిపం ॥ తదేవం కామానుగ్రహముఖేన కామవిజయం ప్రతిపాద్య - తథైవ విద్యాధరజయం ప్రతిపాదయితుం తత్ప్రసంగం దర్శయతి॥ ఏకదేతి॥౧॥ ౨॥ గా ఇ॥ గావః గాః - మధు మధురం - మధ్వన్నం మ

గవత్ప్రియాః ॥ ౪౦ ॥ విక్రీడితం వ్రజవధూభిరిదంచవిష్ణోః శ్రద్ధాన్వితోనుశృణుయాదనువర్ణయేద్యః । భక్తింపరాంభగవతిప్రతిలభ్యకామంహృద్రోగమాశ్వపహినోత్యచిరేణధీరః॥ ౪౧॥ ❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయస్త్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

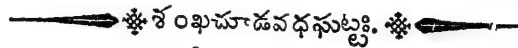
❖ అహిరూపధారిణస్సుదర్శనాఖ్యగంధర్వస్య శాపమోక్షణం. ❖

శ్రీశుకః ॥ ఏకదాదేవయాత్రాయాంగోపాలాజాతకౌతుకాః। అనోభిరనడుద్యుక్తైః ప్రయయుస్తేంబికావనమ్॥౧॥ తత్ర స్నాత్వాసరస్వత్యాందేవంపశుపతింప్రభున్। ఆనర్చురర్హణైర్భక్త్యా దేవీంచ నృపతేంబికామ్॥ ౨॥ గావో * హిరణ్యంవాసాంసిమధుమధ్వన్నమాదృతాః। బ్రాహ్మణేభ్యో దదుస్సర్వే దేవోనః ప్రీయతామితి॥ ౩ ॥ ఊషుస్సరస్వతీతీరేజలంప్రాశ్యయతవ్రతాః । రజనీంతాంమహాభాగాస్సునందానందకాదయః॥ ౪ ॥ కశ్చిన్మహానహిస్తస్మిన్విపినేతిబుభుక్షితః । యదృచ్ఛయాగతోనందం శయానమురగోగ్రసత్॥ ౫॥ సచుక్రోశాహినాగ్రస్తః కృష్ణకృష్ణమహానయమ్ । సర్పోమాంగ్రసతేతాతప్రపన్నంపరిమోచయ॥ ౬॥ తస్యచాక్రందితంశ్రుత్వాగోపాలాస్సహసోత్థితాః। గ్రస్తంచదృష్ట్వాసంభ్రాంతాస్సర్పంవివ్యధురుల్ముకైః॥ ౭ ॥ అలాతైర్దహ్యమానోపినాముంచతభుజంగమః । తమస్పృశత్పదాభ్యేత్యభగవాన్సాత్త్వతాంపతిః॥ ౮॥ సవైభగవతశ్శ్రీమత్పాదస్పర్శహతాశుభః । భేజేసర్పవపుర్హిత్వారూపంవిద్యాధరార్చితమ్॥ ౯ ॥ తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః ప్రణతంసముపస్థితమ్ । దీప్యమానేనవపుషాపురుషంహేమమాలినమ్॥ ౧౦॥ కోభవాన్పరయాలక్ష్మ్యాశోభతేశుభలక్షణ । కథంజుగుప్సితామేతాంగతింవాప్రాపితోవశః॥ ౧౧॥ సర్పః॥ అహంవిద్యాధరఃకశ్చిత్సుదర్శనఇతిశ్రుతః। శ్రియానురూపసంపత్త్యావిమానేనాచరన్దిశః॥ ౧౨॥ ఋషీన్విరూపానంగిరసః* ప్రాహసంరూపదర్పితః । తైరిమాంప్రాపితోయోనింప్రలబ్ధైస్స్వేనపాప్మనా॥ ౧౩ ॥ శాపోమేనుగ్రహాయైవకృతస్తైఃకరుణాత్మభిః। యదహంలోకగురుణాపదాస్పృష్టోహతాశుభః॥ ౧౪ ॥ తంత్వాహంభవభీతానాంప్రపన్నానాంభయాపహమ్ । ఆపృచ్ఛేశాపనిర్ముక్తఃపాదస్పర్శాదమీవహన్॥౧౫॥ ప్రపన్నోస్మిమహాయోగిన్మహాపురుషసత్పతే । అనుజానీహిమాంకృష్ణసర్వలోకేశ్వరేశ్వర॥౧౬॥ బ్రహ్మదండాద్విముక్తోహంసద్యస్తేచ్యుతదర్శనాత్ । యన్నామగృహ్ణన్నఖిలాన్ శ్రోతౄనాత్మానమేవచ॥౧౭॥ సద్యఃపునాతికింభూయస్తస్యస్పృష్టఃపదాహితే। ఇత్యనుజ్ఞాప్యదాశార్హంపరిక్రమ్యాభివంద్యచ॥ ౧౮॥ సుదర్శనోదివంయాతఃకృచ్ఛ్రాన్నందశ్చమోచితః। నిశామ్య కృష్ణస్యతదా

ధునాసహితమన్నం॥ ౩॥ ఊషురితి॥ జలమాత్రం ప్రాశ్య ఉపోషితాః - తాం నిశాం తత్ర ఊషుః న్యవసన్॥ ౪॥ కశ్చిదితి ॥ మహాన అహిః అజగరః ఉరగః ఉరసా గచ్ఛతీత్యుక్తేః, వ్యుక్తం - అగ్రసత్ జగ్రాస॥౫॥౬॥ తస్యేతి॥ వివ్యధుస్తాడయామాసుః - ఉల్ముకైః జ్వలత్కాష్ఠైః॥ ౭॥ అలాతైరితి॥ అలాతైః ఉల్ముకైరేవ॥౮॥ స ఇతి॥ విద్యాధరేష్వర్చితం పూజితం॥౯॥ తమితి॥ గోపేష్వాత్మన ఐశ్వర్యం ప్రకాశయితుమవిద్వానివ - తమపృచ్ఛత్ - దీప్యమానేన వపుషా సమవస్థితం॥౧౦॥ క ఇతి॥ యః పరయా శోభయా ప్రకాశసే స భవాన్ క ఇతి॥౧౧॥౧౨॥ ఋషీనితి ॥ ప్రాహసం అపహసితవానస్మి - ప్రలబ్ధైరుపహసితైః - మదీయేనైవ పాప్మనా నిమిత్తేన॥౧౩॥ శాప ఇతి॥ యత్ యతః శాపాత్॥ ౧౪॥ తమితి॥ అ

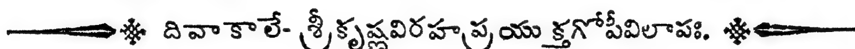
పృచ్ఛే స్వం లోకం గంతుం అనుజ్ఞాం యాచే - అమీవహన్ దుఃఖనాశన॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ శ్లో॥ అహం దేహం నిహత్యైవం ప్రాగున్మత్తం సుదర్శనమ్। తద్వద్దుస్సాధినం కృష్ణశ్శంఖచూడమతాడయత్ ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః॥ తత్ప్రసంగమాహ॥ కదాచిదితి॥ ౨౦॥ ఉపగీయమానావితి॥ విరజోఽంబరావితి విరజసీ నిర్మలే అంబరే యయోః॥ ౨౧॥ నిశేతి॥ కించ - నిశాప్రవేశం సత్కుర్వంతౌ - ఉదితఉడుపః - తారకాశ్చ యస్మిన్ తత్ - మల్లికాగంధేన మత్తా అళయో యస్మిన్ తత్॥ ౨౨॥ జగతురితి॥ అనిబద్ధత్వాదసైర్యుగపత్తల్పయితుమశక్యమపి తౌ స్వరమండలమూర్ఛనం యుగపత్కల్పయంతౌ - మనఃశ్రవణయోర్మంగళం యథా భవతి తథా - జగతుః అగాయతామితి॥ ౨౩॥ గోప్య ఇతి॥ మూర్ఛితాః తద్గీతలీనచిత్తాః - స్రంసద్భ్రశ్యత్ - దుకూలం యస్మాత్ - తమాత్మానం దేహం - స్రస్తాః కేశేభ్యః స్రజో యస్య తం చ తతో నావిదన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తయోరితి॥ నిరీక్షతోర్నిరీక్షమాణయోః - తౌ నాథౌ యస్య తం - క్రోశయామాస హతా త్రైరయామా

త్మవైభవం వ్రజౌకసోఽవిస్మితచేతసస్తతః। సమాప్య తస్మిన్నియమం పునర్వ్రజం గోపాయయుస్తత్ర ధ

శంఖచూడవధఘట్టః.

యంత ఆదృతాః॥ ౧౯ । కదాచిదథ గోవిందో రామశ్చాద్భుతవిక్రమః। విజహ్రతుర్వనే రాత్ర్యాం మధ్యగౌ వ్రజయోషితామ్॥ ౨౦॥ ఉపగీయమానౌ లలితం స్త్రీజనైర్బద్ధసౌహృదైః। స్వలంకృతానులిప్తాంగౌ స్రగ్విణౌ విరజోఽంబరౌ॥ ౨౧ । నిశాముఖం మానయంతావుదితోడుపతారకమ్। మల్లికాగంధమత్తాళిజుష్టం కుముదవాయునా॥ ౨౨॥ జగతుస్సర్వభూతానాం మనశ్శ్రవణమంగళమ్। తౌ కల్పయంతౌ యుగపత్స్వరమండలమూర్ఛితమ్ ॥ ౨౩ । గోప్యస్తద్గీతమాకర్ణ్య మూర్ఛితా నావిదన్నృప స్రంసద్దుకూలమాత్మానం స్రస్తకేశస్రజం తతః॥ ౨౪॥ ఏవం విక్రీడతోస్స్వైరం గాయతోస్సంప్రమత్తవత్। శంఖచూడ ఇతి ఖ్యాతో ధనదానుచరోఽభ్యగాత్॥ ౨౫॥ తయోర్నిరీక్షతో రాజంస్తన్నాథం ప్రమదాజనమ్। క్రోశంతం కాలయామాస దిశ్యుదీచ్యామశంకితః॥ ౨౬॥ క్రోశంతం కృష్ణ రామేతి విలోక్య స్వపరిగ్రహమ్। యథా గా దస్యునా గ్రస్తా భ్రాతరావన్వధావతామ్॥ ౨౭॥ మా భైష్టేత్యభయారావౌ సాలహస్తౌ తరస్వినౌ। నిషేదతుస్తం తరసా త్వరితం గుహ్యకాధమమ్ ॥ ౨౮ । స వీక్ష్య తావనుప్రాప్తౌ కాలమృత్యూ ఇవోద్విజన్। విసృజ్య స్త్రీజనం మూఢః ప్రాద్రవజ్జీవితేచ్ఛయా॥ ౨౯॥ తమన్వధావద్గోవిందో యత్ర యత్ర స ధావతి। జిహీర్షుస్తచ్ఛిరోరత్నం తస్థౌ రక్షన్ స్త్రియో బలః॥ ౩౦ ॥ అవిదూర ఇవాభ్యేత్య శిరస్తస్య దురాత్మనః। జహార ముష్టినైవాంగ సహచూడామణిం విభుః॥ ౩౧ ॥ శంఖచూడం నిహత్యైవం మణిమాదాయ భాస్వరమ్। అగ్రజాయాదదాత్ప్రీత్యా పశ్యంతీనాం చ యోషితామ్॥ ౩౨॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

దివాకాలే - శ్రీకృష్ణవిరహప్రయుక్తగోపీవిలాపః.

శ్రీశుకః॥ గోప్యః కృష్ణే వనం యాతే తమనుద్రుతచేతసః। కృష్ణలీలాః ప్రగాయంత్యో నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్॥ ౧॥ గోప్యః॥ వామబాహుకృతవామకపోలో వల్గితభ్రురధరార్పితవేణుః। కోమలాంగుళిభిరాశ్రితమార్గం గోప్య ఈరయతి యత్ర ముకుందః । ౨ । వ్యోమయానవనితాస్సహసిద్ధైర్విస్మి

స॥ ౨౬॥ క్రోశంతమితి॥ దస్యునా వ్యాఘ్రేణ॥ ౨౭॥ మాభైష్టేతి॥ మాభైష్ట భయం మా ప్రాప్నువతేత్యభయవాచౌ॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ అవిదూర ఇతి॥ శిరసా సహ చూడామణిం జహారేత్యర్థః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋ శ్లో ॥ పంచత్రింశే వనం యాతే కృష్ణే గోకులయోషితః। యుగ్మశ్లోకానుగీతేన నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్ ॥ ఏవం రాత్రిషు కృష్ణేన స్వైరం అభిరమితానాం - దివా తద్విరహితానామనుగీతేన దిననిస్తారప్రకారమాహ॥ గోప్య ఇతి॥ దుఃఖేన కృచ్ఛ్రేణ॥ ౧ ॥ వామబాహుకృత వామకపోలమిత్యాదీని ద్వాదశ యుగళాని ॥ వామేతి॥ హే గోప్యః వామే బాహౌ తస్మాల్లెకృత అర్పితః - వామః కపోలో యేన సః - వల్గితే నర్తితే భ్రువౌ యేన స వల్గితభ్రూః ముకుందః అధరేఽర్పితం వేణుం కోమలాభిరంగుళిభిరాశ్రితా మార్గాః సప్తస్వరభిన్నా రంధ్రాణి యస్య తం యత్ర యదా - ఈరయతి వాదయతి॥ ౨ ॥ వ్యోమయానేతి ॥ తదా వ్యోమయానానాం సిద్ధానాం - వనితాః - సిద్ధైః స్వపతిభిస్సహ వర్తమానా అపి -

తద్వేణుస్వరణం-ఉపధార్య ఆకర్ణ్య-ప్రథమం విస్మితాః- తతః- కామమార్గణేభ్యః సమర్పితాని చిత్తాని యాభిస్తాః- తత్పరవశా ఇత్యర్థః- సలజ్జాస్సత్యః కశ్మలం మోహం- యయుః - అత్రలింగం- అపస్మృతాః విస్మృతా నీవ్యో యాభిరితి - అజివనంభూతస్య కృష్ణస్య-విరహం కథం సహామ ఇతి సర్వత్ర వాక్యశేషః ॥ ౩ ॥ హంతేతి ॥ హంత- హే అబలాః - ఇదం చిత్రం- శృణుత - హారహాసః హారవద్విశదో హాసో యస్య సః - యద్వా- వేణువాదనే అధో వదనే న హసతః - హారే మృస్ఫురన్ హాసో యస్య- హారవద్వా- వక్షసి శోభమానో హాసో యస్య సః- యద్వా- హారాణాం హాస ఇవ విశదా స్ఫూర్తిర్యస్మిన్నురసీతి- ఉరసి స్థితా విద్యుదివ లక్ష్మీర్యస్య సః యర్హి యదా- కూజిత వేణునాదిత వేణుర్భవతి ॥ ౪ ॥ బృందశ ఇతి ॥ తదా వ్రజే- యే వృషాః - మృగాః గావశ్చ- వేణువాద్యేన హృతాని చేతాంసి యేషాం తే - ఆరాద్దూరాదేవ - దంతైర్దష్టాః కబళా గ్రాసా యైస్తే - ధృతా ఉత్తంభితాః కర్ణాః యైస్తే- నిద్రితా ఇవ లిఖిత చిత్రమివ చాసన్- అవిదుషాం తిరశ్చామపి వేదమతి చిత్రమిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ కించ - అచేతనా అపి సరిత్సు తదతి విచిత్రమిత్యాహుః ॥ బర్హిణ ఇతి ॥ హే ఆళిసఖి- బర్హిణో మయూరస్య- స్తబకాః బర్హగుచ్ఛాః ధాతవో గైరికాదయశ్చ పలాశాని పల్లవాశ్చ- తైర్బద్ధశ్చాసౌ మల్లానాం పరిబర్హః పరికరః- తం విడంబయతి అనుకరోతీతి తథా- స ముకుందః అను గైర్గోపైస్సహ- వేణునేత్యుపరితనగతాపి జ్ఞాతవ్యం-యత్ర యదా- గాః సమాహ్వయతి ॥ ౬ ॥ తర్హీతి ॥ తర్హి తదా- తద్ధ్వనిశ్రవణాత్ - అనిలేన నీతం - తస్య పదాంబుజరజః స్పృహయంత్య ఇవ- భగ్నగతయః సరితః - వై నిశ్చితం- వయమివ - తా అప్యబహుపుణ్యాః- యతో న ప్రాప్నువంతి - కేవలం ప్రేమ్ణా వేపితాః కంపితా భుజాస్తరంగా యాసాం

తాస్తమపధార్య సలజ్జాః । కామమార్గణసమర్పితచిత్తాః కశ్మలం యయురపస్మృతనీవ్యః ॥ ౩ ॥ హంతచిత్రమబలాః శృణుతేదం హారహాస ఉరసి స్థిరవిద్యుత్ । నందసూనురయమార్తజనానాం నర్మదో యర్హి* కూజితవేణుః ॥ ౪ ॥ బృందశో వ్రజవృషా మృగగావో వేణువాద్యహృతచేతస ఆరాత్ । దంతదష్టకబళా ధృతకర్ణా నిద్రితా లిఖితచిత్రమివాసన్ ॥ ౫ ॥ బర్హిణస్తబకధాతుపలాశైర్బద్ధమల్లపరిబర్హవిడంబః । కర్హిచిత్సబల ఆళి సగోపైర్గాః సమాహ్వయతి యత్ర ముకుందః ॥ ౬ ॥ తర్హి భగ్నగతయస్సరితో వై తత్పదాంబుజరజోనిలనీతమ్ । స్పృహయతీ* ర్వయమివాబహుపుణ్యాః ప్రేమవేపితభుజాస్తిమితాపః ॥ ౭ ॥ అనుచరైస్సమనువర్ణితవీర్య ఆదిపూరుష ఇవాచలభూతిః । వనచరో గిరితటేషు చరంతీర్వేణునాహ్వయతి గాస్స యదా హి ॥ ౮ ॥ వనలతాస్తరవ ఆత్మని విష్ణుం వ్యంజయంత్య ఇవ పుష్పఫలాఢ్యాః । ప్రణతభారవిటపా మధుధారాః ప్రేమహృష్టతనవో వవృషుస్స్మ ॥ ౯ ॥ దర్శనీయతిలకో వనమాలాదివ్యగంధతులసీమధుమత్తైః । అళికులైరలఘుగీతమభీష్టమాద్రియన్యర్హి* సంధితవేణుః ॥ ౧౦ ॥ సరసి సారసహంసవిహంగాశ్చారుగీతహృతచేతస ఏత్య । హరిముపాసత తే యతచిత్తా హంత మీలితదృశో ధృతమౌనాః ॥ ౧౧ ॥ సహబలస్స్రగవతంసవిలాసస్సానుషు క్షితిభృతో వ్రజదేవ్యః । హర్షయన్యర్హి* వేణురవేణ జాతహర్ష ఉపరంభతి విశ్వమ్ ॥ ౧౨ ॥ మహదతిక్రమణశంకితచే

తాః - స్తిమితాః నిశ్చలాః ఆపో యాసాం తాః - గోప్యోపి లోచనయోస్తిమితజలా భవంతీతి ॥ ౭ ॥ స్థావరేష్వప్యతిచిత్రం దృశ్యత ఇత్యాహుః ॥ అనుచరైరితి ॥ అనుచరైర్గోపైః- దేవాదిభిర్వా- ముగ్ధానాం వాక్యం ఆదిపురుష ఇవేతి - అచలభూతిః నిశ్చలశ్రీః వేణునా తత్స్నామ్నాం గానేన ॥ ౮ ॥ వనలతా ఇతి ॥ తథా - ప్రణతాః భారేణ- విటపాః శాఖా యాసాం తాః- వనగతా లతాః స్వస్మిన్ విష్ణుం ప్రకాశమానం సర్వభూతాంతర్యామిత్వాత్ అస్మాస్వపి విద్యత ఇతి సూచయంత్య ఇవ మధుధారాః వవృషుః- స్మేతి విస్మయే-తరవశ్చ తథా తత్ప్రతీనామపి తథైవానంద ఇతి భావః ॥ ౯ ॥ ఏతాని విష్ణువ్యక్తిలక్షణాని- కించ-సరసి కమలవనేషు- విహరతాం పక్షిణామపి మన ఆకర్షకం తద్గీతం- కిం పునరస్మాకమిత్యాహుః ॥ దర్శనీయేతి ॥ దర్శనీయస్తిలకో యస్య-దర్శనీయానాం సుందరాణాం మధ్యే ముఖ్య ఇతి వా- వనమాలాసు యా దివ్యగంధా తులసీ తస్యాః మధునా మత్తైరళికులైః అలఘు-ఉచ్చైః అభీష్టమనుకూలం గీతం- ఆద్రియన్ ఆదరేణ గృహ్ణన్-యర్హి అధరే సంధిత వేణుర్భవతి ॥ ౧౦ ॥ సరసీతి ॥ తర్హి యే సరసి సారసా హంసాః - అన్యే చ విహంగాః - చారుణా గీతేన హృతచేతసః- ఏత్య ఆగత్య. హరిం ఉపాసత అభజంత- తత్సమీపే ఉపవివిశుర్వా- హంతేతి విషాదే ॥ ౧౧ ॥ మేఘోపి హరిం సేవత ఇత్యాహుః ॥ సహబల ఇతి ॥ భో వ్రజదేవ్యో గోప్యః - సహబలః సరామః కృష్ణః - స్రగ్భిర్నిర్మితాభ్యామవతంసాభ్యాం కర్ణభూషణాభ్యాం విలాసో యస్య- యద్వా ముక్తాఫలస్రగాపీడేన విలాసో యస్యేతి - క్షితిభృతః సానుషు గిరేస్తటేషు - వర్తమానః స్వయం జాతహర్షః - విశ్వం హర్షయన్ - యదా వేణురవేణోపరంభతి నినాదయతి - నాదేన ఆపూరయతీత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ మహదితి ॥ తదా మేఘః మహతః శ్రీకృష్ణస్య- అతిక్రమణశంకితం చేతో యస్య- సః నపునః పురతో యాతి న చోచ్చైర్గర్జతి- కింతు- తత్ర స్థితస్సన్ వేణురవమను- మందం గర్జతి - కించ-

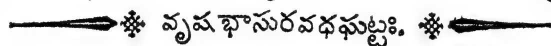
సుహృదం విశ్వాదిహారకత్వాది సామ్యాత్సుహృత్ కృష్ణః - తం సుమనోభిరభ్యవర్షదితి - అదృశ్యైర్దేవైః క్రియమాణం కుసుమవర్షణం మేఘకల్పయితోక్తం - తుషారో వా కుసుమతయా కల్పితః సవివవా - దేవతారూపోభ్యవర్షదతి ప్రతపాదాతపాత్ త్రాయత ఇతి ప్రతపత్రం ఛత్రం. తత్ ఛాయయా కువర్న్నితి॥ ౧౩॥ అపిచ - మహదేతదాశ్చర్యమిత్యాహుః॥ వివిధేతి॥ హే సతి యశోదే - తవ సుతః - నానాగోపక్రీడాసు విదగ్ధో నిపుణః - వేణువాద్యవిషయే నిజైర్వశిక్షా యాసు తాః స్వోత్ప్రేక్షితాః - నత్వన్యతః శ్రుతా ఇత్యర్థః - స్వరజాతీర్నిషాదర్షభాదిస్వరాలాపభేదాన్ - అనయత్ ఉన్నీతవాన్॥ ౧౪॥ సవనశ ఇతి॥ తత్తు తాః స్వరజాతీః - సవనశః వారం వారం - మంద్రమధ్యమతారభేదేన క్రమశో వా - యతో గీతధ్వనిరాగతః - తత్ర ఆనమితా కంధరా చిత్తం చ యేషాం తే - ఉపధార్య సమ్యగాకర్ణ్య - కవయః కోవిదా అపి - తే అనిశ్చితం తత్త్వం తద్భేదో యైస్తే - కశ్మలం మోహం యయురితి॥ ౧౫॥ అస్మాకం తు మోహం కిం బ్రూమ ఇత్యాహుః॥ నిజేతి॥ ధ్వజాదీని విచిత్రాణి లలామాని చిహ్నాని యేషాం తైః - నిజాని పదాన్యేవాబ్జదళాని తైః - వ్రజభువః ఖురతోదం ఖురాక్రమణవ్యథాం శమయన్ - వర్ష్మణా ధుర్యో గజస్తద్వద్గతిర్యస్య స కృష్ణః - వాదితవేణుస్సన్ వ్రజతీతి యత్॥ ౧౬॥ వ్రజతీతి॥ తేన నిమిత్తేన - సవిలాసవీక్షణేనార్పితో మనోభవవేగో యాసు తాః - వయం కుజా వృక్షాస్తేషాం గతిం గమితాస్సత్యః మోహేన న విదామః - కబరీం వా వసనం వేతి॥ ౧౭॥ మణిధర ఇతి॥ కించ - మణిధరః మణీన్ గ్రథితాన్ గోగణార్థం ధరతీతి మణిధరః - క్వచిద్దేశే తైర్మణిభిరాసమంతాద్గాః గణయన్ - తథా దయితగంధా యా తులసీ - తస్యా మాలయా సహ వర్తమానః - ప్రణయినః ప్రియస్యానుచరస్యాంసే - భుజం ప్రక్షిపన్ - యత్ర

తా మందమందమనుగర్జతి మేఘః। సుహృదమభ్య*వర్షత్సుమనోభిశ్ఛాయయా చ విదధత్ప్రతపత్రమ్॥ ౧౩॥ వివిధగోపచరణేషు విదగ్ధో వేణువాద్య ఉరుధా నిజశిక్షాః। తవ సుతస్సతి యదాధరబింబే దత్తవేణురనయత్స్వరజాతీః॥ ౧౪॥ సవనశస్తదుపధార్య సురేశాశ్శక్రశర్వపరమేష్ఠిపురోగాః। కవయ ఆనమితకంధరచిత్తాః కశ్మలం యయురనిశ్చితతత్త్వాః॥ ౧౫॥ నిజపదాబ్జదలైర్ధ్వజవజ్రనీరజాంకుశవిచిత్రలలామైః। వ్రజభువః ప్రశమయన్ఖురతోదం వర్ష్మధుర్యగతిరీరితవేణుః॥ ౧౬॥ వ్రజతి తేన వయం సవిలాసప్రేక్షణార్పితమనోభవవేగాః। కుజగతిం గమితా న విదామః కశ్మలేన వసనం కబరీం వా॥ ౧౭॥ మణిధరః క్వచిదాగణయన్గా మాలయా దయితగంధతులస్యాః। ప్రణయినోనుచరస్య యదాంసే ప్రక్షిపన్భుజమగాయత యత్ర॥ ౧౮॥ క్వణితవేణురవవంచితచిత్తాః కృష్ణమన్వ*సత కృష్ణగృహిణ్యః। గుణగణార్ణ*మనుగమ్య హరిణ్యో గోపికా ఇవ విముక్తగృహాశాః॥ ౧౯॥ కుందదామకృతకౌతుకవేషో గోపగోధనవృతో యమునాయామ్। నందసూనురనఘే తవ వత్సో నర్మదః ప్రణయినాం విజహార॥ ౨౦॥ మందవాయురనువాత్యనుకూలం మానయన్మలయజస్ప*ర్శేన। వందినస్తముపదేవగణా యే వాద్యగీతబలిభిః పరివవ్రుః॥ ౨౧॥ వత్సలో వ్రజగవాం యదగధ్రో వంద్యమానచరణః పథి వృద్ధైః। కృత్స్నగోధనముపోహ్య దినాంతే గీతవేణురనుగేడితకీర్తిః॥ ౨౨॥ ఉత్సవం శ్రమరుచాపి దృశీనాము

యదా - కదాచిదగాయత॥ ౧౮॥ క్వణితేతి॥ తదా - క్వణితస్య వేణోః రవేణ - వంచితాన్యపహృతాని చిత్తాని యాసాం తాః - కృష్ణస్య హరిణస్య - గృహిణ్యో భార్యాః - గుణగణార్ణవం గుణగణసముద్రం కృష్ణమనుగమ్య ప్రాప్య - తాః కృష్ణమేవాన్వసత అన్వాసత - సన్నిహితా బభూవురిత్యర్థః - కుతః - యతో విముక్తా గృహాశా యాభిస్తాః - గోపికా ఇవ తా అపి హ్యేవమేవాన్వాసతేతి॥ ౧౯॥ తదేవం బృందావనప్రదేశేషు క్రీడిత్వా సాయాహ్నే గోధనాని పరావృత్య - యమునాయాం క్రీడతస్తస్య సౌభాగ్యమనువర్ణయంతి॥ కుందేతి॥ గోపీనాముత్సవాయ కుందదామభిః - కృతకౌతుకేనోత్సవేన - వేషోఽలంకారో యేన సః - హే అనఘే యశోదే - తవ వత్సః పుత్రః - నందసూనుః కృష్ణః - యద్వా - సహైవ బహ్వ్యః కథయంత్యః - కాశ్చిత్తవ వత్స ఇతి - కాశ్చిన్నందసూనురితి చాహుః - నర్మదః హర్షదస్సన్ - యదా విజహార క్రీడతిస్మ॥ ౨౦॥ మందవాయురితి॥ తదా - మలయజస్య చందనస్యేవ సురభిః శీతలశ్చ - యః స్పర్శః - తేన తం కృష్ణం మానయన్ననుకూలం యథా తథా అనువాతి వీజయతి - యద్వా - మలయజో దక్షిణవాయుః - యద్వా - మలయజస్య కృష్ణేన స్వాంగేనులిప్తస్య - స్పర్శేన - మానయన్నితి - కించ - వందిన ఇవ స్తావకాస్సంతః - గంధర్వాదిగణా వాద్యగీతపుష్పవర్షాదిభిః - పరివవ్రుః పరిత ఉపాసత॥ ౨౧॥ ఆయాంతమాలోక్య హృష్యంత్యః పరస్పరమూచుః॥ వత్సల ఇతి॥ వ్రజస్య గవాం చ - యద్వా - వ్రజే నిబద్ధానాం గవాం - అనుకంప్యానామస్మాకమిత్యర్థః - వత్సలో హితకృత్ - కుతః - యద్యస్మాత్ - అగధ్రః అగం ధరతీతి గోవర్ధనోద్ధరణః - బహుశో రక్షణస్యోపలక్షణమేతత్ - వృద్ధైః బ్రహ్మాదిభిః - పథి సేవ్యమానం శీఘ్రమాగంతుం న దదతీతి - ఉపోహ్య ఏకీకృత్య - గీతయుక్తో వేణుర్యస్య సః॥ ౨౨॥ ఉత్సవమితి॥ శ్రమయుక్తయాపి కాంత్యా - నేత్రాణాం హర్షమున్నయన్ ఉచ్చైః ప్రాపయన్ - ఖురరజోభిశ్ఛురితా వ్యాప్తాః స్రజో

యస్య - సుహృదామస్మాకం -ఆశిషాం మనోరథస్య- విత్సు-యాదాతుమిచ్ఛయా- దేవక్యా జఠరేభవతీతితథా సఏవ ఉడురాజశ్చంద్రః - నివృత్తి హేతు ర్వేనస విష్యతీతి॥ ౨౩॥ అతిసంభ్రమేణకాశ్చిత్సమీపమాయాంతం కథయంతి ॥ మదేతి ॥ ఈషన్మదేన విఘూర్ణితే విహ్వలితే లోచనేయస్యసః- బదరపాండువదనః ఈషత్పక్వబదరవత్పాండుగండవదనం యస్యసః అత్రహేతుః కనకకుండలయోర్లక్ష్మ్యకాంత్యా- మృదూకోమలౌగండౌ- యస్మిన్ తద్వదనం- మండయన్ కోమలంగండస్థలం శోభయన్నితి॥ ౨౪॥ యదుపతిరితి ॥ యదుపతిరితి దేవకీజఠర భూ రితిచ ॥ శ్లో ॥ ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాత స్తవాత్మజః త్యాది గర్గ వాక్యప్రసిద్ధ్యోక్తం- యద్వా ॥ శ్లో ॥ సఖఉదేయివాన్ సాత్వతాంకులఇతివత్ జ్ఞాత్వాకాశ్చిద్వదంతీతి- గజేంద్ర స్యేవగతిః- చంద్రఇవప్రసన్నవదనః- వ్రజగవామస్మాకమనంతం దినతాపంచ శమయన్ ప్రణుదన్నుపయాతి- విషసమీపమాయాతీతి॥ ౨౫॥ ఏవమితి ॥ ఏవం విరహదుఃఖేనాపి - సుఖేహా- కృష్ణలీలాఏవగాయతీఃగాయంత్యః- తస్మిన్ చిత్తం చేతనాజీవితం యాసాంతాః- తస్మిన్నేవమనః సంకల్పవికల్పరూపంయాసాంతాః- అతఏవమహానుదయః ఉత్సవోయాసాంతాః- అహస్స్వపిరేమిరే॥ ౨౬॥ ఇతిభావార్థ దీపికాయాం పంచత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋

న్నయన్ ఖురరజశ్ఛురితస్రక్। దిత్సయైతిసుహృదాశిషఏష దేవకీజఠరభూరుడురాజః॥ ౨౩॥ మదవిఘూర్ణితలోచనఈషన్మానదస్స్వసుహృదాం వనమాలీ। బదరపాండువదనోమృదుగండం మండయన్ కనకకుండలలక్ష్మ్యా ॥ ౨౪॥ యదుపతిర్ద్విరదరాజవిహారోయామినీపతిరివైషదినాంతే। ముదితవక్త్రఉపయాతిదురంతం మోచయన్ వ్రజగవాం దినతాపమ్॥ ౨౫॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం వ్రజస్త్రియోరాజన్ కృష్ణలీలానుగాయతీః। రేమిరేహస్సుతచ్చిత్తాస్తన్మనస్కా మహోదయాః॥ ౨౬ ॥ ❋❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచత్రింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

వృషభాసురవధఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ అథతర్హ్యాగతోగోష్ఠమరిష్టోవృషభాసురః। మహీం మహాకకుత్కాయః కంపయన్ ఖురవిక్షతామ్ ॥ ౧ ॥ రంభమాణః ఖరతరంపదాభ్యాం విలిఖన్మహీమ్। ఉద్యమ్యపుచ్ఛం వప్రాణి విషాణాగ్రేణచోద్ధరన్ ॥ ౨ ॥ కించిత్కించిచ్ఛకృన్ముంచన్ మూత్రయన్ స్తబ్ధలోచనః। యస్యనిర్హ్రాదితేనాంగ నిష్ఠురేణ గవాం నృణామ్ ॥ ౩ ॥ పతంత్యకాలతోగర్భాః స్రవంతిస్మభయేనవై। నిర్విశంతి ఘనాయస్యకకుద్యచలశంకయా ॥ ౪ ॥ తంతీక్ష్ణశృంగముద్వీక్ష్యగోప్యోగోపాశ్చతత్రసుః। పశవోదుద్రువూరాజన్ సంత్యజ్యనిజగోకులమ్ ॥ ౫ ॥ కృష్ణకృష్ణేతితేసర్వేగోవిందం శరణం యయుః। భగవానథతద్వీక్ష్యగోకులం భయవిహ్వలమ్ ॥ ౬ ॥ మాభైష్టేతిగిరాశ్వాస్యవృషాసురముపాహ్వయత్ । సబాలైః పశుభిర్మంద త్రాసితైః కిమసత్తమ॥ ౭ ॥ బల* దర్పహాహం దుష్టానాం త్వద్విధానాం దురాత్మనామ్। ఇత్యాస్ఫోట్యాచ్యుతోరిష్టం తలశబ్దేనకోపయన్।సఖ్యురంసేభుజాభోగం ప్రసార్యావస్థితోహరిః ॥ ౮ ॥ సోప్యేవం కుపితోరిష్టఃఖురేణావనిముల్లిఖన్। ఉద్యత్పుచ్ఛభ్రమన్మేఘః క్రుద్ధఃకృష్ణముపాద్రవత్ ॥ ౯॥

శ్లో॥ షట్త్రింశేనిహతేరిష్టేనారదోక్త్యాబలాచ్యుతౌ। వసుదేవసుతౌజ్ఞాత్వాకంసోక్రూరం సమాదిశత్॥ గోపీరాసాంతరాయాంతం శంఖచూడం నిహత్యసః। అహన్ గోపీమహానందాపహందుష్టమరిష్టకం ॥ అథేతి ॥ ఏవం దేవగంధర్వాదిస్తూయమానే త్యగీతవాద్యకుసుమవర్షాదిభిః- కృష్ణం ప్రాప్తం దృష్ట్వా వ్రజస్యపరమోత్సవే వర్తమానే- తద్విరుద్ధాథాంతరాధికారార్థం- అథశబ్దః- తర్హితదా- వృషభాకృతిరసురః- తం వర్ణయతి- మహీమిత్యాది-సార్థత్రయేణ- మహాంతౌకకుత్-కాయాయస్యసః- ఖురైః విక్షతాం దారితాం- మహీంకంపయన్॥ ౧॥ రంభమాణఇతి॥ రంభమాణః వృషభజాతిశబ్దంకుర్వన్- విలిఖన్ విదారయన్- ఉద్యమ్యఊర్ధ్వంకృత్వా వప్రాణితటాని- ఉద్ధరన్॥ ౨॥ కించిదితి ॥ కించిత్కించిత్ - శకృత్- మధ్యేమధ్యే ఈషదీషత్పురీషం ముంచన్- తథా- మూత్రముత్సృజన్- స్తబ్ధలోచనః అనిమిషలోచనః॥ ౩ ॥ పతంతీతి ॥ యస్య ధ్వనినాకర్ణ్య- గవాం నారీణాంచతత్ర॥ శ్లో॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రావః పాతఃపంచమషష్ఠయోః॥ అతఊర్ధ్వంప్రసూతిస్స్యాదితివిభాగః - కకుదగ్రశృంగే॥ ౪॥ ౫॥ కృష్ణేతి ॥ కృష్ణకృష్ణరక్షేత్యాధావంతః॥ ౬॥ ౭॥ బలేతి॥ ఇత్యేవం వదన్- ఆస్ఫోట్య కరతలేన బాహు మాహత్య-తేనతలశబ్దేనకోపయన్ - భుజాభోగం- భుజాభుజః- సైవభోగః సర్పదేహాకారం భుజమిత్యర్థః - స్వయమచ్యుతః అన్యాన్ దుష్టాన్ హరతీతిహరిః॥ ౮॥ సఇతి ॥ ఉద్యతా ఊర్ధ్వం గచ్ఛతా

పుచ్ఛేన భ్రమంతో మేఘా యస్మాత్సః॥ ౯॥ అగ్రన్యస్తేతి॥ అగ్రే న్యస్తే విషాణాగ్రే యేన సః - స్తబ్ధే అసృక్ తుల్యే లోచనే యస్య సః - కటాక్షేణ తిర్యక్ నిరీక్ష్య॥ ౧౦॥ గృహీత్వేతి॥ ప్రత్యపోవాహ ప్రతిలోమం వ్యనుదత్॥ ౧౧॥ స ఇతి॥ అపవిద్ధః అపక్షిప్తః - ఆపతత్ ఆద్రవత్ - ఆశు పత్ - స్విన్నాని స్వేదయుక్తాని సర్వాణి అంగాని యస్య సః క్రోధమూర్ఛితః క్రోధేన వ్యాప్తః॥ ౧౨॥ తమితి॥ కృంత్వా విషాణముత్పాట్య - తేనైవ జఘాన స చ ఆపతత్॥ ౧౩॥ అసృగితి॥ మూత్రశకృత్ - మూత్రం చ శకృచ్చ ఏకవద్భావః - తదుభయం సముత్సృజన్నిత్యర్థః - పాదాన్ క్షిపన్ ఇతస్తతశ్చాలయన్ - అనవస్థితేక్షణః ప్రచలితనేత్రః - కృచ్ఛ్రం కష్టం జగామ అథ నిర్ఋతేః మృత్యోః క్షయం నివాసం జగామ - కృచ్ఛ్రం యథా భవతి తథా - మృత ఇతి వా॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ నయనోత్సవః నయనానాం మూర్తిమానుత్సవః॥ ౧౫॥ శ్లో॥ క్షామం ప్రజే వసంతం తం కృష్ణం లేన తు విస్మృతం। నారదః స్మారయామాస కంసం దూతగిరేవ తు ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ తదాహ ॥ అరిష్ట ఇతి ॥ దే

అగ్రన్యస్తవిషాణాగ్రః స్తబ్ధాసృగ్లోచనోచ్యుతమ్। కటాక్షిప్యాద్రవత్తూర్ణమింద్రముక్తాశనిర్యథా॥ ౧౦ ॥ గృహీత్వా శృంగయోస్తం వా అష్టాదశ పదాని సః। ప్రత్యపోవాహ భగవాన్ గజః ప్రతిగజం యథా ॥ ౧౧ ॥ సోపవిద్ధో భగవతా పునరుత్థాయ సత్వరమ్। ఆపతత్స్విన్నసర్వాంగో నిశ్వసన్ క్రోధమూర్ఛితః॥ ౧౨ ॥ తమాపతంతం స నిగృహ్య శృంగయోః పదా సమాక్రమ్య నిపాత్య భూతలే। నిష్పీడయామాస యథార్ద్రమంబరం కృత్వా విషాణేన జఘాన సోపతత్॥ ౧౩॥ అసృగ్వమన్ మూత్రశకృత్సముత్సృజన్ క్షిపంశ్చ పాదాననవస్థితేక్షణః। జగామ కృచ్ఛ్రం నిర్ఋతేరథ క్షయం పుష్పైః కిరంతో హరిమీడిరే సురాః ॥ ౧౪॥ ఏవం కకుద్మినం హత్వా స్తూయమానస్స్వజాతిభిః। వివేశ గోష్ఠం సబలో గోపీ

→ నారదమహర్షిబోధితేన కంసేన శ్రీకృష్ణబలరామాహ్వానాయాక్రూరప్రేషణాదిఘట్టః. ←

నాం నయనోత్సవః ॥ ౧౫ ॥ అరిష్టే నిహతే గోష్ఠే కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా। కంసాయ ప్రాహ భగవాన్నారదో దేవదర్శనః॥ ౧౬॥ యశోదాయాస్సుతాం కన్యాం దేవక్యాః కృష్ణమేవ చ। రామం చ రోహిణీపుత్రం వసుదేవేన బిభ్యతా ॥ న్యస్తౌ స్వమిత్రే నందే వై యాభ్యాం తే పురుషా హతాః॥ ౧౭॥ నిశమ్య తద్భోజపతిః కోపాత్ప్రచలితేంద్రియః। నిశాతమసిమాదత్త వసుదేవజిఘాంసయా ॥ ౧౮ ॥ నివారితో నారదేన తత్సుతౌ మృత్యుమాత్మనః। జ్ఞాత్వా లోహమయైః పాశైర్బబంధ సహ భార్యయా ॥ ౧౯ ॥ ప్రతియాతే తు దేవర్షౌ కంస ఆభాష్య కేశినమ్। ప్రేషయామాస భవతా హన్యేతాం రామమాధవౌ॥ ౨౦॥ తతో ముష్టికచాణూరశలతోసలకాదికాన్। అమాత్యాన్ హస్తిపాంశ్చైవ సమాహూయాహ భోజరాట్॥ ౨౧॥ భోభో నిశమ్యతామేతద్వీర చాణూరముష్టిక। నందవ్రజే కిలాసాతే సుతావానకదుందుభేః॥ ౨౨॥ రామకృష్ణౌ తతో మహ్యం మృత్యుః కిల నిదర్శితౌ। భవద్భ్యామిహ సంప్రాప్తౌ హన్యేతాం మల్లలీలయా ॥ ౨౩ ॥ మంచాః క్రియంతాం వివిధా మల్లరంగపరిశ్రితాః। పౌరా జానపదాస్సర్వే పశ్యంతు స్వైరసంయుగమ్ ॥ ౨౪ ॥ ....

(మహామాత్ర నిబోధేదం వచో మమ మహామతే॥ ౨౫ ॥ గజః కువలయాపీడః ప్రభిన్నకటకాముఖః। సం

వదర్శనః దేవర్షిః - యద్వా - ఏవం కృతే ఏవం భవిష్యతీతి సాక్షాద్దేవదర్శనం జ్ఞానం యస్య సః॥ ౧౬॥ ఆహైవ నారదేనోక్తమాహ ॥ యశోదాయా ఇతి ॥ దేవక్యా అష్టమగర్భత్వేన ప్రసిద్ధాం కన్యాం - యశోదాయాః సుతామాహ - యశోదాయాః సుతత్వేన ప్రసిద్ధం కృష్ణం చ - దేవక్యాః సుతమాహ రోహిణీపుత్రం రామం చ - దేవక్యాః సప్తమం సుతమాహ - యద్వా - నందసుతత్వేన ప్రసిద్ధం రామం చ - వసుదేవభార్యాయాః రోహిణ్యాః పుత్రమాహ - వసుదేవసుతౌ చేత్కథం వ్రజం గతౌ తత్రాహ - వసుదేవేనేతి॥ ౧౭॥ నిశమ్యేతి॥ తత్ నారదోక్తం వాక్యం నిశాతం తీక్ష్ణం అసిం చంద్రహాసం ॥ ౧౮ ॥ నివారిత ఇతి॥ హతే వసుదేవే - తౌ పలాయేతాం - అతో న వధ్యతామపి తు బధ్యతామితి మంత్రం వదతా నారదేన నివారిత ఇతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ రామకృష్ణావితి॥ మహ్యం మమ - నిదర్శితౌ - ధాత్రా - నారదేన వా - వ్రజం గంతుం ఉద్యతౌ - తావాహ - భవద్భ్యామితి॥ ౨౩॥ మంచా ఇతి॥ మంచా ఉత్తుంగస్తంభాదిరచితస్థానాని ॥ ౨౪॥ ౫౭॥ మహా

(అత్ర మహామాత్ర నిబోధేత్యారభ్య - మహామాత్ర త్వయా భద్రమితిపర్యంతో గ్రంధః - నైకస్మిన్నపి వ్యాఖ్యానే వ్యాఖ్యాతః - నాప్యత్రత్యమూలగ్రంథేషు స్థితః - తథాపి కాశీదేశాదానీతమూలగ్రంథేషు బహుషు స్థితత్వాద్విషయసామంజస్యాచ్చ - కుండలీకరణాఖ్యచిహ్నేన చిహ్నయిత్వా సోప్యత్ర సంయోజితః.

స్థాప్యోద్వారిరంగస్యకరారోపితముద్గరః॥ ౨౬। తేనతౌతత్రహంతవ్యౌసుతావానకదుందుభేః। ఇత్యు
క్త్వాతంమహామాత్రంకంసస్తత్రైవదుర్మతిః॥ ౨౭॥ ఉవాచభూయోవచనంసమేతాన్జ్ఞాపయన్నృ
ప॥ ౨౮ ॥ కంసః॥ శృణుధ్వమేతద్వచనంమయోదితంనిశమ్యసర్వంయదిధారయంతుతత్ । యేనాహ
మేతేష్వసుహృత్త్వమాదితశ్చరామిబంధుష్వపితత్రకారణమ్॥ ౨౯। మాతామమమహాభాగాకదాచి
త్సమలేక్షణా। విచరంతీగృహోద్యానేమందమారుతవీజితే । ౩౦ ॥ ప్రోత్ఫుల్లాశోకవకుళపూగపు
న్నాగశోభితే। భ్రమద్భ్రమరసంఘాతకూజత్కోకిలసంయుతే। ౩౧। నృత్యచ్ఛిఖండినివహేమర్కటా
టోపసుందరే। వసంతసమయేరమ్యేసాలమండలమండితే॥ ౩౨। చరంతీతత్రమేమాతాచింతయామా
ససువ్రతా। భర్తారంకామసంతప్తాఋతుస్నాతాస్వలంకృతా ॥ ౩౩ । అత్రైవకశ్చిద్గంధర్వోద్రమి
డోనామనామతః। చరన్నంతర్హితఃకాలేదృష్ట్వాతామేవచారిణీమ్॥ ౩౪। విజ్ఞాయ చింతితంతస్యాస్స
ర్వసత్త్వాశయార్థవిత్ । ఉగ్రసేనవపుర్బిభ్రత్సస్మితాలాపవీక్షితః ॥ ౩౫ । తామాససాదకామా
ర్తాంకామయానఃపతివ్రతామ్। అజానమానాసాభ్యేత్యరేమేతేనసమంవనే। ౩౬। సాతంవిదిత్వా
రమణేతరంసతీనితాంతఖేదావిలలోచనాశయా। ఉవాచకస్త్వంకితవార్యగర్హితంమహాత్మనాయే
నకృతంత్వయేదృశమ్॥ ౩౭ । ఇతి బ్రువంతీంపరిసాంత్వయన్శనైస్సదీర్ఘబాహుర్ద్రమిడోభ్యభా
షత । వయంహిగంధర్వకులోద్భవాబలేగీర్వాణతుల్యామరవల్లభానుగాః। ౩౮ । భవాదృశీనాంమ
నుజాంగనానాంజానీహిభద్రేసులభావయంనచ । జరావినాశాద్యఖిలార్ధిభాగినాంనృణాంసురాణాం
మహదంతరంశుభే॥ ౩౯। ఇతిబ్రువంతంసాభూయఃక్రోధపర్యాకులేంద్రియా। కింమాంసాంత్వయసే
భూయఃకృత్వేత్థంమమచేష్టితమ్॥ ౪౦॥ ఇమానతిక్రమ్యమహీజలాగ్నిసమీరణాకాశనిశేశసూర్యాన్।
దిక్కాలధర్మాంశ్చతథైవసంధ్యేదురాత్మనేత్థంమలినీకృతాహమ్ ॥ ౪౧ । గజేనేవమదాంధేనపద్మినీవ
నమధ్యగా। విశృంఖలేనవిమలాయేనాహంమలినీకృతా। ౪౨। సత్వంకిమితిమాంభూయస్సాంత్వయ
స్యమరాధమ। ఇతిబ్రువంతీంప్రోవాచసభయశ్శాపశంకితః। ౪౩ ॥ అనులోమస్తుకంజాక్షిమనుష్యా
సుదివౌకసామ్। నరాణాందేవకాంతాసుప్రతిలోమోహిసంగమః। ౪౪ ॥ జానీహిమామనాగస్కృత్త్వే
హేపంకజగంధిని। తస్మాత్తేజాయతాంపుత్రోమద్వీర్యంనవృథాభవేత్ ॥ ౪౫ ॥ శ్రీమాన్ధీమాన్మ
హోత్సాహోనమేవాగ్జాయతేమృషా। ఇత్యేవంవాదినంక్రుద్ధామమమాతాయశస్వినీ। ౪౬ ।
ప్రాహసంత్యజ్యసంతప్తా పాతివ్రత్యంసుదుర్లభమ్। నిస్సృతోభిన్నవృత్తస్యపాపస్యోన్మాదవర్తి
నః॥ ౪౭॥ క్రూరస్తేతనయోభూయాత్సాహసీనిర్ఘృణోదయః। నానుగృహ్యాదేవతానాంద్విప
జానాంచతపస్వినామ్। ౪౮ । ఇత్థంవదంత్యాంతస్యాంసఃక్రుద్ధాయాంశాపశంకితః। తావకానాంభ
వేచ్ఛత్రురిత్యుక్త్వాంతరధీయత॥ ౪౯॥ గతేతస్మిన్గృహోద్యానాన్మాతామమయశస్వినీ। కేనాప్య
జ్ఞాతవృత్తాంతాగృహానేవాభ్యపద్యత। ౫౦ । తతస్సాగర్భిణీకాలేకాలేనైవసుషావమామ్। ఇతిమే
నారదః ప్రాహకదాచిద్భగవానృషిః ॥ ౫౧ । తదాప్రభృత్యహంద్వేష్మితానేతాన్బంధుదుర్జ
నాన్। యూయంతత్రప్రయాణంహిద్విషంతేతేపిమాంసదా॥ ౫౨॥ ఉగ్రసేనంచదుర్బుద్ధిందేవకం
చమరాశయమ్। వసుదేవంచకితవమన్యాంశ్చతదుపాశ్రయాన్॥ ౫౩॥ హత్వానజాయతేదోషోమమ
గంధర్వజన్మనః। తేనాపేత్యామిపురుషంహన్యేతామితితావహమ్॥ ౫౪॥ తాభ్యాంహతాభ్యాంబాలా
భ్యాంకుంజరేణబలీయసా। కృత్వాభద్రాత్మికీంపూజాంయాంతుతత్పదవీమిమే। ౫౫॥ వసుదేవోగ్ర
సేనౌచతథాతౌనందదేవకౌ। గోపాలాయాదవాశ్చైవయేచాన్యేతావనువ్రతాః ।౫౬ ॥పశ్యంతువివి

మాత్రేతి॥ అహితౌ శత్రూ॥ ౨౮॥ ఆరభ్యతామితి॥ మీఢుషే వరదాయ॥ ౨౯॥ ఇతీతి॥ అర్థసిద్ధాంతమేవ జానాతీత్యర్థతంత్రజ్ఞః॥ ౩౦॥ భో భో ఇతి॥ దానపతే హే అక్రూర- మైత్రం మిత్రకృత్యం- త్వయా క్రియతాం - త్వత్తోఽన్యః- ఆదృతః సాదరో హితతమశ్చ- న విద్యత ఇతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ విసృష్ట ఇతి॥ తౌ- మే మృత్యుర్నితరాం సృష్టః- వైకుంఠసంశ్రయైః విష్ణుసంశ్రయైః దేవైః॥ ౩౪॥ కింతతస్తత్రాహ॥ ఘాతయిష్య ఇతి॥ కాలకల్పేన మృత్యుతుల్యేన- వైద్యుతోపమైః అశనితుల్యైః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తత ఇతి॥ నష్టకంటకా నష్టశత్రుః- నను కతిపయాసుహృద్వధే నష్టకంటకా- కథం స్యాత్తత్రాహ - జరాసంధ ఇతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ రాజన్నితి॥ మనీషితం విచారి

ధైనే త్రై హన్యమానౌ స్వదారకౌ। ఆహూయ యం తాం జానపదాః పశ్యంతు స్వైరసంయుగమ్॥ ౨౭॥)
మహామాత్ర త్వయా భద్ర రంగద్వార్యుపనీయతామ్। ద్విపః కువలయాపీడో జహి తేన మమాహితౌ॥ ౨౮। ఆరభ్యతాం ధనుర్యాగశ్చతుర్దశ్యాం యథావిధి। విశసంతు పశూన్మేధ్యాన్ భూతరాజాయ మీఢుషే। ౨౯। ఇత్యాజ్ఞాప్యార్థతంత్రజ్ఞ ఆహూయ యదుపుంగవమ్। గృహీత్వా పాణినా పాణిం తతోఽక్రూరమువాచ హ॥ ౩౦॥ భో భో దానపతే మహ్యం క్రియతాం మైత్రమాదృతః। నాన్యస్త్వత్తో హితతమో విద్యతే భోజవృష్ణిషు॥ ౩౧॥ అతస్త్వామాశ్రితః సౌమ్య కార్యగౌరవసాధనే। యథేంద్రో విష్ణుమాశ్రిత్య స్వార్థమధ్యగమద్విభుః। ౩౨॥ గచ్ఛ నందవ్రజం తత్ర సుతావానకదుందుభేః। ఆసాతే తావిహానేన రథేనానయ మా చిరమ్॥ ౩౩॥ విసృష్టః కిల మే మృత్యుర్దేవైర్వైకుంఠసంశ్రయైః। తావానయ సమం గోపైర్నందాద్యైః సాభ్యుపాయనైః। ౩౪। ఘాతయిష్య ఇహానేన కాలకల్పేన హస్తినా। యది ముక్తౌ తతో మల్లైర్ఘాతయే వైద్యుతోపమైః। ౩౫॥ తయోర్నిహతయోర్దృప్తాన్ వసుదేవపురోగమాన్। తద్బంధూన్నిహనిష్యామి వృష్ణిభోజదశార్హకాన్॥ ౩౬॥ ఉగ్రసేనం మత్పితరం స్థవిరం రాజ్యకాముకమ్। తద్భ్రాతరం దేవకం చ యే చాన్యే విద్విషో మమ। ౩౭॥ తతశ్చైషా మహీ మహ్యం భవిత్రీ నష్టకంటకా। జరాసంధో మమ గురుర్ద్వివిదో దయితః సఖా॥ ౩౮॥ శంబరో నరకో బాణో మయ్యేవ కృతసౌహృదాః। తైరహం సురపక్షీయాన్ హత్వా భోక్ష్యే మహీం నృపాన్॥ ౩౯॥ ఏతద్జ్ఞాత్వానయ క్షిప్రం రామకృష్ణావిహార్భకౌ। ధనుర్మఖనిరీక్షార్థం ద్రష్టుం యదుపురశ్రియమ్॥ ౪౦॥ అక్రూరః॥ రాజన్మనీషితం సధ్ర్యక్ తవ స్వావద్యమార్జనమ్। సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమో భూయాద్దైవం హి ఫలభావనమ్। ౪౧॥ మనోరథాన్ కరోత్యుచ్చైర్జనో దైవహతానపి। యుజ్యతే హర్షశోకాభ్యాం తథాప్యాజ్ఞాం కరోమి తే॥ ౪౨॥ శ్రీశుకః॥ ఏవమాదిశ్య చాక్రూరం మంత్రిణశ్చ విసృజ్య సః। ప్రవివేశ గృహం కంసస్తథాక్రూరః స్వమాలయమ్॥ ౪౩॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్త్రింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

——❖ కేశిసంహారఘట్టః. ❖——

శ్రీశుకః॥ కేశీ తు కంసప్రహితః ఖురైర్మహీం మహత్తయా నిర్జరయన్ మహాహయః। సటావధూతాభ్రవిమానసంకులం కుర్వన్నభో హేషితభీషితాఖిలః। ౧॥ విశాలనేత్రో వికటాస్యకోటరో బృహద్గలో నీలమహాచలోపమః। దురాసదః కంసహితం చికీర్షన్ వ్రజం స నందస్య జగామ కంపయన్। ౨॥ తం త్రాస

తం - సధ్ర్యక్ సమ్యక్- స్వావద్యం మరణం- తన్మార్జనం - తథాప్యేతావానభినివేశో న కార్య ఇతి భవిష్యత్సూచయన్నాహ- సిద్ధ్యసిద్ధ్యోరితి॥ ౪౧॥ పురుషకారస్య వ్యభిచారతామాహ॥ మనోరథానితి॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖

శ్లో॥ సప్తత్రింశే హతే కేశిన్యచ్యుతో భావికర్మభిః। నారదేన స్తుతః క్రీడన్ వ్యోమాసురమథావధీత్॥ వృషవేషాసురం యద్వత్తేశినం హయవేషిణం। కంసస్ప్రాణసమం హత్వా కంసం వ్యసుమివాకరోత్॥ కేశీతి॥ ప్రథమశ్లోకేన య ఏవంభూతః కేశీత్యనూద్య- తం భగవానుపాహ్వాయదితి తృతీయేనాన్వయః- మహాహయస్సన్ మహీం నిర్జరయన్ శ్లథయన్ విదారయన్నిత్యర్థః- సటాభిః కేసరైరవధూతాని - ఇతస్తతః క్షిప్తాన్యభ్రాణి విమానాని చ- తైః సంకీర్ణం నభః కుర్వన్- హేషితైరశ్వజాతిశబ్దైః- భీషితమఖిలం విశ్వం యేన॥ ౧॥ ౨॥ తమితి॥ త

ద్ధూషితైః తైరతినిష్ఠురైః క్షేపిష్ఠైః - వాలైః పుచ్ఛరోమభిః - విఘూర్ణితాః పరిభ్రామితాః అంబుదా యేన తం ఆజౌ సంగ్రామార్థం - ఆత్మానం కృష్ణం - అగ్రణీః పురతో నిర్గతస్సన్ ఉపాహ్వయత్ స్వసమీపమాజుహావ - సచ కేశీ తం నిశమ్య - మృగేంద్రవన్నాదమకరోత్ ॥ 3॥ స ఇతి॥ తతః - స కేశీ - తం కృష్ణం దృష్ట్వా - ముఖేన ఖం పిబన్నివ - ముఖం వ్యాదాయ వివృత్య - అభిముఖమభ్యాజగామ - కించ - అత్యమర్షణః అతికుపితః - అత్యంతమసహమానో వా - ప్రత్యక్పద్భ్యాం జఘాన - దురాసదః అన్యైరభిభవితుమశక్యః - దురత్యయః ఉద్యతస్సన్ - దురతిక్రమః అత్ర హేతుః - చండరవః॥ ౪॥ తదితి॥ తత్ హననం - వంచయిత్వా - తం చ హననాయ - ప్రసారితయోః పాదయోః హస్తాభ్యాం గృహీత్వా - పరివిధ్య భ్రామయిత్వా వ్యవస్థితః - తథైవ స్థితో బభూవ ॥ ౫॥ స ఇతి॥ వ్యాదాయ ముఖం ప్రసార్య - వేగేన హరిం ప్రత్యద్రవత్ - సోఽపి హరిః హసన్ - ఉత్తరం సవ్యం - భుజం - నిర్భయః యథోరగం బిలమితి॥ ౬॥ తతః కిం తదాహ ॥ దంతా ఇతి॥ చర్వణాయ భగవద్భుజం స్పృశంతీతి తథా - తే వ్యాదానేన యే వివృతాః - అయోలోహం స్పృశంతీతి స్పృశః - యద్వా - తప్తమయం అతితప్తం లోహాదిస్పృశంతోఽయథేతి - అయమోజలోదరః॥ ౭॥ సమేధమానేనేతి॥ లండం పురీషముత్సృజన్ ॥ ౮॥ తదితి॥ కర్కటికాఫలం హి పక్వం సదత్యంతం విశీర్ణం భవతి - తద్వద్విదీర్ణాత్తస్య దేహాత్ - విగతప్రాణాత్ - అవిస్మితో గర్వరహితః - అయత్నేన హతోఽరిర్యేన సః॥ ౯॥ శ్లో॥ కంసాయ కృష్ణమాదిశ్య తద్గ్రహస్యాదిపైశునైః । కంసఘాతాది కృష్ణస్య కార్యమావేదయన్మునిః॥ శ్రీధరీయాయం శ్లో

యంతం భగవాన్ స్వగోకులం తద్ధూషితైర్వాలవిఘూర్ణితాంబుదమ్ । ఆత్మానమాజౌ మృగయంతమగ్రణీరుపాహ్వయత్స వ్యనదన్మృగేంద్రవత్ ॥ ౩ ॥ స తం నిశామ్యాభిముఖో ముఖేన ఖం పిబన్నివాభ్యద్రవదత్యమర్షణః । జఘాన పద్భ్యామరవిందలోచనం దురాసదశ్చండరవోఽదురత్యయః॥ ౪॥ తద్వంచయిత్వా తమధోక్షజో రుషా ప్రగృహ్య దోర్భ్యాం పరిపీడ్య పాదయోః । సావజ్ఞముత్సృజ్య ధనుశ్శతాంతరే యథోరగం తార్క్ష్యసుతో వ్యవస్థితః ॥ ౫॥ స లబ్ధసంజ్ఞః పునరుత్థితో రుషా వ్యాదాయ కేశీ తరసాపతద్ధరిమ్। సోఽప్యస్య వక్త్రే భుజముత్తరం స్మయన్ ప్రవేశయామాస యథోరగం బిలే॥ ౬॥ దంతాని పేతుర్భగవద్భుజస్పృశస్తే కేశినస్తప్తమయస్పృశో యథా । బాహుశ్చ తద్దేహగతో మహాత్మనో యథాఽఽమయస్సంవవృధే హ్యుపేక్షితః॥ ౭ ॥ సమేధమానేన స కృష్ణబాహునా నిరుద్ధవాయుశ్చరణాంశ్చ విక్షిపన్ । ప్రస్విన్నగాత్రః పరివృత్తలోచనః పపాత లండం విసృజన్ క్షితౌ వ్యసుః॥ ౮॥ తద్దేహతః కర్కటికాఫలోపమాద్వ్యసోరపాకృష్య భుజం మహాభుజః। అవిస్మితోఽయత్నహతారిరుత్స్మయైః ప్రసూనవర్షైర్దివిషద్భిరీడి

శ్రీకృష్ణం ప్రతి నారదాగమనఘట్టః.

తః॥ ౯ ॥ దేవర్షిరుపసంగమ్య భాగవతప్రవరో నృప। కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణం రహస్యేతదువాచ హ ॥ ౧౦ ॥ కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్ యోగేశ జగదీశ్వర । వాసుదేవాఖిలావాస సాత్వతాం ప్రవర ప్రభో॥ ౧౧ ॥ త్వమాత్మా సర్వభూతానామేకో జ్యోతిరివైధసామ్। గూఢో గుహాశయస్సాక్షీ మహాపురుష ఈశ్వరః ॥ ౧౨ ॥ ఆత్మనాత్మాశ్రయః పూర్వం మాయయా ససృజే గుణాన్ । తైరిదం సత్యసంకల్ప

కః ॥ తదాహ దేవర్షిరిత్యాదినా ॥ దేవర్షిరితి ॥ న చాయమనర్థసూచకః - కింతు సర్వసుహృదిత్యాహ భాగవతప్రవర ఇతి॥ ౧౦॥ అస్మద్రహస్యం వైరిణి కంసే కథం సూచితవానితి మా శంకిరిత్యాహ॥ కృష్ణ కృష్ణేతి॥ అయం భావః - త్వమీశ్వరో భూభారదైత్యసంహారాయావతీర్ణోఽసి - అతస్తదనురూపాచరణేన - విశ్వం పరిపాలయేతి - తత్ర త్వయి తావద్భయశంకైవ నాస్తీత్యాహ - అప్రమేయాత్మన్ అపరిచ్ఛిన్నస్వరూప - యోగేశ అచింత్యప్రభావ - జగదీశ్వర విశ్వనియంతః - వాసుదేవ సర్వభూతేషు వర్తమాన - అఖిలావాస సర్వస్యాశ్రయ - సంప్రతి సాత్వతాం ప్రవర శ్రేష్ఠ - ప్రభో సర్వశక్తే ॥ ౧౧ ॥ కథమేవం భూపోఽహమితి చేదత ఆహ ॥ త్వమితి ॥ న హి త్వం జీవవత్పరిచ్ఛిన్నః - కింతు - సర్వభూతానామంతః ఏకః అనుస్యూత ఆత్మా - అంతరనుస్యూతత్వే దృష్టాంతః - ఏధసాం కాష్ఠానాం అంతర్జ్యోతిరివేతి - భూతేషు స్థితోఽపి తైర్నదృశ్యస ఇత్యాహ - గూఢ ఇతి - అత్ర హేతవః - గుహాశయః బుద్ధేరప్యంతరః - కించ - సాక్షీ న హి సాక్షీ దృశ్యత ఇత్యర్థః - అపిచ - మహాపురుషః - అతః పరిచ్ఛిన్నమతిభిర్న జ్ఞాయస ఇత్యర్థః - తర్హి సర్వాంతరత్వే కిం ప్రమాణమత ఆహ - ఈశ్వర ఇతి - న హి ఈశ్వరం వినా - పరతంత్రాణాం జీవానాం ప్రవృత్తిర్ఘటత ఇత్యర్థః ॥ ౧౨॥ అహమీశ్వరః - అన్యత్సర్వమీశితవ్యమిత్యేతదేవ కుతః - అత ఆహ॥ ఆత్మనేతి॥ సాధనాంతరనిరపేక్ష ఏవ - ఆత్మాశ్రయః స్వతంత్రః - మాయయా శక్త్యా - గుణాన్ భవాన్ ససృజే సృష్టవాన్ తైః సృష్టైర్గుణైః - ఇదం విశ్వం - సృజసి - అత్సి సంహరసి - అవసి పాలయసి - నను సృష్ట్యాదిక్రియాపటుకారకసాధ్యైవ దృష్టేత్యత ఆ

హ- సత్యసంకల్పఇతి - నహిసంకల్పైకసాధ్యబహుసాధనాపేక్షేతిభావః- అతస్త్వమీశ్వరఇత్యుపసంహారః ॥ ౧౩ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ సఇతి ॥ భూధరభూతానాంభువంధరంతీతిభూధరాః రాజానస్తద్రూపాణాం ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ చాణూరమితి ॥ పరశ్వఃఅహనీతి అద్యైవ- అక్రూరఏష్యతిశ్వోమధురాంగంతాసి - పరశ్వశ్చాణూరాదీన్ త్వయానిహతాన్ ద్రక్ష్యామీతిసిద్ధవన్నిర్దేశోవిజ్ఞాపనప్రకారవిశేషః ॥ ౧౬ ॥ తస్యేతి ॥ తస్యానుతదనంతరం- శంఖాదీనాం- శంఖఃపంచజనః - తదాదీనాంవధంద్రక్ష్యామీతిశేషః - భావినిర్దేశమాత్రమేతన్న త్వానంతర్యంవివక్షితం ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ స్యమంతకస్యేతి ॥ భార్యయాజాంబవత్యాసహ - స్వధామతఃమహాకాలపురాత్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ యానీతి ॥ ద్వారకామావసన్ ద్వారకాయాంవసన్- కర్తా కరిష్యతి ॥ ౨౧ ॥ అథేతి ॥ అముష్యవిశ్వస్య-భూభారస్యవా ॥ ౨౨ ॥ ఏవంవిజ్ఞాప్య-కృతాభివందనంభగవంతంనమస్యతిద్వయేన ॥ విశుద్ధేతి ॥ కేవలజ్ఞానైకమూర్తిం అతఏవ- స్వసంస్థయాస్వరూపసమ్యక్స్థిత్యైవ- పరమానందరూపయా- సమ్యగాప్తాఃప్రాప్తాః సర్వే అర్థాయేనతం ఆప్తకామమిత్యుక్తా- సత్యసంకల్పతామాహ ॥ అమో

స్సృజస్యత్స్యవసీశ్వరః ॥ ౧౩ ॥ సత్వంభూధరభూతానాందైత్యప్రమథరక్షసామ్। అవతీర్ణోవినాశాయసాధూనాంరక్షణాయచ ॥ ౧౪ ॥ దిష్ట్యాతేనిహతోదైత్యోలీలయాయంహయాకృతిః। యస్యహేషితసంత్రస్తాస్త్యజంత్యనిమిషాదివమ్ ॥ ౧౫ ॥ చాణూరంముష్టికంచైవమల్లానన్యాంశ్చహస్తినమ్। కంసంచనిహతంద్రక్ష్యేపరశ్వోఽహనితేవిభో ॥ ౧౬ ॥ తస్యానుశంఖయవనమురాణాంనరకస్యచ। పారిజాతాపహరణమింద్రస్యచపరాజయమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఉద్వాహంవీరకన్యానాంవీర్యశుల్కాదిలక్షణమ్। నృగస్యమోక్షణంశాపాద్ద్వారకాయాంజగత్పతే ॥ ౧౮ ॥ స్యమంతకస్యచమణేరాదానంసహభార్యయా। మృతపుత్రప్రదానంచబ్రాహ్మణస్యస్వధామతః ॥ ౧౯ ॥ పౌండ్రకస్యవధంపశ్చాత్కాశిపుర్యాశ్చదీపనమ్। దంతవక్త్రస్యనిధనంచైద్యస్యచమహాక్రతౌ ॥ ౨౦ ॥ యానిచాన్యానివీర్యాణిద్వారకామావసన్భవాన్। కర్తాద్రక్ష్యామ్యహంతానిగేయానికవిభిర్భువి ॥ ౨౧ ॥ అథతేకాలరూపస్యక్షపయిష్ణోరముష్యవై। అక్షౌహిణీనాంనిధనంద్రక్ష్యామ్యర్జునసారథేః ॥ ౨౨ ॥ విశుద్ధవిజ్ఞానఘనంస్వసంస్థయాసమాప్తసర్వార్థమమోఘవాంఛితమ్। స్వతేజసానిత్యనివృత్తమాయయాగుణప్రవాహంభగవంతమీమహి ॥ ౨౩ ॥ త్వామీశ్వరంస్వాశ్రయమాత్మమాయయావినిర్మితాశేషవిశేషకల్పనమ్। క్రీడార్థమద్యా

వ్యోమాసురవధఘట్టః.

త్తమనుష్యవిగ్రహంనతోఽస్మిధుర్యంయదువృష్ణిసాత్వతామ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంయదుపతింకృష్ణంభగవత్ప్రవరోమునిః। ప్రణిపత్యాభ్యనుజ్ఞాతోయయౌతద్దర్శనోత్సుకః ॥ ౨౫ ॥ భగవానపిగోవిందోహత్వాకేశినమాహవే। పశూనపాలయత్పాలైః ప్రీతైర్వ్రజసుఖావహః ॥ ౨౬ ॥ ఏకదాతేపశూన్బాలాశ్చారయంతోఽద్రిసానుషు। చక్రుర్నిలాయనక్రీడాంచోరపాలాపదేశతః ॥ ౨౭ ॥ తత్రాసన్కతిచిచ్చోరాఃపాలాశ్చకతిచిన్నృప। మేషాయితాశ్చతత్రైకేవిజహ్రురకుతోభయాః ॥ ౨౮ ॥ మయపుత్రోమహామాయోవ్యోమోగోపాలరూపభృత్। మేషాయితానపోవాహప్రాయశ్చోరాయితోబహూన్ ॥ ౨౯ ॥ గిరిదర్యాంవినిక్షిప్యనీతంనీతంమహాసుర। శిలయాపిదధేద్వారంచతుఃపంచావ

ఘవాంఛితమితి - ననువాంఛాచేత్ - తర్హ్యర్థిత్వాదనిర్వారాసంసృతిః- అతఆహ- స్వతేజసేతి- స్వతేజసాచిచ్ఛక్త్యానిత్యనివృత్తామాయా-కార్యరూపోగుణప్రవాహోయస్మాత్తం- అతోభగవంతం- నిరతిశయైశ్వర్యం- ఈమహిశరణంవ్రజేమేతి ॥ ౨౩ ॥ ననుత్రికాలజ్ఞస్త్వం కథమేతత్ప్రపంచంనజానాసిజానాసిచేత్తద్ధమగుణప్రవాహంబ్రవీషి- తత్రాహ ॥ త్వామితి ॥ ఈశ్వరంఅన్యస్యవశయితారం- స్వాశ్రయంఅన్యస్యావశం అతఆత్మాధీనమాయయావినిర్మితాఅశేషవిశేషామహదాద్యాయాదవాదిరూపావాకల్పనాయేనతం- ధుర్యంశ్రేష్ఠంనతోఽస్మీతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ప్రాతరేవంకేశివధానంతరం- నారదోక్తమంగీకృత్య- పునస్తస్మిన్నేవపశూంశ్చారయతా - వ్యోమోహతః- యద్వా వ్యోమవధఃపూర్వమేవవృత్తోఽపి - వేషధారివధప్రసంగాదత్రోచ్యతఇతిద్రష్టవ్యం- కేచిత్తునః- శంఖచూడవధాత్పూర్వమేవపఠంతితమాహ ॥ ఏకదేతి ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ మయేతి ॥ మేషవదాచరితాన్ - స్వయంచోరవదాచరితస్సన్ - అపోవాహఅపకృష్యనినాయ ॥ ౨౯ ॥ గిరీతి ॥ పిదధేఛాదితవాన్ ॥ ౩౦ ॥ తస్యేతి ॥ శరణదఃఆశ్రయప్రదః- హరిఃసింహఇవ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ తమితి ॥

పశుమారం పశుమారో యథా భవతి తథా - అవిశ్వాసమిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ గుహేతి ॥ భువి గోపైః స్తూయమానః - ఉపగీయమానః కైర్దేవై రితి ॥ ౩౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ అష్టత్రింశే యథాధ్యాయేఽక్రూరో గోకులం గతః । తథైవ రామకృష్ణాభ్యాం గృహం నీత్వా సుసత్కృతః ॥ ప్రాతః కేశివధే వృత్తే ద్వాదశ్యాం నిర్గతే మునౌ । తతోఽన్యేద్యుర్మహాతేఽక్రూరస్స్వయం గోకులమాగమత్ ॥ తదేవం నారదేన కంసవధాదికార్యే విజ్ఞాపితే - శ్రీకృష్ణో మధురాం గంతుముద్యతో వర్తతే - తదా అక్రూరోపి గోకులమాగమదిత్యాహ ॥ అక్రూరోపీతి ॥ అపీతి సంభావనాయాం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ కిమితి ॥ అర్హతే యోగ్యాయ ॥ ౩ ॥ స్వస్య కృష్ణదర్శనే - అసంభవమాశంక్య పునస్సంభావయతి ద్వాభ్యాం ॥ మమైతదితి ॥ విషయాత్మనః విషయావిష్టచిత్తస్య శూద్రాజ్జన్మ యస్య - బ్రహ్మకీర్తనం వేదోచ్చారణం యథేతి ॥ ౪ ॥ మైవమితి ॥ యద్వా మైవం - కింతు - అధమస్యాపి నీచస్యాపి - మమ స్యాదేవ - కుత ఇత్యత ఆహ హ్రియమాణః కాలనద్యేతి - అయం భావః - యథా నద్యా హ్రియమాణానాం తృణాదీనాం మధ్యే. కశ్చిత్తటాభిత్తరతి - తథా కర్మవశేన కాలేన హ్రియమాణానాం జీవానాం మధ్యేపి - కశ్చిత్తరేదతి సంభవతీతి ॥ ౫ ॥ మమేతి ॥ అతో

శేషితాః ॥ ౩౦ ॥ తస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ కృష్ణశ్శరణదస్సతామ్ । గోపాన్నయంతం జగ్రాహ వృకం హరి
రివౌజసా ॥ ౩౧ ॥ స నిజం రూపమాస్థాయ గిరీంద్రసదృశం బలీ । ఇచ్ఛన్ విమోక్తుమాత్మానం నాశక్నోద్గ్ర
హణాతురః ॥ ౩౨ ॥ తం నిగృహ్యాచ్యుతో దోర్భ్యాం పాతయిత్వా మహీతలే । పశ్యతాం దివి దేవానాం
పశుమారమమారయత్ ॥ ౩౩ ॥ గుహాపిధానం నిర్భిద్య గోపాన్నిస్సార్య కృచ్ఛ్రతః । స్తూయమానస్సు
రైర్గోపైః ప్రవివేశ స్వగోకులమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తత్రింశోధ్యాయః ❁

❁ శ్రీకృష్ణబలరామానయనార్థమక్రూరస్య నందగోకులప్రవేశఘట్టః. ❁

అక్రూరోపి చ తాం రాత్రిం మధుపుర్యాం మహామతిః । ఉషిత్వా రథమాస్థాయ ప్రయయౌ నందగోకు
లమ్ ॥ ౧ ॥ గచ్ఛన్ పథి మహాభాగో భగవత్యంబుజేక్షణే । భక్తిం పరాముపగత ఏవమేతదచింతయత్ ॥
౨ ॥ కిం మయాచరితం భద్రం కిం తప్తం పరమం తపః । కిం వాథాప్యర్హతే దత్తం యద్ద్రక్ష్యామ్యద్య కే
శవమ్ ॥ ౩ ॥ మమైతద్దుర్లభం మన్య ఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్ । విషయాత్మనో యథా బ్రహ్మకీర్త
నం శూద్రజన్మనః ॥ ౪ ॥ మైవం మమాధమస్యాపి స్యాదేవాచ్యుతదర్శనమ్ । హ్రియమాణః కాలనద్యా
క్వచిత్తరతి కశ్చన ॥ ౫ ॥ మమాద్యామంగళం నష్టం ఫలవాంశ్చైవ మే భవః । యన్నమస్యే భగవతో యో
గిధ్యేయాంఘ్రిపంకజమ్ ॥ ౬ ॥ కంసో బతాద్యాకృత మేత్యనుగ్రహం ద్రక్ష్యేం* ఘ్రిపద్మం ప్రహితోము
నా హరేః । కృతావతారస్య దురత్యయం తమః పూర్వేతరన్ యన్నఖమండలత్విషా ॥ ౭ ॥ యదర్చితం
బ్రహ్మభవాదిభిస్సురైః శ్రియా చ దేవ్యా మునిభిస్ససాత్వతైః । గోచారణాయానుచరైశ్చరద్వనే
యద్గోపికానాం కుచకుంకుమాంకితమ్ ॥ ౮ ॥ ద్రక్ష్యామి నూనం సుకపోలనాసికం స్మితావలోకారుణకంజ
లోచనమ్ । ముఖం ముకుందస్య గుడాలకావృతం ప్రదక్షిణం మే ప్రచరంతి వై మృగాః ॥ ౯ ॥ అప్యద్య వి
ష్ణోర్మనుజత్వమీయుషో భారావతారాయ భువో నిజేచ్ఛయా । లావణ్యధామ్నో భవితోపలంభనం

నయా ప్రవృత్తైవ - మమామంగళం ధ్రువం నష్టమేవేతి జ్ఞాయతే - భవో జన్మ చ - సఫలః జాతమితి యత్ - యతః - నమస్యే నమస్కరిష్యామి ॥ ౬ ॥ అమంగళనాశే సూచనాంతరమాహ ॥ కంస ఇతి ॥ బతేత్యాశ్చర్యే - అతిఖలః కంసోపి - మమాత్యంతమనుగ్రహం - అకృత కృతవాన్ యతోమునా ప్రహితో హరేరంఘ్రిపద్మం - ద్రక్ష్యే ద్రక్ష్యామీతి - పూర్వే అంబరీషాదయః - తమః సంసారమతరన్ తీర్ణాః ॥ ౭ ॥ యదితి ॥ అంఘ్రిపద్మం విభావయతి బ్రహ్మాదిభిరర్చితమితి పరమైశ్వర్యమాహ - శ్రియా చేతి - సౌభాగ్యాతిశయం - మునిభిః భక్తిసహితైరితి - పరమపురుషార్థత్వం గోచారణాయేతి - కృపాళుత్వం యద్గోపికానామితి ప్రేమమాత్రసులభత్వం ॥ ౮ ॥ మనోరథాంతరం కరోతి ॥ ద్రక్ష్యామీతి ॥ శోభనా కపోలౌ నాసికా చ యస్మిన్ తత్ - స్మితసహితః అవలోకో యస్మిన్ - అరుణకంజవల్లోచనే యస్మిన్ తచ్చ తచ్చ - ముఖం గుడాలకావృతం వక్రకేశావృతం - తదానీమేవ శుభసూచకం దృష్ట్వా - అతిహృష్యన్నాహ - ప్రదక్షిణమితి ॥ ౯ ॥ పునరప్యన్యచ్చింతయతి ॥ అపీతి ॥ ఈయుషః ప్రాప్తవతః - లావణ్యస్య ధామ ఆశ్రయః - తస్య విష్ణోః - యద్వా - విష్ణోర్లావణ్యయుక్తం యద్ధామ వపుః - తస్యోపలంభ సందర్శనం - భవితా భవిష్యతి - అపి యద్యేవం స్యాత్తర్హి - మహ్యం మమ దృశో లోచనస్య - ఫలం న స్యాదితి న - అపి తు స్యాదేవేత్యర్థః ॥

౧౦॥ య ఈక్షితేతిచతుర్భిః కులకం తత్రైవం శంకా - అస్మదాదివ దేవకత్వాద్భోక్తృత్వాదిధర్మైస్తత్ర తత్ర ప్రతీయమానస్య కథం విష్ణుత్వమితి - ఇమామాశంకాం శ్లోకత్రయేణాపాకుర్వంశ్చతుర్థేన తమహం ద్రక్ష్యామీతి మనోరథం కరోతి - తథాహి॥ య ఇతి॥ య ఈక్షితా ఈక్షణమాత్రకర్తా - అసత్సతోః కార్యకారణయోః - ఈక్షణాదికర్తాఽపి - అహంరహితః అహంకారహీనః - తథా - అపాస్త తమోభిదాభ్రమః - తమస్త్వజ్ఞానం - తతోభిదా భేదః - తతో భ్రమః అభినివేశాదిః - అపాస్తా అపాకృతాస్తమఆదయో యస్మిన్ సః - కుత ఏతత్తత్రాహ - స్వతేజసా చిచ్ఛక్త్యా - నిత్యస్వరూపసాక్షాత్కారేణ - తథాపి - స్వమాయయా స్వాధీనమాయయా - తదీక్షయా తస్యైవేక్షయా ప్రాణాక్షధీభిస్సహితైః - ఆత్మన్ ఆత్మని - స్వస్మిన్నేవ - రచితైర్జీవైస్సదనేషు బృందావనతరుషు - గోపీగృహేషు చ - లీలయా కర్మాణి కుర్వన్ సక్తవదఖిలైరభిముఖ్యేన ప్రతీయతే॥ ౧౧ ॥ ననుసర్వదాఽహంకారరహితస్యాత్మారామస్య లీలాపి కుత ఇత్యాశంక్యాపరానుగ్రహార్థేత్యాశయేనాహ ॥ యస్యేతి ॥ అఖిలానిఅఖిలస్య వా - అమీవాని పాపానిఘ్నంతీత్యఖిలామీవహాని - తైః తథా సుమంగలైః శోభనానిమంగలాని యేభ్యస్తైః - గుణాః కరుణాదయః - కర్మాణి జన్మానిచ - తైర్విమిశ్రా యుక్తా వాచః - జగత్ - ప్రాణంతి జీవయంతి శుంభంతి శోభయంతి - పునంతి పవిత్రయంతి వ్యతిరేకమాహ - యా ఇతి - తైర్విరక్తాః రహితాః - తాస్తు స్వలంకృతా అపి వస్త్రాద్యలంకృతశవవచ్ఛోభమానాః - మతాః సతాం సమ్మతాః॥ ౧౨ ॥ స ఇతి॥ స్వయంరచితాన్ - సేతూన్ వర్ణాశ్రమధర్మాన్ - పాలయితా మమరవర్య

మహ్యం ననస్యాత్ఫలమంజసాదృశః॥ ౧౦ ॥ య ఈక్షితాహం రహితోఽప్యసత్సతోస్స్వతేజసాపాస్తతమోభిదాభ్రమః। స్వమాయయాత్మన్రచితైస్తదీక్షయా ప్రాణాక్షధీభిస్సదనేష్వభీయతే॥ ౧౧॥ యస్యాఖిలామీవహభిస్సుమంగలైర్వాచో విమిశ్రా గుణకర్మజన్మభిః। ప్రాణంతి శుంభంతి పునంతి వై జగద్యాస్తద్విరక్తాశ్శవశోభనా మతాః। ౧౨॥ స చావతీర్ణః కిల సాత్వతాన్వయే స్వసేతుపాలామరవర్యశర్మకృత్। యశో వితన్వన్ వ్రజ ఆస్త ఈశ్వరో గాయంతి దేవా యదశేషమంగలమ్॥ ౧౩॥ తం త్వద్య నూనం మహతాం గతిం గురుం త్రైలోక్యకాంతం దృశిమన్మహోత్సవమ్। రూపం దధానం శ్రియ ఈప్సితాస్పదం ద్రక్ష్యే మమాసన్నుషసస్సుదర్శనాః॥ ౧౪॥ అథావతీర్ణస్స్వపదీశయో రథాత్ప్రధానపుంసోశ్చరణం స్వలబ్ధయే। ధియా ధృతం యోగిభిరప్యహం ధ్రువం నమస్య ఆభ్యాం చ సఖీన్వనౌకసః॥ ౧౫ ॥ అప్యంఘ్రిమూలే పతితస్య మే విభుశ్శిరస్యధాస్య * న్నిజహస్తపంకజమ్। దత్తాభయం కాలభుజంగరంహసా ప్రోద్వేజితానాం శరణైషిణాం నృణామ్॥ ౧౬ ॥ సమర్హణం యత్ర విధాయ కౌశికస్తథా బలిశ్చాప జగత్త్రయేంద్రతామ్। యద్వా విహారే వ్రజయోషితాం శ్రమం స్పర్శేన సౌగంధికగంధ్యపానుదత్॥ ౧౭ ॥ న మయ్యుపైష్యత్యరిబుద్ధిమచ్యుతః కంసస్య భృత్యః ప్రహితోఽపి విశ్వదృక్। యోఽంతర్బహిశ్చేతస ఏతదీహితం క్షేత్రజ్ఞ ఈక్షత్యమలేన చక్షుషా॥ ౧౮ ॥ ……………………………

అప్యంఘ్రిమూలేఽవహితం కృతాంజలిం మామీక్షితా సస్మితయార్ద్రయా దృశా। సపద్యపధ్వస్తసమస్త

ణం సుఖకర్తా సన్నవతీర్ణాః - యత్ యశః ॥ ౧౩ ॥ తమితి॥ త్రైలోక్యైకమేవ కాంతం - దృశిదృష్టిః - తద్వతాం మహానుత్సవో యస్మాత్ - యద్వా - మహానుత్సవ ఏవ శ్రియా ఈప్సితమాస్పదం - ఏవంభూతం రూపం శ్రీమూర్తిం దధానం - తమీశ్వరం ద్రక్ష్యామీతి - అత్ర లింగం - ఉషసః ప్రభాతసమయాః - సుదర్శనాః సుఖం ప్రభాతా రజన్యః - శుభసూచకా బభూవురిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ అథేతి॥ కించ - అథ దర్శనానంతరం - సపది తత్క్షణమేవ - రథాదవతీర్ణస్సన్ - ప్రధానయోః పురుషయోః రామకృష్ణయోః - చరణం యోగిభిరప్యాత్మలాభాయ కేవలం ధియైవ ధృతం - సాక్షాదహం నమస్యామి - ఆభ్యాం సహ వనౌకసః సఖీన్ గోపాంశ్చ నమస్యామీతి॥ ౧౫ ॥ అపీతి॥ కించ - అధాస్యత్ ఆధాస్యతి - తద్విభావయతి - దత్తాభయమితి సార్ధేన ॥ ౧౬ ॥ సమర్హణమితి ॥ బలినా తావత్పదత్రయపరిమితభూదానసమయే - తస్య హస్తే ఉదకం నిహితం - కౌశిక ఇంద్రః - తేనాపి కదాచిత్కించిన్నిహితమితి జ్ఞాతవ్యం - ముముక్షూణాం సంసారభయనివర్తకం సకామానామభ్యుదయప్రదం చేత్యుక్తం - అనురక్తానాం పరమసుఖదం చేత్యాహ - యద్వేతి - వా శబ్దోఽవితర్కే - విహారే రాసక్రీడాయాం - సౌగంధికస్య గంధ ఇవ గంధో యస్య తత్సౌగంధికగంధి ॥ ౧౭ ॥ ఏవం పరమానుగ్రహం సంభావ్య - పునరప్యసంభవమాశంక్య పరిహరతి ॥ నేతి ॥ యద్యప్యహం కంసేన ప్రహితః - అతస్తస్య దూతః - తథాపి - మయి అరిరయమితి బుద్ధిం నోపైష్యతి న కరిష్యతీత్యర్థః - యతః - విశ్వదృక్ సర్వజ్ఞః - అతో మమ చేతసః అంతశ్చ బహిశ్చ - యదీహితం చేష్టితం ఏతద్యః క్షేత్రజ్ఞః - అంతర్యామీ - నిత్యజ్ఞానేనేక్షతే - అయం భావః - చేతసో బహిరేవ కంసమనువర్తే అంతస్తు కృష్ణమేవ తద్దేవతదసౌహృదిస్థో జానాతీతి - యద్వా - ఏతస్య జగత ఈహితమితి అతః॥ ౧౮॥

అపీతి ॥ అపి యది - అంఘ్రిమూలే చరణోపాంతే - అవహితం సంయతం - కృపాప్లుతేన ఆర్ద్రయా దృశా - మామీక్షితా ద్రక్ష్యతి తర్హి - సపద్యేవ వినష్టాఖిలకిల్బిషః పరాం ముదం - వోఢా ప్రాప్స్యామీతి ॥ ౧౯ ॥ సుహృదితి ॥ అథ మాం పరిరప్స్యతే ఆలింగిష్యతి - యదా తదైవ మే ఆత్మా దేహః, తీర్థీక్రియతే అతిపవిత్రీకరిష్యతే - ఉచ్ఛ్వసితి శ్లథో భవిష్యతి - అతో దేహాత్ ॥ ౨౦ ॥ లబ్ధ్వేతి ॥ తతో భోక్తా చేతి తదా జన్మభృతః సఫలజన్మానః - అన్యథా - తజ్జన్మైవ న భవతీత్యాహ - మహీయసేతి - మహీయసా కృష్ణేన యో నాదృతః - తస్య జన్మ ధిక్ - అముష్య జంతోః ॥ ౨౧ ॥ నను - సుహృదాదిషు పరిష్వంగసంప్రశ్నాదయో జీవధర్మాః - కథమీశ్వరే సంగచ్ఛంతే - అత ఆహ ॥ నేతి ॥ దయితః ప్రియః - తద్విపరీతోఽప్రియః - సుహృత్తమో హితః - తద్విపరీతో ద్వేష్యః - ఏతత్సర్వవ్యతిరిక్తః ఉపేక్ష్య ఇతి - సత్యం - తథాపి భక్తాన్ భజతే - తత్ర చ - యే యథా భక్తాః తాన్ తథా భజతే ॥ శ్లో ॥ యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహమితి భగవద్వచనాత్ - అవిషమత్వేఽపి భక్తేభ్య ఏవ ఫలం దదాతీత్యత్ర దృష్టాంతః - యద్వత్సురద్రుమ ఇతి ॥ ౨౨ ॥ కిమితి ॥ మోఽమ యాంజలిః కరిష్యతే - తస్మిన్నేవ గృహీతం మాం - ఆప్తాః సమస్తాన్యర్ఘ్యాదీని సత్కృతాని యేన - తం మాం ॥ ౨౩ ॥ ఇతీతి ॥ స తు మా

కిల్బిషో వోఢా ముదం వీతవిశంక ఊర్జితామ్ ॥ ౧౯ ॥ సుహృత్తమం జ్ఞాతిమనన్యదైవతం దోర్భ్యాం బృహద్భ్యాం పరిరప్స్యతేఽథ మామ్ । ఆత్మా హి తీర్థీక్రియతే తదైవ మే బంధశ్చ కర్మాత్మక ఉచ్ఛ్వసిత్యతః ॥ ౨౦ ॥ లబ్ధ్వాంగసంగం ప్రణతం కృతాంజలిం మాం వక్ష్యతేఽక్రూర తతేత్యురుశ్రవాః । తదా వయం జన్మభృతో మహీయసా నైవాదృతో యో ధిగముష్య జన్మ తత్ ॥ ౨౧ ॥ న తస్య కశ్చిద్దయితః సుహృత్తమో న చాప్రియో ద్వేష్య ఉపేక్ష్య ఏవ వా । తథాపి భక్తాన్ భజతే యథా తథా సురద్రుమో యద్వదుపాశ్రితార్థదః ॥ ౨౨ ॥ కిం చాగ్రజో మావనతం యదూత్తమః స్మయన్ పరిష్వజ్య గృహీతమంజలౌ । గృహం ప్రవేశ్యాప్తసమస్తసత్కృతం సంప్రక్ష్యతే కంసకృతం స్వబంధుషు ॥ ౨౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి సంచింతయన్ కృష్ణం శ్వఫల్కతనయోఽధ్వని । రథేన గోకులం ప్రాప్తః సూర్యశ్చాస్తగిరిం నృప ॥ ౨౪ ॥ పదాని తస్యాఖిలలోకపాలకిరీటజుష్టామలపాదరేణోః । దదర్శ గోష్ఠే క్షితికౌతుకాని విలక్షితాన్యబ్జయవాంకుశాద్యైః ॥ ౨౫ ॥ తద్దర్శనాహ్లాదవివృద్ధసంభ్రమః ప్రేమ్ణోర్ధ్వరోమాశ్రుకలాకులేక్షణః । రథాదవస్కంద్య స తేష్వచేష్టత ప్రభోరమూన్యంఘ్రిరజాంస్యహో ఇతి ॥ ౨౬ ॥ దేహంభృతామియానర్థో హిత్వా దంభం భియం శుచమ్ । సందేశాద్యో హరేర్లింగదర్శనశ్రవణాదిభిః ॥ ౨౭ ॥ చిరమావేష్ట్య చోత్థాయ రథమారుహ్య వేగతః । క్వ తిష్ఠతి గవేశానః కృష్ణో రామ ఇతి బ్రువన్ ॥ ౨౮ ॥ గోష్ఠమధ్య ఇతి శ్రుత్వా తత్ర స్థిత్వా గోపదారకైః । కృష్ణసందర్శనాకాంక్షీ ప్రకాశే సవితుస్సతి ॥ ౨౯ ॥ దదర్శ రామం కృష్ణం చ వ్రజే గోదోహనం గతౌ । పీతనీలాంబరధరౌ శరదంబురుహేక్షణౌ ॥ ౩౦ ॥ కిశోరౌ శ్యామలశ్వేతౌ శ్రీనికేతౌ బృహద్భుజౌ । సుముఖౌ సుందరవరౌ బాలద్విరదవిక్రమౌ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాంభోజైశ్చిహ్నితైరంఘ్రిభిర్వ్రజమ్ । శోభయంతౌ మహాత్మానౌ సానుక్రోశస్మితేక్షణౌ ॥ ౩౨ ॥ ఉదారరుచిరక్రీడౌ స్రగ్విణౌ వనమాలినౌ । పుణ్యగంధానులిప్తాంగౌ స్నాతౌ విరజవాససౌ ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానపురు

ర్గమపి న వేద - తథాపి రథేన ప్రాప్త ఇతి ॥ ౨౪ ॥ పదానీతి ॥ అఖిలైర్లోకపాలైః - కిరీటేషు జుష్టాః అమలాః పాదరేణవో యస్య తస్య - క్షితికౌతుకాని క్షితేరలంకారరూపాణి ॥ ౨౫ ॥ తదితి ॥ తద్దర్శనేన య ఆహ్లాదః - తేన వివృద్ధః సంభ్రమో యస్య సః - ప్రేమ్ణా ఊర్ధ్వాః శిరోరుహాణి యస్య సః - అశ్రూణాం కలాభిః లేశైః ఆకులే ఈక్షణే యస్య సః - అవస్కంద్య అవప్లుత్య - తేషు పదేషు చేష్టతః వ్యలుంఠత్ - అహో ఇతి దుర్లభతాం భావయన్ ॥ ౨౬ ॥ నను కిమర్థమేవం వ్యలుంఠత్ - నాస్తి ప్రేమసంభ్రమే ఫలోద్దేశ ఇత్యాహ ॥ దేహమితి ॥ దేహభాజామేతావానేవ పురుషార్థః - కంసస్య సందేశాదారభ్య హరేర్లింగదర్శనశ్రవణాదిభిర్యోఽయమక్రూరస్య వర్ణిత ఇతి సందేశ ఆద్యైః యస్యార్థస్య సః - యావానక్రూరస్య జాత ఇతి వా ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ దదర్శేతి ॥ తతః - కృష్ణం రామం చ దదర్శ - గావో దుహ్యంతే అస్మిన్నితి గోదోహనం తత్స్థానం - గతౌ ప్రాప్తౌ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజేతి ॥ అనుక్రోశః అనుకంపా - తద్విలసితస్మితయుక్తమీక్షణం యయోస్తౌ ॥ ౩౨ ॥ ఉదారేతి ॥ ఉదారా రుచిరా క్రీడా యయోస్తౌ - స్రగ్విణౌ రత్నస్రగ్భిరలంకృతౌ ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానేతి ॥ ప్రధానభూతౌ పురుషౌ - ప్రకృతిపురుషాత్మకౌ వా - కుతః ఆద్యౌ - తదపి కుతః - జగద్ధేతూ - అత ఏవ - జగత్పతీ - విపరీతో వా చతుర్ణాం పదానాం హే

తుహేతుమద్భావః - జగత్యర్థే - పృథివ్యాః భారాపనయనాయ - స్వాంశేన మూర్తిభేదేన - బలకేశవావంతౌ ॥ ౩౪ ॥ దిశ ఇతి ॥ స్వప్రభయా విగతతిమిరాదిశః కుర్వాణౌ - కనకాచితౌ సువర్ణవ్యాప్తౌ వితి సాలంకారగారః శైలసాదృశ్యార్థముక్తం ॥ ౩౫ ॥౩౬॥ భగవదితి ॥ భగవద్దర్శనాహ్లాదేన యద్బాష్పం - తేన పర్యాకులే ఈక్షణే యస్య సః - పులకైరాచితం వ్యాప్తం అంగం యస్య సః - స్వాఖ్యాసఅక్రూరోహం నమస్కరోమీతి కథనే నాశక్నోత్ ॥ ౩౭ ॥ భగవానితి ॥ అభిప్రేత్య అక్రూరోయమేతదర్థమాగత ఇతి జ్ఞాత్వా - కంసహననసామర్థ్యం ద్యోతయన్నివ - రథాంగేన చక్రేణాంకితో యః పాణిః తేనాభ్యుపాకృష్య తమాలింగితవాన్ ॥ ౩౮ ॥ సంకర్షణ ఇతి ॥ పాణీ అంజలిరూపేణ సంహతావేవ - గృహీత్వా ॥ ౩౯ ॥ పృష్ట్వేతి ॥ మధుపర్క ఏవార్హణః అర్హణం పూజా - తస్మిన్ వా యదుచితముపహరణం - ఆహరత్ ఆనీయ సమర్పితవానిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥౪౧ ॥ ౪౨ ॥ పప్రచ్ఛేతి ॥ సత్కృతం సంమానితం - నిరనుగ్రహ క్రూరే కథం కేన ప్రకారేణ - సజీవథేత్యర్థః - సౌనః పశుఘాతీ - స ఏవ పాలకో యేషాం అవీనాం మేషాణాం - త ఇవ - తత్తుల్యా ఇత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ నిరనుగ్రహ

షావాదయో జగద్ధితా జగత్పతీ। అవతీర్ణా జగత్యర్థే స్వాంశేన బలకేశవౌ ॥ ౩౪ ॥ దిశో వితిమిరా రాజన్ కుర్వాణౌ ప్రభయా స్వయా। యథా మరకతశ్శైలో రౌప్యశ్చ కనకాచితౌ ॥ ౩౫ ॥ రథాత్తూర్ణమవప్లుత్య సోఽక్రూరస్స్నేహవిహ్వలః। పపాత చరణోపాంతే దండవద్రామకృష్ణయోః ॥ ౩౬ ॥ భగవద్దర్శనాహ్లాదబాష్పపర్యాకులేక్షణః। పులకాచితాంగ ఔత్కంఠ్యాత్స్వాఖ్యానే నాశకన్నృప ॥ ౩౭ ॥ భగవాంస్తమభిప్రేత్య రథాంగాంకితపాణినా। పరిరేభేఽభ్యుపాకృష్య ప్రీతః ప్రణతవత్సలః ॥ ౩౮ ॥ సంకర్షణశ్చ ప్రణతముపగూహ్య మహామనాః। గృహీత్వా పాణినా పాణీ అనయత్సానుజో గృహమ్ ॥ ౩౯ ॥ పృష్ట్వాథ స్వాగతం తస్మై నివేద్య చ వరాసనమ్। ప్రక్షాళ్య విధివత్పాదౌ మధుపర్కార్హణమాహరత్ ॥ ౪౦ ॥ నివేద్య గాం చాతిథయే సంవాహ్య శ్రాంతమాదృతః। అన్నం బహుగుణం మేధ్యం శ్రద్ధయోపాహరత్ప్రభుః ॥ ౪౧ ॥ తస్మై భుక్తవతే ప్రీత్యా రామః పరమధర్మవిత్। ముఖవాసైర్గంధమాల్యైః పరాం ప్రీతిం వ్యధాత్పునః ॥ ౪౨ ॥ పప్రచ్ఛ సత్కృతం నందః కథం స్థ నిరనుగ్రహే। కంసే జీవతి దాశార్హ సౌనపాలా ఇవావయః ॥ ౪౩ ॥ యోఽవధీత్స్వస్వసుస్తోకాన్ క్రోశంత్యా అసుతృప్ఖలః। కిం ను స్విత్తత్ప్రజానాం వః కుశలం విమృశామహే ॥ ౪౪ ॥ ఇత్థం సూనృతయా వాచా నందేన సుసభాజితః। అక్రూరః పరిపృష్టేన జహావధ్వపరిశ్రమమ్ ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టత్రింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ సుఖోపవిష్టః పర్యంకే రామకృష్ణోరుమానితః। లేభే మనోరథాన్ సర్వాన్ పథి యాన్ స చకార హ ॥ ౧ ॥ కిమలభ్యం భగవతి ప్రసన్నే శ్రీనికేతనే। తథాపి తత్పరా రాజన్ న హి వాంఛంతి కించన ॥ ౨ ॥ సాయంతనాశనం కృత్వా భగవాన్ దేవకీసుతః। సుహృత్సు వృత్తం కంసస్య పప్రచ్ఛాన్యచ్చికీర్షితమ్ ॥ ౩ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ తాత సౌమ్యాగతః కచ్చిత్స్వాగతం భద్రమస్తు వః। అపి స్వజ్ఞాతిబంధూనామనమీవమనామయమ్ ॥ ౪ ॥ కిం ను నః కుశలం పృచ్ఛే ఏధమానే కులామయే। కంసే మాతులనామ్న్యంగ స్వానాం నస్తత్ప్రజాసు చ ॥ ౫ ॥ అహో అస్మదభూద్భూరి పిత్రోర్వృజినమార్యయోః। యద్ధేతోః పుత్రమ

తామాహ ॥ యోఽవధీదితి ॥ తోకాన్ తోకాని - అసుతృప్ అసూనేవ తర్పయతి యః - అతః ఖలః - తస్య కంసస్య ప్రజానాం - హేఅక్రూర - ఏషాం జీవనమాత్రమపి దుర్లభం తేషాం వః - కిం ను కుశలం విచారయామేతి ॥ ౪౪ ॥ ఇత్థమితి ॥ మధురయా వాచా - ఇత్థం సత్కృతః - తయైవ వాచా పరిపృష్టేన ప్రశ్నేన - అధ్వపరిశ్రమం సంసారశ్రమం ॥ ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖

శ్లో॥ నవత్రింశే పురీం గచ్ఛత్యచ్యుతే గోపికార్తయః। అక్రూరేణాథ కాళింద్యాం విష్ణులోకస్య దర్శనమ్ ॥ భక్తానాం మనోరథాః సత్యా భవంతీతి ద్యోతయన్నాహ ॥ సుఖోపవిష్ట ఇతి ॥ రామకృష్ణాభ్యామురు అధికం మానితః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ తాతేతి ॥ హే తాత హే సౌమ్య - స్వాగతం - యథాతథా ఆగతః - స్వజ్ఞాతిబంధూనాం స్వే సుహృదః - జ్ఞాతయః - సపిండాః - బంధవః అసపిండాః సంబంధినః - తేషామపి కిం అనమీవం అపాపం - అదుఃఖం సుఖమితి యావత్ - అనామయమారోగ్యం ॥ ౪ ॥ ఏవం ప్రశ్నోపి మమనాతీవ సంగత ఇత్యాహ ॥ కిన్న్వితి ॥ అంగ హే అక్రూర - పృచ్ఛే పృచ్ఛామి - నః అస్మాకం కులస్యామయో రోగ - నః మాతుల ఇతి నామ యస్య తస్మిన్ - నః స్వానాం జ్ఞాతీనాం - తస్య ప్ర

జాసుచ ॥ ౫ ॥ అహోఇతి ॥ అస్మత్ అస్మన్నిమిత్తం - వృజినందుఃఖం - ఆర్యయోః నిరపరాధయోః - యద్ధేతోర్యోహామేవహేతుః త స్మాత్ ॥ ౬ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ హేసౌమ్యస్వానాం వోదర్శనం - అద్యమమసంజాతందిష్ట్యాభద్రం ॥ ౭ ॥ పృష్టఇతి ॥ మాధవఃమధోర్వంశ జః ॥ ౮ ॥ యదితి ॥ యఃధనుర్మఖవ్యాజేన ఆగమనసందేశోయస్య - యదర్థంచాణూరాదిభిః ఘాతనార్థం అస్యకృష్ణస్య - స్వజన్మకృష్ణజన్మ ఆనకదుందుభేస్సకాశాత్ ॥ ౯ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ విజజ్ఞతుః విశేషేణజ్ఞాపయామాసతుః ॥ ౧౦ ॥ గోపానితి ॥ సోపినందోపి - గోపాన్ సమాది శత్ - తదేవదర్శయతి గృహ్యతామిత్యాదినా - గోరసః క్షీరాదిః - ఉపాయనాని ఉత్తమవస్తూని ॥ ౧౧ ॥ యాస్యామఇతి ॥ రసాన్ ఘృతాదీన్ - శబ్దశ్చలెనేదంసూచయతి - అచికిత్స్యరోగస్యచికిత్సార్థం శ్రీకృష్ణజన్మరసాన్ దాస్యామఇతి ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి ॥ క్షత్త్రా వ్రజరక్షాధికృతేన - ఆఘోషయత్ సర్వతోఘోషితవాన్ తాఃకృష్ణైకజీవనాః - గోప్యః - తత్తదా - అక్రూరమాగతముపశ్రుత్యేతి ॥ ౧౩ ॥ వ్యథాలింగాన్యాహపంచభిః ॥ కాశ్చిదితి ॥ తేనశ్రవణేనకృతోహృత్తాపః - తేనయుః శ్వాసస్తేనమ్లానాముఖశ్రీర్యాసాం తాః - బభూవురితిదుకూలానిచవలయానిచ కేశగ్రంథయశ్చ - స్రంసంతోదుకూలాదయోయాసాంతథాభూతాః - కాశ్చనబభూవురిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥

రణంయద్ధేతోర్బంధనంతయోః ॥ ౬ ॥ దిష్ట్యాద్యదర్శనంస్వానాంమహ్యంవస్సౌమ్యకాంక్షితమ్। సంజాతంవర్ణ్యతాంతాతతవాగమనకారణమ్ ॥ ౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ పృష్టోభగవతాసర్వంవర్ణయామాసమాధవః। వైరానుబంధంయదుషువసుదేవవధోద్యమమ్ ॥ ౮ ॥ యత్సందేశోయదర్థంవాదూతస్సంప్రేషితస్స్వయమ్। యదుక్తంనారదేనాస్యస్వజన్మానకదుందుభేః ॥ ౯ ॥ శ్రుత్వాక్రూరవచఃకృష్ణోబలశ్చపరవీరహా। ప్రహస్యనందంపితరంరాజ్ఞాదిష్టంవిజజ్ఞతుః ॥ ౧౦ ॥ గోపాన్సమాదిశత్సోపిగృహ్యతాంసర్వగోరసః। ఉపాయనానిగృహ్ణీధ్వంయుజ్యంతాంశకటానిచ ॥ ౧౧ ॥ యాస్యామశ్శ్వోమధుపురీందాస్యామోనృపతేరసాన్। ద్రక్ష్యామస్సుమహత్పర్వయాంతిజానపదాఃకిల ॥ ౧౨ ॥ శుకః ॥ ఏవమాఘోషయత్క్షత్త్రానందగోపస్స్వగోకులే। గోప్యస్తాస్తదుపశ్రుత్యబభూవుర్వ్యథితానృప ॥ రామకృష్ణౌపురీంనేతుమక్రూరంవ్రజమాగతమ్ ॥ ౧౩ ॥ కాశ్చిత్తత్కృతహృత్తాపశ్వాసమ్లానముఖశ్రియః। స్రంసద్దుకూలవలయకేశబంధాశ్చకాశ్చన ॥ ౧౪ ॥ అన్యాశ్చతదనుధ్యాననివృత్తాశేషవృత్తయః। నాభ్యజానన్నిమంలోకమాత్మలోకంగతాఇవ ॥ ౧౫ ॥ స్మరంత్యశ్చాపరాశ్శౌరేరనురాగస్మితేరితాః। హృదిస్పృశశ్చిత్రపదాగిరస్సంముముహుఃస్త్రియః ॥ ౧౬ ॥ గతింసులలితాంచేష్టాంస్నిగ్ధహాసావలోకనమ్। శోకాపహానికర్మాణిప్రోద్దామచరితానిచ ॥ ౧౭ ॥ చింతయంత్యోముకుందస్యభీతావిరహకాతరాః। సమేతాస్సంఘశఃప్రోచురశ్రుముఖ్యోచ్యుతాశయాః ॥ ౧౮ ॥ గోప్యః ॥ అహోవిధాతస్తవనక్వచిద్దయాసంయోజ్యమైత్ర్యాప్రణయేనదేహినః। తాంశ్చాకృతార్థాన్వియునంక్ష్యపార్థకంవిచేష్టితంతేర్భకచేష్టితంయథా ॥ ౧౯ ॥ యస్త్వంప్రదర్శ్యాసితకుంతలావృతంముకుందవక్త్రంసుకపోలమున్నసమ్। శోకాపనోదస్మితలేశసుందరంకరోషిపారోక్ష్యమసాధుతేకృతమ్ ॥ ౨౦ ॥ క్రూరస్త్వమక్రూరసమాఖ్యయాస్మనశ్చక్షుర్హిదత్తంహరసేబతాజ్ఞవత్। యేనైకదేశేఖిలసర్గసౌష్ఠవంత్వదీయమద్రా

అన్యాఇతి ॥ తస్యశ్రీకృష్ణస్యానుధ్యానేననివృత్తాఅశేషాశ్చక్షురాదివృత్తయోయాసాంతాః - ఇమంలోకం - దేహమపి నజానంతిస్మముక్తాఇవేతి ॥ ౧౫ ॥ స్మరంత్యఇతి ॥ అపరాః స్త్రియః - శౌరేర్గిరః స్మరంత్యః - సంముముహుః - కథంభూతాః - అనురాగేణ యత్స్మితం తేనఈరితాః హృదిస్పృశంతీతిహృదిస్పృశః మనోజ్ఞాః - చిత్రాణిపదానియాసుతాః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ చింతయంత్యఇతి ॥ విరహేణకాతరావిహ్వలాః - అచ్యుతేఆశయః చిత్తంయాసాంతాః ॥ ౧౮ ॥ కృష్ణసంగతిం విధాయవిఘటయతీతి విధాతారంప్రత్యేవమాక్రోశంత్య ఆహుః ॥ అహోఇతి ॥ మైత్ర్యాహితాచరణేన - ప్రణయేనస్నేహేనచ - అకృతార్థాన్ అప్రాప్తభోగానపి - తాన్ వియునంక్షి వియోజయసి - తస్మాన్నతావద్దయా బాలిశోపిత్వమిత్యాహుఃఅపార్థకమితి ॥ ౧౯ ॥ విగర్హణాంతంచతవేదం కర్మేత్యాహుః ॥ యఇతి ॥ శోకమపనుదతీతి శోకాపనోదః - సచాసౌస్మితలేశశ్చ - గూఢహాసః - తేనసుందరంముకుందస్యవక్త్రం - సకృత్ప్రదర్శ్య - పునస్తస్యపారోక్ష్యమదృశ్యతాంకరోషి - అతస్తవకృతంకర్మఅసాధునింద్యమిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ కించదత్తాపహారిత్వేనాతిక్రూరస్త్వమిత్యాహుః ॥ క్రూరఇతి ॥ వస్తుతఃక్రూరోహరతినాహమితిచేదతఆహుః - అక్రూరసమాఖ్యయేతి - నహ్యేవంకర్తుమన్యఃప్రభవతి - అతోనామాంతరేణస్వత్వఢంత్వమేవాగతోసి - కృష్ణంహరామినయుష్మచ్చక్షురితిచేత్ - న - యేనత్వద్దత్తేనచక్షుషా - మధుద్విషః - ఏకదేశే స్వె

త్రపత్రాదౌ - త్వదీయం సమగ్రం సృష్టిసౌష్ఠవం పుణ్యమద్రాక్ష్మ దృష్టవత్యో వయం - తచ్చక్షుః - అయం భావః - తవ సర్వం రహస్యమస్మాభిర్జ్ఞాతమితి అమర్షేణైవ కృష్ణం వియోజయన్నస్మానంధీకరోషీతి॥ ౨౧ ॥ విధాతారం విహాయ పరస్పరమూచుః ॥ స నందసూనురితి॥ బతేతి ఖేదే - క్షణభంగం అస్థిరం - సౌహృదం యస్య సః - గృహాదీన్ విహాయ - అద్ధా సాక్షాత్ - తస్మై ఏవ దాస్యముపాగతాః - స్వీకృతా తు రాః తత్పూర్వత్రైవ స్మితాదినా పరవశా అపి - నః అస్మాన్న సమీక్షతే - నవం నవం ప్రియం యస్య సః అత ఏవం నివారయామ ఇతి భావః ॥ ౨౨ ॥ సేర్ష్యమూచుః ॥ సుఖమితి॥ వ్రజస్పతేః శ్రీకృష్ణస్య - ముఖం పాస్యంతి ఆదరేణ ద్రక్ష్యంతి కథంభూతం - అపాంగేన నేత్రాంతేనోత్కలితం ఉజ్జృంభితం స్మితమేవ ఆసవో యస్మిన్ తత్ - యద్వా - అపాంగోత్కలితస్మితేనాసవరూపం యన్ముఖం - తత్ తచ్చ పానం ముఖ్యమేవ సంభావయంతి ॥ ౨౩ ॥ నను ద్విత్రాణి దినాని తథా భవతు నామ - తథాప్యస్మత్స్నేహాకృష్టః పిత్రాదిభిశ్చ సరావర్జిత ఆగమిష్యతీత్యాశంక్యాహుః ॥ తాసామితి ॥ హే అబలాః - తాసాం మధువన్మంజుభిర్భాషితైర్వశీకృతచిత్తః - తథా - తాసాం సలజ్జస్మితైర్విభ్రమైర్భ్రమన్ - పరవాన్ పిత్రాదిపరతంత్రోపి - యద్వా - వ్రజే పరే అన్యే బంధవః సంతి యస్య స తథా మనస్వీ ధీరోపి - గ్రామ్యా అవిదగ్ధాః - నః కథం ప్రతియాస్యతే ప్రత్యేష్యతి న కథంచిదిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ కించ - అస్మదుత్సవభాజో న స్యాపి వాద్య భవిష్యంతీత్యాహుః ॥ అద్యేతి ॥ తత్ర పురే - దాశార్హాదీనాం దృశః దృష్టేః - మహానుత్సవో భవిష్యతే భవిష్యతి - యే దేవకీసుతం ద్రక్ష్యంతి - తథా యే చాన్యే అ

త్క్ష్మ వయం మధుద్విషః ॥ ౨౧ ॥ స నందసూనుః క్షణభంగసౌహృదః సమీక్షతే నః స్వకృతాతురా బత । విహాయ గేహాన్ స్వజనాన్ సుతాన్ పతీన్ తద్దాస్యమద్ధోపగతా నవప్రియః ॥ ౨౨ ॥ సుఖం ప్రభాతా రజనీయమాశిషః సత్యా బభూవుః పురయోషితాం ధ్రువమ్ । యాః సంప్రవిష్టస్య ముఖం వ్రజస్పతేః పాస్యంత్యపాంగోత్కలితస్మితాసవమ్ ॥ ౨౩ ॥ తాసాం ముకుంద మధుమంజుభాషితైర్గృహీతచిత్తః పరవాన్ మనస్వ్యపి । కథం పునర్నః ప్రతియాస్యతేఽబలా గ్రామ్యాః సలజ్జస్మితవిభ్రమైర్భ్రమన్ ॥ ౨౪ ॥ అద్య ధ్రువం తత్ర దృశో భవిష్యతే * దాశార్హభోజాంధకవృష్ణిసాత్వతామ్ । మహోత్సవః శ్రీరమణం గుణాస్పదం ద్రక్ష్యంతి యే చాధ్వని దేవకీసుతమ్ ॥ ౨౫ ॥ మైతద్విధస్యాకరుణస్య నామ భూదక్రూర ఇత్యేతదతీవ దారుణః । యోఽసావనాశ్వాస్య సుదుఃఖితం జనం ప్రియాత్ప్రియం నేష్యతి పారమధ్వనః ॥ ౨౬ ॥ అనార్ద్రధీరేష సమాస్థితో రథం తమన్వమీ చ త్వరయంతి దుర్మదాః । గోపా అనోభిః స్థవిరైరుపేక్షితం దైవం చ నోఽద్య ప్రతికూలమీహతే ॥ ౨౭ ॥ నివారయామః సముపేత్య మాధవం కిం నోఽకరిష్యన్ కులవృద్ధబాంధవాః । ముకుందసంగాన్నిమిషార్ధదుస్త్యజాద్దైవేన విధ్వంసితదీనచేతసామ్ ॥ ౨౮ ॥ యస్యానురాగలలితస్మితవల్గుమంత్రలీలావలోకపరిరంభణరాసగోష్ఠ్యామ్ । నీతాః స్మ నః క్షణమివ క్షణదా వినా తం గోప్యః కథం న్వతితరేమ తమో దురంతమ్ ॥ ౨౯ ॥ యోఽహ్నః క్షయే వ్రజమనంతసఖః పరీతో గోపైర్విశన్ ఖురరజశ్ఛురితాలకస్రక్ । వేణుం క్వణన్ స్మితకటాక్షనిరీక్షణేన చిత్తం క్షిణోతి తమృ

ధ్వని గచ్ఛంతం ద్రక్ష్యంతి - తేషామపి దృశో భవిష్యతీతి - యద్వా - దృశ ఇతి ద్వితీయా - తేషాం దృశో నేత్రాణి మహానుత్సవః భవిష్యతే ప్రాప్స్యతీతి - ప్రాప్త్యర్థస్య భవతేరాత్మనేపదిత్వాత్ ॥ ౨౫ ॥ అక్రూరం శపంత్య ఆహుః ॥ మేతి ॥ ఏషా విధా విధానం కర్మ యస్య అత ఏవ నష్టకృపస్య అక్రూర ఇతి శోభనం నామ మా భూత్ - తత్ర హేతుః - అతీవ దారుణ ఇత్యాది - ప్రియాత్ ప్రాణాదపి ప్రియతరం కృష్ణం - అధ్వనః పారం అస్మద్దృగ్గోచరత్వాదతిదూరదేశం నేష్యతి ॥ ౨౬ ॥ అహో ధిగస్మజ్జీవితమిత్యాహుః ॥ అనార్ద్రధీరితి ॥ అనార్ద్రా కఠినా ధీర్యస్య సః - తావదేవ కృష్ణో రథమారూఢః - అస్యావినయమాలక్ష్య - స్థవిరైశ్చోపేక్షితం - తే - న నివారయంతీత్యర్థః - కించ - దైవతం చేతి - అయం భావః - యద్యస్మాకం దైవమనుకూలం భవేత్ తర్హి విఘ్నః కశ్చిదేతేషాం మధ్యే ప్రతిహన్యేత - అకస్మాద్వజ్రపాతో వా భవేత్ - అన్యద్వా కించిదనిష్టం స్యాత్ - న తు కించిదస్తీతి ॥ ౨౭ ॥ పరస్పరం సంమంత్ర్య సాహసమధిరుహ్యాహుః ॥ నివారయామ ఇతి ॥ అకరిష్యన్ కిం కరిష్యంతి - నిమిషార్ధాదు దుస్త్యజాన్ముకుందసంగాద్విధ్వంసితాని వియోజితాని - అత ఏవ దీనాని చేతాంసి యాసాం తాసాం - ఏవంభూతానామస్మాకం జనవృత్తోఽకపి భయమిత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ ....

ఇతోఽపి కారణాదేవ - అవశ్యం సాహసమేవాలంబనీయమిత్యాహుః ॥ యస్యేతి ॥ హే గోప్యః - యస్య లలితం - స్మితం - వల్గు - మంత్రశ్చ - లీలావలోకశ్చ - పరిరంభణం చ - అనురాగేణైతాని యస్యాం రాసగోష్ఠ్యాం రాసక్రీడాసభాయాం - నః అస్మాభిః - క్షణదా రాత్రయః - క్షణమివానీతాః - తమముం కృష్ణం వినా - దురంతం తమః విరహదుఃఖం - కథం ను అతితరేమ న కథంచిదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ కించ

అస్తాంతమోతితరణం - జీవనమేవకథంస్యాదిత్యాహుః ॥ యఇతి ॥ అహ్నఃక్షయేదినావసానే ఖురరజోభిశ్ఛురితాధూసరా అలకాఃస్రజశ్చయస్యసః- వ్రజంవిశన్ స్మితేనయత్కటాక్షనిరీక్షణంతేన- నశ్చిత్తంక్షిణోతిహరతి-అముంకృష్ణంవినాకథంభవేవజీవేమేతి॥ ౩౦ ॥ ఏవముక్తి॥ కృష్ణేవిషక్తానిమానసానియాసాంసుస్వరముచ్చైః ॥ శ్లో ॥ క్రూరమక్రూరతఃశ్రుత్వాకంసంకంసనిషూదనః। గోపీమనోరథారామస్స రామస్తత్పురంయయౌ॥ శ్రీధరీయః॥ ౩౧॥ స్త్రీణామితి ॥ తాః అనాదృత్య - కృతమైత్రాదికః - మైత్రంమిత్రదైవత్యంసంధ్యోపాసనం- తదాదికంకర్మకృతంయేనసః॥ ౩౨॥ గోపాఇతి॥ అన్వసజ్జంతఅన్వగచ్ఛన్॥ ౩౩॥ గోప్యఇతి॥ అనురంజితాఃపరావృత్యనిరీక్షణాదిభిః కించిదానందితాః- ప్రత్యాదేశంప్రత్యాఖ్యానం॥ ౩౪ ॥ తాఇతి ॥ తప్యతీఃసంతప్యమానాః- తాః- ఆయాస్యేశీఘ్రమాగమిష్యామీతిదూతవాక్యైః ॥ ౩౫ ॥ యావదితి॥ కృష్ణమనుప్రస్థాపితా ఆత్మానశ్చిత్తానియాభిస్తాః- లేఖ్యానివలేఖ్యమయపుత్రికాఇవనిశ్చలాః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తత్రేతి॥ వృక్షాణాంషండంసమూహముపవ్రజ్య ॥ ౩౯ ॥ అక్రూరఇతి ॥ రథోపరినివేశ్య ॥

తేనుకథంభవేమ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః॥ఏవంబ్రువాణావిరహాతురాభృశంవ్రజస్త్రియఃకృష్ణవిషక్తమానసాః। విసృజ్యలజ్జాంరురుదుస్మసుస్వరంగోవిందదామోదరమాధవేతి ॥ ౩౧॥ స్త్రీణామేవంరుదంతీనాముదితేసవితర్యథ। అక్రూరశ్చోదయామాసకృతమైత్రాదికోరథమ్॥ ౩౨॥ గోపాస్తమన్వసజ్జంతనందాద్యాశ్శకటైస్తతః। ఆదాయోపాయనంభూరికుంభాన్గోరససంభృతాన్॥ ౩౩॥ గోప్యశ్చదయితంకృష్ణమనువ్రజ్యానురంజితాః। ప్రత్యాదేశంభగవతఃకాంక్షంత్యశ్చావతస్థిరే॥ ౩౪॥ తాస్తథాతప్యతీర్వీక్ష్యస్వప్రస్థానేయదూత్తమః।సాంత్వయామాసవచనైరాయాస్యఇతిదౌత్యకైః॥ ౩౫॥యావదాలక్ష్యతేకేతుర్యావద్రేణూరథస్యచ। అనుప్రస్థాపితాత్మానోలేఖ్యానీవోపలక్షితాః॥ ౩౬॥ తానిరాశానివవృతుర్గోవిందవినివర్తనే। అహానినిన్యుర్గాయంత్యోవిశోకాఃప్రియచేష్టితమ్॥ ౩౭॥ భగవానపిసంప్రాప్తోరామాక్రూరౌతథానృప। రథేనవాయువేగేనకాళిందీమఘనాశనీమ్ ॥ ౩౮ ॥ తత్రోపస్పృశ్యపానీయంపీత్వామృష్టంమణిప్రభమ్ । వృక్షషండముపవ్రజ్యసరామోరథమావిశత్ ॥ ౩౯ ॥ అక్రూరస్తావుపామంత్ర్యనివేశ్యచరథోపరి । కాళింద్యాహ్రదమాగత్యస్నానంవిధివదాచరత్॥ ౪౦ ॥ నిమజ్యతస్మిన్సలిలేజపన్బ్రహ్మసనాతనమ్।తావేవాపశ్యదక్రూరోరామకృష్ణౌసమన్వితౌ॥ ౪౧॥ తౌరథస్థౌకథమిహసుతావానకదుందుభేః। తర్హిస్విత్స్యందనేనస్తఇత్యున్మజ్జ్యవ్యచష్టసః॥ ౪౨॥ తత్రాపిచయథాపూర్వమాసీనౌపునరేవసః।న్యమజ్జద్దర్శనంయన్మేమృషాకింసలిలేతయోః॥ ౪౩ ॥ భూయస్తత్రాపిసోద్రాక్షీత్స్తూయమానమహీశ్వరమ్ । సిద్ధగంధర్వపతిభిరసురైర్నతకంధరైః ॥ ౪౪॥ సహస్రశిరసందేవంసహస్రఫణమౌళినమ్। నీలాంబరంబిసశ్వేతంశృంగైశ్శ్వేతమివస్థితమ్॥ ౪౫॥ తస్యోత్సంగేఘనశ్యామంపీతకౌశేయవాససమ్ । పురుషం*చతుర్భుజంశాంతంపద్మపత్రాయతేక్షణమ్॥ ౪౬॥ చారుప్రసన్నవదనంచారుహాసనిరీక్షణమ్। సుభ్రూన్నసంచారుకర్ణంసుకపోలారుణాధరమ్॥ ౪౭॥ ప్రలంబపీవరభుజంతుంగాంసోరస్థలశ్రియమ్। కంబుకంఠంనిమ్ననాభింవలిమత్పల్లవోదరమ్॥ ౪౮॥ బృహత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయాన్వితమ్। చారుజానుయుగంచారుజంఘాయుగళసంయుతమ్॥ ౪౯॥తుంగగుల్ఫారుణనఖవ్రాతదీధితిభిర్వృతమ్।నవాంగుళ్యంగుష్ఠదళైర్వి

౪౦॥ నిమజ్యేతి॥ బ్రహ్మవేదం- జపన్ ॥ శ్లో ॥ క్వేమౌబాలౌక్వతౌమల్లావితిశంకితచేతసే।అక్రూరాయజలేరూపమత్యాశ్చర్యంవ్యదర్శయత్-శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ భూయఇతి॥ సిద్ధాదిభిఃస్తూయమానం॥౪౪॥సహస్రేతి ॥ సహస్రంశిరాంసి యస్యతం-సహస్రఫణేషుమౌళయోఽస్యసంతీతితథాతం- నీలేంబరేయస్యతం- బిసవత్కమలకందవత్శ్వేతం- శృంగైఃశిఖరైఃశ్వేతం - కైలాసమివస్థితం॥ ౪౫॥ తస్యేతి॥ తస్యోత్సంగేకుండలీకృతదేహార్ధే-విలోక్యేత్యేకాదశశ్లోకేనాన్వయః॥ ౪౬॥ చార్వితి ॥ శోభనే భ్రువౌయస్య- ఉన్నతానాసికాయస్య-తంచతంచ ॥ ౪౭॥ ప్రలంబేతి॥ తుంగావంసాయస్య- ఉరస్థలేశ్రీర్యస్య- తంచతంచ - వళిమత్పల్లవోదరం- వళయఃతిర్యక్నిమ్నారేఖాయస్యసంతితద్వళిమత్- తచ్చతత్పల్లవవత్-అశ్వత్థదళసదృశముదరంయస్యతం॥౪౮॥ బృహదితి॥ కటితటంచశ్రోణిశ్చ- కరభసదృశమూరుద్వయంచ- బృహచ్చ- తత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయంచ- తేనాన్వితం- యద్వా బృహద్భ్యాంకటితటశ్రోణిభ్యాం- కరభోరుద్వయేనచాన్వితం॥౪౯॥తుంగేతి॥తుంగా ఈషదున్నతాగుల్ఫాఅరుణనఖవ్రాతశ్చతేషాందీధితిభిః-తథా-

గురుపుత్రమితి ॥ నిజం కర్మైవ నిబంధనం యస్య తం - తథాభూతమపి మదాజ్ఞాపురస్సారేణ ఆనయత స్తేన దోష ఇత్యర్థః ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ సమ్యగితి ॥ వత్సేతి ప్రాధాన్యేన ఏకస్య సంబోధనం - గురోర్నిష్క్రయః గురుదక్షిణా - యుష్మద్విధగురోః కామానాం మధ్యే కో ను కామో వశిష్యతే న కోఽపీతి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ గురుణేతి ॥ అనిలవద్రంహో వేగో యస్య తేన - పర్జన్యో మేఘః తద్వన్నినదో యస్య తేన ॥ ౫౨ ॥ సమనందన్నితి ॥ నష్టం అదృష్టం తత్పునర్లబ్ధం ధనం యాభిస్తా ఇవేతి ॥ ౫౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥❋

శ్లో ॥ షట్చత్వారింశకే ఘోషముద్ధవం ప్రేష్య తద్గిరా । యశోదానందయోశ్చక్రే కృష్ణశ్శోకాపనోదనమ్ ॥ కామచారం ద్విజాతిస్సన్ పరిత్యజ్యాతిసంయతః । గురోర్జ్ఞానమనుప్రాప్య సఖ్యా గోపీరుపాదిశత్ ॥ గోపీనాం సాంత్వనమతిరహస్యం సన్మంత్రిసాధ్యమితి తదర్థముద్ధవం విశినష్టి ॥ వృష్ణీనామితి ॥ ప్రవరః ఉచ్చకులత్వాత్ - మంత్రీ విశ్వాసాస్పదత్వాత్ శ్రీకృష్ణస్య అతివల్లభత్వాద్యాదవైర్వృష్ణిభిశ్చాదరణీయః - బుద్ధిసత్తమః బుద్ధ్యా అతిశ్రేష్ఠః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ గోపీనాం విశేషతస్సందేశే కారణమాహ ॥ తా ఇతి ॥ మయ్యేవ సంకల్పా

గురుపుత్రమిహానీతం నిజకర్మనిబంధనమ్ । ఆనయస్వ మహాభాగ మచ్ఛాసనపురస్కృతః ॥ ౪౮ ॥ తథేతి తేనోపానీతం గురుపుత్రం యదూత్తమౌ । దత్త్వా స్వగురవే భూయో వృణీష్వేతి తమూచతుః ॥ ౪౯ ॥ గురుః ॥ సమ్యక్సంపాదితో వత్స భవద్భ్యాం గురునిష్క్రయః । కో ను యుష్మద్విధగురోః కామానామవశిష్యతే ॥ ౫౦ ॥ గచ్ఛతం స్వగృహం వీరౌ కీర్తిర్వామస్తు పావనీ ॥ ౫౧ ॥ గురుణైవమనుజ్ఞాతౌ రథేనానిలరంహసా । ఆయాతౌ స్వపురం తాత పర్జన్యనినదేన వై ॥ ౫౨ ॥ సమనందన్ ప్రజాస్సర్వాః దృష్ట్వా రామజనార్దనౌ । అపశ్యంత్యో బహ్వహాని నష్టలబ్ధధనా ఇవ ॥ ౫౩ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

❋ గోకులం ప్రతి ఉద్ధవప్రేషణాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❋

శ్రీశుకః ॥ వృష్ణీనాం ప్రవరో మంత్రీ కృష్ణస్య దయితస్సఖా । శిష్యో బృహస్పతేస్సాక్షాదుద్ధవో బుద్ధిసత్తమః ॥ ౧ ॥ తమాహ భగవాన్ ప్రేష్ఠం భక్తమేకాంతినం క్వచిత్ । గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రపన్నార్తిహరో హరిః ॥ ౨ ॥ గచ్ఛోద్ధవ వ్రజం సౌమ్య పిత్రోర్నః ప్రీతిమావహ । గోపీనాం మద్వియోగాధిం మత్సందేశైర్విమోచయ ॥ ౩ ॥ తా మన్మనస్కా మత్ప్రాణా మదర్థే త్యక్తదైహికాః । మామేవ దయితం ప్రేష్ఠమాత్మానం మనసా గతాః ॥ ౪ ॥ యే త్యక్తలోకధర్మాశ్చ మదర్థే తాన్ బిభర్మ్యహమ్ ॥ ౫ ॥ మయి తాః ప్రేయసాం ప్రేష్ఠే దూరస్థే గోకులస్త్రియః । స్మరంత్యోఽంగ విముహ్యంతి విరహౌత్కంఠ్యవిహ్వలాః ॥ ౬ ॥ ధారయంత్యతికృచ్ఛ్రేణ ప్రాయః ప్రాణాన్ కథంచన । ప్రత్యాగమనసందేశైర్వల్లవ్యో మే మదాత్మికాః ॥ ౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్త ఉద్ధవో రాజన్ సందేశం భర్తురాత్మనః । ఆదాయ రథమారుహ్య ప్రయయౌ నందగోకులమ్ ॥ ౮ ॥ ప్రాప్తో నందవ్రజం శ్రీమాన్ నిమ్లోచతి విభావసౌ । ఛన్నయానః ప్రవిశతాం పశూనాం ఖురరేణుభిః ॥ ౯ ॥ వాశితార్థేఽభియుధ్యద్భిర్నాదితం శుష్మిభిర్వృషైః । ధావంతీభిశ్చ వాస్రాభిరూధోభారైస్స్వవత్సకాన్ ॥ ౧౦ ॥ ఇతస్తతో విలంఘద్భిర్గోవత్సైర్మండితం సితైః । గోదోహ

త్మకం మనో యాసాం తాః - అహమేవ ప్రాణా యాసాం తాః - మమ ప్రాణభూతా ఇతి వా - మదర్థే త్యక్తా దైహికాః పతిపుత్రాదయః - భోజనపానవస్త్రభూషణస్రక్తాంబూలాదయో వా యాభిస్తాః ॥ ౪ ॥ తతః కిమత ఆహ ॥ య ఇతి ॥ మన్నిమిత్తం త్యక్తా లోకధర్మా ఇహాముత్రసుఖైతత్సాధనాని చ యైస్తాన్ - బిభర్మి పుష్ణామి సుఖయామీత్యర్థః ॥ ౫ ॥ తాసాం వియోగాధిం దర్శయతి శ్లోకద్వయేన ॥ మయీతి ॥ విరహౌత్కంఠ్యం తేన విహ్వలాః పరవశాః ॥ ౬ ॥ ధారయంతీతి ॥ గోకులాన్నిర్గమనసమయే శీఘ్రమాగమిష్యామీతి యే ప్రత్యాగమనసందేశాస్తైః - మే మదీయా వల్లవ్యో గోప్యః మదాత్మికా ఇతి తాసామాత్మా స్వదేహో యది స్యాత్తర్హి విరహతాపేన దహ్యేతైవ తస్య మయి వర్తమానత్వాత్కథంచిజ్జీవంతీతి భావః ॥ ౭ ॥ ఇతీతి ॥ సందేశం భవతీనాం వియోగో మే న హి సర్వాత్మనా క్వచిదిత్యాదికం ॥ ౮ ॥ ప్రాప్త ఇతి ॥ నిమ్లోచతి అస్తం గచ్ఛతి సతి - ఛన్నం యానం యస్యేతి - తదా గోపీభిరజ్ఞాతత్వేన నందసంగం లబ్ధవానితి సూచయితుం ॥ ౯ ॥ వ్రజం వర్ణయతి పంచభిః ॥ వాశితార్థ ఇతి ॥ వాశితాః పుష్పవత్యో గావః - తన్నిమిత్తమభితో యుధ్యద్భిః శుష్మిభిర్వృ

త్రైగోర్నవృషైర్నాదితం- వాశ్రాభిః ధేనుభిః స్వవత్సాన్ ప్రతి ‖ ౧౦ ‖ ఇతస్తత ఇతి ‖ విలంఘద్భిరుత్పతద్భిః గోదోహశబ్దైః సహాభితోరవాః ముంచ మా ముంచ నయ ఆనయ గృహాణ దేహీత్యాదరూపా యస్మిన్ తత్- వేణూనాం నిస్వనేన చ ‖౧౧‖ గాయంతీభిరితి ‖ గాయంతీభిర్గోపీభిర్గోపైశ్చ సువిరాజితం ‖ ౧౨ ‖ అగ్నీతి ‖ అగ్న్యాద్యర్చనాన్వితైర్గోపగృహైర్ధూపదీపాదిభిశ్చ మనోరమం ‖ ౧౩ ‖ సర్వత ఇతి ‖ షండాః సమూహాః ‖ ౧౪ ‖ తమితి ‖ అర్చయత్ పూజయామాస ‖ ౧౫‖ ౧౬‖ ౧౭‖ దిష్ట్యేతి ‖ సాధూనామిత్యాదికమనుషక్తిః ‖ ౧౮ ‖ అపీతి ‖ గావో గాః - గిరిం గోవర్ధనం ‖ ౧౯ ‖ అపీతి ‖ అప్యాయాస్యతి ఆగమిష్యతి కిం ‖ ౨౦ ‖ శ్రీకృష్ణోపకారస్మరణాదిభిరనుపమానందేనాభిభూయమాన ఆహ ‖ దవాగ్నేరితి ‖ వాతాద్వర్షాచ్చేతి వృషాత్సర్పాచ్చేతి అన్యేభ్యః దురతిక్రమేభ్యో మృత్యుభ్యః శ్రీకృష్ణేన రక్షితాః స్మః ‖ ౨౧ ‖ కించ ‖ స్మరతామితి ‖ లీలయా అపాంగేన నిరీక్షితం- అంగ హే ఉద్ధవ ‖ ౨౨ ‖ న కేవలం శిథిలా

శబ్దైరవం వేణూనాంనిస్వనేనచ‖ ౧౧‖ గాయంతీభిశ్చకర్మాణిశుభానిబలకృష్ణయోః‖ స్వలంకృతాభిర్గోపీభిర్గోపైశ్చసువిరాజితమ్‖ ౧౨‖ అగ్న్యర్కాతిథిగోవిప్రపితృదేవార్చనాన్వితైః‖ ధూపదీపైశ్చమాల్యైశ్చగోపావాసైర్మనోరమమ్‖ ౧౩‖ సర్వతఃపుష్పితవనంద్విజాలికులనాదితమ్ ‖ హంసకారండవాకీర్ణైఃపద్మషండైశ్చమండితమ్‖ ౧౪‖ తమాగతంసమాగమ్యకృష్ణస్యానుచరంప్రియమ్ ‖ నందఃప్రీతఃపరిష్వజ్యవాసుదేవధియార్చయత్ ‖ ౧౫‖ భోజితంపరమాన్నేనసంవిష్టంకశిపౌసుఖమ్ ‖ గతశ్రమంపర్యపృచ్ఛత్పాదసంవాహనాదిభిః‖ ౧౬‖ కచ్చిదంగమహాభాగసఖానశ్శూరనందనః‖ ఆస్తేకుశల్యపత్యాద్యైర్యుక్తోముక్తస్సుహృద్వృతః‖ ౧౭ ‖ దిష్ట్యాకంసోహతఃపాపఃసానుగఃస్వేనపాప్మనా‖ సాధూనాంధర్మశీలానాంయదూనాంద్వేష్టియస్సదా‖ ౧౮ ‖ అపిస్మరతినఃకృష్ణోమాతరంసుహృదస్సఖీన్‖ గోపాన్వ్రజంచాత్మనాథంగావో*బృందావనంగిరిమ్‖ ౧౯ ‖ అప్యాయాస్యతిగోవిందఃస్వజనాన్సకృదీక్షితుమ్‖ తర్హిద్రక్ష్యామతద్వక్త్రంసునాసంసుస్మితేక్షణమ్‖ ౨౦‖ దవాగ్నేర్వాతవర్షాచ్చవృషసర్పాచ్చరక్షితాః‖ దురత్యయేభ్యోమృత్యుభ్యఃకృష్ణేనసుమహాత్మనా‖ ౨౧‖ స్మరతాంకృష్ణవీర్యాణిలీలాపాంగనిరీక్షితమ్‖ హసితంభాషితంచాంగసర్వానఃశిథిలాఃక్రియాః‖ ౨౨‖ సరిచ్ఛైలవనోద్దేశాన్ముకుందపదభూషితాన్‖ ఆక్రీడానీక్షమాణానాం మనోయాతితదాత్మతామ్‖ ౨౩ ‖ మన్యేకృష్ణంచరామంచప్రాప్తావిహసురోత్తమౌ‖ సురాణాంమహదర్థాయగర్గస్యవచనంయథా‖ ౨౪‖ కంసంనాగాయుతప్రాణంమల్లౌగజపతింతథా‖ అవధిష్టాంలీలయైవపశూనివమృగాధిపః‖ ౨౫‖ తాళత్రయంమహాసారంధనుర్యష్టిమివేభరాట్ ‖ బభంజైకేనహస్తేనసప్తాహమదధాద్గిరిమ్‖ ౨౬‖ ప్రలంబధేనుకారిష్టతృణావర్తబకాదయః‖ దైత్యాస్సురాసురజితోహతాయేనేహలీలయా‖ ౨౭ ‖ శ్రీశుకః‖ ఇతిసంస్మృత్యసంస్మృత్యనందఃకృష్ణానురక్తధీః ‖ అత్యుత్కంఠోఽభవత్తూష్ణీం ప్రేమప్రసరవిహ్వలః ‖ ౨౮ ‖ యశోదావర్ణ్యమానానిపుత్రస్యచరితానిచ ‖ శృణ్వంత్యశ్రూణ్యవాస్రాక్షీత్స్నేహస్నుతపయోధరా‖ ౨౯ ‖ తయోరిత్థంభగవతికృష్ణేనందయశోదయోః ‖ వీక్ష్యానురాగంపరమంనందమాహోద్ధవోముదా‖ ౩౦‖ ఉద్ధవః ‖ యువాంశ్లాఘ్యతమౌనూనం దేహినామిహమానద‖ నారాయణేఖిలగురౌయత్కృతామతిరీదృశీ‖ ౩౧‖ ఏతౌహివిశ్వస్యచబీజయోనీరామోముకుందఃపురుషః

ఏవ కిం తు శనైరుపరమంతీత్యాహ ‖ సరిదితి ‖ సరితశ్చ శైలాశ్చ వనోద్దేశాశ్చ తాన్ - ఆక్రీడాన్ క్రీడాస్థానాని ‖ ౨౩ ‖ మన్య ఇతి ‖ సురాణామర్థాయ- మహద్గంభీరం- గర్గస్య వచనం యథా ‖ ౨౪ ‖ న కేవలం తద్వచనానుసారేణైవ వ్యవహారసంబంధాదపీత్యాహ ‖ కంసమితి ‖ ౨౫ ‖ తాళత్రయమితి ‖ ఇభరాట్ యష్టిమివ- తాళత్రయప్రమాణం ధనుః బభంజ ‖ ౨౬ ‖ ౨౭ ‖ ౨౮ ‖ ౨౯ ‖ ౩౦ ‖ ౩౧ ‖ అఖిలగురుత్వమేవ జనకత్వేన నియంతృత్వేన చాహ ‖ ఏతావితి ‖ రామో ముకుందశ్చ ఏతౌ విశ్వస్య బీజయోనీ నిమిత్తోపాదానే నను పురుషప్రధానయోర్బీజయోనిత్వం ప్రసిద్ధమత ఆహ - పురుషః ప్రధానమితి - పురుషోంశః ప్రధానం శక్తిః అతః ప్రధానపురుషావప్యేతావేవేత్యర్థః - ఏవం జనకత్వముక్తం కించ - అన్వీయ భూతేషు భూతేష్వనుప్రవిశ్య భూతానాం మధ్యే తదుపహితస్య విలక్షణస్య నానాభేదస్య జ్ఞానస్య చ జీవస్య చ ఈశాతే ఈశ్వరౌ నియంతారౌ భవతః కుతః పురాణౌ అనాదీ అనాదిత్వాత్కారణత్వం తతశ్చ నియంతృత్వమిత్యర్థః ‖ ౩౨ ‖ నను సృష్ట్యాదిక

నఖాః కోమలాః - అంగుల్యః అంగుష్ఠేచ తాన్యేవ దళాని తైశ్చ విలసచ్ఛోభమానం పాద పంకజం యస్య తం॥ ౫౦॥ మహార్హేతి॥ మహార్హాః సుమణి వ్రాతా యేషు తైః - కిరీటాదిభిః॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ప్రహ్లాదేతి ॥ పృథక్ పృథక్ భావైరభి ప్రాయోయేషాం తైః - తత్ర పారిషదైః స్వామీతి స్తూయమానం - సనకాదిభిర్బ్రహ్మేతి బ్రహ్మేద్రైః పరమేశ్వర ఇతి మరీచ్యాదిభిర్ద్విజోత్తమైః పరః ప్రజాపతిరితి - వసురుప రిచరః - ప్రహ్లాదనారదవసవః ప్రముఖా ముఖ్యా యేషాం తైః - పరం దైవమితిచ - శ్రీ హ్యైర్వచోభిః పృథగ్భావైర్వచోభిరితి వా॥ ౫౪ శ్రియేతి ॥ విద్యావిద్యే జీవానాం ముక్తిసంసృతిహేతూ - మాయాతయోః కారణం శక్తిః హ్లాదినీ - సంవిత్ జ్ఞానం ఆభిరన్యాభిశ్చ నిషేవితం॥ ౫౫ ॥ విలోక్యేతి ॥ విలోక్య సుభృశం ప్రీతః - అస్మత్కృష్ణో సావేవంభూతః పరమేశ్వర ఇతి జ్ఞాత్వేతి ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చత్వారింశేతతోక్రూరః కృష్ణం మత్వేశ్వరేశ్వరమ్ । ప్రణమ్య భక్త్యాతుష్టావ సగుణాగుణభేదతః ॥ శ్రీకృష్ణం ప్రణమతి॥ నతోస్మీతి॥ హే కృష్ణ - త్వాత్వాం - నతోస్మి - స్వమస్మత్పితృవ్యః కుతో మాం బాలం నతోసి - తత్రాహ - ఆద్యం పురుషం - అవ్యయంచ - అనాదినిధనమిత్యర్థః - కుత ఏతత్ - అఖిలహేతూనాం పంచమహాభూతానాం హేతుం - సతు నారాయణో నాహమితిచేత్తత్రాహ - నారాయణం త్వాం - కిం నారాయణ ఇతి మాం స్తౌషి - కాత్రస్తుతిః సత్యమేవేత్యాహ - యన్నాభిజాతాదితి - యస్య నాభిజాతాత్ అరవింద కోశాత్

లసత్పాదపంకజమ్॥ ౫౦॥ మహార్హమణివ్రాతకిరీటకటకాంగదైః। కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్రహారనూపురకుండలైః॥ ౫౧॥ భ్రాజమానం పద్మకరం శంఖచక్రగదాధరమ్। శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభం వనమాలినమ్॥ ౫౨॥ సునందనందప్రముఖైః పార్షదైస్సనకాదిభిః। సురేశైర్బ్రహ్మరుద్రాద్యైర్నవభిశ్చ ద్విజోత్తమైః॥ ౫౩ ॥ ప్రహ్లాదనారదవసు*ప్రముఖైర్భాగవతోత్తమైః। స్తూయమానం పృథగ్భావైర్వచోభిరమలాత్మభిః ॥ ౫౪ ॥ శ్రియా పుష్ట్యా గిరా కాంత్యా కీర్త్యా తుష్ట్యేలయోర్జయా। విద్యయావిద్యయా శక్త్యా మాయయా చ నిషేవితమ్ ॥ ౫౫ ॥ విలోక్య సుభృశం ప్రీతో భక్త్యా పరమయా యుతః। హృష్యత్తనూరుహో భావపరిక్లిన్నాత్మలోచనః॥ ౫౬॥ గిరా గద్గదయా స్తౌషీత్సత్త్వమాలంబ్య సాత్త్వతః। ప్రణమ్య మూర్ధ్నావహితః కృతాంజలిపుటశ్శనైః ॥ ౫౭ ॥ ❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనచత్వారింశోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖

❖ అక్రూరకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః. ❖

అక్రూరః ॥ నతోస్మ్యహం త్వాఖిలహేతుహేతుం నారాయణం పూరుషమాద్యమవ్యయమ్। యన్నాభిజాతాదరవిందకోశాద్బ్రహ్మావిరాసీద్యత ఏష లోకః ॥ ౧॥ భూస్తోయమగ్నిః పవనః ఖమాదిర్మహానజాదిర్మన ఇంద్రియాణి। సర్వేంద్రియార్థా విబుధాశ్చ సర్వే యే హేతవస్తే జగతోంగభూతాః ॥ ౨॥ నైతే స్వరూపం విదురాత్మనస్తే అజాదయోనాత్మతయా గృహీతాః। అజోనుబద్ధస్స గుణైరజాయా గుణాత్పరం వేద న తే స్వరూపమ్ ॥ ౩ ॥ త్వాం యోగినో యజంత్యద్ధా మహాపురుషమీశ్వరమ్। సాధ్యాత్మం

బ్రహ్మా ఆవిరాసీత్ యతో బ్రహ్మణః ॥ ౧ ॥ అఖిలహేతుహేతుత్వం ప్రపంచయతి ॥ భూరితి ॥ ఆదిరహంకారః - అజామాయా - తస్యా ఆదిః పురుషః - ఏతే సు జగతో హేతవస్తే సర్వే - తేతవాంగభూతాః - అంగాత్ శ్రీమూర్తేర్భూతాః జాతాః ఉపసర్జనభూతా వా॥ ౨ ॥ నన్వతిస్తుతిః కథం క్రియతే - అహమేవాస్యత ఉత్పన్నః - తత్పరతంత్రశ్చేతి చేదిత్యాశంక్య - తవైష మాయాల్వత్పరమార్థ్యం తు - నకోపివేదేత్యాహ ॥ నైతి ॥ ఏతే అజాఆదిర్యేషాం తే - ఆత్మనస్తే స్వరూపం నవిదుః - అనాత్మతయా జడత్వేన కారణేన - జడత్వే హేతుః - గృహీతాః ప్రత్యక్షాదిభిర్దృష్టాః - నహ్యజడో హ్యద్గోచర ఇతి భావః - నను జడాః మాం మాజానంతు - జీవస్తుజ్ఞాస్యతీత్యత ఆహ - అజ ఇతి - స అజో బ్రహ్మాపి - అజాయా గుణైరనుబద్ధ ఆవృతః - గుణాతీతం తే స్వరూపం న వేద - అతః - అన్యః కుతో జ్ఞాస్యతీతి - యద్వా ప్రకృత్యాదయః ఆత్మనః స్వరూపం - తవస్వరూపం నవిదుః - జడత్వాదేవ జీవస్తు తాన్ ఆత్మానంచ - వేత్తి - నపునస్త్వత్స్వరూపమితి యథోక్తం - హంసగుహ్యే॥ శ్లో॥ దేహోసవో క్షమనవో భూతమాత్రా నాత్మానమన్యంచ విదుః పరం యత్ । సర్వం పుమాన్ వేద గుణాంశ్చ తద్జ్ఞో న వేద సర్వజ్ఞమనంతమీడ ఇతి ॥ ౩ ॥ నను యది కేపి నజానంతి - కథం తర్హి సంసారనివృత్తిర్జీవానామిత్యాశంక్య - సాక్షాదగోచరత్వేపి యేన కేనాపి మార్గేణ భజంత్యేవం కమ్యాసీత్యాహ ॥ త్వామితి ॥ హైరణ్యగర్భాదయః - అధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవసాక్షిణం మహాపురుషం - తదంతర్యామిస్వరూపం ఈశ్వరం నియంతారంచ - యజంతి॥ ౪॥ తదేవం సాంఖ్యయోగావేకీకృత్యోక్త్వా త్రయీమార్గం

కర్మజ్ఞానభేదేన దర్శయతి ద్వాభ్యాం ॥ త్రయ్యా చేతి ॥ వైతానికాః కర్మయోగినః త్వాం వై త్వామేవ - యజంతి - నను - తే ఇంద్రవరుణవాయ్వాదీన్ యజంతే - న తు మామిత్యత ఆహ - నానేతి - నానావజ్రహస్తాదినిరూపాణి యేషాం తే - యే అమరాస్తేషామాఖ్యయా నామ్నా త్వామేవ యజంత ఇతి - అయం భావః - ఇంద్రవరుణాదిసూక్తైరింద్రాదయః సర్వైశ్వర్యేణ ప్రకాశ్యంతే - న చ సర్వేశ్వరా బహవస్సంభవంతి - అతో నామభేదేన త్వామేవ యజంత ఇతి - తథా చ శ్రుతిః ॥ శ్రు ॥ స ప్రథమస్సంకృతిర్విశ్వకర్మా - స ప్రథమో మిత్రో వరుణోఽగ్నిః - స ప్రథమో బృహస్పతిశ్చికిత్వాన్ - తస్మా ఇంద్రాయ సుతమాజుహోమేతి ॥ ౫ ॥ ఏక ఇతి ॥ జ్ఞానయజ్ఞేన సమాధినా ॥ ౬ ॥ సాంఖ్యయోగత్రయీమార్గా ఉక్తాః - వైష్ణవశైవమార్గావాహ ద్వయేన ॥ అన్యే చేతి ॥ సంస్కృతాత్మానః వైష్ణవశైవదీక్షయా దీక్షితాస్సంతః - తే త్వయా - అభిహితేన పాంచరాత్రాదివిధినా - త్వన్మయాః త్వన్నిష్ఠాః ... చింతయంతః - త్వదేకప్రధానా ఇతి వా - వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధభేదేన బహురూపం - నారాయణరూపేణైకమూర్తికం చ - త్వామేవ యజంతి ॥ ౭ ॥ త్వామితి ॥ బహ్వాచార్యవిభేదేనేతి నానాభేదశైవపాశుపతాదిమార్గేణ ॥ ౮ ॥ యేపి అన్యదేవతాభక్తాః - తేపి త్వామేవ యజంతీత్యాహ ॥ సర్వ ఏవేతి ॥ హే సర్వదేవమయ - నన్వేతే పరస్పరదేవతాధిక్షేపకలహవ్యాకులచిత్తాః - కథమేకమేవ యజంతీత్యుచ్యతే - తత్రాహ - యద్యప్యన్యధియ ఇతి బుద్ధిమాత్రభేదో న వస్తుభేద ఇత్యర్థః ॥ ౯ ॥ తస్మాత్సర్వేషాం ... పర్యవసానం సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ అద్రయః పర్వతాః ప్రభవంతి - యాః నద్యః తాః పునః ... బహుస్రోతసస్సత్యః - సర్వతస్సింధుమేవ విశంతి యథా తద్వత్ ఏతా గతయః మార్గాః అంతతస్త్వామేవ విశంతీతి ॥ ౧౦ ॥

సాధిభూతంచ సాధిదైవంచ సాధవః ॥ ౪ ॥ త్రయ్యాచ విద్యయా కేచిత్త్వాం వై వైతానికా ద్విజాః । యజంతే వివిధైర్యజ్ఞైర్నానారూపామరాఖ్యయా ॥ ౫ ॥ ఏకే త్వాఖిలకర్మాణి సంన్యస్యోపశమం గతాః । జ్ఞానినో జ్ఞానయజ్ఞేన యజంతి జ్ఞానవిగ్రహమ్ ॥ ౬ ॥ అన్యే చ సంస్కృతాత్మానో విధినాభిహితేన తే । యజంతి త్వన్మయాస్త్వాం వై బహుమూర్త్యేకమూర్తికమ్ ॥ ౭ ॥ త్వామేవాన్యే శివోక్తేన మార్గేణ శివరూపిణమ్ । బహ్వాచార్యవిభేదేన భగవన్ సముపాసతే ॥ ౮ ॥ సర్వ ఏవ యజంతి త్వాం సర్వదేవమయేశ్వరమ్ । యేఽప్యన్యదేవతాభక్తా యద్యప్యన్యధియః ప్రభో ॥ ౯ ॥ యథాద్రిప్రభవా నద్యః పర్జన్యాపూరితా విభో । విశంతి సర్వతస్సింధుం తద్వత్త్వాం గతయోఽంతతః ॥ ౧౦ ॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి భవతః ప్రకృతేర్గుణాః । తేషు హి ప్రాకృతాః ప్రోతా ఆబ్రహ్మస్థావరాదయః ॥ ౧౧ ॥ తుభ్యం నమస్తేస్త్వవిషక్తదృష్టయే సర్వాత్మనే సర్వధియాం చ సాక్షిణే । గుణప్రవాహోఽయమవిద్యయా కృతః ప్రవర్తతే దేవనృతిర్యగాత్మసు ॥ ౧౨ ॥ అగ్నిర్ముఖం తేఽవనిరంఘ్రిరీక్షణం సూర్యో నభో నాభిరథో దిశశ్శ్రుతిః । ద్యౌః కం సురేంద్రాస్తవ బాహవోఽర్ణవాః కుక్షిర్మరుత్ప్రాణబలం ప్రకల్పితమ్ ॥ ౧౩ ॥ రోమాణి వృక్షౌషధయశ్శిరోరుహా మేఘాః పరస్యాస్థినఖాని తేఽద్రయః । నిమేషణం రాత్ర్యహనీ ప్రజాపతిర్మేఢ్రస్తు వృష్టిస్తవ వీర్యమిష్యతే ॥ ౧౪ ॥ త్వయ్యవ్యయాత్మన్పురుషే ప్రకల్పితా లోకాస్సపాలా బహుజీవసం

అత్ర హేతుమాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ భవతః శక్త్యాః ప్రకృతేః - తస్యాస్సత్త్వాదయో గుణాః - అతః ప్రాకృతాః ప్రకృతికార్యోపాధయః - బ్రహ్మపర్యంతాః - స్థావరాదయో జీవాః - స్వోపాధిద్వారా - తేషు గుణేషు ప్రోతాః ప్రవిష్టాః - సా చ ప్రకృతిః సా చ త్వయీతి - అతః క్రమేణోపాధిలయాత్సర్వేపి త్వామేవ ప్రవిశంతీతి యద్వా భవతః ప్రకృతేర్గుణేషు ప్రోతాః బ్రహ్మాదయో భవద్వ్యతిరిక్తా న సంతి - అతస్త్వమేవ సర్వదేవమయ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ నను భవతః ప్రకృతేరితి వదన్ మమాపి ప్రకృతిసంబంధం బ్రవీషి - తతశ్చ తేషాం మమ చ కో విశేషస్స్యాదిత్యాశంక్య విశేషమాహ ॥ తుభ్యమితి ॥ అవిషక్తదృష్టయే అలిప్తబుద్ధయే - కుతః - సర్వాత్మనే స్వవ్యతిరిక్తాభావాదవిషక్తదృష్టిస్త్వమిత్యర్థః - కించ - సర్వధియాం సాక్షిణే సర్వబుద్ధిసాక్షిత్వాన్న క్వాపి బుద్ధిలేప ఇత్యర్థః - ఇతరే తు సంసరంతీత్యాహ - గుణప్రవాహ ఇతి - దేవనృతిర్యంచ ఆత్మానో యేషాం తేషు దేవాదిశరీరాభిమానిష్విత్యర్థః - త్వదవిద్యయా కృతోఽయం గుణప్రవాహః ప్రవర్తతే - అతో మహాన్ విశేష ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ సర్వాత్మన ఇత్యనేనోక్తం సగుణం రూపం స్తౌతి ద్వాభ్యాం ॥ అగ్నిర్ముఖమితి ॥ అగ్న్యాదీనాం సూర్యేశ్వరావయవతా విధీయతే - రూపాయ ... సతపముఖమిత్యాదివచనవ్యక్త్యా - ఈక్షణం చక్షుః - శ్రుతిః శ్రవణేంద్రియం - కం మూర్ధా - ప్రాణశ్చ బలం చ తత్ ॥ ౧౩ ॥ రోమాణీతి ॥ అద్రయః పరస్య తే అస్థినఖాని ॥ ౧౪ ॥ న కేవలమేతావదేవ - కింతు - సర్వోఽప్యయం ప్రపంచస్త్వదవయవభూత ఏవేతి వదన్నేవం సత్యపి ప్రపంచస్య వికారాస్త్వయి న ప్రసజ్యంతే - తస్య త్వయి కల్పితత్వాదిత్యాహ ॥ త్వయీతి ॥ అవ్యయాత్మన్ అవ్యయాత్మని - పురుషే పూర్ణే - లోకాదయః సంజిహతే ప్రచలంతి - హే అవ్యయాత్మన్నితి వా - కథంభూతే త్వయి మనోమయే మనః ప్రధానే మనోవృత్తి

వ్యంగ్యే॥ శ్రు॥ దృశ్యతేత్వగ్ర్యయాబుద్ధ్యా- మనసైవానుద్రష్టవ్యమిత్యాదిశ్రుతేః - జలేయథాజలౌకసఃసూక్ష్మప్రాణ్యండరాశయః యథావాఉదుంబరాంతఃకేసరేషుమశకాఃపరస్పరవార్తానభిజ్ఞాః - ఏవమనంతానిబ్రహ్మాండానిత్వయిచరంతీత్యర్థః॥ ౧౪॥ తస్మాదేవంభూతంతవస్వరూపందురవగాహమితిత్వదవతారకథామృతమేవసంతస్సేవంత ఇత్యాహ॥ యానీతి ॥ ఆమృష్టాపరిమార్జితా - శుక్యేషాంతే॥౧౫॥ అతఃస్వయమప్యవతారాన్నమస్యతి ॥ నమఇతి ॥ హయశీర్ష్ణేహయగ్రీవాయ - మధుకైటభయోఃమృత్యవేనిహంత్రే ॥ ౧౬॥అకూపారాయేతి॥అకూపారాయమహాకూర్మాకారాయ- క్షిత్యుద్ధారో విహారోయస్యతస్మై॥ ౧౭॥ ౧౮॥నమఇతి॥భృగూణాంపతయేపరశురామాయ॥ ౨౦॥ సంకర్షణంరామంచతుర్వ్యూహరూపేణప్రణమతి॥ నమస్తేవాసుదేవాయేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఏవం స్తుత్వాబంధమోక్షం ప్రార్థయితుమాహ॥ భగవన్నితి ॥ అసతిదేహాదౌగ్రాహఆగ్రహోయస్యసః - అసద్గ్రాహోయస్యేతివా॥ ౨౩ ॥ న కేవలమయంలోకః అహమపితథైవేత్యాహ ॥ అహంచేతి॥ ౨౪॥ మూఢత్వమేవప్రకటయతి॥ అనిత్యేతి ॥ విపర్యస్తామతిః అనిత్యేకర్మఫలే - నిత్యమితి - అనాత్మనిదేహాదావాత్మేతి దుఃఖరూపేగృహాదౌ సుఖమితి - విపరీతమతిరిత్యర్థః - ద్వంద్వేషుసుఖదుఃఖాదిషు - ఆరామఃక్రీడాయస్యసః - నను దుఃఖేకథంరతిస్తత్రాహ - తమావిష్టఃతమసావ్యాప్తః- అతఆత్మనఃప్రియంప్రేమాస్పదంత్వాం - నజానఇత్యర్థః॥

కులాః।యథాజలేసంజహతేజలౌకసోప్యుదుంబరేవామశకామనోమయే॥౧౪॥యానియానీహరూపాణిక్రీడార్థంత్వంబిభర్షిహి। తైరామృష్టశుచోలోకాముదాగాయంతితేయశః ॥ ౧౫ ॥ నమఃకారణమత్స్యాయప్రళయాబ్ధిచరాయచ। హయశీర్ష్ణేనమస్తుభ్యంమధుకైటభమృత్యవే ॥ ౧౬ ॥ అకూపారాయమహతేనమోమందరధారిణే। క్షిత్యుద్ధారవిహారాయనమస్సూకరమూర్తయే ॥ ౧౭ ॥ నమస్తేద్భుతసింహాయసాధులోకభయాపహ। వామనాయనమస్తుభ్యంక్రాంతత్రిభువనాయచ॥ ౧౮ ॥ నమోభృగూణాంపతయేదృప్తక్షత్రవనచ్ఛిదే। నమస్తేరఘువర్యాయరావణాంతకరాయచ ౧౯॥నమస్తేవాసుదేవాయనమస్సంకర్షణాయచ। ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయసాత్వతాంపతయేనమః॥ ౨౦ ॥ నమశ్శుద్ధాయబుద్ధాయదైత్యదానవమోహినే। మ్లేచ్ఛప్రా[illegible]యక్షత్రహంత్రేనమస్తేకల్కిరూపిణే॥౨౧॥భగవన్సర్వలోకోయంమోహితస్తవమాయయా। అహంమమేత్యసద్గ్రాహోభ్రామ్యతేకర్మవర్త్మసు ॥ ౨౨ ॥ అహంచాత్మాత్మజాగారదారార్థస్వజనాదిషు। భ్రమామిస్వప్నకల్పేషుమూఢస్సత్యధియావిభో ॥ ౨౩ ॥ అనిత్యానాత్మదుఃఖేషువిపర్యాసమతిర్హ్యహమ్। ద్వంద్వారామస్తమోవిష్టోనజానేత్వాత్మనఃప్రియమ్ ॥ ౨౪ ॥ యథాబుధోజలంహిత్వాప్రతిచ్ఛన్నంతదుద్భవైః। అభ్యేతిమృగతృష్ణాంవైహిత్వాహంత్వాపరాఙ్ముఖః ॥ ౨౫ ॥ నోత్సహేహంకృపణధీఃకామకర్మహతంమనః। రోద్ధుంప్రమాథిభిస్చాక్షైర్హ్రియమాణమితస్తతః ॥ ౨౬ ॥ సోహంతవాంఘ్ర్యుపగతోస్మ్యసతాందురాపంతచ్చాప్యహంభవదనుగ్రహఈశమన్యే।పుంసోభవేద్యర్హిసంసరణాపవర్గస్త్వయ్యబ్జనాభసదుపాసనయామతిస్స్యాత్ ॥ ౨౭ ॥ నమోవిజ్ఞానమాత్రాయసర్వప్రత్యయ

౨౫ ॥ తదేవసదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి ॥ తస్మాజ్జలాదుద్భవంతీతితదుద్భవానితృణాదీని తైఃతథామాయాఛన్నంత్వాంత్వామహంహిత్వా- పరాఙ్ముఖోదేహాద్యభిముఖోవర్తఇతి॥ ౨౫॥ నన్వేవంజానతఃకుతోవిషయాభిముఖతాతత్రాహ ॥ నోత్సహఇతి ॥ కృపణావిషయవాసనాయుక్తాధీర్యస్యసః - అతఏవ - కామకర్మభ్యాంహతంక్షుభితం - ఇంద్రియైశ్చబలిభిర్విషయసంయుక్తైరితస్తతఆకృష్యమాణంమనః- రోద్ధుంనియంతుంనశక్నోమీతి॥ ౨౬ ॥ సఇతి॥ తదేవమస్వతంత్రోయఃసోహం - తవాంఘ్రిముపగతఃశరణంప్రాప్తః - నన్వింద్రియపరతంత్రస్యైతదపికుతస్తత్రాహ - తచ్చాపీతి- హేఈశఅంతర్యామిన్-తవాంఘ్ర్యుపగమనంచాసతాందురాపం - అతోభవతోనుగ్రహఏవేత్యహంమన్యే-అనుగ్రహేసతీతివా॥ ననుసతాంసేవయేవంభవతికిమదనుగ్రహేణేత్యతఆహ-పుంసఇతి-జీవస్యసంసారస్యాపవర్గఃసమాప్తిర్యదాత్వత్కృపయాభవేత్-సంభావనాస్పదంభవతి-హేఅబ్జనాభ-తదాసదుపాసనాసంపద్యతే- తయాత్వయ్యేవత్వయిమతిర్భవేత్-నత్వత్కృపాంవినాసత్సేవాననితరాంత్వన్మతిఃనతేషాంముక్తిరిత్యర్థః॥౨౭॥పాదయోఃపతన్ప్రార్థయతేద్వయేన॥నమఇతి॥ విజ్ఞానమేవమాత్రామూర్తిర్యస్యతస్మై- అతఏవసర్వప్రత్యయహేతవేసమస్తజ్ఞానకారణాయ - కించ- పురుషేశప్రధానాయపురుషస్యయేఈశాః సుఖదుఃఖప్రాపకాః కాలకర్మస్వభావాదయః- తేషాంప్రధానాయనియంత్రే- కుతఃబ్రహ్మణేపరిపూర్ణాయ- కించ- అనంతశక్తయే- అనంతాఃశక్తయోయస్య - యద్వా - అనంతానుయాఖ్యాశక్తిర్యస్యతస్మై - అథవాప్రధానంప్రకృతిఃపురుషస్తత్ప్ర

వర్తకః ఈశః - కాలః ఏతత్త్రితయాత్మనే బ్రహ్మణే - వక్ష్యతి చ - భగవాన్ - ప్రకృతిర్యదుపాదానమాధారః పురుషః పరః - సతోఽభివ్యంజకః కాలో బ్రహ్మ తత్త్రితయం త్వహమితి ॥ ౨౯ ॥ సర్వప్రత్యయహేతుత్వమభివ్యంజయన్ స్తౌతి॥ నమస్త ఇతి॥ వాసుదేవాయ చిత్తాధిష్ఠాత్రే - సర్వభూతక్షయాయ క్షయ ఆశ్రయః అహంకారశ్చ ప్రాణినామాశ్రయః తతశ్చాహంకారాధిష్ఠాత్రే సంకర్షణాయేత్యర్థః - హృషీకేశేతి బుద్ధిమనసోరధిష్ఠాత్రోః ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధయోరేకీకృత్య - గ్రహణం శరణాగతం మాం పాహీతి ప్రార్థనం॥ ౩౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకచత్వారింశకే హత్వా రజకం ప్రవిశన్ పురీమ్ । తతో వరాన్ దదౌ తుష్టః సుదామ్నే వాయకస్య చ ॥ స శంకవక్రూరమనః ప్రమోదయ స్వధామసందర్శనతః కృపాళుః । స్వరాజధానీం మధురామపశ్యదలంకృతామనంతమహోత్సవాఢ్యాం॥ ౧॥ ౨ ॥ ౩ ॥ అద్భుతానీతి॥ భూమౌ వియతి జలే వా యావంత్యద్భుతాని - తాని త్వయ్యేవ సంతి - తం త్వాం విపశ్యతో మే కిమదృష్టమద్భుతం. అపి తు సర్వం దృష్టమేవేత్యర్థః ॥

హేతవే । పురుషేషు ప్రధానాయ బ్రహ్మణేనంతశక్తయే ॥ ౨౯ ॥ నమస్తే వాసుదేవాయ సర్వభూతక్షయాయ చ । హృషీకేశ నమస్తుభ్యం ప్రపన్నం పాహి మాం విభో ॥ ౩౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ స్తువతస్తస్య భగవాన్ దర్శయిత్వా జలే వపుః । భూయస్సమాహరత్కృష్ణో నటో నాట్యమివాత్మనః ॥ ౧ ॥ సోఽపి చాంతర్హితం వీక్ష్య జలాదున్మజ్య సత్వరః । కృత్వా చావశ్యకం సర్వం విస్మితో రథమాగమత్ ॥ ౨॥ తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః కిం తే దృష్టమిహాద్భుతమ్। భూమౌ వియతి వా తోయే తథా త్వాం లక్షయామహే॥ ౩॥ అక్రూరః॥ అద్భుతానీహ యావంతి భూమౌ వియతి వా జలే। త్వయి విశ్వాత్మకే తాని కిం మేఽదృష్టం విపశ్యతః॥ ౪॥ యత్రాద్భుతాని సర్వాణి భూమౌ వియతి వా జలే। తం త్వానుపశ్యతో బ్రహ్మన్ కిం మే దృష్టమిహాద్భుతమ్ ౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా చోదయామాస స్యందనం గాందినీసుతః। మథురామనయద్రామం కృష్ణం చైవ దినాత్యయే॥ ౬॥ మార్గే గ్రామజనా రాజంస్తత్ర తత్రోపసంగతాః। వసుదేవసుతౌ దృష్ట్వా ప్రీతా దృష్టిం చ నాదదుః॥ ౭ ॥ తావద్వ్రజౌకసస్తత్ర నందగోపాదయోఽగ్రతః। పురోపవనమాసాద్య ప్రతీక్షంతో వ్యవస్థిరే ॥ ౮ ॥ తాన్ సమేత్యాహ భగవానక్రూరం జగదీశ్వరః। గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రశ్రితం ప్రహసన్నివ ॥ ౯ ॥ భవాన్ ప్రవిశతాదగ్రే సహయానః పురీం గృహమ్। వయం త్విహావముచ్యాథ తతో ద్రక్ష్యామహే పురీమ్॥ ౧౦ ॥ అక్రూరః॥ నాహం భవద్భ్యాం రహితః ప్రవేక్ష్యే మథురాం పురీం। త్యక్తుం నార్హసి మాం నాథ భక్తం తే భక్తవత్సల ॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛ యామ గేహం నస్సనాథాన్ కుర్వధోక్షజ। సహాగ్రజస్సగోపాలైస్సుహృద్భిశ్చ సుహృత్తమ ॥ ౧౨ ॥ పునీహి పాదరజసా గృహాన్నో గృహమేధినామ్। యచ్ఛౌచేనానుతృప్యంతి పితరస్సాగ్నయస్సురాః ॥ ౧౩ ॥ అవనిజ్యాంఘ్రియుగళమాసీచ్ఛ్లోక్యో బలిర్మహాన్ । ఐశ్వర్యమతులం లేభే గతిం చైకాంతినాం తు యా॥ ౧౪ ॥ ఆపస్తేంఘ్ర్యవనేజన్యస్త్రీన్ లోకాన్ శుచయోఽపునన్।శిరసాధత్త యాశ్శర్వస్స్వర్యాతాస్సగరాత్మజాః ॥ ౧౫ ॥ దేవదేవ జగన్నాథ పుణ్యశ్రవణకీర్తన । యదూత్తమోత్తమశ్లోక నారాయ

౪ ॥ నను మత్ప్రస్తేః ప్రాపణే మే వత్వం విస్మితముఖో లక్షితోఽసి - అతో భూమౌ వియతి జలే నా కిమప్యద్భుతం దృష్టం పదేత్యత ఆహ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర త్వయి - సర్వాణ్యద్భుతాని తం త్వామిహ పశ్యతో మే - అన్యత్ర భూమ్యాదౌ - కిమద్భుతం దృష్టం - త్వాం వినా న తత్ర కించిదద్భుతమిత్యర్థః - హే బ్రహ్మన్ హే పరమేశ్వరేత్యర్థః బ్రహ్మేతి వా పాఠః॥ ౫ ॥ ఇత్యేతి ॥ గాందినీసుతోఽక్రూరః ॥ ౬ ॥ మార్గ ఇతి ॥ దృష్టిం నాదదుః పశ్యంతో వివశ్యస్థితా ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తావదితి ॥ రామకృష్ణాగమనం ప్రతీక్షమాణాః స్థితాః ॥ ౮ ॥ తానితి ॥ ప్రశ్రితం వినీతం॥ ౯ ॥ భవానితి ॥ స్వగృహం చ ప్రవిశతాత్ ప్రవిశతు - అవముచ్య ఉత్తార్య - విశ్రామ్యేత్యర్థః ॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛేతి ॥ సాగ్రజః సహాగోపాలైరిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ పునీహీతి ॥ యచ్ఛౌచేన యస్య పాదరజసః క్షాళనోదకేన గృహం గతః స్థితేన ॥ ౧౩ ॥ అవనిజ్యేతి ॥ శ్లోక్యః పుణ్యకీర్తిర్మహాన్ - ఏకాంతినాం ఏకాంతభక్తానాం - యా గతిస్తాం చ లేభే ॥ ౧౪ ॥ ఆప ఇతి ॥ అవపన్ పవిత్రీకృతవత్యః యాశ్చ రుద్రః - సగరస్య గణాం ప్రాప్తాః॥ ౧౫॥ ప్రార్థనాయ మానో నమస్కరోతి ॥ దేవదేవేతి॥ అంశః పరమస్యత్ శ్రేయోనాస్తీతి మత్వా బహుధా సం

బోధయతి ॥౧౬॥ ఆయాస్యఇతి ॥ అదౌతావత్ యదుచక్రాయద్రుహ్యతీతియదుచక్రధ్రుక్ - తంకంసంహత్వా - సుహృదాంప్రియం వితరిష్యేదాస్యామి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి ॥ రామకృష్ణావానీతౌ ఇతిస్వకృతంకర్మానివేద్యసమప్యేతి ॥ ౧౮ ॥ అథేతి ॥ గోపైఃపరివారితఃపరివృతః ప్రావిశత్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీకృష్ణదృష్టాంపురీమనువర్ణయతిచతుర్భిః ॥ దదర్శేతి ॥ స్ఫాటికాని తుంగాని గోపురాణి పురద్వారాణిఅన్యానిగృహద్వారాణిచ యస్యాంతాం బృహంతిహేమమయాని కవాటానితోరణానిచ యస్యాంతాం - తామ్రంచఆరఃఆరకూటశ్చతన్మయాఃకోష్ఠాధాన్యాగారాఃఅశ్వశాలాదయశ్చయస్యాంతాం - పరిఘాఃపరితః ఖాతగర్తాస్తాభిర్దురాసదాందుర్గమాం - ఉద్యానానిమారస్థానివనానిరమ్యాణ్యుపవనానిచసకటస్థాని - తైరుపశోభితాం ॥ ౨౦ ॥ సౌవర్ణేతి ॥ సౌవర్ణాఃశృంగాటకాః చతుష్పథాః - హర్మ్యాణిధనినాంగృహాణిచ తేషునిష్కుటాఃగృహోపాంచితాఆరామాశ్చతైః - శ్రేణీనామేకరూపశిల్పోపజీవినాం - సభాభిరుపసంవేశనస్థానైశ్చ - భవనైరన్యగృహైశ్చోపస్కృతాంఅలంకృతాం - అమలఃస్ఫటికః హరితోమరకతాః ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేష్వితి ॥ వైదూర్యాదిరత్నైర్జుష్టేషువలభ్యాదిషు - ఆవిష్టైరుపవిష్టైః - పారావతైఃబర్హిభిశ్చనాదితాం - తత్రవలభ్యోగృహపురోభాగస్తంభనిహితచ్ఛాదనావష్టంభవక్రదారూణివేదయోవలభీనామధోదేశేవిరచితావష్టంభవేదికాః జాలాముఖరంధ్రాణిగవాక్షచ్ఛిద్రాణి - కుట్టిమానిమణిబద్ధభూమయః

ణనమోస్తుతే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఆయాస్యేభవతోగేహమహమార్య సమన్వితః । యదుచక్రద్రుహంహత్వావితరిష్యేసుహృత్ప్రియమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏవముక్తోభగవతాసోక్రూరోవిమనాఇవ । పురీం

శ్రీకృష్ణబలరామయోర్మథురానగరప్రవేశఘట్టః.

ప్రవిష్టఃకంసాయకర్మావేద్యగృహంయయౌ ॥ ౧౮ ॥ అథాపరాహ్ణేభగవాన్కృష్ణస్సంకర్షణాన్వితః । మధురాంప్రావిశద్గోపైర్దిదృక్షుఃపరివారితః ॥ ౧౯ ॥ దదర్శతాంస్ఫాటికతుంగగోపురద్వారాంబృహద్ధేమకవాటతోరణామ్ । తామ్రారకోష్ఠాంపరిఘాదురాసదాముద్యానరమ్యోపవనోపశోభితామ్ ॥ ౨౦ ॥ సౌవర్ణశృంగాటకహర్మ్యనిష్కుటైశ్శ్రేణీసభాభిర్భవనైరుపస్కృతామ్ । వైదూర్యవజ్రామలనీలవిద్రుమైర్ముక్తాహరిద్భిర్వలభీషువేదిషు ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేషుజాలాముఖరంధ్రకుట్టిమేష్వావిష్టపారావతబర్హినాదితామ్ । సంసిక్తరథ్యాపణమార్గచత్వరాంప్రకీర్ణమాల్యాంకురలాజతండులామ్ ॥ ౨౨ ॥ ఆపూర్ణకుంభైర్దధిచందనోక్షితైఃప్రసూనదీపావళిభిస్సపల్లవైః । సవృంతరంభాక్రముకైస్సకేతుభిస్స్వలంకృతద్వారగృహాంసపట్టికైః ॥ ౨౩ ॥ తాంసంప్రవిష్టౌవసుదేవనందనౌవృతౌవయస్యైర్నరదేవవర్త్మనా । ద్రష్టుంసమీయుస్త్వరితాఃపురస్త్రియోహర్మ్యాణిచైవారురుహుర్నృపోత్సుకాః ॥ ౨౪ ॥ కాశ్చిద్విపర్యగ్ధృతవస్త్రభూషణావిస్మృత్యచైకంయుగళేష్వథాపరాః । కృత్తైకపత్రశ్రవణైకనూపురానాఙ్క్త్వాద్వితీయంత్వపరాస్స్వలోచనమ్ ॥ ౨౫ ॥ అశ్నంత్యఏకాస్తదపాస్యభోజనంచాభ్యజ్యమానాఅకృతోపమజ్జనాః । స్వపంత్యఉత్థాయనిశమ్యనిస్వనంనిపాయయంత్యోర్భమపోహ్యమాతరః ॥ ౨౬ ॥ మనాంసితాసామరవిందలోచనఃప్రగల్భలీ

జుష్టేష్వితి - రథ్యాఃరాజమార్గాః - ఆపణాఃపణ్యవీథయః మార్గాః అన్యేచ - చత్వరాణ్యంగణాని - సంసిక్తానిరథ్యాదీని యస్యాంతాం - ప్రకీర్ణామాల్యాదయోయస్యాంతాం ॥ ౨౨ ॥ ఆపూర్ణేతి ॥ తథాస్వలంకృతానిద్వారాణియేషాంతేగృహాఃయస్యాంతాం కైఃఆపూర్ణైః అద్భిఃపూర్ణైఃకుంభైః దధ్నాచందనేనచఉక్షితైఃసిక్తైః - ప్రసూనానాందీపానాంచావళయోయేషుతైఃవృంతైఃఫలగుచ్ఛైరుపలక్షితారంభాఃక్రముకాశ్చతత్సహితైస్సకేతుభిఃకేతవోధ్వజాస్తత్సహితైః - పట్టికాఃవితస్తివిస్తారపట్టవస్త్రాణితత్సహితైః - అత్రేయంరీతిః ద్వారేషూభయతస్తండులానాముపరికుంభాఃతత్పరితఃప్రసూనావళయఃకంఠేపట్టికాః - ముఖేచూతాదిపల్లవాః - తదుపరిపాత్రాంతరేదీపావళయః - తత్సన్నిధౌ రంభాఃక్రముకాఃకేతవస్తోరణానిచేతి ॥ ౨౩ ॥ తామితి ॥ నరదేవవర్త్మనారాజమార్గేణ - తాంపురీంసంప్రవిష్టావితి ద్వితీయాంతః ॥ ౨౪ ॥ ఔత్సుక్యమేవాహద్వయేన ॥ కాశ్చిదితి ॥ విపర్యక్ విపరీతంధృతానివస్త్రాణిభూషణానిచయాభిస్తాః - యుగళేషుయుగళధార్యేషుకుండలకంకణాదిషు - ఏకంవిస్మృత్యసమీయుః కృత్తమేకమేవపత్రంయయోస్తేశ్రవణేయాసాంఏకమేవనూపురంచరణాభరణంయాసాం తాశ్చనాఙ్క్త్వాఅనఙ్క్త్వా ఏకస్మిన్నేవలోచనేకజ్జలంనిధాయ ॥ ౨౫ ॥ అశ్నంత్య ఇతి ॥ తద్భోజనంహిత్వా - అభ్యజ్యమానాఃసఖీభిఃక్రియమాణతైలాభ్యంగాః - అకృతస్నానాః అపోహ్యనిరస్య ॥ ౨౬ ॥ మనాంసీతి ॥ ప్రగల్భాఃలీలాఃయాఃతాభిర్హాసితానీక్షణానివతైః - శ్రియంరమయతీతిశ్రీరమణః తేనాత్మనావపుషా - తాసాందృశాంఉత్సవందధత్ - మనాంసిజహార ॥

౨౭‖ దృష్ట్వేతి ‖ ముహుః శ్రుతత్వాత్ తద్గతచేతసః పత్యుః రఙ్గస్థానస్య ప్రేక్షణం చ తదుత్స్మితం చ తదేవ సుధా తయా సుధయా ఉక్షణం సేచనం- తేన లబ్ధో మానో యాభిస్తాః దృశా ఉద్ఘటితేన నేత్రద్వారేణ ఆత్మని మనసి లబ్ధం ప్రాప్తం పరిష్వఙ్గ్య తదప్రాప్తిజనితం అనఙ్గాధిం వ్యథాం జహుః హే అరిన్దమ నిజితకామేతి సంబోధనం - శృంగారరసనిమగ్నో మా భూదితి ‖ ౨౮ ‖ ప్రాసాదేతి ‖ సౌమనస్యైః కుసుమస్తూహైః శోభనమనోభావైర్వా ‖ ౨౯ ‖ ౩౦‖ ఊచురితి ‖ పౌరాః పురస్త్రియః ‖౩౧‖ రజకమితి ‖ రజకః వస్త్రనిర్ణేజకః సవివస్త్రాణాం రాగమపి కుర్వన్ రఙ్గకారః ‖ ౩౨‖ ౩౩ ‖ సఇతి ‖ రుషితః కుపితః ‖౩౪‖ ఈదృశానీతి ‖ గిరౌ వనేచరధనో యూయం- నిత్యం పూ

లాహసితావలోకనైః । జహార మత్తద్విరదేన్ద్రవిక్రమో దృశాం దధచ్ఛ్రీరమణాత్మనోత్సవమ్ ॥
౨౭ ॥ దృష్ట్వా ముహుః శ్రుతమనుద్రుతచేతసస్తం తత్ప్రేక్షణోత్స్మితసుధోక్షణలబ్ధమానాః । ఆనన్
దమూర్తిముపగుహ్య దృశాత్మలబ్ధం హృష్యత్త్వచో జహురనన్తమరిన్దమాధిమ్ ॥ ౨౮ ॥ ప్రాసాదశిఖ
రారూఢాః ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖామ్బుజాః । అభ్యవర్షన్ సౌమనస్యైః ప్రమదా బలకేశవౌ ॥ ౨౯ ॥ దధ్య
క్షతైః సోదపాత్రైః స్రగ్గన్ధైరభ్యుపాయనైః । తావానర్చుః ప్రముదితాస్తత్ర తత్ర ద్విజాతయః ॥
౩౦ ॥ ఊచుః పౌరా అహో గోప్యస్తపః కిమచరన్మహత్ । యా హ్యేతావనుపశ్యన్తి నరలోకమహోత్స

❋ రజకవధ- వాయక- సుదామ- త్రివక్రాదీనాం సమ్మానఘట్టః . ❋

వౌ ॥ ౩౧ ॥ రజకం కఞ్చిదాయాన్తం రఙ్గకారం గదాగ్రజః । దృష్ట్వాయాచత వాసాంసి ధౌతాన్యత్యుత్తమా
ని చ ॥ ౩౨ ॥ దేహ్యావయోః సముచితాన్యఙ్గ వాసాంసి చార్హతోః । భవిష్యతి పరం శ్రేయో దాతుస్తే నా
త్ర సంశయః ॥ ౩౩ ॥ స యాచితో భగవతా పరిపూర్ణేన సర్వతః । సాక్షేపం రుషితః ప్రాహ భృత్యో రా
జ్ఞః సుదుర్మదః ॥ ౩౪ ॥ ఈదృశాన్యేవ వాసాంసి నిత్యం గిరివనేచరాః । పరిధత్త కిముద్వృత్తా రాజద్రవ్యా
ణ్యభీప్సథ ॥ ౩౫ ॥ యాతాశు బాలిశా మైవం ప్రార్థ్యం యది జిజీవిషా । బధ్నన్తి ఘ్నన్తి లుమ్పన్తి దృప్తం రా
జకులాని వై ॥ ౩౬ ॥ ఏవం వికత్థమానస్య కుపితో దేవకీసుతః । రజకస్య కరాగ్రేణ శిరః కాయాదపాహరత్ ॥
౩౭ ॥ తస్యానుజీవినః సర్వే వాసఃకోశాన్ విసృజ్య వై । దుద్రువుః సర్వతో మార్గం వాసాంసి జగృహేఽచ్యు
తః ॥ ౩౮ ॥ వసిత్వాత్మప్రియే వస్త్రే కృష్ణః సఙ్కర్షణస్తథా । శేషాణ్యాదత్త గోపేభ్యో విసృజ్య భువి కానిచిత్ ॥
౩౯ ॥ తతస్తు వాయకః ప్రీతస్తయోర్వేషమకల్పయత్ । విచిత్రవర్ణైశ్చైలేయైరాకల్పైరనురూప
తః ॥ ౪౦ ॥ నానాలక్షణవేషాభ్యాం కృష్ణరామౌ విరేజతుః । అలఙ్కృతౌ బాలగజౌ పర్వణీవ సితేతరౌ ॥
౪౧ ॥ తస్య ప్రసన్నో భగవాన్ ప్రాదాత్సారూప్యమాత్మనః । శ్రియం చ పరమాం లోకే బలైశ్వర్యస్మృ
తీన్ద్రియమ్ ॥ ౪౨ ॥ తతః సుదామ్నో భవనం మాలాకారస్య జగ్మతుః । తౌ దృష్ట్వా స సముత్థాయ ననామ
శిరసా భువి ॥ ౪౩ ॥ తయోరాసనమానీయ పాద్యం చార్ఘ్యార్హణాదిభిః । పూజాం సానుగయోశ్చక్రే
స్రక్తామ్బూలానులేపనైః ॥ ౪౪ ॥ ప్రాహ నః సార్థకం జన్మ పావితం చ కులం ప్రభో । పితృదేవర్షయో
మహ్యం తుష్టా హ్యాగమనేన వామ్ ॥ ౪౫ ॥ భవన్తౌ కిల విశ్వస్య జగతః కారణం పరమ్ । అవతీర్ణావిహాం
శేన క్షేమాయ చ భవాయ చ ॥ ౪౬ ॥ న హి వాం విషమా దృష్టిః సుహృదోర్జగదాత్మనోః । సమయోః స
ర్వభూతేషు భజన్తం భజతోరపి ॥ ౪౭ ॥ మామాజ్ఞాపయతం భృత్యం కిమహం కరవాణి వామ్ । పుంసస్త్వ
నుగ్రహో హ్యేష భవద్భిర్యన్నియుజ్యతే ॥ ౪౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యభిప్రేత్య రాజేన్ద్ర సుదామా

ర్ణం పరిధత్తేతి సంభావనాయాం లోట్ అభీప్సథ ప్రార్థయథ‖౩౫‖ యాతేతి ‖ రాజకులాని రాజక్రియాః లుమ్పన్తి నిస్స్వం కుర్వన్తి‖ ౩౬ ‖ ౩౭‖ తస్యేతి ‖ వాసఃకోశాన్ వస్త్రపుటకాన్ ‖ ౩౮ ‖ ౩౯ ‖ తత ఇతి ‖ వాయకః తన్తువాయవిశేషః- వేషం అలంకారం- చైల నైర్వర్ణైః వస్త్రమయైః ఆకల్పైః భూషణైః ‖ ౪౦‖౪౧‖ తస్యేతి ‖ ఇహలోకే పరమాం శ్రియం బలం చ ఐశ్వర్యం చ స్మృతిం చ ఇన్ద్రియం చ తత్పాటవం చ ‖ ౪౨ ‖ ౪౩‖ ౪౪ ‖ ౪౫‖ భవన్తావితి ‖ క్షేమాయ అభయాయ- భవాయ ఉద్భవాయ ‖ ౪౬‖ రజకవధేన వాయకానుగ్రహేణ చ యువయోః విషమదృష్టితయా అనీశ్వరతా నాశఙ్కనీయేత్యాహ ‖ నహీతి ‖ అత్ర హేతుస్సమయోరితి- అత్రాపి హేతుద్వయం సు

హృదాః జగదాత్మనోరితిచ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవం విజ్ఞాపయన్-అభిప్రేత్య తన్మతం జ్ఞాత్వా ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ఇతీతి ॥ అన్వయవర్ధనీం వంశవృద్ధిమతీం ॥ శ్లో ॥ స్వైరం చరన్ మధుపురే రజకం నికృత్య కృష్ణః ప్రదాయ చ వరానథ వాయకాయ। మాలాకృతం సమనుకంప్య చ కారకుబ్జామృజ్వీం ధనుశ్చ సహసోన్నమయన్ బభంజ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ౫౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ ద్విచత్వారింశకే కుబ్జోన్నమనం ధనుషో భిదా । వధస్తద్రక్షిణాం కంసాగిష్టరం గోత్సవాదిచ ॥ అథేతి ॥ అంగవిలేపాశ్చందనాదయః - గృహీతాని అంగవిలేపభాజనాని యయా తాం - రసప్రదః సుఖప్రదః ॥ ౧ ॥ కేతి ॥ హే అంగనే వరోరు ఇతి సోపహాసం సంబోధ్య పృచ్ఛతి - త్వం కా ఏతదనులేపనం కస్య వా - ఉహ ఇతి నిపాతో భ్రూవిక్షేపయుక్తే వితర్కే - అస్మత్స్వేవా సద్యః ఫలదేత్యాహ - నచిరాదితి॥ ౨ ॥ దాసీతి ॥ త్రిస్రః గ్రీవోరఃకటయో వక్రాః ఇతి త్రివక్రేతి నామ యస్యాః సా - అనులేపనక్రియాయాం కంసస్య బహుమతా దాస్యస్మి॥

ప్రీతమానసః । శ స్తైస్సుగంధికుసుమై [illegible] విరచితా దదౌ ॥ ౪౯ ॥ తాభిస్స్వలంకృతౌ ప్రీతౌ కృష్ణరామౌ సహానుగౌ । ప్రణతాయ ప్రపన్నాయ [illegible]రదౌ వరాన్ ॥ ౫౦ ॥ సోపి వవ్రేచలాం భక్తిం తస్మిన్నేవాఖిలాత్మని । తద్భక్తేషు చ సౌహార్దం భూతేషు చ పరాం దయామ్ ॥ ౫౧ ॥ ఇతి తస్మై వరాన్ దత్వా శ్రియం చాన్వయవర్ధనీమ్ । బలమాయుర్యశః కాంతిం నిర్జగామ సహాగ్రజః ॥ ౫౨ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకచత్వారింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ అథ వ్రజన్ రాజపథేన మాధవ స్స్త్రియం గృహీతాంగవిలేపభాజనామ్ । విలోక్య కుబ్జాం యువతిం వరాననాం పప్రచ్ఛ యాంతీం ప్రహసన్ రసప్రదః ॥ ౧ ॥ కా త్వం వరోర్వేతదహో నులేపనం కస్యాంగనే వా కథయస్వ సాధు నః । దేహ్యావయోరంగవిలేపముత్తమం శ్రేయస్తతస్తే నచిరాద్భవిష్యతి ॥ ౨ ॥ సైరంధ్రీ ॥ దాస్యస్మ్యహం సుందర కంససమ్మతా త్రివక్రనామా హ్యనులేపకర్మణి । మద్భావితం భోజపతేరతిప్రియం వినా యువాం కోన్యతమస్తదర్హతి ॥ ౩ ॥ రూపపేశలమాధుర్యహసితాలాపవీక్షితైః । ధర్షితాత్మా దదౌ సాంద్రముభయోరనులేపనమ్ ॥ ౪ ॥ తతస్తావంగరాగేణ స్వవర్ణేతరశోభినా । సంప్రాప్తపరభాగేన శుశుభాతేనురంజితౌ ॥ ౫ ॥ ప్రసన్నో భగవాన్ కుబ్జాం త్రివక్రాం రుచిరాననామ్ । ఋజ్వీం కర్తుం మనశ్చక్రే దర్శయన్ దర్శనే ఫలమ్ ॥ ౬ ॥ పద్భ్యామాక్రమ్య ప్రపదే ద్వ్యంగుళ్యుత్తానపాణినా । ప్రగృహ్య చుబుకేధ్యాత్మముదనీనమదచ్యుతః ॥ ౭ ॥ సా తదర్జుసమానాంగీ బృహచ్ఛ్రోణిపయోధరా । ముకుందస్పర్శనాత్సద్యో బభూవ ప్రమదోత్తమా ॥ ౮ ॥ తతో రూపగుణౌదార్యసంపన్నా ప్రాహ కేశవమ్ । ఉత్తరీయాంతమాకృష్య స్మయంతీ జాతహృచ్ఛయా ॥ ౯ ॥ ఏహి వీర గృహం యామో న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే । త్వయోన్మథితచిత్తాయాః ప్రసీద పురుషర్షభ ॥ ౧౦ ॥ ఏవం స్త్రియా యాచ్యమానః కృష్ణో రామస్య పశ్యతః । ముఖం వీక్ష్యాను గానాం చ ప్రహసంస్తామువాచ హ ॥ ౧౧ ॥ ఏష్యామి తే గృహం సుభ్రు పుంసామాధివికర్శనమ్ । సాధితార్థోగృహాణాం నః పాంథానాం త్వం పరాయణమ్ ॥ ౧౨ ॥ విసృజ్య మాధ్వ్యా వాణ్యా తాం వ్రజన్ మార్గే వణిక్పథే । నా

౩ ॥ రూపేతి ॥ రూపం అంగసౌష్ఠవం - పేశలం చ సౌకుమార్యం - మాధుర్యం చ రసికతా - హసితం చ ఆలాపశ్చ వీక్షితం చ తైర్ధర్షితాత్మా మోహితచిత్తా - సాంద్రం ఘనం ॥ ౪ ॥ తత ఇతి ॥ స్వవర్ణేతరశోభినా రామకృష్ణయోర్వర్ణాభ్యామితరః పీతాదివర్ణస్తేన శోభితుం శీలం యస్య తేన - సంప్రాప్తపరభాగేన సంప్రాప్తః పరో నాభేరుపరితనో భాగో యేన - యద్వా - సంప్రాప్తః పరభాగః శోభాతిశయో యేనేతి వా - తేనానురంజితౌ ॥ ౫ ॥ ప్రసన్న ఇతి ॥ స్వదర్శనే సద్యః ఫలం దర్శయన్ ॥ ౬ ॥ పద్భ్యామితి ॥ తస్యాః ప్రపదే పాదాగ్రద్వయం - పద్భ్యామాపీడ్య - ద్వే అంగుళ్యౌ ఉత్తానే ఉన్నతే యస్మిన్ పాణౌ తేన - చుబుకే ముఖస్యాధోభాగే అధ్యాత్మం దేహం ఉన్నమయామాస ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ తదైవ ఋజుసమానమంగం యస్యాస్సా - బృహంతౌ శ్రోణిపయోధరౌ యస్యాస్సా ముకుందస్పర్శనాదితి ముఖ్యకారణం ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏష్యామీతి ॥ ఆధివికర్శనం మనఃపీడాశమనం - కంసవధేన సాధితః అర్థః సుహృదాం ప్రయోజనం యేన సః అగృహాణాం అకృతదారాణాం పాంథానాం ప్రవాసినాం పరం అయనం ఆశ్రయస్త్వం ॥ ౧౨ ॥ విసృజ్యేతి ॥ మధురయా గిరా తాం ప్రస్థాప్య వ్రజన్ వణిక్పథే వణిగ్భిః అ

చితః॥ ౧౩॥ తదితి ॥ లేఖ్యాః చిత్రస్థా ఇవ మూర్తయో యాసాం తాః॥ ౧౪ ॥ తత ఇతి ॥ ధనుషః శాలాం పృచ్ఛన్ ॥ ౧౫ ॥ పురుషైరితి ॥ ప్రసహ్య బలాత్కారేణ ॥ ౧౬ ॥ కరేణేతి ॥ నిమిషేణ అతిశీఘ్రం - మదకరీ మత్తహస్తీ ॥ ౧౭॥ ౧౮ ॥ తదితి ॥ గృహ్యతాం బధ్యతామితి వదంతో జిఘృక్షవః ఆవృతవంతః ॥ ౧౯ ॥ అథేతి ॥ న కేవలం క్రుద్ధౌ కింతు భగ్నస్య ధనుషః శకలే గృహీత్వా జఘ్నతుశ్చేతి॥ ౨౦॥ బలమితి ॥ పరతః ప్రాప్తగంతవ్యమితి శాలాముఖాదేవ పునర్నిష్క్రమ్య ॥ ౨౧ ॥ తయోరితి ॥ తేజః ప్రభావం ప్రాగల్భ్యం ధృష్టతాం ॥ ౨౨ ॥ తయోరితి ॥ శకటం శకటవిమోచనస్థానం ॥ ౨౩॥ గోప్య ఇతి ॥ ముకుందస్య విగమే వ్రజాన్నిర్గమనసమయే - యా ఆశిష ఆశాసత సుఖం ప్రభాతా రజనీయం అద్య ధ్రువం తత్ర దృశో భవిష్యత ఇత్యాదియదుక్తం తా ఋతాః సత్యాః అభూవన్. పురుషభూషణస్య శ్రీకృష్ణస్య గాత్రలక్ష్మీం దేహశోభాం కథంభూతస్య గాత్రస్య - యమహో ఇతరాన్ బ్రహ్మాదీన్ హిత్వా యదయనం ఆశ్రయం శ్రీః కామయామాస - యాం గాత్రలక్ష్మీమితి వా ॥ ౨౪ ॥ అవనిక్తేతి ॥ అవనిక్తం క్షాళితం అంఘ్రియుగళం యయోస్తౌ - క్షీరమిశ్రమన్నం భుక్త్వా - సుఖం

నోపాయనతాంబూలస్రగ్గంధైస్సాగ్రజోర్చితః ॥ ౧౩ ॥ తద్దర్శనస్మరక్షోభాదాత్మానం నావిదం స్త్రియః । విస్రస్తవస్త్రకబరవలయా లెఖ్యమూర్తయః॥ ౧౪ ॥ తతః పౌరాన్ పృచ్ఛమానో ధనుషస్స్థానమచ్యుతః । తస్మిన్ ప్రవిష్టో దదృశే ధనురైంద్రమివాద్భుతమ్ ॥ ౧౫ ॥ పురుషైర్బహుభిర్గుప్తమర్చితం పరమర్ధిమత్ । వార్యమాణో నృభిః కృష్ణః ప్రసహ్య ధనురాదదే॥ ౧౬॥ కరేణ వామేన సలీలముద్ధృతం సజ్జం చ కృత్వా నిమిషేణ పశ్యతామ్ । నృణాం వికృష్య ప్రబభంజ మధ్యతో యథేక్షుదండం మదకర్యురుక్రమః॥ ౧౭॥ ధనుషో భజ్యమానస్య శబ్దః ఖం రోదసీ దిశః। పూరయామాస యం శ్రుత్వా కంసస్త్రాసముపాగమత్ ॥ ౧౮॥ తద్రక్షిణస్సానుచరాః కుపితా ఆతతాయినః। గృహీతుకామా ఆవవ్రుర్గృహ్యతాం బధ్యతామితి॥ ౧౯॥ అథ తాన్ దురభిప్రాయాన్ విలోక్య బలకేశవౌ। క్రుద్ధౌ ధనుష ఆదాయ శకలే తాంశ్చ జఘ్నతుః॥ ౨౦ ॥ బలం చ కంసప్రహితం హత్వా శాలాముఖాత్తతః। నిష్క్రమ్య చేరతుర్హృష్టౌ నిరీక్ష్య పురసంపదః॥ ౨౧॥ తయోస్తదద్భుతం వీర్యం నిశామ్య పురవాసినః। తేజః ప్రాగల్భ్యం రూపం చ మేనిరే విబుధోత్తమౌ॥ ౨౨॥ తయోర్విచరతోస్స్వైరమాదిత్యేస్తముపేయుషి। కృష్ణరామౌ వృతౌ గోపైః పురాచ్ఛకటమీయతుః॥ ౨౩ ॥ గోప్యో ముకుందవిగమే విరహాతురా యా ఆశాసతాశిష ఋతా మధుపుర్యభూవన్ । సంపశ్యతాం పురుషభూషణగాత్రలక్ష్మీం హిత్వేతరాన్ స్తుభజతశ్చకమేనుయాం శ్రీః॥ ౨౪ ॥ అవనిక్తాంఘ్రియుగలౌ భుక్త్వా క్షీరోపసేచనమ్। ఊషతుస్తాం సుఖం రాత్రిం జ్ఞాత్వా కంసచికీర్షితమ్॥ ౨౫॥ కంసస్తు తద్ధనుర్భంగం రక్షిణాం స్వబలస్య చ। వధం నిశమ్య గోవిందరామవిక్రీడితం పరమ్॥ ౨౬॥ దీర్ఘప్రజాగరో భీతో దుర్నిమిత్తాని దుర్మతిః। బహూన్యచష్టోభయథా మృత్యోర్దౌత్యకరాణి చ॥ ౨౭ ॥ అదర్శనం స్వశిరసః ప్రతిరూపే చ సత్యపి। అసత్యపి ద్వితీయే చ ద్వైరూప్యం జ్యోతిషాం తథా॥ ౨౮॥ ఛిద్రప్రతీతిశ్ఛాయాయాం ప్రాణఘోషానుపశ్రుతిః। స్వర్ణప్రతీతిర్వృక్షేషు స్వపదానామదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ స్వప్నే ప్రేతపరిష్వంగః ఖరయానం విషాదనమ్। యాయాన్నలదమాల్యేకస్తైలాభ్యక్తో దిగంబరః॥ ౩౦॥ అన్యాని చేత్థంభూతాని స్వప్నజాగరితాని చ। పశ్యన్ మరణసంత్రస్తో నిద్రాం లేభే న చింత

యా వసతాం॥ ౨౫ ॥ కంస ఇతి ॥ పరం కేవలం గోవిందరామయోర్విక్రీడితం తత్ - న తు పరాక్రమః కశ్చిత్ ॥ ౨౬ ॥ దీర్ఘేతి॥ ఉభయథా స్వప్నజాగరితభేదేన ప్రత్యక్షం మృత్యోర్దౌత్యకరాణి చ - తథా చ మంత్రః ॥ శ్రు॥ ఇత్థాదులూక ఆపప్తత్ - హిరణ్యాక్షో అయోముఖః రక్షసాం దూత ఆగతః - తమితో నాశయాగ్నే - ఇత్యాది తథా - య దేతద్భూతాన్యన్వావిశ్య - దైవీం వాచం వదసీత్యాదిశ్చ . ౨౭ ॥ తాన్యేవ దర్శయతి శ్లోకత్రయేణ ॥ అదర్శనమితి ॥ జలాదౌ ప్రతిరూపే దృశ్యమానేపి స్వశిరసస్తత్రాదర్శనం అసత్య పి ద్వితీయే చక్షుషాం తథా నేంగుళ్యాదౌ జ్యోతిషాం చంద్రాదీనాం ద్విత్వం॥ ౨౮॥ ఛిద్రేతి ॥ ఛాయాయాం ప్రతిబింబే ఛిద్రప్రతీతిః - పిహితకర్ణపుటయోః అంతః శ్రూయమాణో ధ్వనిః ప్రాణఘోషః తస్య అశ్రవణం వృక్షేషు స్వర్ణవర్ణప్రతీతిః - రజఃకర్దమాదిషు స్వపదానామదర్శనం ఏతాని జాగరితజాని దుర్నిమిత్తాని॥ ౨౯॥ స్వాప్నాన్యాహ ॥ స్వప్న ఇతి ॥ ప్రేతైః మృతైః పరిష్వంగః ఖరమారుహ్య యానం - విషభక్షణం - నలదమాలీ జపాకుసుమమాలీయాయాదితి యత్ - తదప్యేకం దుర్నిమిత్తమితి ॥౩౦॥౩౧॥ పృష్టాయామితి ॥ పృష్టాయాం కష్టేన కథంచిత్ ప్ర

భాతాయాం పునః సూర్యే చాద్భ్యః సముత్థితఇతి- తథాచ శ్రుతిః- ఉదగాన్మహతోఽర్ణవాద్విభ్రాజమానస్సరిరస్యమధ్యాత్సమాపృషభో లోహితాక్షస్సూర్యో విపశ్చిన్మనసాపునాత్వితిచ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ తేష్వితి ॥ యథోపజోషంయథాసుఖం ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ వాద్యమానేష్వితి ॥ మల్లతాళా[illegible]త్తరేడుపరి ఉచ్చైః శ్రూయంతే యేషు తేషు తూర్యేషు ఉపాధ్యాయః మల్లాచార్యః ॥౩౬॥ చాణూరఇతి॥ ఉపస్థానం మల్లరంగం ॥ ౩౭ ॥ నందేతి॥ సమాహుతాః సమాహూతాః - నివేదితాని ఉపాయనాని యైస్తే ॥ ౩౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్విచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ త్రిచత్వారింశకే హత్వా గజేంద్రం రామకృష్ణయోః । రంగప్రవేశసౌభాగ్యం చాణూరేణ సుభాషణమ్॥ అథేతి॥ పూర్వేద్యురేవ కృతం శౌచం శుద్ధత్వం నిరపరాధత్వం యాభ్యాం తౌ- ఏతదుక్తం భవతి ధనుర్భంగాదినా ఆవాభ్యాం కింజైశ్వర్యే సూచితేపి కింతరాం సముంచతి ఆవాం చ పునః జిఘాంసతి అతోఽస్య మాతులస్య వధేనావయోర్దోష ఇత్యేవం కృతాపరాధపరిహారావితి మల్లానాం దుందుభీనాం చ ఘోషం-

యా ॥ ౩౧ ॥ వ్యుష్టాయాం నిశి కౌరవ్య సూర్యే చాద్భ్యస్సముత్థితే । కారయామాస వై కంసో మల్లక్రీడామహోత్సవమ్॥౩౨॥ ఆనర్చుః పురుషా రంగం తూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే। మంచాశ్చాలంకృతాస్స్రగ్భిః పతాకాచేలతోరణైః॥ ౩౩ ॥ తేషు పౌరా జానపదా బ్రహ్మక్షత్రపురోగమాః। యథోపజోషం వివిశూ రాజానశ్చ కృతాసనాః॥ ౩౪ ॥ కంసః పరివృతోఽమాత్యై రాజమంచముపావిశత్ । మండలేశ్వరమధ్యస్థో హృదయేన విదూయతా ॥ ౩౫॥ వాద్యమానేషు తూర్యేషు మల్లతాళోత్తరేషు చ । మల్లాస్స్వలంకృతా దృప్తాస్సోపాధ్యాయాస్సమావిశన్ ॥ ౩౬ ॥ చాణూరో ముష్టికః కూటశ్శలస్తోసల ఏవ చ । త ఆసేదురుపస్థానం వల్గువాద్యప్రహర్షితాః ॥ ౩౭ ॥ నందగోపాదయో గోపా భోజరాజసమాహుతాః । నివేదితోపాయనాస్త ఏకస్మిన్మంచ ఆవిశన్ ॥౩౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ కువలయాపీడాఖ్యగజతత్సాదివధకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

అథ రామశ్చ కృష్ణశ్చ కృతశౌచౌ పరంతప । మల్లదుందుభినిర్ఘోషం శ్రుత్వా ద్రష్టుముపేయతుః ॥౧॥ రంగద్వారముపాసాద్య తస్మిన్గజమవస్థితమ్। పశ్యన్కువలయాపీడం కృష్ణోఽంబష్ఠప్రచోదితమ్॥ ౨॥ బద్ధ్వా పరికరం శౌరిస్సమూహ్య కుటిలాలకాన్ । ఉవాచ హస్తిపం వాచా మేఘనాదగభీరయా ॥ ౩ ॥ అంబష్ఠాంబష్ఠ మార్గం నౌ దేహ్యపక్రమ మాచిరమ్। నోచేత్సకుంజరం త్వాద్య నయామి యమసాదనమ్॥ ౪ ॥ ఏవం నిర్భర్త్సితోఽంబష్ఠః కుపితః కోపయన్గజమ్। చోదయామాస కృష్ణాయ కాలాంతకయమోపమమ్ ॥ ౫ ॥ కరీంద్రస్తమభిద్రుత్య కరేణ తరసాగ్రహీత్ । కరాద్విగళితస్సోఽముం నిహత్యాంఘ్రిష్వలీయత ॥ ౬ ॥ సంక్రుద్ధస్తమచక్షాణో ఘ్రాణదృష్టిస్స కేశవమ్। పరామృశత్పుష్కరేణ స ప్రసహ్య వినిర్గతః ॥ ౭ ॥ పుచ్ఛే ప్రగృహ్యాతిబలం ధనుషః పంచవింశతిమ్। విచకర్ష యథా నాగం సుపర్ణ ఇవ లీలయా ॥ ౮ ॥ స పర్యావర్తమానేన సవ్యదక్షిణతోఽచ్యుతః । బభ్రామ భ్రామ్యమాణేన గోవత్సేనేవ బాలకః॥ ౯॥ తతోఽభిముఖమభ్యేత్య పాణినాఽఽహత్య వారణమ్। ప్రాద్రవన్పాతయామాస స్పృశ్య

మల్లతాళదుందుభిఘోషం వా ॥ ౧ ॥ రంగేతి ॥ అంబష్ఠో హస్తిపః తేన ప్రచోదితం ॥ ౨ ॥ బద్ధ్వేతి ॥ పరికరం యుద్ధోచితం పరిధానం కృత్వా సమూహ్య బధ్వా॥ ౩॥ ౪॥ ఏవమితి ॥ అంతకో మృత్యుః- కాలస్తన్నిమిత్తం - యమస్తన్నియంతా- తైరుపమా యస్య తం॥ ౫ ॥ కరీంద్ర ఇతి ॥ విగళితో విచ్యుతః సః ముష్టినా నిహత్య అలీయత అదృశ్యో బభూవ॥ ౬॥ సంక్రుద్ధ ఇతి ॥ అచక్షాణః అపశ్యన్ ఘ్రాణం అవఘ్రాణం తేన దృష్టిః దర్శనం యస్య సః- లోచనాగోచరమపి పశవో హి ఘ్రాణేన జానంతీతి ప్రసిద్ధం- పరామృశత్ ధృతవాన్ - పుష్కరేణ శుండాగ్రేణ - స కృష్ణః ప్రసహ్య బలేన ॥ ౭॥ పుచ్ఛ ఇతి ॥ ధనుషః ధనుషాం పంచవింశతిర్యావత్ తావంతం దేశం - గజం విచకర్ష ఆకృష్య నీతవాన్ - కంక ఇవ విచకర్ష- యథా నాగం సర్పం వర్తమానం గజం సుపర్ణ ఇవ స్వయమితి ॥శ్లో॥ ఆవిరాసీద్యథా ప్రాచ్యాం దిశీందురివ పుష్కల ఇతివత్ ॥ ౮ ॥ స ఇతి ॥ పుచ్ఛాగ్రాహిణం కృష్ణం గృహీతుం యది దక్షిణతః పరివర్తతే గజస్తర్హి సవ్యతో భ్రామయతి- యదా సవ్యతః పరివర్తతే తదా దక్షిణతో భ్రామయన్ తేన సహ బహు బభ్రామ- గోవత్సేన భ్రామ్యమాణేన బాలకః సహ కృష్ణోఽపి తథా అన్యోన్యా బాలక ఇవేతి వా ॥ ౯ ॥ తత ఇతి ॥ వారణం గజం ప్రాద్రవన్ ప్రకర్షేణ సమంతతో ధావన్- పాతయామాస- స యథా పతతి తథా

లం వంచయన్ ప్రాద్రవదిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ స ఇతి ॥ కించ ఆహనత్ అహన్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ మృతకమితి ॥ రంగం సమావిశత్ తదా వీరశ్రియా బభౌ - కథంభూతః అంసే న్యస్తం విషాణం గజదంతో యేన సః - అసృజా రక్తస్య మదస్య చ బిందుభిః పరితోఽంకితః - విరూఢాః ఉద్గతాః స్వేదకణికాస్తాభిరుపలక్షితం వదనాంబురుహం యస్య సః ॥ ౧౫ ॥ న కేవలం స అగ్రజస్సహ వా రంగం సమావిశత్ కింతు ॥ వృతౌ గోపైరితి ॥ ౧౬ ॥ తత్ర శృంగారాదిసర్వరసకదంబమూర్తిర్భగవాన్ తత్తదభిప్రాయానుసారేణ బభౌ న సాకల్యేన సర్వేషామిత్యాహ ॥ మల్లానామితి ॥ మల్లాదీనాం దశానాం ద్రష్టౄణాం - అశన్యాదిరూపేణ దశధా విదితస్స కృష్ణః సాగ్రజో రంగం గత ఇత్యన్వయః - మల్లాదిష్వభివ్యక్తా రసాః క్రమేణ శ్లోకేన నిబధ్యంతే ॥ శ్లో ॥ రౌద్రోఽద్భుతశ్చ శృంగారో హాస్యం వీరో దయా తథా । భయానకశ్చ బీభత్సశ్శాంతస్సప్రేమభక్తికః - అవిదుషాం విరాట్ వికలః అపర్యాప్తా రాజాన ఇతి తథా - అనేన బీభత్స ఉక్తః - వికలత్వం చ క్వ వజ్రసారసర్వాంగావిత్యాదినా వ

మానః పదే పదే ॥ ౧౦ ॥ స ధావన్ క్రీడయా భూమౌ పతిత్వా సహసోత్థితః । తం మత్వా పతితం క్రుద్ధో దంతాభ్యాం సోఽహనత్క్షితిమ్ ॥ ౧౧ ॥ స్వవిక్రమే ప్రతిహతే కుంజరేంద్రోఽత్యమర్షితః । చోద్యమానో మహామాత్రైః కృష్ణమభ్యద్రవద్రుషా ॥ ౧౨ ॥ తమాపతంతమాసాద్య భగవాన్ మధుసూదనః । నిగృహ్య పాణినా హస్తం పాతయామాస భూతలే ॥ ౧౩ ॥ పతితం తం పదాక్రమ్య మృగేంద్ర ఇవ లీలయా । దంతముత్పాట్య తేనేభం హస్తిపాంశ్చాహనద్ధరిః ॥ ౧౪ ॥ మృతకం ద్విపముత్సృజ్య దంతపాణిస్సమావిశత్ । అంసన్యస్తవిషాణోఽసృఙ్మదబిందుభిరంకితః । విరూఢస్వేదకణికవదనాంబురుహో బభౌ ॥

చాణూరముష్టికాదిమల్లవధకథాప్రారంభఘట్టః.

౧౫ ॥ వృతౌ గోపైః కతిపయైర్బలదేవజనార్దనౌ । రంగం వివిశతూ రాజన్ గజదంతవరాయుధౌ ॥ ౧౬ ॥ మల్లానామశనిర్నృణాం నరవరః స్త్రీణాం స్మరో మూర్తిమాన్ గోపానాం స్వజనోఽసతాం క్షితిభుజాం శాస్తా స్వపిత్రోః శిశుః । మృత్యుర్భోజపతేర్విరాడవిదుషాం తత్త్వం పరం యోగినాం వృష్ణీనాం పరదేవతేతి విదితో రంగం గతస్సాగ్రజః ॥ ౧౭ ॥ హతం కువలయాపీడం దృష్ట్వా తావపి దుర్జయౌ । కంసో మనస్వ్యపి తదా భృశముద్వివిజే నృప ॥ ౧౮ ॥ తౌ రేజతూ రంగగతౌ మహాభుజౌ విచిత్రవేషాభరణస్రగంబరౌ । యథా నటావుత్తమవేషధారిణౌ మనః క్షిపంతౌ ప్రభయా నిరీక్షతామ్ ॥ ౧౯ ॥ నిరీక్ష్య తావుత్తమపూరుషౌ జనా మంచస్థితా నాగరరాష్ట్రకా నృప । ప్రహర్షవేగోత్కలితేక్షణాననాః పపుర్న తృప్తా నయనైస్తదాననమ్ ॥ ౨౦ ॥ పిబంత ఇవ చక్షుర్భ్యాం లిహంత ఇవ జిహ్వయా । జిఘ్రంత ఇవ నాసాభ్యాం శ్లిష్యంత ఇవ బాహుభిః ॥ ౨౧ ॥ ఊచుః పరస్పరం తే వై యథాదృష్టం యథాశ్రుతమ్ । తద్రూపగుణమాధుర్యప్రాగల్భ్యస్మారితా ఇవ ॥ ౨౨ ॥ ఏతౌ భగవతస్సాక్షాద్ధరేర్నారాయణస్య హి । అవతీర్ణావిహాంశేన వసుదేవస్య వేశ్మని ॥ ౨౩ ॥ స ఏష కిల దేవక్యాం జాతో నీతశ్చ గోకులమ్ । కాలమేతం వసన్ గూఢో వవృధే నందవేశ్మని ॥ ౨౪ ॥ పూతనానేన నిహతా చక్రవాతశ్చ దానవః । అర్జునౌ ధేనుకః కేశీ గుహ్యకోఽన్యే చ తద్విధాః ॥ ౨౫ ॥ గావస్సపాలా ఏతేన దవాగ్నేః పరిమోచితాః । కాళీయో దమితస్సర్ప ఇంద్రశ్చ విమదః కృతః ॥ ౨౬ ॥ సప్తాహమేకహస్తేన ధృతోఽద్రిప్రవరోఽమునా । వర్షవాతాశనిభ్యశ్చ పరిత్రాతం చ గోకులమ్ ॥ ౨౭ ॥ గోప్యోఽస్య నిత్యముదితహసితప్రేక్షణం ముఖమ్ । పశ్యంత్యో వివిధాం

ష్యతి ॥ ౧౭ ॥ హతమితి ॥ ఉద్వివిజే భీతో బభూవ ॥ ౧౮ ॥ తావితి ॥ యథా నటావితి నిదర్శనాయత్వం దర్శితమ్ ॥ ౧౯ ॥ నిరీక్ష్యేతి ॥ ప్రహర్షవేగేన ఉత్కలితాని ఉజ్జృంభితాని ఈక్షణాన్యాననాని చ యేషాం తే తయోరాననం పపుః పరం న తు తృప్తాః నిరాకాంక్షా న బభూవురిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ తదేవాహ ॥ పిబంత ఇవేతి ॥ శ్లిష్యంతః పరిష్వంగం కుర్వంత ఇవ - లక్షితా ఇత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ ఊచురితి ॥ యథాదృష్టం ధనుర్భంగాది - యథాశ్రుతం గోవర్ధనోద్ధరణాది - తత్తదనతిక్రమ్య తదనురూపమిత్యర్థః - ప్రత్యక్షం చ తయోః రూపం గజదంతాదియుక్తం. గుణాః శౌర్యాదయః - మాధుర్యం హసితాలాపాది - ప్రాగల్భ్యం ధార్ష్ట్యం - తైః స్మారితా ఇవ స్మరణం ప్రాపితా ఇవేత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ విస్మితానాం వాక్యాన్యాహ షడ్భిః ॥ ఏతావితి ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ కిలేతి సర్వత్రాన్వయః ॥ ౨౪ ॥ పూతనేతి ॥ గుహ్యకః శంఖచూడః అన్యే చ అసురాదయః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ గోప్య ఇతి ॥ అశ్రమం ఈషచ్ఛ్రమయుక్తం ముఖం - అశ్రమం సుఖమితి వా - యద్వా - అశ్ర

మం యథా భవతి తథా - తరంతి స్మేతి ॥ ౨౮ ॥ వదంతీతి ॥ అనేన పరిరక్షితో యదోర్వంశః సుబహువిశ్రుతస్సన్ - శ్రియాదిలప్స్యత ఇతి వదంతీతి ॥ ౨౯ ॥ అయమితి ॥ ధేనుకబకవత్సాసురేషు విపర్యయోక్తిర్జనవాదేషు అనిశ్చయాత్ ॥ ౩౦ ॥ జనేష్వితి ॥ జనేష్వేవం బ్రువాణేషు సత్సు - తదసహమానశ్చాణూరో బ్రవీదితి ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ తస్మాదితి ॥ హే కృష్ణ ప్రియం కరవామేతి - రాజ్ఞి ప్రీతే - భూతాని చ ప్రసీదేయుః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ బాలా ఇతి ॥ యథోచితం నియుద్ధం బాహుయుద్ధం భవేత్ - మల్లసభాసదః మల్లసభాధికృతాన్ అధర్మో మా స్పృశేత్ న స్పృశేదిత్యేతదర్థం - హే మల్లేతి వా ॥ ౩౮ ॥ నేతి ॥ సహస్రద్విపానాం సత్త్వం బలం బిభర్తీతి తథా ॥ ౩౯ ॥ తస్మాదితి ॥ తథా బలిభిర్మాదృశైస్సహ - అనయః అధర్మః - విక్రమ పరాక్రమం కురు - ముష్టికో విక్రమతామితి ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రిచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

స్తాపాంస్తరంతి స్మాత్ర మంముదా ॥ ౨౮ ॥ వదంత్యనేన వంశోఽయం యదోస్సుబహువిశ్రుతః । శ్రియం య
శో మహత్త్వం చ లప్స్యతే పరిరక్షితః ॥ ౨౯ ॥ అయం చాస్యాగ్రజశ్శ్రీమాన్ రామః కమలలోచనః । ప్ర
లంబో నిహతో యేన వత్సకో ధేనుకాదయః ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ జనేష్వేవం బ్రువాణేషు తూర్యేషు నినదత్సు
చ । కృష్ణరామౌ సమాభాష్య చాణూరో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౧ ॥ హే నందసూనో హే రామ భవంతౌ వీ
ర్యసంమతౌ । నియుద్ధకుశలౌ శ్రుత్వా రాజ్ఞాహూతౌ దిదృక్షుణా ॥ ౩౨ ॥ ప్రియం రాజ్ఞః ప్రకుర్వంత్య
శ్శ్రేయో విందంతి వై ప్రజాః । మనసా కర్మణా వాచా విపరీతమతోఽన్యథా ॥ ౩౩ ॥ నిత్యం ప్రముదితా గోపా
వత్సపాలాస్తథా స్ఫుటమ్ । వనేషు మల్లయుద్ధేన క్రీడంతశ్చారయంతి గాః ॥ ౩౪ ॥ తస్మాద్రాజ్ఞః ప్రియం
యూయం వయం చ కరవామ హే । భూతాని నః ప్రసీదంతి సర్వభూతమయో నృపః ॥ ౩౫ ॥ తన్నిశమ్యాబ్ర
వీత్కృష్ణో దేశకాలోచితం వచః । నియుద్ధమాత్మనోఽభీష్టం మన్యమానోఽభినంద్య చ ॥ ౩౬ ॥ ప్రజా భోజ
పతేరస్య వయం చాపి వనేచరాః । కరవామ ప్రియం నిత్యం తన్నః పరమనుగ్రహః ॥ ౩౭ ॥ బాలా వయం
తుల్యబలైః క్రీడిష్యామో యథోచితమ్ । భవేన్నియుద్ధం మాధర్మస్స్పృశేన్మల్లసభాసదః ॥ ౩౮ ॥ చాణూ
రః ॥ న బాలో న కిశోరస్త్వం బలశ్చ బలినాం వరః । లీలయేభో హతో యేన సహస్రద్విపసత్త్వభృత్ ॥ ౩౯ ॥ త
స్మాద్భవద్భ్యాం బలిభిర్యోద్ధవ్యం నానయోఽత్ర వై । మయి విక్రమ వార్ష్ణేయ బలేన సహ ముష్టికః ॥ ౪౦ ॥
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
ఏవం చర్చితసంకల్పో భగవాన్మధుసూదనః । ఆససాదాథ చాణూరం ముష్టికం రోహిణీసుతః ॥ ౧ ॥ ఆ
స్ఫోట్య హస్తౌ హస్తాభ్యామూరూ చైవ పునః పునః । విసృజ్య భూయస్సంగృహ్య పరిక్రమ్య పరస్పరమ్ ॥ ౨ ॥
హస్తాభ్యాం హస్తయోర్బద్ధ్వా పద్భ్యామేవ చ పాదయోః । విచకర్షతురన్యోన్యం ప్రసహ్య విజిగీ
షయా ॥ ౩ ॥ అరత్నీ ద్వే అరత్నిభ్యాం జానుభ్యాం చైవ జానునీ । శిరశ్శీర్ష్ణోరసోరస్తావన్యోన్యమభిజ
ఘ్నతుః ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణవిక్షేప పరిరంభావపాతనైః । ఉత్సర్పణాపసర్పైస్తావన్యోన్యం ప్రత్య
రుంధతామ్ ॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరున్నయనైశ్చాలనైస్స్థాపనైరపి । పరస్పరం జిగీషంతావపచక్రతురా
త్మనః ॥ ౬ ॥ తద్బలాబలవద్యుద్ధం సమేతాస్సర్వయోషితః । ఊచుః పరస్పరం రాజన్సానుకంపాశ్చ
యూథశః ॥ ౭ ॥ మహానయం బతాధర్మ ఏషాం రాజసభాసదామ్ । యే బాలబలవద్యుద్ధం రాజ్ఞోఽన్విచ్ఛం

శ్లో ॥ చతుశ్చత్వారింశకే తు మల్లకంసాదిమర్దనమ్ । కంసయోషిత ఆశ్వాసస్తాభ్యాం పిత్రోశ్చ దర్శనమ్ ॥ ఏవమితి ॥ చర్చితః నిశ్చితవివస్వసంకల్పో యస్య సః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ అరత్నీ ఇతి ॥ బాహుమూలాత్ బాహుమధ్యాత్ - కనిష్ఠాంగుళివ్యతిరేకేణ కృతముష్టిహస్తోఽరత్నిః ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణేతి ॥ పరిభ్రామణం హస్తాదిముగృహీత్వా పరితశ్చాలనం - విక్షేపో నోదనం - పరిరంభో బాహుభ్యాం నిష్పీడనం - అవపాతనం అధఃక్షేపః - ఉత్సర్పణం ఉత్సృజ్య పురతో గమనం - అపసర్పణం అపసృజ్య పృష్ఠతో గమనం - ఏతైః ప్రత్యరుంధతాం ప్రత్యావృతవంతౌ ॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరితి ॥ ఉత్థాపనం పాదౌ జానునీ చ పిండీకృత్య పతితస్యోచ్చాటనం - ఉన్నయనం హస్తాభ్యాముద్ధృత్య నయనం - చాలనం కంఠాదిలగ్నస్య నిస్సారణం - స్థాపనం పాణిపాదాదిపిండీకరణం - ఏవం పరస్పరమాత్మనో దేహస్యాపచక్రతుః అపకారం కృతవంతౌ ॥ ౬ ॥ తదితి ॥ తద్యుద్ధం బలాబలవత్ ఏకతో బలం అన్యతః అబలం తద్యుద్ధం విషమమిత్యూచురిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తద్దేవదర్శయ

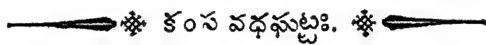
తి ॥ మహానితి॥ యద్వా-తత్ బాలబలవతోర్యుద్ధం దృష్ట్వా- మహానయమధర్మ ఇత్యూచురిత్యన్వయః- బాలదుర్బలవతోశ్చయుద్ధం రాజా చేత్పశ్యేత్సన్వయం వారణీయః- ఏతేతు రాజ్ఞః పశ్యతః స్వయమప్యన్విచ్ఛంతి అనుమన్యంతే ఇతి మహానధర్మ ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ బలాబలవద్యుద్ధం తాం ప్రపంచయతి పంచభిః ॥ క్వేతి ॥ వజ్రసారాణి వజ్రవత్కఠినాని - సర్వాణ్యంగాని యయోస్తౌ ॥ ౮ ॥ ధర్మేతి ॥ సమాజస్య సభాయాః॥ ౯ ॥ ౧౦॥ అపరాఊచుః॥ నేతి ॥ అబ్రువన్-జ్ఞాత్వాపి తూష్ణీంతిష్ఠన్ - విబ్రువన్ - విపరీతం బ్రువన్ - అజ్ఞః న జానామీతి బ్రువన్ అతః ప్రాజ్ఞస్సభాం న ప్రవిశేదితి ॥ ౧౧॥ వల్గత ఇతి ॥ వల్గతః శత్రుమభితః శత్రోస్సర్వతోధావతః కృష్ణస్య శ్రమవారి స్వేదస్తంవ్యాప్తం వదనాంబుజం దృశ్యతాం ॥ ౧౨ ॥ అన్యా ఊచుః ॥ కిమితి ॥ సామర్షం సక్రోధం- హాసేన సంరంభః ఆవేశః తేన శోభనం ॥ ౧౩॥ అన్యా ఊచుః ॥ పుణ్యా ఇతి ॥ నృలింగేన మనుష్యదేహేన గూఢః - వనస్థాని చిత్రాణి మాల్యాని యస్య సః - గిరిత్రః శివః రమా చ తాభ్యామర్చితావంఘ్రీ యస్య సః అయంభావః - ధిగిమాం సభాం యస్యామయం పరాభూయతే తాస్తు వ్రజభువో ధన్యాః యత్ యాసు అయం కృష్ణో వివిధక్రీడయా అంచతి గచ్ఛతీతి ॥ ౧౪ ॥ ....

తిపశ్యతః | ౭ | క్వవజ్రసారసర్వాంగౌ మల్లౌ శైలేంద్రసన్నిభౌ । క్వచాతిసుకుమారాంగౌ కిశోరౌ నాప్తయౌవనౌ | ౮॥ ధర్మవ్యతిక్రమో హ్యస్య సమాజస్య ధ్రువం భవేత్ । యత్రాధర్మస్సముత్తిష్ఠేన్న స్థేయం తత్ర కర్హిచిత్ ॥ ౯ ౧౦॥ నసభాం ప్రవిశేత్ప్రాజ్ఞస్సభ్యదోషాననుస్మరన్ । అబ్రువన్విబ్రువన్నజ్ఞో నరః కిల్బిషమశ్నుతే॥ ౧౧॥ వల్గతశ్శత్రుమభితః కృష్ణస్య వదనాంబుజమ్ । వీక్ష్యతాం శ్రమవార్యుప్తం పద్మకోశమివాంబుభిః॥ ౧౨॥ కింనపశ్యత రామస్య ముఖమాతామ్రలోచనమ్ । ముష్టికం ప్రతి సామర్షం హాససంరంభశోభనమ్॥ ౧౩॥ పుణ్యా బత వ్రజభువో యదయం నృలింగగూఢః పురాణపురుషో వనచిత్రమాల్యః । గాః పాలయన్ సహబలః క్వణయంశ్చ వేణుం విక్రీడయాంచతి గిరిత్రరమార్చితాంఘ్రిః॥ ౧౪॥ గోప్యస్తపః కిమచరన్ యదముష్య రూపం లావణ్యసారమసమోర్ధ్వమనన్యసిద్ధమ్। దృగ్భిః పిబంత్యనుసవాభినవం దురాపమేకాంతధామ యశసః శ్రియ ఈశ్వరస్య॥ ౧౫॥ యాదోహనేవహననే మథనోపలేపప్రేంఖేంఖనార్భరుదితోక్షణమార్జనాదౌ । గాయంతి చైనమనురక్తధియోశ్రుకంఠ్యో ధన్యా వ్రజస్త్రియ ఉరుక్రమచిత్తయానాః ॥ ౧౬ ॥ ప్రాతర్వ్రజాద్వ్రజత ఆవిశతశ్చ సాయం గోభిస్సమం క్వణయతోస్య నిశమ్య వేణుమ్ । నిర్గమ్య తూర్ణమబలాః పథి భూరిపుణ్యాః పశ్యంతి సస్మితముఖం సదయావలోకమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏవం ప్రభాషమాణాసు స్త్రీషు యోగేశ్వరో హరిః । శత్రుం హంతుం మనశ్చక్రే భగవాన్ భరతర్షభ ॥ ౧౮ ॥ ఉపశ్రుత్య గిరస్స్త్రీణాం పుత్రస్నేహశుచాతురౌ । పితరావన్వతప్యేతాం పుత్రయోరబుధౌ బలమ్॥ ౧౯॥ తైస్తైర్నియుద్ధవిధిభిర్వివిధైరచ్యుతేతరౌ ... చాణూరకేశవౌ । యుయుధాతే యథాన్యోన్యం తథైవ బలముష్టికౌ । ౨౦॥ భగవద్గాత్రనిష్పాతైర్వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురైః। చాణూరో భజ్యమానాంగో ముహుర్గ్లానిమవాప హ॥ ౨౧॥ సశ్యేనవేగ ఉత్పత్య ముష్టీకృత్య కరావు

అహో కష్టమల్పపుణ్యా వయం యతోస్మాభిరనవసరే దృష్టోయం కృష్ణః గోప్యస్తు బహుపుణ్యా ఇత్యాహ నవభిః॥ గోప్య ఇతి॥ అముష్య శ్రీకృష్ణస్య-రూపం అంగం లావణ్యేన సారం శ్రేష్ఠం-కించ అసమోర్ధ్వం న విద్యతే సమమూర్ధ్వమధికం చ యస్య తత్ - తదపి నాన్యేన ఆభరణాదినా సిద్ధం-కింతు- స్వత ఏవ యశసః శ్రియః ఐశ్వర్యస్య ఏకాంతధామ ఐశ్వర్యస్య చ అవ్యభిచారి స్థానం పాఠాంతరే అముష్యేశ్వరస్యేత్యన్వయః-ఏవంభూతం అనుసవాభినవం నిత్యనవీనం రూపం యాః నేత్రైః పశ్యంతీతి ॥ ౧౫॥ యా ఇతి ॥ కించ - యాః దోహనాదిష్వేనం గాయంతి - తాః వ్రజస్త్రియో ధన్యాః ప్రేంఖేంఖనం డోలాందోళనం - ఉక్షణం సేచనం - కథంభూతాః ఉరుక్రమచిత్తయానాః ఉరుక్రమే చిత్తం తేనైవ యానం సర్వవిషయప్రాప్తిర్యాసాం తాః - పాఠాంతరే ఉరుక్రమం చింతయంత్య ఇత్యర్థః - కుతః అనురక్తధియః ఆర్ద్రాధియః తత్ర లింగం అశ్రుకంఠ్యః॥ ౧౬॥ అపిచ॥ ప్రాతరితి ॥ యా అబలాః - అస్య వేణుం నిశమ్య గృహాత్తూర్ణం నిర్గమ్య పథి సస్మితముఖం పశ్యంతి - తాః భూరిపుణ్యా ఇతి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి॥ ఏవం సభయం బ్రువాణాసు స్త్రీషు- తాసాం భయనివృత్తయే- కృష్ణః శత్రుం హంతుం మనశ్చక్రే॥ ౧౮ ॥ ఉపశ్రుత్యేతి ॥ సభయాః స్త్రీణాం గిరః శ్రుత్వా- పుత్రయోః స్నేహేన యా శుక్ తయా ఆతురౌ విహ్వలౌ - పుత్రయోర్బలమజానంతౌ పితరావనుతాపం ప్రాప్తావితి ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ భగవదితి ॥ తథా భగవతో గాత్రాణాం అరత్నిజాన్వాదీనాం -

నిష్పాతైః ప్రహారైః - వజ్రస్యనిష్పేషః తీవ్రః పాతః - తద్వన్నిష్ఠురైః - భజ్యమానాంగః శ్లథద్గాత్రః ॥ ౨౧ ॥ స ఇతి ॥ శ్యేనస్యేవ వేగో యస్య సః చాణూరః - అబాధత అతాడయత్ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ భూపృష్ఠ ఇతి ॥ భూపృష్ఠే భువః ఉపరి - పోథయామాస ఆస్ఫోటయత్ - ఇంద్రధ్వజో వజ్రం - యద్వా - ఇంద్రధ్వజో నామ గౌడదేశేషు ప్రసిద్ధః కస్మింశ్చిదుత్సవే మహాన్ స్తంభో ధ్వజపతాకాద్యలంకృతః పురుషాకృతిరుచ్ఛ్రీయతే - స యథా పతతి తద్వదితి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ప్రవేపిత ఇతి ॥ అర్దితః పీడితః ఉపస్థే ఉపస్థే భూతలే ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥

భా । భగవంతం వాసుదేవం క్రుద్ధో వక్షస్యబాధత ॥ ౨౨ ॥ నాచలత్తత్ప్రహారేణ స్రజాహత ఇవ ద్విపః । బాహ్వోర్నిగృహ్య చాణూరం బహుశో భ్రామయన్ హరిః ॥ ౨౩ ॥ భూపృష్ఠే పోథయామాస తరసా క్షీణజీవితమ్ । విస్రస్తాకల్పకేశస్రగింద్రధ్వజ ఇవాపతత్ ॥ ౨౪ ॥ తథైవ ముష్టికః పూర్వం స్వముష్ట్యాభిహతేన వై । బలభద్రేణ బలినా తలేనాభిహతో భృశమ్ ॥ ౨౫ ॥ ప్రవేపితః స రుధిరముద్వమన్ ముఖతోఽర్దితః । వ్యసుః పపాతోర్వ్యుపస్థే వాతాహత ఇవాంఘ్రిపః ॥ ౨౬ ॥ తతః కూటమనుప్రాప్తం రామః ప్రహరతాం వరః । అవధీల్లీలయా రాజన్ సావజ్ఞం వామముష్టినా ॥ ౨౭ ॥ తర్హ్యేవ హి శలః కృష్ణపదాపహతశీర్షకః । ద్విధా కీర్ణస్తోసలక ఉభావపి నిపేతతుః ॥ ౨౮ ॥ చాణూరే ముష్టికే కూటే శలే తోసలకే హతే । శేషాః ప్రదుద్రువుర్మల్లాః సర్వే ప్రాణపరీప్సవః ॥ ౨౯ ॥ గోపాన్వయస్యానాహూయ తైః సంసృజ్య విజహ్రతుః । వాద్యమానేషు తూర్యేషు వల్గంతౌ రుతనూపురౌ ॥ ౩౦ ॥ జనాః ప్రజహృషుః సర్వే కర్మణా రామకృష్ణయోః । ఋతే కంసం విప్రముఖ్యాః సాధవః సాధు సాధ్వితి ॥ ౩౧ ॥ హతేషు మల్లవర్యేషు విద్రుతేషు చ భోజరాట్ । న్యవారయత్స్వతూర్యాణి వాక్యం చేదమువాచ హ ॥ ౩౨ ॥ నిస్సారయత దుర్వృత్తౌ వసుదేవాత్మజౌ పురాత్ । ధనం హరత గోపానాం నందం బధ్నీత దుర్మతిమ్ ॥ ౩౩ ॥ వసుదేవస్తు దుర్మేధా హన్యతామాశ్వసత్తమః । ఉగ్రసేనః పితా చాపి సానుగః పరపక్షగః ॥ ౩౪ ॥ ఏవం వికత్థ-

కంస వధఘట్టః.

మానే వై కంసే ప్రకుపితోఽవ్యయః । లఘిమ్నోత్పత్య తరసా మంచముత్తుంగమారుహత్ ॥ ౩౫ ॥ తమాపతంతమాలోక్య మృత్యుమాత్మన ఆసనాత్ । మనస్వీ సహసోత్థాయ జగృహే సోఽసిచర్మణీ ॥ ౩౬ ॥ తం ఖడ్గపాణిం విచరంతమాశు శ్యేనం యథా దక్షిణసవ్యమంబరే । సమగ్రహీద్దుర్విషహోగ్రతేజా యథోరగం తార్క్ష్యసుతః ప్రసహ్య ॥ ౩౭ ॥ ప్రగృహ్య కేశేషు చలత్కిరీటం నిపాత్య రంగోపరి తుంగమంచాత్ । తస్యోపరిష్టాత్స్వయమబ్జనాభః పపాత విశ్వాశ్రయ ఆత్మతంత్రః ॥ ౩౮ ॥ కంసం పరేతం విచకర్ష భూమౌ హరిర్యథేభం జగతో విపశ్యతః । హాహేతి శబ్దః సుమహాంస్తదాభూదుదీరితః సర్వజనైర్నరేంద్ర ॥ ౩౯ ॥ స నిత్యదోద్విగ్నధియా తమీశ్వరం పిబన్నదన్ వా విచరన్ స్వపన్ శ్వసన్ । దదర్శ చక్రాయుధమగ్రతో యతస్తదేవ రూపం దురవాపమాప ॥ ౪౦ ॥ తస్యానుజా భ్రాతరోఽష్టౌ కంకన్యగ్రోధకాదయః । అభ్యధావన్నతిక్రుద్ధా భ్రాతుర్నిర్వేశకారిణః ॥ ౪౧ ॥ తథాతిరభసాంస్తాంస్తు సంయత్తాన్ రోహిణీసుతః । అహన్ పరిఘముద్యమ్య పశూనివ మృగాధిపః ॥ ౪౨ ॥ నేదుర్దుందుభయో వ్యోమ్ని బ్రహ్మేశాద్యా విభూతయః । పుష్పైః కిరంతస్తం ప్రీతాః శశంసుర్ననృతుః స్త్రియః ॥ ౪౩ ॥ తేషాం స్త్రియో మహారాజ సుహృన్మరణదుఃఖితాః । తత్రాభ్యయుర్వినిఘ్నంత్యః శీర్షాణ్యశ్రువిలోచనాః ॥ ౪౪ ॥ శయానాన్ వీరశయ్యాయాం పతీనాలింగ్య శోచతీః* । విలేపుః సుస్వరం నార్యో విసృజంత్యో ముహుః శుచః ॥ ౪౫ ॥ హా

౨౮ ॥ ౨౯ ॥ గోపానితి ॥ వల్గంతౌ నృత్యాదికుర్వంతౌ ॥ ౩౦ ॥ జనా ఇతి ॥ సాధుసాధ్వితి వదంతః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ అవ్యయః - అశ్రమః లఘిమ్నా లాఘవేన ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ తమితి ॥ దుర్విషహం మహదుగ్రం - తేజో యస్య సః కృష్ణః ॥ ౩౭ ॥ ప్రగృహ్యేతి ॥ గరిష్ఠత్వాద్యుక్తం - విశ్వాశ్రయత్వముక్తం - తత్ర హేతుః - అబ్జనాభః - కుత స్తస్యోపర్యేవ పపాత యత ఆత్మతంత్రః ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ తస్యేతి ॥ నిర్వేశో భృతిః ఆనృణ్యమిత్యర్థః - తత్కారిణస్సంతస్తేభ్యధావన్ ॥ ౪౧ ॥ తథేతి ॥ తథా తాదృక్ అతిరభసో వేగో యేషాం తాన్ - సంయత్తాన్ ఉద్యుక్తాన్ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ శయానానితి ॥ శోచంత్యో విలాపాంశ్చక్రుః - శుచః అశ్రూణి ॥ ౪౫ ॥ హా నాథేతి ॥

ధర్మజ్ఞేత్యాదీని విలాపే ప్రేమసంబోధనాని ॥ ౪౬ ॥ త్వయేతి ॥ త్వదీయా వయమివ త్వయా పత్యా విరహితా పురీయం న శోభత ఇతి స్వదృష్ట్యాభిధానం ॥ ౪౭ ॥ అనాగసామితి ॥ అనాగసామితి తు పరమార్థాభిధానం ॥ ౪౮ ॥ సర్వేషామితి ॥ ఏష కృష్ణః ప్రభవత్యస్మాదితి ప్రభవః - అపియంత్యస్మిన్నిత్యప్యయః - సచసచతస్య అవధ్యానం అవజ్ఞానం కర్తుం శీలం యస్య సః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ మాతరమితి ॥ అస్పృశ్య ఈషత్స్పృష్ట్వా ॥ ౫౧ ॥ దేవకీతి ॥ పుత్రభ్రాంతిం విహాయ జగదీశ్వరావితి జ్ఞాత్వా - శంకితౌ సంతౌ న సస్వజాతే నాలింగితవంతౌ - కింతు బద్ధాంజలీ తస్థతురిత్యర్థః ॥ ౫౨ ॥ శ్లో ॥ ప్రసహ్య హత్వాహస్తీంద్రం వల్లేంద్రాఙ్మల్లలీలయా । బీభత్సచరితం కంసం స బీభత్సమమారయత్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుశ్చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్లో ॥ పంచచత్వారింశకేఽథ పితృసందాదిసాంత్వనమ్ । ఉగ్రసేనాభిషేకశ్చ గురావాసాత్పరాగమః ॥ పితరావితి ॥ ఉపలబ్ధార్థా విదిత్వేతి అయమర్థః - ఉపసమీపే ఆవయోః పుత్రబుద్ధ్యా సాంసారికపరమసుఖభోగాత్పూర్వమేవ లబ్ధార్థా లబ్ధః - ఆవామీశ్వరావితి ప్రాప్తః - పరమజ్ఞానరూపః - అర్థః యాభ్యాం తథాభూతౌ జ్ఞాత్వా మయి ప్రసన్నసన్యాసయోర్జ్ఞానం నామ కిం దుర్లభం స్యాత్ - దుర్ల

నాథ ప్రియ ధర్మజ్ఞ కరుణానాదవత్సల । త్వయా హతేన నిహతా వయం తే స గృహప్రజాః ॥ ౪౬ ॥ త్వయా విరహితా పత్యా పురీయం పురుషర్షభ । న శోభతే వయమివ నివృత్తోత్సవమంగళా ॥ ౪౭ ॥ అనాగసాం త్వం భూతానాం కృతవాన్ ద్రోహముల్బణమ్ । తేనేమాం భో దశాం నీతో భూతధ్రుక్కో లభేత శమ్ ॥ ౪౮ ॥ సర్వేషామేవ భూతానామేష హి ప్రభవాప్యయః । గోప్తా చ తదవధ్యాయీ న క్వచిత్సుఖమేధతే ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ రాజయోషిత ఆశ్వాస్య భగవాన్ భూతభావనః । యామాహుర్లౌకికీం సంస్థాం హతానాం సమకారయత్ ॥ ౫౦ ॥ మాతరం పితరం చైవ మోచయిత్వాథ బంధనాత్ । కృష్ణరామౌ వవందాతే శిరసా స్పృశ్య పాదయోః ॥ ౫౧ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ విజ్ఞాయ జగదీశ్వరౌ । కృతసంవందనౌ పుత్రౌ సస్వజాతే న శంకితౌ ॥ ౫౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః ॥ ❀❀❀

శ్రీశుకః ॥ పితరావుపలబ్ధార్థౌ విదిత్వా పురుషోత్తమః । మా భూదితి నిజాం మాయాం తతాన జనమోహినీమ్ ॥ ౧ ॥ ఉవాచ పితరావేత్య సాగ్రజః సాత్వతర్షభః । ప్రశ్రయావనతః ప్రీణన్నంబ తాతేతి సాదరమ్ ॥ ౨ ॥ నాస్మత్తో యువయోస్తాత నిత్యోత్కంఠితయోరపి । బాల్యపౌగండకైశోరాః పుత్రాభ్యామభవన్ క్వచిత్ ॥ ౩ ॥ న లబ్ధో దైవహతయోర్వాసో నౌ భవదంతికే । యాం బాలాః పితృగేహస్థా విందంతే లాలితా ముదమ్ ॥ ౪ ॥ సర్వార్థసంభవో దేహో జనితః పోషితో యతః । న తయోర్యాతి నిర్వేశం పిత్రోర్మర్త్యః శతాయుషా ॥ ౫ ॥ యస్తయోరాత్మజః కల్ప ఆత్మనా చ ధనేన చ । వృత్తిం న దద్యాత్తం ప్రేత్య స్వమాంసం ఖాదయంతి హి ॥ ౬ ॥ మాతరం పితరం వృద్ధం భార్యాం సాధ్వీం సుతం శిశుమ్ । గురుం విప్రం ప్రపన్నం చ కల్పోఽబిభ్రచ్ఛ్వసన్మృతః ॥ ౭ ॥ తన్నావకల్పయోః కంసాన్నిత్యముద్విగ్నచేతసోః । మోఘమేతే వ్యతిక్రాంతా దివసా వామనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తత్క్షంతుమర్హథస్తాత మాతర్నౌ పరతంత్రయోః । అకుర్వతోర్వాం శుశ్రూషాం క్లిష్టయోర్దుర్హృదా భృశమ్ ॥ ౯ ॥ ఇత్థం మాయామనుష్యస్య హరేర్విశ్వాత్మ

ధం తు మయి పుత్రప్రేమ అత ఇదానీమేవ తత్త్వజ్ఞానం మాభూదితి నిజాం స్వాధీనాం మాయాం తయోః ప్రసారితవానితి ॥ ౧ ॥ తదేవ దర్శయత్యష్టభిః ॥ ఉవాచేతి ॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్ సాదరమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ నేతి ॥ అస్మత్తః అస్మన్నిమిత్తం నిత్యముత్కంఠితయోరపి యువయోః పుత్రాభ్యాం కృత్వా బాల్యపౌగండకైశోరాః తత్తదవస్థానుభవసుఖానీత్యర్థః - యువయోర్నాభవన్నితి - అస్మత్తః పుత్రాభ్యామితి సామానాధికరణ్యం వా ॥ ౩ ॥ కించ ఆవామేవ దైవహీనావిత్యాహ ॥ నేతి ॥ పితృగేహస్థాః యాం ముదం విందంతే సా చ న లబ్ధేతి ॥ ౪ ॥ ఏవం తావత్ శ్లోకద్వయేన యువయోరావయోశ్చ కామహానిర్జాతేత్యుక్తం - ఆవయోః పునర్యుష్మత్పరిచర్యాలోపేన ధర్మహానిరపి జాతేత్యాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వేషాం ధర్మాద్యర్థానాం సంభవో యస్మిన్ స దేహః - యతః యాభ్యాం జనితః పోషితశ్చ - తయోః పిత్రోః నిర్వేశం ఆనృణ్యమిత్యర్థః మర్త్యః శతసంవత్సరమాత్రేణాయుషా న ప్రాప్నోతి ॥ ౫ ॥ య ఇతి ॥ తస్మాద్ధ్యపి తుర్యః పుత్రః కల్యః సమర్థస్సన్నపి - దేహేన ధనేన చ పిత్రోర్వృత్తిం జీవికాం న సంపాదయేత్ - తం ప్రేత్య లోకాంతరే యమదూతాః స్వస్యైవ మాంసం ఖాదయంతి ఖాశ్వమాంసమితి వా ॥ ౬ ॥ కించ మాత్రాదిశుశ్రూషాముపహాయ విఫలజీవితశ్చ భవతీత్యాహ ॥ మాతరమితి ॥ అబిభ్రత్ అపుష్ణన్ శ్వసన్నపి మృతతుల్య ఏవేత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్ ఆవయోః - మోఘం వ్యర్థం అనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తదితి ॥ దుర్హృదా కంసేన ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏవమితి ॥ ఆ

శ్వాస్య సాంత్వయిత్వా ॥ ౧౨ ॥ ఆహేతి ॥ త్వమేవాజ్ఞాపయేతి మా వదేత్యాహ - యయాతిశాపాదితి - తవతు యాదవత్వేపి మదాజ్ఞయా న దోష ఇతి భావః ॥ ౧౩ ॥ మమ తాదృశీ శక్తిర్నాస్తీతి చేత్తత్రాహ ॥ మయీతి ॥ మత్ప్రసాదేన సర్వం భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సర్వానితి ॥ స్వాన్ జ్ఞాతీన్ సంబంధినశ్చ దిగ్భ్యః ఆనాయ్యేతి ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ కృష్ణేతి ॥ సిద్ధాః పూర్ణాః కృష్ణరామాభ్యాం గతో నివృత్తో జ్వరస్తాపో యేషాం తే ॥ ౧౯ ॥ వీక్షంత ఇతి ॥ సదయస్మితం వీక్షణం యస్మిన్ తత్ ॥ ౨౦ ॥ తత్రేతి ॥ ప్రవయసో వృద్ధా అపి అతిశయితం బలమోజశ్చ యేషాం తే ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ పితరితి ॥ భృశం ఆత్మనోప్యాధిక్యేన పోషితౌ - న చాశ్చర్యమేతదిత్యాహ - పిత్రోః - ఆత్మనో దే

నోగిరా। మోహితావంకమారోప్య పరిష్వజ్యాపతుర్ముదమ్ ॥ ౧౦ ॥ సించంతావశ్రుధారాభిస్స్నే
హపాశేన చావృతౌ। న కించిదూచతూ రాజన్బాష్పకంఠౌ విమోహితౌ ॥ ౧౧ ॥ ఏవమాశ్వాస్య పితరౌ భ
గవాన్ దేవకీసుతః। మాతామహం తూగ్రసేనం యదూనామకరోన్నృపమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఆహ చాస్మాన్మహా
రాజ ప్రజాస్త్వాజ్ఞప్తుమర్హసి। యయాతిశాపాద్యదుభిర్నాసితవ్యం నృపాసనే ॥ ౧౩ ॥ మయి భృత్య
ఉపాసీనే భవతో విబుధాదయః। బలిం హరంత్యవనతాః కిముతాన్యే నరాధిపాః ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యుక్త్వా వ
హాయుపవనముగ్రసేనాయ భూభుజే। సుధర్మాఖ్యాం సభాం శక్రాదాహరేత్యాహ కేశవః ॥ ౧౫ ॥
మారుతశ్చ తథా హేంద్రం వాసుదేవస్య శాసనాత్। ప్రాయచ్ఛద్దేవరాజోపసభాం కృష్ణానుభావవిత్ ॥
౧౬ ॥ సర్వాన్ స్వజ్ఞాతిసంబంధాన్ దిగ్భ్యః కంసభయార్దితాన్। యదువృష్ణ్యంధకమధుదాశార్హకు
కురాదికాన్ ॥ ౧౭ ॥ సభాజితాన్ సమాశ్వాస్య విదేశావాసకర్శితాన్। న్యవాసయత్స్వగేహేషు వి
త్తైస్సంతర్ప్య విశ్వకృత్ ॥ ౧౮ ॥ కృష్ణసంకర్షణభుజైర్గుప్తా లబ్ధమనోరథాః। గృహేషు రేమిరే సి
ద్ధాః కృష్ణరామగతజ్వరాః ॥ ౧౯ ॥ వీక్షంతోఽహరహః ప్రీతా ముకుందవదనాంబుజమ్। నిత్యం ప్రముదితం
శ్రీమత్సదయస్మితవీక్షణమ్ ॥ ౨౦ ॥ తత్ర ప్రవయసోఽప్యాసన్ యువానోఽతిబలౌజసః। పిబంతోఽక్షైర్ము
కుందస్య ముఖాంభోజసుధాం ముహుః ॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ అథ నందం సమాసాద్య భగవాన్ దేవకీసుతః।
సంకర్షణశ్చ రాజేంద్ర పరిష్వజ్యేదమూచతుః ॥ ౨౨ ॥ పితర్యువాభ్యాం స్నిగ్ధాభ్యాం పోషితౌ లాలితౌ
భృశమ్। పిత్రోరభ్యధికా ప్రీతిరాత్మజేష్వాత్మనోఽపి హి ॥ ౨౩ ॥ స పితా సాపి జననీ యౌ పుష్ణీతాం స్వపు
త్రవత్। శిశూన్ బంధుభిరుత్సృష్టానకల్పైః పోషరక్షణే ॥ ౨౪ ॥ యాత యూయం వ్రజం తాత వయం
చ స్నేహదుఃఖితాన్। జ్ఞాతీన్ వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఏవం సాంత్వ
య్య భగవాన్నందం సవ్రజమచ్యుతః। వాసోఽలంకారకుప్యాద్యైరర్హయామాస సాదరమ్ ॥ ౨౬ ॥
ఇత్యుక్తస్తౌ పరిష్వజ్య నందః ప్రణయవిహ్వలః। పూరయన్నశ్రుభిర్నేత్రే సహ గోపైర్వ్రజం యయౌ ॥

శ్రీకృష్ణరామయోః ఉపనయన వేదశాస్త్రాధ్యయన గురుపుత్రానయనాదికథా ప్రారంభఘట్టః.

౨౭ ॥ అథ శూరసుతో రాజన్ పుత్రయోస్సమకారయత్। పురోధసా బ్రాహ్మణైశ్చ యథావద్ద్విజసం
స్కృతిమ్ ॥ ౨౮ ॥ తేభ్యోఽదాద్దక్షిణా గావో రుక్మమాలాస్స్వలంకృతాః। స్వలంకృతేభ్యస్సంపూజ్య స
వత్సాః క్షౌమమాలినీః ॥ ౨౯ ॥ యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే మనోదత్తా మహాద్యుతిః। తాశ్చాదదాదను
స్మృత్య కంసేనాధర్మతో హృతాః ॥ ౩౦ ॥ తతశ్చ లబ్ధసంస్కారౌ ద్విజత్వం ప్రాప్య సువ్రతౌ। గర్గాద్య
దుకులాచార్యాద్గాయత్రం వ్రతమాస్థితౌ ॥ ౩౧ ॥ ప్రభవౌ సర్వవిద్యానాం సర్వజ్ఞౌ జగదీశ్వరౌ। నాన్య
సిద్ధామలం జ్ఞానం గూహమానౌ నరేహితైః ॥ ౩౨ ॥ అథో గురుకులే వాసమిచ్ఛంతావుపజగ్మతుః। కా

హాదపి ఆత్మజేషు అభ్యధికా హి ప్రీతిరితి ॥ ౨౩ ॥ దేవకీవసుదేవయోః పుత్రౌ యువాం నాస్మత్పుత్రావితి న వాచ్యమిత్యాహ ॥ సపితేతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ సవ్రజం వ్రజవాసిభిస్సహితం కుప్యాని స్వర్ణరజతాతిరిక్తకాంస్యపాత్రాదీని - తత్ప్రభృతిభిః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అథేతి ॥ పురోధసా గర్గాచార్యేణ - ద్విజసంస్కృతిం ఉపనయనం ॥ ౨౮ ॥ తేభ్య ఇతి ॥ గావో గాః రుక్మస్య మాలా విద్యంతే యాసాం తాః క్షౌమవస్త్రమాలావతీః ॥ ౨౯ ॥ యా ఇతి ॥ యాః పూర్వం మనోదత్తా ఆసన్ - తా వివాదదాత్ - న మతాః కంసేన అపహృతాః సత్యం రాజగోష్ఠాదాచ్ఛిద్య దత్తా ఇత్యాహ - కంసేనాధర్మత ఇతి ॥ ౩౦ ॥ తత ఇతి ॥ గాయత్రం వ్రతం బ్రహ్మచర్యం ॥ ౩౧ ॥ ప్రభవావితి ॥ ప్ర

కథం కేన భవంతావధ్యాప్యావితి ప్రభవౌ - అత ఏవ సర్వజ్ఞౌ - స్వతఃసిద్ధం అమలం జ్ఞానం ప్రచ్ఛాదయంతౌ - నరచేష్టితైః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ యథేతి ॥
యథా యథావత్ - ఉపసాద్య ప్రాప్య - గురౌ వృత్తిమన్యాన్ గ్రాహయంతౌ శిక్షయంతౌ - గురుముపేతౌ ఉపాసితవంతౌ విశ్వ
ధర్మాః ॥ ౩౪ ॥ తయోరితి ॥ శుద్ధో భావో యాసు తాభిరనువృత్తిభిః - సాంగోపనిషదః అంగాని శిక్షాదీని తైరుపనిషద్భిశ్చ సహితాన్ ॥ ౩౫ ॥
సరహస్యమితి ॥ సరహస్యం మంత్రదేవతాజ్ఞానసహితం - ధర్మాన్ మన్వాదిధర్మశాస్త్రాణి - న్యాయపథాన్ మీమాంసాదీన్ - ఆ
న్వీక్షికీం తర్కవిద్యాం షడ్విధాం సంధివిగ్రహయానాసనద్వైధాశ్రయత్వేన షడ్విధాం - రాజనీతిం ॥ ౩౬ ॥ ……
సర్వమితి ॥ సకృన్నిగదమాత్రేణ ఏకవారగురూచ్చారణమాత్రేణ ॥ ౩౭ ॥ అహోరాత్రైరితి ॥ తావతీః చతుష్షష్టికలాః - తాశ్చ
శైవతంత్రప్రోక్తా నిఖ్యంతే - యథా గీతం వాద్యం నృత్తం నాట్యం - ఆలేఖ్యం తిలకం - నానారచనా - విశేషకచ్ఛేద్యం తండులకుసు
మబలివికారాః - పుష్పాస్తరణం దశనం - వసనాంగరాగాః - మణిభూమికాకర్మ - శయనరచనం - ఉదకవాద్యముదకఘాతః - చి
త్రయోగాః - మాల్యగ్రథనవికల్పాః - శేఖరాపీడయోజనం నైపథ్యయోగాః - కర్ణపత్రయోగాః - సుగంధయుక్తిభూషణయోజనం - ఐం
ద్రజాలం - కౌచుమారయోగాః - హస్తలాఘవం చిత్రశాకాపూపముఖభక్ష్యవికారక్రియాః పానకరసరాగాసవయోజనం - సూచీవానక

శ్యం సాందీపనం నామ అవంతీపురవాసినమ్॥ ౩౩ ॥ యథోపసాద్య తౌ దాంతౌ గురౌ వృత్తిమనిందితామ్॥
గ్రాహయంతావుపేతౌ స్మ భక్త్యా దేవమివాదృతౌ॥ ౩౪ ॥ తయోర్ద్విజవరస్తుష్టశ్శుద్ధభావానువృ
త్తిభిః। ప్రోవాచ వేదానఖిలాన్ సాంగోపనిషదో గురుః॥ ౩౫ ॥ సరహస్యం ధనుర్వేదం ధర్మాన్న్యా
యపథాంస్తథా। తథా చాన్వీక్షికీం విద్యాం రాజనీతిం చ షడ్విధామ్॥ ౩౬ ॥ సర్వం తన్నరవరశ్రేష్ఠౌ స
ర్వవిద్యాప్రవర్తకౌ। సకృన్నిగదమాత్రేణ తౌ సంజగృహతుర్నృప॥ ౩౭ ॥ అహోరాత్రైశ్చతుష్ష
ష్ట్యా సంయత్తౌ తావతీః కలాః। గురుదక్షిణయాచార్యం ఛందయామాసతుర్నృప॥ ౩౮ ॥ ద్విజస్తయోస్త
న్మహిమానమద్భుతం సంలక్ష్య రాజన్నతిమానుషీం మతిమ్। సమ్మంత్ర్య పత్న్యా స మహార్ణవే మృ
తం బాలం ప్రభాసే వరయాంబభూవ॥ ౩౯ ॥ తథేత్యథారుహ్య మహారథౌ రథం ప్రభాసమాసాద్య దు
రంతవిక్రమౌ। వేలాముపవ్రజ్య నిషీదతుః క్షణం సింధుర్విదిత్వార్హణమాహరత్తయోః॥ ౪౦ ॥ త
మాహ భగవానాశు గురుపుత్రః ప్రదీయతామ్। యోఽసావిహ త్వయా గ్రస్తో బాలకో మహతోర్మిణా॥ ౪౧॥
సింధుః॥ నాహార్షమహం దేవ దైత్యః పంచజనో మహాన్। అంతర్జలచరః కృష్ణ శంఖరూపధరోఽసు
రః॥ ౪౨ ॥ ఆస్తే తేనాహృతో నూనం గురుపుత్రస్తవ ప్రభో। జలమావిశ్య తం హత్వా గృహ్యతామిత్యు
వాచ హ॥ ౪౩ ॥ తదసౌ జలమావిశ్య హత్వా తం జలవాసినమ్। విదార్య జఠరం తస్య నాపశ్యదుదరేఽర్భ
కమ్॥ తదంగప్రభవం శంఖమాదాయ రథమావిశత్॥ ౪౪ ॥ తతస్సంయమనీం నామ యమస్య దయితాం
పురీమ్। గత్వా జనార్దనశ్శంఖం ప్రదధ్మౌ సహలాయుధః॥ ౪౫ ॥ శంఖనిర్హ్రాదమాకర్ణ్య ప్రజాసం
యమనో యమః। తయోస్సపర్యాం మహతీం చక్రే భక్త్యుపబృంహితామ్॥ ౪౬ ॥ ఉవాచావనతః కృ
ష్ణం సర్వభూతాశయాలయమ్। లీలామానుషయోర్విష్ణో యువయోః కరవామ కిమ్॥ ౪౭ ॥ శ్రీభగవాన్॥

ర్మ - సూత్రక్రీడా - సవర్ణవస్తుప్రతికృతినిర్మాణం - వీణాడమరుకవాద్యాని - ప్రహేలికా - స్వస్తిష్ఠగూఢరచనా దుర్వచకయో
గాః పుస్తకవాచనం - నాటకాఖ్యాయికాదర్శనం - కావ్యసమస్యాపూరణం పట్టికావేత్రబాణవికల్పాః - తక్షకర్మాణి తక్షణం - వా
స్తువిద్యా రూప్యరత్నపరీక్షా - ధాతువాదః - మణిరాగజ్ఞానం ఆకరజ్ఞానం - వృక్షాయుర్వేదయోగాః - మేషకుక్కుటలావకయుద్ధవిధిః -
శుకశారికాప్రలాపనం - ఉత్సాదనం - కేశమార్జనకౌశలం - అక్షరముష్టికాకథనం - మ్లేచ్ఛితకవికల్పాః దేశభాషాజ్ఞానం - పుష్పశక
టికా నిమిత్తజ్ఞానం యంత్రమాతృకా ధారణమాతృకా సంపాద్యం - మానసీకావ్యక్రియా - అభిధానకోశః ఛందోజ్ఞానం - క్రియాక
ల్పాః - ఛలితకయోగాః వస్తుగోపనాని ద్యూతవిశేషః - ఆకర్షక్రీడా - బాలక్రీడనకాని వైనాయికానాం వైజయికానాం చ వైయా
సికానాం చ విద్యానాం జ్ఞానాని - ఇతి చతుష్షష్టికలాః గృహీతవిద్యౌ తౌ గురుదక్షిణయా ఆచార్యం ఛందయామాసతుః ఉపలోభితవంతౌ ॥
౩౮ ॥ ద్విజ ఇతి ॥ ప్రభాసే తీర్థే మహార్ణవే మృతం బాలం వరయామాస ॥ ౩౯ ॥ తథేతి ॥ ఈశ్వరావితి విదిత్వా జ్ఞాత్వా - సముద్రస్తయో
రర్హణమాజహార ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ నేతి ॥ పంచజనస్త్వసురః అహార్షీత్ - స చ మహాన్ మమాసాధ్య ఇత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥
శంఖేతి ॥ సపర్యాం పూజాం ॥ ౪౬ ॥ ఉవాచేతి ॥ సర్వేషాం భూతానామాశయాః అంతఃకరణాని తాన్యాలయో నివాసో యస్య తం ॥ ౪౭ ॥

మార్గవేశాన్మనుష్యాదిజన్మదర్శనాచ్చతస్యాన్యేభ్యః కోవిశేష ఇత్యాశంక్యాహ ద్వాభ్యాం॥ యస్మిన్నితి॥ కర్మాశయం కర్మవాసనాం నిర్హృత్య త్యక్త్వా- బ్రహ్మమయః స్వరూపజ్ఞానవాన్ - అర్కవర్ణః శుద్ధసత్త్వమూర్తిస్సన్ - పరాం గతిం తత్పరం పదం యాతి॥ ౩౩॥ తస్మిన్నితి॥ అఖిలస్యాత్మా చ హేతుశ్చ తస్మిన్ - కారణేన మనుష్యాకృతౌ - మహాత్మన్॥ మహాత్మని॥ పరిపూర్ణే భవంతౌ భక్తిం కురుతః అతః కృతార్థావిత్యర్థః॥ ౩౪॥ ప్రస్తుతమాహ॥ ఆగమిష్యతీతి॥ పిత్రోః యువయోః॥ ౩౫॥ .... హత్వేతి॥ యాతయాయం వ్రజం తాత వయం చ స్నేహదుఃఖితాన్ - జ్ఞాతీన్వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమితి- యదాహ కృష్ణః తత్సత్యం కరిష్యతీతి॥ ౩౬॥ కాలవిలంబమసహమానౌ ప్రత్యాహ॥ మాఖిద్యతమితి॥ హే మహాభాగౌ అంతికే ఇదానీమేవ సమీపే కుత ఇత్యత ఆహ - అంతర్హృదీతి - తర్హి స వై కిమితి న దృశ్యత ఇత్యత్రాహ॥ జ్యోతిరివైధసీతి॥ జ్యోతిర్యథా మథనం వినా న దృశ్యతే తథా భక్తిం వినా శ్రీకృష్ణోఽపీతి భావః॥ ౩౭॥ అహో ఆస్తామేతత్ తస్య త్వీహాగమనం స్వస్యాతిప్రియాన్ పిత్రాదీన్ విహాయ న సంగచ్ఛత ఇతి మన్యే తత్రాహ॥ నేతి॥ అస్య ప్రియాదయో న హి సంతి - తత్ర హేతుః- అమానినః సమానస్యేతి చ॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నేతి॥ సోఽపి జన్మకర్మాదిర

ప్రధానమ్। అన్వీయభూతేషు విలక్షణస్య జ్ఞానస్య చేశాత ఇమౌ పురాణౌ॥ ౩౨॥ యస్మిన్ జనః ప్రాణవియో
గకాలే క్షణం సమావేశ్య మనో విశుద్ధమ్। నిర్హృత్య కర్మాశయమాశు యాతి పరాం గతిం బ్రహ్మమయో
ఽర్కవర్ణః॥ ౩౩॥ తస్మిన్ భవంతావఖిలాత్మహేతౌ నారాయణే కారణమర్త్యమూర్తౌ। భావం విధత్తాం నిత
రాం మహాత్మన్ కిం వాఽవశిష్టం యువయోః సుకృత్యమ్॥ ౩౪॥ ఆగమిష్యత్యదీర్ఘేణ కాలేన వ్రజమచ్యుతః।
ప్రియం విధాస్యతే పిత్రోర్భగవాన్ సాత్వతాం పతిః॥ ౩౫॥ హత్వా కంసం రంగమధ్యే ప్రతీపం సర్వసా
త్వతామ్। యదాహ వః సమాగమ్య కృష్ణః సత్యం కరోతి తత్॥ ౩౬॥ మా ఖిద్యతం మహాభాగౌ ద్రక్ష్యథః కృ
ష్ణమంతికే। అంతర్హృది స భూతానామాస్తే జ్యోతిరివైధసి॥ ౩౭॥ న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రి
యో వాస్త్యమానినః। నోత్తమో నాధమో వాపి సమానస్యాసమోఽపి వా॥ ౩౮॥ న మాతా న పితా త
స్య న భార్యా న సుతాదయః। నాత్మీయో న పరశ్చాపి న దేహో జన్మ చైవ హ॥ ౩౯॥ న చాస్య కర్మ వా
లోకే సదసన్మిశ్రయోనిషు। క్రీడార్థః సోఽపి సాధూనాం పరిత్రాణాయ కల్పతే॥ ౪౦॥ సత్త్వం రజస్త
మ ఇతి భజతే నిర్గుణో గుణాన్। క్రీడన్నతీతోఽపి గుణైః సృజత్యవతి హంత్యజః॥ ౪౧॥ యథా భ్ర
మరికాదృష్ట్యా భ్రామ్యతీవ మహీ తథా। చిత్తే కర్తరి తత్రాత్మా కర్తేవాహంధియా స్మృతః॥ ౪౨॥ యు
వయోరేవ నైవాయమాత్మజో భగవాన్ హరిః। సర్వేషామాత్మజో హ్యాత్మా పితా మాతా స ఈశ్వరః॥
౪౩॥ దృష్టం శ్రుతం భూతభవద్భవిష్యత్ స్థాస్నుశ్చరిష్ణుర్మహదల్పకం వా। వినాచ్యుతాద్వస్తుత
రాం న వాచ్యం స ఏవ సర్వం పరమార్థభూతః॥ ౪౪॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం నిశా సా బ్రువతోర్వ్యతీతా నంద
స్య కృష్ణానుచరస్య రాజన్। గోప్యః సముత్థాయ నిరూప్య దీపాన్ వాస్తూన్ సమభ్యర్చ్య దధీన్యమంథన్॥
౪౫॥ తా దీపదీప్తైర్మణిభిర్విరేజూ రజ్జూర్వికర్షద్భుజకంకణస్రజః। చలన్నితంబస్తనహారకుండలత్వి
షత్కపోలారుణకుంకుమాననాః॥ ౪౬॥ ఉద్గాయతీనామరవిందలోచనం వ్రజాంగనానాం దివమస్పృ
శద్ధ్వనిః। దధ్నశ్చ నిర్మంథనశబ్దమిశ్రితో నిరస్యతే యేన దిశామమంగళమ్॥ ౪౭॥ భగవత్యుదితే సూ

హితోఽపి - క్రీడా ప్రయోజనస్సన్ - సాధూనాం పరిపాలనాయ - సదసన్మిశ్రయోనిషు సాత్త్వికరాజసతామసమిశ్రయోనిషు - యద్వా- దేవాదిమత్స్యాదినృసింహాదియోనిషు - కల్పతే ఆవిర్భవతీత్యర్థః॥ ౪౦॥ నను జన్మకర్మాదిరహితస్య కుత ఏతదిత్యత ఆహ॥ సత్త్వమితి॥ క్రీడామనీహోఽపి క్రీడన్ - తథాపి మాయాగుణైః ఘటత ఇత్యర్థః॥ ౪౧॥ అత్రావిద్యోపాధేర్జీవస్య కర్తృత్వం దృష్టాంతీ కుర్వన్- తస్యావిద్యయైవ కర్తృత్వమితి సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ భ్రమరికా సహభ్రమణం తయోపలక్షితయా దృష్ట్యా భూరపి భ్రామ్యతీవ యథా ప్రతీయతే - ఏవం చిత్తే కర్తరి సతి తత్ర చిత్తే అహంధియా ఆత్మాధ్యాసేన ఆత్మా కర్తా స్మృతో యథా తద్వదితి॥ ౪౨॥ కించ యువయోరేవ నాయమాత్మజః కింతు సర్వేషామపి తత్రాపి నాత్మజ ఏవ కింతు శత్రుమిత్రాదిరూపోఽపీతి సర్వాత్మనిరూపణేన మోహనివృత్తయే సంబంధమన్యైకాంతికం కరోతి ద్వాభ్యాం॥ యువయోరితి॥ ౪౩॥ దృష్టమితి॥ అచ్యుతాద్వినా తరాం నితరాం తత్త్వతో వాచ్యం నిర్వచనార్హం వస్తు నాస్తీతి॥ ౪౪॥ ఏవమితి॥ దీపాన్ నిరూప్య ప్రజ్వాల్య- వాస్తూన్ దేహళ్యాదీన్॥ ౪౫॥ తా ఇతి॥ మణిభిః కాంచ్యాదిషు స్థితైః- రజ్జూర్వికర్షత్సు భుజేషు కంకణానాం స్రజో యాసాం తాః - చలంతో నితంబాః స్తనా హారాశ్చ యాసాం- కుండలైః త్విషంతః స్ఫురంతః కపోలాః యాసాం అరుణాని కుంకుమాని యేషు తాని ఆననాని యాసాం - తా ఏవ - తాశ్చ - తాశ్చ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తదా వ్రజౌకసా

గోప్యః సక్రోధమాహుః ॥ అక్రూర ఇతి ॥ అర్థం సాధితవానిత్యర్థసాధకః తదాహుః యేన నీత ఇతి ॥ ౪౯ ॥ కంసం ఘాతయిత్వా పునః కిమర్థమాగత ఇత్యాశంక్య కార్యం సంభావయంతి ॥ కిమితి ॥ తదా సాధితేన కార్యేణ ప్రీతస్య భర్తుః - పారాంతరే ప్రేతస్య మృతస్య కంసస్య నిష్కృతిం ఔర్ధ్వదైహికమస్మాభిః కృత్వా సాధయిష్యతి కిం అస్మన్మాంసైః కింపిండాన్ కృత్వా దాస్యతీత్యర్థః ఏవం వదంతీనాం స్త్రీణాం తత్ర తస్మిన్నవసరే కృతస్నానాదినియమ ఉద్ధవ అగాత్ ఆగతః ॥ ౫౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్చత్వారింశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ ॥ సప్తచత్వారింశకేఽథ కృష్ణాదేశేన గోపికాః । బోధయిత్వోద్ధవస్తత్ర మనుజ్ఞాప్యాగమత్పురీమ్ ॥ ౧ ॥ శుచిస్మితేతి ॥ అపీవ్యం సుందరం దర్శనం యస్య సః - అచ్యుతస్యైవ వేషో భూషణాని చ యస్య సః - కోఽయం కుతో వా కస్య వేతి వదంత్యస్తం పరివవ్రుః ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ జానీమ ఇతి ॥ పార్షదం సేవకం ॥ ౪ ॥ అన్యథేతి ॥ పిత్రోః ప్రియచికీర్షయేత్యత్ర హేతుః అన్యథేతి ॥ ౫ ॥ స్నేహానుబంధ ఇతి ॥ అన్యథా గోవ్రజే

ర్యైవ్రజద్వారి వ్రజౌకసః । దృష్ట్వా రథం శాతకుంభం కస్యాయమితి చాబ్రువన్ ॥ ౪౮ ॥ అక్రూర ఆగతః కింవా యః కంసస్యార్థసాధకః । యేన నీతో మధుపురీం కృష్ణః కమలలోచనః ॥ ౪౯ ॥ కింసాధయిష్యత్యస్మాభిర్భర్తుః ప్రీతస్య నిష్కృతిమ్ । తత స్త్రీణాం వదంతీనాముద్ధవోఽగాత్కృతాహ్నికః ॥ ౫౦ ॥

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ తం వీక్ష్య కృష్ణానుచరం వ్రజస్త్రియః ప్రలంబబాహుం నవకంజలోచనమ్ । పీతాంబరం పుష్కరమాలినం లసన్ముఖారవిందం పరిమృష్టకుండలమ్ ॥ ౧ ॥ శుచిస్మితాః కోఽయమపీచ్యదర్శనః కుతశ్చ కస్యాచ్యుతవేషభూషణః । ఇతి స్మ సర్వాః పరివవ్రురుత్సుకాస్తముత్తమశ్లోకపదాంబుజాశ్రయమ్ ॥ ౨ ॥ తం ప్రశ్రయేణావనతాస్సుసత్కృతం సవ్రీడహాసేక్షణసూనృతాదిభిః । రహస్యపృచ్ఛన్నుపవిష్టమాసనే విజ్ఞాయ సందేశహరం రమాపతేః ॥ ౩ ॥ జానీమస్త్వాం యదుపతేః పార్షదం సముపాగతమ్ । భర్త్రేహ ప్రేషితః పిత్రోర్భవాన్ప్రియచికీర్షయా ॥ ౪ ॥ అన్యథా గోవ్రజే తస్య స్మరణీయం న చక్ష్మహే ॥ ౫ ॥ స్నేహానుబంధో బంధూనాం మునేరపి సుదుస్త్యజః । అన్యేష్వర్థకృతా మైత్రీ యావదర్థవిడంబనా ॥ ౬ ॥ పుంభిః స్త్రీషు కృతా యద్వత్సుమనస్స్వివ షట్పదైః । నిస్స్వం త్యజంతి గణికా అకల్యం నృపతిం ప్రజాః ॥ ౭ ॥ అధీతవిద్యా ఆచార్యమృత్విజో దత్తదక్షిణమ్ । ఖగా వీతఫలం వృక్షం భుక్త్వా చాతిథయో గృహమ్ । దగ్ధం మృగాస్తథారణ్యం జారో భుక్త్వా రతాం స్త్రియమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి గోప్యో హి గోవిందగతవాక్కాయమానసాః । కృష్ణదూతే వ్రజం యాతే ఉద్ధవే త్యక్తలౌకికాః ॥ ౯ ॥ గాయంత్యః ప్రియకర్మాణి రుదంత్యశ్చ గతహ్రియః । తస్య సంస్మృత్య సంస్మృత్య యాని కైశోరబాల్యయోః ॥ ౧౦ ॥ కాచిన్మధుకరం దృష్ట్వా ధ్యాయంతీ కృష్ణసంగమమ్ । ప్రియప్రస్థాపితం దూతం కల్పయిత్వేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ గోపికా ॥ మధుప కితవబంధో మా స్పృశాంఘ్రిం సపత్న్యాః కుచవిలులితమాలాకుంకుమశ్మశ్రుభిర్నః । వహతు

—❖ భ్రమరగీతాది కథా ప్రారంభఘట్టః. ❖—

తస్యేత్యత్ర హేతుః - అన్యేష్వితి అర్థకృతా కార్యనిమిత్తా - విడంబన మనుకరణమాత్రం - నతు తాత్త్వికీ మైత్రీ ॥ ౬ ॥ పుంభిరితి ॥ పుంభిరితి దృష్టాంతః అస్యైవార్థస్య దర్శనే దృష్టాంతప్రపంచః నిస్స్వమిత్యాదినా ॥ ౭ ॥ అధీతేతి ॥ దత్తా దక్షిణా యేన తం - పక్షిణో వీతఫలం విగతఫలం వృక్షం - రతాం అనురతాం అతృప్తామిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ ఇతీతి ॥ త్యక్తా లౌకికాః త్యక్తలోకవ్యవహారాః ॥ ౯ ॥ గాయంత్య ఇతి ॥ ప్రియస్య కర్మాణి గాయంత్యః - తథా తస్య బాల్యకైశోరయోర్యాని కర్మాణి తాని సంస్మృత్య సంస్మృత్య గతహ్రియస్సత్యో రుదంత్యశ్చ - తమపృచ్ఛన్నితి పూర్వక్రియయైవ సంబంధః ॥ ౧౦ ॥ కాచిదితి ॥ ప్రేమ్ణా శ్రీకృష్ణేన మాం ప్రసాదయితుం ప్రస్థాపితోఽయం దూత ఇతి కల్పయిత్వాఽబ్రవీత్ - యద్వా తస్మిన్ ప్రియప్రస్థాపితే ఉద్ధవే దృష్టిం కృత్వా మధుకరాపదేశేనోద్ధవమేవాబ్రవీదిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ మధుపేతి ॥ హే మధుప కితవస్య ధూర్తస్య బంధో - నోఽస్మాకం అంఘ్రిం మా స్పృశ - మా మాం నమస్కారేణ ప్రార్థయేత్యర్థః తత్ర హేతుమిత్యపేక్షాయాం కృష్ణవర్ణస్య తస్య శ్మశ్రూణాం లోహితత్వే కారణముత్ప్రేక్షమాణా ఆహ - సపత్న్యాః కుచాభ్యాం విలులితా సంమర్దితా యా శ్రీకృష్ణస్య వనమాలా అత ఏవ తస్యాః కుంకుమం యేషు తైః శ్మశ్రుభిరుపలక్షితః కింతు తాసామేవ మానినీనాం ప్రసాదం మధుపతిర్వహతు కిమస్మత్ ప్రసా

చేనతస్య - యదుసదసి విడంబం ఉపహాసాస్పదం - కుతః యస్య దూతస్త్వమీదృగీదృశః ॥ ౧౨ ॥ నను కిమిత్యేవం తమవజానీథ - కిం వ స్తేనాపకృతమత ఆహ ॥ సకృదితి ॥ భవాదృక్ త్వాదృశో ఽధమర్ణానాః - సుమనసః కుసుమానియథా త్యజతి తద్వత్ తత్యజేత్యుక్తవాన్ అహో బత అకృతజ్ఞస్య తస్య పాదపద్మం శ్రీః కథం సేవతే విదితం మయేత్యాహ - అపీతి - బతేతి ఖేదే - ఉత్తమశ్లోకస్య జల్పైః మిథ్యాకథాభిః - ప్రమోహృతచేతాః - వయం తు న లక్ష్మీవదవిచక్షణా ఇతి భావః ॥ ౧౩ ॥ రఘుంకారాన్ బహుధా కుర్వాణం తం అస్మత్ప్రసాదలాభాయ కృష్ణం గాయతీతి మత్వాహ ॥ కిమితి ॥ పురాణం పురాతనం బహుశోఽనుభూతం - విజయసఖస్య కృష్ణస్య - సాంప్రతం యాస్సఖ్యః తాసామగ్రతః తత్ప్రసంగో గీయతాం - ఇష్టాః కృష్ణస్య ప్రియాః తేన పూజితా ఇతి వా - తేనాలింగితేన అనేన క్షపితా కుచరుక్ యాసాం తాః - తవేష్టమపేక్షితం దాస్యంతీతి ॥ ౧౪ ॥ భోమాతర్మైవం వోచస్త్వమనుస్మృత్యానుస్మృత్య అనంగవిక్లబస్త్వాం ప్రసాదయితుం మామాదిష్టవానిత్యత ఆహ ॥ దివీతి ॥ దివి భువి రసాతలే చ యాః స్త్రియః స్యుః - తాః కా నామ దురాపాః న కాశ్చన - తదిత్యవ్యయం తస్యేత్యర్థః - కపటేన రుచిరేణ హాసేన భ్రూవిజృంభో యస్య తస్య - హే కపటేతి వా - కించ - యస్య చరణరజః శ్రీః సేవతే తత్ర వయం కాః అపి చ యద్యప్యేవం - తథాపి - కృపణపక్షే కృపణానుకంపిని పురుషే ఉత్తమశ్లోకశబ్దో భవతీతి తథా కథనీయం త్వయేతి భావః ॥ ....

౧౫ ॥ పాదమూలే ప్రవిశంతం క్షమాపయిష్యంతమివ మత్వాహ ॥ విసృజేతి ॥ శిరసి న్యస్తం పాదం విసృజ - తథాప్యముంచంతమాహ - వేద్మీతి - ముకుందాదభ్యేత్య తతః శిక్షిత్వేత్యర్థః - దౌత్యైర్దూతకర్మభిః - చాటుకారైః ప్రియోక్తిరచనాభిః - అనునయవిదుషః ప్రార్థనాచతురస్య - తే సర్వమహం వేద్మి ముకుందవత్ త్వమప్యవిశ్వసనీయ ఇతి భావః - నను తేన తే కిమపరాద్ధం తత్రాహ స్వకృత ఇతి -

మధుపకితవబంధో మా స్పృశాంఘ్రిం సపత్న్యాః కుచవిలులితమాలాకుంకుమశ్మశ్రుభిర్నః । వహతు మధుపతిస్తన్మానినీనాం ప్రసాదం యదుసదసి విడంబం యస్య దూతస్త్వమీదృక్ ॥ ౧౨ ॥ సకృదధరసుధాం స్వాం మోహినీం పాయయిత్వా సుమనస ఇవ సద్యస్తత్యజేఽస్మాన్ భవాదృక్ । పరిచరతి కథం తత్పాదపద్మం ను పద్మా అపి బత హృతచేతా హ్యుత్తమశ్లోకజల్పైః ॥ ౧౩ ॥ కిమిహ బహు షడంఘ్రే గాయసి త్వం యదూనామధిపతిమగృహాణామగ్రతో నః పురాణమ్ । విజయసఖసఖీనాం గీయతాం తత్ప్రసంగః క్షపితకుచరుజస్తే కల్పయంతీష్టమిష్టాః ॥ ౧౪ ॥ దివి భువి చ రసాయాం కాః స్త్రియస్తద్దురాపాః కపటరుచిరహాసభ్రూవిజృంభస్య యాః స్యుః । చరణరజ ఉపాస్తే యస్య భూతిర్వయం కా అపి చ కృపణపక్షే హ్యుత్తమశ్లోకశబ్దః ॥ ౧౫ ॥ విసృజ శిరసి పాదం వేద్మ్యహం చాటుకారైరనునయవిదుషస్తేఽభ్యేత్య దౌత్యైర్ముకుందాత్ । స్వకృత ఇహ విసృష్టాపత్యపత్యన్యలోకా వ్యసృజదకృతచేతాః కిం ను సంధేయమస్మిన్ ॥ ౧౬ ॥ మృగయురివ కపీంద్రం వివ్యధే లుబ్ధధర్మా స్త్రియమకృత విరూపాం స్త్రీజితః కామయానామ్ । బలిమపి బలిమత్త్వావేష్టయద్ధ్వాంక్షవద్యస్తదలమసితసఖ్యైర్దుస్త్యజస్తత్కథార్థః ॥ ౧౭ ॥ యదనుచరితలీలాకర్ణపీయూషవిప్రుట్సకృదదనవిధూతద్వంద్వధర్మా వినష్టాః । సపది గృహకుటుంబం దీనముత్సృజ్య దీ

స్వకృతే తదర్థమేవ విసృష్టాః అపత్యపత్యన్యలోకాః అపత్యాని పతయశ్చ ఇహలోకః అన్యలోకో ధర్మసాధ్యశ్చ యాభిస్తాః నః అకృతచేతాః అసంయతచిత్తః - సోఽవ్యసృజత్ అతః అస్మిన్ కిం ను సంధాతవ్యమితి ॥ ౧౬ ॥ కించ కృష్ణస్య పూర్వాణి కర్మాణి అనుసందధానా బిభేమ్య హమస్మాదిత్యాహ ॥ మృగయురితి ॥ మృగయుర్లుబ్ధక ఇవ - యః కపీంద్రం వాలినం వివ్యధే అవిధ్యత్ - లుబ్ధధర్మా క్రౌర్యధర్మా వా అలుబ్ధధర్మేతి వా - లుబ్ధకో హి తస్మాంసమత్తుకామో విధ్యతి - అయం తు న తథా అతో వృథాకరిణ ఇత్యర్థః - తథా స్త్రియం చ శూర్పణఖాం - స్త్రీజితః సీతాపరతంత్రః - కామయానం ప్రాప్తిసాధనం యస్యాస్తాం - విరూపాం ఛిన్నకర్ణనాసికామకరోద్దాశరథిరూపేణ - తథా బలిమపి తద్దత్తబలిం - అత్త్వా భక్షయిత్వా - ధ్వాంక్షవత్ కాకవదవేష్టయత్ బబంధ వామనరూపేణ - బలిమపి బలిమత్త్వా ధ్వాంక్షవద్వేష్టపాదితి పాఠే బలిం పూజాం గృహీత్వా విష్టపాత్స్వర్గాదధః అక్షిపదిత్యర్థః తత్తస్మాదసితస్య కృష్ణస్య - సఖ్యైరలం - ఏవం చేత్తిమితి తం నిత్యం గాయథ తత్రాహ - దుస్త్యజ ఇతి - తస్య కథారూపార్థః ఇత్యపి చ జానీమ ఏవేతి ॥ ౧౭ ॥ తత్కథా పి త్రివర్గాలతామూలోన్మూలినీ తథాపి న త్యక్తుం శక్నుమః కిం కుర్మ ఇత్యాహ ॥ యదితి ॥ యస్యానుచరితమేవ లీలా - తదేవ కర్ణపీయూషం - తస్య విప్రుట్ కణికా - తస్యాః సకృదదనం సేవనం - తేన విధూతాః నిరస్తాః ద్వంద్వధర్మాః రాగాదయో యైస్తే - అత ఏవ వినష్టాః - అస్మత్తుల్యాః దీనం దుఃఖితం గృహకుటుంబం విహాయ దీనాః భోగహీనాః విహంగా ఇవ భిక్షుచర్యాం ప్రాణవృత్తిమాత్రం చరంతి - అతస్త్యాజ్యః తథాపి త్యక్తుం న శక్నుమ ఇతి నిందాపరత్వే వాచకోఽర్థః దుస్త్యజత్వే ఆర్థికోఽయమర్థః విధూతద్వంద్వధర్మా ఇత్యంతః సమాసః పూర్వవత్ - తతస్తే చ తే అవినష్టాశ్చేతి సమాసః - ఇతరే పునర్ద్వంద్వధర్మాణో వినష్టా ఏవ - సపది తత్క్షణమేవ దీనం తుచ్ఛం - గృహసహితం కుటుంబం - విహాయ - దీనా ఇవాకించనాః - ధీరా ఇతి వా పాఠః - బహవః విహంగా హంసా ఇవ - సారాసారవివేకచతురాః - భిక్షుచర్యాం పారమహంస్యం చరంతి - తస్మాదేవం

పరమపురుషార్థరూపత్వాద్దుస్త్యజమేవత్యక్తత్యాగార్థ ఇతి ‖ ౧౮ ‖ నను కిమేవం బ్రూషె పూర్వం త్వమైవ సాకం రహసి కిమేవం నావోచ ఇత్యత ఆహ ‖ వయమితి ‖ హే ఉపమంత్రిన్ దూత - అస్మామియం వార్తా - యతః కుళికస్య మృగయోః - రుతం గీతం అజ్ఞాయథాభుతం సత్యమితి శ్రద్ధధానాః కృష్ణస్య హారిణస్య వధ్వః భార్యాః - హారిణ్యః శరైః క్షతాస్సత్యో రుజోఽదదృశుః - ఏవం జిహ్మస్య కుటిలస్య తస్య వ్యాహృతం ఋతమువశ్రద్ధధానాః స్పృహయంత్యో వయం సకృదేతదదృశిమ - కింతత్ - తస్య నఖైః స్పర్శః - తేన తీవ్రః స్మరః - తేన రుజః పీడాః - తస్మాదన్యా వార్తా - భణ్యతాం కథ్యతామితి ‖ ౧౯ ‖ పరావృత్య గత్వా పునరాగతం ప్రత్యాహ ‖ ప్రియసఖేతి ‖ హే ప్రియస్య సఖె ప్రేయసా శ్రీకృష్ణేన - పునః ప్రేషితః కిం - త్వమాగతోఽసి - అంగ హే దూత - మే మాననీయః పూజ్యోఽసి అతో భవాన్ కిమనురుంధే ప్రాప్తుమిచ్ఛతీత్యర్థః - తద్వరయ వృణీష్వ - సంమానితం ప్రత్యాహ - నయసీతి - ఇహ సతీః అస్మాన్ దుస్త్యజం ద్వంద్వం మిథునీభావో యస్య తస్య - పార్శ్వం సమీపం - కథం నయసి నేష్యసి తథా హి హే సౌమ్య - శ్రీర్నామ వధూః సాకం సహైవ సతతమాస్తే తత్రాప్యురసి వక్షస్యేవ ‖ ౨౦ ‖ తేన సంమంత్రితాః సతీర్బ్రూతే ‖ అపీతి ‖ బత హర్షే - హే సౌమ్య. గురుకులాదాగత్య ఆర్యపుత్రః కృష్ణః - అధునా కిం మధుపుర్యాం వర్తతే - కదాచిదపి నోఽస్మాకం వార్తాః కిం బ్రూతే - అగరువత్సుగంధిం భుజం నో మూర్ధ్ని కదా సుధాస్యతీతి ‖ ౨౧ ‖ అథేతి ‖

నాబహావ ఇవ విహంగా భిక్షుచర్యాం చరంతి ‖ ౧౮ ‖ వయమృతమివ జిహ్మవ్యాహృతం శ్రద్దధానాః కులికరుతమివాజ్ఞాః కృష్ణవధ్వో హరిణ్యః । దదృశురసకృదేతత్తన్నఖస్పర్శతీవ్రస్మరరుజ ఉపమంత్రిన్ భణ్యతామన్యవార్తా ‖ ౧౯ ‖ ప్రియసఖ పునరాగాః ప్రేయసా ప్రేషితః కిం వరయ కిమనురుంధే మాననీయోఽసి మేఽంగ । నయసి కథమిహాస్మాన్ దుస్త్యజద్వంద్వపార్శ్వం సతతమురసి సౌమ్య శ్రీర్వధూః సాకమాస్తే ‖ ౨౦ ‖ అపి బత మధుపుర్యామార్యపుత్రోఽధునాస్తే స్మరతి స పితృగేహాన్ సౌమ్య బంధూంశ్చ గోపాన్ । క్వచిదపి స కథా నః కింకరీణాం గృణీతే భుజమగరుసుగంధిం మూర్ధ్న్యధాస్యత్కదా ను ‖ ౨౧ ‖ శ్రీశుకః ‖ అథోద్ధవో నిశమ్యైవం కృష్ణదర్శనలాలసాః । సాంత్వయన్ ప్రియసందేశైర్గోపీరిదమభాషత ‖ ౨౨ ‖ ఉద్ధవః ‖ అహో యూయం స్మ పూర్ణార్థా భవత్యో లోకపూజితాః । వాసుదేవే భగవతి యాసామిత్యర్పితం మనః ‖ ౨౩ ‖ దానవ్రతతపోహోమజపస్వాధ్యాయసంయమైః । శ్రేయోభిర్వివిధైశ్చాన్యైః కృష్ణే భక్తిర్హి సాధ్యతే ‖ ౨౪ ‖ భగవత్యుత్తమశ్లోకే భవతీభిరనుత్తమా । భక్తిః ప్రవర్తితా దిష్ట్యా మునీనామపి దుర్లభా ‖ ౨౫ ‖ దిష్ట్యా పుత్రాన్ పతీన్ దేహాన్ స్వజనాంశ్చ గృహాంస్తథా । హిత్వావృణీత యూయం యత్కృష్ణాఖ్యం పురుషం పరమ్ ‖ ౨౬ ‖ సర్వాత్మభావోఽధికృతో భవతీనామధోక్షజే । విరహేణ మహాభాగా మహాన్మేఽనుగ్రహః కృతః ‖ ౨౭ ‖ శ్రూయతాం ప్రియసందేశో భవతీనాం సుఖావహః । యమాదాయాగతో భద్రా అహం భర్తూ రహస్కరః ‖ ౨౮ ‖ భగవాన్ ‖ భవతీనాం వియోగో మే న హి సర్వాత్మనా క్వచిత్ । యథా భూతాని భూతేషు ఖం వాయ్వగ్నిర్జలం మహీ ‖ తథాహం చ మనఃప్రాణబుద్ధీంద్రియగుణాశ్రయః ‖ ౨౯ ‖ ఆత్మన్యేవాత్మనాత్మానం సృజే హన్మ్యనుపాలయే । ఆత్మమాయానుభావేన భూతేంద్రియగుణాత్మనా ‖ ౩౦ ‖ ఆత్మా జ్ఞానమయః శుద్ధో వ్యతిరిక్తోఽగుణాన్వయః ।

శ్రీకృష్ణదర్శనోత్సుకాః గోపీః - ప్రియస్య సందేశైః - సాంత్వయన్ ప్రథమం తావదిదమభాషత ‖ ౨౨ ‖ తదాహ షడ్భిః ‖ అహో ఇతి ‖ స్మ నూనం - యూయం పూర్ణార్థాః కృతార్థాః ‖ ౨౩ ‖ దానేతి ‖ శ్రేయోవిధిభిః శ్రేయస్సాధనైః ‖ ౨౪ ‖ భగవతీతి ‖ అనుత్తమా అతిశ్రేష్ఠా ‖ ౨౫ ‖ దిష్ట్యేతి ‖ అవృణీత వృతవత్యః ‖ ౨౬ ‖ సర్వేతి ‖ సర్వాత్మభావః ఏకాంతభక్తిః - అధికృతః ప్రాప్తః - భగవత్ప్రేమదర్శనేన మమ మహాననుగ్రహః కృత ఇతి ‖ ౨౭ ‖ శ్రూయతామితి ‖ భర్తుః కృష్ణస్య రహస్కరః రహస్యకార్యకర్తా ‖ ౨౮ ‖ భవతీనామితి ‖ భవతీనాం మే మయా సహ వియోగో నాస్తి - కుతః - సర్వాత్మనా సర్వస్యోపాదానకారణేన - అత ఏవ సర్వేషు సర్వ ఆవికార్యేష్వహమనుగతత్వేన స్థిత ఇతి స దృష్టాంతమాహ - యథేతి - భూతేషు చరాచరేషు మహాభూతాని - యథా వాయ్వగ్నిః వాయుసహితోఽగ్నిః - వాయుశ్చ అగ్నిశ్చేత్యర్థః - తథాహం చేతి - మన ఆదీని కార్యాణి - గుణాః కారణం తేషామాశ్రయః నానుగత ఇత్యర్థః ‖ ౨౯ ‖ నను కారణత్వే సర్వానుగతత్వే చ కార్యకారణభేదః స్యాదత ఆహ ‖ ఆత్మన్యేవేతి ‖ నను నిత్యసిద్ధస్య కుతః సృజ్యాదిరూపతా - అత ఆహ - భూతేంద్రియగుణాత్మనా బుద్ధీంద్రియేతి వా పాఠః - తద్రూపేణేతి - నను నిర్వికారస్య కుతస్తద్రూపతేతి తత్రాహ - ఆత్మమాయానుభావేనేతి ‖ ౩౦ ‖ నన్వాత్మనో భూతాదిరూపత్వే తద్దోషప్రసంగస్తత్రాహ ‖ ఆత్మేతి ‖ ఆత్మా తు శుద్ధః - కుతః - అ[illegible]యః న గుణ

ష్వన్వేతీతితథా - తత్ప్రుతః- వ్యతిరిక్తః- తదపికుతః- జ్ఞానమయఃజ్ఞానస్వరూపః - నన్వహంప్రత్యయేస్వసం వేద్యమేవాత్మనోనానావస్థత్వమితి-కుతఃశుద్ధతేతి-తత్రాహ - సుషుప్తీతి- మాయాకార్యమనోవృత్తిభిర్విశ్వతైజసప్రాజ్ఞరూపేణప్రతీయతే-నస్వతఇత్యర్థః ॥౩౧॥ కుతఃమనోనిరోధేతదభావాదితివ్యతిరేకందర్శయితుంమనోనిరోధంవిధత్తే ॥ యేనేతి ॥ ఉత్థితఃపుమాన్యథామిథ్యాభూతమేవస్వప్నంధ్యాయేత్ఏవంబాధితానపీంద్రియార్థాన్శబ్దాదీన్- యేనమనసాధ్యాయేచ్చింతయేత్-ధ్యాయంశ్చయేనేంద్రియాణిప్రత్యపద్యతప్రాప తన్మనఃవినిద్రఃఅనలసస్సన్నిరుంధ్యాత్నియచ్ఛేదతి ॥ ౩౨॥ తావతాచకృతార్థోభవతీత్యాహ ॥ ఏతదంతఇతి ॥ ఏషమనోనిరోధఃఅంతఃసమాప్తిఃఫలంయస్యసః- సమామ్నాయోవేదః సతత్రపర్యవస్యతీత్యర్థః- యోగోష్టాంగః - సాంఖ్యఃఆత్మానాత్మవివేకః- త్యాగఃసన్న్యాసః- తపఃస్వధర్మః-దమఇంద్రియదమనం- మార్గభేదేప్యేకత్రపర్యవసానేదృష్టాంతః - సముద్రాంతాఆపగానద్యఇవేతి ॥ ౩౩ ॥ ననుకిమన్యానివాస్మాన్ఆత్మనిగ్యయాప్రలోభయసి -వయంతుసర్వాసుందరసర్వగుణగణాలంకృతేనత్వయావిరహంనైవసహామఇతిచేదతఆహ॥ యత్త్వితి ॥ దృశాందూరేయద్వర్తే - తన్మదనుధ్యానార్థం తచ్చధ్యానంమనసఃసన్నికర్షార్థమితి ॥ ౩౪ ॥ ఏతదుపపాదయతిత్రిభిః ॥ యథేతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ఉపైష్యథేతి మాధుర్యమాత్రమితిచేదతఆహ ॥ యాఇతి ॥ హేకల్యాణ్యఃస్వభర్తృభిఃప్రతి

సుషుప్తిస్వప్నజాగ్రద్భిర్మాయావృత్తిభిరీయతే॥ ౩౧॥ యేనేంద్రియార్థాన్ధ్యాయేతమృషాస్వప్నవదుత్థితః । తంనిరుంధ్యాదింద్రియాణివినిద్రఃప్రత్యపద్యత॥ ౩౨ ॥ ఏతదంతస్సమామ్నాయోయోగస్సాంఖ్యోమనీషిణామ్ । త్యాగస్తపోదమస్సత్యంసముద్రాంతాఇవాపగాః॥ ౩౩॥ యత్త్వహంభవతీనాంవైదూరేవర్తేప్రియోదృశామ్ । మనసస్సన్నికర్షార్థంమదనుధ్యానకామ్యయా॥ ౩౪॥ యథాదూరచరేప్రేష్ఠేమనఆవిశ్యవర్తతే । స్త్రీణాంచనతథాచేతస్సన్నికృష్టేఽక్షిగోచరే॥ ౩౫॥ మయ్యావేశ్యమనఃకృత్స్నంవిముక్తాశేషవృత్తియః । అనుస్మరంత్యోమాంనిత్యమచిరాన్మాముపైష్యథ ॥ ౩౬॥ యామయాక్రీడతారాత్ర్యాంవనేస్మిన్వ్రజఆస్థితాః । అలబ్ధరాసాఃకల్యాణ్యోమాపుర్మద్వీర్యచింతయా ॥ ౩౭॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంప్రియతమాదేశమాకర్ణ్యవ్రజయోషితః । తాఊచురుద్ధవంప్రీతాస్తత్సందేశాగతస్మృతీః॥ ౩౮॥ గోప్యః॥ దిష్ట్యాహితోహతఃకంసోయదూనాంసానుగోఘకృత్ । దిష్ట్యాప్తైర్లబ్ధసర్వార్థైఃకుశల్యాస్తేచ్యుతోధునా॥ ౩౯॥ కచ్చిద్గదాగ్రజస్సౌమ్యకరోతిపురయోషితామ్। ప్రీతింనస్స్నిగ్ధసవ్రీడహాసోదారేక్షణార్చితః॥ ౪౦॥ కథంరతివిశేషజ్ఞఃప్రియశ్చపురయోషితామ్। నానుబధ్యేతతద్వాక్యైర్విభ్రమైశ్చానుభాజితః ॥ ౪౧ ॥ అపిస్మరతినస్సాధోగోవిందఃప్రస్తుతేక్వచిత్ । గోష్ఠీమధ్యేపురస్త్రీణాంగ్రామ్యాస్స్వైరకథాంతరే॥ ౪౨॥ ....

తాఃకింనిశాస్స్మరతియాసుతథాప్రియాభిర్బృందావనేకుముదకుందశశాంకరమ్యే । రేమేక్వణచ్చరణనూపురరాసగోష్ఠ్యామస్మాభిరీడితమనోజ్ఞకథఃకదాచిత్ । ౪౩ । అప్యేష్యతీహదాశార్హస్తప్తాస్స్వకృతయాశుచా। సంజీవయన్నునోగాత్రైర్యథేంద్రోవనమంబుదైః॥౪౪ । కస్మాత్కృష్ణఇహాయాతిప్రాప్తరాజ్యోహతాహితః। నరేంద్రకన్యాఉద్వాహ్యప్రీతస్సర్వసుహృద్వృతః ॥౪౫॥

బద్ధాఃయాఃవనేక్రీడతామయాసహఅలబ్ధక్రీడాః - తాస్తథైవమామాంఆపుఃప్రాపుః॥ ౩౭॥ ఏవమితి ॥ తస్యసందేశేనాగతాస్మృతిర్యాసాంతాః-ప్రథమార్థేద్వితీయా ॥ ౩౮॥ దిష్ట్యేతి ॥ యదూనామహితఃశత్రుః- అఘకృత్దుఃఖదః - దిష్ట్యేత్యానందే-ఆప్తైఃప్రాప్తైః-హితైర్వాసహ ॥ ౩౯ ॥ అన్యాఊచుః ॥ కచ్చిదితి ॥ నోస్మాకంకరణీయాంప్రీతిం- కచ్చిత్పురయోషితాంకరోతి - స్నిగ్ధంచతత్సవ్రీడహాసేనోదారమీక్షణంచ- తేనార్చితఃతాభిరస్మాభిర్వా ॥ ౪౦ ॥ పునరన్యాఊచుః ॥ కథమితి ॥ తాసాంవాక్యైర్విభ్రమైశ్చానుభాజితః పూజితః ॥ ౪౧ ॥ పునరన్యాఊచుః ॥ అపీతి ॥ కిమనయాచింతయానః అస్మాన్క్వచిత్ప్రస్తుతేస్మరతికింగ్రామ్యాఃఅవిదగ్ధాః॥ ౪౨ ॥ అన్యాఊచుః ॥ తాఇతి ॥ కుముదైఃకుందైఃశశాంకేనచరమ్యేబృందావనే- క్వణంతిచరణనూపురాణియస్యాంతస్యాం- రాసగోష్ఠ్యాం అస్మాభిఃప్రియాభిరీడితామనోజ్ఞాఃకథాయస్యసః - తథాయాసునిశాసురేమే - తాఃకదాచిత్కింనుస్మరతివానవేతి ॥ ౪౩॥ అపీతి॥ స్వనిమిత్తేనశోకేనతప్తాఃనఃఅస్మాన్ - గాత్రైఃకరస్పర్శాదిభిస్సంజీవయన్ - కింనుఇహైష్యతీతి ॥ ౪౪॥ అన్యాఊచుః ॥ కస్మాదితి ॥ అనన్యగతిత్వేనపూర్వమత్రావసత్ సంప్రతిమహదైశ్వర్యంప్రాప్తః- కస్మాదిహాగమిష్యతీతి ॥ ౪౫ ॥ అన్యాస్తుపరమార్థమూచుః ॥ కిమితి ॥ వనచరీభిరస్మాభిరన్యాభిర్వారాజకన్యాభిః-మహాత్మనోధీరస్య-కించ-శ్రీపతేః - తదప్యాస్తాం- స్వతఏవాప్తకామస్య-అతఏవ

కృతాత్మనః పూర్ణస్య – కిం కో ఽర్థః క్రియతే – న కశ్చిదితి ॥ ౪౬ ॥ యతః అస్ఫుటమానాయాః కృష్ణసంగతిః – సైవాస్మాన్ తాపయతి – అతో నైరాశ్యమేవ పరమం సుఖం – తచ్చాతిదుష్కరమిత్యాహుః ॥ పరమితి ॥ స్వైరిణీ కామచారిణీ ॥ ౪౭ ॥ క ఇతి ॥ సంవిదం ఏకాంతవార్తాం ॥ ౪౮ ॥ కించ తద్విస్మృతౌ న తావద్దుఃఖమస్తి – సాపి నాస్మాకం సంభవతీత్యాహుః త్రిభిః ॥ సరిదితి ॥ ఆచరితాః సేవితాః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ గత్యేతి ॥ హే ఉద్ధవ తం కథం విస్మరామేతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ తత ఇతి ॥ కృష్ణమధోక్షజం జ్ఞాత్వా – తం చ స్వాత్మానం జ్ఞాత్వా ॥ ౫౩ ॥ ఉవాసేతి ॥ వినుదన్ అపనయన్ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ సరిదితి ॥ సరిద్వనగిరిదర్యాదిషు ప్రత్యేకం కృష్ణం తల్లీలాసంప్రశ్నాదిభిః సంస్మారయన్ రేమే ॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కృష్ణావేశేనాత్మనో మనసః – విక్లబం వైక్లబ్యం తాః గోపీర్నమస్యన్ నమస్కరిష్యన్ – ఉత్తమస్యాత్మనో గోపస్త్రీనమస్కృతిరపి న్యాయ్యా భవతీతి దర్శయితుం – తాసాం మహత్త్వం పంచభిర్జగౌ ఉవాచ ॥ ౫౭ ॥ ఏతా ఇతి ॥ ఏతాః పరం కేవలం – తనుభృతః సఫలజన్మానః – రూఢభావాః పరమప్రేమవత్యః – యదితి – యం రూఢభావం – భవభియో ముముక్షవః – మునయో ముక్తా

కిమస్మాభిర్వనౌకోభిరన్యాభిర్వా మహాత్మనః। శ్రీపతేరాప్తకామస్య క్రియేతార్థః కృతాత్మనః ॥ ౪౬ ॥ పరం సౌఖ్యం హి నైరాశ్యం స్వైరిణ్యప్యాహ పింగళా। తజ్జానతీనాం నః కృష్ణే తథాప్యాశా దురత్యయా ॥ ౪౭ ॥ క ఉత్సహేత సంత్యక్తుముత్తమశ్లోకసంవిదమ్। అనిచ్ఛతోఽపి యస్య శ్రీరంగాన్న చ్యవతే క్వచిత్ ॥ ౪౮ ॥ సరిచ్ఛైలవనోద్దేశా గావో వేణురవా ఇమే। సంకర్షణసహాయేన కృష్ణేనాచరితాః ప్రభో ॥ ౪౯ ॥ పునః పునః స్మారయంతి నందగోపసుతం బత। శ్రీనికేతైస్తత్పదకైర్విస్మర్తుం నైవ శక్నుమః ॥ ౫౦ ॥ గత్యా లలితయోదారహాసలీలావలోకనైః। మాధ్వ్యా గిరా హృతధియః కథం తం విస్మరామహే ॥ ౫౧ ॥ హే నాథ హే రమానాథ వ్రజనాథార్తినాశన। మగ్నముద్ధర గోవింద గోకులం వృజినార్ణవాత్ ॥ ౫౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ తతస్తాః కృష్ణసందేశైర్వ్యపేతవిరహజ్వరాః। ఉద్ధవం పూజయాంచక్రుర్జ్ఞాత్వాత్మానమధోక్షజమ్ ॥ ౫౩ ॥ ఉవాస కతిచిన్మాసాన్గోపీనాం వినుదన్ శుచః। కృష్ణలీలాకథా గాయన్రమయామాస గోకులమ్ ॥ ౫౪ ॥ యావంత్యహాని నందస్య వ్రజే వాత్సీత్స ఉద్ధవః। వ్రజౌకసాం తు క్షణప్రాయాణ్యాసన్ కృష్ణస్య వార్తయా ॥ ౫౫ ॥ సరిద్వనగిరిద్రోణీర్వీక్షన్ కుసుమితాన్ ద్రుమాన్। కృష్ణం సంస్మారయన్ రేమే హరిదాసో వ్రజౌకసామ్ ॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వైవమాదిగోపీనాం కృష్ణావేశాత్మవిక్లబమ్। ఉద్ధవః పరమప్రీతస్తా నమస్యన్నిదం జగౌ ॥ ౫౭ ॥ ఏతాః పరం తనుభృతో భువి గోపవధ్వో గోవింద ఏవ నిఖిలాత్మని రూఢభావాః। వాంఛంతి యద్భవభియో మునయో వయం చ కిం బ్రహ్మజన్మభిరనంతకథారసస్య ॥ ౫౮ ॥ క్వేమాః స్త్రియో వనచరా వ్యభిచారశీలాః కృష్ణే క్వ చైష పరమాత్మని రూఢభావః। నన్వీశ్వరోఽనుభజతోఽవిదుషోఽపి సాక్షాచ్ఛ్రేయస్తనోత్యగదరాజ ఇవోపయుక్తః ॥ ౫౯ ॥ నాయం శ్రియోఽంగ ఉ నితాంతరతేః ప్రసాదః స్వర్యోషితాం నలినగంధరుచాం కుతోఽన్యాః। రాసోత్సవేఽస్య భుజదండగృహీతకంఠలబ్ధాశిషాం య ఉదగాద్వ్రజవల్లవీనామ్ ॥ ౬౦ ॥ ఆసామహో చరణరేణుజుషామహం స్యాం బృందావనే కిమపి గుల్మలతౌషధీనామ్। యా దుస్త్యజం స్వజనమార్యపథం చ హిత్వా భేజుర్ముకుందపదవీం శ్రుతిభిర్విమృగ్యామ్ ॥ ౬౧ ॥ యా వై శ్రియార్చితమజాదిభిరాప్తకామైర్యోగేశ్వరైరపి యదాత్మ

అపి – వాంఛంతి – వయం చ భక్తా అపి – అతః – అనంతస్య – కథాసు – రసో రాగో యస్య తస్య – బ్రహ్మజన్మభిః విప్రసంబంధిభిః – శౌక్లసావిత్ర్యయాజ్ఞికైః త్రిభిర్జన్మభిః – కిం కో ఽతిశయః – యత్ర తత్ర జా[illegible] స ఏవ – సర్వోత్తమ ఇత్యర్థః – యద్వా – అనంతకథాసు రసో యస్య తస్య – బ్రహ్మజన్మభిశ్చతుర్ముఖజన్మభిరపి – కిం కో ఽర్థః – యద్వా – అనంతకథాసు అరసస్య బ్రహ్మజన్మభిః కిం ॥ ౫౮ ॥ కించ – ఈశ్వరప్రసాదో మహత్త్వే కారణం – తస్య చ న జాతిరాచారో జ్ఞానం వా కారణం – కింతు కేవలం భజనమేవేత్యాహ ॥ క్వేతి ॥ సాక్షాద్భజతః పుంసః – అహో ఉపయుక్తః సేవితః – అగదరాజః అమృతం యథేతి ॥ ౫౯ ॥ అత్యంతాపూర్వశ్చాయం గోపీషు భగవతః ప్రసాద ఇత్యాహ ॥ నేతి ॥ అంగ హే వత్స – ఉ అహో – నితాంతరతేః ఏకాంతరతిమత్యాః – శ్రియోఽపి నాయం ప్రసాదః అనుగ్రహోఽస్తి – నలినస్యేవ గంధో రుక్ కాంతిశ్చ యాసాం తాసాం స్వర్గాంగనానామప్సరసామపి నాస్తి – అన్యతః పునర్దూరతో నిరస్తాః – రాసోత్సవే శ్రీకృష్ణభుజదండాభ్యాం గృహీతః ఆలింగితః కంఠస్తేన లబ్ధా ఆశిషో యాభిస్తాసాం గోపీనాం – య ఉదగాత్ ఆవిర్బభూవ ॥ ౬౦ ॥ కించ – ఆస్తాం తావద్గోపీనాం భాగ్యం మమ త్వేతావత్ప్రార్థ్యమిత్యాహ ॥ ఆసామితి ॥ గోపీనాం చరణరేణుభాజాం గుల్మాదీనాం – మధ్యే – యత్ కిమప్యహం స్యామి

త్యాశం సాకథం భూతానాం- యాఇత్యాది- ఆర్యాణాం మార్గం- ధర్మం చహిత్వా॥౬౧॥ పునస్తా విశినష్టి॥ యాఇతి॥ యోగేశ్వరై
రప్యాత్మన్యేవాచింతితం- స్తనేషున్యస్తం- పరిరభ్య తాపం జహురితి॥ ౬౨॥ ఏవం మహాత్మ్యం ప్రతిపాద్య నమస్కరోతి॥ వందఇతి॥ ౬౩॥ అ
థేతి॥ అనుజ్ఞాప్య అనుజ్ఞాం యాచిత్వా- ఆమంత్ర్య పృష్ట్వా॥ ౬౪॥ ౬౫॥ మనసఇతి॥ నోస్మాకం- మనసాం వృత్తయః- కృష్ణపాదాంబు
జాశ్రయాః స్యుః అభిధాయినీః అభిధాయిన్యః స్యుః॥ ౬౬॥ కర్మభిరితి॥ నః కృష్ణే రతిః స్యాదితి॥ ౬౭॥ ౬౮॥ కృష్ణాయేతి॥ కృ
ష్ణాదిభ్యో భక్త్యుద్రేకమాహ- ఉపాయనానిచాదాదితి॥ ౬౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖
శ్లో॥ అష్టచత్వారింశకేథ కృష్ణః కుబ్జామరీరమత్। అక్రూరస్య గృహం గత్వా తం గజాహ్వయమాదిశత్॥ సైరంధ్రీకామమాపూర్య పూర

నిరాసగోష్ఠ్యామ్। కృష్ణస్య తద్భగవతశ్చరణారవిందం న్యస్తం స్తనేషు విజహుః పరిరభ్య తాపమ్॥ ౬౨॥
వందే నందవ్రజస్త్రీణాం పాదరేణుమభీక్ష్ణశః। యాసాం హరికథోద్గీతం పునాతి భువనత్రయమ్॥ ౬౩॥
శ్రీశుకః॥ అథ గోపీరనుజ్ఞాప్య యశోదాం నందమేవ చ। గోపానామంత్ర్య దాశార్హో యాస్యన్నా
రురుహే రథమ్॥ ౬౪॥ తం నిర్గతం సమాసాద్య నానోపాయనపాణయః। నందాదయోనురాగేణ ప్రా
వోచన్నశ్రులోచనాః॥ ౬౫॥ మనసో వృత్తయో నస్స్యుః కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః। వాచోభిధా
యినీ*ర్నామ్నాం కాయస్తత్ప్రహ్వణాదిషు॥ ౬౬॥ కర్మభిర్భ్రామ్యమాణానాం యత్ర క్వాపీశ్వ
రేచ్ఛయా। మంగళాచరితైర్దానై రతిర్నః కృష్ణ ఈశ్వరే॥ ౬౭॥ ఏవం సభాజితో గోపైః కృష్ణభక్త్యా
నరాధిప। ఉద్ధవః పునరాగచ్ఛన్మధురాం కృష్ణపాలితామ్॥ ౬౮॥ కృష్ణాయ ప్రణిపత్యాహ భక్త్యుద్రే
కం వ్రజౌకసామ్। వాసుదేవాయ రామాయ రాజ్ఞే చోపాయనాన్యదాత్॥ ౬౯॥ ❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తచత్వారింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ అథ విజ్ఞాయ భగవాన్ సర్వాత్మా సర్వదర్శనః। సైరంధ్ర్యాః కామతప్తాయాః ప్రియమి
చ్ఛన్ గృహం యయౌ॥ ౧॥ మహార్హోపస్కరాఢ్యం వై కామోపాయోపబృంహితమ్। ముక్తాదా
మపతాకాభిర్వితానశయనాసనైః॥ ధూపైస్సురభిభిర్దీపైః స్రగ్గంధైరపి మండితమ్॥ ౨॥ గృహం
తమాయాంతమవేక్ష్యాసనాత్సద్యస్సముత్థాయ హి జాతసంభ్రమా। యథోపసంగమ్య సఖీభిరచ్యు
తం సభాజయామాస సదాసనాదిభిః॥ ౩॥ అథోద్ధవస్సాధుతయాభిపూజితో న్యషీదదుర్వ్యామభిమృ
శ్య చాసనమ్। కృష్ణోపి తూర్ణం శయనం మహాధనం వివేశ లోకాచరితాన్యనువ్రతః॥ ౪॥ సామజ్జనా
లేపదుకూలభూషణస్రగ్గంధతాంబూలసుధాసవాదిభిః। ప్రసాధితాత్మోపససార మాధవం సవ్రీడలీలో
త్స్మితవిభ్రమేక్షితైః॥ ౫॥ ఆహూయ కాంతాం నవసంగమహ్రియా విశంకితాం కంకణభూషితే కరే।
ప్రగృహ్య శయ్యామధివేశ్య రామయా రేమేనులేపార్పణపుణ్యలేశయా॥ ౬॥ సానంగతప్తకుచయో
రురసస్తథాక్ష్ణోర్జిఘ్రంత్యనంతచరణేన రుజో మృజంతీ। దోర్భ్యాం స్తనాంతరగతం పరిరభ్య కాంత
మానందమూర్తిమజహాదతిదీర్ఘతాపమ్॥ ౭॥ సైవం కైవల్యనాథం తం ప్రాప్య దుష్ప్రాపమీశ్వరమ్।
అంగరాగార్పణేనాహో దుర్భగేదమయాచత॥ ౮॥ అహోష్యతామిహ ప్రేష్ఠ దినాని కతిచిన్మ
యా। రమస్వ నోత్సహే త్యక్తుం సంగం తేంబురుహేక్షణ॥ ౯॥ తస్యై కామవరం దత్వా మానయిత్వా

యిత్వా మనోరథాన్। అక్రూరస్య తతః కృష్ణః తేన పార్థానసాంత్వయత్॥ ౧॥ మహార్హేతి॥ మహార్హైః అనర్ఘైః- ఉపస్కరైః గృ
హోపకరణైః- ఆఢ్యం- కామోపాయైః తదుద్దీపకైః సురతబంధాదిలేఖ్యైః ఉపబృంహితం॥ ౨॥ గృహమితి॥ యథా యథోచితం॥ ౩॥ ౪॥
సేతి॥ ప్రసాధితః యోగ్యతాం ఆపాదితః ఆత్మా దేహః యయా సా- సవ్రీడం యత్ లీలయా ఉద్గతం స్మితం తత్ప్రధానవిభ్రమేషు తద్యుక్తైరీక్షితైః ఉ
పలక్షితా॥ ౫॥ ఆహూయేతి॥ అనులేపార్పణాదన్యత్తస్యాః పుణ్యం నాస్తీతి దర్శయితుం పుణ్యలేశయేత్యుక్తం- నతు పుణ్యస్యాల్పత్వవి
వక్షయా॥ ౬॥ సేతి॥ కుచాదీనాం రుజో మృజంతీ జిఘ్రంతీ చరణం॥ ౭॥ సేతి॥ ఏకం కామమేవ ప్రాకృతదృష్ట్యా అయాచత- నతు గూఢ
హృద్యా ఇవ సా తస్మిన్ స్థితేతి దుర్భగేత్యుక్తం కృతార్థత్వే తు తస్యా న సందేహః॥ ౮॥ ౯॥ తస్యా ఇతి॥ కామమేవ వరః తం దత్వా మానయిత్వే

చ అలంకారాదిదానైః ॥ ౧౦ ॥ దురారాధ్యమితి ॥ మనోగ్రాహ్యం విషయసుఖం అసత్త్వాత్ తుచ్ఛత్వాత్ ॥ ౧౧ ॥ అక్రూరేతి ॥ కించిచ్చికీర్షన్ అక్రూరం హాస్తినపురప్రస్థానం కారయితుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః - అక్రూరప్రియకామ్యయా చ ॥ ౧౨ ॥ స ఇతి ॥ ఆరాత్ దూరత ఏవ చ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ పాదేతి ॥ ఆప ఇతి ఛేదః - ఉదకాని ఆసవర్ణతో ధారయన్నిత్యన్వయః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ వాం యువయోరిదం కులం ఉద్ధృతం - సమేధితం చ ॥ ౧౭ ॥ వామిదం కులమిత్యాది వ్యవహారదృష్ట్యోక్త్వా - పరమార్థమాహ ॥ యువామితి ॥ జగన్మయౌ యువాం - కుతః జగద్ధేతూ - తదపి కుతః - ప్రధానపురుషౌ - తదాత్మకౌ - అతో భవద్భ్యాం వినా - పరం కారణం అపరం కార్యం చ నాస్తీతి ॥ ౧౮ ॥ నను ప్రత్యక్షాదిసిద్ధం కథం నాస్తీత్యుచ్యత ఇత్యత ఆహ ॥ ఆత్మేతి ॥ హే బ్రహ్మన్ పరమేశ్వర బ్రహ్మేతి పాఠః - అజాదిభిః స్వశక్తిభిః ఆత్మనైవ సృష్టమిదం విశ్వం అన్వావిశ్య కారణత్వాత్ అననుప్రవిష్టమపి అనుప్రవిశ్యేవ స్థితః - శ్రుతిప్రత్యక్షగోచరం యథా భవతి తథా ॥ ౧౯ ॥ బహుధా భవానేవ ప్రతీయతే - ఏకస్యైవ బహుధా ప్రతీతౌ దృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ యోనిషు స్వస్యైవ రూపాంతరేణ అభివ్యక్తిస్థానేషు చరాచరేషు - భూతేషు - యథా మహీప్రముఖాని కారణాన్యేవ - నానా భాంతి - ఆత్మయోనిషు స్వకారకేషు - భూతభౌతికేషు - జీవోఽపి - నరమృగాదిశరీరేషు బాలయువాద్యవస్థాసు చ - తథా తథా ప్రతీయత ఇతి తద్వ్యపదేశార్థం ఆత్మతంత్రగ్రహణం ॥ ౨౦ ॥ నను సృష్ట్యాదికర్తృ

చమానదః । సహోద్ధవేన సర్వేశస్స్వధామాగమదృద్ధిమత్ ॥ ౧౦ ॥ దురారాధ్యం సమారాధ్య విష్ణుం సర్వేశ్వరేశ్వరమ్ । యో వృణీతే మనోగ్రాహ్యమసత్త్వాత్కుమనీష్యసౌ ॥ ౧౧ ॥ అక్రూరభవనం కృష్ణస్సహరామోద్ధవః ప్రభుః । కించిచ్చికీర్షయన్ ప్రాగాదక్రూరప్రియకామ్యయా ॥ ౧౨ ॥ స తాన్నరవరశ్రేష్ఠానారాద్వీక్ష్య స్వబాంధవాన్ । ప్రత్యుత్థాయ ప్రముదితః పరిష్వజ్యాభ్యనందత ॥ ౧౩ ॥ ననామ కృష్ణం రామం చ స తైరప్యభివాదితః । పూజయామాస విధివత్కృతాసనపరిగ్రహాన్ ॥ ౧౪ ॥ పాదావనేజనీరాపో శిరసా ధారయన్నృప । అర్హణేనాంబరైర్దివ్యైర్గంధస్రగ్భూషణోత్తమైః ॥ ౧౫ ॥ అర్చిత్వా శిరసానమ్య పాదావంకగతౌ మృజన్ । ప్రశ్రయావనతోఽక్రూరః కృష్ణరామావభాషత ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యా పాపో హతః కంసః సానుగో వామిదం కులమ్ । భవద్భ్యాముద్ధృతం కృచ్ఛ్రాద్దురంతాచ్చ సమేధితమ్ ॥ ౧౭ ॥ యువాం ప్రధానపురుషౌ జగద్ధేతూ జగన్మయౌ । భవద్భ్యాం న వినా కించిత్పరమస్తి న చాపరమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఆత్మసృష్టమిదం విశ్వమన్వావిశ్య స్వశక్తిభిః । ఈయతే బహుధా బ్రహ్మన్ శ్రుతప్రత్యక్షగోచరమ్ ॥ ౧౯ ॥ యథా హి భూతేషు చరాచరేషు మహ్యాదయో యోనిషు భాంతి నానా । ఏవం భవాన్ కేవల ఆత్మయోనిష్వాత్మాత్మతంత్రో బహుధా విభాతి ॥ ౨౦ ॥ సృజస్యథో లుంపసి పాసి విశ్వం రజస్తమస్సత్త్వగుణైస్స్వశక్తిభిః । న బధ్యసే తద్గుణకర్మభిర్వా జ్ఞానాత్మనస్తే క్వచ నైవ హేతుః ॥ ౨౧ ॥ దేహాద్యుపాధేరనిరూపితత్వాద్భవోపి సాక్షాన్న భిదాత్మనస్స్యాత్ । అతో న బంధస్తవ నైవ మోక్షస్స్యాతాం నికామస్త్వయి నోఽవివేకః ॥ ౨౨ ॥ త్వయోదితోఽయం జగతో హితాయ యదా యదా వేదపథః పురాణః । బాధ్యేత పాషండపథైరసద్భిస్తదా భవాన్ సత్త్వగుణం బిభర్తి ॥ ౨౩ ॥ స త్వం ప్రభోఽద్య వసుదేవగృహేఽవతీర్ణస్స్వాంశేన భారమపనేతుమిహాసి భూమేః । అక్షౌహిణీశతవధేన సురేతరాణాం రాజ్ఞామముష్య చ కులస్య యశో వితన్వన్ । ౨౪ । అద్యేశ నో వసతయః ఖలు భూరి

త్వేన సగుణత్వేన చ - మమ కిం జీవవద్బంధ ఉక్తః - నహి నహీత్యాహ ॥ ....

సృజసీతి ॥ తద్గుణకర్మభిర్వా - తైః గుణైః కర్మభిర్వేత్యర్థః - యతః క్వచ కదాచిదపి - బంధహేతురవిద్యా తవ నైవాస్తి - కుత ఇత్యత ఆహ - జ్ఞానాత్మన ఇతి - మాయాయాః ఆశ్రయానావారకత్వాదితి భావః ॥ ౨౧ ॥ కించ ఆస్తాం తావత్తవ బంధశంకా - యతః అవిద్యోపాధేర్జీవాత్మనోఽపి - న వస్తుతో బంధోఽస్తీత్యాహ ॥ దేహాద్యుపాధేరితి ॥ భవో జన్మ - తన్మూలా భిదా చ - సాక్షాత్స్వరూపతో న స్యాదితి - నను మమ బాధాభావం వదతా త్వయా కిం మోక్షోఽంగీకృతః - ఓమితి చేత్ తర్హి - బంధాభావే మోక్షాసంభవాదాపన్నో బంధోఽపీత్యాశంక్యాహ - అత ఇతి - యతో నావిద్యా అతో న బంధః - మోక్షశ్చ - ఏవముభౌ న స్యాతామిత్యర్థః - నను ఉలూఖలే మాం బద్ధం శ్రుతవాన్ యమునాహ్రదే ముక్తం దృష్టవానసి అతః కథముభయం నాస్తీత్యత ఆహ - నికామ ఇతి స్వాభిప్రాయానురూపస్త్వయి నోఽస్మాకమవివేక ఏవ పరమేవంభూత ఇతి - యద్వా - నః అవివేకత ఏవ తవ ఉభౌ స్యాతామితి ॥ ౨౨ ॥ నను తర్హి మమావతారాస్తచ్చరిత్రాణి చ - శుక్తిరజతవదవిద్యాకల్పితాన్యేవ కిం నహి నహీయం తు తవ లీలేత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ త్వయేతి ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ సురేతరాంశా యే రాజానః - తేషామక్షౌహిణీశతానాం - వధేన భూమేర్భారమపనేతుం - స్వాంశేన రామేణ సహావతీర్ణోఽసీతి ॥ ౨౪ ॥ అత ఏవంభూతస్య తవాగమనేన కృతార్థోఽస్మీత్యాహ ద్వాభ్యాం

కత్రయేణ॥ అద్యేతి॥ హే ఈశ-అద్య నో వసతయో గృహాః-తపోవనాదపి బహుపుణ్యాః-కుతః-యా వసతీః-త్వం సాక్షాత్ప్రవిష్టః-కథంభూతః-యస్య తవ-పాదశౌచసలిలమేవ గంగా త్రిజగత్పునాతి-యశ్చ త్వం పంచయజ్ఞదేవతామూర్తిః-స త్వం-జగద్గురురితి॥ ౨౫॥ స్వమనోరథః పరిపూరిత ఇతి తుష్యన్నాహ॥ క ఇతి॥ ఋతగిరః సత్యవాచః త్వత్తః అపరం శరణం-కః పండితస్సమీయాత్ గచ్ఛేత్ యతో భవాన్ భజతస్సర్వానభితః కామాంశ్చ దదాతి ఆత్మానమపీతి॥ ౨౬॥ దిష్ట్యేతి॥ నః అవివేకినాం-తత్రాపి ఇహ గృహావివ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ త్వమితి॥ వః యుష్మాకం ప్రజాః పుత్రా హి వయమితి॥ ౨౯॥ నను నృభిర్దేవాస్సేవ్యా ఇతి ప్రసిద్ధం తత్రాహ॥ భవదితి॥ దేవాః స్వార్థాః స్వకార్యసాధనపరాః-సాధవస్తు కేవలం పరానుగ్రహపరాః-పరమార్థతస్తు సాధవ ఏవ-దేవా ఇతి-త ఏవ సేవ్యా ఇత్యర్థః॥ ౩౦॥ తర్హి మృచ్ఛిలాదిమయాః దేవాదయః సేవ్యాః-నైవేత్యత ఆహ॥ నహీతి॥ అమ్మయాని తీర్థాని-మృణ్మయాః శిలామయాశ్చ దేవా న పునంతీతి న-అపి తు పునంత్యేవ-తథాపి సాధూనాం తేషాం చ మహదంతరమిత్యాహ-దర్శనాదేవ-తే పునంతీతి॥ ౩౧॥ కించిచ్చికీర్షణాయ

భాగా యస్సర్వదేవపితృభూతనృదేవమూర్తిః। యత్పాదశౌచసలిలం త్రిజగత్పునాతి స త్వం జగద్గురురధోక్షజ యాః ప్రవిష్టః॥ ౨౫॥ కః పండితస్త్వదపరం శరణం సమీయాద్భక్తప్రియాదృతగిరస్సుహృదః కృతజ్ఞాత్। సర్వాన్ దదాతి సుహృదో భజతోభికామానాత్మానమప్యుపచయాపచయౌ న యస్య॥ ౨౬॥ దిష్ట్యా జనార్దన భవానిహ నః ప్రతీతో యోగేశ్వరైరపి దురాపగతిస్సురేశైః। ఛింధ్యాశు నస్సుతకళత్రధనాప్తగేహదేహాదిమోహరశనాం భవదీయమాయామ్॥ ౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యర్చితస్సంస్తుతశ్చ భక్తేన భగవాన్ హరిః। అక్రూరం సస్మితం ప్రాహ గీర్భిస్సంమోహయన్నివ॥ ౨౮॥ శ్రీభగవాన్॥ త్వం నో గురుః పితృవ్యశ్చ శ్లాఘ్యో బంధుశ్చ నిత్యదా। వయం తు రక్ష్యాః పోష్యాశ్చ అనుకంప్యాః ప్రజా హి వః॥ ౨౯॥ భవద్విధా భాగవతా నిషేవ్యా అర్హసత్తమాః। శ్రేయస్కామైర్నృభిర్నిత్యం దేవాస్స్వార్థా న సాధవః॥ ౩౦॥ న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః। తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః॥ ౩౧॥ స భవాన్ సుహృదాం వై నశ్శ్రేయాన్ శ్రేయశ్చికీర్షయా। జిజ్ఞాసార్థం పాండవానాం గచ్ఛస్వ గజసాహ్వయమ్॥ ౩౨॥ పితర్యుపరతే బాలాస్సహ మాత్రా సుదుఃఖితాః। ఆనీతాస్స్వపురం రాజ్ఞా వసంత ఇతి శుశ్రుమః॥ ౩౩॥ తేషు రాజాంబికాపుత్రో భ్రాతృపుత్రేషు దీనధీః। సమో న వర్తతే నూనం దుష్పుత్రవశగోంధదృక్॥ ౩౪॥ గచ్ఛ జానీహి తద్వృత్తమధునా సాధ్వసాధు వా। విజ్ఞాయ తద్విధాస్యామో యథా శం సుహృదాం భవేత్॥ ౩౫॥ ఇత్యక్రూరం సమాదిశ్య భగవాన్ హరిరీశ్వరః। సంకర్షణోద్ధవాభ్యాం వై తతస్స్వభవనం యయౌ॥ ౩౬॥

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టచత్వారింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ స గత్వా హాస్తినపురం కౌరవేంద్రయశోంకితమ్। దదర్శ తత్రాంబికేయం సభీష్మం విదురం పృథామ్॥ ౧॥ సపుత్రం చైవ బాహ్లీకం భారద్వాజం సగౌతమమ్। కర్ణం సుయోధనం ద్రౌణిం పాండవాన్ సుహృదోపరాన్॥ ౨॥ యథావదుపసంగమ్య బంధుభిర్గాందినీసుతః। సంపృష్టస్తైస్సుహృద్వార్తాం స్వయం చాపృచ్ఛదవ్యయమ్॥ ౩॥ ఉవాస కతిచిన్మాసాన్ రాజ్ఞో వృత్తదిదృక్షయా। దుష్ప్రజస్యా

ప్రాగాదితి యదుక్తం తత్కార్యమాదిశతి॥ స ఇతి॥ నః సుహృదాం మధ్యే భవాన్ శ్రేష్ఠః-అతః పాండవానాం శ్రేయశ్చికీర్షయా గజసాహ్వయం హాస్తినాపురం గచ్ఛస్వ గచ్ఛేతి-యద్వా-స్వేతి పృథక్పదం-హే స్వ ఆత్మీయేత్యర్థః॥ ౩౨॥ పితరీతి॥ రాజ్ఞా ధృతరాష్ట్రేణ-సంతే నివసంతీతి-శుశ్రుమః శ్రుతవంతో వయం॥ ౩౩॥ తేష్వితి॥ దుష్టా యే పుత్రాః దుర్యోధనాదయః-తద్వశేన గచ్ఛతీతి తథా-యతః అంధదృక్ అంధనేత్రః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ ఏకోనపంచాశత్తమే తు గత్వాక్రూరో గజాహ్వయమ్। రాజ్ఞః స్వభ్రాతృపుత్రేషు బుద్ధ్వా వైషమ్యమాగమత్॥ స ఇతి॥ కౌరవేంద్రాణాం యశోభిరంకితం-తత్కృతదేవబ్రాహ్మణాయతనాభిరంకితమిత్యర్థః॥ ౧॥ సపుత్రమితి॥ బాహ్లీకపుత్రః సోమదత్తః-భారద్వాజః ద్రోణః-గౌతమః కృపః॥ ౨॥ యథావదితి॥ అవ్యయం కుశలం॥ ౩॥ ఉవాసేతి॥ దుష్ప్రజస్య అసత్పుత్రస్య-అల్పసారస్య మందధృతేః-ఖలానాం కర్ణాదీనాం ఛందమిచ్ఛామనువర్తితుం శీలం యస్య తథా తస్య-॥ ౪॥ తేజ ఇతి॥ తేజః ప్రతాపం-ఓజః శస్త్రాదిషు నైపుణ్యం-

వీర్యం శౌర్యం । నసహద్భిః అసహమానైః । చికీర్షితం తం తదుపరి కర్తుమిష్టం ॥ ౫ ॥ కృతమితి ॥ గరస్య విషస్య దానాది - అపేశలం అసాధ్యం - తేజ ఇత్యాది సర్వం కథయామాస ॥ ౬ ॥ తత్ర ధనాత్పూర్వం తరం పృథాయా వృత్తాంతమాహ ॥ పృథేతి ॥ అశ్రూణాం కలాః లేశాః యయోస్తే ఈక్షణే యస్యాస్సా ॥ ౭ ॥ అపీతి ॥ అపి కిం - జామయః కులస్త్రియః ॥ ౮ ॥ భ్రాత్రేయ ఇతి ॥ పైతృష్వసేయాన్ మత్పుత్రాన్ నిత్యాశయః ॥ ౯ ॥ సపత్న్యేతి ॥ సాంత్వయిష్యతి కిం ॥ ౧౦ ॥ కుంత్యప్యధిగతపరమార్థా శ్రీకృష్ణం స్తౌతి ॥ కృష్ణేతి ॥ హే మహాయోగిన్ మహాన్ యోగ ఉపాయో మాయాఖ్యో యస్యాస్తీతి - హే విశ్వాత్మన్ సర్వాంతర్యామిన్ - హే విశ్వభావన విశ్వపాలక ప్రపన్నాం శరణాగతాం - అవసీదతీం దుర్యోధనాదికృతైరపకారైః క్లిశ్యంతీం ॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ ఆపవర్గికాత్ మోక్షప్రదాత్ ॥ ౧౨ ॥ నమ ఇతి ॥ శుద్ధాయ ధర్మాత్మనే - బ్రహ్మణే అపరిచ్ఛిన్నాయ - పరమాత్మనే జీవసఖాయ - యోగేశ్వరాయ - అణిమాదియుక్తాయ - యోగాయ జ్ఞానాత్మనే ॥ ౧౩ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రపితామహః పాండుః తస్య భార్యా - ప్రారుదత్ ప్రరురోద ॥ ౧౪ ॥ సమేతి ॥ పృథయా సహ సమం దుఃఖం సుఖం చ యయోస్తౌ - తస్యాః పుత్రాణాముత్పత్తిహేతు

ల్పసారస్య ఖలచ్ఛందానువర్తినః ॥ ౪ ॥ తేజ ఓజో బలం వీర్యం ప్రశ్రయాదీంశ్చ సద్గుణాన్ । ప్రజానురాగం పార్థేషు న సహద్భిశ్చికీర్షితమ్ ॥ ౫ ॥ కృతం చ ధార్తరాష్ట్రైర్యద్గరదానాద్యపేశలమ్ । ఆచఖ్యౌ సర్వమేవాస్మై పృథా విదుర ఏవ చ ॥ ౬ ॥ పృథా తు భ్రాతరం ప్రాప్తమక్రూరముపసృత్య తమ్ । ఉవాచ జన్మనిలయం స్మరంత్యశ్రుకలేక్షణా ॥ ౭ ॥ అపి స్మరంతి నః సౌమ్య పితరౌ భ్రాతరశ్చ మే । భగిన్యో భ్రాతృపుత్రాశ్చ జామయః సఖ్య ఏవ చ ॥ ౮ ॥ భ్రాత్రేయో భగవాన్ కృష్ణః శరణ్యో భక్తవత్సలః । పైతృష్వసేయాన్ స్మరతి రామశ్చాంబురుహేక్షణః ॥ ౯ ॥ సపత్నమధ్యే శోచంతీం వృకాణాం హరిణీమివ । సాంత్వయిష్యతి మాం వాక్యైః పితృహీనాంశ్చ బాలకాన్ ॥ ౧౦ ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్ విశ్వాత్మన్ విశ్వభావన । ప్రపన్నాం పాహి గోవింద శిశుభిశ్చావసీదతీమ్ ॥ ౧౧ ॥ నాన్యత్తవ పదాంభోజాత్పశ్యామి శరణం నృణామ్ । బిభ్యతాం మృత్యుసంసారాదీశ్వరస్యాపవర్గికాత్ ॥ ౧౨ ॥ నమః కృష్ణాయ శుద్ధాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే । యోగేశ్వరాయ యోగాయ త్వామహం శరణం గతా ॥ ౧౩ ॥ ఇత్యనుస్మృత్య స్వజనం కృష్ణం చ జగదీశ్వరమ్ । ప్రారుదద్దుఃఖితా రాజన్భవతాం ప్రపితామహీ ॥ ౧౪ ॥ సమదుఃఖసుఖోఽక్రూరో విదురశ్చ మహాయశాః । సాంత్వయామాసతుః కుంతీం తత్పుత్రోత్పత్తిహేతుభిః ॥ ౧౫ ॥ యాస్యన్రాజానమభ్యేత్య విషమం పుత్రలాలసమ్ । అవదత్సుహృదాం మధ్యే బంధుభిః సౌహృదోదితమ్ ॥ ౧౬ ॥ అక్రూరః ॥ భో భో వైచిత్రవీర్య త్వం కురూణాం కీర్తివర్ధన । భ్రాతర్యుపరతే పాండావధునాసనమాస్థితః ॥ ౧౭ ॥ ధర్మేణ పాలయన్నుర్వీం ప్రజాః శీలేన రంజయన్ । వర్తమానః సమః స్వేషు శ్రేయః కీర్తిమవాప్స్యసి ॥ ౧౮ ॥ అన్యథా త్వాచరఁల్లోకే గర్హితో యాస్యసే తమః । తస్మాత్సమత్వే వర్తస్వ పాండవేష్వాత్మజేషు చ ॥ ౧౯ ॥ నేహ చాత్యంతసంవాసః కస్యచిత్కేనచిన్నృప । రాజన్స్వేనాపి దేహేన కిము జాయాత్మజాదిభిః ॥ ౨౦ ॥ ఏకః ప్రసూయతే జంతురేక ఏవ ప్రలీయతే । ఏకోఽనుభుంక్తే సుకృతమేక ఏవ చ దుష్కృతమ్ ॥ ౨౧ ॥ అధర్మోపచితం విత్తం హరంత్యన్యేఽల్పమేధసః । సంభోజనీయాపదేశైర్జలానీవ జలౌకసః ॥ ౨౨ ॥ పుష్ణాతి యానధర్మేణ స్వబుద్ధ్యా తమపండితమ్ । తేఽకృతార్థం ప్రహిణ్వంతి ప్రాణా

భిః జనకైః ధర్మానిలేంద్రాదిభిః తత్త్వకథనైరిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ యాస్యన్నితి ॥ బంధుభిః రామకృష్ణాదిభిః - సౌహృదేనోదితం ఉక్తం యత్ తదవదత్ ॥ ౧౬ ॥ భో భో ఇతి ॥ భ్రాతర్యుపరతే పాండౌ మృతే సతి రాజాసనం త్వమాస్థిత ఇతి కటాక్షః ॥ ౧౭ ॥ భః తు - తథాపి స్వవంచనమానః శ్రేయో వాప్స్యసీత్యాహ ॥ ధర్మేణేతి ॥ ౧౮ ॥ అన్యథేతి ॥ తమః నరకం - ఇహ చ మహద్దుఃఖమితి భావః ॥ ౧౯ ॥ స్వాత్మజానాత్మజాదిషు కథం సమత్వం స్యాదిత్యత్రాహ ॥ నేతి ॥ అత్యంతం నిత్యం సంవాసః సమ్యగవస్థితిః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర తావదుత్పత్తిమరణయోస్సుఖదుఃఖయోశ్చ కేనాపి సాహిత్యం నాస్తీత్యాహ ॥ ఏక ఇతి ॥ ౨౧ ॥ కించ - యదా చ సహవసంతి తదాపి క్లేశోపార్జితవిత్తాపహారితయా పుత్రా నామశత్రవ ఏవ జ్ఞేయా ఇత్యాహ ॥ అధర్మేతి ॥ సంభోజనీయాః పోష్యాః పుత్రాదయ ఇతి వ్యాజైః ॥ అల్పమేధసో మూఢస్య - విత్తం హరంతి - జలౌకసో మత్స్యస్య - జీవనభూతాని జలాని - యథా తత్పుత్రా హరంతి - తద్వదితి భావః ॥ ౨౨ ॥ కించ - యానేవం పుష్ణాతి తే ధనమాదాయ మృతా జీవంతమపి తం పరిత్యజంతీత్యాహ ॥ పుష్ణాతీతి ॥ స్వబుద్ధ్యా మదీయా ఇత్యభిమానేన - రాయః అర్థాన్ - అకృ

తార్థం అప్రాప్తభోగం ॥ ౨౩ ॥ స పునః పాపైకపాథేయో నరకం విశతీత్యాహ ॥ స్వయమితి ॥ అసిద్ధార్థః అపూర్ణమనోరథః ॥ ౨౪ ॥ తస్మాదితి ॥ స్వప్నశ్చ మాయా చ మనోరథశ్చ తత్ తేన తుల్యం - ఆయమ్య నియమ్య - శాంతస్సమో భవేతి ॥ ౨౫ ॥ యథేతి ॥ హే దానపతే అక్రూర - న తృప్యామి అలమితి న మన్యే ॥ ౨౬ ॥ తథేతి ॥ సూనృతా ప్రియవాక్ - చలే అస్థిరే - హృది - న స్థీయతే న తిష్ఠతీత్యర్థః సుదామా నామ పర్వతః తత్ర భవా తటిదివ - తస్మిన్ స్ఫటికశిలామయే సహసైవాతిస్ఫురితా విద్యుత్ యథా లీయతే తద్వదిత్యర్థః - యద్వా - సుదామా మాలా - తస్యా ఇయం సౌదామినీ మాలాంకారేత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ నన్వేవం జానతోపి కథమయం మహామోహ ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ ఈశ్వరస్యేతి ॥ విధిం విధానం మాయామితి యావత్ - కః పుమాన్ విధునోతి న కోపీత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ అతస్తమేవ నమస్యతి ॥ య ఇతి ॥ దుర్విమర్శపథయా అవితర్క్యమార్గయా గుణాన్ కర్మాణి తత్ఫలాని చ - విభజతే వివిచ్య దదాతి - దురవబోధో యో విహారః క్రీడా స ఏవ తంత్రం ప్రధానం ముఖ్యకారణం యస్య సంసారచక్రస్య అతివివతస్య గతిర్యస్మాత్ తస్మై నమ ఇతి ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ అభిప్రేత్య జ్ఞాత్వా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥

రాయస్సుతాదయః ॥ ౨౩ ॥ స్వయం కిల్బిషమాదాయ తైస్త్యక్తో నార్థకోవిదః । అసిద్ధార్థో విశత్యంధం స్వధర్మవిముఖస్తమః ॥ ౨౪ ॥ తస్మాల్లోకమిమం రాజన్ స్వప్నమాయామనోరథమ్ । వీక్ష్యాయమ్యాత్మనాత్మానం సమశ్శాంతో భవ ప్రభో ॥ ౨౫ ॥ ధృతరాష్ట్రః ॥ యథా వదతి కల్యాణీం వాచం దానపతే భవాన్ । తథానయా న తృప్యామి మర్త్యః ప్రాప్య యథామృతమ్ ॥ ౨౬ ॥ తథాపి సూనృతా సౌమ్య హృది న స్థీయతే చలే । పుత్రానురాగవిషమే విద్యుత్సౌదామినీ యథా ॥ ౨౭ ॥ ఈశ్వరస్య విధిం కో ను విధునోత్యన్యథా పుమాన్ । భూమేర్భారావతారాయ యోవతీర్ణో యదోః కులే ॥ ౨౮ ॥ యో దుర్విమర్శపథయా నిజమాయయేదం సృష్ట్వా గుణాన్ విభజతే తదనుప్రవిష్టః । తస్మై నమో దురవబోధవిహారతంత్ర సంసారచక్రగతయే పరమేశ్వరాయ ॥ ౨౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యభిప్రేత్య నృపతేరభిప్రాయం స మాధవః । సుహృద్భిస్సమనుజ్ఞాతః పునర్యదుపురీమగాత్ ॥ ౩౦ ॥ శశంస రామకృష్ణాభ్యాం ధృతరాష్ట్రవిచేష్టితమ్ । పాండవాన్ ప్రతి కౌరవ్య యదర్థం ప్రేషితస్స్వయమ్ ॥ ౩౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనపంచాశత్తమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

పూర్వభాగస్సమాప్తః.

❖ జరాసంధయుద్ధయవనాగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ అస్తిః ప్రాప్తిశ్చ కంసస్య మహిష్యౌ భరతర్షభ । మృతే భర్తరి దుఃఖార్తే ఈయతుస్స్మ పితుర్గృహాన్ ॥ ౧ ॥ పిత్రే మగధరాజాయ జరాసంధాయ దుఃఖితే । వేదయాంచక్రతుస్సర్వమాత్మవైధవ్యకారణమ్ ॥ ౨ ॥ స తదప్రియమాకర్ణ్య శోకామర్షయుతో నృప । అయాదవీం మహీం కర్తుం చక్రే పరమముద్యమమ్ ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిర్వింశత్యా తిసృభిశ్చాపి సంవృతః । యదురాజధానీం మథురాం న్యరుణత్సర్వతో దిశమ్ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్య తద్బలం కృష్ణ ఉద్వేలమివ సాగరమ్ । స్వపురం తేన సంరుద్ధం స్వజనం చ భయా

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనపంచాశత్తమోధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ దశమస్కంధపూర్వార్థభావార్థస్య ప్రదీపికా । యస్యేయం ముఖతో భాతి సా స్తితస్యాంతరం తమః ॥

శ్లో ॥ తతః పంచాశత్తమే తు జరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌ దుర్గం తత్రానినాయ నిజం జనమ్ ॥ కపటాన్ కపటేనైవ హత్వా దైత్యానయత్నతః । అజయత్తం జరాసంధం మేనాత్రైవ తు ధామికమ్ ॥ అస్తిరితి ॥ అస్తిప్రాప్తిసంజ్ఞికే ఈయతుః జగ్మతుః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ స ఇతి ॥ కంసే శోకః కృష్ణే అమర్షః తాభ్యాం యుతః ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ న్యరుణత్ రురోధ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్య

తి ॥ తస్య బలం సైన్యం - ఉద్వేలం లంఘితమర్యాదం - సాగరమివ - తేన తస్య బలేన సంరుద్ధం ॥ ౫ ॥ చింతయామాసేతి ॥ కింబలమేవ హన్మి - సమాగధం - మాగధం వా హత్వా బలం గృహ్ణామి - యద్వా - సమాగధం సర్వం హన్మీతి చింతయామాస - నను ప్రగమం కథం జేష్యామీత్యేకం చింతయితుం యుక్తం తత్రాహ - కారణమానుష ఇతి - భూభారావతారణార్థం కేవలం మానుషః న తత్త్వత ఇతి ॥ ౬ ॥ ఏవం త్రేధా విచింత్య ప్రథమం పక్షం నిర్ధారితవాన్ తదాహ చతుర్భిః ॥ హనిష్యామీతి ॥ ౭ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ బలం గౌరవోద్యమం కర్తా కరిష్యతి ॥ ౮ ॥ నన్వేత ఏవ హంతవ్యాస్తత్రాహ ॥ ఏతదర్థ ఇతి ॥ ఏతచ్ఛబ్దార్థం స్పష్టయతి - భూభారహరణాయేతి ॥ ౯ ॥ అయమేతదర్థోఽవతార ఇత్యేవం తుణయిత్వాహ ॥ అన్య ఇతి ॥ ప్రభవతః ఉద్భవతః ॥ ౧౦ ॥ ఏవమితి ॥ ససూతౌ సారథిసహితౌ - పరిచ్ఛదః పరికరః ధ్వజకవచాదిః తత్సహితౌ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యేతి ॥ త్వం అవతాం రక్షతాం నాథో విద్యతే యేషాం తే త్వావంతః తేషాం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ఏవమితి ॥ దంశితౌ బద్ధ

కులమ్ ॥ ౫ ॥ చింతయామాస భగవాన్ హరిః కారణమానుషః । తద్దేశకాలానుగుణం స్వావతారప్రయోజనమ్ ॥ ౬ ॥ హనిష్యామి బలం హ్యేతద్భువి భారం సమాహితమ్ । మాగధేన సమానీతం వశ్యానాం సర్వభూభుజామ్ ॥ ౭ ॥ అక్షౌహిణీభిస్సంఖ్యాతం భటాశ్వరథకుంజరైః । మాగధస్తు న హంతవ్యో భూయః కర్తా బలోద్యమమ్ ॥ ౮ ॥ ఏతదర్థోఽవతారోఽయం భూభారహరణాయ మే । సంరక్షణాయ సాధూనాం కృతోఽన్యేషాం వధాయ చ ॥ ౯ ॥ అన్యోఽపి ధర్మరక్షాయై దేహస్సంభ్రియతే మయా । విరామాయాప్యధర్మస్య కాలే ప్రభవతః క్వచిత్ ॥ ౧౦ ॥ ఏవం ధ్యాయతి గోవింద ఆకాశాత్సూర్యవర్చసౌ । రథావుపస్థితౌ సద్యస్ససూతౌ సపరిచ్ఛదౌ ॥ ౧౧ ॥ ఆయుధాని చ దివ్యాని పురాణాని యదృచ్ఛయా । దృష్ట్వా తాని హృషీకేశస్సంకర్షణమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యార్య వ్యసనం ప్రాప్తం యదూనాం త్వావతాం ప్రభో । ఏష తే రథ ఆయాతో దయితాన్యాయుధాని చ ॥ ౧౩ ॥ యానమాస్థాయ జహ్యేతద్వ్యసనాత్స్వాన్ సముద్ధర । ఏతదర్థం హి నౌ జన్మ సాధూనామీశ శర్మకృత్ ॥ త్రయోవింశత్యనీకాఖ్యం భూమేర్భారమపాకురు ॥ ౧౪ ॥ ఏవం సంమంత్ర్య దాశార్హౌ దంశితౌ రథినౌ పురాత్ । నిర్జగ్మతుస్స్వాయుధాఢ్యౌ బలేనాల్పీయసావృతౌ ॥ ౧౫ ॥ శంఖం దధ్మౌ వినిర్గత్య హరిర్దారుకసారథిః । తతోఽభూత్పరసైన్యానాం హృది విత్రాసవేపథుః ॥ ౧౬ ॥ తావాహ మాగధో వీక్ష్య హే కృష్ణ పురుషాధమ । గుప్తేన చ త్వయా మంద న యోత్స్యే యాహి బంధుహన్ ॥ న త్వయా యోద్ధుమిచ్ఛామి బాలకేనైకేన లజ్జయా ॥ ౧౭ ॥ తవ రామ యది శ్రద్ధా యుధ్యస్వ ధైర్యమావహ । హిత్వా వా మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం దేహం స్వర్యాహి మాం జహి ॥ ౧౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ న వై శూరా వికత్థంతే దర్శయంత్యేవ పౌరుషమ్ । న గృహ్ణీమో వచో రాజన్నాతురస్య ముమూర్షతః ॥ ౧౯ ॥ జరాసుతస్తావభిసృత్య మాధవౌ మహాబలౌఘేన బలీయసావృణోత్ । ససైన్యయానధ్వజవాజిసారథీ సూర్యానలౌ వాయురివాభ్రరేణుభిః ॥ ౨౦ ॥ సుపర్ణతాలధ్వజచిహ్నితౌ రథావలక్షయంత్యో హరిరామయోర్మృధే । స్త్రియః పురాట్టాలకహర్మ్యగోపురం సమాశ్రితాస్సంముముహుశ్శుచార్పితాః ॥ ౨౧ ॥ హరిః పరానీకపయోముచాం ముహుశ్శిలీముఖాత్యుల్బణవర్షపీడితమ్ । స్వసైన్యమాలోక్య సురాసురార్చితం వ్యస్ఫూర్జయచ్ఛార్ఙ్గశరాసనోత్తమమ్ ॥ ౨౨ ॥ గృహ్ణన్నిషంగాదథ సందధచ్ఛరాన్ వికృష్య ముంచన్ శితబాణపూగాన్ । నిఘ్నన్ రథాన్ కుంజరవాజిపత్తీన్

కవచౌ - స్వాయుధాఢ్యౌ శోభనాయుధసంపన్నౌ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ తావితి ॥ పురుషాధమః యస్మాదితి వా స్తవోఽర్థః హే పురుషోత్తమేతి - గుప్తేన దంశితత్వాత్ సర్వాంతరత్వాద్దర్శనానర్హేణ - హే మంద - బధ్నాతీతి బంధుః అవిద్యా - తాం హంతీతి హన్ హే అవిద్యానిరసనేతి - యాహి ప్రాప్నుహి ॥ ౧౭ ॥ త్వమితి ॥ అథేద్య దేహో నాసావితి స్వయమేవ మత్వా - అపరితోషాత్ పక్షాంతరమాహ - యద్వా - మాం జహీతి ॥ ౧౮ ॥ నేతి ॥ యథాశ్రుతార్థగ్రహణేన భగవదుత్తరం న వై శూరా వికత్థంతే శ్లాఘంత ఇతి ॥ ౧౯ ॥ జరాసుత ఇతి ॥ మాధవౌ మధువంశసంభవౌ - మహతా సైన్యసమూహేన - ఆవృణోత్ వాయురభ్రైః సూర్యం రేణుభిశ్చాగ్నిం యథా - దర్శనమాత్రమేవ - నావరణమితి సూచితం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ హరిరితి ॥ పరస్యానీకాని సైన్యాని - తాన్యేవ పయోముచః మేఘాః - తేషాం శిలీముఖా బాణాః - తేషామత్యుల్బణం వర్షం తేన పీడితం - వ్యస్ఫూర్జయత్ ఉజ్జృంభితవాన్ ॥ ౨౨ ॥ తదాహ ॥ గృహ్ణన్నితి ॥ నిషంగాదిషుధేః - శరాన్ గృహ్ణన్ - అస

తాన్ గుణే సందధత్ - గుణమాకర్షన్ నిశితబాణసమూహాన్ ముంచన్ - నిఘ్నన్ ప్రహరన్ - సర్వైః పదాతిః - నిరంతరమితి గ్రహణాది క్రియావిశేషణం - జ్వలత్కాష్ఠం భ్రమణే యథా చక్రవద్భ్రమతి - తద్వత్ వ్యదృశ్యతేతి యదితి ‖ ౨౩ ‖ నిర్భిన్నేతి ‖ హతాః అశ్వాః ధ్వజాః సూతాః నాయకాః రథినశ్చ యేషు తే ‖ ౨౪ ‖ సంఛిద్యమానేతి ‖ సంఛిద్యమానాః ద్విపదాః ఇభాః వాజినశ్చ తేషాం అంగేభ్యః ప్రసూతాః అసృగాపగాః రుధిరనద్యః - పరస్పరం ప్రవర్తితా ఇతి తృతీయేనాన్వయః - ప్రసిద్ధనదీరూపకమాహ - భుజా ఏవ అహయో యాసాం తాః పురుషాణాం శీర్షాణ్యేవ కచ్ఛపా యాసాం తాః - హతాః ద్విపా ఏవ ద్వీపాః అంతర్వర్తితటాని - హయా ఏవ గ్రహాః గ్రాహాః - తైశ్చ తైశ్చాకులాః వ్యాప్తాః ‖ ౨౫ ‖ కరేతి ‖ కరా ఊరవశ్చ మీనా యాసు తాః - నరాణాం కేశా ఏవ శైవలం యాసు తాః - ధనూంష్యేవ తరంగాః - ఆయుధాన్యేవ గుల్మాః తైశ్చ తైశ్చ సంకులాః - అచ్ఛూరికాశ్చర్మాణి చక్రాణి వా - తా ఏవావర్తాః తైర్భయానకాః - మహామణీనాం ప్రవేకాః ఉత్తమా ఆభరణాని చ యథాయథమశ్మానః శర్కరాశ్చ యాసు తాః - భీరూణాం భయావహాః - మనస్వినాం హర్షకర్యః ‖ ౨౬ ‖ వినిఘ్నతేతి ‖ కించ - సంకర్షణేనాపి - తద్బలం క్షయం ప్రణీతం - అంగ హే రాజన్ - అర్ణవవత్ దుర్గం దుర్గమం భైరవం భయంకరం చ - యతః దురంతపారం అంతోఽత్ర తలం - పారమవధిః - దుశ్శబ్దో నిషేధే - విక్రమేణాగాధం దేశతశ్చ నిరవధికమిత్యర్థః - కించ - మగ

రంతరం యద్వదలాతచక్రమ్ ‖ ౨౩ ‖ నిర్భిన్నకుంభాః కరిణో నిపేతురనేకశోఽశ్వాః శరవృక్ణకంధరాః । రథా హతాశ్వధ్వజసూతనాయకాః పదాతయశ్ఛిన్నభుజోరుకంధరాః ‖ ౨౪ ‖ సంఛిద్యమానద్విపదేభవాజినామంగప్రసూతాః శతశోఽసృగాపగాః । భుజాహయః పూరుషశీర్షకచ్ఛపా హతద్విపద్వీపహయగ్రహాకులాః ‖ ౨౫ ‖ కరోరుమీనా నరకేశశైవలా ధనుస్తరంగాయుధగుల్మసంకులాః । అచ్ఛూరికావర్తభయానకా మహామణిప్రవేకాభరణాశ్మశర్కరాః । ప్రవర్తితా భీరుభయావహా మృధే మనస్వినాం హర్షకరీః* పరస్పరమ్ ‖ ౨౬ ‖ వినిఘ్నతారీన్ ముసలేన దుర్మదాన్ సంకర్షణేనాపరిమేయతేజసా । బలం తదంగార్ణవదుర్గభైరవం దురంతపారం మగధేంద్రపాలితమ్ ‖ క్షయం ప్రణీతం వసుదేవపుత్రయోర్విక్రీడితం తజ్జగదీశయోః పరమ్ ‖ ౨౭ ‖ స్థిత్యుద్భవాంతం భువనత్రయస్య యః సమీహితేఽనంతగుణః స్వలీలయా । న తస్య చిత్రం పరపక్షనిగ్రహస్తథాపి మర్త్యానువిధస్య వర్ణ్యతే ‖ ౨౮ ‖ జగ్రాహ విరథం రామో జరాసంధం మహాబలమ్ । హతానీకావశిష్టాసుం సింహః క్షుద్రమృగం యథా ‖ ౨౯ ‖ బధ్యమానం హతారాతిం పాశైర్వారుణమానుషైః । వారయామాస గోవిందస్తేన కార్యచికీర్షయా ‖ ౩౦ ‖ స ముక్తో లోకనాథాభ్యాం వ్రీడితో వీరసంమతః । వివిక్షుస్తపసేఽరణ్యం వారితః పథి రాజభిః ‖ ౩౧ ‖ వాక్యైః పవిత్రార్థపదైర్నయనైశ్చ ప్రాకృతైరపి । స్వకర్మబంధప్రాప్తశ్చ యదుభిస్తే పరాభవః ‖ ౩౨ ‖ హతేషు సర్వానీకేషు నృపో బార్హద్రథస్తదా । ఉపేక్షితో భగవతా మగధాన్ దుర్మనా యయౌ ‖ ౩౩ ‖ ముకుందోఽప్యక్షతబలో నిస్తీర్ణారిబలార్ణవః । వికీర్యమాణః కుసుమైస్త్రిదశైరనుమోదితః ‖ ౩౪ ‖ మాథురైరుపసంగమ్య విజ్వరైర్ముదితాత్మభిః । ఉ*పగీయమానవిజయస్సూతమాగధవందిభిః ‖ ౩౫ ‖ శంఖదుందుభయో నేదుర్భేరీతూర్యాణ్యనేకశః । వీణావేణుమృదంగాని పురం ప్రవిశతి ప్రభౌ ‖ ౩౬ ‖

ధేంద్రేణ చ పాలితం బలం - యదేవంభూతం - రామకృష్ణయోః కర్మోక్తం తత్పరం కేవలం - తయోర్విక్రీడనం - న తు పరాక్రమః ‖ ౨౭ ‖ న చైతదాశ్చర్యమిత్యాహ ‖ స్థితీతి ‖ తర్హి కిమిత్యాశ్చర్యమివ వర్ణితం తత్రాహ - తథాపీతి - మర్త్యాననువిధత్తే అనుకరోతీతి మర్త్యానువిధః - తస్య ‖ ౨౮ ‖ కించ ‖ జగ్రాహేతి ‖ హతాన్యనీకాని యస్య - అవశిష్టాః అసవః ప్రాణా యస్య తం చ తం చ ‖ ౨౯ ‖ బధ్యమానమితి ‖ హతాః బహుశః అరాతయః శత్రవో యేన తం - తథాభూతమపి - జరాసంధం బధ్యమానం - వారయామాస ‖ ౩౦ ‖ ౩౧ ‖ వాక్యైరితి ‖ పవిత్రార్థాని ధర్మోపదేశపరాణి పదాని యేషు తైః - వాక్యైః నయైః నీతిభిః ప్రాకృతైః లౌకికైః - తత్ర లౌకికన్యాయమాహుః - స్వకర్మేతి - యదుభిరల్పకైః కృత్వా - తే మహతః - పరాభవః కేవలం కర్మబంధేనైవ ప్రాప్తః అతస్త్వయా న లజ్జితవ్యమితి ‖ ౩౨ ‖ హతేష్వితి ‖ బార్హద్రథో జరాసంధః ‖ ౩౩ ‖ ముకుంద ఇతి ‖ ముకుందోఽపి యయావిత్యనుషంగః న క్షతం బలం యస్య సః - తస్యైవాత్మ తదృష్ట్యా క్షతప్రతిసంధానాదితి భావః - నిస్తీర్ణః అనాయాసేనైవ తీర్ణః అరిబలార్ణవో యేన సః - సాధు సాధ్విత్యనుమోదితశ్చ ‖ ౩౪ ‖ మాథురైరితి ‖ ప్రత్యుద్యతైర్మథురావాసిభిః జనైరుపసంగమ్య మిళిత్వా ‖ ౩౫ ‖ శంఖేతి ‖ తథా ప్రభౌ పురం ప్రవిశతి సతి - శంఖాదయో నేదుః ‖ ౩౬ ‖ కథంభూతాం పురీం తదాహ ‖ సిక్తేతి ‖ బ్రహ్మఘోషేణ వేదఘోషేణ - నిర్ఘుష్టాం నినాదితాం - కౌతుకే నోత్సవే

సం- ఆసమంతాత్ బద్ధానితోరణానియస్యాంతాం ॥ ౩౬ ॥ నిచీయమానఇతి ॥ నిచీయమానః వికీర్యమాణః - ప్రవివేశేతి పరిణామతోఽను షంగః ॥ ౩౭ ॥ ఆయోధనేతి ॥ ఆయోధనం రణభూమిః - తత్రస్థం విత్తం - వీరాణాంభూషణం ॥ ౩౮ ॥ ఏవమితి ॥ తావతీలిభేదః - తావతి పరాజయే వర్తమానేపి - అక్షౌహిణ్యోబలంయస్యసః - సప్తగశకృత్వః సప్తదశవారాన్ యుయుధే ॥ ౪౦ ॥ అక్షిణ్వన్నితి ॥ అక్షిణ్వన్ క్షయంనిన్యుః ॥ ౪౧ ॥ అష్టాదశఇతి ॥ అష్టాదశేసంగ్రామే ఆగామిని తదంతరా తస్మాత్పూర్వం యవనః ప్రాప్తః ॥ ౪౨ ॥ రురోధేతి ॥ ఆత్మసమ్మితాన్ స్వతుల్యాన్ ॥ ౪౩ ॥ తమితి ॥ వృజినందుఃఖం ఉభయతః యవనాజ్జరాసంధాచ్చ ॥ ౪౪ ॥ తదాహద్వాభ్యాం ॥ యవనఇతి ॥ నిరుంధే నిరుణద్ధి ॥ ౪౫ ॥ ఆవయోరితి ॥ అస్య అనేన సహ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ఇతీతి ॥ సముద్రమధ్యేదుర్గం - తన్మధ్యే నగరం కృత్స్నాద్భుతం సర్వాశ్చర్యమయం - అచీకరత్ కారయామాస ॥ ౪౮ ॥ దృశ్యతఇతి ॥ త్వాష్ట్రం విశ్వకర్మణః - తదీయం శిల్పనైపుణ్యం క్రియాకౌశలం ॥ ౪౯ ॥ తదాహసార్ధైస్త్రిభిః ॥ రథ్యేతి ॥ రథ్యాః రాజమార్గాః పురతః - వీథ్యః ఉపమార్గాః పశ్చిమతః - ఉభయతోఽపి చత్వరాణ్యంగణాని -

సిక్తమార్గాం హృష్టజనాం పతాకాభిరలంకృతామ్ । నిర్ఘుష్టాం బ్రహ్మఘోషేణ కౌతుకాబద్ధతోరణామ్ ॥ ౩౭ ॥ నిచీయమానో నారీభిర్మాల్యదధ్యక్షతాంకురైః । నిరీక్ష్యమాణస్సస్నేహం ప్రీత్యుత్కలితలోచనైః ॥ ౩౮ ॥ ఆయోధనగతం విత్తమనంతం వీరభూషణమ్ । యదురాజాయ తత్సర్వమాహృతం ప్రాదిశత్ప్రభుః ॥ ౩౯ ॥ ఏవం సప్తదశకృత్వస్తావత్యక్షౌహిణీబలః । యుయుధే మాగధో రాజా యదుభిః కృష్ణపాలితైః ॥ ౪౦ ॥ అక్షిణ్వంస్తద్బలం సర్వం వృష్ణయః కృష్ణతేజసా । హతేషు స్వేష్వనీకేషు త్యక్తోఽయాదరిభిర్నృప ॥ ౪౧ ॥ అష్టాదశేతు సంగ్రామ ఆగామిని తదంతరా । నారదప్రేషితో వీరో యవనః ప్రత్యపద్యత ॥ ౪౨ ॥ రురోధ మథురామేత్య తిసృభిర్మ్లేచ్ఛకోటిభిః । నృలోకే చాప్రతిద్వంద్వో వృష్ణీన్ శ్రుత్వాత్మసమ్మితాన్ ॥ ౪౩ ॥ తం దృష్ట్వాచింతయత్కృష్ణస్సంకర్షణసహాయవాన్ । అహో యదూనాం వృజినం ప్రాప్తం హ్యుభయతో మహత్ ॥ ౪౪ ॥ యవనోఽయం నిరుంధేఽస్మానద్య తావన్మహాబలః । మాగధోఽప్యద్య వా శ్వో వా పరశ్వో వాగమిష్యతి ॥ ౪౫ ॥ ఆవయోర్యుధ్యతోరస్య యద్యాగంతా జరాసుతః । బంధూన్హనిష్యత్యథవా నేష్యతి స్వపురం బలీ ॥ ౪౬ ॥ తస్మాదద్య విధాస్యామో దుర్గం ద్విపదదుర్గమమ్ । తత్ర జ్ఞాతీన్సమాధాయ యవనం ఘాతయావహే ॥ ౪౭ ॥ ఇతి సంమంత్ర్య భగవాన్దుర్గం ద్వాదశయోజనమ్ । అంతస్సముద్రే నగరం కృత్స్నాద్భుతమచీకరత్ ॥ ౪౮ ॥ దృశ్యతే యత్ర హి త్వాష్ట్రం విజ్ఞానం శిల్పనైపుణమ్ ॥ ౪౯ ॥ రథ్యాచత్వరవీథీభిర్యథావాస్తు వినిర్మితమ్ । సురద్రుమలతోద్యానవిచిత్రోపవనాన్వితమ్ ॥ ౫౦ ॥ హేమశృంగైర్దివిస్పృగ్భిస్స్ఫటికాట్టాలగోపురైః । రాజతారకుటైర్జుష్టం హైమకుంభైస్స్వలంకృతైః ॥ ౫౧ ॥ రత్నకూటైర్గృహైర్హైమైర్మహామరకతస్థలైః । వాస్తోష్పతీనాం చ గృహైర్వలభీభిశ్చ నిర్మితమ్ ॥ చాతుర్వర్ణ్యజనాకీర్ణం యదుదేవగృహోల్లసత్ ॥ ౫౨ ॥ సుధర్మాం పారిజాతం చ మహేంద్రః ప్రాహిణోద్ధరేః । యత్ర చావస్థితో మర్త్యో మర్త్యధర్మైర్న యుజ్యతే ॥ ౫౩ ॥ శ్యామైకకర్ణాన్వరుణో హయాంచ్ఛుక్లాన్మనోజ

తన్మధ్యేకోష్ఠాః - తతోఽప్యంతః సువర్ణభవనాని - తదుపరిస్ఫటికాట్టాలకాః - తదుపరిహేమకుంభాః - ఇతి బహుభూమికం యథావా స్తుగృహాదీనాంనిర్మాణస్థానం - తదనతిక్రమ్య వినిర్మితం - సురాణాంద్రుమాః లతాశ్చయేషు తాన్యుద్యానాని - విచిత్రోపవనాని చ తైరన్వితం ॥ ౫౦ ॥ హేమేతి ॥ హేమమయాని శృంగాణియేషాంతైః - దివిస్పృగ్భిరత్యుచ్చైః - స్ఫటికాట్టాలకాః ఉపరితనభూమికాః - గోపురాణిద్వారాణిచ తైర్నిర్మితమిత్యుత్తరేణాన్వయః - రాజతారకూటైః రజతంచ ఆరకూటంచ పీతలలోహం తాభ్యాంనిర్మితైః కోష్ఠైః అశ్వశాలాన్నశాలాదిభిః - కథం భూతైః హైమైః కుంభైః అలంకృతైః ॥ ౫౧ ॥ రత్నేతి ॥ తథారత్నకూటైః పద్మరాగాదిశిఖరైః - హైమైః ప్రాసాదైః - మహామరకతమయాని స్థలాని యేషుతైః గృహైశ్చ - కించ - నగరగృహద్వారాదౌ వాస్తోష్పతీనాందేవానాంచ - గృహైః - వలభీభిశ్చంద్రశాలాభిశ్చ నిర్మితం - యదుదేవగృహైః రాజగృహైరుల్లసత్ శోభమానం ॥ ౫౨ ॥ సుధర్మామితి ॥ పారిజాతంచ ప్రాహిణోత్ ప్రస్థాపయామాసేతి శుకపరీక్షిత్సంవాదాత్పూర్వకథావిత్వాద్భూతనిర్దేశః - మర్త్యధర్మైః క్షుత్పిపాసాదిభిః ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ అష్టావితి ॥ నిధిపతిః కుబేరః - అష్టౌకోశాన్నిధీన్ ॥ శ్లో ॥ పద్మశ్చ మహాపద్మో మత్స్యః కూర్మస్తథోదకః । నీలో

ముకుందశ్శంఖశ్చనిధయోఽష్టౌ ప్రకీర్తితాః ఇతి- ప్రసిద్ధాన్ నిజోదయాన్ నిజవిభూతీన్ అన్యేచసిద్ధాదయః ॥ ౫౫ ॥ యదితి ॥ భగవతా స్వాధికారసిద్ధయే యద్యదాధిపత్యం దత్తమాసీత్ - తత్సర్వం ప్రత్యర్పయామాసురితి ॥ ౫౬ ॥ తత్రేతి ॥ యథా కాలయవనో న వేత్తి - నచాసౌ జనః - తథా - యోగప్రభావేన నీత్వా త్వమత్ర స్థిత స్వప్రజాః పాలయ- అహం పలాయిష్య ఇతి సమనుమంత్రితః కృతానుమంత్ర ఇత్యర్థః ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకపంచాశత్తమేఽహాన్ ముచుకుందదృశాహరిః । యవనం ముచుకుందేన స్తుతస్సన్నన్వకంపత ॥ యవనేంద్రసుతాత్కాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిర్హారగిరస్సైన్యవరం సాలనాయా పలాయత ॥ యదా గర్గః స్యాలేన షండ ఇత్యుక్తస్తదా యాదవైరుపహసితః క్రుద్ధోఽసౌ శ్రీమహేశ్వరం ప్రహృద్య యదుభీషణం పుత్రం వరం లబ్ధవాన్ - తతశ్చ యవనేంద్రేణ పుత్రేణ స్వక్షేత్రే పుత్రోత్పాదనాయ ప్రార్థి-

వాన్ । దదౌ సహస్రసంఖ్యాతాన్ దేవదేవాయ తోయరాట్ ॥ ౫౪ ॥ అష్టౌ నిధిపతిః కోశాన్ లోకపాలో నిజోదయాన్ । తథాన్యే లోకపాలాశ్చ దదుస్స్వాధికృతం ధనమ్ ॥ ౫౫ ॥ యద్యద్భగవతా దత్తమాధిపత్యం స్వసిద్ధయే । సర్వం ప్రత్యర్పయామాసుర్హరౌ భూమిం గతే నృప ॥ ౫౬ ॥ తత్ర యోగప్రభావేన నీత్వా సర్వజనం హరిః । ప్రత్యాగత్యాధరామేణ కృష్ణస్సమనుమంత్రితః ॥ నిర్జగామ పురద్వారాత్పద్మమాలీ నిరాయుధః ॥ ౫౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచాశత్తమోఽధ్యాయః. ❖❖❖

❖ ముచుకుందస్య శ్రీకృష్ణసందర్శనాది కథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః ॥ తం విలోక్య వినిష్క్రాంతముజ్జిహానమివోడుపమ్ । దర్శనీయతమం శ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ ॥ ౧ ॥ శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకంధరమ్ । పృథుదీర్ఘచతుర్బాహుం నవకంజారుణేక్షణమ్ ॥ ౨ ॥ నిత్యం ప్రముదితం శ్రీమత్సుకపోలం శుచిస్మితమ్ । ముఖారవిందం బిభ్రాణం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩ ॥ వాసుదేవో హ్యయమితి పుమాన్ శ్రీవత్సలాంఛనః । చతుర్భుజోఽరవిందాక్షో వనమాల్యతిసుందరః ॥ ౪ ॥ లక్షణైర్నారదప్రోక్తైర్నాన్యో భవితుమర్హతి । నిరాయుధశ్చలన్పద్భ్యాం యోత్స్యేఽనేన నిరాయుధః ॥ ౫ ॥ ఇతి నిశ్చిత్య యవనః ప్రాద్రవంతం పరాఙ్ముఖమ్ । అన్వధావజ్జిఘృక్షుస్తం దురాపమపి యోగినామ్ ॥ ౬ ॥ హస్తప్రాప్తమివాత్మానం హరిణా స పదే పదే । నీతో దర్శయతా దూరం యవనేశోఽద్రికందరమ్ ॥ ౭ ॥ పలాయనం యదుకులే జాతస్య తవ నోచితమ్ । ఇతి క్షిపన్ననుగతో నైనం ప్రాపాహతాశుభః ॥ ౮ ॥ ఏవం క్షిప్తోఽపి భగవాన్ ప్రావిశద్గిరికందరమ్ । సోఽపి ప్రవిష్టస్తత్రాన్యం శయానం దదృశే నరమ్ ॥ ౯ ॥ నన్వసౌ దూరమానీయ శేతే మామిహ సాధువత్ । ఇతి మత్వాచ్యుతం మూఢస్తం పదా సమతాడయత్ ॥ ౧౦ ॥ స ఉత్థాయ చిరం సుప్తశ్శనైరున్మీల్య లోచనే । దిశో విలోకయన్ పార్శ్వే తమద్రాక్షీదవస్థితమ్ ॥ ౧౧ ॥ స తావత్తస్య రుష్టస్య దృష్టిపాతేన భారత । దేహజేనాగ్నినా దగ్ధో భస్మసాదభవత్క్షణాత్ ॥ ౧౨ ॥ రాజా ॥ కో నామ స పుమాన్ బ్రహ్మన్ కస్య కింవీర్య ఏవ వా । కస్మాద్గుహాం గతశ్శిశ్యే కింతేజో యవనార్దనః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ స ఇక్ష్వాకుకులే జాతో మాంధాతృతనయో మహాన్ । ముచుకుంద ఇతి ఖ్యాతో బ్రహ్మణ్యస్సత్యసంగరః ॥ ౧౪ ॥ స యాచితస్సురగణైరింద్రాద్యైరాత్మరక్షణే ।

తః గర్గః తత్క్షేత్రే కాలయవనమజీజనదితి పురాణప్రసిద్ధం ॥ తమితి ॥ పురద్వారాద్వినిష్క్రాంతం ఉజ్జిహానం ఉద్గచ్ఛంతం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ నిత్యమితి ॥ నిత్యం ప్రముదితమితి ముఖారవిందవిశేషణం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ లక్షణైరితి ॥ నారదప్రోక్తైరేతైర్లక్షణైరయం పుమాన్ వాసుదేవ ఏవ నాన్యో భవితుమర్హతి - అయంచ నిరాయుధః - అతోఽనేన పద్భ్యామేవ చలన్నిరాయుధోఽహం యోత్స్యే ॥ ౫ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి ఏవం ప్రకారేణ నిశ్చిత్య తం పరాఙ్ముఖం ప్రాద్రవంతమన్వధావదిత్యన్వయః ॥ ౬ ॥ హస్తేతి ॥ ఆత్మానం హస్తప్రాప్తమివ దర్శయతా - దూరం నీత ఇత్యన్వయః ॥ ౭ ॥ పలాయనమితి ॥ హతాశుభః క్షీణకర్మా ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ నన్వితి ॥ తం శయానమచ్యుతం మత్వా అతాడయదితి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ స ఇతి ॥ తస్య క్రుద్ధస్య దృష్టిపాతేన సందీప్తో యః స్వదేహజోఽగ్నిస్తేన ॥ ౧౨ ॥ క ఇతి ॥ యవనమర్దయతి హినస్తీతి యవనార్దనః - తథా స కస్య వంశ్యః కింవీర్యః కీదృక్ప్రభావవాన్ - కిం తేజః - కస్య వీర్యం పుత్ర ఇత్యర్థః - శిశ్యే అశయిష్ట ॥ ౧౩ ॥ స ఇతి ॥ సత్యః సంగరో యుద్ధం ప్రతిజ్ఞా వా యస్య సః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ లబ్ధ్వేతి ॥ గుహం కార్తికేయం- స్వః పాలం స్వర్గపాలకం సేనాన్యం ॥ ౧౬ ॥ నరలోకమితి ॥ ఉజ్ఝితా

స్త్యక్తాః గతా ఇత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ కించ ॥ సుతా ఇతి ॥ తుల్యకాలీయాః త్వత్సమానకాలీయాః కాలితాః విచాలితాః ॥ ౧౮ ॥ మత్ప్ర
జాః కౌన్యః కాలయేదితి చేత్తత్రాహుః ॥ కాల ఇతి ॥ కాలయతె ఇతస్తతశ్చాలయతి ॥ ౧౯ ॥ వరమితి ॥ తస్య కైవల్యస్య ॥ ౨౦ ॥ ఏవమి
తి ॥ గుహాం ప్రవిష్టః శేతే స్మ ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ పర్యపృచ్ఛదితి॥ ధర్షితః అభిభూతః - దుర్ధర్షపర్షం అధృష్యం ॥ ౨౬॥
కఇతి ॥ విపినె అరణ్యే-తత్రాపి గిరేః గహ్వరే దుష్ప్రవేశస్థానె-తత్రాపి ఉరుకంటకే - పద్మపలాశసదృశాభ్యాం పద్భ్యాం విచరసి ॥ ౨౭॥

అసురేభ్యః పరిత్రస్తైస్తద్రక్షాం సోకరోచ్చిరమ్॥ ౧౫॥ లబ్ధ్వా గుహం తే స్వఃపాలం ముచుకుందమథా
బ్రువన్ । రాజన్విరమతాం కృచ్ఛ్రాద్భవాన్నః పరిపాలనాత్ ॥ ౧౬ ॥ నరలోకం పరిత్యజ్య రాజ్యం చ హ
తకంటకమ్। అస్మాన్పాలయతో వీర కామాస్తె సర్వ ఉజ్ఝితాః ॥ ౧౭ ॥ సుతా మహిష్యో భవతో జ్ఞాత
యోమాత్యమంత్రిణః । ప్రజాశ్చ తుల్యకాలీయా నాధునా సంతి కాలితాః ॥ ౧౮॥ కాలో బలీయాన్బలి
నాం భగవానీశ్వరోవ్యయః । ప్రజాః కాలయతె క్రీడన్పశుపాలో యథా పశూన్ ॥ ౧౯ ॥ వరం వృణీ
ష్వ భద్రం తె ఋతె కైవల్యమద్య నః। ఏక ఏవేశ్వరస్తస్య భగవాన్విష్ణురవ్యయః ॥ ౨౦ ॥ ఏవముక్తస్స
వై దేవానభివాద్య మహాయశాః। అశయిష్ట గుహావిష్టో నిద్రయా దేవదత్తయా॥ ౨౧॥ యవనే భస్మసాం
నీతె భగవాన్సాత్వతర్షభః । ఆత్మానం దర్శయామాస ముచుకుందాయ ధీమతె । ౨౨। తమాలో
క్య ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్। శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభేన విరాజితమ్ ॥ ౨౩ ॥ చతుర్భు
జం రోచమానం వైజయంత్యా చ మాలయా । చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రె
క్షణీయం త్రిలోకస్య సానురాగస్మితెక్షణమ్ । అపీచ్యవయసం మత్తమృగేంద్రోదారవిక్రమమ్ । ౨౫ ॥
పర్యపృచ్ఛన్మహాబుద్ధిస్తెజసా తస్య ధర్షితః। శంకితశ్శనకై రాజా దుర్ధర్షమివ తెజసా। ౨౬ । ము
చుకుందః ॥ కో భవానిహ సంప్రాప్తో విపినె గిరిగహ్వరె । పద్భ్యాం పద్మపలాశాభ్యాం విచరస్యురుకంట
కె ॥ ౨౭ । కింస్విత్తేజస్వినాం తెజో భగవాంస్త్వం విభావసుః । సూర్యస్సోమో మహేంద్రో వా లోక
పాలో పరోపి వా । ౨౮ । మన్యె త్వాం దేవదేవానాం త్రయాణాం పురుషర్షభమ్ । యద్బాధసె గు
హాధ్వాంతం ప్రదీపః ప్రభయా యథా ॥ ౨౯ ॥ శుశ్రూషతామవ్యలీకమస్మాకం నరపుంగవ । స్వజన్మక
ర్మ గోత్రం వా కథ్యతాం యది రోచతె। ౩౦। వయం తు పురుషవ్యాఘ్ర ఐక్ష్వాకాః క్షత్రబంధవః। ముచు
కుంద ఇతి ప్రోక్తో యౌవనాశ్వాత్మజః ప్రభో ॥ ౩౧। చిరప్రజాగరశ్రాంతో నిద్రయాపహృతెంద్రియః।
శయెస్మిన్విజనే కామం కెనాప్యుత్థాపితోధునా । ౩౨। సోపి భస్మీకృతో నూనమాత్మీయెనైవ పాప్మనా ।
అనంతరం భవాన్ శ్రీమాన్లక్షితోమిత్రశాసన। ౩౩ । తెజసా తెవిషహ్యేణ భూరి ద్రష్టుం న శక్నుమః।
తతో వై త్వం మహాభాగ మాననీయోసి దెహినామ్ । ౩౪ ॥ ఏవం సంభాషితో రాజ్ఞా భగవాన్భూతభా
వనః। ప్రత్యాహ ప్రహసన్వాణ్యా మెఘనాదగభీరయా। ౩౫॥ శ్రీభగవాన్ ॥ జన్మకర్మాభిధానాని
సంతి మెంగ సహస్రశః । న శక్యంతె ప్రసంఖ్యాతుమనంతత్వాన్మయాపిహి । ౩౬ ॥ క్వచిద్రజాంసి విమ
మె పార్థివాన్యురుజన్మభిః । గుణకర్మాభిధానాని న మె జన్మాని కర్హిచిత్ ॥ ౩౭ ॥ కాలత్రయోపపన్నా
ని జన్మకర్మాణి మె నృప। అనుక్రమంతో నైవాంతం గచ్ఛంతి పరమర్షయః॥ ౩౮ ॥ తథాప్యద్యతనాన్యం
గ శృణుష్వ గదతో మమ । విజ్ఞాపితో విరించేన పురాహం ధర్మగుప్తయె ॥ ౩౯ ॥ భూమెర్భారాయమా
ణానామసురాణాం క్షయాయ చ। అవతీర్ణో యదుకులె గృహ ఆనకదుందుభేః ॥ ౪౦ ॥ వదంతి వాసుదె

కింస్విదితి ॥ తెజః మూర్తిః ప్రభావో దీప్తిమాన్ ॥ ౨౮॥ తత్రాపరితోషాదాహ ॥ మన్య ఇతి॥ పురుషర్షభం శ్రీవిష్ణుం- గుహాధ్వాంతం
అంతస్తమః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ వయమితి ॥ వయమితి వంశాభిప్రాయేణ బహువచనం- తెష్వహం ముచుకుంద ఇతి ప్రోక్త ఇతి యువనాశ్వః
మాంధాతుః - పితా ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ క్వచిదితి ॥ క్వచిత్ కదాచిత్-కశ్చిత్ యద్యపి రజాంసి విమమే గణితవాన్-తథాపి జ
న్మాని కర్మాణి నివిమీమాతె ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ అయమితి ॥ తెతిగ్మచక్షుషా నిమిత్తేన- మమైవ సర్గః ॥ ౪౨ ॥ శరానితి ॥ అపూర్ణో

హమితి శోచితుం- యద్వా- అన్యే త్వర్థార్థే తేషు వరేషు క్షీయమాణేషు యథా శోచంతి - నైవం మాం ప్రపన్నాః - మద్దత్తవరాణామక్షయత్వాదితి భావః॥ ౪౩॥ ఇతీతి॥ అష్టావింశతితమే యుగే- భగవానవతరిష్యతీతి వృద్ధగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యర్థః॥ ౪౪॥ త్వద్భక్తిరేవ కేవలం దుర్లభా- కామాస్తు తుచ్ఛాః నవరణయోగ్యా ఇత్యాశయేన అభక్తానాం సంసారమష్టభిః ప్రపంచయన్ స్తౌతి॥ విమోహిత ఇతి॥ హే ఈశ యోషిత్పురుషశ్చేతి ద్వివిధోఽప్యయం జనః - త్వదీయయా మాయయా విమోహితః - అతోఽనర్థదృక్ అర్థం పరమార్థం సుఖరూపం త్వాం న పశ్యతీతి తథా - అతస్త్వాం న భజతి - కింతు పరస్పరం వంచితస్సన్ సుఖేచ్ఛయా దుఃఖానామేవ ప్రభవో యేషు తేషు గృహేష్వేవ సజ్జత ఇతి॥ ౪౫॥ కించ కామసుఖం సూకరాదిష్వపి సంభవతీతి భగవద్భజనం తు న మానుష జన్మ వ్యతిరేకేణేతి - మానుషత్వం ప్రాప్య త్వామభజన్నతి మూఢ ఇత్యాహ॥ లబ్ధ్వేతి॥ అత్ర కర్మభూమౌ - అవ్యంగం అవికలాంగం - కించ అసతి విషయసుఖే మతిర్యస్య సః - గృహమేవాంధకూపస్తస్మిన్ పతితః యథా పశుస్తృణలుబ్ధోఽంధకూపే పతతీతి॥ ౪౬॥ న కేవలమస్య జనస్యేయం గతిః - కింతు మమాపీత్యాహ॥ మమేతి॥ మర్త్యే శరీరే ఆత్మబుద్ధిర్యస్య తస్య మమ - అత ఏవ సుతాదిష్వాసజ్జమానస్య॥ ౪౭॥ ఉన్నద్ధమదత్వం ప్రపంచయతి॥ కళేబర ఇతి॥ ఘటకుడ్యాదిసదృశే దృశ్యే అనాత్మని - యత ఏవం దుర్మదః అభవం- అతో మమైష కాలో నిష్ఫలో గత ఇతి॥ ౪౮॥ త్వా

వేతి వసుదేవసుతం హి మామ్। కాలనేమిర్హతః కంసః ప్రలంబాద్యాశ్చ సద్ద్విషః॥ ౪౧॥ అయం చ యవనో దగ్ధో రాజంస్తే తిగ్మచక్షుషా। సోఽహం తవానుగ్రహార్థం గుహామేతాముపాగతః॥ ప్రార్థితః ప్రచురం పూర్వం త్వయాహం భక్తవత్సలః॥ ౪౨॥ వరాన్ వృణీష్వ రాజర్షే సర్వాన్ కామాన్ దదామి తే। మాం ప్రపన్నో జనః కశ్చిన్న భూయోఽర్హతి శోచితుమ్॥ ౪౩॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాహ ముచుకుందో ముదాన్వితః। జ్ఞాత్వా నారాయణం దేవం గర్గవాక్యమనుస్మరన్॥ ౪౪॥ ముచుకుందః॥ విమోహితోఽయం జన ఈశ మాయయా త్వదీయయా త్వాం న భజత్యనర్థదృక్। సుఖాయ దుఃఖప్రభవేషు సజ్జతే గృహేషు యోషిత్పురుషశ్చ వంచితః॥ ౪౫॥ లబ్ధ్వా జనో దుర్లభమత్ర మానుషం కథంచిదవ్యంగమయత్నతోఽనఘ। పాదారవిందం న భజత్యసన్మతిర్గృహాంధకూపే పతితో యథా పశుః॥ ౪౬॥ మమైష కాలోఽజిత నిష్ఫలో గతో రాజ్యశ్రియోన్నద్ధమదస్య భూపతేః। మర్త్యాత్మబుద్ధేస్సుతదారకోశభూష్వాసజ్జమానస్య దురంతచింతయా॥ ౪౭॥ కళేబరేఽస్మిన్ ఘటకుడ్యసన్నిభే నిరూఢమానో నరదేవ ఇత్యహమ్। వృతో రథేభాశ్వపదాత్యనీకపైర్గాం పర్యటంస్త్వామగణయ్య దుర్మదః॥ ౪౮॥ ప్రమత్తముచ్చైరితికృత్యచింతయా ప్రవృద్ధలోభం విషయేషు లాలసమ్। త్వమప్రమత్తస్సహసాభిపద్యసే క్షుల్లేలిహానోఽహిరివాఖుమంతకః॥ ౪౯॥ పురా రథైర్హేమపరిష్కృతైశ్చరన్ మతంగజైర్వా నరదేవసంజ్ఞితః। స ఏవ కాలేన దురత్యయేన తే కళేబరో విట్క్రిమిభస్మసంజ్ఞితః॥ ౫౦॥ నిర్జిత్య దిక్చక్రమభూతవిగ్రహో వరాసనస్థస్సమరాజవందితః। గృహేషు మైథున్యసుఖేషు యోషితాం క్రీడామృగః పూరుష ఈశ నీయతే॥ ౫౧॥ కరోతి కర్మాణి తపస్సునిష్ఠితో నివృత్తభోగస్తదపేక్షయాసకృత్। పునశ్చ భూయాసమహం స్వరాడితి ప్రవృద్ధతర్షో న సుఖాయ కల్పతే॥ ౫౨॥ భవాపవర్గో భ్రమతో యదా భ

మగణయంతం మాం త్వమాక్రామసీత్యాహ॥ ప్రమత్తమితి॥ ప్రమత్తం అనవహితం త్వాం అంతకం అవిగణయ్య దేహాదిష్వాసక్తమితి యావత్ - కుతః ప్రమత్తం- ఇతి కృత్యచింతయా ఏవమేవ కరణీయమితి మనోరథపరంపరయా - మనోరథే భగ్నేఽపి విషయేషు లాలసం ఉత్సుకం- ప్రాప్తేఽపి పునః ప్రవృద్ధో లోభస్తృష్ణా యస్య తం - అంతకస్త్వమభిపద్యసే అభిభవసీత్యర్థః - క్షుధా సృక్కిణీ లేలిహానో అహిః ఆఖుం మూషకమివేతి॥ ౪౯॥ కాలాత్మనా త్వయా అభిపన్నో దేహః ఏవం భవతీత్యాహ॥ పురేతి॥ శ్వసృగాలాదిభిర్భక్షితో విట్సంజ్ఞితః - తైరభక్షితః క్రిమిసంజ్ఞితః - దగ్ధో భస్మసంజ్ఞితో భవతీతి - బుద్ధ్వా విచార్యైవం భూతే దేహే మమతాం కుర్వంతో జనాః హరిం నారాధయంతి యే- తే ఆత్మనిశత్రుభూతాః జ్ఞేయాః సతతం యతః॥ శ్లో॥ యోనేస్సహస్రాణి బహూని గత్వా దుఃఖేన లబ్ధ్వాపి చ మానుషత్వమ్। సుఖావహం యేన భజంతి విష్ణుం తే వై మనుష్యాత్మని శత్రుభూతా ఇతి॥ ౫౦॥ కించ అంతకప్రాప్తేః ప్రాగపి దిగ్విజయినోఽప్యాజ్ఞాపి పారతంత్ర్యదుఃఖం తదవస్థమేవేత్యాహ॥ నిర్జిత్యేతి॥ అభూతవిగ్రహః అవిద్యమానసంగ్రామః - పూర్వం యే సమాః రాజానః తైః రాజభిర్వందితోఽపి - మిథునీభావసుఖమేవ పరం యేషు తేషు యోషితాం గృహేషు - క్రీడామృగ ఇవ ఇతస్తతో నీయతే॥ ౫౧॥ కించ తత్రాపి తృష్ణాకులస్య న భోగక్షణః కశ్చిదస్తీత్యాహ॥ కరోతీతి॥ తపసి అధశ్శయన బ్రహ్మచర్యాదౌ సునిష్ఠితః - పునశ్చ స్వరాట్ ఇంద్రః స్యామితి - యద్వా- జన్మాంతరేఽప్యే

వశేవచక్రవర్తినస్యామితి ॥ ౫౨ ॥ తదేవమష్టభిః శ్లోకైః ఈశబహిర్ముఖానాం సంసారం ప్రపంచ్య భక్త్యా తన్నివృత్తిక్రమమాహ ॥ భవాపవర్గ ఇతి ॥ భో అచ్యుత - భ్రమతః సంసరతో జనస్య యదా త్వదనుగ్రహేణ భవస్య బంధస్య అపవర్గః అంతో భవేత - ప్రాప్తకాలః స్యాత్ - తదా సతాం సంగో భవేత్ ॥ యదా సత్సంగో భవేత్ తదా సర్వసంగనివృత్త్యా కార్యకారణనియంతరి త్వయి భక్తిర్భవతి - తతో ముచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ మమ తు సత్సంగమాత్రం పూర్వమేవ మే రాజ్యాదిసంగవిచ్ఛేదో జాతః సోఽయం - త్వయైవ మమ మహాననుగ్రహః కృత ఇత్యాహ ॥ మన్య ఇతి ॥ తే త్వయా - సాధుభిర్వివేకిభిః తపసే వనం ప్రవేష్టుమిచ్ఛద్భిః స్వయం త్యక్తుమలభమానైః ప్రార్థ్యత ఇతి ॥ ౫౪ ॥ తదేనం విషయసేవామార్గం భగవత్సేవామార్గం చ వివిచ్య వరాన్ వృణీష్వేతి యదుక్తం తత్ప్రత్యాహ ॥ నేతి ॥ అకించనాః నివృత్తాభిమానాః - ఆర్యో వివేకీ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాదితి ॥ రజస్సత్త్వతమోగుణైరనుబధ్యంత ఇతి తథాభూతా ఆశిషః స్వర్గాద్యైశ్వర్యమరణాదిధర్మాదిరూపాః విసృజ్య - పరం పురుషమీశ్వరం జ్ఞప్తిమాత్రం జ్ఞానఘనం ... తః - నిరంజనం - ... తః - నిర్గుణం ... తః - అద్వయం - అత ఏవ అక్షరం త్వాం శరణం వ్రజామీతి ॥ ౫౬ ॥ భుంక్ష్వ తావద్భోగాన్ కైవల్యం తు పరస్తాదేవ ... పునర్వరైః ప్రలోభయంతం ప్రతి

వేజ్జనస్య తర్హ్యచ్యుత సత్సమాగమః । సత్సంగమో యర్హి తదైవ సద్గతౌ పరావరేశే త్వయి జాయతే
మతిః ॥ ౫౩ ॥ మన్యే మమానుగ్రహ ఈశ తే కృతో రాజ్యానుబంధాపగమో యదృచ్ఛయా । యః ప్రా
ర్థ్యతే సాధుభిరేకచర్యయా వనం వివిక్షద్భిరఖండభూమిపైః ॥ ౫౪ ॥ న కామయేఽన్యం తవ పాదసేవనా
దకించనప్రార్థ్యతమాద్వరం విభో । ఆరాధ్య కస్త్వాం హ్యపవర్గదం హరే వృణీత ఆర్యో వరమాత్మబం
ధనమ్ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాద్విసృజ్యాశిష ఈశ సర్వతో రజస్తమస్సత్త్వగుణానుబంధనాః । నిరంజనం నిర్గుణమ
ద్వయం పరం త్వాం జ్ఞప్తిమాత్రం పురుషం వ్రజామ్యహమ్ ॥ ౫౬ ॥ చిరమిహ వృజినార్తస్తప్యమానోఽను
తాపైరవితృషషడమిత్రోఽలబ్ధశాంతిః కథంచిత్ । శరణద సముపేతస్త్వత్పదాబ్జం పరాత్మన్నభయమృ
తమశోకం పాహి మాపన్నమీశ ॥ ౫౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ సార్వభౌమ మహారాజ మతిస్తే విమలోర్జితా । వ
రైః ప్రలోభితస్యాపి న కామైర్విహతా యతః ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభితో వరైర్యత్త్వమప్రమాదాయ విద్ధి తత్ ।
న ధీరేకాంతభక్తానామాశీర్భిర్భిద్యతే క్వచిత్ ॥ ౫౯ ॥ యుంజానానామభక్తానాం ప్రాణాయా
మాదిభిర్మనః । అక్షీణవాసనం రాజన్ దృశ్యతే క్వచిదుత్థితమ్ ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వ మహీం కామం మయ్యా
వేశితమానసః । అస్త్వేవం నిత్యదా తుభ్యం భక్తిర్మయ్యనపాయినీ ॥ ౬౧ ॥ క్షాత్రధర్మస్థితో జంతూన్ న్య
వధీర్మృగయాదిభిః । సమాహితస్తత్తపసా జహ్యఘం మదుపాశ్రయః ॥ ౬౨ ॥ జన్మన్యనంతరే రాజన్ స
ర్వభూతసుహృత్తమః । భూత్వా ద్విజవరస్త్వం వై మాముపైష్యసి కేవలమ్ ॥ ౬౩ ॥ ❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకపంచాశత్తమోఽధ్యాయః . ❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః ॥ ఇత్థం సోఽనుగృహీతోఽంగ కృష్ణేనేక్ష్వాకునందనః । తం పరిక్రమ్య సన్నమ్య నిశ్చక్రామ గుహాము
ఖాత్ ॥ ౧ ॥ సంవీక్ష్య క్షుల్లకాన్ మర్త్యాన్ పశూన్ వీరుద్వనస్పతీన్ । మత్వా కలియుగం ప్రాప్తం జగామ దిశ
ముత్తరామ్ ॥ ౨ ॥ తపశ్శ్రద్ధాయుతో ధీరో నిస్సంగో ముక్తసంశయః । సమాధాయ మనః కృష్ణే ప్రావిశ

కృష్ణం పాదోపగ్రహణేన ప్రార్థయతే ॥ చిరమితి ॥ వృజినైః స్వకర్మఫలైరార్తః - పునస్తద్వాసనాదిభిః తప్యమానః ... - అవితృషషడమిత్రః తృడేవ తృష్ణా న విగతతృషః షట్ అమిత్రాః శత్రవః ఇంద్రియలక్షణా యస్య సః - అత ఏవ అలబ్ధశాంతిః కథంచిద్భాగ్యోదయేన ... శాంతిం ... - శరణం స్వజనం తద్దదాతీతి తథా హే శరణద సముపేతః ప్రాప్తోఽహం - అశోకత్వే హేతుః అభయం - తత్రాపి హేతుః ఋతం - ఆపన్నం ఆపత్ప్రాప్తం పాహీతి ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభిత ఇతి ॥ అప్రమాదాయ ప్రమాదాభావాయ ... ॥ ఏకాంతభక్తానాం ధీః ఆశీర్భిః ప్రాప్తాభిరపి న భిద్యతే న సజ్జ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౯ ॥ వ్యతిరేకమాహ ॥ యుంజానానామితి ॥ ఉత్థితం విషయాభిముఖం ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వేతి ॥ తుభ్యం తవ ॥ ౬౧ ॥ యుక్త్యాభ్యాసేన ... తపసి లోకసంగ్రహే ప్రవర్తయతి ॥ క్షాత్రధర్మేతి ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా . ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ద్విపంచాశత్తమే ధావన్ భయాదివ గతః పురీమ్ । అన్వమోదత సందేశం రుక్మిణ్యా ద్విజవర్ణితమ్ ॥ ఇత్థమితి ॥ ౧ ॥ స ఇతి ॥ క్షుల్లకాన్ అల్పప్రమాణాన్ ॥ ౨ ॥ తప ఇతి ॥ తపసి శ్రద్ధాయుతః ॥ ౩ ॥ బదర్యాశ్రమం ప్రవిశ్య ॥ ... బదర్యాశ్రమం ॥ ౪ ॥ భగవానితి ॥ నిన్యే

నయత్ ద్వారకాం ప్రాపితవాన్ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ విలోక్యేతి ॥ వేగరభసం వేగోద్రేకం ॥ ౭ ॥ విహాయేతి ॥ భీరుభీతవత్ భీరోరపి భీతవత్ అతిశయేన భీతవదిత్యర్థః - చేరతుః పలాయేతాం బహుయోజనం దేశం ॥ ౮ ॥ పలాయమానావితి ॥ అప్రమాణవిత్ ప్రమాణమియత్తా తన్నవేత్తీతి తథా ॥ ౯ ॥ ప్రద్రుత్యేతి ॥ తుంగం ఏకాదశయోజనోన్నతం ప్రకర్షేణ వర్షణాత్ అస్మిన్నితి ప్రవర్షణ ఇత్యాఖ్యా యస్య తం తథా భగవానింద్రః ॥ ౧౦ ॥ గిరావితి ॥ తత్ర విచిన్వన్నపి తయోః పదం నిలయసంస్థానం అనధిగమ్య ॥ ౧౧ ॥ తత ఇతి ॥ తతో గిరేః - దశచ ఏకంచ యాని యోజనాని తావదుత్తుంగాత్ - మాగధసంరోధదేశమతిక్రమ్య పరతః అధః నిపేతతుః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ అథ శ్రీకృష్ణ

ర్గంధమాదనమ్ ॥ ౩ ॥ బదర్యాశ్రమమాసాద్య నరనారాయణాలయమ్ । సర్వద్వంద్వసహశ్శాంతస్తపసారాధయద్ధరిమ్ ॥ ౪ ॥ భగవాన్ పునరావ్రజ్య మధురాం యవనావృతామ్ । హత్వా మ్లేచ్ఛబలం నిన్యే తదీయం ద్వారకాం ధనమ్ ॥ ౫ ॥ నీయమానే ధనే గోభిర్నృభిశ్చాచ్యుతచోదితైః । ఆజగామ జరాసంధస్త్రయోవింశత్యనీకపః ॥ ౬ ॥ విలోక్య వేగరభసం రిపుసైన్యస్య మాధవౌ । మనుష్యచేష్టామాపన్నౌ రాజన్ దుద్రువతుర్ద్రుతమ్ ॥ ౭ ॥ విహాయ విత్తం ప్రచురమభీతౌ భీరుభీతవత్ । పద్భ్యాం పద్మపలాశాభ్యాం చేరతుర్బహుయోజనమ్ ॥ ౮ ॥ పలాయమానౌ తౌ దృష్ట్వా మాగధః ప్రహసన్ బలీ । అన్వధావద్రథానీకైరీశయోరప్రమాణవిత్ ॥ ౯ ॥ ప్రద్రుత్య దూరం సంశ్రాంతౌ తుంగమారుహతాం గిరిమ్ । ప్రవర్షణాఖ్యం భగవాన్నిత్యదా యత్ర వర్షతి ॥ ౧౦ ॥ గిరౌ నిలీనావాజ్ఞాయ నాధిగమ్య పదం నృప । దదాహ గిరిమేధోభిస్సమంతాదగ్నిముత్సృజన్ ॥ ౧౧ ॥ తత ఉత్పత్య తరసా దహ్యమానతటాదుభౌ । దశైకయోజనోత్తుంగాన్నిపేతతురధో భువి ॥ ౧౨ ॥ అలక్ష్యమాణౌ రిపుణా సానుగేన యదూత్తమౌ । స్వపురం పునరాయాతౌ సముద్రపరిఘాం నృప ॥ ౧౩ ॥ సోఽపి దగ్ధావితి మృషా మన్వానో బలకేశవౌ । బలమాకృష్య సుమహన్మగధాన్ మాగధో యయౌ ॥ ౧౪ ॥ ఆనర్తాధిపతిశ్శ్రీమాన్ రైవతో రేవతీం సుతామ్ । బ్రహ్మణా చోదితః ప్రాదాద్బలాయేతి పురోదితమ్ ॥ ౧౫ ॥ భగవానపి గోవింద ఉపయేమే కురూద్వహ । వైదర్భీం భీష్మకసుతాం శ్రియో మాత్రాం స్వయంవరే ॥ ౧౬ ॥ ప్రమథ్య తరసా రాజ్ఞః శాల్వాదీన్ చైద్యపక్షగాన్ । పశ్యతాం సర్వలోకానాం తార్క్ష్యపుత్రస్సుధామివ ॥ ౧౭ ॥ రాజా ॥ భగవాన్ భీష్మకసుతాం రుక్మిణీం రుచిరాననామ్ । రాక్షసేన విధానేన ఉపయేమ ఇతి శ్రుతమ్ ॥ ౧౮ ॥ భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి కృష్ణస్యామితతేజసః । రుక్మిణ్యా గ్రహణం పాణేః ప్రమథ్యాన్యాన్ స్వయంవరే ॥ యథా మాగధశాల్వాదీన్ జిత్వా కన్యాముపాహరత్ ॥ ౧౯ ॥ బ్రహ్మన్ విష్ణుకథాః పుణ్యాః మాధ్వీర్లోకమలాపహాః । కోను తృప్యే

——❖ రుక్మిణీకల్యాణకథాప్రారంభఘట్టః. ❖——

త శృణ్వానః శ్రుతజ్ఞో నిత్యనూతనాః ॥ ౨౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ రాజాసీద్భీష్మకో నామ విదర్భాధిపతిర్మహాన్ । తస్య పంచాభవన్ పుత్రాః కన్యైకా చ వరాననా ॥ ౨౧ ॥ రుక్మ్యగ్రజో రుక్మరథో రుక్మబాహురనంతరః । రుక్మకేశో రుక్మమాలీ రుక్మిణ్యేషాం స్వసా సతీ ॥ ౨౨ ॥ సోపశ్రుత్య ముకుందస్య రూపవీర్యగుణశ్రియః । గృహాగతైర్గీయమానాస్తం మేనే సదృశం పతిమ్ ॥ ౨౩ ॥ తాం బుద్ధిలక్షణౌదార్యరూపశీలగుణాశ్రయామ్ । కృష్ణస్స్వసదృశీం భార్యాం సముద్వోఢుం మనో దధే ॥ ౨౪ ॥ బంధూనామిచ్ఛతాం దాతుం కృష్ణాయ భగినీం నృప । తతో నివార్య కృష్ణద్విడ్రుక్మీ చైద్యమమన్యత ॥ ౨౫ ॥ త

స్య వివాహం నిరూపయితుం బలదేవవివాహం నవమస్కంధోక్తమనుస్మారయతి ॥ ఆనర్తేతి ॥ ౧౫ ॥ భగవానితి ॥ లక్ష్మ్యాః మాత్రాం కళాం ॥ ౧౬ ॥ ప్రమథ్యేతి ॥ గరుత్మాన్ యథా దేవాన్ ప్రమథ్య సుధాం అమృతం ఆహరత్ తథేతి ॥ ౧౭ ॥ భగవానితి ॥ రాక్షసో యుద్ధహరణాదితి స్మృతేః - రాజ్ఞః ప్రమథ్యేతి త్వదుక్త్యా రాక్షసేన విధానేనోపయేమే పరిణీతవానితి శ్రుతం పూర్వమేవ సామాన్యత ఏవ శ్రుతం ॥ ౧౮ ॥ భగవన్నితి ॥ విశేషం తు శ్రోతుమిచ్ఛామి ॥ ౧౯ ॥ శ్రవణౌత్సుక్యమావిష్కరోతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ పుణ్యాః మహాఫలాః - మాధ్వీః శ్రుతిసుఖాః - లోకస్య మలాపహాశ్చ - శృణ్వానః శృణ్వన్నిత్యర్థః - శ్రుతిజ్ఞః శ్రుతసారవిత్ - నిత్యనూతనాః ప్రతిక్షణమాశ్చర్యవత్ప్రతీయమానాః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ బంధూనామితి ॥ చైద్యమమన్యత తస్యాః పతిమిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ స ఇతి ॥ అపేక్ష్యాజ్ఞాత్వా -

అసితాపాంగీ నీలకటాక్షా- కృష్ణాయ కృష్ణముద్దేశతుం - ప్రేషయామాస ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకామితి ॥ ప్రతీహారైః ద్వారపాలైః ॥ ౨౭ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ఆత్మానం శ్రీకృష్ణం ॥ ౨౮ ॥ తమితి ॥ అభిమృశన్ శనైశ్శనైః సంమర్దయన్ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ సంతుష్టఇతి ॥ సధర్మోఽస్య బ్రాహ్మణస్య అఖిలకామదోగ్ధా భవతి - యద్వా స బ్రాహ్మణోఽస్య విశ్వస్య అఖిలకామధుగితి ॥ ౩౧ ॥ అసంతుష్టఇతి ॥ లోకాన్ ఆప్నోతీతి లోకాల్లోకాంతరం పర్యటన్ నైకత్ర నివృతః తిష్ఠతీత్యర్థః - నాప్నోతీతి పాఠే సురేశ్వరోఽపి భూత్వా - లోకాన్ నాప్నోతి- ఉత్తమలోకాన్ ప్రాప్తోఽపి అప్రాప్తఇవ క్లిశ్యతీత్యర్థః - శేతే సుఖమాస్త ఇత్యర్థః - తదేవాహ- సర్వేష్వంగేషు వాక్పాణ్యాదిషు- విజ్వరః తాపరహితః ॥ ౩౨ ॥ విప్రానితి ॥ స్వలాభః స్వతఏవ ప్రాప్తో లాభః - ఆత్మలాభో వా- తేన సంతుష్టాన్ భూతాన్ - సాధూన్ స్వధర్మనిష్ఠాన్ ॥ ౩౩ ॥ కచ్చిదితి ॥ యస్య రాజ్ఞో విషయే దేశే ॥ ౩౪ ॥ యతఇతి ॥ యతః స్థానాత్ - యదిచ్ఛయా యస్య కార్యస్యేచ్ఛయా - దుర్గం సముద్రం ॥ ౩౫ ॥ ఏవమితి ॥ సంపృష్టః సంప్రశ్నః ప్రష్టవ్యోఽర్థో యస్య సః - పరమేష్ఠినా పరమేశ్వరేణ బంధూనామభిప్రేతం రుక్మిణశ్చేష్టితమిత్యాదిసర్వం ॥ శ్లో ॥ రుక్మిణ్యాస్స్వయమేకాంతే లిఖిత్వాగత్తపత్రికామ్ । ముద్రామున్ముచ్య కృష్ణాయ ప్రేమచిహ్నమదర్శయత్ ॥ శ్రీధరీయో

దవేత్యాసితాపాంగీ వైదర్భీ దుర్మనా భృశమ్ । విచింత్యాప్తం ద్విజం కంచిత్కృష్ణాయ ప్రాహిణోద్ద్రుతమ్ ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకాం స సమభ్యేత్య ప్రతీహారైః ప్రవేశితః । అపశ్యదాద్యం పురుషమాసీనం కాంచనాసనే ॥ ౨౭ ॥ దృష్ట్వా బ్రహ్మణ్యదేవస్తమవరుహ్య నిజాసనే । ఉపవేశ్యార్హయాంచక్రే యథాత్మానం దివౌకసః ॥ ౨౮ ॥ తం భుక్తవంతం విశ్రాంతముపగమ్య సతాం గతిః । పాణినాభిమృశన్ పాదావవ్యగ్రస్తమపృచ్ఛత ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ కచ్చిద్ద్విజవరశ్రేష్ఠ ధర్మస్తే వృద్ధసంమతః । వర్తతే నాతికృచ్ఛ్రేణ సంతుష్టమనసస్సదా ॥ ౩౦ ॥ సంతుష్టో యర్హి వర్తేత బ్రాహ్మణో యేన కేనచిత్ । అహీయమానస్స్వద్ధర్మాత్స హ్యస్యాఖిలకామధుక్ ॥ ౩౧ ॥ అసంతుష్టోఽసకృల్లోకానాప్నోత్యపి సురేశ్వరః । అకించనోఽపి సంతుష్టశ్శేతే సర్వాంగవిజ్వరః ॥ ౩౨ ॥ విప్రాన్ స్వలాభసంతుష్టాన్ సాధూన్ భూతసుహృత్తమాన్ । నిరహంకారిణశ్శాంతాన్నమస్యే శిరసాసకృత్ ॥ ౩౩ ॥ కచ్చిద్వః కుశలం బ్రహ్మన్ రాజతో యస్య హి ప్రజాః । సుఖం వసంతి విషయే పాల్యమానాస్స మే ప్రియః ॥ ౩౪ ॥ యతస్త్వమాగతో దుర్గం నిస్తీర్యేహ యదిచ్ఛయా । సర్వం నో బ్రూహ్యగుహ్యం చేత్కిం కార్యం కరవామ తే ॥ ౩౫ ॥ ఏవం సంపృష్టసంప్రశ్నో బ్రాహ్మణః పరమేష్ఠినా । లీలాగృహీతదేహేన తస్మై సర్వమవర్ణయత్ ॥ ౩౬ ॥ విదర్భాధిపతేః పుత్రీ రుక్మిణీ తవ కింకరీ । విజ్ఞాపయతి తే కించిత్ప్రస్తుతోద్వాహమంగళా ॥ ౩౭ ॥ తయా సంప్రేషితోఽహం తే సకాశం భీష్మకన్యయా । తస్యాస్సందేశమాకర్ణ్య క్రియతాం యదనంతరమ్ ॥ ౩౮ ॥ రుక్మిణీ ॥ శ్రుత్వా గుణాన్ భువనసుందర శృణ్వతాం తే నిర్విశ్య కర్ణవివరైర్హరతోఽంగతాపమ్ । రూపం దృశాం దృశిమతామఖిలార్థలాభం త్వయ్యచ్యుతావిశతి చిత్తమపత్రపం మే ॥ ౩౯ ॥ కా త్వా ముకుంద మహతీ కులరూపశీలవిద్యావయోద్రవిణధామభిరాత్మతుల్యమ్ । ధీరా పతిం కులవతీ న వృణీత కన్యా కాలే నృసింహ నరలోకమనోఽభిరామమ్ ॥ ౪౦ ॥ తన్మే భవాన్ ఖలు వృతః పతిరంగ జాయామాత్మార్పితశ్చ భవతోఽత్ర విభో విధేహి । మా వీరభాగమభిమర్శతు చైద్య ఆరాద్గోమాయువన్మృగపతేర్బలిమంబుజా

యం శ్లోకః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ బ్రాహ్మణః శ్రీకృష్ణాజ్ఞయా వాచయతి ॥ శ్రుత్వేతి ॥ అయమర్థః- హే అచ్యుత హే భువనసుందరేతి చౌత్సుక్యం దర్శయతి - క్వ తవ మహాత్మ్యం క్వ చాహం కులరూపశీలాదియుక్తా- తథాపి - అపగతా త్రపా యస్మాత్తత్ - మే చిత్తం త్వయ్యావిశతి ఆసజ్జతే - తత్కుత స్తత్రాహ- శృణ్వతాం కర్ణవివరైరంతః ప్రవిశ్య అంగతాపం అంగేతి స్పృహక్ సంబోధనం వా - హరతః తవ గుణాన్ శ్రుత్వా తథా దృశిమతాం చక్షుష్మతాం దృశాం అఖిలార్థలాభాత్మకం రూపం చ శ్రుత్వేతి ॥ ౩౯ ॥ అహో ఆకులకన్యానామిదమతిధార్ష్ట్యమితి మా శంకీరిత్యాహ ॥ కేతి ॥ హే ముకుంద హే నృసింహ నరశ్రేష్ఠ- కా నామ కన్యా కులవతీ- తథా మహతీ రూపగుణోదారా- తథా ధీరా ధీమతీ - త్వా త్వాం - పతిం న వృణీత నవృణుయ్యాదేవ కేవలం దోషశంకేతి భావః - కథంభూతం - గుణశీలాదిభిరాత్మనైవ తుల్యం - నిరుపమమిత్యర్థః- ద్రవిణం ద్రవ్యసంపత్- ధామ ప్రభావః - తథా నరలోకస్య మనసామభిరామో అభిరమణం యస్మాత్తం - కించ- కాలే వివాహావసరే ॥ ౪౦ ॥ తదితి ॥ హే విభో- తత్తస్మాన్మయా భవాన్ ఖలు పతిర్వృతః- ఆత్మా చ భవతోఽర్పితః - అతస్త్వమత్రాగత్య మాం భవతో జాయాం విధేహి- విపక్షే బాధకం ద్యోతయన్నాహ - మా వీరభాగమితి- వీరస్య తవ భాగం మాం- ఆరాత్ శీఘ్రమాగత్య చైద్యః శిశుపాలః - మా

భిమర్శనాతుమాస్పృశతు - మృగపతేః సింహస్య బలిం భాగం గోమాయుః సృగాల ఇవేతి॥ ౪౧ ॥ అనేకజన్మకృతైః సుకృతైరిదమేవమే భూ యాదితి ప్రార్థనాయతే ॥ పూర్తేనేతి ॥ పూర్తం వాపీకూపాది-ఇష్టమగ్నిహోత్రాది- దత్తం హిరణ్యాదిదానం-నియమః తీర్థాటనాది వ్రతం కృచ్ఛ్రాది॥ ౪౨ ॥ నను చైద్యాదిబంధుభిరపి నీతాయాం త్వయి కిమధునా కరణీయమిత్యపేక్షాయామాహ ॥ శ్వోభావినీతి॥ హే అజిత శ్వోభావి ని ఉద్వహనే వివాహే- ప్రథమం గుప్తః అలక్షిత ఏవాగత్య- పశ్చాత్పృతనాపతిభిః పరివృతస్సన్- చైద్యాదిబలం నిర్మథ్య - ప్రసహ్య బలాత్ - వీర్యప్రదర్శనమేవ శుల్కం వైవాహికం దేయం యస్యాస్తాం మాం - అనేన రాక్షసవిధినా- ఉద్వహేతి ఉపదేశరహస్యం ॥ ౪౩॥ నను భవతు-శిశుపాలాదిబలప్రమథనం అంతఃపురమధ్యగతాయాస్తవ హరణే త్వద్బంధువధోపి ప్రసజ్యేతేత్యత ఆహ ॥ అంతఃపురేతి ॥ పురాద్బహిర్వర్తమానాం - గిరిజాం అంబికాం-అంబికాగృహం దేవమమహరణం సుకరమితి భావః॥ ౪౪॥ నను కిమనేన నిర్బంధేనానర్థకారిణా చైద్యోపి తావత్ప్రఖ్యాతగుణకర్మా యోగ్య ఏవ వర ఇతి తత్రాహ ॥ యస్యేతి ॥ హే అంబుజాక్ష యస్య భవతోంఘ్రిపంకజరజోభిః స్నపనం-ఆత్మనస్తమసోపహత్యై- ఉమాపతిరివ మహాంతః వాంఛంతి- తస్య భవతః ప్రసాదం యర్హ్యహం న లభేయ న ప్రాప్నుయాం త

తు ॥ ౪౧ ॥ పూర్తేష్టదత్తనియమవ్రతదేవవిప్రగుర్వర్చనాదిభిరలం భగవాన్ పరేశః । ఆరాధితో యది గదాగ్రజ ఏత్య పాణిం గృహ్ణాతు మే న దమఘోషసుతాదయోన్యే ॥ ౪౨ ॥ శ్వోభావిని త్వమజితోద్వహనే విదర్భాన్ గుప్తస్సమేత్య పృతనాపతిభిః పరీతః । నిర్మథ్య చైద్యమగధేశబలం ప్రసహ్య మాం రాక్షసేన విధినోద్వహ వీర్యశుల్కామ్ ॥ ౪౩ ॥ అంతఃపురాంతరచరామనిహత్య బంధూన్ త్వాముద్వహే కథమితి ప్రవదామ్యుపాయమ్ । పూర్వేద్యురస్తి మహతీ కులదేవయాత్రా యస్యాం బహిర్నవవధూర్గిరిజాముపేయాత్ ॥ ౪౪ ॥ యస్యాంఘ్రిపంకజరజస్స్నపనం మహాంతో వాంఛంత్యుమాపతిరివాత్మతమోపహత్యై । యర్హ్యంబుజాక్ష న లభేయ భవత్ప్రసాదం జహ్యామసూన్ వ్రతకృశాన్ శతజన్మభిస్స్యాత్ ॥ ౪౫ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ ఇత్యేతే గుహ్యసందేశా యదుదేవ మయాహృతాః । విమృశ్య కృత్యం యచ్చాత్ర క్రియతాం తదనంతరమ్ ॥ ౪౬ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే- ద్విపంచాశోధ్యాయః . ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ వైదర్భ్యాస్స తు సందేశం నిశమ్య యదునందనః । ప్రగృహ్య పాణినా పాణిం ప్రహసన్ ద్విజమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ యథావినిద్రా మచ్చిత్తా రుక్మిణీ రుచిరాననా । తథాహమపి తచ్చిత్తో నిద్రాం చ న లభే నిశి ॥ ౨ ॥ వేదాహం రుక్మిణో ద్వేషాన్మమోద్వాహో నివారితః । తామానయిష్య ఉన్మథ్య రాజన్యాపసదాన్ మృధే ॥ మత్పరామనవద్యాంగీమేధసోగ్నిశిఖామివ ॥ ౩ ॥ ఉద్వాహర్క్షం చ విజ్ఞాయ రుక్మిణ్యా మధుసూదనః । రథస్సంయుజ్యతామాశు దారుకేత్యాహ సారథిమ్ ॥ ౪ ॥ స చాశ్వైః శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పబలాహకైః । యుక్తం రథముపానీయ తస్థౌ ప్రాంజలిరగ్రతః ॥ ౫ ॥ ఆరుహ్య స్యందనం శౌరిర్ద్విజమారోప్య తూర్ణగైః । ఆనర్తాదేకరాత్రేణ విదర్భానగమద్ధయైః ॥ ౬ ॥ రాజా స కుండినపతిః పుత్రస్నేహవశం గతః । శిశుపాలాయ తాం కన్యాం దాస్యన్ కర్మాణ్యకారయత్ ॥ ౭ ॥ పురం సమ్మృష్ట

హీన-వ్రతైరుపవాసాదిభిః- కృశాన్ అసూన్ ప్రాణాన్- జహ్యాం త్యజేయం- తతః కిమత ఆహ - శతజన్మభిరితి- ఏవమేవ వారం వారం జహ్యాం-యావచ్ఛతజన్మభిరపి తవ ప్రసాదః స్యాదితి॥ ౪౫॥ ఇతీతి॥ అత్ర యత్కృత్యం కరణీయం-తద్విమృశ్య క్రియతాం తచ్చానంతరమేవ క్రియతామితి ॥ ౪౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్విపంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ త్రిపంచాశత్తమే గత్వా విదర్భాన్ దృతే హరిః । రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణో మిషతాం ద్విషతాం బలాత్ ॥ ౧ ॥-౨॥ నిద్రాయా అలాభే కారణాంతరం॥ వేదేతి॥ ఉద్వాహో నివారిత ఇతి - తయా అకథితమపి అహం జానామీతి - ఆనయిష్యే ఆనయిష్యామి- రాజన్యాపసదాన్ రాజసు హీనాన్ - ఉన్మథ్య ఆనయ ఏధ్యస్తాంతః ఏధస ఇతి॥ ౩॥ ఉద్వాహర్క్షమితి ॥ పరశ్వో రాత్రౌ వివాహనక్షత్రమితి జ్ఞాత్వా॥ ౪॥ స ఇతి ॥ శైబ్యాదీని చత్వారి అశ్వనామాని॥ ౫॥ ఆరుహ్యేతి॥ తస్యాం రాత్ర్యాం ప్రస్థాయ ప్రాతర్విదర్భదేశానగమత్ - శ్వోభావిని త్వమజితోద్వహనే విదర్భాన్ గుప్తస్సమేత్యేతి రుక్మిణీసందేశాత ॥ ౬॥ రాజేతి ॥ పుత్రస్య రుక్మిణః స్నేహానతస్య వశమనుగచ్ఛతీతి తథా- అనేన శిశుపాలే అనాద్యాహికాభిరుచిం ద్యోతయతి- కర్మాణి పురాలంకారశిల్పదేవతార్చనాదీని॥ ౭॥ తాన్యేవాహ చతుర్భిః ॥ పురమితి॥ సంమృ

ష్టాః సంసిక్తాశ్చ మార్గాదయో యస్మిన్ తత్ - చిత్రధ్వజేషు పతాకాస్తాభిస్సమలంకృతం ... ౮ ॥ స్రగితి ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైరిత్యత్ర మత్వర్థో ద్రష్టవ్యః - యద్వా స్రగ్గంధమాల్యానాం శిల్పిభిః ... ైరంబరైశ్చ భూషితైః స్త్రీపురుషైర్జుష్టం తథా - శ్రీమద్భిర్గృహైశ్చ జుష్టం ॥ ౯ ॥ పితౄన్ దేవానితి ॥ యథాన్యాయ్యం అ... మంగళం వాచయామాస ॥ ౧౦ ॥ సుస్నాతామితి ॥ కృతం కౌతుకేన వివాహసూత్రేణ మంగళం యస్యాస్తాం - అహతం ... భూషణోత్తమైశ్చ భూషితాం ॥ ౧౧ ॥ చక్రురితి ॥ వధ్వాః తస్యాః కన్యాయాః అథర్వవిత్ అథర్వణవేదమంత్రవిత్ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ఏవమితి ॥ అభ్యుదయోచితం ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిరితి ॥ తతశ్చతురంగసైన్యైః పరీతః పరివృతః కుండినం భీష్మకపురం యయౌ - మదం చ్యవంతే మదచ్యుతః ... స్యందనై రథైః హేమర...

సంసిక్తమార్గరథ్యాచతుష్పథమ్ । చిత్రధ్వజపతాకాభిస్తోరణైస్సమలంకృతమ్ ॥ ౮ ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైర్విరజాంబరభూషితైః । జుష్టం స్త్రీపురుషైః శ్రీమద్గృహైరగరుధూపితైః ॥ ౯ ॥ పితౄన్ దేవాన్ సమభ్యర్చ్య విప్రాంశ్చ విధివన్నృప । భోజయిత్వా యథాన్యాయ్యం వాచయామాస మంగళమ్ ॥ ౧౦ ॥ సుస్నాతాం సుదతీం కన్యాం కృతకౌతుకమంగళామ్ । అహతాంశుకయుగ్మేన భూషితాం భూషణోత్తమైః ॥ ౧౧ ॥ చక్రుస్సామర్గ్యజుర్మంత్రైర్వధ్వా రక్షాం ద్విజోత్తమాః । పురోహితోఽథర్వవిద్వై జుహావ గ్రహశాంతయే ॥ ౧౨ ॥ హిరణ్యరౌప్యవాసాంసి తిలాంశ్చ గుడమిశ్రితాన్ । ప్రాదాద్ధేనూశ్చ విప్రేభ్యో రాజా విధివిదాం వరః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం చేదిపతీ రాజా దమఘోషస్సుతాయ వై । కారయామాస మంత్రజ్ఞైస్సర్వమభ్యుదయోచితమ్ ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిర్గజానీకైస్స్యందనైర్హేమమాలిభిః । పత్త్యశ్వసంకులైస్సైన్యైః పరీతః కుండినం యయౌ ॥ ౧౫ ॥ తం వై విదర్భాధిపతిస్సమభ్యేత్యాభిపూజ్య చ । నివేశయామాస ముదా కల్పితాన్యనివేశనే ॥ ౧౬ ॥ తత్ర సాల్వో జరాసంధో దంతవక్త్రో విదూరథః । ఆజగ్ముశ్చైద్యపక్షీయాః పౌండ్రకాద్యాస్సహస్రశః ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణరామద్విషో యత్తాః కన్యాం చైద్యాయ సాధితుమ్ । యద్యాగత్య హరేత్కృష్ణో రామాద్యైర్యదుభిర్వృతః ॥ యోత్స్యామస్సంహితాస్తేన ఇతి నిశ్చితమానసాః ॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వైతద్భగవాన్ రామో విపక్షీయనృపోద్యమమ్ । కృష్ణం చైకం గతం హర్తుం కన్యాం కలహశంకితః ॥ ౧౯ ॥ బలేన మహతా సార్ధం భ్రాతృస్నేహపరిప్లుతః । త్వరితః కుండినం ప్రాయాద్గజాశ్వరథపత్తిభిః ॥ ౨౦ ॥ ....

భీష్మకన్యా వరారోహా కాంక్షంత్యాగమనం హరేః । ప్రత్యాపత్తిమపశ్యంతీ ద్విజస్యాచింతయత్తదా ॥ ౨౧ ॥ అహో త్రియామాంతరిత ఉద్వాహో మేఽల్పరాధసః । నాగచ్ఛత్యరవిందాక్షో నాహం వేద్మ్యత్ర కారణమ్ ॥ ౨౨ ॥ సోఽపి నావర్తతేఽద్యాపి మత్సందేశహరో ద్విజః । అపి మయ్యనవద్యాత్మా దృష్ట్వా కించిజ్జుగుప్సితమ్ ॥ మత్పాణిగ్రహణే నూనం నాయాతి హి కృతోద్యమః ॥ ౨౩ ॥ దుర్భగాయా న మే ధాతా నానుకూలో మహేశ్వరః । దేవీ వా విముఖీ గౌరీ రుద్రాణీ గిరిజా సతీ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం చింతయతీ బాలా గోవిందహృతమానసా । న్యమీలయత కాలజ్ఞా నేత్రే అశ్రుకలాకులే ॥ ౨౫ ॥ ఏవం వధ్వాః ప్రతీక్షంత్యా గోవిందాగమనం నృప । వామ ఊరుర్భుజో నేత్రమస్ఫురన్ ప్రియశంసినః ॥ ౨౬ ॥ అథ కృష్ణవినిర్దిష్టః...

తా మాలా విద్యంతే యేషు తైః ॥ ౧౫ ॥ తమితి ॥ కల్పితం నిర్మితం యదన్యత్ నివేశనం తస్మిన్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణేతి ॥ ... రేదితి శంకితాః కన్యాం సాధయితుమిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సూర్యోదయాత్పూర్వమేవాత్ర కైన రుక్మిణ్యా ... భీష్మకస్యేతి ॥ ప్రత్యాపత్తిం ప్రత్యాగమనం ॥ ౨౧ ॥ అహో ఇతి ॥ త్రియామా రాత్రిస్తావన్మాత్రేణాంతరితః - అల్పరాధసః ... ॥ ౨౨ ॥ స ఇతి ॥ జుగుప్సితం ధార్ష్ట్యాది - అపీతి శంకాయాం - నాయాతి హి కృతోద్యమ ఇతి - అస్యార్థః ఆదౌ కృతోద్యమః ... ప్రస్థాపితవాన్ - ప్రస్థాపనావసరే వా కించిన్మయి జుగుప్సితం మత్వా - ప్రత్యాచష్ట - అతః సోఽపి ద్విజో నూనం నాయాతీతి ॥ ౨౩ ॥ యద్వా - అతో నిగళతోఽపి శ్రీకృష్ణో మద్దైవవైముఖ్యాత్ - క్వచిత్ప్రతిబద్ధోభవేదిత్యాహ ॥ దుర్భగాయా ఇతి ॥ ౨౪ ॥ ఏవమితి ॥ కాలజ్ఞా అధునా గో... విందాగమనకాల ఇతి మన్వానా - కించిదాశ్వస్తచిత్తా సతీ - చింతాస్తబ్ధేఽలోచనే నిమీలితవతీత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ప్రియశంసినః

ప్రియసూచకాః॥ ౨౬॥ అథేతి॥ పురోపవనం ప్రాప్తేన శ్రీకృష్ణేన - వినిర్దిష్టః ప్రాప్తం మాం కథయేత్యాదిష్టః ॥ ౨౭ ॥ సేతి ॥ సవ్యగ్రా ఆత్మనో దేహస్య గతిర్యస్యైతం - లక్షణాభిజ్ఞా దూతస్య లక్షణం తత్కాలకర్మణాభిరభిజానాతీతి తథా॥ ౨౮ ॥ తస్యా ఇతి ॥ తస్మై ప్రాప్తం యదునందనం ఆవేదితవాన్ - తచ్ఛశంస - ఆత్మోపనయనం ప్రతి ఆత్మనా స్వయం కృష్ణస్య ఆనయనం ప్రతి - తేన ద్విజేన సత్యవచనం చోక్తమితి - ఆత్మనః ప్రాణేశ్వరస్యేతి వా - యద్వా - ఆత్మనః తస్యా ఉపనయనం ప్రతి శ్రీకృష్ణేన యదుక్తం సత్యవచనం తామానయిష్య ఇత్యాది - తచ్ఛశంస అవర్ణయదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ తమితి ॥ తం శ్రీకృష్ణం - అస్మిన్ కాలే సర్వస్వార్పణమప్యపర్యాప్తమితి - తదుచితం ప్రియమపరం న పశ్యంతీతి తథా - కేవలం ననామ - పశ్చాద్బహుదదావిత్యర్థః - యద్వా - మాం శ్రియం యేన పశ్యంతి - తే తావత్సర్వసంపదామాస్పదా భవంతి - కిం పునర్మయి ప్రణతాయామితి - తతోధికమన్యత్ ప్రియం న పశ్యంతీ ననామేతి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ తయోరితి॥ మ

వద్ద్విజసత్తమః । అంతఃపురచరాం దేవీం రాజపుత్రీం దదర్శ హ॥ ౨౭ ॥ సా తం ప్రహృష్టవదనమవ్యగ్రాత్మగతిం సతీ । ఆలక్ష్య లక్షణాభిజ్ఞా సమపృచ్ఛచ్ఛుచిస్మితా ॥ ౨౮ ॥ తస్యా ఆవేదయత్ప్రాప్తం శశంస యదునందనమ్ । ఉక్తం చ సత్యవచనమాత్మోపనయనం ప్రతి ॥ ౨౯ ॥ తమాగతం సమాజ్ఞాయ వైదర్భీ హృష్టమానసా । న పశ్యంతీ బ్రాహ్మణాయ ప్రియమన్యన్ననామ సా ॥ ౩౦ ॥ ప్రాప్తౌ శ్రుత్వా స్వదుహితురుద్వాహప్రేక్షణోత్సుకా । అభ్యయాత్తూర్యఘోషేణ రామకృష్ణౌ సమర్హణైః ॥ ౩౧ ॥ మధుపర్కముపానీయ వాసాంసి విరజాంసి సః । ఉపాయనాన్యభీష్టాని విధివత్సమపూజయత్ ॥ ౩౨ ॥ తయోర్నివేశనం శ్రీమదుపకల్ప్య మహామతిః । ససైన్యయోః సానుగయోరాతిథ్యం విదధే యథా ॥ ౩౩ ॥ ఏవం రాజ్ఞాం సమేతానాం యథావీర్యం యథావయః । యథాబలం యథావిత్తం సర్వైః కామైః సమర్హయత్ ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణమాగతమాకర్ణ్య విదర్భపురవాసినః । ఆగత్య నేత్రాంజలిభిః పపుస్తన్ముఖపంకజమ్ ॥ ౩౫ ॥ అస్యైవ భార్యా భవితుం రుక్మిణ్యర్హతి నాపరా । అసావప్యనవద్యాత్మా భైష్మ్యాః సముచితః పతిః ॥ ౩౬ ॥ కించిత్సుచరితం యన్నస్తేన తుష్టస్త్రిలోకకృత్ । అనుగృహ్ణాతు గృహ్ణాతు వైదర్భ్యాః పాణిమచ్యుతః ॥ ౩౭ ॥ ఏవం ప్రేమకలాబద్ధా వదంతి స్మ పురౌకసః । కన్యా చాంతఃపురాత్ప్రాగాద్భటైర్గుప్తాంబికాలయమ్ ॥ ౩౮ ॥ పద్భ్యాం వినిర్యయౌ ద్రష్టుం భవాన్యాః పాదపల్లవమ్ । సా చానుధ్యాయతీ సమ్యఙ్ముకుందచరణాంబుజమ్ ॥ ౩౯ ॥ యతవాఙ్మాతృభిః సార్ధం సఖీభిః పరివారితా । గుప్తా రాజభటైః శూరైః సన్నద్ధైరుద్యతాయుధైః ॥ ౪౦ ॥ మృదంగశంఖపణవతూర్యభేర్యశ్చ జఘ్నిరే ॥ ౪౧ ॥ నానోపహారబలిభిర్వారముఖ్యాః సహస్రశః । స్రగ్గంధవస్త్రాభరణైర్ద్విజపత్న్యః స్వలంకృతాః ॥ ౪౨ ॥ గాయంతశ్చ స్తువంతశ్చ గాయకా వాద్యవాదకాః । పరివార్య వధూం జగ్ముః సూతమాగధవందినః ॥ ౪౩ ॥ ఆసాద్య దేవసదనం ధౌతపాదకరాంబుజా । ఉపస్పృశ్య శుచిః శాంతా ప్రవివేశాంబికాంతికమ్ ॥ ౪౪ ॥ తాం వై ప్రవయసో బాలాం విధిజ్ఞా విప్రయోషితః । భవానీం వందయాంచక్రుర్భవపత్నీం భవాన్వితామ్ ॥ ౪౫ ॥ నమస్యే త్వాంబికేఽభీక్ష్ణం స్వసంతానయుతం శివమ్ । భూయాత్

హామతిరిత్యనేన శ్రీకృష్ణో బాఢం కన్యాముద్వోఢుమేవాగతః స్యాదితి వరోచితేన విధినా సమపూజయదితి సూచితం యథాయథావత్॥ ౩౩॥ ఏవమితి॥ సమేతానాం రాజ్ఞాం మధ్యే - వీర్యాద్యనతిక్రమ్య - తం తం సమర్పితవానిత్యర్థః॥ ౩౪॥ శ్రీకృష్ణే భావికర్మసూచకం జనానురాగం దర్శయతి త్రిభిః॥ కృష్ణమితి॥ ౩౫ ॥ అస్యేతి॥ అస్యైవ రుక్మిణ్యేవ అర్హత్యేవ - అసావేవ భైష్మ్యా ఏవ సముచిత ఏవేతి షడవధారణాని - తత్రైకస్మిన్ వ్యతిరేకప్రదర్శనముపలక్షణార్థం - నాపరేతి న చ వాక్యభేదదోషః - అనూద్యవిధేయవిధిభేదేన విభిన్నానామేకవాక్యానాం సహప్రయోగాత్ - గ్రహం సంమార్ష్టీత్యాదివదితి॥ ౩౬॥ కించిదితి॥ అయమేవానుగృహ్ణాతు ఇతి నిర్దిశంతి - గృహ్ణాత్వితి॥ ౩౭॥ ౩౮॥ తస్యా ఆగమనం విశినష్టి ద్వయేన ॥ పద్భ్యామితి॥ ౩౯॥ ౪౦॥ మృదంగేతి॥ అపి చ మృదంగాదయః జఘ్నిరే ఆహతాః వాదితా ఇత్యర్థః॥ ౪౧॥ నానేతి ॥ వారముఖ్యాః గణికోత్తమాః॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఆసాద్యేతి ॥ ఉపస్పృశ్య ఆచమ్య॥ ౪౪॥ తామితి ॥ ప్రవయసో వృద్ధాః - భవాన్వితామితి భవస్యోపసర్జనత్వం స్త్రీకర్మోచితముక్తం॥ ౪౫॥ నమస్య ఇతి ॥ రుక్మిణ్యా తద్దైవదృష్టోయం మంత్రః స్వసంతానయుతం గణ

శాదిసహితం - ఆత్మ[illegible]నేదితిచేదితత ఆహ - తదనుమోదతామితి భవతీ శ్రీకృష్ణ ఏవ వా ॥౪౬॥౪౭॥ అద్భిరితి ॥ వాసస్స్రగ్గంధాదభిరంబికాం [illegible] ॥౪౮॥ విప్రస్త్రియ ఇతి ॥ తథా విప్రస్త్రియోఽపి - తైర్ద్రవ్యైః లవణాదిభిశ్చ - సమపూజయదితి ॥ ౪౯ ॥ తస్యా ఇతి ॥ శేషాం [illegible] ॥ ౫౦ ॥ మునివ్రతమితి ॥ మునివ్రతం మౌనాదిభృత్యాం సఖీం ॥ ౫౧ ॥ తామితి ॥ తాం విలోక్య వీరా ముముహురితి తృతీయేనాన్వయః - శ్యామాం అజాతగజస్తనీం కుంతలేభ్యః శంకితే ఇవ చపలే ఈక్షణే యస్యాస్తాం ॥౫౨॥ శుచిస్మితామితి ॥ ద్విజా ఏవ కుందానాం కుట్మలాని ముకులాని బింబఫలవత్ రక్తాధరః తస్య ద్యుతిభిః శోణాయమానాని తాని యస్యాస్తాం - కలాః శోభాతద్యుక్తం నూపురం శింజచ్చ తత్ తలానూపురం చ తస్య ధామదీప్తిః తేన శోభితుం శీలం యస్య తేన - పదా చలంతీం విలోక్య ముముహుః ॥

పతిర్మే భగవాన్కృష్ణస్తదనుమోదతామ్॥ ౪౬ ॥ ఇతి సంప్రార్థయంతీ తాం దేవీం దేవముమాపతిమ్।
పూజయామాస విధివద్ద్విజపత్నీపురస్కృతమ్॥ ౪౭ ॥ అద్భిర్గంధాక్షతైర్ధూపైర్వాసస్స్రఙ్మాల్య
భూషణైః । నానోపహారబలిభిః ప్రదీపావలిభిః పృథక్ ॥ ౪౮ ॥ విప్రస్త్రియః పతిమతీస్తథా తైస్సమ
పూజయత్ । లవణాపూపతాంబూలకంఠసూత్రఫలేక్షుభిః॥ ౪౯ ॥ తస్యై స్త్రియస్తాః ప్రదదుశ్శేషాం
యుయుజురాశిషః । తాభ్యో దేవ్యై నమశ్చక్రే శేషాంశ్చ జగృహే వధూః॥ ౫౦ ॥ మునివ్రతమథ త్యక్త్వా
నిశ్చక్రామాంబికాగృహాత్ । ప్రగృహ్య పాణినా భృత్యాం రత్నముద్రోపశోభినా ॥ ౫౧ ॥ తాం దేవ
మాయామివ వీరమోహినీం సుమధ్యమాం కుండలమండితాననామ్। శ్యామాం నితంబార్పితరత్నమేఖ
లాం వ్యంజత్స్తనీం కుంతలశంకితేక్షణామ్॥ ౫౨ ॥ శుచిస్మితాం బింబఫలాధరద్యుతిశోణాయమానద్విజకుం
దకుట్మలామ్। పదా చలంతీం కలహంసగామినీం శింజత్కలానూపురధామశోభినా ॥ విలోక్య వీరా ముము
హుస్సమాగతా యశస్వినస్తత్కృతహృచ్ఛయార్దితాః ॥ ౫౩ ॥ యాం వీక్ష్య తే నృపతయస్తదుదార
హాసవ్రీడావలోకహృతచేతస ఉజ్ఝితాస్త్రాః। పేతుః క్షితౌ రథగజాశ్వగతా విమూఢా యాత్రాచ్ఛ
లేన హరయేఽర్పయతీం స్వశోభామ్॥ ౫౪ ॥ సైవం శనైశ్చలయతీ చరణాబ్జకోశౌ ప్రాప్తిం తదా భగవతః
ప్రసమీక్షమాణా । ఉత్సార్య వామకరజైరలకానపాంగైః ప్రాప్తాన్ హ్రియైక్షత నృపాన్ దదృశే
ఽచ్యుతం చ ॥ ౫౫ ॥ తాం రాజపుత్రీం రథమారురుక్షతీం జహార కృష్ణో ద్విషతాం సమీక్షతామ్। రథం సమా
రోప్య సుపర్ణలక్షణం రాజన్యచక్రం పరిభూయ మాధవః ॥ ౫౬ ॥ తతో యయౌ రామపురోగమశ్శనై
స్సృగాలమధ్యాదివ భాగహృద్ధరిః। తం మానినస్స్వాభిభవం యశఃక్షయం పరే జరాసంధముఖా న సేహి
రే ॥ అహో ధిగస్మాన్యశ ఆత్తధన్వనాం గోపైర్హృతం కేసరిణాం మృగైరివ॥ ౫౭ ॥ ❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రిపంచాశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

ఇతి సర్వే సుసంరబ్ధా వాహానారుహ్య దంశితాః । స్వైస్స్వైర్బలైః పరిక్రాంతా అన్వీయుర్ధృతకా
ర్ముకాః ॥ ౧ ॥ తానాపతత ఆలోక్య యాదవానీకయూథపాః । తస్థుస్తత్సంముఖా రాజన్విస్ఫూర్జ్య స్వధ
నూంషి తే ॥ ౨ ॥ అశ్వపృష్ఠే గజస్కంధే రథోపస్థే చ కోవిదాః । ముముచుశ్శరవర్షాణి మేఘా అద్రిష్వ
పో యథా ॥ ౩ ॥ పత్యుర్బలం శరాసారైశ్ఛన్నం వీక్ష్య సుమధ్యమా । సవ్రీడమైక్షత్తద్వక్త్రం భయవి

౫౩ ॥ న కేవలం ముముహుః పేతుశ్చేత్యాహ ॥ యామితి ॥ యాత్రామిషేణ - హరయే స్వలావణ్యం సమర్పయంతీం యాం వీక్ష్య - తే పేతుః ॥ ౫౪ ॥ సేతి ॥ ప్రాప్తిం ప్రతీక్షమాణా తద్వినాచ్యుతం చ దదర్శేత్యుత్తరేణాన్వయః - చలత్పద్మకోశతుల్యౌ చరణౌ చాలయంతీ ॥ ౫౫ ॥ తామితి ॥ సుపర్ణలక్షణం గరుడధ్వజం ॥ ౫౬ ॥ తత ఇతి ॥ హరిః సింహః - అసహమానానాం తేషాం ఆక్రోశమాహ - అహో ధిగస్మాన్ యతోఽస్మాకం - యశో గోపైర్హృతమితి ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రిపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ *** శ్లో ॥ చతుఃపంచాశత్తమే తు జిత్వా రాజ్ఞో విపక్షగాన్ । రుక్మిణం చ విరూప్యాథ భైష్మ్యాః పాణిం పురే గ్రహీత్ ॥ ఇతీతి ॥ అహో ధిగస్మానిత్యేవం వదంతః - సుసంరబ్ధాః క్రోధావిష్టాః - దంశితాః కృతసన్నాహాః - పరిక్రాంతాః పరివృతాః - అన్వయుః అన్వధావన్ ॥ ౧ ॥ తానితి ॥ విస్ఫూర్జ్య టంకారం కృత్వా ॥ ౨ ॥ అశ్వపృష్ఠ ఇతి ॥ పరేషాం శరాణాం బాహుల్యే - యాదవానామచలత్వే చ దృష్టాంతః - మేఘా ఇతి ॥ ౩ ॥ ప

త్యురితి॥ ఐక్షత ఐక్షత ॥ ౪॥ ప్రహస్యేతి॥ మాస్మభైః భయంమాకురు హేవామలోచనే వరాక్షి- తావకైః త్వదీయైః కృత్వా॥ ౫॥ తేషా మితి॥ సచాసౌ విక్రమశ్చతం॥ ౬॥ పేతురితి॥ ఉష్ణీషాణిశిరోవతంసవస్త్రాణి- తత్సహితాని శిరాంసి॥ ౭॥ హస్తాఇతి॥ కరభాః ప్రకోష్ఠాః- ఊరువిశేషణం వా॥ ౮॥ ౯॥ శిశుపాలమితి॥ అప్రాప్తదారమేవతం- హృతదారమివఆతురం॥ ౧౦॥ భోభోఇతి॥ నిష్ఠా స్థైర్యం॥ ౧౧॥ యథే తి॥ కుహకోనర్తకః యితా- తస్యేచ్ఛయా దుఃఖాపి ఈహమానత్వేన పారవశ్యం వ్యక్తం దర్శితం ॥ ౧౨॥ అత్రచాహమేవదృష్టాంతఇత్యా హ- జరాసంధః॥ శౌరేరితి॥ శౌరేః కృష్ణాత్సకాశాత్ - ఏకం సంయుగం - పరం కేవలం అంతిమం వా- జిగ్యే జితవానహం ॥ ౧౩॥ తథేతి॥

హ్వలలోచనా । ౪ ॥ ప్రహస్యభగవానాహ మాస్మభైర్వామలోచనే। వినంక్ష్యత్యధునైవైతత్తావకైశ్శాత్రవంబలమ్ । ౫ ॥ తేషాంతద్విక్రమంవీరాగదసంకర్షణాదయః। అమృష్యమాణానారాచైర్జఘ్నుర్హయగజాన్రథాన్।౬॥ పేతుశ్శిరాంసిరథినామశ్వినాంగజినాంభువి। సకుండలకిరీటాని సోష్ణీషాణిచకోటిశః । ౭ । హస్తాస్సాసిగదేష్వాసాఃకరభా ఊరవోంఘ్రయః। అశ్వాశ్వతరనాగోష్ట్రఖరమర్త్యశిరాంసిచ । ౮ । హన్యమానబలానీకావృష్ణిభిర్జయకాంక్షిభిః। రాజానోవిముఖాజగ్ముర్జరాసంధపురోగమాః॥ ౯ । శిశుపాలంసమభ్యేత్యహృతదారమివాతురమ్। నష్టత్విషంగతోత్సాహంశుష్యద్వదనమబ్రువన్ । ౧౦ ॥ భోభోపురుషశార్దూలదౌర్మనస్యమిదంత్యజ। నప్రియాప్రియయోరాజన్నిష్ఠాదేహిషుదృశ్యతే॥౧౧॥ యథాదారుమయీయోషిన్నృత్యతేకుహకేచ్ఛయా। ఏవమీశ్వరతంత్రోయమీహతేసుఖదుఃఖయోః ॥ ౧౨॥ శౌరేస్సప్తదశాహంవైసంయుగానిపరాజితః। త్రయోవింశతిభిస్సైన్యైర్జిగ్యేఏకమహంపరమ్ ॥ ౧౩ ॥ తథాప్యహంనశోచామినప్రహృష్యామికర్హిచిత్ । కాలేనదైవయుక్తేనజానన్విద్రావితంజగత్॥ ౧౪ ॥ అధునాపివయంసర్వేవీరయూథపయూథపాః । పరాజితాఃఫల్గుతంత్రైర్యదుభిఃకృష్ణపాలితైః । ౧౫॥ రిపవోజిగ్యురధునాకాలఆత్మానుసారిణి। తదావయంవిజేష్యామోయదాకాలఃప్రదక్షిణః । ౧౬ । ఏవంప్రబోధితోమిత్రైశ్చైద్యోగాత్సానుగఃపురమ్। హతశేషాఃపునస్తేపియయుస్స్వంస్వంపురంనృపాః ॥ ౧౭ । రుక్మీతురాక్షసోద్వాహంకృష్ణద్విడసహన్స్వసుః। పృష్ఠతోన్వగమత్కృష్ణమక్షౌహిణ్యావృతోబలీ । ౧౮ । రుక్మ్యమర్షీసుసంరబ్ధశ్శృణ్వతాంసర్వభూభుజామ్ । ప్రతిజజ్ఞేమహాబాహుర్దంశితస్సశరాసనః । ౧౯ । అహత్వాసమరేకృష్ణమప్రత్యూహ్యచరుక్మిణీమ్।కుండినంనప్రవేక్ష్యామిసత్యమేతద్బ్రవీమివః॥ ౨౦। ఇత్యుక్త్వారథమారుహ్యసారథింప్రాహసత్వరః। చోదయాశ్వాన్యతఃకృష్ణస్తస్యమేసంయుగోభవేత్ ।౨౧। అద్యాహంనిశితైర్బాణైర్గోపాలస్యసుదుర్మతేః। నేష్యేవీర్యమదంయేనస్వసామేప్రసభంహృతా । ౨౨ । వికత్థమానఃకుమతిరీశ్వరస్యాప్రమాణవిత్ ।రథేనైకేనగోవిందంతిష్ఠతిష్ఠేత్యథాహ్వయత్ ।౨౩॥ ధనుర్వికృష్యసుదృఢంజఘ్నేకృష్ణంత్రిభిశ్శరైః । ౨౪ । ఆహచాత్రక్షణంతిష్ఠయదూనాంకులపాంసన। కుత్రయాసిస్వసారంమేముషిత్వాధ్వాంక్షవద్ధవిః । ౨౫ । ....

హరిష్యేద్యమదంమందమాయినఃకూటయోధినః। యావన్నమేహతోబాణైశ్శయీథాముంచదారికామ్ । ౨౬ । స్మయన్కృష్ణోధనుశ్ఛిత్వాషడ్భిర్వివ్యాధరుక్మిణమ్। అష్టభిశ్చతురోవాహాన్ద్వాభ్యాంసూతంధ్వజంత్రిభిః ॥ ౨౭ । సచాన్యద్ధనురాదాయకృష్ణంవివ్యాధపంచభిః। తైస్తాడితశ్శరౌఘైస్తు

దైవం అదృష్టం తద్యుక్తేన ॥ ౧౪॥ అధునేతి॥ ఫల్గుతంత్రైః స్వల్పసైన్యైః॥ ౧౫॥ రిపవఇతి॥ ప్రదక్షిణః అనుకూలః స్యాత్॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ అద్యేతి॥ గోపాలస్యవేదపాలకస్యేతివా స్తవోర్థః - తథా సుదుర్మతేరితి- శోభనాఅమత్రహావలీదుష్టేషువ పతియస్యతస్యేతి ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఆహేతి ॥ యదూనాంకులపాంసన కులదూషణేతిలౌకికార్థః - వాస్తవార్థస్తు- యదూనాం కులస్యప-హాయదుకులపతే - అంసనస్య- ంచరిపుహననచతుర- అంససమూహాత ఇత్యస్మాద్ధాతోః కర్తరిల్యుట్ప్రత్యయో నంద్యాదిత్వా ల్లః - ధ్వాంక్షః కాకః - సయథాహవిః ముష్ణాతి తద్వత్ - వస్తుతః అధ్వాంక్షవదితిఛేదః- సహప్రాక్షవదిత్యర్థః - సింహతా ఝ్వ

వద్వా॥౨౫॥ హరిష్య ఇతి॥ హేమమండనస్థిరేత్యర్థః॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥ తయేతి॥ పరిత్రాసేన వికంపితాన్యంగాని యస్యాః తయా - శుచా శోకేన విశుష్యత్ ముఖం యస్యాః రుద్ధః కంఠో యస్యాః సా చ సా చ తయా - కాతర్యేణ వైక్లబ్యేన విస్రంసితా హేమమయీ మాలా యస్యాస్తయా - గృహీతౌ పాదౌ యస్య సః॥౩౫॥ చైలేనేతి॥ సశ్మశ్రుకేశం సహితాని స్థానస్థానే అవశిష్టాని శ్మశ్రూణి కేశాశ్చ యథా భవంతి తథా - తైస్తైరసినా ప్రవపన్ ముండయన్ - వ్యరూపయత్ విరూపమకరోత్॥౩౬॥ కృష్ణాంతికమితి॥ తథాభూతం హతప్రాయమిత్యత్ర రవాక్యేప్యనుషంగః॥౩౭॥౩౮॥ రుక్మిణీం సాంత్వయతి॥ మైవాస్మానితి॥౩౯॥ పునఃకృష్ణమాతీపతి॥ బంధురితి॥౪౦॥ పునర్దేవీం ప్రత్యాహ॥ క్షత్రియాణామితి॥ యేన ధర్మేణ భ్రాతాపి భ్రాతరం హన్యాత్ - తత్తస్మాత్ ఘోరతరః అతిదారుణః భవత్యాద్యః అతః అస్మాకమపరాధ ఇతి భావః॥౪౧॥ పునః కృష్ణం ప్రత్యాహ॥ రాజ్యస్యేతి॥ తథాప్యస్మాకమేతదనుచితమితి భావః॥౪౨॥ పునర్దేవీం ప్రత్యాహ॥ తవేతి॥ సర్వభూతేషు దుర్హృదామహితానాం భ్రాతౄణాం - అజ్ఞవత్ యత్ భద్రం మన్యసే ఇచ్ఛసి - ఇయం తవ విషమా అసమీచీనా బు

చ్చిచ్ఛేద ధనురచ్యుతః॥౨౮॥ పునరన్యదుపాదత్త తదప్యచ్ఛినదవ్యయః। పరిఘం పట్టిసం శూలం చర్మాసీ శక్తితోమరౌ॥౨౯॥ యద్యదాయుధమాదత్త తత్సర్వం సోచ్ఛినద్విభుః॥౩౦॥ తతో రథాదవప్లుత్య ఖడ్గపాణిర్జిఘాంసయా। కృష్ణమభ్యద్రవత్ క్రుద్ధః పతంగ ఇవ పావకమ్॥౩౧॥ తస్య చాపతతః ఖడ్గం తిలశశ్చర్మ చేషుభిః। ఛిత్వాసిమాదదే తిగ్మం రుక్మిణం హంతుముద్యతః॥౩౨॥ దృష్ట్వా భ్రాతృవధోద్యోగం రుక్మిణీ భయవిహ్వలా। పతిత్వా పాదయోర్భర్తురువాచ కరుణం సతీ॥౩౩॥ యోగేశ్వరాప్రమేయాత్మన్ దేవదేవ జగత్పతే। హంతుం నార్హసి కల్యాణ భ్రాతరం మే మహాభుజ॥౩౪॥ శ్రీశుకః॥ తయా పరిత్రాసవికంపితాంగయా శుచావశుష్యన్ముఖరుద్ధకంఠయా। కాతర్యవిస్రంసితహేమమాలయా గృహీతపాదః కరుణో న్యవర్తత॥౩౫॥ చైలేన బద్ధ్వా తమసాధుకారిణం సశ్మశ్రుకేశం ప్రవపన్ వ్యరూపయత్। తావన్మమర్దుః పరసైన్యమద్భుతం యదుప్రవీరా నలినీం యథా గజాః॥౩౬॥ కృష్ణాంతికముపవ్రజ్య దదృశుస్తత్ర రుక్మిణమ్। తథాభూతం హతప్రాయం దృష్ట్వా సంకర్షణో విభుః॥ విముచ్య బద్ధం కరుణో భగవాన్ కృష్ణమబ్రవీత్॥౩౭॥ అసాధ్విదం త్వయా కృష్ణ కృతమస్మజ్జుగుప్సితమ్। వపనం శ్మశ్రుకేశానాం వైరూప్యం సుహృదో వధః॥౩౮॥ మైవాస్మాన్ సాధ్వ్యసూయేథా భ్రాతుర్వైరూప్యచింతయా। సుఖదుఃఖప్రదో నాన్యో యతస్స్వకృతభుక్పుమాన్॥౩౯॥ బంధుర్వధార్హదోషోపి న బంధోర్వధమర్హతి। త్యాజ్యస్స్వేనైవ దోషేణ హతః కిం హన్యతే పునః॥౪౦॥ క్షత్రియాణామయం ధర్మః ప్రజాపతివినిర్మితః। భ్రాతాపి భ్రాతరం హన్యాద్యేన ఘోరతరస్తతః॥౪౧॥ రాజ్యస్య భూమేర్విత్తస్య స్త్రియో మానస్య తేజసః। మానినోన్యస్య వా హేతోః శ్రీమదాంధాః క్షిపంతి హి॥౪౨॥ తవేయం విషమా బుద్ధిస్సర్వభూతేషు దుర్హృదామ్। యన్మన్యసే సదాభద్రం సుహృదాం భద్రమజ్ఞవత్॥౪౩॥ ఆత్మమోహో నృణామేవ కల్పతే దేవమాయయా। సుహృద్దుర్హృదుదాసీన ఇతి దేహాత్మమానినామ్॥౪౪॥ ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా సర్వేషామపి దేహినామ్। నానేవ గృహ్యతే మూఢైర్యథా జ్యోతిర్యథా నభః॥౪౫॥ దేహ ఆద్యంతవానేష ద్రవ్యప్రాణగుణాత్మకః। ఆత్మన్యవిద్యయా క్లృప్తస్సంసారయతి దేహినమ్॥౪౬॥ నాత్మనోన్యేన సంయోగో వియోగశ్చాసతస్సతి। తద్ధేతుత్వాత్త

ద్ధిః - కుతః - యతస్త్వం దేవ సుహృదామభద్రమితి - యద్వా - సర్వభూతేషు దుర్హృదామపి స్వసుహృదాం భద్రం మన్యసే ఏవం వైరూప్యరూపం ముండనం అభద్రం యన్మన్యసే - తవేయం విషమా బుద్ధిరితి - అథవా - సర్వభూతేషు మధ్యే దుర్హృదాం శిశుపాలాదీనాం - అభద్రం సుహృదాం భద్రం చ యన్మన్యసే తవేయం విషమా బుద్ధిః సమాన భవతి - అజ్ఞవత్ అజ్ఞానామివ॥౪౩॥ కుత ఇత్యత ఆహ॥ ఆత్మమోహ ఇతి॥౪౪॥ పరమార్థమాహ॥ ఏక ఏవేతి॥ పరః శుద్ధః - జ్యోతిశ్చంద్రాదిర్యథోదకేషు - నభో యథా ఘటాదిష్వితి॥౪౫॥ కుతస్తర్హి నానావస్థం వదాత్మానమేకం శుద్ధం చ ప్రతీమస్తత్రాహ॥ దేహ ఇతి॥ ద్రవ్యమధిభూతం - ప్రాణా ఇంద్రియాణి అధ్యాత్మం గుణాశ్శబ్దనాధిదైవం - తత్త్రితయాత్మకః దేహోపాధినా శుద్ధో న ప్రతీయత ఇత్యర్థః॥౪౬॥ నను దేహసంబంధేనాపి సంసారేస్యశుద్ధత్వం గతస్యైవ తత్రాహ॥ నేతి॥ హే సతి అన్యేన అధిభూతాదినా - ఆత్మనః సంయోగవియోగౌ న స్తః - కుతః - అసతా అసత్త్వాదన్యస్యేత్యర్థః - కుతోఽసత్త్వం తత్రాహ - తద్ధేతుత్వాదితి - తస్యాన్యస్య భూతేంద్రియాదేః ప్రసిద్ధేః ప్రకాశస్య తద్ధేతుత్వాత్ ఆత్మాహేతుకత్వాత్ - నను దేహైరధిష్ఠితేభ్యశ్చంద్ర

ఽభ్యోభూతానాం ప్రతీతిః ప్రసిద్ధా- భూతప్రతీత్యా చ తత్ప్రసిద్ధిః - నాత్మన ఇత్యత ఆహ - దృగ్రూపాభ్యాం యథా రవేః యథా ప్రకాశ్య ప్రకాశకత్వేన వర్తమానయోరపి చక్షూరూపయోః రవేస్సకాశాత్ప్రసిద్ధిః - ద్వయోరపి-తైజసత్వాత్ - తదభేదశ్చ - తథా భూతేంద్రియాదీనాం పరస్పరాధీనసిద్ధానామపి చైతన్యాధీన ఏవ ప్రకాశః - తత్కార్యత్వాచ్చ తదవ్యతిరేకేణాసత్త్వం చేత్యర్థః తథా చ-ద్వాదశే వక్ష్యతి ॥ శ్లో ॥ దీపశ్చక్షుశ్చ రూపంచ జ్యోతిషా న పృథగ్భవేత్ । ఏవం ధీః ఖాని మాత్రాశ్చ న స్యురన్యతమాదృతాదితి - యద్వా - రవేః ప్రసిద్ధాభ్యామేవ దృగ్రూపాభ్యాం పరస్పరప్రసిద్ధిర్యథా తద్వదితి ॥ ౪౭ ॥ దేహసంబంధాభావాదేవాత్మనో జన్మాదయో పీతి వక్తుం జన్మాదీనాం దేహధర్మత్వమాహ ॥ జన్మాదయస్త్వితి ॥ కథం తర్హి జాతోహం బాలోహం వృద్ధోహమితి ఆత్మని జన్మాదిప్రతీతిరత ఆహ-నాత్మన ఇతి- సదృష్టాంతమాహ కలానామేవేతి ఇందోః కలానామేవ జన్మాదయో నైవేందోర్యథా తద్వత్ యథా చ కలానాశాదేవ కుహూరమావాస్యా ఇందుక్షయ ఉచ్యతే - తద్వదస్యాత్మనో దేహనాశాదేవ మృతి వ్యవహార ఇత్యర్థః ॥ ౪౮ ॥ నన్వాత్మనో దేహాదిసంబంధాభావే కథం భోక్తృభోగ్యభోగప్రతీతిరిత్యాశంక్య స్వప్నదృష్టాంతేన సమర్థయతి ॥ యథేతి ॥ ఆత్మానం భోక్తారం విషయాన్ భోగ్యాన్-ఫలం

ప్రసిద్ధిర్దృగ్రూపాభ్యాం యథా రవేః ॥ ౪౭ ॥ జన్మాదయస్తు దేహస్య విక్రియా నాత్మనః క్వచిత్ । కలానామేవ నైవేందోర్మృతిరస్య కుహూరివ ॥ ౪౮ ॥ యథా శయాన ఆత్మానం విషయాన్ ఫలమేవ చ । అనుభుంక్తేప్యసత్యర్థే తథాప్నోత్యబుధో భవమ్ ॥ ౪౯ ॥ తస్మాదజ్ఞానజం శోకం ఆత్మశోషవిమోహనమ్ । తత్త్వజ్ఞానేన నిర్హృత్య స్వస్థా భవ శుచిస్మితే ॥ ౫౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం భగవతా తన్వీ రామేణ ప్రతిబోధితా । వైమనస్యం పరిత్యజ్య మనో బుద్ధ్యా సమాదధే ॥ ౫౧ ॥ ప్రాణావశేష ఉత్సృష్టో రుక్మీ హతబలప్రభః । స్మరన్విరూపకరణం వితథాత్మమనోరథః ॥ ౫౨ ॥ అహత్వా దుర్మతిం కృష్ణమప్రత్యూహ్య యవీయసీమ్ । కుండినం న ప్రవేక్ష్యామీత్యుక్త్వా తత్రావసద్రుషా ॥ యత్ర భోజకటం నామ నివాసాయాభవత్పు

———శ్రీరుక్మిణీదేవ్యాః వివాహఘట్టః.———

రమ్ ॥ ౫౩ ॥ భగవాన్ భీష్మకసుతామేవం నిర్జిత్య భూమిపాన్ । పురమానీయ విధివదుపయేమే కురూద్వహ ॥ ౫౪ ॥ తదా మహోత్సవో నౄణాం యదుపుర్యాం గృహే గృహే । అభూదనన్యభావానాం కృష్ణే యదుపతౌ నృప ॥ ౫౫ ॥ నరా నార్యశ్చ ముదితాః ప్రమృష్టమణికుండలాః । పారిబర్హముపాజహ్రుర్వరయోశ్చిత్రవాసయోః ॥ ౫౬ ॥ సా వృష్ణిపుర్యుత్తభితేంద్రకేతుభిర్విచిత్రమాల్యాంబరరత్నతోరణైః । బభౌ ప్రతిద్వార్యుపక్లృప్తమంగలైరాపూర్ణకుంభాగురుధూపదీపకైః ॥ ౫౭ ॥ సిక్తమార్గా మదచ్యుద్భిరాహూతప్రేష్ఠభూభుజామ్ । గజైర్ద్వాఃసు పరామృష్టరంభాపూగోపశోభితా ॥ ౫౮ ॥ కురుసృంజయకైకేయవిదర్భయదుకుంతయః । మిథో ముముదిరే తస్మిన్ సంభ్రమాత్పరిధావతామ్ ॥ ౫౯ ॥ రుక్మిణ్యా హరణం శ్రుత్వా గీయమానం తతస్తతః । రాజానో రాజకన్యాశ్చ బభూవుర్భృశవిస్మితాః ॥ ౬౦ ॥ ద్వారకాయామభూద్రాజన్ మహామోదః పురౌకసామ్ । రుక్మిణ్యా రమయోపేతం దృష్ట్వా కృష్ణం శ్రియఃపతిమ్ ॥ ౬౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుఃపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

భోగం - అసత్యప్యర్థే - అనుభుంక్తే- తథా-అబుధః సంసారం ప్రాప్నోతీతి ॥ ౪౯ ॥ తస్మాదితి ॥ ఆత్మానం శోషయతి విమోహయతి చేతి తథా తం నిర్హృత్య అపహృత్య ॥ ౫౦ ॥ ఏవమితి ॥ సమాదధే సమాహితమకరోత్ ॥ ౫౧ ॥ రుక్మిణస్త్వేవం శ్రుతవతోపి నాజ్ఞానం నివృత్తమితి దర్శయన్నాహ ॥ ప్రాణావశేష ఇతి ॥ ౫౨ ॥ అహత్వేతి ॥ అహత్వా అజ్ఞాత్వా అదుర్మతిమితి చ సత్యోర్థః - అప్రత్యూహ్య అనానీయ- అప్రతిబుధ్యేతి సత్యం - యవీయసీం స్వసారం - యత్ర విరూపతస్తత్రైవావసత్ - యత్ర చ భోజకటం నామ పురమభవత్ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ నరా ఇతి ॥ వరయోః వధూవరయోః దేయముపస్కరం ॥ ౫౬ ॥ సేతి ॥ ఉత్తభితైరింద్రకేతుభిః ధ్వజవిశేషై రుపక్లృప్తాని మంగళాని లాజాంకురపుష్పప్రకారాదీని తైః ॥ ౫౭ ॥ సిక్తేతి ॥ ఆహూతాః ప్రేష్ఠాః భూభుజః తేషాం-గజైః పరామృష్టాః ఉచ్ఛ్రితాః రంభాశ్చ పూగాశ్చ తైరుపశోభితాం - యద్వా గజైః పరామృష్టాః సంస్పృష్టాః రంభాశ్చ పూగాశ్చ తైరుపశోభితాం ॥ ౫౮ ॥ కురుసృంజయేతి ॥ సంభ్రమాత్ ఉత్సుక్యాత్ పరిధావతాం బంధూనాం మధ్యే మిథః సమేత్య ముముదిరే ముదం ప్రాపురితి ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ఇతి శ్రీ[illegible]

టీకాయాం - చతుఃపంచాశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో ॥ పంచపంచాశత్తమే తు ప్ర
ద్యుమ్నో జనిః కృష్ణతః । శంబరేణ హృతః సోఽథ హత్వా తం కాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానే తు శంబరాహరణాదినా । కుటుంబినా
మపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ జాంబవత్యాదివివాహేభ్యః ప్రాగేవ ప్రద్యుమ్నజన్మ తతో వివాహాః - తతః శంబరగృహాత్ ప్రద్యుమ్న
ప్రత్యాగమనం - అతః పుత్రకథనప్రస్తావేఽపి ప్రథమం ప్రద్యుమ్నస్య జాతమాత్రస్య శంబరేణ హరణం । తస్యైవ ప్రత్యాగమనం చ ఉత్తర
కాలికమపి కథాపర్యవసానాయ ప్రోక్తమితి ॥ కామ ఇతి ॥ వాసుదేవాధిష్ఠితచిత్తప్రభవత్వాద్వాసుదేవాంశః - సృష్టిహేతుత్వాచ్చ -
దేహోపపత్తయే దేహప్రాప్తయే ॥౧॥ స ఇతి ॥ అనవమః అన్యూనః ॥౨॥ తమితి ॥ సప్రసిద్ధః కామశత్రుః శంబరః - తమాత్మనః శత్రుం విది

❖ ప్రద్యుమ్నజనన - శంబరాసురవధాది - కథాప్రారంభఘట్టః ❖

శ్రీశుకః ॥ కామస్తు వాసుదేవాంశో దగ్ధః ప్రాగ్రుద్రమన్యునా । దేహోపపత్తయే భూయస్తమేవ
ప్రత్యపద్యత ॥ ౧ ॥ స ఏవ జాతో వైదర్భ్యాం కృష్ణవీర్యసముద్భవః । ప్రద్యుమ్న ఇతి విఖ్యాతస్సర్వతోఽన
వమః పితుః ॥ ౨ ॥ తం శంబరః కామరూపీ హృత్వా తోకమనిర్దశమ్ । స విదిత్వాత్మనః శత్రుం ప్రాస్యో
దన్వత్యగాద్గృహమ్ ॥ 3 ॥ తన్నిర్జగార బలవాన్మీనస్సోఽప్యపరైస్సహ । వృతో జాలేన మహతా గృహీ
తో మత్స్యజీవిభిః ॥ ౪ ॥ తం శంబరాయ కైవర్తా ఉపాజహ్రురుపాయనమ్ । సూదా మహానసం నీ
త్వావద్యన్స్వధితినాద్భుతమ్ ॥ ౫ ॥ దృష్ట్వా తదుదరే బాలం మాయావత్యై న్యవేదయన్ । నారదోఽక
థయత్సర్వం తస్యాశ్శంకితచేతసః ॥ బాలస్య తత్త్వముత్పత్తిం మత్స్యోదరనివేశనమ్ ॥ ౬ ॥ సా చ కా
మస్య వై పత్నీ రతిర్నామ యశస్వినీ । పత్యుర్నిర్దగ్ధదేహస్య దేహోత్పత్తిం ప్రతీక్షతీ ॥ ౭ ॥ నిరూ
పితా శంబరేణ ససూపౌదనసాధనే । సా చ తం సుందరవరం విలోక్య ముదితాననా ॥ కామదేవం శిశుం బు
ద్ధ్వా చక్రే స్నేహం తదార్భకే ॥ ౮ ॥ నాతిదీర్ఘేణ కాలేన స కార్ష్ణిర్రూఢయౌవనః । జనయామాస
నారీణాం వీక్షంతీనాం చ విభ్రమమ్ ॥ ౯ ॥ సా తం పతిం పద్మదలాయతేక్షణం ప్రలంబబాహుం నరదేవసుం
దరమ్ । సవ్రీడహాసోత్తభితభ్రువేక్షతీ ప్రీత్యోపతస్థే రతిరంగ సౌరతైః ॥ ౧౦ ॥ తామాహ భగవాన్కా
ర్ష్ణిర్మాతస్తే మతిరన్యథా । మాతృభావమతిక్రమ్య వర్తసే కామినీ యథా ॥ ౧౧ ॥ రతిః ॥ భవాన్నా
రాయణసుతశ్శంబరేణ హృతో గృహాత్ । అహం తేఽధికృతా పత్నీ రతిః కామో భవాన్ప్రభో ॥ ౧౨ ॥ ఏ
ష త్వానిర్దశం సింధావక్షిపచ్ఛంబరోఽసురః । మత్స్యోఽగ్రసీత్తదుదరాదిహ ప్రాప్తో భవాన్ ప్ర
భో ॥ ౧౩ ॥ తమిమం జహి దుర్ధర్షం దుర్జయం శత్రుమాత్మనః । మాయాశతవిదం త్వం చ మాయా
భిర్మోహనాదిభిః ॥ ౧౪ ॥ పరిశోచతి తే మాతా కురరీవ గతప్రజా । పుత్రస్నేహాకులా దీనా వివత్సా
గౌరివాతురా ॥ ౧౫ ॥ ప్రభాష్యైవం దదౌ విద్యాం ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే । మాయావతీ మహామా
యాం సర్వమాయావినాశినీమ్ ॥ ౧౬ ॥ స చ శంబరమభ్యేత్య సంయుగాయ సమాహ్వయత్ । అవిషహ్యై
స్తమాక్షేపైః క్షిపన్ సంజనయన్ కలిమ్ ॥ ౧౭ ॥ సోఽధిక్షిప్తో దుర్వాచోభిః పదాహత ఇవోరగః । నిశ్చక్రా
మ గదాపాణిరమర్షాత్తామ్రలోచనః ॥ ౧౮ ॥ గదామావిధ్య తరసా ప్రద్యుమ్నాయ మహాత్మనే । ప్ర
క్షిప్య వ్యనదన్నాదం వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురమ్ ॥ ౧౯ ॥ తామాపతంతీం భగవాన్ప్రద్యుమ్నో గదయా గ

త్వా సముద్రే ప్రాస్య ప్రక్షిప్య స్వగృహమగాదితి ॥3॥ తమితి ॥ నిర్జగార గిలితవాన్ ॥౪॥ తమితి ॥ స్వధితినా శస్త్రికయా - అవద్యన్ ఖండితవం
తః ॥౫॥ దృష్ట్వేతి ॥ తత్త్వం కామోఽయం తవ భర్తేతి - ఉత్పత్తిం శ్రీకృష్ణాద్రుక్మిణ్యాం ఉత్పన్న ఇతి ॥౬॥ సేతి ॥ యశస్వినీ పతివ్రతా
భర్తుః దేహోత్పత్తిం ప్రతీక్షమాణా ॥౭॥ నిరూపితేతి ॥ తం శిశుం - కామదేవం బుద్ధ్వా మత్వా ॥౮॥ నాతిదీర్ఘేణేతి ॥ విభ్రమం సం
మోహం ॥౯॥ సేతి ॥ అంగ హే రాజన్ సౌరతైః భావైః ఉపతస్థే అభజత్ ॥౧౦॥ ౧౧॥ భవానితి ॥ అధికృతా పత్నీ స్వత్రహేతుః రతి
రహం భవాన్ కామ ఇతి ॥౧౨॥ ౧౩॥ తమితి ॥ దుర్జయత్వే హేతుః మాయాశతవిదమితి - కథం తర్హి హంతవ్య ఇత్యత ఆహ - మాయాభిరి
తి ॥౧౪॥ నాత్ర విలంబః కార్య ఇత్యాహ ॥ పరిశోచతీతి ॥ పరిశోచతి రోదితీత్యర్థః ॥౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ గదామితి ॥ వజ్రస్య
నిష్పేషనిఘాతే యథా నిష్ఠురస్తీవ్రో నాదో భవతి - తథాభూతం నాదం వ్యనదత్ - సామాన్యవిశేషతయా వ్యాప్యవ్యాపకత్వం - ఓద

నం పాకం పచతీతి వత్ అతినిష్ఠురం నాదమకరోదిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స ఇతి ॥ వైహాయసః ఆకాశస్థితః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమాన ఇతి ॥ సత్త్వాత్మికాం సత్త్వగుణమయీం ప్రాయుఙ్క్తేత్యుత్తరస్యానుషఙ్గః ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ తాః మాయాః వ్యధమయత్ వ్యనాశయత్ ॥ ౨౩ ॥ నిశాతమితి ॥ తామ్రాణి శ్మశ్రూణి యస్మిన్ తత్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ అన్తఃపుర ఇతి ॥ విద్యుతా సహ బలాహకో మేఘ ఇవ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అలఙ్కృతేతి ॥ నీలాశ్చ వక్రాశ్చ యే అలకాః త ఏవ అళయః తైః - హ్రీతాః లజ్జితాః ॥ ౨౮ ॥ అవధార్యేతి ॥ శ్రీకృష్ణో న భవతీత్యవధార్య - సస్త్రీరత్నం స్త్రీషు రత్నం సైవ రతిః తత్సహితం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ సుతం స్మృత్వాఽఽహ ॥ క ఇతి ॥ నరవైడూర్యః పురుషశ్రేష్ఠః ॥ ౩౧ ॥ మమేతి ॥

దామ్। అపాస్య శత్రవే క్రుద్ధః ప్రాహిణోత్ స్వాం గదాం నదన్ ॥ ౨౦ ॥ స చ మాయాం సమాశ్రిత్య దై
తేయీం మయదర్శితామ్ । ముమోచాస్త్రమయం వర్షం కార్ష్ణౌ వైహాయసోఽసురః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమా
నోఽస్త్రవర్షేణ రౌక్మిణేయో మహారథః । సత్త్వాత్మికాం మహావిద్యాం సర్వమాయోపమర్దినీమ్ ॥
౨౨ ॥ తతో గౌహ్యకగాన్ధర్వపైశాచోరగరాక్షసీః । ప్రాయుఙ్క్త శతశో దైత్యః కార్ష్ణిర్వ్యధమయత్స
తాః ॥ ౨౩ ॥ నిశాతమసిముద్యమ్య సకిరీటం సకుణ్డలమ్ । శమ్బరస్య శిరః కాయాత్తామ్రశ్మశ్ర్వోజసాహర
త్ ॥ ౨౪ ॥ ఆకీర్యమాణో దివిజైః స్తువద్భిః కుసుమోత్కరైః । భార్యయామ్బరచారిణ్యా పురం నీతో విహా
యసా ॥ ౨౫ ॥ అన్తఃపురవరం రాజన్ లలనాశతసఙ్కులమ్ । వివేశ పత్న్యా గగనాద్విద్యుతేవ బలాహ
కః ॥ ౨౬ ॥ తం దృష్ట్వా జలదశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ । ప్రలమ్బబాహుం తామ్రాక్షం సుస్మితం రు
చిరాననమ్ ॥ ౨౭ ॥ అలఙ్కృతముఖామ్భోజం నీలవక్రాలకాలిభిః । కృష్ణం మత్వా స్త్రియో హ్రీతా నిలీ
యుస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౨౮ ॥ అవధార్య శనైరీషద్వైలక్షణ్యేన యోషితః । ఉపజగ్ముః ప్రముదితాః సస్త్రీ
రత్నం సువిస్మితాః ॥ ౨౯ ॥ అథ తత్రాసితాపాఙ్గీ వైదర్భీ వల్గుభాషిణీ । అస్మరత్స్వసుతం నష్టం స్నే
హస్నుతపయోధరా ॥ ౩౦ ॥ కో న్వయం నరవైడూర్యః కస్య వా కమలేక్షణః । ధృతః కయా వా జఠరే
కయా లబ్ధో హ్యనేన వా ॥ ౩౧ ॥ మమ చాప్యాత్మజో నష్టో నీతో యః సూతికాగృహాత్ । ఏతత్తుల్యవయో
రూపో యది జీవతి కుత్రచిత్ ॥ ౩౨ ॥ కథం త్వనేన సమ్ప్రాప్తం సారూప్యం శార్ఙ్గధన్వనః । ఆకృత్యావయ
వైర్గత్యా స్వరహాసావలోకనైః ॥ ౩౩ ॥ స ఏవ వా భవేన్నూనం యో మే గర్భే ధృతోఽర్భకః । అము
ష్మిన్ ప్రీతిరధికా వామః స్ఫురతి మే భుజః ॥ ౩౪ ॥ ఏవం మీమాంసమానాయాం వైదర్భ్యాం దేవకీసుతః ।
దేవక్యానకదున్దుభ్యాముత్తమశ్లోక ఆగమత్ ॥ ౩౫ ॥ విజ్ఞాతార్థోఽపి భగవాంస్తూష్ణీమాస జనార్దనః ।
నారదోఽకథయత్సర్వం శమ్బరాహరణాదికమ్ ॥ ౩౬ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా మహదాశ్చర్యం కృష్ణాన్తఃపురయో
షితః । అభ్యనన్దన్ బహూనబ్దాన్ నష్టం పునరిహాగతమ్ ॥ ౩౭ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ కృష్ణరామౌ తథా
స్త్రియః । దమ్పతీ తౌ పరిష్వజ్య రుక్మిణీ చ యయుర్ముదమ్ ॥ ౩౮ ॥ నష్టం ప్రద్యుమ్నమాయాతమాక
ర్ణ్య ద్వారకౌకసః । అహో మృత ఇవాయాతో బాలో దిష్ట్యేతి హాబ్రువన్ ॥ ౩౯ ॥ యం వై ముహుః
పితృసరూపనిజేశభావాస్తన్మాతరో యదభజన్రహరూఢభావాః । చిత్రం న తత్ఖలు రమాస్పదబిమ్బబిమ్
బే కామే స్మరేఽక్షవిషయే కిముతాన్యనార్యః ॥ ౪౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కన్ధే - పఞ్చపఞ్చాశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

ఏతేన తుల్యం వయోరూపం చ యస్య స భవేదితి ॥ ౩౨ ॥ తస్య స్వపుత్రత్వం సమ్భావయన్త్యాహ ॥ కథమితి ॥ ౩౩ ॥ తదేవాధికం సమ్భావయతి ॥ స ఏవేతి ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ దేవక్యానకదున్దుభిభ్యామిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ అతిసౌన్దర్యేణ ప్రద్యుమ్నమనువర్ణయతి ॥ యమితి ॥ పితా శ్రీకృష్ణః తత్సరూపే ప్రద్యుమ్నే - నిజః ఆత్మీయః ఈశః భర్తేతి భావో భావనా యాసాం తాః - తన్మాతరః శ్రీకృష్ణపత్న్యోఽపి రహసి ఊఢభావాః సత్యో యమభజన్నితి యత్ - తత్ న ఖలు చిత్రం - కథం తస్మిన్ స్మరే స్మర్యమాణత్వేనైవ క్షోభకే కామే - అక్షివిషయే సతి - కిం చ - రమాస్పదం శ్రీకృష్ణః తస్య బిమ్బః మూర్తిః తస్య బిమ్బే ప్రతిబిమ్బే పుత్రే తదా కిము వక్తవ్యం అన్యనార్యో భజేయురితి ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పఞ్చపఞ్చాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ షట్పంచాశత్తమే మణిఖ్యాతిదోషో గమణీమాహరత్ । కన్యాం జాంబవతః ప్రాప కృష్ణస్సత్రాజితస్తతః ॥ పుత్రాది కామసౌఖ్యస్య నిత్యముక్త్వాతిచంచలమ్ । అథ కామస్యానర్థతామాహ స్యమంతకాహరణాదినా ॥ సత్యభామాజాంబవత్యోర్వివాహప్రస్తావాయ స్యమంతకాఖ్యానమాహ ॥ సత్రాజిత ఇతి ॥ సత్రాజిత ఇత్యకారాంతః - క్వచిచ్చ తకారాంతోऽప్యస్య యానుసారేణ ద్రష్టవ్యః - కృతాపరాధః తచ్ఛాంతయే స్వయమేవోద్యమం కృత్వా మణినా సహ ప్రాదాదితి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ఆసీదితి ॥ భక్తస్య సత్రాజితః సూర్యః స్వామ్యపి సఖా వాసీదిత్యర్థః - స చ తుష్టస్తస్మై స్యమంతకం నామ మణిం ప్రాదాత్ - ప్రీతః స్నిగ్ధః ॥ ౩ ॥ స ఇతి ॥ నోపలక్షితః సత్రాజితోऽసావితి న జ్ఞాతః ॥ ౪ ॥ తమితి ॥ దీవ్యతే క్రీడతే - సూర్యోऽయమితి శంకితాస్సంతః - కథయామాసురిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ నారాయణేతి ॥ సూర్యాగమనస్యాసారార్థమాగతం కల్పయిత్వా త్రిక్షభక్తీనాం సంబోధనాని నారాయణేత్యాదీని ॥ ౬ ॥ ఏష ఇతి ॥ గభస్తిచక్రేణ రశ్మిజాలేన - ముష్ణన్ ప్రతిఘ్నన్ - తిగ్మాః తీక్ష్ణాః

స్యమంతకోపాఖ్యానకథాప్రారంభః.

శ్రీశుకః ॥ సత్రాజితస్స్వతనయాం కృష్ణాయ కృతకిల్బిషః । స్యమంతకేన మణినా స్వయముద్యమ్య దత్తవాన్ ॥ ౧ ॥ రాజా ॥ సత్రాజితః కిమకరోద్బ్రహ్మన్ కృష్ణస్య కిల్బిషమ్ । స్యమంతకః కుతస్తస్య కస్మాద్దత్తా సుతా హరేః ॥ ౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఆసీత్సత్రాజితస్సూర్యో భక్తస్య పరమస్సఖా । ప్రీతస్తస్మై మణిం ప్రాదాత్సూర్యస్తుష్టస్స్యమంతకమ్ ॥ ౩ ॥ స తం బిభ్రన్మణిం కంఠే భ్రాజమానో యథా రవిః । ప్రవిష్టో ద్వారకాం రాజన్ తేజసా నోపలక్షితః ॥ ౪ ॥ తం విలోక్య జనా దూరాత్తేజసా ముష్టదృష్టయః । దీవ్యతేऽక్షైర్భగవతే శశంసుస్సూర్యశంకితాః ॥ ౫ ॥ నారాయణ నమస్తేऽస్తు శంఖచక్రగదాధర । దామోదరారవిందాక్ష గోవింద యదునందన ॥ ౬ ॥ ఏష ఆయాతి సవితా త్వాం దిదృక్షుర్జగత్పతే । ముష్ణన్ గభస్తిచక్రేణ నృణాం చక్షూంషి తిగ్మగుః ॥ ౭ ॥ నన్వన్విచ్ఛంతి తే మార్గం త్రిలోక్యాం విబుధర్షభాః । జ్ఞాత్వాద్య గూఢం యదుషు ద్రష్టుం త్వాం యాత్యజః ప్రభో ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్య బాలవచనం ప్రహస్యాంబుజలోచనః । ప్రాహ నాసౌ రవిర్దేవస్సత్రాజిన్మణినా జ్వలన్ ॥ ౯ ॥ సత్రాజిత్స్వగృహం శ్రీమత్కృతకౌతుకమంగళమ్ । ప్రవిశ్య దేవసదనే మణిం విప్రైర్న్యవేశయత్ ॥ ౧౦ ॥ దినే దినే స్వర్ణభారానష్టౌ స సృజతి ప్రభో ॥ ౧౧ ॥ దుర్భిక్షమార్యరిష్టాని సర్పాధివ్యాధయోऽశుభాః । న సంతి మాయినస్తత్ర యత్రాస్తేऽభ్యర్చితో మణిః ॥ ౧౨ ॥ స యాచితో మణిం క్వాపి యదురాజాయ శౌరిణా । నైవార్థకాముకః ప్రాదాద్యాచ్ఞాభంగమతర్కయన్ ॥ ౧౩ ॥ తమేకదా మణిం కంఠే ప్రతిముచ్య మహాప్రభమ్ । ప్రసేనో హయమారుహ్య మృగయాం వ్యచరద్వనే ॥ ౧౪ ॥ ప్రసేనం సహయం హత్వా మణిమాచ్ఛిద్య కేసరీ । గిరిం విశన్ జాంబవతా నిహతో మణిమిచ్ఛతా ॥ ౧౫ ॥ సోऽపి చక్రే కుమారస్య మణిం క్రీడనకం బిలే । అపశ్యన్ భ్రాతరం భ్రాతా సత్రాజిత్పర్యతప్యత ॥ ౧౬ ॥ ప్రాయః కృష్ణేన నిహతో మణిగ్రీవో వనం గతః । భ్రాతా మమేతి తచ్ఛ్రుత్వా కర్ణే కర్ణేऽజపన్ జనాః ॥ ౧౭ ॥ భగవాంస్తదుపశ్రుత్య దుర్యశో లిప్తమాత్మని । మార్ష్టుం ప్రసేనపదవీమన్వపద్యత నాగరైః ॥ ౧౮ ॥ హతం ప్రసేనం అశ్వం చ వీక్ష్య కేసరిణా వనే । తం చాద్రిపృష్ఠే నిహతమృక్షేణ దదృశుర్జనాః ॥ ౧౯ ॥ ఋక్షరా ౨౦

గావో రశ్మయో యస్య సః ॥ ౭ ॥ నచేదమఘటమానమిత్యాహుః ॥ నన్వితి ॥ అన్విచ్ఛంతి మృగయంతే అజః సూర్యః ॥ ౮ ॥ బాలానాం అజ్ఞానాం వచనం - జ్వలన్ విద్యోతమానః ॥ ౯ ॥ సత్రాజిదితి ॥ కృతాని కౌతుకేన ఉత్సవేన మంగళాని యస్మిన్ ... త్వా ॥ ౧౦ ॥ దినేదిన ఇతి ॥ భారప్రమాణం ॥ శ్లో ॥ చతుర్భిర్వ్రీహిభిర్గుంజం గుంజాన్ పంచ పణం పణాన్ । అష్టౌ ధరణమష్టౌ చ కర్షం తాంశ్చతురః పలమ్ ॥ తులాం పలశతం ప్రాహుర్భారస్స్యాద్వింశతిస్తులాః ॥ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ దుర్భిక్షేతి ॥ మారీ నామ అకాలమృత్యుః అరిష్టం శుభప్రతిబంధం. అశుభా దుఃఖహేతవః ॥ ౧౨ ॥ స ఇతి ॥ క్వాపి కదాచిత్ అనేన భగవద్యాచనమాత్రం [illegible] తు రేవ భవతీతి సూచితం ॥ ౧౩ ॥ తదేవ దర్శయితుమాహ ॥ తమితి ॥ ప్రతిముచ్య బధ్వా ప్రసేనః సత్రాజిద్భ్రాతా ॥ ౧౪ ॥ ప్రసేనమితి ॥ ఆచ్ఛిద్య ఆకృష్య గృహీత్వా ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ అజపన్ ఉపాంశు అవదన్ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ స్వం

ద్వయుద్ధమితి ॥ క్రవ్యార్థే ఆమిషార్థే ॥ ౨౪ ॥ ఆసీదితి ॥ అష్టావింశాహం అష్టచవింశతిశ్చ అహాని యస్మిన్ తత్ అష్టావింశత్యహం - వింశతిశబ్దేతి లోపశ్ఛాందసః - వజ్రస్య నిష్పేషో నిర్ఘాతః - తద్వత్ పరుషైః నిష్ఠురైః ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ కృష్ణస్య ముష్టీనాం నిష్పాతైః రాఘాతైః వినిష్పిష్టాని విశ్లథాన్యంగానాం ఉరూణి బంధనాని సంధిస్థానాని యస్య సః ॥ ౨౬ ॥ లోకే కో వా అయం మత్తో బలీయానితి విస్మితస్సన్ విమృశ్యాహ ॥ జానఇతి ॥ సర్వభూతానాం యః ప్రాణః తత్ర చ యదోజః సహో బలంచ - ఇంద్రియ హృదయ దేహబలాని - తత్సర్వం త్వమిత్యహం జానే - కథం తథాత్వమత ఆహ - విష్ణుమిత్యాది ॥ ౨౭ ॥ పురాణత్వే హేతుః ॥ త్వమితి ॥ స్రష్టా నిమిత్తం - యచ్చ సత్ ఉపాదానం - అతః పురాణః - ప్రభవిష్ణుత్వే హేతుః కాలఇతి - అధీశ్వరత్వమప్యుతపి వేత్యాహ - ఈశః పర ఇతి - న చ తటస్థ ఇత్యాహ ఆత్మనామాత్మేతి ॥ ౨౮ ॥ యత ఏవంభూతః అతో మమేష్టదైవం రఘునాథ ఏవ త్వమిత్యాహ ॥ యస్యేతి ॥ ఈషదుత్కలిత ఉద్దీ

భీమమంధేన తమసావృతమ్ । ఏకో వివేశ భగవానవస్థాప్య బహిః ప్రజాః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం బాలక్రీడనకం కృతమ్ । హర్తుం కృతమతిస్తస్మిన్నవతస్థేఽర్భకాంతికే ॥ ౨౧ ॥ తమపూర్వం నరం దృష్ట్వా ధాత్రీ చుక్రోశ భీతవత్ । తచ్ఛ్రుత్వాభ్యద్రవత్ క్రుద్ధో జాంబవాన్ బలినాం వరః ॥ ౨౨ ॥ స వై భగవతా తేన యుయుధే స్వామినాత్మనః । పురుషం ప్రాకృతం మత్వా కుపితో నానుభావవిత్ ॥ ౨౩ ॥ ద్వంద్వయుద్ధం సుతుములముభయోర్విజిగీషతోః । ఆయుధాశ్మద్రుమైర్దోర్భిః క్రవ్యార్థే శ్యేనయోరివ ॥ ౨౪ ॥ ఆసీత్తదష్టావింశాహమితరేతరముష్టిభిః । వజ్రనిష్పేషపరుషైరవిశ్రమమహర్నిశమ్ ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణస్య ముష్టినిష్పాతైర్నిష్పిష్టాంగోరుబంధనః । క్షీణసత్త్వః స్విన్నగాత్రస్తమాహాతీవ విస్మితః ॥ ౨౬ ॥ జానే త్వాం సర్వభూతానాం ప్రాణ ఓజస్సహో బలమ్ । విష్ణుం పురాణపురుషం ప్రభవిష్ణుమధీశ్వరమ్ ॥ ౨౭ ॥ త్వం హి విశ్వసృజాం స్రష్టా సృజ్యానామపి యచ్చ సత్ । కాలః కలయతామీశః పర ఆత్మా తథాత్మనామ్ ॥ ౨౮ ॥ యస్యేషదుత్కలితరోషకటాక్షమోక్షైర్వర్త్మాదిశత్ క్షుభితనక్రతిమింగిలోఽబ్ధిః । సేతుః కృతస్స్వయశ ఉజ్జ్వలితా చ లంకా రక్షశ్శిరాంసి భువి పేతురిషుక్షతాని ॥ ౨౯ ॥ ఇతి విజ్ఞాతవిజ్ఞానమృక్షరాజానమచ్యుతః । వ్యాజహార మహారాజ భగవాన్ దేవకీసుతః ॥ ౩౦ ॥ అభిమృశ్యారవిందాక్షః పాణినా శంకరేణ తు । తమాహ కృపయా భక్తం మేఘగంభీరయా గిరా ॥ ౩౧ ॥ మణిహేతోరిహ ప్రాప్తా వయమృక్షపతే బిలమ్ । మిథ్యాభిశాపం ప్రమృజన్నాత్మనో మణినామునా ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యుక్తః స్వాం దుహితరం కన్యాం జాంబవతీం ముదా । అర్హణార్థం స మణినా కృష్ణాయోపజహార హ ॥ ౩౩ ॥ అన్యైస్స మణిముఖ్యైశ్చ పూజితో భక్తవత్సలః । దదౌ తస్మై వరాం ముక్తిం ప్రీత్యా జాంబవతే హరిః ॥ ౩౪ ॥ అదృష్ట్వా నిర్గమం శౌరేః ప్రవిష్టస్య బిలం జనాః । ప్రతీక్ష్య ద్వాదశాహాని దుఃఖితాః స్వపురం యయుః ॥ ౩౫ ॥ నిశమ్య దేవకీ దేవీ రుక్మిణ్యానకదుందుభిః । సుహృదో జ్ఞాతయోఽశోచన్ బిలాత్ కృష్ణమనిర్గతమ్ ॥ ౩౬ ॥ సత్రాజితం శపంతస్తే దుఃఖితా ద్వారకౌకసః । ఉపతస్థుశ్చంద్రభాగాం దుర్గాం కృష్ణోపలబ్ధయే ॥ ౩౭ ॥ తేషాం తు దేవ్యుపస్థానాత్ ప్రత్యాదిష్టాశిషా చ సః । ప్రాదుర్బభూవ సిద్ధార్థః సదారో హర్షయన్ హరిః ॥ ౩౮ ॥ ఉపలభ్య హృషీకేశం మృతం పునరివాగతమ్ । సహపత్న్యా మణిగ్రీవం సర్వే జాతమహో

పితో గౌరోపస్తైనయ కటాక్షమోక్షైః తైః - క్షుభితాః నక్రా గ్రాహాః తిమింగిలా మహామత్స్యాశ్చ యస్మిన్ - సోఽబ్ధిః - వర్త్మ - అదిశత్ దత్తవాన్ తస్మిన్నేవ స్వయశ ఏవ సేతుః కృతః - ఉజ్జ్వలితా దగ్ధాచ - యస్యేషుభిః క్షతాని ఛిన్నాని - రక్షసో దశగ్రీవస్య శిరాంసి - భువి పేతుః స ఏవ త్వమితి జానే ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి విజ్ఞాతవిజ్ఞానం యేన తం - విజ్ఞానశబ్దః కరణసాధనః కర్మసాధనో వా - ఋక్షరాజానం ఉక్తవాన్ - విజ్ఞాయతేఽనేనేతి విజ్ఞానం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ మణీతి ॥ వయం హి బహవో బిలద్వారం ప్రాప్తాః - తత్ర మిథ్యాభిశాపం అమునా మణినా ప్రమృజన్ ప్రమార్ష్టుమిచ్ఛన్ - అహం తు ఏక ఏవాంతర్బిలమిహ ప్రాప్త ఇత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ సహ మణినా స్వసుతయా ఉపాస ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ సత్రాజితమితి ॥ శ్రీకృష్ణప్రాప్తయే చంద్రభాగాం నామ దుర్గామభజన్ ॥ ౩౭ ॥ తేషామితి ॥ స చ కృష్ణస్తేషాం ప్రాదుర్బభూవ - ఆసవ ఇతి పాఠే ఆసవ ఇంద్రియాణి తేషాం ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః - తదా దేవ్యా ఉపస్థానాత్ - తయా తాన్ ప్రతి ఆదిష్టా దత్తా యా ఆశీః కృష్ణం ద్రక్ష్యథేతి తయా సహైవ ॥ ౩౮ ॥ యద్వల్లోకే జనాః కంచిత్ మృతం బంధుం పునరాగతముపలభంతే - తద్వదుపలభ్య స్వే సర్వే జాతమహోత్స

వాః ఆసన్నితి॥ ౩౯॥ ౪౦॥ సఇతి ॥ పాప్మనా అపరాధేన - అనుతప్యమానః - అత్రవశాద్ధిక్యమాషణం॥ ౪౧॥ సఇతి ॥ అఘం దోషం - ఆత్మనోరజఃమలం అపరాధమితి॥ ౪౨॥ కిమితి ॥ కింకృత్వాకస్మై కృతఇత్యర్థః - సాధుభద్రం - అదీర్ఘదర్శనం అవిచారకం - క్షుద్రం కృపణం మూఢం - మందమతిం ॥ ౪౩॥ ఏవంధ్యాయన్నుపాయం నిశ్చినోతి॥ దాస్యఇతి ॥ స్త్రీరత్నం దుహితరం తావద్దాస్యామి - అనంతరం పారిబర్హత్వేన రత్నమపీతి ॥ ౪౪ ॥ ౪౫॥ తామితి ॥ బహుభిః కృతవర్మాదిభిః॥ ౪౬॥ భగవానితి ॥ మణిం న ప్రతీచ్ఛామః న స్వీకుర్మః - దేవస్యార్యః - తద్భక్తస్యేతి కటాక్షః - ఫలభాగినఇతి తవాపుత్రత్వాత్త్వదీయంధనమస్మాకమేవేతి గూఢోభిప్రాయః॥ ౪౭॥
ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్పంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

త్సవాః ॥ ౩౯ ॥ సత్రాజితం సమాహూయ సభాయాం రాజసన్నిధౌ । ప్రాప్తిం చాఖ్యాయ భగవాన్
మణిం తస్మై న్యవేదయత్ ॥ ౪౦ ॥ స చాతివ్రీడితో రత్నం గృహీత్వావాఙ్ముఖస్థితః । *అనుతప్యమానో
భవనమగమత్స్వేన పాప్మనా॥ ౪౧॥ సోనుధ్యాయంస్తదేవాఘం బలవద్విగ్రహాకులః । కథం మృజా
మ్యాత్మరజః ప్రసీదేద్వాచ్యుతః కథమ్॥ ౪౨॥ కింకృత్వా సాధు మహ్యం స్యాన్న శపేద్వా జనో యథా।
అదీర్ఘదర్శనం క్షుద్రం మూఢం ద్రవిణలోలుపమ్ ॥ ౪౩ ॥ దాస్యే దుహితరం తస్మై స్త్రీరత్నం రత్న
మేవ చ । ఉపాయోయం సమీచీనస్తస్య శాంతిర్న చాన్యథా॥ ౪౪॥ ఏవం వ్యవసితో బుద్ధ్యా సత్రాజిత్స్వ
సుతాం శుభామ్। మణిం చ స్వయముద్యమ్య కృష్ణాయోపజహార హ। ౪౫। తాం సత్యభామాం భగవాను
పయేమే యథావిధి। బహుభిర్యాచితాం శీలరూపౌదార్యగుణాన్వితామ్ ॥ ౪౬ ॥ భగవానాహ న మణిం
ప్రతీచ్ఛామో వయం నృప। తవాస్తాం దేవభక్తస్య వయం చ ఫలభాగినః ॥ ౪౭ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్పంచాశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ విజ్ఞాతార్థోపి భగవాన్ దగ్ధానాకర్ణ్య పాండవాన్। కుంతీం చ కుల్యకరణే సహరామో య
యౌ కురూన్॥ ౧ ॥ భీష్మం కృపం సవిదురం గాంధారీం ద్రోణమేవ చ। తుల్యదుఃఖౌ స మాగమ్య హా కష్టమి
తి హోచతుః ॥ ౨ ॥ లబ్ధ్వైతదంతరం రాజన్ శతధన్వానమూచతుః । అక్రూరకృతవర్మాణౌ మణిః కస్మా
న్న గృహ్యతే॥ ౩ ॥ యోస్మభ్యం సంప్రతిశ్రుత్య కన్యారత్నం విగృహ్య నః। కృష్ణాయాదాన్న సత్రాజి
త్కస్మాద్భ్రాతరమన్వియాత్ ॥ ౪ ॥ ఏవం భిన్నమతిస్తాభ్యాం సత్రాజితమసత్తమః । శయానమవ
ధీల్లోభాత్స పాపః క్షీణజీవితః ॥ ౫ ॥ స్త్రీణాం విక్రోశమానానాం క్రందంతీనామనాథవత్। హత్వా
పశూన్ సౌనికవన్మణిమాదాయ జగ్మివాన్। ౬। సత్యభామా చ పితరం హతం వీక్ష్య శుచార్పితా। వ్యలపత్తా
త తాతేతి హా హతాస్మీతి ముహ్యతీ ॥ ౭ ॥ తైలద్రోణ్యాం మృతం ప్రాస్య జగామ గజసాహ్వయమ్।
కృష్ణాయ విదితార్థాయ తప్తాచఖ్యౌ పితుర్వధమ్ ॥ ౮ ॥ తదాకర్ణ్యేశ్వరౌ రాజన్ననుసృత్య నృలోక
తామ్। అహో నః పరమం కష్టమిత్యస్రాక్షౌ విలేపతుః ॥ ౯ ॥ ఆగత్య భగవాంస్తస్మాత్సభార్యః సా
గ్రజః పురమ్ । శతధన్వానమారేభే హంతుం హర్తుం చ తం మణిమ్॥ ౧౦॥ సోపి కృష్ణోద్యమం జ్ఞాత్వా భీతః
ప్రాణపరీప్సయా। సాహాయ్యే కృతవర్మాణమయాచత స చాబ్రవీత్ ॥ ౧౧॥ నాహమీశ్వరయోః కుర్యాం
హేళనం రామకృష్ణయోః। కోను క్షేమాయ కల్పేత తయోర్వృజినమాచరన్॥ ౧౨॥ కంసస్సహానుగోపేతో

శ్లో ॥ సప్తపంచాశత్తమే తు పునశ్శతధనోర్వధః । ప్రాప్తం స్వదుర్యశో మార్ష్టిం కృష్ణోక్రూరాగతాన్మణేః ॥ అక్రూరమురరీకృత్య మణేః పాత్రమథాచ్యుతః । ఉపామంత్ర్య తమేకాంతే సరామో గాద్గజాహ్వయమ్ ॥ సత్రాజితః కృష్ణయాచ్ఞాభంగఫలం వ్యక్తీకర్తుం కథాముపక్రమతే॥ విజ్ఞాతార్థ ఇతి ॥ పాండవా బిలద్వారేణ జతుగృహాన్నిర్గతా ఇత్యేవం విజ్ఞాతోర్థో యేన సః - కుంతీం చ దగ్ధామాకర్ణ్య - కుల్యకరణే కులోచితవ్యవహారార్థం॥ ౧॥ భీష్మమితి ॥ అన్యేషాం తద్దాహదుఃఖాభావాత్ భీష్మాదీన్ సమాగమ్యేత్యుక్తం॥ ౨॥ ౩॥ నను జీవన్ సత్రాజిత్ మణిం కథం దాస్యతీతి తత్రోచతుః ॥ య ఇతి ॥ భ్రాతరం ప్రసేనం - మృతం కస్మాత్ నాన్వియాత్ నానుగచ్ఛేత్ - మ్రియతామిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ స్త్రీణామితి ॥ జగ్మివాన్ జగామ ॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ హేళి ఇతి॥ హేళనం ప్రతికూలం - వృజినం అపరాధం ॥

౧౨॥ కంస ఇతి ॥ అపేతో మృతః - సప్తదశసంఖ్యాకాత్ సంయుగాత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తౌ రామకృష్ణావేకమేవ తత్త్వమిత్యభిప్రేత్యాహ॥ య ఇతి ॥ అజయా మాయయా - మోహితా అజయేతి సంధిరార్షః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ప్రత్యాఖ్యాత ఇతి ॥ అంతర్యామికృష్ణనియుక్తః- తస్మిన్ అక్రూరే మణిం న్యస్య స్వయం అపలాయత ॥ ౧౮॥ గరుడేతి ॥ గురుః శ్వశురః తద్ద్రుహం తారం॥ ౧౯॥ మిథిలాయా ఇతి ॥ శతయోజనగామిత్వాత్తతః పరం గంతుమశక్తః- తత్ర పతితః తం హయం విసృజ్య॥ ౨౦॥ పదాతేరితి ॥ వ్యచినోత్ మృగయామాస-అక్రూరే మణిరస్తీతి సర్వజ్ఞతయా విదిత్వాపి - రామవంచనాయ తథాకృతవానిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ తత ఇతి ॥ అన్వేష అన్విచ్ఛ ॥ ౨౩॥ సర్వజ్ఞస్యైవం చేష్టితం మద్వంచనాయేతి మత్వా గూఢమన్యురాహ-అహమితి ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ఉవాసేతి ॥ కతిచిత్సమాః సంవత్సరాన్॥ ౨౬॥ ప్రాసంగికమాహ ॥ తత ఇతి ॥ ౨౭॥ సత్యభామామప్యవంచయదితి సూచయన్నాహ ॥ కేశవ ఇతి॥ ౨౮ ॥ తత ఇతి ॥ బంధోస్సత్రాజితః - సాంప

యద్ద్వేషాత్త్వాజితశ్శ్రియా। జరాసంధస్సప్తదశసంయుగాద్విరథో గతః॥ ౧౩॥ ప్రత్యాఖ్యాతస్స చాక్రూ
రం పార్ష్ణిగ్రాహమయాచత। సోఽప్యాహ కో విరుధ్యేత విద్వానీశ్వరయోర్బలమ్॥ ౧౪॥ య ఇదం లీల
యా విశ్వం సృజత్యవతి హంతి చ। చేష్టాం విశ్వసృజో యస్య న విదుర్మోహితాజయా॥ ౧౫॥ యస్సప్తహాయన
శ్శైలముత్పాట్యైకేన పాణినా। దధార లీలయా బాల ఉచ్ఛిలీంధ్రమివార్భకః॥ ౧౬ ॥ నమస్తస్మై
భగవతే కృష్ణాయాద్భుతకర్మణే। అనంతాయాదిభూతాయ కూటస్థాయాత్మనే నమః॥ ౧౭ ॥ ప్రత్యా
ఖ్యాతస్స తేనాపి శతధన్వా మహామణిమ్। తస్మిన్న్యస్యాశ్వమారుహ్య శతయోజనగం యయౌ॥ ౧౮॥
గరుడధ్వజమారుహ్య రథం రామజనార్దనౌ। అన్వయాతాం మహావేగైరశ్వై రాజన్గురుద్రుహమ్॥ ౧౯॥
మిథిలాయాముపవనే విసృజ్య పతితం హయమ్। పద్భ్యామధావత్సంత్రస్తః కృష్ణోఽప్యన్వద్రవద్రుషా॥ ౨౦॥
పదాతేర్భగవాంస్తస్య పదాతిస్తిగ్మనేమినా। చక్రేణ శిర ఉత్కృత్య వాససోర్వ్యచినోన్మణిమ్॥ ౨౧॥
అలబ్ధమణిరాగత్య కృష్ణ ఆహాగ్రజాంతికమ్। వృథా హతశ్శతధనుర్మణిస్తత్ర న విద్యతే ॥ ౨౨ ॥ తత ఆ
హ బలో నూనం స మణిశ్శతధన్వనా। కస్మింశ్చిత్పురుషే న్యస్తస్తమన్వేష పురం వ్రజ ॥ ౨౩ ॥ అహం వై
దేహమిచ్ఛామి ద్రష్టుం ప్రియతమం మమ। ఇత్యుక్త్వా మిథిలాం రాజన్ వివేశ యదునందనః॥ ౨౪ ॥ తం
దృష్ట్వా సహసోత్థాయ మైథిలః ప్రీతమానసః। అర్హయామాస విధివదర్హణీయం సమర్హణైః॥ ౨౫॥
ఉవాస తస్యాం కతిచిన్మిథిలాయాం సమా విభుః। ౨౬ ॥ తతోఽశిక్షద్గదాం కాలే ధార్తరాష్ట్రస్సుయోధ
నః। మానితః ప్రీతియుక్తేన జనకేన మహాత్మనా॥ ౨౭ ॥ కేశవో ద్వారకామేత్య నిధనం శతధన్వనః।
అప్రాప్తిం చ మణేః ప్రాహ ప్రియాయాః ప్రియకృద్విభుః॥ ౨౮ ॥ తతస్స కారయామాస క్రియా బంధో
ర్హతస్య వై। సాకం సుహృద్భిర్భగవాన్ యా యాస్స్యుస్సాంపరాయికాః॥ ౨౯ ॥ అక్రూరః కృత
వర్మా చ శ్రుత్వా శతధనోర్వధమ్। వ్యూషతుర్భయవిత్రస్తౌ ద్వారకాయాః ప్రయోజకౌ ॥ ౩౦ ॥ అ
క్రూరే ప్రోషితేఽరిష్టాన్యాసన్వై ద్వారకౌకసామ్। శారీరా మానసాస్తాపా ముహుర్దైవికభౌతికాః॥ ౩౧॥
ఇత్యంగోపదిశంత్యేకే విస్మృత్య ప్రాగుదాహృతమ్। మునివాసనివాసే కిం ఘటేతారిష్టదర్శనమ్॥ ౩౨॥
దేవేఽవర్షతి కాశీశశ్శ్వఫల్కాయాగతాయ తామ్। స్వసుతాం గాందినీం ప్రాదాత్తతోఽవర్షత్స్మ కాశీ

రాయికాః పారలౌకికాః॥ ౨౯ ॥ అక్రూర ఇతి ॥ వ్యూషతుః ద్వారకాయాస్సకాశాత్ క్వాపి పలాయితౌ - ప్రయోజకౌ మణిహరణే శతధన్వనః ప్రవర్తకౌ - తత్ర అక్రూరః కృష్ణానుమతేనైవ గతః - కృతవర్మా తు భక్తపక్షపాత ప్రాకట్యభయాదివోపేక్షిత ఇతి గమ్యతే- కథమన్యథా సర్వజ్ఞేశ్వరవంచనం తయోస్సంభవతీతి ॥ ౩౦ ॥ తదేవం శ్రీవారాణస్యాం దానపతిసమాఖ్యయా మణిహస్తోఽక్రూరో రుక్మవేదికైర్మహాధ్వరైర్యజమానో నివసతి సతి- పునః శ్రీకృష్ణేనైవ ప్రస్థాపితోఽక్రూర ఇతి కతిచిజ్జనపతి సతి జనాః- సత్యభామారామాదీనామప్యవిశ్వాసే - జనసంగ్రహాయాక్రూరమాహూయ ససాక్షేపం శ్రీకృష్ణః ప్రాహ-ఇదం చ భగవన్మతం సంగోప్య కేచన బుధరూపా అన్యథాకారణం అక్రూరానయనే వర్ణయంతి - తద్యథాశ్రుత దూషయితుం అనువదతి ॥ అక్రూరే ప్రోషిత ఇతి॥ ౩౧॥ దూషయతి ॥ ఇతీతి ॥ అంగ హే రాజన్- శ్రీకృష్ణమాహాత్మ్యం విస్మృత్యేతి తదేవాహ - మునివాసనివాస ఇతి మునీనాం వాసో యస్మిన్ స మునివాసః శ్రీకృష్ణః-తస్య నివాసే సతి అక్రూరాపగమమాత్రేణారిష్టదర్శనం కిం ఘటేత - తదిచ్ఛాం వినా న ఘటేతేత్యర్థః॥ ౩౨॥ పునస్తన్మతమేవానువర్ణయతి ॥ దేవ ఇతి ॥

శాశిషు కాశీదేశేషు - దేవేమఘవతి అవర్షతిసతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవంభూతమక్రూరమహిమాప్రతిపాదనపరం - వృద్ధానాం వాక్యంశ్రుత్వా - నత్వహమేవంతథాప్యేతావదేవకారణంనభవతి - కింతుమణేరప్యపగమఇతిమత్వేత్యేతదంతంపరమతం - వస్తుతస్తుకృష్ణలీలావశాదేవేష్టారిష్టాదిదర్శనమితిశుకాదిసంమతమితిభావః॥౩౫॥పూజయిత్వేతి॥విజ్ఞాతమఖిలంయేనసచాసౌ - అతఏవచిత్తజ్ఞశ్చ - ఇయంభావః - మహాభాగవతస్యాస్య - మయాదత్తేపి మణావపేక్షానాస్త్యేవ - యస్మాదాహూతో మణినాసహాగమిష్యతీతిజ్ఞాత్వేతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తతఃకిమితఆహ ॥ సత్రాజితఇతి ॥ అపఃపిండాంశ్చనినీయదత్వా - ఋణంచవిముచ్యఅపాకృత్య - శేషితమవశిష్టం దాయం దుహితుస్సత్యభామాయాః - సుతాఃగృహ్ణీయురితిశాస్త్రం - తథాచస్మృతిః॥శ్లో॥పత్నీదుహితరశ్చైవపితరౌభ్రాతరస్తథా।తత్సుతాగోత్రజాబంధుశ్శిష్యస్సబ్రహ్మచారిణఇతి॥౩౮॥తథేతి॥ అగ్రజాపిసప్రత్యేతిసవిశ్వసితి॥౩౯॥దర్శయస్వేతి॥ నాస్తీతిచనవక్తవ్యం యతఃఅవిఛిన్నాః

ఖా॥ ౩౩ ॥ తత్సుతస్తత్ప్రభావోసావక్రూరోయత్రయత్రసః। దేవోభివర్షతేతత్ర నోపతాపానమారికాః॥ ౩౪ ॥ ఇతివృద్ధవచశ్శ్రుత్వానైతావదిహకారణమ్। ఇతిమత్వాసమానీయప్రాహాక్రూరంజనార్దనః॥ ౩౫॥ పూజయిత్వాభిభాష్యైనంకథయిత్వాప్రియాఃకథాః। విజ్ఞాతాఖిలచిత్తజ్ఞస్స్మయమానఉవాచహ॥ ౩౬॥ నను దానపతేన్యస్తస్త్వయ్యాస్తేశతధన్వనా। స్యమంతకమణిశ్శ్రీమాన్విదితఃపూర్వమేవనః॥ ౩౭ ॥ సత్రాజితోనపత్యత్వాద్గృహ్ణీయుర్దుహితుస్సుతాః। దాయంనినీయాపఃపిండాన్విముచ్యర్ణంచశేషితమ్॥ ౩౮॥ తథాపిదుర్ధరోన్యైస్త్వయ్యాస్తాంసువ్రతేమణిః। కింతుమామగ్రజస్సమ్యఙ్నప్రత్యేతిమణింప్రతి । ౩౯ ॥ దర్శయస్వమహాభాగబంధూనాంశాంతిమావహ। అవిచ్ఛిన్నామఖాస్తేద్యవర్తంతేరుక్మవేదయః॥ ౪౦॥ ఏవంసామభిరాలబ్ధశ్శ్వఫల్కతనయోమణిమ్। ఆదాయవాససాచ్ఛన్నందదౌసూర్యసమప్రభమ్॥ ౪౧ ॥ స్యమంతకందర్శయిత్వాజ్ఞాతిభ్యోరజఆత్మనః। విమృజ్యమణినాభూయస్తస్మైప్రత్యర్పయత్ప్రభుః । ౪౨ । యస్త్వేతద్భగవతఈశ్వరస్యవిష్ణోర్వీర్యాఢ్యంవృజినహరంసుమంగళంచ। ఆఖ్యానంపఠతిశృణోత్యనుస్మరేద్వాదుష్కీర్తిందురితమపోహ్యయాతి శాంతిమ్॥ ౪౩ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

ఏకదాపాండవాన్ద్రష్టుంప్రతీతాన్పురుషోత్తమః। ఇంద్రప్రస్థంగతశ్శ్రీమాన్యుయుధానాదిభిర్వృతః॥ ౧ ॥ దృష్ట్వాతమాగతంపార్థాముకుందమఖిలేశ్వరమ్। ఉత్తస్థుర్యుగపద్వీరాఃప్రాణాముఖ్యమివాగతమ్ । ౨ । పరిష్వజ్యాచ్యుతంవీరాఅంగసంగహతైనసః। సానురాగస్మితంవక్త్రంవీక్ష్యతస్యముదంయయుః । ౩ । యుధిష్ఠిరస్యభీమస్య కృత్వాపాదాభివందనమ్। ఫల్గునంపరిరభ్యాథయమాభ్యాంచాభివాదితః॥ ౪ ॥ పరమాసనమాసీనంకృష్ణాకృష్ణమనిందితా। నవోఢావ్రీడితాకించిచ్ఛనైరేత్యాభ్యవందత ॥ ౫ ॥ తథైవసాత్యకిఃపార్థైఃపూజితశ్చాభివందితః। నిషసాదాసనేన్యేచపూజితాఃపర్యుపాసత ॥ ౬ ॥ పృథాంసమాగత్యకృతాభివాదనస్తయాతిహార్దార్ద్రదృశాభిరంభితః। అ

సంతతాః మఖాఃవర్తంతఇతి॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ ఆలబ్ధః ఉక్తః - హృదిస్పృష్టఇతివా॥ ౪౧॥ స్యమంతకమితి॥ రజఃమిథ్యాభిశాపం - సంమృజ్య - అన్యైర్దుర్ధరఇత్యాదిమిషేణప్రీత్యా - భూయస్తస్మైప్రత్యర్పితవానితి॥ ౪౨॥ యఇతి ॥ దుష్కీర్తింతన్మూలం దురితంచేతి॥ ౪౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టపంచాశత్తమేతు కృష్ణఃపంచకరేగ్రహీత్। కాళిందీంమిత్రవిందాంచసత్యాంభద్రాంచలక్ష్మణామ్॥ కాళిందీంనిజలాభాయతపఃపరముపేయుషీమ్। పరిణేష్యన్ప్రియావాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్॥ఏకదేతి॥ ప్రతీతాన్సప్రాణానపిపునఃద్రుపదగేహేసహైవదృష్టాన్ - యుయుధానఃసాత్యకిః ॥ ౧ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ప్రాణాఇంద్రియాణి - ముఖ్యంపంచవృత్తింప్రాణమివ ॥ ౨॥ ౩ ॥ యుధిష్ఠిరస్యేతి ॥ జ్యేష్ఠయోఃప్రణామంకృత్వా - సమేనాలింగితః - కనిష్ఠాభ్యామభివందితోబభూవ ॥ ౪॥ పరమాసనమితి ॥ కృష్ణాద్రౌపదీ - అనిందితాబహుభార్యాసత్వేపినిందారహితా - పార్థైఃసహవసంచిరంఊఢాపరిణతా॥ ౫॥ ౬॥ పృథామితి ॥ అతిహార్దేనస్నేహేన - ఆర్ద్రాసజలాస్య

శౌ యస్యాః తయా- పరిష్వక్తః తయాపరిపృష్టాః బాంధవాయస్యసః ॥ ౭ ॥ తమితి ॥ ప్రేమ్ణావైక్లబ్యంతేన రుద్ధఃకంఠోయస్యాః-క్లేశాపాయో ఆత్మనిదర్శనంయస్యతం - భజతాంక్లేశాపాయాయ.ఆత్మాసందర్శయతీతివా ॥ ౮ ॥ తదేతి ॥ జ్ఞాతీన్బంధూన్-నఃఅస్మాన్- యదా- భ్రాతాఅక్రూరఃప్రేషితః ॥ ౯ ॥ జ్ఞాతీనితివచనాత్ప్రాప్తంమోహంవారయంతీస్తౌతి ॥ నేతి ॥ తత్రహేతుః - విశ్వస్యేతి - సుహృదశ్చఆత్మాచతస్య - హంసినాశయసి ॥ ౧౦ ॥ కిమితి ॥ కుమేధసాంవిషయాసక్తచిత్తానాం- దృష్టోసి ॥ ౧౧ ॥ ఇతీతి ॥ సుఖమవసదితిశేషః- సుఖం అభ్యర్థితఇతివా - క్రియాసమాప్తిః ॥ ౧౨ ॥ కాళిందీసందర్శనప్రసంగమాహ ॥ ఏకదేతి ॥ అక్షయాఃసాయకాఃయయోస్తౌ-తూణీఇషుధీ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తానితి ॥ రాజ్ఞే యుధిష్ఠిరాయ-మేధ్యాన్ కర్మార్హాన్ - బీభత్సురర్జునః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తామితి ॥ సఖ్యాశ్రీకృష్ణేన ॥

పృష్టవాంస్తాంకుశలంసహస్నుషాంపితృష్వసారంపరిపృష్టబాంధవః ॥ ౭ ॥ తమాహ ప్రేమవైక్లబ్య
రుద్ధకంఠాశ్రులోచనా । స్మరంతీతాన్బహూన్క్లేశాన్క్లేశాపాయాత్మదర్శనమ్ ॥ ౮ ॥ తదైవకుశలం
నోభూత్సనాథాస్తేకృతావయమ్ । జ్ఞాతీన్నః స్మరతాకృష్ణ భ్రాతామేప్రేషితస్త్వయా ॥ ౯ ॥ నతే
స్తిస్వపరభ్రాంతిర్విశ్వస్యసుహృదాత్మనః । తథాపిస్మరతాంశశ్వత్క్లేశాన్హంసిహృదిస్థితః ॥ ౧౦ ॥
యుధిష్ఠిరః ॥ కింనఆచరితంశ్రేయోనవేదాహమధీశ్వరః । యోగేశ్వరాణాందుర్దర్శోయన్నోదృ
ష్టఃకుమేధసామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇతివైవార్షికాన్మాసాన్రాజ్ఞాసోభ్యర్థితస్సుఖమ్ । జనయన్నయనానం
దమింద్రప్రస్థౌకసాంవిభుః ॥ ౧౨ ॥ ఏకదారథమారుహ్య విజయోవానరధ్వజః । గాండీవంధనురాదా
యతూణీచాక్షయసాయకౌ ॥ ౧౩ ॥ సాకంకృష్ణేనసంనద్ధోవిహర్తుంవిపినంమహత్ । బహువ్యాళమృగా
కీర్ణంప్రావిశత్పరవీరహా ॥ ౧౪ ॥ తత్రావిధ్యచ్ఛరైర్వ్యాఘ్రాన్సూకరాన్మహిషాన్రురూన్ ।
శరభాన్గవయాన్ఖడ్గాన్హరిణాన్శశశల్యకాన్ ॥ ౧౫ ॥ తాన్నిన్యుఃకింకరారాజ్ఞేమేధ్యాన్పర్వ
ణ్యుపాగతే । తృట్పరీతఃపరిశ్రాంతోబీభత్సుర్యమునామగాత్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రోపస్పృశ్య విశదంపీ
త్వావారిమహారథౌ । కృష్ణౌదదృశతుఃకన్యాం చరంతీం చారులోచనామ్ ॥ ౧౭ ॥ తామాసాద్యవరా
రోహాంసుద్విజాంరుచిరాననామ్ । పప్రచ్ఛప్రేషితస్సఖ్యాఫల్గునఃప్రమదోత్తమామ్ ॥ ౧౮ ॥ కాత్వం
కస్యాసికల్యాణికుతోవాకించికీర్షసి । మన్యేత్వాంపతిమిచ్ఛంతీంసర్వంకథయశోభనే ॥ ౧౯ ॥ కాళిం
దీ ॥ అహం దేవస్య సవితుర్దుహితాపతిమిచ్ఛతీ । విష్ణుంవరేణ్యంవరదం తపఃపరమమాస్థితా ॥ ౨౦ ॥
నాన్యంపతింవృణేవీరతమృతేశ్రీనికేతనమ్ । తుష్యతాంమేసభగవాన్ముకుందోనాథసంశ్రయః ॥ ౨౧ ॥
కాళిందీతిసమాఖ్యాతావసామియమునాజలే । నిర్మితేభవనేపిత్రాయావదచ్యుతదర్శనమ్ ॥ ౨౨ ॥ త
థావదద్గుడాకేశోవాసుదేవాయసోపితామ్ । రథమారోప్యతద్విద్వాన్ధర్మరాజముపాగమత్ ॥ ౨౩ ॥
యదైవకృష్ణస్సందిష్టఃపార్థానాంపరమాద్భుతమ్ । కారయామాసనగరంవిచిత్రంవిశ్వకర్మణా ॥ ౨౪ ॥
భగవాంస్తత్రనివసన్స్వానాంప్రియచికీర్షయా । అగ్నయేఖాండవందాతుమర్జునస్యాససారథిః ॥
౨౫ ॥ సోగ్నిస్తుష్టోధనురదాద్ధయాన్శ్వేతాన్రథంనృప । అర్జునాయాక్షయౌతూణౌవర్మచాభేద్యమ
స్త్రిభిః ॥ ౨౬ ॥ మయశ్చమోచితోవహ్నేస్సభాంసఖ్యఉపాహరత్ । యస్మిన్దుర్యోధనస్యాసీజ్జలస్థ
లదృశిభ్రమః ॥ ౨౭ ॥ సతేనసమనుజ్ఞాతస్సుహృద్భిశ్చానుమోదితః । ఆయయౌద్వారకాంభూయస్సా
త్యకిప్రముఖైర్వృతః ॥ ౨౮ ॥ అథోపయేమేకాళిందీంసుపుణ్యర్త్వృక్షఊర్జితే । వితన్వన్పరమానం

౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ అయంమాంకామయేతేతిశంకయాహ ॥ నాన్యమితి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తథేతి ॥ అదాదేవేతిద్విద్వాన్ ॥ ౨౩ ॥ ప్రసంగాత్తత్కాలికంచరిత్రాంతరమాహ ॥ యదేతి ॥ పార్థానాంయదైవసందిష్టోవిజ్ఞాపితః శ్రీకృష్ణః-తదైవ-తేషాంవిశ్వకర్మణాదేవశిల్పినా- నగరంకారయామాస ॥ ౨౪ ॥ కించ ॥ భగవానితి ॥ భగవాన్నిరతిశయైశ్వర్యగుణవానపి - అర్జునస్యధనురాదిలాభాయ- సారథిరాస-ఖాండవంనామఇంద్రస్యవనం ॥ ౨౫ ॥ సఇతి ॥ అక్షయౌఅక్షయసాయకౌ ॥ ౨౬ ॥ మయఇతి ॥ ఖాండవదాహకాద్వహ్నేః- సఖ్యేఅర్జునాయ- యస్మిన్నితిసామాన్యతోనిర్దేశః- యస్యామిత్యర్థః - జలస్థలయోర్దృశిదృష్టౌభ్రమః-యద్వా-జలేస్థలవత్ దృక్ దృష్టిర్యస్మిన్తత్ జలస్థలదృక్ తస్మిన్ భ్రమఆసీదితి మతిభ్రమఇతిపాఠే- జలేస్థలబుద్ధిరూపఃస్థలేజలబుద్ధిరూపోభ్రమ ఇత్యర్థః ॥

౨౭ ॥ ౨౮ ॥ అథేతి॥ సుపుణ్యః ఋతుః ఋక్షంచ తస్మిన్ ॥ ౨౯ ॥ పంచమం మిత్రవిందావివాహమాహ ద్వాభ్యాం॥ విందేతి॥ ఆవంత్యౌ అవంతిరాజానౌ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ షష్ఠమాహ॥ నగ్నజిదితి ॥ కౌసల్యః అయోధ్యాధిపతిః తస్య సత్యానామకన్యా అభవత్ ఆసీత్ - దేవీ తాం నిమతీ నాగ్నజితీతి పితృనామ్నా ప్రసిద్ధేత్యర్థః॥ ౩౨ ॥ నేతి ॥ వీరస్య గంధమపి న సహంత ఇతి తథా తాన్ - ఖలాన్ దుర్వృత్తాన్ ॥ ౩౩ తామితి ॥ వృషాన్ జయతీతి యస్తేన లభ్యాం॥ ౩౪ ॥ స ఇతి ॥ ప్రతినందితః తం ప్రతినందితవాన్ శ్రీకృష్ణేన వా స ప్రతినందితః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నరేంద్రేతి॥ హే నరేంద్ర రాజన్యబంధోః క్షత్రియస్య. శుల్కదాః త్ర్యాదిప్రదాః॥ ౪౦ ॥ క ఇతి ॥ గుణానామేకమేవ

ధంస్థానం పరమమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ విందానువిందావావంత్యౌ దుర్యోధనవశానుగౌ । స్వయంవరే స్వభగినీం కృష్ణే సక్తాం న్యషేధతామ్॥ ౩౦ ॥ రాజాధిదేవ్యాస్తనయాం మిత్రవిందాం పితృష్వసుః । ప్రసహ్యాహృతవాన్ కృష్ణో రాజన్ రాజ్ఞాం ప్రపశ్యతామ్ ॥ ౩౧ ॥ నగ్నజిన్నామ కౌసల్య ఆసీద్రాజాతిధార్మికః । తస్య సత్యాభవత్కన్యా దేవీ నాగ్నజితీ నృప ॥ ౩౨ ॥ న తాం శేకుర్నృపా వోఢుమజిత్వా సప్తగోవృషాన్ । తీక్ష్ణశృంగాన్ సుదుర్ధర్షాన్ వీర్యగంధాసహాన్ ఖలాన్ ॥ ౩౩ ॥ తాం శ్రుత్వా వృషజిల్లభ్యాం భగవాన్ సాత్వతాం పతిః । జగామ కౌసల్యపురం సైన్యేన మహతా వృతః ॥ ౩౪ ॥ స కోసలపతిః ప్రీతః ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః । అర్హణేనాపి గురుణా పూజయన్ ప్రతినందితః ॥ ౩౫ ॥ వరం విలోక్యాభిమతం సమాగతం నరేంద్రకన్యా చకమే రమాపతిమ్ । భూయాదయం మే పతిరాశిషోఽమలాః కరోతు సత్యా యది మే ధృతో వ్రతః ॥ ౩౬ ॥ అర్చితం పునరిత్యాహ నారాయణ జగత్పతే । ఆత్మానందేన పూర్ణస్య కరవాణి కిమల్పకః ॥ ౩౭ ॥ యత్పాదపంకజరజః శిరసా బిభర్తి శ్రీరబ్జజస్సగిరిశస్సహ లోకపాలైః । లీలాతనుస్స్వకృతసేతుపరీప్సయా యః కాలేఽదధత్స భగవాన్మమ కేన తుష్యేత్ ॥ ౩౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ తమాహ భగవాన్ కృష్ణః కృతాసనపరిగ్రహః । మేఘగంభీరయా వాచా సస్మితం కురునందన ॥ ౩౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నరేంద్ర యాచ్ఞా కవిభిర్విగర్హితా రాజన్యబంధోర్నిజధర్మవర్తినః । తథాపి యాచే తవ సౌహృదేచ్ఛయా కన్యాం త్వదీయాం న హి శుల్కదా వయమ్ ॥ ౪౦ ॥ రాజా ॥ కోఽన్యస్తేఽభ్యధికో నాథ కన్యావర ఇహేప్సితః । గుణైకధామ్నో యస్యాంగే శ్రీర్వసత్యనపాయినీ ॥ ౪౧ ॥ కిం త్వస్మాభిః కృతః పూర్వం సమయస్సాత్వతర్షభ । పుంసాం వీర్యపరీక్షార్థం కన్యావరపరీప్సయా ॥ ౪౨ ॥ సప్తైతే గోవృషా వీర దుర్దాంతా దురవగ్రహాః । ఏతైర్భగ్నాస్సుబహవో భిన్నగాత్రా నృపాత్మజాః ॥ ౪౩ ॥ యది మే నిగృహీతాస్స్యుస్త్వయైవ యదునందన । వరో భవానభిమతో దుహితుర్మే శ్రియః పతే ॥ ౪౪ ॥ ఏవం సమయమాకర్ణ్య బద్ధ్వా పరికరం ప్రభుః । ఆత్మానం సప్తధా కృత్వా న్యగృహ్ణాల్లీలయైవ తాన్ ॥ ౪౫ ॥ బద్ధ్వా తాన్ దామభిశ్శౌరిర్భగ్నదర్పాన్ హతౌజసః । వ్యకర్షల్లీలయా బద్ధాన్ బాలో దారుమయాన్ యథా ॥ ౪౬ ॥ తతః ప్రీతస్సుతాం రాజా దదౌ కృష్ణాయ విస్మితః । తాం ప్రత్యగృహ్ణాద్భగవాన్ విధివత్సదృశీం ప్రభుః ॥ ౪౭ ॥ రాజపత్న్యశ్చ దుహితుః కృష్ణం లబ్ధ్వా పతిం ప్రియమ్ । లేభిరే పరమానందం జాతశ్చ పరమోత్సవః ॥ ౪౮ ॥ శంఖభేర్యానకా నేదుర్గీతవాద్యద్విజాశిషః । నరా నార్యః ప్రముదితాస్సువాసస్స్రగలంకృతాః ॥ ౪౯ ॥ శతం ధేనుసహస్రాణాం పారిబర్హమదాద్విభుః । యువతీనాం త్రిసాహస్రం నిష్కగ్రీవసువాససామ్ ॥ ౫౦ ॥ నవనాగసహస్రాణి నాగాచ్ఛతగుణాన్ రథాన్ । రథాచ్ఛతగుణానశ్వానశ్వాచ్ఛతగుణాన్నరాన్ ॥ ౫౧ ॥ దంపతీ రథమారోప్య మహత్యా సేనయా వృతౌ । స్నేహ

ధామ స్థానం - త్వం - తథాభూతస్య తవాంగే॥ ౪౧॥ ౪౨॥ సప్తేతి॥ దుర్దాంతాః అశిక్షితాః - దురవగ్రహాః అపరాయత్తాః - హతస్త్రాహా - ఏతైరితి - భగ్నాః భంగం ప్రాపితాః॥ ౪౩॥ యదీతి॥ యత్ యది - ఇమే గోవృషాః॥ ౪౪॥ ఏవమితి ॥ ఏతాన్ దామ్నా నిగృహ్ణాతి తస్య కన్యేతి సమయః కృతః - తమాకర్ణ్య - ఆత్మానం సప్తధా కృత్వేతి - బహ్వీనామపి యోషితాం - సంపూర్ణ వివాహం సంభోగయోగ్యః స్యామితి సత్యాం ప్రత్యసౌ పత్న్యై త్రిదశానాం నాథానామాత్మనః సప్తధాకరణం॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ శతమితి॥ నిష్కగ్రీవాః భృతాస్సువాససశ్చ తాసాం యువతీనాం దాసీనాం పారిబర్హం ఆదాత్ దత్తవాన్॥ ౫౦ ॥ నవేతి ॥ నాగాత్ నాగేభ్యః శతగుణాన్ నవలక్షాణి రథాన్ - ర

థాశరథేభ్యః - శతగుణాన్నవకోటీః - అశ్వాన్ అశ్వాత్ అశ్వేభ్యః - శతగుణాన్నవపద్మాని పదాతీన్ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ యదుభిర్గోవృషైశ్చ భగ్నవీర్యా అపి సుదుర్మర్షాః రురుధుః ॥ ౫౩ ॥ తానితి ॥ అస్యతః క్షిపతః ప్రయుంజానానితి యావత్ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ సప్తమం వివాహమాహ ॥ శ్రుతకీర్తేరితి ॥ శ్రుతకీర్తిర్నామయా పితృష్వసా - తస్యాః సుతాం భద్రాం నామ కైకేయీం తద్దేశజాం సందర్శనాదిభిః భ్రాతృభిర్దత్తాం ॥ ౫౬ ॥ అష్టమం వివాహమాహ ॥ సుతాంచేతి ॥ ఏకఏవ సన్ శ్రీకృష్ణో లక్ష్మణాం జహార ॥ ౫౭ ॥ అన్యాఇతి ॥ తస్య నిరోధాంతఃపురం తస్మాత్ ॥ ౫౮ ॥ శ్లో ॥ రుక్మిణీ జాంబవతీ భామా సత్యా భద్రా చ లక్ష్మణా । కాళిందీ మిత్రవిందా చేత్యష్టౌ పట్టమహాస్త్రియః ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఊనషష్టితమే భౌమం హత్వా తేనాహృతా హరిః । కన్యాస్సహస్రశః ప్రాప్య పారిజాతం దివోహరత్ ॥ పరిణీయ తతస్తాభిస్తన్మనోరథపూరణైః । ఆత్మారామోప్యసౌ రేమే తద్గృహేషు గృహస్థవత్ ॥ యథేతి ॥ యేన తాః స్త్రియో నిరుద్ధాః - స భౌమః - చకారాత్ యేన కారణేన హ

ప్రక్లిన్నహృదయో దాపయామాస కోసలః ॥ ౫౨ ॥ శ్రుత్వైతద్రురుధుర్భూపా నయంతం పథి కన్యకామ్ । భగ్నవీర్యాస్సుదుర్మర్షా యదుభిర్గోవృషైః పురా ॥ ౫౩ ॥ తానస్యతశ్శరవ్రాతాన్ బంధుప్రియకృదర్జునః । గాండీవీ కాలయామాస సింహః క్షుద్రమృగానివ ॥ ౫౪ ॥ పారిబర్హముపాగృహ్య ద్వారకామేత్య సత్యయా । రేమే యదూనామృషభో భగవాన్ దేవకీసుతః ॥ ౫౫ ॥ శ్రుతకీర్తేస్సుతాం భద్రాముపయేమే పితృష్వసుః । కైకేయీం భ్రాతృభిర్దత్తాం కృష్ణస్సందర్శనాదిభిః ॥ ౫౬ ॥ సుతాం చ మద్రాధిపతేర్లక్ష్మణాం లక్షణైర్యుతామ్ । స్వయంవరే జహారైకస్సుపర్ణస్సుధామివ ॥ ౫౭ ॥ అన్యాశ్చైవంవిధా భార్యాః కృష్ణస్యాసన్ సహస్రశః । భౌమం హత్వా తన్నిరోధాదాహృతాశ్చారుదర్శనాః ॥ ౫౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే అష్టపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ నరకాసురవధకథాప్రారంభఘట్టః ❖

రాజా ॥ యథా హతో భగవతా భౌమో యేన చ తాః స్త్రియః । నిరుద్ధా ఏతదాచక్ష్వ విక్రమం శార్ఙ్గధన్వనః ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇంద్రేణ హృతఛత్రేణ హృతకుండలబంధునా । హృతామరాద్రిస్థానేన జ్ఞాపితో భౌమచేష్టితమ్ ॥ ౨ ॥ సభార్యో గరుడారూఢః ప్రాగ్జ్యోతిషపురం యయౌ । గిరిదుర్గైశ్శస్త్రదుర్గైర్జలాగ్న్యనిలదుర్గమమ్ ॥ ౩ ॥ మురపాశాయుతైర్ఘోరైర్దృఢైస్సర్వత ఆవృతమ్ । గదయా నిర్బిభేదాద్రీన్ శస్త్రదుర్గాణి సాయకైః ॥ ౪ ॥ చక్రేణాగ్నిం జలం వాయుం మురపాశాంస్తథాసినా । శంఖనాదేన యంత్రాణి హృదయాని మనస్వినామ్ ॥ ౫ ॥ ప్రాకారం గదయా గుర్వ్యా నిర్బిభేద గదాధరః ॥ పాంచజన్యధ్వనిం శ్రుత్వా యుగాంతాశనిభీషణమ్ ॥ మురశ్శయాన ఉత్తస్థౌ దైత్యః పంచశిరా జలాత్ ॥ ౬ ॥ త్రిశూలముద్యమ్య సుదుర్నిరీక్షణో యుగాంతసూర్యానలరోచిరుల్బణః । గ్రసంస్త్రిలోకీమివ పంచభిర్ముఖైరభ్యద్రవత్తార్క్ష్యసుతం యథోరగః ॥ ౭ ॥ ఆవిధ్య శూలం తరసా గరుత్మతే నిరస్య వక్త్రై

తః తదాచక్ష్వేతి ॥ ౧ ॥ ఇంద్రేణేతి ॥ ఇంద్రేణ భౌమస్య చేష్టితం విజ్ఞాపితస్సన్ ప్రాగ్జ్యోతిషపురం భౌమనగరం - యయావిత్యన్వయః - కథంభూతేన హృతం ఛత్రం యస్య తేన - లోకపాలప్రధానత్వాదింద్రస్య వరుణఛత్రహరణేపి తస్యైవ మానభంగ ఇతి తథోక్తం హృతే కుండలే యస్యాస్సా - అదితిః బంధుర్మాతా యస్య తేన - హృతమమరాద్రిస్థానం మణిపర్వతలక్షణం యస్య తేన - సత్యభామయా గృహే భగవంతమింద్ర ఆగత్య విజ్ఞాపితవాన్ ॥ ౨ ॥ సభార్య ఇతి ॥ తదా తస్యాః కౌతుకాయ తయా భార్యయా సహ యయావితి - యద్వా - త్వదనుజ్ఞయైవ తత్సత్పుత్రం హనిష్యామీతి ఇతిహాసోక్తం - భూమ్యా వరం దత్తం సత్యం కర్తుం - సత్యభామయా భూమ్యంశభూతయా సహ యయౌ - యద్వా - నారదానీతపారిజాతైకకుసుమే రుక్మిణ్యై దత్తే సతి - కుపితాం సత్యభామాం - హే ప్రియే త్వయి తు భవ్యం పారిజాతమేవ దాస్యామీతి శ్రీకృష్ణేన ప్రతిశ్రుతమితి హరివంశే ప్రసిద్ధం - తదర్థం తామానీతవానితి జ్ఞేయం - గరుడేన యానే కారణం - గిరిదుర్గైః గిరిభిర్దుర్గైరుపలక్షితం జలాగ్న్యనిలైశ్చ సర్వతో వర్తమానైః దుర్గమం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ప్రాకారమితి ॥ యుగాంతాశనివత్ భీషణం - పరిఖాయా జలాత్ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ అథ

ధ్వేతి ॥ అవిధ్య అతోల్య వ్యనదత్ సః మహాన్నాదమిత్యన్వయః ॥ ౭ ॥ తదేతి ॥ తస్మై కృష్ణాయ - గదాం వ్యముంచత్ ॥ ౮ ॥ తావితి ॥ ఇంద్రతేజసా వజ్రేణ ॥ ౧౦ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రతిక్రియయా హేతుభూతయా అమర్షజుషః ॥ ౧౧ ॥ పీఠమితి ॥ పీఠం పీఠనామానం సేనాపతిం - నరకః నరకాసురః ॥ ౧౨ ॥ తదితి ॥ నికృత్తాని శీర్షాదీని యేషాం తాన్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ శతఘ్నీం శక్తివిశేషం ॥ ౧౫ ॥ తదితి ॥ విచిత్రాః వాజాః పత్రాణి యేషాం తైః బాణైః నికృత్తాః బాహవః ఊరవః శిరోధయః కంధరాః విగ్రహాః దేహాశ్చ యస్య తత్ - తథాభూతం - యథా వివ్యధుః - తస్మిన్నివ తథా ॥ ౧౬ ॥ యానీతి ॥ అత్ర ఆశ్చర్యేణ కురూద్వహేతి సంబోధనం - తథా హి - త్రైయాణాని ప్రయుక్తాని శస్త్రాస్త్రాణి

వ్యనదత్పంచభిః । ఖం రోదసీ సర్వదిశోంఽతరం మహానాపూరయన్నండకటాహమావృణోత్ ॥ ౭ ॥ తదాపతద్వై త్రిశిఖం గరుత్మతే హరిశ్శరాభ్యామభినత్త్రిధౌజసా । ముఖేషు తం చాపి శరైరతాడయత్తస్మై గదాం సోపి రుషా వ్యముంచత ॥ ౮ ॥ తామాపతంతీం గదయా గదాం మృధే గదాగ్రజో నిర్బిభిదే సహస్రధా । ఉద్యమ్య బాహూనభిధావతోఽజితశ్శిరాంసి చక్రేణ జహార లీలయా ॥ వ్యసుః పపాతాంభసి కృత్తశీర్షకో నికృత్తశృంగోఽద్రిరివేంద్రతేజసా ॥ ౧౦ ॥ తస్యాత్మజాస్సప్త పితుర్వధాతురాః ప్రతిక్రియామర్షజుషస్సముద్యతాః । తామ్రోఽంతరిక్షశ్శ్రవణో విభావసుర్వసుర్నభస్వానరుణశ్చ సప్తమః ॥ ౧౧ ॥ పీఠం పురస్కృత్య చమూపతిం మృధే భౌమప్రయుక్తా నిరగుర్ధృతాయుధాః । ప్రాయుంజతాసాద్య శరానసీన్గదాశ్శక్త్యృష్టిశూలాన్యజితే రుషోల్బణాః ॥ ౧౨ ॥ తచ్ఛస్త్రకూటం భగవాన్స్వమార్గణైరమోఘవీర్యస్తిలశశ్చకర్త హ । తాన్పీఠముఖ్యాననయద్యమక్షయం నికృత్తశీర్షోరుభుజాంఘ్రివర్మణః ॥ ౧౩ ॥ స్వానీకపానచ్యుతచక్రసాయకైస్తథా నిరస్తాన్నరకో ధరాసుతః । నిరీక్ష్య దుర్మర్షణ ఆస్రవన్మదైర్గజైః పయోధిప్రభవైర్నిరాక్రమత్ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వా స భార్యం గరుడోపరి స్థితం సూర్యోపరిష్టాత్సతటిద్ఘనం యథా । కృష్ణం స తస్మై వ్యసృజచ్ఛతఘ్నీం యోధాశ్చ సర్వే యుగపత్స్మ వివ్యధుః ॥ ౧౫ ॥ తద్భౌమసైన్యం భగవాన్గదాగ్రజో విచిత్రవాజైర్నిశితైశ్శిలీముఖైః । నికృత్తబాహూరుశిరోధివిగ్రహం చకార తర్హ్యేవ హతాశ్వకుంజరమ్ ॥ ౧౬ ॥ యాని యోధైః ప్రయుక్తాని శస్త్రాస్త్రాణి కురూద్వహ । హరిస్తాన్యచ్ఛినత్తీక్ష్ణైశ్శరైరేకైకశస్త్రిభిః ॥ ఉహ్యమానస్సుపర్ణేన పక్షాభ్యాం నిఘ్నతా గజాన్ ॥ ౧౭ ॥ గరుత్మతా హన్యమానాస్తుండపక్షనఖైర్గజాః । పురమేవావిశన్నార్తా నరకోఽయుధ్యత యుధ్యత ॥ ౧౮ ॥ దృష్ట్వా విద్రావితం సైన్యం గరుడేనార్దితం స్వకమ్ । తం భౌమః ప్రాహరచ్ఛక్త్యా వజ్రః ప్రతిహతో యతః ॥ ౧౯ ॥ నాకంపత తయా విద్ధో మాలాహత ఇవ ద్విపః । శూలం భౌమోఽచ్యుతం హంతుమాదదే వితథోద్యమః ॥ ౨౦ ॥ తద్విసర్గాత్పూర్వమేవ నరకస్య శిరో హరిః । అపాహరద్గజస్థస్య చక్రేణ క్షురనేమినా ॥ ౨౧ ॥ సకుండలం చారుకిరీటభూషితం బభౌ పృథివ్యాం పతితం సముజ్జ్వలత్ । హా హేతి సాధ్విత్యృషయస్సురేశ్వరా మాల్యైర్ముకుందం వికిరంత ఈడిరే ॥ ౨౨ ॥ తతశ్చ భూః కృష్ణముపేత్య కుండలే ప్రతప్తజాంబూనదరత్నభాస్వరే । సా వైజయంత్యా వనమాలయార్పయత్ప్రాచేతసం ఛత్రమథో మహామణిమ్ ॥ ౨౩ ॥ అస్తౌషీదథ విశ్వేశం దేవీ దేవవరార్చితమ్ । ప్రాంజలిః ప్రణతా రాజన్భక్తిప్రవణయా ధియా ॥ ౨౪ ॥ భూమిః ॥ నమస్తే దేవదేవేశ శంఖచక్రగదాధర । భక్తేచ్ఛోపాత్తరూపాయ పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥ ౨౫ ॥ నమః పంకజనాభాయ నమః పంకజమాలి

తి - తత్ప్రస్థైః పూర్వమపి వహనైః స్వయం సర్వం హత్వా - పశ్చాత్తాని శస్త్రాస్త్రాణి చిచ్ఛేద - తత్రాప్యేకైకం శస్త్రమస్త్రం చ త్రిభిస్త్రిభిశ్శరైరిత్యాశ్చర్యం ॥ ౧౭ ॥ కించ ॥ గరుత్మతేతి ॥ అయుధ్యత అన్యవర్తత ॥ ౧౮ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ యతః యయా శక్త్యా వజ్రః ప్రతిహతః ... ॥ ౧౯ ॥ నేతి ॥ అసౌ గరుడః తయా నాకంపత - గరుడే వితథప్రయత్నః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రతప్తజాంబూనదమయాని రత్నాని సత్తేషాం స్వరూపమపి వర్ణితం మందరశిఖరం - మహామణిం చాపహృత్య దత్తవతీ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ విశ్వేశ్వరం జ్ఞాత్వా భూమిః స్తౌతి ॥ నమ ఇతి ॥ పరమాత్మన్ దేవాద్యంతర్యామిన్ - భక్తానుగ్రహార్థం ఇచ్ఛయా స్వీకృత నానారూపాయ ॥ ౨౫ ॥ యేన ... నరుంతాభ్యాం ప్రసన్నః పూర్వ

మాసీత్ - తేన మంత్రేణ నమస్యతి ॥ నమ ఇతి ॥ పంకజం నాభౌ యస్య తస్మై - జగత్కారణాయేత్యర్థః - అతఏవ - స్త్రీలింగమపి పంకజానాం
మాలా విద్యతే యస్య తస్మై ఏవంభూతం ధ్యాయతాం - పంకజవత్ప్రసన్నే తాపోపశమనే నేత్రే యస్య తస్మై - పంకజవత్సుసేవ్యా పంక
జాంకితా వా అంఘ్రీ యస్య తస్మై నమ ఇతి ॥ ౨౫ ॥ కించ ॥ నమ ఇతి ॥ భగవతే నిరతిశయైశ్వర్యాయ - కుతః వాసుదేవాయ సర్వభూతాశ్రయా
య - అత ఏవ విష్ణవే వ్యాపినే - నహి సర్వభూతాశ్రయత్వం పరిచ్ఛిన్నస్య సంభవతీతి తత్రాహ - పురుషాయ సర్వస్మాత్కార్యాత్పూర్వమే
వ సతే ॥ శ్రు ॥ పూర్వమేవాహమిహాసమితి - తత్పురుషస్య పురుషత్వమితి శ్రుతేః - ఏతదపి కుతః ఆదిబీజాయ ఆదౌ జగత్కారణస్యాపి కారణాయ -
ఏవమపి నష్ప్రాదివజ్జాడ్యమిత్యాహ - పూర్ణబోధాయేతి ॥ ౨౬ ॥ నన్వేవమపి స్వకారణత్వాద్వర్ణం సత్వం నస్యాదత ఆహ ॥ అజా
యేతి ॥ స్వయమజాయ అస్య చ జనయిత్రే ఉభయత్ర పితృక్రమేణ హేతుద్వయం - బ్రహ్మణే బృహతే అనంతశక్తయ ఇతి చ - బృహత్త్వాదజ
త్వం - అనంతశక్తిత్వాజ్జనయితృత్వమిత్యర్థః - నను పిత్రాదయః పుత్రాదీనాం జనకాః - తేషాం చ తత్పూర్వే - తేషాం చ తథాభూతా
ని - తేషాం చ స్వకర్మద్వారేణ జీవాః - కిమత్రాహం తత్రాహ - పరావరాత్మన్నిత్యాది - పిత్రాద్యాత్మకత్వాత్త్వమేవ జనక ఇత్యర్థః ॥
౨౭ ॥ నను గుణా విశ్వోత్పత్త్యాది హేతవః - తే చ ప్రధానస్యైవ - తస్య చ పురుషః క్షోభకః - తత్ర చ కాలో నిమిత్తమితి ప్రసిద్ధం - కిమత్రా

నే । నమః పంకజనేత్రాయ నమస్తే పంకజాంఘ్రయే ॥ ౨౫ ॥ నమో భగవతే తుభ్యం వాసుదేవాయ విష్ణ
వే । పురుషాయాదిబీజాయ పూర్ణబోధాయ తే నమః ॥ ౨౬ ॥ అజాయ జనయిత్రేఽస్య బ్రహ్మణేఽనంత
శక్తయే । పరావరాత్మన్భూతాత్మన్పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥ ౨౭ ॥ త్వం వై సిసృక్షూ రజ ఉత్కటం
ప్రభో తమో నిరోధాయ బిభర్ష్యసంవృతః । స్థానాయ సత్త్వం జగతో జగత్పతే కాలః ప్రధానం పురు
షో భవాన్పరః ॥ ౨౮ ॥ అహం పయో జ్యోతిరథానిలో నభో మాత్రాణి దేవా మన ఇంద్రియాణి చ । క
ర్తా మహానిత్యఖిలం చరాచరం త్వయ్యద్వితీయే భగవన్నయం భ్రమః ॥ ౨౯ ॥ తస్యాత్మజోఽయం తవ
పాదపంకజం భీతః ప్రపన్నార్తిహరోపసాదితః । తత్పాలయైనం కురు హస్తపంకజం శిరస్యముష్యాఖిలక
ల్మషాపహమ్ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి భూమ్యర్థితో వాగ్భిర్భగవాన్భక్తినమ్రయా । దత్త్వాభయం భౌ
మగృహం ప్రావిశత్సకలర్ధిమత్ ॥ ౩౧ ॥ తత్ర రాజన్యకన్యానాం షట్సహస్రాధికాయుతమ్ । భౌ
మాహృతానాం విక్రమ్య రాజభ్యో దదృశే హరిః ॥ ౩౨ ॥ తం ప్రవిష్టం స్త్రియో వీక్ష్య నరవర్యం విమోహి
తాః । మనసా వవ్రిరేఽభీష్టం పతిం దైవోపపాదితమ్ ॥ ౩౩ ॥ భూయాత్పతిరయం మహ్యం ధాతా తదను మో
దతామ్ । ఇతి సర్వాః పృథక్కృష్ణే భావేన హృదయం దధుః ॥ ౩౪ ॥ తాః ప్రాహిణోద్ద్వారవతీం సుమృ
ష్టవిరజోంబరాః । నరయానైర్మహాకోశాన్రథాశ్వాన్ద్రవిణం మహత్ ॥ ౩౫ ॥ ఐరావతకులేభాం
శ్చ చతుర్దంతాంస్తరస్వినః । పాండురాంశ్చ చతుఃషష్టిం ప్రేషయామాస కేశవః ॥ ౩౬ ॥ గత్వా సురేం
ద్రభవనం దత్త్వాదిత్యై చ కుండలే । పూజితస్త్రిదశేంద్రేణ మహేంద్రాణ్యా చ సప్రియః ॥ ౩౭ ॥
చోదితో భార్యయోత్పాట్య పారిజాతం గరుత్మతి । ఆరోప్య సేంద్రాన్విబుధాన్నిర్జిత్యోపానయత్పు
రమ్ ॥ ౩౮ ॥ స్థాపితః సత్యభామాయా గృహోద్యానోపశోభనః । అన్వగుర్భ్రమరాః స్వర్గా

హం తత్రాహ ॥ త్వమితి ॥ తమసో నిరోధాయ గణేష్వసంవృత ఏవ - స్థానాయ పాలనాయ - జగతః సృష్ట్యాద్యర్థం - ఉత్కటం రజ ఆది - త్వమేవ బిభ
ర్షి సృజసీత్యర్థః - కాలప్రధానపురుషాః త్వద్వ్యతిరిక్తా న సంతి త్వం తు పరః సర్వవ్యతిరిక్తః అతస్త్వమేవ జనయితేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥
కార్యకారణప్రపంచస్య తదవ్యతిరేకం తస్య చ సర్వవ్యతిరేకముపపాదయతి ॥ అహమితి ॥ అహం భూమిః మాత్రాణి దేవా మన ఇంద్రియా
ణీతి చ - త్రివిధాహంకారకార్యాణి - కర్తా అహంకారః ॥ ౨౯ ॥ ఏవం స్తుత్వా ప్రార్థయతే ॥ తస్యేతి ॥ హే ప్రపన్నార్తిహర - తస్య
నరకస్య ఆత్మజః అయం భగదత్తో నామ భీతః అత ఏవ - మయా తవ పాదపంకజముపసాదితః అభయప్రదానార్థం ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ అభయం
దత్త్వా ॥ ౩౧ ॥ తత్రేతి ॥ శతాధికమిత్యపి జ్ఞాతవ్యం - యదాహ శ్రీపరాశరః ॥ శ్లో ॥ కన్యాపురే స కన్యానాం షోడశాతులవిక్రమః । శతా
ధికాని దదృశే సహస్రాణి మహామతే ఇతి - రాజభ్య ఇత్యుపలక్షణం - సిద్ధాదిభ్యశ్చేతి - తథా తేనైవోక్తం ॥ శ్లో ॥ దేవసిద్ధాసురాదీనాం నృ
పాణాం చ జనార్దన । హృత్వా హి సోఽసురః కన్యా రురోధ నిజమందిర ఇతి ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ తా ఇతి ॥ ప్రాహిణోత్ ప్రస్థాపయామాస - సు
మృష్టాః కమనీయాశ్చ తాః విరజాంబరాశ్చ తాః - నరయానైః శిబికాభిః - అపి చ మహాకోశానితి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ గత్వేతి ॥ సప్రియః సత్యభామా
సహితః ॥ ౩౭ ॥ చోదిత ఇతి ॥ సత్యభామయా ప్రేరితః స్వర్గపారిజాతవృక్షముత్పాట్య - కృతవిబుధజయః స్వర్గద్వారకాం వివేశ ॥ ౩౮ ॥ స్థాపిత

ఇతి॥ గృహోద్యానం నిష్కుటం ఉపశోభయతి యః॥ ౪౦॥ సేంద్రాన్ విబుధాన్ నిర్జిత్యేతింద్రకృష్ణయోస్సంగ్రామ ఉక్తః. తత్ర సమరథం ప్రసాదితః స్వమనోరథేన - శ్రీకృష్ణేన సహేంద్రస్య కథం సంగ్రామ ఇత్యాశంక్యాహ ॥ యయాచేతి॥ అచ్యుతం అర్థసాధనమితి చరణద్వయం - యాచతి ధాతోః - విగృహ్యతే విగ్రహం కరోతి మహానపి - తమః క్రోధం ఆఢ్యతాం ధనికతాం॥ ౪౧ ॥ అథో ఇతి॥ యథాయథావత్ - అనేన దేవక్యాదిబంధుజనసమాగమోపి ప్రతిగృహం యౌగపద్యేన సూచితః - అవ్యయః సర్వత్రాపి సంపూర్ణః॥ ౪౨॥ అహో భాగ్యం నారీణామిత్యాహ త్రిభిః ॥ గృహేష్వితి ॥ అతర్క్యాణి కర్మాణి కరోతీతి తథా సః - నిరస్తం సామ్యమతిశయశ్చ యైరన్యేషాం - తేషు గృహేషు - అనపాయీ అవస్థితః - రమాభిః లక్ష్మ్యంశభూతాభిః - నిజకామసంప్లుతః స్వానందపరిపూర్ణః - గార్హమేధికాన్ గృహస్థధర్మాన్ ॥౪౩॥ ఇత్థమితి॥ అనురాగహాససహితమవలోకనం చ తిర్యగవలోకనం నవసంగమం చ తద్గతం జల్పం చ - తస్మిన్ లజ్జాం చ భేజుః॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమేతి॥ విశ్రమణం సంవాహనం - కేశప్రసారః కేశప్రసాధనం - దాసీనాం శతాని విద్యంతే యాసాం తథాభూతా అపి స్వయం విభోర్దాస్యం విదధురితి ॥ ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖

ద్వృగ్గంధాసవలంపటాః ॥ ౪౦ ॥ యయాచ ఆనమ్య కిరీటకోటిభిః పాదౌ స్పృశన్నచ్యుతమర్థసాధనమ్ । సిద్ధార్థ ఏతేన విగృహ్యతే మహానహో సురాణాం చ తమో ధిగాఢ్యతామ్ ॥ ౪౧ ॥ అథో ముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు తాః స్త్రియః । యథోపయేమే భగవాన్ తావద్రూపధరోఽవ్యయః ॥ ౪౨ ॥ గృహేషు తాసామనపాయ్యతర్క్యకృన్నిరస్తసామ్యాతిశయేష్వవస్థితః । రేమే రమాభిర్నిజకామసంప్లుతో యథేతరో గార్హకమేధికాంశ్చరన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ । భేజుర్ముదాఽవిరతమేధితయాఽనురాగహాసావలోకనవసంగమజల్పలజ్జాః ॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమాదరభయాసనపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః । కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుస్మ దాస్యమ్ ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనషష్టితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

❖ శ్రీకృష్ణరుక్మిణీదేవ్యోః పరస్పరనర్మోక్తిప్రవచనఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ కర్హిచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుమ్ । పతిం పర్యచరద్భైష్మీ వ్యజనేన సఖీజనైః ॥ ౧ ॥ యస్త్వేతల్లీలయా విశ్వం సృజత్యత్త్యవతీశ్వరః । స హి జాతః స్వసేతూనాం గోపీథాయ యదుష్వజః ॥ ౨ ॥ తస్మిన్నంతర్గృహే భ్రాజన్ముక్తాదామవిలంబినా । విరాజితే వితానేన దీపైర్మణిమయైరపి ॥ ౩ ॥ మల్లికాదామభిర్ధూపైర్ద్విరేఫకులనాదితే । జాలరంధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చంద్రమసోఽమలైః ॥ ౪ ॥ పారిజాతవనామోదవాయునోద్యానశాలినా । ధూపైరగరుజై రాజన్ జాలరంధ్రవినిర్గతైః ॥ ౫ ॥ పయఃఫేననిభే శుభ్రే పర్యంకే కశిపూత్తమే । ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిమ్ ॥ ౬ ॥ వాలవ్యజనమాదాయ రత్నదండం సఖీకరాత్ । తేన వీజయతీ దేవీ ఉపాసాంచక్ర ఈశ్వరమ్ ॥ ౭ ॥ సోపాచ్యుతం క్వణయతీ మణినూపురాభ్యాం రేజేంగులీయవలయవ్యజనాగ్రహస్తా । వస్త్రాంతగూఢకుచకుం

శ్లో ॥ అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్ । కోపయిత్వా తతః ప్రేమకలహే తామసాంత్వయత్ ॥ రామారామజనానందమహోదయవిడంబనైః । రుక్మిణ్యా ప్రేమకలహఛద్మనైశ్వర్యమీర్యతే ॥ కర్హిచిదితి ॥ స్వతల్పస్థం స్వపర్యంకస్థం ॥ ౧ ॥ వక్ష్యమాణం రుక్మిణ్యాః శ్రియః శ్రీకృష్ణే పరమప్రేమ సంభావయితుం తస్యోక్తమేవ తత్త్వమనుస్మారయతి ॥ యస్త్వితి॥ ౨ ॥ ఆదౌ తావత్ త్రిభిః శ్లోకైః మందిరమనువర్ణయతి ॥ తస్మిన్నితి ॥ తచ్ఛబ్దేనాతిప్రసిద్ధమాహ - భ్రాజంతి ముక్తాదామాని తేషాం విలంబాః సంతి యస్మిన్ - తేన వితానేన విరాజితే. తృతీయాంతానాం విరాజితపదేనాన్వయః ॥ ౩ ॥ మల్లికేతి ॥ సుగంధితయా ద్విరేఫకులైః నాదితే - ప్రవిశద్భిశ్చంద్రరశ్మిభిః॥ ౪॥ పారిజాతేతి ॥ నిర్గచ్ఛద్భిః అగరుసంభవధూపైశ్చాతిమనోహరత్వం దర్శితం ॥ ౫ ॥ పయ ఇతి ॥ పయసః క్షీరస్య ఫేన ఇవ శుభ్రే నిపర్యంకే కశిపూత్తమే హంసతూలికాయాం - ఉపతస్థే ఆసేవత ॥ ౬ ॥ తదేవాభినయతి ॥ వాలవ్యజనమితి॥ ౭॥ సేతి ॥ ఉపాచ్యుతం అచ్యుతస్య సమీపే - సా మణినూపురాభ్యాం రేజే - కథం రేజే క్వణయతీ మణిమయౌ నూపురౌ కూజయంతీ తథా - అంగులీయవలయవ్యజనాని అగ్రహస్తే యస్యాస్సా. వస్త్రాంతే గూఢౌ స్థగితౌ కుచౌ తయోః కుంకుమం తేన శోణో హారస్య భాసా - తథా నితంబే ధృతయా పరార్ధ్యా అ

మాల్యాకాంచీతయాచరేజే॥ ౯ ॥ తామితి ॥ తాంనిరీక్ష్య - ప్రీతస్సన్ - స్మయమానో హరిరాబభాషే - కథంభూతాం - యా లీలయా ధృతతనోస్స్వస్య అనురూపరూపా అనురూపంరూపం యస్యాస్సా - యథోక్తంశ్రీపరాశరేణ॥ శ్లో॥ దేవత్వే దేవదేహేయం మనుష్యత్వే చ మానుషీ। విష్ణోర్దేహానురూపాం వై కరోత్యేషాత్మనస్తనుమితి కించ-అలకైఃకుండలాభ్యాంనిష్కేణపతకేనచాలంకృత కంఠేనచతుర్ది త్ఫుశోభితేవ వక్త్రేణోల్లసంతీస్మితసుధాయస్యాస్తాం॥౯ ॥ సర్వగుణయుక్తాయాఅపితవబుద్ధిమర్గం దేత్యాశయేనాహైకాదశభిః॥ రాజపుత్రీతి ॥ హేరాజపుత్రి- లోకపాలానామివవిభూతిరైశ్వర్యంయేషాంతైః- తథామహాప్రభావైఃఆఢ్యైః రూపాదిభి రూర్జితైశ్చ - పూర్వమీప్సితాసి॥౧౦॥ తానితి॥ తాన్ హిత్వానోస్మాన్ అసమాన్ - కస్మాత్ వవృషే వృతవతీత్వం॥౧౧॥ కించ॥ రాజభ్య ఇతి ॥ ప్రాయశః రాజభ్యో జరాసంధాదిభ్యః - బిభ్యతః భయంప్రాప్నువతః॥ ౧౨ ॥ అస్పష్టేతి॥ అస్పష్టవర్త్మనాం అవిజ్ఞాతాచారాణాం - అలోకపథం అశాస్త్ర హితంత్ర్యం అశ్రీపారతంత్ర్యంవా - పదవీంమార్గం - ఆస్థితాః అనుసృతాః॥ ౧౩ ॥ కించ॥ నిష్కించనాఇతి॥౧౪॥ యయోరితి ॥ ఆ

కుసుమశోణహారభాసానితంబధృతయాచపరార్థ్యకాంచ్యా॥౯॥ తాంరూపిణీంశ్రియమనన్యగతింనిరీక్ష్య
యాలీలయాధృతతనోరనురూపరూపా। ప్రీతస్స్మయన్నలకకుండలనిష్కకంఠవక్త్రోల్లసత్స్మితసుధాంహరిరాబభాషే॥౯॥ శ్రీకృష్ణః॥ రాజపుత్రీప్సితాభూపైర్లోకపాలవిభూతిభిః। మహానుభావైశ్శ్రీమద్భీరూపౌదార్యబలోర్జితైః। ౧౦। తాన్ ప్రాప్తానర్థినోహిత్వాచైద్యాదీన్స్మరదుర్మదాన్। దత్తాభ్రాత్రాస్వపిత్రాచకస్మాన్నోవవృషేసమాన్। ౧౧। రాజభ్యోబిభ్యతస్సుభ్రుసముద్రంశరణంగతాన్। బలవద్భిఃకృతద్వేషాన్ప్రాయస్త్యక్తనృపాసనాన్॥౧౨॥ అస్పష్టవర్త్మనాంపుంసామలోకపథమీయుషామ్। ఆస్థితాఃపదవీంసుభ్రుప్రాయస్సీదంతియోషితః॥ ౧౩॥ నిష్కించనావయంశశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాః। తస్మాత్ప్రాయేణనహ్యాఢ్యామాంభజంతిసుమధ్యమే॥౧౪॥ యయోరాత్మసమం విత్తంజన్మైశ్వర్యాకృతిర్భవేత్। తయోర్వివాహోమైత్రీచనోత్తమాధమయోఃక్వచిత్। ౧౫॥ వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయత్వయాదీర్ఘసమీక్షయా। వృతావయంగుణైర్హీనాభిక్షుభిశ్శ్లాఘితాముధా। ౧౬॥ అథాత్మనోనురూపంవైభజస్వపురుషర్షభమ్। యేనత్వమాశిషస్సత్యాఇహాముత్రచలప్స్యసే॥ ౧౭॥ చైద్యసాల్వజరాసంధదంతవక్త్రాదయోనృపాః। మమద్విషంతివామోరురుక్మీచాపితవాగ్రజః॥ ౧౮। తేషాంవీర్యమదాంధానాందృప్తానాంస్మయనుత్తయే। ఆనీతాసిమయాత్వంచతేజోపహరతాసతామ్। ౧౯। ఉదాసీనావయంనూనంనస్త్ర్యపత్యార్థకాముకాః। ఆత్మలబ్ధ్యాస్మహేపూర్ణాగేహయోర్జ్యోతిరక్రియాః। ౨౦। శ్రీశుకః॥ ఏతావదుక్త్వాభగవానాత్మానంవల్లభామివ। మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్పఘ్న ఉపారమత్। ౨౧॥ ఇతిత్రిలోకాధిపతేస్తదాత్మనఃప్రియస్యదేవ్యశ్రుతపూర్వమప్రియమ్। ఆశ్రుత్య భీతాహృదిజాతవేపథుశ్చింతాందురంతాంరుదతీజగామహ॥ ౨౨ ॥ పదాసుజాతేననఖారుణశ్రియాభువంలిఖంత్యశ్రుభిరంజనాసితైః। ఆసించతీకుంకుమరూషితస్తనౌతస్థావధోముఖ్యతిదుఃఖరుద్ధవాక్। ౨౩। తస్యాస్సుదుఃఖభయశోకవినష్టబుద్ధేర్హస్తాచ్ఛ్లథద్వలయతోవ్యజనంపపాత। దేహశ్చవిక్లబధియస్సహసావిముహ్యన్రంభేవవాత

త్మసమం పరస్పరమనురూపం - జన్మైశ్వర్యాభ్యాం సహితా ఆకృతిః రూపం జాతిర్వా సమా॥ ౧౫॥ వైదర్భీతి ॥ నదీర్ఘా సమీక్షా విచారో యస్యాస్తయా॥ ౧౬ ॥ అథేతి ॥ అథఇదానీమపి॥ ౧౭ ॥ తర్హి కిమిత్యానీతాహమితిచేత్తత్రాహ ॥ చైద్యేతి ॥ మమ మాం ద్విషంతి ॥ ౧౮ ॥ తేషామితి ॥ స్మయనుత్తయే గర్వాపనయనాయ॥ ౧౯ ॥ స్త్రీకామతిదుస్సహమౌదాసీన్యమకామత్వంచాహ ॥ ఉదాసీనా ఇతి॥ గేహయోః దేహగేహయోః- ఉదాసీనాః - అతఏవ- జ్యోతిరక్రియాః జ్యోతిః ప్రదీపాది- తద్వత్సాక్షిమాత్రతయా క్రియారహితాః- ఆస్మహేవర్తామహే ఇతి॥ ౨౦ ॥ ఏతావదితి ॥ అవిశ్లేషాద్ధేతో రాత్మానం వల్లభామేవేత్యేవార్థే ఇవశబ్దః - ఆత్మానమేవ వల్లభాం - సర్వాసు అహమేవ వల్లభా నాన్యేతి మన్యమానాం గర్వితామిత్యర్థః ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ చింతాలక్షణమాహ ॥ పదేతి॥ నఖైరరుణా శ్రీః కాంతిర్యస్య తేన - సుకోమలేన పదా॥ ౨౩ ॥ తస్యా ఇతి ॥ సుదుఃఖమప్రియశ్రవణాత్ - భయంత్యాగశంకయా శోకః అనుతాపః- తైర్వినష్టా బుద్ధిర్యస్యాస్తస్యాః - శ్లథం శిథిలం వలయాని యస్మాత్ - హస్తాత్- దేహశ్చపపాత- విక్లబా వివశా- ధీర్యస్యాః తస్యాః ॥ ౨౪ ॥ తమితి॥

హాస్యప్రౌఢింగాంభీర్యం - అన్వకంపత దయాం కృతవాన్ - ఏతస్యామబలాయాం పరిహాసమజానంత్యాం కిమర్థం మచ్చతురత్వమితి విరరామేత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ పర్యంకాదితి ॥ చతుర్భుజ ఇతి ఉత్థాపనాశ్లేషణాది వక్త్రపరిమార్జనాద్యర్థం ఆవిష్కృతచతుర్భుజ ఇత్యర్థః - సమూహ్య సంబధ్య ॥ ౨౬ ॥ ప్రమృజ్యేతి ॥ అశ్రుభిః కలిలే శోభితే శుచా శోకాశ్రుభిః ॥ ౨౭ ॥ సాంత్వయామాసేతి ॥ సాంత్వయామాస అనునీతవాన్ ॥ ౨౮ ॥ మేతి ॥ మామాం - త్వద్వచః కిం నుపదిష్యసీతి శ్రోతుకామేన శ్రోతుమిచ్ఛతా - క్ష్వేళ్యా నర్మణా ఏవమాచరితముక్తం న తు తత్త్వతః - హే అంగనే హే సుందరి ॥ ౨౯ ॥ ముఖమితి ॥ ప్రేమసంరంభేణ ప్రణయకోపేన - స్ఫురితః కంపితోఽధరో యస్మిన్ తత్ - కటాక్షశబ్దేన కటాక్షౌ - తైః కాక్షైః రరుణావపాంగౌ యస్మిన్ తత్ - అతఏవ - సుందరం ... భ్రుకుటిపటం యస్మిన్ తాదృశం ॥ ౩౦ ॥ ననుకలహేత వక్తి కిం కౌతుకం సుఖం వా అత ఆహ ॥ అయమితి ॥ నర్మైర్నర్మభిః - యామః కాలః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ భగవత స్తస్య ఐశ్వర్యయుక్తం ముఖం సవ్రీడేన హాసేన రుచిరేణ స్నిగ్ధేన చాపాంగేన వీక్షమాణా ॥ శ్లో ॥ అసమత్వం భయం ... త్రయాణాం ప్రబలైః ... త్వాలోకికేహావసాదనమ్ ॥ నిష్కించనత్వం తృప్తిరాధ్యానాదరణీయతా । అనౌచిత్యం సగుణత్వం శ్లాఘావక్షిష్ఠ ... ॥ ఔదాసీన్యమకామత్వం స్వదోషాన్ ... అజ్ఞత్వాదీన్ ... దశ ... రాజ్ఞాం బహూన్ గుణాన్ ॥ కృష్ణనర్మోదితాన్ ... తద్గుణ

నిహతా ప్రవికీర్య కేశాన్ ॥ ౨౪ ॥ తం దృష్ట్వా భగవాన్ కృష్ణః ప్రియాయాః ప్రేమబంధనమ్ । హాస్యప్రౌఢిమజానంత్యాః కరుణస్సోఽన్వకంపత ॥ ౨౫ ॥ పర్యంకాదవరుహ్యాశు తాముత్థాప్య చతుర్భుజః । కేశాన్ సమూహ్య తద్వక్త్రం ప్రామృజత్పద్మపాణినా ॥ ౨౬ ॥ ప్రమృజ్యాశ్రుకలే నేత్రే స్తనౌ చోపహతౌ శుచా । ఆశ్లిష్య బాహునా రాజన్ననన్యవిషయాం సతీమ్ ॥ ౨౭ ॥ సాంత్వయామాస సాంత్వజ్ఞః కృపయా కృపణాం ప్రభుః । హాస్యప్రౌఢిభ్రమచ్చిత్తామతదర్హాం సతాం గతిః ॥ ౨౮ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ మా మా వైదర్భ్యసూయేథా జానే త్వాం మత్పరాయణామ్ । త్వద్వచః శ్రోతుకామేన క్ష్వేళ్యాచరితమంగనే ॥ ౨౯ ॥ ముఖం చ ప్రేమసంరంభస్ఫురితాధరమీక్షితుమ్ । కటాక్షేపారుణాపాంగం సుందరభ్రుకుటీతటమ్ ॥ ౩౦ ॥ అయం హి పరమో లాభో గృహేషు గృహమేధినామ్ । యన్నర్మైరీయతే యామః ప్రియయా భీరు భామిని ॥ ౩౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ సైవం భగవతా రాజన్ వైదర్భీ పరిసాంత్వితా । జ్ఞాత్వా తత్పరిహాసోక్తిం ప్రియత్యాగభయం జహౌ ॥ ౩౨ ॥ బభాష ఋషభం పుంసాం వీక్షంతీ భగవన్ముఖమ్ । సవ్రీడహాసరుచిరస్నిగ్ధాపాంగేన భారత ॥ (రుక్మిణీ చారుసర్వాంగీ సా త్యక్త్వా చిరనపాయినీ) ॥ ౩౩ ॥

రుక్మిణీ ॥ నన్వేవమేతదరవిందవిలోచనాహ యద్వై భవాన్ భగవతోఽసదృశీ విభూమ్నః । క్వ స్వే మహిమ్న్యభిరతో భగవాంస్త్ర్యధీశః క్వాహం గుణప్రకృతిరజ్ఞగృహీతపాదా ॥ ౩౪ ॥ సత్యం భయాదివ గుణేభ్య ఉరుక్రమాంతః శేతే సముద్ర ఉపలంభనమాత్ర ఆత్మా । నిత్యం కదింద్రియగణైః కృతవిగ్రహస్త్వం త్వత్సేవకైర్నృపపదం విధుతం తమోంధమ్ ॥ ౩౫ ॥ త్వత్పాదపద్మమకరందజుషాం మునీనాం వర్త్మాస్ఫుటం నృపశుభిర్నను దుర్విభావ్యమ్ । యస్మాదలౌకికమపీహితమీశ్వరస్య భూమంస్తవేహితమథో అను

స్తవైః ॥ శ్రీధరీయాణి మే ॥ భగవతః స్వనిందాపరాణీవ యాని వాక్యాని - తాని సర్వాణ్యాత్మప్రశంసాపరతయా వ్యాచష్టే ... ప్రతిభాషతే ... ॥ ౩౩ ॥ తత్ర యదుక్తం కస్మాన్నో వవృషే సమానితి - తత్ర సామ్యం సత్యమేవేత్యాహ ॥ నన్వితి ॥ హే అరవిందలోచన - త్ర్యధీశః త్రయాణాం బ్రహ్మాదీనామపి అధీశో నియంతా త్వం - క్వ క్వ చాహం గుణప్రకృతిః త్రిగుణస్వభావా ప్రాకృతగుణమయీ ప్రకృతిర్వా ... స్వే మహిమ్ని ... శ్రీః సదైవారుపాస్యత్వాత్ త్వయైత ఆహ - అజ్ఞైః ... గృహీతౌ పాదావంఘ్రీ యస్యాస్సా ॥ ౩౪ ॥ యదుక్తం రాజభ్యో బిభ్యతః సముద్రం శరణం గతానితి తత్రాహ ॥ సత్యమితి ॥ హే ఉరుక్రమేతి భయాభావం దర్శయతి - గుణాః శబ్దాదయ ... తేభ్యో భయాదివేతి అంతః హృదయే సముద్రే తద్వదగాధే - ... ఇత్యర్థః - శేతే ... ప్రకాశతే - ... ఆత్మా భవానితి - బలవద్భిః కృతద్వేషానితి యదుక్తం - తదపి సత్యమిత్యాహ - నిత్యమితి కదింద్రియగణైః ... బహు ... ఇంద్రియగణో యే ... ప్రతీతేః - యదుక్తం త్యక్తనృపాసనానితి తదుక్తమేవేత్యాహ - త్వత్సేవకైరితి నృపాణాం పదం ... అవివేకబహులత్వాత్ త్వత్సేవకైర్వతి ... క్తం కిం పునర్వక్తవ్యం త్వయా త్యక్తమితి ॥ ౩౫ ॥ అస్పష్టవర్త్మనాం పుంసామిత్యాదివ్యాయు

షామితియదుక్తంతదపితథైవేత్యాహ ॥ త్వత్పాదేతి ॥ నృపశుభిఃనరాకారైఃపశుభిః- కింపునర్వక్తవ్యంతవపదత్వాజ్ఞానస్ఫుటమితి- కించ-
యస్మాత్ యేభవంతమనువర్తంతే తేషామపి ఈహితంఅలౌకికమేవ-అథో అతఃకిముపక్తవ్యంతవేశ్వరస్యేహితంఅలౌకికమితి ఆస్థితాఃస
దవీంసుభ్రూః ప్రాయస్సీదంతియోషితఇత్యస్యపరిహారంవక్ష్యతి- యద్వాంఛయేతిపంచమశ్లోకేన॥ ౩౬॥ నిష్కించనావయంశశ్వన్నిష్కిం
చనజనప్రియాః-తస్మాత్ప్రాయేణనహ్యాఢ్యామాంభజంతిసుమధ్యమఇత్యేతచ్ఛ్లోకోక్తందోషత్రయంపరిహరతి ॥ నిష్కించనఇతి॥ దరిద్ర
తాలక్షణంనిష్కించనత్వంతుతవనఘటతఇత్యాహ- యస్మాదితి- అన్యతోబలిభుజఃపూజ్యాఅపిబ్రహ్మాదయోయస్మైభవతేబలింహరంతి- త
స్యసర్వేశ్వరస్యభవతోదరిద్రతానఘటతఇత్యర్థః- నిష్కించనజనప్రియా ఇత్యత్రతత్పురుషేణ ఉపహాసప్రాప్తింనిందాస్యాదితి
స్వయమప్యుభయథాస్తౌతి-ప్రేష్ఠోభవానితి- బలిభుజాంబ్రహ్మాదీనాంలోకేశ్వరాణాంత్వంప్రేష్ఠః తేపి తుభ్యంబలపతి- తస్మాత్ప్రాయేణ
నహ్యాఢ్యామాంభజంతీత్యస్యోత్తరంనత్వావిదంతీతి- ఆఢ్యతయా అంధాః-త్వాత్వాం అంతకంనవిదంతీతి- అతస్తైఅసత్పురుషైరసి సేవిత
పర్యాయంనత్వాంభజంతీత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ బలిభుజామపిభవాన్ప్రేష్ఠఇత్యత్రహేతుంవదంతీయయోరాత్మసమంవిత్తమిత్యనేనోక్తమ
నౌచిత్యంపరిహరతి॥ త్వమితి॥ ఫలాత్మాపరమానందస్వరూపః ॥ శ్రు ॥ ఏతస్యైవానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజీవంతీతిశ్రు
తేః సమాజంసేవ్యసేవకభావలక్షణసంబంధః నతుపుంసఃస్త్రియాశ్చ - మిథోరతయోఃఅన్యోన్యకృతసుఖదుఃఖినోస్తదానుపయోరి
త్యర్థః॥ ౩౮ ॥ భిక్షుభిఃశ్లాఘితకామునిత్యస్యపరిహారః ॥ త్వమితి ॥ భిక్షుపదవ్యాఖ్యానంన్యస్తదండైర్మునిభిరితిమునిత్యస్యపరిహారః
ఆత్మేతియుగళనార్థేసర్వేషాంప్రియంభవతిఅస్యజగతామాత్మనస్తవవరణంనవృథేత్యర్థః- కించ ఆత్మదఇతి-వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయత్వయా

యోభవంతమ్ ॥ ౩౬ ॥ నిష్కించనోననుభవాన్నయతోస్తికించిద్యస్మైబలింబలిభుజోపిహరంత్యజా
ద్యాః। నత్వావిదంత్యసుతృపోంతకమాఢ్యతాంధాఃప్రేష్ఠోభవాన్బలిభుజామపితేపితుభ్యమ్ ॥ ౩౭॥
త్వంవైసమస్తపురుషార్థమయఃఫలాత్మాయద్వాంఛయాసుమతయోవిసృజంతికృత్స్నమ్। తేషాంవి
భోసముచితోభవతస్సమాజఃపుంసఃస్త్రియాశ్చరతయోస్సుఖదుఃఖినోనః॥ ౩౮ ॥ త్వంన్యస్తదండ
మునిభిర్గదితానుభావఆత్మాత్మదశ్చజగతామితిమేవృతోసి। హిత్వాభవద్భ్రువఉదీరితకాలవేగధ్వ
స్తాశిషోబ్జభవనాకపతీన్కుతోన్యే॥ ౩౯॥ జాడ్యంవచస్తవగదాగ్రజయశ్చభూపాన్విద్రావ్యశార్ఙ్గ
నినదేనజహర్థమాంత్వమ్। సింహోయథాస్వబలిమీశపశూన్స్వభాగంతేభ్యోభయాద్యదుదధింశ
రణంప్రపన్నః॥ ౪౦ ॥ యద్వాంఛయానృపశిఖామణయోంగవైన్యజాయంతనాహుషగయాదయ
యఐకపత్యమ్। రాజ్యంవిసృజ్యవివిశుర్వనమంబుజాక్షసీదంతితేనుపదవీంతఇహాస్థితాఃకిమ్॥ ౪౧ ॥ కా
న్యంశ్రయేతతవపాదసరోజగంధమాఘ్రాయసన్ముఖరితంజనతాపవర్గమ్। లక్ష్మ్యాలయంత్వవిగణ
య్యగుణాలయస్యమర్త్యాసదోరుభయమర్థవివిక్తదృష్టిః॥ ౪౨ ॥ తంత్వానురూపమభజంజగతా
మధీశమాత్మానమత్రచపరత్రచకామపూరమ్। స్యాన్మేతవాంఘ్రిరరణంసృతిభిర్భ్రమంత్యాయో

దీక్షణసమితి మేతిస్వస్మిన్నుక్తదోషద్వయంపరిహరతి - ఇతీతి ఇతిజ్ఞాత్వైవమేమయావృతోసీత్యజ్ఞానపరిహారః హిత్వేతి-అరక్షణసాము
క్షత్వపరిహారఃభవతోభ్రువస్సకాశాదుదీరితోయఃకాలఃతస్యవేగః తేనధ్వస్తాఆశిషోయేషాంతాన్ బ్రహ్మాదీనపివిహాయకుతోన్యేవరాకా
ఇతిభావః॥ ౩౯ ॥ స్వాజ్ఞాకంపరిహృత్యపురుషాంతరగుణవర్ణనప్రదీప్తకోపసంరంభేణతస్మిన్నేవాజ్ఞానమాపాదయతి॥జాడ్యమితి॥ సిం
హోయథాపశూన్విద్రావ్య స్వబలింహరతి- తథాశార్ఙ్గధ్వనినానదేనైవజరాసంధాదీన్విద్రావ్యమాంస్వభాగంశ్రియంయస్త్వం
హృతవానసి తస్యతవరాజభ్యోభయాదుదధింప్రపన్నఇతియద్వచోభాషణం-తజ్జాడ్యంమాంద్యంనఘటతఇత్యర్థః॥ ౪౦॥యచ్చాన్యత్సర్వ
ప్రవత్మనామిత్యాదినాథార్తాత్వాంభజంతస్సీదంతీత్యవసాదనంప్రమావహత్వముక్తంతదపిమందమేవేత్యాహ ॥ యద్వాంఛయేతి॥యా
స్యతవసుజనవాంఛయానృపోత్తమాఃఅంగోవేనస్యపితా- వైన్యఃపృథుః- జాయంతఃభరతః- నాహుషోయయాతిః-గయశ్చాదిర్యేషాంతే-
యేఐకపత్యం ఆస్థితాఃఆశ్రితాః తేకింసీదంతి నసీదంత్యేవ - అపితుత్వత్పదంప్రాప్తాఇత్యర్థః- ఏవంచ కాపాపే
శేనచాప దనస పరిహారాదస్పష్టవర్త్మనామిత్యేతదానంతర్యంవిహాయత్రోక్తదోషః॥ ౪౧ ॥ యచ్చోక్తంఅథాత్మనోనురూపమితిత
త్రాహ-శ్లోకద్వయేన ॥ కేతి॥ గుణానామాలయస్యతవపాదసరోజగంధం జనతాయాఅపవర్గం మోక్షరూపం- లక్ష్మ్యాఆలయంసత్సే
వ్యం- సద్భిర్ముఖరితంవర్ణితమాఘ్రాయతమవిగణయ్యమర్త్యం మరణధర్మాణంసదాఉరుభయంయస్యతమన్యం-కాస్త్రీశ్రయేత
సేవేత - అర్థేవివిక్తాదృష్టిర్యస్యాస్సా- గుణాలయస్యేత్యనేనగుణైర్హీనాఇతియదుక్తంతదపాస్తం॥ ౪౨ ॥ అతస్త్వామేవఅహమభజమి
త్యాహ ॥ తమితి ॥ ప్రార్థనాయతేస్యాదితి - అరణంశరణం- సృతిభిః దేవతిర్యగాదిజన్మభిః- శ్రుతిభిరితిపాఠాంతరేత్వర్థవాదబహుళై

శమనాత్త్రపత్రైరిత్యర్థః - కథంభూతస్యతవ - యస్త్వం అనృతస్యసంసారస్యఅపవర్గో నాశోయస్మాత్సః - భజంతముపయాతి ఆత్మసాత్కరోతి తస్యతవాంఘ్రిరితి - భీతస్యహిశరణమేవ - అనురూపంభజనయోగ్యం - అతస్త్వాంత్వామభజమిత్యర్థః॥ ౪౩॥ యేచోక్తారాజ్ఞాంబహవోగుణాఃరాజపుత్రీప్సితాభూపైర్లోకపాలవిభూతిభిరిత్యాదినాతత్రసేర్ష్యాణాంసతాంసంసాంగుళిభంగంచాహద్వాభ్యాం॥ తస్యాఇతి॥ ఖరాఇవకేవలంభారవాహాః - గావోబలీవర్దాఇవనిత్యంవ్యాపారక్లిష్టాః - శ్వానఇవావమతాః - బిడాలాఇవకృపణాఃహింస్రాశ్చ భృత్యాఇవకింకరాః - నృపాః - స్తస్యాఃదుర్భగాయాః - పతయఃస్యుః - యస్యాఃకర్ణపథంత్వత్కథానప్రాప్నుయాదితి॥ ౪౪॥ తథాహ॥ త్వగితి॥ తేపదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీసతీయా స్త్రీ విమూఢాసా - కాంతోయమితిమతిర్యస్యాస్సాకాంతమతిః - జీవచ్ఛవంభజతి - త్వగాదిభిఃబహిఃపినద్ధంఛన్నం - అంతర్మాంసాదిమయమితి॥ ౪౫॥ యదుక్తముదాసీనావయమిత్యాదితత్రాహ॥ అస్త్వితి॥ యద్యపిత్వంనిరపేక్షస్తథాపిమమతేచరణానురాగోస్తు - మయిచఅనతిరిక్తాఅనతిశయవతీదృష్టిర్యస్యతస్యతే - ఆత్మన్ ఆత్మన్యేవ - రతస్య తవతేనకోలాభః - త్వచ్చరణానురాగఏవమహాలాభః - కించయర్హిఅస్యవిశ్వస్యవృద్ధయే - ఉపాత్తరజసఃఅతిమాత్రాదృష్ట్యా యేనసః - తథాభూతస్సన్ - మాంసమీక్షసె ఉ ఏవార్థే హ హర్షే - తదేవనఃపరమానుకంపాఅత్యనుగ్రహఇతి॥ ౪౬॥ తదేవంతదుక్తంసర్వంప్రతివ్యాఖ్యాయప్రసన్నచిత్తామంత్రముపదిశంత్యాహద్వాభ్యాం॥ నైతి॥ అథాత్మనోనురూపమిత్యాదితేవచఃఅలీకంమి

వై భజంతముపయాత్యనృతాపవర్గః॥ ౪౩॥ తస్యాస్స్యురచ్యుతనృపాభవతోపదిష్టాః స్త్రీణాంగృ
హేషుఖరగోశ్వబిడాలభృత్యాః। యత్కర్ణమూలమరికర్షణనోపయాయాద్యుష్మత్కథామృడవి
రించసభాసుగీతా॥ ౪౪॥ త్వక్శ్మశ్రురోమనఖకేశపినద్ధమంతర్మాంసాస్థిరక్తకృమివిట్కఫపిత్తవా
తమ్। జీవచ్ఛవంభజతికాంతమతిర్విమూఢాయాతేపదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీస్త్రీ॥ ౪౫॥ అస్త్వం
బుజాక్షమమతేచరణానురాగఆత్మన్రతస్యమయిచానతిరిక్తదృష్టేః। యర్హ్యస్యవృద్ధయఉపాత్తర
జోతిమాత్రోమామీక్షసేతదుహనఃపరమానుకంపా॥ ౪౬॥ నైవాలీకమహంమన్యేవచస్తేమధుసూ
దన। అంబాయాఇవహిప్రాయఃకన్యాయాస్స్యాద్రతిఃక్వచిత్॥ ౪౭॥ వ్యూఢాయాశ్చాపిపుంశ్చ
ల్యామనోభ్యేతినవంనవమ్। బుధోసతీంనబిభృయాత్తాంబిభ్రదుభయచ్యుతః॥ ౪౮॥ శ్రీభగవాన్॥
సాధ్వ్యేతచ్ఛ్రోతుకామేనరాజపుత్రీప్రలంభితా। మయోదితంయదన్వాత్థతత్సర్వంసత్యమేవహి॥
౪౯॥ యాన్యాన్కామయసేకామాన్మయ్యకామాయమానిని। సంతిహ్యేకాంతభక్తాయాస్తవ
కల్యాణినిత్యదా॥ ౫౦॥ ఉపలబ్ధంప్రతిప్రేమపాతివ్రత్యంచతేనఘే। యద్వాక్యైశ్చాల్యమానాయా
నధీర్మయ్యపకర్షితా॥ ౫౧॥ యేమాంభజంతిదాంపత్యేతపసావ్రతచర్యయా। కామాత్మానోప
వర్గేశంమోహితామమమాయయా॥ ౫౨॥ మాంప్రాప్యమానిన్యపవర్గసంపదంవాంఛంతియేసం
పదఏవతత్పతిమ్। తేమందభాగ్యానిరయేపియేనృణాంమాత్రాత్మకత్వాన్నిరయస్సుసంగమః॥ ౫౩॥
దిష్ట్యాగృహేశ్వర్యసకృన్మయిత్వయాకృతానువృత్తిర్భవమోచనీఖలైః। సుదుష్కరాసౌసుతరాం

థ్యేతినైవమన్యే - యతోలోకేకన్యాయాఏవక్వచిద్రతిర్భవతి - యథాకాశీరాజకన్యానాంఅంబాంబాల్యంబికానాంతిసృణాంమధ్యేఅంబాయాఃకన్యాయాఏవసాల్వేరతిర్జాతాతద్వత్॥ ౪౭॥ వ్యూఢాయాఇతి॥ వ్యూఢాయాఃపరిణీతాయాఅపీతి - ఉభయస్మాదిహపరలోకద్వయాత్ చ్యుతోభ్రష్టఇతి॥ ౪౮॥ సాధ్వీతి॥ ప్రలంభితాఉపహసితాసి - అన్వాత్థ అన్వాఖ్యాతవతీ॥ ౪౯॥ యానితి॥ మయిఏకాంతభక్తాయాస్తేకామాస్సంత్యేవ - అకామాయకామనివృత్తయేమోక్షపర్యవసాయినఇత్యర్థః॥ ౫౦॥ అనువాదేనవరాన్దత్వాతామభినందతి॥ ఉపలబ్ధమితి॥ యద్యస్మాత్ మయివర్తమానాధీనాపకర్షితానాన్యవిషయాజాతా॥ ౫౧॥ ఏకాంతభక్తిమభినంద్యతామేవదృఢీకర్తుంసకామాన్భక్తాన్నిందతి॥ యఇతి॥ దాంపత్యేదంపత్యుపభోగసుఖార్థం॥ ౫౨॥ మాయామోహితత్వమేవోపపాదయతి॥ మామితి॥ అపవర్గేణసహసంపదోయస్మిన్తంమాం - ప్రాప్యప్రసాద్య - యేకేవలంసంపదఏవవిషయాన్వాంఛంతి - నతుమాంతత్పతింతాసాంసంపదామపిమోహమేవపతిఃతం - యేవిషయాఃనిరయేపినికృష్టయోనావపిస్యుఃతాన్ - కించ - తేషాంమాత్రాత్మకత్వాత్విషయాత్మకత్వాత్ - నిరయఃసుసంగమఃశోభనసంగమఏవస్యాదతోమందభాగ్యాఇత్యర్థః॥ ౫౩॥ దిష్ట్యేతి॥ తస్మాత్గృహేశ్వరి - త్వయామయిభవమోచనీనిష్కామాఅనువృత్తిఃకృతా - ఏతద్దిష్ట్యాభద్రంకథంభూతా - ఖలైఃసుదుష్కరా - దురాశిషోదురభిప్రాయాయాః - అతఏవఅసంభరాయాఃప్రాణతర్పణపరాయాః - నికృతింజుషోవంచనపరాయాఃస్త్రియాః - సుతరాముపాసనవృత్తిస్సుదుష్కరేతి॥ ౫౪॥ కిం

చసంతతినిష్ఠామాః ప్రేష్ఠైవమయ్యుదవర్తమానా బహ్వ్యః - కింతుత్వయాసదృశీం కామపి క్వాపినపశ్యామీతి తస్యాః భక్తిం బహుమానేనాభినందతి త్రిభిః ‖ నేతి ‖ ఉపశ్రుతాస్సత్యః కథా యస్య మే ‖ ౫౫ ‖ భ్రాతురితి ‖ ప్రోద్వాహపర్వణి అనిరుద్ధవివాహే - అక్షగోష్ఠ్యాం ద్యూతసభాయాం - తస్యభ్రాతుర్వధం - తస్మిన్ కాలే కాలాంతరే - తదనుస్మరణతః పునః పునః సముత్థం దుఃఖం - అస్మాభిరయోగొద్విగ్నాగత ద్భీత్యా అసహాః సోఢవత్యసి - అనేనైవానిరుద్ధవివాహానంతర్యమస్యజ్ఞాతవ్యం ‖ ౫౬ ‖ అపిచ ‖ దూత ఇతి ‖ ఆత్మలభనే మత్ప్రాప్త్యర్థం - మయి చిరాయతి శ్వోభావిని వివాహే ఆగంతవ్యమితి కృతే సమయే కథంచిదప్రాప్తవతి సతి - ఏతద్విశ్వం శూన్యం మత్వా ఇదమనన్యయోగ్యం అంగం జిహాసేత్యక్తుమిచ్ఛామీత్యేవం దూతః ప్రస్థాపితః - తథా హ్యుక్తం త్వయా ‖ శ్లో ‖ యర్హ్యంబుజాక్ష నలభేయ భవత్ప్రసాదం జహ్యామసూన్ వ్రతకృశాన్ శతజన్మభిస్స్యామితి - యద్వా - అజిహాస ఇతి ఛేదః త్యక్తుమైచ్ఛ ఇత్యర్థః - తతః తత్తవకర్మ - త్వయ్యేవ తిష్ఠేత న తత్ప్రతికర్తుం శక్యమిత్యర్థః - కింతు - కేవలం వయం త్వాం ప్రతినందయామః హర్షయామ ఇతి ‖ ౫౭ ‖ ఏవమితి ‖ సౌరతసల్లాపైః సురతనర్మగోష్ఠీభిః ‖ ౫౮ ‖ ౫౯ ‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ‖ ఏకషష్టితమే శౌరేః పుత్రపౌత్రాదిసంతతిః । అనిరుద్ధవివాహే చ రుక్మిణో రామతో వధః ‖ అష్టాధికశతద్వ్యష్టసహస్రస్త్రీసము

దురాశిషోహ్యసంభవాయానికృతింజుషస్త్రియః ‖ ౫౪ ‖ నత్వాదృశీం ప్రణయినీం గృహిణీం గృహేషు పశ్యామి మానిని యయా స్వవివాహకాలే । ప్రాప్తాన్నృపాన్విగణయ్య రహోహరో మే ప్రస్థాపితో ద్విజ ఉపశ్రుతసత్కథస్య ‖ ౫౫ ‖ భ్రాతుర్విరూపకరణం యుధి నిర్జితస్య ప్రోద్వాహపర్వణి చ తద్వధమక్షగోష్ఠ్యామ్ । దుఃఖం సముత్థమసహోఽస్మదయోగభీత్యా నైవాబ్రవీః కిమపి తేన వయం జితాస్తే ‖ ౫౬ ‖ దూతస్త్వయాత్మలభనే సువిభక్తమంత్రః ప్రస్థాపితో మయి చిరాయతి శూన్యమేతత్ । మత్వా జిహాస ఇదమంగమనన్యయోగ్యం తిష్ఠేత తత్త్వయి వయం ప్రతినందయామః ‖ ౫౭ ‖ శ్రీశుకః ‖ ఏవం సౌరతసల్లాపైర్భగవాన్ దేవకీసుతః । స్వరతో రమయా రేమే నరలోకం విడంబయన్ ‖ ౫౮ ‖ అథాన్యాసామపి విభుర్గృహేషు గృహవానివ । ఆస్థితో గృహమేధీయాన్ ధర్మాన్ లోకగురుర్హరిః ‖ ౫౯ ‖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షష్టితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ‖ ఏకైకశస్తాః కృష్ణస్య పుత్రాన్ దశ దశాబలాః । అజీజనన్ననవమాన్ పితుస్సర్వాత్మసంపదా ‖ ౧ ‖ గృహాదనపగం వీక్ష్య రాజపుత్ర్యోఽచ్యుతం స్థితమ్ । ప్రేష్ఠం న్యమంసత స్వం స్వం న తత్తత్త్వవిదః స్త్రియః ‖ ౨ ‖ చార్వబ్జకోశవదనాయతబాహునేత్రసప్రేమహాసరసవీక్షితవల్గుజల్పైః । సంమోహితా భగవతో న మనో విజేతుం స్వైర్విభ్రమైస్సమశకన్ వనితా విభూమ్నః ‖ ౩ ‖ స్మాయావలోకలవదర్శితభావహారిభ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః । పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనంగబాణైర్యస్యేంద్రియం విమథితుం కరణైర్న శేకుః ‖ ౪ ‖ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్రహ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ । భేజుర్ముదాఽవిరతమేధితయానురాగహాసావలోకనవసంగమ

ద్భవాన్ । కోటిశః పుత్రపౌత్రాదీన్ హరిర్ధార్తైరదీదియత్ ‖ తదేతద్వక్తుమాహ ‖ ఏకైకశ ఇతి ‖ కృష్ణస్యాబలా భార్యాః - సర్వాత్మసంపత్తయా - పితుస్సకాశాదనవమాన్ అన్యూనాన్ ‖ ౧ ‖ గృహాదితి ‖ న్యమంసత - ప్రేష్ఠం అచ్యుతస్య ప్రియతమం ప్రత్యేకం స్వం స్వం మేనిరే - న తస్య తత్త్వమాత్మారామత్వం విదంతి తాః ‖ ౨ ‖ ఆత్మారామత్వం వ్యనక్తి ద్వయేన ‖ చార్వితి ‖ చార్వబ్జకోశవద్వదనం చ - ఆయతాని బాహునేత్రాణి చ - సప్రేమహాసరసేన వీక్షితాని చ - వల్గుజల్పాశ్చ - భగవత ఏతైస్సంమోహితాః వనితాః స్వైస్స్వై రసైర్విభ్రమైః - తస్య మనో విజేతుం హర్తుం - న సమశకన్ శక్తా న బభూవుః - విభూమ్నః పరిపూర్ణస్య ‖ ౩ ‖ తాసాం విభ్రమాన్ వర్ణయన్ ఏతద్వివృణోతి ‖ స్మాయేతి ‖ స్మాయో గూఢహసితం - తద్యుక్తః అవలోకః - తస్య లవః కటాక్షః - తేన దర్శితః సూచితో భావోఽభిప్రాయః - తేన హారి మనోహరణశీలం - యద్భ్రూమండలం తేన ప్రహితాః ప్రస్థాపితాః - యే సౌరతమంత్రాః - తేషు శౌండైః ప్రగల్భైః - అనంగస్య బాణైః శరైః - అస్త్రైశ్చ కరణైః కామశాస్త్రప్రసిద్ధైః - యస్యేంద్రియం మనో విమథితుం క్షోభయితుం - షోడశసహస్రమపి పత్న్యో న శేకురితి ‖ ౪ ‖ ఇత్థమితి ‖ అనురాగేణ హాసోఽవలోకశ్చ - నవసంగమే లాలసమౌత్సుక్యం చ - తైరాద్యా యస్య విభ్రమకదంబస్య - తం భేజుః అనురాగహాసావలోకనవసంగమలాలసాత్ - యం భేజుః తస్య మనో విజేతుం న శేకురితి వా ‖ ౫ ‖ కింతు ‖ ప్రత్యుద్గమేతి ‖ ప్రత్యుద్గ

మునాదిభిర్విభోస్తస్య దాస్యం నిత్యం విదధురితి ప్రాగుక్తావపి సహసంగమాభ్యాం భాగవతసాధ్వీనాం ప్రత్యేకపరతయా పునరుక్తిరేవమాసీ
దశ్లోకానాం ప్రస్తావాంతరే పునః పునరావృత్తిరితి సంచర్యాః ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ప్రాసంగికముక్త్వా ప్రస్తుతమాహ ॥ తాసామితి ॥ దశదశ
పుత్రా యాసాం తాసాం మధ్యే అష్టౌ మహిష్యో యాః ప్రాగుక్తాః - తత్పుత్రానిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ భానురితి ॥ శ్రీమానితి
విశేషణం కృతేన నామ విశేషణం ॥ ౧౫ ॥ శ్రుత ఇతి ॥ భద్రో నామ ఏకలః ఏకః సోమకః - అవరః కనీయాన్ ఏతే కాళింద్యాస్సుతా ఇత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥
ప్రఘోష ఇతి ॥ మాద్ర్యాః లక్ష్మణాయాః ॥ ౧౭ ॥ వృక ఇతి ॥ సుధీః మిత్రవిందాత్మజాః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రామజిదితి ॥ సంగ్రా
మజిత్ప్రముఖాస్సప్త కాంతాః భద్రాయాః సుతాః శైబ్యానామాపి సైవ ॥ ౧౯ ॥ దీప్తిమానితి ॥ రోహిణ్యాస్సప్తశతానాం ముఖ్యస్థిరన్యాసాం ముఖ

లాలసాద్యమ్ ॥ ౫ ॥ ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః ।
కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుస్స్మ దాస్యమ్ ॥ ౬ ॥ యాస్స్వవదితం
స్వభవనేష్వధిరూఢభావా వై లక్ష్మ్యైకధామ రజసా ఖ్లుతవీక్షణేన । ఐక్షన్త నాఽపి పరిం నచ తాః కటాక్షైః
స్ఫూర్ణాంతరేణ నవసంగమలజ్జయైతు ॥ ౭ ॥ రామాగృహే విహరతః పుగతః కరాభ్యాం బద్ధేక్షణాస్స్వపి
యితస్య ముదా హసంత్యః । గోత్రాంతరాణ్యభిదధుర్నతు పూరుషస్య శ్లేషాపహాస్యపితదంగజభంగిభి
తాః ॥ ౮ ॥ తాసాం యా దశపుత్రాణాం కృష్ణస్త్రీణాం పురోదితాః । అష్టౌ మహిష్యస్తత్పుత్రాన్ ప్ర
ద్యుమ్నాదీన్ గృణామి తే ॥ ౯ ॥ చారుదేష్ణస్సుదేష్ణశ్చ చారుదేహశ్చ వీర్యవాన్ । సుచారుశ్చారుగుప్తశ్చ
భద్రచారుస్తథాఽపరః ॥ ౧౦ ॥ చారుభద్రో విచారుశ్చ చారుశ్చ దశమో హరేః । ప్రద్యుమ్నప్రముఖా
జాతా రుక్మిణ్యా నావమాః పితుః ॥ ౧౧ ॥ భానుస్సుభానుస్స్వర్భానుః ప్రభానుర్భానుమాంస్తథా । చం
ద్రభానుర్బృహద్భానురతిభానుస్తథాష్టమః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీభానుః ప్రతిభానుశ్చ సత్యభామాత్మజా దశ ।
సాంబస్సుమిత్రః పురుజిచ్ఛతజిచ్చ సహస్రజిత్ ॥ ౧౩ ॥ విజయశ్చిత్రకేతుశ్చ కీర్తిమాన్ ద్రవిణః క్రతుః ।
జాంబవత్యాస్సుతా హ్యేతే సాంబాద్యాః పితృసంమతాః ॥ ౧౪ ॥ భానుశ్చంద్రోఽశ్వసేనశ్చ చిత్రగు
ర్వేగవాన్ వృషః । ఆమశ్శంకుర్వసుశ్శ్రీమాన్ కుంతిర్నాగ్నజితేస్సుతాః ॥ ౧౫ ॥ శ్రుతః కవిర్వృషో వీ
రస్సుబాహుర్భద్ర ఏకలః । శాంతిర్దర్శః పూర్ణమాసః కాళింద్యాస్సోమకోఽవరః ॥ ౧౬ ॥ ప్రఘోషో
గాత్రవాన్ సింహో బలః ప్రబల ఊర్ధ్వగః । మాద్ర్యాస్సుతా మహాశక్తిస్సహ ఓజోఽపరాజితః ॥ ౧౭ ॥
వృకో హర్షోఽనిలో గృధ్రో వర్ధనోన్నాద ఏవ చ । మహాంసః పావనో వహ్నిర్మిత్రవిందాత్మజా
క్షుధిః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రామజిద్బృహత్సేనః శూరః ప్రహరణోఽరిజిత్ । యజ్ఞస్సుభద్రో భద్రాయా వా
మ ఆయుశ్చ సత్యకః ॥ ౧౯ ॥ దీప్తిమాంస్తామ్రతప్తాద్యా రోహిణ్యాస్తనయా హరేః ॥ ౨౦ ॥ ప్రద్యు
మ్నాచ్చానిరుద్ధోఽభూద్రుక్మవత్యాం మహాబలః । పుత్ర్యాం తు రుక్మిణో రాజన్ నామ్నా భోజకటే పు
రే ॥ ౨౧ ॥ ఏతేషాం పుత్రపౌత్రాశ్చ బభూవుః కోటిశో నృప । మాతరః కృష్ణజాతానాం సహస్రాణి చ షో
డశ ॥ ౨౨ ॥ రాజా ॥ కథం రుక్మ్యరిపుత్రాయ ప్రాదాద్దుహితరం యుధి । కృష్ణేన పరిభూతస్తం హం
తుం రంధ్రం ప్రతీక్షతే ॥ ౨౩ ॥ ఏతదాఖ్యాహి మే విద్వన్ ద్విషోర్వైవాహికం మిథః ॥ ౨౪ ॥ అనాగ
తమతీతం చ వర్తమానమతీంద్రియమ్ । విప్రకృష్టం వ్యవహితం సమ్యక్పశ్యంతి యోగినః ॥ ౨౫ ॥ శ్రీశు
కః ॥ యద్యప్యనుస్మరన్ వైరం రుక్మీ కృష్ణావమానితః । వ్యతరద్భాగినేయాయ సుతాంసర్వన్స్వసుః ప్రి

లక్షణిధర్మం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ఏతేషామితి ॥ అన్యేషామపి శ్రీకృష్ణపుత్రాణాం శతసంఖ్యాః స్త్రీషు పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ కోటిశో బభూవుః - తత్ర
హేతుత్వేన శ్రీకృష్ణపత్నీనాం బాహుళ్యమనుస్మారయతి - మాతరః కృష్ణజాతానామితి చ శ్లోకాంతరేణ అధికాశ్చేత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ కథమితి ॥ యః
కృష్ణం హంతుం రంధ్రం ప్రతీక్షతే స కథం ప్రాదాదితి ॥ ౨౩ ॥ ఏతదితి ॥ వైవాహికం వివాహనిమిత్తం ॥ ౨౪ ॥ ననురుక్మిణోఽభిప్రాయం క
థం జానాసి ఇత్యత్రాహ ॥ అనాగతమితి ॥ అతీంద్రియం అస్మదింద్రియాగోచరం - విప్రకృష్టం దూరస్థం - వ్యవహితం కుడ్యాద్యం
తరితం - అత్రోత్తరదస్స్వయం వదేరుక్మజాత్యా వృతస్సన్ రాజ్ఞా నిర్జిత్య జహాదేతి ॥ ౨౫ ॥ యదీతి ॥ యద్యపి కృష్ణావమానితః - తథాపి ప్రి

రమనుస్మరన్నపివ్యతరత్ అదాత్ అన్వమోదతేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సర్వాసామప్యేకైకాకన్యా తత్పర్వవివాహోపలక్షణార్థం జ్యేష్ఠకన్యావివాహమాహ॥ రుక్మిణ్యా ఇతి॥ ౨౮॥ దౌహిత్రాయేతి॥ యౌనం వివాహః తద్యౌనం అధర్మం జానన్నపి॥ శ్లో॥ స్వసుదన్నం న భోక్తవ్యం ద్విషన్తం నైవ భోజయేదిత్యాదిశ్లోకవిచారాత్॥ శ్లో॥ అస్వర్గ్యం లోకవిద్విష్టం ధర్మమప్యాచరేన్నతు ఇతి నిషేధాచ్చేత్యర్థః॥ ౨౯॥ లోకవిరుద్ధాచరణఫలం వక్తుమాహ॥ తస్మిన్నితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ అనక్షజ్ఞ ఇతి॥ అదీవ్యత అదీవ్యత్ క్రీడితవాన్॥ ౩౨॥ ౩౩॥ తత ఇతి॥ నిష్కాణాం ల

❖ అనిరుద్ధవివాహే శ్రీబలరామకృతరుక్మివధాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖

యమ్॥ ౨౬॥ వృతస్స్వయంవరే సాక్షాదనంగోఽంగయుతస్తయా। రాజ్ఞస్సమేతాన్నిర్జిత్య జహారైకరథో యుధి॥ ౨౭॥ రుక్మిణ్యాస్తనయాం రాజన్ కృతవర్మసుతో బలీ। ఉపయేమే విశాలాక్షః కన్యాం చారుమతీం కిల॥ ౨౮॥ దౌహిత్రాయానిరుద్ధాయ పౌత్రీం రుక్మ్యాదదాద్ధరేః। రోచనాం బద్ధవైరోఽపి స్వసుః ప్రియచికీర్షయా॥ జానన్నధర్మం తద్యౌనం స్నేహపాశానుబంధనః॥ ౨౯॥ తస్మిన్నభ్యుదయే రాజన్ రుక్మిణీరామకేశవౌ। పురం భోజకటం జగ్ముస్సాంబప్రద్యుమ్నకాదయః। ౩౦। తస్మిన్నివృత్త ఉద్వాహే కాలింగప్రముఖా నృపాః। దృప్తాస్తే రుక్మిణం ప్రోచుర్బలమక్షైర్వినిర్జయ॥ ౩౧॥ అనక్షజ్ఞో హ్యయం రాజన్నపి తద్వ్యసనం మహత్। ఇత్యుక్తో బలమాహూయ తేనాక్షైరుక్మ్యదీవ్యత॥ ౩౨॥ శతం సహస్రమయుతం రామస్తత్రాదదే పణమ్। తం తు రుక్మ్యజయత్తత్ర కాలింగః ప్రాహసద్బలమ్॥ దంతాన్ సందర్శయన్నుచ్చైర్నామృష్యత్తద్ధలాయుధః। ౩౩॥ తతో లక్షం రుక్మ్యగృహ్ణాద్గ్లహం తత్రాజయద్బలః। జితవానహమిత్యాహ రుక్మీ కైతవమాశ్రితః॥ ౩౪॥ మన్యునా క్షుభితశ్శ్రీమాన్ సముద్ర ఇవ పర్వణి। జాత్యారుణాక్షోఽతిరుషా న్యర్బుదం గ్లహమాదదే॥ ౩౫॥ తం చాపి జితవాన్ రామో ధర్మేణ ఛలమాశ్రితః। రుక్మీ జితం మయాత్రేమే వదంతు ప్రాశ్నికా ఇతి॥ ౩౬॥ తదాబ్రవీన్నభోవాణీ బలేనైవ జితో గ్లహః। ధర్మతో వచనేనైవ రుక్మీ వదతి వై మృషా॥ ౩౭॥ తామనాదృత్య వైదర్భో దుష్టరాజన్యచోదితః। సంకర్షణం పరిహసన్ బభాషే కాలచోదితః॥ ౩౮॥ నైవాక్షకోవిదా యూయం గోపాలా వనగోచరాః। అక్షైర్దీవ్యంతి రాజానో బాణైశ్చ న భవాదృశాః॥ ౩౯॥ రుక్మిణైవమధిక్షిప్తో రాజభిశ్చోపహాసితః। క్రుద్ధః పరిఘముద్యమ్య జఘ్నే తం నృమ్ణసంసది॥ ౪౦॥ కళింగరాజం తరసా గృహీత్వా దశమే పదే। దంతానపాతయత్క్రుద్ధో యోఽహసద్వివృతైర్ద్విజైః॥ ౪౧॥ అన్యే నిర్భిన్నబాహూరుశిరసో రుధిరోక్షితాః। రాజానో దుద్రువుర్భీతా బలేన పరిఘార్దితాః॥ ౪౨॥ నిహతే రుక్మిణి స్యాలే నాబ్రవీత్సాధ్వసాధు వా। రుక్మిణీబలయో రాజన్ స్నేహభంగభయాద్ధరిః॥ ౪౩॥ తతోఽనిరుద్ధం సహ సూర్యయా వరం రథం సమారోప్య యయుః కుశస్థలీమ్। రామాదయో భోజకటాద్దశార్హాః సిద్ధాఖిలార్థా మధుసూదనాశ్రయాః॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖ ❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకషష్టితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ బాణః పుత్రశతజ్యేష్ఠో బలేరాసీన్మహాత్మనః। సహస్రబాహుర్వాద్యేన తాండవేఽతోషయన్మృడమ్। ౧। భగవాన్ సర్వభూతేశశ్శరణ్యో భక్తవత్సలః। వరేణ ఛందయామాస స తం వవ్రే పురాధిపమ్॥ ౨। స ఏకదాహ గిరిశం పార్శ్వస్థం వీర్యదుర్మదః। కిరీటేనార్కవర్ణేన సంస్పృశంస్తత్ప

క్షం గ్లహం పణం కృతవాన్ - కైతవం కపటం॥ ౩౪॥ మన్యునేతి॥ న్యర్బుదం దశకోటిః - గ్లహం పణం జిత్వాఽపి తో రామ ఆదదే॥ ౩౫॥ తమపీతి॥ ఛలమాశ్రితో రుక్మీ మయా జితమిత్యాహ॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ రుక్మిణేతి॥ నృమ్ణసంసది శోభనసభాయాం నృపసంసదీతి పాఠాంతరం॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తత ఇతి॥ సూర్యయా నప్త్ర్యా - సిద్ధాః అఖిలాః అర్థాః అభ్యుదయశత్రువధాదయో యేషాం తే॥ ౪౪॥

ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్విషష్టితమే ప్రోక్తం అనిరుద్ధస్య రోధనమ్। కన్యయా రమమాణస్య బాణేన బహుబాహునా॥ ౧॥ భగవానితి॥ పురాధిపం పురపాల

కం॥ -శ్రీ ౩॥ నమస్య ఇతి ॥ కామాన్ పూరయతీతి కామపూరః స చాసౌ అమరాంఘ్రిపః కల్పతరుః తం త్వాం ॥౪॥ ౫॥ ఆద్యేతి ॥ హే ఆద్య సభృతైః భరితైః దోర్భిః అద్రీన్ చూర్ణయన్ ఆయాం ఆగచ్ఛం ॥౬॥౭॥ ఇతీతి ॥ స్వవీర్యనశనం నాశకం - కేతుభంగం ప్రతీక్షమాణః ॥ ౮ ॥ మహేశాదిష్టసంగ్రామస్య ప్రసంగమాహ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రాద్యుమ్నినా అనిరుద్ధేన - తత్రాపి స్వప్నే ॥ ౯ ॥ సేతి ॥ తం కాంతం అపశ్యంతీ సా ఉత్తస్థౌ ॥ ౧౦॥ తతః కిం కృతం తదాహ ॥ బాణస్యేతి ॥ ౧౧॥ కాంతమితి ॥ హస్తగ్రాహం భర్తారం ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఇతీతి ॥ త్వయా దృష్టపూర్వం మధ్యే కోవా భవేదితి - దేవాదీన్ యథావత్ పటే అలిఖత్ ॥౧౬॥ మనుజేష్వితి ॥ ప్రద్యుమ్నం లిఖితం వీక్ష్య శ్వశురో యమి

దాంబుజమ్ ॥ ౩ ॥ నమస్యే త్వాం మహాదేవ లోకానాం గురుమీశ్వరమ్ । పుంసామపూర్ణకామానాం కామపూరామరాంఘ్రిపమ్ ॥ ౪ ॥ దోస్సహస్రం త్వయా దత్తం పరం భారాయ మేఽభవత్ । త్రిలోక్యాం ప్రతియోద్ధారం న లభే త్వదృతే సమమ్ ॥ ౫ ॥ కండూత్యా నిభృతైర్దోర్భిర్యుయుత్సుర్దిగ్గజానహమ్ । ఆద్యాయాం చూర్ణయన్నద్రీన్ భీతాస్తేఽపి ప్రదుద్రువుః ॥ ౬ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ క్రుద్ధః కేతుస్తే భజ్యతే యదా । త్వద్దర్పఘ్నం భవేన్మూఢ సంయుగో మత్సమేన తే ॥ ౭ ॥ ఇత్యుక్తః కుమతిర్హృష్టః స్వ

❋ ఉషాపరిణయ కథాప్రారంభ ఘట్టః. ❋

గృహం ప్రావిశన్నృప । ప్రతీక్షన్ గిరిశాదేశం స్వవీర్యనశనం కుధీః ॥ ౮ ॥ తస్యోషా నామ దుహితా స్వప్నే ప్రాద్యుమ్నినా రతిమ్ । కన్యాలభత కాంతేన ప్రాగదృష్టశ్రుతేన సా ॥ ౯ ॥ సా తత్ర తమపశ్యంతీ క్వాసి కాంతేతి వాదినీ । సఖీనాం మధ్య ఉత్తస్థౌ విహ్వలా వ్రీడితా భృశమ్ ॥ ౧౦ ॥ బాణస్య మంత్రీ కుంభాండశ్చిత్రలేఖా చ తత్సుతా । సఖ్యపృచ్ఛత్సఖీం చోషాం కౌతూహలసమన్వితా ॥ ౧౧ ॥ కాంతం మృగయసే సుభ్రు కీదృశస్తే మనోరథః । హస్తగ్రాహం న తేఽద్యాపి రాజపుత్ర్యుపలక్షయే ॥ ౧౨ ॥ ఉషా॥ దృష్టః కశ్చిన్నరస్స్వప్నే శ్యామః కమలలోచనః । పీతవాసా బృహద్బాహుర్యోషితాం హృదయంగమః ॥ ౧౩ ॥ తమహం మృగయే కాంతం పాయయిత్వాధరం మధు । క్వాపి యాతస్స్పృహయతీం క్షిప్త్వా మాం వృజినార్ణవే ॥ ౧౪ ॥ చిత్రలేఖా॥ వ్యసనం తేఽపకర్షామి త్రిలోక్యాం యది భావ్యతే । తమానేష్యే నరం యస్తే మనోహర్తా తమాదిశ ॥ ౧౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా దేవగంధర్వసిద్ధచారణపన్నగాన్ । దైత్యాన్ విద్యాధరాన్ యక్షాన్ మనుజాంశ్చ యథాలిఖత్ ॥ ౧౬ ॥ మనుజేషు చ సా వృష్ణీన్ శూరమానకదుందుభిమ్ । వ్యలిఖద్రామకృష్ణౌ చ ప్రద్యుమ్నం వీక్ష్య లజ్జితా ॥ ౧౭ ॥ అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్యోషావాఙ్ముఖీ స్థితా । సోఽసావసావితి ప్రాహ స్మయమానా మహీపతే ॥ ౧౮ ॥ చిత్రలేఖా తమాజ్ఞాయ పౌత్రం కృష్ణస్య యోగినీ । యయౌ విహాయసా రాజన్ ద్వారకాం కృష్ణపాలితామ్ ॥ ౧౯ ॥ తత్ర సుప్తం సుపర్యంకే ప్రాద్యుమ్నిం యోగమాస్థితా । గృహీత్వా శోణితపురం సఖ్యై ప్రియమదర్శయత్ ॥ ౨౦ ॥ సా చ తం సుందరవరం విలోక్య ముదితాననా । దుష్ప్రేక్ష్యే స్వగృహే పుంభీ రేమే ప్రాద్యుమ్నినా సమమ్ ॥ ౨౧ ॥ పరార్ధ్యవాసస్స్రగ్గంధధూపదీపాసనాదిభిః । పానభోజనభక్ష్యైశ్చ వాక్యైశ్శుశ్రూషణార్చితః ॥ ౨౨ ॥ గూఢః కన్యాపురే శశ్వత్ప్రవృద్ధస్నేహయా తయా । నాహర్గణాన్ స బుబుధే హ్యుషయాపహృతేంద్రియః ॥ ౨౩ ॥ తాం తథా యదువీరేణ భుజ్యమానాం హతవ్రతామ్ । హేతుభిర్లక్షయాంచక్రురాప్రీతాం దురవచ్ఛదైః ॥ ౨౪ ॥ భటా ఆవేదయాంచక్రూ రాజంస్తే దుహితుర్వయమ్ । విచేష్టితం లక్షయామః కన్యాయాః కులదూషణమ్ ॥ ౨౫ ॥ అనపాయిభిరస్మాభిర్గుప్తాయాస్స్వగృహే

తిలజ్జితా ॥ ౧౭॥ అనిరుద్ధమితి ॥ అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్య ఉషా అవాఙ్ముఖీ బభూవ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ తత్రేతి ॥ శోణితపురం నీత్వా ॥ ౨౦॥ సేతి ॥ పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యే ప్రేక్షితుమశక్యే ॥ ౨౧॥ పరార్ధ్యేతి ॥ స చ పరార్ధ్యైః శ్రేష్ఠైః వాసస్స్రగ్గంధాదిభిః శుశ్రూషణపూర్వకమర్చితస్సన్ ॥ ౨౨॥ గూఢ ఇతి ॥ తయా ఉషయా అపహృతేంద్రియః అహర్గణాన్ దివససమూహాన్ న బుబుధే ॥ ౨౩॥ తామితి ॥ అప్రీతాం అతిహృష్టాం దురవచ్ఛదైః ఆచ్ఛాదయితుమశక్యైః ॥ ౨౪॥ భటా ఇతి ॥ విచేష్టితం విరుద్ధాచరణం ॥ ౨౫॥ అనపాయిభిరితి ॥ అన

పాయిభిః అపాయః అపసర్పణం ప్రమాదో వా తత్ప్రహితైః - పాఠాంతరే దుష్ప్రేక్ష్యాయాః దుష్టా ప్రేక్ష్యా సఖీ యస్యాః తస్యాః - పుంభిర్దూషణం కుతో వేతి న జానీమ ఇతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ కామాత్మజాతమితి॥ కామస్యాత్మనో దేహాజ్జాతం॥ ౨౮॥ దీవ్యంతమితి॥ అభినృమ్ణయా సర్వమంగళయా - తస్యా అంగసంగేన స్తనకుంకుమం యస్యాం స్రజి తాం బాహ్వోర్మధ్యే వక్షసి దధానం మధుమల్లికాః వసంతభవా మల్లికాః తదాశ్రితాం తస్యాగ్ర ఇత్యార్షస్సంధిః తస్యా అగ్ర ఇత్యర్థః ॥ ౨౯॥ స ఇతి॥ ఆతతాయిభిరుద్యతశస్త్రైః - మాధవః అనిరుద్ధః మౌర్వం మురుః లోహవిశేషః తన్నిర్మితం ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తమితి॥ శోకవిషాదాభ్యాం విహ్వలా వివశా - అశ్రుకణాః కలాః బిందవః యయోస్తే అ

ప్రభో। కన్యాయా దూషణం పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యాయా న విద్మహే ॥ ౨౬ ॥ తతః ప్రవ్యథితో బాణో దుహితుః శ్రుతదూషణః। త్వరితః కన్యకాగారం ప్రాప్తోऽద్రాక్షీద్యదూద్వహమ్ ॥ ౨౭ ॥ కామాత్మజాతం భువనైకసుందరం శ్యామం పిశంగాంబరమంబుజేక్షణమ్। బృహద్భుజం కుండలకుంతలత్విషా స్మితావలోకేన చ మండితాననమ్ ॥ ౨౮ ॥ దీవ్యంతమక్షైః ప్రియయాభినృమ్ణయా తదంగసంగస్తనకుంకుమస్రజమ్। బాహ్వోర్దధానం మధుమల్లికాశ్రితాం తస్యా * గ్ర ఆసీనమవేక్ష్య విస్మితః ॥ ౨౯ ॥ స తం ప్రవిష్టం వృతమాతతాయిభిర్భటైస్సహస్రైరవలోక్య మాధవః। ఉద్యమ్య మౌర్వం పరిఘం వ్యవస్థితో యథాంతకో దండధరో జిఘాంసయా॥ ౩౦ ॥ జిఘృక్షయా తాన్ పరితః ప్రసర్పతశ్శునో యథా శూకరయూథపోऽహనత్। తే హన్యమానా భవనాద్వినిర్గతా నిర్భిన్నమూర్ధోరుభుజాః ప్రదుద్రువుః॥ ౩౧॥ తం నాగపాశైర్బలినందనో బలీ ఘ్నంతం స్వసైన్యం కుపితో బబంధ హ। ఊషా భృశం శోకవిషాదవిహ్వలా బద్ధం నిశమ్యాశ్రుకలాక్ష్యరోదీత్॥ ౩౨॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విషష్టితమోऽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ బాణాసురయుద్ధకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ అపశ్యతాం చానిరుద్ధం తద్బంధూనాం చ భారత। చత్వారో వార్షికా మాసా వ్యతీయురనుశోచతామ్ ॥ ౧ ॥ నారదాత్తదుపాకర్ణ్య వార్తాం బద్ధస్య కర్మ చ। ప్రయయుశ్శోణితపురం వృష్ణయః కృష్ణపాలితాః ॥ ౨ ॥ ప్రద్యుమ్నో యుయుధానశ్చ గదస్సాంబోऽథ సారణః। నందోపనందభద్రాద్యా రామకృష్ణానువర్తినః। ౩ । *అక్షౌహిణీభిర్ద్వాదశభిస్సమేతాస్సర్వతో దిశమ్। రురుధుర్బాణనగరం సమంతాత్సాత్వతర్షభాః। ౪ । భజ్యమానపురోద్యానప్రాకారాట్టాలగోపురమ్। ప్రేక్షమాణో రుషావిష్టస్తుల్యసైన్యోऽభినిర్యయౌ। ౫ । బాణార్థం భగవాన్ రుద్రస్ససుతైః ప్రమథైర్వృతః। ఆరుహ్య నందివృషభం యుయుధే రామకృష్ణయోః॥ ౬ ॥ ఆసీత్సుతుములం యుద్ధమద్భుతం రోమహర్షణమ్। కృష్ణశంకరయో రాజన్ ప్రద్యుమ్నగుహయోరపి। ౭ । కుంభాండకూపకర్ణాభ్యాం బలేన సహ సంయుగః। సాంబస్య బాణపుత్రేణ బాణేన సహ సాత్యకేః॥ ౮ ॥ బ్రహ్మాదయస్సురాధీశా మునయస్సిద్ధచారణాః। గంధర్వాప్సరసో యక్షా విమానైర్ద్రష్టుమాగమన్॥ ౯ । శంకరానుచరాన్ శౌరిర్భూతప్రేతాన్ సగుహ్యకాన్। డాకినీర్యాతుధానాంశ్చ భేతాళాన్ సవినాయకాన్। ౧౦ ॥ భూ

క్షిణీ యస్యాస్సా ॥ ౩౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్విషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ త్రియక్షష్టితమే వాథ బాణయాదవసంగరే। స్తుతిర్జ్వరేణ రుద్రేణ బాణబాహుభిదో హరేః॥ అనిరుద్ధోద్వాహనస్మిన్ బాణయాదవసంయుగే। శ్రీకృష్ణశ్శ్రీహరం జిత్వా బాణబాహూనథాచ్ఛినత్॥ ౧॥ నారదాదితి॥ తత్తతః కర్మ యుద్ధాదికం॥ ౨॥ ప్రద్యుమ్న ఇతి ॥ రామకృష్ణానువర్తిన ఇతి తౌ పురతో నిర్గతావిత్యర్థః॥ ౩॥ అక్షౌహిణీభిరితి॥ సర్వతో దిశమిత్యస్యోత్తరేణాన్వయః॥ ౪॥ భజ్యమానేతి॥ భజ్యమానాని పురోద్యానాని ద్వంద్వైకవద్భావః అట్టాలాః ప్రాకారాద్యుపరి అత్యున్నతస్థానాని - అభినిర్యయౌ బాణః ॥ ౫ ॥ బాణార్థమితి॥ సుతః స్కందః తత్సహితైః ప్రమథగణైః రామకృష్ణాభ్యాం యుయుధే॥ ౬॥ ౭॥ ౮ ॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ప్రత్యస్త్రాణ్యవాహ॥ బ్ర

హ్మాస్త్రస్యేతి॥ నైజం నారాయణాస్త్రం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ స్కందఇతి॥ శిఖినామయూరేణవాహనేన॥ ౧౫॥ కుంభాండఇతి॥ తదీయానీకాని హతాఃనాథాఃయేషాంతాని॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ తతఇతి॥ అనిరీక్షమాణః తిర్యఙ్ముఖఃబభూవేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఆవిర్బభూవేతి॥ జ్వరస్తుయోద్ధుమభ్యధావదితినారాయణశ్శీతజ్వరమసృజత్ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ఆత్మానంపరమశక్తంమన్యమానః- శ్రీకృష్ణంతాపయితుంప్రవృత్తఃస్వయమేవతప్తస్సన్- తంపరమేశ్వరంజ్ఞాత్వాస్తువన్నమస్కరోతి॥ నమామీతి॥ త్వాత్వాం అనంతశక్తింనమామి కుతః పరేషాంబ్రహ్మాదీనాంఈశం- తత్రహేతుః- సర్వాత్మానంసర్వస్యఆత్మానంచేతయితారం- తత్కుతః - కేవలంశుద్ధం - జ్ఞప్తిమాత్రంచైతన్యఘనం- తదేవంసర్వచేతయితృత్వేనపరమేశ్వరత్వముక్తం - కించ - విశ్వసృష్ట్యాదిహేతుత్వాదపీత్యాహ - విశ్వోత్పత్తీతి- నన్వేవంభూతంబ్రహ్మప్రసిద్ధంనాహమితిచేత్తత్రాహ- యత్తద్బ్రహ్మేతి - యద్బ్రహ్మతదేవత్వమిత్యర్థః - కింతద్బ్రహ్మేత్యతఆహ-

తమాతృపిశాచాంశ్చకూశ్మాండాన్బ్రహ్మరాక్షసాన్। తాడయామాసతీక్ష్ణాగ్రైశ్శరైశ్శార్ఙ్గధనుశ్చ్యుతైః॥ ౧౧। పృథగ్విధానిప్రాయుఙ్క్తపినాక్యస్త్రాణిశార్ఙ్గిణే। ప్రత్యస్త్రైశ్శమయామాసశార్ఙ్గపాణిరవిస్మితః॥ ౧౨। బ్రహ్మాస్త్రస్యచబ్రహ్మాస్త్రంవాయవ్యస్యచపార్వతమ్। ఆగ్నేయస్యచపార్జన్యంనైజంపాశుపతస్యచ। ౧౩। మోహయిత్వాథగిరిశంజృంభణాస్త్రేణజృంభితమ్। బాణస్యపృతనాంశౌరిర్జఘానాసిగదేషుభిః॥ ౧౪। స్కందఃప్రద్యుమ్నబాణౌఘైరర్ద్యమానస్సమంతతః। అసృగ్విముంచన్గాత్రేభ్యశ్శిఖినాప్రాద్రవద్రణాత్।౧౫॥ కుంభాండఃకూపకర్ణశ్చపేతతుర్ముసలార్దితౌ। దుద్రువుస్తదనీకానిహతనాథానిసర్వతః॥ ౧౬॥ విశీర్యమాణంస్వబలందృష్ట్వాబాణోత్యమర్షణః। కృష్ణమభ్యద్రవత్సంఖ్యేరథీహిత్వైవసాత్యకిమ్॥ ౧౭। ధనూంష్యాకృష్యయుగపద్బాణఃపంచశతానివై। ఏకైకస్మిన్శరౌద్వౌద్వౌసందధేరణకోవిదః॥ ౧౮। తానిచిచ్ఛేదభగవాన్ధనూంషియుగపద్ధరిః। సారథింరథమశ్వాంశ్చహత్వాశంఖమపూరయత్॥ ౧౯। తన్మాతాకోటరానామనగ్నాముక్తశిరోరుహా। పురోవతస్థేకృష్ణస్యపుత్రప్రాణరిరక్షయా॥ ౨౦॥ తతస్తిర్యఙ్ముఖోనగ్నామనిరీక్షన్గదాగ్రజః। బాణశ్చతావద్విరథశ్ఛిన్నధన్వావిశత్పురమ్॥ ౨౧॥ విద్రావితేభూతగణేజ్వరస్తుత్రిశిరాస్త్రిపాత్। మహాదేవప్రయుక్తోసౌఘోరరూపోవిభీషణః॥ ౨౨॥ ఆవిర్బభూవపురతస్సమరేశార్ఙ్గధన్వనః। అథనారాయణోదేవస్తందృష్ట్వావ్యసృజజ్జ్వరమ్॥ ౨౩। మాహేశ్వరోవైష్ణవశ్చయుయుధాతేజ్వరావుభౌ। మాహేశ్వరస్సమాక్రందద్వైష్ణవేనబలార్దితః॥ ౨౪॥ అలబ్ధ్వాభయమన్యత్రభీతోమాహేశ్వరోజ్వరః। శరణార్థీహృషీకేశంతుష్టావప్రయతాంజలిః॥ ౨౫॥ మాహేశ్వజ్వరః॥ నమామిత్వానంతశక్తింపరేశంసర్వాత్మానంకేవలంజ్ఞప్తిమాత్రమ్। విశ్వోత్పత్తిస్థానసంరోధహేతుంయత్తద్బ్రహ్మబ్రహ్మలింగంప్రశాంతమ్। ౨౬। కాలోదైవంకర్మజీవస్స్వభావోద్రవ్యంక్షేత్రంప్రాణఆత్మావికారః। తత్సంఘాతోబీజరోహప్రవాహస్త్వన్మాయైషాతన్నిషేధంప్రపద్యే। ౨౭। నానాభావైర్లీలయైవోపపన్నైర్దేవాన్సాధూన్లోకసేతూన్బిభర్షి। హంస్యు

బ్రహ్మలింగంబ్రహ్మణావేదేనలింగ్యతేద్యోత్యతఇతి-తత్కుతః- ప్రశాంతంసర్వవిక్రియారహితత్వాత్నసాక్షాద్వాచ్యమితిభావః॥ ౨౬॥ కించ-యత్సవిశేషంవస్తుతత్రవయంప్రభవామః త్వయితుసర్వవిశేషాతీతే- నకస్యాపిప్రభుత్వం- కింతుత్వమేవసర్వప్రభురితిజ్ఞప్తిమాత్రత్వంవివృణ్వన్స్తౌతి॥ కాలఇతి॥ కాలఃక్షోభకః- కర్మనిమిత్తం- తదేవఫలాభిముఖమభివ్యక్తందైవం- స్వభావఃతత్సంస్కారః జీవఃతద్వాన్- ద్రవ్యంభూతసూక్ష్మాణి- క్షేత్రంప్రకృతిః- ప్రాణఃసూత్రం-ఆత్మాఅహంకారః-వికారఃఏకాదశేంద్రియాణి-మహాభూతానీతిషోడశకః-తత్సంఘాతోదేహః - ఏతస్యచబీజరోహప్రవాహఃరోహోఅంకురఃదేహాద్బీజరూపంకర్మ- తతోంకురరూపోదేహః-తతఃపునస్తదేవమితిప్రవాహః -ఏషాత్వన్మాయా- తస్యానిషేధఃఅపోహోయస్మిన్నితితంత్వాంనిషేధావధిభూతంప్రపద్యేభజఇతి ॥ ౨౭॥ నను దేవకీతనయస్యకథమేవంభూతత్వంతత్రాహ॥ నానాభావైరితి ॥ సర్వోపాధివినిర్ముక్తోపిత్వంయథాలీలయాస్వీకృతైర్మత్స్యాద్యవతారైర్దేవాదీన్బిభర్షిపాసి తదర్థంలోకసేతూన్వర్ణాశ్రమధర్మాన్-తదర్థంతదనుష్ఠాతౄన్ సాధూన్- ఇదంచ

త్వేనదుస్త్యాగారాన్దైత్యాదీన్ హంసిసంహరసి-ఏవమేతదపితవజన్మభూమేర్భారహరణాయ-లీలావతారోయం నకస్యాపిత్వంతనయ ఇత్యర్థః॥ ౨౮॥ అతఃఅజ్ఞానతస్త్వదభిభవేప్రవృత్తంమాంత్వంరక్షేత్యాశయేనాహ॥తప్తఇతి॥తేజసాత్వత్ప్రేషితేనజ్వరేణ- శాంతోగ్రేణశీతజ్వరేణపరసంతాపకస్యయుక్తమేవతాపఇతిచేత్తత్రాహ-తావదితి-త్వయ్యేవాయాంప్రవృత్తానామనుచిత ఇతి భావః॥ ౨౯॥ త్రిశిరఇతి॥ హేత్రిశిరః వ్యేతుఅపయాతు - మదాజ్ఞాపాలకస్త్వం సుఖంవిచరకానౌఆజ్ఞాతామాహ-య ఇతి నౌ ఆవయోరిమంసంవాదం - యఃస్మరతి తస్యత్వత్త్వత్తః భయంనభవేత్ త్వయాభయంనోత్పాదనీయమిత్యర్థః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ భక్తరక్షణార్థం శ్రీరుద్రో భగవంతంస్తౌతి॥ త్వమితి॥ అయమర్థః-త్వాంఅజ్ఞాత్వాఅయమయుధ్యతేతి నచిత్రం- యతస్త్వం వాఙ్మయే బ్రహ్మణ్యపిగూఢం- బ్రహ్మఅభిధానావిషయత్వాత్-కుతః- పరంజ్యోతిః జ్యోతిషామపిప్రకాశకత్వాదవిషయః - కథంతర్హి ప్రతీతిరితత్రాహ - యమితి- అమలాత్మానాం స్వతఃప్రకాశసే ఇత్యర్థః॥ ౩౫॥ ఆస్తాంతావన్నిర్గుణస్యతవజ్ఞానం లీలయాధిష్ఠితస్త్వయాయోవిరాడ్విగ్రహః-సోపినజ్ఞాయతే-ఉదుంబరఫలాంతర్వర్తిమశకైరివోదుంబరఫలమిత్యాశయేన విరాడ్రూపంస్తౌతిద్వాభ్యాం॥ నాభిరితి॥ యస్యనభఆదయోనాభ్యాద్యవయవాః-సభవాన్లోకకల్పః పురుషఇత్యుత్తరేణాన్వయః-నభోయస్యనాభిః- అగ్నిర్యస్యముఖం- అంబురేతః ద్యౌఃశీర్షం ఆశాఃదిశః- శ్రుతిః శ్రవణేంద్రియం - ఉర్వీఅంఘ్రిః- చంద్రోమనః- అర్కోదృక్ అహంశివః - ఆత్మాఅహంకారః- సముద్రోజఠరం - ఇంద్రో

న్యాగారాన్హింసయావర్తమానాన్జన్మైతత్తేభారహారాయభూమేః॥ ౨౮॥ తప్తోహంతేతేజసాదుస్సహేనశాంతోగ్రేణాత్యుల్బణేనజ్వరేణ। తావత్తాపోదేహినాంతేంఘ్రిమూలంనోసేవేరన్యావదాశానుబద్ధాః॥ ౨౯॥ శ్రీభగవాన్॥ త్రిశిరస్తేప్రసన్నోహంవ్యేతుతేమజ్జ్వరాద్భయమ్। యోనౌస్మరతిసంవాదంతస్యత్వన్నభవేద్భయమ్॥ ౩౦॥ ఇత్యుక్తోచ్యుతమానమ్యగతోమాహేశ్వరోజ్వరః। బాణస్తురథమారూఢఃప్రాగాద్యోత్స్యన్జనార్దనమ్॥ ౩౧॥ తతోబాహుసహస్రేణనానాయుధధరోసురః। ముమోచపరమక్రుద్ధోబాణాంశ్చక్రాయుధేనృప॥ ౩౨॥ తస్యాస్యతోస్త్రాణ్యసకృచ్చక్రేణక్షురనేమినా। చిచ్ఛేదభగవాన్బాహూన్శాఖాఇవవనస్పతేః॥ ౩౩॥ బాహుషుచ్ఛిద్యమానేషుబాణస్యభగవాన్భవః। భక్తానుకంప్యుపవ్రజ్యచక్రాయుధమభాషత॥ ౩౪॥ శ్రీరుద్రః॥ త్వంహిబ్రహ్మపరంజ్యోతిర్గూఢంబ్రహ్మణివాఙ్మయే। యంపశ్యంత్యమలాత్మానఆకాశమివకేవలమ్॥ ౩౫॥ నాభిర్నభోగ్నిర్ముఖమంబురేతోద్యౌశ్శీర్షమాశాశ్శ్రుతిరంఘ్రిరుర్వీ। చంద్రోమనోయస్యదృగర్కఆత్మాహ్యహంసముద్రోజఠరంభుజేంద్రః॥ ౩౬॥ రోమాణియస్యౌషధయోంబువాహాఃకేశావిరించోధిషణావిసర్గః। ప్రజాపతిర్హృదయంయస్యధర్మస్సవైభవాన్పురుషోలోకకల్పః॥ ౩౭॥ తవావతారోయమకుంఠధామన్ధర్మస్యగుప్త్యైజగతోభవాయ। వయంచసర్వేభవతానుభావితావిభావయామోభువనానిసప్త॥ ౩౮॥ త్వమేకఆద్యఃపురుషోద్వితీయస్తుర్యస్స్వదృగ్ధేతురహేతురీశః। ప్రతీయసేథాపియథావికారంస్వమాయయాసర్వగుణప్రసిద్ధ్యై॥ ౩౯॥ యథైవసూర్యఃపిహితస్స్వ

భుజా బాహుః- ఇంద్రాదయోలోకపాలాబాహవ ఇత్యర్థః॥ ౩౬॥ రోమాణీతి॥ ఓషధయోరోమాణియచ్ఛబ్దస్యావృత్తిఃస్పష్టతార్థా అంబువాహాః కేశాః- విరించోధిషణాబుద్ధిః - ప్రజాపతిఃవిసర్గోమేఢ్రం- ధర్మోహృదయంలోకైఃకల్ప్యతేఉపకల్ప్యతఇతిలోకకల్పః॥ ౩౭॥ ననుప్రాదేశికశరీరస్యకథంనభోనాభిత్వాదితత్రాహ॥ తవేతి॥ హేఅకుంఠధామన్ అప్రచ్యుతస్వరూప- భవాయ అభ్యుదయాయ- నకేవలమేతావత్-కింతుఅస్మదనుగ్రహార్థమపీత్యాహ- వయంచేతి-సర్వేలోకపాలావయం త్వయాపాలితాః- సప్తాపిభువనానిపాలయామ ఇతి॥ ౩౮॥ ననుయదివిభావయితారోయూయం విభావ్యానిభువనానిచసంతి తర్హికథముక్తం-త్వంహిబ్రహ్మేతి-నహిబ్రహ్మణఏవమసజాతీయ విజాతీయభేదస్సంభవతీత్యతఆహ॥ త్వమితి॥ ఏకఃసజాతీయరహితః-కుతః ఆద్యఃపురుషః పురుషాణామవస్థాత్రయవతామాద్యఃప్రకృతిభూతఃపురుషః- కుతఃతుర్యఃశుద్ధఇత్యర్థః - తదపికుతః స్వదృక్ స్వప్రకాశజ్ఞానరూపః- శుద్ధాదేవహ్యుపాధియోగాజ్జీవాజాయంతే॥శ్రుతిః॥ యథాగ్నేఃక్షుద్రావిస్ఫులింగావ్యుచ్చరంత్యేవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వఏవాత్మానోవ్యుచ్చరంతీతిశ్రుతేః- అతః సజాతీయరహితః-కించ-అద్వితీయఃవిజాతీయరహితః తదపికుతః-హేతుస్సర్వస్యతథాస్వయంఅహేతురీశశ్చేతి- కథంతర్హి ప్రతిశరీరం జీవభేదఃప్రతీయతేఅతఆహ- ప్రతీయసఇతి- సర్వగుణప్రసిద్ధ్యైసర్వవిషయప్రకాశనాయ॥ ౩౯॥ తర్హికిమహమేవసంసారీత్యుచ్యతేనహినహీతి సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ హేభూమన్ - స్వయాఛాయయామేఘలక్షణయాపరదృష్ట్యాపిహితః ఛాదితోపి

సూర్యః-ఛాయాంమేఘంచరూపాణిచ భవనాంతరితాన్ ఘటాదీనపి సంచకాస్తి ప్రకాశయతి- ఏవంగుణేనాహంకారేణ స్వకార్యేణజీవావారకేణ తద్దృష్ట్యాపిహితోపి- గుణాన్ సత్త్వాదీన్-ఉపాధీన్ గుణినశ్చ-ఉపహితాన్ జీవానపి-చకాస్తి ఆత్మప్రదీపః స్వప్రకాశః అతస్సర్వసాక్షిణస్తవనసంసారఇత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ కించ-మాయాశ్రయస్యాన్యాన్ మోహయతస్తవకుతస్సంసృతిరిత్యాశయేనాహ ॥ యదితి ॥ పుత్రాదిషుప్రసక్తాః-వృజినార్ణవే దుఃఖసాగరే ఉన్మజ్జంతి దేవాదియోనిషు-నిమజ్జంతి స్థావరాదియోనిషు-తదుక్తంవాయవీయే- శ్లో॥ విపర్యయశ్చభవతిబ్రహ్మత్వస్థావరత్వయోరితి ॥ ౪౧ ॥ ఏవంజీవేశ్వరవ్యవస్థాంనిరూప్యేదానీం అభజంతంనిందతిద్వాభ్యాం ॥ దేవేతి ॥ దేవేనత్వయాకర్మాధ్యక్షేణదత్తంనృదేహమిమంలబ్ధ్వాపీతి॥౪౨॥ శోచ్యత్వేహేతుః ॥ యఇతి ॥ విపర్యయాఃవిపరీతాః అనాత్మప్రియాఃఅనీశ్వరాః యేఇంద్రియార్థాః పుత్రాదయస్తదర్థం॥ ౪౩॥ అహమన్యేచశుద్ధమనసస్త్వామేవభక్త్యాప్రపన్నాఇత్యాహ॥ అహమితి॥ ౪౪॥ భగవతోభజనీయత్వేహేతూన్ వదన్ తద్భక్తింప్రార్థయతే ॥ తమితి॥ సమత్వేహేతుః-ప్రశాంతమితి - సుసేవ్యత్వమాహ- సుహృదాత్మదైవం సుహృత్ బుద్ధిప్రవర్తకత్వాత్- ఆత్మాచసర్వాత్మకత్వాత్- ఏవంభూతందైవంఈశ్వరంత్వాం - నచాన్యోభజనీయోస్తీత్యాహ- అనన్యమేకంసమానాసమానజాతీయరహితం - తతుతః జగతామాత్మనాంచ కేతమధిష్ఠానం॥ ౪౫॥ స్వయంభక్తిమాశాస్యభక్తస్యాశిషమాశాస్తే॥ అయమితి ॥ దైత్యపతౌ ప్రహ్లాదే॥౪౬ ॥ ౪౭॥ అవధ్యఇతి ॥ వైరోచనిర్బలిర్మద్భక్తః-తత్సుతత్వాదయమవధ్యస్తావత్-కించ-ప్రహ్లాదాయేతి-అన్వయోవంశః॥౪౮॥తర్హికిమిత్యేవంకృతంతత్రాహ॥దర్పోపశమనాయేతి॥౪౯॥అనుగృహ్ణాతి॥చత్వారఇతి॥ ౫౦ ॥ ఇతీతి ॥ సవధ్వాఉషాకాంతయాసహ॥ ౫౧ ॥ అక్షౌహిణ్యేతి ॥ రుద్రానుమోదితఇతి తదభిప్రేతస్యైవ బాణభుజభంగస్యకృతత్వాత్॥ ౫౨॥ స్వేతి ॥ పౌరాదిభిరభ్యుద్యతః అభిముఖమాగత్యసత్కృతః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రిషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

యంఘనైశ్ఛాయాంచరూపాణిచసంచకాస్తి । ఏవంగుణేనాపిహితోగుణాంస్త్వమాత్మప్రదీపోగుణినశ్చభూమన్॥ ౪౦॥ యన్మాయామోహితధియఃపుత్రదారగృహాదిషు । ఉన్మజ్జంతినిమజ్జంతిప్రసక్తావృజినార్ణవే॥ ౪౧॥ దేవదత్తమిమంలబ్ధ్వానృలోకమజితేంద్రియః । యోనాద్రియేతత్వత్పాదౌసశోచ్యోహ్యాత్మవంచకః ॥ ౪౨ ॥ యస్త్వాంవిసృజతేమర్త్య ఆత్మానంప్రియమీశ్వరమ్ । విపర్యయేంద్రియార్థార్థంవిషమిత్త్యమృతంత్యజన్॥ ౪౩॥ అహంబ్రహ్మాచవిబుధామునయశ్చామలాశయాః । సర్వాత్మనాప్రపన్నాస్త్వామాత్మానంప్రేష్ఠమీశ్వరమ్॥ ౪౪॥ తంత్వాజగత్స్థిత్యుదయాంతహేతుంసమంప్రశాంతంసుహృదాత్మదైవమ్ । అనన్యమేకం జగదాత్మకేతంభవాపవర్గాయభజామదేవ ॥ ౪౫॥ అయంమమేష్టోదయితోనువర్తీమయాభయందత్తమముష్యదేవ । సంపాద్యతాంతద్భవతఃప్రసాదయథాహితేదైత్యపతౌప్రసాదః॥ ౪౬॥ శ్రీభగవాన్ ॥ యదాత్థభగవంస్త్వంనఃకరవామప్రియంతవ । భవతాయద్వ్యవసితంతన్మేసాధ్వనుమోదితమ్ ॥౪౭॥ అవధ్యోయంమమాప్యేషవైరోచనిసుతోసురః । ప్రహ్లాదాయవరోదత్తోనవధ్యోమేతవాన్వయః॥ ౪౮॥ దర్పోపశమనాయాస్యప్రవృక్ణాబాహవోమయా । సూదితంచబలంభూరియచ్చభారాయితంభువః॥ ౪౯ ॥ చత్వారోస్యభుజాశ్శిష్టాభవిష్యత్యజరామరః । పార్షదముఖ్యోభవతోనకుతశ్చిద్భయోసురః ॥ ౫౦॥ ఇతిలబ్ధ్వాభయంకృష్ణంప్రణమ్యశిరసాసురః । ప్రాద్యుమ్నింరథమారోప్యసవధ్వా తముపానయత్ ॥ ౫౧॥అక్షౌహిణ్యాపరివృతంసువాససమలంకృతమ్ । సపత్నీకంపురస్కృత్యయయౌరుద్రానుమోదితః॥ ౫౨॥ స్వరాజధానీంసమలంకృతాంధ్వజైస్సతోరణైర్భూషితమార్గచత్వరామ్ । వివేశశంఖానకదుందుభిస్వనైరభ్యుద్యతఃపౌరసుహృద్ద్విజాతిభిః ॥ ౫౩ ॥ యఏతత్కృష్ణవిజయంశంకరేణచసంయుగమ్ । సంస్మరేత్ప్రాతరుత్థాయనతస్యస్యాత్పరాజయః॥ ౫౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- త్రిషష్టితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ నృగోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ ఏకదోపవనంజగ్ముర్యాదవయదుకుమారకాః । విహర్తుంసాంబప్రద్యుమ్నచారుభానుగ

శ్లో ॥ చతుష్షష్టితమే కృష్ణోనృగంపాపాదమోచయత్ । బ్రహ్మస్వహారిదోషాక్త్యారాజ్ఞోదృష్టానశిక్షయత్ ॥ విభూతిభాగ్యభోగాది మదోద్ధ

తమనోరథాన్ । అస్యాం శాసద్యదూన్ కృష్ణో నృగోద్ధార ప్రసంగతః॥ ౧॥ క్రీడిత్వేతి॥ పిపాసితాః తృషితాః జలం విచిన్వంతః సత్త్వం జీవం॥ ౨॥ కృకలాసమితి ॥ తంచ కృకలాసం వీక్ష్య॥ ౩॥ చార్మజైరితి ॥ చార్మజైః చర్మమయైః - తాంతవైః తంతుమయైః పాశైశ్చ॥ ౪॥ ౫॥ స ఇతి ॥ సంతప్తం చామీకరం సువర్ణం తద్వచ్చారువర్ణో యస్య సః అద్భుతాః అలంకరణాంబరస్రజో యస్య సః స్వర్గీ దేవో బభూవ॥ ౬॥ ౭॥ దశామితి ॥ యత్ యది క్షమం యోగ్యం॥ ౮॥ ౯॥ నృగ ఇతి ॥ యది తే కర్ణమస్పృశమిత్యసందేహే సందేహవచనం - యది వేదాః ప్రమాణం స్యురితివత్ - కర్ణపథం నూనం ప్రాప్తః స్యామిత్యర్థః॥ ౧౦॥ కించ॥ కిం న్వితి ॥ సర్వేషాం భూతానామాత్మనో బుద్ధేస్సాక్షిణస్తే అవిదితం కింనన కించిత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ స్వలంకృతేభ్య ఇతి ॥ ఋతవ్రతేభ్యః అదంభాచారేభ్యః - తపసా శ్రుతాః ప్రఖ్యా

దాదయః॥ ౧॥ క్రీడిత్వా సుచిరం తత్ర విచిన్వంతః పిపాసితాః। జలం నిరుదకే కూపే దదృశుస్సత్త్వమద్భుతమ్॥ ౨॥ కృకలాసం గిరినిభం వీక్ష్య విస్మితచేతసః। తస్య చోద్ధరణే యత్నం చక్రుస్తే కృపయాన్వితాః॥ ౩॥ చార్మజైస్తాంతవైః పాశైర్బద్ధ్వా పతితమర్భకాః। నాశక్నువన్ సముద్ధర్తుం కృష్ణాయాచఖ్యురుత్సుకాః॥ ౪॥ తత్రాగత్యారవిందాక్షో భగవాన్ విశ్వభావనః। వీక్ష్యోజ్జహార వామేన తం కరేణ స లీలయా॥ ౫॥ స ఉత్తమశ్లోకకరాభిమృష్టో విహాయ సద్యః కృకలాసరూపమ్। సంతప్తచామీకరచారువర్ణస్స్వర్గ్యద్భుతాలంకరణాంబరస్రక్॥ ౬॥ పప్రచ్ఛ విద్వానపి తన్నిదానం జనేషు విఖ్యాపయితుం ముకుందః। కస్త్వం మహాభాగ వరేణ్యరూపో దేవోత్తమం త్వాం గణయామి నూనమ్॥ ౭॥ దశామిమాం వా కతమేన కర్మణా సంప్రాపితోసి హ్యతదర్హః సుభద్ర। ఆత్మానమాఖ్యాహి వివిత్సతాం నో యన్మన్యసే నః క్షమమత్ర వక్తుమ్॥ ౮॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి స్మ రాజా సంపృష్టః కృష్ణేనానంతమూర్తినా। మాధవం ప్రణిపత్యాహ కిరీటేనార్కవర్చసా॥ ౯॥ నృగః॥ నృగో నామ నరేంద్రోఽహమిక్ష్వాకుతనయః ప్రభో। దానిష్వాఖ్యాయమానేషు యది తే కర్ణమస్పృశమ్॥ ౧౦॥ కిం ను తే విదితం నాథ సర్వభూతాత్మసాక్షిణః। కాలేనావ్యాహతదృశో వక్ష్యేథాపి తవాజ్ఞయా॥ ౧౧॥ యావత్యస్సికతా భూమేర్యావత్యో దివి తారకాః। యావత్యో వర్షధారాశ్చ తావతీరదదం చ గాః॥ ౧౨॥ పయస్వినీస్తరుణీశ్శీలరూపగుణోపపన్నాః కపిలా హేమశృంగీః। న్యాయార్జితా రౌప్యఖురాస్సవత్సాః దుకూలమాలాభరణాస్తద్వదామహమ్॥ ౧౩॥ స్వలంకృతేభ్యో గుణశీలవద్భ్యస్సీదత్కుటుంబేభ్య ఋతవ్రతేభ్యః। తపశ్శ్రుతబ్రహ్మవదాన్యసద్భ్యః ప్రాదాం యువభ్యో ద్విజపుంగవేభ్యః॥ ౧౪॥ గోభూహిరణ్యాయతనాశ్వహస్తినః కన్యాస్సదాసీస్తిలరూప్యశయ్యాః। వాసాంసి రత్నాని పరిచ్ఛదాన్ రథానిష్టాశ్చ యజ్ఞాశ్చరితం చ పూర్తమ్॥ ౧౫॥ కస్యచిద్ద్విజముఖ్యస్య భ్రష్టా గౌర్మమ గోధనే। సంపృక్తావిదుషా సా చ మయా దత్తా ద్విజాతయే॥ ౧౬॥ తాం నీయమానాం తత్స్వామీ దృష్ట్వోవాచ మమేతి తమ్। మమేతి ప్రతిగృహ్యాహ నృగో మే దత్తవానితి॥ ౧౭॥ విప్రౌ వివదమానౌ మామూచతుస్స్వార్థసాధకౌ। భవాన్ దాతాపహర్తేతి తచ్ఛ్రుత్వా మే భవద్భ్రమః॥ ౧౮॥ అనునీతావుభౌ విప్రౌ ధర్మకృచ్ఛ్రగతేన మే। గవాం లక్షం ప్రకృష్టానాం దాస్యామ్యేషా ప్రదీయతామ్॥ ౧౯॥ భవంతావనుగృహ్ణీతాం కింకరస్యావిజానతః। సముద్ధరతం మాం కృచ్ఛ్రాత్పతంతం నిరయేఽశుచౌ॥ ౨౦॥ నాహం ప్రతీచ్ఛే వై రాజన్నిత్యుక్త్వా స్వస్వామ్యపాక్రమత్। నాన్యద్గవామప్యయుతమిచ్ఛామీత్యపరో యయౌ॥ ౨౧॥ ఏతస్మిన్నంతరే యా

తాశ్చ - తే బ్రహ్మణి వదాన్యాః అత్యుదారాః అధ్యాపనశీలాశ్చ - తే సంతశ్చ తేభ్యః॥ ౧౪॥ గోభూహిరణ్యేతి ॥ పూర్తం వాపీకూపాది చరితం కృతం॥ ౧౫॥ ఏవం వర్తమానస్య మమ సంకటం కించిదాపన్నం శృణ్విత్యాహ ॥ కస్యచిదితి ॥ ద్విజముఖ్యస్య బ్రాహ్మణానాం మధ్యే అత్యంతశ్రేష్ఠస్య - అత ఏవ ప్రతిగ్రహనివృత్తస్య - సంపృక్తా మిశ్రితా - అవిదుషా బ్రాహ్మణస్యేయమిత్యజానతా॥ ౧౬॥ ౧౭॥ విప్రావితి ॥ ప్రతిగ్రాహిణోక్తం దాతేతి - స్వామినోక్తం అపహర్తేతి - అభవత్ భ్రమః వ్యాకులోఽభవమిత్యర్థః॥ ౧౮॥ అనునీతావితి॥ తథా ఉభావపి ప్రత్యేకమనునీతౌ ప్రార్థితౌ కథం తదాహ - సార్ధేన - గవామితి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ నేతి॥ అపరః ప్రతిగ్రాహీ - దురాగ్రహః యల్లక్షం త్వయోక్తం - అన్యదపి గవామయుతం - యది తదపి - ఇమాం విహాయ నేచ్ఛామీత్యుక్త్వా - గాం త్యక్త్వా యయావిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ఏత

స్మిన్నంతరఇతి ॥ ఇతఃపూర్వం పాపాభావాన్నేతుమసమర్థైరితిభావః ॥ ౨౨ ॥ పూర్వమితి ॥ ఉతాహో ఇత్యేకంపదం - అథవా - పూర్వంశుభమితినాంతమితియమస్యవాక్యం పశ్యే పశ్యామి ॥ ౨౩ ॥ పూర్వమితి ॥ హేదేవ యమ- పూర్వమశుభం భుంజే ఇతిమయోక్తే- సయమఃపతేతిప్రాహ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ దుర్ఘటేన శ్రీకృష్ణసందర్శనేన విస్మితస్స ఆత్మనః భాగ్యమభినందతి ॥ సత్వమితి ॥ హేవిభో సత్వంమమాక్షిపథః లోచనగోచరస్సన్ కథంసాక్షాత్ ప్రత్యక్షోసీత్యర్థః- కిమత్రాశ్చర్యం తదాహ- పరఃఆత్మా అతఏవ యోగీశ్వరైరపిశ్రుతిదృశా ఉపనిషచ్చక్షుషా అమలేహృది విభావ్యః చింత్యః- యతః అధోక్షజః అక్షజమైంద్రియకంజ్ఞానంతత్ అధఃఅర్వాగేవయస్మాత్సః- యస్యేహభవాపవర్గో భవేత్తస్యభవాన్ననుదృశ్యః స్యాత్- ఉరువ్యసనేనకృకలాసత్వభవేనదుఃఖేన అంధబుద్ధేస్తుమమైతచ్చిత్రమిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ఉద్రిక్తభక్తిర్బహుధాసంబోధయన్ననుజ్ఞాపయతి ॥ అనుజానీహీతి ॥ దేవలోకేపివర్తమానస్యాత్మనో మనస్సన్నిధిం సార్థయతే- యత్ర క్వాపీతి- త్వత్పదం ఆస్పదం విషయం యస్య తథాభూతం భూయాదితి ॥ ౨౮ ॥ యాస్యన్నమస్యతి ॥ నమ ఇతి ॥ సర్వభావా

మైయ్యగూర్ణైర్నీతోయమక్షయమ్। యమేనపృష్టస్తత్రాహం దేవదేవజగత్పతే ॥ ౨౨ ॥ పూర్వంత్వ
మశుభంభుంక్ష్వఉతాహోనృపతేశుభమ్। నాంతం దానస్య భవతః పశ్యే లోకస్య భాస్వతః ॥ ౨౩ ॥
పూర్వం దేవాశుభంభుంజఇతిప్రాహపతేతిసః। తావదద్రాక్షమాత్మానంకృకలాసంపతన్ప్రభో ॥
౨౪ ॥ బ్రహ్మణ్యస్యవదాన్యస్యతవదాసస్యకేశవ। స్మృతిర్నాద్యాపివిధ్వస్తాభవత్సందర్శనార్థి
నః ॥ ౨౫ ॥ సత్వంకథంమమవిభోక్షిపథఃపరాత్మాయోగీశ్వరైశ్శ్రుతిదృశామలహృద్విభావ్యః। సాక్షా
దధోక్షజఉరువ్యసనాంధబుద్ధేస్స్యాన్మేనుదృశ్యఇహయస్యభవాపవర్గః ॥ ౨౬ ॥ దేవదేవజగన్నాథ
గోవిందపురుషోత్తమ। నారాయణహృషీకేశపుణ్యశ్లోకాచ్యుతావ్యయ ॥ ౨౭ ॥ అనుజానీహిమాంకృ
ష్ణయాంతం దేవగతింప్రభో। యత్రక్వాపిసతశ్చేతోభూయాన్మేత్వత్పదాస్పదమ్ ॥ ౨౮ ॥ నమస్తేస
ర్వభావాయబ్రహ్మణేనంతశక్తయే। వాసుదేవాయకృష్ణాయయోగానాంపతయేనమః ॥ ౨౯ ॥ ఇ
త్యుక్త్వాతంపరిక్రమ్యపాదౌస్పృష్ట్వాస్వమౌలినా। అనుజ్ఞాతోవిమానాగ్ర్యమారుహత్పశ్యతాంనృ
ణామ్ ॥ ౩౦ ॥ కృష్ణఃపరిజనం ప్రాహభగవాన్దేవకీసుతః। బ్రహ్మణ్యదేవోధర్మాత్మారాజన్యానను
శిక్షయన్ ॥ ౩౧ ॥ దుర్జరంబతబ్రహ్మస్వంభుక్తమగ్నేర్మనాగపి। తేజీయసోపికిముతరాజ్ఞామీశ్వర
మానినామ్ ॥ ౩౨ ॥ నాహంహాలాహలంమన్యేవిషంయస్యప్రతిక్రియా। బ్రహ్మస్వంహివిషంప్రోక్తం
నాస్యప్రతివిధిర్భువి ॥ ౩౩ ॥ హినస్తివిషమత్తారంవహ్నిరద్భిఃప్రశామ్యతి। కులంసమూలందహతి
బ్రహ్మస్వారణిపావకః ॥ ౩౪ ॥ బ్రహ్మస్వందురనుజ్ఞాతంభుక్తంహంతిత్రిపూరుషమ్। ప్రసహ్యతు
బలాద్భుక్తందశపూర్వాన్దశాపరాన్ ॥ ౩౫ ॥ రాజానోరాజలక్ష్మ్యాంధానాత్మపాతంవిచక్షతే। ని
రయంయేభిమన్యంతేబ్రహ్మస్వంసాధుబాలిశాః ॥ ౩౬ ॥ గృహ్ణంతియావతఃపాంసూన్రుదతామశ్రు
బిందవః। విప్రాణాంహృతవిత్తానాంవదాన్యానాంకుటుంబినామ్ ॥ ౩౭ ॥ రాజానోరాజకుల్యాశ్చ
తావతోబ్దాన్నిరంకుశాః। కుంభీపాకేషుపచ్యంతేబ్రహ్మదాయాపహారిణః ॥ ౩౮ ॥ స్వదత్తాంపరద
త్తాంవాబ్రహ్మవృత్తింహరేతయః। షష్టివర్షసహస్రాణివిష్ఠాయాంజాయతేక్రిమిః ॥ ౩౯ ॥ మామే

యసర్వస్యభావోజన్మయస్మాత్తస్మై- బ్రహ్మణేకర్త్రేత్వేప్యవికారాయ- యతః అనంతశక్తయే అనంతామాయాఖ్యాశక్తిర్యస్యతస్మై- వాసుదేవాయసర్వాశ్రయాయేత్యుపాదానత్వముక్తం - శ్రీకృష్ణాయసదానందరూపాయేతిపురుషార్థత్వముక్తం ॥ శ్లో ॥ కృషిర్భూవాచకశ్శబ్దో ణశ్చనిర్వృతివాచకః ॥ తయోరైక్యంపరంబ్రహ్మకృష్ణఇత్యభిధీయతఇతిస్మృతేః- కించ- యోగానాంఇష్టాపూర్తాదికర్మణాంపతయే - ఫలదాత్రే- అయంభావః- ఏవంభూతంత్వాంవిహాయ- గంతుమనిచ్ఛన్నపిగమిష్యామిత్వద్దత్తఫలభోగాయేతి ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ దుర్జరమితి ॥ మనాక్ ఈషదపిభుక్తంసత్ అగ్నేః అగ్నిసదృశస్యతేజీయసః అతితేజస్వినోపిదుర్జరం ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ కించ- విషాదపిఘోరమిత్యాహ ॥ హినస్తీతి ॥ సంసర్గిసంసర్గేణమారకత్వాదగ్నితుల్యతాస్యాత్ తదపినేత్యాహ- వహ్నిరితి - కించ- సమూలమితి- వహ్నిర్మూలాన్యవశేషయతి బ్రహ్మస్వాలక్షణారణిజః పావకస్తుకులందహతి- తదపిసమూలమితి ॥ ౩౪ ॥ బ్రహ్మస్వమితి ॥ దురనుజ్ఞాతంయథావదననుజ్ఞాతం- త్రిపూరుషంకులం- స్వంపుత్రపౌత్రౌచ- ప్రసహ్యబలాత్ రాజాద్యాశ్రయతః ॥ ౩౫ ॥ రాజానఇతి ॥ యేబ్రహ్మస్వమభిమన్యగలే వాంఛంతి - తేనిరయమేవాభిమన్యంతే- అతోబాలిశాః అజ్ఞాః- ఆత్మపాతంనవిచక్షతఇతి ॥ ౩౬ ॥ అపిచ గృహ్ణంతీతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ మేతి ॥ గృధ్వా

అభికాంక్ష్య॥ ౪౦॥ ౪౧॥ యథేతి॥ ప్రణమే ప్రణమామి॥ ౪౨॥ న కేవలమర్థవాదబిభీషికేయం కింతు-ప్రత్యక్షమిత్యాహ ॥ బ్రాహ్మణార్థ ఇతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- చతుష్షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ పంచషష్టితమే రామశ్చ క్రే గోకులమాగతః। రమమాణస్తు గోపీభిః కాళింద్యాః కర్షణం మదాత్॥ రామస్య చరితం చిత్రం కాళింద్యాకర్షణాదియత్। పౌండ్రకాంతాది కృష్ణస్య పృథగుక్తం తతః పరమ్॥ ౧॥ పరిష్వక్త ఇతి॥ ఆశీర్భిరభినందితో బభూవ॥ ౨॥ తదాహ॥ చిరమితి॥ ౩॥ గోపేతి॥ గోపవృద్ధాంశ్చ విధివదభివంద్య యవిష్ఠైరభివందితో బభూవేత్యర్థః - అపిచ యథావయ ఇతి॥ ౪॥ ౫॥

బ్రహ్మధనంభూయాద్యగ్న్యధ్వాల్పాయషో నృపాః। పరాజితాశ్చ్యుతా రాజ్యాద్భవంత్యుద్వేగినోఽహయః॥ ౪౦ ॥విప్రం కృతాగసమపి నైవ ద్రుహ్యత మామకాః। ఘ్నంతం బహుశపంతం వా నమస్కురుత నిత్యశః॥ ౪౧ ॥యథాహం ప్రణమే విప్రాననుకాలం సమాహితః। తథా నమత యూయం చ యోఽన్యథా మే స దండభాక్॥ ౪౨ ॥బ్రాహ్మణార్థో హ్యపహృతో హర్తారం పాతయత్యధః। అజానంతమపి హ్యేనం నృగం బ్రాహ్మణగౌరివ॥ ౪౩ ॥ఏవం విశ్రావ్య భగవాన్ముకుందో ద్వారకౌకసః। పావనః సర్వలోకానాం వివేశ నిజమందిరమ్॥ ౪౪॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే చతుష్షష్టితమోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

——❀ బలరామస్య పునర్నంద వ్రజగమనాదికథా ప్రారంభఘట్టః ❀——

శ్రీశుకః॥ బలభద్రః కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్రథమాస్థితః। సుహృద్దిదృక్షురుత్కంఠః ప్రయయౌ నందగోకులమ్॥ ౧ ॥పరిష్వక్తశ్చిరోత్కంఠైర్గోపైర్గోపీభిరేవ చ। రామోఽభివాద్య పితరావాశీర్భిరభినందితః॥ ౨ ॥ చిరం నః పాహి దాశార్హ సానుజో జగదీశ్వర। ఇత్యారోప్యాంకమాలింగ్య నేత్రైః సిషిచతుర్జలమ్॥ ౩ ॥ గోపవృద్ధాంశ్చ విధివదభివంద్యాభివందితః। యథావయో యథాసఖ్యం యథాసంబంధమాత్మనః॥ ౪ ॥సముపేత్యాథ గోపాలాన్హాస్యహస్తగ్రహాదిభిః। విశ్రాంతం సుఖమాసీనం పప్రచ్ఛుః పర్యుపాగతాః ॥ ౫ ॥ పృష్టాశ్చానామయం ప్రీతాః ప్రేమగద్గదయా గిరా। కృష్ణే కమలపత్రాక్షే సన్న్యస్తాఖిలరాధసః॥ కచ్చిన్నః సర్వే స్వేమహితం రామం తే చ తేనాప్యనామయమ్॥ ౬ ॥కచ్చిన్నో బాంధవా రామ సర్వే కుశలమాసతే। కచ్చిత్స్మరథ నో రామ యూయం దారసుతాన్వితాః॥ ౭ ॥దిష్ట్యా కంసో హతః పాపో దిష్ట్యా ముక్తాః సుహృజ్జనాః। నిహత్య నిర్జిత్య రిపూన్దిష్ట్యా దుర్గం సమాశ్రితాః ॥ ౮ ॥ గోప్యో హసంత్యః పప్రచ్ఛూ రామసందర్శనాదృతాః। కచ్చిదాస్తే సుఖం కృష్ణః పురస్త్రీజనవల్లభః॥ ౯ ॥ కచ్చిత్స్మరతి వా బంధూన్పితరం మాతరం చ సః। అపి వా స్మరతే స్మాకమనుసేవాం మహాభుజః॥ ౧౦ ॥మాతరం పితరం భ్రాతౄన్పతీన్పుత్రాన్స్వసౄరపి। యదర్థే తత్యజ్మ దాశార్హ దుస్త్యజాన్స్వజనాన్ప్రభో॥ ౧౧॥ తా నస్సద్యః పరిత్యజ్య గతస్సంఛిన్నసౌహృదః। కథం ను తాదృశం స్త్రీభిర్న శ్రద్ధీయేత భాషితమ్॥ ౧౨ ॥ కథం ను గృహ్ణంత్యనవస్థితాత్మనో వచః కృతఘ్నస్య బుధాః పురస్త్రియః। గృహ్ణంతి వై చిత్రకథస్య సుందరస్మితావలోకోచ్ఛ్వసితస్మరాతురాః ॥ ౧౩ ॥ కిం నస్తత్కథయా గోప్యః కథాః కథయతాపరాః। యాత్యస్మాభిర్వినా కాలో యది తస్య తథైవ నః॥ ౧౪॥ ఇతి ప్రహసితం శౌరేర్జల్ప

పృష్టా ఇతి॥ తే సర్వే స్వేమహయాదవేమహితం రామం అనామయం ఆరోగ్యం పప్రచ్ఛుః- తే చ తేన పృష్టా ఇతి కృష్ణే కృష్ణప్రాప్త్యర్థం సన్న్యస్తాఖిలరాధసః త్యక్తసర్వవిషయాః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ తా ఇతి ॥ తర్హి తద్గమనే యుష్మాభిః ప్రతిబంధః కిం న కృతః తద్వాక్యవిశ్వాసాదితి చేత్ - నను విశ్వాసః కిమితి కృత స్తత్రాహుః- కథం న్వితి - వక్తృబహుత్వాన్నానావిధాని వాక్యాని॥ ౧౨॥ తత్రాన్యా ఊచుః॥ కథమితి॥ అన్యా ఊచుః - గృహ్ణంతి వా ఇతి- చిత్రకథస్య చిత్రకథాకథనకోవిదస్య - కించ - సుందరం స్మితం యస్మిన్ అవలోకేన ఉచ్ఛ్వసితః క్షుభితో యః స్మరః తేనాతురాః॥ ౧౩ ॥ అపరా ఊచుః ॥ కిమితి ॥ కాలస్తావత్ తస్య చాస్మాకం చ యాత్యేవ-కింతు-తస్య సుఖేన అస్మాకం దుఃఖేనేత్యేతావానేవ విశేష ఇతి ధ్వనితం॥ ౧౪॥ ....

౧౫ || సంకర్షణఇతి || నానావిధేష్వనునయే షుకోవిదః|| ౧౬ || ద్వావితి|| మధుంచైత్రం- మాధవంవైశాఖం గోపీనాంరతిమితి-శ్రీ
కృష్ణక్రీడాసమయెఅనుత్పన్నానామతిబాలానాంచఅన్యాసామిత్యభియుక్తప్రసిద్ధిః || ౧౭ || పూర్ణేతి || పూర్ణచంద్రస్యకళాభిర్మరీ
చిభిరామృష్టెఉజ్జ్వలితెకౌముదీగంధవాయునాకుముద్వతీనాం గంధసహితేన సేవితె-యద్వా-కౌముదీశబ్దేనతద్వికాసితాని కుముదాని ల
క్ష్యంతే-కుముదగంధవాయునేత్యర్థః|| ౧౮ || వరుణేతి || వారుణీ సుధయా సహోత్పన్నామదిరా|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ఉపగీ
యమానేతి || క్షీబో మత్తః|| ౨౩ || స్రగ్వీతి || స్వేదఏవప్రాలేయం హిమంతేనభూషితం|| ౨౪ || సఇతి|| మత్తోయమిత్యనాదృత్య అనా
గతాంఆపగాంనదీం|| ౨౫ || పాపఇతి || అహుతాఆహూతాయద్యస్మాన్నాగచ్ఛసి - తస్మాన్నేష్యెగమయిష్యామి|| ౨౬|| ఏవమితి || చ

ల్పితంచారువీక్షితమ్। గతింప్రేమపరిష్వంగంస్మరంత్యోరురుదుస్స్త్రియః|| ౧౫|| సంకర్షణస్తాఃకృష్ణ
స్యసందేశైర్హృదయంగమైః। సాంత్వయామాసభగవాన్నానానునయకోవిదః|| ౧౬|| ద్వౌమాసౌ
తత్రచావాత్సీన్మధుంమాధవమేవచ। రామఃక్షపాసుభగవాన్గోపీనాంరతిమావహన్ || ౧౭|| పూ
ర్ణచంద్రకళామృష్టేకౌముదీగంధవాయునా। యమునోపవనేరేమేసేవితేస్త్రీగణైర్వృతః||
౧౮|| వరుణప్రేరితాదేవీవారుణీవృక్షకోటరాత్। పతంతీతద్వనంసర్వంస్వగంధేనాధ్యవాసయత్||
౧౯|| తంగంధంమధుధారాయావాయునోపహృతంబలః। ఆఘ్రాయోపగతస్తత్రలలనాభిఃపపౌస
మమ్ || ౨౦ || *ఉపగీయమానఉద్గాయన్వనితాశోభిమండలే। రేజేకరేణుయూథేశోమాహేంద్రఇవ
వారణః|| ౨౧|| నేదుర్దుందుభయోవ్యోమ్నివవృషుఃకుసుమైర్ముదా। గంధర్వామునయోరామంత
ద్వీర్యైరీడిరేముదా|| ౨౨|| *ఉపగీయమానచరితోవనితాభిర్హలాయుధః। వనేషువ్యచరత్క్షీబోమ
దవిహ్వలలోచనః || ౨౩|| స్రగ్వ్యేకకుండలోమత్తోవైజయంత్యాచమాలయా। బిభ్రత్స్మితముఖాం
భోజంస్వేదప్రాలేయభూషితమ్|| ౨౪|| సఆజుహావయమునాంజలక్రీడార్థమీశ్వరః। నిజవాక్యమ
నాదృత్యమత్తఇత్యాపగాంబలః।అనాగతాంహలాగ్రేణకుపితోవిచకర్షహ || ౨౫|| పాపేత్వంమా
మవజ్ఞాయయన్నాయాసిమయాహుతా। నేష్యేత్వాంలాంగలాగ్రేణశతధాకామచారిణీమ్|| ౨౬||
ఏవంనిర్భర్త్సితాభీతాయమునాయదునందనమ్। ఉవాచచకితావాచంపతితాపాదయోర్నృప||
౨౭|| యమునా||రామరామమహాబాహోనజానేతవవిక్రమమ్। యస్యైకాంశేనవిధృతాజగతీజగ
తఃపతే|| ౨౮|| పరంభావంభగవతోభగవన్మామజానతీమ్। మోక్తుమర్హసివిశ్వాత్మన్ప్రపన్నాంభ
క్తవత్సల|| ౨౯|| తతోవ్యముంచద్యమునాంయాచితోభగవాన్బలః। విజగాహేజలంస్త్రీభిఃకరేణుభి
రివేభరాట్ || ౩౦|| కామంవిహృత్యసలిలాదుత్తీర్ణాయాసితాంబరే। భూషణానిమహార్హాణిదదౌ
కాంతిశ్శుభాంస్రజమ్ || ౩౧|| వసిత్వావాససీనీలేమాలామాముచ్యకాంచనీమ్। రేజేస్వలంకృతోలిప్తో
మాహేంద్రఇవవారణః || ౩౨|| అద్యాపిదృశ్యతేరాజన్యమునాకృష్టవర్త్మనా। బలస్యానంతవీర్య
స్యవీర్యంసూచయతీవహి || ౩౩ || ఏవంసర్వానిశాయాతాఏకేవరమతోవ్రజే। రామస్యాక్షిప్తచిత్త
స్యమాధుర్యైర్వ్రజయోషితామ్|| ౩౪||

ఇతిశ్రీమద్భాగవతె-దశమస్కంధె - పంచషష్టితమోధ్యాయః.

కితాకంపితా|| ౨౭ || రామేతి || ఏకాంశేన శేషాఖ్యేన|| ౨౮ || ౨౯ || తతఇతి || విజగాహేఅవగాహనంకృతవాన్|| ౩౦|| కామమితి||
ఉత్తీర్ణాయ నిర్గతాయ- అసితాంబరాదీనికాంతిర్దదౌ- కాంతిర్లక్ష్మీః- యథోక్తంవిష్ణుపురాణె || శ్లో || వరుణప్రహితామస్మైమా
లామమ్లానపంకజామ్। సముద్రాభేతథావస్త్రెనీలేలక్ష్మీరయచ్ఛతెతి||హరివంశేచ- బలంప్రతిలక్ష్మీవాక్యం|| శ్లో|| జాతరూపమయం
చైకంకుండలంవజ్రభూషణమ్। ఆదిపద్మంచపద్మాఖ్యందివ్యంశ్రవణభూషణమ్|| దేవేమాంప్రతిగృహ్ణీష్వ పౌరాణీంభూషణక్రియామి
త్యాది || ౩౧ || వసిత్వేతి || వసిత్వాపరిధాయ- ఆముచ్యకణ్ఠేనిధాయ - చందనాదిభిరాలిప్తః || ౩౨ || ౩౩ || ఏవమితి || ఏకానిశాయ
థామాధుర్యైశ్శిఖిలాసైః || ౩౪ || ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా||

శ్లో॥ షట్షష్టితమే కాశీంగత్వాహన్పౌండ్రకంహరిః । తన్మిత్రంచతతోవృత్తంసుదక్షిణవధాదికమ్॥ ౧॥ త్వమితి॥ ప్రస్తోభితఃస్తుత్యా ప్రోత్సాహితః బాలైఃఅజ్ఞైః॥ ౨॥ దూతమితి॥ బాలకృతోనృపః బాలైర్నృపత్వేనక్రీడాయాంపరికల్పితః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ఉవాచేతి॥ హేమూఢఉత్స్రక్ష్యేత్వయిప్రక్షేప్స్యామియైస్స్వహత్వమేవంవికత్థసే - తేష్వపీత్యర్థః- యద్వా- యైఃకృత్రిమైస్స్వదర్శనాదిభిస్త్వమేవంశ్లాఘసే- తాన్యుత్స్రక్ష్యే త్యాజయిష్యామీత్యర్థః॥ ౮॥ మాంశరణమేహీత్యస్యోత్తరం॥ ముఖమితి॥ వటాః కంకాదివత్

శ్రీకృష్ణకృతపౌండ్రక కాశీరాజ వధాదికథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ నందవ్రజంగతేరామేకరూశాధిపతిర్నృప । వాసుదేవోఽహమిత్యజ్ఞోదూతంకృష్ణాయప్రాహిణోత్ ॥ ౧॥ త్వంవాసుదేవోభగవానవతీర్ణోజగత్పతిః । ఇతిప్రస్తోభితోబాలైర్మేనఆత్మానమచ్యుతమ్ ॥ ౨॥ దూతంచప్రాహిణోన్మందఃకృష్ణాయావ్యక్తవర్త్మనే । ద్వారకాయాంయథాబాలోనృపోబాలకృతోఽబుధః ॥ ౩॥ దూతస్తుద్వారకామేత్యసభాయామాస్థితంప్రభుమ్ । కృష్ణంకమలపత్రాక్షంరాజసందేశమబ్రవీత్ ॥ ౪॥ కారూశః॥ వాసుదేవోఽవతీర్ణోఽహమేకఏవనచాపరః । భూతానామనుకంపార్థంత్వంతుమిథ్యాభిధాంత్యజ ॥ ౫॥ యానిత్వమస్మచ్చిహ్నానిమౌఢ్యాద్బిభర్ష్యభీతవత్ । త్యక్త్వైహిమాంత్వంశరణంనోచేద్దేహిమమాహవమ్ ॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ వికత్థనంతదాకర్ణ్యపౌండ్రకస్యాల్పమేధసః । ఉగ్రసేనాదయస్సభ్యా ఉచ్చకైర్జహసుస్తదా ॥ ౭॥ ఉవాచదూతంభగవాన్పరిహాసకథామను । ఉత్స్రక్ష్యే మూఢచిహ్నానియైస్త్వమేవంవికత్థసే ॥ ౮॥ ముఖంతదాపిధాయాజ్ఞకంకగృధ్రవటైర్వృతః । శయిష్యసేహతస్తత్రభవితాశరణంశునామ్ ॥ ౯॥ ఇతిదూతస్తమాక్షేపంస్వామినేసర్వమాహరత్ । కృష్ణోఽపిరథమాస్థాయకాశీముపజగామహ ॥ ౧౦॥ పౌండ్రకోఽపితదుద్యోగముపలభ్యమహారథః । అక్షౌహిణీభ్యాంసంయుక్తోనిశ్చక్రామపురాద్ద్రుతమ్ ॥ ౧౧॥ తస్యకాశీపతిర్మిత్రంపార్ష్ణిగ్రాహోఽన్వయాన్నృప । అక్షౌహిణీభిస్తిసృభిరపశ్యత్పౌండ్రకంహరిః ॥ ౧౨॥ శంఖార్యసిగదాశార్ఙ్గశ్రీవత్సాద్యుపలక్షితమ్ । బిభ్రాణంకౌస్తుభమణింవనమాలావిభూషితమ్ ॥ ౧౩॥ కౌశేయవాససీపీతేవసానంగరుడధ్వజమ్ । అమూల్యమౌల్యాభరణంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౧౪॥ దృష్ట్వాతమాత్మనాతుల్యంవేషంకృత్రిమమాస్థితమ్ । యథానటంరంగగతంవిజహాసభృశంహరిః ॥ ౧౫॥ శూలైర్గదాభిఃపరిఘైశ్శక్త్యృష్టిప్రాసతోమరైః । అసిభిఃపట్టిసైర్బాణైః ప్రాహరన్నరయోహరిమ్ ॥ ౧౬॥ కృష్ణస్తుతత్పౌండ్రకకాశిరాజయోర్బలంగజస్యందనవాజిపత్తిమత్ । గదాసిచక్రేషుభిరార్దయద్భృశంయథాయుగాంతేహుతభుక్పృథక్ప్రజాః॥ ౧౭॥ ఆయోధనంతద్రథవాజికుంజరద్విపత్ఖరోష్ట్రైరరిణావఖండితైః । బభౌచితంమోదవహంమనస్వినామాక్రీడనంభూతపతేరివోల్బణమ్ ॥ ౧౮॥ అథాహపౌండ్రకంశౌరిర్భోభోఃపౌండ్రకయద్భవాన్ । దూతవాక్యేనమామాహతాన్యస్త్రాణ్యుత్సృజామితే ॥ ౧౯॥ త్యాజయిష్యేఽభిధానంమేయత్త్వయాజ్ఞమృషాధృతమ్ । వ్రజామిశరణంతేఽద్యయదినేచ్ఛామిసంయుగమ్॥ ౨౦॥ ఇతిక్షిప్త్వాశితైర్బాణైర్విరథీకృత్యపౌండ్రకమ్ । శిరోఽవృశ్చద్రథాంగేనవజ్రేణేంద్రోయథాగిరేః ॥ ౨౧॥ తథాకాశీపతేఃకాయాచ్ఛిరఉత్కృత్యపత్రిభిః । న్యపాతయత్కాశిపుర్యాంపద్మకోశమివానిలః ॥ ౨౨॥ ఏవంమత్సరిణంహత్వా

పక్షివిశేషాః- తత్రతదా- శునాంశరణమాశ్రయోభవితాసి॥ ౯॥ ఇతీతి॥ కాశీమితి- పౌండ్రకస్యాపితదామిత్రపురే అవస్థానాత్॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ పార్ష్ణిగ్రాహఃపృష్ఠప్రాంతరక్షణతత్పరః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ కౌశేయేతి॥ గరుడఃకృత్రిమః ధ్వజేయస్యతం- అమూల్యంఅనర్ఘంమౌల్యాభరణంకిరీటంయస్యతం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ కృష్ణఇతి॥ గజస్యందనాదిచతురంగబలమర్దితవాన్ - పృథక్ప్రజాఃచతుర్విధంభూతగ్రామంయథాయుగాంతాగ్నిరితి॥ ౧౭॥ ఆయోధనమితి॥ ఆయోధనంరణస్థానం- అరిణాచక్రేణ- చితంచర్చితంఆకీర్ణంఆక్రీడనమివకల్పాంతేరుద్రస్యక్రీడాస్థానమివ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతీతి॥ గిరేఃశృంగంయథేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨

రఇతి ॥ ప్రథమం కిమిదమితి పశ్చాద్వక్త్రమితి విభావ్య కస్య చేతి సంశిశిరే సంశయం కృతవంత ఇతి ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ సుదక్షిణ ఇతి ॥ సంస్థావిధిం ఉత్తరక్రియాం । అపచితిం నిష్కృతిం ॥ ౨౭ ॥ ఇతీతి ॥ ఆత్మనా అభిసంధాయ బుద్ధ్యా అధ్యవస్య సుదక్షిణః అత్యుదారః ॥ ౨౮ ॥ ప్రీత ఇతి ॥ వరమదాత్ వృణీష్వేత్యుక్తవానిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ సుదక్షిణేతి ॥ ఋత్విజం ఋత్విజమివ స్వయాగకారిణం ॥ శ్రు ॥ యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమితి శ్రుతేః - అబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజిత ఇతి - కృష్ణే ప్రయోజితో విపరీతో భవిష్యతీతి సూచితం ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ అభిచరన్ అభిచారం కుర్వన్ వ్రతీ గృహీతనియమః ॥ ౩౧ ॥ తత ఇతి ॥ తప్తం తామ్రమివ శిఖాః శ్మశ్రూణి చ యస్య సః - అంగారోద్గారిణీ లోచనాని యస్య సః ॥

పౌండ్రకం ససఖం హరిః । ద్వారకామావిశత్ సిద్ధైర్గీయమానకథామృతః ॥ ౨౩ ॥ స నిత్యం భగవద్ధ్యానప్రధ్వస్తాఖిలబంధనః । బిభ్రాణశ్చ హరే రాజన్ స్వరూపం తన్మయోఽభవత్ ॥ ౨౪ ॥ శిరః పతితమాలోక్య రాజద్వారి సకుండలమ్ । కిమిదం కస్య వా వక్త్రమితి సంశిశిరే జనాః ॥ ౨౫ ॥ రాజ్ఞః కాశీపతేర్జ్ఞాత్వా మహిష్యః పుత్రబాంధవాః । పౌరాశ్చ హా హతా రాజన్నాథ నాథేతి చారుదన్ ॥ ౨౬ ॥ సుదక్షిణస్తస్య సుతః కృత్వా సంస్థావిధిం పితుః । నిహత్య పితృహంతారం యాస్యామ్యపచితిం పితుః ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యాత్మనాభిసంధాయ సోపాధ్యాయో మహేశ్వరమ్ । సుదక్షిణోఽర్చయామాస పరమేణ సమాధినా ॥ ౨౮ ॥ ప్రీతోఽవిముక్తే భగవాంస్తస్మై వరమదాద్భవః । పితృహంతృవధోపాయం స వవ్రే వరమీప్సితం ॥ ౨౯ ॥ దక్షిణాగ్నిం పరిచర బ్రాహ్మణైః సహ ఋత్విజమ్ । అభిచారవిధానేన స చాగ్నిః ప్రమథైర్వృతః ॥ సాధయిష్యతి సంకల్పమబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజితః ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యాదిష్టస్తథా చక్రే కృష్ణాయాభిచరన్ వ్రతీ ॥ ౩౧ ॥ తతోఽగ్నిరుత్థితః కుండాన్మూర్తిమానతిభీషణః । తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రురంగారోద్గారిలోచనః ॥ ౩౨ ॥ దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీదండకఠోరాస్యః స్వజిహ్వయా । ఆలిహన్ సృక్విణీ నగ్నో విధున్వన్ త్రిశిఖం జ్వలన్ ॥ ౩౩ ॥ పద్భ్యాం తాలప్రమాణాభ్యాం కంపయన్నవనీతలమ్ । సోఽభ్యధావద్వృతో భూతైర్ద్వారకాం ప్రదహన్ దిశః ॥ ౩౪ ॥ తమాభిచారదహనమాయాంతం ద్వారకౌకసః । విలోక్య తత్రసుః సర్వే వనదాహే యథా మృగాః ॥ ౩౫ ॥ అక్షైః సభాయాం క్రీడంతం భగవంతం భయాతురాః । త్రాహి త్రాహి త్రిలోకేశ వహ్నేః ప్రదహతః పురమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వా తజ్జనవైక్లబ్యం దృష్ట్వా స్వానాం చ సాధ్వసమ్ । శరణ్యః సంప్రహస్యాహ మా భైష్టేత్యవితాస్మ్యహమ్ ॥ ౩౭ ॥ సర్వస్యాంతర్బహిః సాక్షీ కృత్యాం మాహేశ్వరీం విభుః । విజ్ఞాయ తద్విఘాతార్థం పార్శ్వస్థం చక్రమాదిశత్ ॥ ౩౮ ॥ తత్సూర్యకోటిప్రతిమం సుదర్శనం జాజ్వల్యమానం ప్రలయానలప్రభమ్ । స్వతేజసా ఖం కకుభోఽథ రోదసీ చక్రం ముకుందాస్త్రమథాగ్నిమర్దయత్ ॥ ౩౯ ॥ కృత్యానలః ప్రతిహతః స రథాంగపాణేరస్త్రౌజసా స నృప భగ్నముఖో నివృత్తః । వారాణసీం పరిసమేత్య సుదక్షిణం తం సర్త్విగ్జనం సమదహత్స్వకృతోఽభిచారః ॥ ౪౦ ॥ చక్రం తు విష్ణోస్తదనుప్రవిష్టం వారాణసీం సాట్టసభాలయాపణామ్ । సగోపురాట్టాలకకోష్ఠసంకులాం సకోశహస్త్యశ్వరథాన్నశాలామ్ ॥ ౪౧ ॥ దగ్ధ్వా వారాణసీం సర్వాం విష్ణోశ్చక్రం సుదర్శనమ్ । భూయః పార్శ్వముపాతిష్ఠత్కృష్ణస్యాక్లిష్టకర్మణః ॥ ౪౨ ॥ య ఏతచ్ఛ్రావయేన్మర్త్య ఉత్తమశ్లోకవిక్రమమ్ । సమాహితో వా శృణుయాత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౪౩ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁

౩౨ ॥ దంష్ట్రేతి ॥ దంష్ట్రాభిరుగ్రైః భ్రుకుటీదండైశ్చ కఠోరం క్రూరమాస్యం యస్య సః - త్రిశిఖం త్రిశూలం ॥ ౩౩ ॥ పద్భ్యామితి ॥ దిశః ప్రదహన్ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ అక్షైరితి ॥ త్రాహి త్రాహీత్యాహురితి శేషః ॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ అహమవితాస్మి రక్షిష్యామి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తదితి ॥ రోదసీ చ ప్రకాశయదితి శేషః - యద్వా - స్వతేజసా ఖాదీన్ ప్రతి జాజ్వల్యమానం అత్యర్థం ప్రకాశమానమిత్యర్థః - అర్దయత్ అపీడయత్ ॥ ౩౯ ॥ అర్దితోఽగ్నిర్యత్కృతవాన్ తదాహ ॥ కృత్యానల ఇతి ॥ సహర్త్విగ్భిః జనైశ్చ వర్తమానం అభిచర్యంతే - మార్యంతే అనేనేత్యభిచారః కృత్యానలః ॥ ౪౦ ॥ చక్రమితి ॥ అట్టాదిసహితాం అట్టాః మంచాః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్రీ॥ సప్తషష్టితమే రామో గిరౌ రైవతకే మదాత్। స్వైరం యువతిభిః క్రీడన్నవధీద్ద్వివిదం బలః॥ కాళిందీవిదారణానంతరం రామచరితం ద్వివిదవధాదిసంగతమపి అనుక్త్వా-తత్పూర్వం భావిత్వేన పౌండ్రకవధాదికం నిరూప్యేదానీం తదేవ ప్రస్తౌతి॥ భూయ ఇతి॥ రామచరితశ్రవణేచ్ఛాయామద్భుతకర్మత్వం హేతుః- తత్ర చానంతత్వం- తత్రాప్యప్రమేయత్వమితి॥ ౧॥ నరకస్యేతి॥ నరకస్య సఖేతి హరిణా వైరే కారణం - సుగ్రీవసచివ ఇతి తస్య మంత్రబలం- మైందస్య భ్రాతేతి రామాయణే అతిప్రసిద్ధత్వేన వీర్యాధిక్యముక్తమితి॥ ౨॥ సఖ్యురితి॥ సఖ్యుర్నరకస్య- అపచితిం ఆనృణ్యం- రాష్ట్రస్య విప్లవో నాశో యథా భవతి తథా పురాదీనదహదితి॥ ౩॥ కించ॥ క్వచిదితి॥ కదా

❋❋❋❋❋❋❋❋ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-షట్షష్టితమోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋

❋ బలరామకృతద్వివిదవధ కథా ప్రారంభ ఘట్టః. ❋

రాజా॥ భూయోహం శ్రోతుమిచ్ఛామి రామస్యాద్భుతకర్మణః। అనంతస్యాప్రమేయస్య యదన్యత్కృతవాన్ విభుః ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః॥ నరకస్య సఖా కశ్చిద్ద్వివిదో నామ వానరః। సుగ్రీవసచివస్సోథ భ్రాతా మైందస్య వీర్యవాన్ ॥ ౨ ॥ సఖ్యుస్సోపచితిం కుర్వన్ వానరో రాష్ట్రవిప్లవమ్। పురగ్రామాకరాన్ ఘోషానదహద్వహ్నిముత్సృజన్ ॥ ౩ ॥ క్వచిత్స శైలానుత్పాట్య తైర్దేశాన్ సమచూర్ణయత్। ఆనర్తాన్ సుతరామేవ యత్రాస్తే మిత్రహా హరిః ॥ ౪ ॥ క్వచిత్సముద్రమధ్యస్థో దోర్భ్యాముద్ధృత్య తజ్జలమ్। దేశాన్నాగాయుతప్రాణో వేలాకూలే న్యమజ్జయత్ ॥ ౫ ॥ ఆశ్రమానృషిముఖ్యానాం కృత్వా భగ్నవనస్పతీన్। అదూషయచ్ఛకృన్మూత్రైరగ్నీన్ వైతానికాన్ ఖలః ॥ ౬ ॥ పురుషాన్ యోషితో దృప్తః క్ష్మాభృద్ద్రోణీగుహాసు సః। నిక్షిప్య చాప్యధాచ్ఛైలైః పేశస్కారీవ కీటకమ్ ॥ ౭ ॥ ఏవం దేశాన్ విప్రకుర్వన్ దూషయంశ్చ కులస్త్రియః। శ్రుత్వా సులలితం గీతం గిరిం రైవతకం యయౌ॥ ౮ ॥ తత్రాపశ్యద్యదుపతిం రామం పుష్కరమాలినమ్। సుదర్శనీయ సర్వాంగం లలనాయూథమధ్యగమ్॥ ౯॥ గాయంతం వారుణీం పీత్వా మదవిహ్వలలోచనమ్। విభ్రాజమానం వపుషా ప్రభిన్నమివ వారణమ్॥ ౧౦ ॥ దుష్టశ్శాఖామృగశ్శాఖామారూఢః కంపయన్ ద్రుమాన్। చక్రే కిలకిలాశబ్దమాత్మానం సంప్రదర్శయన్॥ ౧౧ ॥ తస్య ధార్ష్ట్యం కపేర్వీక్ష్య తరుణ్యో జాతిచాపలాః। హాస్యప్రియా విజహసుర్బలదేవపరిగ్రహాః ॥ ౧౨ ॥ తా హేలయామాస కపిర్భ్రూక్షేపైస్సంముఖాదిభిః। దర్శయన్ స్వగుదం తాసాం రామస్య చ నిరీక్షితః ॥ ౧౩ ॥ తం గ్రావ్ణా ప్రాహరత్క్రుద్ధో బలః ప్రహరతాం వరః। స వంచయిత్వా గ్రావాణం మదిరాకలశం కపిః॥ గృహీత్వా హేలయామాస ధూర్తస్తం కోపయన్ హసన్॥ ౧౪॥ నిర్భిద్య కలశం దుష్టో వాసాంస్యాస్ఫాలయద్బలమ్। కదర్థీకృత్య బలవాన్ విప్రచక్రే మదోద్ధతః॥ ౧౫॥ తం తస్యావినయం దృష్ట్వా దేశాంశ్చ తదుపద్రుతాన్। క్రుద్ధో ముసలమాదత్త హలం చారిజిఘాంసయా॥ ౧౬॥ ద్వివిదోపి మహావీర్యస్సాలముత్పాట్య పాణినా। అభ్యేత్య తరసా తేన బలం మూర్ధన్యతాడయత్ ॥ ౧౭ ॥ తం తు సంకర్షణో మూర్ధ్ని పతంతమచలో యథా। ప్రతిజగ్రాహ భగవాన్ సునందేనాహనచ్చ తమ్ ॥ ౧౮ ॥ ముసలాహతమస్తిష్కో విరేజే రక్తధారయా। గిరిర్యథా గైరికయా ప్రహారం నానుచింతయన్ ॥ ౧౯ ॥ పునరన్యం సముత్క్షిప్య కృత్వా నిష్పత్రమోజసా। తేనాహనత్సుసంక్రుద్ధస్తం

చిత్ సః ద్వివిదః మిత్రహా మిత్రం సఖాయం నరకాసురం హంతీతి మిత్రహా హరిః శ్రీకృష్ణః॥ ౪ ॥ క్వచిదితి॥ తస్య సముద్రస్య జలం బాహుభ్యాముత్క్షిప్య వేలాయాః కూలే వర్తమానాన్ దేశాన్ న్యమజ్జయత్ ప్లావయామాసేతి ॥ ౫ ॥ ఆశ్రమానితి॥ ఆశ్రమస్థాన్ వనస్పతీన్ భంక్త్వా ఆహవనీయాద్యగ్నిషు మూత్రాదికృతవానిత్యర్థః॥ ౬ ॥ పురుషానితి॥ అప్యధాత్ పిదధే- పేశస్కారీ భ్రమరః॥ ౭॥ ౮ ॥ ౯ ॥ గాయంతమితి॥ ప్రభిన్నం మత్తం॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ జాత్యా స్వభావేనైవ చాపలం యాసాం తాః॥ ౧౨॥ తా ఇతి॥ హేలయామాస అవజజ్ఞే సనిరీక్షితః నిరీక్షమాణస్య-తమసాదృత్యేత్యర్థః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ నిర్భిద్యేతి॥ ఆస్ఫాలయత్ రోషితాం వాసాంస్యాకృష్య పాటితవాన్- విప్రచక్రే ఏవమపకృతవాన్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ద్వివిద ఇతి॥ సాలం వృక్షం॥ ౧౭॥ తమితి॥ సునందేన ముసలేన - అహనత్ అహన్నిత్యర్థః - తం వానరం ॥ ౧౮॥

ముసలేతి॥ మస్తిష్కం మస్తకేఅవయవవిశేషః- గైరికయాలోహితధాతునా నానుచింతయన్ అగణయన్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స్వేతి॥ ఆరూరుజత్ తాడయామాస॥ ౨౪॥ యాదవేంద్రఇతి॥ జత్రౌ కంఠబాహుమూలే॥ ౨౫॥ చకంపఇతి॥ టంకాఃసతోయవివరాణితత్సహితః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ జగతోవ్యతికరంనాశమావహతీతితథాతం॥ ౨౮ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టషష్టితమేసాంబే నిబద్ధేకౌరవైర్యుధి। తద్విమోక్షాయరామేణగజాహ్వయవికర్షణమ్॥ శ్రీరామస్య- చరిత్రాంతరంనిరూపయి

బలశ్శతధాచ్ఛినత్ ॥ ౨౦ ॥ తతోన్యముత్పాట్యజఘ్నుతంచాపిశతధాచ్ఛినత్ ॥ ౨౧ ॥ ఏవంయుధ్యన్భగవతాభగ్నేతస్మిన్పునఃపునః। ఆకృష్యసర్వతోవృక్షాన్నిర్వృక్షమకరోద్వనమ్॥ ౨౨ ॥ తతోముంచచ్ఛిలావర్షంబలస్యోపర్యమర్షితః। తత్సర్వంచూర్ణయామాసలీలయాముసలాయుధః॥ ౨౩ ॥ స్వబాహూతాళసంకాశౌముష్టీకృత్యకపీశ్వరః। ఆసాద్యరోహిణీపుత్రంతాభ్యాంవక్షస్యరూరుజత్ ॥ ౨౪ ॥ యాదవేంద్రోపితందోర్భ్యాంత్యక్త్వాముసలలాంగలే। జత్రావభ్యర్దయత్క్రుద్ధస్సోపతద్రుధిరంవమన్॥ ౨౫ ॥ చకంపేతేనపతతాసటంకస్సవనస్పతిః। పర్వతఃకురుశార్దూలవాయునానౌరివాంభసి ॥ ౨౬ ॥ జయశబ్దోనమశ్శబ్దస్సాధుసాధ్వితిచాంబరే। సురసిద్ధమునీంద్రాణామాసీత్కుసుమవర్షిణామ్ ॥ ౨౭ ॥ ఏవంనిహత్యద్వివిదంజగద్వ్యతికరావహమ్। సంస్తూయమానోభగవాన్జనైస్స్వపురమావిశత్ ॥ ౨౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతెదశమస్కంధె-సప్తషష్టితమోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖

—❖ బలరామకృతహస్తినాపురకర్షణాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖—

శ్రీశుకః॥ దుర్యోధనసుతాంరాజన్లక్ష్మణాంసమితింజయః। స్వయంవరస్థామహరత్సాంబోజాంబవతీసుతః॥ ౧॥ కౌరవాఃకుపితాఊచుర్దుర్వినీతోయమర్భకః। కదర్థీకృత్యనఃకన్యామకామామహరద్బలాత్ ॥ ౨॥ బధ్నీతైనందుర్వినీతంకింకరిష్యంతివృష్ణయః। యేస్మత్ప్రసాదోపచితాందత్తాంనోభుంజతేమహీమ్॥ ౩॥ నిగృహీతంసుతంశ్రుత్వాయద్యేష్యంతీహవృష్ణయః। భగ్నదర్పాశ్శమంయాంతిప్రాణాఇవసుసంయతాః॥ ౪॥ ఇతికర్ణశ్శలోభూరిర్యజ్ఞకేతుస్సుయోధనః। సాంబమారేభిరేబద్ధుంకురువృద్ధానుమోదితాః॥ ౫ ॥ దృష్ట్వానుధావతస్సాంబోధార్తరాష్ట్రాన్మహారథః। ప్రగృహ్యరుచిరంచాపంతస్థౌసింహఇవైకలః॥ ౬॥ తేతంజిఘృక్షవఃక్రుద్ధాస్తిష్ఠతిష్ఠేతిభాషిణః। ఆసాద్యధన్వినోబాణైఃకర్ణాగ్రణ్యస్సమాకిరన్। ౭॥ సోతివిద్ధఃకురుశ్రేష్ఠకురుభిర్యదునందనః। నామృష్యత్తదచింత్యార్భస్సింహఃక్షుద్రమృగైరివ॥ ౮॥ విస్ఫూర్జ్యరుచిరంచాపంసర్వాన్వివ్యాధసాయకైః। కర్ణాదీన్షడ్రథాన్వీరస్తావద్భిర్యుగపత్పృథక్। ౯॥ చతుర్భిశ్చతురోవాహానేకైకేనచసారథీన్। రథినశ్చమహేష్వాసాంస్తస్యతత్తేభ్యపూజయన్ ॥ ౧౦ ॥ తంతుతేవిరథంచక్రుశ్చత్వారశ్చతురోహయాన్। ఏకస్తుసారథింజఘ్నేచిచ్ఛేదాన్యశ్శరాసనమ్॥ ౧౧॥ తంబద్ధ్వావిరథీకృత్యకృచ్ఛ్రేణకురవోయుధి। కుమారంస్వస్యకన్యాంచస్వపురంజయినోవిశన్। ౧౨॥ తచ్ఛ్రుత్వానారదేనోక్తంరాజన్

తుమాహ॥ దుర్యోధనేతి॥ సమితింజయఃసంగ్రామజిత్॥ ౧॥ ౨॥ బధ్నీతేతి॥ నోస్మాకంమహీంఅస్మాభిర్దత్తాంనతేభూపతయఇతిభావః॥ ౩॥ నిగృహీతమితి॥ యాంతియాస్యంతి- ప్రాణాఇంద్రియాణీవ- సుసంయతాః- ప్రాణాయామాదిభిర్దమితాః॥ ౪॥ ఇతీతి॥ కురువృద్ధోభీష్మః తేనానుమోదితాఃతత్సహితాఃషడేతఇత్యర్థః॥ ౫॥ దృష్ట్వేతి॥ ఏకలఃఏకః॥ ౬॥ తఇతి॥ కర్ణఃఅగ్రణీర్యేషాంతే॥ ౭॥ సఇతి॥ అచింత్యస్యభగవతోర్భః అచింత్యశ్చాసావర్భశ్చేతివా॥ ౮ ॥ ౯॥ తత్ప్రపంచయతి॥ చతుర్భిరితి॥ చతుర్భిశ్చతురఇత్యత్రవీప్సానుసంధేయాతత్కర్మణాతేసంమానితవంతః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తమితి॥ స్వస్యదుర్యోధనస్యకన్యాంచనీత్వేతిశేషః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ సాంత్వయిత్వేతి॥ య

తః కలింనైచ్ఛత్ - అతః సాంత్వయిత్వా జగామేతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥ గత్వేతి॥ ధృతరాష్ట్రం ప్రతిబుభుత్సయా అభిప్రాయజిజ్ఞాసయేత్యర్థః॥ ౧౬॥ స ఇతి॥ విధివత్ అభివాద్య॥ ౧౭॥ త ఇతి॥ తముద్ధవమర్చయిత్వా సత్కృత్య - మంగళపాణయః ఉపాయనహస్తాః॥ ౧౮॥ తమితి॥ వృద్ధా అపి ప్రణేముః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ యదితి॥ యద్యూయం ఇత్యుగ్రసేనవాక్యం - మృష్యే సహే అథ ఆశు తమానీయ సమర్పయతేతి శేషః॥ ౨౨॥ వీర్యేతి॥ వీర్యం ప్రభావః - శౌర్యం ఉత్సాహః - బలం సత్త్వం - తైరున్నద్ధం ఉచ్ఛృంఖలం - కథం ఆత్మనః శక్తేః సమం అనురూపం॥ ౨౩॥ అహో ఇతి॥ ఉపానత్ పాదరక్షా - శిర ఆరోఢుమిచ్ఛతి - హీనా అప్యస్మానాజ్ఞాపయంతీత్యర్థః॥ ౨౪॥ అస్యైవ ప్రపంచశ్చతుర్భిః॥

సంజాతమన్యవః । కురూన్ప్రత్యుద్యమంచక్రురుగ్రసేనప్రచోదితాః॥ ౧౩॥ సాంత్వయిత్వా తు తాన్
రామస్సన్నద్ధాన్వృష్ణిపుంగవః । నైచ్ఛత్కురూణాం వృష్ణీనాం కలిం కలిమలాపహః॥ ౧౪॥ జగామ
హాస్తినపురం రథేనాదిత్యవర్చసా । బ్రాహ్మణైః కులవృద్ధైశ్చ వృతశ్చంద్ర ఇవ గ్రహైః॥ ౧౫॥ గత్వా గ
జాహ్వయం రామో బాహ్యోపవనమాశ్రితః। ఉద్ధవం ప్రేషయామాస ధృతరాష్ట్రం బుభుత్సయా॥
౧౬॥ సోఽభివంద్యాంబికాపుత్రం భీష్మం ద్రోణం సబాహ్లికమ్ । దుర్యోధనం చ విధివద్రామమాగతమ
బ్రవీత్॥ ౧౭॥ తేఽతిప్రీతాస్తమాకర్ణ్య ప్రాప్తం రామం సుహృత్తమమ్ । తమర్చయిత్వాభియయుస్స
ర్వే మంగళపాణయః॥ ౧౮॥ తం సంగమ్య యథాన్యాయ్యం గామర్ఘ్యం చ న్యవేదయన్ । తేషాం యే
తత్ప్రభావజ్ఞాః ప్రణేముశ్శిరసా బలమ్॥ ౧౯॥ బంధూన్కుశలినో దృష్ట్వా పృష్ట్వా శివమనామయమ్ । ప
రస్పరమథో రామో బభాషే విక్లబం వచః॥ ౨౦॥ ఉగ్రసేనః క్షితీశోఽయద్యస్మానాజ్ఞాపయత్ప్రభుః । త
దవ్యగ్రధియశ్శ్రుత్వా కురుధ్వమవిలంబితమ్॥ ౨౧॥ యద్యూయం బహవస్త్వేకం జిత్వాధర్మేణ ధార్మి
కమ్ । అబధ్నీతాథ తన్మృష్యే బంధూనామైక్యకామ్యయా॥ ౨౨॥ శ్రీశుకః॥ వీర్యశౌర్యబలోన్నద్ధమా
త్మశక్తిసమం వచః । కురవో బలదేవస్య నిశమ్యోచుః ప్రకోపితాః॥ ౨౩॥ అహో మహచ్చిత్రమిదం
కాలగత్యా దురంతయా । ఆరురుక్షత్యుపానద్వై శిరో ముకుటసేవితమ్॥ ౨౪॥ ఏతే యౌనేన సంబంధా
స్సహశయ్యాసనాశనాః । వృష్ణయస్తుల్యతాం నీతా అస్మద్దత్తనృపాసనాః॥ ౨౫॥ చామరవ్యజనే శంఖ
మాతపత్రం చ పాండరమ్ । కిరీటమాసనం శయ్యాం భుంజంత్యస్మదుపేక్షయా॥ ౨౬॥ అలం యదూనాం న
రదేవలాంఛనైర్దాతుః ప్రతీపాచరితోద్ధతాత్మనామ్ । యే నః ప్రసాదోపచితా హి యాదవా ఆజ్ఞాప
యంత్యద్య గతత్రపా బత॥ ౨౭॥ కథమింద్రోఽపి కురుభిర్భీష్మద్రోణార్జునాదిభిః । అదత్తమవరుం
ధీత సింహగ్రస్తమివోరణః॥ (నాతః పరం హ్యుగ్రసేనో రాజా భవితుమర్హతి)॥ ౨౮॥
శ్రీశుకః॥ జన్మబంధుశ్రియోన్నద్ధమదాస్తే భరతర్షభ । ఆశ్రావ్య రామం దుర్వాచ్యమసభ్యాః ప్రా
విశన్పురమ్॥ ౨౯॥ దృష్ట్వా కురూణాం దౌశ్శీల్యం శ్రుత్వావాచ్యాని చాచ్యుతః । అవోచత్కోపసంక్రో
దుష్ప్రేక్ష్యః ప్రహసన్ముహుః॥ ౩౦॥ నూనం నానామదోన్నద్ధాశ్శాంతిం నేచ్ఛంత్యసాధవః। తేషాం
హి ప్రశమో దండః పశూనాం లగుడో యథా॥ ౩౧॥ అహో యదూన్సుసంరబ్ధాన్కృష్ణం చ కుపితం శ
నైః । సాంత్వయిత్వాహమేతేషాం శమమిచ్ఛన్నిహాగతః॥ ౩౨॥ త ఇమే మందమతయః కలహాభిర
తాః ఖలాః । తం మామవజ్ఞాయ ముహుర్దుర్భాషాన్మానినోఽబ్రువన్॥ ౩౩॥ నోగ్రసేనః కిల విభు
ర్భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః । శక్రాదయో లోకపాలా యస్యాదేశానువర్తినః॥ ౩౪॥ సుధర్మాక్రమ్య

ఏత ఇతి॥ యౌనేన పృథాయా వివాహేన॥ ౨౫॥ కించ॥ చామరేతి॥ భుంజంతి ఉపభుంజత ఇత్యర్థః - అస్మదుపేక్షయా అస్మాకమనాగ్రహేణ అస్మాకమనుగ్రహేణైవ యావత్॥ ౨౬॥ అలమితి॥ అతః పరం తాన్యపహరిష్యామ ఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ కథమితి॥ అవరుంధీత స్వీకుర్యాత్ ఉరణః మేషః॥ ౨౮॥ జన్మేతి॥ జన్మనా బంధుభిశ్చ ఉపలక్షితయా శ్రియా ఉన్నద్ధ ఉత్కటో మదో యేషాం తే - దుర్వాచ్యం పరుషం వాక్యం - సభ్యాః దుర్జనాః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ నూనమితి॥ నానావిధైః ధనాభిజనాదిమదైరున్నద్ధాః - తేషాం దండ ఏవ ప్రశమః ప్రకర్షేణ శమయతీతి తథా - లగుడః దండః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ త ఇతి॥ దుర్భాషాన్ అవాచ్యశబ్దాన్॥ ౩౩॥ దుర్భాషణమనుస్మరతి షడ్భిః॥ నేతి॥ విభుః ఆజ్ఞాపయి

తుం సమర్థాః ॥ ౩౪ ॥ అహో దుష్టాః శ్రీకృష్ణమప్యధిక్షిప్తవంత ఇత్యతికుపిత ఆహ త్రిభిః ॥ సుధర్మేతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ యస్యేతి ॥ మౌళ్యుత్తమైః మౌళయః కిరీటాని తద్యుక్తైరుత్తమాంగైః- ఉత్తమైః మౌళిభిరితి వా - ఉపాసితాని తీర్థాని యైః యోగిభిస్తేషామపి తీర్థం- యద్వా- ఉపాసితం సర్వైః సేవితం- తీర్థం గంగా- తస్య తీర్థం తీర్థత్వనిమిత్తం- కించ- బ్రహ్మా- భవః- శ్రీశ్చ అహమపి- ఉద్వహేమ - కథంభూతా వయం- యస్య కలాయా అంశస్య కలాః అంశాః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ అహో ఇతి ॥ మత్తానామివ మద్యాదినా - రూక్షాః పరుషాః- అనుశాసితా స్వయం దండధరస్సన్ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ లాంగలేతి ॥ లాంగలాగ్రేణ- దక్షిణతః ప్రాకారమూలే నిఖాతేన ఉద్విదార్య ఉత్పాట్య ॥ ౪౧ ॥ జలయా

తేయేనపారిజాతోఽమరాంఘ్రిపః। ఆహృత్యభుజ్యతేసోఽసౌనకిలాధ్యాసనార్హణః ॥ ౩౫ ॥ యస్యపా
దయుగంసాక్షాచ్ఛ్రీరుపాస్తేఽఖిలేశ్వరీ। సనార్హతికిలశ్రీశోనరదేవపరిచ్ఛదాన్ ॥ ౩౬ ॥ యస్యాం
ఘ్రిపంకజరజోఽఖిలలోకపాలైర్మౌళ్యుత్తమైర్ధృతముపాసితతీర్థతీర్థమ్। బ్రహ్మాభవోఽహమ
పియస్యకలాఃకలాయాఃశ్రీశ్చోద్వహేమచిరమస్యనృపాసనంక్వ ॥ ౩౭ ॥ భుంజతేకురుభిర్దత్తంభూ
ఖండంకిలవృష్ణయః। ఉపానహఃకిలవయంస్వయంతుకురవశ్శిరః ॥ ౩౮ ॥ అహో ఐశ్వర్యమత్తానాం
మత్తానామివమానినామ్। అసంబద్ధగిరోరూక్షాఃకస్సహేతానుశాసితా ॥ ౩౯ ॥ అద్యనిష్కౌరవాముర్వీం
కరిష్యామీత్యమర్షితః। గృహీత్వాహలముత్తస్థౌదహన్నివజగత్త్రయమ్ ॥ ౪౦ ॥ లాంగలాగ్రేణ
నగరముద్విదార్యగజాహ్వయమ్। విచకర్షసగంగాయాంప్రహరిష్యన్నమర్షితః ॥ ౪౧ ॥ జలయా
నమివాఘూర్ణంగంగాయాంనగరంపతత్। ఆకృష్యమాణమాలోక్యకౌరవాజాతసంభ్రమాః ॥
తమేవశరణంజగ్ముస్సకుటుంబాజిజీవిషవః ॥ ౪౨ ॥ సలక్ష్మణంపురస్కృత్యసాంబంప్రాంజలయోబ్రు
వన్। రామరామాఖిలాధారప్రభావంనవిదామతే ॥ ౪౩ ॥ మూఢానాంనఃకుబుద్ధీనాంక్షంతుమర్హ
స్యధీశ్వర। స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయానాంత్వమేకోహేతుర్నిరాశ్రయః ॥ లోకాన్క్రీడనకానీశక్రీడత
స్తేవదంత్యజాః ॥ ౪౪ ॥ త్వమేవమూర్ధ్నీదమనంతలీలయాభూమండలంబిభర్షిసహస్రమూర్ధన్।
అంతేచయస్స్వాత్మనిరుద్ధవిశ్వశ్శేషేఽద్వితీయఃపరిశిష్యమాణః ॥ ౪౫ ॥ కోపస్తేఖిలశిక్షార్థంనద్వేషాం
నచమత్సరాత్। బిభ్రతోభగవన్సత్త్వంస్థితిపాలనతత్పరః ॥ ౪౬ ॥ నమస్తేసర్వభూతాత్మన్సర్వ
శక్తిధరావ్యయ। విశ్వకర్మన్నమస్తేస్తుత్వాంవయంశరణంగతాః ॥ ౪౭ ॥ ఏవంప్రపన్నైస్సంవిగ్నై
ర్వేపమానాయనైర్బలః। ప్రసాదితస్సుప్రసన్నోమాభైష్టేత్యభయందదౌ ॥ ౪౮ ॥ దుర్యోధనః
పారిబర్హంకుంజరాన్షష్టిహాయనాన్। దదౌద్వాదశసాహస్రమయుతానితురంగమాన్ ॥ ౪౯ ॥
రథానాంషట్సహస్రాణిరౌక్మాణాంసూర్యవర్చసామ్। దాసీనాంనిష్కకంఠీనాంసహస్రం*దుహితృ
వత్సలః ॥ ౫౦ ॥ ప్రతిగృహ్యతుతత్సర్వంభగవాన్సాత్వతర్షభః। ససుతస్సస్నుషఃప్రాయాత్సు
హృద్భిరభినందితః ॥ ౫౧ ॥ తతఃప్రవిష్టస్స్వపురంహలాయుధస్సమేత్యబంధూననురక్తచేతసః। శశం
ససర్వంయదుపుంగవానాంమధ్యేసభాయాంకురుషుస్వచేష్టితమ్ ॥ ౫౨ ॥ అద్యాపిచపురంహ్యేత
త్సూచయద్రామవిక్రమమ్। సమున్నతందక్షిణతోగంగాయామనుదృశ్యతే ॥ ౫౩ ॥ ❁❁❁❁❁

❁❁❁❁❁❁❁ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే- అష్టషష్టితమోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁

నమితి ॥ జిజీవిషవ ఇత్యత్ర ఉకారాధిక్యం సోఢవ్యం ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ త్వమితి ॥ శేషే శయనం కరోషి- శేషపర్యంకే పరిశిష్యమాణో యః స చ త్వమేవేతి వా ॥ ౪౫ ॥ అస్మాసు కోపశ్చ తవాయముచిత ఏవేత్యాహుః ॥ కోప ఇతి ॥ క్షితిపాలనే తత్పరః తాదృగ్భవాన్ కోపః- పాఠాంతరే సంబోధనం ॥ ౪౬ ॥ నమ ఇతి ॥ విశ్వం కర్మ కృత్యం యస్య స త్వమితి సంబోధనం ॥ ౪౭ ॥ ఏవమితి ॥ వేపమానమయనం పురం యేషాం తైః ॥ ౪౮ ॥ దుర్యోధన ఇతి ॥ తురంగమాంశ్చ ద్వాదశాయుతాని ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ప్రతిగృహ్యేతి ॥ సుహృద్భిః కౌరవైః ॥ ౫౧ ॥ తత ఇతి ॥ మధ్యే సభాయాం సభామధ్యే ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- అష్టషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ ఏకోనసప్తతితమే గార్హస్థ్యం ప్రతిమందిరమ్। కృష్ణస్య నారదో దృష్ట్వా విస్మితోఽగాత్ తతస్స్తవన్ ॥ ౧ ॥ దిదృక్షామభినయే నాహ ॥ చిత్రమి

తి ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రీః ఉదావహత్ పరిణీతవాన్॥ ౨॥ ఇతీతి॥ ద్వారవతీమభివర్ణయతి సార్ధత్రయేణ పుష్పితేతి- పుష్పితేషూపవనేషు ఆరామేషు ఉద్యానేషు- ద్విజానామళీనాం చ కులాని తైర్నాదితాం॥ ౩॥ ఉత్ఫుల్లేతి॥ ఛురితేషు వ్యాప్తేషు॥ ౪ ॥ ప్రాసాదేతి॥ మహామరకతైః ప్రఖ్యాయంతే ప్రకాశంత ఇతి తథా తైః- స్వర్ణరత్నమయాః పరిచ్ఛదాః పరికరాః యేషు తైః॥ ౫॥ విభక్తేతి॥ పతంత్యః ప్రచలంత్యః- పతాకాః యేషు తైః- ధ్వజైః వారితః ఆతపః యస్యాస్తాం ॥ ౬ ॥ తస్యామితి॥ తస్యాం సర్వైః ధిష్ణ్యపైః లోకపాలైః అర్చితం ౭॥ తత్రేతి॥ షోడశభిస్సద్మసహస్రైస్సమలంకృతం- హరేరంతఃపురం వివేశ- తత్ర చ- తస్య శౌరేః పత్నీనాం భవనేషు ఏకతమం వివేశేత్యన్వయః- యత్ర స్వకౌశలం త్వష్ట్రా సందర్శితమిత్యంతఃపురభవనయోర్విశేషణం॥ ౮॥ తదనువర్ణయతి చతుర్భిః॥ విష్టబ్ధమితి॥ విద్రుమస్తంభైః విష్టబ్ధం విధృతం వైడూర్యమయాని ఫలకోత్తమాని స్తంభాశ్రయాణి ఛాదనాని- తైః ఇంద్రనీలమయైః కుడ్యాదిభిశ్చ పలక్షి

శ్రీకృష్ణం ప్రతి నారదాగమనకథాప్రారంభఘట్టః

శ్రీశుకః॥ నరకం నిహతం శ్రుత్వా తథోద్వాహం చ యోషితామ్। కృష్ణేనైకేన బహ్వీనాం తద్దిదృక్షుః స్మ నారదః॥ ౧॥ చిత్రం బతైతదేకేన వపుషా యుగపత్పృథక్। గృహేషు ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రియ ఏక ఉదావహత్ ॥ ౨॥ ఇత్యుత్సుకో ద్వారవతీం దేవర్షిర్ద్రష్టుమాగమత్। పుష్పితోపవనారామద్విజాళికులనాదితామ్ ॥ ౩ ॥ ఉత్ఫుల్లేందీవరాంభోజకహ్లారకుముదోత్పలైః। ఛురితేషు సరస్సూచ్చైః కూజితాం హంససారసైః ॥ ౪ ॥ ప్రాసాదలక్షైర్నవభిర్జుష్టాం స్ఫాటికరాజతైః। మహామరకతప్రఖ్యైస్స్వర్ణరత్నపరిచ్ఛదైః ॥ ౫ ॥ విభక్తరథ్యాపథచత్వరాపణైశ్శాలాసభాభీ రుచిరాం సురాలయైః। సంసిక్తమార్గాంగణవీథిదేహళీంపతత్పతాకాధ్వజవారితాతపామ్॥ ౬॥ తస్యామంతఃపురం శ్రీమదర్చితం సర్వధిష్ణ్యపైః। హరేస్స్వకౌశలం యత్ర త్వష్ట్రా కార్త్స్న్యేన దర్శితమ్ ॥ ౭ ॥ తత్ర షోడశభిస్సద్మసహస్రైస్సమలంకృతమ్। వివేశైకతమం శౌరేః పత్నీనాం భవనం మహత్ ॥ ౮ ॥ విష్టబ్ధం విద్రుమస్తంభైర్వైడూర్యఫలకోత్తమైః। ఇంద్రనీలమయైః కుడ్యైర్జగత్యా చాహతత్విషా ॥ ౯॥ వితానైర్నిర్మితైస్త్వష్ట్రా ముక్తాదామవిలంబిభిః। దాంతైరాసనపర్యంకైర్మణ్యుత్తమపరిష్కృతైః ॥ ౧౦ ॥ దాసీభిర్నిష్కకంఠీభిస్సువాసోభిరలంకృతమ్। పుంభిస్సకంచుకోష్ణీషసువస్త్రమణికుండలైః ॥ ౧౧ ॥ రత్నప్రదీపనికరద్యుతిభిర్నిరస్తధ్వాంతం విచిత్రవలభీషు శిఖండినోఽంగ। నృత్యంతి యత్ర విహితాగరుధూపమక్షైర్నిర్యాంతమీక్ష్య ఘనబుద్ధయ ఉన్నదంతః॥ ౧౨॥ తస్మిన్సమానగుణరూపవయస్సువేషదాసీసహస్రయుతయానుసవం గృహిణ్యా। విప్రో దదర్శ చమరవ్యజనేన రుక్మదండేన సాత్వతపతిం పరివీజయంత్యా॥ ౧౩ ॥ తం సన్నిరీక్ష్య భగవాన్ సహసోత్థితః శ్రీపర్యంకతస్సకలధర్మభృతాం వరిష్ఠః। ఆనమ్య పాదయుగళం శిరసా కిరీటజుష్టేన సాంజలిరవీవిశదాసనే స్వే ॥ ౧౪ ॥ తస్యావనిజ్య చరణౌ తదపస్స్వమూర్ధ్నా బిభ్రజ్జగద్గురుతరోఽపి సతాం పతిర్హి। బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యద్గుణనామ యుక్తం తస్యైవ యచ్చరణశౌచమశేషతీర్థమ్ ॥ ౧౫ ॥ సంపూజ్య దేవఋషివర్యమృషిః పురాణో నారాయణో నరసఖో విధినోదితేన। వాణ్యాభిభాష్య మితయామృతజుష్టయా తం ప్రాహ ప్రభో భ

తం- జగత్యా భూమికయా ఇంద్రనీలమయ్యా- అహతా త్విట్ యస్యాః తయా ॥ ౯ ॥ వితానైరితి ॥ ముక్తాదామ్నాం విలంబాః వివిధాః విలంబా విలంబమానా నివిధ్యంతే యేషు తైః- మణ్యుత్తమైః పరిష్కృతైః భూషితైః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ రత్నేతి॥ ఈక్ష్య సమీక్ష్య- ఘనో మేఘోఽయమితి బుద్ధిర్యేషాం తే॥ ౧౨॥ తస్మిన్నితి॥ అనుసవం సర్వకాలం- ఆత్మనా సమానాని గుణరూపవయాంసి సుష్ఠు వేషోఽలంకారశ్చ యస్య తేన- దాసీసహస్రేణ- యుతయా గృహిణ్యా సహ॥ ౧౩॥ తమితి॥ శ్రియః రుక్మిణ్యాః- పర్యంకతః అవీవిశత్ ఉపవేశయామాస॥ ౧౪॥ తస్యేతి॥ అబిభ్రత్ అబిభరత్ దధారేత్యర్థః- పులకాన్యబిభ్రన్నిత్యాదౌ తథా ప్రయుక్తత్వాత్- బిభ్రదితి శత్రంతం వా - తథా చ సంపూజ్య అభిభాష్య చ ప్రాహేత్యుత్తరేణాన్వయః- కథంభూతః- యస్య చరణశౌచం గంగా- అశేషతీర్థం సః- అత ఏవ- జగద్గురుతరోఽపి- సతాం ధర్మభృతాం పతిత్వాదేవమకరోదిత్యర్థః- సతాం పతిత్వే హేతుః- బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యత్ గుణకృతం నామ- తత్- తస్యైవ యతో యుక్తం సమంజసం- అతస్తద్ధర్మప్రవర్తనాయైవమాచరణమిత్యర్థః॥ ౧౫॥ సంపూజ్యేతి॥ అభిభాష్య దిష్ట్యా త్వదాగమనమిత్యాది ప్రియముక్త్వా ॥ ౧౬॥

భగవతాస్వస్యార్హణంఅనర్హంమన్యమానస్తత్సంభావయన్నాహ॥నేతి॥సర్వమిత్రత్వాదేవమర్హణం - నతు మమగౌరవాత్ - తర్హికథంనకంసాదిషుమైత్రీతత్రాహ- ఖలానాందమశ్చనైవాద్భుతమితి- కుతః జగతఃస్థితిః ధారణం రక్షణం పాలనంతాభ్యాంసహ- నిశ్శ్రేయసాయతవాయంస్వేచ్ఛావతారఇతి- వయంపుష్టుసమ్యక్ విదామ-అతఃఖలదమఃసాధుసన్మానంచయుక్తమితిభావః॥ ౧౭॥ యదుక్తం ప్రభోకింకరవామేతిఅత్రాహ॥దృష్టమితి॥భక్తజనతాయాఅపవర్గరూపం-కించ-అతిదుర్లభతయా బ్రహ్మాదిభిర్యోగీశ్వరైరపిహృదివిచింత్యం- కించ- సంసారకూపేపతితానాముత్తరణాయఅవలంబంఆశ్రయం ఏవంభూతంతవాంఘ్రియుగళం- మయాదృష్టం- అతఃకృతకృత్యోఽస్మి- తథాపి- తవస్మృతి ర్యథాస్యాత్- తథానుగృహాణ- అతిస్తద్ధ్యాయన్నేవనిత్యంచరామీతి॥౧౮॥౧౯॥ దీవ్యంతమితి॥అ

గవతేకరవామకింతే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీనారదః॥ నైవాద్భుతంత్వయివిభోఽఖిలలోకనాథమైత్రీజనేషుసకలేషుదమఃఖలానామ్। నిశ్శ్రేయసాయజగతఃస్థితిరక్షణాభ్యాంస్వైరావతారఉరుగాయవిదామసుష్ఠు॥౧౭॥దృష్టంతవాంఘ్రియుగళంజనతాపవర్గంబ్రహ్మాదిభిర్హృదివిచింత్యమగాధబోధైః।సంసారకూపపతితోత్తరణావలంబంధ్యాయంశ్చరామ్యనుగృహాణయథాస్మృతిఃస్యాత్ ॥ ౧౮ ॥ తతోఽన్యదావిశద్గేహంకృష్ణపత్న్యాస్సనారదః। యోగేశ్వరేశ్వరస్యాంగయోగమాయావివిత్సయా॥ ౧౯॥ దీవ్యంతమక్షైస్తత్రాపిప్రియయాచోద్ధవేనచ। పూజితః పరయాభక్త్యాప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః॥ ౨౦॥ పృష్టశ్చావిదుషేవాసౌకదాయాతోభవానితి। క్రియతేకింనుపూర్ణానామపూర్ణైరస్మదాదిభిః॥ ౨౧॥ తథాపిబ్రూహినోబ్రహ్మన్జన్మైతచ్ఛోభనంకురు। సతువిస్మితఉత్థాయతూష్ణీమన్యదగాద్గృహమ్ ॥ ౨౨ ॥ తత్రాప్యాచష్టగోవిందంలాలయంతంసుతాన్శిశూన్। తతోఽన్యస్మిన్గృహేపశ్యన్మజ్జనాయకృతోద్యమమ్॥ ౨౩॥ జుహ్వంతంచవితానాగ్నీన్యజంతంపంచభిర్మఖైః। భోజయంతంద్విజాన్క్వాపిభుంజానమవశేషితమ్ ॥ ౨౪॥ క్వాపిసంధ్యాముపాసీనంజపంతంబ్రహ్మవాగ్యతమ్। ఏకత్రచాసిచర్మాభ్యాంచరంతమసివర్త్మసు॥ ౨౫॥ అశ్వైర్గజైరథైఃక్వాపివిచరంతంగదాగ్రజమ్। క్వచిచ్ఛయానంపర్యంకేస్తూయమానంచవందిభిః॥ ౨౬॥ మంత్రయంతంచకస్మింశ్చిన్మంత్రిభిశ్చోద్ధవాదిభిః। జలక్రీడారతంక్వాపివారముఖ్యాభిరావృతమ్ ॥ ౨౭॥ కుత్రచిద్ద్విజముఖ్యేభ్యోదదతంగాస్స్వలంకృతాః। ఇతిహాసపురాణానిశృణ్వంతంమంగళానిచ ॥ ౨౮॥ హసంతంహాస్యకథయాకదాచిత్ప్రియయాగృహే। క్వాపిధర్మంసేవమానమర్థకామౌచకుత్రచిత్ ॥ ౨౯॥ ధ్యాయంతమేకఆత్మానంపురుషంప్రకృతేఃపరమ్। శుశ్రూషంతంగురుంక్వాపికామైర్భోగైస్సపర్యయా॥ ౩౦॥ కుర్వంతంవిగ్రహంకైశ్చిత్సంధించాన్యత్రకేశవమ్। కుత్రాపిసహరామేణచింతయంతంసతాంశివమ్॥ ౩౧॥ పుత్రాణాందుహితౄణాంచకాలేవిధ్యుపయాపనమ్। దారైర్వరైస్తత్సదృశైఃకల్పయంతంవిభూతిభిః॥ ౩౨॥ ప్రస్థాపనోపానయనైరపత్యానాంమహోత్సవాన్। వీక్ష్యయోగేశ్వరేశస్యయేషాంలోకావిసిస్మిరే॥౩౩॥ యజంతంసకలాన్దేవాన్క్వాపిక్రతుభిరూర్జితైః। పూర్తయంతంక్వచిద్ధర్మంకూపారామమఠాదిభిః॥ ౩౪॥ చరంతంమృగయాంక్వాపిహయమారుహ్యసైంధవమ్। ఘ్నంతంతతఃపశూన్మేధ్యాన్పరీతంయదుపుంగవైః॥ ౩౫ ॥ అవ్యక్తలింగంప్రకృతిష్వంతఃపురగృహాదిషు। క్వచిచ్చరంతంయోగేశంతత్తద్భావబుభుత్సయా ॥ ౩౬ ॥ అథోవాచహృషీకేశంనారదఃప్రహసన్నివ। యోగ

క్షైర్దీవ్యంతమిత్యాదౌదశశ్లోకాస్తాత్పర్యంజ్ఞాతవ్యం॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ జుహ్వంతమితి॥ వితానాగ్నీనాహవనీయాదీన్ అగ్నీన్-పంచభిర్మఖైర్మహాయజ్ఞైర్యజంతం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ పుత్రాణామితి ॥ కాలేతత్సమయే - విధినాఉపయాపనంప్రాపణంవివాహమిత్యర్థః- కల్పయంతంఘటయంతం- విభూతిభిఃవిభవైః ॥ ౩౨ ॥ ప్రస్థాపనేతి॥ ప్రస్థాపనందుహితృజామాత్రాదీనాంస్వగృహాత్తద్గృహంప్రతినయనం- ఉపానయనంతత్తద్గృహాత్పునరుపానయనంతైర్మహోత్సవాన్ కల్పయంతం- యోగేశ్వరేశస్యయేషాం అపత్యానాంమహోత్సవాన్వీక్ష్య-లోకాస్సర్వేఽపివిసిస్మిరేవిస్మయంచక్రుః-తథాభూతాన్కల్పయంతం ౩౩॥ ౩౪॥౩౫॥ అవ్యక్తేతి॥ అవ్యక్తలింగంవేషాంతరేణఛన్నం॥౩౬॥౩౭॥విదామేతి॥ హేయోగేశ్వరఆత్మన్-ఆత్మనిమమమనసి-తవస్వరూ

పేవా - నిర్భాతాం ప్రతీతాం తవ యోగమాయాం - కేవలం - విదామ విద్మః - న తు త్వత్స్వరూపమిత్యర్థ ఇతి భావః ॥ ౩౮ ॥ త్వన్మనుష్యనాట్యే నముహ్యామి అతో మాం ప్రస్థాపయేత్యాహ ॥ అనుజానీహీతి ॥౩౯॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ తత్తస్మాల్లోకం శిక్షయన్నిమం ధర్మమాస్థితః న తు తత్త్వతః అతః హే పుత్ర - మా ఖిదః మోహం న ప్రాప్నుహీతి ॥ ౪౦॥ ఇతీతి ॥ ఇతి ఏవమనుగృహీతః తమేకమేవ సంతం దదర్శేతి ॥ ౪౧॥ కృష్ణస్యేతి ॥ ముహుర్ముహుర్దృష్ట్వా జాతకౌతుకో మునిర్విస్మితో బభూవేతి ॥ ౪౨॥ ఇతీతి ॥ శ్రద్ధితః శ్రద్ధాయుక్తః ఆత్మా యస్య తేన ॥ ౪౩ ॥ నారద దృష్టాః శ్రీకృష్ణలీలాః నిగమయతి ॥ ఏవమితి ॥ అఖిలస్య భవాయ ఉద్భవాయ - గృహీతాః శక్తయో నానామూర్తయో యేన సః - సవ్రీడం చ తత్సౌహృదం చ తేన నిరీక్షణం హాసశ్చ - తాభ్యాం జుష్టః ॥ ౪౪॥ యానీతి ॥ అనన్యవిషయాణి అసాధారణాని - అపవర్గమార్గే మోక్షప్రదే ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ తతస్తు సప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి । మాతనారదయోః కార్యే మంత్రిమంత్రవిచారణమ్ ॥ జగన్మంగళచారిత్రమాహ్నికం జగదీశ

మాయోదయం వీక్ష్య మానుషీమీయుషో గతిమ్ ॥ ౩౭॥ విదాను యోగమాయాం తే దుర్దర్శా అపి యోగినామ్ । యోగేశ్వరాత్మన్నిర్భాతాం భవత్పాదనిషేవయా ॥ ౩౮ ॥ అనుజానీహి మాం కృష్ణ లోకాంస్తే యశసాప్లుతాన్ పర్యటామి తవోద్గాయన్ లీలా భువనపావనీః ॥ ౩౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ బ్రహ్మన్ ధర్మస్య వక్తాహం కర్తా తదనుమోదితా । తచ్ఛిక్షయన్ లోకమిమమాస్థితః పుత్ర మా ఖిదః ॥ ౪౦॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యాచరంతం సద్ధర్మాన్ పావనాన్ గృహమేధినామ్ । తమేవ సర్వగేహేషు సంతమేకం దదర్శ హ ॥ ౪౧ ॥ కృష్ణస్యానంతవీర్యస్య యోగమాయామహోదయమ్ । ముహుర్దృష్ట్వా ఋషిరభూద్విస్మితో జాతకౌతుకః ॥ ౪౨॥ ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనా । సమ్యక్సభాజితః ప్రీతస్తమేవానుస్మరన్ యయౌ ॥ ౪౩॥ ఏవం మనుష్యపదవీమనువర్తమానో నారాయణోఖిలభవాయ గృహీతశక్తిః । రేమేంగ షోడశసహస్రవరాంగనానాం సవ్రీడసౌహృదనిరీక్షణహాసజుష్టః ॥ ౪౪ ॥ యానీహ విశ్వవిలయోద్భవవృత్తిహేతుః కర్మాణ్యనన్యవిషయాణి హరిశ్చకార । యస్త్వాని గాయతి శృణోత్యనుమోదతే వా భక్తిర్భవేద్భగవతి హ్యపవర్గమార్గే ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనసప్తతితమోధ్యాయః ॥ ❖❖❖ ❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ అథోషస్యుపవృత్తాయాం కుక్కుటాన్ కూజతోశపన్ । గృహీతకంఠ్యః పతిభిర్మాధవ్యో విరహాతురాః ॥ ౧॥ వయాంస్యరూరువన్ కృష్ణం బోధయంతీరవందినః । గాయత్స్వలిష్వనిద్రాణి మందారవనవాయుభిః । ౨ । ముహూర్తం తం తు వైదర్భీ నామృష్యదతిశోభనమ్ । పరిరంభణవిశ్లేషాత్ ప్రియబాహ్వంతరం గతా । ౩ ॥ బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్థాయ వార్యుపస్పృశ్య మాధవః ॥ దధ్యౌ ప్రసన్నకరణ ఆత్మానం తమసః పరమ్ । ౪ । ఏకం స్వయంజ్యోతిరనన్యమవ్యయం స్వసంస్థయా నిత్యనివృత్తకల్మషమ్ । బ్రహ్మాఖ్యమస్యోద్భవనాదిహేతుభిస్స్వశక్తిభిర్లక్షితభావనిర్వృతిమ్ ॥౫ । అథాప్లుతోంభస్యమలే యథావిధి క్రియాకలాపం పరిధాయ వాససీ । చకార సంధ్యోపగమాది సత్తమో హు

తుః । నారదేన క్వచిత్కించిద్దృష్టమాహ యథాక్రమమ్ ॥ అథేతి ॥ శ్లో ॥ ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనేతి ప్రస్తుతస్య శ్రీకృష్ణస్యాహ్నికస్యాధికారే అథశబ్దః - ఉపవృత్తాయాం ఆసన్నాయాం - పతిభిః శ్రీకృష్ణైః - మాధవ్యో మాధవస్య భార్యాః ॥౧॥ వయాంసీతి ॥ వందిన ఇవ శ్రీకృష్ణం బోధయంతి సంతి వయాంసి పక్షిణః - అరూరువన్ అతిశయేన కూజన్ - మందారవనవాయుభిః గాయత్సు అలిషు అనిద్రాణి వయాంసి ॥ ౨॥ ముహూర్తమితి ॥ వైదర్భీత్యుపలక్షణం అన్యాసామపి - పరిరంభణవిశ్లేషాత్ తం ముహూర్తం పర్యాలోచ్య ॥ ౩॥ ౪॥ ఏకమితి ॥ ఏకం అఖండం - తత్ర హేతుః - అనన్యం నిరుపాధిం - అత ఏవ - అవ్యయం నిత్యం - స్వయంజ్యోతిః - తత్ర హేతుః - నిత్యం నివృత్తం కల్మషం అవిద్యా యస్మాత్తం - ఉపలక్షణమాహ - అస్యేతి - విశ్వస్య లక్షితః భావః సత్తా నివృతిశ్చ - భావస్సత్తా - నివృతిరానందః - తథాహి - గుణక్షోభాత్పూర్వం సత్తామాత్రం యః ॥ శ్రు ॥ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదితి శ్రుతేః - స ఏవానందశ్చ ॥ శ్రు ॥ విజ్ఞానమానందమిత్యాదిశ్రుతేః - తం సదానందమిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ అథేతి ॥ ఆప్లుతః స్నాతః - సంధ్యాయాః ఉపగమః ఉపాసనం - ఆదియథా భవతి తథా - క్రియాకలాపం చకార - కాన్ స్వతాన్ హుదయాత్పూర్వమేవ హుతానలః - బ్రహ్మ గాయత్రీం జజాప ॥ ౬ ॥ ఉపస్థాయేతి ॥ కళాః అంశాః - దే

వాన్ - ఋషీన్ - పితౄంశ్చ - తర్పయిత్వా॥ ౭ ॥ ధేనూనామితి॥ గృష్టీనాంప్రథమప్రసూతానాం॥ ౮ ॥ దదావితి॥ ద్వంద్వమితిమహాసంఖ్యాయుక్తసంఖ్యాభిధానం ద్వంద్వశోయత్రబ్రాహ్మణాగావిభేజిరఇత్యుక్తేఃద్వంద్వమితి॥ శ్రు॥ హిరణ్యేనపరివృతాన్ కృష్ణాన్ శుక్లదతోమృగాన్మష్ణారేభరతోదదాచ్ఛతంద్వంద్వానిసప్తచేతి శ్రుత్యుక్తాని - సప్తోత్తరశతంద్వంద్వానామేకీకృత్య పురాణే చతుర్దశలక్షత్వేన గణితాని - యథోక్తం - భరతమేవాధికృత్యనవమస్కంధే॥ శ్లో॥ మృగాన్ శుక్లదతఃకృష్ణాన్ సువర్ణేనపరిష్కృతాన్। అదాత్కర్మణిమష్ణారేనియుతానిచతుర్దశేతి - తతశ్చేయంద్వంద్వసంఖ్యాశ్లోకేనసంగృహ్యతే॥ శ్లో॥ చతుర్దశానాంలక్షాణాం సప్తాధికశతాంశకః। ద్వంద్వం చతురశీత్యగ్రసహస్రాణిత్రయోదశేతి - దినేదినేప్రతిదినంప్రతిగృహంచేతి - బద్వంబద్వమితిచపాఠాంతరం॥ ౯॥ గోవిప్రేతి॥ ఆత్మసంభూతీః స్వవిభూతీఃమంగళానికపిలాదీని॥ ౧౦ ॥ ఆత్మానమితి ॥ నరలోకస్యవిభూషణరూపమాత్మానం స్వీయైఃపీతాంబరకౌస్తుభాదిభిః॥ ౧౧॥ అ

తానలోబ్రహ్మజపావాగ్యతః॥ ౬ ॥ ఉపస్థాయార్కముద్యంతంతర్పయిత్వాత్మనఃకళాః। దేవానృషీన్పితౄన్వృద్ధాన్విప్రానభ్యర్చ్యచాత్మవాన్॥ ౭॥ ధేనూనాంరుక్మశృంగీణాంసాధ్వీనాంమౌక్తికస్రజామ్। పయస్వినీనాంగృష్టీనాంసవత్సానాంసువాససామ్॥ ౮ ॥ దదౌరూప్యఖురాగ్రాణాంక్షౌమాజినతిలైస్సహ। అలంకృతేభ్యోవిప్రేభ్యోద్వంద్వం ద్వంద్వం దినే దినే॥ ౯ ॥ గోవిప్రదేవతావృద్ధాన్గురూన్భూతానిసర్వశః। నమస్కృత్వాత్మసంభూతీర్మంగళానిసమస్పృశత్॥ ౧౦ ॥ ఆత్మానంభూషయామాస నరలోకవిభూషణమ్। వాసోభిర్భూషణైస్స్వీయైర్దివ్యస్రగనులేపనైః॥ ౧౧॥ అవేక్ష్యాజ్యంతథాదర్శంగోవృషద్విజదేవతాః। కామాంశ్చసర్వవర్ణానాంపౌరాంతఃపురవాసినామ్॥ ప్రదాప్యప్రాకృతైఃకామైఃప్రతోష్యప్రత్యనందత॥ ౧౨ ॥ సంవిభజ్యాగ్రతోవిప్రాన్స్రక్తాంబూలానులేపనైః। సుహృదఃప్రకృతీర్దారానుపాయుంక్తతతస్స్వయమ్॥ ౧౩॥ తావత్సూతఉపానీయస్యందనంపరమాద్భుతమ్। సుగ్రీవాద్యైర్హయైర్యుక్తంప్రణమ్యావస్థితోగ్రతః॥ ౧౪ ॥ గృహీత్వా పాణినాపాణింసారథేస్తమథారుహత్। సాత్యక్యుద్ధవసంయుక్తఃపూర్వాద్రిమివభాస్కరః॥ ౧౫॥ ఈక్షితోంతఃపురస్త్రీణాంసవ్రీడప్రేమవీక్షితైః। కృచ్ఛ్రాద్విసృష్టోనిరగాజ్జాతహాసోహరన్మనః॥ ౧౬ ॥ ఏవంససర్వదారాణాంగృహేభ్యోభగవాన్విభుః। నానారూపోవినిర్గత్యఏకరూపస్సభాం యయౌ॥ ౧౭॥ సుధర్మాఖ్యాంసభాంసర్వైర్వృష్ణిభిఃపరివారితః। ప్రావిశద్యన్నివిష్టానాంనసంత్యంగషడూర్మయః॥ ౧౮॥ అథోపవిష్టఃపరమాసనేవిభుర్బభౌస్వభాసాకకుభోవభాసయన్। వృతోనృసింహైర్యదుభిర్యదూత్తమో యథోడురాజోదివితారకాగణైః॥ ౧౯ ॥ తత్రోపమంత్రిణోరాజన్నానాహాస్యరసైర్విభుమ్। ఉపతస్థుర్నటాచార్యానర్తక్యస్తాండవైఃపృథక్॥ ౨౦ ॥ మృదంగవీణామురజవేణుతాళదరస్వనైః। ననృతుర్జగుస్తుష్టువుస్సూతమాగధవందినః॥ ౨౧ ॥ తత్రాహుర్బ్రాహ్మణాఃకేచిదాసీనాబ్రహ్మవాదినః। పూర్వేషాంపుణ్యయశసాంరాజ్ఞాంచాకథయన్కథాః॥ ౨౨ ॥ తత్రైకఃపురుషోరాజన్నాగతోపూర్వదర్శనః। విజ్ఞాపితోభగవతేప్రతీహారైఃప్రవేశితః॥ ౨౩ ॥ సనమస్కృత్యకృష్ణాయపరేశాయకృతాంజలిః। రాజ్ఞామావేదయద్దుఃఖంజరాసంధనిరోధజమ్॥ ౨౪ ॥ యేచదిగ్వి

వేక్ష్యేతి ॥ కామానభిలషితానర్థాన్॥ ౧౨॥ సంవిభజ్యేతి ॥ విప్రాన్ - స్రగాదిభిఃసంవిభజ్య - తేభ్యస్తానిదత్వేత్యర్థః - ఉపాయుక్తభోగాదర్థమగ్రహీత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ గృహీత్వేతి॥ పాణిం - కృతాంజలింగృహీత్వా॥ ౧౫ ॥ ఈక్షితఇతి ॥ సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః ఈక్షితః - క్షణంస్థితః తాభిరేవవీక్షితైఃకృచ్ఛ్రాత్ విసృష్టోనిరగాదితి॥ ౧౬॥ ఏవమితి॥ ఏవంసర్వగృహేభ్యఃపృథక్పృథక్ నిర్గత్య - అనంతరంఏకఏవసన్ ॥ ౧౭॥ సుధర్మేతి॥ సుధర్మాంప్రావిశత్ - యన్నివిష్టానాంయత్రప్రవిష్టానాం॥ ౧౮॥ అథేతి ॥ నృసింహైఃనృపుశ్రేష్ఠైః - నృసింహఇతిపాఠేకృష్ణఏవ॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ ఉపమంత్రిణఃపరిహాసకాః - పృథక్పృథక్ స్వస్వసముదాయైః ॥ ౨౦ ॥ మృదంగేతి॥ మృదంగాదయఃప్రసిద్ధాః - దరఃశంఖః - సూతాదయః తుష్టువుః॥ ౨౧॥ తత్రేతి॥ బ్రాహ్మణాఃబ్రహ్మ - వేదం ఆహుఃమంత్రాన్ వ్యాచఖ్యురిత్యర్థః - వాదినఃవదనచతురాః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సఇతి ॥ పురుషః - జరాసంధేననిరోధః తత్ప్రభవంరాజ్ఞాందుఃఖమావేదయత్॥ ౨౪॥ యఇతి॥ గిరివ్రజేతన్నంజ్ఞికేదుర్గే - రుద్ధాఃఆసన్ - తేషాంచదుఃఖమావేదయదిత్యన్వయః కృష్ణకృష్ణేతిషట్శ్లోకైః రాజ్ఞాంవిజ్ఞప్తిః - తత్ర

ప్రథమేన శరణప్రయణం - ద్వితీయేన తత్ప్రార్థనానువాదః ద్వాభ్యాం ప్రార్థనమితి॥ ౨౫॥ కృష్ణేతి॥ పృథక్ దర్శనః॥ ౨౬॥ లోకస్య భవభయం వి వృణ్వంతో నమంతి॥ లోక ఇతి॥ వికర్మ నిషిద్ధం కామ్యంచ తస్మిన్నితరాం రతః తస్మాత్ స్వేకుశలే ధర్మే భవతః అర్చనేత్వయా ఉదితే ఉక్తే తేషాం చరాత్రే - సామాన్యతశ్చ గీతాసు॥ శ్లో॥ యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్। యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమిత్యా ది - ప్రమత్తః అనవహితః యావదయం లోకస్తావదేవాస్య లోకస్య యః సద్యో జీవితాశాం ఛినత్తి - తస్మై తుభ్యం అనిమిషాయ కాలాత్మనే నమ ఇ తి॥ ౨౭॥ సెయం లోకస్య గతిః వయం తు త్వద్భక్తాః అతో స్మాకం కుతఏతద్దుఃఖమాపన్నమిత్యాశ్చర్యేణాహుః॥ లోక ఇతి॥ భో ఈశ ఈశ్వర - సద్ర క్షణధర్మమవతీర్ణో - సి చేత్ తథాప్యస్మాకం దుఃఖం స్యాచ్చేత్ తర్హి కిమన్యః కశ్చిజ్జరాసంధాదిస్త్వదాజ్ఞామతిలంఘయతి - కించ త్వయార క్ష్యమాణో పి జనః స్వకర్మజం దుఃఖం ప్రాప్నోత్యేవేతి న విద్మః న చైతదుభయమపి యుక్తమితి భావః ౨౮॥ కిం దుఃఖం తదాహుః॥ స్వప్నాయితమి తి॥ స్వప్నవజ్జాతం నృపసుఖం నృపోచితం సుఖం - యతః పరతంత్రం విషయసాధ్యం కించ - సంప్రతి శశ్వద్భయం యస్మిన్ - తేన మృతతుల్యే న శరీరేణ ధురం పుత్రదారాదిచింతారూపభరం కేవలం వహామః అహో బాకష్టం నః యే వయమితః పూర్వమేవ నిష్ఠామాస్సంతస్త్వాం నాశ్రితా ఇ

జయే తస్య సంనతిం న యయుర్నృపాః। ప్రసహ్య రుద్ధాస్తేనాసన్నయుతే ద్వే గిరివ్రజే॥ ౨౫ ॥ రాజానః॥ కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్ ప్రపన్నభయభంజన। వయం త్వాం శరణం యామో భవభీతాః పృథగ్ధియః॥ ౨౬ ॥ లోకో వికర్మనిరతః కుశలే ప్రమత్తః కర్మణ్యయం త్వదుదితే భవదర్చనే స్వే। యస్తావదస్య బల వానిహ జీవితాశాం సద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయ నమోస్తు తస్మై ॥ ౨౭ ॥ లోకే భవాన్ జగదినః కలయావ తీర్ణస్సద్రక్షణాయ ఖలనిగ్రహణాయ చాన్యః। కశ్చిత్త్వదీయమతియాతి నిదేశమీశ కిం వా జనస్స్వకృ తమృచ్ఛతి తన్న విద్మః॥ ౨౮ ॥ స్వప్నాయితం నృపసుఖం పరతంత్రమీశ శశ్వద్భయేన మృతకేన ధురం వహామః। హిత్వా యదాత్మని సుఖం త్వదనీహలభ్యం క్లిశ్యామహేతి కృపణాస్తవ మాయయేహ॥ ౨౯ ॥ త న్నో భవాన్ ప్రణతశోకహరాంఘ్రియుగ్మో బద్ధాన్వియుంక్ష్వ మగధాహ్వయ కర్మపాశాత్। యో భూభుజోయుతమతంగజవీర్యమేకో బిభ్రద్రురోధ భవనే మృగరాడివావీః ॥ ౩౦ ॥ యో వై త్వయా ద్వినవకృత్వ ఉదాత్తచక్ర భగ్నో మృధే ఖలు భవంతమనంతవీర్యమ్। జిత్వా నృలోకనిరతం స కృదూఢదర్పో యుష్మత్ప్రజా రుజతి నో జిత తద్విధేహి॥ ౩౧ ॥ ఇతి మాగధసంరుద్ధా భవద్దర్శనకాం క్షిణః। ప్రపన్నాః పాదమూలం తే దీనానాం శం విధీయతామ్॥ ౩౨॥ శ్రీశుకః॥ రాజదూతే బ్రువత్యేవం దే వర్షిః పరమద్యుతిః। బిభ్రత్పింగజటాభారం ప్రాదురాసీద్యథా రవిః॥ ౩౩॥ తం దృష్ట్వా భగవాన్ కృ ష్ణస్సర్వలోకేశ్వరేశ్వరః। వవంద ఉత్థితశ్శీర్ష్ణా ససభ్యస్సానుగో ముదా॥ ౩౪ ॥ సభాజయిత్వా విధివ త్కృతాసనపరిగ్రహమ్। బభాషే సూనృతైర్వాక్యైః శ్రద్ధయా తర్పయన్మునిమ్॥ ౩౫ ॥ అపిస్వి దద్య లోకానాం త్రయాణామకుతోభయమ్। నను భూయాన్ భగవతో లోకాన్పర్యటతో గుణః॥ ౩౬ ॥ నహి తే విదితం కించిల్లోకేష్వీశ్వరకర్తృషు। అథ పృచ్ఛామహే యుష్మాన్ పాండవానాం చికీర్షితమ్॥ ౩౭ ॥ నారదః॥ దృష్టా మయా తే బహుశో దురత్యయా మాయా విభో విశ్వసృజశ్చ మాయినః। భూతే

త్యాహుః - హిత్వేతి - త్వత్ త్వత్తః యత్ అనీహైః నిష్కామైః లభ్యం ఆత్మని స్వతస్సిద్ధం సుఖం తత్ హిత్వా క్లిశ్యామః॥ ౨౯ ॥ త్వన్మాయాకృ తం కర్మబంధం త్వమేవ నివర్తయేతి ప్రార్థయంతే॥ తదితి॥ వియుంక్ష్వ మోక్షయ - మగధో జరాసంధః - తత్సంజ్ఞికాత్ కర్మపాశాత్ - ననుభ వద్భిరేవ విక్రమ్యతతో నిర్గమ్యతామితి చేదత ఆహుః - య ఇతి - య ఏక ఏవ అయుతమతంగజానాం వీర్యం బిభ్రత్సన్ స్వభవనే భూభుజో స్మాన్ రురోధ - మృగరాట్ సింహః అజాన్ మహానివ - కించ - యుష్మదీయానపి ఇతి అస్మానధికం బాధత ఇత్యాహుః - య ఇతి - హే ఉదాత్తచ క్ర ఉద్యత సుదర్శన - యో వై - ద్వినవకృత్వః అష్టాదశవారాన్ - త్వయా సహ మృధే వర్తమానే - తత్ర సప్తదశకృత్వః - త్వయా ఖలు భగ్నః ప రాజితః - పశ్చాదనంతవీర్యమపి నృలోకనిరతం నరశరీరవినోదం భగవంతం భవంతం సకృజ్జిత్వా - ఊఢదర్పః ప్రాప్తగర్వః - యుష్మ త్ప్రజాః నః అస్మాన్ - రుజతి పీడయతి - తత్ తత్ర యత్ యుక్తం కార్యం - తద్విధేహి జరాసంధపీడాం నివారయేత్యభిప్రాయః॥ ౩౧॥ దూ త ఆహ॥ ఇతీతి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ అపీతి॥ భూయాన్ మహాన్ గుణో లాభో యదస్మాకం సర్వలోకవృత్తాంతజ్ఞానమితి॥ ౩౬॥ నహీతి॥ ఈశ్వ రైః కర్తాయే హా ం తేషు॥ ౩౭॥ ఏవమవిదుష ఇవ భగవతా సర్వజ్ఞేన జరాసంధవధార్థం సేవ పాండవచికీర్షితం పృష్టో నారదో మాయేయమితి

జ్ఞాత్వాహ త్రిభిః॥ దృష్టా ఇతి॥ విశ్వసృజశ్చ బ్రహ్మణోపి- మాయినో మోహకస్య తే- స్వశక్తిభిర్విద్యాదిభిర్భూర్ణా తేష్వంతర్యామితయాచ
రతోవ ర్తమానస్య- యద్యహం- భూతేషు వర్తే- తర్హిభూతాని మాం కింన పశ్యంతి తత్రాహ- వహ్నేరివ ఛన్నరుచ ఇతి- స్వశక్తిభిరేవ
ఛన్నా రుక్ ప్రకాశో యస్య తస్య- అతస్తవేదం ప్రశ్నాదిన మేద్భుతం॥ ౩౮॥ తవేతి॥ ఇదం జగత్ కథంభూతం- అసదేవ యత్తవ మాయయా
విద్యమానాత్మతయా అవభాసతే తజ్జగత్సృజతః కింతు కేవలం తే తు భవ్యం నమః తదేవ శక్యమిత్యాహ తస్మైనమ ఇతి కుతః స్వేన రూపేణ సర్వ
తో విలక్షణాత్మనే అచింత్యాయేత్యర్థః॥ ౩౯॥ నన్వేవంభూతస్య కిం మాయా చేష్టితైరిత్యత ఆహ॥ జీవస్యేతి॥ అవిద్యాతమసా ఆవృతత్వేన అ
నర్థప్రాపకాత్ శరీరాత్సంసరతః తేనైవ తమసా తస్మాచ్ఛరీరాద్విమోక్షణోపాయమజానతః- ప్రాజ్వాలయత్ ప్రదీపిత వాన్-తం త్వాం
యశశ్శ్రవణాదిభిః జీవస్య మోక్షార్థమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ అథేతి॥ ఆశ్రావయ శ్రావయిష్యామి నరలోకవిడంబనం బ్రహ్మత్వాం బ్రహ్మ
న్నితి పారే హ బ్రహ్మక పరమాత్మక నరలోకానుకారిణం త్వాం శ్రావయిష్యామీతి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ న చాత్రైవానుమోదనం కార్యం కిం
తు తత్రాగంతవ్యమిత్యాశయేనాహ॥ తస్మిన్నితి॥ ౪౩॥ తత్రాగతాశ్చ సర్వే త్వద్దర్శనాదినా పూతా భవిష్యంతీత్యాహ॥ శ్రవణాదితి॥ అం

షుభూమార్ణచరతస్స్వశక్తిభిర్వహ్నేరివచ్ఛన్నరుచో న మేద్భుతమ్ ॥ ౩౮ ॥ తవేహితం కోర్హతి సా
ధు వేదితుం స్వమాయయేదం సృజతో నియచ్ఛతః । యద్విద్యమానాత్మతయావభాసతే తస్మై నమస్తే స్వవి
లక్షణాత్మనే ॥ ౩౯ ॥ జీవస్య యస్సంసరతో విమోక్షణం న జానతోనర్థవహాచ్ఛరీరతః । లీలావతారై
స్స్వయశః ప్రదీపకం ప్రాజ్వాలయత్త్వాం తమహం ప్రపద్యే ॥ ౪౦ ॥ అథాప్యాశ్రావయే బ్రహ్మన్న
రలోకవిడంబనమ్ । రాజ్ఞః పైతృష్వసేయస్య భక్తస్య చ చికీర్షితమ్ ॥ ౪౧ ॥ యక్ష్యతి త్వాం మఖేం
ద్రేణ రాజసూయేన పాండవః । పారమేష్ఠ్యకామో నృపతిస్తద్భవాననుమోదతామ్ ॥ ౪౨ ॥ త
స్మిన్ దేవక్రతువరే భవంతం వై సురాదయః । దిదృక్షవస్సమేష్యంతి రాజానశ్చ యశస్వినః ॥ ౪౩ ॥ శ్రవ
ణాత్కీర్తనాద్ధ్యానాత్ పూయంతేంతావసాయినః । తవ బ్రహ్మమయస్యేశ కిము తేక్షాభిమర్శినః ॥
౪౪ ॥ యస్యామలం దివి యశః ప్రథితం రసాయాం భూమౌ చ తే భువనమంగళ దిగ్వితానమ్ । మందాకినీతి
దివి భోగవతీతి చాధో గంగేతి చేహ చరణాంబు పునాతి విశ్వమ్ ॥ ౪౫ ॥ శ్రీశుకః॥ తత్ర తేష్వాత్మనః పక్షే
ష్వగృహ్ణత్సు జిగీషయా । వాచః పేశైః స్మయన్ భృత్యముద్ధవం ప్రాహ కేశవః ॥ ౪౬ ॥ త్వం హి నః ప
రమం చక్షుస్సుహృన్మంత్రార్థతత్త్వవిత్ । అథాత్ర బ్రూహ్యనుష్ఠేయం శ్రద్ధయా కరవామ తత్ ॥
౪౭ ॥ ఇత్యుపామంత్రితో భర్త్రా సర్వజ్ఞేనాపి ముగ్ధవత్ । సందేశం శిరసాదాయ ఉద్ధవః ప్రత్యభా
షత ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-సప్తతితమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ యుధిష్ఠిరానుష్ఠీయమానరాజసూయదర్శనార్థం శ్రీకృష్ణప్రస్థానఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య దేవర్షేరుద్ధవోబ్రవీత్ । సభ్యానాం మతమాజ్ఞాయ కృష్ణస్య చ మ
హామతిః॥ ౧॥ యదుక్తమృషిణా దేవ సాచివ్యం యక్ష్యతస్త్వయా । కార్యం పైతృష్వసేయస్య రక్షా చ

తావసాయినః శ్వపచా అపి- బ్రహ్మమయస్య వేదమూర్తేః- ఈక్షా చ అభిమర్శశ్చ స్పర్శనం తే విద్యేతే యేషాం తే॥ ౪౪॥ కైముత్యమతిశ
యేనాహ॥ యస్యేతి॥ హే భువనానాం మంగళరూప- దివి పాతాళే- భూమౌ చ ప్రథితం- యస్య యశః విశ్వం పునాతి- కథంభూతం- ప్రథితం
దిగ్వితానం దిశాం భువనానాం వితానవదలంకరణం- తథా చరణాంబు చ ప్రథితం పునాతి- కథం తత్ప్రథితం- దివి మందాకినీతి- అధశ్చ భో
గవతీతి- ఇహ చ భూమౌ- గంగేతి- తస్య తవ ఆగమనాత్సర్వం పవిత్రం మంగళం చ భవిష్యతీతి భావః॥ ౪౫॥ తత్రేతి॥ తత్రైవం నారదే
నోక్తే- తేషు తత్ర వర్తమానేష్వాత్మీయపక్షేషు యాదవేషు- జరాసంధస్య జిగీషయా- అగృహ్ణత్సు అననుమన్యమానేషు సత్సు- వాచః పేశైః పే
శలవాగ్భిరిత్యర్థః॥ ౪౬॥ త్వమితి॥ చక్షుస్త్వే హేతుః- మంత్రార్థానాం మంత్రసాధ్యానాం అర్థానాం- తత్త్వవిత్ పరిపాకవేదితా॥
౪౭॥ ౪౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ అథైకసప్తతితమే హ్యుద్ధవస్య తు మంత్రతః । ఇంద్రప్రస్థంగతే కృష్ణే పార్థానాం పరమోత్సవః ॥ రాజసూయమిషం కృత్వా భీమ
దుర్యోధనాదిషు । కలిముత్పాద్య తద్ద్వారా భూభారమహరత్ప్రభుః ॥ ఇతీతి ॥ దేవర్షేర్మతం రాజసూయగమనం - సభ్యానాం మతం
రాజరక్షా కృష్ణస్య తూభయం॥ ౧ ॥ యదితి ॥ యక్ష్యతః యాగం కరిష్యతః- పైతృష్వసేయస్య పితృష్వసుః పుత్రస్య - సాచివ్యం సాహా

యం- తచ్చ కార్యం- తథా శరణార్థినాం రాజ్ఞాం రక్షా చ కార్యా ॥ ౨ ॥ తత్ర ప్రథమం రాజసూయార్థం గంతవ్యం- తతో రాజరక్షా
చ కర్తవ్యేత్యాహ త్రిభిః శ్లోకైః ॥ యష్టవ్యమితి ॥ తతః దిగ్విజయహేతోః ఉభయార్థః రాజసూయార్థః శరణాగతరాజరక్షణార్థ
శ్చ॥ ౩॥ ౪॥ అత్యుత్సుకతయా సద్య ఏవ జరాసంధం హంతుమిచ్ఛతో యాదవానాలక్ష్యాహ ॥ స ఇతి ॥ అన్యేషాం తతో బలినామపి - యద్య
పి సమబల ఏవ భీమస్తథాపి తం వినా- భీమాదేవ తస్య మృత్యుర్విహిత ఇతి భావః॥ ౫ ॥ నను స్వబలసామ్యేపి సేనాబలం తస్యాధికమితి చేదత ఆ
హ ॥ ద్వైరథ ఇతి ॥ ద్వైరథే ద్వంద్వయుద్ధే- శతేనాక్షౌహిణీభిర్యుతో హి న జేతవ్య ఇత్యర్థః- నను సోస్య సైన్యమేవ యుద్ధాయ నియుం
జీత కుతస్తేన ద్వైరథమితి తత్రాహ- బ్రహ్మణ్య ఇతి - న ప్రత్యాఖ్యాతి న నిరాకరోతి॥ ౬॥ బ్రహ్మేతి ॥ భిక్షేత ద్వంద్వయుద్ధం యాచతాం॥
తథాపి సమబలత్వాత్సామ్యమేవ స్యాదత ఆహ- తవ సన్నిధావితి ॥ ౭ ॥ నను అకించిత్కుర్వతో మమ సన్నిధానాత్కిం స్యాదత ఆహ ॥ నిమిత్త
మితి ॥ అయమర్థః- యథా తవ అరూపస్య కాలాత్మనః - విశ్వసర్గే నిమిత్తం కేవలం హిరణ్యగర్భః - తథా శర్వశ్చ తన్నిరోధే-తథా
త్వమేవ సన్నిధిమాత్రేణ హంతా భీమసేనో నిమిత్తమాత్రమితి॥ ౮ ॥ అతోఽనేనోపాయేన త్వయా శీఘ్రం హంతవ్య ఇత్యాశయేనాహ॥ గాయం
తీతి ॥ జరాసంధనిరుద్ధానాం రాజ్ఞాం దేవ్యః పత్న్యః- తే విశదం కర్మ స్వగృహేషు బాలకలాలనాదౌ గాయంతి - కిం తత్కర్మ - స్వశ
త్రోర్జరాసంధస్య వధం- ఆత్మనాం పతీనాం విమోక్షణం చ- వత్స మారోదీః శ్రీకృష్ణ ఏవం కరిష్యతీతి- అత్ర దృష్టాంతాః గోప్యశ్చేత్యా

శరణైషిణామ్॥ ౨॥ యష్టవ్యం రాజసూయేన దిక్చక్రజయినా విభో। తతో జరాసంధవధ ఉభయార్థో
మతో హి నః॥ ౩॥ అస్మాకం చ మహానర్థో హ్యనేనైవ భవిష్యతి। యశశ్చ తవ గోవింద రాజ్ఞో బంధాద్వి
ముంచతః॥ ౪॥ స వై దుర్విషహో రాజా నాగాయుతసమో బలే। బలినామపి చాన్యేషాం భీమం సమ
బలం వినా॥ ౫॥ ద్వైరథే స తు జేతవ్యో న శతాక్షౌహిణీయుతః। బ్రహ్మణ్యోఽభ్యర్థితో విప్రైర్న
ప్రత్యాఖ్యాతి కర్హిచిత్॥ ౬॥ బ్రహ్మవేషధరో గత్వా తం భిక్షేత వృకోదరః। హనిష్యతి న సందేహో
ద్వైరథే తవ సంనిధౌ॥ ౭॥ నిమిత్తం పరమీశస్య విశ్వసర్గనిరోధయోః। హిరణ్యగర్భః శర్వశ్చ కాల
స్యారూపిణస్తవ ॥ ౮ ॥ గాయంతి తే విశదకర్మ గృహేషు దేవ్యో రాజ్ఞాం స్వశత్రువధమాత్మవిమోక్ష
ణం చ। గోప్యశ్చ కుంజరపతేర్జనకాత్మజాయాః పిత్రోశ్చ లబ్ధశరణా మునయో వయం చ ॥ ౯॥ జరా
సంధవధః కృష్ణ భూర్యర్థాయోపకల్ప్యతే। ప్రాయః పాకవిపాకేన తవ చాభిమతః క్రతుః॥ ౧౦॥ శ్రీ
శుకః ॥ ఇత్యుద్ధవవచో రాజన్ సర్వతోభద్రమచ్యుతమ్। దేవర్షిర్యదువృద్ధాశ్చ కృష్ణశ్చ ప్రత్యపూజ
యన్॥ ౧౧॥ అథాదిశత్ప్రయాణాయ భగవాన్ దేవకీసుతః। భృత్యాన్ దారుకజైత్రాదీననుజ్ఞాప్య
గురూన్ విభుః॥ ౧౨॥ నిర్గమయ్యావరోధాన్ స్వాన్ ససుతాన్ సపరిచ్ఛదాన్। సంకర్షణమనుజ్ఞా
ప్య యదురాజం చ శత్రుహన్ ॥ సూతోపనీతం స్వరథమారోహద్గరుడధ్వజః॥ ౧౩ ॥ పురో రథద్విపభట
సాదినాయకైః కరాళయా పరివృత ఆత్మసేనయా। మృదంగభేర్యానకశంఖగోముఖైః ప్రఘోషఘో
షత్ర కుభో నిరాక్రమత్ ॥ ౧౪ ॥ నృవాజికాంచనశిబికాభిరచ్యుతం సహాత్మజాః పతిమను సువ్రతా య
యుః। వరాంబరాభరణవిలేపనస్రజః సుసంవృతా నృభిరసిచర్మపాణిభిః॥ ౧౫॥ నరోష్ట్రగోమహిషఖ

దయః- యథా గోప్యః శంఖచూడవధం స్వమోక్షం చ గాయంతి- అవతారాంతరగతం చ కుంజరపతేః నక్రాత్ - జనకాత్మజాయాః రావణాత్
పిత్రోశ్చ కంసగృహాత్ మోక్షం- అత ఏవం భూతానాం తాసాం- కృపయా త్వయా తథైవ కర్తవ్యమితి భావః॥ ౯॥ కించ ॥ జరాసంధవధ ఇతి॥
భూర్యర్థాయేతి- తతః శిశుపాలవధాదర్థోపి సుఖసాధ్యో భవిష్యతీతి భావః- ఏతచ్చ సర్వం భవిష్యత్యేవేతి సంభావయన్నాహ- ప్రాయ ఇతి-
పచ్యత ఇతి పాకః కర్మ- తస్య విపాకః ఫలం- తేన రాజ్ఞాం పుణ్యవిపాకేన- పాపవిపాకేనేతి- పాఠాంతరే- జరాసంధాదీనాం పాపవిపాకేనేతి
తేనాయం క్రతుస్తవాభిప్రేతః- తత్ర గతే త్వయి- సర్వం భవిష్యతీత్యర్థః॥ ౧౦॥ ఇతీతి॥ అచ్యుతం ఉపపత్త్యా దృఢం- యదువృద్ధా ఇత్యనేన అని
రుద్ధాదయస్తథా నాపూజయన్నితి సూచితం॥ ౧౧॥ అథేతి॥ అనుజ్ఞాప్య అనుజ్ఞాం ప్రార్థ్య- గురూన్ వసుదేవాదీన్ ॥ ౧౨॥ నిర్గమయ్యేతి॥ అ
వరోధాన్ దారాన్- నిర్గమయ్య ప్రయాణం కారయిత్వా॥ ౧౩॥ పుర ఇతి॥ భటాః పదాతయః- సాదినః అశ్వారోహాః- రథాదినాయకైః కరా
ళయా తీవ్రయా- ఆత్మసేనయా పరివృతో నిరాక్రమత్ నిరగాత్- పురస్సకాశాత్ మృదంగాదిభిర్వాద్యైః- ప్రఘోషేణ ఘోషితాయాః
కకుభః॥ ౧౪॥ నృవాజీతి॥ నరయానైః రథైః అశ్వైః కాంచనశిబికాభిశ్చ- అచ్యుతం పతిమనుయయుః- సువ్రతాః పతివ్రతాః- వరాణ్యంబరాదీ
ని యాసాం తాః॥ ౧౫॥ నరేతి॥ నరోష్ట్రాదిభిర్యానైః- అశ్వతరీ గర్దభ్యామశ్వాజ్జాతా- అనః శకటం- కరేణుః గజీ- పరిజనః ఘోషితో వా
రయోషితశ్చ- కటకుటయః ఉశీరాదితృణనిర్మితగృహాః- కంబళాంబరాదయశ్చ- ఉపస్తరాః కుడ్యాదిరూపా యాసాం తాః - అధియుజ్య

బలీవర్దాదిషు తాన్ సపస్కరాన్ దృఢం సన్నహ్య॥ ౧౬॥ బలమితి॥ రవేరంశుభిశ్చ- తద్బలం దివా బభౌ- కథంభూతం- తుములరవం ఆకుల స్వనం- క్షుభితైస్తిమింగిలైః ఊర్మిభిః॥ ౧౭॥ అథో ఇతి॥ మునిర్నారదో విహాయసా యయావితిశేషః॥ ౧౮॥ రాజేతి॥ మాభైష్టేతి బహుత్వం రాజాభిప్రాయేణ॥ ౧౯॥ ఇతీతి॥ ప్రత్యైక్షన్ ప్రత్యైక్షంత- యత్ యస్మాత్- ముముక్షవః॥ ౨౦॥ ఆనర్తేతి॥ ఆనర్తాదయో మాగర్తస్థదేశాః- తాన్ తీర్త్వా- అతిక్రమ్య వినశనం కురుక్షేత్రం- గిరీన్ రైవతకాదీన్- అతీయాయ అతిక్రమ్య యయౌ॥ ౨౧॥ తత ఇతి॥ శక్రప్రస్థం ఇంద్రప్రస్థం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ గీతేతి॥ ప్రాణాః ఇంద్రియాణి ప్రాణం ముఖ్యం ప్రాణమివ॥ ౨౪॥ దృష్ట్వేతి॥ సస్వజే పరిశశ్వే॥ ౨౫॥ దోర్భ్యామితి॥ రమాయాః అమలం నిర్దోషం ఆలయం - విస్మృతో లోకవిభ్రమః లోకవ్యాపారో యేన సః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ యుధి

రాశ్వతర్యనః కరేణుభిః పరిజనవారయోషితః । స్వలంకృతాః కటకుటికంబళాంబరాద్యుపస్కరాయయురధియుజ్య సగ్వశః ॥ ౧౬॥ బలంబృహద్ధ్వజపటఛత్రచామరైర్వరాయుధాభరణకిరీటవర్మభిః । దివాంశుభిస్తుములరవంబభౌరవేర్యథార్ణవఃక్షుభితతిమింగిలోర్మిభిః । ౧౭ । అథోమునిర్యదుపతినాసభాజితఃప్రణమ్యతంహృదివిదధద్విహాయసా । నిశామ్యతద్వ్యవసితమాహృతార్హణో ముకుందసందర్శననిర్వృతేంద్రియః॥౧౮। రాజదూతమువాచేదంభగవాన్ ప్రీణయన్గిరా । మాభైష్టదూతభద్రంవోఘాతయిష్యామిమాగధమ్॥ ౧౯॥ ఇత్యుక్తఃప్రస్థితోదూతోయథావదవదన్నృపాన్ । తేపిసందర్శనంశౌరేఃప్రత్యైక్షన్యన్ముముక్షవః॥౨౦॥ఆనర్తసౌవీరకురూంస్తీర్త్వావినశనంహరిః। గిరీన్నదీరతీయాయపురగ్రామవ్రజాకరాన్ । ౨౧। తతోదృషద్వతీంతీర్త్వాముకుందోథసరస్వతీమ్। పాంచాలానథమత్స్యాంశ్చశక్రప్రస్థముపాగమత్ ।౨౨। తముపాగతమాకర్ణ్యప్రీతోదుర్దర్శనంనృణామ్। అజాతశత్రుర్నిరగాత్సోపాధ్యాయస్సుహృద్వృతః । ౨౩ । గీతవాదిత్రఘోషేణబ్రహ్మఘోషేణభూయసా । అభ్యయాత్సహృషీకేశంప్రాణాఃప్రాణమివాగతమ్ । ౨౪। దృష్ట్వావిక్లిన్నహృదయఃకృష్ణంస్నేహేనపాండవః। చిరాద్దృష్టంప్రియతమంసస్వజేస్మపునఃపునః॥౨౫॥ దోర్భ్యాంపరిష్వజ్య రమామలాలయం ముకుందగాత్రంనృపతిర్హతాశుభః। లేభేపరాంనిర్వృతిమశ్రులోచనోహృష్యత్తనుర్విస్మృతలోకవిభ్రమః॥ ౨౬। తంమాతులేయంపరిరభ్యనిర్వృతోభీమస్స్మయన్ప్రేమజలాకులేంద్రియః। యమౌకిరీటీచసుహృత్తమంముదాప్రవృద్ధబాష్పాఃపరిరేభిరేచ్యుతమ్।౨౭॥ యుధిష్ఠిరస్యభీమస్యకృత్వాపాదాభివందనమ్। అర్జునేనపరిష్వక్తోయమాభ్యామభివందితః। ౨౮ । బ్రాహ్మణేభ్యోనమస్కృత్యవృద్ధేభ్యశ్చయథార్హతః । మానితోమానయామాసకురుసృంజయకైకయాన్ । ౨౯ । సూతమాగధగంధర్వావందినశ్చోపమంత్రిణః। మృదంగశంఖపటహవీణాపణవవేణుభిః ।బ్రాహ్మణాశ్చారవిందాక్షంతుష్టువుర్ననృతుర్జగుః॥ ౩౦ । ఏవంసుహృద్భిఃపర్యస్తఃపుణ్యశ్లోకశిఖామణిః । సంస్తూయమానోభగవాన్వివేశాలంకృతంపురమ్॥ ౩౧ । సంసిక్తవర్త్మకరిణాంమదగంధతోయైశ్చిత్రధ్వజైఃకనకతోరణపూర్ణకుంభైః । మృష్టాత్మభిర్నవదుకూలవిభూషణస్రగ్గంధైర్నృభిర్యువతిభిశ్చవిరాజమానమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఉద్దీప్తదీపబలిభిఃప్రతిసద్మజాలనిర్యాతధూపరుచిరంవిలసత్పతాకమ్ । మూర్ధన్యహేమకలశైరజతోరుశృంగైర్జుష్టందదర్శభవనైఃకురురాజధామ॥ ౩౩ । ప్రాప్తంనిశమ్యనరలోచనపానపాత్రమౌత్సుక్యవిశ్లథితకేశదుకూలబంధాః । సద్యోవిసృజ్య

ష్ఠిరస్యేతి॥ అర్జునేన సమత్వాత్ పరిష్వక్త ఏవ కేవలం- యమాభ్యాం నకులసహదేవాభ్యాం అభివందితః నమస్కృతశ్చేతి॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ సంసిక్తేతి॥ చిత్రధ్వజాదిభిర్విరాజమానం॥ ౩౨॥ ఉద్దీప్తేతి॥ ప్రతిసద్మ ఉద్దీప్తైర్దీపైః బలిభిః పుష్పప్రకరైశ్చ- జుష్టం- జాలేభ్యో గవాక్షేభ్యో నిర్యాతైర్ధూపైః రుచిరం- విలసంత్యః పతాకాః యస్మిన్ తత్- మూర్ధన్యాః మూర్ధ్ని భవాః- హేమకలశాః యేషాం తైః- రజతమయాని రూప్యమయాని- ఉరూణి స్థూలాని- శృంగాణి కలశాధస్తనభూమికాః యేషాం తైః- భవనైః జుష్టం- కురురాజస్య ధామపురం- దదర్శ॥ ౩౩॥ ప్రాప్తమితి॥ నరాణాం లోచనాని తేషాం పానస్య సారసౌందర్యసాదరవీక్షణస్య- పాత్రం విషయం కింపున నారీణామిత్యర్థః- ఔత్సుక్యేన ఇష్టార్థోద్యుక్తత్వేన- విశ్లథితాః స్రస్తాః- కేశదుకూలబంధాయాసాం తాః॥ ౩౪॥ తస్మిన్నితి॥ సుష్ఠు

స్వాగతం తత్ప్రశ్నాదికం ప్రియం- ఉత్స్మయవీక్షితైర్నైవ విదధుః॥ ౩౫॥ ఊచురితి॥ ఉడుపసహాః చంద్రసహచరా ఇత్యర్థః అమూభిః కిం పుణ్యమకారీతి॥ ౩౬॥ తత్రేతి॥ శ్రేణ్యః ఏకశిల్పోపజీవినాం సంఘాః- తేషు ముఖ్యాశ్చ॥ ౩౭॥ అంతఃపురేతి॥ అభ్యుపేతః అభిగమనేన సత్కృతః॥ ౩౮॥ పృథేతి॥ సస్నుషా ద్రౌపదీసహితా॥ ౩౯॥ గోవిందమితి॥ కృత్యం ప్రకారవిశేషం ప్రమోదేన ఉపహతః అభిభూతః ౪౦॥ పితృష్వసురితి॥ గురుస్త్రీణాం కృష్ణయా ద్రౌపద్యా భగిన్యా సుభద్రయా॥ ౪౧॥ శ్వశ్ర్వేతి॥ ఆనర్చ అర్చితవతీ॥ ౪౨॥ కాళిందీమితి॥ అన్యాశ్చ యాః కృష్ణపత్న్యః అభ్యాగతాః తా అపి॥ ౪౩॥ సుఖమితి॥ ప్రత్యహం నవం నవం యథా భవతి తథా సుఖం నివాసయామాస ౪౪॥ కథంభూతం॥ తర్పయిత్వేతి॥ యః ప్రేమ్ణా నిత్యం ఫల్గునేన సంయుతః అత ఏవ తస్య సహాయేన ఖాండవేన వహ్నిం తర్పయిత్వా- తత్ర

గృహకర్మపటేంశ్చుతల్పే ద్రష్టుం యయుర్యువతయశ్చ నరేంద్రమార్గే ॥ ౩౪ ॥ తస్మిన్సుసంకుల ఇభాశ్వరథద్విపద్భిః కృష్ణం సభార్యముపలభ్య గృహాధిరూఢాః । నార్యో వికీర్య కుసుమైర్మనసోపగుహ్య సుస్వాగతం విదధురుత్స్మయవీక్షితేన ॥ ౩౫ ॥ ఊచుః స్త్రియః పథి నిరీక్ష్య ముకుందపత్నీస్తారా యథోడుపసహాః కిమకార్యమూభిః । యచ్చక్షుషాం పురుషమౌళిరుదారహాసలీలావలోకకలయోత్సవమాతనోతి ॥ ౩౬ ॥ తత్ర తత్రోపసంగమ్య పౌరా మంగళపాణయః । చక్రుస్సపర్యాం కృష్ణాయ శ్రేణీముఖ్యా హతైనసః ॥ ౩౭ ॥ అంతఃపురజనైః ప్రీత్యా ముకుందః ఫుల్లలోచనైః । ససంభ్రమైరభ్యుపేతః ప్రావిశద్రాజమందిరమ్ ॥ ౩౮ ॥ పృథా విలోక్య భ్రాత్రేయం కృష్ణం త్రిభువనేశ్వరమ్ । ప్రీతాత్మోత్థాయ పర్యంకాత్సస్నుషా పరిషస్వజే ॥ ౩౯ ॥ గోవిందం గృహమానీయ దేవదేవేశమాదృతః । పూజాయాం నావిదత్కృత్యం ప్రమోదోపహతో నృపః ॥ ౪౦ ॥ పితృష్వసుర్గురుస్త్రీణాం కృష్ణశ్చక్రేఽభివాదనమ్ । స్వయం చ కృష్ణయా రాజన్ భగిన్యా చాభివాదితః ॥ ౪౧ ॥ శ్వశ్ర్వా సంచోదితా కృష్ణా కృష్ణపత్నీస్తు సర్వశః । ఆనర్చ రుక్మిణీం సత్యాం భద్రాం జాంబవతీం తథా ॥ ౪౨ ॥ కాళిందీం మిత్రవిందాం చ శైబ్యాం నాగ్నజితీం సతీమ్ । అన్యాశ్చాభ్యాగతా యాస్తా వాసస్స్రఙ్మండనాదిభిః ॥ ౪౩ ॥ సుఖం నివాసయామాస ధర్మరాజో జనార్దనమ్ । ససైన్యం సానుగామాత్యం సభార్యం చ నవం నవమ్ ॥ ౪౪ ॥ తర్పయిత్వా ఖాండవేన వహ్నిం ఫల్గునసంయుతః । మోచయిత్వా మయం యేన రాజ్ఞే దివ్యా సభా కృతా ॥ ౪౫ ॥ ఉవాస కతిచిన్మాసాన్ రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షయా । విహరన్ రథమారుహ్య ఫల్గునేన భటైర్వృతః ॥ ౪౬ ॥ ❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- ఏకసప్తతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

❖ దిగ్విజయజరాసంధవధాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ ఏకదా తు సభామధ్య ఆస్థితో మునిభిర్వృతః । బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైర్భ్రాతృభిశ్చ యుధిష్ఠిరః ॥ ౧ ॥ ఆచార్యైః కులవృద్ధైశ్చ జ్ఞాతిసంబంధిబాంధవైః । శృణ్వతామేవ చైతేషామాభాష్యేదమువాచ హ ॥ ౨ ॥ యుధిష్ఠిరః॥ క్రతురాజేన గోవింద రాజసూయేన పావనీః । యక్ష్యే విభూతీర్భవతస్తత్సంపాదయ నః ప్రభో ॥ ౩ ॥ త్వత్పాదుకే అవిరతం పరి యే చరంతి ధ్యాయంత్యభద్రనశనే

షమయం మోచయిత్వా తం మయం ప్రయుజ్య యుధిష్ఠిరాయ దివ్యా సభా కృతా తం శ్రీకృష్ణం అనేన రాజ్ఞః కృష్ణోపకారానుస్మరణం- సభాయా దివ్యత్వాద్యథామనోరథం సర్వావకాశసంపాదనం చ దర్శితమితి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తతో ద్విసప్తతితమే రాజ్ఞా కార్యే నివేదితే। దుర్జయం మాగధం బుద్ధ్వా భీమేనాఘాతయద్ధరిః॥ ఏకదేతి॥ ఆస్థితః ఆసనమితి శేషః॥ ౧॥ ఆచార్యైరితి॥ శృణ్వతామేవేతి - యత్ప్రసన్నః శ్రీకృష్ణః కరోతి- తత్ అన్యః కశ్చిదపి కర్తుం న సమర్థ ఇతి నిశ్చిత్య- సర్వానేవ తాననాదృత్య- కృష్ణమువాచేత్యర్థః- ఆభాష్య భో భోః కృష్ణ భక్తవత్సలేత్యేవం సంబోధ్య॥ ౨॥ క్రత్వితి॥ విభూతీః అంశాన్॥ ౩ ॥ ఏష చక్రవర్తినాం మనోరథః కథం త్వయా క్రియత ఇతి చేదత ఆహ॥ త్వత్పాదుక ఇతి॥ పరి యే చరంతీతి యచ్ఛబ్దవ్యవధానమార్షం- యే పరిచరంతి దేహేన-

ధ్యాయంతిమనసా- అభద్రస్యసంసారస్యనాశకే- గృణంతివాచా- తేభవస్యఅపవర్గం మోక్షంవిందంతి- యద్యాశాసతే- తర్హి ఆశిషోపితత్ఏవవిందంతి- నాన్యేచక్రవర్తినోపీతి॥ ౪॥ భగవతోభక్తపక్షపాతిమావిష్కుర్వన్నాహ॥తదితి॥ తత్తస్మాత్పశ్యతుసాక్షాత్ ఏవంనిశ్చితేపి- యేకర్మాదిప్రధానాః కేచిత్కురుస్సృంజయాఃభగవద్భక్తింనమన్యంతే- తేషాంమోహనివృత్తయేత్వాంయేభజంతియేవానభజంతి- తేషాముభయేషాం- నిష్ఠాంప్రదర్శయస్థితంప్రకటయేతి॥ ౫॥ ననురాగాదిరహితేమయికథమిదంవైషమ్యంస్యాత్తత్రాహ॥నేతి॥స్వః పరఇతిభేదమతిస్తవనస్యాదేవ- కుతః- బ్రహ్మణోనిరువాధేః- కించ- సర్వస్యాత్మనః- అతఃసమదృశః- కించ- స్వసుఖానుభూతేః- అతోరాగాద్యభావాదితిభావః తథాపిసంసేవ్యమానానామేవత్వత్ప్రసాదోనాన్యేషాం- తత్రాపసేవానురూపఃఉదయఃఫలం నత్వత్రవిపర్యయఃఅన్యథాభావః- యథాకల్పద్రుమస్యరాగాదిరాహిత్యేపిసేవకేష్వేవఫలజనకత్వంనాన్యేష్వితి ॥ ౬ ॥ సత్యంభక్తానామేవకైవల్యాదినాన్యేషామిత్యనుమోదమానఆహ॥ సమ్యగితి ॥ శత్రుకర్శనేతిసంబోధయన్ సర్వరాజవిజయశక్తింసంభావయతిఅనుభవిష్యతి సర్వలోకవ్యాప్తాభవిష్యతీత్యర్థః॥౭॥౮॥కిమత్రమమఆఅన్యేనవాసంపాదనీయంతవసుకరమేవరాజసూయఇత్యాహ॥ విజిత్యేతి॥జగతీంసర్వాం

సుధియోగృణంతి । విందంతితేకమలనాభభవాపవర్గమాశాసతేయదితఆశిషఈశనాన్యే॥ ౪ ॥ తద్దేవదేవభవతశ్చరణారవిందసేవానుభావమిహపశ్యతులోకఏషః । యేత్వాంభజంతినభజంత్యుతవోభయేషాంనిష్ఠాంప్రదర్శయవిభోకురుసృంజయానామ్॥ ౫ ॥ నబ్రహ్మణస్స్వపరభేదమతిస్తవస్యాత్సర్వాత్మనస్సమదృశస్స్వసుఖానుభూతేః।సంసేవతాంసురతరోరివతేప్రసాదస్సేవానురూపముదయోనవిపర్యయోత్ర । ౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ సమ్యగ్వ్యవసితంరాజన్భవతాశత్రుకర్శన । కల్యాణీయేనతేకీర్తిర్లోకాననుభవిష్యతి । ౭ । ఋషీణాంపితృదేవానాంసుహృదామపినఃప్రభో । సర్వేషామపిభూతానామీప్సితఃక్రతురాడయమ్ ॥ ౮ ॥ విజిత్యనృపతీన్సర్వాన్కృత్వాచజగతీంవశే । సంభృత్యసర్వసంభారానాహరస్వమహాక్రతుమ్॥ ౯ ॥ యఏతేభ్రాతరోరాజన్లోకపాలాంశసంభవాః। జితోస్మ్యాత్మవతాతేహందుర్జయోయోకృతాత్మభిః । ౧౦ ॥ నకశ్చిన్మత్పరంలోకేతేజసాయశసాశ్రియా । విభూతిభిర్వాభిభవేద్దేవోపికిముపార్థివాః । ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్యభగవద్గీతంప్రీతఃఫుల్లముఖాంబుజః। భ్రాతౄన్దిగ్విజయేయుంక్తవిష్ణుతేజో*పబృంహితాన్।౧౨। సహదేవందక్షిణస్యామాదిశత్సహసృంజయైః । దిశిప్రతీచ్యాంనకులముదీచ్యాంసవ్యసాచినమ్ ॥ ప్రాచ్యాంవృకోదరంమత్స్యైఃకేకయైస్సహమద్రకైః॥ ౧౩ ॥ తేవిజిత్యనృపాన్వీరాఆజహ్రుర్దిగ్భ్యఓజసా । అజాతశత్రవేభూరిద్రవిణంనృపయక్ష్యతే । ౧౪ ॥ శ్రుత్వాజితంజరాసంధంనృపతేర్ధ్యాయతోహరిః । ఆహోపాయంతమేవాద్యఉద్ధవోయమువాచహ। ౧౫ ॥ భీమసేనోర్జునఃకృష్ణోబ్రహ్మలింగధరాస్త్రయః । జగ్ముర్గిరివ్రజంతాతబృహద్రథసుతోయతః ।౧౬।తంగత్వాతిథ్యవేలాయాంగృహేషుగృహమేధినమ్ । బ్రహ్మణ్యంసమయాచంతరాజన్యాబ్రహ్మలింగినః॥ ౧౭॥ రాజన్విద్ధ్యతిథీన్సప్రాప్తానర్థినోదూరమాగతాన్ । తన్నఃప్రయచ్ఛభద్రంతేయద్వయంకామయామహే ॥ ౧౮ । కిందుర్మర్ష

పృథివీం- సంభారాన్ యజ్ఞోపస్కరాన్- సంభృత్యసంపాద్య- ఆహరస్వఆహరఅనుతిష్ఠేత్యర్థః॥౯॥ననునృపతివిజయాదికథంశక్యంస్యాదతఆహ॥యఇతి॥కించ-ఆత్మవతాజితేంద్రియేణ- తేత్వయా- అహమపిజితోస్మి వశీకృతోస్మి- అకృతాత్మభిః అజితేంద్రియైః॥ ౧౦ ॥ ఆస్తాంతావదేవంభూతస్యతవపరైరభిభవశంకా- కించ- కమపిమత్పరంకోపినాభిభవితుంప్రభవతీత్యాహ॥ నేతి॥ తేజసాప్రభావేన- విభూతిభిః సైన్యాదిసామగ్రీభిః॥ ౧౧ ॥ నిశమ్యేతి॥ అయుంక్తనియుక్తవాన్ - విష్ణుస్తేజసాఉపబృంహితాన్ సంవర్ధితాన్- విష్ణుతేజోపబృంహితానితిసంధిరార్షః॥ ౧౨॥ సహదేవమితి॥ నకులాదీనాంమత్స్యాదిభిస్సహయథాసంఖ్యంసంబంధః॥ ౧౩॥ తఇతి॥ కథంభూతాయయక్ష్యతేయాగంకరిష్యతే॥ ౧౪॥ శ్రుత్వేతి॥ ఆద్యోహరిఃశ్రీకృష్ణః॥ ౧౫॥ భీమసేనఇతి॥ బ్రహ్మలింగధరాఃబ్రాహ్మణవేషధారిణః- యతఃయత్ర- బృహద్రథసుతోజరాసంధః॥ ౧౬॥ తమితి॥ గృహేషువర్తమానం- సమయాచంతసమ్యక్ యాచితవంతఃప్రార్థయామాసురిత్యర్థః॥ ౧౭॥ రాజన్నితి॥ నన్విదంకామయామహఇతివిశేషానిర్దిశ్యతాం- అన్యథాయస్యపుత్రాదేర్వినాయోగోదుస్సహః- సకథందేయః తథారాజమండనంకిరీటాగ్యదేయంయత్- తద్భిక్షుభ్యఃకథందేయం తథాతిరమ్యంరత్నాభరణాదిపుత్రాదియోగ్యంకథంపరస్మైదేయమితిచేదతఆహుః ॥ ౧౮ ॥ కిమితి॥ అత్రదృష్టాంతత్వేనార్థాంతరమాహుః - కిమకార్యమితి - యథా అసాధూనామకార్యంనా

స్తి- తథాతితిక్షూణాం దుర్మర్షణం దుస్సహం నాస్తి- వదాన్యానామత్యుదారాణాం అదేయం దాతుమయోగ్యం నాస్తి- సమదర్శినాం శత్రుమిత్రాదీన్ సమం పశ్యతాం- పరశ్చ నాస్తి- అతః కిం విశేషనిర్దేశేనేత్యర్థః॥ ౧౯॥ కించ-అధ్రువేణ దేహేన ముద్గలాదివత్ ప్రాణా అపి నవంచనీయా ఇత్యాశయేనాహ॥ య ఇతి॥ నచినోతి న సంపాదయతి- వాచ్యః నింద్యః॥ ౨౦॥ హరిశ్చంద్ర ఇతి॥ విశ్వామిత్రాన్నృణ్యాయ హరిశ్చంద్రో భార్యాత్మాదిసర్వం విక్రీయ స్వయం చండాలతాం ప్రాప్తోప్యనిర్విణ్ణః సహాయోధ్యావాసిభిర్జనైః స్వర్గం గతః- రంతిదేవస్సకుటుంబః అష్టాచత్వారింశదహాన్యలబ్ధోదకోపి కథంచిల్లబ్ధాన్నోదకాద్యతిథిభ్యో దత్వా బ్రహ్మలోకం గతః- ఉంఛవృత్తిర్ముద్గలః షణ్మాసం సీదత్కుటుంబోప్యాతిథ్యదానేన బ్రహ్మలోకం గతః- శిబిః శరణాగతకపోతరక్షణాయ స్వమాంసం శ్యేనాయ దత్వా దివం గతః- బలిః సర్వస్వం బ్రాహ్మణవేషధారిణే వామనాయ హరయే దత్వా తమేవాత్మసాచ్చకార- కపోతశ్చాతిథయే వ్యాధాయ కపోత్యా సహాత్మమాంసం దత్వా విమానేన దివం గతః- వ్యాధస్తయోః సత్యం వీక్ష్య స్వయమతినిర్విణ్ణో మహాప్రస్థానేన వనాగ్నినిర్దగ్ధదేహో నిష్కల్మషో దివమారురో

షంతి తితిక్షూణాం కిమకార్యమసాధుభిః। కిం న దేయం వదాన్యానాం కః పరస్స్వమదర్శినామ్॥ ౧౯॥ యోనిత్యేన శరీరేణ సతాం గేయం యశో ధ్రువమ్। నచినోతి స్వయం కల్యస్స వాచ్యశ్శోచ్య ఏవ సః॥ ౨౦॥ హరిశ్చంద్రో రంతిదేవ ఉంఛవృత్తిశ్శిబిర్బలిః। వ్యాధః కపోతో బహవో హ్యధ్రువేణ ధ్రువం గతాః॥ ౨౧॥ శ్రీశుకః॥ స్వరైరాకృతిభిస్తైస్తాన్ ప్రకోష్ఠైర్జ్యాహతైరపి। రాజన్యబంధూన్ విజ్ఞాయ దృష్టపూర్వానచింతయత్॥ ౨౨॥ రాజన్యబంధవో హ్యేతే బ్రహ్మలింగాని బిభ్రతి। దదామి కామితం తేభ్య ఆత్మానమపి దుస్త్యజమ్॥ ౨౩॥ బలేర్నుశ్రూయతే కీర్తిర్వితతా దిక్ష్వకల్మషా। ఐశ్వర్యాద్భ్రంశితస్యాపి విప్రవ్యాజేన విష్ణునా॥ ౨౪॥ శ్రియం జిహీర్షతేంద్రస్య విష్ణవే ద్విజరూపిణే। జానన్నపి మహీం ప్రాదాద్వార్యమాణోపి దైత్యరాట్॥ ౨౫॥ జీవతా బ్రాహ్మణార్థాయ కోన్వర్థః క్షత్రబంధునా। దేహేన పతమానేన నేహతా విపులం యశః॥ ౨౬॥ ఇత్యుదారమతిః ప్రాహ కృష్ణార్జునవృకోదరాన్। హే విప్రాః క్రియతాం కామో దదామ్యాత్మశిరోపి వః॥ ౨౭॥ శ్రీభగవాన్॥ యుద్ధం నో దేహి రాజేంద్ర ద్వంద్వశో యది మన్యసే। యుద్ధార్థినో వయం ప్రాప్తా రాజన్యా నాన్యకాంక్షిణః॥ ౨౮॥ అసౌ వృకోదరః పార్థస్తస్య భ్రాతార్జునో హ్యయమ్। అనయోర్మాతులేయం మాం కృష్ణం జానీహి తే రిపుమ్॥ ౨౯॥ ఏవమావేదితో రాజా జహాసోచ్చైస్స్మ మాగధః। ఆహ చామర్షితో మందా యుద్ధం తర్హి దదామి వః॥ ౩౦॥ న త్వయా భీరుణా యోత్స్యే యుధి విక్లబచేతసా। మథురాం స్వపురీం త్యక్త్వా సముద్రం శరణం గతః॥ ౩౧॥ అయం తు వయసాతుల్యో నాతిసత్త్వో న మే సమః। అర్జునో న భవేద్యోద్ధా భీమస్తుల్యబలో మమ॥ ౩౨॥ ....

ఇత్యుక్త్వా భీమసేనాయ ప్రాదాయ మహతీం గదామ్। ద్వితీయాం స్వయమాదాయ నిర్జగామ పురాద్బహిః॥ ౩౩॥ తతస్సమేఖలే వీరౌ సంయుక్తావితరేతరమ్। జఘ్నతుర్వజ్రకల్పాభ్యాం గదాభ్యాం రణదుర్మదౌ॥ ౩౪॥ మండలాని విచిత్రాణి సవ్యం దక్షిణమేవ చ। చరతోశ్శుశుభే యుద్ధం నటయోరివ రంగిణోః॥ ౩౫॥ తతశ్చటచటాశబ్దో వజ్రనిష్పేషసంనిభః। గదయోః క్షిప్తయో రాజన్ దంతయోరివ దంతి

హ- ఏవమన్యేచ బహవో హ్యధ్రువేణ శరీరేణ ధ్రువం లోకం గతా ఇతి॥ ౨౧॥ స్వరైరితి॥ జ్యాహతైర్జ్యాఘాతకిణాంకితైః- దృష్టపూర్వాన్ ద్రౌపదీస్వయంవరాదిషు॥ ౨౨॥ ౨౩॥ బలేరితి॥ ఇంద్రస్య శ్రియం జిహీర్షతా- విప్రవ్యాజేన విష్ణునా- భ్రంశితస్యాపి- బలేః శ్రూయతే-న అహో-న శ్రూయత ఇతి పాఠే న శ్రూయతే కిం- అపితు శ్రూయత ఏవేతి॥ ౨౪॥ శ్రియమితి॥ తం శ్లాఘతే విష్ణవ ఇతి- శుక్రేణ వార్యమాణోపి- అత ఏవ విష్ణురితి జానన్నపి॥ ౨౫॥ జీవతేతి॥ పతమానేన పతతా- క్షత్రబంధునా దేహేన- బ్రాహ్మణార్థాయ విపులం యశః- నేహతా నేహమానేన అసంపాదయతా కోను అర్థః న కోపీత్యర్థః॥ ౨౬॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవం నిశ్చిత్యాహ- హే విప్రా ఇతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ రాజన్యతామేవ ప్రపంచయతి॥ అసావితి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ నేతి॥ యతస్త్వం మద్భయాత్ సముద్రం శరణం గత ఇతి॥ ౩౧॥ అయమితి॥ వయసాప్యతుల్యః- నాతిసత్త్వః అనతిబలశ్చ నచ దేహేన మయా సమః- అతోర్జునో యోద్ధా న భవేత్- భీమస్తు భవేత్ యతో మమ తుల్యబల ఇతి॥ ౩౨॥ ఇతీతి॥ ప్రాదాయ దత్వేత్యర్థః॥ ౩౩॥ తత ఇతి॥ సమేఖలే యుద్ధాంగణే॥ ౩౪॥ మండలానీతి॥ మండలాని గదాయుద్ధగతిభేదాన్- సవ్యం దక్షిణం చ యథా తథా- రంగిణోః రంగగతయోః- నటయోరివేతి నిర్భయత్వే ఉపమా॥ ౩౫॥ తత ఇతి॥ చటచటేతి గదయోః పరస్పరాఘాతశ

ష్ఠానుకరణం- వజ్రస్యనిష్పేషః పాతః- తత్సదృశః- యుధ్యమానయోర్గాంతినోరన్తాఘాతశబ్ద ఇవశుశుభే॥ ౩౬ ॥ తే ఇతి॥ అంసకట్యాదీనుపేత్య - దీప్తో మన్యుర్యయోస్తయోర్ద్విరదయోర్గజయోః అర్కశాఖాభ్యాంయుధ్యతోః యుధ్యమానయోః తేయథాచూర్ణీభవతస్తద్వత్॥ ౩౭॥ ఇత్థమితి॥ అపిష్టాంచూర్ణీచక్రతుః॥ ౩౮॥ తయోరితి॥ శిక్షాఽభ్యాసః బలంసత్త్వం ఓజః ప్రభావః సమానితాని యయోస్తయోః॥ ౩౯॥ శత్రోరితి॥ జన్మశకలరూపం మృతిః పునఃశకలీభావః ఏతేవిద్వాన్- జరానామకాచిద్రాక్షసీ- తత్కృతంజీవితం- అచింతయత్- కథమసౌశకలీభవేదితి॥ ౪౦॥ సంచింత్యేతి॥ విటపంశాఖాం- కరేణవిటపంగృహీత్వా హరిర్భీమస్యయథా అహం విటపంపాటయామి- తథాత్వమేనంవిపాటయేతి- సంజ్ఞయాసంకేతేన- అరివధోపాయందర్శయామాసేత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఏకేతి॥ ఏకైకః పాదాదిః యయోస్తేశకలే॥ ౪౪ ॥ ౪౫॥ దుష్పూర్తత్వాదసాహితః నరజ్యాభిలాషేణేతిదర్శయన్నాహ॥ సహదేవమితి॥

నోః॥ ౩౬॥ తేవైగదేభుజబలేనని పాత్యమానేఅన్యోన్యతోంసకటిపాదకరోరుజత్రూన్ । చూర్ణీబభూవతురుపేత్యయథార్కశాఖే సంయుధ్యతోర్ద్విరదయోరివదీప్తమన్వ్యోః॥ ౩౭॥ ఇత్థంతయోః ప్రహతయోర్గదయోర్నృపీరౌక్రుద్ధౌస్వముష్టిభిరయస్స్పృశైరపిష్టామ్ । శబ్దస్తయోః ప్రహరతోరిభయోరివాసీన్నిర్ఘాతవజ్రపరుషస్తలతాడనోత్థః॥ ౩౮॥ తయోరేవంప్రహరతోస్సమశిక్షాబలౌజసోః । నిర్విశేషమభూద్యుద్ధ మక్షీణబలయోర్నృప ॥ ౩౯ ॥ శత్రోర్జన్మమృతీవిద్వాన్ జీవితంచజరాకృతమ్ । పార్థమాప్యాయయన్ స్వేనతేజసాచింతయద్ధరిః ॥ ౪౦॥ సంచింత్యారివధోపాయంభీమస్యామోఘదర్శనః । దర్శయామాసవిటపంపాటయన్నివసంజ్ఞయా॥ ౪౧॥ తద్విజ్ఞాయమహాసత్త్వో భీమఃప్రహరతాంవరః । గృహీత్వాపాదయోశ్శత్రుంపాతయామాసభూతలే ౪౨॥ ఏకంపాదంపదాక్రమ్య దోర్భ్యామన్యంప్రగృహ్యసః । గుదతః పాటయామాసశాఖామివమహాగజః ॥ ౪౩॥ ఏకపాదోరువృషణకటిపృష్ఠస్తనాంసకే । ఏకబాహ్వక్షిభ్రూకర్ణేశకలేదదృశుః ప్రజాః ॥ ౪౪॥ హాహాకారోమహానాసీన్నిహతేమగధేశ్వరే। పూజయామాసతుర్భీమంపరిరభ్యజయాచ్యుతౌ॥ ౪౫॥ సహదేవంతత్తనయంభగవాన్భూతభావనః । అభ్యషించదమేయాత్మామగధానాంపతింప్రభుః॥ మోచయామాసరాజన్యాన్సంరుద్ధామాగధేనసః॥ ౪౬॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విసప్తతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అయుతేద్వేశతాన్యష్టౌలీలయాయుధినిర్జితాః । తేనిర్గతాగిరిద్రోణ్యాంమలినామలవాససః॥ ౧॥ క్షుత్క్షామాశ్శుష్కవదనాస్సంరోధపరికర్శితాః । దదృశుస్తేఘనశ్యామంపీతకౌశేయవాససమ్॥ ౨॥ శ్రీవత్సాంకంచతుర్బాహుంపద్మగర్భారుణేక్షణమ్ । చారుప్రసన్నవదనంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ । ౩॥ పద్మహస్తంగదాశంఖరథాంగైరుపలక్షితమ్ । కిరీటహారకటకకటిసూత్రాంగదాన్వితమ్॥ ౪॥ భ్రాజద్వరమణిగ్రీవంపీతంచవనమాలయా । పిబంత ఇవచక్షుర్భ్యాంలిహంత ఇవజిహ్వయా॥ ౫॥ జిఘ్రంత ఇవనాసాభ్యాంరంభంత ఇవబాహుభిః। ప్రణేముర్హతపాప్మానోమూర్ధభిఃపాదయోర్హరేః ॥ ౬ ॥ కృష్ణసందర్శనాహ్లాదధ్వస్తసంరోధనక్లమాః । ప్రశశంసుర్హృషీకేశంగీర్భిఃప్రాంజలయోనృపాః॥ ౭ ॥ రాజానః॥ నమస్తేదేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరావ్యయ । ప్రపన్నాన్

౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ద్విసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ తతస్త్రిసప్తతితమేమోచయిత్వానృపాన్హరిః। రాజాహైర్భోగైస్స్వాన్ దేశాన్ ప్రస్థాప్యపునరాగమత్ । అత్యున్నద్ధజరాసంధవధాత్త్రుద్ధ భూపతీన్ । విమోక్ష్యకృపయాకృష్ణోనిజరూపమదర్శయత్ ॥ అయుతే ఇతి॥ యేనిర్జితాః జరాసంధేన - సరుద్ధాశ్చగిరిద్రోణ్యాం- తేతతోనిర్గతాస్సంతోఘనశ్యామందదృశురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧॥ క్షుదితి॥ క్షుధాక్షామాః కృశాః సంరోధేన పరికర్శితాః క్లేశితాః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ భ్రాజదితి॥ భ్రాజన్ భ్రాజమానోవరమణిః కౌస్తుభోయయాసా- గ్రీవాయస్యతం- పీతంకంఠలంబితయావ్యాప్తం- పిబంతఇవేత్యాదీనాంహరేః పాదయోః ప్రణేమురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౫॥ జిఘ్రంతఇతి॥ రంభంతః పరిరంభమాశాఇవ॥ ౬ ॥ కృష్ణేతి ॥ శ్రీకృష్ణసందర్శనాహ్లాదేనధ్వస్తః సంరోధనక్లమో యేషాంతే॥ ౭ ॥ నమ ఇతి॥ సంరోధాద్రక్షితానస్మాన్- ఘోరాయాస్సంసృ

పేరపి పాహి విమోచయ॥ ౮॥ నను భవంతో జరాసంధాసూయావిష్టాః ఇహాముత్ర భోగాసక్తాశ్చ కథం సంసృతే ర్నిర్వేదనీయా ఇత్యాశంక్య- సంప్రతి న వయం తథాభూతా ఇత్యాహు రష్టభిః॥ నైనమితి॥ హే నాథ- వయం- ఏనం- నాన్వసూయామః అముం దోషం దృష్ట్వా న పశ్యామః- కుత ఇత్యత ఆహుః- అనుగ్రహ ఇతి- యద్యస్మాత్॥ ౯॥ ఏతదేవ వ్యతిరేకేణోపపాదయంతి॥ రాజ్యేతి॥ రాజ్యైశ్వర్యాభ్యాం మదస్తేన ఉన్నద్ధః ఉచ్ఛృంఖలః- నిత్యాః అచలాశ్చ సంపదో మన్యతే- త్వన్మాయా- అనిత్యాస్సతీః అచలాః శాశ్వతీర్మన్యత ఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ కించ- అవస్తు వస్తుతయా పశ్యంతీత్యాహుః॥ మృగతృష్ణామితి॥ వైకారికీం శబ్దాదివికారాపన్నాం- అయుక్తాః అవివేకినః॥ ౧౧॥ రాజ్యస్య యోగవియోగయోరనర్థావహత్వమస్మాభిరేవ దృష్టమిత్యాశయేనాహు ర్ద్వాభ్యాం॥ వయమితి॥ శ్రీమదేన నష్టా బుద్ధిర్యేషాం తే- అస్యాః పృథివ్యాః ఇతరేతరస్పృధః పరస్పరం స్పర్ధమానాః- పురః పురతః- త్వా త్వాం మృత్యుమవిగణయ్య॥ ౧౨॥ త ఇతి॥ పురా యే దుర్మదా వయం- హే కృష్ణ- త ఏవ వయం- అద్య వినష్టదర్పాః తే చరణౌ స్మరామః స్మర్తుమాశాస్మహే- కథంభూతాః- భవతః తన్వా మూర్త్యా- కాలేన- శ్రియో విచాలితాః భ్రంశితాః- అతో రాజ్యచ్యుతిః భవదనుగ్రహ ఏవేత్యర్థః॥ ౧౩॥ అథేతి॥ అత ఏవ- అథో అనంతరం మృగతృష్ణికయా రూపితం సదృశం- రాజ్యం- శశ్వత్ ప్రతిక్షణం- పతతా క్షీయమాణేన- తథా రుజాం రోగాణాం- భువా జన్మక్షేత్రేణ- దేహేన- ఉ

పాహి నః కృష్ణ నిర్విణ్ణాన్ ఘోరసంసృతేః॥ ౮॥ నైనం నాథాన్వసూయామో మాగధం మధుసూదన। అనుగ్రహో యద్భవతో రాజ్ఞాం రాజ్యచ్యుతిర్విభో॥ ౯॥ రాజ్యైశ్వర్యమదోన్నద్ధో న శ్రేయో విందతే నృపః। త్వన్మాయామోహితోనిత్యా మన్యతే సంపదోచలాః॥ ౧౦॥ మృగతృష్ణాం యథా బాలా మన్యంత ఉదకాశయమ్। ఏవం వైకారికీం మాయామయుక్తా వస్తు చక్షతే॥ ౧౧॥ వయం పురా శ్రీమదనష్టబుద్ధయో జిగీషయాస్యా ఇతరేతరస్పృధః। ఘ్నంతః ప్రజాస్స్వా అతినిర్ఘృణాః ప్రభో మృత్యుం పురస్త్వావిగణయ్య దుర్మదాః॥ ౧౨॥ త ఏవ కృష్ణాద్య గభీరరంహసా దురంతవీర్యేణ విచాలితాః శ్రియః। కాలేన తన్వా భవతోనుకంపయా వినష్టదర్పాశ్చరణౌ స్మరామ తే॥ ౧౩॥ అథో న రాజ్యం మృగతృష్ణరూపితం దేహేన శశ్వత్పతతా రుజాం భువా। ఉపాసితవ్యం స్పృహయామహే విభో క్రియాఫలం ప్రేత్య చ కర్ణరోచనమ్॥ ౧౪॥ తన్నస్త్వం నాదిశోపాయం యేన తే చరణాబ్జయోః। స్మృతిర్యథా న విరమేదపి సంసరతామిహ॥ ౧౫॥ కృష్ణాయ వాసుదేవాయ హరయే పరమాత్మనే। ప్రణతక్లేశనాశాయ గోవిందాయ నమో నమః॥ ౧౬॥ సంస్తూయమానో భగవాన్ రాజభిర్ముక్తబంధనైః। తానాహ కరుణస్తాత శరణ్యః శ్లక్ష్ణయా గిరా॥ ౧౭॥ శ్రీకృష్ణః॥ అద్యప్రభృతి వో భూపా మయ్యాత్మన్యఖిలేశ్వరే। సుదృఢా జాయతే భక్తిర్బాఢమాశంసితం తథా॥ ౧౮॥ దిష్ట్యా వ్యవసితం భూపా భవంత ఋతభాషిణః। శ్రియైశ్వర్యమదోన్నాహం పశ్యే హ్యున్మాదకం నృణామ్॥ ౧౯॥ హైహయో నహుషో వేనో రావణో నరకోపరే। శ్రీమదాద్భ్రంశితాః స్థానాద్దేవదైత్యనరేశ్వరాః॥ ౨౦॥ భవంత ఏతద్విజ్ఞాయ దేహాద్యుత్పాద్యమంతవత్। మాం భజంతోధ్వరైర్యుక్తాః ప్రజా ధర్మేణ రక్షథ॥ ౨౧॥ సంతన్వంతః ప్ర

పాసితవ్యం సేవ్యం- న స్పృహయామహే- ప్రేత్య- పరలోకే చ- క్రియాఫలం స్వర్గాది భోజ్యం ఉపాసితవ్యం- న స్పృహయామహే- కథంభూతం- కర్ణయోః రోచనం రుచిజనకమాత్రం తత్ర గతస్య స్పర్ధాద్యనపగమేన సుఖాభావాదిత్యర్థః॥ ౧౪॥ యద్యేవంభూతా యూయం- తర్హి మమ చరణౌ స్మరత- తతః అనాయాసేన ముక్తిర్భవిష్యతీతి- కిం మదపేక్షయేతి చేదత ఆహుః॥ తదితి॥ త్వచ్చరణస్మృతిరపి త్వత్ప్రసాదఫలమేవేత్యర్థః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ సంస్తూయమాన ఇతి॥ శ్లక్ష్ణయా మంజులయా॥ ౧౭॥ అద్యేతి॥ యథా భవద్భిరాశంసితం- తథా బాఢం నిశ్చితం- వః మయి భక్తిర్జాయత ఏవేత్యర్థః॥ ౧౮॥ దిష్ట్యేతి॥ హే భూపాః మద్భజనమేవ కర్తవ్యమితి భవద్భిః వ్యవసితం సంకల్పితం- దిష్ట్యా భద్రం- భవద్భిరుక్తం చ సత్యమేవేత్యాహ- భవంత ఇతి- శ్రీః ఐశ్వర్యం చ తాభ్యాం మదస్తేనోన్నాహం ఉన్నహనం ఉద్బంధనం- స్వైరచారమిత్యర్థః- పశ్యే పశ్యామి॥ ౧౯॥ తదేవాహ॥ హైహయ ఇతి॥ హైహయః కార్తవీర్యః చక్రవర్తీ నరేశ్వరః- పితుః కామధేనుహరణాత్ పరశురామేణ సపుత్రో హతః- నహుషో దేవేంద్రతాం ప్రాప్తః ఉన్మత్తః శచీసంగాయ బ్రాహ్మణైః శిబికాం వాహయన్ తైరేవ తతో భ్రంశితః అజగరత్వమవాప- వేనోపి ఉన్మత్తో బ్రాహ్మణానధిక్షిపన్ తైరేవ హుంకారైర్హతః- రావణో రాక్షసేశ్వరః సీతామభిలషన్ రాఘవేణ హతః- నరకో దైత్యేశ్వరః అదితికుండలాద్యాహరణన్మయైవ హతః- అపరేపి- శ్రీమదాత్ స్థానాద్భ్రంశితాః॥ ౨౦॥ భవంత ఇతి॥ యదుత్పాద్యం దేహాది తదంతవత్- ఏవం విజ్ఞాయ- యుక్తాః అప్రమత్తాః- రక్షథ రక్షతేత్యర్థః॥ ౨౧॥ సంతన్వంత

ఇతి॥ ప్రజాతంతూన్ పుత్రాదిసంతతీః - ప్రాప్తంప్రాప్తంచ సమత్వేన సేవమానాః॥ ౨౨॥ ఉదాసీనా ఇతి॥ మాం బ్రహ్మ - యాస్యథ॥ ౨౩॥ ఇత్యేతి॥ స్త్రియశ్చ స్త్రీశ్చ తేషాం మజ్జనకర్మణి అభ్యంగస్నానాదౌ - న్యయుఙ్క్త॥ ౨౪॥ ౨౫॥ భోజయిత్వేతి॥ సుస్నాతాన్ సమ్యగలంకృతాన్ భోగైశ్చ యుక్తాన్ - వరేణాన్నేన భోజయిత్వా - పునస్తేషాం సపర్యాం సహదేవేన కారయామాసేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౬॥ త ఇతి॥ గ్రహాః చంద్రాదయో యథా॥ ౨౭॥ రథానితి॥ ప్రీణీయ ప్రీణయిత్వా॥ ౨౮॥ ౨౯॥ జగదురితి॥ జగదుః ఊచుః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ గత్వేతి॥ ఖాండవప్రస్థం ఇంద్రప్రస్థం॥ ౩౨॥ తదితి॥ శాంతం మృతం - ఆప్తమనోరథో బభూవేతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రిసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చతుర్యుక్సప్తతితమే రాజసూయక్రియాద్విజైః। అగ్రపూజాప్రసంగేన చైద్యఘాతాది వర్ణ్యతే॥ రాజసూయమఖే హత్వా జరాసం

జాతంతూన్ సుఖదుఃఖే భవాభవౌ। ప్రాప్తంప్రాప్తంచ సేవంతో మచ్చిత్తా విచరిష్యథ॥ ౨౨। ఉదాసీనాశ్చ దేహాదావాత్మారామా ధృతవ్రతాః। మయ్యావేశ్య మనస్సమ్యఙ్మామంతే బ్రహ్మ యాస్యథ। ౨౩। శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిశ్య నృపాన్ కృష్ణో భగవాన్ భువనేశ్వరః। తేషాం న్యయుఙ్క్త పురుషాన్ స్త్రియో మజ్జనకర్మణి॥ ౨౪। సపర్యాం కారయామాస సహదేవేన భారత। నరదేవోచితైర్వస్త్రైర్భూషణైః స్రగ్విలేపనైః। ౨౫। భోజయిత్వా వరాన్నేన సుస్నాతాన్ సమలంకృతాన్। భోగైశ్చ వివిధైర్యుక్తాన్ తాంబూలాద్యైర్నృపోచితైః॥ ౨౬। తే పూజితా ముకుందేన రాజానో మృష్టకుండలాః। విరేజుర్మోచితాః కృచ్ఛ్రాత్ప్రావృడంతే యథా గ్రహాః॥ ౨౭॥ రథాన్ సదశ్వానారోప్య మణికాంచనభూషితాన్। ప్రీణీయ సూనృతైర్వాక్యైః స్వదేశాన్ ప్రత్యయాపయత్। ౨౮। త ఏవం మోచితాః కృచ్ఛ్రాత్ కృష్ణేన సుమహాత్మనా। యయుస్తమేవ ధ్యాయంతః కృతాని చ జగత్పతేః॥ ౨౯। జగదుః ప్రకృతిభ్యస్తే మహాపురుషచేష్టితమ్। యథాన్వశాసద్భగవాన్ తథా చక్రురతంద్రితాః॥ ౩౦। జరాసంధం ఘాతయిత్వా భీమసేనేన కేశవః। పార్థాభ్యాం సంయుతః ప్రాయాత్సహదేవేన పూజితః॥ ౩౧॥ గత్వా తే ఖాండవప్రస్థం శంఖాన్ దధ్ముర్జితారయః। హర్షయంతస్స్వసుహృదో దుర్హృదాం చాసుఖావహాః। ౩౨। తచ్ఛ్రుత్వా ప్రీతమనస ఇంద్రప్రస్థనివాసినః। మేనిరే మాగధం శాంతం రాజా చాప్తమనోరథః॥ ౩౩॥ అభివంద్యాథ రాజానం భీమార్జునజనార్దనాః। సర్వమాశ్రావయాంచక్రురాత్మనా యదనుష్ఠితమ్। ౩౪। నిశమ్య ధర్మరాజస్తు కేశవేనానుకంపితః। ఆనందాశ్రుకలాం ముంచన్ ప్రేమ్ణా నోవాచ కించన। ౩౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే - త్రిసప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ఏవం యుధిష్ఠిరో రాజా జరాసంధవధం విభోః। కృష్ణస్య చానుభావం తం శ్రుత్వా ప్రీతస్తమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ యుధిష్ఠిరః॥ యే స్యుస్త్రైలోక్యగురవస్సర్వే లోకాస్సహేశ్వరాః। వహంతి దుర్లభం లబ్ధ్వా శిరసైవానుశాసనమ్ ॥ ౨॥ స భవానరవిందాక్షో దీనానామిహ మానినామ్। ధత్తేనుశాసనం భూమంస్తదత్యంతవిడంబనమ్। ౩। న హ్యేకస్యాద్వితీయస్య బ్రహ్మణః పరమాత్మనః। కర్మభిర్వర్ధతే తేజో ...

థం తదంతరే। చైద్యం తదంతే కువర్ణాంతం బీజం కలిమివావపత్ ॥ కురూణామంతార్థం - కురూణామంతో యస్మాదసౌ కువర్ణాంతస్తం కలిమిత్యర్థః॥ ఏవమితి॥ కృష్ణస్య చానుభావమితి చకారాత్ తస్య చాజ్ఞానువిధాయిత్వం చాలక్ష్యేత్యర్థః॥ ౧॥ తదాహ॥ య ఇతి॥ యే త్రైలోక్యస్యాపి గురవస్స్యుః - సనకాదయః సర్వే చ లోకాః లోకపాలాశ్చ తే శిరసైవ తవానుశాసనం వహంతి - దుర్లభం లబ్ధ్వేతి భాగ్యేనైవ తల్లబ్ధమితి బహుమానేనేత్యర్థః॥ ౨॥ స ఇతి॥ స భవాన్ పరమేశ్వరోస్మాకమనుశాసనం ధత్తే - తదత్యంతవిడంబనం అననురూపమనుకరణం - స్వతేజోహానిప్రసంగాదితి తాత్పర్యార్థః॥ ౩॥ అథవా తవ పునః పరిపూర్ణస్య ఆజ్ఞాపనాజ్ఞాధారణాభ్యాం న తేజో వృద్ధిహానీ - అతః కృపయా సర్వం సంగచ్ఛత ఇత్యాహ॥ నేతి॥ ఏకస్య అద్వితీయస్య సజాతీయసమానరహితస్య - బ్రహ్మణస్తవ - ఉభయమాయా - పరమాత్మన ఇతి సర్వజీవనియంతుః స్తవనియమ్యత్వం సుతరాం నవాస్తవం - అతః పరానుగ్రహైకార్థైః కర్మభిః [illegible] తే - న

చ ప్రాసతే - రవేరివ ఉదయాస్తమయాదికర్మభిరిత్యర్థః - తథాచ ॥ శ్రు ॥ నకర్మణా వర్ధతే నో కనీయానితి శ్రుతేః ॥౪॥ నన్వేవమప్య హం పరమేశ్వరః సర్వస్యాజ్ఞాపకః మమేదం నీచం కర్మాయోగ్యమితి మనసి కథం న భవేదత ఆహ ॥ నచేతి ॥ హే అజిత - తవ భక్తానామేవ తావత్ ఇయం నానాధీః భేదమతిర్నాస్తి - యథా పశూనాం అజ్ఞానాం వైకృతా శరీరవిషయా - తవతు నాస్తీతి కింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ ఇతీతి ॥ యజ్ఞీయే యజ్ఞోచితే వసంతాదికాలే - యుక్తాన్ అభియుక్తాన్ - సయుధిష్ఠిరః - ఋత్విజో హోతృప్రముఖాన్ - వవ్రే వృతవాన్ ॥ ౬ ॥ తానాహ త్రిభిః ॥ ద్వైపాయన ఇతి ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ దుర్వాసా ఇతి ॥ అకృతవ్రణాదీనేతాన్ - ఋత్విగుపద్రష్ట్రాదిభేదేన వవ్రే ॥ ౯ ॥ ఉపహూతా ఇతి ॥ అన్యేచోపహూతాః ॥౧౦॥ బ్రాహ్మణా ఇతి ॥ యజ్ఞదిదృక్షవస్సర్వేచ తత్రేయురిత్యన్వయః ॥౧౧॥ తత ఇతి ॥ దేవయజనం యజ్ఞభూమిం - కృష్ట్వా కర్షణాదిభిస్సంశోధ్య - దీక్షయాంచక్రిరే దీక్షాసంస్కారయుక్తమకుర్వన్ ॥౧౨॥ హైమా ఇతి ॥ ఉపకరణాః ఉపస్కరాః - వరుణస్య రాజసూయే యథా ఆసన్నితి శేషః ॥ ౧౩ ॥ కించ ॥ ఇంద్రేతి ॥ యే ఇంద్రాదయో దేవగణాః ॥ ౧౪ ॥ మునయ ఇతి ॥ యే

జోఽప్రాసతే వాయధారవేః ॥ ౪ ॥ నచ తే జిత భక్తానాం మమాహమితి మాధవ । త్వం తవేతి చ నానాధీః పశూనామివ వైకృతా ॥ ౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా యజ్ఞియే కాలే వవ్రే యుక్తాన్ స ఋత్విజః । కృష్ణానుమోదితః పార్థో బ్రాహ్మణాన్ బ్రహ్మవాదినః ॥ ౬ ॥ ద్వైపాయనో భరద్వాజస్సుమంతుర్గౌతమోఽసితః । వసిష్ఠశ్చ్యవనః కణ్వో మైత్రేయః కవషస్త్రితః ॥ ౭ ॥ విశ్వామిత్రో వామదేవస్సుమతిర్జైమినిః క్రతుః । పైలః పరాశరో గర్గో వైశంపాయన ఏవ చ ॥ ౮ ॥ దుర్వాసాః కశ్యపో ధౌమ్యో రామో భార్గవ ఆసురిః । వీతిహోత్రో మధుచ్ఛందో వీరసేనోఽకృతవ్రణః ॥ ౯ ॥ ఉపహూతాస్తథా చాన్యే భీష్మద్రోణకృపాదయః । ధృతరాష్ట్రస్సహసుతో విదురశ్చ మహామతిః ॥ ౧౦ ॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రా యజ్ఞదిదృక్షవః । తత్రేయుస్సర్వరాజానో రాజ్ఞాం ప్రకృతయో నృప ॥ ౧౧ ॥ తతస్తే దేవయజనం బ్రాహ్మణాస్స్వర్ణలాంగలైః । కృష్ట్వా తత్ర యథామ్నాతం దీక్షయాంచక్రిరే నృపమ్ ॥ ౧౨ ॥ హైమాః కిలోపకరణా వరుణస్య యథా పురా ॥ ౧౩ ॥ ఇంద్రాదయో లోకపాలా విరించిభవసంయుతాః । సగణాస్సిద్ధగంధర్వ విద్యాధరమహోరగాః ॥ ౧౪ ॥ మునయో యక్షరక్షాంసి ఖగకింనరచారణాః । రాజానశ్చ సమాహూతా రాజపత్న్యశ్చ సర్వశః ॥ ౧౫ ॥ రాజసూయం సమేయుస్స్మ రాజ్ఞః పాండుసుతస్య వై । మేనిరే కృష్ణభక్తస్య సూపపన్నమవిస్మితాః ॥ ౧౬ ॥ అయాజయన్ మహారాజం

శిశుపాలవధకథాప్రారంభ ఘట్టః.

యాజకా దేవవర్చసః । రాజసూయేన విధివత్ ప్రాచేతసమివామరాః ॥ ౧౭ ॥ సుత్యేఽహన్యవనీపాలో యాజకాన్ సదసస్పతీన్ । అపూజయన్మహాభాగాన్ యథావత్సుసమాహితః ॥౧౮॥ సదస్యాగ్ర్యార్హణార్హం వై విమృశంతస్సభాసదః । నాధ్యగచ్ఛన్ననైకాంత్యాత్సహదేవస్తదాబ్రవీత్ ॥౧౯॥ అర్హతి హ్యచ్యుతశ్శ్రైష్ఠ్యం భగవాన్ సాత్వతాం పతిః । ఏష వై దేవతాస్సర్వా దేశకాలధనాదయః ॥ ౨౦ ॥ యదాత్మకమిదం విశ్వం క్రతవశ్చ యదాత్మకాః । అగ్నిరాహుతయో మంత్రాస్సాంఖ్యం యోగశ్చ యత్పరః ॥౨౧॥ ఏక ఏవాద్వితీయోఽసావైతదాత్మ్యమిదం జగత్ । ఆత్మనాత్మాశ్రయస్సభ్యాస్సృజత్యవ

చ రాజాదయః సమాహూతాః ॥౧౫॥ రాజసూయమితి ॥ యే తత్ర సమేయుస్స్మ తే సర్వే కృష్ణభక్తస్య పాండుసుతస్య రాజ్ఞో రాజసూయమవిస్మితాస్సంతః - సూపపన్నం సుసంపన్నం - మేనిరే ఇత్యన్వయః ॥ ౧౬ ॥ అయాజయన్నితి ॥ యాజకాః ఋత్విజః ॥ ౧౭ ॥ సుత్య ఇతి ॥ సుత్యేఽహని సోమాభిషవదినే ॥ ౧౮ ॥ సదసీతి ॥ అగ్ర్యార్హణం అగ్రపూజా - తస్యార్హం యోగ్యం - అనైకాంత్యాత్ యోగ్యానాం బహుత్వేనైకస్యానిశ్చయాత్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ యదాత్మకమితి ॥ సాంఖ్యం జ్ఞానం యోగ ఉపాసనా ॥ ౨౧ ॥ నను సాంఖ్యం కేవలపరం - యోగస్సవిశేషణపరః - కథముభయోరేకపరత్వం తత్రాహ ॥ ఏక ఇతి ॥ ఏక ఏవాద్వితీయోఽసౌ - అతస్సాంఖ్యస్య తత్పరత్వం యుక్తం - విశేషణభూతస్య చ సర్వప్రపంచస్య తన్మయత్వాత్, విశేషణవిషయస్య యోగస్యాపి యుక్తమద్వితీయపరత్వమిత్యాహ - ఐతదాత్మ్యమితి - ఏష శ్రీకృష్ణః ఆత్మా యస్య తత్ ఏతదాత్మ - తస్య భావః ఐ[illegible] భనితవ్యేచ భావనిర్దేశః ॥ శ్రు ॥ ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వమితి శ్రుతేః - అత్ర హేతుః - ఆత్మనేతి - హే సభ్యాః ఆత్మా [illegible] - స్వేనైవ అజః ఇదం జగత్ సృజతి - అవతి రక్షతి - హంతి సంహరతి చ ॥

౨౨॥ కించ ॥ వివిధానీతి ॥ యస్యఅపేక్షయాఅనుగ్రహేణ- వివిధానికర్మాణి తపోయోగాదీని-జనయన్కుర్వన్- యత్ యస్మాత్- అయంసర్వోఽపిజనః ధర్మాదిలక్షణంశ్రేయఈహతేసాధయతి - కర్మాణితత్ఫలానిచ యదధీనానీత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ ఆత్మనఃప్రియమాణమర్హణమాత్మనః కథంస్యాత్తత్రాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వభూతానామాత్మభూతాయ - అనన్యదర్శినే ఆత్మభేదమతయే ॥ ౨౫॥ ఇతీతి ॥ శ్రీకృష్ణానుభావవిత్ సహదేవ ఇత్యుక్త్వాతూష్ణీమభూత్ ॥ ౨౬ ॥ శ్రుత్వేతి॥ ద్విజేరితం సాధుసాధ్వితి ఘోషం శ్రుత్వా-హార్దమభిప్రాయం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ యూయమితి ॥ హేసదసస్పతయః సర్వే బాలభాషితంమామన్యధ్వంమాజానీతమాగృహ్ణీత- కింతత్ యత్ యతః- కృష్ణోఽర్హణేసంమతఃతత్॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ సదసస్పతీనితి ॥ అస్యైవవాస్తవోఽర్థః పూర్వవదున్నేయః - సదసస్పతీనితి - గోపః వేదపృథివ్యాదిపాలకఇత్యర్థః - కుత్సితంవేదవిపరీతం లపంతీతికులపాః పాషండాః- తాన్ అంసతే ఘాతయతీతి కులపాంసనః అకాకః- కంచఅకంచకాకేసుఖదుఃఖే- తేనవిద్యేతేయస్యసః అకాకః- ఆప్తకామఇత్యర్థః - సయథాఆప్తకామోదేవయోగ్యం కేవలంపురోడాశాదిమాత్రంనార్హతి- అపితుసర్వస్వమపి - తథాయంశ్రీకృష్ణోఽపిబ్రహ్మర్షియోగ్యం సపర్యామాత్రంకథమ

తిహాంత్యజః॥ ౨౨॥ వివిధానీహకర్మాణిజనయన్యదపేక్షయా। ఈహతేయదయంసర్వశ్శ్రేయోధర్మాదిలక్షణమ్ ॥ ౨౩ ॥ తస్మాత్కృష్ణాయమహతేదీయతాంపరమార్హణమ్। ఏవంచేత్సర్వభూతానామాత్మనశ్చార్హణంభవేత్ ॥ ౨౪॥ సర్వభూతాత్మభూతాయకృష్ణాయానన్యదర్శినే। దేయందాంతాయపూర్ణాయదత్తస్యానంత్యమిచ్ఛతా ॥ ౨౫॥ ఇత్యుక్త్వాసహదేవోఽభూత్తూష్ణీంకృష్ణానుభావవిత్। తచ్ఛ్రుత్వాతుష్టువుస్సర్వేసాధుసాధ్వితిసత్తమాః॥ ౨౬॥ శ్రుత్వాద్విజేరితంరాజాజ్ఞాత్వాహార్దంసభాసదామ్। సమర్హయద్ధృషీకేశంప్రీతఃప్రణయవిహ్వలః॥ ౨౭॥ తత్పాదావవనిజ్యాపశ్శిరసాలోకపావనీః। సభార్యస్సానుజామాత్యస్సకుటుంబోవహన్ముదా ॥ ౨౮ ॥ వాసోభిఃపీతకౌశేయైర్భూషణైశ్చమహాధనైః। భూషయిత్వాప్రపూర్ణాక్షోనాశకత్సమవేక్షితుమ్॥ ౨౯॥ ఇత్థంసభాజితంవీక్ష్యసర్వేప్రాంజలయోనృపాః। నమోజయేతినేముస్తంనిపేతుఃపుష్పవృష్టయః ॥ ౩౦॥ ఇత్థంనిశమ్యదమఘోషసుతస్స్వపీఠాదుత్థాయకృష్ణగుణవర్ణనజాతమన్యుః। ఉత్క్షిప్యబాహుమిదమాహసదస్యమర్షీసంశ్రావయన్భగవతేపరుషాణ్యభీతః ॥ ౩౧॥ ఈశోదురత్యయఃకాలఇతిసత్యవతీశ్రుతిః। వృద్ధానామపియద్బుద్ధిర్బాలవాక్యైర్విభిద్యతే॥ ౩౨॥ యూయంపాత్రవిదాంశ్రేష్ఠామామంధ్వంబాలభాషితమ్। సదసస్పతయస్సర్వేకృష్ణోయత్సంమతోఽర్హణే॥ ౩౩॥ తపోవిద్యావ్రతధరాన్జ్ఞానవిధ్వస్తకల్మషాన్। పరమర్షీన్బ్రహ్మనిష్ఠాన్లోకపాలైశ్చపూజితాన్॥ ౩౪॥ *సదసస్పతీనతిక్రమ్యగోపోఽయంకులపాంసనః। యథాకాకఃపురోడాశంసపర్యాంకథమర్హతి ॥ ౩౫॥ వర్ణాశ్రమకులాపేతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః। స్వైరవర్తీగుణైర్హీనస్సపర్యాంకథమర్హతి ॥ ౩౬ ॥ యయాతినైషాంహికులంశప్తంసద్భిర్బహిష్కృతమ్। వృథాపానరతంశశ్వత్సపర్యాంకథమర్హతి॥ ౩౭॥ బ్రహ్మర్షిసేవితాన్దేశాన్హిత్వైతేబ్రహ్మవర్చసమ్। సముద్రందుర్గమాశ్రిత్యబాధంతేదస్య

ర్హతి- కింతుస్వాత్మసమర్పణమప్యర్హతీత్యర్థః॥ ౩౫ ॥ ....

వర్ణేతి ॥ వర్ణాశ్రమకులేభ్యఃఅపేతఃబ్రహ్మత్వాత్॥ శ్రు॥ అనామగోత్రమితిశ్రుతేః- అతఏవానధికారిత్వాత్సర్వధర్మబహిష్కృతః - స్వైరవర్తీపరమేశ్వరత్వాత్-అతఏవనిర్గుణఃతమఆదిరహితః-ఏవంభూతోజీవానాంయోగ్యంతుచ్ఛంసపర్యామాత్రం కథమర్హతీత్యర్థః॥ ౩౬॥ యయాతినేతి ॥ అపిచకథంవర్ణనీయోమాదృశైరేషాంయదూనాంమహిమా - యస్మాదేషాంకులంయయాతినాశప్తమపికింసద్భిర్బహిష్కృతం- అపితుశిరసాధృతం- కించ- అస్మదాదికులవత్వృథాపానరతంకిం-అపితు అతినియతాచారమిత్యర్థః- అహోయదూనామేవతావదీదృశంమాహాత్మ్యంయదుకులవృద్ధస్యయయాతేఃశాపోనప్రాదుర్భూయాదిత్యాది- అయంతు సాక్షాదీశ్వరః- అతఃసపర్యామాత్రంకథమర్హతీత్యర్థః॥ ౩౭॥ కించ॥ బ్రహ్మర్షీతి॥ యేరాజానోదుష్టానుచ్చాటయంతి - తేతదర్థంకీకటాదిదేశాన్ప్యాశ్రయంతి- ఏతేతుబ్రహ్మర్షిసేవితానేవదేశానాశ్రిత్యఅబ్రహ్మవర్చసంసముద్రం దుర్గమపిహిత్వాఏవపయిత్వేత్యర్థః- బాధంతేతథా- యాఃదస్యవఃప్రజాస్తాశ్చ- అయమర్థః-వేదతదర్థాభియోగోబ్రహ్మవర్చసంతద్విరుద్ధమబ్రహ్మవర్చసం సముద్రంముద్రాలింగంతత్సహితంసముద్రంవేదవిరుద్ధలింగధారిణంపాషండమిత్యర్థః- తల్లింగంత్యాజయిత్వాబాధంతేదండ

యంతి కథం నూతం దుర్గాం ధర్మవత్ప్రతితేరధర్మతయాదుర్జ్ఞేయమిత్యర్థః-తథాదస్యవః దస్యూనపిప్రజావేషేణవర్తమానాన్దం
డయంతి-అతోయదుభ్యోన్యః కోనామధార్మికోస్తీతిపారుష్యంతత్త్వార్థానేవ॥౩౮॥ఏవమితి॥ శివాఘరుః-తస్యాఃరుతంశ్రుత్వాయథాసిం
హోయానకించిద్భ్రూతేతద్వత్॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ తావదితి॥ తావదుత్థాయేత్యస్యాయమభిప్రాయః - ఏషమత్వాపరాధోమత్తు
ల్యబలః సర్వానేతాన్హన్యాత్ - అతోమయైవశీఘ్రంహంతవ్యఇతితత్క్షణమేవ ఉత్థాయశిరోజహారేతి॥ ౪౪॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ నన్వేవం
నిందకస్యకథంవాసుదేవేప్రవేశస్తత్రాహ॥ జన్మత్రయేతి॥ జన్మత్రయేఅనుగుణితమనువర్తితంయద్వైరంతేనసంరబ్ధయాఆవిష్టయా-త
న్మయతాంతత్స్వరూపతాంయాతః-పునఃపార్షదోబభూవేత్యర్థః- అత్రహేతుః-భావోహీతి- భావోభావనాఅనుధ్యానం - భవస్యధ్వ

వః ప్రజాః॥ ౩౮ ॥ ఏవమాదీన్యభద్రాణిబభాషే నష్టమంగళః । నోవాచకించిద్భగవాన్యథాసిం
హశ్శివారుతమ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః ॥ భగవన్నిందనంశ్రుత్వాదుస్సహంతత్సభాసదః । కర్ణౌపిధాయని
ర్జగ్ముశ్శపంతశ్చేదిపంరుషా॥ ౪౦॥ నిందాంభగవతశ్శ్రుత్వాతత్పరస్యజనస్యవా । తతోనాపైతియ
స్సోపియాత్యధస్సుకృతాచ్చ్యుతః ॥ ౪౧॥ తతఃపాండుసుతాఃక్రుద్ధామత్స్యకైకయసృంజయాః । ఉ
దాయుధాస్సముత్తస్థుశ్శిశుపాలజిఘాంసవః ॥ ౪౨॥ తతశ్చైద్యస్త్వసంభ్రాంతోజగృహేఖడ్గచర్మణీ ।
భర్త్సయన్కృష్ణపక్షీయాన్రాజ్ఞస్సదసిభారత ॥ ౪౩ ॥ తావదుత్థాయభగవాన్స్వాన్నివార్యస్వ
యంరుషా । శిరఃక్షురాంతచక్రేణజహారాపతతోరిపోః॥ ౪౪॥ శబ్దఃకోలాహలోప్యాసీచ్ఛిశుపాలేహ
తేమహాన్ । తస్యానుయాయినోభూపా దుద్రువుర్జీవితైషిణః ॥ ౪౫॥ చైద్యదేహోత్థితంజ్యో
తిర్వాసుదేవముపావిశత్ । పశ్యతాంసర్వభూతానాముల్కేవభువిఖాచ్చ్యుతా ॥ ౪౬॥ జన్మత్రయా
నుగుణితవైరసంరబ్ధయాధియా । ధ్యాయంస్తన్మయతాంనీతోభావోహిభవకారణమ్ ॥ ౪౭ ॥ ఋ
త్విగ్భ్యస్ససదస్యేభ్యోదక్షిణాంవిపులామదాత్ । సర్వాన్సంపూజ్యవిధివచ్చక్రేవభృథమేకరాట్॥
౪౮ ॥ సాధయిత్వాక్రతుంరాజ్ఞఃకృష్ణోయోగేశ్వరేశ్వరః । ఉవాసకతిచిన్మాసాన్సుహృద్భిరభియాచి
తః॥ ౪౯॥ తతోనుజ్ఞాప్యరాజానమనిచ్ఛంతమపీశ్వరః । యయౌసభార్యస్సామాత్యస్స్వపురందేవకీసు
తః॥ ౫౦ ॥ వర్ణితంతదుపాఖ్యానంమయాతేబహువిస్తరమ్। వైకుంఠవాసినోర్జన్మవిప్రశాపాత్పు
నఃపునః॥ ౫౧॥ రాజసూయావభృథ్యేనస్నాతోరాజాయుధిష్ఠిరః । బ్రహ్మక్షత్రసభామధ్యేశుశుభేదే
వరాడివ॥ ౫౨ ॥ రాజ్ఞాసభాజితాస్సర్వేసురమానవఖేచరాః । కృష్ణంక్రతుంచశంసంతస్స్వధామాని
ముదాయయుః॥ ౫౩ ॥ దుర్యోధనమృతేపాపంకలింకురుకులామయమ్ । యోనసేహేశ్రియంస్ఫీతాం
దృష్ట్వాపాండుసుతస్యతామ్ ॥ ౫౪॥ యఇదంకీర్తయేద్విష్ణోఃకర్మచైద్యవధాదికమ్। రాజ్ఞాంమోక్షం
వితానంచసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౫౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-చతుస్సప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ అజాతశత్రోస్తందృష్ట్వా రాజసూయమహోదయమ్ । సర్వే ముముదిరేబ్రహ్మన్నృదే
వాయేసమాగతాః ॥ ౧ ॥ దుర్యోధనంవర్జయిత్వారాజానస్సర్షయస్సురాః । ఇతిశ్రుతంనోభగవ
న్నత్రకారణముచ్యతామ్ ॥ ౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ పితామహస్యతేయజ్ఞేరాజసూయేమహాత్మనః । బాంధ

యాకారజన్మనఃకారణం- పేశస్కారీధ్యానేనకీటాదౌతథాదృష్టత్వాదిత్యర్థః॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ రాజ్ఞేతి॥
సురాఃమానవాః-ఖేచరాఃప్రమథాశ్చ॥ ౫౩॥ దుర్యోధనమితి॥ పాపంధర్మద్వేషం- అత్రహేతుః- కలింకలేరంశం - అతఏవ కురుకుల
స్యామయంవ్యాధింనాశకం॥ ౫౪॥ యఇతి॥ వితానంయజ్ఞంచ॥ ౫౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుస్సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥
శ్లో ॥ పంచసప్తతితమే యజ్ఞావభృథసంభ్రమః । సుయోధనస్యచాపొంత్యామానభంగోదృశిభ్రమాత్ ॥ దుర్యోధనస్యైకస్యైవ
దుఃఖకారణంప్రష్టుముక్తమనువదతి॥ అజాతశత్రోరితి॥ ౧॥ దుర్యోధనమితి॥ ఇతిశ్రుతంత్వన్ముఖాదేవేత్యర్థః॥ ౨॥ దుర్యోధనస్యఅ
సహనకారణత్వేనయాగమహోత్సవమేవపునఃసింహావలోకనేననిరూపయతి ఏకదాంతఃపురేతస్యేత్యతఃప్రాక్తనేనగ్రంథేన ॥ పితామ

హాస్యేతి॥ ప్రేమబంధనాః ప్రేమమయం త్రితాః॥౩॥ భీమ ఇతి॥ పూజాయాం సమ్మానే- ద్రవ్యహార్థనే నానావస్తుసంపాదనే॥ ౪ ॥ సతామితి ॥ శుశ్రూషణే చందనాలేపనాదౌ॥ ౫॥ ౬॥ నిరూపితా ఇతి॥ నిరూపితాః నియుక్తాస్స్వంతః నానాకర్మసు ప్రవర్తంతేస్మ॥ ౭॥ ఋత్విగితి। ఋత్విజశ్చ- సదస్యాశ్చ సభాసదః- బహువిదశ్చ తేషు- స్విష్టేషు సమ్యక్ పూజితేషు- సూనృతం ప్రియవాక్- సమర్హణమలంకారాది- దక్షిణశ్చ తాభిః- ద్యునద్యాం గంగాయాం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ చిత్రేతి॥ చిత్రాణి ధ్వజపతాకాగ్రాణి యేషు తైః- ఇభేంద్రైః స్యందనైః అర్వభిః అశ్వైర్భటైశ్చ-ఏవం చతురంగసైన్యైః నిర్యయుః॥ ౧౧॥ యదుసృంజయేతి॥ యజమానో యుధిష్ఠిరః పురస్సరో యేషాం తే॥ ౧౨॥ సదస్యేతి॥ సదస్యా ఋత్విజః- అన్యే చ ద్విజశ్రేష్ఠాః నిర్యయుః॥ ౧౩॥ స్వలంకృతా ఇతి॥ కించ-గంధాదిభిస్స్వలంకృతాః నరా నార్యశ్చ

వాః పరిచర్యాయాం తస్యాసన్ ప్రేమబంధనాః ॥ ౩ ॥ భీమో మహానసాధ్యక్షో ధనాధ్యక్షస్సుయోధనః। సహదేవస్తు పూజాయాం నకులో ద్రవ్యసాధనే ॥ ౪ ॥ సతాం శుశ్రూషణే జిష్ణుః కృష్ణః పాదావనేజనే। *పరివేషణే ద్రుపదజా కర్ణో దానే మహామనాః ॥ ౫ ॥ యుయుధానో వికర్ణశ్చ హార్దిక్యో విదురాదయః। బాహ్లీకపుత్రా భూర్యాద్యా యే చ సంతర్దనాదయః। ౬ ॥ నిరూపితా మహాయజ్ఞే నానాకర్మసు తే తదా। ప్రవర్తంతే స్మ రాజేంద్ర రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః ॥ ౭ ॥ ఋత్విక్సదస్యబహువిత్సు సుహృత్తమేషు స్విష్టేషు సూనృతసమర్హణదక్షిణాభిః। చైద్యే చ సాత్వతపతేశ్చరణం ప్రవిష్టే చక్రుస్తతస్త్వవభృథస్నపనం ద్యునద్యామ్ ॥ ౮ ॥ మృదంగశంఖపణవాస్తూర్యాశ్చానకగోముఖాః। వాదిత్రాణి విచిత్రాణి నేదురావభృథోత్సవే॥ ౯ ॥ నర్తక్యో ననృతుర్హృష్టా గాయకా యూథశో జగుః। వీణావేణుతలోన్నాదస్తేషాం స దివమస్పృశత్ ॥ ౧౦ ॥ చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరిభేంద్రస్యందనార్వభిః। స్వలంకృతైర్భటైర్భూపా నిర్యయూ రుక్మమాలినః॥ ౧౧ ॥ యదుసృంజయకాంభోజకురుకేకయకోసలాః। కంపయంతో భువం సైన్యైర్యజమానపురస్సరాః ॥ ౧౨ ॥ సదస్యర్త్విగ్ద్విజశ్రేష్ఠా బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా। దేవర్షిపితృగంధర్వాస్తుష్టువుః పుష్పవర్షిణః॥ ౧౩ ॥ స్వలంకృతా నరా నార్యో గంధస్రగ్భూషణాంబరైః। విలింపంత్యోభిషించంత్యో విజహ్రుర్వివిధై రసైః ॥ ౧౪ ॥ తైలగోరసగంధోదహరిద్రాసాంద్రకుంకుమైః। పుంభిర్లిప్తాః ప్రలింపంత్యో విజహ్రుర్వారయోషితః॥ ౧౫ ॥ గుప్తా నృభిర్నిరగమన్నుపలబ్ధుమేతద్దేవ్యో యథా దివి విమానవరైర్నృదేవ్యః। తా మాతులేయసఖిభిః కిల సిచ్యమానాస్సవ్రీడహాసవికసద్వదనా విరేజుః॥ ౧౬॥ తా దేవరానుత సఖీన్సిషిచుర్దృతీభిః క్లిన్నాంబరా వివృతగాత్రకుచోరుమధ్యాః। ఔత్సుక్యముక్తకబరచ్యవమానమాల్యాః క్షోభం దధుర్మలధియాం రుచిరైర్విహారైః ॥ ౧౭ ॥ స సమ్రాడ్రథమారుహ్య సదశ్వం రుక్మమాలినమ్। వ్యరోచత స్వపత్నీభిః క్రియాభిః క్రతురాడివ॥ ౧౮॥ పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే తమృత్విజః। ఆచాంతం స్నాపయాంచక్రుర్గంగాయాం సహ కృష్ణయా॥ ౧౯ ॥ దేవదుందుభయో నేదుర్నరదుందుభిభిస్సహ। ముముచుః పుష్పవర్షాణి దేవర్షిపితృమానవాః॥ ౨౦॥ సస్నుస్తత్ర తతస్సర్వే వర్ణాశ్రమయుతా జనాః। మహాపాతక్యపి యతస్సద్యో ముచ్యేత కిల్బిషాత్ ॥ ౨౧ ॥ అథ రాజాహతే క్షౌమే పరిధాయ స్వలంకృతః। ఋత్విక్సదస్యవిప్రాదీనానర్చాభరణాంబరైః॥ ౨౨॥ బంధుజ్ఞాతినృపాన్మిత్రసుహృదోన్యాంశ్చ సర్వశః। అభీక్ష్ణం పూజయామాస నారాయణపరో నృపః॥ ౨౩ ॥ సర్వే జనాస్సురరుచో మణి

రసైః మిథో విజహ్రుః॥ ౧౪॥ రసానేవాహ ॥ తైలేతి॥ కించ-సాంద్రకుంకుమాదిభిః పుంభిర్లిప్తాస్తాన్ ప్రలింపంత్యో వారయోషితశ్చ విజహ్రుః॥ ౧౫॥ గుప్తా ఇతి॥ నృభిర్గుప్తాః- రథాదియానైః నృదేవ్యః రాజపత్న్యో నిరగమన్ నిర్గతాః-ఏతదుపలబ్ధుం విమానవరైర్దేవ్యో యథా తద్వత్- మాతులేయైస్సఖిభిశ్చ పరితః సిచ్యమానాః సవ్రీడేన సహాసేన వికసంతి వదనాని యాసాం తాః॥ ౧౬॥ తా ఇతి॥ దేవరాన్ పతిభ్రాతౄన్- ఉత సఖీన్ సఖీనపి- దృతిభిః ఉదకనోదన చర్మయంత్రైః- సేచనపాత్రైశ్చ- మలధియాం కామినాం॥ ౧౭॥ స ఇతి॥ క్రియాభిః అంగేష్టిభిః- క్రతురాట్ సశరీరో రాజసూయ ఇవ॥ ౧౮॥ పత్నీతి॥ పత్నీసంయాజాః యాగవిశేషాః- అవభృథసంబంధి అవభృథ్యం చ- చరిత్వా తాన్యనుష్ఠాయ ఋత్విజః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ అథేతి॥ అహతే నూతనే- ఆనర్చ అర్చితవాన్॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సర్వే

ఇతి॥ సురాణామివ రుక్ కాంతిర్యేషాం తే- మణికుండలైః సహితాః స్రగుష్ణీషాదయో యేషాం తే- కుండలయుగేనాలకబృందేన చ జుష్టా వక్త్రశ్రీర్యాసాం తాః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇత్థమితి॥ గతజ్వరః నిశ్చింతః ఆసీత్॥ ౩౦॥ ఏకదేతి॥ అచ్యుతే శ్రీకృష్ణే ఆత్మా మనః యస్య తస్య॥ ౩౧॥ యస్మిన్నితి॥ నరేంద్రాదీనాం లక్ష్మీః లక్ష్మ్యః విభూతయః- విశ్వసృజా మయేన- ఉపక్లృప్తాః విరచితాః తాభిస్సహ- కురురాట్ దుర్యోధనః- అతప్యత్॥ ౩౨॥ యస్మిన్నితి॥ మహిషీసహస్రమితి బహుత్వోపలక్షణం- క్వణద్భిరంఘ్రిభిః శోభా యస్య- మధ్యే సుచారు చారుమధ్యమిత్యర్థః- కుచకుంకుమైః శోణా హారా యస్య తత్- శ్రీమంతి ముఖాని యస్య తత్- చలైః కుండలైః కుంతలైశ్చ ఆఢ్యం సంపన్నం- అశోభతేతి శేషః॥ ౩౩॥ సభాయామితి॥ క్వాపి కదాచిత్ విరేజ ఇతి శేషః- స్వస్య చక్షుషా హితాహితజ్ఞాపకేన॥

కుండలస్రగుష్ణీషకంచుకదుకూలమహార్ఘహారాః। నార్యశ్చ కుండలయుగాలకబృందజుష్టవక్త్రశ్రియః కనకమేఖలయా విరేజుః॥ ౨౪॥ అథర్త్విజో మహాత్మానస్సదస్యా బ్రహ్మవాదినః। విప్రక్షత్రియవిట్శూద్రా రాజానో యే సమాగతాః॥ ౨౫॥ దేవర్షిపితృభూతాని లోకపాలాస్సహానుగాః। పూజితాస్తమనుజ్ఞాప్య స్వధామాని యయుర్ముదా॥ ౨౬॥ హరిదాసస్య రాజర్షే రాజసూయమహోదయమ్। నైవాతృప్యన్ ప్రశంసంతః పిబన్మర్త్యోఽమృతం యథా॥ ౨౭॥ తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్। ప్రేమ్ణా నివారయామాస కృష్ణం చ త్యాగకాతరః॥ ౨౮॥ భగవానపి తత్రాఙ్గ న్యవాత్సీత్తత్ప్రియంకరః। ప్రస్థాప్య యదువీరాంశ్చ సాంబాదీంశ్చ కుశస్థలీమ్॥ ౨౯॥ ఇత్థం ధర్మసుతో రాజా మనోరథమహార్ణవమ్। సుదుస్తరం సముత్తీర్య కృష్ణేనాసీద్గతజ్వరః॥ ౩౦॥ ఏకదాంతఃపురే తస్య వీక్ష్య దుర్యోధనశ్శ్రియమ్। అతప్యద్రాజసూయస్య మహిత్వం చాచ్యుతాత్మనః॥ ౩౧॥ యస్మిన్నరేంద్రదితిజేంద్రసురేంద్రలక్ష్మీః* నానా విభాంతి కిల విశ్వసృజోపక్లృప్తాః। తాభిః పతీన్ ద్రుపదరాజసుతోపతస్థే యస్యాం విషక్తహృదయః కురురాడతప్యత్॥ ౩౨॥ యస్మింస్తదా మధుపతేర్మహిషీసహస్రం శ్రోణీభరేణ శనకైః క్వణదంఘ్రిశోభమ్। మధ్యే సుచారు కుచకుంకుమశోణహారం శ్రీమన్ముఖం చలకుండలకుంతలాఢ్యమ్॥ ౩౩॥ సభాయాం మయవిద్యాయాం క్వాపి ధర్మసుతో విరాట్। వృతోనుజైర్బంధుభిశ్చ కృష్ణేనాపి స్వచక్షుషా॥ ౩౪॥ ఆసీనః కాంచనే సాక్షాదాసనే మఘవానివ। పారమేష్ఠ్యశ్రియా జుష్టః స్తూయమానశ్చ వందిభిః॥ ౩౫॥ తత్ర దుర్యోధనో మానీ సహితో భ్రాతృభిర్నృప। కిరీటమాలీ న్యవిశదసిహస్తః క్షిపన్రుషా॥ ౩౬॥ స్థలేఽభ్యగృహ్ణాద్వస్త్రాంతం జలం మత్వా స్థలేఽపతత్। జలే చ స్థలవద్భ్రాంత్యా మయమాయావిమోహితః॥ ౩౭॥ జహాస భీమస్తం దృష్ట్వా స్త్రియో నృపతయో పరే। నివార్యమాణా అప్యంగ రాజ్ఞా కృష్ణానుమోదితాః॥ ౩౮॥ స వ్రీడితోఽవాగ్వదనో రుషా జ్వలన్నిష్క్రమ్య తూష్ణీం ప్రయయౌ గజాహ్వయమ్। హాహేతి శబ్దస్సుమహానభూత్సతామజాతశత్రుర్విమనా ఇవాభవత్॥ బభూవ తూష్ణీం భగవాన్భువో భరం జిహీర్షురేష భ్రమతి స్మ యద్దృశా॥ ౩౯॥ ఏతత్తేఽభిహితం రాజన్ పృష్టోఽహమిహ యత్త్వయా। సుయోధనస్య దౌరాత్మ్యం రాజసూయే మహాక్రతౌ॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచసప్తతితమోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁

౩౪॥ ౩౫॥ తత్రేతి॥ మానీ సాహంకారః- కిరీటం చ మాలా చ విద్యేతే యస్య సః- న్యవిశత్ వివేశ- క్షిపన్ ద్వాఃస్థాదీన్ అధిక్షిపన్॥ ౩౬॥ స్థల ఇతి॥ తత్ర శుద్ధాంతే స్థలే- వస్త్రాంతమభ్యగృహ్ణాత్ ఆకుంచితవాన్- కుతస్తస్మిన్ స్థలవివభ్రాంత్యా జలం మత్వా- జలే చ అపతత్- కుతః స్థలవద్భ్రాంత్యా॥ ౩౭॥ ౩౮॥ స ఇతి॥ భువో భరం భారం జిహీర్షురితి అద్య సంపాదితేన కలహబీజేన కురూణాం సంహారం కరిష్యామీతి- కించ- యస్య దృశా దృష్టిమాత్రేణ- దుర్యోధనో భ్రమతి స్మ భ్రాంతిం ప్రాప- మయమాయా తు నిమిత్తమాత్రం- సః భూభారహరణబీజం దుర్యోధనస్య భ్రమం భీమాదిహాస్యేన తస్య పరాభవం చ విధాయ తూష్ణీమాసీదిత్యర్థః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచసప్తతితమోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥ తతష్షట్సప్తతితమే కృష్ణసాల్వమహామృధే। ద్యుమద్గదాప్రహారేణ రణే ప్రద్యుమ్ననిర్గమః॥ సంపాద్య ధర్మరాజస్య రాజసూయమ

షెబాగయమ్। నిహత్య సౌభరాజాదీనగోపారమచ్యుతః॥౧॥౨॥౩॥ ఇతీతి ॥ ప్రత్యహం సకృత్ - పాంసుముష్టిం ఏకాం గ్రసన్ భక్షయన్॥ ౪॥ సంవత్సరాంత ఇతి॥ సంవత్సరాంత ఇతి॥ ఆశుతోషః ఉపభగవానుమాపతిః- శ్రీకృష్ణవిద్వేషి సాల్వే- వరస్యవైఫల్యం మన్యమానోన శీఘ్రం ప్రాదురభూత్-తస్యాతినిబన్ధమాలక్ష్య-సంవత్సరాంతే వరేణ-ఛందయామాస ఇచ్ఛాం కారితవాన్-వరం వృణీష్వేత్యువాచేత్యర్థః॥౫॥౬॥తథేతి॥ తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ- గిరిశేనాదిష్టో మయః- అయస్మయం లోహమయం-పురం సౌభసంజ్ఞం- నిర్మాయ రచయిత్వా-ప్రాదాత్॥౭॥స ఇతి॥తమసోంధకారస్య- ధామ ఆశ్రయం అన్యైర్దురాసదం చ ప్రాప్య స॥౮॥౯॥సగోపురాణీతి॥ ప్రాసాదాః గృహాః-అట్టాలాస్తదుపరిగృహాః- తోళికాస్తత్పర్యంతకుడ్యాని- తాః- విహారాన్ క్రీడాస్థానాని చ-సబభంజ కించ-విమానాగ్ర్యాత్తస్మాచ్ఛస్త్రవృ

❈ సాల్వవధకథాప్రారంభఘట్టః. ❈

శ్రీశుకః॥ అథాన్యదపికృష్ణస్యశృణుకర్మాద్భుతంనృప। క్రీడానరశరీరస్య యథాసౌభపతిర్హతః॥
౧॥ శిశుపాలసఖస్సాల్వోరుక్మిణ్యుద్వాహఆగతైః। యదుభిర్నిర్జితస్సంఖ్యేజరాసంధాదయస్తథా॥
౨॥ సాల్వఃప్రతిజ్ఞామకరోచ్ఛృణ్వతాంసర్వభూభుజామ్। అయాదవాంకరిష్యేక్ష్మాంపౌరుషంమమ
పశ్యత। ౩॥ ఇతిమూఢఃప్రతిజ్ఞాయదేవంపశుపతింప్రభుమ్। ఆరాధయామాసనృపఃపాంసుముష్టింస
కృద్గ్రసన్। ౪॥ సంవత్సరాంతేభగవానాశుతోషఉమాపతిః। వరేణచ్ఛందయామాససాల్వంశరణ
మాగతమ్॥ ౫॥ దేవాసురమనుష్యాణాంగంధర్వోరగరక్షసామ్। అభేద్యంకామగంవవ్రేసయానం
వృష్ణిభీషణమ్॥ ౬॥ తథేతిగిరిశాదిష్టోమయఃపరపురంజయః। పురంనిర్మాయసాల్వాయప్రాదాత్సౌ
భమయస్మయమ్॥ ౭॥ సలబ్ధ్వాకామగంయానంతమోధామదురాసదమ్। యయౌద్వారవతీంసా
ల్వోవైరంకృష్ణకృతంస్మరన్॥ ౮॥ నిరుధ్యసేనయాసాల్వోమహత్యాభరతర్షభ। పురీంబభంజోప
వనాన్యుద్యానానిచసర్వశః॥ ౯॥ సగోపురాణిద్వారాణిప్రాసాదాట్టాలతోళికాః। విహారాన్సవి
మానాగ్ర్యాన్నిపేతుశ్శస్త్రవృష్టయః॥ ౧౦॥ శిలాద్రుమాశ్చాశనయస్సర్పాఆసారశర్కరాః।
ప్రచండశ్చక్రవాతోభూద్రజసాచ్ఛాదితాదిశః॥ ౧౧॥ ఇత్యర్ద్యమానాసౌభేనకృష్ణస్యనగరీభృశమ్।
నాభ్యపద్యతశంరాజంస్త్రిపురేణయథామహీ॥ ౧౨॥ ప్రద్యుమ్నోభగవాన్వీక్ష్యబాధ్యమానాని
జాఃప్రజాః। మాభైష్టేత్యభ్యధాద్వీరోరథారూఢోమహారథః॥ ౧౩॥ సాత్యకిశ్చారుదేష్ణశ్చసాం
బోక్రూరస్సహానుజైః। హార్దిక్యోభానువిందశ్చగదశ్చశుకసారణౌ॥ ౧౪॥ అపరేచమహేష్వాసా
రథయూథపయూథపాః। నిర్యయుర్దంశితాగుప్తారథేభాశ్వపదాతిభిః॥ ౧౫॥ తతఃప్రవవృతేయు
ద్ధంసాల్వానాంయదుభిస్సహ। యథాసురాణాంవిబుధైస్తుములంరోమహర్షణమ్॥ ౧౬॥ తాశ్చసౌ
భపతేర్మాయాదివ్యాస్త్రై రుక్మిణీసుతః। క్షణేననాశయామాసనైశంతమఇవోష్ణగుః॥ ౧౭॥ వివ్యా
ధపంచవింశత్యాస్వర్ణపుంఖైరయోముఖైః। సాల్వస్యధ్వజినీపాలంశరైస్సంనతపర్వభిః॥ ౧౮॥
శతేనాతాడయత్సాల్వమేకైకేనాస్యసైనికాన్। దశభిర్దశభిర్నేతౄన్వాహనానిత్రిభిస్త్రిభిః॥
౧౯॥ తదద్భుతంమహత్కర్మప్రద్యుమ్నస్యమహాత్మనః। దృష్ట్వాతంపూజయామాసుస్సర్వేస్వపరసై
నికాః॥ ౨౦॥ బహురూపైకరూపంతద్దృశ్యతేనచదృశ్యతే। మాయామయంమయకృతందుర్విభా

ష్టయః పేతుః॥ ౧౦॥ శిలా ఇతి॥ ఆసారశర్కరాః ధారాసంపాతవజ్జలోపలాః॥౧౧॥ ఇతీతి॥ శం సుఖం నాభ్యపద్యత॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥ ౧౫॥ తత ఇతి॥ తుములం వ్యాకులం- రోమహర్షణం రౌద్రం॥ ౧౬॥ తా ఇతి॥ నైశం నిశిభవం- తమః ఉష్ణగుః సూర్య ఇవ॥ ౧౭॥ కించ। వివ్యాధేతి॥ స్వర్ణమయా నిపుంఖా నిపృష్ఠప్రాంతాని యేషాం తైః అయోలోహం- తన్మయాని ముఖాన్యగ్రాణి యేషాం తైః- ధ్వజినీపాలం సేనాన్యం- సంనతాని నిమ్నాని- పర్వాణి గ్రంథయో యేషాం తైః॥ ౧౮॥ శతేనేతి॥ సైనికాన్ భటాన్-నేతౄన్ సారథీన్॥ ౧౯॥ తదితి॥ స్వపరసైనికాః స్వపరసేనయోర్వర్తమానాస్సర్వే పూజయామాసుః సమ్మానితవంతః॥ ౨౦॥ బహురూపేతి॥ కదాచిద్బహురూపం- కదాచిదేకరూపం- క్వచిద్దృశ్యతే- క్వచిన్నదృశ్యతే- ఏవం దుర్విభావ్యం అవితర్క్యమభూత్॥౨౧॥కించ॥ క్వచిదితి॥ ఏవం తత్ దురవసి

థ

తత్రానవస్థితం చాభూత్॥ ౨౨॥ ౨౩॥ శరైరితి॥ అగ్నివద్దాహకైః అర్కవత్సంశోషకైః - యుగపత్సర్వతస్సంస్పర్శో యేషాం తైః - ఆశీవిషవదేకదేశస్పర్శమాత్రేణ మారకత్వాద్దురాసదైః దుస్సహైః - పాట్యమానం పురమనీకాని చ యస్య సః - పరైర్యదుభిరీరితైర్ముక్తైః॥ ౨౪॥ సాల్వేతి॥ భృశార్దితా అపి స్వం స్వం రణం స్వాం స్వాం యుద్ధభూమిం॥ ౨౫॥ సాల్వేతి॥ కార్ష్ణ్యాః కార్ష్ణాయసమయ్యా - వ్యాహత్య ప్రహత్య॥ ౨౬॥ తమితి॥ తం ప్రద్యుమ్నం - అపోవాహ అస్యతో నినాయ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నేతి॥ మత్ మత్తో వినా - క్లీబం చిత్తం యస్య తేన - త్వయా సూతేన॥ ౨౯॥ కిన్న్వితి॥ పితరౌ రామకేశవౌ - అభిసంగమ్య తత్పార్శ్వం గత్వా - తాభ్యాం పృష్టః - స్వయోగ్యం కిం ను వక్ష్యామీతి॥ ౩౦॥ వ్యక్తమితి॥ భ్రాతృజామయః భ్రాతృభార్యాః - వ్యక్తం నిశ్చితం - యత్ క్లైబ్యం కథయిష్యంతి - తత్కథనమనుకరోతి - కథం

వ్యం పరైరభూత్॥ ౨౧॥ క్వచిద్భూమౌ క్వచిద్వ్యోమ్ని గిరిమూర్ధ్ని జలే క్వచిత్। అలాతచక్రవద్భ్రామ్యత్సౌభం తద్దురవస్థితమ్॥ ౨౨॥ యత్ర యత్రోపలక్ష్యేత ససౌభస్సహసైనికః। సాల్వస్తతస్తతోఽముంచన్ శరాన్ సాత్వతయూథపాః॥ ౨౩॥ శరైరగ్న్యర్కసంస్పర్శైరాశీవిషదురాసదైః। పాట్యమానపురానీకస్సాల్వోఽముహ్యత్పరేరితైః॥ ౨౪॥ సాల్వానీకపశస్త్రౌఘైర్వృష్ణివీరా భృశార్దితాః। న తత్యజూ రణం స్వం స్వం లోకద్వయజిగీషవః॥ ౨౫॥ సాల్వామాత్యో ద్యుమాన్నామ ప్రద్యుమ్నం ప్రాక్ప్రపీడితః। ఆసాద్య గదయా మౌర్వ్యా వ్యాహత్య వ్యనదద్బలీ॥ ౨౬॥ తం ద్యుమద్గదయా శీర్ణవక్షస్స్థలమరిందమమ్। అపోవాహ రణాత్సూతో ధర్మవిద్దారుకాత్మజః॥ ౨౭॥ లబ్ధసంజ్ఞో ముహూర్తేన కార్ష్ణిస్సారథిమబ్రవీత్। అహో అసాధ్విదం సూత యద్రణాన్మేఽపకర్షణమ్॥ ౨౮॥ న యదూనాం కులే జాతశ్శ్రూయతే రణవిచ్యుతః। వినా మత్క్లీబచిత్తేన సూతేన ప్రాప్తకల్మషాత్॥ ౨౯॥ కిం ను వక్ష్యేఽభిసంగమ్య పితరౌ రామకేశవౌ। యుద్ధాద్ధర్మ్యాదపక్రాంతః పృష్టస్తత్రాత్మనః క్షమమ్॥ ౩౦॥ వ్యక్తం మే కథయిష్యంతి హసంత్యో భ్రాతృజామయః। క్లైబ్యం కథం కథం వీర తవాన్యైః కథ్యతాం మృధే॥ ౩౧॥ సూతః॥ ధర్మం విజానతాఽఽయుష్మన్ కృతమేతన్మయా విభో। సూతః కృచ్ఛ్రగతం రక్షేద్రథినం సారథిం రథీ॥ ౩౨॥ ఏతద్విదిత్వా తు భవాన్మయాపోవాహితో రణాత్। ఉపసృష్టః పరేణేతి మూర్ఛితో గదయా హతః॥ ౩౩॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్సప్తతితమోఽధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ స తూపస్పృశ్య సలిలం దంశితో ధృతకార్ముకః। నయ మాం ద్యుమతః పార్శ్వం వీరస్యేత్యాహ సారథిమ్॥ ౧॥ విధమంతం స్వసైన్యాని ద్యుమంతం రుక్మిణీసుతః। ప్రతిహృత్య ప్రత్యవిధ్యన్నారాచైరష్టభిస్స్మయన్॥ ౨॥ చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్ సూతమేకేన చాహనత్। ద్వాభ్యాం ధనుశ్చ కేతుం చ ద్యుమతోఽన్యేన వై శిరః॥ ౩॥ గదసాత్యకిసాంబాద్యా జఘ్నుస్సౌభపతేర్బలమ్। పేతుస్సముద్రే సౌభేయాస్సర్వే సంచ్ఛిన్నకంధరాః॥ ౪॥ ఏవం యదూనాం సాల్వానాం జఘ్నతామితరేతరమ్। యుద్ధం త్రినవరాత్రం తదభూత్తుములముల్బణమ్॥ ౫॥ ఇంద్రప్రస్థం గతః కృష్ణ ఆహూతో ధర్మసూను

కథమితి॥ ౩౧॥ ధర్మమితి॥ విభో హే సమర్థ - ఏతదపసర్పణం ధర్మమాహ - సూత ఇతి॥ ౩౨॥ ఏతదితి॥ అపోవాహితః అపనీతః - ఉపసృష్టః ఉపసర్గం పీడాం ప్రాప్త ఇతి కృత్వా - యతః పరేణ శత్రుణా - గదయా హతస్సన్ - మూర్ఛితో నిస్సంజ్ఞతాం గతోఽభవానితి॥ ౩౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ సప్తసప్తతితమే నానామాయావిచక్షణః। కృష్ణేనాగత్య సాల్వస్తు హతస్సౌభం చ చూర్ణితమ్॥ స ఇతి॥ దంశితః సన్నద్ధః॥ ౧॥ విధమంతమితి॥ విధమంతం క్షపయంతం - ప్రతిహృత్య నిరుధ్య॥ ౨॥ అష్టానాం వినియోగమాహ॥ చతుర్భిరితి॥ ౩॥ గదేతి॥ సౌభేయాః సౌభస్థాః॥ ౪॥ ఏవమితి॥ నవానాం రాత్రీణాం సమాహారో నవరాత్రం - త్రయాణాం నవరాత్రాణాం సమాహారః త్రినవరాత్రం - సప్తవింశతిరహోరాత్రాణీత్యర్థః - తుములం సంకులం - ఉల్బణం ఘోరం॥ ౫॥ పరమతముపన్యస్యతి॥ ఇంద్రప్రస్థం గత ఇతి॥ ౬॥ ౭॥ ఆహూ

తి॥ స్వగతమేవపథిచింతావిజృంభితమాభాషణం- ఆర్యమిత్రాభిసంగతోబలభద్రాదిసహితః॥౮॥ వీక్ష్యేతి॥ దుర్నిమిత్తదర్శనాకులచిత్తఃఏవంచింతయన్ ద్వారకామాగత్య-స్వానాంకదనంవీక్ష్యసౌభంచసాల్వరాజంచవీక్ష్య-రామంపురరక్షణంప్రతినిరూప్యనియుజ్య-దారుకంప్రాహేత్యన్వయః॥ ౯॥ రథమితి॥ తేత్వయా॥ ౧౦॥ ఇతీతి॥ఆస్థాయసమ్యగధిష్ఠాయ-అరుణానుజంధ్వజేవర్తమానంగరుడం॥౧౧॥ సాల్వఇతి॥ హతప్రాయస్యబలస్యఈశ్వరః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తమితి॥ తంచసాల్వం- శరసందోహైఃశరజాలైః ఖంసూర్యఇవరశ్మిభిరితి- సునీలత్వవిపులత్వాదిభిరాకాశోపమాసౌభస్య- అచింత్యవేగత్వబహుత్వాదిభిశ్శరాణాంరశ్మిసాదృశ్యం- అయత్నేనైవరశ్మివత్ శరజాల

నా। రాజసూయేచనివృత్తేశిశుపాలేచసంస్థితే॥౬॥కురువృద్ధాననుజ్ఞాప్యమునీంశ్చససుతాంపృథామ్।
నిమిత్తాన్యతిఘోరాణిపశ్యన్ ద్వారవతీంయయౌ॥౭॥ ఆహచాహమిహాయాతఆర్యమిత్రాభిసంగతః।
రాజన్యాశ్చైద్యపక్షీయానూనంహన్యుఃపురీంమమ ॥ ౮ ॥ వీక్ష్యతత్కదనంస్వానాంనిరూప్యపురరక్ష
ణమ్। సౌభంచసాల్వరాజంచదారుకంప్రాహకేశవః॥ ౯ ॥ రథంప్రాపయమేసూత సాల్వస్యాంతి
కమాశ్వై। సంభ్రమస్తేనకర్తవ్యోమాయావీసౌభరాడయమ్॥ ౧౦ ॥ ఇత్యుక్తశ్చోదయామాస
రథమాస్థాయదారుకః। విశంతందదృశుస్సర్వేస్వేపరేచారుణానుజమ్ ॥ ౧౧॥ సాల్వశ్చకృష్ణమాలో
క్యహతప్రాయబలేశ్వరః। ప్రాహిణోత్కృష్ణసూతాయశక్తింభీమరవాంమృధే॥ ౧౨॥ తామాప
తంతీంనభసిమహోల్కామివరంహసా। భాసయంతీందిశశ్శౌరిస్సాయకైశ్శతధాచ్ఛినత్॥ ౧౩॥ తం
చషోడశభిర్బాణైర్విద్ధ్వాసౌభంచఖేభ్రమత్। అవిధ్యచ్ఛరసందోహైఃఖంసూర్యఇవరశ్మిభిః॥౧౪॥
సాల్వశ్శౌరేస్తుదోస్సవ్యంసశార్ఙ్గంశార్ఙ్గధన్వనః। బిభేదన్యపతద్ధస్తాచ్ఛార్ఙ్గమాసీత్తదద్భుతమ్॥
౧౫ ॥ హాహాకారోమహానాసీద్భూతానాంతత్రపశ్యతామ్। వినద్యసౌభరాడుచ్చైరిదమాహజనా
ర్దనమ్॥౧౬॥ యత్త్వయామూఢనస్సఖ్యుర్భ్రార్యాత్వపహృతేక్షతామ్। ప్రమత్తస్ససభామధ్యేత్వ
యావ్యాపాదితస్సఖా॥ ౧౭ ॥ తంత్వాద్యనిశితైర్బాణైరపరాజితమానినమ్। నయామ్యపునరావృ
త్తింయదితిష్ఠేర్మమాగ్రతః॥ ౧౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ వృథాత్వంకత్థసేమందనపశ్యస్యంతికేంతకమ్। పౌ
రుషందర్శయంతిస్మశూరానబహుభాషిణః॥ ౧౯॥ ఇత్యుక్త్వాభగవాన్సాల్వంగదయాభీమవేగయా।
తతాడజత్రౌసంక్రుద్ధస్సచకంపేవమన్నసృక్ ॥ ౨౦॥ గదాయాంసంనివృత్తాయాంసాల్వస్త్వంతర
ధీయత॥ ౨౧ ॥ తతోముహూర్తఆగత్యపురుషశ్శిరసాచ్యుతమ్। దేవక్యాప్రేషితోస్మీతినత్వాప్రా
హవచోరుదన్ ॥ ౨౨ ॥ కృష్ణకృష్ణమహాబాహోపితాతేపితృవత్సల। బద్ధ్వాపనీతస్సాల్వేనసౌనికేన
యథాపశుః॥ ౨౩॥ నిశమ్యవిప్రియంకృష్ణోమానుషీంప్రకృతింగతః। విమనస్కోఘృణీస్నేహాద్బభాషే
ప్రాకృతోయథా॥ ౨౪॥కథంరామమసంమత్తంజిత్వాజేయంసురాసురైః। సాల్వేనాల్పీయసానీతఃపి
తామేబలవాన్విధిః॥ ౨౫ ॥ ఇతిబ్రువాణేగోవిందేసౌభరాట్ప్రత్యుపస్థితః। వసుదేవమివానీయకృ
ష్ణంచేదమువాచహ॥ ౨౬॥ ఏషతేజనితాతాతోయదర్థమిహజీవసి। వధిష్యేవీక్షతస్తేమమీశశ్చేత్పా
హిబాలిశ॥ ౨౭ ॥ ఏవంనిర్భర్త్స్యమాయావీఖడ్గేనానకదుందుభేః। ఉత్కృత్యశిరఆదాయఖస్థంసౌ
భంసమావిశత్॥ ౨౮॥ తతోముహూర్తంప్రకృతావుపప్లుతస్స్వబోధఆస్తేస్వజనానుషంగతః।మహా
నుభావస్తదబుధ్యతాసురీంమాయాంససాల్వప్రహితాంమయోదితామ్॥ ౨౯ ॥ నతత్రదూతంనపితుః
కళేబరంప్రబుద్ధఆజౌయదపశ్యదచ్యుతః। స్వాప్నంయథాచాంబరచారిణంరిపుంసౌభస్థమాలోక్యని

ప్రసారణాత్సూర్యతుల్యఃశ్రీకృష్ణఇతి॥౧౪॥ సాల్వఇతి॥ దోర్బాహుం॥౧౫॥౧౬॥యదితి॥ సఖ్యుశ్శిశుపాలస్య- ఈక్షతామస్మాకం- ప్రమత్తఃఅనవహితః వ్యాపాదితఃహతః ॥ ౧౭ ॥ తమితి॥ అపరాజితోహమితిమానవంతం- అపునరావృత్తింమృత్యుం- తిష్ఠేఃస్థాస్యసి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నిశమ్యేతి॥ ఘృణీదయావాన్॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥ ఏషఇతి॥జనితాజనయితా- ఈశశ్చేచ్ఛక్తశ్చేత్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తతఇతి॥ స్వబోధఃస్వతస్సిద్ధజ్ఞానవానపి- స్వజనస్నేహతః- ప్రకృతౌమానుషస్వభావేఉపప్లుతఃనిమగ్నః- ఆస్తఅతిష్ఠత్- తతస్తత్స్వప్నమాసురీంమాయామబుధ్యతమాయేయమితిజ్ఞాతవాన్॥ ౨౯॥ నేతి॥ స్వాప్నంస్వప్నప్రపంచంయథా॥ ౩౦॥ ఏవంపరమ

తముపన్యస్తం నిరాకరోతి॥ ఏవమితి॥ కేచ కేచన- నాన్వితాః అనన్వితాః పూర్వాపరానుసంధానరహితాః- తదాహ- యత్స్వవాచ ఇతి- తస్మాన్నస్మరంతీత్యర్థః- అయమభిప్రాయః- న తావద్రాజసూయార్థం రామేణ సహ గతః శ్రీకృష్ణః సంకర్షణమనుజ్ఞాప్యేతి పూర్వముక్తత్వాత్- న చేంద్రప్రస్థం గతే కృష్ణే సాల్వాగమనం- సాల్వసంగ్రామవ్యాసక్తేన మయా యుష్మద్ద్యూతం న జ్ఞాతమితి- కామ్యకవనస్థాన్ పాండవాన్ సాంత్వయతా శ్రీకృష్ణేనోక్తమితి వ్యాసోక్తేరితి॥ ౩౦॥ అసంభావితం చేత్యాహ॥ క్వేతి॥ భయం వా దుర్నిమిత్తదర్శనకృతం నూనం హన్యస్యః పురీం మమేతి యదుక్తం- యచ్చ హస్తాచ్ఛార్ఙ్గం స్యపతదితి ఉక్తం- తద్భయం వా క్వేతి- అజ్ఞానేన సంభవో యస్య తత్- అఖండితాని విజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యాణి యస్య సః- తత్ర విజ్ఞానం స్వరూపవిషయం- జ్ఞానం బాహ్యవిషయం॥ ౩౨॥ కించ॥ యదితి॥ యస్య పాదసేవయా ఊర్జితా పుష్కలా యా ఆత్మవిద్యా తయా- అనాదిశ్చాసావాత్మవిపర్యయగ్రహశ్చ- అహం కృశః సుఖీ దుఃఖీత్యాదిలక్షణః- తం హన్వంతి వినాశయంతి- సంతః ఐశ్వర్యం పదం చ- తస్య సతాం గతేః కుతో ను మోహ ఇతి అతో నైతద్వచనం సత్యమిత్యర్థః॥ ౩౩॥ కింతర్హి సత్యం

హంతుముద్యతః॥ ౩౦॥ ఏవం వదంతి రాజర్షే ఋషయః కేచ నాన్వితాః। యత్స్వవాచో విరుధ్యేరన్ నూనం తే న స్మరంత్యుత॥ ౩౧॥ క్వ శోకమోహౌ స్నేహో వా భయం వాజ్ఞానసంభవమ్। క్వ చాఖండితవిజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యస్సురేడితః॥ ౩౨॥ యత్పాదసేవోర్జితయాత్మవిద్యయా హిన్వంత్యనాద్యాత్మవిపర్యయగ్రహమ్। లభంత ఆత్మీయమనంతమైశ్వరం కుతో ను మోహః పరమస్య సద్గతేః॥ ౩౩॥ తం శస్త్రపూగైః ప్రహరంతమోజసా సాల్వం శరైశ్శౌరిరమోఘవిక్రమః। విద్ధ్వాచ్ఛినద్వర్మ ధనుశ్శిరోమణిం సౌభం చ శత్రోర్గదయా రురోజ హ॥ ౩౪॥ తత్కృష్ణహస్తేరితయా విచూర్ణితం పపాత తోయే గదయా సహస్రధా। విసృజ్య తద్భూతలమాస్థితో గదామాదాయ సాల్వోఽహరిమభ్యగాద్ద్రుతమ్॥ ౩౫॥ ఆధావతస్స గదం తస్య బాహుం భల్లేన ఛిత్త్వా రథాంగమద్భుతమ్। వధాయ సాల్వస్య లయార్కసన్నిభం బిభ్రద్బభౌ సార్క ఇవోదయాచలః॥ ౩౬॥ జహార తేనైవ శిరస్సకుండలం కిరీటయుక్తం పురుమాయినో హరిః। వజ్రేణ వృత్రస్య యథా పురందరో బభూవ హాహేతి వచస్తదా నృణామ్॥ ౩౭॥ తస్మిన్నిపతితే పాపే సౌభే చ గదయా హతే। దివి దుందుభయో నేదుస్తదా దేవగణేరితాః॥ * సఖీనామపచితిం కుర్వన్ దంతవక్త్రో రుషాభ్యగాత్॥ ౩౮॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తసప్తతితమోఽధ్యాయః.

దంతవక్త్రవిదూరథవధాదికథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ శిశుపాలస్య సాల్వస్య పౌండ్రకస్యాపి దుర్మతేః। పరలోకగతానాం చ కుర్వన్ పారోక్ష్యసౌహృదమ్॥ ౧॥ ఏకః పదాతిస్సంక్రుద్ధో గదాపాణిః ప్రకంపయన్। పద్భ్యాం మహీం మహారాజ మహాసత్త్వో వ్యదృశ్యత॥ ౨॥ తం తదాయాంతమాలోక్య గదామాదాయ సత్వరః। అవప్లుత్య రథాత్కృష్ణస్సింధుం వేలేవ ప్రత్యధాత్॥ ౩॥ గదాముద్యమ్య కారూశో ముకుందం ప్రాహ దుర్మదః। దిష్ట్యా దిష్ట్యా భవానద్య మమ దృష్టిపథం గతః॥ ౪॥ త్వం మాతులేయో నః కృష్ణ మిత్రధ్రుఙ్మాం జిఘాంససి। అతస్త్వాం

తదాహ॥ తమితి॥ వర్మ కవచం- రురోజ బభంజ॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఆధావత ఇతి॥ లయార్కసన్నిభం ప్రళయకాలికసూర్యసదృశం॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తస్మిన్నితి॥ దేవగణేన ఈరితాః వాదితాః॥ ౩౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ తతోఽష్టసప్తతితమే దంతవక్త్రవిదూరథౌ॥ హత్వా హరిః పురే రేమే రామస్సూతం తతోఽవధీత్॥ సఖీనామపచితిం కుర్వన్నిత్యుక్తం తదేవాహ॥ శిశుపాలస్యేతి॥ పారోక్ష్యసౌహృదం పరోక్షే కరణీయం సుహృత్కృత్యం॥ ౧॥ ౨॥ తమితి॥ ప్రత్యధాత్ ప్రతిరురోధ॥ ౩॥ గదామితి॥ ముకుందం ప్రాహ దుర్మద ఇత్యాదేః అధిక్షేపపరతా స్ఫుటైవ- పరమార్థస్తు- దుర్మదః గతమదః- ప్రాహ- ముకుందం తృతీయజన్మని ముక్తిదానార్థమాగతం- అద్యేతి- జన్మత్రయేణ అన్విష్యమాణః అద్య బ్రహ్మశాపావసానే భవాన్ మమ స్వామీ దృష్టిపథం గతః ప్రాప్తః ఏతద్దిష్ట్యా దిష్ట్యా భద్రం అతిహర్షే వీప్సా॥ ౪॥ కించ॥ త్వమితి॥ హే కృష్ణ త్వమస్మాకం మాతులేయో బంధుః- ఏవమపి మిత్రధ్రుక్ మిత్రాణి హింసితవాన్- మాం చ త్వం జిఘాంససి- తస్మాదస్మాకం త్వత్తో మృత్యుః సనకాద్యనుగ్రహప్రాప్తో నూనం దుర్వారః- అతస్త్వామేతావన్మాత్రమహం యాచే- కిం తత్ తదాహ- హే అమంద సపత్నాసహనసమర్థ- క్షాత్రధర్మేణ సేవితుం గదయా త్వాం హనిష్యే ప్రహరిష్యామి-

తామేకవారం సహస్వేతి- నను వజ్రతుల్యాం త్వద్గదాం కోవా సహేత తత్రైవమిత్యాహ - అవజ్రకల్పయా ఉత్పలమాలావదతికోమలయేత్యర్థః ॥ ౫ ॥ నన్వేవం హననే కస్తవ పురుషార్థస్తమాహ॥ తర్హీతి॥ అజ్ఞః అవిద్యస్తేఽజ్ఞో యస్మాత్ తస్య సంబుద్ధిః హే సర్వజ్ఞేత్యర్థః- పరమార్థతః స్వామినం- ఏతద్దేహసంబంధేన బంధురూపం- బ్రహ్మశాపేన తు శత్రుత్వేన ప్రతీతం త్వాం- హత్వా మిత్రాణిమా నృణ్యాం ఉపైమి ఉపైష్యామి- విశేషేణ ఆధీయతే మనసి చింత్యత ఇతి వ్యాధిః- దేహే అంతర్యామితయా చరతీతి తథా- తమీశ్వరం హత్వా యౌత్రధర్మేణ ఆరాధ్య హం తే గత్యర్థస్య జ్ఞానార్థత్వాత్ జ్ఞాత్వేతి వా- తేన యథా పిత్రాదీనామానృణ్యముపయంతి తద్వదితి॥ ౬॥ ఏవమితి ॥ రూక్షైరిత్యాది ప్రతీత్యర్థి ప్రాయేణ- తోత్రైరంకుశాదిభిః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఏవమితి ॥ ఏవం శ్రీకృష్ణో మహాబ

గదయామందహనిష్యే వజ్రకల్పయా ॥ ౫ ॥ తర్హ్యనృణ్యముపైమ్యజ్ఞ మిత్రాణాం మిత్రవత్సలః । బంధురూపమరిం హత్వా వ్యాధిం దేహచరం యథా ॥ ౬ ॥ ఏవం రూక్షైస్తుదన్ వాక్యైః కృష్ణం తోత్రైరివ ద్విపమ్ । గదయా తాడయన్మూర్ధ్ని సింహవద్వ్యనదచ్చ సః ॥ ౭ ॥ గదయాభిహతోఽప్యాజౌ న చచాల యదూద్వహః । కృష్ణోఽపి తమహన్గుర్వ్యా కౌమోదక్యా స్తనాంతరే ॥ ౮ ॥ గాఢం నిర్భిన్నహృదయ ఉద్వమన్ రుధిరం ముఖాత్ । ప్రసార్య కేశబాహ్వంఘ్రీన్ ధరణ్యాం న్యపతద్వ్యసుః ॥ ౯ ॥ తతస్సూక్ష్మతమం జ్యోతిః కృష్ణమావిశదద్భుతమ్ । పశ్యతాం సర్వభూతానాం యథా చైద్యవధే నృప ॥ ౧౦ ॥ విడూరథస్తు తద్భ్రాతా భ్రాతృశోకపరిప్లుతః । ఆగచ్ఛదసిచర్మభ్యాం మత్తశ్శత్రుజిఘాంసయా ॥ ౧౧ ॥ తస్య చాపతతః కృష్ణశ్చక్రేణ క్షురనేమినా । శిరో జహార రాజేంద్ర సకిరీటం సకుండలమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఏవం సౌభం సాల్వం చ దంతవక్త్రం విడూరథమ్ । హత్వా దుర్విషహానన్యా నీడితస్సురమానవైః ॥ ౧౩ ॥ మునిభిస్సిద్ధగంధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః । అప్సరోభిః పితృగణైర్యక్షైః కిన్నరచారణైః ॥ ౧౪ ॥ *ఉపగీయమానవిజయః కుసుమైరభివర్షితః । వృతశ్చ వృష్ణిప్రవరైర్వివేశాలంకృతాం పురీమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఏవం యోగేశ్వరః కృష్ణో భగవాన్ జగదీశ్వరః । ఈయతే పశుదృష్టీనాం నిర్జితో జయతీతి సః ॥ ౧౬ ॥ శ్రుత్వా

బలరామకృతతీర్థయాత్రా సూతవధాదికథాప్రారంభఘట్టః.

యుద్ధోద్యమం రామః కురూణాం సహ పాండవైః । తీర్థాభిషేకవ్యాజేన మధ్యస్థః ప్రయయౌ కిల ॥ ౧౭ ॥ స్నాత్వా ప్రభాసే సంతర్ప్య దేవర్షిపితృమానవాన్ । సరస్వతీం ప్రతిస్రోతం యయౌ బ్రాహ్మణసంవృతః ॥ ౧౮ ॥ మధూదకం బిందుసరస్తృణకూలం సుదర్శనమ్ । విశాలం బ్రహ్మతీర్థం చ చక్రం ప్రాచీం సరస్వతీమ్ ॥ ౧౯ ॥ యమునామనుయాన్యేవ గంగామను చ భారత । జగామ నైమిశం యత్ర ఋషయస్సత్రమాసతే ॥ ౨౦ ॥ తమాగతమభిప్రేత్య మునయో దీర్ఘసత్రిణః । అభిగమ్య యథాన్యాయ్యం ప్రణమ్యోత్థాయ చార్చయన్ ॥ ౨౧ ॥ సోఽర్చితస్సపరీవారః కృతాసనపరిగ్రహః । రోమహర్షణమాసీనం మహర్షేశ్శిష్యమైక్షత ॥ ౨౨ ॥ అప్రత్యుత్థాయినం సూతమకృతప్రహ్వణాంజలిమ్ । అధ్యాసీనం చ తాన్విప్రాంశ్చుకోపోద్వీక్ష్య మాధవః ॥ ౨౩ ॥ కస్మాదసావిమాన్విప్రానధ్యాస్తే ప్రతిలోమజః । ధర్మపాలాంస్తథైవాస్మాన్వధమర్హతి దుర్మతిః ॥ ౨౪ ॥ ఋషేర్భగవతో భూత్వా శిష్యోఽధీత్య బహూ

లానపి లీలయా జయత్యేవేతి కృత్వా స కదాచిజ్జరాసంధాదిభిర్నిర్జిత ఇతి పశుదృష్టీనామీయత ఇత్యర్థః- విజయే హేతవః- యోగేశ్వరః భగవాన్ జగదీశ్వర ఇతి॥ ౧౬॥ శ్లో॥ విడూరథాంతమున్మథ్య పూతనాదిదనోః కులమ్। కృష్ణస్తూపరమన్నారాద్రామో హన్సూతపల్వలౌ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః - తత్ప్రసంగమాహ॥ శ్రుత్వేతి॥ ౧౭॥ స్నాత్వేతి॥ ప్రతిస్రోతం ప్రతిలోమం॥ ౧౮ ॥ మధూదకమితి॥ సుదర్శనం తీర్థం- చక్రం చక్రతీర్థం॥ ౧౯॥ యమునామితి ॥ యమునామనుయాని తీర్థాని - గంగామనుచయాని - తాని సర్వాణి - గత్వా నైమిశమరణ్యం జగామ॥ ౨౦॥ తమితి॥ అభిప్రేత్య శ్రీబలరామ ఇతి జ్ఞాత్వా॥ ౨౧॥ స ఇతి॥ మహర్షేర్వ్యాసస్య ॥ ౨౨ ॥ అప్రత్యుత్థాయినమితి॥ సూతం ప్రతిలోమజం- నకృతం ప్రహ్వణమంజలిశ్చ యేన తం- అధ్యాసీనం చ తాన్ తేభ్యోఽప్యుచ్చైరాసీనమిత్యర్థః ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అజానన్నధ్యాస్త ఇతి చేన్నైవమిత్యాహ॥ ఋషేరితి॥ ౨౫॥ ననుబహుజ్ఞః కథమేవం కః కుర్యాత్తత్రాహ॥ అదాంతస్యేతి॥

గుణాయయథోచితానుష్ఠానాయ॥ ౨౬॥ నను విప్రానధ్యాస్తాం-అన్యద్వా-కించిత్కరోతు కింతవేతిచేదతఆహ॥ ఏతదర్థ ఇతి॥ ధర్మధ్వజినః ఉత్తమలింగధారిణః॥ ౨౭॥ ఏతావదితి॥ భావిత్వాదితి నహి భవితవ్యం-కేనాపిపరిహర్తుంశక్యతఇత్యర్థః - అహనత్ హతవాన్॥ ౨౮॥ హాహేతి॥ తేత్వయా॥ ౨౯॥ అధార్మికప్రతిలోమజవధఃకోయమధర్మఇతిచేత్తత్రాహుః॥ అస్యేతి॥ పురాణప్రవచనాయ ఆత్మనఃశరీరస్యానాస్తిక్లమోయస్మిన్ తదాయుశ్చదత్తమితి॥ ౩౦॥ అజానతేతి॥ బ్రహ్మవధేపి కింమమేశ్వరస్యేతిచేత్సత్యమేవంతథాపిప్రాయశ్చిత్తంకర్తవ్యమిత్యాశయేనాహుస్సార్ధేన-యోగేశ్వరస్యేతి-ఆమ్నాయఃబ్రాహ్మణోనహంతవ్యఇత్యేలక్షణః॥౩౧॥ యదీతి॥ తథాపి అస్యాః బ్రహ్మహత్యాయాః- పావనంప్రాయశ్చిత్తం- హేలోకపావన నాన్యచోదితఃఅనన్యచోదితః-స్వయమేవభగవాన్ యదికరిష్యతి-తర్హిలోకసంగ్రహోభవిష్యతి- నాన్యథేతి॥ ౩౨॥ చరిష్యఇతి॥ వధస్యనిర్వేశంప్రాయశ్చిత్తం- ప్రథమేకల్పేముఖ్యపక్షేవిధీయతాం ఉపదిశ్యతాం॥ ౩౩॥ కించ॥ దీర్ఘమితి॥ బతహేమునయః- ఏతస్యదీర్ఘమాయుఃసత్త్వంబలం ఇంద్రియంతత్పాటవం- అన్యచ్చయద్భవద్భిరాశాసితంఅపేక్షితంతత్ బ్రూతసర్వం॥ ౩౪॥ అస్త్రస్యేతి॥ అస్త్రాదీనాంసత్యతాయథాభవేత్ - అస్మాకంచవచస్సత్యంయథా

నిచ। సేతిహాసపురాణాని ధర్మశాస్త్రాణిసర్వశః॥ ౨౫ ॥ అదాంతస్యావినీతస్యవృథాపండితమానినః। నగుణాయభవంతిస్మనటస్యేవాజితాత్మనః॥ ౨౬ ॥ ఏతదర్థోహిలోకేస్మిన్నవతారోమయాకృతః। వధ్యామేధర్మధ్వజినస్తేహిపాతకినోధికాః॥ ౨౭ ॥ ఏతావదుక్త్వాభగవాన్నివృత్తోసద్వధాదపి। భావిత్వాత్తంకుశాగ్రేణకరస్థేనాహనత్ప్రభుః॥ ౨౮ ॥ హాహేతివాదినస్సర్వేమునయఃఖిన్నమానసాః। ఊచుస్సంకర్షణందేవమధర్మస్తేకృతఃప్రభో॥ ౨౯॥ అస్యబ్రహ్మాసనందత్తమస్మాభిర్యదునందన। ఆయుశ్చాత్మాక్లమంతావద్యావత్సత్రంసమాప్యతే॥ ౩౦ ॥ అజానతేవాచరితస్త్వయాబ్రహ్మవధోయథా। యోగేశ్వరస్యభవతోనామ్నాయోపినియామకః॥ ౩౧ ॥ యద్యేతద్బ్రహ్మహత్యాయాఃపావనంలోకపావన। చరిష్యతిభవాన్లోకసంగ్రహోనాన్యచోదితః॥ ౩౨॥ శ్రీభగవాన్॥ చరిష్యేవధనిర్వేశంలోకానుగ్రహకామ్యయా। నియమఃప్రథమేకల్పేయావాన్సతువిధీయతామ్॥ ౩౩ ॥దీర్ఘమాయుర్బతైతస్యసత్త్వమింద్రియమేవచ। ఆశాసితంయత్తద్బ్రూతసాధయేయోగమాయయా॥ ౩౪ ॥ ఋషయః॥ అస్త్రస్యతవవీర్యస్యమృత్యోరస్మాకమేవచ। యథాభవేద్వచస్సత్యంతథారామవిధీయతామ్॥ ౩౫॥ రామః॥ ఆత్మావైపుత్రఉత్పన్నఇతివేదానుశాసనమ్। తస్మాదస్యభవేద్వక్తాఆయురింద్రియసత్త్వవాన్॥ ౩౬ ॥ కింవఃకామోమునిశ్రేష్ఠాబ్రూతమాంకరవాణ్యథ। అజానతశ్చాపచితింయథామేచింత్యతాంబుధాః॥ ౩౭॥ ఋషయః॥ ఇల్వలస్యసుతోఘోరఃపల్వలోనామదానవః। సదూషయతినస్సత్రమేత్యపర్వణిపర్వణి॥ ౩౮ ॥ తంపాపంజహిదాశార్హతన్నశ్శుశ్రూషణంపరమ్। పూయశోణితవిణ్మూత్రసురామాంసాభివర్షిణమ్॥ ౩౯ ॥ తతశ్చభారతంవర్షంపరీత్యసుసమాహితః। చరిత్వాద్వాదశమాసాంస్తీర్థస్నాయీవిశుధ్యసే॥౪౦ ॥

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టసప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ తతఃపర్వణ్యుపావృత్తేప్రచండఃపాంసువర్షణః। భీమోవాయురభూద్రాజన్పూతిగం

భవేత్ - తథావిధీయతామిత్యర్థః॥౩౫॥తథాసంపాదయన్నాహ॥ ఆత్మేతి ॥ శ్రుతిః॥ అంగాదంగాత్సంభవసిహృదయాదధిజాయసే-ఆత్మావై పుత్రనామాసిసజీవశరదశ్శతమిత్యాదివేదానుశాసనంవేదవచనం - తస్మాదస్యరోమహర్షణస్యపుత్రః ఉగ్రశ్రవాః భవతాంపురాణవక్తాభవేత్సచఆయురాదిమాంశ్చభవేత్ - అతస్సాక్షాదజీవనాదస్త్రస్యమృత్యోశ్చసత్యతాపుత్రరూపేణఆయురాదిసిద్ధిః యుష్మద్వచనస్యాపిసత్యతాస్యాదితిభావః॥ ౩౬॥ కించ-బ్రహ్మదండార్థంయుష్మదపేక్షితంకథయత-తదహంకరిష్యామీత్యాహ॥ కిమితి॥కింవిషయోవఃకామఃవర్తతేతద్బ్రూతేతి-అథానంతరం- బ్రహ్మదండంగృహీత్వాఅపచితింనిష్కృతిమజానతోమే- హేబుధాఃయథావచ్చింత్యతామపచితిరితి॥ ౩౭॥ ప్రథమంతావదపేక్షితంకర్తవ్యంకథయంతిద్వాభ్యాం॥ ఇల్వలస్యేతి॥౩౮॥౩౯॥ప్రాయశ్చిత్తమాహుః॥ తతఇతి॥ పరీత్యప్రదక్షిణీకృత్య- సుసమాధానాదిగుణవిశేషాదేకాబ్దమాత్రముక్తమిత్యవిరోధః- సుసమాహితఃకామక్రోధాదిరహితః- చరిత్వాకృచ్ఛ్రాణి॥ ౪౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఊనాశీతితమేరామోపల్వలంద్విజతుష్టయే। నిహత్యతీర్థస్నానాద్యైస్సూతహత్యామపానుదత్॥ తతఇతి॥ ఉపావృత్తేప్రాప్తే॥ ౧॥

౨॥ తమితి॥ భిన్నోవిదీర్ణః అంజనచయః ఉపమా యస్య తం- అతికృష్ణమిత్యర్థః- తప్తతామ్రవత్ శిఖాశ్మశ్రూణి చ యస్య తం- దంష్ట్రా
భిరుగ్రం భ్రుకుటీయుతం ముఖం యస్య తం॥౩॥౪॥౫॥ సఇతి॥ అరుణో రుధిరేణ దైత్యః శైలో ధాతుభిః॥ ౬॥ ౭॥ వైజయంతీమితి॥ శ్రియో
ధామాని అమ్లానాని పంకజాని యస్యాం తాం॥౮॥ అథేతి॥ కింతత్సరః తదాహ- యత ఇతి ఆస్రవత్ ఉదగాత్॥౯॥ అనుస్రోతేనేతి॥ అనుస్రో
తేన అనులోమతః- పులహాశ్రమం హరిక్షేత్రం॥౧౦॥ గోమతీమితి॥ గోమత్యాం గండక్యాం విపాశాయాం చ స్నాత్వా- శోణే చ ఆప్లుతః స్నాతః॥

ధశ్చసర్వశః ॥ ౧ ॥ తతోఽమేధ్యమయం వర్షం బల్వలేన వినిర్మితమ్ । అభవద్యజ్ఞశాలాయాం సోఽప్యదృ
శ్యత శూలభృత్ ॥ ౨ ॥ తం విలోక్య బృహత్కాయం భిన్నాంజనచయోపమమ్ । తప్తతామ్రశిఖాశ్మ
శ్రుం దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీముఖమ్ ॥ ౩ ॥ సస్మార ముసలం రామః పరసైన్యవిదారణమ్ । హలం చ దైత్య
దమనం తే తూర్ణముపతస్థతుః ॥ ౪ ॥ తమాకృష్య హలాగ్రేణ బల్వలం గగనేచరమ్ । ముసలేనాహన
త్క్రుద్ధో మూర్ధ్ని బ్రహ్మద్రుహం బలః ॥ ౫ ॥ సోఽపతద్భువి నిర్భిన్నలలాటోఽసృక్సముత్సృజన్ । ముంచన్నా
ర్తస్వరం శైలో యథా వజ్రహతోఽరుణః ॥ ౬ ॥ సంస్తుత్య మునయో రామం ప్రయుజ్యావితథాశిషః । అ
భ్యషించన్ మహాభాగం వృత్రఘ్నం విబుధా యథా ॥ ౭ ॥ వైజయంతీం దదుర్మాలాం శ్రీధామామ్లా
నపంకజామ్ । రామాయ వాససీ దివ్యే దివ్యాన్యాభరణాని చ ॥ ౮ ॥ అథ తైరభ్యనుజ్ఞాతః కౌశికీమేత్య
బ్రాహ్మణైః । స్నాత్వా సరోవరమగాద్యతస్సరయురాస్రవత్ ॥ ౯ ॥ అనుస్రోతేన సరయూం ప్రయా
గముపగమ్య సః । స్నాత్వా సంతర్ప్య దేవాదీన్ జగామ పులహాశ్రమమ్ ॥ ౧౦ ॥ గోమతీం గండకీం స్నా
త్వా విపాశాం శోణ ఆప్లుతః । గయాం గత్వా పితౄనిష్ట్వా గంగాసాగరసంగమే ॥ ౧౧ ॥ ఉపస్పృశ్య
మహేంద్రాద్రౌ రామం దృష్ట్వాభివాద్య చ । సప్తగోదావరీం వేణీం పంపాం భీమరథీం తతః ॥ ౧౨ ॥ స్కం
దమిష్ట్వా యయౌ రామః శ్రీశైలం గిరిశాలయమ్ । ద్రవిడేషు మహాపుణ్యం దృష్ట్వాద్రిం వేంకటం ప్రభుః ॥
౧౩ ॥ కామకోటిపురీం కాంచీం కావేరీం చ సరిద్వరామ్ । శ్రీరంగాఖ్యం మహాపుణ్యం యత్ర సన్నిహితో హ
రిః ॥ ౧౪ ॥ ఋషభాద్రిం హరిక్షేత్రం దక్షిణాం మధురాం తథా । సముద్రం సేతుమగమన్మహాపాతక
నాశనమ్ ॥ ౧౫ ॥ తత్రాయుతమదాద్ధేనూర్బ్రాహ్మణేభ్యో హలాయుధః । కృతమాలాం తామ్రప
ర్ణీం మలయం చ కులాచలమ్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రాగస్త్యం సమాసీనం నమస్కృత్యాభివాద్య చ । యోజిత
స్తేన చాశీర్భిరనుజ్ఞాతో గతోఽర్ణవమ్ ॥ దక్షిణం తత్ర కన్యాఖ్యాం దుర్గాం దేవీం దదర్శ సః ॥ ౧౭ ॥ త
తః ఫాల్గునమాసాద్య పంచాప్సరసముత్తమమ్ । విష్ణుస్సన్నిహితో యత్ర స్నాత్వాస్పర్శద్గవాయుతమ్ ॥
౧౮ ॥ తతోఽభివ్రజ్య భగవాన్ కేరళాన్ సోమగర్తకాన్ । గోకర్ణాఖ్యం శివక్షేత్రం సాన్నిధ్యం య
త్ర ధూర్జటేః ॥ ౧౯ ॥ ఆర్యాం ద్వైపాయనీం దృష్ట్వా శూర్పారకమగాద్బలః । తాపీం పయోష్ణీం ని
ర్వింధ్యాముపస్పృశ్యాథ దండకమ్ ॥ ౨౦ ॥ ప్రవిశ్య రేవామగమద్యత్ర మాహిష్మతీ పురీ । మనుతీర్థము
పస్పృశ్య ప్రభాసం పునరాగమత్ ॥ ౨౧ ॥ శ్రుత్వా ద్విజైః కథ్యమానం కురుపాండవసంయుగే । సర్వ
రాజన్యనిధనం భారం మేనే హృతం భువః ॥ ౨౨ ॥ స భీమదుర్యోధనయోర్గదాభ్యాం యుధ్యతోర్మృధే ।
వారయిష్యన్ వినశనం జగామ యదునందనః ॥ ౨౩ ॥ యుధిష్ఠిరస్తు తం దృష్ట్వా యమౌ కృష్ణార్జునావపి ।
అభివాద్యాభవంస్తూష్ణీం కిం వివక్షురిహాగతః ॥ ౨౪ ॥ గదాపాణీ ఉభౌ దృష్ట్వా సంరబ్ధౌ విజయైషిణౌ ।
మండలాని విచిత్రాణి చరంతావిదమబ్రవీత్ ॥ ౨౫ ॥ యువాం తుల్యబలౌ వీరౌ హే రాజన్ హే వృకోదర ।

౧౧॥౧౨॥ స్కందమితి॥ ఇష్ట్వా సంపూజ్య శ్రీశైలం శ్రీపర్వతం॥౧౩॥ కామకోటీతి॥ కాంచీం పురీం॥౧౪॥ ఋషభేతి॥ దక్షిణం మధురాం చ ౧౫॥
౧౬॥ తత్రేతి॥ దక్షిణమర్ణవం॥౧౭॥ తత ఇతి॥ ఫాల్గునం అనంతపురం పంచాప్సరసం సరః అస్పర్శత్ అదదాత్॥ ౧౮॥ తత ఇతి॥ కేరళా
దీన్ దేశాన్॥ ౧౯॥ ఆర్యామితి॥ ద్వీపమయనం అస్యాస్తాం॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥ స ఇతి॥ వినశనం కురుక్షేత్రం॥౨౩॥ యుధిష్ఠిర ఇతి॥ వివక్షుః వ
క్తుమిచ్ఛుః- కింవదిష్యతీతి భియా తూష్ణీమాసన్నితి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తస్మాదితి॥ అన్యః పరాజయో వా రణస్సంగ్రామః॥ ౨౭॥ నేతి॥ అ

ర్థవత్ వాక్యం॥ ౨౮ ॥ దిష్టమితి ॥ దిష్టం ప్రాచీనం కర్మ - సముపాగతః సంగతః ॥ ౨౯ ॥ తమితి॥ తం బలరామం - క్రత్వంగం యజ్ఞమూర్తిం ॥ ౩౦ ॥ తేభ్య ఇతి ॥ ఆత్మని అధిష్ఠానే - విశ్వగం సర్వానుస్యూతం యేనైవ విదుః పశ్యంతి తత్ విశుద్ధం విజ్ఞానం వ్యతరత్ అదాత్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అథాశీతితమే కృష్ణః శ్రీదామానం గృహాగతమ్। సంపూజ్యాపృచ్ఛదర్థేభ్యో గురువాసకథాం ముదా। సురారిమారకో హరిః పురా చకార శంసతాం. అతః పరం వినైవ తం నిజోపకారమాచరత్ - శ్రీరామచరితాని శ్రుత్వా పునర్ముకుందవీర్యాణి పృచ్ఛతి॥ భగవన్నితి॥ హే భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామీత్యన్వయః॥ ౧॥ క ఇతి॥ ఉత్తమశ్లోకస్య సత్యో మనోహరాః విషయవైతృష్ణ్యజనకాః కథాః - విశేషజ్ఞః సారవిత్ - విష

ఏకం ప్రాణాధికం మన్య ఉతైకం శిశుయాధికమ్ । ౨౬ ॥ తస్మాదేకతరస్యేహ యువయోస్సమవీర్యయోః। నలక్ష్యే తేజయోన్యోవావిరమత్వఫలోరణః॥ ౨౭ । న తద్వాక్యం జగృహతుర్బద్ధవైరౌ నృపార్థవత్ । అనుస్మరంతావన్యోన్యం దురుక్తం దుష్కృతాని చ। ౨౮ । దిష్టం తదనుమన్వానో రామో ద్వారవతీం యయౌ। ఉగ్రసేనాదిభిః ప్రీతైర్జ్ఞాతిభిస్సముపాగతః॥ ౨౯॥ తం పునర్నైమిశం ప్రాప్తమృషయో యాజయన్ముదా। క్రత్వంగం క్రతుభిస్సర్వైర్నివృత్తాఖిలవిగ్రహమ్। ౩౦। తేభ్యో విశుద్ధం విజ్ఞానం భగవాన్ వ్యతరద్విభుః। యేనైవాత్మన్యదో విశ్వమాత్మానం విశ్వగం విదుః॥ ౩౧। స్వపత్న్యావభృథస్నాతో జ్ఞాతిబంధుసుహృద్వృతః। రేజే స్వజ్యోత్స్నయేవేందుస్సువాసాస్సుష్ఠ్వలంకృతః। ౩౨। ఈదృగ్విధాన్యసంఖ్యాని బలస్య బలశాలినః। అనంతస్యాప్రమేయస్య మాయామర్త్యస్య సంతి హి । ౩౩। యోనుస్మరతి రామస్య కర్మాణ్యద్భుతకర్మణః। సాయం ప్రాతరనంతస్య విష్ణోస్స దయితో భవేత్ । ౩౪ । ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనాశీతితమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖

❖ కుచేలోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

రాజా ॥ భగవన్ యాని చాన్యాని ముకుందస్య మహాత్మనః। వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో ॥ ౧। కో ను శ్రుత్వాసకృద్బ్రహ్మన్నుత్తమశ్లోకసత్కథాః। విరమేత విశేషజ్ఞో విషణ్ణః కామమార్గణైః ॥ ౨॥ సావాగనంతస్య గుణాన్ గృణీతే కరౌ చ తత్కర్మకరౌ మనశ్చ। స్మరేద్వసంతం స్థిరజంగమేషు శృణోతి తత్పుణ్యకథాస్సకర్ణః॥ ౩॥ శిరస్తు తస్యోభయలింగమానమేత్తదేవ యత్పశ్యతి తద్ధి చక్షుః। అంగాని విష్ణోరథ తజ్జనానాం పాదోదకం యాని భజంతి నిత్యమ్॥ ౪ ॥ శ్రీసూతః॥ విష్ణురాతేన సంపృష్టో భగవాన్ బాదరాయణిః। వాసుదేవే భగవతి నిమగ్నహృదయోబ్రవీత్। ౫॥ శ్రీశుకః॥ కృష్ణస్యాసీత్సఖా కశ్చిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః। విరక్త ఇంద్రియార్థేషు ప్రశాంతాత్మా జితేంద్రియః ॥ ౬। యదృచ్ఛయోపపన్నేన వర్తమానో గృహాశ్రమీ। తస్య భార్యా కుచేలస్య క్షుత్క్షామా చ తథావిధా ॥ ౭ । పతివ్రతా పతిం ప్రాహ మ్లాయతా వదనేన సా। దారిద్ర్యత్సీదమానా సా వేపమానాభిగమ్య చ॥ ౮॥ నను బ్రహ్మన్ భగవతస్సఖా సాక్షాచ్ఛ్రియః పతేః। బ్రహ్మణ్యశ్చ శరణ్యశ్చ భగవాన్ సాత్వతాం పతిః॥ ౯ । తముపైహి మహాభాగ సాధూనాం చ పరాయణమ్। దాస్యతి ద్రవిణం భూరి సీద

ణ్ణః విషాదం ప్రాప్తః॥ ౨॥ కథాశ్రవణం స్తువన్ దృష్టాంతతయా అన్యథాభానాహ॥ సేతి॥ తావేవ కరౌ యౌ తత్ర కర్మకర్తారౌ - తదేవ మనః - యత్ స్థిరజంగమేషు వసంతం స్మరేత్ - యస్తస్య పుణ్యాః కథాః శృణోతి - స ఏవ కర్ణః॥ ౩॥ శిర ఇతి॥ ఉభయలింగం స్థిరజంగమం చ తస్యైవ లింగమితి మత్వా ఆనమేత్ తదేవ శిరః - తదేవ తస్య లింగమిత్యేవ యత్ పశ్యతి తదేవ చక్షుః - తాన్యేవ చాంగాని యాని తజ్జనానాం పాదోదకం భజంతీతి॥ ౪॥ ౫ ॥ ౬ ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ తథావిధా కుచేలా - కించ - క్షుత్ క్షామా యత్కించిత్సంపన్నమన్నం తత్ తస్మై పరివిష్య స్వయం క్షుధా జీర్ణా॥ ౭॥ పతివ్రతేతి॥ మ్లాయతా శుష్యతా - తథా సీదమానా భర్తృభోగసంపాదనాశక్త్యైవ సీదంతీ - వేపమానా భయేన కంపమానా॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆస్త ఇతి॥ భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వర ఇతి తత్స్వీకారమాత్రేణ సర్వం తే దాస్యంతీతి భావః - నాత్యభీష్టాన్ ప

రిపాకవిరసత్వాత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఇతీతి॥ అప్యస్తికిమస్తీతి ప్రశ్నః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ స ఇతి॥ మహ్యంమమ॥ ౧౫॥ త్రీణీతి॥ గుల్మాని రక్షార్థాని సైన్యస్థానాని- కక్ష్యాః ప్రతోళీః - అతీయాయ అతిక్రమ్య జగామ- సద్విజః ద్విజైస్సహితః- తతశ్చ - అగమ్యాః దుర్గమాః యే అచ్యుతధర్మాణః అంధవృష్ణయః అంధకాశ్చ వృష్ణయశ్చ తేషాం గృహేషు ౧౬॥ గృహమితి॥ తథా హరేః ద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాం చ యే గృహాః తేషు మధ్యే- శ్రీమత్ కాంతం- ఏకతమం గృహం వివేశ- తదా చ సద్విజో బ్రహ్మానందగతో యథా తథా బభూవేతి శేషః॥ ౧౭॥ తమితి॥ పర్యగ్రహీత్ ఆలింగితవాన్॥ ౧౮॥ సఖ్యురితి॥ అబ్బిందూన్ ఆనందాశ్రూణి॥ ౧౯॥ అథేతి॥ సమర్హణం ఉపాయనం- ఉపహృత్య సమర్ప్య- పాదావనేజనీః అపః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ కుచేలమితి॥ ధమనీభిః సిరాభిః- సంతతం వ్యాప్తం॥ ౨౩॥ అంతఃపురేతి॥ అవధూతం మలినం॥ ౨౪॥ విస్మయమాహ ద్వాభ్యాం॥ కిమితి॥ ౨౫॥ య ఇతి॥ సంభృతః సంమానితః॥ ౨౬॥ కథయాంచక్రతురితి॥ స

తే తేకుటుంబినే। ౧౦॥ ఆస్తేధునా ద్వారవత్యాం భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః। స్మరతః పాదకమలమా
త్మానమపి యచ్ఛతి॥ కిమ్వర్థకామాన్ భజతో నాత్యభీష్టాన్ జగద్గురుః॥ ౧౧॥ ఏవం స భార్యయా విప్రో
బహుశః ప్రార్థితో మృదు। అయం హి పరమో లాభ ఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్॥ ౧౨॥ ఇతి సంచింత్య మన
సా గమనాయ మతిం దధే। అప్యస్త్యుపాయనం కించిద్గృహే కల్యాణి దీయతామ్॥ ౧౩॥ యాచిత్వా చ
తురో ముష్టీన్ విప్రాన్ పృథుకతండులాన్। చేలఖండేన తాన్ బద్ధ్వా భర్త్రే ప్రాదాదుపాయనమ్॥
౧౪। స తానాదాయ విప్రాగ్ర్యః ప్రయయౌ ద్వారకాం కిల। కృష్ణసందర్శనం మహ్యం కథం స్యాదితి
చింతయన్। ౧౫॥ త్రీణి గుల్మాన్యతీయాయ తిస్రః కక్ష్యాశ్చ సద్విజః। విప్రోగమ్యాంధవృష్ణీనాం గృహే
ష్వచ్యుతధర్మిణామ్॥ ౧౬। గృహం ద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాం హరేర్ద్విజః। వివేశైకతమం
శ్రీమద్బ్రహ్మానందగతో యథా॥ ౧౭॥ తం విలోక్యాచ్యుతో దూరాత్ప్రియాపర్యంకమాస్థితః। స
హసోత్థాయ చాభ్యేత్య దోర్భ్యాం పర్యగ్రహీన్ముదా॥ ౧౮। సఖ్యుః ప్రియస్య విప్రర్షేరంగసంగాతి
నిర్వృతః। ప్రీతో వ్యముంచదబ్బిందూన్నేత్రాభ్యాం పుష్కరేక్షణః। ౧౯॥ అథోపవేశ్య పర్యంకే
స్వయం సఖ్యుస్సమర్హణమ్। ఉపహృత్యావనిజ్యాస్య పాదౌ పాదావనేజనీః॥ ౨౦। అగ్రహీ
చ్ఛిరసా రాజన్ భగవాన్ లోకపావనః। వ్యలింపద్దివ్యగంధేన చందనాగరుకుంకుమైః। ౨౧॥
ధూపైస్సురభిభిర్మిత్రం ప్రదీపావళిభిర్ముదా। అర్చిత్వావేద్య తాంబూలం గాం చ స్వాగతమబ్ర
వీత్॥ ౨౨॥ కుచేలం మలినం క్షామం ద్విజం ధమనిసంతతం। దేవీపర్యచరద్భైష్మీ చామరవ్యజనేన వై॥
౨౩॥ అంతఃపురజనో దృష్ట్వా కృష్ణేనామలకీర్తినా। విస్మితోభూదతిప్రీత్యా అవధూతం సభాజితమ్॥
౨౪॥ కిమనేన కృతం పుణ్యమవధూతేన భిక్షుణా। శ్రియా హీనేన లోకేస్మిన్ గర్హితేనాధమేన చ॥
౨౫॥ యోసౌ త్రిలోకగురుణా శ్రీనివాసేన సంభృతః। పర్యంకస్థాం శ్రియం హిత్వా పరిష్వక్తోగ్రజో
యథా॥ ౨౬। కథయాంచక్రతుర్గాథాః పూర్వా గురుకులే సతోః। ఆత్మనో లలితా రాజన్ కరౌ
గృహ్య పరస్పరమ్॥ ౨౭॥ శ్రీభగవాన్॥ అపి బ్రహ్మన్ గురుకులాద్భవతా లబ్ధదక్షిణాత్। సమావృ
త్తేన ధర్మజ్ఞ భార్యోఢా సదృశీ న వా। ౨౮॥ ప్రాయో గృహేషు తే చిత్తం న కామవిహతం తదా। నైవా
తిప్రీయసే విద్వన్ ధనేషు విదితం హి మే। ౨౯॥ కేచిత్కుర్వంతి కర్మాణి కామైరహతచేతసః। త్య
జంతః ప్రకృతీర్దైవీర్యథాహం లోకసంగ్రహమ్। ౩౦॥ కచ్చిద్గురుకులే వాసం బ్రహ్మన్ స్మరసి నౌ

తోర్వసతోః కరౌ గృహ్య గృహీత్వా॥ ౨౭॥ అపీతి॥ భార్యా ఊఢా పరిణీతా న వేతి గృహస్థలింగదర్శనాత్ భోగాదర్శనాచ్చ సంశయాదేవ ప్రశ్నః॥ ౨౮॥ అప్రతిషేధాదుద్వాహమనుమతం మత్వాహ॥ ప్రాయ ఇతి॥ తర్హి న తే చిత్తం నూనం కామవిహతం కామైర్విహతం న భవతీతి మే విదితం- తథా హి- ధనేషు వస్త్రాదిషు- నైవాతిప్రీయసే- హే విద్వన్నితి విదుషస్తవైతదుక్తమితి భావః॥ ౨౯॥ కామహతత్వాభావే కిం గృహకర్మక్లేశేనేత్యాశంక్యాహ॥ కేచిదితి॥ దైవీః ఈశ్వరమాయా విరచితాః- ప్రకృతీః విషయవాసనాః- త్యజంతః- కామైరనాకృష్టచేతసామపి కర్మకరణే దృష్టాంతః యథాహమితి- లోకసంగ్రహం లోకస్య సంగ్రహః గ్రహణం యథా భవతి తథా- అహమీశ్వరోపి కర్మాణి యథా కరోమి తద్వత్॥ ౩౦॥ కచ్చిదితి॥ నౌ ఆవయోః- యతః గురోః విజ్ఞేయం పరమాత్మతత్త్వం తేన తమసః సంసారస్య॥ ౩౧॥ త

త్రాత్మజ్ఞానప్రదస్య గురోరత్యంతపూజ్యత్వం వక్తుం పురుషస్య త్రీన్ గురూనాహ॥ స ఇతి॥ ఇహ సంసారే- యత్ర సంభవః జన్మమాత్రం స పితా తావదాద్యః ప్రథమః గురుః - పూజ్యః- కర్మవిద్యాప్రదం గురుమాహ - ద్విజాతేస్సతః పుంసః- సత్కర్మణాం యత్ర సంభవః ఉపనీయ వేదాధ్యాపక ఇత్యర్థః- స ద్వితీయో గురుః -యథాహమీశ్వరస్తథా ప్రథమాదపి పూజ్య ఇత్యర్థః- బ్రహ్మవిద్యాప్రదం గురుమాహ- ఆశ్రమిణాం సర్వేషామపి జ్ఞానదః యః స తు సాక్షాదహమేవేతి॥ ౩౨॥ అతో జ్ఞానప్రదం గురురూపమాశ్రిత్య యే సంసారం తరంతి తే బుద్ధిమత్తరా ఇత్యాహ॥ నన్వితి॥ హే బ్రహ్మన్- వర్ణాశ్రమవతాం మధ్యే అర్థకోవిదాః ఇహ మనుష్యజన్మని తత్రాపి వర్ణాశ్రమవత్త్వే సతి- యే మయా గురుణా గురురూపేణ వక్త్రా- వాచా ఉపదేశమాత్రేణ- అంజః సుఖేనైవ- భవార్ణవం తరంతీతి- జ్ఞానప్రదాద్గురోరధికః సేవ్యో నాస్తీత్యుక్తం॥ ౩౩॥ అత ఏవ తద్భజనాదధికో ధర్మశ్చ నాస్తీత్యాహ॥ నాహమితి॥ ఇజ్యా గృహస్థధర్మః- ప్రజాతిః ప్రకృష్టజన్మ ఉపనయనం తేన బ్రహ్మచారిధర్మః ఉపలక్ష్యతే- తాభ్యాం- తథా తపసా వానప్రస్థధర్మేణ ఉపశమేన యతిధర్మేణ వా- అహం పరమేశ్వరః- తథా న తుష్యేయం యథా సర్వభూతాత్మాపి గురుశుశ్రూషయేతి॥ ౩౪॥ కించ- అస్మాకం గురుశుశ్రూషణం కిమపి దైవాదేవ సంపన్నం తత్కిం త్వయా స్మర్యత ఇతి పృచ్ఛతి॥ అపీతి ॥ గురౌ నివసతామస్మాకం యద్వృత్తమపివృత్తం- తత్కిం న్వచిత్ కదాచిత్॥ ౩౫॥ ప్రవిష్టానామి

యతః। ద్విజో విజ్ఞాయ విజ్ఞేయం తమసః పారమశ్నుతే॥ ౩౧॥ స వై సత్కర్మణాం సాక్షాద్ద్విజాతేరిహ సంభవః। ఆద్యోఽంగ యత్రాశ్రమిణాం యథాహం జ్ఞానదో గురుః॥ ౩౨॥ నన్వర్థకోవిదా బ్రహ్మన్ వర్ణాశ్రమవతామిహ। యే మయా గురుణా వాచా తరంత్యంజో భవార్ణవమ్॥ ౩౩॥ నాహమిజ్యాప్రజాతిభ్యాం తపసోపశమేన వా। తుష్యేయం సర్వభూతాత్మా గురుశుశ్రూషయా యథా॥ ౩౪॥ అపి నః స్మర్యతే బ్రహ్మన్ వృత్తం నివసతాం గురౌ। గురుదారైశ్చోదితానామింధనానయనే క్వచిత్॥ ౩౫॥ ప్రవిష్టానాం మహారణ్యమపర్తౌ సుమహద్ద్విజ। వాతవర్షమభూత్తీవ్రం నిష్ఠురాః స్తనయిత్నవః॥ ౩౬॥ సూర్యశ్చాస్తంగతస్తావత్తమసా చావృతా దిశః। నిమ్నం కూలం జలమయం న ప్రాజ్ఞాయత కించన॥ ౩౭॥ వయం భృశం తత్ర మహానిలాంబుభిర్నిహన్యమానా ముహురంబుసంప్లవే। దిశోఽవిదంతోఽథ పరస్పరం వనే గృహీతహస్తాః పరిబభ్రిమాతురాః॥ ౩౮॥ ఏతద్విదిత్వా ఉదితే రవౌ సాందీపనిర్గురుః। అన్వేషమాణో నః శిష్యానాచార్యోఽపశ్యదాతురాన్॥ ౩౯॥ ఆచార్యః॥ అహో హే పుత్రకా యూయమస్మదర్థేఽతిదుఃఖితాః। ఆత్మా వై ప్రాణినాం ప్రేష్ఠస్తమనాదృత్య మత్పరాః॥ ౪౦॥ ఇయదేవ హి సచ్ఛిష్యైః కర్తవ్యా గురునిష్కృతిః। యద్వై విశుద్ధభావేన సర్వార్థాత్మార్పణం గురౌ॥ ౪౧॥ తుష్టోఽహం భో ద్విజశ్రేష్ఠాః సత్యాః సంతు మనోరథాః। ఛందాంస్యయాతయామాని భవంత్విహ పరత్ర చ॥ ౪౨॥ ఇత్థంవిధాన్యనేకాని వసతాం గురువేశ్మసు। గురోరనుగ్రహేణైవ పుమాన్ పూర్ణః ప్రజాయతే॥ ౪౩॥ కుచేలః॥ కిమస్మాభిరనిర్వృత్తం దేవదేవ జగద్గురో। భవతా సత్యకామేన యేషాం వాసో గురావభూత్॥ ౪౪॥ యస్య ఛందోమయం బ్రహ్మ దేహ ఆవపనం విభో। శ్రేయసాం తస్య గురుషు వాసోఽత్యంతవిడంబనమ్॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అశీతితమోధ్యాయః.

తి॥ అపర్తౌ అపగతే ఋతౌ అకాల ఇత్యర్థః- వాతశ్చ వర్షం చ తయోః సమాహారః- స్తనయిత్నవః గర్జితాని చాభూవన్॥ ౩౬॥ సూర్య ఇతి॥ నిమ్నం నతం కూలం ఉన్నతం స్థానం॥ ౩౭॥ వయమితి॥ అంబూనాం సంప్లవః వ్యామిశ్రణం యస్మిన్ ఏకోదకే తత్ర తస్మిన్ వన ఇత్యర్థః- పరిబభ్రిమ భృఞ్ భరణ ఇత్యస్మాద్ధాతోః- పరిపరితః బభ్రిమ ఇడాగమః ఛాందసః- ఆతురాః ధృతవంత ఇత్యర్థః॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ఉవాచ కృపయా శ్లోకత్రయీం యయా వయం కృతార్థా ఇత్యాహ॥ అహో ఇతి॥ ఆత్మా దేహః॥ ౪౦॥ ఇయదితి॥ గురోర్నిష్కృతిః ప్రత్యుపకారః- సర్వే అర్థాః యస్మాత్ సః ఆత్మా దేహస్తస్యార్పణం వినియోగః॥ ౪౧॥ తుష్ట ఇతి॥ అయాతయామాని యాతః యామః యస్య పక్వస్యాన్నస్య తద్గతసారం భవతి- తద్వదన్యదపి గతసారం- గౌణ్యా వృత్త్యా యాతయామమిత్యుచ్యతే- అగతసారాణి ఛందాంసి మత్తః అధీయమానాని భవంత్విత్యర్థః॥ ౪౨॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థంవిధాని ఏవం ప్రకారాణి- అనేకాని వృత్తాని కిం త్వయా స్మర్యంత ఇతి శేషః- ఫలితముపసంహరతి- గురోరితి॥ ౪౩॥ కిమితి॥ అస్మాభిః కిమనిర్వృత్తం అసంపన్నం- యేషామస్మాకం భవతా సహ వాసోఽభూత్॥ ౪౪॥ భవతస్తు సర్వమేతద్విడంబనమాత్రమిత్యాహ॥ యస్యేతి॥ ఛందోమయం వేదమయం వేదాఖ్యం బ్రహ్మ- తథా శ్రేయసామావపనం తదుద్భవస్థానం- దేహో మూర్తిః యస్య తస్య తవ॥ ౪౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ఏకాశీతితమే సఖ్యుర్జగ్ధ్వా పృథుకతండులాన్। శ్రియం నిర్మితవానింద్రదుర్లభాం తు తదాశ్రమే॥ స ఇతి॥ సంకథయన్ సుఖగోష్ఠీం కుర్వన్ - సర్వభూతానాం మనసః అభిజ్ఞః మదర్థం పృథుకానానీయ దాతుం లజ్జిత ఇతి జానన్నిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మణ్య ఇతి॥ ప్రహసన్ శ్వేశాం కుర్వన్ ॥ ౨ ॥ ౩॥ లజ్జయా అకథయత స్తామపనుదన్నాహ ద్వాభ్యాం॥ అణ్వపీతి॥ ౪ ॥ ౫॥ ౬॥ సర్వేతి॥ సర్వభూతానామాత్మదృక్ అంతఃకరణసాక్షీ॥ ౭॥ పత్న్యా ఇతి॥ అమర్త్యానాం దేవానామపి దుర్లభాః॥ ౮॥ ఇత్థమితి॥ అతిజీర్ణత్వాద్వసనస్య పునస్తస్మాత్ చీరేణ బద్ధాన్॥ ౯॥ నన్వితి॥ అంగ హే సఖే విశ్వం విశ్వాత్మానం మాం॥ ౧౦॥ ఇతీతి॥ ఇతి వదన్నేకాం ముష్టిం జగ్ధ్వా - సత్వరేతి - అయం భావః ఏతావతా పుంసః ఇహ అముత్ర చ మత్కటాక్షవిలాసభూతానాం సర్వసంపదాం సమృద్ధయే అలం అతః పరం ద్వితీయముష్ట్యదనేన మామప్యేతదధీనాం మా కుర్వితి॥ ౧౧॥ ఏతావతేతి॥ త్వత్తోషకారణం తవ తోషస్య కారణం - యదా భవేత్ - తదా సర్వసంపత్సమృద్ధయే - యాం భక్త

శ్రీశుకః॥ స ఇత్థం ద్విజముఖ్యేన సహ సంకథయన్ హరిః। సర్వభూతమనోఽభిజ్ఞః స్మయమాన ఉవాచ తమ్॥ ౧॥ బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణం కృష్ణో భగవాన్ ప్రహసన్ ప్రియమ్। ప్రేమ్ణా నిరీక్షణేనైవ ప్రేక్షన్ ఖలు సతాం గతిః॥ ౨॥ కృష్ణః॥ కిముపాయనమానీతం బ్రహ్మన్ మే భవతా గృహాత్॥ ౩॥ అణ్వప్యుపాహృతం భక్తైః ప్రేమ్ణా భూర్యేవ మే భవేత్। భూర్యప్యభక్తోపహృతం న మే తోషాయ కల్పతే॥ ౪॥ పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి। తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥ ౫॥ ఇత్యుక్తోఽపి ద్విజస్తస్మై వ్రీడితః పతయే శ్రియః। పృథుకప్రసృతిం రాజన్ న ప్రాయచ్ఛదవాఙ్ముఖః॥ ౬॥ సర్వభూతాత్మదృక్ సాక్షాత్తస్యాగమనకారణమ్। విజ్ఞాయాచింతయన్నాయం శ్రీకామో మాఽభజత్పురా॥ ౭॥ పత్న్యాః పతివ్రతాయాస్తు సఖా ప్రియచికీర్షయా। ప్రాప్తో మామస్య దాస్యామి సంపదోఽమర్త్యదుర్లభాః॥ ౮॥ ఇత్థం విచింత్య వసనాచ్చీరబద్ధాన్ ద్విజన్మనః। స్వయం జహార కిమిదమితి పృథుకతండులాన్॥ ౯ ॥ నన్వేతదుపనీతం మే పరమప్రీణనం సఖే। తర్పయంత్యంగ మాం విశ్వమేతే పృథుకతండులాః॥ ౧౦॥ ఇతి ముష్టిం సకృజ్జగ్ధ్వా ద్వితీయాం జగ్ధుమాదదే। తావచ్ఛ్రీర్జగృహే హస్తం తత్పరా పరమేష్ఠినః॥ ౧౧॥ ఏతావతాఽలం విశ్వాత్మన్ సర్వసంపత్సమృద్ధయే। అస్మిన్ లోకేఽథవాఽముష్మిన్ పుంసస్త్వత్తోషకారణమ్॥ ౧౨॥ బ్రాహ్మణస్తాం తు రజనీముషిత్వాఽచ్యుతమందిరే। భుక్త్వా పీత్వా సుఖం మేనే ఆత్మానం స్వర్గతం నృప॥ ౧౩ ॥ శ్వోభూతే విశ్వభావేన స్వసుఖేనాభివందితః। జగామ స్వాలయం తాత పథ్యనువ్రజ్య నందితః॥ ౧౪ ॥ స చాలబ్ధ్వా ధనం సఖ్యున్నతు యాచితవాన్ స్వయమ్। స్వగృహాన్ వ్రీడితోఽగచ్ఛన్మహద్దర్శననిర్వృతః॥ ౧౫॥ అహో బ్రహ్మణ్యదేవస్య దృష్టా బ్రహ్మణ్యతా మయా। యద్దరిద్రతమో లక్ష్మీమాశ్లిష్టో బిభ్రతోరసి॥ ౧౬॥ క్వాహం దరిద్రః పాపీయాన్ క్వ కృష్ణః శ్రీనికేతనః। బ్రహ్మబంధురితి స్మాహం బాహుభ్యాం పరిరంభితః ॥ ౧౭॥ నివాసితః ప్రియాజుష్టే పర్యంకే భ్రాతరో యథా। మహిష్యా వీజితః శ్రాంతో వాలవ్యజనహస్తయా ॥ ౧౮॥ శుశ్రూషయా పరమయా పాదసంవాహనాదిభిః। పూజితో దేవదేవేన విప్రదేవేన దేవవత్ ॥ ౧౯॥ స్వర్గాపవర్గయోః పుంసాం రసాయాం భువి సంపదామ్। సర్వాసామపి సిద్ధీనాం మూలం తచ్చరణార్చనమ్॥ ౨౦॥ అధనోఽయం ధనం ప్రాప్య మాద్యన్నుచ్చైర్న మాం స్మరేత్। ఇతి కారుణికో నూనం ధనం మే భూరి నాదదాత్ ॥ ౨౧॥ ఇతి సంచింతయన్ విప్రః ప్రా

స్యసమృద్ధిం కృష్ణాత్త్వం తుష్యేరిత్యర్థః॥ ౧౨॥ బ్రాహ్మణ ఇతి॥ స్వర్గతం స్వర్గవాసినం ॥ ౧౩ ॥ శ్వోభూత ఇతి॥ శ్వోభూతే ఉదితే రవౌ విశ్వం భావయతీతి విశ్వభావనః - తేనేతి - పురతో భావినమింద్రదుర్లభం విభవం సూచయతి - స్వసుఖేన స్వానందపరిపూర్ణేనేతి - దానే అదీనతాం దర్శయతి - నందితః వినయోక్తిభిః॥ ౧౪॥ స ఇతి॥ వ్రీడితః స్వచిత్తే కార్పణ్యేన లజ్జితః - మహతః శ్రీకృష్ణస్య - దర్శనేన నిర్వృతః॥ ౧౫॥ నిర్వృతిమేవాహ చతుర్భిః॥ అహో ఇతి॥ యత్ యతః - లక్ష్మీం ఉరసి బిభ్రతా ఆశ్లిష్టోఽహం॥ ౧౬॥ క్వేతి॥ అహం పాపీయాన్ నీచః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ శుశ్రూషయేతి॥ పూజితః చందనలేపనాదిభిః॥ ౧౯॥ ఏవం సంపూజ్యాపి ధనస్య అదానే కారణం కల్పయతే ద్వాభ్యాం॥ స్వర్గాపవర్గయోరితి॥ స్వర్గాదీనాం యద్యపి తస్య చరణార్చనమేవ కారణం॥ ౨౦॥ అధన ఇతి॥ తథాపి కారుణికత్వాదభూరపి ధనం మహ్యం నాదదాత్॥ ౨౧॥ ఇతీతి॥ నిజగృహస్యాంతికం తత్ప్రాంతం - తస్య విశేషణం - సూర్యేతి ॥ ౨౨ ॥ విచిత్రైరితి॥ విచిత్రోపవనాదిభిశ్చ వృ

తం- కథంభూతైః కూజద్భిః ద్విజకులైః ఆకులైః- తథా ప్రోత్ఫుల్లాని కుముదాదీని యేషాం తాని వారీణి యేషు తాని తథా తైః ॥ ౨౩॥ కించ ॥ జుష్టమితి ॥ హరిణానామివాక్షీణి యాసాం తాభిః- తదైశ్వర్యం దృష్ట్వా వితర్కితవాన్ తదాహ - కిమిదమితి- ప్రథమం తేజఃపుంజం దృష్ట్వా కిమిదమితి- పశ్చాద్విమానాని దృష్ట్వా కస్య వేతి స్థానం చ స్వీయమితి జ్ఞాత్వా- కథంతదిదం స్థానం ఇత్యభూత్- ఏవం రూపమభూదితి ॥ ౨౪॥ ఏవమితి ॥ అమరప్రభాః తత్తుల్యకాంతయః ప్రత్యగృహ్ణన్ ఉపాయనాదిభిరాదృతవంతః ॥ ౨౫॥ పతిమితి ॥ ఉద్గతో హర్షః యస్యాః సా- అతిసంభ్రమః ఆదరో యస్యాః సా- ఆలయాత్ కమలవనాత్- రూపధారిణీ శ్రీరివ- స్వర్గస్య తత్ర భగవతా ఆనీతత్వాత్ స్వర్గిణాం సురాణామివ రూపం తయోర్బభూవేతి భావః ॥ ౨౬॥ పతివ్రతేతి ॥ బుద్ధ్వా అయమేవ వంద్య ఇతి నిశ్చయేన- మనసా సంకల్పేన ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ పయ ఇతి ॥ యత్ర మందిరే- పయఃఫేననిభాః శయ్యాః- ఆసనాని ఆస్తరణానీత్యాది సంపదః- తత్ర సర్వసంపదాం సమృద్ధీః విలోక్య తర్కయామాసేతి చతుర్థేనాన్వయః- యత్ర చ దాంతాః గజదంతమయాః పర్యంకాః మంచాః ॥ ౩౦ ॥ ఆసనానీతి ॥ యత్ర ఆసనాని మృదూని ఉపస్తరణాని తూలాదిమయాని యేషు తాని- యత్ర చ ముక్తాదామవిలంబవంతి- ద్యుమంతి చ వితానాని ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ విలోక్యేతి ॥ నిర్వ్యగ్రః సుస్థిరస్సన్- స చ అహైతుకీం ఆకస్మికీం- స్వస్య సమృద్ధిం తర్కయామాస- కుత ఏషా సమృద్ధిరాగతేతి ॥ ౩౩॥ నిశ్చినోతి ॥ నూనమితి ॥ ఏతన్మమాపి

ప్తో నిజగృహాంతికమ్ । సూర్యానలేందుసంకాశైర్విమానైస్సర్వతోవృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ విచిత్రోపవనోద్యానైః కూజద్ద్విజకులాకులైః । ప్రోత్ఫుల్లకుముదాంభోజకల్హారోత్పలవారిభిః ॥ ౨౩॥ జుష్టం స్వలంకృతైః పుంభిః స్త్రీభిశ్చ హరిణాక్షిభిః । కిమిదం కస్య వా స్థానం కథం తదిదమిత్యభూత్ ॥ ౨౪॥ ఏవం మీమాంసమానం తం నరా నార్యోఽమరప్రభాః । ప్రత్యగృహ్ణన్ మహాభాగం గీతవాద్యేన భూయసా ॥ ౨౫॥ పతిమాగతమాకర్ణ్య భర్తుర్హర్షాతిసంభ్రమా । నిశ్చక్రామ గృహాత్తూర్ణం రూపిణీ శ్రీరివాలయాత్ ॥ ౨౬॥ పతివ్రతా పతిం దృష్ట్వా ప్రేమోత్కంఠాశ్రులోచనా । మీలితాక్ష్యనమద్బుద్ధ్యా మనసా పరిషస్వజే ॥ ౨౭॥ పత్నీం వీక్ష్య ప్రస్ఫురంతీం దైవీం వైమానికీమివ । దాసీనాం నిష్కకంఠీనాం మధ్యే భాంతీం స విస్మితః ॥ ౨౮॥ ప్రీతస్స్వయం తయా యుక్తః ప్రవిష్టో నిజమందిరమ్ । మణిస్తంభశతోపేతం మహేంద్రభవనం యథా ॥ ౨౯॥ పయఃఫేననిభాశ్శయ్యా దాంతా రుక్మపరిచ్ఛదాః । పర్యంకా హేమదండాని చామరవ్యజనాని చ ॥ ౩౦॥ ఆసనాని చ హైమాని మృదూపస్తరణాని చ । ముక్తాదామవిలంబీని వితానాని ద్యుమంతి చ ॥ ౩౧॥ స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషు మహామరకతేషు చ । రత్నదీపా భ్రాజమానా లలనా రత్నసంయుతాః ॥ ౩౨॥ విలోక్య బ్రాహ్మణస్తత్ర సమృద్ధీస్సర్వసంపదామ్ । తర్కయామాస నిర్వ్యగ్రస్స్వసమృద్ధిమహైతుకీమ్ ॥ ౩౩॥ నూనం బతైతన్మమ దుర్భగస్య శశ్వద్దరిద్రస్య సమృద్ధిహేతుః । మహావిభూతేరవలోకతోఽన్యో నైవోపపద్యేత యదూత్తమస్య ॥ ౩౪॥ నన్వబ్రువాణో దిశతే సమక్షం యాచిష్ణవే భూర్యపి భూరిభోగః । పర్జన్యవత్తత్స్వయమీక్షమాణో దాశార్హకాణామృషభస్సఖా మే ॥ ౩౫॥ కించిత్కరోత్యుర్వపి యత్స్వదత్తం సుహృత్కృతం ఫల్గ్వపి భూరికారీ । మయోపనీతాం పృథుకైకముష్టిం ప్రత్యగ్రహీత్ప్రీతియుతో మహాత్మా ॥ ౩౬॥ తస్యైవ మే సౌహృదసఖ్యమైత్రీదాస్యం పునర్జన్మని జన్మని స్యాత్ ।

పచ అసావహం చ తస్య ఏతన్మమ- మహతీ విభూతిర్యస్య తస్య అవలోకాదన్యస్తు న సంభవేత్ ॥ ౩౪॥ నను స చేదవలోకనమాత్రేణ మహదైశ్వర్యం దత్తవాన్- తర్హీదం తుభ్యం దత్తమితి కిం నావోచదత ఆహ ॥ నన్వితి ॥ నను మే సఖా- సమక్షమబ్రువాణ ఏవ- యాచిష్ణవే యాచకాయ- భూరి బహ్వపి- దిశతే దదాతి అత్ర హేతుః- భూరిభోగః స్వయం- తత్ దేయం పర్జన్యవత్ ఈక్షమాణ ఇతి- అయమర్థః స్వయం తావద్భూరిభోగః బహుభోగః ఆప్తకామత్వాల్లక్ష్మీపతిత్వాచ్చ- అతః యథా పారావారపరిపూరకః అతివదాన్యః పర్జన్యః కదాచిద్బహ్వపి వర్షమల్పమేవ మన్యమానః లజ్జయేవ సమక్షం అవర్షన్ రాత్రౌ నిద్రాణే కర్షకే క్షేత్రే తత్రమాప్లావయతి - ఏవం శ్రీకృష్ణోపి స్వభోగాపేక్షయా తద్దేయమింద్రాదిపదమతి తుచ్ఛం మన్వానః తస్యైవ భజనం బహుమన్యమానః సమక్షమబ్రువాణ ఏవ దదాతీతి ॥ ౩౫॥ తదేవాహ ॥ కించిదితి ॥ ఉరు బహ్వపి - స్వదత్తం యత్ తత్ కించిత్కరోతి అల్పం మన్యతే - స్వసుహృత్కృతం ఫల్గ్వపి తుచ్ఛమపి - భూరికారీ బహుమన్యత ఇత్యర్థః- అత ఏవ మయా ఉపనీతాం సమీపం నీతాం- ప్రీతియుతః స్వయమేవ ప్రతిగృహీతవాన్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రీకృష్ణస్య భక్తవాత్సల్యం దృష్ట్వా తద్భక్తిం ప్రార్థయతే ॥ తస్యేతి ॥ సౌహృదం ప్రేమ చ- సఖ్యం హితాశంసనం చ- మైత్రీ ఉపకారిత్వం చ- దాస్యం సేవకత్వం చ- తత్సమాహారైకవచనం- తస్య ఆత్మసంబంధినః మే మమ స్యాత్- న తు- విభూతిః- కించ- మహానుభావేన తేనైవ విషజ్జతః విశేషేణ సంగం ప్రాప్నువతః- తద్భ

క్తైః ప్రకృష్టస్సంగస్స్యాదితి ॥ ౩౭ ॥ నను భక్తైః ఫలం సంపదం ప్రాప్యైవ పునః పునర్భక్తిం కిమితి ప్రార్థయసే అత ఆహ ॥ భక్తాయేతి ॥ సంపదః కోశాదీన్ - రాజ్యమైశ్వర్యం - విభూతీః కళత్రపుత్రాదీన్ - న సమర్థయతి న దదాతి - అపి తు స్వల్పాం భక్తిమేవ - కుతః - అదీర్ఘబోధాయ అవివేకినే - మమ తు భక్త్యభావాదేవం జాతం అతస్తద్భక్తిరేవ మమాస్త్వితి భావః ॥ ౩౮ ॥ ఇత్థమితి ॥ త్యక్ష్యన్ శనైశ్శనైః త్యాగమభ్యస్యన్ జాయయా సహ బుభుజే ॥ ౩౯ ॥ శ్రీకృష్ణస్యైవం బ్రహ్మణ్యతా నాతిచిత్రమిత్యాహ ॥ తస్యేతి ॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ అస్యైరజితమపి స్వభృత్యైః పరాజితం - దృష్ట్వా తస్య ధ్యానం - తస్య వేగః - తేనోద్గ్రథితం ఆత్మబంధనమహంకారో యస్య సః గతిమిత్యవివక్షితలింగం వామవిశేషణం సతాం బ్రహ్మవిదాం ప్రాప్యమిత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతత్ పృథుకోపాఖ్యానం - శ్రుత్వా తత్ర బ్రహ్మణ్యతాం విశేషతః స్మృత్వేతి ॥ ౪౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

మహానుభావేన గుణాలయేన విషజ్జతస్తత్పురుషప్రసంగః ॥ ౩౭ ॥ భక్తాయ చిత్రా భగవాన్ హి సంపదో రాజ్యం విభూతీర్న సమర్థయత్యజః । అదీర్ఘబోధాయ విచక్షణస్స్వయం పశ్యన్నిపాతం ధనినాం మదోద్భవమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇత్థం వ్యవసితో బుద్ధ్యా భక్తోఽతీవ జనార్దనే । విషయాన్ జాయయా త్యక్ష్యన్ బుభుజే నాతిలంపటః ॥ ౩౯ ॥ తస్య వై దేవదేవస్య హరేర్యజ్ఞపతేః ప్రభోః । బ్రాహ్మణాః ప్రభవో దైవం న తేభ్యో విద్యతే పరమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఏవం స విప్రో భగవత్సుహృత్తదా దృష్ట్వా స్వభృత్యైరజితం పరాజితమ్ । తద్ధ్యానవేగోద్గ్రథితాత్మబంధనస్తద్ధామ లేభేఽచిరతస్సతాం గతిమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఏతద్బ్రహ్మణ్యదేవస్య శ్రుత్వా బ్రహ్మణ్యతాం నరః । లబ్ధభావో భగవతి కర్మబంధాత్ప్రముచ్యతే ॥ ౪౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకాశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

——❖ సూర్యోపరాగే కురుక్షేత్రం ప్రతి శ్రీకృష్ణాదీనాం గమనకథాప్రారంభఘట్టః. ❖——

శ్రీశుకః ॥ అథైకదా ద్వారకాయాం వసతో రామకృష్ణయోః । సూర్యోపరాగస్సుమహానాసీత్కల్పక్షయే యథా ॥ ౧ ॥ తం జ్ఞాత్వా పురుషా రాజన్ పురస్తాదేవ సర్వతః । స్యమంతపంచకం క్షేత్రం యయుశ్శ్రేయో విధిత్సయా ॥ ౨ ॥ నిఃక్షత్రియాం మహీం కుర్వన్ రామశ్శస్త్రభృతాం వరః । నృపాణాం రుధిరౌఘేణ యత్ర చక్రే మహాహ్రదాన్ ॥ ౩ ॥ ఈజే స భగవాన్ రామో యత్రాస్పృష్టోఽపి కర్మణా । లోకస్య గ్రాహయన్నీశో యథాన్యోఽఘాపనుత్తయే ॥ ౪ ॥ మహత్యాం తీర్థయాత్రాయాం తత్రాగన్ భారతీః * ప్రజాః ॥ ౫ ॥ వృష్ణయశ్చ తథాక్రూరవసుదేవాహుకాదయః । యయుర్భారత తత్ క్షేత్రం స్వమఘం క్షపయిష్ణవః ॥ ౬ ॥ గదప్రద్యుమ్నసాంబాద్యైస్సుచంద్రశుకసారణైః । ఆస్తేఽనిరుద్ధో రక్షాయాం కృతవర్మా చ యూథపః ॥ ౭ ॥ తే రథైర్దేవధిష్ణ్యాభైర్హయైశ్చ తరళప్లవైః । గజైర్నదద్భిరభ్రాభైర్నృభిర్విద్యాధరద్యుభిః ॥ ౮ ॥ వ్యరోచంత మహాతేజాః * పృథుకాంచనమాలినః । దివ్యస్రగ్వస్త్రసన్నాహాః కళత్రైః ఖేచరా ఇవ ॥ ౯ ॥ తత్ర స్నాత్వా మహాభాగా ఉపోష్య సుసమాహితాః । బ్రాహ్మణేభ్యో దదుర్ధేనూర్వాసస్స్రగ్రుక్మమాలినీః ॥ ౧౦ ॥ రామహ్రదేషు విధివత్పునరాప్లుత్య వృష్ణయః ।

శ్లో ॥ ద్వ్యశీతితమ ఆగత్య కురుక్షేత్రం రవిగ్రహే । వృష్ణీన్ దృష్ట్వా ముదా భూపాశ్చక్రుః కృష్ణకథామిథః ॥ శ్రీకామసుహృదే కృష్ణః ప్రకల్ప్యైంద్రపదం భువి । నందాదిసుహృదానందీ కురుక్షేత్రం జగామ సః ॥ అథేతి ॥ కల్పక్షయే యథా సర్వగ్రాస ఇత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తమితి ॥ జ్యోతిర్విద్భిః కథ్యమానమాదావేవ జ్ఞాత్వా - స్యమంతపంచకం కురుక్షేత్రం ॥ ౨ ॥ అబ్రహ్మణ్యక్షత్రియవధస్థానత్వేన పరశురామస్యాఘాపనుత్తిస్థానత్వేన చ క్షేత్రస్య పాపనిరాసకత్వమాహ ద్వాభ్యాం ॥ నిఃక్షత్రియామితి ॥ ౩ ॥ ఈజ ఇతి ॥ అన్యః అవిద్వాన్ యథా ॥ ౪ ॥ మహత్యామితి ॥ ఆగన్ ఆజగ్ముః - భారతీః భారత్యః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ గదేతి ॥ సుచంద్రశుకసారణైస్సహ అనిరుద్ధో ద్వారకాయాః రక్షాయాం ఆస్తే - తథా కృతవర్మా చ యూథపః సేనానీః ॥ ౭ ॥ తఇతి ॥ దేవధిష్ణ్యాభైః విమానసంకాశైః - తరళాస్తరంగాః తద్వత్ప్లవో గతిర్యేషాం తైః - విద్యాధరద్యుభిః విద్యాధరాణామివ ద్యుతిర్యేషాం తైః ॥ ౮ ॥ వ్యరోచంతేతి ॥ మహాతేజాః మహాతేజసః - దివ్యాః అత్యుత్తమాః - స్రగ్వస్త్రసన్నాహాః యేషాం తే ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ రామేతి ॥ పునః అన్యేద్యుః - ఆప్లుత్య - యద్వా - తస్మిన్నేవాహని ముక్తిస్నానం కృత్వా ॥ ౧౧ ॥ స్వాయమితి ॥ స్నిగ్ధా

శీతలాచ్ఛాయా యేషాం అంఘ్రిపానాం వృక్షాణాం అంఘ్రిమూలేషు॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ అన్యోన్యేతి॥ ప్రోత్ఫుల్లైః హృద్వక్త్రసరోరుహైః శ్రీః శోభా యేషాం తే॥ ౧౬॥ స్త్రియ ఇతి॥ అ-సౌహృదేవ యత్ స్మితం తేన అమలాః అపాంగైః దృశః దృష్టయో యాసాం తాః-మిథః సంవీక్ష్య దోర్భిః అభిరేమిరే ఆలింగనం కృతవత్యః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ పృథేతి॥ సంకథయా మిథస్స్నేహగోష్ఠ్యా॥ ౧౯॥ తామేవ వసుదేవపృథయోః సంకథాం ఆహ చతుర్భిః॥ ఆర్యేతి॥ అకృతాశిషం అపూర్ణమనోరథం॥ ౨౦॥ సుహృద ఇతి॥ అదక్షిణం అననుకూలం-తం స్వజనమపి సంతం సుహృదాదయో నానుస్మరంతి- అతః మహ్యం దైవం ప్రతికూలం యుష్మాకం కోపరాధ ఇతి భావః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఈశవశత్వ

దమస్స్వర్ణం ద్విజాగ్ర్యేభ్యః కృష్ణే నో భక్తిరస్త్వితి। ౧౧॥ స్వయం చ తదనుజ్ఞాతా వృష్ణయః కృష్ణదే
వతాః। భుక్త్వోపవివిశుః కామం స్నిగ్ధచ్ఛాయాంఘ్రిపాంఘ్రిషు ॥౧౨॥ తత్రాగతాంస్తే దదృశుస్సు
హృత్సంబంధిబాంధవాన్। మత్స్యోశీనరకౌసల్యవిదర్భకురుసృంజయాన్ ।౧౩। కాంభోజమద్రకై
కేయాన్కుంతీనారట్టకేరళాన్। అన్యాంశ్చైవాత్మపక్షీయాన్పరాంశ్చ శతశో నృపాన్ ॥ ౧౪ ॥ నం
దాదీన్సుహృదో గోపాన్గోపీశ్చోత్కంఠితాశ్చిరమ్ । ౧౫ । అన్యోన్యసందర్శనహర్షరంహసా
ప్రోత్ఫుల్లహృద్వక్త్రసరోరుహశ్రియః। ఆశ్లిష్య గాఢం నయనైస్స్రవజ్జలా హృష్యత్త్వచో రుద్ధగిరో
యయుర్ముదమ్॥ ౧౬ ॥ స్త్రియశ్చ సంవీక్ష్య మిథోతిసౌహృదస్మితామలాపాంగదృశోభిరేమిరే। స్తనై
స్స్తనాన్కుంకుమపంకరూషితాన్నిహత్య దోర్భిః ప్రణయాశ్రులోచనాః ॥ ౧౭ ॥ తతోభివాద్య తే
వృద్ధాన్యవిష్ఠైరభివందితాః। స్వాగతం కుశలం పృష్ట్వా చక్రుః కృష్ణకథా మిథః॥౧౮॥పృథా భ్రాతౄన్
స్వసౄర్వీక్ష్య తత్పుత్రాన్పితరావపి । భ్రాతృపత్నీర్ముకుందం చ జహౌ సంకథయా శుచః॥౧౯ ॥
కుంత్యువాచ ॥ ఆర్య భ్రాతరహం మన్యే ఆత్మానమకృతాశిషమ్। యత ఆపత్సు మద్వార్తాం నానుస్మ
రత సత్తమాః॥ ౨౦ । సుహృదో జ్ఞాతయః పుత్రా భ్రాతరః పితరావపి। నానుస్మరంతి స్వజనం యస్య
దైవమదక్షిణమ్ । ౨౧ । వసుదేవః॥ అంబ మాస్మానసూయేథా దైవక్రీడనకాన్నరాన్ । ఈశస్య హి వ
శే లోకః కురుతే కార్యతేథవా॥ ౨౨॥ కంసప్రతాపితాస్సర్వే వయం యాతా దిశం దిశమ్। ఏతర్హ్యేవ
పునస్స్థానం దైవేనాసాదితాస్స్వసః। ౨౩ । శ్రీశుకః॥ వసుదేవోగ్రసేనాద్యైర్యదుభిస్తేర్చితా
నృపాః। ఆసన్నచ్యుతసందర్శపరమానందనిర్వృతాః॥ ౨౪ । భీష్మో ద్రోణోంబికాపుత్రో గాంధా
రీ ససుతా తథా। సదారాః పాండవాః కుంతీ సంజయో విదురః కృపః॥ ౨౫॥ కుంతిభోజో విరాటశ్చ భీష్మకో
నగ్నజిన్మహాన్। పురుజిద్ద్రుపదశ్శల్యో ధృష్టకేతుశ్చ కాశిరాట్ । ౨౬॥ దమఘోషో విశాలాక్షో మై
థిలో మద్రకేకయౌ। యుధామన్యుస్సుశర్మా చ ససుతా బాహ్లికాదయః। ౨౭ ॥ రాజానో యే చ రా
జేంద్ర యుధిష్ఠిరమనువ్రతాః। శ్రీనికేతం వపుశ్శౌరేస్సస్త్రీకా వీక్ష్య విస్మితాః। ౨౮ ॥ అథ తే కృష్ణరా
మాభ్యాం సమ్యక్ప్రాప్తసమర్హణాః। ప్రశశంసుర్ముదా యుక్తా వృష్ణీన్కృష్ణపరిగ్రహాన్ । ౨౯ ।
అహో భోజపతే యూయం జన్మభాజో నృణామిహ। యత్పశ్యథాసకృత్కృష్ణం దుర్దర్శమపి యో
గినామ్॥ ౩౦। యద్విశ్రుతిశ్శ్రుతినుతేదమలం పునాతి పాదావనేజనపయశ్చ వచశ్చ శాస్త్రమ్। భూః
కాలభర్జితభగాపి యదంఘ్రిపద్మస్పర్శోత్థశక్తిరభివర్షతి నోఖిలార్థాన్॥౩౧॥తద్దర్శనస్పర్శ

మేవాహ॥ కంసప్రతాపితా ఇతి॥ హే స్వసః ఏతర్హ్యేవ సంప్రత్యేవ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ రాజాన ఇతి॥ యుధిష్ఠిరం అనువ్రతాః తేన రాజసూయే జితత్వాత్॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అహో ఇతి॥ జన్మభాజః నృణాం మధ్యే సఫలజన్మానః॥ ౩౦॥ కించ-న కేవలం తస్య దర్శనమేవ అపి తు అత్యంతదుర్లభం బహు యుష్మాకం స్వతస్సంపన్నమిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ యదితి॥ యదితి పృథక్పదం యస్యేత్యర్థః- విశ్రుతిః కీర్తిః- శ్రుతిభిః వేదైః- నుతా స్తుతా- ఇదం విశ్వం అలం అత్యర్థం పునాతి- యస్య పాదావనేజనపయః గంగా చ-యస్య వచః వా శాస్త్రం చ- వేదాఖ్యం- విశ్వం పునాతి-కించ కాలేన భర్జితః దగ్ధః భగః మాహాత్మ్యం యస్యాస్సా- తథావిధాపి యస్య అంఘ్రిపద్మస్పర్శనేన ఉత్థా ఆవిర్భూతా- శక్తిర్యస్యాస్సా- సః అస్మాకం- అఖిలాన్ అర్థాన్ అభితో వర్షతి॥ ౩౧॥ తదితి॥ దర్శనం చ- స్పర్శనం చ-

అనుపథః అనుగతిశ్చ - ప్రజల్పో గోష్ఠీ చ - శయ్యా శయనంచ - ఆసనంచ - అశనం భోజనంచ - యౌనబంధః వివాహసంబంధః - సపిండబంధః దైహికసంబంధః - తేన సహ వర్తమానః తేన శ్రీకృష్ణేన సహ దర్శనాద్యుపలక్షితః సయౌనసపిండసంబంధో యేషాం వో౽స్తి కించ - యేషాం వః గృహే విష్ణుః స్వయం ఆస ఆవిరభూత్ - యేషాం వః నిరయవర్త్మని ప్రవృత్తిమార్గే ప్రవర్తమానానాం స్వర్గాపవర్గాభ్యాం విరమయతి వితృష్ణాం కరోతీతి తథా సః - తే యూయం జన్మభాజ ఇతి యద్వా - ఉదితసామాన్యనిర్దేశః స ఇత్యన్యేషాం స విష్ణుః స్వయం యేషాం వో నిరయవర్త్మాని సంసారకారణే గృహే వర్తమానానామపి - బధ్యతే సంబధ్యత ఇతి బంధః దర్శనాదిభిః సంబంధః స్వర్గాపవర్గవిరమః ఆసపరమసుఖప్రదో బభూవేత్యర్థః ॥ ౩౨॥ నందఇతి ॥ అనస్స్థార్థైః శకటస్థైః వస్తుభిః రిత్యర్థః ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ వసుదేవ ఇతి ॥ వసుదేవస్తం పరిష్వజ్య ప్రేమవిహ్వలో బభూవేతి శేషః ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తావితి ॥ తౌ సుతౌ పరిరభ్య నందః యశోదా చ విరహశోకాత్ శుచః అశ్రూణి విజహతుః ముముచతుః - యద్వా - శుచః పుత్రవిరహశోకాన్ విజహతుః తత్యజతురిత్యర్థః ॥ ౩౭॥ రోహిణీతి ॥ వ్రజేశ్వరీం యశోదాం ॥ ౩౮॥ కేతి ॥ అనివృత్తాం నివృత్తికారణే సత్యపి అనువర్తమానాం - ఐంద్రమైశ్వర్యం అవాప్య

నానుపథప్రజల్పశయ్యాసనాశనసయౌనసపిండబంధః। యేషాం గృహే నిరయవర్త్మని వర్తతాం వః స్వర్గాపవర్గవిరమః స్వయమాస విష్ణుః ॥ ౩౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ నందస్తత్ర యదూన్ ప్రాప్తాన్ జ్ఞాత్వా కృష్ణపురోగమాన్। తత్రాగమద్వృతో గోపైరనస్స్థార్థైర్దిదృక్షయా ॥ ౩౩ ॥ తం దృష్ట్వా వృష్ణయో హృష్టాస్తన్వః ప్రాణమివోత్థితాః। పరిషస్వజిరే గాఢం చిరదర్శనకాతరాః ॥ ౩౪ ॥ వసుదేవః పరిష్వజ్య సంప్రీతః ప్రేమవిహ్వలః। స్మరన్ కంసకృతాన్ క్లేశాన్ పుత్రన్యాసంచ గోకులే ॥ ౩౫ ॥ కృష్ణరామౌ పరిష్వజ్య పితరావభివాద్య చ। న కించనోచతుః ప్రేమ్ణా సాశ్రుకంఠౌ కురూద్వహ ॥ ౩౬ ॥ తావాత్మాంకే సమారోప్య బాహుభ్యాం పరిరభ్య చ। యశోదా చ మహాభాగా సుతౌ విజహతుః శుచః ॥ ౩౭ ॥ రోహిణీ దేవకీ చాథ పరిష్వజ్య వ్రజేశ్వరీమ్। స్మరంత్యౌ తత్కృతాం మైత్రీం బాష్పకంఠ్యౌ సమూచతుః ॥ ౩౮ ॥ కా విస్మరేత వాం మైత్రీమనివృత్తాం వ్రజేశ్వరి। అవాప్యాప్యైంద్రమైశ్వర్యం యస్యా నేహ ప్రతిక్రియా ॥ ౩౯ ॥ ఏతావదృష్టపితరౌ యువయోః స్మ పిత్రోః సంప్రీణనాభ్యుదయపోషణపాలనాని। ప్రాప్యోషతుర్భవతి పక్ష్మ హ యద్వదక్ష్ణోర్న్యస్తావకుత్రచభయౌ న సతాం పరః స్వః ॥ ౪౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ గోప్యశ్చ కృష్ణముపలభ్య చిరాదభీష్టం యత్ప్రేక్షణే దృశిషు పక్ష్మకృతం శపంత్యః। దృగ్భిర్హృదీకృతమలం పరిరభ్య సర్వాస్తద్భావమాపురపి నిత్యయుజాం దురాపమ్ ॥ ౪౧ ॥ భగవాంస్తాస్తథాభూతా వివిక్త ఉపసంగతః। ఆశ్లిష్యానామయం పృష్ట్వా ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౪౨ ॥ అపి స్మరథ నస్సఖ్యః స్వానామర్థచికీర్షయా। గతాంశ్చిరాయితాన్ శత్రుపక్షక్షపణచేతసః ॥ ౪౩ ॥ అప్యవధ్యాయథాస్మాన్ స్విదకృతజ్ఞవిశంకయా। నూనం భూతాని భగవాన్ యునక్తి వియునక్తి చ ॥ ౪౪ ॥ వాయుర్యథా ఘనానీకం తృణం తూలం రజాంసి వా। సంయోజ్యాక్షిపతే భూయస్తథా భూతాని భూతకృత్ ॥ ౪౫ ॥ మయి భక్తిర్హి భూతానామమృతత్వాయ కల్పతే। దిష్ట్యా యదాసీన్మత్స్నేహో భవతీనాం మదాపనః ॥ ౪౬ ॥

ప్రాప్యాపి యస్యాః ప్రతిక్రియా కర్తుం న శక్యత ఇత్యర్థః ॥ ౩౯॥ తత్కృతాం మైత్రీమాహతుః ॥ ఏతావితి ॥ న దృష్టౌ పితరౌ యాభ్యాం తౌ వస్తుతస్తు ఆజన్మత్వాద్దేవాదృష్టపితరౌ - హే భవతి - యువయోః పిత్రోః స్యస్తావేతౌ - సంప్రీణనాదీని ప్రాప్య - అకుత్రచభయౌ క్వచిదపి భయరహితౌ భూత్వా ఊషతుః వా సంచక్రతుః - కథంభూతయోః అక్ష్ణోః నేత్రయోః - రక్షకం పక్ష్మ యద్వత్ తథా రక్షకయోః యువయోః యుక్తమేతత్ - యతః సతాం పరః స్వ ఇతి నాస్తి వైషమ్యమితి ॥ ౪౦॥ గోప్య ఇతి ॥ అభీష్టత్వే లింగం - యస్య కృష్ణస్య ప్రేక్షణే - దృశిషు నేత్రేషు - వ్యవధాయకపక్ష్మకృతం విధాతారం శపంత్యః - దృగ్భిః నేత్రద్వారైః - హృదీకృతం హృదయే ప్రవేశితం - పరిరభ్య - తద్భావం తదాత్మతాం ప్రాపుః - అపి నిత్యయుజాం ఆరూఢయోగినామపి ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ అపీతి ॥ చిరాయితాన్ విలంబితాన్ - అత్ర హేతుః - శత్రూణాం పక్షస్య క్షపణే చేతో యేషాం తాన్ ॥ ౪౩॥ అపీతి ॥ అపి స్విత్ కిం వా - అస్మాన్ అవధ్యాయథ అవజానీథ - అకృతజ్ఞా ఏత ఇతి విశంకయా ఉపచ్ఛంకయా న శంకామాత్రం కింతు నిశ్చితమేవైతత్ - పరిత్యజ్య గతత్వాదితి చేదత ఆహ - నూనమితి ॥ ౪౪॥ ఏతత్ప్రదృష్టాంతమాహ ॥ వాయురితి ॥ ఆక్షిపతే ఆక్షిపతి పృథక్ కరోతీత్యర్థః ॥ ౪౫॥ అపి చ అతిభద్రమిదం యదుత భవతీనాం మద్వియోగేన మత్ప్రేమాతిశయో జాత ఇత్యాహ ॥ మయీతి ॥ మయి భక్తిమాత్రమేవ తావదమృతత్వాయ కల్పతే - యత్తు భవతీనాం మత్స్నేహ ఆసీత్ తద్దిష్ట్యా అతిభద్రం - కుతః మదాపనః మ

త్మప్రాపక ఇతి॥ ౪౬॥ కీదృశః త్వం యం చ వయం స్నేహేన ప్రాప్స్యామ ఇత్యపేక్షాయామాత్మస్వరూపమాహ॥ అహం హీతి॥ హే అంగనాః భౌతికాదీనాం శరావసైంధవాదీనాం - యథా ఆకాశాదిపంచమహాభూతాన్యాద్యంతాదిరూపాణి - ఏవం సర్వభూతానాం జరాయుజాదీనామాద్యంతాదిరహం - అతో వ్యాపకం మాం భవత్యః ప్రాప్తా ఏవేతి ॥ ౪౭ ॥ నను చతుర్విధభూతగ్రామాణాం తద్భోక్తా ఆత్మైవాద్యంతాదిరూపః - తస్మింశ్చ సర్వవ్యాపకే సర్వభూతాని వర్తంత ఇతి కుతస్త్వత్ప్రాప్తిరస్మాకమిత్యత ఆహ॥ ఏవమితి॥ అయమర్థః - యథా శరావాదీనాం భౌతికానాం మహాభూతాన్యాద్యంతరూపాణి - ఏవమేవ ఏతాని చతుర్విధాని భూతాన్యపి భౌతికత్వావిశేషాత్స్వకారణేషు భూతేష్వేవ వర్తంతే - న తు భోక్తర్యాత్మని - ఆత్మా తు తేషు భూతేషు ఆత్మనా భోక్తృరూపేణ తతః వ్యాప్తః - న కారణత్వేన - అథ తు - తదుభయం భూతభౌతికరూపం భోగ్యం భోక్తారం చాత్మానం మయ్యక్షరే పరిపూర్ణే ఆభాంతం పశ్యతేతి॥ ౪౮॥ అధ్యాత్మేతి॥ అధ్యాత్మవిద్యయా తచ్ఛిక్షయా స్వరూపోపదేశేన - శిక్షితాః బోధితాః - తస్య అనుస్మరణేన ధ్వస్తః జీవకోశః లింగం యాసాం తాః - తమేవ అధ్యగన్ ప్రాపుః॥ ౪౯॥ ఏవం ప్రాప్తా అపి కృష్ణః పునర్గృహవ్యాసంగేన మా భూయాత్ ఇతి తచ్చరణస్మరణం ప్రార్థయంతే॥ ఆహురితి॥ హే నలిననాభ తే పదారవిందం యోగేశ్వరైః హృది విచింత్యం - గేహం జుషాం గృహసేవినామపి - మనసి సదా ఉదియాత్ ఆవిర్భవేత్॥ ౫౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ద్వ్యశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

అహం హి సర్వభూతానామాదిరంతోఽంతరం బహిః। భౌతికానాం యథా ఖం వార్భూర్వాయుర్జ్యోతిరంగనాః॥ ౪౭ ॥ ఏవం హ్యేతాని భూతాని భూతేష్వాత్మాఽఽత్మనా తతః। ఉభయం మయ్యథ పరే పశ్యతాభాంతమక్షరే। ౪౮। శ్రీశుకః॥ అధ్యాత్మవిద్యయా గోప్య ఏవం కృష్ణేన శిక్షితాః। తదనుస్మరణధ్వస్తజీవకోశాస్తమధ్యగన్॥ ౪౯॥ ఆహుశ్చ తే నలిననాభ పదారవిందం యోగేశ్వరైర్హృది విచింత్యమగాధబోధైః। సంసారకూపపతితోత్తరణావలంబం గేహం జుషామపి మనస్యుదియాత్సదా నః॥ ౫౦॥

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వ్యశీతితమోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ తతోఽనుగృహ్య భగవాన్ గోపీనాం స గురుర్గతిః। యుధిష్ఠిరమథాపృచ్ఛత్సర్వాంశ్చ సుహృదోఽవ్యయమ్॥ ౧॥ త ఏవం లోకనాథేన పరిపృష్టాః సుసత్కృతాః। ప్రత్యూచుర్హృష్టమనసస్తత్పాదేక్షాహతాంహసః॥ ౨॥ కుతోఽశివం త్వచ్చరణాంబుజాసవం మహన్మనస్తో ముఖనిఃసృతం క్వచిత్। పిబంతి యే కర్ణపుటైరలం ప్రభో దేహంభృతాం దేహకృదస్మృతిచ్ఛిదమ్॥ ౩॥ హిత్వాత్మధామ విధుతాత్మకృతత్ర్యవస్థమానందసంప్లవమఖండమకుంఠబోధమ్। కాలోపసృష్టనిగమావన ఆత్తయోగమాయాకృతిం పరమహంసగతిం నతాః స్మః॥ ౪॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుత్తమశ్లోకశిఖామణిం జనేష్వభిష్టువత్స్వంధకకౌరవస్త్రియః। సమేత్య గోవిందకథా మిథోఽగృణంస్త్రిలోకగీతాః శృణు వర్ణయామి తే॥ ౫॥ ద్రౌపదీ॥ హే వైదర్భ్యచ్యుతే భద్రే హే జాంబవతి కౌసలే। హే సత్యభామే కాలింది శైబ్యే రోహిణి లక్ష్మణే॥ ౬॥ హే కృష్ణపత్న్య ఏతన్నో బ్రూత వో భగవానయమ్। ఉపయేమే యథా లోకమనుకుర్వన్స్వ

శ్లో॥ త్ర్యశీతితమ ఏవం చ స్త్రీణాం కృష్ణకథోత్సవే। ద్రౌపద్యై కృష్ణభార్యాభిరుక్తాః స్వస్వకరగ్రహాః॥ తత ఇతి॥ అవ్యయం కుశలం॥ ౧॥ త ఇతి॥ తత్పాదేక్షయా హతం అంహో యేషాం తే॥ ౨॥ కుత ఇతి॥ మహతాం మనస్తః మనసః సకాశాత్ - ముఖద్వారతో నిఃసృతం క్వచిత్ కదాచిత్ దేహభృతాం దేహధారిణాం - దేహకృత్ సా చాసావస్మృతిశ్చ అవిద్యా - తాం భినత్తీతి తథా తం - దేహకృదీశ్వరః తద్విషయాజ్ఞానచ్ఛిదం వా॥ ౩॥ హిత్వేతి॥ హిత్వేతి పదద్వయం - త్వాం త్వాం హి ఏవార్థే - త్వామేవ నతాః స్మ ఇత్యర్థః - కథంభూతం - ఆత్మధామ్నా స్వరూపప్రకాశేన - విధుతాః నిరస్తాః - ఆత్మకృతాః బుద్ధినిమిత్తాః తిస్రః అవస్థాః యస్మిన్ తం - అత ఏవ ఆనందసంప్లవం సర్వానందకదంబరూపం అఖండం అపరిచ్ఛిన్నం - యతః న కుంఠః అకుంఠ బోధః చిచ్ఛక్తిర్యస్య తం - నన్వేవం రూపతా శ్రీకృష్ణస్య కుతః - అస్మదాదివద్దేహప్రతీతేరత ఆహుః - కాలోపసృష్టేతి - కాలేన ఉపసృష్టా విప్లుతాశ్చ తే నిగమాశ్చ తేషాం అవనే రక్షణార్థం - ఆత్తా ఉపాత్తా - యోగమాయయా ఆకృతిః నరాకారమూర్తిర్యేన తం - పరమహంసానాం గతిం త్వాం - అతస్త్వైవంరూపత్వాదస్మాకం చ త్వన్మాయయా ఏతత్సర్వమేవ పరిత్యక్తత్వా త్వామేవ నతాః స్మ ఇతి - యద్వా - త్వామితి ప్రకరణాత్ జ్ఞాతవ్యం - త్వాం నతాః స్మః - కిం కృత్వా హిత్వా - కిం ఆత్మధామ ఆత్మశరీరం ధామ గృహం తచ్చ దేహగేహసంగం పరిత్యజ్యేత్యర్థః - న మానమస్యేత్॥ ౪॥ ఇతీతి॥ త్రిషు లోకేషు గీతాః॥ ౫॥ హే వైదర్భీతి॥ హే కౌసలే సత్యే - శైబ్యే - మిత్రవిందే రోహిణి - రోహిణీ నామ కాచిత్పట్టమహిషీతుల్యా॥ ౬॥ హే కృష్ణపత్న్య ఇతి॥ అన్యాః

హాకృష్ణపత్న్యః॥ ౭॥ చైద్యాయేతి॥ మామాం-అర్పయితుంసంపాదయితుం రాజసుజరాసంధాదిషు-ఉద్యతకార్ముకేషుసత్సు-అజేయాఃయేభటాఃతేషాంశేఖరితాఃముకుటవత్కృతాఃఅంఘ్రిరేణవోయేన - తేషాంమూర్ధ్నిపదంధత్తేత్యర్థః- తస్యశ్రీనికేతస్య-చరణఃమమఅర్చనాయాస్తు॥ ౮॥ యఇతి॥ సనాభేఃభ్రాతుఃప్రసేనస్యహత్యయాసంతప్తంహృతయస్యతేన - మేఅతఃసతాతేన లిప్తం అభిశాపందుర్యశః- అపమార్ష్టుంపరిహర్తుం ఋక్షరాజంజిత్వారత్నంస్యమంతకం ఉపాజహార ఆనీతవాన్- అథఅనంతరం - మత్పిత్రేరత్నమదాత్-తేనసాపరాధేనభీతఃసమేపితాప్రభవేశ్రీకృష్ణాయ- మామదిశత-అదిశత్ దదావిత్యర్థః దత్తాంఅన్యేభ్రాత్రాదిభ్యఃప్రతిశ్రుతామపీత్యర్థః॥ ౯॥ ప్రాజ్ఞాయేతి॥ దేహకృత్పితా- అముంశ్రీకృష్ణం- నిజనాథంస్వామినందైవమీశ్వరంసీతాపతింప్రాజ్ఞాయ అవిజ్ఞాయ- త్రినవహానిప్రస్వచ్ఛందోపరోధేన - సప్తవింశతిదినాన్యమునా అభ్యయుధ్యత- పరీక్షితంసంజాతాపరీక్షాయస్యసఃపరీక్షితః-తం-సాక్షాత్సీతాపతిరేవాసావితిజ్ఞాత్వా- పాదౌప్రగృహ్యమణినాసహమాంఅర్హణముపాహరత్ అర్హణంతయాసమర్పితవాన్- అహోఅతఃపర్హత్వమతిశ్రేష్ఠాసి- నేత్యాహ- అముష్యాహందాసీ॥ ౧౦॥ తపఇతి॥ సఖ్యాఅర్జునేన- తస్యగృహమార్జనీగృహేసంమార్జనకర్త్రీ॥ ౧౧॥ యఇతి॥ శునాంయూథగతంస్వబలిందివ్యపారిఃసింహఇవేతిమేభ్రాతౄంశ్చ అపకురుతః అపకారంకుర్వతఃవిజిత్య-

మాయయా॥ ౭ ॥ రుక్మిణీ॥ చైద్యాయమార్పయితుముద్యతకార్ముకేషు రాజస్వజేయభటశేఖరితాంఘ్రిరేణుః। నిన్యేమృగేంద్రఇవభాగమజావియూథాత్తచ్ఛ్రీనికేతచరణోస్తుమమార్చనాయ॥ ౮॥ సత్యభామా॥ యోమేసనాభివధతప్తహృదాతతేనలిప్తాభిశాపమపమార్ష్టుముపాజహార। జిత్వర్క్షరాజమథరత్నమదాత్సతేనభీతఃపితాదిశతమాంప్రభవేపిదత్తామ్॥ ౯ ॥ జాంబవతీ॥ ప్రాజ్ఞాయదేహకృదముంనిజనాథదైవంసీతాపతింత్రినవహాన్యమునాభ్యయుధ్యత్। జ్ఞాత్వాపరీక్షితముపాహరదర్హణంమాంపాదౌప్రగృహ్యమణినాహమముష్యదాసీ॥ ౧౦॥ కాళిందీ॥ తపశ్చరంతీమాజ్ఞాయస్వపాదస్పర్శనేచ్ఛయా। సఖ్యోపేత్యాగ్రహీత్పాణింసాహంతద్గృహమార్జనీ॥౧౧॥ భద్రా॥ యోమాంస్వయంవరఉపేత్యవిజిత్యభూపాన్నిన్యేశ్వయూథగమివాత్మబలింద్విపారిః। భ్రాతౄంశ్చమేపకురుతస్స్వపురంశ్రియౌకస్తస్యాస్తుమేనుభవమంఘ్ర్యవనేజనిత్వమ్॥ ౧౨॥ సత్యా॥ సప్తోక్షణోతిబలవీర్యసుతీక్ష్ణశృంగాన్పిత్రాకృతాన్క్షితిపవీర్యపరీక్షణాయ। తాన్వీరదుర్మదహనస్తరసానిగృహ్యక్రీడన్బబంధహయథాశిశవోజతోకాన్॥౧౩॥యఇత్థంవీర్యశుల్కాంమాందాసీభిశ్చతురంగిణీమ్।పథినిర్జిత్యరాజన్యాన్నిన్యేతద్దాస్యమస్తుమే॥ ౧౪ ॥ మిత్రవిందా॥ పితామేమాతులేయాయస్వయమాహూయదత్తవాన్। కృష్ణేకృష్ణాయతచ్చిత్తామక్షౌహిణ్యాసఖీజనైః॥ ౧౫॥అస్యమేపాదసంస్పర్శోభవేజ్జన్మనిజన్మని। కర్మభిర్భ్రామ్యమాణాయాయేనతచ్ఛ్రేయఆత్మనః॥ ౧౬ ॥ లక్ష్మణా॥ మమాపిరాజ్ఞ్యచ్యుతజన్మకర్మచశ్రుత్వాముహుర్నారదగీతమాసీత్। చిత్తంముకుందేకిలపద్మహస్తయావృతస్సుసంమృశ్యవిహాయలోకపాన్॥ ౧౭॥ జ్ఞాత్వామమమతంసాధ్విపితాదుహితృవత్సలః। బృహత్సేనఇతిఖ్యాతస్తత్రోపాయమచీకరత్॥ ౧౮॥ యథాస్వయంవరేరాజ్ఞిమత్స్యఃపార్థేప్సయాకృతః। అయంతు

శ్రియౌకాః శ్రీనివాసః- తస్యఅంఘ్ర్యవనేజనిత్వంచరణక్షాళనకర్తృత్వంఅనుభవంప్రతిజన్మ- మేఅస్తు॥ ౧౨॥ సప్తేతి॥ సప్తఉక్షణఃవృషభాన్ - బలంచవీర్యంప్రభావశ్చతీక్ష్ణశృంగాణిచఅతిశయితానియేషాంతాన్ - మేపిత్రాకృతాన్సంపాదితాన్ - బలీయసేమాందాతుం- క్షితిపానాంవీర్యస్యబలస్య- పరీక్షణాయతాన్ప్రసిద్ధాన్వీరాణాందర్పందంఘ్నంతియేతాన్ - తరసాశీఘ్రమేవ- నిగృహ్యదమయిత్వా- క్రీడన్అనాయాసేనైవ-బబంధ-అజతోకాన్అజాపత్యాని ॥ ౧౩॥ యఇతి ॥ వీర్యమేవశుల్కందేయంయస్యాస్తాం- దాసీభిస్సహ- చతురంగిణీంగజాశ్వాదిసేనాయుక్తాంమాం- పురీంనిన్యే॥ ౧౪॥ పితేతి॥ కృష్ణేహేద్రౌపది - తస్మిన్నేవచిత్తంయస్యాస్తాంమాం అక్షౌహిణ్యాసేనయాసహసఖీజనైశ్చసహ॥౧౫॥ అస్యేతి॥ యేనపాదసంస్పర్శేనఆత్మనఃమే- తత్కైవల్యాఖ్యంశ్రేయఃభవేత్-యద్వా-యేనకారణేనఆత్మనోజీవస్యతత్శ్రేయఃసఏవపురుషార్థఇతి॥ ౧౬॥ మమేతి॥ రాజ్ఞిహేద్రౌపది- యథామిత్రవిందాయాః - తథామమాపిచిత్తంముకుందవిషయమాసీత్- సుసంమృశ్యసుష్ఠువిచార్య- పద్మహస్తయాశ్రియా- వృతఃకిల- అతఃమమాపిచిత్తంశ్రీముకుందేఆసీదితి॥ ౧౭॥ జ్ఞాత్వేతి॥ తత్రశ్రీకృష్ణప్రాప్తౌఅచీకరత్కారయామాస॥ ౧౮॥ యథేతి॥ యథారాజ్ఞితవస్వయంవరేపార్థస్యఈప్సయాఆప్తుమిచ్ఛయాకృతః- మత్స్యంకారితవాన్- పాఠాంతరే- పార్థస్యఇషుణాఅపాకృతః- తథైవమమాపి అర్జునేనైవకింనా విధ్యేత

త్రాహ- అయంత్వితి- సమతోప్యబహిరేవాచ్ఛన్నః నాంతః- అతః స్తంభసంలగ్నయా ఊర్ధ్వాదృష్ట్యా దృశ్యో నైవ అయం తు న తథా- కింతు స్తంభమూలే నిహితకలశజలే కేవలం దృశ్య ఏవ అతో దృష్టేరథస్తాదుపరి చ లక్ష్యమితి- అతః శ్రీకృష్ణవ్యతిరేకేణ న కస్యాపి భేద్య ఇతి భావః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ పిత్రేతి ॥ మత్స్యం వేద్ధుం పరిషది సంసది- మద్ధియః మయ్యేవ ధీర్యేషాం త ఇతి అన్యచిత్తాః వేద్ధుం న శక్తా ఇతి భావః ॥ ౨౧ ॥ తదేవాహ ॥ ఆదాయేతి ॥ అమునా చాపేన ॥ ౨౨ ॥ సజ్జమితి ॥ నావిదన్ తదవస్థితిమితి- మాగధాదీనాం క్రియాశక్తిరేవ న తు లక్ష్యాభిజ్ఞతేతి భావః ॥ ౨౩ ॥ మత్స్యేతి ॥ యత్తో యత్నవాన్- అసృజత్ ముమోచ స బాణో మత్స్యం నాచ్ఛినత్- పరం కేవలం పస్పర్శ- జ్ఞానవానప్యర్జునో బలేనాపూర్ణ ఇత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ తస్మిన్నితి ॥ అభిజితి సర్వార్థసాధకే ముహూర్తే ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ భగవత్ప్రాప్తిహర్షనిర్భరేణాత్మానమేవానువర్ణయంత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ తదితి ॥ తత్తదా- అహం కలౌ కలస్వనౌ- నూపురౌ యయోస్తాభ్యాం పద్భ్యాం రంగం ప్రావిశం- కనకే ఉజ్జ్వలాం రత్నమాలాం నివీయ ప్రావృత్య- పరిధాయ చ నీవీబంధనేన- కౌశికాగ్ర్యే ఉత్తమకౌశేయవస్త్రే - సవ్రీ

బహిరాచ్ఛన్నో దృశ్యతే స జలే పరమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రుత్వైతత్సర్వతో భూపా ఉపేయుర్మత్పితుః పురమ్ । సర్వాస్త్రశస్త్రతత్త్వజ్ఞాః సోపాధ్యాయాః సహస్రశః ॥ ౨౦ ॥ పిత్రా సంపూజితాః సర్వే యథావీర్యం యథావయః । ఆదదుస్సశరం చాపం వేద్ధుం పరిషది మద్ధియః ॥ ౨౧ ॥ ఆదాయ వ్యసృజన్ కేచిత్సజ్జీకర్తుమనీశ్వరాః । ఆకోటి జ్యాం సమాకృష్య పేతురేకేఽమునాహతాః ॥ ౨౨ ॥ సజ్జం కృత్వాపరే వీరా మాగధావంతిచేదిపాః । భీమో దుర్యోధనః కర్ణో నావిదంస్తదవస్థితిమ్ ॥ ౨౩ ॥ మత్స్యాభాసం జలే వీక్ష్య జ్ఞాత్వా చ తదవస్థితిమ్ । పార్థో యత్తోఽసృజద్బాణం నాచ్ఛినత్పస్పృశే పరమ్ ॥ ౨౪ ॥ రాజన్యేషు నివృత్తేషు భగ్నమానేషు మానిషు । భగవాన్ ధనురాదాయ సజ్జం కృత్వాథ లీలయా ॥ ౨౫ ॥ తస్మిన్ సంధాయ విశిఖం మత్స్యం వీక్ష్య సకృజ్జలే । ఛిత్త్వేషుణాపాతయత్తం సూర్యే చాభిజితి స్థితే ॥ ౨౬ ॥ దివి దుందుభయో నేదుర్జయశబ్దః పునర్భువి । దేవాశ్చ కుసుమాసారం ముముచుర్హర్షవిహ్వలాః ॥ ౨౭ ॥ తద్రంగమావిశమహం కలనూపురాభ్యాం పద్భ్యాం ప్రగృహ్య కనకోజ్జ్వలరత్నమాలామ్ । నూత్నే నివీయ పరిధాయ చ కౌశికాగ్ర్యే సవ్రీడహాసవదనా కబరీధృతస్రక్ ॥ ౨౮ ॥ ఉన్నీయ వక్త్రమురుకుంతలకుండలత్విడ్గండస్థలం శిశిరహాసకటాక్షమోక్షైః । రాజ్ఞో నిరీక్ష్య పరితః శనకైర్మురారేరంసేఽనురక్తహృదయా నిదధే స్వమాలామ్ ॥ ౨౯ ॥ తావన్మృదంగపటహాః శంఖభేర్యానకాదయః । నినేదుర్నటనర్తక్యో ననృతుర్గాయకా జగుః ॥ ౩౦ ॥ ఏవం వృతే భగవతి మయేశే నృపయూథపాః । న సేహిరే యాజ్ఞసేని స్పర్ధంతో హృచ్ఛయాతురాః ॥ ౩౧ ॥ మాం తావద్రథమారోప్య హయరత్నచతుష్టయమ్ । శార్ఙ్గముద్యమ్య సన్నద్ధస్తస్థావాజౌ చతుర్భుజః ॥ ౩౨ ॥ దారుకశ్చోదయామాస కాంచనోపస్కరం రథమ్ । మిషతాం భూభుజాం రాజ్ఞి మృగాణాం మృగరాడివ ॥ ౩౩ ॥ తేఽన్వసజ్జంత రాజన్యా నిషేద్ధుం పథి కేచన । సంయత్తా ఉద్ధృతేష్వాసా గ్రామసింహా యథా హరిమ్ ॥ ౩౪ ॥ తే శార్ఙ్గచ్యుతబాణౌఘైః కృత్తబాహ్వంఘ్రికంధరాః । నిపేతుః ప్రధనే కేచిదేకే సంత్యజ్య దుద్రువుః ॥ ౩౫ ॥ తతః పురీం యదుపతిరత్యలంకృతాం రవిచ్ఛదధ్వజపటచిత్రతోరణామ్ । కుశస్థలీం దివి భువి చాభిసంస్తుతాం సమావిశత్తరణిరివ

డహాసో యస్మిన్ తద్వదనం యస్యాః సా- కబర్యాం ధృతాః స్రజో యయా సా ॥ ౨౮ ॥ ఉన్నీయేతి ॥ ఉరవః కుంతలాః యస్మిన్ - కుండలయోస్త్విషా యయోస్తే గండస్థలే యస్మిన్- తదేవ తచ్చ- శిశిరః సంతాపహరో హాసో యేషు తైః- కటాక్షమోక్షైః అపాంగవీక్షణవిలాసైః- అనురక్తం హృదయం యస్యాః సా- అహం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఏవమితి ॥ హే యాజ్ఞసేని ద్రౌపది- ఈశే శ్రీకృష్ణే- మయా వృతే సతి - స్పర్ధంతః స్పర్ధమానాః- నన్వేవం పరమైశ్వర్యం దృష్టవతాం కుతః స్పర్ధావసరస్తత్రాహ- హృచ్ఛయాతురా ఇతి- హృచ్ఛయేన కామేన ఆతురాః పరవశాః కామవిజృంభితాః స్పర్ధంత ఇతి భావః ॥ ౩౧ ॥ మామితి ॥ హయరత్నానాం చతుష్టయం యస్మిన్ తం రథం- చతుర్భుజః ద్వాభ్యాం భుజాభ్యాం మామాలింగ్య ద్వాభ్యాం ధనుర్బాణౌ గృహీత్వా చతుర్భుజస్తస్థావితి ॥ ౩౨ ॥ దారుక ఇతి ॥ మృగాణాం మిషతాం మృగరాడివ తథా హరిర్జగామేతి- శేషో జ్ఞాతవ్యః- దారుకస్యైవ వా మృగరాజోపమా ॥ ౩౩ ॥ త ఇతి ॥ అన్వసజ్జంత పృష్ఠతస్సక్తా బభూవుః- నిషేద్ధుం ప్రతిబంధం కర్తుం కేచన పురతో గత్వా పథి సంయత్తా బభూవురిత్యర్థః ఉద్ధృతేష్వాసాః ఊర్ధ్వీకృతచాపాః- గ్రామసింహాః శ్వానః హరిం సింహం యథేతి ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ తత ఇతి ॥ రవిం ఛాదయంతీతి రవిచ్ఛదాః ధ్వజేషు పటా యస్యాం- విచిత్రాణి తోరణాని యస్యాం- సైవ సా

చ తాం- కుశస్థలీం ద్వారకాపురీం- యదుపతిః సమావిశత్ స్వకేతనం మండలం అస్త్రాచలం చ॥ ౩౬॥ పితేతి॥ మహార్హవాసః ప్రభృతిభిః- సుహృదాదీన్ పూజయామాస॥ ౩౭॥ దాసీభిరితి॥ దాస్యాదిభిస్సహ ఆయుధాని ప్రాణాయాపిదదౌ॥ ౩౮॥ ఆత్మారామస్యేతి॥ ఇమాః అష్టౌ వయం సర్వసంగనివృత్త్యాతిపసా స్వధర్మేణ చ- అద్ధా సాక్షాత్- తస్య గృహదాసికాః బభూవిమ॥ ౩౯॥ భౌమమితి॥ క్షితిజయే దిగ్విజయే- జితానాం రాజ్ఞాం కన్యాః నః అస్మాన్- తేన రుద్ధాః జ్ఞాత్వా తతో నిర్ముచ్య సంస్మృతే విమోక్షో యస్మాత్ తత్- పదాంబుజం అనుస్మరంతీః నః పరిణినాయ ఉవాహ- ఆప్తకామోపి॥ ౪౦॥ నేతి॥ సామ్రాజ్యాదిన కామయామహే కింతు తస్య శ్రీమత్పాదరజో మూర్ధ్నా వోఢుం కామయామహ ఇతి- నను తస్య స్త్రీ హీనో వ్యయాయం సర్వసంపద్భాజః కిమేవం కామ్యతే అత ఆహుః- హే సాధ్వి సామ్రాజ్యం సార్వభౌమం పదం- స్వారాజ్యమైంద్రం పదం భోజ్యం తదుభయ భోగభాక్త్వం- వివిధం రాజత ఇతి విరాట్- తస్య భావో వైరాజ్యం అణిమాదిసిద్ధి భాక్త్వమిత్యర్థః పారమేష్ఠ్యం బ్రహ్మపదం- ఆనంత్యం మోక్షం- హరేః పదం తత్సాలోక్యాది- న తు- కామయామహ ఇతి- యద్వా- బ

స్వకేతనమ్॥ ౩౬॥ పితా మే పూజయామాస సుహృత్సంబంధి బాంధవాన్। మహార్హవాసో లంకారశయ్యాసనపరిచ్ఛదైః॥ ౩౭॥ దాసీభిస్సర్వసంపద్భిర్భటేభరథవాజిభిః। ఆయుధాని మహార్హాణి దదౌ పూర్ణస్య భక్తితః॥ ౩౮॥ ఆత్మారామస్య తస్యేమా వయం వై గృహదాసికాః। సర్వసంగనివృత్త్యాద్ధా తపసా చ బభూవిమ॥ ౩౯॥ షోడశసహస్రమహిష్యః॥ భౌమం నిహత్య సగణం యుధి తేన రుద్ధా జ్ఞాత్వాథ నః క్షితిజయే జిత రాజకన్యాః। నిర్ముచ్య సంసృతివిమోక్షమనుస్మరంతీః పాదాంబుజం పరిణినాయ య ఆప్తకామః॥ ౪౦॥ న వయం సాధ్వి సామ్రాజ్యం స్వారాజ్యం భోజ్యమప్యుత। వైరాజ్యం పారమేష్ఠ్యం వా ఆనంత్యం వా హరేః పదమ్॥ ౪౧॥ కామయామహ ఏతస్య శ్రీమత్పాదరజః శ్రియః। కుచకుంకుమగంధాఢ్యం మూర్ధ్నా వోఢుం గదాభృతః॥ ౪౨॥ వ్రజస్త్రియో యద్వాంఛంతి పుళింద్యస్తృణవీరుధః। గావశ్చారయతో గోపాః పాదస్పర్శం మహాత్మనః॥ ౪౩॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- త్ర్యశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ శ్రుత్వా పృథా సుబలపుత్ర్యథ యాజ్ఞసేనీ మాధవ్యథ క్షితిపపత్న్య ఉత స్వగోప్యః। కృష్ణేఖిలాత్మని హరౌ ప్రణయానుబంధం సర్వా విసిస్మ్యురలమశ్రుకులాకులాక్ష్యః॥ ౧॥ ఇతి సంభాషమాణాసు స్త్రీభిః స్త్రీషు నృభిర్నృషు। ఆయయుర్మునయస్తత్ర కృష్ణరామదిదృక్షయా॥ ౨॥ ద్వైపాయనో నారదశ్చ్యవనో దేవలోసితః। విశ్వామిత్రశ్శతానందో భరద్వాజోథ గౌతమః॥ ౩॥ రామస్సశిష్యో భగవాన్ వసిష్ఠో గాలవో భృగుః। పులస్త్యః పులహోత్రిశ్చ మార్కండేయో బృహస్పతిః॥ ౪॥ ద్వితస్త్రితశ్చైకతశ్చ బ్రహ్మపుత్రాస్తథాంగిరాః। అగస్త్యో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ వామదేవాదయోపరే॥ ౫॥ తాన్ దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రాగాసీనా నృపాదయః। పాండవాః కృష్ణరామౌ చ ప్రణేముర్విశ్వవందితాన్॥ ౬॥ తానానర్చుర్యథా సర్వే సహరామోచ్యుతోర్చయత్। స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్యమాల్యధూపానులేపనైః॥ ౭॥ ఉవాచ సుఖమాసీనాన్ భగవాన్ ధర్మగుప్తనుః। సదసస్తస్య మహతో యతవాచోనుశృణ్వతః॥ ౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ అహో వయం జన్మభృతో లబ్ధం కార్త్స్న్యేన తత్ఫలమ్।

హ్వా ఇచ బ్రాహ్మణోక్తక్రమేణ ప్రాగాది చతుష్టయాధిపత్యాని సామ్రాజ్య భోజ్య స్వారాజ్య వైరాజ్యాని వ్యాఖ్యేయాని॥ ౪౧॥ కామయామహ ఇతి॥ కిం తత్పాదరజ ఏవ కామ్యతే అత ఆహుః- శ్రియః కుచకుంకుమగంధాఢ్యమితి- బ్రహ్మాదిసేవ్యయా శ్రియాపి సేవితత్వాదితి భావః॥ ౪౨॥ నను తర్హి అతిదుర్లభత్వాత్ కిం తద్వాంఛయా అత ఆహుః॥ వ్రజస్త్రియ ఇతి॥ యత్ యథా- గావః గాః- మహాత్మనోపి గాశ్చారయతః- పాదస్పర్శం వ గోపాః యథా వాంఛంతి తద్వత్ తృణానాం సులభమితి భావః॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్ర్యశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❁

శ్లో॥ చతుర్భిరధికే శీతితమే మునిసమాగమే। వసుదేవమఖోత్సాహ బంధుప్రస్థాపనాదికమ్॥ శ్రుత్వేతి॥ సుబలపుత్రీ గాంధారీ- మాధవీ సుభద్రా క్షితిపానాం రాజ్ఞాం పత్న్యః- స్వగోప్యః కృష్ణభక్తాః గోపికాః పసిస్మ్యుః విస్మయం జగ్ముః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ తానితి॥ ఆనర్చుః అభివాదితవంతః॥ ౭॥ ఉవాచేతి॥ ధర్మగోప్త్రీ తనుర్యస్య సః ధర్మగుప్తనుః- యతాని యతా వాగ్యస్య తస్య సదసః॥ ౮॥ అహో ఇ

తి॥ జన్మభృతః సఫలజన్మానః - తత్ఫలం జన్మఫలం - కిం తత్ యద్యోగేశ్వరదర్శనం॥ ౯॥ కించ - యుష్మాకం దర్శనమేవ తావద్దేవానామపి దుష్ప్రాపం అస్మాకం తు స్పర్శనాదికమపి కథం సంఘటితమితి విస్మయేనాహ॥ కిమితి॥ స్వల్పతపసాం తీర్థస్నానాదిమాత్రే తపోబుద్ధిర్యేషాం తేషాం - తథా అర్చాయాం ప్రతిమాయాం దేవ ఇతి చక్షుర్దృష్టిర్యేషాం తేషాం - యోగేశ్వరదర్శనస్పర్శనాదికం ఇదం కిం సంభావితం న సంభావితమిత్యర్థః॥ ౧౦॥ ఏతత్ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ నహీతి॥ ౧౧॥ నేతి॥ వాఙ్మనసోరప్యుపాసనా విషయత్వం॥ శ్రు॥ యో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యో మనో బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఇతి శ్రుతేః - అఘం తన్మూలం అజ్ఞానం చాగ్న్యాదయో న హరంతి - అత్ర హేతుః - భేదకృతః భేదకర్తారః - యద్వా - భేదబుద్ధిం కుర్వతః పుంసః - విపశ్చితో నిరస్తభేదాః - తే తు ముహూర్తమాత్రసేవయైవాఘం ఘ్నంతీతి॥ ౧౨॥ అతస్తాదృశాన్ విహాయాన్యత్రాత్మాదిబుద్ధ్యా సజ్జమానో తీవమంద ఇత్యాహ॥ యస్యేతి॥ ఆత్మబుద్ధిరహమితి బుద్ధిః - త్రయో ధాతవో వాతపిత్తశ్లేష్మాణః ప్రకృతయో యస్య తస్మిన్ - కుణపే శరీరే - స్వధీః స్వీయా ఇతి బుద్ధిః - భౌమే భూమివికారే మృచ్ఛిలాదౌ ఇజ్యధీః దేవతాబుద్ధిః - యత్ యస్య తీర్థబుద్ధిః తీర్థమితి బుద్ధిః - అభిజ్ఞేషు తత్త్వవిత్సు యస్య తాః బుద్ధయో న సంతి - స ఏవ గోష్వపి ఖరః దారుణః అత్యంతావివేకీ - యద్వా గవాం తృణాదిభారవాహః ఖరో గర్దభ ఇతి॥ ౧౩॥ నిశమ్యేతి॥ దురన్వయం అననురూపం భ్రమంతీ అనవసితా ధీర్బుద్ధిర్యేషాం తే॥ ౧౪॥ చిరమితి॥ ఈశితవ్యతాం అనీశ్వరతాం - కర్మాధికారితాం - జనసంగ్రహమాత్రమేతదిత్యూచుః - స్మయంతః స్మ

దేవానామపి దుష్ప్రాపం యద్యోగేశ్వరదర్శనమ్ ॥ ౯ ॥ కిం స్వల్పతపసాం నృణామర్చాయాం దేవచక్షుషామ్। దర్శనస్పర్శనప్రశ్నప్రహ్వపాదార్చనాదికమ్ ॥ ౧౦ ॥ న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః। తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥ ౧౧ ॥ నాగ్నిర్న సూర్యో న చ చంద్రతారకా న భూర్జలం ఖం శ్వసనోఽథ వాఙ్మనః। ఉపాసితా భేదకృతో హరంత్యఘం విపశ్చితో ఘ్నంతి ముహూర్తసేవయా ॥ ౧౨ ॥ యస్యాత్మబుద్ధిః కుణపే త్రిధాతుకే స్వధీః కళత్రాదిషు భౌమ ఇజ్యధీః। యత్తీర్థబుద్ధిః సలిలే న కర్హిచిజ్జనేష్వభిజ్ఞేషు స ఏవ గోఖరః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్యేత్థం భగవతః కృష్ణస్యాకుంఠమేధసః। వచో దురన్వయం విప్రాస్తూష్ణీమాసన్ భ్రమద్ధియః ॥ ౧౪ ॥ చిరం విమృశ్య మునయ ఈశ్వరస్యేశితవ్యతామ్। జనసంగ్రహ ఇత్యూచుః స్మయంతస్తం జగద్గురుమ్ ॥ ౧౫ ॥ మునయః ॥ యన్మాయయా తత్త్వవిదుత్తమా వయం విమోహితా విశ్వసృజామధీశ్వరాః। యదీశితవ్యాయతి గూఢ ఈహయా అహో విచిత్రం భగవద్విచేష్టితమ్ ॥ ౧౬ ॥ అనీహ ఏతద్బహుధైక ఆత్మనా సృజత్యవత్యత్తి న బధ్యతే యథా। భౌమైర్హి భూమిర్బహునామరూపిణీ అహో విభూమ్నశ్చరితం విడంబనమ్ ॥ ౧౭ ॥ అథాపి కాలే స్వజనాభిగుప్తయే బిభర్షి సత్త్వం ఖలనిగ్రహాయ చ। స్వలీలయా వేదపథం సనాతనం వర్ణాశ్రమాత్మా పురుషః పరో భవాన్ ॥ ౧౮ ॥ బ్రహ్మ తే హృదయం శుక్లం తపఃస్వాధ్యాయసంయమైః। యత్రోపలబ్ధం సద్వ్యక్తమవ్యక్తం చ తతః పరమ్ ॥ ౧౯ ॥ తస్మాద్బ్రహ్మకులం బ్రహ్మన్ శాస్త్రయోనేస్త్వమాత్మనః। సభాజయసి సద్ధామ తద్బ్రహ్మణ్యాగ్రణీర్భవాన్ ॥ ౨౦ ॥ అద్య నో జన్మసాఫ

యమానాః హసంతః॥ ౧౫॥ దురన్వయం వివృణ్వంత ఆహుర్ద్వాభ్యాం॥ యన్మాయయేతి॥ తత్త్వవిత్సు ఉత్తమా అపి వయం; కా సా మాయా యయా మోహితా ఇతి తామాహుః యదితి - యత్ యస్మాత్ - ఈహయా నరచేష్టితేన - గూఢస్సన్ - ఈశితవ్యాయతి అనీశ్వరవదాచరతి భవాన్ - న స్వహమీశ్వరశ్చేత్యహమిత్యేవమాచరేయం తత్రాహుః - అహో ఇతి - భగవతస్తవ విచేష్టితం విచిత్రం అవితర్క్యమేవ॥ ౧౬॥ భగవత్త్వమేవాహుః ॥ అనీహ ఇతి ॥ అనీహః అక్రియ ఏవ - ఆత్మనా స్వరూపమాత్రేణ - బహుధేత్యత్ర దృష్టాంతః - యథా భౌమైరితి - భౌమైః ఘటాదివికారైరుపలక్షితా॥ శ్రు॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమితి శ్రుతేః నచు కథమహం జగత్స్రష్ట్రాదికర్తా దేవకీవసుదేవపుత్రత్వాదిత్యత్రాహుః అహో ఇతి - విభూమ్నః పరిపూర్ణస్య తవ ఇదం జన్మాదిచరితం విడంబనమనుకరణమాత్రం న తు తత్త్వమితి॥ ౧౭॥ జనసంగ్రహమాహుస్త్రిభిః॥ అథేతి॥ సత్త్వం శుద్ధసత్త్వాత్మకం రూపం - బిభర్షి - స్వలీలయా స్వాచారేణ - వేదపథం చ బిభర్షి॥ ౧౮॥ అత ఏవ బ్రాహ్మణేషు బహుమానమపి కరోషీతి సహేతుకమాహుః॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మ వేదాఖ్యం - శుక్లం శుద్ధం తే హృదయం హృదయస్థానీయం స్వరూపం - కుత ఇత్యత ఆహుః - యత్రేతి - యత్ర బ్రహ్మణి వ్యక్తం కార్యం - అవ్యక్తం కారణం - తతః పరం - సత్ సన్మాత్రం - బ్రహ్మ త-పఆదిభిరుపలబ్ధం తత్ బ్రహ్మ॥ ౧౯॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్ వేదహృదయత్వాద్వేదప్రవర్తకం బ్రాహ్మణకులం - శాస్త్రయోనేర్వేదప్రమాణకస్య - తవ సద్ధామ శ్రేష్ఠముపలబ్ధిస్థానం - సభాజయసి సంపూజయసి - తత్తస్మాదేవ కారణాత్ - త్వం బ్రహ్మ

త్యైనామగ్రణీర్ముఖ్యః । తత్ప్రవర్తకస్సన్ కర్మాచరసీత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ తస్మాదీశ్వరస్యతవేదం జనసంగ్రహమాత్రం । వయంతుత వసంగత్యాకృతార్థా ఇత్యాహుష్షడ్భిః ॥ .... అద్యేతి ॥ సతాం గత్యా త్వయా సంగమ్య సంగం ప్రాప్య । యత్ యస్మాత్ త్వం నిశ్శ్రేయసాం పరః అవధిః ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ నేతి ॥ ఏకస్మిన్నేవ స్థానే ఆరామో యేషాం తే తేపి । కాలం సృష్ట్యాదికారణం । ఈశ్వరం నియంతారం ॥ ౨౩ ॥ ఏతత్సదృష్టాంతమాహుః ॥ యథేతి ॥ శయానః స్వప్నాన్ పశ్యన్ । గుణతత్త్వదృక్ స్వప్నవిషయేషు తత్త్వదృష్టిః । నామమాత్రమింద్రియేణ మనసా ఆభాతం సింహవ్యాఘ్రాదిరూపమాత్మానం వేద తత్ర రహితం పరం దేవదత్తాదిరూపమాత్మానం న వేద యథా ॥ ౨౪ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం త్వా త్వాం । నామమాత్రేషు స్వప్నాదితుల్యవిషయేషు ఇంద్రియైర్యా ఈహా ప్రవృత్తిః సైవ మాయా తయా । విభ్రమచ్చిత్తో న వేద । స్మృతేః వివేకస్య ఉపప్లవాత్ నాశాత్ ॥ ౨౫ ॥ తస్యేతి ॥ అఘౌఘస్య మర్షణం వినాశకం యత్ గంగాఖ్యం తీర్థం తస్యాస్పదం ఆశ్రయం తే అంఘ్రిం సువిపక్వయోగైరపి హృది హృదయే కృతం కేవలం న తు దృష్టం తస్య తే అంఘ్రిం దదృశిమ దృష్టవంతో వయం । బహుభిః పుణ్యైః । అతోస్మాన్ భక్తాననుగృహాణ భక్తాన్ కృత్వా అనుగ్ర

ల్యం విద్యాయాస్తపసో దృశః । త్వయా సంగమ్య సద్గత్యా యత్త్వం నిశ్శ్రేయసాం పరః ॥ ౨౧ ॥ నమస్త
స్మై భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే । స్వయోగమాయయాచ్ఛన్నమహిమ్నే పరమాత్మనే ॥ ౨౨ ॥
నయం విదంత్యమీ భూపా ఏకారామాశ్చ వృష్ణయః । మాయాయవనికాచ్ఛన్నమాత్మానం కాలమీశ్వ
రమ్ ॥ ౨౩ ॥ యథా శయానః పురుష ఆత్మానం గుణతత్త్వదృక్ । నామమాత్రేంద్రియాభాతం న వేద రహి
తం పరమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం త్వాయం జనో బ్రహ్మన్నామమాత్రేంద్రియేహయా । మాయయా విభ్ర
మచ్చిత్తో న వేద స్మృత్యుపప్లవాత్ ॥ ౨౫ ॥ తస్యాద్య తే దదృశిమాంఘ్రిమఘౌఘమర్షతీర్థాస్పదం
హృది కృతం సువిపక్వయోగైః । ఉత్సిక్తభక్త్యుపహృతాశయజీవకోశా ఆపుర్భవద్గతిమథోనుగృ
హాణ భక్తాన్ ॥ ౨౬ ॥ ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం ధృతరాష్ట్రం యుధిష్ఠిరమ్ । రాజంస్తే స్వాశ్రమాన్
గంతుం మునయో దధిరే మనః ॥ ౨౭ ॥ తద్వీక్ష్య తాననువ్రజ్య వసుదేవో మహాయశాః । ప్రణమ్య చో
పసంగృహ్య బభాషేదం సుయంత్రితః ॥ ౨౮ ॥ ....
వసుదేవః ॥ నమో వస్సర్వదేవేభ్య ఋషయః శ్రోతుమర్హథ । కర్మణా కర్మనిర్హారో యథా స్యాన్న
స్తదుచ్యతామ్ ॥ ౨౯ ॥ నారదః ॥ నాతిచిత్రమిదం విప్రా వసుదేవో బుభుత్సయా । కృష్ణం మత్వార్భ
కం యన్నః పృచ్ఛతి శ్రేయ ఆత్మనః ॥ ౩౦ ॥ సన్నికర్షోఽత్ర మర్త్యానామనాదరణకారణమ్ । గాం
గం హిత్వా యథాన్యాంభస్తత్రత్యో యాతి శుద్ధయే ॥ ౩౧ ॥ యస్యానుభూతిః కాలేన లయోత్పత్త్యాది
నాస్య వై । స్వతోఽన్యస్మాచ్చ గుణతో న కుతశ్చన రిష్యతి ॥ ౩౨ ॥ తం క్లేశకర్మపరిపాకగుణప్రవాహైర
వ్యాహతానుభవమీశ్వరమద్వితీయమ్ । ప్రాణాదిభిస్స్వవిభవైరుపగూఢమన్యో మన్యేత సూర్యమి
వ మేఘహిమోపరాగైః ॥ ౩౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ అథోచుర్మునయో రాజన్నాభాష్యానకదుందుభిమ్ । సర్వే
షాం శృణ్వతాం రాజ్ఞాం తథైవాచ్యుతరామయోః ॥ ౩౪ ॥ కర్మణా కర్మనిర్హార ఏష సాధు నిరూపితః ।

హాణ కుర్విత్యర్థః । నను కిం భక్త్యా యథాపూర్వం తప ఏవ తప్యతామితి నేత్యాహుః । ఉత్సిక్తా ఉద్రిక్తా యా భక్తిః తయా ఉపహృతః ఆశయలక్షణో జీవకోశో యేషాం । త ఏవ పూర్వే భవద్గతిమాపుః నాన్య ఇతి ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ తదితి ॥ ఉపసంగృహ్య చరణౌ పాణిభ్యాం ధృత్వా । బభాషే ఇదమితి సంధిరార్షః ॥ ౨౮ ॥ నమ ఇతి ॥ సర్వదేవా యేషు తేభ్యః ॥ శ్రు ॥ యావతీర్వై దేవతాస్తాస్సర్వా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసంతీతి శ్రుతేః । యేన కర్మణా యథా కృతేన వా కర్మణాం నిర్హారో నిరాసో భవతి తదుచ్యతాం ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణం హిత్వా అస్మాన్ పృచ్ఛతీతి విస్మితాన్ ప్రత్యాహ నారదః ॥ నేతి ॥ బుభుత్సయా బోద్ధుమిచ్ఛయా ॥ ౩౦ ॥ సన్నికర్ష ఇతి ॥ తత్రత్యః గంగాతీరవాసీ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీకృష్ణే అర్భకత్వమాశంకమానః అవిద్యావిజృంభితమిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యస్యేతి ॥ అనుభూతిః జ్ఞానం । కుతశ్చిదపి న రిష్యతి న నశ్యతి । తదేవాహ । కాలేన కర్కటికాఫలవత్ అస్య విశ్వస్య లయోత్పత్త్యాదినాపి స్వత ఏవ విద్యుదాదివత్ అన్యస్మాచ్చ ముద్గరాదివ ఘటః । గుణతో రూపాద్యంతరోత్పత్త్యైవ పూర్వరూపాదినాశే దేహాదిః ॥ ౩౨ ॥ తమితి ॥ తం ఏవం కుతశ్చిదపి అవ్యాహతానుభవం । అత ఏవ ఈశ్వరం । కించ అద్వితీయం శ్రీకృష్ణం । అజ్ఞః ప్రాకృతః । ఉపగూఢమాచ్ఛన్నం । మనుష్యం మన్యేత । కైః క్లేశకర్మాదిభిః । తత్ర క్లేశా రాగాదయశ్చ । తత్పూర్వకాణి కర్మాణి చ । తత్పరిపాకే సుఖదుఃఖే చ । సత్త్వాదిగుణానాం పునః పునః ప్రవాహశ్చ తైః । ప్రాణాదిభిశ్చ స్వవిభవైః స్వకార్యైః । అత్ర

ప్రష్టాంతః- మేఘహిమోపరాగైః అభ్రతుషారరాహుభిః స్వవిభవైః సూర్యమివేతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ చిత్తస్యేతి॥ చిత్తస్య ఉపశమః ఉపశమహేతుః- యోగో మోక్షోపాయశ్చ- శనైరాత్మనో ముదమావహతీతి తథా- సుగమః ప్రవృత్త్యాశ్రయత్వాత్ ధర్మశ్చ ఆవశ్యకః- అన్యథా విహితాకరణేన మాలిన్యప్రసంగాత్॥ ౩౬॥ నను॥ శ్రు॥ న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశురిత్యాదినా త్యాగస్యైవ విహితత్వాత్ కథం కర్మ మోక్షోపాయ ఇత్యాశంక్య ఆదావేవ త్యాగస్యాశక్యత్వాదిత్యాశయేనాహ సార్ధైశ్చతుర్భిః॥ అయమితి॥ స్వస్త్యయనః స్వస్తిక్షేమం ఈయతే అనేనేతి తథా- శ్రద్ధయా నిష్ఠామితయా- శుక్లేన శుద్ధేన ఆప్తేన విత్తేన పూరుషః ఈశ్వరః ఇజ్యేతేతి యత్ ఏషః పంథాః॥ ౩౭॥ స్వస్త్యయనత్వమాహ॥ విత్తైషణామితి॥ విత్తఫలభూతైర్యజ్ఞైర్దానైశ్చ విత్తైషణాం విత్తేచ్ఛాం విసృజేత్- గృహైః గృహోపభోగైః దారసుతైషణాం విసృజేత్- తదనుభవేనైవ తదౌత్సుక్యనివృత్తేః దేహమృతే ఆత్మనః స్వర్గాదిలోకైషణాం చ కాలేన తత్క్షయానుసంధానేన విసృజేత్- దేవ హే వసుదేవ- యద్వా దేవ- కాలేన దేవానామప్యమృత్యూనాం మృత్యుహేతుభూతేనేత్యర్థః॥ ౩౮॥

యచ్ఛ్రద్ధయార్చయేద్విష్ణుం సర్వయజ్ఞేశ్వరం మఖైః ।౩౫। చిత్తస్యోపశమోఽయం వై కవిభిశ్శాస్త్రచక్షుషా । దర్శితస్సుగమో యోగో ధర్మశ్చాత్మముదావహః । ౩౬ । అయం స్వస్త్యయనః పంథా ద్విజాతేర్గృహమేధినః। యచ్ఛ్రద్ధయాప్తవిత్తేన శుక్లేనేజ్యేత పూరుషః ।౩౭। విత్తైషణాం యజ్ఞదానైర్గృహైర్దారసుతైషణామ్ । ఆత్మలోకైషణాం దేవ కాలేన విసృజేద్బుధః।౩౮॥ గ్రామే త్యక్తైషణాస్సర్వే యయుర్ధీరాస్తపోవనమ్ । ౩౯॥ ఋణైస్త్రిభిర్ద్విజో జాతో దేవర్షిపితృణాం ప్రభో । యజ్ఞాధ్యయనపుత్రైస్తాన్యనిస్తీర్య త్యజన్పతేత్ ।౪౦। త్వం త్వద్య ముక్తో ద్వాభ్యాం వై ఋషిపిత్రోర్మహామతే । యజ్ఞైర్దేవర్ణమున్ముచ్య నిరృణోఽశరణో భవ । ౪౧ ॥ వసుదేవ భవాన్నూనం భక్త్యా పరమయా హరిమ్ । జగతామీశ్వరం ప్రార్చస్స యద్వాం పుత్రతాం గతః । ౪౨ । శ్రీశుకః ॥ ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా వసుదేవో మహామనాః। తానృషీనృత్విజో వవ్రే మూర్ధ్నానమ్య ప్రసాద్య చ॥౪౩॥ త ఏనమృషయో రాజన్వృతా ధర్మేణ ధార్మికమ్ । తస్మిన్నయాజయన్క్షేత్రే మఖైరుత్తమకల్పకైః ॥ ౪౪॥ తద్దీక్షాయాం ప్రవృత్తాయాం వృష్ణయః పుష్కరస్రజః। స్నాతాస్సువాససో రాజన్రాజానశ్చ స్వలంకృతాః ॥ ౪౫ ॥ తన్మహిష్యశ్చ ముదితా నిష్కకంఠ్యస్సువాససః । దీక్షాశాలాముపాజగ్మురాలిప్తా వస్తుపాణయః । ౪౬ ॥ నేదుర్మృదంగపటహశంఖభేర్యానకాదయః । ననృతుర్నటనర్తక్యస్తుష్టువుస్సూతమాగధాః ॥ జగుస్సుకంఠ్యో గంధర్వ్యస్సంగీతం సహభర్తృకాః ।౪౭। తమభ్యషించన్విధివదక్తమభ్యక్తమృత్విజః। పత్నీభిరష్టాదశభిస్సోమరాజమివోడుభిః ॥ ౪౮ । తాభిర్దుకూలవలయైర్హారనూపురకుండలైః । స్వలంకృతాభిర్విబభౌ దీక్షితోఽజినసంవృతః ॥ ౪౯ ॥ తస్యర్త్విజో మహారాజ రత్నకౌశేయవాససః । ససదస్యా విరేజుస్తే యథా వృత్రహణోఽధ్వరే ।౫౦। తథా రామశ్చ కృష్ణశ్చ స్వైస్స్వైర్బంధుభిరన్వితౌ । విరేజతుస్స్వైర్దారైర్జీవేశౌ స్వవిభూతిభిః॥౫౧॥ ఈజేఽనుయజ్ఞం విధినా అగ్నిహోత్రాదిలక్షణైః॥ ప్రాకృతైర్వైకృతైర్యజ్ఞైర్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియేశ్వరమ్॥౫౨॥

అత్రాచారం ప్రమాణయతి॥ గ్రామ ఇతి॥ ౩౯॥ కించ॥ ఋణైరితి॥ తథా చ శ్రుతిః॥ జాయమానో వై బ్రాహ్మణస్త్రిభిరృణవాన్ జాయతే బ్రహ్మచర్యేణ ఋషిభ్యో యజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయా పితృభ్య ఇత్యాది- తాన్యనిస్తీర్య తేషామృణస్యానపాకృత్య- తథా చ మనుః॥ శ్లో॥ ఋణాని త్రీణ్యపాకృత్య మనో మోక్షే నివేశయేత్। అనపాకృత్య మోక్షం తు సేవమానో వ్రజత్యధః॥ ౪౦॥ త్వమితి॥ నిరృణః నిర్ముక్తఋణః- అశరణో భవ గృహాత్ ప్రవ్రజ॥ ౪౧ ॥ కించ- అవిశుద్ధచిత్తానాం అయం క్రమః త్వం తు కృతార్థ ఏవేత్యాహ॥ వసుదేవేతి॥ ప్రార్చః అర్చితవాన్- యద్యస్మాత్ వాం యువయోః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తదితి॥ ఆలిప్తాః కుంకుమాదిభిః- వస్తుపాణయః గృహీతార్హణహస్తాః॥ ౪౬॥ ౪౭॥ తమితి॥ అక్తం నేత్రయోః అంజనేన- అభ్యక్తం సర్వాంగేషు నవనీతేన॥ ౪౮॥ తాభిరితి॥ తాభిః పత్నీభిః సహితః దీక్షితః విరేజే॥ ౪౯॥ ౫౦॥ తథేతి॥ జీవేశౌ సర్వజీవానామీశ్వరౌ॥ ౫౧ ॥ ఈజ ఇతి॥ అనుయజ్ఞం ప్రతియజ్ఞం- ఆమ్నాతసర్వాంగాః ప్రాకృతాః జ్యోతిష్టోమదర్శపూర్ణమాసాదయః- తేభ్యశ్చోదనాలింగాదిభిరతిదేశప్రాప్తాంగాః వైకృతాః సౌర్యసత్రాదయః- తైస్సర్వైః ద్ర

ష్యం పురోడాశాదిః - జ్ఞానం మంత్రః - క్రియా కర్మ - తేషామీశ్వరం|| ౫౨|| ౫౩|| పత్నీసంయాజేతి|| సస్నుః స్నానం చక్రుః ||౫౪|| స్నాత్వేతి|| ఆశ్వభ్యః శునోఽభివ్యాప్య - అన్నేన పూజయత్ అపూజయత్ || ౫౫ || బంధూనితి|| బంధ్వాదీన్ చారణాంతాన్ - పారిబర్హేణ ప్రీతిదానేన చ అపూజయత్|| ౫౬|| సదస్యేతి|| తే చ సర్వే ప్రయయుః|| ౫౭|| ప్రయాణే కేషాంచిద్విశేషమాహ ద్వాభ్యాం|| ధృతరాష్ట్ర ఇతి || అనుజో విదురః - పార్థాః యుధిష్ఠిర భీమార్జునాః - యమౌ నకుల సహదేవౌ ||౫౮|| బంధూనితి|| సౌహృదేన ఆక్లిన్నాని చేతాంసి యేషాం తే|| ౫౯|| ౬౦|| వసుదేవ ఇతి|| మనోరథో యజ్ఞవిషయః - తమేవ మహార్ణవం|| ౬౧|| భ్రాతరితి|| శూరాణాం బలేన యోగినాం జ్ఞానేనాపి

అథర్త్విగ్భ్యోఽదదాత్కాలే యథామ్నాతం స దక్షిణాః । స్వలంకృతేభ్యోఽలంకృత్య గోభూకన్యా మహాధ
నాః॥ ౫౩ । పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే మహర్షయః । సస్నూ రామహ్రదే విప్రా యజమా
నపురస్సరాః । ౫౪ । స్నాత్వాలంకారవాసాంసి వందిభ్యోఽదాత్తథా స్త్రియః । తతస్స్వలంకృతో
వర్ణానాశ్వభ్యోఽన్నేన పూజయత్ ॥ ౫౫ ॥ బంధూన్ సదారాన్ ససుతాన్ పారిబర్హేణ భూయ
సా । విదర్భకోసలకురూన్ కాశికేకయసృంజయాన్ । ౫౬ । సదస్యర్త్విక్సురగణాన్ నృభూతపితృచా
రణాన్ । శ్రీనికేతమనుజ్ఞాప్య శంసంతః ప్రయయుః క్రతుమ్ । ౫౭ ॥ ధృతరాష్ట్రోఽనుజః పార్థా భీష్మ
ద్రోణౌ పృథా యమౌ । నారదో భగవాన్ వ్యాసస్సుహృత్సంబంధిబాంధవాః ॥ ౫౮ ॥ బంధూన్పరిష్వ
జ్య యదూన్ సౌహృదాక్లిన్నచేతసః। యయుర్విరహకృచ్ఛ్రేణ స్వదేశాంశ్చాపరప్రభాః॥ ౫౯ । నందస్తు
సహగోపాలైర్బృహత్యా పూజయార్చితః । కృష్ణరామోగ్రసేనాద్యైర్న్యవాత్సీద్బంధువత్సలః॥
౬౦।వసుదేవోఽంజసోత్తీర్య మనోరథమహార్ణవమ్ । సుహృద్వృతః ప్రీతమనా నందమాహ కరే స్పృ
శన్ ॥౬౧॥ వసుదేవః ॥ భ్రాతరీశకృతః పాశో నృణాం యస్స్నేహసంజ్ఞితః । తం దుస్త్యజమహం మన్యే
శూరాణామపి యోగినామ్ ॥౬౨॥ అస్మాస్వప్రతికల్పేయం యత్కృతాజ్ఞేషు సత్తమైః । మైత్ర్యర్పి
తాఫలా చాపి న నివర్తేత కర్హిచిత్ ॥ ౬౩ । ప్రాగకల్యాత్తు కుశలం భ్రాతర్వో నాచరామ హి ।
అధునా శ్రీమదాంధాక్షా న పశ్యామః పురస్సతః ॥౬౪॥ మా రాజ్యశ్రీరభూత్పుంసః శ్రేయస్కామస్య
మానద । సుజనానుత బంధూన్వా న పశ్యతి యయాంధదృక్ । ౬౫॥ ఏవం సౌహృదశైథిల్యచిత్త ఆనకదుం
దుభిః । రురోద తత్కృతాం మైత్రీం స్మరన్నశ్రువిలోచనః । ౬౬ । నందస్తు సఖ్యుః ప్రియకృత్ప్రేమ్ణా
గోవిందరామయోః॥ అద్య శ్వ ఇతి మాసాంస్త్రీన్ యదుభిర్మానితోఽవసత్ ।౬౭॥ తతః కామైః పూర్య
మాణస్సవ్రజస్సహబాంధవః॥ పరార్ధ్యాభరణక్షౌమనానానర్ఘ్యపరిచ్ఛదైః॥ ౬౮।వసుదేవోగ్ర
సేనాభ్యాం కృష్ణోద్ధవబలాదిభిః॥ దత్తమాదాయ పారిబర్హం యాపితో యదుభిర్యయౌ॥౬౯॥ నందో
గోప్యశ్చ గోపాశ్చ గోవిందచరణాంబుజే। మనః క్షిప్తం పునర్హర్తుమనీశా మధురాం యయుః॥ ౭౦॥ పాం
డవాశ్చ మహాత్మానః పృథా చ మునిసత్తమాః । అనుజ్ఞాతాః కేశవేన బాష్పగద్గదభాషిణః ॥ శక్రప్రస్థం
యయుస్సర్వే స్వజనైః పరివారితాః ॥ ౭౧। బంధుషు ప్రతియాతేషు వృష్ణయః కృష్ణదేవతాః । వీక్ష్య ప్రా
వృషమాసన్నాం యయుర్ద్వారవతీం పురీమ్॥ ౭౨॥ జనేభ్యః కథయాంచక్రుర్యదుదేవమహోత్సవమ్।
యదాసీత్తీర్థయాత్రాయాం సుహృత్సందర్శనాదికమ్ ॥ ౭౩ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

త్యర్థః|| ౬౨|| తత్తు కుత స్తత్రాహ|| అస్మాస్వితి|| కృతాజ్ఞేషు కృతముపకారమజానత్సు - సత్తమైర్భవద్భిః - అప్రతికల్పా అనుపమా మైత్రీ యదర్పితా - అఫలాపి ప్రత్యుపకారశూన్యాపి - కర్హిచిత్ యద్యస్మాన్న నివర్తేత - తస్మాదీశకృతః పాశోఽయం భవతామపి గమ్యత ఇత్యర్థః|| ౬౩|| అఫలత్వమేవాహ|| ప్రాగితి|| హే భ్రాతః అకల్యాః అసమర్థత్వాత్ వః కుశలం ప్రియం న హ్యాచరామ న కృతవంతో వయం - అధునా శ్రీమదేనాంధాన్యక్షీణి యేషాం తే|| ౬౪|| మేతి|| రాజ్యశ్రీః మాభూత్ ఛాందసః అడాగమః|| ౬౫|| ౬౬|| నంద ఇతి|| అద్య శ్వ ఇతి - ప్రాతర్నిర్గమే అద్యైవాపరాహ్ణే గమ్యతామితి అపరాహ్ణే నిర్గమే శ్వో గమ్యతామితి - పునః పునరేవం మానితః|| ౬౭|| ౬౮|| వసుదేవేతి|| యాపితః మహతా సైన్యేన ప్రస్థాపితః|| ౬౯|| ౭౦|| ౭౧|| ౭౨|| జనేభ్య ఇతి|| యదుదేవస్య వసుదేవస్య - మహోత్సవం యజ్ఞ

దిలక్షణం - సుహృత్సందర్శనాదికంచేతి॥ ౨౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతురశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋
శ్లో॥ పంచాశీతితమే రామకృష్ణౌసంప్రార్థితౌస్తుతౌ। పిత్రేజ్ఞానమథోమాత్రేమృతాన్పుత్రాన్యచ్ఛతామ్॥ నందయిత్వాకురుక్షేత్రేయాత్రాయాంసుహృదోబహూన్। తత్త్వజ్ఞానంతతఃపిత్రోరాదిశన్మృతసూనుభిః॥ ౧॥ మునీనామితి॥ ధామప్రభావః - తత్సూచకం - జాతవిస్రంభః ఉత్పన్నవిశ్వాసః - పరిభాష్యసంబోధ్య॥ ౨॥ కృష్ణేతి॥ అస్యవిశ్వస్య - యత్సాక్షాత్స్వరూపభూతంకారణం - ప్రధానపురుషౌనామప్రతీతయోరపికారణత్వేనేశ్వరౌచ - సాక్షాద్వాంయువామితిజానే॥ ౩॥ నన్విదంవిశ్వమనేకైఃకారకైర్జాయమానం - కుతఃప్రధానపురుషాత్మకం - కుతస్తరాంనౌవయోస్తత్కారణత్వేనేశ్వరత్వం - తత్రాహ॥ యత్రేతి॥ యత్ర అధికరణే - యేనకర్త్రాకరణేనచ యతః అపాదానాత్ - యస్యసంబంధేనషష్ఠ్యర్థస్యాకారకత్వేపినిమిత్తతోక్తా - యస్మైసంప్రదానాయ - యద్యదితిప్రయోజ్యప్రయోజకకర్తృకర్మకారకేదర్శితే - ననుతయోర్నాస్తిభేదఃయథోక్తం॥ శ్లో॥ కరోతిక్రియమాణేననకశ్చిత్కర్మణావినా। భవత్యర్థస్యకర్తాచకరోతేఃకర్మజాయతే - తథా॥ శ్లో॥ కరోత్యర్థస్య యఃకర్తాభవితుస్సప్రయోజకః। భవితాతమపేక్ష్యైవప్రయోజ్యత్వంప్రపద్యతఇతిచ సత్యం - తథాప్యవస్థాభేదేనభేదోవివక్షితః - దృశ్యతేచావస్థాభేదః తండులానోదనంపచతి - మృదంఘటంకరోతీతి - తదేవంసప్తవిభక్త్యర్థాదర్శితాః - యథేతిచక్రియావిశేషణభూతానామస్యేషాంచఅవ్యయానాముపలక్షణం - స్యాదితిక్రియాపదార్థోపలక్షణం - ఏవంసర్వప్రపంచమనూద్య తత్కారణభగవద్రూపతాంవిధత్తే - ఇదంసాక్షాదితి - ప్రధానంభోగ్యం - పురుషఃభోక్తా - తయోరీశ్వరోభగవాంస్త్వమేవసాక్షాదితి - తయోరైక్యమభిప్రేత్యైకవచనం॥ ౪॥ కించ - ధారణపోషణకర్తాపిత్వమేవేత్యాహ॥ ఏవమితి॥ హేఆత్మన్ -

❋❋❋❋❋❋❋❋ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతురశీతితమోధ్యాయః .❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ అథైకదాత్మజౌప్రాప్తౌకృతపాదాభివందనౌ। వసుదేవోభినంద్యాహప్రీత్యా సంకర్షణాచ్యుతౌ। ౧॥ మునీనాంసవచశ్శ్రుత్వాపుత్రయోర్ధామసూచకమ్। తద్వీర్యైర్జాతవిస్రంభః పరిభాష్యాభ్యభాషత। ౨। వసుదేవః॥ కృష్ణకృష్ణమహాయోగిన్సంకర్షణసనాతన। జానేవామస్య యత్సాక్షాత్ప్రధానపురుషౌపరౌ। ౩। యత్రయేనయతోయస్యయస్మైయద్యద్యథాయదా। స్యాదిదంభగవాన్సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరః। ౪। ఏవంనానావిధంవిశ్వమాత్మసృష్టమధోక్షజ। ఆత్మనానుప్రవిశ్యాత్మన్ప్రాణోజీవోబిభర్ష్యజః। ౫। ప్రాణాదీనాంవిశ్వసృజాంశక్తయోయాఃపరస్యతాః। పారతంత్ర్యాద్వైసాదృశ్యాద్ద్వయోశ్చేష్టైవచేష్టతామ్। ౬॥ కాంతిస్తేజఃప్రభాసత్తాచంద్రాగ్న్యర్కర్క్షవిద్యుతామ్। యత్స్థైర్యంభూభృతాంభూమేర్వృత్తిర్గంధోర్థతోభవాన్॥ ౭। తర్పణంప్రాణనమపాందేవత్వంతాశ్చతద్రసః। ఓజస్సహోబలంచేష్టాగతిర్వా

ప్రాణఃక్రియాశక్తిః - జీవోజ్ఞానశక్తిశ్చసన్ త్వమేవబిభర్షీతి॥ ౫॥ ననుప్రాణాదీనాంవిచిత్రశక్తీనాంకారణత్వావగమాత్కథంపరమేశ్వరస్యైవకారణత్వేనసర్వాత్మకత్వముచ్యతఇత్యాశంక్యప్రాణాదిశక్తయోపితస్యైవేత్యాహ॥ ప్రాణాదీనామితి॥ ప్రాణఃప్రకృతిభూతంసూత్రం - తదాదీనాంవిశ్వసృజాంవిశ్వకారణానాం యాశ్శక్తయః - తాఃపరస్యపరమకారణస్యపరమేశ్వరస్యైవ - కుతఃపారతంత్ర్యాత్ - యథావేధశక్తిర్నబాణస్య - అపితుపురుషస్యతద్వదిత్యర్థః - ననుభగవతఃప్రాణాదివర్గస్యచస్వాతంత్ర్యమేవకింనస్యాత్ అతఆహ - వైసాదృశ్యాద్ద్వయోరితి - చేతనాచేతనత్వేనవిసదృశత్వాత్ద్వయోః - అచేతనప్రాణాదివర్గస్యచేతనపారతంత్ర్యమేవయుక్తమిత్యర్థః - యద్వా - ప్రాణాదిషుద్వయోర్ద్వయోరేవతావద్విసదృశత్వంవిరుద్ధక్రియాకారిత్వాత్ - కింపునర్బహూనాం - తస్మాదేకేనసర్వజ్ఞేనసర్వశక్తినాధిష్ఠితానామేవవిశిష్టకార్యారంభకత్వంయుక్తం - నస్వతంత్రాణామితి - తథాచోక్తం॥ శ్లో॥ యదైతే సంహతాభావాభూతేంద్రియమనోగుణాః। యదాయతననిర్మాణేనశేకుర్బ్రహ్మవిత్తమ। తదాసంహత్యచాన్యోన్యంభగవచ్ఛక్తిచోదితాః। సదసత్త్వముపాదాయచోభయంససృజుర్హ్యదఇతి - తథా॥ శ్లో॥ నానాత్వాత్స్వక్రియానీశాఃప్రోచుఃప్రాంజలయోవిభుమిత్యాది - ననుప్రాణాదీనాంక్రియాకారిత్వంశక్త్యభావేకుతస్స్యాదతఆహ - చేష్టైవచేష్టతామితి - చేష్టమానానామేషాంచేష్టైవ - నశక్తిః - యథావాయోశ్శక్త్యాతృణాదీనాంచలనం - యథాచపురుషస్యశక్త్యాశరాణాంవేధఇతి॥ ౬॥ పారతంత్ర్యమేవప్రపంచయతిపంచభిః॥ కాంతిరితి॥ చంద్రస్యకాంతిః - అగ్నేస్తేజః - అర్కస్యప్రభా - ఋక్షవిద్యుతాంసత్తా - స్ఫురణమాత్రేణసత్త్వం - అర్థతోవస్తుతోభవాన్ - తథాచ॥ శ్రు॥ నతత్రసూర్యోభాతినచంద్రతారకంనేమావిద్యుతోభాంతికుతోయమగ్నిః। తమేవభాంతమనుభాతిసర్వంతస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతీతి తథాచస్మృతిః॥ శ్లో॥ యదాదిత్యగతంతేజోజగద్భాసయతేఖిలమ్। యచ్చంద్రమసియచ్చాగ్నౌతత్తేజోవిద్ధి

మామకమితి - భూమేర్వృత్తిః ప్రాణినామాధారత్వేనవర్తనం - గంధశ్చభవాన్ - తవైవశక్తిరిత్యర్థః ||౭|| కించ || తర్పణమితి || హేదేవ - అపాంతర్పణం తృప్తిజనకత్వం - ప్రాణసంజీవనహేతుత్వం - తా ఆపశ్చతాసాం రసశ్చ త్వమేవ - కించ - వాయోరోజ ఆదితవైవశక్తిః || ౮ || దిశామితి || దిశాముపాధికృతాకాశప్రదేశానామవకాశః దిశశ్చత్వం - ఖంచ సామాన్యాకాశః - తదాశ్రయః స్ఫోటశ్చశబ్దతన్మాత్రం పరావస్థావాగిత్యర్థః - నాదః పశ్యంతీ - ఓంకారః మధ్యమా - వర్ణాశ్చ - ఆకృతీనాం పదార్థానాం పృథక్కృతిః పృథక్కరణమభిధానం యస్మాత్తత్పదం - వర్ణపదాద్యాత్మికా వైఖరీచత్వమిత్యర్థః || ౯ || ఇంద్రియమితి || ఇంద్రియాణామింద్రియం విషయప్రకాశనశక్తిః - దేవాశ్చ ఇంద్రియాధిష్ఠాతారః - తదనుగ్రహః తేషామధిష్ఠానశక్తిశ్చత్వం - అవబోధః వ్యవసాయశక్తిః అనుస్మృతిః ప్రతిసంధానశక్తిః || ౧౦ || భూతానామితి || భూతానాం కారణం భూతాదిస్తామసోహంకారస్త్వమసి - ఇంద్రియాణాం కారణం తైజసః రాజసోహంకారస్త్వం - వివిధం అధిదైవాధ్యాత్మభేదేన కల్ప్యంత ఇతి వికల్పాః దేవాః - తేషాం కారణం వైకారికస్సాత్వికోహంకారశ్చత్వం - అనుశాయినాం జీవానాం సంసారకారణం ప్రధానంత్వం || ౧౧ || అపిచ || నశ్వరేష్వితి || నశ్వరేషు నాశశీలేషు - ఇహ ఏతేషు భావేషు - యదనశ్వరమవశిష్యమాణం రూపం - తత్త్వమసి - ద్రవ్యవికారేషు మృత్సువర్ణాదికార్యేషు ఘటకుండలాదిషు నశ్వరేషు ద్రవ్యమాత్రం మృత్సువర్ణమాత్రం అనశ్వరం యథా తద్వత్ || ౧౨ || నను త్రిగుణాత్మకకార్యరూపో హి త్వముత్యుక్తత్వాత్ కథమనశ్వరత్వం తత్రాహ || సత్త్వమితి || తద్వృత్తయస్తత్పరిణామాశ్చ మహదాదయః - అద్ధాసాక్షాత్ - త్వయి పరే బ్రహ్మణి కల్పితాః || ౧౩ || తస్మాదితి || తస్మాన్నసం

యోఽస్తవేశ్వర | ౮ | దిశాంత్వమవకాశోసి దిశః ఖం స్ఫోట ఆశ్రయః | నాదో వర్ణస్త్వమోంకార ఆకృతీనాంపృథక్కృతిః || ౯ | ఇంద్రియంత్వింద్రియాణాంత్వం దేవాశ్చ తదనుగ్రహః | అవబోధో భవాన్ బుద్ధిర్జీవస్యానుస్మృతిస్స్మృతిః | ౧౦ | భూతానామసి భూతాదిరింద్రియాణాంచ తైజసః | వైకారికో వికల్పానాం ప్రధానమనుశాయినామ్ || ౧౧ | నశ్వరేష్విహ భావేషు తదసి త్వమనశ్వరమ్ | యథా ద్రవ్యవికారేషు ద్రవ్యమాత్రం నిరూపితమ్ || ౧౨ || సత్త్వంరజస్తమ ఇతి గుణాస్తద్వృత్తయశ్చయాః | త్వయ్యద్ధా బ్రహ్మణి పరే కల్పితా యోగమాయయా | ౧౩ | తస్మాన్న సంత్యమీ భావా యర్హి త్వయి వికల్పితాః | త్వంచామీషు వికారేషు హ్యన్యథా వ్యావహారికః || ౧౪ | గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నబుధాస్త్వఖిలాత్మని | గతిం సూక్ష్మామబోధేన సంసరంతీహ కర్మభిః || ౧౫ || యదృచ్ఛయా నృతాం ప్రాప్య సుకల్పామిహ దుర్లభామ్ | స్వార్థే ప్రమత్తస్య వయో గతం త్వన్మాయయేశ్వర || ౧౬ || అసావహం మమైవైతే దేహే చాస్యాన్వయాదిషు | స్నేహపాశైర్నిబధ్నాతి భవాన్ సర్వమిదం జగత్ | ౧౭ || యువాం నసస్సుతౌ సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరౌ | భూభారక్షత్రక్షపణ ఆయావతీర్ణౌ తథాత్థ హి || ౧౮ | తత్తే గతోస్మ్యరణమద్య పదారవిందమాపన్నసంసృతిభయాపహమార్తబంధో | ఏతావతాలమలమింద్రియలాలసేన మర్త్యాత్మదృక్త్వయి పరే యదపత్యబుద్ధిః | ౧౯ | సూతీగృహే ననుజగాద భవానజో నౌ సంజజ్ఞ ఇత్యనుయుగం నిజధర్మగుప్త్యై | నానాతనూర్గగనవద్విదధజ్జహాసి కో వేద భూమ్న ఉరుగాయ

తి - నన్వనతాం కథం ప్రతీతిరత ఆహ - యర్హీతి - యదా వికల్పితాస్తదైవ ప్రతీతిమాత్రేణ త్వయి సంతి - త్వంచామీషు తథైవ కారణతయానుగతః - అన్యథాతు అవ్యావహారికః నిర్వికల్పః త్వమేవావశిష్యస ఇత్యర్థః || ౧౪ || ఏవంరూపత్వాదజ్ఞాననిబంధనశ్చ సంసార ఇత్యాహ || గుణప్రవాహ ఇతి || సూక్ష్మాం నిష్ప్రపంచాం గతిం - అబుధాః అవిద్వాంసః - అబుద్ధ్వేతి వా పాఠః అతః అబోధేన దేహాభిమానేన - కృతైః కర్మభిస్సంసరంతీతి || ౧౫ || ఏవంతయోస్తత్త్వం నిరూప్య తదప్రాప్త్యా శోచతి || యదృచ్ఛయేతి || నృతాం మనుష్యతాం - సుకల్పాం పటుతరేంద్రియాం || ౧౬ || అహో కిమితి ప్రమత్తోసి - త్వయా బహుభిః పాశైర్నిబద్ధత్వాదిత్యాహ || అసావితి || అస్య దేహస్య అన్వయాదిషు పుత్రాదిషు చ - మమైవైత ఇతి || ౧౭ || అహో త్వత్పుత్రనోరావయోః కిమిదమారోప్యతే అత ఆహ || యువామితి || భూభారక్షత్రక్షపణార్థం అవతీర్ణౌ - తథాహి - నిశ్చితమాత్థ కథయసి || ౧౮ || తదితి || తత్తస్మాత్ - అరణం శరణం - ఆపన్నానాం సంసృతిభయమపహంతీతి తథా తత్ - నను త్వమతిసుఖీవృథా కిం నిర్విద్యసే అత ఆహ - ఏతావతేతి - ఇంద్రియలాలసేన ఇంద్రియార్థతృష్ణయా యత్ మేస ఇంద్రియలాలసేన మర్త్యే శరీరే ఆత్మదృక్ ఆత్మబుద్ధిః అహం - త్వయి చ పరే పరమేశ్వరే అపత్యబుద్ధిరస్మి - తేనాలమలం పర్యాప్తమితి | ౧౯ || నను కుత ఏవ అహం పరమేశ్వర ఇతి తత్రాహ || సూతీగృహ ఇతి || అనుయుగం ప్రతియుగం - యదా సుతపాః పృశ్నిరితి యుగం - నౌ ఆవయోః - యదా చ కశ్యపః అదితిశ్చేతి యుగం - అధునా చ వసుదేవః దేవకీతియుగం - ఏవం హి ప్రతియుగం అజ ఏవాహం సంజజ్ఞే అవతీర్ణ ఇతి భవాన్ ననుజగాద - నను అన్యస్సో చతుర్భుజో దేవ ఇతి తత్రాహ - నానా తనూరితి - గగనవదసంగ ఏవ త్వం - భూమ్నః సర్వగతస్య - విభూతిరూపాః మాయాః ||

౨౦॥ ౨౧॥ వచ ఇతి॥ ఉపమన్మహే ఉపపన్నం మన్యామహే - సముద్దిశ్య విషయీకృత్య - తత్త్వగ్రామః తత్త్వసమూహః - ఉదాహృతః సమ్యక్ నిరూపితః॥ ౨౨ ॥ తమేవ దృష్టిం సర్వత్ర విధత్త్వ ఇత్యాహ॥ అహమితి॥ ఏవం విమృశ్యాః బ్రహ్మత్వేనైవాన్వేషణీయాః కించ - సచరాచరం జగదపి॥ ౨౩॥ నను నానావికారవతాం కుతో బ్రహ్మత్వం న బ్రహ్మణ ఏవోపాధిధర్మైః బహుధా ప్రతీతేరితి సదృష్టాంతమాహ ద్వాభ్యాం॥ ఆత్మేతి॥ యథా ఖాదిభూతాని తత్కృతేషు ఘటాదిషు ఆవిస్తిరోభావాదికం యాంతి ఏవమసావాత్మాపి ఆత్మసృష్టైర్గుణైః కృత్వా తత్కృతేషు దేహేషు బహుధా ఈయతే పునశ్చ యథాశయం యథోపాధి - అవిర్భావతిరోభావాదిరూపేణ ప్రతీయతే - న స్వతః - కుతః - ఏకః బహుధా స్వయం జ్యోతిః దృశ్యత్వేన నిత్యః అనిత్యత్వేన - అన్యః అనన్యత్వేన - నిర్గుణః సగుణత్వేనేత్యాది - బహుధాత్వం ప్ర

విభూతిమాయాః ॥ ౨౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఆకర్ణ్యేత్థం పితుర్వాక్యం భగవాన్సాత్వతర్షభః । ప్రత్యాహ ప్రశ్రయానమ్రః ప్రహసన్ శ్లక్ష్ణయా గిరా ॥ ౨౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ వచో వస్సమవేతార్థం తాతైతదుపమన్మహే । యన్నః పుత్రాన్ సముద్దిశ్య తత్త్వగ్రామ ఉదాహృతః ॥ ౨౨ ॥ అహం యూయమసావార్య ఇమే చ ద్వారకౌకసః । సర్వేఽప్యేవం యదుశ్రేష్ఠ విమృశ్యాస్సచరాచరమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఆత్మా హ్యేకస్స్వయంజ్యోతిర్నిత్యోఽన్యో నిర్గుణో గుణైః । ఆత్మసృష్టైస్తత్కృతేషు దేహేషు బహుధేయతే ॥ ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపో భూస్తత్కృతేషు యథాశయమ్ । ఆవిస్తిరోఽల్పభూర్యేకో నానాత్వం యాత్యసావపి ॥ ౨౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం భగవతా రాజన్ వసుదేవ ఉదాహృతమ్ । శ్రుత్వా వినష్టనానాధీస్తూష్ణీం

—— ❋ స్మరోద్దీధాదినామకషడ్గర్భానయనాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❋ ——

ప్రీతమనా అభూత్ ॥ ౨౫ ॥ అథ తత్ర కురుశ్రేష్ఠ దేవకీ సర్వదేవతా । శ్రుత్వానీతం గురోః పుత్రమాత్మజాభ్యాం సువిస్మితా ॥ ౨౬ ॥ కృష్ణరామౌ సమాశ్రావ్య పుత్రాన్ కంసవిహింసితాన్ । స్మరంతీ కృపణం ప్రాహ వైక్లబ్యాదశ్రులోచనా ॥ ౨౭ ॥ దేవకీ ॥ రామ రామాప్రమేయాత్మన్ కృష్ణ యోగేశ్వరేశ్వర । వేదాహం వాం విశ్వసృజామీశ్వరావాదిపూరుషౌ ॥ ౨౮ ॥ కాలవిధ్వస్తసత్త్వానాం రాజ్ఞాముచ్ఛాస్త్రవర్తినామ్ । భూమేర్భారాయమాణానామవతీర్ణౌ కిలాద్య మే ॥ ౨౯ ॥ యస్యాంశాంశాంశభాగేన విశ్వోత్పత్తిలయోదయాః । భవంతి కిల విశ్వాత్మంస్తం త్వాద్యాహం గతిం గతా ॥ ౩౦ ॥ చిరాన్మృతసుతాదానే గురుణా కిల చోదితౌ । ఆనిన్యథుః పితృస్థానాద్గురవే గురుదక్షిణామ్ ॥ ౩౧ ॥ తథా మే కురుతం కామం యువాం యోగేశ్వరేశ్వరౌ । భోజరాజహతాన్ పుత్రాన్ కామయే ద్రష్టుమాహృతాన్ ॥ ౩౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం సంచోదితౌ మాత్రా రామః కృష్ణశ్చ భారత । సుతలం సంవివిశతుర్యోగమాయాముపాశ్రితౌ ॥ ౩౩ ॥ తస్మిన్ ప్రవిష్టావుపలభ్య దైత్యరాడ్విశ్వాత్మదైవం సుతరాం తథాత్మనః । తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాశయస్సద్యస్సముత్థాయ ననామ సాన్వయః ॥ ౩౪ ॥ తయోస్సమానీయ వరాసనం ముదా నివిష్టయోస్తత్ర మహాత్మనోస్తయోః । దధార పాదావవనిజ్య తజ్జలం సబృంద ఆబ్రహ్మ పునద్యదంబు హ ॥ ౩౫ ॥ సమర్హయామాస స తౌ విభూతిభిర్మహార్హవస్త్రాభరణానులేపనైః । ధూపైః ప్రదీపైరమృతభక్షణాదిభిస్స్వగోత్రవిత్తాత్మసమర్పణేన చ ॥ ౩౬ ॥ స ఇంద్రసేనో భగవత్పదాంబుజం బిభ్రన్ముహుః ప్రేమవిభిన్నయా ధియా । ఉవాచ హానందజలాకులేక్షణః ప్రహృష్టరోమా నృప గద్గదాక్షరమ్ ॥ ౩౭ ॥ బలిః ॥ నమోఽనంతాయ బృహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే । సాంఖ్యయో

పంచనీయం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ అథేతి॥ సువిస్మితా సతీ॥ ౨౬॥ కృష్ణరామావితి॥ సమాశ్రావ్య సంబోధ్య॥ ౨౭॥ ౨౮॥ కాలేతి॥ భూమేః భారాయమాణానాం రాజ్ఞామర్థే తేషాం వధనార్థం - మే మయి కిల అవతీర్ణౌ - హే ఆద్య॥ ౨౯॥ యస్యేతి॥ యస్య అంశః పురుషః తస్య అంశః మాయా - తస్యాః అంశాః గుణాః తేషాం భాగేన పరమాణుమాత్రలేశేన విశ్వోత్పత్త్యాదయః భవంతి తం త్వా త్వాం గతిం శరణం గతాస్మి॥ ౩౦॥ చిరాదితి॥ ఆనిన్యథుః ఆనీతవంతౌ - పితృస్థానాత్ యమసదనాత్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ తస్మిన్నితి॥ దైత్యరాట్ బలిః - కథంభూతౌ విశ్వస్యాత్మభూతం దైవం - సాన్వయః సపరివారః॥ ౩౪॥ తయోరితి॥ సబృందః సపరిజనః - కథంభూతౌ - పాదావవనిజ్య యదంబు యయోరవనేజనోదకం - ఆబ్రహ్మ బ్రహ్మాణమభివ్యాప్య జగత్ పునత్ పవిత్రయత్ వర్తతే॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ స ఇతి॥ ఇంద్రసేనో బలిః - ప్రేమవిభిన్నయా

ప్రేమార్ద్రయాధియాబిభ్రత్ ధారయన్॥ ౩౭॥ నమ ఇతి॥ అనంతాయ శేషాయ- బృహతే ఏకదేశే విశ్వధారణాత్ బృహత్ తస్మై - కృష్ణాయ చ సదానందరూపాయ- వేధసే జగద్విధాత్రే- సాంఖ్యయోగవితానాయేత్యాది పదత్రయమైక్యవివక్షయా॥ ౩౮॥ యోగేశ్వరాణామపి దుర్దర్శనాయ యువామస్మాభిర్దృష్టావిత్యేతన్నాతిచిత్రమిత్యాహ॥ దర్శనమితి॥ దుష్ప్రాపమపి యుష్మత్కృపయా కేషాంచిదదుర్లభం సులభమపి భవతీతి తదాహ - రజస్తమస్స్వభావానామితి- నః- దర్శనం ప్రాప్తౌ॥ ౩౯॥ అహో విద్యాధరాదయోఽపి సాత్త్వికభక్తేభ్యోఽపి సభాగ్యా ఇత్యాహ త్రిభిః॥ దైత్యేతి॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ కేచిదితి॥ ఉద్బద్ధవైరేణ యా భక్తిస్తయా- కేచిదిత్ చైద్యాదయః- కామతో భక్త్యా గోప్యాదయో యథా సన్నికృష్టాః త్వదాత్మతాం ప్రాప్తాః- తథా సత్త్వసంరబ్ధాః సత్త్వావిష్టా అపి సురాదయో న సన్నికృష్టా ఇతి ॥ ౪౩॥ నను సాత్త్వికేభ్యోఽపి రాజసాదయః సన్నికృష్టా ఇతి చిత్రం తత్రాహ॥ ఇదమితి॥ ఇదమితి స్వరూపతః- ఇత్థమితి విశేషతశ్చ॥ ౪౪॥ ....
తదేవం యద్యపి వైరభావేనాపి త్వత్ప్రాప్తిర్భవేత్ తథాపి- మాం సాత్త్వికం కుర్వితి ప్రార్థయతే॥ తదితి॥ తత్ తథా నః ప్రసీద- యథా నిరపేక్షైరాప్తకామైరపి విమృగ్యం యుష్మత్పాదారవిందం- తదేవ ధిషణమాశ్రయః- తస్మాదన్యద్యద్గృహం తదేవాంధకూపః- తస్మాన్నిష్క్ర

గవితానాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే॥ ౩౮॥ దర్శనం వాం హి భూతానాం దుష్ప్రాపం చాప్యదుర్లభమ్।
రజస్తమస్స్వభావానాం యన్నః ప్రాప్తౌ యదృచ్ఛయా॥ ౩౯ । దైత్యదానవగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరో
రగాః। యక్షరక్షఃపిశాచాశ్చ భూతప్రమథనాయకాః॥ ౪౦॥ విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధా త్వయిశా
స్త్రశరీరిణి। నిత్యం నిబద్ధవైరాస్తే వయం చాన్యే చ తాదృశాః॥ ౪౧ । సాలోక్యం చాపి సారూప్యం సామీ
ప్యమథ సాత్మతామ్। ప్రాప్తాస్తే పుండరీకాక్ష భావో హి భవకారణమ్॥ ౪౨ । కేచిదుద్బద్ధవైరేణ భ
క్త్యా కేచన కామతః। న తథా సత్త్వసంరబ్ధాస్సన్నికృష్టాస్సురాదయః॥ ౪౩ । ఇదమిత్థమితి ప్రాయ
స్తవ యోగేశ్వరేశ్వర। న విదంత్యపి యోగేశా యోగమాయాం కుతో వయమ్॥ ౪౪ । తన్నః ప్రసీద ని
రపేక్షవిమృగ్యయుష్మత్పాదారవిందధిషణాన్యగృహాంధకూపాత్। నిష్క్రమ్య విశ్వశరణాంఘ్ర్యుప
లబ్ధవృత్తిశ్శాంతో యథైక ఉత సర్వసఖైశ్చరామి॥ ౪౫ ॥ శాధ్యస్మానీశితవ్యేశ నిష్పాపాన్కురు నః ప్ర
భో। పుమాన్యచ్ఛ్రద్ధయాతిష్ఠంచోదనాయా విముచ్యతే॥ ౪౬॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఆసన్మరీచేష్షట్పు
త్రా ఊర్ణాయాం ప్రథమేఽంతరే। దేవాః కం జహసుర్వీక్ష్య సుతాం యభితుముద్యతమ్॥ ౪౭ ॥ తేనా
సురీమగన్యోనిమధునావద్యకర్మణా। హిరణ్యకశిపోర్జాతాః పుత్రాస్తే యోగమాయయా॥ ౪౮ ॥
దేవక్యా ఉదరే జాతా రాజన్కంసవిహింసితాః। సా తాన్ శోచత్యాత్మజాంస్త ఇమేఽధ్యాసతేంతికే॥
౪౯ ॥ ఇత ఏతాన్ప్రణేష్యామో మాతృశోకాపనుత్తయే। తతశ్శాపవినిర్ముక్తా లోకం యాస్యంతి విజ్వ
రాః॥ ౫౦ ॥ స్మరోద్గీథః పరిష్వంగః పతంగః క్షుద్రభృద్ఘృణీః। షడిమే మత్ప్రసాదేన పునర్యాస్యంతి
సద్గతిమ్॥ ౫౧ ॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్సమాదాయ ఇంద్రసేనేన పూజితౌ। పునర్ద్వారవతీమేత్య మాతుః
పుత్రానయచ్ఛతామ్॥ ౫౨॥ తాన్దృష్ట్వా బాలకాన్దేవీ పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ। పరిష్వజ్యాంకమా

మ్య నిర్గత్య- విశ్వస్య శరణం రక్షితారః వృష్ణేః తేషామంఘ్రిమూలేషు స్వతఏవ గళితైః ఫలాదిభిరుపలబ్ధా ప్రాప్తా వృత్తిర్జీవికా యేన సోఽహం- శాంతస్సన్ ఏక ఏవ చరామి- ఉత అథవా- సర్వేషాం సఖా యో మహాంతస్తైస్సహ యథా చరామీతి॥ ౪౫॥ కథమల్పపుణ్యానాం ప్రవంభావః సంభవతీతి చేత్తర్హి యథైతద్భవేత్తథాస్మాననుశిక్షయేత్యాహ॥ శాధీతి॥ హే ప్రభో- ఈశితవ్యాః సర్వే జీవాః తేషామీశ - యత్త్వదనుశాసనం ఆతిష్ఠన్ ఆశ్రయన్- చోదనాయాః విధినిషేధలక్షణాయాః సకాశాత్ విముచ్యతే - న ఖలు త్వద్భక్తో విధికింకరస్స్యాదితి భావః॥ ౪౬॥ తదుక్తం సర్వమనుమోద్య స్వాగమనకారణం సప్రపంచం కథయతి పంచభిః॥ ఆసన్నితి॥ ఊర్ణాయాం భార్యాయాం- ప్రథమే అంతరే స్వాయంభువమన్వంతరే - తే దేవాః సుతాం వాచం - యభితుం యబ్ధుం మైథునేన రమయితుం - ఉద్యతం ఉద్యుక్తం- కం ప్రజాపతిం- జహసుః ఉపహసితవంతః॥ ౪౭॥ తేనేతి॥ తేన అవద్యకర్మణా పాపేన- ఆసురీం యోనిమగన్ అగమన్ - అధునా తత్క్షణమేవ- హిరణ్యకశిపోర్జాతా ఇత్యర్థః- తే చ యోగమాయయా తతోఽనీతాస్సంతః॥ ౪౮॥ దేవక్యా ఇతి॥ దేవక్యాః ఉదరే జాతాః- హే రాజన్ హే బలే- తే చ కంసేన విహింసితాః- సా చ తాన్ ఆత్మజాన్మత్వా శోచతి- తే చ ఇమే తవ అధ్యంతికే ఆసతే॥ ౪౯॥ ఇత ఇతి॥ లోకం దేవలోకం॥ ౫౦॥ స్మరేతి॥ స్మరోద్గీథః స్మరసహితః ఉద్గీథః- సద్గతిం మోక్షం- స్మరస్యైవ పూర్వం కీర్తిమానితి నామ- అతః॥ శ్లో॥ కీర్తిమంతం ప్రథమజం

కంసాయానకదుందుభిః। అర్పయామాసేత్యుక్తం॥ ౫౧॥ ఇతీతి॥ అయచ్ఛతాం అర్పయామాసతుః॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ పీత్వేతి ॥ అమృతత్వేహేతుః- గదాభృతఃపీతశేషమితి- నారాయణాంగసంస్పర్శేన ప్రతిలబ్ధం దేవావయమిత్యాత్మదర్శనం యైస్తే॥ ౫౫॥ తఇతి ॥ ధామ దేవలోకం॥ ౫౬॥ తమితి॥ మృతానామాగమనంనిర్గమంచ శ్రీకృష్ణస్యమాయాంమేనే- తేనైవాపత్యాదిరూపేణరచితాం॥ ౫౭॥ ౫౮॥ యఇతి॥ అమృతంకీర్తిర్యస్యతస్య- వ్యాసపుత్రైరితిబహువచనంపూజార్థం- జగతః అఘంభినత్తీతితథాతత్ - అలంనిశ్శేషంయథా భవతితథా- నకృచ్ఛ్రాదివదితి- తదేవంమోక్షహేతుత్వంపాపక్షయహేతుత్వంచోక్తం - తద్భక్తానాంతుసత్కర్ణపూరంపరమసుఖావహంకర్ణాభరణమితి- స్వయంసుఖరూపతామాహ- కించ-భగవతికృతం ఆవేశితంచిత్తంయేనసః - తథాభూత్వా- తస్య క్షేమ ధామ-కాలాదిభయరహితంలోకంయాతీతి॥ ౫౯॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రోప్యమూర్ధన్యజిఘ్రదభీక్ష్ణశః॥ ౫౩॥ అపాయయత్స్తనం ప్రీతాపుత్రస్పర్శపరిస్నుతమ్। మోహి
తామాయయావిష్ణోర్యయాసృష్టిః ప్రవర్తతే॥ ౫౪॥ పీత్వామృతంపయస్తస్యాః పీతశేషంగదాభృతః।
నారాయణాంగసంస్పర్శప్రతిలబ్ధాత్మదర్శనాః॥ ౫౫ ॥ తేనమస్కృత్యగోవిందం దేవకీంపితరంబలమ్।
మిషతాంసర్వభూతానాంయయుర్ధామవిహాయసా । ౫౬ ॥ తందృష్ట్వాదేవకీదేవీమృతాగమననిర్గ
మమ్ । మేనేసువిస్మితామాయాంకృష్ణస్యరచితాంనృప ॥ ౫౭ । ఏవంవిధాన్యద్భుతానికృష్ణస్యపరమా
త్మనః । వీర్యాణ్యనంత వీర్యస్యసంత్యనంతా నిభారత ॥ ౫౮ । శ్రీసూతః॥ యఇదమనుశృణోతి శ్రావ
యేద్వాహ్యమురారేశ్చరితమమృతకీర్తేర్వర్ణితంవ్యాసపుత్రైః । జగదఘభిదలంతద్భక్తసత్కర్ణపూ
రంభగవతికృతచిత్తోయాతితత్క్షేమధామ ॥ ౫౯ । ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచాశీతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ బ్రహ్మన్వేదితుమిచ్ఛామిస్వసారంకృష్ణరామయోః। యథోపయేమేవిజయోయామమాసీత్పి
తామహీ । ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ అర్జునస్తీర్థయాత్రాయాం పర్యటన్ మేదినీం ప్రభుః । గతః ప్రభా
సమశృణోన్మాతులేయీంసఆత్మనః॥ ౨॥ దుర్యోధనాయరామస్తాం దాస్యతీతినచాపరే। తల్లిప్సుస్సయ
తిర్భూత్వాత్రిదండీద్వారకామగాత్ ॥ ౩। తత్రవైవార్షికాన్మాసానవాత్సీత్స్వార్థసాధకః।
పౌరైస్సభాజితోఽభీక్ష్ణం రామేణాజానతాచసః ॥ ౪ ॥ ఏకదాగృహమానీయఆతిథ్యేననిమంత్ర్యతమ్।
శ్రద్ధయోపహృతంభైక్షంబలేనబుభుజేకిల॥ ౫॥ సోఽపశ్యత్తత్రతాంతన్వీంయతిః కన్యాంమనోహరామ్।
ప్రీత్యుత్ఫుల్లేక్షణస్తస్యాం భావక్షుబ్ధంమనోదధే॥ ౬ ॥ సాపతంచకమేవీక్ష్య నారీణాంహృదయంగమ
మ్। హసంతీవ్రీడితాపాంగాతన్న్యస్తహృదయేక్షణా ॥ ౭ ॥ తాంపరంసమభిధ్యాయన్నంతరంప్రే
ప్సురర్జునః । నలేభేశంభ్రమచ్చిత్తః కామేనాతిబలీయసా ॥ ౮ ॥ మహత్యాందేవయాత్రాయాంరథ
స్థాందుర్గనిర్గతామ్। జహారానుమతః పిత్రోః కృష్ణస్యచమహారథః ॥ ౯ ॥ రథస్థోధనురాదాయ శూరాం
శ్చారుంధతోభటాన్ । విద్రావ్యక్రోశతాంస్వానాం స్వభాగం మృగరాడివ ॥ ౧౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా
క్షుభితోరామః పర్వణీవమహార్ణవః। గృహీతపాదఃకృష్ణేనసుహృద్భిశ్చాన్వశామ్యత ॥ ౧౧ ॥ ప్రా

శ్లో ॥ షడశీతితమేదంభాత్సుభద్రామర్జునోఽహరత్ । గత్వాచమిథిలాంకృష్ణోనృపవిప్రావనందయత్ ॥ పిత్రోస్స్వజ్ఞానమాదిశ్య సుభద్రాంఫల్గునాయచ । జగామ మిథిలాం కృష్ణస్స్వభక్తప్రియకృత్తతః ॥ దేవక్యాఃమృతపుత్రలాభవత్ అర్జునస్యసుభద్రాలాభోపిరామప్రాతికూల్యాత్ దుర్ఘటఇతిమన్యమానః ప్రసంగాత్పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి॥ ౧॥ ౨॥ కథమశృణోత్ తదాహ॥ దుర్యోధనాయేతి॥ అపరేచవసుదేవాదయోనదాస్యంతీతి - తల్లిప్సుః - తస్యాంమాతులేయ్యాంలిప్సుః - రామంవంచయితుంపూజ్యతమంత్రిదండివేషంవిధాయగతఇత్యాహ - సయతిరితి॥ ౩ ॥ తత్రేతి ॥ స్వార్థకాసాధనః కన్యాంప్రేప్సుః॥ ౪॥ ఏకదేతి ॥ తంఆతిథ్యేననిమంత్ర్య - గృహమానీయ- బలేనయత్ శ్రద్ధయోపహృతంపరివిష్టం- తద్భైక్షంకిలార్జునోబుభుజఇత్యన్వయః॥ ౫॥ సఇతి॥ భావేనరత్యభిప్రాయేణక్షుభితంమనఃదధే॥ ౬॥ సేతి॥ వ్రీడితాపాంగాసవ్రీడకటాక్షా- తస్మిన్నేవన్యస్తంహృదయమీక్షణేచయయాసా॥ ౭॥ తామితి॥ అంతరంహరణావసరం ప్రేప్సుః ప్రాప్తుమిచ్ఛుః- కామేనభ్రమత్ చిత్తంయస్యసః- శంరామాదిసంమాననినిమిత్తంసుఖం॥ ౮॥ ౯॥ రథస్థఇతి॥ ఆసనమం

తాద్రుంధత(ఆవరణంకుర్వతః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ప్రాహిణోదితి॥ పారిబర్హాణివరవధ్వోఃప్రీతిదేయాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ సఇతి ॥ అనీహయాఽప్రయత్నమేవాగతంయదాహార్యంభోజ్యంతేననిర్వర్తితాఃనిజాఃక్రియాఃయేనసః ॥ ౧౫ ॥ యాత్రామాత్రమితి॥ యాత్రామాత్రంశరీరాదినిర్వాహమాత్రం- భోజ్యంనాధికమల్పంఉపనతంప్రత్యాగతమిత్॥ ౧౬॥ తథేతి ॥ మిథిలస్యజనకస్యవంశ్యోమైథిలః॥ ౧౭॥ తయోరితి॥ ప్రభురేవస్వయంవిదేహాన్ దేశాన్ ప్రయయౌ॥ ౧౮॥ నారదఇతి॥ కృష్ణోవ్యాసః- రామఃపరశురామః- అహంశ్రీశుకః- ఏవమాదిభిస్సహ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఆనర్తేతి ॥ ఆనర్తాద్యర్ణాంతాస్తద్దేశవర్తిన్యఃనృనార్యఃపురుషానార్యశ్చ ఉదారహాసఃస్నిగ్ధమీక్ష

హిణోత్పారిబర్హాణివరవధ్వోర్వ్యస్మదాబలః । మహాధనోపస్కరేభరథాశ్వనరయోషితః ॥ ౧౨ ॥ అభవన్ప్రీతసంహృష్టా బాంధవాయదుపాండవాః । అథాన్యదపికృష్ణస్య వాత్సల్యంభక్తయోశ్శృణు ॥ ౧౩॥ కృష్ణస్యాసీత్సఖాకశ్చిచ్ఛ్రుతదేవఇతిశ్రుతః । కృష్ణైకభక్త్యాపూర్ణార్థశ్శాంతఃకవిరలంపటః ॥ ౧౪ ॥ సఉవాసవిదేహేషుమిథిలాయాంగృహాశ్రమీ । అనీహయాగతాహార్యనిర్వర్తితనిజక్రియః ॥ ౧౫ । యాత్రామాత్రంత్వహరహర్దైవాదుపనతంచయత్ । నాధికం తావతాతుష్టఃక్రియాశ్చక్రే యథోదితాః ॥ ౧౬ ॥ తథాతద్రాష్ట్రపాలోంగబహుళాశ్వఇతిశ్రుతః । మైథిలోనిరహంమాన ఉభావప్యచ్యుతప్రియౌ ॥ ౧౭ । తయోఃప్రసన్నో భగవాన్ దారుకేణాహృతంరథమ్ । ఆరుహ్య సాకంమునిభిర్విదేహాన్ ప్రయయౌప్రభుః । ౧౮ ॥ నారదోవామదేవోఽత్రిఃకృష్ణోరామోఽసితోఽరుణిః । అహంబృహస్పతిఃకణ్వోమైత్రేయశ్చ్యవనాదయః ॥ ౧౯ । తత్రతత్రతమాయాంతంపౌరజానపదానృపాః । ఉత్తస్థుస్సార్ఘ్యహస్తాస్తేగ్రహైస్సూర్యమివోదితమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆనర్తధన్వకురుజాంగలవంగమత్స్యపాంచాలకుంతిమధుకేకయకోసలార్ణాః । అన్యేచతన్ముఖసరోజముదారహాసస్నిగ్ధేక్షణంనృప పపుర్దృశిభిర్నృనార్యః ॥ ౨౧ ॥ తేభ్యస్స్వవీక్షణవినష్టతమిస్రదృగ్భ్యః క్షేమంత్రిలోకగురురర్థదృశంచయచ్ఛన్ । శృణ్వన్దిగంతధవళంస్వ యశోఽశుభఘ్నంగీతంసురైర్నృభిరగాచ్ఛనకైర్విదేహాన్ ॥ ౨౨ ॥ తేఽచ్యుతంప్రాప్తమాకర్ణ్యపౌరజానపదానృప । అభీయుర్ముదితాస్తస్మైగృహీతార్హణపాణయః॥ ౨౩ ॥ దృష్ట్వాతముత్తమశ్లోకంప్రీత్యుత్ఫుల్లాననాశయాః । కైర్ధృతాంజలిభిర్నేముశ్శ్రుతపూర్వాంస్తథామునీన్ । ౨౪ । స్వానుగ్రహాయసంప్రాప్తంమన్వానౌతంజగద్గురుమ్ । మైథిలశ్శ్రుతదేవశ్చపాదయోఃపేతతుఃప్రభోః ॥ ౨౫ । న్యమంత్రయేతాందాశార్హమాతిథ్యేనసహద్విజైః । మైథిలశ్శ్రుతదేవశ్చయుగపత్సంహతాంజలీ । ౨౬ । భగవాంస్తదభిప్రేత్యతయోఃప్రియచికీర్షయా । ఉభయోరావిశద్గేహముభాభ్యాంతదలక్షితః॥ ౨౭ । శ్రోతుమప్యసతాందూరాన్జనకస్స్వగృహాగతాన్ । ఆనీతేష్వాసనాగ్ర్యేషుసుఖాసీనాన్మహామనాః॥ ౨౮। ప్రవృద్ధభక్తిరుద్ధర్షహృదయాస్రావిలేక్షణః। నత్వాతదంఘ్రీన్ప్రక్షాళ్యతదపోలోకపావనీః॥ ౨౯ ॥ సకుటుంబోవహన్మూర్ధ్నాపూజయాంచక్ర ఈశ్వరాన్ । గంధమాల్యాంబరాకల్పధూపదీపార్ఘ్యగోవృషైః। ౩౦ । వాచామధురయాప్రీణన్నిదమాహాన్నతర్పితాన్। పాదావంకగతౌవిష్ణోస్సంస్పృశన్శనకైర్ముదా। ౩౧ । బహుళాశ్వః॥ భవాన్హిసర్వభూతానామాత్మాసాక్షీస్వదృక్ప్ర

ణంచయస్మిన్ తత్- దృశిభిఃనేత్రైః॥ ౨౧॥ తేభ్యఇతి॥ స్వవీక్షణేనైవవినష్టతమిస్రాదృశోయేషాంతేభ్యః- క్షేమంఅభయం - అర్థదృశంతత్త్వజ్ఞానంచ॥ ౨౨॥ తఇతి॥ అభీయుఃప్రత్యుజ్జగ్ముః ॥ ౨౩॥ దృష్ట్వేతి॥ ప్రీత్యాఉత్ఫుల్లానిఆననాని ఆశయాఃఅంతఃకరణానిచయేషాంతే- కైఃశిరోభిః॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥ ౨౬॥ భగవానితి॥ తత్ అభిప్రేత్యఅంగీకృత్య- తత్తదా- ఉభాభ్యామపితాభ్యాంమద్గృహాదన్యస్యగేహంయాతీత్యలక్షితఃఅవిదితః- యద్వా-ఉభాభ్యాంరూపాభ్యాంతదలక్షితఃతాభ్యామలక్షితఇతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ప్రవృద్ధేతి॥ ఉద్ధర్షణంఉద్గతహర్షంహృదయంయస్య- అస్రైరావిలేక్షిణ్నేఈక్షణేయస్య॥ ౨౯॥ సకుటుంబఇతి॥ ఈశ్వరాన్ ఈశ్వరంతత్తు- వృషోబలీవర్దః॥ ౩౦॥ వాచేతి॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్- సంస్పృశన్ సంమర్దయన్॥ ౩౧॥ భవానితి॥ ఆత్మా చేతయితా- సాక్షీప్రకాశకః- స్వదృక్స్వప్రకా

టీకా- అథ అతః కారణాత్ ‖ ౩౨ ‖ స్వవచ ఇతి ‖ అనంతో బంధురపి- శ్రీర్భార్యాపి అజః పుత్రోపి ‖ ౩౩ ‖ ౩౪ ‖ య ఇతి ‖ తచ్ఛాంత్యై వ్యసంసారోపశమాయ ‖ ౩౫ ‖ ౩౬ ‖ దినానీతి ‖ గృహాన్ గృహే హి వృత్త్యర్థః ‖ ౩౭ ‖ ౩౮ ‖ శ్రుతదేవ ఇతి ‖ ధూనన్ పరిభ్రామయన్ ‖ ౩౯ ‖ తృణేతి ‖ అవనిజైః అవనిసిక్తైః ప్రక్షాళితవాన్ ‖ ౪౦ ‖ ౪౧ ‖ ఫలేతి ‖ ఫలైః ఆమలకాదిభిః- అర్హణేన ఉశీరైః సుగంధివిశేషమూలైః సువాసితైః శివైః అమృతవత్స్వాదుభిః అంబుభిః సురభ్యా మృదా కస్తూరీప్రముఖయా సపర్యయా పూజయా- యథోపపన్నయా అనాయాసేన సంపన్నయా భూతానుపద్రవలబ్ధత్వాత్ సత్త్వవివర్ధనం యిత్యంధః అన్నం తేనచ ‖ ౪౨ ‖ స ఇతి ‖ అస్య కృష్ణస్య ఆత్మామూర్తిః స్వస్య నికేతైః భూసురైశ్చ- సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిః కృష్ణాదిభిః- యః సంగమః సః మమ కుతో న స్వభూదితి అన్విత విస్మయో- యద్వా అ ఇతి వితర్కే- సు ఇతి విస్మయే ‖ ౪౩ ‖ సూపవిష్టానితి ‖ ఉపస్థితః సమీపే ఉపవిష్టః- భార్యాభిః తర్ణ్యాం స్వజనాః అపత్యాని చ తైః సహితః- శ్రీకృష్ణస్య- అంఘ్రి అభిమృశతి సంవాహనం కరోతీతి అంఘ్ర్యభిమర్శనః ‖ ౪౪ ‖ స ఇతి ‖ యర్హీదం ప్రవిష్టః తదైవ దర్శనం ప్రాప్త ఇతి- స ఏవ సన్నా

భో। అథనస్తత్పదాంభోజంస్మరతాందర్శనంగతః ‖ ౩౨ ‖ స్వవచస్తదృతంకర్తుమస్మద్దృగ్గోచరో
భవాన్ । యదాత్థైకాంతభక్తాన్మేనానంతశ్శ్రీరజఃప్రియః । ౩౩ ‖ కోనుత్వచ్చరణాంభోజమేవంవి
ద్విసృజేత్పుమాన్ । నిష్కించనానాంశాంతానాంమునీనాంయత్త్వమాత్మదః ‖ ౩౪ ‖ యోవతీర్యయ
దోర్వంశేనృణాంసంసరతామిహ । యశోవితేనేతచ్ఛాంత్యైత్రైలోక్యవృజినాపహమ్ । ౩౫ ‖ నమ
స్తుభ్యంభగవతేకృష్ణాయాకుంఠమేధసే । నారాయణాయఋషయేసుశాంతతపఈయుషే । ౩౬ ‖
దినానికతిచిద్భూమన్గృహాన్నోనివసన్ద్విజైః । సమేతః పాదరజసాపునీహీదంనిమేఃకులమ్ ‖ ౩౭ ‖
ఇత్యుపామంత్రితోరాజ్ఞాభగవాన్లోకభావనః । ఉవాసకుర్వన్కల్యాణంమిథిలానరయోషితామ్ ‖
౩౮ ‖ శ్రుతదేవోఽచ్యుతంప్రాప్తంస్వగృహాన్జనకోయథా । నత్వామునీన్సుసంహృష్టోధున్వన్వా
సోననర్తహ । ౩౯ ‖ తృణపీఠబృసీష్వేతానానీతేషూపవేశ్య సః । స్వాగతేనాభినంద్యాంఘ్రీన్
సభార్యోవనిజేముదా ‖ ౪౦ ‖ తదంభసామహాభాగఆత్మానంసగృహాన్వయమ్ । స్నాపయాంచక్ర
ఉద్ధర్షోలబ్ధసర్వమనోరథః ‖ ౪౧ ‖ ఫలార్హణోశీరశివామృతాంబుభిర్మృదాసురభ్యాతులసీకు
శాంబుజైః । ఆరాధయామాసయథోపపన్నయాసపర్యయాసత్త్వవివర్ధనాంధసా ‖ ౪౨ ‖ సతర్క
యామాసకుతోమమాన్వభూద్గృహాంధకూపేపతితస్యసంగమః । యస్సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిఃకృ
ష్ణేనచాస్యాత్మనికేతభూసురైః ‖ ౪౩ ‖ సూపవిష్టాన్కృతాతిథ్యాన్శ్రుతదేవఉపస్థితః । సభార్యస్వ
జనాపత్యఉవాచాంఘ్ర్యభిమర్శనః । ౪౪ । శ్రుతదేవః ‖ నాద్యనోదర్శనంప్రాప్తఃపరంపరమ
పూరుష । యర్హీదంశక్తిభిస్సృష్ట్వాప్రవిష్టోహ్యాత్మసత్తయా ‖ ౪౫ ‖ యథాశయానఃపురుషోమన
సైవాత్మమాయయా । సృష్ట్వాలోకంపరంస్వాప్నమనువిశ్యావభాసతే । ౪౬ । శృణ్వతాంగదతాంశ
శ్వదర్చతాంత్వాభివందతామ్ । నృణాంసంవదతామంతర్హృదిభాస్యమలాత్మనామ్ । ౪౭ ‖ హృదిస్థో
ప్యతిదూరస్థఃకర్మవిక్షిప్తచేతసామ్ । ఆత్మశక్తిభిరగ్రాహ్యోప్యంత్యుపేతగుణాత్మనామ్ । ౪౮ ‖ నమో

త్రః నాద్యతనీభూతస్త్వమిత్యర్థః- యద్వా- నః అస్మాకం- అద్యైవ ప్రాప్త ఇతి న- కింతు తదైవ ప్రాప్తః - యర్హీదం విశ్వం శక్తిభిః సత్త్వాదిభిః సృష్ట్వా ఆత్మసత్తయా స్వసత్తయా అనుప్రవిష్టః త్వం- దర్శనం పరం కేవలమద్యైవ ప్రాప్త ఇతి ‖ ౪౫ ‖ మాయాసృష్టిప్రవేశయోః రవిద్యాసృష్టిప్రవేశౌ దృష్టాంతతయాహ ‖ యథేతి ‖ ఆత్మమాయయా స్వావిద్యయేత్యర్థః- యద్వా- ఆత్మనస్తవ మాయయేతి ‖ ౪౬ ‖ కించ ‖ శృణ్వతామితి ‖ నిత్యం శ్రవణకీర్తనాదిపరాణాం అమలాత్మనామపి హృద్యేవ త్వం భాసి- న మతు లోచనగోచరస్త్వం- అహో భాగ్యమితి భావః ‖ ౪౭ ‖ నను సర్వేషాం హృది స్థితః కథం కేషాంచిదేవ హృది భాతి- మేఘైః సూర్యవత్ జీవోపాధిభిః అంతరితత్వాదిత్యభిప్రేత్య తేత హానక స్యాపి భాయాదిత్యత ఆహ ‖ హృదిస్థ ఇతి ‖ కర్మభిః విక్షిప్తం చేతో యేషాం తేషాం- ఆత్మశక్తిభిః అహంకారాదిభిః అగ్రాహ్యః వ్యవహితోపి ఉపేతగుణః ప్రాప్త శ్రవణకీర్తనాదిసంస్కారః ఆత్మా అంతఃకరణం యేషాం తేషాం- అంతి సమీపే- అవ్యవహితస్త్వమిత్యర్థః ‖ ౪౮ ‖ ఏతదేవ ప్రపంచయన్ నమస్యతి ‖ నమ ఇతి ‖ తే తుభ్యం నమోస్తు- అధ్యాత్మవిదాం నివృత్తదేహాద్యహంకారాణాం- పరాత్మనే పరమాత్మత్వేన ప్రకాశమానాయ అనాత్మనే ప్రదాయేత్యర్థః- అనాత్మనే దేహాద్యభిమానినే జీవాయ- పరత్వేనాప్రకాశమానత్వాత్- స్వాత్మస్వరా

శాద్విభక్తః సమర్పితః మృత్యుః సంసారో యేన తస్మై - కుత ఏతత్తత్రాహ సకారణం మహదాదికార్యం - అకారణం ప్రకృతిః తదుభయలింగం ఉపాధిం నియంతృనియమ్యతయా ఈయుషే ప్రాప్తవతే - అతః ఉభయనియంతుః స్వస్మాత్ సకాశాత్ తదుభయవశ్యాయ జీవాయ విభక్తమృత్యవ ఇత్యర్థః - నియంతృనియమ్యత్వే కారణం వదన్నాహ - స్వమాయయా అసంవృతేతి - అతః అలుప్తైశ్వర్యత్వాత్ తన్నియంత్రే తుభ్యం నమః - కించ - రుద్ధదృష్టయే మాయావిత్వాదేవ అన్యేషాం రుద్ధా ఆవృతా దృష్టిర్యేన తస్మై - యద్వా - స్వమాయయా స్వస్య అసంవృతా అన్యేషాం చ రుద్ధా దృష్టిర్యేన తస్మై ఇత్యేకం పదం ॥ ౪౯ ॥ స ఇతి ॥ సః ఏవంభూతః పరమేశ్వరః త్వం నః అస్మాన్ స్వభృత్యాన్ శాధి శిక్షయ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ స్వస్మిన్నాదరమధికం బ్రాహ్మణేషు చ మందమివాలక్ష్య లోకసంగ్రహపరో భగవాన్ మత్తోపి బ్రాహ్మణేషు శ్రద్ధాతిరేకం కుర్విత్యేవం తమనుశాస్తి సప్తభిః ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ మయా హృదిస్థేన ॥ ౫౨ ॥ మమ దేవాదిభ్యోపి బ్రాహ్మణాః శ్రేష్ఠా ఇత్యాహ ॥ దేవా ఇతి ॥ తే శనైః పునంతి ఏతే తు సద్యః - కించ - దేవాదీని యత్పునంతి తదప్యర్హత్తమానామీక్షయా ॥ ౫౩ ॥ బ్రాహ్మణ ఇతి ॥ మమ కలా పరికలనం ఉపాస్తిః తయా యుతః ॥ ౫౪ ॥ కించ బ్రాహ్మణారాధనమేవ మమ ప్రేష్ఠమిత్యాహ ॥ నేతి ॥ హేతుమాహ - సర్వవేదమయో విప్ర ఇతి - ప్రమాణాధీనత్వాత్ప్రమేయస్య - వేదమయో విప్రో దేవమయాదస్మద్రూపాత్ ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ దుష్ప్రజ్ఞా ఇతి ॥ అసూయవః దోషదృష్టయః ఇజ్య

స్తు తేధ్యాత్మవిదాం పరాత్మనే హ్యనాత్మనే స్వాత్మవిభక్తమృత్యవే। సకారణాకారణలింగమీయుషే స్వమాయయాసంవృతరుద్ధదృష్టయే ॥ ౪౯ ॥ సత్వం శాధి స్వభృత్యాన్నః కిందేవ కరవామ తే। ఏతదంతో నృణాం క్లేశో యద్భవానక్షిగోచరః ॥ ౫౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ తదుక్తమిత్యుపాకర్ణ్య భగవాన్ ప్రణతార్తిహా। గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రహసంస్తమువాచ హ ॥ ౫౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ బ్రహ్మంస్తేనుగ్రహార్థాయ సంప్రాప్తాన్విద్ధ్యమూన్ద్విజాన్। సంచరంతి మయా లోకాన్పునంతః పాదరేణుభిః ॥ ౫౨ ॥ దేవాః క్షేత్రాణి తీర్థాని దర్శనస్పర్శనార్చనైః। శనైః పునంతి కాలేన తదప్యర్హత్తమేక్షయా ॥ ౫౩ ॥ బ్రాహ్మణో జన్మనా శ్రేయాన్ సర్వేషాం ప్రాణినామిహ। తపసా విద్యయా తుష్ట్యా కిముమత్కలయా యుతః ॥ ౫౪ ॥ న బ్రాహ్మణాన్మే దయితం రూపమేతచ్చతుర్భుజమ్। సర్వవేదమయో విప్రస్సర్వదేవమయో హ్యహమ్ ॥ ౫౫ ॥ దుష్ప్రజ్ఞా అవిదిత్వైవమవజానంత్యసూయవః। గురుం మాం విప్రమాత్మానమర్చాదావిజ్యదృష్టయః ॥ ౫౬ ॥ చరాచరమిదం విశ్వం భావా యే చాస్య హేతవః। మద్రూపాణీతి చేతస్యాధత్తే విప్రో మదీక్షయా ॥ ౫౭ ॥ తస్మాద్బ్రహ్మఋషీనేతాన్ శ్రద్ధయార్చయ నిత్యశః। ఏవం చేదర్చితోస్మ్యద్ధా నాన్యథా భూరిభూతిభిః ॥ ౫౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ స ఇత్థం ప్రభుణాదిష్టస్సహ కృష్ణాన్ద్విజోత్తమాన్। ఆరాధ్యైకాత్మభావేన మైథిలశ్చాప సద్గతిమ్ ॥ ౫౯ ॥ ఏవం స్వభక్తయో రాజన్ భగవాన్ భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్య సన్మార్గం పునర్ద్వారవతీమగాత్ ॥ ౬౦ ॥ ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

దృష్టయః పూజ్యబుద్ధయః ॥ ౫౬ ॥ చరాచరమితి ॥ అస్య విశ్వస్య హేతవో భావా మహదాదయః - మదీక్షయా మమైవ సర్వత్ర ఈక్షయా ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షడశీతితమాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ సప్తాశీతితమే నారాయణనారదవాదతః। వేదైస్స్తుతిర్గుణాలంబా నిర్గుణే చ తథోచ్యతే ॥ వాగీశా యస్య వదనే లక్ష్మీర్యస్య చ వక్షసి। యస్యాస్తే హృదయే సంవిత్తం నృసింహమహం భజే ॥ సంప్రదాయవిశుద్ధ్యర్థం స్వీయనిర్బంధయంత్రితః। శ్రుతిస్తుతిమితాం వ్యాఖ్యాం కరిష్యామి యథామతి ॥ శ్రీమద్భాగవతం పూర్వైస్సారతస్సంనిషేవితమ్। మయా తు తదుపస్పృష్టముచ్ఛిష్టముపచీయతే ॥ పూర్వాధ్యాయాంతే ॥ శ్లో ॥ ఏవం స్వభక్తయో రాజన్ భగవాన్ భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్య సన్మార్గం పునర్ద్వారవతీమగాదిత్యత్ర సన్మార్గం సతాం స్వతః ప్రమాణభూతానాం ప్రామాణ్యకారణరహితానాం వేదానాం మార్గం బ్రహ్మపరత్వముపదిశ్య భగవాన్ అగాదిత్యుక్తం తత్ర వేదానాం బ్రహ్మపరత్వమఘటమానం మన్వానః పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ తత్ర తావచ్ఛబ్దస్య ముఖ్యాలక్షణాగుణభేదేన త్రిధా శబ్దప్రవృత్తిః ముఖ్యాపి రూఢియోగభేదేన ద్విధా - రూఢిశ్చ స్వరూపేణ జాత్యా గుణేన వా నిర్దేశార్హవస్తుని సంజ్ఞాసంజ్ఞిసంకేతేన ప్రవర్తతే యథా డిత్థః గౌః శుక్ల ఇతి - లక్షణా చ తేనైవ సంకేతేనాభిహితార్థసంబంధినీ - యథా గంగాయాం ఘోషః ప్రతివసతీతి - గౌణీ చాభిహితార్థలక్షితగుణయుక్తే తత్సదృశే - యథా సింహో దేవదత్త ఇతి - యథాహుః ॥ శ్లో ॥ అభిధేయావినాభూతే ప్రవృత్తిర్లక్షణేష్యతే। లక్ష్యమాణగుణై

రూఢాయోగాద్వృత్తేరిష్టాతు గౌణతేతి- రూఢవృత్తిస్తు గౌణతేతి- యోగవృత్తిస్తు వితత్త్రివిధవృత్తిప్రతిపాదితపదార్థయోః ప్రకృతిప్రత్యయార్థయోర్వా యోగేన - యథా పంకజం ఔపగవః పాచకఇత్యాది - తత్ర తావత్ బ్రహ్మణి రూఢివృత్తిర్న సంభవతీత్యాహ- సాక్షాత్కథంచరంతీతి- తత్ర హేతుః- అనిర్దేశ్య ఇతి- అనిర్దేశ్యత్వేపి హేతుంవదన్ గుణవృత్తిం నిరాకరోతి- నిర్గుణే గుణవృత్తయ ఇతి- గుణైర్వర్తమానా అపి నిర్గుణే కథంచరంతీత్యర్థః- నిర్గుణత్వేచ హేతుంవదన్ లక్షణాం యోగంచ నిరాకరోతి- సదసతః పర ఇతి- కార్యకారణాభ్యాం పరస్మిన్ అసంగే కేనచిదపి సంబంధాభావాన్న లక్షణాయోగవృత్తీ సంభవత ఇత్యర్థః - ఏవంపదార్థత్వాద్యోగాదపదార్థస్యచ వాక్యార్థత్వాయోగాన్న శ్రుతిగోచరత్వం బ్రహ్మణ ఇత్యభిప్రాయః ॥ చం ॥ శ్లో॥ సర్వవేదమయో విప్రస్సర్వవేదమయోస్మ్యహమితి వేదానాం బ్రహ్మప్రమాపకత్వం భగవదుక్త్యైవావగతం- తత్పూర్వాధ్యాయేపి ॥ శ్లో॥ విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధాత్వయి శాస్త్రశరీరిణీతి బలివచనేనాప్యవగతం- తత్పూర్వాధ్యాయేపి॥ శ్లో॥ బ్రహ్మతే హృదయం శుద్ధమిత్యాదినా శాస్త్రయోనిత్వంస్వాత్మన ఇత్యం తేన మునివచసాప్యవగతం- శ్రూయతే చైవం॥ శ్రు॥ సర్వే వేదా యత్పదమామనంతి తపాంసి సర్వాణి చ యద్వదంతీతి- స్మర్యతే చ వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్య ఇతి- బ్రహ్మణశ్చిదచిద్వైలక్షణ్యం బహుశః ప్రతిపాదితం- తత్ర చిదచిద్విలక్షణబ్రహ్మస్వరూపస్వభావపరాణాం॥ శ్రు॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదిత్యాది శ్రుతివచసాం తత్ప్రమాపకత్వేపి॥ శ్రు॥ అయమాత్మా బ్రహ్మ- తత్త్వమసి- సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాదినా పరమాత్మశబ్దసమానాధికరణతయా శ్రుతానాం చిదచిద్వాచిశబ్దానాం కథం పరమాత్మప్రమాపకత్వమితి పృచ్ఛతి రాజా॥ బ్రహ్మన్నితి॥ హే బ్రహ్మన్- గుణవృత్తయ ఇత్యత్ర గుణశబ్దో విశేషణపరః- గుణేన జాతిగుణక్రియాన్యతమేన ద్వారభూతేన వృత్తిర్బోధనం యేషాం తే తాః- జాత్యాదికం ప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్య తద్విశిష్టాభిధాయిన్యశ్శ్రుతయః చిదచిత్పరాః కథం బ్రహ్మణి సాక్షాచ్చరంతి ప్రవర్తంతే- నహి ప్రవృత్తినిమిత్తప్రహాణేన శబ్దః ప్రతిపాదయితుమలమితి ప్రశ్నార్థః - నచ లక్షణయా చరంతీతి వక్తుం యుక్తం - ఉదాహృతశ్రుతిస్మృత్యాదిభ్యోభిధావృత్తేరేవావగమాత్ - నచ కతిపయశ్రుతీనాం తత్ర ముఖ్యవృత్తిః చిదచిదాదిపరాణాం లక్షణావృత్తిరితి యుక్తం- సర్వే వేదా యత్పదమామనంతి వేదైశ్చ సర్వైరహమితి సర్వశబ్దస్వారస్యాత్సర్వాసామపి తస్మిన్నభిధావృత్తేరేవావగమాత్- అతఏవ సాక్షాదిత్యుక్తం- తావజ్జాతిశబ్దానాం వృత్త్యసంభవం వ్యంజయన్ విశినష్టి- అనిర్దేశ్యే చేతనాచేతనసజాతీయతయా నిర్దేష్టుమశ

❈ నారాయణమహర్షిణా నారదాయోపదిష్టశ్రుతిగీతోపాఖ్యానప్రారంభఘట్టః ❈

రాజా ॥ బ్రహ్మన్ బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిర్గుణే గుణవృత్తయః । కథంచరంతి శ్రుతయస్సాక్షాత్సదసతః పరే । ౧ । శ్రీశుకః ॥ బుద్ధీంద్రియమనః ప్రాణాన్ జనానామసృజత్ప్రభుః । మాత్రార్థంచ భ

క్యే- తత్ర హేతుః- సదసతః పరే సచ్చాసచ్చ తయోస్సమాహారస్తస్మాత్పరే చిదచిద్భ్యాం పరే విలక్షణే అన్యస్మిన్నితి యావత్ - నహి చిదచిద్గతజాతిప్రవృత్తినిమిత్తకశబ్దానాం చిదచిద్భ్యామన్యస్మిన్ముఖ్యవృత్తిస్సంభవతీతి భావః - అథ గుణశబ్దానాం వృత్త్యసంభవం ద్యోతయితుం విశినష్టి నిర్గుణ ఇతి- నిర్గతాస్త్రైగుణ్యాః త్రైగుణ్యప్రత్యనీకే- యద్వా- గుణశబ్దానాం యే ప్రవృత్తినిమిత్తభూతాః గుణాః- తేభ్యస్సర్వేభ్యో నిర్గతే నిర్గుణ ఇతి నిష్కృష్టం యత్స్వాస్యవ్యపలక్షణం ॥ ౧॥ ఉత్తరమాహ॥ బుద్ధీతి ॥ బుద్ధ్యాదీన్ ఉపాధీన్ - జనానాం అనుశాయినాం జీవానాం- మాత్రాద్యర్థం- ప్రభుః ఈశ్వరః అసృజత్ - మీయంత ఇతి మాత్రాః విషయాః తదర్థం- భవార్థం భవో జన్మలక్షణం యత్కర్మ తత్ప్రభృతికర్మకరణార్థమిత్యర్థః- ఆత్మనే లోకాంతరగామినే - ఆత్మనస్తత్తల్లోకభోగాయేత్యర్థః- అకల్పనాయ కల్పనానివృత్తయే ముక్తయ ఇత్యర్థః- అర్థధర్మకామమోక్షార్థమితి క్రమేణ పదచతుష్టయస్యార్థః - జనానామితి వదన్ జీవార్థమీశ్వరస్య సృష్ట్యాదిషు ప్రవృత్తిం దర్శయతి- ప్రభురితి- ఈశ్వరస్య ఉపాధివశ్యత్వాభావేన నిత్యముక్తతాం దర్శయతి - అయమభిప్రాయః- యద్యప్యుక్తరీత్యా కాపి ప్రవృత్తిర్న సంభవతి - తథాపి - పరంపరయా సాక్షాద్వా సర్వాసాం శ్రుతీనాం బ్రహ్మణి పర్యవసానం - కించ- ఈశ్వరో జీవానాం మోక్షార్థమేవ సృష్టిం కరోతి· నచ స్వరూపోపపాదనమంతరేణోపపద్యతే - అతో యోగ్యాకాచ నవృత్తిర్విచారణీయేత్యుత్తరం - సగుణమేవ గుణైరనభిభూతం సర్వజ్ఞం సర్వశక్తిం సర్వేశ్వరం సర్వనియంతారం సర్వోపాస్యం సర్వకర్మఫలప్రదాతారం సమస్తకల్యాణగుణనిలయం సచ్చిదానందం భగవంతం శ్రుతయః ప్రతిపాదయంతి॥ శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్య జ్ఞానమయం తపః । సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః- యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్ పృథివ్యా అంతరః - సోకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి- స ఈక్షత లోకాన్నుసృజా ఇతి- తదైక్షత- తత్తేజోసృజత - సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేత్యాద్యాః- తథాభూతేశ్వరతాం చ తావత్సంసారిణో జీవస్య తన్నివృత్తయే తత్త్వమసీత్యాదివాక్యైస్సంబోధయంతి - తత్ర చ తత్త్వంపదయోస్సామానాధికరణ్యం ప్రతీయతే - తచ్చ ప్రకారాంతరేణాఘటమానం బ్రహ్మణి పర్యవసానం గమయతి- తథాహి- నతావత్ వైశ్వదేవ్యామిక్షేతివదుభయోరేకార్థాభిధానేన సామానాధికరణ్యం ఘటతే - యథోక్తం॥ శ్లో॥ ఆమిక్షాం దేవతాయుక్తాం వదత్యేషా తద్ధితః। ఆమిక్షాపదసాన్నిధ్యాత్తస్యైవ విషయార్పణమితి- కుతః భిన్నార్థత్వాత్- నచాజహత్స్వనయేనా నీలరూపలక్షణయా విశేషణవిశేష్యభావేన నీలముత్పలమితివత్ - యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ స్వబుద్ధ్యా రజ్యతే యేన విశే

ష్యంతద్విశేషణమిత్యాది· కుతః విరుద్ధార్థత్వేన-తదయోగాత్-నచజహత్స్వార్థత్వేనసంబంధలక్షణయాకుసుమితద్రుమాగ్రంగేతి వత్-కుతః·ఏకార్థత్వస్యావివక్షితత్వాత్ - అతఃజహదజహత్స్వార్థలక్షణయాసోయందేవదత్త ఇతివద్విరుద్ధాంశత్యాగేనానుగతచి దంశేనైకార్థసామానాధికరణ్యేననిర్గుణేపర్యవసానం· అస్థూలాదివాక్యానాంతుసామాన్యోపాధినిషేధేనతత్పదార్థశోధనఉపయో గాన్నిర్గుణఏవపర్యవసానం· తథాచాత్రైవోపక్రమే॥ శ్లో॥ స్వసృష్టమిదమాపీయేత్యాదినావిశిష్టమాలంబనంవక్ష్యతి- అంతేచ॥శ్లో॥ శ్రుతయః- త్వయిహిఫలంత్యతన్నిరసనేనభవన్నిధనాఇత్యుపసంహరిష్యతి। ఉపాసనాదివాక్యానాంఅన్యార్థప్రవృత్తాస్సృష్ట్యాద్యు పలంబనత్వేనజ్ఞానసాధనవిధానేనతత్పరత్వమిత్యేషాదిక్॥ చం॥ అత్రానేనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరవాణినామరూప యోనిర్నిర్వహితా తేయదంతరాతద్బ్రహ్మ॥ శ్రు॥ సర్వాణిరూపాణివిచిత్యధీరః- నామానికృత్వాభివదన్యదాస్తే॥ శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా- తదేవానుప్రావిశత్- తదనుప్రవిశ్య- సచ్చత్యచ్చాభవత్ - ఇత్యాదిశ్రుతయఃస్వసర్వాంతనామరూపవ్యాకరణేనతత్తచ్చిదచిద్వస్తుశరీరక తయాతత్తచ్ఛబ్దవాచ్యోభూదితిప్రతిపాదయంత్యఃపరిహారమాహురిత్యభిప్రేత్యతత్రబహుశోజగత్సర్గప్రకారవర్ణనదైవప్రకృతప్ర శ్నస్యోత్తరముక్తప్రాయమితిచాభిప్రేత్య కేవలంసృష్టిమాత్రంస్మారయతి॥ బుద్ధీంద్రియేతి॥జనానాంబుద్ధ్యాదీన్సృజత్- ప్రభురధ్యక్షః నిర్వాహకఇతియావత్- అయమభిప్రాయః - స్వయమంతరాత్మతయానామరూపయోర్నిర్వాహకోభవితుంబుద్ధ్యాదిశబ్దోపలక్షితసమ ష్టిపరంపరయామహాభూతపర్యంతమాత్మానంతత్తచ్ఛరీరకంపరిణమయ్య తన్మయఃపునస్సదసచ్ఛబ్దవాచ్యచిదచిన్మిశ్రదేవాదిస్థావరాం తజగద్రూపతత్తచ్ఛబ్దవాచ్యశ్చాభవదితి- ఏవంచిదచిత్పదార్థానాంసర్వేషాంపరమాత్మశరీరత్వైకస్వభావా త్తత్వైనైవతేషాంవస్తుత్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణత్వాచ్చ- అపృథక్సిద్ధవిశేషణవాచిశబ్దానామాకృత్యధికర ణన్యాయేనవిశేషపర్యంతాభిధానస్వాభావ్యాత్గవాదిశబ్దానాంగోత్వాదికంప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్య వ్యక్తిపర్యంతాభి ధానస్యముఖ్యవత్సర్వేషాంలోకవ్యుత్పత్తిసిద్ధస్వస్వార్థాభిధాయినాంస్వస్వార్థాన్పరమాత్మాపృథక్సిద్ధవిశేషణభూతాన్- ప్రవృత్తినిమి త్తీకృత్య- పరమాత్మాభిధానంముఖ్యమేవేతివిస్తరస్తుభాష్యాదిష్వనుసంధేయః-పరమకారుణికస్యావాప్తసమస్తకామస్య స్వపరప్రయో జననిరపేక్షస్య· బ్రహ్మణోజగత్సర్గేణప్రయోజనంకిమిత్యత్రఆహ-మాత్రార్థమితి- ఆత్మనేకల్పనాయచేతితాదర్థ్యేచతుర్థ్యంతం·

వార్థంచఆత్మనేకల్పనాయచ । ౨ । సైషాహ్యుపనిషద్బ్రాహ్మీపూర్వేషాంపూర్వజైర్ధృతా ।
శ్రద్ధయాధారయేద్యస్తాంక్షేమంగచ్ఛేదకించనః ॥ ౩ ॥ అత్రతేవర్ణయిష్యామిగాథాంనారాయణా

మాత్రార్థందేహార్థంతదుత్పాదనార్థమిత్యర్థః అసత్ప్రాయాణాంజీవానాంస్వారాధనోపయుక్తకరణకళేబరాదిప్రదానేనోజ్జీవ నార్థంజగత్సర్గేప్రవృత్తిరితి- పరిపూర్ణస్యాపిపరానుజిఘృక్షయాసర్గేతైవేతిభావః అతఏవ - గర్భజన్మజరామరణాద్యనేకదుఃఖావహ జగత్సర్గప్రయుక్తనైర్ఘృణ్యాశంకాపినిరస్తా- దుఃఖస్యతత్తజ్జీవానాదికర్మప్రయుక్తత్వాత్-మీయంతఇతిమాత్రాః దేహాః·భవార్థం మభ్యుదయార్థంఆరాధయితృభ్యోనిశ్శ్రేయసరూపాభ్యుదయప్రదానార్థమిత్యర్థః అనేనదేహోత్పాదనస్యాపిప్రయోజనముక్తం· యద్వా- భవార్థంత్రైవర్గికరూపశ్రేయఃప్రదానార్థం ఆత్మనేఅధ్యాత్మజ్ఞానార్థంముక్తిసాధనోపాసననిష్పత్త్యయ ఇత్యర్థః యద్వా· ఆత్మార్థంజీవాత్మస్వరూపసత్తాలాభార్థం· ప్రళయావస్థానామసత్ప్రాయాణాంజనానాంపరమాత్మనఆత్మనాంచశేషశే షిభావజ్ఞానేనైవహ్యాత్మసత్తాలాభః- అకల్పనాయకల్పనంజ్ఞానైకాకారేష్వాత్మసుదేవమనుష్యాదికల్పనంతదభావాయముక్తయే ఉపా యానుష్ఠానదేవాదిభేదనివృత్తిపూర్వకముక్త్యర్థంచేత్యర్థః- యద్వా- సర్వమిదంసంకల్పమాత్రేణైవోపపద్యతామిత్యత్రఆహ- కల్ప నాయచేతి - కల్పనంక్రీడనం - తస్మై- పరిపూర్ణస్యాపిక్రీడనార్థంజగద్వ్యాపారఇతిభావః॥ ౨॥ ....

అత్రచఅనాదివిశిష్టపరంపరాగతత్వాన్నసందేహోయుక్త ఇత్యాహ॥ సేతి॥ సైషాయథోక్తలక్షణయథోక్తాలంబనావాబ్రాహ్మీబ్ర హ్మపరా - శ్రద్ధయాఆదరేణవైతండికతర్కానభినివేశేనయఃశ్రవణాదినాధారయేత్- సఃఅకించనఃనిరస్తదేహాద్యుపాధిస్సన్ అతఃపరం పదంప్రాప్నుయాదితి॥ చం॥ నన్విత్థంసర్వశబ్దానాంబ్రహ్మణిముఖ్యవృత్తిర్నలౌకికైర్గృహీతా - అపితు-తత్తదర్థేష్వేవ- తత్రకథం సార్వజనవ్యుత్పత్తిభంజనేనబ్రహ్మణివ్యుత్పత్తిస్స్యాదిత్యత్రఆహ॥సైషేతి॥ సైషాఉపపాదితాబ్రాహ్మీబ్రహ్మసంబంధినీసర్వశబ్దానాం బ్రహ్మణ్యభిధానవృత్తిరిత్యర్థః- ఉపనిషత్రహస్యతమాఉపనిషదర్థవిచారేణావగంతవ్యేతివార్థః- అనధీతవేదాంతశాస్త్రాణాం తత్తదర్థమాత్రపర్యవసితవ్యుత్పత్త్యావప్యధిగతవేదాంతార్థతదనుష్ఠాననిష్ఠైఃబ్రహ్మణ్యేవవ్యుత్పత్తిర్గృహీతా - నహిఘటశబ్దవ్యుత్ప త్తిమగృహీతవతః- కస్యచిత్పుంసోఘటశబ్దాత్తదర్థావగతావపితస్యతద్బోధకశక్తిర్విహతేతిభావః తథాహి- పూర్వేషామపిపూర్వజై ర్వామదేవాదిభిరేషావ్యుత్పత్తిర్ధృతాఅవధృతా-నిశ్చితేతియావత్-వామదేవప్రహ్లాదాదయోహిపరస్యబ్రహ్మణస్సర్వాంతరాత్మత్వం సర్వస్యతచ్ఛరీరత్వంశరీరవాచినాంశబ్దానాంశరీరిణిపర్యవసానంచపశ్యంతి - అహమితిస్వాత్మశరీరకంపరంబ్రహ్మనిర్దిశ్యతత్సా మానాధికరణ్యేనమనుసూర్యాదీనహంమనురభవం· సూర్యశ్చకక్షీవానృషిరస్మివిప్రఇతి॥ శ్లో॥ సర్వగత్వాదనంతస్యసఏవాహమవస్థితః॥

మత్తస్సర్వమహం సర్వం మయి సర్వం సనాతన ఇతి - నిదర్శనం తః సర్వబుద్ధిశబ్దాః పరమాత్మపర్యంతాః ప్రదర్శయంతః సర్వశబ్దానాం పరమాత్మన్యేవ వ్యుత్పత్తిమధ్యవసితవంత ఇతి భావః - ఇత్థం గృహ్యమాణాయా వ్యుత్పత్తేః ఫలమాహ - శ్రద్ధయేతి - తాముక్తవిధాం వ్యుత్పత్తిం యః పుమాన్ శ్రద్ధయా ధారయేత్ సోకించనః నాస్తి కించన ప్రార్థనీయం యస్య సః - క్షేమం ముక్తిం గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి ॥ ౩ ॥ ఏతదేవ సర్వశ్రుత్యర్థనిరూపణేన ప్రపంచయితుమితిహాసమవతారయతి ॥ అత్రేతి ॥ నారాయణాన్వితాం నారాయణః ప్రవక్తృత్వేన అన్వితో యస్యాం తాం గాథామితిహాసం ॥ చం ॥ అథ పరస్య బ్రహ్మణస్సర్వపర్యంతసర్వబుద్ధిశబ్దత్వం సర్వాంతరాత్మత్వం జగత్కారణత్వం పరమకారుణికత్వం మోక్షప్రదత్వం చోక్తం అథోక్తార్థస్య స్వమనీషోత్ప్రేక్షితత్వశంకానిరాసాయ మూర్తిధరా వేదా ఏవ ఉక్తానుక్తగుణవిశిష్టం భగవంతం తుష్టువురితి వక్తుం తావత్సర్వప్రశ్నపరిహారానితిహాసాంతరేణ సంవాదయతి ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర త్వత్ప్రశ్నే మదుత్తరే చ - సంవాదరూపాం నారాయణేన ప్రవర్తకేనాన్వితాం గాథాం - తే తుభ్యం వర్ణయిష్యామి శృణ్విత్యతి శేషః - కోసౌ నారాయణః పరమవ్యోమనిలయః కిం చావతారవిశేషః కశ్చ తస్యాః శ్రోతేత్యత ఆహ - నారదస్యేతి ఋషేః ఋషివేషధరస్య బదర్యాశ్రమవాసినో నారాయణస్య నారదస్య చ సంవాదం ప్రశ్నోత్తరరూపమితిహాసం కథయిష్యామీతి సంబంధః ॥ ౪ ॥ చం ॥ సంవాదమేవ ప్రస్తోతుం నారదస్య నారాయణోపపత్తిమాహ ॥ ఏకదేతి ॥ సనాతనం పురాణం ఋషిం నారాయణం ద్రష్టుం తస్యాశ్రమం బదర్యాఖ్యం యయౌ ॥ ౫ ॥ చం ॥ ఋషిం విశినష్టి ॥ య ఇతి ॥ క్షేమాయ అభయరూపాయ స్వస్తయే మోక్షాయ చ - ఆకల్పాత్కల్పావధి - తమః స్వాత్మోపాసనాత్మకం ఆస్థితః అధికృతవానిత్యర్థః - కథంభూతః - ధర్మః వర్ణోచితః - జ్ఞానమాత్మనః ప్రకృతిపురుషాభ్యాం విలక్షణత్వేనావలోకనం - శమో రాగద్వేషాదిరాహిత్యం - ఏభిరుపేతః ॥ ౬ ॥ చం ॥ తత్రేతి ॥ తత్ర నారాయణాశ్రమే - పరివృతం నారాయణం ప్రతీదమేవ త్వత్పృష్టమేవాపృచ్ఛత్ ॥ ౭ ॥ చం ॥ తస్మా ఇతి ॥ తస్మై

న్వితామ్ । నారదస్య చ సంవాదమృషేర్నారాయణస్య చ ॥ ౪ ॥ ఏకదా నారదో లోకాన్ పర్యటన్ భగవత్ప్రియః । సనాతనమృషిం ద్రష్టుం యయౌ నారాయణాశ్రమమ్ ॥ ౫ ॥ యో వై భారతవర్షేస్మిన్ క్షేమాయ స్వస్తయే నృణామ్ । ధర్మజ్ఞానశమోపేత ఆకల్పాదాస్థితస్తపః ॥ ౬ ॥ తత్రోపవిష్టమృషిభిః కలాపగ్రామవాసిభిః । పరీతం ప్రణతోపృచ్ఛదిదమేవ కురూద్వహ ॥ ౭ ॥ తస్మా అవోచద్భగవానృషీణాం శృణ్వతామిదమ్ । యో బ్రహ్మవాదః పూర్వేషాం జనలోకనివాసినామ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ స్వాయంభువ బ్రహ్మసత్రం జనలోకేభవత్పురా । తత్రస్థానాం మానసానాం మునీనామూర్ధ్వరేతసామ్ ॥ ౯ ॥ శ్వేతద్వీపం గతవతి త్వయి ద్రష్టుం తదీశ్వరమ్ । బ్రహ్మవాదస్సుంప్రవృత్తః శ్రుతయో యత్ర శేరతే ॥ ౧౦ ॥ తత్ర హాయమభూత్ప్రశ్నస్త్వం మాం యమనుపృచ్ఛసి । పరిహారాంశ్చ తాన్ సర్వాన్ వక్ష్యేహం శృణు తేనఘ ॥ ౧౧ ॥ తుల్యశ్రుతతపశ్శీలాస్తుల్యస్వీయారిమధ్యమాః । అపి చక్రుః

పృష్టవతే నారదాయ ఋషీణాం శృణ్వతాం సతామిమం మదుక్తపరిహారగర్భమవోచత్ - తదుక్తపరిహారస్యాపి సాంప్రదాయికత్వం వదన్ తం విశినష్టి - య ఇతి - జనలోకనివాసినాం పూర్వేషామగ్రజానాం సనందనాదీనాం యస్సంవాదః ప్రశ్నోత్తరరూపస్తమిమమవోచదితి సంబంధః ॥ ౮ ॥ స్వాయంభువేతి ॥ బ్రహ్మసత్రమితి యథా యజమానా ఏవ సమానా ఋత్విగాదిరూపేణ యత్ర కర్మ కుర్వంతి తత్కర్మ సత్రం ప్రసిద్ధం - తథా యత్ర సమానా ఏవ వక్తృశ్రోతృభావేన బ్రహ్మ మీమాంసంతే తద్బ్రహ్మసత్రం ॥ చం ॥ ఉక్తిమేవాహ ॥ స్వాయంభువేతి ॥ స్వాయంభువ నారద తస్య స్వయంభువః పుత్రత్వాదేవం సంబోధనం - పురా జనలోకే - తత్రస్థానాం జనలోకస్థానాం - మానసానాం బ్రహ్మమానసపుత్రాణాం - ఊర్ధ్వరేతసాం జన్మప్రభృతిజితేంద్రియాణాం - మునీనాం సనకాదీనాం సంబంధి బ్రహ్మసత్రం సశబ్రహ్మగుణానుభవాత్మకం సత్రమభూత్ ॥ ౯ ॥ అహో తర్హి మయా కథం తత్సత్రం న జ్ఞాతమిత్యత ఆహ ॥ శ్వేతద్వీపమితి ॥ తదీశ్వరం తత్రస్థం మామేవానిరుద్ధమూర్తిం ॥ చం ॥ తదాహం క్వ గత ఇత్యాహ ॥ శ్వేతద్వీపమితి ॥ తం శ్వేతద్వీపవాసినమీశ్వరం ద్రష్టుం త్వయి గతవతి సతి - తదా - బ్రహ్మవాదః బ్రహ్మణాం వాదస్సంవృత్తః తం విశినష్టి - యత్ర బ్రహ్మవాదే శ్రుతయశ్శేరతే ప్రతారణభయరహితాః ఏకకంఠ్యతాం ప్రాప్తాస్సుఖమాసత ఇత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ చం ॥ తత్రేతి ॥ హేతి హర్షే ఆశ్చర్యే వా ఋషిభిః కృత ఏవ ప్రశ్నస్త్వయా కృతః - అహో తవ బుద్ధికౌశలం మాం ప్రతి యం ప్రష్టవ్యమర్థమనుపృచ్ఛసి - స తదర్థవిషయకః ప్రశ్నః అభూత్ ప్రవృత్తః - తదా పరిహారాంశ్చ తాన్ తత్ర ప్రవృత్తాన్ ప్రశ్నపరిహారాన్ సర్వానహం - హే అనఘ తే తుభ్యం వక్ష్యే శృణు ॥ ౧౧ ॥ నను సర్వజ్ఞాస్తే ఏకస్తత్ర వక్తా ప్రష్టా చ నాత ఆహ ॥ తుల్యశ్రుతేతి ॥ శ్రుతాదిభిరవిశేషాః - అరిమిత్రోదాసీనతుల్యత్వేన నిరుపమకరుణాః అతస్సర్వే ప్రవచనయోగ్యా అపి కేనాపి కౌతుకేనైకం ప్రవక్తారం కృత్వా అన్యే సప్రచ్ఛురిత్యర్థః ॥ చం ॥ నను కస్తత్ర వక్తా బభూవ - కే నా శ్రోతారః - కిం నా బ్రహ్మసత్రస్య లక్షణమిత్యత ఆహ ॥ తుల్యేతి ॥ యద్యపి సర్వే శ్రుతం శాస్త్రజన్యం - తపః అనశనాది యద్వా - తప ఆలోచన ఇతి ధాతురూపం త

పఇతిబ్రహ్మోపాసనాత్మకంజ్ఞానమిత్యర్థః- శీలంతదుపయుక్తాసద్వృత్తిః- ఆరాధనాద్యాత్మకస్వభావశ్చ - తుల్యాన్యేతానియేషాం తే- తుల్యాఃస్వీయాః అరణ్యామధ్యమాడుపెయ్యశ్చయేషాంతే॥ శ్రు॥ సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితిశాంతఉపాసీతేత్యుక్తసార్వాత్మ్యబ్రహ్మోపాసననిష్ఠత్వాత్‌స్వీయాదిరహితా ఇత్యర్థః- అనేనసర్వేషామపిప్రవచనసామర్థ్యంసూచ్యతే అపితథాపిప్రవచనే ఏకంచక్రుః- సనందనంప్రతివక్తారంచక్రురిత్యర్థః- అపరేసనకాదయస్సర్వేశుశ్రూషవోబభూవురితిశేషః ఏతదేవబ్రహ్మసత్రంనామ- యత్సర్వేప్యధిగతపరమాత్మయాథాత్మ్యాఅప్యేకంప్రవక్తారంకృత్వా- అన్యేతుతూష్ణీంశృణుయురితిభావః॥ ౧౨॥ స్వసృష్టమితి॥ స్వయంనిర్మితమిదంవిశ్వంప్రళయసమయేఆపీయసంహృత్య- శయానంయోగేనిద్రామివవర్తమానం తదంతేప్రళయాంతే-తల్లింగైస్తత్ప్రతిపాదకైర్వాక్యైః- పరంఈశ్వరం- సృష్టిసమయేప్రథమనిశ్వాసప్రసూతాఃశ్రుతయః-ప్రబోధయామాసుః॥ చం॥ ప్రశ్నస్తత్వత్యతపివేత్యభిప్రేత్యతమనుక్త్వైవసనందనోక్తముత్తరమాహస్వసృష్టమిత్యాదిభిః- తత్రస్వవివక్షితముత్తరంశ్రుతిగీత్యాసంవాదయితుంప్రస్తౌతిసనందనః॥ స్వసృష్టమితిద్వాభ్యాం॥ స్వేనాత్మనాసృష్టమిదంచిదచిదాత్మకంజగదాపీయసంహృత్యశక్తిభిఃసూక్ష్మావస్థామాపన్నాభిఃప్రకృతిపురుషకాలాత్మకాభిస్సహశయానంనిద్రాణమివవర్తమానంప్రకృతిపురుషాదీన్‌స్వస్మిన్‌విభాగానర్హాన్‌కృత్వా- నిరవధికస్వానందానుభవపరం పరమపురుషం-తదంతేప్రళయాంతే- సృష్ట్యాదావిత్యర్థః శ్రుతయఃతన్నిశ్వసితరూపాఃమూర్తిధరాఃవేదాః- యద్వా- వేదాభిమానిదేవాః- తల్లింగైఃపరమపురుషాసాధారణధర్మప్రకాశకైర్బోధయాంచక్రుర్బోధయంత్యప్యేవతుష్టువురిత్యర్థః॥ ౧౩॥ యథేతి॥ సుశ్లోకైఃశోభనాఃశ్లోకాఃకీర్తయోయేషుతైఃపరాక్రమైః॥ చం॥ తత్రదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ అనుజీవినోభృత్యాః- వందినఃస్తుతిపాఠకాః-ప్రత్యూషేప్రభాతేఅభ్యేత్యఆగత్య శోభనాఃశ్లోకాఃయేషుతైస్తస్యసమ్రాజఃపరాక్రమైః పరాక్రమప్రకాశకైఃస్తోత్రైర్బోధయంతితద్వత్‌॥ ౧౪॥..............................

జయజయేతి॥ భో అజితజయజయఉత్కర్షమావిష్కురు- ఆదరేవీప్సా- కేనవ్యాపారేణ- అగజగదోకసాంఅగానిస్థావరాణిజగంతిజంగమాని

ప్రవచనఏకంశుశ్రూషవోపరే॥ ౧౨॥ సనందనః॥ స్వసృష్టమిదమాపీయశయానంసహశక్తిభిః। తదంతేబోధయాంచక్రుస్తల్లింగైశ్శ్రుతయఃపరమ్‌॥ ౧౩॥ యథాశయానంసమ్రాజంవందినస్తత్పరాక్రమైః। ప్రత్యూషేభ్యేత్యసుశ్లోకైర్బోధయంత్యనుజీవినః॥ ౧౪॥ శ్రుతయః॥ జయజయజహ్యజామజితదోషగృభీతగుణాంత్వమసియదాత్మనాసమవరుద్ధసమస్తభగః। అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవ

బోధకాంసిశరీరాణియేషాంజీవానాంతేషాం- అజాంఅవిద్యాం- జహినాశయ- ననుకిమితిగుణవతీహంతవ్యేత్యతఆహ- దోషగృభీతగుణాందోషాయఆనందాద్యావరణాయగృభీతాఃగృహీతాఃగుణాఃయయాతాం- గృహేర్భశ్ఛందసీతిభకారః- ఇయంహస్వైరిణీవపరప్రతారణాయగుణాన్‌గృహ్ణాతి-అతఃహంతవ్యేతి- తర్హిమయ్యపిదోషమావహేదితిమమాప్యవిద్యాదమనేకాశక్తిస్స్యాదతఆహ-త్వమితి- యత్‌యస్మాత్‌- త్వం-ఆత్మనాస్వరూపేణైవ- సమవరుద్ధసమస్తభగఃసంప్రాప్తసమస్తైశ్వర్యోసివశీకృతమాయత్వాదితిభావః ననుస్వయమేవతేజ్ఞానవైరాగ్యాదినాకింనహన్యురితితత్రాహ-అఖిలశక్త్యవబోధకేతి- తేషాంత్వమేవాంతర్యామీసర్వశక్త్యుద్బోధకఃఅతఃనతేజ్ఞానాదౌస్వతంత్రాఇతిభావః- ననుఅహమకుంఠజ్ఞానైశ్వర్యాదిగుణః జీవానాంకర్మజ్ఞానాదిశక్త్యవబోధకేన అవిద్యాంహన్మీత్యత్ర కింప్రమాణమితిచేదహమేవప్రమాణమిత్యాహ- నిగమఃవేదః- నను ఏవంభూతేమయికథంశ్రుతీనాంప్రవృత్తిస్తత్రాహ క్వచిదితి-క్వచిత్‌కదాచిత్సృష్ట్యాదిసమయే- అజయామాయయా- చరతఃక్రీడతః- నిత్యంచాలుప్తభగతయాసత్యజ్ఞానానందైకరసేన ఆత్మనాచచరతోవర్తమానస్యతవనిగమఃఅనుచరేత్‌ప్రతిపాదయేత్‌ కర్మణిషష్ఠీ॥ శ్రు॥ యతోవాఇమానిభూతానిజాయంతే-యోబ్రహ్మాణంవిదధాతిపూర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మై- తమహదేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యే- యఆత్మనితిష్ఠన్‌- సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ- యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదిత్యాదినిగమకదంబఃత్వామేవంభూతంప్రతిపాదయతీత్యర్థః॥ శ్లో॥ జయజయాజితజహ్యగజంగమావృతిమజాముపనీతమృషాగుణామ్‌। నహిభవంతమృతేప్రభవంత్యమీనిగమగీతగుణార్ణవతానవ॥ చం॥ వేదపురుషముఖనిర్గళితానష్టాధికాశీతిసంఖ్యాకాన్‌శ్లోకానాహ॥ జయజయేత్యాది॥ జయజయేత్యాదరేద్విర్భావః- ఉత్కర్షంప్రాప్నుహీత్యర్థః- ననుస్వభావతఏవనిస్సమాభ్యధికస్యఅనవాప్తఃకోవాప్రాప్యఉత్కర్షఇత్యతఆహుః- అజాంజహీతి- అజాంప్రకృతింజహినాశయత్వాజయేత్యర్థః- త్వయిప్రలీనానాంసర్వేషాంజీవానాంసంసృతినిదానభూతప్రకృతిసంబంధంత్యాజయితాత్వయాకారుణ్యాతిశయావహః కశ్చిదుత్కర్షఃఅభూతపూర్వఏవప్రాప్యతఇతిభావః- నన్వహమపిప్రకృతివశ్యస్తత్కథమజాంత్యాజయామీత్యతస్సంబోధయంతి - అజితేతి- సర్వాన్‌జితవత్యాప్రకృత్యాప్యజితవశీకృతప్రకృతఇత్యర్థః- నన్వనాదితయాసాపరాధినాంజీవానాంకథంత్యాజయితవ్యేత్యతస్సంబోధయంతి- దోషగృభీతగుణేతి- సత్స్వపదోషేషుగృభీతోగృహీతోగుణోయాదృచ్ఛికప్రాసంగికానుషంగికాద్యస్యతథోయేనతథాభూత సాపరాధజనేష్వపికశ్చిద్గుణలేశోస్తిచేత్తమపేక్ష్యఅనుగ్రహశీలస్త్వమిత్యర్థః- గృభీతేత్యత్ర గృహేర్భశ్ఛందసీతిభకారా

దేశః- దోషగృహీతగుణామితిపాఠాంతరం- నను కుతః ప్రకృతేర్భాగ్యభోగోపకరణాదిరూపాయాః మహాగుణవత్త్వాత్త్యాజనం ప్రార్థ్యత ఇత్యతస్తాం విశింషంతి- దోషాః జీవానాం దోషావహాః గృహీతాః గుణాః సత్త్వరజస్తమోరూపా యయా తాం- నిష్ఠాంతస్య పూర్వనిపాతాభావ ఆర్షః- జీవానాం సంసృతినిదానభూతగుణాశ్రయత్వాత్తాం జహీత్యర్థః - నను త్యాజనేఽపయుక్తజ్ఞానశక్త్యాదిరహితోఽహం కథం హాపయేయమిత్యత ఆహుః- యద్యస్మాత్త్వమాత్మనా స్వత ఏవ సమవరుద్ధః స్వీకృతః అశేషః భగో యేన సః- తస్మాజ్జహీత్యర్థః ॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః । జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరణా ఇతి విష్ణుపురాణవచనాద్భగశబ్దార్థోఽవగంతవ్యః- అసంకుచితజ్ఞానైశ్వర్యశక్తిమత్త్వాద్వాత్సల్యసాగరత్వాచ్చ మోచయితుం క్షమః అతో జహీతి భావః । నను యఏవ ప్రకృతిసంబంధాపాదకస్స ఏవ త్యాజయితుం ప్రభుర్న త్వహమిత్యాశంకాయాం త్వమేవ ప్రకృతిపురుషకాలశరీరత్వవేషేణ సర్వకారణతయా తత్సంబంధాపాదక ఇతి ద్యోతయితుమనుద్బుద్ధసామర్థ్యానాం ప్రకృత్యాదీనాం పరమాత్మవిశేషణతావేషేణాపి కార్యాక్షమత్వాదన్యథా ప్రశయానాపత్తేశ్చ తేషాం స్వస్వకార్యోన్ముఖ్యసామర్థ్యోద్బోధకస్త్వమేవేత్యభిప్రేత్య సంబోధయంతి - అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధక ఇతి- అగానాం స్థావరాణాం జగతాం జంగమానాం శరీరాణాం చరాచరాత్మకశరీరరూపేణ కరిష్యమాణానాం ప్రకృతిగుణానామిత్యర్థః - ఓకసాం తాదృశశరీరాశ్రయీభవిష్యతాం జీవానాం చ అఖిలాశ్శక్తయః స్వస్వకార్యోన్ముఖ్యరూపాస్తాసామవబోధక ఉద్బోధక ఇత్యత్ర జీవశక్త్యుద్బోధకత్వం నామ చిచ్ఛక్త్యుద్బోధకత్వం- తేషాం ప్రశయనిశాయామనుద్బుద్ధచిచ్ఛక్తికత్వాత్ - అత ఏవ సర్వకారణతయా సర్వకార్యానన్యం త్వామేవ వేదోఽభిదధాతీత్యాహుః- క్వచిదితి- అజయా ఆత్మనా చేతి సహార్థే తృతీయా- సాహిత్యం చ విశేష్యవిశేషణభావేన - తదయమర్థః- అజయా ఆత్మనా చ ప్రకృతిపురుషాభ్యాం విశిష్టస్య అఖిలకర్మణశ్శేషత్వే ఏవ షష్ఠీ- చరతః జగదాకారేణ పరిణమమానస్య తవ అధిష్ఠితస్యేత్యపి వివక్షితం- నిగమః- చిదచిద్వాచిశబ్దసముదాయాత్మకో వేదభాగః- అనుచరేత్ అనువర్తేత- త్వామేవాభిదధ్యాదిత్యర్థః- అనేన కథం చరంతి శ్రుతయ ఇతి ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తం భవతి- కారణత్వం చిదచిద్విశిష్టతాకారేణేతి చ తథా మోక్షప్రదత్వతదౌపయికగుణపూర్ణత్వం శాస్త్రప్రమాణకత్వం చ - అగజగదోకసాం స్థావరజంగమశరీరాశ్రయాణాం సర్వేషాం జీవానాం అజాం జహీతి వా సంబంధః- జీవానామిత్యనుక్త్వా అగజగదోకసామిత్యుక్తిరాసన్నసృష్ట్యభిప్రాయికా ఏతత్సృష్టిప్రవృత్తికాలే స్థావరజంగమాత్మకశరీరాణామభావాత్ - నిగమో నుచరేదతి పారోక్ష్యనిర్దేశః స్తుతేస్సంసారిజీవగతత్వాభిప్రాయకః- క్వచిదజయాత్మనా చ చరతోఽనుచరేన్నిగ

బోధక తేక్వచిదజయాత్మనా చ చరతోఽనుచరేన్నిగమః॥ ౧౫॥ బృహదుపలబ్ధమేతదవయంత్యవశేష
తయా యత ఉదయాస్తమయౌ వికృతేర్మృదివావికృతాత్ । అత ఋషయో దధుస్త్వయి మనోవచనా

మ ఇత్యనేన ప్రకృతిసంబంధమోచకత్వనియతతత్సంబంధాపాదకత్వజ్ఞాపనాయ సర్వకారణత్వం తస్య నిర్వికారేణానుపపన్నత్వాత్తస్మిన్ చిదచిద్వైశిష్ట్యం విశిష్టకారణత్వాదేవ విశిష్టకార్యాణాం విశిష్టకారణానన్యత్వాచ్ఛరీరాత్మభావాచ్చ కార్యశరీరభూతచిదచిద్వాచిశబ్దానాం విశేష్యాత్మపర్యంతాభిధాయకత్వం చోక్తం ॥ ౧౫॥ ....

నను కథం మామేవ ప్రతిపాదయంతి॥ శ్రు॥ ఇంద్రో యాతోఽవసితస్య రాజేత్యాదిభిరింద్రః యాతః జంగమస్య అవసితస్య స్థావరస్య చ రాజేతి ప్రతిపాద్యతే తథా॥ శ్రు॥ అగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుదిత్యాదిభిశ్చైవంభూతత్వేన అగ్న్యాదీనాం ప్రతిపాదనాచ్చేతి తత్రాహుః॥ బృహదితి॥ అయమర్థః - ఏతదుపలబ్ధం దృష్టమింద్రాదిసర్వం బృహత్ బ్రహ్మైవ అవయంతి జానంతి - కథం బృహత ఏవ అవశేషతయా అవశిష్యమాణత్వేన - కుతః యతో బృహతః సర్వస్య ఉదయాస్తమయౌ ఉత్పత్తిలయౌ సర్వోపాదానత్వాత్ - తర్హి కిం వికారిత్వం బృహతః నేత్యాహుః అవికృతాత్ వివర్తాధిష్ఠానత్వేన అవికారాదిత్యర్థః - అత్ర వాశబ్ద ఉపమార్థః యథా ఘటాదేర్వికృతేర్మృది ఉదయాస్తమయౌ తద్వత్ ॥ శ్రు ॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం । సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాదిభిస్తథా ప్రతిపాదనాదిత్యర్థః- అతః కారణాదృషయో మంత్రద్రష్టారో వా - త్వయ్యేవ మనో వచనాచరితం దధుః మనసా ఆచరితం తాత్పర్యం వచనాచరితమభిధానం చ ధృతవంతః మనసా త్వామేవ ధ్యాయంతి వచసా త్వామేవ నిరూపయంతీత్యర్థః- న పృథగ్వికారేష్వితి భావః - అత్ర నిదర్శనం కథమయథేతి - నృణాం భూచరాణాం యత్ర క్వాపి దత్తాని నిక్షిప్తాని పదాని భువి కథమయథా భవంతి అదత్తాని భవంతి - అతో యథా నృత్పాషాణేష్టకాదిషు దత్తాని పదాని భువం న వ్యభిచరంతి- తథా యద్యపి వికారిజాతం వదంతో వేదాస్త్వామేవ సర్వకారణం పరమార్థభూతం ప్రతిపాదయంతీత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ ద్రుహిణవహ్నిరవీందుముఖాత్మనా జగదిదం న భవేత్పృథగుత్థితమ్ । బహుముఖైరపి మంత్రగణైరజస్త్వమురుమూర్తిరతో వినిగద్యసే ॥ చం॥ అథ కార్యకారణయోరనన్యత్వం దృష్టాంతముఖేనోపపాద్య కారణస్య నియతముముక్షూపాస్యత్వమాహుః॥ బృహదితి॥ అవశేషతయా బ్రహ్మణస్సర్వోపసంహారేణ వ్యవస్థితతయా- జగత్కారణత్వాదుపలబ్ధం సృష్టికాలే ఆవిర్భూతముత్పన్నమేతజ్జగత్ బృహత్ బ్రహ్మైవ అవయంతి ఆమనంతి॥ శ్రు॥ సన్మూలాస్సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠా ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాదయో వేదాంతా అవగమయంతీత్యర్థః- అత్ర యతత్యవశేషతయేతి పాఠాంతరం- అజ్ఞోపలబ్ధముత్పన్నమేతజ్జగత్ స్థితికాలే అవతి రక్షతి- అంతకాలే అత్తి సంహరతి- తతోఽవశేషతయా కారణత్వాత్ బృహదేవ జగదితి సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ తజ్జలానితి

త్వహేతుకో నిర్దేశః- ఏతదుపపాదయంతి- యస్యవికృతేః కార్యస్య- యతఇతిపంచమీసప్తమ్యర్థయోస్సార్వవిభక్తికస్తసిః-యతఉదయ ఉత్పత్తిర్యస్మింశ్చలయః-సావికృతిస్తత్కారణికా-తతోఽనన్యామృదివావికృతాయథాతావదవికృతాపిండాకారామృత్ ఘటశరావాదిరూపవికృతాతదనన్యాతద్వత్-అవికృతాదితిపాఠాంతరం-తదాఅవికృతాద్యతోయస్మాద్వికృతేఃకార్యస్యోదయాస్తమయౌసావికృతిస్తదనన్యామృదివ- యదాతావదవికృతాన్మృత్పిండాదుదితాఘటశరావాదిరూపామృత్తదనన్యాతద్వదిత్యర్థః- యథా॥ శ్రు॥ సౌమ్యైకేనమృత్పిండేన సర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞాతంస్యాదిత్యాదికాశ్రుతిరనుసంధేయా- తత్రహిఘటేనజలమాహరేదిత్యాదివాగ్వ్యవహారపూర్వకజలాహరణాదికార్యార్థం మృత్పిండస్యఘటాదినామకంబుగ్రీవాదిరూపవికారసంస్పర్శనమభిధాయమృత్పిండస్యతద్వికారఘటాదేశ్చానన్యత్వముక్తం- అతస్సర్వకారణత్వాత్త్వయిఋషయోమనోవచనాచరితానిధ్యానస్తుతిచేష్టితానిఅదధుః- త్వామేవనిదధ్యుస్తుష్టువుస్త్వదర్థంచేష్టంతచేత్యర్థః- తత్రదృష్టాంతంహేతుమాహుః- కథమితి - ఆకాశేనిహితానిపదానియథామోఘానిభవంతి - పతనస్యావర్జనీయత్వాద్భువినిహితానినృణాంపదానితుకథమయథాభవంతి- కథంమోఘాభవంతి- మోఘానినభవంత్యేవ- పశ్చాత్పతనాభావాత్ - ఏవం మనోవాక్కాయచేష్టితానిత్వదారాధనరూపాణిఅమోఘానిసాంసారికతాపనివారకాణి- అన్యవిషయాణధ్యానాదీనితునవారకాణిప్రత్యుతపతనావహాని- అతస్త్వయ్యేవదధురిత్యర్థః- ఏవంజగత్కారణత్వేనత్వదనన్యత్వజ్జగద్విషయాస్సర్వైవైదికాశ్శబ్దాస్తాత్పర్యతశ్శక్త్యాచత్వయ్యేవవర్తంతఇత్యాహుః- అతఇతి- ఋషయోవేదాః- తదుక్తమృషిణేత్యాదౌ-ఋషిశబ్దస్యవేదప్రయోగాత్ - మనోవచనాచరితంమనసఆచరితంతాత్పర్యంవచనాచరితమభిధానంచత్వయ్యేవదధుర్భృతవంతః- ననుతత్తదర్థవిషయాణాంకథమభిధాయకత్వమిత్యాశంకాయాందృష్టాంతముఖేనతదుపపాదయంతి- కథమితి- ప్రాసాదపర్యంకాదిషునిహితానినృణాంపదానికథంభువి అయథాఅదత్తానిభవంతి- ప్రాసాదపర్యంకాదిధారకత్వాత్తస్యామేవయథాగతానిభవంతి - ఏవంప్రతిపురుషాంతరాత్మతయాతద్గతనామరూపనిర్వాహకత్వాత్త్వయ్యేవతత్తదర్థశరీరకేనిర్వాహకేచవేదావర్తంతఇత్యర్థః - అపృథక్సిద్ధవిశేషణవాచిశబ్దానామాకృత్యధికరణన్యాయేనవిశేష్యపర్యంతాభిధానంముఖ్యమేవేత్యభిప్రాయః॥ ౧౫॥ త్వమేవసర్వనిగమగోచరఇతిసతాంప్రవృత్త్యాద్రఢయతి॥ ఇతీతి॥ త్వ

చరితంకథమయథాభవంతిభువిదత్తపదానినృణామ్॥ ౧౫॥ ఇతితవసూరయస్త్ర్యధిపతేఖిలలోకమల
క్షపణకథామృతాబ్ధిమవగాహ్యతపాంసిజహుః॥ కిముతపునస్స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాఃపరమ
భజంతియేపదమజస్రసుఖానుభవమ్ ॥ ౧౬ ॥ ధృతయఇవశ్వసంత్యసుభృతోయదితేనువిధామహదహ

మేవసర్వకారణత్వేనపరమార్థః ఇతికృత్వా- భోత్ర్యధిపతేత్రిగుణమాయానటీనర్తక - సూరయోవివేకినస్తవాఖిలలోకమలక్షపణకథామృతాబ్ధింసకలజనవృజిననిరసనహేతుం కీర్తిసుధాసింధుం-అవగాహ్యనిషేవ్య- తపంతీతితపాంసిపాపానిదుఃఖానివా- జహుఃత్యక్తవంతః- త్వదీయకథామాత్రేణయదాపాపత్యాగః- తదాకిమువక్తవ్యం - యేపునఃస్వధామవిధుతాశయకాలగుణాఃస్వధామ్నాస్వరూపస్ఫురణేనవిధుతాఃత్యక్తాఃఆశయగుణాఃఅంతఃకరణధర్మాఃరాగాదయఃకాలగుణాఃజరాదయశ్చయైస్తేతథా - హేపరమ- తవాజస్రసుఖానుభవం అఖండానందానుభవంపదంస్వరూపంభజంతిసేవంతే- తథాభూతాఃదుఃఖానిత్యజంతీతి॥ శ్రు॥ తద్యథాపుష్కరపలాశఆపోనశ్లిష్యంతఏవమేవైనంవిధుతపాపంకర్మనశ్లిష్యతే- నకర్మణాలిప్యతేపాపకేన-తత్సుకృతదుష్కృతేఉభేవిధునుతే- ఏతగ్ంహవావనతపతి- కిమహంసాధునాకరవం - కిమహంపాపమకరవమిత్యాదిశ్రుతేరిత్యర్థః॥ శ్లో॥ సకలవేదగణేరితసద్గుణస్త్వమితిసర్వమనీషిజనాముహుః। త్వయిరమంతిగుణశ్రవణాదిభిస్తవపదస్మరణేనగతక్లమాః॥ చం॥ అతఋషయ ఇత్యాదేఃపూర్వయోజనాయాంకైముత్యన్యాయేనభగవద్ధ్యానస్యసాంసారికతాపనివర్తకత్వమాహుః-ఇతితవసూరయఇతి- ద్వితీయయోజనాయాంతు కారణత్వసమనియతముముక్షూపాస్యత్వంకైముత్యన్యాయేనాహుః॥ ఇతీతి॥ త్ర్యధిపతేఇతిసంబోధనం - జగజ్జన్మస్థితివినాశనిర్వాహకఇతిహేతౌ అతస్సూరయోవివేకినఃతవాఖిలలోకమలక్షపణకథామృతాబ్ధింఅఖిలానాంలోకానాంజనానాంశృణ్వతాంవదతాంచమలంపాపంక్షపయతీతితథా-సాకథైవామృతంతస్యాబ్ధిమవగాహ్యైవ- తపాంసిఆధ్యాత్మికాదితాపాన్ - జహుస్తత్యజుః- కింపునర్ధ్యానపరాఇత్యాహుః - కిమువేతి- హేపరమ- యే- స్వధామస్వతేజఃస్వవిషయకంజ్ఞానం - స్వశబ్దఃపరమాత్మపరః - తేనవిధుతాః ఆశయగుణాఃరాగాదిమనోవృత్తయఃకాలగుణాఃజరామరణాదయశ్చయైస్తే - అజస్రసుఖానుభవంనిత్యజ్ఞానానందాత్మకం - పద్యతఇతిపదంస్వరూపం భజంతిసమాధినాసాక్షాత్కుర్వంతి- తేతపాంసిజహంతీతికింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౧౬॥ ....

శ్రు॥ అసుర్యానామతేలోకా అంధేనతమసావృతాః। తాంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహనోజనాః॥ తథా-నచేదిహావేదీన్మహతీవినష్టిఃఅసుర్యేతిశ్రుతేరర్థః- తేప్రసిద్ధాఃలోకాఃకర్మఫలభూతదేవతిర్యఙ్నరాదిదేహాఃఅసుర్యాః అసుషురమంతఇతివ్యుత్పత్త్యా అసురాణాందేహాభిమానినాంసంబంధినఃప్రాప్యాఇత్యర్థః- తేకీదృశాఃఅంధేనదృఢేనతమసాఆచ్ఛాదితాః యేకేచయేకేచిత్ - ఆత్మానంతత్స్వరూపభూతసత్యజ్ఞానానందతిరస్కారేణదుఃఖిత్వాద్యారోపణేనచఘ్నంతిహింసంతీత్యాత్మహనఃఅవిద్వాంసస్తేజనాః తాన్ లోకాన్ అభిగచ్ఛంతిప్రాప్నువంతి- కర్మానుసారేణచేద్యదిఇహామనుష్యజన్మనిపురుషఃనావేదీత్ నవిదితవాన్, తర్హి మహతీవినష్టిఃవినాశఃజన్మమ

రణపరంపరాఅవిచ్ఛేదలక్షణాసంసారగతిః- ఇత్యాద్యాః శ్రుతయఃపూర్వశ్లోకోక్తాభయవిధభజనహీనాన్నిందంతి ॥ దృతయఇతి ॥ అసుతృపఃప్రాణాః యది తే అనువిధాః అనువిదధతీత్యనువిధాః అనువర్తినః భక్తా ఇతి యావత్- తర్హిశ్వసంతి జీవంతి సఫలజీవనా భవంతి - ఇతరథా దృతయఇవభస్త్రా ఇవ- వృథాశ్వాసా భవంతీత్యర్థః నన్వభక్తానామపి కామాదిఫలమస్త్యేవనః - కార్యకారణానుగ్రాహకత్వేన జీవనహేతోస్తవాభజనే కృతఘ్నానాంతదపినసిధ్యేదిత్యాశయేనాహ- మహదహమాదయ ఇతి- మహానహంకారశ్చ ఆదిర్యేషాంతే- యదను గ్రహతః యస్యతవఅనుగ్రహతః అనుప్రవేశేనాల్బ్ధసామర్థ్యాస్సంతః అండం దేహం సమష్టివ్యష్టిరూపం సృష్టవంతః- తత్రచ పంచాపి కోశానన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయానావిశ్యతత్తదాకారస్సన్ యఃచేతయసేసత్వం తదాహ - పురుషవిధఇతి పురుషస్యాన్నమయాదేర్విధేవవిధాఆకారో యస్యసః- తథా- ననుచ దేకరసస్య కథంతుతత్తదాకారతా అతఆహ- అన్వయోత్రేతి - అత్రైషష్వన్నమయాదిషు- అన్వేతీత్యన్వయః అతః తదాకారతేతి- ఏవంతర్హిసత్యత్వమసంగత్వంచ కథం తత్రాహ- చరమోన్నమయాదిషుయఇతి అన్నమయాదిషూపదిశ్యమానేషు యశ్చరమః బ్రహ్మ పుచ్ఛంప్రతిష్ఠేతి పుచ్ఛత్వేనోక్తః- సత్వమితి సంబంధః - ననుతథాప్యన్నమయాదిష్వన్వితత్వే అసంగత్వవ్యాహతిరేవస్యాత్తత్రాహ- సదసతఃపరంత్వమథయదేష్వవశేషమృతమితి- సదసతఃస్థూలసూక్ష్మాత్ అన్నమయాదేః పరం వ్యతిరిక్తం తత్సాక్షీభూతం అవశేషం అవశిష్యతఇత్యవశేషమబాధ్యం- అథ అతఏవ ఋతంసత్యం త్వంతర్హి కిమర్థం తేష్వన్వయఉక్తః శాఖాచంద్రవచ్ఛుద్ధస్వరూపలక్షణార్థం- తథాహి॥ శ్రు॥ సవాఏషపురుషోన్నరసమయః- తస్యేదమేవశిర ఇత్యాదినా స్థూలసూక్ష్మక్రమేణపంచకోశానుపదిశ్య॥ శ్రు॥ తస్యపురుషవిధతాం- అన్వయం పురుషవిధఏవ పునః పునస్తత్తదన్వితత్వేనావేద్య॥ శ్రు॥ బ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేతి సర్వసాక్షిణః శుద్ధసత్త్వస్వరూపనిరూపణమిత్యనవద్యం॥ శ్లో॥ నరవపుః ప్రతిపద్యయదిత్వయిశ్రవణవర్ణనసంస్మరణాదిభిః। నరహరేనభజంతినృణామిదంధృతివదుచ్ఛ్వసితంవిఫలంతతః॥ చం॥ అథభగవద్భజనవిముఖానాం జన్మవైయర్థ్యమాహుః॥ దృతయఇతి॥ తేతవ- అనువిధాః అనువిధాయినః- త్వదారాధనయోగ్యజన్మభాజోపీత్యర్థః- అసుతృపస్త్వాంవిహాయ కేవలంయదిప్రాణేంద్రియతర్పణపరాః శబ్దాదివిషయచపలాశ్చేత్తే దృతయఇవఉచ్ఛ్వసంతి దృతయశ్చర్మభస్త్రికాః తా యథా వాయుపూరితా ఉచ్ఛ్వసంతి తద్వత్కృతోచ్ఛ్వాసాఇత్యర్థః అనేనఅత్ర ఋషయోదధురిత్యాద్యయోజనాయాం కథమయథాభవంతీత్యాదిసూచితమన్యవిషయధ్యానాదిమోఘత్వం స్పష్టీకృతం ననుసతిమరణకారణత్వేతత్సమనియతముముక్షూపాస్యత్వసిద్ధిః కారణత్వమేవత్వయ్యనుపపన్నం అపో

మాదయో౦డమసృజన్ యదనుగ్రహతః । పురుషవిధోన్వయోత్ర చరమోన్నమయాదిషు యస్సద

తనస్య ప్రధానస్యైవమహదహంకారైకరూపేణపరిణామస్వభావస్య కారణత్వాత్ -తథాహి- చేతనభోగ్యభూతస్యసత్త్వాదిమయస్యావిద్యాదినామరూపవికారావస్థితస్యజగద్రూపస్యవస్తునః కారణభూతం వస్తుతత్స్వభావమేవేతియుక్తం గుణసామ్యావస్థంప్రధానమిహ కారణమితి- అతఏవకార్యకారణయోరనన్యత్వోపపాదకమృదాదిదృష్టాంతోపపత్తిరితీక్షత్యధికరణపూర్వపక్షానుసారిణీమాశంకామభిప్రేత్యపరిహరమాహుః - మహదిత్యాదినా- యదనుగ్రహతఇత్యంతేన - యస్యతవానుగ్రహతః॥ శ్రు॥ తదైక్షత బహుస్యామితీక్షాత్మసంకల్పాల్లబ్ధసత్తాకాః గుణానుప్రవిష్టాశ్చ మహదహంకారాదయః అండమసృజన్- అచేతనస్యేక్షాత్మకానుగ్రహాసంభవాత్ నతస్యకారణత్వమితిభావః - నచవృష్టిప్రతీక్షాశ్శాలయ ఇతివద్గౌణానుగ్రహసంభవః॥ శ్రు॥ ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వం తత్సత్యం స ఆత్మేతి కారణస్యాత్మత్వశ్రవణాత్ స్యాదేతత్ మాభూత్ప్రధానం కారణం జీవస్తుభవితుమర్హతి - తస్యేక్షాసంకల్పాపరపర్యాయానుగ్రహాసంభవాత్- తథాహి॥ శ్రు॥ ఆత్మనఆకాశస్సంభూతఇత్యాత్మశబ్దేనకారణత్వంప్రక్రమ్యతస్యాత్మశబ్దవాచ్యస్యజీవాతిరిక్తత్వశంకావ్యుదాసాయప్రతిపర్యాయం॥ శ్రు॥ తస్యైష ఏవశారీరఆత్మా ఇతిశరీరసంబంధమభిధాయ ఆనందమయశబ్దేనస్వార్థికమయడంతేనతస్యానందరూపతాంచాభిధాయసోకామయతేతిలస్యేక్షాపూర్వకసృష్టిరామ్నాయతఇత్యానందమయాధికరణపూర్వపక్షానుసారిణీమాశంకామభిప్రేత్యపరిజహ్రుః- పురుషవిధఇత్యాదినా- ఆనందవల్ల్యామన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయాదిషుయశ్చరమ ఆనందమయపురుషవిధః- శ్రు॥ సవాఏషపురుషవిధ ఏవేత్యాదినాపురుషాకారత్వేననిరూపితఃఅన్వయః॥ శ్రు॥ తస్యప్రియమేవశిరః - మోదోదక్షిణఃపక్షః- ప్రమోదఉత్తరఃపక్షః ఆనందఆత్మా- బ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేత్యుక్తశిరః పక్షపుచ్ఛాదిరూపపురుషప్రకారాన్వయవాన్ సత్వమేవ - నతుప్రత్యగాత్మేత్యర్థః- కుతఇత్యతో విశింషంతి - యత్సగసదితిసనసచ్చిదచిదాత్మప్రపంచాకారంయదిత్యర్థః॥ శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా- తదేవానుప్రావిశత్- తదనుప్రవిశ్య- సచ్చత్యచ్చాభవదితి- స్వసృష్టంచిదచిదనుప్రవేశేనతదుభయాత్మకజగద్రూపేణభవనస్యచిదచిద్వాచిశబ్దాభిధేయత్వస్యచశ్రూయమాణస్యబద్ధముక్తోభయావస్థజీవాసంభావితస్యత్వయ్యేవసంభవాదితిభావః కించ- యదిదంకించిదచిదాత్మకప్రపంచాత్పరం విలక్షణం నిరుక్తానిరుక్తనిలయనానిలయన విజ్ఞానావిజ్ఞానసత్యానృతశబ్దైః ప్రకృతిపురుషానిర్దిశ్యతదంతరాత్మతయాతదనుప్రవేష్టృతయాశ్రూయమాణంయజ్జీవాతిరిక్తంస్త్వమేవ- అథయచ్చైష్వన్నమయాదిషుచతుర్షు సంహృతేష్వవశేషమనసిస్థితమానందమయరూపంఋతంనిర్వికారం- తత్త్వమేవ- ఏవముక్తార్థస్యసమానాధికరణతయాశ్రూయమాణమీక్షితృత్వాత్మకానుగ్రహితృత్వం జీవాసంభావితంత్వయ్యేవోపపన్నమితిసముదాయాభిప్రాయః - శరీరాత్మత్వంసర్వశరీరకేత్వయ్యేవోపపన్నమితిభావః అత్ర

కేచిత్ - ఆనందమయాదిషూపదిశ్యమానేషుయశ్చరమోబ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేతిపుచ్ఛత్వేనోక్తఃసత్వమితిసంబంధమాహుః - తథాహి - శ్లో॥ తస్యేదంబ్రహ్మపుచ్ఛంస్యాత్ప్రతిష్ఠాహేతురిత్యతః। వ్యతిరేకశ్రుతేర్బ్రహ్మవిషయత్వప్రతీతితః॥ శ్లోకస్యవక్ష్యమాణస్యబ్రహ్మప్రాధాన్యనిశ్చయాత్। ప్రియమోదాదిరూపేణవిదితస్యజనైస్సహైః॥ ఇహానందమయస్యాస్యశంకాయాశ్చాత్రసంగతేః। సదసద్భావయోర్జ్ఞానాజ్ఞానయోశ్చనిరంశినః॥ అంశిత్వాసంగతేర్నిర్వికారస్యనయటాత్రవై। వికారిత్వాద్బోధనాచ్చమయటోహ్యత్రసంగతేః॥ తస్యైషఏవశారీరఆత్మేతిచతదంతరమ్। ఆత్మాంతరంకీర్త్యమానమానందమయవస్తునః॥ బ్రహ్మత్వంనావగమయేదిత్యతఃపునరస్యహి। పరేతస్మిన్నిత్యశుద్ధేశోధ్యత్వానుపపత్తితః॥ నానందమయశబ్దేనవాచ్యంబ్రహ్మేతినిశ్చితమ్। పుచ్ఛత్వేనైవయత్తత్రరూపితంతుతదిష్యతఽతి॥ తత్పుచ్ఛం॥ శ్లో॥ కృత్స్నప్రకరణేహ్యత్రపూర్వమన్నమయాదిషు। స్వస్మాదనతిరిక్తైస్స్వావయవైస్సనిరూపణాత్॥ శిరఃపక్షాదిరూపేణపురుషత్వస్యనిశ్చితమ్। ప్రియమోదాదిభిస్స్వస్మాదభిన్నైరేవరూపితః॥ నభిద్యతేబ్రహ్మణోత్రహ్యానందమయశబ్దితః। తత్తదంతరభూతస్యవస్తునోబోధకస్యవై॥ తస్యైషఏవశారీరఆత్మేత్యాత్మపదస్యహి। వ్యాఖ్యానఁదమయేపర్యవసన్నాకీర్తనాత్పునః॥ అన్యస్యబ్రహ్మపర్యాయస్యానందమయవస్తుతః। అన్నాదిమయపర్యాయేషూక్తానాంశ్లోకరూపిణామ్॥ వాక్యానాంపక్షపుచ్ఛాదిమదర్థపరతఃపునః। పుచ్ఛమాత్రపరస్యాస్యశ్లోకస్యాస్యాప్యసంగతేః॥ అసంతరేసోకామయతేతివాక్యశ్రుతేనసః। ఇతిశబ్దేనపుంవస్తుబోధకేనతథాపునః॥ ప్రధానప్రకృతార్థస్యపరామర్శనసాధునా। అనంతరస్యానందమయస్యాత్రబోధసంగతేః॥ బ్రహ్మణోవ్యవధానేనతదుపస్థాపనక్షతేః। బ్రహ్మణ్యానందశబ్దస్యయదానందోబ్రహ్మఇత్యతః॥ శ్రుతేస్సంప్రతిపన్నత్వాదానందస్థాపనేక్షమాః। ఆనందమయమాత్మానముపసంక్రమ్యవాక్యతః॥ ఆనందానందమయయోరైకార్థస్యప్రతీతితః। ఆనందమయశబ్దేనపరబ్రహ్మవబోధనాత్॥ ఆనందోబ్రహ్మేతివ్యజానాదితిపర్యాయతుల్యతః।ఆనందమయతుల్యార్థాచ్ఛబ్దాదానందతఃపరమ్॥ ప్రతీతార్థశ్రుతేఃపశ్చాదుపపత్తేరభావతః। నపుచ్ఛమేవబ్రహ్మేతికింతుపుచ్ఛీతివిద్యతే॥ స్వాభిన్నపక్షపుచ్ఛాదిపరప్రకరణస్యవై। అనుగుణ్యేనపక్షస్యచనిర్దేశస్యతథాపునః॥ అంశాంశిత్వేనోపపత్తేర్వ్యతిరేకస్యనిశ్చయాత్। ఆత్మాబ్రహ్మానందమయశబ్దైరేకార్థబోధనాత్॥ తేషామన్యతమేనాపిశ్లోకస్యహ్యుపపత్తితః। ఆనందస్యాపరిచ్ఛిత్తేఃపుచ్ఛబ్రహ్మపదస్యహి॥ ఆనందమయవాచ్యస్యప్రసిద్ధేరప్యభావతః। సదసద్భావయోర్జ్ఞానా

సతఃపరంత్వగుభయదేష్వవశేషమృతమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఉదరముపాసతేయఋషివర్త్మసుకూర్పదృశః
పరిసరపద్ధతింహృదయమారుణయోదహరమ్। తతఉదగాదనంత తవధామశిరఃపరమం పునరిహయత్స

జ్ఞానయోశ్చతథాపునః॥ శంకాయాస్సంభవాదస్యరూపణస్యోపపత్తితః। అంశాంశిభ్యాంతథానందమయశబ్దగతస్యవై॥ మయటస్సావిధీకత్వేనప్రాచుర్యార్థేపివాపునః। ఉపపత్తేర్వికారార్థకత్వాభావాచ్చబ్రహ్మణః॥ నిర్వికారత్వనిర్వాహాదనన్యాత్మత్వవాదినః। తస్యైషఏవశారీరఆత్మేత్యస్యావిరోధతః॥ తద్వస్తుగుణత్వేనబోధనస్యవిధేఃపునః। ప్రత్యగర్థస్యబోధ్యత్వంసంహృతేనిర్హృతేస్తథా॥ ఆనందమయశబ్దేనవాచ్యస్యబ్రహ్మణస్తథా। బోధ్యత్వస్యప్రపత్త్యాచసాధ్యస్యహ్యుపపత్తితః॥ కాలుష్యశాంతిరూపస్యనపుచ్ఛంబ్రహ్మనైమతమ్। అన్యథానందమయతస్సఏవబ్రహ్మతుస్థితమ్॥ ఇతిపుచ్ఛబ్రహ్మవాదిదూషణోద్ధారణప్యహే॥ ౧౭॥ ....

ఏవంతావత్పర్వాస్మకేపరమేశ్వరేసర్వశ్రుతిసమన్వయేనసద్భజనీయత్వముక్త్వాఅభక్తనిందయాచతదేవదృఢీకృత్య-ఇదానీమనవగాహ్యమహిమ్నఃప్రథమంతావదుపాధ్యాలంబనముపాసనం॥ శ్రు॥ ఉదరంబ్రహ్మేతిశార్కరాక్షాఉపాసతేహృదయంబ్రహ్మేత్యారుణయోబ్రహ్మహైవైతఊర్ధ్వంత్వేవోదసర్పత్తచ్ఛిరోశ్రయతేత్యాద్యాశ్శ్రుతయఃవిదధతీత్యాహుః-ఉదరమితి-ఋషివర్త్మసుఋషీణాంసంప్రదాయమార్గేషు- యేకూర్పదృశఃతే- ఉదరాలంబనంమణిపూరకస్థంబ్రహ్మ-ఉపాసతేత్యాయింతి శార్కరాక్షాఇతిశ్రుతిపదస్యప్రతిపదంకూర్పదృశఇతి- కూర్పంశర్కరారజఃవిద్యతేదృక్షుఅక్షిషుయేషాంతేతథారజఃపిహితదృష్టయఃస్థూలదృష్టయఇతియావత్- ఉదరస్యహృదయాపేక్షయాస్థూలత్వాత్- యద్వా- కూర్పంసూక్ష్మంసూక్ష్మదృశఇత్యర్థః తదాహృదయస్థంసూక్ష్మమేవాలక్ష్యతత్ప్రవేశాయప్రథమముదరస్థముపాసతఇతిభావః- ఆరుణయస్తుసాక్షాత్ హృదయస్థందహరంసూక్ష్మంఅనాహతచక్రస్థమేవోపాసతే-హృదయవిశేషణంపరిసరపద్ధతిమితి- పరితఃసరంతిప్రసర్పంతీతిపరిసరానాడ్యః- తాసాంపద్ధతింమార్గంప్రసరణస్థానమిత్యర్థః - విశేషణస్యఫలమాహ-తతఇతి- తతోహృదయాత్- భోఅనంత- తవధామఉపలబ్ధిస్థానంసుషుమ్నాఖ్యం- పరమంశ్రేష్ఠంజ్యోతిర్మయం - శిరఃమూర్ధానంప్రతి- ఉదగాత్ఉదసర్పత్ - మూలాధారాదారభ్యహృదయమధ్యాత్బ్రహ్మరంధ్రంప్రతి ఉద్గతమిత్యర్థః- కథంభూతంధామ- యత్సమేత్యప్రాప్య-పునరిహకృతాంతముఖేమృత్యుముఖేసంసారేనపతంతి- తథాచ॥ శ్రు॥ శతంచైకాచహృదయస్యనాడ్యస్తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకా- తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతివిష్వఙ్ఙన్యాఉత్క్రమణేభవంతీతి- అస్యాశ్శ్రుతేరర్థః- శతంశతసంఖ్యాకాః- ఏకాచసుషుమ్నానామ- పురుషస్యహృదయాద్వినిస్సృతాఃనాడ్యఃసిరాః- తాసాంమధ్యమూర్ధానంభిత్వా- అభినిస్సృతాసుషుమ్నానామ -తయాఅంతకాలేఆత్మానంవశీకృత్య- యోజయేత్ - తయానాడ్యాఊర్ధ్వముపరి- ఆయన్గచ్ఛన్-ఆదిత్య

ద్వారేణ- అమృతత్వంఏతి- ప్రాప్నోతి విష్వఙ్ నానావిధగతయఃఅన్యానాడ్యఃఉత్క్రమణేనిమిత్తంభవంతి॥ శ్లో ॥ ఉదరాదిషుయఃపుంసాంచింతితోమునివర్త్మభిః। హంతిమృత్యుభయందేవోహృద్గతంతముపాస్మహే॥ చం॥ అస్తుకారణత్వేనఉపాస్యత్వం కేకేకుత్రకుత్రకథంకథముపాసతే కీదృశంచఫలమిత్యపేక్షాయాముపాసనభేదానభిధాయసర్వేషాముపాసనానాంమోక్షైకఫలత్వమాహుః॥ఉదరమితి॥ వర్త్మసువేదాంతవిహితేషూపాసనామార్గేషు- యేఋషయఃదృశస్సూక్ష్మమతయః - తత్ర కేచిదారుణయఃఅరుణవంశ్యాః- హృదయం హృద్గతందహరందహరశబ్దవాచ్యం- హృదయపుండరీకాంతర్గతాకాశరూపంత్వాముపాసతే- కేచిత్తువైశ్వానరవిద్యానిష్ఠాఃఉదరంఉదరస్థజాఠరాగ్నిశరీరకం- త్వాముపాసతే- కేచిత్తు - పరిసరపద్ధతింపరితస్సరతివ్యాప్నోతీతితథా-సుషుమ్నాఖ్యానాడీ- సైవపద్ధతిర్మార్గస్తాంసుషుమ్నామార్గస్థంత్వాముపాసతఇత్యర్థః-సుషుమ్నాయాఃహృదయాదారభ్యశిరఃపర్యంతవ్యాప్తేఃతదభిప్రాయేణపరిసరపద్ధతిమిత్యుక్తం- తదేవస్పష్టయితుంపరిసరవర్త్మవిశింషంతి- తతఃహృదయాదారభ్యేత్యర్థః- హేఅనంతయత్తవపరమంధామ ఉపాసనస్థానంశిరోభ్రూమధ్యంతత్పర్యంతంయదుదగాదూర్ధ్వమాక్రామతి॥ శ్రు॥శతంచైకాచహృదయస్యనాడ్యః- తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకేతిశ్రుత్యర్థాత్రాభిసంహితః-తవధామశిరఃపరమిత్యనేనశిరోపిత్వదుపాసనస్థానమిత్యుక్తంభవతి॥ శ్రు॥ఏషదేవపథోబ్రహ్మపథస్తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి-ఏతేనప్రతిపద్యమానాఇమంమానవమావర్తంనావర్తంతఇత్యాదిశ్రుత్యర్థమభిప్రేత్యవిశింషంతి యస్మిన్నాడీవర్త్మశిరోవా- సర్వేప్యుపాసకాః- సమేత్యప్రాప్య- పునరిహప్రకృతిమండలేకృతాంతముఖేమృత్యుముఖే సంసారేనపతంతి- యదితివర్త్మాభిప్రాయకోనపుంసకనిర్దేశః- ఏవముపాసనస్థానప్రసంగాత్పరమాత్మనోశుచిదేహసంబంధఉక్తః॥ ౧౯ ॥ నను ఈశ్వరస్యాపితర్హిజీవవత్ ఉదరహృదయాదిసంబంధేతదనుప్రవిష్టస్యచతారతమ్యేసతికేనవిశేషేణోపాస్యత్వమితిఇమామాశంకాంపరిహరంత్యః॥ శ్రు॥ ఏకోదేవస్సర్వభూతేషుగూఢస్సర్వవ్యాపీసర్వభూతాంతరాత్మా- కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీచేతా కేవలో నిర్గుణశ్చేత్యాద్యాశ్శ్రుతయఃస్తువంతీత్యాహ॥స్వకృతేతి॥ స్వయంకృతాసువిచిత్రాసుఉచ్చనీచమధ్యమాసుయోనిషుఅభివ్యక్తిస్థానేషుకార్యేషుదేహాదిషు- హేతుతయాఉపాదానతయా ప్రాగేవవిద్యమానత్వేనముఖ్యప్రవేశాసంభవాత్- విశన్నివవర్తమానః - త

మేత్యనపతంతికృతాంతముఖే ॥ ౧౯ ॥ స్వకృతవిచిత్రయోనిషు విశన్నివ హేతుతయాతరతమతశ్చ
కాస్యనలవత్స్వకృతానుకృతిః। అథవితథాస్వమూష్వవితథంతవధామసమంవిరజధియోన్వయంత్యభి
విపన్యవఏకరసమ్॥ ౨౦ ॥ స్వకృతపురేష్వమీష్వబహిరంతరసంవరణంతవపురుషంవదంత్యఖిలశక్తిధృ

రతమతఃన్యూనాధికభావేన- చకాసిఅవభాససే- స్వకృతాఃయోనీరనుకరోతీతిస్వకృతానుకృతిః-అనలవత్ అగ్నిర్యథాస్వతస్తారతమ్యహీనోపికాష్ఠానుసారేణన్యూనాధికఇవతథాతథాప్రకాశతే- యథోత్తమప్రకాశస్సవితాద్యుమండలమేకరూపేణప్రకాశేనాపూరయన్నపివర్షాసునికృష్టప్రకాశఇవప్రతీయతేశరదిప్రకృష్టప్రకాశఇవతద్వత్ అథఅతః- వితథాసుమిథ్యాభూతాసు- అమూషుయోనిషు - అవితథంసత్యం- యతఃసమంఅవిశేషంఅతఃసత్యంతవధామస్వరూపం విరజధియోనిర్మలమతయః అన్వయంతిజానంతిఅనుఇతిపృథక్పదంవా- అత్రహేతుః- అభివిపన్యవఇతిఅభితోవిగతవ్యవహారాఃపనవ్యవహారఇత్యస్యరూపంపన్యరితిఐహికాముష్మికకర్మఫలరహితాఇత్యర్థః-అవిశేషత్వాదేవఏకరసంసన్మాత్రంఅతస్తవోపాధికృతతారతమ్యాభావాదప్రచ్యుతైశ్వర్యస్యోపాస్యత్వమితిభావః॥శ్లో॥సర్వనిమ్నేషుకార్యేషుతారతమ్యవివర్జితమ్। సర్వానుస్యూతసన్మాత్రంభగవంతంభజామహే॥చం॥ అథకార్యాంతఃప్రవిష్టస్యాపితస్యనిర్దోషతయాపరమప్రాప్యత్వమాహుః॥ స్వకృతేతి॥ హేతుతయాసర్వోపాదానత్వేన స్వేనత్వయాకృతాఃనిర్మితాఃవిచిత్రాఃయోనయోదేహాఃయేషాంతేషు- దేవమనుష్యాదివిచిత్రభవత్కృతశరీరకేషుజీవేష్విత్యర్థః- విశత్ అంతరాత్మతయాప్రవిశత్- యద్వా- దేవాదిశరీరేష్వేవోపాసకానుగ్రహేణోపాసనార్థంవిశత్తిష్ఠత్- ఇవశబ్దోనతిరిక్తార్థకః-విశన్నేవేత్యర్థః- తరతమతఃజ్ఞానాల్పత్వమహత్త్వాదిభావేనస్వకృతాయోనీరనుకరోతీతితథా- హృదయాదికార్యపరిమాణానురూప్యవినాశాద్యనుకారీచకాసీత్యర్థః - అనలవత్ యథాఅగ్నిస్స్వతస్తారతమ్యహీనోపిదారుకాష్ఠాద్యనుసారేణతథాప్రకాశతేతద్వత్-అథయద్యప్యేవమథాపీత్యర్థః-అమూషుయోనిషువితథాసుఅవిద్యమానాసూపసంహృతాస్విత్యర్థః- అవితథమనుపసంహృతం- కుతస్సమమేకరూపం- కార్యానుప్రవేశకృతకార్యగతదోషస్పర్శరహితం-తత్కుతః- ఏకరసమవిచ్ఛిన్నానందంతవధామస్వరూపం- విరజధియోనిర్మలమతయః- అనునయంత్యుపాసతే - అభియంతిప్రాప్నువంతిచేత్యర్థః- అన్వయంత్యభివిపన్యవఏకరసమితిపాఠాంతరం-తదాఅభివిపన్యవఃవివిధత్వద్గుణవాదాత్మకస్తుతియుక్తాః-అన్వయంతిఅన్వితాగచ్ఛంతి - ప్రాప్నువంతీతియావత్-అత్ర॥ శ్లో ॥ సర్వజ్ఞస్సర్వదృక్సర్వజ్ఞానశక్తిబలర్ధిమాన్ । అన్యూనశ్చాప్యవృద్ధిశ్చస్వాధీనోనాదిమాన్వశీ॥ క్లమతంద్రీభయక్రోధకామాదిభిరసంయుతః। నిరవద్యఃపరంప్రాప్తిర్నిరధిష్ఠోక్షరఃక్రమఇత్యాదిస్మృత్యర్థోనుసంధేయః॥ ౨౦॥ అపిచకుతోనుఇయమాశంకాస్యాత్ భగవతోదేహాద్యుపాధికృతదోషప్రసంగఇతి- యతఃఅవిద్యాకామకర్మభిః - సంసరతోజీవస్యాపిభగవద్భావంలక్షణయాబోధయంత్యస్తందోషంనిషేధంతి ॥ శ్రు॥ సయశ్చాయంపురుషే - యశ్చాసావాదిత్యే-సఏకః-తత్త్వమసీత్యాద్యాఃశ్రుతయః-ననుప్రత్యక్షస్యాత్మనఃస్తుతిరియమీశ్వరత్వేనక్రియతేనతుతస్యేశ్వరత్వంబోధ్యతేనైతద్యుజ్యతేయ

తస్తత్ర॥ శ్రు॥ యస్యదేవేపరాభక్తిర్యథాదేవేతథాగురౌ। తస్యైతేకథితాహ్యర్థాః ప్రకాశంతేమహాత్మన ఇత్యాద్యాః శ్రుతయః- కృతావతారస్యభగవతశ్చరణాంభోజసేవోపాయంవదంతీత్యాహ॥ స్వకృతేతి॥ స్వకర్మోపార్జితేషుపురేషుదేహేష్వమీషునరాదిషు- భోక్తృత్వేనవర్తమానంపురుషం- అఖిలశక్తిధృతఃసర్వశక్త్యాశ్రయస్యపూర్ణస్యతవాంశభూతంవదంతి-అంశఇవఅంశఃకృతిఇత కృతఃత్వద్రూపంవదంతీత్యర్థః- నను కార్యకారణసంవృతస్యకథమేవంభూతత్వంతత్రాహ- అబహిరంతరసంవరణమితి - బహిఃకార్యం- అంతరంకారణం- వస్తుతస్తదావరణశూన్యంతయోఃలింగస్థూలయోరసత్వాదిత్యర్థః - ఇతిఏవం - నృగతింనుఃజీవస్యగతింతత్త్వంవివిచ్యవిశోధ్య కవయఃభజనంవినాఇదంనప్రాప్యతఇతిజానంతః - నిగమావపనంనిగమోక్తకర్మణామావపనం-ఆసమంతాదుప్యంతేఽస్మిన్నిత్యావపనంక్షేత్రంసర్వకర్మార్పణవిషయమిత్యర్థః - యత్రార్పితానికర్మాణిముక్తిఫలంఫలంతితంభవతఃఅంఘ్రిం- అభవంభవనివర్తకం విశ్వసితాఃకృతవిశ్వాసాః ఉపాసతేఅర్చనవందనాదిభిఃసేవంతే- భువీతిమర్త్యలోకే- ఇదమేవోచితమితిదర్శయంతి॥ శ్లో॥ త్వదంశస్యమమేశానత్వన్మాయాకృతబంధనమ్। త్వదంఘ్రిసేవామాదిశ్యపరానందనివర్తయ॥ చం॥ పరమభజంతియేపదమజస్రసుఖానుభవం ఉపరముపాసతే- అవితథంతవధామసమం ఏకరసమిత్యుదరాదిస్థానవిశేషాధిష్ఠానకథితస్యాత్మస్వరూపోపాసకానాంతత్ప్రాప్తిరుక్తా- అథదివ్యవిగ్రహోపాసకానామపితత్సారూప్యసత్తిరూపంఫలమిత్యభిప్రేత్యతదుపాసకాశ్చకేచిత్సంతీత్యాహుః॥ స్వకృతపురేష్వితి॥ అమూషుదేవమనుష్యాదిషుస్వేనఅవ్యయాకృతేషుపురేషుత్వన్నివాసభూతేషుదేహేషుసంతమితిశేషః అఖిలశక్తిధృతఃఅఖిలాశ్శక్తీరాశ్చర్యశక్తీర్ధారయతీతితథా- తస్యతవాంశకృతంఅంశేనసంకల్పాత్మకజ్ఞానేనకృతంకల్పితంఉపాత్తమబహిరంతఃఅంతర్బహిర్దేశరహితంఅంతర్బహిశ్చవ్యాప్తిక్షమమిత్యర్థః - అనేనవిగ్రహస్యాపపురాంతరవస్థానప్రయుక్తపరిచ్ఛిన్నత్వశంకావ్యావృత్తిః- అసంవరణంసంకోచహేతురహితం- పురుషంపురుషాకారంవిగ్రహంవదంతి- వేదాంతాఇతిశేషః॥ శ్రు॥ అంగుష్ఠమాత్రోపవితుల్యరూపఃఅంగుష్ఠమాత్రఃపురుషమధ్యఆత్మనితిష్ఠతి - అంగుష్ఠమాత్రఃపురుషోంతరాత్మాసదాజనానాంహృదయేసన్నివిష్టఇత్యాద్యావేదాంతాఃప్రతిపాదయంతీత్యర్థః- ఇతీత్థంభూతంతవపురుషంతథాన్యగతింనరజన్మత్వదారాధనోపయుక్తమిదంనృజన్మేతిచవిచింత్యవిచారపూర్వకంనిశ్చిత్యభువిభూమౌకేచిత్తావయోవివేకినఃఅనిశ్వసితాఃప్రాణాయామపరాఃజితప్రాణేంద్రియాఇత్యర్థః - త

తోంశకృతమ్। ఇతినృగతింవివిచ్యకవయోనిగమావపనం భవతఉపాసతేంఘ్రిమభవంభువివిశ్వసితాః॥
౨౧ ॥ దురధిగమాత్మతత్త్వనిగమాయతవాత్తతనోశ్చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాః। న
పరిలషంతికేచిదపవర్గమపీశ్వరతేచరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాః॥ ౨౨॥ త్వదనుపథంకులా

వాంఘ్రిముపాసతే- కథంభూతంనిగమావపనంనిగమానాంవేదానామావపనంక్షేత్రం ప్రతిపాదనవిషయమితియావత్ - యద్వా- నిగమస్యజ్ఞానస్యావపనంఆసమంతాదుప్యతేనేనేత్యావపనంఉత్పాదకం॥ శ్లో॥ తేషాంసతతయుక్తానాంభజతాంభక్తిపూర్వకమ్। దదామిబుద్ధియోగమితిభగవదుక్తేః - అభవంనభవస్సంసారోయస్మాత్సేవ్యమానాత్తం- భువివిశ్వసితాఇతిపాఠాంతరం - తదామోక్ష్యిష్యతీతిదృఢవిశ్వాసయుక్తాఃఉపాసతఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ ....

భక్తిరత్యంతసాధనమితివచనంఉచితమివమన్వానోభక్తింగురూకరోతి॥ దురధిగమేతి॥ భోహేఈశ్వర-దుర్బోధంయదాత్మతత్త్వంతస్యనిగమాయజ్ఞాపనాయ- తవఆత్తతనోఃఆవిష్కృతమూర్తేః- చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాఃచరితమేవ మహత్అమృతాబ్ధిఃతస్మిన్పరివర్తఃఅవగాహఃతేనపరిశ్రమణాఃపరీతివర్జనాదయఃశ్రమణంశ్రమఃగతశ్రమ ఇత్యర్థః అపవర్గమపికేచిన్నపరిలషంతినేచ్ఛంతి- కుతోన్యత్- కేచిదితి ఏవంభూతాఃభక్తిరసికాఃవిరళాఇతిదర్శయతి-నకేవలమన్యన్నేచ్ఛంతి - కింతు తేనైవసుఖేనపూర్ణాస్సంతఃపూర్వసిద్ధగృహాదిసుఖమపిఉపేక్షం ఇత్యాహ- తవచరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాఇతి-తవచరణసరోజేహంసాఇవరమమాణాఃయేభక్తాస్తేహంసకులంతేనసంగఃతేనవిసృష్టాఃగృహాఃయైస్తేతథా - అనేనశ్రవణకీర్తనేదశితే శ్రుతిశ్చముక్తేరప్యాధిక్యం భక్తేర్దర్శయతి॥ శ్రు॥ యంసర్వేదేవానమంతిముముక్షవోబ్రహ్మవాదినశ్చేతి- వ్యాఖ్యాతంచసర్వజ్ఞభాష్యకృద్భిః - ముక్తా అపిలీలయావిగ్రహంకృత్వాభజంతఇతి॥ శ్లో॥ త్వత్కథామృతపాథోధౌవిహరంతోమహాముదః। కుర్వంతికృతినఃకేచిచ్చతుర్వర్గంతృణోపమమ్ చం॥ కేచిదుభయవిధమప్యుపాసనంవిహాయకేవలంత్వద్గుణామృతపానసుఖితామోక్షమపినేచ్ఛంతీత్యాహుః॥ దురవగమేతి॥ దురవగమం దుఃఖేనాప్యవగంతుమశక్యం యదాత్మనస్తవతత్త్వంయాథాత్మ్యంతస్యనిగమాయప్రకాశనాయాత్తాఉపాత్తాతనుఃరామకృష్ణాదిరూపాయేనతస్యతవచరితమేవమహానమృతాబ్ధిస్తస్మిన్పరివర్తేన అవగాహనేనపరిశ్రవజనేపరివిధూతాఃశ్రమాః - ఆధ్యాత్మికాదితాపాఃయేషాం॰॰హేఈశ్వర- తేతవ- చరణసరోజసంబంధినోహంసాఃభాగవతాస్తత్కులసంగేనవిసృష్టాస్త్యక్తాఃగృహాఃగేహదేహాద్యనురాగాస్త్రైస్తేఅపవర్గంమోక్షసుఖమపినపరిలషంతినకాంక్షంతే॥ ౨౨॥ శ్రు॥ ఆరామమస్యపశ్యంతినతంపశ్యతికశ్చన- నతంవిదాథయఇదంజజానాన్యద్యుష్మాకమంతరంబభూవ- నీహారేణప్రావృతాజల్ప్యాచాసుతృపఉక్థశాసశ్చరంతీత్యాద్యాఃశ్రుతయః అనక్రోశంతోస్యజగదాత్మనీశ్వరేరతిముపదిశంతీత్యాహ॥ త్వదనుపథమితి॥ త్వదనువర్తనాత్త్వత్సేవోపయుక్తం ఇదంకులాయం కౌభవిలీయతఇతికులా

యంశరీరం- ఆత్మవత్ సుహృద్వత్ ప్రియవత్ ఆత్మాచసుహృచ్చప్రియశ్చతద్వత్- చరతిస్వాధీనతయా వర్తమానత్వ ఇత్యర్థః తథాపిత్వయిఉదాస్మఖేహితేప్రియేఆత్మనిచ అప్యర్థేచకారః- ఏవంభూతేసు సెవ్యేపిత్వయిబతఅహోకష్టంనరమంతినభజంతి అసదుపాసనయా దేహాద్యుపలాలనేనఆత్మహనః ప్రమాదినః- కుతఃయదనుశయాఃయస్యామసదుపాసనాయాం అనుశయాః వాసనాయేషాంతే- కుశరీరభృతస్సంతః ఉరుభయేసంసారేభ్రమంతిపరివర్తమానంతేఅతఃఆత్మహనఇతిభావః॥ శ్లో॥ త్వయ్యాత్మనిజగన్నాథేమన్మనోరమతామిహ। కదామమేదృశంజన్మమానుషంసంభవిష్యతి॥ చం॥ నృగతింవిచింత్యేత్యనేనదేహస్యభగవత్సేవోపయుక్తత్వమభిప్రేతం తదేవస్పష్టయంత్యస్తథైవసతి-తస్యసాఫల్యమన్యథాతునసాఫల్యంప్రత్యుతానర్థహేతుత్వంచేత్యాహుః॥ త్వదనుపథమితి॥ కులాయం- నీడతుల్యమిదంనృశరీరం - త్వదనుపదంత్వదనువర్తిత్వదారాధనప్రవణంచేదిత్యర్థః- తహ్యాత్మాదివచ్చరతిఆత్మాదిభిస్తుల్యంస్యాదిత్యర్థః తథాప్యసదుపాసనయాశబ్దాదివిషయసేవయాహేతుభూతయాఆత్మహనఃఆత్మఘాతినఃవిషయసేవాయాః అంతతఃస్థావరత్వాపాదకతయా ఆత్మనోత్రాసాయితాపాదకత్వాత్తత్సేవాపరాఆత్మఘాతినఏవేతిభావః త్వన్యోహోనరమంతేఅహోనిరతిశయగుణవదిదంశరీరంప్రాప్యాపిత్వాంనభజంతఇతిభావః- కథంభూతేయథోత్సుకేయథావస్థితోత్సాలానందే- అతఏవప్రియే- అకపివచహితే- ఉన్ముఖఇతిపాఠేఈషదానమహత్యేనాభిముఖీభవితుముద్యుక్తేఇత్యర్థః- కుతస్తాన్ప్రతిఖిద్యతేత్యతఆహుః- యదృస్మాదనుశయాఃప్రతిజన్మభుక్తావశేషోత్తరోత్తరదేహనిమిత్తకర్మయుక్తాఃఉరుబహుభయంయస్మిన్తస్మిన్సంసారే- భ్రమంతి అతస్తేకుశరీరభృతఃకుత్సితదేహభాజఃశోచ్యాఏవేతిభావః - భుక్తావశిష్టంకర్మానుశయస్సఏషామస్తీత్యనుశ ఆద్యచ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇదానీం॥ శ్రు॥ ఆత్మావారేద్రష్టవ్యశ్శ్రోతవ్యోమంతవ్యోనిదిధ్యాసితవ్యఇత్యాద్యాఃశ్రుతయః ధ్యానమంగత్వేనోపదిశంతీత్యాహ॥ నిభృతేతి॥ మరుత్ ప్రాణఃమనశ్చఅక్షాణీంద్రియాణిచనిభృతానిసంయమితానియైఃతేచదృఢంయోగంయుంజంతీతిదృఢయోగయుజస్తేతథాభూతాఃమునయఃహృదియత్తత్త్వముపాసతేతదేవారయోపితవస్మరణాత్ యయుః ప్రాపుః - స్త్రియోపికామతః ఉరగేంద్రభోగభుజదండవిషక్తధియః అహీంద్రదేహసదృశయోభుజదండయోర్విశేషసక్తాధియ్యాసాంతాః- పరిచ్ఛిన్నదృష్టయః- సమదృశఃసమముపరిచ్ఛిన్నంత్వాంపశ్యంత్యోవయంశ్రుత్యభిమానిన్యోదేవతా అపితేసమాఏవకృపావిషయతయాఅంఘ్రిసరోజసుధాః అంఘ్రిసరోజంసుస్థధయంత్యః - అయంభావః - ఇత్థంభూతస్తవస్మరణానుభావః - నిమాగిస

యమిదమాత్మసుహృత్ప్రియవచ్చరతితథోన్ముఖేత్వయిహితేప్రియఆత్మనిచ।నబతరమంత్యహోఅస
దుపాసనయాత్మహనోయదనుశయభ్రమంత్యురుభయేకుశరీరభృతః ॥ ౨౩ ॥ నిభృతమరున్మనో
క్షదృఢయోగయుజోహృదియన్మునయఉపాసతేతదరయోపియయుస్స్మరణాత్ । స్త్రియఉరగేంద్ర
భోగభుజదండవిషక్తధియోవయమపితేసమాస్సమదృశోంఘ్రిసరోజసుధాః॥ ౨౪॥ కఇహనువేదబతా

స్త్వాంహృద్యాంబేన ఉపాసతే- యాశ్చవయంత్వాంసమంపశ్యామః- యాశ్చస్త్రియఃకామతఃపరిచ్ఛిన్నంధ్యాయంతి-యేచద్వేషేణ తాన్సర్వానపిత్వామేవప్రాపయతీతి ॥ శ్లో॥ చరణస్మరణంప్రేమ్ణాతవదేవసుదుర్లభమ్। యథాకథంచిన్నృహరేమమభూయాదహర్నిశమ్॥ చం॥ఆస్తాంత్వయినరమంతఇతిఅహోబతత్వయిద్వేషాదికమపినకుర్యుర్యతస్త్వయివిలక్షణవిషయేతస్యాపిత్వత్ప్రాప్తిసాధనత్వాదితిసదృష్టాంతంసోదాహరణంసోపపాదనంచాహుః॥ నిభృతేతి ॥ మరుతః ప్రాణాఃమనశ్చాక్షాణీంద్రియాణిచనిభృతానిసంయమితానియైస్తేచ- దృఢంఅవిచాల్యంయోగముపాసనాత్మకంయుంజత ఇతితథా తేమునయఃహృదియత్తత్త్వస్వరూపముపాసతేతదేవారయఃశత్రవోపిస్మరణాదప్రీతిపూర్వకస్మరణాద్యయుఃప్రాపుః- తథా స్త్రియఃగోప్యోపిఉరగేంద్రస్యాహీంద్రస్యదేహసదృశయోభుజదండయోర్విశేషేణసక్తాధీర్యాసాంతాః- తవేవయయురిత్యన్వయః-విషయవిలక్షణత్వాదితిభావః-కింబహునా-వయంవేదాభిమానినోదేవాఅపిఅంఘ్రిసరోజమేవసుధాతద్వద్భోగ్యంయేషాంతే- త్వచ్చరణసరోజప్రకాశకావయమపీత్యర్థః- యద్వా - అంఘ్రిసరోజంసుష్ఠుధయంతిపిబంతీతియావత్- ధేట్పానఇతిధాతోరూపమిదం- త్వయిప్రమాణతయాత్వదంతరంగభూతాస్త్వత్స్వరూపాదిప్రకాశకావయమపీత్యర్థః- తవసమాస్తుల్యాఃమునిప్రభృతయఇవత్వామేవవిషయభూతంతాత్పర్యతోర్థతశ్చప్రాప్నుమ ఇత్యర్థః- తత్రహేతుత్వేనవిశింషంతి- సమదృశఇతి- సమాగృహ్యస్యానావృతనిమ్నోన్నతస్యవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాదిపరిహారాయవ్యాజమాత్రావలంబినః- సర్వానుజిఘృక్షోస్తవసర్వేపితుల్యకక్ష్యాఇతిభావః॥ ౨౪ ॥ శ్రు॥యతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్యమనసాసహ- కోఅద్ధావేదకఇహప్రవోచత్-కుతఆజాతాకుతఇయంవిసృష్టిః అర్వాగ్దేవాఅస్యవిసర్జనాయ - అథాకోవేదయతఆబభూవ - అనేజదేకంమనసోజవీయోనైనద్దేవాఆప్నువన్పూర్వమర్షత్- తద్ధావతోన్యానత్యేతితిష్ఠత్తస్మిన్నపోమాతరిశ్వాదధాతీత్యాద్యాఃశ్రుతయః- భగవత్తత్త్వందుర్జ్ఞేయంవదంత్యఃభక్తిమేవోరరీకుర్వంతీత్యాహ॥ కఇతి॥ బతఅహో- హేభగవన్-ఇహజగతి- అగ్రసరంపూర్వమేవసిద్ధంత్వాం అవరజన్మలయఃఅర్వాచీనోత్పత్తినాశవాన్- కోనుపుమాన్- వేదజానాతి ఈశ్వరస్యపూర్వసిద్ధావన్యస్యచార్వాచీనత్వేప్రమాణంవదన్ జ్ఞానకారణాభావమాహ- యతఉదగాదితి- యతఃత్వత్తఃఋషిఃబ్రహ్మాఉత్పన్నః- యంబ్రహ్మాణమను ఉభయేఆధ్యాత్మికాధిదైవికాదేవగణాఉత్పన్నాః- తతోప్యర్వాచీనాఃసర్వే- యదాతుభవాన్సర్వముపసృత్యఉపసంహృత్యశయీత- తర్హి తదా అసదాయినాంజీవానాం

నసాధనంనాస్తి-యతఃతదానసత్ స్థూలంఆకాశాది - నచాసత్ సూక్ష్మంమహదాది-నచఉభయంసదసద్భ్యామారబ్ధంశరీరం నచకాలజవఃతన్నిమిత్తభూతఃకాలవైషమ్యం-ఏవంసతితత్రతదానకిమపిఇంద్రియప్రాణాద్యపి- నచజ్ఞాపకంశాస్త్రమపి- అయమభిప్రాయః- అర్వాక్ సృష్టిగతానాం దేహాద్యుపాధిమతాంనరాణాంకాలవశేనచమలినసత్త్వానాంనతావద్భగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం- తథాచ॥ శ్రు॥ నతంవిదాథయఇదంజజానాన్యద్యుష్మాకమంతరంభవాతీత్యాద్యాః- యదాతుప్రళయసమయేనబహ్వంతరమస్తి- తథాపిసాధనాభావాన్నభగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం- అతస్త్వదేకశరణతయాశ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవసుకరేతి॥ శ్లో॥ క్వాహంబుద్ధ్యాదిసంరుద్ధఃక్వచభూమన్ మహస్తవ। దీనబంధోదయాసింధో భక్తింమేనృహరేదిశ॥ చం॥ అంఘ్రిసరోజసుధాఇత్యనేనభగవత్స్వరూపస్వభావాదిప్రకాశకం వేదాఖ్యంశాస్త్రమేవేత్యభిప్రేతం- అతస్తేనవినాభగవతోదురవగమత్వంసహేతుకమాహుః॥ కఇహేతి॥ అవరజన్మలయః అర్వాచీనోత్పత్తినాశవాన్- ఇహలోకేకోనుపుమాన్- అగ్రేసరంసృష్టేఃపూర్వభావినం- సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వేనకారణతయావస్థితం- త్వాం- వేద- శాస్త్రేణవినానకోపివేదేత్యర్థః- బతేతివిస్మయే॥ శ్రు॥ యతోవాచోనివర్తంతఇత్యుక్తరీత్యావాఙ్మనసాపరిచ్ఛేద్యస్వభావంతం వేత్తుముద్యుక్తోవిస్మయతే- సర్వేషామవరజన్మలయత్వముపపాదయంతి- యతస్త్వత్తః ఋషిర్బ్రహ్మా - ఉదగాదుద్బభూవ- యమనుపశ్చాచ్చతుర్ముఖోత్పత్త్యనంతరమిత్యర్థః- ఉభయేనివృత్తినిష్ఠాస్సనకాదయః-ప్రవృత్తినిష్ఠాఃమరీచ్యాదయశ్చ దేవాః ఉదగుః - మనుజాస్తేభ్యోర్వాచీనాఇతికిము వక్తవ్యమితిభావః- అగ్రేసరత్వముపపాదయంతి తర్హీతి- యదాభగవాన్- శాస్త్రముపకృష్యస్వహృదయేనిధాయ- శయీతశయితవాన్- తర్హిసృష్టేఃపూర్వకాలేసత్కార్యావస్థంచిద్వస్తు అసత్కార్యావస్థం అచిద్వస్తు- ఉభయంమిశ్రరూపంకార్యంచ- కాలజవఃకాలప్రవృత్తిఃసర్గాదివిషయా- నాసీత్- కింబహునా- తత్రతదా- నకిమప్యాసీదిత్యర్థః అత్ర॥ శ్రు॥ నాసదాసీన్నోసదాసీత్- ఏకోహవైనారాయణఆసీత్- నబ్రహ్మానేశానోనేమేద్యావాపృథివీత్యాదిశ్రుత్యర్థోనుసంహితః-అవరజన్మలయోరగ్రేసరమితిచహేతుగర్భం- యద్యప్యవరజన్మాపుత్రాదిః- అగ్రేసరంపిత్రాదికం అయమిత్థంభూతఇతిజానాత్యేవ తథాప్యత్రభగవతోవాఙ్మనసాపరిచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావత్వే అవరజన్మలయానాంతన్మాయామోహితత్వేనతదనగ్రాహ్యజ్ఞానత్వేనచతద్వేదనాక్షమత్వేచతాత్పర్యం తర్హినసన్నచాసదితిసృష్టేఃపూర్వంసచ్ఛబ్దవాచ్యకార్యావస్థచిదచిన్నిషేధేననామరూపవిభాగానర్హకారణావస్థచిద

> వరజన్మలయోగ్రసరంయతఉదగాదృషిర్యమనుదేవగణాఉభయే। తర్హినసన్నచాసదుభయంనచ
> కాలజవఃకిమపినతత్రశాస్త్రమవకృష్యశయీతయదా। ౨౪ ॥ జనిమసతస్సతోమృతిముతాత్మనియే
> చభిదాంవిపణమృతంస్మరంత్యుపదిశంతితఆరుపితైః। త్రిగుణమయఃపుమానితిభిదాయదబోధకృతాత్వ

చిద్విశిష్టస్యబ్రహ్మణోగ్రసరతోక్త్యాసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మకస్యసతఏవప్రపంచస్యస్థూలచిదచిద్విశిష్టతారూపకార్యావస్థాయోగిత్వాత్సత్కార్యవాదఃఫలితః॥ ౨౪॥ ....

ఇతోపినజ్ఞానంసుశకంఉపదిశతామపిభ్రమబాహుళ్యాదిత్యాహ॥ జనిమితి॥ అసతఃజగతః-జనిముత్పత్తిం-యేవైశేషికాదయోవదంతి-సతఏవబ్రహ్మతత్త్వస్యోత్పత్తింవదంతి-యేచపాతంజలాదయః-సతఏవైకవింశతిప్రకారస్యదుఃఖస్యమృతింనాశంమోక్షంవదంతి-యేనైయాయికాః-ఉతఅపి-యేచసాంఖ్యాదయఃఆత్మనిభిదాంభేదం- యేచమీమాంసకాఃవిపణంకర్మఫలవ్యవహారంఋతంసత్యంస్మరంతి- తేసర్వేఆరుపితైరారోపితైర్భ్రమైరేవోపదిశంతినతత్త్వదృష్ట్యా॥ శ్రు॥ అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్- సదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీత్- బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేతిసమానేవృక్షేపురుషోనిమగ్నః-అనీశయాశోచతిముహ్యమానః అవిద్యాయామంతరేవర్తమానాస్స్వయంధీరాఃపండితంమన్యమానాః- జంఘన్యమానాఃపరియంతిమూఢాఅంధేనైవనీయమానాయథాంధాః - ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ- ఏకధాబహుధాచైవదృశ్యతేజలచంద్రవత్ ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధాత్- కించ-వస్తుతఃపురుషస్యత్రిగుణమయత్వేసర్వమిదంసంగచ్ఛేత - నతుతదస్తీత్యాహ- త్రిగుణమయః పుమానితిభిదాయదబోధకృతాత్వయీతి - త్రిగుణమయఃపుమానిత్యనేనహేతునాయాభిదా - ఉపలక్షణమేతత్- యాభిదాధీస్సా- యస్మాత్ త్వయివిషయేఅబోధకృతాత్వద్విషయాజ్ఞానవిజృంభితా- తర్హికిమజ్ఞానమస్తివస్తుతఃపుంసినైవేత్యాహ తతఃఅబోధాత్ - పరత్రపరస్మిన్- అసంగేఅవబోధరసేజ్ఞానఘనేసఃఅబోధోనభవేత్ నసంభవతీత్యర్థః॥ శ్లో॥ మిథ్యాతర్కసుకర్కశేరితమహావాదాంధకారాంతరభ్రామ్యన్మందమతేరమందమహిమన్ త్వద్జ్ఞానవర్త్మాస్ఫుటమ్। శ్రీమన్మాధవవామనత్రిణయనశ్రీశంకరశ్రీపతేగోవిందేతిముదావదన్ మధుపతేముక్తఃకదాస్యామహమ్॥ అవిద్యాయామంతరేవర్తమానాఇతిశ్రుతేరర్థః- స్వయంవయమేవ- ధీరాఃపండితాఃవిదితవేదితవ్యాశ్చేతి- మన్యమానాఃఆత్మానంసంభావయంతః- తేచజంఘన్యమానాఃప్రదశ్యమానమార్గాః - యథాలోకేఅంధాశ్చక్షూరహితాఃగర్తకంటకాదౌపతంతితద్వత్॥ చం ॥ అథతద్విరుద్ధమసత్కార్యవాదంవిరుద్ధవాదప్రసంగాన్మతాంతరాణిచానూద్యదూషయంతి॥ జనిమితి॥ అసతోద్రవ్యస్యజనిముత్పత్తింసత్తాయోగమితియావత్- సతశ్చద్రవ్యస్యపశ్చాన్మృతింనాశంచయేతార్కికాఃస్మరంతీత్యసత్కార్యవాదోనూదితః- ఉతేతిపక్షాంతరే - ఆత్మనిభిదాంస్థూలత్వకృశత్వమనుష్యత్వమృగత్వాదిరూపాంభిదాం-

ఇమే కేచిద్వదంతీతి చార్వాకమతానువాదః- తేహి దేహమాత్మానం మన్యంతే- విపణం దేవమనుష్యయోరన్యోన్యోపకారభావజనితం వాణిజ్యఫలతుల్యం స్వర్గాదిఫలంబ్రుతం సత్యం యే మీమాంసకాః స్మరంతీతి కర్మఫలనిత్యత్వవాదానువాదః- న కేవలం స్మరంతి - కింతు - తైతార్కికాదయః ఆరుపితైరారోపితైర్యుక్త్యాభాసైరుపదిశంతి చ- తమారుపితైరితి చ పాఠే తం స్వమతసిద్ధం యుక్త్యాభాసైరుపదిశంతీత్యర్థః తథా పుమాన్ త్రిగుణమయః సత్త్వాదిగుణత్రయప్రచురో జీవ ఏవ న తదతిరిక్త ఈశ్వరాఖ్య ఇతి నిరీశ్వరసాంఖ్యమతానువాదః- తత్ర సాధారణం దూషణమాహుః- ఇతీత్యాదినా- ఇతిభిదా ఇత్థంభూతో మతభేద ఇత్యర్థః-యదబోధకృతా యస్య తవాబోధకృతా యాథాత్మ్యజ్ఞానప్రయుక్తా చిదచిద్విశిష్టత్వద్రూపస్య సత ఏవ ద్రవ్యస్య జగదాత్మకస్థూలావస్థారూపకార్యతాయోగిత్వం పూర్వపూర్వసంస్థానత్యాగాత్మికాం మృతిమావృతివిధాదిభిః కర్మఫలస్య తారతమ్యమత ఏవ అనిత్యత్వం - బ్రహ్మజ్ఞానఫలస్య నిత్యత్వం జీవాసంభావిత సార్వజ్ఞసత్యసంకల్పత్వకరణాధిపత్యస్వభావం పరమాత్మానం దేవమనుష్యాదిదేహవీక్షణం ప్రత్యగాత్మానం చాజానతామిత్థం మతభేదః ప్రవృత్త ఇత్యర్థః- నను బుద్ధిశబ్దాంతరాదిభేదాత్ కార్యకారణయోర్భేదః- అసదేవ కార్యమపూర్వముత్పద్యత ఇతి యుక్తం- కించ- కారణమేవ చేత్కార్యం కారకవ్యాపారవైయర్థ్యం సర్వస్య సర్వదా సత్త్వేన అపేక్షత్వే కార్యస్య నిత్యానిత్యవిభాగశ్చ న స్యాత్ - సదేవ పూర్వమనభివ్యక్తం కారకవ్యాపారేణాభివ్యజ్యతే అతః కారకవ్యాపారార్థవత్త్వం నిత్యానిత్యవిభాగశ్చోచ్యేత- తదసత్- అభివ్యక్తేరభివ్యక్త్యంతరాపేక్షత్వేన అనవస్థానాత్- అనపేక్షత్వే కార్యస్య నిత్యత్వోపలబ్ధిప్రసంగాత్- తదుత్పత్త్యభ్యుపగమే సత్కార్యవాదప్రసంగాత్- అతోఽసతః కార్యస్యోత్పత్తిహేతుత్వేనైవ కారకవ్యాపారార్థవత్త్వమతశ్చ సత్కార్యవాదసిద్ధిః- నన్వసత్కార్యవాదినోఽపి కారకవ్యాపారో నోపపద్యతే- ప్రాగుత్పత్తేః కార్యస్యాసత్త్వాత్- కార్యాదన్యత్ర కారకవ్యాపారేణ భవితవ్యం- తత్రాన్యత్వావిశేషాత్ తంతుగతకారకవ్యాపారేణ పటోత్పత్తిరపి ప్రసజ్యేత నైవం- యత్కార్యోత్పాదనశక్తం యత్కారణం తద్గతకారకవ్యాపారేణ తత్కార్యోత్పత్తిసిద్ధేః - అత్రోచ్యతే- సత ఏవ మృద్ధిరణ్యాదేర్ద్రవ్యస్య సంస్థానాంతరభాక్త్వమాత్రేణ బుద్ధిశబ్దాంతరాద్యుపపత్తేః- న తావన్మాత్రేణాసత్కార్యవాదప్రసంగః- తత్తదవస్థస్యైతస్యైవ ద్రవ్యస్య తే తే శబ్దాస్తాని తాని చ కార్యాణీతి ద్రవ్యస్య తత్తదవస్థతాయాః కారకవ్యాపారాయత్తత్వేన తస్యార్థవత్త్వోపపత్తిః- అభివ్యక్త్యుపసంబంధిని చోద్యాని తస్యానభ్యుపగమాదేవ పరిహృతాని - ఉత్పత్త్యభ్యుపగమేఽపి సత్కార్యవాదో న విరుధ్యతే- సత ఏవోత్పత్తేః- నను విప్రతిషిద్ధమిదమభిధీయతే పూర్వమేవ సత్ తదుత్పద్యతేతి చేత్ - సద్ద్రవ్యస్యోత్తరోత్తరసంస్థానయోగో హి

యిన తతః పరత్ర స భవేదవబోధరసే॥ ౨౬॥ సదివ మనస్త్రివృత్త్వయి విభాత్యసదామనుజాత్సదభిమృ
శంత్యశేషమిదమాత్మతయాత్మవిదః । నహి వికృతిం త్యజంతి కనకస్య తదాత్మతయా స్వకృతమనుప్రవి

పూర్వపూర్వసంస్థానసంస్థితస్య వినాశః స్వావస్థితస్యోత్పత్తిః - అతస్సర్వావస్థస్య ద్రవ్యస్య సత్త్వాత్సత్కార్యవాదో న విరుధ్యతే- సంస్థానస్యాసత ఉత్పత్త్యా అసత్కార్యవాదప్రసంగ ఇతి చేత్ అసత్కార్యవాదినోఽప్యుత్పత్తేరనుత్పత్తిమత్త్వే అసత్కార్యవాదప్రసంగః- ఉత్పత్తిమత్త్వే చ అవస్థా అస్మాకం త్వవస్థానాముత్పత్తిస్థానీయానాం పృథక్ప్రతిపత్తికార్యయోగానర్హత్వాదవస్థావత ఏవోత్పత్త్యాదికం సర్వం నిరవద్యమితి మహాయం దేహః శ్మరసి మే దుఃఖం పాదే మే వేదనేత్యపరోక్షమేవ దేహాత్మనోర్వ్యతికరప్రతీతేః॥ శ్రు॥ నిత్యో నిత్యానాం చేతనశ్చేతనానామిత్యాదిశాస్త్రాచ్చ తదవగతేః- పుమాన్న దేవ ఇత్యాదినా దేవత్వాదిప్రతిషేధాదాత్మనాం భిదావాదోఽజ్ఞానమూలః॥ శ్రు॥ తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే - ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే - నాస్త్యకృతః కృతేనేత్యాదిశ్రుతేః - దాక్షాయణయజ్ఞేన వృత్తికామో యజేతేత్యాదివృత్తివిధానాచ్చ- కర్మఫలానిత్యత్వావగతేస్తన్నిత్యత్వవాదోఽప్యజ్ఞానమూలః ॥ శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్- సత్యకామస్సత్యసంకల్పః- పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే - స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ - కరణాధిపాధిపో న చాస్య కశ్చిజ్జనితా న చాధిప ఇత్యాదీని బహుప్రమాణానీశ్వర ఏవ గంతవ్యాని- ఇత్థమేషాం వాదానామజ్ఞానమూలత్వముక్తం - అథ భగవద్జ్ఞానవతాం తాదృశభ్రమాభావమాహుః - తతః పూర్వప్రస్తుతసదసచ్ఛబ్దవాచ్యప్రకృతిపురుషాభ్యాం పరత్ర పరస్మిన్ విలక్షణ ఇతి యావత్ - అవబోధరసే జ్ఞానస్వరూపే త్వయి యథావద్విజ్ఞాతే సతీతి శేషః - స అవబోధః తన్మూలో వాదభేదశ్చ నాస్తీత్యర్థః - కిమవబోధనిదానమిత్యపేక్షాయాం మనోదోష ఏవేతి- కిం తన్నివృత్తినిదానమిత్యపేక్షాయాం భగవదుపాసనాత్మకయోగ ఏవేతి విశుద్ధాంతఃకరణాస్తు సర్వమిదం జగత్ భగవదాత్మకతయా సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టభగవత్కార్యతయా చ తదన్యదేవ పశ్యంతీతి వదంతి॥ ౨౬॥..........................

నను యద్యసన్నోత్పద్యతే - యది చ త్రిగుణమయః పురుషో న సంభవతి - తర్హీదం ప్రపంచజాతం పురుషశ్చ పృథఙ్నాస్తీత్యుక్తం స్యాత్ కథం తర్హి తయోస్సత్త్వేన ప్రతీతిరత ఆహ॥ సదితి॥ మనః మనోమాత్రవిలసితం- ఇదం త్రివృత్ త్రిగుణాత్మకం ప్రపంచజాతం- అసదేవ సదివ విభాతి కథమితి చేత్తత్రాహ - త్వయీతి - త్వయ్యధిష్ఠానే అధిష్ఠానసత్తయా సద్వత్ ప్రతీయత ఇత్యర్థః - న కేవలమిదం వికారాస్పదం కింతు ఆమనుజాత్ మనుజః పురుషః - అభివిధావాకారః - పురుషమభివ్యాప్యేతి పురుషస్యాపి పృథక్సత్త్వప్రతీతిః మనోమాత్రవిలసితేత్యర్థః - తథా చ ॥ శ్రు ॥ అసతోఽధి మనోఽసృజ్యత - మనః ప్రజాపతిమసృజత - ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత - తద్వా ఇదం మనస్యేవ పరమం ప్రతిష్ఠితం- యదిదం కించేతి - నన్వాత్మవిదామపి విశ్వం సదేవ స్ఫురతి- అతః కథమసత్త్వం వదత ఆహ - సదభిమృశంతీతి- ఆత్మవిదస్త్వశేషము

దంభోక్తృభోగ్యాత్మకం విశ్వమాత్మతయైవ సదభిమృశంతి సదితి జానంతి - ఆత్మకార్యత్వాన్న పృథగిత్యర్థః - తథాహి - యదుపాదానకం హి యత్కార్యం భవతి తత్తేనైవ రూపేణ ప్రతీయతే ఉపాదీయతే చేతి లోకాచారేణ దర్శయతి - నహి వికృతిమితి - కనకస్య వికృతిం కుండలాదికం - కనకార్థినో నత్యజంతి హి - అత్ర హేతుః - తదాత్మతయా కనకరూపత్వేనేత్యర్థః - అతః స్వకృతమిదం విశ్వమనుప్రవిష్టం చ పురుషరూపమాత్మతయైవ అవసితం నిశ్చితం॥ శ్లో॥ యత్సత్త్వయా సదాభాతి జగదేతదసత్స్వతః। సదాభాసమసత్యస్మిన్ భగవంతం భజామ తమ్॥ చం॥ సదిపస్కారణవాదరూపదూషణ పరిహారపూర్వకమస్కారణవాదాసాధారణానుపపత్తిమాహుః॥ సదివేతి॥ ఆమనుజాన్మనుజపర్యంతాత్ - మనుష్యపర్యంతానాం దేహినామిత్యర్థః - త్రివృత్కరణాత్మకం మనస్సదివ సత్త్వమర్థక్రియాకారిత్వాత్కార్యకరమివ ప్రతీయమానమపి త్వయ్యసద్భాతి - కార్యకరం న భవతి - చిదచిదాత్మకజగద్విశిష్టం తదాత్మానం త్వాం న ప్రకాశయతీత్యర్థః - ఆత్మానం త్వాం విదంత్యుపాసత ఇత్యాత్మవిదః - త్వదుపాసనాత్మకయోగపరిశుద్ధాంతః కరణాస్తు అశేషం కృత్స్నమిదం జగత్ ఆత్మతయా ఆత్మశబ్దః పరమాత్మపరః - అజయాత్మనా చ చరత ఇత్యుక్తప్రకారేణ సదభిమృశంతి సచ్ఛబ్దవాచ్యసోక్తి చిదచిద్విశిష్టం కారణం బ్రహ్మైవ కార్యజగద్రూపేణావస్థితవత్ తతోఽనన్యదిత్యేవముపాస్య పరబ్రహ్మవిశేషణతయా ఉపాస్యకోట్యంతర్గతత్వా జ్జగదుపాదేయమేవపశ్యంతీత్యర్థః - బ్రహ్మాత్మకత్వేన జగతో హేయత్వాభావే దృష్టాంతమాహుః - నహీతి - కనకస్య వికృతిం వికారం కటకమకుటాదికం - నహి త్యజంతి - తదాత్మతయా ప్రకృతిభూతకనకానన్యతయా ఉపాదదత ఏవేతి శేషః - కార్యావస్థాయామపి కనకావ్యతిరేకాదితి భావః యది కార్యం కారణాదన్యత్తదా కనకస్య వికృతిం త్యజేయురిత్యస్కార్యవాదేనుపపత్తిరభిసంహితా ఏవం జగదుపాదేయమేవేత్యాహుః - స్వకృతమితి - స్వరూపపరిణామశంకావ్యావృత్త్యర్థమనుప్రవేశోక్తిః - అనేన స్వపక్షే దూషణోద్ధారః స్వశబ్దః పరమాత్మపరః - స్వకృతం జగత్తేన పరమాత్మనానుప్రవిష్టం వ్యాప్తం॥ శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా - తదేవానుప్రావిశదితి శ్రుతేః - అత ఇదం జగదాత్మతయా అవసితముపాస్య పరమాత్మశబ్దవాచ్యవస్త్వంతర్గతతయా సుఖరూపం నిశ్చితమిత్యర్థః॥ శ్రు॥ తదాత్మానగ్గ్ స్వయమకురుత - యద్వై తత్సుకృతం - రసో వై స ఇతి శ్రుతేః యద్వా - ఆత్మతయాంతః ప్రవిశ్య ధారకేత్వయ్యాత్మశబ్దార్థః - తేన వ్యాప్తమవసితం - అనేనాకాశాదివన్న తూష్ణీం వ్యాప్తిః - కింతు - ధారకతయేత్యుక్తం - అనేనేదం సదభిమృశంతీత్యుక్తం సామానాధికరణ్యం శరీరాత్మభావనిబంధనమితి ఫలితం॥ ౨౬॥ నను॥ శ్రు॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన - మృత్యోః స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతీత్యాది శ్రుతిభిరే

ష్టమిదమాత్మతయావసితమ్॥ ౨౬॥ తవ పరి యే చరంత్యఖిలసత్త్వనికేతతయా త ఉత పదాక్రమంత్య
విగణయ్య శిరో నిరృతేః। పరివయసే పశూనివ గిరా విబుధానపి తాంస్త్వయి కృతసౌహృదాః ఖలు పు
నంతి న యే విముఖాః॥ ౨౭॥ త్వమకరణస్స్వరాడఖిలకారకశక్తిధరస్తవ బలిముద్వహంతి సమదంత్యజ

వంభూతస్య భగవతః ప్రతిపాదనాత్ తద్జ్ఞానం సుకరమేవేతి కుతః భక్త్యా అత ఆహ॥ తవేతి॥ తవేతి కర్మణి షష్ఠీ త్వాం యే పరిచరంతి - ఛందసి వ్యవహితాశ్చేతి యచ్ఛబ్దేన వ్యవధానమదోషః - కేన రూపేణ అఖిలసత్త్వనికేతతయా అఖిలాని సత్త్వాని నికేతః యస్య తథాభూతస్య భావస్తత్తా తయా సర్వభూతావాసతయేత్యర్థః - ఉత అత ఏవ అవిగణయ్య తిరస్కృత్య త ఏవ నిరృతేః మృత్యోః శిరః మూర్ధానం పదా పాదేన ఆక్రమంతి ఆక్రామంతి - మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దధతి తరంతి ముచ్యంత ఇత్యర్థః - యే పునః విముఖాః అభక్తాస్తాన్ గిరా వాచా పశూనివ విబుధాన్ విదుషోఽపి పరివయసే బధ్నాసి - కుతః - త్వయి కృతసౌహృదాః త్వయి కృతం సౌహృదం ప్రేమ యైస్తే ఖలు నిశ్చితం పునంతి పవిత్రయంతి ఆత్మానం అన్యానపీతి శేషః - నేతరే - తథా చ॥ శ్రు॥ తస్య వాక్తంతిర్నామాని దామాని తస్యేదం వాచా తంత్యా నామభిర్దామభిస్సర్వం సితమితి - అయమభిప్రాయః - సత్యమేవంభూతమాత్మానం శ్రుతయః ప్రతిపాదయంతి అత్ర చ యద్యప్యవస్తునః అపరోక్షత్వాత్ అపరోక్షమేవ జ్ఞానముత్పద్యతే - తథాప్యసంభావనావిపరీతభావనాతిరస్కృతత్వాన్మలినచిత్తేషు పరోక్షమివ భవతీతి నాపరోక్షం సంసారభ్రమనివృత్తిసమర్థం - భగవత్పరిచర్యయా తు సమ్యగమలచిత్తానాం తత్ప్రసాదేన లబ్ధాపరోక్షజ్ఞానానామయత్నత ఏవ కరకలితామలకవత్ మోక్ష ఇతి - తథా చ॥ శ్రు॥ దేహాంతే దేవః పరం బ్రహ్మ తారకం వ్యాచష్టే - యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః యస్య దేవే పరా భక్తిరిత్యాదయః॥ శ్లో॥ తపంతు తాపైః ప్రపతంతు పర్వతాదటంతు తీర్థాని పఠంతు చాగమాన్। యజంతు యాగైర్వివదంతు వాదైర్హరిం వినా నైవ మృతిం తరంతి॥ చం॥ నన్విదమాత్మవిదస్సదభిమృశంతు తతః కిమత ఆహుః॥ తవేతి॥ ఇత్థమిదం - సదభిమృశంత ఏవ మృత్యుం తరంతీతి భావః - తదాహ్యఖిలసత్త్వానాం సర్వేషాం జంతూనాం నికేతతయా ధారకతయా యే పరిచరంతి - అఖిలాంతరాత్మత్వేన త్వాం సేవంతే ఉపాసత ఇతి యావత్ - త ఉత - త ఏవ నిరృతేర్మృత్యోః శిరో మూర్ధానమవిగణయ్య అనాదృత్య పదా పాదేనాక్రమంతి మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దధతః తరంతి ముచ్యంత ఇత్యర్థః - తదితరత్త్వమనభిమృశతాం కా గతిరిత్యత ఆహుః - పరివయస ఇతి - అవిబుధానితి ఛేదః అవిదుషః సాక్షాత్ బ్రహ్మోపాసనరహితాన్ గిరా శాస్త్రాత్మకసమ్యగుపదేశేన పరివయసే అయపయేత్యాదిదండకసరితస్స్వవయః - విగతా విద్యస్య నిర్యంతస్స వా ఇదం రూపం అస్యాగత్యర్థకస్య జ్ఞానార్థకత్వాత్ బోధయసీత్యర్థః - యద్వా - పరివయసే గమయసి సన్మార్గం నయసీత్యర్థః పశూనివ యథా దుర్దమాన్ పశూన్ నాసికాసూత్రాదిభిస్సమ్యక్ శిక్షయంతి - తద్వచ్ఛాస్త్రాత్ త్వామిత్థంభూతం జ్ఞాత్వా క్రమేణోపాసీనా ముచ్యం

తఇతిభావః- పరివయసఇతిమధ్యమపురుషేణనిరతిశయకృపావత్త్వంసర్వానజిఘృక్షుత్వంచసూచితం తర్హిశాస్త్రానధికారిణాంకాగ
తిరిత్యతఆహుః- తానితి- యేత్వయినవిముఖాఃవైముఖ్యరహితాః- అతఏవకృతంసౌహృదంయైస్తే- త్వద్భక్తాస్తేనజ్ఞానాస్త్రాధికారర
హితానపిపునంతిఖలుభాగవతసేవయాతేపిముచ్యంతఇతిభావః- యేషాంసత్స్వేవాపినరోచతేతేషామధోగతిరేవేతితత్పర్యం॥ ౨౦ ॥ నను
యద్యఖిలసత్త్వనికేతత్వేనభగవతస్సేవ్యత్వముచ్యతే-తర్హితత్తత్కరణసంబంధాత్ కర్తృత్వభోక్తృత్వేప్రసజ్యేయాతాంనవస్తుతస్త
థాత్వమితిచేత్తర్హిజీవానామపితత్తుల్యమితి- కేనవిశేషేణప్రసస్సేవ్యసేవకత్వమితీమామాశంకాంపరిహరంత్యః॥ శ్రు॥ నతస్యకా
ర్యంకరణంచవిద్యతేనతత్సమశ్చాభ్యధికశ్చదృశ్యతే- పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతేస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ- అపాణిపాదోజ
వనోగృహీతాపశ్యత్యచక్షుస్సశృణోత్యకర్ణః- సవేత్తివేద్యంనచతస్యాస్తివేత్తాతమాహురగ్ర్యంపురుషంమహాంతమిత్యాద్యాశ్శ్రు
తయఃస్తువంతీత్యాహ॥ త్వమితి॥ కరణసంబంధరహితఏవఅఖిలకారకశక్తిధరఃఅఖిలానాంప్రాణినాంయానికారకాణిఇంద్రియాణితే
షాంశక్తీర్ధారయతి- ప్రవర్తయతీతితథా- కుతఃస్వరాట్ యతఃస్వేనైవరాజసేదీవ్యసే- నహిస్వతస్సిద్ధజ్ఞానశక్తేరింద్రియాపేక్షే
త్యర్థః- అతస్తవబలిముద్వహంతిపూజాంకుర్వంతి- అజయాఅవిద్యయాసహితాస్తయావృతాఇత్యర్థః- అనిమిషాదేవాఃఇంద్రాద
యః- తత్పూజ్యాఃవిశ్వసృజఃబ్రహ్మాదయోపియథాసస్త్రీకాఏవకింకరాఃస్వామినంసేవంతేతథా అవిద్యాయుక్తాదేవాదయస్త్వామితి
లోకోక్తిః- సమదంతిచమనుష్యైర్దత్తంహవ్యకవ్యాదిలక్షణంబలింభక్షయంతిచ-అత్రదృష్టాంతః-వర్షభుజోఖిలక్షితిపతేరివేతి-య
థావర్షభుజఃఖండమండలపతయఃఅఖిలక్షితిపతేర్మహామండలేశ్వరస్యస్వప్రజాదత్తబలిభుజఃబలిముద్వహంతితద్వదితి- కథంబ
లింవహంతితదాహ- విదధతియత్రయేత్వధికృతాభవతశ్చకితాఇతి- త్వత్తోభీతాస్సంతఃయస్మిన్కర్మణియేనియుక్తాస్తేతత్తత్కుర్వంతీతి-
త్వదాజ్ఞాపరిపాలనమేవబలివహనమిత్యర్థః- తథాచ॥ శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతఃపవతే- భీషోదేతిసూర్యః- భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ-మృ
త్యుర్ధావతిపంచమఇతి॥ శ్లో॥ అనింద్రియోపిరూపోదేవస్సర్వకారకశక్తిధృత్। సర్వజ్ఞస్సర్వకర్తాచసర్వసేవ్యంనమామితమ్॥౨౦॥
ననుసర్వకారణత్వాన్మదనస్యత్వేనాభిమృశంతఏవమృత్యోశ్శిరఃపాదేనాక్రామంతీతిసత్యం- యదికారణత్వోపాస్యత్వనియతసార్వజ్ఞ
సర్వశక్తిత్వసరత్వాదిగుణప్రాప్త్యంస్యాదిత్యపేక్షాయాంతత్ప్రాప్త్యమాహుః॥ త్వమితి॥ అరంశీఘ్రంసంకల్పమాత్రేణకరోతీత్యరకర
స్సంకల్పమాత్రపరిక్లృప్తవిశ్వః- జగత్సర్గాపాదకసంకల్పాత్మకజ్ఞానాశ్రయఇతియావత్- అనేనసార్వజ్ఞంఫలితం త్వమకరణఇతిపాఠాం

యూనిమిషాః। వర్షభుజోఖిలక్షితిపతేరివవిశ్వసృజోవిదధతియత్రయేత్వధికృతాభవతశ్చకితాః॥ ౨౧॥
స్థిరచరజాతయస్స్యురజయోత్థనిమిత్తయుజోవిహరఉదీక్షయాయదిపరస్యవిముక్తతతః। నహిపరమ

తరం- తథాకరణాయతత్ జ్ఞానరహితః॥ శ్రు॥ పశ్యత్యచక్షుస్సశృణోత్యకర్ణోనతస్యకార్యంకరణంచవిద్యతఇతిశ్రుతేః- కార్యంశరీ
రంకరణమింద్రియంచనవిద్యతే అప్రాకృతశరీరేంద్రియతదాయత్తజ్ఞానరహితఃనిత్యనిరుపాధికసార్వజ్ఞజ్ఞానాశ్రయఇతితదర్థః- సా
ర్వజ్ఞస్యనిరుపాధికస్ఫురణాయస్వరాడితి- స్వరాట్ స్వతంత్రఃఅకర్మవశ్యఃకర్మవశ్యానాంప్రేరకశ్చ- స్వాతంత్ర్యస్యసప్రతియోగిక
త్వాదఖిలకారకశక్తిధరఃనిమిత్తోపాదానసంప్రదానాపాదానాధికరణాద్యాత్మకానికారకాణితత్తచ్ఛక్తీశ్చధరతీతితథా- సకలకార
కతత్తచ్ఛక్తినిర్వాహకఇత్యర్థః- అథపరత్వమాహుః- తవేత్యాదినా- అజయాఅజానిష్పాదిధాయ్యప్రకృత్యాసహితాఇతిశేషః- ప్రకృ
తిపరతంత్రాఅనిమిషాదేవాఃవాయుసూర్యాగ్నీంద్రాదయఃవిశ్వసృజఃప్రజాపతయశ్చ-యేయేయత్రయత్రవ్యాపారేఅధికృతాస్తేసర్వే
భవతశ్చకితాఃభీతాస్సంతఃతవబలింస్వస్వాధికారానువర్తనాత్మికాంపూజాముద్వహంతివిదధతి- సమదంతిత్వయాదత్తాన్భోగాననుభ
వంతిచ- యథావర్షభుజోబారతాదివర్షభోక్తారః- అఖిలక్షితిపతేస్సార్వభౌమస్యబలింవిదధతితద్వత్- అతః॥ శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతః
పవతే- భీషోదేతిసూర్యః- భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ- మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి- భయాదస్యాగ్నిస్తపతిభయాత్తపతిసూర్యః- భయా
దింద్రశ్చవాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతిపంచమః-యదిదంకించ జగత్సర్వంప్రాణఏజతినిస్సృతం- మహద్భయంవజ్రముద్యతంయఏత
ద్విదురమృతాస్తేభవంతీతిశ్రుత్యర్థోనుసంధేయః- ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టేపరమాత్మనిస్థితానాంసర్వేషాంతతోనిస్సృతానాంతస్మాత్సం
జాతమహాభయనిమిత్తమేజనంకంపనమస్తి- తచ్ఛాసనావృత్తౌకింభవిష్యతీతిమహతోభయాద్వజ్రాదివోద్యతాత్కృత్స్నంజగత్కంపతఇ
తితదర్థః- మహద్భయంవజ్రముద్యతమితిపంచమ్యర్థేప్రథమా॥ ౨౧॥ తదేవంకరణప్రవర్తకమీశ్వరంకరణపరతంత్రానరాభ
జంతీత్యుక్తం- నకేవలమియదేవకారణంతతఉత్పన్నత్వేనాపితత్పరతంత్రత్వాదితివదంతి॥ శ్రు॥ యథాగ్నేఃక్షుద్రావిస్ఫులింగావ్యుచ్చ
రంత్యేవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వేప్రాణాస్సర్వేలోకాస్సర్వేదేవాస్సర్వాణిభూతానిసర్వఏతఆత్మానోవ్యుచ్చరంతీత్యాదిశ్రుతయఇ
త్యాహ॥ స్థిరేతి॥ హేవిముక్తనిత్యముక్త- యదితవఅజయామాయయావిహారఃవిహారఃక్రీడాభవతి- తదా- స్థిరచరజాతయఃస్థిరాశ్చచరా
శ్చజాతయఃజాత్యాలింగితాదేహాయేషాంతేజీవాస్స్యుఃభవేయుః- కథంభూతస్యతతఃఅజాతఃపరస్యదూరేవర్తమానస్య అసంగస్యే
త్యర్థః- తర్హికథంవిహారఃఉదీక్షయాఈక్షణవశేననవమయిలీనానాంజీవానాంకథంజన్మస్యాత్తత్రాహ- ఉత్థనిమిత్తయుజఇతి- ఈ
క్షయైవఉత్థానిఉద్ధితానిఆవిర్భూతానినిమిత్తానికర్మాణితద్యుక్తానిలింగశరీరాణివాతైర్యుజ్యంతఇతితేతథా- ననుకింనిమిత్తోత్థానేసమ

దిచ్ఛయైవభవంతునత్వయివైషమ్యాభావాత్ విషమసృష్టేరయోగాదిత్యాహ-నహి-పరమస్యేతి-పరమస్యపరమకారుణికస్యవియతఇవఆకాశసదృశస్యసమస్యేత్యర్థః- కశ్చిదపరఃస్వీయఃపరఃఅస్వీయశ్చనభవేత్ నసంభవతీత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్ - తతోవైసదజాయత-ఇత్యాదిశ్రుత్యాశూన్యపూర్వకత్వమివప్రతీయతేతదర్థంపునర్విశినష్టి శూన్యతులాందధతఃశూన్యసామ్యంభజతః తదేవదర్శయితుంపునర్విశినష్టి అపదస్యేతి-నపద్యతఇత్యపదఃతస్యవాఙ్మనసయోరగోచరస్యేత్యర్థః॥ శ్లో ॥ త్వదీక్షణవశక్షోభమాయాబోధితకర్మభిః । జాతాన్సంసరతఃఖిన్నాన్నృహరేపాహినఃపితః ॥ ౨౯ ॥ ఇత్థంకల్యాణగుణపౌష్కల్యముక్తం-తర్హికింహేయాఅపిగుణాస్సంతీత్యపేక్షాయాంతేనసంతీతివదంతఃకథమవర్జనీయప్రకృతిసంబంధనివృత్తిరిత్యపేక్షాయాంహేయప్రత్యనీకభగవత్కటాక్షాదేవేత్యాహుః॥ స్థిరేతి॥ స్థావరజంగమాస్సర్వేప్రాణినః అజగుణత్వనిమిత్తయజఃప్రకృతిః కార్యశరీరయాక్తాస్స్యుః సర్వేషామజాసంబంధోవర్జనీయ ఇతిభావః- తతస్తత్ర కేషాంచిదేవంభూతానాంవిరహేహాయదికదాచిత్ప్రకృతిమోక్షస్సంభవతీతిచేత్పరస్యతవఉదీక్షయాకటాక్షాదేవమోక్షస్స్యాదిత్యర్థః- ఉపాయనిష్పత్తిస్త్వత్కటాక్షమూలైవేతిభావః - నన్వవర్జనీయప్రకృతిసంబంధేషుకాంశ్చిత్తత్యాజయన్నహంకింవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాదిహేయగుణ ఇత్యతస్సంబోధయంతి- విముక్తేతి- హేయాద్విశేషేణముక్తహేయప్రతిభటేత్యర్థః- తదేవవిశదీకుర్వంతి- నహీతి- పరమస్యపరఃఉత్కృష్టఃకారుణికఃమానవిగ్యతేయస్మాత్తస్యపరమకారుణికస్యతవకశ్చిదపరఃకరుణావిషయఃపరస్తదవిషయశ్చనాస్తి - సర్వాత్మనాంశరీరభూతత్వాదరక్షణీయోనాస్తి అతస్సర్వేత్వత్కస్త్వమతోవైషమ్యాదిహేయసంభావనాపి - తథాపివ్యాజమాత్రావలంబిత్వాన్నసర్వాన్మోచయసీతిభావః - నకేవలంవైషమ్యనైర్ఘృణ్యరూపహేయభావఏవ అపితుసర్వేహేయగుణానసంతీత్యభిప్రాయేణసదృష్టాంతంవిశింషంతి- వియతఇత్యాదినా వియతఇవఆకాశస్యేవ అపదస్యాస్థానస్యహేయానాశ్రయస్యయథాసర్వత్రవ్యాప్యస్థితస్యాప్యాకాశస్యవ్యాప్యగతదోషానాశ్రయత్వంతద్వద్ధేయానాశ్రయస్యేత్యర్థః అతఏవశూన్యతులాంశూన్యోపమాందధతఃసర్వవ్యాపినోపివ్యాప్యగతదోషస్పర్శాభావేనఅవిద్యమానతులస్యేత్యర్థః విహరఉదీక్షయేతిపాఠాంతరం-తదాయమర్థః- ననుయద్యహమకరణస్తర్హిజగత్స్రష్టృత్వాద్యనుపపత్తిఃస్వరాజోజగద్వ్యాపారానుపపత్తిశ్చకరణానాంకర్మవశ్యానాంచైవకర్తృత్వవ్యాపారవత్త్వాదర్శనాదిత్యతఆహుః స్థిరేతి - యదివిహరఃవిహారఃచిక్రీడిషారేవేత్యర్థః- తదాపరస్యప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిలక్షణస్యతవఉదీక్షయాఈహస్యావిత్యుక్తసంకల్పమాత్రేణైవ అజాయాఃప్రకృతేస్సకాశాదుత్థాస్యది

స్వకశ్చిదపరోనపరశ్చభవేద్వియతఇవాపదస్యతవశూన్యతులాందధతః ॥ ౩౦ ॥ అపరిమితాధ్రువాస్తనుభృతోయదిసర్వగతాస్తర్హినశాస్యతేతినియమోధ్రువనేతరథా । అజనిచయన్మయంతదవిముచ్య

తానినిమిత్తానిదేహనిమిత్తానిబుద్ధీంద్రియాదీనితైర్యుజ్యంతఇతితథా-స్థిరచరజాతయఃస్థావరజంగమసంస్థానాస్సర్వేప్రాణినస్స్యుఃఉదీక్షయేత్యనేనకరణాయత్తకర్తృత్వవ్యుదాసః విహరఇత్యనేనకర్మాయత్తవ్యాపారవత్త్వవ్యుదాసః అతఏవజగత్సర్గరూపవ్యాపారస్యజీవరాశిపారమసుఖదుఃఖనిమిత్తార్థత్వవ్యుదాసశ్చఫలితః- తత్రహేతుత్వేనసంబోధయంతి విముక్తేతి అస్యయథోక్తఏవార్థః- జీవానాంత్వసర్వజ్ఞత్వాదిసర్వశక్తిత్వాదిసత్యసంకల్పత్వాదిహేయాస్పదత్వాన్నసంకల్పమాత్రేణఘటాదికర్తృత్వమితిభావః - కస్తర్హిమమోదీక్షయేత్యతఆహుః- తతఃయతఏవంతతఃపరమస్యసర్వోత్కృష్టస్యపరంపూర్వభావిఉదీక్షితోనాస్తి - పరమకారణత్వాదితిభావః- అతఏవాపరఃకార్యభూతఃకశ్చిదపినాస్తి- సర్వస్యతత్కార్యత్వాదితిభావః- యద్వా- అపరఃఅన్యశరీరభూతఃకశ్చిదపినాస్తి- సర్వస్యతదాత్మకత్వాదితిభావః తర్హి-వ్యాప్యగతదోషప్రసక్తిరిత్యతస్సదృష్టాంతంవిశింషంతి- వియతఇవేత్యాదిః యథోక్తఏవార్థః॥ ౩౦ ॥ ఏవంతావత్పరమాత్మనస్సకాశాదవిద్యాకృతకార్యోపాధయస్తదంశాఏవజీవాజాతాస్సంసరంతోభవంతీత్యుక్తం తత్రయద్యేకాఅవిద్యాతదాసర్వజీవస్యాప్యేకత్వాదేకముక్తౌసర్వముక్తిప్రసంగః అథనానాఅవిద్యాస్తర్హితస్యైవనానాంశాంతరేణసంసారానపగమాదనిర్మోక్షఇత్యాదివితర్కబలేన- వస్తుతఏవజీవాజాత్యానానాత్మానఃతత్రచతేషామణుత్వేదేహవ్యాపిచైతన్యంనస్యాత్ దేహపరిమాణత్వేచమధ్యమపరిమాణానాంసావయవత్వేనానిత్యత్వంస్యాత్ అతస్సర్వగతానిత్యాశ్చేతికేచనమన్యంతే- తత్రనతావదుక్తదోషప్రసంగః- అవిద్యాభేదేనతచ్ఛక్తిభేదేనవాబద్ధముక్తవ్యవస్థాసంభవాత్ ఈశ్వరస్యతునకేనాప్యంశేనసంసారశంకేత్యుక్తమేవప్రసిద్ధంచాత్మైక్యంసర్వశ్రుతిషు కించ-ఇమంపక్షంఅంతర్యామిబ్రాహ్మణమపినసహతఇత్యాహ॥ అపరిమితా ఇతి॥ వస్తుతఏవానంతాఃధ్రువాస్తైనైవరూపేణనిత్యాఃసర్వగతాశ్చతనుభృతోజీవాయదిస్యుః- తర్హితేషాంసమత్వాత్ శాస్యతానఘటతఇతికృత్వాహేధ్రువనియమఃనియమనంత్వయానస్యాత్ ఇతరథాతుఘటేత- కథంయన్మయంఉపాధితోయద్వికారప్రాయంయత్ జీవాఖ్యంఅజనిజాతం- తత్తస్యస్వవికారస్యనియంతృనియామకంభవేత్ - అవిముచ్యకారణతయాఅప్రత్యక్కింతత్సమమనుస్యూతం ననుకింయత్తచ్ఛబ్దైర్జ్ఞాయతేచేదుచ్యతాంఇదంతదిత్యతఆహ- అనుజానతాంయదమతమితి- జానీమఇతివదతాంయదమతమవిజ్ఞాతప్రాయం అవిషయత్వాత్- తథాచ॥ శ్రు॥ యస్యామతంతస్యమతంమతంయస్యనవేదసః - అవిజ్ఞాతంవిజానతాంవిజ్ఞాతమవిజానతాం - అవచనేనైవప్రోవాచసహితూష్ణీంబభూవేత్యాది కించ మతస్యజ్ఞాతస్యదుష్టతయాదోషశ్రవణాత్-తథాచ॥ శ్రు॥ యదిమన్యసేసువేదేతిదభ్రమేవాపినూనం - త్వంవేత్థబ్రహ్మణో

రూపం యదస్య త్వం యదస్య వేదేష్విత్యాది - తస్మాద్యత్తచ్ఛబ్దాభ్యాం బోధ్యమతక్యాణాం కిమపి సర్వానుస్యూతత్వే న సమం నియంతృభావే విజ్యర్థః॥ శ్లో॥ అంతర్యామితా సర్వలోకస్య గీతశ్రుత్యా యుక్త్యా చైవమేవావసేయః। యస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిం నృసింహం శ్రీమంతం తం చేతసైవావలంబే॥ చం॥ స్థిరచరజాతయస్స్యురిత్యనేన చరాచరాత్మకస్థూలసూక్ష్మశరీరాంతః ప్రవేశయోగ్యం జీవానాం స్వాభావికమణుస్వరూపత్వం సూచితం - జీవస్వరూపవిభుత్వవాదం దూషయంతి॥ అపరిమితా ఇతి॥ హే ధ్రువ తనుభృతో జీవా అపరిమితా అసంఖ్యేయాః ధ్రువాః నిత్యాశ్చ - తే సర్వగతాః తర్హి నశాస్యతా సర్వేషాం తుల్యత్వాత్పరమాత్మనా జీవాంతరేణ వా శాస్యతా నియామ్యతా నోపపద్యతే - ఇత్థం నియమః ఉత్క్రాంతిగత్యాదివిషయః నితరాం శ్రూయమాణో నోపపద్యతే ఉత్క్రాంతిస్తావచ్ఛ్రూయతే॥ శ్రు॥ తేన ప్రద్యోతేనైష ఆత్మా నిష్క్రామతి చక్షుషో వా మూర్ధ్నో వా శరీరదేశేభ్య ఇతి - గతిరపి॥ శ్రు॥ యే వై చాస్మాల్లోకాత్ప్రయంతి చంద్రమసమేవ తే సర్వే గచ్ఛంతీతి ఆగతిరపి॥ శ్రు॥ తస్మాల్లోకాత్పునరేత్యాస్మై లోకాయ కర్మణ ఇతి - ఇతరథా అణుత్వే తు శాస్యతా నియమాదయ ఉపపద్యంత ఇత్యర్థః - యద్యపి శరీరవియోగరూపత్వేనోత్క్రాంతిః స్థిరతరస్యాప్యాత్మనః కథంచిదుపపద్యతే - అతస్తే సా స్వాత్మనైవ సంపాద్యేత్యభిప్రాయేణ నియమశబ్దః ప్రయుక్తః - తథా చ - శారీరకం సూత్రం - స్వాత్మనా చోత్తరయోరితి - చశబ్దోవధారణే - తనుభృత ఇత్యనేన సర్వేషాం సర్వశరీరసంబంధావిశేషాత్సర్వశరీరానుచరపుణ్యపాపానాం సర్వసాధారణత్వేన వ్యవస్థితఫలాదానాయోగాచ్ఛాసనం నోపపద్యత ఇత్యాత్మవిభుత్వవాదేన సహ స్థితిరుద్ఘాటితా అపరిమితా ఇత్యనేన జీవైక్యవ్యుదాసః - తత్ర బంధమోక్షశిష్యాచార్యాదివ్యవస్థానుపపత్తిర్దూషణమభిప్రేతం - న స్వాణుత్వపక్షే జీవానాం పరమాత్మశాస్యతా కిం భృత్యానాం రాజశాస్యతేవేత్యపేక్షాయామంతః ప్రవేశ్యేవేత్యాహ - అజనిచేతి - యన్మయమజనివా ఏకేన యేన ప్రచురం జగదజని జాతం తద్బ్రహ్మ అవిముచ్య అంతస్థితైవ నియంతృ ఇతి సమ్యగజానతాం యన్మతం తస్య మతస్య దుష్టత్వాత్ అమతం అనభిమతం ప్రామాణికానామితి శేషః - సమమనుజానతామితి పాఠాంతరం - తదా సమశబ్దస్సర్వపర్యాయః - సమం సర్వం తజ్జగదవిముచ్య అంతస్థితైవ నియంతృ ఇత్యనుజానతాం - ప్రామాణికానాం యదమతమనభిమతం తదనాదరణీయమిత్యధ్యాహారః - కుతః - తస్య మతస్య దుష్టతయా ప్రమాణవిరుద్ధతయేత్యర్థః - జగదజనీతి ప్రకృతిపురుషాత్మకజగతః ఉత్పత్తిరుక్తా॥ ౩౧॥ నను చ యది పరమాత్మనో జీవా జాయంత ఇతి నియంతృనియమ్యభావ ఉచ్యతే - తథా సతి జీవానామనిత్యత్వప్రసంగేన ప్రతిదినం కృతనాశాకృతాభ్యాగ

నియంతృ భవేత్సమమనుజానతాం యదమతం మతదుష్టతయా ॥ ౩౧ ॥ నఘటత ఉద్భవః ప్రకృతిపూరు
షయోరజయోరుభయయుజా భవంత్యసుభృతో జలబుద్బుదవత్ । త్వయి త ఇమే తతో వివిధనామగుణైః

మప్రసంగస్స్యాత్ - కించ - తదా మోక్షో నామ జీవస్య స్వరూపహానిరేవ స్యాత్ - న చైతద్యుక్తం స్వప్రకాశానందాత్మనః అవిద్యాకృతానర్థనివృత్తిమాత్రస్య మోక్షత్వాభ్యుపగమాదిత్యాశంక్యోపాధిజన్మనైవ జన్మ జీవానాముచ్యతే న స్వతః అఘటనాదిత్యాహ॥ నఘటత ఇతి॥ తత్ర కిం ప్రకృతేర్జీవరూపేణోద్భవస్స్యాత్ - పురుషస్య వా - ఉభయోర్వా - ఆద్యే జీవానాం జడత్వాపత్తిః - ద్వితీయే పురుషస్య వికారిత్వప్రసంగః - అత ఏవ న తృతీయ ఇత్యాశయేనోక్తం - ప్రకృతిపూరుషయోరుద్భవో న ఘటత ఇతి శ్రుత్యా అజత్వప్రతిపాదనాదపీత్యాహ - అజయోరితి - తథా చ ॥ శ్రు॥ అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపాం - అజో హ్యేకో జుషమాణోనుశేతే జహాత్యేనాం భుక్తభోగామజోన్య ఇతి - ఉభయయుజా తు భవంతి ఉభయం చ తత్ యుజ్యత ఇతి ఉభయయుక్ సంబంధః పరస్పరాధ్యాసమితి యావత్ - తేన అసుభృతః ప్రాణిదేహోపాధయో జీవా జాయంత ఇత్యర్థః - తత్ర చ ప్రకృతిపారతంత్ర్యస్వాతంత్ర్యాభ్యాం జీవేశ్వరవిభాగః జలబుద్బుదవదితి యథా కేవలేనానిలేన వా జలేన వా జలబుద్బుదా న భవంతి కింతు మిళితాభ్యాం తాభ్యాం తద్వత్ - తత్ర చ యథానిలో నిమిత్తం జలముపాదానం బుద్బుదానాం - ఏవమత్రాపి ప్రకృతిః నిమిత్తం పురుషః ఉపాదానం ॥ శ్రు॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః - సోకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి - యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులింగా వ్యుచ్చరంత్యేవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వే ప్రాణాస్సర్వే లోకాస్సర్వే దేవాస్సర్వాణి భూతాని సర్వ ఏత ఆత్మానో వ్యుచ్చరంతీత్యాది శ్రుతిషు చేతనాచేతనప్రపంచస్య పరమాత్మోపాదానకత్వశ్రవణాత్ - న చ వికారిత్వం - పరిణామానంగీకారాత్ కేచిత్తు పునః పరిణామమంగీకృత్యాత్మనో వికారభియా విపరీతం నిమిత్తోపాదానభావమిచ్ఛంతి - సర్వథా తావత్ప్రకృతిపురుషైక్యాత్ భవంతీతి సిద్ధం - తథైవం॥ శ్రు॥ ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ - అజామేకాం - అవినాశీ వా అరేయమాత్మేత్యాది శ్రుతిబలాత్ అనుత్పత్తిశ్రవణాచ్చ జీవానామౌపాధికమేవ జన్మ న స్వత ఇత్యుక్తం - ఉపాధిలయేన పరమాత్మని పునర్లయశ్రవణాదపి న వాస్తవం జన్మేత్యాహ - త్వయిత ఇతి - త్వయి కారణాత్మని త ఇమే జీవాః తత ఇతి యతో న వాస్తవం జన్మ తస్మాద్వివిధ నామగుణైరనేకప్రకారకారణకార్యోపాధిభిస్సహ లిల్యుః లీనా బభూవుః - తత్ర సుషుప్తిప్రళయయోః మధుని అశేషరసా ఇవ లీయంతే - యథా మధుని సకలకుసుమరసాః విశేషతః అనుపలక్ష్యమాణా అపి సామాన్యేన ఉపలక్ష్యంతే - ఏవం స్వాపాదౌ విశేషమాత్రలయాత్ కారణస్య విద్యమానత్వాత్ సామాన్యతో వర్తంతే ముక్తౌ తు కారణస్యాపి లయాత్ త్వయి పరమే నిరుపాధౌ సరిత ఇవార్ణవే లీయంత ఇతి వివేకః - తథా చ॥ శ్రు॥ యథా సోమ్య మధు మధుకృతో నిస్తిష్ఠంతి నానాత్యయానాం వృక్షాణాం రసాన్ సమవహారమేకతాం రసం గమయంతి తే యథా తత్ర న వివే

కంలభంతేఅముష్యాహంవృక్షస్యరసోఽస్మ్యముష్యాహంవృక్షస్యరసాస్మీత్యేవమేవఖలుసోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సతిసంపద్యనవిదుస్సతిసంపత్స్యామహఇతి- యథానద్యస్స్యందమానాస్సముద్రేస్తంగచ్ఛంతినామరూపేవిహాయ-తథావిద్వాన్నామరూపాద్విముక్తఃపరాత్పరంపురుషముపైతిదివ్యమిత్యాద్యాః॥ శ్లో॥ యస్మిన్నుద్యద్విలయమపియద్భాతివిశ్వంలయాదౌజీవోపేతంగురుకరుణయా కేవలాత్మావబోధే। అత్యంతాంతంవ్రజతిసహసాసింధువత్సింధుమధ్యేమధ్యేచిత్తంత్రిభువనగురుంభావయేతంనృసింహమ్॥ చం॥ నను ప్రకృతిపూరుషయోరుత్పత్త్యనుత్పత్తీఅతఆహుః॥ నఘటతఇతి॥యద్యప్యజత్వాత్ప్రకృతేఃపురుషస్యచనోత్పత్తిస్తథాపివిశీర్యమాణానామేవఆప్యానామవయవానాంవాయుప్రేరితానాంపరస్పరసంయోగాజ్జలేబుద్బుదోత్పత్తివత్- ఉభయయుజాప్రకృతిపురుషయోస్సంయోగేన-అసుభృతఃప్రాణినః-వివిధైర్నామభిఃరూపైశ్చోపలక్షితాస్త్వయ్యాధారభూతేభవంతి- దేవమనుష్యాదిశరీరవిశిష్టరూపేణోత్పత్తిర్వ్యజ్యతఇత్యర్థః- తతస్తఇమేఅసుభృతఃపరమేత్వయినిలీయుః ప్రళయదశాయాంనామరూపేవిహాయత్వయ్యవిభక్తతామాపురిత్యర్థః యథాసరితోఽర్ణవేయథాచమధునిమాక్షికేఅశేషరసాఃమకరందాస్తద్వత్- ద్రవ్యస్యోత్తరోత్తరసంస్థానయోగోహిపూర్వసంస్థానసంస్థితస్యతూత్పత్తిః- అతః అవస్థానామనిత్యత్వేప్యవస్థాశ్రయస్యద్రవ్యస్యనిత్యత్వాత్తస్యపూర్వోత్తరావస్థాత్యాగోపాదానాత్మకవినాశోత్పత్త్యవిరోధఇతిభావః- అత్రార్ణవాదిస్థానీయంచిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ॥ ౩౨॥ ఏవంతావత్పరమేశ్వరాజ్జీవాజాయంతేతద్వశేనచకర్మాణికుర్వంతిపునస్తత్రలీయంతఇతిసంసారచక్రభ్రమణముక్తం- ఇదానీంతన్నివృత్తయే॥ శ్రు॥ పరీత్యలోకాన్పరీత్యభూతానిపరీత్యసర్వాఃప్రదిశోదిశశ్చ- ప్రజాపతిఃప్రథమజామృతస్యాత్మనాత్మానమభిసంబభూవేత్యాద్యాః భగవదనువృత్తింవిదధతీత్యాహ॥ నృష్వితి॥ నృషుజీవేషుఅమీషు- తవమాయయాభ్రమంఉక్తలక్షణమవగత్యజ్ఞాత్వా- సుధియఃభృశంత్వయిఅభవేభవనివర్తకేభావంస్వభావమనువృత్తిందధతికుర్వంతి- అనుప్రభవంఅన్వనుప్రభవో యస్మింస్తంభావం- తతఃకిమతఆహ- కథమనువర్తతామితి- అనువర్తతాంఅనువర్తమానానాంత్వామేవశరణంభజతాంభవభయంసంసారభయంకథంభవేత్ నకథంచిదపీత్యర్థః కుతః- యద్యస్మాత్తవభ్రుకుటిఃభ్రూభంగరూపఃత్రిణేమిస్త్రిస్రోనేమయఇవఅవచ్ఛేదాః శీతోష్ణవర్షాకాలాయస్యసంవత్సరాత్మకస్యకాలస్యసః- అభవచ్ఛరణే

పరమేసరితఇవార్ణవేమధునిలిల్యురశేషరసాః ॥ ౩౨॥ నృషుతవమాయయాభ్రమమమీష్వవగత్య
భృశంత్వయిసుధియోఽభవేదధతిభావమనుప్రభవమ్। కథమనువర్తతాంభవభయంతవయద్భ్రుకుటి
స్సృజతిముహుస్త్రిణేమిరభవచ్ఛరణేషుభయమ్॥ ౩౩ ॥ విజితహృషీకవాయుభిరదాంతమనస్తురగం
యఇహయతంతియంతుమతిలోలముపాయఖిదః। వ్యసనశతాన్వితాస్సముపహాయగురోశ్చరణంవణిజ

మునభవాన్శరణంరక్షితాయేషాంతేష్వేవభయంజన్మమరణాదిలక్షణంసృజతికరోతి- అతఏవంభూతంసంసారమాకలయ్యతన్నివృత్తయేసుధియఃత్వయిభావందధతీతి॥శ్లో॥సంసారచక్రక్రకచైర్విదీర్ణముదీర్ణనానాభవతాపతప్తమ్।కథంచిదాపన్నమిహప్రపన్నంత్వముద్ధరశ్రీనృహరేనృలోకమ్॥ చం॥ తర్హిఉత్పత్తివినాశాద్యాత్మకసంసారనివృత్త్యనువృత్త్యోఃకింనిదానమిత్యపేక్షాయాంత్వద్భక్తితదభావావేవేత్యాహుః॥ నృష్వితి॥ అనుప్రస్థతఃప్రభవఃసంసారోయస్మాత్తత్- అమీషునృషు-తవమాయయాత్వదీయయాప్రకృత్యాభ్రమందేహాత్మాభిమానస్వతంత్రాత్మాభిమానరూపం- అవమృశ్య అయమేవసంసృతిహేతురితినిశ్చిత్య సుధియఃత్వయిభృశంభావంభక్తిందధతి- అనువర్తతాంత్వాంభజతాంభవభయంసంసృతిభయంకథంభవేత్నభవేదేవేత్యర్థః-కుతః-యద్యస్మాదభవచ్ఛరణేషునభవాన్శరణంయేషాంతేష్వేవ- తవభ్రుకుటిఃభ్రూభంగరూపః త్రిణేమిఃత్రిస్రోనేమయఃశీతోష్ణవర్షాకాలాత్మానాయస్యసః-సంవత్సరాత్మకఃకాలః- భయంసంసృతిభయంసృజతి- అభవచ్ఛరణేష్వితిపాఠేనభవతఃచరణంయేషాంతేషు-ఉపాయోపేయభావేనభవతశ్చరణమనాశ్రితేష్విత్యర్థః॥ ౩౩ ॥ ....

సచభగవతిభావఃమనోనియమేసతిభవతి- సోపిగురూపసదనాదితిగురూపసదనంవిదధతి॥ శ్రు॥ తద్విజ్ఞానార్థంసగురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్పాణిశ్శ్రోత్రియంబ్రహ్మనిష్ఠం- ఆచార్యవాన్ పురుషోవేదనైషాతర్కేణమతిరాపనేయాప్రోక్తాన్యేనైవసుజ్ఞానాయప్రేష్ఠేత్యాద్యాఃశ్రుతయఇత్యాహ॥ విజితేతి॥ విజితానిహృషీకాణిఇంద్రియాణివాయుఃప్రాణశ్చయైస్తైరపిఅదాంతమనస్తురగంఅదాంతంఅదమితంమనఏవతురగఃఅశ్వఃదుర్దమత్వసామ్యాత్తంయేయంతుంనియంతుంయతంతిప్రయతంతే- అతిలోలంఅతిచపలం- గురోశ్చరణంసముపహాయఅనాశ్రిత్య- తేఉపాయేషుఖిద్యంతేక్లిశ్యంతీత్యుపాయఖిదస్సంతః- వ్యసనశతాన్వితాఃబహువ్యసనాకులాః- ఇహసంసారసముద్రేఆవిశంతిసంతిష్ఠంతిదుఃఖమేవప్రాప్నువంతీత్యర్థః- హేఅజఅకృతకర్ణధారాః అస్వీకృతనావికాఃవణిజోయథాతద్వత్- గురుణోపదర్శితభగవద్భజనసుఖానుభూతౌతుస్వతఏవమనోనిశ్చలంభవతినాన్యథేతిభావః॥ శ్లో॥ యదాపరానందగురోభవత్పదేపదంమనోమేభగవాన్లభేతవై। తదానిరస్తాఖిలసాధనశ్రమఃశ్రయేయసౌఖ్యంభవతఃకృపావశాత్॥ చం॥ కుతస్తర్హిమయిభావ ఇత్యపేక్షాయాంమనోనిగ్రహాదేవవైరాగ్యాత్మకాత్- సచగురూపాసనాదేవనతూపాయాంతరేభ్యఇత్యభిప్రేత్యాహుః॥ విజితేతి॥ అతిచంచలమతఏవవి

జితాని హృషీకాణీంద్రియాణి-వాయవః ప్రాణాశ్చ యైస్తైరప్యదాంతం దుర్నిగ్రహం మనఏవ తురగమశ్వం-యే యంతుం నియంతుం గురోశ్చరణం విహాయ ఉపాయాంతరేషు క్లిశ్యంతో యతంతే-తే వ్యసనశతాన్వితాః బహువ్యసనాకులాః-ఇహ సంసారసాగరే సజ్జంతి సంగచ్ఛంతి సంనివిశంతి దుఃఖమేవ ప్రాప్నువంతీత్యర్థః-హే అజ అకృతకర్ణధారాః అలబ్ధకర్ణధారాః వణిజః యథా జలధౌ మజ్జంతి తద్వత్॥ ౩౮॥ శ్రు॥ పరీక్ష్య లోకాన్ కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాత్ నాస్త్యకృతః కృతేన-తథా-యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యేఽస్య హృది స్థితాః-అథ మర్త్యోఽమృతో భవత్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుత ఇత్యాద్యాః వైరాగ్యమంగం విదధతీత్యాహ-స్వజనేతి-ఆత్మా దేహః-ధామ గృహం అసుః ప్రాణః స్వజనాదిభిః ద్వంద్వనిర్దిష్టైః సర్వరసే సర్వరసాః సుఖాని విద్యంతే యస్మిన్ త్వయి పరమానందే॥ శ్రు॥ ఏతస్యైవానందస్యాన్యాని భూతాని మాత్రాముపజీవంతీతి శ్రుతేః-శ్రయతః త్వాం సేవమానస్య పుంసః-ఆత్మని సతి-నృణాం తుచ్ఛైరేతైః కిం కః ఉపయోగః-ఇతి సత్ సత్యం పరమార్థం సుఖమజానతాం-అతఏవ మిథునతః స్త్రీపుంసాః మిథునీభూయ రతయే మాయాసుఖాయ చరతాం ప్రవర్తమానానాం కర్మణి షష్ఠీ-అజానతశ్చరతః పురుషాన్ కోఽన్వర్థః సుఖయతి ఆనందయతి న కోఽపీత్యర్థః-ఇహ సంసారే-కథంభూతే-స్వవిహతే స్వతఏవ నశ్వరే-స్వనిరస్తభగే స్వతఏవ గతసారే పాఠాంతరే కోఽన్విహేత్యస్యైవ వివృతిర్విశేషణద్వయం-అతస్త్వద్భజనమేవోచితమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ భజతో హి భవాన్ సాక్షాత్పరమానందచిద్ఘనః। ఆత్మైవ కిమతః కృత్యం తుచ్ఛదారసుతాదిభిః॥ చం॥ నను మయి భృశం భావం విదధతు-తతః కిమిత్యపేక్షాయాం నిరతిశయానందజలధిమగ్నానాం వైషయికసుఖాంతరనైరపేక్ష్యం-ఇతరేషాం తు సుఖం విషమిశ్రపయఃపానతుల్యమిత్యభిప్రేత్యాహుః॥ స్వజనేతి॥ సర్వరసే సర్వవిధసుఖమయే ఆత్మని చ త్వయి॥ శ్రు॥ రసో వై సః-రసగ్ంహ్యేవాయం లబ్ధ్వానందీ భవతి-కో హ్యేవాన్యాత్కః ప్రాణ్యాత్-యదేష ఆకాశ ఆనందో న స్యాదిత్యుక్తరీత్యా నిరతిశయసుఖస్వరూపే తదావహే చ ప్రియతమే త్వయి సతి విద్యమానే-నృణాం శ్రయతః నృణాం మధ్యే కస్యచిదుక్తవిధం త్వాం భజతః పుంసః-స్వజనాదిభిః కిం-న కించిదపి సుఖమిత్యర్థః-ఆత్మా దేహః-ధామ గృహం-ధరా భూమిః-అసుః ప్రాణః-రథశబ్దో వాహనోపలక్షకః-ఇత్థం సత్ నిరతిశయపురుషార్థభూతతత్స్వరూపమజానతాం-అతఏవ రతయే సుఖార్థం మిథునతః చరతాం మిథునీభూయ వర్తమానానాం స్వవిహతే స్వప్రకృ

ఇవావిశంత్యకృతకర్ణధరా జలధౌ ।౩౮। స్వజనసుతాత్మదారధనధామధరాసురథైస్త్వయి సతి కిం
నృణాం శ్రయత ఆత్మని సర్వరసే। ఇతి సదజానతాం మిథునతో రతయే చరతాం సుఖయతి కో న్విహ స్వవిహ
తే స్వనిరస్తభగే ॥ ౩౯ ॥ భువి పురుపుణ్యతీర్థసదనాన్యృషయో విమదాస్త ఉత భవత్పదాంబుజహృ
దోఽఘభిదంఘ్రిజలాః। దధతి సకృన్మనస్త్వయి య ఆత్మని నిత్యసుఖే న పునరుపాసతే పురుషసారహరా

తిసంబంధతిరోహితే-అతఏవ స్వనిరస్తభగే స్వః స్వాసాధారణః నిరస్తో భగో జ్ఞానైశ్వర్యాదిర్యస్య తస్మిన్ స్వరూపే సతి ఇహ లోకే కోఽను పుమాన్ అర్థః కామో వా సుఖయతి అర్థకామాన్యతరో న కోఽపి సుఖయతీత్యర్థః స్వవిహతి స్వనిరస్తభగ ఇతి పాఠాంతరం-తదా స్వవిహతిః స్వయాథాత్మ్యానుభవవిఘాతః తేన స్వనిరస్తస్వాభావికజ్ఞానైశ్వర్యస్య స్వస్వరూపే సతీత్యర్థః॥ ౩౯॥ ఏవం గురూపదేశేన తత్త్వమవగమ్య సారాసారవివేకేన చ సర్వతో నిర్విద్య తదేవ మహత్సంగేన ఉపపత్తిభిః సమ్యగవధారయితుం తీర్థసదనాని తత్పురుషదర్శనాయ మునయః పర్యటంతీతి-మంతవ్య ఇతి శ్రుత్యర్థమాహ॥ భువీతి॥ తే ఉక్తలక్షణాః ఋషయః-విమదాః నిరహంకారాః-యతః భవత్పదాంబుజహృదః భవతః పదాంబుజం హృది యేషాం తే-అతః స్వయమేవ అఘభిదంఘ్రిజలాః అఘభిత్ అంఘ్రిజలం యేషాం తే ఉత అపి-తథావిధా అపి భువి పృథివ్యాం పురూణి బహూని తీర్థాని సదనాని క్షేత్రాణి తాన్యేవ ఉపాసతే సేవంతే-ప్రాయస్తత్రైవ మహత్సంగో భవతీతి-అథవా పురు అధికం భగవద్భజనలక్షణం పుణ్యం యేషాం తాని చ తాని తీర్థాని గురవః మహాంత ఇత్యర్థః-తేషాం సదనాని ఆశ్రమాన్-యథా హేమరసింహః-నిపానాగమయోస్తీర్థమృషిజుష్టజలే గురావితి-న పునః పురుషసారహరావసథానుపాసతే-పురుషాణాం సారం వివేకస్థైర్యధైర్యక్షమాశాంతి ప్రముఖం హరంతీతి తథా-తే చ తే ఆవసథాః గృహాః తాన్-న చ తేషాం గృహాదిభవకుత్సితసుఖాపేక్షేత్యాహ-దధతి సకృన్మనస్త్వయి య ఆత్మని నిత్యసుఖ ఇతి-సకృదపి త్వయి యే మనో దధతి తేఽపి గృహాద్యాసక్తా న భవంతి-కిం పునరేవంభూతా ఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ ముంచన్నంగ తదంగసంగమనిశం త్వామేవ సంచింతయన్ సంతస్సంతి యతో యతో గతమదాస్తానాశ్రమానావసన్। నిత్యం తన్ముఖపంకజాద్విగళితత్వత్పుణ్యగాథామృతస్రోతస్సంప్లవసంప్లుతో నరహరే న స్యామహం దేహభృత్॥ చం॥ సన్నిత్థమాత్మానం సర్వరసం యే మామాశ్రయంతే-కిం మిథునతో న చరంతీత్యాహుః॥ భువీ॥ యే త్వయి నిత్యసుఖస్వరూపే ఆత్మని చ సకృదపి మనో దధతి-తే పునః పురుషాణాం సారం జ్ఞానవైరాగ్యాదిరూపం హరంతీతి తథా-తాన్ ఆవసథాన్ గృహాన్ నోపాసతే న సేవంతే-న గృహేషు మిథునతశ్చరంతీత్యర్థః-అపి తు పృథివ్యాం పుణ్యాని తీర్థాని గంగాదీని సదనాని క్షేత్రాణి చ ఉపాసతే-తీర్థాన్యపి తీర్థీకర్తుం పుణ్యక్షేత్రాణ్యపి నిరతిశయపుణ్యావహాని కర్తుం తాన్యుపాసత ఇతి భావః తత్ర హేతుత్వేన తాన్ విశింషంతి-ఋషయః ద్రష్టారః స్వాత్మపరమాత్మయాథాత్మ్యవిద ఇత్యర్థః-అతఏవ విమదాః దేహాభిమానస్వతంత్రాత్మాభిమానాదిరూపమదరహితాః-ఉత అపి చ భవతః పదాంబుజం

హృదియేషాంతే- భవతఃపదాంబుజేహృత్ యేషాంతే ఇతివా- అతఏవాఘుంభింగతీతితథా- తాన్యంఘ్రిజలానియేషాంతే - అనేనభగవద్భక్తానాంపాదస్పర్శోఽపిపావనఇత్యభిప్రేతం - అత్మనీత్యనేనకృష్ణస్యచిదచిదాత్మకప్రపంచరూపకార్యస్యతచ్ఛరీరత్వం - అతఏవపరమార్థత్వంచాభిప్రేతం నహిమిథ్యాభూతంకించిత్తస్యచిచ్ఛరీరభూతంగృష్టం॥ ౨౬॥ .... నన్వామ్నాయస్యక్రియార్థత్వాదానర్థక్యమతదర్థానాంక్రియార్థేనసమామ్నాయఇతితత్రతత్రజైమినినావేదస్యక్రియాపరత్వాభిధానాదుపనిషదామపితదేవయుక్తం-యథోక్తం-అంత్రవార్తికకృతా-ఏతేనక్రత్వర్థకర్తృప్రతిపాదనాత్ అనేనఉపనిషదాం నైరాకాంక్ష్యంవ్యాఖ్యాతమితిచేన్న॥ శ్రు॥ ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ- విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ- అచక్షురశ్రోత్రమిత్యేవం- తద్విపరీతాత్మప్రతిపాదనాత్- నహ్యద్వితీయపరమానందరూపస్యకర్మాంగిత్వంయుజ్యతే అనుమతంచైతద్వార్తికకృతః- కథం॥ శ్లో॥ సర్వత్రైవహివిజ్ఞానంసంస్కారత్వేనగమ్యతే। పరాంగించాత్మవిజ్ఞానాదన్యత్రేత్యవధార్యతామితి - తేనైవోక్తత్వాత్- ఏతదర్థమేవమనసానాయమునయఃపర్యటంతీత్యుక్తం-తత్రతావద్ద్వైతస్యసత్యత్వేభవేదస్యైవంతదేవతునసంభవతీతిప్రశ్నోత్తరాభ్యాంమనసేనతత్త్వావధారణప్రకారమాహ॥ సతఇతి॥ ఇదంవిశ్వంధర్మి- సదితిసాధ్యోధర్మః- సతఉత్పన్నత్వాదితిహేతుః - యత్ యతఃఉత్పన్నంతత్తదాత్మకమేవదృష్టం- యథాకనకాదుత్పన్నంకుండలాదితదాత్మకంతద్వదితి- తత్రయదిసదభేదస్సాధ్యతేతదా ఉపాదానత్వనిర్దేశేనైవభేదప్రతీతేః విరుద్ధోహేతురిత్యాహ- ననుతర్కహతమితి-ననునాభేదంసాధయామః కింతు-తదుత్పన్నత్వేనకుండలాదివత్ భేదంప్రతిషేధయామః- తతశ్చఅభేదఏవస్యాదిత్యాశంక్యఅనైకాంతికత్వేనదూషయతి- వ్యభిచరతి క్వచేతి- పితృపుత్రాదిషుముద్గరఘటప్రధ్వంసాదిషుచతథాఽదర్శనాదితిభావః ననుతదుత్పన్నత్వంనామతదుపాదానకత్వం- నతునిమిత్తత్వం- అతోనానైకాంతికత్వమిత్యాశంక్యదూషయతి- క్వచమృషేతి- గుణోపాదానస్యాపిఫణినోనగుణత్వం- కింతు మిథ్యాత్వం - అన్యథాకుండలాదివదబాధప్రసంగాత్ - అతఃపునరప్యనైకాంతికత్వమేవేతిభావః - ననుతత్రనకేవలంగుణమాత్రంఫణినఉపాదానం-కింతు-అవిద్యాయుక్తం - తథాభూతస్యావస్తుత్వాత్ యుక్తంఫణినోమిథ్యాత్వమిత్యాశంక్యతత్తుల్యమత్రాపీతిదూషయతి - నతథోభయయుగితి - అయమర్థః - అత్రాప్యవిద్యాయుక్తస్యైవసతఉపాదానత్వం- ఏవంభూతస్యచనవస్తుత్వం- అతస్సదుపాదానత్వమసిద్ధమితినవస్తుత్వంప్రపంచస్యేతి - ననుమాభూదవస్తుత్వం ...

వసథార్థ ॥ ౩౭ ॥ సతఇదముత్థితంసదితిచేన్ననుతర్కహతంవ్యభిచరతిక్వచక్వచమృషానతథోభయ
యుక్ । వ్యవహృతయేవికల్ప ఇషితోంధపరంపరయాభ్రమయతిభారతీత ఉరువృత్తిభిరుక్థజడాన్ ॥

నేనహేతునాప్రపంచస్యసత్త్వంహేత్వంతరేణతుసాధయామః- తథాహి-సదిదం అర్థక్రియాకారిత్వాత్- యత్ అర్థక్రియాకారితత్సత్- నయదేవంనతదేవం- యథాశుక్తిరజతమితితత్రాహ- వ్యవహృతయేవికల్పఇషితఇతి- వ్యవహృతయేవ్యవహారాయఅర్థక్రియార్థంవికల్పఃభ్రమఃఇషితఃఇష్టఏవ - కూటకార్షాపణాదినాపిక్వచిద్వ్యవహారదర్శనాత్ - నన్వేకత్రసతఃఅన్యత్రారోపఃభ్రమఃప్రసిద్ధః-అత్యంతాసత్త్వేకథంప్రపంచభ్రమస్స్యాత్ - సత్త్వేనానాద్వైతసిద్ధిః - ఉక్తంచభట్టైః॥ శ్లో॥ అథ్యస్యతేఖపుష్పత్వమసత్త్వమవస్తుని। ప్రజ్ఞాతగుణసత్తాకమధ్యారోప్యేతవానవేతి-తత్రాహ- అంధపరంపరయేతి- అంధపరంపరయాఽయంవికల్పఇత్యన్వయః- అయంభావః- సంస్కారజన్యోభ్రమః-సంస్కారసిద్ధయేపూర్వప్రతీతిమాత్రమపేక్షతే - నవస్తుసత్యత్వం-ప్రతీతౌసత్యాంవస్తుసత్యత్వాభావేనభ్రమవ్యతిరేకాదర్శనాత్ - అతఃఅనాదిత్వాత్ పూర్వపూర్వభ్రమగృహీతస్యోత్తరోత్తరఆరోపోభవిష్యతీత్యంధపరంపరాన్యాయేన- తేనచవ్యవహారఃసేత్స్యతీత్యప్రయోజకోహేతురితి- ననుః॥ శ్రు॥ అక్షయ్యగ్ంహవైచాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతంభవతి-అపామసోమమమృతాఅభూమేత్యాదిభిఃకర్మఫలస్యనిత్యత్వప్రతిపాదనాదసత్త్వంనఘటతే- నహినిత్యంవస్తుఅసద్భవతి - తస్మాద్వేదప్రతిపాదితత్వాత్ ద్వైతంసదేవేత్యాశంక్యాహ- భ్రమయతీతి- హేభగవన్- తేతవ-భారతీవేదవాక్- ఉరువృత్తిభిఃగౌణలక్షణాదివృత్తిభిః ఉక్థజడాన్ కర్మశ్రద్ధాభరాక్రాంతమందమతీన్- భ్రమయతి మోహయతి - అయంభావః- నహివేదఃకర్మఫలస్యనిత్యత్వమభిప్రైతి-కింతు-లక్షణయాప్రాశస్త్యమాత్రం- విధ్యేకవాక్యత్వాత్ - అన్యథా వాక్యభేదప్రసంగాత్॥ శ్రు॥ తద్యథేహకర్మచితోలోకఃక్షీయతఏవమేవాముత్రపుణ్యచితోలోకఃక్షీయతఇతిన్యాయోపబృంహితశ్రుత్యంతరవిరోధాచ్చ-అతఃకర్మజడానామిదంభ్రమమాత్రమితి- ఏతేనైవ॥ శ్రు॥తస్మాద్వాఏతస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూత ఇత్యాదీనామప్యన్యపరత్వందర్శితంభవతి॥ శ్లో॥ఉద్భూతంభవతస్సతోపిభువనంసన్నైవసర్పస్స్రజఃకుర్వత్కార్యమపీహకూటకనకంవేదోపినైవంపరః।అద్వైతంతవసత్పరంతుపరమానందంపదంతన్ముదావందేసుందరమిందిరానుతహరేమామ్ముంచమామానతమ్॥చం॥ఇత్థంకార్యస్యసత్యత్వాభ్యుపగమమభిప్రేత్యఅథకార్యసత్త్వప్రతిక్షేపేణకార్యమిథ్యాత్వవాదంచోద్యముఖేనప్రస్తుత్యప్రతిక్షిపంతి।సతఇతి॥సతఇత్యాదినాతర్కహతమిత్యంతేనకార్యమిథ్యాత్వవాదిమతానువాదః-వ్యభిచరతీత్యాదినాతత్ప్రతిక్షేపఇతివిభాగః - తథాహి - సతఃపరమార్థభూతాత్పరస్మాద్బ్రహ్మణస్సకాశాదుత్పన్నమిదంజగత్ సత్ పరమార్థభూతం సత్యమితి యావత్ నతునైతద్యుక్తమిత్యర్థః- కుతః - యతస్తర్కహతమితిచేత్ - యద్యపియ

ద్యస్మాదుత్పన్నం తత్తదాత్మకమేవ యథా మృద్ధిరణ్యాదేరుత్పన్నఘటమకుటాదికార్యం- తథాపి చేతనాత్పురుషాజ్జాతానాం కేశదంత నఖలోమ్నామచేతనత్వదర్శనాద్గోమయాజ్జాతానాం వృశ్చికానాం చేతనత్వదర్శనాచ్చ కార్యకారణయోస్సాలక్షణ్యావ్యవస్థాభావాత్- పరమార్థస్వప్నాదపరమార్థగజతురగాదీనాం తథా పరమార్థశుక్తిశకలాదపరమార్థరజతస్య చోత్పత్తిదర్శనాత్ - తదుత్పత్తి వైయర్థ్యాచ్చ కార్యం సదిత్యేతత్తర్కహతం-అతః కార్యం మిథ్యైవేతి చేదిత్యర్థః - తర్కశ్చాత్ర యుక్తిః-కా పునరత్ర యుక్తిరితి చేదుచ్యతే మృద్ద్రవ్యస్యానువర్తమానత్వం తదతిరిక్తస్య వ్యావర్తమానత్వం రజ్జుసర్పాదిషు హ్యనువర్తమానస్య అధిష్ఠానభూతస్య రజ్జ్వాదేస్సత్యతా వ్యావర్తమానస్య సర్పాదేరసత్యతా దృష్టా- తథానువర్తమానమధిష్ఠానభూతం మృద్ద్రవ్యమేవ సత్యం వ్యావర్తమానాస్తు ఘటశరావాదయః అసత్యభూతాః- తథా నిర్విశేషసన్మాత్రాత్సర్వాధిష్ఠానభూతాద్బ్రహ్మణః అన్యః అహంకారాదివ్యవహారాలంబనః కృత్స్నః ప్రపంచః మిథ్యా - కారణభూతం సన్మాత్రం బ్రహ్మైవ సత్యం - కించ - సతః ఆత్మనః వినాశాయోగాదసతశ్శశవిషాణాదేరుపలబ్ధ్యభావాదుపలబ్ధివినాశయోగే కార్యం సదసద్భ్యామనిర్వచనీయమితి గమ్యతే - అనిర్వచనీయం శుక్తికారజతాదివన్మిథ్యైవ తస్య చానిర్వచనీయత్వం ప్రతీతిబాధాభ్యాం సిద్ధం- ప్రతీయతే హి ప్రపంచః ప్రత్యక్షేణ॥..........

శ్రు॥ ఏతదాత్మ్యమిదం సర్వం- తత్సత్యం- నేహ నానాస్తి కించన- మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి - యత్ర హి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి- యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యేత్- ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయత ఇత్యాదిభిర్వేదాంతైర్బాధ్యతే చేతి- నను తర్కహతమితి పాఠాంతరం- తదా- నను- సత ఉత్పన్నమిదం సదితి చేత్ తర్కహతమిత్యన్వయః - ఇత్థమనూదితం కార్యమిథ్యాత్వపక్షం ప్రతిక్షిపంతి- వ్యభిచరతీత్యాదినా- కార్యం సదిత్యయమర్థః- క్వ చ వ్యభిచరతి క్వ చేతి కాకుః - న క్వచిద్వ్యభిచార ఇత్యర్థః- కేశపురుషాదిష్వపి అచేతనాంశ ఏవ కార్యకారణభావాదితి భావః - తథాపి స్వప్నార్థశుక్తికారజతాదౌ మిథ్యాత్వేన వ్యభిచార ఇత్యాహుః- క్వ చ మృషేతి- క్వ చ మృషా న క్వచిదపి కార్యం మృషేత్యర్థః- స్వప్నార్థానామపీశ్వరసృష్టత్వాన్న మృషాత్వం శుక్తౌ రజతసద్భావాదన్యదాఖ్యానాద్వా న మృషాత్వమిత్యభిప్రాయః- సత ఉత్పత్తివైయర్థ్యం పరిహరంతి- న తథోభయయుగితి- వ్యభిచరతీత్యనుషంగః- క్వచిదపి మృత్సువర్ణాదిద్రవ్యే ఉభయావస్థానదర్శనాన్న వ్యభిచరతి - కార్యత్వకారణత్వరూపావస్థానేన మృత్సువర్ణాదికం దృశ్యతే- అతస్సతోఽవస్థాంతరప్రాప్తిస్సఫలేత్యర్థః- వికల్పః ఘటశరావాద్యవస్థాభేదః స చ వ్యవహృతయే ఘటేన జలమాహరేత్యాదిరూపవ్యవహారార్థం ఇషితః ఇష్టః- యద్వా- నన్వసచ్చేన్న ప్రతీయేత సచ్చేన్న బాధ్యేత ప్రతీయతే బాధ్యతే చ శుక్తికారజతవత్ప్రపంచరూపం కార్యం- అసతస్సదసద్భ్యామనిర్వచనీయం కార్యం మృషైవేత్యత ఆహుః- న తథోభయయుగితి- తథాభూతమనిర్వచనీయం ఉభయయుక్ సత్త్వవిలక్షణత్వాత్సత్త్వవిలక్షణరూపధర్మద్వయయోగి ద్రవ్యం నాస్త్యేవేత్యర్థః - నను శుక్త్యాదిషు రజతాదిప్రతీతేః ప్రతీతికాలేపి తన్నాస్తీతి బాధేన చాన్యస్యాన్యథాభానాయోగాచ్చ సదసదనిర్వచనీయమపూర్వమేవేదం రజతమిదం దోషవశాత్ప్రతీయత ఇతి కల్పనీయమితి చేన్న- తత్కల్పనాయామప్యన్యస్యాన్యథాభానస్యావర్జనీయత్వాదన్యథాభానాభ్యుపగమాదేవ ఖ్యాతిప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానాముపపత్తేరత్యంతాపరదృష్టాకారణకవస్తుకల్పనాయోగాత్కల్ప్యమానం హీదమనిర్వచనీయం- న తదానీమనిర్వచనీయమితి ప్రతీయతే- అపి తు- పరమార్థరజతమిత్యేవ అనిర్వచనీయమేవ ప్రతీతం చేద్భ్రాంతిబాధయోః ప్రవృత్తేరప్యనుపపత్తిః- అతోఽన్యస్యాన్యథాభానవిరహే ప్రతీతిప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానామనుపపత్తేస్తస్యాపరిహార్యత్వాచ్ఛుక్త్యాదిరేవ రజతాద్యాకారేణ భాసత ఇతి భవతాభ్యుపగంతవ్యం- కించ అవచనీయమపూర్వం రజతమత్ర జాతమితి వదతా తస్య జన్మ కారణం వక్తవ్యం- న తావత్ప్రతీతిః-తస్యాస్తద్విషయత్వేన తదుత్పత్తేః ప్రాగాత్మలాభాయోగాన్నిర్విషయాయా జాతాయా తదుత్పద్యత ఏవ విషయీకరోతీతి మహతామిదముపపాదనం- అథేంద్రియాదిగతో దోషః- న తస్య పురుషాశ్రయత్వేనార్థగతకార్యస్యోత్పాదకత్వాయోగాత్ నాపీంద్రియాణి- తేషాం జ్ఞానకారణత్వాత్ నాపి దుష్టానీంద్రియాణి- తేషామపి స్వకార్యభూతే జ్ఞాన ఏవ విశేషకరత్వాన్నాదిమిథ్యాజ్ఞానోపపాదనత్వమనవస్థాదిదోషనిరస్తం- కించాపూర్వమనిర్వచనీయమిదం వస్తుజాతం- రజతాదిబుద్ధిశబ్దాభ్యాం రజతాదిసాదృశ్యాదితి చేత్తర్హి తత్సదృశమిత్యేవ ప్రతీతిశబ్దౌ స్యాతాం రజతత్వాదిజాతీయాయోగాదితి చేత్సాపి కిం పరమార్థభూతా- న తావత్పరమార్థభూతా - తస్యాః పరమార్థాన్వయాయోగాత్ నాప్యపరమార్థభూతా- అపరమార్థాన్వయాయోగాత్ ....

అపరమార్థే పరమార్థబుద్ధిశబ్దయోర్నిర్వాహకత్వాయోగాచ్చ యత్పునరుక్తం రజ్జ్వాదివన్మాత్రస్య కారణస్యానువర్తమానత్వాత్పారమార్థ్యం సర్పాదీనామివ ఘటశరావాదికార్యాణాం మిథో వ్యావర్తమానత్వాదపారమార్థ్యం - ఏవం సన్మాత్రస్య బ్రహ్మణోఽనువర్తమానత్వాత్పారమార్థ్యం- అహంకారాదివ్యవహారాలంబనాస్సర్వే పదార్థాః మిథో వ్యావర్తమానా అత ఏవ బాధితత్వాన్న పరమార్థా ఇతి- తత్తుచ్ఛం- ద్వయోర్జ్ఞానయోర్విరోధే హి బాధ్యబాధకభావః- బాధితస్యైవ వ్యావృత్తిః- అత్ర ఘటాదిషు దేశకాలభేదేన విరోధ ఏవ నాస్తి- యస్మిన్ దేశే యస్మిన్ కాలే యస్య సద్భావః ప్రతిపన్నః- తస్మిన్ దేశే తస్మిన్ కాలే తస్యాభావః ప్రతిపన్నశ్చేద్విరోధాద్బలవతో బాధకత్వం బాధితస్య చ నివృత్తిః దేశాంతరకాలాంతరసంబంధితయా అనుభూతస్యాన్యదేశకాలయోగాభావప్రతీతౌ న వి

రోధ ఇతి కథమత్ర బాధ్యబాధకభావః - అన్యత్ర నివృత్తస్యాన్యత్ర నివృత్తిర్వా కథముచ్యతే - రజ్జుసర్పాదిషు తు తద్దేశకాలసంబంధిత యైవ అభావప్రతీతేర్విరోధే బాధకత్వం వ్యావృత్తిశ్చ - దేశకాలాంతరదృష్టస్య దేశకాలాంతరవ్యావర్తమానత్వం మిథ్యాత్వవ్యాప్తం న దృష్టమితి - న వ్యావర్తమానత్వమాత్రం పారమార్థ్యే హేతుః - యత్త్వనువర్తమానత్వాత్ స్వపరమార్థ ఇతి తత్ప్రసిద్ధమేవేతి న సాధనమర్హతి - అసన్మాత్రమేవ వస్తు - సత ఉత్పత్తివై యర్థ్యం పరిహరంతి - వ్యవహృతయే వికల్పఇషితఇతి - అస్య యథోక్తవివార్థః - అతః స తోవస్థాంతరప్రాప్తిస్స ఫలేత్యర్థః - నను తర్కాహతత్వాభావేపి నేహ నానేత్యాదిశ్రుతిరేవ కార్యమిథ్యాత్వం ప్రమాపయతీత్యాహుః - భ్రమయతీత్యాదినా - తవ వశారతీవా గ్రూపా నేహ నానేత్యాది శ్రుతిః ఉరువృత్తిభిః ఉక్థజడాన్ అంధపరంపరయా భ్రమయతీతి సంబంధః - ఉక్థజడాః కర్మజడాః అనాదిపాపవాసనాదూషితాశేషశేముషీకాస్తాన్ - అయంభావః - న కేవలం కార్యమిథ్యాత్వబోధనాత్మికైవ నేహ నానేత్యాది త్వద్భారత్యావృత్తిః - అపి తు బ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిషేధబోధనాత్మికా బ్రహ్మస్వరూపే దేవమనుష్యాదిభేదనిషేధాదిబోధనాద్యాత్మికాశ్చ బహ్వ్యో వృత్తయస్సంతి - ఏవం తదర్థాబుభుత్సవోపి వృద్ధజడాస్తద్విపరీతాశ్చ తత్రయే కర్మజడాః తాన్ ప్రథమబుభుత్సు కుబుద్ధిపరికల్పితకార్యమిథ్యాత్వకారణసత్యత్వపరత్వాదిరూపబహువృత్తిభిః ప్రథమప్రతిపత్త్ర్య కుబుద్ధ్యనువర్తినాం కర్మజడానాం అంధపరంపరయా కార్యమిథ్యాత్వభ్రమం జనయతి - ఔపనిషదపరమపురుష రమణీయతా విశేష గుణవిశిష్టానాం త్వం బ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిషేధవిజయాం ప్రమితిం జనయతీతి కిమస్మాభిర్విధేయమితి ‖ ౩౬‖ ....

తదేవం ప్రపంచస్య సత్త్వే సాధకం నాస్తీత్యుక్తం ఇదానీమసత్త్వే సృష్టిప్రళయశ్రుతయః ॥ శ్రు ॥ యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంత ఇత్యాద్యాః - తన్మూలంచ అనుమానం ప్రమాణమిత్యాహ ॥ నేతి ॥ యద్యస్మాదిదం విశ్వం అగ్రే సృష్టేః పూర్వం నాసనాసీత్ ॥ శ్రు ॥ సదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీత్ - ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్. ఇత్యాదిశ్రుతేః - న చ నిధనాత్ ప్రళయాత్ అను అనంతరం భవిష్యత్ భవిష్యతి ॥ శ్రు ॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమిత్యాదిశ్రుతేః - అతః కారణిత్ అంతరా మధ్యేపి ఏకరసే కేవలే త్వయి వృషామిథ్యారూపమేవ విభాతీతి మితం నిశ్చితం - యత ఏవం హ్యతః శ్రుత్యా ద్రవిణజాతివికల్పపథైః ద్రవిణజాతీనాం ద్రవ్యమాత్రాణాం మృల్లోహకాష్ఠాయ సరూపాణాం వికల్పాః భేదాః ఘటకుండలాదయః తేషాం పంథానః మార్గాః ప్రకారాః తై రుపమీయతే సదృశతయా నిరూప్యతే - యథా తత్ర కార్యాకారాణాం నామధేయమాత్రతా కారణం మృదాద్యేవ తు సత్యం - తథా త్రాప్యాకాశాదీనాం నామమాత్రతా - బ్రహ్మైవ సత్యమితి నిరూప్యత ఇత్యర్థః తథా చ ॥ శ్రు ॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన విజ్ఞాతేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ వాచారంభణం వికారో నామధ

౩౬ ॥ నయదిదమగ్ర ఆస న భవిష్యదతో నిధనాదనుమితమంతరా త్వయి విభాతి మృషైకరసే । అత ఉపమీయతే ద్రవిణజాతివికల్పపథైర్వితథమనోవిలాసమృతమిత్యవయంత్యబుధాః ॥ ౩౭ ॥

నయదజయా

యం మృత్తికేత్యేవ సత్యం - యథా నాస్త్యేకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాత్ - తథా ఏకేన నఖనికృంతనేన సర్వం కార్ష్ణాయసమిత్యాది - తస్మాదస్యాసత్త్వే ప్రమాణాభావాత్ - అసత్త్వే తు ప్రమాణస్య విద్యమానత్వాత్ వితథ మనోవిలాసం ఋతం సత్యమితి యే అవయంతి జానంతి - తే అబుధాః అజ్ఞా ఇత్యర్థః - అత్రైవం ప్రయోగః - వివాదాధ్యాసితం న సత్ ఆద్యంతయోరవిద్యమానత్వాత్ వికారిత్వాత్ దృశ్యత్వాద్వా శుక్తిరజతాదివదిత్యన్వయే ఆత్మవచ్చేతి వ్యతిరేకే దృష్టాంతః ॥ శ్లో ॥ మకుటకుండలకంకణకింకిణీపరిణతం కనకం పరమార్థతః । మహదహంకృతిఖప్రముఖం తథా నరహరేర్న పృథక్పరమార్థతః ॥ చం ॥ నను ॥ శ్రు ॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాది మృదాది దృష్టాంతేషు మృదాది కారణానామేవ మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదిభిః సత్యత్వప్రతీతేర్వికారాణాం నామధేయానాంచ వాచారంభణమిత్యనేన హి వాచాలంబనం వ్యవహారమాత్రం - న తు పారమార్థ్యమితి మిథ్యాత్వప్రతిపాదనాచ్చ దార్ష్టాంతికే సన్మాత్రస్య బ్రహ్మణః పారమార్థ్యం కార్యమిథ్యాత్వమర్థాన్మేనాపి స్వీకార్యమిత్యాశంకాయాం మృత్పిండకార్యాదిదృష్టాంతానాం కార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనమవిదుషామేవ రోచతే న విదుషామిత్యాహుః ॥ నయదితి ॥ అత్ర వికల్పపథై రిత్యంతేన కార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనానువాదః - వితథేత్యాదినా తత్ప్రతిక్షేప ఇతి విభాగః తథాహి - యత్ యస్మాదిదం విశ్వం అగ్రే సృష్టేః పూర్వం నాసనాసీత్ ॥ శ్రు ॥ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీదితి శ్రుతేరితి భావః - నిధనాత్ ప్రళయాత్ అను అనంతరం న భవిష్యత్ న భవిష్యతి ॥ శ్రు ॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమిత్యాదిశ్రుతేరితి భావః - అతః కారణిదంతరా మధ్యేపి - ఏకరసే కేవలే త్వయి మృషా మిథ్యారూపమేవేదం భాతీతి మితం నిశ్చితం యత ఏవం అతః శ్రుత్యా ద్రవిణజాతివికల్పపథైః ద్రవిణజాతీనాం ద్రవ్యమాత్రాణాం మృల్లోహకాష్ఠాయసరూపాణాం వికల్పాః ఘటకుండలాదయః తేషాం పంథానః మార్గాః ప్రకారాః తై రుపమీయతే సదృశతయా నిరూప్యతే - యథా తత్ర కార్యాణాం నామధేయమాత్రతా కారణం మృదాద్యేవ సత్యం - తథా త్రాప్యాకాశాదీనాం నామధేయమాత్రతా బ్రహ్మైవ సత్యమితి నిరూప్యత ఇత్యర్థః తథా చ ॥ శ్రు ॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ - వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం యథా సోమ్యైక [illegible] మణినా విజ్ఞాతేన సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాత్ తథా ఏకేన నఖనికృంతనేన సర్వం కార్ష్ణాయసమిత్యాది - అత్రైతద్ధ [illegible] త

ఇతి- కుదృష్టీనాం వితథమనోవిలసితమేతత్కార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనమిత్యర్థః- ప్రతిపన్నోపాధౌ బాధాదర్శనాదితి భావః- తస్మాత్తుదృష్ట్యభిమతం కార్యమిథ్యాత్వం యుక్తం ప్రామాణికమితి అబాధాం యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేనేత్యాదిదృష్టాంతవాక్యార్థానభిజ్ఞాః అవయంతి జానంతి న తదర్థజ్ఞా ఇత్యర్థః- అయంభావః- అత్ర హి న కార్యమిథ్యాత్వం కారణసత్యత్వం చ ప్రతిపాద్యతే- కింతు - కార్యకారణయోరనన్యద్రవ్యత్వం- తథా హి॥ శ్రు॥ స్తబ్ధోఽస్యుత తమాదేశమప్రాక్ష్యో యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవత్యమతం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతం స్యాదితి- కృత్స్నస్య జగతో బ్రహ్మైకకారణత్వం-కారణాత్కార్యస్యానన్యత్వం చ హృది నిధాయ కారణభూతబ్రహ్మజ్ఞానేన కార్యభూతస్య సర్వస్య విజ్ఞానే ప్రతిజ్ఞాతే సతి కృత్స్నస్య సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మైకకారణతామజానతా శిష్యేణ కథంను భగవతస్స ఆదేశ ఇత్యన్యజ్ఞానేన అన్యస్య జ్ఞాతత్వాసంభవం చోదితో బ్రహ్మైకకారణముపదేక్ష్యన్ లౌకికప్రతీతిసిద్ధం కారణాత్కార్యస్యానన్యత్వం తావద్యథా సోమ్యైకేనేత్యాదినా దర్శయతి- యథైకమృత్పిండారబ్ధానాం ఘటశరావాదీనాం తస్మాదనతిరిక్తద్రవ్యతయా తద్జ్ఞానేన జ్ఞాతత్వేత్యర్థః- అత్ర కారణాదివాదేన కారణాత్కార్యస్య బుద్ధిశబ్దాంతరాదిభిః ద్రవ్యాంతరత్వమాశంక్య లోకప్రతీత్యైవ కారణాత్కార్యస్యానన్యతోపపాద్యతే- వాచేత్యాదినా- ఆరభ్యతే ఆలభ్యతే స్పృశ్యత ఇత్యారంభణం కృత్యల్యుటో బహుళమితి కర్మణి ల్యుట్- వాచా వాక్పూర్వకేణ వ్యవహారేణ హేతునేత్యర్థః-హేతుత్వం చాత్ర తృతీయయా నేన వసతీతివత్ ఘటేనోదకమాహరేత్యాది వాక్పూర్వకో హ్యుదకాహరణాదివ్యవహారస్తస్య వ్యవహారస్య సిద్ధయే తేనైవ మృద్ద్రవ్యేణ పృథుబుధ్నోదరత్వాదిలక్షణో వికారః సంస్థానవిశేషస్తత్ప్రయుక్తం చ ఘట ఇత్యాదినామధేయం స్పృశ్యతే-ఉదకాహరణాదివ్యవహారవిశేషసిద్ధ్యర్థం- మృద్ద్రవ్యమేవ సంస్థానాంతరనామధేయభాగ్భవతి-అతో ఘటాద్యపి మృత్తికేత్యేవ సత్యం మృత్తికాద్రవ్యమిత్యేవ సత్యం ప్రమాణేనోపలభ్యత ఇత్యర్థః- న తు ద్రవ్యాంతరత్వేన - అతస్తస్యైవ మృద్ద్రవ్యాదేర్ద్రవ్యస్య సంస్థానాంతరభాక్త్వమాత్రేణ బుద్ధిశబ్దాంతరాదయః ఉపపద్యంతే- యథైకస్య దేవదత్తస్య అవస్థాభేదైర్బాలయువస్థవిర ఇతి శబ్దాంతరాదయః కార్యవిశేషాశ్చ దృశ్యంతే తద్వదితి- ఏవం చైవమేవ చిదచిద్విశిష్టం బ్రహ్మ సృష్టేః ప్రాక్ నిధనానంతరం చ నామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వేనావతిష్ఠతే అంతరా తు తద్విభాగార్హస్థూలచిదచిదాత్మకప్రపంచాకారేణావతిష్ఠ

త్వజానను శయీత గుణాంశ్చ జుషన్ భజతి సరూపతాం తదను మృత్యుమపేతభగః । త్వముత జహాసి
తామహిరివ త్వచమాత్తభగో మహసి మహీయసేఽష్టగుణితేఽపరిమేయభగః ॥ ౩౮ ॥ యదినసముద్ధరంతి

తత ఇత్యవస్థానామనిత్యత్వేఽపి తదాశ్రయస్య ద్రవ్యస్యోభయావస్థాయోగినః పారమార్థ్యమేవేతి బుధా అవయంతీతి॥ శ్రు॥ నాసదాసీన్నో సదాసీదిత్యస్య స్థూలావస్థమచిద్ద్రవ్యం చిద్ద్రవ్యం చ- ప్రళయదశాయాం నాసీత్ కింతు- తమః నిరతిశయసూక్ష్మదశాపన్నమచిద్ద్రవ్యం తమసాదృశ్యేనాచిద్ద్రవ్యేణ గూఢం తిరోహితం ప్రకేతం సూక్ష్మావస్థం చిద్ద్రవ్యం చాసీదిత్యర్థః- ఉక్తజడా న బుధా ఇత్యనేన జీవానామజ్ఞత్వసంభావనా సూచితా॥ ౩౮॥ నను యది ప్రపంచో నామనామాస్త్యేవ న చాసతా తేన చైతన్యస్య సంబంధగంధోఽపి - తర్హి కిమపరాద్ధం జీవేన- యతః అయం సంసరతి- కిం వా బహుపుణ్యమీశ్వరస్య- యతో నిత్యముక్తః కిం విషయం చ తదా కర్మకాండమిత్యపేక్షాయాం జీవేశ్వరవిశేషం॥ శ్రు॥ ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే - తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి- అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపామిత్యాద్యా వదంతీత్యాహ ॥ స ఇతి॥ స తు జీవః- యత్ యస్మాదజయా మాయయా అజామవిద్యామనుశయీత ఆలింగేత- తతః గుణాంశ్చ దేహేంద్రియాదీన్ జుషన్ సేవమానః ఆత్మతయా అధ్యస్యన్- తదను తదనంతరం- సరూపతాం తద్ధర్మయోగం చ జుషన్- అపేతభగః పిహితానందాదిగుణస్సన్- మృత్యుం సంసారం- భజతి ప్రాప్నోతి- తద్విషయమేవ చ కర్మకాండమితి భావః- త్వముత త్వం తు- జహాసి తాం అజాం మాయాం - నను సామర్థ్యం వాస్తి- కథం తత్త్యాగస్తత్రాహ- అహిరివ త్వచమితి-అయంభావః- యథా భుజంగః స్వగతమపి కంచుకం గుణబుద్ధ్యా నాభిమన్యతే-తథా త్వమజాం-సహినిరంతరాహ్లాదిసంవిత్కామధేనుబృందస్వైరజయా కృత్యమితి తాముపేక్షసే ఇతి- కుత ఏతత్తదాహ ఆత్తభగః నిత్యప్రాప్తైశ్వర్యః - మహసి పరమైశ్వర్యే అష్టగుణితే అణిమాద్యష్టవిభూతిమతి- మహీయసే పూజ్యసే- విరాజసే - కథంభూతః అపరిమేయభగః అపరిమితైశ్వర్యః- న హ్యన్యేషామివ దేశకాలాదిపరిచ్ఛిన్నం తవ అష్టగుణితమైశ్వర్యం- అపి తు-పరిపూర్ణస్వరూపానుబంధిత్వాదపరిమితమిత్యర్థః ॥ శ్లో॥ సృత్యంతీతవ వీక్షణాంగణగతాః కాలస్వభావాదిభిర్భావాన్ సత్త్వరజస్తమోగుణమయానున్మీలయంతీ బహూన్ మామాక్రమ్య పదా శిరస్యతిభరం సంమర్దయంత్యాతురం మాయా తే శరణంగతోఽస్మి నృహరే త్వామేవ తాం వారయ॥ చం॥ నను భగవత ఇవ తేషామపి నిత్యత్వైకరసత్వప్రకృతిస్థిత్యాద్యవిశేషేఽపి కథం తే హంతత్సంభావనాయా అస్యభావ ఇత్యాశంకాయాం ప్రకృతివశ్యత్వతదభావాభ్యామిత్యాహుః॥ స యదజయేతి॥ స జీవో యత్ యస్మాత్ అజయా త్వన్మాయయా సంమోహిత ఇతి శేషః- అజాం ప్రకృతిపరిణామాత్మికాం దేవమనుష్యాదిమూర్తిమనుశయీత ఆలింగతి బిభర్తీతి యావత్- తతో గుణాన్ శబ్దాదివిషయాన్ జుషన్ సేవమానః - సరూపతాం స్థూలత్వకృశత్వాది దేహధర్మతాం భజతి దేహాత్మాభిమానీ భవతీత్యర్థః-తదను తదనంతరం-మృత్యుం మరణం భజతి ప్రాప్నోతి - ఇత్థం జన్మమరణాదిరూపసంసృతిభాక్స్యాత్

అపేతఃభగఃజ్ఞానైశ్వర్యాదిర్యస్యతథాభూతోభవతి- త్వముతత్వంతు - అహిస్సర్పస్త్వచంకంచుకమివ తామజాంజహాసినియమేనతత్పరతంత్రతయాసంబంధరహితోఽసి- అహిదృష్టాంతస్త్యాగమాత్రాభిప్రాయకః - అతఏవాత్తఃనిత్యంపరిగృహీతః భగఃయేన తథాభూతః॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్శ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవషణ్ణాంభగ ఇతీరణేతిభగశబ్దార్థోఽవగంతవ్యః - అథాపికింజీవఇవఅహమపిపరిచ్ఛిన్నభగఃనేత్యాహుః- అపరిమేయభగః అపరిచ్ఛిన్నైశ్వర్యాదిమాన్ అష్టగుణితే అపహతపాప్మత్వాదయోఽష్టౌగుణాఃఅస్యనిత్యంసంజాతాఇత్యష్టగుణితంతారకాదిత్వాదితచ్- తస్మిన్ నిత్యావిభూతాపహతపాప్మత్వాదిగుణాష్టకయుక్తేమహసిఅపరిచ్ఛిన్నేస్వయంప్రకాశస్వరూపేవహీయసేమహసిస్థిత్వాభాజ్యసఇత్యర్థః॥ ౩౯॥ ఏవంతావదుక్తసాధనకదంబేనయే భగవంతం భజంతితేమృత్యుంతరంతి ఇతరేసంసరంతీత్యుక్తం- ఇదానీంయేబహిస్సంగంపరిత్యజ్యభగవన్మార్గేప్రవృత్తా అపికథంచిత్ అంతఃవాంతాశనవత్సకలకామాన్నముంచంతితేభగవంతంనప్రాప్నువంతి-నచేహసుఖంలభంతే- కేవలందురాశీరేవప్రాప్నువంతీతి-తాన్ శోచన్ ॥ శ్రు॥ కామాన్యఃకామయతేమన్యమానస్సకామభిర్జాయతేతత్రతత్రేత్యాదిశ్రుత్యర్థమాహ ॥ యదీతి॥ హే భగవన్- యేయతయః- హృదిస్థితాఃకామజటాఃకామస్యజటాఃమూలాజ్ఞానవాసనాః - యదినసముద్ధరంతినోత్పాటయంతి - తేషామసతాంభవాన్ త్వంహృదిగతోఽపిదురధిగమఃదుష్ప్రాపః-కథం-అస్మృతకంఠమణిఃవిస్మృతోయఃకంఠమణిఃతత్తుల్యః-సయథాకంఠేవర్తమానోఽప్యస్మృతశ్చేదప్రాప్తఇవభవతితద్వదితి- నకేవలమేతావత్- అపితు అసుతృపయోగినామింద్రియతర్పణపరాణాంయోగచ్ఛద్మనాం- ఉభయతోఽప్యసుఖంఇహాముత్రచదుఃఖమేవ- తదాహ- అనపగతాంతకాత్ అనివృత్తాన్మృత్యోర్లోకారాధనధనార్జనాదిక్లేశాత్భోగవైభవప్రాకట్యభయాచ్చఇహతావద్దుఃఖం- భవతఃఈశ్వరాదపిదుఃఖం- కథంభూతాత్ అనధిరూఢపదాత్ అనధిరూఢంపదంస్వరూపంయస్యతస్మాత్ - త్వత్స్వరూపప్రాప్త్యభావాత్ అవిద్యావద్విషయత్వేనప్రాప్తనిజకర్మాతిక్రమనిబంధనత్వద్దండరూపనరకప్రాప్తేఃఅముత్రాప్యసుఖమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ దంభన్యాసమిషేణవంచితజనంభోగైకచింతాతురంసంముహ్యంతమహర్నిశంవిరచితోద్యోగక్లమైరాకులమ్।ఆజ్ఞాలంఘినమజ్ఞమజ్ఞజనతాసన్మాననాదున్మదందీనానాథదయానిధానపరమానందప్రభోపాహిమామ్ ॥ చం ॥ ఇత్థమపేతభగస్యపునస్తత్ప్రాప్తౌకింనిదానమిత్యపేక్షాయాంఅనన్యప్రయోజనంత్వదుపాసనమేవేత్యభిప్రేత్యతావద్భగవత్ప్రాప్తవజ్యాసత్యపి

యతయోహృదికామజటాదురధిగమోఽసతాంహృదిగతోఽస్మృతకంఠమణిః।అసుతృపయోగినాముభయ
తోఽప్యసుఖంభగవన్ననపగతాంతకాదనధిరూఢపదాద్భవతః ॥ ౪౦ ॥ త్వదవగమీనవేత్తిభవదుత్థశుభా
శుభయోర్గుణవిగుణాన్వయాంస్తర్హినదేహభృతాంచగిరః। అనుయుగమన్వహంసగుణగీతపరం

కామహతానామనర్థమాహుః॥ యదీతి॥ యతయఃమునయఃమనఃప్రణిధానశీలాఅపి - యదిహృదిస్థితాఃకామజటాఃకామానాంమూలాని- వాసనాఇతియావత్ - నసముద్ధరంతినోత్పాటయంతి- తర్హి - తేషామసతాంహృదిస్థితోఽపిత్వందురధిగమఃదుర్జ్ఞేయః - అస్మృతకంఠమణిఃస్థితోఽప్యస్మర్యమాణోమణిరివకంఠేవర్తమానోఽపిఅస్మృతశ్చేదజ్ఞాతప్రాయఏవహిభవతి కించ - హేభగవన్ - తేషామసుతృపయోగినాంప్రాణేంద్రియతర్పణపరాణాం యోగినాముభయతః ఇహపరలోకేచ అసుఖందుఃఖమేవ - తదేవాహుః - అనపగతాంతకాత్అనివృత్తాన్మృత్యోఃఇహభోగప్రాప్త్యేపిమరణభయజందుఃఖమస్త్యేవేతిభావః- అనధిరూఢపదాద్భవతస్సకాశాత్ దుఃఖం - అనధిరూఢంఅప్రాప్తంపదంత్వత్స్థానంయేనతస్మాత్ భావప్రధానోనిర్దేశః అప్రాప్తత్వత్పదత్వాత్ త్వత్పదాప్రాప్తేరితియావత్ - నిజధర్మాతిలంఘినాంశాస్తృత్వమరూపాత్త్వత్తోదుఃఖమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ ....

ననుయతేనర్కిమపకృత్యమస్తి ప్రారబ్ధమపిసుఖోపభోగేనాపనీయతే - అతఃకిమితివృథాశప్యతే ఉభయతోఽప్యసుఖమితి- శ్రూయతేచ ॥ శ్రు॥ ఏషనిత్యోమహిమాబ్రాహ్మణస్య - నకర్మణావర్ధతేనోకనీయానిత్యాది తత్రాహ ॥ త్వదవగమీతి ॥ హేసగుణషడ్గుణైశ్వర్యయుక్త- త్వదవగమీత్వద్జ్ఞానవాన్ - భవదుత్థశుభాశుభయోఃభవతఃకర్మఫలదాతుఃఈశ్వరాదుత్థయోరావిర్భూతయోశ్శుభాశుభయోఃప్రాచీనపుణ్యాపుణ్యకర్మణోఃఫలభూతాన్గుణవిగుణాన్వయాన్ సుఖదుఃఖసంబంధాన్ - నవేత్తినానుసంధత్తే- తర్హితదానీంచ-దేహభృతాం దేహాభిమానినాం- ప్రవృత్తినివృత్తికర్మకరీర్గిరఃవిధినిషేధలక్షణాఃనవేత్తివిగతదేహాభిమానతయాకార్యాకార్యబోధాభావాన్ననియుజ్యతఇత్యర్థః యుక్తంచైతత్- యతఃకారణాత్ మనుజైరన్వహంశ్రవణభృతఃఅనుదినంశ్రవణేనచేతసిధృతఃత్వంతేషామపవర్గగతిఃఅపవర్గరూపాగతిర్భవసి - కథం- శ్రవణభృతః- అనుయుగంప్రతియుగంయాగీతపరంపరా ఉపదేశసంతతిఃతయాసత్సంప్రదాయానుసారేణేత్యర్థః- ఏతదుక్తంభవతి-యేతావత్త్వజ్జ్ఞానినఃనతేషాంకర్మాధికారశంకాపి - యేచ అనవరతంత్వత్కథాశ్రవణాదినిష్ఠాఃతేషామప్యాసన్నభవత్పదానాంనవిధినిషేధభావః- ఇతరేషాంతుయోగచ్ఛద్మనాఇంద్రియలాలసానాం ఉభయతోఽప్యసుఖమితి॥ శ్లో॥ అవగమంతవమేదిశమాధవస్ఫురతియన్నసుఖాసుఖసంగమః।శ్రవణవర్ణనభావమథాపివానహిభవామియథావిధికింకరః॥ చం॥ అథానన్యప్రయోజనానాంభగవద్భక్తానాంతూభయతస్సుఖమేవేత్యాహుః॥ త్వదవగమీతి॥ త్వామవగచ్ఛతీతిత్వదవగమీత్వద్యాథాత్మ్యజ్ఞానవాన్ ॥ శ్లో ॥ ఆర్తోజిజ్ఞాసురర్థార్థీజ్ఞానీచేత్యుక్తేషుతురీయ ఇత్యర్థః- భవతిభవః సంసారఃతస్మిన్స్థ

గోరుపస్థితయోఃఫలజననాయ సముపస్థితయోరిత్యర్థః- తయోఃశుభాశుభయోఃపుణ్యపాపాత్మకయోఃకర్మణోః- గుణవిగుణిన్వయాత్ఫలభూతసుఖదుఃఖసంబంధాత్- తర్హితదానీంచ- దేహభృతాంగిరఃస్తుతినిందావాక్యాన్యపినవర్తినానుసంధత్తే- కుతః- యతస్త్వమపవర్గగతిఃతస్య దేహోంఽపవర్గసాధనభూతః-అనేనపరలోకేసుఖముక్తం- ఇహతుమనుజైస్తావకైస్సహ అనుయుగంప్రతియుగం అనువర్తితాన్యాసగుణగీతపరంపరయాసగుణస్యఅనంతకల్యాణగుణయుక్తస్యతవగీతపరంపరయాకథామృతపరంపరయా- అన్వహంశ్రవణేనచేతసిధృతఃయతస్త్వత్కథామృతపానమత్తస్తతోనవేత్తీత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ త్వదవగమీనవేత్తిసుఖదుఃఖేనచవిధినిషేధావిత్యుక్తం-తత్రచనుకథమవగంతుంశక్యందురవగమత్వస్యోక్తత్వాదిత్యేవమాశంక్యసత్యమేవేదంఅనవగాహ్యమహిమ్నావాఙ్మనసగోచరత్వాదవిషయస్త్వైవజ్ఞానముక్తమితిదర్శయన్॥ శ్రు॥ యదూర్ధ్వంగార్గిదివోయదవాక్పృథివ్యాయదంతరాద్యావాపృథివీఇమేయద్భూతంభవచ్చభవిష్యచ్చేత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాదితమపరిమితమహిమానమాహ ॥ ద్యుపతయఇతి॥ హేభగవన్- తేఅంతం ద్యుపతయఃస్వర్గాదిలోకపతయఃబ్రహ్మాదయోఽపినయయుః నప్రాపుః- తత్కుతః- యదంతవద్వస్తుతత్త్వమపిత్వంనభవసి ఆస్తాంతావద్ద్యుపతయోనయయురితి- యద్యస్మాత్త్వమపిఆత్మనోంతంనయాసి- కుతస్తర్హిసర్వజ్ఞతాసర్వశక్తితావాఅతఆహ- అనంతతయాఅంతాభావేన- నహిశశవిషాణాజ్ఞానంసార్వజ్ఞంతదప్రాప్తిర్వాసర్వశక్తిర్వైభవంవిహంతి- అనంతత్వమేవాహ- యదంతరేతి-యస్యతవఅంతరామధ్యే-ననుఅహో-సావరణాఃఉత్తరోత్తరదశగుణసప్తావరణయుక్తాః- అండనిచయాఃబ్రహ్మాండసమూహాః - వాంతిపరిభ్రమంతి- వయసాకాలచక్రేణ-ఖరజాంసీవ- సహఏకదైవ- నతుపర్యాయేణ- హియస్మాదేవం- అతశ్శ్రుతయస్త్వయిఫలంతితాత్పర్యవృత్త్యాపర్యవస్యంతి - నతుసాక్షాద్వదంతి అయమేతావానితి- సగుణస్యగుణానంత్యాత్- నిర్గుణస్యచాగోచరత్వాత్ - కథంతర్హ్యర్థపదార్థతాత్పర్యమితి- తత్రవిధిముఖవాక్యైర్భవేదేవంనియమః పదార్థస్యైవవాక్యార్థత్వమితి - నిషేధముఖేతునాయం నియమఇత్యాహ - అతన్నిరసనేనేతి॥ శ్రు॥ అన్యదేవతద్విదితాదథోవిదితాత్- అన్యత్రధర్మాదన్యత్రాధర్మాదన్యత్రాస్మాత్కృతాకృతాత్- అస్థూలమనణ్విత్యాదిప్రకారేణ లక్షణయాచతత్త్వమసీత్యాదయఃపర్యవస్యంతీతి- నచవాచ్యంనిషేధేశ్శూన్యమేవజ్ఞాప్యతఇతి- యతఃభవన్నిధనాఃభవతిత్వయినిధనం

> పరయా శ్రవణభృతోయతస్త్వమపవర్గగతిర్మనుజైః ॥ ౪౧ ॥ ద్యుపతయఏవతేనయయురంతమనంతతయాత్వమపియదంతరాండనిచయాననుసావరణాః । ఖఇవరజాంసివాంతి వయసాసహయచ్ఛ్రుతయస్త్వయిహిఫలంత్యతన్నిరసనేనభవన్నిధనాః ॥ ౪౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్యేతద్బ్రహ్మణఃపుత్రా ఆశ్రుత్యాత్మానుశాసనమ్ । సనందనమథానర్చుస్సిద్ధా జ్ఞాత్వాత్మనోగతిమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్యశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రసః । సముద్ధృతః పూర్వజైస్తైర్వ్యోమయానైర్మహాత్మభిః ॥ ౪౪ ॥

సమాప్తిఃయాసాంతాస్తథా- నహినిరవధినిషేధస్సంభవతి - అతః అవధిభూతేత్వయిఫలంతీత్యర్థః ॥ శ్లో॥ ద్యుపతయోవిదురంతమనంతతేనచభవాన్నగిరశ్శ్రుతిమౌళయః। త్వయిఫలంతితుతానతదిత్యతోజయజయేతిభజేతవతత్పదమ్॥చం ॥ ఇత్థంయథామతిసంస్తుత్య అథత్వన్మాహాత్మ్యస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వాత్సాకల్యేనస్తోతుంనశక్నుమఇతినిగమయంతి॥ ద్యుపతయఇతి॥ ద్యుపతయఃస్వర్గాదిలోకపతయః మహేంద్రబ్రహ్మాదయఏవ- తవాంతంస్వరూపస్వభావపారం- నయయుఃనజానీయురిత్యర్థః - కింపునర్మనుజాదయ ఇతిభావః - కింబహునా- త్వమపినయాసి- కుతః- అనంతతయాస్వరూపస్వభావయోరపరిచ్ఛిన్నతయా- నచైతావతాతవసర్వజ్ఞత్వభంగః యథావస్థితవస్తువిషయకజ్ఞానస్యైవసర్వజ్ఞత్వావహత్వాత్ - అపరిచ్ఛిన్నస్యపరిచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానస్యాజ్ఞత్వావహత్వాచ్చేతిభావః - మహిమ్నః అపరిచ్ఛిన్నత్వమేవప్రతిపాదయంతి - యదంతరేత్యాదినా- యస్యతవాంతరామధ్యే - ఏకైకస్మిన్రోమకూపే- సావరణైఃసప్తభిరావరణైస్సహితాః- అండానాంబ్రహ్మాండానాంనిచయాఃసమూహాః- వాంతిసంచరంతి- యథాఖేఆకాశేరజాంసివయపేతిజాత్యభిప్రాయమేకవచనంపక్షిభిస్సహవాంతి- తద్వత్ - యస్మాదేవంహీతి - తత్ శ్రుతయఃపారోక్ష్యనిర్దేశఃస్తుతిరస్యగతత్వాభిప్రాయకఃత్వయిఅతన్నిరసనేనతస్మాదపారమహిమ్నస్త్వత్తఃఅన్యత్ప్రకృతిపురుషాదివస్తు- తన్నిరసనేనతత్సాజాత్యప్రతిషేధేనతత్పూర్వకమిత్యర్థః - భవన్నిధనాఃభవతినిధనంనిష్ఠాపర్యవసానమితియావత్ - తద్యాసాంతాః- శాబ్దవృత్త్యాతాత్పర్యవృత్త్యాచప్రకృతి పురుషసాజాత్యనిరసనేన తద్విలక్షణత్వంబోధయంతీత్యర్థః- ఫలంతిసఫలాభవంతి- చేతనాచేతనసాజాత్యనిరసనేనతద్వైలక్షణ్యమాత్రంబోధయంతి- నతుసాకల్యేనతత్స్వరూపస్వభావాదికంబోధయితుంశక్నువంతీతిభావః॥ ౪౨॥ చం॥ ఇత్థంశ్రుతిగీతసంవాదేనసనందనోక్తముత్తరమవధార్యతంబహుమేనిరేఇత్యాహభగవాన్నారాయణః॥ ఇత్యేవమితి॥ ఇతిశ్రుత్యుక్తప్రకారేణ- ఏవంసనందనోక్తమాత్మానుశాసనం ఆత్మాఅనుశిష్యతేయేనతదాత్మానుశాసనం- ఉత్తరమాశ్రుత్య- బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్యపుత్రాః మరీచ్యాదయఃసిద్ధాః ఆత్మనఃపరమాత్మనోగతింప్రకారంయాథాత్మ్యం- జ్ఞాత్వానిశ్చిత్య-అథసనందనమానర్చుః॥౪౩॥ఇతీతి॥శ్లో॥ఇత్యశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రసఇతిసర్వశ్రుతిపురాణరహస్యతాత్పర్యమిత్యర్థః॥ చం॥ సర్వశ్రుతిపురాణోపనిషత్తాత్పర్యమేవంసముద్ధృతమితిప్రకృతవేదస్తుతిప్రశంసా ॥ ౪౪॥

త్వమితి॥ బ్రహ్మదాయాదేతి- బ్రహ్మైవదాయమివఅప్రయత్నప్రాప్యంఅత్తిసేవతఇతితథా- బ్రహ్మపుత్రేతివా॥ చం॥ హేబ్రహ్మదాయాదబ్రహ్మపుత్ర- దాయభోక్తృత్వాత్పుత్రస్యతస్మిన్ దాయాదశబ్దఃఉపచర్యతే- ఏతదాత్మానుశాసనం - నృణాంయేకామాస్తేషాంభర్జనందాహకం- శ్రుతిస్తవనం- ధారయన్ కామంయథేష్టంగాంభూమింతదుపలక్షితాన్ లోకాన్ చరవర్తస్వ॥ ౪౫ ॥ ఏవమితి॥ పూర్ణఃకృతకృత్యః- శ్రుతధరఃశ్రుతమర్థంమనసిధారయన్ - వీరవ్రతఃనైష్ఠికః॥ చం॥ కథమేతత్త్వయావిదితమిత్యపేక్షాయాంతద్వక్తుంప్రస్తౌతి మునిశ్చతుర్భిః॥ ఏవమితి॥ గురుణా బదర్యాశ్రమవాసినానారాయణేన - ఆదిష్టముపదిష్టం- శ్రద్ధయాగృహీత్వాతస్మిన్నవహితమనాః - పూర్ణః - నివృత్తసంశయత్వాత్పూర్ణమనాః శ్రుతంయథాశ్రుతంధరతీతితథాభూతః - వీరాణాంజితేంద్రియాణాంవ్రతంయస్యసః - నైష్ఠికోనారదః- హేరాజన్ - గురుంనారాయణంప్రాహ॥ ౪౬॥ నమఇతి ॥ నమఇతి కృష్ణావతారతయానారాయణంనమస్యతి- ఉక్తంహి॥ శ్లో॥ ఏతేచాంశకలాఃపుంసఃకృష్ణస్తుభగవాన్స్వయమితి॥ చం॥ ఉక్తిమేవాహ॥ నమఇతి॥ కృష్ణాయసర్వలోకసుఖకరాయ- తదుపయుక్తాఅమలాఅకర్మవశ్యామూర్తిర్యస్యతస్మైతుభ్యం- కేన కారణేన కృష్ణఇత్యతస్తంవిశినష్టి- యఇతి - యోభగవాన్ సర్వభూతానామభవాయాపవర్గాయ - ఉశతీఃకమనీయాఃనిర్మలాఇతియావత్ - కలాఃవిద్యాః - ధత్తేఅపేక్షితవిద్యోపదేశేనసుఖకరఇతిభావః॥ ౪౭॥ ఇతీతి॥ సాక్షాత్పితురితి- యోనివ్యవధానంవినాజనకస్యఅగ్నిమథనావసరేకథంచిదరణౌరేతఃఅధఃపతితంమమంధవ్యాసః- తద్దైవతతఉత్పన్నఃశుకఇతివదంతి॥ చం॥ ఇతీత్థమాద్యమృషింనారాయణం - అమలమంతఃకరణంయేషాంతాన్ తస్యశిష్యాంశ్చామంత్ర్యప్రణామపూర్వకమాపృష్ట్వా - సాక్షాత్స్వయంద్వైపాయనస్యాశ్రమమగాజ్జగామ॥ ౪౮॥ చం॥ సభాజితఇతి॥ తతోభగవతాద్వైపాయనేనసభాజితఃపూజితః- కృతఃఆసనస్యపరిగ్రహోయేనసః తస్మైద్వైపాయనాయ- నారాయణస్యముఖాచ్ఛ్రుతం నిగదితం

త్వంచైతద్బ్రహ్మదాయాదశ్రద్ధయాత్మానుశాసనమ్। ధారయంశ్చరగాంకామం కామానాం నిధనంనృణామ్ ।౪౫। శ్రీశుకః॥ ఏవంస్వగురుణాదిష్టంగృహీత్వాశ్రద్ధయాత్మవాన్। పూర్ణశ్శ్రుతధరోరాజన్నాహవీరవ్రతోగురుమ్॥ ౪౬। శ్రీనారదః॥ నమస్తస్మైభగవతేకృష్ణాయామలకీర్తయే। యోధత్తేసర్వభూతానామభయాయోశతీఃకలాః ।౪౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాద్యమృషిమామంత్ర్యతచ్ఛిష్యాంశ్చామలాత్మనః। తతోగాదాశ్రమంసాక్షాత్పితుర్ద్వైపాయనస్యమే ।౪౮॥ సభాజితోభగవతాకృతాసనపరిగ్రహః। తస్మైతద్వర్ణయామాసనారాయణముఖాచ్ఛ్రుతమ్ ।౪౯॥ తద్ధైతద్వర్ణితంరాజన్యన్నఃప్రశ్నఃకృతస్త్వయా। యథాబ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యేనిర్గుణేపిమనశ్చరేత్ ।౫౦। యోస్యోత్ప్రేక్షకఆదిమధ్యనిధనేయోవ్యక్తజీవేశ్వరోయస్సృష్ట్వేదమనుప్రవిశ్యఋషిణాచక్రేపు

శ్రుతిస్మృత్యాత్మకంవచోవర్ణయామాసఉపదిదేశేత్యర్థః సతుమహ్యముపదిష్టవాన్ తత్తుప్రసిద్ధత్వాన్నోక్తం॥ ౪౯ ॥ చం॥ ఏవంతత్ప్రశ్నస్యోత్తరమాగతమిత్యాహ॥ తదేతదితి॥ హేరాజన్ - నఃఅస్మాన్ ప్రతియఃప్రశ్నస్త్వయాకృతః- తత్ప్రశ్నే ఏతచ్ఛ్రుతవచఃవర్ణితం ఉత్తరత్వేనకథితమిత్యర్థః - యేనోపవర్ణితేన అనిర్దేశ్యే నిర్గుణేపిబ్రహ్మణి శ్రుతయశ్చేరురితి మనశ్చరేత్ప్రసరేత్- నిస్సంశయంమనోభవేదిత్యర్థః॥ ౫౦॥ ....

సమస్తవేదస్తుత్యర్థంసంగృహ్యఅనుస్మారయతి॥ యఇతి॥ యఃఅస్యవిశ్వస్యఉత్ప్రేక్షకః- ఇత్యేవమనుశాయినాంసమస్తపురుషార్థాసిద్ధయేసృష్టిస్థితిలయాఃప్రాపణీయాఇత్యాలోచకఇత్యర్థః- అనేననిమిత్తత్వముక్తం- ఏవమాలోచ్యఅస్య ఆదిమధ్యనిధనే ఆదిర్జన్మ మధ్యంపాలనం- నిధనంఅంతః- ఏషుకర్మసు- యోవర్తతే- అనేనోపాదానత్వముక్తం- ననుప్రకృతిపురుషయోరుపాదాననిమిత్తత్వేప్రసిద్ధే- సత్యంతయోరపి- తతఏవోద్భూతత్వాన్మూలకారణంసఏవేత్యాహ - యోవ్యక్తజీవేశ్వరఇతి- ప్రవేశనియమనేదర్శయతి- యఇతి పూర్వోక్తప్రకారేణఇదంసృష్ట్వా- యదర్థమేతత్సృష్టంతేనఋషిణాసృష్టేకార్యే అహమితిదర్శనా దృషిర్జీవఃతేనసహానుప్రవిష్టఃపురఃశరీరాణితస్యభోగాయతనానిచక్రే- తాఃపురఃశాస్తితస్యభోగందదత్పరిపాలయతి - ఉపాసకస్యచకైవల్యరూపోభవతీత్యాహ - యంసంపద్యేతి- యంసంపద్యప్రాప్య - అనుశయీఅనుశయవత్ప్రణామైశ్చర్యమాలేశేతఇతితథాసఃజీవః అజాంకార్యకారణలక్షణాంఅవిద్యాం జహాతిత్యజతి- ననుబ్రహ్మసంపన్నస్యాపిజీవస్యతత్సంబంధోదృశ్యతే అతఆహ- సుప్తకులాయంయథేతి - అయంభావః- యథాసుప్తంశరీరవంతమన్యేపశ్యంతిసతునాత్మానంతథాపశ్యతి- ఏవంజీవన్ముక్తమపిఅన్యేదేహావృతంపశ్యంతి- సతునకించిత్పశ్యతీతి- తంహరింఅజస్రంఅనవరతంధ్యాయేత్- కిమిత్యతఆహ- అభయంనభయంయస్మాత్ భయనివర్తకమిత్యర్థః - కుతఏతత్ కైవల్యనిరస్తయోనింకైవల్యేనఅప్రచ్యుతస్వరూపావస్థానేననిరస్తాతిరస్కృతాయోనిఃమూలకారణంమాయాయేనతం- హరింధ్యాయేదిత్యన్వయః॥శ్లో॥

సర్వశ్రుతిశిరోరత్నవిరాజితపదాంబుజమ్। భోగయోగప్రదంవందేమాధవంకర్మినమ్రయోః॥ ఈక్షంతామిచ్ఛయాసంతఃకుమంతాంమ మసాహసమ్। మయాహిస్వీయబోధాయకృతమేతన్నసర్వతః॥ చం॥ అశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రస ఇత్యుక్తం - కోసౌసమా మ్నాయాదీనాంరసః- యఃశ్రుతిగీత్యాసముద్ధృతఇత్యపేక్షాయాం॥ శ్లో॥ ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణివిచార్యచపునఃపునః। ఇదమేకంసునిష్ప న్నంధ్యేయోనారాయణస్సదేత్యుక్తగీత్యాజగదుదయవిభవలయలీలఃసర్వాంతరాత్మా బంధమోక్షదోభగవానుపాస్యఇత్యేషఏవేతివక్తుం ప్రవృత్తాన్వద్యుపయుక్తైర్గుణైర్భగవంతంవిశింషన్ తద్ధ్యానంవిధత్తే॥ యోస్యేతి॥ అస్యజగతః ఆదిమధ్యనిధనేసృష్టిస్థితిలయేనిమిత్తే ఉత్ప్రేక్షకః॥ శ్రు॥ తదైక్షతబహుస్యామిత్యుక్తవిధేక్షితా- యచ్ఛబ్దానాంతుకైవల్యనిరస్తయోనిమిత్యనేనసంబంధః - యశ్చఅవ్యక్తజీవ యోఃప్రకృతిపురుషయోఃకారణావస్థయోరీశ్వరః అంతఃప్రవిశ్యనియంతా - అనేనకారణావస్థాయాంసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వంతస్యోపా దానత్వంతదుపయుక్తంసర్వశక్తిత్వంఫలితం - ఉత్ప్రేక్షక ఇత్యనేననిమిత్తత్వంతదుపయుక్తంసార్వజ్ఞంచ - యచ్చేదంమహదాదిపృథి వ్యంతసమష్టితత్త్వజాతంసృష్ట్వా ఋషిణాచతుర్ముఖాఖ్యజీవేనానుప్రవిశ్యజీవద్వారానుప్రవిశ్యేత్యర్థః- పురఃశరీరాణిచక్రేని ర్మమే- తతస్తాఃపురఃశాస్తినియమయతి- పూర్శబ్దోత్రసజీవదేవాదిశరీరపరః- ఋషిణాచక్రేపురస్సంహితాఇతిపాఠాంతరం - తదాపు రఃప్రథమంఋషిణాచతుర్ముఖేనసంహితాఃవేదసంహితాఃచక్రేప్రావర్తయదిత్యర్థః- అనేనహితకృత్త్వముక్తం- శాస్త్రప్రవర్తన సంహితార్థం- అనుశయోభుక్తావశిష్టంకర్మసోస్యాస్తీత్యనుశయీకర్మవశ్యోజీవః - యంసంపద్య అజాంజహాతిప్రకృతింజహాతి- ఆవి ర్భూతగుణాష్టకోభవతిముక్తోభవతీతియావత్ - తథాచశ్రూయతే॥ శ్రు॥ పరంజ్యోతిరుపసంపద్యస్వేనరూపేణాభినిష్పద్యతఇతి- తత్ర దృష్టాంతః- సుప్తఃకులాయంయథేతి- యథాశకునిర్నీడేకంచిత్కాలంసుప్తఃతద్విహాయోడ్డీయతేతద్వదజాయాంస్థితః అనుశయీజీవఃయం

రశ్మాస్తితాః। యంసంపద్యజహాత్యజామనుశయీసుప్తఃకులాయంయథా తంకైవల్యనిరస్తయోనిమ భయంధ్యాయేదజస్రంహరిమ్ ॥ ౫౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే- సప్తాశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ దేవాసురమనుష్యేషుయేభజంత్యశివంశివమ్। ప్రాయస్తేధనినోభోజాలక్ష్మ్యాః పతింహరిమ్॥౧॥ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామస్సందేహోత్రమహాన్హినః। విరుద్ధశీలయోఃప్రభ్వోర్విరుద్ధాభజ తాంగతిః॥౨॥ శ్రీశుకః॥ శివశ్శక్తియుతశ్శశ్వత్త్రిలింగోగుణసంవృతః। వైకారికస్తైజసశ్చతామసశ్చేత్యహంత్రిధా।౩॥ తతోవికారాఅభవన్ షోడశామీషుకంచన। ఉపధావన్ విభూతీనాం సర్వాసామశ్నుతేగతిమ్॥ ౪ ॥ హరిర్హినిర్గుణస్సాక్షాత్పురుషఃప్రకృతేఃపరః। ససర్వదృగుపద్రష్టాతం భజన్నిర్గుణోభవేత్॥ ౫॥ నివృత్తేష్వశ్వమేధేషు రాజాయుష్మత్పితామహః। శృణ్వన్ భాగవ

సంపద్య తాంజహాతీత్యర్థః - కైవల్యనిరస్తయోనింసంసారిణాంమోక్షప్రదానేననిరస్తాయోనిఃప్రభవదుఃఖంయేనతం - నవిద్యతేభ యంయస్మాత్తం- హరింఆశ్రితార్తిహరంఅజస్రంనిత్యం- ధ్యాయేత్॥౫౧॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ అష్టాశీతితమే విష్ణుభక్తఃకైవల్యమశ్నుతే। తతోవాగ్దేవభక్తస్తువిభూతిమితివర్ణ్యతే॥ హరిర్భజతాంముక్తిదఇత్యుక్తం అభయం ధ్యాయేదజస్రంహరిమితి తత్రశంకతే॥ దేవాసురేతి॥ అశివంఅవధీరితభోగంత్యక్తవిషయం- ధనినఃభోగినః - లక్ష్మ్యాఃపతింసర్వభో గయుక్తం॥ ౧॥ ౨॥ శివఇతి॥ అన్యోన్యోపమర్దనతమసస్తైవిధ్యాత్త్రిలింగః - త్రిలింగత్వమేవాహ - వైకారికఇతి- అహంఅహం కారః॥ ౩॥ తతఇతి॥ వికారాఃమనఇంద్రియభూతరూపాఃషోడశతిఇంద్రియదేవానామభేదవివక్షయాకంచనేతి- యత్కించిద్విశేషకారోపా ధికంభజన్ - ఉపాధ్యనురూపాణాంవిభూతీనాంగతింస్వరూపంప్రాప్నోతి॥ ౪॥ హరిరితి॥ ఉపద్రష్టాసాక్షీసన్ - యతఃసర్వదృక్సర్వం పశ్యతి- అతఃప్రకృతేఃపరఇతి అత్రేదంతత్త్వం॥ శ్లో॥ వస్తునోగుణసంబంధరూపద్వయమిహేష్యతే।తద్ధర్మయోగాదయోగాభ్యాంబింబ వత్ప్రతిబింబవత్॥ గుణాస్సత్త్వాద్యశ్శాంతఘోరమూఢాస్స్వభావతః। బ్రహ్మవిష్ణుశివానాంచ గుణయంత్రస్వరూపిణామ్ ॥ నాతిభే దోభవేద్భేదోగుణధర్మైరిహాంశతః। సత్త్వస్యశాంత్యానోజాతుగుణైర్విక్షేపమూఢతే ॥ రజస్తమోగుణాభ్యాంతుభవేతాంబ్రహ్మరు ద్రయోః। గుణోపమర్దనాద్భూయస్తదంశానాంచభిన్నతా॥ అతస్సమగ్రసత్త్వస్యవిష్ణోర్మోక్షకరీతనుః।అంశతోభూతిహేతుశ్చతథా నందమయీస్వతః॥ అంశతస్త్వరతమ్యేనబ్రహ్మరుద్రాదిసేవినామ్। విభూతయోభవంత్యేవశనైర్మోక్షోప్యనంశతః ॥ ఇదమేవాభిప్రే త్యతత్రతత్రోచ్యతే- శ్రేయాంసితత్రఖలుసత్త్వతనోర్నృణాంస్యురితి- తథా-సత్త్వంయస్యప్రియామూర్తిరితి - తథా సత్త్వంతత్త్రి ధర్మసాధనమితి- తథా- త్రయాణామేకభావానాంయోనపశ్యతివైభిదామితి- తథా॥శ్లో॥ నతేమయ్యచ్యుతేజేచభిదామణ్వపిచక్షతఇత్యా

ది - ఏవంచ సతి న కించిదసమంజసం తత్తద్భక్తానాం తు కలహో మోహమాత్రమితి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ యస్యేతి॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామీతి - అయమర్థః - యో విషయాన్ పరిజిహీర్షుః రపి కథంచిద్విద్యమానేషు సజ్జతే క్లిశ్యతి చ తస్య విషయాపహార ఏవానుగ్రహ ఇతి - యథా శ్రుతత్వే ధ్రువాదీనామైశ్వర్యవిరోధాత్ - అథవా ప్రథమం విభూతిం కామనానురూపాం దత్వా శనైః విషయోపభోగావసానే తస్య నిర్వేదము త్పాద్య హరిష్యామి - పరమానుగ్రహం కర్తుమితి - తదుక్తం భగవతైవ ॥ శ్లో॥ న మయ్యావేశితధియాం కామః కామాయ కల్పత ఇతి - దుఃఖ దుఃఖితమితి - దుఃఖాదనుపునర్దుఃఖితమివ ప్రతీయమానమిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ స ఇతి॥ సః పునర్బంధూనామనుగ్రహేణ ధనేహయా ప్రవృత్తోపి మదనుగ్రహేణ యదా నిష్ఫలోద్యమో నిర్విణ్ణః స్యాత్ - తదా మదనుగ్రహమితి - మమాసాధారణమనుగ్రహం॥ ౯॥ తమేవాహ॥ తద్బ్రహ్మేతి॥ జనః పశ్చాదపి మోక్షమరోచయన్ అత్యాసక్తః అన్యాన్ భజత ఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఏతదేవేతిహాసేన స్పష్టయితుమాహ॥

తాన్ధర్మాన్ పప్రచ్ఛ దివమచ్యుతమ్॥ ౬। స ఆహ భగవాంస్తస్మై ప్రీతః శుశ్రూషవే విభుః। నృణాం నిఃశ్రేయసార్థాయ యోవతీర్ణో యదోః కులే । ౭ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామి హరిష్యే తద్ధనం శనైః। తతోధనం సంత్యజంత్యస్య స్వజనా దుఃఖదుఃఖితమ్ ॥ ౮। స యదా వితథోద్యోగో నిర్విణ్ణః స్యాద్ధనేహయా। మత్పరైః కృతమైత్రస్య కరిష్యే మదనుగ్రహమ్ ॥ ౯ । తద్బ్రహ్మ పరమం సూక్ష్మం చిన్మాత్రం సదనంతరమ్। తతో మాం సుదురారాధ్యం హిత్వాన్యాన్ భజతే జనః ॥ ౧౦ । తతస్త ఆశుతోషేభ్యో లబ్ధరాజ్యశ్రియోద్ధతాః। మత్తాః ప్రమత్తా వరదాన్ విస్మరంత్యవజానతే । ౧౧ । శ్రీశుకః॥ శాపప్రసాదయోరీశా బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః। సద్యః శాపప్రసాదోంగ శివో బ్రహ్మా న చాచ్యుతః। ౧౨। అత్ర చోదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్। వృకాసురాయ గిరిశో వరం దత్వాప సంకటమ్ । ౧౩। వృకో నామాసురః పుత్రః శకునేః పథి నారదమ్। దృష్ట్వాశుతోషం పప్రచ్ఛ దేవేషు త్రిషు దుర్మతిః ॥ ౧౪। స ఆహ గిరిశం దేవముపధావాశు సిద్ధయే। సోల్పాభ్యాం గుణదోషాభ్యామాశు తుష్యతి కుప్యతి। ౧౫। దశాస్యబాణయోస్తుష్టస్స్తువతోర్వందినోరివ। ఐశ్వర్యమతులం దత్వా తత ఆప సుసంకటమ్॥ ౧౬। ఇత్యాదిష్టస్తమసుర ఉపాధావత్స్వగాత్రతః। కేదార ఆత్మక్రవ్యేణ జుహ్వానోగ్నిముఖం భవమ్। ౧౭। దేవోపలబ్ధిమప్రాప్య నిర్వేదాత్సప్తమేహని। శిరోవృశ్చత్సుధితినా తత్తీర్థక్లిన్నమూర్ధజమ్। ౧౮ । తదా మహాకారుణికస్స ధూర్జటిర్యథా వయమగ్నిరిత్థితోనలాత్। నిగృహ్య దోర్భ్యాం భుజయోర్న్యవారయత్తత్స్పర్శనాద్భూయ ఉపస్కృతాకృతిః॥ ౧౯॥ తమాహ చాంగాలమలం వృణీష్వ మేయథాభికామం వితరామి తేవరమ్। ప్రీయేయతోయేన నృణాం ప్రపద్యతామహో త్వయాత్మా భృశమర్ద్యతే వృథా॥ ౨౦। శ్రీశుకః॥ దేవాత్స వవ్రే పాపీయాన్ వరం భూతభయావహమ్। యస్య యస్య కరం శీర్ష్ణి ధాస్యే స మ్రియతామితి । ౨౧ । తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ రుద్రో దుర్మనా ఇవ భారత। ఓమితి ప్రహసంస్తస్మై దదేహేరమృతం యథా । ౨౨ ॥ స తద్వరపరీక్షార్థం శంభోర్మూర్ధ్ని కిలాసురః। స్వహస్తం ధాతుమారేభే సోబిభ్యత్స్వకృతాచ్ఛివః । ౨౩ । తేనోపసృష్టస్సంత్రస్తః పరాధావత్సవేపథుః। యావదంతం దిశో భూమేః కాష్ఠానాముదగాదుదక్ । ౨౪ । అజానంతః ప్రతివిధిం తూష్ణీమాసన్ సురేశ్వరాః। తతో వైకుంఠమగమద్భాస్వరం తమసః పరమ్ ।౨౫॥ యత్ర నారాయణస్సాక్షాద్యోగినాం పరమా గతిః ।

శాపప్రసాదయోరితి॥ బ్రహ్మా చేత్యన్వయః॥ ౧౨ ॥ ౧౩॥ వృక ఇతి॥ శకునేః పుత్రః॥ ౧౪ ॥ ౧౫॥ దశాస్యేతి॥ సుసంకటమాప కైలాసోత్పాటనం పురపాలనం చ - సుకంటకమితి వా పాఠః॥ ౧౬॥ ఇతీతి॥ స్వగాత్రత ఉపాధావత్ స్వదేహేన యాజయామాస - కథం ఆత్మక్రవ్యేణ స్వమాంసేన జుహ్వాన ఇతి॥ ౧౭॥ దేవేతి॥ అవృశ్చత్ ఛేత్తుముద్యతః॥ ౧౮॥ తదేతి॥ స్వయంచ - అగ్నిరివ మూర్తిమానగ్నిరివ దేదీప్యమాన ఇత్యర్థః - వయం అధునా కథా భియర్ధా కథంచిద్దుఃఖేన మత్తుః కామం వారయామః తద్వదితి - స చ ఉపస్కృతాకృతిః పరిపూర్ణదేహో భవత్ స్వవారయచ్ఛ॥ ౧౯॥ ఏవమాహ చ॥ తమితి॥ తోయేనాపి భజతాం ప్రీతః స్యాం - త్వయా తు దేహో వృథా పీడ్యత ఇతి ॥ ౨౦ ॥ ౨౧॥ తదితి॥ దాతుమనర్హమపి దదే దత్తవాన్ - అహో సర్పస్య అమృతం క్షీరమివ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ తేనేతి॥ ఉపసృష్టః అనుగతస్సన్ ఉదగాత్ ఉత్తరతః ఆగాత్ ఊర్ధ్వమగచ్ఛద్వా ఉదక్ ఊర్ధ్వమంచన్ ॥౨౪॥ అజానంత ఇతి॥ వైకుంఠం శ్వేతద్వీపం॥ ౨౫ ॥ ౨౬॥ తమితి ॥ తం

వృకాసురం తథా వ్యసనం తాదృగ్వ్యసనం యస్య తం- శివం వృజినార్దనః దుఃఖహంతా దూరతఏవ దృష్ట్వా ॥ ౨౭॥ మేఖలేతి॥ మేఖలాదిభిరుపలక్షితః- ప్రత్యుదియాత్ సన్ముఖమాగతః॥ ౨౮॥ శాకునేయేతి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం- కిం కిమర్థం- ఆత్మా దేహః- సర్వపురుషార్థహేతుః- అతో మా పీడయేతి॥ ౨౯॥ యదీతి॥ ప్రాయశః పుంభిర్భృత్యైః భవాన్ స్వార్థాన్ సమీహతే సాధయితుమిచ్ఛతి - అథవా - జనః పుంభిః సహాయైః స్వకార్యాణి సాధయతి అతో నః కథ్యతామితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ పైశాచ్యం పిశాచానామివ వృత్తిం॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యదీతి॥ యత్ యథా వక్తా వదిష్యతి॥ ౩౪॥ ఇత్థమితి॥ చిత్రైః భ్రామకైః సుపేశలైః అతిరమ్యైః- భిన్నధీః భ్రంశితమతిః॥ ౩౫॥ ౩౬॥౩౭॥౩౮॥

శాంతానాం న్యస్తదండానాం యతో నావర్తతే గతః॥౨౬॥ తం తథా వ్యసనం దృష్ట్వా భగవాన్ వృజినార్దనః। దూరాత్ప్రత్యుదియాద్భూత్వా వటుకో యోగమాయయా ॥ ౨౭ ॥ మేఖలాజినదండాక్షైస్తేజసాగ్నిరివోజ్జ్వలన్। * అభివాదయామాస చ తం కుశపాణిర్వినీతవత్ ॥ ౨౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥ శాకునేయ భవాన్ వ్యక్తం శ్రాంతః కిం దూరమాగతః। క్షణం విశ్రమ్యతాం పుంస ఆత్మాయం సర్వకామధుక్ ॥౨౯॥ యది నశ్శ్రవణాయాలం యుష్మద్వ్యవసితం ప్రభో। భణ్యతాం ప్రాయశస్స్వైర్ధృతైః పుంభిస్స్వార్థాన్ సమీహతే ॥౩౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతా పృష్టో వచసామృతవర్షిణా। గతక్లమోఽబ్రవీత్తస్మై యథాపూర్వమనుష్ఠితమ్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఏవం తర్హ్యంగ తద్వాక్యం న వయం శ్రద్దధీమహి। యో దక్షశాపాత్పైశాచ్యం ప్రాప్తః ప్రేతపిశాచరాట్॥ ౩౨॥ యది వస్తత్ర విస్రంభో దానవేంద్ర జగద్గురౌ। తర్హ్యంగాశు స్వశిరసి హస్తం న్యస్య ప్రతీయతామ్॥ ౩౩ ॥ యద్యసత్యం వచశ్శంభోః కథంచిద్దానవర్షభ। తథా త్వం జహ్యసద్వాచం న యద్వక్తానృతం పునః॥ ౩౪॥ ఇత్థం భగవతశ్చిత్రైర్వచోభిస్సుపేశలైః। భిన్నధీర్విస్మృతశ్శీర్ష్ణి స్వహస్తం కుమతిర్న్యధాత్। ౩౫॥ అథాపతద్భిన్నశిరా వజ్రాహత ఇవ క్షణాత్। జయశబ్దో నమశ్శబ్దస్సాధుశబ్దోభవద్దివి॥౩౬॥ ముముచుః పుష్పవర్షాణి హతే పాపే వృకాసురే। దేవర్షిపితృగంధర్వా మోచితస్సంకటాచ్ఛివః॥ ౩౭॥ ముక్తం గిరిశమభ్యాహ భగవాన్ పురుషోత్తమః। అహో దేవ మహాదేవ పాపోయం స్వేన పాప్మనా॥ ౩౮॥ హతః కో ను మహత్స్వీశ జంతుర్వై కృతకిల్బిషః। క్షేమీ స్యాత్కిము విశ్వేశే కృతాగా జగద్గురౌ॥ ౩౯॥ య ఏవమవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః పరస్య సాక్షాత్పరమాత్మనో హరేః। గిరిత్రమోక్షం కథయేచ్ఛృణోతి వా విముచ్యతే సంసృతిభిస్తథారిభిః॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే - అష్టాశీతితమోధ్యాయః. ❖

శ్రీశుకః॥ సరస్వత్యాస్తటే రాజన్నృషయస్సత్రమాసత। వితర్కస్సమభూత్తేషాం త్రిష్వధీశేషు కో మహాన్। ౧॥ తస్య జిజ్ఞాసయా తే వై భృగుం బ్రహ్మసుతం నృప। తద్జ్ఞప్త్యై ప్రేషయామాసుస్సోభ్యగాద్బ్రహ్మణస్సభామ్॥ ౨॥ న తస్మై బ్రహ్మణే స్తోత్రం చక్రే సత్త్వపరీక్షయా। తస్మై చుక్రోధ భగవాన్ ప్రజ్వలన్ స్వేన తేజసా। ౩ । స ఆత్మన్యుత్థితం మన్యుమాత్మజాయాత్మనా ప్రభుః। అశీశమద్యథా వహ్నిం స్వయోన్యా వారిణాత్మభూః। ౪ ॥ తతః కైలాసమగమత్స తం దేవో మహేశ్వరః। పరిరబ్ధుం సమారేభే ఉత్థాయ భ్రాతరం ముదా ॥ ౫ ॥ నైచ్ఛత్త్వమశుభాచారస్తతో దేవశ్చుకోప హ। శూలముద్యమ్య తం హంతుమారేభే తిగ్మలోచనః ॥ ౬ ॥ పతిత్వా పాదయోర్దేవీ సాంత్వయామాస తం గిరా। స తు కృచ్ఛ్రాత్తతో ముక్తః కైలాసాద్రజతాచలాత్ ॥ ౭ ॥ మునిర్జగామ వైకుంఠం యత్ర దేవో జనా

హత ఇతి॥ కిము వక్తవ్యం విశ్వేశే త్వయి కృతాగాః కృతాపరాధః॥ ౩౯॥ య ఇతి॥ అవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః అవాఙ్మనసగోచరశక్తిసముద్రస్య- గిరిత్రమోక్షం శివమోచనరూపం చరిత్రం- సంసృతిభిః నానాయోనిసంసారైః ॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ నవాశీతితమే దేవః కో మహానితి సంశయే। పరీక్ష్య విష్ణోరుత్కర్షం మునిభ్యో వర్ణయద్భృగుః॥ ఇతిహాసాంతరమాహ॥ సరస్వత్యా ఇతి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ స ఇతి॥ స్వయోన్యా స్వస్యైవ రూపాంతరేణాభివ్యక్తిస్థానేన స్వకార్యేణేత్యర్థః। తేన యథా కశ్చిద్వహ్నిం శమయతి తథాస్య

కార్ష్ణేనపుత్రేణనిమిత్తేనక్రోధంశమయామాసేత్యర్థః॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ పునీహీతి ॥ తీర్థకారిణాతీర్థత్వనిమిత్తేన ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి॥ తస్యమంద్రయాగిరాగంభీరయావాచానివృతస్తూష్ణీంబభూవేతిశేషః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తదితి॥ విస్మితాః అపరాధాతిరేకేపినిర్వికారత్వేనభూయాంసంశ్రద్దధుఃమహత్త్వంనిశ్చితవంతఃయతః యస్మిన్ ॥౧౫॥ ధర్మఇతి॥ వైరాగ్యంచచతుర్విధమితిపారేతచ్చాతుర్విధ్యమేవంద్రష్టవ్యం- విషయాంస్త్యక్తుమశక్నువతోపిసంమానేచ్ఛాత్యాగమాద్యంవైరాగ్యం - తతోవిషయాణాంమధ్యేలవణాదివ్యతిరేకేణాపివృత్తిర్ద్వితీయం- తథావృత్తావపిమనసిరాగశైథిల్యేనబాహ్యేంద్రియైరేవవిషయసేవనంతృతీయం- తత్రాప్యౌదాసీన్యంచతుర్థం - తదాహుః ॥ శ్లో ॥ వైరాగ్యమాద్యంయతమానసంజ్ఞంక్వచిద్విరాగోవ్యతిరేకసంజ్ఞమ్ ఏకేంద్రియా

ర్దనః। శయానంశ్రియఉత్సంగేపదావక్షస్యతాడయత్ ॥ ౮ ॥ తతఉత్థాయభగవాన్సహలక్ష్మ్యా
సతాంగతిః। స్వతల్పాదవరుహ్యాథశిరసామునిమ్ ।౯। ఆహతేస్వాగతంబ్రహ్మన్నిషీదాత్రా
సనేక్షణమ్। అజానతామాగతాన్వఃక్షంతుమర్హథనఃప్రభో॥ ౧౦ ॥ పునీహిసహలోకంమాంలోక
పాలాంశ్చమద్గతాన్। పాదోదకేనభవతస్తీర్థానాంతీర్థకారిణా। ౧౧। అద్యాహంభగవాల్ల
క్ష్మ్యాఆసమేకాంతభాజనమ్। వత్స్యత్యురసిమేలక్ష్మీర్భవత్పాదహతాంహసః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏ
వంబ్రువతివైకుంఠేభృగుస్తన్మంద్రయాగిరా। నిర్వృతస్తర్పితస్తూష్ణీంభక్త్యుత్కంఠాశ్రులోచ
నః॥ ౧౩ ॥ పునశ్చసత్రమావ్రజ్యమునీనాంబ్రహ్మవాదినామ్। స్వానుభూతమశేషేణరాజన్భృగు
రవర్ణయత్। ౧౪॥ తన్నిశమ్యాథమునయోవిస్మితాముక్తసంశయాః। భూయాంసంశ్రద్దధుర్విష్ణుం
యతశ్శాంతిర్యతోభయమ్॥ ౧౫ ॥ ధర్మస్సాక్షాద్యతోజ్ఞానంవైరాగ్యంచతదన్వితమ్। ఐశ్వర్యంచా
ష్టధాయస్మాద్యశశ్చాత్మమలాపహమ్॥ ౧౬ ॥ మునీనాంన్యస్తదండానాంశాంతానాంసమచేతసామ్।
అకించనానాంసాధూనాంయమాహుఃపరమాంగతిమ్। ౧౭। సత్త్వంయస్యప్రియామూర్తిర్బ్రా
హ్మణాస్త్విష్టదేవతాః। భజంత్యనాశిషశ్శాంతాయంవానిపుణబుద్ధయః॥ ౧౮॥ త్రివిధాకృతయస్తస్య
రాక్షసాఅసురాస్సురాః। గుణిన్యామాయయాసృష్టాస్సత్త్వంతత్తీర్థసాధనమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః॥
ఇత్థంసారస్వతావిప్రానృణాంసంశయనుత్తయే। పురుషస్యపదాంభోజసేవయాతద్గతింగతాః॥ ౨౦ ॥
శ్రీసూతః ॥ ఇత్యేతన్మునితనయాస్యపద్మగంధపీయూషంభవభయభిత్పరస్యపుంసః। సుశ్లోక్యంశ్రవణ
పుటైఃపిబన్నభీక్ష్ణంసంసారభ్రమణపరిశ్రమంజహాతి॥ ౨౧ । శ్రీశుకః॥ ఏకదాద్వారవత్యాంతువిప్ర
పత్న్యాఃకుమారకః। జాతమాత్రోభువంస్పృష్ట్వామమారకిలభారత। ౨౨। విప్రోగృహీత్వామృత
కంరాజద్వార్యుపధాయసః। ఇదంప్రోవాచవిలపన్నాతురోదీనమానసః॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మద్విషశ్శఠధి
యోలుబ్ధస్యవిషయాత్మనః। క్షత్రబంధోఃకర్మదోషాత్పంచత్వంమేర్భకోగతః। ౨౪ ॥ హింసావిహారంనృ
పతిందుశ్శీలమజితేంద్రియమ్। ప్రజాభజంత్యస్సీదంతిదరిద్రానిత్యదుఃఖితాః। ౨౫। ఏవంద్వితీయం
విప్రర్షిస్తృతీయంత్వేవమేవచ। విసృజ్యసనృపద్వారితాంగాథాంసమగాయత॥౨౬ ॥ తామర్జున
ఉపశ్రుత్యకర్హిచిత్కేశవాంతికే। పరేతేనవమేబాలేబ్రాహ్మణంసమభాషత॥ ౨౭ ॥ కింస్విద్బ్ర
హ్మంస్త్వన్నివాసేఇహనాస్తిధనుర్ధరః। రాజన్యబంధురప్యేతేబ్రాహ్మణాస్సత్రమాసతే। ౨౮।

ఖ్యంహృదిరాగసౌక్ష్మ్యంతస్యాప్యభావస్తువశీకృతాఖ్యమితి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సత్త్వమితి॥ యస్యభగవత ఏవ ॥ ౧౮ ॥ త్రివిధాకృతయఇతి॥ తస్యభగవతఏవత్రివిధాఃఆకృతయఃతత్రతాసుసత్త్వమేవఅర్థసాధనంపురుషార్థహేతుః ॥ ౧౯ ॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థంసారస్వతాస్సరస్వతీతీరవాసినోవిప్రాఃహరిపదాంభోజసేవయాముక్తింప్రాపురితి ॥ ౨౦ ॥ ఇతీతి॥ వ్యాసనందనస్యముఖపంకజాదుద్గతంగంధయుక్తపీయూషతుల్యంహరేఃప్రశస్తంయశోయస్సంసారీసేవతేసముక్తోభవతీతి ॥ ౨౧ ॥ సచోక్తకృష్ణోభగవాన్ శ్రీకృష్ణ ఏవేతిదర్శయితుమాఖ్యానాంతరమాహ॥ ఏకదేతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి॥ బ్రహ్మద్విషఇత్యాదికాంతాంగాథాంవాక్యం - మయినకశ్చిద్దోషఃఅతోరాజదోషేణైవమత్పుత్రాఃమ్రియంతఇతివారంవారంచుక్రోశేత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭॥ కింస్విదితి॥ హేబ్రహ్మన్ కింస్విత్కిమర్థంవృథారోదిషియతస్త్వన్నివాసేధనుర్ధరమాత్రోరాజన్యబంధురపినాస్తి - బ్రహ్మణ్యస్యతుకావార్తా - ఏతేతుసత్ర

యాగఏవ బ్రాహ్మణామిథితాథవితుమర్హంతీత్యర్థః || ౨౮ || తదేవాహ|| ధనేతి|| ధనదారాదిభిర్వియుక్తాః- యత్ర యేషుజీవత్సు- శోచంతి తేజీవంతి కేవలంజీవికాం సంపాదయంతి || ౨౯ || అహమితి|| హతకల్మష ఇతి అగ్నిప్రవేశేన బ్రాహ్మణవిలాపశ్రవణపాతకాత్పూతోభవేయమిత్యర్థః- అహతకల్మషశ్చేతి వా || ౩౦ || ౩౧ || తదితి|| నశ్రద్దధ్మహే న సంప్రతీమః || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ఏవమితి || ఏవం ప్రోథనాకైః విస్రంభితః విశ్వాసం ప్రాపితః- నిశామయన్ శృణ్వన్ || ౩౫ || ౩౬ || స ఇతి|| బ్రాహ్మణోపేక్షితత్వేన కృష్ణమవజ్ఞాయ

ధనదారాత్మజాయుక్తా యత్ర శోచంతి బ్రాహ్మణాః। తే వై రాజన్యవేషేణ నటా జీవంత్యసుంభరాః॥
౨౯॥ అహం ప్రజా వాం రక్షిష్యే భగవన్ దీనయోరిహ। అనిస్తీర్ణప్రతిజ్ఞోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యే హతకల్మషః॥
౩౦ । బ్రాహ్మణః॥ సంకర్షణో వాసుదేవః ప్రద్యుమ్నో ధన్వినాం వరః। అనిరుద్ధోఽప్రతిరథో న త్రా
తుం శక్నువంతి యత్। ౩౧॥ తత్కథం ను భవాన్ కర్మ దుష్కరం జగదీశ్వరైః। చికీర్షసి త్వం బాలిశ్యాన్న
తచ్ఛ్రద్దధ్మహే వయమ్ । ౩౨ । అర్జునః॥ నాహం సంకర్షణో బ్రహ్మన్న కృష్ణః కార్ష్ణిరేవ చ। అ
హం పార్థోఽర్జునో నామ గాండీవం యస్య వై ధనుః।౩౩॥ మావమంస్థా మమ బ్రహ్మన్ వీర్యం త్ర్యం
బకతోషణమ్। మృత్యుం విజిత్య ప్రధనే ఆనేష్యే తే ప్రజాః ప్రభో । ౩౪। శ్రీశుకః॥ ఏవం విస్రంభితో వి
ప్రః ఫల్గునేన పరంతప। జగామ స్వగృహం ప్రీతః పార్థవీర్యం నిశామయన్ । ౩౫॥ ప్రసూతికాల ఆస
న్నే భార్యాయా ద్విజసత్తమః। పాహి పాహి సుతం మృత్యోరిత్యాహార్జునమాతురః॥౩౬। స ఉపస్పృ
శ్య శుచ్యంబు నమస్కృత్య మహేశ్వరమ్। దివ్యాన్యస్త్రాణి చ సంస్మృత్య సజ్యం గాండీవమాదదే । ౩౭॥
న్యరుణత్సూతికాగారం శరైర్నానాస్త్రయోజితైః। తిర్యగూర్ధ్వమధః పార్థశ్చకార శరపంజరమ్॥
౩౮॥ తతః కుమారః సంజాతో విప్రపత్న్యా రుదన్ముహుః। సద్యోఽదర్శనమాపేదే సశరీరో విహాయసా॥
౩౯ । తదాహ విప్రో విజయం వినిందన్ కృష్ణసన్నిధౌ। మౌఢ్యం పశ్యత మే యోఽహం శ్రద్దధే క్లీబకత్థనమ్॥
౪౦ । న ప్రద్యుమ్నో నానిరుద్ధో న రామో న చ కేశవః। యస్య శేకుః పరిత్రాతుం కోఽన్యస్తదవితేశ్వరః॥
౪౧। ధిగర్జునం మృషావాదం ధిగాత్మశ్లాఘినో ధనుః। దైవోపసృష్టం యో మౌఢ్యాదానినీషతి దుర్మ
తిః॥౪౨॥ ఏవం శపతి విప్రర్షౌ విద్యామాస్థాయ ఫల్గునః। యయౌ సంయమనీమాశు యత్రాస్తే భగవాన్
యమః॥ ౪౩। విప్రాపత్యమచక్షాణస్తత ఐంద్రీమగాత్పురీమ్। ఆగ్నేయీం నైరృతీం సౌమ్యాం వా
యవ్యాం వారుణీమథ॥ రసాతలం నాకపృష్ఠం ధిష్ణ్యాన్యన్యాన్యుదాయుధః । ౪౪। తతోఽలబ్ధ్వా ద్విజసుతో
హ్యనిస్తీర్ణప్రతిశ్రుతః। అగ్నిం వివిక్షుః కృష్ణేన ప్రత్యుక్తః ప్రతిషేధతా ॥ ౪౫ ॥ దర్శయే ద్విజసూ
నూంస్తే మావజ్ఞాత్మానమాత్మనా। మానవా స్థాపయిష్యంతి కీర్తిం నిందంతి యే హి నః ॥౪౬॥ ఇతి సంభా
ష్య భగవానర్జునేన మహేశ్వరః। దివ్యం స్వరథమాస్థాయ ప్రతీచీం దిశమావిశత్ ॥౪౭ ॥ సప్త ద్వీపాన్
సప్తసింధూన్గత్వా సప్తగిరీనథ। లోకాలోకం తథాతీత్య వివేశ సుమహత్తమః॥ ౪౮॥ తత్రాశ్వాః శై
బ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పబలాహకాః। తమసా భ్రష్టగతయో బభూవుర్భరతర్షభ । ౪౯॥ తాన్ దృ
ష్ట్వా భగవాన్ కృష్ణో మహాయోగేశ్వరేశ్వరః। సహస్రాదిత్యసంకాశం స్వచక్రం ప్రాహిణోత్పురః॥
౫౦ ॥ కృతం సుఘోరం గగనచ్ఛదం మహద్విదారయద్భూరితరేణ రోచిషా। మనోజవం నిర్వివిశే సుద
ర్శనం గుణచ్యుతో రామశరో యథా చమూమ్॥ ౫౧॥ ద్వారేణ చక్రానుపథేన తత్తమః పరం పరంజ్యో

మహేశ్వరం నమస్కృత్య || ౩౭ || న్యరుణదితి|| న్యరుణత్ ఆవృతవాన్- తదేవాహ- తిర్యగూర్ధ్వమితి || ౩౮ || తత ఇతి || అదర్శనమాపేదే దేహోఽపి నావశిష్టత ఇత్యర్థః || ౩౯ || ౪౦ || నేతి|| యస్య ప్రజాః తదవితా || ౪౧ || తత్రాహ || ధిగితి || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || తత ఇతి|| ప్రత్యుక్తః నివారితః ఉపపత్తిభిః ప్రతిషేధం కుర్వతా || ౪౫ || దర్శయ ఇతి|| మావజ్ఞః మావజానీహి- యే నిందంతి తే ఏవ మనుష్యాః నః కీర్తిం స్థాపయిష్యంతి నిశ్చలాం కరిష్యంతి-ఏతేన కీర్తిం విపులాం మానవాః స్థాపయంతి చ పాఠాంతరం || ౪౬|| ౪౭ || సప్తేతి|| సప్తసప్తసంఖ్యాః గిరయో యేషు ద్వీపేషు || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || కృతమితి|| కృతమితి ప్రకృతిపరిణామరూపం - నాలోకాభావమాత్రం|| ౫౧ ||

ద్వారేణేతి॥ చక్రానుపథేన చక్రమనుగతేన ద్వారేణ - తత్తమః పరం తస్మాత్తమసః పరం దూరే వర్తమానం - పరం శ్రేష్ఠం భాగవతం జ్యోతిః - సమచక్షువానం వ్యాపనవత్ - ప్రసమీక్ష్య ప్రతాపితాక్షః నేత్రే న్యమీలయదితి॥ ౫౨ ॥ తతఇతి ॥ ఏజంతః ఉచ్ఛలంతః బృహంతః మహాంతః ఊర్మయో భూషణం యస్య తత్ - తత్ర సలిలే - భవనం మహాకాలపురం - ద్యుమత్తమం ద్యుతిమత్సు శ్రేష్ఠం॥ ౫౩ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సహస్రమూర్ధ్నాం భవాః ఫణాః తాసు మణయః తేషాం ద్యుతిభిః ద్విసహస్రనేత్రైః రాజితం స్ఫటికగిరిసంకాశం శితికంఠజిహ్వాం కంఠాశ్చ జిహ్వాశ్చ శితయః నీలాః కంఠజిహ్వా యస్య తం॥ ౫౪ ॥ దదర్శేతి ॥ తద్భోగసుఖాసనం లస్య అనంతస్య భోగో దేహః సుఖకరమాసనం యస్య తం॥ ౫౫॥ మహామణీతి ॥ మహాంతో మణివ్రాతా యేషు తేషాం కిరీటకుండలానాం ప్రభాతయా పరిక్షిప్తాః సర్వతః స్ఫురంతః సహస్ర

తీరనంతపారగమ్। సమచక్షువానం ప్రసమీక్ష్య ఫల్గునః ప్రతాపితాక్షః పిదధేఽక్షిణీ ఉభే॥ ౫౨॥ తతః ప్రవి
ష్టస్సలిలం నభస్వతా బలీయసైజద్బృహదూర్మిభూషణమ్। తత్రాద్భుతం వై భవనం ద్యుమత్తమం
భ్రాజన్మణిస్తంభసహస్రశోభితమ్॥ ౫౩॥ తస్మిన్ మహాభీమమనంతమద్భుతం సహస్రమూర్ధన్య
ఫణామణిద్యుభిః। విభ్రాజమానం ద్విసహస్రనేత్రైః సితాచలాభం శితికంఠజిహ్వమ్॥ ౫౪॥ దదర్శ
తద్భోగసుఖాసనం విభుం మహానుభావం పురుషోత్తమోత్తమమ్। సాంద్రాంబుదాభం సుపిశంగవాస
సం ప్రసన్నవక్త్రం రుచిరాయతేక్షణమ్॥ ౫౫ ॥ మహామణివ్రాతకిరీటకుండలప్రభాపరిక్షిప్తసహస్ర
కుంతలమ్। ప్రలంబచార్వష్టభుజం సకౌస్తుభం శ్రీవత్సలక్ష్మం వనమాలయావృతమ్॥ ౫౬॥ సునందనందప్ర
ముఖైః స్వపార్షదైశ్చక్రాదిభిర్మూర్తిధరైర్నిజాయుధైః। పుష్ట్యా శ్రియా కీర్త్యజయాఖిలర్ద్ధి
భిర్నిషేవ్యమాణం పరమేష్ఠినాం పతిమ్॥ ౫౭ ॥ వవంద ఆత్మానమనంతమచ్యుతో జిష్ణుశ్చ తద్దర్శనజాత
సాధ్వసః। తావాహ భూమా పరమేష్ఠినాం ప్రభుర్బద్ధాంజలీ సస్మితమూర్జయా గిరా॥ ౫౮॥ ద్విజాత్మ
జా మే యువయోర్దిదృక్షుణా మయోపనీతా భువి ధర్మగుప్తయే। కలావతీర్ణావవనేర్భరాసురాన్
హత్వేహ భూయస్త్వరయేతమంతి మే। ౫౯। పూర్ణకామావపి యువాం నరనారాయణావృషీ। ధ
ర్మమాచరతం స్థిత్యై ఋషభౌ లోకసంగ్రహమ్ । ౬౦। ఇత్యాదిష్టౌ భగవతా తౌ కృష్ణౌ పరమేష్ఠినా।
ఓమిత్యానమ్య భూమానమాదాయ ద్విజదారకాన్॥ ౬౧। న్యవర్తేతాం స్వకం ధామ సంప్రహృష్టౌ య
థాగతమ్। విప్రాయ దదతుః పుత్రాన్యథారూపం యథావయః॥ ౬౨ ॥ నిశామ్య వైష్ణవం ధామ పా
ర్థః పరమవిస్మితః। యత్కించిత్పౌరుషం పుంసాం మేనే కృష్ణానుకంపితమ్। ౬౩। ఇతీదృశాన్యనేకాని వీ
ర్యాణీహ ప్రదర్శయన్। బుభుజే విషయాన్ గ్రామ్యానీజే చాత్యూర్జితైర్మఖైః। ౬౪॥ ప్రవవర్షాఖి
లాన్ కామాన్ ప్రజాసు బ్రాహ్మణాదిషు। యథాకాలం యథైవేంద్రో భగవాన్ శ్రైష్ఠ్యమాస్థితః॥
౬౫ । హత్వా నృపానధర్మిష్ఠాన్ ఘాతయిత్వార్జునాదిభిః। అంజసా వర్తయామాస ధర్మం ధర్మసుతా
దిభిః ॥ ౬౬ । ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోననవతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ సుఖం స్వపుర్యాం నివసన్ ద్వారకాయాం శ్రియః పతిః। సర్వసంపత్సమృద్ధాయాం సంవృతో వృ
ష్ణిపుంగవైః॥ ౧। స్త్రీభిశ్చోత్తమవేషాభిర్నవయౌవనకాంతిభిః। హర్మ్యేషు కందుకాద్యైస్తు క్రీ
డంతీభిస్తటిద్ద్యుభిః॥ ౨। నిత్యం సంకులమార్గాయాం మదచ్యుద్భిర్మతంగజైః। స్వలంకృతైర్భటైర
శ్వైరథైశ్చ కనకోజ్జ్వలైః॥ ౩। ఉద్యానోపవనాఢ్యాయాం పుష్పితద్రుమరాజిషు। నిర్విశద్భృం

మపరిమితాః కుంతలా యస్య తం॥ ౫౬॥ సునందేతి॥ కీర్త్యజయా కీర్తిసహితా జయా అఖిలర్ద్ధిభిః అణిమాదిభిర్విభూతిభిర్మూర్తిధరాభిః॥ ౫౭ ॥ ౫౮॥ ద్విజాత్మజా ఇతి॥ హే కలావతీర్ణౌ ఇతి సంబోధనం - శీఘ్రం మే అంతి సకాశం ఇతం ఆగచ్ఛతం ॥ ౫౯ ॥ పూర్ణకామావితి॥ ఆచరతం కురుతం ఇదం తు భారతయుద్ధాత్పూర్వమేవ కృతమపి శ్రైష్ఠ్యకథనప్రస్తావేనాత్రోక్తం ॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨ ॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోననవతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చరమే తు పునః ప్రోక్తా కృష్ణలీలా సమాసతః। యదువంశప్రసూతానాం మానం త్యంచ సకారణమ్॥ శ్రీకృష్ణవిభూతిం సమాసేన దర్శయతి॥ సుఖమితి॥ సర్వసంపద్విశిష్టాయాం శ్రియః పతిః షోడశసహస్రపత్నీనామేకవల్లభస్సన్ తాసాం గృహేషు రేమ ఇత్యన్వయః॥ ౧॥

౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ప్రోత్ఫుల్లేతి॥ గృహవిశేషణం ప్రోత్ఫుల్లేతిశ్లోకేనోక్తమ్॥ ౬॥ విజహారేతి॥ తథా ప్రహ్రదినీషు చ- అంభో విగాహ్య విజహార మహానుదయో వైభవం యస్య సః యోషితాం కుచకుంకుమైర్లిప్తాంగః యతస్తాభిః పరిరబ్ధః॥ ౭॥ ఉపగీయమాన ఇతి॥ సూతమాగధవందిభిశ్చ ఉపగీయమానః॥ ౮॥ ౯॥ తా ఇతి॥ తాః క్లిన్నవస్త్రాః అత ఏవ వివృతోరుకుచప్రదేశాః- ఉద్ధృతాని విస్రస్తాని బృహత్కబరేభ్యః ప్రసూనాని యాసాం తాః - జాతేన స్మరేణ య ఉత్స్మయః తేన లసంతి వదనాని యాసాం తాః॥ ౧౦ ॥ కృష్ణ ఇతి॥ తాసాం స్తనేభ్యో విషజ్జితకుంకుమా స్రక్ యస్య సః- క్రీడాయాం అభిషంగేణ అభినివేశేన ధుతః కంపితః కుంతలబృందబంధో యస్య సః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఊచురితి॥ ముకుందైకధియః సమాహితాః ఉన్మత్తా ఇవ తత్క్షణమగిరస్సత్యః పునస్తమేవేశం చింతయంత్యో జడం యథా భవతి తథా యాని వాక్యాని ఊచుస్తాని మే మత్తః గదతః శృణ్విత్యర్థః॥ ౧౪ ॥ కురరీతి॥ ఈశ్వరః శ్రీకృష్ణః తేన గ్రస్తబోధే జగతి స్వపతి- త్వం తు నిద్రాభంగం కుర్వంతీ విలపసి- స

గవిహాగ్రేనాదితాయాం సమంతతః। ౪॥ రేమే షోడశసాహస్రపత్నీనామేకవల్లభః। తావంతి బిభ్రద్రూపాణి తద్గృహేషు మహర్ధిషు। ౫। ప్రోత్ఫుల్లోత్పలకహ్లారకుముదాంభోజరేణుభిః। వాసితామలతోయేషు కూజద్ద్విజకులేషు చ। ౬। విజహార విగాహ్యాంభో హ్రదినీషు మహోదయః। కుచకుంకుమలిప్తాంగః పరిరబ్ధశ్చ యోషితామ్ ॥ ౭। *ఉపగీయమానో గంధర్వైర్మృదంగపణవానకాన్। వాదయద్భిర్ముదా వీణాః సూతమాగధవందిభిః ॥ ౮ ॥ సిచ్యమానోఽచ్యుతస్తాభిర్హసంతీభిశ్చ రేచకైః। పత్నీస్సించన్ విచిక్రీడే యక్షీభిర్యక్షరాడివ। ౯। తాః క్లిన్నవస్త్రవివృతోరుకుచప్రదేశాస్సించంత్య ఉద్ధృతబృహత్కబరప్రసూనాః। కాంతం స్మ రేచకజిహీర్షయోపగుహ్య జాతస్మరోత్స్మయలసద్వదనా విరేజుః॥ ౧౦। కృష్ణస్తు తత్స్తనవిషజ్జితకుంకుమస్రక్ క్రీడాభిషంగధుతకుంతలబృందబంధః। సించన్ ముహుర్యువతిభిః పరిషిచ్యమానో రేజే కరేణుభిరివేభపతిః పరీతః॥ ౧౧॥ నటానాం నర్తకానాం చ గీతవాద్యోపజీవినామ్। క్రీడాలంకారవాసాంసి కృష్ణోఽదాత్తస్య చ స్త్రియః ॥ ౧౨ ॥ కృష్ణస్యైవం విహరతో గత్యాలాపేక్షితస్మితైః। నర్మకేళిపరిష్వంగైః స్త్రీణాం కిల హృతా ధియః॥ ౧౩॥ ఊచుర్ముకుందైకధియో గిర ఉన్మత్తవజ్జడమ్। చింతయంత్యోఽరవిందాక్షం తాని మే గదతః శృణు ॥ ౧౪ ॥ కురరి విలపసి త్వం వీతనిద్రా న శేషే స్వపితి జగతి రాత్ర్యామీశ్వరో గ్రస్తబోధే। వయమివ సఖి కచ్చిద్గాఢనిర్విద్ధచేతా నలిననయనహాసోదారలీలేక్షణేన ॥ ౧౫ ॥ నేత్రే నిమీలయసి నక్తమదృష్టబంధుస్త్వం రోరవీషి కరుణం బత చక్రవాకి। దాస్యం గతా వయమివాచ్యుతపాదజుష్టాం కిం వా స్రజం స్పృహయసే కబరేణ వోఢుమ్ ॥ ౧౬ ॥ భో భోః సదా నిష్టనసే ఉదన్వన్నలబ్ధనిద్రోఽధిగతప్రజాగరః। కిం వా ముకుందాపహృతాత్మలాంఛనః ప్రాప్తాం దశాం త్వం చ గతో దురత్యయామ్ ॥ ౧౭ ॥ త్వం యక్ష్మణా బలవతాఽసి గృహీత ఇందో క్షీణస్తమో న నిజదీధితిభిః క్షిణోషి। కచ్చిన్ముకుందగదితాని యథా వయం త్వం విస్మృత్య భోః స్థగితగీరుపలక్ష్యసే నః ॥ ౧౮ ॥ కిం న్వాచరితమస్మాభిర్మలయానిల తేఽప్రియమ్। గోవిందాపాంగనిర్భిన్నే హృదీరయసి నస్స్మరమ్॥ ౧౯ ॥ మేఘ శ్రీమంస్త్వమసి దయితో యాదవేంద్రస్య నూనం శ్రీవత్సాంకం వయమివ భవాన్ ధ్యాయతి ప్రేమబద్ధః। అత్యుత్కంఠశ్శబలహృదయోఽస్మద్విధో బాష్పధారాః స్మృత్వా స్మృత్వా విసృజసి ముహుర్దుఃఖదస్తత్ప్రసంగః॥ ౨౦। ప్రియరావపదాని భాషసే మృతసంజీవకయా

శేషే న స్వపిషి- తదనుచితమిత్యర్థః- అథవా నాపరాధస్తవాపీత్యాశయేనాహుః నలిననయనస్య హాసేన సహితం ఉదారం యల్లీలేక్షణం తేన కచ్చిద్గాఢం నిర్విద్ధచేతాస్త్వమితి॥ ౧౫ ॥ నేత్రే ఇతి॥ నక్తం రాత్రావదృష్టబంధుస్సతీ రోరవీషి- కించ- స్రైతావత్ వయమివ స్పృహయసే॥ ౧౬॥ భో భో ఇతి॥ అలబ్ధనిద్రః సదా నిష్టనసే క్రోశసి- కిం వా- అస్మాభిః ప్రాప్తాం దశాం త్వమపి గతోఽసి- అహో కష్టం- యథా వయం సంభోగేన ముకుందాపహృతకుచకుంకుమాదిలాంఛనాః- తథా త్వమపి- యతః అపహృతశ్రీకౌస్తుభాదిలాంఛనో లక్ష్యసే॥ ౧౭॥ త్వమితి॥ ముకుందగదితాని రహస్యాని విస్మృత్య- తదేకచింతయా కచ్చిత్త్వం క్షీణోఽసి వయమివ- స్థగితగీః స్తబ్ధవాక్ - హే ఇందో- నస్తథైవోపలక్ష్యసే॥ ౧౮॥ కిమితి॥ అప్రియాచరణం వినా స్మరోదీరణేన వ్యథాజననం మలయానిల- తవానుచితమిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ మేఘేతి ॥ తాపాపహరణాదిసామ్యాత్ త్వం యాదవేంద్రస్య నూనం దయితః సఖాసి అతో భవాన్ తం ధ్యాయతి- ధ్యానే లింగాన్యాహుః - అత్యుత్కంఠ

ఇత్యాది- అహో ఆక్రీమితి త్వయా తేన సఖ్యం కృతం యతో దుఃఖదస్తత్ప్రసంగ ఇతి॥ ౨౦॥ ప్రియరావేతి॥ హే కోకిల ప్రియరావస్య ప్రియంవదస్య శ్రీకృష్ణస్య పదానీవ పదాని శబ్దాన్ త్వం భాషసే- మృతాన్ సంజీవయతీతి తథా- తయా అనయా కోమలయా గిరా- వల్గితకంఠ రమణీయకంఠ - మే వద కథయ - కిం తవ ప్రియం కరవాణీతి॥ ౨౧॥ నేతి॥ హే క్షితిధర- త్వం న వదసి న చలసి- అతో నూనం మహాంతమర్థం చింతయసే- బత తర్హి అపి కిం- యథాస్తనైర్విధర్తుం వయం కామయామహే- తథా త్వమపి స్తనతుల్యైశ్శృంగైర్వోఢుం కామయసే ఓమితి చేత్తర్హి తవాప్యస్మదవస్థా భవిష్యతీతి భావః॥ ౨౨॥ శుష్యదితి॥ భోః సింధుపత్న్యః నద్యః- సంప్రతి గ్రీష్మే- సింధుర్మేఘద్వారా అమృతవృష్ట్యా యుష్మాన్నానందయతి- బత అహో కష్టం అతః శుష్యంతో హ్రదా యాసాం తాః- అపగతకమలశోభాః కృశతరాశ్చ ఆస్త- వయం యథా ప్రియతమస్య భర్తుర్మధుపతేః స్మ ప్రసిద్ధం॥ ౨౩॥ తద్వైవద్వై వా దాగతం హంసం దూతం కల్పయిత్వాహుః॥ హంసేతి॥ నః అస్మాన్ ప్రతి పురా రహసి ఉక్తం- కిం వా చలసౌహృదః స్మరతి- స్మృత్వైవ మాం ప్రస్థాపితవానితి చేదత ఆహుః- హే క్షౌద్ర క్షుద్రస్యదూ

నయా గిరా। కరవాణి కిమద్య తే ప్రియం వద మే వల్గితకంఠ కోకిల ॥ ౨౧॥ న చలసి న వదస్యుదారబుద్ధే క్షితిధర చింతయసే మహాంతమర్థమ్। అపి బత వసుదేవనందనాంఘ్రిం వయమివ కామయసే స్తనైర్విధర్తుమ్॥ ౨౨॥ శుష్యద్ధ్రదాః కృశతరా బత సింధుపత్న్యస్సంప్రత్యపేతకమలశ్రియ ఇష్టభర్తుః। యద్వద్వయం యదుపతేః ప్రణయావలోకమప్రాప్య శుష్కహృదయాః పురుకర్శితాస్స్మ॥ ౨౩ ॥ హంస స్వాగతమాస్యతాం పిబ పయో బ్రూహ్యంగ శౌరేః కథాం దూతం త్వాం ను విదామ కచ్చిదజితస్స్వస్త్యాస్త ఉక్తం పురా। కిం వా నశ్చలసౌహృదస్స్మరతి తం కస్మాద్భజామో వయం క్షౌద్రాలాపయ కామదం శ్రియమృతే సైవైకనిష్ఠా స్త్రియామ్॥ ౨౪॥ ఇతీదృశేన భావేన కృష్ణే యోగేశ్వరేశ్వరే। క్రియమాణేన మాధవ్యో లేభిరే వైష్ణవీం గతిమ్॥ ౨౫॥ శ్రుతమాత్రోపి యః పుంసాం ప్రసహ్యాకర్షతే మనః। ఉరుగాయోరుగీతో వా పశ్యంతీనాం చ కిం పునః ॥ ౨౬ ॥ యాస్తం పర్యచరన్ ప్రేమ్ణా పాదసంవాహనాదిభిః। జగద్గురుం భర్తృబుద్ధ్యా తాసాం కిం వర్ణ్యతే తపః॥ ౨౭॥ ఏవం వేదోదితం ధర్మం హ్యనుతిష్ఠన్ సతాం గతిః। గృహం ధర్మార్థకామానాం ముహుశ్చాదర్శయత్పదమ్॥ ౨౮॥ ఆస్థితస్య పరం ధర్మం కృష్ణస్య గృహమేధినామ్। ఆసన్ షోడశసాహస్రం మహిష్యోష్టశతాధికాః॥ ౨౯॥ తాసాం స్త్రీరత్నభూతానామష్టౌ యాః ప్రాగుదాహృతాః। రుక్మిణీప్రముఖా రాజన్ తత్పుత్రాశ్చానుపూర్వశః॥ ౩౦॥ ఏకైకస్యాం దశ దశ కృష్ణోజీజనదాత్మజాన్ । యావత్య ఆత్మనో భార్యా అమోఘగతిరీశ్వరః॥ ౩౧॥ తేషాముదారవీర్యాణామష్టాదశ మహారథాః। ఆసన్నుదారయశసస్తేషాం నామాని మే శృణు॥ ౩౨॥ ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చ దీప్తిమాన్ భానురేవ చ। సాంబో మిత్రో బృహద్భానుర్మిత్రవిందో వృకోరుణః॥ ౩౩॥ పుష్కరో దేవబాహుశ్చ శ్రుతదేవస్సునందనః। చిత్రభానుర్వరూథశ్చ కవిర్న్యగ్రోధ ఏవ చ ॥ ౩౪ ॥ త్రివక్రాయాముపశ్లోకః పుత్రః కృష్ణమనువ్రతః। శిష్యస్సాక్షాన్నారదస్య దధౌ చిత్తమఖండితమ్ ॥ ౩౫॥ తేనోక్తం సాత్వతం తంత్రం యద్ జ్ఞాత్వా ముక్తిమాన్ భవేత్ । యత్ర స్త్రీశూద్రదాసానాం సంస్కారో

త- కస్మాద్వయం తం భజామః- స కిమర్థం మామాహ్వయతి యుష్మదాజ్ఞేతి చేదత ఆహుః- అహో తర్హి తం ఇహాలాపయ ఆకారయ - ఓమితి గచ్ఛంతమివ తం పునరాహుః- యా అస్మాన్ వంచయిత్వాపి కాకినీ రమతే తాం శ్రియమృతే తత్ర మేవాలాపయ- సా తదేకనిష్ఠా కథం పరిహర్తుం న శక్యత ఇతి చేదత ఆహుః - స్త్రియామ్ జాతావేకవచనం. అస్మాసు స్త్రీషు మధ్యే సైవైకనిష్ఠా న తు వయమిత్యర్థః- క్షౌద్రాలాప మ కామదమితి- పాఠాంతరే తు క్షౌద్రం మధు తద్వత్ మధురాలాపమాత్రం యస్య తం అకామదం అరతిప్రదం- శ్రియమృతే వయం కస్మాద్భజామః కిం తు అనాదృతాపి సతీ పునః పునః సైవ భజతు- యతః అస్మాదృశ్యః మానిన్యః స్త్రియః ఏకనిష్ఠాః ఏకత్రైవ స్వసంమానసిద్ధా నిష్ఠా యాసామితి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తాసాం కృష్ణే ఏవంభూతో భావః నాతిచిత్రమిత్యాహ॥ శ్రుతిమాత్రోపీతి॥ ఉరుభిర్గాయైర్గీతైః ఉరుగీతో వా యైః కైశ్చిద్గీతైః యథా కథంచిదపి గీతో వేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ పదం స్థానం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తాసామితి॥ యాః రుక్మిణీప్రముఖాః అష్టౌ తాః ఉదాహృతాః ప్రాగేవ ॥ ౩౦ ॥ ఏకైకస్యామితి॥ ఏవమష్టోత్తరశతాధిక షోడశసహస్ర మహిషీణాం పుత్రాః లక్షమేకమష్టాశీతి సహస్రాణి భవంతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ప్రద్యుమ్న ఇతి॥ అనిరుద్ధశ్చేతి అతః పుత్రాణాం మధ్యే స పఠనశైవ జ్ఞేయః- అథవా అనిరుద్ధనామాపి

కశ్చిత్పుత్ర ఏవేతి ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ తిస్ర ఇతి ॥ సహస్రాణామపరిమితానాం కుమారా
ణామిత్యన్వయః యదా ప్రత్యేకం బహూనధ్యాపయితా మాచార్యాణామియం సంఖ్యా - తదపి శ్రుతమాత్రం న తు సమ్యక్ జ్ఞాయతే ॥ ౪౩ ॥ సం
ఖ్యానమితి ॥ తదా కుమారాణామేవ సంఖ్యానం న కర్తుం శక్యతే కుతః పునస్సర్వయాదవానామితి ॥ ౪౪ ॥ దేవాసురేతి ॥ తేచోత్పన్నా ఇ
తి ప్రత్యేకం బహుభిః రూపైరితి జ్ఞేయం ॥ ౪౫ ॥ తన్నిగ్రహాయేతి ॥ ఏవమేవ యదుకులే దేవా ఇతి - తథాచోక్తం ॥ శ్లో ॥ సహస్రశస్సముద్భూ
తా దేవా యదుకులే పృథక్ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ తస్మాత్ శ్రీకృష్ణకీర్తేస్సర్వతీర్థోత్తమత్వం శ్రీకృష్ణస్య సర్వదేవోత్తమ
త్వేన న చిత్రమిత్యాహ ॥ తీర్థమితి ॥ ఇతః పూర్వం స్వస్సరిదేవ సర్వతోధికం తీర్థం ఆసీత్ - ఇదానీం తు యదుషు యదజని జాతం తీర్థం
శ్రీకృష్ణకీర్తిరూపం తత్స్వస్సరిద్రూపం పాదశౌచం తీర్థం ఊనం అల్పం చక్రే - స్వయమేవ సర్వతీర్థోపరి విరాజత ఇత్యర్థః - శ్రీకృ
ష్ణస్య ద్విషోపి తస్మిన్ ధ్యానాచ్చ తస్య స్వరూపం సారూప్యం యయుః ఇత్యపి న చిత్రం తస్య పరమకారుణికత్వాత్ - తథా ఇదం చ న చిత్రం - కిం తత్ -

వైష్ణవస్స్మృతః ॥ ౩౬ ॥ ఏతేషామపి రాజేంద్ర తనూజానాం మధుద్విషః । ప్రద్యుమ్న ఆసీత్ప్రథమః పి
తృవద్రుక్మిణీసుతః ॥ ౩౭ ॥ స రుక్మిణో దుహితరముపయేమే మహారథః । తస్యాం సుతోనిరుద్ధోభూన్నా
గాయుతబలాన్వితః ॥ ౩౮ ॥ స చాపి రుక్మిణః పౌత్రీం దౌహిత్రో జగృహే తతః । వజ్రస్తస్యాత్మభూర్య
స్తు మౌసలాదవశేషితః ॥ ౩౯ ॥ ప్రతిబాహురభూత్తస్మాత్సుబాహుస్తస్య చాత్మజః । సుబాహోరు
గ్రసేనోభూచ్ఛతసేనస్తు తత్సుతః ॥ ౪౦ ॥ న హ్యేతస్మిన్కులే జాతా అధనా అబహుశ్రుతాః । అల్పా
యుషోల్పవీర్యాశ్చ అబ్రహ్మణ్యాశ్చ జజ్ఞిరే ॥ ౪౧ ॥ యదువంశప్రసూతానాం పుంసాం విఖ్యాతకర్మ
ణామ్ । సంఖ్యా న శక్యతే కర్తుమపి వర్షాయుతైర్నృప ॥ ౪౨ ॥ తిస్రః కోట్యస్సహస్రాణామష్టాశీతిశ
తాని చ । ఆసన్యదుకుమారాణామాచార్యా ఇతి నశ్శ్రుతమ్ ॥ ౪౩ ॥ సంఖ్యానం యాదవానాం కః కరి
ష్యతి మహాత్మనామ్ । యత్రాయుతానామయుతలక్షేణాస్తే స ఆహుకః ॥ ౪౪ ॥ దేవాసురాహవహతా దై
తేయా యే సుదారుణాః । తే చోత్పన్నా మనుష్యేషు ప్రజా దృప్తా బబాధిరే ॥ ౪౫ ॥ తన్నిగ్ర
హాయ హరిణా ప్రోక్తా దేవా యదోః కులే । అవతీర్ణాః కులశతం యేషామేకాధికం నృప ॥ ౪౬ ॥ తేషాం
ప్రమాణం భగవాన్ప్రభుత్వేనాభవద్ధరిః । యే చానువర్తినస్తస్య వవృధుస్సర్వయాదవాః ॥ ౪౭ ॥ శ
య్యాసనాటనాలాపక్రీడాస్నానాశనాదిషు । న విదుస్సంతమాత్మానం వృష్ణయః కృష్ణచేతసః ॥ ౪౮ ॥
ఈజే క్రతుభిరాత్మానం సర్వదేవార్థసంగ్రహమ్ । స్వయోగమాయయారచితైః కురుక్షేత్రాదిషు క్ర
మాత్ ॥ ౪౯ ॥ కృష్ణగార్గ్యాసితావంత్యకామాచార్యోక్తధర్మవేశ్వరః । దీక్షితో హ్యగ్రపత్నీభిః పుణ్యశ్లోకశిఖా
మణిః ॥ ౫౦ ॥ తీర్థం చక్రే నృపోనం యదజని యదుషు స్వస్సరిత్పాదశౌచం ద్విట్స్నిగ్ధాస్తత్స్వరూపం య
యురజితపరా శ్రీర్యదర్థేన్యయత్నః । యన్నామామంగళఘ్నం శ్రుతమథ గదితం యత్కృతో గోత్రధ
ర్మః కృష్ణస్యైతన్న చిత్రం క్షితిభరహరణం కాలచక్రాయుధస్య ॥ ౫౧ ॥ జయతి జననివాసో దేవకీజన్మ
వాదో యదువరపరిషత్స్వైర్దోర్భిరస్యన్నధర్మమ్ । స్థిరచరవృజినఘ్నస్సుస్మితశ్రీముఖేన వ్రజపురవని
తానాం వర్ధయన్కామదేవమ్ ॥ ౫౨ ॥ ఇత్థం పరస్య నిజధర్మరిరక్షయాత్తలీలాతనోస్తదనురూపవిడంబ

అజితపరా అజితా అపరాజితా కైశ్చిదస్యప్రస్తాపరా సా స్వతః పరిపూర్ణా - శ్రీకృష్ణస్యైవ నాన్యస్యేతి - తదేవాహ - యదర్థే అన్యేషాం
బ్రహ్మాదీనాం యత్న ఇతి నను నిరపేక్షం తమేవ లక్ష్మీః శ్రయత ఇతి చిత్రమేవేతి చేన్నహి పరమమంగళనామధేయత్వాత్తస్యేత్యాహ - య
న్నామేతి - తదపి నార్థస్మరణాపేక్షమిత్యాహ - శ్రుతమథ గదితమితి - సర్వసమాశ్రయత్వాదపీత్యాహ - యత్కృతో గోత్రధర్మ ఇతి -
గోత్రేషు తత్తదృషివంశేషు ధర్మో యత్కృతః యేన ప్రవర్తితః తస్య క్షితిభరహరణం నైవ చిత్రమిత్యాహ - కృష్ణస్యైతదితి - కాలచ
క్రాయుధస్యేతి - సర్వసంహారకాలమూర్తేః విశేషతో దురంతప్రభావచక్రాయుధస్య కియదేతదిత్యర్థః ॥ ౫౧ ॥ యత ఏవంభూతః
శ్రీకృష్ణః తతః సేవ్యస్స ఏవ సర్వోత్తమ ఇత్యాహ ॥ జయతీతి ॥ జనానాం జీవానాం నివాసః ఆశ్రయః - తేషు వా నివసతి అంతర్యామితయా
తథాపి సకృజ్జ ఇతి - దేవక్యాం జన్మేతి - వాదమాత్రం యస్య సః - యదువరాః పరిషత్ సభాసేవకరూపా యస్య సః - ఇచ్ఛామాత్రేణ సరసనస
మర్థోపి క్రీడార్థం స్వైః దోర్భిః అధర్మమస్యన్ క్షిపన్ స్థిరచరవృజినఘ్నః అధికారివిశేషానపేక్షమేవ బృందావనగతానాం త
రులతాగవాదీనామపి సంసారదుఃఖహంతా - తథా విలాసవైదగ్ధ్యనపేక్షం వ్రజవనితానాం పురవనితానాం చ సుస్మితేన శ్రీమతా ముఖేన

వ కామదేవం వర్ధయన్ - కామశ్చాసావీవ్యతి విజిగీషతి సంసారమితి దేవః తం భోగద్వారా మోక్షం ప్రవర్ధయన్నిత్యర్థః॥ ౫౨॥ ఇత్థమితి॥ తత్తత్కార్యవిశేషైః స్వీకృతమత్స్యకూర్మాదినానావతారమూర్తేర్విశేషతో యదూత్తమస్య సతః పరస్య పరమస్య తదనురూపాను కారీణి కర్మాణి కర్మాణి హరణాని కర్మాణి చరితాని శ్రూయాత్ శృణుయాదిత్యర్థః॥ ౫౩॥ అనువృత్తేః ఫలమాహ॥ మర్త్య ఇతి॥

నాని। కర్మాణి కర్మకర్షణాని యదూత్తమస్య శ్రూయాదముష్య పదయోరనువృత్తిమిచ్ఛన్। ౫౩। మర్త్యస్తయానుసవమేధితయా ముకుంద శ్రీమత్కథాశ్రవణకీర్తనచింతయైతి। తద్ధామ దుస్తరకృతాంతజవాపవర్గం గ్రామాద్వనం క్షితిభుజోపి యయుర్యదర్థాః॥ ౫౪। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం - అష్టాదశసాహస్రికాయాం ❖❖❖

❖❖❖❖❖ సంహితాయాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం - ❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖ దశమస్కంధే - నవతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖

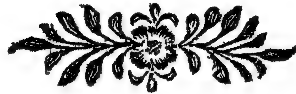
శ్రీమత్యాః కథాయాః శ్రవణకీర్తనయుక్తయా చింతయా సంవర్ధితయా అనువృత్త్యా తయా తన్నిష్ఠత్వేన తస్య ధామ లోకమేతి - లోకత్వేపి కాలేనాకలితమిత్యాహ - దుస్తరేతి - దుర్లభపురుషార్థతామాహ - గ్రామాద్వనం క్షితిభుజ ఇతి॥ ౫౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - నవతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా। ❖❖❖❖❖❖❖❖

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

దశమస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - ఏకాదశస్కంధప్రారంభః.

విజయంతేపరానందకృష్ణపాదరజస్స్రజః। యాధృత్వామూర్ధ్నిజాయంతేమహేంద్రాదిమహాస్రజః॥
ఉక్తైకత్రింశదధ్యాయైర్మూర్తిరేకాదశేతతః। జాయంతేయేతిహాసాద్యైస్సమాసవ్యాసయోగతః॥
నారదోవసుదేవాయసమాసేనస్వవర్ణయత్। భగవానుద్ధవాయాథవిస్తరేణోపపత్తిభిః॥
తత్రతుప్రథమేఽధ్యాయేయదువంశస్యసంక్షయః। ఉపక్షిప్తోవిరాగాయమౌసలవ్యపదేశతః॥
ప్రవృత్తితఃపరానందకృష్ణక్రీడానువర్ణితా। తన్నివృత్త్యాపరానందపదారోహోనువర్ణ్యతే॥

ఏవంతావద్దశమస్కంధేభూభారావతరణాయ - నిజవిభూతివిభూషితయదువంశావతారితసకలసురాంశస్య భగవతఃశ్రీకృష్ణస్య-తదుచితప్రవృత్తివిడంబనేన-తచ్ఛ్రవణస్మరణాదిపరాణాంపరమానందకారణక్రీడాఅనువర్ణితా- అథేదానీముపరత,యోగమాయావైభవస్యభక్తానామాత్మతత్త్వోపదేశపూర్వకం-క్రీడార్థంభూతలమవతారితానాంచాధికారిణాంసురాంశానాం,మౌసలవ్యపదేశేన-తత్తదధికారగపదప్రాపణపూర్వకంచ-బ్రహ్మాద్యనుగ్రహాయనిజపదారోహోనిరూప్యతే-తత్రకురుక్షేత్రయాత్రాయాంఅవిరక్తస్యవసుదేవస్య॥శ్లో॥ కర్మణాకర్మనిర్హారోయథాస్యాన్నస్తదుచ్యతామిత్యేవంకర్మయోగంపృష్టవతోనారదాదిభిఃకర్మయోగోనిరూపితః॥ శ్లో॥ కర్మణాకర్మనిర్హారఏషసాధునిరూపితః। యచ్ఛ్రద్ధయాప్తవిత్తేనశుక్లేనేజ్యేతపూరుషఇత్యాదినా- తేనచవిశుద్ధసత్త్వస్యశ్రీకృష్ణరామాపరమేశ్వరత్వేనజ్ఞాతవతః- షడ్గర్భానయనాధ్యాయే శ్రీకృష్ణేనాత్మతత్త్వముపదిష్టం॥ శ్లో॥ వచోవస్సమవేతార్థంతాతైతదుపమన్మహే। యన్నఃపుత్రాన్సముద్దిశ్యతత్త్వగ్రామఉదాహృతఇత్యాదినా- తచ్చతత్త్వంవిషయభోగాతిశయేనపునస్తిరోహితమాసీత్ - తదేవేదానీంనారదముఖేనప్రథమంపంచాధ్యాయ్యానిరూప్యతే- తత్రప్రథమాధ్యాయేవైరాగ్యోత్పాదనాయ - యదుకులస్యబ్రహ్మశాపాపదేశేనఅత్యున్నతవిషయసుఖానామనిత్యతాప్రతిపాద్యతే- తతశ్చతుర్భిరధ్యాయైర్నిమిజాయంతేయసంవాదేన-సపరికరంపరమాత్మతత్త్వనిరూపణం- తతఃషష్ఠేభగవదుద్ధవసంవాదప్రస్తావః- తతస్త్రయోవింశతిభిఃఉద్ధవంప్రతిభగవతస్తత్త్వనిరూపణం - తతోద్వా

శ్రీశుకః॥ కృత్వాదైత్యవధంకృష్ణస్సరామోయదుభిర్వృతః।భువోఽవతారయద్భారంజవిష్ఠంజనయన్కలిమ్॥ ౧ ॥ యేకోపితాస్సుబహుపాండుసుతాస్సపత్నైర్దుర్ద్యూతహేళనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్। కృత్వానిమిత్తమితరేతరతస్సమేతాన్హత్వానృపాన్నిరహరత్క్షితిభారమీశః ॥ ౨ ॥ భూభారరాజపృతనాయదుభిర్నిరస్యగుప్తైస్స్వబాహుభిరచింతయదప్రమేయః। మన్యేఽవనేర్ననుగతోఽప్యగతోహిభా

భ్యాంమౌసలక్రీడాఇత్యేవమేకత్రింశాధ్యాయైరేకాదశస్కంధస్యప్రవృత్తిః - తస్యచయథామతివ్యాఖ్యానమారభ్యతే - తత్రమౌసలప్రసంగార్థంపూర్వస్కంధార్థమనువదతిశ్లోకద్వయేన॥ కృత్వేతి॥ అవతారయదిత్యత్రఅడాగమోద్రష్టవ్యః అవతారయత్ జవిష్ఠంవేగవత్తమమతిశీఘ్రంహింసాపర్యవసాయినమిత్యర్థః-కలింకలహం॥౧॥ఏతద్వివృణోతి॥ యఇతి॥సపత్నైర్దుర్యోధనాదిభిః-కోపితాఃకోపంకారితాః- సుబహుయథాభవతితథాబహువారానిత్యర్థః- తదేవాహ- దుర్ద్యూతహేళనకచగ్రహణాదిభిరితి- దుర్ద్యూతంకపటద్యూతం- హేళనమవజ్ఞా- కచగ్రహణందుశ్శాసనేనద్రౌపద్యాఃకేశాకర్షణం- ఏతానిఆదిర్యేషాంగరదానజతుగృహదహనాదీనాం- తైఃకృత్వాయేకోపితాఃపాండుసుతాః - తాన్నిమిత్తంకృత్వాఇతరేతరతః - ఉభయోఃపక్షయోఃసమేతాన్ మిళితాన్నృపాన్హత్వాక్షితేఃభారంనిరహరత్ జహార- యద్వా-యేకోపితాఃయైశ్చకోపితాః తాన్ ఇతరేతరతఃపరస్పరంనిమిత్తంకృత్వేత్యన్వయః- యేతుప్రకటాదైత్యాఃపూతనాదయఃతాన్స్వయమేవహతవాన్-యేతుప్రలంబాదయఃతాన్బలేనఘాతితవాన్- యేతుబాంధవచ్ఛద్మనాస్థితాఃదైత్యాఃతాన్పరస్పరంనిమిత్తంవిధాయయదుభిర్ఘాతయిత్వాభూభారమపాకృతవానిత్యర్థః॥౨॥ అపిచ॥ భూభారేతి॥ అన్యాశ్చభువోభారభూతాఃరాజపృతనాఃరాజ్ఞాంపృతనాఃసేనాః- రాజ్ఞస్తేషాంపృతనాశ్చేతివా- స్వబాహుభిఃగుప్తైఃపరిరక్షితైఃయదుభిర్వివాహాదిచ్ఛలేననిరస్యహత్వా- బాహుభిరితిబహువచనం-వస్తుతశ్చతుర్భుజాభిప్రాయేణ- నన్వేవం శ్రీకృష్ణశ్చికీర్షితీతిజ్ఞాత్వాయాద

నాఽకిమితి తస్మై న ప్రద్రక్ష్యంతి - తత్రాహ - అప్రమేయః - ప్రమాతుమశక్యః ఏవంభూత ఇతి పరికల్పితుమశక్య ఇత్యర్థః చింతామేవా హ - మన్య ఇతి - నన్వితి వితర్కే అవనేర్భూమేర్భారో యద్యపి లోకప్రతీత్యా గతః తథాప్యగత ఏవ మన్యే - యద్యస్మాత్ అవిషహ్యం సోఢుమ శక్యం - యాదవకులమిత్యనేన స్వవంశత్వాత్ స్వయం హననమనుచితమితి సూచితం ॥ ౩ ॥ తర్హి తదపి పర్యస్యైవ భ్రాతృత్వాత్తత్రాహ ॥ నైవ ॥ అన్యతః ఇంద్రాదిభ్యోపి యాదవకులస్య పరిభవస్తిరస్కారో న భవేత్ - కుతః - మత్సంశ్రయస్య అహమేవ సంశ్రయో యస్య తస్య కించ విభవోన్నహనస్య విభవైః గజరథతురగపదాతిభిః ఉన్నహనస్య ఉచ్ఛృంఖలస్య - యద్వా తర్హి తదంకిమితి సంహర్తవ్యం తత్రాహ - విభవోన్నహనస్యేతి - తస్మాదేవం కరిష్యామీత్యాహ అంతః కలిమితి శాంతిం శమం ఉపైమి ఉపైష్యామి - వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవద్వేతి తదనంతరం ధామ శ్రీవైకుంఠాఖ్యం ఉపైష్యామీత్యర్థః ॥ ౪ ॥ ఏవమితి ॥ వ్యవసితః - కృతనిశ్చయః - సంజహ్రే ఉపసంహృతవాన్ ॥ ౫ ॥ తదేవం స్వావతారప్రయోజనం సర్వం సంపాద్య స్వలోకం జగామేత్యాహ శ్లోకషట్కేన ॥ స్వమూర్త్యేతి ॥ లోకానాం లావణ్యస్య నిర్ముక్తిస్త్యాగః యయా మర్త్యలోకానాం లావణ్యం నాస్తీత్యర్థః - యద్వా - లోకేభ్యో లావణ్యస్య నిర్ముక్తిర్దానం యయా తః యత్సంపర్కేణ లోకాః లావణ్యవంతో భవంతీత్యర్థః - తయా స్వమూర్త్యా నృణాం లోచనమాచ్ఛిద్య ఆకృష్య - తతోన్యస్యావలోకనే లోచనస్యాప్రవృత్తేః తథా స్వగీర్భిః తాః గిరః స్మరతాం చిత్తం చాచ్ఛిద్య - తథా పదైః తత్రతత్రాంకితైః తాని పదాని ఈక్షతామీక్షమాణానాం అన్యతో గమనాదికాః క్రియాశ్చాచ్ఛిద్య - తదానీంతనానాం సర్వేషాం చక్షురాదిప్రవృత్తీః స్వైకనిష్ఠాః కృత్వేత్యర్థః ॥ ౬ ॥ కించ ॥ ఆచ్ఛిద్యేతి ॥ ఇతః ఉపరి జనిష్యమాణానాం చ సర్వేషాం సంసారతారణీం కౌ పృథివ్యాం శోభనాః కవీనాం శ్లోకాః సుశ్లోకాః యస్యాం తాం - స్వకీర్తిం వితత్య విస్తార్య అనయా కీర్త్యా అంజసా సుఖేనైవ నిశ్చితం తమః సంసారాఖ్యం తరిష్యంతీత్యభిప్రేత్య ఈశ్వరః స్వప

రో యద్యాదవకులమసహ్యమవిషహ్యమాస్తే ॥ ౩ ॥ నైవాన్యతః పరిభవోఽస్య భవేత్కథంచిన్మత్సంశ్రయ
స్య విభవోన్నహనస్య నిత్యమ్ । అంతః కలిం యదుకులస్య విధాయ వేణుస్తంబస్య వహ్నిమివ శాంతిముపైమి
ధామ ॥ ౪ ॥ ఏవం వ్యవసితో రాజన్ సత్యసంకల్ప ఈశ్వరః । శాపవ్యాజేన విప్రాణాం సంజహ్రే స్వకు
లం విభుః ॥ ౫ ॥ స్వమూర్త్యా లోకలావణ్యనిర్ముక్త్యా లోచనం నృణామ్ । గీర్భిస్తాః స్మరతాం చిత్తం పదై
స్తానీక్షతాం క్రియాః ॥ ౬ ॥ ఆచ్ఛిద్య కీర్తిం సుశ్లోకాం వితత్య హ్యంజసా ను కౌ । తమోఽనయా తరిష్యంతీ
త్యగాత్స్వం పదమీశ్వరః ॥ ౭ ॥ రాజా ॥ బ్రహ్మణ్యానాం వదాన్యానాం నిత్యం వృద్ధోపసేవినామ్ । విప్రశా
పః కథమభూద్వృష్ణీనాం కృష్ణచేతసామ్ ॥ ౮ ॥ యన్నిమిత్తః స వై శాపో యాదృశో ద్విజసత్తమ । కథమేకా
త్మనాం భేద ఏతత్సర్వం వదస్వ మే ॥ ౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ బిభ్రద్వపుః సకలసుందరసన్నివేశం కర్మాచరన్భువి
సుమంగళమాప్తకామః । ఆస్థాయ ధామ రమమాణ ఉదారకీర్తిః సంహర్తుమైచ్ఛత కులం స్థితకృత్యశే
షః ॥ ౧౦ ॥ కర్మాణి పుణ్యనివహాని సుమంగళాని గాయజ్జగత్కలిమలాపహరాణి కృత్వా । కాలాత్మనా నివస
తా యదుదేవగేహే పిండారకం సమగమన్మునయో నిసృష్టాః ॥ ౧౧ ॥ విశ్వామిత్రోఽసితః కణ్వో దుర్వాసా

దం అగాత్ స్వస్థానం శ్రీవైకుంఠమగాత్ ॥ ౭ ॥ అబ్రహ్మణ్యేభ్యః అదాతృభ్యో వా అసేవకేభ్యో వా విప్రాః కుప్యంతి వృష్ణయస్తు న తథేత్యాహ ॥ బ్రహ్మణ్యానామితి ॥ కాపేయా తేపి కృష్ణచేతసాం కథమభూత్ కథం ప్రాదురభూదిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ అతః స్పష్టస్య నిమిత్తస్యాభావాన్నిమిత్తాంతరం పృచ్ఛతి ॥ యన్నిమిత్త ఇతి ॥ ఏకాత్మనాం ఏకచిత్తానాం కథం భేదః కలహః ॥ ౯ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛైవాత్ర నిమిత్తమితి పరిహరతి ॥ బిభ్రదితి ॥ సకలానాం సుందరవస్తూనాం సన్నివేశో విన్యాసవిశేషో యస్మిన్ తద్వపుర్బిభ్రత్ - తర్హి కిమతి సౌందర్యద్విషయపరః - న - సుమంగళం కర్మాచరన్ - తత్కిం కయాపి కామనయా - న - ఆప్తకామః - తర్హి కిమితి కర్మాచరతి - ధామ ద్వారవత్యాఖ్యం గృహమాస్థాయ ఆశ్రిత్య రమమాణః గృహే రమమాణాన్ కర్మ గ్రాహయితుమిత్యర్థః - ననుకిమాప్తకామస్య గృహరత్యా కర్మభిర్వా తత్రాహ - ఉదారకీర్తిః ఉదారా విపులా కీర్తిర్యస్య సః కీర్తివితానార్థమిత్యర్థః - ఏవం పరమైశ్వర్యే వర్తమానోపి స్వకులం సంహర్తుమైచ్ఛత్ కస్మాత్ తోస్తత్రాహ - స్థితకృత్యశేషః స్థితః కృత్యే భూభారహరణే శేషో యస్య సః ॥ ౧౦ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛయోత్థితం బ్రహ్మశాపనిమిత్తం వక్తుమాహ ॥ కర్మాణీతి ॥ కర్మార్థమాహూతాః కర్మాణి కృత్వా నిసృష్టాః మునయః పిండారకం సమగమన్నిత్యన్వయః పిండారకం నామ తతో నాతిదూరే తీర్థవిశేషం నిసృష్టాః ప్రస్థాపితాః - పూర్వశ్లోకోక్తాముదారకీర్తితాం వివృణ్వన్ కర్మాణి విశినష్టి - పుణ్యనివహానీత్యాదిత్రిభిః పదైః - కానిచిదశ్వమేధాదీని కర్మాణి పుణ్యాన్యుపజనయంతి - పుత్రోపలాలనాదీని తత్కాలసుఖమేవ కుర్వంతి - బ్రాహ్మణశ్రాద్ధాది ప్రాయశ్చిత్తరూపాణి పాపమేవ హరంతి - ఏతాని తు సర్వతోముఖానీత్యాహ - పుణ్యనివహానీతి కీర్తనాదినా పుణ్యాని నితరాం వహంతి ప్రాపయంతీతి - తథా సుమంగళాని అతిసుఖాత్మకాని గాయతో జగతః కలిమలాపహరాణి చ కృత్వా - మునిప్రస్థాపనే హేతుః - కాలాత్మనా సంహారకరూపేణ - యదుదేవగేహే వసుదేవసద్మని నివసతా స్వకులం సంజిహీర్షతేత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ మునీనాహ ॥ విశ్వామిత్ర ఇతి ॥ ౧౨ ॥ క్రీడం

తఇతి॥ ఉపసంగృహ్యపాదగ్రహణంకృత్వా॥ ౧౩॥ ప్రశ్నప్రకారమాహ॥ ఏషేతి॥ హేఅమోఘదర్శనాఃవిప్రాఃఏషా అంతర్వత్నీగర్భిణీవఃయుష్మాన్ సాతౌత్ప్రష్టుంవిలజ్జతీలజ్జమానాఅస్మన్ముఖేనపృచ్ఛతిప్రసోష్యంతీ ఆసన్నప్రసవా - కింస్విత్సంజనయిష్యతికన్యాంవాపుత్రంవాతత్ప్రబ్రూత॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ ప్రలబ్ధాఃఅపహసితాఃవంచితాఇతివా ॥ ౧౫ ॥ తఇతి॥ తస్మిన్నుదరే అయస్మయంలోహమయం॥ ౧౬॥ కిమితి॥ మందభాగ్యైఃనఃఅస్మాభిఃకిమేతత్కృతం - నఃఅస్మాన్ జనాఃకింవదిష్యంతీతివిహ్వలితాస్సంతః ముసలమాదాయగృహంయయుః॥ ౧౭॥ తమితి ॥ రాజ్ఞేఉగ్రసేనాయనతుశ్రీకృష్ణాయ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ తమితి॥ ఆహుకఃఉగ్రసేనః - సోపిశ్రీకృష్ణమపృష్ట్వైవప్రాస్యత్ ప్రక్షిప్తవాన్ అస్యముసలస్యచూర్ణీక్రియమాణస్యయదవశేషితంలోహంతచ్చప్రాస్యత్॥ ౨౦ ॥ కశ్చిదితి ॥ తరలైఃతరంగైః॥ ౨౧॥ మత్స్యఇతి ॥ అన్యైర్మత్స్యైస్సహ - శల్యేశరాగ్రే ॥ ౨౨ ॥ భగవానితి॥ జ్ఞాతాఃసర్వేఅర్థాఃయేనసః - ఈశ్వరోపిసమర్థోపిసన్ అన్యథాకర్తుంనైచ్ఛత్ - కింతుఅన్వమోదత యతఃకాలరూపీ॥ ౨౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ప్రథమా

భృగురంగిరాః। కాశ్యపోవామదేవోత్రిర్వసిష్ఠోనారదాదయః॥ ౧౨॥ క్రీడంతస్తానుపవ్రజ్యకుమారాయదునందనాః। ఉపసంగృహ్యపప్రచ్ఛురవినీతావినీతవత్ ॥ తేవేషయిత్వాస్త్రీవేషైస్సాంబంజాంబవతీసుతమ్॥ ౧౩॥ ఏషాపృచ్ఛతివోవిప్రాఅంతర్వత్న్యసితేక్షణా। ప్రష్టుంవిలజ్జతీయుష్మాన్ ప్రబ్రూతామోఘదర్శనాః॥ ప్రసోష్యంతీపుత్రకామాకింస్విత్సంజనయిష్యతి । ౧౪। ఏవంప్రలబ్ధామునయస్తానూచుఃకుపితానృప । జనయిష్యతివోమందాముసలంకులనాశనమ్॥ ౧౫॥ తేతచ్ఛ్రుత్వాతిసంత్రస్తావిముచ్యసహసోదరమ్। సాంబస్యదదృశుస్తస్మిన్ ముసలంఖల్వయస్మయమ్॥ ౧౬॥ కింకృతంమందభాగ్యైర్నఃకింవదిష్యంతినోజనాః। ఇతివిహ్వలితాగేహమాదాయముసలంయయుః॥ ౧౭। తంచోపనీయసదసిపరిమ్లానముఖశ్రియః। రాజ్ఞఆవేదయాంచక్రుస్సర్వయాదవసన్నిధౌ ॥ ౧౮॥ శ్రుత్వామోఘంవిప్రశాపందృష్ట్వాచముసలంనృప। విస్మితాభయసంత్రస్తాబభూవుర్ద్వారకౌకసః ॥ ౧౯। తచ్చూర్ణయిత్వాముసలంయదురాజస్సఆహుకః। సముద్రసలిలేప్రాస్యల్లోహంచాస్యావశేషితమ్। ౨౦। కశ్చిన్మత్స్యోగ్రసీల్లోహం చూర్ణానితరలైస్తతః। ఊహ్యమానానివేలాయాంలగ్నాన్యాసన్కిలైరకాః॥ ౨౧॥ మత్స్యోగృహీతోమత్స్యఘ్నైర్జాలైరన్యైస్సహార్ణవే। తస్యోదరగతంలోహంసశల్యేలుబ్ధకోకరోత్ ॥ ౨౨ ॥ భగవాన్ జ్ఞాతసర్వార్థఈశ్వరోపితదన్యథా। కర్తుంనైచ్ఛద్విప్రశాపంకాలరూప్యన్వమోదత॥ ౨౩॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ప్రథమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ గోవిందభుజగుప్తాయాంద్వారవత్యాంకురూద్వహ। అవాత్సీన్నారదోభీక్ష్ణంకృష్ణోపాసనలాలసః॥ ౧॥ కోనురాజన్నింద్రియవాన్ ముకుందచరణాంబుజమ్। నభజేత్సర్వతోమృత్యురుపాస్యమమరోత్తమైః॥ ౨॥ తమేకదాతుదేవర్షింవసుదేవోగృహాగతమ్। అర్చితంసుఖమాసీనమభివాద్యేదమబ్రవీత్ । ౩। వసుదేవః॥ భగవన్ భవతోయాత్రాస్వస్తయేసర్వదేహినామ్। కృపణానాంయథాపిత్రోరుత్తమశ్లోకవర్త్మనామ్ ॥ ౪। భూతానాందేవచరితందుఃఖాయచసుఖాయచ। సుఖాయైవహిసాధూ

ధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖

శ్లో॥ ద్వితీయేనిమిజాయంతసంవాదేనాహనారదః। ధర్మాన్ భాగవతాన్ భక్త్యావసుదేవాయపృచ్ఛతే॥ గోవిందేతి॥ అభీక్ష్ణం పునఃపునః ప్రస్థాపితోపిఅవాత్సీదిత్యర్థః - ననునారదస్యదక్షాదిశాపాన్నైకత్ర వాసస్సంభవతీత్యాశంక్యాహ - గోవిందభుజగుప్తాయామితి - నతిస్యాంబ్రహ్మశాపప్రభావఇత్యర్థః కృష్ణోపాసనేలాలసమౌత్సుక్యంయస్యసః॥ ౧॥ యద్భజనేముక్తానామపీదృశమౌత్సుక్యంతంకోనునామనభజేదిత్యాహ॥ కోన్వితి॥ ఇంద్రియవానితి - ఇంద్రియవత్త్వమేవఅధికారివిశేషణమిత్యర్థః - సర్వతఃసర్వేష్వపి - లోకేషుమృత్యుర్యస్యసః॥ ౨॥ ౩॥ భగవన్నితి॥ యథాపిత్రోఃయాత్రాఆగమనంఅపత్యానాంస్వస్తయేమంగళాయ - యథాచఉత్తమశ్లోకస్యవర్త్మనాం మహతాం యాత్రాకృపణానాంస్వస్తయే - తథాభగవద్రూపస్యభవతోయాత్రాసర్వదేహినాంస్వస్తయేభవతి ॥ ౪॥ కించ - దేవైరపిమహతాముపమానమనుచితమిత్యాహ ॥ భూతానామితి ॥ భూతానాందేవచరితమతివృష్ట్యాదినాదుఃఖాయభవతి - త్వాప్ర

శాంత్వయాసదృశానాంఅచ్యుతఃఆత్మనిమనసియేషాంతేషాం॥ ౫॥ కించసుఖంకుర్వంతోపిదేవాః భజనానుసారేణకుర్వంతి - నతథాసాధవఇత్యాహ॥ భజంతీతి॥ ఛాయేవ- యథాపురుషోయావత్కరోతితావదేవతస్యఛాయాపి తథాకర్మసచివాఃకర్మానుసహాయాఃప్రాణినాంకర్మానుగుణప్రవృత్తయః॥ ౬॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తదేవంయద్యపిభవతఃఆగమనమాత్రేణైవవయంకృతార్థాస్తథాపిపృచ్ఛామః- తవేతితవద్యైర్ధర్మైః ప్రసన్నోభగవాన్తానిత్యర్థః॥ ౭॥నచత్వత్తోపికిమన్యోభగవత్ప్రసాదపాత్రమస్తీత్యాహ॥ అహమితి॥ భువిప్రజార్థమపూజయంపుత్రలాభప్రయోజనస్సన్పూజితవాన్కిలేతి- సూతిగృహేభగవదుక్తమనుస్మరతి ॥ ౮ ॥ యథేతి॥ అతోయథాముచ్యేమహి - తథానఃఅస్మాన్శాధిశనైఃశిక్షయ- విచిత్రాణివ్యసనానియస్మిన్తతస్మాత్సంసారాత్ తథావిశ్వతఃసర్వతోభయంయస్మిన్తస్మాత్- భవద్భిర్హేతుభూతైః- అంజసాఅనాయాసేన- అద్ధాసాక్షాత్॥ ౯ ॥ రాజన్నితి॥ హరేర్గుణైర్వర్ణ్యమానైర్యద్వానప్రస్తుతైఃసంస్మారితోహరిరితిప్రీతోదేవర్షిస్తమాహ॥౧౦॥ప్రీతిమావిష్కరోతిత్రిభిః॥సమ్యగితి॥పృచ్ఛసేపృచ్ఛసి-విశ్వపావనాన్ ... సర్వశోధకాన్॥ ౧౧॥ శ్రుతఇతి ॥ ఆదృతః ఆస్తిక్యేనగృహీతః- అనుమోదితఃపరైఃక్రియమాణఃసంస్తుతః- సద్ధర్మఃభాగవతధర్మః ... దేవవిశ్వ

నాంత్వాదృశామచ్యుతాత్మనామ్ ॥ ౫॥ భజంతియేయథాదేవాన్దేవాఅపితథైవతాన్ । ఛాయేవకర్మసచివాస్సాధవోదీనవత్సలాః॥ ౬॥ బ్రహ్మంస్తథాపిపృచ్ఛామోధర్మాన్భాగవతాంస్తవ । యాన్శ్రుత్వాశ్రద్ధయామర్త్యోముచ్యతేసర్వతోభయాత్ ॥ ౭॥ అహంకిలపురానంతంప్రజార్థోభువిముక్తిదమ్ । అపూజయంనమోక్షాయమోహితోదేవమాయయా॥ ౮॥ యథావిచిత్రవ్యసనాద్భవద్భిర్విశ్వతోభయాత్ । ముచ్యేమహ్యంజసైవాద్ధాతథానశ్శాధిసువ్రత॥ ౯॥ శ్రీశుకః॥ రాజన్నేవంకృతప్రశ్నోవసుదేవేనధీమతా । ప్రీతస్తమాహదేవర్షిర్హరేస్సంస్మారితోగుణైః॥ ౧౦॥ నారదః॥ సమ్యగేతద్వ్యవసితంభవతాసాత్వతర్షభ।యత్పృచ్ఛసేభాగవతాన్ధర్మాంస్త్వంవిశ్వపావనాన్॥౧౧॥ శ్రుతోనుపఠితోధ్యాతఆదృతోవానుమోదితః। సద్యఃపునాతిసద్ధర్మోదేవవిశ్వద్రుహోపిహి॥ ౧౨॥ త్వయాపరమకల్యాణఃపుణ్యశ్రవణకీర్తనః। స్మారితోభగవానద్యదేవోనారాయణోమమ॥౧౩॥ అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనమ్ । ఆర్షభాణాంచసంవాదంవిదేహస్యమహాత్మనః॥ ౧౪ ॥ ప్రియవ్రతోనామసుతోమనోస్స్వాయంభువస్యయః। తస్యాగ్నీధ్రస్తతోనాభిఋషభస్తత్సుతస్స్మృతః॥ ౧౫॥ తమాహుర్వాసుదేవాంశంమోక్షధర్మవివక్షయా। అవతీర్ణంసుతశతంతస్యాసీద్బ్రహ్మపారగమ్॥ ౧౬॥ తేషాంవైభరతోజ్యేష్ఠోనారాయణపరాయణః। విఖ్యాతంవర్షమేతద్యన్నామ్నాభారతమద్భుతమ్॥ ౧౭॥ సభుక్తభోగాంత్యక్త్వేమాంనిర్గతస్తపసాహరిమ్ । ఉపాసీనస్తత్పదవీంలేభేవైజన్మభిస్త్రిభిః॥౧౮॥ తేషాంనవనవద్వీపపతయోస్యసమంతతః। కర్మతంత్రప్రణేతారఏకాశీతిర్ద్విజాతయః॥ ౧౯॥ నవాభవన్మహాభాగామునయోహ్యర్థశంసినః। శ్రమణావాతరశనాఆత్మవిద్యావిశారదాః॥ ౨౦ ॥ కవిర్హవిరంతరిక్షఃప్రబుద్ధఃపిప్పలాయనః। ఆవిర్హోత్రోథద్రుమిళశ్చమసఃకరభాజనః॥ ౨౧ ॥ తఏతేభగవద్రూపంవిశ్వంసదసదాత్మకమ్। ఆత్మనోవ్యతిరేకేణప

ర్థః - యద్వా- దేవేభ్యోవిశ్వస్మైచద్రుహ్యంతియేతానపి॥ ౧౨॥ కించ-త్వయామమమహానుపకారఃకృతఇత్యాహ॥ త్వయేతి ॥ పుణ్యేశ్రవణకీర్తనేయస్యసః॥ ౧౩॥ అత్రేతి॥ అత్రాపిభగవద్ధర్మనిర్ణయేపి - విదేహస్యనిమేర్జనకస్య॥ ౧౪ ॥ ఆర్షభాణాముత్పత్తింసాన్వయాంవివిచ్యకథయతిసప్తభిః ॥ ప్రియవ్రతఇతి॥౧౫॥ తమితి ॥ మోక్షధర్మవివక్షయామోక్షధర్మాణాంప్రవర్తనేచ్ఛయా అవతీర్ణంవాసుదేవాంశమాహుః- తస్యచబ్రహ్మపారగంవేదపారగంసుతశతమాసీత్॥ ౧౬॥ తేషామృషభసుతానాంమధ్యేనవయోగీశ్వరాణాంచరితంవక్తుంఇతరేషాంచరితంతతోవివిచ్యాహ ॥ తేషామితి ॥ ఏతదజనాభంనామవర్షం - యస్యనామ్నాభారతమిత్యద్భుతంవిఖ్యాతమాసీత్- ఏతేనతస్యధర్మాతిరేకోనిరూపితః॥ ౧౭॥ సఇతి॥ ఇమాంపృథ్వీంగృహాన్నిర్గతఃహరిముపాసీనఃసేవమానస్సన్॥ ౧౮ ॥ తేషామితి॥ నవసుతాఃనవద్వీపపతయః- నవానాంబ్రహ్మవర్తాదిభూఖండానాంపతయః- అస్యభారతవర్షస్య- ఏకాశీతిసుతాఃకర్మమార్గప్రవర్తకాఃబ్రాహ్మణాఃఆసన్ ॥ ౧౯ ॥ నవేతి॥ అర్థశంసినఃపరమార్థనిరూపకాః- శ్రమణాఃశ్రమవంతః - ఆత్మాభ్యాసేకృతశ్రమాఇత్యర్థః- వాతరశనాఃదిగంబరాః- ఆత్మవిద్యాయాంవిశారదాఃనిష్ణాతాః॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తేషాంపారమహంస్యంచరితమాహ

ద్వ్యాఖ్యాం॥ తఇతి॥ భగవద్రూపంవిశ్వంపశ్యంతః - సదసదాత్మకంస్థూలసూక్ష్మరూపంతచ్చస్వావ్యతిరేకేణపశ్యంతః॥ ౨౨॥ అవ్యాహతేతి॥ అవ్యాహతాఅప్రతిహతాఇష్టాఅభిప్రేతాగతిర్యేషాంతేముక్తాఃఅనాసక్తాః॥ ౨౩॥ తఇతి॥ మహాత్మనోనిమేః- వితాయమానం అనుష్ఠీయమానం- అజనాభేభారతవర్షే॥ ౨౪॥ తానితి॥ యజమానోనిమిః- అగ్నయఃఆహవనీయాదయః - విప్రాఃఋత్విగాదయః॥ ౨౫॥ విదేహఇతి॥ అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా॥ ౨౬॥ తానితి॥ స్వరుచైవరోచమానాన్నత్వాభరణాదిప్రకాశైః- బ్రహ్మపుత్రోపమాన్ సనకాదిసదృశాన్॥ ౨౭॥ పరమప్రీత్యాతద్దర్శనమభినందతిద్వాభ్యాం॥ మన్యఇతి॥ నను భగవతఃపార్షదానాంకథమత్రోపలబ్ధిఃతత్రాహ-విష్ణోరితి విష్ణుభక్తాఃలోకపావనాయసర్వత్రపర్యటంతీత్యర్థః॥ ౨౮॥ మయాదుర్లభం లబ్ధంఅహోభాగ్యమిత్యాహ॥ దుర్లభఇతి॥ బహవోదేహాస్సంభవంతియేషాంతేదేహినోజీవాస్తేషాం-క్షణభంగురోపిమానుషోదేహోదుర్లభః-పరమపురుషార్థసాధనత్వాత్- వైకుంఠఃప్రియోయేషాంతేవైకుంఠస్యప్రియాఇతివాతేషాందర్శనం॥ ౨౯॥ అతఇతి॥ హేఅనఘాఃనిరవద్యాః - భవతఃయుష్మాన్ఆత్యంతికంక్షేమంసంపృచ్ఛామః- యతఃక్షణార్థోపిక్షణార్ధకాలభవోపిసత్సంగఃశేవధిర్నిధిః- నిధిలాభే- యథాఆనందోభవతితథాత్ర పరమానందఇత్యర్థః॥ ౩౦॥ తదర్థంచ॥ ధర్మానితి॥ భాగవతాన్ధర్మాన్బ్రూత- యదినఃఅస్మాకంశ్రుతయేశ్రవణాయ - క్షమంయోగ్యం భవతి- కథంభూతాన్ - యైర్ధర్మైఃప్రసన్నఃప్రపన్నాయభక్తాయ- అజోహరిః- ఆత్మానమపిదాస్యతితాన్॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ సహాసదస్యైః

శ్యంతోవ్యచరన్మహీమ్॥ ౨౨॥ అవ్యాహతేష్టగతయస్సురసిద్ధసాధ్యగంధర్వయక్షనరకిన్నరనాగలోకాన్। ముక్తాశ్చరంతిమునిచారణభూతనాథవిద్యాధరద్విజగవాంభువనానికామమ్॥ ౨౩॥ తఏకదా నిమేస్సత్రముపాజగ్ముర్యదృచ్ఛయా। వితాయమానమృషిభిరజనాభేమహాత్మనః॥ ౨౪॥ తాన్దృష్ట్వా సూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్నృప। యజమానోగ్నయోవిప్రాస్సర్వఏవోపతస్థిరే॥ ౨౫॥ విదేహస్తానభిప్రేత్యనారాయణపరాయణాన్। ప్రీతస్సంపూజయాంచక్రేఆసనస్థాన్యథార్హతః॥ ౨౬॥ తాన్రోచమానాన్స్వరుచాబ్రహ్మపుత్రోపమాన్నవ। పప్రచ్ఛ పరమప్రీతఃప్రశ్రయావనతోనృపః॥ ౨౭॥ విదేహః॥ మన్యేభగవతస్సాక్షాత్పార్షదాన్వోమధుద్విషః। విష్ణోర్భూతానిలోకానాంపావనాయచరంతిహి॥ ౨౮॥ దుర్లభోమానుషోదేహోదేహినాంక్షణభంగురః। తత్రాపిదుర్లభంమన్యేవైకుంఠప్రియదర్శనమ్॥ ౨౯॥ అతఆత్యంతికంక్షేమంపృచ్ఛామోభవతోనఘాః। సంసారేస్మిన్క్షణార్ధోపిసత్సంగశ్శేవధిర్నృణామ్॥ ౩౦॥ ధర్మాన్భాగవతాన్బ్రూతయదినశ్శ్రుతయేక్షమమ్। యైఃప్రసన్నఃప్రపన్నాయదాస్యత్యాత్మానమప్యజః॥ ౩౧॥ నారదః॥ ఏవంతేనిమినాపృష్టావసుదేవమహత్తమాః। ప్రతిపూజ్యాబ్రువన్ప్రీత్యాససదస్యర్త్విజంనృపమ్॥ ౩౨॥ కవిః॥ మన్యేకుతశ్చిద్భయమచ్యుతస్య పాదాంబుజోపాసనమత్రనిత్యమ్। ఉద్విగ్నబుద్ధేరసదాత్మభావాద్విశ్వాత్మనాయత్రనివర్తతేభీః॥ ౩౩॥ యేవైభగవతాప్రోక్తాఉపాయాఆత్మలబ్ధయే। అంజఃపుంసామవిదుషాంవిద్ధిభాగవతాన్హితాన్॥ ౩౪॥ యానాస్థాయనరోరాజన్నప్రమాద్యేతకర్హిచిత్। ధావన్నిమీల్యవానేత్రేనస్ఖలేన్నపతేదిహ॥ ౩౫॥ కాయేనవాచామనసేంద్రియైర్వాబుద్ధ్యాత్మనావా

ఋత్విగ్భిశ్చవర్తమానం- తేపిభగవద్ధర్మశ్రవణపరాబభూవురిత్యర్థః॥ శ్లో॥ భగవద్ధర్మతద్భక్తమాయాతత్తరణేనిచ। బ్రహ్మకర్మావతారేహాథక్షేత్రాప్యయుగక్రమాన్॥ జ్ఞాతుంక్రమేణకృతవాన్నవప్రశ్నాన్నిమిర్నవ। ఏకైకస్యోత్తరంప్రోచుఃకవిముఖ్యామునీశ్వరాః॥ ౩౨॥ ప్రథమమాత్యంతికంక్షేమంకథయంతి॥ మన్యఇతి॥ నకుతశ్చిద్భయం యస్మాత్తదకుతశ్చిద్భయం పాదాంబుజోపాసనంఅత్రసంసారేమన్యే- అసదాత్మభావాత్ అసతిదేహాదావాత్మభావనాఅతఃనిత్యంసర్వదాఉద్విగ్నబుద్ధేఃపుంసఃవిశ్వాత్మనాసర్వథానిశ్శేషం యత్రపాదాంబుజోపాసనేభీర్నివర్తతేతత్॥ ౩౩॥ భాగవతధర్మలక్షణమాహ॥ యఇతి॥ మన్వాదిముఖేనవర్ణాశ్రమధర్మానుక్త్వా అతిరహస్యత్వాత్స్వముఖేనైవభగవతా అవిదుషాంపుంసాం అంజఃసుఖేనైవ ఆత్మలబ్ధయేయేవైఉపాయాఃప్రోక్తాః- తాన్భాగవతాన్ధర్మాన్విద్ధి॥ ౩౪॥ అంజఃపదేనోక్తంసుకరత్వంవివృణోతి॥ యానితి॥ యాన్ఆస్థాయఆశ్రిత్యరాగాదిష్వపిసప్రమాద్యేతవిఘ్నైర్నవిహన్యేత- కించ-నిమీల్యనేత్రేధావన్నపి ఇహ ఏషుభాగవతధర్మేషునస్ఖలేత్ - నిమీలనంనామాత్రాజ్ఞానం- యథాహుః॥ శ్లో॥ శ్రుతిస్మృతీఉభేనేత్రేవిప్రాణాంపరికీర్తితే। ఏకేనవికలఃకాణోద్వాభ్యామంధఃప్రకీర్త్యతే॥ ఇతిజ్ఞాత్వాపీత్యర్థః - యథాపదన్యాసస్థానమతిక్రమ్యగతిర్ధావనం- తద్వదత్రాపికించిత్కించిదతిక్రమ్యఅతిశీఘ్రమనుష్ఠానంధావనం తథాఅనుష్ఠితస్సన్నపినస్ఖలేత్- ప్రత్యవాయీనస్యాత్- తథానపతేత్ఫలాన్నభ్రశ్యేత్॥ ౩౫॥ నను కేతేభాగవతాధర్మాః నారాయణార్పితానిసర్వకర్మాణ్యపీత్యాహ॥ కా

యేనేతి॥ ఆత్మనాచిత్తేన-అహంకారేణవా-అనుసృతోయఃస్వభావఃతస్మాత్-అయమర్థః-నకేవలంవిధితఃకృతమేవేతినియమఃస్వభావానుసారిలౌకికమపీతి-తథాచభగవద్గీతాసు॥ శ్లో॥ యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషిదదాసియత్। యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణమితి-యద్వా-ననుకాయాదీనామేవకర్మనాత్మనఇత్యాశంక్యాహ-అధ్యాసేనానుసృతాత్ బ్రాహ్మణత్వాదస్వభావద్యద్యత్కరోతీత్యర్థః-తత్సకలంపరస్మైపరమేశ్వరాయనారాయణాయేతిసమర్పయేత్-తథాసతిసకలమపికర్మ భాగవతోధర్మోభవతీతిభావః॥ ౩౬॥ ననుకిమేవంపరమేశ్వరభజనేన-అజ్ఞానకల్పితభయస్యజ్ఞానైకనివర్త్యత్వాదిత్యాశంక్యాహ॥ భయమితి॥ యతోభయంతన్మాయయాభవేత్-అతఃబుధోబుద్ధిమాన్తమేవఆభజేత్-ననుభయందేహాభినివేశతోభవతి-సచదేహోఽహంకారతః-సచస్వరూపాస్మరణాత్-కిమత్రతస్యమాయాకరోతీత్యత ఆహ-ఈశాదపేతస్యేతి-ఈశవిముఖస్యతన్మాయయాఅస్మృతిఃభగవతఃస్వరూపాస్ఫూర్తిః-తతోవిపర్యయోదేహోఽస్మీతి-తతోద్వితీయాభినివేశాద్భయంభవతి-ఏవంహిప్రసిద్ధంలౌకికీష్వపిమాయాసు-ఉక్తంచభగవతా॥ శ్లో॥ దైవీహ్యేషాగుణమయీమమమాయాదురత్యయా। మామేవయేప్రపద్యంతేమాయామేతాంతరంతితేఇతి-ఏకయాఅవ్యభిచారిణ్యాభక్త్యాభజేత్-కించ-గురుదేవతాత్మాగురురేవదేవతాఈశ్వరఃఆత్మాప్రేష్ఠశ్చయస్యతథాదృష్టిస్సన్నిత్యర్థః॥ ౩౭॥ ననువిషయవిక్షిప్తచిత్తస్యకుతఃఅవ్యభిచారిణీభక్తిస్సంభవతికుతస్తరామభయమితిశంకాయాంనతావద్విషయోనామవాస్తవోఽస్తి-కింతుమనోవిలాసమాత్రం-అతోమనోనియమనేనభజనాదభయంస్యాదిత్యాహ-అవిద్యమానఇతి-ద్వయఃద్వైతప్రపంచఃఏషఃప్రాగవిద్యమానోఽపిఅవభాసతేప్రకాశతే-ధ్యాతుఃపుంసఃధియామనసా-స్వప్నశ్చమనోరథశ్చయథేత్యర్థః-తత్తస్మాత్కర్మాణిసంకల్పయతి-వికల్పయతిచ-యన్మనస్తన్నిరుంధ్యాత్నియచ్ఛేత్-తతశ్చైకయాభక్త్యాభజనాదభయంస్యాదిత్యర్థః॥ ౩౮॥ ఏతదత్యంతాశక్యమిత్యాశంక్యసుగమంమార్గమాహ॥ శృణ్వ

నుసృతస్స్వభావాత్। కరోతియద్యత్సకలంపరస్మైనారాయణాయేతిసమర్పయేత్తత్॥ ౩౬॥ భయంద్వితీయాభినివేశతస్స్యాదీశాదపేతస్యవిపర్యయోఽస్మృతిః।తన్మాయయాతోబుధఆభజేత్తంభక్త్యైకయేశంగురుదేవతాత్మా॥ ౩౭॥ అవిద్యమానోఽప్యవభాసతేద్వయోధ్యాతుర్ధియాస్వప్నమనోరథౌయథా।తత్కర్మసంకల్పవికల్పకంమనోబుధోనిరుంధ్యాదభయంతతస్స్యాత్॥ ౩౮॥ శృణ్వన్సుభద్రాణిరథాంగపాణేర్జన్మానికర్మాణిచయానిలోకే। గీతానినామానితదర్థకానిగాయన్విలజ్జోవిచరేదసంగః॥ ౩౯॥ ఏవంవ్రతస్స్వప్రియనామకీర్త్యాజాతానురాగోద్రుతచిత్తఉచ్చైః।హసత్యథోరోదితిరౌతిగాయత్యున్మాదవన్నృత్యతిలోకబాహ్యః॥ ౪౦॥ ఖంవాయుమగ్నింసలిలంమహీంచజ్యోతీంషిసత్త్వానిదిశోద్రుమాదీన్। సరిత్సముద్రాంశ్చహరేశ్శరీరంయత్కించభూతంప్రణమేదనన్యః॥ ౪౧॥ భక్తిఃపరేశానుభవోవిరక్తిరన్యత్రచైషత్రికఏకకాలః। ప్రపద్యమానస్యయథాశ్నతస్స్యుస్తుష్టిఃపుష్టిఃక్షుదపాయోఽనుఘాసమ్॥ ౪౨॥ ఇత్యచ్యుతాంఘ్రింభజతోఽనువృత్త్యాభక్తిర్విరక్తిర్భగవత్ప్రబోధః। భవంతివైభాగవతస్యరాజంస్తతఃపరాంశాంతిముపైతిసాక్షాత్॥ ౪౩॥ నిమిః॥ అథభా

న్వన్నితి॥ తదర్థకానితాన్యేవజన్మానికర్మాణిచాధోక్షజస్యేత్యేషాంతాని-ఏతాన్యపిసాకల్యేనజ్ఞాతుమశక్యానీత్యాశంక్యాహ-యానిలోకేగీతానిప్రసిద్ధాని-తానిశృణ్వన్గాయంశ్చవిచరేత్అసంగఃనిస్పృహః॥ ౩౯॥ ఏవంచభజతఃసంప్రాప్తప్రేమలక్షణభక్తియోగస్యసంసారధర్మాతీతాంగతిమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవ్రతఃవ్రతంయస్యసః-స్వప్రియస్యహరేర్నామకీర్త్యాజాతః అనురాగఃప్రేమయస్యసః-అతఏవద్రుతచిత్తఃశ్లథహృదయఃకదాచిత్భక్తిపరాజితంభగవంతమాకలయ్యఉచ్చైర్హసతి ఏతావంతంకాలముపేక్షితోఽస్మీతిరోదితి-ఔత్సుక్యాద్రాత్రిక్రోశతి-హాహారేమామనుగృహాణేతిఅతిహర్షేణగాయతి-జితంజితమితినృత్యతి-కిందాంభికవత్పరాన్ప్రతిప్రకాశయితుంన-ఉన్మాదవత్గ్రహగృహీతఇవ-లోకబాహ్యఃవివశః॥ ౪౦॥ కించ॥ ఖమితి॥ సత్త్వానిభూతాని-ఆకాశాదియత్కించిద్భూతమాత్రం-తద్ధరేశ్శరీరమితిమత్వాప్రణమేత్-సంభావనాయాంలిఙ్॥ ౪౧॥ నన్వీదృశోమార్గోయోగినామపిబహుజన్మభిర్దుర్లభాగతిః-సాకథంనామసంకీర్తనమాత్రేణైకస్మిన్నేవజన్మనిభవేదిత్యాశంక్యసదృష్టాంతమాహ॥ భక్తిరితి॥ ప్రపద్యమానస్యశ్రీహరింభజతఃభక్తస్య-భక్తిఃప్రేమలక్షణా-పరేశానుభవఃప్రేమాస్పదభగవద్రూపస్యస్ఫూర్తిః-తయానివృత్తస్యతతోఽన్యత్రగృహాదిషువిరక్తిరిత్యేషఃత్రికఃఏకకాలఃభజనసమకాలఏవస్యాత్-యథాఅశ్నతోభుంజానస్యతుష్టిఃసుఖం-పుష్టిఃఉదరపూరణం-క్షుదపాయఃక్షున్నివృత్తిశ్చప్రతిగ్రాసంస్యాత్-ఉపలక్షణమేతత్-ప్రసిద్ధమపియథాస్యాత్తద్వత్-ఏవమేకైకస్మిన్భజనేకించిత్కించిత్ప్రేమాదిత్రికేజాయమానేఅనువృత్త్యాభజతఃపరమప్రేమాదిసర్వంజాయతేబహుఘాసభోజనఇవపరమతుష్ట్యాది॥ ౪౨॥ తతశ్చభగవత్ప్రసా

దేనకృతార్థో భవతీత్యాహ॥ ఇతీతి॥ ౪౩॥ భాగవతస్య భవంతీత్యుక్తే తస్య లక్షణం పృచ్ఛతి॥ అథేతి॥ యద్ధర్మః యస్మిన్ ధర్మే పరినిష్ఠితః- యాదృశః యత్స్వభావః- యథాచరతి వర్తతే ఉక్తైర్వా - యైశ్చలింగైర్భగవతః ప్రియో భవతి॥ ౪౪॥ యద్ధర్మ ఇత్యస్యోత్తరమాహ త్రయేణ॥ సర్వభూతేష్వితి॥ ఆత్మనః స్వస్య సర్వభూతేషు భగవద్భావం బ్రహ్మభావేన సమన్వయం యః పశ్యేత్ - తథా బ్రహ్మరూపే అధిష్ఠానే ఆత్మని భూతాని చ యః పశ్యేత్ - యద్వా॥ శ్లో ॥ అతత్వాచ్చ ప్రమాతృత్వాదాత్మా హి పరమో హరిరితి తంత్రోక్తేః - ఆత్మనః శ్రీహరేః సర్వభూతేషు మశకాదిష్వపి నియంతృత్వేన వర్తమానస్య భగవద్భావం నిరతిశయైశ్వర్యమేవ యః పశ్యేత్ - న తు తస్య తారతమ్యం - తథా ఆత్మని హరావేవ భూతాని చ యః పశ్యేత్ కథంభూతే భగవతి- అప్రచ్యుతైశ్వర్యాదిరూపే- న పునర్జడమలినభూతాశ్రయత్వేన జాడ్యప్రసక్త్యా ఐశ్వర్యాదిప్రచ్యుతం పశ్యేత్ కింతు- సర్వత్ర పరిపూర్ణం భగవత్తత్త్వం పశ్యేత్ - భాగవతోత్తమ ఇత్యర్థః ॥ ౪౫॥ ఈశ్వర ఇతి॥ ప్రేమ చ మైత్రీ చ కృపా చ ఉపేక్షా చ తాః- ఈశ్వరాదిషు చతుర్షు యః కరోతి స మధ్యమో భాగవతః- ఏవంభూతస్య భేదస్య దర్శనాత్॥ ౪౬॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాం ప్రతిమాయాం- పూజామీహతే కరోతి- న తద్భక్తేషు అన్యేషు చ సుతరాం కరోతి- సః ప్రాకృతః- ప్రకృతః ప్రారంభః అధునైవ ప్రారబ్ధభక్తిః శనైరుత్తమో భవిష్యతీత్యర్థః॥ ౪౭॥ పురష్టభిశ్శ్లోకైరభ్యర్హితత్వాదుత్తమభాగవతస్యైవ లక్షణమాహ॥ గృహీత్వేతి॥ శ్రీవాసుదేవావిష్టచిత్తో న గృహ్ణాతి- తావదింద్రియైరర్థాన్ గృహీత్వాపీత్యపిశబ్దార్థః- ఇదం శ్రీవిష్ణోర్మాయామయం పశ్యన్ ॥ ౪౮ ॥ కించ॥ దేహేతి॥ దేహాదీనాం సంసారధర్మైర్జన్మాప్యయాదిభిః యః హరేః స్మృత్యా అవిముహ్యమానః స భాగవతప్రధానః- తత్ర దేహస్య జన్మాప్యయౌ- ప్రాణస్య క్షుత్ - మనసః భయం- బుద్ధేస్తర్షః తృష్ణా- ఇంద్రియాణాం కృచ్ఛ్రం

గవతం బ్రూత యద్ధర్మో యాదృశో నృణామ్। యథాచరతి యద్బ్రూతే యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియః॥
౪౪ ॥ హరిః॥ సర్వభూతేషు యః పశ్యేద్భగవద్భావమాత్మనః। భూతాని భగవత్యాత్మన్యేష భాగవతో
త్తమః॥ ౪౫ ॥ ఈశ్వరే తదధీనేషు బాలిశేషు ద్విషత్సు చ। ప్రేమమైత్రీకృపోపేక్షా యః కరోతి స మధ్య
మః ॥ ౪౬ ॥ అర్చాయామేవ హరయే పూజాం యః శ్రద్ధయేహతే। న తద్భక్తేషు చాన్యేషు స భక్తః
ప్రాకృతః స్మృతః॥ ౪౭॥ గృహీత్వాపీంద్రియైరర్థాన్యో న ద్వేష్టి న హృష్యతి। విష్ణోర్మాయామిదం ప
శ్యన్స వై భాగవతోత్తమః॥ ౪౮ ॥ దేహేంద్రియప్రాణమనోధియాం యో జన్మాప్యయక్షుద్భయ
తర్షకృచ్ఛ్రైః। సంసారధర్మైరవిముహ్యమానః స్మృత్యా హరేర్భాగవతప్రధానః ॥ ౪౯ ॥ న కా
మకర్మబీజానాం యస్య చేతసి సంభవః। వాసుదేవైకనిలయః స వై భాగవతోత్తమః॥ ౫౦ ॥ న యస్య
జన్మకర్మభ్యాం న వర్ణాశ్రమజాతిభిః। సజ్జతేఽస్మిన్నహంభావో దేహే వై స హరేః ప్రియః॥ ౫౧ ॥ న య
స్య స్వః పర ఇతి విత్తేష్వాత్మని వా భిదా। సర్వభూతసమః శాంతః స వై భాగవతోత్తమః॥ ౫౨ ॥ త్రిభువన
విభవహేతవేఽప్యకుంఠస్మృతిరజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాత్ । న చలతి భగవత్పదారవిందాల్లవనిమి
షార్ధమపి యః స వైష్ణవాగ్ర్యః॥ ౫౩ ॥ భగవత ఉరువిక్రమాంఘ్రిశాఖానఖమణిచంద్రికయా నిరస్త

శ్రమః తైః॥ ౪౯॥ కించ॥ నేతి॥ కామాశ్చ కర్మాణి చ బీజాని చ వాసనాః తేషాం- వాసుదేవః ఏక ఏవ నిలయః ఆశ్రయో యస్య సః॥ ౫౦॥ శ్లో॥ ఆర్తత్రాణపరాయణో నరహరిర్లక్ష్మీశ్వరః పాతు మామ్। ఇతి తేన గృహీత్వాపీత్యాదిశ్లోకత్రయేణ ద్వేషహర్షమోహకామాదిరహితశ్చరతీతి యథాచరతీత్యస్యోత్తరముక్తం- యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియ ఇత్యస్యోత్తరమాహ॥ నేతి॥ జన్మ సత్కులం- కర్మ తపఆది- జాతయః అనులోమప్రతిలోమజాః మూర్ధావసిక్తాదయః - అస్మిన్ దేహే - అహంకారరహితైః సత్కులతపఆదిలింగైః హరేః ప్రియో భవతీత్యర్థః॥ ౫౧॥ నేతి॥ విత్తేషు స్వీయం పరకీయమితి ఆత్మని స్వః పర ఇతి॥ ౫౨ ॥ కించ॥ త్రిభువనేతి॥ త్రిభువనవిభవహేతవేఽపి త్రైలోక్యరాజ్యలాభార్థమపి- లవార్ధమపి నిమిషార్ధమపి - భగవత్పాదారవిందాత్ తద్భజనాత్ యో న చలతి స వైష్ణవాగ్ర్యః నను లవార్ధమాత్రభజనోపరమే చేత్తావాన్ లాభో భవేత - స్తుతో న చలేత్ తత్రాహ - అకుంఠస్మృతిరితి భగవత్పాదారవిందతః అన్యత్సారం నాస్తీత్యేవంరూపా అకుంఠా న పగతా స్మృతిర్యస్య సః- భగవత్పాదారవిందాదన్యత్సారం నాస్తీత్యేతదపి కుతః తత్రాహ- అజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాదితి అజితే శ్రీకృష్ణే హరావేవ ఆత్మా మనః యేషాం తథాభూతైః స్వరాదిభిః బ్రహ్మాదిభిరపి దుర్లభాత్ - కింతు - కేవలం విమృగ్యాత్ తదపేక్షయా సర్వస్య తుచ్ఛత్వస్మృత్యా న చలతీత్యర్థః॥ ౫౩॥ అపిచ విషయాభిసంధినా చలనం కామేనాపి సంతాపే సతి భవేత -స తు భగవత్సేవానివృత్తౌ న సంభవతీత్యాహ॥ భగవత ఇతి॥ ఉరువిక్రమాః చతే అంఘ్రీ చ తయోః శాఖాః అంగుళయః- తాసు నఖాని చ తాని మణయః తేషాం చంద్రికా శీతలా దీప్తిస్తయా- నిరస్తః కామాదితాపో యస్మిన్ తస్మిన్ ఉపసీదతాం భజతాం హృది కథం పునః సంతాపః ప్రభవతి- చంద్ర ఉదితే సతి అర్కతాపస్య తాప ఇవ న యస్య స్వః పర ఇత్యాది సార్ధశ్లోకత్రయేణ యాదృశ ఇత్యస్యోత్తరముక్తం వేదితవ్యం బ్రూ

తఇత్యస్యచ శ్రీహరినామాని బ్రూతఇతి వేదితవ్యం॥ ౫౪॥ ఉక్తసమస్తభాగవతలక్షణసారమాహ॥ విసృజతీతి॥ శ్రీహరిరేవస్వయంసాక్షాద్యస్యహృదయంనవిసృజతినవిముంచతి- కథంభూతః అవశేనాప్యభిహితమాత్రోపి అఘౌఘంనాశయతియఃసఃతత్క్షణంనవిసృజతి- యతః ప్రణయరశనయాధృతంహృదయేనిబద్ధం అంఘ్రిపద్మంయస్యసఃభాగవతప్రధానఃఉక్తోభవతి॥ ౫౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మకర్మప్రశ్నచతుష్టయే। తృతీయేతూత్తరందత్తమార్షభైర్మునిభిఃపృథక్॥ విష్ణోర్మాయామిదంపశ్యన్నిత్యుక్తమతోమాయాంపృచ్ఛతి- యద్వా- హేయస్వరూపజ్ఞానేతజ్జ్ఞానంసుకరమితితదర్థంమాయాంపృచ్ఛతి॥ పరస్యేతి॥ హేభగవంతః॥ ౧॥ ననూక్తంత్వేషణోభాగవతాభూతాన్యాకృతార్థాఃస్యుఃకింబహుప్రశ్నైరతఆహ॥ నేతి॥ సంసారతాపైర్నితరాంతప్తోహం- తస్యతాపస్యభేషజంహరికథామృతరూపంయుష్మద్వచోజుషమాణోనానతృప్యామి- యద్వా- హరికథాఖ్యంఅమృతంయస్మిన్వచసితద్ధరికథామృతం- అథవా యుష్మద్వచసిస్థితంహరికథామృతం యుష్మద్వచోహరికథామృతమితిసమస్తమేతత్పదం ॥ ౨॥ మాయాయాఃస్వరూపతోనిరూపణాసంభవాత్సృష్ట్యాదికార్యద్వారేణనిరూపయితుమాహ॥ నిర్గుణఇతి॥ నిర్గుణేకేవలేబ్రహ్మణిఆత్మనఃస్వరూపస్యవిపర్యయః- అన్యథాత్వంసగుణత్వంద్వితీయత్వంచతదవభాసంచ యద్యస్మాత్కారణాద్భవతి - సైషాభగవతోమాయా- విభురీశ్వరః- యయాఇదంనిర్మమేనిర్మితవానితి ॥ ౩ ॥ నను భవతు స్వప్నస్యమిథ్యాత్వాన్మాయాకార్యత్వం- సుషుప్తిజాగరణయోశ్చసత్త్వాత్కథంమాయాకార్యత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ ఇంద్రియార్థభ్రమఇతి॥ ఇంద్రియైర్బాహ్యైశ్చక్షురాదిభిః- జనితఃఅర్థవిషయభ్రమఃజాగ్రత్ జాగరః- తత్రం తత్త్వాత్కర్తృత్వవచనోప్యయంభావంలక్షయతి - నన్వవ్యాపకమిదంలక్షణం - అనుమానాదీనామపి జాగరత్వాత్తేషాంబహిరింద్రియజ

తాపె। హృదికథముపసీదతాంపునస్స్యప్రభవతిచంద్రఇవోదితేర్కతాపః॥ ౫౪॥ విసృజతిహృదయం
నయస్యసాక్షాద్ధరిరవశాభిహితోప్యఘౌఘనాశః। ప్రణయరశనయాధృతాంఘ్రిపద్మస్సభవతిభాగ
వతప్రధానఉక్తః॥ ౫౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ద్వితీయోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖
రాజా॥ పరస్యవిష్ణోరీశస్య మాయినామపిమోహినీమ్। మాయాంవేదితుమిచ్ఛామోభగవంతోబ్రువం
తునః॥ ౧॥ నానుతృప్యేజుషన్యుష్మద్వచోహరికథామృతమ్। సంసారతాపనిష్టప్తోమర్త్యస్తత్తాప
భేషజమ్॥ ౨॥ అంతరిక్షః॥ నిర్గుణేకేవలేసాక్షాదాత్మనోయద్విపర్యయః। సైషాభగవతోమాయా
యయేదంనిర్మమేవిభుః॥ ౩॥ ఇంద్రియార్థభ్రమోజాగ్రత్స్వప్నోంతఃకరణభ్రమః। సుప్తం
తద్వాసనాబీజంతుర్యామూర్తిస్తదన్వితః॥ ౪॥ విశుద్ధంజ్ఞానమేవైకంమాయయాభాసతేత్రిధా। గ్రా
హకాద్యైర్యథాస్వప్నే యత్రసంవిత్క్రియాఫలమ్॥ ౫ ॥ వైతథ్యాదవ్యభిచారాచ్చమాయాత్రై

త్వాభావాత్న- తేషామపిబహిరింద్రియలింగదర్శనసాపేక్షత్వేనపరంపరయాబహిరింద్రియజత్వాత్- స్వప్నోంతఃకరణభ్రమఇతి- కేవలేనాంతఃకరణేనజనితోభ్రమఃస్వప్నః- నచతస్యాపిపరంపరయాబహిరింద్రియజత్వం స్వప్నహేతుసంస్కారజనకస్య పూర్వానుభవస్యఅంతర్వ్యవహితత్వాత్ - సుప్తంతద్వాసనాబీజంతయోఃజాగ్రత్స్వప్నయోఃవాసనాభిస్సంస్కారైస్సహితంసర్వజ్ఞానవిరోధిరూపేణపరిణతంబీజంతదుపాదానకారణమేవసుప్తం - అతస్త్రితయమపితన్మిథ్యా- యథాహ॥ శ్రు॥ అస్యత్రయఆవసథాస్త్రయస్స్వప్నాఇతి- తస్మాత్త్రయమపితన్మాయాకార్యమితి- త్రయస్యాపిమిథ్యాత్వేఅవశిష్యమాణస్యాభావాత్॥ శ్రు॥ సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ- తత్సత్యమిత్యాదిశ్రుతిప్రకోపఇత్యాశంక్యాహ- తుర్యామూర్తిస్తదన్వితఇతి - తేషుజాగరాదిషు అన్వితఃఅనువృత్తఃఆత్మాతుర్యామూర్తిః- తేభ్యోవ్యతిరిక్తమవశిష్యమాణంవస్తుతదేవసత్యమిత్యర్థః॥ ౪॥ ననుభవతూత్థితస్యజాయమానబోధేన బాధాత్స్వప్నస్యమిథ్యాత్వం- సుప్తజాగరయోస్తుబాధాభావాత్కథంమిథ్యాత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ విశుద్ధమితి॥ గ్రాహకగ్రహణగ్రాహ్యాణి స్వప్నః స్వప్నావస్థా- సంవేత్తీతిసంవిత్ సంవేత్తా- క్రియాసంవేదనం- ఫలంసంవేద్యంఈప్సితతమత్వాత్॥ ౫॥ వైతథ్యాదితి॥ వైతథ్యంబాధమాథ్యార్థప్రతిపన్నేహభావాభావప్రతియోగిత్వం- వ్యభిచారఃస్వప్నజాగరయోరభావః- కాదాచిత్కత్వాత్ మనోరథపూర్వకప్రవృత్తినివృత్తివ్యవహారాత్ జాగరోమనోరథఇత్యుచ్యతే- స్వప్నఃసుప్తం- తతశ్చాయమర్థః- స్వప్నావస్థాయాం ఆత్మన్యధిష్ఠానేసంవిత్క్రియాఫలమితి గ్రాహకాద్యైఃయత్త్రైవిధ్యంతద్యథామాయామిథ్యా - కస్మాత్ వైతథ్యాత్ వ్యభిచారాచ్చ- తథాజాగరస్సుప్తంచమిథ్యా - నేహనానాస్తీతిప్రతిపన్నోపాధౌశ్రుత్యానిషిధ్యమానత్వాత్ కాదాచిత్కత్వాచ్చేతి- అథవా- మనోరథనిబంధనాద్ధ్యానాత్ వియుక్తపుత్రాదీనామపరోక్షతయాస్ఫురణంమనోరథఇత్యుచ్యతే స్వప్నస్సంధ్యా- మనోరథశ్చస్వప్నశ్చమనోరథస్వప్నం- తస్మిన్మనోరథస్వప్నే- య

ఖ్యాతఖ్యాశబ్దగోవ్యత్యయాత్ మనోరథస్వప్నే చాత్మని సంవిత్త్రియాఘమితి యత్త్రైవిధ్యం తద్యథా మిథ్యా తథా అస్వప్నే జాగరేప్యాత్మని గ్రాహకాద్యైస్త్రైవిధ్యం మిథ్యేత్యేతి - శేషం పూర్వవత్ - జాగ్రత్స్వప్నయోరాగమికస్య యౌక్తికస్య బోధస్య సద్భావాత్ మిథ్యాత్వమిత్యర్థః - ఇత్యాద్యపృశ్య పశ్యతీతి - ఏవం విచారతః కథమనయోర్మిథ్యాత్వమితి శంకా విరమతీత్యర్థః || ౬ || యయేదం నిర్మమే విభురిత్యుక్తం - తదేవ వివృణోతి || ఏభిరితి || ఆద్యః పురుషః - యయా శక్త్యా - భూతానాం ఆత్మా కారణభూతః ఏభిః స్వసృష్టైః మహాభూతైరుచ్చావచాని భూతాని ససర్జ - ఏషా మాయా భగవత ఇతి చరమశ్లోకపాదస్య ప్రతిశ్లోకమనుషంగః - కిమర్థం ససర్జ - స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే స్వం మిమీతే ప్రమిమీతే జ్ఞేయః ఉపాస్తే సః స్వమాతా తస్యాత్మనో జీవస్య ప్రకృష్టాయై సిద్ధయే - యద్వా స్వాంశభూతానాం జీవానాం మాత్రా ప్రసిద్ధయే - విషయభోగాయ - ఆత్మప్రసిద్ధయే మోక్షాయ చేత్యర్థః - తదుక్తం వేదస్తుతౌ || శ్లో || బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాన్ జనానామసృజత్ప్రభుః | మాత్రార్థం చ భవార్థం చ ఆత్మనే కల్పనాయ చేతి || ౭ || ఏవమితి || ఏవం జీవోపకరణార్థం పంచధాతుభిః మహాభూతైః సృష్టాని భూతాని అంతర్యామిరూపేణ ప్రవిష్టః - ఏకధా మనసా - దశధా బాహ్యేంద్రియరూపేణ - ఆత్మానం విభజన్ - గుణాంస్తద్విషయాన్ జుషతే జోషయతీత్యర్థః - యద్వా - తమాత్మానం ప్రతి గుణాన్ విభజన్ జుషతే ప్రియత ఇత్యర్థః || ౮ || గుణైరితి || స చ జీవః ఆత్మనా అంతర్యామిణా ప్రద్యోతితైర్గుణైరింద్రియైః గుణాన్ విషయాన్ భుంజానః ఇదం సృష్టం శరీరమాత్మానం మన్యమానః - ఇహ శరీరాదౌ సజ్జతే || ౯ || కర్మాణీతి || కర్మభిః కర్మేంద్రియైశ్చ - సనిమిత్తాని సవాసనాని కర్మాణి కుర్వన్ - సుఖేతరం సుఖదుఃఖాత్మకం త

విద్యమాత్మని | యథా మనోరథస్వప్న ఇత్యాద్యపృశ్యపశ్యతి || ౬ || ఏభిర్భూతాని భూతాత్మా మహాభూతైర్మహాభుజ | ససర్జోచ్చావచాన్యాద్యః స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే || ౭ || ఏవం సృష్టాని భూతాని ప్రవిష్టః పంచధాతుభిః | ఏకధా దశధాత్మానం విభజన్ జుషతే గుణాన్ || ౮ || గుణైర్గుణాన్ స భుంజాన ఆత్మప్రద్యోతితైః ప్రభుః | మన్యమాన ఇదం సృష్టమాత్మానమిహ సజ్జతే || ౯ || కర్మాణి కర్మభిః కుర్వన్ సనిమిత్తాని దేహభృత్ | తత్తత్కర్మఫలం గృహ్ణన్ భ్రమతీహ సుఖేతరమ్ || ౧౦ || ఇత్థం కర్మగతీర్గచ్ఛన్ బహ్వభద్రవహాః పుమాన్ | ఆభూతసంప్లవాత్సర్గప్రళయావశ్నుతేవశః || ౧౧ || ధాతూపప్లవ ఆసన్నే వ్యక్తం ద్రవ్యగుణాత్మకమ్ | అనాదినిధనః కాలో హ్యవ్యక్తాయాపకర్షతి || ౧౨ || శతవర్షాణ్యనావృష్టిర్భవిష్యత్యుల్బణా భువి | తత్కాలోపచితోష్ణార్కో లోకాంస్త్రీన్ ప్రతపిష్యతి || ౧౩ || పాతాళతలమారభ్య సంకర్షణముఖానలః | దహన్నూర్ధ్వశిఖో విష్వగ్వర్ధతే వాయునేరితః || ౧౪ || సంవర్తకో మేఘగణో వర్షతి స్మ శతం సమాః | ధారాభిర్హస్తిహస్తాభిర్లీయతే సలిలే విరాట్ || ౧౫ || తతో విరాజముత్సృజ్య వైరాజః పురుషో నృప | అవ్యక్తం విశతే సూక్ష్మం నిరింధన ఇవానలః || ౧౬ || వాయునాహృతగంధా భూః సలిలత్వాయ కల్పతే | సలిలం తద్ధృతరసం జ్యోతిష్ట్వాయోపకల్పతే || ౧౭ || హృత

త్తత్కర్మఫలం చ గృహ్ణన్ అయం దేహభృత్ భ్రమతి - ఇహ సంసారే - న ముచ్యతే || ౧౦ || కథం కియంతం కాలం భ్రమతి తదాహ || ఇత్థమితి || బహూని అభద్రాణి వహతీతి తథా - సర్గప్రళయా ఉత్పత్తిమరణే || ౧౧ || ధాతూపప్లవ ఇతి || ధాతూనాం మహాభూతానాం ఉపప్లవే నాశే ప్రాప్తే ఆసన్నే వ్యక్తం కార్యం - ద్రవ్యం స్థూలం గుణః సూక్ష్మం తదాత్మకం - అవ్యక్తాయ అవ్యక్తం ప్రతి నేతుమాకర్షతీతి || ౧౨ || నాశప్రకారమాహ || శతవర్షాణీతి || తస్మిన్ కాలే ఉపచితశ్చాసావుష్ణశ్చ అర్కశ్చ - యద్వా - తేన కాలేనోపచితం ఉష్ణత్వం యస్య సః || ౧౩ || పాతాళేతి || ఊర్ధ్వశిఖః ఊర్ధ్వజ్వాలః - విష్వక్ పరితః || ౧౪ || సంవర్తక ఇతి || సంవర్తకః ప్రళయకర్తా మేఘగణః - ధారాభిః న తు జలబిందుభిః - హస్తిహస్తాభిః తత్ప్రమాణాభిః || ౧౫ || తత ఇతి || తతః ఉపాధిలయాత్ - వైరాజః పురుషః అవ్యక్తం కారణం ప్రవిశతి - నను || శ్లో || బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే | పరస్యాంతే కృతాత్మానః ప్రవిశంతి పరం పదమితి స్మృతేః - యావదధికారమవస్థితిరాధికారికాణామితి సూత్రాచ్చ వైరాజశబ్దాభిధేయస్య చ బ్రహ్మణః - పరమభాగవతత్వాత్ - మోక్ష ఏవ సంగచ్ఛతే నాస్యాహమివ కారణమాత్రప్రవేశః - సత్యం - అశ్వమేధాదినా సత్యలోకం గతానామపృథక్త్వానామావృత్తిశ్రవణాదభక్త్యై బ్రహ్మణోపి ప్రకృతావేవ లయః పునరుత్పత్తిశ్చేతి మోక్షదౌర్లభ్యసూచనాయైవముక్తమిత్యవిరోధః - యద్వా - కేనాపి ప్రమాణేన న వ్యజ్యత ఇతి అవ్యక్తం - బ్రహ్మైవ తత్ప్రవేశేన చ మోక్ష ఏవ ఉక్త ఇతి ద్రష్టవ్యం || ౧౬ || ....

ఏవం విరాజో లయముక్త్వా తత్కారణానాం మహదాదిపృథివ్యంతానాం ప్రాతిలోమ్యేన లయమాహ || వాయునేతి || వాయోర్హి గంధరసహారిత్వం ప్రసిద్ధం - సంవర్తకేన వాయునా హృతగంధా - అతఏవ గంధస్య వ్యావర్తకస్య గతత్వాత్సలిలత్వాయ కల్పతే సలిలే లీయత ఇ

త్యర్థః- తద్ధృతరసం తేన వాయునైవ హృతో రసో యస్య తత్తథా॥ ౧౭॥ హృతరూపమితి॥ తమసశ్చ రూపతిరస్కారిత్వం ప్రసిద్ధం ఏవం సం వర్త-కేన తమసా - అవకాశేన ఆకాశేన॥ ౧౮ ॥ కాలాత్మనేతి॥ స్వకారణేన కాలాత్మనా - శబ్దస్య హి కాలత ఏవ నాశః ప్రసిద్ధః- అతః తద్రూపేణాత్మనా-ఈశ్వరేణ- ఆత్మని తామసాహంకారే- ఇంద్రియాణి బుద్ధిశ్చ రాజసాహంకారే- మనో వైకారికై ర్దేవైస్సహ సాత్వికాహంకారే - ఏవం త్రివిధైః స్వగుణైః స్వకార్యైః సహితః అహం అహంకారః ఆత్మని మహతి- నచ ప్రకృతావితి ద్రష్టవ్యం సాచ బ్రహ్మణి లీయత ఇత్యర్థః ॥ ౧౯॥ ఏషేతి ॥ త్రివర్ణా-త్రిగుణా - మాయా యాశ్శ్రవణభీతం రాజానం తన్నివృత్త్యుపాయశ్రవణాయ ఛందయతి ॥ కింభూయ ఇతి॥ ౨౦॥ ఏవమనుకంపితస్తన్నివృత్త్యుపాయమేవ పృచ్ఛతి॥ యథేతి॥ యద్యపి॥ శ్లో॥ తన్మాయయా తో బుధ ఆభజేత్తమితి - భక్తిస్తత్తారకత్వేనోక్తైవ- తథాపి - కిం కేవలం భక్తిరేవ వా అన్యోఽపి వా తత్ర ఉపాయోఽస్తీతి జ్ఞాతుం పునః ప్రశ్నః- అకృతాత్మభిః అవశీకృతాంతః కరణైః స్థూలధియః స్థూలశరీరే అహంధీర్యేషాం తే॥ ౨౧ ॥ భక్తివ్యతిరేకేణ నాస్త్యన్య ఉపాయ ఇత్యభిప్రేత్య- భక్తిమేవ ససాధనాం సాదరం నిరూపయతి తత్ర ప్రథమం వైరాగ్యద్వారా - గురూపసత్తిమాహ - చతుర్భిః ॥ కర్మాణీతి॥ దుఃఖహత్యై దుఃఖప్రతీకారాయ- పాకవిపర్యాసం ఫలవైపరీత్యం మిథునీచారిణాం మిథునీభూయ వర్తమానానాం ॥ ౨౨॥ కర్మభిః సాధితా అపి విత్తాదయో న సుఖహేతవ ఇతి చ పశ్యేదిత్యాహ॥ నిత్యార్తిదేనేతి॥ ఆత్మనః స్వస్య మృత్యుస్వరూపేణ- చలైః అనిత్యైః అపాయిభిశ్చ గృహాపత్యాదిభిః ॥ ౨౩॥ ఏవ

రూపంతు తమసా వాయౌ జ్యోతిః ప్రలీయతే। హృతస్పర్శోఽవకాశేన వాయుర్నభసి లీయతే॥ ౧౮ ॥ కాలాత్మనా హృతగుణం నభ ఆత్మని లీయతే। ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిస్సహ వైకారికైర్నృప ॥ ప్రవిశంతి హ్యహంకారం స్వగుణైరహమాత్మని॥ ౧౯ ॥ ఏషా మాయా భగవతస్సృష్టిస్థిత్యంతకారిణీ। త్రివర్ణా వర్ణితాస్మాభిః కింభూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥ ౨౦ ॥ రాజా ॥ యథైతామైశ్వరీం మాయాం దుస్తరామకృతాత్మభిః। తరంత్యంజః స్థూలధియో మహర్ష ఇదముచ్యతామ్॥ ౨౧ ॥ ప్రబుద్ధః॥ కర్మాణ్యారభమాణానాం దుఃఖహత్యై సుఖాయ చ। పశ్యేత్పాకవిపర్యాసం మిథునీచారిణాం నృణామ్ ॥ ౨౨ ॥ నిత్యార్తిదేన విత్తేన దుర్లభేనాత్మమృత్యునా। గృహాపత్యాప్తపశుభిః కా ప్రీతిస్సాధితైశ్చలైః॥ ౨౩ ॥ ఏవం లోకం పరం విద్యాన్నశ్వరం కర్మనిర్మితమ్ । సతుల్యాతిశయధ్వంసం యథా మండలవర్తినామ్ ॥ ౨౪॥ తస్మాద్గురుం ప్రపద్యేత జిజ్ఞాసుశ్శ్రేయ ఉత్తమమ్। శాబ్దే పరే చ నిష్ణాతం బ్రహ్మణ్యుపశమాశ్రయమ్॥ ౨౫॥ తత్ర భాగవతాన్ధర్మాన్ శిక్షేద్గుర్వాత్మదైవతః। అమాయయానువృత్త్యా యైస్తుష్యేదాత్మాత్మదో హరిః॥ ౨౬ ॥ సర్వతో మనసోఽసంగమాదౌ సంగం చ సాధుషు। దయాం మైత్రీం ప్రశ్రయం చ భూతేష్వద్ధా యథోచితమ్ ॥ ౨౭ ॥ శౌచం తపస్తితిక్షాం చ మౌనం స్వాధ్యాయమార్జవమ్। బ్రహ్మచర్యమహింసాం చ సమత్వం ద్వంద్వసంజ్ఞయోః॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రాత్మేశ్వరాన్వీక్షాం కైవల్యమనికేతతామ్। వివిక్తచీరవసనం సంతోషం యేన కేనచిత్॥ ౨౯ ॥ శ్రద్ధాం భాగవతే శాస్త్రేఽనిందామన్యత్ర చైవ హి। మనోవాక్

మితి॥ ఏవం లోకం పరమితి కర్మనిర్మితత్వాన్నశ్వరం॥ తథా చ॥ శ్రు॥ తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయత ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయత ఇతి- కించ- వర్తమానసమయేఽపి దుఃఖసంయుక్తం పశ్యేదిత్యాహ - సతుల్యాతిశయధ్వంసం సహ తుల్యేనాతిశయేన చ ధ్వంసేన చ వర్తమానం- అతస్తుల్యైస్స్పర్ధా- అతిశయే అసూయా- ధ్వంసాలోచనే భయాదికం చాపరిహార్యమిత్యర్థః- యథా అఖండమండలవర్తినాం మిథః స్పర్ధాదితద్వత్ ॥ ౨౪॥ తస్మాదితి ॥ ఉత్తమం శ్రేయో జ్ఞాతుమిచ్ఛుః శాబ్దే బ్రహ్మణి వేదాఖ్యే- న్యాయతో నిష్ణాతం తత్త్వజ్ఞం- అన్యథా - సంశయనిరాసకత్వాయోగాత్ - పరే చ బ్రహ్మణి అపరోక్షానుభవేన నిష్ణాతం - అన్యథా బోధసంచారాయోగాత్ - పరబ్రహ్మనిష్ణాతత్వద్యోతకమాహ - ఉపశమాశ్రయమితి॥ ౨౫॥ తత్రేతి॥ గురురేవాత్మా దైవతం చ యస్య సః అనువృత్త్యా సేవయా- యైర్ధర్మైః- వస్తుతః ఆత్మా ఆత్మప్రదశ్చ- ఉపాసకానాం యథా బలిప్రభృతీనాం॥ ౨౬॥ సర్వత ఇతి ॥ యథోచితమితి- హీనేషు దయాం- సమేషు మైత్రీం- ఉత్తమేషు ప్రశ్రయం చ- శిక్షేదిత్యర్థః ॥ ౨౭॥ శౌచమితి॥ శౌచం బాహ్యం మృజ్జలాదిభిః ఆభ్యంతరం అదంభం మానాదిశిక్షేత్- తపః స్వధర్మాచరణం తితిక్షాం క్షమాం - మౌనం వృథా వాగనుచ్చారణం - స్వాధ్యాయం అధికారానురూపం వేదపాఠాదికం ఆర్జవం స్వచ్ఛతాం బ్రహ్మచర్యం యస్యాశ్రమస్య యథోచితం ఋతుషు స్వదారనియమాది అహింసాం భూతేష్వద్రోహం- ద్వంద్వసంజ్ఞయోః శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిరూపయోః- సమత్వం హర్షవిషాదరాహిత్యం॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రేతి ॥ ఆత్మేశ్వరాన్వీక్షాం సంవిద్రూపేణాత్మాన్వీక్షాం- నియంతృరూపేణేశ్వరాన్వీక్షాం చ- కైవల్యమేకాంతశీలత్వం- అనికేతతాం గృహాద్యభిమానరాహిత్యం- వివిక్తచీరవసనం పిజ

నపతితానాంవస్త్రఖండానాంశుద్ధానాంవావల్కలానాంపరిధానం ॥ ౨౯ ॥ శ్రద్ధామితి ॥ భాగవతేభగవత్ప్రతిపాదకే - అన్యత్రశాస్త్రాదౌయాఅనిందాతాం - మనసఃదండంప్రాణాయామైః - వాచోమౌనేన - కర్మణఃఅనీహయాదండం - సత్యంయథార్థభాషణం - శమదమౌ అంతఃకరణబాహ్యేంద్రియనిగ్రహౌ ॥ ౩౦ ॥ శ్రవణమితి ॥ హరేర్జన్మకర్మగుణానాంశ్రవణాది - తదర్థేహర్యుద్దేశేనసర్వంకర్మ - విశేషతశ్చయజనాదియత్ తత్తదర్థేశిక్షేత్ ॥ ౩౧ ॥ ఇష్టమితి ॥ ఇష్టంఇజ్యాదయఃభావేనిష్ఠా - వృత్తంసదాచారః - ఆత్మనఃప్రియంగంధపుష్పాది - దారాదియత్ తథాపరస్మైపరమేశ్వరాయ - నివేదనంతత్సేవకతయాసమర్పణం - యత్ - తత్ - శిక్షేత్ ॥ ౩౨ ॥ ఏవమితి ॥ కృష్ణఏవఆత్మానాథశ్చయేషాంకృష్ణఃఆత్మనోజీవస్యనాథోయేషామితివా - తేషుఉభయత్రస్థావరేజంగమేచయాపరిచర్యాతాంవిశేషతఃనృషుతత్రాపిసాధుషుస్వధర్మశీలేషుతతోఽపిమహత్సుభాగవతేషు ॥ ౩౩ ॥ పరస్పరేతి ॥ తైశ్చసహసంగమ్యయత్పావనంభగవద్యశః - తస్యపరస్పరానుకథనంశిక్షేత్ - యద్వా - యశఃప్రతితత్రసంగ్రథనాదిపరిత్యాగేన - మిథోయారతిఃరమణం - యాచతుష్టిః - సుఖం - యాచనివృత్తిఃతాంచశిక్షేత్ ॥ ౩౪ ॥ ఏవంవర్తమానానాంపరమానందప్రాప్తిమాహద్వాభ్యాం ॥ స్మరంతఇతి ॥ భక్త్యాసాధనభక్త్యాసంజాతయాప్రేమలక్షణయాభక్త్యా ॥ ౩౫ ॥ క్వచిదితి ॥ అజంహరిం - అనుశీలయంతితల్లీలాఃఅభినయంతి - ఏవంపరంఏత్యప్రాప్య - నిర్వృతాస్సంతఃతూష్ణీంభవంతి ॥ ౩౬ ॥ ఉపసంహరతి ॥ ఇతీతి ॥ భాగవతధర్మోత్పన్నయాభక్త్యా ॥ ౩౭ ॥ నారాయణపరోమాయాంతరతీత్యుక్తంపృచ్ఛతి ॥ నారాయణేతి ॥ నిష్ఠాంస్వరూపం - అయంభావః - బ్రహ్మైవతావన్నారాయణఇతి - భగవానితిపరమాత్మేతిచోచ్యతే - తదుక్తంప్రథమే ॥ శ్లో ॥ వదంతితత్తత్త్వవిదస్తత్త్వంయద్జ్ఞానమద్వయమ్ । బ్రహ్మేతిపరమాత్మేతిభగవానితిశబ్ద్యతఇతి - తథా ॥ శ్లో ॥ నారాయణేభగవతితదిదం

ర్మదండంచసత్యంశమదమావపి ॥ ౩౦ ॥ శ్రవణంకీర్తనంధ్యానంహరేరద్భుతకర్మణః । జన్మకర్మగుణానాంచతదర్థేఽఖిలచేష్టితమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఇష్టందత్తంతపోజప్తంవృత్తంయచ్చాత్మనఃప్రియమ్ । దారాన్సుతాన్గృహాన్ప్రాణాన్యత్పరస్మైనివేదనమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఏవంకృష్ణాత్మనాథేషు మనుష్యేషు చసౌహృదమ్ । పరిచర్యాంచోభయత్రమహత్సునృషుసాధుషు ॥ ౩౩ ॥ పరస్పరానుకథనంపావనంభగవద్యశః । మిథోరతిర్మిథస్తుష్టిర్నివృత్తిర్మిథఆత్మనః ॥ ౩౪ ॥ స్మరంతఃస్మారయంతశ్చమిథోఽఘౌఘహరంహరిమ్ । భక్త్యాసంజాతయాభక్త్యాబిభ్రత్యుత్పులకాంతనుమ్ ॥ ౩౫ ॥ క్వచిద్రుదంత్యచ్యుతచింతయాక్వచిద్ధసంతినందంతివదంత్యలౌకికాః । నృత్యంతిగాయంత్యనుశీలయంత్యజంభవంతితూష్ణీంపరమేత్యనిర్వృతాః ॥ ౩౬ ॥ ఇతిభాగవతాన్ధర్మాన్శిక్షన్భక్త్యాతదుత్థయా । నారాయణపరో మాయామంజస్తరతిదుస్తరామ్ ॥ ౩౭ ॥ రాజా ॥ నారాయణాభిధానస్యబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః । నిష్ఠామర్హథనోవక్తుంయూయంహిబ్రహ్మవిత్తమాః ॥ ౩౮ ॥ పిప్పలాయనః ॥ స్థిత్యుద్భవప్రలయహేతురహేతురస్యయత్స్వప్నజాగరసుషుప్తిషుసద్బహిశ్చ । దేహేంద్రియాసుహృదయానిచరంతియేన సంజీవితానితదవేహిపరంనరేంద్ర ॥ ౩౯ ॥ ....

నైతన్మనోవిశతివాగుతచక్షురాత్మాప్రాణేంద్రియాణిచయథానలమర్చిషస్స్వాః । శబ్దోఽపిబోధక

విశ్వమాహితమ్ । గృహీతమాయోరుగుణస్సర్గాదావగుణస్స్వతఃఇత్యాదిషు - తత్రకిమేభిఃశబ్దైర్నిర్విశేషంతదేవసూచ్యతే - అస్తివాకోపివిశేషాంశఇతిప్రశ్నః ॥ ౩౮ ॥ తత్రోత్తరం ॥ స్థిత్యుద్భవేతి ॥ అయమర్థః - అస్యవిశ్వస్య - స్థిత్యుద్భవప్రలయానాంహేతుః - స్వయంచఅహేతుఃహేతురహితః - సనారాయణఇతి - పరమేవతత్త్వమవేహి - స్వప్నజాగరసుషుప్తిషు - సత్ అనువర్తమానంయత్ - పశ్యతిచ తురీయంత్రిషుసంతతమితి - బహిశ్చసమాధ్యాదౌయత్ - తద్బ్రహ్మేతి - పరమేవతత్త్వమవేహి - దేహేంద్రియప్రాణమనాంసియేనసంజీవితానిసంతిస్వస్వవిషయేచరంతిప్రవర్తంతేతత్పరమాత్మేతిపరమేవతత్త్వమవేహి - ఏవంలక్షణభేదైర్నారాయణాదినామభిరుచ్యమానామపిపరమేకమేవతత్త్వంనాన్యత్ఇతిజానీహి ॥ ౩౯ ॥ అవేహీత్యనేనవిషయత్వంప్రాప్తంనిషేధతి ॥ నైతి ॥ ఏతత్పరంతత్త్వంమనోనవిశతినవిషయీకరోతి - వాగుతవాగపి - చక్షుశ్చ - ఆత్మాబుద్ధిశ్చ ప్రాణశ్చ - క్రియాశక్త్యానప్రాప్నోతి - అన్యానిచేంద్రియాణి - యథాఅనలం స్వాఃస్వాంశభూతాః - అర్చిషఃవిస్ఫులింగాఃయథా నప్రకాశయంతినదహంతిచ - తథాజడాసుమనఆదివృత్తిషుఅభివ్యజ్యమానస్యాత్మప్రకాశస్యతత్తద్వృత్తిప్రకాశకస్యనతత్ప్రకాశవిషయత్వం ॥ శ్రు ॥ ప్రాణస్యప్రాణముతచక్షుషశ్చక్షురుతశ్రోత్రస్యశ్రోత్రమన్నస్యాన్నంమనసోయేమనోవిదురితి - తథా ॥ శ్రు ॥ యతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్యమనసాసహ - ఆనందంబ్రహ్మణోవిద్వాన్ - నబిభేతికుతశ్చనేతీత్యాదిశ్రుతేః - నను ॥ శ్రు ॥ తంత్వౌపనిషదంపురుషంపృచ్ఛామీతిశ్రుతేః శబ్దగోచరత్వంప్రతీయతేతత్రాహ - శబ్దోఽపీతి - శబ్దోఽపిఆత్మమూలంఆత్మనిస్వస్మిన్నేవమూలంప్రమాణస్య - అర్థోక్తంఅర్థాదుక్తంయథాభవతితథా - ఆహ - నతుసాక్షా

త్- కుతః- బాధకనిషేధతయాస్యైవ బోధకస్య నిషేధరూపత్వాత్॥ శ్రు॥ యతో వాచో నివర్తంతే- అప్రాప్య మనసా సహ ॥ శ్రు॥ యద్వాచానభ్యుదితం యేన వాగభ్యుద్యతే తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి- యన్మనసా న మనుతే॥ శ్రు॥ న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చనైనమిత్యాది శ్రుతేః- నను తర్హి నైవాహ- కిమిదముచ్యతే అర్థోక్తమాహేతి- తత్రాహ- యదృత ఇతి॥ శ్రు॥ అథాత ఆదేశో నేతి నేతి అస్థూలమనణు- యతో వాచో నివర్తంతే- యద్వాచానభ్యుదితమిత్యాది నిషేధస్య- యత్ అవధిభూతం బ్రహ్మ- ఋతే వినా నిషేధస్య సిద్ధిర్నాస్తి సర్వస్య నిషేధస్య సావధిత్వాత్॥ ౪౦॥ నను తర్హి ప్రమాణవిషయత్వాన్నాస్తి బ్రహ్మేతి ప్రసజ్యేత అత ఆహ॥ సత్త్వమితి॥ సత్ స్థూలం కార్యం- అసత్ సూక్ష్మం కారణం- తత్సర్వం బ్రహ్మైవ భాతి- కుతః- యత్ యస్మాత్తయోస్సదసతోః పరం కారణం- తతః కార్యం కారణాత్ భిన్నం న భవతి॥ శ్రు॥ వాచారంభణమితి శ్రుతేః- నను కథమేకం బహువిధస్య కారణం తత్రాహ- ఉరుశక్తి అనేకశక్తిమత్ - ఉర్వ్యా మహత్యా మాయాలక్షణా శక్తిర్యస్య తదితి వా- బహుధా భానమేవ దర్శయతి ఆదౌ యదేకం బ్రహ్మ తదేవ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి- త్రివృత్ ప్రధానం ప్రవదంతి- తతః క్రియాశక్త్యా సూత్రం- జ్ఞానశక్త్యా మహానితి తదేవ ప్రవదంతి తతః అహమితి జీవం జీవోపాధిమహంకారం చ తదేవ ప్రవదంతి తతశ్చ జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయా జ్ఞానశబ్దేన తద్దేవతాః క్రియా ఇంద్రియాణి అర్థాః విషయాః ఫలం తత్ప్రకాశః సుఖాదిర్వా- తద్రూపతయా బ్రహ్మైవ భాతి- న హి సర్వస్వరూపేణ స్వతోభాసమానస్య బ్రహ్మణః స్వసిద్ధౌ ప్రమాణాపేక్షేతి భావః॥ ౪౧ ॥ నను సర్వాత్మకం చేద్బ్రహ్మ తర్హి సర్వస్య కార్యస్య జన్మాదివికారవత్త్వాత్ - బ్రహ్మణోపి తత్ప్రసంగస్స్యాదత ఆహ॥ నేతి ॥ ఆత్మా బ్రహ్మ- న జజాన న జాతం- జన్మాభావాదేవ తదనంతరాస్తిత్వలక్షణోపి వికారో నాస్తి- నైధతే న వర్ధతే- వృద్ధ్యభావాదేవ పరిణామోపి నిరస్తః- కుతః - హి యస్మాత్ వ్యభిచారిణాం ఆగమాపాయినాం బాలయువాదిదేహాద్యవస్థానాం సవనవిత్ తత్తత్కాలద్రష్టా- న హ్యవస్థావతాం ద్రష్టా తదవస్థో భవతీత్య

నిషేధతయాత్మమూలమర్థోక్తమాహ యదృతే న నిషేధసిద్ధిః॥ ౪౦ ॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి త్రివృదేకమాదౌ సూత్రం మహానహమితి ప్రవదంతి జీవమ్। జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయోరుశక్తి బ్రహ్మైవ భాతి సదసచ్చ తయోః పరం యత్॥ ౪౧॥ నాత్మా జజాన న మరిష్యతి నైధతేసౌ న క్షీయతే సవనవిద్వ్యభిచారిణాం హి। సర్వత్ర శశ్వదనపాయ్యుపలబ్ధిమాత్రం ప్రాణో యథేంద్రియబలేన వికల్పితం సత్ ॥ ౪౨ ॥ అండేషు పేశిషు తరుష్వవినిశ్చితేషు ప్రాణో హి జీవముపధావతి తత్ర తత్ర। సన్నే యథేంద్రియగణేహమి చ ప్రసుప్తే కూటస్థ ఆశయమృతే తదనుస్మృతిర్నః॥ ౪౩ ॥ యర్హ్యబ్జనాభచరణైషణయోరుభక్త్యా చేతోమలాని విధమేద్గుణకర్మజాని। తస్మిన్విశుద్ధ ఉపలభ్యత ఆత్మతత్త్వం సాక్షాద్యథామలదృశోః సవితృప్రకాశః॥ ౪౪ ॥ రాజా॥ కర్మయోగం వదత నః పురుషో యేన సంస్కృతః। విధూయేహాశు కర్మాణి నైష్కర్మ్యం విందతే పరమ్॥ ౪౫॥ ఏవం ప్రశ్నమహం పూర్వమపృచ్ఛం పితురంతికే। నాబ్రువన్ బ్రహ్మణః

ర్థః- నిరవస్థః కోసావాత్మా అత ఆహ- ఉపలబ్ధిమాత్రమితి- నన్వాయాతం తర్హి క్షణికత్వం నేత్యాహ- సర్వత్రేతి- సర్వత్ర దేశే- శశ్వత్ సర్వదా- అనపాయి అనువర్తమానం- నను నీలజ్ఞానం జాతం పీతజ్ఞానం నష్టమితి ప్రతీతేః- న జ్ఞానస్యానపాయిత్వం అత ఆహ- ఇంద్రియబలేనేతి- సదేవ జ్ఞానం- ఇంద్రియబలేన వివిధం కల్పితం- నీలాద్యాకారవృత్తయ ఏవ జాయంతే నశ్యంతి చ- న జ్ఞానమితి భావః - వ్యభిచారిష్వవ్యభిచారే దృష్టాంతః॥ ౪౨ ॥ ప్రాణో యథేతి దృష్టాంతం వివృణ్వన్నింద్రియాదిలయేన నిర్వికారాత్మోపలబ్ధిం దర్శయతి ॥ అండేష్వితి॥ పేశిషు జరాయుజేషు - తరుషు ఉద్భిజ్జేషు- అవినిశ్చితేషు స్వేదజేషు- ఉపధావతి అనువర్తతే - ఏవం దృష్టాంతేన నిర్వికారత్వం ప్రదర్శ్య దార్ష్టాంతికే పదర్శయతి- కథం తదేవమాత్మా నవికార ఇవ ప్రతీయతే- యథా జాగరే ఇంద్రియగణః - యథా చ స్వప్నే తత్సంస్కారవానహంకారః- యదా తు ప్రసుప్తం తదా తస్మిన్ ప్రసుప్తే ఇంద్రియగణే సన్నే లీనే- అహమి అహంకారే చ సన్నే- కూటస్థః నిర్వికార ఏవాత్మా- కుతః- ఆశయమృతే లింగశరీరముపాధిం వినా - వికారహేతోరుపాధేరభావాదిత్యర్థః - నన్వహంకారపర్యంతస్య సర్వస్య లయే శూన్యమేవావశిష్యేత క్వ తదా కూటస్థ ఆత్మా అత ఆహ - తదనుస్మృతిర్నః - తస్య విశేషజ్ఞానశూన్యస్య సుఖాత్మనః సుషుప్తిసాక్షిణః స్మృతిః నః అస్మాకం భవతి- ఏతావంతం కాలం సుఖమహం సుప్తో న కించిదవేదిషమితి - అతోనుభూతస్యాస్య స్మరణాదస్త్యేవ సుషుప్తావాత్మానుభవః విషయసంబంధాభావాత్ న స్పష్ట ఇతి భావః- తథా చ॥ శ్రు॥ యద్వై తన్న పశ్యతి న హి ద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపో విద్యత ఇతి॥ ౪౩॥ నను యది సుషుప్తౌ కూటస్థాత్మానుభవో భవేత్ కథం పునరపి సంసారస్స్యాత్ అవిద్యాతత్సంస్కారాణాం విద్యమానత్వాదితి చేత్ కదా తర్హి తన్నివర్తకోనుభవో భవేదత ఆహ॥ యర్హీతి॥ విత్తైషణాది విహాయ- కేవలమబ్జనాభస్య చరణైషణయా యా ఉరుభక్తిస్తయా - పుమాన్ చేతసో మలాని విధమేత్ నాశయేత్ - చేత ఏవ వా కర్తృ- స్వగతాని మలాని తయా భక్త్యా శోధయేత్ తదా తస్మిన్ విశుద్ధే చేతసి సతి సాక్షాత్ అవ్యవధానేన- ఆత్మతత్త్వముపలభ్యతే అమలయోః దృశోః సత్యోర్యథా పూర్వమేవ సిద్ధః- సవితృప్రకాశ ఇతి॥ ౪౪ ॥ భక్తైః కర్మయోగా

ధీనత్వాత్తం పృచ్ఛతి॥ కర్మయోగమితి॥ నైష్కర్మ్యం కర్మనివృత్తిసాధ్యం జ్ఞానం॥౪౫॥ ప్రశ్నాంతరమాహ॥ ఏవమితి॥ ప్రశ్నం ప్రష్టవ్యమర్థం- పితుః ఇక్ష్వాకోః- బ్రహ్మణః పుత్రాః సనకాదయః సర్వజ్ఞా అపి నాబ్రువన్ ॥౪౬॥ గహనత్వద్యోతనాయ ప్రథమం ద్వితీయప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ కర్మేతి॥ కర్మ విహితం అకర్మ తద్విపరీతం నిషిద్ధం- వికర్మ విగతం కర్మ విహితాకరణం ఏతత్త్రయం వేదవాదః వైదికగమ్యం- న లౌకికః- వేదస్య ఈశ్వరాత్మత్వాత్ ఈశ్వరాదుద్భూతత్వాత్ అపౌరుషేయత్వాదిత్యర్థః- పుంవాక్యే హి వక్తురభిప్రాయతోఽర్థజ్ఞానం శక్యం అపౌరుషేయే తు కేవలం వాక్యపౌర్వాపర్యేణైవ తాత్పర్యావధారణం - తచ్చ దుష్కరమితి- తత్ర కర్మాదౌ - విద్వాంసోఽపి ముహ్యంతి- కిము తాన్యత అతస్తదా బాలత్వాన్నైవాబ్రువన్నితి॥౪౭॥ దుర్జ్ఞేయం వేదతాత్పర్యమాహ॥ పరోక్షవాద ఇతి॥ యత్ర అన్యథాస్థితోఽర్థః తం గోపయితుమన్యథా కృత్వోచ్యతే స పరోక్షవాదః తథా చ॥ శ్రు॥ తం వా ఏతం చతుర్హోతారం సంతం- చతుర్హోతేత్యాచక్షతే పరోక్షేణ- పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవా ఇతి- పరోక్షవాదత్వమేవాహ- కర్మమోక్షాయేతి- నను స్వర్గాద్యర్థం కర్మాణి విధత్తే న కర్మమోక్షార్థం తత్రాహ- బాలానామనుశాసనం యథా భవతి తథా- అత్ర దృష్టాంతః- అగదమౌషధం- యథా పితా బాలం- అగదం పాయయన్ ఖండలడ్డుకాదిభిః- ప్రలోభయన్ పాయయతి దదాతి చ తాని- నైతావతాగదపానస్య తల్లాభః ప్రయోజనం అపి తు ఆరోగ్యం- తథా వేదోఽప్యవాంతరఫలైః ప్రలోభయన్ కర్మమోక్షాయైవ కర్మాణి విధత్తే॥ ౪౮॥ నను కర్మమోక్షశ్చేత్తత్పురుషార్థస్తర్హి ప్రథమత ఏవ కర్మత్యజ్యతామత ఆహ॥ నేతి॥ అజితేంద్రియత్వాదజ్ఞః- స్వయం యదినాచరేత్తర్హి వికర్మణా కర్మానాచరణలక్షణేన అధర్మేణ- మృత్యోరనంతరం మృత్యుమేవ ప్రాప్నోతి- తథా చ॥ శ్రు॥ మృత్వా పునర్మృత్యుమాపద్యంతే అద్యమానాః స్వకర్మభిరితి॥

పుత్రాస్తత్ర కారణముచ్యతామ్ ॥ ౪౬ ॥ ఆవిర్హోత్రః॥ కర్మాకర్మవికర్మేతి వేదవాదో న లౌకికః। వేదస్య చేశ్వరాత్మత్వాత్తత్ర ముహ్యంతి సూరయః॥ ౪౭॥ పరోక్షవాదో వేదోఽయం బాలానామనుశాసనమ్। కర్మమోక్షాయ కర్మాణి విధత్తే హ్యగదం యథా ॥ ౪౮ ॥ నాచరేద్యస్తు వేదోక్తం స్వయమజ్ఞోఽజితేంద్రియః। వికర్మణా హ్యధర్మేణ మృత్యోర్మృత్యుముపైతి సః॥ ౪౯ ॥ వేదోక్తమేవ కుర్వాణో నిస్సంగోఽర్పితమీశ్వరే। నైష్కర్మ్యం లభతే సిద్ధిం రోచనార్థా ఫలశ్రుతిః॥ ౫౦ ॥ య ఆశు హృదయగ్రంథిం నిర్జిహీర్షుః పరాత్మనః। విధినోపచరేద్దేవం తంత్రోక్తేన చ కేశవమ్॥ ౫౧॥ లబ్ధానుగ్రహ ఆచార్యాత్తేన సందర్శితాగమః। మహాపురుషమభ్యర్చేన్మూర్త్యాభిమతయాత్మనః॥ ౫౨॥ శుచిస్సమ్ముఖ ఆసీనః ప్రాణసంయమనాదిభిః। పిండం విశోధ్య సన్న్యాసకృతరక్షోఽర్చయేద్ధరిమ్ ॥ ౫౩ ॥ అర్చాదౌ హృదయే వాపి యథాలబ్ధోపచారకః। ద్రవ్యక్షిత్యాత్మలింగాని నిష్పాద్య ప్రోక్ష్య చాసనమ్ ॥ ౫౪ ॥ పాద్యాదీన్యుపకల్ప్యాథ సన్నిధాప్య సమాహితః। హృదాదిభిః కృతన్యాసో మూలమంత్రేణ చార్చయేత్ ॥ ౫౫॥ సాంగోపాంగాం సపార్షదాం తాం తాం మూర్తిం స్వమంత్రతః। పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యైః

౪౯ ॥ తస్మాత్॥ వేదోక్తమితి॥ వేదోక్తమేవ కుర్వాణో న తు నిషిద్ధం- నను ఫలస్య శ్రుత్యుక్తత్వాత్ కర్మణి క్రియమాణే తస్మిన్నాసక్తిః తత్ఫలం చ స్యాన్న తు నైష్కర్మ్యరూపాదిసిద్ధిరిత్యత ఆహ- నిస్సంగః అనభినివేశవాన్ - ఈశ్వరే అర్పితం న తు ఫలోద్దేశేన- నను ఫలస్య శ్రుతత్వాత్ కర్మణి కృతే ఫలం భవేదేవ- న రోచనార్థా- కర్మణి రుచ్యుత్పాదనార్థా అగదపానే ఖండలడ్డుకాదిఖాదనవత్ తతశ్చ కర్మాభిరుచ్యా వేదార్థం సమ్యగ్విచారయతి- తథా చ॥ శ్రు॥ యో వా ఏతదక్షరమవిదిత్వా గార్గ్యస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స కృపణ ఇతి - అనాత్మజ్ఞస్య కృపణతాం॥ శ్రు॥ తమేతం వేదానువచనేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి బ్రహ్మచర్యేణ తపసా శ్రద్ధయా యజ్ఞేనానాశకేన చేతి- యజ్ఞాదీనాం జ్ఞానశేషతాం చావధార్య- నిష్కామే ముముక్షుః కర్మసు ప్రవర్తతే- తతశ్చ॥ శ్రు ॥ స్వర్గకామో యజేతేత్యాదిభిః కామితస్యైవ స్వర్గాదేః ఫలత్వేనావగమాత్ అకామితోఽసౌ న భవతీతి నైష్కర్మ్యసిద్ధిరేవ భవతీతి భావః॥ ౫౦॥ వైదికం కర్మయోగముక్త్వా తాంత్రికమాహ॥ య ఇతి ॥ పరాత్మనః పరస్యైవ సతః ఆత్మనో జీవస్య- హృదయగ్రంథిమహంకారబంధం- నిర్హర్తుమిచ్ఛుః సః తంత్రోక్తేన విధినా ప్రకారేణ- భజేత్- తంత్రమాగమః - చకారాద్వైదికేన సహ సముచ్చయమాహ॥౫౧॥ తమేవ విధిమాహ॥ లబ్ధానుగ్రహ ఇతి॥ తేన ఆచార్యేణ- సందర్శితః ఆగమః ఆగమోక్తార్చనప్రకారో యస్య సః॥ ౫౨॥ మూర్తేః సంముఖ ఆసీనః- ఆదిశబ్దేన భూతశుద్ధ్యాది- పిండం దేహం విశోధ్య- షడ్భిర్న్యాసైః కృతా రక్షా యేన సః॥౫౩॥ అర్చేతి॥ ఆదౌ ఏవ ద్రవ్యాణి పుష్పాదీని జంత్వాదిశోధనేన- క్షితిం సంమార్జనాదినా- ఆత్మానమవ్యగ్రతయా- లింగం మూర్తిం అనులేపనక్షాళనాదినా- నిష్పాద్య యోగ్యాని కృత్వా॥ ౫౪॥ పాద్యాదీనీతి ॥ పాద్యాదినిపాత్రాణ్యుపకల్ప్య- సన్నిధాప్య హృది సంపూజితం శ్రీమూర్తౌ ధ్యాత్వా - హృదాదిభిః హృదయశిరఃశిఖాకవచనేత్రాస్త్రమంత్రైర్మూలమంత్రేణ చ దేవే కృతన్యాసో- మూలమంత్రేణార్చయేత్॥ ౫౫॥ సాంగేతి ॥ అంగాని హృదయాదీని - ఉపాంగాని సుదర్శనాదీని - తత్సహితాం- స

పార్షదాంశ్చ సపరివారాంస్తైరుపచారైరర్చయేత్ - తదాహ - పాద్యేతి - అర్ఘ్యశబ్దేన మధుపర్కాచమనం చ ॥ ౫౬ ॥ గంధేతి ॥ అక్షతాస్తిలకాలంకారేణ - నతు పూజాయాం ॥ శ్లో ॥ నాక్షతైరర్చయేద్విష్ణుం న కేతక్యా మహేశ్వరమితి - నిషేధాత్ - ఉపహారో నైవేద్యం ॥ ౫౭ ॥ ఆత్మానమితి ॥ శేషం నిర్మాల్యం - స్వధామ్ని స్వస్థానే - దేవం హృది - మూర్తిం కరండకే - ఉద్వాస్య స్థాపయిత్వా - పూజావిధిం సమాపయేదితి శేషః ॥ ౫౮ ॥ తాంత్రికం కర్మయోగముపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ ౫౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖

శ్లో ॥ చతుర్థే త్వవతారేహ ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాన్ । జయంతినందనో నామ్నా ద్రమిళో నవసప్తమః ॥ ముక్త్యర్థీ మతి యాత్మన ఇత్యనేన ఆత్మనః ప్రియమవతారం పూజయేదిత్యుక్తే - అవతారజ్ఞానమపేక్షితం - తథా స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమిత్యుక్తే గుణకర్మజ్ఞానం చాపేక్షితం - అతః పృచ్ఛతి ॥ యానీతి ॥ కర్తా కరిష్యతి ॥ ౧ ॥ త్వయా పృష్టాని కాలత్రయసంబంధీని సకలావతారగుణకర్మాణి కథయితుమశక్యాని - సంక్షేపతస్తు కానిచిత్కథయిష్యామీత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ అనుక్రమిష్యేత్ గణయితుమిచ్ఛేత్ యః - స తు బాలానామివ బుద్ధిర్యస్య సః మందమతిః - కాలేన మహతా కోఽపి మహామతిః రజాంసి గణయేదపి - అఖిలశక్తిధామ్నః సర్వశక్త్యాశ్రయస్య భగవతో గుణాంస్తు నైవ గణయేత్ - తథా చ ॥ శ్రు ॥ విష్ణోర్ను కం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాంసీత్యాది ॥ ౨ ॥ తత్రాదౌ పురుషావతారమాహ ॥ భూతైరితి ॥ యదా స్వసృష్టైః భూతైః విరాజం బ్రహ్మాండం పురం నిర్మాయ - తస్మిన్ లీలయా ప్రవిష్టః - స తు భోక్తృత్వేన - ప్రభూత పుణ్య

స్నానవాసోవిభూషణైః ॥ ౫౬ ॥ గంధమాల్యాక్షతస్రగ్భిర్ధూపదీపోపహారకైః । సాంగం సంపూజ్య విధివత్ స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమ్ ॥ ౫౭ ॥ ఆత్మానం తన్మయం ధ్యాయన్మూర్తిం సంపూజయేద్ధరేః । శేషమాదాయ శిరసి స్వధామ్న్యుద్వాస్య సత్కృతమ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏవమగ్న్యర్కతోయాదావతిథౌ హృదయే చ యః । యజేదీశ్వరమాత్మానమచిరాన్ముచ్యతే హి సః ॥ ౫౯ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - తృతీయోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ యాని యానీహ కర్మాణి యైర్యైః స్వచ్ఛందజన్మభిః । చక్రే కరోతి కర్తా వా హరిస్తాని బ్రువంతు నః ॥ ౧ ॥ ద్రమిళః ॥ యో వా అనంతస్య గుణాననంతాననుక్రమిష్యన్ స తు బాలబుద్ధిః । రజాంసి భూమేర్గణయేత్కథంచిత్కాలేన నైవాఖిలశక్తిధామ్నః ॥ ౨ ॥ భూతైర్యదా పంచభిరాత్మసృష్టైః పురం విరాజం విరచయ్య తస్మిన్ । స్వాంశేన విష్టః పురుషాభిధానమవాప నారాయణ ఆదిదేవః ॥ ౩ ॥ యత్కాయ ఏష భువనత్రయసన్నివేశో యస్యేంద్రియైస్తనుభృతాముభయేంద్రియాణి । జ్ఞానం స్వతః శ్వసనతో బలమోజ ఈహా సత్త్వాదిభిః స్థితిలయోద్భవ ఆదికర్తా ॥ ౪ ॥ ఆదావభూచ్ఛతధృతీ రజసాస్య సర్గే విష్ణుః స్థితౌ క్రతుపతిర్ద్విజధర్మసేతుః । రుద్రోఽప్యయాయ తమసా పురుషః స ఆద్య ఇత్యుద్భవస్థితిలయాః సతతం ప్రజాసు ॥ ౫ ॥ ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం నారాయణో నర ఇతి స్వతపః ప్రశాంతః । నైష్కర్మ్యలక్షణమువాచ చచార కర్మ యోఽద్యాపి చాస్త ఋషివర్యనిషేవితాంఘ్రిః ॥ ౬ ॥ ఇంద్రో విశంక్య మమ ధామ జిఘృక్షతీతి కామం న్యయుంక్త సగణం స బదర్యుపాఖ్యమ్ । గత్వాప్సరోగణవసంతసు

స్య జీవస్య తత్ర భోక్తృత్వాత్ ॥ ౩ ॥ అస్య గుణకర్మాణ్యాహ ద్వయేన ॥ యత్కాయ ఇతి ॥ యస్యాధిష్ఠేయః కాయః - ఏషః కాయే ఇతి సప్తమీ వా తనుభృతాం సమష్టివ్యష్టిజీవానాం - ఉభయేంద్రియాణి జ్ఞానకర్మేంద్రియాణి - యస్య స్వతః స్వరూపభూతాత్ సత్త్వాత్ తనుభృతాం జ్ఞానం - యస్య స్వతః సిద్ధం జ్ఞానమితి వా - యస్య శ్వసనతః ప్రాణాత్ బలం దేహశక్తిః ఓజః ఇంద్రియశక్తిః ఈహా క్రియా - యశ్చ సత్త్వాదిభిర్విశ్వస్థితిలయోద్భవే ఆదికర్తా ॥ ౪ ॥ ఆదికర్తేత్యనేన తత్పూర్వకం కర్త్రంతరమపి సూచితం - తద్దర్శయితుం గుణావతారద్వారా చరాచరసృష్ట్యాదికర్తృత్వమాహ ॥ ఆదావితి ॥ యస్యేత్యనుషంగః యస్య రజసా అస్య జగతః సర్గే కార్యే - శతధృతిః బ్రహ్మా అభూత్ - స్థితౌ విష్ణుః యస్య సత్త్వేనేతి శేషః - క్రతుపతిః తత్ఫలదాతా - ద్విజానాం తద్ధర్మాణాం చ సేతుః పాలక ఇత్యర్థః - యస్య తమసా అస్య అప్యయాయ రుద్రః అభూత్ - ఇత్యేతైర్బ్రహ్మాదిభిర్నిమిత్తభూతైః ప్రజాసు ఉద్భవాదయో యతో భవంతి స ఆద్యః పురుష ఇత్యన్వయః ॥ ౫ ॥ ధర్మస్యేతి ॥ ధర్మస్య భార్యాయాం దక్షదుహితరి మూర్తిసంజ్ఞాయాం నారాయణో నర ఇతి మూర్తిద్వయేన అజనిష్ట జాతః - తచ్చరితమాహ - నైష్కర్మ్యమాత్మస్వరూపం - లక్ష్యతే యేన తత్ - కర్మనిర్హారరూపం వా - ఉవాచ నారదాదిభ్యః స్వయం చ చచార - యోఽద్యాపి కర్మాచరన్నాస్తే ఋషివర్యైర్నిషేవితావంఘ్రీ యస్య సః ॥ ౬ ॥ .... భగవదవతారస్యోత్కర్షం పరమోపశమం దర్శయితుమితిహాసమాహ దశభిః ॥ ఇంద్ర ఇతి ॥ ధామ స్థానం - తపసా గృహీతుమిచ్ఛతీతి విశం

క్వ- తపోనాశాయ కామం సపరివారం ప్రేషయామాస - స కామః బదరీ ఋషిరుపాఖ్యాయ జేయః తం తస్యాశ్రమం అప్సరోగణాదిభిస్సహాగత్య- స్త్రీణాం ప్రేక్షణాన్యేవ ఇషవో బాణాః తైః- న తస్య మహిమానం జానాతీతి అతన్మహిజ్ఞః మలోపఆర్షః॥ ౭॥ విజ్ఞాయేతి॥ అక్రమం అపరాధం అహో అహం ధీర ఇతి విస్మయో గర్వః తత్ర హీతః- బిభ్యమానాన్ శాపభియా కంపమానాన్- భో విభో సమర్థ మదన మా భైః- హే దేవవధ్వః మా భైష్ట బలిమాతిథ్యం- తాన్ ప్రార్థయతే-ఇమమస్మాకమాశ్రమం- అతిథ్యాభావే శూన్యప్రాయం స్యాదిత్యర్థః॥ ౮॥ ఇత్థమితి॥ హే నరదేవ- అభయదే శ్రీనారాయణే ఇత్థం బ్రువతి సతి దేవాః కామాదయః- సవ్రీడాని నమ్రాణి శిరాంసి యేషాం తే లజ్జాభారేణ అవనతశిరస్కా ఇత్యర్థః- సఘృణం యథా భవతి తథా కృపాం జనయంత ఇత్యర్థః- కృపాయుక్తం తమితి వా - మాయాతః పరే- అతః అవికృతే- స్వారామాశ్చ తే ధీరాశ్చ తేషాం నికరైః ఆనతం పాదపద్మం యస్య తస్మిన్ త్వయి- ఏతదస్మదనుకంపాది చిత్రం- న హి చిత్రం॥ ౯॥ అస్మాకం చాపరాధాచరణం స్వభావత్వాన్న చిత్రమిత్యాహుః॥ త్వామితి॥ త్వాం సేవతాం సేవమానానాం - సురైరింద్రాదిభిః కృతాః అంతరాయాః విఘ్నాః భవంతి- కస్మాదిత్యత ఆహుః-స్వౌక ఇతి-స్వౌకః స్వస్థానం స్వర్గమతిక్రమ్య పరమం తవ స్థానం వ్రజతాం- నాన్యస్య త్వామసేవమానస్య - కుతః బర్హిషి యజ్ఞే స్వభాగాన్ పురోడాశాదీన్ బలీన్ కరాన్ - కృషీవల ఇవ రాజ్ఞే- ఇంద్రాదిదేవేభ్యో దదతః ప్రయచ్ఛతః- తర్హి కిం మద్భక్తో విఘ్నైరాక్రమ్యత ఇత్యాహుః-ధత్త ఇతి- యదీతి నిశ్చయే- యతస్త్వం సర్వసురాధీశ్వరః అవితార

మందవాతైః స్త్రీప్రేక్షణేషుభిరవిధ్యదతన్మహిజ్ఞః॥ ౭ ॥ విజ్ఞాయ శక్రకృతమక్రమమాదిదేవః ప్రాహ ప్రహస్య గతవిస్మయ ఏజమానాన్। మా భైర్విభో మదన మారుత దేవవధ్వో గృహ్ణీత నో బలిమశూన్యమిమం కురుధ్వమ్॥ ౮ ॥ ఇత్థం బ్రువత్యభయదే నరదేవ దేవాస్సవ్రీడనమ్రశిరసస్సఘృణం తమూచుః। నైతద్విభో త్వయి పరేఽవికృతే విచిత్రం స్వారామధీరనికరానతపాదపద్మే॥ ౯ ॥ త్వాం సేవతాం సురకృతా బహవోఽన్తరాయాస్స్వౌకో విలంఘ్య పరమం వ్రజతాం పదం తే। నాన్యస్య బర్హిషి బలీన్దదతస్స్వభాగాన్ ధత్తే పదం త్వమవితా యది విఘ్నమూర్ధ్ని॥ ౧౦ ॥ క్షుత్తృట్త్రికాలగుణమారుతజైహ్వ్యశైశ్నానస్మానపారజలధీనతితీర్య కేచిత్। క్రోధస్య యాన్తి విఫలస్య వశం పదే గోర్మజ్జన్తి దుశ్చరతపశ్చ వృథోత్సృజన్తి॥ ౧౧॥ ఇతి ప్రగృణతాం తేషాం స్త్రియో యోగవినిర్మితాః। దర్శయామాస శుశ్రూషాం స్వర్చితాః కుర్వతీర్విభుః॥ ౧౨॥ తా దేవానుచరా దృష్ట్వా స్త్రియశ్శ్రీరివ రూపిణీః। గంధేన ముముహుస్తాసాం రూపౌదార్యహతశ్రియః॥ ౧౩ ॥ తానాహ దేవదేవేశః ప్రణతాన్ ప్రహసన్నివ। ఆసామేకతమాం వృఙ్ధ్వం సవర్ణాం స్వర్గభూషణామ్॥ ౧౪ ॥ ఓమిత్యాదేశమాదాయ నత్వా తం సురవందినః। ఊర్వశీమప్సరశ్శ్రేష్ఠాం పురస్కృత్య దివం యయుః॥ ౧౫ ॥ ఇంద్రాయానమ్య సదసి శృణ్వతాం త్రిదివౌకసామ్। ఊచుర్నారాయణబలం శక్రస్తత్రాస విస్మితః॥ ౧౬॥ హంసస్వరూప్యవదదచ్యుత ఆత్మయోగం దత్తః కుమార ఋషభో భగవాన్పితా నః। విష్ణుశ్శివాయ జగతాం కలయావతీర్ణస్తేనా

క్షకః అతోఽసౌ విఘ్నానాం మూర్ధ్ని పదమంఘ్రిం ధత్తే- కుతః పునస్త్వయి విఘ్నశంకేతి భావః॥ ౧౦॥ త్వదభక్తానాం తు కేవలం తపశ్చరతాం ద్వయీ గతిః - అస్మాకం వా వశం యాంతి క్రోధస్య వా - తత్ర అస్మద్వశాః కామోపభోగమపి తావదనుభవంతి - క్రోధవశాః పునరతిమందా ఇత్యాహుః॥ క్షుత్తృడితి॥ క్షుచ్చ తృట్ చ త్రికాలగుణాః శీతోష్ణవర్షాణి మారుతశ్చ ప్రాణో బాహ్యో వా జైహ్వ్యాః జిహ్వోపభోగాః శైశ్నాః శిశ్నోపభోగాశ్చ తాన్- అస్మాన్ అపారజలధిరూపాన్ అతితీర్య విలంఘ్య - గోష్పదే మజ్జంతి- కుతః యతః క్రోధస్య విఫలస్య వశం యాంతి గచ్ఛంతి- యథా జలే మజ్జంతో వివశాస్సంతః మస్తకారోపితం భారముత్సృజంతి తథైవ వృథా న మోక్షాయ న చ భోగాయ- శాపాదినా బహుదుశ్చరం తపః ఉత్సృజంతి॥ ౧౧॥ ఇతీతి॥ స్త్రియః యోగవినిర్మితాః స్త్రీః- శుశ్రూషాం కుర్వంతీః - స్వర్చితాః సుష్ఠ్వలంకృతాః- తేషాం స్వలావణ్యాదిదర్పోపశమనాయ దర్శయామాస॥ ౧౨॥ తా ఇతి॥ రూపిణీః మూర్తిమతీః- శ్రీరివ శ్రియ ఇవ తాః స్త్రీః దృష్ట్వా - తాసాం రూపౌదార్యేణ మహత్త్వేన హతా శ్రీః కాంతిర్యేషాం తే॥ ౧౩॥ తానితి॥ వృఙ్ధ్వం వృణీధ్వం - క్వ వయం వరాకాః క్వ చేమా ఇతి చేత్తత్రాహ సవర్ణాం సమానరూపాం- నైకాప్యస్మదనురూపేతి చేత్స్మా భవతు తథాపి స్వర్గస్య భూషణరూపాం॥ ౧౪॥ ఓమితి॥ సురవందినః దేవభృత్యా ఇత్యర్థః॥ ౧౫॥ ఇంద్రాయేతి॥ ఇంద్రాయ ఇంద్రం ప్రతి - నారాయణబలమూచుః- శక్రః తత్రాస సంత్రాసం ప్రాప్తః- విస్మితశ్చ- తత్ర నారాయణబలే విస్మితః ఆసేతి వా॥ ౧౬॥ అన్యాన్యప్యవతారాంస్తచ్చరితాని చ ఆహ॥ హంసస్వరూపీతి॥ దత్తః దత్తాత్రేయః- కుమారః సనకాదిః- నః పితా ఋషభః- విష్ణురేవ కళయావతీర్ణస్సన్ ఆత్మయోగమవదత్- తేనవి

ష్ణునా- హయాస్యే హయగ్రీవావతారే- మధుభిదా సతా- తదాననతః శ్రుతయః ఆహృతాః ॥ ౧౭ ॥ గుప్తఇతి॥ ఇలా పృథివీ- ఓషధయశ్చ గుప్తాః- క్రోడే వరాహావతారే- గ్రాహాత్- గజేంద్రం అముంచత్ - మోచయామాస- ఏవమాదౌ యత్రావతారే నామ నాస్తి అత్ర- విష్ణుశ్శివాయ జగతాం కళయావతీర్ణ ఇత్యనువర్తనీయం॥ ౧౮॥ సంస్తున్వత ఇతి॥ సంస్తున్వతః స్తుతిం కుర్వాణాన్ ఋషీన్ వాలఖిల్యాన్ కశ్యపార్థం సమిదాహరణే గోష్పదే నిమగ్నాన్ ఇంద్రోపహసితాన్ ఉద్ధృత్య ఆపదో మోచయత్- తమసి బ్రహ్మహత్యాయాం ప్రవిష్టం మోచయామాస- అసురగృహే హిరణ్యకశిపుభవనే పిహితాః నిరుద్ధాః యాః దేవస్త్రియః తాశ్చాముంచత్॥ ౧౯॥ దైవాసుర ఇతి॥ ఏవమనేకావతారైః అంతరేషు సర్వమన్వంతరేషు- కలాభిః మూర్తిభిః- భువనాని అదధాత్ అపాలయత్- ఇమాం క్ష్మాం సమదాత్ దదౌ॥ ౨౦॥ నిఃక్షత్రియామితి॥ హైహయానాం కులస్య అప్యయాయ భార్గవరూపాగ్నిః సరామో దాశరథిః సన్- సలంకం లంకాయాం స్థితం- జయతి వర్తమానకాలికోవతార ఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ భావినం శ్రీకృష్ణావతారమాహ॥ భూమేరితి॥ బుద్ధావతారమాహ- వాదైరితి - అతదర్హాన్ యజ్ఞానర్హాన్ - దైత్యాన్ విమోహయిష్యతి- కల్క్యవతారమాహ- శూద్రానితి- న్యహనిష్యత్ హనిష్యతి॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

హృతా మధుభిదా శ్రుతయో హయాస్యే ॥ ౧౭॥ గుప్తోప్యయే మనురిలౌషధయశ్చ మాత్స్యే క్రోడే హతో దితిజ ఉద్ధరతాంభసః క్ష్మామ్ । కౌర్మే ధృతోద్రిరమృతోన్మథనే స్వపృష్ఠే గ్రాహాత్ప్రపన్నమిభరాజమముంచదార్తమ్ ॥ ౧౮ ॥ సంస్తున్వతోబ్ధిపతితాన్ శ్రమణానృషీంశ్చ శక్రంచ వృత్రవధతస్తమసి ప్రవిష్టమ్ । దేవస్త్రియోసురగృహే పిహితా అనాథా జఘ్నేసురేంద్రమభయాయ సతాం నృసింహః॥ ౧౯ ॥ దైవాసురే యుధి తు దైత్యపతీన్ సురార్థే హత్వాంతరేషు భువనాన్యదధాత్కలాభిః । భూత్వాథ వామన ఇమామహరద్బలేః క్ష్మాం యాచ్ఞాచ్ఛలేన సమదాదదితేస్సుతేభ్యః॥ ౨౦॥ నిఃక్షత్రియామకృత గాంచ త్రిసప్తకృత్వో రామస్తు హైహయకులాప్యయ భార్గవాగ్నిః। సోబ్ధింబబంధ దశవక్త్రమహన్ సలంకం సీతాపతిర్జయతి లోకమలఘ్నకీర్తిః॥ ౨౧॥ భూమేర్భరావతరణాయ యదుష్వజన్మా జాతః కరిష్యతి సురైరపి దుష్కరాణి । వాదైర్విమోహయతి యజ్ఞకృతోతదర్హాన్ శూద్రాన్కలౌ క్షితిభుజో న్యహనిష్యదంతే । ౨౨॥ ఏవంవిధాని కర్మాణి జన్మాని చ జగత్పతేః । భూరీణి భూరియశసో వర్ణితాని మహాభుజ॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- చతుర్థోధ్యాయః.

నిమిః॥ భగవంతం హరిం యే వై న భజంత్యాత్మవిత్తమాః । తేషామశాంతకామానాం కా నిష్ఠా విజితాత్మనామ్॥ ౧॥ చమసః॥ ముఖబాహూరుపాదేభ్యః పురుషస్యాశ్రమైస్సహ । చత్వారో జజ్ఞిరే వర్ణా గుణైర్విప్రాదయః పృథక్ । ౨॥ య ఏషాం పురుషం సాక్షాదాత్మప్రభవమీశ్వరమ్। న భజంత్యవజానంతి స్థానాద్భ్రష్టాః పతంత్యధః । ౩॥ దూరే హరికథాః కేచిద్దూరే చాచ్యుతకీర్తనాః । స్త్రియశ్శూద్రాదయస్సర్వే తేనుకంప్యా భవాదృశామ్॥ ౪ । విప్రో రాజన్యవైశ్యౌ చ హరేః ప్రాప్తాః పదాంతికమ్। శ్రౌతేన

శ్లో॥ పంచమే భక్తిహీనానాం కా నిష్ఠా కో యుగే యుగే। విష్ణోః పూజావిధిః ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతే॥ త్వాం సేవతాం సురకృతా బహవోంతరాయా ఇత్యనేన శ్రీహరిభక్తా విఘ్నమూర్ధ్ని పదం దత్వా పరమాం గతిం యాంతి - అభక్తానాం తు విఘ్నా భవంతీత్యుక్తే తర్హి తేషాం కా గతిః భవతీతి పృచ్ఛతి॥ భగవంతమితి ॥ హే ఆత్మవిత్తమాః- అవిజితాత్మనాం - అత ఏవ అశాంతకామానాం కా నిష్ఠా కిం ప్రాప్స్యమిత్యర్థః॥ ౧॥ స్వజనకస్య గురోర్భగవతో నాదరాద్గురుద్రోహిణః దుర్గతిం యాంతీతి వక్తుం భగవతః సకాశాద్వర్ణాశ్రమాణాముత్పత్తిమాహ॥ ముఖేతి॥ గుణైః- సత్త్వేన విప్రః- సత్త్వరజోభ్యాం క్షత్రియః- రజస్తమోభ్యాం వైశ్యః- కేవలం తమసా శూద్ర ఇతి॥ ౨॥ య ఇతి॥ ఏషాం మధ్యే యే అజ్ఞాత్వా న భజంతి- యే చ జ్ఞాత్వాప్యవజానంతి- ఆత్మనః ప్రభవో జన్మ యస్మాత్తం - తదభజనే కృతఘ్నతామప్యాహ - ఈశ్వరమితి- స్థానాద్వర్ణాశ్రమాద్భ్రష్టాః ॥ ౩ ॥ తత్ర యే అజ్ఞాస్తే భవద్విధానామనుగ్రాహ్యా ఇత్యాహ ॥ దూర ఇతి ॥ దూరే హరికథాః తచ్ఛ్రవణం యేషాం తే- అత ఏవ దూరే అచ్యుతకీర్తనం యేషాం తే- దూరే అచ్యుతః కీర్తనాచ్చేతి వా॥ ౪ ॥ జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధాస్తు అచికిత్స్యత్వాదుపేక్ష్యా ఇత్యాశయేనాహ॥ విప్ర ఇతి॥ శ్రౌతేన ఉపనయనాఖ్యేన- ఉపలక్షణమేతత్- అధ్యయనాదినాపి- హరేః పదాంతికం తద్భజనోత్తమాధికారం ప్రాప్తా అపి ముహ్యంతి కర్మఫలేషు సజ్జంతే - కుతః - ఆమ్నాయేషు యే వాదాః అర్థవాదాః తే మోహకతయా విద్యంతే యేషాం తే- తదుక్తం గీతాసు॥ శ్లో॥ యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంత్యవిపశ్చితః। వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదిన ఇత్యా

దినా॥ ౫॥ భక్తిమార్గాదాధ్యానాయ తేషాం మోహం ప్రపంచయన్నిందతి॥ కర్మణీతి॥ అకోవిదాః యథా బంధకం న భవతి తథా కర్తుమజ్ఞాః- న చాభిజ్ఞాన్ పృచ్ఛంతి- యతః స్తబ్ధాః అనమ్రాః - స్తబ్ధత్వే హేతుః- యతో మూర్ఖా అపి పండితా వయమితి మానవంతః- అతః॥ శ్రు॥ ఆహామసోమమమృతా అభూమ- అక్షయ్యం హవై చాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతం భవతి- యత్ర నోష్ణం చ శీతం స్యాన్న గ్లానిర్నాప్యరాతయ ఇత్యాదికయా మాధ్వ్యా గిరా ఉత్సుకాస్సంతః - మూఢాః తయా చాటుకాన్ అప్సరోభిస్సహ విచరిష్యామ ఇత్యాది ప్రియాన్ శబ్దాన్ వదంతి॥ ౬॥ కించ- తేషాం కర్మభిర్నివేశాత్ కామక్రోధడంభాదయో వర్ధంత ఇత్యాహ త్రయేణ॥ రజసేతి॥ ఘోరః అభిచారాది సంకల్పో యేషాం తే- అహివన్మన్యుర్యేషాం తే॥ ౭॥ కాముకత్వం ప్రపంచయతి॥ వదంతీతి॥ ఉపాసితాః స్త్రియో యైః న తు వృద్ధాః- తే మైథున్యం మిథునమేవ పరం గన్తవ్యం తిష్ఠ్యాది - యేషు గృహేషు ఆశిషో వదంతి॥ శ్లో॥ ఇదమద్య మయా లబ్ధమిమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్। ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమిత్యాద్యాకారాం డాంభికతాం ప్రపంచయతి- యజంతీతి- అసృష్టాన్నవిధానదక్షిణం అసృష్టాః న సంపాదితాః అన్నవిధానదక్షిణాః యథా తథా యజంతి- తథా వృత్త్యై జీవికార్థం పరం కేవలం పశూన్ ఘ్నంతి - అతద్విదః హింసాదోషానభిజ్ఞాః॥ ౮॥ మానితాం ప్రపంచయతి॥ శ్రియేతి॥ శ్రియా ధనాదిసంపదా- విభూత్యా ఐశ్వర్యేణ- శ్రీవిభూత్యాదినా జాతో యః స్మయః గర్వః తేన- అంధా ధీర్యేషాం తే- ఈశ్వరసహితాన్ సతః అవమన్యంతే ॥ ౯॥ కించ ఏవం వర్తమానాస్తే వేద- తత్త్వార్థం స్ఫుటమపి న జానంతీత్యాహ॥ సర్వేష్వితి॥ కేన రూపేణావస్థితం తదాహ - ఆత్మానమీశ్వరం- ఆత్మతయా ఈశ్వరతయా చావస్థితం - ఏవమప్యసంగతామాహ యథాఖం- పురుషార్థతామాహ - అభీష్టం- స్ఫుటత్వమాహ- వేదోపగీతం చేతి- తత్కుతః- యతో మనోరథానాం వ్యవాయామిషమద్యసేవావిషయాణాం వార్తయా ప్రవదంతి- నివృత్తిపరం వేదం ప్రవృత్తిపరం వర్ణయంతి॥ ౧౦॥ నను వ్యవాయాదీనామపి ఋతౌ భార్యాముపేయాత్- హుతశేషం భక్షయేత్- ఇత్యాదినా విహితత్వాత్- కిమేవం నింద్యతే- అత ఆహ॥ లోక ఇతి॥ వ్యవాయః స్త్రీసంగః-

విద్యయా వాపి ముహ్యంత్యామ్నాయవాదినః॥ ౫॥ కర్మణ్యకోవిదాస్స్తబ్ధా మూర్ఖాః పండితమానినః।
వదంతి చాటుకాన్మూఢా యయా మాధ్వ్యా గిరోత్సుకాః ॥ ౬॥ రజసా ఘోరసంకల్పాః కాముకా అహి
మన్యవః। డాంభికా మానినః పాపా విహసంత్యచ్యుతప్రియాన్॥ ౭॥ వదంతి తేన్యోన్యముపాసిత
స్త్రియో గృహేషు మైథున్యపరేషు చాశిషః। యజంత్యసృష్టాన్నవిధాన దక్షిణం వృత్త్యై పరం ఘ్నంతి ప
శూనతద్విదః ॥ ౮॥ శ్రియా విభూత్యాభిజనేన విద్యయా త్యాగేన రూపేణ బలేన కర్మణా। జాతస్మయే
నాంధధియస్సహేశ్వరాన్ సతోవమన్యంతి హరిప్రియాన్ ఖలాః ॥౯॥ సర్వేషు శశ్వత్తనుభృత్స్వవస్థి
తం యథా ఖమాత్మానమభీష్టమీశ్వరమ్। వేదోపగీతం చ న శృణ్వతేబుధా మనోరథానాం ప్రవదంతి వా
ర్తయా ॥౧౦॥ లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా నిత్యాస్తు జంతోర్న హి తత్ర చోదనా। వ్యవస్థితిస్తా

నిత్యాః రాగత ఏవ నిత్యప్రాప్తాః- జంతోః ప్రాణిమాత్రస్య- అతస్తత్ర తాసు చోదనా విధిర్నాస్తి- నను ఋతౌ భార్యాముపేయాదిత్యాదివిధిదర్శనాతః- సత్యం - న త్వయమపూర్వవిధిః రాగతః ప్రాప్తత్వాత్- కింతు- నియమవిధిరూపేణ రాగిణామభ్యనుజ్ఞామాత్రం క్రియతే తదాహ- వ్యవస్థితిరితి - తాసు వ్యవాయాదిషు వ్యవస్థితిః నియమః క్రియతే- కైః వివాహయజ్ఞసురాగ్రహైః వివాహవిషయ ఏవ వ్యవాయః కార్యః- యజ్ఞ ఏవామిషసేవా- సౌత్రామణ్యాం॥ శ్రు॥ సురాగ్రహాన్ గృహ్ణాతీతి శ్రుతేః- తత్రైవ మద్యసేవేతి నియమః క్రియతే- నను చ నియమపక్షే స్యావశ్యకత్వాన్న నిందా యుక్తా అత ఆహ - ఆసు నివృత్తిరిష్టేతి- అయం భావః - నాయం నియమవిధిరపి నిత్యప్రాప్తత్వాత్ అతో నివృత్తిః పరిసంఖ్యైవ ఆసు వ్యవాయామిషమద్యసేవాస్విష్టా కథం తర్హి వ్యవస్థితిరిత్యుక్తం - ఉచ్యతే - న తావత్పరిసంఖ్యా విధినా శ్రుత్యా నివృత్తిరుచ్యతే- కింత్వార్థికీ- తథా సతి స్వార్థత్యాగః- పరార్థకల్పనా- ప్రాప్తబాధశ్చేతి దోషత్రయం స్యాత్- అతః క్వచిత్ప్రాప్యతో వ్యర్థస్య ప్రాపణమనర్థకమిత్యపూర్వవిధిద్వారా అస్య నివృత్తిః ఫలతో భవతి- తద్యథా॥ శ్రు॥ ఇమామగృభ్ణన్ రశనామృతస్యేత్యశ్వాభిధానీమాదత్త ఇత్యత్ర రశనాలింగతో గర్దభాశ్వాభిధానీరశనాద్వయం ప్రాప్యతో మంత్రస్యాపూర్వవిధిద్వారా పరిసంఖ్యోచ్యతే- యథోక్తం తంత్రవార్తికే॥ శ్లో॥ అప్రాప్తవిధిరేవాయమతో మంత్రస్య నిశ్చయః। పరిసంఖ్యాఫలేనోక్తా న విశేషః పునశ్శ్రుతేరితి- క్వచిత్తు రాగతో నిత్యప్రాప్తస్య ప్రాప్త్యంశపూరణలక్షణస్య నియమఫలస్యాప్యభావాన్నియమవిధిద్వారా ఫలతః పరిసంఖ్యా భవతి యథా॥ శ్లో॥ పంచ పంచనఖా భక్ష్యా ఇతి- తథా- అత్ర రాగతో నిత్యప్రాప్తస్య వ్యవాయాదేర్వివాహాదినియమేనాభ్యనుజ్ఞాద్వారా పరిసంఖ్యైవేతి॥ శ్లో॥ విధిరత్యంతమప్రాప్తే నియమః పాక్షికే సతి। తత్ర చాన్యత్ర చ ప్రాప్తౌ పరిసంఖ్యా విధీయత ఇతి- నను యద్యభ్యనుజ్ఞామాత్రమభిమతమేతద్భవేత్ తర్హి॥ శ్లో॥ ఋతుస్నాతాం తు యో భార్యాం సన్నిధౌ నోపగచ్ఛతి। ఘోరాయాం భ్రూణహత్యాయాం యుజ్యతే నాత్ర సంశయ ఇత్యాదిదోషశ్రవణం న స్యాత్- నైష దోషః- మనసి కామే సత్యపి తస్యామరుచ్యా ద్వేషాదినా వా తామనుపగచ్ఛ

తోదోషశ్రవణోపపత్తిరితి సర్వమనవద్యం॥ ౧౧॥ .... తదేవం వ్యవాయాదిమనోరథాకులితత్వాదభీష్టమాత్మానం నశృణ్వంతీత్యుక్తం - ఇదానీం ధనస్యాపి ధర్మద్వారా పరమాత్మప్రాపకస్య దృష్టోపభోగార్థం వినియోగాత్ నాత్మజ్ఞానగంధోపీత్యాహ॥ ధనమితి॥ ధర్మ ఏవ ఏకం ఫలం యస్య తత్ - కుతః - యతో ధర్మాత్ సవిజ్ఞానం అపరోక్షజ్ఞానసహితం దృఢఫలదం పరోక్షజ్ఞానం భవతి - కథంభూతం అనుప్రశాంతి అన్వనంతరమేవ ప్రకృష్టా శాంతిః నిర్వాణలక్షణా యస్మాత్తత్ - ఏవంభూతం ధనం - గృహేషు దేహార్థ్యర్థం యుంజంతి॥ ౧౨॥ కించ - వ్యవస్థయాపి వ్యవాయాద్యభ్యనుజ్ఞానం - న యథేష్టం - అపిత్వన్యథైవేత్యాహ॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్సురాయాః ఘ్రాణభక్షః అవఘ్రాణం స ఏవ విహితః న తు పానం - తథా - పశోరప్యాలభనమేవ విహితం న తు హింసా - అయమర్థః - దేవతోద్దేశేన యత్పశుహననం తదాలభనం॥ శ్రు॥ వాయవ్యగ్ం శ్వేతమాలభేతేత్యాదిశ్రుతేః న తు హింసా - యా వేదవిహితా హింసా ॥ శ్లో ॥ యా వేదవిహితా హింసా న సా హింసేతి కీర్త్యత ఇతి వచనాత - భక్షణోద్దేశేన క్రియమాణం లౌకికహననం తు హింసైవ అత్రత్వాలభనమేవ విహితం న తు హింసా - అతో న యథేష్టభక్షణాభ్యనుజ్ఞేత్యర్థః - వ్యవాయోపి ప్రజయా నిమిత్తభూతయా న తు రత్యై - అతో మనోరథవాదినః ఇమం విశుద్ధం స్వధర్మం న విదురితి॥ ౧౩॥ ఏవం భగవత్పరాఙ్ముఖానాం బహుదోషతాం ప్రపంచ్య తన్నిష్ఠాం ప్రపంచయతి పంచభిః ॥ య ఇతి ॥ అనైవంవిదః న ఏవం ధర్మం విదంతి - యే తే - విస్రబ్ధాః నిశ్శంకాః అనేన మనోరథో భవిష్యతీతి వి

సువివాహయజ్ఞసురాగ్రహైరాసు నివృత్తిరిష్టా ॥ ౧౧ ॥ ధనం చ ధర్మైకఫలం యతో వై జ్ఞానం సవిజ్ఞానమనుప్రశాంతి । గృహేషు యుంజంతి కలేబరస్య మృత్యుం న పశ్యంతి దురంతవీర్యమ్। ౧౨ ॥ యద్ఘ్రాణభక్షో విహితస్సురాయాస్తథా పశోరాలభనం న హింసా। ఏవం వ్యవాయః ప్రజయా న రత్యై ఇమం విశుద్ధం న విదుస్స్వధర్మమ్॥ ౧౩॥ యే త్వనైవంవిదోఽసంతస్స్తబ్ధాస్సదభిమానినః । పశూన్ ద్రుహ్యంతి విస్రబ్ధాః ప్రేత్య ఖాదంతి తే చ తాన్ ॥ ౧౪॥ ద్విషంతః పరకాయేషు స్వాత్మానం హరిమీశ్వరమ్। మృతకే సానుబంధేస్మిన్ బద్ధస్నేహాః పతంత్యధః॥ ౧౫॥ యే కైవల్యమసంప్రాప్తా యే వాతీతాశ్చ మూఢతామ్। త్రైవర్గికా హ్యక్షణికా ఆత్మానం ఘాతయంతి తే ॥ ౧౬ ॥ ఏత ఆత్మహనోఽశాంతా అజ్ఞానే జ్ఞానమానినః। సీదంత్యకృతకృత్యా వై కాలధ్వస్తమనోరథాః ॥ ౧౭ ॥ హిత్వా ప్రయాసరచితా గృహాపత్యసుహృచ్ఛ్రియః। తమో విశంత్యనిచ్ఛంతో వాసుదేవపరాఙ్ముఖాః ॥ ౧౮ ॥ రాజా ॥ కస్మిన్కాలే స భగవాన్ కిం వర్ణః కీదృశో నృభిః। నామ్నా వా కేన విధినా పూజ్యతే తదిహోచ్యతామ్॥ ౧౯ ॥ కరభాజనః॥ కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిరిత్యేషు కేశవః। నానావర్ణాభిధాకారో నానైవ విధినేజ్యతే ॥ ౨౦॥ కృతే శుక్లశ్చతుర్బాహుర్జటిలో వల్కలాంబరః। కృష్ణాజినోపవీతాక్షాన్ బిభ్రద్దండకమండలూ ॥ ౨౧ ॥ మనుష్యాస్తు తదా శాంతా నిర్వైరాస్సమదర్శినః। యజంతి తపసా దేవం శమేన చ దమేన చ ॥ ౨౨॥ హంసస్సుపర్ణో వైకుంఠో ధర్మో యోగేశ్వరోఽమలః। ఈశ్వరః పురుషోఽవ్యక్తః పరమాత్మేతి గీయతే ॥ ౨౩॥ త్రేతాయాం రక్తవర్ణోఽసౌ చతుర్బాహుస్త్రిమేఖలః। హిరణ్యకేశస్త్రయ్యాత్మా స్రుక్స్రువాద్యుపలక్షణః ॥ ౨౪ ॥ తం తదా మనుజా దేవం సర్వదేవమయం హరిమ్। యజంతి విద్యయా త్రయ్యా ధర్మిష్ఠా

శ్వస్తా వా - తదానీం తనపోషణేన వా తైః పశుభిః విశ్వస్తాః - తే చ పశవః ప్రేత్య అముత్ర తాన్ ఖాదంతి ॥ శ్లో॥ మాంస భక్షయితాఽముత్ర యస్య మాంసమిహాద్మ్యహమ్ । ఏతన్మాంసస్య మాంసత్వం ప్రవదంతి మనీషిణ ఇతి వచనాత్॥ ౧౪॥ ద్విషంత ఇతి॥ అభిచారాదినా ద్విషంతః - మృతకే దేహే - సానుబంధే పుత్రాదిసహితే॥ ౧౫॥ అజ్ఞాస్తత్త్వజ్ఞైరనుకంపితాస్తరంతి - తత్త్వజ్ఞాస్తు స్వతః - యే తు నాత్యంతమజ్ఞాః న చ తత్త్వజ్ఞాః తే అంతరాళవర్తినః పతంతీత్యాహ॥ య ఇతి॥ కైవల్యం తత్త్వజ్ఞానం అసంప్రాప్తాః - అత్ర హేతుః త్రివర్గప్రధానాః - అక్షణికాః ఉపశాంతిక్షణరహితాః - దేహాదిస్థైర్యబుద్ధయో వా - స్వయమేవాత్మానం ఘాతయంతి॥ ౧౬॥ తదాహ ॥ ఏత ఇతి॥ ఆత్మహనః ఆత్మాపహ్నవకర్తారః - అజ్ఞానే కర్మణి జ్ఞానమానినః - తథా చ॥ శ్రు॥ అసుర్యా నామ తే లోకా అంధేన తమసాఽఽవృతాః । తాంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి యే కే చాత్మహనో జనా ఇతి॥ ౧౭॥ హిత్వేతి॥ యా గృహాపత్యసుహృచ్ఛ్రియః తాః హిత్వా॥ ౧౮॥ తదేవం భగవద్భక్తిరేవ కర్తవ్యేతి సిద్ధే తత్ర విశేషం పృచ్ఛతి॥ కస్మిన్నితి॥ కిం వర్ణః కీదృగ్వర్ణవాన్ - కీదృశః కీదృగాకారః - కేన వా నామ్నా కేన వా విధినా॥ ౧౯॥ కృతమితి॥ ఏషు కృతాదికాలేషు - నానాప్రకారాః వర్ణాభిధాకారాః యస్య సః - నానైవ విధినా వివిధేనైవ మార్గేణ ॥ ౨౦॥ తదేవ వర్ణాదిచతుష్టయమాహ॥ కృత ఇతి॥ కృష్ణాజినాదీన్ బిభ్రదితి బ్రహ్మచారివేషో దర్శితః॥ ౨౧॥ మనుష్యా ఇతి॥ తపసా ధ్యానేన ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ త్రే

తా యామితి॥ త్రిగుణాదితోఽంగభూతా మేఖలా యస్య సః- యజ్ఞమూర్తిః- హిరణ్యకేశః పిశంగకేశః॥ ౨౪॥ తమితి॥ త్రయ్యా విద్యయా- వేదత్రయోక్తకర్మభిః॥ ౨౫॥ విష్ణురితి॥ పృశ్నిగర్భః తస్యాః పుత్రః- వృషాకపిః స్మృతస్సన్- వర్షతి సర్వాన్ కామాన్- ఆకంపయతి క్లేశానితి- తథా జయశ్చైవ సర్వానితి జయంతః॥ ౨౬॥ ద్వాపర ఇతి॥ శ్యామః అతసీపుష్పసంకాశః- నిజాని చక్రాదీన్యాయుధాని యస్య సః- శ్రీవత్సో నామ వక్షసో దక్షిణభాగే రోమ్ణాం ప్రదక్షిణావర్తః స ఆదిర్యేషాం - కరచరణాదిగతపద్మాదీనాం తైః అంకైః చిహ్నైః- లక్షణైః బాహ్యైః కౌస్తుభాదిభిః॥ ౨౭ ॥ తమితి॥ మహారాజోపలక్షణం ఛత్రచామరాదియుక్తం- వేదతంత్రాభ్యాం వైదికేనాగమేన చ మార్గేణ యజంతి పూజయంతి- పరం ఈశ్వరం జ్ఞాతుమిచ్ఛవః॥ ౨౮॥ నామాన్యాహ॥ నమ ఇతి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ నానాతంత్రవిధానేనేతి కలౌ తంత్రమార్గస్య ప్రాధాన్యం దర్శయతి॥ ౩౧॥ కలావితి॥ రూక్షతాం వ్యావర్తయతి- త్విషాఽకాంత్యాఽకృష్ణం ఇంద్రనీలమణివదుజ్జ్వలం- యద్వా- త్విషా కృష్ణం కృష్ణావతారం - అనేన కలౌ శ్రీకృష్ణావతారస్య ప్రాధాన్యం దర్శయతి - అంగాని హృదయాదీని - ఉపాంగాని కౌస్తుభాదీని అస్త్రాణి సుదర్శనాదీని - పార్షదాః సునందాదయః - తత్సహితం- యజ్ఞైరర్చనైః - సంకీర్తనం నామోచ్చారణం స్తుతిశ్చ [illegible]నైః- సుమేధసో వివేకినః॥ ౩౨॥ స్తుతిమాహ ॥ ధ్యేయమితి॥ హే ప్రణతపాల హే మహాపురుష- తే చరణారవిందం వందే [illegible]ం-ధ్యేయం ధ్యాతుం యోగ్యం- సదేతి సర్వత్ర సంబధ్యతే- ధ్యేయత్వే హేతవః - ఇంద్రియకుటుంబాదిభిః యః పరిభ

బ్రహ్మవాదినః ॥ ౨౫ ॥ విష్ణుర్యజ్ఞః పృశ్నిగర్భః సర్వదేవ ఉరుక్రమః । వృషాకపిర్జయంతశ్చ ఉరుగాయ ఇతీర్యతే ॥ ౨౬ ॥ ద్వాపరే భగవాన్ శ్యామః పీతవాసా నిజాయుధః । శ్రీవత్సాదిభిరంకైశ్చ లక్షణైరుపలక్షితః॥ ౨౭ ॥ తం తదా పురుషం మర్త్యా మహారాజోపలక్షణమ్। యజంతి వేదతంత్రాభ్యాం పరం జిజ్ఞాసవో నృప॥ ౨౮ ॥ నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సంకర్షణాయ చ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ తుభ్యం భగవతే నమః॥ ౨౯॥ నారాయణాయ ఋషయే పురుషాయ మహాత్మనే । విశ్వేశ్వరాయ విశ్వాయ సర్వభూతాత్మనే నమః॥ ౩౦॥ ఇతి ద్వాపర ఉర్వీశ స్తువంతి జగదీశ్వరమ్ । నానాతంత్రవిధానేన కలావపి యథా శృణు॥ ౩౧॥ కలౌ కృష్ణం త్విషాఽకృష్ణం సాంగోపాంగాస్త్రపార్షదమ్। యజ్ఞైః సంకీర్తనప్రాయైర్యజంతి హి సుమేధసః ॥ ౩౨ ॥ ధ్యేయం సదా పరిభవఘ్నమభీష్టదోహం తీర్థాస్పదం శివవిరించినుతం శరణ్యమ్ । భృత్యార్తిహం ప్రణతపాల భవాబ్ధిపోతం వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్॥ ౩౩॥ త్యక్త్వా సుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీం ధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసా యదగాదరణ్యమ్ । మాయామృగం దయితయేప్సితమన్వధావద్వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్॥ ౩౪॥ ఏవం యుగానురూపాభ్యాం భగవాన్యుగవర్తిభిః । మనుజైరిజ్యతే రాజన్ శ్రేయసామీశ్వరో హరిః॥ ౩౫॥ కలిం సభాజయంత్యార్యా గుణజ్ఞాః సారభాగినః । యత్ర సంకీర్తనేనైవ సర్వస్స్వార్థోఽభిలభ్యతే ॥ ౩౬ ॥ న హ్యతః పరమో లాభో దేహినాం భ్రామ్యతామిహ। యతో విందేత పరమాం శాంతిం నశ్యతి సంసృతిః॥ ౩౭॥ కృతాదిషు ప్రజా రాజన్ కలావిచ్ఛంతి సంభవమ్ । కలౌ ఖలు భవిష్యంతి నారాయణపరాయణాః ॥ ౩౮॥ క్వచిత్క్వచి

వః తిరస్కారః తం హంతీతి తథా కించ- అభీష్టదోహం మనోరథపూరకం- కించ- తీర్థాస్పదం గంగాద్యాశ్రయత్వేన పరమపావనం- శివవిరించిభ్యాం సతతం స్తుతం- మహత్తమం- నను తౌ కృతార్థావేవ కిమర్థం తాభ్యాం నుతం తత్రాహ - శరణ్యం ఆశ్రయయోగ్యం సుఖాత్మకమిత్యర్థః- తర్హి బ్రహ్మాదిస్తుత్యం ప్రాకృతస్య కథం గోచరం స్యాత్ న భృత్యార్తిహం యస్య కస్యాపి భృత్యమాత్రస్యార్తిం హంతీతి- న కేవలమాగంతుకార్తిమాత్రం హంతి- కింతు భవాబ్ధిపోతం సంసారార్ణవతారకం చ॥ ౩౩॥ ఇదానీం స్వయమాప్తకామత్వేన నైరపేక్ష్యం భక్తార్థం చ సాపేక్షతాం దర్శయన్ శ్రీరామచంద్రం స్తౌతి॥ త్యక్త్వేతి॥ అన్యైః సుదుస్త్యజా యా సురేప్సితా రాజ్యలక్ష్మీస్తాం త్యక్త్వా - యదితి యద ఇత్యర్థః - యః అరణ్యమగాత్- కిం రాజ్యవైకల్యేన- న ధర్మిష్ఠః - కుతః ఆర్యస్య గురోః దశరథస్య వచసా- కించ- ఏవం స్వం రాజ్యం త్యక్త్వాపి భక్తవాత్సల్యేన దయితయా సీతయా ఈప్సితం మాయామృగం స్వర్ణాకారం యోఽన్వధావత్ -తస్య భగవతశ్చరణారవిందం వందే- యద్వా హే ధర్మిష్ఠేతి సంబోధనం- తథాస్య నివక్షితత్వాదార్యపదేన సంధిర్న భవతి- తథా యదగాదితి చరణారవిందమేవోచ్యతే- యచ్చ మాయామృగమన్వధావత్- తత్తే చరణారవిందం వందే ఇత్యన్వయః- అన్యత్సమానం ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి॥ యుగానురూపాభ్యాం నామరూపాభ్యాం॥ ౩౫॥ ఏతేషు చతుర్యుగేషు కలిరేవ శ్రేష్ఠ ఇత్యాహ॥ కలిమితి॥ గుణజ్ఞాః కలేర్గుణాన్ జానంతి యే తే - నను కలేర్దోషాణాం బహుళత్వాత్కథం సభాజయంతి తత్రాహ- సారభాగినః గుణాంశగ్రాహిణః- కోఽసౌ గుణః తమాహ యత్రేతి తదుక్తం॥ శ్లో॥ ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞైస్త్రేతాయాం ద్వాపరేఽర్చయన్। యదాప్నోతి తదాప్నోతి కలౌ సంకీర్త్య కేశవమితి॥ ౩౬॥ నేతి॥ త

స్మాత్కలౌ అతః అస్మాత్సంకీర్తనాత్ పరమో లాభో నాస్తి యతః సంకీర్తనాత్॥ ౩౭॥ కించ॥ కృతాదిష్వితి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ కావేరీతి॥ అమలాశయాః స్వంతః ప్రాయశో భగవతః భక్తా భవంతి॥ ౪౦॥ భక్తస్య విధినిషేధనివృత్తేః కృతకృత్యతామాహ॥ దేవర్షీణామితి॥ ఆప్తాః పోష్యాః కుటుంబినః - ఇతరే దేవాదయః పంచయజ్ఞదేవతాః ఏతేషాం - యః అభక్తః ఋణీ అత ఏవ తేషాం కింకరః తదర్థం నిత్యం పంచయజ్ఞాదికర్తా - తథా చ స్మృతిః॥ శ్లో॥ హీనజాతిం పరిక్షీణం ఋణార్థం కర్మ కారయేదితి - అయం తు న తథా కోఽసౌ - యః సర్వభావేన శ్రీముకుందం శరణం గతః కర్తం కృత్యం పరిహృత్య - యద్వా - కర్తం భేదం పరిహృత్య - కృతిచ్ఛేదన ఇత్యస్మాద్ధాతోః వాసుదేవస్సర్వమితి బుద్ధ్వేత్యర్థః॥ ౪౧॥ విహితకర్మనివృత్తిముక్త్వా నిషేధనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తనివృత్తిమాహ॥ స్వపాదమూలమితి॥ త్యక్తః అన్యస్మిన్ దేహే దేవతాంతరే వా భావో యేన - అత ఏవ తస్య వికర్మణి ప్రవృత్తిర్న సంభవతి - యచ్చ కథంచిత్ ప్రమాదాదినా ఉత్పతితం భవేత్ - తదపి హరిర్ధునోతి - నను యమస్తం నావమన్యేత తత్రాహ - పరేశః పరేషాం యమాదీనామీశః నియంతా - నను చ శ్రుతిస్మృతీ మమైవాజ్ఞే ఇతి భగవద్వచనాత్స్వాజ్ఞాభంగం కథం సహేత తత్రాహ - ప్రియస్య - నను నాయం పాపక్షయార్థం భజేత తత్రాహ - హృదిసన్నివిష్టః సహావస్థితః

న్మహారాజద్రవిళేషు చ భూరిశః। తామ్రపర్ణీ నదీ యత్ర కృతమాలా పయస్వినీ॥ ౩౯॥ కావేరీ చ మహా
పుణ్యా ప్రతీచీ చ మహానదీ। యే పిబంతి జలం తాసాం మనుజా మనుజేశ్వర॥ ప్రాయో భక్తా భగవతి వాసు
దేవేఽమలాశయాః॥ ౪౦॥ దేవర్షిభూతాప్తనృణాం పితౄణాం న కింకరో నాయమృణీ చ రాజన్। స
ర్వాత్మనా యశ్శరణం శరణ్యం గతో ముకుందం పరిహృత్య కర్తమ్॥ ౪౧॥ స్వపాదమూలం భజతః ప్రియ
స్య త్యక్తాన్యభావస్య హరిః పరేశః। వికర్మ యచ్చోత్పతితం కథంచిద్ధునోతి సర్వం హృది సన్నివిష్టః॥ ౪౨॥
నారదః॥ ధర్మాన్ భాగవతానిత్థం శ్రుత్వా స మిథిలేశ్వరః। జాయంతేయాన్మునీన్ప్రీతస్సోపాధ్యాయో
హ్యపూజయత్॥ ౪౩॥ తతోఽంతర్దధిరే సిద్ధాస్సర్వలోకస్య పశ్యతః। రాజా ధర్మానుపాతిష్ఠన్నవాప ప
రమాం గతిమ్॥ ౪౪॥ త్వమప్యేతాన్మహాభాగ ధర్మాన్ భాగవతాన్ శ్రుతాన్। ఆస్థితశ్శ్రద్ధయా
యుక్తో నిస్సంగో యాస్యసే పరమ్॥ ౪౫॥ యువయోః ఖలు దంపత్యోర్యశసా పూరితం జగత్। పుత్రతా
మగమద్యద్వాం భగవానీశ్వరో హరిః॥ ౪౬॥ దర్శనాలింగనాలాపశయనాసనభోజనైః। ఆత్మా వాం
పావితః కృష్ణే పుత్రస్నేహం ప్రకుర్వతోః॥ ౪౭॥ వైరేణ యం నృపతయశ్శిశుపాలపౌండ్రసాల్వాదయో
గతివిలాసవిలోకనాద్యైః। ధ్యాయంత ఆకృతధియశ్శయనాసనాదౌ తత్సామ్యమాపురనురక్తధియాం
పునః కిమ్॥ ౪౮॥ మాపత్యబుద్ధిమకృథాః కృష్ణే సర్వాత్మనీశ్వరే। మాయామనుష్యభావేన గూఢైశ్వర్యే
పరేఽవ్యయే॥ ౪౯॥ భూభారాసురరాజన్యహంతవే గుప్తయే సతామ్। అవతీర్ణస్య నిర్వృత్యై యశో
లోకే వితన్యతే॥ ౫౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాభాగో వసుదేవోఽతివిస్మితః। దేవకీ చ మహాభాగా జ
హతుర్మోహమాత్మనః॥ ౫౧॥ ఇతిహాసమిమం పుణ్యం ధారయేద్యస్సమాహితః। స విధూయేహ శమలం
బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥ ౫౨॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - పంచమోఽధ్యాయః.❋❋❋

ర్థితామపేక్షత ఇతి భావః॥ ౪౨॥ ధర్మానితి॥ జాయంతేయాన్ జయంతేః పుత్రాన్॥ ౪౩॥ తత ఇతి॥ ఉపాతిష్ఠన్ అనుతిష్ఠన్॥ ౪౪॥ త్వమితి॥ నిస్సంగో భూత్వా॥ ౪౫॥ శాస్త్రప్రతిక్రియేయముక్తా - యువాం తు సంగత ఏవ కృతార్థావిత్యాహ॥ యువయోరితి॥ వాం యువయోః॥ ౪౬॥ న చ సర్వకర్మార్పణాదిభాగవతధర్మైరన్యేషామివ యువయోః సత్త్వశుద్ధిరాపాదనీయా - పుత్రోపలాలనేనైవ భాగవతధర్మసర్వస్వనిష్పత్తేరిత్యాహ॥ దర్శనేతి॥ కృష్ణే పుత్ర ఇతి స్నేహం ప్రకుర్వతోః వాం - తస్య దర్శనాదిభిరాత్మా పావితః శోధితః॥ ౪౭॥ ఏతదేవ కైముతికన్యాయేన స్ఫుటయతి॥ వైరేణేతి॥ యం శయనాసనాదౌ వైరేణాపి ధ్యాయంతః తస్య గతివిలాసాద్యైః ఆకృతధియః తత్తదాకారా ధీర్యేషాం తే - తత్సారూప్యమాపుః - కిం పునర్వక్తవ్యమనురక్తధియాం తత్సామ్యం భవతీతి॥ ౪౮॥ నను పుత్రస్నేహశ్చేన్మోక్షహేతుః తర్హి సర్వే ముచ్యేరన్ తత్రాహ॥ మేతి॥ అపత్యమితి బుద్ధిం మా కృథాః అడాగమశ్ఛాందసః॥ ౪౯॥ నను కథమీశ్వరో మనుష్యస్స్యాత్ - కథం వాస్య విశ్వసృష్ట్యాదికర్తుః పూతనాశోషణాదికర్మ ఆశ్చర్యమివ నిరూప్యతే తత్రాహ॥ భూభారేతి॥ భూభారరూపాః అసురాః త ఏవ రాజన్యాః తేషాం హంతవే తాన్ హంతుం - నిర్వృత్యై మోక్షాయ॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ఇతీతి॥ ఇహ అస్మిన్నేవ దేహే శమలం మోహం విధూయ బ్రహ్మత్వాయ కల్పతే॥ ౫౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ షష్ఠే బ్రహ్మాదిభిస్తుత్వా గంతుం విజ్ఞాపితం హరిమ్। ఉద్ధవః ప్రార్థయామాస స్వధామ నయ మామితి॥ అతః పరమతివిస్తరేణాత్మవిద్యాం నిరూపయితుం తత్ప్రస్తావమాహ॥ అథేతి॥ ఆత్మజైః సనకాదిభిః అభ్యగాత్ ద్వారకామితి చతుర్థేనాన్వయః॥ ౧॥౨॥౩॥ నను తేషాముపేంద్రాదిరూపం భగవంతం నిత్యం పశ్యతాం కేయమతిదిదృక్షా అత ఆహ॥ వపుషేతి॥ యేన వపుషా నరలోకమనోరమస్సన్ - సర్వలోకేషు యశో వితేనే తదతిసుందరం వపుః దిదృక్షవః॥౪॥ తస్యామితి॥ వ్యచక్షత అపశ్యన్॥౫॥ స్వర్గేతి॥ స్వర్గోద్యానాదుద్భవైర్మాల్యైః - చిత్రాణి శృంఖలాబంధప్రాయాణి పదాని అర్థాశ్చ యాసు తాభిః గీర్భిః॥ ౬॥ నతా ఇతి॥ బుద్ధీంద్రియాదిభిః దర్శనాదినా ప్రాణేన చ బలహేతునా దండవత్ప్రణిపాతేన నతాః వయం నమస్కృతవంతః - స్మేతి విస్మయే - యదాహుః॥ శ్లో॥ దోర్భ్యాం పద్భ్యాం చ జానుభ్యాము రసా శిరసా దృశా। మనసా వచసా చేతి ప్రణామోష్టాంగ ఈరిత ఇతి - స్మశబ్దోక్తవిస్మయాయ విశేషణం - కర్మమయాదురుపాశాత్ ముముక్షుభిః భావయుక్తైరపి యత్ హృదయే వలమంతర్హృదిచింత్యతే - న తు దృశ్యతే - తద్వయం నతాః అహో భాగ్యమిత్యర్థః॥ ౭॥ నను మమాపీదృష్టాదృష్టకర్మకరణాత్తు తో మత్పాదారవిందచింతనం కర్మపాశాన్ముముక్షుభిః క్రియతే - తత్రాహుః॥ త్వమితి॥ హే అజిత అస్తామిదానీం తనం అల్పం కర్మ తే త్వం - వ్యక్తం మహదాదిప్రపంచం సృజసి పాలయసి సంహరసి చ - తదప్యాత్మన్యేవ న పృథక్ - దుర్విభావ్యం మనసాప్యసైర్యరవితర్క్యం - తద్గుణస్థః - తస్యాః మాయాయాః గుణేషు నియంతృత్వేన స్థితః - అథ చ ఏతైః కర్మభిర్భవాన్నాజ్యతే న లిప్యతే - కు

శ్రీశుకః॥ అథ బ్రహ్మాత్మజైర్దేవైః ప్రజేశైరావృతోఽభ్యగాత్। భవశ్చ భూతభవ్యేశో యయౌ భూతగణైర్వృతః॥ ౧॥ ఇంద్రో మరుద్భిర్భగవానాదిత్యా వసవోఽశ్వినౌ। ఋభవోఽంగిరసో రుద్రా విశ్వే సాధ్యాశ్చ దేవతాః॥ ౨॥ గంధర్వాప్సరసో నాగాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాః। ఋషయః పితరశ్చైవ సవిద్యాధరకిన్నరాః॥ ద్వారకాముపసంజగ్ముస్సర్వే కృష్ణదిదృక్షవః॥ ౩॥ వపుషా యేన భగవాన్నరలోకమనోరమః। యశో వితేనే లోకేషు సర్వలోకమలాపహమ్॥ ౪॥ తస్యాం విభ్రాజమానాయాం సమృద్ధాయాం మహర్ద్ధిభిః। వ్యచక్షతావితృప్తాక్షాః కృష్ణమద్భుతదర్శనమ్॥ ౫॥ స్వర్గోద్యానోద్భవైర్మాల్యైశ్ఛాదయంతో యదూద్వహమ్। గీర్భిశ్చిత్రపదార్థాభిస్తుష్టువుర్జగదీశ్వరమ్॥ ౬॥ దేవాః॥ నతాస్మ తే నాథ పదారవిందం బుద్ధీంద్రియప్రాణమనోవచోభిః। యచ్చింత్యతేఽంతర్హృది భావయుక్తైర్ముముక్షుభిః కర్మమయోరుపాశాత్॥ ౭॥ త్వం మాయయా త్రిగుణయాత్మని దుర్విభావ్యం వ్యక్తం సృజస్యవసి లుంపసి తద్గుణస్థః। నైతైర్భవానజిత కర్మభిరజ్యతే వై యత్స్వే సుఖేఽవ్యవహితేఽభిరతోఽనవద్యః॥ ౮॥ శుద్ధిర్నృణాం న తు తథేడ్య దురాశయానాం విద్యాశ్రుతాధ్యయనదానతపఃక్రియాభిః। సత్త్వాత్మనామృషభ తే యశసి ప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధయా శ్రవణసంభృతయా యథా స్యాత్॥ ౯॥ స్యాన్నస్తవాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః క్షేమాయ యో మునిభిరార్ద్రహృదోహ్యమానః। యస్సాత్వతైస్సమవిభూతయ ఆత్మవద్భిర్వ్యూహేఽర్చితస్సవనశస్స్వరతిక్రమాయ॥ ౧౦॥ యశ్చింత్యతే ప్రయతపాణిభిరధ్వరాగ్నౌ త్రయ్యా నిరుక్తవిధినేశ హవిర్గృహీత్వా। అధ్యాత్మయోగ ఉత యో

తః - యో భవాననవద్యః రాగాదిరహితః - యతః స్వే ఆత్మస్వరూపే సుఖే అవ్యవహితే అనావృతే అభిరతః - అతస్త్వం కర్మ కుర్వన్నప్యాత్మారామః పరమేశ్వర ఇతి ముముక్షుభిశ్చింత్యత ఇతి భావః॥ ౮॥ నన్వాత్మారామస్య కిం కర్మకరణేన అత ఆహుః॥ శుద్ధిరితి॥ హే ఈడ్య - హే ఋషభ దురాశయానాం రాగిణాం విద్యా ఉపాసనా - విద్యాదిభిస్తథా శుద్ధిర్న భవతి - సత్త్వాత్మనాం సత్త్వమూర్తౌ శ్రీహరావేవ ఆత్మా మనో యేషాం - శుద్ధాంతఃకరణానామితి వా - తేషాం సతాం - తే యశసి శ్రవణేన సంభృతయా పరిపుష్టయా - ప్రవృద్ధయా సచ్ఛ్రద్ధయా యథా స్యాత్ - ఏవం పరమపావనస్య యశసో వితానాయ తవ కర్మాచరణమితి భావః॥ ౯॥ తదేవం త్వద్యశసి ప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధైవ శుద్ధిహేతుః అస్మాభిస్తు తవాంఘ్రిర్దృష్టః అతః॥ స్యాదితి॥ తవాంఘ్రిర్నోఽస్మాకమశుభాశయానాం విషయవాసనానాం ధూమకేతుః దాహకః స్యాత్ కథంభూతః - యః క్షేమాయ మోక్షాయ మునిభిః ముముక్షుభిః ప్రేమార్ద్రహృదా ఊహ్యమానః చింత్యమానః - యశ్చ సాత్వతైః భక్తైస్సమవిభూతయే సమానైశ్వర్యాయ శ్రీవాసుదేవాదివ్యూహే అర్చితః - తేషు చ కైశ్చిదాత్మవిద్భిః ధీరైః స్వరతిక్రమాయ స్వర్గం అతిక్రమ్య వైకుంఠప్రాప్తయే - సవనశః త్రికాలం అర్చితః॥ ౧౦॥ కించ॥ య ఇతి॥ ప్రయతపాణిభిః సంయతహస్తైః హవిర్గృహీత్వా అధ్వరాగ్నౌ ఆహవనీయాదౌ యాజ్ఞికైః యశ్చింత్యతే - నను యస్యై దేవతాయై హవిర్గృహీతం స్యాత్తాం దేవతాం ధ్యాయేద్వషట్కరిష్యన్నితి వచనాత్తత్తద్దేవతాః చింత్యంతే - అత ఆహుః - త్రయ్యా నిరుక్తేన విధినా ఇంద్రాదిరూపేణ యజ్ఞపురుషశ్చింత్యత ఇత్యర్థః - ఉత

కించ- అధ్యాత్మయోగే ఆత్మాధికారే యోగే-యోగిభిరపి ఆత్మనస్తవ మాయా అణిమాదిస్తాం- జిజ్ఞాసుభిస్తత్త్వాహైర్యశ్చింత్యతే- పరమభాగవతైస్తుముక్తైర్యః పరీష్టః సర్వతః పూజితః- స తవాంఘ్రిః నః అశుభాశయధూమకేతుః స్యాదితి పూర్వేణైవాన్వయః ॥ ౧౧ ॥ ఏతేషాం చ ముని సాత్వతాదీనాం షణ్ణాం సేవకానాం మధ్యే పరమభాగవతేషు ఉత్కృష్టమపి తవ శ్రీతిరధికేతి స్తువంతి॥ పర్యుష్టయేతి ॥ ఇ- భావశ్ఛాందసః అహం యత్ర వసామి తత్రైవ వక్షసి పర్యుషితాపీయం వసతీతి ప్రతిపత్నీవత్- శ్రీస్సంస్పర్ధమానా భవతి - తథాపి తాం స్పర్ధమానాం శ్రియమనాదృత్య- యో భవాన్ పర్యుషితయాపి అముయా వనమాలయా భక్తైరర్పితా ఇయమితి ప్రీత్యా న బహుమానపూర్వకతయా సుప్రణీతం సుష్ఠు సంపాదితం యథా భవతి తథా- అర్హణం పూజాం ఆదదత్ స్వీకృతవాన్ సు ప్రణీతమిత్యర్హణవిశేషణం వా తస్య తవాంఘ్రిః నః అశుభాశయధూమకేతుః భూయాత్- యద్వా- యోఽంఘ్రిః అముయా సుప్రణీతం అర్హణమాదదత్- స నోఽశుభాశయధూమకేతుర్భూయాదిత్యన్వయః - అథవైవం సంబంధః - ఏతేభ్యో ధ్యానాచరణాదిని స్తేభ్యోఽపి త్వద్యశసి ప్రవృద్ధస్పర్ధావంతః స్తుతాః- భగవతో యశః ప్రియత్వాదిత్యాహుః- పర్యుష్టయా వశకాంతా వికాసాత్ప్రీతః సర్వాంగేషు ఉష్టయా కాంతయా శోభితయా వనమాలయా - వక్షసి ఏకదేశే వర్తమానా శ్రీః సంస్పర్ధమానా భవతి - తథాప్యమ్లాయమధుప్రతైః బహుధా వర్ణితయా కీర్త్యా వైజయంత్యా వనమాలయైవ యో భవాన్ సుప్రణీతమర్హణమాదదదిత్యాదిపూర్వవత్ ॥ ౧౨ ॥ త్వచ్చరణస్య భక్తపక్షపాతః ప్రసిద్ధ ఏవేతి స్తువంతః ప్రార్థయంతే॥ కేతురితి॥ బలిబంధనే త్రిభిర్విక్రమైర్యుతః తత్ర ద్వితీయవిక్రమే సత్యలోకంగతస్తవ పాదకేతుః అత్యుచ్ఛ్రితో విజయధ్వజ ఇవ - తత్సంపాదయంతి త్రిపతత్పతాకః త్రిధా పతంతీ త్రిలోకేషు వా పతంతీ గంగా పతాకా యస్య సః తథా అసురదేవచమ్వోః తత్సేనయోః- భయాభయకరః- సాధుషు సురేషు స్వర్గాయ- ఖలేష్వసురేషు ఇతరాయ అధోగమనాయ ఏవం కేతురూ

గిభిరాత్మమాయాం జిజ్ఞాసుభిః పరమభాగవతైః పరీష్టః ॥ ౧౧ ॥ పర్యుష్టయా తవ విభో వనమాలయేయం సంస్పర్ధినీ భగవతీ ప్రతిపత్నివచ్ఛ్రీః। యస్సుప్రణీతమముయార్హణమాదదన్నో భూయాత్సదాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః ॥ ౧౨ ॥ కేతుస్త్రివిక్రమయుతస్త్రిపతత్పతాకో యస్తే భయాభయకరోఽసురదేవచమ్వోః। స్వర్గాయ సాధుషు ఖలేష్వితరాయ భూమన్పాదః పునాతు భగవన్భజతామఘం నః ॥ ౧౩ ॥ నస్యోతగావ ఇవ యస్య వశే భవంతి బ్రహ్మాదయస్తనుభృతో మిథురర్ద్యమానాః। కాలస్య తే ప్రకృతిపూరుషయోః పరస్య శం నస్తనోతు చరణః పురుషోత్తమస్య ॥ ౧౪ ॥ అస్యాసి హేతురుదయస్థితిసంయమానామవ్యక్తజీవమహతామపి కాలమాహుః। సోఽయం త్రిణాభిరఖిలాపచయే ప్రవృత్తః కాలో గభీరరయ ఉత్తమపూరుషస్త్వమ్ ॥ ౧౫ ॥ త్వత్తః పుమాన్సమధిగమ్య యయాస్య వీర్యం ధత్తే మహాంతమివ గర్భమమోఘవీర్యః। సోఽయం తయానుగత ఆత్మన అండకోశం హైమం ససర్జ బహిరావరణైరుపేతమ్ ॥ ౧౬ ॥ తత్తస్థుషశ్చ జగతశ్చ భవానధీశో యన్మాయయోత్థగుణవిక్రియయోపనీతాన్।

పస్తే పాదః సః భజతాం నః అఘం పునాతు శోధయతు- అసాదితి పాఠే భజతాం న ఇతి కర్మణి షష్ఠీ- భజతోఽస్మాన్ అఘాత్ పునాత్విత్యర్థః తథా చ॥ శ్రు॥ చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూతస్తరతి దుష్కృతాని- తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా అతి పాప్మానమరాతిం తరేమ - లోకస్య ద్వారమర్చిమత్పవిత్రం జ్యోతిష్మద్భ్రాజమానం మహస్వత్- అమృతస్య ధారా బహుధా దోహమానం చరణం నో లోకే సుధితాం దధాత్వితి॥ ౧౩॥ వశయుక్తా దేవాసురాదయః పరస్పరం- జయంతి జీయంతే వా కిము హంత త్రైత్యా ఆహుః॥ నసీతి॥ మిథు మిథః అర్ద్యమానాః యుద్ధాదిభిః పీడ్యమానాః బ్రహ్మాదయోఽపి యస్య తవ వశే భవంతి న తు రాజసే పరాజయే వా స్వతంత్రాః- క ఇవ- నసి నాసికాయాం- ఓతాః నాసికామావిధ్య బద్ధా గావో బలీవర్దా ఇవ- కుతః కాలస్య కలయితుః ప్రవర్తకస్య తదేవ కుతః- ప్రకృతిపురుషయోరపి పరస్య- తస్య తే పురుషోత్తమస్య పాదః నః శం తనోతు॥ ౧౪॥ ప్రకృతిపురుషాభ్యాం పరత్వముపపాదయంతః కాలాత్మనా పురుషోత్తమతామాహుః॥ అస్యేతి॥ అస్య జగతః ఉదయాదీనాం హేతురసి- కుతః- అవ్యక్తం ప్రకృతిః జీవః పురుషః మహాన్ మహత్తత్త్వం ఏషాం కాలం నియంతారం త్వామాహుః॥ శ్రు॥ అక్షరాత్పరతః పరః- మహతః పరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషః పరః పురుషాన్న పరం కించిత్సా కాష్ఠా సా పరా గతిరిత్యాదిశ్రుతేః- కించ- అయం సంవత్సరాత్మకః యః కాలః త్రిణాభిః త్రీణి చాతుర్మాస్యాని నాభయో యస్య సోఽపి త్వమేవ అతస్త్వముత్తమః పురుష ఇతి తథా చ గీతాసు॥ శ్లో॥ యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమక్షరాదపి చోత్తమః। అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమ ఇతి॥ ౧౫॥ త్వమేవ ప్రకృత్యాదిద్వారా జగత్స్రష్టేత్యాహుః॥ త్వత్త ఇతి॥ త్వత్తః పురుషో వీర్యం శక్తిం సమధికృత్య ప్రాప్య యయా మాయయా అధిష్ఠితః- మహాంతం తత్త్వం కమివ అస్య విశ్వస్య గర్భమివ సోఽయం మహాన్ తత్త్వ మాయయా అనుగతః స్వస్యాత్మనః కాశాదండకోశం ససర్జ తయానుగత ఇతి పాఠే స్వయా అధిష్ఠితః తయా మాయయా అనుగత ఇతి వివేకః॥ ౧౬॥ నన్వేవం భూతభిః

శ్వరత్వం మమకుతోవగతం తదాహుః॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ తస్థుషః స్థావరస్య - జగతో జంగమస్య చ - భవానధీశః యద్యస్మాత్ మాయయా ఉత్థా ఉజ్జృంభితా యా గుణవిక్రియా ఇంద్రియవృత్తిః తయా ఉపనీతాన్ అర్థాన్ విషయాన్ - జుషన్నపి జుషమాణోపి - హే హృషీకపతే న లిప్తస్త్వం యేత్వన్యే జీవా యోగినో వా స్వతః పరిహృతాదపి అవిద్యమానాత్ త్యక్తాద్వా విషయజోషణాత్ బిభ్యతి వాసనామాత్రేణ బధ్యంత ఇత్యర్థః॥ ౧౭॥ అలిప్తత్వమాహుః॥ స్మైరేతి॥ స్మైరావలోకః మందస్మితవిలసితోవలోకః - తస్య లవః కటాక్షః - తేన దర్శితో యో భావః అభిప్రాయః - తేన మనోహారి యద్భ్రూమండలం - తేన ప్రహితా యే సౌరతా మంత్రాః - తైః శౌండైః ప్రగల్భైః - అనంగబాణైః కామస్య బాణైః సంమోహనైః కరణైః కామకలాభిః - షోడశసహస్రం పత్న్యః - యస్యేంద్రియం మనః విమథితుం క్షోభయితుం న విభ్వ్యః న సమర్థాః - సః భవాన్ న లిప్త ఇతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౮॥ తస్మాత్ ॥ విభ్వ్య ఇతి ॥ తవామృతరూపాయా కథాయా ఉదవ ఉదం ఉద

అర్థాన్ జుషన్నపి హృషీకపతే న లిప్తో యేన్యే స్వతః పరిహృతాదపి బిభ్యతి స్మ। ౧౭। స్మైరావలోకలవద
ర్శితభావహారిభ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః। పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనంగబాణై
ర్యస్యేంద్రియం విమథితుం కరణైర్న విభ్వ్యః॥ ౧౮। విభ్వ్యస్తవామృతకథోదవహాస్త్రిలోక్యాః పా
దావనేజసరితః శమలాని హంతుమ్। ఆనుశ్రవం శ్రుతిభిరంఘ్రిజమంగసంగైస్తీర్థద్వయం శుచిషద
స్త ఉపస్పృశంతి॥ ౧౯। శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయ విబుధైః సేశః శతధృతిర్హరిమ్। అభ్యభాషత గోవిం
దం ప్రణమ్యాంబరమాశ్రితః॥ ౨౦। బ్రహ్మా॥ భూమేర్భారావతారాయ పురా విజ్ఞాపితః ప్రభో। త్వ
మస్మాభిరశేషాత్మం స్తత్తథైవోపపాదితమ్॥ ౨౧। ధర్మశ్చ స్థాపితః సత్సు సత్యసంధేషు వై త్వయా। కీ
ర్తిశ్చ దిక్షు విక్షిప్తా సర్వలోకమలాపహా॥ ౨౨॥ అవతీర్య యదోర్వంశే బిభ్రద్రూపమనుత్తమమ్। క
ర్మాణ్యుద్దామవృత్తాని హితాయ జగతోకృథాః॥ ౨౩। యాని తే చరితానీశ మనుష్యాః సాధవః కలౌ। శృ
ణ్వంతః కీర్తయంతశ్చ తరిష్యంత్యంజసా తమః॥ ౨౪॥ యదువంశేవతీర్ణస్య భవతః పురుషోత్తమ। శ
రచ్ఛతం వ్యతీయాయ పంచవింశాధికం ప్రభో॥ ౨౫॥ నాధునా తేఖిలాధార దేవకార్యావశేషితమ్। కులం
చ విప్రశాపేన నష్టప్రాయమభూదిదమ్॥ ౨౬। తతః స్వధామ పరమం విశస్వ యది మన్యసే। సలోకాన్
లోకపాలాన్నః పాహి వైకుంఠకింకరాన్॥ ౨౭। శ్రీశుకః॥ సంస్తుతో భగవానిత్థం విబుధైః పద్మజాదిభిః॥
ప్రతినంద్యాహ తాన్నాజన్మాయామనుజ ఈశ్వరః॥ ౨౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ అవధారితమేతన్మే యదాత్థ విబు
ధేశ్వర। కృతం వః కార్యమఖిలం భూమేర్భారోవతారితః॥ ౨౯॥ తదిదం యాదవకులం వీర్యశౌర్యశ్రి
యోద్ధతమ్। లోకం జిఘృక్షద్రుద్ధం మే వేలయేవ మహార్ణవః॥ ౩౦॥ యద్యసంహృత్య దృప్తానాం య
దూనాం విపులం కులమ్। గంతాస్మ్యనేన లోకోయముద్వేలేన వినంక్ష్యతి॥ ౩౧॥ ఇదానీం నాశ ఆరబ్ధః కుల
స్య ద్విజశాపజః। యాస్యామి భవనం బ్రహ్మన్నేతదంతే తవానఘ। ౩౨। శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తో లోకనా
థేన స్వయంభూః ప్రణిపత్య తమ్। సహ దేవగణైర్దేవః స్వధామ ప్రత్యపద్యత। ౩౩ । అథ తస్యాం మ
హోత్పాతాన్ ద్వారకాయాం సముత్థితాన్। విలోక్య భగవానాహ యదువృద్ధాన్ సమాగతాన్॥
౩౪॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏతే వై సుమహోత్పాతా వ్యుత్తిష్ఠంతీహ సర్వతః। శాపశ్చ నః కులస్యాసీద్బ్రాహ్మ
ణేభ్యో దురత్యయః॥ ౩౫॥ న వస్తవ్యమిహాస్మాభిర్జిజీవిషుభిరార్యకాః। ప్రభాసం సుమహాపుణ్యం యా

కం తద్వహంతీతి అమృతకథోదవహాః - అథవా వహంతీతి వహాః ఉదకస్య వహాః ఉదవహాః నద్యః - ఉదకస్యోదస్సంజ్ఞాయామిత్యుదభావః - అమృతకథాయా ఉదవహాః కీర్తినద్యః తథా పాదావనేజసరితో గంగాద్యాశ్చ - త్రిలోక్యాః శమలాని హంతుం విభ్వ్యః - కేన ప్రకారేణ - అనుశ్రవం గురోరుచ్చారణమనుశ్రూయత ఇత్యనుశ్రవో వేదః తత్ భవం కీర్తిరూపం తీర్థం శ్రుతిభిః శ్రవణేంద్రియైః అంఘ్రిజం గాంగం అంగసంగైః ఏవం శుచిషదః స్వాశ్రమధర్మస్థాః - తవ తీర్థద్వయముపస్పృశంతి సేవంత ఇతి॥ ౧౯ ॥ ఇతీతి॥ విబుధైస్సహ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ధర్మ ఇతి॥ విక్షిప్తా విస్తారితా॥ ౨౨॥ అవతీర్యేతి॥ ఉద్దామాని వృత్తాని విక్రమాః యేషు తాని కర్మాణి॥౨౩॥౨౪॥ ౨౫॥౨౬॥ ౨౭॥౨౮॥౨౯॥ తదితి॥ వీర్యశౌర్యయుక్తయా శ్రియా॥౩౦॥ యదీతి॥ ఉద్వేలేన ఘూర్ణమానేన ॥౩౧॥ ఇదానీమితి॥ వైకుంఠం యాస్యన్ తవ భవనం యాస్యామి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ నేతి॥ ప్రభాసం యాస్యామ ఇతి వదతో భగవతోయమభిప్రాయః ఏతే దేవాంశాః స్వాధికారానేవాహంతీతి - నతు సద్యో మోక్షం - ద్వారవత్యాం తు మృతాః సద్యో ముచ్యేరన్ - తస్మాదభ్యుదయఫలం ప్రభాసం నేష్యామీతి ॥ ౩౬ ॥ యు

త్రేతి॥ దక్షశాపాత్ యక్ష్మణా గృహీతశ్చంద్రః యత్ర స్నాత్వా స్నానమాత్రం కృత్వా కిల్బిషాత్ తద్రోగదుఃఖాత్ సద్యో ముక్తస్సన్ కళాపృద్ధింభేజే॥ ౩౭॥ వయమితి॥ ఉశిజః కమనీయాన్ అంధసా అన్నేన॥ ౩౮॥ తేష్వితి॥ ఉప్త్వేతి యథా సుక్షేత్రే బీజము ప్తం బహుఫలం భవతి - తథా దానం సత్పాత్ర ఇతి ద్యోతయతి॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ॥ ౪౨॥ దేవదేవేతి॥ లోకం మర్త్యలోకం॥ ౪౩॥ విప్రశాపమితి॥ న ప్రత్యహన్ న ప్రతిహతవాన్॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ శయ్యేతి॥ శయ్యాదిషు త్వాం భక్తాః నిత్యం సేవితవంతో వయం కథం త్యజేమ॥ ౪౭॥ త్యక్తుమశక్నువన్ ప్రార్థనాయేన మాయాభయాదిత్యాహ॥ త్వయేతి॥ చర్చితాః అలంకృతాః - హి నిశ్చితం - జయేమ ॥ ౪౮॥ సన్న్యాసినో హి బ్రహ్మచ

స్యామోద్యైవమాచిరమ్॥ ౩౬॥ యత్ర స్నాత్వా దక్షశాపాద్గృహీతో యక్ష్మణోడురాట్। విముక్తః కిల్బిషాత్సద్యో భూయో భేజే కళోదయమ్ ॥ ౩౭ ॥ వయంచ తస్మిన్నాప్లుత్య తర్పయిత్వా పితౄన్సురాన్ । భోజయిత్వోశిజో విప్రాన్నానాగుణవతాంధసా ॥ ౩౮ ॥ తేషు దానాని పాత్రేషు శ్రద్ధయోప్త్వా మహాంతి వై । వృజినాని తరిష్యామో దానైర్నౌభిరివార్ణవమ్॥ ౩౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం భగవతాదిష్టా యాదవాః కురునందన । గంతుం కృతధియస్తీర్థం స్యందనాన్సమయూయుజన్ ॥ ౪౦ ॥ తన్నిరీక్ష్యోద్ధవో రాజన్ శ్రుత్వా భగవతోదితమ్ । దృష్ట్వారిష్టాని ఘోరాణి నిత్యం కృష్ణమనువ్రతః ॥ ౪౧ ॥ వివిక్త ఉపసంగమ్య జగతామీశ్వరేశ్వరమ్। ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ ప్రాంజలిస్తమభాషత॥ ౪౨॥ ఉద్ధవః॥ దేవదేవేశ యోగేశ పుణ్యశ్రవణకీర్తన । సంహృత్యైతత్కులం నూనం లోకం సంత్యక్ష్యతే భవాన్॥ ౪౩॥ విప్రశాపం సమర్థోపి ప్రత్యహన్న యదీశ్వరః ॥ ౪౪॥ నాహం తవాంఘ్రికమలం క్షణార్ధమపి కేశవ । త్యక్తుం సముత్సహే నాథ స్వధామ నయ మామపి ॥ ౪౫॥ తవ విక్రీడితం కృష్ణ నృణాం పరమమంగళమ్ । కర్ణపీయూషమాస్వాద్య త్యజంత్యన్యస్పృహాం జనాః॥ ౪౬ ॥ శయ్యాసనాటనస్థానస్నానక్రీడాశనాదిషు । కథం త్వాం ప్రియమాత్మానం వయం భక్తాస్త్యజేమహి॥ ౪౭॥ త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధవాసోలంకారచర్చితాః । ఉచ్ఛిష్టభోజినో దాసాస్తవ మాయాం జయేమహి॥ ౪౮॥ వాతరశనా య ఋషయః శ్రమణా ఊర్ధ్వమంథినః । బ్రహ్మాఖ్యం ధామ తే యాంతి శాంతాః సన్న్యాసినోఽమలాః॥ ౪౯॥ వయం త్విహ మహాయోగిన్ భ్రమంతః కర్మవర్త్మసు । త్వద్వార్తయా తరిష్యామస్తావకైర్దుస్తరం తమః॥ ౫౦॥ స్మరంతః కీర్తయంతస్తే కృతాని గదితాని చ । గత్యుత్స్మితేక్షణక్ష్వేళం యన్నృలోకవిడంబనమ్॥ ౫౧॥ ఏవం విజ్ఞాపితో రాజన్ భగవాన్దేవకీసుతః । ఏకాంతినం ప్రియం భృత్యముద్ధవం సమభాషత॥ ౫౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్ ॥ యదాత్థ మాం మహాభాగ తచ్చికీర్షితమేవ మే। బ్రహ్మా భవో లోకపాలాస్స్వర్వాసం మేభికాంక్షిణః ॥౧॥ మయా నిష్పాదితం హ్యత్ర దేవకార్యమశేషతః । యదర్థమవతీర్ణోహమంశేన బ్రహ్మణార్థితః ॥ ౨ ॥ కులం వై శాపనిర్దగ్ధం నంక్ష్యత్యన్యోన్యవిగ్రహాత్ । సముద్రస్సప్తమే హ్యేనాం పురీం చ ప్లావయిష్యతి ॥ ౩ ॥ యర్హ్యేవాయం మయా త్యక్తో లోకోయం నష్టమంగళః। భవిష్యత్యచిరాత్సాధో కలినాపి నిరాకృతః ॥ ౪ ॥ న వస్తవ్యం త్వయైవేహ మయా త్యక్తే మహీతలే । జనోధర్మరుచిర్భద్ర భవిష్యతి కలౌ యుగే ॥ ౫ ॥ త్వం తు సర్వం పరిత్యజ్య స్నేహం స్వజనబంధుషు । మ

ర్త్యాదిబహుక్లేశైః కథంచిత్తరంతి - వయం త్వనాయాసేనైవ తరిష్యామ ఇత్యాహ॥ వాతరశనా ఇతి॥ ఊర్ధ్వమంథిన ఊర్ధ్వరేతసః॥ ౪౯॥ వయమితి॥ తావకైః భక్తైస్సహ త్వద్వార్తయా॥ ౫౦॥ స్మరంత ఇతి॥ క్ష్వేళః పరిహాసః ద్వంద్వైకత్వం॥ ౫౧ ॥ ఏవమితి ॥ ఏకాంతినమిత్యాది స్వాభిప్రాయావంచనే హేతుః॥ ౫౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ సప్తమే తూద్ధవజ్ఞానసిద్ధ్యై పృష్టస్స్వయం హరిః। అవధూతేతిహాసోక్తగురుషట్కమవర్ణయత్॥ యదితి॥ యదాత్థ సంహృత్యైతత్కులమితి - స్వర్వాసం స్వవైకుంఠవాసం ప్రతి॥ ౧॥ ౨॥ త్వంతు సర్వత్యాగేన అత్ర సిద్ధో భవేతి వక్తుమాహ త్రయేణ॥ కులమితి॥ ౩॥ యర్హీతి॥ తదైవాయం నష్టమంగళో భవిష్యతీతి॥ ౪॥ నేతి॥ న వస్తవ్యమేవ త్వయా॥ ౫॥ ౬॥ నను గుణదోషాభ్యాం విషమే లోకే కుతః సమదృష్టిః

స్యామతఆహ॥ యదిదమితి॥ మనఆదిభిఃగృహ్యమాణంమనోమయత్వాత్ మాయేతివిద్ధి - తదపినస్థిరతరం- కింతునశ్వరంవిద్ధి॥ ౭॥ నశ్వరత్వే హేతుః॥ పుంసఇతి॥ అయుక్తస్యవిక్షిప్తమనసః - నానార్థోభేదవిషయోభ్రమః- సభ్రమఏవగుణదోషభాక్- ననువేదేనైవ విధినిషేధాభ్యాంభేదస్య సత్యతోక్తానభ్రమవిజృంభితగుణదోషబుద్ధేఃపుంసస్తదాహకర్మేతి- కర్మవిహితం అకర్మతల్లోపఃవికర్మనిషిద్ధమితిభేదః- అవిద్యావద్విషయఏవవేదఇత్యర్థః॥ ౮॥ తస్మాదితి॥ కథమాత్మనిపరిచ్ఛిన్నే వితతంజగదీక్షణీయం- తత్రాహ- ఆత్మానమితి - మయిబ్రహ్మణితద్రూపేణేక్షస్వ॥ ౯॥ నన్వేవంయుక్తచిత్తత్వేన కర్మాకరణేదేవాదయోవిఘ్నాన్ కరిష్యంతి- తత్రాహ॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానం వేదతాత్పర్యనిశ్చయః- విజ్ఞానంతదర్థానుభవః- తాభ్యాంసమ్యగ్యుక్తః- తతఆత్మానుభవేనైవతుష్టచిత్తః- తతఃశరీరిణాంసర్వదేహినాంఆత్మభూతస్సన్- అంతరాయైర్నప్రతిహన్యసే - అయంభావః-యావదపరోక్షానుభవంయథాక్రమంకర్మాణికుర్యాదేవ -తదనంతరంసర్వేషామాత్మభూతత్వాన్నకోపివిఘ్నానాచరతీతి- తథాచ॥ శ్రు॥ తస్యహనదేవాశ్చభూత్యా ఈశతఆత్మాహ్యేషాంసభవతీతి॥ ౧౦॥ నచోత్పన్నజ్ఞానస్యాపియథేష్టాచరణప్రసంగఇత్యాహ॥దోషబుద్ధ్యేతి॥ గుణదోషబుద్ధ్యతీతోపిప్రాక్తనసంస్కారాన్నిషేధాన్నివర్తత ఏవ- కింతునదోషబుద్ధ్యా- విహితంచప్రాయశఃకరోతి - నగుణబుద్ధ్యా - యథార్భకఃసంకల్పవికల్పరహితః-కించిత్కరోతి కుతశ్చిన్నివర్తతే తద్వదేవేతి॥ ౧౧॥ ఏవంభూతస్యనపునఃసంసారఇత్యాహ॥ సర్వభూతేతి॥ నవిపద్యేతనపునస్సంసరేత్॥ ౧౨॥ ౧౩॥ త్వంతుసర్వంపరిత్యజ్యేత్యాద్యుపదేశమాత్మనోయోగ్యంమన్వానఃపృచ్ఛతి॥ యోగేశేతి॥ యోగేశయోగఫలదాయిన్- యోగవిదాంన్యాస- న్యా

య్యావేశ్యమనస్సమ్యక్సమదృగ్విచరస్వగామ్॥ ౬ । యదిదంమనసా వాచాచక్షుర్భ్యాంశ్రవణాది
భిః।నశ్వరంగృహ్యమాణంచవిద్ధిమాయామనోమయమ్ । ౭ । పుంసోయుక్తస్యనానార్థోభ్రమస్సగు
ణదోషభాక్ । కర్మాకర్మవికర్మేతిగుణదోషధియోభిదా । ౮॥ తస్మాద్యుక్తేంద్రియగ్రామోయుక్త
చిత్తఇదం జగత్ । ఆత్మనీక్షస్వవితతమాత్మానంమయ్యధీశ్వరే ।౯। జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుక్తఆత్మభూతశ్శ
రీరిణామ్। ఆత్మానుభవతుష్టాత్మా నాంతరాయైర్విహన్యసే ।౧౦। దోషబుద్ధ్యోభయాతీతోనిషేధా
న్ననివర్తతే। గుణబుద్ధ్యాచవిహితంన కరోతియథార్భకః ।౧౧। సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతోజ్ఞానవి
జ్ఞాననిశ్చయః। పశ్యన్మదాత్మకంవిశ్వంన విపద్యేతవైపునః॥౧౨। శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిష్టోభగవతామ
హాభాగవతోనృప। ఉద్ధవఃప్రణిపత్యాహతత్త్వజిజ్ఞాసురచ్యుతమ్। ౧౩॥ ఉద్ధవః॥ యోగేశయోగవి
న్యాసయోగాత్మన్యోగసంభవ। నిశ్శ్రేయసాయమేప్రోక్తస్త్యాగస్సన్న్యాసలక్షణః॥౧౪।త్యా
జ్యోయందుష్కరోభూమన్కామానాంవిషయాత్మభిః। సుతరాంత్వయిసర్వాత్మన్నభక్తైరితిమేమతిః॥
౧౫। సోహం మమాహమితి మూఢమతిర్విగాఢస్త్వన్మాయయావిరచితాత్మనిసానుబంధే। తత్త్వం
జసానిగదితంభవతాయథాహంసంసాధయామిభగవన్ననుశాధిభృత్యమ్ ॥ ౧౬। సత్యస్యతేస్వదృశ
ఆత్మనఆత్మనోన్యంవక్తారమీశవిబుధేష్వపినానుచక్షే। సర్వేవిమోహితధియస్తవమాయయేమేబ్ర
హ్మాదయస్తనుభృతోబహిరర్థభావాః॥౧౭॥ తస్మాద్భవంతమనవద్యమనంతపారంసర్వజ్ఞమీశ్వరమ
కుంఠవికుంఠధిష్ణ్యమ్।నిర్విణ్ణధీరహముహేవృజినాభితప్తోనారాయణంనరసఖంశరణంప్రపద్యే॥ ౧౮ ।

సోపాయమతిగోప్యానిక్షేపవిశేషః- యద్వా- యోగోవిన్యస్యతేక్రియతేయస్మిన్- యోగాత్మన్ యోగఆత్మాప్రకటోభవతియస్య యోగస్వరూపేతివా- యోగస్యసంభవోయస్మాత్- చతుర్భిరేతైస్సంబోధనైః- స్వమహిమ్నాకేవలంత్వయోపదిష్టం - నతుమదధికారంపర్యాలోచ్యేతిద్యోతితం- తదాహ- నిశ్రేయసాయేతినచారోగ్యాద్యర్థంసర్వస్వదానాదివదయంత్యాగః - కింతుసన్న్యాసలక్షణః అప్రత్యాపత్తిరూపః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ సఇతి॥ యంప్రతిత్యాగాద్యుపదిష్టంసోహం - మూఢమతిః - కుతః - మమేతి అహమితిచ సానుబంధేపుత్రాదిసహితే - త్వన్మాయయావిరచితేఆత్మనిదేహే - విగాఢోనిమగ్నః-అతఃతత్తుభవతానిగదితంయథాహమంజసాసంసాధయామి-తథాభృత్యంమామనుశాధిశనైఃశిక్షయ॥ ౧౬॥ మయాసంక్షేపతఃఉక్తంవిస్తరతస్త్వన్యాన్పృచ్ఛేతిచేత్ అతఆహ ॥ సత్యస్యేతి ॥ స్వదృశఃస్వప్రకాశస్య- సత్యస్యాత్మనః ఆత్మనః- మాంప్రతివక్తారం- తేత్వత్తః- అన్యంనానుచక్షేనపశ్యామి - స్వదృశఃస్వతస్సిద్ధజ్ఞానాత్ త్వత్తోన్యమితివా- కుతఇత్యతఆహ- సర్వఇతిబహిరర్థభావాఃవిషయేష్వర్థబుద్ధయః॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ కేచిద్దుశ్శీలాభవంతి - కేచిత్సేవితాస్సంతఃఫలకాలేవినశ్యంతి- కేచిదజ్ఞాః- కేచిద్రక్షణేఅసమర్థాః- కేచిత్ స్వస్థానభ్రష్టాః- తద్వ్యావృత్త్యర్థమనవద్యమిత్యాదీనిషంచవిశేషణాని నవిద్యతేఅంతఃకాలతఃపారందేశతశ్చయస్యతం-కాలాదిభిరకుంఠోవికుంఠలోకోధిష్ణ్యంస్థానంయస్యతం- హేభగవన్ ఉహాస్ఫుటం- నిర్వేదేహేతుఃవృజినైర్దుఃఖైరభితప్తఃహకారగౌరవాయప్రకారోయుక్తఇవపరసీయః- నన్వనవద్యత్వాదీనికుతోమమతదా

హ- నారాయణమితి అనుకంపితారమాహ- నరసఖమితి- నరోజీవస్సఖా అవంచనీయః యస్యతంభవంతంశరణంప్రపద్యే॥ ౧౮ ॥ తదేవమ సంభావనా విపరీతభావనాభ్యాముపదిష్టంతత్త్వమనవగాహమానం ప్రతితన్నివృత్తయే గురూపదేశం వినాపి స్వాన్వయవ్యతిరేకాభ్యామేవతత్త్వప్రతిపత్తిర్భవతీతి దర్శయితుమాహ ॥ ప్రాయేణేతి॥ లోకతత్త్వస్య విచక్షణాః పరీక్షకాః- అశుభాశయాత్ విషయవాసనాతః॥ ౧౯॥ తదుపపాదయతి॥ ఆత్మనఇతి॥ ఆత్మనః పశ్వాదిశరీరేష్వాత్మైవ హితాహితజ్ఞానేగురుః॥ ౨౦ ॥ తత్ర ప్రత్యక్షందర్శయతి॥ పురుషత్వఇతి॥ తథాచ॥ శ్రు॥ పురుషత్వేచావిస్తరోయమాత్మా సహి ప్రజ్ఞానేవసంపన్నతమో విజ్ఞాతం వదతి విజ్ఞాతం పశ్యతి వేదశ్వస్తనం వేదలోకాలోకౌ మర్త్యేనామృతమీప్సత్యేవం సంపన్నోథేతరేషాం పశూనామశనాపిపాసేవాభిజ్ఞానమితి॥ ౨౧॥ అతః పురుషత్వం స్తౌతి ॥ ఏకేతి॥ ౨౨॥ అనుమానమాహ॥ అత్రేతి॥ అత్ర పౌరుష్యాం పురి- యుక్తాః అప్రమత్తాః అగ్రాహ్యం గ్రాహ్యైర్గ్రాహకం కారాదిభ్యో వ్యతిరిక్తం మాం- అద్ధా సాక్షాన్మృగయంతి మార్గణే ప్రకారద్వయమాహ- గృహ్యమాణైర్బుద్ధ్యాదిభిర్గుణైః హేతుభిః జడాదీనాం ప్రకాశః స్వప్రకాశేనైకేన వినానఘటత ఇత్యుపపత్తిముఖేనలక్షణైస్తథా తైరేవలింగైర్వ్యాప్తిముఖేనానుమానతః ఈశ్వరం ప్రవ

శ్రీకృష్ణః॥ ప్రాయేణమునయో లోకేలోకతత్త్వవిచక్షణాః। సముద్ధరంతిహ్యాత్మానమాత్మనైవాశుభాశయాత్ ॥౧౯॥ ఆత్మనోగురురాత్మైవపురుషస్యవిశేషతః। యత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాంశ్రేయోసావనువిందతే॥ ౨౦॥ పురుషత్వేచమాంధీరాస్సాంఖ్యయోగవిశారదాః। ఆవిస్తరంప్రపశ్యంతిసర్వశక్త్యుపబృంహితమ్ । ౨౧। ఏకద్విత్రిచతుష్పాదోబహుపాదస్తథాపదః। బహ్వ్యస్సంతిపురస్సృష్టాస్తాసాంమేపౌరుషీప్రియా। ౨౨॥ అత్రమాంమృగయంత్యద్ధాయుక్తాహేతుభిరీశ్వరమ్। గృహ్యమాణైర్గుణైర్లింగైరగ్రాహ్యమనుమానతః॥ ౨౩। అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనమ్। అవధూతస్యసంవాదంయదోరమితతేజసః॥ ౨౪॥ అవధూతంద్విజంకంచిచ్చరంతమకుతోభయమ్ । కవింనిరీక్ష్యతరుణంయదుఃపప్రచ్ఛధర్మవిత్। ౨౫ ॥ యదుః ॥ కుతోబుద్ధిరియంబ్రహ్మన్నకర్తుస్సువిశారదా। యామాసాద్యభవాన్లోకంవిద్వాంశ్చరతిబాలవత్ । ౨౬ ॥ ప్రాయోధర్మార్థకామేషువివిత్సాయాంచమానవాః। హేతునేహసమీహంతఆయుషోయశసశ్శ్రియః॥ ౨౭। త్వంతుకల్యఃకవిర్దక్షస్సుభగోమితభాషణః। నకర్తానేహసేకించిజ్జడోన్మత్తపిశాచవత్ । ౨౮॥ జనేషుదహ్యమానేషుకామలోభదవాగ్నినా। నతప్యసేగ్నినాముక్తోగంగాంభస్స్థఇవద్విపః॥౨౯॥ త్వంహినఃపృచ్ఛతాంబ్రహ్మన్నాత్మన్యానందకారణమ్। బ్రూహిస్పర్శవిహీనస్యభవతఃకేవలాత్మనః। ౩౦॥ శ్రీకృష్ణః॥ యదునైవంమహాభాగోబ్రహ్మణ్యేనసుమేధసా। పృష్టస్సభాజితఃప్రాహప్రశ్రయావనతంద్విజః॥ ౩౧। బ్రాహ్మణః॥ సంతిమేగురవోరాజన్బహవోబుద్ధ్యుపాశ్రితాః। యతోబుద్ధిముపాదాయముక్తోటామీహతాన్శృణు। ౩౨॥ పృథివీవాయురాకాశఆపోగ్నిశ్చంద్రమారవిః। కపోతోజగరస్సింధుఃపతంగోమధుకృద్గజః। ౩౩॥ మధుహాహరిణోమీనఃపింగళాకురరోర్భకః। కుమారీశరకృత్సర్పఊర్ణనాభిస్సుపేశకృత్। ౩౪। ఏతేమేగురవోరాజంశ్చతుర్వింశతిరాశ్రితాః। శిక్షావృత్తిభిరేతేషామన్వశిక్షమి

ర్తకం మృగయంతి- బుద్ధ్యాదికరణాని కర్తృప్రయోజ్యాని- కరణత్వాత్- వాస్యాదివదితి- తదుక్తం॥ శ్లో॥ భగవాన్ సర్వభూతేషు లక్షితస్స్వాత్మనాహరిః। దృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిర్ద్రష్టాలక్షణైరనుమాపకైరితి నచైతావతా ఆత్మా ఆనుమానిక ఇతి- మంతవ్యం దేహాదివ్యతిరిక్తత్వం పదార్థశుద్ధిమాత్రస్యైవానుమానేన వివక్షితత్వాత్ ॥ ౨౩ ॥ భూయోన్వయవ్యతిరేకాభ్యామసంభావనాదినివృత్త్యా విధిహాసమాహ॥ అత్రేతి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ కుతఇతి॥ సువిశారదా అతినిపుణా॥ ౨౬॥ సర్వలోకవైలక్షణ్యమేవాహ॥ ప్రాయఇతి॥ ధర్మాదిషు- వివిత్సాయాం- ఆత్మవిచారేచ- మానవాస్సమీహంతే ప్రవర్తంతే- తత్రాపి ఆయురాదేర్హేతునా కామనయైవ॥ ౨౭ ॥ త్వంతుఇతి॥ త్వం తు నకస్యచిత్కర్మణఃకర్తాభవసి- నకించిదీహసే ఇచ్ఛసి జడోన్మత్తపిశాచవచ్చరసి- నచ అశక్త్యా వా అజ్ఞానేన వా- అనైపుణ్యేన వా- విరూపత్వేన వా- అవాగ్మిత్వేన వా ఔదాసీన్యం ఘటత ఇవ- నైతదిత్యహం కల్ప్యత ఇతి॥ ౨౮॥ మహానానం వశ్చతపకుతఇతి పృచ్ఛతి ॥ జనేష్వితి॥ ౨౯॥ త్వమితి॥ స్పర్శవిహీనస్య విషయభోగరహితస్య అత్ర హేతుః- కేవలాత్మనః కళత్రాదిశూన్యస్య॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ సంతీతి॥ బుద్ధ్యైవోపాశ్రితాః శిక్షకాః- నతూపదేశేన- అటామి విచరామి॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ మధుహేతి॥ శోభనం రూపం కీటస్య కరోతీతి సుపేశకృత్ ॥ ౩౪॥ ఏతఇతి॥ మయా- ఆశ్రితాః తదాహ- ఏతేషాం వృత్తిభిః ఆత్మనః శిక్షాం- శిక్షణీయానర్థాన్ హే రాజపుత్ర ఇహాదేయాదీన్- అన్వశిక్షం

అనుశిక్షితవానస్మి॥ ౩౫॥ యత ఇతి॥ నాహుషో యయాతిః॥ ౩౬॥ క్షితేః క్షమాం శిక్షితవానిత్యాహ॥ భూతైరితి॥ ఆక్రమ్యమాణః సంపీడ్యమానః- తన్మార్గాద్భూతానాం దైవవశవర్తిత్వం విద్వాన్ - వ్రతం నియమం॥ ౩౭॥ పర్వతరూపా వృక్షరూపా చ యా పృథివీ తస్యాః శిక్షితమాహ॥ శశ్వదితి॥ సర్వదా పరార్థాః పరోపకారార్థాః సర్వా ఈహా యస్య సః పరార్థ ఏవ ఏకాంతతః సంభవో యస్య సః- భూభృత్తః పర్వతాత్-తస్య హి వృక్షగుల్మలతాతృణనిర్ఝరప్రస్రవణాదిక్రియాః పరార్థా ఏవ దృష్టాః- తద్వత్ - తథా నగశిష్యః వృక్షశిష్యస్స్వపరాత్మతాం పరాధీనాత్మతాం- వృక్షో యథా పరైరవఖండ్యోత్పాట్య చానయనమర్పణమస్యైతద్వత్॥ ౩౮॥ వాయురపద్విధః- ప్రాణో బాహ్యశ్చ - తత్ర ప్రాణస్య గురుత్వమాహ॥ ప్రాణవృత్త్యేతి॥ ప్రాణో హ్యాహారమాత్రేణ వర్తతే - రూపరసాదీన్ ఇంద్రియవిషయాంస్తు నాపేక్షతే తథా మునిరపి భక్షాదిత్యర్థః ప్రాణవృత్తేరకరణే మనో వైకల్యేన జ్ఞాననాశస్స్యాత్- అతో దేహనిర్వాహః కర్తవ్యః గుణలిప్సాయాం తు వాఙ్మనసో విక్షేపః- అతో నాధికం లిప్సేతేత్యాహ- జ్ఞానమితి నావకీర్యేత న విక్షిప్యేత॥ ౩౯॥ విషయాన్ సేవమానోపి లేపాభావాసక్తిం బాహ్యాద్వాయోః శిక్షేదిత్యాహ॥ విషయేష్వితి॥ నానాధర్మేషు శీతోష్ణాదిధర్మకేషు- స హి వాయుర్వర్తమానో దహనే నాసజ్జతే- తద్వత్॥ ౪౦॥ యథా వాయుర్గంధాదిధర్మాణాం గంధ్రగ్రాహీయమాణోపి వస్తుతోసంగస్తద్వద్యోగీ- ఏవం దేహాదిధర్మయోగేనాహం ప్రత్యయేన ప్రతీయమానోపి ఆత్మా న తద్ధర్మవానితి గంధాశ్రితమితి వాయోరేవ శిక్షితమిత్యాహ॥ పార్థివేష్వితి॥ తద్గుణాశ్రయః దేహధర్మాణాం బాల్యాదీనామాశ్రిత్య వర్తమానః గుణైస్తైర్న॥ ౪౧॥ ఏకస్యైవాత్మనః అంతర్బహిర్భావేన వర్తమానత్వమసంగత్వం చేతి

హాత్మనః॥ ౩౫ ॥ యతోయమనుశిక్షామి యథా వా నాహుషాత్మజ। తత్తథా పురుషవ్యాఘ్ర నిబోధ క
థయామి తే॥ ౩౬ ॥ భూతైరాక్రమ్యమాణోపి ధీరో దైవవశానుగైః। తద్విద్వాన్న చలేన్మార్గాదన్వ
శిక్షం క్షితేర్వ్రతమ్॥ ౩౭ ॥ శశ్వత్పరార్థసర్వేహః పరార్థైకాంతసంభవః। సాధుః శిక్షేత భూభృ
త్తో నగశిష్యః పరాత్మతామ్॥ ౩౮ ॥ ప్రాణవృత్త్యైవ సంతుష్యేన్మునిర్నైవేంద్రియప్రియైః। జ్ఞానం య
థా న నశ్యేత నావకీర్యేత వాఙ్మనః॥ ౩౯ ॥ విషయేష్వావిశన్యోగీ నానాధర్మేషు సర్వతః। గుణదోషవ్య
పేతాత్మా న విషజ్జేత వాయువత్ ॥ ౪౦ ॥ పార్థివేష్విహ దేహేషు ప్రవిష్టస్తద్గుణాశ్రయః। గుణై
ర్న యుజ్యతే యోగీ గంధైర్వాయురివాత్మదృక్ ॥ ౪౧ ॥ అంతర్హితశ్చ స్థిరజంగమేషు బ్రహ్మాత్మభా
వేన సమన్వయేన। వ్యాప్త్యావ్యవచ్ఛేదమసంగమాత్మనో మునిర్నభస్త్వం వితతస్య భావయేత్ ॥ ౪౨ ॥
తేజోబన్నమయైర్భావైర్మేఘాద్యైర్వాయునేరితైః। న స్పృశ్యతే నభస్తద్వత్కాలసృష్టైర్గుణైః పు
మాన్ ॥ ౪౩ ॥ స్వచ్ఛః ప్రకృతితః స్నిగ్ధో మాధుర్యస్తీర్థభూర్నృణామ్। మునిః పునాత్యపాం మిత్ర
మీక్షోపస్పర్శకీర్తనైః॥ ౪౪ ॥ తేజస్వీ తపసా దీప్తో దుర్ధర్షోదరభాజనః। సర్వభక్ష్యోపి యుక్తాత్మా
నాదత్తే మలమగ్నివత్॥ ౪౫ ॥ క్వచిచ్ఛన్నః క్వచిత్స్పష్ట ఉపాస్యః శ్రేయ ఇచ్ఛతామ్। భుంక్తే సర్వత్ర
దాతౄణాం దహన్ప్రాగుత్తరాశుభమ్ ॥ ౪౬ ॥ స్వమాయయా సృష్టమిదం సదసల్లక్షణం విభుః। ప్రవి
ష్ట ఈయతే తత్తత్స్వరూపోగ్నిరివైధసి ॥ ౪౭ ॥ విసర్గాద్యాః శ్మశానాంతా భావా దేహస్య నాత్మనః। క

ఆకాశాత్ శిక్షితం సంభావనాద్వయమాహ ద్వయేన॥ అంతర్హితశ్చేతి॥ అంతర్హితశ్చ దేహాంతర్గతోపి - మునిః ఆత్మనో దేహాద్యసంగం ఏవ అవ్యవచ్ఛేదం చ భావయేత్- కుతః- స్థిరజంగమేషు సమన్వయేన యా వ్యాప్తిస్తయా- కిం మణిషు సూత్రస్యేవ వ్యాప్తిః న వితతస్య సర్వగతస్య తత్కుతః- బ్రహ్మాత్మభావేన బ్రహ్మస్వరూపభావనయా॥ శ్రు॥ తత్త్వమసీతి శ్రుతేః- నన్వేతత్సర్వం కథం సంభవతి తత్రాహ- నభస్త్వం తత్తుల్యత్వం భావయేత్- యథా నభసః సర్వగతస్య ఘటాదిభిః సంగః పరిచ్ఛేదో వా- ఏవమాత్మనోపి న సంభవతీతి॥ ౪౨ ॥ కించ- కాలస్థస్యాత్మనో నాగమాపాయి దేహాదిసంబంధ ఇత్యాహ॥ తేజ ఇతి॥ తేజోబన్నమయైః తేజశ్చ ఆపశ్చ అన్నం పృథివీ చ తన్మయైః - కాలసృష్టైర్గుణైర్దేహాదిభిః- పుమాన్న స్పృశ్యత ఇతి నభోవత్సంభవతీతి॥ ౪౩॥ స్వచ్ఛత్వాదిభిర్గుణైః ఉదకం జగత్పునాతీతి తద్గుణమయా శిక్షితా ఇత్యాహ॥ స్వచ్ఛ ఇతి॥ స్వచ్ఛః నిర్మలః- ప్రకృతితః స్వభావతః- స్నిగ్ధః జనేష్వనురాగవాన్ మాధుర్యః మధురాలాపీ- తీర్థభూః తీర్థస్థానం- అపాం మిత్రం ఉదకతుల్యః అనూదితి పారేతుసఖా ఉంపాపాత్ పునాతి స్వచ్ఛత్వాదిభిర్గుణైరర్థాదుదకసాదృశ్యం జ్ఞాతవ్యం॥ ౪౪॥ అగ్నేః శిక్షితమాహ॥ తేజస్వీతి॥ తేజస్వీ జ్ఞానాతిశయాత్ - విశేషతః తపసా దీప్తః- దుర్ధర్షః అక్షోభ్యః స చాసౌ ఉదరభాజనశ్చ అపరిగ్రహః- యుక్తాత్మా మునిః॥ ౪౫॥ అగ్నేరేవ శిక్షాంతరమాహ॥ క్వచిదితి॥ యథాగ్నిః పరిచ్ఛన్నో వా వివృతో వా తిష్ఠతి తథా మునిరిత్యాహ దాతౄణామితి- ప్రాగుత్తరాశుభం భూతం భవిష్యచ్చ పాపం॥ ౪౬॥ ఆత్మనో దేహోపాధికమేవ ఉచ్చనీచత్వాది న స్వాభావికమిత్యగ్నిదృష్టాంతేన సంభావితమిత్యాహ ॥ స్వమాయయేతి ॥ స్వమాయయా స్వావిద్యయా - సృష్టం సదసల్లక్షణం దేవతిర్యగాదిరూపం ప్రవిష్టః తత్తద్రూపం వా॥

౪౭॥ ఆత్మనోజన్మాదిషడ్వికారాభావఃచంద్రదృష్టాంతేనసంభావితఇత్యాహ॥ విసర్గాద్యాఇతి॥ విసర్గోజన్మ- శ్మశానంనాశః- అత్రా
యంజ్యోతిశ్శాస్త్రప్రక్రియా ఆప్యమండలశ్చంద్రః- తేజోమండలఆదిత్యః- తయోరేకనక్షత్రావస్థానేచంద్రోనదృశ్యతే చక్షుషాం
ఆదిత్యమండలేనసమదేశస్థితేనవ్యవధానాత్- సాఅమావాస్యా-అథషష్టిఘటికాభిశ్చంద్రోనక్షత్రాంతరంగచ్ఛతి ఆదిత్యస్తుత్రయోద
శభిరహోరాత్రైః- అతఃప్రతిపదమారభ్యవిషమస్థితస్యఆదిత్యమండలస్యపంచదశో భాగఃఆప్యమండలేప్రతిబింబితోదృశ్యతే- సాక
లేత్యుచ్యతే- ఏవంపంచదశేహ్నిత్రయోదశభిర్నక్షత్రైరంతరమితి- రాశిచక్రస్యసప్తవింశతినక్షత్రాత్మకస్య మధ్యేసమ్ముఖౌచం
ద్రాదిత్యౌ యదాతిష్ఠతః-తదాసంపూర్ణప్రతిబింబంభూచ్ఛాయాలాంఛితందృశ్యతే- సాపూర్ణిమా-తస్యాంపౌర్ణమాస్యాంసంపూ
ర్ణప్రతిబింబేనషోడశకళశ్చంద్రఇత్యుపచర్యతే- తతఃపునఃప్రతిపదమారభ్యమండలయోర్విప్రకర్షవిషమభావాత్కళాహ్రాసః- తత్ర యథా
కళానామేవోత్పత్త్యాదయోనాప్యమండలస్యతథాత్మనోపీత్యాహ॥ కళానామివేతి ॥ ౪౮ ॥ సింహావలోకనేన అగ్నిదృష్టాంతేనైవదేహా
నాంక్షణభంగురతయావైరాగ్యంశిక్షితమిత్యాహ॥ కాలేనేతి॥ ఓఘవద్వేగోయస్యతేన- ఆత్మనస్సంబంధినాంభూతానాందేహాదీనామి
త్యర్థః- అర్చిషాంజ్వాలానాం॥ ౪౯॥ ఆదిత్యాచ్ఛిక్షితమాహద్వయేన॥ గుణైరితి॥ యోగీగుణైరింద్రియైర్గుణాన్విషయానుపాదత్తే

ళానామివచంద్రస్యకాలేనావ్యక్తవర్త్మనా ॥ ౪౮ ॥ కాలేనహ్యోఘవేగేనభూతానాంప్రభవా
ప్యయౌ । నిత్యావపినదృశ్యేతేహ్యాత్మనోగ్నేర్యథార్చిషామ్॥ ౪౯ ॥ గుణైర్గుణానుపాదత్తేయథా
కాలంవిముంచతి । నతేషుయుజ్యతేయోగీగోభిర్గాఇవగోపతిః॥ ౫౦ ॥ బుధ్యతేస్వేనభేదేనవ్యక్తిస్థఇ
వతద్గతః । లక్ష్యతేస్థూలమతిభిరాత్మాచావస్థితోర్కవత్ ॥ ౫౧॥ నాతిస్నేహః ప్రసంగో వాకర్త
వ్యఃకేనచిత్క్వచిత్ । కుర్వన్విందేతసంతాపంకపోతఇవదీనధీః॥౫౨॥ కపోతఃకశ్చనారణ్యేకృతనీడోవ
నస్పతౌ । కపోత్యాభార్యయాసార్ధమువాసకతిచిత్సమాః॥ ౫౩॥ కపోతౌస్నేహగుణితహృదయౌగృ
హధర్మిణౌ । దృష్టిందృష్ట్యాంగమంగేనబుద్ధింబుద్ధ్యాబబంధతుః ॥ ౫౪॥ శయ్యాసనాటనస్థానవార్తా
క్రీడాశనాదికమ్ । మిథునీభూయవిస్రబ్ధౌచేరతుర్వనరాజిషు॥ ౫౫ ॥ యంయంవాంఛతిసారాజంస్త
ర్పయంత్యనుకంపితా । తంతంసమానయత్కామంకృచ్ఛ్రేణాప్యజితేంద్రియః॥ ౫౬॥ కపోతీప్రథమంగ
ర్భంగృహ్ణంతీకాలఆగతే । అండానిసుషువేనీడేస్వపత్యుస్సన్నిధౌసతీ॥ ౫౭॥ తేషుకాలేవ్యజాయంతర
చితావయవాహరేః । శక్తిభిర్దుర్విభావ్యాభిఃకోమలాంగతనూరుహాః॥ ౫౮॥ ప్రజాఃపుపుషతుఃప్రీ
తౌదంపతీపుత్రవత్సలౌ । శృణ్వంతౌకూజితంతాసాంనిర్వృతౌకలభాషితైః ॥ ౫౯॥ తాసాంపతత్రైః
స్సుస్పర్శైఃకూజితైర్ముగ్ధచేష్టితైః । ప్రత్యుద్గమైరదీనానాంపితరౌముదమాపతుః ॥ ౬౦ ॥ స్నేహాను
బద్ధహృదయావన్యోన్యంవిష్ణుమాయయా । విమోహితౌదీనధియౌశిశూన్పుపుషతుఃప్రజాః॥ ౬౧॥ ఏ
కదాజగ్మతుస్తాసామన్నార్థంతౌకుటుంబినౌ । పరితఃకాననేతస్మిన్నర్థినౌచేరతుశ్చిరమ్॥౬౨॥ దృష్ట్వా
తాన్లుబ్ధకఃకశ్చిద్యదృచ్ఛాతోవనేచరః । జగృహేజాలమాతత్యచరతస్స్వాలయాంతికే॥ ౬౩॥ క
పోతశ్చకపోతీచప్రజాపోషేసదోత్సుకౌ । గతౌపోషణమాదాయస్వనీడముపజగ్మతుః॥ ౬౪॥ కపోతీస్వా

యథాకాలం- అర్థిన్యాగతేసతివిముంచతి- నతేషుయుజ్యతే- లబ్ధమితిదత్తమితివా అభినివేశంనకరోతి గోభిఃరశ్మిభిఃగాఃసలిలానిగో
పతిఃసూర్యోయథా ॥ ౫౦ ॥ స్వతోభేదశూన్యస్యాప్యాత్మనోభేదప్రతీతిరుపాధివశాదిత్యాదిత్యదృష్టాంతేనైవ సంభావితమిత్యాహ ॥ బు
ధ్యతఇతి॥ స్వేస్వస్వరూపేస్థితఃఆత్మా- భేదేననబుధ్యతే- అభివ్యక్తిర్వ్యక్తిరుపాధిఃవ్యక్తిస్థఃఉపాధౌప్రతిబింబితఃతద్గత ఇవ ఉపాధిం
ప్రవిష్టఇవభేదేనస్థూలమతిభిఃలక్ష్యతే- అర్కవదిత్యన్వయః॥ ౫౧॥ కపోతాచ్ఛిక్షితమాహ॥ నేతి॥ స్నేహఃప్రీతిః- ప్రసంగః ఉపలాల
నాద్యాసక్తిః॥ ౫౨॥ దృష్టాంతంప్రపంచయతి॥కపోతఇతి॥ ౫౩॥తయోర్మిథఃస్నేహప్రసంగంఆపాదదర్శనాయతిత్రయేణ ॥ కపోతావి
తి॥ స్నేహేనగుణితంనిబద్ధంహృదయంయయోస్తౌ॥౫౪॥ శయ్యేతి॥ విస్రబ్ధౌనిశ్శంకౌ॥౫౫॥యంయమితి॥సాకపోతీతర్పయంతీసహాసవీ
క్షితాలాపాదిభిఃప్రీణయంతీ- అతఏవతేనానుకంపితాసతీ - యంయంవాంఛతితంతంకామంసమానయత సంపాదయామాస - రాజన్నితి
త్వంయథేతిసూచితం॥౫౬॥౫౭॥తేష్వితి॥ తేషుజలభుత్తేష్వండేషు హరేఃశక్తిభిః కాలకర్మస్వభావాదిభిఃరచితావయవాఃపక్షిణఃకోమలా
న్యంగానితనూరుహాశ్చయేషాంతే॥౫౮॥౫౯॥తాసామితి॥పతత్రైఃపక్షైః- అదీనానాంహృష్టానాం॥౬౦॥ స్నేహేతి॥ శిశూన్బాలాన్ప్ర
జాఃపుత్రాన్॥ ౬౧॥ ౬౨॥ దృష్ట్వేతి॥ స్వాలయాంతికేచరతఃక్రీడతః- తాన్కపోతపుత్రాన్- ఆతత్యప్రసార్య ॥ ౬౩ ॥ కపోతఇతి॥

ఉత్సుకత్వాదేవతత్పోషణధర్మంగతౌ- పోషణంభక్ష్యం॥ ౬౪॥ ౬౫॥ సేతి॥ శిచాజాలేన॥ ౬౬॥ కపోతఇతి॥ఆత్మానురూపాంభార్యాం చవిలలాపశుశోచహ॥ ౬౭॥ పత్యుర్విలాపమాహత్రయేణ॥ అహోఇతి॥ అతృప్తస్యదృష్టసుఖే అకృతార్థస్యఅదృష్టమసంపాదయతః॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ తానితి॥ తానావృతాన్ పశ్యన్నపిశిక్షు జాలేషు॥ ౭౧॥ ౭౨॥ దార్ష్టాంతికేయోజయతి॥ ఏవమితి॥ ౭౩॥ ఏవంగృహాసక్తిఃతిరశ్చామప్యనర్థహేతుః - అతఃమనుష్యస్యతత్ప్రాప్తినిందితైవేత్యాహ ॥ యఇతి ॥ ౭౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❁

శ్లో॥ అష్టమేఽజగరాదిభ్యో నవభ్యశ్శిక్షితంహరిః । అవధూతగిరాప్రాహవివేకాయోద్ధవంప్రతి॥ప్రారబ్ధకర్మభోగస్యావశ్యంభావిత్వాత్తదర్థంన్యద్యమైవర్ధానాయుద్యమః కర్తవ్యఇతిఅజగరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ సుఖమితి॥యదైంద్రియకంసుఖంతత్స్వర్గేనరకేచభవత్యేవ- యథాదుఃఖం- తస్మాద్బుధఃతన్నేచ్ఛేత్ ॥ ౧॥ శరీరనిర్వాహమాత్రంతుయథాలబ్ధేనకర్తవ్యమేవేత్యాహ॥గ్రాసమితి ॥ అజగరఃఅ

త్మజాన్వీక్ష్యబాలకాన్జాలసంవృతాన్। తానభ్యధావత్క్రోశంతీక్రోశతోభృశదుఃఖితాన్॥౬౫॥సా

సకృత్స్నేహగుణితదీనచిత్తాజమాయయా। స్వయంచాబధ్యతశిచాబద్ధాన్పశ్యంత్యపస్మృతిః॥౬౬। క

పోతశ్చాత్మజాన్వీక్ష్య ఆత్మనోఽభ్యధికాన్ప్రియాన్। భార్యాంచాత్మసమాందీనోవిలలాపసుదుఃఖితః॥ ౬౭। అహోమేపశ్యతాపాయమల్పపుణ్యస్యదుర్మతేః। అతృప్తస్యాకృతార్థస్యగృహస్త్రైవ

ర్గికోహతః॥ ౬౮ ॥ అనురూపానుకూలాచయస్యమేపతిదేవతా। శూన్యేగృహేమాంసంత్యజ్యపు

త్రైస్స్వర్యాతిసాధుభిః ॥ ౬౯ ॥ సోఽహంశూన్యేగృహేదీనోమృతదారోమృతప్రజః। జిజీవిషేకి

మర్థంవావిధురోదుఃఖజీవితః॥ ౭౦। తాంస్తథైవావృతాన్శిగ్భిర్మృత్యుగ్రస్తాన్విచేతసః।స్వయం

చకృపణశ్శిక్షుపశ్యన్నప్యబుధోఽపతత్ । ౭౧। తంలబ్ధ్వాలుబ్ధకఃక్రూరఃకపోతంగృహమేధినమ్। క

పోతకాన్కపోతీంచసిద్ధార్థఃప్రయయౌగృహమ్। ౭౨। ఏవంకుటుంబ్యశాంతాత్మాద్వంద్వారామఃప

తత్రివత్ । పుష్ణన్కుటుంబంకృపణస్సానుబంధోఽవసీదతి॥ ౭౩। యఃప్రాప్యమానుషంలోకంముక్తిద్వా

రమపావృతమ్। గృహేషుఖగవత్సక్తస్తమారూఢచ్యుతంవిదుః॥ ౭౪॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - సప్తమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

బ్రాహ్మణః॥ సుఖమైంద్రియకంరాజన్స్వర్గేనరకఏవచ। దేహినోయద్యథాదుఃఖంతస్మాన్నేచ్ఛే

తతద్బుధః॥ ౧ ॥ గ్రాసంసుమృష్టంవిరసంమహాంతంస్తోకమేవవా। యదృచ్ఛయైవాపతితంగ్రసేదాజ

గరోఽక్రియః ॥ ౨ ॥ శయీతాహానిభూరీణినిరాహారోఽనుపక్రమః। యదినోపనమేద్గ్రాసోమహాహిరి

వదిష్టభుక్ ॥ ౩ ॥ ఓజస్సహోబలయుతంబిభ్రద్దేహమకర్మకమ్॥ శయానోవీతనిద్రశ్చనేహేతేం

ద్రియవానపి ॥ ౪ ॥ మునిఃప్రసన్నగంభీరోదుర్విగాహ్యోదురత్యయః। అనంతపారోహ్యక్షోభ్య

స్తిమితోదఇవార్ణవః॥ ౫ ॥ సమృద్ధకామోహీనోవానారాయణపరోమునిః। నోత్సర్పేతనశు

ష్యేతసరిద్భిరివసాగరః। ౬। దృష్ట్వాస్త్రియందేవమాయాంతద్భావైరజితేంద్రియః। ప్రలోభితఃప

జగరవృత్తిః- అక్రియఃతావన్మాత్రేపిఉదాసీనః॥ ౨॥ యదానాపతేత్తదాకింకర్తవ్యంతత్రాహ ॥ శయీతేతి ॥ అనుపక్రమఃనిరుద్యమః- దిష్టభుక్దైవమేవప్రాపకమితిధైర్యవాన్ ॥ ౩॥ నను సమర్థోఽపిశయీతైవకింఒమిత్యాహ॥ ఓజఇతి॥ ఓజఃఇంద్రియబలం-సహఃమనోబలం- బలంశారీరమేవ- తద్యుక్తమపిదేహమకర్మకమేవబిభ్రత్ - శయానఏవభవేత్- వీతనిద్రఃస్వార్థేఽదత్తదృష్టిశ్చభవేత్ - సపునరీహేతఇంద్రియవానపిలిదశనాదివ్యాపారమపినివారయతి॥ ౪॥ సముద్రాచ్ఛిక్షితమాహ॥ మునిరితి॥ బహిఃప్రసన్నశ్చాసావంతర్గంభీరశ్చ దుర్విగాహ్యఃఏవంభూతఇతిసగిక్ష్యైయితుమశక్యఃఅంతర్యాభిప్రాయత్వాత్- దురత్యయఃఅనతిక్రమణీయః తేజస్విత్వాత్ అనంతపారః కాలతోదేశతశ్చాపరిచ్ఛేద్యఃస్వరూపావిర్భావాత్- అక్షోభ్యఃఅవికార్యఃరాగాద్యభావాత్ - స్తిమితోదఃనిశ్చలోదకః అర్ణవోయథాతద్వదైతైర్గుణైఃఅర్ణవఇవభవేదిత్యర్థః॥ ౫॥ కించ ॥ సమృద్ధేతి ॥ వర్షాసుసరిద్భిఃసమృద్ధోపిసాగరోయథానోత్సర్పేత- గ్రీష్మేతద్విహీనోపినశుష్యేత్- తథాసమృద్ధకామఃతద్ధీనోవానహృష్యేతనచశోచేదిత్యర్థః అత్రహేతుః- నారాయణపరః - నతువిషయపరఇతి॥ ౬॥ రూపగంధస్పర్శశబ్దైః పంచభిఃవిషయైస్సంమోహితాఃపతంగమధుకరగజహరిణమీనాహతాః॥అత్రసైవ్యసా

సక్తాః పంచైతే గురవః - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ పతంగమాతంగకురంగభృంగమీనా హతాః పంచభిరేవ పంచ । ఏకః ప్రమాదీ స కథం న హన్యతే యః సేవతే పంచభిరేవ పంచేతి తత్ర రూపవిలాసమోహితో నశ్యతీతి పతంగాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ తస్యాః భావైః ప్రలోభితః ॥ ౭ ॥ స్త్రియముపలక్షణీకృత్యైవైతత్ప్రపంచయతి ॥ యోషిదితి ॥ ౮ ॥ మధుకరాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ స్తోకమితి ॥ గృహాన్ గృహస్థాన్ - అహింసన్ అపీడయన్ - అయం భావః - యథా మధుకరో విశిష్టగంధలోభేన ఏకస్మిన్నేవ పద్మే నివసన్ అస్తసమయే తస్మిన్ ముకుళితే సతి బధ్యతే - ఏవం మునిరపి గుణలోభేన ఏకమేవ గృహమాశ్రితస్తన్మోహేన బధ్యత ఇతి ॥ ౯ ॥ కించ ॥ అణుభ్య ఇతి ॥ ద్వివిధో మధుకృత్ మధు కృంతతి పుష్పాదాచ్ఛిద్య గృహ్ణాతీతి మధుకృత్ భ్రమరః మధు కరోతి ఆహారత్వేన స్వగృహే సన్నిధత్త ఇతి మధుకృత్ మధుమక్షికా చ తత్ర ప్రథమాచ్ఛిక్షితముక్తం ॥ ౧౦ ॥ ద్వితీయాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ సాయంతనమితి ॥ సాయమిదం భోక్ష్యే శ్వ ఇదం భోక్ష్య ఇతి భిక్షితమన్నాది న సంగృహ్ణీత - కింతు పాణిపాత్రః తన్మాత్రగ్రాహీ - యద్వా - ఉదరమేవామత్రం పాత్రం యస్య సః - ఏకభిక్షాయాం తు ఉదరపాత్రగ్రాహీ భవేత్ - సంగ్రహీ తు న భవేత్ - సంగ్రహీ తు మక్షికేవ సభవతి న జీవతీత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ ....

ఏతద్వివృణోతి పునః ॥ సాయంతనమితి ॥ ౧౨ ॥ స్పర్శాసక్తిర్నాశహేతురితి గజాచ్ఛిక్షితమిత్యాహ ॥ పదేతి ॥ పాదేనాపి దారవీం దారుమయీమపి గజా హి కరిణీం ప్రదర్శ్య నిఖాతతృణపిహితగర్తే నిపాత్య బధ్యంతే ॥ ౧౩ ॥ కించ ॥ నేతి ॥ నాధిగచ్ఛేత్ నోపగచ్ఛేత్ ॥ ౧౪ ॥ ప్రలోభితః ప

తత్యంధే తమస్యగ్నౌ పతంగవత్ ॥ ౭ ॥ యోషిద్ధిరణ్యాభరణాంబరాదిద్రవ్యేషు మాయారచితేషు మూఢః । ప్రలోభితాత్మా హ్యుపభోగబుద్ధ్యా పతంగవన్నశ్యతి నష్టదృష్టిః ॥ ౮ ॥ స్తోకం స్తోకం గ్రసేద్గ్రాసం దేహో వర్తేత యావతా । గృహానహింసన్నాతిష్ఠేద్వృత్తిం మాధుకరీం మునిః ॥ ౯ ॥ అణుభ్యశ్చ మహద్భ్యశ్చ శాస్త్రేభ్యః కుశలో నరః । సర్వతః సారమాదద్యాత్పుష్పేభ్య ఇవ షట్పదః ॥ ౧౦ ॥ నాయంతనం శ్వస్తనం వా న సంగృహ్ణీత భిక్షితమ్ । పాణిపాత్రోదరామత్రో మక్షికేవ న సంగ్రహీ ॥ ౧౧ ॥ సాయంతనం శ్వస్తనం వా న సంగృహ్ణీత భిక్షితమ్ । మక్షికా ఇవ సంగృహ్ణన్ సహ తేన వినశ్యతి ॥ ౧౨ ॥ పదాపి యువతీం భిక్షుర్న స్పృశేద్దారవీమపి । స్పృశన్ కరీవ బధ్యేత కరిణ్యా అంగసంగతః ॥ ౧౩ ॥ నాధిగచ్ఛేత్స్త్రియం ప్రాజ్ఞః కర్హిచిన్మృత్యుమాత్మనః । బలాధికైః స హన్యేత గజైరన్యైర్గజో యథా ॥ ౧౪ ॥ న దేయం నోపభోగ్యం చ లుబ్ధైర్యద్దుఃఖసంచితమ్ । భుంక్తే తదపి తచ్చాన్యో మధుహేవార్థవిన్మధు ॥ ౧౫ ॥ సుదుఃఖోపార్జితైర్విత్తైరాశాసానాం గృహాశిషః । మధుహేవాగ్రతో భుంక్తే యతిర్వై గృహమేధినామ్ ॥ ౧౬ ॥ గ్రామ్యగీతం న శృణుయాద్యతిర్వనచరః క్వచిత్ । శిక్షేత హరిణాద్బద్ధాన్మృగయోర్గీతమోహితాత్ ॥ ౧౭ ॥ నృత్యవాదిత్రగీతాని జుషన్ గ్రామ్యాణి యోషితామ్ । ఆసాం క్రీడనకో వశ్య ఋష్యశృంగో మృగీసుతః ॥ ౧౮ ॥ జిహ్వయాతిప్రమాథిన్యా జనో రసవిమోహితః । మృత్యుమృచ్ఛత్యసద్బుద్ధిర్మీనస్తు బడిశైర్యథా ॥ ౧౯ ॥ ఇంద్రియాణి జయంత్యాశు నిరాహారా మనీషిణః । వర్జయిత్వా తు రసనం తన్నిరన్నస్య వర్ధతే ॥ ౨౦ ॥ తావజ్జితేంద్రియో న స్యాద్విజితాన్యేంద్రియః పుమాన్ ।

హీనో ధనసంచయః న కార్యః యది క్రియతే స తు పరగామీ భవతీత్యత్ర మధుహా గురురిత్యాహ ॥ నేతి ॥ తదన్యో బలవాన్ భుంక్తే తదప్యన్యః తచ్చాన్యః - మధుహా మధుమక్షికాభిః సంచితం మధు యథా భుంక్తే తద్వత్ నను సుగుప్తం ధనం కథమన్యో జ్ఞాస్యతి హరిష్యతి చేతి తత్రాహ - అర్థవిదితి - అర్థవిత్ - లింగైరర్థాంతర్గరణో(?) సాయం చ వేత్తీత్యర్థవిత్ - యథా మధుహా తరుకోటరాదిగతం మధు వేత్తి హరతి చ ॥ ౧౫ ॥ స్వాద్యమంతరేణాపి భోగః సంభవతీత్యత్రాపి స ఏవ గురురిత్యాహ ॥ సుదుఃఖేతి ॥ ఆశాసానానామిచ్ఛతాం కర్తవ్యానామివ గాలోపలక్షణాః ॥ శ్లో ॥ యతిశ్చ బ్రహ్మచారీ చ పక్వాన్నస్వామినావుభౌ । తయోరన్నమదత్వా తు భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేదితి - గృహిణామావశ్యకత్వేన దానవిధానాత్ ॥ ౧౬ ॥ హరిణాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ గ్రామ్యేతి ॥ భగవద్గీతం తు శృణుయాదేవ - మృగయోర్లుబ్ధకస్య ॥ ౧౭ ॥ హరిణశబ్దాదేవ హరిణీసుతః ఋష్యశృంగోపి గురుర్జ్ఞాతవ్య ఇత్యాహ ॥ నృత్యేతి ॥ వశ్యో బభూవేతి శేషః ॥ ౧౮ ॥ రసాసక్తిర్నాశహేతురితి మీనాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ జిహ్వయేతి ॥ అతిప్రమాథిన్యా అతిక్షోభికయా దుర్జయయా - ఋచ్ఛతి ప్రాప్నోతి - బడిశైః ఆమిషయుక్తైర్లోహకంటకైః ॥ ౧౯ ॥ దుర్జయత్వముపపాదయతి ద్వాభ్యాం ॥ ఇంద్రియాణీతి ॥ అయం భావః యద్యాహారస్త్యజ్యేత తర్హ్యన్యేంద్రియజయః కేవలం భవతి - రసనేంద్రియం తు వర్ధతే యది తు భుజ్యేత తర్హి పునశ్చ రసాసక్త్యా సర్వేంద్రియక్షోభః స్యాత్ అతో రసాసక్తిం పరిత్యజ్య ఔషధవత్ భుంజీతేతి - ప్రాణవృత్త్యైవ సంతుష్యేదిత్యత్రోక్తమపి రసనస్యాదిదుర్జయత్వజ్ఞాపనాయాత్రోచ్యత ఇతి విశేషః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ పింగళాయాః

స్త్రైరాశ్యం శిక్షితమితి వక్తుం తదాఖ్యానమాహ॥ పింగళేతి॥ మేమయా శిక్షితం ॥ ౨౨ ॥ సేతి॥ స్వైరిణీ కామచారిణీ- సంకేతే రతిస్థానే॥ ౨౩॥ మార్గ ఇతి॥ తాన్విత్తవతః సధనాన్- అతఏవ శుల్కదాన్ మూల్యదాన్- కాంతాన్ సురతార్హాన్॥ ౨౪॥ ఆగతేష్వితి॥ అపీతి సంభావనాయాం- అన్యోపి మాముపైష్యతీత్యేవం దురాశయేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి॥ ద్వార్యవలంబమానా పునః ప్రవిశతీ పునర్నిర్గచ్ఛంతీ ఏవం కుర్వతీ- నిశీథం అర్ధరాత్రం ప్రాప॥ ౨౬ ॥ తస్యా ఇతి ॥ నిర్వేదః అలంబుద్ధిః- విత్తచింతైవ హేతుర్యస్య సః॥ ౨౭ ॥ తథేతి॥ యథా యథావత్- మమ ఉక్తిః- శృణు- నను కిం నిర్విణ్ణాయా గీతశ్రవణేనేత్యత్రాహ- హి యస్మాత్ పురుషస్య ఆశాపాశానాం నిర్వేదః యథా అసిః తథా ఛేత్తా- తత్ర హేతుః నహీతి- అంగ హే రాజన్॥ ౨౮॥ అహో ఇతి॥ అవిజితాత్మత్వే హేతుః యాహం బాలిశా వివేకశూన్యా- తస్యాః- కుతః- యేన కారణేన అసతః తుచ్ఛాత్ నరాత్ కామం కామయే॥ ౨౯॥ బాలిశత్వం ప్రపంచయతి చతుర్భిః॥ సంతమితి॥ సమీపే సంతం అంతర్యామిత్వాత్- ఇమమపరోక్షమీశ్వరం॥ ౩౦॥ అహో ఇతి ॥ అతిగర్హ్యా అతినింద్యా యా వార్తా జీవికా- తయా - కుతః - సాంకేత్యేన యా వృత్తిస్తయా- బహుశ్రీ హి కామస్య విశేషణం వా పరితాపం ప్రపంచయతి- స్త్రైణాదితి- స్త్రైణాత్ స్త్రీలం

నజయేద్గ్రసనం యావజ్జితం సర్వం జితే రసే। ౨౧ । పింగళా నామ వేశ్యాసీద్విదేహనగరే పురా। తస్యా మే శిక్షిత కించిన్నిబోధ నృపనందన । ౨౨ । సా స్వైరిణ్యేకదా కాంతం సంకేత ఉపనేష్యతీ। అభూత్కాలే బహిర్ద్వారి బిభ్రతీ రూపముత్తమమ్ । ౨౩ ॥ మార్గ ఆగచ్ఛతో వీక్ష్య పురుషాన్ పురుషర్షభ। తాన్ శుల్కదాన్ విత్తవతః కాంతాన్ మేనేఽర్థకాముకా।౨౪॥ఆగతేష్వపయాతేషు సా సంకేతోపజీవినీ। అప్యన్యో విత్తవాన్ కోపి మాముపైష్యతి భూరిదః॥ ౨౫॥ ఏవం దురాశయా ధ్వస్తనిద్రా ద్వార్యవలంబతీ। నిర్గచ్ఛంతీ ప్రవిశతీ నిశీథం సమపద్యత॥ ౨౬ ॥ తస్యా విత్తాశయా శుష్యద్వక్త్రాయా దీనచేతసః। నిర్వేదః పరమో జజ్ఞే చింతాహేతుస్సుఖావహః॥ ౨౭॥ తథా నిర్విణ్ణచిత్తాయా గీతం శృణు యథా మమ। నిర్వేద ఆశాపాశానాం పురుషస్య యథా హ్యసిః॥ న హ్యంగాజాతనిర్వేదో దేహబంధం జిహాసతి ॥ ౨౮ ॥ పింగళా॥ అహో మే మోహవితతిం పశ్యతావిజితాత్మనః। యా కాంతాదసతః కామం కామయే యేన బాలిశా॥ ౨౯॥ సంతం సమీపే రమణం రతిప్రదం విత్తప్రదం నిత్యమిమం విహాయ । అకామదం దుఃఖభయాధిశోకమోహప్రదం తుచ్ఛమహం భజేఽజ్ఞా॥౩౦॥అహో మయాత్మా పరితాపితో వృథా సాంకేత్యవృత్త్యాతిగర్హ్యవార్తయా । స్త్రైణాన్నరాదర్థతృషోఽనుశోచ్యాత్ క్రీతేన విత్తం రతిమాత్మనేచ్ఛతీ॥ ౩౧॥యదస్థిభిర్నిర్మితవంశవంశ్యస్థూణం త్వచా లోమనఖైః పినద్ధమ్। క్షరన్నవద్వారమగారమేతద్విణ్మూత్రపూర్ణం మదుపైతి కాన్యా॥ ౩౨॥ విదేహానాం పురే హ్యస్మిన్నహమేకైవ మూఢధీః । యాన్యమిచ్ఛత్యసత్యస్మాదాత్మదాత్కామమచ్యుతాత్ । ౩౩ ॥ సుహృత్ప్రేష్ఠతమో నాథ ఆత్మా చాయం శరీరిణామ్। తం విక్రీయాత్మనైవాహం రమేఽనేన యథా రమా । ౩౪ ॥ కియత్ప్రియం తే వ్యభజన్ కామా యే కామదా నరాః । ఆద్యంతవంతో భార్యాయా దేవా వా కాలవిద్రుతాః॥ ౩౫॥ నూనం మే భగవాన్ ప్రీతో విష్ణుః కేనాపి కర్మణా । నిర్వేదోఽయం దురాశాయా యన్మే జాతస్సుఖావహః ॥ ౩౬ ॥ మైవం స్యు

పటాత్ అపిచ- అర్థతృష్ణః లుబ్ధాత్- అతఏవానుశోచ్యాత్ నరాత్- యాహం విత్తం రతిం చేచ్ఛతీ- తయా వృథా ఆత్మా పరితాపితః - కేన విత్తమిచ్ఛతీ- తేన నరేణ క్రీతేనాత్మనా దేహేన॥౩౧॥అహో ధిఙ్మాం యాహమతిబీభత్సితం భజామీత్యాహ॥ యదితి॥ వంశో నామ స్థూణీసునిహితస్తిర్యగ్వేణుః- వంశ్యాస్తస్మిన్నుభయతో నిహితా వేణవః- అస్థిభిరేవ నిర్మితా వంశాదయో యస్మిన్ తత్ తత్ర పృష్ఠే యద్దీర్ఘమస్థి స వంశః పార్శ్వాస్థీని వంశ్యాని- స్థూణీహస్తపాదాస్థీని- తథా త్వచా లోమభిర్నఖైశ్చ పినద్ధం ఛాదితం తథాపి క్షరంతి నవద్వారాణి యస్మిన్ తత్- ఏవంభూతాగారరూపం నరశరీరం మొతన్ మత్ మత్తః అన్యా కా వా కాంతబుద్ధ్యా ఉపైతి సేవతే॥ ౩౨॥ సత్సంగతో సత్యామప్యహో మమ మోహ ఇత్యాహ॥ విదేహానామితి॥ యాహమసతీ అచ్యుతాదన్యం కాంతం భోగ్యమిచ్ఛతీ సా॥ ౩౩॥ ఏవం నిర్విణ్ణా సతీ అతః పరమేవం కరిష్యామీత్యాహ॥ సుహృదితి ॥ అయమీశ్వరః ఆత్మనైవాత్మానమేవ నివేద్య- తం విక్రీయ విశేషేణ క్రీత్వా- అనేన సహ రమే రమా లక్ష్మీర్యథా॥౩౪॥ అన్యస్య అసేవ్యత్వం దర్శయతి॥ కియదితి॥ ఆద్యంతవంతో యే కామాః విషయాః- కామదా నరా వా- దేవా వా కాలకలితాః- భార్యాయాః కియత్ప్రియం కృతవంతః న కించిత్ - అతో నేహాముత్ర చ తద్వ్యతిరిక్తః కోపి సేవ్యోస్తీత్యర్థః॥ ౩౫॥ ఏవం నిశ్చిత్య స్వభాగ్యమభినందతి॥ నూనమితి॥ యద్యస్మాత్ మమాయం నిర్వేదః॥ ౩౬॥ నను ధనాప్రాప్త్యా క్లిష్టాసి కథం విష్ణుః ప్రీత ఇత్యత్రాహ॥ మైవమితి ॥ మందభాగ్యాయాః

హంస్యాం- తత్పూర్వం నిర్వేదహేతవః క్లేశాః నస్యురిత్యర్థః- యేన నిర్వేదేన అనుబంధం గృహాదికం నిహృత్య సంత్యజ్య॥ ౩౭॥ అతః॥ తేనేతి॥ తేన శ్రీవిష్ణునా- ఉపకృతం కృతముపకారం నిర్వేదలక్షణం- గ్రామ్యేషు నరేషు విషయేషు వా సంగతా॥ ౩౮॥ కథం ప్రజసి తదాహ॥ సంతుష్టేతి॥ ౩౯॥ నను బ్రహ్మాదీన్ హిత్వా- అముష్మై వేతి కోయం నియమస్తత్రాహ॥ సంసారేతి॥ ముషితేక్షణం అపహృతవివేకం॥ ౪౦॥ తర్హి కిమాత్మత్రాణోపాధినా భజిష్యసి- తత్ర సర్వతో నిర్విణ్ణాద్యథా భగవద్భజనే ప్రవృత్తస్యాత్మన ఏవ సమర్థత్వాదిత్యాహ॥ ఆత్మైవేతి॥ యదా ఏవం జగత్ పశ్యేత్- తతశ్చాప్రమత్తస్సన్ అఖిలాత్ ఇహాముత్ర చ భోగాత్ నిర్విద్యేత- తదా హి ఆత్మైవాత్మనో గోప్తేత్యన్వయః- అతః- కేవలం ప్రేమ్ణైవ భజామీతి భావః॥ ౪౧॥ ఏవమితి॥ కాంతస్య తర్షణః అభిలాషః- తతః జాతాం॥ ౪౨॥ ఫలితమాహ॥ ఆశేతి॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ నవమే కురరాదిభ్యో దేహతశ్చాపి శిక్షితమ్। శ్రుత్వా యదుః కృతార్థోఽభూదితి కృష్ణేన వర్ణితమ్॥ కురరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ పరిగ్రహ ఇ

ర్మందభాగ్యా చేత్ క్లేశా నిర్వేదహేతవః। యేనానుబంధం నిర్హృత్య పురుషశ్శమమృచ్ఛతి॥ ౩౭। తేనోపకృతమాదాయ శిరసా గ్రామ్యసంగతా। త్యక్త్వా దురాశాం శరణం వ్రజామి తమధీశ్వరమ్॥ ౩౮। సంతుష్టా శ్రద్దధత్యేనం యథాలాభేన జీవతీ। విహరామ్యమునైవాహమాత్మనా రమణేన వై॥ ౩౯॥ సంసారకూపే పతితం విషయైర్ముషితేక్షణమ్। గ్రస్తం కాలాహినాత్మానం కోఽన్యస్త్రాతుమధీశ్వరః॥ ౪౦। ఆత్మైవ హ్యాత్మనో గోప్తా నిర్విద్యేత యదాఖిలాత్। అప్రమత్త ఇదం పశ్యేద్గ్రస్తం కాలాహినా జగత్॥ ౪౧॥ బ్రాహ్మణః॥ ఏవం వ్యవసితమతిర్దురాశాం కాంతతర్షజామ్। ఛిత్త్వోపశమమాసాద్య శయ్యాముపవివేశ సా॥ ౪౨। ఆశా హి పరమం దుఃఖం నైరాశ్యం పరమం సుఖమ్। యథా సంఛిద్య కాంతాశాం సుఖం సుష్వాప పింగళా॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- అష్టమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

బ్రాహ్మణః॥ పరిగ్రహో హి దుఃఖాయ యద్యత్ప్రియతమం నృణామ్। అనంతం సుఖమాప్నోతి తద్విద్వాన్యస్త్వకించనః॥ ౧। సామిషం కురరం జఘ్నుర్బలినోఽన్యే నిరామిషాః। తదామిషం పరిత్యజ్య స సుఖం సమవిందత॥ ౨। న మే మానావమానౌ స్తో న చింతా గేహపుత్రిణామ్। ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతో విచరామీహ బాలవత్॥ ౩॥ ద్వావేవ చింతయా ముక్తౌ పరమానంద ఆప్లుతౌ। యో విముగ్ధో జడో బాలో యశ్చ బుద్ధేః పరం గతః॥ ౪॥ క్వచిత్కుమారీ త్వాత్మానం వృణానాన్ గృహమాగతాన్। స్వయం తానర్హయామాస క్వాపి యాతేషు బంధుషు॥ ౫॥ తేషామభ్యవహారార్థం శాలీన్ రహసి పార్థివ। అవఘ్నంత్యాః ప్రకోష్ఠస్థాశ్చక్రుః శంఖాః స్వనం మహత్॥ ౬॥ సా తజ్జుగుప్సితం మత్వా మహతీ వ్రీడితా తతః। బభంజైకైకశః శంఖాన్ ద్వౌ ద్వౌ పాణ్యోరశేషయత్॥ ౭॥ ఉభయోరప్యభూద్ఘోషో హ్యవఘ్నంత్యాః స్మ శంఖయోః। తత్రాప్యేకం నిరభిదదేకస్మాన్నాభవద్ధ్వనిః॥ ౮॥ అన్వశిక్షమిమం తస్యా ఉపదేశమరిందమ। లోకాననుచరన్నేతాన్ లోకతత్త్వవివిత్సయా॥ ౯॥ వాసే బహూనాం కలహో భవేద్వార్తా ద్వయోరపి। ఏక ఏవ చరేత్తస్మాత్కుమార్యా ఇవ కంకణః॥ ౧౦॥ మన ఏకత్ర సంయుజ్యా

తి॥ యద్యత్- ప్రియతమం తస్య తస్య పరిగ్రహః తద్విద్వాన్ పరిగ్రహో దుఃఖమితి విద్వాన్ యస్త్వకించనః త్యక్తపరిగ్రహః న తు దరిద్రః॥ ౧॥ తదాహ॥ సామిషమితి॥ ౨॥ అర్భకాచ్ఛిక్షితమాహ॥ నేతి॥ గేహపుత్రిణం తద్వతాం యా భవతి సా చింతా చ మే నాస్తి- ఆత్మనైవ క్రీడా యస్య సః ఆత్మని రతిః ప్రీతిర్యస్య సః॥ ౩॥ నన్వజ్ఞ సర్వజ్ఞయోః కిం సాదృశ్యం నైశ్చింత్యం పరమసుఖమిత్యాహ॥ ద్వావితి॥ విముగ్ధః అజ్ఞః- జడః అనుద్యమః- ఏవంభూతో యో బాలః యశ్చ బుద్ధేః ప్రకృతేః పరమీశ్వరం ప్రాప్తః- తౌ ద్వౌ॥ ౪॥ కుమార్యాశ్శిక్షితం వక్తుం తదాఖ్యాయికామాహ॥ క్వచిదితి॥ వృణానాన్ స్వవరణాయ ఆగతాన్ బంధుషు పిత్రాదిషు॥ ౫॥ తేషామితి॥ శంఖాః శంఖవలయాః- మహద్యథా భవతి తథా- స్వనం చక్రుః॥ ౬॥ సేతి॥ సా మహతీ బుద్ధిమతీ- తత్ స్వయం శాల్యవహననం జుగుప్సితం దరిద్రతాద్యోతకం- ఏకైకశః క్రమేణైకైకం తథా భంజకరాదపసారితవతీ॥ ౭॥ ఉభయోరితి॥ నిరభినత్ పృథక్కృతవతీ॥ ౮॥ అన్వశిక్షమితి॥ నను కుమార్యాస్తవ చ కథం సంగతిస్తత్రాహ- లోకానితి॥ ౯॥ వాస ఇతి॥ వాస ఇతి ప్రథమాంతపాఠే కలహః కలహహేతుః- వార్తా గోష్ఠీహేతుర్భవేదిత్యర్థః॥ ౧౦॥ చిత్తైకాగ్రతా అద్వైతస్ఫూర్తిలక్షణసమాధిహేతురితి- శరకారాచ్ఛిక్షితమాహ॥ మన ఇతి॥ తత్ర ఉపాయమాహ జితేతి- ఆసనజయే

శ్వాసజయః - శ్వాసజయేశ్వాసాధీనంమనోనిశ్చలంభవతి - ననుక్షణంనిశ్చలంసదపిమనోవిషయవాసనయాయదివిక్షిప్యేతసుషుప్తావివసర్వథావిలీయేతవాతదాకింతత్రాహ- వైరాగ్యేతి- వైరాగ్యేణవిక్షిప్యమాణంఅభ్యాసయోగేనలయ్యేద్ధ్రియమాణంస్థిరీక్రియమాణం॥ ౧౧॥ ఏకత్రేతికుత్రతదాహ॥ యస్మిన్నితి॥ యత్ లయవిక్షేపాత్మకంమనః - ఏతత్ - యస్మిన్ పరానందరూపేభగవతి- లబ్ధాస్పదంసత్ - కర్మరేణూన్ కర్మవాసనాఃముంచతి - ననుకర్మవాసనాత్యాగేపిసుషుప్తివల్లయోదుర్వారః- ననసత్త్వేనేతి- వృద్ధేన ఉపరమాత్మకేనరజస్తమసోరభావేవిక్షేపలయాభావాత్- నిర్వాణంఅవృత్తికంధ్యేయాకారేణావస్థానముపైతి- కుతః- అనింధనంఇంధనంగుణాఃతత్కార్యంచతద్రహితం- తదుక్తంయోగశాస్త్రే॥ శ్లో॥ మనసోవృత్తిశూన్యస్యబ్రహ్మాకారతయాస్థితిః। యాసంప్రజ్ఞాతనామాసౌసమాధిరభిధీయతఇతి॥ ౧౨॥ తతశ్చనద్వైతస్ఫూర్తిరిత్యాహ ॥ తథేతి॥బహిర్దర్శనాదినా- అంతరంస్మృత్యా- ఇషౌబాణేగతాత్మాతస్యఋజూకరణేదత్తచిత్తః- శరీషుపైరంతికేవ్రజంతమపినృపతింనవేద- తద్వత్॥ ౧౩ ॥ సర్పాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ ఏకచారీతి ॥ యోగిసమ్మర్దస్యాపిత్యాగేకుమారీగురుః- జనసంగత్యాగే గురుస్సర్పః- సయథాజనాచ్ఛంకమానఃఏకాకీవిచరతి- నియతనికేతరహితశ్చ- సదాఅప్రమత్తశ్చ- ఏకాంతవాసీచ- ఆచారైర్గతిభిఃనవిషోనిర్విషోవేతినలక్ష్యతేచ- అసహాయశ్చ- మితభాషీచ- తద్వత్- మునిర్వర్తేతేత్యర్థః॥ ౧౪॥ కించ॥ గృహారంభఇతి॥ అధ్రువాత్మనఃనశ్వరదేహస్య- సుఖంయథాభవతితథావర్తతే॥ ౧౫॥ కారకసామగ్రీనిరపేక్షాత్కైవల్యాదీశ్వరాద్విశ్వసృష్టిసంహారావూర్ణనాభిదృష్టాంతేనమయాసంభావితావితివక్తుంప్రథమంసంహారప్రకారమాహసార్థత్రయేణ॥ఏకఇతి॥ఏకఃకార

జితశ్వాసోజితాసనః। వైరాగ్యాభ్యాసయోగేనధ్రియమాణమతంద్రితః ॥ ౧౧ ॥ యస్మిన్మనోలబ్ధపదంయదేతచ్ఛనైశ్శనైర్ముంచతికర్మరేణూన్ । సత్త్వేనవృద్ధేనరజస్తమశ్చవిధూయనిర్వాణముపైత్యనింధనమ్॥ ౧౨॥ తథైవమాత్మన్యవరుద్ధచిత్తోనవేదకించిద్బహిరంతరంవా।యథేషుకారోనృపతింవ్రజంతమిషౌగతాత్మానదదర్శపార్శ్వే ॥ ౧౩ ॥ ఏకచార్యనికేతస్స్యాదప్రమత్తోగుహాశయః। అలక్ష్యమాణఆచారైర్మునిరేకోల్పభాషణః॥ ౧౪॥ గృహారంభోహిదుఃఖాయవిఫలశ్చాధ్రువాత్మనః । సర్పఃపరకృతంవేశ్మప్రవిశ్యసుఖమేధతే॥ ౧౫ ॥ ఏకోనారాయణోదేవఃపూర్వసృష్టంస్వమాయయా । సంహృత్యకాలకలయాకల్పాంతఇదమీశ్వరః॥ ౧౬ ॥ ఏకఏవాద్వితీయోభూదాత్మాధారోనిరాశ్రయః । కాలేనాత్మానుభావేనసామ్యంనీతాసుశక్తిషు॥ సత్త్వాదిష్వాదిపురుషఃప్రధానపురుషేశ్వరః॥ ౧౭ ॥ పరావరాణాంపరమఆస్తేకైవల్యసంజ్ఞితః। కేవలానుభవానందసందోహోనిరుపాధికః॥ ౧౮॥ కేవలాత్మానుభావేనస్వమాయాంత్రిగుణాత్మికామ్। సంక్షోభయన్సృజత్యాదౌతయాసూత్రమరిందమ॥ ౧౯॥ తామాహుస్త్రిగుణవ్యక్తింసృజంతీంవిశ్వతోముఖమ్। యస్మిన్ప్రోతమిదంవిశ్వంయేనసంసరతేపుమాన్ । ౨౦ । యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాంసంతత్యవక్త్రతః । తయావిహృత్యభూయస్తాంగ్రసత్యేవంమహేశ్వరః॥ ౨౧॥ యత్రయత్రమనోదేహీధారయేత్సకలంధియా । స్నేహాద్ద్వేషాద్భయాద్వాపియాతితత్తత్సరూపతామ్॥ ౨౨॥ కీటఃపేశస్కృతంధ్యాయన్కుడ్యాంతేనప్రవేశితః॥

తనిరపేక్షః- పూర్వసృష్టమిదంజగత్- కాలకలయాకాలశక్త్యాసంహృత్య॥ ౧౬॥ ఏకఇతి॥ ఏకఏవాద్వితీయఃసజాతీయవిజాతీయభేదశూన్యోభూత్- కారణభూతాసుసత్త్వాదిషుశక్తిష్వపిసామ్యంనీతాసుసతీషు- గుణసామ్యంప్రధానం - తదుపాధిఃపురుషః - తయోరీశ్వరః॥ ౧౭॥ పరేతి॥ పరావరాణాంపరేబ్రహ్మాదయః- అపరేఅన్యేచముక్తాజీవాఃతేషాంపరమఃప్రాప్యఃఆస్తే-కుతః- కైవల్యసంజ్ఞితఃమోక్షశబ్దాభిధేయః- తత్రహేతుః- కేవలేతి- కేవలోనిర్విషయఃస్వప్రకాశఃఅనందానాంసందోహఃసమూహఃపరమానందఇత్యర్థః-కుతః- నిరుపాధికః॥ ౧౮॥ అతఃకేవలాదేవసృష్టిందర్శయతి॥ కేవలేతి॥ కేవలేనాత్మానుభావేనకాలేనసూత్రంక్రియాశక్తిప్రధానంమహత్తత్త్వంసృజతి- జీవసంసారహేతుభూతేసూత్రేసృష్టేపి- త్వంమాభైషీరితిసంబోధయతి-అరిందమఅరీన్ రాగాదీన్ దమయితుంసమర్థ॥ ౧౯॥ తామితి॥ సూత్రస్యైవవ్యక్తిశబ్దేనోచ్యమానస్యతామితిస్త్రీలింగేనపరామర్శః- త్రిగుణవ్యక్తింగుణత్రయస్యకార్యం- అతఏవవిశ్వతోముఖంనానావిధంత్రిగుణాత్మకంవిశ్వమహంకారద్వారేణసృజంతీం- త్రిగుణకార్యస్యసూత్రసంజ్ఞాయాంకారణమాహ- యస్మిన్నితి- కారణభూతేసమష్టిరూపేయస్మిన్నిదంవిశ్వంప్రోతంగ్రథితం॥శ్రు॥ వాయుర్వైగౌతమతత్సూత్రంవాయునావైగౌతమసూత్రేణాయంచలోకఃపరశ్చలోకస్సర్వాణిచభూతానిసందృబ్ధానీతిశ్రుతేః-యేనవాయ్వాత్మప్రాణరూపేణతుజీవఃసంసరతి॥ ౨౦॥తదేవంశిక్షితమర్థముక్త్వాదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ హృదయాదుద్గతాంవక్త్రతఃవక్త్రేణసంతత్యప్రసార్య- విహృత్య- క్రీడిత్వా॥ ౨౧॥ భగవద్ధ్యానపరాయణానాంతత్సారూప్యంనవిచిత్రమితిపేశస్కృతోభ్రమరవిశేషాత్ జ్ఞాతమిత్యాహ॥ యత్రేతి ॥ సకలంకార్త్స్న్యం॥

౨౨॥ కీటఇతి॥ కుడ్యాం ప్రవేశితః నిరుద్ధః పేశస్కృతం ధ్యాయన్ తత్సాత్మతాం తత్సారూప్యం సాత్మ్యతామితి పాఠే సాత్మ్యతాం పూర్వరూపమసంత్యజన్నిత్యస్యాయమభిప్రాయః యదా తేనైవ దేహేన అన్యసారూప్యం దృశ్యతే తదా కిం వక్తవ్యం దేహాంతరేణ సారూప్యం ఘటత ఇతి॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ స్వదేహాదేవ శిక్షితమాహ స్వాత్మేతి స్వాత్మనో దేహాచ్ఛిక్షితం॥ ౨౪॥ దేహ ఇతి॥ గురుత్వే హేతుః విరక్తివివేకహేతుః విరక్తిహేతుత్వమాహ సత్త్వనిధనం ఉత్పత్తివినాశౌ బిభ్రత్ స్మ కించ సతతం సంతతం ఆర్త్యుదర్కం దుఃఖమేవోత్తరఫలం బిభ్రత్ యద్వా సతతార్త్యుదర్కం యస్య తత్సత్త్వనిధనం బిభ్రత్ వివేకహేతుత్వమాహ తత్త్వానీతి యథా యథావత్ ఏవమత్యుపకారిణ్యపి దేహే నైవాస్థా కర్తవ్యేత్యాహ తథాపీతి పారక్యం శ్వసృగాలాదిభక్ష్యమితి నిశ్చితవాన్॥ ౨౫॥ సతతార్త్యుదర్కతాం ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం॥ జాయేతి॥ యస్య దేహస్య ప్రియచికీర్షయా భోగసంపాదనేచ్ఛయా జాయాదీన్ వర్గాన్ వితన్వన్ పుష్ణాతి పురుషః కథంభూతః సకృచ్ఛ్రం యథా భవతి తథా అవరుద్ధాని సంచితాని ధనాని యేన సః దేహవిశేషణం వా సదేహః స్వాంతే స్వస్యాయుషోంతే అవసీదతి నశ్యతి కించ దేహనాశేపి న దుఃఖసమాప్తిరిత్యాహ అస్య పురుషస్య దేహాంతరబీజం కర్మ సృష్ట్వేతి వృక్షస్యేవ ధర్మో యస్య సః వృక్షధర్మా॥ ౨౬॥ కించ॥ జిహ్వేతి॥ అముం దేహం తదభిమానినం పురుషం వా ఏకతః ఏకస్మిన్ ప్రదేశే జిహ్వా అపకర్షతి ఆచ్ఛినత్తి కర్హిచిత్ కదాచిత్ తర్షా పిపాసా జలం ప్రతి శిశ్నో వ్యవాయం ప్రతి త్వక్ స్పర్శనం ప్రతి ఉదరం అన్నమాత్రం ప్రతి శ్రవణం శబ్దమాత్రం ప్రతి ఘ్రాణో గంధమాత్రం ప్రతి చపలదృక్ రూపమాత్రం ప్రతి క్వచ క్వచిత్ స్వస్వవిషయం ప్రతి క

యాతి తత్సాత్మతాం రాజన్ పూర్వరూపమసంత్యజన్ ॥ ౨౩॥ ఏవం గురుభ్య ఏతేభ్య ఏషా మే శిక్షితా మతిః । స్వాత్మోపశిక్షితాం బుద్ధిం శృణు మే వదతః ప్రభో॥ ౨౪॥ దేహో గురుర్మమ విరక్తివివేకహేతుర్బిభ్రత్స్మ సత్త్వనిధనం సతతార్త్యుదర్కమ్। తత్త్వాన్యనేన విమృశామి యథా తథాపి పారక్యమిత్యవసితో విచరామ్యసంగః। ౨౫॥ జాయాత్మజార్థపశుభృత్యగృహాప్తవర్గాన్ పుష్ణాతి యత్ప్రియచికీర్షయా వితన్వన్। స్వాంతే సకృచ్ఛ్రమవరుద్ధధనః స దేహః సృష్ట్వాస్య బీజమవసీదతి వృక్షధర్మా॥ ౨౬॥ జిహ్వైకతోఽముమపకర్షతి కర్హి తర్షా శిశ్నోఽన్యతస్త్వగుదరం శ్రవణం కుతశ్చిత్। ఘ్రాణోఽన్యతశ్చపలదృక్క్వచ కర్మశక్తిర్బహ్వ్యః సపత్న్య ఇవ గేహపతిం లునంతి। ౨౭॥ సృష్ట్వా పురాణి వివిధాన్యజయాత్మశక్త్యా వృక్షాన్ సరీసృపపశూన్ ఖగదంశమత్స్యాన్। తైస్తైరతుష్టహృదయః పురుషం విధాయ బ్రహ్మావలోకధిషణం ముదమాప దేవః। ౨౮॥ లబ్ధ్వా సుదుర్లభమిదం బహుసంభవాంతే మానుష్యమర్థదమనిత్యమపీహ ధీరః। తూర్ణం యతేత న పతేదనుమృత్యు యావన్నిఃశ్రేయసాయ విషయః ఖలు సర్వతః స్యాత్॥ ౨౯॥ ఏవం సంజాతవైరాగ్యో విజ్ఞానాలోక ఆత్మని। విచరామి మహీమేతాం ముక్తసంగోఽనహంకృతః॥ ౩౦॥ న హ్యేకస్మాద్గురోర్జ్ఞానముత్థితం స్యాత్సుపుష్కలమ్। బ్రహ్మైతదద్వితీయం వై గీయతే బహుధర్షిభిః॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్॥ ఇత్యుక్త్వా స యదుం విప్రస్తమామంత్ర్య గభీ

ర్మశక్తిః అన్యదపి కర్మేంద్రియం లునంతి త్రోటయంతి॥ ౨౭॥ తదేవం దేహో గురురిత్యాది త్రిభిర్విరక్తివివేకహేతుత్వముపపాద్య ఇదానీమస్య దేహస్యాతిదుర్లభత్వం దర్శయన్నీశ్వరనిష్ఠాం విధత్తే ద్వాభ్యాం॥ సృష్ట్వేతి॥ పురాణి శరీరాణి పురుషం పురుషదేహం బ్రహ్మణోఽవలోకాయ అపరోక్షాయ ధిషణా బుద్ధిః యస్మిన్ తదుక్తం॥ శ్లో॥ తాసాం మే పౌరుషీ ప్రియేతి॥ శ్రు॥ పురుషత్వే చావిస్తరామాత్మేత్యాది॥ శ్రు॥ ఈశ్వరో హి కరణాధిష్ఠాత్రీరగ్న్యాదిదేవతాః వాగాదిభిస్సహ సృష్టవాన్ తాశ్చ తం ప్రతి భోగార్థం శరీరమయాచంత స చ తాభ్యో గోశరీరం అశ్వశరీరం పురుషశరీరం యథాక్రమమానీతవాన్ తతస్తా దేవతాస్స్వం ప్రవిశ్య యథాయతనం చక్షురాద్యధిష్ఠానం అస్మిన్ దేహే ప్రవిశతేతి తథా తాభ్యో గామానయత్ తా అబ్రువన్న వై నోఽయమలమితి తాభ్యోఽశ్వమానయత్తా అబ్రువన్న వై నోఽయమలమితి తాభ్యః పురుషమానయత్తా అబ్రువన్ సుకృతం బతేతి॥ ౨౮॥ లబ్ధ్వేతి॥ తస్మాద్బహూనాం సంభవానాం జన్మనామంతే మానుష్యం అనిత్యమప్యర్థదం పురుషార్థప్రదం దైవాల్లబ్ధ్వా ఇదం అనుమృత్యు అనునిరంతరం మృత్యుర్యస్య తత్ యావన్న పతేత్ తావదేవ తూర్ణం శీఘ్రం నిఃశ్రేయసాయ యతేత విషయస్తు పునః సర్వతః పశ్వాదిశరీరేష్వపి స్యాదేవ॥ ౨౯॥ తదేవం హేయోపాదేయవివేకం బహుధా నిరూప్య ఇదానీం యదుక్తం త్వం తు కల్యః కవిర్దక్ష ఇత్యాది తత్రోత్తరమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవం బహుభ్యో గురుభ్యః శిక్షితేన విశిష్టం జ్ఞానమేవ ఆలోకః ప్రదీపో యస్య సః సప్తమ్యంతం వా ఆత్మవిశేషణం ఆత్మనిస్థిత ఏవ మహీం విచరామి॥ ౩౦॥ నను కిం బహుభిర్గురుభిః న హి శ్వేతకేతుప్రముఖైర్బహవో గురవ ఆశ్రితాః తత్రాహ॥ నేతి॥ బహుధా సప్రపంచనిష్ప్రపంచభేదాదిభిః అయం భావః నైతే పరమార్థోపదేశగురవః కింత్వన్వయవ్యతిరేకాభ్యామాత్మన్యసంభావనాదిమాత్రనివర్తకాః తేషాం చ బహుత్వం యుక్తమేవేతి జ్ఞానప్రదం గు

ర్యమేకమేవవక్ష్యతి॥ శ్లో॥ మదభిజ్ఞంగురుంశాంతముపాసీతేతి. ఉక్తంచ॥ శ్లో॥ తస్మాద్గురుంప్రపద్యేతజిజ్ఞాసుశ్శ్రేయఉత్తమమితి॥ ౩౧॥ ఇతీతి॥ విప్రాదత్తాత్రేయః॥ శ్లో॥ యోగర్ధిణామాపురుభయీంయదుహైహయాద్యా ఇత్యుక్తత్వాత్ - యథాగతంతథైవయదృచ్ఛయాయయావిత్యర్థః॥ ౩౨॥ అవధూతేతి॥ భగవాన్స్వయంబ్రహ్మవిత్తులమితిశ్లాఘతే - నఃపూర్వేషాంపూర్వజ ఇతి- అత్రసంగ్రహశ్లోకాః- శ్రీధరీయాః ॥ కపోతమీనహరిణకుమారీగజపన్నగాః । పతంగఃకురరశ్చాష్టౌహేయార్థేగురవోమతాః ॥ మధుకృన్మధుహర్తాచపింగళాచద్వయోస్త్రయః। ఉపాదేయార్థవిజ్ఞానేశేషాఃపృథ్వ్యాదయోమతాః ॥ తదవాంతరభేదశ్చతత్రతత్రస్ఫుటీకృతః। అధ్యాయత్రితయేచాష్టనవాష్టావీరితాఃక్రమాత్॥ ౩౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ చతుర్వింశతిగుర్వాఖ్యాలబ్ధసంభావనాభువః। ఉద్ధవస్యాత్మతత్త్వాప్త్యైసాధనోక్తిఃపరేరితా ॥ దశమేదేహసంబంధాత్సంసృతిర్నాత్మనస్స్మృతా|అత్రైతద్వర్ణయామాసమతాంతరనివారతః॥ తదేవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాముత్పన్నవివేకజ్ఞానస్యతత్త్వజ్ఞానాయాదితఆరభ్యసాధనాన్యుపదిశతి॥ మయేతి॥ మయాపంచరాత్రాద్యుక్తవైష్ణవధర్మేష్వవహితఃఅప్రమత్తస్సన్-తదవిరోధేనవర్ణాద్యాచారమనుతిష్ఠేత్॥ ౧॥ కథమంత్మతాసంభవతీతత్రాహ॥ అన్వీక్షేతేతి॥ స్వధర్మేణవిశుద్ధచిత్తస్సన్దేహినాంవిషయేషుసత్యత్వాభినివేశేనయేసర్వేఆరంభాస్తేషాంఫలవైపరీత్యంపశ్యేత్- ఏవంఫలవైపరీత్యాద్కామస్స్యాత్॥ ౨॥ కించ- కామ్యవిషయాణాంమిథ్యాత్వాదపీత్యాహ॥ సుప్తస్యేతి॥ విఫలఃఅర్థశూన్యః- అత్రైవంప్రయోగః- ఇంద్రియైర్యాబహిర్నానార్థబుద్ధిఃసావిఫలా- నానాత్మక

రధీః। వందితోభ్యర్చితోరాజ్ఞాయయాప్రీతోయథాగతమ్ । ౩౨। అవధూతవచశ్శ్రుత్వాపూర్వేషాంనస్సపూర్వజః। సర్వసంగవినిర్ముక్తస్సమచిత్తోబభూవహ॥ ౩౩॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - నవమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీభగవాన్ ॥ మయోదితేష్వవహితస్స్వధర్మేషుమదాశ్రయః। వర్ణాశ్రమకులాచారమకామాత్మాసమాచరేత్ ॥ ౧ ॥ అన్వీక్షేతవిశుద్ధాత్మాదేహినాంవిషయాత్మనామ్। గుణేషుతత్త్వధ్యానేనసర్వారంభవిపర్యయమ్॥ ౨॥ సుప్తస్యవిషయాలోకోధ్యాయతోవామనోరథః। నానాత్మకత్వాద్విఫలస్తథాభేదాత్మధీర్గుణైః॥ ౩॥ నివృత్తంకర్మసేవేతప్రవృత్తంమత్పరస్త్యజేత్ । జిజ్ఞాసాయాంసంప్రవృత్తోనాద్రియేత్కర్మచోదనామ్॥ ౪॥ యమానభీక్ష్ణంసేవేతనియమాన్మత్పరఃక్వచిత్ । మదభిజ్ఞంగురుంశాంతముపాసీతమదాత్మకమ్॥ ౫ । అమాన్యమత్సరోదక్షోనిర్మమోదృఢసౌహృదః। అసత్వరోర్థజిజ్ఞాసురనసూయురమోఘవాక్ ॥ ౬॥ జాయాపత్యగృహక్షేత్రస్వజనద్రవిణాదిషు। ఉదాసీనస్సమంపశ్యన్సర్వేష్వర్థమివాత్మనః॥ ౭॥ విలక్షణస్స్థూలసూక్ష్మాద్దేహాదాత్మేక్షితాస్వదృక్ । యథాగ్నిర్దారుణోదాహ్యాద్దాహకోన్యఃప్రకాశకః॥ ౮॥ నిరోధోత్పత్త్యణుబృహన్నానాత్వంతత్కృతాన్

త్వాదైంద్రియకత్వాచ్చ- మనోజన్యస్వప్నమనోరథవదితి॥ ౩॥ శ్లో॥ మోక్షార్థీనప్రవర్తేతతత్రకామ్యనిషిద్ధయోః। నిత్యనైమిత్తికేకుర్యాత్ప్రత్యవాయజిహాసయేతిస్మృతిః అతః ॥ నివృత్తమితి॥ ప్రవృత్తంకామ్యకర్మత్యజేత్- నివృత్తంనిత్యనైమిత్తికమేవకర్మకుర్యాత్- ఆత్మవిచారేతుసమ్యక్ప్రవృత్తఃనివృత్తకర్మచోదనామపినాద్రియేత॥ ౪॥ కించ॥యమానితి॥ యమాన్ అహింసాదీన్ - అభీక్ష్ణమత్యాదరేణసేవేత- శౌచాదీంస్తునియమాన్క్వచిద్యథాశక్తితథాఆత్మజ్ఞానావిరోధేన- యమాన్ద్వాదశనియమాంశ్చ ఏకోనవింశాధ్యాయేవక్ష్యతి- కించ- యష్టుస్వాగ్రహంపరిత్యజ్యగురుముపాసీతేత్యాహ- మదభిజ్ఞమితి - మదాత్మకంమద్రూపం॥౫॥గురుసేవకస్యధర్మానాహ॥ అమానీతి॥ దక్షఃఅనలసః- నిర్మమఃజాయాదిషుమమతాశూన్యః - గురౌతుదృఢసౌహృదః - అసత్వరఃఅవ్యగ్రః - అమోఘవాక్వ్యర్థాలాపరహితః - తాన్యేవశిష్యస్యలక్షణానిజ్ఞేయాని॥ ౬॥ ననుస్వజాయాదిషుకథంనిర్మమస్స్యాత్తత్రాహ ॥ జాయేతి ॥ ఔదాసీన్యేహేతుంవివేకందర్శయతి- ఆత్మనోర్థంప్రయోజనంసర్వత్రసమమివపశ్యన్నితి- అయంభావః- సర్వదేహేష్వాత్మనఏకత్వాత్ జాయాదిదేహేఅన్యస్మింశ్చదేహేఆత్మనోర్థఃసుఖాదిస్సమఏవ- కేనవిశేషేణైతేష్వేవమమత్వాభినివేశఇత్యేవముదాసీనస్సన్గురుంప్రపద్యేతేతి॥ ౭ ॥ అహంకారోపాదేహవ్యతిరిక్తఆత్మా- యస్యైక్యాద్యదర్థస్సర్వేషుసమస్స్యాత్- తమాహ॥ విలక్షణఇతి॥ స్థూలసూక్ష్మదేహద్వయాదాత్మాన్యః- యతోవిలక్షణః- ద్వేధావైలక్షణ్యందర్శయతి - ఈక్షితాస్వదృగితిద్రష్టాహిదృశ్యాద్విలక్షణః - స్వప్రకాశశ్చజడాద్విలక్షణః - అనయోరన్యత్వేదృష్టాంతః- యథాఅగ్నిఃదాహకఃప్రకాశకశ్చదాహ్యత్ప్రకాశ్యాచ్చదారుణఃకాష్ఠాదన్యః-తద్వదితి॥ ౮॥ అనేనైవదృష్టాంతేననిత్యత్వానాదిత్వవిభుత్వైకత్వాదయోపిసిధ్యంతీత్యాహ ॥ నిరోధేతి ॥ యథాదారుష్వంతఃప్రవిష్టోగ్నిః-

తత్కృతాన్నాశాదీన్ ప్రాప్నోతి- న తు స్వతో నాశాదిమాన్- ఏవం దేహగుణాననిత్యత్వాదీన్ దేహాత్పరో నిత్యాదిస్వరూపోఽపి ఆత్మానుభవతి- తతశ్చ నిత్యత్వాదిభిరపి వైలక్షణ్యాదన్యత్వమితి భావః ॥ ౯ ॥ నన్వగ్నేర్దారుసంయోగాత్తద్ధర్మభాక్త్వం ఘటతే- ఆత్మనస్త్వసంగత్వాత్కథం దేహేన తద్ధర్మైర్వా సంబంధః- సంబంధే వా కుతస్తన్నివృత్తిస్తత్రాహ ॥ య ఇతి ॥ పురుషస్య ఈశ్వరస్యాధీనైర్మాయాగుణైః యోఽసౌ సూక్ష్మః అయం చ స్థూలో దేహో విరచితః- పుంసో జీవస్యాయం సంసారః తన్నిబంధః తదధ్యాసకృతః- హి యస్మాదేవం తస్మాదాత్మవిద్యా తన్నివర్తకేత్యాహ- ఆత్మనో విద్యా విజ్ఞానం ఛిత్ తస్య ఛేత్త్రీ ఆచ్ఛిదితి వా పదచ్ఛేదః ॥ ౧౦ ॥ యస్మాదేవం ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాజ్జిజ్ఞాసయా విచారేణ ఆత్మస్థం ఆత్మని కార్యకారణసంఘాతే వ్యవస్థితం- సంగమ్య సమ్యగ్జ్ఞాత్వా- ఏతస్మిన్ దేహాదౌ వస్తుబుద్ధిం స్థూలసూక్ష్మక్రమేణ నిరస్యేత్ త్యజేత్ ॥ ౧౧ ॥ గురోర్లబ్ధా విద్యా సా- అవిద్యాతత్కార్యనిరసనక్షమేతి స్ఫుటీకర్తుం విద్యోత్పత్తిమగ్న్యుత్పత్తిరూపేణ నిరూపయతి ॥ ఆచార్య ఇతి ॥ ఆద్యః అధరః తత్సంధానం తయోర్మధ్యమం మథనకాష్ఠం- ప్రవచనముపదేశః- విద్యాసంధిః విద్యాతు సంధిః- సంధౌ భవన్నగ్నిరివ- తథా చ ॥ శ్రు ॥ ఆచార్యః పూర్వరూపం- అంతేవాస్యుత్తరరూపం- విద్యా సంధిః- ప్రవచనగ్ం సంధానమితి ॥ ౧౨ ॥ అగ్నిసాదృశ్యమేవాహ ॥ వైశారదీతి ॥ విశారదో నిపుణః తేన శిష్యేణ ప్రాప్తా- తేన గురుణోపదిష్టా వా- అతివిశుద్ధా బుద్ధిః- గుణకార్యభూతాం మాయాం ధునోతి నివర్తయతి - యదాత్మకమేతద్విశ్వం- తాన్ జీవసంసృతినిమిత్తాన్ గుణాంశ్చ దగ్ధ్వా అసమిత్ నిరింధనః- తస్మాత్ కార్యేణ కారణేనావిద్యయా చ వ్యవధానాభావాత్ స్వతః పరమానందరూపో భవతీతి ॥ ౧౩ ॥ ఏవం తావత్ స్వప్రకాశజ్ఞానస్వరూపో నిత్య ఏక ఏవాత్మా- తస్య కర్తృత్వాదయశ్చ ధర్మా దేహోపాధికాః- తద్వ్యతిరిక్తం చ సర్వమనిత్యం మాయామయం చ- అతః సర్వతో విరక్తః స్వాత్మజ్ఞానేన ముచ్యత ఇత్యుక్తం- విలక్షణః స్థూలసూక్ష్మాదిత్యాదినా - తదేవం శ్రుతిసమన్వయేన నిర్ణీతేఽప్యర్థే మతాంతరవిరోధేన సందేహో మా భూదితి

గుణాన్ । అనుప్రవిష్ట ఆధత్త ఏవం దేహగుణాన్ పరః ॥ ౯ ॥ యోఽసౌ గుణైర్విరచితో దేహోఽయం పురుషస్య హి । సంసారస్తన్నిబంధోఽయం పుంసో విద్యాచ్ఛిదాత్మనః ॥ ౧౦ ॥ తస్మాజ్జిజ్ఞాసయాఽఽత్మానమాత్మస్థం కేవలం పరమ్ । సంగమ్య నిరసేదేతద్వస్తుబుద్ధిం యథాక్రమమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఆచార్యోఽరణిరాద్యః స్యాదంతేవాస్యుత్తరారణిః । తత్సంధానం ప్రవచనం విద్యాసంధిః సుఖావహః ॥ ౧౨ ॥ వైశారదీ సాతివిశుద్ధబుద్ధిర్ధునోతి మాయాం గుణసంప్రసూతామ్ । గుణాంశ్చ సందహ్య యదాత్మమేతత్స్వయం చ శామ్యత్యసమిద్యథాగ్నిః ॥ ౧౩ ॥ అథైషాం కర్మకర్తౄణాం భోక్తౄణాం సుఖదుఃఖయోః । నానాత్వమథ నిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనామ్ ॥ ౧౪ ॥ మన్యసే సర్వభావానాం సంస్థా హ్యౌత్పత్తికీ యథా । తత్తదాకృతిభేదేన జాయతే భిద్యతే చ ధీః ॥ ౧౫ ॥ ఏవమప్యంగ సర్వేషాం దేహినాం దేహయోగతః । కాలావయవతః సంతి భావా జన్మాదయోఽసకృత్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రాపి కర్మణాం కర్తురస్వాతంత్ర్యం చ లక్ష్యతే । భోక్తుశ్చ దుఃఖసుఖయోః కో న్వర్థో వివశం భజేత్ ॥ ౧౭ ॥ న దేహినాం సుఖం కించిద్విద్యతే విదుషామపి । తథా చ

తితన్మతం నిరాకర్తుముద్భావయతి ॥ అథేతి ॥ అథ మన్యసే - ఏషాం జీవాత్మనాం కర్మకర్తౄణాం సుఖదుఃఖయోః- భోక్తౄణాం చ నానాత్వమితి- ఏవం హి జైమినీయా మన్యంతే అహంప్రత్యయవేద్య ఏవాత్మా స చ ప్రతిశరీరం భిన్నః కర్తృభోక్తృరూపశ్చ- న తు తత్స్వరూపభూతో నిర్వికార ఏకః పరమాత్మాస్తీతి- తదాహుః ॥ శ్లో ॥ అహంప్రత్యయవిజ్ఞేయో జ్ఞాతవ్యః సర్వదైవ హీతి- తథా వైరాగ్యం చ న సంభవతి- తథాహి భోగస్థానానామనిత్యత్వాద్వైరాగ్యం భవేత్ భోగకాలస్య వా తదుపాయకర్మబోధకాగమస్య వా భోక్తురాత్మనో వా సత్త్వే తదస్తీత్యాహ- అథ నిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనాం మన్యసే ఇతి ॥ ౧౪ ॥ న చ భోగ్యానాం కేషాంచిదాన్మాయామయత్వాద్వైరాగ్యం స్యాదిత్యాహ ॥ మన్యసే ఇతి ॥ సర్వభావానాం స్రక్చందనాదీనాం సంస్థా స్థితిః ఔత్పత్తికీ ప్రవాహరూపేణ నిత్యా తథా చ వదంతి ॥ శ్లో ॥ న కదాచిదనీదృశం జగదితి- అతస్తత్ర కర్తా కశ్చిదీశ్వరోఽపి నాస్తీతి భావః కించ యథా యథావత్ -న తు మాయామయీత్యర్థః న చాత్మస్వరూపభూతం నిత్యమేకం జ్ఞానమస్తీత్యాహ- తత్తదితి- ఘటపటాద్యాకారభేదేన ధీర్జాయతే అతో నిత్యా భిద్యతే చ- అయం గూఢాభిప్రాయః- న హి నిత్యజ్ఞానరూప ఆత్మా- అపి తు జ్ఞానపరిణామవాన్ - న చ వికారిత్వేనానిత్యత్వప్రసంగః - యథాహుః ॥ శ్లో ॥ విక్రియా జ్ఞానరూపస్య న నిత్యత్వే విరోత్స్యత ఇతి- అతో ముక్తావింద్రియాదిరహితస్య పరిణామాసంభవాజ్జడత్వేన తత్ర అపురుషార్థత్వాత్ ప్రవృత్తిరేవ శ్రేయసీ న నివృత్తిరితి ॥ ౧౫ ॥ తత్ర తావదుక్తమంగీకృత్య వైరాగ్యోత్పాదనాయ ప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహేతుత్వం ప్రపంచయతి ॥ ఏవమిత్యాదినా- లోకానాం లోకపాలానామిత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన ॥ ఏవమితి ॥ అంగ హే ఉద్ధవ - కాలావయవతః సంవత్సరాదిరూపాత్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రాపి స్వాతంత్ర్యపక్షేఽపి- దుష్టకర్మణో దుఃఖభోగస్య వా అసంభవాదిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నను యే సమ్యక్కర్మ కర్తుం జానంతి- తే సుఖిన ఏవ- యే తు న జానంతి- త ఏవ దుఃఖిన ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ విదుషామపి కించిత్సుఖం న విద్యతే- తథా చ మూఢానామపి దుః

ఖంనవిద్యతే- అతోవయంకర్మకుశలత్వాత్సుఖినఇతితేషాంకేవలంవృథైవాహంకారఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ అంగీకృత్యాప్యాహ ॥ యదీతి ॥ తంయోగముపాయంనవిదుఃయథాసాక్షాన్మృత్యుర్నప్రభవేత్॥౧౯॥ తథాపి యావజ్జీవంసుఖంభవిష్యతీత్యాశంక్యవిదుషామప్యర్థాః కామాశ్చ నసుఖహేతవఇత్యాహ ॥ కఇతి ॥ యతఃఅంతికేవర్తమానోమృత్యుర్నతుష్టిందదాతి- ఆఘాతంవధస్థానంప్రతి॥ ౨౦ ॥ ఏవమస్మిన్లోకేసుఖంనాస్తీత్యుక్తం-లోకాంతరేపితథైవేత్యాహ॥ శ్రుతమితి॥ శ్రుతం స్వర్గాది-తదపిదుష్టం స్పర్ధా-పరసుఖాసహనం అసూయా పరగుణేషు దోషావిష్కరణం- అత్యయోనాశః - వ్యయో పక్షయః - తైర్దుష్టం- యద్వా- వ్యయోనాశః - అత్యయోఽస్యాతిశయఃతంద్రష్ట్వాతదప్రాప్త్యాదుఃఖమిత్యర్థః-కించ-బహవోంతరాయావైగుణ్యాదిరూపావిఘ్నాయస్మిన్ కామే సుఖే తస్యభావస్తత్త్వంతస్మాత్- కృషిర్యథాబహువిఘ్నాతద్వత్ బహువిఘ్నసుఖత్వేన- శ్రుతమపి నిష్ఫలం ॥ ౨౧ ॥ విఘ్నవైగుణ్యాద్యభావమంగీకృత్యాపినాశదుఃఖందుష్పరిహారమిత్యాహపంచభిః॥ అంతరాయైరితి॥ నిర్జితంసాధితం ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేతి ॥ యజ్ఞైర్దేవతా ఇంద్రాదిరూపాఇష్ట్వా॥ ౨౩॥ స్వేతి॥ స్వపుణ్యైరుపచితేసర్వభోగసంపన్నేదేవీనాంమధ్యేవిహరన్- గంధర్వైరుపగీయతే॥ ౨౪ ॥ స్త్రీభిరితి॥ కామేనఇచ్ఛయాగచ్ఛతాయానేనవిమానేనకింకిణీజాలమాలినాక్షుద్రఘంటికాసమూహశోభినా- సహస్త్రీభిః సురాక్రీడేషునందనాదిషుక్రీడన్ఆత్మపాతంనవేద॥ ౨౫॥ ....

దుఃఖంమూఢానాంవృథాహంకరణంపరమ్ ॥ ౧౮॥ యదిప్రాప్తింవిఘాతంచజానంతిసుఖదుఃఖయోః।
తేప్యద్ధానవిదుర్యోగంమృత్యుర్నప్రభవేద్యథా ॥ ౧౯॥ కోన్వర్థస్సుఖయత్యేనంకామోవామృత్యు
రంతికే। ఆఘాతంనీయమానస్యవధ్యస్యేవనతుష్టిదః॥ ౨౦ ॥ శ్రుతంచదృష్టవద్దుష్టంస్పర్ధాసూయా
త్యయవ్యయైః। బహ్వంతరాయకామత్వాత్కృషివచ్చాపినిష్ఫలమ్ ॥ ౨౧॥ అంతరాయైరవిహతోయ
దిధర్మస్స్వనుష్ఠితః। తేనాపినిర్జితంస్థానంయథాగచ్ఛతితచ్ఛృణు ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేహదేవతాయజ్ఞై
స్స్వర్లోకం యాంతియాజ్ఞికాః। భుంజతేదేవవత్తత్రభోగాన్దివ్యాన్నిజార్జితాన్ ॥ ౨౩ ॥ స్వ
పుణ్యోపచితేశుభ్రేవిమానఉపగీయతే। గంధర్వైర్విహరన్మధ్యేదేవీనాంహృద్యవేషధృత్ ॥ ౨౪॥
స్త్రీభిఃకామగయానేనకింకిణీజాలమాలినా। క్రీడన్నవేదాత్మపాతంసురాక్రీడేషునిర్వృతః॥౨౫ ॥
తావత్ప్రమోదతేస్వర్గేయావత్పుణ్యంసమాప్యతే।క్షీణపుణ్యఃపతత్యర్వాగనిచ్ఛన్కాలచాలితః॥౨౬॥
యద్యధర్మరతస్సంగాదసతాంవాజితేంద్రియః।కామాత్మాకృపణోలుబ్ధస్స్త్రైణోభూతవిహింసకః॥
౨౭।పశూనవిధినాలభ్యప్రేతభూతగణాన్యజన్।నరకానవశోజంతుర్గత్వాయాత్యుల్బణంతమః॥
౨౮ ॥ కర్మాణిదుఃఖోదర్కాణికుర్వన్దేహేనతైఃపునః। దేహమాభజతేతత్రకింసుఖంమర్త్యధర్మి
ణః॥ ౨౯॥ లోకానాంలోకపాలానాంమద్భయంకల్పజీవినామ్। బ్రహ్మణోపిభయంమత్తోద్విపరార్ధ
పరాయుషః॥ ౩౦। గుణాస్సృజంతికర్మాణిగుణోఽనుసృజతేగుణాన్। జీవస్తుగుణసంయుక్తోభుంక్తేకర్మఫ
లాన్యసౌ॥ ౩౧॥ యావత్స్యాద్గుణవైషమ్యంతావన్నానాత్వమాత్మనః। నానాత్వమాత్మనోయా

తావదితి॥ కాలేనచాలితఃపాతితః॥ ౨౬॥ ప్రవృత్తిర్ద్వివిధా - విధ్యనుసారేణకామ్యకర్మణివా - తల్లంఘనేనాధర్మేవా- తత్రకామ్యకర్మప్రవృత్తేర్గతిరుక్తా- అధర్మప్రవృత్తేర్గతిమాహ॥ యదీతి॥ యదివేత్యన్వయః - అజితేంద్రియత్వాత్కామాత్మా- అతఃకృపణః-అతఃలుబ్ధఃభోగతృష్ణాకులః- అతః స్త్రైణః స్త్రీలంపటః- తదర్థంభూతవిహింసకః॥౨౭॥ కించ॥పశూనితి॥దుష్టజనప్రలంభితోఽథనాద్యర్థం పశూన్ అవిధినాహత్వా - తమఃస్థావరతాంయాతి ॥ ౨౮॥ ఏవంకర్మసుప్రవృత్తస్యనసుఖంనచనివృత్తిరిత్యుపసంహరతి॥ కర్మాణీతి॥ ౨౯॥ తథాపిలోకానాంనిత్యత్వాదమర్త్యధర్మాణశ్చలోకపాలానాంసుఖమస్తీతిచేత్తత్రాహ ॥ లోకానామితి ॥ ద్విపరార్ధపరమాయుర్యస్యతస్యబ్రహ్మణోపి- తథాచ॥ శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతఃపవతే - భీషోదేతిసూర్యః - భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ- మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి- అతఃప్రవృత్తిమార్గస్యైవమనర్థహేతుత్వాత్ విరక్త్యాతతోనివృత్తిరేవయుక్తేతితాత్పర్యార్థః ॥ ౩౦॥ ఏతేనైవస్వయమీశ్వరత్వావిష్కారేణఈశ్వరాభావాంగీకారఃపరిత్యక్తః- అన్యదపిప్రాధ్యాపూర్వమంగీకృతంనిరాకరోతిచతుర్భిః - తత్రయదుక్తంకర్తృభోక్తృరూపపివాత్మేతితన్నిరాకరోతి॥ గుణాఇతి ॥ గుణాఃఇంద్రియాణి- కర్మాణిసృజంతి- నత్వాత్మా- ననుఆత్మైవేంద్రియాణిప్రవర్తయన్కర్మాణికరోతీతిచేత్తత్రాహ- గుణఇతి- గుణస్సత్త్వాదిః- గుణాన్ఇంద్రియాణి- అనుసృజతేప్రవర్తయతి- నత్వాత్మా- అతఃకర్తృత్వంతావన్నాస్తి- భోక్తృత్వమప్యౌపాధికమిత్యాహ- జీవస్త్వితి- గుణసంయుక్తః ఇంద్రియాదిసంయుక్తః - కుతఇత్యతఆ

హ- అస్యా తేషు అహంకారవానిత్యర్థః॥ ౩౧॥ యచ్చోక్తమాత్మనో నానాత్వం తదప్యౌపాధికమిత్యాహ॥ యావదితి॥ గుణానాం వైషమ్యమహంకారాదికార్యరూపం - నస్వాత్మన ఏకత్వే కథం పారతంత్ర్యముక్తం - కథం వా లోకపాలాదీనామపి ముద్ధ్యయమిత్యుక్తం - తత్రాహ- నానాత్వమితి॥ ౩౨॥ యావదితి॥ యచ్చ గూఢమపి ప్రేత్య ప్రవృత్తిరేవ శ్రేయసీతి- తత్రాహ - య ఏతదితి- ఏతత్ గుణవైషమ్యం తత్కృతం భోగం కర్మ చేత్యర్థః॥ ఉపాసీరన్ సేవేరన్ - తే లోకానామనిత్యత్వాచ్చ శుచార్పితాః ప్రాప్తాస్సంతో ముహ్యంతి॥ ౩౩॥ న కేవలమనిత్యతామాత్రం- కింతు మాయామయత్వమపీత్యాహ॥ కాల ఇతి॥ స్వభావో దేవతాద్విపరిణామహేతుః - ధర్మస్తద్భోగకారణం- గుణవ్యతికరే మాయాక్షోభే సతి మామేవ ప్రాహుః- నతు మద్వ్యతిరిక్తాస్సంతి అతో నివృత్తిరేవ ముక్తిహేతుత్వాత్ శ్రేయసీతి సిద్ధం॥ ౩౪॥ ఏవం తావదేక ఏవాత్మా - తస్య చ గుణకార్యదేహసంబంధకృతః సంసారః - ఆత్మజ్ఞానాచ్చ ముక్తిరిత్యుక్తం - విలక్షణః స్థూలసూక్ష్మాదిత్యాదినా- తచ్చ మతాంతరనిరాసేన దృఢీకృతం అథైహమిత్యాదినా- తత్ర పృచ్ఛతి॥ గుణేష్వితి॥ అయమర్థః- గుణేష్వసత్స్వముక్తిః సత్స్వేవ వా- ఆద్యే జ్ఞానసాధనాభావాన్న ముక్తిః- ద్వితీయే చ గుణేషు వర్తమానోఽపి తత్కార్య దేహజేషు కర్మసు సుఖాదిషు చ కథం న బధ్యతే - తథాపి తైరాకాశవదనావృతత్వాన్న బధ్యత ఇతి చేత్ తర్హి బంధోఽపి న సంభవతీత్యాహ- అనపావృతః కథం బధ్యత ఇతి॥ ౩౫॥ యది తు సత్స్వేషు తేషు అహంకారేణ బధ్యతే తన్నివృత్త్యా చ ముచ్యత ఇతి మతం తర్హి తత్కథం జ్ఞాతవ్యమితి పృచ్ఛతి॥ కథమితి॥ బద్ధో ముక్తో వా కథం వర్తేతేత్యాదికం- కిం భుంజీత కథం భుంజీతేత్యర్థః॥ ౩౬॥ ఏతదితి॥ ఏతత్ తద్విషయం ప్రశ్నం - కించ- ఏక ఏవాత్మా అనాదిగుణసంబంధాన్నిత్యబద్ధః- ముక్తే జీవస్యత్వే అనిత్యత్వప్రసంగాన్నిత్యముక్త ఇత్యప్యంగీకార్యం స్యాత్ - తత్ర మే భ్రమో భవతీత్యాహ- నిత్యబద్ధ ఇతి॥ ౩౭॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

వత్పారతంత్ర్యం తస్యైవహి। ౩౨॥ యావదస్యాస్వతంత్రత్వం తావదీశ్వరతోభయమ్। య ఏతత్సము
పాసీరం స్తే ముహ్యంతి శుచార్పితాః॥ ౩౩। కాల ఆత్మాగమో లోకస్స్వభావో ధర్మ ఏవ చ। ఇతి మాం
బహుధా ప్రాహుర్గుణవ్యతికరే సతి॥ ౩౪॥ ఉద్ధవః॥ గుణేషు వర్తమానోఽపి దేహజేష్వనపావృతః।
గుణైర్న బధ్యతే దేహీ బధ్యతే వా కథం విభో। ౩౫॥ కథం వర్తేత విహరేత్కైర్వా జ్ఞాయేత లక్షణైః।
కిం భుంజీతోత విసృజేచ్ఛయీతాసీత యాతి వా॥ ౩౬॥ ఏతదచ్యుత మే బ్రూహి ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వ
ర। నిత్యబద్ధో నిత్యముక్త ఏక ఏవేతి మే భ్రమః। ౩౭ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - దశమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీభగవాన్॥ బద్ధో ముక్త ఇతి వ్యాఖ్యా గుణతో మే న వస్తుతః। గుణస్య మాయామూలత్వాన్న మే మోక్షో
న బంధనమ్। ౧। శోకమోహౌ సుఖం దుఃఖం దేహాపత్తిశ్చ మాయయా। స్వప్నో యథాత్మనః ఖ్యాతిస్సం
సృతిర్న తు వాస్తవీ॥ ౨॥ విద్యావిద్యే మమ తనూ విద్ధ్యుద్ధవ శరీరిణామ్। బంధమోక్షకరీ ఆద్యే మాయయా
మే వినిర్మితే। ౩ ॥ ఏకస్యైవ మమాంశస్య జీవస్యైవ మహామతే। బంధోఽస్యావిద్యయానాదిర్విద్యయా

శ్లో॥ ఏకాదశే తు బద్ధానాం ముక్తానామపి లక్షణమ్। సాధూనాం చ తథా భక్తేర్లక్షణం హరిణేరితమ్॥ నిత్యబద్ధో నిత్యముక్త ఏక ఏవేతి మే భ్రమ ఇతి। యదుక్తం తత్కిం వస్తుతో విరోధః ప్రతీతితో వా- నాద్యః బంధమోక్షయోర్వాస్తవత్వాభావాదిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ బద్ధ ఇతి॥ ఆత్మా బద్ధో ముక్తశ్చ- మే గుణతః మదధీనసత్త్వాదిగుణోపాధితః- నతు వస్తుతః- నన్వౌపాధికత్వేఽపి తండులపాకాదివత్ వాస్తవత్వం కిం న స్యాత్తత్రాహ- గుణస్య మాయామూలత్వాద్బంధనం నాస్తి- అత ఏవ మోక్షశ్చ నాస్తీతి- నను కథం సర్వశాస్త్రవిరుద్ధముచ్యతే తత్రాహ - ఇతి మే వ్యాఖ్యా ఏవం మత్కృతో నిర్ణయః అలమతికుతర్కైరిత్యర్థః- అథైవమన్వయః- ఆత్మా బద్ధో ముక్త ఇతి యా వ్యాఖ్యా ఉక్తిః- సా మే గుణతః మద్గుణపారతంత్ర్యాత్ - అత్ర హేతుత్వేన గుణనియంతరి స్వస్మిన్ తద్వ్యతిరేకమాహ - అత ఏవ న మే బంధనం మోక్షో వేతి - అన్యత్సమానం॥ ౧॥ ఏవం కారణభూతగుణానాం మాయామయత్వాత్తత్కార్య సంసృతిమర్ధేనాభిప్రపంచయతి॥ శోకమోహావితి॥ యథా స్వప్నః ఆత్మనః బుద్ధేరేవ ఖ్యాతిః వివర్తః తద్వత్॥ ౨॥ అతో వస్తుతో విరోధస్తావన్నాస్తి- ప్రతీతిస్త్వౌపాధికీ ఘటత ఇత్యాహ॥ విద్యావిద్యే ఇతి॥ తన్వ్యౌ తే మోక్షబంధాభ్యామితి తనూ శక్తీ- కుతః- మే మాయయా వినిర్మితే- మాయావృత్తిరూపత్వాత్ - బంధమోక్షకరీత్యేకవచనం ద్వివచనార్థే- నను తత్కార్యత్వే బంధమోక్షయోరనాదిత్వనిత్యత్వే న స్యాతాం- న ఆద్యే అనాదీ అతో యావదవిద్యాం ప్రవర్తయామి తావద్బంధః- యదా విద్యాం తదా మోక్షస్స్ఫురతీత్యర్థః - తథా చ స్కాందే॥ శ్లో॥ బంధకో భవపాశేన భవపాశాచ్చ మోచకః। కైవల్యదః పరం బ్రహ్మ విష్ణురేవ సనాతన ఇతి॥ ౩ ॥ తత్ర శరీరిణామితి బహువచననిర్దేశాద్విషయభేదేనావిరోధ ఉక్త ఇతి భ్రాంతిం వ్యావర్తయన్ బంధమోక్షవ్యవస్థాముపపాదయతి॥ ఏకస్యేతి॥ తర్హి కిమాత్మభేదాత్తథాపి బంధః నహీత్యాహ- అస్య జీవస్యైవేతి- నన్వాత్మైక్యే

దేజీవో నామకోన్యోస్తి పృథక్ కాచ బంధమోక్షసుఖదుఃఖాదివ్యవస్థా తత్రాహ- మమాంశస్య- అయంభావః-యథైకస్యాపి చంద్రాదే ర్జలాద్యుపాధినా బింబప్రతిబింబరూపో భేదః- యథాచ తత్ర జలకృతాః కంపాదయః ప్రతిబింబస్యైవ- యథాచ తత్ర ప్రతిబింబానామ ప్యుపాధిభేదేన ఘటాదేకస్మిన్నుదకకుంభే భగ్నే తద్గతప్రతిబింబస్యైవ బింబైక్యం నాన్యగతస్య - తథా అవిద్యాయాం ప్రతిబింబితస్య మమాంశస్య జీవస్యైవ తత్కృతో బంధః తస్య చోపాధితో భేదాన్నావ్యవస్థేతి- తథాచాహుః॥ శ్లో॥ యథైకస్మిన్ ఘటాకాశే రజోధూమాదిభి ర్యుతే। న సర్వే సంప్రయుజ్యంతే తథా జీవాస్సుఖాదిభిరితి- ఏతచ్చాతిరహస్యం స్వబుద్ధ్యా నిశ్చితవ్యమితి సంబోధయతి- హే మహామత ఇతి- ఇతరో మోక్షః॥ ౪॥ తదేవం వ్యవస్థాముపపాద్య కథం వర్తేతేత్యాది వైలక్షణ్యప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ అథేతి ॥ తచ్చ వైలక్షణ్యం ద్వివిధం- జీవేశ్వరయోరేకం- జీవానాంచైకం- తత్ర జీవేశ్వరయోర్వైలక్షణ్యమాహ - విరుద్ధధర్మిణోరితి సార్ధద్వయేన - శోకానందకధర్మవతోః ఏకస్మిన్ ధర్మిణి శరీరే నియమ్యనియంతృత్వేన స్థితయోః॥ ౫॥ సుపర్ణావితి॥ సుపర్ణౌ వృక్షోత్పక్షిణావివ దేహాత్పృథగుద్భూతౌ- సదృశౌ చిద్రూపత్వాత్- సఖాయౌ అవియోగాదైకమత్యాచ్చ- యదృచ్ఛయా అనిరుక్తయా మాయయా వృశ్చ్యత ఇతి వృక్షో దేహః॥ శ్రు॥ ఊర్ధ్వమూలమవాక్ఛాఖం వృక్షం యో వేద సంప్రతీతి శ్రుతేః॥ శ్లో॥ ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమితి స్మృతేశ్చ- తస్మిన్ కృతం నీడం నికేతనం హృదయరూపం యాభ్యాంతౌ- తయోర్మధ్యే ఏకో జీవః పిప్పలాన్నం పిప్పలో అశ్వత్థః దేహస్తస్మిన్నదనీయం కర్మఫలమిత్యర్థః ఖాదతి భక్షయతి- అన్యః ఈశ్వరః నిరన్నః అభోక్తాపి నిజానందతృప్త్యా బలేన జ్ఞానాదిశక్త్యా భూయాన్ అధికః- తథాచ॥ శ్రు॥ ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే- తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతీతి॥ ౬ ॥ బలాధిక్యమేవాహ ॥ ఆత్మానమితి ॥ యతో యః అవిద్యయా యుక్ యుక్తః స తు నిత్యబద్ధః అనాదిబద్ధః - యస్తు విద్యాప్రధానః స తు నిత్యముక్తః- మా

చత ధేతరః॥ ౪ ॥ అథ బద్ధస్య ముక్తస్య వైలక్షణ్యం వదామి తే। విరుద్ధధర్మిణోస్తాత స్థితయోరేకధర్మిణి॥ ౫ ॥ సుపర్ణావేతౌ సయుజౌ సఖాయౌ యదృచ్ఛయా కృతనీడౌ చ వృక్షే। ఏకస్తయోః ఖాదతి పిప్పలాన్న మన్యో నిరన్నోపి బలేన భూయాన్ ॥౬॥ ఆత్మానమన్యం చ స వేద విద్వానపిప్పలాదో న తు పిప్పలాదః। యో విద్యయా యుక్ స తు నిత్యబద్ధో విద్యామయో యస్స తు నిత్యముక్తః ॥ ౭ ॥ దేహస్థోపి న దేహస్థో విద్వాన్ స్వప్నాద్యథోత్థితః। అదేహస్థోపి దేహస్థః కుమతిస్స్వప్నదృగ్యథా ॥ ౮ ॥ ఇంద్రియైరింద్రియార్థేషు గుణైరపి గుణేషు చ। గృహ్యమాణేష్వహంకుర్యాన్న విద్వాన్యస్త్వవిక్రియః ॥ ౯ ॥ కర్మాధీనే శరీరేస్మిన్ గుణభావ్యేన కర్మణా। వర్తమానోబుధస్తత్ర కర్తాస్మీతి నిబధ్యతే ॥ ౧౦ ॥ ఏవం విరక్తశ్శయన ఆసనాటనమజ్జనే। దర్శనస్పర్శనఘ్రాణభోజనశ్రవణాదిషు ॥ న తథా బధ్యతే విద్వాంస్తత్ర తత్రాదయన్ గుణాన్ ॥ ౧౧ ॥ ప్రకృతిస్థోప్యసంసక్తో యథా ఖం సవితానిలః। వైశారద్యేక్షయాసంగశితయా ఛిన్నసంశయః॥ ప్రతిబుద్ధ ఇవ స్వప్నాన్నానాత్వాద్వినివర్తతే॥ ౧౨॥ యస్య స్యుర్వీతసంకల్పాః ప్రాణేంద్రియమనోధియామ్। వృత్తయస్స తు నిర్ముక్తో దేహస్థోపి హి తద్గుణైః ॥ ౧౩ ॥ యస్యాత్మా హింస్య

యాయా అనావారకత్వాత్ ఆశ్రయవ్యామోహకత్వాచ్చ॥ ౭॥ ఇదానీం బద్ధముక్తజీవానామేవ మిథో వైలక్షణ్యమాహ దశభిః ॥ దేహస్థ ఇతి॥ విద్వాన్ ముక్తః- సంస్కారవశేన దేహస్థోపి దేహస్థో న భవతి - యథా - స్వప్నాదుత్థితః స్మర్యమాణస్వప్నస్థితోపి తత్రస్థో న భవతి- తద్గతసుఖదుఃఖాద్యభావాత్తద్వత్- తథా వస్తుతః అదేహస్థోపి కుమతిః అవిద్వాన్- దేహస్థః తన్నిమిత్తసుఖదుఃఖభాక్ యథా స్వప్నదేహగత ఇతి॥ ౮॥ అత్ర హేతుత్వేన వైలక్షణ్యాంతరమాహ ద్వాభ్యాం॥ ఇంద్రియైరితి॥ ఇంద్రియైరింద్రియార్థేషు గృహ్యమాణేష్వపి - యస్తు విద్వాన్- స నాహంకుర్యాత్- అహం గృహ్ణామీతి మతిం న కుర్యాదిత్యర్థః- కుతః- గుణైర్గుణేషు గృహ్యమాణేషు అతఏవావిక్రియః రాగాదిశూన్యః - తదుక్తం గీతాసు॥ శ్లో॥ తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః। గుణా గుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జత ఇతి॥ ౯॥ కర్మాధీన ఇతి॥ అథ అబుధస్తు పూర్వకర్మాధీనే అస్మిన్ శరీరే వర్తమానః- గుణైరింద్రియైర్భావ్యేన కర్మణా- తత్ర దేహాదౌ నిబధ్యతే- కుతః- కర్తాస్మీత్యహంకారేణ- తదుక్తం తత్రైవ॥ శ్లో॥ ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః। అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాహమితి మన్యత ఇతి- ఏతైస్త్రిభిశ్శ్లోకైః కథం వర్తేతేత్యస్య ప్రశ్నస్య సుఖదుఃఖశూన్యో నిరభిమానశ్చ దేహే వర్తత ఇత్యుత్తరముక్తం భవతి॥ ౧౦॥ వైలక్షణ్యాంతరం వదన్ కింభుంజీతేత్యాది ప్రశ్నోత్తరమాహ త్రిభిః॥ ఏవమితి॥ అన్యగతమేవ కర్మ మాం న బధ్నాతీత్యేవం విరక్తో విద్వాన్- అవిద్వానివ శయనాసనాదిషు న బధ్యతే- కుతః- తత్ర తత్ర విషయేషు గుణానింద్రియాణి అదయన్ భోజయన్ తత్సాక్షిత్వేన వర్తమానః న తు స్వయమదన్॥ ౧౧॥ ఏతదేవ కుతస్తత్రాహ సార్ధేన॥ ప్రకృతిస్థ ఇతి॥ యదా ఖం సర్వగతమపి న సజ్జతే- యథా సవితా జలే ప్రతిబింబితోపి యథానిలః- సర్వత్ర సంచరన్నపి- తద్వత్- అసంగేనైవ వైరాగ్యేణ శితయా తీక్ష్ణయా ఛిన్నాః సంశయాః అసంభావనాదయో యస్య సః- నానాత్వాత్ దేహాదిప్రపంచాత్॥ ౧౨॥ కథం విహరేదిత్యస్యోత్తరత్వేన వైలక్షణ్యాంతరమాహ॥ యస్యేతి॥ తద్గుణైర్దేహగుణైః- సం

కల్పశూన్యాభిః ప్రాణాదివృత్తిభిర్విహరణముక్తమిత్యర్థః॥ ౧౩॥ ఏవంతావద్బద్ధముక్తయోః స్వసంవేద్యమేవ వైలక్షణ్యముక్తం- ఇదా
నీంతైర్వాజ్ఞాయేతలక్షణైరిత్యస్యోత్తరత్వేనాతయోః పరైరపి జ్ఞేయం వైలక్షణ్యమాహ త్రిభిః॥ యస్యేతి॥ హింస్రైర్దుర్జనైరన్యైర్వా
ప్రాణిభిః - యస్యాత్మా దేహః పీడ్యతే - యదృచ్ఛయా యేనకేనాపి క్వచిత్కించిదర్చ్యతే వా- సబుధశ్చేత్తత్ర నవ్యతిక్రియ తేనాలవి
క్రియత ఇత్యర్థః- తదుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన॥ శ్లో॥ యః కంటకైర్వితుదతి చందనైర్యశ్చ లింపతి। అక్రుద్ధోపరితుష్టశ్చ సమస్తస్య చత
స్య చేతి॥ ౧౪॥ కించ॥ నేతి॥ సాధ్వసాధు వాకువర్ణతో వదతో వా జనాన్ న స్తువీత న చ నిందేత- యో లౌకికవ్యవహారేషు మూఖః స ముక్త ఇత్య
ర్థః॥ ౧౫॥ అపిచ॥ నేతి॥ యో దైహకేష్వపి కర్మస్వుదాసీనః స ముక్తః- ఇతరో బద్ధ ఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఏతావత్సర్వం ముముక్షోస్సాధనా
నిజ్ఞాతవ్యాని - యస్తు కేవలం శబ్దబ్రహ్మణ్యభిజ్ఞః పాండిత్యమాత్రశ్లాఘీ- న తు మోక్షసాధనైస్తదర్థానిష్ఠో భవేత్ - తం నిందతి॥ శబ్దబ్రహ్మణీ
తి॥ శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ణాతః పారంగతోఽపి పరే బ్రహ్మణి న నిష్ణాయాత్- ధ్యానాద్యభియోగం న కుర్యాచ్చేత్ తస్య శాస్త్రశ్రమః శ్రమైకఫలః స
తు పురుషార్థపర్యవసాయీ- అధేనుం చిరప్రసూతాం॥ ౧౭॥ ఏతదేవాన్యార్థనిదర్శనైః ప్రపంచయతి॥ గామితి॥ దుహ్యత ఇతి దోహః
పయః దుగ్ధో దోహః- నోత్తరత్ర దోహోఽస్తి యస్యాస్తాం అర్థశూన్యాం- అసతీం కామశూన్యాం భార్యాం దేహం పరాధీనం ప్రతిక్షణం దుః
ఖహేతుం- అసత్ప్రజాం దృష్టాదృష్టసాధనశూన్యం పుత్రం- అతీర్థీకృతం ఆగతే పాత్రే అదత్తం విత్తం దుష్కీర్తిదురితాపాదకం - అం

తేహింస్రైర్యేనకించిద్యదృచ్ఛయా। అర్చ్యతే వా క్వచిత్తత్ర నవ్యతిక్రియతేబుధః॥ ౧౪॥ న స్తువీ
త న నిందేత కుర్వతస్సాధ్వసాధు వా। వదతో గుణదోషాభ్యాం వర్జితస్సమదృఙ్మునిః॥ ౧౫॥ న కుర్యా
న్న వదేత్కించిన్న ధ్యాయేత్సాధ్వసాధు వా। ఆత్మారామోఽనయా వృత్త్యా విచరేజ్జడవన్మునిః॥ ౧౬॥ శబ్ద
బ్రహ్మణి నిష్ణాతో న నిష్ణాయాత్పరే యది। శ్రమస్తస్య శ్రమఫలో హ్యధేనుమివ రక్షతః॥ ౧౭॥ గాం దుగ్ధ
దోహామసతీం చ భార్యాం దేహం పరాధీనమసత్ప్రజాం చ। విత్తం త్వతీర్థీకృతమంగ వాచం హీనాం
మయా రక్షతి దుఃఖదుఃఖీ॥ ౧౮॥ యస్యాం న మే పావనమంగ కర్మ స్థిత్యుద్భవప్రాణనిరోధమస్య। లీలా
వతారేప్సితజన్మ వా స్యాద్వంధ్యాం గిరం తాం బిభృయాన్న ధీరః॥ ౧౯॥ ఏవం జిజ్ఞాసయాఽపోహ్య నానా
త్వభ్రమమాత్మని। ఉపారమేత విరజం మనో మయ్యర్ప్య సర్వగే॥ ౨౦॥ యద్యనీశో ధారయితుం మ
నో బ్రహ్మణి నిశ్చలమ్। మయి సర్వాణి కర్మాణి నిరపేక్షస్సమాచరేత్॥ ౨౧॥ శ్రద్ధాలుర్మేకథాశ్శృణ్వన్
సుభద్రా లోకపావనీః। గాయన్ననుస్మరన్కర్మ జన్మ చాభినయన్ముహుః॥ ౨౨॥ మదర్థే ధర్మకామా
ర్థానాచరన్మదుపాశ్రయః। లభతే నిశ్చలాం భక్తిం మయ్యుద్ధవ సనాతనే॥ ౨౩॥ సత్సంగలబ్ధయా భ
క్త్యా మయి మాం య ఉపాసితా। స వై మే దర్శితం సద్భిరంజసా విందతే పదమ్॥ ౨౪॥ ఉద్ధవః॥ సాధుస్త
ఉత్తమశ్లోక మతః కీదృగ్విధః ప్రభో। భక్తిస్త్వయ్యుపయుజ్యేత కీదృశీ సద్భిరాదృతా॥ ౨౫॥ ఏతన్మే పు
రుషాధ్యక్ష ప్రపన్నాయ చ కథ్యతామ్॥ ౨౬॥ త్వం బ్రహ్మ పరమం వ్యోమ పురుషః ప్రకృతేః పరః। అవతీ

గహే ఉద్ధవ- దుఃఖానంతరం దుఃఖమేవ యస్య సః॥ ౧౮॥ రక్షతి మయా హీనాం వాచమిత్యుక్తం- తదేవ వివృణోతి॥ యస్యామితి॥ యస్యాం
మే జగతః శోధకం పావనం చరిత్రం న స్యాత్- కిం తత్- అస్య విశ్వస్య స్థిత్యాదిరూపం తద్ధేతుగిత్యర్థః- లీలావతారేషు ఈప్సితం జగతః ప్రే
మాస్పదం శ్రీరామకృష్ణాదిజన్మ వా న స్యాత్- తాం వంధ్యాం నిష్ఫలాం గిరం- ధీరో ధీమాన్- న ధారయేత్॥ ౧౯॥ ఉక్తం జ్ఞానమార్గముప
సంహరతి॥ ఏవమితి॥ ఏవం నిశ్చిత్య విచారేణాత్మని నానాత్వభ్రమం దేహాద్యధ్యాసం నిరస్య- నిర్మలం మనో మయి సర్వగే పరిపూర్ణే సమ
ర్ప్య సంధార్య- ఉపారమేత ఉపరమేత్ - న కించిత్కుర్యాత్ శాస్త్రపాండిత్యమాత్రేణేత్యర్థః॥ ౨౦॥ యదీతి॥ యద్యనీశః అశక్తః త
ర్హి ఆస్తామిదం మద్భక్త్యైవ కృతార్థో భవిష్యతీత్యాహ- మయీతి॥ ౨౧॥ మదర్పణేన కర్మభిర్విశుద్ధసత్త్వస్యాంతరంగాం భక్తిమాహ
ద్వాభ్యాం॥ శ్రద్ధాలురితి॥ అభినయన్ స్వయమనుకుర్వన్॥ ౨౨॥ మదర్థ ఇతి॥ ఆచరన్ సేవమానః॥ ౨౩॥ సత్సంగేతి॥ తతశ్చానేన ప్రకారేణ
మయి సత్సంగేన లబ్ధయా భక్త్యా- యః మద్భక్తః మాముపాసితా ధ్యాతా భవతి- స చ ధ్యానశీలః సద్భిర్దర్శితం వై నిశ్చితం సుఖేనైవ మే పదం
స్వరూపం ప్రాప్నోతి॥ ౨౪॥ సత్సంగలబ్ధయా భక్త్యేత్యుక్తం తత్ర సతాం భక్తేశ్చ విశేషం పృచ్ఛతి॥ సాధురితి॥ సాధవః స్వస్వమతిపరికల్పితా
స్సంతి బహవః- తవ తు కీదృశస్సంమతః- భక్తిరపి బహువిధా లోకే- కీదృశీ పునస్త్వయ్యుపయుజ్యేత సద్భిశ్చ నారదాదిభిరాదృతా॥ ౨౫॥
ఏతదితి॥ ఏతచ్చ కథ్యతాం ఇదం చాతిగుహ్యం త్వయైవ వక్తవ్యమిత్యైశ్వర్యమావిష్కరోతి- హే పురుషాధ్యక్షేత్యాదినా హే బ్రహ్మాదినియం
తః॥ ౨౬॥ అత్ర హేతుః॥ త్వమితి॥ వ్యోమవదసంగః - యతః ప్రకృతేః పరః - స్వేచ్ఛయా ఉపాత్తం పృథక్శరీరమితం వపుర్యేన సః॥

౨౭॥ తత్ర త్రింశల్లక్షణైః సాధుం నిరూపయతి పంచభిః॥ కృపాళురితి॥ కృపాళుః పరదుఃఖాసహిష్ణుః - సర్వదేహినాం కేషాంచిదపి అకృతద్రోహః- తితిక్షుః క్షమావాన్- సత్యం సారః స్థైర్యం బలం వా యస్య సః - అనవద్యాత్మా అసూయాదిరహితః - సుఖదుఃఖయోః సమః- యథాశక్తి సర్వేషాముపకారకః॥ ౨౮॥ కామైరితి॥ కామైరక్షుభితచిత్తః- దాంతః సంయతబాహ్యేంద్రియః- మృదుః అకఠినచిత్తః- శుచిః సదాచారః- అకించనః అపరిగ్రహః- అనీహః దృష్టాదృష్టక్రియాశూన్యః- మితభుక్ లఘ్వాహారః - శాంతః నియతాంతఃకరణః- స్థిరః స్వధర్మే- మచ్ఛరణః మదేకాశ్రయః- మునిః మననశీలః॥ ౨౯॥ అప్రమత్త ఇతి॥ అప్రమత్తః సావధానః- గభీరాత్మా నిర్వికారః- ధృతిమాన్ విపద్యప్యకృపణః జితషడ్గుణః॥ శ్లో॥ క్షుత్పిపాసే శోకమోహౌ జరామృత్యూ షడూర్మయః। ఏతే జితా యేన సః- అమానీ నమానాకాంక్షీ- అన్యేభ్యో మానదః- కల్యః పరబోధనే దక్షః- మైత్రః అవంచకః - కారుణికః కరుణయైవ ప్రవర్తమానః- నదృష్టలోభేన- కవిః సమ్యగ్జ్ఞానీ॥ ౩౦॥ కించ॥ ఆజ్ఞాయేతి॥ మయా వేదరూపేణ ఆదిష్టానపి స్వధర్మాంత్సంత్యజ్య యో మాం భజేత్ సోఽపి ఏవం పూర్వోక్తవత్సత్తమః- కిమజ్ఞానాన్నాస్తిక్యాద్వా న ధర్మాచరణే సత్త్వశుద్ధ్యాదీన్ గుణాన్ విపక్షే దోషాంశ్చ ఆజ్ఞాయ జ్ఞాత్వాపి మద్ధ్యానవిక్షేపకతయా మద్భక్త్యైవ సర్వం భవిష్యతీతి దృఢనిశ్చయేనైవ సర్వాన్ ధర్మాన్ సంత్యజ్య - యద్వా - భక్తిదార్ఢ్యేన నివృత్తాధికారతయా సంత్యజ్య - అథవా- విద్ధైకాదశీకృష్ణైకాదశ్యుపవాసానుపవాసౌ నివేద్యశ్రాద్ధాదయో యే భక్తివిరుద్ధా ధర్మాస్తాన్ సంత్యజ్యేత్యర్థః॥ ౩౧॥ కించ॥ జ్ఞాత్వేతి॥ యావాన్ దేశకాలాపరిచ్ఛిన్నః- యశ్చ సర్వాత్మా- యాదృశః సచ్చిదానందాదిరూపః- తం మాం జ్ఞాత్వా అజ్ఞాత్వాపి - యద్వా - విశేష

శోఽసి భగవన్ స్వేచ్ఛోపాత్తపృథగ్వపుః॥ ౨౭॥ శ్రీభగవాన్॥ కృపాలురకృతద్రోహస్తితిక్షుస్సర్వదేహినామ్। సత్యసారోఽనవద్యాత్మా సమస్సర్వోపకారకః॥ ౨౮॥ కామైరహతధీర్దాంతో మృదుశ్శుచిరకించనః। అనీహో మితభుక్ఛాంతః స్థిరో మచ్ఛరణో మునిః॥ ౨౯॥ అప్రమత్తో గభీరాత్మా ధృతిమాన్ జితషడ్గుణః। అమానీ మానదః కల్యో మైత్రః కారుణికః కవిః॥ ౩౦॥ ఆజ్ఞాయైవం గుణాన్ దోషాన్ మయాదిష్టానపి స్వకాన్। ధర్మాన్ సంత్యజ్య యస్సర్వాన్ మాం భజేత్సోఽపి సత్తమః॥ ౩౧॥ జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాపి యే వై మాం యావాన్ యశ్చాస్మి యాదృశః। భజంత్యనన్యభావేన తే వై భక్తతమా మతాః॥ ౩౨॥ మల్లింగమద్భక్తజనదర్శనస్పర్శనార్చనమ్। పరిచర్యా స్తుతిః ప్రహ్వగుణకర్మానుకీర్తనమ్॥ ౩౩॥ మత్కథాశ్రవణే శ్రద్ధా మదనుధ్యానముద్ధవ। సర్వలాభోపహరణం దాస్యేనాత్మనివేదనమ్॥ ౩౪॥ మజ్జన్మకర్మకథనం మమ పర్వానుమోదనమ్। గీతతాండవవాదిత్రగోష్ఠీభిర్మద్గృహోత్సవః॥ ౩౫॥ యాత్రా బలివిధానంచ సర్వవార్షికపర్వసు। వైదికీ తాంత్రికీ దీక్షా మదీయవ్రతధారణమ్॥ ౩౬॥ ....
మదర్చాస్థాపనే శ్రద్ధా స్వతస్సంభూయ చోద్యమః। ఉద్యానోపవనక్రీడాపురమందిరకర్మణి॥ ౩౭॥ సంమార్జనోపలేపాభ్యాం సేకమండలవర్తనైః। గృహశుశ్రూషణం మహ్యం దాసవద్యదమాయయా॥ ౩౮॥ అమానిత్వమదంభిత్వం కృతస్యాపరికీర్తనమ్। అపి దీపావలోకం మే నోపయుంజ్యాన్నివే

తః- పునః పునర్జ్ఞాత్వా ఏకాంతభావేన యే భజంతి॥ ౩౨॥ ఏవం సాధులక్షణముక్త్వా- భక్తిలక్షణమాహ అష్టభిః॥ మల్లింగేతి॥ లింగాని ప్రతిమాదీని॥ ౩౩॥ మత్కథేతి॥ సర్వలాభోపహరణం సర్వస్య లబ్ధస్య సమర్పణం॥ ౩౪॥ మజ్జన్మేతి॥ పర్వాణి జన్మాష్టమ్యాదీని తదనుమోదనం॥ ౩౫॥ యాత్రేతి॥ బలివిధానం పుష్పోపహారాదిసమర్పణం- సర్వవార్షికపర్వసు చాతుర్మాస్యైకాదశ్యాదిషు విశేషతః॥ ౩౬॥ మదర్చేతి॥ ఉద్యానాదికరణే సామర్థ్యే సతి స్వతః అసతి వా అన్యైస్సంభూయోద్యమః- ఉద్యానం పుష్పప్రధానం ఉపవనం ఫలప్రధానం- ఆక్రీడం క్రీడాస్థానం॥ ౩౭॥ సంమార్జనేతి॥ సంమార్జనం రజోపాకరణం- ఉపలేపః గోమయోదకాదిభిరాలేపనం- సేకస్తైరేవ ప్రోక్షణం- మండలవర్తనం సర్వతోభద్రాదికరణం- మహ్యం మమ॥ ౩౮॥ అమానిత్వమితి॥ స్వయమన్యేనవా నివేదితం దీపావలోకమపి న స్వీకుర్యాత్- ఏతచ్చ సాధారణస్థావరవిషయం- రాగప్రాప్తవిషయం వా- భక్త్యా తు గ్రాహ్యమేవ॥ శ్లో॥ షడ్భిర్మాసోపవాసైస్తు యత్ఫలం పరికీర్తితమ్। విష్ణోర్నైవేద్యసిక్థేన పుణ్యం తద్భుంజతాం కలౌ॥ హృదిరూపం ముఖే నామ నైవేద్యముదరే హరేః। పాదోదకంచ నిర్మాల్యం మస్తకే యస్య సోఽచ్యుత ఇత్యాదివచనేభ్యః- యద్వా- అన్యస్మై నివేదితం మమ నోపయుంజ్యాత్ మహ్యం న నివేదయేదిత్యర్థః॥ శ్లో॥ విష్ణోర్నివేదితాన్నేన యష్టవ్యం దేవతాంతరమ్। పితృభ్యశ్చాపి తద్దేయం తదానంత్యాయ కల్పతే॥ పితృశేషం తు యో దద్యాద్ధరయే పరమాత్మనే। రేతోభాః పితరస్తస్య భవంతి క్లేశభాగినః॥ ఆశాసతే సదా దేవాః పితరస్సర్వ ఏవ హి। యదిష్ట్వాదౌ మహావిష్ణుం పశ్చాత్తేన పితౄన్ సుధాన్॥ యజతే చ స వై పుత్రో వంశో జాయేత జీవతు। ఆస్ఫోటయంతి పితరః ప్రనృత్యంతి పితామహాః॥ వైష్ణవోఽస్మాకం కులే జాతస్స నస్సంతారయి

ష్యతి। ఇత్యాదివచనేభ్యః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇదానీమేకాదశపూజాధిష్ఠానాన్యాహ॥ సూర్య ఇతి॥ హే భద్ర॥ ౪౧॥ అధిష్ఠానభేదేన పూజాసాధనాన్యాహ త్రిభిః॥ సూర్య ఇతి॥ త్రయ్యా విద్యయా సూర్యసూక్తైరుపస్థానాదినా- అంగ హే ఉద్ధవ- యవసాదినా తృణాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవ ఇతి॥ బంధుసత్కృత్యా బంధువత్సమ్మానేన- హృది ఖే హృదయాకాశే- ముఖ్యధియా ప్రాణదృష్ట్యా- తోయే తోయాదిభిః ద్రవ్యైః తర్పణాదినా॥ ౪౩॥ స్థండిల ఇతి॥ స్థండిలే భువి- మంత్రహృదయైః రహస్యమంత్రన్యాసైః॥ ౪౪॥ సర్వాధిష్ఠానేషు ధ్యేయమాహ॥ ధిష్ణ్యేష్వితి॥ అనేన ప్రకారేణ ఏషు ధిష్ణ్యేషు॥ ౪౫ ॥ యుక్తాయాః భక్తేః ఫలమాహ॥ ఇష్టాపూర్తేనేతి॥ సద్భక్తిం దృఢాం భక్తిం- అస్యాః భక్తేరంతరంగసాధనమాహ- ఇత్థం మత్స్మృతిః సాధుసేవయా భవతి- యద్వా- స్మృతిర్జ్ఞానం తతశ్చ దృఢభక్తిమతః పుంసః సాధుసేవయా మజ్జ్ఞానం సంభవతీత్యర్థః॥ ౪౬॥ జ్ఞానభక్తిమార్గావుక్తౌ తత్ర జ్ఞానమార్గాదపి భక్తిమార్గః శ్రేష్ఠ ఇత్యాహ॥ ప్రాయేణేతి॥ సత్సంగేన యో భక్తియోగః తేన వినా ఉపాయః సంసారతరణే న విద్యతే - సత్సంగేనేత్యత్ర హేతుమాహ - హి యస్మాత్ సతామహం ప్రాయణం ప్రకృష్టమయనం ఆశ్రయః- అతః సత్సంగో భక్త్యంతరంగ ఇత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఇదానీం సాంఖ్యయోగాదీని సాధనాంతరసవ్యపేక్షాణి సవ్యభిచారీణి చ - సత్సం

దితమ్॥ ౩౯ ॥ యద్యదిష్టతమం లోకే యచ్చాపి ప్రియమాత్మనః। తత్తన్నివేదయేన్మహ్యం తదానంత్యాయ కల్పతే॥ ౪౦॥ సూర్యోఽగ్నిర్బ్రాహ్మణో గావో వైష్ణవః ఖం మరుజ్జలమ్। భూరాత్మా సర్వభూతాని భద్ర పూజాపదాని మే ॥ ౪౧ ॥ సూర్యే తు విద్యయా త్రయ్యా హవిషాగ్నౌ యజేత మామ్। ఆతిథ్యేన తు విప్రాగ్ర్యే గోష్వంగ యవసాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవే బంధుసత్కృత్యా హృది ఖే ధ్యాననిష్ఠయా। వాయౌ ముఖ్యధియా తోయే ద్రవ్యైస్తోయపురస్కృతైః ॥ ౪౩॥ స్థండిలే మంత్రహృదయైర్భోగైరాత్మానమాత్మని। క్షేత్రజ్ఞం సర్వభూతేషు సమత్వేన యజేత మామ్॥ ౪౪॥ ధిష్ణ్యేష్వేష్వితి మద్రూపం శంఖచక్రగదాంబుజైః। యుక్తం చతుర్భుజం శాంతం ధ్యాయన్నర్చేత్సమాహితః॥ ౪౫॥ ఇష్టాపూర్తేన మామేవం యో యజేత సమాహితః। లభతే మయి సద్భక్తిం మత్స్మృతిః సాధుసేవయా ॥ ౪౬ ॥ ప్రాయేణ భక్తియోగేన సత్సంగేన వినోద్ధవ। నోపాయో విద్యతే సమ్యక్ప్రాయణం హి సతామహమ్ ॥ ౪౭ ॥ అథైతత్పరమం గుహ్యం శృణ్వతో యదునందన। సుగోప్యమపి వక్ష్యామి త్వం మే భృత్యః సుహృత్సఖా ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ఏకాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవానువాచ॥ న రోధయతి మాం యోగో న సాంఖ్యం ధర్మ ఉద్ధవ। న స్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగో నేష్టాపూర్తం న దక్షిణా ॥ ౧ ॥ వ్రతాని యజ్ఞశ్ఛందాంసి తీర్థాని నియమా యమాః। యథావరుంధే సత్సంగః సర్వసంగాపహో హి మామ్ ॥ ౨ ॥ సత్సంగేన హి దైతేయా యాతుధానా ఖగా మృగాః। గంధర్వాప్సరసో నాగాః సిద్ధాశ్చారణగుహ్యకాః॥ ౩॥ విద్యాధరా మనుష్యేషు వైశ్యాః శూద్రాః స్త్రియోఽంత్యజాః। రజస్తమఃప్రకృతయస్తస్మింస్తస్మిన్యుగే యుగే॥ ౪॥ బహవో మత్పదం ప్రాప్తాస్త్వాష్ట్రకాయాధవాదయః। వృషపర్వా బలిర్బాణో మయశ్చాథ విభీషణః ॥ ౫ ॥ సుగ్రీవో హనుమానృక్షో గజో గృధ్రో వణిక్పథః। వ్యాధః కుబ్జా వ్రజే గోప్యో యజ్ఞపత్న్యస్తథాపరే॥ ౬॥ తే నాధీతశ్రుతిగణా నోపాసితమ

గస్తు స్వతంత్ర ఏవ సమర్థః - ఫలావ్యభిచారీ చేతి వర్ణయితుమాహ ॥ అథేతి ॥ ఏతద్వక్ష్యమాణం పరమం గుహ్యం అతః శృణ్విత్యర్థః॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాదశే సాధుసంగస్య మహిమా వర్ణితః పురా। కర్మానుష్ఠానతత్త్యాగవ్యవస్థా చ తతః పరమ్॥ నేతి॥ న రోధయతి న వశీకరోతి- యోగః ఆసనప్రాణాయామాదిః- సాంఖ్యం తత్త్వానాం వివేకః- ధర్మః సామాన్యతః అహింసాదిః- స్వాధ్యాయో వేదజపః- తపః కృచ్ఛ్రాది- త్యాగః- సన్న్యాసః - ఇష్టం చ పూర్తం చ- తత్ర ఇష్టమగ్నిహోత్రాది- పూర్తం కూపారామాదినిర్మాణం- దక్షిణాశబ్దేన సామాన్యతో దానం లక్ష్యతే॥ ౧॥ వ్రతానీతి॥ వ్రతాని ఏకాదశ్యుపవాసాదీని- యజ్ఞః దేవపూజా- ఛందాంసి రహస్యమంత్రాః- అవరుంధే వశీకరోతి॥ ౨॥ సత్సంగేనేతి॥ యాతుధానాః రాక్షసాః ॥ ౩॥ ౪॥ బహవ ఇతి॥ త్వాష్ట్రో వృత్రః- కాయాధవః ప్రహ్లాదః॥ ౫॥ సుగ్రీవ ఇతి ॥ ఋక్షో జాంబవాన్- గృధ్రో జటాయుః- వణిక్పథః తులాధారః- వ్యాధః ధర్మవ్యాధః- యజ్ఞపత్న్యో దీక్షితభార్యాః ॥ ౬ ॥ తేషాం సత్సంగవ్యతిరిక్తసాధనాంతరాభావమాహ॥ త ఇతి॥ న అధీతాః శ్రుతిగణాః యైస్తే- తదర్థం చ న ఉపాసితాః మహత్తమా యైస్తే తథా- కించ- అవ్రతాతప్త

తపసః నవ్రతానియమాం - నతస్తానితపాంసినై స్తైచ తేచతథా- సత్సంగాదితి- సద్భిఃసంగోనామమయ్యేవసంగ ఇత్యభిప్రేత్యోక్తం- యద్వా-స్వసంగస్యాపిసత్సంగత్వంవివక్ష్యతేస్వస్యాపిసత్త్వాత్ - యద్వా-ఏభియ్యానాంసంగాదిత్యర్థః॥౭॥ తత్రవృత్రాదీనాంతుభవతునామకథంచిత్సాధనాంతరం- గోపీప్రభృతీనాంతునాన్యదస్తీత్యాహ ॥ కేవలేనేతి ॥ సత్సంగలబ్ధేన కేవలేనైవహిభావేనప్రీత్యా-నగాఃయమళార్జునాదయః- నాగాఃకాళీయాదయః-యద్వా-తదానీంతనసవర్ణతరుగుల్మాదీనామపిభగవద్భావోఽస్తీతిగమ్యతే- తదుక్తంభగవత్యైవ॥ శ్లో ॥ అహో అమీదేవవరామరార్చితంపాదాంబుజంతేసుమనఃఫలార్హణమ్ । నమంత్యుపాదాయశిఖాభిరాత్మనస్తమోఽపహత్యైతరుజన్మయత్కృతమిత్యాదినా- సిద్ధాఃకృతార్థాస్సంతఃఈయుఃప్రాపుః॥ ౮ ॥ స్వప్రాప్తేఃదుర్లభతామాహ ॥ యమితి ॥ యోగాదిభిఃకృతప్రయత్నోఽపి యంనప్రాప్నుయాత్ - తంమామీయురితిపూర్వేణాన్వయః- తత్రప్రథమంయాగోప్యఃపశ్చాదయోవాశ్రీకృష్ణేనసహసంగతాస్తేసంతః - తత్సంగోఽన్యేషాంసత్సంగః- తేనచతేషాంభక్తిరితిజ్ఞాతవ్యం ॥ ౯ ॥ గోపీనాంభావంప్రపంచయతిచతుర్భిః॥ రామేణేతి॥శ్వాఫల్కినాఅక్రూరేణ- మయిప్రణీతేసతి- మేమత్తోఽన్యంసుఖాయనదదృశుః- కుతః- వియోగేనతీవ్రాదుస్సహాఃఆధిర్యాసాంతాః- అత్రహేతుః మయివిగాఢేనఅతిదృఢేనభావేనప్రేమ్ణాఅనురక్తానిసంసక్తానిచిత్తానియాసాంతాః ॥ ౧౦ ॥ తీవ్రాధిత్వంప్రపంచయతి॥ తా ఇతి॥ మయాయాయావివక్షుపాః రాత్రయఃక్షణార్ధవన్నీతాస్తాస్తాఏవపునర్మయావిహీనాస్తాసాంకల్పసమాబభూవుః- కథంభూతాస్తాస్తావాచామగోచరాఇత్యర్థః॥ ౧౧ ॥ కించ-ఏవంతీవ్రాధయస్తామోహామిషేణసమాధింప్రాప్తాఇత్యాహ॥ తా ఇతి ॥ మయిఅనుషంగేణఆసక్త్యాబద్ధాధియోయాభిస్తాః- స్వమాత్మానంస్వదేహం- అదఃదూరస్థం- ఇదంసన్నిహితంచ-నావిదన్- యద్వాస్వం

హ్యత్తమాః। అవ్రతాతప్తతపసస్సత్సంగాన్మాముపాగతాః॥ ౭ ॥ కేవలేనహిభావేనగోప్యోగావ్యోనగామృగాః। యేన్యేమూఢధియోనాగాస్సిద్ధామామీయురంజసా ॥ ౮ ॥ యంనయోగేనసాంఖ్యేనదానవ్రతతపోధ్వరైః। వ్యాఖ్యాస్వాధ్యాయసన్న్యాసైఃప్రాప్నుయాద్యత్నవానపి॥౯॥రామేణసార్ధంమథురాంప్రణీతేశ్వాఫల్కినామయ్యనురక్తచిత్తాః। విగాఢభావేననమేవియోగతీవ్రాధయోఽన్యందదృశుస్సుఖాయ॥ ౧౦ ॥ తాస్తాఃక్షపాఃప్రేష్ఠతమేననీతామయైవబృందావనగోచరేణ। క్షణార్ధవత్తాఃపునరంగతాసాంహీనామయాకల్పసమాబభూవుః ॥౧౧॥ తానావిదన్మయ్యనుషంగబద్ధధియస్స్వమాత్మానమదస్తథేదమ్। యథాసమాధౌమునయోఽబ్ధితోయేనద్యఃప్రవిష్టాఇవనామరూపే॥ ౧౨ ॥ మత్కామారమణంజారంమత్స్వరూపావిదోఽబలాః। బ్రహ్మమాంపరమంప్రాపుస్సంగాచ్ఛతసహస్రశః॥ ౧౩॥ తస్మాత్త్వముద్ధవోత్సృజ్య చోదనాంప్రతిచోదనామ్। ప్రవృత్తించనివృత్తించశ్రోతవ్యంశ్రుతమేవచ ॥ ౧౪ ॥ మామేకమేవశరణమాత్మానంసర్వదేహినామ్। యాహిసర్వాత్మభావేనమయాస్యాహ్యకుతోభయః॥ ౧౫ ॥ ఉద్ధవః॥ సంశయశ్శృణ్వతోవాచంతవయోగేశ్వరేశ్వర। ననివర్తతఆత్మస్థోయేనభ్రామ్యతిమేమనః । ౧౬ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ సఏషజీవోవివరప్రసూతిఃప్రాణేనఘోషేణగుహాంప్రవిష్టః। మ

పతిపుత్రాది మమతాస్పదం- ఆత్మానంఅహంకారాస్పదం- అదఃపరలోకం- ఇదంఇమంలోకంచ- నావిదన్నితి- యథామునయఃసమాధౌనామరూపేనవిదుస్తద్వత్- కింతుఅబ్ధితోయేనద్యఇవమయిప్రవిష్టాఇత్యన్వయః॥ ౧౨ ॥ మత్కామా ఇతి॥ ఏవంతాః అబలాః కేవలంమత్కామాః - మత్స్వరూపావిదఃమమస్వరూపంతునజానంతి - తథాపి - సత్సంగాత్ జారంబ్రహ్మ - జారబుద్ధివేద్యమపిబ్రహ్మస్వరూపమేవమాంపరమంప్రాపురిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి॥ యస్మాదేవంభూతోమద్భజనప్రభావఃతస్మాత్- త్వం చోదనాం శ్రుతిం ప్రతిచోదనాంస్మృతించ- యద్వా- విధింనిషేధంచఉత్సృజ్య॥ ౧౪ ॥ మామితి॥ మాంశరణంయాహిమయ్యేవాకుతోభయస్స్యాఃభవేః॥౧౫॥ పూర్వంతావన్మయోదితేష్వవహితఃస్వధర్మేష్విత్యాదినా కర్మకర్తృవ్యామిశ్రముక్తం- ఇదానీంతుసర్వంత్యక్త్వామాంశరణంయాహీత్యుచ్యతే తత్రకిమాత్మనఃకర్తృత్వాద్యస్తినాస్తివేతి ఆత్మస్థఆత్మవిషయఃసంశయోననివర్తతే-యద్వా-కర్మకార్యంత్యాజ్యంవేత్యాత్మస్థఃహృదిస్థఃసంశయోననివర్తతఇతిపృచ్ఛతి॥ సంశయఇతి ॥ యేనసంశయేన ఉత్తరంస ఏషఇత్యష్టభిః- అయంభావః- ఈశ్వరస్తావత్స్వమాయావశాత్ప్రపంచాత్మనాభాతి తత్ప్రపంచాధ్యాసాచ్చజీవానామనాద్యవిద్యయాకర్తృత్వాద్యం-తతోవిధిప్రతిషేధాధికారః-తదాఽసత్త్వశుద్ధ్యర్థంకర్మాణికుర్వీతేత్యుక్తం-సత్త్వేచశుద్ధేపునఃకర్మజాద్యపరిహారాయభక్తివిక్షేపకంకర్మాగరంపరిత్యజ్యగృహః స్వసేనభజేత్యుక్తం జాతాయాంతువిద్యాయాంనకించిత్కర్తవ్యమస్తీతి॥ ౧౬ ॥ తత్రతావత్ ఈశ్వరాద్వాగాదింద్రియద్వారా జీవసంసృతికారణం ప్రపంచోద్గమమాహసార్ధైశ్చతుర్భిః॥ స ఇతి ॥ సఏషఃఅపరోక్షః-జీవయతీతిజీవఃపరమేశ్వరః అపరోక్షత్వేహేతుః వివరాదిఆధారాదిచక్రాణి॥ శ్లో॥ఆధారోమణిబంధశ్చమణిపూరంవిశుద్ధిచ అనాహతోవిశుద్ధ్యాజ్ఞాచక్రాణ్యేతానిషట్క్రమాత్ - తేషుప్రసూతిరి

వవ్రప్రసూతిరభివ్యక్తిర్యస్య సః- తామేవాభివ్యక్తిమాహ॥ ఘోషేణేతి॥ ఘోషేణ పరాఖ్యేన నాదవతా ప్రాణేన సహ గుహామాధారచక్రం ప్రవిష్టస్సన్ మనోమయం సూక్ష్మరూపం పశ్యంత్యాఖ్యం మధ్యమాఖ్యం చ మణిపూరకచక్రే విశుద్ధచక్రే చ ఉపేత్య ప్రాప్య- వక్త్రే మాత్రా హ్రస్వాదిః- స్వర ఉదాత్తాదిః- వర్ణః అకారాదిరిత్యేవం వైఖర్యాఖ్యః స్థవిష్ఠః అతిస్థూలః నానా వేదశాఖాత్మకో భవతీతి - తథా చ॥ శ్రు॥ చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని- తాని విదుర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః- గుహా త్రీణి నిహితా నేంగయంతి- తురీయం వాచో మనుష్యా వదంతీతి- అభియుక్తశ్లోకశ్చ॥ శ్లో॥ యా సా మిత్రావరుణసదనాదుచ్చరంతీ త్రిషష్టిం వర్ణానంతః ప్రకటకరణైః ప్రాణసంగాత్ప్రసూతే। తాం పశ్యంతీం ప్రథమముదితాం మధ్యమాం బుద్ధిసంస్థాం వాచం వక్త్రే కరణవిశదాం వైఖరీం తాం ప్రపద్య ఇతి॥ ౧౭॥ అవ్యక్తస్య సతః సూక్ష్మమధ్యమక్రమేణాభివ్యక్తౌ దృష్టాంతః॥ యథేతి॥ యథాగ్నిః ఖే కాష్ఠచ్ఛిద్రే- ఊష్మా అవ్యక్తోష్మరూపః- దారుణి అధికం మథ్యమానః అనిలబంధుః అనిలసహాయస్సన్ అణుః సూక్ష్మవిస్ఫులింగాదిరూపో భవతి- పునః ప్రకృష్టో జాతో హవిషా సంవర్ధతే తథైవేయం వేదలక్షణా వాణీ మమాభివ్యక్తిరితి॥ ౧౮॥ ఉక్తాం వాగ్వృత్తిముపసంహరన్నితరేంద్రియవృత్తిష్వతిదిశతి॥ ఏవమితి॥ ఏవం గదిః గదనం భాషణం మే వ్యక్తిరిత్యుపసంహారః- కర్మ హస్తయోర్వృత్తిః- గతిః పాదయోః విసర్గః పాయూపస్థయోరితి కర్మేంద్రియాణాం- ఘ్రాణో వ ఘ్రాణం- రసో రసనం- దృక్ దర్శనం- స్పర్శః స్పర్శనం శ్రుతిః శ్రవణమితి జ్ఞానేంద్రియాణాం- సంకల్పో మనసః విజ్ఞానం బుద్ధిచిత్తయోః - అభిమానో హంకారస్య- సూత్రం ప్రధానస్య- సత్త్వరజస్తమసాం వికారోఽధిదైవతాది త్రివిధః ప్రపంచః మే వ్యక్తిరితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౯॥ తస్మాదీశ్వరాభివ్యక్తిరూపః ప్రపంచో నేశ్వరాద్భిన్నోఽస్తీత్యాహ॥ అయమితి॥ అయం హి జీవః ఈశ్వరః ఆదావవ్యక్తః ఏక ఏవ- వయసా కాలేన విశ్లిష్టా విభక్తా వాగాదీంద్రియరూపాశ్శక్తయో యస్య యద్వా- విశేషేణ శ్లిష్టా ఆలింగితా మాయాశక్తిర్యేన సః- బహుప్రక

నోమయం సూక్ష్మముపేత్య రూపం మాత్రా స్వరో వర్ణ ఇతి స్థవిష్ఠః ॥ ౧౭ ॥ యథానలః ఖేఽనిలబంధురూ
ష్మా బలేన దారుణ్యధిమథ్యమానః । అణుః ప్రజాతో హవిషా సమిధ్యతే తథైవ మే వ్యక్తిరియం హి వాణీ ॥
౧౮ ॥ ఏవం గదిః కర్మ గతిర్విసర్గో ఘ్రాణో రసో దృక్స్పర్శశ్శ్రుతిశ్చ । సంకల్పవిజ్ఞానమథాభిమాన
స్సూత్రం రజస్సత్త్వతమోవికారః ॥ ౧౯ ॥ అయం హి జీవస్త్రివృదబ్జయోనిరవ్యక్త ఏకో వయసా స ఆద్యః ॥
విశ్లిష్టశక్తిర్బహుధేవ భాతి బీజాని యోనిం ప్రతిపద్య యద్వత్ ॥ ౨౦ ॥ యస్మిన్నిదం ప్రోతమశేషమో
తం పటో యథా తంతువితానసంస్థః । య ఏష సంసారతరుః పురాణః కర్మాత్మకః పుష్పఫలే ప్రసూతే ॥ ౨౧ ॥
ద్వే అస్య బీజే శతమూలస్త్రినాళః పంచస్కంధః పంచరసప్రసూతిః । దశైకశాఖో ద్విసుపర్ణనీడస్త్రివ
ల్కలో ద్విఫలోఽర్కం ప్రవిష్టః । ౨౨ ॥ అదంతి చైకం ఫలమస్య గృధ్రా గ్రామేచరా ఏకమరణ్యవాసాః ।
హంసా య ఏకం బహురూపమిజ్యైర్మాయామయం వేద స వేద వేదమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఏవం గురూపాసనయైకభ
క్త్యా విద్యాకుఠారేణ శితేన ధీరః వివృశ్చ్య జీవాశయమప్రమత్తస్సంపద్య చాత్మానమథ త్యజాస్త్రమ్ ॥

ఇవాభాతి యః- స ఏవాద్యః- త్రివృత్ త్రిగుణాశ్రయః- అబ్జయోనిః లోకపద్మస్య కారణభూతః ఏకస్య బహుధాభానే దృష్టాంతః - యోనిం క్షేత్రం ప్రతిపద్య ప్రాప్య బీజాని యద్వదితి॥ ౨౦॥ తస్మాత్తన్మాయావిలసితత్వాత్తదాశ్రయమిదం జగన్న తతః పృథగితి సదృష్టాంతమాహ॥ యస్మిన్నితి॥ తంతువితానే సంస్థా స్థితిర్యస్య సః- పటో యథా- తథా- యస్మిన్నిదం విశ్వం పీతం దీర్ఘతంతుషు పట ఇవ ప్రోతం తిర్యక్తంతుష్వివ- ఏవంభూతం సమష్టివ్యష్ట్యాత్మకం విశ్వం- అవిద్యయాత్మన్యధ్యస్తం వృక్షరూపం జీవస్య కర్తృత్వాదిసంసారహేతుః - అతస్తద్వివేకజ్ఞానేన కర్మాదిసర్వం పరిత్యాజ్యమిత్యుక్తమిత్యాశయేనాహ- య ఏష ఇతి సార్ధైస్త్రిభిః - పురాణః అనాదిః - కర్మాత్మకః ప్రవృత్తిస్వభావః- పుష్పఫలే భోగాపవర్గౌ- కర్మతత్ఫలే వా- ప్రసూతే జనయతి॥ ౨౧॥ వృక్షరూపం ప్రపంచయతి॥ ద్వే ఇతి॥ ద్వే పుణ్యపాపే అస్య బీజే- స చ శతమూలః శతమపరిమితాః వాసనాః మూలాని యస్య సః- త్రయో గుణాః నాళాని ప్రకాండాః యస్య - పంచ భూతాని స్కంధాః యస్య- పంచ రసాః శబ్దాదివిషయాః తేషాం ప్రసూతిర్యస్మాత్ - దశ చ ఏకా చ శాఖా ఇంద్రియాణి యస్య - ద్వయోస్సుపర్ణయోః జీవపరమాత్మనోః నీడం యస్మిన్- త్రీణి వల్కలాని త్వచో వాతపిత్తశ్లేష్మాణో యస్య- ద్వే సుఖదుఃఖే ఫలే యస్య సః- అర్కం ప్రవిష్టః సూర్యమండలపర్యంతం వ్యాప్తః- తన్నిర్భిద్య గతస్య సంసారాభావాత్॥ ౨౨॥ తత్ఫలభోక్తౄనాహ॥ అదంతీతి॥ గృధ్నంతీతి గృధ్రాః కామినః - గ్రామేచరాః గృహస్థాః- అస్య వృక్షస్యైకం ఫలం దుఃఖమదంతి- విపరిణామతః స్వర్గాదేరపి దుఃఖస్వరూపత్వాత్ - హంసా వివేకినోఽరణ్యవాసాః సన్న్యాసినః ఏకం ఫలం సుఖమదంతి ఏకం పరమాత్మానం మాయామయం- ఏవం బహురూపం ఇజ్యైః పూజ్యైః గురుభిః కృత్వా యో వేద- స వేదం తత్త్వార్థం వేద॥ ౨౩॥ త్వం చైవం జ్ఞాత్వా కృతకృత్యస్సన్ సర్వసాధనం త్యజేత్యాహ॥ ఏవమితి॥ ఏకాంతభక్త్యా శితేన తీక్ష్ణేన జ్ఞానకుఠారేణ - స్వతంత్రతావాదన్యయోః జ్ఞానభక్త్యోః- జీవోపాధిం త్రిగుణాత్మకం లింగశరీరం వివృశ్చ్య భిత్త్వా - పర

మాత్మానంసంపద్యప్రాప్య- అథఅస్త్రంసాధనంత్యజేతి ॥ ౨౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋

శ్లో॥ త్రయోదశేథ సత్త్వస్యవృద్ధ్యావిద్యోదయక్రమః। హంసేతిహాసతశ్చిత్తగుణవిశ్లేషవర్ణనమ్॥ విద్యాకుఠారేణజీవాశయంసంఛిద్య- చ సాధనంత్యజేత్యుక్తం- ననుతత్రతమఆదిగుణత్రయవృత్తిప్రతిబంధేసతికథంవిద్యోత్పత్తిరిత్యాశంక్యతన్నివృత్త్యావిద్యోత్పత్తిప్రకారమాహసప్తభిః॥ సత్త్వమితి॥ తత్రయద్యానందాదివదాత్మధర్మాఃగుణాఃస్యుః- తర్హితాత్స్వరూపత్వాత్తేషాంనివృత్తిర్నస్యాత్- నత్వేతదస్తీత్యాహ- బుద్ధేఃప్రకృతేరేవైతేగుణానత్వాత్మనఇతి- అతఃసత్త్వేనసత్త్వవృత్త్యా అన్యతమౌహన్యాత్ రజస్తమోవృత్తీజయేదిత్యర్థః- సత్త్వంచసత్యదయాదివృత్తిరూపముపశమాత్మకేనసత్త్వేనైవహన్యాత్ ॥ ౧॥ ననుగుణత్రయవృత్తీనాంపరస్పరాభిభవరూపత్వాత్కథంసత్త్వవృత్త్యైవఇతరవృత్త్యోర్నియమేనహంతవ్యాస్తత్రాహ॥ సత్త్వాదితి॥ మద్భక్తింలక్షయతియోధర్మఃసః మద్భక్తిరూపఏవవా- సత్త్వమేవకథంవర్ధేతేతత్రాహ- సాత్త్వికానాంపదార్థానాం ఉపాసయా సేవయాసత్త్వంవృద్ధంభవతీత్యర్థః ॥ ౨॥ ధర్మఇతి॥ సచధర్మోరజస్తమశ్చహన్యాత్- కుతః- నవిద్యతేఉత్తమోయస్మాత్సః- సర్వోత్తమ ఇత్యర్థః-యతః- సత్త్వవృద్ధిఃసత్త్వస్యవృద్ధిఃయస్మాత్కారణాత్సః- అతఏవతత్కార్యో ధర్మప్రతిబంధోనాస్తీత్యాహ- తస్మిన్నభ్యస్యమానేహతేతన్మూలఃతేరజస్తమసీరాగద్వేషాదినాప్రమాదాలస్యాదినాచమూలంయస్యసః॥౩॥ సాత్త్వికోపాసనయాసత్త్వంవర్ధతఇత్యుక్తం- తానేవసత్త్వవృద్ధిహేతూన్దర్శయితుంసామాన్యతోగుణత్రయవృద్ధిహేతూనాహ॥ఆగమఇతి॥ ఆగమఃశాస్త్రం- అపఃఆపః - క్వచిదాగమోఽర్థ ఇతిపాఠః॥ ౪॥ ఏషుసాత్త్వికాదినిర్ణయమాహ॥ తదితి॥ ఏషామేవమధ్యే వృద్ధాఃప్రచక్షతేప్రశంసంతి- యద్యన్నింఽదంతితత్తత్ - యత్తువృ

౨౪ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ద్వాదశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీకృష్ణః॥సత్త్వంరజస్తమఇతిగుణాబుద్ధేర్నచాత్మనః। సత్త్వేనాన్యతమౌహన్యాత్సత్త్వంసత్త్వేన చైవహి॥ ౧॥ సత్త్వాద్ధర్మోభవేద్వృద్ధాత్పుంసోమద్భక్తిలక్షణః। సాత్త్వికోపాసయాసత్త్వంతతోధర్మః ప్రవర్తతే॥ ౨॥ ధర్మోరజస్తమోహన్యాత్సత్త్వవృద్ధిరనుత్తమః। ఆశునశ్యతితన్మూలోహ్యధర్మఉభయేహతే॥ ౩॥ ఆగమోపః*ప్రజాదేశఃకాలఃకర్మచజన్మచ। ధ్యానంమంత్రోఽథసంస్కారోదశైతేగుణహేతవః। ౪ ॥ తత్తత్సాత్త్వికమేవైషాంయద్యద్వృద్ధాఃప్రచక్షతే। నిందంతితామసంతత్తద్రాజసంతదుపేక్షితమ్॥౫॥ సాత్త్వికాన్యేవసేవేతపుమాన్సత్త్వవివృద్ధయే। తతోధర్మస్తతోజ్ఞానంయావత్స్మృతిరపోహనమ్ ॥ ౬ ॥ వేణుసంఘర్షజోవహ్నిర్దగ్ధ్వాశామ్యతితద్వనమ్। ఏవంగుణవ్యత్యయజోదేహశ్శామ్యతితత్క్రియః॥ ౭ ॥ ఉద్ధవః॥ విదంతిమర్త్యాఃప్రాయేణవిషయాన్పదమాపదామ్। తథాపిభుంజతేకృష్ణతత్కథంశ్వఖరాజవత్ ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహమిత్యన్యథాబుద్ధిఃప్రమత్తస్యయథాహృది। ఉత్సర్పతిరజోఘోరంతతోవైకారికంమనః॥ ౯ ॥ రజోయుక్తస్యమనసస్సంకల్పస్సవికల్పకః।

ద్ధైరుపేక్షితంనస్తుతంనచనిందితంతద్రాజసం॥౫॥ సాత్త్వికానీతి॥సాత్త్వికాన్యేవేతి- నివృత్తిశాస్త్రాణ్యేవసేవేత- నప్రవృత్తిపాషండశాస్త్రాణి- తీర్థాపఏవ- నగంధోదకసురాద్యాః- ప్రజాఃనివృత్తాన్జనాన్- నప్రవృత్తదురాచారాన్- వివిక్తదేశంనరథ్యాద్యూతదేశాన్ - కాలంబ్రాహ్మీముహూర్తాదికంధ్యానాదౌ- నప్రదోషనిశీథాదీన్- కర్మచనిత్యం- నకామ్యాభిచారాదీని- జన్మచవైష్ణవశైవదీక్షాదిలక్షణం - నశాక్తక్షుద్రదీక్షారూపం - ధ్యానంశ్రీవిష్ణోః - నతుకామినీవిద్విషాంమంత్రంప్రణవాదికం - నకామ్యక్షుద్రాదీన్ - సంస్కారంఆత్మనస్సంశోధనం- నతుకేవలందేహగృహాదీనాం- ననుజ్ఞానంమహావాక్యశ్రవణాదేవోత్పద్యతే-కింతత్రసత్త్వవృద్ధ్యాధర్మేణవాఅతఆహ - యావత్స్మృతిఃఆత్మాపరోక్షం- యావచ్చదేహద్వయతత్కారణభూతగుణాపోహః- తావత్పర్యంతంజ్ఞానం భవతీత్యర్థః॥ ౬॥ ననుగుణవ్యతికరాజ్జాతోదేహఃకథంస్వాశ్రయభూతాన్గుణాన్ స్వతఏవోత్పన్నయావిద్యయాపోహ్యస్వయమప్యుపరమేత్తత్రాహ॥ వేణ్వితి॥ వేణూనాంసంఘర్షాజ్జాతోఽగ్నిర్యథాస్వతఏవ ఉత్పన్నాభిర్జ్వాలాభిస్తద్వనంసర్వందగ్ధ్వాస్వయంశామ్యతి- ఏవందేహోఽపి-తత్క్రియఃతస్యాగ్నేరివక్రియావ్యాపారోయస్యసః॥౭॥ననునియతేంద్రియతయాసాత్త్వికసేవాయామియానస్తిపురుషార్థః- తథాపిరాజసాదీన్విషయాన్దుఃఖమితిజానంతోపికథంసేవంతఇతిపృచ్ఛతి॥ విదంతీతి॥ పదంస్థానం - శ్వానోయథాభర్త్స్యమానాఅపిశునీమనుధావంతి- ఖరాయథాపద్భ్యాంతాడ్యమానాఅపిఖరీమనుధావంతి- అజాయథానిర్లజ్జాహంతుమానీతాఅపితద్వత్॥ ౮॥ మిథ్యాభినివేశేనభుంజతఇతిసహేతుకమాహత్రిభిః॥ అహమితి॥ ప్రమత్తస్యవివేకశూన్యస్య- దేహాదౌఅహమితిమిథ్యాబుద్ధిఃహృదియథాయథావదుపసర్పతి - తతోహంబుద్ధేశ్చవైకారికంసత్త్వప్రధానమపిమనఃప్రతి - ఘోరందుఃఖాత్మకంరజఃఉత్సర్పతి- మనో

వ్యాప్నోతీత్యర్థః॥ ౯॥ తతః॥ రజఇతి॥ ఇదమేవంభోగ్యమితిసవికల్పకఃసంకల్పస్స్యాత్ - తతశ్చ అహోరూప మహోభావ ఇతిగుణ
ధ్యానాద్దుర్ధరఃకామస్స్యాత్॥ ౧౦॥ కరోతీతి॥ తతోవిషయాన్భోక్తుంకర్మాణికరోతి॥ ౧౧॥ ఏవంచేన్నకస్యాపిదుఃఖనివృత్తిస్స్యాది
త్యాశంక్యాహ॥రజస్తమోభ్యామితి॥ యద్యపిరజస్తమోభ్యాంవిక్షిప్తధీఃమూఢధీశ్చ- తథాపివిద్వాన్ - వివేకీపునర్మనో నిరుంధన్నసజ్జ
తే॥ ౧౨॥ విషయదోషదృష్ట్యాపిమనోనిరోధాశక్తౌసుఖేనతన్నిరోధోపాయమాహ॥ అప్రమత్తఇతి॥ అనిర్విణ్ణఃఅనలసః - యథాకాలం
త్రిషవణం- మయిపరమానందరూపే- అర్పయన్ - సమాదధ్యాత్॥ ౧౩॥ విషయైస్సంగ్రథితస్యమనసస్తద్వియోగే సేశ్వరనిష్ఠత్వమసం
భావితంమన్యమానంప్రతితన్నిరూపణాయేతిహాసముపక్షిపతి॥ఏతావానితి॥ యథాయథావన్మయ్యావేశ్యతఇత్యేతావానిత్యర్థః॥ ౧౪॥
మచ్ఛిష్యైరిత్యుక్తేతేషామతిజ్యాయస్త్వమనేనరూపేణనిరూపణాసంభవాత్పృచ్ఛతి॥యదేతి॥తంకాలంతదేతద్రూపంచవేదితుమిచ్ఛామి-
తత్కథయేతి॥ ౧౫॥ పుత్రాఇతి॥ మానసాఃపుత్రాః- సూక్ష్మాంసుదుర్జ్ఞేయాం- ఐకాంతికీంగతింపరాంకాష్ఠాం॥ ౧౬॥ తదేవాహ॥ గుణే
ష్వితి॥ గుణేషుయేషువిషయేషు- స్వభావతోరాగాదివశాచ్చేతఃప్రవిశతి - తేచానుభూతావిషయాఃవాసనారూపేణచేతసిప్రవిశంతి- అతి
తితీర్షోఃవిషయానతిక్రమితుమిచ్ఛోః॥ ౧౭॥ ఏవమితి॥ మహాన్దేవోపి- స్వయంభూరపిభూతానాంస్రష్టాపి- ధ్యాయమానఃవిచారయన్న
పిప్రశ్నబీజం- యదజ్ఞానాదయంప్రశ్నస్తన్నావిందత్- యతఃకర్మవిక్షిప్తధీః॥ ౧౮॥ సఇతి॥ ప్రశ్నస్యపారముత్తరమభిప్రాయోవా

తతఃకామోగుణధ్యానాద్దుర్ధరస్స్యాద్ధిదుర్మతేః॥ ౧౦ ॥ కరోతికామవశగఃకర్మాణ్యవిజితేంద్రియః॥
దుఃఖోదర్కాణిసంపశ్యన్రజోవేగవిమోహితః॥౧౧॥ రజస్తమోభ్యాంయదపివిద్వాన్విక్షిప్తధీఃపునః॥
అతంద్రితోమనోయుంజన్దోషదృష్టిర్నసజ్జతే॥౧౨॥అప్రమత్తోనుయుంజీతమనోమయ్యర్పయఞ్ఛ
నైః। అనిర్విణ్ణోయథాకాలంజితశ్వాసోజితాసనః॥౧౩॥ ఏతావాన్యోగఆదిష్టోమచ్ఛిష్యైస్సనకాదిభిః॥
సర్వతోమనఆకృష్యమయ్యద్ధావేశ్యతేయథా॥ ౧౪॥ ఉద్ధవః॥ యదాత్వంసనకాదిభ్యోయేనరూపేణకే
శవ। యోగమాదిష్టవానేతద్రూపమిచ్ఛామివేదితుమ్ ॥ ౧౫॥ శ్రీకృష్ణః॥ పుత్రాహిరణ్యగర్భస్యమా
నసాస్సనకాదయః॥ పప్రచ్ఛుఃపితరంసూక్ష్మాంయోగస్యైకాంతికీంగతిమ్ ॥ ౧౬ ॥ సనకాదయః॥ గుణే
ష్వావిశతేచేతోగుణాశ్చేతసిచప్రభో। కథమన్యోన్యసంత్యాగోముముక్షోరతితితీర్షోః॥౧౭॥ఏవంపృ
ష్టోమహాదేవస్స్వయంభూర్భూతభావనః। ధ్యాయమానఃప్రశ్నబీజంనాభ్యపద్యతకర్మధీః॥ ౧౮ ॥ స
మామచింతయద్దేవఃప్రశ్నపారతితీర్షయా। తస్యాహంహంసరూపేణసకాశమగమంతదా। ౧౯ ॥
దృష్ట్వామాంతఉపవ్రజ్యకృత్వాపాదాభివందనమ్। బ్రహ్మాణమగ్రతఃకృత్వాపప్రచ్ఛుఃకోభవానితి॥
౨౦॥ఇత్యహంమునిభిఃపృష్టస్తత్త్వజిజ్ఞాసుభిస్తదా।యదవోచమహంతేభ్యస్తదుద్ధవనిబోధమే॥౨౧॥
వస్తునోయద్యనానాత్వమాత్మనఃప్రశ్నఈదృశః। కథంఘటేతవోవిప్రావక్తుర్వామేకఆశ్రయః॥
౨౨॥ పంచాత్మకేషుభూతేషుసమానేషుచవస్తుతః।కోభవానితివఃప్రశ్నోవాచారంభోహ్యనర్థకః॥
౨౩॥ మనసావచసాదృష్ట్యాగృహ్యతేన్యైరపీంద్రియైః। అహమేవనమత్తోన్యదితిబుధ్యధ్వమంజసా॥

తస్య తితీర్షయా జిజ్ఞాసయా - హంసరూపేణేతి యథా హంసో నీరం క్షీరం చ పృథక్కర్తుం శక్తః - ఏవమహం గుణాంశ్చేతశ్చ వి
వేచయితుంహంసరూపేణఆగతోస్మీతి॥ ౧౯ ॥ ౨౦॥ ....
ఇతీతి॥ ఇత్యహంమునిభిఃపృష్టఇతిపృథగ్వాక్యం-యదవోచమితిచపృథక్ అతోస్మచ్ఛబ్దావృత్తిరదోషః- తేభ్యోయదవోచంతన్మేవచనంని
బోధ॥ ౨౧॥ దేహాదివివిక్తాత్మజ్ఞానేసతితస్యైవస్యరాగాద్యసంభవాత్స్వయమేవవిషయచేతసోర్విశ్లేషోభవతీతివక్తుంప్రశ్నఖండన
మిషేణైవతావదాత్మానాత్మవివేకమాహత్రిభిః॥వస్తునఇతి॥కిమాత్మనోయంప్రశ్నఃఉతదేహాదిభూతసంఘస్యవా-యద్యాత్మనస్తర్హి
తస్యవస్తునఃపరమార్థరూపస్యఅనానాత్వేసతి హేవిప్రాః వఃయుష్మాభిఃకృతఃప్రశ్నఃఈదృశఃబహుత్వనిర్ధారణరూపఃకథంఘ
టేత- వక్తురుత్తరందాతుర్వామేమమకఆశ్రయః - అవిశేషేఆత్మనికంజాతిగుణక్రియావిశేషమాశ్రిత్యోత్తరంవక్ష్యామీత్యర్థః॥ ౨౨॥
పంచాత్మకేష్వితి॥ భూతసంఘవిషయశ్చేత్అయంవఃప్రశ్నఃవాచారంభఃవాఙ్మాత్రేణారబ్ధః అతోనర్థకః - కుతః - భూతేషుదేవమ
నుష్యాదిదేహేషుపంచభూతాత్మకేషుఅతః సమానేషు అభిన్నేషుపునశ్చవస్తుతఃపరమకారణాత్మనా అభిన్నేషు॥శ్రుతిః॥ వాచారంభణంవి
కారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమితిశ్రుతేః॥౨౩॥తత్రపంచాత్మకత్వంప్రత్యక్షాదిసిద్ధమేవేతిపరమకారణాభేదమేవోపపాదయతి॥
మనసేతి॥ మనఆదిభిర్యద్యద్గృహ్యతేతత్తదహమేవేత్యర్థః॥ అంజసాతత్త్వవిచారేణ ఏతైర్వచనైరాత్మకోహమిత్యంజసాప్యుత్తర
ముక్తంభవతి॥ ౨౪॥ఏవంప్రశ్నఖండనమిషేణైవాత్మస్వరూపంసామాన్యతోనిరూప్య బ్రహ్మణోఽపిదుష్పరిహారంయత్పృష్టం-తత్రా

త్తరమాహ యావదధ్యాయసమాప్తి॥ గుణేష్వితి॥ అయమభిప్రాయః- యద్యపి కర్తృత్వభోక్తృత్వాదిరూపతయా విషయైస్సంగ్రథితం చిత్తం బుద్ధ్యాదిశబ్దవాచ్యమేవ జీవస్య స్వరూపం భవేత్- తతస్తద్వియోగో న ఘటేత తస్య తు స్వరూపం బ్రహ్మైవ చిత్తాధ్యాసేన తు తత్స్వభావతయా విషయైస్సంగ్రథనం- అతః స్వస్య బ్రహ్మత్వభావనయా విషయాణాం చ మిథ్యాత్వానుసంధానేన సర్వతో నిర్విద్య భగవంతం భజతో భవత్యేవ పరిపూర్ణస్వరూపావస్థానమితి- హే ప్రజాః పుత్రకాః- సత్త్వాదిగుణేషు చేతః ఆవిశతి- గుణాశ్చేతసి- ఏవం గుణాశ్చేతశ్చోభయం సంగ్రథితం మదాత్మనో బ్రహ్మస్వరూపస్య జీవస్య దేహః అధ్యస్త ఉపాధిః న తు స్వరూపం॥ ౨౪॥ తస్మాత్ ॥ గుణేష్వితి ॥ అభీక్ష్ణం పునః పునః గుణసేవయా తత్సంస్కారేణ గుణేష్వావిశచ్చిత్తం- తే చ పునర్వాసనారూపేణ చిత్తే ప్రకర్షేణ భవంతీతి తథా- తే గుణాశ్చేతశ్చ- ఏవం యదుభయం తత్ మద్రూపస్సన్ త్యజేత్ ॥ ౨౫ ॥ నను జాగ్రదాద్యవస్థావతః కుతః కూటస్థరూపతా తత్రాహ॥ జాగ్రదితి॥ జాగ్రత్- జాగరః స్వప్నః సుషుప్తిశ్చేతి బుద్ధేర్వృత్తయః తాశ్చ న స్వాభావికాః- కింతు॥ శ్లో॥ సత్త్వాజ్జాగరణం విద్యాద్రజసా స్వప్నమాదిశేత్ ప్రస్వాపం తమసా జంతోస్తురీయం త్రిషు సంతతమితి వక్ష్యమాణక్రమేణ గుణత ఏవ- జీవస్తు విలక్షణః తదవస్థారహిత ఏవ వినిశ్చితః కుతః- తాసాం సాక్షిత్వేన॥ ౨౬॥ నను తర్హి కథమహం జాగర్మీత్యాదిప్రతీతిస్తత్రాహ ॥ యర్హీతి॥ యర్హి యస్మాత్ సమ్యక్ సృతిః సంగమనమితి సంసృతిః- బుద్ధిః తయా బంధోయం ఆత్మనో గుణవృత్తీర్దదాతి- తస్మాన్మయి తురీయే స్థితస్సన్ ఇమం సంసృతిబంధం జహ్యాత్- తత్తదా- గుణచేతసాం గుణానాం చేతసశ్చాన్యోన్యం త్యాగో భవతి॥ ౨౭॥ కథం సంసృత్యా బంధః కదం చ తజ్జహ్యాదిత్యత్రాహ॥ అహంకారేతి॥ అహంకారేణ కృతం బంధం ఆత్మనః అర్థవిపర్యయం ఆనందాద్యావరణేన అనర్థహేతుం విద్వాన్ జానన్ సన్- నిర్విద్య దుఃఖమేతదితి జ్ఞాత్వా తుర్యే స్థితో భూత్వా- సంసారచింతాం సంసారోద్బుద్ధిం స్మృతి చింతాం అభిమానం తత్కృతాం భోగచింతాం చ త్యజేత్॥ ౨౮॥

గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రజాః। జీవస్య దేహ ఉభయం గుణాశ్చేతో మదాత్మనః॥ ౨౪॥ గుణేషు చావిశచ్చిత్తమభీక్ష్ణం గుణసేవయా। గుణాశ్చ చిత్తప్రభవా మద్రూప ఉభయం త్యజేత్ ॥ ౨౫॥ జాగ్రత్స్వప్నస్సుషుప్తిశ్చ గుణతో బుద్ధివృత్తయః। తాసాం విలక్షణో జీవస్సాక్షిత్వేన వినిశ్చితః॥ ౨౬॥ యర్హి సంసృతిబంధోయమాత్మనో గుణవృత్తిదః। మయి తుర్యే స్థితో జహ్యాత్త్యాగస్తద్గుణచేతసామ్॥ ౨౭॥ అహంకారకృతం బంధమాత్మనోర్థవిపర్యయమ్। విద్వాన్నిర్విద్య సంసారచింతాం తుర్యే స్థితస్త్యజేత్ ॥ ౨౮ ॥ యావన్నానార్థధీః పుంసో న నివర్తేత యుక్తిభిః। జాగర్త్యపి స్వపన్నజ్ఞస్స్వప్నే జాగరణం యథా ॥ ౨౯ ॥ అసత్త్వాదాత్మనోన్యేషాం భావానాం తత్కృతా భిదా। గతయో హేతవశ్చాస్య మృషా స్వప్నదృశో యథా ॥ ౩౦ ॥ యో జాగరే బహిరనుక్షణధర్మిణోర్థాన్ భుంక్తే సమస్తకరణైర్హృది తత్సదృక్షాన్। స్వప్నే సుషుప్త ఉపసంహరతే స ఏకస్స్మృత్యన్వయాత్త్రిగుణవృత్తిదృగింద్రియేశః॥ ౩౧ ॥ ఏవం విమృశ్య గుణతో మనసస్త్ర్యవస్థా మన్మాయయా మయి కృతా ఇతి నిశ్చితార్థాః। సంఛిద్య హార్దమనుమానసదుక్తితీక్ష్ణజ్ఞానాసినా భజత మాఖిలసంశయాధిమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఈక్షేత విభ్రమమిదం మ

౨౯॥ యావదేవం న త్యజేత్తావత్తస్య కర్మజ్ఞానాదిసర్వం వ్యర్థమిత్యాహ॥ యావదితి॥ యద్యపి జాగర్తి కర్మాదిషు తథాపి స్వపన్ స్వప్నాన్ పశ్యన్నివ భవతి- యతః అజ్ఞః అసమ్యగ్దర్శీ- అజ్ఞజాగరస్య స్వప్నే స్వప్నే దృష్టాంతః- స్వప్న ఇతి॥ ౩౦॥ నను కథం వేదప్రమితవర్ణాశ్రమకర్మాదినానాధీర్నివర్తేత తత్రాహ ॥ అసత్త్వాదితి॥ భావానాం దేహాదీనాం- తత్కృతా భిదా వర్ణాశ్రమాదిరూపా- గతయః స్వర్గాదిఫలాని- హేతవః కర్మాణి చ అన్యాశ్చ నో మృషా- అవిద్యావద్విషయో వేద ఇతి భావః॥ ౩౧॥ యుక్తిభిరిత్యుక్తం తా ఏవ యుక్తీరాహ॥ య ఇతి॥ అర్థాన్ స్థూలదేహాదీన్- సమస్తకరణైః చక్షురాదిభిః భుంక్తే- కథంభూతాన్ అనుక్షణధర్మిణః క్షణికబాల్యతారుణ్యాదిధర్మవతః- యశ్చ స్వప్నే హృది జాగరదృష్టసదృశాన్ వాసనామయాన్ భుంక్తే యశ్చ సుషుప్తే తాన్ సర్వాన్ ఉపసంహరతి- స ఏకః- కుతః- త్రిగుణవృత్తిదృక్ అవస్థాత్రయద్రష్టా- నను జాగ్రదవస్థాం వేంద్రియాణి పశ్యంతి- స్వప్నం మనః- సుషుప్తం తత్సంస్కారవిశేషా బుద్ధిః కథమాత్మా ద్రష్టేత్యత్రాహ- ఇంద్రియేశః నను ఇంద్రియేశా అపి విశ్వతైజసప్రాజ్ఞాభిన్నాః న కుతః స్మృత్యా ప్రతిసంధానేన సర్వావస్థాస్వన్వయాత్- యః స్వప్నానద్రాక్షం యశ్చ తదనంతరం న కించిదవేదిషం స ఏష ఏవ- తర్హి జాగర్మీతి ఉపాధిభేదేన విశ్వాదివ్యవహార ఇతి భావః ఏతేన బాల్యాద్యవస్థాస్వపి ప్రతిసంధానేన ఆత్మైక్యం ద్రష్టవ్యం॥ ౩౨॥ తతః కిమిత ఆహ॥ ఏవమితి॥ గుణతో యా ఏతా మనసః త్ర్యవస్థాస్తాః- మదవిద్యయా మయి కృతా న తత్త్వతస్సంతీతి నిశ్చితః ఆత్మరూపః అర్థో యైస్తే యూయం - అఖిలసంశయానామాధిం ఆధీయంతేస్మిన్నితి ఆధిః అహంకారస్తం సంఛిద్య- హార్దం హృది స్థితం మాం భజత - కేన ఛిత్త్వేత్యాహ - అనుమానైః సదుక్తిభిః సతాముపదేశైశ్చ తీక్ష్ణేన జ్ఞానఖడ్గేన ॥ ౩౩॥ అనుమానాని దర్శయతి ॥ ఈక్షేతేతి ॥ ఇదం జగత్ విభ్రమమీక్షేత - అత్ర హేతవః మనోవిజృంభితత్వాత్ దృష్టత్వాత్ వినాశిత్వాచ్చ స్వప్నవత్ అతిచంచలత్వాచ్చ అలాతచక్రవత్- నను భ్రమోపి సద్విషయః కథం స్యాత్త

త్రాహ- విజ్ఞానమితి- నిగమనం తస్మాత్ త్రిధా యోఽయం గుణపరిణామకృతో వికల్పో భేదః స స్వప్నః స్వప్నవన్మృషా సామాన్యేతి ॥ ౩౪ ॥ తస్మాత్ ॥ దృష్టిమితి ॥ తతః దృశ్యాత్ దృష్టిం ప్రతినివర్త్య- నిజసుఖానుభవో భవేత్- తస్యైశ్వర్యాద్యర్థం చ నివృత్తతృష్ణః తూష్ణీం నిరీహశ్చ భవేత్- మనోవాక్కాయవ్యాపారరహిత ఇత్యర్థః- నను దేహవతః సర్వదా నైవ తద్దృష్టిప్రతినివర్తనా యోగాత్ పునః సంసారిత్వాదేవ తత్రాహ- సందృశ్యత ఇతి - క్వచిదావశ్యకాహారాదిమయద్యపీదం సందృశ్యతే తథాపి పూర్వమవస్తుబుద్ధ్యా త్యక్తత్వాత్ పునర్భ్రమాయ న భవేదేవ- కింతు దేహపాతపర్యంతం స్మృతిః సంసారమాత్రేణావభాసో భవేదిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఏతదేవోపపాదయతి ॥ దేహమితి ॥ ఆసనాదుత్థితం ఉత్థాయ తత్రైవ స్థితం తతః క్వచిదపేతం నిర్గతం పునస్తత్రైవోపేతం వా దేహమపి నానుసంధత్తే సిద్ధోఽస్య - యతః సోఽనదేహేన- స్వరూపమధ్యగమత్ ప్రాప్తవాన్- తం దేహం- యతః కారణాదతివా అత్యంతానానుసంధానే దృష్టాంతః- వాస ఇతి- పరికృతం పరిహితం వాసః గతం వా స్థితం వా యథా న వేత్తి తద్వత్ ॥ ౩౬ ॥ నను చ యః పరిపాల్యమానోఽపి ముహూర్తమపి తం చేన్న పశ్యతి తర్హి కథం స దేహ నేత్యాహ ॥ దేహ ఇతి ॥ దైవవశేన గచ్ఛన్ స్వారంభకం కర్మ యావదస్తి- తావత్పర్యంతం ప్రతిసమీక్ష్యత ఏవ- సాసుః ప్రాణేంద్రియసహితః- నను తర్హి తస్మిన్ కదాచిదాసక్తోఽపి నేత్యాహ- తమితి స్వాప్నం స్వప్నతుల్యం - అధిరూఢః ప్రాప్తః సమాధిపర్యంతో యోగో

నసో విలాసం దృష్టం వినష్టమతిలోలమలాతచక్రమ్। విజ్ఞానమేకమురుధైవ విభాతి మాయా స్వప్నస్త్రిధా గుణవిసర్గకృతో వికల్పః ॥ ౩౪ ॥ దృష్టిం తతః ప్రతినివర్త్య నివృత్తతృష్ణస్తూష్ణీం భవేన్నిజసుఖానుభవో నిరీహః। సందృశ్యతే క్వచిదిదం యదవస్తుబుద్ధ్యా త్యక్తం భ్రమాయ న భవేత్స్మృతిరానిపాతాత్ ॥ ౩౫ ॥ దేహం చ నశ్వరమవస్థితముత్థితం వా సిద్ధో న పశ్యతి యతోఽధ్యగమత్స్వరూపమ్। దైవాదపేతమథ దైవవశాదుపేతం వాసో యథా పరికృతం మదిరామదాంధః ॥ ౩౬ ॥ దేహోఽపి దైవవశగః ఖలు కర్మ యావత్స్వారంభకం ప్రతిసమీక్షత ఏవ సాసుః। తం సప్రపంచమధిరూఢసమాధియోగః స్వాప్నం పునర్న భజతే ప్రతిబుద్ధవస్తుః ॥ ౩౭ ॥ మయైతదుక్తం వో విప్రా గుహ్యం యత్సాంఖ్యయోగయోః। జానీత మాగతం యజ్ఞం యుష్మద్ధర్మవివక్షయా ॥ ౩౮ ॥ అహం సాంఖ్యస్య యోగస్య సత్యస్యర్తస్య తేజసః। పరాయణం ద్విజశ్రేష్ఠాః శ్రియః కీర్తేర్దమస్య చ ॥ ౩౯ ॥ మాం భజంతి గుణాః సర్వే నిర్గుణం నిరపేక్షకమ్। సుహృదం ప్రియమాత్మానం సామ్యాసంగాదయోగుణాః ॥ ౪౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇతి మే ఛిన్నసందేహా మునయః సనకాదయః। సభాజయిత్వా పరయా భక్త్యాగృణత సంస్తవైః ॥ ౪౧ ॥ తైరహం పూజితః సమ్యక్ సంస్తుతః పరమర్షిభిః। ప్రత్యేయాయ స్వకం ధామ పశ్యతః పరమేష్ఠినః ॥ ౪౨ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ఏకాదశస్కంధే త్రయోదశోఽధ్యాయః.

ఉద్ధవః ॥ వదంతి కృష్ణ శ్రేయాంసి బహూని బ్రహ్మవాదినః। తేషాం వికల్పప్రాధాన్యముతాహో ఏకముఖ్యతా ॥ ౧ ॥ భవతోదాహృతః స్వామిన్ భక్తియోగోఽనపేక్షితః। నిరస్య సర్వతః సంగం యేన త్వయ్యావిశేన్మనః ॥ ౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కాలేన నష్టా ప్రలయే వాణీయం వేదసంజ్ఞితా। మయాదౌ బ్రహ్మణే ప్రో

యేన- అతఏవ ప్రతిబుద్ధం జ్ఞాతం పరమార్థం వస్తు యేన సః తథా చ ॥ శ్రు ॥ తస్య తావదేవ చిరం యావన్న విమోక్ష్యేఽథ సంపత్స్యత ఇతి ॥ ౩౭ ॥ ఉక్తార్థేన తేషాం విశ్వాసార్థం స్వస్వరూపమాహ ॥ మయేతి ॥ సాంఖ్యమాత్మానాత్మవివేకః యోగోఽష్టాంగః - తయోర్గుహ్యం గహనం - యజ్ఞం విష్ణుం - యుష్మద్ధర్మవివక్షయేత్యనేన ధర్మా అప్యుపదిష్టా ఇతి జ్ఞేయం అతఏవ ॥ శ్లో ॥ యస్త్వేన హంసరూపేణ బ్రహ్మణేఽభ్యధాయి మాధవ ఇత్యనువాదో భవిష్యతి ॥ ౩౮ ॥ అహమితి ॥ ఋతం ప్రమీయమాణో ధర్మః సత్యమనుష్ఠీయమానో ధర్మః తేజః ప్రభావః- ఏతేషాం పరమయనం ॥ ౩౯ ॥ కించ ॥ మామితి ॥ కథంభూతాః అగుణాః గుణపరిణామరూపా న భవంతి కింతు నిత్యా ఇత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ ఇతీతి ॥ మే మయా- అగృణత మాం తుష్టువుః ॥ ౪౧ ॥ తైరితి ॥ ప్రత్యేయాయ ప్రత్యాగతోఽస్మి ॥ ౪౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ చతుర్దశే పరం శ్రేయో భక్తిరేవ న చేతరత్ । ఇత్యేతద్వర్ణ్యతే ధ్యానయోగశ్చ సహసాధనైః ॥ ఏవం తావద్భగవతా భక్త్యా మోక్ష ఇత్యుక్తం- అన్యే త్వన్యాని సాధనాని వదంతి - తత్ర విశేషనిర్ధారణాయ పృచ్ఛతి ॥ వదంతీతి ॥ శ్రేయాంసి శ్రేయస్సాధనాని - కిం వికల్పేన ప్రాధాన్యం ఉతాహో కిం వా ఏకస్యైవ ముఖ్యతా ॥ ౧ ॥ ఏకముఖ్యతాపక్షోత్థానే కారణం ॥ భవత ఇతి ॥ అనపేక్షితః న అపేక్షితం అపేక్ష్యో యస్మిన్ సః అహైతుక ఇత్యర్థః భవతా యో భక్తియోగ ఉక్తః అన్యే చ యాని శ్రేయస్సాధనాని వదంతి - తేషాం కిం సాధ్యసాధనత్వేన ప్రాధాన్యమేవ సర్వేషాం ఉతాంగాం

గిత్వం ప్రాధాన్యేపి - కిం వికల్పేన సర్వేషాం తుల్యఫలత్వం - యద్వా - కశ్చిదస్తి విశేష ఇతి ॥ ౨ ॥ తత్ర భక్తిరేవ మహాఫలత్వేన ముఖ్యా - అన్యాని తు స్వస్వప్రకృత్యనుసారేణ పుష్పస్థానీయస్వర్గాదిఫలబుద్ధిభిః ప్రాణిభిః ప్రాధాన్యేన పరికల్పితాని తుచ్ఛకఫలానీతి వివేక్తుం ప్రకృత్యనుసారేణ బహుధా వేదార్థప్రతిపత్తిమాహ సప్తభిః ॥ కాలేనేతి ॥ మదాత్మకః మయ్యేవాత్మా చిత్తం యేన సః ॥ ౩ ॥ తేనేతి ॥ భృగ్వాదయః భృగుశ్చ మరీచిరత్ర్యంగిరసౌ - పులస్త్యః పులహః క్రతురిత్యేతే చ సప్త బ్రహ్మణః ప్రజాపతయః తే చ తే మహర్షయశ్చ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ కిందేవా ఇతి ॥ కిం దేవాః క్లమస్వేదదౌర్గంధ్యాదిరాహిత్యేన భూస్పర్శాదనాచ కిం దేవా మనుష్యా వేతి సందేహాస్పదద్వీపాంతర మనుష్యాః - ఏవం కిన్నరాః కించిన్నరా ఇవ ముఖతః శరీరతో వా - కింపురుషాః కించిత్పురుషా ఇవ వానరాదయః - ప్రకృతయః వాసనాః బహ్వ్యః - కుతః - రజస్సత్త్వతమాంసి భువః జన్మస్థానాని యాసాం తాః ॥ ౬ ॥ యాభిరితి ॥ భూతాని దేవాసురమనుష్యాదీని - యథాప్రకృతి ప్రకృతిమనతిక్రమ్య - చిత్రా వాచః వేదార్థవ్యాఖ్యానవిషయాః ॥ ౭ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవమిత్యుక్తోపసంహారః కేషాంచిదర్థ యనాదిశూన్యానామపి గుర్వుపదేశపారంపర్యేణ - అపరే పాషండమతయః వేదవిరుద్ధార్థమతయః ॥ ౮ ॥ మదితి ॥ తత్ప్రకృతీనాం మాయాగుణమూలత్వాత్ మన్మాయామోహితధియః - అనేకాంతం నానావిధం ॥ ౯ ॥ తదేవాహ సార్ధేన ॥ ధర్మమితి ॥ ధర్మం నిత్యనైమిత్తికాఖ్యం కర్మ - కర్మమీమాంసకాః - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ మోక్షార్థీ న ప్రవర్తేత తత్ర కామ్యనిషిద్ధయోః । నిత్యనైమిత్తికే కుర్యాత్ ప్రత్యవాయజిహాసయేత్యాది - యశః కావ్యాలంకారకృతః - య

క్తా ధర్మో యస్యాం మదాత్మకః ॥ ౩ ॥ తేన ప్రోక్తా స్వపుత్రాయ మనవే పూర్వజాయ సా । తతో భృగ్వా
దయోఽగృహ్ణంత్సప్త బ్రహ్మమహర్షయః ॥ ౪ ॥ తేభ్యో మునిభ్యస్తత్పుత్రా దేవదానవగుహ్యకాః । మ
నుష్యాస్సిద్ధగంధర్వాస్సవిద్యాధరచారణాః ॥ ౫ ॥ కిందేవాః కిన్నరా నాగా యక్షకింపురుషాదయః ।
బహ్వ్యస్తేషాం ప్రకృతయో రజస్సత్త్వతమోభువః ॥ ౬ ॥ యాభిర్భూతాని భిద్యంతే భూతానాం పత
యస్తథా । యథాప్రకృతి సర్వేషాం చిత్రా వాచస్స్రవంతి హి ॥ ౭ ॥ ఏవం ప్రకృతివైచిత్ర్యాద్భిద్యం
తే మతయో నృణామ్ । పారంపర్యేణ కేషాంచిత్పాషండమతయోఽపరే ॥ ౮ ॥ మన్మాయామోహితధియః
పురుషాః పురుషర్షభ । శ్రేయో వదంత్యనేకాంతం యథాకర్మ యథారుచి ॥ ౯ ॥ ధర్మమేకే యశశ్చాన్యే
కామం సత్యం దమం శమమ్ । అన్యే వదంతి స్వార్థం వై ఐశ్వర్యం త్యాగభోజనమ్ ॥ కేచిద్యజ్ఞం తపో దానం
వ్రతాని నియమాన్యమాన్ ॥ ౧౦ ॥ ఆద్యంతవంత ఏవైషాం లోకాః కర్మవినిర్మితాః । దుఃఖోదర్కాస్తమో
నిష్ఠాః క్షుద్రానందాశ్శుచార్పితాః ॥ ౧౧ ॥ మయ్యర్పితాత్మనస్సభ్య నిరపేక్షస్య సర్వతః । మయా
త్మనా సుఖం యత్తత్కుతస్స్యాద్విషయాత్మనామ్ ॥ ౧౨ ॥ అకించనస్య దాంతస్య శాంతస్య సమచేత
సః । మయా సంతుష్టమనసస్సర్వాస్సుఖమయా దిశః ॥ ౧౩ ॥ న పారమేష్ఠ్యం న మహేంద్రధిష్ణ్యం న సా
ర్వభౌమం న రసాధిపత్యమ్ । న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా మయ్యర్పితాత్మేచ్ఛతి మద్వినాన్యత్ ॥ ౧౪ ॥
న తథా మే ప్రియతమ ఆత్మయోనిర్న శంకరః । న చ సంకర్షణో న శ్రీర్నైవాత్మా చ యథా భవాన్ ॥
౧౫ ॥ నిరపేక్షం మునిం శాంతం నిర్వైరం సమదర్శనమ్ । అనువ్రజామ్యహం నిత్యం పూయేయేత్యంఘ్రి
రేణుభిః ॥ ౧౬ ॥ నిష్కించనా మయ్యనురక్తచేతసశ్శాంతా మహాంతోఽఖిలజీవవత్సలాః । కామైరనాల

దాహుః ॥ శ్లో ॥ యావత్కీర్తిర్మనుష్యస్య పుణ్యా లోకేషు గీయతే । తావద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయత ఇతి - కామం వాత్స్యాయనాదయః - సత్యం దమం శమం చ యోగశాస్త్రకృతః - అన్యే దృష్టార్థవాదినో దండనీతికృతః - వై ప్రసిద్ధం - ఐశ్వర్యమేవ స్వార్థం పురుషార్థం వదంతి - అతః సామాద్యుపాయ ఏవ శ్రేయస్సాధనమితి తేషాం మతం - తథైవ త్యాగం భోజనం చ లోకాయతికాః - యజ్ఞం తపో దానం యజ్ఞో దేవానాం పూజనం తపశ్చ దానం చ ॥ ౧౦ ॥ తేషాం తుచ్ఛఫలత్వమాహ ॥ ఆద్యంతవంత ఇతి ॥ ఏషాం లోకాః ఏతైస్సాధ్యాని ఫలాని - తమోనిష్ఠాః మోహావసానాః - భోగకాలేప్యసూయాదిభిః - శుచా అర్పితాః వ్యాప్తాః ॥ ౧౧ ॥ భక్తేర్ముఖ్యత్వమాహ యావత్సమాప్తి ॥ మయీతి ॥ హే సభ్య - మయా పరమానందరూపేణ - ఆత్మనా స్వరూపత్వేన స్ఫురతా ॥ ౧౨ ॥ కించ - అన్యేషాం తత్తల్లోకాదిపరిచ్ఛిన్నం సుఖం తుచ్ఛం - భక్తస్య తు పరిపూర్ణమిత్యాహ ॥ అకించనస్యేతి ॥ ౧౩ ॥ పరిపూర్ణతామేవాహ ॥ నేతి ॥ రసాధిపత్యం పాతాళాదిస్వామ్యం - అపునర్భవం మోక్షమపి - మద్వినా మాం వినా అన్యత్ నేచ్ఛతి - అహమేవ తస్య ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ మమాపి స ఏవ ప్రేష్ఠ ఇత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ ఆత్మయోనిః బ్రహ్మా పుత్రోపి - శంకరః మత్స్వరూపభూతోపి - సంకర్షణః భ్రాతాపి - శ్రీః భార్యాపి - ఆత్మా శ్రీమూర్తిరపి - యథా భక్త ఇతి వక్తవ్యే అతిహర్షేణాహ భవానితి ॥ ౧౫ ॥ హీనమధ్యమభక్తాభ్యాముత్తమభక్తిజ్ఞాని నిజప్రీతిమాహ ॥ నిరపేక్షమితి ॥ సమదర్శనం వాసుదేవస్సర్వమితి పశ్యంతం - పూయేయ - మదంతర్వర్తి బ్రహ్మాండాని పవిత్రీకుర్యామితి భావేనేత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ కిం

చ మద్భక్తానాం సుఖం ఏతావదేవంభూతమితి వా వక్తుం కస్సమర్థః - యతః తత్స్వసంవేద్యం నిరుపమమిత్యాహ ॥ నిష్కించనా ఇతి ॥ మహాంతో నిరహంమానాః - అనాలబ్ధధియః అస్పృష్టచిత్తాః - నిష్కించనత్వాదీనాం యథేష్టం చే తు హేతుః మద్భక్తః ఏవంభూతాః మమ దీయాః యత్సుఖం జుషంతి సేవంతే తత్సుఖం త ఏవ విదుః నాన్యే - కుతః - నైరపేక్ష్యం నాస్తి అపేక్షా యేషాం తే నిరపేక్షాః తైరేవ లభ్యం నతు సాపేక్షైరపీత్యర్థః - యద్వా ఏవంభూతాస్సంతో యే మమ మామిత్యర్థః - జుషంతి ప్రీణయంతి - త ఏవ యన్నైరపేక్ష్యం సుఖం తద్విదుర్నాన్య ఇత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ అపిచ ఆస్తాం తావదుత్తమభక్తకథా యతః ప్రాకృతోపి భక్తః కృతార్థ ఏవేత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ బాధ్యమాన ఇతి ॥ బాధ్యమానః విషయైః ఆకృష్యమాణోపి ప్రగల్భయా సమర్థయా ॥ ౧౮ ॥ అత్ర దృష్టాంతః ॥ యథేతి ॥ పాకాద్యర్థం ప్రజ్వాలితోగ్నిః యథా కాష్ఠాని భస్మీకరోతి - తథా రాగాదినాపి కథంచిన్మద్విషయా సతీ భక్తిః సమస్తపాపానీతి - భగవానపి స్వభక్తిమహిమాశ్చర్యేణ సంబోధయతి - అహో ఉద్ధవ విస్మయం శృణ్వితి ॥ ౧౯ ॥ అతః ఏవంభూతం శ్రేయో నాన్యదస్తీత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ ౨౦ ॥ భక్త్యేతి ॥ శ్రద్ధయా యా భక్తిః తయా మన్నిష్ఠా మద్విషయా ఆస్తిక్యబుద్ధిమాత్రేణ - సంభవాత్ జాతిదోషాదపీత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ భక్త్యభావే అన్యత్సాధనం వ్యర్థమిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ ధర్మ ఇతి ॥ ౨౨ ॥ తర్హి తస్య భక్తిర్నాస్తీతి కథం జ్ఞాయేతేత్యాశంకాయాం భక్తైశ్చిహ్నాన్యాహ ॥ కథమితి ॥ రోమహర్షాదికం వినా కథం భక్తిర్గమ్యతే - భక్త్యా చ వినా కథమాశయః శుధ్యేదితి ॥ ౨౩ ॥ కించ - భక్తిస్త్వాశయం శోధయతీతి కిము వక్తవ్యం - యతో గద్గదవాగాది లక్షణో మద్భక్తియుక్తస్సర్వం లోకం పునాతీత్యాహ ॥ వాగితి ॥ ౨౪ ॥ అపిచ భక్త్యైవాత్మశుద్ధిర్నాన్యత ఇతి సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ యథా అగ్నినా ధ్మాతం తాపితమేవ - హేమ సువర్ణం - అంతర్మలం జహాతి - న క్షాళనాదిభిః - స్వం నిజం చ రూపం భజతే ఏవం కర్మానుశయం కర్మవాసనాం - మాం భజతే మద్రూపతామాపద్యతే ॥ ౨౫ ॥ నను ॥ శ్రు ॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం ॥ శ్రు ॥ తమేవ విదిత్వాతిమృత్యుమేతీత్యాది శ్రుతిభిః జ్ఞానాదేవావిద్యానివృత్త్యా త్వత్ప్రాప్తిరవగమ్యతే కుతో భక్తియోగేనేత్యుచ్యతే తత్రాహ ॥ యథేతి ॥ ఆత్మా చిత్తం - పరిమృజ్యతే శోధ్యతే - మత్పుణ్యగాథానాం శ్రవణైరభిధానైశ్చ - భక్తైరేవానాంతరవ్యాపారో జ్ఞానం న పృథగిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ....

బ్ధధియో జుషంతి యత్తన్నైరపేక్ష్యం న విదుస్సుఖం మమ ॥ ౧౭ ॥ బాధ్యమానోపి మద్భక్తో విషయైరజితేంద్రియః । ప్రాయః ప్రగల్భయా భక్త్యా విషయైర్నాభిభూయతే ॥ ౧౮ ॥ యథాగ్నిస్సుసమిద్ధార్చిః కరోత్యేధాంసి భస్మసాత్ । తథా మద్విషయా భక్తిరుద్ధవైనాంసి కృత్స్నశః ॥ ౧౯ ॥ న సాధయతి మాం యోగో న సాంఖ్యం ధర్మ ఉద్ధవ । న స్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగో యథా భక్తిర్మమోర్జితా ॥ ౨౦ ॥ భక్త్యాహమేకయా గ్రాహ్యశ్శ్రద్ధయాత్మా ప్రియస్సతామ్ । భక్తిః పునాతి మన్నిష్ఠా శ్వపాకానపి సంభవాత్ ॥ ౨౧ ॥ ధర్మస్సత్యదయోపేతో విద్యా వా తపసాన్వితా । మద్భక్త్యాపేతమాత్మానం న సమ్యక్ప్రపునాతి హి ॥ ౨౨ ॥ కథం వినా రోమహర్షం ద్రవతా చేతసా వినా । వినానందాశ్రుకలయా శుధ్యేద్భక్త్యా వినాశయః ॥ ౨౩ ॥ వాగ్గద్గదా ద్రవతే యస్య చిత్తం రుదత్యభీక్ష్ణం హసతి క్వచిచ్చ । విలజ్జ ఉద్గాయతి నృత్యతే చ మద్భక్తియుక్తో భువనం పునాతి ॥ ౨౪ ॥ యథాగ్నినా హేమ మలం జహాతి ధ్మాతం పునస్స్వం భజతే చ రూపమ్ । ఆత్మా చ కర్మానుశయం విధూయ మద్భక్తియోగేన భజత్యథో మామ్ ॥ ౨౫ ॥ యథా యథాత్మా పరిమృజ్యతేసౌ మత్పుణ్యగాథాశ్రవణాభిధానైః । తథా తథా పశ్యతి తత్త్వసూక్ష్మం చక్షుర్యథైవాంజనసంప్రయుక్తమ్ ॥ ౨౬ ॥ విషయాంధ్యాయతశ్చిత్తం విషయేషు విషజ్జతే । మామనుస్మరతశ్చిత్తం మయ్యేవ ప్రవిలీయతే ॥ ౨౭ ॥ తస్మాదసదభిధ్యానం యథా స్వప్నమనోరథమ్ । హిత్వా మయి సమాధత్స్వ మనో మద్భావభావితమ్ ॥ ౨౮ ॥ స్త్రీణాం తత్సంగినాం సంగం త్యక్త్వా దూరత ఆత్మవాన్ । క్షేమే వివిక్త ఆసీనశ్చింతయేన్మామతంద్రితః ॥ ౨౯ ॥ న తథాస్య భవేత్ క్లేశో బంధశ్చాన్యప్రసంగతః । యోషిత్సం

కించ జ్ఞానం నామ చిత్తస్య మదాకారపరిణామః - స చ మాం భజతః స్వభావత ఏవ భవతి న తు యత్నాంతరమపేక్షత ఇతి సదృష్టాంతమాహ ॥ విషయానితి ॥ ౨౭ ॥ యస్మాదన్యథా ధ్యానం తత్ఫలం చ స్వప్నమనోరథవదసదభిధ్యానమాత్రం తస్మాత్తద్విహాయ మయ్యేవ మనః సమాహితం కుర్వితి ప్రకరణార్థముపసంహరతి ॥ తస్మాదితి ॥ మద్భావభావితం మద్భావేన భజనేనైవ శోధితం ॥ ౨౮ ॥ విశేషతో నాత్మాన్యయనాదుష్టాః కామమార్గాః పరిత్యాజ్యా ఇత్యాహ ॥ స్త్రీణామితి ॥ ఆత్మవాన్ ధీరస్సన్ - క్షేమే నిర్భయే దేశే - వివిక్తే నిర్జనే ॥ ౨౯ ॥ ఏతదేవోపపాదయతి ॥ నేతి ॥ అస్య పుంసః యథా తత్సంగిసంగతః క్లేశో భవేత్ - యథా చ బంధో యోషిత్సంగతః - తథా అన్యప్రసంగతో న భవేదితి ॥

౩౦ ॥ మాంచింతయేదిత్యుక్తంతత్ప్రకారంపృచ్ఛతి॥యథేతి॥ యథేతిధ్యానాంగప్రశ్నః- యాదృశమితిధ్యేయవిశేషణప్రశ్నః- యదాత్మకమితియస్యైతానివిశేషణానితత్స్వరూపప్రశ్నః ఏతన్మేధ్యానంమేవక్తుమర్హసీతివాపాఠః- తత్రాయమర్థః- ముముక్షుస్త్వాంయథాధ్యాయేత్తన్మేవక్తుమర్హసీతిజిజ్ఞాసోఃకథనాయ - మేమమ పునరేతత్త్వద్ధ్యానస్యమేవపురుషార్థః- నతుధ్యానేనకృత్యమస్తీతి తదుక్తం॥ శ్లో॥ త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధవాసోలంకారచర్చితాః। ఉచ్ఛిష్టభోజినోదాసాస్తవమాయాంజయేమహీత్యాదిత్వేంవక్తుమర్హసీతిపాఠస్సుగమః॥ ౩౧॥ తత్రధ్యానాంగత్వేనాసనప్రాణాయామప్రకారమాహచతుర్భిః॥ సమఇతి॥ సమేనాత్యుచ్ఛ్రితేనాతినీచే- ఆసనేకంబళాదౌ- సమకాయస్సన్ యథాసుఖమాసీనఇతినాత్రస్వస్తికాదినియమఇత్యుక్తం- నాసాగ్రనిరీక్షణంచచిత్తస్థైర్యాయ॥శ్లో॥అంతర్లక్ష్యో బహిర్దృష్టిస్స్థిరచిత్తస్సుసంయతఇతియోగశాస్త్రోక్తేః ॥ ౩౨ ॥ ప్రాణస్యేతి ॥ విపర్యయేణరేచకపూరకకుంభకక్రమేణాపి- యద్వావామనాడ్యాపూరితందక్షిణయాత్యజేత్- తయైవాపూరితంవామయాత్యజేత్- ఇత్యేవంవిపర్యయేణ- యథోక్తంయోగే॥ శ్లో॥ ఇడయాపూరయేద్వాయుంత్యజేత్పింగళయాపునః।పింగళాపూరితంవాయుమిడయాచపరిత్యజేదితి॥నిర్జితేంద్రియఇతిప్రత్యాహారఉక్తః॥౩౩॥ ప్రాణాయామోద్వివిధః-సగర్భఃఅగర్భశ్చేతి తత్రశ్రేష్ఠత్వాత్ప్రణవగర్భమాహద్వాభ్యాం ॥ హృదీతి ॥ మూలాధారాదారభ్యఅవిచ్ఛిన్నంసంతతం- ఘంటానాదతుల్యంఓంకారంహృదిస్థితం- ప్రాణేనఉదీర్యఊర్ధ్వంద్వాదశాంతపర్యంతంనీత్వా- కథం- బిసోర్ణ

గాద్యథాపుంసోయథాతత్సంగిసంగతః॥ ౩౦॥ ఉద్ధవః॥ యథాత్వామరవిందాక్షయాదృశంవాయదా
త్మకమ్। ధ్యాయేన్ముముక్షురేతన్మేధ్యానంత్వంవక్తుమర్హసి। ౩౧ ॥ శ్రీభగవాన్॥ సమఆసనఆసీన
స్సమకాయోయథాసుఖమ్। హస్తావుత్సంగఆధాయస్వనాసాగ్రకృతేక్షణః॥౩౨॥ ప్రాణస్యశోధయే
న్మార్గంపూరకుంభకరేచకైః। విపర్యయేణాపిశనైరభ్యసేన్నిర్జితేంద్రియః। ౩౩ ॥ హృద్యవిచ్ఛి
న్నమోంకారంఘంటానాదంబిసోర్ణవత్। ప్రాణేనోదీర్యతత్రాథపునస్సంవేశయేత్స్వరమ్॥౩౪॥
ఏవంప్రణవసంయుక్తంప్రాణమేవసమభ్యసేత్। దశకృత్వస్త్రిషవణంమాసాదర్వాగ్జితానిలః॥
౩౫। హృత్పుండరీకమంతస్స్థమూర్ధ్వనాళమధోముఖమ్। ధ్యాత్వోర్ధ్వముఖమున్నిద్రమష్టపత్రం
సకర్ణికమ్॥కర్ణికాయాంన్యసేత్సూర్యసోమాగ్నీనుత్తరోత్తరమ్। ౩౬ ॥ వహ్నిమధ్యేస్మరేద్రూ
పంమమైతద్ధ్యానమంగళమ్। సమంప్రశాంతంసుముఖందీర్ఘచారుచతుర్భుజమ్॥ ౩౭ । సుచారుసుం
దరగ్రీవంసుకపోలంశుచిస్మితమ్। సమానకర్ణవిన్యస్తస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩౮॥ హేమాంబరంఘన
శ్యామంశ్రీవత్సశ్రీనికేతనమ్।శంఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిభూషితమ్॥౩౯॥ నూపురైర్విలసత్పా
దంకౌస్తుభప్రభయాన్వితమ్। ద్యుమత్కిరీటకటకకటిసూత్రాంగదాయుతమ్॥ ౪౦ ॥ సర్వాంగసుంద
రంహృద్యంప్రసాదసుముఖేక్షణమ్। సుకుమారమభిధ్యాయేత్సర్వాంగేషుమనోదధత్॥ ౪౧ ॥ ఇంద్రి
యాణీంద్రియార్థేభ్యోమనసాకృష్యతన్మనః। బుద్ధ్యాసారథినాధీరఃప్రణయేన్మయిసర్వతః॥ ౪౨ ।
తత్సర్వవ్యాపకంచిత్తమాకృష్యైకత్రధారయేత్। నాన్యానిచింతయేద్భూయస్సుస్మితంభావయేన్ము

వత్ కమలనాళతంతువత్- తత్రమాత్రాతీతే - స్వరంపంచదశబిందుంసంవేశయేత్ - అథపునరిత్యన్యతంచబిందుశిరస్థం కుర్యాదిత్యర్థః- యద్వా- మూలాధారాదారభ్యమూర్ధాంతపర్యంతంబిసతంతువత్సూక్ష్మం అవిచ్ఛిన్నంసంతతం- హృదిమనసి- ప్రాణేనోదీర్యాభివ్యజ్య- అథపునస్తత్రైవోంకారేఘంటానాదతుల్యంస్వరంఉదాత్తనాదంస్థిరంకుర్యాదితి॥౩౪॥ ఏవమితి॥ మాసాదర్వాక్ జితానిలోభవతి॥౩౫॥ ఏవంధ్యానాంగముక్త్వాయాదృశమిత్యస్యోత్తరంవక్తుంధ్యేయపీఠమాహసార్ధేన॥హృత్పుండరీకమితి॥ అంతస్స్థం దేహాంతర్వర్తి ఊర్ధ్వనాళమధోముఖం- ముకుళితంచకదళీపుష్పసంకాశంయదస్తితద్విపరీతంధ్యాత్వేత్యర్థః- న్యసేత్‌చింతయేత్॥ ౩౬॥ సవిశేషణంధ్యానమాహ షడ్భిః॥ వహ్నిమధ్యఇతి॥ ధ్యానమంగళంధ్యానస్యశుభవిషయంసమంఅనురూపావయవం దీర్ఘాశ్చారవశ్చత్వారోభుజాయస్మింస్తత్తథా॥ ౩౭ ॥ సుచార్వితి॥ సుచారుఅతిరమ్యం- సమానయోఃకర్ణయోర్విన్యస్తేస్ఫురతీమకరాకారేకుండలేయస్మింస్తత్॥ ౩౮॥ హేమేతి॥శ్రీవత్సశ్రియోర్నికేతనం- వక్షసిదక్షిణవామతస్థాభ్యాంయుక్తమిత్యర్థః॥ ౩౯ ॥ నూపురైరితి॥ ద్యుమద్భిఃకిరీటాదిభిఃఆసమంతాద్యుతంఅలంకృతం॥౪౦॥ సర్వేతి॥ ప్రసాదేనశోభనంముఖమీక్షణంచయస్మింస్తత్- సుకుమారంఅతికోమలం॥ ౪౧॥ సవిశేషణంధ్యానముపసంహరతి॥ ఇంద్రియాణీతి॥ప్రకర్షేణనయేత్- సర్వతఃసర్వాంగయుక్తేమయి ॥ ౪౨॥ యాదృశమిత్యస్యోత్తరత్వేనసవిశేషణముక్త్వాయదాత్మకమిత్యస్యోత్తరతయాశనైర్నిర్విశేషణత్వేనధ్యానమాహ సమాధిపర్యంతమాహ

త్రిభిః॥ తదితి॥ ఏకత్రాంగే అన్యాన్యంగాని న చింతయేత్. ఏకత్రేతి- యదుక్తం తదేవాంగం దర్శయతి- సుస్మితమితి॥ ౪౩॥ తత్రేతి॥ వ్యోమ్ని సర్వకారణరూపే తచ్చ కారణత్వమపి త్యక్త్వా- మదారోహః మయి శుద్ధే బ్రహ్మణ్యారూఢస్సన్- న కించిదపి ధ్యాయేత్ ధ్యాతృధ్యేయవిభాగమపి న చింతయేత్॥ ౪౪॥ ఏవమితి॥ మామేవాత్మని విచష్టే- ఆత్మానం చ సర్వాత్మని మయి సంయుతం విచష్టే జ్యోతిః జ్యోతిషి సంయుతమివేతి॥ ౪౫॥ ఏవంభూతసమాధిపర్యంతధ్యానస్య ఫలమాహ॥ ధ్యానేనేతి॥ మనో యుంజతః సమాదధతః ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాభ్రమః అధిభూతాధిదైవాధ్యాత్మరూపః దృశ్యద్రష్టృదర్శనరూపో వా భ్రమః - నిర్వాణం శాంతిం సమ్యగ్యాస్యతీతి ॥ ౪౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ తతః పంచదశే ప్రోక్తాస్సిద్ధయో ధారణానుగాః। శ్రీవిష్ణుపదసంప్రాప్తావంతరాయతయా మతాః॥ ఏవం ఏనో యుంజతో యోగినోంతరా విర్భావవంత్యః సిద్ధయోఽప్యంతరాయప్రాయా ఏవ- అతస్తాః పరిహృత్య పరమేశ్వరపరైవ భవేదితి వక్తుం సిద్ధీరాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ యుక్తస్య స్థిరచిత్తస్య॥ ౧॥ కయేతి॥ స్విదితి వితర్కే- కాస్విత్ కిన్నామ- కథం వా కీదృశీ వా ధారణేశ్చ కతీతి ప్రశ్నాంతరే వాశబ్దః త్వమేవైతజ్జానాసి నాన్య ఇత్యాశయేనాహ- యోగినామితి॥ ౨॥ సిద్ధయ ఇతి॥ ధారణాశ్చ అష్టాంగశేష్యనుషంగః యోగపారగైః త్రికాలజ్ఞత్వాదిషు ద్రసిద్ధిరన్యేపి జానంతీతి భావః- అహమేవ ప్రధానం ముఖ్యః స్వభావతః ఆశ్రయో యాసాం తాః మత్స్వరూపప్రాప్తౌ ముకించిన్న్యూ

ఖస్॥ ౪౩॥ తత్ర లబ్ధపదం చిత్తమాకృష్య వ్యోమ్ని ధారయేత్। తచ్చ త్యక్త్వా మదారోహో నకించిదపి చింతయేత్॥ ౪౪॥ ఏవం సమాహితమతిర్మామేవాత్మానమాత్మని। విచష్టే మయి సర్వాత్మన్ జ్యోతిర్జ్యోతిషి సంయుతమ్॥ ౪౫॥ ధ్యానేనేత్థం సుతీవ్రేణ యుంజతో యోగినో మనః। సంయాస్యత్యాశు నిర్వాణం ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాభ్రమః॥ ౪౬ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ జితేంద్రియస్య యుక్తస్య జితశ్వాసస్య యోగినః। మయి ధారయతశ్చేత ఉపతిష్ఠంతి సిద్ధయః॥ ౧॥ ఉద్ధవః॥ కయా ధారణయా కాస్విత్కథం వా సిద్ధిరచ్యుత। కతి వా సిద్ధయో బ్రూహి యోగినాం సిద్ధిదో భవాన్ ॥ ౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ సిద్ధయోఽష్టాదశ ప్రోక్తా ధారణా యోగపారగైః। తాసామష్టౌ మత్ప్రధానా దశైవ గుణహేతవః ॥ ౩ ॥ అణిమా మహిమా మూర్తేర్లఘిమా ప్రాప్తిరింద్రియైః। ప్రాకామ్యం శ్రుతదృష్టేషు శక్తిప్రేరణమీశితా ॥ ౪ ॥ గుణేష్వసంగో వశితా యత్కామస్తదవస్యతి। ఏతా మే సిద్ధయస్సౌమ్య అష్టావౌత్పత్తికా మతాః॥ ౫॥ అనూర్మిమత్త్వం దేహేఽస్మిన్ దూరశ్రవణదర్శనమ్। మనోజవః కామరూపం పరకాయప్రవేశనమ్ ॥ ౬ ॥ స్వచ్ఛందమృత్యుర్దేవానాం సహక్రీడానుదర్శనమ్। యథాసంకల్పసంసిద్ధిరాజ్ఞాప్రతిహతా గతిః॥ ౭॥ త్రికాలజ్ఞత్వమద్వంద్వం పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతా। అగ్న్యర్కాంబువిషాదీనాం ప్రతిష్టంభోఽపరాజయః ॥ ౮ ॥ ఏతాశ్చోద్దేశతః ప్రోక్తా యోగధారణసిద్ధయః। యయా ధారణయా యా స్యాద్యథా వా స్యాన్నిబోధ మే ॥ ౯ ॥ భూతసూక్ష్మాత్మని మయి తన్మాత్రం ధారయేన్మనః। అణిమానమవాప్నోతి తన్మాత్రోపాసకో మమ॥ ౧౦॥ మహత్యాత్మన్మయి పరే యథాసంస్థం

నా భవంతీతి భావః - గుణహేతవః సత్త్వోత్కర్షహేతుకాః॥ ౩॥ తాః స్వరూపేణోద్దిశతి సార్ధైః పంచభిః॥ అణిమేతి ॥ అణిమా మహిమా లఘిమా చ మూర్తేర్దేహస్యేతి ప్రసిద్ధయః- ప్రాప్తిర్నామ సిద్ధిః సర్వప్రాణినామింద్రియైస్సహ తత్తదధిష్ఠాతృదేవతారూపేణ సంబంధ ఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ తేషు పారలౌకికేషు దృష్టేషు దర్శనయోగ్యేష్వపి సర్వేషు భూవివరాదిపిహితేష్వపి ప్రాకామ్యం భోగదర్శనసామర్థ్యసిద్ధిః- శక్తిర్నామ మాయా తదంశభూతానాం ప్రేరణం-తత్రేశ్వరే మాయాయాః అన్యేషు తదంశభూతానాం ప్రేరణం ఈశితా నామ సిద్ధిః॥ ౪॥ గుణేష్వితి ॥ విషయభోగేష్వసంగో వశితా నామ సిద్ధిః- యత్కామః యస్య త్సుఖం కామయతే- తత్తదవస్యతి తస్య తస్య సీమానం ప్రాప్నోతీతి సిద్ధిః- ఔత్పత్తికాః స్వాభావిక్యో నిరతిశయా శ్చేత్యర్థః॥ ౫ ॥ గుణహేతుకాస్సిద్ధీరాహ ॥ అనూర్మిమత్త్వమితి ॥ అనూర్మిమత్త్వం క్షుత్పిపాసాదిరాహిత్యం- దూరే శ్రవణం దర్శనం చేతి ద్వే సిద్ధీ- మనో వేగేన దేహస్య గతిః- కామితరూపప్రాప్తిః- పరకాయే ప్రవేశః॥ ౬॥ స్వచ్ఛందమృత్యురితి ॥ స్వేచ్ఛామృత్యుః - అప్సరోభిస్సహ దేవానాం యాః క్రీడాస్తాసామనుదర్శనం - సంకల్పానురూపప్రాప్తిః- అప్రతిహతా ఆసమంతాద్గతిర్యస్యాస్సా- ఆజ్ఞా చేత్యేతా దశ॥ ౭ ॥ క్షుద్రసిద్ధీశ్చ పంచాహ॥ త్రికాలజ్ఞత్వమితి ॥ అద్వంద్వం శీతోష్ణాద్యనభిభవః- అగ్న్యాదీనాం స్తంభనం॥ ౮ ॥ ....

ఏతా ఇతి ॥ తత్తద్ధారణాదిభిస్సహ విశేషతో నిరూపయతి - యయేతి- యావత్సమాప్తి॥ ౯ ॥ భూతేతి॥ భూతసూక్ష్మోపాధౌ మయి - తన్మాత్రం

భూతసూక్ష్మాకారం - సః తన్మాత్రోపాసకః - మమ మదీయమణిమానం ॥ ౧౦ ॥ మహతీతి॥ మహత్తత్త్వోపాధౌ మయి - యథాసంస్థం మహత్తత్త్వాకారం - భూతానాం చేతి - ఆకాశాదిభూతోపాధౌ చ మయి మనో ధారయన్ తత్తద్భూతమహిమానం ప్రాప్నోతీత్యర్థః॥ ౧౧॥ పరమాణుమయ ఇతి॥ వాయ్వాదిభూతానాం యే పరమాణవస్తన్మయే తదుపాధౌ మయి - చిత్తం రంజయన్ - ధారయన్ - యోగీ - కాలసూక్ష్మార్థతాం కాలపరమాణూపాధిరూపతాం ఇతి లఘుత్వవివరణం - తదుక్తం॥ శ్లో॥ స కాలః పరమాణుర్వై యో భుంక్తే పరమాణుతామితి॥ ౧౨॥ ధారయన్నితి॥ వైకారికాహంకారోపాధౌ మయి - అఖిలం వికాగ్రం - ఆత్మత్వం అధిష్ఠాతృత్వం - అత్ర హేతుః - మన్మనాః మయి మనోధారణాప్రభావాదేవ భవతి - నాత్రాతీతహేతురనుసంధేయ ఇతి భావః - ఏవం॥ శ్లో॥ మద్ధారణానుభావేన మద్యోగబలమాశ్రిత ఇత్యాదిషు ద్రష్టవ్యం॥ ౧౩॥ మహతీతి॥ క్రియాశక్తిప్రధానం మహత్తత్త్వమేవ సూత్రం తదుపాధౌ మయి - సః మే పారమేష్ఠ్యం సర్వోత్కృష్టం ప్రాకామ్యం విందతే కథం భూతస్య - అవ్యక్తం జన్మ యస్య తస్య సూత్రస్య తదుపాధేః మమేత్యర్థః॥ ౧౪॥ విష్ణావితి॥ త్ర్యధీశ్వరే త్రిగుణమాయానియంతరి - అత ఏవ కాలవిగ్రహే ఆకలయితృరూపే అంతర్యామిణి - ఈశిత్వం విశినష్టి - క్షేత్రజ్ఞానాం జీవానాం క్షేత్రాణాం తదుపాధీనాం చ చోదనాం ప్రేరణం - న తు విశ్వసృష్ట్యాదికర్తృత్వలక్షణమిత్యర్థః॥ ౧౫ ॥ నారాయణ ఇతి॥ తురీయాఖ్యే॥ శ్లో॥ విరాడ్ఢిరణ్యగర్భశ్చ కారణం చేత్యుపాధయః । ఈశస్య యస్త్రిభిర్హీనం తురీయం తత్పదం విదురితి - ఏవం లక్షణే॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః । జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరణా - తద్వతి భగవచ్ఛబ్దశబ్దితే॥ ౧౬॥ నిర్గుణ ఇతి॥ యత్ర పరమానందరూపే - సర్వోఽపి కామస్తదంశభూ

మనోదధత్ । మహిమానమవాప్నోతి భూతానాం చ పృథక్పృథక్ ॥ ౧౧ ॥ పరమాణుమయే చిత్తం భూతానాం మయి రంజయన్ । కాలసూక్ష్మార్థతాం యోగీ లఘిమానమవాప్నుయాత్ ॥ ౧౨ ॥ ధారయన్మయ్యహంతత్త్వే మనో వైకారికేఽఖిలమ్ । సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వం ప్రాప్తిం ప్రాప్నోతి మన్మనాః ॥ ౧౩ ॥ మహత్యాత్మని యః సూత్రే ధారయన్మయి మానసమ్ । ప్రాకామ్యం పారమేష్ఠ్యం మే విందతేఽవ్యక్తజన్మనః ॥ ౧౪ ॥ విష్ణౌ త్ర్యధీశ్వరే చిత్తం ధారయన్కాలవిగ్రహే । స ఈశిత్వమవాప్నోతి క్షేత్రజ్ఞక్షేత్రచోదనామ్ ॥ ౧౫ ॥ నారాయణే తురీయాఖ్యే భగవచ్ఛబ్దశబ్దితే । మనో మయ్యాదధద్యోగీ మద్ధర్మా వశితామియాత్ ॥ ౧౬ ॥ నిర్గుణే బ్రహ్మణి మయి ధారయన్విశదం మనః । పరమానందమాప్నోతి యత్ర కామోఽవసీయతే ॥ ౧౭ ॥ శ్వేతద్వీపపతౌ చిత్తం శుద్ధే ధర్మమయే మయి । ధారయన్ శ్వేతతాం యాతి షడూర్మిరహితో నరః ॥ ౧౮ ॥ మయ్యాకాశాత్మని ప్రాణే మనసా ఘోషముద్వహన్ । తత్రోపలబ్ధా భూతానాం హంసో వాచః శృణోత్యసౌ ॥ ౧౯ ॥ చక్షుస్త్వష్టరి సంయోజ్య త్వష్టారమపి చక్షుషి । మాం తత్ర మనసా ధ్యాయన్విశ్వం పశ్యతి సూక్ష్మదృక్ ॥ ౨౦ ॥ మనో మయి సుసంయోజ్య దేహం తదనువాయునా । మద్ధారణానుభావేన తత్రాత్మా యత్ర వై మనః ॥ ౨౧ ॥ యదా మన ఉపాదాయ యద్యద్రూపం బుభూషతి । తత్తద్భవేన్మనోరూపం మద్యోగబలమాశ్రయః ॥ ౨౨ ॥ పరకాయం విశన్సిద్ధ ఆత్మానం తత్ర భావయేత్ । పిండం హిత్వా విశేత్ప్రాణో వాయుభూతః షడంఘ్రివత్ ॥ ౨౩ ॥ పార్ష్ణ్యాపీడ్య

తః అవసీయతే సమాప్యతే ॥ ౧౭॥ అతః పరం గుణహేతుకాస్సిద్ధీరాహ॥ శ్వేతద్వీపేతి॥ శుద్ధే సత్త్వాత్మకే - శ్వేతతాం శుద్ధస్వరూపతాం॥ ౧౮॥ మయీతి॥ ఆకాశాత్మా యః ప్రాణః సమష్టిరూపః తద్రూపే మయి మనసా ఘోషం నాదం చింతయన్ అసౌ హంసః జీవః - తత్ర ఆకాశే - ఉపలబ్ధా జ్ఞాతాసన్ - తత్రస్థాః విచిత్రాః వాచః శృణోతి - యద్వా - తత్రాకాశే - ఉపలబ్ధాః అభివ్యక్తాః యా భూతానాం వాచః తాః - దూరతః శృణోతి॥ ౧౯॥ దూరశ్రవణముక్త్వా దూరదర్శనమాహ॥ చక్షురితి ॥ త్వష్టా ఆదిత్యః తస్మిన్నపరిచ్ఛిన్నే - చక్షుః సంయోజ్య తం చ చక్షుషి సంయోజ్య - తత్రోభయసంయోగే మాం ధ్యాయన్ విశ్వం దూరతః పశ్యతి॥ ౨౦॥ మన ఇతి॥ మనో దేహం చ తదనువర్తినా వాయునా సహ మయి సుసంయోజ్య యా మద్ధారణక్రియా తేతస్యాః ప్రభావేన - యత్ర మనో యాతి - తత్రాత్మా దేహో యాతీత్యర్థః - యద్వా - మనః కర్తృ - ఆత్మానం వాయునా సహ దేహం చ మయి సుసంయోజ్య - యత్ర యాతి - తదను తత్ర దేహో యాతీతి ॥ ౨౧ ॥ యదేతి॥ మనః ఉపాదాయ ఉపాదానకారణం కృత్వా - యద్యద్దేవాదిరూపం భవితుమిచ్ఛతి - తత్తన్మనోరూపం మనసోఽభీష్టం రూపం యోగీ భవేత్ - కుతః - యతో మద్యోగబలమాశ్రయః - యోఽహమచింత్యశక్తిర్నానాకారస్తస్మిన్ మయి మనసో యో యోగో ధారణా తస్య బలం ప్రభావః స ఏవాశ్రయః కారణం॥ ౨౨ ॥ పరకాయమితి॥ యత్ర ప్రవివిక్షతి తత్రాత్మానం చింతయేత్ - తతః పిండం స్వదేహం హిత్వా ప్రాణః ప్రాణప్రధానలింగశరీరోపాధిః వాయుభూతః బాహ్యవాయోభూతః ప్రవిష్టస్తేన మార్గేణేత్యర్థః - షడంఘ్రివత్ భృంగో యథా - పుష్పాత్పుష్పాంతరమనాయాసేన ప్రవిశతి తద్వత్ ॥ ౨౩ ॥ పిండం హిత్వేత్యుక్తం తత్ప్రకారం కథయన్ స్వచ్ఛందమృత్యుమాహ॥ పార్ష్ణ్యేతి॥ పార్ష్ణ్యా పార్ష్ణి

నా- గుదం నిరుధ్య ప్రాణం ప్రాణోపాధిమాత్మానం- బ్రహ్మరంధ్రేణ మూర్ధద్వారేణ బ్రహ్మేత్యుపలక్షణం బ్రహ్మ అస్య ద్వారా అపేక్షితం స్థానం- మనసా నీత్వా ప్రాపయిత్వా॥ ౨౪॥ విహరిష్యన్నితి॥ మత్స్థం మస్మాలికారూపం శుద్ధం సత్త్వం చింతయేత్- తదా సత్త్వవృత్తయః సత్త్వాంశభూతాః॥ ౨౫॥ యదేతి॥ యదా వా అకాలేపి- యథా వేతి పాఠే యథా వా యేన కేనాపి ప్రకారేణ- బుద్ధ్యా సంకల్పయేత్- తత్తథా యథావత్ ప్రాప్నోతీత్యర్థః- యద్వా- సంకల్పయేత్- యథా వా మత్పరో మయి విశ్వాసవాన్ భవతి- తథా తదనురూపం సర్వం ప్రాప్నోతీత్యర్థః- కింకుర్వన్- సత్యే సత్యసంకల్పే మయి మనో యుంజన్॥ ౨౬॥ య ఇతి॥ మదితి పృథక్ పదం మమేత్యర్థః- ఈశితుః సర్వనియంతుః- వశితుః స్వతంత్రస్య- మమ భావం స్వభావం ప్రాప్తః- ఏతాః గుణహేతవః॥ ౨౭॥ మద్భక్త్యేతి॥ అతః పరం తు ప్రధారణావిద ఇతి త్రికాలజ్ఞత్వాదిధారణా సూచితా- త్రైకాలికీ త్రికాలవస్తువిషయా- స్వజన్మమృత్యుభ్యాముపబృంహితా తత్సహితా- అనయైవ పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౮॥ అగ్న్యాదిభిరితి॥ అగ్న్యాదిసర్వోపఘాతశూన్యో భవానిత్యేవంభూతం యోగమయం- ధ్యానాభిభూయేత- అత్ర హేతుః- మద్యోగేతి- యాదసాముదకం యథాభిఘాతకం న భవతి- తథా తస్య వపుషోగ్న్యాదయ ఇత్యర్థః అనయైవాద్వంద్వతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౯॥ మద్విభూతీరితి॥ మద్విభూతీః మమావతారాన్- ధ్వజాదిభిస్సహ॥ ౩౦॥ ఉపసంహరతి॥ ఉపాసకస్యేతి॥ ఏ

గుదం ప్రాణం హృదురఃకంఠమూర్ధసు। ఆరోప్య బ్రహ్మరంధ్రేణ బ్రహ్మనీత్వోత్సృజేత్తనుమ్॥ ౨౪ ।
విహరిష్యన్సురాక్రీడే మత్స్థం సత్త్వం విభావయేత్। విమానేనోపతిష్ఠంతి సత్త్వవృత్తీః సురస్త్రి
యః॥ ౨౫॥ యదా సంకల్పయేద్బుద్ధ్యా యధా వా మత్పరః పుమాన్। మయి సత్యే మనో యుంజంస్తథా త
త్సముపాశ్నుతే॥ ౨౬॥ యో మద్భావమనుప్రాప్త ఈశితుర్వశితుః పుమాన్। నకుతశ్చిద్విహన్యేత తస్య
చాజ్ఞా యధా మమ॥ ౨౭॥ మద్భక్త్యా శుద్ధచిత్తస్య యోగినో ధారణావిదః। తస్య త్రైకాలికీ సిద్ధిర్జన్మమృ
త్యూపబృంహితా॥ ౨౮॥ అగ్న్యాదిభిర్న హన్యేత మునేర్యోగమయం వపుః। మద్యోగశ్రాంతచిత్త
స్య యాదసాముదకం యధా॥ ౨౯॥ మద్విభూతీరభిధ్యాయన్ శ్రీవత్సాదివిభూషితాః। ధ్వజాతపత్ర
వ్యజనైస్సభవేదపరాజితః॥ ౩౦॥ ఉపాసకస్య మామేవం యోగధారణయా మునేః। సిద్ధయః పూర్వక
థితా ఉపతిష్ఠంత్యశేషతః॥ ౩౧॥ జితేంద్రియస్య దాంతస్య జితశ్వాసాత్మనో మునేః। మద్ధారణాం ధా
రయతః కానుసిద్ధిస్సుదుర్లభా॥ ౩౨॥ అంతరాయాన్వదంత్యేతాన్యుంజతో యోగముత్తమమ్। మయా
సంపద్యమానస్య కాలక్షపణహేతవః॥ ౩౩॥ జన్మౌషధితపోమంత్రైర్యావతీరిహ సిద్ధయః। యోగేనా
ప్నోతి తాస్సర్వా నాన్యైర్యోగగతింత్యజేత్॥ ౩౪॥ సర్వాసామపి సిద్ధీనాం హేతుః పతిరహం ప్రభుః।
అహం యోగస్య సాంఖ్యస్య ధర్మస్య బ్రహ్మవాదినామ్॥ ౩౫। అహమాత్మాంతరో బాహ్యోనావృత
స్సర్వదేహినామ్। యధా భూతాని భూతేషు బహిరంతస్స్వయం తధా॥ ౩౬॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే - పంచదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

వం పృథక్ ధారణాదిభిః॥ ౩౧॥ యద్వా- కిం నానాధారణాప్రయాసేన- ఏకస్యైవ సర్వాః సిద్ధయో భవంతీత్యాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ మద్ధారణాం నారాయణే తురీయాఖ్య ఇత్యత్రోక్తాం- యాసుదుర్లభా స్యాత్- సా కా న- న కాచిదిత్యర్థః॥ ౩౨॥ యద్యప్యేవం తథాపి న ప్రార్థ్యా ఇత్యాహ॥ అంతరాయానితి॥ ౩౩॥ తస్మాదహైతుకీయమేవ ధారణా కార్యా- నాన్యాః కామ్యా ఇత్యాహ॥ జన్మేతి॥ జన్మనైవ కాశ్చిత్సిద్ధయో భవంతి- యథా దేవానాం- యథా చ యాదసాముదకస్తంభః- పక్ష్యాదీనాం ఖేచరత్వాది- తదుక్తం పాతంజలే॥ శ్లో॥ జన్మౌషధితపోమంత్రసమాధిజాస్సిద్ధయస్స్మృతా ఇతి- యోగేన మద్ధారణామిత్యుక్తేన- యోగగతిం మత్సాలోక్యాదిరూపాం॥ ౩౪॥ తత్రైత ఇత్యత ఆహార్థేన॥ సర్వాసామితి॥ ప్రభుత్వోపపాదనం హేతుః కారణం- పతిః పాలయితా చేతి కించ- న కేవలం సిద్ధీనామేవ ప్రభుః- అపితు మోక్షాదీనామపీత్యాహ- అహమితి- యోగో మోక్షః- సాంఖ్యం తత్సాధనం జ్ఞానం- ధర్మస్య- తదుపదేష్టౄణాం బ్రహ్మవాదినాం చ ౩౫॥ కుత స్తత్రాహ॥ అహమితి॥ సర్వదేహినాం జీవానామాత్మా- యతః అంతరః అంతర్యామీ॥ శ్రు॥ ఏష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇతి శ్రుతేః- తర్హి కిమంతర్వర్తిత్వాత్పరిచ్ఛిన్నః- న బాహ్యశ్చ వ్యాపక ఇత్యర్థః- అత్ర హేతుః- అనావృతః- ఏతత్సదృష్టాంతమాహ- భూతేషు చతుర్విధేషు మహాభూతాని యథా అంతర్బహిశ్చ భవంతి- స్వయమహమపి తథేత్యర్థః॥ ౩౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షోడశే తు హరేరావిర్భావయుక్తా విభూతయః। జ్ఞానవీర్యప్రభావాదివిశేషేణోపవర్ణితాః॥ అంతశ్చిత్తేన యద్ధ్యానమశక్యమకృతాత్మనామ్। అంతస్తద్భాగతాపన్నైర్భూత్యాదిరూపణమ్॥ ఏవం తావత్షడధ్యాయ్యామష్టప్రశ్నా నిరూపితాః। బ్రహ్మత్వసంభవే తావత్సప్తమాదిచతుష్టయే॥ బంధముక్తో ర్యశ్చ నిర్ధారే సద్భక్తో ర్యశ్చ తతః పరే। ద్వాదశేనంతరం కర్మకృతత్యాగవ్యవస్థితా॥ హంసేతిహాసతో యోగనిష్ఠాయాం చ త్రయోదశే। శ్రేయస్సాధననిర్ధారే ధ్యానే చైవ చతుర్దశే॥ ధారణాసిద్ధిభేదే చ ప్రసంగేన నిరంతరే। ఉద్ధవప్రశ్నతో ద[illegible]ముక్తిర్గమనోచితమ్॥ షోడశే భూతివిస్తారోద్వయో వర్ణనా ప్రవర్తతే। జ్ఞానాదినిర్ణయే చాతో యమాదీనాం చ నిర్ణయః॥ యోగత్రయాధికారే తు వింశే చ తదనంతరమ్। తత్త్వసంఖ్యావివాదే చ పుంప్రకృత్యోర్వివేచనే॥ జన్మమృత్యుప్రకారే చ ద్వావింశే వత్తముత్తమ్। పంచపరాధసహనే చతుర్భిస్తదనంతరైః॥ సప్తవింశే క్రియాయోగప్రశ్నే తదుపవర్ణనమ్। అష్టావింశతతః ప్రోక్తా జ్ఞానసంసారసంహృతిః॥ సంసారసంభవప్రశ్నే తన్నిర్ధ్యాదత్తముత్తరమ్। తదశక్త్యా పునః ప్రశ్నే భక్తియోగోపసంహృతిః॥ ఏవం ప్రశ్నోత్తరైః [illegible] తానివింశతిః। అహమాత్మాంతరో బాహ్యోఽనావృతస్సర్వదేహినామ్। యథా భూతాని భూతేషు బహిరంతస్స్వయం తథేత్యుక్తం - తత్ర భూతాని యథా క్వచిత్ కేనచిత్ గుణవిశేషేణ ప్రాప్తానివర్తంతే క్వచిత్స్వామస్వరూపేణైవ - తథా త్వమపి క్వ కథం వర్తస ఇతి - విభూతీః ప్రష్టుం ప్రథమం తావదుక్తమేవ సర్వాత్మకత్వమనువదతి॥ త్వం బ్రహ్మేతి॥ అపావృతం నిరావరణం స్వతంత్రం వా - అ ఏవ సర్వేషామపి త్రాణం రక్షణం స్థితిర్జీవనం - త్రాణస్థితి సహితౌ అప్యయోద్భవౌ యస్మాత్ - సః త్వం ఉపాదానకారణమిత్యర్థః॥ ౧॥ అత్ర సదాచారం ప్రమాణమాహ॥ ఉచ్చావచేష్వితి॥ యాథాతథ్యేన యథార్థత్వేన - సర్వభూతకారణత్వేన॥

ఉద్ధవః॥ త్వం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాదనాద్యంతమపావృతమ్। సర్వేషామపి భావానాం త్రాణస్థిత్యప్యయోద్భవః॥ ౧॥ ఉచ్చావచేషు భూతేషు దుర్జ్ఞేయమకృతాత్మభిః। ఉపాసతే త్వాం భగవన్యాథాతథ్యేన బ్రాహ్మణాః॥ ౨॥ యేషు యేషు చ భావేషు యేన త్వాం పరమర్షయః। ఉపాసీనాః ప్రపద్యంతే సంసిద్ధిం తద్వదస్వ మే॥ ౩॥ గూఢశ్చరసి భూతాత్మా భూతానాం భూతభావన। న త్వాం భూతాని పశ్యంతి పశ్యంతం మోహితాని తే॥ ౪॥ యాః కాశ్చ భూమౌ దివి వై రసాయాం విభూతయో దిక్షు మహావిభూతే। తా మహ్యమాఖ్యాహ్యనుభావితాస్తే నమామి తే తీర్థపదాంఘ్రిపద్మమ్॥ ౫॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏవమేతదహం పృష్టః ప్రశ్నం ప్రశ్నవిదాం వర। యుయుత్సునా వినశనే సపత్నైరర్జునేన వై॥ ౬॥ జ్ఞాత్వా జ్ఞాతివధం గర్హ్యమధర్మ్యం రాజ్యహేతుకమ్। తతో నివృత్తో హంతాహం హతోఽయమితి లౌకికః॥ ౭॥ స తదా పురుషవ్యాఘ్రో యుక్త్యా మే ప్రతిబోధితః। అభ్యభాషత మామేవం యథా త్వం రణమూర్ధని॥ ౮॥ అహమాత్మోద్ధవామీషాం భూతానాం సుహృదీశ్వరః। అహం సర్వాణి భూతాని తేషాం స్థిత్యుద్భవాప్యయః॥ ౯॥ అహం గతిర్గతిమతాం కాలః కలయతామహమ్। గుణానాం చాప్యహం సామ్యం గుణిన్యౌత్పత్తికో గుణః॥ ౧౦॥ గుణినామప్యహం సూత్రం మహతాం చ మహానహమ్। సూక్ష్మాణామప్యహం జీవో

ణం త్వాం బ్రాహ్మణా వేదతాత్పర్యవిదః॥ ౨॥ ఏవం కారణత్వేన సర్వాత్మకత్వమనూద్య విభూతీః పృచ్ఛతి॥ యేష్వితి॥ ఉపాసీనాః సేవమానాస్సంతః॥ ౩॥ దుర్జ్ఞేయత్వమేవాహ॥ గూఢ ఇతి॥ గూఢః అప్రకటః - భూతానాం ప్రాణినాం మధ్యే - తత్ర హేతుః - భూతానామాత్మా అంతర్యామీ - అత్రాపి హేతుః - హే భూతభావనేతి చైతన్యం॥ ౪॥ తాపివసాకల్యేన పృచ్ఛతి॥ యా ఇతి॥ హే మహావిభూతే - యాః కాశ్చ భూమ్యాదిషు తే విభూతయః - రసాయాం రసాతలే అనుభావితాః త్వయైవ కేనచిచ్ఛక్తివిశేషేణ సంయోజితాః - తీర్థానాం పదం చ తదంఘ్రిపద్మం చ॥ ౫॥ నరావతారభూతార్జునప్రశ్నసంవాదిత్వాత్తవాయం ప్రశ్నస్సాధీయానితి తావదనుమోదతే త్రిభిః॥ ఏవమితి॥ ప్రశ్నం ప్రష్టవ్యం - సపత్నైర్యోద్ధుమిచ్ఛతా - వినశనే కురుక్షేత్రే॥ ౬॥ యయుత్సోర్విభూతిప్రశ్నే కః ప్రసంగస్తత్రాహ॥ జ్ఞాత్వేతి॥ లౌకికః - ప్రాకృతమతిస్సన్॥ ౭॥ స ఇతి॥ స చ యదా తతో జ్ఞాతివధాన్నివృత్తః - తదా మయా ప్రతిబోధితస్సన్ - యథా త్వమభిభాషసే ఏవం సంగ్రామముఖే మామభ్యభాషత - తద్వదేవ తవాపి కథయిష్యామీతి భావః॥ ౮॥ తాః విభూతీః కథయతి॥ అహమితి॥ అస్మచ్ఛబ్దసమానాధికరణాః ప్రథమాంతా ద్వితీయాంతాశ్చ సర్వా విభూతయః - తాస్తాశ్చోపాసనార్థం కథ్యంతే - షష్ఠీ చ క్వచిన్నిర్ధారణే సంబంధే చ - క్వచిద్యథాయోగ్యం ద్రష్టవ్యా - తత్ర స్వామీషాం భూతానామాత్మేతి సుహృదీశ్వర ఇతి చ సామాన్యేనాహముపాస్య ఇత్యర్థః॥ ఏవం సర్వత్ర తేషాం స్థిత్యుద్భవాప్యయః ఇతి హేతురిత్యర్థః॥ ౯॥ విశేషతో విభూతీరాహ॥ అహమితి॥ కలయతాం వశీకుర్వతాం - మధ్యే గుణానాం మధ్యే సామ్యం సర్వత్ర సమత్వం సత్త్వాదీనాం సామ్యమవ్యాకృతం వా - గుణిని ధర్మిణి యో ఔత్పత్తికస్స్వాభావికో యో గుణః - సోఽహం॥ ౧౦॥ గుణినామితి॥ సూత్రం ప్రథమకార్యం - మహతాం మహత్తత్త్వం సూక్ష్మోపాధిత్వాత్ దుర్జ్ఞేయత్వాచ్చ జీవస్య సూక్ష్మత్వం॥ ప్ర॥ బు

ద్ధిగుణేనాత్మగుణేనచైవారాగ్రమాత్రోహ్యపరోపిదృష్టఇతిశ్రుతేః॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భఇతి ॥ వేదానాంసంబంధీతేషామధ్యాపకః। పదానిత్రీణిత్రిపదాగాయత్రీత్యర్థః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ బ్రహ్మర్షీణామితి॥ హవిర్ధానీకామధేనుః॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ మామితి॥ నక్షత్రౌషధీనాంప్రభుంసోమం। యక్షరక్షసాంప్రభుంకుబేరం॥౧౬॥ ఐరావతమితి॥ యాదసాంప్రభుంవరుణం। తపతాంప్రతాపవతాం ద్యుమతాందీప్తిమతాంచమధ్యే॥ ౧౭॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాఇతి॥ సంయమతాందండయతామిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ నాగేంద్రాణామితి॥ శృంగిణాందంష్ట్రిణాంచమధ్యే తేషాంప్రభుర్వా। తుర్యఃసన్న్యాసః। ప్రథమఃబ్రాహ్మణః॥ ౧౯ ॥ తీర్థానామితి ॥ స్రోతసాంప్రవాహాణాంచ। సరసాంస్థిరోదకాశయానాం॥ ౨౦॥ ధిష్ణ్యానామితి॥ ధిష్ణ్యానాంనివాసస్థానానాం। గహనానాందుర్గమాణాం॥ ౨౧ ॥ పురోధసామితి॥ బ్రహ్మిష్ఠానాంవేదాంతార్థనిష్ఠానాం। సేనాన్యాంచమూపతీనాం। అగ్రణ్యాంసన్మార్గప్రవర్తకానాం। అజఃబ్రహ్మా॥ ౨౨॥ యజ్ఞానామితి॥ శుచీనాంశోధకానామపి। మార్జనతక్షణఘర్షణాదీనాంమధ్యే వాయ్వాదిరూపఃశోధకోహం ॥ ౨౩॥

దుర్జయానామహంమనః॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భోవేదానాంమంత్రాణాంప్రణవస్త్రివృత్ । అక్షరాణామకారోస్మిపదానిఛందసామహమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఇంద్రోహంసర్వదేవానాంవసూనామస్మిహవ్యవాడహమ్। ఆదిత్యానామహంవిష్ణూరుద్రాణాంనీలలోహితః ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మర్షీణాంభృగురహం రాజర్షీణామహంమనుః। దేవర్షీణాంనారదోహంహవిర్ధాన్యస్మిధేనుషు ॥ ౧౪ ॥ సిద్ధేశ్వరాణాంకపిలస్సుపర్ణోహంపతత్రిణామ్। ప్రజాపతీనాందక్షోహంపితౄణామహమర్యమా। ౧౫॥ మాంవిద్ధ్యుద్ధవదైత్యానాంప్రహ్లాదమసురేశ్వరమ్। సోమంనక్షత్రౌషధీనాంధనేశంయక్షరక్షసామ్ ॥ ౧౬ ॥ ఐరావతంగజేంద్రాణాంయాదసాంవరుణంప్రభుమ్। తపతాంద్యుమతాం సూర్యం మనుష్యాణాంచ భూపతిమ్॥ ౧౭ ॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాస్తురంగాణాంధాతూనామస్మికాంచనమ్। యమస్సంయమతాం చాహంసర్పాణామస్మివాసుకిః॥ ౧౮॥నాగేంద్రాణామనంతోస్మిమృగేంద్రశ్శృంగిదంష్ట్రిణామ్। ఆశ్రమాణామహంతుర్యోవర్ణానాంప్రథమోనఘ॥ ౧౯॥ తీర్థానాంస్రోతసాంగంగాసముద్రస్సరసామహమ్। ఆయుధానాంధనురహంత్రిపురఘ్నోధనుష్మతామ్ ॥ ౨౦ ॥ ధిష్ణ్యానామస్మ్యహంమేరుర్గహనానాంహిమాలయః। వనస్పతీనామశ్వత్థఓషధీనామహంయవః॥ ౨౧॥ పురోధసాంవసిష్ఠోహంబ్రహ్మిష్ఠానాంబృహస్పతిః। స్కందోహంసర్వసేనాన్యామగ్రణ్యాంభగవానజః ॥ ౨౨। యజ్ఞానాం బ్రహ్మయజ్ఞోహంవ్రతానామవిహింసనమ్। వాయ్వగ్న్యర్కాంబువాగాత్మాశుచీనామప్యహంశుచిః॥ ౨౩ ॥ యోగానామాత్మసంరోధోమంత్రోస్మివిజిగీషతామ్। ఆన్వీక్షికీకౌశలానాం వికల్పఃఖ్యాతివాదినామ్॥ ౨౪ ॥ స్త్రీణాంతుశతరూపాహంపుంసాంస్వాయంభువోమనుః। నారాయణోమునీనాంచకుమారోబ్రహ్మచారిణామ్ ॥ ౨౫ ॥ ధర్మాణామస్మిసన్న్యాసఃక్షేమాణామబహిర్మతిః। గుహ్యానాంసూనృతంమౌనంమిథునానామజోస్మ్యహమ్ ॥ ౨౬ ॥ సంవత్సరోస్మ్యనిమిషామృతూనాంమధుమాధవౌ। మాసానాంమార్గశీర్షోహంనక్షత్రాణాంతథాభిజిత్ ॥ ౨౭॥ అహంయుగానాంచకృతంధీరాణాందేవలోసితః। ద్వైపాయనోస్మివ్యాసానాంకవీనాంకావ్యఆత్మవాన్॥౨౮॥ వాసుదేవోభగవతాం

యోగానామితి॥ యోగానామష్టాంగానాంమధ్యే ఆత్మసంరోధఃసమాధిరహం। మంత్రోనీతిః। కౌశలానాంవివేకాదినైపుణానాంమధ్యే ఆన్వీక్షికీఆత్మానాత్మవివేకవిద్యా ఆఖ్యాత్యన్యథాఖ్యాతిశూన్యఖ్యాత్యసత్ఖ్యాత్యనిర్వచనీయఖ్యాతివాదినాం వివాదవిషయమిదంవేతి యోదురంతోవికల్పఃసోహం॥ ౨౪॥ స్త్రీణామితి॥ కుమారఃసనత్కుమారః॥ ౨౫॥ ధర్మాణామితి॥ సన్న్యాసఃభూతాభయదానం। క్షేమాణాంఅభయస్థానానాంమధ్యేఅబహిర్మతిఃఅంతర్నిష్ఠా। సూనృతంప్రియవచనంమౌనంచ।నహిప్రియభాషణేనమౌనేనచపురుషస్యాగ్రాహ్యోజ్ఞాయతే। అజఃప్రజాపతిః। యస్యదేహార్ధాభ్యాంమిథునమభూత్సఏవముఖ్యంమిథునం॥శ్రు॥ అర్ధోవాఏషఆత్మనోయత్పత్నీతి శ్రుతేః॥ ౨౬॥ సంవత్సరఇతి॥ అనిమిషాంఅప్రమత్తానాం। మధుమాధవౌవసంతఇత్యర్థః। అభిజిత్ఉత్తరాషాఢాచతుర్థపాదః। తథాచ॥శ్రు॥ అభిజిన్నామనక్షత్రం। ఉపరిష్టాదషాఢానాం। అవస్తాచ్ఛ్రోణాయాఇత్యాది॥ ౨౭॥ అహమితి॥ కృతంకృతయుగం। దేవలఃఅసితశ్చ। వ్యాసానాంవేదవిభాగకర్తౄణాం కవీనాంవిదుషాం। కావ్యఃశుక్రః॥౨౮॥వాసుదేవఇతి॥ భగవతాం॥ శ్లో॥ ఉత్పత్తిం

ప్రళయంచైవభూతానామాగతిం గతిమ్। వేత్తివిద్యామవిద్యాంచసవాచ్యోభగవానిత్యేవంలక్షణినాం॥౨౯॥ రత్నానామితి॥ పేశసాం
సుందరాణాం- దర్భజాతీనాంకాశదూర్వాదీనాం- హవిష్షుచరుపురోడాశాదిషుఘృతేషువా॥ ౩౦ ॥ వ్యవసాయినామితి ॥ లక్ష్మీః ధనాది
సంపత్॥ ౩౧॥ ఓజఇతి॥ బలవతాంఓజశ్చసహశ్చ - సాత్వతాంభాగవతానాంభక్త్యాకృతంకర్మాహమిత్యర్థః - తేషామేవనవవ్యూహా
ర్చానెవాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధనారాయణహయగ్రీవవరాహనృసింహవామనాఇతియానవమూర్తయస్తాసాంమధ్యేవా
సుదేవాఖ్యః॥ ౩౨॥ విశ్వావసురితి ॥ గంధర్వాణాంవిశ్వావసుః- అప్సరసాంపూర్వచిత్తిః- గంధమాత్రంఅవికృతం॥ ౩౩॥ అపామితి॥ ప
రమఃమధురః-పరఃసరాఖ్యఃశబ్దః॥ ౩౪॥ బ్రహ్మణ్యానామితి॥ అర్జునఃపార్థః- భూతానాంప్రాణినాం- ప్రతిసంక్రమఃప్రళయః॥౩౫॥
గతీతి॥ గత్యాదయఃపంచకర్మేంద్రియవ్యాపారాః- స్పర్శాదయోజ్ఞానేంద్రియవ్యాపారాః- అత్రలక్షణందర్శనం- సర్వేంద్రియాణా
మింద్రియంతత్తదర్థగ్రహణశక్తిరప్యహం॥ ౩౬॥ తదేవంతత్రనిర్ధారణేనతత్సంబంధేనచవిశేషతోవిభూతీర్నిరూప్య ఇదానీం
సామాన్యతఃసర్వాఅపినిరూపయతిసార్ధద్వయేన॥ పృథివీతి॥పృథివ్యాదిశబ్దైస్తన్మాత్రాణివివక్షితాని- అహంఅహంకారః- మహాన్
మహత్తత్త్వం- ఏతాఃసప్తప్రకృతివికృతయః- వికారఃపంచమహాభూతానిఏకాదశేంద్రియాణీత్యేవంషోడశకళః- పురుషోజీవః- అవ్య
క్తంప్రకృతిః - ఏవంపంచవింశతితత్త్వాని- తదుక్తం॥ శ్లో॥ మూలప్రకృతిరవికృతిర్మహదాద్యాఃప్రకృతివికృతయస్సప్తషోడశకశ్చ

త్వంతుభాగవతేష్వహమ్। *కింపురుషాణాంతుహనుమాన్విద్యాధ్రాణాంసుదర్శనః॥౨౯॥రత్నానాం
పద్మరాగోస్మిపద్మకోశస్తుపేశసామ్। కుశోస్మిదర్భజాతీనాంగవ్యమాజ్యంహవిఃష్వహమ్॥ ౩౦॥ *వ్య
వసాయినామహంలక్ష్మీఃకితవానాంఛలగ్రహః। తితిక్షాస్మితితిక్షూణాంసత్త్వంసత్త్వవతామహమ్॥
౩౧॥ ఓజస్సహోబలవతాంకర్మాహంవిద్ధిసాత్వతామ్। సాత్వతాంనవమూర్తీనామాదిమూర్తిర
హంపరా॥ ౩౨॥ విశ్వావసుఃపూర్వచిత్తిర్గంధర్వాప్సరసామహమ్। భూధరాణామహంస్థైర్యంగం
ధమాత్రమహంభువః॥౩౩॥ అపాంరసశ్చపరమస్తేజిష్ఠానాంవిభావసుః। ప్రభాసూర్యేందుతారాణాం
శబ్దోహంనభసఃపరః॥ ౩౪॥ బ్రహ్మణ్యానాంబలిరహంవీరాణామహమర్జునః।భూతానాంస్థితిరుత్ప
త్తిరహంవైప్రతిసంక్రమః॥ ౩౫॥ గత్యుత్సర్గోక్త్యుపాదానమానందస్పర్శలక్షణమ్। ఆస్వాద
శ్రుత్యవఘ్రాణమహంసర్వేంద్రియేంద్రియమ్॥ ౩౬॥ పృథివీవాయురాకాశఆపోజ్యోతిరహంమ
హాన్। వికారఃపురుషోవ్యక్తంరజస్సత్త్వంతమఃపరమ్॥ ౩౭॥ అహమేతత్ప్రసంఖ్యానంజ్ఞానంతత్త్వ
వినిశ్చయః॥౩౮॥మయేశ్వరేణజీవేనగుణేనగుణినావినా।సర్వాత్మనాపిసర్వేణనభావోవిద్యతేక్వచిత్॥
౩౯॥ సంఖ్యానంపరమాణూనాంకాలేనక్రియతేమయా। నతథామేవిభూతీనాంసృజతోండానికోటిశః॥
౪౦॥ తేజశ్శ్రీఃకీర్తిరైశ్వర్యంహ్రీస్త్యాగస్సౌభగంభగః। బలంతితిక్షావిజ్ఞానంయత్రయత్రసమేం
శకః॥ ౪౧॥ ఏతాస్తేకీర్తితాస్సర్వాస్సంక్షేపేణవిభూతయః। మనోవికారాఏవైతేయథావాచాభిధీ
యతే॥ ౪౨॥ వాచంయచ్ఛమనోయచ్ఛప్రాణంయచ్ఛేంద్రియాణిచ। ఆత్మానమాత్మనాయచ్ఛన

వికారోనప్రకృతిర్నచవికృతిఃపురుషఇతి- కించ-రజస్సత్త్వంతమఇతిప్రకృతేర్గుణాశ్చ- పరంబ్రహ్మచ తదేతత్సర్వం అహమేవ॥
౩౭॥ కించ॥ అహమితి॥ ఏతత్ప్రసంఖ్యానంఏతేషాంపరిగణనం - ఏతేషాంలక్షణతోజ్ఞానంచ - ఏతత్ఫలం- తత్త్వవినిశ్చయశ్చాహమేవ॥
౩౮॥ ఏతదేవసంక్షిప్యాహ॥మయేతి॥ జీవేశ్వరరూపోద్వివిధోయోభావః- యశ్చగుణగుణిరూపః- యశ్చక్షేత్రక్షేత్రజ్ఞరూపః- ససర్వోపి
మయావినామద్వ్యతిరేకేణనాస్తి- అహమేవసర్వమిత్యర్థః॥ ౩౯॥ ననుసామాన్యతఃకిమేవంసంక్షిప్యకథయసి - పూర్వవన్నిర్ధా
రణసంబంధాభ్యాంవిశేషతస్సర్వాఃకథయేతిచేత్తత్రాహ॥సంఖ్యానమితి॥సంఖ్యానంపృథివ్యాదిపరమాణూనాం - కాలేనమహతా-
తదపిమన్యైవక్రియతే- కృత్వాచవక్తుంశక్యతే- తథామేవిభూతీనాంసంఖ్యానంకర్తుంనశక్యతే- కుతఇత్యతఆహ- సృజతోండానీతి-
యదామయాసృజ్యమానానాంబ్రహ్మాండానామేవతావత్సంఖ్యానాస్తి- తదాకుతస్తద్గతానాంవిభూతీనాంసంఖ్యేత్యర్థః॥౪౦॥ తథా
పివిశేషతఏవసర్వాఅపిసంక్షేపతఃకథయామీత్యాహ॥ తేజఇతి॥ తేజః ప్రభావః శ్రీఃసంపత్- సౌభగంమనోనయనాహ్లాదకత్వం- భగః
భాగ్యం- బలంవీర్యంఅంశకఃవిభూతిః॥ ౪౧॥ ఉపసంహరతి॥ ఏతాఇతి॥ ఏతేవిభూతిభేదాస్తుమయిచిత్తావతారాయకథితాః- అతోనాత్ర
అతీవఅభినివేశఃకర్తవ్యఇత్యాహ- మనోవికారాఏవైతేనతుపరమార్థాః- యథాకించిత్ఖపుష్పాదివాఙ్మాత్రేణాభిధీయతే- తత్తుల్యాః॥
౪౨॥ తస్మాత్॥ వాచమితి॥ వాగాదీనినియచ్ఛ- ఆత్మానంబుద్ధిం- ఆత్మనాసత్త్వసంపన్నయాతయైవనియచ్ఛ- అధ్వనెసంసారమార్గా

య॥౨౩॥ అసంయమనేదోషమాహ॥ యఇతి॥ అసంయచ్ఛన్ అసంయచ్ఛన్॥౨౪॥ తస్మాదితి॥పరిసమాప్యతేకృతకృత్యోభవిష్యతీత్యర్థః॥౨౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్లో॥ తతస్సప్తదశేప్రష్టేస్వధర్మేణభక్తిలక్షణే। హంసోక్తంధర్మమన్వాహ బ్రహ్మచర్యగృహస్థయోః। కి...ప ం...ధ్ స ంత ల ముఖ్య త్ర భక్త్యాకృతంకర్మమోక్షసాధనంభవిష్యతీతిత్యుక్తం భక్తిసాధనత్వంచ కర్మణాంవర్ణాదితేష్వవహితస్యస్వధర్మేణష్వత్యాదినా తత్రతత్రోక్తం-నచకర్మానుష్ఠాతౄణాంనియమేనభక్తిర్దృశ్యతే అతఃపృచ్ఛతిసప్తభిః॥ యఇతి॥ పూర్వంకిలఏవంత్వత్ప్రభక్తిలక్షణఃత్వద్భక్తిజ్ఞాపకఃతత్సాధనమిత్యర్థః సచవర్ణాశ్రమాచారవతామపిసర్వేషాంచద్విపదాంవర్ణాశ్రమహీనానామపిసంభవతాం॥౧॥ యథేతి॥ యథాయేనప్రకారేణనుష్ఠీయమానేనస్వధర్మేణ ననుసంప్రదాయాదేవజ్ఞాస్యతేకింపునర్వర్ణనేనతత్రాహ॥ పురేతి॥ పరమకంపరమస్యాసాకం సుఖరూపశ్చతం-యత్ యం హంసరూపేణధర్మోప్యుక్తఏవ-నతుయోగమాత్రం॥శ్లో॥ జాసతయాగతంయజ్ఞం యుష్మద్గన్తవివక్షయేత్యుక్తత్వాత్॥ ౩॥ సఇతి॥ ప్రాగనుశాసితోఽపి-నభవితానభవిష్యతి ॥ ౪ ॥ అత్రహేతుమాహద్వాభ్యాం॥ వక్తేతి॥ యేవదంతిబ్రాహ్మణాః-యేచకర్తారోమహాంతః-యేచపాలయంతఃక్షత్రియాస్తేషాంమధ్యే-ధర్మస్యవేత్తాఅన్యః-కలాఃవేదా

భూయఃకల్పసేధ్వనే॥ ౨౩ ॥ యోవైవాఙ్మనసీసమ్యగసంయచ్ఛన్ధియాయతిః। తస్యవ్రతంతపోజ్ఞానం స్రవత్యామఘటాంబువత్ ॥ ౨౪ ॥ తస్మాద్వచోమనఃప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మత్పరాయణః। మద్భక్తియుక్తయాబుద్ధ్యా తతఃపరిసమాప్యతే॥ ౨౫ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-షోడశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁

ఉద్ధవః॥ యస్త్వయాభిహితఃపూర్వంధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః। వర్ణాశ్రమాచారవతాంసర్వేషాం ద్విపదామపి॥౧॥ యథానుష్ఠీయమానేనత్వయిభక్తిర్నృణాంభవేత్। స్వధర్మేణారవిందాక్షతన్మమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౨॥ పురాకిలమహాబాహోధర్మంపరమకంప్రభో। యత్తేనహంసరూపేణబ్రహ్మణేఽభ్యాత్థమాధవ॥ ౩॥ సఇదానీంసుమహతాకాలేనామిత్రకర్శన। నప్రాయోభవితామర్త్యలోకే ప్రాగనుశాసితః॥ ౪॥ వక్తాకర్తావితానాన్యోధర్మస్యాచ్యుతతేభువి। సభాయామపివైరించ్యాం యత్రమూర్తిధరాఃకలాః॥ ౫॥ కర్త్రావిత్రాప్రవక్త్రాచభవతామధుసూదన। త్యక్తేమహీతలే దేవవినష్టంకఃప్రవక్ష్యతి॥ ౬॥ తత్త్వంనస్సర్వధర్మజ్ఞధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః। యథాయస్యవిధీయేత తథావర్ణయమేప్రభో॥ ౭ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ ధర్మ్యఏషతవప్రశ్నోనైశ్శ్రేయసకరోనృణాం। వర్ణాశ్రమాచారవతాంతముద్ధవనిబోధమే॥ ౮॥ ఆదౌకృతయుగేవర్ణోనృణాంహంసఇతిస్మృతః। కృతకృత్యాఃప్రజాజాత్యాతస్మాత్కృతయుగంవిదుః॥ ౯॥ వేదఃప్రణవఏవాగ్రేధర్మోహంవృషరూపధృక్। ఉపాసతేతపోనిష్ఠాహంసంమాంముక్తకిల్బిషాః॥ ౧౦॥ త్రేతాముఖేమహాభాగప్రాణాన్మేహృదయాత్త్రయీ। విద్యాప్రాదురభూత్తస్యాఅహమాసంత్రివృన్మఖః॥ ౧౧॥ విప్రక్షత్రియవిట్శూద్రాముఖబాహూరుపాదజాః। వైరాజాత్పురుషాజ్జాతాయఆత్మాచారలక్షణాః॥ ౧౨॥ గృహాశ్రమోజఘన

ద్యాః॥ ౫॥ ౬॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్-నఃఅస్మాకంమనుష్యాణాంమధ్యే-యోధర్మోయస్యయథావిధీయతే॥ ౭॥ ధర్మ్యఇతి॥ ధర్మ్యఃధర్మాదనపేతః-కుతఃనైశ్శ్రేయసకరఃభక్తిజనకః అతఃమేమత్తఃతంధర్మంనిబోధ॥ ౮॥ తత్రాదౌమదుపాసనాలక్షణఏవముఖ్యోధర్మ ఆసీత్-ఆచారలక్షణస్తుధర్మఃపశ్చాత్ప్రవృత్తః-సచైవమనుష్ఠితోభక్తియోగంజనయతీతి వర్ణయితుమాహ॥ ఆదావితి॥ కల్పాదౌయత్కృతయుగంతస్మిన్-తేచతదానీంమామనుసాసతఏవకేవలం-నాన్యత్తుకర్తవ్యంకించిదస్తీతికృతయుగనామనిరుక్తిమాహ కృతకృత్యాఇతి-జాత్యాజన్మనైవ॥౯॥కించ-విధాయకాభావాదపితదానీంనాన్యత్కర్మాస్తీత్యాహ॥వేదఇతి॥ధర్మశ్చమనోవిషయోఽహమేవ వృషరూపధృక్ చతుష్పాత్ నక్రియావిశేషోయజ్ఞాదిః అతఃతపోనిష్ఠాః॥ శ్లో॥ మనసశ్చేంద్రియాణాంచహ్యైకాగ్ర్యంపరమంతపఇతివచనాత్ ఏకాగ్రతయాహంసంశుద్ధంమాంధ్యాయంతీత్యర్థః॥౧౦॥త్రేతేతి॥ పశ్చాత్త్రేతాయుగప్రవేశే-మేహైరణ్యగర్భరూపస్యప్రాణాన్నిమిత్తాత్-హృదయాత్ప్రకాశాత్-తస్యాఃత్రయ్యాస్సకాశాత-హౌత్రాధ్వర్యవౌద్గాత్రరూపస్త్రివృత్ త్రిరూపఃమఖఃయజ్ఞః॥ యజ్ఞోవైవిష్ణురితిశ్రుతేః॥౧౧॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచధర్మంవక్తుంతేషాముత్పత్తిమాహద్వాభ్యాం॥ విప్రేతి॥ ఆత్మాచారైఃస్వధర్మైఃఏవలక్షణంజ్ఞాపకంయేషాంతే॥౧౨॥ గృహాశ్రమఇతి॥ మమవైరాజరూపస్య-హృదఃవక్షసోధస్తాత్-బ్రహ్మచర్యమురసఃశిఖా

ప్రాయం|| ౧౩|| తేషామధికారివిశేషేణస్వభావానాహ పంచభిః|| వర్ణానామితి|| జన్మస్థానానుసారిణ్యః- నీచైరిత్యవ్యయం - అతోయమర్థః మందాభిజన్మభూమిభిఃమందాఃమధ్యమాభిర్మధ్యమాఃఉత్తమాభిరుత్తమాశ్చేతి|| ౧౪|| శమఇతి|| తపఃఆలోచనం|| ౧౫|| తేజఃఇతి|| తేజఃప్రతాపః|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ఏతైరేవఆశ్రమస్వభావా అపిజ్ఞేయాః- తద్బాహ్యానాంస్వభావానాహ|| అశౌచమితి||శుష్కవిగ్రహాః- నిర్మూలకలహాః- తర్షః తృష్ణా|| ౧౯|| తత్రతావత్సర్వసాధారణంధర్మమాహ|| అహింసేతి || వర్ణగ్రహణముపలక్షణార్థం|| ౨౦ || వర్ణధర్మాన్గృహస్థప్రకరణేవక్ష్యతి ప్రథమంతావదాశ్రమేషుబ్రహ్మచారిణోధర్మాః వర్ణ్యంతే - సచద్వివిధః- ఉపకుర్వాణోనైష్ఠికశ్చేతి- తత్రాద్యస్యధర్మానాహనవభిః|| ద్వితీయమితి|| ద్విజఃత్రైవర్ణికః-ఆనుపూర్వ్యాత్గర్భాధానాదిసంస్కారక్రమేణ- ద్వితీయముపనయనాఖ్యంజన్మ- ప్రాప్య - ఆచార్యేణాహూతః-బ్రహ్మవేదమధీయీత చకారాత్తదర్థంచవిచారయేత్|| ౨౧|| కించ|| మేఖలేతి || మేఖలాదీన్కుశాంశ్చదధత్- తత్రాక్షశబ్దేనాక్షమాలా - కథంభూతఃజటిలః అనభ్యంగాదినాజాతజ

తోబ్రహ్మచర్యంహృదోమమ। వక్షఃస్థలాద్వనేవాసోన్యాసశ్శీర్షణిసంస్థితః|| ౧౩ || వర్ణానామాశ్రమాణాంచజన్మభూమ్యనుసారిణీః* । ఆసన్ప్రకృతయోనౄణాంనీచైర్నీచోత్తమోత్తమాః|| ౧౪|| శమోదమస్తపశ్శౌచంసంతోషఃక్షాంతిరార్జవమ్। మద్భక్తిశ్చదయాసత్యంబ్రహ్మప్రకృతయస్త్విమాః|| ౧౫ || తేజోబలంధృతిశ్శౌర్యంతితిక్షౌదార్యముద్యమః। స్థైర్యంబ్రహ్మణ్యమైశ్వర్యంక్షత్రప్రకృతయస్త్విమాః|| ౧౬ || ఆస్తిక్యందాననిష్ఠాచహ్యడంభోవిప్రసేవనమ్। అతుష్టిరర్థోపచయైర్వైశ్యప్రకృతయస్త్విమాః|| ౧౭ || శుశ్రూషణంద్విజగవాందేవానాంచాప్యమాయయా। తత్రలబ్ధేనసంతోషశ్శూద్రప్రకృతయస్త్విమాః|| ౧౮ || అశౌచమనృతంస్తేయంనాస్తిక్యంశుష్కవిగ్రహః। కామఃక్రోధశ్చతర్షశ్చస్వభావోంతేవసాయినామ్|| ౧౯ || అహింసాసత్యమస్తేయమకామక్రోధలోభతా। భూతప్రియహితేహాచధర్మోయంసార్వవర్ణికః|| ౨౦ || ద్వితీయంప్రాప్యానుపూర్వ్యాజ్జన్మోపనయనంద్విజః। వసన్గురుకులేదాంతోబ్రహ్మాధీయీతవాగ్యతః|| ౨౧|| మేఖలాజినదండాక్షబ్రహ్మసూత్రకమండలూన్।జటిలోధౌతదద్వాసోరక్తపీఠఃకుశాన్దధత్|| ౨౨|| స్నానభోజనహోమేషుజపోచ్చారేచవాగ్యతః। నఛింద్యాన్నఖరోమాణికక్షోపస్థగతాన్యపి|| ౨౩ || రేతోనావకిరేజ్జాతుబ్రహ్మవ్రతధరస్స్వయమ్। అవకీర్ణేవగాహ్యాప్సుయతాసుస్త్రిపదీంజపేత్ । ౨౪ || అగ్న్యర్కాచార్యగోవిప్రగురువృద్ధసురాన్శుచిః। సమాహితఉపాసీతసంధ్యేచయతవాగ్జపన్ । ౨౫|| ఆచార్యంమాంవిజానీయాన్నావమన్యేతకర్హిచిత్। నమర్త్యబుద్ధ్యాసూయేతసర్వదేవమయోగురుః। ౨౬ || సాయంప్రాతరుపానీయభైక్షంతస్మైనివేదయేత్ । యచ్చాన్యదప్యనుజ్ఞాతముపయుంజీతసంయతః|| ౨౭ || శుశ్రూషమాణఆచార్యంసదోపాసీతనీచవత్ । యానశయ్యాసనస్థానైర్నాతిదూరేకృతాంజలిః|| ౨౮ || ఏవంవృత్తోగురుకులేవసేద్భోగవివర్జితః। విద్యాసమాప్యతేయావద్బిభ్రద్వ్రతమఖండితమ్|| ౨౯ || యద్యసౌఛందసాంలోకమారోక్ష్యన్బ్రహ్మవిష్టపమ్। గురవేవిన్యసేద్దేహంస్వా

టః తథాఅధౌతదద్వాసోరక్తపీఠఃదంతాశ్చవాసాంసిచదద్వాసాంసినధౌతానియస్యసః - అధౌతదద్వాసాః- సచాసావరక్తపీఠశ్చన కౌతుకాదినారక్తంపీఠంఆసనంయస్యసః|| ౨౨|| స్నానేతి || జపశ్చఉచ్చారోమూత్రపురీషోత్సర్గాశ్చజపోచ్చారంతస్మిన్ - వాగ్యతః-మౌనీభవేత్ || ౨౩ || రేతఇతి || రేతోబుద్ధిపూర్వకంనావకిరేత్నోత్సృజేత్- బ్రహ్మవ్రతధరఃఅగృహస్థః స్వయమేవకథంచిదవకీర్ణే-అవగాహ్యస్నాత్వా యతాసుఃకృతప్రాణాయామః- త్రిపదీంగాయత్రీంజపేత|| ౨౪ || అగ్నీతి|| సంధ్యేచద్వేయతవాక్జపన్నుపాసీత- చశబ్దాత్మధ్యాహ్నసంధ్యాయామపి- యద్వా- మధ్యాహ్నసంధ్యానిమిత్తంమౌనంనాస్తీతిద్వివచనం|| ౨౫|| ౨౬|| సాయమితి|| అన్యదపియచ్చంప్రాప్తంతచ్చనివేదయేత్- తేనానుజ్ఞాతఃసంయతస్సన్నుపయుంజీతఉపభుంజీతేత్యర్థః|| ౨౭ || శుశ్రూషమాణఇతి|| యానశయ్యాసనస్థానైఃయానంతంపృష్ఠతోయానేన- నిద్రితమప్రమత్తతయాసమీపశయనేన- విశ్రాంతంపాదసంవాహనాదిభిః సమీపాసనేనఆసీనంకృతాంజలిత్వేనాగ్రప్రతీక్షయానాతిదూరావస్థానేనేత్యర్థః|| ౨౮ || ఏవంవ్రతఇతి|| ఏవంభూతంవ్రతంవృత్తంయస్య|| ౨౯||ఏవముపకుర్వాణస్యధర్మానుక్త్వానైష్ఠికస్యవిశేషధర్మానాహ షడ్భిః||యదీతి||అసౌబ్రహ్మచారీ యదిఛందసాంలోకం

మహర్లోకం- తతో బ్రహ్మలోకం చారోక్ష్యన్- ఆరోఢుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః యద్వా- ఛందసాంలోకమితి బ్రహ్మలోకవిశేషణం - ఛంద్రమూర్తిధరాః కలా ఇత్యుక్తత్వాత్ - తదా బృహద్వ్రతిస్సన్ బృహత్ నైష్ఠికం వ్రతం యస్య సః - విన్యసేదర్పయేత - అధీత స్వాధ్యాయార్థం వా అధీతనిష్ఠాయార్థం వా॥ ౩౦॥ అగ్నావితి॥ బ్రహ్మవర్చస్వీ వేదాభ్యాసజం తేజస్తద్వాన్ ॥ ౩౧ ॥ తస్యైవ విశేషధర్మానాహ॥ స్త్రీణామితి॥ నిరీక్షణం భావగర్భం క్ష్వేలనం పరిహాసః - ఏవమాదికం త్యజేత మిథునీభూతాన్ అగ్రతస్త్యజేత్ - న పశ్యేదిత్యర్థః॥ ౩౨॥ తస్యైవ సర్వాశ్రమసాధారణధర్మానాహ ద్వాభ్యాం॥ శౌచమితి॥ ౩౩॥౩౪॥ బ్రహ్మచారిణో నైష్ఠికస్య మోక్షఫలమాహ॥ ఏవమితి॥ అమలః శుద్ధాంతఃకరణః - దగ్ధః కర్మాశయః అంతఃకరణం యస్య తథాభూతస్సన్ ముక్తో భవతి ॥ ౩౫ ॥ ఉపకుర్వాణస్య సమావర్తనప్రకారమాహ ॥ అథేతి ॥ అనంతరం ద్వితీయాశ్రమం - ఆవేక్ష్యన్ ప్రవేష్టుమిచ్ఛన్ - యథా యథావద్విచారితవేదార్థః- స్నాయాత్ అభ్యంగాదికం కుర్వన్ సమావర్తేతేత్యర్థః ॥ ౩౬॥ అథాధికారానురూపాశ్రమవికల్పసముచ్చయావాహ ॥ గృహమితి॥ సకామశ్చేద్గృహం- అంతఃకరణశుద్ధ్యార్థం కామశ్చేద్వనం ప్రవిశేత్ శుద్ధాంతఃకరణశ్చేత్ ద్విజోత్తమః- ద్విజోత్తమ ఇత్యుక్తేః క్షత్రియవైశ్యయోర్న ప్రవ్రజ్యాధికారం సూచయతి బ్రాహ్మణశ్చేత్ప్రవ్రజేదిత్యర్థః- యద్వా - ఆశ్రమాదాశ్రమాంతరం గచ్ఛేత్ - అ

ధ్యాయార్థంబృహద్వ్రతః ॥ ౩౦ ॥ అగ్నౌగురావాత్మనిచసర్వభూతేషుమాంపరమ్। అపృథగ్ధీరుపాసీతబ్రహ్మవర్చస్వ్యకల్మషః॥ ౩౧॥ స్త్రీణాంనిరీక్షణస్పర్శసంల్లాపక్ష్వేళనాదికమ్। ప్రాణినోమిథునీభూతానగృహస్థోఽగ్రతస్త్యజేత్॥ ౩౨॥ శౌచమాచమనంస్నానంసంధ్యోపాస్తిర్మమార్చనమ్। తీర్థసేవాజపోఽస్పృశ్యాభక్ష్యాసంభాష్యవర్జనమ్॥ ౩౩॥ సర్వాశ్రమప్రయుక్తోఽయంనియమఃకులనందన। మద్భావస్సర్వభూతేషుమనోవాక్కాయసంయమః॥ ౩౪ ॥ ఏవంబ్రహ్మవ్రతధరోబ్రాహ్మణోఽగ్నిరివజ్వలన్। మద్భక్తస్తీవ్రతపసాదగ్ధకర్మాశయోఽమలః॥ ౩౫॥ అథానంతరమావేక్ష్యన్యథాజిజ్ఞాసితాగమః। గురవేదక్షిణాందత్త్వాస్నాయాద్గుర్వనుమోదితః॥ ౩౬ ॥ గృహంవనంవాప్రవిశేత్ప్రవ్రజేద్వాద్విజోత్తమః। ఆశ్రమాదాశ్రమంగచ్ఛేన్నాన్యథామత్పరశ్చరేత్ ॥ ౩౭ ॥ గృహార్థీసదృశీంభార్యాముద్వహేదజుగుప్సితామ్। యవీయసీంతువయసాసమవర్ణామనుక్రమాత్॥ ౩౮॥ ఇజ్యాధ్యయనదానానిసర్వేషాంచద్విజన్మనామ్। ప్రతిగ్రహోఽధ్యాపనంచబ్రాహ్మణస్యైవయాజనమ్॥ ౩౯ ॥ ప్రతిగ్రహంమన్యమానస్తపస్తేజోయశోనుదమ్। అన్యాభ్యామేవజీవేతశిలైర్వాదోషదృక్తయోః॥ ౪౦॥ బ్రాహ్మణస్యహిదేహోఽయంక్షుద్రకామాయనేష్యతే। కృచ్ఛ్రాయతపసేచేహప్రేత్యానంతసుఖాయచ ॥ ౪౧ ॥ శిలోంఛవృత్త్యాపరితుష్టచిత్తోధర్మంమహాంతంవిరజంజుషాణః। మయ్యర్పితాత్మాగృహఏవతిష్ఠన్నాతిప్రసక్తస్సముపైతిశాంతిమ్॥ ౪౨ ॥ సముద్ధరంతియేవిప్రంసీదంతంమత్పరాయణమ్। తానుద్ధరిష్యేనచిరాదాపద్భ్యోనౌరివార్ణవాత్ ॥ ౪౩ ॥ సర్వాస్సముద్ధరేద్రాజాపితేవవ్యసనాత్ప్రజాః। ఆత్మానమాత్మనాధీరోయథాగజపతిర్గజాన్ ॥ ౪౪ ॥ ఏవంవిధోనరపతిర్విమానేనార్కవర్చ

స్యథా- అనాశ్రమీ ప్రతిలోమం చ నాచరేదిత్యర్థః - అమత్పర ఇతి వా పదచ్ఛేదః- మద్భక్తస్యాశ్రమనియమాభావస్య వక్ష్యమాణత్వాత్॥ ౩౭॥ వివాహనియమపూర్వకం వర్ణధర్మాన్ గృహస్థస్య ధర్మానాహ ॥ గృహార్థీతి॥ సదృశీం సమవర్ణాం అనుక్రమాత్ అజుగుప్సితాం దుష్టలక్షణత్వాదిరహితాం- కామతస్తు యామన్యాముద్వహేత్ - తాం సవర్ణామనుతస్యాః అనంతరం తతో హీనవర్ణాం క్రమేణోద్వహేదిత్యర్థః॥ శ్లో॥ త్రిస్రో వర్ణానుపూర్వ్యేణ ద్వే తథైకాం యథాక్రమమ్॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం భార్యాః స్వాః శూద్రజన్మనః ఇతి స్మృతేః॥ ౩౮॥ ఇజ్యేతి॥ ఇజ్యాదయస్త్రైవర్ణికానామావశ్యకా ధర్మాః ప్రతిగ్రహాది త్రయం తు వృత్తిః సా చ బ్రాహ్మణస్యైవ॥ ౩౯॥ తత్రాపి ముఖ్యాం ముఖ్యతమాం చాన్యాం వృత్తిమాహ॥ ప్రతిగ్రహమితి॥ తయోర్యాజనాధ్యాపనయోరపి కార్పణ్యాదిదోషం పశ్యన్ శిలైః స్వామిపరిత్యక్తైః క్షేత్రపతితైః కణిశైః॥ ౪౦॥ ఏవం చ వృత్తికార్శ్యం బ్రాహ్మణేన సోఢవ్యమిత్యాహ॥ బ్రాహ్మణస్యేతి॥ ౪౧॥ ఉంఛవృత్తిర్నామ ఆపణాదిపతితకణోపాదానం శిలవృత్త్యా వినీకృత్య-తయా తుష్టచిత్తస్య మోక్షఫలమాహ॥ శిలోంఛవృత్త్యేతి॥ మహాంతం అతిథ్యాదిలక్షణం- విరజం నిష్కామం సేవమానః॥ ౪౨॥ ఏవమధనస్య మహాఫలముక్త్వా సధనానామప్యాహ త్రిభిః॥ సముద్ధరంతీతి॥ సముద్ధరంతి దారిద్ర్యదుత్తారయంతి- విప్రమిత్యుపలక్షణం మత్పరాయణం యం కమపి॥ ౪౩॥ రాజ్ఞస్త్వావశ్యకమేతదిత్యాహ ॥ సర్వా ఇతి॥

౪౪॥ ౪౫॥ సర్వేషామాపద్వృత్తీరాహ త్రిభిః॥ సీదన్నితి॥ పణ్యైః విక్రయార్హైః- నతు సురాలవణాద్యైః- తత్రాప్యాపదాక్రాంతశ్చేత్- ఖడ్గేన క్షత్రియవృత్త్యా వా- యద్యపి గౌతమేనానంతరాం పాపీయసీం వృత్తిమాతిష్ఠేత్ ఇతి స్మరణాత్- ఖడ్గధారణం పణ్యవిక్రయాచ్ఛ్రేష్ఠం మన్యతే - తథాపి హింసాత్మకో వణిగ్వృత్తిరేవ శ్రేష్ఠేతి భగవతోమతం - నతు శ్వవృత్త్యా నీచసేవయా ॥ ౪౬ ॥ వైశ్యవృత్త్యేతి॥ తత్రాప్యాపది- మృగయయాపి- విప్రరూపేణ అధ్యాపనాదినా వా ॥ ౪౭॥ శూద్రవృత్తిమితి॥ కారవః ప్రతిలోమజవిశేషాః రుదాదయః - తేషాం వృత్తిం కటాదిక్రియాం- ఆపదుత్తీర్ణస్తు నానుకల్పేన వర్తేతేత్యాహ- కృచ్ఛ్రాదితి ॥౪౮॥ తదేవం వృత్తివ్యవస్థాముక్త్వా పునర్గృహస్థస్యావశ్యకాన్పంచయజ్ఞానాహ ॥ వేదేతి ॥ వేదాధ్యాయః బ్రహ్మయజ్ఞః - తేన ఋషీన్ - స్వధాకారేణ పితౄన్ - స్వాహాకారేణ దేవాన్ బలిదానేన భూతాని అన్నాద్యైః అన్నోదకాదిభిః మనుష్యానితి జ్ఞాతవ్యం- యథోదయం విభవానుసారతః- తేష్వీశ్వరదృష్టిం విధత్తే- మద్రూపాణీతి॥ ౪౯॥ ఆవశ్యకం ధర్మముక్త్వా శక్త్యనుసారం ధర్మమాహ ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ యదృచ్ఛయా ఉద్యమం వినా - ఉపార్జితేన వా- శుక్లేన శుద్ధేన- స్వవృత్త్యార్జితేన ధనేన వా- భృత్యానపీడయన్ ॥ ౫౦॥ గృహస్థస్యాపి నివృత్తినిష్ఠామేవాహ త్రిభిః॥ కుటుంబే-

సః। విగూఢమేహో స్వభయం కృష్ణస్వమింద్రేణ సహ మోదతే॥ ౪౫॥ సీదన్విప్రో వణిగ్వృత్త్యా పణ్యైరేవాపదంతరేత్। ఖడ్గేన వాపదాక్రాంతో న శ్వవృత్త్యా కథంచన॥ ౪౬। వైశ్యవృత్త్యా తు రాజన్యో జీవేన్మృగయయాపది। చరేద్వా విప్రరూపేణ న శ్వవృత్త్యా కథంచన ॥ ౪౭ ॥ శూద్రవృత్తిం భజేద్వైశ్యశ్శూద్రః కారుకటక్రియామ్। కృచ్ఛ్రాన్ముక్తో న గర్హ్యేణ వృత్తిం లిప్సేత కర్మణా॥ ౪౮ ॥ వేదాధ్యాయస్వధాస్వాహాబల్యన్నాద్యైర్యథోదయమ్। దేవర్షిపితృభూతాని మద్రూపాణ్యన్వహం యజేత్॥ ౪౯ ॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేన శుక్లేనోపార్జితేన వా। ధనేనాపీడయన్భృత్యాన్న్యాయేనైవాహరేత్క్రతూన్ ॥ ౫౦ ॥ కుటుంబేషు న సజ్జేత న ప్రమాద్యేత్కుటుంబ్యపి। విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్॥ ౫౧ ॥ పుత్రదారాప్తబంధూనాం సంగమః పాంథసంగమః। అనుదేహం వియంత్యేతే స్వప్నో నిద్రానుగో యథా॥ ౫౨॥ ఇత్థం పరిమృశన్ముక్తో గృహేష్వతిథివద్వసన్। న గృహైరనుబధ్యేత నిర్మమో నిరహంకృతః॥ ౫౩॥ కర్మభిర్గృహమేధీయైరిష్ట్వా మామేవ భక్తిమాన్। తిష్ఠేద్వనం వా ప్రవిశేత్ప్రజావాన్వా పరివ్రజేత్ ॥ ౫౪ ॥ యస్త్వాసక్తమతిర్గేహే పుత్రవిత్తైషణాతురః। స్త్రైణః కృపణధీర్మూఢో మమాహమితి బధ్యతే॥ ౫౫॥ అహో మే పితరౌ వృద్ధౌ భార్యా బాలాత్మజా ప్రజాః। అనాథా మామృతే దీనాః కథం జీవంతి దుఃఖితాః॥ ౫౬ ॥ ఏవం గృహాశయాక్షిప్తహృదయో మూఢధీరయమ్। అతృప్తస్తాననుధ్యాయన్మృతోఽంధం విశతే తమః ॥ ౫౭ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-సప్తదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీకృష్ణః॥ వనం వివిక్షుః పుత్రేషు భార్యాం న్యస్య సహైవ వా। వన ఏవ వసేచ్ఛాంతస్తృతీయం భాగమాయుషః॥ ౧॥ కందమూలఫలైర్వన్యైర్మేధ్యైర్వృత్తిం ప్రకల్పయేత్। వసీత వల్కలం వాసస్తృణపర్ణాజినాని వా॥ ౨॥ కేశరోమనఖశ్మశ్రుమలాని బిభృయాద్దతః। న ధావేదప్సు మజ్జేత త్రికాలం స్థండిలేశయః॥

ష్వితి॥ న ప్రమాద్యేత్ ఈశ్వరనిష్ఠాయాం ప్రమత్తో న భవేత్ - ననుదృష్టాదృష్టార్థకర్మాసక్తస్య కథమప్రమాదో విచారేణేత్యాహ- విపశ్చిదితి॥ ౫౧ ॥ తత్రాపి దృష్టే మనాసక్తేరధికత్వాత్తేషాం నశ్వరతాం ప్రపంచయతి॥ పుత్రేతి॥ పుత్రాదీనామేకత్రసంగమః పాంథానాం ప్రపాయాం సంగమ ఇవ- తత్ర హేతుః - అనుదేహం ప్రతిదేహం - వియంతి నశ్యంతి- నిద్రానువర్తీ స్వప్నో నిద్రాపాయే యథేతి॥ ౫౨॥ ఇత్థమితి ॥ అతిథివదుదాసీనః ॥ ౫౩ ॥ అస్యాప్యాశ్రమవికల్పమాహ ॥ కర్మభిరితి॥ గృహాశ్రమ ఏవ తిష్ఠేత్ - యది ప్రజావాంస్తర్హి ప్రవ్రజేత్ ॥ ౫౪॥ గృహాద్యాసంగే దోషమాహ త్రిభిః॥ యస్త్వితి ॥ ౫౫ ॥ బంధమేవాభినయేన దర్శయతి ॥ అహో ఇతి॥ బాలా ఆత్మజా యస్యాస్సా- ఆత్మజాశ్చ మాం వినా అనాథాస్సంతః కథం జీవిష్యంతీతి ॥ ౫౬॥ ఏవమితి॥ గృహాశయ ఆశయో వాసనా తేన ఆక్షిప్తం హృదయం యస్య సః అంధం తమః అతితామసీం యోనిం ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖ శ్లో॥ అష్టాదశే వదద్ధర్మం వనస్థయతిగోచరమ్। అధికారవిశేషేణ విశేషం చాపి తద్గతమ్॥ క్రమప్రాప్తత్వేన వనస్థధర్మానాహ॥ వనమితి॥ ఆయుషః తృతీయం భాగం పంచసప్తతివర్షపర్యంతం- తతః పరం తుర్యేణాశ్రమస్యోపద్విరాగేపి సన్న్యాసస్యాధికారస్యాసత్త్వాదితి భావః॥

౧॥ కందేతి॥ వసీత పరిదధీత॥ ౨॥ కేశేతి॥ దతః దంతాన్ - నధావేత్ నశోధయేత్ - త్రికాలమప్సుమజ్జేత ముసలవత్ స్నాయాత్ - స్థండిలేశయః భూమిశాయీ॥ ౩॥ గ్రీష్మ ఇతి॥ తప్యేత పంచాగ్నీన్ సూర్యేణ సహ చతుర్దిక్షు అగ్నీన్నిధాయ తైస్సంతాపయేదిత్యర్థః ఆసారం సహత ఇతి ఆసారషాట్ ఆసారం ధారాసంపాతం సహత ఇతి తథా - అభ్రావకాశం నామ వ్రతం చరేదిత్యర్థః - జలే ఆకంఠమగ్నః ఉదకవాసం నామ వ్రతం చరేత్॥ ౪॥ అగ్నిపక్వమితి॥ ఉలూఖలేన వా అశ్మనా వా కుట్టితనీవారాన్ ఖండయిత్వేతి తథా - దంతా ఏవోలూఖలం యస్య స తథా॥ ౫॥ స్వయమితి॥ సంచినుయాత్ ఆహరేత్ - అన్యదా కాలాంతరే - ఆహృతం నాదదీత॥ శ్లో॥ కాలాంతరే హ్యప్యాహృతం తు నాదదీత వనాశ్రమీ॥ లబ్ధేన వైన వేన్నాద్యే పురాణం తు పరిత్యజేదితి నారదోక్తేః॥ ౬॥ వన్యైరితి॥ కాలచోదితాన్ ఆగ్రయణేష్ట్యాదీన్॥ ౭॥ కించ॥ అగ్నిహోత్రమితి॥ మునేశ్చ నైగమైర్వేదవాదిభిః ఆమ్నాతాని॥ ౮॥ అస్య నిష్ఠామస్య ఫలమాహ॥ ఏవమితి॥ ధమనీభిః సిరాభిః సంతతః వ్యాప్తః యావజ్జీవం కృతేన తపసా ఋషి మాం స ఇత్యర్థః - ఋషిలోకాత్ మహర్లోకాదిక్రమేణ - అయం భావః అంతఃకరణశుద్ధిభక్తిద్వారా త్రైవతావన్ముచ్యతే - ప్రతిబంధకబాహుళ్యే త్వనేన క్రమేణ ముచ్యత ఇతి॥ ౯॥ తం సకామం నిందతి॥ యస్త్వితి॥ నిశ్శ్రేయసం మోక్షఫలం - అల్పీయసే ఆవిరించ్యల్పతమమేవ తస్మై॥ ౧౦॥ ఏవం యావజ్జీవం వర్తమానస్య మోక్షః - తృతీయభాగావసానే తు మందవిరాగేపి సన్న్యాసాధికారః - యది తు తతో వాగేవ స్వధర్మాశక్తో భవేత్ - తదాపి సమ్యగ్విరక్తో విరక్తో వా తత్రాపి విరక్తస్య కృత్యమాహ॥

౩॥ గ్రీష్మే తప్యేత పంచాగ్నీన్వర్షాస్వాసారషాడ్జలే। ఆకంఠమగ్నశ్శిశిర ఏవంవృత్తస్తపశ్చరేత్ ॥౪॥
అగ్నిపక్వం సమశ్నీయాత్కాలపక్వమథాపి వా। ఉలూఖలాశ్మకుట్టో వా దంతోలూఖల ఏవ వా॥ ౫॥ స్వయం
సంచినుయాత్సర్వమాత్మనో వృత్తికారణమ్। దేశకాలబలాభిజ్ఞో నాదదీతాన్యదాహృతమ్ ॥ ౬॥ వ
న్యైశ్చరుపురోడాశైర్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్। న తు శ్రౌతేన పశునా మాం యజేత వనాశ్రమీ॥ ౭॥ అ
గ్నిహోత్రం చ దర్శశ్చ పౌర్ణమాసశ్చ పూర్వవత్। చాతుర్మాస్యాని చ మునేరామ్నాతాని చ నైగ
మైః॥ ౮॥ ఏవం చీర్ణేన తపసా మునిర్ధమనిసంతతః। మాం తపోమయమారాధ్య ఋషిలోకాదుపైతి
మామ్॥ ౯॥ యస్త్వేతత్కృచ్ఛ్రతశ్చీర్ణం తపో నిశ్శ్రేయసం మహత్। కామాయాల్పీయసే యుంజ్యా
ద్బాలిశః కోఽపరస్తతః॥ ౧౦॥ యదాసౌ నియమేఽకల్పో జరయా జాతవేపథుః। ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య
మచ్చిత్తోఽగ్నిం సమావిశేత్॥ ౧౧॥ యదా కర్మవిపాకేషు లోకేషు నిరయాత్మసు। విరాగో జాయతే సమ్య
ఙ్న్యస్తాగ్నిః ప్రవ్రజేత్తతః। ౧౨॥ ఇష్ట్వా యథోపదేశం మాం దత్త్వా సర్వస్వమృత్విజే। అగ్నీన్స్వ
ప్రాణ ఆవేశ్య నిరపేక్షః పరివ్రజేత్। ౧౩॥ విప్రస్య వై సన్న్యసతో దేవా దారాదిరూపిణః। విఘ్నాన్కు
ర్వంత్యయం హ్యస్మానాక్రమ్య సమియాత్పరమ్॥ ౧౪॥ బిభృయాచ్చేన్మునిర్వాసః కౌపీనాచ్ఛాదనం ప
రమ్। త్యక్తం న దండపాత్రాభ్యామన్యత్కించిదనాపది॥ ౧౫॥ దృష్టిపూతం న్యసేత్పాదం వస్త్రపూ
తం పిబేజ్జలమ్। సత్యపూతాం వదేద్వాచం మనఃపూతం సమాచరేత్ । ౧౬॥ మౌనానీహానిలాయామా
దండా వాగ్దేహచేతసామ్। న హ్యేతే యస్య సంత్యంగ వేణుభిర్న భవేద్యతిః। ౧౭॥ భిక్షాం వర్ణేషు చ
తుర్షు విగర్హ్యాన్వర్జయంశ్చరేత్। సప్తాగారానసంక్లృప్తాంస్తుష్యేల్లబ్ధేన తావతా। ౧౮॥ బహి

యదేతి॥ జాతో వేపథుః కంపో దేహే యస్య సః॥ ౧౧॥ విరక్తం ప్రత్యాహ॥ యదేతి॥ లోకేషు బ్రహ్మలోకపర్యంతేషు - నిరయాత్మసు దుఃఖోదర్కేషు - న్యస్తాగ్నిస్సన్ - తత ఇతి అగ్నిహోత్రాదికర్మణః వనాశ్రమాద్వా॥ ౧౨॥ తత్ర తావత్కృత్యమాహ॥ ఇష్ట్వేతి॥ యథోపదేశం శ్రాద్ధాష్టకపూర్వకం ప్రాజాపత్యేష్ట్యా మాం ఇష్ట్వా - స్వప్రాణే ప్రాణోపాధావాత్మని॥ ౧౩॥ సన్న్యాసే విఘ్నా భవంతి - తానవిగణయ్య సన్న్యసేదేవేత్యాశయేనాహ॥ విప్రస్యేతి॥ కేనాభిప్రాయేణ కుర్వంతీతి తమాహ - అయమితి - పరం బ్రహ్మ॥ ౧౪॥ ఏవం ప్రవ్రజితస్య ధర్మానాహ॥ బిభృయాదితి॥ పరం కౌపీనాద్యధ్వాసో యది ధారయితుమిచ్ఛతి - తర్హి కౌపీనమాచ్ఛాదయేద్యావతా తావన్మాత్రం ధారయేదిత్యర్థః త్యక్తం ప్రైషోచ్చారణాత్పూర్వమేవ అత్రాన్యత్కించిదపి న బిభృయాత్ - దండపాత్రాభ్యామిత్యానత్యకజలపాత్రాదేగ్రహణం॥ ౧౫॥ పరమహంసస్య విధినిషేధాగోచరత్వాత్ బహూదకాదిధర్మాన్ భగవానాహ॥ దృష్టిపూతమితి॥ మనఃపూతం మనసా సమ్యక్ విచార్య యచ్ఛుద్ధం తదాచరేత్॥ ౧౬॥ మౌనేతి॥ మౌనం వాచో దండః - అనీహా కామ్యకర్మత్యాగో దేహస్య - ప్రాణాయామశ్చేతసః - ఏతే అంతః త్రయో దండా యస్య న సంతి - అంగ హే ఉద్ధవ అంగే ధృతైర్వేణుభిరితి వా॥ ౧౭॥ భిక్షామితి॥ బ్రాహ్మణేష్వసత్స్వేతి భేదేన చతుర్విధేషు పూర్వపూర్వాసంభవే చ - విగర్హ్యాన్ అభిశస్తపతితాన్ అసంక్లృప్తాన్ - అత్ర యాగలాభో భవిష్యతీతి పూర్వమసంకల్పితాన్॥ ౧౮॥ బహిరితి॥ బహిః గ్రామాత్ - పావితం ప్రోక్షణాదిభిః శోధితం విభజ్య విష్ణుబ్రహ్మార్కభూతేభ్యః - అశేషమిత్యధికా

హారణం నిరస్తం - యాచితమితి పాఠే మాధుకరేణ యాచితమన్నం చేత్తర్హి విభజ్య భుంజీత న త్వయాచితాదిభైక్షచతుష్టయమిత్యర్థః॥ శ్లో॥
మాధూకరే తు నైవేద్యం భైక్షేణాన్యేషు విద్యతే। నైవేద్యకం తు షట్పదవృత్త్రితయం భౌతికం విదురితి స్మృతేః - యద్వా తదానీం కేనాపి యాచి
తం చేల్లభ్యేత తస్మై కించిద్విభజ్య దత్త్వా త్యజేదిత్యర్థః॥ ౧౯॥ కించ॥ ఏక ఇతి॥ ఏకశ్చరేత్ - ఆత్మన్యేవ క్రీడాకౌతుకం యస్య సః - ఆత్మన్యేవ రతః
సంతుష్టః ఆత్మవాన్ ధీరః॥ ౨౦॥ వివిక్తేతి॥ వివిక్తం విజనం క్షేమం నిర్భయం శరణం స్థానం యస్య సః - మయి భావేన భక్త్యా విమలః ఆశయో
యస్య సః॥ ౨౧॥ అన్వీక్షేతేతి బంధం మోక్షం చ - కేన వా బంధః - కేన వా మోక్ష ఇతి తత్రాహ - బంధ ఇతి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ పురేతి॥ పురాణి అట్టా
లాదిమంతి గ్రామాః తద్రహితాని - వ్రజాః గోష్ఠాని - సార్థాన్ - సార్థాః యాత్రికజనసమూహాః॥ ౨౪॥ వానప్రస్థేతి॥ యతః శిలవృ
త్త్యా ప్రాప్తేన తత్తత్సంబంధినా అన్నేన శుద్ధసత్త్వస్సన్ నివృత్తమోహః సంసిధ్యతి ముచ్యతే॥ ౨౫॥ నను మృష్టాన్నం విహాయ కథం శిలా
న్నే ప్రవృత్తిరిత్యత ఆహ॥ నైతి॥ ఏతద్దృశ్యమానం మృష్టాన్నాది - వస్తుతయా న పశ్యేత్ - యతో వినశ్యతి - అతః ఇహాముత్ర చ లోకే అస
క్తచిత్తస్సన్ చికీర్షితాత్ తత్తదర్థకృత్యాత్ విరమేత్॥ ౨౬॥ నను తథాపి యావద్వినాశం సుఖహేతుత్వాత్ - అన్నచింతావతః కుతో వి
రాగస్స్యాదిత్యత్రాహ॥ యదితి॥ ఏతజ్జగత్ మమతాస్పదం - మనోవాక్ప్రాణైః సంహతం సహితం - అహంకారాస్పదం శరీరం చ - సర్వం

బహిర్జలాశయం గత్వా తత్రోపస్పృశ్య వాగ్యతః। విభజ్య పావితం శేషం భుంజీతాశేషమాహృతమ్॥ ౧౯॥
ఏకశ్చరేన్మహీమేతాం నిస్సంగస్సంయతేంద్రియః। ఆత్మక్రీడ ఆత్మరత ఆత్మవాన్సమదర్శనః॥ ౨౦॥
వివిక్తక్షేమశరణో మద్భావవిమలాశయః। ఆత్మానం చింతయేదేకమభేదేన మయా మునిః॥ ౨౧॥ అన్వీ
క్షేతాత్మనో బంధం మోక్షం చ జ్ఞాననిష్ఠయా। బంధ ఇంద్రియవిక్షేపో మోక్ష ఏషాం చ సంయమః॥ ౨౨॥
తస్మాన్నియమ్య షడ్వర్గం మద్భావేన చరేన్మునిః। విరక్తస్సర్వకామేభ్యో లబ్ధ్వాత్మని సుఖం మహత్॥ ౨౩॥
పురగ్రామవ్రజాన్సార్థాన్భిక్షార్థం ప్రవిశంశ్చరేత్। పుణ్యదేశసరిచ్ఛైలవనాశ్రమవతీం మ
హీమ్॥ ౨౪॥ వానప్రస్థాశ్రమపదేష్వభీక్ష్ణం భైక్ష్యమాచరేత్। సంసిధ్యత్యాశ్వసంమోహశ్శుద్ధసత్త్వ
శ్శిలాంధసా॥ ౨౫॥ నైతద్వస్తుతయా పశ్యేద్దృశ్యమానం వినశ్యతి। అసక్తచిత్తో విరమేదిహాముత్రచి
కీర్షితాత్॥ ౨౬॥ యదేతదాత్మని జగన్మనోవాక్ప్రాణసంహతమ్। సర్వం మాయేతి తర్కేణ స్వస్థ
స్త్యక్త్వా న తత్స్మరేత్॥ ౨౭॥ జ్ఞాననిష్ఠో విరక్తో వా మద్భక్తో వానపేక్షకః। సలింగానాశ్రమాంస్త్య
క్త్వా చరేదవిధిగోచరః॥ ౨౮॥ బుధో బాలకవత్క్రీడేత్కుశలో జడవచ్చరేత్। వదేదున్మత్తవద్విద్వాన్
గోచర్యాం నైగమశ్చరేత్॥ ౨౯॥ వేదవాదరతో న స్యాన్న పాషండీ న హైతుకః। శుష్కవాదవివాదే
న కంచిత్పక్షం సమాశ్రయేత్॥ ౩౦॥ నోద్విజేత జనాద్ధీరో జనం చోద్వేజయేన్న తు। అతివాదాంస్తితిక్షే
త నావమన్యేత కంచన॥ ౩౧॥ దేహముద్దిశ్య పశువద్వైరం కుర్యాన్న కేనచిత్। ఏక ఏవ పరో హ్యాత్మా
భూతేష్వాత్మన్యవస్థితః॥ యథేందురుదపాత్రేషు భూతాన్యేకాత్మకాని చ॥ ౩౨॥ అలబ్ధ్వా న విషీదేత
కాలే కాలేఽశనం క్వచిత్। లబ్ధ్వా న హృష్యేద్ధృతిమానుభయం దైవతంత్రితమ్॥ ౩౩॥ ఆహారార్థం

తజ్జన్యం సుఖం చ - ఆత్మని మాయామాత్రమితి తర్కేణ స్వప్నాదిదృష్టాంతేన త్యక్త్వా - స్వస్థః ఆత్మనిష్ఠస్సన్ - పునస్తన్న స్మరేత్॥ ౨౭॥ ఏవం
బహూదకాదిధర్మానుక్త్వా పరమహంసాదిధర్మానాహ సార్ధైర్దశభిః॥ జ్ఞాననిష్ఠ ఇతి॥ బహిర్విరక్తో ముముక్షుస్సన్ - యో జ్ఞాననిష్ఠో
మోక్షేఽప్యనపేక్షో మద్భక్తో వా - సలింగాన్ త్రిదండాదిసహితాన్ ఆశ్రమాన్ తద్ధర్మాన్ త్యక్త్వా - తదాసక్తిం చ పరిత్యజ్య - యథోచితం
ధర్మం చరేదిత్యర్థః న పునరత్యంతత్యాగ ఏవ వివక్షితః - పునర్ధర్మవిధానాత్ అక్రియత్వస్యోత్తరాధ్యాయే వక్ష్యమాణత్వాచ్చ - త
ర్హి పూర్వస్మాత్కో విశేషస్తత్రాహ - అవిధిగోచరః విధికింకరో న స్యాదితి - ఏతదేవ స్ఫుటీకరిష్యతి॥ శ్లో॥ శౌచమాచమనం స్నానం న
తు చోదనయా చరేదిత్యాదినా॥ ౨౮॥ తర్హి కథం చరేత్తత్రాహ॥ బుధ ఇతి॥ బుధః వివేకవానపి - బాలకవత్ - మానావమానవివేక
రాహిత్యేన - కుశలః నిపుణోఽపి - జడవత్ ఫలానుసంధానాభావేన - విద్వాన్ పండితోఽపి - ఉన్మత్తవల్లోకరంజనాభావేన - నైగమః వేదార్థ
నిష్ఠోఽపి - గోచర్యాం అనియతాచారమేవేత్యర్థః॥ ౨౯॥ వేదేతి॥ వేదవాదరతః కర్మకాండవ్యాఖ్యానాదినిష్ఠః - పాషండీ శ్రుతి
స్మృతివిరుద్ధానుష్ఠాతా - హైతుకః కేవలం తర్కనిష్ఠః - శుష్కవాదే నిష్ప్రయోజనగోష్ఠ్యాం యో వివాదస్తస్మిన్॥ ౩౦॥ నేతి॥ అతివాదాన్ దు
రుక్తాని॥ ౩౧॥ దేహమితి॥ ఆత్మదృష్ట్యా తావద్వైరకారణం నాస్తీత్యుక్తం - ఏక ఏవేతి - దేహదృష్ట్యాపి నాస్తీత్యాహ - భూతాని చ దేహా అ
పి - కారణరూపేణైకాత్మకాని॥ ౩౨॥ అలబ్ధ్వేతి॥ దైవతంత్రితం దైవాధీనం - యతః॥ ౩౩॥ అచింతహానావిషాదప్రమత్తో నాపి తత్రాహ॥

ఆహారార్థమితి॥ ఆహారమాత్రార్థం- సమీహేతైవ- యతస్తస్య ప్రాణధారణం యుక్తం - సమ్యక్ కథం తేనైవ ప్రాణధారణేన తత్త్వం విచార్యతే- కిం తేనాపి తదాహ- తద్విజ్ఞాయేతి॥ ౩౪॥ తర్హి కిం మృష్టాన్నాదికమగ్రాహ్యమేవ నేత్యైవ ఓమిత్యాహ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ ౩౫॥ శౌచమితి॥ యథాహమీశ్వరో లీలయాచరామి- తథా- జ్ఞానీ జ్ఞాననిష్ఠః అనాసక్తః- కుర్యాత్ నతు విధికింకరత్వేన- తస్య జ్ఞాననిష్ఠావిరోధాదిత్యర్థః॥ ౩౬॥ కుతో విధికింకరత్వాభావస్తస్య- తత్రాహ॥ నేతి॥ నహి తస్య వికల్పాఖ్యాపేక్ష ప్రతీతిః నష్టస్తు పాస్యం ఆసీత్సాపి మద్వీక్షయా జ్ఞానేన హతా- నను నహతా సా పునర్దృశ్యమానత్వాత్ తత్రాహ- ఆదేహాంతాత్ క్వచిత్ కదాచిత్ బాధితైవ ఖ్యాతిర్భవతి॥ ౩౭॥ తదేవం విరక్తస్య అపరోక్షజ్ఞానవతః సన్న్యాసం తద్ధర్మాంశ్చోక్త్వా కేవలం వైరాగ్యవంతం వివిదిషుం ప్రత్యాహ॥ దుఃఖోదర్కేష్వితి॥ నజిజ్ఞాసితో మద్ధర్మో మత్ప్రాప్తిసాధనం యేన సః॥ ౩౮॥ తావదితి॥ మామేవ మద్దృష్ట్యైవ గురుం పశ్యన్ - తతః పరమేకశ్చరేదిత్యాదిధర్మేణ వర్తేతేతి భావః॥ ౩౯॥ అనధికారిణః సన్న్యాసం నిందతి ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి॥ ప్రచండో త్యాసక్త ఇంద్రియసారథిర్బుద్ధిర్యస్య సః॥ ౪౦॥ సురానితి॥ సురాన్ యష్టవ్యాన్ దేవాన్- ఆత్మానం ఆత్మస్థం మాం చ- నిహ్నుతే ప్రతారయతి - నిహ్నవపరః

సమీహేతయుక్తంతత్ప్రాణధారణమ్। తత్త్వం విమృశ్యతే తేన తద్విజ్ఞాయ విముచ్యతే॥ ౩౪॥ యదృచ్ఛయోపపన్నాన్నమద్యాచ్ఛ్రేష్ఠముతాపరమ్। తథా వాసస్తథా శయ్యాం ప్రాప్తం ప్రాప్తం భజేన్మునిః॥ ౩౫॥ శౌచమాచమనం స్నానం నతు చోదనయా చరేత్। అన్యాంశ్చ నియమాన్ జ్ఞానీ యథాహం లీలయేశ్వరః॥ ౩౬॥ నహి తస్య వికల్పాఖ్యా యా చ మద్వీక్షయా హతా। ఆదేహాంతాత్ క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతస్సంపద్యతే మయా॥ ౩౭॥ దుఃఖోదర్కేషు కామేషు జాతనిర్వేద ఆత్మవాన్। అజిజ్ఞాసితమద్ధర్మో మునిం గురుముపవ్రజేత్॥ ౩౮॥ తావత్పరిచరేద్భక్తః శ్రద్ధావాననసూయకః। యావద్బ్రహ్మ విజానీయాన్మామేవ గురుమాదృతః॥ ౩౯॥ యస్త్వసంయతషడ్వర్గః ప్రచండేంద్రియసారథిః। జ్ఞానవైరాగ్యరహితస్త్రిదండముపజీవతి॥ ౪౦॥ సురానాత్మానమాత్మస్థం నిహ్నుతే మాం చ ధర్మహా। అవిపక్వకషాయోఽస్మాదముష్మాచ్చ విహీయతే॥ ౪౧॥ భిక్షోర్ధర్మశ్శమోఽహింసా తప ఈక్షా వనౌకసః। గృహిణో భూతరక్షేజ్యా ద్విజస్యాచార్యసేవనమ్॥ ౪౨॥ బ్రహ్మచర్యం తపశ్శౌచం సంతోషో భూతసౌహృదమ్। గృహస్థస్యాప్యృతౌ గంతుస్సర్వేషాం మదుపాసనమ్॥ ౪౩॥ ఇతి మాం యస్స్వధర్మేణ భజన్నిత్యమనన్యభాక్। సర్వభూతేషు మద్భావో మద్భక్తిం విందతే దిరాత్॥ ౪౪॥ భక్త్యోద్ధవానపాయిన్యా సర్వలోకమహేశ్వరమ్। సర్వోత్పత్త్యప్యయం బ్రహ్మ కారణం మోపయాతి సః॥ ౪౫॥ ఇతి స్వధర్మనిర్ణిక్తసత్త్వో నిర్జ్ఞాతమద్గతిః। జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో నచిరాత్సముపైతి మామ్॥ ౪౬॥ వర్ణాశ్రమవతాం ధర్మ ఏష ఆచారలక్షణః। స ఏవ మద్భక్తియుతో నిశ్శ్రేయసకరః పరః॥ ౪౭॥ ఏతత్తేఽభిహితం సాధో భవాన్ పృచ్ఛతి యచ్చ మామ్। యథా స్వధర్మసంయుక్తో భక్తో మాం సమియాత్పరమ్॥ ౪౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - అష్టాదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీ భగవాన్ ॥ యో విద్యాశ్రుతసంపన్న ఆత్మవాన్నానుమానికః। మాయామాత్రమిదం జ్ఞాత్వా జ్ఞా

మాహ- అస్మాదితి॥ ౪౧॥ చతుర్ణాం ఆశ్రమిణాం ప్రధానధర్మానాహ॥ భిక్షోరితి ॥ ౪౨॥ అన్యధర్మాన్ సర్వేషాం చేతి గృహస్థస్యేతి విశేషః॥ బ్రహ్మచర్యమితి॥ శౌచం రాగాదిరాహిత్యం- తస్య బ్రహ్మచర్యప్రకారమాహ- ఋతౌ గంతురితి॥ ౪౩॥ ఏవంభూతపరాశ్రమధర్మఫలమాహ॥ ఇతీతి ॥ దృఢాం మద్భక్తిం విందతి॥ ౪౪॥ తతః కిమత ఆహ॥ భక్త్యేతి ॥ మహేశ్వరత్వే హేతుః సర్వోత్పత్త్యప్యయం సర్వస్యోత్పత్త్యప్యయౌ యస్మాత్- అత ఏవ తత్కారణం మాం బ్రహ్మస్వరూపం వైకుంఠవాసినం- యద్వా- బ్రహ్మణో వేదస్య కారణం - మాముపయాతి- సామీప్యేన ప్రాప్నోతి॥ ౪౫॥ తతశ్చ సాయుజ్యమేవేత్యాహ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవంభూతేన స్వధర్మేణ నిర్ణిక్తం శుద్ధం సత్త్వం యస్య సః- అత ఏవ విజ్ఞాతా మమ గతిరైశ్వర్యం యేన॥ ౪౬॥ ఉక్తం ధర్మం సంక్షిప్యాహ॥ వర్ణేతి ॥ య ఏష ఆచారలక్షణః పితృలోకప్రాప్తిఫలః- మద్భక్తియుతః మదర్పణేన కృతః॥ ౪౭॥ ప్రకరణార్థముపసంహరతి ॥ ఏతదితి॥ ఏతద్యత్తేఽభిహితం- యథా భక్తో భూత్వా మాం పరం సంప్రాప్నుయాదితి॥ ౪౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ జ్ఞానాదేర్నిర్ణయం పూర్వం కృతోఽపాశ్రమధర్మతః। ఏకోనవింశతితమే జ్ఞానాదేస్త్యాగ ఉచ్యతే॥ పా॥ జ్ఞానినోఽవణ్యతే కర్మాభా

ఏకోనవింశకే। యుక్తితకత్వస్వరూపాభ్యాం నష్టజ్ఞానస్య సర్వదా॥ తదేవం తర్కతో బాధితోఽపి దేహాదిప్రపంచో యావదపరోక్షానుభవేన దిఙ్మోహాదిరివ న లీయతే- తావత్ జ్ఞానాభ్యాసః తతో ముక్తిరిత్యుక్తం॥ శ్లో॥ ఆదేహాంతాత్ క్వచిత్ ఖ్యాతి స్తతస్సంపద్యతే మయా ఇత్యాదినా- యస్య త్వపరోక్షానుభవేన- ప్రపంచో లీనప్రాయః- తస్య న కించిత్కృత్యమస్తీత్యాహ॥ య ఇతి॥ విద్యా అనుభవః తత్పర్యంతేన శ్రుతేన సంపన్నః అతఏవ ఆత్మవాన్ ప్రాప్తాత్మతత్త్వః- నానుమానైకః కేవలపరోక్షజ్ఞానవాన్ భవతి- అనకారవారే ప్రాక్ శ్రుత్యనుమానతర్కతో నిర్ణీతార్థః- స ఇదం ద్వైతం తన్నివృత్తిసాధనం చ మయి మాయామాత్రమితి జ్ఞాత్వా- జ్ఞానం తత్సాధనం చ న్యసేత్-అయమేవ విద్వత్సన్న్యాసో నామ॥ ౧॥ అత్ర హేతుమాహ॥ జ్ఞానిన ఇతి॥ యస్మాదహమేవ తస్యేష్టః అపేక్షితః - స్వార్థః ఫలం - హేతుః తత్సాధనం చ- సమ్మతః- స్వర్గోఽభ్యుదయశ్చ - అపవర్గః సంసారనివృత్తిశ్చ- అతస్తస్య న ప్రాప్యం కృత్యం చ వా కించిదస్తీత్యర్థః॥ ౨॥ అత్ర విద్వదనుభవం ప్రమాణయతి॥ జ్ఞానేతి॥ యన్మోక్ష్యం జ్ఞానిసమభినందతి-జ్ఞానీతి-యతోఽసౌ జ్ఞానేన మాం ధారయతి॥౩॥ తస్య జ్ఞానం స్తౌతి॥ తప ఇతి॥ అలమత్యర్థం- జ్ఞానస్య కళయా లేశేన॥౪॥ తస్మాదితి॥ జ్ఞానేన సహితం తావత్పర్యంతం యథా భవతి తథా- జ్ఞాత్వా- తత్సంపన్నస్సన్ మామేవ భజ- అన్యత్సర్వం త్యజేత్యర్థః॥౫॥ తస్య ప్రత్యయార్థం పూర్వేషాం వృత్తమాహ॥ జ్ఞానేతి॥ మామేవ - సంసిద్ధిం ప్రాప్తాః॥౬॥ తదేవం జ్ఞానం సంక్షేపత ఉపదిశతి॥ త్వయీతి॥ త్రివిధః ఆధ్యాత్మికాదిర్యో వికారో దేహాదిః- స మాయా న తు పరమార్థః- యత్ యస్మాత్ అంత

నం చ మయి సన్న్యసేత్ ॥౧॥ జ్ఞానినస్త్వహమేవేష్టః స్వార్థో హేతుశ్చ సమ్మతః । స్వర్గశ్చైవాపవర్గశ్చ నాన్యోఽర్థో మదృతే ప్రియః ॥ ౨ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నాః పదం శ్రేష్ఠం విదుర్మమ । జ్ఞానీ ప్రియతమోఽతో మే జ్ఞానేనాసౌ బిభర్తి మామ్ ॥ ౩ ॥ తపస్తీర్థం జపో దానం పవిత్రాణీతరాణి చ । నాలం కుర్వంతి తాం సిద్ధిం యా జ్ఞానకలయా కృతా ॥ ౪ ॥ తస్మాత్ జ్ఞానేన సహితం జ్ఞాత్వా స్వాత్మానముద్ధవ । జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో భజ మాం భక్తిభావితః ॥ ౫॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయజ్ఞేన మామిష్ట్వాత్మానమాత్మని । సర్వయజ్ఞపతిం మాం వై సంసిద్ధిం మునయోఽగమన్ ॥ ౬॥ త్వయ్యుద్ధవాశ్రయతి యస్త్రివిధో వికారో మాయాంతరాపతతి నాద్యపవర్గయోర్యత్ । జన్మాదయోఽస్య యదమీ తవ తస్య కిం స్యు రాద్యంతయోర్యదసతోఽస్తి తదేవ మధ్యే ॥ ౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ జ్ఞానం విశుద్ధం విపులం యథైతద్వైరాగ్యవిజ్ఞానయుతం పురాణమ్ । ఆఖ్యాహి విశ్వేశ్వర విశ్వమూర్తే త్వద్భక్తియోగం చ మహద్విమృగ్యమ్ ॥౮॥ తాపత్రయేణాభిహతస్య ఘోరే సంతప్యమానస్య భవాధ్వనీశ । పశ్యామి నాన్యచ్ఛరణం తవాంఘ్రిద్వంద్వాతపత్రాదమృతాభివర్షాత్ ॥ ౯ ॥ దష్టం జనం సంపతితం బిలేఽస్మిన్ కాలాహినా క్షుద్రసుఖోరుతర్షమ్ । సముద్ధరైనం కృపయాపవర్గ్యైర్వచోభిరాసించ మహానుభావ ॥ ౧౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్థమేతత్పురా రాజా భీష్మం ధర్మభృతాం వరమ్ । అజాతశత్రుః పప్రచ్ఛ సర్వేషాం నోఽనుశృణ్వతామ్ ॥ ౧౧ ॥ నివృత్తే భారతే యుద్ధే సుహృన్నిధనవిహ్వలః । శ్రుత్వా ధర్మాన్ బహూన్ పశ్చాన్మోక్షధర్మానపృచ్ఛత ॥ ౧౨ ॥ తానహం తేఽభిధాస్యామి దేవవ్రతముఖాచ్ఛ్రుతాన్ । జ్ఞానవిజ్ఞానవైరాగ్యశ్రద్ధాభక్త్యుపబృంహితాన్ ॥ ౧౩ ॥ నవైకా

రా మధ్యే వా పతతి- రజ్జుసర్పమాలాదివత్- నాద్యపవర్గయోః సత్త్వాదావంతే చాస్తి అతః యత్ యదా అస్య వికారస్య అమీ జన్మాదయస్స్యుః- తదా తస్య తవాధిష్ఠానభూతస్య కిం న కించిదిత్యర్థః- తస్యాపి వస్తుతో న సంతత స్యాసత్త్వాదిత్యాహ- ఆద్యంతయోరితి - అసతః సర్పాదేః ఆద్యంతయోః యదస్తి రజ్జ్వాది-తదేవ మధ్యేపి న తు సర్పాది- తద్వదయం వికారో నాస్తీత్యర్థః-యద్వా-ఆద్యంతయోర్యన్నాదస్తి తన్మధ్యేఽప్యస్త్యేవ- న తస్య జన్మాదయస్స్యుః- అతస్త్వం నిర్వికారం బ్రహ్మేతి॥ ౭ ॥ జ్ఞానాదేర్విశేషం జిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి॥ జ్ఞానమితి॥ విశుద్ధమేతత్ జ్ఞానం విపులం నిశ్చితం యథా భవతి తథా కథయేతి- మహద్భిః బ్రహ్మాదిభిర్విమృగ్యం ॥ ౮ ॥ మహద్విమృగ్యత్వమభినయన్నాహ॥ తాపత్రయేణేతి॥ తాపత్రయేణాభిహతస్య అతః సంతప్యమానస్య అంఘ్రిద్వంద్వమేవాతపత్రం తస్మాత్- న కేవలమాతపత్రత్వం కింత్వమృతమప్యభితో వర్షతి యద్యస్మాత్॥ ౯ ॥ అతికృపాముత్పాదయన్నాహ॥ దష్టమితి॥ అస్మిన్ బిలే సంసారకూపే పతితం- తత్ర చ కాలాహినా దష్టం- ఏవమపి క్షుద్రసుఖేష్వేవ ఉరుస్తర్షః తృష్ణా యస్య తం- దహ్యమానః కథం సముద్ధరణీయ ఇతి చేత్తత్రాహ- ఆపవర్గ్యైః అపవర్గబోధకైః వాగమృతైః ఆసించేతి ॥ ౧౦ ॥ తద్విశ్వాసార్థం విద్వత్సభాయాం నిర్ణీతమహం వక్ష్యామీత్యాహ॥ ఇత్థమితి॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తానితి॥ జ్ఞానాదిభిరుపబృంహితాన్ తత్సహితానిత్యర్థః॥ ౧౩॥ తత్ర జ్ఞానం కథయతి॥ నవేతి॥ ప్రకృతిపురుషమహదహంకారపంచతన్మాత్రాణి- ఏకాదశేంద్రియాణి- పంచమహాభూతాని- త్రయో గుణాః- ఇత్యేతాన్ భావాన్ అష్టావింశతితత్త్వాని- భూతేషు బ్రహ్మ

దిస్థావరాంతేషు కార్యేషు - అనుగతాని యేన జ్ఞానేనేక్షేత - అథ ఏష్వపి భావేషు ఏకం పరమాత్మతత్త్వం అనుగతం యేనేక్షేత - కార్యకారణాత్మకం జగత్ సర్వం పరమకారణాత్మకమేవైతత్ న తు తతః పృథగితి యేన పశ్యేత్ తత్ జ్ఞానమిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ విజ్ఞానమాహ శ్లోకార్ధేన ॥ ఏతదితి ॥ యత్ యదా - యేనైకేన - అనుగతాన్ అనేకాత్మకాన్ భావాన్ పూర్వవన్నైక్షేత - తాన్ అథాపహవన్ స్వప్నేక్షేత కింతు తదేకం పరమం కారణం బ్రహ్మైవ తదా ఏతదేవ విజ్ఞానముచ్యతే - ఏతదుక్తం భవతి - పరోక్షజ్ఞానేన పరోక్షభ్రమస్యేవ మోహాదిష్వేవ నివృత్తిర్భావా తదా జగత్ప్రపంచస్యాత్మనః పృథక్ సదితి మన్యేత అపరోక్షజ్ఞానబాధితమేవ - జీవన్ముక్తః సంస్కారశేషం పశ్యన్ తతః పరం పశ్యంశ్చ అతః పరోక్షాపరోక్షజ్ఞానే జ్ఞానవిజ్ఞానశబ్దాభ్యాముచ్యేత ఇతి ॥ ౧౫ ॥ ఏకేన సర్వకార్యాణామనుగతిం కార్యేణ భావాత్ స్తత్త్వం చోపపాదయతి సార్ధేన - తత్ర యది వ కదాచిదనీదృశం జగదిత్యాదిమతేనైవ తేషాం భావానాముత్పత్త్యాదయః స్వతః సిద్ధాః తేషాం కస్యాభావాదేకాత్మతా మిథ్యాత్వం చ న స్యాత్ - అతస్తేషాముత్పత్త్యాదీన్ సాధయతి ॥ స్థిత్యేతి ॥ త్రిగుణాత్మనాం సావయవానాం విమతాః భావాః ఉత్పత్త్యాదిమంతః సావయవత్వాత్ - ఘటాదివదితి పశ్యేత్ - తతః ఆదౌ ఉత్పత్తౌ - అంతే పరిణామాంతరాపత్తౌ చ కారణత్వేన - మధ్యే చాశ్రయత్వేన - సృజ్యాత్సృజ్యం కార్యాత్కార్యాంతరం ప్రతి - యదన్వియాత్ అనుగచ్ఛేత్ తత్ప్రతిసంక్రామే తేషాం ప్రలయే చ యదవశిష్యేత తదేవ సదితి పశ్యేదిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ వైరాగ్యమాహ ద్వాభ్యాం ॥ శ్రుతిరితి ॥ శ్రుతిః నేహ నానాస్తి కించనేత్యాది - ప్రత్య

దశపంచత్రీన్భావాన్భూతేషు యేన వై । ఈక్షేతాథైకమప్యేషు తద్జ్ఞానం మమనిశ్చితమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఏతదేవ హి విజ్ఞానం న తథైకేన యేన యత్ ॥ ౧౫ ॥ స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాన్పశ్యేద్భావానాం త్రిగుణాత్మనామ్ । ఆదావంతే చ మధ్యే చ సృజ్యాత్సృజ్యం యదన్వియాత్ ॥ పునస్తత్ప్రతిసంక్రామే యచ్ఛిష్యేత తదేవ సత్ ॥ ౧౬ ॥ శ్రుతిః ప్రత్యక్షమైతిహ్యమనుమానం చతుష్టయమ్ । ప్రమాణేష్వనవస్థానాద్వికల్పాత్స విరజ్యతే ॥ ౧౭ ॥ కర్మణాం పరిణామిత్వాదావిరించాదమంగళమ్ । విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్ ॥ ౧౮ ॥ భక్తియోగః పురైవోక్తః ప్రీయమాణాయ తేఽనఘ । పునశ్చ కథయిష్యామి మద్భక్తేః కారణం పరమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రద్ధామృతకథాయాం మే శశ్వన్మదనుకీర్తనమ్ । పరినిష్ఠా చ పూజాయాం స్తుతిభిః స్తవనం మమ ॥ ౨౦ ॥ ఆదరః పరిచర్యాయాం సర్వాంగైరభివందనమ్ । మద్భక్తపూజాభ్యధికా సర్వభూతేషు మన్మతిః ॥ ౨౧ ॥ మదర్థేష్వంగచేష్టా చ వచసా మద్గుణేరణమ్ । మయ్యర్పణం చ మనసస్సర్వకామవిసర్జనమ్ ॥ ౨౨ ॥ మదర్థేఽర్థపరిత్యాగో భోగస్య చ సుఖస్య చ । ఇష్టం దత్తం హుతం భుక్తం మదర్థం యద్వ్రతం తపః ॥ ౨౩ ॥ ఏవం ధర్మైర్మనుష్యాణాముద్ధవాత్మనివేదనాత్ । మయి సంజాయతే భక్తిః కోఽన్యోఽర్థోఽస్యావశిష్యతే ॥ ౨౪ ॥ యదాత్మన్యర్పితం చిత్తం శాంతం సత్త్వోపబృంహితమ్ । ధర్మం జ్ఞానం సవైరాగ్యమైశ్వర్యం చాభిపద్యతే ॥ ౨౫ ॥ యదర్పితం తద్వికల్పే ఇంద్రియైః పరిధావతి । రజస్వలం చాసన్నిష్ఠం చిత్తం విద్ధి విపర్యయమ్ ॥ ౨౬ ॥ ధర్మో మద్భక్తికృత్ప్రోక్తో జ్ఞానం చైకాత్మ్యదర్శనమ్ । గుణేష్వసంగో

క్షం పటాదికార్యం తంత్వాదివ్యతిరేకేణ న దృశ్యతే ఏవం చైతన్యవ్యతిరేకేణ న కించిద్దృశ్యత ఇతి - ఐతిహ్యం మహాజనప్రసిద్ధిః అనుమానం విమతం మిథ్యా దృశ్యత్వాత్ శుక్తిరజతవదిత్యాది ఏవం ప్రమాణచతుష్టయం - ఏతేష్వనవస్థానాత్ ఏతైర్బాధితత్వాత్ - స ఏవం సర్వానుగతం సత్యమాత్మతత్త్వం పశ్యన్ వికల్పస్య చ మిథ్యాత్వాత్తతో విరజ్యతే విరక్తో భవతీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నను వేదోక్తస్వర్గాదిసుఖాశయాన్న విరజ్యేతేత్యత ఆహ ॥ కర్మణామితి ॥ ఆవిరించాత్ బ్రహ్మలోకపర్యంతం - అదృష్టమపి సుఖం అమంగళం దుఃఖత్వాద్దుఃఖరూపం నశ్వరం చ పశ్యేత్ ॥ ౧౮ ॥ భక్తియోగస్య కారణమాహ ॥ భక్తియోగ ఇతి ॥ భక్తియోగః పూర్వముక్త ఏవ - తథాపి తస్మిన్ ప్రీయమాణాయ తుభ్యం పునశ్చ కథయిష్యామి ॥ ౧౯ ॥ శ్రద్ధేతి ॥ శ్రద్ధా శ్రవణాదరః - శశ్వదితి సర్వత్రానుషజ్యతే మదనుకీర్తనం శ్రవణానంతరం మత్కథావ్యాఖ్యానమిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ మదర్థేష్వితి ॥ అంగచేష్టా లౌకికీ క్రియా వచసా లౌకికేనాపి మద్గుణానామీరణం కథనం ॥ ౨౨ ॥ మదర్థ ఇతి ॥ మదర్థే మద్భజనార్థం - తద్విరోధినోఽర్థస్య పరిత్యాగః - భోగస్య గంధచందనాదేః - సుఖస్య పుత్రలాలనాదేః ఇష్టాది వైదికం యత్ కృతం తదపి మదర్థం కృతం భక్తేః కారణమిత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ఏవమితి ॥ భక్తిః ప్రేమలక్షణా సంజాయతే - అస్య భక్తస్య అన్యః కోఽర్థః సాధనరూపః సాధ్యరూపో వావశిష్యతే సర్వోఽప్యర్థస్స్వత ఏవ భవతీత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ తదేవాహ ॥ కిం బహునా చిత్తమేవాంతర్బహిర్నిష్ఠాభ్యాం ధర్మాదీనాం కారణమిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యదేతి ॥ యదాత్మని మయి ఈశ్వరే చిత్తమర్పితం - తదా ధర్మాదీన్ ప్రాప్నోత్యేవ ॥ ౨౫ ॥ ఏతదేవ వ్యతిరేకేణ ద్రఢయతి ॥ యదితి ॥ యత్ యదా చిత్తం వికల్పే దేహగృహాదావర్పితం సత్ పరిధావతి

తదాధికం రజస్వలమసన్నిష్ఠం భవతి - తతశ్చ విపర్యయం అధర్మాదికం సిద్ధి ॥ ౨౬ ॥ స్వామిప్రేతాన్ ధర్మాదీన్ వ్యాచష్టే ॥ ధర్మ ఇతి ॥ ధర్మో మద్భక్తికృత్ - యతః స ఏవ ప్రోక్తః ప్రకృష్టః ఉక్తః శాస్త్రేషు ॥ ౨౭ ॥ ధర్మాదీనాం మహాజనప్రసిద్ధానామన్యథా వ్యాఖ్యాతత్వాత్ స్వామా ప్యవిసంఖ్యాతిః స్వరూపతో వా కించిద్వైలక్షణ్యం స్యాదితి సంభావనయా తద్విశేషజిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి పంచభిః ॥ యమ ఇతి ॥ ౨౮ ॥ కిమితి ॥ ఇష్టం అభ్యర్హితం ధనం చ కిం ॥ ౨౯ ॥ పుంస ఇతి ॥ పరేతి విద్యాదీనాం విశేషణం శ్రీర్మండనం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ క ఇతి ॥ ప్రశ్నాన్ పృష్టార్థాన్ విపరీతాన్ - అశమాదీన్ ॥ ౩౨ ॥ యమనియమానాహ త్రిభిః ॥ అహింసేతి ॥ అస్తేయం మనసాపి పరస్వాగ్రహణం - ఆస్తిక్యం ధర్మే విశ్వాసః ॥ ౩౩ ॥ శౌచమితి ॥ శౌచం బాహ్యమాభ్యంతరం చేతి ద్వివిధం - అత ఏతే ద్వాదశ నియమాః - శ్రద్ధా ధర్మాదరః ॥ ౩౪ ॥ ఏత ఇతి ॥ ఉభయోః శ్లోకయోః యే స్మృతాః తే యమాః నియమాశ్చ - యద్వా - ఉభయోః ప్రవృత్తినివృత్త్యోః - ముముక్షోర్యమా ముఖ్యాః - సకామస్య నియమా ముఖ్యాస్స్మృతాః ఇత్యర్థః - అత్ర హేతుమాహ - హి యస్మాత్ - ఉపాసితాః సేవితాస్సంతః - పుంసాం ప్రవృత్తానాం నివృత్తానాం చ - యథాకామం కామానుసారేణ - మోక్షమభ్యుదయం చ దుహంతీతి ॥ ౩౫ ॥ ముముక్షోరుపాదేయాన్ శమాదీన్ హేయాంశ్చాశమాదీన్ మహాజనప్రసిద్ధేభ్యో విలక్షణేనాహ - యావత్సమాప్తి ॥ శమ ఇతి ॥ ఏతే నైవ తద్విపరీతా అశమాదయోప్యున్నేయాః - శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధిః న తు శాంతిమాత్రం - దమ ఇంద్రియసంయమః న చోపరతిమాత్రం - తితిక్షా విహితదుఃఖస్య సంమర్షణః సహనం న భారాదేః - జి

వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాణిమాదయః ॥ ౨౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ యమః కతివిధః ప్రోక్తో నియమో వారికర్శన ।
కశ్శమః కో దమః కృష్ణ కా తితిక్షా ధృతిః ప్రభో ॥ ౨౮ ॥ కిం దానం కిం తపశ్శౌర్యం కిం సత్యమృతముచ్యతే । కస్త్యా
గః కిం ధనం చేష్టం కో యజ్ఞః కా చ దక్షిణా ॥ ౨౯ ॥ పుంసః కింస్విద్బలం శ్రీమన్భగో లాభశ్చ కేశవ । కా వి
ద్యా హ్రీః పరా కా శ్రీః కిం సుఖం దుఃఖమేవ వా ॥ ౩౦ ॥ కః పండితః కశ్చ మూర్ఖః కః పంథా ఉత్పథశ్చ కః ।
కస్స్వర్గో నరకః కశ్స్విత్కో బంధురుత కిం గృహమ్ ॥ ౩౧ ॥ క ఆఢ్యః కో దరిద్రో వా కృపణః కః క ఈశ్వరః । ఏ
తాన్ ప్రశ్నాన్మమ బ్రూహి విపరీతాంశ్చ సత్పతే ॥ ౩౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహింసా సత్యమస్తేయమ
సంగో హ్రీరసంచయః । ఆస్తిక్యం బ్రహ్మచర్యం చ మౌనం స్థైర్యం క్షమాభయమ్ ॥ ౩౩ ॥ శౌచం జపస్త
పో హోమః శ్రద్ధాతిథ్యం మదర్చనమ్ । తీర్థాటనం పరార్థేహా తుష్టిరాచార్యసేవనమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏతే
యమాస్సనియమా ఉభయోర్ద్వాదశ స్మృతాః । పుంసాముపాసితాస్తాత యథాకామం దుహంతి హి ॥
౩౫ ॥ శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధేర్దమ ఇంద్రియసంయమః । తితిక్షా దుఃఖసంమర్షో జిహ్వోపస్థజయో ధృ
తిః ॥ ౩౬ ॥ దండన్యాసః పరం దానం కామత్యాగస్తపస్స్మృతః । స్వభావవిజయశ్శౌర్యం సత్యం చ సమద
ర్శనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఋతం చ సూనృతా వాణీ కవిభిః పరికీర్తితా । కర్మస్వసంగమశ్శౌచం త్యాగస్సన్న్యాస
ఉచ్యతే ॥ ౩౮ ॥ ధర్మ ఇష్టం ధనం నౄణాం యజ్ఞోహం భగవత్తమః । దక్షిణా జ్ఞానసందేశః ప్రాణాయా
మః పరం బలమ్ ॥ ౩౯ ॥ భగో మ ఐశ్వరో భావో లాభో మద్భక్తిరుత్తమః । విద్యాత్మని భిదాబాధో జుగుప్సా
హ్రీరకర్మసు ॥ ౪౦ ॥ శ్రీర్గుణా నైరపేక్ష్యాద్యాస్సుఖం దుఃఖసుఖాత్యయః । దుఃఖం కామసుఖాపే
క్షా పండితో బంధమోక్షవిత్ ॥ ౪౧ ॥ మూర్ఖో దేహాద్యహంబుద్ధిః పంథా మన్నిగమస్స్మృతః । ఉత్పథ

హ్వోపస్థయోర్జయో వేగధారణం ధృతిః - న త్వనుద్వేగమాత్రం ॥ ౩౬ ॥ దండేతి ॥ దండో భూతద్రోహః తస్య త్యాగః దానం - న ధనార్పణం - కామత్యాగః భోగాపేక్షా తపః - న కృచ్ఛ్రాది - స్వభావో వాసనా తస్యాః విజయః ప్రతిబంధః శౌర్యం - న విక్రాంతిః - సమం బ్రహ్మ తస్య దర్శనమాలోచనం - సత్యవిషయాత్సత్యం - న యథార్థభాషణమాత్రం ॥ ౩౭ ॥ ఋతమితి ॥ అన్యచ్చ ఋతం సూనృతా సత్యా ప్రియా చ వాక్ ఏవం ఋతసత్యయోః స్ఫుట ఏవ వివేకః - క్రమప్రాప్తం త్యాగం వ్యాఖ్యాతుమాదౌ ఇతరో ధర్మభేదేన శౌచం వ్యాచష్టే - తస్యాపి మలత్యాగరూపత్వేన త్యాగభేదప్రతీతేః - కర్మసు అసంగమః అనాసక్తిః శౌచం త్యాగస్తు సన్న్యాస ఇతి తయోర్భేద ఇత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ ధర్మ ఇతి ॥ నృణాం ఇష్టం ధనం ధర్మః - న పశ్వాదిసాధారణం - భగవత్తమః పరమేశ్వరః అహమేవ యజ్ఞః మద్బుద్ధ్యా యజ్ఞోనుష్ఠేయః న క్రియాబుద్ధ్యేత్యర్థః - యజ్ఞార్థం దానం దక్షిణా సా చ జ్ఞానోపదేశః - న హిరణ్యాది దానం - తేన హి యజ్ఞరూపో విష్ణుః ప్రాప్యతే - దుర్దమమదమనం బలం తచ్చ మనోదమనహేతుత్వాత్ ప్రాణాయామ ఇతి ॥ ౩౯ ॥ స్వామిమతం భగం వ్యాచిఖ్యాసుః ప్రథమం భగం తతో భేదేన వ్యాచష్టే లోకే తయోర్భేదప్రసిద్ధేః ॥ భగ ఇతి ॥ భగో భాగ్యం తచ్చ మే ఐశ్వరో భావో మదీయమైశ్వర్యాది షాడ్గుణ్యమిత్యర్థః - ఉత్తమో లాభస్తు మద్భక్తిః న పుత్రాదిః - విద్యా చాత్మని ప్రతీతస్య భేదస్య బాధః - న జ్ఞానమాత్రం - అకర్మసు జుగుప్సా హేయత్వదర్శనం హ్రీః లజ్జా - న త్రపామాత్రం ॥ ౪౦ ॥ శ్రీరితి ॥ గుణా ఏవ శ్రీర్మండనం - న కిరీటాది - సుఖదుఃఖయోః అత్యయః అతిక్రమః అననుసంధానం సుఖం - న భో

గః- విషయభోగాపేక్షైవదుఃఖం - నాగ్నిదాహాది- బంధమోక్షజ్ఞోయంవాయోవేత్తిసపండితః- నవిద్యామాత్రం॥ ౪౧ ॥ మూర్ఖఇతి॥ అహంబుద్ధిరిత్యుపలక్షణం - దేహగేహాదిష్వహంమమేత్యభిమానవాన్ మూర్ఖః నతూలూకః - మన్నిగమః మాం నితరాంగమయతియోనివృత్తిమార్గః సతుపంథాస్సన్మార్గః- నకంటకాదిశూన్యః- చిత్తవిక్షేపః ప్రవృత్తిమార్గః ఉత్పథః- నతుచోరాద్యాకులః- సత్త్వగుణస్య ఉదయః ఉద్రేకః స్వర్గః నేంద్రాదిలోకః॥ ౪౨॥ నరకఇతి॥ తమసః ఉన్నాహః ఉద్రేకః సనరకః నతామిస్రాదిః- గురురేవబంధుః- నభ్రాత్రాదిః- సచాహమేవ- యదాహ జగద్గురుః॥ శ్లో॥ ఏకఏవపరోబంధుర్విషమేసముపస్థితే। గురుస్సకలధర్మాత్మా యత్రకించన గోహరిరితి- ససాధనం భోగాయతనం గృహంతచ్చమానుష్యంమానుషరూపంశరీరమేవ- నహర్మ్యాది- గుణైస్సంపన్నః ఆఢ్య ఉచ్యతే- నధనాఢ్యః॥ ౪౩॥ దరిద్రఇతి॥ అసంతుష్టోయస్సదరిద్రః- ననిస్స్వః- యః అజితేంద్రియస్సకృపణః శోచ్యః- నదీనః - విషయేష్వనాసక్తధీర్యస్సఈశస్స్వతంత్రః- నరాజాదిః- గుణసంగః గుణేషుసంగోయస్యసః- విపర్యయః అనీశః- ఏతచ్చశమాదివిపర్యయాణాముపలక్షణార్థం॥ ౪౪॥ ఉపసంహరతి॥ ఏతఇతి॥ సాధుమోక్షోపయోగిత్వాత్ ॥ ౪౫॥ ఏతచ్చసర్వంగుణదోషయోర్విభాగేనైవాధ్యవసేయమితి తయోఃసంక్షేపతోలక్షణమాహ॥ కిమితి॥ కింబహునావర్ణితేన- గుణదోషయోర్లక్షణమేతావదేవ - తదాహ- గుణదోషయోర్దృశిర్దర్శనందోషః- గుణస్తుతదుభయదర్శనవర్జితస్స్వభావఇతి॥ ౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ఏకోనవింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖

శ్లో॥ వింశేయోగత్రయంప్రోక్తం భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్। గుణదోషవ్యవస్థార్థమధికారివిభాగతః॥ గుణదోషదృశిర్దోషోగుణస్తూభయవర్జితఇతియదుక్తం- తదాక్షిపతిపంచభిః॥ విధిరితి॥ విధిశ్చప్రతిషేధశ్చ ఈశ్వరస్యతే నిగమః త్వదాజ్ఞారూపో వేదః - సఏవవిధేయానాంప్రతిషేధ్యానాంచ కర్మణాంగుణందోషంచపుణ్యపాపఫలరూపమపేక్షతే ॥ ౧॥ వర్ణేతి ॥ ఉత్తమాధమభావేనతదధికారిణాంచ

శ్చిత్తవిక్షేపస్స్వర్గస్సత్త్వగుణోదయః॥ ౪౨॥ నరకస్తమఉన్నాహోబంధుర్గురురహంసఖే। గృహం
శరీరంమానుష్యంగుణాఢ్యోహ్యాఢ్యఉచ్యతే ॥ ౪౩ ॥ దరిద్రోయస్త్వసంతుష్టఃకృపణోయోజితేంద్రి
యః। గుణేష్వసక్తధీరీశోగుణసంగోవిపర్యయః॥ ౪౪ ॥ ఏతఉద్ధవతేప్రశ్నాస్సర్వేసాధునిరూపితాః॥ ౪౫ ॥
కింవర్ణితేనబహునాలక్షణంగుణదోషయోః। గుణదోషదృశిర్దోషోగుణస్తూభయవర్జితః ॥ ౪౬ ॥ ❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

ఉద్ధవః ॥ విధిశ్చప్రతిషేధశ్చనిగమోహీశ్వరస్యతే। అవేక్షతేరవిందాక్షగుణందోషంచకర్మణామ్॥ ౧॥
వర్ణాశ్రమవికల్పంచప్రతిలోమానులోమజమ్। ద్రవ్యదేశవయఃకాలాన్స్వర్గంనరకమేవచ॥ ౨ ॥
గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణవచస్తవ। నిశ్శ్రేయసంకథంనౄణాంనిషేధవిధిలక్షణమ్॥ ౩ ॥ పితృదే
వమనుష్యాణాంవేదశ్చక్షుస్తవేశ్వర। శ్రేయస్త్వనుపలబ్ధేర్థేసాధ్యసాధనయోరపి॥ ౪॥ గుణదోష
భిదాదృష్టిర్నిగమాత్తేనహిస్వతః। నిగమేనాపవాదశ్చభిదాయాఇతిహభ్రమః ॥ ౫॥ శ్రీభగవాన్॥

ర్ణాశ్రమాణాంవికల్పంభేదంచగుణదోషరూపమేవాపేక్షతే - ప్రతిలోమానులోమజంచగుణందోషంతథైవాపేక్షతే- ప్రతిలోమజాః ఉత్తమవర్ణాసుస్త్రీషుహీనవర్ణేభ్యః పురుషేభ్యోజాతాః సూతవైదేహకాదయః - అనులోమజాస్తూత్తమవర్ణేభ్యః పురుషేభ్యోహీనవర్ణాసుస్త్రీషుజాతాః మూర్ధావసిక్తాంబష్ఠాదయః- తేషాంచ॥ శ్లో॥ అసత్సంతస్తువిజ్ఞేయాః ప్రతిలోమానులోమజాఇతి - గుణదోషాద్ద్రవ్యాదీన్ కర్మార్హానర్హాభ్యాంస్వర్గంనరకంచతత్ఫలతయాగుణదోషరూపమేవాపేక్షతే - ఏతచ్చోత్తరాధ్యాయేప్రపంచయిష్యతే॥ ౨॥ తథాపిప్రస్తుతేకిమాయాతమతఆహ॥ గుణదోషేతి ॥ గుణదోషదృశిర్దోషఇతినిరాకృతత్వాత్- గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణతాంవినా- నిషేధవిధిలక్షణంకర్మకాండంతవవచఃకథం- తచ్చవచోంతరేణనౄణాంనిశ్శ్రేయసంకథంస్యాత్ - తత్రావి శ్రోతవ్యోమంతవ్య ఇత్యాదినాసాధనవిధిః ॥ శ్లో ॥ నానుధ్యాయాద్బహూంచ్ఛబ్దాన్వాచోవిగ్లాపనంహితదిత్యాదినిషేధస్యచావశ్యకత్వాదితిభావః- యద్వా-గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణనిషేధవిధిలక్షణంతవవచోవినేతిసామానాధికరణ్యమేవాస్తు - యద్వా గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణనిషేధవిధిలక్షణమపితవవచఃకథంనుతత్త్వమస్యాదివాక్యవత్ నిశ్శ్రేయసపరంస్యాత్ - సర్వస్యవేదస్యతత్పరత్వాంగీకారాదిత్యర్థః॥ ౩॥ ననుపితరోదేవాశ్చసర్వజ్ఞాః ఆరాధితాః ప్రత్యక్షతోదృష్ట్వామనుష్యేభ్యః కథయిష్యంతినేత్యాహ ॥ పితృదేవేతి॥ పిత్రాదీనాంసర్వేషాంతవత్వద్వాక్యరూపోవేదఏవశ్రేయః శ్రేష్ఠంచక్షుః ప్రమాపకం- క్వ - అనుపలబ్ధే అర్థేస్వర్గాదౌమోక్షేచ- తథాసాధ్యసాధనయోః ఇదమస్యసాధ్యంఇదమస్యసాధనమిత్యత్రాపి - తదేవంగుణదోషదృష్ట్యభావేనిశ్శ్రేయసంఘటతే॥ ౪॥ కించ శాస్త్రైనైవవిహితాంభేదదృష్టింతస్మిన్నేవవిషయేశాస్త్రంకథంనివర్తయేదిత్యాహ॥ గుణదోషేతి॥ తేనిగమాత్త్వదాజ్ఞారూపాద్వేదాదేవ- నహిస్వతః యస్మాగర్థప్రాప్తస్యైవాపవర్తేతహిస్ఫుటం- భ్రమోభవతి- తంనివర్తయేతిశేషః॥ ౫॥ విషయాభేదేప్యధి

-కారిభేదేనావిరోధం వక్తుం ప్రథమం యోగత్రయమాహ ॥ యోగా ఇతి ॥ యోగా ఉపాయాః - బ్రహ్మకర్మదేవతాకాండైః ప్రోక్తాః - కర్మ చ నిష్కామం శ్రేయోవిధిత్సయా మోక్షసాధనేచ్ఛయా - అన్య ఉపాయో నాస్తీతి - కామ్యకర్మాదికం వ్యావర్తయతి - తథా చోత్తరాధ్యాయే స్ఫుటీకరిష్యతి యఏతానిత్యాదినా ॥ ౬ ॥ తేష్వధికారిభేదమాహ ద్వాభ్యాం ॥ నిర్విణ్ణానామితి ॥ ఇహ ఏషాం మధ్యే - కర్మసు నిర్విణ్ణానాం దుఃఖబుద్ధ్యా తత్ఫలేషు విరక్తానాం - అత ఏవ తత్సాధనభూతకర్మన్యాసినాం - జ్ఞానయోగః సిద్ధిద ఇత్యుత్తరేణాన్వయః - అనిర్విణ్ణచిత్తానాం దుఃఖబుద్ధిశూన్యానాం - అతః కామినాం తత్ఫలేష్వవిరక్తానామిత్యర్థః - కర్మయోగస్సిద్ధిదః ॥ ౭ ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ యదృచ్ఛయా కేనాపి భాగ్యోదయేన - మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధో యః కర్మసు నిర్విణ్ణో న భవతి - తత్ఫలేషు చ సక్తో న భవతి - తస్య భక్తియోగస్సిద్ధిదః - తత్ర కామ్యకర్మసు ప్రవర్తమానస్య సర్వాత్మనా విధిప్రతిషేధాధికార ఇత్యుత్తరాధ్యాయే వక్ష్యతి - నిష్కామకర్మయోగాధికారిణస్తు యథాశక్తి - స చ జ్ఞానభక్తియోగాధికారాత్ప్రాగేవ - తదధికృతయోస్తు స్వల్పః - తాభ్యాం సిద్ధానాం తు న కించిదిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ సావధిం కర్మయోగమాహ నవభిః ॥ తావదితి ॥ కర్మాణి నిత్యనైమిత్తికాని - యావతా యావత్ ॥ ౯ ॥ కర్మయోగినో జ్ఞానభక్తిభూమికారోహప్రకారమాహ ॥ స్వధర్మస్థ ఇతి ॥ అనాశీఃకామః అఫలకామః - అన్యత్ నిషిద్ధం కామ్యం నరకసాధనం హింస్వథైవ - విహితాతిక్రమాద్వా నిషిద్ధాచరణాద్వా - అతః స్వధర్మస్థత్వాన్నిషిద్ధవర్జనాచ్చ నరకం న యాతి అఫలకామత్వాన్న స్వర్గమపీత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ కించ ॥ అస్మిన్నితి ॥ అస్మిఁల్లోకే అస్మిన్నేవ దేహే - అనఘః నిషిద్ధత్యాగీ అతః శుచిః నివృత్తరాగాదిమలః - యదృచ్ఛయేతి కేవలజ్ఞానాదపి భక్తేర్దుర్లభతాం ద్యోతయతి ॥ ౧౧ ॥ అ-

యోగాస్త్రయో మయా ప్రోక్తా నృణాం శ్రేయోవిధిత్సయా। జ్ఞానం కర్మ చ భక్తిశ్చ నోపాయోఽన్యోఽస్తి కుత్రచిత్ ॥ ౬ ॥ నిర్విణ్ణానాం జ్ఞానయోగో న్యాసినామిహ కర్మసు। తేష్వనిర్విణ్ణచిత్తానాం కర్మయోగస్తు కామినామ్ ॥ ౭ ॥ యదృచ్ఛయా మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధస్తు యః పుమాన్। న నిర్విణ్ణో నాతిసక్తో భక్తియోగోఽస్య సిద్ధిదః ॥ ౮ ॥ తావత్కర్మాణి కుర్వీత న నిర్విద్యేత యావతా। మత్కథాశ్రవణాదౌ వా శ్రద్ధా యావన్న జాయతే ॥ ౯ ॥ స్వధర్మస్థో యజన్ యజ్ఞైరనాశీఃకామ ఉద్ధవ। న యాతి స్వర్గనరకౌ యద్యన్యన్న సమాచరేత్ ॥ ౧౦ ॥ అస్మింల్లోకే వర్తమానస్స్వధర్మస్థోఽనఘశ్శుచిః। జ్ఞానం విశుద్ధమాప్నోతి మద్భక్తిం వా యదృచ్ఛయా ॥ ౧౧ ॥ స్వర్గిణోఽప్యేతమిచ్ఛంతి లోకం నిరయిణస్తథా। సాధకం జ్ఞానభక్తిభ్యాముభయం తదసాధకమ్ ॥ ౧౨ ॥ న నరస్స్వర్గతిం కాంక్షేన్నారకీం చ విచక్షణః। నేమం లోకం చ కాంక్షేత దేహావేశాత్ప్రమాద్యతి ॥ ౧౩ ॥ ఏతద్విద్వాన్ పురా మృత్యోరభవాయ యతేత సః। అప్రమత్త ఇదం జ్ఞాత్వా మర్త్యమప్యర్థసిద్ధిదమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఛిద్యమానం యమైరేతైః కృతనీడం వనస్పతిమ్। ఖగస్స్వకేతముత్సృజ్య క్షేమం యాతి హ్యలంపటః ॥ ౧౫ ॥ అహోరాత్రైశ్ఛిద్యమానం బుద్ధ్వాయుర్భయవేపథుః। ముక్తసంగః పరం బుద్ధ్వా నిరీహ ఉపశామ్యతి ॥ ౧౬ ॥ నృదేహమాద్యం సులభం సుదుర్లభం ప్లవం సుకల్యం గురుకర్ణధారమ్। మయానుకూలేన నభస్వతేరితం పుమాన్ భవాబ్ధిం న తరేత్స ఆత్మహా ॥

నేన ప్రకారేణ జ్ఞానభక్తిసాధనత్వాన్నరదేహం స్తౌతి ॥ స్వర్గిణ ఇతి ॥ నిరయిణ ఇతి దృష్టాంతత్వేనోక్తం - జ్ఞానభక్తిభ్యాం జ్ఞానభక్త్యోః - తదుభయం స్వర్గినారకిశరీరం ॥ ౧౨ ॥ ....

అతః ॥ నేతి ॥ నరః స్వర్గతిం న కాంక్షేత్ - యథా నారకీమితి దృష్టాంతః - యద్వా - స్వర్గనరకసాధనకర్మాణి న కుర్యాదిత్యర్థః - అస్యాతిశ్రేష్ఠత్వాత్పునరపి మనుష్యో భవేయమిత్యపి న కాంక్షేత్ - యతో దేహావేశాత్ దేహాసక్త్యా స్వార్థే ప్రమాద్యతి - అవధానశూన్యో భవతి ॥ ౧౩ ॥ అపి తు ॥ ఏతదితి ॥ ఏతద్దేహం సాధకమితి విద్వాన్ - తచ్చార్థసిద్ధిదమపి మర్త్యమితి జ్ఞాత్వా - అస్మిన్ దేహే అప్రమత్తః అనాసక్తస్సన్ - మృత్యోః పూర్వమేవ మోక్షాయ యతేత యత్నం కుర్యాత్ ॥ ౧౪ ॥ అప్రమత్తో ముక్తసంగః సుఖం ప్రాప్నోతీత్యత్ర దృష్టాంతః ॥ ఛిద్యమానమితి ॥ యమైః యమవన్నిర్ఘృణైః పురుషైః - కృతం నీడం యస్మిన్ తం - స్వకేతం స్వస్యాశ్రయం - అలంపటః అనాసక్తః ॥ ౧౫ ॥ దార్ష్టాంతికమాహ ॥ అహోరాత్రైరితి ॥ అహోరాత్రైః ఛిద్యమానం ఆయుః బుద్ధ్వా - భయేన వేపథుః కంపో యస్య సః ॥ ౧౬ ॥ ఏవమప్రయతమానం ప్రమత్తం నిందతి ॥ నృదేహమితి ॥ నృదేహం ప్లవం నావం ప్రాప్యేత్యధ్యాహారః - యో భవాబ్ధిం న తరేత్ - స ఆత్మహా తత్ర హేతవః ఆద్యం సర్వఫలానాం మూలం ఏతదుపార్జితకర్మభిః సర్వప్రాప్తేః - కించ - సుదుర్లభం ఉద్యమకోటిభిరపి ప్రాప్తుమశక్యం - తథాపి సులభం యదృచ్ఛయా లబ్ధత్వాత్ - తం చ - సుకల్యం సటుతరం - కించ - గురుః సంశ్రితమాత్ర ఏవ కర్ణధారో నేతా యస్య తం మయా చ స్మృతమాత్రేణానుకూలమారుతేనేరితం ప్రేరితం ॥ ౧౭ ॥ ఏవం తావదవిరక్తస్య వైరాగ్యద్వారా జ్ఞానభక్తిసాధకం కర్మయోగ-

ముక్త్వా ఇదానీం సమ్యగ్విరక్తస్య జ్ఞానయోగం తస్య చ జ్ఞానప్రాప్తేః పూర్వం కించిత్కృత్యం వర్జనీయం చాహ సార్ధైః పంచభిః॥ యదేతి॥ యదా తు ఆరబ్ధేషు కర్మసు నిర్విణ్ణః దుఃఖదర్శనేనోద్విగ్నః తత్ఫలేషు విరక్తశ్చ తదా సంయతేంద్రియస్సన్ ఆత్మనోఽభ్యాసేన ఆత్మవిషయవృత్తిసంతత్యా అచలం యథా భవతి తథా మనో ధారయేత్॥ ౧౮॥ తత్ర ప్రథమమేవాత్యంతధారణాసంభవాత్ తత్సాన్త్వావాపసారేణ వశీకరణమాహ॥ ధార్యమాణమితి॥ యర్హి ఆశు భ్రామ్యత్ పరిభ్రమత్ అనవస్థితం భవతి తదా అనురోధేన కించిదిష్టపూరణద్వారేణ॥ ౧౯॥ నను తర్హి యథాపూర్వమేవ స్యాత్ తత్రాహ॥ మనోగతిమితి॥ మనోగతిం తు న విసృజేత్ నోపేక్షేత కింతు అప్రమత్తస్సన్ ఆత్మానం లక్షయేదిత్యర్థః॥ ౨౦॥ అనురోధమార్గం సదృష్టాంతం స్తౌతి॥ ఏష ఇతి॥ ఏష అనువృత్తిమార్గేణ మనసః సంగ్రహః పరమో యోగః తత్సాధనత్వాత్ ఉపచారేణ స్తుతిః యథా అదాంతస్య అదమనీయస్య అర్వతః అశ్వస్య హృదయజ్ఞత్వం స్వాభిప్రాయేణ గతిమన్విచ్ఛన్ అపేక్షమాణః అశ్వధారకః ప్రథమం కించిత్తద్గతిమనువర్తతే తదా చ రశ్మినాతంత్ర్యైవ వశగచ్ఛతి తథా పేషేత తద్వదిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ఏవమీషద్వశీకృతస్య మనసోఽత్యంతనైశ్చల్యోపాయానాహ త్రిభిః॥ సాంఖ్యేనేతి॥ సాంఖ్యేన తత్త్వవివేకేన సర్వభావానాం మహదాదిదేహాంతానాం అనులోమతః ప్రకృత్యాదిక్రమేణ భవం ప్రతిలోమతః పృథివ్యాదిక్రమేణాప్యయం చ అనుధ్యాయేత్ ప్రసీదతి నిశ్చలం భవతి॥ ౨౨॥ ననూపాయసహస్రేణాపి మనో విషయాకారతాం న త్యజతి భూయో భూయః కిముపదేశేనేతి చేత్తత్రాహ॥ నిర్విణ్ణస్యేతి॥ తతశ్చాగమాపాయిషు తేషు అవధిభూతాత్మదర్శనాత్తదవివేకాపన్నసంసారనిర్విణ్ణస్య అతో విరక్తస్య తతశ్చ ఉక్తవేదినః గురూపదిష్టార్థాలోచకస్య తతో గురూపదిష్టస్యైవ చింతితస్య పునః పునరనుచింతయా దౌరాత్మ్యం దేహాద్యభిమా

౧౮॥ యదారంభేషు నిర్విణ్ణో విరక్తస్సంయతేంద్రియః। అభ్యాసేనాత్మనో యోగీ ధారయేదచలం మనః॥ ౧౯॥ ధార్యమాణం మనో యర్హి భ్రామ్యదాశ్వనవస్థితమ్। అతంద్రితోఽనురోధేన మార్గేణాత్మవశం నయేత్॥ ౧౯॥ మనోగతిం న విసృజేజ్జితప్రాణో జితేంద్రియః। సత్త్వసంపన్నయా బుద్ధ్యా మన ఆత్మవశం నయేత్॥ ౨౦॥ ఏష వై పరమో యోగో మనసస్సంగ్రహస్స్మృతః। హృదయజ్ఞత్వమన్విచ్ఛన్ దాంతస్యార్వతో యథా॥ ౨౧॥ సాంఖ్యేన సర్వభావానాం ప్రతిలోమానులోమతః। భవాప్యయావనుధ్యాయేన్మనో యావత్ప్రసీదతి॥ ౨౨॥ నిర్విణ్ణస్య విరక్తస్య పురుషస్యోక్తవేదినః। మనస్త్యజతి దౌరాత్మ్యం చింతితస్యానుచింతయా। ౨౩॥ యమాదిభిర్యోగపథైరాన్వీక్షిక్యా చ విద్యయా। మమార్చోపాసనాభిర్వా నాన్యైర్యోగ్యం స్మరేన్మనః। ౨౪॥ యది కుర్యాత్ప్రమాదేన యోగీ కర్మ విగర్హితమ్। యోగేనైవ దహేదంహో నాన్యత్తత్ర కదాచన। ౨౫॥ స్వే స్వేఽధికారే యా నిష్ఠా స గుణః పరికీర్తితః। విపర్యయస్తు దోషస్స్యాదుభయోరేష నిశ్చయః॥ ౨౬॥ కర్మణాం జాత్యశుద్ధానామనేన నియమః కృతః। గుణదోషవిధానేన సంగానాం త్యాజనేచ్ఛయా॥ ౨౭। జాతశ్రద్ధో మత్కథాసు నిర్విణ్ణస్సర్వకర్మసు। వేద దుఃఖాత్మకాన్కామాన్ పరిత్యాగేఽప్యనీశ్వరః॥ ౨౮॥ తతో భజేత మాం భక్త్యా

నం త్యజతి॥ ౨౩॥ కించ॥ యమాదిభిరితి॥ యమాదిభిర్యోగపథైః యోగమార్గైః ఆన్వీక్షిక్యా పదార్థద్వయశోధనేన మమార్చనధ్యానాదిభిర్వా వాశబ్దేనాస్య సత్త్వస్య స్వాతంత్ర్యం దర్శయతి ఏతైరుపాయైర్యోగ్యం పరమాత్మానం మామనుస్మరేత్ నాన్యైః అతోఽన్యన్న కుర్యాదిత్యర్థః॥ ౨౪॥ నను పాపోత్పత్తౌ ప్రాయశ్చిత్తం కార్యమేవ తత్రాహ॥ యదీతి॥ యోగేన జ్ఞానాభ్యాసేనైవ ఏతచ్చ భక్తస్యాపి నామసంకీర్తనాద్యుపలక్షణార్థం నాన్యత్ కృచ్ఛ్రాది॥ ౨౫॥ నను నిత్యనైమిత్తికం కర్మ సత్త్వశోధకత్వాద్గుణః హింసాధికం త్వశుద్ధిహేతుత్వాత్ దోషః తత్ర చ తన్నివర్తకత్వాత్ కృచ్ఛ్రాదిప్రాయశ్చిత్తం గుణ ఇతి విధిప్రతిషేధాభ్యాముక్తత్వాత్ ప్రాయశ్చిత్తం వినా యోగేనైవ కథం పాపం దహేత్తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥ స్వే స్వే ఇతి॥ స ఏవ గుణో నేతరః॥ ౨౬॥ తదుపపాదయతి॥ కర్మణామితి॥ యస్మాద్విధినిషేధాభ్యామనేన గుణదోషవిధానేన కర్మణాం నియమః సంకోచః కృతః కుత ఇత్యత ఆహ జాత్యా ఉత్పత్త్యైవ అశుద్ధానాం నచ ప్రాప్తానాం సంగానాం త్యాజనేచ్ఛయా అయం భావః పురుషస్యాశుద్ధిర్నామ ప్రవృత్తేరన్యాస్తి స్వాభావికప్రవృత్త్యైవ తస్య మలినత్వాత్ నచ సహసా సర్వతో నివృత్తిః కర్తుం శక్యతే అత ఇదం న కర్తవ్యమిదమేవ కర్తవ్యమితి స్వాభావికప్రవృత్తిసంకోచద్వారేణ నివృత్తిరవక్రియతే తథా చ న ప్రవృత్తిపరో వేదః తథోత్తరాధ్యాయే వక్ష్యమాణః ఉత్పత్త్యైవ హి కామేష్విత్యాదినా అతో యోగినః స్వాభావికప్రవృత్త్యభావాన్న ప్రాయశ్చిత్తాదివిధిగోచరత్వమితి॥ ౨౭॥ భక్త్యధికారిణో భక్తియోగమాహ నవభిః॥ జాతశ్రద్ధ ఇతి॥ మత్కథాసు జాతశ్రద్ధః అత ఏవాన్యేషు కర్మసు ఉద్విగ్నః న తు తత్ఫలేషు విరక్తః తదాహ వేదేతి యద్యపి వేద తథాపి తత్పరిత్యాగే అనీశ్వరః అశక్తః॥ ౨౮॥ తత ఇతి॥ ఏవంభూతో యః శ్రద్ధాలుః భక్త్యైవ సర్వం భవిష్యతీతి దృఢనిశ్చయస్సన్ తతస్తదనంతరం మాం ప్రీ

త్యాద్భజేత- విషయాంస్తు సేవమానోపి తేషు ప్రీతిం న కుర్యాదిత్యాహ- గర్హయన్నితి॥ ౨౮॥ కథం భజేత కిం వా తతో భవతి తదాహ ద్వాభ్యాం॥ ప్రోక్తేనేతి॥ శ్లో॥ శ్రద్ధామృతకథాయాం మే శశ్వన్మదనుకీర్తనమిత్యాదినా తత్ర తత్ర ప్రోక్తేన - మాం - అసకృన్నిత్యం భజతః- హృదీయాః హృద్గతాః కామాః నశ్యంతి॥ ౩౦॥ భిద్యత ఇతి॥ హృదయమేవ గ్రంథిరహంకారః- తత్పూర్వకాశ్చ సర్వే సంశయా అసంభావనాదయః- కర్మాణ్యనారబ్ధఫలాని ఆరబ్ధఫలాని చ సంసారహేతుభూతాని॥ ౩౧ ॥ తదేవం వ్యవస్థయాధికారత్రయముక్తం- తత్ర చ భక్తేరన్యనిరపేక్షత్వాదన్యస్య చ తత్సాపేక్షత్వాద్భక్తియోగ ఏవ శ్రేష్ఠ ఇత్యుపసంహరతి త్రిభిః॥ తస్మాదితి॥ మదాత్మనః మయి ఆత్మా చిత్తం యస్య తస్య- ప్రాయః శ్రేయః సాధనం॥ ౩౨ ॥ తత్ర హేతుః యత్కర్మభిరిత్యాది॥ యదితి॥ ఇతరైరపి తీర్థయాత్రావ్రతాదిభిః- శ్రేయస్సాధనైః యద్భావ్యం సత్త్వశుద్ధ్యాది॥ ౩౩॥ సర్వమితి॥ తత్సర్వమంజసా అనాయాసేనైవ - స్వర్గమపవర్గం మద్ధామ వైకుంఠం లభత ఏవ- వాంఛా తు నాస్తీత్యుక్తం యది వాంఛతీతి॥ ౩౪॥ తత్ర హేతుమాహ॥ నేతి॥ ధీరాః ధీమంతః - యతో మమ ఏకాంతినః మయ్యేవ ప్రీతియుక్తాః- అతో మయా దత్తమపి న గృహ్ణంతి- కింపునర్వక్తవ్యం న వాంఛంతీతి అపునర్భవం ఆత్యంతికమపి కైవల్యం॥ ౩౫॥ ఏతదుపపాదయతి॥ నైరపేక్ష్యమితి॥ నైరపేక్ష్యమేవ పరం ఉత్కృష్టం అనల్పకం మహత్ నిశ్రేయసఫలం తత్సాధనం చ ప్రాహుః- మే భక్తిర్నిరాశిషః ప్రార్థనాశూన్యస్య నిష్కామస్య నిరపేక్షస్య ప్రార్థనాకారణభూతాపేక్షారహితస్య పుంసో భవేత్ యద్వా- మే నిరపేక్షస్య యా భక్తిః సా నిరాశిషో భవేదిత్యర్థః॥ ౩౬॥ అనేన చ ప్రకారేణ జ్ఞానభక్తిసిద్ధానాం న గుణదోషా ఇతి విరోధపరిహారముక్తముపసంహరతి॥ నేతి॥ గు

శ్రద్ధాలుర్దృఢనిశ్చయః। జుషమాణశ్చ తాన్కామాన్దుఃఖోదర్కాంశ్చ గర్హయన్ ॥ ౨౮ ॥ ప్రోక్తే
నభక్తియోగేన భజతో మాసకృన్మునేః। కామా హృదీయా నశ్యంతి సర్వే మయి హృది స్థితే॥ ౩౦ ॥ భిద్య
తే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః। క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి మయి దృష్టేఽఖిలాత్మని॥ ౩౧ ॥ త
స్మాన్మద్భక్తియుక్తస్య యోగినో వై మదాత్మనః। న జ్ఞానం న చ వైరాగ్యం ప్రాయః శ్రేయో భవేదిహ॥
౩౨॥ యత్కర్మభిర్యత్తపసా జ్ఞానవైరాగ్యతశ్చ యత్। యోగేన దానధర్మేణ శ్రేయోభిరితరైరపి॥ ౩౩॥
సర్వం మద్భక్తియోగేన మద్భక్తో లభతేఽంజసా। స్వర్గాపవర్గం మద్ధామ కథంచిద్యది వాంఛతి ॥ ౩౪ ॥
న కించిత్సాధవో ధీరా భక్తా హ్యేకాంతినో మమ। వాంఛంత్యపి మయా దత్తం కైవల్యమపునర్భవమ్ ॥
౩౫॥ నైరపేక్ష్యం పరం ప్రాహుర్నిశ్శ్రేయసమనల్పకమ్। తస్మాన్నిరాశిషో భక్తిర్నిరపేక్షస్య మే భవె
త్ ॥ ౩౬ ॥ న మయ్యేకాంతభక్తానాం గుణదోషోద్భవా గుణాః। సాధూనాం సమచిత్తానాం బుద్ధేః పరము
పేయుషామ్ ॥ ౩౭ ॥ ఏవమేతాన్మయాదిష్టాననుతిష్ఠంతి మే పథః। క్షేమం విందంతి మత్స్థానం యద్బ్ర
హ్మ పరమం విదుః ॥ ౩౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - వింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్ ॥ య ఏతాన్మత్పథో హిత్వా భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకాన్। క్షుద్రాన్భోగాంశ్చలైః ప్రా
ణైర్జుషంతస్సంసరంతి తే॥ ౧ ॥ స్వే స్వేఽధికారే యా నిష్ఠా స గుణః పరికీర్తితః। విపర్యయస్తు దోషస్స్యా

ణదోషైర్విహితప్రతిషిద్ధైరుద్భవో యేషాం తే- గుణాః పుణ్యపాపాదయః- సాధూనాం నిరస్తరాగాదీనాం- అతస్సమచిత్తానాం - అత ఏవ బుద్ధేః పరమీశ్వరం ప్రాప్తానాం ॥ ౩౭ ॥ కామ్యకర్మనిష్ఠాం నిందిష్యన్ దివ్యానేతాన్ముక్తిమార్గానుపసంహరతి॥ ఏవమితి ॥ మే పథః మత్ప్రాప్త్యుపాయాన్ - యే అనుతిష్ఠంతి- తే క్షేమం కాలమాయాదివిగ్రహితం మమ లోకం విందంతి- యత్పరమం బ్రహ్మ తచ్చ విదుః ॥ ౩౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో॥ జయతి స్వపరానందపరానందన్య కేసరీ। యత్కృపాలవలేశేన శ్రీధరస్సంస్కృతః కృతీ ॥ ఏకవింశే క్రియాజ్ఞానభక్తిష్వనధికారిణామ్। కామినాం ద్రవ్యదేశాదిగుణదోషాః ప్రపంచితాః॥ తదేవం గుణదోషవ్యవస్థాపనేన యోగత్రయముక్తం- తత్ర చ జ్ఞానభక్తిసిద్ధానాం న కించిద్గుణదోషౌ- సాధకానాం తు స్వల్పం- ప్రథమతో నివృత్తకర్మనిష్ఠానాం యథాశక్తి- నిత్యనైమిత్తికం కర్మ సత్త్వశోధకత్వాత్ గుణః- తదకరణం నిషిద్ధకరణం చ తన్మలీమసకరణత్వాద్దోషః- తన్నివర్తకత్వాచ్చ కృచ్ఛ్రాదిప్రాయశ్చిత్తం గుణః- విశుద్ధసత్త్వానాం తు జ్ఞాననిష్ఠానాం జ్ఞానాభ్యాస ఏవ సిద్ధిహేతుత్వాద్గుణః భక్తినిష్ఠానాం పునః శ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవ గుణః- తద్విరుద్ధం సర్వముభయేషాం దోష ఇత్యుక్తం- ఇదానీం తనానాం మధ్యే యే తు న సిద్ధాః నాపి సాధకాః- కింతు- కేవలం కామ్యకర్మప్రధానాస్తేషాం సకలగుణదోషాన్ ప్రపంచయిష్యన్ సర్వానాదౌ తానతి బహిర్ముఖాన్నిందతి॥ య ఇతి॥ మత్పథః మదుక్తముక్తిమార్గాన్ - క్షుద్రాన్ తుచ్ఛాన్- చలైః అస్థిరైః- ప్రాణైః దేహవాయుభిరింద్రియైర్వా- జుషంతః సేవమానా భవంతి - తేన సంసరం నిఖిలగుణదోషభాక్త్వేన నానాయోనీః ప్రాప్నువంతీత్యర్థః॥ ౧ ॥ నన్వస్త్యేవ కర్మణాభిః

కేచిద్గుణదోషభాజః కేచిన్నేతి కుతో వైషమ్యం - నహ్యగ్నినా కేచిత్తప్యంతే కేచిన్నేతి సంభవతీత్యత ఆహ॥ స్వే స్వ ఇతి ॥ అధికారే స్థితౌ ఇదే సత ల్పితౌ గుణదోషౌ న వస్తునిష్ఠావితి భావః॥ ౨॥ తదాహ॥ శుద్ధ్యశుద్ధీ ఇతి॥ విచికిత్సార్థం యోగ్యమయోగ్యం వేతి సందేహద్వారా స్వాభావికప్రవృత్తిప్రతిబంధార్థమిత్యర్థః - తత్ర శుద్ధ్యశుద్ధీ యోగ్యత్వాయోగ్యత్వే - గుణదోషౌ తన్నిమిత్తావుపాదేయత్వానుపాదేయత్వే శుభాశుభౌ తన్నిమిత్తావర్థానర్థౌ॥ ౩॥ ధర్మార్థమితి॥ తత్ర శుద్ధ్యశుద్ధీ ధర్మార్థం - శుద్ధేన ధర్మః అశుద్ధేనాధర్మ ఇతి - గుణదోషౌ వ్యవహారార్థం - అశుద్ధావపి రాజాదీనాం వ్యవహారదర్శనాద్వ్యుపాదేయం - నాన్యదితి - శుభాశుభౌ యాత్రార్థం దోషత్వేప్యాపత్సు శరీరనిర్వాహమాత్రోపాదానే - న పాపం - అధికోపాదానే తు పాపమితి - మయా మన్వాదిరూపేణ - ధర్మరూపాం ధురం భారం - వహతాం జడానామిత్యర్థః॥ ౪॥ శుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచయిష్యన్ వేదోక్తత్వేన తదభినివేశో మాభూదితి సమానేష్వపి వస్తుష్వితి యదుక్తం తత్ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ భూమీతి॥ భూతానాం ప్రాణినాం - ధారయంతీతి ధాతవః - కారణాని - శారీరాః శరీరారంభకాః - దేహాత్ తస్యాప్యముక్తం - జీవతోప్యాహ - ఆత్మసంయుతా ఇతి॥ ౫॥ వేదేనేతి॥ ధాతుషు దేహేషు - నామరూపాణి వర్ణాశ్రమాదీని - కల్ప్యంతే యాః ప్రయోజనమాహ ఏతేషాం ప్రాణినాం - స్వార్థసిద్ధయే ప్రవృత్తినియమద్వారా ధర్మాదిపురుషార్థసిద్ధయే॥ ౬॥ న కేవలం దేహేష్వేవ అపి తు॥ దేశేతి॥ దేశకాలాదిభావానామపి - ఆదిశబ్దేనానుపాదేయానాం ఫలనిమిత్తాధికారిణాం గ్రహణం - వస్తూనాం ఉపాదేయానాం వ్రీహ్యాదీనామపి మమ మగూ - నియమార్థం కర్మసంకోచార్థమిత్యర్థః॥ ౭॥ ఏవం గుణదోషవిషయం పరిశోధ్య తయోః శుద్ధ్యశుద్ధిమూలత్వాత్ శుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచయత్యష్టభిః॥ అకృష్ణసార ఇతి॥ దేశానాం మధ్యే కృష్ణహరిణసంచారరహితో దేశః అశుచిః - తత్రాపి అబ్రహ్మణ్యః బ్రాహ్మణభక్తిశూన్యో దేశః అత్యంతమశుచిః - కృష్ణసారోపి కృష్ణేన మృగేణ సారః శ్రేష్ఠో యః సోపి - అసౌవీరః కీకటః - సువీరాః సత్పురుషాః తద్వా

దుభయోరేష నిశ్చయః॥ ౨ ॥ శుద్ధ్యశుద్ధీ విధీయేతే సమానేష్వపి వస్తుషు। ద్రవ్యస్య విచికిత్సార్థం గుణదోషౌ శుభాశుభౌ। ౩ ॥ ధర్మార్థం వ్యవహారార్థం యాత్రార్థమితి చానఘ। దర్శితోయం మయాచారో ధర్మముద్వహతాం ధురమ్॥ ౪ । భూమ్యంబ్వగ్న్యనిలాకాశభూతానాం పంచ ధాతవః। ఆబ్రహ్మస్థావరాదీనాం శారీరా ఆత్మసంయుతాః ॥ ౫ ॥ వేదేన నామరూపాణి విషమాణి సమేష్వపి। ధాతుషూద్ధవ కల్ప్యంత ఏతేషాం స్వార్థసిద్ధయే ॥ ౬॥ దేశకాలాదిభావానాం వస్తూనాం మమ సత్తమ। గుణదోషౌ విధీయేతే నియమార్థం హి కర్మణామ్ ॥ ౭ । అకృష్ణసారో దేశానామబ్రహ్మణ్యో౽శుచిర్భవేత్ । కృష్ణసారోప్యసౌవీరకీకటాసంస్కృతేరిణమ్॥ ౮ ॥ కర్మణ్యో గుణవాన్ కాలో ద్రవ్యతః స్వత ఏవ వా । యతో నివర్తతే కర్మ స దోషో౽కర్మకః స్మృతః ॥ ౯ ॥ ద్రవ్యస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ చ ద్రవ్యేణ వచనేన చ । సంస్కారేణాథ కాలేన మహత్త్వాల్పతయాథ వా॥ ౧౦ ॥ శక్త్యాశక్త్యాథ వా బుద్ధ్యా సమృద్ధ్యా చ యదాత్మనః। అఘం కుర్వంతి హి యథా దేశావస్థానుసారతః ॥ ౧౧ ॥ ధాన్యదార్వస్థితంతూనాం రసతైజసచర్మణామ్ । కాల

సౌవీరః - కీకటోపి శుచిః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ స వై పుణ్యతమో దేశః సత్పాత్రం యత్ర లభ్యత ఇతి - తద్వర్జితః అసౌవీరః యః కీకటః అంగవంగకళింగాదిః సః అశుచిః తత్రాపి అసంస్కృతః సంమార్జనాదిశూన్యః శ్లేచ్ఛబహుళో వా దేశః తత్రాపి ఇరిణం ఊషరం ఏకవద్భావః - తత్ అశుచి - తదన్యః శుచిరిత్యర్థాదుక్తం భవతి॥ ౮॥ కాలస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ దర్శయతి ॥ కర్మణ్య ఇతి॥ ద్రవ్యతః ద్రవ్యసంపత్త్యా స్వతో వా పూర్వాహ్ణాదిర్యః కర్మణ్యః కర్మార్హః స కాలః తస్మిన్ కర్మణి గుణవాన్ - యతః యస్మిన్ - ద్రవ్యాలాభేన వా రాష్ట్రవిప్లవాదినా వా కర్మ నివర్తతే - యశ్చ సూతకాదౌ దశాహాదిలక్షణః అకర్మకః కర్మానర్హః స్మృతః స కాలో దోషః అశుద్ధ ఇత్యర్థః॥ ౯॥ వస్తుశబ్దోపాత్తానాం ద్రవ్యాణాం శుద్ధ్యశుద్ధీ దర్శయతి చతుర్భిః॥ ద్రవ్యస్యేతి॥ ద్రవ్యేణ తోయాదినా శుద్ధిః - మూత్రాదినా త్వశుద్ధిః - వచనేన శుద్ధమశుద్ధం వేతి సందేహే శుద్ధమిత్యేవం రూపేణ బ్రాహ్మణవచనేన శుద్ధిః - విపరీతేనాశుద్ధిః - సంస్కారేణ ప్రోక్షణాదినా పుష్పాదేః శుద్ధిః - పర్యుషితాన్నాదేః అవఘ్రాణాదినా త్వశుద్ధిః - కాలేన దశాహాదినా నవోదకాదేః శుద్ధిః - నోచ్ఛిష్టాదేః - విపరీతేనాశుద్ధిః అంత్యజాద్యుపహతానాం తటాకాద్యుదకానాం మహత్త్వాల్పత్వాభ్యాం శుద్ధ్యశుద్ధీ॥ ౧౦॥ శక్త్యేతి॥ శక్త్యాశక్త్యా సూర్యోపరాగసూతకాన్నాదేః శక్తస్య ప్రత్యశుద్ధిః - అశక్తస్య ప్రతి శుద్ధిః - బుద్ధ్యా పుత్రజన్మాదౌ దశాహాద్బహిర్జ్ఞానేన శుద్ధిః - అంతర్జ్ఞానేనాశుద్ధిః - సమృద్ధ్యా జీర్ణమలవద్వస్త్రాదేః సమృద్ధం ప్రత్యశుద్ధిః - దరిద్రం ప్రతి శుద్ధిః - తత్రాపి విశేషమాహ - యదితి ఏతే ద్రవ్యవచనాదయో ద్రవ్యాశుద్ధిద్వారా ఆత్మనో యదఘం కుర్వంతి తద్దేశావస్థానుసారత ఏవ యథా ఏవ తావత్కుర్వంతి - న సర్వతః - తథా హి - నిర్భయ ఏవ దేశే కుర్వంతి - న తు చోరాద్యాకులే - తథా రోగాదివ్యతిరిక్తయువాద్యవస్థాయామేవ కుర్వంతి - న బాల్యరోగాద్యవస్థాయామితి - తథా చ స్మృతిః ॥ శ్లో ॥ దేశం కాలం తథాత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్యప్రయోజనమ్। ఉపపత్తిమవస్థాం చ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకల్పయేదితి॥ ౧౧॥ ద్రవ్యాదిభిః ద్రవ్యస్య శుద్ధిరుక్తం - త

త్ర వచనాదిశుద్ధిరేకరూపైవ - ద్రవ్యతస్తు శుద్ధిర్బహురూపేతి తాం ప్రపంచయతి ॥ ధాన్యేతి ॥ ధాన్యానాం వాయునా - దారులౌకికగ్ర
హచమసాది - అస్థిగజదంతాది - రసాస్తైలఘృతాదయః - తైజసాస్సువర్ణాదయః - తేషాం అగ్నినా - చర్మణాం మృత్తోయాభ్యాం - పార్థి
వానాం రథ్యాకర్దమఘటేష్టకాదీనాం యథాయథం కాలాదిభిశ్శుద్ధిః - తత్రాపి కాకాంత్యజాద్యుపఘాతతారతమ్యేన దేశకాలావస్థా
ద్యనుసారేణచ - ఏతైరన్యైశ్చ యుతాయుతైర్మిళితైః కేవలైశ్చ - కాలస్య పునర్గ్రహణం యతత్వప్రదర్శనార్థం ॥ ౧౨ ॥ ....
అస్పృశ్యస్పర్శనశుద్ధిముక్త్వా లేపవిషయే ప్యాహ ॥ అమేధ్యేతి ॥ యత్ పీఠపాత్రవస్త్రాది - యేన తక్షణఘర్షణప్రక్షాళనాదినా గం
ధంచ లేపంచ వ్యపోహతి త్యజతి - స్వగతంచ మలం త్యక్త్వా ప్రకృతిం స్వమేవ రూపం భజతే - తస్య తత్ శౌచం శోధకం - యావతా చ తక్ష
ణాదినా వ్యపోహతి - తావత్ప్రమాణం స్వరూపతః ఆవృత్తితో వా తత్కర్తవ్యమిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ ఏవం తావద్ద్రవ్యశుద్ధిముక్త్వా ఇదానీం క
ర్తృశుద్ధిమాహ ॥ స్నానేతి ॥ అవస్థా కౌమారాదిః - వీర్యం శక్తిః - సంస్కార ఉపనయనాదిః - కర్మ శౌచసంధ్యోపాసనాదీని దీక్షణం - ఆత్మ
నః సాహంకారస్య కర్తుః - ఏతైః స్నానాదిభిర్యథాయథం తత్తత్కార్యానుసారిణీ శుద్ధిః - ఇయంచ శుద్ధిర్న వ్యవహారార్థా - కింతు - విహి
తకర్మార్థేత్యాహ - శుద్ధ ఇతి - ద్విజ ఇత్యుపలక్షణం - శూద్రాదేరపి ॥ ౧౪ ॥ మంత్రశుద్ధిమాహ ॥ మంత్రేతి ॥ సద్గురుముఖాద్యథావత్పరిజ్ఞా
నం మంత్రస్య శుద్ధిః కర్మశుద్ధిమాహ - ఈశ్వరార్పణం కర్మణః శుద్ధిః - ధర్మాధర్మశుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచతః ప్రదర్శ్యోపసంహరతి -
ధర్మ ఇతి - దేశకాలద్రవ్యకర్తృమంత్రకర్మభిష్షడ్భిశ్శుద్ధైర్ధర్మస్సంపద్యతే ఏతేషాం యో విపర్యయః స అధర్మః - తద్ధేతురిత్యర్థః ॥
౧౫ ॥ అయంచ గుణదోషవిభాగో న వాస్తవ ఇత్యాహ ॥ క్వచిదితి ॥ ఆపది ప్రతిగ్రహో గుణోప్యనాపది నిషిద్ధత్వాద్దోషః - పరధర్మశ్చ ప

వాయ్వగ్నిమృత్తోయైః పార్థివానాం యుతాయుతైః ॥ ౧౨ ॥ అమేధ్యలిప్తం యద్యేన గంధలేపం వ్యపో
హతి । భజతే ప్రకృతిం తస్య తచ్ఛౌచం తావదిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ స్నానదానతపోవస్థావీర్యసంస్కారకర్మభిః ।
మత్స్మృత్యా చాత్మనశ్శౌచం శుద్ధః కర్మాచరేద్ద్విజః ॥ ౧౪ ॥ మంత్రశుద్ధిః పరిజ్ఞానం కర్మశుద్ధిర్మదర్పణమ్ ।
ధర్మస్సంపద్యతే షడ్భిరధర్మస్తు విపర్యయః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిద్గుణోపి దోషస్స్యాద్దోషోపి విధినా గుణః । గుణ
దోషార్థనియమస్తద్భిదామేవ బాధతే ॥ ౧౬ ॥ సమానకర్మాచరణం పతితానాం న పాతకమ్ । ఔత్ప
త్తికో గుణస్సంగో న శయానః పతత్యధః ॥ ౧౭ ॥ యతో యతో నివర్తేత విముచ్యేత తతస్తతః । ఏష ధర్మో
నృణాం క్షేమశ్శోకమోహభయాపహః ॥ ౧౮ ॥ విషయేషు గుణాధ్యాసాత్పుంసస్సంగస్తతో భవేత్ । సం
గాత్తత్ర భవేత్కామః కామాదేవ కలిర్భవేత్ ॥ ౧౯ ॥ కలేర్దుర్విషహః క్రోధస్తమస్తమనువర్త
తే । తమసా గ్రస్యతే పుంసశ్చేతనా వ్యాపినీ ద్రుతమ్ ॥ ౨౦ ॥ తయా చ రహితస్సాధో జంతుశ్శూన్యాయ
కల్పతే । తతోస్య స్వార్థవిభ్రంశో మూర్ఛితస్య మృతస్య చ ॥ ౨౧ ॥ విషయాభినివేశేన నాత్మానం వే
ద నాపరమ్ । వృక్షజీవికయా జీవన్ వ్యర్థం భస్త్రేవ యశ్శ్వసన్ ॥ ౨౨ ॥ ఫలశ్రుతిరియం నృణాం

రస్య గుణోపి స్వస్య దోషః - దోషోపి కుటుంబత్యాగాదిః విరక్తాదేర్న దోషః - అపి తు విధిబలేన గుణః ॥ శ్రు ॥ యదహరేవ విరజేత్తదహరేవ
ప్రవ్రజేదితి శ్రుతేః - విరక్తస్య కుటుంబత్యాగో గుణోపి అవిరక్తస్య దోషః - ఋతౌ భార్యాముపేయాదితి వచనాత్ - ఏవం యో యం గు
ణదోషయోరేకస్మిన్నేవార్థే నియమః - గుణదోషార్థం వా యో నియమః నియామకం శాస్త్రం - స తద్భేదమేవ బాధతే ॥ ౧౬ ॥ దో
షస్య క్వచిద్దోషత్వాభావే గుణత్వే చోదాహరణం దర్శయతి ॥ సమానేతి ॥ సమానస్య తస్యైవ కర్మణః సురాపానాదేరాచరణం - అపతి
తానాం పతనహేతురపి జాత్యా కర్మణా వా పతితానాం పునః పాతకం అధికారభ్రంశకం న భవతి - పూర్వమేవ పతితత్వాత్ - అతోత్ర దో
షస్యాపి దోషతా నాస్తీత్యర్థః - తథా సంగోపి యో యతేర్దోషః - స గృహస్థస్యౌత్పత్తికః పూర్వస్వీకృతః న దోషః - అపి తు గుణః - ఋ
తౌ భార్యాముపేయాదిత్యాదివిధానాత్ - ఉభయత్ర దృష్టాంతః - పూర్వమేవాధశ్శయానో యథా న పతతీతి ॥ ౧౭ ॥ అతో గుణదోషనియ
మవిధీనాం ప్రవృత్తిసంకోచద్వారా నివృత్తావేవ తాత్పర్యమిత్యభిప్రేత్యాహ ॥ యత ఇతి ॥ ౧౮ ॥ యథాశ్రుత ప్రవృత్తిపరతాం వేదస్య ని
రాకర్తుం ప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహేతుతాం దర్శయతి చతుర్భిః ॥ విషయేష్వితి ॥ ప్రథమం విషయేషు గుణాధ్యాసాత్ రమణీయ
తాబుద్ధిః - తతస్తేషు సంగ ఆసక్తిః - తత్ర తేషు విషయేషు యేన ప్రతిహన్యతే స కామస్తేన సహ కామాదేవ కలిః కలహో వివాదః ॥ ౧౯ ॥
కలేరితి ॥ దుర్విషహస్తీవ్రః క్రోధః - తం క్రోధమను తమః సంమోహః - తేన తమసా - చేతనా - కార్యాకార్యస్మృతిః - ద్రుతం శీఘ్రం ॥
౨౦ ॥ తయేతి ॥ శూన్యాయ కల్పతే అసత్తుల్యో భవతీత్యర్థః - స్వార్థవిభ్రంశః పురుషార్థహానిః - మూర్ఛితస్య మృతతుల్యస్య ॥ ౨౧ ॥
తత్తుల్యత్వం ప్రపంచయతి ॥ విషయేతి ॥ వ్యర్థం వృక్షజీవికయైవ యో జీవన్ వర్తతే - స మూర్ఛితతుల్యః - అతఏవ యో భస్త్రేవ శ్వసన్
వర్తతే స మృతతుల్యః అతః స్వార్థనాశ ఇత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ ....

ననుప్రవృత్తస్యస్వర్గాదిఫలశ్రవణాత్కుతఃస్వార్థవిభ్రంశస్తత్రాహ॥ ఫలశ్రుతిరితి॥ ఇయంఫలశ్రుతిఃనశ్రేయః పరమపురుషార్థపరానభవతీత్యర్థః- కింతుబహిర్ముఖానాంనృణాంమోక్షవివక్షయాఅవాంతరఫలైః- కర్మసురుచ్యుత్పాదనమాత్రం యథాభైషజ్యేఔషధేరోచనంరుచ్యుత్పాదనంఖండలడ్డుకాది- తథాహి॥ శ్లో॥ పిబనింబంప్రదాస్యామిఖలుతేఖండలడ్డుకాన్। పిత్రైవముక్తఃపిబతిసఫలంతావదేవతు॥ ౨౩॥ ననుకర్మకాండేమోక్షస్యనామాపినశ్రూయతే కుతఏవంవ్యాఖ్యాయతేయథాశ్రుతస్య ఘటనాదిత్యాహద్వాభ్యాం॥ ఉత్పత్త్యేతి॥ ఉత్పత్త్యాస్వభావతఏవకామేషుపశ్వాదిషు- ప్రాణేషుఆయురింద్రియబలవీర్యాదిషు- స్వజనేషుపుత్రాదిషు- అనర్థహేతుషుపరిపాకతోదుఃఖహేతుషు॥ ౨౪॥ అతః॥ నతానితి॥ స్వార్థంపరమసుఖంఅవిదుషః- అతోనతాన్ ప్రహ్వీభూతాన్ - వేదోయద్బ్రధయిష్యతితదేవశ్రేయఇతివిశ్వసితానిత్యర్థః- తానేవంభూతాన్- వృజినాధ్వనికామవర్త్మనిదేవాదియోనిషు భ్రామ్యతః- అతఃపునఃతమఃవృక్షాదియోనింవిశతః- పశుకామఇతిఆయురింద్రియాదికామఇతిచపుత్రాదికామ ఇతిచకథంపునస్తేష్వేవకామేషుస్వయంబుధోవేదోయుంజ్యాత్ప్రవర్తయేత్- తథాసతిఅనాప్తస్స్యాదితిభావః॥ ౨౫॥ కథంతర్హికర్మమీమాంసకాఃఫలపరతాంవదంతివేదస్యతత్రాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవ్యవసితంవేదస్యాభిప్రాయం- కుసుమితాంఅవాంతరఫలప్రయోజనతయారమణీయాం - పరమఫలశ్రుతింవదంతి- కుతస్తేకుబుద్ధయస్తత్రాహ - హియస్మాత్- వేదజ్ఞావ్యాసాదయస్తథానవదంతీతి॥ ౨౬॥ కుబుద్ధితాంప్రపంచయత్యష్టభిః॥ కామినఇతి॥ కామిత్వాత్కృపణాః- తతోలుబ్ధాస్తృష్ణాకులాః- అతఃపుష్పేషు అవాంతరఫలేషుపరమఫలబుద్ధయః - అతఏవఅగ్నిముగ్ధాఃఅగ్నిసాధ్యకర్మాభినివేశేనలుప్తవివేకాః తతశ్చధూమతాంతాఃధూమతాధూమమార్గప్రాప్యఅంతోయేషాంతేధూమమా

నశ్రేయోరోచనంపరమ్। శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తంయథాభైషజ్యరోచనమ్॥ ౨౩॥ ఉత్పత్త్యైవ
హికామేషుప్రాణేషుస్వజనేషుచ। ఆసక్తమనసోమర్త్యాఆత్మనోఽనర్థహేతుషు॥ ౨౪॥ నతానవి
దుషస్స్వార్థంభ్రామ్యతోవృజినాధ్వని। కథంయుంజ్యాత్పునస్తేషుతాంస్తమోవిశతోబుధః॥ ౨౫॥
ఏవంవ్యవసితంకేచిదవిజ్ఞాయకుబుద్ధయః। ఫలశ్రుతింకుసుమితాంనవేదజ్ఞావదంతిహి॥ ౨౬॥ కామి
నఃకృపణాలుబ్ధాఃపుష్పేషుఫలబుద్ధయః। అగ్నిముగ్ధాధూమతాంతాస్స్వంలోకంనవిదంతితే॥ ౨౭॥ న
తేమామంగజానంతిహృదిస్థంయఇదంయతః। ఉక్థశస్త్రాహ్యసుతృపోయథానీహారచక్షుషః॥ ౨౮॥ తే
మేమతమవిజ్ఞాయపరోక్షంవిషయాత్మకాః। వృథాపశూన్విహింసంతిహింస్యంతేప్రేత్యతైస్తుతే॥ ౨౯॥
హింసాయాంయదిరాగస్స్యాద్యజ్ఞఏవనచోదనా। ఇతివేదధ్వనింశ్రుత్వానప్రబుధ్యంతికర్మసు॥ ౩౦॥
హింసావిహారాహ్యాలబ్ధైఃపశుభిస్స్వసుఖేచ్ఛయా। యజంతేదేవతాయజ్ఞైఃపితృభూతపతీన్ఖలాః॥
౩౧॥ స్వప్నోపమమముంలోకమసంతంశ్రవణప్రియమ్। ఆశిషోహృదిసంకల్ప్యత్యజంత్యర్థాన్యథావ
ణిక్॥ ౩౨॥ రజస్సత్త్వతమోనిష్ఠారజస్సత్త్వతమోజుషః। ఉపాసతఇంద్రముఖ్యాన్దేవాదీన్న

ర్గతాంతాఇతివా- స్వలోకమాత్మతత్త్వంతథాచ॥ శ్రు॥ కశ్చిద్ధవాఅస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య- ఆత్మానంవేద- అయమహమస్మీతి కశ్చిత్స్వంలోకంనప్రతిప్రజానాతి- అగ్నిముగ్ధోహైవధూమతాంతఇతి॥ ౨౭॥ కోఽసౌస్వలోకస్తమాహ॥ నేతి॥ హృదిస్థమాత్మానంస్వలోకం- నను హృదిస్థమహంకారాస్పదంజానంత్యేవ- సత్యం- పరమాత్మానంతునజానంతీత్యాహ- యఇదంయద్వ్యతిరిక్తంజగన్నాస్తి యతః- యతఇదంజగజ్జాతం- తంమత్తోనజానంతి- హియస్మాత్ఉక్థశస్త్రాఃఉక్థంకర్మైవశస్త్రంశంస్యంకథనీయంపశుహింసాసాధనంవాయేషాం తే- అతఃకేవలమసుతృపఃప్రాణతర్పణపరాః- నీహారంతమఃతేనవ్యాప్తానిచక్షూంషియేషాంతే- యథాసంనిహితమపినజానంతిత ద్వత్-తథాచ॥ శ్రు॥ నతంవిదాథయఇదంజజానాన్యద్యుష్మాకమంతరంబభూవ- నీహారేణప్రావృతాజల్ప్యాచాసుతృపఉక్థశాసశ్చరంతి॥ ౨౮॥ వేదతాత్పర్యాజ్ఞానాచ్చపాపాన్యజంతీత్యాహ॥ తఇతి॥ తేపరోక్షమస్ఫుటంమేమమమతమవిజ్ఞాయ- దేవాదీన్యజంతఇత్యుత్తరేణా న్వయః॥ ౨౯॥ స్వమతమేవాహ॥ హింసాయామితి॥ హింసాయాంమాంసభక్షణేతత్ఫలార్థంచయదిరాగఃస్యాత్- తర్హి- యజ్ఞఏవే త్యభ్యనుజ్ఞా- తద్ద్వారాపరిసంఖ్యేయం నత్వపూర్వవిధిర్నచోదనైవేవంరూపం యద్యపినిత్యనైమిత్తికయోఃకామవిశేషాసంబంధోనాస్తి- తథాపి॥ శ్రు॥ కర్మణాపితృలోకఇతిశ్రుతేః- సామాన్యతఃపితృలోకకామనాస్త్యేవనాంతఃకరణశుద్ధికామనేతిభావః-తదుక్తం॥ శ్లో॥ అకా మస్యక్రియాకాచిద్దృశ్యతేనేహకర్హిచిత్। యద్యద్ధికురుతేజంతుస్తత్తత్కామస్యచేష్టితమితి॥ ౩౦॥ .... హింసేతి॥ అజ్ఞత్వాదేవహింసావిహారఃక్రీడాయేషాంతే॥ ౩౧॥ కించ- తేఅతిమందబుద్ధయఇత్యాహ॥ స్వప్నోపమమితి॥ అముంపరలోకం ఆశిషశ్చాస్మిన్లోకేసంకల్ప్యనతునిశ్చిత్య విఘ్నబాహుల్యాత్త్యజంతికర్మసువినియోజయంతి - యథాకశ్చిద్వణిక్దుస్తరసముద్రా దిలంఘనేనబహుధనార్జనేచ్ఛయాపూర్వసిద్ధంధనంత్యజన్నాభంగాదినావ్యసనప్రాప్తేఉభయభ్రష్టోభవతితద్వదిత్యర్థః॥ ౩౨॥ అ

తః॥ రజఇతి॥ రజఃసత్త్వతమోనిష్ఠాస్తేరజస్సత్త్వతమోజుషః - స్వానురూపానింద్రాదీన్దేవానేవోపాసతే- నతుమాంయద్యపీంద్రాది నామపిమదంశత్వాన్మదుపాసనమేవ- తథాపియథావన్నోపాసతే- భేదదర్శిత్వాదిత్యర్థః॥ ౩౩॥ హృదిసంకల్ప్యేత్యుక్తంతమేవసంకల్పందర్శయతి॥ ఇష్ట్వేతి॥ తస్యభోగస్థానే- మహాశాలాఃమహాగృహస్థాః॥౩౪॥ తతఃకిమిత్యతఆహ॥ ఏవమితి॥ అతోమత్ప్రవణత్వాభావాన్నిత్యంసంసారిణోభవంతీతి భావః॥ ౩౫॥ తదేవం వేదానాంప్రవృత్తిపరత్వంనిరాకృత్య- ప్రకృతంనివృత్తిపరత్వమేవ ఉపసంహరతి॥ వేదాఇతి॥ కర్మబ్రహ్మదేవతాకాండవిషయాఇమేవేదాః- బ్రహ్మాత్మవిషయాఃబ్రహ్మైవాత్మానసంసారీత్యేతత్పరాః - తత్పరత్వప్రతీతౌచ॥ శ్లో॥ఫలశ్రుతిరియంనృణాంన శ్రేయోరోచనంపరమ్। శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తాయథాభైషజ్యరోచనమిత్యుక్తమేవకారణమనుస్మారయతి- పరోక్షేతి- పరోక్షవాదాఃఅతీంద్రియార్థప్రతిపాదనపరాః- ఋషయోమంత్రాఃతద్ద్రష్టారోవా తత్త్వమితి - యస్మాత్పరోక్షమేవమమచప్రియం-అయంభావః- శుద్ధాంతఃకరణైరేవైతదోబ్ధవ్యంనాన్యైరనధికారిభిః వృథాకర్మత్యాగే భ్రంశప్రసంగాదితి॥౩౬॥నను వేదజ్ఞా అపిజైమిన్యాదయఃకిమితి తథానవర్ణయంతి- మాంవినాతత్త్వతో వేదంతదర్థంవాసకోపి వేదేత్యాశయేనాహ యావత్సమాప్తి॥శబ్దబ్రహ్మేతి॥ స్వరూపతోర్థతశ్చదుర్విజ్ఞేయం - తచ్చసూక్ష్మంస్థూలంచేతిద్వివిధం తత్రసూక్ష్మంతావత్స్వరూపతోదుర్విజ్ఞేయమిత్యాహ- ప్రాణేంద్రియమనోమయం- ప్రథమంప్రాణమయంపరాఖ్యం- తతోమనోమయంపశ్యంత్యాఖ్యం-తతఇంద్రియమయంమధ్యమాఖ్యం- తస్యవాగ్వ్యంజకత్వేనవాగింద్రియప్రధానత్వాత్- కించ- అనంతపారంసమష్టిప్రాణాదిమయస్యనిర్విశేషస్యచతస్యదేశతఃకాలతశ్చాపరిచ్ఛేదాత్- అర్థతోపిదుర్జ్ఞేయత్వమాహ- గంభీరంనిగూఢార్థం-అతోదుర్విగాహ్యంమితిప్రవేశానర్హం-తథాచ॥ శ్రు॥చత్వారివాక్పరిమితాపదాని- తానివిదుర్బ్రాహ్మణాయేమనీషిణః గుహాత్రీణినిహితానేంగయంతి- తురీయంవా

యథైవమామ్ ॥ ౩౩ ॥ ఇష్ట్వేహదేవతాయజ్ఞైర్గత్వారంస్యామహేదివి। తస్యాంతఇహభూయాస్మ
మహాశాలామహాకులాః ॥ ౩౪ ॥ ఏవంపుష్పితయావాచావ్యాక్షిప్తమనసాంనృణామ్। మానినాంచా
తిస్తబ్ధానాంమద్వార్తాపినరోచతే ॥ ౩౫ ॥ వేదాబ్రహ్మాత్మవిషయాస్త్రికాండవిషయాఇమే। పరో
క్షవాదాఋషయఃపరోక్షంమమచప్రియమ్॥ ౩౬॥ శబ్దబ్రహ్మసుదుర్బోధంప్రాణేంద్రియమనో
మయమ్। అనంతపారంగంభీరందుర్విగాహ్యంసముద్రవత్ ॥ ౩౭ ॥ మయోపబృంహితంభూమ్నా
బ్రహ్మణానంతశక్తినా। భూతేషుఘోషరూపేణబిసేషూర్ణేవలక్ష్యతే॥ ౩౮॥ యథోర్ణనాభిర్హృ
దయాదూర్ణాముద్వమతేముఖాత్। ఆకాశాద్ఘోషవాన్ప్రాణోమనసాస్పర్శరూపిణా॥ ఛందోమ
యోమృతమయస్సహస్రపదవీంప్రభుః॥ ౩౯॥ ఓంకారాద్వ్యంజితస్పర్శస్వరోష్మాంతస్థభూషితామ్।
విచిత్రభాషావితతాంఛందోభిశ్చతురుత్తరైః॥ అనంతపారాంబృహతీంసృజత్యాక్షిపతేస్వయమ్॥౪౦॥

చోమనుష్యావదంతి అయమర్థః వాచఃశబ్దబ్రహ్మణః - పరిమితానిగణితాని- పద్యతేజ్ఞాయతేసగంతత్త్వమేభిరితిపదానిరూపాణి- చత్వారి- తానిచత్వార్యపియేమనీషిణోంతర్దృష్టయః- తేవిదుర్నాన్యే-యతోగుహాయాందేహమధ్యే- త్రీణినిహితానినేంగయంతిస్వరూపంనప్రకాశయంతి - తతఃకేవలంవాచస్తురీయంచతుర్థభాగంవైఖరీరూపం-మనుష్యాఃప్రాణినోవదంతి-తమపివదంత్యేవ-నతుతత్త్వతోజానంతీతి॥ ౩౭॥ తత్రమనీషిభిరేవజ్ఞేయంస్వాత్మరూపందర్శయతి॥మయేతి॥ మయాఅంతర్యామిణా - ఉపబృంహితంఅధిష్ఠితం-అంతస్థస్యాప్యపరిచ్ఛేదమాహ- భూమ్నేతి అధిష్ఠాతృత్వేప్యవికారిత్వమాహ-బ్రహ్మణేతి-అవికృతస్యాపినియంతృత్వంఘటయతి అనంతశక్తినేతి- భూతేషుసర్వప్రాణిషు ఘోషరూపేణనాదరూపేణలక్ష్యతే- మనీషిభిః-అంతస్సూక్ష్మత్వేనదర్శనేదృష్టాంతః-బిసేషూర్ణాతంతురివేతి॥ ౩౮॥ తతోవైఖర్యాఖ్యాయాఃబృహత్యాఃవాచఃఉత్పత్తిప్రకారంసదృష్టాంతమాహత్రిభిః॥ యథేతి॥ హృదయాత్సకాశాత్ ముఖాత్ముఖద్వారాత్ ఉద్వమతేబహిఃప్రకటయతి- దార్ష్టాంతికేఆదిశతి-ఆకాశాదితి - ప్రాణఃతదుపాధిహిరణ్యగర్భరూపః-ప్రభుఃభగవాన్- తేనరూపేణఛందోమయోవేదమూర్తిః - స్వతస్త్వమృతమయః- ఘోషవాన్నాదోపాదానవాన్ - మనసానిమిత్తభూతేన-నిమిత్తతామేవదర్శయతి - స్పర్శాదీన్వర్ణాన్రూపయతిసంకల్పయతీతిస్పర్శరూపీతేన- స్పర్శగ్రహణముపలక్షణం-హృదయాకాశాద్బృహతీంసృజతీతితృతీయేనాన్వయః-బృహతీశబ్దార్థవ్యాఖ్యానాయవిశేషణాని-సహస్రపదవీంబహుమార్గాం॥౩౯॥తదేవాహ॥ఓంకారాదితి॥ఓంకారాత్ఉకారమకారాదిసంగేనవ్యంజితైఃస్పర్శాదిభిఃభూషితాం ఓంకారస్యచత్రిహృద్గతఃనాదోభివ్యక్తః సత్స్వరాణాంవివర్ణరూపః- తస్యవ్యంగ్యకోటిగతత్వాత్- తత్రస్పర్శాఃకాదిపంచవర్గాః- స్వరాఃఅకారాదయఃషోడశ ఊష్మాణఃశషసహాః- అంతస్థాఃయరలవాః విచిత్రాభిఃవైదికలౌకికభాషాభిఃవితతాం యుగోత్తరంచత్వారిచత్వార్యక్షరాణిఉత్తరాణిఅధికానియేషాంతైః ఛందోభిరుపలక్షితాం - ఏవమనంతపారాం - సృజతిస్వయమేవాక్షిపతిఉపసంహరతిచ॥ ౪౦॥ తేషుకతిచిచ్ఛందాంసిదర్శయతి॥ గా

యత్రీతి॥ తత్ర గాయత్రీ ఛందసః ప్రాక్॥ శ్లో॥ ఉక్తాత్యుక్తా తథా మధ్యా ప్రతిష్ఠాన్యా సుపూర్వికా ఇతి వచనాత్ - ఉక్తా ఛందశ్చతురక్షరా॥ శ్రు॥ తాన్యక్షరాణి నూనమధ - అత్యుక్తా ద్వ్యక్షరీ॥ శ్రు॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః - మధ్యా ద్వాదశాక్షరీ॥ శ్రు॥ అగ్నిర్జ్యోతిరింద్రో జ్యోతిః స్సూర్యో జ్యోతిః - ప్రతిష్ఠా షోడశాక్షరీ॥ శ్రు॥ అగ్నావత్త్నీ వాస్సజూర్దేవేన త్వష్ట్రా సోమం పిబ - సుప్రతిష్ఠా వింశత్యక్షరా॥ శ్రు॥ పురూతమం పురూణాం స్తోతౄణాం వివాచి వాజేభిర్వాజయంతాం - చతుర్వింశత్యక్షరా గాయత్రీ॥ శ్రు॥ అగ్నిమీళే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజం - హోతారం రత్నధాతమమితి - తతశ్చతురక్షరవృద్ధ్యా ఉష్ణిగాదీన్యత్యుత్తమాని ఛందాంసి ద్రష్టవ్యాని - ఉత్కృత్యాఖ్యా చతురక్షరోత్తరశతాక్షరా - అత్యష్టిరతిజగతీ అతివిరాట్ చేత్యర్థః ఏతైశ్ఛందోభిరుపలక్షితామితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౪౧॥ అతోఽబృహత్యపి సాకల్యేన స్వరూపతో దుర్జ్ఞేయమిత్యుక్తం అర్థతోఽపి దుర్జ్ఞేయత్వమాహ॥ కిమితి॥ కర్మకాండే విధివాక్యైః కిం విధత్తే - దేవతాకాండే మంత్రవాక్యైః కిమాచష్టే - ప్రకాశయతి - జ్ఞానకాండే కిమనూద్య వికల్పయేత్ నిషేధార్థం - ఇత్యేవమస్యా హృదయం తాత్పర్యం - మత్ మత్తోఽన్యః కశ్చిదపి న వేద॥ ౪౨॥ న చ తదహం త్వాం మోక్షపయా కథయ - ఇతి కథయతి॥ మామితి॥ మామేవ యజ్ఞరూపం విధత్తే మామేవ తత్తద్దేవతారూపమభిధత్తే - న మత్తః పృథక్ - యచ్చ ఆకాశాది ప్రపంచజాతం॥ శ్రు॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇత్యాదినా వికల్ప్యాపోహ్యతే - తదప్యహమేవ - న మత్తః పృథగస్తి॥ ౪౩॥ కుత ఇత్యపేక్షాయాం సర్వవేదార్థం సంక్షేపతః కథయతి॥ ఏతావానితి॥ ఏతావానేవ సర్వేషాం వేదానామర్థః - తమేవాహ - శబ్దో వేదః మాం పరమార్థరూపమాస్థాయ ఆశ్రిత్య - భిదాం మాయామాత్రమిత్యనూద్య॥ శ్రు॥ నేహ నానాస్తి కించనేతి - ప్రతిషిధ్య - ప్రసీదతి నివృత్తవ్యాపారో భవతి - అయం భావః - యథా హ్యంకుర

గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీ పంక్తిరేవ చ। త్రిష్టుప్ జగత్యతిచ్ఛందో హ్యత్యష్ట్యతిజగద్విరాట్॥ ౪౧॥ కిం విధత్తే కిమాచష్టే కిమనూద్య వికల్పయేత్। ఇత్యస్యా హృదయం లోకే నాన్యో మద్వేద కశ్చన॥ ౪౨॥ మాం విధత్తేఽభిధత్తే మాం వికల్ప్యాపోహ్యతే హ్యహమ్॥ ౪౩॥ ఏతావాన్ సర్వవేదార్థః శబ్ద ఆస్థాయ మాం భిదామ్। మాయామాత్రమనూద్యాంతే ప్రతిషిధ్య ప్రసీదతి॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖ ********** ఉద్ధవః॥ కతి తత్త్వాని విశ్వేశ సంఖ్యాతాన్యృషిభిః ప్రభో॥ ౧॥ నవైకాదశ పంచ త్రీణ్యాత్థ త్వమిహ శుశ్రుమః। కేచిత్ షడ్వింశతిం ప్రాహురపరే పంచవింశతిమ్॥ ౨॥ సప్తైకే నవ షట్కేచిచ్చత్వార్యేకాదశాపరే। కేచిత్ సప్తదశ ప్రాహుః షోడశైకే త్రయోదశ॥ ౩॥ ఏతావత్త్వం హి సంఖ్యానామృషయో యద్వివక్షయా। గాయంతి పృథగాయుష్మన్నిదం నో వక్తుమర్హసి॥ ౪॥ శ్రీభగవాన్॥ యుక్తం చ సంతి సర్వత్ర భాషంతే బ్రాహ్మణా యథా। మాయాం మదీయాముద్గృహ్య వదతాం కిం ను దుర్ఘటమ్॥ ౫॥ నైతదేవం యథాత్థ త్వం యదహం వచ్మి తత్తథా। ఏవం వివదతాం హేతు

రోరసః స ఏవ తద్విస్తారభూతనానాకాండశాఖాస్వపి - తథైవ ప్రణవస్యార్థః పరమేశ్వరః స వివిధవిస్తారభూతానాం సర్వవేదశాఖాకాండానామపి సంగచ్ఛతే నాన్య ఇతి॥ శ్లో॥ నిత్యముక్తస్స్వతస్సర్వవేదకృత్సర్వవేదవిత్। స్వపరజ్ఞానదాతా యస్తం వందే గురుమీశ్వరమ్॥ ౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వావింశే తత్త్వసంఖ్యానామవిరోధ ఇహోచ్యతే। పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చ జన్మమృత్యువిధాదిచ॥ తదేవం వేదానాం ప్రవృత్తిపరత్వం నిరాకృత్య మోక్షపరత్వం నిర్ణీతం - సంతి చ మోక్షపరత్వేఽపి తదవాంతరవివాదాః - తథాహి - కేచిత్తత్త్వసంఖ్యాసు వివదంతే - తత్రాపి చాన్యే బాహ్యార్థసదసత్త్వే - ఆత్మతత్త్వైక్యపరమేకత్వనానాత్వాదిషు - తత్ర కిం సత్యమితి జిజ్ఞాసయా పృచ్ఛతి॥ కతీతి॥ ఋషిభిరాగమేషు బహుధా సంఖ్యాతాని - తేషు కతి యుక్తానీత్యర్థః॥ ౧॥ భగవన్మతానువాదపూర్వకం బహుధా సంఖ్యానం ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ నవేతి॥ త్వం తావదష్టావింశతితత్త్వాన్యాత్థ - తాని చ వయం శుశ్రుమః శ్రుతవంతః॥ ౨॥ ౩॥ ఏతావత్త్వమితి॥ ఏతావతీనాం భావః ఏతావత్త్వం నానాత్వమిత్యర్థః - యద్వివక్షయా ఋషయో జనముఖే ప్రత్యగాయంతి - ఆయుష్మన్నిత్యమూర్తే॥ ౪॥ వివదతాం ఏతద్వచనం యుక్తమేవ - మాయయా చ కిం నామ న యుక్తమిత్యాహ॥ యుక్తమితి॥ యథా బ్రాహ్మణాః భాషంతే తద్యుక్తం చ - న వస్తుతః - యస్మాత్సంతి సర్వత్రాంతర్భూతాని సర్వాణి తత్త్వాని - కించ - మాయామితి - అసత్త్వేఽపి మాయాశ్రయత్వాద్ఘటత ఏవేత్యర్థః - ఉద్గృహ్య స్వీకృత్య - న హి క్షురుమరీచికా జలపరిణామాదివిషా దేకిమఘటితమివ భవతి॥ ౫॥ నను యది సర్వమపి యుక్తం - తర్హి కుతో వివాదః - యది చ మాయైవావలంబనం - కుతో హేతుం ప్రతి వివాదః - తత్రాహ॥ నైతి॥ హేతుం ప్రతి చ వివదతాం వివదమానానాం - మదియ్యా దురతిక్రమాః శక్తయః సత్త్వాద్యాః అంతఃకరణవృత్తివిశేషరూపేణ పరిణతా వివాదహేతురిత్యర్థః॥ ౬॥ తాసాం వివాదే హేతుత్వముపపాద

యతి ॥ యాసామితి ॥ యాసాం వ్యతికరాత్ క్షోభాత్ - వదతాం పదం విషయః - వికల్పో భేద ఆసీత్ - అంతఃకరణవృత్తివికల్పో నాతస్మాదభూతః - ఏతదేవ వ్యతిరేకేణ ద్రఢయతి - శమదమరూపాద్వర్ణం తైవక్యం తస్మిన్ ప్రాప్తే - వికల్పో ప్యేతి లీయతే - తం చ వికల్పమను వాదః శామ్యతీతి ॥ ౭ ॥ సంతి సర్వత్రేతి యదుక్తం తత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం ॥ పరస్పరేతి ॥ అన్యోన్యస్మిన్ననుప్రవేశాద్వక్తుర్యథా వివక్షితం తథా - పూర్వం కారణం అపరం కార్యం కార్యకారణభావేన ప్రసంఖ్యానం భవతి - యద్వా - పూర్వా అల్పసంఖ్యా - అపరా అధికసంఖ్యా - తయోర్భావః పౌర్వాపర్యం - తేన ప్రసంఖ్యానం గణనమితి ॥ ౮ ॥ అనుప్రవేశం దర్శయతి ॥ ఏకస్మిన్నితి ॥ పూర్వస్మిన్ కారణభూతతత్త్వే - కార్యతత్త్వాని సూక్ష్మరూపేణ ప్రవిష్టాని - మృది ఘటవత్ - అపరస్మిన్ కార్యతత్త్వే కారణతత్త్వాని అనుగతత్వేన ప్రవిష్టాని - ఘటేషు మృద్వత్ ॥ ౯ ॥ అవిరోధముపసంహరతి ॥ పౌర్వాపర్యమితి ॥ అతః అమీషాం తత్త్వానాం - పౌర్వాపర్యం కారణకార్యత్వం - ప్రసంఖ్యానం చ న్యూనాధికం - అభీప్సతాం వాదినాం మధ్యే - యథా వివక్షయా యద్వక్త్రం యస్య ముఖం ప్రవర్తతే - తత్సర్వం వివిక్తం నిశ్చితం వయం గృహ్ణీమః - ఉక్తన్యాయేన సర్వత్ర యుక్తేస్సంభవాత్ ॥ ౧౦ ॥ నను కార్యకారణతత్త్వానాం పృథక్త్వాపృథక్త్వవివక్షయా భవతు నామ - సంఖ్యాభేదః జీవేశ్వరయోస్తు కథం భేదాభేదవివక్షా - యయా షడ్వింశతిపంచవింశతిపక్షౌ ప్రవృత్తౌ - అత ఆహ ॥ అనాదీతి ॥ స్వతో న సంభవతి అన్యతస్తు సంభవాత్ - స్వతః సర్వజ్ఞః పరమేశ్వరో న్యో భవితవ్య ఇతి షడ్వింశతిపక్షాభిప్రాయ ఇత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ కథం తర్హి పంచవింశతిపక్షస్తత్రాహ ॥ పురుషేశ్వరయోరితి ॥ వైలక్షణ్యం విసదృశత్వం నాస్తి - ద్వయోరపి చిద్రూపత్వాత్ - అతస్తయోరత్యంతమన్యత్వకల్పనా అపార్థా వ్యర్థా - ఏవం పంచవింశతిపక్షప్రవృత్తిరిత్యర్థః నన్వేవమపీశ్వరప్రసాదలబ్ధజ్ఞానస్య పృథక్త్వాత్

శ్శక్తయో మే దురత్యయాః ॥ ౬ ॥ యాసాం వ్యతికరాదాసీద్వికల్పో వదతాం పదమ్ । ప్రాప్తే శమద
మే ప్యేతి వాదస్తమను శామ్యతి ॥ ౭ ॥ పరస్పరానుప్రవేశాత్తత్త్వానాం పురుషర్షభ । పౌర్వాపర్యప్ర
సంఖ్యానం యథా వక్తుర్వివక్షితమ్ ॥ ౮ ॥ ఏకస్మిన్నపి దృశ్యంతే ప్రవిష్టానీతరాణి చ । పూర్వస్మిన్వా ప
రస్మిన్వా తత్త్వే తత్త్వాని సర్వశః ॥ ౯ ॥ పౌర్వాపర్యమతోమీషాం ప్రసంఖ్యానమభీప్సతామ్ । యథా వివి
క్తం యద్వక్త్రం గృహ్ణీమో యుక్తిసంభవాత్ ॥ ౧౦ ॥ అనాద్యవిద్యాయుక్తస్య పురుషస్యాత్మవేదనమ్ ।
స్వతో న సంభవేదన్యస్తత్త్వజ్ఞో జ్ఞానదో భవేత్ ॥ ౧౧ ॥ పురుషేశ్వరయోరత్ర న వైలక్షణ్యమస్తి వై । త
దన్యకల్పనాపార్థా జ్ఞానం చ ప్రకృతేర్గుణః ॥ ౧౨ ॥ ప్రకృతిర్గుణసామ్యం వై ప్రకృతేర్నాత్మనో గు
ణాః । సత్త్వం రజస్తమ ఇతి స్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః ॥ ౧౩ ॥ సత్త్వం జ్ఞానం రజః కర్మ తమోజ్ఞానమిహో
చ్యతే । గుణవ్యతికరః కాలః స్వభావః సూత్రమేవ వా ॥ ౧౪ ॥ పురుషః ప్రకృతిర్వ్యక్తమహంకారో న
భోనిలః । జ్యోతిరాపః క్షితిరితి తత్త్వాన్యుక్తాని మే నవ ॥ ౧౫ ॥ శ్రోత్రం త్వగ్దర్శనం ఘ్రాణో జిహ్వేతి
జ్ఞానశక్తయః । వాక్పాణ్యుపస్థపాయ్వంఘ్రిః కర్మాణ్యంగోభయం మనః ॥ ౧౬ ॥ శబ్దస్స్పర్శో రసో గం
ధో రూపం చేత్యర్థజాతయః । గత్యుక్త్యుత్సర్గశిల్పాని కర్మాయతనసిద్ధయః ॥ ౧౭ ॥ సర్గాదౌ ప్రకృ

తత్త్వవృద్ధిరితి పక్షద్వయమపి న ఘటతే అత ఆహ - జ్ఞానం చేతి - సత్త్వగుణవృత్తిత్వాత్తదంతర్భూతమిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ నను జ్ఞానం జీవధర్మః కథం ప్రకృతేర్గుణ స్స్యాదత ఆహ ॥ ప్రకృతిరితి ॥ గుణసామ్యం హి ప్రకృతిః - అతస్తద్విశేషరూపా గుణాస్తస్యా ఏవ - న త్వాత్మనో జీవస్య అకర్తృత్వాత్తస్య స్థిత్యాదిహేతుభూతగుణాశ్రయత్వానుపపత్తేః ॥ ౧౩ ॥ సత్త్వమితి ॥ అతః సత్త్వం సత్త్వమయం జ్ఞానం ప్రకృతేర్గుణ ఇతి పూర్వేణైవ సంబంధః నను తర్హి వక్తవ్యం కర్మ చాజ్ఞానం చ తత్త్వాంతరం స్యాత్ - న రజః - కర్మ రజసో వృత్తిః - అజ్ఞానం చ తమసః - అతః కర్మాజ్ఞానయో రజస్తమోద్వారా ప్రకృతావేవాంతర్భావ ఇతి భావః - తథాపి కాలస్వభావయోస్తత్త్వాంతరతా స్యాత్ - న గుణానాం వ్యతికరో యస్మాత్ స ఈశ్వర ఏవ కాలో నామ - స్వభావో నామ సూత్రం మహత్తత్త్వమేవ - తస్య సర్వశక్తిమత్త్వాత్ - తదేవం జ్ఞానాదీనాం యథాయథమంతర్భావాన్న పక్షద్వయే పి తత్త్వవృద్ధిః - ఏతచ్చ పక్షాంతరేష్వపి జ్ఞేయం - స్వమతే తు గుణానామాగమాపాయిత్వాత్ ప్రకృతేర్భేదో వివక్షితః - అతో గుణాస్త్రీణి తత్త్వాని ॥ ౧౪ ॥ ....

అపరాణి పంచవింశతితత్త్వాని పూర్వోక్తపక్షద్వయసాధారణాని దర్శయతి సార్ధద్వాభ్యాం ॥ పురుష ఇతి ॥ వ్యక్తం మహత్తత్త్వం - నభఆదీని పంచ తన్మాత్రాణి - సూక్ష్మతయా ॥ ౧౫ ॥ ఏకాదశ దర్శయతి ॥ శ్రోత్రమితి ॥ దర్శనం చక్షుః - జ్ఞానశక్తయః జ్ఞానేంద్రియాణి సంచ - వాగాదిపాయ్వంతాని ద్వంద్వైక్యేనోక్తాని చత్వారి - అంఘ్రిశ్చేతి కర్మాణి కర్మేంద్రియాణి పంచ - ఉభయం ఉభయాత్మకం మనః - అంగ హే ఉద్ధవ - ఏవమేతాన్యేకాదశ ॥ ౧౬ ॥ పంచ దర్శయతి ॥ శబ్ద ఇతి ॥ శబ్దాదివిషయతయా పరిణతాని పంచ మహాభూతాని - నను గత్యాదిభిస్తత్త్వాధిక్యం పక్షత్రయే పి స్యాన్నేత్యాహ - గతీతి - గతిశ్చ ఉక్తిశ్చ ఉత్సర్గశ్చ శిల్పం చ తాని - కర్మాయతనానాం కర్మేంద్రియాణాం

సిద్ధయః ఫలాని- సతత్త్వాంతరాణీత్యర్థః॥ ౧౭॥ తదేవం మతత్రయే తత్త్వసంఖ్యాభేదం నిరూప్య - యద్వివక్షయా గాయంతీతి యత్పృష్టం- తత్తన్మతతాత్పర్యం-దర్శయతి॥ సర్గాదావితి॥ కార్యాణి షోడశ వికారాః- కారణాని మహదాదీని సప్త తద్రూపిణీ సతీ ప్రకృతిః- అస్య విశ్వస్య సర్గాదౌ గుణైః సృజ్యత్వాద్వ్యవస్థాః ధత్తే- ఉపాదానకారణరూపత్వాత్- పురుషస్తు అవ్యక్తః అపరిణామీ నిమిత్తభూతః కేవలమీక్షతే- అతః పరిణామిన్యాః ప్రకృతేః పురుషః భిన్న ఇతి॥ ౧౮॥ తత్త్వైరారబ్ధస్య కార్యస్య తదంతర్భావమభిప్రేత్యాహ॥ వ్యక్తాదయ ఇతి॥ వ్యక్తాదయో మహదాదయః- ప్రకృతేరుత్పన్నా యే ధాతవః - తే వికుర్వాణాః - పురుషేక్షయా లబ్ధవీర్యాః సంగతాస్సంతః - అండం కార్యం సృజంతీత్యన్వయః- ప్రకృతేర్బలాత్ తామాశ్రిత్యేత్యర్థః॥ ౧౯॥ ఏవం స్వమతముపసంహృత్య మతాంతరేష్వపి సామాన్యతో నిరూపితాం తత్త్వఘటనాం విశేషతః సతాత్పర్యాం దర్శయతి॥ సప్తైవేతి॥ జ్ఞానం జానాతీతి- ద్రష్టా జీవః- ఉభయోః ద్రష్టృదృశ్యయోరాధార ఆత్మా చేతి సప్త- తత్ర ప్రకృత్యాదీనాం కారణత్వేన ఖాదిష్వంతర్భావః - ఇతరేషామంతర్భావార్థమాహ - తత ఇతి- తేభ్యస్సప్తభ్యః- దేహేంద్రియాసవః కార్యాణి జాయంతే ఏకమపి తత్త్వం విహాయ న భవతి॥ ౨౦॥ షడితి॥ షడితి మతేపి ధారికస్య భూతాంతర్భావం- జీవస్య చ పరమాత్మాంతర్భావమాహ- తైర్యుక్త ఇతి ॥ ౨౧ ॥ చత్వారీతి॥ అన్నం పృథ్వీ- ఆత్మనో జాతాని ఆత్మనా సహ చత్వారి తత్త్వాని- అంతర్భావార్థమాహ- తైరితి- అవయవినః కార్యస్య॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సంఖ్యాన ఇతి॥ భూతాని చ మాత్రాణి చ ఇంద్రియాణి చ పంచ పం

...తిర్హ్యస్య కార్యకారణరూపిణీ । సత్త్వాదిభిర్గుణైర్ధత్తే పురుషోఽవ్యక్త ఈక్షతే ॥ ౧౮ । వ్యక్తాదయో వికుర్వాణా ధాతవః పురుషేక్షయా । లబ్ధవీర్యాస్సృజంత్యండం సంగతాః ప్రకృతేర్బలాత్ ॥ ౧౯॥ సప్తైవ ధాతవ ఇతి తత్రార్థాః పంచ ఖాదయః। జ్ఞానమాత్మోభయాధారస్తతో దేహేంద్రియాసవః॥ నైకమన్యతరద్వాపి విహాయో హ్యుపలభ్యతే॥ ౨౦॥ షడిత్యత్రాపి భూతాని పంచ షష్ఠః పరః పుమాన్ । తైర్యుక్త ఆత్మసంభూతైస్సృష్ట్వేదం సముపావిశత్॥ ....

౨౧ ॥ చత్వార్యేవేతి తత్రాపి తేజ ఆపోఽన్నమాత్మనః । జాతాని తైరిదం జాతం జన్మావయవినః ఖలు॥ ౨౨॥ ఏకాదశత్వ ఆత్మాసౌ మహాభూతేంద్రియాణి చ ॥ ౨౩ ॥ సంఖ్యానే సప్తదశకే భూతమాత్రేంద్రియాణి చ । పంచ పంచైకమనసా ఆత్మా సప్తదశస్స్మృతః॥ ౨౪॥ తద్వత్ షోడశసంఖ్యానే ఆత్మైవ మన ఉచ్యతే । భూతేంద్రియాణి పంచైవ మన ఆత్మా త్రయోదశః । ౨౫ ॥ ఇతి నానాప్రసంఖ్యానం తత్త్వానామృషిభిః కృతమ్ । సర్వం న్యాయ్యం యుక్తిమత్త్వాద్విదుషాం కిమశోభనమ్ ॥ ౨౬ ॥ ఉద్ధవః ॥ ప్రకృతిః పురుషశ్చోభౌ యద్యప్యాత్మవిలక్షణౌ । అన్యోన్యాపాశ్రయాత్కృష్ణ దృశ్యతే న భిదాత్మనోః॥ ౨౭॥ ప్రకృతౌ లక్ష్యతే హ్యాత్మా ప్రకృతిశ్చ తథాత్మని ।ఏవం మే పుండరీకాక్ష మహాంతం సంశయం హృది ॥ ఛేత్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ వచోభిర్నయనైపుణైః ॥ ౨౮ ॥ త్వత్తో జ్ఞానం హి జీవానాం ప్రమోషస్తేఽత్ర శక్తితః। త్వమేవ హ్యాత్మమాయాయా గతిం వేత్థ న చాపరః ॥ ౨౯॥ శ్రీభగవాన్॥ ప్రకృతిః పురుషశ్చేతి వికల్పః పురుషర్ష

చ పంచ- ఏకేన మనసా సహ ఆత్మా సప్తదశః॥ ౨౪॥ తద్వదితి ॥ షోడశసంఖ్యానే ఆత్మైవ సంకల్పయన్ మన ఉచ్యతే- త్రయోదశపక్షే భూతాని తన్మాత్రైరేకీకృతాని పంచైవ ఇంద్రియాణి తత్ప్రకాశకాని పంచైవ - మనశ్చైకమింద్రియాధిష్ఠాతృ- ఆత్మా చ ద్వివిధః- ఏవం త్రయోదశ - ఏకాదశపక్షే పంచ మహాభూతాని- పంచేంద్రియాణి- జీవమనసోరాత్మాంతర్భావేనైతాన్యేకాదశ - నవపక్షే అష్ట ప్రకృతయః- పురుషశ్చ- వికారాణామంతర్భావః॥ ౨౫॥ ఉపసంహరతి ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేభిః ప్రకారైః ప్రకృతిపురుషభేదజ్ఞాపనాయేత్యర్థః॥ ౨౬॥ తత్ర పృచ్ఛతి॥ ప్రకృతిరితి॥ ఆత్మనా జడాజడస్వభావేన విలక్షణౌ- అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పరస్పరపరిహారేణాప్రతీతేరిత్యర్థః॥ ౨౭॥ తదేవ వ్యనక్తి॥ ప్రకృతావితి॥ ప్రకృతౌ తత్కార్యే దేహే- ప్రకృతిశ్చ ఆత్మని - తేన వినా తస్యా అప్రతీతేః - అహమిత్యభేదప్రతీతేర్న దేహాత్మనోర్భేదో లక్ష్యత ఇత్యర్థః- హృది వర్తమానం సంశయం- నయే యుక్తౌ నైపుణం ప్రావీణ్యం యేషాం తైః॥ ౨౮ ॥ అర్హసీత్యుక్తం అత్ర హేతుమాహ॥ త్వత్త ఇతి॥ హి యస్మాత్- త్వత్తః త్వత్ప్రసాదాదేవ- అత్ర జీవానాం జ్ఞానం ప్రమోషః భ్రంశశ్చ తే శక్తితః మాయాతః- నను స్వప్రకాశస్యాత్మనః కథం జ్ఞానం ప్రమోషశ్చ- జ్ఞానదానేన తత్ప్రమోషేణ వా మమ కిం ప్రయోజనమిత్యత ఆహ- త్వమేవేతి॥ ౨౯॥ వికారావికారాభ్యాం నానాత్వైకత్వాభ్యాం సాపేక్షనిరపేక్షాభ్యాం అప్రకాశప్రకాశాభ్యాం చాత్యంతభేదం దర్శయన్నాహ॥ ప్రకృతిరితి॥ ప్రకృతిః పురుషశ్చేతి వికల్పోఽత్యంతభేద ఏవ- కుత ఇత్యపేక్షాయాం ప్రకృతిసంభూతదేహాదిసంఘాతస్య విక్రియత్వం తావద్దర్శయతి- ఏష ఇతి ద్వాభ్యాం- ఏష సర్గః సృజ్యత ఇతి సర్గో దేహాదిసంఘాతః స్థూలేన మార్గేణ వైకారికః నానావికారవాన్ - [illegible]

గుణవ్యతికరాత్మకః గుణక్షోభకృతః॥ 30॥ నానాత్వమాహ॥ మమేతి॥ వికల్పం భేదం తద్బుద్ధీశ్చ-అనేకధాత్వం ప్రపంచయతి- వైకారికః అనేకవికారవానపి స్థూలేన మార్గేణ తావత్త్రివిధః- త్రైవిధ్యమేవాహ- అధ్యాత్మమిత్యేకం రూపం॥ 31॥ తాని రూపాణి దర్శయతి॥ దృగితి॥ దృక్ అధ్యాత్మం- రూపం అధిభూతం- అత్ర రంధ్రే చక్షుర్గోళకే- ప్రవిష్టం అర్కాంశవపుః అంశో౽ధిదైవమితి- సాపేక్షప్రకాశత్వమాహ- పరస్పరమితి- చక్షుషా రూపం జ్ఞాయతే- తదన్యథానుపపత్త్యా చక్షుర్జ్ఞాయతే- తత్ప్రవృత్త్యన్యథానుపపత్త్యా తదధిష్ఠాతృదైవం జ్ఞాయతే- తతశ్చ చక్షుషః ప్రవృత్తిః- తతో రూపజ్ఞానమితి - ఏవమేతత్త్రయం పరస్పరం సిధ్యతి - అత్ర రంధ్ర ఇతి విశేష వ్యావర్ణమాహ దృష్టాంతోపయోగితయా- యస్తు ఖే ఆకాశే మండలాత్మా సూర్యో వర్తతే- స తు స్వతః సిధ్యతి - చక్షుర్విషయత్వేఽపి ప్రతియోగ్యపేక్షాభావమాత్రేణ స్వతస్త్వముక్తం ఇదానీమాత్మనో వికారిత్వాద్యభావేన భేదమాహ- యదితి సాక్షాత్- ఆత్మా ఏషామధ్యాత్మాదీనామాద్యః కారణం - అతః ఏకరూపః- తస్మాదేతేభ్యః పరో భిన్నః- స్వప్రకాశత్వాదపీత్యాహ - స్వయానుభూత్యేతి స్వతస్సిద్ధప్రకాశేన - అఖిలానాం సిద్ధానాం పరస్పర ప్రకాశకానామపి సిద్ధిః ప్రకాశకః - సర్వేషామపి సామాన్యతశ్చిత్ప్రకాశవిషయత్వాత్ - అత ఏవ తస్య స్వప్రకాశకత్వం సిద్ధం॥ 3౨॥ చక్షుషి దర్శితం త్రైవిధ్యమింద్రియాంతరేష్వప్యతిదిశతి॥ ఏవమితి॥ యథా చక్షుః ఏవం త్వగాద్యపీత్యర్థః త్వక్ స్పర్శో వాయురితి- శ్రవణం శబ్దో దిశ ఇతి- జిహ్వా రసో వరుణ ఇతి- నాసా గంధో౽శ్వినావితి- చిత్తేన యుక్తమంతఃకరణం బ్రహ్మత్ర- చిత్తం చేతయితవ్యం వాసుదేవ ఇతి - మనో మంతవ్యం చంద్ర ఇతి - బుద్ధిర్బోద్ధవ్యం బ్రహ్మేతి - అహంకారో౽హంకర్తవ్యం రుద్ర ఇతి- ఏవం త్రివిధమిత్యర్థః॥ 33॥ నను పునరపి వైలక్షణ్యమాత్రమేవోక్తం- త్రివిధ ప్రపంచవ్యతిరిక్తాత్మప్రాప్తిస్తు కుతస్స్యాదిత్యత ఆ

భ। ఏష వైకారికస్సర్గో గుణవ్యతికరాత్మకః ॥ ౩౦ ॥ మమాంగ మాయాగుణమయ్యనేకధా వికల్పబుద్ధీశ్చ గుణైర్విధత్తే। వైకారికస్త్రివిధోఽధ్యాత్మమేకమథాధిదైవమధిభూతమన్యత్॥ ౩౧। దృగ్రూపమార్కం వపురత్ర రంధ్రే పరస్పరం సిధ్యతి యస్స్వతః ఖే। ఆత్మా య ఏషామపరో య ఆద్యస్స్వయానుభూత్యాఖిలసిద్ధసిద్ధిః॥ ౩౨॥ ఏవం త్వగాది శ్రవణాది చక్షుర్జిహ్వాది నాసాది చ చిత్తయుక్తమ్ ॥౩౩॥ యోఽసౌ గుణక్షోభకృతో వికారః ప్రధానమూలాన్మహతః ప్రసూతః। అహం త్రివృన్మోహవికల్పహేతుర్వైకారికస్తామస ఐంద్రియశ్చ ॥ ౩౪ ॥ ఆత్మాపరిజ్ఞానమయో వివాదో హ్యస్తీతి నాస్తీతి భిదార్థనిష్ఠః। వ్యర్థోఽపి నైవోపరమేత పుంసాం మత్తః పరావృత్తధియాం స్వలోకాత్ ॥ ౩౫॥ ఉద్ధవః॥ త్వత్తః పరావృత్తధియస్స్వకృతైః కర్మభిః ప్రభో। ఉచ్చావచాన్యథా దేహాన్ గృహ్ణంతి విసృజంతి చ॥ ౩౬॥ తన్మమాఖ్యాహి గోవింద దుర్విభావ్యమనాత్మభిః। న హ్యేతత్ప్రాయశో లోకే విద్వాంసస్సంతి వంచితాః॥ ౩౭ శ్రీభగవాన్॥ మనః కర్మమయం నౄణామింద్రియైః పంచభిర్యుతమ్। లోకాల్లోకం ప్రయాత్యన్య ఆత్మా తదనువర్తతే ॥౩౮ ॥ధ్యాయన్మనోఽనువిషయాన్ దృష్టాన్వానుశ్రుతానథ। ఉద్యత్సీదత్కర్మతంత్రం

హంకారానివృత్తౌ- తత్కృతవివిధవికల్పనివృత్త్యైవేత్యాశయేనాహ॥ య ఇతి॥ యోఽసౌ అహం అహంకారః- తమేవాహ- గుణక్షోభం కరోతీతి తథా తతః పరమేశ్వరాత్కాలాద్వా నిమిత్తభూతాత్ - ప్రధానం మూలముపాదానం యస్య తస్మాన్మహతః- ప్రసూతో వికారః- స త్రివృత్ త్రివిధః- మోహమయస్య వికల్పస్య హేతుః- త్రివిధత్వమేవాహ- వైకారిక ఇతి॥ 3౪॥ స కుతో నివర్తతే- ఆత్మజ్ఞానవిలసితత్వాత్- ఆత్మజ్ఞానేనేత్యాశయేనాహ॥ ఆత్మేతి॥ నను కథం మోహమయత్వం వికల్పస్యాహంకారస్య చ- కైశ్చిత్సత్యత్వాంగీకారాత్ తత్రాహ- వివాద ఇతి అస్తీతి విధిప్రత్యయవిషయః నాస్తీతి నిషేధప్రత్యయవిషయః-అయం భిదార్థనిష్ఠో వివాదో హ్యాత్మాపరిజ్ఞానమయ ఇత్యన్వయః- యద్వా వివాదః సర్వో౽పి భిదార్థనిష్ఠ ఏవ న తు వస్తుమాత్రనిష్ఠః- అతః పరస్పరయుక్తిభిరేవ భేదస్య నిరాకృతత్వాత్ - మోహమయత్వం సిద్ధమితి - నను యద్యహంకారో వికల్పశ్చ నాస్తి - అంతర్హి తన్నివృత్తిప్రయాసేన తత్రాహ - వ్యర్థో౽పి అర్థరహితో౽పి - స్వరూపభూతాన్మత్తో బహిర్ముఖానాం నైవోపరమేత- ప్రత్యుత తత్కృతైః కర్మభిరుచ్చనీచదేహేషు తే సంసరంతీతి॥ 3౫॥ తత్ర పృచ్ఛతి ॥ త్వత్త ఇతి॥ వ్యాపకస్యాత్మనో దేహాద్దేహాంతరగమనం అకర్తుః కర్మాణి - నిత్యస్య చ జన్మమరణాదీని కథమితి భావః ॥ 3౬ ॥ తదితి ॥ ఏతద్విద్వాంసోఽపి న సంతి- మాయయా మోహితా వంచితాః॥ 3౭॥ లింగశరీరాధ్యాసేన సర్వం ఘటత ఇత్యుత్తరమాహ॥మన ఇతి॥ ప్రధానత్వేన పంచభిరితి నిర్దేశో౽న్యేషాముపలక్షణార్థః దేహాద్దేహాంతరం ప్రయాతి - తతో౽న్య ఏవాత్మా తన్మనో౽నువర్తతే - అహంకారేణానుగచ్ఛతి ॥ 3౮ ॥ నను మనసో౽పి పూర్వదేహావియోగే దేహాంతరయోగశ్చ కథం భవతీతి చేత్ స్మృతివిస్మృతియోగాభ్యామితి దృష్టాంతగర్భం కారణమాహ॥ ధ్యాయదితి॥ కర్మతంత్రత్వాత్ కర్మణా స్థాపితాన్ దృష్టాన్వా అనుశ్రుతాన్వా దోక్తాన్వా విషయాన్ అనుధ్యాయత్ అనంతరం ధ్యాయమానేషు ఉద్యత్ ఆవిర్భవత్ - పూర్వవిషయేషు చ సీదత్ లీయమానం భవతి - తదనంతరం తస్య స్మృతిః పూర్వాపరాను

సంధానం నశ్యతి॥ ౩౯॥ తతః కిమత ఆహ॥ విషయేతి॥ విషయేషు కర్మోపస్థాపితదేవాదిదేహే ష్వత్యంతాభినివేశేన లబ్ధాత్మానం పూర్వదేహం పునర్యన్నోనస్మరేదితియత్ సైవయాతనాదేహాభినివేశేన భయశోకాదేర్దర్శనాదిదేహాభినివేశేసవాహాస్యతస్మాద్దేహాత్తోఃపూర్వదేహేఽత్యంతవిస్మృతిః అహంకారనివృత్తిః తదభిమానినోజంతోర్జీవస్యమృత్యురుచ్యతే నతుదేహస్యనాశః॥ ౪౦॥ జన్మేతి॥ జన్మతువిషయస్యదేహస్యఆత్మతయాస్వీకృతిం అభిమానంప్రాహుః నతుదేహావదుత్పత్తిం నచపుత్రాదిదేహావత్ప్రత్యతిశయమాత్రేణ కింతుసర్వభావేనాభేదేనఅభిమానమాత్రేణ ఉత్పత్తిమరణదృష్టాంతద్వయం యథాస్వప్నశ్చమనోరథశ్చేత్యర్థః॥ ౪౧॥ దృష్టాంతౌవివృణోతి॥ స్వప్నఇతి॥ తత్రవర్తమానస్వప్నాదౌపూర్వంచైవమివేతి అపూర్వమివేతిచాన్వయః పూర్వసిద్ధమప్యాత్మానమపూర్వవత్సద్యోజాతమివపశ్యతీత్యర్థః॥ ౪౨॥ ఉపసంహరతి॥ ఇంద్రియేతి॥ ఇంద్రియాణామయనంమనః తస్యదేహాంతరాభినివేశేనయాసృష్టిః ఉత్పత్తిః తయా వస్తుని ఆత్మని తదభిమానేనేదం త్రైవిధ్యం ఉత్తమమధ్యమనీచత్వం అసదేవభాతీత్యన్వయః ఏవంభూతఆత్మా బాహ్యాభ్యంతరభేదహేతుశ్చభవతి బాహ్యవిషయాన్ ఆభ్యంతరవిషయాన్ సుఖాదీంశ్చపశ్యతీత్యర్థః యథాజనోజీవః స్వప్నేబహూన్ అసతోజనాన్ దేహాన్కుర్వన్ పశ్యన్ బహురూపోభాతితద్వత్ యద్వాఇదం త్రైవిధ్యంఅధ్యాత్మాదిరూపంభాతి అసజ్జనకృత్ దుష్పుత్రోత్పాదకః జనః పితా స్వయంసమోఽపిపుత్రాభిమానతస్తదరిమిత్రాదిషుయథాభేదహేతుర్భవతితద్వదితి అన్యత్సమానం॥ ౪౩॥ తదేవంలోకప్రసిద్ధౌజన్మమృత్యూనిరూప్యసూక్ష్మేవస్పష్టావపితౌవైరాగ్యాయనిరూపయతి॥ నిత్యదేతి॥ నిత్యదాప్రతిక్షణం భూతానిశరీరాణి ఉత్పద్యంతేనశ్యంతిచ కాలస్యాతిసూక్ష్మత్వాత్తత్ప్రతిక్షణంభవనమభవనంవాఅవివేకిభిర్నలక్ష్యతే॥ ౪౪॥ నతోజన్మమరణ

స్మృతిస్తదనుశామ్యతి॥ ౩౯॥ విషయాభినివేశేననాత్మానంయత్స్మరేత్పునః। జంతోర్వైకస్యచిద్ధేతోర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః॥ ౪౦॥ జన్మత్వాత్మతయాపుంసస్సర్వభావేనభూరిద। విషయస్వీకృతింప్రాహుర్యథాస్వప్నమనోరథః॥ ౪౧॥ స్వప్నంమనోరథంచేత్థంప్రాక్తనంనస్మరత్యసౌ। తత్రపూర్వమివాత్మానమపూర్వంచానుపశ్యతి॥ ౪౨॥ ఇంద్రియాయనసృష్ట్యేదంత్రైవిధ్యంభాతివస్తుని। బహిరంతర్భిదాహేతుర్జనోఽసజ్జనకృద్యథా॥ ౪౩॥ నిత్యదాహ్యంగభూతానిభవంతినభవంతిచ। కాలేనాలక్ష్యవేగేనసూక్ష్మత్వాత్తన్నదృశ్యతే॥ ౪౪॥ యథార్చిషాంస్రోతసాంచఫలానాంవావనస్పతేః। తథైవసర్వభూతానాంవయోఽవస్థాదయఃకృతాః॥ ౪౫॥ సోఽయందీపోఽర్చిషాంయద్వత్స్రోతసాంతదిదంజలమ్। సోఽయంపుమానితినృణాంమృషాగీర్ధీర్మృషాయుషామ్॥ ౪౬॥ మాస్వస్యకర్మబీజేనజాయతేసోఽప్యయంపుమాన్। మ్రియతేవామరోభ్రాంత్యాయథాగ్నిర్దారుసంయుతః॥ ౪౭॥ నిషేకగర్భజన్మానిబాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యంజరామృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ॥ ౪౮॥ ఏతామనోరథమయీర్హాన్యస్యోచ్చావచాస్తనూః। గుణసంగాదుపాదత్తేక్వచిత్కశ్చిజ్జహాతిహ॥ ౪౯॥ ఆత్మనఃపితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌభవాప్యయౌ। నభవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞోద్వయలక్షణః॥

ఘోరజ్ఞానేకారణమేతద్భవేత్ సత్త్వమేవతయోఃకుతఇత్యాశంక్యానుమానేనతత్సాధయతి॥ యథేతి॥ అర్చిషాంపరిణామాదిభిః స్రోతసాంగత్యాదిభిః ఫలానాంరూపాదిభిః యథాఅవస్థావిశేషాఃకృతాః కాలేనేతిపూర్వస్యానుషంగః ఆదిశబ్దేనతేజోబలకౌశలాదీనాముపాదానం విమతంప్రతిక్షణోత్పత్తివినాశవత్ అవస్థాభేదాస్పదత్వాత్ దీపజ్వాలాదివదిత్యనుమానం॥ ౪౫॥ కథంతర్హిప్రత్యభిజ్ఞాతద్వదేవసాదృశ్యావలంబినీత్యాహ॥ సఇతి॥ సాదృశ్యాదర్చిషామేవయథాసోఽయందీపఇతిప్రత్యభిజ్ఞా యథాచస్రోతసాంప్రవాహజలానామేవతదిదంజలమితి తథాసోఽయంపుమానితిగీర్ధీశ్చమృషా నృణాంబహూనాంశరీరిణాం మృషావ్యర్థమేవాయుర్గతం యేషాంతేషామవివేకినాంభవతి॥ ౪౬॥ నను కథందేహాధ్యాసవతఃపుంసః కర్మజన్మమరణానిసంతినాన్యస్యేతివ్యవస్థా నహ్యుపాధిభేదేనసత్త్వమసత్త్వంచేతినఅజ్ఞస్యాపివస్తుతస్తదభావాదిత్యాహ॥ నేతి॥ నైవస్వస్యాత్మనఃకర్మణాంబీజభూతేన సోఽప్యజ్ఞోఽపిపుమాన్ జాయతేమ్రియతేవా కింతుఅయంభ్రాంత్యా అజన్మాపిజాయతఇవఅమరోఽపిమ్రియతఇవ యథామహాభూతత్వేనాగ్నిఃపూర్వంకాల్పాంతమవస్థితోఽపిదారుసంయోగవియోగాభ్యాంజన్మనాశౌప్రాప్నోతితద్వత్॥ ౪౭॥ సిద్ధవత్కృతోక్తాఃవయోఽవస్థాఃప్రపంచయతి॥ నిషేకేతి॥ నిషేకోజఠరేప్రవేశః గర్భస్తస్యవృద్ధిః బాల్యంఆపంచమాబ్దాత్ కౌమారంఆషోడశవర్షాత్ తతోయౌవనమాత్రింశతః తతోవయోమధ్యంఆషష్టివర్షాత్॥ ౪౮॥ దేహసంబంధాజ్జన్మమరణాదీన్యుపపాదితమర్థముపసంహరతి॥ ఏతాఇతి॥ హస్ఫుటం అన్యస్యదేహస్యసంబంధినీఃఏతాఃమనోరథమయీః తనూఃఅవస్థాఃగుణసంగాత్ప్రకృత్యవివేకాత్ కశ్చిదుపాదత్తే ఈశ్వరానుగృహీతఃకశ్చిజ్జహాతి కథంజహాతి నహ్యవస్థావతోదేహస్యద్రష్టాతదవస్థావానితివివేకజ్ఞానేన॥ ౪౯॥ ననుతదానీంమూఢానాత్మనోనజన్మమరణవాన్ దేహయోనదృశ్యేతేతత్రాహ॥ ఆత్మనఇతి॥ పితృదేహస్యాభ్యుదయోత్సవాద్యైహికంసర్వంతాప్యయదర్శనాత్ పుత్రదేహస్య

చజాతకర్మణిజన్మదర్శనాత్ - ఆత్మనఃస్వదేహస్యాపిభావాప్యయావనుమేయౌ - ఏవంచదృశ్యత్వేసతిభావాప్యయవతాంవస్తూనాందేహ నామభిజ్ఞోద్రష్టాద్వయలక్షణోభావాప్యయధర్మకోనభవతి॥ ౫౦ ॥ ఏతదేవదృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ తరోరితి॥ తరుశబ్దేనోద్భిజ్జమాత్రో పలక్షణం- ఫలపాకాంతస్యవ్రీహ్యాదేరిత్యర్థః - యద్వా - తరోరేవాంత్యఃపరిణామోవిపాకః- బీజాజ్జన్మ- విపాకాత్సంయమంనాశం చవిద్వాన్ తరోర్జన్మవినాశయోర్ద్రష్టా- యథానతద్వాన్-ఏవందేహవతకామానోపిఆత్మాతద్భావాప్యయాభ్యాంనసంబధ్యతే॥ ౫౧॥ అవివేకినఃసంసారంప్రపంచయతిపంచభిః॥ ప్రకృతేరితి॥ తత్త్వేనతత్త్వతఃఅవివిచ్య- తత్త్వస్పృష్ట్యాస్పర్శేషువిషయేషుసంమూఢఇతి వా॥ ౫౨॥ గుణభేదేనత్రివిధం- తత్రాపితత్తారతమ్యేనైకైకత్రద్వివిధంసంసారమాహ॥ సత్త్వేతి॥ ౫౩॥ సస్వకర్తుర్నరాత్మనఃకుతః కర్మభిఃభ్రమణంతత్రాహ॥నృత్యతఇతి॥ నృత్యతోగాయతో జనాన్ జనఃపశ్యన్ అనుకరోతితద్గతస్వరతాళాదిగతింశృంగారకరుణాదిర సంచమనస్యనువర్తయతీత్యర్థః- అనుకార్యతేగుణైఃబలాదిత్యర్థః- అనేనదృష్టాంతేనదృశ్యధర్మోద్రష్టరిస్ఫురతీతిదర్శితం॥ ౫౪॥ ఉపాధిధర్మాశ్చోపహితేఅవభాసంత ఇత్యత్రదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ తీరగాఃతరవోధావంత ఇవయథాదృశ్యంతే- జలేప్రతిబింబి తావాచంచలాఇవేతి- విషయగ్రాహకేణమనసాపరికల్పితాఏవతేషులావణ్యాదయోగుణాః- నవస్తుతస్సంతి- అతోమనోనిబంధనఏవా యంసంసారఇత్యభిప్రేత్యగ్రాహకగుణాగ్రాహ్యేవభాసంతఇత్యత్రదృష్టాంతమాహ- చక్షుషేతి॥ ౫౫॥ భోగస్యాపిమిథ్యాత్వేప్రష్టాం

౫౦॥ తరోర్బీజవిపాకాభ్యాంయోవిద్వాన్జన్మసంయమౌ। తరోర్విలక్షణోద్రష్టాఏవంద్రష్టాతనోః పృథక్ ।౫౧॥ ప్రకృతేరేవమాత్మానమవివిచ్యాబుధఃపుమాన్। తత్త్వేనస్పర్శసంమూఢస్సంసారం ప్రతిపద్యతే॥౫౨॥సత్త్వసంగాదృషీన్దేవాన్రజసాసురమానుషాన్। తమసాభూతతిర్యక్త్వం భ్రామితోయాతికర్మభిః।౫౩। నృత్యతోగాయతఃపశ్యన్యథైవానుకరోతితాన్।ఏవంబుద్ధిగుణాన్పశ్య న్ననీహోప్యనుకార్యతే॥ ౫౪॥యథాంభసాప్రచలతాతరవోపిచలాఇవ।చక్షుషాభ్రామ్యమాణేన దృశ్యతేభ్రామ్యతీవభూః॥౫౫॥యథామనోరథధియోవిషయానుభవోమృషా। స్వప్నదృష్టాశ్చదా శార్హతథాసంసారఆత్మనః॥ ౫౬॥అర్థేహ్యవిద్యమానేపిసంసృతిర్ననివర్తతే। ధ్యాయతోవిషయా నస్యస్వప్నేనర్థాగమోయథా ।౫౭॥ తస్మాదుద్ధవమాభుంక్ష్వవిషయానసదింద్రియైః। ఆత్మాగ్రహ ణనిర్భాతంపశ్యన్వైకల్పికంభ్రమమ్ ॥౫౮ । క్షిప్తోవమానితోసద్భిఃప్రలబ్ధోసూయితోథవా। తాడి తస్సన్నిరుద్ధోవావృత్త్యావాపరిహారితః ॥౫౯ । నిష్ఠితోమూత్రితోవాజ్ఞైర్బహుధైవంప్రకంపితః। శ్రేయస్కామఃకృచ్ఛ్రగతఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్ ॥౬౦ । ఉద్ధవః॥ యథైవమనుబుధ్యేయంవదనో వదతాంవర॥౬౧॥సుదుస్సహమిమంమన్యేఆత్మన్యసదతిక్రమమ్।విదుషామపివిశ్వాత్మన్ప్రకృతిర్హిబ లీయసీ ॥ ఋతేత్వద్ధర్మనిరతాన్శాంతాంస్తేచరణాశ్రయాన్ ॥ ౬౨ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ❋❋❋❋❋❋❋❋ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-ద్వావింశోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋ శ్రీశుకః॥ సఏవమాశంసితఉద్ధవేనభాగవతముఖ్యేనదాశార్హ*ఋషభః। సభాజయన్భృత్యవచో

తదస్వయమాహ॥ యథేతి॥ యథాఏతాఃప్రసిద్ధాఃమనోరథధియఃస్వప్నదృష్టాశ్చయథామృషా- ఏవమాత్మనోవిషయానుభవఃసంసారోమృ షా॥ ౫౬॥ ననుయదిమృషాతర్హికింతన్నివృత్తిక్రమేణతత్రాహ॥ అర్థఇతి॥ అస్యాత్మనః॥ ౫౭॥ తతోభోగోద్యమోనకర్తవ్య ఇత్యా హ ॥ తస్మాదితి॥ ౫౮॥ దుఃఖప్రతీకారోద్యమమపిపరిత్యజ్యపరమేశ్వరనిష్ఠైవభావ్యమిత్యాహద్వాభ్యాం॥ క్షిప్తఇతి॥క్షిప్తఃఆక్షి ప్త నున్న ఇతివా- ప్రలబ్ధఃఅపహసితః॥ ౫౯॥ నిష్ఠితఇతి॥ నిష్ఠితఃనిష్ఠీవనవిషయీకృతః- మూత్రితఃమూత్రణేద్రీకృతః- ప్రకంపితః పర మేశ్వరనిష్ఠాయాఃప్రచ్యావితోపి- కృచ్ఛ్రగతఃకష్టంప్రాప్తోపి॥ ౬౦॥ యథేతి॥ ఏవంత్వదుక్తంయథా అనుబుధ్యేయంతథానఃసర్వాన్ ప్రతివద॥ ౬౧॥ సుదుస్సహమితి ॥ త్వద్ధర్మనిష్ఠితాన్ ఋతే - విదుషామపిఆసద్భిఃకృతమతిక్రమంఅపరాధంసుదుస్సహంమన్యఇత్యస్య యః-ప్రకృతిఃస్వభావః ॥ ౬౨ ॥ శ్లో ॥ నిరస్యసర్వసందేహానేకీకృతసుదర్శనమ్। ప్రజ్ఞాశితరహస్యంతంభజామిగురుమీశ్వరమ్॥ఇతిభా వార్థదీపికాయాం- ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ త్రయోవింశేతిరస్కారసహనోపాయఈర్యతే। భిక్షుగీతాప్రకారేణమనసస్సంయమోధియా॥ దుర్జనోపద్రవోనూనందుస్సహోపి మహీయసామ్। అతశ్చతుర్భిరధ్యాయైస్సహనోపాయవర్ణనమ్ ॥ తత్రతావదస్మిన్నధ్యాయే భిక్షుగీతయామనోవిజయః - ఉత్తరస్మిన్ ప్రకృతిపురుషవివేకః, తదుత్తరస్మిన్గుణవృత్తివిజయః- తతఃపరస్మిన్నైలగీతయావిషయసంగత్యాగేనసత్సంగఇతిక్రమేణోపాయాభగ

తావర్ణ్యంతే॥ సఇతి॥ ఆశంసితః ప్రార్థితః- భృత్యస్యవచః సత్కుర్వన్- తంభృత్యంప్రత్యాబభాషే॥౧॥ తత్ర తావదంగీకారతస్తద్వచఃసంపూజయతిద్వాభ్యాం॥ బార్హస్పత్యేతి॥ హేబార్హస్పత్యబృహస్పతేశ్శిష్య- అత్రలోకే- ససాధుర్నాస్తి - యోదుర్జనోక్తిభిఃభిన్నంక్షుభితం- ఆత్మానంమనః- శమయితుంఈశ్వరస్సమర్థస్స్యాత్॥ ౨॥ కుతఇత్యతఆహ॥ నేతి ॥ యథామర్మస్థామర్మాణ్యేవనిత్యంస్థితాః- పరుషోక్తిరూపాఇషవః- తుదంతివ్యథయంతి- తథాఇతరేబాణాఃనతుదంతి - అతస్తైస్తథానతప్యతఇత్యర్థః॥ ౩॥ తథాపివక్ష్యమాణైరుపాయైఃసర్వంసోఢుంశక్యతఇత్యభిప్రాయేణేతిహాసంప్రస్తౌతి ॥ కథయంతీతి ॥ మహద్యథాభవతితథా - పుణ్యమితిహాసంగాథాంకథయంతి॥ ౪॥ ౫॥ సతుభిక్షుఃపూర్వంధనాఢ్యఃకృచ్ఛ్రార్జితస్యధనస్యనాశేనసంతప్యమానోనిర్విణ్ణస్సన్ప్రవ్రజ్యాభిక్షమటన్దుర్జనైరుపద్రుతఃప్రస్తుతోపయోగినీంగాథామగాయదితివక్తుంతస్యచరితమాహ॥ అవంతిష్వితి॥ అవంతిషుమాళవేషు- వార్తాకృషివాణిజ్యాదిరూపావృత్తిర్యస్యసః- కదర్యస్తుస్మృతావుక్తః॥ శ్లో ॥ ఆత్మానంధర్మకృత్యంచపుత్రదారాంశ్చపీడయన్ ॥ దే

ముకుందస్తమాబభాషే శ్రవణీయవీర్యః॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్॥ బార్హస్పత్యసనహ్యత్రసాధుర్వైదుర్జనేరితైః। దురుక్తైర్భిన్నమాత్మానంయస్సమాధాతుమీశ్వరః॥ ౨ ॥ నతథాతప్యతేవిద్ధఃపుమాన్బాణైస్తుమర్మగైః। యథాతుదంతిమర్మస్థాహ్యసతాంపరుషేషవః॥ ౩ ॥ కథయంతిమహత్పుణ్యమితిహాసమిహోద్ధవ। తమహంవర్ణయిష్యామినిబోధసుసమాహితః॥ ౪ ॥ కేనచిద్భిక్షుణాగీతంపరిభూతేనదుర్జనైః। స్మరతాధృతియుక్తేనవిపాకంనిజకర్మణామ్ ॥ ౫ ॥ అవంతిషుద్విజఃకశ్చిదాసీదాఢ్యతమశ్శ్రియా। వార్తావృత్తిఃకదర్యశ్చకామీలుబ్ధోఽతికోపనః ॥ ౬ ॥ జ్ఞాతయోఽతిథయస్తస్యవాఙ్మాత్రేణాప్యనర్చితాః। శూన్యావసథఆత్మాహంకాలేకామైరనర్చితః ॥ ౭॥ దుశ్శీలస్యకదర్యస్యద్రుహ్యంతేపుత్రబాంధవాః। దారాదుహితరోభృత్యావిషణ్ణానాచరన్ప్రియమ్॥ ౮ ॥ తస్యైవంయక్షవిత్తస్యచ్యుతస్యోభయలోకతః। ధర్మకామవిహీనస్యచుక్రుధుఃపంచభాగినః॥ ౯ ॥ తదవధ్యానవిస్రస్తపుణ్యస్కంధస్యభూరిద। అర్థోఽప్యగచ్ఛన్నిధనంబహ్వాయాసపరిశ్రమః॥ ౧౦ ॥ జ్ఞాతయోజగృహుఃకించిత్కించిద్దస్యవఉద్ధవ। దైవతఃకాలతఃకించిద్బ్రహ్మబంధోర్నృపార్థివాత్ ॥ ౧౧ ॥ సఏవంద్రవిణేనష్టేధర్మకామవివర్జితః। ఉపేక్షితస్స్వజనైశ్చింతామాపదురత్యయామ్ ॥ ౧౨ ॥ తస్యైవంధ్యాయతోదీర్ఘంనష్టరాయస్తపస్వినః। ఖిద్యతోబాష్పకంఠస్యనిర్వేదస్సుమహానభూత్ ॥ ౧౩ ॥ సచాహేదమహోకష్టంవృథాత్మామేనుతాపితః। నధర్మాయనకామాయయస్యార్థాయాసఈదృశః। ౧౪॥ ప్రాయేణార్థాఃకదర్యాణాంనసుఖాయకదాచన। ఇహచాత్మోపతాపాయమృతస్యనరకాయచ॥ ౧౫॥ యశోయశస్వినాంశుద్ధంశ్లాఘ్యాయేగుణినాంగుణాః। లోభస్స్వల్పోఽపితాన్హంతిశ్విత్రంరూపమివేప్సితమ్ ॥ ౧౬ ॥ అర్థస్యసాధనేసిద్ధఉత్కర్షేరక్షణేవ్యయే। నాశోపభోగఆయాసస్త్రాసశ్చింతాభ్రమోనృణామ్॥ ౧౭॥ స్తేయంహింసానృతందంభఃకామఃక్రోధస్స్మయోమదః। భేదోవైరమవిశ్వాసస్సంస్పర్ధావ్యసనానిచ ॥ ౧౮ ॥ ఏతేపంచదశానర్థాహ్యర్థమూలామతానృణామ్ । తస్మాదన

వతాతిథిభృత్యాంశ్చసకదర్యఇతిస్మృతఇతి॥ ౬॥ జ్ఞాతయఇతి॥ తస్యయేజ్ఞాతయోబాంధవాః- అతిథయోఽభ్యాగతాశ్చ - తేననార్చితాఇత్యర్థః- శూన్యావసథేధర్మకామహీనేగృహేదేహేవా॥ ౭॥౮॥ తస్యేతి॥ యక్షాణాంవిత్తమివకేవలంరక్షణీయంవిత్తంయస్య- పంచభాగినఃపంచయజ్ఞదేవతాః॥ ౯॥ తదితి॥ తేషామవధ్యానమనాదరఃతేనవిస్రస్తావిశీర్ణాఃపుణ్యస్యస్కంధఃఅర్థలాభమాత్రహేతురంశోయస్యతస్య- బహ్వయాసైఃకృష్యాదిభిఃకేవలంశ్రమోయస్మిన్సః॥౧౦॥కుతోనిధనమగచ్ఛత్తత్రాహ॥ జ్ఞాతయఇతి॥ దైవతఃగృహదాహాదినా- కాలతఃనిఖాతధాన్యాదినా- నృణాంపార్థివానాంచద్వంద్వైక్యంతస్మాత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తస్యేతి ॥ నష్టరాయఃనష్టాఃరాయఃఅర్థాఃయస్యతస్య- తపస్వినఃసంతప్తస్య॥౧౩॥ సఇతి॥ మేమయా - ఆత్మాదేహః - వృథైవానుతాపితః-అనుతాపంప్రపంచయతి-నధర్మాయేత్యాదినా- యస్యఈదృశఃఅర్థాయాయాసస్తేనమయా॥ ౧౪॥ ప్రాయఇతి ॥ నరకాయచసత్యప్యర్థేధర్మానమనుష్ఠానాత్॥ ౧౫॥ యశఇతి॥ శ్విత్రంశ్వేతకుష్ఠం॥౧౬॥అర్థస్యేతి ॥ సిద్ధేప్యర్థే- తస్యోత్కర్షేసంవర్ధనే నాశోపభోగయోర్ద్వంద్వైక్యం- నాశేఉపభోగేచేత్యర్థః- సాధనోత్కర్షయోరాయాసః- తత్రత్రాసఃచింతాచ- నాశేభ్రమఇతి॥౧౭॥కించ॥స్తేయమితి॥ ౧౮॥ ఏతఇతి॥ అర్థ

ప్రాప్త్యర్థాః స్తేయాదయఃషడనర్థాః- ప్రాప్తేర్థేస్మయాదయోవ్యసనైస్స్పర్ధనవ- తత్రవ్యసనాని స్త్రీద్యూతమద్యవిషయాణిత్రీ
ణి॥ ౧౯॥ భేదవైరస్పర్ధాః ప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥ భిద్యంతఇతి॥ భిద్యంతేస్నేహంత్యజంతి- కథంభూతాఃఏకాస్నిగ్ధాఃఏ వైక ప్రా
ణాఃతేచతేఅస్నిగ్ధాఃఅతిప్రియాశ్చేత్యర్థః- కుతఃకాకణినాపుంస్త్వమాషణాం - వింశతివరాటికాఃకాకిణిఃతయా॥ ౨౦॥ అర్థేనేతి॥
సంరబ్ధాఃక్షుభితాః- స్పృధఃస్పర్ధమానాః ॥ ౨౧ ॥ ఇహతావదర్థనిష్ఠానామేతేనర్థాఃపరలోకేప్యనర్థాఏవతేషామిత్యాహత్రి
భిః॥ లబ్ధ్వేతి॥ మానుష్యంజన్మతత్- తత్రాపిద్విజాగ్ర్యతాం బ్రాహ్మణ్యం స్వార్థంఘ్నంతిఆత్మహితంనకుర్వంతియే - తేఅశుభాంగ
తింయాంతి॥ ౨౨॥ అమరప్రార్థ్యతాం దర్శయన్నాహ॥ స్వర్గేతి॥ లోకందేహం - అనుషజ్జేతఆసక్తింకుర్యాత్॥ ౨౩॥ దేవేతి॥ ఋ
షయోమనుష్యయజ్ఞ బ్రహ్మయజ్ఞయోఃదేవతాః- దేవపితృభూతానీతరేషు జ్ఞాతయఃసగోత్రాః- బంధవోవివాహాదిసంబంధాస్తాన్- అ
న్యాంశ్చభాగినఃభాగార్హాన్- ఆత్మానంచఅసంవిభజ్య న్నాదిభిరసంతర్ప్య॥ ౨౪॥ ఏవంవిమృశ్యానుతప్యమానఆహ ॥ వ్యర్థయేతి॥
వ్యర్థయార్థేహయా ప్రమత్తస్యమమవిత్తాదిగతమితిశేషః- యేనవిత్తాదినాకుశలాఃవివేకినఃసిధ్యంతిముచ్యంతే- జరఠోవృద్ధః॥ ౨౫॥

ర్థమర్థాఖ్యం శ్రేయోర్థీదూరతస్త్యజేత్ ॥ ౧౯ ॥ భిద్యంతే భ్రాతరోదారాః పితరస్సుహృదస్త
థా। ఏకాస్నిగ్ధాః కాకణినా సద్యస్సర్వేరయఃకృతాః। ౨౦ ॥ అర్థేనాల్పీయసాహ్యేతే సంరబ్ధాదీప్తమ
న్యవః। త్యజంత్యాశుస్పృధోఘ్నంతి సహసోత్సృజ్య సౌహృదమ్॥ ౨౧॥ లబ్ధ్వాజన్మామర ప్రార్థ్యం
మానుష్యంతద్ద్విజాగ్ర్యతామ్। తదనాదృత్యయేస్వార్థంఘ్నంతి యాంత్యశుభాంగతిమ్ ॥ ౨౨ ॥ స్వ
ర్గాపవర్గయోర్ద్వారం ప్రాప్యలోకమిమంపుమాన్ । ద్రవిణేకోనుషజ్జేతమర్త్యోనర్థస్యధా
మని। ౨౩॥ దేవర్షిపితృభూతాని జ్ఞాతిబంధూంశ్చభాగినః। అసంవిభజ్యచాత్మానం యక్షవిత్తః పతత్య
ధః ॥ ౨౪ ॥ వ్యర్థయార్థేహయావిత్తం ప్రమత్తస్యవయోబలమ్। కుశలాయేనసిధ్యంతి జరఠఃకింను
సాధయే ॥ ౨౫ । కస్మాత్సంక్లిశ్యతేవిద్వాన్ వ్యర్థయార్థేహయాసకృత్ । కస్యచిన్మాయయానూ
నంలోకోయం సువిమోహితః ॥ ౨౬ ॥ కింధనైర్ధనదైర్వాకిం కామైర్వాకామదైరుత । మృత్యునా
గ్రస్యమానస్య కర్మభిర్వోతజన్మదైః ॥ ౨౭॥ నూనంమేభగవాంస్తుష్టస్సర్వదేవమయోహరిః । యే
ననీతోదశామేతాం నిర్వేదశ్చాత్మనఃప్లవః॥ ౨౮ ॥ సోహంకాలావశేషేణ శోషయిష్యేంగమాత్మనః। అ
ప్రమత్తోఖిలస్వార్థే యదిస్యాత్సిద్ధఆత్మని॥ ౨౯ ॥ తత్రమామనుమోదేరన్ దేవాస్త్రిభువనేశ్వరాః।
ముహూర్తేనబ్రహ్మలోకం ఖట్వాంగస్సమసాధయత్ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీభగవాన్॥ ఇత్యభిప్రేత్యమనసా
హ్యావంత్యోద్విజసత్తమః। ఉన్ముచ్యహృదయగ్రంథీన్ శాంతోభిక్షురభూన్మునిః। ౩౧ ॥ సచచారమహీ
మేతాంసంయతాత్మేంద్రియానిలః। భిక్షార్థంనగరగ్రామానసంగోలక్షితోవిశత్ ॥ ౩౨॥ తంవైప్ర
వయసంభిక్షుమవధూతమసజ్జనాః। దృష్ట్వాపర్యభవన్భద్ర బహ్వీభిఃపరిభూతిభిః ॥ ౩౩ ॥ కేచిత్త్రివే
ణుంజగృహురేకేపాత్రంకమండలుమ్। పీఠంచైకేక్షసూత్రంచ కంథాంచీరాణికేచన ॥ ౩౪ ॥ ప్రదాయ
చపునస్తానిదర్శితాన్యాదదుర్మునేః॥ ౩౫॥ అన్నంచభైక్షసంపన్నంభుంజానస్యసరిత్తటే। మూత్రయం

త్యమపిస్వసదృశంశోచతి॥ కస్మాదితి ॥ కస్మాదేవమనర్థంవిద్వానపిసంక్లిశ్యతే- కారణంసంభావయతి- కస్యచిదితి ॥ ౨౬ ॥ నను
నాయంమోహితఃక్లిశ్యతి- కింతుధనాదిలిప్సయాభోగాదివిషయసంపాదనేచ్ఛయాచేత్యతఆహ॥ కిమితి॥ ఉతపునరపి॥ ౨౭ ॥ ఇదానీం సంప
న్నవివేకఃసంహృష్యన్నాహ త్రిభిః॥ నూనమితి॥ యేనప్రీతేనాత్మనఃప్లవరూపాని నిర్వేదశ్చభవతి- సహరిర్మేనూనంప్రీతఇతి॥ ౨౮ ॥సఇ
తి॥ అంగంశోషయిష్యేతపసా- యద్వా-విద్యయాలయంనేష్యామి- యదిస్యాత్కాలావశేషస్తర్హ్యాత్మన్యేవసిద్ధస్తుష్టస్సన్ - అఖిలేస్వా
ర్థేధర్మాదిసాధనేఅప్రమత్తస్సన్॥ ౨౯ ॥ తత్రేతి॥ అనుమోదేరన్ అనుగృహ్ణంతు- ననుదైవైరనుమోదితోపి జరఠఃస్వల్పేనకాలే
నకింసాధయిష్యతీత్యత్రాహ ముహూర్తేనేతి॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ అభిప్రేత్యనిశ్చిత్య - ఆవంత్యఃఅవంతీదేశసంభవః- హృదయగ్రంథీన్అ
హంకారాదీన్॥ ౩౧॥ సఇతి॥ అసంగఃఆసక్తిశూన్యః- అలక్షితః శ్రేష్ఠ్యమదోత్యేతయన్॥ ౩౨ ॥ తమితి॥ ప్రవయసంవృద్ధం- అవధూ
తంమలినం- పర్యభవన్ అవమేనిరే- హేభద్ర- పరిభూతిభిస్తిరస్కారైః॥ ౩౩॥ పరిభవానేవదర్శయతిసప్తభిః॥ కేచిదితి॥ ౩౪॥ ప్రదాయేతి॥
భోభగవన్గృహాణేతిదర్శితానిప్రదాయపునస్త్వాదదుః॥ ౩౫॥ అన్నమితి॥ అన్నేమూత్రయంతి- మూర్ధనిచనిష్ఠీవంతిపూత్కారైః- శ్లేష్మ

ణాః ప్రక్షిపంతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బధ్నంతీతి॥ క్షిపంతి నిందంతి-నిందామేవాహ-ఏష ధర్మధ్వజః త్రిదండగ్రహణేన గోపజీవీ- శఠో లోకవంచకః
తదేవాహుః- క్షీణవిత్త ఇతి॥ ౩౮ ॥ అహో ఇతి॥ మహాసారః అతిబలీ ॥ ౩౯ ॥ ఇతీతి॥ దుర్వాతయంతి అధోవాయుం ముంచంతి- బ
బంధుః శృంఖలైః నిరురుధుః- కారాగృహాదిషు ద్విజం శుకశారికాదిం యథా॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ భౌతికం దుర్జనాదికృతం- దైహికం జ్వ
రాదినిమిత్తం- దైవికం శీతోష్ణాదిభవం- దిష్టం దైవప్రాప్తం ॥ ౪౧ ॥ పరిభూత ఇతి॥ ధర్మాత్పాతయద్భిః పరిభూతోపి - సాత్త్వికీం ధృతి
మాస్థాయ- స్వధర్మ ఏవ స్థితః- ఇమాం వక్ష్యమాణాం గాథామగాయత - సాత్త్వికీ ధృతిశ్చ -గీ॥ శ్లో॥ ధృత్యా యయా ధారయతే మనః ప్రాణేం
ద్రియక్రియాః। యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిస్సా పార్థ సాత్త్వికీ ఇతి స్మృతేః॥ ౪౨॥ తామేవ షడ్భిః శ్లోకైః గాథామాహ॥ నేతి॥ న చాత్మా
నాపి గ్రహాదయః- మనః పరం కేవలం సుఖదుఃఖయోః కారణం వదంతి॥ శ్రు॥ మనసా హ్యేవ పశ్యతి మనసా శృణోతీత్యాది శ్రుతయః॥ ౪౩ ॥ ప
రివర్తన ప్రకారమేవాహ ॥ మన ఇతి ॥ గుణాన్ గుణవృత్తీః సృజతి- తతస్తేభ్యః గుణేభ్యః - శుక్లాని సాత్త్వికాని- కృష్ణాని తామసాని- అతి
లోహితాని రాజసాని- తేభ్యః సవర్ణాస్తత్తత్కర్మానురూపాః - సృతయః దేవతిర్యఙ్నరాదిజాతయః భవంతి॥ ౪౪॥ తర్హి మనస ఏవ సంసా
రస్స్యాన్నాత్మన ఇత్యాశంక్యాహ॥ అనీహ ఇతి॥ అయమర్థః- అవిద్యయా మనసోధ్యాసేన హి యథాత్మనస్సంసృతిః- నతు స్వతః యతస్త
ద్రహితస్యేశ్వరస్య సా నాస్తి కింతు తద్వతో జీవస్యైవేతి- తదేవాహ- మనసా సమీహమానేన సహ నియంతృత్వేన వర్తమానోపి పరమాత్మా

తిచ పాపిష్ఠా నిష్ఠీవంత్యస్య మూర్ధని ॥ ౩౬ ॥ యతవాచం వాచయంతి తాడయంతి న వక్తి చేత్ । తర్జ
యంత్యపరే వాగ్భిః స్తేనోయమితి వాదినః ॥ ౩౭ ॥ బధ్నంతి రజ్జ్వా తం కేచిద్బధ్యతాం బధ్యతామితి । క్షి
పంత్యేకే వజానంతి హ్యేష ధర్మధ్వజశ్శఠః ॥ క్షీణవిత్త ఇమాం వృత్తిమగ్రహీత్స్వజనోజ్ఝితః ॥ ౩౮ ॥ అ
హో ఏష మహాసారో ధృతిమాన్ గిరిరాడివ। మౌనేన సాధయత్యర్థం బకవద్దృఢనిశ్చయః॥ ౩౯ ॥ ఇత్యే
కే విహసంత్యేనమన్యే దుర్వాతయంతి చ। తం బబంధుర్నిరురుధుర్యథా క్రీడనకం ద్విజమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఏవం
స భౌతికం దుఃఖం దైహికం దైవికం చ యత్। భోక్తవ్యమాత్మనో దిష్టం ప్రాప్తం ప్రాప్తమబుధ్యత ॥
౪౧ ॥ పరిభూత ఇమాం గాథామగాయత నరాధమైః। పాతయద్భిస్స్వధర్మస్థో ధృతిమాస్థాయ సాత్త్వికీమ్॥
౪౨ ॥ భిక్షుః॥ నాయం జనో మే సుఖదుఃఖహేతుర్న దేవతాత్మా గ్రహకర్మ కాలాః। మనః పరం కారణమా
మనంతి సంసారచక్రం పరివర్తయేద్యత్ ॥ ౪౩ ॥ మనో గుణాన్వై సృజతే బలీయస్తతశ్చ కర్మాణి విల
క్షణాని। శుక్లాని కృష్ణాన్యథ లోహితాని తేభ్యస్సవర్ణాస్సృతయో భవంతి॥ ౪౪ ॥ అనీహ ఆత్మా మనసా
సమీహతా హిరణ్మయో మత్సఖ ఉద్విచష్టే । మనస్స్వలింగం పరిగృహ్య కామాన్ జుషన్నిబద్ధో గుణసంగ
తోసౌ । ౪౫ । దానం స్వధర్మో నియమో యమశ్చ శ్రుతం చ కర్మాణి చ సద్వ్రతాని। సర్వే మనోనిగ్ర
హలక్షణాంతాః పరో హి యోగో మనసస్సమాధిః ॥ ౪౬ ॥ సమాహితం యస్య మనః ప్రశాంతం దానాది
భిః కిం వద తస్య కృత్యమ్। అసంయతం యస్య మనో వినశ్యద్దానాదిభిశ్చేదపరం కిమేభిః । ౪౭ ॥ మనో
వశేన్యే హ్యభవంశ్చ దేవా మనశ్చ నాన్యస్య వశం సమేతి । భీష్మో హి దేవస్సహసస్సహీయాన్ యుంజ్యా

అనీహః తత్క్రియాసంగరహితః- యతో హిరణ్మయః విద్యాశక్తిప్రధానః- కుతః- యతో మత్సఖః మమ జీవస్య సఖా నియంతా - అతః ఉద
ఉచ్చైః విచష్టే అతిరోహితజ్ఞానేన కేవలం పశ్యతీత్యర్థః - అతోసౌ పునరహం జీవః స్వలింగం స్వస్మిన్నాత్మని లింగయతి ద్యోతయతీతి సం
సారమితి తథా- ఆత్మనః పరిగృహ్య ఆత్మత్వేన స్వీకృత్య- తస్య మనసో గుణైః కర్మభిస్సంగతస్సంబంధః - గుణసంగాద్వా- కామాన్ జుష
న్నిబద్ధ ఇతి॥ ౪౫॥ అతో మనోనిగ్రహే కృతే సర్వం కృతం స్యాత్ - తం వినా తు సర్వం వ్యర్థమిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ దానమితి॥ స్వధర్మః ని
త్యనైమిత్తికరూపః- సద్వ్రతాని ఏకాదశ్యుపవాసాదీని - అన్యాని చ యావంతి కర్మాణి - ఏతే సర్వేప్యుపాయాః మనోనిగ్రహలక్షణాః అం
తో నిష్ఠా ఫలం యేషాం తే తథా- ననుజ్ఞానాంగత్వం తేషాం ప్రసిద్ధం తత్రాహ- మనసః సమాధిర్నిగ్రహ ఏవ పరో యోగః జ్ఞానం ॥ ౪౬॥ స
మాహితమితి॥ అతో యస్య మనస్సమాహితం భవతి - తస్య కిం కృత్యమస్తి - వదేతి పరం ప్రత్యుపదిశన్నివ స్వయమేవాహ - అసంయతం వి
క్షిప్తం చేత్ - యద్వా వినశ్యేత్ ఆలస్యాదినా లీయమానం చేత్ భవేత్ - తర్హి ఏభిర్దానాదిభిః కిమపరం ప్రయోజనం స్యాత్ న కించిదిత్య
ర్థః॥ ౪౭॥ నన్వితరేంద్రియజయః ప్రయోజనం స్యాన్నేత్యా ॥ మనోవశ ఇతి ॥ దేవా ఇంద్రియాణి తదధిష్ఠాతారో వా - భీష్మః యోగినా
మపి భయంకరః- మనోలక్షణో దేవః- కుతః- సహసః బలాదపి బలినోపి వా సహీయాన్ - అతస్తం యో వశవర్తినం కుర్యాత్ - స ఏవ దేవదే
వః సర్వేంద్రియజేతా భవతి- నాన్యః- తథా చ ॥ శ్రు ॥ మనసో వశే సర్వమిదం బభూవ- నాన్యస్య మనో వశమన్వియాయ- భీష్మో హి దేవస్సహ
సస్సహీయానితి ॥ ౪౮ ॥ అతః తన్నిగ్రహవ్యతిరేకేణ ఇతరనిగ్రహోయ ప్రయాస ఇత్యాహ॥ తమితి ॥ అసహ్యరాగాదయో వేగా

యస్యతం- అతఏవ అరుంతుదం అరుమర్మ తత్తుదతి వ్యథయతీతి అరుంతుదః తం- తత్ సేతిచ్ఛేదః- తంనవిజిత్య అవిజిత్వా- తత్ తతః- మూ కేచిన్మర్త్యాః కైశ్చిన్మర్త్యైస్సహ అసద్విగ్రహం కుర్వంతి- తత్ర తత్రానుకూలప్రతికూలాదీన్ అన్యాన్ మిత్రాదీన్ కుర్వంతి- తేమూఢా ఇత్యర్థః॥ ౪౯॥ తతశ్చానేన ప్రకారేణ సంసారే భ్రమంతీత్యాహ॥ దేహమితి॥ మనోమాత్రపరికల్పితమిమం స్వదేహమహమితి పుత్రాది దేహంచ మమేతి స్వీకృత్య- తమసి సంసారే॥ ౫౦ ॥ తదేవం మనస ఏవ సుఖదుఃఖకారణత్వముపపాద్యేదానీం జనాదీనాం షణ్ణామకారణత్వం షడ్భిః ప్రపంచయతి॥ జన ఇతి॥ అత్రచ అస్మిన్నపి పక్షే- ఆత్మనః కిం- నకించిత్- సుఖదుఃఖకర్తృత్వం తత్కర్తృత్వంచ నాస్తీత్యర్థః- కుత ఇత్యత ఆహ- హినిశ్చితం- భౌమయోర్భూమివికారయోర్దేహయోస్తత్- నత్వాత్మనః- అమూర్తస్యాక్రియస్య హాసనాదిషు కర్తృత్వకర్తృత్వానుపపత్తేః- తథాపి దుఃఖమాత్మపర్యవసాయ్యేవేతిచేత్- ఏవమప్యాత్మనః ఉభయత్రాప్యేకత్వాన్నకోపవిషయోస్తీతి స్వదృష్టాంతేన దర్శయతి- జిహ్వామితి॥ ౫౧ ॥ ....

దుఃఖస్యేతి॥ యదిదేవతాః- అస్తునామ- తత్రాపి పక్షే- ఆత్మనః కిం- యతోవికారయోర్విక్రియమాణయోర్దేవతయోస్తత్- హస్తేన ముఖేభిహతే తేన వా హస్తే దష్టే తదభిమానినోర్వహ్నీంద్రయోరేవ తత్- నత్వవిక్రియస్యానహంకారస్యాత్మనః- దేవతానాంచ సర్వదేహేష్వభేదాన్నకోపవిషయోస్తీతి స్వదేహదృష్టాంతమాహ- యదితి- యత్ యదా అంగం దేవతాధిష్ఠానం హస్తముఖాది- అతఏవ పూర్వత్ర దేవతానధిష్ఠానభూవికారదంతోదాహరణం॥ ౫౨॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మనః సుఖదుఃఖాద్యాకారపరిణామః అతఏవ హేతుర్యది స్యాదాత్మా

ద్విషంతంతంసహిదేవదేవః ॥ ౪౮॥ తందుర్జయంశత్రుమసహ్యవేగమరుంతుదంతన్నవిజిత్య కేచిత్ । కు
ర్వంత్యసద్విగ్రహమత్రమర్త్యైర్మిత్రాణ్యుదాసీనరిపూంశ్చమూఢాః॥ ౪౯॥ దేహంమనోమాత్ర
మిమంగృహీత్వా మమాహమిత్యంధధియోమనుష్యాః। ఏషోహమన్యోయమితిభ్రమేణదురంతపా
రేతమసిభ్రమంతి॥ ౫౦॥ జనోస్య హేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనశ్చాత్రహిభౌమయోస్తత్।
జిహ్వాంక్వచిత్సందశతిస్వదద్భిస్తద్వేదనాయాం కతమాయకుప్యేత్ । ౫౧ ॥ దుఃఖస్య హేతుర్యది
దేవతాస్తుకిమాత్మనస్తత్రవికారయోస్తత్ । యదంగమంగేననిహన్యతేక్వచిత్క్రుధ్యేతకస్మైపురుష
స్తతోన్యః॥ ౫౨ ॥ ఆత్మాయదిస్యాత్సుఖదుఃఖహేతుఃకిమన్యతస్తత్రనిజస్వభావః।నహ్యాత్మనోన్యద్య
దితన్మృషాస్యాత్క్రుధ్యేతకస్మాన్నసుఖంనదుఃఖమ్ ॥ ౫౩ ॥ గ్రహానిమిత్తంసుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమా
త్మనోజస్యజనస్య తేవై। గ్రహైర్గ్రహస్యైవవదంతిపీడాంక్రుధ్యేతకస్మైపురుషస్తతోన్యః ॥ ౫౪॥
కర్మాస్తుహేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తద్ధిజడాజడత్వే ।దేహస్త్వచిత్పురుషోయంసుపర్ణః
క్రుధ్యేతకస్మైనహికర్మమూలమ్ ॥ ౫౫ ॥ కాలస్తుహేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తత్రతదా
త్మకోసౌ। నాగ్నేర్హితాపోనహిమస్యతత్స్యాత్క్రుధ్యేతకస్మైనపరస్యద్వంద్వమ్ ॥ ౫౬ ॥ నకేనచి

తర్హి తత్ర తస్మిన్పక్షే అన్యతః కిం- నకించిదన్యతో భవతి- యస్మై కుప్యేదిత్యర్థః- యతో నిజ ఏవ స్వభావః సః- నహ్యాత్మనస్తథా పరిణామః అన్యనిమిత్తో భవతి అతోస్తి కోపవిషయ ఇతిచేత్- తత్రాహ- నహీతి- ఆత్మవ్యతిరిక్తం నాస్త్యేవ- యదిస్యాదస్తీతి ప్రతీయేత- తర్హి తన్మృషైవ- అతః- కస్మాద్ధేతోః క్రుధ్యేత- యతో నాస్తి నిమిత్తం- నచ సుఖదుఃఖం చేత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ గ్రహా ఇతి॥ గ్రహపక్షేప్యజస్యాత్మనః కిం- యతోజన్యత ఇతి జనో దేహస్తస్యైవ- జన్మలగ్నాపేక్షయా ద్వాదశాష్టమాదిరాశిస్థాస్తే సుఖదుఃఖయోర్నిమిత్తం భవంతి- కించ- అంతరిక్షస్థైర్గ్రహైస్తత్రస్థస్య గ్రహస్యైవ పాదాధారాదిదృష్ట్యాదిభేదైః పీడాం వదంతి దైవజ్ఞాః- నతు గ్రహకోణాదిషుస్థితస్య తద్దృష్ట్యగోచరస్య పురుషస్య- గ్రహగత్యైవ తు పీడా తల్లగ్నోత్పన్నదేహే తస్యాభిమానాద్భవతి- అతః పురుషస్తతో గ్రహాత్ దేహాచ్చాన్యః కస్మై క్రుధ్యేత॥ ౫౪॥ కర్మేతి॥ కర్మహేతుశ్చేత్- అస్త్వేవ త్యసూయోపగమః- కస్మై వానాస్తి- కుతస్తస్య హేతుత్వమితి- తదాహ- హియస్మాత్కర్మ ఏకస్య జడాజడత్వే సతి స్యాత్- జడత్వాదవికారిత్వోపపత్తేః- అజడత్వాచ్చహితానుసంధానతః ప్రవృత్తిసంభవాత్- అచిత్ జడో దేహః- అతస్తస్య ప్రవృత్తిర్నసంభవతి- పురుషస్తు సుపర్ణః శుద్ధజ్ఞానస్వరూపః- అతః కస్మై క్రుధ్యేత్- యతః సుఖదుఃఖయోర్మూలభూతం కర్మైవ నాస్తీతి॥ ౫౫॥ కాల ఇతి॥ తత్ర కాలపక్షేపి ఆత్మనః కిం- యతోసౌ కాలాత్మక ఏవ- బ్రహ్మాంశత్వాత్ స్వాంశస్య స్వతః పీడా నాస్తీతి- అత్ర దృష్టాంతః- నాగ్నేర్హితో స్తదంశస్య జ్వాలాదేస్తాపః దాహతో నాశో నాస్తి- తత్రోపాధిభూతకాష్ఠాంశదాహాన్నాశస్స్యాదితి- దృష్టాంతాంతరమాహ- హిమస్య తచ్ఛైత్యాత్ తదంశభూతస్య తుషారకణస్య నాశకంనస్యాదిత్యర్థః- కించ ఆస్తాం అంశత్వం- వస్తుతః పర ఏవాయం- నపరస్య ద్వంద్వం ద్వంద్వసుఖదుఃఖాదికమస్తీతి॥ ౫౬॥ తదేవం పడేతే హేతవః ప్రసిద్ధాసరస్తాః- యదిక

శ్చిద్ద్వైత్వంతరముద్భావయేత్- తదపివస్తుమహిమాపెక్షయాంనసంభవతీత్యాహ॥ నేతి॥ నన్వపరోక్షఃకథమపహ్నూయతేతత్రాహ- యథేతి- సంసృతిమవిద్యమానామేవరూపయతిప్రకాశయతీతితథా- అస్యఅహంకారస్య- యథాస్యాత్ - నతథాపరతఃప్రకృతేఃపరస్యాత్మనోద్వంద్వసంబంధఃఅహంకారనిమిత్తోస్తి- నవాస్తవఇత్యర్థః- ఏవంప్రబుద్ధోయఃసభూతైఃకృత్వాన బిభేతి॥ ౫౬॥ అతోహమప్యేతమైవపరమాత్మనిష్ఠయాతరిష్యామీత్యాహ॥ ఏతామితి॥సోహమిత్యన్వయః-నస్వయంనిష్ఠైవకిం త్వంభవేత్తదాహ-ముకుందేతి॥౫౭॥ ప్రస్తావేనసహగాథార్థం సంక్షేపతోదర్శయతిద్వాభ్యాం ॥ నిర్విద్యేతి ॥ ఇత్థంనష్టద్రవిణోనిర్విద్యగతక్లమః- ప్రవ్రజ్యాగాంపర్యటన్- అసద్భిర్నిరాకృతోపిస్వధర్మాదకంపితః- సమునిః - అమూంగాథామాహేత్యన్వయః॥ ౫౮॥ సుఖేతి ॥ మిత్రోదాసీనరిపవఃసంసారస్సర్వోపిచ- తమసఃఅజ్ఞానతః- ఆత్మనోమనసోవిభ్రమమాత్రఃకృతః-నతాత్త్వికఇత్యర్థః॥ ౬౦॥ఉక్తంద్వంద్వసహనోపాయముపసంహరతి ॥ తస్మాదితి॥ ౬౧॥ మనోనిగ్రహాశక్తోపిఏతచ్ఛ్రవణాదినిపస్తత్ఫలంప్రాప్నోతీత్యాహ ॥ యఇతి॥ ద్వంద్వైస్సుఖదుఃఖాదిభిః॥ ౬౨ ॥ శ్లో ॥ భిక్షుగీతాంఫలంకృత్వాభక్తచిత్తగతోహరిః। మోహంనిఘ్నన్నిహాభాతి పరమానందరూపతః ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చతుర్వింశేతుసాంఖ్యేనమనోమోహోనివార్యతే। ఆత్మనస్సర్వభావానామాగమాపాయచింతయా॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానామద్వం

త్యాపికథంచనాస్యద్వంద్వోపరాగఃపరతఃపరస్య।యథాహమస్సంసృతిరూపిణస్స్యాదేవంప్రబుద్ధోన బిభేతిభూతైః॥ ౫౬ ॥ ఏతాంసఆస్థాయపరాత్మనిష్ఠామధ్యాసితాంపూర్వతమైర్మహర్షిభిః। అహంతరిష్యామిదురంతపారంతమోముకుందాంఘ్రినిషేవయైవ॥ ౫౭॥ శ్రీభగవాన్॥ నిర్విద్యనష్టద్రవిణోగతక్లమః ప్రవ్రజ్యగాంపర్యటమానఇత్థమ్। నిరాకృతోసద్భిరపిస్వధర్మాదకంపితోమూంమునిరాహగాథామ్ ॥ ౫౮ ॥ సుఖదుఃఖప్రదోనాన్యఃపురుషస్యాత్మవిభ్రమః। మిత్రోదాసీనరిపవస్సంసారస్తమసః కృతః॥ ౬౦॥తస్మాత్సర్వాత్మనా తాత నిగృహాణమనోధియా। మయ్యావేశితయాయుక్తఏతావాన్ యోగసంగ్రహః॥ ౬౧ ॥ యఏతాంభిక్షుణాగీతాంబ్రహ్మనిష్ఠాంసమాహితః। ధారయన్ శ్రావయన్ శృణ్వన్ ద్వంద్వైర్నైవాభిభూయతే॥ ౬౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే-త్రయోవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

అథతేసంప్రవక్ష్యామి సాంఖ్యంపూర్వైర్వినిశ్చితమ్। యద్విజ్ఞాయపుమాన్సద్యోజహ్యాద్వైకల్పికంభ్రమమ్॥ ౧॥ ఆసీద్జ్ఞానమథోఅర్థఃఏకమేవావికల్పితమ్ । యదావివేకనిపుణాఆదౌకృతయుగేయుగే॥ ౨॥ తన్మాయాఫలరూపేణకేవలంనిర్వికల్పకమ్। వాఙ్మనోగోచరంనిత్యం ద్విధాసమభవద్బృహత్ ॥ ౩॥ తయోరేకతరోహ్యర్థఃప్రకృతిస్సోభయాత్మికా। జ్ఞానమన్యతమోభావః పురుషస్సోభిధీయతే ॥ ౪॥ తమోరజస్సత్త్వమితిప్రకృతేరభవన్గుణాః। మయాసంక్షోభ్యమాణాయాః పురుషానుమతేనవా॥ ౫ ॥ తేభ్యస్సమభవత్సూత్రంమహాన్సూత్రేణసంయుతః। తతోవికుర్వతోజాతో యోహంకారోవి

ద్వత్వాయసంయమమ్। చిత్తస్యోక్త్వాపునఃకృష్ణస్సాంఖ్యమత్రాహతత్కృతే ॥ అద్వితీయాత్పరమాత్మనో మాయయాప్రకృతిపురుషద్వారాసర్వంద్వైతముదేతి- పునస్తత్రైవలీయతే - ఇత్యేవమనుసంధానస్యద్వంద్వభ్రమోనివర్తకత్వమితివక్తుంసాంఖ్యంప్రస్తౌతి ॥ అథేతి॥ పూర్వైఃకపిలాదిభిర్వినిశ్చితం- వైకల్పికంభేదనిమిత్తం- భ్రమంసుఖదుఃఖాదిరూపం॥౧॥ఆసీదితి॥ అథోశబ్దఃకార్త్స్న్యే- జ్ఞానంద్రష్టా- తేనదృశ్యఃకృత్స్నోప్యర్థః- అవికల్పితంవికల్పశూన్యమేకమేవబ్రహ్మణ్యేవలీనమాసీదిత్యర్థః- కదేత్యపేక్షాయామాహ - అయుగేయుగేభ్యఃపూర్వంప్రళయఇత్యర్థః-తథాఆదౌకృతయుగంతస్మింశ్చ-అన్యదాపియదావివేకనిపుణాజనాభవంతి - తదాపితథాంభేదాస్ఫూర్తేః ॥ ౨॥ తదితి॥ తద్బృహత్బ్రహ్మ- వాఙ్మనోగోచరంయథాభవతితథా- మాయాదృశ్యంఫలంతత్ప్రకాశఃతద్రూపేణమాయావిలాసరూపేణవా - ద్విధాసమభవత్॥ ౩ ॥ తయోరితి ॥ తయోర్ద్విధాభూతయోరంశయోర్మధ్యే- ఉభయాత్మికాకార్యకారణరూపిణీ॥ ౪ ॥ తమఇతి ॥ అభవన్అభివ్యక్తాబభూవుః " మయాపరమేశ్వరేణ - జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాత్సృష్టౌ పురుషానుమతత్వం- యద్వా- స్వస్యైవప్రకృతీక్షణరూపాయాపురుషావస్థా - తదనుమతేనతద్వారేణేత్యర్థః॥ ౫ ॥ తేభ్యఇతి॥ సూత్రంక్రియాశక్తిమాన్ప్రథమోవికారః - తతోమహాన్జ్ఞానశక్తిః - నన్వయంమహానేవప్రథమోవికారఃప్రసిద్ధఃతత్రాహ - జ్ఞానస్యక్రియాగర్భత్వాత్సూత్రేణసంయుతఃనపృథక్ - ఏకమేవతత్త్వంక్రియాజ్ఞానశక్తిభ్యాంద్విధోచ్యతఇత్యర్థః - విమోహనఃజీవస్యభ్రమహేతుః - సజాతః॥ ౬॥

వైకారిక ఇతి ॥ యత్తన్మాత్రాదీనాం కారణం - మనశ్చైన దేవతానామప్యుపలక్షణం - చిదచిన్మయః చిదాభాసవ్యాప్తత్వాదుభయగ్రంథిరూప ఇతి జీవోపాధిత్వం దర్శితం - యద్యపి ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇత్యాదిశ్రుతేః॥ శ్రు॥ అన్నమయం హి సోమ్య మన ఇత్యాదిశ్రుతేశ్చ - ప్రథమం భూతాని జాయంతే - తేభ్యశ్చాపంచీకృతేభ్యః ప్రాణాదిక్రమేణ సమష్ట్యాత్మకం లింగశరీరం- పంచీకృతేభ్యశ్చ బ్రహ్మాండం - తస్మిన్ - వైరాజస్తదంతర్యామీ లీలావిగ్రహః క్షీరాబ్ధిశాయీ నారాయణః - తన్నాభిపద్మేన వైరాజస్య భోగవిగ్రహశ్చతురాననః - తతో యథావసరమన్యేషాం జీవానామావిర్భావ ఇతి ప్రక్రియా - తథాపి - చిత్తాభివ్యక్తిపూర్వకోఽహంకారః - తతో భూతేంద్రియాదివ్యవహార ఇత్యేతావతా మహదాదిక్రమేణ సృష్టిరుచ్యతే - తథాచోక్తం ॥ శ్లో ॥ మృల్లోహవిస్ఫులింగాద్యైస్సృష్టిర్యా చోదితాన్యథా । ఉపాయస్సోఽవతారాయ నాస్తి భేదః కథంచనేతి ॥౭॥ తస్మాత్త్రివిధాత్త్రివిధప్రపంచోత్పత్తిం దర్శయతి॥ అర్థ ఇతి॥ తన్మాత్రాత్ శబ్దాదితన్మాత్రకారణాత్ - తామసాత్ తద్ద్వారా - అర్థో మహాభూతరూపో జజ్ఞే బభూవ - భూతానామావరణస్వభావత్వాత్ - ఇంద్రియాణి దశ - తైజసాత్ రాజసాత్ - తేషాం ప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ - వైకృతాత్ సాత్త్వికాత్ - దేవతాః ॥ శ్లో॥ దిగ్వాతార్కప్రచేతోఽశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకాః । చంద్రశ్చేత్యేకాదశ - చశబ్దాత్ మనశ్చ - తేషాం ప్రకాశస్వభావత్వాత్ ॥ ౮॥ మయేతి॥ మమ వైరాజస్యాంతర్యామిణః॥ ౯॥ తస్మిన్నితి ॥ సలిలే సంస్థితిర్యస్య తత్ సలిలసంస్థితి - తస్మిన్ సలిలసంస్థితాండే - శ్రీనారాయణరూపో లీలావిగ్రహేణ సమభవం స్థిత ఇత్యర్థః - విశ్వాఖ్యం లోకకారణభూతం - తత్ర చాత్మభూః చతురాననరూపేణ భోగవిగ్రహేణ ఘన వైరాజ ఏతస్మిన్నావిర్భూత ఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ స ఇతి ॥ రజసా యుక్తో మదనుగ్రహాత్తపసాసృజత్ - భూః అతలాదిసహితా - భువః అంత

మోహనః॥ ౬ ॥ వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రివృత్ । తన్మాత్రేంద్రియమనసాం కారణం
చిదచిన్మయః ॥ ౭ ॥ అర్థస్తన్మాత్రతో జజ్ఞే తామసాదింద్రియాణి చ। తైజసాద్దేవతా ఆసన్నేకాదశ చ
వైకృతాత్ ॥ ౮॥ మయా సంచోదితా భావాస్సర్వే సంహత్యకారిణః । అండముత్పాదయామాసుర్మమా
యతనముత్తమమ్ ॥ ౯ ॥ తస్మిన్నహం సమభవమండే సలిలసంస్థితౌ । మమ నాభ్యామభూత్పద్మం విశ్వా
ఖ్యం తత్ర చాత్మభూః ॥ ౧౦ ॥ సోఽసృజత్తపసా యుక్తో రజసా మదనుగ్రహాత్ । లోకాన్సపాలాన్విశ్వా
త్మా భూర్భువస్స్వరితి త్రిధా ॥ ౧౧ ॥ దేవానామోక ఆసీత్స్వర్భూతానాం చ భువః పదమ్। మర్త్యా
దీనాం చ భూర్లోకస్సిద్ధానాం త్రితయాత్పరమ్ ॥ అధోఽసురాణాం నాగానాం భూమేరోకోఽసృజత్ప్రభుః॥
౧౨॥ త్రిలోక్యాం గతయస్సర్వాః కర్మణాం త్రిగుణాత్మనామ్ । యోగస్య తపసశ్చైవ న్యాసస్య గతయో
మలాః ॥ మహర్జనస్తపస్సత్యం భక్తియోగస్య మద్గతిః॥ ౧౩॥ మయా కాలాత్మనా ధాత్రా కర్మయుక్త
మిదం జగత్ । గుణప్రవాహ ఏతస్మిన్నున్మజ్జతి నిమజ్జతి ॥ ౧౪ ॥ అణుర్బృహత్కృశస్స్థూలో యో యో
భావః ప్రసిధ్యతి। సర్వోఽప్యుభయసంయుక్తః ప్రకృత్యా పురుషేణ చ॥౧౫॥ యస్తు యస్యాదిరంతశ్చ స వై స
వై మధ్యం చ తస్య తత్ । వికారో వ్యవహారార్థో యథా తైజసపార్థివాః ॥ ౧౬ ॥ యదుపాదాయ

రిక్షలోకః - స్వః స్వర్గః - మహర్లోకాదేరప్యుపలక్షణం॥ ౧౧ ॥ లోకసృష్టిప్రయోజనమాహ సార్ధేన॥ దేవానామితి॥ ఓకో నివాసపదం స్థానం - త్రితయాత్పరం మహర్లోకాది - భూమేరధః అతలాది॥ ౧౨॥ ఏవం వ్యవస్థాయాం కారణమాహ సార్ధేన ॥ త్రిలోక్యామితి॥ త్రిలోక్యాం పాతాలాదిసహితాయాం - యోగాదితారతమ్యేన యథోత్తరం మహర్లోకాదయః మద్గతిః శ్రీవైకుంఠలోకః॥౧౩॥ తత్ర తు మద్గతివ్యతిరిక్తేతరాః గతయశ్చంచలా ఇత్యాహ॥ మయేతి॥ వైరాగ్యార్థం - మయా కాలాత్మనా కాలశక్తినా - ధాత్రా పరమేశ్వరేణ కర్మఫలప్రదేన హేతుభూతేన - గుణప్రవాహే సంసారే - ఉన్మజ్జతి ఆ సత్యలోకముత్తమాః గతీః ప్రాప్నోతి - పునర్నిమజ్జతి ఆ స్థావరం నీచాః గతీః ప్రాప్నోతి॥ ౧౪॥ సృష్టినిరూపణస్యాద్వితీయాత్మప్రతిపత్త్యర్థత్వాత్ తత్ప్రతిపాదనాయ కారణేన కార్యస్య వ్యాప్తిమాహ ॥ అణురితి॥ ఉభయేన సంయుక్తః వ్యాప్తః - తదేవాహ - ప్రకృత్యేతి॥ ౧౫॥ ఇదానీం కార్యస్య కారణాత్మతాం దర్శయతి ॥ య ఇతి॥ యస్య కార్యస్య యః ఆదిః కారణం - అంతః లయస్థానంచ - తస్య మధ్యమప్యవస్థాపి స ఏవ - వై ప్రసిద్ధం మృత్సువర్ణాదిషు - అత ఏవావ్యభిచారిత్వాత్ స ఏవ సన్ పరః - అలంతర్హి మిథ్యాభూతకార్యసృష్ట్యా తత్రాహ - వికార ఇతి తైజసాః కటకకుండలాదయః - పార్థివాః ఘటశరావాదయశ్చ యథేతి॥ ౧౬॥ నన్వేవం తర్హి స్వకార్యం ప్రతి మహదాదీనామప్యాద్యంతరూపత్వాత్సత్యత్వం స్యాత్తత్రాహ ॥ యదీతి॥ యద్రూపముపాదాయ ఉపాదానకారణతయా స్వీకృత్య - పూర్వః కారణరూపో మహదాదిర్భావః - పరం అహంకారాదికం భావం - వికురుతే సృజతి - యథా మృత్పిండో మృదముపాదాయ స్వయం నిమిత్తభూతో ఘటం సృజతి - తద్వత్స ఏవ సన్నితి పూర్వస్యానుషంగః - కథం తర్హి మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదిశ్రుతిస్తత్రాహ - ఆదిరితి - యద్యదాదాయస్యాదిరంతశ్చ విద్యతే తదా తత్సత్యమిత్యభిధీయతే - శ్రుత్యాప

రము కారణస్యాత్మనః సత్యత్వవివక్షయేత్యర్థః ॥౧౬॥ నను తథాపి సర్వవికారమిథ్యాత్వే ప్రకృతిమహాపురుషకాలానాం పృథక్సత్యత్వస్యా
వవక్తవ్యం - అకార్యభూతానాం భిన్నత్వాత్తథమద్వితీయతా - తత్రాహ ॥ ప్రకృతిరితి ॥ అస్యసత - కార్యస్య - ఉపాదానం ఉపాదానత
యా ప్రసిద్ధా ప్రకృతిః - యశ్చతస్యాఆధారః అధిష్ఠాతా పరః పురుషః - యశ్చగుణక్షోభేణాభివ్యంజకః కాలః - తత్త్రితయం బ్రహ్మరూపో
హమేవ - నతు పృథక్ - ప్రకృతేః శక్తిత్వాత్ - పురుషకాలయోరవస్థారూపత్వాత్ ॥ ౧౮ ॥ ఏవం తావత్కాలత్రయేప్యవ్యభిచారాత్ బ్ర
హ్మైవసత్యమితి వక్తుం తస్యసృష్టికారణత్వేనాదౌసత్త్వముక్త్వామధ్యేపితస్యైవసత్త్వముపపాద్యాంతే అవధిత్వేన సత్త్వం దర్శయి
ష్యన్ సర్గప్రవాహరూపాయాః స్థితేరవధిమాహ ॥ సర్గ ఇతి ॥ మహాన్ బహుగుణః - పౌర్వాపర్యేణ పితృపుత్రాదిరూపేణ - నిత్యశః అవిచ్ఛే
దేన - కిమర్థం ప్రవర్తతే తత్రాహ - గుణేషు దేహేషు వివిధతయా సృజ్యత ఇతి గుణవిసర్గో జీవః తదర్థః తద్భోగప్రయోజనః - కింప
ర్యంతం ప్రవర్తతే - యావత్ స్థితేరంతః - సోపి కిమవధిస్తదాహ - యావదీక్షణం పరమేశ్వరస్య - తావత్ ॥౧౯॥ ప్రలయం నిరూపయతి ॥
విరాడితి ॥ విరాట్ బ్రహ్మాండం - మయా కాలాత్మనా ఆసాద్యమానః వ్యాప్యమానః - లోకానాం మహరహః కల్పాః సృష్టిప్రలయాః వివిధాః
కల్ప్యంతే యస్మిన్ - తాన్ వా స్వస్మిన్ వికల్పయతీతి వా తథా సః తథాభూతోపి పంచత్వాయ పంచత్వరూపాయ - విశేషాయ విభాగాయ
కల్పతే యోగ్యో భవతి - పంచానాం భూతానామైక్యరూపం తేషాం పృథగ్భావాపత్త్యానశ్యతీత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ అత్ర ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వా ఏ
తస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః - ఆకాశాద్వాయుః - వాయోరగ్నిః - అగ్నేరాపః - అద్భ్యః పృథివీ - పృథివ్యా ఓషధయః - ఓషధీభ్యోన్నం -
అన్నాత్పురుష ఇతి - శ్రుత్యుక్తసృష్టిక్రమప్రాతిలోమ్యేన ప్రలయమాహ ॥ అన్న ఇతి ॥ మర్త్యం శరీరం - మనోపచితం తస్మిన్నన్నే - శతవ
ర్షయా అనావృష్ట్యా క్షీణే సతి - తత్రైవ లీయత ఇత్యర్థః - అన్నం ధానాసు - బీజమాత్రావశేషం భవతీత్యర్థః ధానా భూమౌ - ఉప్తా

పూర్వస్తు భావో వికురుతే పరమ్ । ఆదిరంతో యదా యస్య తత్సత్యమభిధీయతే ॥ ౧౭ ॥ ప్రకృతిర్యస్యో
పాదానమాధారః పురుషః పరః । గుణాభివ్యంజకః కాలో బ్రహ్మ తత్త్రితయం త్వహమ్ ॥ ౧౮ ॥ సర్గః
ప్రవర్తతే తావత్పౌర్వాపర్యేణ నిత్యశః । మహాన్ గుణవిసర్గార్థః స్థిత్యంతో యావదీక్షణమ్ ॥౧౯॥
విరాణ్మయాసాద్యమానో లోకకల్పవికల్పకః । పంచత్వాయ విశేషాయ కల్పతే భువనైస్సహ ॥ ౨౦ ॥
అన్నే ప్రలీయతే మర్త్యమన్నం ధానాసు లీయతే । ధానా భూమౌ ప్రలీయంతే భూమిర్గంధే ప్రలీయ
తే ॥ ౨౧ ॥ అప్సు ప్రలీయతే గంధ ఆపశ్చ స్వగుణే రసే । లీయతే జ్యోతిషి రసో జ్యోతీరూపే ప్రలీయతే ॥౨౨॥
రూపం వాయౌ స చ స్పర్శే లీయతే సోపి చాంబరే । అంబరం శబ్దతన్మాత్ర ఇంద్రియాణి స్వయోనిషు ॥౨౩॥
యోనిర్వైకారికే సౌమ్య లీయతే మనసీశ్వరే । శబ్దో భూతాదిమప్యేతి భూతాదిర్మహతి ప్రభుః ॥ ౨౪ ॥
స లీయతే మహాన్ స్వేషు గుణేషు గుణవత్తమః । తేఽవ్యక్తే సంప్రలీయంతే తత్కాలే లీయతేఽవ్యయే ॥ ౨౫

న ప్రరోహంతీత్యర్థః - భూమిర్గంధే - సంవర్తకాదిత్యశోషితా సంకర్షణముఖాగ్నినా దగ్ధా చ సతీ భూతసూక్ష్మరూపగంధతన్మా
త్రావశేషా భవతి ॥ ౨౧ ॥ అప్స్వితి ॥ అప్సు గంధః - శతవర్షయా వృష్ట్యా ప్లావ్యమానో ప్సు లీయతే - ఏవమేవాపశ్చ జ్యోతిషా శోష్యమా
ణా రసమాత్రావశేషా భవంతి - తతో రసోపి తస్మిన్ లీయతే - జ్యోతిశ్చ వాయునాభిభూయమానం రూపమాత్రం సత్తస్మిన్ లీయతే ॥ ౨౨ ॥
రూపమితి ॥ వాయుస్తు కాలప్రేరితేనాంబరేణ గ్రస్తః స్పర్శమాత్రస్సన్ లీయతే. అంబరం చ భూతాదినా అహంకారేణ గ్రస్యమానం శబ్ద
తన్మాత్రే లీయతే - తదేవం తామసాహంకారకార్యస్య శబ్దపర్యంతం లయముక్త్వా రాజసాహంకారకార్యస్యాప్యాహ - ఇంద్రియాణి స్వ
యోనిష్వితి - స్వప్రవర్తకదేవతాసు - తేషాం ప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ ప్రవృత్తేశ్చ దేవతాధీనత్వాత్తాసు లయ ఇతి వాచోయుక్తిః - వస్తు
తస్తు స్వకారణే రాజసాహంకారే విలయోభిప్రేతః ॥ ౨౩ ॥ యోనిరితి ॥ యోనిరిత్యుద్దేశ్యగతత్వాదేకత్వమవివక్షితం - యోనయో దేవతా
స్తు మనసి - కుతః ఈశ్వరే నియంతరి ॥ శ్లో ॥ మనో వైశేషికాశ్చ దేవా ఇత్యుక్తత్వాత్ - ఇంద్రియలయోక్తివాత్రాపృథిప్రాయః - మ
నశ్చ దేవతాభిస్సహ వైకారికే అహంకార ఇత్యర్థః - తామసాహంకారకార్యావశేషితస్య శబ్దస్య లయమాహ - శబ్దో భూతాదిం తామసా
హంకారమప్యేతి తస్మిన్ లీయత ఇత్యర్థః - భూతాదిరిత్యుపలక్షణం - త్రివిధోప్యహంకారో మహతి జడాంశం విహాయ జ్ఞానక్రియాశక్తి
మాత్రరూపో భవతి - కథంభూతః - ప్రభుః సమర్థః - సర్వజగన్మోహకత్వాత్ ॥ ౨౪ ॥ స ఇతి ॥ స చ మహాన్ స్వకారణేషు - జ్ఞానక్రియా
శక్తిమత్వాద్గుణవత్తమః - తాదృగ్భావం విహాయ గుణమాత్రరూపో భవతి - తే చావ్యక్తే ప్రకృతౌ సామ్యావస్థాం గచ్ఛంతీత్యర్థః - తదవ్య
క్తం కాలే - కాలాధీనత్వాత్తేనైకీభూయావతిష్ఠతే - అవ్యయే ఉపరతవృత్తౌ ॥ ౨౫ ॥ కాల ఇతి ॥ మాయామయే మాయాప్రవర్తకే జ్ఞానమ
యే వా - అత్ర ఏవ జీవయతీతి జీవః తస్మిన్ మహాపురుషే. అయం భావః - విశ్వస్రష్టుః మహాపురుషస్యోపగణరూపః కాలో వృత్త్యంశేన స్పృశ్యశ్చ -
అతస్తదాత్మనావతిష్ఠత ఇతి - తదుక్తం సప్తమే ॥ శ్లో ॥ కాలం చరంతం సృజతీశ ఆశ్రయం ప్రధానపుంభ్యాం నరదేవ సత్యకృదితి - దశమే చ ॥
శ్లో ॥ యోయం కాలస్తస్య తేవ్యక్తబంధో శ్చేష్టామాహుశ్చేష్టతే యేన విశ్వమ్ । నిమేషాదివత్సరాంతో మహీయాంస్తం త్వేశానం క్షేమధామ

ప్రపద్యఇతి - జీవఆత్మని - ప్రకృతేర్లీనత్వేన ప్రతియోగ్యభావాత్పరిపూర్ణేన సద్రూపేణావతిష్ఠతే - ఆత్మా తు ఆత్మస్థ ఏవ నాన్యత్ర లీయతే - యతః కేవలో నిరుపాధిః - తత్ర హేతుః - వికల్పాపాయాభ్యాం విశ్వోత్పత్తిలయాభ్యాం లక్ష్యతే అధిష్ఠానత్వేన అవధిత్వేన చేతి తథా సః ॥ ౨౭ ॥ అస్య కథనస్య ప్రస్తుతోపయోగమాహ ॥ ఏవమితి ॥ మానసః కథం భేదనిమిత్తో భ్రమస్స్యాత్ - జాతో వా కథం హృది తిష్ఠేదితి ॥ ౨౮ ॥ ఉపసంహరతి ॥ ఏషఇతి ॥ ౨౯ ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యక్షమివయో నేదం దర్శితం తత్త్వమాత్మనః । సాంఖ్యప్రఖ్యానతస్తస్మై హరయే గురవే నమః ॥

ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుర్వింశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❖

శ్లో ॥ పంచవింశే స్వనైర్గుణ్యప్రతిపత్త్యై నిరూప్యతే । చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తిరనేకధా ॥ ప్రకృతిపురుషవివేకజ్ఞానవతోపి యావత్ప్రయత్నవిశేషేణ గుణత్రయవృత్తిజయో న స్యాత్ - న తావద్ద్వంద్వోపరమః - అతస్తజ్జయోపాయకథనాయ గుణత్రయవృత్తినిరూపణార్థమాహ ॥ గుణానామితి ॥ సహమిశ్రీభూయ వర్తమానాః సమిశ్రాః న సమిశ్రాః అసమిశ్రాః తేషాం విభక్తానాం గుణానాం మధ్యే యేన గుణేన - యథా యాదృశో భవేత్ - తదిదం కథయతో మత్తో నిబోధేత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తత్ర సత్త్వవృత్తీరాహ ॥ శమఇతి ॥ ఈక్షా వివేకః - తపః స్వధర్మానువర్తిత్వం - స్మృతిః పూర్వాపరానుసంధానం - తుష్టిర్యథాలాభసంతోషః - త్యాగః వ్యయశీలత్వం - అస్పృహా వైరాగ్యం - శ్రద్ధా ఆస్తిక్యం - హ్రీః అనుచితే కర్మణి ప్రవృత్తౌ లజ్జా - దయాదానం దయాదానగతిరక్షణేష్వితిస్మరణాత్ - ఆదిశబ్దేన ఆర్జవవినయాదిః - స్వనిర్వృతిః ఆత్మరతిః ॥ ౨ ॥ రజసోవృత్తీరాహ ॥ కామఇతి ॥ కామోభిలాషః - ఈహా వ్యాపారః - మదో దర్పః - తృష్ణా లాభేసత్యప్యసంతోషః -

కాలో మాయామయే జీవే జీవ ఆత్మని మయ్యజే । ఆత్మా కేవల ఆత్మస్థో వికల్పాపాయలక్షణః ॥ ౨౭ ॥ ఏవమన్వీక్షమాణస్య కథం వైకల్పికో భ్రమః । మానసో హృది తిష్ఠేత వ్యోమ్నీవార్కోదయే తమః ॥ ౨౮ ॥ ఏష సాంఖ్యవిధిః ప్రోక్తస్సంశయగ్రంథిభేదనః । ప్రతిలోమానులోమాభ్యాం పరావరదృశా మయా ॥ ౨౯ ॥

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - చతుర్వింశోధ్యాయః. ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

* * * * * * * * * శ్రీభగవాన్ ॥ గుణానామసమిశ్రాణాం పుమాన్యేన యథా భవేత్ । తన్మే పురుషవర్యేదముపధారయ శంసతః ॥ ౧ ॥ శమోదమస్తితిక్షేక్షా తపస్సత్యం దయా స్మృతిః । తుష్టిస్త్యాగోస్పృహా శ్రద్ధా హ్రీర్దయాదిస్స్వనిర్వృతిః ॥ ౨ ॥ కామ ఈహా మదస్తృష్ణాస్తంభ ఆశీర్భిదా సుఖమ్ । మదోత్సాహో యశః ప్రీతిర్హాస్యం వీర్యం బలోద్యమః ॥ ౩ ॥ క్రోధో లోభోనృతం హింసా యాచ్ఞా దంభః క్లమః కలిః । శోకమోహౌ విషాదార్తీ నిద్రాశా భీరనుద్యమః ॥ ౪ ॥ సత్త్వస్య రజసశ్చైతాస్తమసశ్చానుపూర్వశః । వృత్తయో వర్ణితప్రాయాస్సన్నిపాతమథో శృణు ॥ ౫ ॥ సన్నిపాతస్త్వహమితి మమేత్యుద్ధవ యా మతిః । వ్యవహారస్సన్నిపాతో మనోమాత్రేంద్రియాసుభిః ॥ ౬ ॥ ధర్మే చార్థే చ కామే చ యదాసౌ పరినిష్ఠితః । గుణానాం సన్నికర్షోయం శ్రద్ధారతిధనావహః ॥ ౭ ॥ ప్రవృత్తిలక్షణే నిష్ఠా పుమాన్యర్హి గృహాశ్రమే । స్వధర్మే చానుతిష్ఠేత గుణానాం సమితిర్హి సా ॥ ౮ ॥ పురుషం సత్త్వ

తోషః - స్తంభః గర్వః - ఆశీః ధనాద్యభిలాషేణ దేవతాదిప్రార్థనం - భిదా భేదబుద్ధిః - సుఖం విషయభోగః - మదోత్సాహః మదేన యుద్ధాద్యభినివేశః - యశః ప్రీతిః స్తుతిప్రియతా - హాస్యమపహాసః వీర్యం ప్రభావాభివ్యక్తిః - బలోద్యమః బలేన ఉద్యమః రాజసః - న్యాయేనోద్యమః సాత్త్వికఏవ ॥ ౩ ॥ తమసోవృత్తీరాహ ॥ క్రోధఇతి ॥ క్రోధః అసహిష్ణుతా - లోభః వ్యయపరాఙ్ముఖతా - అనృతం అశాస్త్రీయం ప్రమాణమితిభాషణం - హింసా నామద్రోహః - యాచ్ఞా ప్రార్థనా - దంభః ధర్మధ్వజిత్వం - క్లమః శ్రమః - కలిః కలహః - శోకమోహౌ అనుశోచనం భ్రమశ్చ - విషాదార్తీ దుఃఖం దైన్యంచ - నిద్రా తంద్రా ఆశా ఇదం మమభవిష్యతీత్యన్వేషా - భీర్భయం - అనుద్యమః జాడ్యం ॥ ౪ ॥ సత్త్వస్యేతి ॥ ఆనుపూర్వశః క్రమేణ - ఏతాశ్శ్లోకత్రయోక్తాః వర్ణితప్రాయాః - అన్యా అప్యూహ్యా ఇతి భావః ॥ ౫ ॥ విభక్తానాం గుణానాం వృత్తయో వర్ణితాః - మిశ్రాణామాహ త్రిభిః ॥ సన్నిపాతఇతి ॥ అహం మమేతి చ మతౌ యుక్తసర్వవృత్తిసామానాధికరణ్యదర్శనాత్సన్నిపాతత్వం - అహం శాంతః కామీ క్రోధీత్యాది - తథా మమశాంతిరస్తి కామః క్రోధోస్తీత్యాది ద్రష్టవ్యం - తథాప్యర్వాక్ సర్వో వ్యవహారశ్చ సన్నిపాతకార్యమిత్యాహ - వ్యవహారఇతి - అత్ర హేతుః మనశ్చ మాత్రాణి చ ఇంద్రియాణి చ అసవశ్చ తైః - మనఆదీనాం సాత్త్వికరాజసతామసత్వాత్తైర్వ్యవహారః సన్నిపాతజ ఇతి భావః ॥ ౬ ॥ ధర్మ ఇతి ॥ అసౌ పురుషో యదా ధర్మాదిషు పరినిష్ఠితో భవతి - తదా యం త్రిషు నిష్ఠారూపః సన్నికర్షః సన్నిపాతకార్యం - ధర్మాదీనాం సత్త్వతమోరజః కార్యత్వాత్ - విషయతః సన్నిపాతజత్వముక్తం - ఫలతశ్చ తథాత్వమాహ - శ్రద్ధారతిధనాని సత్త్వరజస్తమోమయాన్యావహతీతి తథా ॥ ౭ ॥ ధర్మాదినిష్ఠాయామేవ సన్నిపాతం దర్శయతి ॥ ప్రవృత్తీతి ॥ ప్రవృత్తిలక్షణే కామ్యధర్మే - తదా పుంసో నిష్ఠా భవతి - యదా పుమాన్ - గృహాశ్రమేఽభినివేశస్సన్ తిష్ఠేత్ - అనుపశ్చాచ్చ స్వధర్మే చ

నిత్యనైమిత్తికేతి చేత- సాపిసమితిః సన్నిపాతః- హేయస్మాత్తాభ్యాం ధర్మాః పృథక్సత్తిః- స్వధర్మాః రజస్తమస్సత్త్వమయ ఇత్యర్థః ॥౮॥
తదేవం మిశ్రామిశ్రగుణవృత్తీః ప్రదర్శ్య ఇదానీం॥ శ్లో॥ పుమాన్ యేన యథా భవేదితి- యదుక్తం తద్దర్శయతి త్రిభిః॥ పురుషమితి॥ ॥౧౦॥
యదేతి॥ హింసాం శత్రుమరణాదికమాశాస్య యో భజేత్-తం తామసం విద్యాత -ఏతైర్గుణైరేవం భూతో భవతీతి తాత్పర్యార్థః॥౧౧॥
ననుతవాపిగుణవిశేషణకర్తృత్వాద్యవిశేషాత్ కేన విశేషణత్వం సేవ్యః జీవస్యైవ ఇతి నియమః - యతో మాం భజేతి వారంవారముచ్య
తే తత్రాహ॥ సత్త్వమితి॥ జీవస్యైవ- న మే - కుతః- యతశ్చిత్తజాః జీవోపాధౌ చిత్తే అభివ్యజ్యంతే- అతః యైస్సవివబధ్యతే - కీదృశః భూతా
నాం దేహరూపాణి మన్యేషాంచ మధ్యే సజ్జమానః- అహంత్వసజ్జమానో గుణనియంతృత్వేన సృష్ట్యాదికర్తాపి ఇత్యర్థః అతో వహన్ వి
శేష ఇతిభావః- యద్వా- భూతానాం అపంచీకృతానాం యత్కార్యభూతం చిత్తం॥ శ్రు॥ అన్నమయం హి సోమ్య మన ఇతి శ్రుతేః- తత్ర చిత్తే
ప్రభవాః- అతో భూతోపహితస్య జీవస్యైవేతి- అన్వయ్యమానం ॥౧౨॥ తదేవం మిశ్రామిశ్రగుణకార్యాణి ప్రదర్శ్య ఇదానీం పునః కైకగు
ణోద్రేక కార్యాణి దర్శయతి సప్తదశభిః॥ యదేతి॥ యదేతరౌ గుణౌ- జయేత్ అభిభవేత్ - భాస్వరం ప్రకాశకం - విశదం స్వచ్ఛం - శి
వం శాంతం- శివత్వవిశదత్వభాస్వరత్వానాం యథాక్రమం సుఖధర్మజ్ఞానహేతుత్వాత్తదా తైర్యుజ్యేత - ఆదిశబ్దాచ్ఛమదమాదిభిశ్చ
౧౩॥ యదేతి ॥ తమః సత్త్వంచ కర్మభూతం రజః కర్తృ- సంగం సంగహేతుః- భిదా భేదహేతుః- చలం ప్రవృత్తిస్వభావం అతః సం
గహేతుత్వాత్ యశసా శ్రియాచ యుజ్యేత- తత్కామః పుమాన్ భవతీత్యర్థః - భిదాహేతుత్వాత్ దుఃఖేన యుజ్యేత॥ శ్రు॥ ద్వితీయాద్వై భ

సంయుక్తమనుమీయాచ్ఛమాదిభిః । కామాదిభీరజోయుక్తం క్రోధాద్యైస్తమసాయుతమ్॥౯॥ యదా
భజతిమాంభక్త్యానిరపేక్షస్స్వకర్మభిః॥ తంసత్త్వప్రకృతింవిద్యాత్పురుషం స్త్రియమేవవా ॥౧౦॥ య
దాహ్యాశిషఆశాస్యమాంయజేతస్వకర్మభిః । తంరజఃప్రకృతింవిద్యాద్ధింసామాశాస్యతామసమ్॥౧౧॥స
త్త్వంరజస్తమఇతిగుణాజీవస్యనైవమే । చిత్తజాయైస్తుభూతానాంసజ్జమానోనిబధ్యతే ॥౧౨॥ య
దేతరౌజయేత్సత్త్వంభాస్వరంవిశదంశివమ్ । తదాసుఖేనయుజ్యేతధర్మజ్ఞానాదిభిఃపుమాన్ ॥౧౩॥య
దాజయేత్తమస్సత్త్వంరజస్సంగంభిదాచలమ్। తదాదుఃఖేనయుజ్యేతకర్మణాయశసాశ్రియా॥౧౪॥య
దాజయేద్రజస్సత్త్వంతమోమూఢంలయంజడమ్ । యుజ్యేతశోకమోహాభ్యాంనిద్రయాహింసయా
శయా ॥౧౫॥ యదాచిత్తంప్రసీదేతేంద్రియాణాంచనిర్వృతిః । దేహేభయంమనోసంగంతత్స
త్త్వంవిద్ధిమత్పదమ్॥౧౬॥వికుర్వన్క్రియయాచాధీరనివృత్తిశ్చచేతసామ్ । గాత్రాస్వాస్థ్యంమనో
భ్రాంతంరజఏతైర్నిశామయ ॥ ౧౭ ॥ సీదచ్చిత్తంవిలీయేతచేతసోగ్రహణేక్షమమ్ । మనోనష్టంత
మోగ్లానిస్తమస్తదుపధారయ ॥౧౮॥ ఏధమానేగుణేసత్త్వేదేవానాంబలమేధతే । అసురాణాంచర
జసితమస్యుతరక్షసామ్ ॥ ౧౯ ॥ సత్త్వాజ్జాగరణంవిద్యాద్రజసస్స్వప్నమాదిశేత్ । ప్రస్వాపంతమసా
జంతోస్తురీయంత్రిషుసంతతమ్॥ ౨౦॥ ఉపర్యుపరిగచ్ఛంతిసత్త్వేనబ్రాహ్మణాజనాః । తమసాధో
ధఆముఖ్యాద్రజసాంతరచారిణః ॥ ౨౧ ॥ సత్త్వేప్రలీనాస్స్వర్యాంతినరలోకంరజోలయాః । తమో

యం భవతీతి శ్రుతేః- చలత్వాత్ కర్మణాయుజ్యేత॥ ౧౪॥ యదేతి॥ యదారజస్సత్త్వంచ కర్మభూతం- తమః కర్తృ- జయేత్-మూఢం
వివేకభ్రంశకం- లయం ఆవరణాత్మకం- జడం అనుద్యమాత్మకం- అతో మూఢత్వాచ్ఛోకమోహాహింసాభిః- లయత్వాన్నిద్రయా - జడ
త్వాదుద్యమాభావేన కేవలమాశయా యుజ్యేతేతి ద్రష్టవ్యం- జన ఇతిపాఠే లయాత్మకత్వమేవ నిద్రాశయోహేతుః ॥ ౧౫ ॥ కించ॥ యదే
తి॥ యదాచిత్తం ప్రసీదేత స్వచ్ఛం భవేత్- నిర్వృతిరుపరతిః- తత్తదా- మత్పదం మదుపలబ్ధిస్థానం - సత్త్వముద్రిక్తం విద్ధి॥ ౧౬ ॥ వికు
ర్వన్నితి॥ యదా పునః పుమాన్ క్రియయా వికుర్వన్ వికారం ప్రాప్నువన్- అధీర్భవతి- అసమంతాద్విక్షిప్తా ధీర్యస్యసః చేతసాం బుద్ధీం
ద్రియాణాం - అనివృత్తిః అనుపరతిః గాత్రాణి కర్మేంద్రియాణి- తేషామస్వాస్థ్యం వికారాధిక్యం- మనో భ్రాంతం చంచలం - రజ ఉత్క్
టం- నిశామయ జానీహి॥ ౧౭॥ సీదదితి॥ యదా సీదత్ తిరోభవత్ - చేతసో గ్రహణే బిదాకారపరిణామే- అక్షమం సచ్చిత్తం- విలీయేత- మ
నోపి సంకల్పాత్మకం నష్టం లీనం- తమః అజ్ఞానం- గ్లాని ర్విషాదశ్చ భవతి- తత్తదా- తమ ఉత్కటం ఉపధారయ విద్ధి॥ ౧౮॥ కించ॥ ఏ
ధమాన ఇతి॥ ఇంద్రియాణ్యేవ నివృత్తిప్రవృత్తిమోహస్వభావాని దేవాసురరక్షాంసీతి జ్ఞేయం - యద్వా- ప్రసంగాదాధిదైవికాధ్యాత్మికా
ధిభౌతికానాం గుణానాముత్కర్షకార్యాణ్యుక్తానీతి జ్ఞేయం॥ ౧౯॥ గుణోత్కర్షతో వస్థాభేదం దర్శయతి॥ సత్త్వాదితి॥ ప్రసంగాన్ని
గుణావస్థామాహ- తురీయంచ తుర్యమవస్థాంతరం నామ త్రిషు జాగరణాదిషు సంతతమేకరూపం ఆత్మతత్త్వమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ గు
ణోత్కర్షద్వారేణ తత్తత్కర్మఫలనిష్ఠాం దర్శయతి॥ ఉపర్యుపరీతి॥ బ్రాహ్మణాః వేదతాత్పర్యవిదః వేదార్థానుష్ఠానయుక్తా ఇత్యర్థః-
ఆబ్రహ్మణ ఇతి పాఠే బ్రహ్మలోకమభివ్యాప్యేత్యర్థః - ఆముఖ్యాత్ స్థావరం నభివ్యాప్య- అంతరచారిణః మనుష్యా ఏవ భవంతి ॥ ౨౧॥ దే

హేతుత్రైగుణ్యాంతికాలీనగుణోత్కర్షఫలమాహ ॥ సత్త్వేతి ॥ సత్త్వేప్రవృద్ధేసతిప్రలీనాఃమృతాః - రజోలయాః రజసిప్రవృద్ధేసతి లయో యేషాంతే- ఏవంతమోలయాఇత్యపి- నిర్గుణాఇత్యత్రతులయశబ్దానుషంగాన్నజీవంతోపినిర్గుణాశ్చేత్ మామేవయాంతీత్యర్థః॥ ౨౨॥ ఇదానీంగుణోత్కర్షకృతమేవతత్తత్ఫలసాధనకర్మత్రైవిధ్యమాహ ॥ మదర్పణమితి ॥ మదర్పణంమత్ప్రీత్యుద్దేశేనకృతం నిష్ఫలంకేవలందాసభావేనైవకృతం- యత్ నిజంకర్మనిత్యాది - తత్సాత్త్వికం - ఫలంసంకల్ప్యతేయస్మిన్ తత్ హింసాప్రాయంహింసోద్దేశేనకృతం - హింసాబహుళంవా - ఆదిశబ్దాద్దంభమాత్సర్యాదికృతంచ॥ ౨౩॥ ఇదానీంసగుణనిర్గుణభేదేనజ్ఞానాదీనాంచాతుర్విధ్యమాహ ॥ కైవల్యమితి ॥ కైవల్యందేహాదివ్యతిరిక్తాత్మవిషయం - వైకల్పికందేహాదివిషయంయత్ - తద్రజః-రాజసం- ప్రాకృతంబాలమూకాదిజ్ఞానతుల్యం - మన్నిష్ఠంపరమేశ్వరవిషయం ॥ ౨౪ ॥ వనమితి ॥ వనంవివిక్తత్వాత్సాత్త్వికోవాసః- భగవన్నికేతనంతుసాక్షాత్తదావిర్భావాన్నిర్గుణంస్థానం ॥ ౨౫ ॥ సాత్త్వికఇతి ॥ కారకఃకర్తా - అసంగీఅనాసక్తః - రాగాంధఃఅత్యభినివేశవాన్ - స్మృతివిభ్రష్టఃఅనుసంధానశూన్యః - మదపాశ్రయఃమదేకశరణః- సహినిరహంకారత్వాన్నిర్గుణః॥ ౨౬॥ సాత్త్వికీతి ॥ అధర్మేధర్మఇతియాశ్రద్ధా॥ ౨౭॥ పథ్యమితి॥ పథ్యంహితం- పూతంశుద్ధం- అనాయస్తంఅనాయాసతఃప్రాప్తం- ఆహార్యంభక్ష్యభోజ్యాది- ఇంద్రియాణాంప్రేష్ఠంకట్వమ్లలవణాది- ఆర్తిదాశుచిదైన్యకరమశుద్ధంచ- చశబ్దాదస్మిన్నివేదితంనిర్గుణమిత్యభిప్రేతం॥ ౨౮ ॥ సాత్త్విక

లయాస్తునిరయంయాంతి మామేవనిర్గుణాః॥ ౨౨ ॥ మదర్పణంనిష్ఫలంవాసాత్త్వికంనిజకర్మతత్ ।
రాజసంఫలసంకల్పంహింసాప్రాయాదితామసమ్ ॥ ౨౩ ॥ కైవల్యంసాత్త్వికంజ్ఞానంరజోవైకల్పికం
తుయత్ । ప్రాకృతంతామసంజ్ఞానంమన్నిష్ఠంనిర్గుణంస్మృతమ్ ॥ ౨౪॥ వనంతుసాత్త్వికో వాసో
గ్రామోరాజసఉచ్యతే । తామసంద్యూతసదనంమన్నికేతంతునిర్గుణమ్ ॥ ౨౫ ॥ సాత్త్వికః కార
కోసంగీరాగాంధోరాజసస్స్మృతః । తామసస్స్మృతివిభ్రష్టోనిర్గుణోమదపాశ్రయః॥ ౨౬॥ సాత్త్వి
క్యాధ్యాత్మికీశ్రద్ధాకర్మశ్రద్ధాతురాజసీ । తామస్యధర్మేయాశ్రద్ధామత్సేవాయాంతునిర్గుణా॥ ౨౭ ॥
పథ్యంపూతమనాయస్తమాహార్యంసాత్త్వికంస్మృతమ్ । రాజసంచేంద్రియప్రేష్ఠంతామసంచార్తి
దాశుచి॥ ౨౮ ॥సాత్త్వికంసుఖమాత్మోత్థంవిషయోత్థంతురాజసమ్ । తామసంమోహదైన్యోత్థంనిర్గు
ణంమదపాశ్రయమ్॥ ౨౯ ॥ ద్రవ్యందేశఃఫలంకాలోజ్ఞానంకర్మచకారకః । శ్రద్ధావస్థాకృతిర్నిష్ఠా
త్రైగుణ్యస్సర్వఏవహి ॥ ౩౦ ॥ సర్వేగుణమయాభావాఃపురుషావ్యక్తధిష్ఠితాః । దృష్టంశ్రుతమను
ధ్యాతంబుద్ధ్యావాపురుషర్షభ॥ ౩౧॥ ఏతాస్సంసృతయఃపుంసోగుణకర్మనిబంధనాః । యేనేమేనిర్జి
తాస్సౌమ్యగుణాజీవేనచిత్తజాః । భక్తియోగేనమన్నిష్ఠోమద్భావాయోపపద్యతే॥ ౩౨॥ తస్మాద్దేహ
మిమంలబ్ధ్వాజ్ఞానవిజ్ఞానసంభవమ్। గుణసంగంవినిర్ధూయమాంభజేతవిచక్షణః॥ ౩౩॥ నిస్సంగోమాం
భజేద్విద్వానప్రమత్తోజితేంద్రియః । రజస్తమశ్చాభిజయేత్సత్త్వసంసేవయామునిః ॥ సత్త్వంచాభిజ
యేద్యుక్తోనైరపేక్ష్యేణశాంతధీః॥ ౩౪ ॥ సంపద్యతేగుణైర్ముక్తోజీవోజీవంవిహాయమామ్॥ ౩౫ ॥ జీ

మితి॥ ఆత్మోత్థంసుఖంమదపాశ్రయమిత్యపిత్వంతత్పదార్థవిషయత్వేనజ్ఞానవదేవద్రష్టవ్యం ॥ ౨౯ ॥ ఉక్తంసంసారహేతుభూతంత్రైగుణ్యముపసంహరతి ద్వాభ్యాం॥ ద్రవ్యమితి॥ ద్రవ్యం పథ్యభూతాది- దేశోవనగ్రామాదిః ఫలం- సాత్త్వికంసుఖమాత్మోత్థమిత్యాది- కాలః-యదాభజతిమాంభక్త్యా- యదేతరాజయోదిత్యాదినాయోభాదుక్తః జ్ఞానం- కైవల్యంసాత్త్వికంజ్ఞానమిత్యాది-కర్మమదర్పణమిత్యాది- కారకః-సాత్త్వికఃకారకోసంగీత్యాదిః- శ్రద్ధా-సాత్త్వికాధ్యాత్మికీశ్రద్ధేత్యాదిః - అవస్థా- సత్త్వాజ్జాగరణమిత్యాదిః- ఆకృతిః- ఉపర్యుపరిగచ్ఛంతీత్యాదినాఉక్తాదేవత్వాదిరూపా- నిష్ఠా- సత్త్వేప్రలీనాస్స్వర్యాంతీత్యాదినాఉక్తస్స్వర్గాదిః ఏవంసర్వోప్యయంభావః త్రైగుణ్యః త్రిగుణాత్మకః॥ ౩౦॥ నకేవలమేతఏవ - కింతు॥ సర్వఇతి॥ యావంతఃపురుషావ్యక్తాధిష్ఠితాస్తే సర్వేభావాః గుణమయాఏవ- తత్ప్రపంచఃదృష్టమితి॥ ౩౧॥ ఇదానీముక్తత్రైగుణ్యస్యసంసారహేతుత్వమనువదంస్తన్నిర్జయాన్మోక్షఇత్యాహ సార్ధేన ॥ ఏతాఇతి॥ యేననిర్జితాః- పశ్చాదవిశిష్టేనభక్తియోగేనమన్నిష్ఠస్సన్- మద్భావాయమోక్షాయ - ఉపపద్యతేయోగ్యోభవతి॥ ౩౨॥ తస్మాద్వివేకినామిదమేవయుక్తమిత్యాహ॥ తస్మాదితి॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయోస్సంభవోయస్మిన్- తమిమంనరదేహం॥ ౩౩॥ భజనప్రకారమేవాహసార్ధేన ॥ నిస్సంగఇతి॥ సత్త్వసంసేవయా॥ శ్లో॥ సాత్త్వికాన్యేవసేవేతపుమాన్సత్త్వవివృద్ధయ ఇతిప్రాగుక్తయా నైరపేక్ష్యేణఉపశమాత్మకేనసత్త్వేనైవ॥ ౩౪॥ ఏవంచసతిమాంప్రాప్నోతీత్యాహ॥ సంపద్యతఇతి॥ జీవంజీవత్వకారణంలింగశరీరం॥ ౩౫॥ మాంప్రాప్తస్యనపునస్సంసారఇత్యాహ॥ జీవఇతి॥ నబహిర్విషయభోగేన- నాంతరఃఆత్మస్మరణేన॥ శ్లో॥ గుణప్రవాహమురుసం

సరణప్రథామజితపుణ్యకథాకథనాదిభిః ॥ భగవతభక్తిరసేన వివేకినో న హి పునస్సంభంజనరీదృశమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ షడ్వింశే యోగనిష్ఠాయా విఘాతో దుష్టసంగతః । సాధుసంగేన తన్నిష్ఠా పరా చాపి హి వర్ణ్యతే ॥ యోగినో యోగవిభ్రంశస్సంగతస్సంభవేదితి । సర్వథా తన్నివృత్త్యర్థమైళగీతం వితన్యతే ॥ శ్లో ॥ నిస్సంగో మాం భజేద్విద్వానప్రమత్తో జితేంద్రియ ఇత్యుక్తం - తత్ర విశేషేణ తత్కథయిష్యన్ జీవన్ముక్తస్యాపి తత్రాపి సంగో దుర్వార ఇత్యనర్థస్య వివిత్యాశంక్య తదనువాదపూర్వకం ఫలం హి గరిష్ఠం ప్రాహ - ద్వాభ్యాం ॥ మల్లక్షణమితి ॥ మల్లక్షణం మత్స్వరూపం లక్ష్యతే యేన తం - ఇమం కాయం నరదేహం లబ్ధ్వా - మద్ధర్మే భక్తిలక్షణే ఆస్థితస్సన్ - ఆత్మస్థం ఆత్మన్యేవ నియంతృత్వేన స్థితం - పరమానందరూపమాత్మానం మాం - సముపైతి సమ్యక్ప్రాప్నోతి ॥ ౧ ॥ న చైవం భూతస్య విషయసంగో నామాస్తీత్యాహ ॥ గుణమయ్యేతి ॥ గుణమయ్యా జీవయోనిః జీవోపాధిస్తయా - విముక్తః గుణేషు వర్తమానోఽపి తైర్న యుజ్యతే సంగం న ప్రాప్నోతి - అత్ర హేతుః - అవస్తుభిః - న స్వవస్తుభిరస్య న్యాయుజ్యమానా దృశ్యం తేత త్రాహ - అవస్తుత్వేన దృశ్యమానేషు ॥ ౨ ॥ తథాపి సంగం వర్జయేదిత్యాహ ॥ సంగమితి ॥ అసతాం లక్షణమాహ - శిశ్నోదరం తర్పయంతీతి శిశ్నోదరతృపః తేషాం - క్వచిత్కదాచిదపి - ఆస్తాం తావద్బహూనాం సంగః - కింతు తస్యైకస్యాప్యనుగః అనువర్తీ - అంధమనుగచ్ఛతి యోఽంధస్తద్వత్ ॥ ౩ ॥ అత్రేతిహాసమాహ ॥ ఐ

జీవో జీవేన నిర్ముక్తో గుణైశ్చాశయసంభవైః । మయైవ బ్రహ్మణా పూర్ణో న బహిర్నాంతరశ్చరేత్ ॥ ౩౬ ॥

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - పంచవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్ ॥ మల్లక్షణమిమం కాయం లబ్ధ్వా మద్ధర్మ ఆస్థితః । ఆనందం పరమాత్మానమాత్మస్థం సముపైతి మామ్ ॥ ౧ ॥ గుణమయ్యా జీవయోన్యా విముక్తో జ్ఞాననిష్ఠయా । గుణేషు మాయామాత్రేషు దృశ్యమానేష్వవస్తుషు ॥ వర్తమానోఽపి న పుమాన్యుజ్యతేఽవస్తుభిర్గుణైః ॥ ౨ ॥ సంగం న కుర్యాదసతాం శిశ్నోదరతృపాం క్వచిత్ । తస్యానుగస్తమస్యంధే పతత్యంధానుగాంధవత్ ॥ ౩ ॥ ఐళస్సమ్రాడిమాం గాథామగాయత బృహచ్ఛ్రవాః । ఊర్వశీవిరహాన్ముహ్యన్నిర్విణ్ణశ్శోకసంయమే ॥ ౪ ॥ త్యక్త్వాత్మానం వ్రజంతీం తాం నగ్న ఉన్మత్తవన్నృపః । విలపన్నన్వగాజ్జాయే ఘోరే తిష్ఠేతి విక్లబః ॥ ౫ ॥ కామానతృప్తోఽనుజుషన్ క్షుల్లకాన్వర్షయామినీః । న వేద యాంతీర్నాయాంతీరూర్వశ్యాకృష్టచేతనః ॥ ౬ ॥ ఐళః ॥ అహో మే మోహవిస్తారః కామకశ్మలచేతసః । దేవ్యా గృహీతకంఠస్య నాయుఃఖండా ఇమే స్మృతాః ॥ ౭ ॥ నాహం వేదాభినిర్ముక్తస్సూర్యో వాభ్యుదితోఽముయా । ముషితో వర్షపూగానాం బతాహాని గతాన్యుత ॥ ౮ ॥ అహో మే ఆత్మసమ్మోహో యేనాత్మా యోషితాం కృతః । క్రీడామృగశ్చక్రవర్తీ నరదేవశిఖామణిః ॥ ౯ ॥ సపరిచ్ఛదమాత్మానం హిత్వా తృణమివేశ్వరమ్ । యాంతీం స్త్రియం చాన్వగమం నగ్న ఉన్మత్తవద్రుదన్ ॥ ౧౦ ॥ కుతస్తస్యానుభావస్స్యాత్తేజ ఈశత్వమేవ వా । యోఽన్వగచ్ఛం స్త్రియం

ళ ఇతి ॥ ఐళః పురూరవాః - సమ్రాట్ చక్రవర్తీ - బృహచ్ఛ్రవః కీర్తిర్యస్య సః - ఊర్వశీవిరహాత్ ప్రథమం ముహ్యన్ - పశ్చాత్ కురుక్షేత్రే తాం దృష్ట్వా సమాగమ్య గంధర్వదత్తేనాగ్నినా దేవానిష్ట్వా పునరూర్వశీలోకం ప్రాప్య - శోకసంయమే శోకోపగమే సతి - తతో నిర్విణ్ణస్సన్నిమాం గాథామగాయతేతి నవమస్కంధానుసారేణ ద్రష్టవ్యం ॥ ౪ ॥ తస్య ప్రాక్తనీం మోహావస్థామాహ ॥ త్యక్త్వేతి ॥ ఆత్మానం రాజానం త్యక్త్వా - అథవా శయ్యాయామాత్మానం త్యక్త్వా వ్రజంతీమన్వగాత్ - నమస్కరిష్యే ఘోరే తిష్ఠేతి ॥ శ్రు ॥ అహో జాయే మనసా తిష్ఠ ఘోరే వచాంసి మిశ్రా కృణవావహై ను - న నౌ మంత్రా అనుదితాస ఏతే మయస్కరన్ పరతరే చ నాహన్నిత్యేవం మంత్రైర్విలపన్ ॥ ౫ ॥ వైక్లబ్యే కారణమాహ ॥ కామానితి ॥ వర్షాణాం యామినీః రాత్రీః - యాంతీః అపయాంతీః ఆయాంతీః ఆగామినః - ఆకృష్టచేతనా యస్య సః ॥ ౬ ॥ తస్య గంధర్వలోకం ప్రాప్తస్య బహుకాలమూర్వశీసంభోగానంతరం నిర్విణ్ణస్య గాథామాహ పంచదశభిః - తత్రాష్టభిరనుతాపః ప్రపంచ్యతే ॥ అహో ఇతి ॥ యతో మే మయా - ఇమే అహోరాత్రరూపా ఆయుఃఖండా న స్మృతాః ॥ ౭ ॥ తదేవాహ ॥ నేతి ॥ అభినిర్ముక్తః మయి రమమాణే అస్తంగతః అభ్యుదితో వా సూర్య ఇతి - అముయా ఊర్వశ్యా వంచితః - బతేతి ఖేదే - ఉత అపి - వర్షపూగానాం ముషితాన్యహాని న వేద ॥ ౮ ॥ అహో ఇతి ॥ యేన సంమోహేన - ఆత్మా దేహః - క్రీడామృగవత్ అధీనః ॥ ౯ ॥ నను ప్రణయకుపితాయాః అనునయార్థం ఆధీనతా యుక్తైవ - సత్యం - న త్వత్ర తదస్తీత్యాహ ॥ సపరిచ్ఛదమితి ॥ సపరిచ్ఛదం రాజ్యాదిసహితం - ఈశ్వరం చక్రవర్తినం - తృణమివ త్యక్త్వా యాంతీమపి అన్వగమం అనుగతోఽస్మి ॥ ౧౦ ॥ కించ - మమ ప్రభావాద్యభిమానోఽప్యధైవేత్యాహ ॥ కుత ఇతి ॥ కుతస్తస్య మే తేజో బలం - ఖరో

యథా పాదతాడితోపి ఖరీమనుగచ్ఛతి తద్వత్॥ ౧౧ ॥ ఏవంభూతస్య సర్వం సాధనం వ్యర్థమిత్యాహ॥ కిమితి॥ త్యాగేన సన్న్యాసేన- వివిక్తేన ఏకాంతసేవయా- మౌనేన వాఙ్నియమేన॥ ౧౨ ॥ అనుతప్తస్సన్ ఆత్మానం నిందతి ద్వాభ్యాం॥ స్వార్థస్యేతి॥ అకోవిదమజ్ఞాతారం- గోఖరవత్ గౌరివ ఖర ఇవేతి॥ ౧౩ ॥ సేవత ఇతి ॥ అధరాసవం సేవమానస్య- ఆత్మభూః మనసి పునఃపునరుద్భవన్ ॥ ౧౪ ॥ ఏవమష్టభిర్నిర్వేదో నిరూపితః - ఇదానీం తస్య వివేకమాహ దశభిః ॥ పుంశ్చల్యేతి ॥ అయం భావః- యజ్ఞైర్దేవతాని ష్ట్వా దుఃఖమేవ ప్రాప్తోస్మి - అతః పరమేశ్వరమేవ భజేయమితి॥ ౧౫ ॥ పరమేశ్వరప్రసాదం వినా దైవైరుపదిష్టాదపి వేదవాక్యాన్మోహో న నివర్తత ఇత్యాహ॥ బోధితస్యేతి॥ దేవ్యా ఊర్వశ్యా- సూక్తవాక్యేన యథార్థవచనేన॥ శ్రు॥ పురూరవో మామృథా మా ప్రపప్తో మా త్వా వృకాసోఽశివాస ఉక్షన్- న వై స్త్రైణాని సఖ్యాని సంతి సాలావృకాణాం హృదయాన్యేతా ఇత్యనేన॥ ౧౬ ॥ పూర్వం॥ శ్లో॥ పుంశ్చల్యాపహృతం చిత్తమిత్యాదినా- తస్యా అపకారోనుస్మృతః- ఇదానీం మమైవాయమపరాధ ఇత్యాహ॥ కిమితి॥ నః అస్మాకం కామినాం- ఏతయా కిమపకృతం- న కించిదపి - యథా రజ్జుస్వరూపావిదుషో రజ్జుద్రష్టుః పుంసః తస్యాం సర్పకల్పనయా భిద్యతః రజ్జ్వా కిమపకృతం- న కిమపి- తద్వత్- యద్యస్మాద్యోహమేవంభూతః స ఏవాజితేంద్రియత్వాదపరాధీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నను తథాపి సైవ సౌగంధ్యప్రేమాదిగుణైః సంమోహమూలమిత్యాశంక్య తేపి స్వపరికల్పితా ఏవేత్యాహ చతుర్భిః॥ క్వేతి॥ మలీమసః అతిమలినః- సుమనసాం కుసుమానామివ గంధసౌకుమార్యాది- సౌమనస్యం- శోభనమనోభావో వా॥ ౧౮ ॥ మమత్వమపి తస్మిన్ పరికల్పితమేవేత్యాహ ॥ పిత్రోరితి॥ పిత్రోః కిం- స్వం కాయః జనకత్వాత్ - సవితర్వా - భార్యాయా వా- భోగప్రదత్వాత్- అత్రానుపయుక్తమప్యేతన్న్యాయతుల్యత్వాదుక్తం- స్వామినో వా- అధీనత్వాత్ - అగ్నేర్వా - అంత్యేష్ట్యాం తదాహుతిత్వాత్- శ్వగృధ్రయోర్వా- భక్ష్యత్వాత్- కిం వాత్మనః- తత్కృతశుభాశుభభాగిత్వాత్- కిం వా సుహృదాం- ఉపకారిత్వాత్- ఏవం యో న నిశ్చీయతే ॥ ౧౯ ॥ తస్మిన్నితి॥ తుచ్ఛా క్రిమివిట్భస్మలక్షణి నిష్ఠా అంతో యస్య తస్మిన్- కళేబరే కాయే- విషజ్జతే ప్రియత్వేన గృహ్ణీతే- మూఢ ఇతి శేషః- విషంగమేవాహ- అహో ఇతి- సునసం శోభననాసికం ॥ ౨౦ ॥ అతో గుణబుద్ధ్యా రమమాణా నూదృశాః క్రిమిసమా ఇత్యాహ॥ త్వగితి॥ త్వగాదిసంహతౌ తత్సంఘాతే దేహే- విణ్మూత్రాదిసంహతౌ- రమతాం క్రిమీణాంచ॥ ౨౧ ॥ తథేతి॥ యద్యప్యేవం వీభత్సా స్త్రియః- అథాపి- నోపవిషజ్జేత అవలోకనాదినాపి సంగం న కుర్యాత్- అర్థవిద్వివేకీ- అత్ర హేతుః- విషయేతి॥ ౨౨ ॥ నను క్వచిన్నిమీలితనయనాదేరపి మనఃక్షోభో దృశ్యతే- సత్యం- సోపి పూర్వదర్శనాదికం వినా న భవతీత్యాహ ॥ అదృష్టాదితి॥ భావాత్ పదార్థాత్- భావో మనఃక్షోభః - అతః- ప్రాణాన్ ఇంద్రియాణి - అసంప్రయుంజతః నియచ్ఛతః- స్తిమితం నిశ్చలం సత్॥ ౨౩ ॥ తస్మాదితి॥ ఇంద్రియైః కృత్వా అవిస్రబ్ధః అవిశ్వసనీయః- మాదృశాం అవివేకినాం॥ ౨౪ ॥ ఫలితమాహ ద్వాభ్యాం॥ ఏవమితి॥ నృప

యాంతీం ఖరవత్పాదతాడితః॥ ౧౧ ॥ కిం విద్యయా కిం తపసా కిం త్యాగేన శ్రుతేన వా। కిం వివిక్తేన మౌనేన స్త్రీభిర్యస్య మనో హృతమ్॥ ౧౨ ॥ స్వార్థస్యాకోవిదం ధిఙ్మాం మూర్ఖం పండితమానినమ్। యోఽహమీశ్వరతాం ప్రాప్య స్త్రీభిర్గోఖరవజ్జితః॥ ౧౩ ॥ సేవతో వర్షపూగాన్మే ఉర్వశ్యా అధరాసవమ్। న తృప్యత్యాత్మభూః కామో వహ్నిరాహుతిభిర్యథా॥ ౧౪ ॥ పుంశ్చల్యాపహృతం చిత్తం కోన్వన్యో మోచితుం ప్రభుః। ఆత్మారామేశ్వరమృతే భగవంతమధోక్షజమ్॥ ౧౫ ॥ బోధితస్యాపి దేవ్యా మే సూక్తవాక్యేన దుర్మతేః। మనోగతో మహామోహో నాపయాత్యజితాత్మనః॥ ౧౬ ॥ కిమేతయా నోపకృతం రజ్జ్వా వా సర్పచేతసః। ద్రష్టుస్స్వరూపావిదుషో యోఽహం యదజితేంద్రియః ॥ ౧౭ ॥ క్వాయం మలీమసః కాయో దౌర్గంధ్యాద్యాత్మకోఽశుచిః। క్వ గుణాః సౌమనస్యాద్యా హ్యధ్యాసోఽవిద్యయా కృతః॥ ౧౮ ॥ పిత్రోః కిం స్వం ను భార్యాయాః స్వామినోఽగ్నేః శ్వగృధ్రయోః। కిమాత్మనః కిం సుహృదామితి యో నావసీయతే। ౧౯ ॥ తస్మిన్కళేబరేఽమేధ్యే తుచ్ఛనిష్ఠే విషజ్జతే। అహో సుభద్రం సునసం సుస్మితం చ ముఖం స్త్రియః॥ ౨౦ ॥ త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయుమేదోమజ్జాస్థిసంహతౌ। విణ్మూత్రపూయే రమతాం క్రిమీణాం కియదంతరమ్। ౨౧ ॥ తథాపి నోపవిషజ్జేత స్త్రీషు స్త్రైణేషు చార్థవిత్। విషయేంద్రియసంయోగాన్మనః క్షుభ్యతి నాన్యథా ॥ ౨౨ ॥ అదృష్టాదశ్రుతాద్భావాన్న భావ ఉపజాయతే। అసంప్రయుంజతః ప్రాణాన్ శామ్యతి స్తిమితం మనః॥ ౨౩ ॥ తస్మాత్సంగో న కర్తవ్యః స్త్రీషు స్త్రైణేషు చేంద్రియైః। విదుషాప్యవిస్రబ్ధః షడ్వర్గః కిము మాదృశామ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏవం ప్రగాయన్నృపదేవ

షు దేవేషు చ దీవ్యతీతి తథా॥ ౨౫॥ తత ఇతి॥ ఉక్తిభిః హితోపదేశైరితి శేషః దేవతాదిసంగాపేక్షి సత్సంగః శ్రేయానితి దర్శయతి॥ ౨౬॥ సతాం లక్షణమాహ॥ సంత ఇతి॥ విశేషణాష్టకస్య యథేష్టం హేతుహేతుమద్భావః॥ ౨౭॥ నచ తేషూపదేశాపేక్షా - అపితు కేవలం తత్సన్నిధిరేవ తారయతీత్యాహ- సప్తభిః తేష్వితి॥ ౨౮॥ తా ఇతి॥ శ్రవణాదిభిరేవ మత్పరాః శ్రద్ధధానాశ్చ సంతః- భక్తిం విందంతి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యథేతి॥ విభావసుమగ్నిం సూర్యం వా సేవమానస్య- అప్యేతి నశ్యతి- తథా కర్మజాడ్యం- ఆగామిసంసారభయం- తద్ధేతురజ్ఞానం చ- నశ్యతీత్యర్థః॥ ౩౧॥ నిమజ్జ్యేతి॥ నిమజ్జ్య ఉన్మజ్జతాం ఉచ్చావచయోనీర్గచ్ఛతాం- పరమాయనం పరమాశ్రయః॥ ౩౨॥ కించ॥ అన్నమితి॥ యథా అన్నమేవ ప్రాణినాం ప్రాణో జీవనం- అహమేవ యథా శరణం- ధర్మ ఏవ యథా ప్రేత్య పరలోకే విత్తం- తథా సంత ఏవ అస్మాత్ సంసారపాతాద్బిభ్యతః పుంసః- అరణం శరణం॥ ౩౩॥ కించ॥ సంత ఇతి॥ సంతః చక్షూంషి సగుణాః గుణా జ్ఞానాని దిశంతి - అర్కః పునస్సమ్యగుత్థితోపి బహిస్తదప్యేకమేవ చక్షురిత్యర్థః॥ ౩౪॥ అధ్యాయార్థముపసంహరతి॥ వైరసేన ఇతి॥ సుద్యుమ్నభావేనో

దేవస్స ఊర్వశీలోకమథో విహాయ। ఆత్మానమాత్మన్యవగమ్య మాం వై ఉపారమద్జ్ఞానవిధూతమోహః॥
౨౫॥ తతో దుస్సంగముత్సృజ్య సత్సు సజ్జేత బుద్ధిమాన్। సంత ఏతస్య ఛిందంతి మనోవ్యాసంగముక్తిభిః॥
౨౬॥ సంతోనపేక్షా మచ్చిత్తాః ప్రశాంతాస్సమదర్శినః। నిర్మమా నిరహంకారా నిర్ద్వంద్వా నిష్పరిగ్రహాః॥ ౨౭॥ తేషు నిత్యం మహాభాగ మహాభాగేషు మత్కథాః। సంభవంతి హి తా నౄణాం జుషతాం ప్రపునంత్యఘమ్॥ ౨౮॥ తా యే శృణ్వంతి గాయంతి హ్యనుమోదంతి చాదృతాః। మత్పరాః శ్రద్ధధానాశ్చ భక్తిం విందంతి తే మయి। ౨౯॥ భక్తిం లబ్ధవతస్సాధోః కిమన్యదవశిష్యతే। మయ్యనంతగుణే బ్రహ్మణ్యానందానుభవాత్మని॥ ౩౦॥ యథోపశ్రయమాణస్య భగవంతం విభావసుమ్। శీతం భయం తమోప్యేతి సాధూన్ సంసేవతస్తథా॥ ౩౧॥ నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఘోరే భవాబ్ధౌ పరమాయణమ్। సంతో బ్రహ్మవిదశ్శాంతా నౌర్దృఢేవాప్సు మజ్జతామ్॥ ౩౨॥ అన్నం హి ప్రాణినాం ప్రాణ ఆర్తానాం శరణం త్వహమ్। ధర్మో విత్తం నృణాం ప్రేత్య సంతోస్మాద్బిభ్యతోరణమ్॥ ౩౩॥ సంతో దిశంతి చక్షూంషి బహిరర్కస్సముత్థితః। దేవతా బాంధవాస్సంతస్సంత ఆత్మాహమేవ చ॥ ౩౪॥ వైరసేనస్తతోప్యేవముర్వశ్యా లోకనిస్పృహః। ముక్తసంగో మహీమేతామాత్మారామశ్చచార హ॥ ౩౫। ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- షడ్వింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీ ఉద్ధవః॥ క్రియాయోగం సమాచక్ష్వ భవదారాధనం ప్రభో। యస్మాత్త్వాం యథార్చంతి సాత్వతాస్సాత్వతర్షభ॥ ౧। ఏతద్వదంతి మునయో ముహుర్నిశ్శ్రేయసం నృణామ్। నారదో భగవాన్ వ్యాస ఆచార్యోంగిరసస్సుతః। ౨। నిస్సృతం త్వన్ముఖాంభోజాద్యదాహ భగవానజః। పుత్రేభ్యో భృగుముఖ్యేభ్యో దేవ్యై చ భగవాన్భవః॥ ౩॥ ఏతద్వై సర్వవర్ణానామాశ్రమాణాం చ సమ్మతమ్। శ్రేయసాముత్తమం మన్యే స్త్రీశూద్రాణాం చ మానద॥ ౪। ఏతత్కమలపత్రాక్ష కర్మబంధవిమోచనమ్। భక్తాయ చానురక్తాయ బ్రూహి విశ్వేశ్వరేశ్వర॥ ౫॥ శ్రీభగవాన్॥ న హ్యంతోనంతపారస్య కర్మకాం

మావనం ప్రవిష్టస్య వీరాసేనా- స్త్రీభావం ప్రాప్తా యస్య తస్య స్త్రీభావం ప్రాప్తస్య పుత్రో వైరసేనః - పురూరవాః- ఏవముక్తప్రకారేణోర్వశ్యా లోకాత్ దర్శనాదవలోకనాద్వా నిస్పృహః- తతోపి తత్సంగాదపి హేతోర్ముక్తసంగస్సన్- ఆత్మారామో భూత్వా - యథేచ్ఛం చచారేతి॥ ౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ సప్తవింశే క్రియాయోగస్సద్యశ్చిత్తప్రసాదకః। సర్వకామాప్తిహేతుశ్చ సాంగః ప్రోక్తస్సమాసతః॥ రాగాద్యాకులచిత్తానాం కుతోసంగాదిసంభవః। ఇతి కృష్ణార్చనం భద్రమనుస్మృత్యానుపృచ్ఛతి॥ క్రియాయోగమితి॥ భగవదారాధనరూపం- యస్మాదితి కారణాధిష్ఠానాది ప్రశ్నః- సర్వకారకాణాం నిమిత్తస్య విశిష్టత్వాత్- యథేతి కస్మిన్నధిష్ఠానాదౌ కేన ప్రకారేణేతి ప్రశ్నః దెఅధికారిణః సాత్వతాః భక్తాః॥ ౧॥ అస్య పునర్విశేషతః ప్రశ్నే కారణమాహ చతుర్భిః॥ ఏతదితి॥ ఏతత్త్వదర్చనం పరం నిశ్శ్రేయసకరం వదంతి - అంగిరసస్సుతో బృహస్పతిః॥ ౨॥ నిస్సృతమితి॥ నిస్సృతం త్వయోపదిష్టమిత్యర్థః- దేవ్యై పార్వత్యై॥ ౩॥ ఏతదితి॥ సవర్ణానాం త్రైవర్ణికానాం॥ ౪॥ ఏతదితి॥ విశ్వేశ్వరా యే తేషామీశ్వర॥ ౫॥ నేతి॥ కర్మకాండస్య పూజావిధానస్య- నాస్త్యంతో గ్రంథతః

పారంచానుష్ఠానతోయస్యతస్య॥ ౫॥ వైదికఇతి॥ వైదికఏవమంత్రో వైదికాన్యేవాంగానిచయస్మిన్ పురుషసూక్తాదౌ సవైదికః ఏవం తాంత్రికోపి- మిశ్రోష్టాక్షరాదిః మఖః పూజా॥ ౬॥ యదాత్రైవర్ణికోయజేతతదావిశేషమాహ॥ యథేతి॥ యథాగర్భాష్టమేకాదశ ద్వాదశాబ్దాదికాలె స్వనిగమేనస్వాధికారప్రవృత్తేనవేదేన- ఉక్తం- ద్విజత్వంఉపనయనం॥ ౭॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాంప్రతిమాదౌ॥ ౮॥ పూర్వమితి॥ స్నానవిశేషమాహ- ఉభయైర్వైదికైస్తాంత్రికైశ్చమంత్రైః॥ ౯॥ కించ॥ సంధ్యేతి॥ సంధ్యోపాసనాదీనికర్మాణి ఆచోదితానిసాకల్యేనవిహితానియస్యయాని- తైస్సహమేపూజాంకుర్యాత్- నతుతానిపరిత్యజేదిత్యర్థః- సమ్యక్పరమేశ్వరవిషయఏవసంకల్పోయస్యతథాభూతస్సన్- కర్మణాంపావనీంకర్మనిర్హారిణీం ॥౧౦॥ అర్చాభేదానాహసార్ధేన॥ శైలీతి॥ శైలీశిలామయీ- లౌహీసువర్ణాదిమయీ- లెప్యామృచ్చందనాదిమయీ- హృదిపూజాయాంమనోమయీ- ప్రకర్షేణతిష్ఠత్యస్యామితిప్రతిష్ఠా ప్రతిమైవ- జీవస్యభగవతోమందిరం- యద్వా-ప్రతిష్ఠయాఆవేశాన్యాసేనభగవన్మందిరంభవతీతి॥౧౧॥ ప్రతిమాభేదవిశేషమాహసార్ధేన॥ ఉద్వాసేతి॥ ఉద్వాసోవిసర్జనం- అస్థిరాయామర్చనేవికల్పః- సాలగ్రామేనకుర్యాత్ సైకతాయాంకుర్యాత్ అన్యత్రకుర్యాద్వానవేతి- అవిలెప్యాయాంమృణ్మయిలెఖ్యవ్యతిరిక్తాయాం- అన్యత్రవిలెప్యాయాంలెఖ్యాయాంచపరిమార్జనమేవ॥౧౨॥ ఇదానీంసకామసి

డస్యచోద్ధవ। సంక్షిప్యవర్ణయిష్యామియథావదనుపూర్వశః ॥ ౬ ॥ వైదికస్తాంత్రికోమిశ్ర ఇతిమేత్రివి
ధోమఖః। త్రయాణామీప్సితేనైవవిధినామాంసమర్చయేత్ ॥ ౭॥ యదాస్వనిగమేనోక్తంద్విజత్వం
ప్రాప్యపూరుషః। యథాయజేతమాంభక్త్యాశ్రద్ధయాతన్నిబోధమే ॥ ౮ ॥ అర్చాయాంస్థండిలేగ్నౌ
వాసూర్యేవాప్సుహృదివాద్విజః। ద్రవ్యేణభక్తియుక్తోర్చేత్స్వగురుంమామమాయయా ॥ ౯ ॥ పూర్వం
స్నానంప్రకుర్వీతధౌతదంతోఙ్గశుద్ధయే। ఉభయైరపిచస్నానంమంత్రైర్మృద్గ్రహణాదిభిః ॥౧౦ ॥
సంధ్యోపాస్త్యాదికర్మాణివేదేనాచోదితానిమే। పూజాంతైఃకల్పయేత్సమ్యక్సంకల్పఃకర్మపావనీమ్ ॥
౧౧ ॥ శైలీదారుమయీలౌహీలెప్యాలెఖ్యాచసైకతీ। మనోమయీమణిమయీప్రతిమాష్టవిధాస్మృ
తా ॥ చలాచలేతిద్వివిధాప్రతిష్ఠాజీవమందిరమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఉద్వాసావాహనేనస్తస్థిరాయాముద్ధవా
ర్చనే। అస్థిరాయాంవికల్పస్స్యాత్స్థండిలేతుభవేద్ద్వయమ్ ॥ స్నపనంత్వవిలెప్యాయామన్యత్ర పరి
మార్జనమ్॥౧౩॥ ద్రవ్యైఃప్రసిద్ధైర్మద్యాగఃప్రతిమాదిష్వమాయినః। భక్తస్యతుయథాలబ్ధైర్హృదిభా
వేనచైవహి॥ ౧౪ ॥ స్నానాలంకరణంప్రేష్ఠమర్చాయామేవతూద్ధవ। స్థండిలేతత్త్వవిన్యాసోవహ్నా
వాజ్యప్లుతంహవిః॥ సూర్యేచాభ్యర్హణంప్రేష్ఠంసలిలేసలిలాదిభిః॥ ౧౫॥ శ్రద్ధయోపహృతంప్రేష్ఠం
మమభక్తేనవార్యపి। గంధోధూపస్సుమనసోదీపోన్నాద్యంచకింపునః ॥ ౧౬ ॥ శుచిస్సంభృతసంభారః
ప్రాగ్దర్భైఃకల్పితాసనః। ఆసీనఃప్రాగుదగ్వార్చేదర్చాయాంత్వథసమ్ముఖః॥ ౧౭ ॥ కృతన్యాసః
కృతన్యాసాంమదర్చాంపాణినామృజేత్।కలశంప్రోక్షణీయంచయథావదుపసాదయేత్ ॥ ౧౮ ॥ త
దద్భిర్దేవయజనంద్రవ్యాణ్యాత్మానమేవచ। ప్రోక్ష్యపాత్రాణిత్రీణ్యద్భిస్తైస్తైర్ద్రవ్యైశ్చసాధ

ష్ఠామభేదేనవిశేషమాహ॥ ద్రవ్యైరితి॥ ప్రకర్షేణసిద్ధైఃసుశోభనైఃఅమాయినః- నిష్కామస్యభక్తస్యతుయథాలబ్ధైః- యత్రచందనాదినలభ్యతేతత్రహృదిభావేనభావనయా- యద్వా-హృదిచేన్మద్యాగః- తదాభావేనమనోమయైర్ద్రవ్యైరిత్యర్థః॥ ౧౪॥ అధిష్ఠానభేదేనప్రధానోపచారానాహసార్ధేన॥ స్నానేతి॥ తత్త్వవిన్యాసఃయథాస్థానమంగప్రధానదేవతానాంతత్తన్మంత్రైఃస్థాపనం- అభ్యర్హణం ఉపస్థానార్ఘ్యాది- సలిలాదిభిస్తర్పణాదినాయజనం॥ ౧౫॥ సర్వత్రసాధారణమాహ॥ శ్రద్ధయేతి ॥ ౧౬ ॥ ఏవమధికారాదివ్యవస్థాముక్త్వాఇదానీంపూజాప్రకారమాహ॥ శుచిరితి॥ సంభృతాఃసంభారాఃపూజాసాధనానియేనసః- ప్రాగగ్రైఃదర్భైః- యద్వా-ప్రాగేవసంభృతసంభారస్సన్నాసీనః- నత్వాసీనస్సన్ పశ్చాత్తత్తత్సంభారార్థంవారంవారముత్తిష్ఠేదిత్యర్థః ప్రాఙ్ముఖఉదఙ్ముఖోవాఆసీనః- అర్చాయాంతుస్థిరాయాంసమ్ముఖఃఅర్చాభిముఖఉపవిష్టస్సన్॥ ౧౭॥ కృతన్యాసఇతి॥ అనంతరంగుర్వాదినమస్కారపూర్వకం యథోపదేశంస్వస్మిన్ కృతన్యాసః- కృతోమూలమంత్రన్యాసోయస్యాంతాంమమార్చాం- ఆమృజేత్ నిర్మాల్యాపకర్షణాదినాశోధయేత్- కలశంపూర్ణకుంభం- ప్రోక్షణీయంప్రోక్షణార్థోదకపాత్రంచ- ఉపసాదయేచ్చందనపుష్పాదిభిస్సంస్కుర్యాత్ ॥౧౮ ॥ తదదితి॥ తదద్భిఃప్రోక్షణీయాద్భిః- దేవయజనందేవపూజాస్థానం- పాద్యాద్యర్థానాంత్రీణిపాత్రాణికలశోదకైఃపూరితానితైస్తైర్ద్రవ్యైస్సా

థయేత్ - తత్రపాద్యాదిద్రవ్యాణి॥ శ్లో॥ పాద్యశ్యామాకదూర్వాబ్జవిష్ణుక్రాంతాభిరిష్యతే అర్ఘ్యం- లు॥ శ్లో॥ గంధపుష్పాక్షతయవకుశా
గ్రతిలసర్షపాః ॥ దూర్వాచేతిక్రమాదర్ఘ్యద్రవ్యాష్టకముదీరితమ్ అచమనీయకేలు॥ శ్లో॥ జాతీలవంగతక్కోలైర్మతమాచమనీయక
మితి॥ ౧౯॥ పాద్యేతి॥ తానిచత్రీణిపాత్రాణియథాక్రమంహృదయాదిమంత్రైర్గాయత్ర్యాచసర్వాణ్యభిమంత్రయేత్ ॥ ౨౦ ॥ పిం
డఇతి ॥ తదనంతరం - పిండేదేహే - వాయ్వగ్నిసంశుద్ధఇతికోష్ఠగతేనవాయునాశోషితే - ఆధారగతేనాగ్నినాదగ్ధేపునర్లలాటస్థచంద్ర
మండలామృతప్లావేనామృతమయేజాతేతస్మిన్- హృత్పద్మస్థాంపరాంశ్రేష్ఠాంజీవకళాంశ్రీనారాయణమూర్తింధ్యాయేత్ - కింభూ
తాం- నాదాంతేసిద్ధభావితాం ప్రణవస్యాకారోకారమకారబిందునాదాఃపంచాంశాఃతత్రనాదాంతేసిద్ధైర్ధ్యాతాం తథాచ॥ శ్రు॥
యోవేదాదౌస్వరఃప్రోక్తోవేదాంతేచప్రతిష్ఠితః- తస్యప్రకృతిలీనస్యయఃపరస్సమహేశ్వరఇతి॥ ౨౧॥ తయేతి॥ తయాత్మభూతయాస్వే
నైవచింతితయా- అమృతమయపిండేదీపేనప్రభయాగృహమివవ్యాప్తేసతి - తస్మిన్నేవాదౌమానసైరుపచారైస్సంపూజ్యతన్మయస్సన్-
అర్చాదిష్వావాహనస్థాపనముద్రయాస్థాపయిత్వా- మాంప్రపూజయేత్ ॥ ౨౨ ॥ కథంప్రపూజయేత్తదాహద్వాభ్యాం ॥ పాద్యేతి ॥ ధ
ర్మాదిభిర్మమాసనంకల్పయిత్వా॥ ౨౩॥ పద్మమితి॥ తత్రపద్మంచకల్పయిత్వా ఉభాభ్యాంవేదతంత్రాభ్యాం- ఉభయసిద్ధయే మహ్యం
పాద్యాదీనుపచారాన్ప్రకల్పయేదిత్యన్వయః ఉపస్పర్శఃఆచమనం అర్హణమర్ఘ్యం - ఉభయసిద్ధయే వేదతంత్రోక్తభుక్తిముక్తి
ప్రాప్తయే -అయమర్థః- ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాణ్యాసనపర్యంకస్యాగ్నేయాదిచతుష్కోణేషుపాదాః- అధర్మాజ్ఞానావైరాగ్యా

యేత్ ॥ ౧౯॥ పాద్యార్ఘ్యాచమనీయార్థం త్రీణిపాత్రాణిదేశికః। హృదాశీర్ష్ణాథశిఖయాగాయ
త్ర్యాచాభిమంత్రయేత్ ॥ ౨౦ ॥ పిండేవాయ్వగ్నిసంశుద్ధేహృత్పద్మస్థాంపరాంమమ। అణ్వీంజీవక
ళాంధ్యాయేన్నాదాంతేసిద్ధభావితామ్॥ ౨౧ ॥ తయాత్మభూతయాపిండేవ్యాప్తేసంపూజ్యతన్మయః।
ఆవాహ్యార్చాదిషుస్థాప్యన్యస్తాంగంమాంప్రపూజయేత్ ॥ ౨౨ ॥ పాద్యోపస్పర్శార్హణాదీనుపచా
రాన్ప్రకల్పయేత్ । ధర్మాదిభిశ్చనవభిఃకల్పయిత్వాసనంమమ ॥ ౨౩ ॥ పద్మమష్టదళంతత్రకర్ణికా
కేసరోజ్జ్వలమ్। ఉభాభ్యాంవేదతంత్రాభ్యాంమహ్యంతూభయసిద్ధయే ॥ ౨౪ ॥ సుదర్శనంపాంచజ
న్యంగదాసీషుధనుర్హలాన్। ముసలంకౌస్తుభంమాలాంశ్రీవత్సంచానుపూజయేత్ ॥ ౨౫ ॥ నందంసు
నందంగరుడంప్రచండంచండమేవచ। మహాబలంబలంచైవకుముదంకుముదేక్షణమ్ ॥ ౨౬ ॥ దుర్గాం
వినాయకంవ్యాసంవిష్వక్సేనంగురూన్సురాన్। స్వేస్వేస్థానేత్వభిముఖాన్పూజయేత్ప్రోక్షణాదిభిః॥
౨౭ ॥ చందనోశీరకర్పూరకుంకుమాగరువాసితైః। సలిలైస్స్నాపయేన్మంత్రైర్నిత్యదావిభవేస
తి ॥ ౨౮ ॥ స్వర్ణఘర్మానువాకేనమహాపురుషవిద్యయా। పౌరుషేణచసూక్తేనసామభీరాజనాదిభిః॥
౨౯ ।వస్త్రోపవీతాభరణపత్రస్రగ్గంధలేపనైః। అలంకుర్వీతసప్రేమమద్భక్తోమాంయథోచితమ్॥ ౩౦॥
పాద్యమాచమనీయంచగంధంసుమనసోఽక్షతాన్।ధూపదీపోపహార్యాణిదద్యాన్మేశ్రద్ధయార్చకః॥ ౩౧॥

నైశ్వర్యాణిపర్యంకస్యపూర్వాదిదిక్షుగాత్రాణి- పర్యంకమధ్యత్రయోగుణాఃపట్టికాః- తత్రపూర్వాదిక్రమేణమధ్యేచ॥ శ్లో॥ విమలోత్
కర్షిణీజ్ఞానాక్రియాయోగాతథైవచ। ప్రజ్ఞాసత్యాతథేశానానుగ్రహాచేతిశక్తయః ॥ ఏవంయథోపదేశం ధర్మాదిభిరష్టభిర్నవభి
శ్శక్తిభిశ్చమహ్యమాసనంకల్పయిత్వేతి - కర్ణికాయాః కేసరైశ్చ గుణత్రయోపరిస్థాపితైస్సోమసూర్యాగ్నిమండలైశ్చోజ్జ్వలమిత్యర్థః॥
౨౪॥ ఆయుధాదిపూజామాహ త్రిభిః॥ సుదర్శనమితి॥ తత్రన్యస్తాంగమిత్యంగావరణపూజాసూచితా - ఆసనేనైవనవశక్త్యావరణ
ముక్తం తతస్సుదర్శనాదిముసలాంతాన్యాయుధాన్యష్టసుదిక్షు కౌస్తుభమాలాంశ్రీవత్సానురసి॥ ౨౫॥ నందమితి॥ నందాదీన్పార్ష
దానష్టదిక్షు గరుడంపురతః॥ ౨౬॥ దుర్గామితి॥ దుర్గాదీన్కోణేషు- గురూన్వామతః- సురానింద్రాదిలోకపాలాన్పూర్వాదిదిక్షు
ఏవమేతాన్దేవస్యాభిముఖాన్ప్రోక్షణాదిభిరర్ఘ్యాదిభిఃపూజయేదిత్యర్థః॥ ౨౭॥ పాద్యాదీనుపచారాన్ప్రకల్పయేదిత్యుక్తం - తా
నేవగుణవిధిభిః ప్రపంచయతిషడ్భిః॥ చందనేతి॥ ౨౮॥ మంత్రానాహ॥ స్వర్ణేతి॥ స్వర్ణఘర్మానువాకః॥ శ్రు॥ సువర్ణంఘర్మం
పరివేదవేనమిత్యాది- మహాపురుషవిద్యయా॥ శ్లో॥ జితంతేపుండరీకాక్షనమస్తేవిశ్వభావన। సుబ్రహ్మణ్యనమస్తేస్తు మహాపురుష పూర్వ-
జేతి- పౌరుషంసూక్తంసహస్రశీర్షేత్యాది- రాజనాదీనిసామాని॥ శ్రు॥ ఇంద్రంనరోనేమధితాహవంతఇత్యస్యామృచిగీతాని - ఆదశ
ప్దేనరాహిణాదీని ॥ ౨౯ ॥ వస్త్రాద్యుపచారేష్వలంకారలక్షణంగుణంవిధత్తే॥ వస్త్రేతి॥ పత్రాణికపోలవక్షస్థలాదిషులిఖితాఃపత్ర
భంగ్యః- మద్భక్తశ్చేత్సప్రేమయథాభవతితథాయథోచితమలంకుర్వీతేత్యర్థః॥ ౩౦॥ సర్వసాధారణంశ్రద్ధాలక్షణంగుణంవిధత్తే॥ పా
ద్యమితి ॥ ౩౧ ॥ నైవేద్యేవైభవలక్షణంగుణంవిధత్తే॥ గుడేతి ॥ శష్కుల్యఃతైలపక్వవిశేషాః అపూపాఃఅపూపానాంమంటపాదీనాంసమూ

పాః - సూపాః వ్యంజనాని - సతి విభవ ఇతి శేషః॥ ౩౨॥ కాలభేదేన గుణాన్ విధత్తే॥ అభ్యంగేతి॥ అభిషేచనం పంచామృతాదిస్నపనం - అన్నాద్యేతి అన్నం భోజ్యం - అద్యం భక్ష్యం - పర్వణి ఏకాదశ్యాదౌ - అన్వహం ప్రత్యహం వా విభవే సతీతి॥ ౩౩॥ ఫలభూయస్త్వార్థినోఽగ్నావపి పూజాప్రకారమాహ॥ విధినేతి॥ విధినా స్వగృహ్యోక్తవిధానేన - మేఖలాదిభిరుపలక్షితే - విహితే నిర్మితే - తదుక్తం॥ శ్లో॥ విస్తారోచ్ఛ్రాయతః స్త్రిస్త్రో మేఖలాశ్చతురంగులాః। హస్తమాత్రో భవేద్గర్తస్సగోణి వేదికా తథేత్యాది - ఉదితం ప్రజ్వలితం - అగ్నిం పరితః సమూహేత్ ఏకత్ర మేళయేత్॥ ౩౪॥ పరిస్తీర్యేతి॥ దర్భైః పరిస్తీర్య - పర్యుక్ష్య పరితః ప్రోక్షయేత్ - అన్వాధాయ అన్వాధానసంజ్ఞకం వ్యాహృతిభిః సమిత్ప్రక్షేపాదిరూపం కర్మ కృత్వా - అగ్నేరుత్తరతో ద్రవ్యాణి హోమోపయోగీన్యాసాద్య నిధాయ - ప్రోక్షణ్యా ప్రోక్షణీపాత్రోదకేన ప్రోక్ష్య - అగ్నౌ మాం ధ్యాయేత్॥ ౩౫॥ తప్తేతి॥ శంఖాదిభిర్లక్షణైః శోభమానాశ్చత్వారో భుజా యస్య తం॥ ౩౬॥ స్ఫురదితి॥ స్ఫురంతి కిరీటాదీని యస్య తం॥ ౩౭॥ ధ్యాయన్నితి॥ హవిషా ఘృతేన అభిఘృతాని సంసిక్తాని - దారూణి శుష్కసమిధః - ప్రాస్య ప్రక్షిప్య ఆఘారౌ తత్సంజ్ఞికౌ యాగౌ - ఏవమాజ్యభాగౌ చ దత్త్వా తదర్థాన్ ఆహుతీర్జుహుయాదిత్యర్థః - తత్రాఘారౌ 'ప్రజాపతయే స్వాహా' 'ఇంద్రాయ స్వాహా' ఇతి చోత్తరదక్షిణపరిధిమారభ్యాగ్నిమధ్యాదాపరిధ్యంతం ఘృతధారణరూపౌ - ఆజ్యభాగౌ 'అగ్నయే స్వాహా' 'సోమాయ స్వాహా' ఇత్యేవం హోమరూపౌ॥ ౩౮॥ జుహుయాదితి॥ మూలమంత్రేణ అష్టాక్షరేణ - తథా షోడశ ఋచో యస్మిన్ తేన పురుషసూక్తేన వా - అవదాన

గుడపాయససర్పీంషి శష్కుల్యాపూపమోదకాన్। సంయావదధిసూపాంశ్చ నైవేద్యం సతి కల్పయేత్॥
౩౨॥ అభ్యంగోన్మర్దనాదర్శదంతధావాభిషేచనమ్। అన్నాద్యగీతనృత్తాని పర్వణి స్యురుతాన్వహమ్।
౩౩॥ విధినా విహితే కుండే మేఖలాగర్తవేదిభిః। అగ్నిమాధాయ పరితస్సమూహేత్పాణినోదితమ్॥
౩౪॥ పరిస్తీర్యాథ పర్యుక్షేదన్వాధాయ యథావిధి। ప్రోక్షణ్యాసాద్య ద్రవ్యాణి ప్రోక్ష్యాగ్నౌ భావ
యేత మామ్॥ ౩౫॥ తప్తజాంబూనదప్రఖ్యం శంఖచక్రగదాంబుజైః। లసచ్చతుర్భుజం శాంతం పద్మకిం
జల్కవాససమ్॥ ౩౬॥ స్ఫురత్కిరీటకటకకటిసూత్రవరాంగదమ్। శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభం వన
మాలినమ్॥ ౩౭॥ ధ్యాయన్నభ్యర్చ్య దారూణి హవిషాభిఘృతాని చ। ప్రాస్యాజ్యభాగావాఘారౌ ద
త్త్వా చాజ్యప్లుతం హవిః॥ ౩౮॥ జుహుయాన్మూలమంత్రేణ షోడశర్చావదానతః। ధర్మాదిభ్యో యథా
న్యాయ్యం మంత్రైః స్విష్టకృతం బుధః॥ ౩౯॥ అభ్యర్చ్యాథ నమస్కృత్య పార్షదేభ్యో బలిం హరేత్।
మూలమంత్రం జపేద్బ్రహ్మ స్మరన్నారాయణాత్మకమ్॥ ౪౦॥ దత్త్వాచమనముచ్ఛేషం విష్వక్సేనాయ
కల్పయేత్। ముఖవాసం సురభిమత్తాంబూలాద్యమథార్హయేత్॥ ౪౧॥ ఉపగాయన్గృణన్నృత్యన్
కర్మాణ్యభినయన్మమ। మత్కథాః శ్రావయఞ్శృణ్వన్ముహూర్తం క్షణికో భవేత్॥ ౪౨॥ స్తవైరు
చ్చావచైః స్తోత్రైః పౌరాణైః ప్రాకృతైరపి। స్తుత్వా ప్రసీద భగవన్నితి వందేత దండవత్॥ ౪౩॥ శిరో
మత్పాదయోః కృత్వా బాహుభ్యాం చ పరస్పరమ్। ప్రపన్నం పాహి మామీశ భీతం మృత్యుగ్రహార్ణ
వాత్॥ ౪౪॥ ఇతి శేషాం మయా దత్తాం శిరస్యాధాయ సాదరమ్। ఉద్వాసయేచ్చేదుద్వాస్యం జ్యోతిర్జ్యో
తిషి తత్పునః॥ ౪౫॥ అర్చాదిషు యదా యత్ర శ్రద్ధా మాం తత్ర చార్చయేత్। సర్వభూతేష్వాత్మని చ

తః ప్రత్యృచమాహుతిగ్రహణేనేత్యర్థః - పురుషసూక్తేనారాధనపక్షేఽపి మూలమంత్రః - తేనైవ ప్రత్యృచమవదానతో హోమ ఇతి మంత్రైః యథాన్యాయ్యం పూజాక్రమేణైవ - అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహేత్యేవం స్విష్టకృతం చ హుత్వా॥ ౩౯॥ అభ్యర్చ్యేతి॥ తతో వహ్నిస్థం భగవంతమభ్యర్చ్య అథ నమస్కృత్య - పార్షదేభ్యో నందాదిభ్యః - అష్టసు దిక్షు - బలిం హరేత్ - తతః పూజాస్థానమాగమ్య దేవస్యాగ్రే సముపవిశ్య యథాశక్తి మూలమంత్రం జపేత్॥ ౪౦॥ దత్త్వేతి॥ తతః ఉభయత్ర భగవతో భోజనసమాప్తిం ధ్యాత్వా ఆచమనం దత్త్వా - ఉచ్ఛేషం విష్వక్సేనాయ కల్పయిత్వా - తదనుజ్ఞయా పశ్చాత్ స్వయం భుంజీత - తతః - సురభిమత్ సుగంధవత్ - తాంబూలాద్యం ముఖవాసం దత్త్వా - అథ పునరపి అర్హయేత్ పుష్పాంజలినా పూజయేత్॥ ౪౧॥ ఉపగాయన్నితి॥ అభినయన్ స్వస్మిన్నావిష్కుర్వన్ క్షణికః వైయగ్ర్యం పరిత్యజ్య లబ్ధావసరో భవేత్॥ ౪౨॥ స్తవైరితి॥ స్తవస్తోత్రాణాం భేదం దర్శయతి - పౌరాణైః ప్రాకృతైరపీతి॥ ౪౩॥ కథం ప్రణమేదిత్యపేక్షాయామాహ॥ శిర ఇతి॥ బాహుభ్యాం దక్షిణోత్తరాభ్యాం - పరస్పరం మమ దక్షిణోత్తరౌ పాదౌ గృహీత్వా - యద్వా - పృష్ఠతః పరస్పరం నిబద్ధాభ్యాం - కృతాపరాధ ఇవ ప్రపన్నమిత్యాది విజ్ఞాప్య చ ప్రణమేత్॥ ౪౪॥ తతః శేషాగ్రహణపూర్వకం వైకల్పికోద్వాసనప్రకారమాహ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యనయైవ ప్రార్థనయా - శేషాం నిర్మాల్యం మయా దత్తాం - శిరస్యాధాయ ధృత్వా - యద్యుద్వాసయేత్ తర్హి - ప్రతిమాయాం యన్న్యస్తం జ్యోతిస్తత్పునరపి హృత్పద్మస్థజ్యోతిష్యేవోద్వాసనీయం॥ ౪౫॥ ఏతేష్వధిష్ఠానేషు కిం ముఖ్యమిత్యపేక్షాయామా-

హ॥ అర్చాదిష్వితి॥ యదాయత్ర శ్రద్ధా- తదాతత్ర- సత్స్వధిష్ఠానేషు ముఖ్యాముఖ్యత్వం- పుతఃపునః- యతఃసర్వభూతేష్వితి॥ ౪౬ ॥ ఏవ మితి ॥ ఉభయతఃఇహాముత్రచ॥ ౪౭॥ సమర్థానాంప్రత్యాహ త్రిభిః ॥ మదర్చామితి ॥ పుష్పోద్యానాని వ కారయేత్- పూజాయాత్రోత్స వాశ్రితాన్- పూజాప్రత్యహం- యాత్రావిశిష్టపర్వణి- బహుజనసమాగమః- ఉత్సవఃవసంతాదికాలేమహోత్సవః- తదాశ్రితాన్ క్షేత్రాదీన్దత్వా॥ ౪౮॥ పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితానిత్యస్యవివరణం॥ పూజాదీనామితి॥ప్రవాహార్థం సంతతానువృత్త్యర్థం- మత్సార్ష్టితాంమత్సమానైశ్వర్యం ॥ ౪౯ ॥ ప్రతిష్ఠాదీనాంవ్యస్తసమస్తానాంఫలమాహ ॥ ప్రతిష్ఠయేతి ॥ మత్సామ్యతాం మయాసమ తాం॥ ౫౦॥ సకామంప్రత్యుక్తం అహైతుకభక్తంప్రత్యాహ॥ మామితి ॥ అహైతుకభక్తిరేవయోగఏవకథంభవతీత్యత్రాహ- భక్తియోగ మితి॥ ౫౧॥ దాతుఃఫలముక్తంఅపహర్తారంనిందతి॥ య ఇతి॥విడ్భుక్ విష్ఠాభోజీ క్రిమిః॥ ౫౨॥ కర్తుర్యత్ఫలంతదేవాన్యస్యాప్యాహ॥ కర్తురితి॥ సారథేస్సహకారిణః- హేతోఃప్రయోజకస్య- అనుమోదితుశ్చ - ప్రేత్యతత్ఫలమిత్యన్వయః- యతఃకర్మణిసాహాయ్యేనభా గినఃభాగార్హాః- తత్రాపివిశేషమాహ- భూయసికర్మణిసారథ్యాదౌచాధికంఫలమితి॥శ్లో॥పయఃపత్రాదిమాత్రేణపూజితోయఃపరంప దమ్। ప్రాగేవదిశతిప్రీతస్సకృష్ణశ్శరణంమమ॥ ౫౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తవింశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❈❈❈❈❈❈

శ్లో॥ అష్టావింశేతుయఃపూర్వంవిస్తరేణోపవర్ణితః। జ్ఞానయోగః పునస్సోఽసమాహృత్యనిరూప్యతే ॥ ఇదానీముక్తవిస్తరేణోక్తంజ్ఞాన

సర్వాత్మాహమవస్థితః॥ ౪౬ ॥ ఏవంక్రియాయోగపథైఃపుమాన్వైదికతాంత్రికైః।అర్చన్నుభయ తస్సిద్ధింమత్తోవిందత్యభీప్సితామ్ । ౪౭ ॥ మదర్చాంసంప్రతిష్ఠాప్య మందిరం కారయేద్దృఢమ్ । పుష్పో ద్యానానిరమ్యాణిపూజాయాత్రోత్సవాశ్రితాన్ ॥౪౮। పూజాదీనాంప్రవాహార్థం మహాపర్వస్వ థాన్వహమ్। క్షేత్రాపణపురగ్రామాన్దత్వామత్సార్ష్టితామియాత్ ॥ ౪౯ ॥ ప్రతిష్ఠయాసార్వ భౌమంసద్మనాభువనత్రయమ్ । పూజాదినాబ్రహ్మలోకం త్రిభిర్మత్సామ్యతామియాత్ ॥ ౫౦॥ మా మేవనైరపేక్ష్యేణభక్తియోగేనవిందతి । భక్తియోగంసలభతే ఏవంయఃపూజయేతమామ్॥ ౫౧ ॥ య స్స్వదత్తాంపరైర్దత్తాంహరేతసురవిప్రయోః । వృత్తింసజాయతేవిడ్భుగ్వర్షాణామయుతాయు తమ్ । ౫౨ । కర్తుశ్చసారథేర్హేతోరనుమోదితురేవచ । కర్మణాంభాగినః ప్రేత్య భూయోభూ యసితత్ఫలమ్ ॥ ౫౩ । ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- సప్తవింశోఽధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈

శ్రీభగవాన్ ॥ పరస్వభావకర్మాణినప్రశంసేన్నగర్హయేత్ । విశ్వమేకాత్మకంపశ్యన్ప్రకృత్యాపు రుషేణచ॥౧॥ పరస్వభావకర్మాణియఃప్రశంసతినిందతి । సఆశుభ్రశ్యతేస్వార్థాదసత్యభినివేశతః॥ ౨ ॥తైజసేనిద్రయాపన్నేపిండస్థోనష్టచేతనః । మాయాంప్రాప్నోతిమృత్యుంవాతద్వన్నానార్థదృ క్పుమాన్।౩॥కింభద్రంకిమభద్రంవాద్వైతస్యావస్తునఃకియత్ । వాచోదితంతదనృతంమనసాధ్యా తమేవచ ॥ ౪ ॥ ఛాయాప్రత్యాహ్వయాభాసాహ్యసంతోఽప్యర్థకారిణః। ఏవందేహాదయోభావా యచ్ఛంత్యామృత్యుతోభయమ్ ॥ ౫ ॥ ఆత్మైవ తదిదంవిశ్వంసృజ్యతేసృజతిప్రభుః । త్రాయతేత్రాతి

యోగంసంక్షేపేణవక్తుమాహ॥ పరేతి॥ పరేషాంస్వభావాన్శాంతఘోరాదీన్ కర్మాణిచ- తత్రహేతుర్విశ్వమితి ॥ ౧ ॥ విపక్షేదో షమాహ॥ పరేతి॥ స్వార్థాత్- జ్ఞాననిష్ఠాలక్షణాత్ - అసతిమిథ్యాభూతేద్వైతే అభినివేశాత్॥ ౨॥ భ్రంశమేవదృష్టాంతతో దర్శయ తి॥ తైజసఇతి॥ తైజసేరాజసాహంకారకార్యేఇంద్రియగణే- నిద్రయాఆపన్నే అభిభూతేసతి- పిండస్థోజీవఃకేవలంమనోమాత్రేణమా యాంస్వప్నరూపాంప్రాప్నోతి- తతోమనసిలీనేసతినష్టచేతనస్సన్మృత్యుంవామృత్యుతుల్యాంసుషుప్తింవాప్రాప్నోతియథా- తద్వదేవ నానార్థదృక్ద్వైతాభినివేశీ- విక్షేపంలయంచప్రాప్నోతి- యథారాజసంసర్గాద్విశ్వస్యభోగక్షయలక్షణోభ్రంశః- ఏవమనాత్మ సంపర్కాదాత్మనోపిస్వరూపభ్రంశఇతిభావః॥ ౩॥ ద్వైతాసత్యతయాస్తుతినిందయోర్నిర్విషయత్వంప్రపంచయతిసార్ధేనప్లోకేన కిమితి॥ అవస్తునోద్వైతస్యమధ్యేకింభద్రం- కింవాఅభద్రం- కియద్భద్రం- కియద్వాఅభద్రమిత్యర్థః- అవస్తుత్వమేవాహ వాచేతి బాహ్యేంద్రియోపలక్షణం- వాచాఉదితంఉక్తం- చక్షురాదిభిశ్చయద్దృష్టంతదనృతమిత్యర్థః ॥౪॥ నన్వేవంసతిదేహాదీనామసత్త్వాత్త ద్ధర్మభయహేతుత్వమిత్యాశంక్య హేతుత్వందృష్టాంతేనాహ॥ ఛాయేతి॥ ఛాయాప్రతిబింబం- ప్రత్యాహ్వయఃప్రతిధ్వనిః- ఆభాసఃశుక్తి రజతాదిః- ఏతేయథా అసంతోఽప్యర్థకారిణోభవంతి- ఆమృత్యుతః మృత్యుమభివ్యాప్య యద్వా - మృత్యులక్షణయఃజ్ఞానేనయావన్నా పలీయతేతావత్పర్యంతమిత్యర్థః॥ ౫॥ నను సృష్ట్యాదిశ్రుతిభిరేవాద్వైతంనిరూపితం- కథమసత్యం స్యాత్తత్రాహ ద్వాభ్యాం ॥ ఆత్మై

తి॥ త్రాయతే హ్రియతే - త్రాతి పాలయతి॥ ౬॥ తస్మాదితి॥ అన్యస్మాత్ సృజ్యాదివ్యతిరిక్తాత్ - త్రివిధా అధ్యాత్మాదిరూపా - భాతిః ప్రతీతిః॥ ౭॥ ననుకథం నిర్మూలం ప్రతీయతే తత్రాహ॥ ఇదమితి॥ ౮॥ ఏతదితి॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయోర్నైపుణం నిష్ఠాం - సూర్యవత్ సమో భూత్వా ॥ ౯॥ ఏతన్నిష్ఠాప్రాప్త్యుపాయమాహ॥ ప్రత్యక్షేణేతి॥ యదాద్యన్తవత్ ద్వైతం - తదసదితి జ్ఞాత్వా - నిస్సంగో విచరేత్ - ఆద్యన్తవత్త్వే ప్రమాణాని- ప్రత్యక్షేణ ఘటాది - అనుమానేన సావయవత్వేన దృశ్యం పృథివ్యాది- నిగమేన ప్రత్యక్షవత్ స్వర్గాది - ఆత్మసంవిదా స్వానుభవేన సర్వం దృశ్యం ఆద్యన్తవత్ అసచ్చేతి జ్ఞాత్వేతి॥ ౧౦॥ నను యద్యాత్మసంవిదా సర్వం దృశ్యమాద్యన్తవదసదిత్యుచ్యతే - తర్హ్యాత్మా స్వప్రకాశో దేహాది ద్వైతం జడమిత్యుక్తం స్యాత్ - తథాచ సంసారప్రతిభాసో న ఘటేతేతి చోదయతి॥ నైతి ॥ అనాత్మస్వదృశోః జడాజడయోః - అత్ర హేతుః - ద్రష్టృదృశ్యయోః - తతో మా భూద్ద్వయోరపి తత్రాహ - ఉపలభ్యత ఇతి॥ ౧౧॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ ఆత్మేతి॥ అవ్యయత్వాదిపంచవిశేషణైః నాశాదిరాగాదిపుణ్యాపుణ్యాజ్ఞానపరిచ్ఛేదానామసంభవం దర్శయతి - హేతుర్హేతుమత్త్వం తు యథేష్టం - అచిత్ జడః - అయం భావః యథైవాగ్నిః దారుణోఽర్థాదానుపలంభేపి - దారు ప్రకాశ్యమేవ అగ్నిశ్చ ప్రకాశకః - తథా దేహాత్మనోరపీతి - న సంసృతిః తయోరన్యతరస్యాపి ఘటత ఇత్యర్థః॥ ౧౨॥ సత్యం తథాప్యుభయోరేవమవివేక ఏవ సంసారావలంబనమిత్యాహ పంచభిః ॥ యావదితి॥ సన్నికర్షణం సంబంధః - న స్వసంగస్య కుతః సంబంధస్తత్రాహ - అవివేకతః అజ్ఞానకృత ఇత్యర్థః - నను స్వప్రకాశస్య కథమజ్ఞానతః సంసారస్తత్రాహ - అపార్థోపి మిథ్యాభూతోపి - కేవలం ఫలవాన్ ఫలం స్ఫూర్తిః - న తు తత్త్వతోస్తీత్యర్థః॥ ౧౩॥ న స్వసతో దేహా

విశ్వాత్మా హ్రియతే హరతీశ్వరః ॥ ౬ ॥ తస్మాన్న హ్యాత్మనోఽన్యస్మాదన్యో భావో నిరూపితః। నిరూపితేయం త్రివిధా నిర్మూలా భాతిరాత్మని ॥ ౭ ॥ ఇదం గుణమయం విద్ధి త్రివిధం మాయయా కృతమ్॥ ౮ ॥ ఏతద్విద్వాన్మదుదితం జ్ఞానవిజ్ఞాననైపుణమ్। న నిందతి న చ స్తౌతి లోకే చరతి సూర్యవత్ ॥ ౯ ॥ ప్రత్యక్షేణానుమానేన నిగమేనాత్మసంవిదా। ఆద్యంతవదసజ్జ్ఞాత్వా నిస్సంగో విచరేదిహ॥ ౧౦ ॥ ఉద్ధవః॥ నైవాత్మనో న దేహస్య సంసృతిర్ద్రష్టృదృశ్యయోః। అనాత్మస్వదృశోరీశ కస్య స్యాదుపలభ్యతే ॥ ౧౧ ॥ ఆత్మావ్యయోఽగుణః శుద్ధః స్వయంజ్యోతిరనావృతః। అగ్నివద్దారువదచిద్దేహః కస్యేహ సంసృతిః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ యావద్దేహేంద్రియప్రాణైరాత్మనస్సన్నికర్షణమ్। సంసారః ఫలవాంస్తావదపార్థోప్యవివేకినః ॥ ౧౩ ॥ అర్థే హ్యవిద్యమానేపి సంసృతిర్న నివర్తతే। ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా ॥ ౧౪ ॥ యథా హ్యప్రతిబుద్ధస్య ప్రస్వాపో బహ్వనర్థభృత్। స ఏవ ప్రతిబుద్ధస్య న వై మోహాయ కల్పతే॥ ౧౫॥ శోకహర్షభయక్రోధలోభమోహస్పృహాదయః। అహంకారస్య దృశ్యంతే జన్మమృత్యుశ్చ నాత్మనః॥ ౧౬॥ దేహేంద్రియప్రాణమనోఽభిమానో జీవోంతరాత్మా గుణకర్మమూర్తిః। సూత్రం మహానిత్యురుధైవ గీతస్సంసార ఆధావతి కాలతంత్రః॥ ౧౭॥ అమూలమేతద్బహురూపరూపితం*మనోవచఃప్రాణశరీరకర్మ। జ్ఞానాసినోపాసనయా శితేన ఛిత్త్వా మునిర్గాం విచరత్యతృష్ణః॥ ౧౮॥ జ్ఞానం వివేకో నిగమస్తపశ్చ ప్రత్యక్షమైతిహ్యమథానుమానమ్। ఆద్యంతయోరస్య యదేవ కే

హాః కుతస్సంసారస్ఫూర్తిః హేతుత్వమపి తత్రాహ॥ అర్థ ఇతి॥ అస్యాత్మనః॥ ౧౪॥ నను కథంచిద్ధ్యాయతో విషయస్ఫూర్తిర్జీవన్ముక్తస్యాపి దుర్వారేత్యనిర్మోక్షప్రసంగస్స్యాత్తత్రాహ॥ యథేతి॥ ప్రస్వాపః స్వప్నః - బహూననర్థాన్ బిభర్తీతి పుష్ణాతీతి తథా॥ ౧౫॥ అహంకారలక్షణో దేహాదిసన్నికర్ష ఏవ సంసారాలంబనమిత్యన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం దర్శయతి॥ శోకేతి॥ సుషుప్త్యాదౌ తేషామదర్శనాత్ - అహం సుఖీ దుఃఖీతివత్ చైతన్యం సుఖీ దుఃఖీతి ప్రతీత్యభావాత్ దృశ్యత్వాచ్చ - సుఖాదీనాం కృశత్వాదివత్ ద్రష్టృధర్మత్వానుపపత్తేరితి భావః - ఉక్తంచ ॥ శ్లో॥ సుప్తేఽహమి న దృశ్యంతే దుఃఖదోషప్రవృత్తయః। అతస్తస్యైవ సంసారో న మే సంసృతిసాక్షిణః॥ ౧౬ ॥ నను యద్యహంకారస్య సంసారః తర్హి ముక్తిరపి తస్యైవేతి ముక్తావహంకారావశేషః ప్రసజ్యేత తత్రాహ॥ దేహేతి ॥ దేహాదిష్వభిమానో యస్య సః - ఆత్మైవ తేషామంతస్స్థితో జీవః - అత ఏవ గుణకర్మమయీ మూర్తిర్యస్య సః - ఏవం చ స ఏవ సూక్ష్మోపాధిభిర్బహుధైవ సూత్రాదిశబ్దైర్గీతః - సంసారే కాలతంత్రః పరమేశ్వరాధీనస్సన్ స్వతః ఆధావతి - అతో నాయం దోష ఇతి భావః॥ ౧౭॥ తదేవమహంకారకృతం బంధముపపాద్యేదానీం జ్ఞానేన తన్నివృత్తౌ ముక్తిరిత్యాహ॥ అమూలమితి॥ వస్తుతో మూలశూన్యం - అజ్ఞానతస్తు బహుభీ రూపైః నిరూపితం ప్రకాశితం - ఐంద్రజాలికతుల్యమితి వా - కిం తత్తదాహ - మన ఇతి - మన ఆదీనాం ద్వంద్వః - యద్వా - మన ఆదిషు క్రియత ఇతి కర్మాహంకరణం - గురూపాసనయా నిశితేన జ్ఞానఖడ్గేన ఛిత్త్వా ॥ ౧౮ ॥ తదేవం జ్ఞానం స్వరూపసాధనఫలైర్నిరూపయతి॥ జ్ఞానమితి॥ వివేకః జ్ఞానం - సాధనాన్యాహ - నిగమో వేదః - తపః స్వధర్మః - ప్రత్యక్షం స్వానుభవః - ఐతిహ్యముపదేశః - అనుమానం తర్కః - ఏభ్యోహా-

ఆద్యంతయోర్యదసత్యజగతః- మధ్యేపితదేవ కేవలం- నతుజగదితి- కింతత్ - కాలః కాలయతి ప్రకాశయతి- యస్సతథా హేతుః కారణంచ యత్తదేవ- ఏతదుక్తంభవతి- యదస్యవిశ్వస్య కారణంప్రకాశకంచ బ్రహ్మ- తదాత్మకమేవైతత్ - నతతః పృథగిత్యేవం నిశ్చయ ఫలోనిగమాదిసాధనైర్జాయతేయోవివేకః- తత్ జ్ఞానమితి॥ ౧౯ ॥ తత్ర నానాభేదవ్యవహారాలంబనస్యాపి విశ్వస్య కారణమాత్రాత్మకత్వం సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ సుకృతం సుష్ఠుకుండలాదిరూపేణరచితం - యద్ధిరణ్యం కీదృశం- హిరణ్మయస్య కుండలాదేరుత్పత్తేః పురస్తాన్నాశాచ్చపశ్చాత్ యదస్తి హిరణ్యమాత్రం - తన్మధ్యేపికటకంకుండలమిత్యాదినానావ్యపదేశైః వ్యవహారం ప్రాప్యమాణమపితదేవ యథా- తద్వదస్య విశ్వస్య కారణభూతోహమేవనానావ్యవహారాలంబనం- నతుమత్తః పృథక్ స్వత్వమితి॥ ౨౦॥ తదేవం కార్యస్యకారణమాత్రాత్మకతాముక్త్వా ప్రకాశ్యస్యప్రకాశాత్మకతామాహ॥ విజ్ఞానమితి॥ త్రియవస్థం- యకారస్యపృథక్ పాఠః ఛందోనురోధేన- జాగ్రదాదిత్ర్యవస్థం యద్విజ్ఞానం మనః- తదవస్థాకారణభూతంచ యద్గుణత్రయం యచ్చ కారణకార్యకర్తౄన్ కారణమధ్యాత్మం కార్యమధిభూతం- కర్తౄన్ అధిదైవం- ఏవం గుణత్రయకార్యభూతం త్రివిధంజగదేతత్-యేనతుర్యేణ సామాన్యజ్ఞానమాత్రేణ- సమన్వయేనభాతిమేనానుగతం ప్రకాశత ఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ తమేవభాంతమనుభాతిసర్వం తస్యభాసాసర్వమిదం విభాతి- తథా॥ శ్రు॥ చక్షుషశ్చక్షురుతశ్రోత్రస్యశ్రోత్రం మనసోయేమనోవిదురిత్యాది శ్రుతేః- నను విశేషజ్ఞానవ్యతిరేకేణ నతురీయం నామోపలభామహే తత్రాహ- వ్యతిరేకతశ్చసమాధ్యాదౌ యదస్తి తదేవసత్యమితి॥ ౨౧॥ ఏవం కాలత్రయేప్యవ్యభిచారిణః సత్యత్వముక్తం- వ్యభిచారిణస్త్వసత్యతామాహ॥ నేతి॥ మధ్యేపితత్పృథఙ్నాస్తి- కింతువ్యపదేశమాత్రం- కుతః- యద్యస్మాత్- పరేణ అన్యేన- భూతం జాతం ప్రసిద్ధం ప్రకాశితంచ- తత్తదేవకారణప్రకాశకతావన్మాత్రం స్యాత్- నపృథగితి- మేమనీషాబుద్ధిః॥ శ్రు॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం

వ*లం కాలశ్చ హేతుశ్చ తదేవ మధ్యే ॥ ౧౯ ॥ యథాహిరణ్యం సుకృతం పురస్తాత్పశ్చాచ్చ సర్వస్య హిరణ్మయస్య । తదేవ మధ్యే వ్యవహార్యమాణం నానాపదేశైరహమస్య తద్వత్ ॥ ౨౦॥ విజ్ఞానమేతత్త్రియవస్థమంగ గుణత్రయం కారణకార్యకర్తృ । సమన్వయేన వ్యతిరేకతశ్చ యేనైవ తుర్యేణ తదేవ సత్యమ్ ॥ ౨౧ ॥ నయత్పురస్తాదుత యన్నపశ్చాన్మధ్యేపి తన్నవ్యపదేశమాత్రమ్ । భూతం ప్రసిద్ధంచ పరేణ యద్యత్తదేవ తత్స్యాదితి మే మనీషా॥ ౨౨॥ అవిద్యమానోప్యవభాసతే యో వైకారికో రాజససర్గ ఏషః। బ్రహ్మ స్వయంజ్యోతిరతో విభాతి బ్రహ్మేంద్రియార్థాత్మవికారచిత్రమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఏవం స్ఫుటం బ్రహ్మవివేకహేతుభిః పరాపవాదేన విశారదేన। ఛిత్వాత్మసందేహముపారమేత స్వానందతుష్టోఖిలకాముకేభ్యః ॥ ౨౪ ॥ నాత్మా వపుః పార్థివమింద్రియాణి దేవాహ్యసుర్వాయుర్జలం హుతాశః। మనోన్నమాత్రం ధిషణాచ సత్త్వమహంకృతిః ఖం క్షితిరర్థసామ్యమ్ ॥ ౨౫॥ సమాహితైః కః కరణైర్గుణాత్మభిర్గుణో భవేన్మత్సువివిక్తధామ్నః। విక్షిప్యమాణైరుత కిం నుదూషణం ఘనైరుపేతైర్విగతై రవేః కిమ్ ॥ ౨౬ ॥ యథానభో వాయ్వనలాంబుభూగుణైర్గతాగతైర్వర్తుగుణైర్నసజ్జతే । తథాక్షరం

శ్రు॥ సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాది శ్రుతేశ్చ కారణప్రకాశకవ్యతిరేకేణ కార్యస్య ప్రకాశ్యస్య చానుపలంభాదితి భావః॥ ౨౨॥ ఏవం సామాన్యతః కార్యప్రకాశ్యయోః కారణప్రకాశకాభ్యామభేదం ఉక్త్వా ప్రస్తుతే తదుభయవివేకపూర్వకం ప్రపంచస్య బ్రహ్మాభేదమాహ ॥ అవిద్యమాన ఇతి॥ యోయం వైకారికో వికారసమూహః - స ఏష ప్రాగవిద్యమానోపి రాజససర్గః రజోద్వారేణ బ్రహ్మకార్యభూత ఇత్యర్థః అవభాసతే బ్రహ్మణా ప్రకాశ్యత ఇత్యర్థః- బ్రహ్మతు- స్వయం స్వతస్సిద్ధం- నతు కార్యమిత్యర్థః - జ్యోతిశ్చ ప్రకాశకమిత్యర్థః- అతః కారణాత్ - ఇంద్రియాణిచ అర్థాస్తన్మాత్రాణిచ ఆత్మా మనశ్చ దేవానామప్యుపలక్షణం వికారాః పంచభూతాని ఏవం చిత్రం బ్రహ్మైవభాతీతి॥ ౨౩॥ ఉపసంహరతి ॥ ఏవమితి॥ ఏవం నిగమతః ప్రత్యక్షైతిహ్యానుమానైః - స్ఫుటం యథాభవతి తథా - బ్రహ్మవివేకహేతుభిః- తథా పరస్య దేహాదేరపవాదేన ఆత్మత్వనిరాసేనచ- కీదృశేన- విశారదేన నిపుణేన- గురుణా నిమిత్తభూతేనేతివా- ఆత్మవిషయం సందేహం ఛిత్వా- స్వానందతుష్టస్సన్- అఖిలేభ్యః కాముకేభ్యః ఇంద్రియాదిభ్యః- ఉపారమేత నిస్సంగో భవేత్ ॥ ౨౪ ॥ పరాపవాదం ప్రపంచయతి॥ నేతి॥ వపురాత్మా నభవతి- పార్థివత్వాత్ - ఘటవత్ - తథా ఇంద్రియాణి- తదధిష్ఠాతారో దేవాః- అసుః ప్రాణః- మనః - ధిషణాబుద్ధిః సత్త్వం చిత్తం- అహంకృతిరిత్యేతే ఆత్మానభవంతి- కుతః- అన్నమాత్రం- అన్నోపష్టభ్యత్వాత్ శరీరవత్- వాయుర్జలంచ- హుతాశస్తేజః- ఖంక్షితిరితి పంచభూతాని- అర్థాః శబ్దాదయః సామ్యం ప్రకృతిశ్చాత్మానభవంతి- జడత్వాత్-ఘటవదితి- యద్వా- హిశబ్దేనానుమానాంతరాణి సూచితాని- తద్యథా- ఇంద్రియాణ్యాత్మానభవంతి- కరణత్వాత్ - వాశ్యాదివత్ - దేవాశ్చ వైకారికత్వాత్ మనోవత్- ప్రాణశ్చ వాయుత్వాత్ బాహ్యవాయువత్ - మనః అన్నమయత్వాత్ శరీరవత్- బుద్ధిస్తైజసత్వాత్ చక్షుర్వత్ అహంకారః [illegible]త్వాత్ శరీరవదిత్యాది ॥ ౨౫ ॥ ఏవం వివేకజ్ఞానవతో ముక్తస్య నేంద్రియాదికృతో గుణదోషసంబంధ ఇత్యాహ॥

సహాహితైరితి॥ మత్తఃపివివిక్తధామ్నః మమసుష్ఠువివిక్తంధామస్వరూపం యేనతస్య॥ ౨౬ ॥ ప్రకాశకస్య ప్రకాశ్యగుణదోషాసంభవం లౌకికరవిదృష్టాంతేనోక్తం- అసంగత్వేనావస్థితస్యనకోపిగుణదోషఇత్యాకాశదృష్టాంతేనాహ ॥ యథేతి ॥ వాయ్వాదీనాంశోషణదహనక్లేదనరజోధూసరత్వాదిభిః- గతాగతైరాగమాపాయిభిః- ఋతుగుణైః శీతోష్ణాదిభిర్వా- అహంకృతేః అహంకారాత్పరమక్షరం-సంసృతిహేతుభిర్నయుజ్యతే యద్వా- అహంకారస్యసంసృతిహేతుభిరితి ॥ ౨౭ ॥ ముక్తవదసమ్యక్ జ్ఞానీన యథేష్టమాచరేదిత్యాహద్వాభ్యాం॥ తథేతి॥ గుణేషువిషయేషు- రజోరాగః- మనసః కషాయఇతిదుర్నిరాసతామాహ॥౨౮॥ ఏతదేవదృష్టాంతేనోపపాదయతి ॥ యథేతి॥ నృణామామయోరోగః- అసాధుఅసమ్యక్చికిత్సితోభవతితథా- అపక్వకషాయకర్మ-అదగ్ధాఃకషాయారాగాదయస్తన్మూలానిచ కర్మాణియస్మింస్తత్- అతఏవసర్వసంగంసర్వేషుపుత్రాదిషుసజ్జమానం- మనః కుయోగినంఅసమ్యక్జ్ఞానినం- విధ్యతిభ్రంశయతి॥ ౨౯॥ ననుకథంవిద్విషయసంగేనయోగభ్రంశస్స్యాత్ - అలంతర్హిసాపాయేనయోగమార్గేణేత్యత్రాహ॥ కుయోగినఇతి॥ మనుష్యభూతైః బంధుశిష్యాదిరూపైః- త్రిదశైరుపసృష్టైః ప్రేరితైః తథాచ॥ శ్రు॥ తస్మాత్తదేషాంనప్రియంయదేతన్మనుష్యావిదురితి - ఆవశ్యకమాహ-భూయోజన్మాంతరే- నతుకర్మతంత్రంకర్మవిస్తారం॥౩౦॥ ననువిదుషామపిసర్వథాకర్మదుష్పరిహారమితిపునస్సంసారస్స్యాదేవేత ఆహ॥ కరోతీతి॥ విదుషోన్యోసౌజంతుర్దేహఏవ భోజనాదికర్మకరోతి క్రియతేవిక్రియతేచ తేనకర్మణాపుష్ట్యాద్యపిప్రాప్నోతీత్యర్థః- కేనాపిసంస్కారాదినాచోదితస్సన్- ఆనిపాతాన్మరణపర్యంతం- విద్వాంస్తుప్రకృతౌదేహేస్థితోపి- తత్రకర్మాణినవిక్రియతేనిరహంకారిత్వాత్ హర్షవిషాదాదిభిఃసంసారంనప్రాప్నోతి॥ ౩౧॥ కించ- ఆస్తాంతావద్దైహికకర్మభిర్వికారశంకా- యతోదేహమ

సత్త్వరజస్తమోమయైరహంకృతేస్సంసృతిహేతుభిఃపరమ్॥౨౬॥ తథాపిసంగఃపరివర్జనీయోగుణేషుమాయారచితేషుతావత్ । మద్భక్తియోగేనదృఢేనయావద్రజోనిరస్యేతమనఃకషాయః ॥ ౨౭ ॥ యథామయోసాధుచికిత్సితోనృణాంపునఃపునస్సంతుదతిప్రరోహన్ ।ఏవంమనోపక్వకషాయకర్మకుయోగినంవిధ్యతిసర్వసంగమ్॥ ౨౮॥ కుయోగినోయేవిహితాంతరాయైర్మనుష్యభూతైస్త్రిదశోపసృష్టైః । తేప్రాక్తనాభ్యాసబలేనభూయోయుంజంతియోగంనతుకర్మతంత్రమ్॥౨౯॥ కరోతికర్మక్రియతేచజంతుఃకేనాప్యసౌచోదితఆనిపాతాత్ ।నతత్రవిద్వాన్ప్రకృతౌస్థితోపినివృత్తతృష్ణస్స్వసుఖానుభూత్యా॥ ౩౦ ॥తిష్ఠంతమాసీనముతవ్రజంతంశయానముక్షంతమదంతమన్నమ్। స్వభావమన్యత్కిమపీహమానమాత్మానమాత్మస్థమతిర్నవేద॥ ౩౧॥ యదిస్మపశ్యత్యసదింద్రియార్థంనానానుమానేనవిరుద్ధమన్యత్ । నమన్యతేవస్తుతయామనీషీస్వాప్నంయథోత్థాయతిరోదధానమ్ । ౩౨ ॥ పూర్వంగృహీతంగుణకర్మచిత్రమజ్ఞానమాత్మన్యవివిక్తమంగ । నివర్తతేతత్పునరీక్షయైవనగృహ్యతేనాపివిసృజ్యఆత్మా । ౩౩ ।యథాహిభానోరుదయోనృచక్షుషాంతమోనిహన్యాన్నతుసద్విధత్తే। ఏవంసమీక్షానిపుణాసతీమేహన్యాత్తమిస్రంపురుషస్యబుద్ధేః ॥ ౩౪ ॥ ఏషస్స్వయంజ్యోతిరజోప్రమేయోమహానుభూతిస్సకలా

ప్యాసౌనపశ్యతీత్యాహ॥ తిష్ఠంతమితి ॥ ఉక్షంతంమూత్రయంతం- స్వభావప్రాప్తమన్యదపిదర్శనస్పర్శనాది - ఈహమానం కుర్వాణం- ఆత్మానందేహం ॥ ౩౧ ॥ నన్వింద్రియవతఃసర్వథార్థమగ్రహణంసంభవతీత్యత్రాహ॥ యదీతి॥ యద్యపిఅసతాంబహిర్ముఖానామింద్రియాణామర్థంపశ్యతి- తథాపినానాత్వాన్మిథ్యాస్వప్నవదిత్యనుమానేనవిరుద్ధంబాధితంసత్ అన్యదాత్మవ్యతిరిక్తం- మనీషివిద్వాన్- వస్తుతయానమన్యతే - స్వప్నాదుత్థాయప్రబుధ్య- సంస్కారమాత్రేణస్ఫురంతంస్వాప్నంవిషయం- అతఏవస్వయమేవతిరోదధానంతిరోభవంతంయథా- తద్వత్॥ ౩౨॥ తదేవమాత్మానవిక్రియతఇత్యుక్తం- నన్వేతదనుపపన్నం- బద్ధావస్థాయాఃత్యజ్యమానత్వాత్ ముక్తావస్థాయాశ్చగృహ్యమాణత్వాత్- నహివ్రీహయోవఘాతేనవ్రీహిభావత్యాగేనతండులీభావేనగృహ్యమాణానవిక్రియంతే- తత్రాహ ॥ పూర్వమితి ॥ పూర్వంబద్ధావస్థాయాంగుణైఃకర్మభిశ్చచిత్రంఅజ్ఞానకార్యందేహేంద్రియాదిలక్షణం- ఆత్మన్యధ్యాసేనావివిక్తంగృహీతమాసీత్-తదేవపునఃజ్ఞానేననివర్తతే- ఆత్మాతునకేనాపిరూపేణగృహ్యతేనాపిత్యజ్యతే- అయంభావః - ముక్తేఃక్రియాఫలత్వేభవేత్తావదాత్మనోవికారః - తస్యాస్త్వారోపితాజ్ఞానతత్కార్యసంసారనివృత్తిమాత్రరూపత్వాన్నాత్మసంస్పర్శిత్వం బంధమోక్షయోః- అతోనవికారఇతి॥ ౩౩॥ ఏతదేవదృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ యథేతి॥ నతుపూర్వమేవసత్ ఘటాదిపునర్విధత్తేకరోతి - మేయాసమీక్షాఆత్మవిద్యా॥ ౩౪॥ ఆత్మనోనిర్వికారతాంప్రపంచయతి ॥ ఏషఇతి॥ ఏషఇత్యనేనాపరోక్షతయానిత్యప్రాప్తస్యాత్మనఃప్రాప్తింవారయతి- స్వయంజ్యోతిరిత్యనేనఅజ్ఞానమలాపాకరణలక్షణంవికృతింవారయతి-అజఇత్యుత్పత్తిం- అప్రమేయఇతిజ్ఞానలక్షణామతిశయాధానేనసంస్కారం- మహావిభూతిరితిదేశకాలపరిచ్ఛేదాభావేనఅస్తిత్వవృద్ధిపరిణామాపక్షయవినాశాన్- వారయతి- స్వయంజ్యోతిష్ట్వేహేతుః సకలానుభూతిరితి - ఏకోద్వితీయఇతివికారహేతోరన్యస్యాభావాన్నకోపివికారఇతిదర్శయతి- ననుశ్రుతివిషయస్యకథం స్వయంజ్యో

తిష్ఠేదితి-తత్రాహ- వచసాంవిరామే అగోచరత్వేననివృత్తౌసత్యాం- తథాచ॥శ్రు॥ యతోవాచో నివర్తంతే-అప్రాప్యమనసాసహేతి- అత్రహేతుః- యేనేషితాః ప్రేషితాః - తథాచ॥శ్రు॥ కేనేషితంపతతిప్రేషితంమనః కేనప్రాణః ప్రథమః ప్రైతియుక్తః- కేనేషితాంవాచమిమాంవదంతిచక్షుః శ్రోత్రంకఉదేవోయునక్తి- శ్రోత్రస్యశ్రోత్రంమనసోమనోయద్వాచోహవాక్స ఉప్రాణస్యప్రాణః చక్షుషశ్చక్షురితి ॥ ౩౫ ॥ అద్వితీయత్వముపపాదయితుంభేదస్యావాస్తవత్వమాహ ॥ ఏతావానితి॥ కేవలేఅభిన్నే - ఆత్మని ఆత్మని-వికల్ప ఇతియత్ - ఏతావాన్ సర్వోఽప్యాత్మనోమనసస్సంమోహః భ్రమః - యతఃస్వమాత్మానమృతేవినాయస్యవికల్పస్యావలంబః ఆశ్రయోనాస్తి- రజతభ్రమస్యేవశుక్తింవినా॥ శ్రు॥ నేహనానాస్తికించన॥ శ్రు॥ ఇంద్రోమాయాభిఃపురురూప ఈయతే- యుక్తాహ్యస్యహరయశ్శతాదశేత్యాదిశ్రుతేరిత్యర్థః॥ ౩౭ ॥ ....

కేచిత్తునః ప్రత్యక్షాదిప్రతీతస్యప్రపంచస్యబాధాయోగాత్ వేదాంతార్థానాంచక్రత్వర్థకర్తృప్రతిపాదనపరత్వేనార్థవాదత్వాత్ద్వైతంసత్యమితి మన్యంతే - తన్మతమనూద్యదూషయతి॥ యదితి॥ నామాకృతిభిఃనామరూపైరుపలక్షితంపంచభూతాత్మకంద్వయంద్వైతంయత్ - తదబాధితమితి - పండితమానినాంఅత్రవయమేవ పండితాఇత్యభిమానవతాం- వేదాంతేష్వయమర్థవాదఇతిప్రతీతిః - న తత్త్వవిదాం - యతఃవ్యర్థేనాపివినాప్యర్థేనసాప్రతీతిః - తథాహి - నతావద్విధ్యైకవాక్యత్వంతేషామస్తి - యతోఽర్థవాదత్వంస్యాత్ - నచాకర్తృత్వాఽభోక్తృపరమానందరూపాత్మప్రతిపాదనంకర్మవిధిశేషతాంభజతే - నచాబాధితత్వంద్వైతస్య- నామరూపాత్మకత్వాత్ - గ్రాహ్యత్వాత్ - పంచవర్ణాత్మకత్వాత్ - స్వప్నవత్ - ఇత్యాద్యనుమానైర్వాచారంభణాదిశ్రుతిభిశ్చబాధితత్వాదితి॥ ౩౮॥

నుభూతిః। ఏకోద్వితీయోవచసాంవిరామేయేనేషితావాగసవశ్చరంతి ॥ ౩౫ ॥ ఏతావానాత్మసంమోహోయద్వికల్పస్తుకేవలే। ఆత్మన్నృతేస్వమాత్మానమవలంబోనయస్యహి॥ ౩౬॥యన్నామాకృతిభిర్గ్రాహ్యంపంచవర్ణమబాధితమ్। వ్యర్థేనాప్యర్థవాదోఽయంద్వయంపండితమానినామ్ ॥ ౩౭ ॥ యోగినోఽపక్వయోగస్యయుంజతఃకాయఉత్థితైః। ఉపసర్గైర్విహన్యేతతత్రాయంవిహితోవిధిః॥ ౩౮ ॥యోగధారణయాకాంశ్చిదాసనైర్ధారణాన్వితైః। తపోమంత్రౌషధైఃకాంశ్చిదుపసర్గాన్వినిర్దహేత్ ॥ ౩౯ ॥ కాంశ్చిన్మమానుధ్యానేననామసంకీర్తనాదిభిః। యోగేశ్వరానువృత్త్యావాహన్యాదశుభదాన్ శుభైః ॥ ౪౦ ॥ కేచిద్దేహమిమంధీరాస్సుకల్పంవయసిస్థితమ్। విధాయవివిధోపాయైరథయోగంయుంజంతిసిద్ధయే ॥ ౪౧ ॥ నహితత్కుశలాదృత్యంతదాయాసోహ్యపార్థకః। అధ్రువత్వాచ్ఛరీరస్యఫలస్యేవవనస్పతేః॥ ౪౨ ॥ యోగంనిషేవతోనిత్యంకాయశ్చేత్కల్పతామియాత్। తచ్ఛ్రద్ధ్యాన్నమతిమాన్యోగముత్సృజ్యమత్పరమ్॥ ౪౩॥ యోగచర్యామిమాంయోగీవిచరన్మదపాశ్రయః। నాంతరాయైర్విహన్యేతనిస్స్పృహస్స్వసుఖానుభూః ॥ ౪౪ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - ఏకాదశస్కంధే - అష్టావింశోఽధ్యాయః .❖❖❖❖

తదేవంజ్ఞానయోగం సపరికరం నిరూప్యేదానీంతన్నిష్ఠస్యవిఘ్నప్రతీకారమాహ త్రిభిః ॥ యోగినఇతి ॥ యోగంయుంజతఃకాయోఽభ్యంతరైర్వబుత్పన్నైః - ఉపసర్గైఃరోగాద్యుపద్రవైః - అభిభూయేత - విధిఃప్రతీకారః ॥ ౩౮ ॥ యోగేతి॥యోగధారణయాసోమసూర్యాగ్నిధారణయాసంతాపశైత్యాదీన్ - ఆసనైర్వాయుధారణాన్వితైఃవాతాదిరోగాన్ - తపోమంత్రౌషధైఃపాపగ్రహసర్పాదికృతాన్ ॥ ౩౯॥ కాంశ్చిదితి ॥ మమానుధ్యానాదిభిః కామాదీన్ - యోగేశ్వరానువృత్త్యాదంభమానాదీన్ - హన్యాత్ ॥ ౪౦ ॥ అన్యేతుదేహసిద్ధ్యర్థమేవైతత్పర్వంయుంజంతితద్దూషయతి ॥ కేచిదితి ॥ కేచిత్తునరైతైరన్యైశ్చోపాయైర్దేహమేవసుకల్పంజరారోగాదిరహితంవయసితారుణ్యేస్థితంస్థిరంచకృత్వా- అద్వంద్వపరకాయప్రవేశాదిసిద్ధయేతద్ధారణానురూపంయోగంయుంజంతి - నతుజ్ఞాననిష్ఠారూపం ॥ ౪౧ ॥ నేతి ॥ కుశలైఃప్రాజ్ఞైరాదరణీయంనభవతి - వనస్పతివదాత్మైవస్థాయీ - శరీరంతుఫలవన్నశ్వరమిత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ యద్యపికశ్చిత్సామర్థ్యంగత్వేనాపిప్రాణాయామాదియోగేక్రియమాణేజరారోగాద్యభావోదృశ్యతే- సత్యం- తథాపిసమాధిముత్సృజ్యనతత్రసజ్జేతేత్యాహ ॥ యోగమితి ॥ తత్తాందేహసిద్ధిం- నశ్రద్దధ్యాత్నవిశ్వసేత్॥ ౪౩॥ తదేవంవిఘ్నప్రతీకారైఃయోగంకుర్యాదిత్యుక్తం-మచ్ఛరణస్యతునవిఘ్నశంకాపీత్యాహ॥ యోగచర్యామితి॥ విచరన్ ఆచరన్- స్వసుఖఅనుభూఃఅనుభూతిర్యస్య సః- స్పృహామూలాహివిఘ్నాఃసాచమదుపాశ్రయస్యనివర్తతే - అతఃఅంతరాయైరవిహతఃస్వానందపూర్ణోభవతీతి ॥ శ్లో ॥ సమాహృత్యస్వయోగంతుసమస్తోపనిషద్రసమ్।సఖ్యేముఖ్యతమాంభక్తింముక్తౌపునరుపాదిశత్ ॥ ౪౪॥ఇతిభావార్థదీపికాయాంఅష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ ఉక్తస్త్రింశతియశ్శాపూర్వంవిస్తారేణనిరూపితః॥ భక్తియోగస్సమేవాహస్వభక్తాయసమాసతః॥ ఆతిక్లేశమివాలక్ష్య యోగేసంగైక

సంసది । సుఖోపాయం పునః కృష్ణముద్ధవః పరిపృచ్ఛతి ॥ సుదుశ్చరామితి ॥ అనాత్మనః అవశీకృతమనసః - అంజసా అప్రయాసతో యథా సిద్ధ్యేత్ - తత్తథా - అంజసా సుబోధం యథా భవతి తథా - బ్రూహి ॥ ౧ ॥ సుదుష్కరతాం ప్రపంచయతి ॥ ప్రాయశ ఇతి ॥ మనో యుంజంతో నిగృహ్ణంతః - విషీదంతి క్లిశ్యంతి కుతః - అసమాధానాత్ అనిగ్రహాత్ - కథంచిన్మనసో నిగ్రహేణ కర్శితాః శ్రాంతాస్సంతః ॥ ౨ ॥ అథేతి ॥ యస్మాదేవం కేచన విషీదంతి అథాతః అత ఏవ - హంసాః సారాసారవివేకచతురాః - తే తు - ఆనందదుఘం సమస్తానందపరిపూరకం - తవ పదాంబుజమేవ - సుఖం యథా భవతి తథా - నను నిశ్చితం - శ్రయేరన్ సేవంతే - అమీ తు త్వన్మాయయా విహతాః సు యోగకర్మభిర్మానినస్సంతో న శ్రయంతే - యద్వా - అమీ త్వద్భక్తాః త్వన్మాయయా న విహతాః - అత ఏవ యోగకర్మభిః కృత్వా మానినో న భవంతి - అన్యే తు త్వన్మాయయా మోహితాస్సంతః వయం యోగజ్ఞాః వయం కర్మకుశలా ఇతి కేవలం గర్వితా భవంతి - న తు ముచ్యంత ఇత్యర్థః ॥ ౩ ॥ త్వద్భక్తాస్తు త్వత్ప్రసాదేన కృతార్థా భవంతీతి నాతిచిత్రమిత్యాహ ॥ కిమితి ॥ అనన్యశరణేషు దాసేషు - తవ ఆత్మసాత్త్వం త్వదధీనత్వం యత్ - యథా నందగోపీబలిప్రభృతిషు ఏతత్ కిం చిత్రం - నాశ్చర్యమిత్యర్థః - యతో యో భవాన్ శ్రీరామరూపేణ - మృగైర్వానరైస్సహ - సాహిత్యం సఖ్యమితి యావత - అరోచయత్ ప్రీత్యా కృతవాన్ - కార్యార్థం కృతం చేత్ - నేత్యాహ - స్వయమీశ్వరాణామితి - కథంభూతః - ఈశ్వరాణాం బ్రహ్మాదీనాం - యాని శ్రీమంతి కిరీటాని తేషాం తటాన్యగ్రాణి తైః పీడితం విలుంఠితం పాదపీఠం యస్య - స్వయం తథాభూతోఽపి సన్ ॥ ౪ ॥ అతస్త్వాం పరిత్యజ్య కో నామాన్యత్సంశ్రయేదిత్యాహ ॥ తమితి ॥ తమేవంభూతం త్వాం కో ను విసృజేత్ న భజేత్ - కథంభూతః - స్వకృతవిత్ స్వేషు బలిప్రహ్లాదాదిషు త్వయా కృతమనుగ్రహం జానన్ - యద్వా స్వస్మిన్ స్వేనాంతర్యామినా త్వయా కృతముపకారం వి

శ్రీఉద్ధవః ॥ సుదుశ్చరామిమాం మన్యే యోగచర్యామనాత్మనః । యథాంజసా పుమాన్సిద్ధ్యేత్తన్మే బ్రూ
హ్యంజసాచ్యుత ॥ ౧ ॥ ప్రాయశః పుండరీకాక్ష యుంజంతో యోగినో మనః । విషీదంత్యసమాధానా
న్మనోనిగ్రహకర్శితాః ॥ ౨ ॥ అథాత ఆనందదుఘం పదాంబుజం హంసాః శ్రయేరన్నరవిందలోచన ।
సుఖం ను విశ్వేశ్వర యోగకర్మభిస్త్వన్మాయయామీ విహతా న మానినః ॥ ౩ ॥ కిం చిత్రమచ్యుత తవైత
దశేషబంధో దాసేష్వనన్యశరణేషు యదాత్మసాత్త్వమ్ । యోఽరోచయత్సహ మృగైః స్వయమీశ్వరా
ణాం శ్రీమత్కిరీటతటపీడితపాదపీఠః ॥ ౪ ॥ తం త్వాఖిలాత్మదయితేశ్వరమాశ్రితానాం సర్వార్థదం స్వ
కృతవిద్విసృజేత కో ను । కో వా భజేత్కిమపి విస్మృతయేఽను భూత్యై కిం వా భవేన్న తవ పాదరజోజుషాం
నః ॥ ౫ ॥ నైవోపయంత్యపచితిం కవయస్తవేశ బ్రహ్మాయుషాపి కృతమృద్ధముదస్స్మరంతః । యోఽంతర్బ
హిస్తనుభృతామశుభం విధున్వన్నాచార్యచైత్త్యవపుషా స్వగతిం వ్యనక్తి ॥ ౬ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుద్ధవేనాత్య
నురక్తచేతసా పృష్టో జగత్క్రీడనకస్స్వశక్తిభిః । గృహీతమూర్తిత్రయ ఈశ్వరేశ్వరో జగాద సప్రే
మ మనోహరస్మితః ॥ ౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ హంత తే వర్ణయిష్యామి మమ ధర్మాన్సుమంగళాన్ । యాన్ శ్ర
ద్ధయాచరన్మర్త్యో మృత్యుం జయతి దుర్జయమ్ ॥ ౮ ॥ కుర్యాత్సర్వాణి కర్మాణి మదర్థం శనకైస్స్మరన్ ।

ద్వాన్ తదేవాహ - అఖిలాత్మదయితేశ్వరం అఖిలస్య జగతః ఆత్మానం చేతయితారం అత ఏవ దయితం ప్రేష్ఠం సుసేవ్యం ఈశ్వరత్వాదేవావశ్యం భజనీయం కించ - ఆశ్రితానాం సర్వార్థదం - తర్హి కిం ఫలోద్దేశేనాహం సేవ్యః - నహి నహి - కిమప్యతితుచ్ఛత్వాత్ త్వద్వ్యతిరిక్తం స్వర్గాదిస్వర్గాదత్తమపి కో వా భజేత్ - కథంభూతం తత్ యత్ ఏవంభూత్యై ఇంద్రియభోగాయ - అపి అనంతరమేవ - త్వద్విస్మృతయే భవతి - యద్వా - త్వద్వ్యతిరిక్తం కిమపి దేవతాంతరం ధర్మజ్ఞానాదిసాధనం వా - భూత్యై ఐశ్వర్యాయ సంసారస్య విస్మృతయే మోక్షాయ వా కో వా భజేత్ - న కోఽపి - నను తత్ త్వత్సాధనం తథాపి ఆచార్యమోక్షాదిఫలం కథం స్యాత్ తత్రాహ - కిం వేతి - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ యావద్వై సాధనసంపత్తిః పురుషార్థచతుష్టయే । తాం వినా తదాప్నోతి నరో నారాయణాశ్రయః ఇతి ॥ ౫ ॥ అస్తామన్యభజనవార్తా - త్వత్కృతోపకారస్య త్వద్ధ్యాత్మనివేదనేనైవ నిష్కృతిర్నాస్తీత్యాహ ॥ నైతి ॥ అపచితిం ప్రత్యుపకారం ఆనృణ్యమితి యావత్ - కవయో బ్రహ్మవిదోఽపి నైవ ప్రాప్నువంతి - యతః - త్వత్కృతముపకారం స్మరంతః ఋద్ధముదః ఉపచితపరమానందాః - ఉపకారమేవాహ - యో భవాన్ బహిరాచార్యవపుషా శ్రీగురురూపేణ - అంతశ్చైత్త్యవపుషా అంతర్యామిరూపేణ అశుభం విషయవాసనాం - విధున్వన్ నిరస్యన్ - స్వగతిం నిజరూపం - వ్యనక్తి ప్రకటయతి - తస్య తవ ॥ ౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఈశ్వరేశ్వరస్య హేతుః జగత్క్రీడనకం క్రీడోపకరణం యస్య సః - నను జగత్సృష్ట్యాదినా బ్రహ్మేశానాదయః క్రీడంతీతి తత్రాహ - స్వశక్తిభిః సత్త్వాదిభిః గృహీతం మూర్తిత్రయం యేన సః - సప్రేమప్రేమసహితం మనోహరం స్మితం యస్య సః - సప్రేమం యథా భవతి - తథా జగాదేత్యర్థః ॥ ౭ ॥ హంతేతి ॥ హంత ఇతి సహర్షం సంబోధనం - సుమంగళాన్ సుఖరూపాన్ - మృత్యుం సంసారం దుర్జయం అన్యైరుపాయైః ॥ ౮ ॥ ధర్మానేవాహ త్రయోదశభిః ॥ కుర్యాదితి ॥ స్మరన్ - శనకైః అసంరంభతః - కుర్యాత్ - తదాహ - మయీతి - మయి అర్పితమనశ్చిత్తేన సంకల్పవికల్పానుసంధానాత్మకేన మనసా - అత ఏవ మ

ద్ధర్మేష్వేవ ఆత్మమనసా రతిర్యస్య సః॥ ౯॥ దేశానితి॥ పుణ్యదేశలక్షణం మద్భక్తైరితి- దేవాదిషు యే మద్భక్తాః తేషామాచరితానికర్మాణి చాశ్రయేత్॥౧౦॥ పృథగితి॥ సత్రేణ సంభూయ వా॥ ౧౧॥ అంతరంగాం భక్తిమాహ త్రిభిః॥ మామితి॥ సర్వభూతేష్వాత్మని చ ఆత్మానమీశ్వరం స్థితం మామేవేక్షేత- కథమేకస్య సర్వేషు వృత్తిః తత్రాహ- బహిరంతః పూర్ణమిత్యర్థః- తత్కుతః- అపావృతం అనావరణం- తదపి కుతః- యథా ఖం- అసంగత్వాదిత్యర్థః॥ ౧౨॥ ఇతీతి॥ హే మహామతే అలిప్రాజ్ఞ- ఇతి అనేన ప్రకారేణ- కేవలం జ్ఞానరూపాం దృష్టిమాశ్రితస్సన్- సర్వాణి భూతాని మద్భావేన మన్యమానః సభాజయన్- పండితో మత ఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧౩॥ నను ఉత్తమాధమైక్యేకరూపేణ సభాజనమపాండిత్యమేవ స్యాత్ పూజ్యపూజాదివ్యతిక్రమాదిత్యాశంక్య తామేవ జ్ఞానదృష్టిం ప్రపంచయతి॥ బ్రాహ్మణ ఇతి॥ విషమేష్వపి సమదృక్ సమం మామేవ పశ్యన్- వైషమ్యమేవ చతుర్ధా దర్శయతి- బ్రాహ్మణే పుల్కస ఇతి జాతితో వైషమ్యం పుల్కసాంత్యజాతివిశేషః- స్తేనే బ్రహ్మస్వాపహారిణి బ్రహ్మణ్యే బ్రాహ్మణేభ్యో దాతరీతి కర్మతః వైషమ్యం- అర్కే స్ఫులింగక ఇతి గుణతః వైషమ్యం- అక్రూరేశాంతే క్రూరే చేతి స్వభావతః వైషమ్యం- గౌతమేనాప్యుక్తం- సమాసమాభ్యాం విషమసమే పూజాతః ఇతి- సమాయ పూజాతః పూజయా విషమే ప్రకారే క్రియతే- అసమాయా పూజాతో పూజయా సమే ప్రకారే క్రియతే- స పూజక ఐహికాదాముష్మికాచ్ఛ్రేయసో భ్రశ్యత ఇతి- అయం నియమః కర్మిష్వేవ న జ్ఞానిష్వితి తాత్పర్యం॥ ౧౪॥ నరేష్వీశ్వరదృష్టిం కుర్వతః సద్యః ఫలవిశేషమాహ॥ నరేష్వితి ॥ స

మయ్యర్పితమనశ్చిత్తో మద్ధర్మాత్మమనోరతిః ॥ ౯ ॥ దేశాన్ పుణ్యానాశ్రయేన్నిత్యం మద్భక్తైస్సాధుభిశ్శ్రితాన్ । దేవాసురమనుష్యేషు మద్భక్తాచరితాని చ ॥ ౧౦ ॥ పృథక్సత్రేణ వా మహ్యం పర్వయాత్రామహోత్సవాన్ । కారయేద్గీతనృత్యాద్యైర్మహారాజవిభూతిభిః॥౧౧॥ మామేవ సర్వభూతేషు బహిరంతరపావృతమ్ । ఈక్షేతాత్మని చాత్మానం యథా ఖమమలాశయః ॥ ౧౨ ॥ ఇతి సర్వాణి భూతాని మద్భావేన మహామతే । సభాజయన్మన్యమానో జ్ఞానం కేవలమాశ్రితః ॥ ౧౩ ॥ బ్రాహ్మణే పుల్కసే స్తేనే బ్రహ్మణ్యేఽర్కే స్ఫులింగకే । అక్రూరే క్రూరకే చైవ సమదృక్పండితో మతః ॥ ౧౪॥ నరేష్వభీక్ష్ణం మద్భావం పుంసో భావయతోఽచిరాత్ । స్పర్ధాసూయాతిరస్కారాస్సాహంకారా వియంతి హి॥౧౫॥ విసృజ్య స్మయమానాన్స్వాన్ దృశం వ్రీడాం చ దైహికీమ్। ప్రణమేద్దండవద్భూమావాశ్వచండాలగోఖరమ్॥ ౧౬॥ [ఈశ్వరో జీవకళయా ప్రవిష్టో భగవానితి।] యావత్సర్వేషు భూతేషు మద్భావో నోపజాయతే। తావదేవముపాసీత వాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిః ॥ ౧౭॥ సర్వం బ్రహ్మాత్మకం తస్య విద్యయాత్మమనీషయా। పరిపశ్యన్నుపరమేత్సర్వతో ముక్తబంధనః ॥ ౧౮ ॥ అయం హి సర్వకల్పానాం సధ్రీచీనో మతో మమ । మద్భావస్సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయకర్మభిః॥ ౧౯॥ న హ్యంగోపక్రమే ధ్వంసో మద్ధర్మస్యోద్ధవాణ్వపి । మయా వ్యవసితస్సమ్యఙ్నిర్గుణత్వాదనాశిషః॥ ౨౦॥ యో యో మయి పరే ధర్మః కల్ప్యతే నిష్ఫలాయ చేత్ । తదాయాసో నిరర్థస్స్యాద్భయాదేరివ సత్తమ ॥ ౨౧ ॥ ఏషా బుద్ధిమతాం బుద్ధిస్స

మోత్తమహీనేషు స్పర్ధాదయః- స్వస్మిన్నహంకారశ్చ- హి నిశ్చితం- వియంతి నశ్యంతి॥ ౧౫॥ అతోఽంతర్యామీశ్వరదృష్ట్యా సర్వాన్ ప్రణమేదిత్యాహ॥ విసృజ్యేతి॥ స్మయమానాన్ హసతః- స్వాన్ సఖీన్- తథా దైహికీం దృశం అహముత్తమః స తు నీచ ఇతి దృష్టిం- తయా దృశా యా వ్రీడా లజ్జా తాం చ విసృజ్య- శ్వచండాలాదీనభివ్యాప్య ప్రణమేత్॥ ౧౬॥ ఏవం పంచభిశ్శ్లోకైః ఉక్తాయాస్సమదృష్టేరవధిమాహ ద్వాభ్యాం॥ యావదితి॥ ౧౭॥ సర్వమితి॥ తస్య ఏవం కుర్వతః పుంసః- సర్వం బ్రహ్మాత్మకమేవ భవతి- కుతః- ఆత్మమనీషయా సర్వత్రేశ్వరదృష్ట్యా యా విద్యా తయా- తతః పరితో బ్రహ్మైవ పశ్యన్- సర్వతః క్రియామాత్రాదుపరమేత్॥ ౧౮ ॥ కిమయమేవోపాయః- అస్తి వాన్యోఽపీత్యపేక్షాయాం- సంతి బహవః- సమీచీనస్త్వయమేవేత్యాహ॥ అయమితి॥ ౧౯॥ భగవద్ధర్మలక్షణోపాయస్య సమీచీనత్వమేవోపపాదయతి ద్వాభ్యాం॥ నేతి ॥ అంగ హే ఉద్ధవ- అనాశిషో నిష్కామస్య- మద్ధర్మస్య ఉపక్రమే సతి- అణ్వపి ఈషదపి- వైగుణ్యాదిభిర్నాశో నాస్త్యేవ- యతో మయైవ నిర్గుణత్వాదయం ధర్మః సమ్యగ్వ్యవసితః నిర్ణీతః- అతు మన్వాదిభిర్యేన కథంచిత్ ॥ ౨౦॥ కించ॥ య ఇతి॥ అయమర్థః- కిం వక్తవ్యం మద్ధర్మస్య నధ్వంస ఇతి- యతో లౌకికోఽపి గుణగుణో నిరర్థః వ్యర్థః ఆయాసస్సోఽపి- మయి పరే నిష్ఫలాయ చేత్ కల్ప్యతే నిష్కామనయా అర్పితశ్చేత్- తర్హి ధర్మ ఏవ స్యాత్- నిరర్థాయాసే దృష్టాంతః- యథా భయశోకాదేః హేతోః పలాయనాక్రందనాది క్లేశః- తద్వత్ ॥ ౨౧ ॥ అతో మద్భజనమేవ బుద్ధిర్వివేకస్య మనీషాయాశ్చాతుర్యస్య చ ఫలమిత్యాహ॥ ఏషేతి॥ తామేవ దర్శయతి - సత్యమమృతం చ - మామాం - అనృతేన అసత్యేన - మర్త్యేన వినాశినా- మనుష్యాదిదేహేన - ఇహ అస్మిన్నేవ జన్మని-

ప్రాప్నోతీతియత్ - సైవబుద్ధిః సామనీషాచేతి - బుద్ధిర్వివేకః - మనీషాచాతుర్యం ॥ ౨౨ ॥ మహాప్రకరణార్థముపసంహరతి ద్వాభ్యాం॥ ఏషఇతి॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ కించ॥ ఆస్తాంతావత్ జ్ఞానం - ఏతదనుసంధానకథనశ్రవణపరాణామప్యేతదేవఫలంభవతీత్యాహచతుర్భిః॥ సువివిక్తమితి ॥ మయాసువివిక్తందత్తోత్తరం - ఏతత్ - ఆఖ్యానమపి - యోవధారయేత్ అనుసంధద్యాత్ సః బ్రహ్మగుహ్యం వేదానాంరహస్యం॥ ౨౫॥ యఇతి॥ సుపుష్కలంయథాభవతితథా - బ్రహ్మదాయస్య బ్రహ్మదదాతీతితథాతస్యజ్ఞానోపదేష్టుః - యద్వా - బ్రహ్మవదాయంపైతృకంసర్వస్వంవిభాగలభ్యమితితథా - తస్యపితుర్గురోరుపదేశలభ్యంఆత్మస్వరూపమేవదాయశబ్దేనోక్తమితిభావః॥ ౨౬॥ యఇతి॥ సమధీయీతఉచ్చైఃపఠేత్ - పరమంశుచిఅన్యేషామపిశోధకం - సపూయేతశుద్ధ్యేత్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ సమ్యగ్జ్ఞానానువృత్త్యాపునరప్యుపదేష్టుమిత్యాశయేనపృచ్ఛతి॥ అపీతి॥ అపికిం॥ ౨౯ ॥ ఉపధారితమాకలయ్యాహ ॥ నైతదితి॥ శఠాయవంచకాయ ॥ ౩౦ ॥ ఏతైరితి॥ శూద్రాణంచయోషితాంచయదిభక్తిఃస్యాత్ - తర్హి బ్రూయాత్ ॥ ౩౧ ॥ ఏతద్జ్ఞానేనపుమాన్కృతార్థోభవతీత్యాహ॥ నేతి॥ అత్రదృష్టాంతమాహ - పీత్వేతి - పీయూషంస్వాదు ॥ ౩౨॥ ననుసంతిబహూనిజ్ఞేయానితత్ఫలసాధనాని - సత్యం - సంత్యభక్తానాం - భక్త

మనీషామనీషిణామ్ । యత్సత్యమనృతేనేహ మర్త్యేనాప్నోతిమామృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఏష తేఽభిహితస్సాధో బ్రహ్మవాదస్య సంగ్రహః । సమాసవ్యాసవిధినా దేవానామపిదుర్గమః॥ ౨౩॥ అభీక్ష్ణశస్తే కథితం జ్ఞానంవిస్పష్టయుక్తిమత్ । ఏతద్విజ్ఞాయముచ్యేత పురుషోనష్టసంశయః॥ ౨౪॥ సువివిక్తంతవప్రశ్నంమయైతద్యోవధారయేత్ । సనాతనంబ్రహ్మగుహ్యంపరంబ్రహ్మాధిగచ్ఛతి ॥ ౨౫ ॥ యఏతన్మమభక్తేషు సంప్రదద్యాత్సుపుష్కలమ్ । తస్యాహంబ్రహ్మదాయస్య దదామ్యాత్మానమాత్మనః ॥ ౨౬ ॥ యఏతత్సమధీయీతపవిత్రంపరమంశుచి । సపూయేతాహరహర్మాంజ్ఞానదీపేనదర్శయన్ ॥ ౨౭॥ యఏతచ్ఛ్రద్ధయానిత్యమవ్యగ్రశ్శృణుయాన్నరః । మయిభక్తింపరాంకుర్వన్కర్మభిర్నసబధ్యతే ॥ ౨౮ ॥ అప్యుద్ధవత్వయాబ్రహ్మసఖేసముపధారితమ్ । అపితేవిగతోమోహశ్శోకశ్చాసౌమనోభవః ॥ ౨౯ ॥ నైతత్త్వయాదాంభికాయనాస్తికాయశఠాయచ । అశుశ్రూషోరభక్తాయదుర్వినీతాయదీయతామ్ ॥ ౩౦ ॥ ఏతైర్దోషైర్విహీనాయబ్రహ్మణ్యాయప్రియాయచ । సాధవేశుచయేబ్రూయాద్భక్తిస్స్యాచ్ఛూద్రయోషితామ్ ॥ ౩౧ ॥ నైతద్విజ్ఞాయజిజ్ఞాసోర్జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే । పీత్వాపీయూషమమృతం పాతవ్యంనావశిష్యతే ॥ ౩౨ ॥ జ్ఞానేకర్మణియోగేచ వార్తాయాందండధారణే । యావానర్థోనృణాంతాతతావాంస్తేఽహంచతుర్విధః॥ ౩౩॥ మర్త్యోయదాత్యక్తసమస్తకర్మానివేదితాత్మావిచికీర్షితో మే । తదామృతత్వంప్రతిపద్యమానోమయాత్మభూయాయచకల్పతేవై ॥ ౩౪ ॥ శ్రీశుకః॥ సఏవమాదర్శితయోగమార్గస్తదోత్తమశ్లోకవచోనిశమ్య । బద్ధాంజలిఃప్రీత్యుపరుద్ధకంఠోనకించిదూచేఽశ్రుపరిప్లుతాక్షః ॥ ౩౫ ॥ విష్టభ్యచిత్తంప్రణయావఘూర్ణంధైర్యేణరాజన్బహుమన్యమానః । కృతాంజలిఃప్రాహయదుప్రవీరంశీర్ష్ణాస్పృశంస్తచ్చరణారవిందమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఉద్ధవః ॥ విద్రావితోమోహమహాంధకారోయఆశ్రితోమేతవసన్నిధానాత్ । విభావసోః కింనుసమీపగస్యశీతంతమోభీఃప్రభవంత్యజాద్య ॥ ౩౭ ॥ ప్రత్యర్పితోమేభవతానుకంపినాతథాపివిజ్ఞానమయఃప్రదీపః । హిత్వాకృతజ్ఞస్త

స్యతుసర్వమహమేవ - అతోమామేకశరణోభవేత్యాహ॥ జ్ఞానఇతి॥ జ్ఞానాదౌయావాన్ధర్మాదిలక్షణశ్చతుర్విధోర్థః తావాంస్తేఽహమేవ - తత్రజ్ఞానేమోక్షః - కర్మణివిహితధర్మః - స్వాభావికేతుకామః - యోగేత్వణిమాదిసిద్ధయః - వార్తాయాంకృష్యాదావర్థః - దండనీతావైశ్వర్యమితి - సిద్ధ్యైశ్వర్యయోరపికామాంతర్గతత్వాచ్చాతుర్విధ్యం॥ ౩౩ ॥ కుతఇత్యతఆహ॥ మర్త్యఇతి॥ యదాత్యక్తసమస్తకర్మాసన్మేనివేదితాత్మాభవతి - తదాఅసౌమేవిచికీర్షితఃవిశిష్టఃకర్తుమిష్టోభవతి - తతశ్చామృతత్వంమోక్షం ప్రతిపద్యమానోమయాత్మభూయాయమత్సామ్యాయమత్సమానైశ్వర్యాయేతియావత్ - కల్పతేయోగ్యోభవతి - వైధ్రువం॥ ౩౪॥ సఇతి॥ ఆదర్శితోయోగమార్గోయస్మైసః॥ ౩౫॥ విష్టభ్యేతి॥ ప్రణయేనావఘూర్ణంక్షుభితం - చిత్తం - ధైర్యేణవిష్టభ్య - బహుమన్యమానః ఆత్మానంకృతార్థంమన్యమానః ॥ ౩౬ ॥ విద్రావితఇతి॥ మేమయా - యఃఆశ్రితఆసీత్ - సతవసన్నిధానేనైవవిద్రావితః - ప్రభవంతికిన్నుబాధాయసమర్థాభవంతి - అజాద్యబ్రహ్మణోపిజనక॥ ౩౭॥ కించ॥ ప్రత్యర్పితఇతి॥ యద్యపితవసన్నిధానాదేవగతః - తథాప్యనుకంపినాభవతా - విజ్ఞానమయఃప్రదీపశ్చప్రత్యర్పితః - స్వమాయయాపహృతఃపునస్సమర్పితః - అతస్తవకృతజ్ఞఃకస్తవయాకృతముప,

గ్రహం జానాతి స కో నామ। త్వదీయం పాదమూలం హిత్వా। అన్యచ్ఛరణం। సమీయాత్ ఆశ్రయేత్॥ ౩౮॥..........................
కించ॥ వృక్ణ ఇతి॥ దాశార్హాదిషు త్వయా యః స్వమాయయా స్నేహపాశః ప్రసారితః। స త్వయైవాత్మజ్ఞానశస్త్రేణ వృక్ణః ఛిన్నః॥ ౩౯॥ ఏవం యద్యపి త్వయా బహూపకృతం। తథాప్యేతావత్ ప్రార్థనీయమిత్యాహ॥ నమ ఇతి॥ అనుశాధి అనుశిక్షయ। అనుశాసనీయమిదమిత్యాహ। యథేతి। ముక్తావనపాయినీ॥ ౪౦॥ తదుక్తమేవాఙ్గీకృత్య తథాపి మయాదిష్టో లోకసంగ్రహార్థమేతావత్తు విధేహీత్యాహ॥ గచ్ఛేతి॥ ఆదిష్టో నియుక్తః। మదాశ్రయమితి చ పాఠాన్తరం॥ ౪౧॥ ఈక్షయేతి॥ స్నానాదిః పూర్వమేవ మత్పాదతీర్థోదకభూతాయా అలకనన్దాయా గఙ్గాయా ఈక్షయా। వసానః పరిదధానః॥ ౪౨॥ తితిక్షురితి॥ ద్వన్ద్వమాత్రాణాం శీతోష్ణాదివిషయాణాం। సుశీలః ఆర్జవాదిస్వభావః॥ ౪౩॥ మయేతి॥ తే త్వయా। వివిక్తం సువిచారితం। తిస్రః త్రిగుణాత్మికాః గతీః అతిక్రమ్య॥ ౪౪॥ స ఇతి॥ హరిమేధసా సంసారం హరతి మేధా యస్య తేన శ్రీకృష్ణేన। అద్వన్ద్వపరోఽపి సుఖదుఃఖనిర్ముక్తోఽపి। అపక్రమే నిర్గమనసమయే॥ ౪౫॥ కించ॥ సుదుస్త్యజేతి॥ సుదుస్త్యజః స్నేహో యస్మిన్ తేన వియోగాత్ కాతరో భీతః। అతఏవ తం పరిహాతుమశక్నువన్। ఆతురో విహ్వలస్సన్। స కృచ్ఛ్రం కష్టం యయౌ ప్రాప। తతశ్చ భర్తుః పాదుకే తేనైవ కృపయా దత్తే మూర్ధని బిభ్రత్। అతినిర్బన్ధరూపయా తదాజ్ఞయా తం పునఃపునర్నమస్కృత్య య

వ పాదమూలం కోన్యత్సమీయాచ్ఛరణం త్వదీయమ్॥ ౩౮॥ వృక్ణశ్చ మే సుదృఢస్స్నేహపాశో దాశార్హ
వృష్ణ్యన్ధకసాత్వతేషు। ప్రసారితస్సృష్టివివృద్ధయే త్వయా స్వమాయయా హ్యాత్మసుబోధహేతినా॥
౩౯॥ నమోఽస్తు తే మహాయోగిన్ ప్రపన్నమనుశాధి మామ్। యథా త్వచ్చరణామ్భోజే రతిస్స్యాదనపా
యినీ॥ ౪౦॥ శ్రీభగవాన్॥ గచ్ఛోద్ధవ మయాదిష్టో బదర్యాఖ్యం మమాశ్రమమ్। తత్ర మత్పాదతీర్థోదే
స్నానోపస్పర్శనైశ్శుచిః॥ ౪౧॥ ఈక్షయాలకనన్దాయా విధూతాశేషకల్మషః। వసానో వల్కలా
న్యఙ్గ వన్యభుక్సుఖనిస్స్పృహః॥ ౪౨॥ తితిక్షుర్ద్వన్ద్వమాత్రాణాం సుశీలస్సంయతేన్ద్రియః। శాం
తస్సమాహితధియా జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః॥ ౪౩॥ మయానుశిక్షితం యత్తే వివిక్తమనుభావయన్। మ
య్యావేశితవాక్చిత్తో మద్ధర్మనిరతో భవ। అతివ్రజ్య గతీస్తిస్రో మామేష్యసి తతః పరమ్॥ ౪౪॥ శ్రీశు
కః॥ స ఏవముక్తో హరిమేధసోద్ధవః ప్రదక్షిణం తం పరిసృత్య పాదయోః। శిరో నిధాయాశ్రుకలాభిరా
ర్ద్రధీర్న్యషిఞ్చదద్వన్ద్వపరోఽప్యపక్రమే॥ ౪౫॥ సుదుస్త్యజస్నేహవియోగకాతరో న శక్నువంస్తం
పరిహాతుమాతురః। కృచ్ఛ్రం యయౌ మూర్ధని భర్తృపాదుకే బిభ్రన్నమస్కృత్య యయౌ పునః పు
నః॥ ౪౬॥ తతస్తమన్తర్హృది సన్నివేశ్య గతో మహాభాగవతో విశాలామ్। యథోపదిష్టాం జగదేకబం
ధునా తపస్సమాస్థాయ హరేరగాద్గతిమ్॥ ౪౭॥ య ఏతదానన్దసముద్రసమ్భృతం జ్ఞానామృతం భాగవ
తాయ భాషితమ్। కృష్ణేన యోగేశ్వరసేవితాఙ్ఘ్రిణా సచ్ఛ్రద్ధయాసేవ్య జగద్విముచ్యతే॥ ౪౮॥ భ
వభయమపహన్తుం జ్ఞానవిజ్ఞానసారం నిగమకృదుపజహ్రే భృఙ్గవద్వేదసారమ్। అమృతముదధితశ్చా
పాయయద్భృత్యవర్గాన్ పురుషమృషభమాద్యం విష్ణుసంజ్ఞం నతోఽస్మి॥ ౪౯॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

యౌ। అత్ర చ॥ శ్లో॥ పృష్ఠతోఽన్వగమం భర్తుః పాదవిశ్లేషణాక్షమః। ఇత్యాదితృతీయస్కన్ధోపక్రమోక్తానుసారేణ బదరికాశ్రమం గచ్ఛన్ భగవతః ప్రభాసయాత్రాముపశ్రుత్య శనైః పృష్ఠతో గతస్సన్। ఉపసంహృతనిజకులం భగవన్తమేకాన్తే దృష్ట్వా తత్కాలప్రాప్తేన మైత్రేయేణ సహ పునః కృపయా భగవతోపదిష్టం తత్త్వమాకలయ్య తదా తదనుజ్ఞాతో యయావితి ద్రష్టవ్యం॥ ౪౬॥ తత ఇతి॥ విశాలాం బదరికాశ్రమం గతస్సన్। శ్రీహరేర్గతిమగాత్। కథంభూతాం। తేనైవ జగదేకబన్ధునా యథోపదిష్టాం॥ శ్లో॥ తదామృతత్వం ప్రతిపద్యమానో మయాత్మభూయాయ చ కల్పతే వై॥ శ్లో॥ అతివ్రజ్య గతీస్తిస్రో మామేష్యసి తతః పరమిత్యేవముక్తప్రకారాం॥ ౪౭॥ య ఇతి॥ ఆనందసముద్రో భగవద్భక్తిమార్గస్తస్మిన్ సంభృతమేకీకృతం ఏతత్। యః సచ్ఛ్రద్ధయా ఆసేవ్య ఈషదపి సేవిత్వా। వర్తతే। స ముచ్యత ఇతి కిము వక్తవ్యం తత్సంబన్ధేన జగదపి ముచ్యత ఇత్యర్థః॥ ౪౮॥ ఏవం కృతోపదేశం జగద్గురుం ప్రణమతి॥ భవభయమితి॥ భవః సంసారః భయం చ జరారోగాదినిమిత్తం తదుభయం నివృత్తానాం ప్రవృత్తానాం చ భృత్యవర్గాణాం యథాయోగ్యమపహన్తుం యోఽమృతద్వయముపజహ్రే ఉద్ధృతవాన్। తదేవాహ। వేదసారమేకం। కిం తత్। జ్ఞానవిజ్ఞానరూపం తత్సారం శ్రేష్ఠం చ। కథముపజహ్రే। భృఙ్గవత్। భృఙ్గో యథా పుష్పమకోపయన్నేవ అమృతముపహరతి తథా స్వయంకృతవేదానుసారేణైవ। ఉదధితశ్చైకం। తచ్చోభయం యథాయథం భృత్యవర్గానపాయయత్। తం నతోఽస్మి॥ ౪౯॥ శ్లో॥ యేనానుకమ్పితం విశ్వముద్ధవప్రశ్నసిన్ధునా...। తం వందే పరమా

సంగం నందనందనరూపిణమ్ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్లో ॥ త్రింశే తు ప్రాగుపక్షిప్తమౌసలచ్ఛలతో హరిః । స్వధామ గంతుమన్విచ్ఛన్ సంజహార నిజం కులమ్ ॥ వినాశాయ పురా ఘోరముపక్షి
ప్తం హి మౌసలమ్ । కథావసానే తత్రైవ విశేషం పరిపృచ్ఛతి త్రిభిః ॥ తత ఇతి ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మేతి ॥ బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టే స్వకులే సతి-
అయం భావః- న హి భగవతి బ్రహ్మశాపః ప్రభవతి- యాదవత్వానుకరణాత్ సోఽపి కథంచిన్మాననీయః అతః కిమకరోదితి - ఏతదుక్తం కథమ
త్యజదితి- సర్వనేత్రాణామితి సర్వేషాం త్రిలోకోపలక్షణం ॥ ౨ ॥ ఏతత్ప్రపంచయతి ॥ ప్రత్యాక్రష్టుమితి ॥ యస్మిన్ రూపే లగ్నం నయనం
పరావర్తయితుమబలా న శేకుః - యచ్చ కర్ణరంధ్రేణ ప్రవిష్టం సతాం ఆత్మని లగ్నం లిఖితమివ తిష్ఠతి - తతో న సరతి న నిర్గచ్ఛతి - య
స్య శ్రీః శోభా సంకీర్త్యమానా కవీనాం వాచాం రతిముల్లాసవిశేషం జనయతి - తేషాం మానం జగత్యాం ఖ్యాతాం జనయతీతి కిముత వక్తవ్యం-
యచ్చ విష్ణో రూపం జిష్ణోరర్జునస్య రథస్థితం దృష్ట్వా యుధి మృతాస్తత్సామ్యం తత్సారూప్యం ఈయుః ప్రాపుః - తద్రూపం కేన ప్రకారేణ

❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః . ❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరీక్షిత్ ॥ తతో మహాభాగవత ఉద్ధవే నిర్గతే వనమ్ । ద్వారవత్యాం కిమకరోద్భగవాన్ భూతభావ
నః ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టే స్వకులే యాదవర్షభః । ప్రేయసీం సర్వనేత్రాణాం కథం స్వతనుమ
త్యజత్ ॥ ౨ ॥ ప్రత్యాక్రష్టుం నయనమబలా యత్ర లగ్నం న శేకుః కర్ణావిష్టం న సరతి తతో యత్సతామా
త్మలగ్నమ్ । యచ్ఛ్రీర్వాచాం జనయతి రతిం కీర్త్యమానా కవీనాం దృష్ట్వా జిష్ణోర్యుధి రథగతం యచ్చ త
త్సామ్యమీయుః ॥ ౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ దివి భువ్యంతరిక్షే చ మహోత్పాతాన్ సముత్థితాన్ । దృష్ట్వాసీనాన్ సు
ధర్మాయాం కృష్ణః ప్రాహ యదూనిదమ్ ॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ ఏతే ఘోరా మహోత్పాతా ద్వార్వత్యాం
యమకేతవః । శాపశ్చ నః కులస్యాసీద్బ్రాహ్మణేభ్యో దురత్యయః ॥ ముహూర్తమపి న స్థేయమత్ర నో
యదుపుంగవాః ॥ ౫ ॥ స్త్రియో బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ శంఖోద్ధారం వ్రజంత్వితః । వయం ప్రభాసం యా
స్యామో యత్ర ప్రత్యక్సరస్వతీ ॥ ౬ ॥ తత్రాభిషిచ్య శుచయ ఉపోష్య సుసమాహితాః । దేవతాః పూజ
యిష్యామః స్నపనాలేపనార్హణైః ॥ ౭ ॥ బ్రాహ్మణాంశ్చ మహాభాగాన్ కృతస్వస్త్యయనా వయమ్ ।
గోభూహిరణ్యవాసోభిర్గజాశ్వరథవేశ్మభిః ॥ ౮ ॥ విధిరేష హ్యరిష్టఘ్నో మంగళాయనముత్తమమ్ ।
దేవద్విజగవాం పూజా భూతేషు పరమో భవః ॥ ౯ ॥ ఇతి సర్వే సమాకర్ణ్య యదువృద్ధా మధుద్విషః । త
థేతి నౌభిరుత్తీర్య ప్రభాసం ప్రయయూ రథైః ॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్ భగవతాదిష్టం యదుదేవేన యాదవాః । చ
క్రుః పరమయా భక్త్యా సర్వశ్రేయోపబృంహితమ్ ॥ ౧౧ ॥ తతస్తస్మిన్ మహాపానం పపుర్మైరేయకం మధు ।
దిష్టవిభ్రంశితధియో యద్ద్రవైర్భ్రశ్యతే మనః ॥ ౧౨ ॥ మహాపానాభిమత్తానాం వీరాణాం దృప్తచేత
సామ్ । కృష్ణమాయావిమూఢానాం సంఘర్షః సుమహానభూత్ ॥ ౧౩ ॥ యుయుధుః క్రోధసంరబ్ధా వే
లాయామాతతాయినః । ధనుర్భిరసిభిర్భల్లైర్గదాభిస్తోమరర్ష్టిభిః ॥ ౧౪ ॥ పతత్పతాకై రథకుంజ
రాదిభిః ఖరోష్ట్రగోభిర్మహిషైర్నరైరపి । మిథస్సమేత్యాశ్వతరైశ్చ దుర్మదా న్యహన్ శరైర్దద్భిరి

త్యజదిత్యన్వయః ॥ ౩ ॥ దివీతి ॥ దివి సూర్యపరివేషాదీన్ - భువి భూకంపాదీన్ - అంతరిక్షే దిగ్దాహాదీన్ - మహోత్పాతాన్ స్వయమేవ ఉ
త్పాదితత్వాదసైన్యైః దుష్ప్రతీకారాన్ ॥ ౪ ॥ ఏత ఇతి ॥ యమస్య కేతవో ధ్వజా ఇవ మృత్యుసూచకా ఇత్యర్థః - నః అస్మాభిః ॥ ౫ ॥ స్త్రి
య ఇతి ॥ ప్రత్యక్ పశ్చిమవాహినీ ॥ ౬ ॥ తత్రేతి ॥ అభిషిచ్య స్నాత్వా ॥ ౭ ॥ బ్రాహ్మణానితి ॥ బ్రాహ్మణాంశ్చ తైః కృతశాంతికాః సంతో గవాదిభిః
పూజయిష్యామః ॥ ౮ ॥ విధిరితి ॥ విధిః ప్రకారః- మంగళాయనం చ- కించ- దేవద్విజగవాం పూజా భవః ఉద్భవహేతుః దేవలోకే పరమ ఉద్భ
వో భవిష్యతీతి భావః ॥ ౯ ॥ ఇతీతి ॥ మధుద్విషో వాక్యమాకర్ణ్య- తథేత్యభినంద్య నౌభిరుత్తీర్య సముద్రం ॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సర్వశ్రేయో
పబృంహితమిత్యత్ర సంధిరార్షః భగవతానుష్ఠైరపి సర్వైః శ్రేయోభిః సహితం చక్రుః ॥ ౧౧ ॥ తత ఇతి ॥ పీయత ఇతి పానం- మైరేయ
కం మదిరావిశేషం మధు సురసం దిష్టేన దైవేన విభ్రంశితధియః- న హ్యన్యథా తస్మిన్ స్థానే తదుచితమితి భావః- యస్య ద్రవైః రసైః ॥ ౧౨ ॥
మహాపానేతి ॥ శ్రీకృష్ణమాయావిమూఢానామిత్యముఖ్యో హేతుః- సంఘర్షః కలహః ॥ ౧౩ ॥ యుయుధురితి ॥ తతో యుయుధుశ్చ ॥ ౧౪ ॥ ప
తదితి ॥ పతంత్యః ఇతస్తతశ్చలంత్యః పతాకా యేషు తైః రథాదిభిః - మిథస్సమేత్య - న్యహన్ న్యఘ్నన్నిత్యర్థః - దద్భిర్దంతైరివ ॥

౧౫॥ మిథస్సమేత్యేత్యత్ర ప్రపంచయతి చతుర్భిః॥ ప్రద్యుమ్నేతి॥ సుచారుగదౌ శ్రీకృష్ణస్య భ్రాతైకః- పుత్రస్త్వపరః తౌ- సమిత్రా సురథావితి ద్వైపుత్రౌ సుమిత్రసురథౌ- అసురథనామా వాకశ్చిత్ ॥ ౧౬॥ అన్యఇతి ॥ మదాంధేనమదతమసా - బలాత్కారితాః॥ ౧౭। దాశార్హేతి॥ దాశార్హాదయోఽపి- తద్వంశ్యాఃఅర్బుదాః - మాథురాఃశూరసేనాశ్చతద్దేశీయాః॥ ౧౮॥ పుత్రా ఇతి॥ భ్రాతృభిశ్చేతి భ్రాతృ ఆదిశబ్దానాం సప్రతియోగివాచిత్వాత్ భ్రాతరో మాతులా ఇత్యాదిజ్ఞేయం- మిత్రైశ్చమిత్రాణిచ అహన్ హతవంతః॥ ౧౯॥ శరేష్వితి॥ ధన్వసు ధనుష్షు జహ్రుః జగృహుః॥ ౨౦ ॥ తా ఇతి॥ పరిఘాః లోహదండాః భృతాః - తం చ శ్రీకృష్ణమపి॥ ౨౧॥ ప్రత్యనీకమితి॥ ప్రత్యనీకం ప్రతిపక్షం॥ ౨౨॥ అథేతి॥ ఎరకాముష్టిరూపౌ పరిఘౌ ఉద్యమ్య॥ ౨౩॥ బ్రహ్మశాపేతి॥ స్పర్ధానిమిత్తః క్రోధః - క్షయం తు

వద్విపావనే ॥ ౧౫॥ ప్రద్యుమ్నసాంబౌయుధిరూఢమత్సరావక్రూరభోజావనిరుద్ధసాత్యకీ। సుభద్ర
సంగ్రామజితౌసుచారుగదౌసుమిత్రాసురథౌసమీయతుః ॥ ౧౬ ॥ అన్యేచయేవైనిశఠోల్ముకాదయస్స
హస్రజిచ్ఛతజిద్భానుముఖ్యాః। అన్యోన్యమాసాద్యమదాంధకారితాజఘ్నుర్ముకుందేనవిమోహితా
భృశమ్॥ ౧౭॥ దాశార్హభోజాంధకవృష్ణిసాత్వతామధ్వర్బుదామాథురశూరసేనకాః। విసర్జనా
వైకుకురాఃకుంతయశ్చమిథశ్చజఘ్నుఃపరిహృత్యసౌహృదమ్ ॥ ౧౮ ॥ పుత్రాస్త్వయుధ్యన్పితృభి
ర్భ్రాతృభిశ్చస్వస్రీయదౌహిత్రపితృవ్యమాతులైః। మిత్రాణిమిత్రైస్సుహృదస్సుహృద్భిర్జ్ఞాతీం
స్త్వహన్జ్ఞాతయఏవమూఢాః॥ ౧౯॥ శరేషుహీయమానేషుభజ్యమానేషుధన్వసు। శస్త్రేషుక్షీ
యమాణేషుముష్టిభిర్జహ్రురేరకాః ॥ ౨౦ ॥ తావజ్రకల్పాహ్యభవన్పరిఘాముష్టిభిర్ధృతాః।జఘ్ను
ర్ద్విషంతఃకృష్ణేనవార్యమాణాస్తుతంచతే॥ ౨౧॥ ప్రత్యనీకంమన్యమానాబలభద్రంచమోహితాః।
హంతుంకృతధియోరాజన్నాపన్నాతతాయినః ॥ ౨౨॥ అథతావపిసంక్రుద్ధావుద్యమ్యకురునందన।
ఎరకాముష్టిపరిఘౌచరంతౌజఘ్నతుర్యుధి ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మశాపోపసృష్టానాంకృష్ణమాయావృతాత్మ
నామ్। స్పర్ధాక్రోధఃక్షయంనిన్యేవైణవోఽగ్నిర్యథావనమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవంనష్టేషుసర్వేషుకులే
షుస్వేషుకేశవః।*అవతారితోభువోభారఇతిమేనేవశేషితః ॥ ౨౫॥ రామస్సముద్రవేలాయాంయో
గమాస్థాయపౌరుషమ్। తత్యాజమానుషంలోకంసంయోజ్యాత్మానమాత్మని॥ ౨౬॥ రామనిర్యాణమా
లోక్యభగవాన్దేవకీసుతః। నిషసాదధరోపస్థేతూష్ణీమాసాద్యపిప్పలమ్ ॥ ౨౭ ॥ బిభ్రచ్చతుర్భుజం
రూపంభ్రాజిష్ణుప్రభయాస్వయా। దిశోవితిమిరాఃకుర్వన్నిర్ధూమఇవపావకః॥ ౨౮॥ శ్రీవత్సాంకం
ఘనశ్యామంతప్తహాటకవర్చసమ్। కౌశేయాంబరయుగ్మేనపరివీతంసుమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ సుందరస్మిత
వక్త్రాబ్జంనీలకుంతలమండితమ్। పుండరీకాభిరామాక్షంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩౦ ॥ కటిసూత్ర
బ్రహ్మసూత్రకిరీటకటకాంగదైః। హారనూపురముద్రాభిఃకౌస్తుభేనవిరాజితమ్ ॥ ౩౧ ॥ వనమాలా
పరీతాంగంమూర్తిమద్భిర్నిజాయుధైః। కృత్వోరౌదక్షిణేపాదమాసీనంపంకజారుణమ్॥౩౨॥ ముస*
లావశేషాయఃఖండకృతేషుర్లుబ్ధకోజరాః। మృగాస్యాకారచరణంవివ్యాధమృగశంకయా ॥౩౩॥చ
తుర్భుజంతంపురుషందృష్ట్వాసకృతకిల్బిషః। భీతఃపపాతశిరసాపాదయోరసురద్విషః॥ ౩౪ ॥ అజాన
తాకృతమిదంపాపేనమధుసూదన। క్షంతుమర్హసిపాపస్యఉత్తమశ్లోకమేప్రభో॥ ౩౫ ॥ యస్యాను
స్మరణంనౄణామజ్ఞానధ్వాంతనాశనమ్॥ వదంతితస్యతేవిష్ణోమయాసాధుకృతంప్రభో ॥౩౬ తన్మా

లం క్షయం నిన్యే॥ ౨౪॥ ౨౫॥ రామ ఇతి॥ పౌరుషం యోగం- పరమపురుషధ్యానలక్షణం- తమేవాహ- సంయోజ్యేతి - మానుషం లోకం భూలోకం- మనుష్యరూపతాం వా॥ ౨౬॥ రామేతి॥ ధరోపస్థే భూతలే॥ ౨౭॥ బిభ్రదితి॥ భ్రాజిష్ణురూపం॥ ౨౮॥ తదేవానువర్ణయతి చతుర్భిః॥ శ్రీవత్సాంకమితి॥ ౨౯॥ సుందరేతి॥ సుందరస్మితం వక్త్రాబ్జం యస్మిన్ సత్ - పుండరీకవదభిరామే సుందరే అక్షిణీ యస్మిన్ సత్ ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ వనమాలేతి॥ వనమాలయా పరీతాన్యంగాని యస్మిన్ సత్ - నిజాయుధైశ్చక్రాదిభిర్విరాజితం - పంకజారుణం వామం పాదం దక్షిణ ఊరౌ కృత్వా- ఆసీనం రూపం బిభ్రత్॥ ౩౨॥ ముసలేతి॥ జరానామకశ్చిల్లుబ్ధకో మృగయుః- మృగస్యాస్యమివాకారో యస్య తం చరణం॥ ౩౩॥ ౩౪॥౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బ్రహ్మశాపకృతమేతత్- తస్మాన్న తవాపరాధ ఇతి శేష ఇత్యాహ॥ యస్యేతి॥ యస్య తవాత్మయోగరచితం

స్వాధీనమాయారచనాంవిరించః అస్యతనయాః రుద్రాదయశ్చయేచాస్యగిరాంపతయోవేదద్రష్టారః తేపినవిదుః- తస్యతే అచింత్యమాయ
స్యఏతత్ బ్రహ్మశాపాదిఅంజసాఅసద్గతయః పాపయోనయోవయంకింగృణీమః కథంవర్ణయామః-అతస్తదాస్తాంఅశుమాంజహీతిభావః॥
౩౭॥ ౩౮॥ ఇతీతి॥ ఇచ్ఛాశరీరిణేత్యస్యాయంభావః- శుద్ధసత్త్వమయీంనిజాంశ్రీమూర్తింమంతర్ధాపయత్ప్రతికృత్యైవంవిడంబన
మాత్రమితి- ఏతదేవస్ఫుటీకరిష్యతిదేవాదయోబ్రహ్మముఖ్యాఇత్యాదినా॥ ౪౦॥ ౪౧॥ తమితి॥ తంపతింతత్రదృష్ట్వాతస్యపాదయోర్ని
పపాత॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఇతీతి॥ ఉద్వీక్షమాణస్యసూతస్యసతః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ గచ్ఛేతి॥ నిర్యాణంయోగమార్గేణ- మద్ధామేతిఇచ్ఛాశరీరాభి
ప్రాయేణ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ స్వమితి॥ అవితాః రక్ష్యమాణాః- ఇంద్రప్రస్థంగమిష్యథేతిబ్రూహీతిపూర్వేణాన్వయః॥౪౮॥ త్వమితి॥ మన్మా

ముజ్జహి వైకుంఠపాప్మానం మృగలుబ్ధకమ్। యథాపునరహం త్వేవం నకుర్యాం సదతిక్రమమ్॥ ౩౬॥
యస్యాత్మయోగరచితం నవిదుర్విరించో రుద్రాదయోఽస్యతనయాః పతయోగిరాం యే। యన్మాయయా
పిహితదృష్టయ ఏతదంజః కింతస్యతే వయమసద్గతయో గృణీమః॥ ౩౭॥ శ్రీకృష్ణః॥ మాభైర్జరఉత్తి
ష్ఠ కామఏషకృతోహి మే। యాహి త్వం మదనుజ్ఞాతః స్వర్గం సుకృతినాం పదమ్॥ ౩౮। శ్రీశుకః॥ ఇ
త్యాదిష్టోభగవతా కృష్ణేనేచ్ఛాశరీరిణా। త్రిఃపరిక్రమ్య తం నత్వా విమానేన దివంయయౌ॥ ౪౦। దా
రుకః కృష్ణపదవీమన్విచ్ఛన్నధిగమ్య తామ్। వాయుం తులసికామోదమాఘ్రాయాభిముఖం యయౌ॥౪౧॥
తం తత్ర తిగ్మద్యుభిరాయుధైర్వృతం హ్యశ్వత్థమూలే కృతకేతనం పతిమ్। స్నేహప్లుతాత్మా నిపపాత
పాదయోరథాదవప్లుత్యసబాష్పలోచనః॥ ౪౨॥ దారుకః॥ అపశ్యతస్తే చరణాంబుజం ప్రభో దృష్టిః
ప్రణష్టాతమసి ప్రవిష్టా। దిశోనజానే నలభే చ శాంతిం యథానిశాయాముడుపే ప్రణష్టే॥ ౪౩। ఇతి బ్రు
వతి సూతే వై రథో గరుడలాంఛనః। ఖముత్పపాత రాజేంద్ర సాశ్వధ్వజ ఉదీక్షతః॥ ౪౪॥ తమన్వగచ్ఛన్
దివ్యాని విష్ణుప్రహరణానిచ। తేనాతివిస్మితాత్మానం సూతమాహ జనార్దనః॥ ౪౫॥ శ్రీభగవాన్॥
గచ్ఛ ద్వారవతీం సూత జ్ఞాతీనాం నిధనం మిథః। సంకర్షణస్య నిర్యాణం బంధుభ్యో బ్రూహి మద్దశామ్॥
౪౬॥ ద్వారకాయాం చ నస్థేయం భవద్భిశ్చ స్వబంధుభిః। మయా త్యక్తాం యదుపురీం సముద్రః ప్లావయి
ష్యతి॥ ౪౭॥ స్వంస్వం పరిగ్రహం సర్వమాదాయ పితరౌ చ నః। అర్జునేనావితాః సర్వ ఇంద్రప్రస్థం
గమిష్యథ॥ ౪౮॥ త్వంతు మద్ధర్మమాస్థాయ జ్ఞాననిష్ఠ ఉపేక్షకః। మన్మాయారచితామేతాం విజ్ఞాయోప
శమం వ్రజ॥ ౪౯। శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య నత్వా కృష్ణం పునఃపునః। తత్పాదౌ శీర్ష్ణ్యుపాధా
య దుర్మనాః ప్రయయౌ పురీమ్॥ ౫౦। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- త్రింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ అథతత్రాగమద్బ్రహ్మా భవాన్యా చ సమం భవః। మహేంద్రప్రముఖా దేవా మునయస్సప్ర
జేశ్వరాః॥ ౧॥ పితరస్సిద్ధగంధర్వా విద్యాధరమహోరగాః। చారణా యక్షరక్షాంసి కిన్నరాప్సరసో
ద్విజాః॥ ౨॥ ద్రష్టుకామా భగవతో నిర్యాణం పరమోత్సుకాః॥ ౩॥ గాయంతశ్చ గృణంతశ్చ శౌరేః క
ర్మాణి జన్మ చ। వవృషుః పుష్పవర్షాణి విమానావళిభిర్నభః॥ కుర్వంతస్సంకులం రాజన్ భక్త్యా పరమ
యాయుతాః॥౪॥ భగవానపి తాన్వీక్ష్య విభూతీరాత్మనో విభుః। సంయోజ్యాత్మని చాత్మానం పద్మనేత్రే

యారచితామేతాం విజ్ఞాయేతినిజశ్రీమూర్తేరంతర్హితత్వాత్ వృథాశోకం మాకుర్విత్యర్థః॥ ౪౯॥ ఇతీతి॥ కులస్యవినష్టత్వాత్ దుర్మ
నాః॥౫౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ఏకత్రింశే స్వకంధామజగామభగవానితః। తమేవానుయయుః ప్రీత్యా వసుదేవాదయస్తతః॥ దేవాన్యదూన్స్వధాయావై భూయో దే
వాన్విధాయతాన్। శ్రీకృష్ణస్స్వేచ్ఛయాధామస్వతస్సైవసమావిశత్॥ అథేతి॥ మునయః సనకాదయః- ప్రజేశ్వరా మరీచ్యాదయః॥
౧॥ పితరఇతి॥ ద్విజాః గరుడలోకవాసినః పక్షిణః- మైత్రేయాదయోవా॥ ౨॥ ద్రష్టుకామాఇతి॥ భగవతోనిర్యాణం ద్రష్టుకామాస్సం
తః- పరమోత్సుకాస్తత్రాగమన్॥ ౩॥ తేషాముత్సుక్యకృతంమహోత్సవమాహసార్ధేన॥ గాయంతఇతి॥౪॥ భగవానితి॥ విభూతీః ఇం
ద్రాదీంశ్చ- పద్మనేత్రేన్యమీలయదిత్యత్రాయంభావః పూర్వం బ్రహ్మాదిభిః॥ శ్లో॥ సలోకాన్లోకపాలాన్నః పాహి వైకుంఠకింకరాని

తిప్రాధితత్వాత్ - తదిదానీంచ స్వంస్వం లోకం ప్రతినేతుమాగతత్వాత్ - తత్తల్లోకానాం వైకుంఠపురమాగతత్వాచ్చ - బహుషుచ తేషు దాక్షిణ్యాత్తాన్ స్వంచయితుం సమాధిమివకుర్వన్నేత్రే న్యమీలయదితి ||౫|| యోగినామివ స్వచ్ఛందమృత్యుత్వభ్రమం వారయతి || లోకాభిరామామితి || అయమర్థః యోగినో హి స్వచ్ఛందమృత్యవః స్వతనుమాగ్నేయ్యా యోగధారణయా దగ్ధ్వా లోకాంతరం ప్రవిశంతి - భగవాంస్తు న తథా - కింతు - అదగ్ధ్వైవ స్వతనుసహిత ఏవ స్వకం ధామ శ్రీవైకుంఠాఖ్యమవిశత్ - తత్ర హేతుః - లోకానామభిరామః అభితో రమణం స్థిరీకరణం యస్యాం తాం - జగదాశ్రయత్వేన జగతామపి దాహప్రసంగాదిత్యర్థః - కించ - ధారణాయా ధ్యానస్య చ మంగళం శోభనం విషయః - ఇతరథా - తయోర్నిర్విషయత్వం స్యాత్ - దృశ్యతే చాద్యాప్యుపాసకానాం తద్ధ్యైవ తద్రూపసాక్షాత్కారః ఫలప్రాప్తిశ్చేతి భావః - ఇచ్ఛాశరీరాణి హి ప్రాయేణ యథా శ్రుతమేవాస్తు - తత్రాపి లోకాభిరామామిత్యాదివిశేషణానర్థక్యప్రసంగాత్ - తదప్యదగ్ధ్వైవ తిరోధాయ నిర్గత ఇత్యేవ సాంప్రతం || ౬|| తదా తు స్వం స్వమేవ లోకమాగమిష్యతీతి సంభ్రమేణ దేవాదికృతః సర్వతో దుందుభినాదపుష్పవృష్ట్యాదిమహోత్సవోఽభవదిత్యాహ || దివీతి || భూమేస్సకాశాత్ తం శ్రీకృష్ణమనుయయుః || ౭|| దేవాదయ ఇతి || తదా శ్రీకృష్ణేంఽతర్హితే సతి - క్వ గత ఇతి వితర్కయంతోఽపి బ్రహ్మముఖ్యా దేవాదయః - స్వధామని విశంతం శ్రీకృష్ణం న దదృశుః - తత్ర హేతుః - అవిజ్ఞాతగతిమితి - చిరాత్ క్వచిద్దదృశుశ్చ - తతోఽతివిస్మితా బభూవురిత్యర్థః || ౮|| అవిజ్ఞాతగతిత్వం దృష్టాంతేన స్పష్టయతి || సౌదామిన్యా ఇతి || సౌదామిన్యా గతిర్యథా మర్త్యైర్న లక్ష్యతే - దేవైస్తు లక్ష్యతే - తథా అభ్రమండలం హిత్వా గచ్ఛతః శ్రీకృష్ణస్య దేవైరపి న లక్ష్యతే - కింతు తత్త్వాపహాదైరేవ దృశ్యత ఇత్యర్థః || ౯|| ౧౦|| ....

న్యమీలయత్ | ౫ || లోకాభిరామాం స్వతనుం ధారణాధ్యానమంగళమ్ | యోగధారణయాగ్నేయ్యా దగ్ధ్వా ధామావిశత్స్వకమ్ || ౬ | దివి దుందుభయో నేదుః పేతుస్సుమనసశ్చ ఖాత్ | సత్యం ధర్మో ధృతిర్భూమేః కీర్తిః శ్రీశ్చానుతం యయుః || ౭ || దేవాదయో బ్రహ్మముఖ్యా న విశంతం స్వధామని | అవిజ్ఞాతగతిం కృష్ణం దదృశుశ్చాతివిస్మితాః || ౮ || సౌదామిన్యా యథాకాశే యాంత్యా హిత్వాభ్రమండలమ్ | గతిర్న లక్ష్యతే మర్త్యైస్తథా కృష్ణస్య దైవతైః || ౯ || బ్రహ్మరుద్రాదయస్తే తు దృష్ట్వా యోగగతిం హరేః | విస్మితాస్తాం ప్రశంసంతస్స్వం స్వం ధామాగమన్నృప || ౧౦ | రాజన్పరస్య తనుభృజ్జననాప్యయేహా మాయావిడంబనమవేహి యథా నటస్య | సృష్ట్వాత్మనేదమనువిశ్య విహృత్య చాంతే సంహృత్య చాత్మమహినోపరతస్స ఆస్తే || ౧౧ || మర్త్యేన యో గురుసుతం యమలోకనీతం త్వాం చానయచ్ఛరణదః పరమాస్త్రదగ్ధమ్ | జిగ్యేంఽతకాంతకమపీశమసావనీశః కిం స్వావనే స్వరనయన్మృగయుం సదేహమ్ || ౧౨ || తథాప్యశేషస్థితిసంభవాప్యయేష్వనన్యహేతుర్యదశేషశక్తిధృక్ | నైచ్ఛత్ప్రణేతుం వపురత్ర శేషితం మర్త్యేన కిం స్వస్థగతిం ప్రదర్శయన్ || ౧౩ || య ఏతాం ప్రాతరుత్థాయ కృష్ణస్య పదవీం పరామ్ |

అభిప్రాయాపరిజ్ఞానతః ప్రథమం క్లిష్టం - దృష్టాంతేన స్పష్టముక్తే హృష్టం దృష్ట్వా - పునస్తమేవార్థం ప్రపంచయతి త్రిభిః || రాజన్నితి || పరస్య సర్వకారణస్య - తనుభృత్సు యాదవాదిషు జననాప్యయేహా ఆవిర్భావతిరోభావచేష్టాః మాయయా విడంబనం అనుకరణమాత్రమవేహి - నటో యథా అవికృత ఏవ నానారూపైః జన్మాదీన్ విడంబయతి తద్వత్ - ఆస్తాం తావద్యాదవాదిషు జన్మాదిశంకా - యతో విశ్వసర్గనిరోధాదిష్వప్యసావవికృత ఏవాస్త ఇత్యాహ - సృష్ట్వేతి - ఆత్మనా స్వయమేవేదం జగత్ సృష్ట్వా అంతర్యామిత్వేనానువిశ్య - తత్ర విహృత్య క్రీడిత్వా అంతే ప్రళయే సంహృత్య చ - ఆత్మమహిమ్నా స్వమహిమ్నా ఉపరతస్సన్ ఆస్తే || ౧౧|| స పునరన్యథా మంతవ్యం - యతోఽస్మిన్నేవావతారే తత్ప్రభావో నిరతిశయో దృష్ట ఇత్యాహ || మర్త్యేనేతి || యమేన స్వం లోకం ప్రతినీతం గురుసుతం మర్త్యేన తేనైవ శరీరేణ యః ఆనీతవాన్ - శరణదః శరణాగతరక్షకః - త్వాం చ బ్రహ్మాస్త్రదగ్ధం యో రక్షితవాన్ - యశ్చ అంతకానామప్యంతకం ఈశం శ్రీరుద్రమపి బాణసంగ్రామే జితవాన్ - మృగయుం లుబ్ధకం - సదేహం తేనైవ దేహేన - స్వః స్వర్గం - అనయత్ నిన్యే - అసౌ - స్వావనే స్వరక్షణే - అనీశః అసమర్థః కిం || ౧౨|| నను యది సమర్థస్తర్హి అత్రైవ కంచిత్కాలం తేనైవ వపుషా కిం నాతిష్ఠత్ - తత్రాహ || తథేతి || యద్యపి ఉక్తప్రకారేణ అశేషస్య జగతః స్థిత్యాదిషు - అనన్యహేతుర్నిరపేక్ష ఏవ కారణం స్వయం - యద్యస్మాదశేషశక్తిధృక్ - తథాపి - యాదవాన్ సంహృత్య నిజం వపుః అత్ర శేషితం అవశేషితం ప్రణేతుం కర్తుం నైచ్ఛత్ - కింతు స్వమేవ లోకమనయత్ - అత్ర హేతుః - మర్త్యేన దేహేన కిం న కించిత్కార్యమితి - స్వానామాత్మనిష్ఠానాం దివ్యాం గతిమేవ ప్రకృష్టాం దర్శయన్ - స్వస్థగతిమితి పాఠే - స్వస్థానామాత్మనిష్ఠానాం దివ్యాం గతిమేవ ప్రకృష్టాం దర్శయన్ - అన్యథా తేఽపి దివ్యాం గతిమనాదృత్య యోగబలేన దేహసిద్ధిం విధాయాత్రైవ రంతుం యతేరన్ - తన్మాభూదిత్యేతదర్థమితి భావః || ౧౩|| య ఇతి || ఏతాం ఉక్తప్రకారాం - పదవీం గతిం ప్రయతః భక్త్యా కీర్తయన్ తామేవా

ప్నోతీత్యర్థః ॥ ౧౪॥ తదేవంభగవతాస్వలోకంగచ్ఛతావసుదేవాదీనామపితత్ప్రాప్త్యుపాయశ్చింతితఆసీదిత్యాహ ॥ దారుకఇతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దేవకీతి॥ కృష్ణరామౌసుతావపశ్యంతః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అర్జునఇతి ॥ సదుక్తిభిఃసత్యైః అవితథా ఉక్తగీతో యుక్తైః॥ శ్లో॥ నాహంప్రకాశస్సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః। మూఢోయంనాభిజానాతిలోకోమామజమవ్యయమిత్యాదిభిః॥ ౨౧॥

ప్రయతఃకీర్తయేద్భక్త్యా తామేవాప్నోత్యనుత్తమామ్॥ ౧౪॥ దారుకో ద్వారకామేత్యవసుదేవోగ్రసేనయోః। పతిత్వాచరణావస్రైర్న్యషించత్కృష్ణవిచ్యుతః॥ ౧౫॥ కథయామాసనిధనంవృష్ణీనాంకృత్స్నశోనృప। తచ్ఛ్రుత్వోద్విగ్నహృదయాజనాశ్శోకవిమూర్ఛితాః॥ ౧౬॥ తత్రస్మత్వరితాజగ్ముఃకృష్ణవిశ్లేషవిహ్వలాః। వ్యసవశ్శేరతేయత్రజ్ఞాతయోఘ్నంతఆననమ్॥ ౧౭॥ దేవకీరోహిణీచైవవసుదేవస్తథాసుతౌ। కృష్ణరామావపశ్యంతశ్శోకార్తావిజహుస్స్మృతిమ్॥ ప్రాణాంశ్చవిజహుస్తత్రభగవద్విరహాతురాః॥ ౧౮॥ ఉపగూహ్యపతీంస్తాంస్తాంశ్చితామారురుహుస్స్త్రియః। రామపత్న్యశ్చతద్దేహముపగూహ్యాగ్నిమావిశన్॥ ౧౯॥ వసుదేవపత్న్యస్తద్గాత్రంప్రద్యుమ్నాదీన్హరిస్నుషాః। కృష్ణపత్న్యోవిశన్నగ్నింరుక్మిణ్యాద్యాస్తదాత్మికాః॥ ౨౦॥ అర్జునఃప్రేయసస్సఖ్యుఃకృష్ణస్యవిరహాతురః। ఆత్మానంసాంత్వయామాసకృష్ణగీతైస్సదుక్తిభిః॥ ౨౧॥ బంధూనాంనష్టగోత్రాణామర్జునస్సాంపరాయికమ్। హతానాంకారయామాసయథావదనుపూర్వశః॥ ౨౨॥ ద్వారకాంహరిణాత్యక్తాంసముద్రోప్లావయత్క్షణాత్। వర్జయిత్వామహారాజశ్రీమద్భగవదాలయమ్॥ ౨౩॥ నిత్యంసన్నిహితస్తత్రభగవాన్మధుసూదనః। స్మృత్యాశేషాశుభహరంసర్వమంగళమంగళమ్॥ ౨౪॥ స్త్రీబాలవృద్ధానాదాయహతశేషాన్ధనంజయః। ఇంద్రప్రస్థంసమావేశ్యవజ్రంతత్రాభ్యషేచయత్ ॥ ౨౫ ॥ శ్రుత్వాసుహృద్వధంరాజన్నర్జునాత్తేపితామహాః। త్వాంతువంశధరంకృత్వాజగ్ముస్సర్వేమహాపథమ్॥ ౨౬॥ యఏతద్దేవదేవస్యవిష్ణోఃకర్మాణిజన్మచ। కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయామర్త్యస్సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౨౭॥ ఇత్థంహరేర్భగవతోరుచిరావతారవీర్యాణిబాలచరితానిచశంతమాని। అన్యత్రచేహచశ్రుతానిగృణన్మనుష్యోభక్తింపరాంపరమహంసగతౌలభేత ॥ ౨౮ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం-అష్టాదశసహస్రికాయాం సంహితాయాం-శ్రీవైయాసిక్యాం- శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం- ఏకాదశస్కంధే - ఏకత్రింశోఽధ్యాయః

బంధూనామితి ॥ నష్టగోత్రాణాంనష్టసంతతీనాం- సాంపరాయికంపింతాదకర్మ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఆదితఆరభ్యశ్రీకృష్ణచరితకీర్తనస్యఫలమాహద్వాభ్యాం॥ యఇతి ॥ ౨౭ ॥ ఇత్థమితి॥ శంతమానిపరమమంగళాని - పరమహంసగతౌ శ్రీకృష్ణే॥ ౨౮॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవిరచితాయాం- భావార్థదీపికాయాం - ఏకత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

ఏవమేకాదశస్కంధేభక్తిభావార్థదీపికా। స్వాజ్ఞానధ్వాంతభీతేనశ్రీధరేణప్రకాశితా॥

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఏకాదశస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వాదశస్కంధ ప్రారంభః.

శ్లో॥ జయంతి శ్రీపరానందకృపాపాంగలసద్దృశః। యానిత్యమనువర్తంతే సంపదో విగతాదృశః॥

అస్యార్థః॥ కథంభూతాస్సంపదః - విగతాఅదృక్ అజ్ఞానంయాభిస్తాః - అయంభావః - ప్రకారాంతరేణసంపత్త్యాస త్యాంఅజ్ఞానప్రభవారాగాదయోభవంతి- అనుతునతథేతిభావః॥ ....

శ్లో॥ ఓంగురుంపరమానందంసచ్చిదానందవిగ్రహమ్। యస్యసంస్మృతిమాత్రేణచిదానందాయతేవపుః॥
ఉక్తస్త్రయోగశాఖ్యాయైద్వాదశేత్వాశ్రయస్తతః। అధిష్ఠానావధిత్వాఖ్యామాశ్రయశ్చేశ్వరస్తతః॥
ఉక్తోలయావధిత్వేన ప్రాకృతాత్యంతికేలయే। అధిష్ఠానతయాచోక్తోమహాపురుషవర్ణనే॥
తత్రాద్యేష్షడ్భిరధ్యాయైశ్శుకః ప్రాహపరీక్షితే। శేషైస్త్రత్రఖిలాన్యాహసూతఃపృష్టోథసత్త్రిభిః॥
స్వాశ్రయశ్రవణేకార్యోనవిలంబోమనీషిణా। ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యంచతుర్భిస్తావదుచ్యతే॥
తత్రతుప్రథమేభావిమాగధాన్వయభూమిపాః। కలిప్రభావతఃప్రాహసంకరాదిమలీమసాః॥

ఏవంభూతేసోమవంశే ముకుందస్వైరక్రీడావర్ణితా - అతఃసఏవవంశోభావీవర్ణ్యతే - కృష్ణథ క్తింముక్త్వాముక్త్యైవర్త్మనా స్తీతిప్రవక్తుం- తదేవంవైవస్వతమనువంశేసామవంశప్రస్తావేన శ్రీకృష్ణావతారచరితానిసప్రపంచమనువర్ణితాని- అథేదానీంభా వీసోమవంశఃకలౌవిజాతీయసంకరాదిమలీమసోవై రాగ్యద్వారాశ్రీకృష్ణైకభక్తినిగమనాయానువర్ణ్యతే-తత్రతుసోమవంశశాఖాసుచి రకాలానువర్తితయామాగధవంశోనుక్రమ్యతే- తత్రచపూరోర్వంశే-ఉపరిచరోవసుః- తస్యబృహద్రథః- తస్యజరాసంధః- తస్యస హదేవః- పుత్రోభూదిత్యుక్తంనవమస్కంధే - తత్రైవసహదేవాన్మార్జారిః- తతఃశ్రుతశ్రవా ఇత్యాదయోరిపుంజయాంతావింశతి

రాజా॥ స్వధామానుగతేకృష్ణేయదువంశవిభూషణే। కస్యవంశోభవత్పృథ్వ్యామేతదాచక్ష్వమేము
నే॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః॥ యోంత్యఃపురంజయోనామభవిష్యో* బార్హద్రథః। తస్యామాత్యస్తుశునకో
హత్వాస్వామినమాత్మజమ్॥ ప్రద్యోతసంజ్ఞంరాజానంకర్తాయత్పాలకస్సుతః॥ ౨॥ విశాఖయూపస్త
త్పుత్రోభవితా జనకస్తతః। నందివర్ధనస్తుతత్పుత్రో పంచప్రద్యోతనాఇమే॥ అష్టత్రింశోత్తరశతం
భోక్ష్యంతిపృథివీంనృపాః ॥ ౩ ॥ శిశునాభస్తతోభావ్యఃకాకవర్ణస్తుతత్సుతః। క్షేమధర్మాసుతస్తస్య
క్షేత్రజ్ఞఃక్షేత్రధర్మజః ॥ ౪ ॥ విధిసారస్తతస్తస్యజాతశత్రుర్భవిష్యతి। దర్భకస్తత్సుతోభావ్యోద
ర్భకస్యాజయస్స్మృతః ॥ ౫ ॥ నందివర్ధనఆజేయో మహానందిస్తతత్సుతః। శైశునాభాదశైవైతేష
ష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్॥ సమాభోక్ష్యంతిపృథివీంకురుశ్రేష్ఠకలౌనృపాః ॥ ౬ ॥ మహానందిసుతోరాజన్
శూద్రాగర్భోద్భవోబలీ। మహాపద్మపతిఃకశ్చిన్నందఃక్షత్రవినాశకృత్ ॥ ౭ ॥ తతోనృపాభవిష్యం
తిశూద్రప్రాయాఅధార్మికాః ॥ ౮ ॥ ఏకచ్ఛత్రాంసపృథివీమనుల్లంఘితశాసనః। శాసిష్యతి మహాప

ర్తావినోరాజానోనిరూపితాః-తదుపరితనంవంశంసంకరాదిదోషైఃప్రశ్నపూర్వకంయోంత్యఇత్యాదినాప్రపంచయతి ॥ స్వధామే తి॥ ౧॥ యోంత్యఇతి॥ రిపుంజయఏవపురంజయఇతి- స్వామినంపురంజయంహత్వా స్వపుత్రంప్రద్యోతంరాజానంకరిష్యతి యస్యపా లకోనామసుతోభవిష్యతి॥ ౨॥ విశాఖయూపఇతి॥ ప్రద్యోతనాఃప్రద్యోతనసంజ్ఞాఃభవితాచాజ్ఞకఇతిచపాఠాంతరం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬ ॥ మ హానందీతి॥ నందోనామకశ్చిన్మహాపద్మసంఖ్యాయాః సేనాయాఃపతిః - ధనస్యవాపతిర్భవిష్యతి - అతఏవమహాపద్మపతిరిత్యపితస్యనా మ॥ ౭॥ ౮॥ సఇతి॥ ఏకమేవఆత్మనః ఛత్రంయస్యాంతాంపృథివీం- శాసిష్యతిపాలయిష్యతి- సః క్షత్రోత్పాదనేదృష్టాంతః - భార్గవఃప

శురామ ఇవ ॥ ౯ ॥ తస్యేతి ॥ సమాః సంవత్సరాన్ ॥ ౧౦ ॥ నవేతి ॥ నవనందాన్ నందంచ తత్పుత్రాంశ్చేత్యేవం ప్రపన్నాన్ విశ్వస్తాన్
విఖ్యాతాన్వా - ద్విజః కౌటిల్యవాత్స్యాయనాదిపర్యాయశ్చాణక్యః - ఉద్ధరిష్యతి - ఉన్మూలఇష్యతి - తేషామభావే మౌర్యాః మౌర్యసం
జ్ఞాః ॥ ౧౧ ॥ కథం భోక్ష్యంతి తదాహ ॥ స ఏవేతి ॥ చంద్రగుప్తం మౌర్యం ప్రథమం - తేషాంచరమో దశరథః పరాశరాదిభిరుక్తోత్రాప్య
నుసంధేయః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ మౌర్యా ఇతి ॥ తేన చరమేణ దశరథేన సహ ఏతే మౌర్యా దశ - సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరం సప్తత్రింశదు
త్తరం శతం సమాః ॥ ౧౫ ॥ హత్వేతి ॥ బృహద్రథస్య సేనాపతిః - పుష్యమిత్రో నామ స్వామినం హత్వా రాజ్యం కరిష్యతి సచ శుంగానాం
ప్రథమః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ శుంగా ఇతి ॥ తతోగ్నిమిత్రాదయో నవేత్యేవం శుంగాః దశ - వర్షశతాధికం వర్షశతం శృంగా ఇతి చ పా

ద్మో ద్వితీయ ఇవ భార్గవః ॥ ౯ ॥ తస్య చాష్టౌ భవిష్యంతి సుమాలి ప్రముఖాస్సుతాః । య ఇమాం భోక్ష్యంతి
మహీం రాజానశ్చ శతం సమాః ॥ ౧౦ ॥ నవనందాన్ద్విజః కశ్చిత్ప్రపన్నానుద్ధరిష్యతి । తేషామభావే
జగతీం మౌర్యా భోక్ష్యంతి వై కలౌ ॥ ౧౧ ॥ స ఏవ చంద్రగుప్తం వై ద్విజో రాజ్యేభిషేక్ష్యతి । తత్సుతో వా
రిసారస్తు తతశ్చాశోకవర్ధనః ॥ ౧౨ ॥ సుయశా భవితా తస్య సంయతస్సుయశస్సుతః । శాలిశూకస్తత
స్తస్య సోమశర్మా భవిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ శతధన్వా తతస్తస్య భవితాథో బృహద్రథః ॥ ౧౪ ॥ మౌర్యా
హ్యేతే దశ నృపాస్సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరమ్ । సమా భోక్ష్యంతి పృథివీం కలౌ కురుకులోద్వహ ॥ ౧౫ ॥ హ
త్వా బృహద్రథం మౌర్యం తస్య సేనాపతిః కలౌ । పుష్యమిత్రస్తు శుంగాహ్వస్స్వయం రాజ్యం కరిష్య
తి ॥ ౧౬ ॥ అగ్నిమిత్రస్తతస్తస్మాత్సుజ్యేష్ఠో భవితా తతః । వసుమిత్రో భద్రకశ్చ కళిందో భవితా తతః ॥
౧౭ ॥ తతో ఘోషస్సుతస్తస్మాద్వజ్రమిత్రో భవిష్యతి । తతో భాగవతస్తస్మాద్దేవభూతిః కురూద్వహ ॥
౧౮ ॥ శుంగా దశైతే భోక్ష్యంతి మహీం వర్షశతాధికమ్ । తతః కణ్వానియం భూమిర్యాస్యత్యల్పగుణా
న్నృప ॥ ౧౯ ॥ శుంగం హత్వా దేవభూతిం కణ్వోమాత్యస్తు కామినమ్ । స్వయం కరిష్యతే రాజ్యం వ
సుదేవో మహామతిః ॥ ౨౦ ॥ తస్య పుత్రస్తు భూమిత్రస్తతో నారాయణస్సుతః । కాణ్వాయనా ఇమే భూమిం
చత్వారింశచ్చ పంచ చ । శతాని త్రీణి భోక్ష్యంతి వర్షాణాం చ కలౌ యుగే ॥ ౨౧ ॥ హత్వా కాణ్వం సుశ
ర్మాణం తద్భృత్యో వృషలో బలీ । గాం భోక్ష్యత్యాంధ్రజాతీయః కంచిత్కాలమసత్తమః ॥ ౨౨ ॥ కృష్ణ
నామాథ తద్భ్రాతా భవితా పృథివీపతిః । శ్రీశాతకర్ణస్తత్పుత్రః పౌర్ణమాసస్తు తత్సుతః ॥ ౨౩ ॥ లం
బోదరస్తు తత్పుత్రస్తస్మాచ్చిబిలకో నృపః । మేఘస్వాతిశ్చిబిలకాద్దండమానస్తు తత్సుతః ॥ ౨౪ ॥ అరిష్ట
కర్మా హాలేయస్తిలకస్తస్య చాత్మజః । పురీషసేతుస్తత్పుత్రస్తతో రాజా సుదర్శనః ॥ ౨౫ ॥ చకోరశ్చర
మో యత్ర శివస్వాతిరరిందమః । తస్యాపి గోమతిః పుత్రః పురీమాన్భవితా తతః ॥ ౨౬ ॥ వీరో వేదశ్శివస్కం
దో యజ్ఞశీలస్తు తత్సుతః । సితోసితశ్రుతస్కంధో యజ్ఞశ్రుతస్తదాత్మజః ॥ విజయస్తత్సుతో భావ్యశ్చం
ద్రబీజస్సులోమధీః ॥ ౨౭ ॥ ఏతే త్రింశన్నృపతయశ్చత్వార్యబ్దశతానిచ । షట్పంచాశచ్చ పృథివీం భో
క్ష్యంతి కురునందన ॥ ౨౮ ॥ సప్తాభీరా ఆవభృత్యా దశ గర్దభినో నృపాః । కంకాష్షోడశ భూపాలా భ
విష్యంత్యతిలోలుపాః ॥ ౨౯ ॥ తతోష్టౌ యవనా భావ్యాశ్చతుర్దశ చ బర్బరాః । త్రయోదశ మురుం
డాశ్చ మౌనా ఏకాదశైవ తు ॥ ౩౦ ॥ ....

ఠాంతరం ॥ ౧౯ ॥ కథం కణ్వాన్ యాస్యతి - తదాహ ॥ శుంగమితి ॥ పరస్త్రీకామినం దేవభూతినామానం శుంగం హత్వా - తదమాత్యో
వసుదేవనామా కణ్వో రాజ్యం కరిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ తస్యేతి ॥ కణ్వానాంచతుర్గణః సుశర్మాన్ - ఇమే వసుదేవాదయః కాణ్వాయనాః - వ
ర్షాణాం త్రీణిశతాని - పంచచత్వారింశద్వర్షాణి చ భూమిం భోక్ష్యంతి ॥ ౨౧ ॥ హత్వేతి ॥ కణ్వానామంతిమం సుశర్మాణం హత్వా బ
లీ బలినామా తద్భృత్యో గాం భోక్ష్యతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ చకోర ఇతి ॥ యత్ర యేషు బహుసంజ్ఞేషు అష్టసు - చరమః శివస్వాతి నా
మా భవితా ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ సప్తేతి ॥ ఆవభృత్యాః అవభృతి నామకరీతరాజానః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఏత ఇతి ॥ ఏతే ఆభీరాదగూహా
వ్యతిరిక్తాః అష్టషష్టినృపాః - ఏకోనశతాధికం వర్షసహస్రం పృథివీం భోక్ష్యంతి - తతః పూర్వోక్తా ఏవైకాదశ మౌనాః త్రీణ్యబ్దశతా

క్షితిం భోక్ష్యంతి తైః సంస్థితేషు మౌనేషు మృతేషు కిలికిలాయాం పుర్యాం నృపతయో భవిష్యంతీత్యుత్తరేణాన్వయః కిల్కిలాయామితి చేత్పాఠాంతరం॥ ౩౧॥ కిలికిలాయామితి॥ అధికాని షడ్వర్షాణి॥ ౩౨ ॥ తేషామితి॥ తేషాం భూతనందాదీనాం యథాయుద్ధం బాహ్లికాస్తన్నామాన స్త్రయోదశ సుతా భవిష్యంతి- అథ పుష్యమిత్రో నామాన్యో రాజన్యః- తస్య చ దుర్మిత్రో నామ పుత్రః ॥ ౩౩ ॥ ఏకకాలా ఇతి ॥ తథా ఆంధ్రాః కోసలాః వైదూర్యపతయః నైషధాశ్చ ఏతే తత్తద్దేశనామభిః ప్రఖ్యాతాస్తుల్యకాలాః ఖండమండలేషు భూపాః - తతస్తేభ్యో బాహ్లికేభ్య ఏవ భావ్యాః భవిష్యంతి॥ ౩౪॥ తతశ్చ ॥ మాగధానామితి ॥ మాగధానాం తు రాజా విశ్వస్ఫూర్జిర్నామా భవితా- తస్యైవ విశ్వస్ఫూర్తిరితి చ నామాంతరం- స చ పూర్వోక్తాత్పురంజయాదపరః పురంజయ ఇతి ప్రసిద్ధః స్వర్ణవర్ణాన్ బ్రాహ్మణాదీన్ పులిందయదుమద్రకసంజ్ఞకాన్ మ్లేచ్ఛప్రాయాన్ కరిష్యతి- అపరానితి పాఠే అన్యాన్ పులిందాదిసంజ్ఞాన్ వర్ణాన్ కరిష్యతీత్యర్థః॥౩౫॥ కించ॥ ప్రజా ఇతి॥ స చ ఏవం కృత్వా అబ్రహ్మభూయిష్ఠాః అత్రైవర్ణ్యాః ప్రచురా స్వతీః ప్రజాః స్థాపయిష్యతి పాలయిష్యతి- స చ పద్మవత్యాం పురి పుర్యాం వసన్- అనుగంగాం గంగాద్వారమారభ్య- ఆప్రయాగం ప్రయాగపర్యంతం- గుప్తాం పాలితాం- మేదినీం భోక్ష్యతి॥ ౩౬ ॥ సౌరా

ఏతే భోక్ష్యంతి పృథివీం దశ వర్షశతాని చ । నవాధికాం చ నవతిం మౌనా ఏకాదశ క్షితిమ్॥ భోక్ష్యంత్యబ్దశతాన్యంగ త్రీణి తైస్సంస్థితేషు చ॥ ౩౧॥ కిలికిలాయాం నృపతయో భూతనందోయవంహారః। శిశునందిశ్చ తద్భ్రాతా యశోనందిః ప్రవీరకః॥ ఇత్యేతే వర్షశతం భవిష్యంత్యధికాని షట్ ॥ ౩౨॥ తేషాం త్రయోదశ సుతా భవితారశ్చ బాహ్లికాః। పుష్యమిత్రోఽథ రాజన్యో దుర్మిత్రస్తస్య చాత్మజః॥ ౩౩। ఏకకాలా ఇమే భూపాః సప్తాంధ్రాః సప్త కోసలాః। వైదూర్యపతయో భావ్యా నైషధాస్తత ఏవ హి ॥ ౩౪ ॥ మాగధానాం తు భవితా విశ్వస్ఫూర్జిః పురంజయః। కరిష్యత్యపరో వర్ణాన్ పులిందయదుమద్రకాన్ ॥ ౩౫ ॥ ప్రజాశ్చాబ్రహ్మభూయిష్ఠాః స్థాపయిష్యతి దుర్మతిః। వీర్యవాన్ క్షత్రముత్సాద్య పద్మవత్యాం స వై పురి॥ అనుగంగామాప్రయాగం గుప్తాం భోక్ష్యతి మేదినీమ్॥ ౩౬॥ సౌరాష్ట్రావంత్యకాభీరాశ్శూరా అర్బుదమాళవాః। వ్రాత్యా ద్విజా భవిష్యంతి శూద్రప్రాయా జనాధిపాః॥ ౩౭। సింధోస్తటం చంద్రభాగాం కాంచీం కాశ్మీరమండలమ్। భోక్ష్యంతి శూద్రా వ్రాత్యాద్యా మ్లేచ్ఛాశ్చాబ్రహ్మవర్చసః। ౩౮॥ తుల్యకాలా ఇమే రాజన్ మ్లేచ్ఛప్రాయాశ్చ భూభృతః । ఏతేఽధర్మానృతపరాః ఫల్గుదాస్తీవ్రమన్యవః ॥ ౩౯ ॥ స్త్రీబాలగోద్విజఘ్నాశ్చ పరదారధనాదృతాః । ఉదితాస్తమితప్రాయా అల్పసత్త్వాల్పకాయుషః ॥ ౪౦ ॥ అసంస్కృతాః క్రియాహీనా రజసా తమసావృతాః । ప్రజాస్తే భక్షయిష్యంతి మ్లేచ్ఛా రాజన్యరూపిణః । ౪౧ ॥ తన్నాథాస్తే జానపదాస్తచ్ఛీలాచారవాదినః। అన్యోన్యతో రాజభిశ్చ క్షయం యాస్యంతి పీడితాః॥ ౪౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ద్వాదశస్కంధే- ప్రథమోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ తతశ్చానుదినం ధర్మస్సత్యం శౌచం క్షమా దయా । కాలేన బలినా రాజన్ నంక్ష్యత్యాయుర్బలం స్మృతిః ॥ ౧ ॥ విత్తమేవ కలౌ నౄణాం జన్మాచారగుణోదయః। ధర్మన్యాయవ్యవస్థాయాం కారణం బలమేవ హి । ౨। దాంపత్యేఽభిరుచిర్హేతుర్వాక్ఛాఠ్యం వ్యావహారికే। స్త్రీత్వే పుంస్త్వే చాభిరతిర్వి-

ష్ట్రేతి॥ తదనంతరం చ సౌరాష్ట్రాదిదేశవర్తినో నృపాః శూద్రప్రాయాః- ద్విజాః వ్రాత్యా ఉపనయనరహితాశ్చ భవిష్యంతి ॥ ౩౭॥ సింధోరితి॥ అబ్రహ్మవర్చసః వేదాచారశూన్యాః॥ ౩౮ ॥ తుల్యేతి॥ ఇమే చ మ్లేచ్ఛప్రాయాః భూభృతః తుల్యకాలాః భవిష్యంతి- కించ- ఏతే సర్వే అధర్మానృతపరాః అధర్మే అనృతే చ పరినిష్ఠితాః- ఫల్గుదాః అల్పదాతారః॥ ౩౯॥ స్త్రీతి॥ ఉదితాస్తమితప్రాయాః హర్షశోకాదిబహుళాః॥ ౪౦॥ అసంస్కృతా ఇతి॥ అసంస్కృతాః గర్భాధానాదిసంస్కారరహితాః- ప్రజాః భక్షయిష్యంతి ధనాద్యపహారాదినా పీడయిష్యంతి ॥ ౪౧ ॥ కించ॥ తదితి॥ తన్నాథాః తే నాథాః యేషాం తే- జానపదాః దేశవర్తినో మనుష్యాః- తచ్ఛీలాచారవాదినః తేషామివ శీలమాచారో వాదశ్చ తత్స్వభావః॥ ౪౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ద్వితీయే తు కలేర్దోషప్రవృద్ధౌ కల్క్యవతారతః। అధర్మనాశే జనస్యైవ పునః కృతయుగాగమః॥ కలిధర్మాన్ ప్రపంచయతి ॥ తత ఇతి॥ [illegible] ॥ జన్మాచారగుణానాముదయః ఉత్కర్షహేతుః- ధర్మన్యాయయోర్వ్యవస్థాయాం బలమేవ॥ ౨॥ దాంపత్య ఇతి॥ దాం[illegible]త్వాభిరుచిరేవ హేతుః- న తు కులగోత్రాదిః- వ్యవహారే క్రయవిక్రయాదౌ- స్త్రీత్వే పుంస్త్వే చ రతిరేవ స్త్రైణ

త్తిః కౌశలమేవ హేతుః - న తు కులమాచారో వా॥ ౩॥ లింగమితి॥ ఆశ్రమాణాం ఖ్యాతౌ జ్ఞానే - లింగమేవ - దండాజినాదికం హేతుః - న త్వాచారవిశేషః - అన్యోన్యాపత్తికారణం ఆశ్రమాదాశ్రమాంతరప్రాప్తౌ చ కారణం - యద్వా - బహూదకహంసాదీనామన్యోన్యాపత్తౌ నమస్కారాదివ్యవహారే కారణం - అవృత్త్యా ముద్రాపర్ణాదిదానసామర్థ్యేన - న్యాయదౌర్బల్యం పరాజయః - చాపలం వచః బహుభాషణం॥ ౪॥ అనాఢ్యతేతి॥ అసాధుత్వే చౌర్యాద్యభియోగే - ప్రసాధనమలంకారః॥ ౫॥ దూర ఇతి॥ దూరే వర్తమానం వార్యయనం జలాశయస్తీర్థం - న తు గంగాదిః గుర్వాదిర్వా - ఉదరంభరతా కుక్షిపూరణం - స్వార్థః పురుషార్థః॥ ౬॥ దాక్ష్యమితి॥ కుటుంబభరణ ఏవ దాక్ష్యం పటుత్వం॥ ౭॥ ౮॥ ప్రజా ఇతి॥ ఆచ్ఛిన్నాని అపహృతాని దారాః ద్రవిణాని చ యాసాం తాః॥ ౯॥ శాకేతి॥ అష్టిర్బీజం॥ ౧౦॥ ౧౧॥ క్షీయమాణేష్వితి॥ క్షీయమాణేష్విత్యాదీనాం ఇత్థం కలౌ గతప్రాయ ఇతి పంచమేనాన్వయః - క్షీయమాణేషు అల్పప్రాయేషు॥ ౧౨॥ పాషండేతి॥ దస్యుప్రాయేషు చోరతుల్యేషు - చౌర్యానృతవృథాహింసాద్యాః నానావృత్తయో యేషాం తేషు॥ ౧౩॥ శూద్రప్రాయేష్వితి॥ ఛాగప్రాయాసు ప్రమాణతః క్షీరతశ్చ అజాతుల్యాసు - గృహప్రాయేషు పరిగ్రహాదిబాహుల్యేన గృహతుల్యేషు - యానప్రాయేషు స్యాలాదిప్రాయే

ప్రత్వే సూత్రమేవ హి॥ ౩॥ లింగమేవాశ్రమఖ్యాతావన్యోన్యాపత్తికారణమ్। అవృత్త్యా న్యాయదౌర్బల్యం పాండిత్యే చాపలం వచః॥ ౪॥ అనాఢ్యతైవాసాధుత్వే సాధుత్వే చాఢ్యతైవ హి। స్వీకార ఏవ చోద్వాహే స్నానమేవ ప్రసాధనమ్॥ ౫॥ దూరే వార్యయనం తీర్థం లావణ్యే కేశధారణమ్। ఉదరంభరతా స్వార్థః సత్యత్వే ధార్ష్ట్యమేవ హి॥ ౬॥ దాక్ష్యం కుటుంబభరణం యశోఽర్థే ధర్మసేవనమ్॥ ౭॥ ఇత్థం ప్రజాభిర్దుష్టాభిరాకీర్ణే క్షితిమండలే। బ్రహ్మవిట్క్షత్రశూద్రాణాం యో బలీ భవితా నృపః॥ ౮॥ ప్రజాస్తు లుబ్ధైరాజన్యైర్నిర్ఘృణైర్దస్యుధర్మభిః। ఆచ్ఛిన్నదారద్రవిణా యాస్యంతి గిరికాననమ్॥ ౯॥ శాకమూలామిషక్షౌద్రఫలపుష్పాష్టిభోజనాః। అనావృష్ట్యా వినంక్ష్యంతి దుర్భిక్షకరపీడితాః॥ ౧౦॥ శీతవాతాతపప్రావృడ్హిమైరన్యోన్యతః ప్రజాః। క్షుత్తృడ్భ్యాం వ్యాధిభిశ్చైవ సంతప్స్యంతే చ చింతయా॥ త్రింశద్వింశతివర్షాణి పరమాయుః కలౌ నృణామ్॥ ౧౧॥ క్షీయమాణేషు దేహేషు దేహినాం కలిదోషతః। వర్ణాశ్రమవతాం ధర్మే నష్టే వేదపథే నృణామ్॥ ౧౨॥ పాషండప్రచురే ధర్మే దస్యుప్రాయేషు రాజసు। చౌర్యానృతవృథాహింసానానావృత్తిషు వై నృషు॥ ౧౩॥ శూద్రప్రాయేషు వర్ణేషు ఛాగప్రాయాసు ధేనుషు। గృహప్రాయేష్వాశ్రమేషు యానప్రాయేషు బంధుషు॥ ౧౪॥ అణుప్రాయాస్వోషధీషు శమీప్రాయేషు స్థాస్నుషు। విద్యుత్ప్రాయేషు మేఘేషు శూన్యప్రాయేషు సద్మసు॥ ౧౫॥ ఇత్థం కలౌ గతప్రాయే జనేషు ఖరధర్మిషు। ధర్మత్రాణాయ సత్త్వేన భగవానవతరిష్యతి॥ ౧౬॥ చరాచరగురోర్విష్ణోరీశ్వరస్యాఖిలాత్మనః। ధర్మత్రాణాయ సాధూనాం జన్మ కర్మాపనుత్తయే॥ ౧౭॥ శంబలగ్రామముఖ్యస్య బ్రాహ్మణస్య మహాత్మనః। భవనే విష్ణుయశసః కల్కిః ప్రాదుర్భవిష్యతి॥ ౧౮॥ అశ్వమాశుగమారుహ్య దేవదత్తం జగత్పతిః। అసినాసాధుదమనమష్టైశ్వర్యగుణాన్వితః॥ ౧౯॥ విచరన్నాశునా క్షోణ్యాం హయేనాప్రతిమద్యుతిః। నృపలింగచ్ఛదో దస్యూన్ కోటిశో నిహనిష్యతి॥ ౨౦॥ అథ తేషాం భవిష్యంతి మనాంసి విశదాని వై। వాసుదేవాంగరాగాతిపుణ్యగంధానిలస్పృశామ్॥ పౌరజాన

షు॥ ౧౪॥ అణుప్రాయాస్వితి॥ అణుప్రాయాసు శ్యామాకతుల్యాసు - స్థాస్నుషు వృక్షేషు - విద్యుత్ప్రాయేషు - తటిద్బహులేషు శూన్యప్రాయేషు ధర్మాదిరహితేషు - సద్మసు గృహేషు॥ ౧౫॥ ఇత్థమితి॥ జనేషు ఖరధర్మిషు దుస్సహచేష్టితేషు - కలౌ ఇత్థం గతప్రాయే సమాప్తప్రాయే॥ ౧౬॥ ఏతత్ప్రపంచయతి చతుర్భిః॥ చరాచరేతి॥ చరాచరగురోః ఈశ్వరస్యేతి చ - ధర్మత్రాణే హేతుః - గురుత్వేశ్వరత్వయోరుపపాదనం - అఖిలస్య విశ్వస్యాత్మనః - కారణస్యేతి - ఏవంభూతస్య విష్ణోర్జన్మ - సాధూనాం ధర్మత్రాణాయ - ధర్మత్రాణప్రయోజనమాహ - కర్మాపవృత్తయే మోక్షాయ॥ ౧౭॥ శంబలేతి॥ శంబలగ్రామే ముఖ్యస్య ప్రధానస్య - నామ్నా విష్ణుయశసో బ్రాహ్మణస్య - భవనే గృహే॥ ౧౮॥ ధర్మత్రాణప్రకారమాహ॥ అశ్వమితి॥ ఆసాధవో దమ్యంతే యేన తమశ్వమారుహ్య - అసినా దస్యూన్ కోటిశో నిహనిష్యతీత్యుత్తరేణాన్వయః - అసాధుదమనమితి పారే కల్కి విశేషణం - అణిమాద్యష్టైశ్వర్యాణి గుణాశ్చ సత్యసంకల్పాదయః తైరన్వితః॥ ౧౯॥ దుష్టదమనం ప్రపంచయతి॥ విచరన్నితి॥ ఆశునా శీఘ్రగామినా - తేన హయేన - క్షోణ్యాం విచరన్ - నృపలింగచ్ఛదః రాజవేషచ్ఛన్నాన్॥ ౨౦॥ తతశ్చ పునః కృతయుగప్రవృత్తిం వక్తుమాహ॥ అథేతి॥ తేషాం పౌరజానపదానాం మనాంసి విశదాని భవిష్యంతి - తత్ర హేతుః - వాసుదేవస్యాంగ

రాగేణ పంచవాదిత్వాదిపి పుణ్యగంధో యః అనిలస్తం స్పృశంతీతి తథా తేషాం॥ ౨౧॥ తేషామితి॥ స్థవిష్ఠః స్థూలః॥ ౨౨॥ కృతయుగప్రవృత్తిమాహ॥ యదావతీర్ణ ఇతి॥ ప్రజానాం సూతిః ప్రసవః॥ ౨౩॥ తదవతారకాలోపలక్షణమాహ॥ యదేతి॥ తిష్యః పుష్యః - అయమర్థః - చంద్రసూర్యబృహస్పతీనాం యదా పుష్యనక్షత్రయోగః - తదా తత్కృతయుగం భవిష్యతీతి - యద్యపి ప్రతిద్వాదశాబ్దం కటకరాశౌ బృహస్పతౌ వర్తమానే నక్షత్రాస్వమావాస్యాసు తేషాం త్రయాణామపి పుష్యయోగస్సంభవతి - తథాపి తేషాం సహప్రవేశోత్ర వివక్షితః - సమేష్యంతీతి వచనాత్ - అతో నాతిప్రసంగః॥ ౨౪॥ ఏవం నవమస్కంధమారభ్యోపక్రాంతం వైవస్వతమనోర్వంశద్వయం నిగమయతి॥ య ఇతి॥ ఉద్దేశతః సంక్షేపతః॥ ౨౫॥ కలియుగావాంతరవిశేషం వక్తుమాహ॥ ఆరభ్యేతి॥ వర్షసహస్రం పంచదశోత్తరం శతం చేత్యేకయాపి వివక్షయా అవాంతరసంఖ్యేయం - వస్తుతస్తు పరీక్షిన్నందయోరంతరం ద్వాభ్యామూనం వర్షాణాం సార్ధం సహస్రం భవతి యతః పరీక్షిత్సమకాలం మాగధం మార్జారిమారభ్య రిపుంజయాంతా వింశతిరాజానః సహస్రసంవత్సరాన్ భోక్ష్యంతీత్యుక్తం నవమస్కంధే - యే బార్హద్రథభూపాలా భావ్యాస్సహస్రవత్సరమితి - తతః పరం చ ప్రద్యోతనా అష్టత్రింశోత్తరశతం - శైశునాభాశ్చ షష్ట్యుత్తరశతత్రయం భోక్ష్యంతి పృథివీమిత్యత్రైవోక్తత్వాత్॥ ౨౬॥ కలియుగస్య ప్రవృత్తిం వృద్ధిం చ నిరూపయితుం కాలజ్ఞానోపలక్షణమాహ॥ సప్తర్షీణామితి॥ అయమర్థః - ప్రాగగ్రశకటాకారం తారాసప్తకం సప్తర్షిమండలం - తత్ర కించిదున్నతే తేషామగ్రస్థానీయో మరీచిః - తతః పశ్చాదానమ్రయుగకంధరాకారో వసిష్ఠస్సభార్యః - తతః పశ్చాదీషదుత్తరస్థానీయోంగిరాః - తతః పశ్చాచ్చ

పదానాం వైహ తేష్వఖిలదస్యుషు ॥ ౨౧ ॥ తేషాం ప్రజావిసర్గస్తు స్థవిష్ఠస్సంభవిష్యతి । వాసుదేవే భగవతి సత్త్వమూర్తౌ హృది స్థితే ॥ ౨౨ ॥ యదావతీర్ణో భగవాన్ కల్కిర్ధర్మపతిర్హరిః । కృతం భవిష్యతి తదా ప్రజాసూతిశ్చ సాత్త్వికీ ॥ ౨౩ ॥ యదా చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ తథా తిష్యబృహస్పతీ । ఏకరాశౌ సమేష్యంతి తదా భవతి తత్కృతమ్ ॥ ౨౪ ॥ యేతీతా వర్తమానా యే భవిష్యంతి పార్థివాః । తే త ఉద్దేశతః ప్రోక్తా వంశజాస్సోమసూర్యయోః ॥ ౨౫ ॥ ఆరభ్య భవతో జన్మ యావన్నందాభిషేచనమ్ । ఏతద్వర్షసహస్రం తు శతం పంచదశోత్తరమ్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తర్షీణాం తు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే ఉదితౌ దివి । తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం నిశి ॥ ౨౭ ॥ తేనైవ ఋషయో యుక్తాస్తిష్ఠంత్యబ్దశతం నృణామ్ । తే త్వదీయే ద్విజాః కాలే అధునా చాశ్రితా మఘాః ॥ ౨౮ ॥ విష్ణోర్భగవతో భానుః కృష్ణాఖ్యోసౌ దివం గతః । తదావిశత్కలిర్లోకం యత్పాపే రమతే జనః ॥ ౨౯ ॥ యావత్స పాదపద్మాభ్యాం స్పృశన్నాస్తే రమాపతిః । తావత్కలిర్వై పృథివీం పరాక్రాంతుం న చాశకత్ ॥ ౩౦ ॥ యదా దేవర్షయస్సప్త మఘాసు విచరంతి హి । తదా ప్రవృత్తస్తు కలిర్ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః ॥ ౩౧ ॥ యదా మఘాభ్యో యాస్యంతి పూర్వాషాఢాం మహర్షయః । తదా నందాత్ప్రభృత్యేష కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి ॥ ౩౨ ॥ యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని । ప్రతిపన్నం కలియుగమితి ప్రాహుః పురావిదః ॥ ౩౩ ॥ దివ్యాబ్దానాం సహస్రాంతే చతుర్థే తు పునః కృతమ్ । భవిష్యతి తదా నౄణాం మన ఆత్మప్రకాశకమ్॥

తురశ్రతారా చతుష్కే ఐశాన్యామత్రిః - తతో దక్షిణతః పులస్త్యః - పులస్త్యాత్పశ్చిమతః పులహః తత ఉత్తరతః క్రతుః - ఏవం స్థితేషు తేషాం మధ్యే యౌ పూర్వౌ ఉదయాసంపద్యమానప్రథమముదితౌ దృశ్యేతే - తౌ పులహక్రతుసంజ్ఞౌ - తయోస్తు మధ్యే తిర్యక్సూత్రస్తు పూర్వయోస్తు మధ్యే తత్సమం మంచదక్షిణతః సమదేశాస్థితమశ్విన్యాదిషు యన్నక్షత్రం తన్నక్షత్రం దృశ్యతే॥ ౨౭॥ తేనేతి॥ తేన తథైవ యుక్తాః నృణామబ్దశతం తిష్ఠంతి - తే చ ద్విజాస్త్వదీయే కాలే అధునా - మఘా ఆశ్రితా వర్తంతే॥ ౨౮॥ విష్ణోరితి॥ తేషు మఘాసు వర్తమానేషు సత్సు - యదా తు విష్ణోర్భానుః భాతీతి భానుః శుద్ధసత్త్వాత్మకో దేహః - దివం వైకుంఠం గతః - తదా కలియుగమావిశత్ - యదస్మిన్ యుగే జనః పాపే రమత ఇతి కలియుగస్య లక్షణం॥ ౨౯॥ నను శ్రీకృష్ణే పృథివ్యాం వర్తమానే సంధ్యారూపేణ కలిః ప్రవిష్ట ఏవాసీత్ - సత్యం - తథాపి తావత్తస్య పరాక్రమో నాభవదిత్యాహ॥ యావదితి॥ పరాక్రాంతుం అభిభవితుం ॥ ౩౦ ॥ అతో యథోక్త ఏవ కలిప్రవేశకాల ఇత్యాహ॥ యదేతి॥ ద్వాదశాబ్దశతాత్మక ఇతి దివ్యైర్వర్షైరేవ సంధ్యాసంధ్యాంశాభ్యాం సహ ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః - స కలిస్తదా సంధ్యామతిక్రమ్య ప్రవిష్ట ఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ కలేః ప్రవేశకాలముక్త్వా తస్య వృద్ధికాలమాహ॥ యదేతి॥ తదా ప్రద్యోతనాత్ప్రభృతి వృద్ధిం గచ్ఛన్నందాత్ప్రభృత్యతివృద్ధిం గమిష్యతీత్యర్థః॥ ౩౨॥ నను యదా కలేర్లింగముపలబ్ధం తదైవ ప్రవిష్ట ఇతి యుక్తం - తతః పూర్వమేవ ప్రవేశః - తతః పరం వృద్ధిరిత్యత్ర కిం ప్రమాణం - తత్రాహ॥ యస్మిన్నితి॥ ప్రతిపన్నం ప్రవిష్టమితి జ్ఞాతం - పురావిదః పూర్వజ్ఞాతారః ॥ ౩౩॥ కలేరంతం కృతయుగప్రవేశం చాహ॥ దివ్యాబ్దానామితి॥ చతుర్థే కలౌ - ప్రవేశనాబ్దపరిమితేనాంశేనాపి సహగతే సతీత్యర్థః - కృతయుగప్రవేశచిహ్నమాహ -

యదా న్యూనం మనః ఆత్మప్రకాశకం భవిష్యతి తదేతి॥ ౩౪॥ రాజవంశోక్తాం స్థితిం బ్రాహ్మణాదివంశేష్వప్యతిదిశతి ॥ ఇతీతి ॥ యథాయాథిరుచ్చనీచావస్థాభిస్తాస్తా అవస్థాః వంశానామితి చ పాఠః॥ ౩౫॥ ఏతత్కీర్తనస్య వైరాగ్యోపయోగితామాహ॥ ఏతేషామితి॥ నాస్త్యేవ లింగం జ్ఞాపనం యేషాం తేషాం - కథామాత్రేణైవావశిష్టానాం - కీర్తిరేవ స్థితా - న తు రాజ్యం పుత్రాదయో వా॥ ౩౬ ॥ కలావుత్సన్నానాం రాజవంశాదీనాం పునః ప్రవృత్తిప్రకారమాహ॥ దేవాపిరితి॥ దేవాపిః సోమవంశజః - కలాపగ్రామో నామ యోగినామావాసః ప్రసిద్ధః॥ ౩౭ ౩౮॥ ఇమమేవ ప్రకారం ప్రతిచతుర్యుగం దర్శయతి॥ కృతమితి॥ ౩౯॥ ఏతేషాం నామలింగానామిత్యాది యదుక్తం తత్ప్రపంచయతి పంచభిః॥ రాజన్నితి॥ ౪౦॥ మమత్వం కృత్వేత్యనేన సూచితాం భూతద్రోహప్రవృత్తిం నిందతి॥ క్రిమీతి॥ రాజనామ్నః రాజేతి నామ యస్య తస్యాపి దేహస్యాంతే క్రిమయః విట్ భస్మేతి వా సంజ్ఞా భవిష్యతి - తత్కృతే - తదర్థం - యో భూతధ్రుక్ భూతేభ్యో ద్రుహ్యతీతి సః - కిం స్వార్థం వేద - కిం తు న వేద - కుత ఇత్యపేక్షాయాం హేతుత్వేన భూతద్రోహం విశినష్టి - యతో భూతద్రోహాన్నిరయో భవతీతి॥ ౪౧ ॥ మమత్వప్రకారం ప్రపంచయతి॥ కథమితి॥ సేయమఖండా భూః పూర్వజైః పురుషైః ధృతా సతీ - ఇదానీం మత్పూర్వాచ

౩౪॥ ఇత్యేష మానవో వంశో యథాసంఖ్యాయతే భువి। తథా విట్శూద్రవిప్రాణాం వంశాస్తైర్యాయుగే యుగే। ౩౫॥ ఏతేషాం నామలింగానాం పురుషాణాం మహాత్మనామ్। కథామాత్రావశిష్టానాం కీర్తిరేవ స్థితా భువి ॥ ౩౬ ॥ దేవాపిః శంతనోర్భ్రాతా మరుశ్చేక్ష్వాకువంశజః। కలాపగ్రామ ఆసాతే మహాయోగబలాన్వితౌ ॥ ౩౭ ॥ తావిహేత్య కలేరంతే వాసుదేవానుశిక్షితౌ। వర్ణాశ్రమయుతం ధర్మం పూర్వవత్ప్రథయిష్యతః ॥ ౩౮ ॥ కృతం త్రేతా ద్వాపరశ్చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగమ్। అనేన క్రమయోగేన భువి ప్రాణిషు వర్తతే॥ ౩౯॥ రాజన్నేతే మయా ప్రోక్తా నరదేవాస్తథాపరే। భూమౌ మమత్వం కృత్వాంతే హిత్వేమాం నిధనం గతాః॥ ౪౦ ॥ క్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞాంతే రాజనామ్నోఽపి యస్య చ। భూతధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః॥ ౪౧ ॥ కథం సేయమఖండా భూః పూర్వైర్మే పురుషైర్ధృతా। మత్పుత్రస్య చ పౌత్రస్య మత్పూర్వా వంశజస్య వా॥ ౪౨॥ తేజోఽబన్నమయం కాయం గృహీత్వాత్మతయాబుధాః। మహీం మమతయా కృత్వా హిత్వోభౌ నిధనం గతాః॥ ౪౩॥ యే యే భూపతయో రాజన్ భుంజతే భువమోజసా। కాలేన తే కృతాః సర్వే కథామాత్రాః కథాసు చ॥ ౪౪॥ ❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀❀❀❀ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ద్వితీయోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్రీశుకః॥ దృష్ట్వాత్మని జయే వ్యగ్రాన్ నృపాన్ హసతి భూరియమ్। అహో మా విజిగీషంతి మృత్యోః క్రీడనకా నృపాః। ౧ ॥ కామ ఏష నరేంద్రాణాం మోఘః స్యాద్విదుషామపి। యేన ఫేనోపమే పిండే యేఽతివిస్రంభితా నృపాః। ౨। పూర్వం నిర్జిత్య షడ్వర్గం జేష్యామో రాజమంత్రిణః। తతః సచివపౌరాప్తకరీంద్రానస్య కంటకాన్ ॥ ౩। ఏవం క్రమేణ జేష్యామః పృథ్వీం సాగరమేఖలామ్। ఇత్యాశాబద్ధహృదయా న పశ్యంత్యంతికేఽంతకమ్॥ ౪ ॥ సముద్రావరణాం జిత్వా మాం విశంత్యబ్ధిమోజసా। కియదాత్మజయస్యైతన్ముక్తిరాత్మజయే ఫలమ్॥ ౫॥ యాం విసృజ్యైవ మనవస్తత్సుతాశ్చ కురూద్వహ। గతా

సతీ - మత్పుత్రాదేః కథం స్యాదిత్యేవం॥ ౪౨॥ తేజ ఇతి॥ ఉభౌ మహీం కాయం చ - నిధనం మృత్యుం॥ ౪౩॥ ఉపసంహరతి ॥ య ఇతి ॥ తే సర్వే చ - కథాసు క్రియమాణాసు - కథామాత్రాః కాలేన కృతాః॥ ౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❀❀

శ్లో॥ తృతీయే భూమిగీతైస్తు రాజ్యదోషాది వర్ణ్యతే। కలౌ చ దోషభూయిష్ఠే దోషహం శ్రీహరేర్నతిః॥ దేహాహంతాం భువశ్చ మమతాం త్యక్త్వాంతో బుధా ఇత్యుక్తం - తదేవ భూమిగీతైః ప్రపంచయతి॥ దృష్ట్వేతి ॥ ఆత్మని పృథివ్యాం - జయే వ్యగ్రాన్ ఉద్యుక్తాన్ - హాసప్రకారమేవాహ - అహో ఇతి॥ ౧॥ కామ ఇతి॥ యేన కామేన - ఫేనోపమే పిండే దేహే అతివిస్రంభితాః విశ్వాసం నీతాః యే - తేషాం నరేంద్రాణాం - స విషకామః - విదుషామపి మోఘః స్యాత్॥ ౨॥ కామమేవ దర్శయతి ద్వాభ్యాం ॥ పూర్వమితి ॥ ఇంద్రియార్థలంపటస్య న రాజ్యప్రాప్తిః స్యాదితి ప్రథమమింద్రియషడ్వర్గం నిర్జిత్య - రాజమంత్రిణో జేష్యామః వశీకరిష్యామః - సచివాః అమాత్యాః కరీంద్రాః హస్తిపాః తాంశ్చ జేష్యామః - కంటకాన్ ప్రతిపక్షాన్ - అస్య అపాస్య - అస్య కంటకానితి వా పాఠః॥ ౩॥ ఏవమితి॥ ఇతి ఏవం కేచిదాశాబద్ధహృదయాః॥ ౪॥ సముద్రావరణామితి॥ ఏవం కేచిత్పృథ్వీం జిత్వా స్పృష్టయా అబ్ధిం విశంతి - తదేవమింద్రియజయేన యే రాజ్యం సాధయితుమిచ్ఛంతి తేఽతిమందా ఇత్యాహ - కియదితి॥ ౫॥ అతః అంతకం న పశ్యంతీత్యుక్తం - తదేవాహ॥ యామితి ॥ కురూద్వహేతి భూమిగీతం కథ

యత్ర శుకస్సంబోధయతి- కులోద్వహాఇతిపాఠస్సుగమః‖ ౬‖ అబుద్ధయఇత్యుక్తంతత్ప్రపంచయతి‖మత్కృతఇతి‖౭‖ ౮‖ పృథురితి‖రా మోనామకశ్చిద్రాజా- యద్వా- లోకదృష్ట్యాదాశరథిరేవనిర్దిష్టః‖ ౯‖ ౧౦‖ హిరణ్యకశిపురితి ‖ లోకాన్రావయతిరోదయతీతిలోకరావణః‖౧౧‖ ౧౨‖ మమతామితి‖ మయిఉచ్చైఃమమతాంకృత్వాయేవర్తంతే - తేకాలేనకథావశేషాఃకృతాః - విభోఇతిసంబోధనం- కురూద్వహేతివత్ ‖ ౧౩ ‖ రాజవంశానుకథనస్యతాత్పర్యమాహ‖ కథాఇతి‖ విజ్ఞానంవిషయాసారతాజ్ఞానం - తతోవైరాగ్యంతయోర్వివక్షయా- పరేయుషాంమృతానాం- వచోవిభూతిఃవాగ్విలాసమాత్రరూపా- నతుపారమార్థ్యం - పరమార్థత్వంకథానాంనభవతీత్యర్థః‖ ౧౪‖ కస్తర్హిపురుషాణాముపాదేయఃపరమార్థస్తమాహ‖ యఇతి‖ నిత్యంప్రత్యహం- తత్రాప్యభీక్ష్ణం‖ ౧౫‖ కలిదోషోపచయేసతిభక్తేరసంభవంమన్యమానఃపృచ్ఛతి‖ కేనేతి‖ విధమిష్యంతినాశయిష్యంతి- యథాయథావత్ ‖౧౬‖ కలియుగేకఃపరమోధర్మఇతిబుభుత్సయాపృచ్ఛతి‖ యుగానీతి‖ బ్రూహీత్యనుషంగః- ఆత్యంతికప్రళయజిజ్ఞాసయాపునఃపృచ్ఛతి - ప్రళయకల్పయోఃసంహారస్థితికల్పయోః- నచాయంబహిర్ముఖప్రశ్నఇత్యాహ- కాలస్యేతి‖ ౧౭‖ తత్రయుగధర్మాంస్తావదాహ‖ కృతఇతి‖ తజ్జనైస్తద్యుగవర్తిభిర్జనైః- దానంఅరాగద్వేషతయాఅభయదానం- తదేవప్రథమస్కంధేశౌచశబ్దేనోక్తం- విభోస్సంపూర్ణస్యధర్మస్య‖౧౮‖తదానీంతనజనానాహ‖ సంతుష్టాఇతి‖ మైత్రాఃభూతమైత్రీయుక్తాః- శ్రమణాఃఆత్మజ్ఞానాభ్యాసవంతః‖ ౧౯‖ త్రేతాయామితి ‖ అనృతేనసత్యంహింసయాదయాఅసంతోషేణతపఃవిగ్రహేణదానమితియథాయోగ్యంయోజ్యం‖ ౨౦‖ తదేతి‖ బ్రహ్మోత్తరాఃబ్రాహ్మణాధికాః‖ ౨౧‖ తపఇతి‖ అనృతేనసత్యంహింసయాదయాఅసంతోషేణతపః- విగ్రహేణదానంఇతియథాసంఖ్యంయోజ్యం - హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైరిత్యయంక్రమోనవివక్షితః- ధర్మస్యార్ధంహ్రసతిక్షీయతే- అధర్మస్యలక్షణైఃచిహ్నైఃపాదైరిత్యర్థః‖ ౨౨‖ యశస్వినఇతి‖ యశస్వినఃకీర్తిప్రియాః- క్షత్రద్విజోత్తరాఃక్షత్రియబ్రాహ్మణప్రధానాః‖ ౨౩‖ కలావితి‖ కలౌధర్మపాదానాంతుర్యాంశఃచతుర్థాంశఃఅవశిష్యతే‖ ౨౪‖ తస్మిన్నితి‖ శూద్రదాసోత్తరాఃశూద్రకైవర్తాదిప్రధానాః‖ ౨౫‖ యుగానామేవంభూతవైషమ్యే

యథాగతంయుద్ధేతాంమాంజేష్యంత్యబుద్ధయః ‖ ౬ ‖ మత్కృతేపితృపుత్రాణాంభ్రాతౄణాంచా
పివిగ్రహః। జాయతేహ్యసతాంరాజ్యేమమతాబద్ధచేతసామ్ ‖ ౭ । మమైవేయంమహీకృత్స్నానతే
మూఢేతివాదినః। స్పర్ధమానామిథోఘ్నంతిమ్రియంతేమత్కృతేనృపాః। ౮ ‖ పృథుఃపురూరవాగా
ధిర్భరతోన్నహుషోఽర్జునః। మాంధాతాసగరోరామఃఖట్వాంగోధుంధుహారఘుః ‖ ౯ ‖ తృణబిందుర్య
యాతిశ్చశర్యాతిశ్శంతనుర్గయః। భగీరథఃకు* వలయాశ్వఃకకుత్స్థోనైషధోనృగః‖ ౧౦ । హి
రణ్యకశిపుర్వృత్రోరావణోలోకరావణః। నముచిశ్శంబరోభౌమోహిరణ్యాక్షోఽథతారకః ‖ ౧౧ ‖ అ
న్యేచబహవోదైత్యారాజానోయేమహేశ్వరాః। సర్వేసర్వవిదశ్శూరాస్సర్వేసర్వజితోఽజితాః‖ ౧౨।
మమతాంమయ్యవర్తంతకృత్వోచ్చైర్మర్త్యధర్మిణః। కథావశేషాఃకాలేనహ్యకృతార్థాఃకృతా
విభో‖ ౧౩ । కథాఇమాస్తేకథితామహీయసాంవిధాయలోకేషుయశఃపరేయుషామ్। విజ్ఞానవైరాగ్య
వివక్షయావిభో వచోవిభూతీర్నతుపారమార్థ్యమ్। ౧౪ । యస్తూత్తమశ్లోకగుణానువాదస్సంస్తూ
యతేఽభీక్ష్ణమమంగళఘ్నః। తమేవనిత్యంశృణుయాదభీక్ష్ణంకృష్ణేచలాంభక్తిమభీప్సమానః‖ ౧౫‖ రాజా‖
కేనోపాయేనభగవన్కలేర్దోషాన్కలౌజనాః। విధమిష్యంత్యుపచితాంస్తన్మేబ్రూహియథామునే ‖
౧౬‖ యుగానియుగధర్మాంశ్చమానంప్రళయకల్పయోః। కాలస్యేశ్వరరూపస్యగతింవిష్ణోర్మహాత్మనః‖
౧౭ । శ్రీశుకః‖ కృతేప్రవర్తతేధర్మశ్చతుష్పాత్తజ్జనైర్ధృతః। సత్యందయాతపోదానమితిపాదావి
భోర్నృప‖ ౧౮ । సంతుష్టాఃకరుణామైత్రాశ్శాంతాదాంతాస్తితిక్షవః। ఆత్మారామాస్సమదృశః ప్రా
యశశ్శ్రమణాజనాః‖ ౧౯ । త్రేతాయాంధర్మపాదానాంతుర్యాంశోహీయతేశనైః। అధర్మపా
దైరనృతహింసాసంతోషవిగ్రహైః। ౨౦ ‖ తదాక్రియాతపోనిష్ఠానాతిహింస్రానలంపటాః। త్రై
వర్గికాస్త్రయీవృద్ధావర్ణాబ్రహ్మోత్తరానృప। ౨౧ ‖ తపస్సత్యదయాదానేష్వర్ధంహ్రస
తిద్వాపరే। హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైర్ధర్మస్యాధర్మలక్షణైః‖ ౨౨ ‖ యశస్వినోమహాశీలాస్స్వా
ధ్యాయాధ్యయనేరతాః। ఆఢ్యాఃకుటుంబినోహృష్టావర్ణాఃక్షత్రద్విజోత్తరాః‖ ౨౩ ‖ కలౌతుధర్మ
పాదానాంతుర్యాంశోఽధర్మహేతుభిః। ఏధమానైఃక్షీయమాణోహ్యంతేసోఽపివినంక్ష్యతి‖౨౪ । తస్మిన్

కారణమాహ పంచభిః॥ సత్త్వమితి॥ ౨౬॥ ప్రభవంతీతి॥ మనశ్చబుద్ధిశ్చేంద్రియాణిచ సత్త్వే యదా ప్రభవంతి అతిశయేన వర్తంతే॥ ౨౭॥ యదేతి॥ యదాతు ధర్మాదిషు భక్తిః ప్రీతిః - తదా రజోవృత్తిప్రధానం త్రేతాయుగమితి జానీహి॥ ౨౮॥ యదేతి॥ కామ్యానాం కర్మణాం విషయే యదా ప్రీతిః తత్తదా - రజస్తమః ప్రధానం ద్వాపరం జానీహి॥ ౨౯॥ యదేతి॥ విషాదనం - దుఃఖం॥ ౩౦॥ కలిదోషాన్ ప్రపంచయతి॥ యస్మాదితి॥ యస్మాత్తత్ర లోకే మర్త్యాః - క్షుద్రదృశః మందమతయః - క్షుద్రభాగ్యాః అల్పభాగ్యాః - మహాశనా బహ్వాహారాః - విత్తహీనా అపి కామినః - స్వైరిణ్యః పుంశ్చల్యః అసతీః అసత్యః॥ ౩౧॥ దస్యవ్యతి॥ దస్యవః ఉత్కృష్టాః ప్రచురా యేషు తే॥ ౩౨॥ అవ్రతా ఇతి॥ అవ్రతాః విహితాచారశూన్యాః అశౌచాః శౌచశూన్యాశ్చ - వటవో బ్రహ్మచారిణో భవిష్యంతి - కుటుంబినశ్చ గృహస్థాః స్వయం భిక్షాటనపరా భవిష్యంతి - నతు భిక్షాం దాస్యంతి - తపస్వినో వనస్థాః వనం హిత్వా గ్రామవాసా భవిష్యంతి - న్యాసినో యతయః అతీవ అర్థలోలుపా భవిష్యంతి॥ ౩౩॥ పునరపి స్త్రీణాం స్వభావమాహ॥ హ్రస్వకాయా ఇతి॥ కటుకభాషిణ్యః అప్రియవాదిన్యః - చౌర్యం చ మాయా చ కపటం చ

లుబ్ధా దురాచారా నిర్దయాః శుష్కవైరిణః। దుర్భగా భూరితర్షాశ్చ శూద్రదాసోత్తరాః ప్రజాః॥ ౨౫॥
సత్త్వం రజస్తమ ఇతి దృశ్యంతే పురుషే గుణాః। కాలసంచోదితాస్తే వై పరివర్తంత ఆత్మని॥ ౨౬॥ ప్రభవంతి యదా సత్త్వే మనోబుద్ధీంద్రియాణి చ। తదా కృతయుగం విద్యాద్ జ్ఞానే తపసి యద్రుచిః॥ ౨౭॥ యదా కర్మసు కామ్యేషు భక్తిర్యశసి దేహినామ్। తదా త్రేతా రజోవృత్తిరితి జానీహి బుద్ధిమన్॥ ౨౮॥ యదా లోభస్త్వసంతోషో మానో దంభోథ మత్సరః। కర్మణాం చాపి కామ్యానాం ద్వాపరం తద్రజస్తమః॥ ౨౯॥ యదా మాయానృతం తంద్రీ నిద్రా హింసా విషాదనమ్। శోకమోహౌ భయం దైన్యం స కలిస్తామసః స్మృతః॥ ౩౦॥ యస్మాత్క్షుద్రదృశో మర్త్యాః క్షుద్రభాగ్యా మహాశనాః। కామినో విత్తహీనాశ్చ స్వైరిణ్యశ్చ స్త్రియోసతీః॥ ౩౧॥ దస్యూత్కృష్టా జనపదా వేదాః పాషండదూషితాః। రాజానశ్చ ప్రజాభక్షాః శిశ్నోదరపరా ద్విజాః॥ ౩౨॥ అవ్రతా వటవోశౌచా భిక్షవశ్చ కుటుంబినః। తపస్వినో గ్రామవాసా న్యాసినోత్యర్థలోలుపాః॥ ౩౩॥ హ్రస్వకాయా మహాహారా భూర్యపత్యా గతహ్రియః। స్త్రియః కటుకభాషిణ్యశ్చౌర్యమాయోరుసాహసాః॥ ౩౪॥ పణయిష్యంతి వై క్షుద్రాః కిరాటాః కూటమాయినః। అనాపద్యపి మన్యంతే వార్తాం సాధు జుగుప్సితామ్॥ ౩౫॥ పతిం త్యక్ష్యంతి నిర్ద్రవ్యం భృత్యా అప్యఖిలోత్తమమ్। భృత్యం విపన్నం పతయః కౌలం గాశ్చాపయస్వినీః॥ ౩౬॥ పితృభ్రాతృసుహృజ్జ్ఞాతీన్ హిత్వా సౌరతసౌహృదాః। ననాందృశ్యాలసంవాదా దీనాః స్త్రైణాః కలౌ నరాః॥ ౩౭॥ శూద్రాః ప్రతిగ్రహీష్యంతి తపోవేషోపజీవినః। ధర్మం వక్ష్యంత్యధర్మజ్ఞా అధిరుహ్యోత్తమాసనమ్॥ ౩౮॥ నిత్యముద్విగ్నమనసో దుర్భిక్షకరకర్శితాః। నిరన్నే భూతలే రాజానావృష్టిభయాతురాః॥ ౩౯॥ వాసోన్నపానశయనవ్యవాయస్నానభూషణైః। హీనాః పిశాచసందర్శా భవిష్యంతి కలౌ ప్రజాః॥ ౪౦॥ కలౌ కాకిణికేప్యర్థే విగృహ్య త్యక్తసౌహృదాః। త్యక్ష్యంతి హి ప్రియాన్ ప్రాణాన్ హనిష్యంతి స్వకానపి॥ ౪౧॥ న రక్షిష్యంతి మనుజాః స్థవిరౌ పితరావపి। పుత్రాన్ భార్యాశ్చ కులజాః క్షుద్రాః శిశ్నోదరంభరాః॥ ౪౨॥ కలౌ న రాజన్ జగతాం పరం గురుం త్రిలోకనాథానతపాదపంకజమ్। ప్రాయేణ మర్త్యా భగవంతమచ్యుతం యక్ష్యంతి పాషండవిభిన్నచేతసః॥ ౪౩॥ యన్నామధేయం మ్రియమా

ణ చ సాహసం యాసాం తాః॥ ౩౪॥ కించ॥ పణయిష్యంతీతి॥ కిరాటాః వణిజః - పణయిష్యంతి క్రయవిక్రయాది వ్యవహారం ప్రవర్తయిష్యంతి - కించ - సర్వే జనాః - అనాపద్యపి - జుగుప్సితాం నిందితాం వార్తాం వృత్తిం - సాధు మన్యంతే॥ ౩౫॥ పతిమితి॥ సర్వోత్తమమపి పతిం ద్రవ్యహీనం భృత్యాస్త్యక్ష్యంతి - పతయశ్చ విపన్నం రోగాదిభిర్వ్యాపారాక్షమం - కౌలం కులపరంపరాయాతం - త్యక్ష్యంతి - అపయస్వినీః దుగ్ధదోహాః॥ ౩౬॥ పితృభ్రాత్రాదీన్ హిత్వా సౌరతం సురతమిత్రం సౌహృదం యేషాం తే - అత ఏవ ననాందారో భర్తృభగిన్యః స్యాలాః భార్యాభ్రాతరః - తైస్సంవాదో మంత్రాలోచనం యేషాం తే॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ వాస ఇతి॥ పిశాచసందర్శాః పిశాచవద్దృశ్యాః॥ ౪౦॥ కలావితి॥ కాకిణి కే వింశతి వరాటికామాత్రేప్యర్థే విషయభూతే - విగృహ్య వైరం కృత్వా॥ ౪౧॥ ౪౨॥ మహాంతమనర్థమస్యాయుం చాహ ద్వాభ్యాం॥ కలావితి॥ త్రిలోకనాథై రానతం నమస్కృతం పాదపంకజం పాదపద్మం యస్య తం - న యక్ష్యంతి న పూజయిష్యంతి - పాషండైర్విభిన్నమన్యథాకృతం చేతో యేషాం తే॥ ౪౩॥ యదితి॥ వివశోపి గృణన్ సన్ విముక్తాః కర్మరూపాః అర్గళాః ప్ర

లి..దాయస్యసః ॥ ౪౪॥ తదేవంకలిదోషాన్ప్రపంచ్య ప్రస్తుతంసంస్తారోపాయమాహషడ్భిః ॥ పుంసామితి॥ ద్రవ్యదేశాత్మసంభవాన్ ద్రవ్యమన్నాది- దేశ-కీకటాదిః ఆత్మశబ్దేన ఇంద్రియాణి తైస్సంభవోయేషాంతాన్- చిత్తస్థః తైస్స్ఫురితః ॥ ౪౫॥ ౪౬॥ అయమేవోపాయోయోగినామపీతిదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి ॥ ధాతుజంతామ్రాదిసంశ్లేషాజ్జాతం హేమ్నిదుర్వర్ణం-మాలిన్యం- తత్రస్థితోవహ్నిరేవ హంతి- నతుక్షారాది- ఏవంయోగినామపివిష్ణురేవ వాసనాదికమిత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఏతదేవవివృణోతి ॥ విద్యేతి ॥ విద్యానానాదేవతోపాసనా॥ ౪౮॥ ౪౯॥ మ్రియమాణైరితి॥ ఆత్మభావంస్వస్వరూపం॥ ౫౦॥ ఇదానీంకలింస్తౌతిద్వాభ్యాం॥ కలేరితి॥ ౫౧॥ కృతఇతి॥ తత్ఫలంహరికీర్తనాదేవకలౌభవతి॥ ౫౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చతుర్థేచచతుర్ధాత్రోక్తాలయానైమిత్తికాదయః। తత్రసంసారసంస్తారోహరికీర్త్యైవవర్ణ్యతే ॥ కలిదోషనివర్తకం హరినామసంకీర్తనాదికంసర్వంచకలౌపరసోధర్మఇతిప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముక్తం- యచ్చాన్యత్పృష్టంప్రళయకల్పయోర్మానం బ్రూహీతితదిదానీంతృతీయస్కంధోక్తకాలమానానువాదపూర్వకంనిరూపయతి ॥ కాల ఇతి॥ శ్లో॥ సకాలఃపరమాణుర్వైయోభుఙ్క్తేపరమా

ణఆతురఃపతత్స్ఖలన్వావివశోగృణన్నరః।విముక్తకర్మార్గళఉత్తమాంగతిం ప్రాప్నోతియక్ష్యంతినతం కలౌజనాః॥ ౪౪॥ పుంసాంకలికృతాన్దోషాన్ద్రవ్యదేశాత్మసంభవాన్। సర్వాన్హరతిచిత్తస్థోభగవాన్పురుషోత్తమః॥ ౪౫॥ శ్రుతస్సంకీర్తితోధ్యాతఃపూజితశ్చాదృతోపివా।నృణాంధునోతిభగవాన్హృత్స్థోజన్మాయుతాశుభమ్ ॥ ౪౬ ॥ యథాహేమ్నిస్థితోవహ్నిర్దుర్వర్ణంహంతిధాతుజమ్ । ఏవమాత్మగతోవిష్ణుర్యోగినామశుభాశయమ్ ॥ ౪౭ ॥ విద్యాతపఃప్రాణనిరోధమైత్రీతీర్థాభిషేకవ్రతదానజప్యైః । నాత్యంతశుద్ధింలభతేంతరాత్మాయథాహృదిస్థేభగవత్యనంతే ॥ ౪౮ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనారాజన్హృదిస్థంకురుకేశవమ్ । మ్రియమాణోహ్యవహితస్తతోయాతిపరాంగతిమ్ ॥ ౪౯ ॥ మ్రియమాణైరభిధ్యాతోభగవాన్హరిరీశ్వరః। ఆత్మభావంనయత్యంగసర్వాత్మాసర్వసంభవః॥ ౫౦॥ కలేర్దోషనిధేరాజన్నస్తిహ్యేకోమహాన్గుణః। కీర్తనాదేవకృష్ణస్యముక్తబంధఃపరంవ్రజేత్ ॥౫౧॥ కృతేయద్ధ్యాయతోవిష్ణుంత్రేతాయాంయజతోమఖైః। ద్వాపరేపరిచర్యాయాంకలౌతద్ధరికీర్తనాత్ ॥ ౫౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - తృతీయోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥కాలస్తేపరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధావధిర్నృప।కథితోయుగమానంచశృణుకల్పలయావపి॥౧॥ చతుర్యుగసహస్రంతుబ్రహ్మణోదినముచ్యతే। సకల్పోయత్రమనవశ్చతుర్దశవిశాంపతే॥ ౨॥ తదంతేప్రళయస్తావాన్బ్రాహ్మీరాత్రిరుదాహృతా। త్రయోలోకాఇమేయత్రకల్పంతేప్రళయాయహి॥ ౩ ॥ ఏషనైమిత్తికఃప్రోక్తఃప్రళయోయత్రవిశ్వసృట్। శేతేనంతాసనోవిశ్వమాత్మసాత్కృత్యచాత్మభూః ॥ ౪ ॥ ద్విపరార్ధేత్వతిక్రాంతేబ్రహ్మణఃపరమేష్ఠినః। తదాప్రకృతయస్సప్తకల్పంతేప్రళయాయహి ॥ ౫ ॥ ఏషప్రాకృతికోరాజన్ప్రళయోయత్రలీయతే। అండకోశస్తుసంఘాతోవిఘాతఉపసాదితే॥ ౬ ॥ పర్జన్యశ్శతవర్షాణిభూమౌరాజన్నవర్షతి।తదానిరన్నాహ్యన్యోన్యంభక్ష్యమాణాఃక్షుధార్దితాః॥ క్షయంయాస్యంతిశనకైస్తత్కాలోపద్రుతాఃప్రజాః॥ ౭॥ సాముద్రందైహికం

ణుతామిత్యాదినాకాలఃకథితః ॥ శ్లో॥ చత్వారిత్రీణిద్వేచైకంకృతాదిషుయథాక్రమమ్। సంఖ్యాతానిసహస్రాణిద్విగుణానిశతానిచేతి॥ యుగమానంచకథితం॥ ౧॥ తత్రకల్పమానమాహ॥చతుర్యుగేతి॥ యత్రచతుర్దశమనవఃక్రమేణభవంతి॥ ౨॥ ప్రళయస్తుచతుర్విధఃనైమిత్తికఃప్రాకృతికఃఆత్యంతికోనిత్యశ్చేతి- తత్రనైమిత్తికంప్రళయం మానసహితమాహ ద్వాభ్యాం ॥ తదంతఇతి॥ చతుర్దశమనవఃయత్ర వర్తంతేతావాన్ చతుర్యుగసహస్రప్రమాణః- సైవబ్రాహ్మీరాత్రిః ॥ ౩ ॥ ఏషఇతి॥ నైమిత్తికత్వందర్శయతి - యత్రయదా- విశ్వసృట్శ్రీనారాయణః విశ్వమాత్మసాత్కృత్య స్వస్మిన్నుపసంహృత్య- శేతే- ఆత్మభూఃబ్రహ్మాచ- తస్మిన్శేతే తయోరభేదవివక్షయాబ్రహ్మణఏవానంతాసనత్వముక్తం- బ్రహ్మణోనిద్రాంనిమిత్తీకృత్యప్రవర్తమానోలోకత్రయప్రళయోనైమిత్తికఇత్యర్థః॥౪॥ ప్రాకృతికంప్రళయమాహద్వాభ్యాం ॥ ద్విపరార్ధఇతి ॥ ద్విపరార్ధేతుబ్రహ్మణఆయుషిఅతిక్రాంతేసతి- సప్తప్రకృతయఃమహదహంకారపంచతన్మాత్రాణి॥ ౫॥ ఏషఇతి॥ సంఘాతఃమహదాదికార్యభూతః- ప్రకృతీనాంతత్కార్యబ్రహ్మాండస్యచలయాత్ప్రాకృతిక ఇత్యర్థః- విఘాతేవిఘాతకారణఉపసాదితేకాలేనప్రాపితేసతి॥౬॥ తదేవాహపర్జన్యఇత్యాదినా- బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణేత్యతఃప్రా

క్తనేన గ్రంథేన॥పర్జన్యఇతి॥ ౭॥ సాముద్రమితి॥ సాముద్రాదికంసర్వంరసంరశ్మిభిఃపిబతేఆకర్షతిననపునఃప్రయచ్ఛత్యేవ॥౮॥ తతఇ
తి॥ అనిలవేగోత్థఃవాయువేగోద్భూతః- అనిలవేగోవాఇతిపాఠేఅనిలేనవేగోయస్యసః- వాఃరవిణారశ్మిభిఃపీతముదకంచదహతీత్యర్థః-
అనిలవేగోవాఇతితుపాఠస్సుగమః భూవివరాన్ పాతాలాదీన్ శూన్యాన్ రవిణాదాహకరసాకర్షణాత్ ప్రాణిరహితాన్॥ ౯॥ ఉపరీతి॥
శిఖాభిర్జ్వాలాభిః॥ ౧౦॥ తతఇతి॥ కించిదధికంవర్షాణాంశతం- సంవర్తకఃపరోవాయుర్వాతి- తదారజసావృతంఖంధూమ్రంభ
వతి॥ ౧౧॥ తతఇతి॥ రభసస్వనైఃతీవ్రగర్జితైః॥ ౧౨॥ తతఇతి॥ బ్రహ్మాండవివరాంతరంబ్రహ్మాండవివరమధ్యగతం- విశ్వం- ఏ
కోదకంఏకార్ణవోదకవ్యాప్తం- భవతి॥ ౧౩॥ తదేతి॥ ఉదాప్లవేఉదకేనాప్లావితేసతి- ప్రళయత్వాయఅభావాయ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬॥
శబ్దమితి॥ భూతాదిఃతామసోహంకారః- గుణైర్వృత్తిభిస్సహ॥౧౭॥ మహానితి॥ అవ్యాకృతంప్రధానం ॥ ౧౮ ॥ తస్యతులయోర్నాస్తీ
త్యాహ॥ నేతి॥ కాలావయవైః అహోరాత్రాదిభిః- గుణాఃషడ్భావవికారాః- పరిణామోవిపరిణామః-అవ్యక్తం అస్తిత్వవ్యక్తివికార
శూన్యం- నిత్యంసర్వదాఏకరూపం- వృద్ధిరహితమిత్యర్థః - అవ్యయమపక్షయశూన్యం - సర్వత్రహేతుఃకారణమితి ॥ ౧౯॥ కించ-

భౌమంరసంసంవర్తకోరవిః। రశ్మిభిఃపిబతేఘోరైస్సర్వంనైవవిముంచతి॥ ౮॥ తతస్సంవర్తకోవహ్ని
స్సంకర్షణముఖోద్గతః। దహత్యనిలవేగోత్థశ్శూన్యాన్భూవివరానథ ॥ ౯॥ ఉపర్యధస్సమంతాచ్చశిఖా
భిర్వహ్నిసూర్యయోః। దహ్యమానంవిభాత్యండందగ్ధగోమయపిండవత్ ॥౧౦॥ తతః ప్రచండపవనో
వర్షాణామధికంశతమ్॥ పరస్సంవర్తకోవాతిధూమ్రంఖంరజసావృతమ్ ॥ ౧౧ ॥ తతోమేఘకులా
న్యంగచిత్రవర్ణాన్యనేకశః। శతవర్షాణివర్షంతినదంతిరభసస్వనైః ॥ ౧౨ ॥ తతఏకోదకంవిశ్వం
బ్రహ్మాండవివరాంతరమ్ ॥ ౧౩ ॥ తదాభూమేర్గంధగుణంగ్రసంత్యాపఉదాప్లవే। గ్రస్తగంధాతు
పృథివీప్రళయత్వాయకల్పతే ॥ ౧౪ ॥ అపాంరసంహరేత్తేజస్తాలీయంతేదనీరసాః। గ్రసతేతేజసోరూ
పంవాయుస్తద్రహితంతదా ॥ ౧౫ ॥ లీయతేధానిలేతేజో వాయోఃఖంగ్రసతేగుణమ్ । సవైవిశతిఖం
రాజంస్తతశ్చనభసోగుణమ్॥ ౧౬॥ శబ్దంగ్రసతిభూతాదిర్నభస్తమనులీయతే। తైజసానీంద్రియాణ్యం
గదేవాన్వైకారికాన్గుణైః॥ ౧౭ ॥ మహాన్గ్రసత్యహంకారంగుణాస్సత్త్వాదయశ్చతమ్। గ్రసతే
వ్యాకృతంబీజంగుణాన్కాలేనచోదితమ్॥ ౧౮॥ నతస్యకాలావయవైఃపరిణామాదయోగుణాః। అనాద్య
నంతమవ్యక్తంనిత్యంకారణమవ్యయమ్ ॥ ౧౯ ॥ నయత్రవాచోనమనోనసత్త్వంతమోరజోవామ
హదాదయోఽమీ। నప్రాణబుద్ధీంద్రియదేవతావానసన్నివేశఃఖలులోకకల్పః॥ ౨౦॥ నస్వప్నజాగ్ర
న్నచతత్సుషుప్తంనఖంజలంభూరనిలోఽగ్నిరర్కః।సుషుప్తవచ్ఛూన్యవదప్రతర్క్యంతన్మూలభూతంపద
మామనంతి ॥ ౨౧ ॥ లయఃప్రాకృతికోహ్యేషపురుషావ్యక్తయోర్యదా । శక్తయస్సంప్రలీయంతేవివ
శాఃకాలవిద్రుతాః ॥ ౨౨ ॥ బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణజ్ఞానంభాతితదాశ్రయమ్। దృశ్యత్వావ్యతిరే
కాభ్యామాద్యంతవదవస్తుయత్ ॥ ౨౩ ॥ దీపశ్చక్షుశ్చరూపంచజ్యోతిషోనపృథగ్భవేత్ ।ఏవంధీఃఖాని
మాత్రాశ్చనస్యురన్యతమాదృతాత్ ॥ ౨౪ ॥ బుద్ధేర్జాగరణంస్వప్నస్సుషుప్తిరితిచోచ్యతే।మాయా

వాగాదిగోచరస్యసవిశేషస్యవికారాభావంతి- ఇగంతునతథేత్యాహద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ లోకకల్పఃలోకరూపః- సంనివేశోరచనావిశే
షః ॥ ౨౦ ॥ నేతి ॥ స్వప్నజాగ్రత్స్వప్నజాగరావస్థాయుక్తం- సుషుప్తవత్ఇంద్రియాద్యభావాత్ - శూన్యసాదృశ్యేహేతుః- అప్రత
ర్క్యం- నపునశ్శూన్యమేవేత్యాహ- తదితి॥ ౨౧॥ ఉపసంహరతి॥ లయఇతి॥ శక్తయఃసత్త్వాదయః॥ ౨౨॥ ఆత్యంతికంలయమాహద్వా
దశభిః॥ బుద్ధీతి॥ ఆత్యంతికోలయోనామమోక్షః - సచబ్రహ్మజ్ఞానేనసకలప్రపంచలయాత్మకః- నచప్రపంచస్యాత్మవత్సత్యత్వేలయ
స్సంభవతీతిజ్ఞానరూపాత్ బ్రహ్మణఃపృథగ్భూతస్యతస్యాసత్యత్వముపాదయతి - బుద్ధిశ్చఇంద్రియాణిచ అర్థాశ్చేత్యేవంగ్రాహకకర
ణగ్రాహ్యరూపేణతేషామాశ్రయభూతంజ్ఞానమేవభాతి - నపృథక్- తత్రహేతుమాహ - దృశ్యత్వావ్యతిరేకాభ్యామితి - అతోయదా
ద్యంతవత్తదవస్తు- అత్రైవంప్రయోగః విమతంసన్నభవతి- దృశ్యత్వాత్ కారణవ్యతిరేకాత్ఆద్యంతవత్త్వాచ్చ రజ్జుసర్పాదివది
తి ॥ ౨౩॥ అత్రావ్యతిరేకందృష్టాంతేనప్రపంచయతి॥ దీపఇతి॥ దీపచక్షూరూపాణాంతేజోవిశేషాణాంయథాతేజసోనవ్యతిరేకః- తథా-
ధీఃకర్త్రీ - ఖానికరణాని - మాత్రాఃవిషయాశ్చ ఋతాత్బ్రహ్మణః - పృథక్నసన్తి బ్రహ్మకార్యత్వాత్ - నన్వేవంకార్యకారణ
యోరభేదేకార్యాసత్త్వేకారణస్యాప్యసత్త్వంప్రసజ్యేతతత్రాహ అన్యతమాదితి- కార్యాదన్యతమాదత్యంతంవ్యతిరిక్తాద్బ్రహ్మణః,

ప్రపంచాద్బ్రహ్మణోఽస్తివ్యతిరేకః- ప్రపంచస్యతుతతోనాస్తివ్యతిరేకఇత్యర్థః॥ ౨౪॥ యదాతుబుద్ధేరసత్త్వం-తదా తదవసా నాంసుతరామసత్త్వమిత్యాశయేనాహ ॥ బుద్ధేరితి॥ననువిశ్వతైజసప్రాజ్ఞానామేవఏతాఅవస్థాఃనబుద్ధేరిత్యాశంక్యాహ-మాయామాత్ర మితి- ఇదంవిశ్వతైజసప్రాజ్ఞరూపం॥ ౨౫॥ ఆద్యంతవత్త్వాదిత్యస్యహేతోరసిద్ధిమాశంక్యసావయవత్వేనసాధయతి ॥ యథేతి ॥ అవ యవీతి- యత్సావయవంతదాద్యంతవత్- ఘటాదివదిత్యర్థః- అతఃఉదయాప్యయాత్ ఆద్యంతవత్త్వాద్విశ్వంసన్నభవతీత్యర్థః- య ద్వా- పృథగేవాగమాపాయిత్వాద్విశ్వంమిథ్యా- బ్రహ్మతుతదవధిత్వాత్సత్యమిత్యనేనసాధ్యతే- దృష్టాంతస్తుపూర్వోక్తఏవరజ్జుసర్ప వదితి- యథాజలధరావ్యోమ్నీతిదృష్టాంతస్త్వాగమాపాయావధిత్వమాత్రే - నతుమిథ్యాత్వఇతి॥ ౨౬॥అన్యతమాదృతాదితిప్రతిజ్ఞాతంకార ణస్య సత్యత్వముపపాదయతి ॥ సత్యమితి ॥ అవయవఃకారణంప్రోక్తః॥శ్రు॥వాచారంభణంవికారో నామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమి త్యాదిశ్రుతిభిః- అత్రయుక్తిమపిదర్శయతి- వినేతి- అంగహేరాజన్ - హియస్మాత్ - అర్థేన అవయవినావినాపృథగేవావయవాః ప్రతీయేరన్- యథాపటస్యావయవాఃతంతవఃపటాత్పృథక్ప్రతీయంతేతద్వదితి॥ ౨౭॥ నను కార్యాభావేకారణత్వంబ్రహ్మణఃకథం ఘటేత- సత్యం- తదపినాతీవసత్యమిత్యాహ॥ యదితి॥ సామాన్యంకారణం- విశేషఃకార్యం తద్రూపేణ- అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పర స్పరాపేక్షత్వేననిరూపణసహత్వాదిత్యర్థః- అతఃకారణత్వమవధిత్వంవ్యాపకత్వమిత్యాదికమపియత్పరాపేక్షత్వాదాద్యంతవత్- త త్సర్వమవస్త్వేత్యర్థః- యద్వా- అత్రైవహేత్వంతరమేవైతత్- యదుపలభ్యేతసభ్రమః- సామాన్యవిశేషరూపత్వాత్ - అన్యోన్యా పాశ్రయాదితీదమపిహేత్వంతరం - గుణగుణివిశేషణవిశేష్యవ్యాప్యవ్యాపకత్వవిశేషావధిత్వకార్యకారణత్వాదిరూపేణపరస్పరాధీన సిద్ధిత్వాత్తథాభూతస్వప్నవదితినిగమనం- అతోయదాద్యంతవత్తత్సర్వమవస్త్వితి॥ ౨౮ ॥ తదేవమసద్భిరేవైతైర్హేతుభిః ప్రపంచస్యా

మాత్రమిదంరాజన్నానాత్వంప్రత్యగాత్మని। ౨౫। యథాజలధరావ్యోమ్నిభవంతినభవంతిచ । బ్ర హ్మణీదంతథావిశ్వమవయవ్యుదయాప్యయాత్ ॥ ౨౬ ॥ సత్యంహ్యవయవఃప్రోక్తస్సర్వావయవినామి హ । వినార్థేనప్రతీయేరన్పటస్యేవాంగతంతవః ॥ ౨౭ ॥ యత్సామాన్యవిశేషాభ్యాముపలభ్యేతసభ్రమః। అన్యోన్యాపాశ్రయాత్సర్వమాద్యంతవదవస్తుచ॥ ౨౮ ॥వికారఃఖ్యాయమానోఽపిప్రత్యగాత్మానమంతరా। ననిరూప్యోఽస్త్యణురపిస్యాచ్చేచ్చిత్సమఆత్మవత్। ౨౯ ॥ నహిసత్యస్యనానాత్వమవిద్వాన్యదిమన్యతే। నానాత్వంఛిద్రయోర్యద్వజ్జ్యోతిషోర్వాతయోరపి॥ ౩౦॥ యథాహిరణ్యంబహుధాసమీయతేనృభిఃక్రియాభిర్వ్యవహారవర్త్మసు।ఏవంవచోభిర్భగవానధోక్షజోవ్యాఖ్యాయతేలౌకికవైదికైర్జనైః॥ ౩౧ ॥ యథాఘనోఽర్కప్రభవోఽర్కదర్శితోహ్యర్కాంశభూతస్యచచక్షుషస్తమః। ఏవంత్వహంబ్రహ్మగుణస్తదీక్షితోబ్రహ్మాంశకస్యాత్మనఆత్మబంధనః। ౩౨ ॥ ఘనోయదార్కప్రభవోవిదీర్యతేచక్షుస్స్వరూపంరవిమీక్షతేతదా। యదాహ్యహంకారఉపాధిరాత్మనోజిజ్ఞాసయానశ్యతితర్హ్యనుస్మరేత్ ॥ ౩౩ ॥ యద్యైవమేతేనవివేకహేతినా మాయామయాహంకరణాత్మ

సత్త్వంప్రసాధితం-అత్రశంకా-ననుప్రపంచస్యాపిప్రకాశమానత్వాదాత్మవత్సత్త్వంకింనస్యాదితితత్రాహ॥ వికారఇతి ॥ ఖ్యాయ మానఃప్రకాశమానోఽపి- వికారఃప్రపంచః- ప్రత్యగాత్మప్రకాశం వినాణుమాత్రోఽపిననిరూప్యోఽస్తి- తంవినానిరూప్యస్స్యాచ్చేత్- త ర్హి - సోఽపిచిత్సమస్స్యాత్ చిద్రూపేణాత్మనాసమస్స్వప్రకాశోభవేత్ - తథాచసతిసోఽపి ఆత్మవత్స్యాత్ ఏకరూపస్స్యాదిత్యర్థః॥ ౨౯ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ॥ నేతి॥ ననుసత్యస్యాప్యాత్మనోజీవబ్రహ్మరూపనానాత్వమస్త్యేవతత్రాహ- యద్యేవంనానాత్వంమన్యతే - హ్యవిద్వాన్ - కథంతర్హితయోర్భేదవ్యవహారః - ఉపాధికృతఇత్యాహ- నానాత్వమితి- తత్తచ్ఛిద్రయోర్ఘటాకాశమహాకాశ యోరివేతిపరిచ్ఛేదాపరిచ్ఛేదేదృష్టాంతః జ్యోతిషోఃఆకాశజలస్థసూర్యయోరివేత్యుపాధికృతవికారసదసద్భావే- వాతయోర్బాహ్యశ రీరస్థవాయ్వోరివేతిక్రియాభేదే॥ ౩౦॥ బ్రహ్మణఏవప్రపంచవ్యవహారాలంబనత్వందృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ యథేతి॥ క్రియాభిస్తత్ప్ర చవాభేదైః- బహుధాకటకకుండలాదిరూపేణ లౌకికవైదికైర్వచోభిర్జనైరహంకారోపహితైః॥ ౩౧ ॥ నన్వహంకారస్యకథంబ్ర హ్మస్వరూపావరణేనభేదవ్యవహారహేతుత్వం- తస్యస్వకారణభూతబ్రహ్మవారకత్వాసంభవాత్ - ఆవరణేవాస్వస్యాపిప్రకాశాసంభ వాదిత్యాశంక్యసదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ అర్కరశ్మయఏవమేఘరూపేణపరిణతావర్షంతి॥ శ్లో॥ అగ్నౌప్రాస్తాహుతిస్సమ్యగాది త్యముపతిష్ఠతే। ఆదిత్యాజ్జాయతేవృష్టిర్వృష్టేరన్నంతతఃప్రజా ఇత్యాదివచనాత్- తస్మాదర్కప్రభవః - అర్కేణైవదర్శితఃప్ర కాశితశ్చ- తమఃస్వరూపభూతార్కదర్శనప్రతిబంధకోభవతి అహంఅహంకారః- బ్రహ్మగుణఃబ్రహ్మకార్యభూతః- తదీక్షితస్తేనై వప్రకాశితశ్చ- ఆత్మనోజీవస్య- ఆత్మబంధనఃబ్రహ్మస్వరూపదర్శనప్రతిబంధకోభవతి॥ ౩౨॥ అతఏవాహంకారనాశే స్వరూపద ర్శనంభవతీతితేనైవదృష్టాంతేనాహ॥ ఘనఇతి॥ ఆత్మనఃఉపాధిః- జిజ్ఞాసయావిచారేణ - తర్హితదా - అనుస్మరేత్ - బ్రహ్మాహమితి

పశ్యతీత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ సోయమాత్యంతికప్రళయ ఇత్యుపసంహరతి ॥ యదేతి ॥ వివేకహేతినా జ్ఞానశస్త్రేణ - అహంకరణమేవాత్మబంధనం - అచ్యుతం పరిపూర్ణమాత్మానమనుభవతీతి తథా ॥ ౩౪ ॥ నిత్యప్రళయమాహ ॥ నిత్యదేతి ॥ ౩౫ ॥ కుతఇత్యత ఆహ ॥ కాలేతి ॥ పరిణామినాం నదీప్రవాహ ప్రదీపజ్వాలాదీనాం - యా ఉచ్చనీచావస్థాః - తాః కాలరూపస్రోతసో వేగేనాశుహ్రియమాణస్య దేహాదేర్దృశ్యమానాః - తద్వదేవ నిత్యదా జన్మప్రళయహేతవో భవంతి - దేహః ప్రతిక్షణం ప్రధ్వంసీ - ప్రతిక్షణం అవస్థాభేదాస్పదత్వాత్ - ప్రదీపాదివదిత్యనుమానం ॥ ౩౬ ॥ యది ప్రతిక్షణమవస్థా భవంతి - తర్హి కిం న దృశ్యంతే - అతో హేతురసిద్ధ ఇత్యాశంక్యాహ ॥ అనాద్యంతవతేతి ॥ అనాద్యంతవతా కాలేన జాయమానా అవస్థాః నైవ లక్ష్యంతే - ఆకాశే గచ్ఛతాం జ్యోతిషాం చంద్రాదీనాం గమనాద్యవస్థా విశేషాః యథా నైవ లక్ష్యంతే - తద్వత్ - అతో యథా తేషాం ప్రదేశాంతరప్రాప్త్యా ప్రతిక్షణం గత్యవస్థాః కల్ప్యంతే - తద్వదత్రాపి బాల్యతారుణ్యాదిదర్శనేన మధ్యవర్తిన్యోవస్థాః కల్ప్యంత ఇతి న హేతురసిద్ధ ఇత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ ఉపసంహరతి ॥ నిత్య ఇతి ॥ ౩౮ ॥ పురాణార్థముపసంహరతి ॥ ఏతా ఇతి ॥ లీలావిషయాః కథాః అజో బ్రహ్మాపి - కార్త్స్న్యేనాభిధాతుం నేశః ॥ ౩౯ ॥ నను యది సాకల్యేన కేనాప్యభిధాతుం న శక్యతే - తర్హి - కిం తదభిధానేన - తత్రాహ ॥ సంసారేతి ॥ వివిధం దుఃఖమేవ దవో దావానలస్తేన అర్దితస్య పీడితస్య - అతః ఉత్తితీర్షోః పుంసః - భగవతో యా లీలాస్తాసాం కథాః తాసాం రసస్తన్నిషేవణమంతరేణ అన్యః ప్లవస్తరణసాధనం న భవేత్ - ఉపాయాంతరాసంభవాత్ -

బంధనమ్। ఛిత్వాచ్యుతాత్మానుభవోవతిష్ఠతే తమాహురాత్యంతికమంగసంప్లవమ్ ॥ ౩౪ ॥ నిత్యదా సర్వభూతానాం బ్రహ్మాదీనాం పరంతప। ఉత్పత్తిప్రళయావేవ సూక్ష్మజ్ఞాస్సంప్రచక్షతే॥ ౩౫ ॥ కాలస్రోతోజవేనాశు హ్రియమాణస్య నిత్యదా। పరిణామి * నామవస్థాస్తా జన్మప్రళయహేతవః ॥ ౩౬ ॥ అనాద్యంతవతా తేన కాలేనేశ్వరమూర్తినా। అవస్థా నైవ దృశ్యంతే వియతి జ్యోతిషామివ॥ ౩౭ ॥ నిత్యో నైమిత్తికశ్చైవ తథా ప్రాకృతికో లయః । ఆత్యంతికశ్చ కథితః కాలస్య గతిరీదృశీ ॥ ౩౮ ॥ ఏతాః కురుశ్రేష్ఠ జగద్విధాతుర్నారాయణస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః। లీలాకథాస్తే కథితాస్సమాసతః కార్త్స్న్యేన నాజోప్యభిధాతుమీశః॥ ౩౯ ॥ సంసారసింధుమతిదుస్తరముత్తితీర్షోర్నాన్యః ప్లవో భగవతః పురుషోత్తమస్య । లీలాకథారసనిషేవణమంతరేణ పుంసో భవేద్వివిధదుఃఖదవార్దితస్య ॥ ౪౦ ॥ పురాణసంహితామేతామృషిర్నారాయణోవ్యయః। నారదాయ పురా ప్రాహ కృష్ణద్వైపాయనాయ సః॥ ౪౧ ॥ స వై మహ్యం మహాభాగ భగవాన్బాదరాయణః । ఇమాం భాగవతీం ప్రీతస్సంహితాం వేదసమ్మితామ్ । ౪౨ ॥ ఏతాం వక్ష్యత్యసౌ సూత ఋషిభ్యో నైమిశాలయే । దీర్ఘసత్రే కురుశ్రేష్ఠ సంపృష్టశ్శౌనకాదిభిః ॥ ౪౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - చతుర్థోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ అత్రానువర్ణ్యతేభీక్ష్ణం విశ్వాత్మా భగవాన్హరిః । యస్య ప్రసాదజో బ్రహ్మా రుద్రః క్రోధసముద్భవః॥ ౧ ॥ త్వం తు రాజన్మరిష్యేతి పశుబుద్ధిమిమాం జహి । న జాతః ప్రాగభూతోద్య దేహవత్త్వం న నజ్క్ష్యసి । ౨ ॥ న భవిష్యసి భూత్వా త్వం పుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్। బీజాదంకురవద్దేహాద్వ్యతిరిక్తో

తత్కథాశ్రవణమేవ యథా శక్తి నిషేవ్యమిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ శ్రోతురాదరదార్ఢ్యాయ సంప్రదాయప్రవృత్తిమాహ త్రిభిః ॥ పురాణసంహితామితి ॥ ౪౧ ॥ స ఇతి ॥ స వై బాదరాయణః ప్రీతస్సన్ - మహ్యమిమాం సంహితాం ప్రాహేతి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౪౨ ॥ ఏతామితి ॥ అసౌ సూత ఇతి పురతః స్థితమంగుళ్యా నిర్దిశ్యాహ - నైమిశాలయే నైమిశారణ్యస్థానే ॥ ౪౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ శ్లో ॥ పంచమే తు సమాసేన పరబ్రహ్మోపదేశతః । రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్ ॥ ఏవం తు పురాణం శృణ్వన్న భయం ప్రాప్నోతీత్యభిప్రేత్య పురాణార్థమనుస్మారయతి ॥ అత్రేతి ॥ అయం భావః - జగత్కర్తా బ్రహ్మాపి యస్య ప్రసాదజః - ప్రసాదో రజోవృత్తిహర్షః తతో జాతత్వాత్తత్పరతంత్రః - సర్వసంహర్తా రుద్రశ్చ యస్య క్రోధసముద్భవో న తు స్వతంత్రః - స విశ్వస్యాత్మా నియంతా భగవానత్రానువర్ణ్యతే - అత ఏవంభూతం భాగవతం శృణ్వతః కుతోన్యస్మాద్భయశంకేతి ॥ ౧ ॥ త్వం తు పునః కృతార్థ ఏవేత్యనుస్మారయతి ॥ త్వమితి ॥ పశుబుద్ధిం అవివేకం - యస్మాన్న నజ్క్ష్యసి - కుత ఇత్యత ఆహ - న జాత ఇతి - యథా దేహాః ప్రాగభూత ఏవాద్య జాతో నజ్క్ష్యతి చ - న తైవం త్వం పూర్వం నాభూః న చాద్య జాతోసి - అతో న నజ్క్ష్యసి ॥ ౨ ॥ నను బీజాదంకురవత్ స్వస్మాత్ పుత్రరూపేణ స్వయమేవ భవతి - యథాహ ॥ శ్రు ॥ అంగాదంగాత్సంభవతి హృదయాదధిజాయసే - ఆత్మా వై పుత్రనామాసి స జీవ శరదశ్శతమితి - తతః పునరంకురాద్బీజమివ పౌత్రరూపేణాపి స్వయమేవ భవతి ॥ శ్రు ॥ పితా పుత్రేణ పితృమాన్యోనియోనావితి శ్రుతేః - అతస్తేషు నశ్యత్సు కథం న నజ్క్ష్యామీతి చేత్తత్రాహ ॥

సభవిష్యసీతి॥ భూత్వాపుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్ - బీజాంకురవత్ - నభవిష్యసి - యస్మాద్దేహాదేర్వ్యతిరిక్తస్త్వం - యథానలః కాష్ఠాత్ - దేహాద్దేహో జాయతే - నాత్మేతిభావః॥ ౩॥ జన్మాదీనాం దేహధర్మత్వం దృష్టాంతేన ప్రపంచయతి ॥ స్వప్నఇతి॥ స్వప్నే యథా ఆత్మనః శిరశ్ఛేదం స్వయం పశ్యతి - ఏవం జాగరణేపి యస్మాద్దేహస్య పంచత్వాదికం పశ్యతి - తద్వదేవాత్మనః ఇదం భ్రమమాత్రం - వస్తుతస్తు ఆత్మా అజోమరశ్చేత్యర్థః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ ఆత్మనః పితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌ భవాప్యయౌ। నభవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞోద్వయలక్షణ ఇత్యాది॥ ౪॥ యస్మాద్దేహాద్యుపాధికోయమాత్మనో జన్మాదిసంసారభ్రమః తస్మాదుపాధి నివృత్తౌ ముచ్యత ఇతి సదృష్టాంతమాహ॥ ఘటఇతి ॥ యథా పురా ఘటోపాధేః పూర్వమివ - పునః ఘటే భిన్నే తదంతవర్త్యవకాశః ఆకాశ ఏవ స్యాత్ యథా ఏవం దేహే మృతే - తత్త్వజ్ఞానేన లీనే సతి తద్వత్॥ ౫॥ జ్ఞానేన లయం సంభావయితుం మాయాకృతమాత్మనో దేహాద్యుపాధిసంబంధప్రకారమాహ॥ మనఇతి ॥ మన ఆత్మనో దేహాదీన్ సృజతి - తచ్చ మనో మాయా సృజతి - తతో మాయాద్యుపాధిసముదాయాత్ - జీవస్య సంసృతిః - న వస్తుతః ॥ ౬ ॥ ఏతదేవ సదృష్టాంతమాహ సార్ధేన॥ స్నేహేతి॥ తతో దీపస్య జ్యోతిషః - దీపత్వం జ్వాలారూపః పరిణామః - తత్ర తైలస్థానీయం కర్మ - తదధిష్ఠానస్థానీయం మనః - వర్తిస్థానీయో దేహః - అగ్నిసంయోగస్థానీయశ్చైతన్యాధ్యాసః - దీపస్థానీయస్సంసార ఇతి యోజ్యం - దేహకృతః దేహనిబంధనః - యద్వా - దేహకృతో మనసః - నత్వాత్మనః॥ ౭॥ అతో దీపవత్స్వం నాశమేవ నశ్యతి - నత్వాత్మా - జ్యోతిర్వదిత్యాహ ॥ నేతి ॥ నతు తత్ర ప్రతీయమానః ఆత్మా - కుతఇత్యత్రఆహ - యఇతి - వ్యక్తావ్యక్తయోః స్థూలసూక్ష్మదేహయోః - పరః అన్యః - యతః స్వయంజ్యోతిః - పరత్వం ప్రపంచయతి - ఆకాశ

యధానలః ॥ ౩ ॥ స్వప్నేయథాశిరశ్ఛేదంపంచత్వాద్యాత్మనస్స్వయమ్ । యస్మాత్పశ్యతిదేహస్యతస్మాదాత్మాహ్యజోమరః ॥ ౪ ॥ ఘటేభిన్నేయథాకాశఆకాశస్స్యాద్యథాపురా । ఏవందేహేమృతేజీవోబ్రహ్మసంపద్యతేపునః॥ ౫॥ మనస్సృజతివైదేహాన్గుణాన్కర్మాణిచాత్మనః। తన్మనస్సృజతేమాయాతతోజీవస్యసంసృతిః ॥ ౬ ॥ స్నేహాధిష్ఠానవర్త్యగ్నిసంయోగోయావదీయతే । తతోదీపస్యదీపత్వమేవందేహకృతోభవః । రజస్సత్త్వతమోవృత్త్యాజాయతేథవినశ్యతి ॥ ౭ ॥ నతత్రాత్మాస్వయంజ్యోతిర్యోవ్యక్తావ్యక్తయోః పరః । ఆకాశఇవచాధారోధ్రువోనంతోపమోవిభుః ॥ ౮ ॥ ఏవమాత్మానమాత్మస్థమాత్మనైవామృశప్రభో । బుద్ధ్యానుమానగర్భిణ్యావాసుదేవానుచింతయా ॥ ౯ ॥ చోదితోవిప్రవాక్యేననత్వాంధక్ష్యతితక్షకః । మృత్యవోనోపధక్ష్యంతిమృత్యూనాంమృత్యుమీశ్వరమ్ ॥ ౧౦ ॥ అహంబ్రహ్మపరంధామబ్రహ్మాహంపరమంపదమ్ । ఏవంసమీక్షన్నాత్మానమాత్మన్యాధాయనిష్కలే ॥ ౧౧ ॥ దశంతంతక్షకంపాదేలేలిహానంవిషాననైః । నద్రక్ష్యసిశరీరంచవిశ్వంచపృథగాత్మనః ॥ ౧౨ ॥ ఏతత్తేకథితంతాతయదాత్మాపృష్టవాన్నృప । హరేర్విశ్వాత్మనశ్చేష్టాంకింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి॥ ౧౩ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - పంచమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీసూతః॥ఏతన్నిశమ్యమునినాభిహితంపరీక్షిద్వ్యాసాత్మజేననిఖిలాత్మదృశాసమేన । తత్పాదమూలముపసృత్యనతేనమూర్ధ్నాబద్ధాంజలిస్తమిదమాహసవిష్ణురాతః॥ ౧॥ సిద్ధోస్మ్యనుగృహీతోస్మిభవతా

ఇవేతి - ఆధారో దేహాదిప్రపంచస్య - ధ్రువోవికారః నాస్త్యంతః ఉపమా చ యస్య సః అనంతోపమః - తతో విభుః॥ ౮ ॥ అతస్సమేవచింతయేత్యాహ॥ ఏవమితి ॥ ఆత్మస్థం దేహాద్యుపాధిస్థం - ఆమృశ విచారయ - అనుమానగర్భిణ్యా ద్రష్టృదృశ్యాద్యన్వయవ్యతిరేకయుక్తయా ॥ ౯ ॥ ఏవంచసతి త్వాం తక్షకో నదహేదిత్యాహ॥ చోదితఇతి॥ తత్ర హేతవః - మృత్యవఇతి - మృత్యుహేతవః ॥ ౧౦ ॥ విమర్శప్రకారం దర్శయన్ తత్కాదర్శనం దర్శయతి - ద్వాభ్యాం॥ అహమితి॥ యోసావహం సబ్రహ్మైవ - యద్బ్రహ్మ తదహమేవేతి సమీక్షన్ - తత్ర అహం బ్రహ్మేతి భావనయా జీవస్య శోకాదినివృత్తిః - బ్రహ్మాహమితి భావనయా చ బ్రహ్మణః పారోక్ష్యనివృత్తిర్భవతీతి వ్యతిహారార్థో దర్శితః - నిష్కలే నిరుపాధౌ ఆత్మని బ్రహ్మణి॥ ౧౧॥ దశంతమితి॥ విషయుక్తైరాననైః - దశంతం గ్రసంతం - తక్షకం - లేలిహానం సర్పం - యద్వా - లేలిహానం జిహ్వాభిరోష్ఠప్రాంతం సనిష్పేషమాస్వాదయంతం - ఆత్మనః పృథక్ ॥ ౧౨ ॥ ఏతదితి॥ హరేశ్చేష్టాం లీలాం ప్రతి ఆత్మా త్వం యత్ పృష్టవాన్ - తదేతత్ కథితం - శిష్యస్య కృతార్థతాపరీక్షణాయ పృచ్ఛతి - కిమితి ॥ ౧౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షష్ఠే పరీక్షితో మోక్షస్సర్పహోమాదితత్సుతాత్। వేదశాఖావిభాగోక్త్యా త్రివేదవ్యాసవర్ణనమ్ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతత్పురాణం నిశమ్య - నిఖిలాత్మా హరిస్తం స్వాత్మని పశ్యతీతి తథా - తేన - అతస్సమేన - నతేన ఆవనతేన మూర్ధ్నా - తత్పాదమూలముపసృత్య తస్య పాదౌ

శిరసి నిధాయేత్యర్థః॥ ౧॥ సిద్ధ ఇతి॥ సిద్ధః కృతార్థోఽస్మి - యతః అనుగృహీతోఽస్మి - అనుగ్రహమేవాహ - యద్యస్మాచ్ఛ్రావితః - చశబ్దాత్ప్రాప్తిసాధనం చ॥ ౨॥ కరుణాత్మతామభినందతి ద్వాభ్యాం॥ నేతి ॥ ౩ ॥ పురాణసంహితామితి॥ అశ్రౌష్మ శ్రుతవంతః - వయం భవతస్సకాశాత్॥ ౪॥ సిద్ధోఽస్మీత్యుక్తం తదేవావిష్కరోతి॥ భగవన్నితి॥ యతః త్వయా దర్శితం బ్రహ్మ ప్రవిష్టః - కథంభూతం - అభయం - యతో నిర్వాణం కైవల్యరూపం॥ ౫॥ కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసీత్యయదుక్తం తత్ర సిద్ధోఽహం - న కించిచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి - కేవలమనుజ్ఞాం దేహీత్యాహ ॥ అనుజానీహీతి ॥ వాచమిత్యుపలక్షణం సర్వేంద్రియాణాం - వాచం నియమ్య కిం కరిష్యసి తదాహ - ముక్తాః కామాశయాః స్తద్వాసనా యేన తత్ చేతః అధోక్షజే ప్రవేశ్య - అసూన్ విసృజామి॥ ౬॥ నను కిం ప్రాణత్యాగేన కంచిత్కాలం జ్ఞాననిష్ఠో భవేతి చేత్తత్రాహ॥ అజ్ఞానమితి॥ అజ్ఞానం చ కారాత్తత్సంస్కారాశ్చ - తచ్చ త్వత్కృపయైవేత్యాహ - భవతేతి॥ ౭॥ ౮॥ పరీక్షిదితి॥ ఆత్మనా బుద్ధ్యా - ఆత్మానం మనః ఆత్మని ప్రత్యక్ప్రకాశే - సమాధాయ - పరమాత్మానం దధ్యౌ - అస్పందాసుః లీనప్రాణః - యథా తరుః స్థాణుః॥ ౯ ॥ తమేవ విశినష్టి॥ ప్రాగితి॥

కరుణాత్మనా । శ్రావితో యచ్చ మే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః ॥ ౨ ॥ నాత్యద్భుతమిదం మన్యే భవతా
మచ్యుతాత్మనామ్ । అజ్ఞేషు తాపతప్తేషు భూతేషు యదనుగ్రహః ॥ ౩ ॥ పురాణసంహితామేతామ
శ్రౌష్మ భవతో వయమ్। యస్యాం ఖలూత్తమశ్లోకో భగవాననువర్ణ్యతే ॥ ౪ ॥ భగవంస్తక్షకాదిభ్యో
మృత్యుభ్యో న బిభేమ్యహమ్ । ప్రవిష్టో బ్రహ్మ నిర్వాణమభయం దర్శితం త్వయా ॥ ౫ ॥ అనుజానీహి
మాం బ్రహ్మన్వాచం యచ్ఛామ్యధోక్షజే । ముక్తకామాశయం చేతః ప్రవేశ్య విసృజామ్యసూన్ ॥ ౬ ॥ అ
జ్ఞానం చ నిరస్తం మే జ్ఞానవిజ్ఞాననిష్ఠయా । భవతా దర్శితం క్షేమం పరం భగవతః పదమ్॥ ౭ ॥ సూతః ॥ ఇ
త్యుక్తస్తమనుజ్ఞాయ భగవాన్బాదరాయణిః। జగామ భిక్షుభిస్సాకం నరదేవేన పూజితః ॥ ౮ ॥ పరీక్షిద
పి రాజర్షిరాత్మన్యాత్మానమాత్మనా । సమాధాయ పరం దధ్యావస్పందాసుర్యథా తరుః ॥ ౯ ॥ ప్రా
క్కూలే బర్హిష్యాసీనో గంగాకూల ఉదఙ్ముఖః। బ్రహ్మభూతో మహాయోగీ నిస్సంగశ్ఛిన్నసంశయః॥ ౧౦॥
తక్షకః ప్రహితో విప్రాః క్రుద్ధేన బ్రహ్మసూనునా। హంతుకామో నృపం గచ్ఛన్దదర్శ పథి కాశ్యపమ్॥
౧౧ ॥ తం తర్పయిత్వా ద్రవిణైర్నివర్త్య విషహారిణమ్ । ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నః కామరూపోఽదశన్నృ
పమ్॥ ౧౨॥ బ్రహ్మభూతస్య రాజర్షేర్దేహోఽహిగరళాగ్నినా । బభూవ భస్మసాత్సద్యః పశ్యతాం స
ర్వదేహినామ్ ॥ ౧౩ ॥ హాహాకారో మహానాసీద్భువి ఖే దిక్షు సర్వతః । విస్మితా అభవన్సర్వే దేవాసు
రనరాదయః ॥ ౧౪ ॥ దేవదుందుభయో నేదుర్గంధర్వాప్సరసో జగుః । వవృషుః పుష్పవర్షాణి విబు
ధాస్సాధువాదినః ॥ ౧౫ ॥ జనమేజ* యస్స్వపితరం శ్రుత్వా తక్షకభక్షితమ్ । యథాజుహావ సంక్రు
ద్ధస్సర్పాన్సత్రే సహ ద్విజైః॥ ౧౬॥ సర్పసత్రే సమిద్ధాగ్నౌ దహ్యమానాన్మహోరగాన్ । దృష్ట్వేం
ద్రం సర్ప ఉద్విగ్నస్తక్షకశ్శరణం యయౌ ॥ ౧౭ ॥ నాగతం తక్షకం తత్ర దృష్ట్వా పారీక్షితో ద్విజాన్ ।
ఉవాచ తక్షకః కస్మాన్న దహ్యేతోరగాధమః॥ ౧౮॥ తం గోపాయతి రాజేంద్ర శక్రశ్శరణమాగతమ్ ।
తేన సంస్తంభితస్సర్పస్తస్మాన్నాగ్నౌ పతత్యసౌ ॥ ౧౯॥ ఇతి పారీక్షితశ్శ్రుత్వా ప్రాహర్త్విజ ఉదా
రధీః । సహేంద్రస్తక్షకో విప్రా నాగ్నౌ కిమితి పాత్యతే॥ ౨౦॥ తచ్ఛ్రుత్వాజుహువుర్విప్రాస్సహేం

ప్రాక్కూలే ప్రాగగ్రే - బర్హిషి దర్భే ॥ ౧౦ ॥ తదేవం బ్రహ్మభూతే తస్మిన్ - తక్షకాగమనాదికం పిష్టపేషణమివ భవతీతి దర్శయతి త్రిభిః॥ తక్షక ఇతి॥ హే విప్రాః॥ ౧౧॥ తమితి॥ తం విషచికిత్సయా పరీక్షిద్రక్షణేన ద్రవ్యార్జనాయ గచ్ఛంతం తత్ర మార్గే స్వాలీఢవృక్షస్య భస్మీభూతస్య పునరంకురాదిక్రమేణోత్థాపనాద్విషహారిణం తదపేక్షితద్రవిణైః సంతర్ప్య - తతో నివర్త్య - ద్విజరూపేణ తిరోహితస్సన్నదశత్॥ ౧౨॥ తచ్చ పుత్రకృత్యమివ జాతమిత్యాహ॥ బ్రహ్మభూతస్యేతి॥ ౧౩॥ తత్ర క్షణం సర్వేషాం దుఃఖం చ తతః పరముత్సవం చాహ ద్వాభ్యాం॥ హాహాకార ఇతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ప్రాసంగికమాహ॥ జనమేజయ ఇతి॥ సత్రే సహాభిచారసత్రే - ద్విజైస్సహ వర్తమానః - యథాయథావత్ - ఆజుహావ జుహావేతి వా - సర్వసర్పాహ్వానే కారణమాహ - సంక్రుద్ధ ఇతి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮ ॥ కస్మాత్తక్షకో న దహ్యేతేత్యుక్తాస్సంతో ద్విజా ఊచుః॥ తమితి॥ తేనేంద్రేణ అసౌ సర్పః॥ ౧౯॥ ఇతీతి॥ ఋత్విజః ప్రతి ప్రాహ - సహేంద్రః ఇంద్రసహితః - కిమితి న పాత్యతే॥ ౨౦॥ తదితి॥ తద్రాజ్ఞో వచః శ్రుత్వా - ఆజుహువుః - సాపేక్షమాహ్వానం దర్శయతి - తక్షకేతి - ఇహాగ్నావాశు పతస్వ-

మరుత్వతామరుద్గణవతా- ఇంద్రేణసహ॥ ౨౧॥ ఇతీతి॥ బ్రాహ్మణైరుక్తైరాక్షేపైః పరుషవాక్యైః- సతక్షకః॥ ౨౨ ॥ తమితి ॥ సతక్షకం- ఆంగిరసఃపుత్రోబృహస్పతిఃప్రాహ॥౨౩॥ ౨౪ ॥ భవతునామాజరామరః- తథాపిపితృమారకంథఘ్నామీతిచేత్తత్రాహ॥ జీవితమితి॥ గతిఃపరలోకః- అతోదుర్మరణనిమిత్తాపితుర్దుర్గతిరనేనకృతేత్యపినశంకనీయ మిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ కథమస్యస్సుఖదుఃఖప్రదాతానాస్తి - సర్పాదీనాముపలభ్యమానత్వాదితిచేత్తత్రాహ ॥ సర్పేతి ॥ సర్పాదినాజంతుః పంచత్వంమృత్యుంబుచ్ఛతేబుచ్ఛతిప్రాప్నోతీతియత్- తత్ ఆరబ్ధంకర్మైవ భుజ్తే- స్వకృతకర్మప్రయుక్తాఏవసర్పాదయః- నస్వతంత్రాఇతిభావః॥ ౨౬॥ తస్మాదితి॥ సంస్థీయేతసమాప్యతాం- ఆభిచారికంహింసాదిఫలకం దిష్టంప్రాచీనంకర్మ- అతఃసర్పాదృష్టప్రయుక్తస్సతవాప్యయం నాపరాధ ఇతిభావః॥ ౨౭॥ ఇతీతి॥ వాక్పతింబృహస్పతిం॥ ౨౮॥ ననుకథంవిదుషామప్యేవంసంమోహః- యతోబ్రహ్మకోపాత్పరీక్షితోమృత్యుః జనమేజయకోపాత్సర్పాణమిత్యాదితత్రాహ॥సైషేతి॥తస్యాఃమహత్త్వందర్శయతి- అలక్షణాఽలక్ష్యేతఇత్యలక్షణా- అప్రతర్క్యేత్యర్థః- కాసావిత్యతఆహ- యయాఅస్యవిష్ణోరేవ- ఆత్మభూతాః- ఆత్మాంశభూతాః ప్రాణినః- గుణవృత్తిభిఃక్రోధాదిభిః - భూతేషుదేహేషుముహ్యంతిబాధ్యబాధకతాం ప్రజంతీత్యర్థః - నన్వశ్రవణాదినా బాధితయాతయాకుతో మోహస్స్యాత్తత్రాహ - అబాధ్యయాబాధితుమశక్యయా॥ ౨౯ ॥ కథంతర్హితామాయాతత్కార్యనివృత్తిరిత్యాశంక్యశ్రీవిష్ణుస్వరూపనిరూపణపూర్వకంతద్భజనాత్సర్వానర్థనివృత్తిరితిశాస్త్రార్థముపసంహరతి- పంచభిః ॥ నేతి ॥ దంభీతియామాయా కపటనాంయంప్రమానిత్యేవంభూతా బుద్ధావసకృదుల్లిఖ్య

ద్రంతతక్షకంమఖే। తక్షకాశుపతస్వేహ సహేంద్రేణమరుత్వతా॥౨౧॥ ఇతిబ్రహ్మోదితాక్షేపై

స్స్థానాదింద్రఃప్రచాలితః। బభూవసంభ్రాంతమతిస్సవిమానస్సతక్షకః॥ ౨౨ ॥ తంపతంతం విమానే

నసహతక్షకమంబరాత్ । విలోక్యాంగిరసఃప్రాహరాజానంతంబృహస్పతిః ॥ ౨౩ ॥ నైషత్వయా

మనుష్యేంద్రవధమర్హతిసర్పరాట్ । అనేనపీతమమృతమథోయమజరామరః ॥ ౨౪ ॥ జీవితంమ

రణంజంతోర్గతిస్స్వేనైవకర్మణా । రాజంస్తతోన్యోనాస్త్యస్యప్రదాతాసుఖదుఃఖయోః ॥ ౨౫ ॥

సర్పచోరాదివహ్న్యంబుక్షుత్తృడ్వ్యాధ్యాదిభిర్నృప । పంచత్వమృచ్ఛతేజంతుర్భుంక్తఆరబ్ధక

ర్మచ ॥ ౨౬ ॥ తస్మాత్సత్రమిదంరాజన్సంస్థీయేతాభిచారికమ్ । సర్పాఅనాగసోదగ్ధాజనైర్దిష్టంహి

భుజ్యతే ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యుక్తస్సతథేత్యాహమహర్షేర్మానయన్వచః । సర్పసత్రాదుపరతఃపూజయా

మాసవాక్పతిమ్ ॥ ౨౮ ॥ సైషావిష్ణోర్మహామాయాబాధ్యయాచాప్యలక్షణా । యయాముహ్యంత్యా

త్మభూతాభూతేషుగుణవృత్తిభిః ॥ ౨౯ ॥ నయత్రదంభీత్యభయావిరాజితామాయాత్మవాదేసకృదా

త్మవాదిభిః । నయద్వివాదోవివిధస్తదాశ్రయోమనశ్చసంకల్పవికల్పవృత్తియత్ ॥ ౩౦ ॥ నయత్రస్ప

జ్యంస్పృజతోభయోఃపరంశ్రేయశ్చజీవస్త్రిభిరన్వితస్త్వయమ్ । తదేతదుత్సాదితబాధ్యబాధకంని

షిధ్యచోర్మీన్విరమేతతన్మునిః ॥ ౩౧ ॥ పరంపదంవైష్ణవమామనంతితద్యన్నేతినేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః ।

విసృజ్యదౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదాహృదోపగూహ్యావసితంసమాహితైః ॥ ౩౨ ॥ తఏతదధిగచ్ఛంతివి

మానాయామాయేత్యర్థః- సాఆత్మవాదే క్రియమాణే- ఆత్మవాదిభిఃయత్ర అభయానవిరాజితానప్రకాశితా- కింతు- భీతేవస్వకార్యంమోహాదికమకుర్వంతీకథంచిద్వర్తతేత ఇతిప్రతిషాదితేత్యర్థః- తదుక్తం॥ శ్లో ॥ తస్మైనమోభగవతేవాసుదేవాయధీమహి । యన్మాయయాదుర్జయయామాంబ్రువంతిజగద్గురుమ్ ॥ విలజ్జమానయాయస్యస్థాతుమీక్షాపథేముయా। విమోహితావికత్థంతేమమాహమితిదుర్ధియ ఇతి- కించ - యత్ యస్మిన్- తదాశ్రయోమాయాశ్రయః- వివిధోవివాదోనాస్తి- విశేషవిషయత్వాద్వివాదానాం - తస్య విశేషాతీతత్వాదితిభావః- సంకల్పవికల్పాఃవృత్తయోయస్యతన్మనోపి- యత్ యత్రనాస్తి- సంకల్పవికల్పానామపివిశేషవిషయత్వాత్॥౩౦॥ కించ॥ నేతి॥ సృజ్యంకర్మ- సృజతాకారకవర్గేణసహ- ఉభయోఃసృజ్యస్రష్ట్రోః - పరంసాధ్యంశ్రేయఃఫలమపి - అతః- త్రిభిఃసృజ్యస్రష్టృఫలైః- అన్వితోజీవశ్చఅహంకారాత్మకోయత్రనాస్తి- అతఏవఉత్సాదితానిరస్తాబాధ్యబాధకాయస్మిన్తదేతస్త్వయం ఆత్మస్వరూపమిత్యర్థః- తత్తస్మాత్ - ఊర్మీన్నహంకారాదీన్నిషిధ్య- విరమేద్విశేషేణక్రీడేదిత్యర్థః॥ ౩౧॥ ....

యతస్తద్వైష్ణవంపదమామనంతీత్యాహ॥ పరమితి ॥ యదేతత్తదేవపరంవైష్ణవంపదంస్వరూపమామనంతికే - అతత్ ఆత్మవ్యతిరిక్తం- ఉత్సిసృక్షవఃత్యక్తుమిచ్ఛవః- యతః అనన్యసౌహృదాఃనాస్త్యన్యస్మిన్సౌహృదంయేషాంతే- కుతః- దౌరాత్మ్యందేహాద్యహంభావంవిసృజ్య దేహేఅహంకారాభావాత్అన్యత్రసౌహృదంనాస్తి- అతస్త్యక్తుమిచ్ఛంతీత్యర్థః కథం - నేతినేతీత్యేవం - అత్రవిద్వదనుభవమపిప్రమాణయతి- హృదాఉపగూహ్య- ధ్యానాదినా- తతస్సమాహితైరవసితంనిశ్చితం యద్వా- అవసితంఅవబద్ధం - ఆత్మతయాగృ

హితమిత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఏతత్ప్రాప్తావధికారిణో వర్ణయతి ॥ తఇతి ॥ దేహజంఅహమితి - గేహజంమమేతి ॥ ౩౩ ॥ ఏవంప్రాప్త్యుపాయమాహ ॥ అతివాదానితి ॥ ౩౪ ॥ శాస్త్రసమాప్తౌగురుంప్రణమతి ॥ నమఇతి ॥ కృష్ణాయవ్యాసాయ - అధ్యగామధీతవానస్మి ॥ ౩౫ ॥ ఇమాంసంహితామధ్యగామిత్యుక్తం - తత్రపురాణసంహితావిభాగంవిశేషతోబుభుత్సుర్వేదవిభాగమపిప్రసంగాత్పృచ్ఛతి ॥ పైలాదిభిరితి ॥ హేసౌమ్య ॥ ౩౬ ॥ తత్రప్రథమంవేదావిర్భావప్రకారమాహాష్టభిః ॥ సమాహితాత్మనఇతి ॥ బ్రహ్మణోహృదయాకాశస్తస్మాన్నాదోభూత్ - యఃకర్ణపుటపిధానేనశ్రోత్రప్రవృత్తినిరోధాదస్మదాదిష్వపివిభావ్యతేతత్కర్ణలే ॥ ౩౭ ॥ ప్రసంగాన్నాదోపాసనయామోక్షఫలమాహ ॥ యదితి ॥ యస్యనాదస్యోపాసనయా - ఆత్మనోమలంఅపోహ్య కథంభూతంమలంతదాహ - ద్రవ్యమధిభూతం - క్రియాఅధ్యాత్మం - కారకమధిదైవం - ఏవంత్రిధాభూతాఆఖ్యాయస్యేతితథా ॥ ౩౮ ॥ తతఇతి ॥ తతఃనాదాత్ - త్రివృత్త్రిమాత్రః - కంఠోష్ఠాదిభిఃఉచ్చార్యమాణస్యఓంకారస్య అక్షరసమామ్నాయాంతర్భావాత్సూక్ష్మతయాతంవిశినష్టి - అవ్యక్తఃప్రభవోయస్యసః - తదేవాహ - స్వరాట్ - స్వతఏవహృదిప్రకాశమానః - తమేవకార్యేణలక్షయతి - యత్తదితి - నపుంసకత్వంలింగశబ్దవిశేషణత్వాత్ - లింగంగమకం ॥ ౩౯ ॥ కోసౌపరమాత్మాతమాహ ॥ శృణోతీతి ॥ ఇమంస్ఫోటమవ్యక్తమోంకారం - ననుజీవఏవతంశృణోతి - నేత్యాహ - సుప్తశ్రోత్రే కర్ణపిధానాదినాఅవృత్తికేపిశ్రోత్రేసతి - జీవస్తుకరణాధీనజ్ఞానత్వాన్నతదాశ్రోతా - తదుపలబ్ధిస్తుతస్యపరమాత్మద్వారికైవేతిభా

ష్ణోర్యత్పరమంపదమ్ । అహంమమేతిదౌర్జన్యంనయేషాందేహగేహజమ్ ॥ ౩౩ ॥ అతివాదాంస్తితిక్షే
తనావమన్యేతకంచన । నచేమందేహమాశ్రిత్యవైరంకుర్వీతకేనచిత్ ॥ ౩౪ ॥ నమోభగవతేతస్మై
కృష్ణాయాకుంఠమేధసే । యత్పాదాంబురుహధ్యానాత్సంహితామధ్యగామిమామ్ ॥ ౩౫ ॥ శ్రీశౌనకః ॥
పైలాదిభిర్వ్యాసశిష్యైర్వేదాచార్యైర్మహాత్మభిః । వేదావైకథితావ్యస్తాఏతత్సౌమ్యాభిధేహినః ॥
౩౬ ॥ సూతః ॥ సమాహితాత్మనోబ్రహ్మన్బ్రహ్మణఃపరమేష్ఠినః । హృదాకాశాదభూన్నాదోవృత్తిని
రోధాద్విభావ్యతే ॥ ౩౭ ॥ యదుపాసనయాబ్రహ్మన్యోగినోమలమాత్మనః । ద్రవ్యక్రియాకార
కాఖ్యంహిత్వాయాంత్యపునర్భవమ్ ॥ ౩౮ ॥ తతోభూత్త్రివృదోంకారోయోవ్యక్తప్రభవస్స్వరాట్ ।
యత్తల్లింగంభగవతోబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః ॥ ౩౯ ॥ శృణోతియఇమంస్ఫోటంసుప్తశ్రోత్రేపిశూన్య
దృక్ । యేనవాగ్వ్యజ్యతేయస్యవ్యక్తిరాకాశఆత్మనః ॥ ౪౦ ॥ స్వధామ్నోబ్రహ్మణస్సాక్షాద్వాచ
కఃపరమాత్మనః । ససర్వమంత్రోపనిషద్వేదబీజంసనాతనమ్ ॥ ౪౧ ॥ తస్యహ్యాసంస్త్రయోవర్ణాఅ
కారాద్యాభృగూద్వహ । ధార్యంతేయైస్త్రయోభావాగుణనామార్థవృత్తయః ॥ ౪౨ ॥ తతోక్షరస
మామ్నాయమసృజద్భగవానజః । అంతస్థోష్మస్వరస్పర్శహ్రస్వదీర్ఘాదిలక్షణమ్ ॥ ౪౩ ॥ తతోసౌ
చతురోవేదాంశ్చతుర్భిర్వదనైర్విభుః । సవ్యాహృతీంశ్చసోంకారాంశ్చాతుర్హోత్రవివక్షయా ॥
౪౪ ॥ పుత్రానధ్యాపయామాసతానృషీన్బ్రహ్మకోవిదాన్ । తేతుధర్మోపదేష్టారస్స్వపుత్రేభ్యస్స
మాదిశన్ ॥ ౪౫ ॥ తేపరంపరయాప్రాప్తాస్తత్తచ్ఛిష్యైర్ధృతవ్రతైః । చతుర్యుగేష్వథవ్యస్తాద్వా

వః - ఈశ్వరస్తునైవం యతశ్శూన్యదృక్ శూన్యేపీంద్రియవర్గేదృక్జ్ఞానంయస్య - తథాహి - సుప్తోయదాశబ్దంశ్రుత్వాప్రబుధ్యతే - నతదాజీవశ్శ్రోతా - లీనేంద్రియత్వాత్ - అతోయస్తదాశబ్దంశ్రుత్వాజీవంప్రబోధయతి - సయథాపరమాత్మైవతద్వత్ - కోసావోంకారః - తంవిశినష్టిసార్ధేన - యేనవాక్ బృహతీవ్యజ్యతే - యస్యచహృదయాకాశేఆత్మనస్సకాశాద్వ్యక్తిరభివ్యక్తిః ॥ ౪౦ ॥ కించ ॥ స్వధామ్నఇతి ॥ స్వధామ్నఃస్వస్యధామఆశ్రయఃకారణంయత్ బ్రహ్మతస్య - కించ - పరమాత్మాంశభూతేసముస్తదేవతావాచకోపీత్యాశయేనాహ - సఇతి - సర్వమంత్రాణాముపనిషద్రహస్యంసూక్ష్మరూపమిత్యర్థః - తత్రహేతుః - వేదానాంబీజంకారణం - బీజత్వేప్యవికారితామాహ - సనాతనంసదైకరూపం తస్యబ్రహ్మరూపత్వాత్ ॥ ౪౧ ॥ ఇదానీంతతస్సర్వప్రపంచోత్పత్తిప్రకారమాహ ॥ తస్యేతి ॥ త్రయఃత్రిసంఖ్యాయుక్తాః - భావాః - యైరకారోకారమకారైః - ధార్యంతే - తత్కారణత్వాత్ - తానేవాహ - గుణాఃసత్త్వాదయః - నామానిఋగ్యజుస్సామాని - అర్థాఃభూర్భువస్స్వర్లోకాః - వృత్తయోజాగ్రదాదయః ॥ ౪౨ ॥ తతఇతి ॥ తతస్తేభ్యోవర్ణేభ్యః - అక్షరాణాంసమామ్నాయంసమాహారం తమేవాహ - అంతస్థాఃయరలవాః ఊష్మాణఃశషసహాః - స్వరాఃఅకారాద్యాః - స్పర్శాఃకాదయోమావసానాః - హ్రస్వదీర్ఘాదిశ్చ ఆదిశబ్దాజ్జిహ్వామూలీయాదయః - తఏవలక్షణంస్వరూపంయస్యతత్ ॥ ౪౩ ॥ తతఇతి ॥ విభుఃచతుర్ముఖస్వరూపోభగవాన్ - అసృజదితిపూర్వస్యైవానుషంగః - చాతుర్హోత్రవివక్షయాచత్వారోహోత్రోపలక్షితాఋత్విజశ్చతుర్హోతారః - తైరనుష్ఠేయంహౌత్రాధ్వర్యవాదికంకర్మ చాతుర్హోత్రం - తద్వివక్షయా ॥ ౪౪ ॥ పుత్రానితి ॥ పుత్రాన్ మరీచ్యాదీన్

తాన్ వేదాన్ - బ్రహ్మకోవిదాన్ వేదోచ్చారణాదినిపుణాన్ ॥ ౪౫ ॥ తఇతి ॥ ఏవం చతుర్యుగేషు ప్రాప్తేషు - ద్వాపరాదౌ ద్వాపరమాది ర్యస్యతదంత్యాం లక్షణస్యకాలస్యతస్మిన్ - ద్వాపరాంతే వేదవిభాగప్రసిద్ధేః - శంతనుసమకాలవ్యాసావతారప్రసిద్ధేశ్చ - వ్యస్తా విభక్తాః ॥ ౪౬ ॥ తత్ర వేదవిభాగేహేతుః ॥ క్షీణాయుషఇతి ॥ క్షీణాయుషో జనాన్ - తర్హిన్ పురుషబుద్ధిప్రభవత్వాత్ అనాదరణీయం స్యాదిత్యాశంక్యాహ - హృదిస్థేతి ॥ ౪౭ ॥ ఏవం సామాన్యతో వేదవిభాగక్రమముక్త్వా వైవస్వతమన్వంతరే విశేషతో నిరూపయితుమాహ ॥ అస్మిన్నితి ॥ ౪౮ ॥ పరాశరాదితి ॥ అంశో మాయా - తస్యాంశః సత్త్వం - తస్యకలయా అంశేన - అవతీర్ణస్సన్ ॥ ౪౯ ॥ చాతుర్విధ్యమేవాహ ॥ ఋగితి ॥ ఋగాదిమంత్రాణాం రాశీన్ వర్గశః తత్తత్ప్రకరణభేదైరుద్ధృత్య, యథా అనేకవిధమణిరాశౌ మణిగణాః పద్మరాగాదయో వివిచ్యోద్ధ్రియంతే - తద్వదుద్ధృత్య మంత్రైశ్చతస్రః ఋగాదిసంహితాశ్చక్రే ॥ ౫౦ ॥ తాసామితి ॥ తాసాం సంహితానాం మధ్యే - ఏకాం ఏకాం ॥ ౫౧ ॥ పైలాయేతి ॥ ఋక్సముదాయరూపత్వాద్బహ్వృచాఖ్యాం - నితరాం ప్రశ్లేషేణ గద్యమానత్వాన్నిగదాఖ్యం ॥ ౫౨ ॥ సామ్నామితి ॥ సామ్నాం సంబంధినీం - ఛందస్సు గీయమానత్వాత్ ఛందోగాఖ్యాం సంహితాం ॥ ౫౩ ॥ తత్ర ఋగ్వే

పరావరైర్మహర్షిభిః ॥ ౪౬ ॥ క్షీణాయుషః క్షీణసత్త్వాన్ దుర్మేధాన్వీక్ష్య కాలతః । వేదాన్ బ్రహ్మర్షయో వ్యస్యన్ హృదిస్థాచ్యుతచోదితాః ॥ ౪౭ ॥ అస్మిన్నప్యంతరే బ్రహ్మన్ భగవాన్ లోకభావనః । బ్రహ్మేశాద్యైర్లోకపాలైర్యాచితో ధర్మగుప్తయే ॥ ౪౮ ॥ పరాశరాత్సత్యవత్యామంశాంశకలయా విభుః । అవతీర్ణో మహాభాగో వేదం చక్రే చతుర్విధమ్ ॥ ౪౯ ॥ ఋగథర్వయజుస్సామ్నాం రాశీనుద్ధృత్య వర్గశః । చతస్రస్సంహితాశ్చక్రే సూత్రైర్మణిగణానివ ॥ ౫౦ ॥ తాసాం స చతురశ్శిష్యానుపహూయ మహామతిః । ఏకైకాం సంహితాం బ్రహ్మన్నేకైకస్మై దదౌ విభుః ॥ ౫౧ ॥ పైలాయ సంహితామాద్యాం బహ్వృచాఖ్యామువాచహ । వైశంపాయనసంజ్ఞాయ నిగదాఖ్యం యజుర్గణమ్ ॥ ౫౨ ॥ సామ్నాం జైమినయే ప్రాహ తథా ఛందోగసంహితామ్ । అథర్వాంగిరసం నామ స్వశిష్యాయ సుమంతవే ॥ ౫౩ ॥ పైలస్స్వసంహితామూచ ఇంద్రప్రమితయే మునిః । బాష్కలాయ చ సోప్యాహ శిష్యేభ్యస్సంహితాం స్వకామ్ ॥ ౫౪ ॥ చతుర్ధా వ్యస్య బోధ్యాయ యాజ్ఞవల్క్యాయ భార్గవ । పరాశరాయాగ్నిమిత్రా ద్యామింద్రప్రమితిరాత్మవాన్ ॥ ౫౫ ॥ అధ్యాపయత్సంహితాం స్వాం మాండూకేయమృషిం కవిమ్ । తస్య శిష్యో దేవమిత్రస్సౌభర్యాదిభ్య ఊచివాన్ ॥ ౫౬ ॥ శాకల్యస్తత్సుతస్స్వాం తు పంచధా వ్యస్య సంహితామ్ । వాత్స్యముద్గలశాలీయగోఖల్యశిశిరేష్వధాత్ ॥ ౫౭ ॥ జాతుకర్ణ్యస్తు తచ్ఛిష్యస్సనిరుక్తాం స్వసంహితామ్ । బలాకపైంగవైతాళవిరజేభ్యో దదౌ మునిః ॥ ౫౮ ॥ బాష్కలిః ప్రతిశాఖాభ్యో వాలఖిల్యాఖ్యసంహితామ్ । చక్రే బాలాయనిర్గార్గ్యః కాసారశ్చైవ తాం దధుః ॥ ౫౯ ॥ బహ్వృచాస్సంహితా హ్యేతా ఏభిర్బ్రహ్మర్షిభిర్ధృతాః । శ్రుత్వైతచ్ఛందసాం వ్యాసం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౬౦ ॥ వైశంపాయనశిష్యా వై చరకాధ్వర్యవోభవన్ । యచ్చేరుర్బ్రహ్మహత్యాంహః క్షపణం స్వగురోర్వ్రతమ్ ॥ ౬౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తు తచ్ఛిష్య ఆహాహో భగవన్ కియత్ । చరితేనాల్పసారాణాం చరిష్యే

దశాఖావిభాగమాహ ॥ పైలఇతి ॥ స్వసంహితాం ద్వేధా విభజ్య ఇంద్రప్రమితయే బాష్కలాయ చ ఊచే ॥ ౫౪ ॥ చతుర్ధేతి ॥ స బాష్కలోపి స్వసంహితాం చతుర్ధా వ్యస్య - బోధ్యాదిభ్యశ్చతుర్భ్యశ్శిష్యేభ్య ఆహ - హే భార్గవ ॥ ౫౫ ॥ అధ్యాపయదితి ॥ ఇంద్రప్రమితిరపి స్వాం సంహితాం - స్వసుతం మాండూకేయమధ్యాపయామాస - తస్య మాండూకేయస్య శిష్యో దేవమిత్రః ॥ ౫౬ ॥ శాకల్యఇతి ॥ తత్సుతః మాండూకేయసుతః శాకల్యః - వాత్స్యాదిషు పంచస్వధాత్ - తానధ్యాపయామాసేత్యర్థః ॥ ౫౭ ॥ జాతుకర్ణఇతి ॥ తచ్ఛిష్యః శాకల్యశిష్యః - స్వసంహితాం త్రేధా విభజ్య - చతుర్ధం వైదికపదార్థవ్యాఖ్యానరూపం నిరుక్తం చకృత్వా బలాకాదిభ్యశ్చతుర్భ్యః దదౌ ॥ ౫౮ ॥ బాష్కలిరితి ॥ బాష్కలిః పూర్వోక్తస్య బాష్కలస్య పుత్రః - ప్రతిశాఖాభ్యః ఉక్తసర్వశాఖాభ్యః - బాలాయన్యాదయస్తాం దధురధీతవంతః ॥ ౫౯ ॥ ఋక్శాఖోపసంహారపూర్వకం తచ్ఛ్రవణఫలమాహ ॥ బహ్వృచాఇతి ॥ ఏతచ్ఛందసాం వితేషాం ఛందసాం ॥ ౬౦ ॥ యజుర్వేదే తైత్తిరీయశాఖోత్పత్తిప్రస్తావమాహ ॥ వైశంపాయనేతి ॥ చరకనామనిరుక్తిమాహ - యద్యస్మాద్ధేతోః చేరురితి - బ్రహ్మహత్యారూపమంహః తత్క్షపణం తత్క్షపణహేతుకం స్వగురోరనుష్ఠేయం వ్రతం - తద్వ్రతచరణచ్చరకా ఇత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యఇతి ॥ తచ్ఛిష్యః వైశం

సాయనశిష్యః- అల్పసారాణాం మే తేషాం చరితేన కియత్- సుదుశ్చరమహం చరిష్యామీతి॥ ౬౨॥ ఇతీతి॥ విప్రాణాం- అవమంత్రా అవజ్ఞా కర్త్రా- మత్తోఽధీతమాశు త్యజేతి॥ ౬౩॥ దేవరాతేతి॥ దేవరాతసుతో యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౬౪॥ భూత్వేతి॥ ఛర్దితస్యాదానం విప్రరూపేణానుచితమితి మత్వా- తిత్తిరయః పక్షివిశేషాః భూత్వా ఆదదుః- తతశ్చ తైత్తిరీయా ఇతి ప్రసిద్ధాః- సుపేశలా అతిరమ్యాః- బహువచనమవాంతరభేదవివక్షయా॥ ౬౫॥ కాణ్వమాధ్యందినాదిశాఖాప్రసంగమాహ॥ యాజ్ఞవల్క్య ఇతి॥ గురోర్వైశంపాయనస్య వ్యాసేన విభజ్యానుక్తత్వాదవిద్యమానాని- అధిఅధికాని- గవేషయన్ మృగయన్- సూపతస్థే సమ్యక్ తుష్టావ- వేదానామీశ్వరం- తథా చ॥ శ్రు॥ ఋగ్భిః పూర్వాహ్ణే దివి దేవ ఈయతే- యజుర్వేదే తిష్ఠతి మధ్యే అహ్నః- సామవేదేనాస్తమయే మహీయతే- వేదైరశూన్యస్త్రిభిరేతి సూర్య ఇతి॥ ౬౬॥ ఓం నమ ఇతి॥ ఓం నమో భగవతే తుభ్యమాదిత్యాయ- యో భవానేక ఏవేమం లోకయాత్రామనువహతీత్యన్వయః- తదేవ దర్శయతి- అఖిలజగతామాత్మస్వరూపేణాంతర్హృదయేషు- కాలస్వరూపేణ చ బహిరపి వర్తమాన ఇతి- అఖిలజగతామిత్యస్య ప్రపంచః- చతుర్విధేతి- హృదయాంతర్వర్తిత్వేఽపి జీవవత్తేనోపాధినా అవ్యవధీయమానః అనాచ్ఛాద్యమానః- కాలస్వరూపేణ చేత్యస్య ప్రపంచః- క్షణేతి- క్షణలవాదయో యే అవయవాస్తైరుపచితాస్సంవత్సరాస్తేషాం గణేన- ప్రత్యబ్దమపామాదానం శోషణం విసర్గో వృష్టిః తాభ్యాం- అనేన గాయ

హం సుదుశ్చరమ్ ॥ ౬౨ ॥ ఇత్యుక్తో గురురప్యాహ కుపితో హ్యలం త్వయా । విప్రావమంత్రా శిష్యే
ణ మదధీతం త్యజాశ్వితి ॥ ౬౩ ॥ దేవరాతసుతస్సోఽపి ఛర్దిత్వా యజుషాం గణమ్ । తతో గతోఽథ మునయో
దదృశుస్తాన్ యజుర్గణాన్ ॥ ౬౪ ॥ భూత్వా తిత్తిరయో బ్రహ్మంస్తల్లోలుపతయాదదుః । తైత్తిరీయా
ఇతి యజుశ్శాఖా ఆసన్ సుపేశలాః ॥ ౬౫ ॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తతో బ్రహ్మంశ్ఛందాంస్యధి గవేషయన్ । గురో
రవిద్యమానాని సూపతస్థేఽర్కమీశ్వరమ్ ॥ ౬౬ ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఓం నమో భగవతే ఆదిత్యాయాఖిలజ
గతామాత్మస్వరూపేణ కాలస్వరూపేణ చ చతుర్విధభూతనికాయానాం బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతానా
మంతర్హృదయేషు బహిరప్యాకాశ ఇవోపాధినావ్యవధీయమానో భవానేక ఏవ క్షణలవనిమేషావ్య
వయవోపచితసంవత్సరగణేనాపామాదానవిసర్గాభ్యామిమాం లోకయాత్రామనువహతి ॥ ౬౭ ॥
యదు హ వావ విబుధర్షభ సవితరదస్తపత్యనుసవనమహరహరామ్నాయవిధినా ఉపతిష్ఠమానానా
మఖిలదురితవృజినబీజావభర్జన భగవతస్సమభిధీమహి తపన తవ మండలమ్ ॥ ౬౮ ॥ య ఇహ వావ స్థిర
చరనికరాణాం నిజనికేతనానాం మనఇంద్రియాసుగణాననాత్మనశ్చ స్వయమాత్మాంతర్యామీ ప్రచోద
యతి ॥ ౬౯ ॥ య ఏక ఏవేమం లోకమతికరాళవదనాంధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహగృహీతం మృతకమివ
విచేతనమవలోక్యానుకంపయా పరమకారుణిక ఈక్షయైవోత్థాప్యాహరహరనుసవనం శ్రేయసి స్వ
ధర్మాఖ్యావస్థానే ప్రవర్తయత్యవనిపతిరివాసాధూనాం భయముదీరయన్నటతి పరిత ఆశాపాలైస్తత్ర
తత్ర కమలకోశాంజలిభిరుపహృతార్హణః ॥ ౭౦ ॥ అథ హ భగవంస్తవ చరణనలినయుగళం త్రిభువన
గురుభిరభివందితమహమయాతయామయజుష్కామ ఉపసరామీతి ॥ ౭౧ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఏవం స్తుతస్స
భగవాన్ వాజిరూపధరో రవిః । యజూంష్యయాతయామాని మునయేఽదాత్ప్రసాదితః ॥ ౭౨ ॥ యజుర్భి

త్రీప్రథమపాదోక్తవరేణ్యతా దర్శితా॥ ౬౭॥ ద్వితీయపాదార్థానువర్ణనేన స్తౌతి॥ యదు హేతి॥ హే విబుధర్షభ- హే సవితః- యదప్యదో భగవతస్తవ మండలం తపతి- తత్సమభిధీమహి సమ్యగభిముఖ్యేన ధ్యాయేమ- పునస్తస్యైవ సంబోధనం- ప్రత్యహం త్రిషవణం వైదికకర్మమార్గేణ స్తువతామితి భక్తానాం- యాన్యఖిలాని దురితాని తత్ఫలాని చ వృజినాని దుఃఖాని చ తేషాం బీజమజ్ఞానం చ తేషామవభర్జన వినాశక హే తపనేతి॥ ౬౮॥ తృతీయపాదేన స్తౌతి॥ య ఇతి॥ యో భవాన్- స్థావరజంగమసమూహానాం స్వాశ్రయాణాం జీవానాం- మన ఇంద్రియప్రాణగణాన్- అనాత్మనో జడాన్- స్వయమాత్మైషాం అంతర్యామీ సన్- ప్రచోదయతి ప్రవర్తయతి॥ ౬౯॥ తృతీయపాదమేవ మండలస్థపరతయా వ్యాచక్షాణః స్తౌతి॥ య ఇతి॥ య ఏక ఏవ భగవాన్- అతికరాళవదనో యోఽంధకారసంజ్ఞో జగరగ్రహస్తేన గృహీతం అత ఏవ మృతకమివ విచేతనం స్వధర్మాఖ్యం యదాత్మావస్థానం ప్రత్యక్ప్రవణత్వం తదేవ శ్రేయస్తస్మిన్ ప్రవర్తయతి- కించ- యో భగవానవనీపతిరివ- అటతి గచ్ఛతి- ఆశాపాలైః ఇంద్రాదిభిః- కమలకోశయుక్తైస్తత్తుల్యైర్వాంజలిభిః- ఉపహృతార్హణః- దత్తార్ఘ్యః॥ ౭౦॥ అథేతి॥ యత ఏవంభూతస్త్వం అథ అతః- హ స్ఫుటం- అయాతయామాని అన్యైర్యథావదనధిజ్ఞాతాని యజూంషి తత్కామః- అహం- ఉపసరామి భజామి॥ ౭౧॥ ఏవమితి॥ ఏవం స్తుతః ప్రసాదితశ్చ॥ ౭౨॥ యజుర్భిరితి॥ పంచదశశాఖా యాః- శతైః అపరిమితైర్యజుర్భి

రకరోత్ - స్వశైరితిపాఠే - సః యాజ్ఞవల్క్యః - తైర్యజుర్భిర్వరకరోదితి - జగృహుః - అధీతవంతః - రవిణా వాజిస్వరూపేణ వాజేభ్యః కేసరేభ్యః వాజేనవేగేనవా సన్యస్తాః త్యక్తాః శాఖాః - వాజసనేయసంజ్ఞాస్తాః శాఖా ఇతివా॥ ౭౩॥ సామశాఖావిభాగమాహ॥ జైమినేరితి॥ తత్సుతః సుమంతుసుతః - తాభ్యాంపుత్రపౌత్రాభ్యాం - క్రమేణైకైకాంప్రాహ॥ ౭౪॥ సుకర్మేతి॥ తచ్ఛిష్యః జైమినిశిష్యః - మహానతిమేధావీ - సహస్రంసంహితారూపంభేదంచక్రే - సామ్నాం - తంసంహితాభేదం - తతస్తదనంతరం॥ ౭౫॥ హిరణ్యనాభ ఇతి ॥ సుకర్మణః శిష్యౌ - ఏకః కౌసల్యో హిరణ్యనాభః - పౌష్యంజినామాపరః - తౌజగృహతుః - ఆవంత్యశ్చాన్యః తస్యైవశిష్యః - సోపిజగ్రాహ॥ ౭౬ ॥ ఉదీచ్యా ఇతి॥ పౌష్యంజ్యావంత్యయోరపి - చకారాద్ధిరణ్యనాభస్యాపి - పంచశతానిశిష్యా ఆసన్ - తేతావతీః శాఖాః యథాయథం జగృహుః - తానుదీచ్యాన్ సతః కాంశ్చిత్ప్రాచ్యాంశ్చ ప్రచక్షత ఇత్యర్థః యథోక్తం వైష్ణవే॥ శ్లో॥ ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యాస్తస్య పంచశతాస్స్మృతాః। హిరణ్యనాభాత్తావత్యస్సంహితాయైర్ద్విజోత్తమైః॥ గృహీతాస్తేపిచోచ్యంతే పండితైః ప్రాచ్యసామగా ఇతి॥ ౭౭॥ పునరప్యేతేషాంత్రయాణాం సుకర్మణశ్శిష్యాణాంశిష్యాంతరైః శాఖాబాహుళ్యం దర్శయతి ద్వాభ్యాం॥ లోకాక్షిరితి॥ ౭౮॥ కృత ఇతి॥ కృతో నామ హిరణ్యనాభస్యశిష్యః - స్వశిష్యేభ్యః ఊచే శేషాః అన్యా అపియాః ప్రసిద్ధాశ్శాఖాస్తాః - ఆవంత్యః స్వశిష్యేభ్యః ఊచ ఇతి॥ ౭౯॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రకరోచ్ఛాఖ్యోదశపంచశతైర్విభుః। జగృహుర్వాజసన్యస్తాః కాణ్వమాధ్యందినాదయః ॥ ౭౩ ॥ జైమి
నేస్సామగస్యాసీత్సుమంతుస్తనయోమునేః। సుకర్మాతత్సుతస్తాభ్యామేకైకాంప్రాహసంహితామ్॥ ౭౪॥
సుకర్మాచాపితచ్ఛిష్యస్సామవేదతరోర్మహాన్ । సహస్రంసంహితాభేదంచక్రేసామ్నాంతతస్తతమ్॥
౭౫॥హిరణ్యనాభఃకౌసల్యఃపౌష్యంజిశ్చసుకర్మణః। శిష్యౌజగృహతుశ్చాన్యఆవంత్యో బ్రహ్మవిత్తమః॥
౭౬॥ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యాఆసన్పంచశతానివై। పౌష్యంజ్యావంత్యయోశ్చాపితాంశ్చప్రాచ్యాన్ప్ర
చక్షతే ॥ ౭౭ ॥ లౌగాక్షిర్మాంగలిః కుల్యః కుసీదః కుక్షిరేవచ । పౌష్యంజిశిష్యాజగృహుస్సంహితానాం
శతంశతమ్ ॥ ౭౮ ॥ కృతోహిరణ్యనాభస్యచతుర్వింశతిసంహితాః। శిష్యఊచేస్వశిష్యేభ్యశ్శేషాఆ
వంత్యఆత్మవాన్ । ౭౯ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

సూతః॥అథర్వవిత్సుమంతుశ్చశిష్యమధ్యాపయత్స్వకామ్। సంహితాంసోపిపథ్యాయవేదదర్శాయ
చోక్తవాన్ । ౧ । శౌక్లాయనిర్బ్రహ్మబలిర్మోదోషః పిప్పలాయనః। వేదదర్శస్యశిష్యాస్తే పథ్యశి
ష్యానథోశృణు ॥ కుముదశ్శునకోబ్రహ్మన్ జాజలిశ్చాప్యథర్వవిత్ । ౨॥బభ్రుశ్శిష్యోథాంగిరసస్సైంధ
వాయనఏవచ । అధీయేతాంసంహితేద్వేసావర్ణ్యాద్యాస్తథాపరే ॥ ౩ । నక్షత్రకల్పశ్శాంతిశ్చకా
శ్యపాంగిరసాదయః। ఏతేచాథర్వణాచార్యాశ్శృణుపౌరాణికాన్మునే॥ ౪ ॥ త్రయ్యారుణిఃకశ్యపశ్చ
సావర్ణిరకృతవ్రణః। శింశుపాయనహారీతౌషడ్వైపౌరాణికాఇమే ॥ ౫ । అధీయంతవ్యాసశిష్యా
త్సంహితాంమత్పితుర్ముఖాత్ । ఏకైకామహమేతేషాంశిష్యస్సర్వాస్సమధ్యగామ్॥ ౬॥ కాశ్యపోహం
చసావర్ణీరామశిష్యోకృతవ్రణః। అధీమహివ్యాసపుత్రాచ్చతస్రోమూలసంహితాః। ౭ ॥ పురా

శ్లో॥ సప్తమేథర్వవిస్తారః పురాణవ్యాసనంతతః। పురాణలక్షణాదీనిఫలంభాగవతశ్రుతేః॥ క్రమప్రాప్తమథర్వవేదవిభాగమాహ ॥ అథర్వవిదితి॥ శిష్యంకబంధనామానం - స్వకాంస్వకీయాంసంహితాం - సోపిశిష్యోపి - తాంద్వేధావిభజ్య తదుక్తంవైష్ణవే॥ శ్లో ॥ అథర్వవేదంసమునిస్సుమంతురమితద్యుతిః। శిష్యమధ్యాపయామాసకబంధంసోపితద్ద్విధా॥ కృత్వాతువేదదర్శాయతథాపథ్యాయదత్తవానితి॥ ౧॥ తత్ర వేదదర్శః స్వసంహితాం చతుర్ధావిభజ్య చతుర్శిష్యానధ్యాపయామాస - పథ్యశ్చ త్రిధావిభజ్య త్రీనితి - సార్ధేనాహ॥ శౌక్లాయనిరితి॥ ౨॥ బభ్రురితి॥ అంగిరసః శునకస్య - శిష్యో బభ్రుః - సైంధవాయనశ్చ - తదుక్తం॥ శ్లో॥ శునకస్తుద్విధాకృత్వాదదావేకాంతుబభ్రవే। ద్వితీయాం సంహితాంప్రాదాత్సైంధవాయనసంజ్ఞినఇతి - సావర్ణ్యాద్యాః - సైంధవాయనాదీనాం శిష్యాః॥ ౩॥ నక్షత్రకల్ప ఇతి॥ నక్షత్రకల్పః శాంతికల్పశ్చేతి ద్వౌ - తదుక్తం॥ శ్లో ॥ నక్షత్రకల్పోవేదానాం సంహితానాంతథైవచ। చతుర్థస్స్యాదాంగిరసశ్శాంతికల్పశ్చపంచమ ఇతి - నక్షత్రకల్పాదీనాం కర్తారస్తత్తన్నామభిరుచ్యంతే॥ ౪॥ ౫॥ అధీయంత ఇతి॥ మత్పితుర్ముఖాదితి ప్రథమం వ్యాసః షట్సంహితాః కృత్వా మత్పిత్రే రోమహర్షణాయ ప్రాదాత్ తస్యచ ముఖాదేతే త్రయ్యారుణ్యాదయః ఏకైకాంసంహితామధీయంత - ఏతేషాంషణ్ణాంశిష్యాణాం - తాస్సర్వాః సమధీతవాన్॥ ౬॥ కాశ్యపఇతి॥ రామశిష్యోయమకృతవ్రణః - ఏవంచత్వారోవయం మూలసంహితా ఇత్యనేన తత్సంహితాబాహుళ్యంసూచితం॥ ౭ ॥ శుకపరీక్షిత్సంవాదేనిరూపితమపిపురాణలక్షణంతద్భేదకథనాయద

ర్ణయతి ‖ పురాణేతి ‖ ౮ ‖ సర్గ ఇతి ‖ అస్య విశ్వస్య ‖ శ్లో ‖ అత్ర సర్గో విసర్గశ్చ స్థానం పోషణమూతయః ‖ మన్వంతరేశానుకథా నిరోధో ముక్తిరాశ్రయః ‖ ఇత్యత్రోక్తే స్థానపోషణే వృత్తిరక్షాశబ్దాభ్యాముచ్యేతే - అంతరాణి మన్వంతరాణి - వంశో వంశానుచరితమితి చ ఈశానుకథాః - సంస్థా నిరోధః - అనేనైవాత్యంతికలయరూపా ముక్తిరప్యుక్తా - హేతుశబ్దేన జీవాశ్రయవాసనాశబ్దవాచ్యాః ఊతయో గృహీతాః ‖ ౯ ‖ దశభిరితి ‖ దశభిరేతైర్లక్షణైర్లక్షణీయైరర్థైర్యుక్తం - మహాపురాణం విదుః - క్వచిత్పంచవిధం ‖ శ్లో ‖ సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశమన్వంతరాణి చ । వంశానుచరితం చేతి పురాణం పంచలక్షణమితి ‖ పురాణం మహదల్పం చేతి వ్యవస్థయా - యత్ర దశాపి లక్షణాని పృథఙ్నిరూప్యంతే - తన్మహాపురాణం - యత్ర త్వన్యేషాం పంచస్వేవాంతర్భావస్య వివక్షా - తదల్పమితి వ్యవస్థయేత్యర్థః ‖ ౧౦ ‖ సర్గాదిలక్షణాని వ్యాచష్టే ‖ అవ్యాకృతేతి ‖ ప్రధానస్య గుణానాం క్షోభాత్ యో మహాన్ తస్మాత్ యస్త్రివృదహంకారస్తస్మాద్భూతమాత్రాణాం సూక్ష్మాణామింద్రియాణాం చ తదర్థానాం స్థూలానాం తద్దేవతానాం చ సంభవః సర్గః కారణసృష్టిః సర్గ ఇత్యర్థః - ఉచ్యత ఇత్యస్య యథాపేక్షముత్తరత్రాప్యనుషంగః ‖ ౧౧ ‖ విసర్గం వ్యాచష్టే ‖ పురుషేతి ‖ పురుషేణేశ్వరేణానుగృహీతానాం వితేషాం మహదాదీనాం - పూర్వకర్మవాసనాప్రధానోఽయం సమాహారః కార్యభూతశ్చరాచరప్రాణిరూపో బీజాద్బీజమివ ప్రవాహాపన్నో విసర్గ ఉచ్యత ఇత్యర్థః ‖ ౧౨ ‖ వృత్తిరితి ‖ చరాణాం భూతానాం సామాన్యతోఽచరాణి చకారాచ్చరాణి చ - కామాద్వృత్తిః - తత్ర తు - నృణాం స్వభావేన కామాచ్చోదనయాపి వా యా నియతా వృత్తిర్జీవికా కృతా - సా వృత్తిరుచ్యత ఇత్యర్థః ‖ ౧౩ ‖ రక్షేతి ‖ తిర్యఙ్మర్త్యర్షిదేవేషు యే

ణలక్షణం బ్రహ్మన్ బ్రహ్మర్షిభిర్నిరూపితమ్ । శృణుష్వ బుద్ధిమాశ్రిత్య వేదశాస్త్రానుసారతః ‖ ౮ ‖
సర్గోఽస్యాథ విసర్గశ్చ వృత్తిరక్షాంతరాణి చ । వంశో వంశానుచరితం సంస్థా హేతురపాశ్రయః ‖ ౯ ‖
దశభిర్లక్షణైర్యుక్తం పురాణం తద్విదో విదుః । కేచిత్పంచవిధం బ్రహ్మన్మహదల్పవ్యవస్థయా ‖ ౧౦ ‖ అవ్యాకృతగుణక్షోభాన్మహతస్త్రివృతోఽహమః । భూతసూక్ష్మేంద్రియార్థానాం సంభవః సర్గ ఉచ్యతే ‖ ౧౧ ‖ పురుషానుగృహీతానామేతేషాం వాసనామయః । విసర్గోఽయం సమాహారో బీజాద్బీజం చరాచరమ్ ‖ ౧౨ ‖ వృత్తిర్భూతాని భూతానాం చరాణామచరాణి చ । కృతా స్వేన నృణాం తత్ర కామాచ్చోదనయాపి వా ‖ ౧౩ ‖ రక్షాచ్యుతావతారేహా విశ్వస్యాను యుగే యుగే । తిర్యఙ్మర్త్యర్షిదేవేషు హన్యంతే యైస్త్రయీద్విషః ‖ ౧౪ ‖ మన్వంతరం మనుర్దేవా మనుపుత్రాః సురేశ్వరః । ఋషయోంఽశావతారశ్చ హరేః షడ్విధముచ్యతే ‖ ౧౫ ‖ రాజ్ఞాం బ్రహ్మప్రసూతానాం వంశస్త్రైకాలికోఽన్వయః । వంశానుచరితం తేషాం వృత్తం వంశధరాశ్చ యే ‖ ౧౬ ‖ నైమిత్తికః ప్రాకృతికో నిత్య ఆత్యంతికో లయః । సంస్థేతి కవిభిః ప్రోక్తశ్చతుర్ధాస్య స్వభావతః ‖ ౧౭ ‖ హేతుర్జీవోఽస్య సర్గాదేరవిద్యాకర్మకారకః । యం చానుశయినం ప్రాహురవ్యాకృతముతాపరే ‖ ౧౮ ‖ వ్యతిరేకాన్వయో యస్య జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు । మాయామయేషు తద్బ్రహ్మ జీవవృత్తిష్వపాశ్రయః ‖ ౧౯ ‖ పదార్థేషు యథా ద్రవ్యం సన్మాత్రం రూపనామసు । బీజాదిపంచతాంతాసు హ్యవస్థాసు యుతాయుతమ్ ‖ ౨౦ ‖ వి

అచ్యుతావతారాస్తేషామీహా లీలా - సా విశ్వస్య రక్షోచ్యత ఇత్యర్థః యైరవతారైరిలి సమాసాన్నిష్క్రష్య కథంచిత్సంబంధః - త్రయీద్విషో దైత్యాః ‖ ౧౪ ‖ మన్వంతరమితి ‖ షడ్విధం మన్వంతరముచ్యతే - షడ్విధత్వమేవాహ - మనురితి - మన్వాదయః షడేతే వర్గాః స్వస్వాధికారేణ యత్ర ప్రవర్తంతే - తన్మన్వంతరమిత్యర్థః ‖ ౧౫ ‖ వంశమాహ ‖ రాజ్ఞామితి ‖ బ్రహ్మణస్సకాశాత్ ప్రసూతిర్యేషాం శుద్ధానామిత్యర్థః - తేషామన్వయో వంశః తేషాం వృత్తం - యే చ వంశధరాస్తేషాం చ వృత్తం వంశానుచరితముచ్యతే - వంశ్యానుచరితమితి పాఠే వంశే భవా వంశ్యాస్తేషాం వృత్తమిత్యర్థః ‖ ౧౬ ‖ నైమిత్తిక ఇతి ‖ అస్య విశ్వస్య స్వభావతో మాయాతో నిష్పన్నస్య - యద్వా - మాయాతో యశ్చతుర్విధో లయ ఇతి ‖ ౧౭ ‖ హేతురితి ‖ అస్య జగతః సర్గాదేర్హేతుర్నిమిత్తం జీవః సోఽత్ర హేతురుచ్యత ఇత్యర్థః - తస్య నిమిత్తతామాహ - అవిద్యయా కర్మకారకః కిఙ్కర్తా - జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాద్విశ్వవిసర్గాదేః స తు తత్ర హేతురిత్యర్థః - న న్వనుశయీ నిమిత్తమితి కేచిత్ అవ్యాకృతమిత్యపరే తత్రాహ - యమితి - చైతన్యప్రాధాన్యేనానుశయినం - ఉపాధిప్రాధాన్యవివక్షయా అవ్యాకృతం ‖ ౧౮ ‖ అపాశ్రయమాహ ‖ వ్యతిరేకేతి ‖ జాగ్రదాదిష్వవస్థాసు జీవతయా వర్తంత ఇతి జీవవృత్తయో విశ్వతైజసప్రాజ్ఞాస్తేషు మాయామయేషు సాక్షితయా అన్వయః - సమాధ్యాదౌ చ వ్యతిరేకో యస్య - తద్బ్రహ్మ - సంసారప్రతీతిబాధయోరధిష్ఠానావధిభూతమపాశ్రయ ఉచ్యత ఇత్యర్థః ‖ ౧౯ ‖ ఏతదేవ సదృష్టాంతం ప్రపంచయతి ‖ పదార్థేష్వితి ‖ పదార్థేషు ఘటాదిషు - ద్రవ్యం మృదాది యథా యుతం అన్వితం అయుతం చ బహిరప్యవస్థానాత్ - రూపనామసు చ సన్మాత్రం సత్తామాత్రం యథా - ఏవం బీజం గర్భాధానమాదిర్యాసాం పంచ

తాఅంతేచయాసాంతాసుదేహావస్థాసు॥ శ్లో॥ నిషేకగర్భజన్మానిబాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యంజరామృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ॥ ఏతాసునవస్వపిఅధిష్ఠానత్వేనసాక్షిత్వేనచయుతమయుతంచయత్-తదపాశ్రయఇతి॥ ౨౦॥ ఏవందశాపిలక్షణానివ్యాఖ్యాయఇదానీం॥ శ్లో॥ దశమస్యవిశుద్ధ్యర్థంనవానామిహలక్షణమ్। వర్ణయంతిమహాత్మానఇతియదుక్తంతదాహ॥ విరమేతేతి॥ యదాసర్గాదీనాంమాయామయత్వానుసంధానేనవామదేవాదేరివస్వయమేవచిత్తంవిరమేత్-ఇచ్ఛావానుష్ఠితేనయోగేనవాదేవహూత్యాదివత్-తదావిశేషాబాధాదాత్మానంవేదతదాచావిద్యానివృత్తేః ఈహాయాఃసంసారరూపాయాఃనివర్తతఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ పురాణవిభాగప్రస్తావేనతల్లక్షణాదికంప్రాసంగికముక్త్వాప్రస్తుతమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవిధైర్లక్షణైర్లక్ష్యాణి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ భవిష్యదితి॥ త్రిషట్అష్టాదశ॥ ౨౪॥ ఉపసంహరతి॥ బ్రహ్మన్నితి॥ మునేర్వ్యాసస్య-శిష్యాదీనాంచ-బ్రహ్మతేజోబ్రహ్మవర్చసంతద్వివర్ధనంశ్రోతౄణామితిశేషః॥ ౨౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రమేతయదాచిత్తంహిత్వావృత్తిత్రయంస్వయమ్। యోగేనవాతదాత్మానంవేదేహాయానివర్తతే॥ ౨౦॥ ఏవంలక్షణలక్ష్యాణిపురాణానిపురావిదః। మునయోష్టాదశప్రాహుఃక్షుల్లకానిమహాంతిచ॥ ౨౧॥ బ్రాహ్మంపాద్మంవైష్ణవంచశైవంలైంగంసగారుడమ్। నారదీయంభాగవతమాగ్నేయంస్కాందసంజ్ఞితమ్॥ ౨౩॥ భవిష్యంబ్రహ్మవైవర్తంమార్కండేయంసవామనమ్। వారాహంమాత్స్యంకౌర్మంచబ్రహ్మాండాఖ్యమితిత్రిషట్॥ ౨౪॥ బ్రహ్మన్నిదంసమాఖ్యాతంశాఖాప్రణయనంమునేః। శిష్యాణాంచప్రశిష్యాణాంబ్రహ్మతేజోవివర్ధనమ్॥ ౨౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-సప్తమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శౌనకః॥ సూతజీవచిరంసాధోవదనోవదతాంవర। తమస్యపారేభ్రమతాంనృణాంత్వంపారదర్శనః॥ ౧॥ ఆహుశ్చిరాయుషమృషింమృకండుతనయంజనాః। యఃకల్పాంతేప్యుర్వరితోయేనగ్రస్తమిదంజగత్॥ ౨॥ సవాఅస్మత్కులోత్పన్నఃకల్పేస్మిన్భార్గవర్షభః। నైవాధునాపిభూతానాంసంప్లవఃకోపిజాయతే॥ ౩॥ ఏకఏవార్ణవేభ్రామ్యన్దదర్శపురుషంకిల। వటపత్రపుటేతోకంశయానంత్వేకమద్భుతమ్॥ ౪॥ ఏషనస్సంశయోభూయాన్సూతకౌతూహలంయతః। తంనశ్ఛింధిమహాయోగిన్పురాణేష్వపిసమ్మతః॥ ౫॥ సూతః॥ ప్రశ్నస్త్వయామహర్షేయంకృతోలోకభయాపహః। నారాయణకథాయత్రగీతాఃకలిమలాపహాః॥ ౬॥ ప్రాప్తద్విజాతిసంస్కారోమార్కండేయఃపితుఃక్రమాత్। ఛందాంస్యధీత్యధర్మేణతపస్స్వాధ్యాయసంయుతః॥ ౭॥ బృహద్వ్రతధరశ్శాంతోజటిలోవల్కలాంబరః। బిభ్రత్కమండలుందండముపవీతంసమేఖలమ్॥ ౮॥ కృష్ణాజినంసాక్షసూత్రంకుశాంశ్చనియమర్ధయే। అగ్న్యర్కగురువిప్రాత్మస్వర్చయన్సంధ్యయోర్హరిమ్॥ ౯॥ సాయంప్రాతస్సగురవేభైక్షమాహృత్యవాగ్యతః। బుభుజేగుర్వనుజ్ఞాతస్సకృన్నోచేదుపోషితః॥ ౧౦॥ ఏవంతపస్స్వ

శ్లో॥ అష్టమేతుతపశ్చర్యామార్కండేయస్యమోహకైః। కామాదిభిరసంమోహోనరనారాయణస్తుతిః॥ పురాణవిభాగప్రసంగేనపురాణకర్తుర్మార్కండేయస్యచరితంపృచ్ఛతి॥ సూతేతి॥ త్వమేవవక్తుంయోగ్యఇత్యాహ-తమసిసంసారే-భ్రమతాంపారదర్శనస్సన్నివర్తకః॥ ౧॥ వక్తవ్యమాహ॥ ఆహురితి॥ ఉర్వరితఃఅవశిష్టః-యేనకల్పాంతేన-ఏతత్కథంఘటతఇత్యేకఃప్రశ్నః॥ ౨॥ ప్రశ్నాంతరాభావాదప్యేతన్నఘటతఇత్యాహ॥ సఇతి॥ యతోభార్గవర్షభః-కోపిప్రాకృతికోనైమిత్తికోవా॥ ౩॥ అన్యదప్యఘటితమేవేత్యాహ॥ ఏకఇతి॥ తోకంబాలకం॥ ౪॥ ఏషఇతి॥ కౌతూహలంఔత్సుక్యం-తంసంశయం-నకేవలంత్వంమహాయోగీ-కింతు-పురాణేష్వపిజ్ఞాతృత్వేనసమ్మతః॥ ౫॥ ప్రశ్నమభినందతి॥ ప్రశ్నఇతి॥ హేమహర్షే-అయంప్రశ్నః-తత్రహేతుః-నారాయణేతి-యత్రప్రశ్నవిషయే॥ ౬॥ తత్రమార్కండేయస్తపసాభగవంతమారాధ్యమాయాప్రదర్శనంవవ్రే-తతశ్చతస్మైసభగవాన్మాయయాసప్తకల్పాఃదృష్టాఃనాస్యేతిగిరిత్యుక్తంవక్తుమాదితఆరభ్యతస్యచరితమాహ॥ ప్రాప్తేతి॥ మార్కండేయోమృత్యుంజిగ్యఇతిపంచమశ్లోకేనాన్వయః-మధ్యమగ్రంథేనతస్యధర్మఃకథ్యతే-ప్రాప్తోద్విజాతిసంస్కారఃఉపనయనాఖ్యోయేనసః-పితుస్సకాశాత్గర్భాధానాదిక్రమాత్-ఛందాంసివేదాన్॥ ౭॥ బృహదితి॥ బృహద్వ్రతధరఃనైష్ఠికబ్రహ్మచారీసన్॥ ౮॥ కృష్ణాజినమితి॥ సన్నియమర్ధయేధర్మాభివృద్ధయే-అగ్న్యాదిషుపంచసుహరిమర్చయన్॥ ౯॥ సాయమితి॥ భైక్షంగురవేర్థమాహృత్య-తేనానుజ్ఞాతశ్చేత్తర్హిబుభుజే-నోచేత్సకృత్తదాపిదుపోషితోభవ

తి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ బ్రహ్మేతి॥ తేనమృత్యుంజయేన॥ ౧౨॥ ఇత్థమితి॥ యోగేనధ్వస్తాఃక్లేశారాగాదయోయస్య తేనఅంతరాత్మనా ప్రత్యాహృతేనమనసా॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తస్యతపోనిస్తామితిహాసేనవర్ణయతి॥ ఏతదితి॥ అస్మిన్సప్తమేమన్వంతరే-తపసామత్పదంగ్రహీష్యతీతివిశంకితః॥ ౧౫॥ గంధర్వేణేతి॥ మునయేమునింభ్రంశయితుం-రజస్తోకంఅతిప్రియమపత్యంలోభఃమదశ్చతౌ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తదితి॥ తదాశ్రమపదంప్రవిష్టోవాయురిత్యుత్తరత్రతృతీయేనాన్వయః-పుణ్యైర్ద్రుమైర్లతాభిశ్చార్చితంపూజితం-పుణ్యానాంద్విజానామృషీణాంకులైరాకీర్ణంవ్యాప్తం-పుణ్యాఅత్యమలాజలాశయాయస్మింస్తత్ ॥ ౧౮ ॥ మత్తేతి॥ మత్తభ్రమరాణాంసంగీతంయస్మిన్-మత్తకోకిలానాంకూజితంయస్మిన్-మత్తాబర్హిణఏవనటాస్తేషామాటోపఃసంభ్రమోయస్మిన్-మత్తద్విజానాంపక్షిణాంకులైరాకులంవ్యాప్తం॥ ౧౯ ॥ వాయురితి॥ ఏవంభూతంతదాశ్రమపదం-ప్రవిష్టస్సన్వాయుర్మలయానిలోపవాప్రససార-ఉత్తంభయన్నుద్దీపయన్-

ధ్యాయర*తోవర్షాణామయుతాయుతమ్। ఆరాధయన్హృషీకేశంజిగ్యేమృత్యుంసుదుర్జయమ్॥
౧౧॥ బ్రహ్మాభవోభృగుర్దక్షోబ్రహ్మపుత్రాశ్చయేపరే। నృదేవపితృభూతానితేనాసన్నతివిస్మితాః॥
౧౨ ॥ ఇత్థంబృహద్వ్రతధరస్తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః। దధ్యావధోక్షజంయోగధ్వస్తక్లేశాంతరాత్మనా ॥ ౧౩ ॥ తస్యైవంయుంజతశ్చిత్తంమహాయోగేనయోగినః। వ్యతీయాయమహాన్కాలోమన్వంతరషడాత్మకః ॥ ౧౪ । ఏతత్పురందరోజ్ఞాత్వాసప్తమేస్మిన్కిలాంతరే। తపోవిశంకితోబ్రహ్మన్నారేభేతద్విఘాతనమ్ ॥ ౧౫। గంధర్వాప్సరసఃకామంవసంతంమలయానిలమ్। మునయేప్రేషయామాసరజస్తోకమదౌతదా ॥ ౧౬। తేవైతదాశ్రమంజగ్ముర్హిమాద్రేఃపార్శ్వఉత్తరే। పుష్పభద్రానదీయత్రచిత్రాఖ్యాచశిలావిభో ॥ ౧౭ ॥ తదాశ్రమపదంపుణ్యంపుణ్యద్రుమలతాంచితమ్। పుణ్యద్విజకులాకీర్ణంపుణ్యామలజలాశయమ్ ॥ ౧౮ ॥ మత్తభ్రమరసంగీతంమత్తకోకిలకూజితమ్। మత్తబర్హినటాటోపంమత్తద్విజకులాకులమ్ ॥ ౧౯ ॥ వాయుఃప్రవిష్టఆదాయహిమనిర్ఝరశీకరాన్। సుమనోభిఃపరిష్వక్తోవవావుత్తంభయన్స్మరమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఉద్యచ్చంద్రనిశావక్త్రఃప్రవాళస్తబకాళిభిః। గోపద్రుమలతాజాలైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమానోగంధర్వైర్గీతవాదిత్రయూథకైః। అదృశ్యతాత్తచాపేషుస్స్వఃస్త్రీయూథపతిస్స్మరః ॥ ౨౨ ॥ హుత్వాగ్నింసముపాసీనందదృశుశ్శక్రకింకరాః। మీలితాక్షందురాధర్షంమూర్తిమంతమివానలమ్ ॥ ౨౩ ॥ ననృతుస్తస్యపురతస్స్త్రియోథోగాయకాజగుః। మృదంగవీణాపణవైర్వాద్యంచక్రుర్మనోహరమ్। ౨౪ ॥ సందధేస్త్రంస్వధనుషికామఃపంచముఖంతదా। మధుర్మనోరజస్తోకఇంద్రభృత్యావ్యకంపయన్ ॥ ౨౫ ॥ క్రీడంత్యాఃపుంజికస్థల్యాఃకందుకైస్స్తనగౌరవాత్। భృశముద్విగ్నమధ్యాయాఃకేశవిస్రంసితస్రజః॥ ౨౬। ఇతస్తతోభ్రమద్దృష్టేర్వల్గంత్యాఅనుకందుకమ్। వాయుర్జహారతద్వాసస్సూక్ష్మంత్రుటితమేఖలమ్।
౨౭॥ విససర్జతదాబాణంమత్వాతంస్వజితంస్మరః। సర్వంతత్రాభవన్మోఘమనీశస్యయథోద్యమః॥
౨౮॥ తఇత్థమపకుర్వంతోమునేస్తత్తేజసామునే। దహ్యమానానివవృతుఃప్రబోధ్యాహిమివార్భకాః॥
౨౯॥ సఇంద్రానుచరైర్బ్రహ్మన్ధర్షితోపిమహామునిః। యన్నాగాదహమోభావంనతచ్చిత్రంమ

తత్రప్రవేశాన్మాంద్యం-హిమనిర్ఝరశీకరాణామాదానాచ్ఛైత్యం-పుష్పపరిష్వంగాత్సౌరభ్యంచోక్తం॥ ౨౦॥ కించ॥ ఉద్యదితి॥ ఉద్యన్చంద్రోయస్మింస్తత్నిశావక్త్రంరజనీముఖంయస్మిన్సః-ప్రవాళస్తబకానామాళయఃశ్రేణయోయేషుతైః-గుప్యంతివిటపైఃసంశ్లిష్యంతీతిగోపాః-ద్రుమాఃలతాశ్చతేషాంజాలైఃసమూహైరుపలక్షితః-కుసుమాకరఃవసంతః ఆసీత్ ఆవిర్బభూవ॥ ౨౧ ॥ చ ॥ అన్వీయమాన ఇతి॥ తదాగీతవాదిత్రయూథకైఃగాయకాదిసముదాయిభిఃగంధర్వైరన్వీయమానః-తథాస్వస్త్రీణామప్సరసాంయూథస్యపతిః-ఆత్తఃచాపఇషుశ్చయేనసః-స్మరశ్చతత్రాదృశ్యత॥ ౨౨॥ హుత్వేతి॥ దురాధర్షంఅభిభవితుమశక్యం॥ ౨౩॥ ౨౪॥ సందధఇతి ॥ శోషణమోహనసందీపనతాపనోన్మాదనాఖ్యానిపంచముఖానియస్యతదస్త్రం-సందధే-తదైవ-మధుర్వసంతః-రజస్తోకశ్చ పుంస్త్వమాపన్నం-అన్యాశ్చేంద్రభృత్యాః-తస్యమనోవ్యకంపయన్॥ ౨౫॥ కించ॥ క్రీడంత్యాఇతి॥ ౨౬॥ ఇతఇతి॥ వాయుర్మలయానిలః-పుంజికస్థల్యాః-తత్సూక్ష్మంవాసోజహార ॥ ౨౭ ॥ విససర్జేతి॥ సర్వంతేషాంకర్మ-తత్రతస్మిన్-మోఘంవ్య

ధనం - అనీశస్యనిర్ధనస్య॥ ౨౮॥ తఇతి॥ మునేరపకుర్వాణాంతఃప్రతికూలమాచరంతః- హేమునే ॥ ౨౯॥ సఇతి ॥ అహమఃఅహంకారస్య- భావంవికారం॥ ౩౦॥ దృష్ట్వేతి॥ నిస్తేజసంమ్లానవదనం- స్వరాడింద్రః॥ ౩౧॥ తస్యేతి॥ నరనారాయణరూపోహరిః॥ ౩౨॥ తావనువర్ణయతిద్వాభ్యాం॥ తావితి॥ రౌరవంకృష్ణాజినంవల్కలంచాంబరంయయోస్తౌ - పవిత్రేపాణ్యోర్యయోస్తౌ - త్రివృత్ త్రిగుణంనవతంతుకమితివా - త్రివృద్బహిష్పవమానమిత్యాదౌ - నవకేప్రయోగాత్- ఉపవీతకందధానౌ॥ ౩౩॥ పద్మేతి॥ జంతుమార్జనంసూక్ష్మతంత్వాదిమయం వేదంచదర్భముష్టిం- కించ- సాక్షాత్తపఏవతౌ - తత్రహేతుః- తపత్తటిద్వర్ణందీప్యమానవిద్యుత్పింగాశంయత్పిశంగంరోచిస్తేనరూపిణౌమూర్తిమంతౌ- తాదృక్తేజోయుక్తమూర్తిభ్యాంతపోమయత్వేనప్రకాశమానావిత్యర్థః- ప్రాంశూఉన్నతౌ॥ ౩౪॥ తావితి॥ ఉచ్చైర్మహతాఆదరేణ॥ ౩౫॥ సఇతి ॥ తయోస్సందర్శనేనయఆనందస్తేననిర్వృతాఉపశాంతాఆత్మేంద్రియాశయాఃదేహేంద్రియమనాంసియస్యసః - నసేహే నాశక్నోత్॥ ౩౬॥ ఉత్థాయేతి॥ ఆశ్లిషన్ఆలింగయన్నివ॥ ౩౭॥ తయోరితి॥ పాదయోరవనిజ్యపాదౌప్రక్షాళ్య- అర్హణేనఅర్ఘ్యేణ॥ ౩౮॥ సుఖమితి॥ పాదాభ్యాంపాదావానమ్య- గరిష్ఠౌపూజ్యతమౌప్రతి॥ ౩౯॥ అంతర్యామినస్తస్యైవప్రాణాదిప్రవర్తకత్వాదాత్మనస్తావదస్వాతంత్ర్యంపశ్యన్నాహ॥ కిమితి॥ హేవిభో- తవత్వాం- కిమహంవర్ణయేకథంస్తౌమి - యద్యేన

హేతుస్సహి॥ ౩౦॥ దృష్ట్వానిస్తేజసంకామంసగణం భగవాన్స్వరాట్। శ్రుత్వానుభావంబ్రహ్మర్షేర్విస్మయంసమగాత్పరమ్॥ ౩౧॥ తస్యైవంయుంజతశ్చిత్తంతపస్స్వాధ్యాయసంయమైః। అనుగ్రహాయావిరాసీన్నరనారాయణోహరిః॥ ౩౨॥ తౌశుక్లకృష్ణౌనవకంజలోచనౌచతుర్భుజౌరౌరవవల్కలాంబరౌ। పవిత్రపాణీఉపవీతకంత్రివృత్కమండలుందండమృజుంచవైణవమ్ ॥ ౩౩ ॥ పద్మాక్షమాలాముతజంతుమార్జనంవేదంచసాక్షాత్తపఏవరూపిణౌ। తపత్తటిద్వర్ణపిశంగరోచిషాప్రాంశూదధానౌ విబుధర్షభార్చితౌ ॥ ౩౪ ॥ తేవైభగవతోరూపేనరనారాయణావృషీ। వీక్ష్యోత్థాయాదరేణోచ్చైర్ననామాంగేనదండవత్ ॥ ౩౫ ॥ సతత్సందర్శనానందనిర్వృతాత్మేంద్రియాశయః। హృష్టరోమాశ్రుపూర్ణాక్షోనసేహేతావుదీక్షితుమ్॥ ౩౬ ॥ ఉత్థాయప్రాంజలిఃప్రహ్వఔత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ। నమోనమఇతీశానౌబభాషేగద్గదాక్షరః ॥ ౩౭ ॥ తయోరాసనమాదాయపాదయోరవనిజ్యచ। అర్హణేనానులేపేనధూపమాల్యైరపూజయత్ ॥ ౩౮॥ సుఖమాసనమాసీనౌప్రసాదాభిముఖౌమునీ। పునరానమ్యపాదాభ్యాంగరిష్ఠావిదమబ్రవీత్॥ ౩౯। మార్కండేయః॥ కింవర్ణయేతవవిభోయదుదీరితోఽసుస్సంస్పందతేతమనువాఙ్మనఇంద్రియాణి। స్పందంతివైతనుభృతామజశర్వయోశ్చస్వస్యాప్యథాపిభజతామసిభావబంధుః॥ ౪౦॥ మూర్తీఇమేభగవతోభగవంస్త్రిలోక్యాఃక్షేమాయతాపవిరమాయచమృత్యుజిత్యై। నానావిభర్ష్యవితుమన్యతనూర్యథేదంసృష్ట్వాపునర్గ్రససిసర్వమివోర్ణనాభిః ॥ ౪౧ ॥ తస్యావితుస్స్థిరచరేశితురంఘ్రిమూలంయత్స్థంనకర్మగుణకాలరజస్స్పృశంతి। యద్వైస్తువంతినినమంతియజంత్యభీక్ష్ణంధ్యాయంతివేదహృదయామునయస్తదాప్త్యై॥ ౪౨॥ నాన్యం

త్వమేవ ఉదీరితఃప్రేరితః- అసుఃప్రాణః- సంస్పందతేప్రవర్తతే- తమనుచవాగాదయఃస్పందంతి- అత్రహేతుఃవై - అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంశ్రోత్రస్యశ్రోత్రమిత్యాదిశ్రుతిభిశ్చఏతత్ప్రసిద్ధమిత్యర్థః- నకేవలంప్రాకృతానాంతనుభృతాం - కింతు- అజశర్వయోశ్చ- అతఃస్వస్యమమాపితథైవ- ఏవంయద్యపినక్వచిదపికస్యాపిస్వాతంత్ర్యం- అథాపిదారుయంత్రవత్స్వప్రవర్తితైరపివాగాదిభిర్భజతాంపుంసాం - త్వంభావబంధురాత్మబంధురసి - నతుపిత్రాదివద్దేహమాత్రబంధుః - అహోకృపాళుతాతవేత్యర్థః ॥ ౪౦॥ ననుకథమావాంప్రాణాదిప్రవర్తకౌ- ధర్మపుత్రత్వాదావయోరితిచేన్నకస్యాపిపుత్రఇత్యాహ॥ మూర్తీఇతి ॥ హేభగవన్ - భగవతస్తవఇమేమూర్తీ- త్రిలోక్యాఃక్షేమాయపాలనాయ - తాపవిరమాయచదుఃఖనివృత్త్యై - మృత్యుజిత్యైమోక్షాయచ - నతుత్వంకస్యాపిపుత్రఇత్యర్థః- అత్రదృష్టాంతః - యథేదంవిశ్వమవితుం అన్యాస్తనూర్మూర్తీర్మత్స్యకూర్మాదిలక్షణాః- నానాఅనేకప్రకారాః - బిభర్షి- తద్వత్- నకేవలంపాలనాదిమాత్రంతవకర్మ- కింతు- సృష్టిప్రళయావపీత్యాహ- సృష్ట్వేతి- తత్రాప్యన్యనిరపేక్షత్వేదృష్టాంతః- ఊర్ణనాభిరివేతి॥ ౪౧॥ యస్మాదేవంభూతస్త్వంతస్మాత్త్వాంఘ్రిమూలంభజామీత్యాహ॥ తస్యేతి॥ తస్యావితుఃపాలకస్య- స్థావరజంగమానామీశ్వరస్య - అంఘ్రిమూలంభజామీతితృతీయశ్లోకేనాన్వయః- కథంభూతమంఘ్రిమూలం- యత్స్థంయత్రస్థితం - కర్మగుణకాలానాంరజఃమలం- అన్యేచపూర్వోక్తాస్తాపాదయః- నస్పృశంతి- రజఇతివాపాఠః - యతఃవేదాఃహృదయమేషాంతేవేదతాత్పర్యవి

ణో మునయః- యదేవ స్తువంతి- నితరాంనమంతి- తత్ప్రాప్త్యయ ఏవ స్తవనాదీనికుర్వంతి ॥ ౪౨॥ తతోన్యః పురుషార్థో నాస్తీత్యాహ॥ నాన్యమితి॥ తవ అంఘ్ర్యుపనయాత్ శ్రీమచ్చరణప్రాప్తేః- అన్యం క్షేమం న విద్మః- పరితః సర్వేష్వపి లోకేషు భీర్యస్య తస్య జనస్య - తదేవాహ- ద్విపరార్ధం ధిష్ణ్యం స్థానం యస్య సః- బ్రహ్మాపి- తే కాలస్య త్వద్భ్రూవిజృంభరూపాత్ కాలాదలం బిభేతి - అతః కిముపవక్తవ్యం తేనైవ బ్రహ్మణా కృతానాం భౌతికానాం ప్రాణినాం భయమితి॥ ౪౩॥ యస్మాదేవం॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ తవ పాదమూలమేవ భజామి- కథంభూతస్య- ఋతధియః సత్యజ్ఞానస్వరూపస్య- యద్వా- ఋతా సత్యా ధీర్యస్య యస్మిన్వా తస్య- ఆత్మగురోర్జీవనియంతుః- ఆతః కారణాత్పరస్య. కింకృత్వా - ఆత్మచ్ఛదిం స్వాత్మావారకం - అపార్థం చ నిష్ఫలం- అసచ్చ తుచ్ఛం - అంత్యం చ నశ్వరం - ఇదం దేహగేహాదికం హిత్వా దేహాదిభజనం త్యక్త్వా- అసచ్చేత్కథం ప్రతీయతే తత్రాహ- అభిజ్ఞమాత్రం న హ్యత్యంతమసత్ కింత్వాత్మమాత్రం- న తతః పృథగస్తీత్యర్థః- నన్వపవర్గాయ భవతు మద్భజనం ఫలాంతరార్థం త్వన్యభజనం కార్యమేవ తత్రాహ - తర్హీతి - యది త్వాం భజతి పురుషః- తర్హి- త్వత్త ఏవ సర్వం మనీషితమర్థం విందేతేతి॥ ౪౪॥ నను బ్రహ్మరుద్రావపి మమైవ మూర్తీ- అతో మామేవ కిమిత్యత్యంతమాద్రియసే- తత్రాహ॥ సత్త్వమితి॥ యదపి యద్యపి తవైవ మాయయా కృతాః ఏతాః లీలాః త్వయైవ ధృతాః- తథాపి- యా సత్త్వమయీ- సైవ ప్రశాంత్యై మోక్షాయ- న కేవలం ప్రశాంత్యభావమాత్రమన్యభజనే- కింత్వనిష్టం చ కించిదన్యథా త్వేభవేదిత్యాహ- వ్యసనేతి ॥ ౪౫॥

తవాంఘ్ర్యుపనయాదపవర్గమూర్తేః క్షేమం జనస్య పరితోభియ ఈశ విద్మః। బ్రహ్మా బిభేత్యలమతో
ద్విపరార్ధధిష్ణ్యః కాలస్య తే కిముత తత్కృతభౌతికానామ్॥ ౪౩॥ తద్వై భజామ్యృతధియస్తవ పాద
మూలం హిత్వేదమాత్మచ్ఛదిమాత్మగురోః పరస్య। దేహాద్యపార్థమసదంత్యమభిజ్ఞమాత్రం విందేత తే త
ర్హి స తు సర్వమనీషితార్థమ్ ॥ ౪౪ ॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతీశ తవాత్మబంధో మాయామయాః స్థితిల
యోద్భవహేతవోస్య। లీలా ధృతా యదపి సత్త్వమయీ ప్రశాంత్యై నాన్యే నృణాం వ్యసనమోహభి
యశ్చ యాభ్యామ్॥ ౪౫॥ తస్మాత్తవేహ భగవన్నథ తావకానాం శుక్లాం తనుం స్వదయితాం కుశలా భజం
తి। యత్సాత్త్వతాః పురుషరూపముశంతి సత్త్వం లోకో యతోభయముతాత్మసుఖం న చాన్యత్ ॥ ౪౬ ॥
తస్మై నమో భగవతే పురుషాయ భూమ్నే విశ్వాయ విశ్వగురవే పరదేవతాయై। నారాయణాయ ఋ
షయే చ నరోత్తమాయ హంసాయ సంయతగిరే నిగమేశ్వరాయ। ౪౭ ॥ యం వై న వేద వితథాక్షపథైర్భ్రమ
ద్ధీః సంతం స్వకేష్వసుషు హృద్యపి దృక్పథేషు। తన్మాయయావృతమతిః స ఉ ఏవ సాక్షాదాద్యస్తవా
ఖిలగురోరుపసాద్య వేదమ్ ॥ ౪౮ ॥ యద్దర్శనం నిగమ ఆత్మరహః ప్రకాశం ముహ్యంతి యత్ర కవయో
జపరా యతంతః। తం సర్వవాదవిషయప్రతిరూపశీలం వందే మహాపురుషమాత్మనిగూఢబోధమ్ ॥ ౪౯ ॥

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - అష్టమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీసూతః॥ సంస్తుతో భగవానిత్థం మార్కండేయేన ధీమతా। నారాయణో నరసఖః ప్రీతః ప్రాహ భృ

తదేవ సదాచారేణ దృఢయతి॥ తస్మాదితి॥ హే భగవన్- తవ శుక్లాం తనుం శ్రీనారాయణాఖ్యాం- అథ తావకానాం చ శుక్లాం తనుం నరాఖ్యాం - యద్యస్మాత్- సాత్త్వతాః- సత్త్వమేవ పురుషస్యాధీశ్వరస్య రూపముశంతి మన్యంతే - న తథాన్యత్ రజస్తమశ్చేతి - అత్ర హేతుః- యతః సత్త్వాత్- లోకో వైకుంఠాఖ్యః- లోకత్వే సత్యప్యభయం చ- భోగే సత్యప్యాత్మసుఖం చ ॥ ౪౬ ॥ అతస్తం ప్రణమతి ॥ తస్మా ఇతి॥ హంసాయ శుద్ధాయ- సంయతగిరే నియమితవాచే- అథ చ- నిగమేశ్వరాయ వేదమార్గప్రవర్తకాయ ॥ ౪౭ ॥ వేదార్థసంప్రదాయప్రవర్తనే హేతుత్వం వదన్ స్తౌతి॥ యమితి॥ కపటేంద్రియమార్గైః భ్రమద్ధీః విక్షిప్తబుద్ధిః పుమాన్- స్వేంద్రియాదిషు నియంతృత్వేన సంతమపి- యం త్వాం న వేద- దృక్పథేషు విషయేషు - బుద్ధివిక్షేపే హేతుః - తన్మాయయా తేస్య తవైవ మాయయా - ఆవృతా అనాత్మనిష్ఠా మతిర్యస్య - స ఉ సోపి - ఆద్య ఏవ పూర్వమజ్ఞాతైవ - అఖిలగురోస్తవ త్వత్ప్రవర్తితం వేదముపసాద్య ప్రాప్య - తం త్వాం సాక్షాద్వేద॥ ౪౮॥ వేదేనైవ తద్జ్ఞానమిత్యుపపాదయన్ ప్రణమతి॥ యదితి॥ యస్య తవ దర్శనం నిగమో భవతి - కథంభూతం - ఆత్మనస్తవ రహః ప్రకాశకం సత్త్వప్రకాశకం - అన్యథా దుర్జ్ఞేయతామాహ - అజపరాః బ్రహ్మముఖ్యాః కవయోపి సాంఖ్యయోగాదిభిర్యతమానాః యత్ర త్వయి- స్వయం ముహ్యంతి- కుత ఇత్యత ఆహ- సర్వేషాం సాంఖ్యాదివాదానాం విషయాః భేదాదయస్తేషాం ప్రతిరూపం తత్తదనుసారి శీలం స్వభావో యస్య తం- కుతః- ఆత్మనా దేహాదిసంఘాతేన నిగూఢో బోధో యస్య తం ఏవంభూతం మహాపురుషం త్వాం వందే ఇతి॥ ౪౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ నవమే భగవన్మాయాదిదృక్షోర్దర్శనం ముహుః। మాయాశిశోర్జలే యాద్ధా చ మునేర్నిర్వేశనిర్గమౌ॥ భగవతః పరితోషపూర్వకం తదపేక్షితవరదానం కథయితుమాహ॥ సంస్తుత ఇతి॥ ౧॥ భో భో ఇతి॥ ఆత్మసమాధినా చిత్తైకాగ్ర్యేణ॥ ౨॥ వయమితి॥ వయం తే పరితుష్టాస్స్మేతి బహువచనం సర్వదేవాధిప్రాయేణ- వరదోఽస్మీత్యేకవచనం స్వయోరైక్యాభిప్రాయేణ- ప్రతీచ్ఛ గృహాణ॥ ౩॥ జితమితి॥ వరేణ ఖండయతా త్వయా జితం- ఉత్కర్షో దర్శితః - మమ తు వరాకాంక్షా నాస్తీత్యాహ- వరేణేతి॥ ౪॥ వాంఛంతీతి॥ యస్య తవ- శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనం- అజాదయో బ్రహ్మాదయో వాంఛంతి- స భవాన్- మే అక్షిగోచరో జాతోఽసి- కిమతః పరం వరేణేత్యర్థః॥ ౫॥ అథేతి॥ ద్రక్ష్యే ద్రష్టుమిచ్ఛామి- లోకపాలైర్బ్రహ్మాదిభిస్సహితః అయం లోకో జనః- సద్భిదాం- సతి వస్తుని భిదాం భేదం యయా- వేదేతి॥ ౬॥ ఇతీతి॥ తథేతి ద్రక్ష్యసీతి- స ఈశ్వరః- స్మయన్ స్మయమానః - ప్రాగాత్- సస్మయమితి పాఠాంతరే క్రియావిశేషణం॥ ౭॥ తమితి॥ తమేవార్థం మాయాదర్శనరూపం- అగ్న్యాదిష్వష్టమూర్తిషు॥ ౮॥ ధ్యాయన్నితి॥ భావద్రవ్యైర్మనోమయైర్ద్రవ్యైః- క్వచిత్

గూద్వహ ॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ భో భో బ్రహ్మర్షివర్యత్వం సిద్ధ ఆత్మసమాధినా । మయి భక్త్యానపాయిన్యా తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః ॥ ౨ ॥ వయం తే పరితుష్టాస్స్మ త్వద్బృహద్వ్రతచర్యయా । వరం ప్రతీచ్ఛ భద్రం తే వరదేశాదభీప్సితమ్ ॥ ౩ ॥ మార్కండేయః ॥ జితం తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరాచ్యుత । వరేణైతావతాలం నో యద్భవాన్సమదృశ్యత ॥ ౪ ॥ వాంఛంత్యజాదయో యస్య శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనమ్ । మనసా యోగపక్వేన స భవాన్మేఽక్షిగోచరః ॥ ౫ ॥ అథాప్యంబుజపత్రాక్ష పుణ్యశ్లోకశిఖామణే । ద్రక్ష్యే మాయాం యయా లోకస్సపాలో వేద సద్భిదామ్ ॥ ౬ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఇతీడితోఽర్చితః కామమృషిణా భగవాన్మునే । తథేతి సస్మయన్ప్రాగాద్బదర్యాశ్రమమీశ్వరః ॥ ౭ ॥ తమేవ చింతయన్నర్థమృషిస్స్వాశ్రమ ఏవ సః । వసన్నగ్న్యర్కసోమాంబుభూవాయువియదాత్మసు ॥ ౮ ॥ ధ్యాయన్సర్వత్ర చ హరిం భావద్రవ్యైరపూజయత్ । క్వచిత్పూజాం విసస్మార భక్తిప్రసరసంప్లుతః ॥ ౯ ॥ తస్యైకదా భృగుశ్రేష్ఠ పుష్పభద్రానదీతటే । ఉపాసీనస్య సంధ్యాయాం బ్రహ్మన్వాయురభూన్మహాన్ ॥ ౧౦ ॥ తం చండశబ్దం సముదీరయంతం బలాహకా అన్వభవన్కరాళాః । అక్షస్థవిష్ఠా ముముచుస్తటిద్భిస్స్వనంత ఉచ్చైరభివర్షధారాః ॥ ౧౧ ॥ తతో వ్యదృశ్యంత చతుస్సముద్రాస్సమంతతః క్ష్మాతలమాగ్రసంతః । సమీరవేగోర్మిభిరుగ్రనక్రభయానకావర్తగభీరఘోషాః ॥ ౧౨ ॥ అంతర్బహిశ్చాద్భిరతిద్యుభిః ఖరైశ్శతహ్రదాభిరుపతాపితం జగత్ । చతుర్విధం వీక్ష్య సహాత్మనా మునిర్జలాప్లుతాం క్ష్మాం విమనాస్సమత్రసత్ ॥ ౧౩ ॥ తస్యైవముద్వీక్షత ఊర్మిభీషణః ప్రభంజనాఘూర్ణితవార్మహార్ణవః । ఆపూర్యమాణో వర్షద్భిరంబుదైః క్ష్మాం ద్వీపవర్షాద్రిభిరప్యధాత్సమమ్ ॥ ౧౪ ॥ సక్ష్మాంతరిక్షం సదివం సభాగణం త్రైలోక్యమాసీత్సహ దిగ్భిరాప్లుతమ్ । స ఏక ఏవోర్వరితో మహామునిర్బభ్రామ విక్షిప్య జటా జడాంధవత్ ॥ ౧౫ ॥ క్షుత్తృట్పరీతో మకరైస్తిమింగిలైరుపద్రుతో వీచినభస్వతాహతః । తమస్యపారే పతితో భ్రమన్దిశో న వేద ఖం గాం చ పరిశ్రమేషితః ॥ ౧౬ ॥ క్వచిన్మగ్నో మహావ

కదాచిత్- భక్తిప్రసరసంప్లుతః భక్త్యుద్రేకవ్యాప్తః॥ ౯॥ మాయాదర్శనమాహ॥ తస్యేతి॥ ౧౦॥ తమితి॥ తం వాయుమను- బలాహకా మేఘాః అభవన్ ఆవిర్బభూవుః- తే చ తటిద్భిః విద్యుద్భిస్సహితాః- ఉచ్చైః స్వనంతో గర్జంతః అక్షో రథాంగం తద్వత్ స్థవిష్ఠాః- అభితో వర్షధారాః ముముచుః॥ ౧౧॥ తత ఇతి॥ చతుర్దిక్షు వర్తమానాః సముద్రాః- సమీరవేగేన ఊర్మయస్తైః భూతలం ఉద్గ్రసంతః - ఉగ్రా నక్రా యేషు భయానకా ఆవర్తా యేషు - గభీరః ఘోషో యేషు - తే చ తే చ తే చ॥ ౧౨॥ అంతరితి॥ ఆత్మనా సహ జరాయుజాది చతుర్విధం జగత్ - అంతర్బహిశ్చోపతాపితం వీక్ష్య - క్ష్మాం చ జలాప్లుతాం వీక్ష్య - మునిః సమత్రసత్ భయం ప్రాప - కేనోపతాపితం- అద్భిః - కథంభూతాభిః - అతిద్యుభిః అతిక్రాంతా ద్యౌర్యాభిః - ఖరైశ్చ సూర్యరశ్మిభిః వాయుభిర్వేతి శేషః - శతహ్రదాభిశ్చ విద్యుద్భిః- దీర్ఘమాహేంద్రధనుస్సారేణ ॥ ౧౩ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రభంజనేన ఆఘూర్ణితం ప్రకంపితం వాః ఉదకం యస్మిన్ సః - అప్యధాత్ ఛాదయామాస - సమం సహ ॥ ౧౪ ॥ సక్ష్మేతి॥ సహసా- సక్ష్మాంతరిక్షం భూమ్యంతరిక్షస్థప్రాణిసహితం - సదివం స్వర్గస్థదేవసహితం- భాగణా జ్యోతిర్గణాః తైస్సహితం- జటాః విక్షిప్య వికీర్య॥ ౧౫॥ క్షుదితి॥ పరిశ్రమేణ ఇషితః గతః వ్యాప్త ఇత్యర్థః- ఇషు సర్పణ ఇత్యస్మాత్॥

౧౫ ॥ క్వచిదితి॥ అన్యోన్యఘాతిభిఃతద్భక్షణాయపరస్పరంయుధ్యద్భిః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ అయుతేతి॥ విష్ణుమాయావృతాత్మనఇతిసతథాదృష్టవానిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ సఇతి॥ కకుదిఉన్నతప్రదేశే - న్యగ్రోధపోతంకోమలవటం ॥ ౨౦ ॥ ప్రాగితి ॥ తస్యైశానదిక్శాఖాయాం - శిశుమపి ॥ ౨౧ ॥ మహామరకతేతి॥ శ్రీమత్ రమ్యంవదనపంకజంయస్యతం - కంబువత్ త్రిరేఖావృతాగ్రీవాయస్యతం - మహోరస్కం విశాలవక్షసం - సునాసంశోభనానాసాయస్యతం - సుందరేభ్రువౌయస్యతం ॥ ౨౨ ॥ శ్వాసేతి॥శ్వాసైరేజంతఃకంపమానాయేఅలకాస్తైరాభాతంశోభితం - కంబువత్ అంతర్వలయేనశ్రీయుక్తయోస్తాకంబుశ్రియో - తయోఃకర్ణయోర్దాడిమపుష్పేయస్యతం - విద్రుమతుల్యాధరభాసా ఈషచ్ఛోణాయితంసుధాతుల్యంస్మితంయస్యతం ॥ ౨౩ ॥ పద్మేతి॥ పద్మగర్భవత్ ఆ ఈషత్ అరుణావపాంగౌనేత్రాంతౌ యస్యతం - హృద్యోహాసోయస్మిన్ తదవలోకనంయస్యతం - శ్వాసైరేజంత్యశ్చలంత్యోవళయస్త్రిర్యజ్ఞిమ్నరేఖాస్తాభిఃసంవిగ్నా చంచలానిమ్నాచగంభీరానాభిర్యస్మిన్ తత్ - దళవదశ్వత్థదళసంకాశముదరంయస్యతం ॥ ౨౪ ॥ చార్వితి॥చారవఃఅంగుళయోయయోస్తాభ్యాం

తైఃతరంగైస్తాడితఃక్వచిత్। యాదోభిర్భక్షితఃక్వాపిస్వయమన్యోన్యఘాతిభిః॥ ౧౬॥ క్వచిచ్ఛోకం
క్వచిన్మోహంక్వచిద్దుఃఖంసుఖంభయమ్। క్వచిన్మృత్యుంసమాప్నోతివ్యాధ్యాదిభిరుపద్రుతః ॥ ౧౭ ॥
అయుతాయుతవర్షాణాంసహస్రాణిశతానిచ। వ్యతీయుర్భ్రమతస్తస్మిన్ విష్ణుమాయావృతాత్మ
నః॥ ౧౮॥ సకదాచిద్భ్రమంస్తస్మిన్ పృథివ్యాఃకకుదిద్విజః। న్యగ్రోధపోతందదృశేఫలపల్లవశోభితమ్॥
౨౦ ॥ప్రాగుత్తరస్యాంశాఖాయాంతస్యాపిదదృశేశిశుమ్। శయానంపర్ణపుటకేగ్రసంతంప్రభయా
తమః ।౨౧ । మహామరకతశ్యామంశ్రీమద్వదనపంకజమ్। కంబుగ్రీవంమహోరస్కంసునాసంసుం
దరభ్రువమ్॥ ౨౨॥ శ్వాసైజదలకాభాతంకంబుశ్రీకర్ణదాడిమమ్। విద్రుమాధరభాసేషచ్ఛోణా
యితసుధాస్మితమ్ । ౨౩ । పద్మగర్భారుణాపాంగంహృద్యహాసావలోకనమ్। శ్వాసైజద్వలిసంవి
గ్ననిమ్ననాభిదళోదరమ్ । ౨౪ ॥ చార్వంగులిభ్యాంపాణిభ్యామున్నీయచరణాంబుజమ్। ముఖేనిధా
యవిప్రేంద్రధయంతంవీక్ష్యవిస్మితః॥ ౨౫॥ తద్దర్శనాద్వీతపరిశ్రమోముదాప్రోత్ఫుల్లహృత్పద్మవి
లోచనాంబుజః। ప్రహృష్టరోమాద్భుతభావశంకితఃప్రష్టుంపురస్తంప్రససారబాలకమ్ ॥ ౨౬ ॥ తావ
చ్ఛిశోర్వైశ్వసితేనభార్గవస్సోంతశ్శరీరంమశకో యథావిశత్ । తత్రాప్యదోన్యస్తమదీక్ష్యకృత్స్నశో
యథాపురాముహ్యదతీవవిస్మితః ॥ ౨౭ ॥ ఖంరోదసీభగణానద్రిసాగరాన్ద్వీపాన్సవర్షాన్కకు
భస్సురాసురాన్ । వనానిదేశాన్సరితఃపురాకరాన్ఖేటాన్ వ్రజానాశ్రమవర్ణవృత్తీ* యః ॥౨౮॥
మహాంతిభూతాన్యథభౌతికాన్యసౌకాలంచ నానాయుగకల్పకల్పనమ్। యత్కించిదన్యద్వ్యవహారకా
రణందదర్శవిశ్వంసదివావభాసితమ్॥ ౨౯॥ హిమాలయంపుష్పవహాంచతాంనదీంనిజాశ్రమంయత్ర
ఋషీస్తదపశ్యత। విశ్వంవిపశ్యంచ్ఛ్వసితాచ్ఛిశోర్వైబహిర్నిరస్తోన్యపతల్లయాబ్ధౌ॥ ౩౦॥ తస్మిన్
పృథివ్యాఃకకుదిప్రరూఢంవటంచతత్పత్రపుటేశయానమ్। బాలంచతత్ప్రేమసుధాస్మితేన నిరీక్షితో
పాంగనిరీక్షణేన ॥ ౩౧ । అథతంబాలకంవీక్ష్యనేత్రాభ్యాంధిష్ఠితంహృది। అభ్యయాదతిసంక్లిష్టః
పరిష్వక్తుమధోక్షజమ్ । ౩౨॥ తావత్సభగవాన్సాక్షాద్యోగాధీశోగుహాశయః। అంతర్దధేఋషే
స్తస్యయథేహానీశనిర్మితా ॥ ౩౩ । తమన్వథవటోబ్రహ్మన్సలిలం లోకసంప్లవః। తిరోధాయిక్షణా

ఉన్నీయఆకృష్య - ధయంతంపిబంతం॥ ౨౫॥ తదితి॥ హృత్పద్మంచవిలోచనాంబుజేచప్రోత్ఫుల్లానితానియస్యసః- అద్భుతభావఃఆశ్చర్యరూపంతేనశంకితస్సన్నపి - తంప్రష్టుంపురఃప్రససారసమీపంగతః ॥ ౨౬ ॥ తత్రేతి ॥ అదఃఇదంజగత్ - యథాపురాప్రళయాత్పూర్వం - న్యస్తంవిన్యస్తం - దృష్ట్వాచ - అతీవవిస్మితస్సన్ - అముహ్యత్ ॥ ౨౭॥ కృత్స్నశోదర్శనంప్రపంచయతి॥ ఖమితి- కకుభోదిశః - పురాణిఆకరాంశ్చ - ఖేటాన్ కర్షకగ్రామాన్ - వ్రజాన్ గోకులాని - ఆశ్రమాంశ్చవర్ణాంశ్చతేషాం వృత్తీశ్చేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ మహాంతీతి॥ నానాయుగానికల్పాంశ్చకల్పయతితైర్వాకల్ప్యతఇతితథాతంకాలంచ - సదివపరమార్థమివఅవభాసితంతేనైవ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్నితి॥ వటంచతోకంచవీక్ష్య - తస్యప్రేమ్ణాసుధాతుల్యస్మితయుక్తేనాపాంగనిరీక్షణేన - నిరీక్షితస్సన్ ॥ ౩౧ ॥ అథేతి॥ అథతంబాలకమధోక్షజంపరిష్వక్తుం - అభ్యయాదిత్యన్వయః- కథంభూతం- హృద్యధిష్ఠితం ॥ ౩౨ ॥ తావదితి॥ తావత్పరిష్వంగలాభాత్పూర్వమేవఋషేస్తస్య - అంతర్హితోబభూవ - తదుద్యమవైఫల్యేదృష్టాంతః- అనీశోనిర్దైవఃతేననిర్మితా ఈహాక్రియాఉ

థేతి॥ ౩౩॥ తమితి॥ తమంతర్హితం భగవంతమను - వటః- సలిలం- లోకసంప్లవశ్చ తిరోధాయి అంతర్హితః- స చ స్వాశ్రమ ఏవ యథా పూర్వం స్థిత ఇతి॥ ౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

శ్లో॥ దశమే శివ ఆగత్య మునేస్తుష్టో వరానదాత్। తేన సాకమతిప్రీత్యా సమాభాష్య సభాజయత్॥ ౧॥ ప్రపన్నోఽస్మీతి॥ జ్ఞానకాశయా జ్ఞానప్రకాశమానయా- త్వద్భజనం వినా విద్వాంసోఽపి- యస్య తవ మాయయా- జ్ఞానినో వయమిత్యహంకారేణ ముహ్యంతీత్యర్థః॥ ౨॥ శ్రీనారాయణ ఏవ స్వమాయాదర్శనశ్రాంతం శ్రీశివరూపేణ సాంత్వయామాస తదాహ॥ తమితి॥ నిభృతాత్మానం సమాహితచిత్తం- రుద్రాణ్యా భవాన్యా॥ ౩॥ అథేతి॥ నిభృతాః నిశ్చలాః ఆత్మేంద్రియాశయాః దేహేంద్రియమనాంసి యస్య సః॥ ౪॥ నిభృతేతి॥ నిభృతః నిశ్చలః ఊర్మ్యో ఝషవ్రాతః యస్మిన్ సః- సంసిద్ధిం ఫలం- సాక్షాత్కురు ప్రకటీకురు- యతో భవాన్ సిద్ధిదః॥ ౫॥ నేతి॥ ఆశిషః అభ్యుదయలక్షణాః- ఉత స్విత్-

దస్య స్వాశ్రమ ఏవ పూర్వవత్ స్థితః॥ ౩౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే నవమోఽధ్యాయః. ❈❈❈
శ్రీసూతః॥ స ఏవమనుభూయేదం నారాయణవినిర్మితమ్। వైభవం యోగమాయాయాస్తమేవ శరణం
యయౌ॥ ౧॥ ఋషిః॥ ప్రపన్నోఽస్మ్యంఘ్రిమూలం తే ప్రపన్నాభయదం హరే। యన్మాయయాపి
విబుధా ముహ్యంతి జ్ఞానకాశయా॥ ౨॥ సూతః॥ తమేవం నిభృతాత్మానం వృషేణ దివి పర్యటన్। రుద్రా
ణ్యా భగవాన్ రుద్రో దదర్శ స్వగణైర్వృతః॥ ౩॥ అథోమా తమృషిం వీక్ష్య గిరిశం సమభాషత। పశ్యేమం
భగవన్ విప్రం నిభృతాత్మేంద్రియాశయమ్॥ ౪॥ నిభృతోర్మిఝషవ్రాతో వాతాపాయే యథార్ణవః।
కుర్వస్య తపసః సాక్షాత్సంసిద్ధిం సిద్ధిదో భవాన్॥ ౫॥ శ్రీభగవాన్॥ నైవేచ్ఛత్యాశిషః క్వాపి బ్రహ్మర్షి
ర్మోక్షమప్యుత। భక్తిం పరాం భగవతి లబ్ధవాన్ పురుషేఽవ్యయే॥ ౬॥ అథాపి సంవదిష్యామో భవాన్యే
తేన సాధునా। అయం హి పరమో లాభో నృణాం సాధుసమాగమః॥ ౭॥ ఇత్యుక్త్వా తముపేయాయ భగ
వాన్ స సతాం గతిః। ఈశానః సర్వవిద్యానామీశ్వరః సర్వదేహినామ్॥ ౮॥ తయోరాగమనం సాక్షా
దీశయోర్జగదాత్మనోః। న వేద రుద్ధధీవృత్తిరాత్మానం విశ్వమేవ చ॥ ౯॥ భగవాంస్తదభిజ్ఞాయ గిరీ
శో యోగమాయయా। ఆవిశత్తద్గుహాకాశం వాయుశ్ఛిద్రమివేశ్వరః॥ ౧౦॥ ఆత్మన్యపి శివం ప్రాప్తం
తటిత్పింగజటాధరమ్। త్ర్యక్షం దశభుజం ప్రాంశుముద్యంతమివ భాస్కరమ్॥ ౧౧॥ వ్యాఘ్రచర్మాం
బరం శూలధనురిష్వసిచర్మభిః। అక్షమాలాడమరుకకపాలం పరశుం సహ॥ బిభ్రాణం సహసా భాంతం విచ
క్ష్య హృది విస్మితః॥ ౧౨॥ కిమిదం కుత ఏవేతి సమాధేర్విరతో మునిః। నేత్రే ఉన్మీల్య దదృశే సగణం సోమమా
గతమ్॥ ౧౩॥ రుద్రం త్రిలోకైకగురుం ననామ శిరసా మునిః॥ ౧౪॥ తస్మై సపర్యాం వ్యదధాత్సగణా
య సహోమయా। స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్యగంధస్రగ్ధూపదీపకైః॥ ౧౫॥ ఆహ చాత్మానుభావే
న పూర్ణకామస్య తే విభో। కరవాణి కిమీశాన యేనేదం నిర్వృతం జగత్॥ ౧౬॥ నమః శివాయ శాంతా
య సత్త్వాయ ప్రమృడాయ చ। రజోజుషేఽథ ఘోరాయ నమస్తుభ్యం తమోజుషే॥ ౧౭॥ శ్రీసూతః॥
ఏవం స్తుతః స భగవానాదిదేవః సతాం గతిః। పరితుష్టః ప్రసన్నాత్మా ప్రహసంస్తమభాషత॥ ౧౮॥
శ్రీభగవాన్॥ వరం వృణీష్వ తే కామం వరదేశా వయం త్రయః। అమోఘం దర్శనం యేషాం మర్త్యో
యద్విందతేఽమృతమ్॥ ౧౯॥ బ్రాహ్మణాః సాధవః శాంతా నిస్సంగా భూతవత్సలాః। ఏకాంతభక్తా అస్మా

అత్ర హేతుః- భక్తిమితి॥ ౬॥ అథేతి॥ సంవదిష్యామః సంవాదం కరిష్యామః॥ ౭॥ ఇతీతి॥ సతాం గతిత్వే హేతుః- ఈశాన ఇతి॥ ౮॥ తయోరితి॥ రుద్ధాః ధియోఽంతఃకరణస్య వృత్తయో యేన సః॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మనీతి॥ న కేవలం బహిరేవ- కింతు ఆత్మన్యపి ప్రాప్తం శివం విచక్ష్య- విస్మితః- కథం ప్రాప్తం- సహసా అకస్మాదేవ- హృది భాంతం- కథంభూతం- తటిత్పింగా జటా ధారయతీతి తథాభూతం- త్రీణ్యక్షీణి యస్య తం॥ ౧౧॥ వ్యాఘ్రేతి॥ శూలాదిభిస్సహ అక్షమాలాదీన్ బిభ్రాణమిత్యన్వయః- అక్షమాలాదీనాం ద్వంద్వైక్యం॥ ౧౨॥ విస్మయపూర్వకం బహిర్దర్శనమాహ॥ కిమిదమితి॥ సోమం ఉమయా సహ ఆగతం- రుద్రం దదృశే॥ ౧౩॥ రుద్రమితి॥ తతో ననామ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఆహేతి॥ పూర్ణకామస్య త్వం వ్యనక్తి- యేన త్వయా జగన్నిర్వృతం భవతీతి॥ ౧౬॥ నిర్గుణత్వేన సగుణత్వేన చ నమస్కరోతి॥ నమ ఇతి॥ నమః శివాయ నిర్గుణాయ- సత్త్వాయ సత్త్వాధిష్ఠాత్రే- అతఏవ ప్రమృడయతి ప్రకర్షేణ సుఖయతీతి తథాభూతాయ తస్మై నమః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ వరమితి॥ త్రయః బ్రహ్మవిష్ణుమ

హేశ్వరాః - యత్ యేభ్యః తేవయం॥ ౧౯॥ వరదానాదినా భవత్సేవైవాస్మాభిః క్రియతే - నత్వనుగ్రహః - జగద్వంద్య త్వాద్భవతామితి బ్రాహ్మణాంస్తౌతి - బ్రాహ్మణా ఇతి - యే సాధవః సదాచారాః - శాంతాః మత్సరాదిరహితాః - నిస్సంగాః నిష్కామాః॥ ౨౦॥ సలోకా ఇతి॥ న కేవలం త ఏవ కింతు అహంచేత్యాది॥ ౨౧॥ పూజ్యతమత్వే హేత్వంతరమాహ॥ నేతి॥ అణ్వపి అణుమాత్రమపి - న చక్షతే న పశ్యంతి - తత్తస్మాత్ - ఏవంభూతాన్ యుష్మాన్ - ఈమహి భజేమహి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ బ్రాహ్మణేభ్య ఇతి॥ బ్రాహ్మణేభ్యః బ్రాహ్మణాన్ - ఆత్మసమాధానం చిత్తైకాగ్ర్యం - తపః ఆలోచనం స్వాధ్యాయః అధ్యయనం - సంయమః వాగాదినియమః - తైః॥ ౨౪॥ కించ॥ శ్రవణాదితి॥ ౨౫॥ ఇతీతి॥ చంద్రలలామం భూషణం యస్య తస్య - ధర్మరహస్యయుక్తం - అమృతాస్పదం వచః కర్ణాభ్యాం పిబన్ - నాతృప్యత్ అలమితి నామన్యత - కర్ణయోరమృతాయనమితి వా అన్వయః॥ ౨౬॥ స ఇతి॥ శివస్య వాగేవ అమృతం తేన ధ్వస్తః క్లేశపుంజో యస్య సః॥ ౨౭॥ అహో ఇతి॥ ఇయమీశ్వరలీలా దుర్విభావ్యా అవితర్క్యా - యద్యయా - ఈశితవ్యాని నియమ్యాని - యాని భూతాని - తాని జగదీశ్వరాః స్వయం నమంతి స్తు

స్మాసు నిర్వైరాస్సమదర్శినః॥ ౨౦॥ సలోకా లోకపాలాస్తాం స్త్స్వంత్యర్చంత్యుపాసతే। అహంచ భగవాన్బ్రహ్మా స్వయంచ హరిరీశ్వరః ॥ ౨౧ ॥ న తే మయ్యచ్యుతే జే చ భిదామణ్వపి చక్షతే। నాత్మనశ్చ పరస్యాపి తద్యుష్మాన్వయమీమహి ॥ ౨౨ ॥ నహ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవాశ్చృచ్ఛిలామయాః। తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః॥ ౨౩ ॥ [పా ॥ నహ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవాశ్చేతనోజ్ఝితాః। తే పునంత్యురుకాలేన యూయం దర్శనమాత్రతః॥] బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్యామో యేస్మద్రూపం త్రయీమయమ్। బిభ్రత్యాత్మసమాధానతపస్స్వాధ్యాయసంయమైః॥ ౨౪ ॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్వాపి మహాపాతకినోపి వః। శుద్ధ్యేరన్నంత్యజాశ్చాపి కిము సంభాషణాదిభిః ॥ ౨౫॥ శ్రీసూతః॥ ఇతి చంద్రలలామస్య ధర్మగుహ్యోపబృంహితమ్। వచోమృతాయనమృషిర్నాతృప్యత్కర్ణయోః పిబన్ ॥ ౨౬ ॥ స చిరం మాయయా విష్ణోర్భ్రామితః కర్శితో భృశమ్। శివవాగమృతధ్వస్తక్లేశపుంజస్తమబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ మార్కండేయః ॥ అహో ఈశ్వరచర్యేయం దుర్విభావ్యా శరీరిణామ్। యన్నమంతీశితవ్యాని స్తువంతి జగదీశ్వరాః ॥ ౨౮ ॥ ధర్మం గ్రాహయితుం ప్రాయః ప్రవక్తారశ్చ దేహినామ్। ఆచరంత్యనుమోదంతే క్రియమాణం స్తువంతి చ ॥ ౨౯ ॥ నైతావతా భగవతస్స్వమాయామయవృత్తిభిః। న దుష్యేతానుభావస్తైర్మాయినః కుహకం యథా॥ ౩౦ ॥ సృష్ట్వేదం మనసా విశ్వమాత్మనానుప్రవిశ్య యః। గుణైః కుర్వద్భిరాభాతి కర్తేవ స్వప్నదృగ్యథా ॥ ౩౧ ॥ తస్మై నమో భగవతే త్రిగుణాయ మహాత్మనే। కేవలాయాద్వితీయాయ గురవే బ్రహ్మమూర్తయే ॥ ౩౨ ॥ కం వృణే ను వరం బ్రహ్మన్పరం త్వద్వరదర్శనాత్। యద్దర్శనాత్పూర్ణకామస్సత్యకామః పుమాన్భవేత్ ॥ ౩౩ ॥ వరమేకం వృణేథాపి పూర్ణకామాభివర్షణాత్। భగవత్యచ్యుతే భక్తిం తత్పరేషు యథా త్వయి ॥ ౩౪ ॥ శ్రీసూతః॥ ఇత్యర్చితోభిష్టుతశ్చ మునినా సూక్తయా గిరా। తమాహ భగవాన్ శర్వశ్శర్వాణ్యా చాభినందితః ॥ ౩౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కామస్సర్వోప్యయం తేస్తు భక్తిమాంస్త్వమధోక్షజే। ఆకల్పాంతాద్యశః పుణ్యమజరామరతా తథా॥ ౩౬॥ జ్ఞానం త్రైకాలికం బ్రహ్మన్విజ్ఞానం చ విరక్తిమత్। బ్రహ్మవర్చస్వినో భూ

వంతి చేతి॥ ౨౮॥ అథ వా లోకసంగ్రహార్థమేతదిత్యాహ॥ ధర్మమితి॥ ప్రవక్తారోపి స్వయం దేహినాం ధర్మమాచరంతి॥ ౨౯॥ నన్వేతత్స్వప్రభావతిరస్కారకం కథం మయా క్రియతే తత్రాహ॥ నేతి॥ ఏతావతా లోకసంగ్రహమాత్రేణ - తైర్నమనాదిభిః - కథంభూతైః - స్వమాయామయీ వృత్తిర్యేషు తైః - భగవతో మాయినః స్తవానుభావో న దుష్యేత - యతః - ప్రసిద్ధస్య మాయినః కుహకం కపటం యథా - తత్తైతానినమనాదీని - అతస్తస్య కుహకేన యథానుభావో న దుష్యేత - తద్వదితి - ప్రదుష్యేతేతి పాఠే నకారస్య దృష్టాంతే నానుషంగః॥ ౩౦॥ మాయాచేష్టితం ప్రపంచయతి॥ సృష్ట్వేతి ॥ స్వప్నదృక్ యథేత్యవిద్యాచేష్టితే దృష్టాంతః ॥ ౩౧ ॥ తస్మా ఇతి॥ త్రిగుణత్వేపి న జీవవత్తదభిభూతాయ - కింతు - మహాత్మనే గుణాత్మన ఇతి పాఠే గుణినామాత్మనే నియంత్రే॥ ౩౨ ॥ వరం వృణీష్వేతి యదుక్తం తత్రాహ ॥ కమితి ॥ వరం దర్శనం యస్య తస్మాత్ - త్వత్ త్వత్తః - పరం కం ను వరం వృణే - యస్య తవ దర్శనాత్ - పూర్ణకామః సర్వానందసందోహరూపః - సత్యకామః యథేచ్ఛం ప్రాప్తసర్వానందః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఇతీతి ॥ వరదానాయ స్వయమేవ ప్రవృత్తః - శర్వాణ్యా ఉమయా చ - అభినందితః అనుమోదితస్సన్నాహ ॥ ౩౫ ॥ కామ ఇతి ॥ కామోయం సర్వోపి - అన్యచ్చ పుణ్యం యశ ఇత్యాది - బ్రహ్మవర్చస్వినస్తే భూయాదిత్యుత్తరేణా

స్వాయుః యస్త్వేవమధోక్షజే భక్తిమాన్ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఏవమితి ॥ తస్య కర్మ తపఆది - అమునా పురానుభూతం యద్భగవన్మాయావైభవం తచ్చ కథయన్ ॥ ౩౮ ॥ సఇతి ॥ అవాప్తో మహాయోగమహిమా యేన సః ॥ ౩౯ ॥ అనువర్ణితమితి ॥ ఏతన్మార్కండేయస్య చరితం - తేనానుభూతం చ భగవన్మాయావైభవం అనువర్ణితం ॥ ౪౦ ॥ నన్వేవమప్యస్మత్తుల్యోత్పన్నస్య సప్తకల్పాయుష్ట్వం వృద్ధైరుచ్యమానం విరుద్ధమేవ తత్రాహ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతన్మార్కండేయేనానుభూతం భగవన్మాయావైభవం నానాకల్పరూపం - కాదాచిత్కం ఈశ్వరేచ్ఛయా తస్యైవాకస్మికం - న తు సర్వసాధారణం - ఏతత్కేచిత్ - అనాదిబహుకాలం - ఆవర్తితం దైవయుగసహస్రద్వయమానేన పునః పునః పరివర్తితం ప్రచక్షతే - కే తే - నృణాం సంసృతిః సర్గప్రళయాదిలక్షణా ఆత్మనో భగవతో మాయైవేత్యేవమవిద్వాంసః - విద్వాంసస్తు మాయాశిశోః శ్వాసోచ్ఛ్వాసాభ్యాం సప్తకృత్వః స్వోదరప్రవేశనిర్గమనతః సప్తకల్పత్వలక్షణమాత్రమేవేతి వదంతి - అతో న విరోధ ఇత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ య ఇతి ॥ భృగువర్యస్య వర్ణితం వృత్తమిత్యర్థః - యః సంశృణుయాదుత సంశ్రావయేద్వా యః - తయోరుభయోః - కర్మవాసనాకృతా సంసృతిర్న భవేదితి ॥ ౪౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకాదశే తు పూజార్థం మహాపురుషవర్ణనమ్ । రవేర్వ్యూహస్య చాఖ్యానం ప్రతిమాసం పృథక్ పృథక్ ॥ యేనామర్త్యత్వమాప

యాత్పురాణాచార్యతాస్తు తే ॥ ౩౭ ॥ సూతః ॥ ఏవం వరాన్స మునయే దత్త్వాగాత్త్ర్యక్ష ఈశ్వరః ॥ దేవ్యై తత్కర్మ కథయన్ననుభూతం పురామునా ॥ ౩౮ ॥ సోప్యవాప్తమహాయోగమహిమా భార్గవోత్తమః । విచరత్యధునాప్యద్ధా హరావేకాంతతాం గతః ॥ ౩౯ ॥ అనువర్ణితమేతత్తే మార్కండేయస్య ధీమతః ॥ అనుభూతం భగవతో మాయావైభవమద్భుతమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఏతత్కేచిదవిద్వాంసో మాయాసంసృతిరాత్మనః ॥ అనాద్యావర్తితం నృణాం కాదాచిత్కం ప్రచక్షతే ॥ ౪౧ ॥ య ఏవమేతద్భృగువర్యవర్ణితం రథాంగపాణేరనుభావభావితమ్ ॥ సంశ్రావయేత్సంశృణుయాదు తావుభౌ తయోర్న కర్మాశయసంసృతిర్భవేత్ ॥ ౪౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - మార్కండేయోపాఖ్యానం నామ దశమోధ్యాయః ❖

శ్రీశౌనకః ॥ అథేమమర్థం పృచ్ఛామో భవంతం బహువిత్తమమ్ ॥ సమస్తతంత్రరాద్ధాంతే భవాన్భాగవత తత్త్వవిత్ ॥ ౧ ॥ తాంత్రికాః పరిచర్యాయాం కేవలస్య శ్రియఃపతేః । అంగోపాంగాయుధాకల్పం కల్పయంతి యథా చ యైః ॥ ౨ ॥ తం నో వర్ణయ భద్రం తే క్రియాయోగం బుభుత్సతామ్ ॥ యేన క్రియానైపుణేన మర్త్యో యాయాదమర్త్యతామ్ ॥ ౩ ॥ శ్రీసూతః ॥ నమస్కృత్య గురూన్వక్ష్యే విభూతీర్వైష్ణవీరపి ॥ యాః ప్రోక్తా వేదతంత్రాభ్యామాచార్యైః పద్మజాదిభిః ॥ ౪ ॥ మాయాద్యైర్నవభిస్తత్త్వైః స వికారమయో విరాట్ । నిర్మితో దృశ్యతే యత్ర సచిత్కే భువనత్రయమ్ ॥ ౫ ॥ ఏతద్వై పౌరుషం రూపం భూః పాదౌ ద్యౌః శిరో నభః । నాభిః సూర్యోక్షిణీ నాసే వాయుః కర్ణౌ దిశః ప్రభోః ॥ ౬ ॥ ప్రజాపతిః ప్రజననమపానం మృత్యురీశితుః ॥ తద్బాహవో లోకపాలా మనశ్చంద్రో భ్రువౌ యమః ॥ ౭ ॥

న్నో మర్త్యో భాగవతోత్తమః । తం పృచ్ఛతి క్రియాయోగం సాంగోపాంగాదికల్పితమ్ ॥ అథేతి ॥ అథేతి హే హే భాగవత యతో భవాన్ సమస్తరాద్ధాంతతత్త్వవిత్ ॥ ౧ ॥ ప్రష్టవ్యమాహ ॥ తాంత్రికా ఇతి ॥ పరిచర్యాయాం ఉపాసనాయాం విషయే కేవలస్యైతస్య ఘనస్య - అంగాని పాదాదీని ఉపాంగాని గరుడాదీని ఆయుధాని సుదర్శనాదీని ఆకల్పాః కౌస్తుభాదయః తేషాం ద్వంద్వైక్యం - తద్యథా కల్పయంతి - యైశ్చ తత్త్వైః కల్పయంతి ॥ ౨ ॥ తమితి ॥ తం నో వర్ణయేతి ॥ ౩ ॥ గురూపదేశగమ్యత్వాదస్యార్థస్య తన్నమస్కారపూర్వకమాహ ॥ నమస్కృత్యేతి ॥ విభూతీః విరాడ్విగ్రహాద్యాః ॥ ౪ ॥ అంగాదికల్పనాం భూరాదిభిర్దర్శయితుం ప్రథమం తావత్ యథా కల్పయంతీతి ప్రశ్నస్య వైరాజరూపేణేత్యుత్తరం వక్తుం విరాడ్విగ్రహమాహ ॥ మాయేతి ॥ మాయాద్యైః ప్రకృతిసూత్రమహదహంకారపంచతన్మాత్రైః నవభిస్తత్త్వైః - వికారాః ఏకాదశేంద్రియాణి పంచమహాభూతానీతి షోడశ - తన్మయో విరాట్ - స ప్రసిద్ధః - నిర్మితః - యత్ర విరాజి - సచిత్కే చేతనాధిష్ఠితే - భువనత్రయం దృశ్యతే - అనేనాంగాదికల్పనాసౌలభ్యం దర్శితం ॥ ౫ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతద్వై పౌరుషం రూపం పురుషస్య వైరాజస్య రూపమేవ - ఈశ్వరేణాధిష్ఠితత్వాత్తదభేదవివక్షయా తస్యాపి రూపముచ్యతే - అంగకల్పనామాహ - భూః పాదావిత్యాదిభిస్త్రిభిః - భూరాద్యనువాదేన భగవత్పాదాదిభావనా విధీయతే ॥ ౬ ॥ ప్రజేతి ॥ ప్రజననం మేఢ్రం - అపానం పాయుః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ అనుక్తమన్యదప్యూ

వమూహ్యమిత్యాహ॥ యావానితి॥ యావానయంవ్యష్టిపురుషః- తావాన్సమష్టిపురుషః- స్వమానతః సప్తవితస్తిసంజ్ఞయాసంస్థయా అవయవసంనివేశేనమితః పరిమితః॥౯॥ భూషణాదీన్యాహ॥ కౌస్తుభేతి॥ స్వాత్మజ్యోతిః శుద్ధజీవచైతన్యం- యాతస్యకౌస్తుభస్యప్రభాతామేవశ్రీవత్సంబిభర్తి॥ ౧౦॥ స్వామితి॥ త్రివృత్స్వరంత్రిమాత్రంప్రణవం॥ ౧౧॥ బిభర్తీతి॥ పారమేష్ఠ్యంపదంబ్రహ్మలోకం॥౧౨॥ అవ్యాకృతమితి॥ అవ్యాకృతంప్రధానంయత్- అధిష్ఠితః అధిష్ఠాయస్థితః- తత్ ఆసనభూతం- పద్మం - సత్త్వంసత్త్వగుణః॥౧౩ ॥ ఓజఇతి॥ ముఖ్యతత్త్వంప్రాణతత్త్వం॥ శ్రు॥ ప్రాణోవై ముఖ్యఇతిశ్రుతేః- దరవరంశంఖం॥౧౪॥౧౫॥ ఇంద్రియాణీతి॥ ఆకూతిః క్రియాశక్తియుక్తంమనః- అస్యరథస్య- అభివ్యక్తిః బహిరభివ్యక్తంరూపం- ముద్రయాధృతయా- అర్థక్రియాత్మతాంవరదాభయాదిరూపత్వం - తత్తన్ముద్రయాతథాతథాభావయేదిత్యర్థః॥ ౧౬॥ మండలమితి॥మండలందేవయజనందేవపూజాభూమింసూర్యమండలత్వేనభావయేదిత్యర్థః- అంతర్బహిర్మండలంనా- దీక్షాసంస్కారః- ఆత్మనః గురుకృతాంమంత్రదీక్షామేవఆత్మనస్తత్పూజా యోగ్యతాం భావయేదిత్యర్థః- పరిచర్యేతి - భగవతస్తాంపరిచర్యాంస్వస్యసకలపాపక్షయాయఏవంరూపాంభావయేదిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ పూర్వమాసనంపద్మముక్తం- ఇదానీమంతస్థంపద్మమాహ॥ భగవానితి॥ భగశబ్దార్థమైశ్వర్యాదిషాడ్గుణ్యం॥ ౧౮ ॥ ధర్మమితి॥ హేద్విజాః- ద్విజైస్త్వేక

లజ్జోత్తరోధరోలోభోదంతాజ్యోత్స్నా స్మయోభ్రమః। రోమాణిభూరుహాభూమ్నో మేఘాఃపురుషమూర్ధజాః ॥ ౮ ॥ యావానయంవైపురుషోయావత్యాసంస్థయామితః। తావానసావపిమహాపురుషోలోకసంస్థయా ॥ ౯ ॥ కౌస్తుభవ్యపదేశేనస్వాత్మజ్యోతిర్బిభర్త్యజః। తత్ప్రభాంవ్యాపినీంసాక్షాచ్ఛ్రీవత్సమురసావిభుః ॥ ౧౦ ॥ స్వాంమాయాంవనమాలాఖ్యాంనానాగుణమయీందధత్ । వాసశ్ఛందోమయంపీతంబ్రహ్మసూత్రంత్రివృత్స్వరమ్ ॥ ౧౧ ॥ బిభర్తిసాంఖ్యంయోగంచదేవోమకరకుండలే। మౌళింపదంపారమేష్ఠ్యంసర్వలోకనమస్కృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ అవ్యాకృతమనంతాఖ్యమాసనంయదధిష్ఠితః। ధర్మజ్ఞానాదిభిర్యుక్తంసత్త్వంపద్మమిహోచ్యతే ॥ ౧౩ ॥ ఓజస్సహోబలయుతంముఖ్యతత్త్వంగదాందధత్ । అపాంతత్త్వందరవరంతేజస్తత్త్వంసుదర్శనమ్ ॥ ౧౪ ॥ నభోనిభంనభస్తత్త్వమసించర్మతమోమయమ్ । కాలరూపంధనుశ్శార్ఙ్గంతథాకర్మమయేషుధిమ్ ॥౧౫ ॥ఇంద్రియాణిశరానాహురాకూతిరస్యస్యందనమ్। తన్మాత్రాణ్యస్యాభివ్యక్తిర్ముద్రయార్థక్రియాత్మతామ్ ॥ ౧౬ ॥ మండలందేవయజనందీక్షాసంస్కారఆత్మనః। పరిచర్యాభగవతఆత్మనోదురితక్షయః॥ ౧౭॥ భగవాన్భగశబ్దార్థంలీలాకమలముద్వహన్ ॥ ౧౮ ॥ ధర్మంయశశ్చభగవాంశ్చామరవ్యజనేభజత్ । ఆతపత్రంతువైకుంఠంద్విజాధామాకుతోభయమ్ ॥ ౧౯ ॥ త్రివృద్వేదస్సుపర్ణాఖ్యోయజ్ఞంవహతిపూరుషమ్। అనపాయినీసాశక్తిశ్శ్రీస్సాక్షాదాత్మనోహరేః॥ ౨౦॥ విష్వక్సేనస్తంత్రమూర్తిర్విదితఃపార్షదాధిపః। నందాదయోష్టౌద్వాఃస్థాశ్చతేణిమాద్యాహరేర్గుణాః ॥ ౨౧ ॥ వాసుదేవస్సంకర్షణఃప్రద్యుమ్నఃపురుషస్స్వయమ్ । అనిరుద్ధఇతిబ్రహ్మన్మూర్తివ్యూహోభిధీయతే ॥ ౨౨ ॥ సవిశ్వస్తైజసఃప్రాజ్ఞస్తురీయఇతివృత్తిభిః। అర్థేంద్రియాశయజ్ఞానైర్భగవాన్పరిభావ్యతే ॥ ౨౩ ॥

వచనాంతోవాపాఠః- అకుతోభయంకైవల్యం- ధామగృహం - అభజత్- యద్వా- వైకుంఠస్యైవవిశేషణం అకుతోభయంధామేతి॥ ౧౯॥ త్రివృదితి॥ త్రివృత్ ఋగ్యజుస్సామరూపోవేదః॥ శ్రు॥ సుపర్ణోసిగరుత్మాన్ త్రివృత్తేశిరఇత్యాదిమంత్రలింగాత్- యజ్ఞంయజ్ఞరూపంపురుషం॥శ్రు॥ యజ్ఞోవై విష్ణురితిశ్రుతేః- అనపాయినీహరేః శక్తిః- తత్రహేతుః- సాక్షాదాత్మనః - స్వస్వరూపస్యచిద్రూపత్వాత్తస్యాస్తదభేదాదిత్యర్థః॥ ౨౦॥ విష్వక్సేనఇతి ॥ తంత్రమూర్తిః పాంచరాత్రాద్యాగమరూపః- యేణిమాదయోఅష్టౌగుణాః తే- హరేర్ద్వారపాలాః నందాదయః॥౨౧ ॥ ....

తస్యైవచతుర్వ్యూహోపాసనమాహ॥ వాసుదేవఇతి ॥ వాసుదేవాదిశబ్దైః పురుషః శ్రీనారాయణఏవస్వయంమూర్తివ్యూహఉపాస్యఇత్యభిధీయతే॥ ౨౨॥ తస్యైవాధ్యాత్మంచతుర్థోపాసనమాహ॥ సఇతి॥ సఏవభగవాన్ - విశ్వాదిశబ్దైః - వృత్తిభిర్జాగ్రదాద్యవస్థాభిః- పరిభావ్యతే- తదవృత్త్యుపాధీనాహ- అర్థాః బాహ్యాః- ఇంద్రియంమనః- ఆశయస్తదుభయసంస్కారయుక్తమజ్ఞానం- జ్ఞానంత్రితయసాక్షి- తైః॥ ౨౩॥ ఉక్తచతుర్వ్యూహాధ్యాత్మోపాసనాద్వయేపిపూర్వోక్తమంగాద్యుపాసనమాహ॥ అంగేతి ॥ అంగాదిభిరుపలక్షితోభగవాన్ హరిః - వాసుదేవాదిచతుర్మూర్తిస్సన్- విశ్వాదిచతుష్టయంబిభర్తిస్మ - విశ్వాదిభావేపితన్నియంతృత్వస్యనజీవత్వమి

త్యాహ- విశ్వాదిచతుష్టయంబిభ్రదపిభగవానీశ్వర ఏవేతి ॥ ౨౪॥ తస్యైవబ్రహ్మాదిత్రిమూర్తితామాహ ॥ ద్విజఋషభ ఇతి ॥ సఏషభగవాన్- బ్రహ్మయోనిర్వేదస్యకారణమిత్యాదిహేతుత్రయం- వస్తుతోభేదాభావేపిచఏతజ్జగత్ స్వమాయయాసృజతిహరతి- పాతీతిక్రియాఖ్యయాబ్రహ్మాదిరూపయా- అనావృతాత్మఃఅనాచ్ఛన్నజ్ఞానోపి- వివృతఇవభిన్నఇవ- నిరుక్తశ్శాస్త్రైరుపనతుభిన్నః - అత్రవిద్వదనుభవంప్రమాణయతి- యతస్తత్పరైరాత్మన్యేవైవలభ్యతఇతి॥ ౨౫॥ యస్యైవముపాసనముక్తం- తంశ్రీకృష్ణంప్రార్థయతే ॥ శ్రీకృష్ణేతి॥ కృష్ణసఖ అర్జునసఖ- వృష్ణిశ్రేష్ఠ- అవనిధ్రుహోయేరాజన్యాస్తేషాంవంశస్యదహన - అనపవర్గమక్షీణంవీర్యంయస్య గోపవనితానాంవ్రజాఃసమూహాఃభృత్యాశ్చ నారదాదయఃతైర్గీతంతీర్థభూతంశ్రవఃకీర్తిర్యస్య- శ్రవణమేవమంగళంయస్య॥ ౨౬॥ ఏతజ్జపమాత్రస్యాపిబ్రహ్మజ్ఞానంఫలమిత్యాహ॥ యఇతి॥ కల్యే ఉషఃకాలే- యస్తచ్చిత్తః- ప్రయతఃశుచిస్సన్- జప్త్వా. గుహాశయంహృదిస్థం- బ్రహ్మపశ్యతి॥ ౨౭॥ మండలందేవయజనమిత్యుక్త్వాబుద్ధిమాగతాసౌరీతనుః - వాసుదేవాదివ్యూహప్రసంగోక్త్యాసూర్యవ్యూహోనస్మృతః- అతస్తంపృచ్ఛతి॥ శుకఇతి॥ పంచమేయదాహ - తథాన్యేచఋషయోగంధర్వాప్సరసోనాగాగ్రామణ్యోయాతుధానాదేవాఇత్యేకైకశోగణాస్సప్తేత్యాదినా- సౌరఃసూర్యసంబంధీ- సప్తకోగణః॥ ౨౮ ॥ తేషామితి ॥ తేషాంసప్తానాం - అధీశ్వరైఃతత్తత్పతి

అంగోపాంగాయుధాకల్పైర్భగవాంస్తచ్చతుష్టయమ్ । బిభర్తిస్మచతుర్మూర్తిర్భగవాన్హరిరీశ్వరః ॥ ౨౪ ॥ ద్విజఋషభసఏషబ్రహ్మయోనిస్స్వయందృక్స్వమహిమపరిపూర్ణోమాయయాచ
యస్స్వయైతత్ । సృజతిహరతిపాతీత్యాఖ్యయానావృతాక్షోవివృతఇవనిరుక్తస్తత్పరైరాత్మలభ్యః॥
౨౫॥ శ్రీకృష్ణకృష్ణసఖవృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య । గోవిందగోపవనితా
వ్రజభృత్యగీతతీర్థశ్రవశ్శ్రవణమంగళపాహిభృత్యాన్ ॥ ౨౬ ॥ యఇదంకల్యఉత్థాయమహాపురు
షలక్షణమ్ । తచ్చిత్తఃప్రయతోజప్త్వాబ్రహ్మవేదగుహాశయమ్ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీశౌనకః ॥ శుకోయదాహ
భగవాన్విష్ణురాతాయపృచ్ఛతే । సౌరోగణోమాసిమాసి నానావసతి సప్తకః । ౨౮ ॥ తేషాంనామా
నికర్మాణిసంయుక్తానామధీశ్వరైః । బ్రూహినశ్శ్రద్దధానానాంవ్యూహంసూర్యాత్మనోహరేః॥ ౨౯ ।
శ్రీసూతః॥ అనాద్యవిద్యయావిష్ణోరాత్మనస్సర్వదేహినామ్ । నిర్మితోలోకతంత్రోయంలోకేషుపరివ
ర్తతే ॥ ౩౦ ॥ ఏకఏవహిలోకానాంసూర్యఆత్మాదికృద్ధరిః । సర్వవేదక్రియామూలమృషిభిర్బహుధో
దితః॥ ౩౧ ॥ కాలోదేశఃక్రియాకర్తాకరణంకార్యమాగమః । ద్రవ్యంఫలమితిబ్రహ్మన్నవధోక్తోజ
యాహరిః ॥ ౩౨ । మధ్వాదిషుద్వాదశసుభగవాన్కాలరూపధృత్ । లోకతంత్రాయచరతిపృథగ్ద్వా
దశభిర్గణైః ॥ ౩౩॥ ధాతాకృతస్థలీహేతిర్వాసుకీరథకృన్మునే । పులస్త్యస్తుంబురురితిమధుమాసంన
యంత్యమీ ॥ ౩౪ । అర్యమాపులహోథౌజాః ప్రహేతిఃపుంజికస్థలీ । నారదఃకంజనీరశ్చనయంత్యేతేస్మ
మాధవమ్ ॥ ౩౫॥ మిత్రోత్రిఃపౌరుషేయోథతక్షకోమేనకాహాహాః । రథస్వనఇతిహ్యేతేశుక్రమా
సంనయంత్యమీ । ౩౬ ॥ వసిష్ఠోవరుణోరంభాసహజన్యస్తథాహూహూః । శుక్రశ్చిత్రస్వనశ్చైవశు

భిః- తత్తన్మాసాధికృతసూర్యైర్వా- వ్యూహంవిభాగం॥ ౨౯॥ తత్రతావద్వ్యూహంనిరూపయితుంప్రథమంసూర్యస్వరూపమాహ॥ అనాదీతి॥ అనాద్యవిద్యయామాయయా- అయంసూర్యః- లోకతంత్రఃలోకయాత్రాప్రవర్తకః ॥ ౩౦॥ అతస్తస్యక్రియాభేదోపాధికమేవనానాత్వందృశ్యతేనస్వతఇత్యాహ॥ఏకఏవేతి॥ శ్రు॥ సూర్యఆత్మాజగతస్తస్థుషశ్చేతిశ్రుతేః- లోకానాంజగతాంఆత్మా ఆదికృత్ సృష్టికర్తా- హరిరేవసూర్యః- సచసర్వాసాంవేదోక్తక్రియాణాంమూలంసన్ - తేనతేనోపాధినాబహుధాఉదితఃఉక్తః॥౩౧॥ కాలరూపధారిణోహరేర్ద్వాదశాదిత్యరూపభేదంక్రియోపాధికందర్శయితుంప్రథమంసర్వకర్మప్రవృత్తయేమాయాకృతంనవధాభేదమాహ॥ కాలఇతి॥ కాలఃప్రాతరాదిః- దేశఃసమాదిః- క్రియాఅనుష్ఠానం- కర్తాబ్రాహ్మణాదిః - కరణంస్రుగాది - కార్యంయాగాది ఆగమః మంత్రాదిః- ద్రవ్యంవ్రీహ్యాది- ఫలంస్వర్గాది॥ ౩౨॥ మధ్వాదిష్వితి॥ తత్రకాలస్వరూపధారీభగవాన్ - పృథక్చరతి - మధ్వాదిషుచైత్రాదిషు- లోకతంత్రాయలోకయాత్రానిర్వాహాయ॥ ౩౩॥ తానేవగణానాహ ద్వాదశభిః॥ ధాతేతి ॥ ధాతాసూర్యః- కృతస్థలీఅప్సరాః హేతిఃరాక్షసః- వాసుకిర్నాగః- రథకృత్ యక్షః- పులస్త్యఋషిః - తుంబురుఃగంధర్వః - నయంతిఅనువర్తయంతి॥ ౩౪॥ అర్యమేతి॥ అథౌజాయక్షః పాఠాంతరేజాతఇతి- ప్రహేతిఃరాక్షసః- నారదోగంధర్వః- కంజనీరోనాగః- పాఠాంతరేకచ్ఛనీరఇతి- మాధవంవైశాఖం॥౩౫॥ మిత్రఇతి॥ మిత్రస్సూర్యః- పౌరుషేయోరాక్షసః- రథస్వనోయక్షః - శుక్రమాసంజ్యేష్ఠం నయంతిఅనువర్తయంతి॥

౩౬॥ వసిష్ఠ ఇతి॥ వరుణః సూర్యః- సహజన్యో యక్షః- శుక్రో నాగః- చిత్రస్వనో రాక్షసః- శుచిమాసం ఆషాఢమాసం॥ ౩౭॥ ఇంద్ర ఇతి॥ ఇంద్రః సూర్యః- విశ్వావసుః గంధర్వః- శ్రోతా యక్షః- ఏలాపుత్రో నాగః- చర్యో రాక్షస ఇతి- స్వయమేవ వ్యాఖ్యాతం- నభోమాసం శ్రావణం॥ ౩౮॥ వివస్వానితి॥ వివస్వాన్ సూర్యః- ఉగ్రసేనో గంధర్వః- వ్యాఘ్రో రాక్షసః- ఆసారణో యక్షః- భృగుః ఋషిః- అనుమ్లోచా అప్సరాః- శంఖపాలో నాగః- నభస్యాఖ్యం భాద్రపదం॥ ౩౯॥ పూషేతి॥ ధనంజయో నాగః- వాతో రాక్షసః- సుషేణో గంధర్వః- సురుచిర్యక్షః- తపోమాసం మాఘం- మాసక్రమాతిలంఘనం తు కౌర్మోక్తాదిత్యక్రమానుసారేణ- వైష్ణవే తు మాసక్రమేణైవోక్తిః- క్వచిన్నామవ్యత్యయస్తు కల్పభేదేనేతి జ్ఞేయం॥ ౪౦॥ క్రతురితి॥ క్రతుర్యక్షః- వర్చా రాక్షసః- వర్చ ఇతి పాఠాంతరే- పర్జన్యః సూర్యః- సేనజిదప్సరాః- విశ్వో గంధర్వః- ఐరావతో నాగః- తపస్యాఖ్యం ఫాల్గునం॥ ౪౧॥ అథేతి॥ అంశుః సూర్యః- అంశ ఇతి వా పాఠః- తార్క్ష్యో యక్షః- ఋతసేనో గంధర్వః- విద్యుచ్ఛత్రుః రాక్షసః- మహాశంఖో నాగః- సహోమాసం మార్గశీర్షం॥ ౪౨॥ భగ ఇతి॥ భగస్సూర్యః- స్ఫూర్జో రాక్షసః- అరిష్టనేమిర్గంధర్వః- ఊర్ణో యక్షః- ఆయుః ఋషిః- కర్కోటకో నాగః- పూర్వచిత్తిరప్సరాః॥ ౪౩॥ త్వష్టేతి॥ ఋచీకతనయో జమదగ్నిః- కంబళాశ్వో నాగః- బ్రహ్మాపేతో రాక్షసః- శతజిద్యక్షః- ధృతరాష్ట్రో గంధర్వః- ఇషం భరా ఆశ్వయుజపాలకాః॥ ౪౪॥ విష్ణురితి॥ విష్ణురాదిత్యః- అశ్వతరో నాగః సూర్యవర్చా గంధర్వః- సత్యజిద్యక్షః- మఖాపేతో రాక్షసః- ఊర్జమాసం కార్తికం- ఏతే చాదిత్యాదయః కౌర్మే విభజ్యోక్తాః॥ శ్లో॥ ధాతార్యమా చ మిత్ర

చిమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౭ ॥ ఇంద్రో విశ్వావసుశ్శ్రోతా ఏలాపుత్రస్తథాంగిరాః । ప్రమ్లోచా రాక్షసశ్చర్యో నభోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౮ ॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చ వ్యాఘ్ర ఆసారణో భృగుః । అనుమ్లోచా శంఖపాలో నభస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౩౯ ॥ పూషా ధనంజయో వాతస్సుషేణస్సురుచిస్తథా । ఘృతాచీ గౌతమశ్చేతి తపోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౦ ॥ క్రతుర్వర్చా భరద్వాజః పర్జన్యస్సేనజిత్తథా । విశ్వ ఐరావతశ్చైతే తపస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౪౧ ॥ అథాంశుః కశ్యపస్తార్క్ష్య ఋతసేనస్తథోర్వశీ । విద్యుచ్ఛత్రుర్మహాశంఖస్సహోమాసం నయంత్యమీ॥ ౪౨ ॥ భగస్స్ఫూర్జోఽరిష్టనేమిరూర్ణ ఆయుశ్చ పంచమః। కర్కోటకః పూర్వచిత్తిః పౌషమాసం నయంత్యమీ । ౪౩ ॥ త్వష్టా ఋచీకతనయః కంబళాశ్వస్తిలోత్తమా । బ్రహ్మాపేతోఽథ శతజిద్ధృతరాష్ట్ర ఇషంభరాః । ౪౪ ॥ విష్ణురశ్వతరో రంభా సూర్యవర్చాశ్చ సత్యజిత్ । విశ్వామిత్రో మఖాపేత ఊర్జమాసం నయంత్యమీ॥ ౪౫॥ ఏతా భగవతో విష్ణోరాదిత్యస్య విభూతయః। స్మరతాం సంధ్యయోర్నౄణాం హరంత్యంహో దినే దినే॥ ౪౬॥ ద్వాదశస్వపి మాసేషు దేవోఽసౌ షడ్భిరస్య వై । చరన్ సమంతాత్తనుతే పరత్రేహ చ సన్మతిమ్ ॥ ౪౭ ॥ సామర్గ్యజుర్భిస్తల్లింగైః ఋషయస్సంస్తువంత్యముమ్ । గంధర్వాస్తం ప్రగాయంతి నృత్యంత్యప్సరసోఽగ్రతః ॥ ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతి రథం నాగా గ్రామణ్యో రథయోజకాః। చోదయంతి రథం పృష్ఠే నైరృతా బలశాలినః॥ ౪౯ ॥ వాలఖిల్యాస్సహస్రాణి షష్టిర్బ్రహ్మర్షయోఽమలాః। పురతోఽభిముఖం

శ్చ వరుణశ్చేంద్ర ఏవ చ। వివస్వానథ పూషా చ పర్జన్యశ్చాంశురేవ చ॥ భగస్త్వష్టా చ విష్ణుశ్చ ఆదిత్యా ద్వాదశ స్మృతాః। పులస్త్యః పులహశ్చాత్రిర్వసిష్ఠోథాంగిరా భృగుః॥ గౌతమోథ భరద్వాజః కశ్యపః క్రతురేవ చ। జమదగ్నిః కౌశికశ్చ మునయో బ్రహ్మవాదినః॥ రథకృచ్చరథౌజాశ్చ గ్రామణీశ్చ రథస్వనః। సహజన్యస్తత శ్శ్రోతా సారణస్సురజిత్తథా॥ పాఠాంతరే స్రోతేతి సురుచిరితి చ॥ క్రతుస్తార్క్ష్యోరథౌజశ్చ శతజిత్సత్యజిత్తథా- విజ్ఞేయా యక్షాః॥ అథ హేతిః ప్రహేతిశ్చ పౌరుషేయో రథస్వనః। చర్యో వ్యాఘ్రస్తథా వర్చో విద్యుత్ స్ఫూర్జస్తథైవ చ॥ బ్రహ్మాపేతశ్చ విప్రేంద్ర యజ్ఞాపేతశ్చ రాక్షసాః॥ పాఠాంతరే వర్య ఇతి॥ వాసుకిః కచ్ఛనీరశ్చ తక్షకశ్శుక్రవిచ్చ। ఏలాపుత్రశ్శంఖపాలస్తథైరావతసంజ్ఞకః॥ ధనంజయో మహాశంఖస్తథా కర్కోటకో ద్విజాః॥ కంబళాశ్వశ్చాశ్వతరో వహంత్యేతే యథాక్రమమ్। పాఠాంతరే కంజనీర ఇతి॥ తుంబురుర్నారదో హాహాహూహూర్విశ్వావసుస్తథా । ఉగ్రసేనస్సుషేణశ్చ విశ్వోథ ఋతసేనకః॥ చిత్రసేనస్తథోర్ణాయుర్ధృతరాష్ట్రో ద్విజోత్తమాః। సూర్యవర్చా ద్వాదశేతి గంధర్వా గాయతాం వరాః॥ కృతస్థల్యప్సరోవర్యా తథాన్యా పుంజికస్థలీ। మేనకా సహజన్యా చ ప్రమ్లోచా చ ద్విజోత్తమాః॥ అనుమ్లోచా ఘృతాచీ చ విశ్వాచీ చోర్వశీ తథా । అన్యా చ పూర్వచిత్తిస్స్యాదన్యా చైవ తిలోత్తమా॥ రంభా చేతి ద్విజశ్రేష్ఠాస్తథైవాప్సరసస్స్మృతా ఇతి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఏతేషాం పృథక్కర్మాణి నిరూపయతి త్రిభిః॥ ద్వాదశస్వితి॥ అసౌ దేవస్సూర్యః- షడ్భిః గంధర్వాదిభిః- అస్య జనస్య- సమంతాచ్చరన్- శుభాం మతిం తనుతే- గాయత్ర్యర్థోఽనేన సూచితః॥ ౪౭ ॥ సామేతి॥ తల్లింగైః సూర్యప్రకాశకైః॥ ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతీతి॥ ఉన్నహ్యంతి దృఢం బధ్నంతి- గ్రామణ్యో యక్షాః- నై

ఋతాచాత్మసూః ॥ ౪౯ ॥ కించ ॥ వాలఖిల్యా ఇతి ॥ ఏతే ప్రతిమాసం తత్ర విభుం సూర్యం ॥ ౫౦ ॥ ఏవమితి ॥ వ్యూహ్య విభజ్య ॥ ౫౧ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ॥ ద్వాదశే తు పురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమః కృతః । ప్రథమస్కంధమారభ్య స్కంధార్థస్య సమాసతః ॥ తదేవమస్మిన్ పురాణే విస్తరేణోక్తానర్థాన్ సంక్షేపతో వర్ణయిష్యన్ ధర్మాదీన్ ప్రణమతి ॥ నమ ఇతి ॥ మహతే హరిభక్తిలక్షణాయ - బ్రాహ్మణేభ్యః బ్రాహ్మణాన్ - శాశ్వతాన్ అనాదీన్ - ధర్మాన్ నిత్యఫలత్వేన - పురాణోక్తార్థానాం ॥ ౧ ॥ ఏతదితి ॥ నరాణాం జీవానాం పురుషత్వే ఉచితం శ్రవణాది యోగ్యం ॥ ౨ ॥ ఏతత్ ప్రపంచయతి ॥ అత్రేతి ॥ భగవానైశ్వర్యాదిషడ్గుణకః - సాక్షాత్ సంకీర్త్యతే ఇతి దేవతాకాండార్థః ॥ ౩ ॥ బ్రహ్మకాండార్థమాహ ॥ అత్రేతి ॥ గుహ్యం గుణానాం - ప్రభవాప్యయం ప్రభవత్యస్మాదితి ప్రభవం అప్యేత్యస్మిన్నిత్యప్యయం తచ్చ తచ్చ - అనేనాశ్రయశబ్దార్థో దర్శితః - విజ్ఞానసంయుతం అపరోక్షజ్ఞానపర్యంతం - జ్ఞానం - తదుపాఖ్యానం తత్ జ్ఞానం ఉపాఖ్యాయతే ప్రకా

యాంతి స్తువంతః స్తుతిభిర్విభుమ్ ॥ ౫౦ । ఏవం హ్యనాదినిధనో భగవాన్ హరిరీశ్వరః । కల్పే కల్పే స్వమాత్మానం వ్యూహ్య లోకానవత్యజః ॥ ౫౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ఏకాదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీసూతః ॥ నమో ధర్మాయ మహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే । బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య ధర్మాన్వక్ష్యామి శాశ్వతాన్ । ౧ ॥ ఏతద్వః కథితం విప్రా విష్ణోశ్చరితమద్భుతమ్ । భవద్భిర్యదహం పృష్టో నరాణాం పురుషోచితమ్ ॥ ౨ ॥ అత్ర సంకీర్త్యతే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః । నారాయణో హృషీకేశో భగవాన్ సాత్వతాం పతిః ॥ ౩ ॥ అత్ర తే పరమం గుహ్యం విశ్వస్య ప్రభవాప్యయమ్ । జ్ఞానం చ తదుపాఖ్యానం ప్రోక్తం విజ్ఞానసంయుతమ్ ॥ ౪ ॥ వ్యాఖ్యాతో భక్తియోగశ్చ వైరాగ్యం చ తదాశ్రయమ్ । పారీక్షితముపాఖ్యానం నారదాఖ్యానమేవ చ ॥ ౫ ॥ ప్రాయోపవేశో రాజర్షేర్విప్రశాపాత్పరీక్షితః । శుకస్య బ్రహ్మర్షభస్య సంవాదశ్చ పరీక్షితః ॥ ౬ ॥ యోగధారణయోత్క్రాంతిః సంవాదో నారదాజయోః । అవతారానుగీతం చ సర్గః ప్రాధానికోఽగ్రతః ॥ ౭ ॥ విదురోద్ధవసంవాదః క్షత్తృమైత్రేయయోస్తథా । పురాణసంహితాప్రశ్నో మహాపురుషసంస్థితిః ॥ ౮ ॥ తతః ప్రాకృతికః సర్గః సప్త వైకృతికాశ్చ యే । తతో బ్రహ్మాండసంభూతిర్వైరాజః పురుషో యతః ॥ ౯ ॥ కాలస్య స్థూలసూక్ష్మస్య గతిః పద్మసముద్భవః । భువ ఉద్ధరణేఽంభోధేర్హిరణ్యాక్షవధో యతః ॥ ౧౦ ॥ ఊర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గో రుద్రసర్గస్తథైవ చ । అర్ధనారీనరస్యాథ యత్ర స్వాయంభువో మనుః ॥ ౧౧ । శతరూపా చ యా స్త్రీణామాద్యా ప్రకృతిరుత్తమా । సంతానో ధర్మపత్నీనాం కర్దమస్య ప్రజాపతేః ॥ ౧౨ ॥ అవతారో భగవతః కపిలస్య మహాత్మనః । దేవహూత్యాశ్చ సంవాదః కపిలేన చ ధీమతా ॥ ౧౩ ॥ నవబ్రహ్మసముత్పత్తిర్దక్షయజ్ఞవినాశనమ్ । ధ్రువస్య చరితం చైవ పృథోః ప్రాచీనబర్హిషః ॥ ౧౪ । నారదస్య చ సంవాదస్తతః ప్రైయవ్రతం ద్విజాః । నాభేస్తతోఽనుచరితం భరతస్యర్షభస్య చ ॥ ౧౫ ॥ ద్వీపవర్షసముద్రాణాం గిరినద్యుపవర్ణనమ్ ॥

శ్యతే యేన తత్ - జ్ఞానసాధనమిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ కర్మకాండార్థమాహ ॥ వ్యాఖ్యాత ఇతి ॥ భక్తియోగశ్చ సాధ్యసాధనరూపః - తదాశ్రయం భక్తియోగేన నిష్పాదితం - ఏవం సామాన్యతో నిరూప్యేదానీం ద్వాదశస్కంధప్రకరణార్థాననుక్రామతి - పారీక్షితముపాఖ్యానం పరీక్షిజ్జన్మాది - తత్ప్రస్తావాయ నారదాఖ్యానం చ ॥ ౫ ॥ ప్రాయోపవేశ ఇతి ॥ బ్రహ్మర్షభస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య - ఇతి ప్రథమస్కంధార్థః ॥ ౬ ॥ యోగేతి ॥ ఉత్క్రాంతిరర్చిరాదిభిః - ప్రాధానికః ప్రధానకార్యవిరాడ్రూపః - అగ్రతః ఆదితః - మహదాదిక్రమేణేత్యర్థః ఇతి ద్వితీయస్కంధార్థః ॥ ౭ ॥ విదురేతి ॥ మహాపురుషస్య సంస్థితిః ప్రళయే తూష్ణీమవస్థానం ॥ ౮ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రాకృతికః ప్రకృతిభవో గుణక్షోభరూపః - వైకృతికా మహదాదయః - చకారాద్వైకారాశ్చ యే - తేషాం చ సర్గః ॥ ౯ ॥ కాలస్యేతి ॥ గతిః స్వరూపం - ఉద్ధరణే ఉద్ధారణే ॥ ౧౦ ॥ ఊర్ధ్వేతి ॥ అర్ధాభ్యాం నారీ చ నరశ్చ తస్య ॥ ౧౧ ॥ శతరూపేతి ॥ సంతానో ధర్మపత్నీనామితి నవబ్రహ్మసముత్పత్తిరిత్యస్యానంతరం ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ నవేతి ॥ చతుర్థస్కంధార్థమాహ ॥ నవబ్రహ్మణాం మరీచ్యాదీనాం సముత్పత్తిః సంతానః ॥ ౧౪ ॥ నారదస్యేతి ॥ పంచమస్కంధార్థమాహ - తత ఇతి - ప్రైయవ్రతం ప్రియవ్రతస్య చరితం ॥ ౧౫ ॥ ద్వీపేతి ॥ ద్వీపాద్యు

ఉపవర్ణనం ప్రథమం సంక్షేపతః - తతో ద్వీపాదీనాం యోగిగిరీణాం నద్యశ్చ తేషాముపవర్ణనం - పాతాళనరకాదీనాం చ స్థితిః - అన్యైర్వ నరకనివర్తకమజామిళోపాఖ్యానం వగృహీతం తతః పరాచీనం ॥ ౧౬ ॥ షష్ఠస్కంధార్థమాహ ॥ దక్షజన్మేతి ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్యేతి ॥ సప్తమార్థమాహ - పుత్రయోశ్చేతి ॥ ౧౮ ॥ అష్టమార్థమాహ ॥ మన్వంతరానుచరితమితి ॥ క్వచిత్కస్యచిదనుక్తిః వ్యుత్క్రమోక్తిశ్చ ఛక్తిరసానుకూలత్వేనేతి ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసురేతి ॥ నవమార్థమాహ - రాజవంశేతి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ రామస్య

జ్యోతిశ్చక్రస్య సంస్థానం పాతాళనరకస్థితిః ॥ ౧౬ ॥ దక్షజన్మ ప్రచేతోభ్యస్తత్పుత్రీణాం చ సంతతిః । య
తో దేవాసురనరాస్తిర్యఙ్నగఖగాదయః ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్య జన్మనిధనం పుత్రయోశ్చ దితేర్ద్విజాః ।
దైత్యేశ్వరస్య చరితం ప్రహ్లాదస్య మహాత్మనః ॥ ౧౮ ॥ మన్వంతరానుచరితం గజేంద్రస్య చ మోక్షణమ్ ।
మన్వంతరావతారాశ్చ విష్ణోర్హయశిరోదయః ॥ ౧౯ ॥ కౌర్మం మాత్స్యం నారసింహం వామనం చ జ
గత్పతేః । క్షీరోదమథనం తద్వదమృతార్థే దివౌకసామ్ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసుర మహాయుద్ధం రాజవంశా
నుకీర్తనమ్ । ఇక్ష్వాకుజన్మ తద్వంశః సుద్యుమ్నస్య మహాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ ఇలోపాఖ్యానమత్రోక్తం తా
రోపాఖ్యానమేవ చ । సూర్యవంశానుచరితం శశాదాద్యా నృపాయతః ॥ ౨౨ ॥ సౌకన్యం చాథ శర్యా
తేః కకుత్స్థస్య చ ధీమతః । ఖట్వాంగస్య చ మాంధాతుః సౌభరేః సగరస్య చ ॥ ౨౩ ॥ రామస్య కోసలేంద్రస్య
చరితం కిల్బిషాపహమ్ । నిమేరంగపరిత్యాగో జనకానాం చ సంభవః ॥ ౨౪ ॥ రామస్య భార్గవేంద్రస్య
నిఃక్షత్రీకరణం భువః । ఐళస్య సోమవంశస్య యయాతేర్నహుషస్య చ ॥ ౨౫ ॥ దౌష్యంతేర్భరతస్యా
పి శంతనోస్తత్సుతస్య చ । యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్య యదోర్వంశానుకీర్తనమ్ ॥ ౨౬ ॥ యత్రావ
తీర్ణో భగవాన్ కృష్ణాఖ్యో జగదీశ్వరః । వసుదేవగృహే జన్మ తస్య వృద్ధిశ్చ గోకులే ॥ ౨౭ ॥ తస్య కర్మా
ణ్యపారాణి కీర్తితాన్యసురద్విషః । పూతనాసుపయః పానం శకటోచ్చాటనం శిశోః ॥ ౨౮ ॥ తృణావ
ర్తస్య నిష్పేషస్తథైవ బకవత్సయోః । అఘాసురస్య సంహారః కస్య మాయాప్రదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ధే
నుకస్య సహభ్రాతుః ప్రలంబస్య చ సంక్షయః । గోపానాం చ పరిత్రాణం దవాగ్నేః పరిసర్పతః ॥ ౩౦ ॥
దమనం కాళియస్యాహేర్మహాహేర్నందమోక్షణమ్ । వ్రతచర్యా చ కన్యానాం యత్ర తుష్టోఽచ్యుతో వ్ర
తైః ॥ ౩౧ ॥ ప్రసాదో విప్రపత్నీభ్యో విప్రాణాం చానుతాపనమ్ । గోవర్ధనోద్ధారణం చ శక్రస్య
సురభేరథ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞాభిషేకం కృష్ణస్య స్త్రీభిః క్రీడా చ రాత్రిషు । శంఖచూడస్య దుర్బుద్ధేర్వధో
ఽరిష్టస్య కేశినః ॥ ౩౩ ॥ అక్రూరాగమనం పశ్చాత్ప్రస్థానం రామకృష్ణయోః । వ్రజస్త్రీణాం విలాపశ్చ
మథురాలోకనం తతః ॥ ౩౪ ॥ గజముష్టికచాణూరకంసాదీనాం చ యో వధః । మృతస్యానయనం సూ
నోః పునః సాందీపనేర్గురోః ॥ ౩౫ ॥ మథురాయాం నివసతా యదుచక్రస్య యత్ప్రియమ్ । కృతముద్ధ
వరామాభ్యాం యుతేన హరిణా ద్విజాః ॥ ౩౬ ॥ జరాసంధసమానీతసైన్యస్య బహుశో వధః । ఘాతనం
యవనేంద్రస్య కుశస్థల్యా నివేశనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానం పారిజాతస్య సుధర్మాయాః సురాలయాత్ । రు
క్మిణ్యా హరణం యుద్ధే ప్రమథ్య ద్విషతో హరేః ॥ ౩౮ ॥ హరస్య జృంభణం యుద్ధే బాణస్య భుజకృంతనమ్ ।
ప్రాగ్జ్యోతిషపతిం హత్వా కన్యానాం హరణం తథా ॥ ౩౯ ॥ చైద్యపౌండ్రకసాల్వానాం దంతవక్త్రస్య
దుర్మతేః । శంబరో ద్వివిదః పీఠో మురః పంచజనాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యం చ వధస్తేషాం వారాణస్యా
శ్చ దాహనమ్ । భారావతరణం భూమేర్నిమిత్తీకృత్య పాండవాన్ ॥ ౪౧ ॥ విప్రశాపాపదేశేన సంహా

ఇతి ॥ సోమవంశాదుద్భూతస్యైలస్య చ యయాతేర్నహుషస్య చ చరితం ॥ ౨౫ ॥ దౌష్యంతేరితి ॥ తత్సుతస్య భీష్మస్య ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ దశమస్కంధార్థమాహ ॥ తస్య కర్మాణీతి ॥ పూతనాయాః అసుసహితస్తన్యపానం ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ధేనుకస్యేతి ॥ సహ భ్రాతుః ససఖస్య ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞేతి ॥ యజ్ఞాభిషేకం యజ్ఞః పూజా అభిషేకశ్చ తయోర్ద్వంద్వైక్యం ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానమితి ॥ ద్విషతః శత్రూన్ ప్రమథ్య ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ చైద్యేతి ॥ యే చ శంబరాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యమితి ॥ తేషాం మాహాత్మ్యం ప్రభావః వధశ్చ ॥

౪౧॥ ఏకాదశస్కంధార్థమాహ ॥ విప్రశాపేతి ॥ ౪౨॥ ఉద్ధవస్యేతి ॥ ధర్మవినిర్ణయఃవర్ణాశ్రమధర్మవినిశ్చయః ॥ ౪౩ ॥ తతఇతి॥ మర్త్యపరిత్యాగఃమనుష్యత్వస్యాంతర్ధానం - ద్వాదశస్కంధార్థమాహ - యుగేతి - యుగలక్షణం - తదనురూపావృత్తిశ్చేత్యర్థః॥౪౪॥ చతుర్విధఇతి ॥ త్రివిధాప్రాకృతికీనైమిత్తికీనిత్యాచేతి ॥ ౪౫ ॥ శాఖేతి ॥ ఋషేర్వ్యాసస్య- సూర్యస్యచవిన్యాసఇత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతిచోక్తమితి - చకారాదన్యదపిచ - వఃయుష్మాభిఃఇహయత్పృష్టోస్మి - తదుక్తమితి - ననుకిమేవంనానాథాకథనేన- తత్రాహ - లీలేతి - సర్వశఃతత్తదర్థకీర్తనద్వారేణేత్యర్థః ॥ ౪౭॥ ఏతత్కీర్తనేనాపికిమిత్యపేక్షాయాంతత్ఫలమాహద్వాభ్యాం ॥ పతితఇతి ॥ పతితఃమార్గాదిషు - స్ఖలితఃసోపానాదిషు - ఆర్తఃదుఃఖితః - క్షుత్వాక్షుతంకృత్వా వివశోపి ॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమానఇతి ॥ సంకీర్త్యమానః - యద్వా. శ్రుతోనుభావోయస్యసః - పుంసాంచిత్తంప్రవిశ్య- నిశ్శేషందుఃఖంవిధునోతీతిసతామనుభవంప్రమాణయతి-అర్కోగిరిగుహాదిధ్వాంతంననివర్తయతీత్యపరితోషాద్దృష్టాంతాంతరమాహ- అతివాతోభ్రమివేతి॥౪౯॥ హరిసంకీర్తనమేవమహాఫలంతదవ్యతిరిక్తంసర్వంమిథ్యాలపనమాత్రమితిప్రపంచయతిచతుర్భిః॥మృషాగిరఇతి ॥ మృషాగిరఃమిథ్యావాచః - అసతీఃఅసత్యాః- అసతాంకథా యాసుతాః - యత్ యాసు - ఉత్తమశ్లోకస్యయశోనుగీయతఇతియత్ - తదేవసత్యంతదేవమంగళంఉహేతిహర్షే - భగవద్గుణానా

రంస్వకులస్యచ । వసుదేవస్యసంవాదో నారదేనసురర్షిణా ॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్యచసంవాదో వాసుదేవస్యచాద్భుతః । యత్రాత్మవిద్యాహ్యఖిలాప్రోక్తాధర్మవినిర్ణయః ॥ ౪౩ ॥ తతో మర్త్యపరిత్యాగఆత్మయోగానుభావతః । యుగలక్షణవృత్తిశ్చకలౌనౄణాముపప్లవః ॥ ౪౪ ॥ చతుర్విధశ్చప్రళయఉత్పత్తిస్త్రివిధాస్మృతా । దేహత్యాగశ్చరాజర్షేర్విష్ణురాతస్యధీమతః ॥ ౪౫ ॥ శాఖాప్రణయనమృషేర్మార్కండేయస్యసత్కథా । మహాపురుషవిన్యాసస్సూర్యస్యజగదాత్మనః॥ ౪౬ ॥ ఇతిచోక్తంద్విజశ్రేష్ఠాయత్పృష్టోహమిహాస్మివః । లీలావతారకర్మాణికీర్తితానీహసర్వశః॥ ౪౭ ॥ పతితస్స్ఖలితో వార్తః క్షుత్త్వావివశోబ్రువన్ । హరయేనమఇత్యుచ్చైర్ముచ్యతేసర్వపాతకైః॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమానో భగవాననంతశ్శ్రుతానుభావోవ్యసనంహిపుంసామ్ । ప్రవిశ్యచిత్తంవిధునోత్యశేషంయథాతమోర్కోభ్రమివాతివాతః ॥ ౪౯ ॥ మృషాగిరస్తాహ్యసతీరసత్కథానకథ్యతేయద్భగవానధోక్షజః । తదేవసత్యంతదుహైవమంగళంతదేవపుణ్యంభగవద్గుణోదయమ్ ॥ ౫౦ ॥ తదేవరమ్యంరుచిరంనవంనవంతదేవశశ్వన్మనసోమహోత్సవమ్ । తదేవశోకార్ణవశోషణంనృణాంయదుత్తమశ్లోకయశోనుగీయతే ॥ ౫౧ ॥ నయద్వచశ్చిత్రపదంహరేర్యశోజగత్పవిత్రంప్రగృణీతకర్హిచిత్ । తద్ధ్వాంక్షతీర్థంనతుహంససేవితంయత్రాచ్యుతస్తత్రహిసాధవోమలాః । ౫౨ ॥ సవాగ్విసర్గోజనతాఘవిప్లవోయస్మిన్ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి । నామాన్యనంతస్యయశోఙ్కితానియచ్ఛృణ్వంతిగాయంతిగృణంతిసాధవః ॥ ౫౩ ॥ నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితంనశోభతేజ్ఞానమలంనిరంజనమ్ । కుతఃపునశ్శశ్వదభద్రమీశ్వరేనచార్పితంకర్మయదప్యనుత్తమమ్ ॥ ౫౪ ॥ యశశ్శ్రియామేవపరిశ్రమఃపరోవర్ణాశ్రమాచారతపశ్శ్రుతాదిషు । అవిస్మృతిశ్శ్రీధరపాదపద్మయోర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః॥ ౫౫ ॥

ముదయోయస్మాత్ ॥ ౫౦॥ తదితి ॥ నవంనవంయథాభవతితథా - రుచిరంరుచిప్రదం - మహానుత్సవోయస్మాత్॥౫౧॥ ఉపక్రమోపసంహారయోరేకరూపతా ప్రదర్శనాయపూర్వోక్తావిశ్లోకాఃపఠ్యంతే ॥ నేతి ॥ చిత్రాణిపదానియస్మిన్ - తదపి - జగత్పవిత్రయతీతితథా- తద్ధరేయశః - నప్రగృణీత నవర్ణయేత్ - తద్వచః- ధ్వాంక్షతీర్థంకాకతుల్యనరాణాంరతిస్థానం - నతుహంసైఃజ్ఞానిభిఃసేవితం- తత్రహేతుః యత్రేతి ॥ ౫౨॥ సఇతి ॥ సవాగ్విసర్గఃసఏవవాచఃప్రయోగః- జనతాఘవిప్లవః జనసమూహాఘనాశకః - యద్యస్మాత్ - తాన్యేవఅన్యైఃకీర్త్యమానానిశృణ్వంతి - శ్రోతరిసతిగాయంతి - నోచేత్స్వయమేవగృణంతి ॥ ౫౩ ॥ ఇదానీంజ్ఞానకర్మాదరాదపి భగవత్కీర్తనాదిష్వేవాదరఃకర్తవ్యఇత్యాహత్రిభిః ॥ నైష్కర్మ్యమితి ॥ నైష్కర్మ్యంబ్రహ్మ - తత్ప్రకాశకంయత్జ్ఞానం - యత్తో నిరంజనంఉపాధినివర్తకం - తదప్యచ్యుతభక్తివర్జితంచేత్ - నశోభతే- నాపరోక్షపర్యంతంభవతీత్యర్థః- ఈశ్వరేనచేదర్పితం - తర్హి - యాదనుత్తమంసర్వోత్తమమపికర్మ - తదపిపునఃకుతఃశోభతే - యతః - శశ్వత్సాధనకాలేఫలకాలేచ - అభద్రందుఃఖాత్మకం ॥ ౫౪ ॥ కించ ॥ యశశ్శ్రియామితి ॥ వర్ణాశ్రమాచారాదిషుయఃపరోమహాన్పరిశ్రమః - సయశోయుక్తాయాంశ్రియామేవ కీర్తౌసంపదిచ కేవలం - నపరమపురుషార్థమిత్యర్థః - గుణానువాదాదిభిస్తు - శ్రీధరపాదపద్మయోరవిస్మృతిర్భవతి॥ ౫౫ ॥ తతఃశౌనకఆహ॥

అవిస్మృతిరితి ॥ క్షిణోతి నాశయతి ॥ ౫౬ ॥ అథేదానీం శ్రోతౄన్ ఆత్మానం చాభినందయన్నాహ ద్వాభ్యాం ॥ యూయమితి ॥ హే ద్విజాగ్ర్యాః - యద్యస్మాత్ ఆత్మన్యంతఃకరణే - శ్రీనారాయణం అధివేశ్య శశ్వద్భజత - సంభావనాయాం లోట్ - అతో భూరిభాగాః బహుపుణ్యాః - కథంభూతం - అఖిలాత్మభూతం సర్వాంతర్యామిణం - అత ఏవ - దేవం సర్వోపాస్యం - అదేవం న దేవోన్యో యస్య తం - కుతః ఈశం - యద్వా - యస్మాద్యూయం భూరిభాగాః - తప ఆదిసంపన్నాః - తతో నారాయణం భజతేతి విధిః ॥ ౫౭ ॥ అహమితి ॥ మేమయా శ్రుతం ॥ ౫౮ ॥ ఏతత్పురాణకీర్తనాదిఫలం ప్రపంచయితుం మాహాత్మ్యభిః ॥ ఏతదితి ॥ ౫౯ ॥ య ఇతి ॥ యామక్షణం యామం క్షణం వేత్యర్థః - ఆత్మానమేవ సాక్షాత్పునాతి - నతు స్నానాదివద్దేహాదిమాత్రం ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఋచ ఇతి ॥ ఋగాద్యధీత్య ద్విజో మధుకుల్యాదియదనువిందతే - తత్ఫలమేతామధీత్యానువిందత ఇతి ॥ ౬౪ ॥ కించ ॥ ప్రోక్తమితి ॥ రాజన్య ఉదధిమేఖలాం పృథ్వీమితి సంధిరా

అవిస్మృతిఃకృష్ణపదారవిందయోఃక్షిణోత్యభద్రాణిశమంతనోతిచ । సత్త్వస్యశుద్ధింపరమాంచభ
క్తింజ్ఞానంచవిజ్ఞానవిరక్తియుక్తమ్ ॥ ౫౬ ॥ యూయంద్విజాగ్ర్యాబతభూరిభాగాయచ్ఛశ్వదాత్మన్యఖి
లాత్మభూతమ్ । నారాయణందేవమదేవమీశమనన్యభావాభజతాధివేశ్య ॥ ౫౭ ॥ అహంచసంస్మారిత
ఆత్మతత్త్వంశ్రుతంపురామేపరమర్షివక్త్రాత్ । ప్రాయోపవేశేనృపతేఃపరీక్షితస్సదస్యృషీణాం
మహతాంచశృణ్వతామ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏతద్వఃకథితంవిప్రాఃకథనీయోరుకర్మణః । మాహాత్మ్యంవాసుదేవస్య
సర్వాశుభవినాశనమ్ ॥ ౫౯ ॥ యఇదంశ్రావయేన్నిత్యంయామక్షణమనన్యధీః । శ్లోకమేకంతదర్ధం
వాపాదంపాదార్ధమేవవా । శ్రద్ధావాన్యోనుశృణుయాత్పునాత్యాత్మానమేవసః ॥ ౬౦ ॥ ద్వాదశ్యా
మేకాదశ్యాంవాశృణ్వన్నాయుష్యవాన్భవేత్ । పఠేదనశ్నన్ప్రయతఃపూతోభవతికిల్బిషాత్ ॥ ౬౧ ॥
పుష్కరేమధురాయాంచద్వారవత్యాంయతాత్మవాన్ । ఉపోష్యసంహితామేతాంపఠిత్వాముచ్యతే
భయాత్ ॥ ౬౨ ॥ దేవతామునయస్సిద్ధాఃపితరోమనవోనృపాః । యచ్ఛంతికామాన్గృణతశ్శృణ్వ
తోయత్రకీర్తితాః ॥ ౬౩ ॥ ఋచోయజూంషిసామానిద్విజోధీత్యానువిందతే । తత్ఫలంయదవాప్నోతి
శృణ్వన్నేతాంతుసంహితామ్ ॥ మధుకుల్యాఃపయఃకుల్యాఘృతకుల్యాశ్చతత్ఫలమ్ । పురాణసంహితా
మేతామధీత్యప్రయతోద్విజః ॥ ౬౪ ॥ ప్రోక్తంభగవతాతేనయత్పరంతత్పదంవ్రజేత్ । విప్రోధీత్యా
ప్నుయాత్ప్రజ్ఞాంరాజన్యోదధిమేఖలామ్ । వైశ్యోధనసమృద్ధించశూద్రశ్శుధ్యేతపాతకాత్ ॥ ౬౫ ॥
కలిమలసంహతికాలనోఖిలేశోహరిరితరత్రనగీయతేహ్యభీక్ష్ణమ్ । ఇహతుపునర్భగవానశేషమూ
ర్తిఃపరిపఠితోనుపదంకథాప్రసంగైః ॥ [పా ॥ ఇహతుసభగవానశేషమూర్తిస్సకలజగద్వృజినాపహో
భిగీతః ॥ ౬౬ ॥] తమహమజమనంతమాత్మతత్త్వంజగదుదయస్థితిసంయమాత్మశక్తిమ్ । ద్యుపతిభిరజశక్ర
శంకరాద్యైర్దురవసితస్తవమచ్యుతంనతోస్మి ॥ ౬౭ ॥ ఉపచితనవశక్తిభిస్స్వఆత్మన్యుపరచితస్థిరజం
గమాలయాయ । భగవతఉపలబ్ధిమాత్రధామ్నేసురఋషభాయనమస్సనాతనాయ ॥ ౬౮ ॥ స్వసుఖ
నిభృతచేతాస్తద్వ్యుదస్తాన్యభావోప్యజితరుచిరలీలాకృష్టసారస్తదీయమ్ । వ్యతనుతకృపయాయస్త
త్త్వదీపంపురాణంతమఖిలవృజినఘ్నంవ్యాససూనుంనతోస్మి ॥ ౬౯ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-ద్వాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

ర్షః ॥ ౬౫ ॥ అస్య పురాణస్యైవం ప్రభావాతిరేకే కారణమాహ ॥ కలిమలేతి ॥ కలిమలానాం సంహతిం సమూహం కాలయతి వినాశయతీతి తథా - ఇతరత్ర శాస్త్రాంతరే ॥ ౬౬ ॥ శాస్త్రప్రదిపాదితం భగవంతం నమస్కరోతి ద్వాభ్యాం ॥ తమితి ॥ జగదుదయస్థితిసంయమా ఆత్మనో రజఆదయశ్శక్తయో యస్య తం - ద్యుపతిభిర్దేవైరపి - దురవసితః అవిజ్ఞాతః స్తవః స్తోత్రం యస్య తం ॥ ౬౭ ॥ ఉపచితేతి ॥ ఉపచితాభిః ఉద్రిక్తాభిః - నవశక్తిభిః ప్రకృతిపురుషమహదహంకారపంచతన్మాత్రరూపాభిః - స్వ ఆత్మన్యేవ - ఉపరచితం స్థిరం జంగమం చాలయో యస్య తస్మై - భగవతే ॥ ౬౮ ॥ శ్రీగురుం నమస్కరోతి ॥ స్వసుఖేతి ॥ స్వసుఖేనైవ నిభృతం పూర్ణం చేతో యస్య సః - తేనైవ వ్యుదస్తం అన్యస్మిన్ భావో యస్య తథాభూతోపి అజితస్య శ్రీకృష్ణస్య రుచిరాభిః లీలాభిః ఆకృష్టః సారః స్వసుఖగతం స్థైర్యం యస్య సః - తత్త్వదీపం పరమార్థప్రకాశకం - శ్రీభాగవతం పురాణం - యో వ్యతనుత - తం నతోస్మీతి ॥ ౬౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ త్రయోదశే పురాణానాం సంఖ్యామాహ యథాక్రమమ్। దానం దానస్య మాహాత్మ్యం శ్రీమద్భాగవతస్య చ॥ సర్వపురాణసంఖ్యా ర్ణాదీపపవయిష్యన్ స్వప్రతిపాద్యం దేవం ప్రణమతి॥ యమితి॥ స్తవైర్వేదైశ్చ - స్తున్వంతి స్తువంతి - ఉపనిషచ్ఛబ్దస్యాకారాంతత్వం ఛందోనురోధేన - ధ్యానేన అవస్థితం నిశ్చలం తద్గతం యన్మనస్తేన - యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణాః॥ ౧॥ క్షీరోదమథనాదౌ - దుర్జ్ఞేయత్వమేవ ప్రదర్శయితుం కూర్మావతారమనుస్మరన్నాశిషం ప్రార్థయతే॥ పృష్ఠ ఇతి॥ పృష్ఠే భ్రామ్యత్ అమందో గరిష్ఠో గురుర్యో మందరగిరిస్తస్య గ్రావాణస్తేషామగ్రాణి తైః కండూయనాత్ - తేన సుఖేన - నిద్రాళోః నిద్రాశీలస్య - యే శ్వాసానిలాస్తేషాం సంస్కారాస్తేషాం కలాలేశః తదనువర్తనవశాత్ - జలనిధేరంభసాం యాతాయాతం - న విశ్రామ్యతి - న సముద్రక్షోభాదేవ తత్ - న సంస్కారవశాత్తత్రాపి - వేలాక్షోభస్తస్య నిభమిషేణ॥ ౨॥ పురాణేతి॥ పురాణసంఖ్యాస్తాసాం సంభూతిం సమాహారం చ - అస్య తు శ్రీభాగవతస్య.

శ్రీసూతః॥ యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవైర్వేదైః సాంగపదక్రమోపని
షద్భిర్గాయంతి యం సామగాః। ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో యస్యాంతం
న విదుః సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః॥ ౧॥ పృష్ఠే భ్రామ్యదమందమందరగిరిగ్రావాగ్రకండూ
యనాన్నిద్రాళోః కమఠాకృతేర్భగవతశ్శ్వాసానిలాః పాంతు నః। యత్సంస్కారకలానువర్తనవ
శాద్వేలానిభేనాంభసాం యాతాయాతమతంద్రితం జలనిధేర్నాద్యాపి విశ్రామ్యతి॥ ౨॥ పురాణసం
ఖ్యాసంభూతిమస్య వాచ్యం ప్రయోజనమ్। దానం దానస్య మాహాత్మ్యం పాఠాదేశ్చ నిబోధత॥ ౩॥
బ్రాహ్మం దశసహస్రాణి పాద్మం పంచోనషష్టి చ। శ్రీవైష్ణవం త్రయోవింశచ్చతుర్వింశతి శైవకమ్॥
౪॥ దశాష్టౌ శ్రీభాగవతం నారదం పంచవింశతి। మార్కండేయం నవ వాహ్నం దశపంచచతుశ్శతమ్॥ ౫॥
చతుర్దశ భవిష్యం స్యాత్తథా పంచశతాని చ। దశాష్టౌ బ్రహ్మవైవర్తం లైంగమేకాదశైవ తు॥ ౬॥
చతుర్వింశతి వారాహమేకాశీతిసహస్రకమ్। స్కాందం శతం తథా చైకం వామనం దశ కీర్తితమ్॥ ౭॥
కౌర్మం సప్తదశాఖ్యాతం మాత్స్యం తత్తు చతుర్దశ। ఏకోనవింశత్సౌపర్ణం బ్రహ్మాండం ద్వాదశైవ
తు॥ ౮॥ ఏవం పురాణసందోహశ్చతుర్లక్షముదాహృతమ్॥ ౯॥ తత్రాష్టాదశసాహస్రం శ్రీభాగవ
తముచ్యతే। ఇదం భగవతా పూర్వం బ్రహ్మణే నాభిపంకజే॥ స్థితాయ భవభీతాయ కారుణ్యాత్సంప్రద
ర్శితమ్॥ ౧౦॥ ఆదిమధ్యావసానేషు వైరాగ్యాఖ్యానసంయుతమ్। హరిలీలాకథావ్రాతామృతానం
దితసత్సురమ్॥ ౧౧॥ సర్వవేదాంతసారం యద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణమ్। వస్త్వద్వితీయం తన్నిష్ఠం
కైవల్యైకప్రయోజనమ్॥ ౧౨॥ ప్రౌష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం హేమసింహసమన్వితమ్। దదాతి
యో భాగవతం స యాతి పరమాం గతిమ్॥ ౧౩॥ రాజంతే తావదన్యాని పురాణాని సతాం గణే। యావ
న్న దృశ్యతే సాక్షాచ్ఛ్రీమద్భాగవతం పరమ్॥ ౧౪॥ సర్వవేదాంతసారం యచ్ఛ్రీభాగవతమిష్యతే।
తద్రసామృతతృప్తస్య నాన్యత్ర స్యాద్రతిః క్వచిత్॥ ౧౫॥ నిమ్నగానాం యథా గంగా దేవానామచ్యు
తో యథా। వైష్ణవానాం యథా శంభుః పురాణానామిదం తథా॥ ౧౬॥ శ్రీమద్భాగవతం పురాణమమ
లం యద్వైష్ణవానాం ప్రియం యస్మిన్పారమహంస్యమేతదఖిలం జ్ఞానం పరం గీయతే। యత్ర జ్ఞానవి

వాచ్యం విషయం - ప్రయోజనం చ - దానం చ - దానస్య పాఠాదేశ్చ మాహాత్మ్యం చ - నిబోధత॥ ౩॥ బ్రాహ్మమితి॥ త్రయోవింశ త్రయోవింశతి - చతుర్వింశతిసహస్రాణి - శైవకం శివపురాణం॥ ౪॥ దశేతి॥ ఆగ్నేయం అగ్నిపురాణం - పంచదశసహస్రాణి - చత్వారిశతాని చ॥ ౫॥ ౬॥ చతుర్వింశతీతి॥ స్కాందం శతాధికైకాశీతిసహస్రకం॥ ౭॥ కౌర్మమితి॥ సౌపర్ణం గరుడపురాణం - ఏకోనవింశత్ ఏకోనవింశతిః॥ ౮॥ ఏవమితి॥ మహాభారతం త్వితిహాసః - రామాయణం చ ఋషిప్రోక్తం కావ్యం - అతః పురాణానాం సందోహః సమూహశ్చతుర్లక్షసంఖ్యాక ఏవ॥ ౯॥ ఇదానీమస్య వాచ్యప్రయోజనాదీన్ దర్శయితుమాహ॥ తత్రేతి॥ ౧౦॥ ఆదీతి॥ హరిలీలాకథానాం వ్రాతః సమూహః - స ఏవామృతం తేనానందితాస్సంతః సురాశ్చ యేన తత్॥ ౧౧॥ సర్వేతి॥ తన్నిష్ఠం తస్య విషయం॥ ౧౨॥ ప్రౌష్ఠపద్యామితి॥ ప్రౌష్ఠపద్యాం హేమసింహసమన్వితం స్వర్ణసింహాసనారూఢం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ సర్వేతి॥ తద్రస ఏవామృతం తేన తృప్తస్య నిర్వృతస్య॥ ౧౫॥ ౧౬॥ శ్రీమదితి॥ పారమహంస్యం పరమహంసైః ప్రాప్యం - నైష్కర్మ్యం సర్వకర్మోపరమః - భక్త్యైత

చ్ఛ్రవణాదిపరో విముచ్యతే ॥ ౧౭ ॥ శ్రీభాగవతసంప్రదాయప్రవర్తకరూపేణ భగవద్ధ్యానలక్షణం మంగళమాచరతి ॥ కస్మా ఇతి ॥ కస్మై కాయ బ్రహ్మణే - అతులః అసమః - అయం శ్రీభాగవతరూపః - పురా కల్పాదౌ - తద్రూపేణ బ్రహ్మరూపేణ - తద్రూపిణా నారదరూపిణా - యోగీంద్రాయ శుకాయ కృష్ణరూపేణేతి సిద్ధం తదాత్మనా శుకరూపేణ - తత్పరం సత్యం శ్రీనారాయణాఖ్యం తత్త్వం ధీమహీతి గాయ

రాగభక్తిసహితే నైష్కర్మ్యమావిష్కృతం తచ్ఛృణ్వన్ విపఠన్ విచారణపరో భక్త్యా విముచ్యేన్నరః ॥
౧౭ ॥ కస్మై యేన విభాసితోఽయమతులో జ్ఞానప్రదీపః పురా తద్రూపేణ చ నారదాయ మునయే కృష్ణాయ
తద్రూపిణా । యోగీంద్రాయ తదాత్మనాథ భగవద్రాతాయ కారుణ్యతస్తచ్ఛుద్ధం విమలం విశోకమ
మృతం సత్యం పరం ధీమహి ॥ ౧౮ ॥ నమస్తస్మై భగవతే వాసుదేవాయ సాక్షిణే । య ఇదం కృపయా కస్మై
వ్యాచచక్షే ముముక్షవే ॥ ౧౯ ॥ యోగీంద్రాయ నమస్తస్మై శుకాయ బ్రహ్మరూపిణే । సంసారసర్పద
ష్టం యో విష్ణురాతమమూముచత్ ॥ ౨౦ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం - అష్టాదశసహస్రికాయాం సంహితాయాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం ద్వాదశస్కంధే - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

త్రైవ యథోపక్రమముపసంహరన్ గాయత్ర్యాఖ్యా బ్రహ్మవిద్యేయమితి దర్శయతి ॥ ౧౮ ॥ తమేవ దేవతారూపేణ గురురూపేణ చ ప్రణమతి ద్వాభ్యాం ॥ నమ ఇతి ॥ వ్యాచచక్షే వ్యాఖ్యాతవాన్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

భావార్థదీపికామేతాం భగవద్భక్తభక్తిదామ్ । శ్రీపరానందపాదాబ్జభృంగః శ్రీశ్రీధరోఽకరోత్ ॥
క్వేదం నానావిగూఢార్థం శ్రీమద్భాగవతం క్వ చ । మందబుద్ధిరహం కృష్ణప్రేమ కిం కిం న కారయేత్ ॥
క్వాహం మందమతిః క్వేదం మథనం క్షీరవారిధేః । కిం తత్ర పరమాణుస్స్యాద్యత్ర మజ్జతి మందరః ॥
స్వబాలచపలాలాపైస్స్వలీలాపరినర్తితైః । ప్రీయతాం పరమానందో నృహరిస్సద్గురుస్స్వయమ్ ॥
శ్రీపరానందసంప్రీత్యై గుహ్యం భాగవతం మయా । వివృతం తన్న తేనేదం న తు మన్మతివైభవాత్ ॥

ద్వాదశస్కంధస్సమాప్తః.

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు-

జగద్విఖ్యాత శ్రీధరీయ వ్యాఖ్యాసహితోఽయం - ద్వాదశస్కంధాత్మక
శ్రీమద్భాగవతగ్రంథః పరిసమాప్తః.

హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పఙ్త్కి.	అశుద్ధము.	శుద్ధము.
౮౦౪	౧౩	చిద్రోహ	చిద్ద్రోహ
	౧౫	వత్సలః॥	వత్సల॥
౮౧౦	౨౩	సత్యై	సత్త్యై
		సత్యస్య	సత్త్వస్య
౮౧౬	౨౧	సర్వ	స్సర్వ
౮౨౧	౨౩	ముము	మము
౮౨౨	౨౩	జలోర్మి	జవోర్మి
౮౨౫	౨౯	శుద్యంతి	శుధ్యంతి
౮౨౭	౧౮	చేష్ణితాం	చేష్టితాం
౮౩౧	౧౧	క్సత్వా	కృత్వా
౮౩౩	౧౧	ణీతం	ణీతం
౮౪౦	౧౦	వృగ్రా	వ్యగ్రా
౮౪౮	౨౬	రస్యో	రాస్యో
౮౪౭	౧౭	తైత్య	త్యైత్య
౮౪౯	౧౫	మారకం	మారజం
౮౫౩	౧౮	ఆంఘ్రి	అంఘ్రి
౮౬౦	౧౮	గోవ్ర	గోపవ్ర
	౨౩	యాద్ధా	యదా
౮౬౨	౨౪	నీలా	నీడా
౮౬౩	౧౯	ఖాజి	జాఖి
౮౬౫	౧౬	వ్సతె	వ్యతె
౮౮౩	౧౦	హగోపా	హెగోపా
	౨౮	తప్త	తస్తే
		స్తంద	స్తద
౮౭౧	౧౦	త్సతరి	త్రృతం
	౨౦	గోష్టిః	గోపైః
౮౭౩	౨౬	నాన్యో	నాంనో
౮౭౬	౧౬	వః। భు	భువః
౮౭౭	౧౯	ఘటః	ఘట్టః
౮౯౬	౨౧	నఖే	సుఖే
౮౯౮	౧౪	తాన	తాన్న
౮౯౭	౧౫	స్పతీమ్	స్పతీకా
౭౦౨	౧౫	కతి	కలి
	౨౩	త్ర్యైహం	త్ర్యైలం
౭౦౩	౨౩	యాహాస్త	యహాస్త
౭౦౭	౧౧	వెవీం	దేవీం
౭౧౦	౧౪	ర్మదా	ర్మదో
౭౧౧	౧౬	దశై	దశై
౭౧౩	౧౯	ద్భుజ	ద్భోజ
౭౧౬	౧౫	పరిపీడ్వ	పరివిధ్య
౭౧౮	౨౯	సుర	సురః
౭౧౭	౨౧	మసే	మస్యో
౭౨౧	౧౫	పృష్టా	దృష్ట్వా
౭౨౩	౧౩	మరా	తురా
౭౨౭	౧౧	రింశో	రింశ।
౭౩౯	౨౨	ద్రష్ట	ద్రష్టు
౭౪౦	౧౫	నృణవ	న్పృణవ
౭౪౧	౨౦	జవె	జశై
౭౫౨	౧౧	కూర	క్రూర
౭౬౨	౨౪	సుంవరు	సుందర
౭౬౩	౧౨	బ్రసహ్యా	ప్రసహ్యా
౭౬౪	౨౩	గఛ	గచ్ఛ
౭౮౦	౧౧	గృహా	గృహీ
౭౮౪	౧౦	ప్రసీ	ప్రసీ
౭౮౬	౨౧	ద్రష్ట	ద్రష్టు
౯౮౯	౧౯	తతాచ	తదాచ
౭౭౦	౧౭	ముఖేః	ముఖై
౭౭౧	౨౩	షవిర	స్థవిర
	౨౬	యత్పు	యత్ప్వ
౭౭౨	౨౪	రంద్ర	రంధ్ర
౭౭౫	౧౮	బోసము	భోసము
౭౭౭	౧౬	ఖానుః	ఖానుః
౭౯౧	౧౯	యశ	యక్ష
	౨౮	శరి	శౌరి

పుటే-	పఙ్క్తౌ-	అసుష్ఠు-	సుష్ఠు-
౮౯౭	౧౭	బర్జాలమ్	జర్జాలమ్
౯౦౮	౧౦	గృష్టీనాం	ఘృష్టీనాం
౯౧౦	౮	న్యత్ర	న్యత్రా
౯౨౬	౧౦	శ్లోద	శ్లోప్రద
౯౨౭	౨౨	ఘటః	ఘట్టః
	౨౬	ముద్యమ్యు	ముద్యమ్య
౯౩౦	౧౭	దృష్వా	దృష్ట్వా
౯౩౩	౨౬	ఛంద	ఛందో
౯౩౭	౨౯	స్పశ్లో	స్పశ్లోః
౯౩౮	౧౩	వసు	వసు
౯౪౪	౧౭	స్నావశ్ర	స్వాశ్ర
౯౫౧	౨౫	త్తిత్తః	చ్చిత్తః
౯౭౩	౨౦	బ. జ	బుజ
౯౮౪	౨౬	వ్రజా	ప్రజా
౯౮౫	౧౯	నీనిష	నినీష
౯౮౭	౧౯	విటప	విలప
౯౮౯	౨౪	శచం	శౌచం
౯౯౩	౨౭	శక	శ్లోక
౧౦౦౬	౧౨	న్మథనే	న్మథనే
౧౦౦౭	౨౧	వసి	వస్థి
౧౦౧౩	౧౪	దమర్శ్చ	ధమర్శ్చ
౧౦౧౪	౨౮	మెవై	మైవై
౧౦౧౬	౧౬	నంవాదం	సంవాదం
	౨౫	విక్రియా	విక్రీయా
౧౦౨౩	౨౧	ణాపర	ణాంపర
౧౦౨౫	౧౯	త్త్యజేత్	త్త్యజేత్
౧౦౨౯	౧౬	సుసర్ణా	సుపర్ణా
	౧౮	లాదొ	లాదో
౧౦౩౨	౨౦	ద్భాగ	ద్భాగ
౧౦౩౮	౧౨	దృష్టి	దృష్టిం

పుటే-	పఙ్క్తౌ-	అసుష్ఠు-	సుష్ఠు-
౧౦౪౭	౧౩	కుశో	కుశో
౧౦౪౯	౧౮	కెలె	కులె
	౨౬	ద్భగ	ద్భోగ
౧౦౫౩	౨౬	క్వచిమ్	క్వచిత్
౧౦౫౪	౨౭	మివం	మిదం
౧౦౫౭	౧౮	ధైర్యం	ధైర్యం
౧౦౭౦	౨౧	వుమా	పుమా
	౨౫	వ్యయో	వ్యయా
౧౦౭౨	౨౪	యశో	యశో
౧౦౭౭	౨౩	పవాహ	ప్రవాహ
౧౦౮౨	౧౭	గాథా	గాధా
౧౦౮౩	౧౮	ద్యాత్మ	ధ్యాత
	౨౧	రుధిర	రుధిర
౧౦౮౪	౨౪	నిస్సృతం	నిస్సృతం
౧౦౮౮	౧౩	ప్రతిషా	ప్రతిష్ఠా
౧౦౯౨	౨౫	ధెషా	ధేష్టా
౧౧౦౧	౨౩	త్రింశో	త్రింశో
౧౧౦౫	౨౪	శ్వశ	శ్వర
౧౧౦౭	౧౪	ర్యగమ్	ర్యుగమ్
౧౧౨౧	౨౫	సుషి పి	సుషుప్తి
౧౧౨౬	౯	భవాః	భగవాః

భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం.

౧	౧౯	అఘాణి	అభాణి
౨	౩౫	వ్యనతీ	వ్యనతి
౩	౮	ద్విదా	ద్విధా
	౨౮	పాద్దైవవ	పాద్యస్యైవ
౪	౪	త్ర్యసచ	త్ర్యచస
౫	౨౩	ధూతంద్వి	ధూతంసద్వి
౬	౨౨	గ్రంథరచనా.	గ్రంథమాత్రేణ

అస్య గ్రంథస్య - ముద్రాక్షరఘట్టనదశాయాం - విధ్వస్త - సకార ద్విత్వ(్స)నుకార ద్విత్వ(్క)కకారద్విత్వ(్చ)చకారద్విత్వ(ృ)ఓత్వప్రభృతివర్ణాశ్శబ్దాశ్చ కేచనాత్రోదాహృతాః- ఏవమేవాన్యేచశబ్దాస్తత్రతత్రమూలపఙ్క్తివ్యాఖ్యాపఙ్క్త్యోశ్చ సామరస్యకల్పనయాస్పష్టతరంవిజ్ఞేయాఏవభవంతి.

శ్రీమద్భాగవత గ్రంథమును వ్యాఖ్యానసహితముగా బరిష్కరించి-
ముద్రాక్షరములయందు బ్రకాశపరుచుటకుగాను ముందుగాగొంత ద్రవ్యసహాయము చేసి-
చందాదారులుగా నేర్పడియుండెడు పరమోపకారులగు భగవద్భక్తుల నామానుక్రమణిక.

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య-
గూడలూరు - ప్రిన్సిప్యాల్ సదరమీన్- కామసముద్రం- వేంకటరాఘవాచార్యులుగారు-	౨
తలచేరి- ప్రిన్సిప్యాల్ సదరమీన్ అప్పాజయ్యగారు-	౧
సదరుకోర్టు పండితులు - చిట్యాల - గోపాలశాస్త్రులుగారు-	౧
బోర్డునాయబు శిరస్తాదార్ - రాయప్పగారు-	౧
విశాఖపట్నం- జిల్లా- శిరస్తాదార్ - దేవనహళ్లి- కృష్ణరావుపంతులుగారు-	౧
కడపజిల్లా - శిరస్తాదార్ - అప్పారావుగారు-	౧
గూడలూరుజిల్లా-శిరస్తాదార్ -ము-రంగాచార్యులుగారు	౧
చిత్తూరుజిల్లాకోర్టు- శిరస్తాదార్ - కొళంబూరుశీనయ్యగారు-	౧
రాజమహేంద్రవరం - కోర్టుశిరస్తాదార్ - మైదవోలు - సుబ్బారాయుడుగారు-	౧
నెల్లూరు- శిరస్తాదార్ - వేములగంటి వెంకట్రావుపంతులుగారు-	౧
శ్రీకాకుళం-కోర్టుశిరస్తాదార్ - చింతా - జగన్నాథంపంతులుగారు-	౨
చిత్తూరుకల్లెక్టర్ కచ్చేరీ-శిరస్తాదార్ -సుబ్బరావుగారు	౧
కర్నూలుకల్లెక్టర్ కచ్చేరీశిరస్తాదార్ - ముంగమూరుల లక్ష్మీనరసుపంతులుగారు	౧
గుంటూరుజిల్లాకోర్టు - శిరస్తాదార్ - పోలూరు - వెంకటకృష్ణయ్యగారు-	౩
బళ్లారి - శిరస్తాదార్ - చితంబరరావుగారు-	౧
చెంగల్ పట్టు- శిరస్తాదార్ - వెంబాకం- శ్రీనివాసయ్యంగారు-	౧
బళ్లారి - శెషన్ కోర్టుశిరస్తాదార్ - గిరియప్పగారు-	౧
కమిషనరీకచ్చేరి - యుద్యోగస్థులగు-బెంగుళూరు- శెట్లూరు-శింగయ్యంగారు-	౪
బెంగుళూరు- రసైడెంటు - కచ్చేరీ - శిరస్తాదార్ -చౌడయ్యగారు-	౫
బందరు - డిప్టీశిరస్తాదార్ - కాజ- రామన్నగారు-	౨
విశాఖపట్నంజిల్లా-సీతానగరం॥తాలూకా॥మునసపు- బలిజపల్లి-పార్వతీశ్వరశాస్త్రులుగారు-	౧
కడపజిల్లా- మదనపల్లె॥ తాలూకా॥ మునసపు - జంగాశాస్త్రులుగారు-	౬
కర్నూలు-నాయబుశిరస్తాదార్ - వెంకటరావుగారు-	౧
బళ్లారికలకటరుకచ్చేరి- నాయబుశిరస్తాదార్ - కల్లూరు-సుబ్బరావుగారు-	౧
విశాఖపట్నం - అశిస్టాంటుశిరస్తాదార్ - అన్నవరపు- శ్రీనివాసరావుపంతులుగారు-	౧
బళ్లారి- మాజీమునిషీ- రామారావుగారు-	౧
బళ్లారి- హెడ్డుమునిషీ-గోపాలరావుగారు-	౧
కరూర్ - హెడ్డుమునిషీ- వెంకటరమణయ్యగారు-	౭
గూడలూరుజిల్లా- మునిషి-వెంకట్రాయులగారు-	౧
శేలంజిల్లా- హెడ్డుజవాబునివీసు- వేదాజీరావుగారు-	౧
శేలంజిల్లామునిషీ- కావేరిపట్నం శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
కర్నూల్ హెడ్డుమునిషీ- శేషగిరిరావుగారు-	౧
కోయంబుత్తూరు మునిషీ- వెంకటసుబ్బయ్యగారు-	౧
హుజూరు- మునిషీ- శేషగిరిరావుగారు-	౧
బళ్లారితహశ్శీల్ దార్ -కొండల్ రావుగారు-	౧
అనంతపురం- తహశ్శీల్ దారు-దాదారావుగారు-	౧
అరపనహళ్లితహశ్శీల్ దార్ - హనుమంతరావుగారు-	౧
రాయదుర్గం॥తహశ్శీల్ - రాఘవేంద్రరావుగారు-	౧
ఆదవానితహశ్శీల్ దార్ - కాశీరావుగారు-	౧
పూనమల్లితహశ్శీల్ - తాణమేటి-సుబ్బయ్యగారు-	౧
తహశ్శీల్ దార్ - వుప్పలధడియం- శేషగిరిరావుగారు-	౧
తుముకూరు - తహశ్శీల్ - నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
వందవాశి॥తా॥తహశ్శీల్ దార్ - రూ-వెంకయ్యగారు-	౪
మండియం- నరసింహాచార్యులగారు-	౨
వెంబాకం- పార్థసారథయ్యంగారు-	౧
శ్రీపెరుంబూదూరు- నరసింహాచార్యులుగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య-
బెల్లంరామస్వామిఉపాధ్యాయులు గారు-	౧
మొలుగు - వీరాసామయ్యగారు-	౧
జే - రాఘవాచార్యులు గారు -	౧
వల్లూరు - రామచెంద్రయ్యగారు-	౧
సాహుకారు వెంకన్నరావుగారు-	౧
దం- కృష్ణయ్యగారు-	౧
వెంకటరమణాచార్యులు గారు-	౧
చివుకుల- వెంకాజయ్యగారు-	౧
వఠెం - సుబ్బరామయ్యగారు-	౧
నాగెల్లఅయ్యలయ్యగారు-	౧
యనమండ్ర వెంకటాచలయ్యగారు-	౧
దంపూరిఆదినారాయణయ్యగారు-	౧
శెనివారపుపేట- సంస్థానం- శిరస్తాదారు - పిం- వీరభద్ర రాయనింగారు-	౧
మునగంటి- రంగారావుగారు-	౧
రాయసం- పనని- ఆదినారాయణయ్యగారు-	౧
నేలటూరు- నరసయ్యగారు-	౧
మాడభూషి- వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
వేదాల- వరదాచార్యులుగారు-	౧
పాలువాయి- కృష్ణయ్యగారు-	౩
గోటూరు- సుబ్బరావుగారు-	౧
చీమకృర్తి- అప్పయ్యగారు-	౧
వా- కుప్పయ్యగారు-	౧
కొండూరు-అప్పన్నశాస్త్రులుగారు-	౧
తిరుమల- శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
గి॥ గు॥ రామారావుగారు-	౧
కోడూరు-రామకృష్ణయ్యగారు-	౨
పోతుపాలెం- రంగయ్యగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నంతిరుమలాచార్యులుగారు-	౨౬
మధ్వపతిపురుషోత్తమరావుగారు-	౧
తడకమళ్ల- వెంకటకృష్ణరావుగారు-	౧
తంజావూరు- రామచెంద్రరావుగారు-	౨

నామధేయములు-	ప్రతులు సంఖ్య-
హరిదళం- వెంకట్రావుగారు-	౧
మంగళగిరి- రఘునాథాచార్యులుగారు-	౧
మేగువప్రూడిరామస్వామయ్యగారు-	౧
గొటికలపూడి- వెంకటబాబయ్యగారు-	౧
రాయిమగణంకోనేర్రావుగారు-	౧
చిత్రకూటం- శేషాద్రయ్యంగారు-	౧
రావిపాటి- గురువయ్యగారు-	౧
చిం॥ రాజారావుగారు-	౧
శ్రీరంగం- శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
ప॥ వరదాచార్యులుగారు-	౩
గుడియాత్తం॥తా॥మునసఫు-రాయసంబుచ్చయ్యగారు-	౧
కో- రామానుజాచార్యులు గారు-	౪
ముమ్మంబు- సుందరవరదాచార్యులుగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం - రామానుజముని తిరుమలాచార్యులు గారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ పాలువాయి- రంగారావుగారు-	౨
హుజూరు॥గు॥ సంబరాజు-జోగిపంతులుగారు-	౩
రైటర్- రాఘవాచార్యులుగారు-	౧
చక్రవర్తుల- వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
కారుకూను- లక్ష్మణరావుగారు-	౧
హునుమూరు - వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ జంగంకోట-శంకరరావుగారు.	౧
హుజూరు॥గు॥పులమతి- సుబ్బరావుగారు-	౧
కొంటాంటు- రామస్వామయ్యంగారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ బెళగుప్ప- సంజీవప్పగారు-	౧
ఖజానా- సీతారామప్పగారు-	౧
హంగామా-గు-కల్లూరు- సుబ్బరావుగారు-	౧
హంగామా-గు-దేవనహళ్లి- సుబ్బరావుగారు-	౧
వెంకటవరదాచార్యులుగారు-	౧
కోడూరు- వెంకటసుబ్బాశాస్త్రులుగారు-	౧
చింతగుంట చలమప్పశాస్త్రులుగారు-	౧
విద్యార్థి- నరసయ్యగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
హుజూరు- గు- ఖడ్డి॥ శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
సెషన్కోర్టుత్రాన్సులేటర్ - పోలూరు- వెంకటకృష్ణయ్యగారు-	౧
కోర్టుహెడ్డుగుమస్తా - పడాల- సుబ్బయ్యగారు-	౧
కందనూరుకారుఖాను- హనుమంతప్పగారు-	౧
తాలూకాముసుఫీ-చేన్నూరు- వెంకట్రావుగారు-	౧
సెషన్కోర్టు॥గు॥లక్ష్మనరావుగారు-	౧
తిర్నవల్లి- కుమారస్వామిగారు-	౧
మోతుగుండం- వెంకటరామసోమయాజులుగారు-	౧
ఆమిదేల- సుబ్రహ్మణ్యసోమయాజులుగారు-	౧
గుత్తి- పుష్పగిరిశాస్త్రులుగారు-	౧
గుడిపాటి- నారాయణప్పగారు-	౧
ఖాస రపంతుల పురుషోత్తమయ్యగారు-	౧
ఆమిదాలకారుఖాను - దేశాయిరామారావుగారు-	౧
చింతగుంటచలమయ్యగారు-	౨
కమీషన్కచేరీరైటర్ -మర్మాల రామయ్యగారు-	౧
రైటర్ వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
పెనుగొండకరణం -వెంకటాచలప్పగారు-	౧
సాహుకారు- కుమారస్వామిగారు-	౨
మద్దికెర -పొంపుణ్ణగారు-	౧
ఆదవాని- రాఘవాచార్యులుగారు-	౧
కూడ్లగి ॥ తా ॥ శిరస్తాదార్ - శేషగిరిరావుగారు-	౧
దాదాశాస్త్రులుగారు-	౧
తడవర్తి- నరసింహశాస్త్రులుగారు-	౧
పురవకొండకారుఖాను- శివరావుగారు-	౧
కోర్టుప్లీడర్ - అక్కరాజురంగయ్యగారు-	౧
హైదరాబాదు- పోస్టాఫీస్ రైటర్- రెమ్మర్సు- సుబ్బయ్యగారు-	౧
కెలమంగలం- కోటంరాజు- సీతాపతిరావుగారు	౧
రాయవేలూరుచల్లాసుబ్బయ్యగారు	౧
గుంటూరునండూరు రాఘవయ్యగారు	౧
గుండిమెడ -మంగళాద్రిగారు-	౧
కొప్పరపు -నరసయ్యగారు-	౧
చమిటిగంటి రామస్వామిశాస్త్రులుగారు-	౧
వడ్లమన్నాటి- వెంకటాచలయ్యగారు-	౧
కేతరాజు- జగన్నాదంగారు-	౧
ఆకులమన్నాటి - తిరువెంగళాచార్యులుగారు-	౧
తిమ్మరాజుప్రకాశంగారు-	౧
బెల్లకొండ - వెంకటరంగాచార్యులుగారు-	౧
చెర్వు- రామకృష్ణశాస్త్రులుగారు-	౧
తుర్లపాటి- శేషతల్పశాయిశాస్త్రులుగారు-	౧
గూడలూరు - కిడాంబి- గోపాలాచార్యులుగారు	౧
కచ్చేరీ- గు-వెంకట్రావుగారు-	౧
కచ్చేరీగుమస్తా- వెంకటేశయ్యగారు	౧
కాకినాడవుప్పువీరభద్రప్రకాశరావుగారు-	౨
ఆదుర్తి- రామన్నగారు-	౧
పుల్లంభొట్ల- తిరుమలరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్తూరు- వెంకటరమణయ్యపంతులుగారు-	౧
చెరుకుపల్లి - లక్ష్మినారాయణప్పగారు-	౧
బోడపాటి- వెంకటాచలంగారు-	౧
ఆణిక్యాల- రామచంద్రయ్యగారు-	౧
వేముగంటి- హనుమంతరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్రపు- చలమయ్యగారు-	౧
పొగాకు- వేణారావుపంతులుగారు-	౧
కాంద్రేగుల- వెంకట్రావుపంతులుగారు-	౧
ఘేరం- విశ్వపతిశాస్త్రులుగారు-	౧
బొమ్మరాజు- నాగరాజుగారు-	౧
రాజమహేంద్రవరం- అచ్చుతన్న సీతాపతిగారు-	౧
నందివాడవీరభద్రుడుగారు-	౧
గాడిచర్ల- నరసన్నగారు-	౧
వాడ్రేవు- కొండయ్యగారు-	౧
ధర్మపురి- మాతంగర- అప్పయ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
వెంకటరమణయ్యగారు-	౪
తీర్థాల- సుబ్బయ్యగారు-	౧

వారినామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
కాంచీపురము శివరావుగారు-	౧
వ్రాతంగర - అణ్ణయ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
అప్పయ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
హరిరావుగారు-	౧
అధికారపట్టి- రామానుజయ్యాగారు-	౧
నెవలె- సుబ్బయ్యాగారు-	౧
వ్రాతంగర- కుప్పరావుగారు-	౧
భైరవమంగలం- వెంకట్రామయ్యగారు-	౧
హు॥ గు॥ ఆడెప్పగారు-	౧
చిల్లఘటం- రంగయ్యగారు-	౧
నారాయణప్పగారు-	౧
అధికారపట్టి- కరణం- కృష్ణయ్యగారు-	౧
అధికారపట్టి- రామానుజయ్యగారు-	౧
చాలూరు - అణ్ణయ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
కృష్ణగిరి- రామయ్యంగారు-	౧
కృష్ణగిరి- శ్రీనివాసయ్యంగారు-	౧
కోయంబుత్తూరు - తిరుమలాచార్యులుగారు-	౧
హుజూరు - గు- నాగేంద్రరావుగారు-	౧
తిరుపాత్తూరు - శ్యామారావుగారు	౧
బందరు - చల్లాసుబ్బయ్యగారు-	౫
వరెం- పరబ్రహ్మశాస్త్రులుగారు-	౧
కృత్తివెంటి- వెంకట్రామయ్యగారు-	౧
సంబరాజు - రామారావుగారు-	౨
జిడ్డు- రామయ్యగారు	౧
శ్రీకాకుళం- మాడభూషి- నరసింహాచార్యులుగారు-	౪
రాణీపేట - తండలం- వరదాచార్యులుగారు-	౧
దేవగాయదుర్గం- నారాయణాచార్యులుగారు-	౧
తిరు నారాయణయ్యంగారు-	౧
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
జిడ్డు- రామయ్యగారు-	౧
శ్యామారావుగారు-	౧
తి॥ శ్రీనివాసరాఘవాచార్యులుగారు-	౧

వారినామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
చిత్రదుర్గం- నారాయణాచార్యులుగారు-	౧
దుర్గం- అనంతయ్యగారు-	౧
మా- రామయ్యగారు-	౧
వెంకటశేషయ్యగారు-	౧
వెంకటనారాయణయ్యంగారు-	౧
వరయూరు - నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
ముత్సడ్డి - వెంకటేశయ్యగారు-	౧
కొత్తకోటరంగస్వామిఅయ్యంగారు-	౧
ఎరయూరు- గోపాలాచార్యులుగారు-	౧
నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
శిడ్లంగంటి - హనుమంతరావుగారు-	౧
కడబం- వెంకటనారాయణయ్యంగారు-	౧
సోమయారు యాండాళ్ - శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
సాయరులయిలాకా- ఆనందరావుగారు-	౧
పట్టాభిరామశాస్త్రులుగారు-	౧
గాజులుపేట- శివరామశాస్త్రులుగారు-	౨
మైసూరు- పిశిపాటి-వెంకటసుబ్బయ్యగారు-	౧
కడప- హుజూరు॥ గు॥ కొండలరావుగారు-	౧
గుర్రంకొండతా - శిరస్తాదార్ - దేశాయి - రామారావుగారు-	౧
మండిగల- వెంకట్రాయశాస్త్రులుగారు-	౧
పులుచేరీ - వాసుదేవయ్యగారు-	౧
నివృత్తి- సుబ్బశాస్త్రులుగారు-	౧
బాలకృష్ణ - శాస్త్రులుగారు-	౧
అయ్యాసామిశాస్త్రులుగారు-	౧
గుమ్మటూరు- అచ్చయ్యగారు-	౧
కొడవల్లూరునరసింహాచార్యులుగారు-	౧
వెముగంటి - కృష్ణరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్తూరు- సచ్చిదానందశాస్త్రులుగారు-	౧
వేలమూరు - కృష్ణమాచార్యులుగారు-	౧
వేలమూరు- కోళ్లశేషయ్యంగారు-	౧
మైలాపూరు- వెంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారు-	౧

పరమోపకారులగు భగవద్భక్తుల నామానుక్రమణిక.

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య.
జల్లేడంపేట- పశిపాటి -సుబ్బయ్యగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం-రంగాచార్యులుగారు-	౧
విశాఖపట్నం- సత్యవాడ- రామయ్యగారు-	౧
అక్కినపల్లి- రామస్వామిపంతులు గారు-	౧
మంగు- వెంకటరెడ్డిపంతులుగారు-	౧
పరవస్తు- వెంకటరంగాచార్యులుగారు-	౧
శాంతలూరు- కూర్మాచార్యులుగారు-	౧
పోచినపెద్ది- వెంకయ్యగారు-	౧
సరాబుఖానా- కృష్ణరావుగారు-	౧
చెరుకుపల్లి- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
పెమ్మరాజు - బుచ్చిరాజుగారు-	౧
మోసలిగంటి- తిరుమలరావుపంతులుగారు-	౧
వక్కలంక రామయ్యగారు-	౨
బసవర్సు- వరహాలుపంతులుగారు-	౧
ముంగమూరు- చిదంబరరావుగారు-	౨
ప్రాతూరు- రమణప్పగారు-	౧
కురుగంటి- వెంకట్రామశాస్త్రులుగారు-	౧
మహీధర- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
గురుజాడ- కొండయ్యగారు-	౧
యర్రపల్లి - రామలింగస్వామిగారు-	౧
కొండపల్లి- వెంకటశాస్త్రులుగారు-	౧
వేపా- రామన్నగారు-	౧
కానూరు-లక్ష్మయ్యగారు-	౧
మద్దిరాల- సుందరరావుపంతులుగారు-	౧
దూర్వాసుల- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
కాపవర్పు- వెంకయ్యపంతులు గారు-	౧
బలజపల్లి - వెంకట్రామశాస్త్రులుగారు-	౧
వేపా- కామయ్యగారు-	౧
లుంగంబాక- ముప్పరాలకృష్ణమాచార్యులుగారు-	౨
పాలావఝ్ఝుల రామశాస్త్రులుగారు-	౧
కర్నూలు హెడ్డుకాంట్యాంటు నారాయణయ్యంగారు-	౧
సివిల్ మేనేజరు-సుందరరావుగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య.
గుమాస్తా- శేషప్పగారు-	౧
రైటర్- కృష్ణస్వామిగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం- మణికర్ణిక-అయ్యానయ్యంగారు-	౧
చిత్తూరు- శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
భవానిగూడల్ శిరస్తాదార్ - రామారావుగారు-	౧
శేలం - స్టాంపుదారోగా - అప్పాజయ్యగారు -	౧
శేలం- చెన్నరాయపల్లి- కృష్ణయ్యగారు-	౧
శేలం- శేషగిరిరావుగారు-	౧
గోపినాథయ్యగారు-	౧
రంగాచార్యులుగారు-	౧
రామస్వామయ్యగారు-	౧
సీతారామయ్యగారు-	౧
తిరుమలయ్యగారు-	౧
మండిగల- రామస్వామిశాస్త్రులుగారు-	
కాశీరావుగారు-	౧
హరిశంకరదవేగారు-	౧
నాగనాథదవేగారు-	౧
నెల్లూరు - బాలాప్రసాదుగారు-	౧
వజీలాల్ దాసుగిరిధరదాసుగారు-	౧
పురుషోత్తమదాసు త్తమదాసుగారు-	౧
బండి - బాలదాసుగారు-	౧
కొల్లా - కన్నయ్యశెట్టిగారు -	౧
గాజుల- లక్ష్మీనరసుశెట్టిగారు-	౧
లా- వెంకటపతినాయుడుగారు-	౧
కొరళ్ల వెంకటలింగయ్యగారు-	౧
వెంకటగోవిందరావునాయుడుగారు-	౧
జియ్యరుసామిగారు-	౧
గంధవడి - వెంకటసుబ్బరాయశెట్టిగారు-	౧
గుంటూరు- చిన్నం- చెలమయ్యగారు-	౧
కొమ్మి- రంగయ్యగారు-	౧
ముక్తాలు - వెంకటరామానుజంశెట్టిగారు-	౧
వూసూరు- గంగులుశెట్టిగారు-	౧
శ్రీరేపల- రామానుజయ్యగారు-	

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
వ్రూలేటి-కృష్ణమ్మ శెట్టిగారు-	౧
కామిశెట్టి - కొండప్ప శెట్టిగారు-	౧
చీదెళ్ల - పిచ్చయ్య శెట్టిగారు-	౧
పెద్దిబాలచెంచు శెట్టిగారు-	౧
వెంగంటి- గురువప్ప శెట్టిగారు-	౧
శ్రీ- వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య -
అండే- గోపాలస్వామి నాయుడుగారు-	౧
గో- వెంకట్రాయులు నాయుడుగారు-	౧
వెలగవరం- రామస్వామి శెట్టిగారు-	౧
ప - వెంకటరంగంపిళ్లగారు -	౧
చింతాద్రిపేట- వైయ్యాశిపిళ్లగారు-	౧
హైదరాబాదు- దాసప్ప నాయుడుగారు-	౧
యెఘుంబూరు- కృష్ణస్వామి నాయుడుగారు-	౧

ఇందులో గొంధ్దలు దమయిష్టులనిమిత్తము-తమ పేఅటచందాచేసియీగ్రంథమునుదీసిపంపియున్నారు - అట్టి వారినామధేయములనుమాలెక్కలోవ్రాసియుండెడు తెరంగుననీమీదఁదెలియఁజేయడమైనది-